Näköisjulkaisu: Nykysuomen sanakirja. Osa 5: S–Tr, 1959.

Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 67/5.
URN:ISBN 978-952-7359-08-2. ISSN 2323-3370.

Kotimaisten kielten keskus 2021.

https://www.kotus.fi/nykysuomensanakirja

NYKYSUOMEN SANAKIRJA

VALTION TOIMEKSIANNOSTA TEETTÄNYT

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA

VIIDES OSA

S — Tr

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

PORVOO · HELSINKI

TOIMITUS

Päätoimittaja: dos. MATTI SADENIEMI.
Toimitussihteeri: fil. maist. JOUKO VESIKANSA.
Toimittajat: fil. maist. ARVO KEINONEN, fil. lis. PENTTI LYLY, fil. maist. OSMO NIKANNE, fil. kand. LIISA NURMELA, fil. maist. TAITO PIIROINEN.

NEUVOTTELUKUNTA

Puheenjohtaja: prof. E. A. SAARIMAA.
Jäsenet: prof. LAURI HAKULINEN, dos. AIMO TURUNEN.

Tämän osan alkuperäinen käsikirjoitus, joka on vuosilta 1949—55, on seuraavien toimittajien työtä: *Simo Hämäläinen, A. J. Joki, Arvo Keinonen, Pentti Lyly, Ritva Peltonen (Paavolainen), Taito Piiroinen, Paavo Pulkkinen, Paavo Siro* ja *Jorma Vuoriniemi.* Ennen painatusta sen ovat tarkistaneet *Arvo Keinonen, Taito Piiroinen, Matti Sadeniemi* ja *Jouko Vesikansa.* Asia-artikkelien tarkistuksessa on käytetty erikoisalojen tuntijoita. Korjauslukua ovat toimituksen puolesta hoitaneet pääasiallisesti *Jorma Vuoriniemi* ja *Osmo Nikanne.*

Hakusanojen lukumäärä on noin 31.000.

Printed in Finland

Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapainossa Porvoossa 1959

S

s [äs t. es, vartalo ässä- t. essä-] **1.** kirjain, *s*-äänteen merkki. **2.** eräs kielen äänne: suomen kielen ainoa omissa sanoissa esiintyvä sibilantti (soinniton, kourusupistuma kapeampi kuin *š*-äänteessä). **3.** lyhennyksissä. **a.** sivu(t), sivu(i)lla. | Ks. s. 35. **b.** syntynyt. | Työmies N.N., s. 16.4.1923. **c.** sekunti. **d.** *sähk.* (S) siemens.

-s *liitepart.* Liittyy lauseen vokaaliloppuisen ensimmäisen sanan t. jäsenen loppuun, etenkin milloin sellaisena on interr. pron. (kukas, mikäs, kellekäs ym.), (vars. interr.) adv. (kuinkas, milloinkas, missäs ym.), alistuskonj. (ettäs, koskas), merk:ltään tav. kehottava v:n imperatiivimuoto (annas, sanos, kuulkaas; äläs, älkääs) t. liitepart:lla -ko t. -pa varustettu sana (enkös, etkös, eikös, emmekös jne., jokos, oletkos, olipas, tehdäänpäs, äläpäs), antaen ilmaisulle puhekielenomaisen, tav. tuttavallisen sävyn. Huom. lisäksi *puhek.* ja *vanh.* käytetyt muodot ettes 'ettet', jottes 'jottet' sekä *puhek.* käytetyt supistuneet muodot tehdääs 'tehdäänpäs', lähdetääs 'lähdetäänpäs', mennääs 'mennäänpäs' jne. | Mitäs kuuluu? Mikäs auttoi! Mihinkäs menet? Mitäs tyhjää! Milläs nyt eletään? Siinäs sen nyt näet! Kuinkas luet? Hevonen on vähän vikuri, ettäs sen tiedät. Saas nähdä, kuinka tässä käy. Olettekos huomanneet, että - -? Annas kun minä autan. Siitäkös äiti tuli iloiseksi! Kiinnipäs joutui! Kappas vain! — Vanh. *heng.* ja sen mukaisesti nyk. joskus *leik.* | Vaimo, jonkas annoit minulle VT[v]. Poikani, miksis meille näin teit? UT[v]. En minä sinua häädä pois paratiisistasi, jonkas korvessa löytänyt olet KIANTO.

sa *pers.pron. murt. runok.* = sä | Yksin oot sinä ihminen, kaiken keskellä yksin, / yksin syntynyt oot, yksin sa lähtevä oot KOSKENN.

saa|da[19] *v.;* saaminen, saatava ks. myös erikseen.

A. *tr.* Merk.-ryhmät eivät ole tarkkarajaisia.

I. tapahtumasta, jossa jk, jtak siirtyy, joutuu jkn t. jnk omistukseen, haltuun, yhteyteen, käyttöön, tulee jkn t. jnk osaksi tms., ajateltuna sen kannalta, jonka haltuun, osaksi jne. jtak tulee.

1. esineen, oikeuden, nimityksen tms. joutumisesta jklle, jkn haltuun t. käyttöön jkn antamana, tarjoamana, lähettämänä, suomana, määräämänä tms. | Jos pyydät kauniisti, s:t [= annan sinulle] omenan. Teimme vaihtokaupan: annoin takin ja sain tilalle kellon. Keneltä olet s:nut tuon sormuksen? S:nko rahaa, menisin elokuviin? Tästä s:t huivin hartioillesi. Sai tulen tupakkaansa. Lähetti sai rahat ja lähti. S. tavara tullista, postista. S. lahja, almu. Lapset saivat paljon joululahjoja. Sai mitalin urheudestaan. Testamentilla s:tu omaisuus. S. perintö. S. apuraha, eläke. S. laina, velka. Sai pankista luottoa. S. maksu jstak. Kuitata summa s:duksi. Sai metsästään hyvän hinnan. S. palkkaa. Palkkani on vielä kahdelta kuukaudelta s:matta. Paljonko olet vielä kaupassa s:pa, s:massa? Sillä jokainen anova saa ja etsivä löytää ja kolkuttavalle avataan UT. — S. jk omakseen, vuokralle. S. jk perintönä, perinnöksi, lahjana, lahjaksi, lainana, lainaksi, velaksi, palkinnoksi. Sai myötäjäisiksi lehmän. Sai perinnönjaossa osakseen ulkotilan. Sai talon omiin nimiinsä. S. lupa jhk, tehdä jtak. Sai luvan poistua. S:t luvan [= sinun pitää] totella (ark.). S. oikeus jhk. Anoa ja s. erioikeus, virkavapautta, lomaa, ero. Sai vaimostaan eron. Pyysi ja sai puheenvuoron. Sai ostoksistaan huomattavan alennuksen. — S. työtä. S. virka, toimi. Lähetti saa paikan. — S. kaste, synninpäästö. Sai kasteessa nimen Aili. — Ilman obj:a. | S. anteeksi. | »Pyydän anteeksi!» — »S:t.» — *Erik.* **a.** omaksi saamisesta. | Voit ottaa kirjani, mutta et saa sitä, vaan se on lukemisen jälkeen palautettava. **b.** pyydettäessä jkta antamaan jtak. | Saisinko [= olet(te)ko hyvä ja annat(te) minulle] lasin vettä? S:nko [= ojennatko, annatko, tuotko minulle] tuon tuolin! **c.** ruoasta, juomasta yms. | Joko kaikki ovat s:neet kahvia? Jälkiruoaksi saimme [= tarjottiin] jäätelöä. Oli juovuksissa jo pari ryyppyä s:tuaan, us.: 'otettuaan, juotuaan'. Sai (viinaa) päänsä täyteen. Sai (ruokaa) vatsansa täyteen. Joko hevoset ovat s:neet appeensa? Ovatko kukat tänään s:neet vettä? — S. jtak syödäkseen, juodakseen. Koira sai luun kaluttavakseen. — Lapsi saa vielä rintaa 'lasta imetetään vielä'. — S. lääkettä. — Ilman obj:a. | Sai talosta syödäkseen, juodakseen. Olen s:nut jo kylliksi. **d.** ostamalla, maksamalla saamisesta. | Sai halvalla hyvän hevosen. Hyviä perunoita s:tavana liikkeessämme. Teosta ei enää ole s:tavissa. — Kaupassa tms. tavaraa pyydettäessä. | Saisinko [= haluaisin ostaa] kilon voita! **e.** lähetetyn saamisesta, vastaanottamisesta. | S. kirje, sähke, viesti, ilmoitus jklta. Saimme sanan, että isä oli pahasti sairaana. Jos s:t tämän kirjeen [= jos tämä kirje tulee perille], - -. Sain postissa paketin. Kuitata lähetys s:duksi 'vastaanotetuksi'. Olemme s:neet 5.10. päivätyn tiedustelunne. S. vastaus kir-

jeeseensä. En ole s:nut lehteäni [= lehti ei ole tullut minulle] kolmeen päivään.

2. jnk toimenpiteen, käsittelyn, kohtelun, arvostelun tms. kohteeksi jkn taholta joutumisesta. | S. apua, hoitoa, hierontaa. S. syyte [= joutua syytteeseen] jstak. S. valmennusta, opetusta. S. soittotunteja. Sai opetuksensa ruotsiksi. Yliopistosivistyksen s:nut henkilö. Huonon kasvatuksen s:nut lapsi. [Jos] olisin s:nut koulua ja olisin oppinut ruotsia ALKIO. — S. hyvä vastaanotto, töykeä kohtelu jkn taholta, jklta. S:nko kunnian saattaa Teidät kotiin? — *Erik.* **a.** kurituksen, moitteiden yms. kohteeksi joutumisesta. | S. jklta korvapuusti, isku, potku. S. kivi kalloonsa, luoti otsaansa. S. nuhteita, moitteita, toruja, sapiskaa. S. kyytiä, nuuskaa, satikutia. Sai äkkilähdön talosta. S. keppiä, piiskaa, vitsaa, remmiä 'joutua kepillä [jne.] kuritetuksi'. — Ilman obj:a. | S. seipäästä, remmistä. Ellet lopeta, s:t nyrkistäni! Annetaan niin, että kerrankin tietää s:neensa. Pojat saivat oikein isän kädestä. Tästä s:t [iskun] ja kerran vielä! Siitä sait, olisit pysynyt hiljaa! S. vasten kuonoaan, turpiinsa (alat.). Joukkue sai ottelussa pahasti päihinsä. Sai ympäri korvia. S. nenälleen, ks. nenä 2. S. housuilleen, ks. housut 2.e. **b.** tuomitusta rangaistuksesta. | S. rangaistus, tuomio. S. vankeutta, linnaa, pakkotyötä, sakkoa. Sellaisesta rikoksesta voi s. kaksi vuotta [vankeutta, kuritushuonetta]. - - me s:mme, mitä meidän tekomme ansaitsevat UT. **c.** arvostelun t. jnklaisen suhtautumisen kohteeksi joutumisesta. | S. osakseen kiitosta, suosiota, arvostelua, myötätuntoa, kunniaa, ylenkatsetta, halveksuntaa. S. ylistystä, mainetta. Esiintyjä sai vilkkaat kättentaputukset. Kirja on s:nut suopeat arvostelut. S. mainetta, kuuluisuutta. Ammattimiesten keskuudessa hyvän nimen s:nut voiteluöljy. **d.** ed:een liittyen työn t. suorituksen laatua osoittavasta todistuksesta, arvosanasta tms. | S. hyvä todistus. Sai [todistukseensa] nelosen laskennosta. Sai tentistä [merkinnän] »hyvät tiedot». Sai mäkihypystään 18 pistettä. — S. ehdot saksassa.

3. jstak, joka tulee jkn t. jnk osaksi itsestään, luonnostaan, kenenkään t. minkään tarkoittamatta t. jnk teon t. tapahtuman välillisenä seurauksena. | Kuu saa valonsa [= kuun valo on peräisin] auringosta. — Mistä olet s:nut hämähäkin hihaasi? Sai raittiissa ilmassa punaa poskiinsa. Sain jäseniini kuin uutta eloa. Iho on s:nut aurinkoa 'ollut alttiina auringonvalolle'. Pienokainen saa hampaita. Puut alkavat s. lehtiä 'puhjeta lehteen'. Sai harmista kyyneliä silmiinsä. Lapsi rupeaa s:maan järkeä, ymmärrystä. S. rohkeutta, voimaa. Sai uskonnollisen herätyksen. Sai halun lähteä elokuviin. Sai päähänpiston myydä talonsa. Mistä sinä tuollaisia hullutuksia olet s:nut päähäsi? Mies oli s:nut metsästyksen veriinsä. Vuodon s:nut alus. S. harmia, ikävyyksiä jstak. S. inho, vastenmielisyys jkta kohtaan. — S:mme yöksi myrskyn. S:tiin hyvä heinäpouta. — S. tuulta purjeisiin (us. kuv.). S. vettä myllyynsä (tav. kuv.). Sai pitkän nenän, ks. nenä 2. Kiiti kuin siivet s:neena. Huhu saa siivet. Pojat saivat pian jalat alleen (kuv.). S. surmansa. — Esitelmä sai runsaasti kuulijoita. Ahon tyyli on s:nut jäljittelijöitä. S. alku(nsa) 'päästä t. lähteä alkuun, alulle'. Joki, joka saa alkunsa lähteestä. Moni tulipalo on s:nut alkunsa tulitikuilla leikkimisestä. Ruijan suomalaisasutus näyttää s:neen alkunsa isonvihan aikaan. Verenmyrkytys sai alun pienestä näppylästä. Juttu sai nolon lopun 'päättyi nolosti'. S. vauhti(a), virike(ttä), yllyke(ttä). Sai mäessä mainion vauhdin. Suunnitelmat saivat uutta vauhtia. Kostotuumat saivat niistä puheista virikettä. Aine, joka on s:nut laajan käytön [= tullut laajaan käyttöön] teollisuudessa. Kirja sai valtavan menekin. Asia sai luonnollisen selityksen 'selittyi luonnolliseksi'. Menojen kasvu saa selityksensä siitä, että - -. — *Erik.* **a.** sairaudesta, vammasta. | S. tauti, ihottuma, kuumetta, päänsärkyä, verenmyrkytys 'sairastua tautiin [jne.]'. S. tartunta. Joko synnynnäinen tai s:tu sairaus. S. halvaus. Äiti oli s. kohtauksen kuullessaan asian. **b.** jnklaiseksi muuttumisesta, kehittymisestä, hahmoutumisesta. | Valukappale saa muotonsa muotissa. Runo, jossa persoonallinen kokemus on s:nut vakuuttavan muodon. Lakkolevottomuudet saivat väkivaltaisia muotoja. — Juusto saa vasta ajan kuluttua oikean makunsa 'tulee oikean makuiseksi'. Tuulettamaton huone saa epämiellyttävän hajun. Sana on s:nut aikojen kuluessa aivan uuden merkityksen. Jos x:lle annetaan arvo a, funktio saa arvon - - (mat.). Lientä keitetään, kunnes se on s:nut halutun sakeuden 'tullut halutun sakeaksi'. Viime aikoina hän on s:nut olemukseensa enemmän arvokkuutta. Asia on s:nut viimeisten tapahtumien vuoksi lisää kantavuutta.

4. omalla toiminnalla, yrittämällä, pyydystämällä, tavoittelemalla onnistua hankkimaan itselleen. | Saimme pitkän etsinnän jälkeen yösijan. Odota, että ehdin s. jotakin ylleni. Aseet pidettiin s:tavilla 'helposti tavoitettavissa'. Käytti tutkimuksessa hyväkseen kaikkea s:tavissa olevaa aineistoa. S. pakeneva kiinni. S. jku t. jk käsiinsä, kynsiinsä, hampaisiinsa (us. kuv.). Luki kaiken, minkä käsiinsä sai. Yhtiö sai käsiinsä maan koko maustekaupan. Sai käsiinsä aloitteen. Tappavat, jos kynsiinsä s:vat. S. jku valtaansa, valtoihinsa, pauloihinsa. Sai kaupasta hyvät rahat. Kaivos, josta s:daan kuparia. Sai elatuksensa merestä, maanviljelijänä. — Sai kultamitalin viimeisellä heitollaan. Sai kiinnityksen kiertopalkintoon. S. ennätys. Sai kilpailussa hyvän ajan. Sai voiton kilpailijastaan. Armeija sai loistavan voiton. Sain veikkauksessa 10 oikein. — Sai otteen kaiteesta. Armeija ei s:nut vihollisesta enää otetta. Kädet saivat tukea maasta. Ei ehtinyt s. kunnollista ampuma-asentoa. — *Erik.* metsästys- ja kalansaaliista. | Metsämies sai hyvän saaliin. Sai kalan ongella. S:ko tästä järvestä haukia? Uistelin monta tuntia s:matta mitään. Kova on kokko kourin saa'a, / kynälintu kynsin syöä KAL.

5. ed. ryhmiin liittyvää avarampaa ja eri-

koistunutta käyttöä. **a.** sadosta. | Pellosta s:tiin runsas sato. Perunasta s:tiin tänä vuonna heikko sato. Ja Iisak kylvi siinä maassa ja sai sinä vuonna satakertaisesti VT. **b.** jkn saamisesta seurakseen, kanssaan ystävyys- tms. suhteeseen jne. | S. jku toverikseen, vieraakseen, oppilaakseen, apulaisekseen, avukseen, palvelukseensa. Perhe sai uuden kotiapulaisen. Huomenna s:mme vieraita. Hän on s:nut paljon vihamiehiä, ystäviä kirjoituksillaan. — *Erik.* puolisoksi saamisesta. | Meni naimisiin köyhän tytön kanssa, vaikka olisi s:nut perijättären. Sai prinsessan ja puoli valtakuntaa. Elokuva loppuu onnellisesti: he s:vat toisensa. Arka mies ei saa koreata akkaa SL. En voi sua unhottaa poies, / vaikk'en milloinkaan sua saa KL. **c.** jnk saamisesta aistimustensa, tietonsa t. ymmärryksensä piiriin. | S. jk näkyviin(sä), kuuluviin(sa). Sai korviinsa, kuuloonsa epämääräisiä huhuja. Sai nenäänsä palaneen käryä (myös kuv.). Koira sai vainuunsa jäniksen jäljet. Haaksirikkoiset yrittivät s. jotakin alusta näköpiiriinsä. - - ei s:nut miestä silmäänsä [= näkyviinsä] ALKIO. — Yritti muistella, mutta ei s:nut asiaa enää mieleensä, muistiinsa. Miehen oli vaikea s. päähänsä [= käsittää], että ajat olivat muuttuneet. S. tietoonsa jtak. Olen s:nut tietooni, että tupakoitte nurkan takana. - - ei s:nut tajuunsa minkäänlaista vaikutusta saapumisestaan uuteen olinpaikkaansa SILL. — S. vihiä, vainua, (ark.) hajua jstak. Poliisi sai vihiä rikossuunnitelmista. S. käsitys, aavistus, selko, selvyys, selvä jstak. Tämän käsityksen hänen puheistaan sain. Sain miehestä hyvän käsityksen 'hyvän selon t. hänelle edullisen käsityksen'. S. jnklainen (mieli)kuva jksta. Rakennuksen suuruudesta voi kuvaa katsomalla s. vain aavistuksen. Tutki asiaa s:matta siitä kuitenkaan täyttä selvyyttä. Ei s:nut selkoa puhujan tarkoituksista. S:n kyllä selvän hänenkin käsialastaan. Puhui niin sekavia, ettei hänestä tolkkua s:tu. Miehestä s:mani vaikutelma oli epämääräinen. — Matkusti s:maan tietoa omaisistaan. Sai kauppiaalta tiedon, että kankaita on vielä tulossa. Sai jutusta tarkan selvityksen. Sai äreän vastauksen. Vastauksen tähänkin kysymykseen s:mme Raamatusta. — S. kokemusta. Sai tapahtumasta sen opetuksen, etteivät keväiset jäät kestä. **d.** paikan, aseman, olotilan tulemisesta subj:n osaksi. | Saimme hyvät paikat etupermannolta. Vanha könniläinen oli s:nut huoneessa kunniapaikan. Rukki on s:nut sijansa nurkassa, nurkasta. Luonnontieteet ovat s:neet tärkeän sijan kouluopetuksessa. S. tilaa, jalansijaa. Leikki [sille kuuluvan] sijansa s:koon SP. — Maa sai itsenäisyyden, itsehallinnon. Vanki sai vapautensa. Kurittomuus sai maassa vallan 'pääsi vallalle'. Rikkaruohot ovat s:neet (yli)vallan pellossa. Uni sai viimein vallan 'voitti'. — Ei s:nut hetkenkään rauhaa vainoojiltaan. Metelöidään niin, ettei yörauhaa saa. S. rauha sielulleen, tunnolleen. Kuolema saapui, ja riutunut ihminen sai vihdoinkin levon. Kaipaava sydän sai levon. — S. unta 'kyetä pääsemään uneen'. Makasi valveilla unta s:matta. — S. lämpimänsä, hikensä. Kyllä siinä työssä lämpimänsä saa 'lämpenee'. **e.** jklle joutuneesta tehtävästä, toimesta. | S. jk tehtäväkseen, toimekseen, asiakseen. Sai kengät korjattavaksi, korjattavakseen, korjatakseen. N. N. on s:nut muodostaakseen uuden hallituksen. Sai vastatakseen järjestyksenpidosta. Sai työnjaossa osakseen lattian siivoamisen. Sai asiakseen käydä kaupungissa. Toimekseen s:neena seuran sihteeri N. N. [kirjelmän allekirjoituksena]. — Aivan samalta sivulta saa lukeakseen [= saattaa lukea] ihan vastakkaisia mielipiteitä. **f.** S. jstak kyllikseen, kylläkseen, tarpeekseen 'kyllästyä jhk; pitää jtak riittävänä'. Sai kyllikseen poikamiehen elämästä. Olemme s:neet tarpeeksi puheista, on jo tekojen aika. Sitten Job kuoli vanhana ja elämästä kyllänsä s:neena VT. **g.** Soitin, mutta sain väärän numeron 'puhelu yhdistettiin t. joutui väärään numeroon'. S:nko (numeron) [= pyydän yhdistämään numeroon] ☏39943. S:nko numeroon 770137! — Vrt. seur. | S. jku puhelimeen, langan päähän; puhek. us.: 'onnistua saamaan puhelinyhteys jkhun'.

II. onnistua, kyetä saattamaan, toimittamaan jk t. jku jhk t. jstak, aiheuttamaan jklle t. jllek jtak, laatimaan t. muodostamaan jtak t. hankkimaan jtak jklle muulle kuin itselleen. | Korjaamo sai autosta vielä käyttökelpoisen. Tästä kankaasta saa [= voi valmistaa] kaksikin pukua. Tuosta varsasta saa vielä hyvän ajokin. Parhaat kaivot s:daan kovaan soramaahan. Sai työstään hyviä tuloksia. Lautaa höylätään, kunnes on s:tu sopiva paksuus. Käsistään s:pa [= kätevä] ihminen. Mutta merkillisen vähän te olette s:nut valmista KATAJA. - - tätä maata s:taessa [= luotaessa], / ilmoa suettaessa KAL. — Sai varkaan rautoihin, telkien taakse. Hukkunut s:tiin vedestä vasta usean tunnin kuluttua. Lapsia oli vaikea s. vuoteesta. Järjestysmies sai räyhääjät ulos ovesta. Pojat s:tiin kuin s:tiinkin matkaan. Sai kätensä aukosta sisään. Ei s:nut katsettaan tytöstä koko iltana. Ei s:nut asiaa mielestään. Etkö saa sanaa suustasi! Sai viulustaan kauniita säveliä. — S. jk esiin, auki, hajalle, irti, kiinni, poikki, rikki. Sai naulan irti puusta. Koneesta koetettiin s. irti kaikki mahdollinen teho. Totuutta ei s:tu milloinkaan ilmi. S. asiansa kuntoon, järjestykseen. Nyt on sekin asia s:tu kohdalleen. Työt s:tiin alkuun, hyvään vauhtiin, päätökseen. Sai autorämänsä liikkeelle. Suo oli s:tu ojaan 'ojitetuksi'. Sai talonsa vesikattoon. S. velkansa, veronsa maksuun 'maksetuksi'. Kaikki asekuntoiset oli s:tu aseisiin. Sai karhun kierrokseen. Kielto sai miehen raivoihinsa. S. äänensä kuuluville, kuuluviin. Sai tahtonsa perille 'toteutetuksi'. S. jku hengiltä, (pois) päiviltä. Järkytys sai hänet suunniltaan. S. jku [osoitetuksi] syylliseksi, viattomaksi. S. jku syytteeseen, syyhyn, rangaistukseen. S. jk kaupaksi 'myydyksi'. Ei s:nut sanoiksi [= sanotuksi], mitä mielessä liikkui. Aikoo, mutta ei saa mitään toimeksi. Olisi s:tava toimeksi uusi väestönlaskenta. S. aikaan, ks. 1. aika 6. S. erä jstak, jk eräksi,

ks. erä 2. — Sai hiomalla pinnan sileäksi ja kauniiksi. Sai vihdoin kirjoituksen mieleisekseen. Tehtyä ei saa tekemättömäksi. Sai ovet maalatuksi. Koko suo pitäisi s. pelloksi. Sohva, jonka saa [= voi muuttaa] helposti myös vuoteeksi. - - niinpä rikas lapsensa mieheksi saa KIVI. — Sai pojalleen koulusta vapaaoppilaspaikan. | - - saipa, koira vieköön! Kaisa lapsellensa isän KIVI. — Santavuori, surun synkän mieleeni saa [= saattaa] sana tuo! KRAMSU. Vesi sai minun Manalle, / aalto toi on Tuonelahan KAL. Jo oli sanoma s:tu, / viety viesti tuonnemmaksi KAL.

— *Erik.* **1.** laskemalla, päättelemällä, erittelemällä saadusta tuloksesta. | Kun kaksi kerrotaan kahdella, s:daan neljä. Yhtälöstä s:mme a:n arvoksi 8,6. Kaavasta s:mme seuraavan säännön: - -. Laitteella on s:tu tarkkoja analyyseja. Partitiivista s:tava konsonanttivartalo on t-loppuinen. **2.** III inf:n ill:n ohella: onnistua teettämään t. aiheuttamaan teko t. tapahtuminen. | Sai tahran lähtemään puvusta. Opettaja sai oppilaat lukemaan. Poliisi sai väkijoukon hajaantumaan. Sai aikansa kulumaan jotenkuten. Kasku sai naisen punastumaan. Sade sai puron tulvimaan yli äyräittensä. **3. a.** apuv:n tavoin pass. II partis:n yks. transl:n (*kans.* partit:n) yhteydessä: onnistua t. kyetä tekemään jtak t. saattamaan tekeminen päätökseen; vrt. B.I.2. | Sai työn tehdyksi. Sai ammutuksi viholliskoneen maahan. Sai vihdoinkin tehdyksi ratkaisunsa. Sai kirjeet kirjoitetuksi. — Sai heinät niitettyä. Sai nostettua perunat. **b.** partis. ilmaisee muun kuin subj:n tekoa. | Sai molemmat kirjoituksensa julkaistuksi.

III. ed. pääryhmiin liittyvää erikoiskäyttöä.

1. jälkeläisen syntymästä. | Nainen sai lapsen. Sai perillisen, pojan, tytön, lapsenlapsen. Nuoripari on s:nut esikoisensa. Rouva on kaupungissa pieniä s:massa 'synnyttämässä'. S. lapsi jkn kanssa, (vain naisesta:) jklle. Vaimo sai miehelleen kolme lasta. Se Hilja — se sai nyt jo neljättänsä sekin SILL. - - saattoi osoittaa sellaista ystävällisyyttä miehensä toisen naisen kanssa s:maa jälkeläistä kohtaan *A. SIMOJOKI. Ruuhelan Rauha ajelehti sen jälkeen mieheltä miehelle, sai lapsen milloin yhdelle, milloin toiselle TOPPILA. — Eläimistä. | Kaniini voi s. vuoden aikana kuudet poikaset.

2. muuta ed. ryhmiin liittyvää käyttöä. | S. kosketus, yhteys, tuntuma jhk (jkhun) 'päästä kosketukseen [jne.] jnk (jkn) kanssa'. Laivasto sai tuntuman maihin. Sai osuman [= osui] keskelle maalitaulua. A. sai mainion lyönnin pelikentän nurkkaan. Hellsten sai hyvän lähdön [= onnistui lähtemään hyvin] ja johti jo takasuoralla. Sai teeren tähtäimeen(sä), jyvälle.

3. *saatuna* (kans. harv.) pulassa. | - - olet taipaleella kuormasi kanssa melkein s:tuna FAULAH.

IV. obj:na I inf:n lyhyempi muoto. **1. a.** ilmaisemassa, että tekeminen on luvallista, sallittua. | S:nko mennä elokuviin? Oli tarkoin määrätty, mitä sai tehdä ja mitä ei s:nut. Sai olla, miten halusi. Sai pitää löytämänsä rahat. Vuokralainen s:koon käyttää talon kaivoa. Varojen puute ei saisi olla kenenkään koulunkäynnin esteenä. Hutilointi ei saa tulla kysymykseen. Näin ei enää saa jatkua! Hirttää minut saa, ellei tule sadetta! **b.** merk:ltään heikentyneenä. | Joko saunaan saa [myös: 'on mahdollista'] mennä? Tähän saisi vieras panna levolle. — Pelkkänä kohteliaisuussanana. | S:nko tarjota lisää kahvia? Kenet s:n ilmoittaa? Keneltä s:n sanoa terveisiä? Pyydän s. huomauttaa, että - -. S:nen vielä mainita, että - -. Mitä teille saisi olla [= mitä haluaisitte ostaa]? Saisiko olla vielä muuta?

2. ilmaisemassa, että tekeminen t. tapahtuminen on yhdentekevää, ei tuota haittaa. | Saa sataa vaikka ämmiä äkeet selässä, mutta matkaan lähden. Sato on korjattu, talvi saa tulla. Ellet usko, s:t olla uskomatta. Sivuseikat s:mme tässä yhteydessä syrjäyttää. En saa [= ei käy päinsä, ei sovi] sairastua nyt juuri ennen koetta. Tällä kertaa en saa erehtyä. — Veneen kaaret s:vat olla paitsi tammea myös kuusta. Jos pyörösahan kehänopeus on suuri, s:vat hampaat olla pienemmät. Mehuksi käytettävät marjat s:vat olla hiukan raakojakin. Hanke saa jäädä toiseen kertaan.

3. painottomana ilmaisemassa tilaisuutta, mahdollisuutta. | Vasta eilen sain kuulla asiasta. Näitä radioita s:mme toistaiseksi nähdä vain messuilla. Olemme s:neet lehdestä lukea, että - -. Postin saa noutaa viikon kuluttua. Meille saa soittaa puhelimella ☏ 39943. Hauskaa s. elää! Tässä yhteydessä s:n kiittää avustajiani hyvin suoritetusta työstä. — *Erik.* **a.** ilmaisemassa, että kukaan t. mikään ei häiritse t. estä tekemistä t. tapahtumista; vrt. 2. | Sai kirjastossa olla rauhassa vaimonsa ainaiselta nalkutukselta. Ei s:nut kärpästen vuoksi nukkua kunnollisesti. Sai aina pitää viimeisen sanan. Tulipalo sai tehdä tuhojaan. Aseet ovat s:neet rauhassa ruostua. Puutarha on s:nut rappeutua. — Keitto saa kiehua [= keittoa kiehutetaan] puoli tuntia. — Poltin vanhat muistiinpanoni, ja kirjeet saivat mennä [= joutivat menemään] saman tien. **b.** ilmaisemassa, että subj. voi tehdä jtak jnk t. jkn sopivan laadun t. ominaisuuksien vuoksi. | Minuun s:t luottaa. Tällä kerralla s:mme olla varmat onnistumisesta. Kaloja sai nostella kuin sumpusta vain. Tie oli niin suora, että sai ajaa täyttä vauhtia. Ei heitetä pois risuja, s:han niitä käyttää vaikka polttopuina. Kuvaus, jota s:nee pitää luotettavana.

4. painottomana ilmaisemassa tekemisen pakollisuutta, väistämättömyyttä t. jkn osaksi tullutta kohtelua: joutua tekemään. | Saa maksaa maksamasta päästyäänkin. Sai kävellä vielä monta kilometriä, ennen kuin pääsi perille. Joka hetki sai olla varuillaan, ettei suistuisi rotkoon. Ruis on yhä enemmän s:nut väistyä vehnän tieltä. Lapset saivat tulla toimeen omin neuvoin. Kylläpä junaa saa odottaa! Sai kääntyä tyhjin toimin takaisin. Sai nuolla näppejään. Sai kärsiä kidutusta. Sai kokea paljon murhetta. Saimme kuulla kunniamme.

Saa vielä tuntea nahoissaan, kenelle irvisteli. Pian hän sai huomata, että oli erehtynyt. S:tiin havaita [= havaittiin] vankien kadonneen. Sai nähdä toiveidensa rauenneen tyhjiin. Saimme ymmärtää [=meidän annettiin ymmärtää, meille vihjattiin], ettei läsnäolomme ollut suotavaa. — Merk:ltään heikentyneenä. | Turhaan saa etsiä [= vaikka mistä etsittäisiin, ei löytyisi] komeampaa morsiusparia. Parempaa kelloa s:t hakea. Talo, jollaista kuka tahansa saisi kadehtia 'jollaisessa olisi kadehtimisen aihetta kenelle hyvänsä'. Sain [= oli syytä] kiittää luojaani, että pelastuin. Kaupunki saa kasvustaan kiittää edullista asemaansa. S:t syyttää itseäsi asiasta. S:t pitää moitteet hyvänäsi.

5. painottomana ilmaisemassa käskyä, kehotusta t. toivomusta. | S:t mennä tiehesi, ellet ole ihmisiksi. Saisitte pitää lapsenne paremmin kurissa. Saisit hävetä! Jo saa riittää! Otan ryypyn vielä, mutta siihen se saa loppua. — Saisi jo sataakin 'hyvä, jos sataisi'. Vene saisi olla tilavampi.

6. prees:ssä nähdä-, (harvemmin) kuulla-v:n ohella joissakin odottamista merkitsevissä ilmauksissa; vrt. 4. | Saa nähdä [= on jännittävää nähdä], miten käy. | »Et onnistu.» — »S:daanpa nähdä [= se vielä nähdään].» S:t nähdä, että selviydyt kokeesta. S:mmepa sitten nähdä [= sittenpä näemme], mitä hänen unistaan tulee VT. S:pas kuulla, eikö vaan joku ole työntäytynyt järven pohjaan KAUPPISH. — Vältellen. | »Tuletko?» — »Saa nyt nähdä.» — *Harv.* S:pas kuulua, mistä kaikesta sitä moititaan! KATAJA.

7. *puhek.* ilmaisemassa myönnytystä. | Saisihan [= voisihan] tuota kokeilla. | »Lähdetkö mukaan?» — »S:nhan lähteä.» | »Paikkaisitteko kenkäni?» — »Saa nuo paikatakin.»

B. *intr.* **I.** ed. ryhmiin verrattavaa käyttöä. **1.** vrt. A.I.4. | Sai kiinni köydestä. Saimme kuin saimmekin kiinni herkästä tunnelmasta SILL. — Harvemmin ill:n ohella. | Sai kiinni oksaan. — - - viekoitteli Iikkaakin siihen torppaa perustamaan, että jos hyvinkin saisi [= pääsisi] taloksi KATAJA.

2. *vrt.* A.II.3. **a.** intr.-v:n *pass.* II partis:n transl:n (*kans.* partit:n) ohella. | Ei s:nut kärpäsiltä, melulta nukutuksi, nukuttua. Sai vihdoinkin lähdetyksi. **b.** akt. II partis:n transl:n ohella. | En s:nut pitäneeksi suutani kiinni. Oli s:nut tehneeksi pitkän päivätyön. S:tuaan juuri täyttäneeksi [= ehdittyään juuri täyttää] 10 vuotta - -. Saivat sanoneeksi. Kun olette s:neet syöneeksi (harv.: syöneiksi), - -. Sai tempautuneeksi pitelijän käsistä.

II. *vanh.* ja *ylät.* mennä, tulla jhk t. jksik.

1. päätyä, ehättää jhk paikkaan t. tilaan. a. paikasta. | - - savuna pihalle s:pi LEINO. - - kuin ajatus, mi hämyretkellään / saa liian kauas KAILAS. Unen mustin, pehmein siivin / läpi lukkojen s:n ELVI SINERVO. **b.** ajasta: tulla, saapua. | Joka kerta, kun kevät saa KAILAS. Toimi, jo yö on läsnä, / toimi kun aamu saa! HLV. **c.** tilasta: tulla, sukeutua, kehkeytyä, kehittyä jksik t. jnklaiseksi. | Maa on nuori s:pa nurmeen LEINO. Hopeoille / sun tukkas vaikka sais HELLAAKOSKI. Herran purteen astuessa / myrsky taukoo, tyyni saa HLV. — Liittyi mieheksi s:tuaan isänmaan puolustajain riveihin. Rakuunoiksi sitten saivat *MANN. - - sävel saa yhä kokonaisemmaksi, ihanammaksi ALKIO. Miten köyhäks elämäni saikaan! ELINA VAARA. Sai venonen valmihiksi KAL. **d.** ryhtyä, ruveta. | - - työhön, jaloon taisteluun sun poikajoukkos' saa ELLI HÄLLSTRÖM. Itse loihe laulamahan, / sai itse sanelemahan KAL.

2. *harv.* lähteä. | Kuin valkeat, loistavat, välkkyvät laivat / pois siskoni, veikkoni luotani saivat M.KUUSI. - - maasta s:en [= lähtien, pitäen] taivosehen, / taivosesta maahan asti KAL.

saaga[10] *s.* muinaisskandinaavinen, vars. muinaisislantilainen historiallis- t. myytillisaiheinen suorasanainen tarina. **-kirjallisuus** *s.* Islannin s.

saago[1] *s.* vars. eräiden troopillisten palmulajien varren ytimestä saatu, pieniksi palloiksi muodostettu tärkkelysjauho. **-jauho** *s.*, us. *mon.* **-keitto** *s. ruok.* **-palmu** *s.* Metroxylon, Malaijien saaristossa ja Uudessa Guineassa kasvavia sulkapalmuja, joiden varren ytimestä saadaan saagoa. **-ryyni** *s.* **-suurimo** *s.* **-tärkkelys** *s.*

saaja[11] *tek.* Lahjan, almun s. Lähetyksen s. Voiton s. Laiha on s:n ilo odottajan tuskan rinnalla AK. - - ei ole ollut eukossa oman perillisen s:a AHO. — *Yhd.* avun-, elinkoron-, eläkkeen-, korvauksen-, palkinnon-, stipendin-, testamentins.

saaja(n)nainen *s. kansat.* läksiäisissä ja häissä morsiamen hoivana oleva nainen.

saajo[1] *s. kans.* Lapissa: suosaareke. — *Yhd.* männikkö-, mäntys.

saakeli[5] *s.* lievähkö kiro- ja voimasana: peeveli, peijakas, pentele, perhana, hitto, hemmetti, saakuri. | Voi s.! Odota, s.! Vihainen kuin s. Mitä s:a he ajattelevat? S:n poika! S:n tyytyväinen.

saakelinmoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* S. melu, sää. S:sen hyvä.

saakelisti *adv.* saakelin paljon, kovasti tms., hitosti, penteleesti. | Harmittaa, väsyttää niin s.

saakka paikan, ajan, määrän yms. rajaa ilmaiseva postp:ta lähenevä *adv.* (pääsanan käsite on joskus itse rajana, joskus kuuluu rajan sisäpuolelle): asti. **1.** paikkaa ilmaisemassa. **a.** tulosijan ohella. | Saattoi tytön kotiin s. Perille s. Myyjä huolehtii tavarasta rautatievaunuun s. Maan ääriin, kuuhun s. Tanko maalattiin tyvestä huippuun s. Vesi nousi polviin s. Märkänä vyötäisiin s. Kumarsi melkein maahan s. Kiireestä kantapäähän s. Kaulaan s. napitettava takki. Hampaisiin s. aseistautunut rosvo. Vaarat kasvavat usein laelleen s. metsää. — Tähän, tänne s. Menin ihan lähelle s. Verho repesi alas s. — *Kuv.* Ilo nousi kattoon s. Ylistää, kehua pilviin, taivaaseen s. Rakastunut korviin s. — *Runok.* myös prep:n tavoin. | Viha tunki s. sydämeen LEINO. **b.** erosijan ohella. | Kotiveräjältä s. Apua oli haettava pääkaupungista s. Tyvestä s. oksainen puu. Täältä, tästä s. Ylhäältä s. halkinainen verho. **c.** olosijan ohella. | Käytiin rajalla s. Matkusteli

Intiassa s. Piikkikampelaa on tavattu Merenkurkussa s. **2.** aikaa ilmaisemassa. **a.** tulosijan ohella. | Jouluun, kesään s. Klo 8:aan s. Myöhään iltaan s. 1600-luvun alkuun s. Tähän hetkeen s. Tuomiopäivään s. Ole uskollinen kuolemaan s.! Viimeiseen hengenvetoon s. Toivoa viimeiseen s. Tähän, näihin s. Aikuiseksi, vanhaksi s. — *Runok.* myös prep:n tavoin. | [Tahdomme] puolestas seistä s. kuolohon H.KLEMETTI. **b.** erosijan ohella: lähtien. | Pääsiäisestä, syksystä s. Klo 7:stä s. On satanut aamusta s. Syntymästä, lapsuudesta s. Lapsesta, nelivuotiaasta s. Aina maailman alusta s. Siitä s. kun - -. **c.** *harv.* olosijan ohella. | Oltiin jo mikkelinpäivässä s. **3.** ed:iin liittyen astetta t. määrää ilmaisemassa. **a.** tulosijan ohella. | Laskea sataan s. Luottoa myönnetään 20 000 markkaan s. Velka on maksettu viimeiseen penniin s. Ajatella asia loppuun s. Taistella viimeiseen mieheen s. Ajoi asiaansa korkeimpaan oikeuteen s. Väkeä oli tungokseen s. Uupumukseen, näännyksiin, kyllästymiseen s. Hiihdettiin hikeen s. Harmitti ihan itkuun s. Puolustaa asiaansa henkeen ja vereen s. Hulluuteen s. rakastunut. Pikkumaisuuteen s. vaativana. Hämäryyteen s. syvämietteinen runoelma. Tukkeja 5-tuumaisista paksuimpiin s. Kaikenlaisia sähkökojeita 500 voltin jännitteelle s. Koko henkilökunta johtajasta lähettipoikaan s. — Pilalle s. ruostunut kattila. Ruoskia verille s. Kiehumaan s. kuumennettu vesi. Tarpeeksi, haitaksi s. Ruokaa oli jäämään s. Viljaa riitti myytäväksi s. Lunta ei ole vielä rekikeliksi s. **b.** erosijan ohella: lähtien. | Säkeistö kerrataan kertosäkeen alusta s. Kaikki oli lainatavaraa ruoka-astioista s.

saakuri[5] *s.* lievähkö kiro- ja voimasana: saakeli. | Hyi s.! S. soi! S. vie! S. kuinka ilkeä sinä olet! Elämä on s:n suloista.

saakuristi *adv.* saakurin paljon, kovasti tms., saakelisti. | Satoi niin s.

saala|s[66] *s. harv.* aikaansaannos, tuote; saalis, saama. | Maaria, matala neiti, / - - / piiletteli poiuttansa, / säilytteli s:stansa [= lastansa] KANT. Sinne sattui s:hani, / meni mielisoittimeni KAL. Miksi hakea kaukaa, kun on lähellä s. [= saalis] HAARLA.

saal|i[4] *s.* (*rinn.* šaali) tav. hartioilla, joskus koko vartalon ympärillä pidettävä isokokoinen huivi, hartia-, suoja-, ympäryshuivi. | Silkkinen, pitsinen, villainen, ripsureunainen s. Hieno persialainen s. S. hartioilla, pään yli vedettynä. Emännät istuivat reessä lämpimiin s:eihin kietoutuneina. — *Yhd.* pitsi-, silkki-, villas.; hartias.

saaliikas[66*] *poss.a. harv.* < saalis. | S. pyyntipaikka. S. retki. Muistelenpa s:ta seutua KIVI.

saaliinajo *s.* S:on käytettiin koiria.

-saaliinen[63] *poss.a.* < saalis. | Huono-, hyvä-, niukka-, runsass.

saaliin|haku *s.* Samoilla s:haussa. Sutta ei ohjaa s:haussa näkö-, vaan hajuaisti. **-halu** *s.* **-haluinen** *a.* S. rosvojoukko. **-himo** *s.* Ryöstelevän joukon, ahman s. Tyydyttää s:aan. **-himoi|nen** *a.* Sotainen ja s. alkuasukasheimo. S. vihollinen. Ahma on pohjolan s:sin peto. S. katse. **-ja|ko** *s.* Pitää s. Metsämiehet, kalastajat s:olla. — *Kuv.* Voittajavaltioiden välisessä s:ossa Saksa menetti siirtomaansa.

saaliiton[57] *kar.a.* < saalis. | Ikävä odottajan aika, pitkä päivä s:na SL.

saalikaulus *s. vaat.* pitkä takinkaulus, jossa rintakäänteet ovat lovettomat ja poikkisaumattomat.

saalilai|nen[63] *a. hist.* S:set [= Reinin alajuoksun varsilla asuneet] frankit. S. laki 'n. v. 500 keskiajan latinaksi kirjoitettu saalilaisten frankkien laki'.

saalinki[6*] *s. mer.* puuristikko, joka sitoo jnk mastonjatkon alapään.

saali|s[68] *s.* **1.** se mikä saadaan pyydystyksen, etsinnän, keräämisen, valloituksen, ryöstön tms. tuloksena. | Metsästäjän, kalastajan, onkimiehen, marjamiehen, sienestäjän s. Sai s:ikseen jäniksen, kuusi ahventa. Nuotan perä oli repeämäisillään s:in paljoudesta. S:ina nousi enimmäkseen muikkuja. Ajaa takaa s:sta. S. pääsi karkuun. Ääntä kohti ryntäävä kauris on helppo s. metsämiehelle. Haukan s:iksi joutunut kyyhkynen. Kissa s:sta väijymässä. Ruumiit jäävät hautaamatta, korppien s:iksi. — Hyönteisten kerääjän, runonkerääjän s. Tutkimusretkikunta toi s:inaan arvokkaan kansatieteellisen kokoelman. — Varkaiden s:iksi joutunut omaisuus. Valloittajan s:iksi joutuneet maa-alueet. Poliisiratsiassa kertynyt s. — Kullanhuuhtojan s. Tervanpoltossa s:iksi kertynyt määrä. Tutkimuksessa s:iksi saadut tulokset. — *Kuv.* Kameran s:sta suurkisoista. Joutua kulkutaudin, kuoleman, tuonen s:iksi. Koko talo jäi tulen s:iksi 'paloi'. Meren s:iksi joutuneet [= hukkuneet] merimiehet. Murhe ja alakuloisuus pitivät hänet s:inansa JOTUNI. - - hyvin menestyneinä ne [lapset] ovat tärkein ja kaunein s., minkä taisteleva ihmispari elämänsä aikana tuottaa yhteisen rintaman hyväksi SILL. Kuorsaus katkesi, - - sitten otti uni s:insa jälleen SILL. [Jeesus Kristus] ei, vaikka hänellä olikin Jumalan muoto, katsonut s:iksensa olla Jumalan kaltainen UT. — *Yhd.* hauki-, hylje-, kala-, lahna-, lintu-, lohi-, muikku-, rapu-, silakka-, silli-, turskas.; (kans. myös abstr., merk:ssä 2) kalan-, lahnan-, lohen-, muikun-, ravun-, silakan-, turskans.; hunajan-, puun-, tervan-, voins.; esine-, kuva-, piste-, runo-, sana-, satu-, tieto-, virhes.; metsästys-, pyynti-, ryöstö-, sota-, voittos.; päivä-, syys-, viikko-, vuosis.; kokonais-, yhteiss. **2.** *abstr.*, vars. *kans.* saanti. | Kalan s. on tänä syksynä ollut huonoa. Hunajan s. oli niukimmillaan. Leivän s. oli ajoittain työn takana. — *saali|issa*, -iseen (adv.) saamassa. | Olen Pekalta s:issa 2 000 markkaa. Jäädä kaupassa s:iseen. — *Yhd.* ks. 1. ryhmän gen.-alkuisia yhd:oja.

saalis|eläin *s.* Pelikaanikalat voivat niellä itseään paljon isompia s:eläimiä. **-kala** *s.* Kuore on kuhan tärkein s. **-määrä** *s.* **-oikeus** *s.* merisotasaalisoikeus. **-onni** *s.* **-osuus** *s.* **-paikka** *s.*

saalist|aa[2] *v.* pyydystää (saaliiksi), pyytää, metsästää, kalastaa. | S:ettava metsäneläin. Paimentolaiset käyvät ryöstöretkillä s:aen etupäässä karjaa. S:amassa kiertelevä susilauma. Kuore s:aa vanhemmiten pikkukaloja. — *Kuv.*

Ovelasti toimien nainen s:i [= varasti] pukukankaita. S. pisteitä. Häikäilemätön virkapaikkojen s:aminen. - - myrtit kylmä talvi s:aa *A. KIVIMAA.
saalistaja[16] *tek.* Kissa on ovela s. — *Kuv.* Virkapaikkojen s:t.
saalistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < saalistaa. | S:eva lihansyöjä.
saalistilasto *s.* Kalastuskunnan s.
saalistus[64] *teonn.* < saalistaa. | Metsälintujen s. **-alue** *s.* **-halu** *s.* **-ma|a** *s.* S:illaan liikkuva ahma. **-matka** *s.* **-retki** *s.*
saalo|a[1] *v. kans.* vars. porosta: läähättää, huohottaa. | Porot s:vat ja höyryävät A.E.JÄRVINEN.
saam|a[11] *s. harv.* **1.** aikaansaanti, -saannos. | - - oli hänellä naiseksi erittäin hyvä työn s. SILL. Alkoi luoa luomiansa, / saautella s:iansa KAL. **2.** se mikä on saatu, saalis. | Teepä meille terveyttä, / siirrä s. saatavihin KAL. Kiitä, sulho, onneasi, / hyvän s:an saamastasi! KAL.
saamamie|s *s.* **1.** henkilö, jolla on jklta jtak saatavaa; velkoja. | S. ja velallinen. Konkurssipesän s:het. **2.** *kans.* **a.** saaliin saaja. | On se tuo Lauri s., harvoin se metsästä tyhjänä tulee AK. **b.** aikaansaapa mies. | Tämä Ihalainen on aina ollut semmoinen s. ja hyvässä kunnossapa tuo onkin kontunsa tähän asti pitänyt LASSILA.
saamari[5] *s.* lievähkö kiro- ja voimasana: saakeli, saakuri. | S. vie! Missä s:ssa se poika viipyy? S:n tyttö! Oli niin s:n hauskaa.
saamaristi *adv.* saamarin paljon, kovasti tms., saakelisti. | Tuuli oikein s.
saamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *pass.* Vielä s. palkankorotus. Harvinainen kirja, joka on rahalla s:tomissa. Kehun toiste lohillani, sekä saaduilla että s:tomilla AHO. Älä s:tomalle lapselle nimeä pane SL. **2.** *akt.* Oppia s. maalaismies. — *Erik.* avuton, kykenemätön, aikaansaamaton. | Luonteeltaan veltto ja s. S. nahjus. Ujon ja s:toman näköinen tyttö. Kaikki johtuu hänen s:tomuudestaan.
saamavekseli *s. liik.* vekseli, joka käsittää liikkeen saatavaa.
saamekansa *s.* lappalaiset.
saamelai|nen[63] *a.* ja *s.* lappalainen. | S. rotu. S:sten elämä.
saamelaisrotu *s.*
saami|nen[63] *teonn.* < saada. **1.** Terveyden takaisin s. Tartunnan s:sesta täytyy kulua tietty aika, ennen kuin tauti ilmaantuu. Rakennusten kuntoon s. Asian selville s. Syntien anteeksi s. **2.** *lak. liik.* jkn henkilön, saamamiehen, oikeus vaatia toiselta henkilöltä, velalliselta, jtak suoritusta, jolla on varallisuusarvoa; se mitä ao:lla on oikeus vaatia; saatava. | Juoksevat s:set. S:sen vakuus. Säästäjäin s:set. Periä s:siaan. A:lla on 100.000 markkaa s:sta B:ltä. — *Yhd.* raha-, rahti-, tavara-, vuokras.
saamis|määrä *s.* **-oikeus** *s. lak. liik.* jklle henkilölle kuuluva oikeus vaatia toiselta henkilöltä suoritusta, jolla on varallisuusarvoa. **-todiste** *s. lak. liik.* velkakirja t. muu sellainen asiakirja, joka todistaa saamisen. **-todistus** *s.* par. ed. **-vaatimus** *s. lak. liik.* velalliselle esitetty vaatimus suorittaa velka.
saani[1] *s. kansat.* ajelureki. **-reki** *s.*
saanno|s[64] *s.* **1.** aikaansaannos, tulos. | Työ ja työn s:kset. Päivän s:kset. Kerskailla s:ksillaan. S:ksiinsa tyytyväisenä. **2.** saama. | [Emäntä] lennätti s:ksensa [= saamansa tuliaispaistoksen] kamaripuolille NUOLIV.
saanta[10*] *s. harv.* saanti. | - - nyt, kansat, käykää Sammon s:han A.OKSANEN. **-saaliissa** *adv. kans.* työläästi, epävarmasti saatavissa t. hankittavissa, vaivan takana. | Leipä oli monta kertaa s.
saant|i[4*] *teonn.* < saada **1.** *abstr.* Ravinnon, polttopuiden, tietojen s. Veden s. palopaikalle oli vaikeaa. Korvauksen s:iin oikeutetut. — *Yhd.* ansion-, avun-, hapen-, ilman-, kalan-, lainan-, lasten-, leivän-, luoton-, luvan-, maan-, paikan-, puun-, rahan-, ravinnon-, unen-, valon-, veden-, viljan-, virans.; anteeksi-, kaupaksi-, takaisins. **2.** *konkr.* se, mikä on saatu, hankittu tms. | Syödä s:insa. Maalaiset tulivat s:ejaan, voita, maitoa, juustoa, myymään. - - metsä s:insa pitäköön KIVI. Puhemiehen s:eja oli paita ja vyö PAULAH.
saanti|aika *s.* Lainan saanti- ja maksuaika. **-alue** *s.* Raaka-aineiden s. **-ehto** *s.* **-ilmoitus** *s.* Tavaratilausten s. **-mahdollisuu|s** *s.* Mineraalien, pitkäaikaisen luoton s:det. **-oikeus** *s.* Kesäloman, valtion eläkkeen s. **-paik|ka** *s.* Kivi murskataan sepeliksi jo s:alla. Tietoja kansansatujen s:oista ja kertojista. **-päivä** *s.* Ilmoituksen s. **-tapa** *s.* **-todistus** *s.* S. lähetyksen perilletulosta. **-vaikeu|s** *s.* Pitkä talvi tuottanut kivihiilen käyttäjille s:ksia.
saanto[1*] *s. lak.* omistuksen, vars. kiinteän omistusoikeuden alkamistapa. | Laillinen s. Hänellä on s. kiinteään omaisuuteen. Omaisuuden käypä arvo saannon aikana. Huudattaa laissa s:nsa. S:a vastaan nostettu moitekanne. S. on alkuperäinen l. originäärinen, kun saantohetkellä ei ole aikaisempaa omistusoikeutta olemassa, ja johdannainen l. derivatiivinen, kun saantohetkellä on olemassa aikaisempi omistusoikeus. — *Yhd.* kiinteistön-, maans.; alkuperäiss. **-asiakirja** *s.* = seur. **-kirja** *s.* asiakirja, joka on tarpeen, jotta saanto tapahtuisi. | Kauppakirja ym. kiinteistön s:t. **-mie|s** *s.* henkilö, jolta jku on saanut jtak, edellinen omistaja. | Tilan nykyinen omistaja ja hänen s:hensä. **--oikeu|s** *s.* oikeus yksipuolisesti, vasten toisen tahtoakin, saannin kautta tulla omistajaksi. | S:ksia ovat lunastus- ja eräät otto-oikeudet. **-todistus** *s.*
saap|as[66*] *s.* jalkine, jossa on pitkä umpinainen varsi ilman erityisiä osia sen jalkaan kiinnittämiseksi; vrt. pieksu, lapikas, huovikas. | Nahkaiset, kumiset s:paat. Naisten s:paat. Vetää s. jalkaan. Astella s:paissa. — Tyhmä kuin s. Jklla on seitsemän peninkulman s:paat 'jku liikkuu nopeasti pitkiä matkoja'. Minusta ei ole isännän s:paisiin 'en pysty isännän tehtäviin'. Nuoleksia jkn s:paita (halv.) 'liehakoida, madella'. Variksen s:paat [leik. sierettyneistä jaloista]. Espanjalainen s. 'inkvisition aikainen kidutusväline: kaksi säären ympärille puristettavaa puolilieriön muotoista, sisäpuolelta us. piikikästä laattaa'. — *Halv.* saamattomasta, hyvänahkaisesta ihmisestä. | Senkin s.! Eihän se näkynyt osaavan suuttua, mokomakin vanha

s.! TALVIO. — *Yhd.* huopa-, kumi-, nahkas.; koski-, metsästys-, pyhä-, ratsu-, sotilas-, tukki-, tukkilaiss.; pieksu-, puoli-, varsis.

saapas|housut *s. mon.* tav. lahkeenpitimillä varustetut (vars. pussi)housut, joiden lahkeet pidetään saappaanvarsissa. **-jal|ka 1.** *s.* saappaassa oleva jalka. — *saapasjal|assa* (adv. kans.) saappaat jalassa, saappaissa. | Astella, nukkua s:assa. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* Arpiniekkoja keski-ikäisiä s:koja HEPOR. **-jalkainen** *a.* S. tukkilainen. **-kenkä** *s.* **-nahka** *s.* **-pari** *s.* **-pihti** *s.* = saapasrenki. **-rasva** *s.* **-renki** *s.* lovipäinen, maahan jalalla tuettava lauta, jolla helpotetaan saappaiden ottamista jalasta, saapaspihti.

saapast|aa^{2} *v. ark.* kävellä, astella, tallustaa, talsia. | Monet s:ivat pitkien matkojen takaa. S:i ympäri kulmakuntaa. Kari oli tullut s:aen tupaan.

saapastel|la^{28} *frekv.v.* -u^{2} *teonn.* < ed. | Kapteeni s:i keskellä lattiaa. Lähdettiin s:emaan kotiin päin.

saapas|teollisuus *s.* **-var|si** *s.* Löi kämmenellään s:teen. Vesi nousi s:sista sisään. Säilytti piippuaan s:ressa. — *Kuv.* Rohkeus meni s:siin.

saapikas^{66*} *s.* lyhytvartinen (vars. naisten) saapas, puolisaapas.

saappaan|korko *s.* S:korkojen kopina. **-nuolija** *s. halv.* imartelija, hännystelijä, nöyristelijä, orja. | Herrojen s:t. **-terä** *s.* **-varsi** *s.* saapasvarsi.

-saappainen^{63} *poss.a.* Kiiltävä-, musta-, punas.

saappani^{5}, **-puomi** *s. metsät.* useiden rinnakkaisten puiden muodostama puomi. | Jäykkä, taipuva s.

saapu|a^{1*} *v.* **1.** jhk paikkaan tulemisesta. | Saavun illan suussa. Vieraat alkavat s. S. kotiin, perille. S. vierailulle, palvelukseen. Juna s:u asemalle hetken kuluttua. Lentoteitse s:nut lähetys. Lähtevä ja s:va posti, liikenne. Äskettäin s:nut tieto. Juuri markkinoille s:nut uutuus. — Idästä s:nut matalapaine. Kristinuskon s:minen Suomeen. Kuolema s:i vapauttajana. — Sijainnista. | Selkäydin ja siihen s:vat hermopunokset. **2.** ajasta. **a.** Jo s:u yö. Illan s:essa. Joulu s:u. Vasta heinäkuussa s:i oikea kesä. **b.** Oli saavuttu juhannukseen. Olemme s:massa uuteen kehityskauteen.

saapuja^{10} *tek.* Ensimmäiset kutsuihin s:t olivat herra ja rouva N.

saapumat|on^{57} *kielt.a.* Palvelukseen s:tomat asevelvolliset.

saapumis|aika *s.* Junan s. **-päivä** *s.* Tavaran s.

saapusall|a, -e *adv. kans.* saapuvilla. | - - s. olevat ukotkin murisivat TOPPILA.

saapuvill|a, -e *adv.* vars. henkilöistä: läsnä, paikalla. | Lautakunta on päätösvaltainen, kun s. on puheenjohtaja ja kaksi jäsentä. Tulla s:e. — Tuoda jtak s:e.

saarekas^{66*} *poss.a.* (runsas)saarinen. | S. meri, järvi, rannikko.

saarek|e^{78*} *s.* **1.** *harv.* pieni saari. | Vesien rannoilla ja s:keilla pesivä vesilintu. [Vene] oli siinä s:keessa, jonka koski, pikkuvirtoihin haaroittuen, muodostaa vasemmalle rannalleen IVALO. — Tav. **2.** ympäristöstään saaren tavoin poikkeava erillinen, selvärajainen alue t. muodostuma; joskus: läiskä, läikkä. **a.** maaston kohdista, kasvillisuusmuodostumista yms. | Metsämaat esiintyvät erillisinä s:keina viljelysmaiden keskellä. Keskelle aukeaa oli jäänyt s. haapoja. Muuraimia kasvava muuta suota korkeampi s. Tunturikasveja s:keina siellä täällä. — Tukkaa oli yksi ainoa s. keskellä kaljua. — *Yhd.* kangas-, metsä-, niitty-, pelto-, suos. **b.** Englanninsetteri, jonka valkoisessa turkissa on s:keina ruskeita läiskiä. Peuran poskihampaissa esiintyvät kiillepoimut puolikuun muotoisina s:keina. Kartassa valkoisina s:keina näkyvät tutkimattomat alueet. — Langerhansin s:keet (anat.) 'haimassa olevia insuliinia erittäviä solukeräymiä, joilla ei ole yhteyttä haiman laskutiehyeen'. **c.** Rintaman taakse jäi erillisiä s:keita, joissa vihollinen jatkoi vastarintaa. Mordvalaiset elävät pieninä s:keina venäläisten joukossa. — *Yhd.* asutus-, kielis.; ruotsalaiss.

saarelai|nen^{63} **1.** *s.* saarella asuja, saaren asukas. | S:sten matkat mantereelle. S:sten vanhat merirosvovaistot heräsivät. **2.** *a.* saarella asuva, saarelta kotoisin oleva. | S:set esi-isät.

saarelais|romaani *s.* **-tyttö** *s.* **-vaimo** *s.*

saarelli|nen^{63} *a. harv.* **1.** *poss.* S. järvi, lampi. **2.** saaressa oleva. | - - Kyrönmaan merenranta, sen s:sen linnan rikkaudet HAARLA.

saarelm|a^{13} *s.* saarimainen muodostuma, saareke. | Koko Norjan rannikko on yhtämittaista saarien ja s:ien sokkeloa. Joka niemeen, notkohon, s:aan / kodin tahtoisin nostattaa ERKKO. — Viljelyksien s:at. Soilta kohoaa kallioita s:ina.

saaren|ne^{78*} *s.* saari, saareke. | Savon vesien väliin on oikullinen luonto muodostanut suuria järvisiä s:teita. Saimaan sadat s:teet *MANN.

saarento^{2*} *s.* = ed. | Suon pinnalla oli mättäisiä s:ja. Gotlannin suuri s. AHO.

saare|s^{64} *s. kansanr.* saareke. | Saata miestä s:kselle, / sille kummulle kuleta, / jost' on saalis saatavana KAL.

saaret|on^{57} *kar.a.* -tomuus^{65} *omin.* < saari. | S. ulappa, rannikko. Perämeri on s.

saar|i^{32} *s.* **1.** maa-alue, jota vesi ympäröi joka puolelta;)(manner; vrt. kari, luoto. | Järven keskellä oleva s. Suomenlahden rannikon s:et. Valtameren s. Kallioinen, metsäinen, aukea s. Matala, korkea s. Autio s. Arktiset s:et. Asua s:essa, s:ella. Soutaa s:een. Lampaat vietiin kesäksi s:een. Mennä s:een sunnuntaita viettämään. Tulvan noustessa talo jäi s:een 'joka puolelta veden ympäröimäksi'. — Vihreä s. 'Irlanti'. — *Mon.* saariryhmien nimissä. | Brittein, Falklandin, Kap Verden s:et. Onnelliset s:et 'Kanarian saaret'. — *Kuv.* Onnen s., etenkin romantikkojen suosima aihe. Soutaa unten s:ille. Te myönnytte häntä seuraamaan halki elämän s:en? KIVI. — *Yhd.* hiekka-, kallio-, koralli-, liete-, tulva-, turves.; manner-, rannikko-, tulivuoris.; kulkus.; huvila-, linna-, majakkas.; koti-, synnyins.; etelä-, pohjois-, pääs.; kauko-, lähi-, ulkos.; höyhens.; onnens. **2.** laajentuneessa merk:ssä saarimaisesta muodostumasta, saarekkeesta. | Moreenikumpuja s:ina keskellä savitasankoa. Suon keskellä oleva met-

sää kasvava s. Joskus [elon] leikkaajat yrittivät kiertää toistaan »s:een» PAULAH. — *Yhd.* metsä-, niittys.; asutus-, kielis.

saari|asema *s.* Englannin s. on johtanut englantilaisten toiminnan suuntautumaan merelle. **-jono** *s.* Laaja Pielinen s:ineen. **-kaupunki** *s.* **-kylä** *s.* **-laivasto** *s.* Ruotsin s. **-linnoitus** *s.* **-maa** *s.* **-maailma** *s.* Tyynen meren s. **-mainen**[63] *kalt.a.* S. metsäkumpare. **-matka** *s.*

saari|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* saarekas. | Vehkajärven s. ulappa. S. salmi, selänne. Väylä on hyvin s. — *Yhd.* moni-, runsas-, sata-, tuhats.; ihanas.

saari|niitty *s.* **-pitäjä** *s.* **-retki** *s.* **-rikas** *a.* → (runsas)saarinen, saarekas. **-ryhmä** *s.*

saaristo[2] *koll.s.* (vars. meren rannikolla olevat) lähekkäiset saaret; saariryhmä. | Suomenlahden, Turun, Saimaan s. S:n kalastajat. Viettää kesää, asua s:ssa. Ahvenanmaan, Länsi-Intian, Malaijien s. — *Yhd.* sisä-, ulkos.; rannikkos.; lounaiss.; merens. **-alue** *s.* **-alus** *s.* **-asukas** *s.* **-asutus** *s.* **-huvila** *s.* **-jää** *s.* **-kalastaja** *s.* **-kunta** *s.* **-kylä** *s.*

saaristolainen[63] *s.* saariston asukas.

saaristolais|romaani *s.* **-tyttö** *s.* **-vene** *s.*

saaristo|laiva *s.* Turun ja Ahvenanmaan välistä liikennettä välittävät s:laivat. **-laivasto** *s.*, vars. *sotahist.* rannikkolaivasto. | Ruotsi-Suomen s. **-liikenne** *s.* **-maisema** *s.* **-matka** *s.* **-meri** *s.* ulkosaarien ja mantereen välinen meri. **-pitäjä** *s.* **-rannikko** *s. maant.* Suomenlahden pohjoisrannikko on kauttaaltaan s:a. **-reitti** *s.* Kotkasta Helsinkiin johtava s. **-seurakunta** *s.* **-seu|tu** *s.* Merenkurkun s:dut. **-vesi** *s.*, tav. *mon.* S:ssä harjoitettu kalastus. **-vyöhyke** *s.* **-väestö** *s.* **-väki** *s.* **väyl|ä** *s.* Reitti kulki enimmäkseen suojaisia s:iä.

saari|valta *s.* = seur. **-valtakun|ta** *s.* vrt. seur.; us. erik. Englannista. | Suomalaisten liikkeiden ostot s:nasta. Idän s. 'Japani'. **-valtio** *s.* meren ympäröimä valtio. | Muinaisen Kreikan s:t. **-vuori** *s. maant.* yksinäinen jyrkkärinteinen vuori.

saarn|a[10] *s.* **1.** julkiseen jumalanpalvelukseen kuuluva hengellinen puhe. | Liturgia ja s. Pitää s. Kuunnella s:aa. Harras, sydämeen käypä s. Pitkä, lyhyt s. Hengetön s. Läksi kirkosta kesken s:an. Kokoelma rovasti Brofeldtin s:oja. — *Yhd.* aamu-, ilta-, päiväs.; juhla-, käräjä-, rippi-, ruumis-, valtiopäiväs.; helluntai-, joulu-, loppiais-, pääsiäiss.; jäähyväis-, tulo-, vaalis.; radios.; katekismuss.; (myös seur. kohtaan liittyen:) herätys-, katumus-, kuritus-, parannus-, rangaistuss.; lain-, lakis. **2.** laajemmassa merk:ssä: hengellinen julistus-, herätys-, parannus- tms. puhe; jumalansanan saarnaaminen, sanan julistus. | S. ristiinnaulitusta Kristuksesta kaikuu kautta kristikunnan. Valtakunnassa kuultu uusi s. oli useiden mielestä harhaoppista. — *Yhd.* ks. kohtaa 1. **3.** *kuv.* nuhteleva, moittiva, opettavaissävyinen puhe; moite, nuhde, läksytys. | Rehtori piti vilppiin syyllistyneille jyrisevän s:an. Sain kuulla pitkät s:at huolimattomuudestani. Nuoriso käänsi vanhempien s:oille selkänsä. Muotihulluutta vastaan eivät s:at auta. — *Yhd.* haukkuma-, moraali-, nuhde-, siveyss.

saarnaaja[16] *tek.* Sunnuntaina klo 10 jumalanpalvelus, s:na rovasti N. N. Pastori A. on hyvä s., mutta huono messupappi. — Pyhän uskonsodan, ristiretken s. Moralistit ja siveyden s:t. — *Yhd.* herätys-, lähetys-, parannus-, raittiuss.; vaalis. — *Erik.* **1.** vars. yhd:oissa eräiden papinvirkojen hoitajien nimityksenä; hengellisenä puhujana toimiva (us. saarnalupatutkinnon suorittanut) maallikko. | Armovuoden s. Tehdasseurakunnan, Turun lääninsairaalan s. Lestadiolaisten johtajat ja s:t. Saarnaaja N. — *Yhd.* rukoushuoneen-, sairaalan-, tehtaan-, vankilans.; matka-, merimies-, satamas.; maallikkos.; lestadiolaiss. **2.** eräs Vanhan testamentin kirja; sen kirjoittaja. | Psalmit. Sananlaskut ja S. Minä, s., olin Israelin kuningas VT.

saarnaaja|munkki, -veli *s.* dominikaani(munkki), musta veli. **-veljistö** *s.* dominikaanimunkkikunta.

saarna|harjoitus *s.* **-huone** *s. vanh.* rukoushuone. **-huonekunta** *s. vanh.* rukoushuonekunta.

saarnail|la[29] *frekv.v.* < saarnata. | Kierteli s:emassa ympäri maata. — S. järkeä. Mitä minä sinulle s:emaan JOTUNI. | Mutta tuolla tarhan puoless': / Mikä pauhu? Heisaa! / Kyltät, kaltit s:evat, / pikku-porsaat veisaa KIVI.

saarna|kirja *s.* myös yksityistä hartaudenharjoitusta varten tarkoitettu saarnakokoelma, postilla. | Tutkistella s:kirjaa. Heränneiden s. **-kirjallisuus** *s.* Keskiajan s. **-kokoelma** *s.* **-lu|pa** *s.* lupa saarnata. | Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa antavat s:van piispa ja tuomiokapituli. **-lupatutkinto** *s.* tutkinto, joka maallikon on suoritettava saadakseen saarnaluvan. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* S:sen opettavainen puhe. **-matk|a** *s.* Kulki talvisin s:oilla. **-mies** *s.* saarnaaja. | Hyvä, huono s. Merimieslähetyksen, lestadiolaisten s.

saarnanjuuri *s.*, vars. *puhek.* saarnan aihe. | Gezeliukset julkaisivat papiston avuksi s:a.

saarna|nuotti *s.* saarnaajilla usein esiintyvä maneerimainen, yksitoikkoinen puhenuotti. **-näyte** *s.* Saarnalupatutkinnon suorittajalta vaaditaan käytännölliset saarna- ja opetusnäytteet. **-paikk|a** *s.* Lähetysasemien ympärille perustettiin sivuasemia ja s:oja.

saarnastuoli *s.* (*rinn.* saarnatuoli) kirkon kuoripuolelle saarnan esittämistä varten rakennettu, rintasuojuksellinen ja kaikukatoksellinen koroke. | Nousta s:in. Puhua s:sta.

saarna|ta[35] *v.* **1. a.** pitää saarna jumalanpalveluksessa. | Tänään s:a itse kirkkoherra. S. päivän tekstistä. S. vaalia 'pitää vaalisaarna'. Itsestään paha pappi s:a SL. **b.** yl. (kehottavasta, opettavasta, moittivasta, julistavasta tms.) hengellisestä puheesta, sananjulistuksesta: julistaa. | Johannes Kastaja s:si erämaassa. S. kristinuskoa, evankeliumia, katolista oppia. S. tapainturmelusta vastaan. S. parannusta, ristiretkeä 'kehottaa parannukseen, lähtemään ristiretkelle'. - - me taas s:amme [= julistamme, teemme tunnetuksi] ristiinnaulittua Kristusta UT. **2.** us. *halv.* ed:een liittyen: puhua opettavasti, kehottavasti, moittivasti, julistavasti, kii-

hottavasti, propagoivasti t. ikävystyttävästi, pitkäveteisesti, paasata. | S. moraalia, raittiutta, säästäväisyyttä. S. aatteitaan, ohjelmaansa. S. kapinaa, luokkavihaa 'kehottaa, kiihottaa kapinaan, luokkavihaan'. Älä aina viitsi s. samasta asiasta! Paljon on puhuttu ja s:ttu suomalaisuudesta. Sanomalehdet ovat s:nneet inflaation uhasta jo vuosikausia. S. ihomaalin käyttöä, tukipalkkioita vastaan. Olen aina s:nnut, ettei lapsia saa liiaksi rasittaa. S:ava puhe, äänensävy, nuotti. S:ava tendenssinäytelmä. **3.** *kans. harv.* kertoa. | S. satuja. Isännät kävivät kummaa katsomassa ja s:sivat siitä pyhäiltaisissa istunnoissaan PAULAH.

saarna|taito *s.* **-tapa** *s.* Kansanomainen, vaikeatajuinen s. Temaattinen, analyyttinen s. **-teksti** *s.* saarnan aiheeksi valittu Raamatun tekstin katkelma. | Päivän s. **-teo|s** *s.* Lutherin s:kset. **-tilaisuus** *s.* **-toimi** *s.* saarnavirka; saarnatoiminta. **-toiminta** *s.* Papin sielunhoito- ja s. **-tuoli** *s.* = saarnastuoli. **-tyyli** *s.* Origenesta on pidettävä kreikkalaiskatolisen kirkon s:n perustajana.

saarnautta|a[2*] *fakt.v.* < saarnata. | - - Jumala näki hyväksi s:mansa hullutuksen kautta pelastaa ne, jotka uskovat UT.

saarna|viikko *s.* seurakunnan t. uskonnollisen yhdistyksen järjestämä viikon kestävä saarnatilaisuuksien sarja. **-virka** *s.* Papinvirka on ensi sijassa s:a, evankeliumin julistajan virkaa. Jumalanpalvelus ja mitä siihen kuuluu on kussakin seurakunnassa niiden toimitettava, joille s. siellä on uskottu KIRKKOLAKI. **-virsi** *s.* virsi, joka jumalanpalveluksessa lauletaan juuri ennen saarnaa. **-vuoro** *s.* **-ään|i** *s.* Hedbergin s:tä kiitettiin kuuluvaksi ja selväksi. — Lukea yksitoikkoisella s:ellä.

saarni[5] *s.* **1.** Fraxinus, Oleaceae-heimoon kuuluvia sekasopuisia t. kaksikotisia puita t. kookkaita pensaita; vars. maamme eteläosassa luonnonvarainen F. excelsior, metsäsaarni. — *Yhd.* manna-, metsä-, riippas. **2.** saarnen puuaines. | Saarnesta tehty parketti. **-puu** *s.* Kaivon luona kasvaa s. S:ta käytetään mm. lentokone- ja veneenrakennusteollisuudessa.

saar|re[78*] *s. harv.* saarros; se mikä saartaa. | Joka puolelta katkaise siteet ja s:teet *MANN. Lounaassa alkoi s. [= taivaan ranta] kirkastua E.ELENIUS.

saar|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < saartaa. | - - kivipermannon, jota s:teli kartanot ylväät *MANN.

saarronmurtaja *s.* alus (t. aluksen päällikkö), joka pyrkii t. on päässyt rannikkoa saartavan sota-alusketjun läpi.

saarro|s[64] *s.* saarrettuna olo, saartotila. | Osasto on täydellisessä s:ksessa. Pääsi karkaamaan s:ksesta. — *saarro|ksissa*, -ksiin (adv.) S:ksissa oleva kettu. Laivasto joutui s:ksiin Viipurinlahdella.

saarrosta|a[2] *v. sot.* hyökätä pyrkien vaikuttamaan samanaikaisesti vihollisen rintamaan ja (toiseen t. molempiin) sivustoihin ja ainakin lopuksi myös selustaan. | S. vihollisvoimat. Päätti tuhota vihollisen kaksipuolisesti s:en. S:va hyökkäys 'saarrostushyökkäys'.

saarrostus[64] *teonn. sot.* < ed. | Kaksipuolinen s. Suorittaa s. Pyrkiä saarrostukseen. **-hyökkäys** *s.* hyökkäys, jossa painopiste kohdistuu vihollisen toiseen t. kumpaankin sivustaan ja selustaan, samalla kun rintamasuunnassa hyökätään. **-liike** *s.* **-takaa-ajo** *s.* takaa-ajo, jossa työnnetään hyökkäyskiiloja vetäytyvän vihollisen sivustojen ohi selustaan, samalla kun suoritetaan rintamatakaa-ajoa. **-uhka** *s.* **-yritys** *s.*

saar|taa[12] *v.* **1.** muodostaa estävä t. eristävä piiri jnk ympärille, piirittää. | Koirien uuvuttama ja s:tama saksanhirvi. S:tava kalastus, esim. nuottakalastus. Poliisiketju s:toi karkulaisen joka puolelta. Palokunta onnistui s:tamaan tulen heti. Sinä olet s:tanut minut edestä ja takaa VT. Pahaiseen pöksään oli kuuluisa voro viimein s:rettu TOPPILA. - - me oomme lyöneet maahan malmivaajat / ja paadet seiniksi s:taneet LEINO. *Sot.* **a.** sulkea sota-alusten avulla vihollisen rannikko meriyhteydestä muuhun maailmaan; piirittää esim. jk kaupunki ja katkaista sen yhteydet. **b.** → saarrostaa. **2.** sijainnista: ympäröidä, sulkea piiriinsä. | Rakennusten s:tama piha-alue. Satamat olivat jääesteiden s:tamina. Poskiparran s:tamat kasvot. **3.** ed:iin liittyen *kuv.*, us. läheten merk:tä: ahdistaa, painaa, vallata. | Syvän hiljaisuuden ja täydellisen pimeyden s:tamana. Tuima tääll' on kehto, hauta, / sankka s:taa pohjan yö LEINO. - - kanervoista / nään, että syksy hiljaa s:taa tieni KOSKENN. — Murhe s:taa mielen. Oli lukemattomien huolien s:tama. Kun synnin kiusaukset / minua s:tavat VK. Rakkaus, rikkaus ja ihailu s:si [= ympäröi] Arkhidikea kuin meri Kypron rantoja L.ONERVA.

saartaja[10] *tek.*

saarto[1*] *teonn.* < saartaa. — *Erik.* blokadi. **1.** *sot.* vihollisen rannikon sulkeminen sota-alusten avulla sen sota-alusten liikkeiden ja merenkulun ehkäisemiseksi; esim. jnk kaupungin piirittäminen sen yhteyksien katkaisemiseksi. | Japanilaisten s. on kokonaan katkaissut Shanghain yhteydet. Tehostaa s:a. Murtaa s. — *Yhd.* kauppa-, sotas.; kauko-, lähis.; maa-, meris.; nälkäs. **2.** jnk maan t. alueen kaupan ehkäiseminen t. ankara rajoittaminen rauhanomaisin keinoin; jnk maan poliittinen eristäminen. | Taloudellinen s. Venäläisten toisen maailmansodan jälkeen toimeenpanema Länsi-Berliinin s. — *Yhd.* finanssi-, öljys. **3.** joukkotyöriidoissa käytetty taistelukeino, jossa työntekijäin liitto estää jäseniään (ja muitakin) ottamasta työtä jklta työnantajalta t. hakemasta jtak tointa. | Työpaikan s. Merimiesunioni on julistanut s:on seuraavat laivat: - -. — *Yhd.* työs.

saarto|kalastus *s.* S:kalastusta ovat ne pyyntitavat, joilla kalat piiritetään liikkuvaa pyyntivälinettä käyttämällä. **-ketju** *s.* vrt. saartorengas. | Murtautua s:n läpi. **-liike** *s.* saarrostusliike. **-linja** *s. sot.* saartoketju, -rengas. **-miinoite** *s. sot.* **-politiikka** *s.* **-pyydy|s** *s. kal.* Nuotta ym. s:kset. **-ren|gas** *s.* saartavien joukkojen tms. muodostama rengas, piiritysrengas. | Kaupunkia, satamaa, vihollisosastoa ympäröivä s. S. sulkeutuu, kiristyy. Murtautua s:kaan

läpi. **-rintama** *s.* **-sota** *s.* **-tila** *s.* S:an julistettu valtio, työmaa. **-toimenpide** *s.* **-yritys** *s.*

saartu|a[1*] *pass.v. harv.* < saartaa. | Autius sieluun s:u, / suuri ja syvä I.PIMIÄ.

saartuvalli|nen[63] *a. harv.* lihasta: syinen. | Siinähän nähdään, ovatko vasikkaa vai mustaa, s:sta karhua KIVI.

saarva[10] *s. kans.* saukko. | - - meni mustana merehen, / s:na sara'ikkohon KAL.

saast|a[10] *s.* voimakkaasti tunnepitoisena: lika, epäpuhtaus. | Yleiset viemärijohdot on rakennettava niin, ettei s. niistä pääse tunkeutumaan maahan. Kaduilta on lika ja s. kuljetettava kaatopaikkoihin. Vaatteet yltä päältä s:assa. — *Kuv.* Synnin, himojen s. Se [iäisyyden ilma] puhdasta on s:oist' itsekkyyden S.KORPELA. Euroopan puhdistaminen fascismin s:asta. Alaarvoisen kirjallisuuden s. Pakanuuden s.

saastai|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tav. voimakkaasti tunnepitoisena: (hyvin) likainen, epäsiisti. | S. lattia. S:sia, tahraantuneita olkia. Kädet aivan s:set. Kylä oli pieni ja s. — *Abstr.* Sinä s. roisto! S. juttu. S:set puuhat, liiketoimet. S:set himot ja halut. S. elämä. Hän on tavoiltansa s. KIVI. Siivoa, jukravita, nyt vikkelään s. kitasi LEINONEN. Sodan käyminen on aina ja kaikissa tapauksissa s. ilmiö SILL. — *Erik.* uskonnollisten käsitysten mukaan epäpuhdas. | S:sten henkien vaivaama. — - - en minä ole ikinä syönyt mitään epäpyhää enkä s:sta UT. Joka koskee kuolleen ihmisen ruumiiseen, kenen hyvänsä, olkoon s. seitsemän päivää VT. S:sena pidettiin synnyttäjää kuusi, seitsemän viikkoa PAULAH. — - - ei Jumala ole kutsunut meitä s:suuteen, vaan pyhitykseen UT.

saastat|on[57] *kar.a.* puhdas, tahraton. | Aviosääty tuleepi / ain' pitää s:onna VK[v]. Oppi Neitsyt Marian s:tomasta [= neitseellisestä] sikiämisestä korotettiin katolisessa kirkossa v. 1854 dogmiksi.

saaste[78] *s. sot.* saastukkeen turmelema maastoalue.

saastu|a[1] *v.* **1.** vars. kasveista, ravintoaineista: tulla taudin saastuttamaksi; pilaantua, turmeltua. | S:neet versot ja oksat ruiskutetaan rikkikalkilla. Perunat s:vat savimaassa pahemmin ruttoon kuin hiekkamaassa. Sairaiden lehmien maitokin s:u. Vesi on s:nut elimellisistä jäteaineista. Kokoussalin s:nut, tunkkainen ilma. **2.** liittyen uskomuksellisiin t. tunteenomaisiin seikkoihin: tulla saastaiseksi, pilaantua. | - - itse he eivät menneet sisälle palatsiin, etteivät s:isi, vaan saattaisivat syödä pääsiäislammasta UT. Kuinka moni kirkas silmä, kuinka moni viaton povi s:u riettaista lauluista ja renkutuksista EINARI VUORELA.

saastuke[78*] *s. sot.* saastutukseen käytettävä elollisia olioita vahingoittava aine. | Myrkkykaasut, bakteerit ym. saastukkeet. **-sota** *s. sot.* **-suojelu** *s. sot.*

saastumaton[57] *kielt.a.* S. ilma. Veri Kristuksen puhdas ja s. / sun autuutes pantti ja perustus on S.KORPELA.

saastun|ta[15*] *teonn.* < saastua. | Taimistot tarkastetaan niiden puhtauden tai s:nan toteamiseksi. Altis s:nalle. — *Yhd.* home-, sienis.

saastutt|aa[2*] *kaus.v.* < saastua. **1.** vars. taudeista: tartuttaa, pilata, turmella. | Homeen s:amat lehdet. Lahon s:ama puu. Kirput s:avat uhrinsa taudin siemenillä verta imiessään. Karja julistettiin luomistaudin s:amaksi. Koko kaupunki oli koleran s:ama. — Lian s:ama juomavesi. Savun ja pölyn s:ama ilma. — *Sot.* elollisia olentoja vahingoittavien aineiden, saastukkeiden, levittämisestä maastoon, rakennuksiin yms.; niiden vaaralliseksi tekevästä vaikutuksesta. | S. kaivo bakteereilla. Myrkkykaasun s:ama alue. — *Kuv.* Ateismin s:ama ajattelutapa. **2.** liittyen uskomuksellisiin t. tunteenomaisiin seikkoihin: tehdä saastaiseksi, epäpuhtaaksi, liata, pilata. | Tulta ei saanut s. esim. sylkemällä. He ovat asettaneet iljetyksensä temppeliin - - ja s:aneet sen VT. Panu uhkasi tappavansa jokaisen, joka pyhää vuorta s:i AHO. - - Akseli [ei] s:anut suutansa suruttomain hurjilla ja rumilla loilotuksilla RAILO.

saastuttamaton[57] *kielt.a.* Uhriteuraan tuli olla terve ja s.

saastutu|s[64] *teonn.* < saastuttaa. | - - puhdistautukaamme kaikesta lihan ja hengen s:ksesta UT. — *Sot.* Maaston s. myrkkykaasuilla, bakteereilla. Paikallinen s. — *Yhd.* itu-, kukkas.; lentonokis.; itses.

saata[35*] *v. ark.* sekoittaa korttipakka. — Muutoin *harv.* | - - ja alkuaineet [olivat] hänessä niin sa'atut, / ett' - - *CAJ. Älä sakaa viattoman naapurin niskaan omia syntejäsi ALKIO.

saatana[15] *s.* **1.** vars. *heng.* henkiolento, joka on Jumalan päävastustaja ja -vihollinen ja joka viettelee ihmisiä, pahahenki, paholainen, perkele. | S:n kiusaama, viettelemä. Joutua s:n pauloihin. - - suuri lohikäärme, se vanha käärme, jota perkeleeksi ja s:ksi kutsutaan, koko maanpiirin villitsijä UT. - - ei juonet s:n / voi koskaan sanaa voittaa SIIONIN KANNEL. — S. on karannut kahleistansa ja villitsee nyt maailmaa KIVI. - - älä myy sieluasi s:lle! TALVIO. **2. a.** karkeana kiro- ja voimasanana. | S. vie! Jo nyt on s., ettet usko! Se s:n tomppeli! S:n rotat! Mitä s:a se sinuun kuuluu! Lähde nyt s:n äkkiä! On niin s:n ylpeä. **b.** *kuv.* vars. pahasta, viekkaasta, vihatusta tms. ihmisestä. | Kyllä pitää olla koko s. naiseksi. Sinä s.! Tämä vahtimestari se oikein s. onkin HELVI HÄMÄLÄINEN. — Ja samanlaisia ovat hosmestarit ja muut ruununherrat, ei ne ole tietääkseenkään, kun köyhä s. [= köyhä miesparka] kartanoon astuu KIANTO.

saatanalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.**)(jumalallinen. | S. henki. Herran s. vastustaja. **2.** ihmisen luonteesta, ajatuksista, teoista, toiminnasta: tavattoman paha, ilkeä, häijy, katala, viekas, julma. | S. akka, veijari. S:sta väkeä. S. valhe. Keksivät mitä s:simpia keinoja. S. ilkeys. S:sta sukukuntaa te olette KARHUM. **3.** yl. negatiivisessa mielessä äärimmäinen, tavattoman ilkeä, epämiellyttävä, kauhea, sietämätön, vaikea, kova, pirullinen, helvetillinen. | Hänen sielunsa s. tuska. S. meteli. Mikä s. näky! S. löyhkä.

saatananmoi|nen[63] *a. alat.* -sesti *adv.* perkeleen-,

pirun-, helvetinmoinen, saatanallinen. | S. roisto. Oli oikein s. myrsky.

saatanasti *adv. alat.* saatanan paljon, kovasti tms., perkeleesti, pirusti, helvetisti. | Suututti niin s. Tuuli vallan s.

saatanta^{15*} *teonn. harv.* < saattaa. | Sanan s.

saatav|a^{13} *s.* = saaminen 2. | Velkojan s. Minulla on 1 000 mk häneltä s:aa. Pankin s:at sen ulkomaisilta asiamiehiltä. Erääntynyt s. Saada s:ansa. Hakea, periä s:iaan. Valvoa s:iaan konkurssissa. — *Yhd.* jyvä-, kala-, raha-, tavara-, valuuttas.; korko-, laina-, palkka-, postiennakko-, rahti-, velkakirja-, vero-, vuokras.

saatavasaldo *s. liik.*

saatavi|lla, -lle *adv.* jkn ulottuvilla, tavoitettavissa, saatavana. | Puhdasta vettä on aina s. Pitää jtak jkn s. Kirje jäi asiattomien s:lle. Jyrääminen nostaa myös syvemmältä maasta vettä heinän juurien s:lle.

saate^{78*} *s.* **1.** lähetekirjelmä. **2.** heraldiikassa: sivukuviot, jotka ovat pääkuvion ohella kentässä sen olennaisena osana. **3.** *sot.* saatettavat, oman päällikkönsä alaisena kulkevat alukset. **-kirjelmä** *s.* lähetekirjelmä.

saat|ella^{28*} *frekv.v.* < saattaa. **I.** vrt. saattaa I. *(1.)* S:telee tyttöjä. [Kuu] paistoi vielä aamupuolellakin, kun ylioppilas s:teli Sannin kotiin SILL. — *Kuv.* [Sydänsuru] joka s:teli heitä kaikkiin askareihin RAILO. *(2.) harv.* - - ihan Tettiniin asti, mistä s:telimme kangaspakat ja muut tavarat Haminan ja Kotkan kauppiaille HEPOR. Saisinko minä nyt s. sen sangon teille J.SAULI. Vilu mulle virttä virkkoi, / sae s:teli runoja KAL. *(3.) harv.* [Syntiin] viekas kiusaaja / meit' aina tahtoo s. VK^{v}. — Viisi villoa keritsi, / kuusi lammasta savitsi, / villat s:teli saraksi KAL. - - jospas tuottelet toeksi / minkä s:telit sanoiksi KANT. **II.** *harv.* vrt. saattaa II. | Kokko s:teli sanoa, / tulikulkku kuiskahella KAL. No s:telee siinä jo ruokaansa syödä! KATAJA.

saateri^{5} *s.* lievähkö kiro- ja voimasana: saakeli, saakuri, samperi. | S. vie! S. soikoon! Mitä s:a!

saati [us.: -'] *konj.,* harv. *adv.* **1.** kopulatiivikonj:na: jstak puhumattakaan, puhumattakaan siitä että, sitä suuremmalla t. vähemmällä syyllä; saatikka. | Siitä elää työmieskin, s. herra. Sen ymmärtää jo koira, s. aikaihminen. Hanketta oli mahdoton ajatellakaan, s. sietää. - - tuskin kukaan oli kuullut isännän tai emännän häntä edes neuvovan s. rankaisevan SILL. Se mies ei kelpaa työn tekijäksi, s. toisten neuvojaksi. Ei yön s. päivän rauhaa. — *saati sitten.* Ruokaa ei edes ollut valmistettu, s. sitten kannettu pöytään. Ei ollut itsenäinen, s. sitten kriitillinen tutkija. Ei sovi tyhmälle hyvät päivät, s. sitten palvelijalle hallita ruhtinaita VT. Se oli tarpeen aina, kun riista vuoreen meni, s. sitten kun sitä oli haavoitettu AHO. **2.** *adv. harv.* saakka. | - - maasta s. taivosehen, / taivosesta maahan s. KR.

saatikka *konj.* = ed. 1. | Oikeutta ei voitu sivuuttaa, s. kieltää. Ei sinne pääse hevosella, s. sitten autolla.

saatin^{56*} *s. kal.* nostin(avanto). **-avanto** *s.*

saat|taa^{11*} *v.* **I. 1.** kulkea jkn t. jnk mukana seurana, oppaana, apuna tms. | S. jku asemalle, junaan. Isäntä s:toi vieraansa portille saakka. Lähteä s:tamaan potilasta sairaalaan. S:a neiti huoneeseensa! Airuet s:toivat juhlavieraat paikoilleen. S. tyttöä tansseista. Kysyi tytöltä, sopiko tulla s:tamaan. Suuri ystävien joukko oli s:tamassa vainajaa hänen viimeisellä matkallaan. — *Sot.* Kauppalaivoja s:toi turvana kaksi hävittäjäalusta. Pommituslentuetta s:tavat hävittäjäkoneet. Konekivääri s:taa [= tukee] rynnäkössä kiväärimiehiä tulellaan. — *Urh.* Kuulantyönnössä on kuulaa pyrittävä kädellä s:tamaan mahdollisimman pitkälle. Kuta pitemmälle maila [tenniksessä] s:taa palloa [= liikkuu rataansa varsinaisen lyöntihetken jälkeen], sitä varmempi lyönnistä tulee. — *Kuv.* Esiintyjä poistui lavalta suosionosoitusten s:tamana. Retkeläiset lähtivät matkaan runsaiden onnentoivotusten s:tamina.

2. ed:een liittyen. **a.** kuljettaa, viedä, tuoda. | S. hevonen talliin. S. jku veneellä joen yli. Kivikuorma s:ettiin rantaan. Lähettää jku sanaa s:tamaan. - - Timo rientäköön aholle ja s:takoon [= tuokoon] kirveeni ja tuohikontit KIVI. - - menin Toivoselle s:tamaan niitä tyhjiä pilsneripulloja SILL. Hän oli s:tanut merkkilyhdyn laiturin päähän korkeaan riukuun HEPOR. — *Kal.* S. [= kuljettaa, vetää] nuottaa nostinavantoon. **b.** yl. toimittaa jk t. aiheuttaa jnk joutuminen jhk paikkaan. | [Lääke] s:etaan elimistöön ruiskeena. Tapa, jolla piirros s:etaan kuvalaatasta paperiin. Postilähetyksen perille s:taminen. Mikä asia s:taa teidät tänne? S. jku kaltereiden taakse. Jos tapaat vihollisesi härän tai aasin eksyksissä, niin s:a se hänelle takaisin VT. - - ja s:a viimein taivaaseen, / ilohos iankaikkiseen VK. - - että he tavallista vikkelämmin s:taisivat itsensä lukkarin luoksi oppiaksensa lukemaan KIVI. — S. lapsia maailmaan [lasten synnyttämisestä, hankkimisesta]. Syyntakeettomien vanhempien maailmaan s:tamat jälkeläiset.

3. toimia t. vaikuttaa niin, että jk joutuu jhk tilaan, aiheuttaa jnk joutuminen jhk tilaan; joskus: johtaa, viedä jhk. | S. jk jkn haltuun, huostaan. - - minä s:an hänet teidän käsiinne UT. S. jku valtaansa. Sattuma s:toi meidät yhteen. Tauti s:toi hänet ennenaikaiseen hautaan. S. jku oikeuteen, lailliseen edesvastuuseen, syytteeseen, rangaistukseen. S. jku vararikkoon, turmioon, pulaan, häpeään, huonoon huutoon, noloon asemaan. S. jk vaaraan, uhanalaiseksi. S. itsensä kadotukseen. Äläkä s:a meitä kiusaukseen UT. S. jku mielipuolisuuden partaalle. S. jku hämmästyksiin, ymmälle, epätoivoon, raivoon, suunniltaan, järjiltään. S. jkn pää pyörälle. S. jku järkiinsä. S. jku herätykseen, katumukseen. S. jku jnk vihoihin. S. takaa-ajajat harhaan. S. jk jkn tietoon, korviin, tiedoksi. S. asiansa kuntoon, oikealle tolalle, hunningolle, sekaisin. S. jk voittoon, tappiolle. S. työ alkuun, käyntiin, päätökseen. Sota s:ettiin onnelliseen loppuun. S. asia ratkaisuun. S. jk voimaan, käytäntöön. Viljelykseen s:ettu maa. Pora s:etaan pyörimisliikkeeseen. S. jk tasapainoon. S. jk

jhk muotoon. Maailmankirjallisuuden tuotteiden s:taminen suomenkieliseen asuun. S. teos julkisuuteen. S. salaisuus päivänvaloon. S. jk ilmi, julki. S. kirjelmä painosta julki 'julkaista'. Elokuva, joka s:taa varjoon kaikki aikaisemmat. S. jku hengiltä, päiviltä 'aiheuttaa jkn kuolema, surmata, tappaa'. Kysymys on s:ettu pois päiväjärjestyksestä. Äiti kyllä koetti sekä nuhteilla että kurilla s. heitä työhön ja ahkeruuteen KIVI. Ei sellaista haavaa, jota ei aika arpeen s:a KOJO. S. asia julkisen keskustelun alaiseksi. Käyttökelvottomaksi s:ettu työkalu. S. jku iloiseksi, murheelliseksi. Häkä s:toi hänet tiedottomaksi. Sanoma, joka s:toi mielen apeaksi. S. jku raskaaksi. S. itsensä syypääksi jhk. Jos silloin s:etaan todennäköiseksi, että - - LK. — *Erik.* **a.** kaus. merk:ssä III inf:n ill:iin liittyneenä; us. = panna. | S. jku tekemään jtak. S. jku itkemään, suuttumaan. Keitto s:etaan hitaasti kiehumaan. Tapaus s:toi epäilemään, että - -. Savu s:toi silmät kirvelemään. Räjähdys s:toi koko kaupungin tärähtelemään. Seikka, joka s:toi koko suunnitelman raukeamaan. Aurinko s:toi hanget kimaltelemaan. Syömmessä Herran sana, / sä s:a kasvamaan HLV. **b.** *vanh. harv.* konsekutiiviseen sivulauseeseen liittyneenä. | Mutta s:a että löydän / kulta-omenani ihanat KIVI. **c.** *saattaa aikaan* (myös: aikaansaattaa) saada aikaan, aiheuttaa. | S. aikaan vahinkoa, pahennusta. — *saattaa matkaan* (vanh.; myös: matkaansaattaa) = ed. | S. matkaan ikävyyksiä, sekasortoa. Jos kuulen sieltä pienenkin pihauksen, niin onneton hän, joka s:toi sen matkaan KIVI. [Ilmiantoi] joka matkaan s:taa syytteen toista vastaan LK. — *saattaa toimeen* (harv.) saada aikaan, toteuttaa. | - - hänhän kaikki työmme vihdoin / toimeen s:taa, yksin hän HLV.

4. *harv.* saada aikaan, aiheuttaa, tuottaa. | Siten s:at vain ikävyyksiä itsellesi. Varo s:tamasta vahinkoa sairastuneelle! - - s:taen tämän kautta sekä äitillensä että muille murhetta ja kiusaa KIVI. Hän, Kristus, kuningas, / - - / lyö joukot helvetin, / - - / ja voiton meille s:taa VK. Maailman yö peitti, / Kristus päivän s:ti AK. - - olin sattunut s:tamaan sille lapsen NUOLIV.

II. inf.-obj:n ohella: voida. **1.** kyetä t. pystyä tekemään jtak omien kykyjensä, edellytystensä, mahdollisuuksiensa t. ulkoisten olosuhteiden, yleisten edellytysten, mahdollisuuksien puolesta. | S:atteko odottaa huomiseen? Ethän sinä tänne s:a jäädä, kylmään ja pimeään. En s:tanut melulta nukkua. Suu niin täynnä ruokaa, ettei puhua s:a. En s:a käsittää, mihin kirja on joutunut. En s:tanut olla lausumatta ajatuksiani julki. Sua ilman en s:a olla, / pysy luonani ainiaan! HAAHTI. Mikään ei s:a erottaa meitä Jumalan rakkaudesta. Vain ihme s:taa meidät enää pelastaa. Valtakunta s:toi nyt omistautua järjestämään sisäisiä olojaan. Pyhänä tehtäköön vain se, mitä ei s:eta lykätä arkeen. Puku, jota s:taa pitää sekä kesällä että talvella. Pahin myrsky, mitä kuvitella s:taa. Niin edullinen kuin suinkin ajatella s:taa. Niin suora kuin olla s:taa. Niin kaunis ettei sanoa s:a. Teimme mitä s:oimme. Tule niin aikaisin kuin suinkin s:at. En s:tanut muuta kuin ihmetellä. Asia on tärkeämpi kuin s:amme arvatakaan. Kuinka s:oit menetellä niin! Ammuin koirani. — Että s:oitkin! — *Erik.* **a.** ilmaisemassa, että jhk on olosuhteiden puolesta aihetta, syytä, että jk on perusteltua, aiheellista tms. | S:taisi luulla, ettei hän ole saanut minkäänlaista kasvatusta. S:toi arvatakin, että näin kävisi. Sen s:an hyvin uskoa. S:an vakuuttaa, ettei minulla ole asian kanssa mitään tekemistä. Epämiellyttävä, s:taapa sanoa inhottava ihminen. | Mitenkä voit? — Enpä s:a kehua. | S:oin kiittää onneani, ettei pahemmin ollut käynyt. Tässä yhteydessä s:taa mainita, että - -. Eliö, jota s:taa pitää eläinten ja kasvien välimuotona. **b.** ilmaisemassa viitsimistä, myöntymistä, jtak tekoa, joka on mahdollisuuksien rajoissa. | Lähdetkö? — S:anhan lähteäkin. | S:anpa saman tien sanoa enemmänkin. S:ammehan ainakin yrittää. Miksi ette s:taneet edes sähköttää tulostanne! S:an minä olla puhumattakin, jos haluat.

2. ilmaisemassa puhujan suhtautumista sanomaansa. **a.** ilmaisemassa, että jk puhujan mielestä on mahdollista, ajateltavissa, todennäköistä tms. | Asia s:taa olla niin, mutta s:taa olla toisinkin. Hän s:taa olla hyväkin opettaja. S:at vielä vilustua noissa vaatteissa. Hän on s:tanut paljonkin muuttua viime näkemästä. Sade s:toi puhjeta minä hetkenä tahansa. - - oikeus, joka hänelle laillisesti s:taa tulla LK. Vian syynä s:taa olla se, että - -. Isä s:taa suuttua, jos et tottele. S:taisi olla hyvä, jos - -. S:taahan sattua, ettei hän muista. S:toiko olla mahdollista, että - -. On hän hyvinkin s:tanut niin sanoa. Joku s:taa tietenkin huomauttaa, että - -. Että s:taakin olla niin hävyttömiä ihmisiä! Miten ilma s:toikin olla niin kaunis! Näin ei saa eikä s:a olla! En nähnyt tarkkaan, mutta se s:toi olla Pekka. Kello s:toi olla kolmen paikkeilla. Sellainen ei s:tane vahingoittaa ketään. Ei s:a olla oikein, että heikompaa sorretaan. Sellainen ei ole s:tanut olla lainsäätäjän tarkoituksena. **b.** ilmaisemassa, että jk on puhujan kannalta toivottavaa, paikallaan, aiheellista tms. | Tuon olisit s:tanut jättää sanomatta. Olisit sentään s:tanut ilmoittaa tulostasi. S:taisit ainakin yrittää. **c.** ilmaisemassa, että jk tapahtuu silloin tällöin, toisinaan. | Hän s:taa istua päivät päästään kädet ristissä. Komedioissaan Shaw s:taa olla [= on usein] purevan ilkeä. Jättiläiskäärmeet s:tavat kasvaa yli kymmenenkin metrin pituisiksi. Välistä s:toi tapahtua, että - -. **d.** ilmaisemassa, että puhuja katsoo jnk luvalliseksi, sallituksi, yhdentekeväksi tms. | Jos joku kysyy minua, s:at sanoa [= sano vaikkapa, esimerkiksi], etten ole kotona. Ellei sinulla ole rahaa, s:at yhtä hyvin jäädä poiskin. - - s:ettakoon [= olkoon lupa] kirkonkokous pitää - - samanakin päivänä, jona se kuulutetaan KIRKKOLAKI.

III. *kans.* s.-obj:n ohella: osata, taitaa. | Kaikki s:tavat ruijaa, kuka paremmin, kuka huonommin PAULAH.

saattaja[10] *tek.* < saattaa, vars. I. | Lähteä jkn

s:ksi. Sinne on lapsilta ilman aikuista s:a pääsy kielletty. Vapautuvalle vangille on määrättävä s. koti- tai työpaikalle. Mont' ei muutoin s:ksi / saanut vainaan viime rata *MANN. — Surusanoman s. 'tuoja'. — *Yhd.* sanans.

saattajais|et[63] *s. mon. harv.* hautaansaattamistilaisuus, hautajaiset. | Eikä isäntä kiireisinä heinäpäivinä jouda ylen uhkeita s:ia pitämään HAANPÄÄ.

saattaja|joukko *s.*

saattamat|on[57] *kielt.a.* **1.** *pass.* Perille s:tomia kirjeitä. **2.** *akt. kans. heng.* avuton, saamaton. | - - s. raajarikkoinen sisar ALKIO. - - sieluni viime kun taistelussansa / aivan on uupunut, s. VK.

saattelija[14] *tek.* < saatella. | Liisalla ei ollut ketään varsinaista s:a.

saattelu[2] *teonn.* < saatella.

1. **saat|to**[1*] *s.* **I.** *abstr.* saattaminen, saatanta. **1.** vrt. saattaa I.1—2. | Vainajan maallisten jäännösten s. kotimaahan. Postilähetyksen perille s. Älä poikkea tieltä, / - - / sanan suuren s:toon / kun käytävä on! S.NUORMAA. — *Erik.* **a.** *sot.* sota-alusten suorittama (saattueessa kulkevien) kauppa- ja kuljetusalusten saattaminen niiden turvana; myös vastaavanlainen lentokoneiden suorittama toisten lentokoneiden saattaminen; tykistön ja tulitukiportaan suorittama hyökkäävän joukon tukeminen tulella. **b.** *urh.* Lyönnin s. on tenniksessä se liike, jonka maila lyöntihetken jälkeen tekee lyöntisuuntaan. Jalan työnnöllä tapahtuva pallon s. antaa potkulle vakaamman suunnan. Kuulan s. [kuulantyönnössä]. **c.** *(jkta) saat|olla,* -olta, -olle (adv.) saattamassa; vars. neitosten saattamisesta jnk huvitilaisuuden tms. jälkeen. | Martalla oli tanssipaikoilla kyllä tanssittajia ja s:olle pyrkijöitä SILL. [Vallesmanni] lähtee herroja s:olle kirkonkylään KIANTO. **2.** vrt. saattaa I.3. | Työn loppuun s. **3.** *kans.* kyky, pystyvyys. | Kesällä hän myös otti s:tonsa mukaan osaa - - töihin E.JAAKKOLA. **II.** *konkr.* **1.** saattajat, saattue. | Kymmenen kasakkaa ja kersantti oli s:tona J.SAULI. — *Kuv.* - - vaan rukous, rakkaus matkallanne / on s:tona ainiaan HAAHTI. **2.** yl. kulkue. | Toivioretkeläisten s. Joukko palasi alakuloisena s:tona. Kuljettiin iloisessa s:ossa. Kamelien s:ot ovat Pohjois-Afrikassa kulkeneet samanlaisina jo vuosituhansia. - - taivaalla s:ot pilvein / käsissä myrskyn karkeloi AK. — *Kuv.* Hän on liittynyt vainajien pitkään s:toon. - - sen paikan ties vielä taatontaatto, / sen yli on humissut vuosien s. L.POHJANPÄÄ. Ihmislapsia elämän s:ossa SILL. — *Yhd.* hautajais-, hää-, juhla-, morsius-, riemu-, surus.

2. **saat|to**[1*] *s. kans.* heinäruko. | Koota heinä s:oille. — *Yhd.* heinäs.

saatto|alus *s. sot.* alus, joka saattaa kauppa- ja matkustaja-aluksia sekä sotilaskuljetuslaivoja turvana vihollisen laivastoa ja ilmavoimia vastaan. **-ammunta** *s. sot.* **-hävittäjä** *s. sot.* vrt. saattoalus.

saattoinen[63] *poss.a. kans.* vrt. 1. saatto I.3. | Huonos.

saatto|joukko *s.* Tuli kaupunkiin suuren s:joukon kera. Vainaja kätkettiin maan poveen suuren s:joukon läsnä ollessa. **-kellot** *s. mon.* hautauskellot. **-kirje** *s.* suojelus-, turvakirje. **-kulkue** *s.* saattue.

saattolai|nen[63] *s. harv.* saattaja, seuralainen. — *Kuv.* Katovuoden s:set lavantauti ja punatauti A.ANTTILA.

saatto|laiva *s. sot.* vrt. saattoalus. **-laivue** *s. sot.* vrt. saattoalus. **-matka** *s.* Iltamien jälkeiseltä s:lta palaava nuorukainen. **-miehistö** *s. sot.* Panssarivaunun s. 'panssarivaunun mukana liikkuva, sitä turvaava ja avustava miehistö'. **-mie|s** *s.* Annan hevoseni ja s:hen, joka tuntee tien. Morsiamen s:het. **-palvelus** *s. sot.* Alusten s. **-partio** *s. sot.* **-seurue** *s.* Sulhasen s. **-tehtävä** *s. sot.* **-tykistö** *s. sot.* **-tykki** *s. sot.* **-vartio** *s. sot.* **-vartiosto** *s. sot.* **-väki** *s.* Matkalle lähtijän, morsiamen s. Haudalta palaava s.

saattue[78] *s.* **1.** saattajat t. saattajat ja saatettava(t) yhdessä, saatto, kulkue; vars. korkeassa asemassa olevan henkilön seurassa virallisella matkalla olevat henkilöt; vrt. seurue. | Kulkea s:essa, s:en etunenässä. Herttuat loistavine s:ineen. — *Kuv.* Muistojen s. — *Yhd.* hautajais-, hää-, juhla-, lippu-, morsius-, murhe-, ruumis-, sotilas-, suru-, vankis. **2.** *sot. mer.* joukko kauppa- t. kuljetusaluksia ja niitä saattamassa olevat sota-alukset, konvoiji. | Kulkea s:essa. — *Yhd.* laivas.; lentos. **-järjestelmä** *s. sot.* **-laiva** *s.*

saaveittain *adv.* saavillinen kerrallaan, saavikaupalla, monta saavillista. | Kaljaa s. Suolasi lohia s.

saavi[4] *s.* korvo. | Säilyttää vettä, maitoa s:ssa. S:n vanteet. Satoi kuin s:sta kaataen SP. — *Erik.* saavillinen. | - - sata s:a lihoa KAL. — *Yhd.* haude-, kalja-, maito-, marja-, taikina-, vesi-, vois.; palo-, pesu-, saunas.; metalli-, puus.

saavillinen[63] *s.* saavin täysi. | Saatiin s. ahvenia.

saavunta[15*] *teonn. harv.* < saapua. | Mut toivomielin vartoo / hän herrain s:a A.V.KOSKIMIES. **--aika** *s. liik.* **-päivä** *s. lak.* paikalletulopäivä. **-satama** *s. liik.* Tavaran s.

saavutell|a[28*] *frekv.v.* < seur. | A. on s:ut kohtalaisia tuloksia.

saavut|taa[2*] *v.* **I.** tavoittaa. **1. a.** onnistua tulemaan t. päästä edellä kulkevan, pakenevan tms. kohdalle, rinnalle, luo, saada kiinni, ennättää, ehättää. | S. pakeneva. S:in ennen lähteneet tien mutkassa. Takaa-ajajat s:tivat otuksen. — Kirjeesi s:ti minut Pariisissa. Sinun kätesi s:taa kaikki sinun vihollisesi VT. — *Kuv.* S. jku opinnoissa, kehityksessään. Kosto on hänet kerran s:tava. Kiitokseni ei enää s:a [vainajaa] N.N:ää. Ennen kuin kuolema meidät s:taa. Pimeys s:ti matkamiehet. Pian jo joulukin meidät s:taa. En ihmettele, että murhe sinun s:taa KIVI. - - Reijosen leikinlasku ei voi häntä s. PEKKANEN. **b.** päästä lähemmäksi edellä kulkevaa, pakenevaa tms., lyhentää välimatkaa edellä kulkevaan. | S. jkta. A. s:ti metri metriltä kärkijoukkoa. Vastamäissä jäimme, mutta tasamaalla s:imme. — *Kuv.* Talouselämän vakiintumisessa olemme paljon s:taneet Ruotsia. **2.** päästä t. ehtiä jhk (tavoitteena olevaan) paikkaan; päästä kosketukseen t. yhtey-

teen jkn t. jnk kanssa. | Pataljoona s:ti tavoitteena olevan joen klo 15.30. S:imme kylän iltahämärissä. Seuraavana päivänä s:ettiin avomeri. Retkikunta s:tanut Himalajan huipun. — Kaivamisessa s:ettiin pohja. Lumi suli kohta maan pinnan s:ettuaan. Ammus s:taa maalin. Katseemme ei pysty s:tamaan etäisimpiä tähtiä. Tulva kohosi ja s:ti jo lähimmät rakennukset. Seutuja, joita sivistys ei vielä ole s:tanut. — S. jku sähkeellä, puhelimella. Kun lääkäri ei ollut s:ettavissa, oli turvauduttava omaan apuun. — Joskus: päästä käsiksi. | Vuoristoseutujen metsät ovat usein vaikeasti s:ettavissa. Milloin syöpäkudos on helposti s:ettavissa, se poistetaan leikkaamalla.

II. päästä jhk päämäärään, tulokseen, toivottuun tilaan tms.; onnistua saamaan aikaan t. toteuttamaan jtak (haluttua, tarkoitettua); onnistua hankkimaan t. saamaan osakseen jtak. | S. päämääränsä, tarkoituksensa, tavoitteensa. Esikuva, jota hän ei koskaan s:tanut. S. mahti-, johtoasema. S:ti kilpailussa kunniakkaan kolmannen tilan. 10 milj. markan raja keräyksessä on s:ettu. Tuotanto on s:tanut sodanedellisen tason. S. tasapaino, mielen rauha. Huippukunnon s:taminen kysyy hellittämätöntä harjoittelua. S. ikuinen elämä, kuolemattomuus. S. yhteys, kosketus jhk. — S. jk tulos. S. ennätys. 1500 metrillä A. s:ti ajan 3.48,2. Auto, joka pystyy s:tamaan 160 km:n tuntinopeuden. Seos nostetaan tulelta, kun haluttu sakeus on s:ettu. Suurin kantomatka s:etaan, jos korotuskulma lisätään 45°:seen. Totuutta tässä asiassa tuskin koskaan s:etaan. — S. ratkaisu, voitto. S. vapaus, itsenäisyys. S. jku omakseen. S. etua, hyötyä jstak. Tien oikaisemisesta s:ettu hyöty. Täten s:etaan se etu, että - -. S:etun edun turvaaminen. S. akateeminen oppiarvo. S. valtaa, mainetta, kunniaa, arvonantoa, kuuluisuutta, menestystä. S:ti runoillaan harvinaisen kansansuosion. S. jkn hyväksyminen, luottamus, kunnioitus, kiintymys, rakkaus. S. myötätuntoa, vastakaikua. Puolueen ohjelma s:ti yksimielisen kannatuksen. S. itseluottamusta, kokemusta, rohkeutta. S. jk taito. Kansakoulussa s:ettava tietomäärä. S. varma jalansija. Suuren merkityksen s:tanut rautatie. Muovi on s:tanut vuosi vuodelta enenevän käytön. Suuren levikin s:tanut sanomalehti. — Perinnölliset ja s:etut [tav:mmin: hankitut] ominaisuudet. — S:ettu oikeus (lak.) 'subjektiivinen oikeus, joka perustuu jhk julkisoikeudelliseen t. oikeusjärjestyksen tunnustamaan ja suojaamaan yksityisoikeudelliseen oikeustoimeen eikä siis johdu välittömästi oikeusjärjestyksestä'. — *Erik.* päästä t. tulla t. joutua kehityksessään, kasvussaan tms. jhk (ratkaisevaan, tärkeään) vaiheeseen, asteeseen, määrään tms. | S. jk kehitysvaihe, -aste. S. sukupuolikypsyys, eroamisikä. 60 vuoden iän s:taa tänään johtaja N. N. S. jk pituus, paino, muoto, nopeus. S. maksiminsa, miniminsä, täydellisyytensä. Pyökki s:taa usein jättiläismäisen koon 'kasvaa jättiläismäiseksi'. 17—21 vuoden iässä ihminen yleensä on s:tanut lopullisen pituutensa. Suurimman laajuutensa Rooman valtakunta s:ti Trajanuksen aikana. Piste, jossa käyrä s:taa huippunsa, minimiarvonsa. Vienti s:ti huippunsa v. 1952. Italialaisen oopperamusiikin kehitys s:ti huippunsa Verdissä. Kun paine on s:tanut normaaliarvonsa, - -. Funktio s:taa raja-arvon. Levottomuudet s:tivat suorastaan huolestuttavat mitat.

saavuttamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *pass.* jota ei ole saavutettu t. ei voi saavuttaa. | Tunkeutui siihen asti s:tomille seuduille. Ennen s. tarkkuus. — S:toman kaukainen päämäärä. S. ihanne, esikuva, unelma, kangastus. Alallaan s. mestari. Alkuperäiset taideteokset ovat useimmille hintansa takia s:tomia. Tavoittaa, toivoa s:onta. Ehdoton objektiivisuus on jotakin s:onta. — *saavuttamat|tomissa,* -tomiin (adv.) Karkulainen oli jo s:tomissa. Tutkijain s:tomissa oleva seutu. Pommien s:tomissa oleva väestönsuoja. S:tomiin kadonnut. **2.** *akt.* Jokaisella oppiarvoa s:tomalla ylioppilaalla tulee olla opintokirja. Mitään s. esitys.

-saavutuksinen[63] *poss.a.* Loistava-, niukka-, runsass.

saavutu|s[64] *s.* (huomattava) tulos, aikaansaannos. | Kirjallinen, taiteellinen s. Henkiset s:kset. Kulttuurin s:kset. Tieteen uusimmat s:kset. Renessanssin aikaisen kertomataidon etevin s. on Don Quijote. Teollisuuden jättiläismäiset s:kset. Urheilijoittemme s:kset. S:kset jäivät vähäisiksi. — *Yhd.* ennätys-, huippu-, ihme-, jättiläis-, loisto-, merkki-, mestari-, suurs.; kulttuuri-, sivistys-, työ-, urheilus.

sabadilli[4] *s.* Keski- ja Etelä-Amerikasta kotoisin olevan Sabadilla officinalis -liljakasvin kiiltävän mustanruskeat siemenet, joiden etikkahappoista spriiuutetta käytetään syöpäläismyrkkynä. **-etikka** *s. farm.* täietikka.

sabatti[6*] *s.* = sapatti.

sabbatti[6*] *s. vanh.* sapatti.

sabiini[5] *s.* S:t 'eräs muinaisitalialainen heimo'. **-tar**[54*] *s.* sabiinilaisnainen. | S:ten ryöstö.

sabotaasi[4] *s.* työväen taholta tapahtuva työn jarrutus ja raaka-aineiden tuhlaus sekä raaka-aineiden, työkalujen yms. tavaran turmeleminen t. yl. kaikenlainen pahantahtoinen toiminta ja salainen vastustelu, jonka tarkoituksena on liikkeen toiminnan estäminen t. vaikeuttaminen; myös muusta vastaavasta haitanteosta. | Harjoittaa s:a. Kiihottaa s:in. — *Sot.* vihollisen selustassa, varastoissa, tehtaissa tm. suoritettu hävitys- ja tuhoamistyö, lakkojen aikaansaaminen tms. **-teko** *s.* **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* **-yritys** *s.*

sabotoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* harjoittaa sabotaasia. | S. hallituksen työtä.

sabotoija[11] *tek.*

sabotööri[4] *s.* = ed.

sadannes[64] *s. (perusl.)* (jnk kokonaisuuden) sadasosa (merkitään 1/100 t. 0,01), prosentti. | Suorittaa laskut sadanneksen tarkkuudella. Maksaa korkoa 6 s:ta eli 6 sadalta. **-vaaka** *s.* vaaka, jossa punnittavan kuorman vipuvarsi on sadasosa punnusten vipuvarresta (punnusten ja punnittavan suhde on 1:100), sentesimaalivaaka.

sadan|päällikkö *s. hist.* = seur. | Roomalainen s.

-päämies *s. hist. raam.* senturiaa komentava roomalainen upseeri, senturio.

sada|s[75] *järjestysl.* merkitään 100:s (100.). | Joka s. vuosi. S:nnen kerran. S:tta kertaa, vuotta.

sadasosa *s.* (myös ⌒) sadannes. | Millimetrin s. Kuusi s:a (6/100). — S:n tarkkuudella lausuttu desimaaliluku. **-milli(metri)** *s.* S:n tarkkuus, ero.

sadasti *adv.* sata kertaa. — Us. ylimalkaisesti: hyvin monta kertaa, lukemattomia kertoja. | Olenhan sen sinulle s. sanonut.

sadastuhannes *järjestysl.* myös ⌒.

sadat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) kiroilla, manata, noitua, sättiä, harmitella kovasti. | Mies poistui kovasti s:ellen 'kiroillen'. — S. jkta, jkn konnankoukkuja. S. mielessään huonoa onneaan. Kuinka minä kiroaisin sen, jota ei Jumala kiroa, kuinka s:telisin sitä, jota ei Herra s:tele? VT. Liisa ei suvainnut, että muut hänen poikaansa moittivat silloinkaan, kun hän itse häntä s:teli AHO.

1. **sadatta|a**[2*] *v.*, melko *harv.* kirota, manata, noitua. | S. kohtaloaan. - - s:en soimasi hän Joonasta pelkuriksi ALKIO.

2. **sadattaa**[2*] *kaus.v. harv.* < sataa. | He luulevat sinun voivan heille vaikka mannaa taivaasta s. AK.

sadatu|s[64] *s.* kirous (1). | Syytää suustaan s:ksia. - - tehköön Herra sinun nimesi kiroukseksi ja s:kseksi sinun kansasi keskuudessa VT.

sadatussana *s.* kiro(us)sana.

saddukealai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* = sadukealainen.

sadduke|s[64] *s.* = sadukeus. | Ja hänen luoksensa tuli s:ksia, jotka sanovat, ettei ylösnousemusta ole UT.

sade[78*] *s.* **1.** ilmiö, jossa osa ilmakehän vesihöyrystä putoaa vedeksi tiivistyneenä maahan; *metrl.* ja vars. yhd:oissa myös lumi-, rae- ym. sateesta. | Näyttää siltä, että pian tulee s. Virkistävä, lämmin s. Lyhyt, pitkällinen s. Kova, rankka s. Syksyn sateet. Lokakuun lopulla alkoivat sateet. Pitkien poutien jälkeen odotettiin hartaasti s:tta. S. lankeaa, putoaa. S. ropisee ikkunaruutuihin. S. pieksää ikkunoita. S. piiskasi terävästi kasvoja. S. huuhtelee katuja. Sateen liottamat tiet. S. lakkaa, loppuu. Sateen jälkeen rehevöitynyt luonto. Sateessa kastunut puku. Kulkea sateessa. Sateella [= sadesäällä] ja poudalla. Heinämiehet ovat lähteneet s:tta pakoon. Pitää s:tta jssak 'olla jssak suojassa sateen aikana'. Marjamiehet pitivät kuusen alla s:tta. Uusia mökkejä ilmestyy kaikkialle kuin sieniä sateella. — *Yhd.* jää-, lumi-, rae-, räntä-, sumu-, usva-, utu-, vesi-, vihmas.; kaato-, kuuro-, puuska-, raju-, rankka-, tihku-, tihus.; ukkoss.; kesä-, kevät-, syys-, talvis.; päivä-, vuosi-, yös.; monsuuni-, pasaati-, rintamas. **2.** *kuv.* Lentokoneiden ruiskuttama kaasu laskeutuu sateena alas. Tiestä sinkoili pieniä kiviä yhtenä sateena kärrien etulautaan ja ajajien kasvoille SEPPÄNEN. — *Yhd.* kaasu-, keihäs-, kipinä-, kivi-, kranaatti-, kukka(s)-, kulta-, luoti-, nuoli-, pommi-, ruusu-, teräs-, tuhka-, tähtis.

sade|aika *s.* Syksyllä oli parin viikon s. — *Erik.* troopillisten ja subtroopillisten maiden vuodenaika, jolloin sataa miltei koko vuotuisen sademäärän. | Kuumien maiden s. vastaa meidän talveamme. **-alue** *s.* S. ulottui eilen yli koko Etelä-Suomen. — *Maant.* alue, jonka sateista jk vesistö saa vetensä, vesialue. | Vesistön, joen s. Vuoksen s. **-asema** *s. metrl.* sadehavaintoasema. **-harso** *s. kuv.* sateen muodostama harso. | S:n läpi näkyi kaukaa himmeitä valoja. **-hattu** *s.* Kiinalaisten kulien vadinmuotoinen s. — Savutorven päähän tehty s. on asetettava niin korkealle, ettei veto huonone. **-havainto** *s. metrl.*, tav. *mon.* Tehdä s:ja. **-havaintoasema** *s. metrl.* **-ilma** *s.* sadesää. | S. pilasi juhlat. **-ilmasto** *s. maant.* ilmasto, jossa vuotuinen sademäärä on erittäin suuri, vähintään 1.200 mm. | Troopillinen s. **-jakso** *s. metrl.* sadekausi. | 5-päiväinen s. **-kartta** *s. metrl.* sademääriä osoittava ilmastokartta. | Suomen, maailman s. Kesäkuun s. **-kasvi** *s. kasv.* aavikon kasveja, jotka itävät heti sateen alkaessa sekä kehittyvät ja kukkivat lyhyessä ajassa jättäen jälkeensä seuraavan sateen aikana itävät siemenet. **-katto** *s.* vesikatto. **-kausi** *s.* Juhannuksen maissa sattunut s. Pitkä, lyhyt s. Kuivakausi ja s. Troopillinen s. **-kesä** *s.* sateinen kesä. | Paha s. S:n perunat pyrkivät olemaan vetisiä. **-kuukau|si** *s.* Troopillisten maiden s:det. **-kuuro** *s.* Äkillinen s. kasteli heinät. **-käyrä** *s. metrl.* ilmastokartoissa niitä seutuja yhdistävä käyrä, joissa on sama (vuotuinen, kuukautinen jne.) sademäärä.

sadella[28*] *frekv.v.* < sataa. | Koko päivän on sadellut. Eilen sateli lunta. — Kranaatteja, luoteja satelee. Iskuja sateli selkään. Kysymyksiä, käskyjä, neuvoja satelee. Jätkäjoukosta sateli ivasanoja hänen jälkeensä. Tilauksia tuli aivan satelemalla.

sademetsä *s. maant.* kuuman vyöhykkeen runsassateisimpien seutujen hyvin rehevä metsä. | Troopillinen, ainavihanta s. **-alue** *s.* Troopillinen s. **-vyöhyke** *s.*

sade|mittari *s. metrl.* sademäärien mittaamislaite. **-mittaus** *s.* sateenmittaus. **-muoto** *s. metrl.* Rakeet, lumirakeet, kuura, huurre yms. ovat kiinteitä s:ja. **-määrä** *s.* S. mitataan sademittarilla. Suomen vuotuinen s. on 400—700 mm. **-olo|t** *s. mon.* sadesuhteet. | S:ja kuvattaessa esitetään sademäärä ym. sateen luonnetta kuvaavat tekijät. Syyskuun s. olivat epäedulliset. **-pilvi** *s.* satava pilvi;)(poutapilvi. | Musta, uhkaava s. Aurinko pilkistelee s:en lomitse. — *Metrl.* harmaa, paksu, muodoton pilvikerros, joka tavallisesti aiheuttaa kestävää vesi- t. lumisadetta, nimbus. **-pisara** *s.* Ensimmäisten s:in putoillessa. **-puro** *s.* sadevedestä syntynyt tilapäinen puro. **-puuska** *s.* Ohi menevä s. **-päiv|ä** *s.* sateinen päivä; *metrl.* päivä, jona sademäärä on vähintään 1 mm. | S:inä on lasten pysyteltävä sisällä. **-rikas** *a.* → (runsas)sateinen. **-ryöp|py** *s.* Tuulenpuuskat ja s:yt. **-seutu** *s.* Kuumien maiden s:jen kasvi. **-suhte|et** *s. mon.* Viime kesän s. olivat yleensä edulliset. S:ita kuvaava sadekartta. Lämpö- ja s. **-sää** *s.* sateinen sää. | S:n sattuessa retki peruutetaan. S:stä huolimatta kentälle oli tullut runsaasti yleisöä. **-takki** *s.* sateella käytettävä päällystakki. | Vedenpitävä s.

sadet|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* kastella peltoja, puutarhaa tms. ilmaan ruiskutetun ja sateena maahan putoavan veden avulla.

sadettaja[16] *s.* sadetuslaite, vihmuri.

sade|tulva *s.* sadeveden aiheuttama tulva. **-tuuli** *s.* tuuli, jonka puhaltaessa sataa. **-usva** *s.* Kylä on s:n peitossa. **-vakuutus** *s.* ulkoilmajuhlan, kilpailujen tms. järjestäjän sadesään aiheuttaman tappion varalta ottama vakuutus. **-ve|si** *s.* Räystäiltä tippuva s. S:destä syntynyt lammikko, tulva. Koota s:ttä säiliöihin.

sadevesi|kaivo *s.* sadeveden kokoamiseen tarkoitettu kaivo. **-säiliö** *s.* S., johon räystäskourujen vesi johdetaan.

sade|viitta *s.* vrt. sadetakki. **-virta** *s.* sadevedestä syntynyt virta. **-vuosi** *s.* sateinen vuosi. **-vyöhyke** *s.*

sadhu[1] [sä-] *s.* eräiden arvossa pidettyjen intialaisten askeettien nimitys.

sadin[56*] *s.* loukkupyydys, jossa on useita kansipuita, jotka virityslaitteen lauetessa putoavat otuksen päälle; vrt. kaha, lisku, rita. | Viritellä satimia linnuille. Käydä satimilla, satimia kokemassa. — *Kuv.* vrt. ansa, loukku, kiikki, käpälälauta. | Miinat ym. vihollislaivojen tuhoksi keksityt satimet. Kylään motitettu vihollinen oli satimessa. Raukka, joka satimeen jouduttuaan vierittää syyn toisten niskoille. Poliisi yritti saada trokarin viekkaudella satimeen.

sadismi[4] *s.* sukupuolivietin harhauma, joka ilmenee siten, että tyydytys saavutetaan (yhdynnässä t. ilmankin sitä) vain tuottamalla toiselle ruumiillista t. sielullista kärsimystä; yl. sairaalloinen halu aiheuttaa toisille kärsimystä;)(masokismi.

sadisti[6] *s.* sadismin harjoittaja; henkilö, joka nauttii toisen piinaamisesta, kärsimyksistä.

sadistinen[63] *a.* vrt. ed. | S. nautinto.

sadoittain *adv.* sata kerrallaan; satoja, monta sataa, satamäärin. | Tuhannet luetaan yksittäin, kymmenittäin ja s. — Kentällä virui s. kuolevia ja kuolleita. Mies on ampunut lintuja s. Esimerkkejä voisi luetella s.

sadokas[66*] *a.* satoisa. | S. viljalaji.

sadonkorjuu *s.* Syksyllä, s:n aikana. **-aika** *s.* **-juhla** *s.* **-kone** *s.* **-työ** *s.* **-väline** *s.*

sadon|lisäys *s.* Fosfaattilannoituksen aiheuttama s. on huomattava. **-vähennys** *s.* Perunaruton aiheuttama s.

sadukealai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* (*rinn.* saddukealainen) vrt. seur. | S. puolue. Fariseukset ja s:set.

sadukeus[64] *s.* (*rinn.* saddukeus) Kristuksen aikaisen fariseuksia vastustaneen juutalaispuolueen jäsen.

sadun|hohteinen *a.* Menneet s:hohteiset ajat. **-hohtoinen** *a.* **-kerronta** *s.* **-kertoja** *s.* Äiti oli mainio s. Topelius s:na ja nuorisokirjailijana. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* satua muistuttava; saduissa esiintyvä, satuihin kuuluva, saduille ominainen. | S. kertomus. Kalevalan s. mielikuvamaailma. Kiven s:set kuvitelmat Onnelasta. S. eläin. — *Harv.* satumainen. | S. sotaonni. S:set maineteot. **-tutkija** *s.* **-tutkimus** *s.*

sadusto[1] *koll.s.* < satu. | Kansanperinne, etenkin s., on suurelta osaltaan kansainvälistä. Intian rikas s.

saentaa[8] *v.* tehdä sakea(mma)ksi, sakeuttaa;)(ohentaa. | Pellavaöljyä voi s. keittämällä.

saentu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) = seur. | Ilma s:i lopulta selväksi lumipyryksi.

saeta[34*] *v.* tulla sakea(mma)ksi, sakeutua, saota, sakoa, tihetä, paksuta. | Velli sakenee puuroksi. Jäähtyessään veri hyytyy ja sakenee. Metsä, heinikko sakenee. Pilvet sakenevat. Sumu, usva, pyry sakenee. Ilma sakeni sakenemistaan. Pimeys sakenee. - - ruudinsavu sakeni niin, että se melkein salpasi kurkun IVALO. — *Harv.* taajeta. | Jalkojen jytinä tuntui yhä sakenevan. — *Kuv.* Ja samassa hänen sisässään alkoi myllertää outo, raivoisa tunne — hän - - tunsi kuinka se sakeni ja levisi kaikkialle LINN. Äidin silmissä sakeni kostea, hiukan paha ilme SILL. Mitä pitemmälle ilta kului, sitä enemmän sakenivat [= kiihtyivät t. tulivat rivommiksi] miesten puheet.

safari[5] *s.* vars. Afrikan sisäosiin metsästys- t. tutkimustarkoituksessa tehty karavaaniretki.

safiaani[4] *s.* = sahviaani.

safiiri[5] *s.* sininen, joskus myös väritön t. kellertävä korundijalokivi t. harv. (ns. brasilialainen safiiri) sininen topaasijalokivi. **-kärki** *s.* Levysoittimen neula, jossa on s.

safiirinsini|nen *a.* ja *s.* S. taivas. S:set silmät.

safiirisormus *s.* safiir(e)illa koristettu sormus.

saflori[5] *s.* saflorikasvi; sen kukista saatu punaista väriainetta sisältävä uute. **-kasvi** *s.* Carthamus tinctorius, mykerökukkaisten heimoon kuuluva piikkinen Välimeren maiden ruoho, jonka kukista saadaan safloria.

saframi[5], **safrani**[5] *s.* = sahrami.

safraniini[4] *s.* bentseenistä johtuvia punaisia ja violetteja väriaineita. **-väri** *s.*

safroli[5] *s.* hajuvesiteollisuudessa käytetty hyvänhajuinen kiteinen aine, jota on sassafras-, muskotti-, kamferi- ym. öljyissä.

saga[10] *s.* par. saaga.

sagittaali|nen[63] *a. anat.* -sesti *adv.* sagittaalitasossa oleva, kulkeva, suoritettu tms. | S. akseli. S. läpileikkaus silmäkuopasta. Lantion alaosan s. lävistäjä on suurempi kuin poikittainen.

sagittaalitaso *s. anat.* bilateraalisesti symmetristen eliöiden keskitason suuntainen taso, nuolitaso.

sago[1] *s.* par. saago.

sagradankuori *s. farm.* ulostusaineena käytetty pohjoisamerikkalaisen Rhamnus Purshiana -paatsaman kuori.

saha[10] *s.* **1.** puun, metallin tms. leikkaamiseen käytetty käsi- t. koneellinen työase, jossa leikkaavana osana on hammaslaitainen edestakaisin liikutettava t. pyörivä terä; kivitöissä muunkinlaisista hankaamalla leikkaavista laitteista. | Metsätyömiehen, halkomiehen s. Terävä, ottava, tylsä s. S:n terä, hampaat, pääpuut, jänne. Sahata, katkaista, halkaista s:lla. Viilata, teroittaa s:a. S. leikkaa, syö, uppoaa puuhun hyvin. S. ahdistaa 'terä juoksee huonosti, kun haritus on liian pieni'. — Sahapistiäisten munanasettimessa on s., jolla ne haavoittavat kasveja ja pistävät niihin munansa. — *Yhd.*

kone-, käsis.; halko-, hirsi-, jää-, keppi-, kimpi-, kivi-, koriste-, lauta-, lehti-, metalli-, oksa-, piena-, päre-, pölkky-, rauta-, sauma-, tukki-, uurre-, vaneris.; justeeri-, jänne-, kaari-, kahva-, kehys-, kehä-, ketju-, köysi-, lanka-, puukko-, pyörö-, raami-, selkä-, sirkkeli-, timantti-, vannes.; halkaisu-, katkaisu-, pisto-, särmäys-, tasaus-, uurross.; kuuma-, kylmäs. **2.** sahalaitos. | Veitsiluodon s. Olla s:lla töissä. Vedättää s:lta rimoja polttopuuksi. — *Yhd.* kotitarve-, vientis.; höyry-, moottori-, sähkö-, tehdas-, vesis.

sahaaja[16] *tek.* < sahata.

sahaamaton[57] *kielt.a.* < sahata. | S. puutavara.

sahaamo[2] *s.* paikka t. laitos, jossa sahataan jtak. | Hautakiviyhtiön s. ja hiomo. — *Yhd.* kivens.

saha|hai *s.* Pristiophorus, haikaloja, joilla on sahamainen kärsä. **-hammas** *s.* sahan hammas t. sitä muistuttava hammas. **-hampainen** *a.* vrt. ed. | Kyykäärmeen selässä on molemmin puolin s. juova. S. lehden reuna.

sahail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < sahata. | S. halkoja, polttopuita, lautoja.

sahainen[63] *a.*, vars. *kasv.* sahalaitainen. | Yhteen kertaan s. lehti. — *Yhd.* harva-, hieno-, matala-, suippo-, syvä-, terävä-, tylppäs.; moni-, toiss.; otas.

sahajauho *s.*, tav. *mon.* puuta sahattaessa syntyvät jauhomaiset sahausjätteet, sahanpuru. | S:ja käytetään esim. lattioiden ja seinien täytteenä sekä eläinten kuivikkeina. — *Kuv. leik.* Jklla on s:ja päässä 'on tyhmä, yksinkertainen'. Hänen päässään on muutakin kuin s:ja. **-kasa** *s.* **-tiili** *s.* **-täyte** *s.*

saha|jäte *s.* sahausjäte. **-kala** *s.* = saharausku. **-katto** *s. rak.* katto(muoto), jossa on useita satulakattoja vierekkäin. **-kattoi|nen** *a.* -suus *omin.* S. rakennus. **-kone** *s.* **-koneisto** *s.*

sahalai|nen[63] *s.* sahan työläinen. | - - joutilaat s:set pilailevat saarnamiehenkin kanssa TOPPILA.

saha|laitainen *a.* -laitaisuus *omin.* laidaltaan sahanterää muistuttava. | S. kasvin lehti. S. linnun nokka. S. juova kyykäärmeen selässä. **-laitos** *s.* sahatavaran valmistusta harjoittava teollisuuslaitos, saha. **-lauta** *s.* sahaamalla valmistettu lauta. | Höylätty s. **-lehti** *s.* Stratiotes, monivuotisia, 20—50 cm korkeita, tav. kokonaan vedessä kasvavia ruohoja. **-lihas** *s. anat.* selkälihaksiin kuuluvia sahanhammasta muistuttavilla lihashampailla kylkiluihin kiinnittyviä lihaksia. **-liike** *s.* Harjoittaa s:ttä. — Vakavarainen s. Perustaa s. jhk. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* S:set tuntosarvet. S. terä, reuna. **-mestari** *s.* ylin työmiesten työtä sahassa henkilökohtaisesti valvova työnjohtaja. **-mies** *s.* sahaaja; sahateollisuusmies. **-mylly** *s. hist.* vesivoimalla käyvä saha, jossa sahattiin lautoja, vesisaha.

sahan|asettaja *s.* sahalaitoksissa: sahanterien asentamisesta ja kunnosta huolehtiva henkilö. | Kimpiterien hoitoon perehtynyt s. **-esimies** *s.* sahamestari. **-ham|mas** *s.* S:paan perusmuoto on kolmio. S:paiden haritus. **-hoitaja** *s.* koko sahalaitosta hoitava ja sen valmisteista vastaava henkilö. **-isännöitsijä** *s.* = ed. **-jäte** *s.*, tav. *mon.* sahausjäte. **-omistaja** *s.* **-puru** *s.*, us. *mon.* sahajauho. **-rouhe** *s.*, tav. *mon.* murskatut rimat. **-teroituskone** *s.*

sahanterä *s.* **-mäi|nen** *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* S:siä hampaita. S. reuna. S:sesti kaivetut taisteluhaudat. **-tehdas** *s.*

sahan|tuote *s.* sahatavara, sahateollisuustuote. **-työmies** *s.*

saha|osuuskunta *s.* **-pistiäi|nen** *s.* S:set 'Symphyta, eräs pistiäisten alalohko', **-pukki** *s.* sahaustelineenä käytetty pukki. | Kaksi-, nelijalkainen s. — Seisoo liikahtamatta kuin s. — *Kuv.* Hänen hevosensa on juoksija eikä mikään s. - - olen aina tämmöinen vakava pellavaloukku, oikein s. KIVI. **-puru** *s.* = sahanpuru. **-puu** *s.* sahateollisuuden raaka-aineeksi soveltuva pystypuu. **-puumetsä** *s.* **-pöytä** *s.* konesahan syöttöpöytä. **-rakennus** *s.* **-rausku** *s.* Pristis, rauskuja (rustokaloja), joilla on sahamainen kärsä; *syn.* sahakala. **-reunai|nen** *a.* -suus *omin.* sahalaitainen. **-rima** *s.* sahalaitoksen sahausjätteenä saatu rima. **-sauma** *s. anat.* sauma, jossa hammasreunaiset luut liittyvät toisiinsa siten, että toisen luun hampaat sopivat toisen hammaslomiin.

saha|ta[35] *v.* **1.** leikata (katkaista, halkaista tms.) sahalla (tav. sahanterää edestakaisin liikuttamalla). | S. käsi-, sirkkelisahalla. S. puuta, metallia, kiveä, luuta, jäätä. S. halki. S. puu tyvestä poikki. S. jhk lovia. S. [= sahaamalla valmistaa] halkoja, parruja, lautoja. Pyöreä ja s:ttu puutavara. S:ttu palasokeri. **2.** *kuv.* sahaamista muistuttavasta edestakaisesta (hankaamis)liikkeestä. | S. rautapultti viilalla poikki. S. veitsellä leivästä viipaleita. S. [= soittaa huonosti] viulua. Orkesteri s:a tanssiremputusta. [Kasvimaan penkkeihin] merkitään rivejä varten pingotetulla nuoralla s:ten viivat AK. [Hän] heräsi kuumana sydämen jyskyttäessä, ajatusten s:tessa tätä samaa kysymystä HEPOR.

sahatavara *s.* sahattu puutavara, sahalaitoksen puolivalmisteet. | Pitkä s., kuten parrut, lankut, soirot ja laudat. Pientä s:a ovat esim. kimmet, kepit, rimalaudat, laatikkolaudat ja päreet. Höylätty, höyläämätön s. S:n vienti, myynti. **-kauppa** *s.* **-laji** *s.* **-markkin|at** *s. mon.* Hinnat laskevat s:oilla.

saha|teknikko *s.* sahateollisuuskoulun asianomaisen teknikko-osaston käynyt sahateollisuusalan ammattimies. **-teknillinen** *a.* S. keksintö, uudistus. S. toimisto.

sahateollisuus *s.* Maamme s. **-keskus** *s.* **-kone** *s.* **-koulu** *s.* koulu, joka antaa ammattiopetusta metsä- ja uittotöiden, sahojen ja vaneritehtaiden työnjohtajiksi valmistuville. **-mies** *s.* **-toiminta** *s.*

saha|teräinen *a.* sahan terää muistuttava. | Petojen s:teräiset poskihampaat. **-tukki** *s.* sahateollisuuden raaka-aineeksi tarkoitettu tukki. **-tuote** *s.* sahaustuote, sahatavara. **-työläinen** *s.* sahalaitoksen työläinen. **-työnjohtaja** *s.* **-työntekijä** *s.* sahatyöläinen.

sahaus[64] *teonn.* < sahata. | Tukkien, lautojen, päreiden s. — *Voim.* sahaamista muistuttava voimisteluliike. — *Yhd.* halki-, läpi-, pituus-, poikkis.; jako-, koe-, nelis.; kehys-, käyrä-,

pelkkas.; vuosis. **-asento** *s. voim.* **-jälki** *s.* sahauksen jälki. | Sileä, hyvä, huono s. **-jät|e** *s.*, tav. *mon.* Rimat, pinnat, sahajauhot ym. s:teet. **-kausi** *s.* **-kone** *s.* **-kustannukset** *s. mon.* **-laatikko** *s.* = kulmauslaatikko. **-liike** *s.* **-lovi** *s.* **-maksu** *s.* **-määrä** *s.* **-nopeus** *s.* **-pinta** *s.* Sileä, kaunis, karkea, ruma s. **-pöytä** *s.* rullapöytä, joka syöttää sahatukkia sahanterää vasten. **-rako** *s.* sahanterän puuhun tms. upotessaan tekemä rako. | Väljä, kapea s. **-suunta** *s.* **-teho** *s.* **-tekniikka** *s.* **-tulos** *s.* **-tuote** *s.* **-työ** *s.* **-viiva** *s.*

sahaut|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* < sahata. | S. lautoja, päreitä.

sahautu|a[44] *pass.v.* < sahata. | Kivensärmää vasten poikki s:nut köysi.

saha|viila *s.* sahanteroitusviila. **-yhtiö** *s.*

sahdin|pano *s.* **-teko** *s.*

sahi[4] *s. kans.* matala pienikuohuinen koski.

sahr|a[10] *s.*, tav. *mon.* kaskiaura, aatra. | Kyntää perunamaa s:oilla. — *Yhd.* kaski-, pelto-, perunas:at.

sahrami[5] *s.*; *rinn.* saframi, safrani. **1.** krookus. — *Yhd.* kevät-, maustes. **2.** maustesahramin kuivatut, ruskeat luotit, joita vars. ennen käytettiin makeisten ja leivosten mausteena ja keltaisena kangasvärinä. **-leipä** *s.*

sahraminkeltainen *a.* ja *s.*

sahrapuu *s.* sahran runko.

sahti[4*] *s.* kotioloissa juhla-, talkoo- tms. tilaisuuksiin tehty väkevä mallasjuoma; harvemmin: kalja. | Vahvaa itähämäläistä s:a. Sahdin paneminen. — *Yhd.* hää-, joulu-, juhannus-, pito-, talkoos. **-haarikka** *s.* **-kannu** *s.* S. kiersi miehestä mieheen. **-tynnyri** *s.*

sahuri[5] *s.* **1.** sahaaja; henkilö, joka syöttää puita konesahaan t. hoitaa sen teriä. — *Yhd.* kehys-, syrjäs.; kimpi-, vannes.; särmäyss. **2.** lasten leikkikaluna: päreestä tehty, pöydän reunalle asetettu ukko, jonka pitkän puisen »sahan» päässä oleva paino saattaa keinumaan aivan kuin sahaten. **3.** *ark.*, vars. *halv.* yl. miehestä: kelmi, lurjus. **-ukko** *s.* = sahuri 2.

sahuu[25] *s.* tav:mmin sahaus. | Lautojen, halkojen s.

sahuuttaa[2*] *v.* tav:mmin sahauttaa.

sahviaani[4] *s.* (*rinn.* safiaani) vuohen (t. lampaan t. vasikan) nahasta valmistettu värjätty korunahka, marokiini. | Käsilaukku punaista s:a. **-kansi** *s.* S:in sidottu adressi, kirja. **-kenkä** *s.* **-nahka** *s.*

saidasti *adv.* ks. saita.

saiga[10], **saiga-antilooppi** *s.* Saiga tatarica, Kaakkois-Venäjällä, Turkestanissa ja Lounais-Siperiassa elävä lyhytjalkainen, lampaan kokoinen antilooppi.

saiho[1] *s. kans.* **1.** metsänriistan t. kalansaaliin säilytystä varten rakennettu, us. salvettu maanpäällinen t. maahan upotettu neliseinäinen kannellinen rakennelma. | Lappalaisten s:t. **2.** neliseinäinen pyyntiaitaus. | Tähkät vastakkain asetetuilla ruislyhteillä katettu s., johon linnut putosivat. **3.** karsina, aitaus. | Mutta syksyllä pantiin siat s:on syötteelle muutamaksi viikoksi PAULAH.

saiju[1] *s. kans.* (*rinn.* saju, tsa(i)ju) tee. | Juoda, hörppiä s:a. Keitettiin s:t.

saikara[15] *s. kans.* (*rinn.* saikkara[15]) tanko, seiväs.

1. **saikka**[10*] *s.* sämpylä, vehnänen, nisuleipä. | Kyllä s. syöjän saapi, juojansa olut punainen SL.

2. **saik|ka**[10*] *s. ark. sot.* tee. | Keittää s:kaa. Mennä s:alle.

saikkari[5] *s. kans.* humu, hamppari, kelmi. | Suulas s. Senkin s.! - - Turun-Kalle tunnettiin näet suureksi keljuksi ja s:ksi ERKKI ILMARI.

saima[10] *s.* = 2. soima.

saine[78] *a. harv.* -esti *adv.* **1.** hereä, vuolas. | Itkeä s:esti. - - s:et kyynelet alkoivat virtailla, ja hän itki, itki niin kuin se, jolle ei enää ole onnea olemassa tämän maan päällä HAAHTI. **2.** surullinen, ikävä, alakuloinen, apea. | Täst' itkevät kumppanit huolissaan, / kun s:hen sanoman saavat AK. - - surullisen iltapäiväauringon s:essa valossa NUOLIV.

saipporuoho *s.* Iberis, ristikukkaisiin kuuluvia matalia koristekasveja; *syn.* espanjanristi.

saippua[14] *s.* pesuaineena käytetty rasvahappojen (tav. jähmeä) natriumsuolaseos (sekä *ain.* että *esin.*); *kem.* rasva-, hartsi- ja nafteenihappojen metallisuola; vrt. suopa. | Jähmeä, nestemäinen s. Kova s. 'natronsaippua'. Pehmeä s., tav. 'suopa'. Valkoinen, vihreä, ruskea s. Mieto, väkevä s. Hyvin vaahtoava s. Hienoimmasta palmuöljystä tehty s. S:n keittäminen rasvoista. Pestä vedellä ja s:lla. S. luiskahti veteen. Saada s:a [= saippuvettä] silmiinsä. — **Veteen liukenemattomat** rasvahapot yhtyvät suolistossa emäksiin muodostaen vesiliukoisia saippuoita. — *Yhd.* iho-, ikkuna-, kasvo-, käsi-, partas.; kauneus-, kylpy-, lääke-, parranajo-, pesu-, pyykki-, talous-, toalettis.; kiillotuss.; haju-, hieno-, silkkis.; hartsi-, kali-, kalkki-, lanoliini-, liima-, natrium-, natron-, rikki-, terva-, ydin-, öljys.; kanki-, muna-, neste-, tankos.; koti-, osto-, tehdass.; lastens. **--astia** *s.* **-hiutaleet** *s. mon.* hiutaleina oleva saippua. **-häkki** *s.* metallilangasta tehty saippuantähteiden säilytysastia.

saippuai|nen[63] *poss.a.* S. vesi. Panna pyykki s:sena kuivumaan. Hieroa silmiään s:silla käsillään.

saippua|jauhe *s.* jauhemainen saippua. **-juuri** *s.* suopayrtin juuri, jota käytetään pesuaineena. **-kanki** *s.* **-kauppias** *s.* **-kivi** *s.* **1.** raaka natriumhydroksidi. **2.** saponiitti. **-kotelo** *s.* Bakeliittinen s. **-kupl|a** *s.* saippuavedestä syntynyt kupla. | Välkkyvät s:at. Puhaltaa olkipillillä s:ia. — Lumous särkyi kuin s. Hauras kuin s. **-kuppi** *s.* Fajanssinen s. Tehdä s:in vaahtoa parranajoa varten. **-laastari** *s. farm.* **-liima** *s.* eräs saippuanvalmistuksen väliaste. **-linimentti** *s. farm.* yhtä suuret määrät kamferispriitä ja saippuaspriitä sekoittamalla saatu keltainen, kamferin hajuinen neste. **-lipeä** *s.* **-liuos** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus *omin.* S. massa. **-mainos** *s.* **-massa** *s.*

saippuan|keitto *s.* **-keittäjä** *s.* **-pala** *s.* **-palanen** *s.* **-valmistus** *s.*

saippua|pakkaus *s.* **-pala** *s.* **-palanen** *s.* **-pallo** *s.* pallomainen saippuakupla. | Puhaltaa s:ja. **-pesu** *s.* pesu saippuaa käyttäen. **-pitoi|nen** *a.*

-suus *omin.* Liuoksen s:suus. **-pulveri** *s.* saippuajauhe. **-puu** *s.* Quillaja saponaria, ruusukasveihin kuuluva Etelä-Amerikassa kasvava puu, jonka saponiinipitoista kuorta käytetään kankaiden ja villojen pesuun. **-rasia** *s.* Selluloidinen s. **-seos** *s.* **-sprii** *s. farm.* kalisaippuaa ja spriitä sisältävä kirkas, kellertävä neste. **-tanko** *s.* **-tehdas** *s.* **-tehtailija** *s.* **-teollisuus** *s.* **-trusti** *s.* **-tuote** *s.* **-vaahto** *s.* **-valmiste** *s.* **-ve|si** *s.* saippuansekainen vesi. | Pestä haalealla s:dellä.

saippuoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** tehdä saippuaiseksi. | S. partasuti. S. pestävä vaate. S. kasvonsa, kätensä. S. partansa ajoa varten. Pesi päänsä moneen kertaan s:den. **2.** *par.* seur.

saippuoit|taa[2*] *v. kem.* -us[64] *teonn.* hajottaa estereitä t. eettereitä (vars. rasvoja) alkaleilla t. hapoilla. | Käyttää kalkkia s:tavana aineena. S:ettua rasvaa. Suolinesteen natron s:taa rasvahapot.

saippuoitu|a[1*] *pass.v.* vrt. ed. | Rasvat ja rasvaöljyt s:vat alkalien vaikutuksesta. S:va öljy.

saippuoitumat|on[57] *kielt.a.* joka ei ole saippuoitunut t. ei saippuoidu. | 12 % s:onta rasvaa sisältävää saippuaa. S:tomia ja saippuoituvia öljyjä.

saippuoitumisluku *s.* luku, joka ilmaisee, kuinka monta mg:aa kaliumhydroksidia tarvitaan saippuoittamaan 1 g rasvaa.

saippuoitusluku *s.* = ed.

saipua[14] *s. murt.* saippua.

sairaala[14] *s.* lääkärin johdossa oleva jatkuvaa sairaanhoitoa tarvitsevien potilaiden hoitolaitos; myös tällaisen laitoksen rakennus t. rakennukset; sairashuone, lasaretti; vrt. parantola. | Yksityinen, kunnallinen, valtion s. Kirurginen s. Helsingin yleinen s. Suomen Punaisen Ristin s. Joutua, lähettää s:an. Maata s:ssa. Pääsi s:sta täysin parantuneena. — *Yhd.* kaupungin-, kunnan-, läänin-, tehtaan-, varuskunnans.; keskus-, kunnallis-, yksityiss.; lastens.; hevos-, sotilass.; keuhkotauti-, kulkutauti-, kuume-, mielitauti-, reuma-, tuberkuloosis.; kenttä-, sotas. **--|aika** *s.* sairaalassa olon aika. | Vanha tuttu s:ajaltani. **--alue** *s.* **--alus** *s. sot.* sairaiden ja haavoittuneiden evakuoimiseen ja hoitoon erityisesti varustettu alus, sairaalalaiva; vrt. sairasalus. **-hallitus** *s.* Helsingin kaupungin s. 'sairaaloiden esimiesten muodostama elin'. **-henkilökunta** *s.* **-henkilöstö** *s.* **-hoito** *s.* Lääkäri on määrännyt hänet s:on. **-juna** *s. sot.* haavoittuneiden ja sairaiden evakuointiin käytetty juna, joka sisältää täydellisen sairaalan; vrt. sairasjuna. **-kalusto** *s.* **-kustannukset** *s. mon.* **-käynti** *s.* sairaalassa käynti. **-laitos** *s.* Kunnallinen s. **-laiva** *s.* = sairaala-alus. **-lasku** *s.* **-lääkäri** *s.* sairaalassa vakinaisesti työskentelevä lääkäri. **-maksu** *s.* **-n|lääkäri** *s.* sairaalalääkäri. **-olot** *s. mon.* Maaseudun kehnot s. **-osasto** *s.* Vankiloiden s:t. **-paikka** *s.* S:a tarvitseva potilas. **-passitus** *s. sot.* asiakirja, jolla potilas lähetetään sairaalaan. **-rakennus** *s.* **-rutto** *s.* erittäin pahanlaatuinen, us. muutamassa päivässä kuolemaan johtava haavatartuntatauti, jota aikaisemmin usein esiintyi sairaaloissa. **-sänky** *s.* **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* **-varuste** *s.*, tav. *mon.*

sairaalloi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** sairaudesta johtuva, tautiperäinen, patologinen;)(terve, luonnollinen. | S. kehitys. S:sia muutoksia sisäelimissä. S:sta kudosta. S:sesti lisääntynyt jano. Hiertymät ym. ihon s:suudet. — S. ilmiö, häiriö, tila. — S:sen herkkä kunniantunto. S. tunteellisuus. S:sen luulevainen. **2.** *par.* sairasteleva, kivulias, kivulloinen. | S. vanhus. Isä on ollut monta vuotta s.

sairaanhoidolli|nen *a.* -sesti *adv.* sairaanhoitoa koskeva, sairaanhoidon alaan kuuluva, sairaanhoito-. | S. kysymys. S:set toimenpiteet, tehtävät.

sairaanhoitaja *s.* — *Amm.* määräpätevyyden omaava sairaanhoitokoulutuksen saanut naishenkilö, sairaanhoitajatar. **-koulu** *s.* **-koulutus** *s.* **-kunta** *s.* **-kurssi** *s.*, us. *mon.* **-opisto** *s.* **-oppilas** *s.*

sairaanhoitajatar *amm.* sairaanhoitaja. **-yhdistys** *s.*

sairaanhoito *s.* toiminta sairaiden t. loukkaantuneiden henkilöiden vaivojen helpottamiseksi ja terveyden palauttamiseksi. | Kunnan, yksityinen s. **-ala** *s.* **-henkilökunta** *s.* **-henkilöstö** *s.* **-koulu** *s.* **-kurssi** *s.* **-laito|s** *s.* Sairaalat, parantolat ym. s:kset. Maan s. **--olot** *s. mon.* **--oppilas** *s.* **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* **-työ** *s.* **-väline** *s.*

sairaan|kantaja *s. sot.* haavoittuneita paareilla, ahkioilla tms. kuljettamaan koulutettu t. määrätty mies. **-kuljetus** *s.* **-kuljetusajoneuvo** *s. sot.* **-kuljetusjuna** *s.* **-ruoka** *s.* **-sija** *s.* potilaspaikka. | Satakunnan parantolassa on lähes 300 s:a.

sairaloi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin. par.* sairaalloinen.

saira|s[66] *a.*)(terve. **1.** vars. elävistä olennoista ja organismeista: jonka elimet ja elintoiminnot eivät ole normaalissa tilassa, terveydeltään huonossa kunnossa oleva, taudin t. vamman vaivaama t. vioittama, kipeä, vioittunut, viallinen, loukkaantunut. **a.** ihmisistä ja eläimistä. | S. mies, lapsi. S. ja heikko vanhus. Lievästi, kovasti, pahasti, parantumattomasti s. Huonovointinen, mutta ei varsinaisesti s. Sielultaan ja ruumiiltaan, sielullisesti ja ruumiillisesti s. Ikävästä, rakkaudesta s. N. on maannut jo viikon s:ana kuumeessa. Potilas on niin s. että hourii. Tuli päivä päivältä s:ammaksi. Kalpea, s:an näköinen tyttö. Tuntea itsensä s:aksi. Pelkkä sellaisen ajatteleminenkin tekee s:aksi. — S. raaja. S:an sydämen hoito. S. kudos, limakalvo. S:iden aivojen tuote. Tuskasta s. sielu, sydän. — S. hevonen, koira. S. karja, rapukanta. — *Kuv.* Turkkia sanottiin aikoinaan Euroopan s:aksi mieheksi. — *S:sesti* potilas. | S:an hoito, ruokinta, kuljetus. S:an vuode. Käydä katsomassa s:sta. Ei saa häiritä s:sta! — *Yhd.* kuume-, mielis.; auto-, meris.; lemmens. **b.** kasveista, kasvikunnan tuotteista: taudin turmelema t. saastuttama, pilaantunut, turmeltunut. | S. omenapuu, marjapensas. S:at hedelmät. S:at juuren osat leikataan pois. S:iden perunoiden erottelu terveistä. **2.** sai-

raalle ominainen, sairautta osoittava, todistava, sairauden leimaama, sairaalloinen. | S. kalpeus. Kasvoilla s. puna. S. kiilto silmissä. — S:at ajatukset, mielikuvat. **3.** laajentuneessa ja kuv. merk:ssä: epäterve, sairaalloinen, epänormaali, abnormi, väärään suuntaan kehittynyt, turmeltunut, rappeutunut. | Henkisesti s. sukupolvi, aikakausi. S:at vaistot. Romaani, jonka henki on s. ja turmeltunut. Sisällykseltään s. elokuva. Sisäisesti s. valtakunta. Talouselämän s:at ilmiöt. S. kehitys.

sairas|ajoneuvo *s. sot.* sairaankuljetusajoneuvo. **-alus** *s. sot.* haavoittuneiden ja sairaiden kuljetukseen varustettu alus; vrt. sairaala-alus.

sairasapu *s.* = sairausapu. **-kassa** *s.* **-rahasto** *s.* **-toimisto** *s.*

sairas|auto *s.* sairaankuljetus-, ambulanssiauto. **-avustus** *s.* = sairausavustus. **-henkinen** *a.* S. romaani, elokuva. **-hoito** *s.* → sairaanhoito. **-huone** *s. vanh.* sairaala; myös: potilaan huone, sairastushuone. **-hytti** *s. mer.* **-ilmoitus** *s. sot.* ilmoitus sairaista. **-juna** *s. sot.* sairaiden ja haavoittuneiden kuljetukseen varustettu juna; vrt. sairaalajuna. — *Yhd.* hevoss. **-kassa** *s.* = sairauskassa. **-kengitys** *s. eläinlääk.* sairaan kavion erikoiskengitys rengaskenkää käyttäen. **-kenkä** *s. eläinlääk.* = rengaskenkä. **-kertomus** *s.* = sairauskertomus. **-kirja** *s. sot.* kirja, johon yksikön lääkintäaliupseeri merkitsee päivittäin sairaiksi ilmoittautuneiden nimet ja johon lääkäri sitten tekee omat merkintönsä sairauden laadusta. — *Yhd.* hevoss. **-koti** *s.* hoitolaitos, jossa, tav. sairaanhoitajan valvonnassa, hoidetaan lievästi sairaita t. toipilaita. **-käynti** *s.* lääkärin, terveyssisaren tms., joskus myös papin käynti potilaan luona vars. tämän kotona, kotikäynti. **-laiva** *s.* = sairasalus. **-lento** *s.* lento sairaan kuljettamiseksi paikasta toiseen. **-lista** *s.*, vars. *urh.* sairaiden lista. | Joutua s:lle 'joutua sairaiden kirjoihin, sairastua'. **-loma** *s.* sairauden vuoksi saatu loma. | Olla s:lla. Saada kuukausi s:a. **-maja** *s.* pieni sairaala, jonka varusteet ovat yksinkertaiset ja jossa hoidosta yleensä huolehtii sairaanhoitaja saaden tarpeen vaatiessa ohjeensa lääkäriltä. | Erämaaseutujen s:t. Inarin s. **-maksu** *s.* potilasmaksu. | Sairaaloiden s:t. **-matka** *s.* sairaskäynnistä johtuva matka. | Kunnanlääkäri joutuu usein öisinkin s:lle. **-mieli|nen** *a. lääk.* -syys *omin.* psykopaattinen, luonnevikainen. — *S:sesti* psykopaatti. **-osasto** *s.* Kunnalliskodin, vankilan, rautatievaunun s. Sairaalan leikkaussali, s., röntgenlaitos jne. **-paarit** *s. mon.* **-paikka** *s.* sairaansija. **-parakki** *s.* tilapäissairaalaksi varustettu parakki. **-päiväkirja** *s.* Sairaalan s. **-ruoka** *s.* par. sairaanruoka. **-sali** *s.* sairaalan potilashuone. **-sija** *s.* sairaansija. **-suoja** *s.* S:ksi muutettu makuuhuone.

sairast|aa[2] *v.* **1.** *intr.* olla sairaana. | Isä on s:anut jo monta vuotta. Poika ei ollut vielä koskaan vakavasti s:anut. - - ruumis varttui, vaikka sielu välisti s:ikin KATAJA. **2.** *tr.* potea jtak tautia. | S. keuhkotautia, syöpää, ripulia. S. kohmeloa. S. kuolintautiaan. — *Kuv.* S. puheripulia. Koko talouselämä s:a pääomien puutetta.

sairastavai|nen[63] *a. harv.* sairastava. — *S:sesti.* - - hänen luoksensa tuotiin kaikki s:set UT.

sairas|talli *s.* eläinlääkärin käytettävissä oleva talli, joka on järjestetty sairaiden eläinten hoitoa varten. **-tapaus** *s.* par. sairaustapaus.

sairastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < sairastaa. | N. on s:lut koko talven. Olen pari viikkoa s:lut jalkaani. Pitkällinen s:u.

sairastu|a[1] *v.* tulla sairaaksi, saada jk tauti. | S. odottamatta, ankarasti, lievästi. S. influenssaan, keuhkotautiin. Hevosen s:minen kaviokuumeeseen. S:nut kasvin osa.

sairastumis|aika *s.* **-alttius** *s.* **-prosentti** *s.* **-päivä** *s.* **-taipumus** *s.* **-tapaus** *s.*

sairastuneisuus[65] *s.* (tapahtuneiden) sairastumistapausten (suhteellinen, prosenttinen) määrä, morbiditeetti.

sairastu|pa *s.* pieni, muutaman potilaan hoitoon riittävä sairaanhoitolaitos. | Kuntain, rykmenttien s:vat.

sairastus[64] *teonn.* < sairastaa. | Hän ei ole käynyt ulkona koko sairastuksensa aikana. **-aika** *s.* **-huone** *s.*

sairastutt|aa[2*] *kaus.v.* < sairastaa. | Vilustutti ja s:i itsensä.

sairastuv(ais)uus[65] *s.* sairastumismahdollisuus t. -taipumus; (mahdollisten, vastaisten) sairastumistapausten (suhteellinen, prosenttinen) määrä; morbiditeetti. | Pikkulasten s. ja kuolevuus. Keuhkotautiin s. on vähentynyt. **-prosentti** *s.*

sairas|vakuutus *s.* par. sairausvakuutus. **-vaunu** *s.* sairaiden kuljetukseen käytetty vaunu. | Junan s. **-voimistelija** *s.* lääkitysvoimistelija. **-voimistelu** *s.* lääkitysvoimistelu, liikuntahoito. **-voimistelukurssi** *s.* **-vuo|de** *s.* vuode, jossa jku sairastaa, t. erityisesti sairaiden käytettäväksi konstruoitu vuode. | Joutua s:teeseen. Nousi suoraan s:teeltaan. Istua jkn s:teen ääressä.

sairauden|omainen *a.* S. sielullinen tila. **-tila** *s.* Verenkiertohäiriöistä johtuvat s:t.

sairau|s[65] *s.* sairaana olo; tauti. | Koko s:tensa ajan. — Äkillinen, pitkällinen, vakava s. Elimellinen, toiminnallinen s. Ruoansulatuselinten s:det. S:den syyt, oireet. Koululasten tavallisimmat s:det. — Kasvien s:det ja epämuodostumat. — *Kuv.* Juoppous on koko yhteiskuntaamme jäytävä s. — *Yhd.* hermo-, keuhko-, mieli-, silmä-, sydäns.; kuumes.; kylmettymis-, vilustumiss.; joukko-, jälki-, yleiss.

sairaus|aika *s.* **-apu** *s.* sairaustapauksessa annettu apu, sairauden ajalta suoritettu raha-avustus, sairasapu. **-apukassa** *s.* = sairauskassa. | Työntekijöiden s. **-avustus** *s.* sairausapu. **-avustusrahasto** *s.* **-ilmiö** *s.* **-kassa** *s.* keskinäiseen vastuuseen perustuva yhtymä, joka osakkaidensa ja joskus myös heidän omaistensa sairaustapauksissa myöntää elatusapua, sairaanhoitoa, lääkärinhoitoa ja lääkkeet t. vain jotakin t. muutamia näistä avustuksista, sairausapu-, sairaskassa. **-kertomus** *s.* erityiseen lomakkeeseen kirjoitetut tiedot potilaan tutkinnassa ja hoidossa saaduista tuloksista, sairaskertomus. **-kohtau|s** *s.* Turvautua s:ksen sattuessa lääkärin apuun. **-korvaus** *s.* Asevelvollisten sairaus- ja tapaturmakorvaukset. **-loma** *s.*

-oire *s.* sairauden oire. | Tauti, jonka tärkein s. on kuume. **-pesäke** *s.* Maksaan muodostunut s. **-prosessi** *s.* **-päivä** *s.* Tulirokkoihottuma levisi toisena s:nä yli ruumiin. **-tapau|s** *s.* Äkilliset ja krooniset s:kset. Lievä, ankara, vakava s. **-tila** *s.* Häkämyrkytys on hiilimonoksidin aiheuttama s. Maksan s:t. **-tilasto** *s.* tilasto erilaisten sairaustapausten esiintymisestä määräajan kuluessa jllak paikkakunnalla t. alueella. **-todistus** *s.* **-vakuutus** *s.* henkilövakuutus, joka turvaa vakuutetulle, joskus myös hänen perheelleen, sairauden ajaksi elatusavun t. myös lääkärin- ja parantolahoidon sekä lääkkeet. **-viikko** *s.*

1. **sai|ta**^{10*} *a.* -dasti *adv.* -tuus^{65} *omin.* liian, sairaalloisen säästäväinen t. tarkka, itara, kitsas, visu; vrt. ahne. | S. isäntä. Moittia, haukkua jkta s:daksi. Niin s. emäntä, että kahvinporotkin vielä paahtaa uudelleen. Elää s:dasti. Esiintyy s:tuuttaan kehnoissa pukimissa. — *S:sesti.* Hiiri syöpi s:dan säästön, kärppä vie itaran kätkön SL.

2. **saita**^{10*} *s.* = seiti.

saitta^{10*} *s.* vars. kalastuksessa käytetty seiväs (jolla esim. vene kiinnitetään paikalleen).

saituri^{5} *s.* saita henkilö, kitsastelija, kitupiikki. | Vartioi kuin s. rahojaan.

saituruu|s^{65} *omin.* < ed. | S:teen saakka säästäväinen. S:skin voi olla intohimo.

saivar^{82}, saivare *s.* täin muna. | 70°:n kuiva lämpö tappaa täit ja s:et.

saivaristo^{1} *s. ark. leik.* tukasta. | Että saapi s:s, / tukkas pöllytyksen pienoisen KIVI.

saivar|rella^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* (< seur.) olla pikkumaisen tarkka, turhan tarkka, pedanttinen. | S. suotta pikku seikkojen vuoksi. Uskonkappaleiden s:televa selittely. Viisastelu ja s:telu eivät tässä auta. Skolastinen s:telu.

saivar|taa^{4} *v.* -rus^{64} *teonn.* tav:mmin ed. | - - filosofisia s:ruksia kauneuden laeista LEHT.

saivartaja^{16} *s.* S:t 'Oestridae, paarmaa muistuttavia kärpäsiä, jotka toukkina loisivat eläinten ruumiissa, kiiliäiset'. — *Yhd.* iho-, nenä-, suolis. **-kärpänen** *s.*

saivartelija^{14} *tek.* < saivarrella.

saivo^{1} *s. kans.* (vars. Länsi-Lapin) kirkasvetinen, syvä lähdejärvi. **-järvi** *s.* **-vesi** *s. kans.* saivon kirkas vesi; suolaton joki- ja järvivesi.

saju^{1} *s. kans.* = saiju.

sakaali^{5} *s.* (myös: šakaali) Canis aureus, Aasiassa, Pohjois-Afrikassa ja Kaakkois-Euroopassa elävä koirien heimoon kuuluva raatoja syövä petoeläin. — *Kuv.* Ruumiinryöstäjät, taistelukenttien s:t. - - sinä kaikkien konnien pääpappa, sinä s. ANNI SWAN.

sakara^{15} *s.* **1.** haara, kärki, huippu, ulkonema. | Tähden, ristin s:t 'haarat'. Mittahaarun, ääniraudan s:t. Hirvensarvien, kruunun s:t. Kuun s:t 'sarvet'. Hangon s. 'piikki'. T-kirjaimen s:t. U-kirjaimen vasen s. Luokin s:t 'päät, joihin aisat kiinnitetään'. Ankkurin s:t. Ristikirkon ristikeskus ja s:t. — *Yhd.* kuori-, poikkis. **2.** hammas, hakanen, pykälä (tarttuvana, salpaavana laitteena). | Kytkimen s. — Linnan muurien, tornien s:t 'hampaat'.

sakara|harja *s. rak.* sakarainen (muurin) harja. **-harjainen** *a.* S. muuri, ritarilinna.

sakarainen^{63} *poss.a.* S. muurin harja. — *Yhd.* kaksi-, kolmi-, viisis.

sakara|kytkin *s. tekn.* = kynsikytkin. **-mai|nen**^{63} *kalt.a.* -sesti *adv.* S. pidäke. **-muuri** *s.* harjalta hammastettu muuri. **-pora** *s.* räikkäpora.

sakariini^{4} *s.* (*rinn.* sakkariini) sulfobentsoehappoimidi, jota käytetään makeuttamisaineena. **-tabletti** *s.*

sakarisormi *s.* pikkusormi.

sakaristo^{1} *s.* (*rinn.* sakasti) kirkkorakennukseen kuuluva huone, jossa papit oleskelevat ennen jumalanpalvelusta ja sen jälkeen ja jossa jumalanpalveluksessa tarvittavia pukuja, astioita ym. yleensä säilytetään.

sakarivarvas *s.,* vars. *kansanr.* pikkuvarvas.

sakasti^{6} *s.* = sakaristo.

sak|ata^{35*} *v.* -kaus^{64} *teonn.* **1.** *mer.* ajautua aluksella tahallisesti perä edellä virran mukana. **2.** lentokoneesta: pudota vaaka-asennossa vähän matkaa. | - - nopeus väheni niin paljon, että kone s:kasi, ja männyt katkeilivat AK.

sake^{9} *s.* riisiviini.

sake|a^{21} *a.* -asti *adv.* -us^{65} *omin.* **1.** ilmasta, höyrystä, savusta, säästä yms. **a.** sankka, paksu, läpinäkymätön. | Ilma on tupakansavusta s:ana. S. sumu, usva, höyry, savu, pölypilvi. S. [= pyryinen, sumuinen tms.] sää, ilma. S. hämy, pimeys. Hämärä käy yhä s:ammaksi. Lunta pyryttää niin s:asti, ettei eteensä näe. — *Kuv.* Yö oli sumuinen, ja s. ja sumuinen oli heidän mielensäkin AHO. Viini kiertää suonissa ja nousee aivoihin muuttaen s:at mielikuvat selviöiksi SILL. Mutta sitten laskeutui s. ahdistus minun päälleni KILPI. **b.** pilaantunut, tunkkaantunut, paksu; hajusta: voimakas. | Huoneen ilma tuntui aamulla s:alta. Mädäntyneen lihan s. löyhkä. - - tuoksuttaen kauas ympärillensä s:an hajun kalleista öljyistä ja rasvoista KIVI. **2.** nesteestä: paksu, jäykähkö;)(vetelä. | S. neste, mehu, öljy, terva. S. liemi, velli, kastike. Kohtalaisen s:aksi keitetty puuro. S:aa kuin siirappi, terva, puuro. Veri on vettä s:ampaa [= sukulaisuussiteet ovat muita siteitä lujempia] SL. S. on köyhän makea, vetelä herrain herkku SL. — *Kuv.* Jkn veri on s. 'jklla on voimakas tunne-elämä'. Mun veren' on nuori, mut s., / ja kuulee illan kuuta LEINO. — *Yhd.* siirapins. **3.** tukasta, heinikosta, metsästä yms.: tiheä, taaja, sankka, paksu. | Vahva ja s. tukka. S. heinikko, ruohikko. S. heinä, oras. S. metsä, kuusikko, pensaikko, tiheikkö, viidakko. S. kalaparvi. Keskellä s:inta ihmisjoukkoa. Tori oli s:ana kansaa. Liian s:assa kasvaneet puut. [Lappalaisia] seisoskeli taas s. parvi käräjätuvan edustalla JÄRVENT. Kärpäset pörisevät s:ana pilvenä LEINONEN. — *sakeanaan* (adv.) Keitto on s:anaan rusinoita. Huone on s:anaan kärpäsiä. Tupa oli väkeä s:anaan. **4.** *kuv.* **a.** S. [= taaja, runsas] ryöppy haukkumasanoja. Puhua s:aan. **b.** *harv.* sopimaton, säädytön, törkeä, paksu. | Kertoili s:ita juttuja rengeistä ja piioista.

sakeahko^{1} *mod.a.* S. neste, liemi. S:a metsää, heinää.

sakeajuoksuinen *a.* S. liemi, kerma.

sakealti *adv. harv.* sakeasti. | Keitossa on s. rusinoita. Satoi s. lumiräntää.
sakean|lainen *a.* sakeahko. | S. taikina, liuos, öljy. S. metsä. S. pyry, sumu. **-puoleinen** *a.* sakeahko.
saketti[6*] *s.* = šaketti.
sakeuttaa[2*] *v.* tehdä sakea(mma)ksi, saentaa. | S. liemi jauhoja lisäämällä.
sakeutu|a[44] *v.* tulla sakea(mma)ksi, saeta, saota, sakoa, paksuta. | Hapatessaan kerma s:u piimäksi. Liikaa s:nut öljy. Höyry, sumu s:u. — *Kuv.* Aikaa myöten nuo ajatukset s:ivat ja myrtyivät LINN.
saki[4] *s. ark.* tav:mmin sakki.
sakilai|nen[63] *s.* vars. (laita)kaupungilla ryhmissä esiintyviä, vetelehtiviä, röyhkeäkäytöksisiä, us. ilkitöitä tekeviä (nuoria mies)henkilöitä, huligaani, hamppari, hampuusi. | Laitakaupungin s:set.
sakinhivutus *s. ark.* (tav. ⌒) toverien antama yhteiskuritus.
sak|ka[10*] *s.* nesteen pohjalle kiinteistä aineista laskeutuva massa. | Ruosteisen veden vähän seisottua laskeutuu astian pohjalle ruskea s. Oluen, kaljan, viinin s. Kahvin s. 'porot'. Hienojakoinen, juustomainen s. — Tyhjentää malja s:kaan saakka. — *Kuv.* hylkyaines, hylkiöt. | "Puliukot", suurkaupungin kelvottominta s:kaa. — *Kem.* tavalla t. toisella nesteestä (liuoksesta) erottumaan saatettu, saostunut, jähmeä aine, saostuma. | Suodattimelle jäänyt s. Kun liuoksessa yhtyy kaksi kemiallisesti toisiinsa vaikuttavaa ainetta, joiden yhdiste ei kokonaan liukene, syntyy s:kaa. Galvaaninen, elektrolyyttinen s. — *Yhd.* pohjas.
sakkaantua[1*] *v.* tav:mmin sakkautua.
sakkai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* samea. | S:sta formaliinia. S:sta kahvia, kaljaa, suovettä. S:sten nesteiden suodatus.
sakkalasku *s.* = sakkauslasku.
sakkaraasi[4] *s.* ruokosokeria rypäle- ja hedelmäsokeriksi hajottava entsyymi, invertaasi.
sakkaraat|ti[4*] *s.* S:it 'sokerin emäksien kanssa muodostamat yhdisteet'.
sakkarifikaatio[3] *s.* tärkkelyksen t. muun hiilihydraatin muuttuminen sokeriksi happojen t. entsyymien vaikutuksesta.
sakkariini[4] *s.* tav:mmin sakariini.
sakkarimetri[4] *s.* liuosten sokeripitoisuuden määrittämiseen sovellettu polarimetri.
sakkarometri[4] *s.* puhtaiden sokeriliuosten sokeripitoisuuden määrittämiseen sovellettu areometri.
sakkaroosi[4] *s. kem.* ruokosokeri.
sakkaruoka *s. maat.* aperuoka. | Kanojen s.
sakkauma[13] *s.* = sakkautuma.
sakkauslasku *s.* vrt. sakata 2.
sakkautta|a[2*] *v.* saattaa sakkautumaan, saostaa. | Verisoluja s:va aine.
sakkautu|a[1*] *v.* (*rinn. harv.* sakkaantua) muodostaa sakkaa, muuttua sakaksi, sakkaiseksi, sakoutua, saostua. | Vedestä astian pohjalle s:nutta ruostetta. Järven pohjalle s:nut liejumaa. Neste, liuos s:u. Verisolujen s:minen.
sakkautum|a[13] *s.* sakkautumisen tulos, sakkauma, saostuma. | Veriherassa s:ia.
sakkeli[5] *s.*, vars. *mer.* pieni U:n muotoinen ketjulukko. | Ankkuriketjun s. Kiinnittää, liittää s:lla. — *Yhd.* ankkuriketju-, purjes.
sak|ki[4*] *s. ark.* (*rinn.* saki) henkilöjoukko, ryhmäkunta, joukkio, porukka, roikka. | Suuri s. laitakaupungin sällejä. Nelimiehinen s. Sekalaista, epäilyttävää, ikävää, meluavaa s:kia. Onko hänellä jo paljon s:kia [= perhettä]? Koko s. joutui poliisin käsiin. Pyrkiä miesten s:kiin. Sellaisia tyyppejä ei meidän s:kiin oteta. Kuulua samaan s:kiin. Tyytyä s:in päätökseen. S:in hivutus, ks. ⌣. Pojat lähtivät s:illa [= joukolla, yhdessä] uimaan. — *Yhd.* huligaani-, mies-, mustalais-, poika-, rosvos.; huuto-, kortti-, työs.
sak|ko[1*] *s.* varallisuuteen kohdistuva päärangaistus, joka käsittää rahamäärän menettämisen; myös menetettäväksi määrätty rahamäärä. | Vähin, suurin s. 8.000 markan s. Rangaista s:olla. Tuomita jku s:koon, s:koihin, jkile s:ko(j)a. Maksaa s:koa. Saada [= joutua tuomituksi maksamaan] s:koa, s:koja. S:olla sovittamaton rikos. Sovittaa s. vankeudella, työllä. Muuntaa s. vankeudeksi. Velvoittaa jku jhk s:on uhalla. Pääsy asiattomilta s:on uhalla kielletty. — *Erik.* Eräät lainakirjastot perivät s:koa lainattujen kirjojen pitämisestä yli määräajan. Kirja on s:olla 'kirjaa ei ole palautettu määräaikana ja siitä on maksettava sakkoa'. — *Yhd.* rahas.; hyvitys-, sopimus-, sovinnais-, suku-, uhkas.; päiväs.; humala-, juopumus-, viina(nmyynti)s.
sakkokorko *s.* sopimukseen perustuva lisämaksu, jonka toinen sopimuspuoli sitoutuu suorittamaan toiselle, mikäli hän laiminlyö sitoumuksensa täyttämisen määräaikana t. sovitulla tavalla, viivästyskorko. | Maksaa pankille s:a lainastaan. **-ehto** *s.* **-välipuhe** *s.*
sakkolainen[63] *s.* sakkovanki, sakonsovittaja.
sakko|luettelo *s.* tuomioistuimen t. muun viranomaisen tuomitsemistaan sakoista laatima vuosittainen luettelo. | Hovioikeuden s. **-maksu** *s.* **-määrä** *s.* **-määräys** *s.* sakkoa koskeva määräys. **--osuus** *s. hist.* sakosta asianomistajalle t. viranomaiselle maksettu osuus. **-paalu** *s. raut.* kahden rautatieraiteen välissä, niiden yhtymäkohdan t. vaihteen lähellä oleva merkki, joka osoittaa, miten lähellä vaihdetta veturi t. vaunu saa olla vaarantamatta vapaata kulkua viereisellä raiteella. **-päivä** *s.* jnk määräajan ylittävä päivä, jolta on maksettava sakkoa. | Rakennusurakoitsijan s:t. **-päätö|s** *s.* sakkoon tuomitseva päätös. | S:ksen täytäntöönpano. **-raha** *s.*, tav. *mon.* sakon maksuun käytetty raha(määrä). | Maksaa jstak suuret s:t. **-rangaistu|s** *s.* Tuomita s:kseen. **-taulu** *s.* taulu, jossa jnk määräyksen rikkomisesta julistetaan sakkorangaistus. | Rautatiesillan molemmissa päissä oli s:t. **-tili** *s.* sakkopäätösten täytäntöönpanosta tehty tili. **-tulli** *s.* rangaistukseksi peritty ylimääräinen tulli. **-tulot** *s. mon.* sakoista kertyneet tulot. | Valtion s. **-tuomio** *s.* sakkorangaistuksen sisältävä tuomio. **-vanki** *s.* sakkorangaistustaan vankeudella sovittava henkilö, sakonsovittaja. **-varat** *s. mon.* sakkoina perityt varat.

sa|ko[1*] *s.* sakka, saos. | Ennustaa kahvin s:osta. — *Yhd.* pohjas.

sako|a[1*] *v.*, vars. *kans.* saeta, saota. | Neste, velli s:o. Usva s:i läpinäkymättömäksi. - - hämärä oli ehtinyt s. takanani oikeaksi pimeäksi SILL. — *Kuv.* Lopulta sanat s:ivat [= puhe kiihtyi] niin, että oli tulla tappelu.

sakoi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** gen:ssä olevan nominin määrittämänä: niin sakea kuin (määrittävä sana osoittaa). | Vetelän kiisselin s. kastike. Puuron, siirapin s. **2.** = seur.

sakois|a[13] *a.* jauhoista: taikinassa hyvin turpoava, sakeneva. | S:ia vehnäjauhoja.

sakonsovittaja *s.* sakkovanki.

sakoton[57] *kar.a.* josta ei tarvitse maksaa sakkoa. | Viimeinen s. kirjan lainapäivä. Heristys on s. LK.

sakot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* rangaista sakolla, tuomita maksamaan sakkoa. | S. jkta viinanmyynnistä.

sakoutu|a[44] *v.* sakkautua, saostua, saota. | Vesisäiliön pohjalle s:nut lieju.

sakraali|nen[63] *a.* uskontoa, uskonnollisia menoja koskeva. | Torvien käyttö s:siin tarkoituksiin.

sakraali|nikama *s. anat.* ristinikama. **-oikeus** *s.* oikeus, jota pidetään laadultaan pyhänä.

sakramenskat|tu[2*] *a. (partis.) ark.* -usti *adv.* lievän voimasanan tavoin: kirottu; hitto, hemmetti, pahus. | S. nulikka! Se s. karkasi. Asiasta syntyi s. sekamelska. S:un komea nainen! Miestä piestiin s:usti.

sakramentaali[4] *s. usk.* sellainen katolisen kirkon pyhä toimitus (esim. vihkiveden ja vahakynttilöiden vihkiminen), joka liittyy sakramentteihin olematta sakramentti.

sakramentaali|nen[63] *a. usk.* -sesti *adv.* sakramentteihin kuuluva t. niitä koskeva, sakramentillinen. | Kaste on s. toimitus, jolla ihminen otetaan kristillisen seurakunnan yhteyteen.

sakramentalismi[4] *s. usk.* katolinen käsitys, jonka mukaan Jumalan armo tulee ihmisen osaksi ensi sijassa sakramenttien välityksellä.

sakramentillinen[63] *a. usk.* sakramentaalinen. | S. toimitus.

sakrament|ti[4*] *s. usk.* eräiden kirkon pyhien toimitusten nimitys. | Protestantit tunnustavat s:eiksi vain kasteen ja ehtoollisen, katolisilla s:teja on seitsemän. Kasteen s. Jakaa s:teja.

sakramentti|kaappi *s.* kirkossa kaappi, jossa ehtoollisleipää säilytetään. **-lipas** *s.* lipas, jossa ehtoollisleipää sisältävää astiaa säilytetään. **-oppi** *s.* sakramentteja koskeva oppi.

sakristaani[4] *s. hist.* t. ulkomaiden oloista: sakariston kaitsija, suntio t. lukkari.

saks|a[10] *s.* **1.** saksan kieli. | Puhua s:aa. Kääntää s:aksi. — *Yhd.* ala-, muinais-, yläs.; juutalaiss.; sians. **2.** kauppamies, kauppias. **a.** *hist.* ulkomaisista (saksalaisista) kauppiaista, joita keskiajalla tilapäisesti asui maassamme; hansakauppias, kesti, kauppi. **b.** vars. *kans.*, us. *halv.* kauppuri, rihkamakauppias. | Vieras oli kaupungin s:oja. Kiertelevä s. - - oli kaupungeissa elänyt mestarina ja s:ana ja vaeltanut herrana ja narrina maita ja mantereita IVALO. — *Yhd.* hevos-, kama-, kauppa-, rihkama-, toris. **c.** trokari, huijari. — *Yhd.* kortti-, pirtu-, viinas. **3.** vars. *vanh.* saksalainen. | S:at ja ruotsit. Kaukaa s:ojen maasta tullut vieras. **4.** lievähkönä voimasanana. | Voi s:an pukki, kun nuo kärpäset, sen elukat, purevat! ALKIO. Voi sinun s:an saakeli! LEINO.

saksalai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* S. taide, romantiikka. S:set teollisuustuotteet. S:sten perääntyminen Venäjältä. S:sten asuma-alueet. S:suus on historian kuluessa tunkeutunut kauas itään. — *Yhd.* itä-, länsis.; ala-, yläs.

saksalais|aika *s.* saksalaisvallan aika. **-asutus** *s.*

saksalaisittain *adv.* saksalaisten tapaan. | Ei ole syytä kirjoittaa s. »Puschkin».

saksalais|kansallinen *s.* S. puolue. **-kauppa** *s.* Gotlannin s. **-mallinen** *a.* **-mielinen** *a.* **-peräinen** *a.* S. virsi. **-syntyinen** *a.* Pacius, s. säveltäjä.

saksalaistaa[2] *v.* tehdä saksalaiseksi. | Habsburgien yritys s. Unkari. S. nimensä.

saksalaistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Väestön s:minen. **-ttaa**[2*] *kaus.v.* (< ed.) = saksalaistaa.

saksalais|valta *s.* S:vallan aika. **-vastainen** *a.* **-viha** *s.* **-väestö** *s.* **-ystävällinen** *a.* Saksalle, saksalaisille suopea. | S. kansa, pääministeri. S. kirjoitus.

saksan- us. myös Saksan ~. **-heisi** *s.* selja. **-hirvi** *s.* Cervus elaphus, tavallista hirveä pienempi, sirorakenteinen, komearyhtinen hirvieläin, jalohirvi. **-kieli** *s.* tav. ~. **-kielinen** *a.* S. kirjallisuus, sanomalehti. Teoksen s. käännös. **-kumina** *s.* fenkoli. **-kuusi** *s.* Abies alba, eräs jalokuusi(laji).

saksannos[64] *s.* saksaksi tehty käännös. | Teoksen s.

saksan|paimenkoira *s.* alkuaan Saksassa kehitetty kookas, sutta suuresti muistuttava vartija-, viesti-, opas- ja seurakoirana käytetty koira(rotu), schäfer, »susikoira». **-polkka** *s.* eräs tasajakoisrytminen tanssi; sen tahtiin sävelletty tanssikappale; *syn.* jenkka, šottis, sotiisi. | Soittaa s:a. Tanssittiin s:a. **-pähkin|ä** *s.* Juglans, mm. Etelä- ja Keski-Euroopassa kasvavia puita, vars. J. regia; sen kovakuorinen, kurttupintainen luumarja. | Syödä s:öitä. **-pähkinäkakku** *s. ruok.* hienonnetuilla saksanpähkinöillä maustettu kakku. **-pähkinäpuu** *s.* vrt. saksanpähkinä. **-pähkinäöljy** *s.* saksanpähkinöistä puserrettu öljy. **-salpietari** *s.* kalkkisalpietari. **-seisoj|a** *s.* alkuaan Saksassa kehitettyjä seisovia lintukoiria. | S:ia on kaksi rotua: lyhytkarvainen ja karkeakarvainen. **-suopa** *s.* kasviöljyistä valmistettu kalisuopa.

saksan|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* kääntää saksaksi. | Lutherin s:tama Raamattu.

saksa|ta[35] *v. voim. urh.* -us[64] *teonn.* tehdä sakset. | S. hevosella. Jalat [korkeushypyssä] s:avat ilmassa. Säärien s:us selinmakuulla.

saksatar[54*] *s.* saksalainen nainen. | Syntyperäinen s.

saks|et[8] *s. mon.* **1. a.** varsin. merk.: teräksinen leikkausväline, jossa kaksi vivun tavoin toimivaa veitsimäistä terää liikkuu toisiaan vastaan ja puristuu hiukan limittäin; myös eräistä leikkuukoneista; vrt. keritsimet. | S:ien terät, tappi, silmät. S:ien teräkulma. Leikata s:illa. Kirurgin s. — *Yhd.* parturin-, räätälins.; jousi-,

kone-, käsi-, nivel-, tasku-, vipus.; kirjonta-, koruompelu-, käherrys-, leikkuu-, leimauss.; kaari-, pyörö-, reikä-, reuna-, syrjäs.; puutarhas.; hammas-, iho-, kukka-, kynsi-, kynttilä-, lamppu-, lanka-, levy-, metalli-, oksa-, paperi-, pelti-, pensas-, piikkilanka-, reuna-, ruoho-, sorkkas. **b.** tukkien, kivien, jäiden tms. nostamiseen käytetyt pitkäleukaiset, terävä- t. sorkkakärkiset pihdit, tukkipihdit; pyydysraudat, pylväskengät tms. | Nostaa tukkeja s:illa. Pyydystää kettuja s:illa. Nousta sähköpylvääseen s:illa. Pystypuun läpimitan mittaus s:illa 'kaulaimella'. — *Yhd.* kanto-, kivi-, mitta-, tukkis. **c.** *mer.* = saksinosturi. **d.** Ravun s. 'saksijalat'. Pääskysen s. 'saksimainen pyrstö'. **2. a.** *voim.* telinevoimistelussa liike (heilahdus), jossa sääret heitetään noja- t. istunta-asennosta telineen yläpuolella ristiin ja tullaan jälleen telineelle. — *Yhd.* etu-, takas. **b.** *urh.* vapaapainiotteista, joissa vastustaja sidotaan jalkojen t. käsien muodostamien pihtien puristukseen. — *Yhd.* jalka-, käsis.; puolis. **c.** ratsastuksessa: jalkojen heilautus hevosen selässä ristiin puolelta toiselle satulan kaaresta kiinni pitäen. | S. taaksepäin oikealle!

saksi[4] *s.* S:t 1. saksilaiset 'aikoinaan Pohjanmeren eteläpuolella asunut germaaninen kansanheimo; myöh. Saksin saksalaiset'. Anglit ja s:t valloittivat Britannian noin v. 450. — *Yhd.* anglos.

saksi|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** leikata saksilla. | S. pensasaita siistiin kuntoon. S. hevosen harja lyhyeksi. — S. leikkeitä sanomalehdistä. — *Erik.* vars. sanomalehtikielessä: ottaa lehteen uutisia tms. muista lehdistä. | Uutinen, joka on s:ttu kaikkiin lehtiin. S. sanasta sanaan. **2.** *mer.* purjehtia perätuulessa siten, että pituussuuntaiset purjeet jalustetaan eri puolille alusta.

saksi|hammas *s.* säännöttömästi kulunut hevosen hammas, jonka purempinta on viisto. **-hyppy** *s.* **1.** *urh.* korkeushyppy, jossa vauhti otetaan viistoon, ponnistetaan ulommalla jalalla ja tullaan alas toiselle jalalle. **2.** *voim.* haarahyppy, jossa tehdään heti ponnistuksen jälkeen täyskäännös ja lennetään telineen yli selkä edellä. | S. pukilla. **--istunta** *s. voim.* pitkittäisistunta nojapuilla aisa puolittain ristissä olevien säärien välissä. **-jal|ka** *s. el.* Ravun s:at 'ensimmäinen pari rintajalkoja, joiden uloimmat nivelet ovat kehittyneet saksimaisiksi pihdeiksi, joilla rapu puolustautuu ja tarttuu saaliiseen'. **-käännös** *s. voim.* telineliike, jossa sääret heitetään alkuasennosta ristiin ja samalla tehdään käännös.

saksilai|nen[63] *a.* ja *s.* S. hallitsijasuku. S. öljykivi. S:set asuivat Pohjanmeren eteläpuolella.

saksimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* < sakset. | S:set pihdit. S:sesti liikkuvat vivut.

saksi|niekka *a.* ja *s.* vars. ravusta. | Pöytään tuotiin vadillinen s:niekkoja. **-nosturi** *s. tekn.* = mastonosturi 1.

saksin|sini(nen) *s.* kobolttilasi. **-vihreä** *s.* kobolttivihreä.

saksi|ote *s. urh.* painissa: ote, jossa vastustaja sidotaan saksiin. **-pihdit** *s. mon. tekn.* **-potku** *s. urh.* uintipotku, jossa jalat liikkuvat suorina pystysuunnassa toistensa ohi. **-sokka** *s. tekn.* muodoltaan saksien tapainen sokka. **-ter|ä** *s.* Konesaksien s:ät. S:ien leikkuukulma. **-tuki** *s. valok.* kahden saksimaisesti nivelletyn kiskon muodostama tuki. **-tukikamera** *s. valok.* kamera, jonka objektiivilauta avautuu saksitukien varassa. **-tyyli** *s. urh.* saksihyppytyyli.

saksmanni[6] *s. ark.* saksalainen.

saksofoni[4] *s. mus.* klarinetin suuhisella varustettu, soittotekniikan suhteen oboeta muistuttava vaskipuhallin. — *Yhd.* altto-, tenoris. **-n|-soittaja** *s.* **-soolo** *s.*

saksofonisti[4] *s.* saksofonin soittaja.

sakuska[15] *s.*, vars. *kans.* ruokaryypyn kanssa nautittu suupala.

sala[10] *s.* (tav. vain mon. nom.) se mikä on salassa, salaisuus; ks. myös salassa. | Aikojen kuluessa tulevat s:t julki. Nyt saatiin s:t julki! -- oudot ongelmat, mi suuret s:t kätki LARINK. Koko kevätkesän ilma on täynnä pientä ja suurta s:a SILL.

sala- us.: salassa t. piilossa oleva, pidettävä, toimiva t. tapahtuva, salainen, luvaton.

salaa *adv.* jkn t. kenenkään huomaamatta t. tietämättä, salaisesti, salavihkaa, varkain. | Tehdä jtak jklta s. Lukea, tupakoida s. Otti s. sokeria kaapista. Poika vilkuili s. tyttöä. Toivoa, haaveilla s. Myi kellonsa s. vanhemmiltaan. Lähti äidiltään s. tanssimaan. Nikodeemus oli s. Jeesuksen opetuslapsi. — *Kans.* elat:n ohella. | Hän oli äskettäin isästä s. pujahtanut kaupunkisaarelle AK.

salaaja[10] *tek.* < salata. | Varastetun tavaran s.

sala-ajatu|s *s.* vrt. taka-ajatus. | Mitä s:ksia sinulla oikein on, kun olet noin kummallisen näköinen? Tyttö näytti niin puhtaalta ja avoimelta, kuin ei hänellä voisi olla mitään s:ksia.

salaamat|on[57] *kielt.a.* < salata. **1.** Rehellinen, mitään s. todistaja. **2.** *pass.* S:tomia nyyhkytyksiä ja huokauksia.

salaamis|tarkoitus *s.* S:tarkoituksessa käytetty peitenimi. **-yritys** *s.*

sala-|ammattilaisuus *s.* S. urheilun piirissä. **-ammun|ta** *s.* Piileskelevät kapinalliset kaatoivat s:nallaan useita sotilaita. — *Kuv.* Nimimerkillä kirjoittaminen suo tilaisuuden halpamaiseen s:taan. **-ampuja** *s.* Sai surmansa s:n luodista. S:t kaataneet hirven.

salaapäin *adv. harv.* salaa.

salaatin|kastike *s. ruok.* Kermasta, ruokaöljystä tehty s. **-kerä, -kupu** *s.* Tuore, vaalean vihreä s. **-lehti** *s.*

salaat|ti[5*] *s.* **1.** *kasv.* Lactuca, mykerökukkaisten heimoon kuuluvia kasveja; vars. ruokasalaatista. | Roomalainen s. — *Yhd.* kerä-, kupu-, lehti-, sides. **2.** ruoaksi käytetyistä salaattikasvien lehdistä. | S:tia kermakastikkeessa. S:tia paistivadin koristeena. S. kuuluu Etelä-Euroopan väestön jokapäiväiseen ruokaan, meillä sitä käytetään yleensä lisäruokana. — *Yhd.* kerma-, öljys. **3.** vihanneksista, juureksista, säilötyistä t. tuoreista hedelmistä, joskus myös ravuista, kalasta t. lihasta valmistetuista kylmistä ruoista, joita käytetään voileipäpöydässä t. lämpimien ruokien lisänä; myös etikka- ym. maustesäilykkeistä. | Italialainen

s. 'hienoksi leikellyistä vihanneksista, liha- ja kalaviipaleista sekä ruokaöljystä ja etikasta t. majoneesikastikkeesta valmistettu salaatti, italiansalaatti'. Venäläinen, amerikkalainen, ranskalainen s. — Raparperihilloketta voi tarjota s:tina paistettujen liharuokien kanssa. — *Yhd.* kurkku-, peruna-, pinaatti-, punajuuri-, sieni-, tomaattis.; appelsiini-, hedelmä-, kirsikka-, luumu-, omenas.; hummeri-, kala-, lintu-, rapus.; sillis.; italians.

salaatti|kastike *s. ruok.* salaatinkastike. **-kasvi** *s.* = salaatti 1; myös muista kasveista, joiden lehtiä syödään raakoina, etikalla, öljyllä tms. maustettuina. | S:en lehdet ovat yleensä mureita ja meheviä. **-kulho** *s.* **-malja** *s.*

sala|hanke *s.* salainen (vars. rikollinen) hanke; erik. *lak.* = salaliitto. | S:hankkeet valtion turvallisuutta vastaan. Osallistua s:hankkeeseen. **-hauta** *s.* Risuilla peitetty s. peuran pyyntiä varten. **-huone** *s.* **-hyökkäys** *s.* S. savuverhon suojassa.

salail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < salata. | Äiti yritti s. poikansa rötöksiä. Ei luonnollisissa asioissa mitään s:emista ole. Tässä ei nyt s:u auta!

salai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* (-suus ks. erikseen) jonka olemassaolo, paikka, sisällys, laatu tms. ei ole (jkn, kenenkään, yleisesti) tiedossa, jota ei haluta t. ei saa ilmaista, salassa oleva, pidettävä (pidetty) tms., salaa tehtävä (tehty) t. tapahtuva (tapahtunut); us.)(julkinen. | S. piilo-, kätköpaikka. S. asevarasto. Saksalaisten s. ase. S:set asiapaperit. S. sopimus, kiertokirje, tiedonanto, tiedustelu. S. asiamies. Ranskan s. [= valtiollinen] poliisi. S. ystävä, ihailija, vihamies. Kuninkaan s:set neuvonantajat. Useissa maissa toimi valtioneuvostoa vastaavana elimenä hallitsijan johtama s. neuvosto. S. diplomatia. S. kohtaus. S. kihlaus, avioliitto. S. [= umpilipuin tapahtuva] äänestys. Suosi s:sesti katolisuutta. S. kuiskaus, kädenpuristus, hyväily. Vilkaisi s:sesti tyttöön. S. rakkaus, ihailu, kateus. S. haave, unelma, toive. S:set paheet. S. tauti. Jäytävä s. levottomuus. Arvasi hänen s:simmatkin ajatuksensa. Ihmissielun s:simmat sopukat. — *salaisin puolin* (kans.) salaa. | Palasi s:sin puolin kotiinsa.

salaisoppi *s.* salaoppi.

salaisuu|s[65] *s.* **1.** *omin. harv.* < salainen. | Oikeudenkäynnin julkisuus tai s. — Tuholaiset, jotka (kaikessa) s:dessa [par. salaa] tekevät työtään. Lähdettiin mitä suurimmassa s:dessa, par. mitä salaisimmin. — *Yhd.* kirje-, lennätin-, puhelin-, vaalis. **2. a.** asia, joka pidetään t. on tarkoitus pitää salassa. | Pitää jk asia (omana) s:tenaan. Suunnitelma on toistaiseksi s. Kätkeä, säilyttää s. Paljastaa, ilmaista s. Tytöt kertoivat toisilleen pikku s:ksiaan. Uskoi asian suurena s:tena lähimmälle ystävälleen. Vei s:den mukanaan hautaan. Yleisön osastoon kirjoittajien nimet jäävät toimituksen s:deksi. Vetypommin valmistusta varjeltiin suurena s:tena. Julkinen s. 'asia, jonka pitäisi olla salainen, mutta jonka monet t. kaikki tietävät'. On julkinen s., että A. ja B. seurustelevat. Ei ole s., että valtion raha-asiat ovat huonolla kannalla. — *Yhd.* ammatti-, liike-, pankki-, perhe-, sota-, sotilas-, suku-, valtios. **b.** asia, jota ei (voi) saada t. ei ole saatu selville; arvoitus, ongelma. | Luonnon s:det. Olemassaolon, elämän, ikuisuuden s:det. Uskon s. Ainaiseksi s:deksi jäi, miten kaikki oli tapahtunut. **c.** olennainen t. perustava seikka, jonka tuntemisesta jk (taito tms.) riippuu. | Kullanteon s. Perehtyä ruoanlaittotaidon s:ksiin. Koko s. on siinä, että - -. Kauniin ihon s.

sala|iva *s. harv.* ironia. **-juon|i** *s.* Valtiolliset s:et. Turvautua s:een. Punoa s:ia. S:ia täynnä oleva hovi. Paljastaa s:et. **-juoppo** *s.* S., jota kaikki pitivät kunnon miehenä. **-juoppous** *s.* **-järjestö** *s.* Espanjassa paljastettu laaja s. **-kalastaja** *s.* S:t pyytäneet lohia Iijoesta. **-kalastu|s** *s.* luvaton kalastus. | S:ksen ehkäiseminen. **-kammio** *s.* Keisarinpalatsin s:t. — *Kuv.* Sydämen s:t. **-kapak|ka** *s.* vrt. seur. | Laitakaupungin s:at. **-kapakointi** *s.* luvaton väkijuomien anniskelu. **-kapakoitsija** *s.* **-kapina** *s. lak.* Vankeja rangaistaan s:sta, kun he yhdessä ovat tehneet vastarintaa vartijoilleen tai yrittäneet murtautua ulos säilytyshuoneesta. — Sotaväen rikoslain mukaan s:sta rangaistaan sotilaita, jotka yksissä neuvoin ovat päättäneet kieltäytyä tottelemasta esimiehen käskyä. **-kar|i** *s.* vedenalainen kari. | Vesi on laskenut ja s:it paljastuneet. — *Kuv.* Avioliiton s:it. Koekirjoitukseen oli sijoitettu useita s:eja. Onnistui purjehtimaan valtiollisten s:ien välitse. **-katsoja** *s.* Urheilukilpailujen s:t. **-kauna** *s.* Tuntea s:a jkta kohtaan. **-kaup|pa** *s.* luvaton kauppa. | Viinan, voin, tupakan s. Myydä maataloustuotteita s:paan. Kahvin hinta s:assa oli 3 000 mk kilolta. **-kauppia|s** *s.* Ostaa viinaa s:alta. Voin, sianlihan s. Useita s:ita pidätetty. **-kava|a** *a.* -asti *adv.* -uus *omin.* S:at juonet. S. ajatus. Hyökkäsi s:asti vihollisen selkään. Ammuskelivat s:asti pensaikosta. — *Kuv.* Hajuton, s. häkä. Ruoste syö s:asti poikki kiinnitystapin. **-kiel|i** *s.* sanojen merkityksen tavallisuudesta poikkeavaan käyttöön, sovittuihin muuntamismenetelmiin t. merkkeihin perustuva kielimuoto, jota jnk yhteisön jäsenet saattavat keskenään käyttää estääkseen sivullisia ymmärtämästä. | Rikollisten, kerjäläisten, vankien s. Kansanomainen s. Lasten s. S:en tulkitseminen. S:en avain. Nuorten rakastavaisten s. — Sanomien kääntäminen s:elle. Tiedotukset lähetettiin s:ellä. Sähkösanoman saa laatia joko selväkielellä tai s:ellä.

salakieli|avain *s.* vrt. avain 2.b. | S:avaimena voi olla numeroryhmä, yksityinen sana, taulukko tms. Salakieltä ei voi ymmärtää ilman s:avainta. **-nen** *a.* S. kirjoitus, sanoma. **-sanoma** *s.* Vastaanottaa, selvittää s. **-tunnus** *s. sot.* sähkötysmerkki, joka ilmaisee salakielisanomassa noudatetun menetelmän.

sala|kihlaus *s.* kihlaus, joka pidetään salassa. **-kihloi|ssa,** -hin *adv.* vrt. ed. | Kertoi olevansa s. ja aikovansa julkaista kihlauksensa keväällä. **-kirjai|n** *s.* kirjain, jolle salaamistarkoituksessa on annettu toinen merkitys kuin sillä normaalissa kirjoituksessa on. | Liike merkitsee tava-

roihin ostohintansa s:milla. **-kirjoitu|s** *s.* salakielinen kirjoitus; myös salamusteella kirjoitetusta kirjoituksesta. | Selvittää, tulkita s. S:ksella kirjoitettu sanoma. S:ksen avain.

salakirjoitus|avain *s.* **-järjestelmä** *s.* Laatia, tulkita s. **-menetelmä** *s.*

salakiv|i *s.* piilossa oleva kivi. | Viikate kirahti s:een.

salak|ka[15*] *s.* **1.** Alburnus lucidus, särkikaloihin kuuluva pienikokoinen suolattoman veden kala. | S:an hopeanhohtoiset kyljet. Sukkela kuin s. Vedenpinnassa välähtelevät s:at. Pikkupojat onkivat s:oita laiturin päässä. **2.** *kans.* salavaarna.

salakka|parvi *s.* **-verkko** *s.* Pienisilmäinen s.

sala|komero *s.* S:komeroon kätketyt asiapaperit. — *Kuv.* Aivojen s:komerot. **-kuljet|taa** *v.* lainvastaisesti kuljettaa maasta toiseen kiellettyä t. tullinalaista tavaraa. | S. aseita, väkijuomia, koruja, tupakkaa. S. tavaraa rajan yli, tullin ohitse. Ostaa s:ettua kahvia. S:ti vaatteissaan huumausaineita. S. poliittisia lentolehtisiä. — *Kuv.* Päätökseen s:ettiin pykälä, jossa - -. S:ti hupaisiin pakinoihinsa tervettä kritiikkiä olevista oloista. **-kuljettaj|a** *s.* Viinan s:at. Merivartijoiden taistelu s:ien kanssa. **-kuljetu|s** *s.* Aseiden, spriin, tupakan s. Harjoittaa ammattimaista s:sta. Rikoslaki nimittää s:kseksi vain kiellettyjen tavarain s:sta.

salakuljetus|alus *s.* Merivartijat napanneet s:aluksen. **-juttu** *s.* Suuri s. paljastunut. **-laiva** *s.* **-moottori** *s.* **-tavara** *s.* salakuljetettu tavara. | Rangaistiin s:n myynnistä. **-teitse** *adv.* Aseiden vienti s. **-yritys** *s.* Törkeä s. paljastettu.

sala|kuoppa *s.* Suurriistan pyynti s:kuopilla. **-kuuntelija** *s.* **1.** Puhelinkeskustelun s. **2.** vrt. seur. 2. | Radion s:t. **-kuuntelu** *s.* **1.** Oventakainen s. Puhelinkeskustelun s. **2.** radiovastaanottimen käyttö ilman radiolupaa. | S:sta rangaistaan sakolla. **-kyt|tä** *s.* sala-ampuja. | S:ät kaataneet hirven. — *Kuv.* Nimimerkin taakse kätkeytyvä s. **-kähmäi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* salakähmää toimiva t. tapahtuva, salaileva, hämärä-, salaperäinen. | S. hiiviskely. Rikastunut s:sellä tavalla. S:set juonet, liiketoimet. Politiikan s:syys ja kierous. **-kähmää** *adv.* us. paheksuvasti: salaa. | Hetken kuluttua huomasinkin vaarin s. kuiskaavan jotakin pojalle WILKUNA. **-kätkö** *s.* Saiturin s:stä löytynyt aarre. — *Kuv.* Sielun s:t. **-kättä** *adv. kans.* salaa. | - - joskus hän tosin s. vielä Lohikoskella pistäysi LEINONEN. **-käytävä** *s.* salainen käytävä. | Muurin sisässä oleva s. Vanhan linnan s:t. Löysi s:n suun. — Ketun, myyrän s. **-laatikko** *s.* Kirjoituspöydän, lipaston s. **-liit|to** *s.* kahden t. useamman henkilön salaa tietystä tavoitteesta, vars. (poliittisista) rikoksista tekemä sopimus; sellaiseen yhtyneet henkilöt; salahanke, konspiraatio, komplotti. | S. kuningasta, valtion turvallisuutta vastaan. Tehdä, solmia s. Paljastaa, antaa ilmi s. Olla s:ossa jkn kanssa. S:toon oli sekaantunut ylhäisten sukujen jäseniä. — Laajempaa käyttöä. | Rakastavaisten s. - - kävin s:toon krouvarin kanssa, saadakseni itseni oikein tämän mainitun varkaan muotoiseksi KIVI. **-liittolai|nen** *s.* salaliiton jäsen, konspiraattori. | S:sten suunnitelma. S:set tunkeutuivat Caesarin ympärille ja surmasivat hänet. **-lokero** *s.* Lipaston, kaapin s. **-lukko** *s.* Kaapin, laatikon s. **-luoto** *s.* vedenalainen luoto. | Ohjata vene s:jen lomitse. **-luuk|ku** *s.* Avasi seinässä olevan s:un. **-lyh|ty** *s.* lyhty, jonka valon voi (esim. kierrettävän metallivaipan avulla) peittää näkymättömäksi. | Antoi ikkunastaan merkkejä s:dyllä. **-lääk|e** *s.* lääkkeistä, joiden kokoomus ja valmistustapa pidetään salassa. | Puoskarien s:keet.

salam|a[17] *s.* **1.** varsin. merk.: kahden erinimisesti varautuneen pilven t. pilven ja maan välinen (voimakas) sähkönpurkaus. | Ukkonen ja s. S. lyö, iskee. S:at leimahtelevat. S:at risteilevät taivaalla. S:an leimaus. S:an isku. S. sytytti, poltti talon. S. surmannut ihmisen. S:an turmelema puu. — *Yhd.* pallo-, viivas.; elo-, ohras. **2.** *kuv.* liittyen toisaalta salaman äkillisyyteen ja nopeuteen, toisaalta sen valon voimakkuuteen. **a.** Hypähti s:ana pystyyn. Sisilisko hävisi näkyvistä kuin s. Silmät iskevät s:oita. S. singahti hänen silmistään. Säilät välähtelivät kuin s:at. Hänen toiveensa syttyi ja sammui kuin s. S:ana välähti ajatus hänen mieleensä. Jumalan vihan s:at. Profeetta sinkosi tuomion s:oita kansan turmelusta vastaan. Tajusi asian kuin s:an välähdyksessä 'yhtäkkiä kokonaisuudessaan'. Seisoi kuin s:an lyömänä, satuttamana 'säikähdyksestä t. hämmästyksestä turtuneena'. Se tuli kuin s. kirkkaalta taivaalta 'täysin odottamatta (us. jstak huonosta uutisesta)'. — *Leik.* Syöksyi matkaan kuin rasvattu s. **b.** Valokuvaajien s:at [= salamavalot] välähtelivät. Tykinputkesta syöksyi tulta ja s:oita. Valonheittimien voimakkaat valokeilat halkoivat s:oina yötaivasta.

salama|hyökkäys *s.*, vars. *sot.* (panssarijoukkoja t. ilmavoimia käyttäen suoritettu) erittäin nopea (yllätys)hyökkäys. | Saksalaisten s. **-kirjo** *s.* = salamaspektri **-koje** *s. valok.* koje, jolla saadaan aikaan salamavaloa. **-lamppu** *s. valok.* = salamavalolamppu.

salaman|isku *s.* S. sytytti tulipalon. **-leimau|s** *s.* Hänelle selvisi koko asia kuin s:ksessa. **-nope|a** *a.* -asti *adv.* -us *omin.* nopea kuin salama; tav. laajentuneessa merk:ssä: erittäin nopea. | S. hyppy, syöksy, käännös, isku. S. silmäys. Tempasi s:asti kätensä pois. Sanoma voitosta levisi s:asti yli koko maan. **-tapainen** *a.* myös ~. | S. välähdys.

salamanter|i[5] *s.* Salamandra, vesiliskoa muistuttavia pyrstösammakkoja. | Musta, keltatäpläinen s. S:eihin on aikoinaan kohdistunut runsaasti kaikenlaisia uskomuksia. — *Yhd.* alppi-, jättiläis-, suomu-, tulis.

salamanuol|i *s.* Suurjännitemuuntajat ja -pylväät on merkittävä punaisella s:ella.

salaman|vaara *s.* Rakennusten varustaminen turvalaitteilla s:vaaraa vastaan. **-välähdy|s** *s.* S:kset ja ankara jyrinä. Tajusi asian kuin s:ksessä.

salama|otos *s. valok.* salamavalossa otettu kuva. **-spektri** *s.* auringon kromosfäärin lähettämän säteilyn spektri, joka välähdyksenomaisena voidaan havaita täydellisen auringonpimennyksen

yhteydessä. **-puhelu** *s.* puhelinliikenteessä: kaukopuhelu, joka välitetään ennen kaikkia muita paitsi hätäpuheluja. **-sota** *s.* nopeasta tehokkaasta sodankäynnistä. | Saksalaisten s.

salamatkustaja *s.* "jänis". | Laivan ruumaan piiloutunut s. Pääsi s:na eräässä laivassa Amerikkaan.

salamavalo *s. valok.* voimakas hetkellinen valaistus, jota käytetään heikossa valossa valokuvattaessa t. täytevalona. **-lamppu** *s. valok.*

sala|meno *s.*, tav. *mon.* Vapaamuurarien s:menot. **-merk|ki** *s.* Tähtienselittäjien s:it. S:ein kirjoitettu sanoma. Ostohinta merkitään s:eillä tuotteeseen. Antoi s:kejä viholliselle.

salamerkki|kieli *s.* S:kielellä laadittu tiedotus. **-sähke, -sähkösanoma** *s.*

sala|metsästys *s.* luvaton metsästys. | Riistan suojaaminen s:metsästykseltä. **-metsästäjä** *s.* S:n kaatama hirvi.

salami[6] [-lā·-] *s. ruok.* kynsilaukalla maustetut savustetut makkarat.

salamieli|nen *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* salaperäinen, umpimielinen. | S. ilme. Outo, synkkä ja s. oli hän usein ollut AHO. - - tyttö oli s. ja näytti päättäneen olla visu sanoissaan KIANTO.

salamo|ida[30] *v.* -inti[1*] *teonn.* salamain leimahtelusta. | Taivas s:i. — *Yksipers.* S:i ja jyrisee. Yhtämittaista s:intia jatkui läpi yön. — *Kuv.* Tykkien putket s:ivat. Säilät s:ivat. Hänen silmänsä s:ivat kiukusta. Hänen silmissään s:itsi viha. Piti s:ivan puheen.

sala|murha *s.* salaa, vars. väijyksistä tehty murha. | Joutua s:murhan uhriksi. Kilpailijat raivattiin s:murhilla tieltä pois. **-murhaaja** *s.* Sai surmansa s:n tikarista. **-muste** *s.* muste, jolla kirjoitettu teksti on näkymätöntä ja saadaan näkyväksi fysikaalisin t. kemiallisin keinoin. | S:ella kirjoitettu kirje. **-myhkäi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* salaperäinen. | S:siä neuvotteluja. Oven takaa kuului s:stä hiipimistä ja supatusta. S. hymy kasvoilla. S:set menot. Itämaiden s:set opit. Hänessä on jotakin s:stä, josta en pääse selville. Kevätyön s. hämärä. Meren s:set syvyydet. **-myhkää** *adv.* salaa. | - - hän oli nähnyt poikien illalla purkavan s. jotain Hannalle LINN. **-myynti** *s.* Väkijuomien s. **-neuvos** *s.* alk. eräissä maissa ns. salaisen neuvoston jäsen; sittemmin korkea valtiollinen arvonimi; henkilö, jolla on tämä arvonimi. | Todellinen s. 'eräs korkea valtiollinen arvonimi'.

salangaani[4] *s.* Collocalia, tervapääskyjen heimoon kuuluvia Itä-Aasiassa eläviä lintuja. | S:en pesiä pidetään Kiinassa suurena herkkuna.

sala|nimi *s.* nimi, jolla jku oman nimensä salatakseen julkaisee t. kirjoittaa jtak t. esiintyy (julkisuudessa), pseudonyymi. | Kirjoittaa, esiintyä, matkustaa s:nimellä. Julkaissut s:nimellä useita romaaneja. S., jonka taakse kätkeytyy eräs tunnettu kulttuurihenkilö. S:nimen varjossa suoritettu hyökkäys. Kilpailuvastaukset on varustettava s:nimellä ja mukaan on liitettävä suljetussa kirjekuoressa oikea nimi ja osoite. Johannes Linnankoski, Vihtori Peltosen s. **-oj|a** *s.* oja, jossa vettä johtava rakenne on maan sisässä peitettynä vettä läpäisevällä kerroksella;)(avo-oja. | Puutäytteinen s. S:iin voidaan käyttää kiviä, risuja, lauta- tai ruukkuputkia. Pelto on s:assa 'salaojitettu'. — *Yhd.* keppi-, kivi-, lauta-, putki-, risu-, riukus.

salaoja|-aura *s.* salaojan kaivamiseen käytetty aura. **-lapio** *s.* salaojan kaivamiseen käytetty lapio. **-putki** *s.* salaojassa vettä johtavana rakenteena käytetty putki. **-syvyy|s** *s.* syvyys, johon salaoja kaivetaan. | Tarkoituksenmukaisena s:tenä on meillä 0,9—1,2 m. **-täyte** *s.* salaojan vettä johtava rakenne. **-verkko** *s.* **-vesitys** *s.* salaojien avulla suoritettu vesitys.

sala|ojittaa *v.* varustaa salaojilla. | S:ojitettu suo, pelto. Rakennuksen pohja on tarkoin s:ojitettava. **-ojittamaton** *kielt.a.* S. maa. **-ojitus** *teonn.* < salaojittaa. | S. lisää peltoalaa ja säästää työtä. — *Yhd.* pitkittäis-, poikittaiss.

salaojitus|lapio *s.* = salaojalapio. **-putki** *s.* = salaojaputki. **-suunnitelma** *s.* **-työ** *s.*

salaojituttaa *fakt.v.* < salaojittaa.

sala|oppi *s.* moniin uskontoihin kuuluvista salaisista, tav. vain harvojen tuntemista opeista, okkulttinen oppi. | S:opit ja mystilliset menot. Juutalaisten, teosofian s:opit. **-ovi** *s.* salainen ovi. | Hallitsijan makuukammioon johtava s. **-paikk|a** *s.* salainen kätköpaikka. | Suoritettiin tarkka etsintä mahdollisten s:ojen löytämiseksi. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* alkuperältään, olemukseltaan, laadultaan t. sisällöltään selvittämätön, ratkaisematon, arveluja, epämääräisiä aavisteluja herättävä, arvoituksellinen, mystillinen, hämärä. | S. vieras. Luonnon s:set voimat. Seinillä vilahteli s:siä varjoja. Meren s:sissä syvyyksissä. S. ja tutkimaton kuin kohtalo. S. lumous, tunnelma. S. hymy, ilme. S. kuolemantapaus Turussa. Hänessä on jotain s:stä. Raottaa s:syyden verhoa.

salapoliisi *s.* epävirallisesti: etsivä, yksityisetsivä, detektiivi, "dekkari". | Sherlock Holmes, s:en kuningas. **-juttu** *s.* = seur. **-kertomu|s** *s.* jtak rikosta ja sen selvittämistä käsittelevä kertomus, jonka päähenkilönä us. on salapoliisi. | Conan Doylen s:kset. **-romaani** *s.* vrt. ed.; *syn. ark.* dekkari. | Jännittävä s.

sala|polku *s.* Rajaloikkarien s:polut. **-polttaja** *s.* Viinan s. Nurkan takana savukkeitaan tupruttelevat koululaiset, s:t. **-polttimo** *s.* luvattomasti toimiva viinanpolttimo, "pontikkatehdas". **-poltto** *s.* Viinan s. **-portaat** *s. mon.* **-pu|ku** *s.* tav:mmin valepuku. | Pakeni linnasta s:vussa. **-puro** *s.* Maanalaisen s:n aiheuttama tien sortuminen. **-ra|ko** *s.* Palomuurin s:osta pääsi kipinä permantotäytteeseen. **-rei|kä** *s.* Kurkisti s:ästä. **-rikas** *a.* (us. *s:sesti*) rikas, jonka rikkaudesta ei olla selvillä. | S. ukko. **-rip|pi** *s. usk.* papille yksityisesti tapahtuva synnintunnustus, korvarippi. | Papilla ei ole lupa ilmaista, mitä hän on s:issä kuullut. **-sana** *s.* taiassa t. loitsussa käytetty t. niihin tarvittava sana; peitesana. **-seur|a** *s.* seura, jonka tarkoitus, toiminta, menot, jäsenistö tms. pyritään pitämään salassa. | Koulupoikien s. Luonnonkansojen s:at. Poliittinen s. Tunnetuin vielä nykyään elävistä s:oista on vapaamuurarien järjestö. **-siittiö** *s. kasv.* itiökasvi, kryptogaami. **-siittoinen** *a. kasv.* S.

[= itiö]kasvi. **-sinkkaus** *s. puut.* sinkkaus, jossa kummankaan liitososan pää ei ole näkyvissä; vrt. avo-, peittosinkkaus.
sala|ssa -sta, -an *adv.* jklta t. kaikilta huomaamattomissa t. tietymättömissä; piilossa. | Teki s. suunnitelmiaan. Luki s. epäsiveellisiä kirjoja. Yritti pitää asian s. Mikään ei pysy s. Mikään ei jää häneltä s:an. Ei sanat s:han joua KAL. - - sain sanat s:sta ilmi KAL. Vaan sinä, kun rukoilet, mene kammioosi ja sulje ovesi ja rukoile Isääsi, joka on s.; ja sinun Isäsi, joka s. näkee, maksaa sinulle UT.
salassapito *s.* myös ⌒. | Luottamuksellisten tietojen s. **-velvollisuus** *s.* Lääkärin s.
sala|surma *s.* **1.** *hist.* henkirikos, jonka tekijää ei saatu selville. **2.** Laivojen s. [= miina] AHO. **-syn|ti** *s.* S:nit painoivat hänen mieltään. **-syntinen** *a.* ja *s.* Tekopyhä ja s. olento.
sala|ta[35] *v.* pitää salassa, olla ilmaisematta, kätkeä, peittää. | S. aseensa, omaisuuttaan. S. saamansa kirje. Löytöesineen, varastetun tavaran s:aminen. S. jtak viranomaisilta. Konekivääriasemat on hyvin suojattava ja s:ttava. — S. nimensä, ammattinsa, aikeensa. S. tekojaan. S. joukkojen liikkeet viholliselta. Totuuden, rikoksen s:aminen. Huolellisesti s:ttu suunnitelma. Koetti s. tautinsa. S. tunteensa, harminsa, pelkonsa. Ei voinut s. kyyneliään. Ei s:nnut mitään äidiltään. Kertoi tapahtuman mitään s:amatta. - - tämä puhe oli heiltä niin s:ttu, etteivät he käsittäneet, mitä sanottiin UT. — Hän kasvonsa / voi s. VK. Metsä s:si hänen olinpaikkansa. Meren s:amat saaret PAKK. — *salattu* us. par. salainen. | Tietää s:ttuja asioita. S:ttu voimanlähde. Tällä on jokin s:ttu tarkoitus. [Raamattu] on täynnä s:ttua, ainoastaan uskon silmälle avautuvaa symboliikkaa KOSKENN.
sala|taika *s.* **-tajui|nen** *a.* -sesti *adv.* = piilotajuinen. **-tajunta** *s.* = piilotajunta. **-tasku** *s.* Housuihin ommeltu s. **-teitse** *adv.* salatietä, salaa, luvatta. | Rajan yli s. saapuneet henkilöt. **-|tie** *s.* Efialtes johdatti persialaiset erästä s:tietä spartalaisten selkäpuolelle. Sai s:teitä kirjeen Virosta. Tämä oli hänelle s. päämäärän saavuttamiseen. **-tie|de** *s.* oppisuunnista, jotka salaperäisin keinoin pyrkivät totuuteen, okkulttinen tiede; vrt. salaoppi, okkultismi. | Alkemia, astrologia, spiritualismi ym. s:teet. **-tieteelli|nen** *a.* vrt. ed. | S:set harrastukset, tutkimukset. **-tieteilijä** *s.* salatieteen harjoittaja, okkultisti. **-tie|to** *s.* us. = salaoppi. | Egyptiläisten s. Teosofian opit ovat yhdistelmä kristillisistä ja filosofisista aatteista ja jonkinlaisesta s:dosta.
salautu|a[44] *v. harv.* kätkeytyä, piillä. | Käärmeeseen muka s:i henkiolento. Kunhan ei - - kiiltävän kuoren alla s:nut joku epätavallinen omanvoiton hyöty KIANTO.
1. **salava**[10] *s.* Salix fragilis, vars. koristepuuna viljelty komea pajunsukuinen puu, piilipuu.
2. **salava**[17] *s. murt.* salama. | - - sen teitä sokeudella lyömän pitää kuin ukkosen sinertävä s. KIVI.
sala|vaarna *s. rak.* (puurakenteessa) näkymättömissä oleva vaarna, kairatappi, (kans.) salakka. | Hirret kiinnitetään toisiinsa joka metrin päähän asetettavien s:vaarnojen avulla. **-vaimo** *s.* rakastajatar. **-veh|je** *s.*, tav. *mon.* salajuoni, vehkeily. | Pääsi perille heidän s:keistään. Hänen epäiltiin olevan s:keissä vihollisen kanssa. **-vehkeilijä** *s.* (vars. valtiollinen) juonittelija. **-vehkeily** *s.* (vars. valtiollinen) juonittelu. **-viha** *s.* [Katseessa] oli s:a ja petosta ja koston väijyvää uhkaa AHO. Joka s:a pitää, sen huulilla on valhe VT. **-vihai|nen** *a.* S., edessäpäin liehittelevä, mutta takaapäin pureva koira. - - s:set katseet linkoutuivat häneen niin kuin lymykätköstä nuolet KALLAS. **-vihjaus** *s.* **-vihkaa** *adv.* salaa, vaivihkaa. | Kuunteli s. keskustelua. Oli s. pistänyt rasian piiloon. Vilkuilivat s. toisiinsa. Yksi ja toinen haukotteli s. kouraansa. Olen siitä s. hieman ylpeä. **-vihkai|nen** *a.* salavihkaa tapahtuva, salainen. | S:set viittailut. S. kädenpuristus. Heitti s:sen silmäyksen tyttöön. **-viisa|s** *a.* Äijät vilkuilivat toisiaan s:ina: kyllä kai me sinulle rahoja annamme SILL. **-viisaus** *s.* vrt. salatieto. | Itämaiden s. **-viittau|s** *s.* vihjaus, vihje. | Henkilökohtaiset s:kset. Käsitti ystävänsä sanat s:kseksi. **-voima** *s.* Itämaiden mystiikan s:t. **-vuo|de** *s.* vrt. salavuoteus. | Tulkaa ulos, te s:teessa makaavat, ja minä tapan teidät E.JAAKKOLA. **-vuotei|nen** *a.* vrt. seur. | - - huorintekiät ja s:set Jumala tuomitsee UT[V]. **-vuoteu|s** *s. lak.* naimattomien, eri sukupuolta olevien täysikasvuisten henkilöiden välinen sukupuoliyhteys. | Harjoittaa s:tta. S:dessa siitetty lapsi. **-väijyty|s** *s.* Joutua s:ksen uhriksi.
saldo[1] *s. liik.* kirjanpidossa: jäännös. | S. on tilin debet- ja kreditpuolen erotus. **-tase** *s.* jäännöstase. **-tilanne** *s.* S. pysyi suunnilleen ennallaan.
sale[78] *s. murt.* säle. | Katiska tehtiin ohuista s:ista.
saleppi[6*] *s. farm.* eräiden kämmekkäkasvien kuivatut mukulajuuret.
sali[4] *s.* **1.** suurelle henkilömäärälle eril. juhla-, työ-, oleskelu- tm. käyttöön tarkoitettu (julkinen t. jnk laitoksen omistama) huone; vrt. aula, halli. | Palatsin s:t. Museon, taidegallerian s. Näytelmä esitettiin täydelle s:lle. S. oli loppuunmyyty. Yleisöä oli s:n täydeltä. — Taivaan s. — *Kuv.* Mihin piti hänen vaeltaa metsien pyörryttävissä saleissa? KIVI. — *Yhd.* biljardi-, hää-, istunto-, juhla-, kirkko-, kokous-, kone-, konsertti-, kutomo-, käräjä-, lainaus-, leikkaus-, luento-, luku-, näyttely-, odotus-, oikeus-, oppi-, piirustus-, ravintola-, ritari-, rukous-, ruokailu-, sanomalehti-, seurakunta-, tanssi-, teatteri-, tehdas-, toimisto-, tutkija-, työ-, valtio-, vastaanotto-, veisto-, voimistelus.; peili-, pylväss. **2.** tav. suuren yksityisasunnon kookkain, hyvin kalustettu oleskeluhuone. | Kartanon iso s. Maalaistaloissa on usein erikseen isäntäväkeä ja vieraita varten tarkoitettu s. ja palvelusväkeä ja arkikäyttöä varten tarkoitettu tupa. Nykyisissä kaupunkiasunnoissa ei yleensä enää ole "s:a", vaan "olohuone" tai "arkihuone". S. ja kaksi kamaria. S:n kalusto. Johdatti vieraat s:in. — *Yhd.* ruokas. **-huone** *s.*
saliini[6] *s.* laitos, tav. laakea allas, jossa keittosuolaa valmistetaan haihduttamalla vesiliuoksista, vars. merivedestä.
salikamari *s.* Ison salin takana kaksi s:a.

salinkalusto *s.* Mahonkinen s. Valkoinen kustavilaistyylinen s.

salinometri[4] *s.* liuosten suolapitoisuuden mittari.

salin|puoli *s.* rakennuksen salinpuoleinen osa. | Asumaton, kylmillään oleva s. S:puolen ikkunat. **-pöytä** *s.* Soikea, mahonkinen s. **-täyteinen** *a.* salin täyttävä. | S. yleisö, kuulijakunta.

salipyriini[4] *s. farm.* salisyylihapon ja antipyriinin yhdiste, kiteinen jauhe, jota käytetään kuumetta alentavana ja kipuja lieventävänä lääkkeenä.

salirakennus *s.* maalaistalon päärakennuksen kanssa samassa pihassa oleva, vars. juhlissa käytetty, mutta myös eläkeläisiä tms. varten tarkoitettu asuinrakennus.

salisiini[4] *s.* eräiden paju- ja poppelilajien kuoressa esiintyvä glykosidi.

salisyylihap|po *s.* tärkeimpiä orgaanisia happoja, väritön, hajuton, äitelän happamen makuinen kiteinen aine, jota käytetään ulkonaisena lääkkeenä. | S:on natriumsuolaa, natriumsalisylaattia, käytetään reumaattisen kuumeen hoitoon.

salitupa *s.* maalaistalon sali.

salkkari[5] *s. kans.* suola-astia. — *Yhd.* suolas.

salkki[4*] *s. murt.* salakka (1).

salk|ku[1*] *s.* **1.** kädessä kannettava, nahasta, pahvista tm. jäykästä aineesta valmistettu asiapaperien, piirustusten yms. säilyttämiseen ja kuljettamiseen käytetty litteä suojus t. laukku. | Veti paperit esiin s:usta. S. kainalossa kävelevä herrasmies. — *Erik.* salkun sisällyksestä. | S. taidejäljennöksiä. — *Yhd.* asiakirja-, kirjoitus-, käsityö-, malli-, nuotti-, piirustuss.; nahka-, pahvis. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** ministerin toimesta, paikasta, ministeriön päällikkyydestä. | N. N. sai uudessa hallituksessa sisäministerin s:un. — *Yhd.* ministerins. **b.** pankin hallussa oleva varasto tietynlaisia arvopapereita. — *Yhd.* obligaatio-, vekselis.

salkku|nahka *s.* **-tehdas** *s.*

sal|ko[1*] *s.* pitkä, ohuehko, karsittu ja tav. kuorittu t. muuten käsitelty puu; riuku, seiväs. | Pyöreäksi veistetty ja sileäksi höylätty s. Viiden metrin pituinen s. Vinttikaivon selkosin ja s. S. jota havuköynnökset kiersivät. Nuotan uittaminen jään alle pitkää s:koa käyttäen. — Pitkä ja hoikka kuin s. — Vetää lippu s:koon. Lippu liehui s:ossa. S:on päässä keikkuva tuuliviiri. — *Yhd.* humala-, lippus.; hää-, juhannuss.

salko|masto *s. mer.* yhtäjaksoinen masto. **-papu** *s.* Phaseolus vulgaris, pitkä- ja rentovartinen, Suomessakin vars. koristekasvina paljon viljelty papu, turkinpapu. **-purje** *s. mer.* purjeen poikki kulmasta kulmaan kulkevalla salolla (seestapuulla) nostettava ja pingotettava nelikulmainen purje, seestapurje. **-ruusu** *s.* Althea, meillä koristekasveina viljeltyjä korkea- ja tanakkavartisia ja kirkaskukkaisia malvakasveja.

salkullinen[63] *s.* salkun täysi. | S. piirustuksia.

salkuton[57] *kar.a.* S. ministeri 'ministeri, jonka hoidettavana ei ole erityistä hallinnonhaaraa'.

salli|a[17] *v.* **I.** subj:na henkilö t. siihen verrattava. **1.** antaa lupa t. tilaisuus, suostua jhk, myöntää, suvaita, sietää;)(kieltää. **a.** obj:na inf. | S. jkn tehdä jtak. S:tteko minun kysyä, mistä olette kotoisin? Ei s:nut lastensa käydä elokuvissa. Oletko tosiaan s:nut hänen suudella itseäsi? S:ttakoon minun lisätä tähän muutama sana. S:kaa lasten tulla minun tyköni, älkääkä estäkö heitä UT. Laki s:i syytetyn aina käyttää oikeusavustajaa. Ylpeyteni ei s:nut minun enää kääntyä. — Mikäli arvoisat naiset s:vat, poistun hetkeksi. **b.** obj:na sivulause t. partis.-rakenne. | S:tteko, että poltan? Ei voida s., että nuoriso käyttää väkijuomia. Ei s:nut puhuttavankaan maksusta. Omatuntoni ei salli minun tekevän sellaista. **c.** obj:na s. | S. jklle oikeus, vapaus, mahdollisuus, tilaisuus (tehdä jtak). Päätös, josta ei muutoksenhakua s:ta. Vienti ja tuonti s:ttiin vain erikoisluvilla. Tällaista en voi s. omassa kodissani. Vilppiä ei koulussa ole s:ttava missään muodossa. Ensiluokkaisissa lankuissa ei s:ta oksia. Hän s:i itselleen liian suuria vapauksia. Mielestäni voin s. itselleni tämän ylellisyyden. Tällaisella hiustenhalkomisella — jos sana s:taan — ei voiteta mitään. S:pas minullekin [= anna minunkin sanoa] sananen KIVI. - - ensimmäisen varsinaisen »seuralaisensa», jonka seuraa hän oli s:nut ja lopulta melkein halunnutkin SILL. Lain s:missa tapauksissa. Pelto ei petosta salli SL. — *Harv.* S:sitko [= soisitko] sinä Jussin mulle? A.JÄRVILUOMA. Ja joka sinua tahtoo oikeuden eteen, ja ottaa sinun hamees, niin salli myös hänelle muukin vaate UT[V]. — *sallittu* (a.) lain, asetusten, määräysten, sääntöjen tms. sallima, luvallinen. | Lapsille [= lasten katsottavaksi] s:ttu elokuva. Sotilaskiväärin käyttö metsästyksessä ei ole s:ttua. Suurin s:ttu kuormitus, läpimitta, nopeus. S:ttu määrä matkatavaraa. **2.** sallimuksesta: antaa tapahtua, tarkoittaa tapahtuvaksi. | Jumala ei salli teille mitään pahaa tapahtuvan. Taivaan s:ma rangaistus, vitsaus. Ehkä oli s:ttu, että näin kävi. Ei kysytty, miksi he kuolivat — se oli vain niin s:ttu. Hänen ei ollut s:ttu nähdä maansa vapautumista. Ja tottapahan se oli hänellekin s:ttu, että ei saanut ikäänsä elää LASSILA.

II. asiasubj:n ohessa: antaa myöten, antaa tilaisuus t. mahdollisuus, tehdä mahdolliseksi, myöntää;)(estää, ehkäistä. | Kirjoitus julkaistaan, mikäli tila s:i. Aika ei salli tässä yhteydessä enempää kosketella tätä kysymystä. Kodin kalustusta täydennetään sikäli kuin varat s:vat. Liikenne aloitetaan heti, kun jääsuhteet s:vat. Kahlasi niin syvälle kuin saappaanvarret s:vat. Hyvä konetiili s:i veistämistä, on säännöllinen ja luja. Silta s:i 2 000 kg:n kuormituksen. Hänen asiansa ei s:nut lykkäystä. Sahauksen valtakunnalle tuottama ilmeinen etu ei s:nut tämän tuotannonhaaran hävittämistä V.VOIONMAA.

sallima[13] *s.* = seur. | S:n oikku. S:n laki. Suopea s. johdatti minut tänne. S:n sormi ohjaa ihmisen elämää. Ratkaiskoon s. hänen kohtalonsa IVALO.

sallimu|s[64] *s.* **1.** jumaluudesta t. sen tahdosta (vars. persoonattomana) tapahtumia ja kohtaloita ohjaavana voimana: kohtalo, kaitselmus; vrt. sallia I.2. | Jumalan s. S:ksen tahto. S:ksen

sormi. Uskoa s:kseen. Jättäytyä s:ksen johtoon. Siitä saan kiittää yksin s:sta. **2.** jumaluuden, kohtalon sallima tapahtuma, ilmiö tms. | Ruttoa pidettiin Jumalan s:ksena. Sepä on koko ihmeellinen s. KIANTO.
sallimususko *s.* fatalismi. | Muhamettilaisten s.
salmek|e[78*] *s.* pieni salmi. | Järviemme tuhannet saaret ja s:keet. — Harjujen välissä s:keeksi kapeneva suo. — *Yhd.* suos.
salmen|suu *s.* Merenpuoleinen s. - - ja meidän vaarat virkkoa, / ja meidän laaksot lausua, / sanella s:suut A.OKSANEN. **-takainen** *a.* myös ~. | S. mantere.
salm|i[8] *s.* luonnossa kahta (jokseenkin) samalla tasolla olevaa laajempaa vettä yhdistävä kapeampi vesi. | Saaren mantereesta erottava s. Kahden saaren välinen s. Leveä, kapea s. S:en rannalla. S:en suu. S:essa kävi heikko virta. Uida, soutaa s:en poikki. Gibraltarin s. Tanskan, Turkin s:et. — *Kuv.* Pian on pahin s. soudettu 'vaikeimmasta selvitty'. — *Yhd.* merens.; väyläs.
salmiakki[4*] *s.* ammoniumkloridi, valkoinen, kiteinen, hajuton ja suolaiselta maistuva aine, jota käytetään mm. väri-, metalli- ja lääketeollisuudessa. — *Erik.* salmiakkipastilleista. | Saanko pussillisen s:a. **-jauhe** *s.* **-liuos** *s.* Kuivassa [sähkö]parissa on elektrolyyttina sahajauhoihin tms. imeytettyä s:ta. **-mikstuura** *s.* *farm.* yskänlääkkeenä käytetty salmiakin vesiliuos. **-pastilli** *s.* pieniä, mustia, litteitä, suunnikkaan muotoisia, vars. yskänlääkkeenä käytettyjä salmiakkia sisältäviä makeisia. **-seos** *s.* **-sprii** *s.* ammoniakin vesiliuos.
salmikas[66*] *poss.a.* S. järvi.
salmimainen[63] *kalt.a.* Lyhyt, s. virta.
salmi|meri *s.* Ahvenanmaan molemmin puolin olevat s:meret. **-paik|ka** *s.* Ahtaissa s:oissa käy kova virta. S:kojen sulkeminen kalanpyydyksillä on kielletty.
salmisto[1] *koll.s.* Järven sokkeloinen s.
salmi|vesi *s.* Kapeat s:vedet. **-yhtey|s** *s.* Roine on s:dessä Mallasveden kanssa. Itämeren s. valtamereen.
1. **salo**[1] *s.* **1.** suuri (asumaton) metsäalue; vrt. korpi. | Suuri, asumaton s. Kaukaiset sinertävät s:t. Synkkä, tumma s. Hänen ympärillään levisi mittaamaton s. S:n syvyydessä. S:n asukkaat. Vetäytyi maailman hyörinästä s:jen rauhaan. Lähteä s:lle karhunajoon, uudisraivaajaksi. Tietoa ja valistusta Suomen s:ille! — *Yhd.* kruununs.; kotis.; sinis. **2.** metsäinen isohko saari. | Saimaan s:t.
2. **salo**[1] *s.* sarastus, koi(te). | Lähti liikkeelle jo ennen päivän s:a. — *Yhd.* päiväns.
saloi|nen[63] *poss.a.* < 1. salo. S:set taipaleet.
salo|järvi *s.* Kuljettuamme koko päivän saavuimme pienelle s:järvelle. **-kansa** *s.* salon asukkaat. | S:n rauhallinen elämä. **-kulm|a** *s.* Asua pitäjän s:illa. **-kunta** *s.* = lankakunta. **-kylä** *s.* Takamaiden syrjäiset s:t. S:n miehen kaupunkimatka.
salolai|nen[63] *s.* salon asukas. | Köyhät s:set. — Harv. *a:sesti.* Oikea s. mökin äijä M.MERENMAA.
salolampi *s.* Tummavetinen s.
saloli[6] *s.* *farm.* salisyylihapon fenyyliesteri.
saloll|a(an), -e(en) *adv.* tuohesta: löyhässä, helposti irrotettavissa.
salo|maa *s.* S:maan mökki, asukkaat. Saarijärven s:mailla. **-maisema** *s.* Suomalainen s. **-mets|ä** *s.* Etäiset s:ät. S:ien asukkaat.
salomon(in) tuomio *s.* (myös: Salomon(in) tuomio) viisas, oikeamielinen tuomio t. ratkaisu.
salomök|ki *s.* Yksinäisen s:in asukkaat.
salon|ki[6*] *s.* **1.** vars. entisten t. ulkomaiden seurapiirien oloista: hienosti sisustettu seurusteluhuone. | Rokokootyyliin kalustettu s. — *Erik.* seurapiirihenkilön (-naisen) kotonaan tav. määräpäivinä pitämistä vastaanotoista, joilla keskustellaan kirjallisista, taiteellisista yms. kysymyksistä. | Hienot, kirjalliset s:git. Pitää s:kia. Liikkuu tottuneesti s:geissa. Madame de Staëlin s. oli ajan etevimpien valtiomiesten, kirjailijain ja taiteilijain kohtauspaikka. **2. a.** aluksessa matkustajien yhteinen oleskeluhuone. | Naisten s. S:gin samettisohvat. — *Yhd.* tupakkas.; peräs. **b.** Teatterin s. 'katsomo'. **c.** taidenäyttelyhuoneisto; taidenäyttely; vars. eräistä Pariisin vuotuisista näyttelyistä. | Gallen-Kallela saavutti ensimmäisen ulkomaisen menestyksensä saadessaan »Akka ja kissa» -taulunsa hyväksytyksi s:kiin. — *Yhd.* taides. **d.** esim. kampaamon, parturinliikkeen, kauneushoitolan, muotiliikkeen vastaanottohuone t. koko liike. — Vars. *yhd.* kauneus-, muotis.
salonki|kappale *s.* salonkimusiikkiin kuuluva sävellys; salonkinäytelmä. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* seuraelämään, sen tapoihin, kielenkäyttöön yms. sopiva. | S. käytös. Hänen käyttämänsä sanat eivät aina ole s:sia. **-keskustelu** *s.* Henkevä, hienostunut s. **-kiel|i** *s.* Kevyttä puhetta vain, s:tä semmoista; ei syvempiä asioita, eikä liian totista CANTH. **-kivääri** *s.* (kevyt) pienoiskivääri. **-komedia** *s.* vrt. salonkinäytelmä. | Henkevä s. **-kommunismi** *s.* kommunismi seurapiireihin kuuluvien maailmankatsomuksena. **-kommunisti** *s.* vrt. ed. | Rikas, hienosteleva s. **-leijona** *s.* hienosti pukeutuva, sulavakäytöksinen, naisia hurmaava herrasmies; keikari. | Loistava s. Monokkeli silmässä keikaroiva s. **-mai|nen**[63] *a.* S. keskustelu. S:set tavat. **-mie|s** *s.* sulavakäytöksinen, seurapiireissä liikkumaan tottunut herrasmies. | Täydelliset s:hen tavat. **-musiikki** *s.* seurapiirielämässä suosittu helppotajuinen, taiteellisesti pinnallinen musiikki. **-nainen** *s.* elegantti, seurapiireissä liikkumaan tottunut nainen; omaa salonkia pitävä nainen. **-näytelmä** *s.* seurapiirien elämää kuvaava keskustelunäytelmä. | »Lady Windermeren viuhka», Oscar Wilden tunnettu s. **-orkesteri** *s. mus.* lukumäärältään vaihteleva soitinyhtye, jonka runkona on viulu ja piano ja johon tav. kuuluu myös muita jousisoittimia ja joitakin puhaltimia. **-os|a** *s.* vrt. salonkinäytelmä. | Erinomainen s:ien esittäjä. **-paik|ka** *s.* Matkustajalaivan kansi- ja s:at. **-sankari** *s.* vrt. salonkileijona. | Lönnrot ei ollut mikään s. ulkomuotonsa eikä esiintymisensä puolesta A.ANTTILA. **-tanssi** *s.* nyk. tav:mmin seuratanssi. **-tavat** *s. mon.* **-vaunu** *s. raut.* (vars. tilapäisesti junaan liitettävä valtion t.

yksityisen omistama) upeasti, tav. irrallisilla huonekaluilla, sisustettu yhden t. useamman huoneen muodostava vaunu. | Tasavallan presidentin s. liitettiin junaan Luumäellä.

salo|palsta *s.* Väki lähti s:palstalle heinään. **-pirtti** *s.* Syrjäinen, yksinäinen s. **-pitäjä** *s.* Köyhä s. **-polku** *s.* Hiljainen s. **-sauna** *s.* Piileskeli syrjäisessä s:ssa. **-seu|tu** *s.* Laaja, asumaton s. Pohjois-Savon köyhät s:dut. S:dun asukkaat. S:dun rauha. **-taipale, -taival** *s.* Peninkulmainen s. **-talo** *s.* **-tie** *s.* Vanha, kiemurteleva s. **-torppa** *s.* Yksinäinen s. **-tölli** *s.* Harmaa s. Köyhän s:n poika.

1. **sal|pa**[10*] *s.* **1.** oven, luukun tms. sulkulaite; vrt. lukko, haka, säppi, linkku, aspi, puomi, pönkkä, telki. | Oven eteen s:vaksi asetettu puomi. Aspi, säppi s:pana. Kahvasta linkun tavoin käännettävä ikkunan s. Avata s. — Panna ovi s:paan 'salvata ovi'. — *Erik.* **a.** sinkilöiden, holkin tms. varassa pitkittäissuunnassaan liikkuva tav. lyhyt tanko. | Työrtää s. paikoilleen. — *Yhd.* työntös. **b.** lukon ulos työntyvä (us. nelitahkoinen) sulkuelin, joka varsinaisesti lukitsee oven tms. | Lukon s. loksahti. Väänsi lukon s:paan. **2.** yl. salpaava laite, telki. **a.** eril. tekn. laitteissa: salpaava t. estävä kieleke, haka, kynsi tms., pidäke, pidätin. | Pistoolin panoslippaan s. Kun sähkövirta kulkee magneetin kautta, irtoaa numeroläppää pitävä s. — *Yhd.* jousis. **b.** Väylän poikki s:vaksi rakennettu pato. Kanavan sulkukammion s:vat eli portit. — Maa vaikka järkkyis, mullistuis / ja vetten s:vat aukeis VK. **c.** *käs.* repeytymiselle altista kohtaa lujittamaan ommeltu vahvistusommel t. esim. hakasen vastakappaleeksi ompelemalla tehty kiinnitin. | Napinläpi ommellaan molemmista päistään pyöreäksi tai sen toinen tai molemmat päät vahvistetaan s:valla. **d.** *kuv.* sulku, este. | Kyynelten s:vat aukesivat. Sota, joka pani s:van Saksan laajentumispyrkimyksille. Varojen puute kehityksen s:pana.

2. **salpa**[10] *s. el.* = merityntyri.

salpaamaton[57] *kielt.a.* < salvata. | S. ovi.

salpaantua[1*] *v.* = salpautua.

salpain[56] *väl. harv.* (< salvata) salpa.

salpa|jousi *s.* **-lait|e** *s.* Ikkunoiden s:teet. Automaattinen s. **-lukko** *s.* **-puu** *s.* **-rauta** *s.* Riippulukolla suljettava s. **-rengas** *s.* **-tanko** *s.* **-tappi** *s.*

salpau|s[64] *teonn.* (< salvata) salpaaminen, salpautuminen. | Pengerryksellä suoritettu veden s. Harjun muodostama vesistön s. — Hengen s. — *Lääk.* = staasi. — *salpau|ksissa,* -ksiin (adv.) salpautuneena. | Juoksi henkensä s:ksiin.

salpausjärvi *s. maant.* = harjujärvi.

salpautt|aa[2*] *v.* **1.** saattaa salpautumaan, salvata. | Jääkylmä vesi s:i hengityksen. **2.** *fakt.* < salvata. | S:i pojat huoneeseen.

salpau|tua[44] *v.* < salvata. **1.** *refl.* S:tui huoneeseensa. **2.** *pass.* Kun kammesta väännetään, niin vipu s:tuu liikkumattomaksi. — Hengitys s:tuu. Säikähti niin, että henki s:tui. Joen, uittoväylän s:tuminen. Kumia paikattaessa on huolehdittava siitä, ettei paikan alle s:du ilmaa.

salpautuma[13] *s.* salpautumisen tulos, salpautunut kohta. | Verenkierron s.

salpietari[5] *s.* (tav. kalium)nitraatti. | Chilen, Norjan s. Puhdistettu, raaka s. S:a käytetään mm. mustan ruudin ja eräiden lääkkeiden valmistukseen sekä lannoitteena. — *Yhd.* kali-, kalkki-, natrons.; chilen-, norjan-, saksans. **-alue** *s.* Chilen s:et. **-bakteeri** *s.* = nitraattibakteeri. **-hapoke** *s.* = typpihapoke. **-happo** *s.* = typpihappo. **-kasvi** *s. kasv.* = nitrofyytti. **-käyminen** *s. maat. kem.* = nitrifikaatio. **-lannoite** *s.* **-lannoitus** *s.* **-lato** *s. hist.* ladoista, joissa valmistettiin salpietaria. **-liuos** *s.*

salpietarinkeittämö *s. hist.* Kruunun s:t.

salpietari|paperi *s.* kaliumnitraattiliuoksella käsitelty suodatinpaperi. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* S. maa. Seoksen s:suus. **-ruuti** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-typpi** *s.* = nitraattityppi. **-vero** *s. hist.* valtion salpietaritehtaiden ylläpitämiseksi suoritettu vero.

salske|a[21] *a.* -us[65] *omin.* pitkä, solakka ja suora. | S. mänty, koivu. S. männikkö. S. nuori mies. Ruumiiltaan kookas ja s. Kaksi laihan s:ata ylioppilasta SILL.

saluki[6] *s.* Arabiasta peräisin oleva vinttikoira-(rotu).

salusiini[4] *s. ark.,* tav. *mon.* puoliverho. | Vetää s:t eteen, syrjään. Kurkisti s:en raosta.

saluteera|ta[35] *v. puhek.* = seur. | Viime viikolla souti niitä tästä ohi koko laivasto. Minä niitä aina pyssylläni s:an AHO.

salutoida[18] *v.* tervehtiä, vars. sotilaallisin kunnianosoituksin.

saluuna[12] *s. ark.* kapakka (Pohjois-Amerikassa).

saluutti[6*] *s.* tervehdys-, kunnialaukaus, -laukaukset.

salv|a[10] *s. farm.* kiinteydeltään voita muistuttavia ulkonaisesti käytettäviä lääkevalmisteita, joiden perusaineena on rasvoja, vaseliineja, glyserolia tms.; vrt. voide. | Harmaa s., ks. ⌣. Ruskea, valkoinen s. Rikkipitoinen s. S:oja käytetään yleensä ihon paikalliseen hoitoon. — *Yhd.* lääke-, silmä-, syyhys.; boori-, elohopea-, glyseroli-, kamferi-, lyijy-, rikki-, sinkkis.

salv|aa[9] *v.* -anta[15*] *teonn.* **1.** = salvoa. | Pyöreistä hirsistä s:ettu rakennus. Sinkkanurkalle s:ettu aitta. **2.** kuohita, »leikata». | S:ettu pässi, hevonen. Kukonpojat s:etaan, jotta niiden liha tulisi maukkaampaa.

salvai|n[56] *s.* kahden seinähirren loveamalla tehty nurkkaliitos, salvoin. | Asuinrakennuksen s. Silta-arkun s:met. Viistot s:met. Pitkä-, lyhytnurkkainen s. Kaikki vanhat hirret sovitteli hän entisiin s:miinsa AHO. — *Yhd.* nurkkas.; hammas-, kirkkos.

salvain|lovi *s.* **-muoto** *s.* Yksinkertaisin s. on ns. koirankaula.

salvaja[16] *tek.* Tuvan s. — Sonnin s.

salvamainen[63] *kalt.a.* S. rasva, seos.

salvamaton[57] *kielt.a.* S. urosporo.

salvarsaani[4] *s. farm.* orgaaninen arseeniyhdiste, jota on käytetty vars. syfiliksen hoitoon. — *Yhd.* hopea-, neo-, solus. **-valmiste** *s.*

1. **sal|vata**[35*] *v.* lukita, sulkea, teljetä; tukkia, padota; tyrehdyttää. | S. ovi. S:pasi pojan huoneeseen. Koetti s. häneltä pääsyn työhön.

Kaatunut puu s:pasi tien. Puron s:paaminen kivipadolla. Moreenin s:paamat laaksojärvet. Verenvuodon s:paaminen. Henkeä s:paavan jännittävä. Vaimo avasi jo suunsa, vaan siihen s:pasi sanan ajatus, että eivät ne ymmärrä kuitenkaan PAKK. Kuta tarkempia rajalinjoja maallemme myöhemmin käytiin, sitä ahtaammalle ne s:pasivat maamme valtiollisen kasvuvoiman V.VOIONMAA.

2. **salva|ta**[35] *v. harv.* par. salvaa (1). | - - s:nnut salosta seinät, / hirret hirmulta mäeltä KAL. - - jäännöksiä - - hongista s:tuista talli-pahasista KATAJA.

salvatin[56*] *s.*, tav. *mon.* vars. puuliitoksia tehtäessä käytettävät puristuspihdit.

salvett|i[6*] *s.* lautasliina. | Pellavainen s. Taittaa s:eja. — *Yhd.* paperis.

1. **salvia**[14] *s.* Salvia, huulikukkaiskasveja, joista eräitä lajeja viljellään koristekasveina.

2. **salvia**[14] *s. kans.* salvio.

salviaöljy *s.* lääkintätarkoituksiin ja hajuvesien valmistukseen käytetty salvian lehdistä tislattu eetterinen öljy.

salvio[3] *s.* ruuna, valakka.

salvo[1] *s.* laari, hinkalo. | Aitan, kellarin s:t. S:t viljaa täynnä. — *Yhd.* jauho-, jyväs.

salvo|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* hirsirakennuksen t. -rakennelman nurkkaliitosten (salvainten) veistämisestä ja hirsien toisiinsa liittämisestä; mainitulla tavalla hirsistä rakentamisesta; salvaa. | Hirsistä s:ttu rakennus, kaivonkehys. Asuinrakennukset s:taan sinkkanurkalle.

salvoin[56] *s.* = salvain.

salvo|kukko, -porsas, -pässi *s.* = salvukukko, -porsas, -pässi.

salvo|s[64] *s.* salvottu, vars. rakenteilla oleva hirsirakennelma t. -rakennus, toisinaan ajatellen etup. hirsien liitosta, toisinaan niiden muodostamaa kehikkoa. | Keskeneräinen s. Aitat rakennettiin kaikki eri s:ksille. Kolttalappalaisten haudoille rakentamat s:kset. — *Yhd.* hirsi-, puus.; nurkkas.

salvosrakennus *s.* salvottu rakennus. | Hirsinen, neliseinäinen s.

salvost|aa[2] *v. harv.* = salvoa. | Hirsistä s:ettu aitta.

salvu[1] *teonn.* < salvaa. | - - kevättalvella hän aikoi ryhtyä navetan s:un KATAJA. **-kukko** *s.* (*rinn.* salvokukko) salvettu kukko, kapuuni. **-mies** *s.* (hirsirakennuksilla toimiva) kirvesmies. **-porsas** *s.* (*rinn.* salvoporsas) salvettu porsas, leikkoporsas. **-pässi** *s.* (*rinn.* salvopässi) salvettu pässi, oinas.

salvuri[5] *tek.* (< salvaa 2) kuohari. | Kiertävä s.

salvutyö *s.* vrt. salvaa 1. | Suoritti s:n urakalla.

sam|a[10] a:nen *indef.pron.*)(eri, toinen.

1. ilmaisemassa, että kysymyksessä on (juuri) se olio t. asia, joka on mainittu ennen t. mainitaan jälkeenpäin t. joka muuten tiedetään: ei kukaan t. mikään muu. | S. tyttö, joka eilen oli täällä, kävi nytkin. Tulimme s:aan paikkaan, josta olimme lähteneetkin. Palattiin s:aa tietä, jota oli tultukin. Asuin s:assa hotellissa kuin edelliselläkin kerralla. Soitettiin s. levy uudestaan. Tämä on sitä s:aa silakkalaatikkoa, jota eilen oli päivälliseksi. Meillä on s. läksy kuin eilenkin. Tätä s:aa virttä lauloi äitinikin. S. [= juuri mainittu, puheena oleva] ajatus toistuu kirjassa tuonnempanakin. S. olkoon laki, jos - -. — Lähdettiin vielä s:ana päivänä paluumatkalle. S:alla viikolla kuin isä kuoli. S:an vuoden haahkanpoikanen on rauhoitettu koko vuoden. — Oikealla seinällä ovi ja s:alla sivulla sohva. Tuli ensin Turun Yliopiston professoriksi ja myöhemmin s:an yliopiston rehtoriksi. Valmistui v. 1957 kandidaatiksi ja vihittiin s:ana vuonna maisteriksi. — *S:sesti.* Lauletaan s. uudestaan! — *Erik.* **a.** *puhek.* "Oliko se Pekka?" — "S. mies [= juuri hän]". | "Minäkö?" — "S. mies [= juuri sinä]". | "Laukkasen Topihan se taitaa olla?" — "Se s." KOJO. **b.** esim. kirjeeseen liitetyn jälkikirjoituksen alla korvaamassa jo edellä esiintyvää nimikirjoitusta; viittaamassa esim. jnk teoksen kirjallisuusluettelossa t. viittauksessa juuri edellä mainittuun kirjoittajaan t. teokseen. | JK. Unohdin mainita, että Liisa vihitään ensi sunnuntaina. S. | S., sivu 292. **c.** jnk yhtenäisyyttä, keskeytymättömyyttä ajatellen. | Juoksimme s:aa kyytiä perille saakka. Iski toisen ja kolmannenkin kerran s:aan menoon. Jatkoimme s:aa painoa loppuun asti. Haukkui s:aan hengenvetoon ystävät ja vihamiehet. Jotkut uskalsivat muutaman sylen metsään, mutta palasivat sieltä s:aa päätä takaisin ALKIO. Voin tarkistaa asian tältä s:alta istumalta 'paikaltani liikkumatta, saman tien'.

2. jnk muuttumattomuudesta, vaihtumattomuudesta. **a.** Meillä on ollut s. opettaja jo monta vuotta. On ikävää, jos aina yhdet ja s:at henkilöt esiintyvät. Kunpa pääsisi näkemästä näitä aina s:oja kasvoja! Asunut s:assa talossa koko ikänsä. En voi aina käyttää s:aa pukua. Pidätkö tuota s:aa hattua kesät talvet? Saattoi istua s:assa asennossa tuntikausia. Älä nyt aina jankuta s:aa asiaa! On tehnyt s:aa työtä vuosikausia. Kuljimme koko ajan s:aan suuntaan. S:asta asiasta olisi käytettävä aina s:aa nimitystä. Näissä tapauksissa on meneteltävä aina s:alla tavalla. Jälleen s. tuttu juttu: palkat seuraavat hintoja. Sellaista on ihmisen elämä, s:aa ahertamista kehdosta hautaan TOPPILA. | Te seisotte täällä s:oilla jalansijoillanne. Siellä luodaan uutta JOTUNI. — *S:sesti.* Miettiä aina (yhtä ja) s:aa. **b.** laadultaan, ominaisuuksiltaan, sisällykseltään, määrältään tms. muuttumaton. | Hän on yhä s. veijari kuin vuosia sitten. Tämän kokemuksen jälkeen en enää ollut s. kuin ennen. Jeesus Kristus on s. eilen ja tänään ja iankaikkisesti UT. — Veren sokeripitoisuus pysyy yleensä varsin s:ana. — Emmehän voi syödä s:aa [= samanlaista] ruokaa viikosta viikkoon. S:aa [= aina vain] kaurapuuroa joka ikinen aamu!

3. jstak, joka jssak suhteessa on yhteistä kahdelle t. useammalle; *syn.* vars. *puhek.* us. yksi. | Asuimme kaikki s:assa hotellissa. Kissa ja koira syövät s:asta kupista. S:an koulun oppilaat. S:an kansan jäsenet. Asuinhuoneet ja karjasuoja s:an katon alla. Yrittävät mennä yhtä aikaa s:asta ovesta. Pääsin s:assa ovenavauksessa kuin Paavo. Istuin s:assa pöydässä kuin isäntä. Olemme kaikki s:assa veneessä (*kuv.* ks.

vene). S:aan tapuliin ladotaan vain samanmittaista tavaraa. Istuin ja selkänoja s:aa [= yhtenäistä] kappaletta. Pojilla on s. isä, mutta eri äiti. Olla s:aa sukua, heimoa jkn kanssa. S:aa alkuperää olevat sanat. Rakastivat s:aa tyttöä. Tarkoitamme aivan s:aa asiaa. Virkamies ja taiteilija s:assa persoonassa. He ovat kuin s:aan muottiin valetut, kuin s:asta puusta veistetyt 'yhdenkaltaiset'. S:alla suoralla olevat pisteet. Ympyrät, joilla on s. keskipiste. S:alla korkeudella olevat paikat. Kaksi s:alla teolla tehtyä rikosta. Kaikki s:ana vuonna syntyneet. Meillä taitaa olla s. matka? Astua s:assa tahdissa, s:aa jalkaa toisten kanssa. S:alla puolen jokea olevat talot. Neljä s:alle päin kaartuvaa sakaraa. Kaksi eri asiaa, joista on käytetty s:aa nimitystä. Sain vielä perätkin s:aan hintaan. S:aan aikaan oli kotona tapahtunut yhtä ja toista. Toin enemmänkin s:alla kertaa. S:alla kertaa kaunis ja pelottava 'sekä kaunis että pelottava'. S:alla vaivalla tämä kulkee tämäkin. — Sokeri ja sakariini ovat alkuaan s. sana. Pilvet ja usva ovat oikeastaan yksi ja s. asia. — *S:sesti.* S:aa merkitsevät sanat eli synonyymit. — *saman tien* samalla (kertaa), samassa (yhteydessä), yksin tein. | Tyttö heitti rikat uuniin, ja kuitti meni s:an tien. Toi kukat ja juoksi s:an tien pois. S:n tien voimme katsella toistakin seikkaa. — *samalla* (adv.) samalla kertaa, samassa yhteydessä. | Poika ponnahti pystyyn ja kaatoi s:alla tuolin. Kun naapuri harvensi metsää, saimme mekin s:alla näköalan järvelle. Lähden kaupungille ja poikkean s:alla postiin. S:alla kun teollisuus kehittyy, nousee elintaso. Pitkä ja s:alla tanakka mies. — *(siinä) samassa* (adv.) (sillä) samalla hetkellä, siinä silmänräpäyksessä, heti, kohta. | Valo välähti ja sammui s:assa. Siinä s:assa minulle selvisi koko juttu. Heittäytyi vuoteeseen ja nukahti s:assa. — Äiti kävi työssä pappilassa, ja siinä s:assa [= äitinsä ohella tämän työpaikassa] sai poikakin ruoan.

4. olemukseltaan, laadultaan, sisällykseltään, määrältään tms. jtak toista mainittua t. muuten tiettyä (täysin) vastaava; samanlainen. | S:asta työstä s. palkka. En tee s:aa tyhmyyttä enää toista kertaa. Olen aivan s:assa asemassa kuin sinäkin. Kuolleisuus on vähentynyt s:assa määrin kuin uudet antibiootit ovat päässeet käytäntöön. Puhdistus tapahtuu s:alla tavoin kuin edellä on ollut puhe. Menetellä s:alla tavalla, olla s:aa mieltä kuin muutkin. S:at syyt aiheuttavat aina s:at vaikutukset. - - ruumiissa on monta jäsentä, mutta kaikilla jäsenillä ei ole s. tehtävä UT. Joka vuosi toistuvat s:at ilmiöt. S:oja [= samanlaisia] pulliaisia me kaikki olemme. Vaikutelma on aivan s. kuin jos istuisi lentokoneessa. Ei saavuttanut s:aa menestystä kuin toverinsa. Tavarat, joilla on s. [= yhtä suuri] hinta. Kaikki laukut myydään s:aan [= yhtä suureen] hintaan. Molemmille kilpailijoille merkittiin s. aika. | "Olen lopen kyllästynyt koko juttuun." — "S:at sanat [= samoin minä]!" | S. on asian laita, jos - -. S. määrä, s:an verran [= yhtä paljon] lisää. Annoin s:an verran kuin sinäkin. Maksaa s:alla mitalla. Ovat suunnilleen s:an ikäiset [tav. ◡]. - - s:an arvoiset / s:an painoiset / on tomuhiukkaset HELLAAKOSKI. — *S:sesti.* S:aa voidaan sanoa viljatuotteiden hinnoista. S:aa sanoi isänikin. Pako olisi s:aa kuin antautuminen. | "Hyvää joulua!" — "Kiitos, sitä s:aa!" | S:aa toivotamme teillekin! Tavallinen henkivakuutus maksaa kaikissa yhtiöissä s:an. Ei tästä mitään hyötyä ole, s. jos [= kuin jos] heittäisi rahansa tuuleen. — *Erik.* **a.** jnk samanlaisena toistuvan sarjan toisiaan vastaavista kohdista. | Joka päivä s:alla kellonlyömällä. Huomenna s:aan aikaan. S:ana päivänä ensi vuonna. Aina s:oina viikonpäivinä. **b.** vars. *puhek.* predikatiivina: yhdentekevä. | On aivan s., tuletko tänään vai huomenna. S. minulle, lähdetkö vai et. S. se, tehdään kuten haluat. S. minun on, vaikka lähdettäisiin heti. — *se ja sama* (ark.) On se ja s., vaikka hän ei tulisikaan.

sama- -inen loppuisten yhdysa:ien alkuosana jnk t. joidenkin ominaisuuksien, alkuperän tms. yhteisyyttä ilmaisemassa; väliin horjuntaa gen:n ja nom:n välillä: sama(n)keskinen, -merkityksinen jne.;)(eri-; vrt. yksi-. **--ainei|nen** *a.* Kauttaaltaan s. esine. S:sten kappaleiden yhteenliittäminen. — Erik. *kem.* isomeerinen.

samaanne(päin) *adv.* par. samanne(päin).

sama-arvo- *fys. mat.* = nivoo-. **-käyrä** *s.* **-pinta** *s.* **-viiva** *s.*

samai|nen[63] *a.* **1.** äsken, ennen mainitusta t. heti mainittavasta t. muuten tietystä: mainittu, sama. | S. historioitsija jatkaa edelleen - -. S. mies oli aikaisemmin tuomittu ryöstöstä. Se s. puoskari, joka jo kauan on petkuttanut yleisöä. - - s. painettu kehotus, johon jo ennenkin olemme viitanneet M.RAPOLA. **2.** *harv.* -suus[65] *omin.* identtinen. | Ainoastaan sammonryöstökertomuksissa esiintyy kirjokansi - - sillä tavoin, että se ehdottomasti on katsottava identtiseksi, s:seksi sammon kanssa E.N.SETÄLÄ.

samaist|aa[2] *v.* = samastaa. **-ua**[1] *pass.v.* (< ed.) = samastua.

sama|jaksoinen *a. fys. tekn.* Kaksi s:jaksoista vaihtovirtaa, värähtelyliikettä. **-kaliberi|nen** *a.* S:set aseet. **-kantai|nen** *s.* S:set kolmiot. S:set johdannaiset. **-keski|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* = samankeskinen. | S:set ympyrät, kaaret, pallonpinnat. S:set pyörät, sylinterit. **-kestoinen** *s.* = samankestoinen. **-kulmai|nen** *a. mat.* Käyräparven leikkaajat ovat s:sia, jos ne kohtaavat parven käyrät aina samassa kulmassa.

samalla *adv.* ks. sama **3.**

sama|merkityksinen *a.* S:merkityksiset sanat eli synonyymit. **-munai|nen** *a. biol.* S:set [= yhdestä munasolusta kehittyneet l. identtiset] kaksoset.

saman|aiheinen *a.* S:aiheiset taulut. Toinenkin s. kertomus. **-aikai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* samaan aikaan oleva t. tapahtuva; vrt. synkroninen, simultaaninen. | S. [= samalta ajalta oleva] kronikka kertoo tapauksesta näin: - -. Erään s:sen kirjailijan muistelmat. S:sten havaintojen vertailu. Tulvat eivät ole s:set kaikissa vesistöissä. Pyörän ja männän liikkeen s:suus. — Hoiti seurakunnan kanttorin

virkaa ja toimi s:sesti [= samalla] yhteiskoulun laulunopettajana. **-ainei|nen** *a.* = sama-aineinen. | Kaikilla s:silla kappaleilla on sama putoamisnopeus. **-arvoi|nen** *a.* -suus *omin.* Keskenään s:set virkamiehet, virat. Toinen s. raha. Taiteellisesti s:set teokset. S:suus lain edessä. **-astei|nen** *a.* S:sella sivistystasolla olevat kansat. S:set kulmat, kaaret. 1 g 0-asteista jäätä tarvitsee 80 cal muuttuakseen s:seksi vedeksi. **-asui|nen** *a.* Lehtemme numerot ilmestyvät kaikki s:sina. Keskenään s:set [= äänneasultaan samanlaiset] sanat eli homonyymit. **-henki|nen** *a.* S:set näytelmät. S:stä seuraa. — *S:sesti.* S:sten perustama seura. **-hetki|nen** *a.* Eri paikoissa tehdyt s:set havainnot. **-hintai|nen** *a.* Kaikki pääsyliput s:sia. Lampun saa vaihtaa toiseen s:seen. Julkaisumme ilmestyy tänä vuonna samankokoisena ja s:sena kuin ennenkin. **-ikäi|nen** *a.* -syys *omin.* He ovat aivan s:set. S:sten puiden muodostama metsikkö. Kerrostumien s:syys. — *S:sesti.* Etsiä s:sten seuraa. **-jaksoinen** *a. fys. tekn.* = samajaksoinen. **-kaliberinen** *a.* = samakaliberinen. **-kaltai|nen** *a.* -suus *omin.* samanlainen, samantapainen. | S. kuin ennen. Kaikki s:sia. S:set edellytykset, ilmiöt, olosuhteet. Kymmeniä s:sia teoksia. Elämänkatsomusten s:suus. **-kaltaistaa**[2] *v.* samanlaistaa. **-kaltaistua**[1] *v.* samanlaistua. **-keski|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* sellaisista, joilla on sama keskipiste; *syn.* konsentrinen. | S:set ympyrät. Kahden pataljoonan s. hyökkäys. S:sesti laakeroidut pyörät. Urien s:syys. **-kestoinen** *a.* S. ääni, sävel. **-kesäi|nen** *a.* S:sistä taimista elokuussa saatu marjasato. **-keväi|nen** *a.* Paransi jo toukokuussa s:stä ennätystään. **-kieli|nen** *a.* S:set tekstit. Kunta katsotaan yksikieliseksi, jos siellä on ainoastaan s:siä asukkaita tai jos - -. **-kohtai|nen** *a. geom.* Kahden toisensa leikkaavan suoran muodostamista kulmista sanotaan s:siksi niitä, joilla sama suora on samannimisenä kylkenä. **-kokoi|nen** *a.* -suus *omin.* Aina s:sena pysyvä pallo. — Keskenään s:set talot, laatikot, puserot. Kolme huonetta, kaikki s:sia. Painoi paljon enemmän kuin s. kivi. S:set rahayksiköt. Kappaleen ominaispaino ilmaisee kappaleen painon ja s:sen vesimäärän painon suhteen. Teosten s:suus. **-korkui|nen** *a.* Vedenpinta pysyi aina s:sena. S:set pöydät, tuolit. — S:set sävelet. — *Mat.* S:set kartiot, pyramidit. S:siksi nimitetään kahta potenssia, joilla on sama eksponentti AK. **-kuosi|nen** *a.* Puvut s:set, vaikka eriväriset. **-kyläläinen** *s.* saman kylän asukas. **-laajui|nen** *a.* S:set alueet, intervallit. **-laatui|nen** *a.* -suus *omin.* S:sta kangasta. Sattui toinen s. tapaus. Äänteiden s:suus. **-lai|nen**[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** ominaisuuksiltaan, laadultaan, määrältään tms. muuttumaton. | Pysynyt s:sena koko ikänsä. **2.** ominaisuuksiltaan, laadultaan toista vastaava, (täydelleen) toista muistuttava, samankaltainen, -moinen, yhtäläinen. | A:lla on s. hattu, kampaus kuin B:llä. Koko joukkueella on s:set puvut. Ei ole kahta aivan s:sta ihmistä. Siinä suhteessa he ovat hyvin s:sia. Jos jokin laatu loppuu, pannaan tilalle lähinnä s:sta. Siirretään toiseen s:seen virkaan. Aaltoliikkeessä tekevät väliaineen hiukkaset peräkkäin samoja tai ainakin s:sia liikkeitä.

samanlaista|a[2] *v.* tehdä samanlaiseksi, samankaltaistaa, yhtäläistää. | Oppikirjojen s:minen.

samanlaistu|a[1] *pass.v.* < ed. | S:neet äänteet. Koristeasetelmien s:minen.

samanlaistuttaa[2*] *kaus.v.* (< ed.) = samanlaistaa.

saman|lajinen *a.* S:lajiset yksilöt. **-levyi|nen** *a.* Kauttaaltaan s. nauha. Pahvista leikataan kapeita, s:siä kaistaleita. **-luokkainen** *a.* ja *s.* samaa luokkaa oleva; samalla luokalla oleva. **-luokkalainen** *s.* saman luokan oppilas. **-luontei|nen** *a.* -suus *omin.* luonteeltaan, sävyltään samanlainen; vrt. seur. | S:set sanat, sävelmät. S:set pyrkimykset, vaatimukset, tutkimukset, ilmiöt. **-luontoi|nen** *a.* -suus *omin.* luonnoltaan samanlainen; vrt. ed. | S:set arot. **-lämpöi|nen** *a.* Aina s:senä pysyvä säiliö. Höyryn tiivistyminen s:seksi nesteeksi. **-makuinen** *a.* **-malli|nen** *a.* Useita s:sia pukuja. S:set autot. **-merkityksinen** *a.* = samamerkityksinen. **-merkki|nen** *a.* -syys *omin.* Poltan aina s:stä tupakkaa. — *Mat.* S:set luvut 'molemmat t. kaikki + tai — -merkkisiä'. — *Fys.* S:stä sähköä sisältävät kappaleet karttavat toisiaan. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* mieleltään, mielipiteiltään samanlainen. | S:stä seuraa. Puolue on s:sten yhtymä tai järjestö. Uskovainen neiti haluaa kirjeenvaihtoon s:sen mieshenkilön kanssa [ilm.]. **-mittai|nen** *a.* Aina s:sena pysyvä tanko. — Poika on jo melkein s. kuin isänsä. Pötkystä leikataan s:sia palasia. Kilpailtiin yhtä aikaa usealla s:sella radalla. **-moi|nen**[63] *a.* samanlainen, samantapainen. | S:set rakennukset, puvut. Siinä on toinen s.! **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* yhdenmukainen. | Täsmälleen s:set säkeet. S:sesti suhtaudutaan muihinkin ehdotuksiin. **-muotoi|nen** *a.* -suus *omin.* Kaikissa lämpötiloissa s:sena pysyvä kappale. — S:set kuviot, kappaleet, koristeet, astiat. S:set eli isomorfiset kiteet. S:set sanat, nimet. — *Mat.* S:siksi sanotaan termejä, jotka eroavat toisistaan vain kertoimien tai etumerkkien puolesta.

samanne *adv.* = seur. | S. viittaava seikka v. VOIONMAA. **-päin** *adv.* samaan suuntaan. | Kasvot s. Kulkea, kääntyä, pyöriä s. kuin - -. S. viittaa myös seuraava havainto.

saman|niminen *a.* -nimisesti *adv.* -nimisyys *omin.* S:nimiset henkilöt, kaupungit, joet, kirjat. S:nimisten hallitsijain nimissä käytetään järjestysnumeroita. Monaco, s:nimisen ruhtinaskunnan pääkaupunki. — *Mat.* S:nimisiksi sanotaan murtolukuja, joilla on sama nimittäjä. — *Fys.* Magneettien s:nimiset [= + tai — -varauksiset] navat. S:nimisellä sähköllä varautuneet kappaleet työntävät toisiaan poispäin. **-numeroinen** *a.* Minulle sopii s. kenkä kuin sinullekin. **-näköi|nen** *a.* -syys *omin.* Maisema on pitkään pysynyt s:senä. — A:n sisarukset ovat aivan s:siä. S:set kuin kaksi marjaa. **-paikkai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Aina s:sina [= samalla paikkakunnalla] pidettävät kilpailut. **-paikkakuntalainen** *s.* saman paikkakun-

nan asukas. **-paineenkäyrä** *s. metrl.* = isobaari 1. **-painei|nen** *a.* -suus *omin.* S:sena pysyvä aine. — Tulistetun höyryn lämpötila on korkeampi kuin s:sen kyllästetyn höyryn. **-painoi|nen** *a.* -suus *omin.* Olen yhä s. kuin kesälläkin. S:set punnukset. Säkit olivat suunnilleen s:set. **-paksui|nen** *a.* -suus *omin.* S:sta kangasta, lankaa. S:set neulat. **-pitui|nen** *a.* -suus *omin.* Pysyi s:sena vuosikausia. — S:set viivat. Pojat ovat jo melkein s:set. Kotihiiren ruumis on n. 8 cm pitkä ja häntä suunnilleen s. **-pitäjäläinen** *s.* saman pitäjän asukas. **-puoleinen** *a.* S. jalka ja käsi. Vartalon taivutus vasemmalle siten, että s. käsi koskettaa lattiaan. **-päiväi|nen** *a.* Haluaa aina s:stä leipää. Jos sama kiinteistö on kiinnitetty useammista saamisista, olkoon aikaisemmalla kiinnityksellä etuoikeus maksuun myöhemmän edellä ja s:sillä kiinnityksillä sama oikeus LK. **-rakentei|nen** *a.* S:set kojeet. Ihmisen sydän on s. kuin muidenkin nisäkkäiden. **-rotui|nen** *a.* -suus *omin.* Puhdassiitoksessa käytetään siitokseen keskenään s:sia eläimiä. **-sisällyksi|nen** *a.* -syys *omin.* S:set pahvilaatikot. S. kirje on lähetetty myös kouluhallitukseen. **-sisältöinen** *a.* = ed. **-sukui|nen** *a.* S:set pensaat, hedelmäpuut. Sävellysten s:set piirteet. **-suuntai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Kilometreittäin s:sena jatkuva rautatie. — Kaksi s:sta käytävää. Puolisuunnikkaan s:set sivut. Tie kulkee pitkän matkaa radan kanssa s:sesti. Saman- ja vastakkaissuuntaiset sähkövirrat. S:sten voimien resultantti. — S:set oireet, kokemukset, aloitteet, harrastukset. Olemme päässeet s:siin tuloksiin. S:set poliittiset intressit. S:sesti kehittynyt. **-suurui|nen** *a.* -suus *omin.* Aina s:sena pysyvä pensas. — S:set kappaleet, astiat, maapalstat. S:set määrät, erät. Kustannukset ovat s:set kuin edellisenä vuonna. **-syksyi|nen** *a.* Asia pantiin vireille elokuussa ja päätettiin s:sessä vuosikokouksessa. **-syvyinen** *a.* Metrin levyinen ja s. kuoppa. **-sävyi|nen** *a.* -syys *omin.* S:set runot, sävelmät. Koko huoneen väritys s.

samantaa[8] *v. harv.* = samastaa.

saman|tapainen *a.* -tapaisesti *adv.* jtak (jssak t. useassa suhteessa) muistuttava. | S:tapaiset kuviot, rakennukset. S. äes kuin kuvassa 74 esitetty. S:tapaiset käsitykset, selitykset, perustelut. Sairaus, kuolema ja muut s:tapaiset murheet. S. ajatus tuli minullekin. Heillä on s. nimi, ja siitä johtui sekaannus. Lisäksi ei kansalaisluottamuksen menettäneellä henkilöllä ole oikeutta - - harjoittaa kauppaa tai muuta s:tapaista liikettä LK. Kansanopistojemme työ on järjestetty s:tapaisesti kuin Tanskassa. **-tasoi|nen** *a.* -suus *omin.* S:set runokokoelmat. S:set sävelet. **-tehoi|nen** *a.* S:set puristimet, generaattorit. **-tekevä** *a.* sellaisesta, joka kelpaa jklle yhtä hyvin, on yhtä sopiva, mahdollinen, tulee jssak kysymykseen yhtä hyvin kuin jk toinen: yhdentekevä. | On s:ä, miten minulle käy. Minusta on s:ä, saanko tietää sen puolta tuntia aikaisemmin vai myöhemmin. Tulisiko toinen teistä minua auttamaan, s:ä kumpi. — Hän ei suinkaan ole minulle s. **-tien** *adv.* par. ⌒. **-tyyli|nen** *a.* -syys *omin.* Koko huoneessa s. kalustus. **-tyyppi|nen** *a.* -syys *omin.* S:set laivat, autot. **-uskoi|nen** *a.* samaa uskontoa tunnustava. — *S:sesti.* S:sten yhteenliittymät. **-vahvui|nen** *a.* S:set puut. **-vaihei|nen** *a. sähk.* -suus *omin.* = samavaiheinen. **-veroi|nen** *a.* -suus *omin.* samanarvoinen, -vertainen. | Oppilaina he ovat varsin s:sia. Ravintoarvoltaan s:set aineet. Kemiallisesti valmistettu ultramariini on täysin s:sta kuin luonnosta saatu. **-verran** *adv.* par. ⌒. **-vertai|nen** *a.* -suus *omin.* Voimiltaan s:set. Maanviljelys- tai teollisuustyöväestöön kuuluva tai muu taloudellisesti s. henkilö LK. **-vuoti|nen** *a.* S:sesta kylvöstä saatu sato. **-väri|nen** *a.* -syys *omin.* Kauhtumatonta, s:senä pysyvää kangasta. — S:set hansikkaat, kengät ja laukku. Tukka ruskea ja silmät s:set.

samarakentei|nen *a.* S:set kojeet. Kaikki säkeistöt ovat s:set.

samarialai|nen[63] *a.* ja *s.* Samarian maakunnan asukkaista. | Jeesus ja s. vaimo. - - juutalaiset eivät seurustele s:sten kanssa UT. Laupias s. [myös *kuv.* avun tarpeessa olevia lähimmäisiään auliisti auttava henkilö].

samariittikurssi *s.* lyhyt kurssi, jolla opetetaan ensiavun antoa.

samarium[7] *s.* harvinaisiin maametalleihin kuuluva alkuaine.

samasiinnöksinen *a. biol.* = homotsygoottinen.

samassa *adv.* ks. sama 3.

samast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* pitää samana, tajuta samaksi, identifioida. | S. jk jnk kanssa, jhk. Herkkä lapsi s:aa itsensä kertomuksen päähenkilön kanssa. Rikkautta ja onnea ei ole s:ettava keskenään. Olisi väärin s. talon suunnittelijaa ja rakennuttajaa. [Lönnrot] teki vanhan Kalevalan rakenteeseen - - muutoksia, esim. s:amalla Joukahaisen ja kyyttösilmä lappalaisen TARK.

samastu|a[1] *pass.v.* < ed. | Kansantarina, jossa veden haltija ja piru ovat s:neet.

samasyntyi|nen *a. biol.* -syys *omin.* muoto-opillisesti toisiaan vastaavista, asemaltaan, syntymistavaltaan ja us. myös rakenteeltaan toistensa kaltaisista elimistä; *syn.* homologinen; vrt. samatoimintainen. | S:siä ovat esim. ihmisen käsi ja lepakon siipi.

samaten *adv.* = samoin. | Suuressa osassa maaseutua pantiin toimeen itsehallinto, s. useimmissa kaupungeissa. S. on kunta - - velvollinen antamaan sellaista apua LK. - - kevään tultua hän ilmaantui kaupunkiin, s. kuin kaikki muutkin irtolaiset AHO.

sama|toimintainen *a. biol.* -toimintaisuus *omin.* toiminnaltaan toisiaan vastaavista elimistä (jotka synnyltään saattavat olla eri alkuperää); *syn.* analoginen; vrt. samasyntyinen. | Keuhkot ja kidukset ovat s:toimintaisia elimiä. **-vaihei|nen** *a. sähk.* -suus *omin.* samalla hetkellä samassa vaiheessa olevista. | S:set sähkövirrat.

samba[10] *s.* alkuperältään brasilialainen tasajakoisrytminen tanssi; sen tahtiin sävelletty tanssikappale.

sambo[1] *s.* (*rinn.* zambo) neekerin ja intiaanin jälkeläinen.

same|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* epäpuhdas, sekainen, sakea, paksu, himmeä. **1.** nesteestä tms. | Joen s. vesi. S. lähde. Liuoksen s:us. Jos lihan suolavesi on tullut s:aksi, se on kaadettava pois ja keitettävä uusi. Olut oli s:aa. Hyytelö tuli s:aa. S:aa lasia. — *Kuv.* Kalastaa s:assa vedessä 'toimia omaksi hyödykseen hämärin keinoin t. sekavia oloja hyväkseen käyttäen'. Eräät poliitikot ovat aina harrastaneet kalastamista s:assa vedessä. Keinottelijat ja s:iden vesien kalastajat. **2.** ilmasta: sumuinen, usvainen, pyryinen; joskus: pilvinen. | On vähän s. ilma, mutta ei sentään sada. Tänä vetisen s:ana talvipäivänä SILL. **3.** väreistä: likaiseen vivahtava, voimakkaasti taitettu. | S:an keltaisenruskea. S:an väriset seinäpaperit. **4.** muuta, ed:iin liittyvää käyttöä. | Iho s. ja finninen. Juopuneen s:at silmät, s. katse. — *Kuv.* S. ääni. S. mieli, sielu. S:at aivot, ajatukset. Ajatella s:asti. Yksityiset henkilökuvat - - jäivät [näytelmän esityksessä] - - s:iksi ja epäselviksi R.KOSKIMIES. Jo kauas tuntui suuren kaupungin s:an kiihkoinen ilma AHO.

sameahko[1] *mod.a.* S. liuos.

sameavetinen *a.* S. järvi, lampi.

samenematon[57] *kielt.a.* < sameta. | S. neste.

samennu|s[64] *s.* **1.** samentaminen. **2.** samentuma. | Valkoinen, maitomainen s. [nesteessä]. Keuhkojen röntgenkuvassa näkyvät s:kset. Ilmakehän s:kset, sumu ja pilvet.

samen|taa[8] *v.* tehdä samea(mma)ksi. | Liejun, levien s:tama vesi. Mustekala erittää paetessaan tummaa nestettä, joka s:taa veden. Kyyneleet s:sivat katseen. — *Kuv.* sekoittaa, hämmentää, häiritä. | Älä s:na toisten iloa. Tuska ja raivo s:sivat hänen mielensä. Sodanaikaiset poikkeukselliset olot s:tavat ihmisten oikeuskäsitykset. Romaanin jättämää hyvää yleisvaikutelmaa s:taa perin teennäinen loppu.

samentu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) sameta. | S:nut vesi, neste, seos. Liejusta s:nut vesi. Mehustumassa olevia marjoja ei saa painella, muuten mehu s:u. S:neen mykiön poistaminen leikkaamalla. Silmät s:ivat itkusta. Hänen katseensa s:i. — *Kuv.* Tajunnan, järjen s:minen.

samentuma[13] *s.* samentumisen tulos, samentunut kohta. | Mykiön, sarveiskalvon s:t.

samentumaton[57] *kielt.a.* S. ilo.

sameriai|nen[63] *a. kans.* samea. | Mutta Taata itse pitää s:sta sahtipakinaansa SILL. [Juuseppi] tunsi pääsuonissaan veren takovan ja koko elämän näyttävän s:selta HAANPÄÄ.

same|ta[34] *v.* = samentua. | Kirkas kalkkivesi s:nee, kun siihen puhalletaan hiilidioksidia. S:nnut liuos. Sarveiskalvon, mykiön s:neminen. Vanhuksen s:nneet silmät. Hänen katseensa s:ni. — *Kuv.* Ajatusten, järjen s:neminen. Ilo s:nee.

sametin|hieno *a.* S. iho. S:hienot posket, kädet. Myyrän s. turkki. S. nurmikko. **-karvai|nen** *a.* sametin tavoin nukkapintainen. | S:sia toukkia. Lehdet alta s:set. **-musta** *a.* mustan sametin kaltainen, syvän musta. | S. perhonen, toukka, kukka. S. yö. **-pehmeä** *a.* Lapsen s. iho. Poskissa s. nukka. Hevosen s. turpa. — *Kuv.* S. ääni. **-pehmoinen** *a.* = ed. | S. nurmi.

samet|ti[6*] *s.* puuvillainen t. silkkinen nukkapintainen kangas, jonka nukka muodostuu perussidoksen langasta (kuteesta t. loimesta); myös plyysistä. | Iltapuku mustaa s:tia. Päällystakin kaulus on s:tia. Linja-auto, jonka istuimet on päällystetty s:illa. Ruoho oli hienoa ja pehmeää kuin s. Posket kuin s:tia. — Pukeutua s:tiin 'samettivaatteisiin'. Käydä silkissä ja s:issa [us. *kuv.* olla hienosti, ylellisesti, varallisuutta osoittavasti pukeutunut]. - - valtakunta, jossa elämä ei aina ole silkkiä eikä s:tia JÄRVENT. — *Yhd.* pesu-, pumpuli-, silkki-, vakos.; kude-, loimis.

sametti|alusta *s.* Näyteikkunaan s:alustalle asetetut korut. **-haapa** *s. vanh.* salkoruusu. **-hattu** *s.* **-housut** *s. mon.* **-jakku** *s.* **-kangas** *s.* **-karvai|nen** *a.* = sametinkarvainen. | Lehdet alta s:set. **-kaulus** *s.* Päällystakin s. **-ken|kä** *s.* Iltapuku ja s:gät. **-kudos** *s.* **-kukka** *s.* **1.** Tagetes, mykeröö-kukkaisiin kuuluvia ruohokasveja, joista useita viljellään koristekasveina, samettiruusu. **2.** S. iltapuvun koristeena. **-lakki** *s.* **-leninki** *s.* **-liivi** *s.*, tav. *mon.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Persikan, orvokin, poimulehden s. pinta. Myyrän s. turkki. S. ruohokenttä. S. home. Viilin s. pinta. Suolen sisäpinta on s:sen nukan peittämä. Ihon s. pehmeys. **-mat|to** *s.* plyysimatto. | Lattia punaisen s:ton peittämänä. **-nahka** *s.* martiopinnaltaan samettimaiseksi hiottu nahka. **-nauha** *s.* Musta s. kaulassa. S:lla koristettu puku, hattu.

samettinen[63] *ain.a.* S. puku, pusero, viitta. — *Kuv.* S. iho. S. ruohikko, sammal. — *Yhd.* musta-, puna-, sini-, valko-, vihreäs.

sametti|nukka *s.* S. harjataan, jotta se tulisi tasaiseksi. **-nukkai|nen** *a.* Persikan s. pinta. S:set posket. **-nuttu** *s.* **-paperi** *s.* nukkainen koristepaperi. **-pintainen** *a.* S. kangas, kukka. **-puku** *s.* **-pusero** *s.* **-ruusu** *s.* **1.** = samettikukka 1. **2.** S:illa koristettu hattu. **-ruusuke** *s.* **-sidos** *s. kut.* S. on kaikissa nukkapintaisissa kankaissa, joissa perussidokseen sovitetut langat muodostavat nukan. **-sii|pi** *s.* Perhosen s:vet. **-silmä** **1.** *s.* vars. naisen tummista silmistä. | Kaihoisat s:t. **2.** *a.* = seur. | Oi, sinä impeni s., / neitoni kaurihinkatseinen LEINO. **-silmäinen** *a.* S. tyttö. **-sohva** *s.* us. = plyysisohva. **-takki** *s.* **-tatti** *s.* Boletus subtomentosus, tatti, jonka lakin yläpinta on samettimainen. **-tyyny** *s.* Kunniamerkkejä kannetaan s:llä hautajaissaaton edellä. **-vaippa** *s.* **-velli** *s. ruok.* maidosta, munasta ja vehnäjauhoista huolellisesti vatkaten keitetty velli. **-verho** *s.* Ikkunoissa raskaat s:t. **-viitta** *s.*

sameus *omin.* ks. samea.

sameutua[44] *v.* = samentua.

samiseng[7] *s. mus.* kolmikielinen japanilainen soitin.

sammaht|aa[2*] *mom.v.* < sammua. | Hänen intonsa s:i pian.

sammak|ka[15*] *s. murt.* = seur. | Kiire kuin s:alla äkeen alla SP.

sammak|ko[2*] *s.* **1. a.** hännättömiä sammakkoeläimiä, joiden takaraajat ovat huomattavasti eturaajoja pitemmät hyppyjalat; *el.* sukuna: Rana; vrt. konna. | Tavallinen s. Vihreä eli syötävä s. S. loikkaa, hyppää. S:ot kurnuttavat lammikossa. S:on toukka, kutu. Kylmä kuin s. Vai-

mo, sinä olet minun pettänyt ja täyttänyt poveni kyykäärmeillä, sisiliskoilla ja s:oilla KIVI. — Haukkumasanana. | Ole hiljaa, senkin s.! Mokomakin s. Niin, pisteletpä taas, sinä ohdake nisupellossamme, sinä katkera happamus Jukolan kristillisessä veli-taikinassa, sinä piikki-sika, piikki-porsas, sinä s.! KIVI. — *Yhd.* korpi-, lehti-, möly-, rupi-, viitas.; pyrstös. **b.** Uida s:koa 'sammakon-, rintauintia'. **c.** *kuv.* puheessa t. kirjoituksessa oleva (karkea) virhe t. epäjohdonmukaisuus, kömmähdys. | Lakiehdotukseen oli jäänyt paha s. **2.** *tekn.* puhelin-, sähkö- tm. metallilankojen pingottamiseen käytetty väline; myös muista ulkomuodoltaan (enemmän t. vähemmän) sammakkoa muistuttavista välineistä. | Sidelangat kiristetään tukkinipun ympärille sorkkaraudan ja s:on avulla. **3.** *kansat.* jalkamyllyn siipitukkia kannattava teräs- t. kivilaatta.

sammakko|eläin *s.* S:eläimet 'Amphibia, alkeellisin maaselkärankaisten luokka, joka rakenteeltaan ja elintavoiltaan on kalojen ja matelijain välillä'. **-hirsi** *s. kansat.* kivijalattoman hirsirakennuksen (vars. aitan) alimmaisen hirsikerroksen eli jalustan hirsi. **-mies** *s.* vedenalaisia tehtäviä uimaräpylöillä ja us. happilaitteilla varustettuna suorittava mies. **-penkki** *s. kansat.* **1.** jalkamyllyssä: vaakasuora tukihirsi, jonka varassa siipitukki on, sammakkoporras, -puu. **2.** muissa rakennuksissa: kivijalan vieressä sisäpuolella oleva multapenkki. **-perspektiivi** *s.;* tav. vain iness:ssä ja elat:ssa: (vinosti) alhaaltapäin (katsottuna). | S:ssä piirretty, otettu kuva. Katsoa s:stä. **-porras** *s.* = sammakkopenkki 1. **-potku** *s.* = sammakonpotku. **-puu** *s.* = sammakkopenkki 1. **-uinti** *s.* = sammakonuinti.

sammakon|kutu *s.* **1.** S:kudun aikaan. **2.** Hyytelömäinen s. S:kudun samentama vesi. **-mäti** *s.* Hyytelömäinen s. **-po|ika(nen)** *s.* sammakontoukka. | Pallopäiset ja ohuthäntäiset s:jat. **-potku** *s.* sammakon- l. rintauinnin potku, jossa jalat koukistetusta asennosta potkaistaan leveään haara-asentoon ja siitä viedään yhteen. **-touk|ka** *s. el.* vrt. nölliäinen. | S:an muodonvaihdos. **-uinti** *s.* sammakon uintitapaa muistuttava rinta- (t. selkä)uinti.

sammal[82] (*harv.* -e) *s.* S:et 'Bryophyta, yksi kasvikunnan neljästä pääryhmästä l. kaaresta, tav. pieniä, monivuotisia, lehtivihreällisiä itiökasveja, joilla on sekovarsi t. lehtinen varsi, mutta ei juurta, putkiloita eikä johtojänteitä'. S:ista tehty porrasmatto. Ampumahaudan rintasuojus verhotaan s:illa. Panna s:ia puutarhamansikoiden alle. — *Koll.* vars. kasvavasta sammalpeitteestä. | Pehmeää, vihreätä s:ta. S:ta kasvava suo, katto. Tuuhea s. peitti puron rannat. Jalat upposivat s:een. — S:ta tilkkeenä, ikkunain välissä. — *Yhd.* haara-, pysty-, rahkas.; karhun-, keuhko-, lehti-, maksa-, purppuras.; kallio-, suos.; seinäs.

sammalei|nen[63] *a.; rinn.* sammalinen. **1.** *poss.* sammalpeitteinen. | S. kallio, kivi. S. kuusi, omenapuu. S. mätäs. — *Yhd.* niukka-, vahvas. **2.** *ain.* Seisoi siinä lyhykäisiä mäntyjä s:sessa puvussa KIVI.

sammaleläi|n *s. el.* S:met 'Bryozoa, alustaansa kiinnittyneitä, silmikoitumalla syntyneitä, runkokuntia muodostavia pieniä vedessä eläviä selkärangattomia eläimiä'.

sammalenvihreä *a.* S. kangas, puku.

sammalet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* S:tomat ruohoa kasvavat suot.

sammalik|ko[2*] *koll.s.* sammalta kasvava alue, sammalpeite, sammalisto. | S. on sammalten ja jäkälien muodostama kasviyhdyskunta. Paksu pehmeä s. Makasi selällään s:ossa.

sammalinen[63] *a.* = sammaleinen. | S. suo, metsä.

sammalisto[1] *koll.s.* = sammalikko. | S:n peittämä niitty. Heittäytyi pitkäkseen s:on.

sammal|kasvi *s.* Itiökasveihin kuuluvat sekovartiset, s:kasvit ja sanikkaiset. **-kasvillisuus** *s.* Korpien s. käsittää etupäässä karhunsammalta. **-kasvisto** *s.* Niittyjen, soiden s. **-kerro|s** *s.* Paksun s:ksen peittämä maa. Lattiatäytteeseen sotketaan tiivis s. **-kieli 1.** *s.* - - sanoi hän jo hiukan s:n [= sammaltaen] LEINO. **2.** *a.* = seur. | Kuningas Eerik S. **-kieli|nen** *a.* sammaltavasta henkilöstä. | Englannin *th* sanassa thing äännetään kuten s:sen *s.* **-kiv|i** *s.* sammaleinen kivi. | Istuutui s:elle. - - mutta kuorsatenpa aina Tuomo / s:en suojass' uneksuvi KIVI. **-kuivike** *s.* turvepehku. **-laji** *s.*

sammal|lella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < 1. sammaltaa. | Oli niin hämillään että s:teli. Juopuneen s:telu.

sammalmai|nen[63] *kalt.a.* Puumaiset, ruohomaiset ja s:set kasvit. S:sen pehmeä matto.

sammal|matto *s.* Metsän vihreä s. Heittäytyi pehmeälle s:matolle. **-mät|äs** *s.* S:täällä kasvavat karpalot. Istahti s:täälle.

sammaloitu|a[1*] *v.* = sammaltua. | S:nut kivi, aita, katto. S:nut niitty. Hedelmäpuiden s:minen.

sammal|patja *s.* Pehmeä vihreä s. verhoaa kaatuneita puita. **-peite** *s.* Kiven, puunrungon s. Nevojen s. on enimmäkseen rahkasammalta. **-peittei|nen** *a.* S. kivi, kallio. Jalka humahti s:seen suonsilmään. **-peit|to** *s.* - - ja kivipenger s:on alta / mun silmihini tuli sattumalta KOSKENN. **-peittoinen** *a.* S. penger. **-pohjainen** *a.* S. kuusikko. **-suo** *s.*

1. **sammal|taa**[5] *v.* -lus[64] *teonn.* **1.** puhua epäselvästi, takellellen, sopertaa, kangertaa. | Juopuneen s:tava puhe. Kieli jo vähän pyrki s:tamaan. S:si kuin olisi ollut kuuma peruna suussa. "Tunnenhan toki", minä s:lan hengästyksissäni AHO. — *Erik.* **2.** ääntää *s*-äänne virheellisesti siten, että kieli koskettaa ylähampaisiin t. hampaiden väliin, "lespata". | Poika s:taa aika pahasti.

2. **sammal|taa**[5] *v.* tilkitä sammalella. | S:lettu rakennus, seinä.

sammaltaja[16] *tek.* < 1. sammaltaa. | Demosthenes oli s., mutta hänestä tuli Kreikan kuuluisin puhuja EINO KAILA.

sammaltu|a[1*] *v.* ruveta kasvamaan sammalta, tulla sammalen peittämäksi, sammaloitua. | S:nut kivi, katto, mökki. S:neet marmoriportaat. Vanha s:nut omenapuu. S:maan päässyt niitty. Ei vierivä kivi sammallu [= paljon liikkuva ihminen ei vaurastu; myös: liikkuva elintapa pitää vireänä] SL. — *Kuv.* Mikko on tosiaan jo

aika vanha kanto, pahoin s:nut on äijä SILL. — Pikakirjoitustaitoa ei saa päästää s:maan.
sammal|tukko *s.* Kiskaisi maasta s:tukon. **-turve** *s.* sammalesta muodostunut turve. **-täyte** *s.* Lattian s. **-vihreä** *a.* S. pusero, huivi. **-vuo|de** *s.* Nukkuivat teltoissa s:teillä. — *Kuv.* Heittäytyi vihreälle s:teelle suuren kuusen juurelle.
sam|mas[60*] *s.* **1.** S:paat 'vars. pikkulapsissa esiintyvä erään sienen aiheuttama tauti, jossa suun limakalvoihin ilmestyy valkoisia täpliä'; myös eräistä muista suun ja leuan taudeista. S:paiden parantaminen. **2.** *harv.* patsas, pyykki.
sammastauti *s.* = ed. 1.
sammenmäti *s.* Kaviaari on s:ä.
sammio[3] *s.* suuri, soikea t. pyöreä korvaton puuastia, tiinu; myös muun muotoisista ja muuta ainetta olevista säilytykseen t. erilaisiin töihin käytetyistä suurista astioista: amme, allas. | Kimmistä tehdyn s:n läpimitta on usein toista metriä. Kalat suolataan ja ladotaan s:ihin. Viinirypäleiden mehu puserretaan suuriin s:ihin. — Tiilinen, betoninen s. Galvanoitaessa johdetaan sähkövirta s:issa oleviin liuoksiin. — *Yhd.* kala-, liha-, olut-, pesu-, taikina-, vesis.
sammiollinen[63] *s.* sammion täysi. | S. kaloja.
sammu|a[1] *v.* **1.** tulesta, palavasta esineestä t. aineesta: lakata palamasta; valosta, loistavista esineistä: lakata loistamasta. | Tuli, liekki, kipinä s:u. Kynttilä, lamppu s:u. S:maisillaan kytevä nuotio. Tulipalo saatiin s:maan. S:nut savuke, piippu. S:nut tulivuori. Valo s:u. Revontulten loimu oli s:nut. Tähdet s:ivat yksitellen. Auringon loiste s:u. Ruskotus vaaleni ja s:i. — Auton moottori s:u 'lakkaa sytyttämästä, käymästä'. — Hänen hiustensa loiste on s:nut. Syksyn väriloisto alkaa jo s. — *Kuv.* Elämänliekki, -kipinä s:u. Sodan liekit s:ivat. Järjen valon s:minen. Kuumeen polte s:i vähitellen. Urheilutaivaan s:neita tähtiä. **2.** ed:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** katseesta, silmistä, "silmien valosta": menettää näkökykynsä t. eloisuutensa. | Sokean s:nut katse. Vainajan s:neet silmät. — Vanhuksen himmeät, s:neet silmät. Lopen toivottoman ihmisen s:nut katse. **b.** kuolemisesta. | Eilen s:i täällä N. N:n työteliäs elämä. Sairas riutui riutumistaan, ja eräänä aamuna hän s:i pois. — Miehen puolelta s:nut [= viimeistä miespuolista jäsentä myöten kuollut] suku. Vaasan hallitsijasuku s:i kuningatar Kristiinaan. **c.** *ark.* uupua, väsyä perin pohjin, "katketa", "mennä poikki". | Viimeisillä metreillä [juoksukilpailussa] A. s:i kokonaan. — Pöydän alle s:neita [= uupuneita, nukahtaneita] juomaveikkoja. **d.** yl. lakata, loppua, raueta, hävitä, häipyä, haipua, kuolla. | Hymy s:i hänen kasvoiltaan. Huokaus s:i huulille. Sävel, nauru, kaiku s:u. Haavoittunut puhui s:valla äänellä. — Toivo, into, mielenkiinto, ilo, rakkaus s:u. Hetkeksi leimahtanut halu s:i pois. Nälän, janon s:minen. Nirvanaan vaipuminen merkitsee tahdon ja tajunnan täydellistä s:mista. Tietoisuus kansallisesta erikoislaadusta ei saa päästä s:maan. Puheli yhdentekevistä asioista estääkseen keskustelua s:masta. Yritys s:i alkuunsa. Kapina saatiin vihdoin s:maan. Tuuli heikkeni ja s:i kokonaan.
sammuk|e[78*] *s.* = sammute. | Hiekka kulon s:keena. Ei löytänyt janolleen s:etta.
sammuksi|ssa, **-in** *adv.* sammuneena t. sammutettuna. | Valo on s. Lamput ovat s. Puhaltaa kynttilä s:in. Kiersin sähkön s:in. Heitti savukkeenpätkän maahan ja polki sen s:in. — *Kuv.* Sitten sanoo Juha, kuin itsekseen, yhä eteensä tuijottaen, ääni yhtä s. kuin katse - - AHO. Järjen valo ei tosin ollut - - kokonaan s., mutta sen tuike oli sangen riutuva ja epätasainen TARK. Olen itkenyt ja valvonut niin paljon, että olen kuin s. TALVIO. — S. oleva kielitaistelu.
sammumat|on[57] *kielt.a.* joka ei ole sammunut t. (tav.) ei sammu. | S. tulivuori. — *Kuv.* S. nälkä, jano. S. toivo, kaipuu, intohimo, tiedonhalu. Kansojen välillä kytevä s. viha. Hänen sydämessään paloi s. tuli.
sammut|e[78*] *s.* jstak, jolla jk sammutetaan, sammuke. | Tippa vettä janomme s:teeksi KIVI. - - aina vaanimassa, mitä saisi pohjattoman nälkänsä s:teeksi AHO.
sammut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < sammuttaa. | Pojat jäivät s:telemaan kokkoa.
sammut|in[56*] *väl.* < seur. | Kevyt vaahtoruisku on kätevä tulipalon alun s. Ja kynttilän niistimet ja s:timet olkoot puhtaasta kullasta VT[V]. — *Yhd.* kipinän-, liekins.; käsis.; vaahtos.
sammut|taa[2*] *kaus.v.* < sammua. *(1.)* S. tuli, lamppu, kynttilä, savuke. S. tulipalo. Palopommin s:taminen hiekalla. S. valo. Majakka [= majakan valo] on s:ettu talven ajaksi. — S. [= pysäyttää] auton moottori. — S:ettu kalkki 'vedellä käsitelty poltettu kalkki, kalsiumhydroksidi'. Ennen käyttöä on kalkki s:ettava. — *Kuv.* Tauti s:ti pienokaisen elämän liekin. Kauhut ja kärsimykset olivat s:taneet hänen järkensä valon. *(2.)* S. [= tyydyttää] janonsa, nälkänsä. Pysähtyi kaivolle janoaan s:tamaan. Pahimman nälkänsä s:ettuaan matkalaiset heittäytyivät vuoteelle. — Epäonnistumisetkaan eivät s:taneet hänen intoaan. Rasittava työ s:ti vuosien mittaan N. N.:n tieteellisen harrastuksen. Kansan vapauspyrkimykset s:ettiin alkuunsa. Hän tuskat tuimat s:taa VK.
sammuttaja[16] *tek.* Tulipalon s:t. — Vesi janon s:na. — Sammutuslaitteista tav:mmin sammutin. | Kipinän s. savutorvessa. — *Sähk.* par. kytkin.
sammuttamaton[57] *kielt.a.* jota ei ole sammutettu t. ei voida sammuttaa. | Poltettu eli s. kalkki 'kalsiumoksidi'. — Ainainen s. nälkä.
sammutus[64] *teonn.* < sammuttaa. | Tulipalon, kulon s. — *Yhd.* jälkis.; vaahtos. **-aine** *s.* Hiekka kulon s:ena. **-joukko** *s.* Palokunta on järjestetty, harjoitettu ja soveliaalla palokalustolla varustettu s. IT. **-kalusto** *s.* palokalusto. **-lait|e** *s.* Öljysäiliöiden varustaminen s:teilla. **-laiva** *s.* **-miehistö** *s.* **-mie|s** *s.* Kuloalueelle saatiin vapaaehtoisia s:hiä. **-osasto** *s.* Palokunnan s:n päällikkö. **-puuh|a** *s.* Koko väki otti osaa s:iin. **-päällikkö** *s.* Paloviranomaisia ovat - - s. kussakin sellaisessa maalaiskunnan palopiirissä, jossa palopäällikkö ei asu LK. **-teho** *s.* **-toimenpi|de** *s.* Tuli sai niin suuren vallan, että kaikki s:teet jäivät turhiksi. **-toimi** *s.* Ryhtyä, osallistua s:in. **-|työ** *s.* Palokuntalaiset s:työssä. Sakea savu

haittasi s:töitä. **-vesi** *s.* Tulen aikaansaamat vauriot olivat vähäiset, mutta s. turmeli lattiatäytteen. **-väk|i** *s.* Palopaikalle saapui runsaasti s:eä. **-väline** *s.* Joka talossa pitää olla tarpeelliset s:et. **-yrity|s** *s.* Rakennus paloi poroksi kaikista s:ksistä huolimatta.

samnilai|nen[63] *a.* ja *s. hist.* S:set 'Italian muinaisessa Samniumin maakunnassa asuneet heimot'.

samoalai|nen[63] *a.* ja *s.* S:set 'Samoa-saarten alkuasukkaat'.

samoilija[14] *tek.* < seur. | Salojen s.

samoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< samota) vaeltaa, vaellella, retkeillä, kuljeksia, kierrellä. | S. metsässä, metsiä. On s:lut Karjalan ristiin rastiin. S:i ratsain lähiseuduilla. Teki pitkiä s:uja ympäristöön. S:eva paimentolaiselämä. Saaliin haussa s:eva susilauma.

samoin *adv.* samalla tavalla, samaten, (niin) myös;)(toisin. | Vieraat menivät maata ja isäntäväki teki s. S. [= niin kuin edellä on mainittu t. aikaisemmasta on ilmennyt] menetellään, jos - -. Kaikki s. ajattelevat ihmiset. Ovat heistä Tuomas ja Aapo kaksoispari ja s. Timo ja Lauri KIVI. Kajaanista ilmoitettiin pakkasen olevan lauhtumassa, s. Oulusta. Tiedettiin, että Egypti valmisteli hyökkäystä Israeliin, s. että Englanti oli luvannut apuaan Israelille. | "Hauskaa kesää!" — "Kiitos, s.!" — *samoin kuin* a) vertailevasti: kuten. | Teki aivan s. kuin veljensä. Villasukat pestään s. kuin muutkin villavaatteet. — S. kuin Liisa oli Leenakin sinisilmäinen. S. kuin useiden muidenkin tärkeiden kauppatavaroiden ovat ruokosokerin kauppapaikat kaukana tuotantoseuduilta. b) kopulatiivisesti ilman vertailua: ja samoin, ja myös, sekä. | Yhdistyksen jäseniä s. kuin heidän rouviaan oli tilaisuuteen saapunut runsaasti. Hallinnollinen osasto käsittelee yleistä hallintoa, menoarviota ja palkkausta koskevat s. kuin oikeudellista laatua olevat kysymykset. **-kuin** *konj.* par. ⌒. **-vaikuttava** *a. biol.* (myös ⌒); *syn.* homomeerinen. | S:t perintötekijät.

samoiten *adv. murt.* samoin, samaten.

samojedi[4] *s.* **1.** S:t 'Pohjois-Venäjällä ja Pohjois-Aasiassa asuva kansa, joka puhuu uralilaiseen kielikuntaan kuuluvaa kieltä'. S:n pystykorva, ks. ⌣. **2.** samojedien kieli. **3.** *yhd.* Jurakki-, ostjakkis.

samojedi|heimo *s.* **-kansa** *s.* **-kiel|i** *s.* S:ten tutkijat.

samojedilainen[63] *a.* vrt. samojedi. | S. kielikunta.

samojedin|koira, -pystykorva *s.* eräs Siperiasta peräisin oleva pystykorvainen koira(rotu).

samooja[10] *tek.* < seur. | Salojen s.

samo|ta[38] *v.* **1.** pitkä(hkö)n matkan (vars. tiettömässä t. tuntemattomassa seudussa) kulkemisesta: vaeltaa, taivaltaa. | S. halki tiettömän salon. Aavikon poikki s:ava retkikunta. S:si metsiä päiväkaudet. Suurena nälkätalvena s:sivat kerjäläiset ovelta ovelle. S:si tuiskussa kiskoen kelkkaa perässään. Sotajoukot s:sivat yli Gallian. Rantatietä Ulvilaan s:nnut nuijamiesjoukko. — Uljaat, avarat ulapat - - ovat nyt s:ttavina PAKK. — Hiilet hehkui, kuvat kulki, / ajat armahat s:si LEINO. **2.** *vanh.* rientää. | - - kokotan niiden perään, kuin edessä ovat, ja s:an eteenpannun määrän jälkeen UT[v]. - - pian juosta matkan pitkän, / välehen välit s. KAL.

samovaari[4] *s.* vars. Venäjällä käytetty korkeahko, maljan muotoinen, umpinainen messinkinen t. kuparinen hiilillä lämmitettävä teenkeitin. | Kirkkaaksi hangattu s. porisee pöydällä.

sampaani[6] *s.* itäaasialainen us. asuntonakin käytetty pieni jokivene.

sampaat *s. mon.* ks. sammas.

sampanja[15] *s.* → samppanja.

samperi[5] *adv. ark.* lievä kirosana. | S. vieköön! Voi s.! S. sentään, että pitikin sattua! S:n tyttö, älä mene vielä!

sam|pi[8*] *s.* Acipenser sturio, Eurooppaa ympäröivissä merissä elävä kala, jonka ruumista peittävät luukilvet; myös muista Acipenser-suvun lajeista. | S. nousee meristä virtoihin kutemaan. Kaviaari, s:men mäti.

sampi|kala *s.* S:kalat 'Chondrostei, eräs luukalojen lahko'. **-liima** *s.* sampikalojen uimarakosta valmistettu liima.

sam|po[1*] *s. kansanr.* (myös: Sampo) kansanrunoissamme esiintyvä ihme-esine, jonka valmistaminen Pohjolaan ja ryöstö sieltä muodostavat Kalevalan keskeisen juonen. | S:mon taonta, ryöstö. Taisteluja S:mosta. Eräät tutkijat pitävät s:poa pyhimyksenkuvana, eräät maailmanpatsaana. Saatatko takoa S:mon, / kirjokannen kirjaella KAL. Takoi S:mon taitavasti: / laitahan on jauhomyllyn, / toisehen on suolamyllyn, / rahamyllyn kolmantehen KAL. — *Kuv.* - - ja takoen taidolla muruset nuo / me sampuen uuden luomme, / aattehen s:mon, laulujen s:mon, / tietehen, taitehen s:mon LEINO. - - rautatiemme ovat olleet se s., joka enemmän kuin mikään muu on tuottanut kansallemme kasvavaa hyvinvointia AK.

sampo|retki *s.* Kalevalan sankareiden sammon ryöstämiseksi Pohjolaan tekemä retki. **-runo** *s.* sampoaiheinen kansanruno. | Vienan s:t.

samppanja[15] *s.* vars. Ranskassa, Champagnessa, valmistettu valkoinen kuohuviini; myös muista samaan tapaan valmistetuista viineistä. | Juoda s:a. Pullo kuohuvaa s:a. S. vaahtosi laseissa. **-lasi** *s.* samppanjan tarjoamiseen käytetty korkeajalkainen suppilomainen t. laakea viinilasi; lasillinen samppanjaa. **-n|värinen** *a.* S. iltapuku. **-pullo** *s.* S:jen korkit paukahtelivat. Suuret laivat ristitään särkemällä s. niiden keulaan.

samum[7] *s.* Etu-Aasiassa ja Pohjois-Afrikassa kesäkuukausina autiomaasta päin puhaltava kuiva ja kuuma myrskytuuli. | S. tuo mukanaan suuret määrät hiekkaa ja pölyä, joka pimentää auringon tehden sen punertavaksi. **-tuuli** *s.*

samurai[27] *s.* S:t 'Japanissa entisten ruhtinaiden vasallit, joiden joukosta otettiin sotilaat, upseerit ja virkamiehet'. S:n kasvatus.

samuus[65] *omin.* (< sama) identtisyys. | Äänteiden, oireiden, käsitysten s. Tullivapauden ehtona on, että näyttelyä varten maahan tuotujen ja jälleen maasta vietyjen esineiden s. on epäilemätön. **-todistus** *s.*

1. **san|a**[10] *s.* **I.** kielen (puheen t. kirjoituksen) pienin merkityksekäs (itsenäinen), kirjoitukses-

sa omaksi erilliseksi kokonaisuudekseen yhteen kirjoitettu osa; toisaalta tällaisesta osasta siinä muodossa, missä se kulloisessakin yhteydessä puheessa t. kirjoituksessa esiintyy (= sananmuoto t. sane), toisaalta (leksikaalista merk.-sisällystä ajatellen) kaikista niistä muodoista, joissa tällainen kielen osa voi esiintyä, t. (ja) (vars. *kiel.*) kaikista niistä äänneasuista, joissa se saattaa eri aikoina ja eri alueiden puheessa (esim. murteissa) esiintyä.

1. Virkkeessä "Isä tulee huomenna" on kolme s:aa. S:at: kesä, hyvä, lähteä, siis, ai. Lauseen ensimmäinen, viimeinen, painollisin s. Lyhyt, harvinainen, naseva, painokas s. Johdettu, monikollinen s. Vierasperäinen, vieraskielinen, murteellinen s. Ruotsista suomeen lainattu s. Kuvaileva eli deskriptiivinen s. Karkea, rivo, ruma s. Ääneen lausuttu s. Epäselvästi, väärin kirjoitettu s. S:an rakenne, äänneasu, merkitys. S:an kaikki taivutusmuodot. Jakaa lause s:oihin. Suomen kielen s:ojen historia. Opetteli ruotsin läksynsä s:oja. Ei osaa suomen s:aa, s:aakaan suomea. En ymmärrä tästä s:aakaan. Ei saanut pelolta s:aa(kaan) suustaan. Painoi oven kiinni s:aakaan virkkamatta. Ei s:aakaan [= ole t. olkaa vaiti]! Ei virkkanut (niin) luotua, halaistua s:aa. Lehti ei mainitse tapauksesta s:allakaan. Sähke maksoi 10 mk s:alta. Hapuilla, tavoitella s:oja. Niellä puhuessaan s:ojen loput. Läksy on osattava s:asta s:aan. Painoi mieleensä joka s:an. Juttu on totta joka s. Syytää suustaan s:oja. S:at putoilivat kuin moukarin iskut. Keskustelu, jossa s:at sinkoilivat kuin tulikipunat. [Väittelyssä] annettiin s. s:asta, kaksi parhaasta. Hän haluaa aina sanoa viimeisen s:an. Asia, jonka ymmärtää jo puolesta s:astakin. Käännös on s:alleen oikea. Niin se laulu alkoi, veikko, muistan, s:allensa niin *MANN. S:alla [tav. = lyhyesti] sanoen, sanottuna. Hänestä ei kenelläkään ollut pahaa s:aa sanottavana. Demokratia on monelle vain pelkkä s. Hän on mies s:an parhaassa merkityksessä. S:an täydessä mielessä kulttuurikoti. Käsittää jk s:an mukaisesti, mukaan 'kirjaimellisesti'. Matemaattinen kaava s:oin lausuttuna. Asukasluku on kutakin taloa kohti lisääntynyt eli, toisin s:oin, asuttava alue on kutakin asukasta kohti vähentynyt. S:asta s. itää SL. Yksi s. parempi kuin yhdeksän SL. — *Yhd.* arvo-, haukkuma-, hyväily-, hyvästely-, isku-, iva-, kiro-, komento-, kompa-, koru-, kysymys-, käsky-, maine-, pilkka-, puhuttelu-, taika-, tervehdys-, tunnus-, voimas.; ammatti-, kulttuuri-, laina-, muoti-, murre-, musiikki-, oppi-, pankki-, sivistys-, slangi-, sotilas-, uudiss.; avain-, esimerkki-, hakus.; apu-, asemo-, etu-, huudahdus-, jälki-, kielto-, laatu-, lasku-, luku-, nimi-, seikka-, side-, suhde-, teons.; kanta-, lisä-, määre-, märite-, määräys-, perus-, pää-, sukulais-, yhdys-, yksinäiss.

2. *mon.* (t. indef. lukus:n ohella myös yks.) yksityisten sanojen muodostamasta puheen t. kirjoituksen jaksosta; yl. lausumasta, puheesta, kirjoituksesta. | Laulun sävelmä ja s:at 'teksti'. Vaihdettiin pari s:aa. Muutama s. asian toisestakin puolesta. Muutama ankara, kova, sovinnollinen, ystävällinen s. Isäntäkin - - lausui siitä muutamia laiskasti naurahtavia s:oja SILL. Ensi s:oikseni haluan kiittää isäntää. Nuhteen, opetuksen s:at. Profeetta puhuu varoituksen s:oja kansalleen. Ilmaista asia selvin s:oin. Oppilaat saavat toistaa kuulemansa omin s:oin. S:oin kuvaamaton ilo, kauhu, epäjärjestys. Asiasta on sanottava suorat s:at 'ilmaistava suoraan mielipiteensä'. Pukea ajatuksensa, purkaa tunteensa s:oiksi. Punnita, seuloa s:ansa. Sovittaa, valita s:ansa taitavasti. Hän ei säästänyt s:ojaan 'sanoi mielipiteensä suoraan, häikäilemättä'. Varo s:ojasi! Siirtyä s:oista tekoihin. Kulkea makeat s:at kielellä. Peruuttaa s:ansa. Pyörtää pyhät s:ansa. Ottaa s:ansa takaisin 'peruuttaa sanomansa'. Todistajalle on pantu s:at suuhun 'neuvottu, mitä hänen on sanottava'. Ottaa, viedä jklta s:at suusta 'sanoa jtak, jota toinen juuri aikoo sanoa'. Seistä s:ojensa takana 'vastata sanomastaan'. Vannoa jkn s:oihin 'seurata orjallisesti jkta auktoriteettia'. Näin sattuivat hänen s:ansa 'näin hän sanoi'. Solmia jku s:oissa. | »Harmittaa koko juttu.» — »Samat s:at [= niin minuakin].» | - - itse tuon s:oiksi virkki KAL. Tapo sai s:oiksi [= puhkesi puhumaan]: "Olen Kalsoisia" HAARLA. Ei suuret s:at suuta halkaise SL. — *Erik.* (aina mon.) kaavamainen taikaluku, loitsu, luku.| Käärmeen, puun, raudan, niukahduksen s:at. Kateen s:at. — *Yhd.* alku-, avaus-, johdanto-, jäähyväis-, kehotus-, kiitos-, loppu-, muisto-, omistus-, päätös-, tervehdys-, ylistyss:at; loitsu-, luote-, manaus-, parannus-, synty-, verensulkus:at.

II. lyhyt t. pitempikin (suullinen t. kirjallinen) lausuma, mielipiteenilmaisu; yl. puhuminen, kirjoittaminen. | Tunnustuksen s. Keisarin s. on laki. Eikö s. kuulu? Vanha s. [= sanonta, puheenparsi] sanoo: - -. Hänen mielilauseensa oli Raamatun s.: "Minä olen vieras maan päällä". Lentävä, siivekäs s. Sanoa (painava) s:ansa [= mielipiteensä] asiasta. Egyptin s:aa [= mielipidettä] kuultava Lähi-Idän kysymyksessä. Omillakin pojillamme lienee s:ansa sanottavana (kuv.) [= omatkin poikamme kyennevät jonkinlaisiin saavutuksiin] maailmanmestaruuskilpailuissa. Tapaus, jossa huolimattomuuskin lienee päässyt sanomaan s:ansa (kuv.) 'jossa huolimattomuudellakin lienee osuutta'. Onko tämä viimeinen s:asi [= lopullinen kantasi, etkä muuta mieltäsi]? Tässä asiassa lienee lopullinen s. vielä sanomatta (kuv.) 'lopullinen mielipide, tulos tms. saavuttamatta'. A. ei liene hyppääjänä vielä sanonut viimeistä s:aansa (kuv.) 'lopullisesti osoittanut, mihin pystyy'. Moottori, joka on alallaan tekniikan viimeinen s. (kuv.) 'uutuus, saavutus'. Äiti koetti hyvällä s:alla ohjata lapsiaan. Jollei s. auta, on käytettävä kuritusta. — S:an mahti, voima. Kyky s:an voimalla vaikuttaa kuulijoihin. Tunkeilijat saatiin onneksi lähtemään s:an voimalla. [Tietäjät] osasivat sairaita parantaa paljaan s:an voimalla AHO. Saada s:an vuoro. Teillä ei ole tässä asiassa s:an sijaa 'oikeutta sekaantua tähän asiaan'. Hänessä ei ole s:an [= moit-

teen] sijaa. Jklla on s. vallassaan 'jku on hyvä sanankäyttäjä'. S:an miekka. Iskeä s:an ruoskalla. — Puhuttu, kirjoitettu, painettu s. Julkinen s. 'lehdistö'. Vapaa s. vaikeni koko maassa. S:an vapaus eli lausuntovapaus. Vapaa s. 'juhlatilaisuudessa virallisen ohjelman ulkopuolella esiintyville puhujille varattu aika'. Vapaan s:an aikana [päivällisillä] pidettiin useita puheita. — *Yhd.* arvo-, isku-, maine-, puoltos.; tunnuss.; vuoros.

— *Erik.* **1.** lupaus, vakuutus. | Mies, jonka s. varmasti pitää. Pitää s:ansa, pysyä s:assaan. Vastata s:astaan. Olla s:ansa mittainen 'pitää sanansa'. Uskoa, luottaa jkn s:aan. S:astaan välittämättä petollinen kuningas heitätti hänet vankilaan. Hän rikkoi pyhästi antamansa miehen s:an. Peräytyä s:astaan. Syödä s:ansa 'olla pitämättä sanaansa, rikkoa lupauksensa'. S:asta miestä, sarvesta härkää SL. - - jokainen asia vahvistettaisiin kahden tai kolmen todistajan s:alla UT. Sen lupauksen tein, ja tiedänpä nyt seistä s:assani KIVI. — *Yhd.* hallitsijan-, keisarin-, miehens.; kunnias.

2. ilmoitus, tiedonanto, viesti, tieto, sanoma, kutsu. | Lähettää, toimittaa, kiidättää, laittaa, antaa s. jklle, jhk. Lähettää jku s:aa saattamaan. Emäntä juoksutti palvelijallaan s:an heinämiehille. Viedä s. perille. Tuoda s. Lähetin mukana meni kiireinen s. Joukot eivät olleet saaneet s:aa vihollisen peräytymisestä. S. kiiti ympäri kylää. Pian levisi s. tytön kuolemasta. Kotiin jätettiin s., että muiden oli tultava perässä. Kunpa voisi saada s:an naapuriin! - - emäntä pani jo s:an kylään AHO. — *Yhd.* kuolemans.; hautajais-, hääs.

3. käsky, kehotus, määräys. | Noudattaa esimiehen, hallitsijan s:aa. Eikö s. kuulu? Ja hän [Mooses] kirjoitti tauluihin liiton s:at, ne kymmenen s:aa VT. — *Yhd.* mahtis.

4. vars. *heng.* (us.: Sana). **a.** (Raamatussa esiintyvä) Jumalan ilmoitus, sanoma t. käsky (ihmisille); UT:ssa evankeliumi Kristuksesta; us. = Raamattu (kokonaisuudessaan). | Puhdas, väärentämätön Jumalan s. Pyhä, apostolinen s. Puhua, julistaa, tutkia, tulkita, selittää, viljellä s:aa [t. S:aa]. Saarnata Jumalan s:aa pakanain keskuudessa. S:an palvelija, tav. 'pappi'. Kuulla Herran s:aa. Sinun s:asi on minun jalkaini lamppu VT. S:assa [= Raamatussa] sanotaan: - -. Sanoohan s:akin, että - -. — *Yhd.* jumalan-, raamatuns.; armons. **b.** saarna, hengellinen puhe (t. kirjallinenkin esitys). | S. ja sakramentit. Mennä s:aa kuulemaan. S:an kuulija.

2. **sana**[10] *s. harv.* poron korvaan leikkaamalla t. puremalla tehdyn tuntomerkin yksi lovi t. koko merkkikin. | Erotuksen yhteydessä leikattiin vasojen korviin s:t.

sana|-aines *s.* Kielen omaperäinen s. **--arkku** *s. kuv.* Avata s:nsa. **--arvoitus** *s.* S:ta ratkaistaessa on löydettävä sana, joka täyttää määräehdot. **-hakemisto** *s.* Kirjan loppuun liitetty s. **-harkka** *s.* kina(stelu), kiista, kahnaus, sanasota; väittely. | Syntyi pientä s:a. S. kiihtyi tappeluksi. Joutua s:an. **-helinä** *s.* Korea, halpahintainen s. Koko puhe oli onttoa s:ä. Ei pelkkä s. ole runoutta. **-helkyttely** *s.* Sovinnaista s:ä. **-hirviö** *s.* Ulkomaalaisesta tuntuu »Matkatavarankuljetustoimisto» varmaan s:ltä. Kielenuudistajien luomia s:itä. **-historia** *s.* tieteellinen esitys kielen sanaston kehityksestä; tämän kehityksen tutkimus; itse sanaston kehitys. | Vertaileva s. S:n tutkija. S:n ilmiöt. Lisiä suomen s:an. **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* S. tutkimus, teos. S:set kriteerit. S:sesti kiintoisa kielenilmiö.

sanah|taa[2*] *mom.v. harv.* -dus[64] *teonn.* (< sanoa) lausahtaa, virkkaa. | Vihdoin hän painokkaasti s:ti: "Olin minä kokouksessa" KIANTO.

sanail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* väitellä, jutella, keskustella. | - - joskus jo käsikähmään asti s:tiin ALKIO. Nokkelaa s:ua. Huoneesta kuului hiljaista s:ua. Ei ollut halua pitkiin s:uihin. — *Erik.* näytelmän vuorosanojen lausumisesta. | Draamallisen iskevä s:u.

sanai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** sanallinen, sanakas, runsassanainen, sana-. | S. ilmaus. Runoilijan s. mahti. Syntyi s. kahakka. Joutua s:seen sotaan. Pelastaa kansankielen s:sia aarteita unohtumasta. — *Kuv.* Aukaista s. arkku, lipas 'ryhtyä puhumaan (vuolaasti)'. **2.** *yhd.* Arka-, harva-, hellä-, jyrkkä-, karu-, kaunis-, korea-, laaja-, lavea-, luja-, lyhyt-, makea-, naseva-, niukka-, pöyhkeä-, rehevä-, rivo-, runsas-, röyhkeä-, selvä-, siisti-, siro-, sukkela-, suora-, suppea-, suuri-, tiukka-, tyhjä-, vakava-, vilkas-, vuolas-, väkeväs.; moni-, vähäs.; kaksi-, kolmis.; hillitty-, iskevä-, repäiseväs.; sanas.; suus.

sana|innoitus, -inspiraatio *s. usk.* = verbaali-inspiraatio. **-jakso** *s.* Ranskassa painotetaan s:n eikä yksityisen sanan lopputavua.

sana|jalka *s.; rinn.* sananjalka. **1.** Eupteris aquilina, Etelä- ja Keski-Suomen metsissä ja tienvarsilla kasvava myrkyllinen saniainen, jolla on vaakasuorat, kolmiomaiset, pitkäruotiset lehdet, kuolleenkoura. | S:jalkojen muodostama yhtenäinen varjostava katos. **2.** laajemmin: saniaiskasvi. | Kallioimarre ja muut s:jalat. S:jalkojen heimo. Puun korkuisia s:jalkoja. **-jalkainen 1.** *poss.a.* < ed. | S. rotko, notkelma. **2.** *s.,* tav. *mon.* = saniaiskasvi.

sana|juuri *s. kiel.* (myös: sananjuuri) = 1. juuri 5. | Kaikille seemiläisille kielille yhteiset konsonanttiset s:juuret. Nämä nimitykset ovat samaa s:juurta. **-järjestys** *s. kiel.* lauseen yksityisten sanojen (jäsenten) keskinäinen järjestys. | Kiinteä s. Tavallisuudesta poikkeava s. S:tä sanotaan suoraksi, jos subjekti on predikaatin edellä, käänteiseksi l. epäsuoraksi taas, jos järjestys on päinvastainen. Muuttaa, korjata s:tä.

sanakas[66*] *a. harv.* runsassanainen, vuolaspuheinen. | Käyttää s:ta kansankieltä. S. vaimoihminen.

sana|keräelmä *s.* Elias Lönnrotin laajat s:keräelmät. **-kiel|i** *s.* Ihmisen s:en alkumuotona pidetään luonnonäänistä koostunutta »kieltä». **-kiista** *s.* = sanaharkka. | Kiivas s. Oppineiden s:t. **-kirj|a** *s.* jnk kielen t. murteen sanavaraston t. tietyn sanaryhmän (esim. lakikielen sanaston t. sivistyssanojen) kirjana julkaistu

luettelo, joka nyk. tav. aakkosellisena esittää sanojen merkityksen, yl. jllak toisella kielellä, us. myös niiden ääntymisen, taivutuksen, sanaluokan, käyttötavan, etymologian tm.; *syn.* leksikko; vrt. sanasto, sanaluettelo, glossaario, vokabulaari, parlööri. | Yksikielinen s., esim. Nykysuomen s. Kaksikielinen, esim. suomalais-englantilainen s. Kansankielen, vanhan kirjakielen, lakikielen s. Historiallinen, etymologinen, vertaileva s. Valmisteilla olevat suuret suomen kielen s:at. S. ei ole pelkkä luuranko, kuten sanaluettelo, vaikka tämäkin usein luetaan s:oihin. Etsiä sanan merkitys s:asta. Turvautua s:aan. — *Kuv.* Se mies on elävä s. Sanaa "pelko" ei ole hänen s:assaan 'pelko on hänelle aivan vierasta'. — *Yhd.* murre-, musiikki-, sivistys-, slangi-, sotilas-, tavara-, tieto-, tulkkis.; käsi-, pienoiss.

sanakirja-|aineisto *s.* Suomalais-ugrilaisista kielistä kerätty runsas s. **-artikkeli** *s.*

sanakirjalli|nen *a.* -sesti *adv.* sanakirjaan kuuluva t. sitä koskeva, leksikaalinen, sanakirja-. | Sanan s. muoto ja merkitys.

sanakirjan|kirjoittaja, -tekijä *s.*; *syn.* leksikografi. | Ansiokas s. Knut Cannelin.

sanakirja|teos *s.* Moniosainen, mutta helppokäyttöinen s. **-tie|to** *s.*, tav. *mon.* sanakirjassa esiintyvä, sanakirjaan sisältyvä tieto. | Vanhimmat s:dot ahmasta. **-työ** *s.*

sana|kirjoitus *s.* kirjoitus, jonka kukin merkki, sanamerkki, tarkoittaa kokonaista sanaa; vrt. kuva-, tavu-, kirjainkirjoitus. | Kiinalainen kirjoitus on tyypillistä s:kirjoitusta. **-kokoelma** *s.* Samuli Paulaharjun keräämä s. Sanakirjasäätiön s:t. **-komiikka** *s.* sanojen (kaksimieliseen) käyttelyyn perustuva komiikan laji; vrt. tilannekomiikka. | Kevyehköä s:a. **-kopu** *s.* = suukopu. | Pitää s:a. Joutua s:un. **-koreus** *s.* koreasanaisuus. **-korko** *s. fon.* **1.** se korko, jolla sanan tavut toisiinsa verrattuina ääntyvät; us.: sanan sävelkulun huippu. **2.** → sanapaino. **-kuuro** *a.* ja *s. psyk.* henkilöstä, joka on kuuloelimistöltään normaali, mutta aivotaudin t. -vamman vuoksi puhetta ymmärtämätön; *syn.* sanantajuamaton. **-kuurous** *s.* vrt. ed.; *syn.* sensorinen afasia. **-kuv|a** *s.* **1.** (kirjoitettu t. lausuttu) sana nähtynä t. kuultuna kokonaishahmona. | Tekstissä esiintyy suomelle outo s. Przemys'l. Lukiessa tapahtuva s:an vääristyminen. **2.** *vanh. harv.* kielikuva. | Runo on täynnä s:ia. **-kuvio** *s. kiel.* vrt. lausekuvio. | Runokielen koristeelliset s:t. Runsas s:iden käyttö. **-kään|ne** *s.* (myös: sanankäänne) sanonta(tapa), lausekäänne, -tapa, puheenparsi, fraasi. | Harvinainen, taidokas, sukkela, mehevä s. Leikilliset, nasevat s:teet ja sutkaukset. Puhua kohteliain s:tein. Lakimiesten tavanomaisia s:teitä. Vieraita s:teitä on pyrittävä välttämään. **-leikittely** *s.* Paradoksinen s. Lastenlorun huvittava s. **-leikk|i** *s.* monimerkityksisten t. samoinääntyvien sanojen käyttöön perustuva leikillinen, hauska, vitsikäs ilmaus t. muunlainen sanoilla hupailu, sanansutkaus. | Sattuva, luistava s. Väkinäinen s. Sukkeluuksia ja s:ejä. S. sekä huvittaa että ärsyttää. **-liitto** *s. kiel.* sanapari t. -ryhmä (attr. + s., s. + postp., apuverbi + pääverbi jne.), jonka merkitysseikat liittävät yhteen; vars. = liitosana. | S:ja ovat esim. "Suomen Pankki", "olen tehnyt", "sen tähden". S:a ja yhdyssanaa on joskus vaikea erottaa toisistaan. **-lippu** *s.* paperiliuska, johon tehdään jtak sanaa koskevia merkintöjä sanakirja-, tutkimus- tms. työtä varten. | Nykysuomen sanakirjan pohjana on viidettä miljoonaa s:a sisältävä aineskokoelma. Merkitä s:un. **-lipusto** *s.*

sanalleen *adv.* sanasta sanaan, tarkalleen, kirjaimellisesti. | Hänen lausuntoaan ei pidä käsittää aivan s.

sanalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** *poss. harv.* S:sia ja sanattomia lauluja. **2.** sanalla t. sanoilla ilmaistu, sanoilla (puheena, kirjoituksena) tapahtuva, sanoista koostunut, sanoihin perustuva, sana-. | Käsite ja sen s. vastine. Ajatuksen, elämyksen s. ilmaiseminen. Kuvat s:sen esityksen selventäjänä. S. kuvaus, vastaus. Tiivis s. ilmaisu. Laskuopin s:set ja numeroesimerkit. Kaavan s. tulkinta. Ei viitsinyt s:sesti vastata, nyökkäsi vain. S:sesti [= sanoiltaan, kieliasultaan] valmis teksti. - - he eivät tyytyneet pelkkään s:seen kunnioitukseen AHO. — *Yhd.* suus. **3.** *harv.* sananmukainen. | S. käännös. Toistaa sitaatti s:sesti. **4.** *harv.* puhuva, puhekykyinen. | Oisi tuo [kultaneito] sorea neito, / kun oisi s:sena, / mielellisnä, kielellisnä KAL.

sana|luettelo *s.* systemaattisesti, tav. aakkosellisesti järjestetty jnk kielen, murteen tms. sanojen (suppeahko) luettelo; vars. tieteelliseen julkaisuun liittyvä sanojen (t. nimitysten) aakkosellinen hakemisto; vrt. sanasto, glossaario, vokabulaari, sanakirja. | S:luettelossa ei useinkaan mainita edes sanojen merkitystä. Saksan kielen oppikirjan lopussa oleva s. käännöksineen. **-luku** *s.* sanojen lukumäärä. | Sähkeen s. **-luokk|a** *s. kiel.* ryhmiä, joihin sanat kieliopillisilta ominaisuuksiltaan jaetaan. | Taivutusta silmällä pitäen suomensukuisten kielten sanat on totuttu jakamaan kolmeen suureen s:aan, nim. nomineihin, verbeihin ja partikkeleihin, mutta tavallisimmin erotetaan, lähinnä sanojen tehtävän ja merkityksen mukaan, yhdeksän s:aa: substantiivit, adjektiivit, lukusanat, pronominit, verbit, adverbit, prepositiot ja postpositiot, konjunktiot sekä interjektiot. S:ien rajat eivät läheskään aina ole selvät. **-luokkajako** *s. kiel.* sanojen jako sanaluokkiin. **-lyhennys** *s.* par. sananlyhennys. **-maalailu** *s.* Runo, jossa esiintyy tunteilevaa s:a. **-maantiede** *s. kiel.* = sanastomaantiede. **-maksu** *s.* Tavallisen sähkeen s. on nyt 20 mk. **-merkki** *s. kiel.* kokonaista sanaa tarkoittava kirjoitusmerkki; vrt. ideogrammi. | Suurimmissa kiinan sanakirjoissa on n. 50.000 s:ä. Myöhemmässä hieroglyfikirjoituksessa on s:en ohella myös tavu- ja äännemerkkejä. **-mielikuva, -mielle** *s. psyk.* sanan aiheuttama mielle. **-muodollinen** *a.* **-muo|to** *s.* **1.** määräasuinen muoto, jossa jk kielellinen (vars. kirjoitettu) ilmaus on esitetty. | Lain, sopimuksen, määräyksen s. Sähkeen, kirjeen, puheen, uutisen s. Selvään s:toon puettu ohje. Raamatun s:don mukainen sitaatti. Suomennos noudattaa Runebergin alkutekstin s:toa. Pyöristet-

ty, kohtelias s. [Ruokottomuus] tuli sekin erinomaisen sirosti ja hienossa maailmanrannan s:dossa SILL. 2. *kiel.* par. sananmuoto. **-musiikki** *s.* sanojen äänteellisiin ominaisuuksiin sekä rytmillisiin ja melodisiin suhteisiin perustuva kielen (musiikkia muistuttava) sointuisuus. | Säkeiden tumma s. Kääntäjän ei ole onnistunut tulkita alkutekstin s:a. **-mykkyys** *omin. psyk.* < seur.; *syn.* motorinen afasia. **-mykkä** *a.* ja *s.* henkilöstä, joka on puhe-elimistöltään normaali, mutta aivotaudin t. -vamman takia puhekyvytön t. puhevikainen. **-mylly** *s. kuv.* Se eukko on oikea s., puhua pärpättää yhtenään. Kalevala muuttui - - [kouluopetuksessa] jonkinlaiseksi s:ksi, jonka tuotteista meitä kehotettiin täydentämään kielellistä varastoamme KOSKENN. **-määrä** *s.* Me käytämme aktiivisesti vain osaa tuntemastamme äidinkielen s:stä.

sanan|alainen *a.*, vars. *kansanr.* juorun, pahansuopien puheiden kohteeksi joutunut, paneteltu, parjattu. | S. miniä, orpo. Mistä tunnen huolellisen, / arvoan s:alaisen? KANT. **-alkui|nen** *a. kiel.* sanan alussa oleva;)(sananloppuinen. | S. äänne. S:set konsonanttiyhtymät ovat useille murteillemme vieraat.

sana|nen[63] *dem.s.* **1.** lyhyt sana, pikku sana, vähäinen sana. | Interjektiot ja muut partikkeleihin kuuluvat s:set. Kansankielen s:sia. Kuule sitten vielä yksi s. KIVI. Ei ihmisen pitäisi päästellä s:siaan miten sattuu HAANPÄÄ. — *Yhd.* tervehdyss. **2.** muutama sana, pari sanaa; lyhyt maininta t. esitys. | Lausua, mainita s. jstak asiasta. Vaihtoivat keskenään s:sen. S. teoksen synnystä. Aluksi s. johdannoksi. "Joo tuota", sängyssä venyvä Sika-Santerikin sanoi s:sen akkojen latinan sekaan TOPPILA. — *Yhd.* alku-, loppus.

sanan|harjoitus *s.* Jumalan sanan lukeminen, kuuleminen ja selittäminen, sananviljely; us. = hartaustilaisuus. | Elävää, voimakasta s:harjoitusta. Kaikilla tahoilla kokoontui uskovaisia yhteiseen s:harjoitukseen. Poistui kesken s:harjoituksen. **-harjoitustilaisuus** *s.* hartaustilaisuus. | Harras, kotoinen s. **-harkka** *s.* tav:mmin sanaharkka. **-heitto** *s.* **1.** *kiel.* lauseen (t. lauseyhdistyksen) yhden t. useamman sanan (t. kokonaisen lauseenkin) ilmaisematta jättäminen, kun ajatus selviää muutenkin. **2.** (viimeksi t. äkkiä, odottamatta) sanottu, us. sukkela t. letkauttava sana, sanonta t. huomautus. | Luonteva, yllättävä s.

sananiekka *s. harv.* taitava- t. nokkelapuheinen, sanantaitava henkilö; sanaseppä. | Se mies oli verraton s.

sanan|jako *s.* sanan jakaminen kirjoitus- t. painotekstissä kahdelle riville; tämän jakamisen tulos; *harv.* itse jakokohdasta. | Virheellisiä s:jakoja esiintyy vieraskielisessä tekstissä valitettavan usein. Painetuissa otsikoissa pyritään välttämään s:jakoja. Tähän paikkaan tulee s. **-jalka** *s.* = sanajalka. **-joh|to** *s. kiel.* **1.** johdannaisten muodostaminen sanasta. | S:dossa espanja on erittäin joustava. **2.** sanan synty t. sen selvitys, etymologia. | Epätodennäköinen s. **-julistaj|a** *s.* Jumalan sanan julistaja, hengellinen puhuja, saarnaaja, pappi. | Voimallinen, etevä s. Diakonit s:ina. Maallikkokin voi toimia s:ana. — Pakinatyylissä muustakin puhujasta. | Politiikan alalla tapaa s:ina monia sellaisiakin, joilla ei ole siihen mitään lahjoja. **-julistus** *s.* Jumalan sanan julistaminen; hengellinen puhe, saarna. | Kristillinen s. Vapaa, yleinen s. Luterilaisessa kirkossa s. on pappien tärkeimpänä työnä. Hartaina kuunneltiin selkeätä s:ta. Keskustelunkin muodossa voi s:ta harjoittaa. — Pakinatyylissä muustakin puheesta. | Kiihottavaa valtiollista s:ta. **-juuri** *s.* = sanajuuri.

sanankeruu *s.* (jnk kielen, murteen tms.) sanaston keruu(työ). | Järjestelmällinen murteidemme s. **-matka** *s.* **-työ** *s.*

sanan|keräily *s.* = sanankeruu. **-kerääjä** *s.* **-kuulij|a** *s.* Jumalan sanan kuulija, saarnan t. hengellisen puheen kuuntelija. | Harras, tarkkaavainen s. "Rakkaat s:ani!" aloitti pappi. S:oita kerääntyi kirkkoon naapuripitäjistäkin. — Pakinatyylissä muunkin puheen kuuntelijasta. | Poliittiseen valistustilaisuuteen kokoontuneet s:at. **-kuulo** *s. heng.* Käydä ahkerasti s:ssa 'Jumalan sanaa kuulemassa'. S:on saapunut seurakunta. **-kylvö** *s. kuv.* S., joka jäi mieliin itämään. Hyvä paimen armollinen, / siunaa s:äs VK. **-käyttäjä** s. Taitava s. Otto Manninen. **-käyt|tö** *s.* kielenkäyttö, kieli, puhe, puhe-, kirjoitustapa. | Tavallinen, tuttavallinen s. Kevyt, vaivaton s. Sopimatonta s:töä. Tilintarkastajain s. oli ankaraa. Runokielen s:ön erikoisuudet. S:ön mestari. **-käänne** *s.* = sanakäänne.

sananlasku *s.* kiinteä, us. muodoltaan rytmikäs ja sisällykseltään kuvallinen lausuma, joka ilmaisee jnk yleisesti hyväksytyn, kokemuksen tietä opitun totuuden ja on (ollut) yleisesti (vars. suullisessa) käytössä; vrt. sananparsi, ajatelma. | S:t kuuluvat opetusrunouteen. Opettavainen, leikillinen s. Kansa säilyttää s:issa elämänviisautensa läpi vuosisatojen. S. sanoo: Ei luutonta lihaa, ei päätöntä kalaa. **-julkaisu** *s.* Lönnrotin laaja s. **-kirja** *s.* tav.: vanhoista itämaisista sananlaskukokoelmista koottu Vanhan testamentin opetuskirja, Sananlaskut. | S:an sisältyvät pääosina ns. »Salomon sananlaskut» ja »Viisauden sanoja». **-kokoelma** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* S. sanonta. **-runous** *s.* Suomalainen s. **-tutkimus** *s.*

sanan|lennätin *s. vanh.* lennätin (2). **-lennättäjä** *s.* pikalähetti, kuriiri. | Täyttä laukkaa ratsastava s. **-lop|pu** *s.* Johto- ja taivutuspäätteet, liitännäispartikkelit ym. s:ut. Deklinaatio-sanan epäsuomalainen s. Puhua epäselvästi niellen s:ut. **-loppui|nen** *a. kiel.* sanan lopussa oleva;)(sananalkuinen. | S. vokaali. **-luku** *s.* Jumalan sanan luku, raamatunluku. | S:a ja rukousta. **-lyhenny|s** *s.* vrt. lyhennys 2. | Totunnainen, vakiintunut s. Sanomalehtien ilmoitusosastossa esiintyy runsaasti tilapäisiä s:ksiä. Nykyaikainen runotyyli ei juuri suosi s:ksiä. **-mahti** *s.* Esi-isien väkevä s. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** tarkoin jnk esityksen sanamuotoa vastaava, sanasanainen, tarkka. | Sitaatti on toisen esityksestä s:sesti lainattu kohta. S. ulkoluku. **2.** tarkoin sanan t. sanojen merkitystä vastaava; täysin sitä vas-

taava, mitä on sanottu t. sanotaan; kirjaimellinen; suoranainen. | S. suomennos. Lainkohdan s. tulkinta. Ruotsin syndaflod 'vedenpaisumus' olisi s:sesti käännettynä 'syntitulva'. Noudattaa käskyä s:sesti. Liian s:sesti ymmärretty selitys. — Talot luhistuivat s:sesti sorakasoiksi. Auto s:sesti lensi tiepuoleen. Yleisö s:sesti kiemurteli naurusta. Suurvalta oli s:sesti myynyt pienemmät liittolaisensa. **-muodostu|s** *s.* Johtopäätteen avulla tapahtuva s. Tilapäisiä s:ksia. **-muoto** *s.* **1.** *kiel.* sanan taivutusmuoto. **2.** par. sanamuoto (1). **-palvelija** *s. heng.* sananjulistaja, pappi, hengellinen puhuja. | Tunnollinen, esimerkiksi kelpaava s. **-palvelus** *s. heng.* Jumalan sanan julistaminen ja opettaminen; saarna, hengellinen puhe. | Kirkon piirissä tapahtuva s. **-parrelli|nen** *a.* -sesti *adv.* sananparreksi tullut. | Suomalaisten s. tyyneys. **-par|si** *s.* lause-, puheenparsi; *erik.* sananlaskujen ja puheenparsien yhteisnimitys. | On tullut pysyväksi s:reksi puhua »eläimellisestä raakuudesta». S:reksi kiteytynyt sukkeluus. Lönnrotin suorastaan s:reksi tullut vaatimattomuus. S. on sananlaskun soveltamista tiettyyn erikoistapaukseen. »Itte vaan, sano hämäläinen» on maakunnalle luonteenomainen s. Kerätä s:sia. **-parsikokoelma** *s.* Karjalasta kerätty s. **-parsisto** *koll.s.* Suomen kansan runsas, omalaatuinen s. **-puhumat|on** *a.* Istua s:tomana. Jakke heittäysi - - s:tomaksi PÄIVÄR. **-pää** *s.* Saada s:stä kiinni 'päästä puheen alkuun'. **-rieska** *s.* **1.** *leik.* sanasta, puheesta hengenravintona. | Puoluekokouksessa näkyy s. valuneen vuolaana. **2.** *harv.* Jumalan sana, hengellinen puhe, saarna. | Saada s:a sielulleen. **-saatanta** *s.* viestin, sanoman vieminen t. tuominen. | Juosta s:an naapurikylään. **-saattaj|a** *s.* sananviejä, -tuoja, viestin viejä t. tuoja, lähetti, airut, kuriiri. | Lähettää s:at matkaan. Postia kuljetettiin s:ien mukana. Jumalien s. Hermes. Apostolit, Jumalan rakkaudenviestin s:at. Korppia pidetään kuoleman ja onnettomuuden s:ana. — *Leik.* Hallituksen s. 'pää-äänenkannattaja'. **-saivarrus** *s.* = seur. **-saivartelu** *s.* jnk asian pikkumaisen kriitillinen analysointi, turhantarkkuus, hiuksenhalonta. | Turhanpäiväistä, joutavaa s:a. Skolastinen filosofia oli suureksi osaksi pelkkää s:a.

sanansa|pitävä *a.* (tav. ⌒) -pitävyys *omin.* lupauksensa pitävä, sanassaan, lupauksessaan pysyvä. | S., rehti mies. **-syöjä** *s.* lupauksensa rikkoja. | Suomalainen ei ole s:n huonossa maineessa.

sanan|selittäjä *s.* **1.** *kiel.* sananselityksen esittäjä t. tekijä. | Suomen kielen s:selittäjät. **2.** Jumalan sanan selittäjä, hengellinen puhuja, saarnaaja, pappi. | Voimallinen s. **-selity|s** *s.* **1.** vars. *kiel.* sanan merkityksen, muodon, johdon, kehityksen, synnyn, alkuperän tms. selitys; etymologia. | Pari suomen kieltä koskevaa s:stä. »Sampoa» käsittelevät s:kset. Teoksen loppuun on liitetty tarpeellisia asia- ja s:ksiä. **2.** raamatunselitys, hengellinen puhe, saarna. | Kuunnella s:stä. Kolportööri saapui kylään s:ksiä pitämään. **-selitysoppi, -selitystiede** *s. kiel.* = etymologia 1. **-sepittely** *s.* S:ä ahkerasti harrastanut Volmari Kilpinen. **-sepittäjä** *s.* Taitava, ansioitunut s. **-seppä** *s.* = ed.; vrt. sanaseppä. **-sija** *s.* myös ⌒. **1.** sananvalta, puhevalta, määräysvalta, puheenvuoro, sanominen. | Äidillä on suuri s. kotitalouskysymyksissä. Uskonto pyrki saamaan s:a valtiollisessakin elämässä. Eihän tässä ole kellään muulla s:a, Annahan se komentaa ja määräilee PÄIVÄR. **2.** ed:stä erikoistuneena: moittivan huomautuksen, moitteen syy t. aihe. | Sen miehen työssä ei ole s:a. Heti tarraudutaan kiinni, jos s:a havaitaan. **-sisäinen** *a. kiel.* sanan sisällä oleva. | S. soinniton klusiili. S. äänneilmiö. **-sutkau|s** *s.* (esim. keskusteltaessa t. jnk tilanteen johdosta syntynyt) nokkela, tav. lyhyt ilmaus; sukkeluus, kokkapuhe, kompa; sanaleikki, -sutkaus; vitsi. | Leikkisä, eloisa, näppärä, rento, kansanomainen, pureva s. Höystää puhettaan sattuvilla s:ksilla. S:kset lentelivät miesjoukosta toiseen. **-syöjä** *s.* lupauksen rikkoja. | Senkin s., kun et pidä lupaustasi. **-taitaja** *s.* Suuri s. Eino Leino. **-taitava** *a.* taitava-, sattuva-, nokkelasanainen, -puheinen. | S. kansanmies. **-taito** *s. harv.* - - kuitenkin on s. [= lukutaito] kristillisen kansalaisen välttämätön velvollisuus KIVI. **-taivutus** *s. kiel.* = taivutus, fleksio. **-ta|pa** *s.* sanonta, sanonta-, puhe-, lausetapa, puheenparsi. | Omintakeinen, asiallinen, kansanomainen, ilmeikäs, kuvallinen s. Hämäläinen s. Tulla s:vaksi. **-toisto** *s.* saman sanan t. samojen sanojen toistaminen. | S. voi olla tyylikeino, mutta normaalityylissä usein myös tyylivirhe. **-tuoja** *s.* sanoman, viestin, ilmoituksen, tiedon (perille) tuoja, sanansaattaja. | Kuninkaan, esimiehen s. Kiuru, kevään s. Kuoleman s. **-tutkimus** *s. kiel.* sanaston historiaa, vars. sen uusimpia ajanjaksoja käsittelevä kielitieteen haara. **-tutkistelu** *s. heng.* Jumalan sanan, Raamatun tutkiminen; hartaustilaisuus.

sanan|vaihto *s.* **1.** (tav. lyhyehkö) keskustelu, (muutamien) vuorosanojen vaihto. | Lyhyt, vilkas, eloisa, nokkela, leppoisa s. Kahdenkeskinen s. Näytelmän koomillinen s. Tyttöjen kesken syntyi hätäinen s. Lakialoite herätti laajan s:vaihdon. Usein olemme jo ensi tanssin aikana - - päässeet vilkkaaseen s:vaihtoon AHO. Oli somaa kuulla joskus hänen ja isännän välistä kisailevaa s:vaihtoa SILL. — *Erik.* kirjallinen mielipiteiden vaihto. | Diplomaattinen s. Snellmanin »Saima» vilkastutti huomattavasti julkista s:vaihtoa. **2.** väittely, (sana)kiista, sanasota. | Kuului kiivasta s:vaihtoa. Joutua terävään, tiukkaan s:vaihtoon. **-valin|ta** *s.* Huolellinen s. Runomuodon edellyttämä ankara s. Kirjailija, jonka s:nassa on havaittavissa kuvailevien verbien suosimista. **-valta** *s.* **1.** määräys-, käsky-, ratkaisuvalta; valta. | Valtioneuvostolla on lopullinen s. sille kuuluvissa asioissa. Isännällä on täysi s. talossaan. Keisari vaati ratkaisevaa s:a kirkonkin asioissa. Ulkomaisen pääoman painava s. maamme talouselämässä. — *Kuv.* Syksyllä oli nyt s. luonnossa. **2.** puhe-, äänivalta, lausunto-oikeus. | Kokouksessa on kaikilla yhtäläinen s. Asianosaisilla on kirjallinen s. juttua käsiteltäessä. **3.** *harv.* sanan-, puheenvuoro. | Antaa kumppanilleen kes-

kustelussa s. Mutta vielä on eräällä [valtiopäivä]puhujalla käyttämättä tämänpäiväinen s. AHO. -vapau|s s. oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä, lausuntovapaus. | Suomessa vallitsee täydellinen s. Pitää s:tta kunniassa. Rajoittaa, vainota, sortaa s:tta. Käyttää väärin s:tta. -vartalo s. *kiel.* sanan tunnukseton vartalo, sanavartalo. | Pelkkä, itsenäinen s. Yksi-, kaksitavuinen s. -viejä s. sanansaattaja. | S. kuljettamassa hallitsijan käskyjä. Lähettää s:t matkaan. -vienti s. sanansaatanta. | Lapsi pantiin s:in. -viljelijä s. vrt. seur. -viljely s. Jumalan sanan käyttö, vars. sen lukeminen ja kuuleminen. | S. ja rukous voi tapahtua yksinäisyydessäkin. Tuntea haluttomuutta s:yn. -voima s. Pappi saarnasi koko s:llaan syntiä vastaan. Kumpikaan väittelijä ei s:a säästänyt. -vuoro s. puheenvuoro; suunvuoro. | Puheenjohtajalla on nyt s. Saada, ottaa s. Antaa, jättää, luovuttaa s. jklle. Käyttää s:a. Sallitaanko minulle s.? KIVI. -väli s. kirjoitus- ja painotekstissä sanojen väliin jätetty tyhjä tila. | Tasaiset s:t. -väänne s. 1. vääristelty sanakäänne. | Viisastelijat yrittävät s:teillä todistaa väärän asian oikeaksi. 2. *harv.* sanaharkka, kinastelu, kiista. | Ainoakaan päivä ei mennyt ilman s:nettä, joskus riideltiin SILL. -väännö|s s. Slangin sanastoon kuuluvat koti- ja ulkomaispohjaiset s:kset.

sana|näppäryys s. Lastenlaulujen sukkela s. **-opilli|nen** *a. kiel.* sanaoppia koskeva, sanaoppiin kuuluva t. liittyvä. | Sukukielten väliset s:set yhtäläisyydet. S:sia huomioita. **-oppi** s. *kiel.* **1.** kielen sanoja, niiden muotoa ja merkitystä (esim. deskriptiivisesti t. historiallisesti) käsittelevä kieliopin osa. | Suomen kielen s:a koskeva tutkimus. **2.** = muoto-oppi. **-ottelu** s. Syntyi kiivas s. **-paatos** s. Runossa on onttoa s:ta. **-paino** s. *kiel.* se paino, jolla sanan tavut toisiinsa verrattuina ääntyvät, vars. sanan pääpaino; vrt. lausepaino. | Venäjän kielessä s. usein siirtyy eri taivutusmuodoissa tavulta toiselle. Hengelliset puhujat sijoittavat usein s:n väärin. **-paisutus** s. Mahtipontista s:ta saattaa käyttää koomillisena tehokeinona. **-pari** s. Yhden äänteen osalta toisistaan poikkeava s. raakile ~ raakila. Synonyyminen s. **-pat|to** s. ja *a.* lupauksensa rikkoja, sanansa syöjä. | - - te saatte viskata minut virtaan, niin kuin s:on KALLAS. **-pattoi|nen** *a.* -suus *omin.* vrt. ed. | S. kosija. **-pattous** s. sanapattoisuus. | Ihmisten petos ja s. **-perhe** s. *kiel.* etymologisesti toisilleen sukua olevien sanojen ryhmä, sanue, sanapesye, -pesä. | Omaperäinen s. Uralilainen, indo-eurooppalainen s. Samaan s:eseen kuuluvat muodot. **-pesye, -pesä** s. = ed. | Onomatopoieettista alkuperää oleva s. **-pila** s. sanojen äänneasuun perustuva pila, sanavitsi, sanaleikki. **-puku** s. *kuv.* kieliasu. | Murhenäytelmän arvokas s. Oppineeseen s:un verhottu määritelmä. **-rieska** s. = sananrieska. **-rikas** *a.* → runsassanainen, sanakas. **-rikkau|s** s. Kielemme s:det. **-ristikko** s. ristisana-arvoitus, -tehtävä; myös se ruudukko, johon kirjaimet tehtävää ratkaistaessa merkitään. **-ryhmä** s. Etymologisesti yhteen kuuluvien ilmausten muodostama s. Latojalta huomaamatta jäänyt käsikirjoituksen s. Samaan lauseeseen kuuluva s. **-ryöppy** s. Kiivas, kiukkuinen s. Propagandan s. Syytää s. vasten toisen kasvoja. **-saivartelu** s. = sanansaivartelu. **-sanai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* sanasta sanaan esitetty t. tehty; sananmukainen, tarkka, kirjaimellinen. | Vieraskielisen tekstin s. käännös. Sitaatti on aina esitettävä s:sesti. **-sanalli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = ed. **-sankari** s. kerskuja, sanoilla, puheilla mahtailija. | Äskeiset suurisuiset s:t pötkivät kiireen vilkkaa tiehensä. **-sarja** s. Pitkä s. Runon rytmilliset s:t. Tunnesävyn hienostumista ilmentävä s.: lemu — haju — tuoksu — aromi. **-selitys** s. par. sananselitys. **-seppo** s. = sanaseppä. | Etevä s:mme Artturi Kannisto ehdotti »elävien kuvien» sijaan »elokuvat». **-seppyys** s. (uudis)-sanojen sepittely. | Suomen nuoren kirjakielen piirissä jatkuu vireä s. yhä. **-sep|pä** s. **1.** uudissanojen t. -sanan sepittäjä. | Lönnrot s:pänä. **2.** taitava sanankäyttäjä, etevä puhuja t. kirjoittaja. | Sukkela s. Oivalliset kansankielen s:ät osaavat sulavasti liittää sanan toiseen.

sanasill|a, -e *adv.* Olla s. 'olla puheissa, keskustelussa, us. kiistelyssä, väittelyssä'. Antautua, joutua s:e jkn kanssa.

sana|sisällys s. Laulun s. ja sävelmä. **-sisältö** s. = ed. **-sokea** *a.* ja s. *psyk.* henkilöstä, joka on näköelimiltään normaali, mutta aivosairauden t. -vamman vuoksi kykenemätön tajuamaan ja lukemaan kirjoitusta. **-sokeus** s. *psyk.* vrt. ed.; *syn.* aleksia, optinen agnosia. **-so|ta** s. (kiivas) väittely, kiista, riita, sanaharkka. | Kireä, kiivas, ankara s. Joutua s:taan. Hänen kanssaan ei kannata ruveta s:taan. S:dassa häviää se, joka suuttuu. **-sotasill|a, -e** *adv.* Olla s. 'väitellä, kiistellä, riidellä'. Mennä joutua s:e jkn kanssa.

sanast|aa[2] *v.*, vars. *kiel.* **1.** poimia sanoja (erillisinä t. lauseyhteyksineen) painotuotteista t. käsikirjoituksista määrätarkoitusta, esim. sanakirjatyötä varten. | Sanakirjaa varten s:etaan huomatuimmat kirjauutuudet. **2.** kerätä ja merkitä muistiin puhutun kielen sanastoa. | Eräiden Suomen pitäjien murteet on s:ettu järjestelmällisesti mahdollisimman tarkoin. Käsitepiireittäin s:aminen on osoittautunut tarkoituksenmukaisimmaksi.

sanastaja[10] *tek.* Kansankielen s.

sanasto[2] s. **1.** sanat, sanavarasto. | Äidinkielemme yleisin s. Murteen s. Itäsuomalaisen s. on tuntuvasti rikkaampi kuin länsisuomalaisen. Sen miehen s. ei ole virsikirjasta poimittu. — Lakimiesten, tekniikan s. 'terminologia'. **2.** aakkosellinen t. muuten systemaattinen sanaluettelo, vokabulaari; suppeahko sanakirja. | [Saksan kielen oppikirjan] lopussa on sekä kappaleittain järjestetty että aakkosellinen s. — Lakikielen s. Ruotsalais-suomalainen lääketieteen s. **3.** *yhd.* Ammatti-, auto-, kalastus-, kauppa-, keittiö-, käsityö-, liike-, maanviljelys-, meri-, metsä-, musiikki-, radio-, rakennus-, sotilas-, urheilu-, voimistelus.; lyhennys-, oppis.

sanasto|aines s. Kielen omaperäinen s. Murteen s:aineksen keruu. **-julkaisu** s. S:ja suomalais-ugrilaisista kielistä. **-kokoelma** s. **-komitea** s.

Teknikkojen s:an on kutsuttu kielimiehiä asiantuntijoiksi.

sanastolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** sanastoon kuuluva, sanastoa koskeva, sanasto-. | Teoksen runsas s. aines. S:set yhtäläisyydet. S:sesti aitoa murretekstiä. **2.** *poss.* S. ranskan kielen oppikirja 'kirja, jossa on sanasto'.

sanasto|maantiede *s. kiel.* kielimaantieteen osa, joka käsittelee sanaston maantieteellistä leviämistä ja levinneisyyttä, sanamaantiede. **-maantieteellinen** *a.* S. kartasto. **-muistiinpano** *s.* Tehdä s:ja kansankielestä.

sanaston|keruu *s.* Murteista suoritettu s. **-kerääjä** *s.* **-tutkimus** *s.*

sanastus[64] *teonn.* < sanastaa. **-matka** *s.* **-menetelmä** *s.* **-työ** *s.* Järjestelmällisesti suoritettu s.

sana|sukkela *a.* par. sukkelasanainen. **-sukkeluu|s** *s.* Ranskalaisten älykäs s. S:ksille rakentuva komiikka. **-sutka, -sutkaus** *s.* = sanansutkaus. **-säkki** *s. kuv.* Avata s:nsä 'ruveta puhumaan'. **-tai|de** *s.* taide, joka käyttää (kirjoitettua t. puhuttua) kieltä ilmaisuvälineenään (runous, kaunokirjallisuus, puhetaito). | Kertova, lyyrillinen, draamallinen s. Esittävä s. Romaani, joka on suurta s:detta. Metafora s:teen tyylikeinona. S:teen mestari. Juhani Ahon s. **-taiteelli|nen** *a.* vrt. ed. | S:set ilmaisukeinot. **-taiteilija** *s.* S:ksikin on synnyttävä. **-taituri** *s.* Luther oli runoilijana suuri s. **-taituruus** *s.* Koreileva s. ei vielä ole runoutta. **-tark|ka** *a.* -asti *adv.* par. sananmukainen, sanasanainen, kirjaimellinen, tarkka. **-tiedustelu** *s.* Sanakirjasäätiö lähettää vakituisille avustajilleen s:ja. **-tieto** *s.* **1.** sanaa t. sanoja koskeva tieto. | Kokoelma sisältää yli 10.000 s:a vanhan kirjasuomen alalta. **2.** sanallinen, kirjallinen tieto. | Oppilaille ei ole tarjottava pelkkää s:a, vaan myös käytännön taitoja.

sanat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** sanoja vailla oleva. | S. laulu. S. näytelmä eli pantomiimi. — S. huokaus. Vaihtoivat s:toman katseen. Maiseman kauneus puhui omaa s:onta kieltään. **2.** sanoin ilmaisematon, lausumaton, hiljainen, äänetön. | Hänen katseestaan kuvastui s. kysymys. S. lupaus, sopimus. Syventyi s:tomiin mietteisiin. Hän viipyi yhä vuoteellaan, s:onten ajatusten tiivistyessä arvaamattoman vahvaksi tunnelmaksi SILL. — S. ihailu, kaiho, toivo. S. kauhu, kärsimys, murhe, tuska. S. suru vallitsi talossa. **3.** sanaakaan virkkamaton, vaiti oleva, puhumaton, äänetön, hiiskumaton, mykkä, hiljainen. | Istua s:tomana. Tuijottivat s:tomina toisiinsa. Hämmästyksestä s:tomana. S:onna hän söi ateriansa. Jopa meni akkojen suu s:tomaksi! - - yö on sankea, s. *JYLHÄ.

sanatorio[3] *s.* parantola.

sana|tulva *s.* Naisväen vuolas, loppumaton s. Hillitön s. ryöpsähti tulijaa vastaan. Puhjeta s:tulvaan. Puhuja oli tukehtua omaan s:tulvaansa. Keskeyttää jkn s. **-tutkimus** *s. kiel.* sanaston tutkiminen; sen tulos. | S. on tavallaan kulttuurihistorian osa. Uralilaisia kieliä käsittelevä vertaileva s. **-tyyppi** *s. kiel.* Lainasana on usein liittynyt johonkin oman kielen s:in. **-valm|is** *a.* -iisti *adv.* -ius, (harv.) -eus *omin.* nopeasti sattuvan vastauksen keksivä, nokkelasanainen t. -puheinen. | Suulas ja aina s. torikauppias. S. savolainen vastaa kompaan vielä iskevämmällä. S. ja pirteä pakinatyyli. Lakimieheltä kysytään s:iutta. Tuo oli sitä miesten seurassa opittua s:eutta SILL. **-valta** *s. harv.* sananvalta. **-vapaus** *s.* = sananvapaus. **-varasto** *s.*, vars. *kiel.* jnk kielen, murteen t. yksityisen henkilön, teoksen tms. (kaikki) sanat, (koko) sanasto. | Esperanton s:n pohjana on kaikkien kulttuurikielien yhteinen aines. Kielen s. vaihtelee eri kehityskausina. Tavallisesti käyttämämme ns. aktiivisen s:n lisäksi jokaisella on myös passiivinen s., sellaiset sanat, jotka tunnetaan ja ymmärretään, mutta joita ei juuri käytetä. Lapsen s:n asteittainen karttuminen. Muinaisrunojemme s:ssa on selviä länsisuomalaisia piirteitä. **-var|at** *s. mon.*, vars. *kiel.* Lönnrot rikastutti länsisuomalaispohjaista kirjakieltämme itämurteiden s:oilla. Kansankielen s:ojen keruu. **-vartalo** *s.* = sananvartalo. **-vastine** *s.* Käsite ja sen s. Vierasperäiselle nimitykselle keksitty omakielinen s. **-velka** *s. kuv.* Hän ei jää toiselle s:a(n) 'ei jää väittelyssä tms. alakynteen, pystyy antamaan sanan sanasta'. **-vertailu** *s. kiel.* **-virta** *s. kuv.* Vuolas s. valui puhujan huulilta. **-vuolau|s** *s.* Volter Kilven tyylille ominainen s. Aitosavolaista s:tta. **-vuoro** *s.* = sananvuoro. **-yhdistys** *s. kiel.* kahden t. useammankin sanan muodostama (vars. enemmän tai vähemmän tilapäinen) yhdyssana; us. myös = seur. **-yhtymä** *s. kiel.* = sanaliitto. | Syntaktinen s. **-yhtäläisyy|s** *s.* Suomen lounaismurteiden ja viron kielen välillä on suuri määrä s:ksiä. Satunnaiset s:det eivät kelpaa kielitieteellisiksi todistimiksi.

sandaal|i[6] *s.* jalkine, jossa on ainoastaan (tav. koroton) antura ja sitä jalkaan kiinnittävät hihnat; vrt. sannikas. | Muinaisitämaiset kansat käyttivät miltei yksinomaan s:eja.

sandarakki[4*] *s.* Afrikassa kasvavan Callitris-havupuun kellervä, hauras pihka, jota käytetään mm. maaliaineiden, kittien ja suitsukkeiden valmistukseen.

sandeli- → santeli-.

sandhi[4] *s. kiel.* sanojen yhteen lausuminen yhdenjaksoisessa puheessa; puheen peräkkäisten sanojen alku- ja loppuäänteiden lausefoneettiset muutokset.

sandwich[7] [sän(d)uitš] *s.* kahdesta ohuesta (vehnä)leipäviipaleesta ja niiden väliin asetetuista leikkeleistä t. vihanneksista tehty kaksoisvoileipä; us. muukin pieni päällystetty voileipä, esim. alkupala. | Tarjoiltiin s:eja ja teetä.

sane[78] *s. kiel.* puheen t. kirjoituksen pienin erillinen merkityksekäs osa; sana sellaisena (perusmuodossaan t. taivutettuna) kuin se puheessa t. kirjoituksessa kulloinkin esiintyy; *syn.* vaihe, vokaabeli. | Virkkeessä "Hiljaa hiljaa, muuten käy huonosti" on viisi s:tta.

saneen|alkuinen, -loppuinen, -sisäinen *a. kiel.* = sananalkuinen, -loppuinen, -sisäinen.

saneera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* tervehdyttää, parantaa, saattaa terveelle pohjalle, korjata (perusteellisesti). | Hallitus ei pysty s:amaan maan raha-asioita. Vanha asuintalo s:ttiin. Slummikorttelien s:us.

saneliitto *s. kiel.* = sanaliitto.

sanelija[14] *tek.* < seur. | Viestin s. ja vastaanottaja. Rauhanehtojen todellinen s. oli Englanti.

sanel|la[28] *v.* lausua t. lukea harvakseen, us. sana sanalta t. lyhyinä jaksoina. **1. a.** sanella jklle jtak kirjoitettavaksi, muistiin merkittäväksi (t. kuultavaksi). | Johtaja s:ee kirjettä sihteerilleen. Alimmilla luokilla opettaja s:ee oppilaille oikeinkirjoitusharjoituksia. S. salakirjoitusviesti kirjaimittain. Käsky s:tiin puhelimitse. — S. vastalause pöytäkirjaan. **b.** ed:stä kehittyneessä erikoismerk:ssä: määrätä, vaikuttaa ratkaisevasti (us. yksipuolisesti); us. par.: aiheuttaa. | Voittaja s:ee voitetulle rauhanehdot. S. päätös esimiesaseman nojalla. — Hallituksen kannan on s:lut halu miellyttää vasemmistoa. **2.** lausuilla, jutella, puhella, puhua; sanoa; kertoa. | Ukko alkoi hiljaisella äänellä s.: - -. Pöytänaapurukset s:ivat toisilleen kohteliaisuuksia. Matkalle lähtijä s:i hyvästejä sukulaisilleen. Tuossa lieto Lemminkäinen / itse lausui ja s:i KAL. - - jos emon tuskat - - kuvailla taitaisit - -, niin näin et s:is KIVI. - - s. Dunckerista / hän alkaa, töistä urhojen *CAJ.

sanelma[13] *s.* lauselma, sanonta; sanat, vuorosana. | Kansankielestä saatu s. Isäntä taas seisautti s:nsa [= keskeytti puheensa] MERIL.

sanelu[2] *teonn.* < sanella, vars. 1.a. | Kirjoittaa s:n mukaan. **-kirjoitu|s** *s.* sanelun mukaan suoritettu kirjoitus. | Oppikoulunkin ala-asteilla käytetään s:sta oikeinkirjoitusharjoituksena. Korjata oppilaiden s:ksia. **-koje, -kone** *s.* koje, joka tallentaa ja toistaa siihen puhutun puheen, parlografi, fonogafi, stenofoni.

sanelunmukai|nen *a.* -sesti *adv.* myös ⌒. | S:sta oikeinkirjoitusta.

sangalli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* < sanka. | S. kori, maitohinkki. S:set silmälasit.

sangat|on[67] *kar.a.* -tomasti *adv.* < sanka. | S. pärekori.

sangen *adv.* myönt. yhteyksissä perusasteisten a:ien (partis:ien) ja adv:ien määräyksenä; merk. joko lievästi vahvistava (painollisena) tai moderatiivinen (painottomana): hyvin, varsin. | S. hyvä, huono, suuri, painava, terävä. S. levoton, sairas, vieras, harvinainen. S. kaunis julkaisu. S. kiintoisa tilaisuus. S. pidättyväinen puheissaan. Tilanne oli s. toivoton. Sairas on s. heikkona. S. onnistunut juhla. Selitys tuntuu s. vakuuttavalta. Sillä Herra on suuri ja s. ylistettävä VT. — S. harvoin, äkkiä, nopeasti. S. kaukana. Vieras tuli s. varhain. Puhuu s. viisaasti. Hän oli s. mielissään. — *Harv.* v:n ohessa. | S. on, s. on sydäntäni / kiusannut Herra taivaan ELINA VAARA.

sangolli|nen[63] *s.* sangon täysi. | S. vettä, silppua, kaloja. Muutamalla s:sella saatiin tulipalon alku sammumaan.

sangota[38*] *v. harv.* ammentaa sangolla. | S. vettä kaivosta.

sangviinikko[2*] *s.* sangviininen henkilö.

sangviini|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vilkasluonteinen; iloinen, huoleton; vrt. flegmaattinen, koleerinen, melankolinen. | S. henkilö innostuu helposti, mutta harrastus ei kestä kauan. S. luonne.

sani[4] *s. murt.* saani; Lapissa nimenomaan korkea- ja viistokaplainen poronreki.

saniai|nen[63] *s.* S:set 'Filicinae, sanikkaisten kaaren suurin luokka'. Matala, mätästävä s. S:set ovat isolehtisiä ja niillä on lyhyt, useimmiten juurakkona kasvava varsi. Alvejuuri on yleisimpiä s:siamme. Tropiikin metsissä on puumaisiakin s:sia. — *Yhd.* kallio-, kampas.

saniais|kasvi *s.* S:kasvit 'Polypodiaceae, lajeiltaan runsain saniaisten heimo, sanajalkaiset'. Muinaisajan isokokoiset s:kasvit. **-kasvillisuu|s** *s.* Komeaa s:tta. **-korpi** *s. metsät.* runsaasti saniaisia kasvava korpi. **-laji** *s.* **-leh|to** *s. metsät.* saniaisia kasvava lehto. | Etelä-Suomen rehevät s:dot. **-mainen**[63] *kalt.a.* S. kasvi. — *S:sesti harv.* *mon.* = saniaiset. **-metsä** *s.* Kivihiilikauden s:ä. **-puu** *s.* Alsophila, puumaisia trooppisten ja subtrooppisten seutujen saniaisia. **-suku** *s.* **-tyyppi** *s. metsät.* metsätyyppi, jonka aluskasvillisuuden tunnusomaisina kasveina ovat saniaiset.

sanidiini[4] *s. min.* nuorissa vulkaanisissa kivilajeissa esiintyvä lasinkirkas maasälpä.

sanikkai|nen[63] *s.* S:set 'Pteridophyta, yksi kasvikunnan neljästä pääryhmästä l. kaaresta'. S:set kuuluvat putkilokasveihin niiden alimpana ryhmänä. S:sia ovat esim. lieko- ja kortekasvit, lahnanruohoiset, saniaiset ja siemensaniaiset.

saniteetti[4*] *s.* terveys; vars. yhd:ojen alkuosana: terveyden- t. sairaanhoitoon, lääkitsemiseen, lääkintäpalveluun liittyvä, lääkintä-. **-aliupseeri** *s. sot.* lääkintäaliupseeri. **-auto** *s.* sairasauto. **-esine** *s.* S:isiin luetaan mm. pesualtaat, WC:n istuimet ja toalettitarvikkeet. **-joukot** *s. mon.* *sot.* lääkintäjoukot. **-juna** *s.*, vars. *sot.* sairas-, sairaalajuna. **-koira** *s. sot.* lääkintätehtäviin, esim. haavoittuneiden etsintään koulutettu koira. **-laitos** *s.* lääkintälaitos. **-osasto** *s.* lääkintä-(t. eläinlääkintä)osasto. **-palvelu(s)** *s.*, vars. *sot.* lääkintäpalvelu(s). **-posliini** *s.* saniteettiesineisiin käytetty tiivis, kovaksi poltettu posliini; *koll.* posliinisista saniteettiesineistä. **-toimisto** *s. sot. vanh.* Divisioonan esikunnan s. **-varikko** *s. sot.* lääkintävarikko.

sanitäär|i[4] *s.*, vars. *sot.* lääkintäaliupseeri t. -sotamies, lääkintämies. | Koulutettuja s:eja. — Metsätyömaan työnjohtajan on oltava myös s.

1. **san|ka**[10*] *s.* **1.** kaarimainen, us. liikkuva kannike, kannin, kädensija, ripa. | Sangon, padan, kahvipannun s. Kopan, pyykkikorin, matkalaukun s. Kori riippui s:gastaan eukon käsikoukussa. — *Yhd.* korin-, laukun-, pannuns.; metalli-, muovi-, vitsas. **2.** jk muu kaaren muotoinen esine t. esineen osa. | Kukkaron suuta vahvistavat metalliset s:gat. Rysän s:gat eli kaaret. Ketunrautojen vastakkain iskeytyvät s:gat. Raitiovaunu saa käyttövirran ilmajohtoa pitkin liukuvan s:gan välityksellä. Hallitsijan kruunussa on yhteen taivutettujen s:kojen muodostama "katos". — Hevosen kaula on s:galla, s:gassa 'kaarella'. Hänellä on mainetta jo, joka vetää niskaa s:kaan [= kaarelle; so. tekee ylpeäksi] K.KAJANDER. — Erik. *mon. mets.* raudat, vars. ketun- t. sudenraudat. | Pyydystää kettuja s:goilla. Mutta pian parani Laurin jalka, s:kojen purema KIVI. **3.** *mus.* siirrettävä kaareva

putki, jonka avulla vaskipuhaltimen torven pituutta ja samalla viritystä voidaan vaihdella, byygeli. **4. a.** *mon.* silmälasien kehyksien, aisojen ja sillan yhteisnimitys. | Silmälasien sarveisaiheiset, mustat s:gat. Optikko sovittaa s:gat ja lasit. Sieltä hän s:kain yli katseensa työnti, silmäili Mattia AHO. **b.** silmälaseissa lasin reunasta korvan taakse kulkeva osa, aisa. | Silmälasien toinen s. **c.** *yhd.* Kulta-, messinki-, sarvis(:gat).

2. san|ka[10*] *a. kansanr. harv.* sankka, sankea; synkkä. | - - pimeässä Pohjolassa, / s:gassa Sariolassa KAL.

-sankai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Matala-, musta-, pienis.; kulta-, luu-, messinki-, rauta-, sarvis.

sanka|kori *s.* sangallinen kori. | Pieni maalattu s. Päreinen s. **-lappu** *s.* vrt. patalappu. | Kahvipannun s. **-lasit** *s. mon.* sangalliset, aisalliset silmälasit; vrt. nenälasit. **-mainen**[63] *kalt.a.* Maljakon s. kahva. **-puu** *s.* heinäpieleksen pystypuu.

sankar[52] *s. runok.* sankari. | Metsän poika tahdon olla, / s. jylhän kuusiston KIVI. — Vars. yhd:n alkuosana: s:joukko, -kunnia, -laulu, -mieli, -suku, -työ, -voima.

sankarau|ta *s.* **1.** *tekn.* sangan muotoinen, kaareva metallinen kiinnitin, kannatin t. tukilaite. | Mutteripäinen s. Poikkiparrut kiinnitetään puhelinpylväisiin s:doilla. Höyrykattilan tulipesän kattoa kannattavat ja tukevat s:dat. **2.** *mon. mets.* sangat.

sankar|i[52] *s.* **1.** urhoollinen, rohkea soturi; sotaisista t. muistakin urotöistään kuulu henkilö; urho, uros, heeros. | Voiton s. Kreikkalaisten taruston jumalat, puolijumalat ja s:it. Hävittäjälentäjä N.N., kymmenien ilmataistelujen s. Suomen talvisodan s:it. Kuuluisan s:in miekka. S:ien palvonta. Pikkupoika käyttäytyi kuin s. — *Yhd.* kansallis-, meri-, muinais-, olympia-, sota-, taru-, vapaus-, voitons. — *Erik.* **a.** sodassa omalla puolella kaatunut, sankarivainaja. | Isänmaan puolesta s:eina kaatuneet. S:ien muiston kunnioittaminen. **b.** henkilö, joka rohkeasti taistelee t. vaaraan antautuen kunnostautuu (korkean päämäärän puolesta). | Rohkea uskon s. Luther. Herran s. Rauhanaatteen s. Amundsen, etelänavan s. Työn s:it. Rohkeat merimiehet, merten s:it. **2. a.** kirjallisen tuotteen pää-, keskushenkilö. | Näytelmän, eepoksen, romaanin s. Elokuvan s. Kirjailija valitsi teoksiensa s:eiksi väkeviä ja suoraviivaisia luonteita. Satujen s:it. Kaskujen s. Eepillisen runon s. on usein passiivinen. Jänis Vemmelsääri, monien eläinsatujen s. — *Yhd.* romaani-, runo-, satus.; nimi-, pääs. **b.** yleisemmin: tekojensa t. ominaisuuksiensa vuoksi suurimman mielenkiinnon, juhlinnan, ihailun tms. kohteena oleva henkilö. | Kirjallisten salonkien juhlittu s. Päivän s:ia onniteltiin lämpimästi. Juhlan s:it. Tytön unelmien s. Hänen nuoruutensa s. Risto, poikajoukon suuri s. Miks' kadotin mä armaan kultasein? / Miks' kadotin mä s:ini, Tykon? KIVI. — *Yhd.* elokuva-, operettis.; mielis.; nimipäivä(n)-, päivän-, syntymäpäivä(n)s. **3.** *iron.*, vars. *ark.* ikävää, kiusallista t. naurettavaa huomiota herättävä henkilö; junkkari, hurjastelija. | Hälinöivät kadun s:it. Ryyppyseurojen s:it. Aika s.! Poliisi pani "kuolleen" ranteisiin käsiraudat ja lähti tavoittamaan toisia s:eita SILL. — *Yhd.* katu-, kortti-, luhti-, nais-, nyrkki-, puukko-, tohveli-, viinas.

sankari|aihe *s.* Historiallisia s:aiheita käsittelevä eepos. **-aiheinen** *a.* S. suomalainen muinaisruno. **-|aika** *s.* aikakausi, jolle sankariteot ovat ominaisia; sankaritarinoiden t. -runojen ylistämä (muinainen) ajanjakso. | Loistava, ihannoitu s. Kreikan muinaisesta s:ajasta kertovat mahtavat eepokset. Suomen suuri s., muinaisrunojen syntymäkausi. Oman vuosisatamme s. **-armeija** *s.* Suomen s. **-eepo|s** *s.* tarumaisten t. historiallisten sankarien ympärille keskittyvä eepos. | Kreikkalaisten s:kset Ilias ja Odysseia. Kalevala s:ksena. **-elämä** *s.* Wilhelm von Schwerin uhrasi nuoren s:nsä isänmaalle. Muinaisskandinaavisen s:n kuvaus. **-epiikka** *s.* vrt. sankarieepos. | S:an kuuluvia balladisikermiä. **-haave** *s.* Poikaiän uljaat s:et. **-hahmo** *s.* Runoa hallitseva s. Ihannoidut muinaiset s:t. Suomen marsalkan uljas s. Urheilun s:t unohtuvat hyvin nopeaan. **-hau|ta** *s.* sankarivainaja(i)n hauta. | Kunniakäynti Hietaniemen s:doilla. **-hautajaiset** *s. mon.* **-hautapatsas** *s.* Vapaussodassa kaatuneiden s. **-hautaus** *s.* **-hen|ki** *s.* Uljaan s:gen leimaama urotyö. **-hoh|de** *s.* S:teen kirkastamat mainetyöt. Siinä nimessä on s:detta. **--ihailu** *s.* sankariin t. sankareihin kohdistuva ihailu; jkn ihailu sankarina. | Olympiavoittajiin kohdistuva s. **--ihan|ne** *s.* Romaaneista s:teensa löytänyt poika. Muinaisrunojen s:teet. **-joukko** *s.* Pieni s. piti urheasti puoliaan ylivoimaa vastaan. **-kausi** *s.* = sankariaika. | Rooman s. Kansamme muinainen s. **-kertomus** *s.* "Tuomarien kirjan" pääsisällyksenä on neljä s:ta. **-kumpu** *s.* sankarihaudan kumpu. | Muinaisaikainen s. S. peittyi kukkasiin. **-kunin|gas** *s.* Pohjolan s. Kustaa II Aadolf. Israelin muinaiset s:kaat. **-kuolema** *s.* sankariteon suorituksessa kohdannut kuolema; sankarin arvoinen kuolema; isänmaata puolustettaessa kohdannut kuolema. | Kuolla, kärsiä, saada s. Leonidas meni pelotta s:an. Isänmaan vapauden puolesta taisteltaessa hänet saavutti s. **-kuva** *s.* Jaloksi kirkastunut s. **-laulu** *s.* sankariaiheinen laulu. | Vanha historiallinen s. Kaarle Suuren aikaisesta Rolandista sepitetyt keskiaikaiset s:t. Kokoelma mongolien s:ja.

sankarilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* heerooinen. **1.** sankarin tavoin t. sankarille ominaisesti urhoollinen, urhea. | Tukikohdan s:set puolustajat. S. uroteko. S. taistelu ylivoimaa vastaan. Tehdä s:sta vastarintaa. Pitää s:sesti puoliaan. Monet kärsivät s:sesti marttyyrikuoleman. Totuuden puolustajien ihailtava s:suus. **2.** sankari-. | Kalevalan s. aines. S. maisema 'sankarimaisema'.

sankari|loiste *s.* Urheilijain s. himmenee äkkiä. **-luonne** *s.* A. on todellinen s. **-maailma** *s.* Muinaisrunojen s. **-maine** *s.* Suomalaisten sotilaiden s. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Puoleksi tarunomainen s. ritari. Uhrautua s:sesti toisten puolesta. **-maisema** *s. kuvat.* mytologisen t. historiallisen kohtauksen taustaksi vapaasti sommiteltu, ihannoivaan tyyliin maa-

lattu maisema. **-mieli** *s.* sankarille ominainen, sankarillinen mielenlaatu, heroismi. | Runebergin isänmaallinen s. Suomalaisia joukkoja elähdyttänyt s. S. nostatti rintaa. **-muisto** *s.* sankarin t. sankareiden muisto. | Kaatuneiden aseveljiemme s. elää. Kansamme vanhat s:t. **-nai|nen** *s.* sankarillinen, urhea nainen. | Kansanomaiset tarinat s:sista. Suomen nainen on monesti osoittautunut oikeaksi s:seksi.

sankarin|maine *s.* = sankarimaine. **-mieli** *s.* = sankarimieli. **-nim|i** *s.* Vanhat suomalaiset s:et Kaleva ja Väinä. **-palvon|ta** *s.* Kansanuskomuksissa tavattava s. Huomattavien henkilöiden kunnioittaminen voi muodostua suoranaiseksi s:naksi.

sankari|nuorukainen *s.* Urhea s. **-näytelmä** *s.* Ibsenin mahtavat s:t. **-näyttelijä** *s.* vrt. sankariosa. | Tavoitella s:n mahtavia eleitä. **-olemus** *s.* Kullervon jylhä s. **-os|a** *s.* näytelmän (pää)-henkilönä olevan uljaan t. traagillisen ylevän miehen osa. | Suuri traagillinen s. Hamlet. Etevä s:ien esittäjä. **-paatos** *s.* Runoilijan voimakas s. **-patsa|s** *s.* sodassa omalla puolella kaatuneiden haudalle t. muuallekin heidän muistokseen pystytetty (kuva)patsas. | Graniittinen, pronssiin valettu s. Lähetystö laski seppeleen s:alle. **-poika** *s.* Suomi menetti sotien aikana monta s:ansa. **-romaani** *s.* sankariaiheinen romaani. **-runo** *s.* sankariaiheinen (kertova) runo. | Keskiaikainen ranskalainen s. Vanhojen suomalaisten kertomarunojen vanhin kerrostuma, ns. s:t. — Päämajan lyhyt tilannetiedotus oli kuin s. **-runoelma** *s.* (laajahko) sankariruno; sankarieepos. | Virolaisten s. Kalevipoeg. Vanha koomillinen s. — *Kuv.* Hänen elämänsä oli yhtä ainoata s:a. **-runosto** *s.* Kalevalan s:n ikä. **-runou|s** *s.* sankariaiheinen runous. | Runebergin koruton, humaaninen s. Muinaissuomalainen s. **-sa|tu** *s.* S:duissa kerrotaan muinaissankarien elämästä ja retkistä. Kokoelma iiriläisiä s:tuja. — *Kuv.* Napoleonin s. päättyi Waterloohon. **-sotilas** *s.* Vaaraa pelkäämätön s. **-su|ku** *s.* Jumalista polveutuvan kreikkalaisen s:vun kantaäiti.

sankarit|ar[54*] *s. kirjall.* naispuolinen sankari. | Taruston sankarit ja s:taret. Urhea s. Työn s:taret. S:taren sädekehä. — Romaanin, kertomuksen, runon, kirjan s. Elokuvan s:taren osa. Päivän s. — *Yhd.* elokuva-, romaanis.; päiväns.

sankari|tarina *s.* sankarista t. sankarityöstä kertova tarina. | Väkevähenkinen s. Vanhat kansanomaiset s:tarinat. — *Kuv.* Nuoren soturin s. päättyi yllättävän äkkiä. **-taru** *s.* tav. = ed.; ahtaammassa merk:ssä myytillisestä sankaritarinasta. | Kansan suussa perimätietona kulkevat s:t. S:ja syntyy yhä uusia. Nykypäivien s:t. — Muinaisskandinaaviset s:t. **-tarusto** *s.* Muinaiskreikkalainen, skandinaavinen s. **-te|ko** *s.* sankaruutta vaativa t. todistava teko, uroteko, -työ, sankarityö. | Ylväs, maineikas s. Nuoren hengenpelastajan s. Suorittaa s:koja. Innostaa sotureita s:koihin. Nuorta mieltä kiehtovat s:ot. S:kojen kuihtumaton kunnia. **-tenori** *s. mus.* **1.** voimakasääninen, oopperan sankariosiin soveltuva tenorilaulaja. **2.** voimakas, sankariosiin sopiva tenoriääni. | Kirkas, kantava s. **-toveri** *s.* Urho lepää s:nsa viereen haudattuna. **-tyyli** *s.* Homeroksen runojen ylevä s. **-tyyp|pi** *s.* Runon ikuistama s. Muinaiskreikkalaisten näytelmien ihanteelliset s:it. **-|työ** *s.* sankariteko. | Urhojen s:töistä laulava runoilija. **-unelma** *s.* Pojan rohkeat s:t.

sankarius[65] *s.* tav:mmin sankaruus.

sankari|usko *s.* Muinaisaikojen s. **-vainaja** *s.* kuollut sankari; nyk. tav. sotatoimissa surmansa saanut omiin joukkoihin kuuluva henkilö. | Kunnioittaa s:in muistoa. S:in muistopäivä. **-veri** *s.* Isiltä peritty s. kuohahti. **-voim|a** *s.* Rakkauden s. Luottamus kansanarmeijan s:iin.

sankaruu|s[65] *s.* sankarillisuus, urheus, urhoollisuus, urhokkuus. | Pelotonta, todellista s:tta. Marttyyrien s. — *Yhd.* uskons.

sanka|silmälasit *s. mon.* sangalliset l. aisalliset silmälasit. | Suuret s. päässä. **-torvi** *s. mus.* pienisuppiloinen torvisoitin, jonka säveltasoa sankoja vaihtamalla voidaan muutella, byygelitorvi. **-väli** *s. harv.* puuväli.

sanke|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** sankka. | S. viidakko. S:ita ukkospilviä. S:ata sumua levisi ulapalle. **2.** synkkä, synkeä; pimeä. | -- yö on s., sanaton *JYLHÄ. Soi päältä Pohjan s:an / nyt taika talviyön LEINO. — *Kuv.* S. murhe, pelko.

sank|eta[34*] *v.* tulla sank(emm)aksi. | Hämärä s:keni yhä. Pimeys alkoi s. kuun peityttyä pilviin.

sank|ka[10*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* tiheä, tiuha, taaja, paksu; tuuhea. | S. metsä, salo, korpi, pajukko. S. sumu, lumisade, tuisku, raekuuro. Tuprutti s:asti lunta. S:at ukkospilvet. Taloista nousi s:koja savupatsaita. S. tukka. S:koina kaartuvat kulmakarvat. S. touko lainehti pellolla. Puutarhan s. lehtikatos. Heinänkasvun s:kuus. S. kuulijakunta. Väkeä virtasi s:koina joukkoina paikalle. S. ihmismuuri. Rintamaiden asutuksen s:kuus. Taivaan esikoinen, / Titaani, siitti s:an [= lukuisan] suvun *JYLHÄ. — S. hämärä, pimeys, yö. — *Kuv.* S. epäilys. S. taikauskon ilmapiiri.

sankka|kasvuinen *a.* S. niitty. **-metsäi|nen** *a.* S:siä laaksoja.

sankkeri[5] *s. lääk.* (myös: šankkeri) syöpyvä veneerinen haava. | Kova s. 'kupan alkuhaava'. Pehmeä s. 'paikallinen sukupuolitauti, joka ilmenee märkivänä haavana'. — *Yhd.* neekeris.

sankki[4*] *s.* vanhanmallisten tuliaseiden lukossa oleva, sytytysreiän yhteyteen sijoitettu ontelo t. kolo, johon ruuti pantiin. | Luodikon hanaan kiinnitetty piinkappale iskee s:in ja lyö ruutiin tulikipinän. Sankissa oleva ruuti leimahti. **-neula** *s.* piilukkoisen tuliaseen sankkireiän puhdistusneula. **-pannu** *s.* = sankki, vars. myöhemmissä piilukkoisissa tuliaseissa, joihin sankki sijoitettiin piipun sivulle. **-reikä** *s.* sankkiin johtava reikä; aikaisemmin myös: reiän t. kolon muotoinen sankki. | Varhaisimmissa tuliaseissa s. oli lukon yläosassa, myöhemmin se siirrettiin sivulle. Tykin ruutipanos sytytettiin panemalla palava lunttu s:än. **-ruuti** *s.*

sankko[1*] *s. murt.* = seur.

san|ko[1*] *s.* isohko sangallinen, tav. alaspäin suip-

peneva, avosuinen puu-, metalli- t. muoviastia, ämpäri. | Puinen s. Emaljoitu, galvanoitu s. Kantaa vettä s:golla. — *Erik.* sangon täysi. | Pari s:koa sianruokaa. — *Yhd.* emal(j)i-, muovi-, pelti-, puus.; jäte-, kala-, lika-, likavesi-, lypsy-, maito-, palo-, pesu-, roska-, sauna-, syöttö-, täky-, vesis.

sankomainen[63] *kalt.a.* S. säiliö.

sankoruisku *s.* käsikäyttöinen pienehkö (palo)ruisku, jonka vesisäiliö on sangon tapainen. | 12 litran vetoinen tehokas s.

sanktio[3] *s. lak.* toimenpide, jolla taataan oikeussäännöksen voimassa pysyminen t. annetaan laille vahvistus. **1.** tehostuskeino, tehoste; us. = rangaistusmääräys, pakkokeino. | Virallisluonteinen lakisääteinen s. Yksityisluonteiset sopimusperäiset s:t. Lainsäädännössä esiintyvät varsinaiset s:t ovat epäedullisia ja ilmenevät uhkana tai pelotuksena. Rangaistus ja vahingonkorvaus ovat myös s:ita. — *Erik.* = pakote. | Kansainliiton peruskirjan edellyttämät taloudelliset ja sotilaalliset s:t. **2.** (juhlallinen) hyväksyminen t. vahvistaminen, vars. valtion päämiehen suorittama lain t. muunkin tärkeän valtiotoimen vahvistaminen. | Tasavallan presidentin laille antama s. — *Erik.* yleinen hyväksyminen t. vahvistus. | Vuosikymmenien s:n, vanhan käytännön pyhityksen, saanut tapa. **3.** vars. *hist.* Pragmaattinen s. '(valtionpäämiehen antama) juhlallinen säädös, perustuslaki, joka on oleva loukkaamattomana ikuisesti voimassa'. Pragmaattisella s:lla säädetty valtakunnan kruununperimisjärjestys.

sanktioi|da[18] *v.* antaa sanktio (2), vahvistaa; säätää; laillistaa. | Kuninkaan s:ma perustuslaki. Tässä tapauksessa on virheellinen menettely s:tu. Kirkon ei ole pakko s. eron saaneiden uutta avioliittoa.

sannan|ajo *s.* **-jyvä** *s.* - - pääskönen - - poimasee nokkaansa yhden s:n KIVI. **-sekainen** *a.* myös ⌒. | S. maaperä.

sannik|as[66*] *s.* kevyt, tav. vuoriton matalakorkoinen t. koroton kesäkenkä, jonka päällisosat ovat runsaasti rei'itetyt t. vain hihnoista tehdyt; us. = sandaali. | Pehmeä, taipuisa s. Raakakumipohjaiset, retkeilyjalkineiksi soveltuvat s:kaat. — *Yhd.* kesä-, nahka-, voimistelus.

sannikko[2*] *s. harv.* hietikko. | Hieno, valkoinen s.

sannoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* hiekoittaa. | S. liukasta jalkakäytävää. S:ettu puutarhan tie. S:ettua kattohuopaa.

sano|a[1] *v.*; sanottava ks. myös erikseen; vrt. haastaa, jutella, kertoa, lausua, mainita, puhua, tokaista, virkkaa, ääntää ym.

I. obj:na (t. obj:ksi ajateltavissa) äännös: lausua sana, sanoja (äänne, äänteitä), lause, lauseita; lausua, lausahtaa, virkkaa, ääntää.

1. S. sana, lause. Lähti sanaakaan s:matta. Pienokainen osaa jo s. muutaman sanan. S:i [= äänsi] kaikki vieraskieliset nimet väärin. S:kaa tämä virke yhteen ääneen. Sano minun jäljessäni! S. kyllä, ei (myös kuv. 'myöntää, kieltää'). S. kiitos, hyvää päivää. Sano ä! S. jaa ja aamen, ks. aamen 2.b. En osaa s. juuta enkä jaata, ks. juu 1. — Anteeksi, s:itko jotakin? Ei s:nut mitään koko aikana. "Tosiaankin!" lausui tohtori jotakin s:akseen. — S. jurauttaa, lipsauttaa, pamauttaa, pöläyttää, sukaista, sutkauttaa, tokaista, töksäyttää. — "Mitä ihmettä!" s:i äiti. Mokoma roisto, en paremmin sano! »Well», kuten englantilainen s:o. »Hitto!» s:in mielessäni. Ja Jumala s:i: »Tulkoon valkeus» VT. Kun rukoilette, s:kaa: Isä, pyhitetty olkoon sinun nimesi UT. — Vars. *raam.* suoraa esitystä edeltävässä johtolauseessa toiseen puhumista merkitsevään v:iin liittyvänä. | Herra vastasi ja s:i hänelle: »Martta, Martta, moninaisista sinä huolehdit - -» UT. He vastasivat s:en: »Hän on vikapää kuolemaan» UT. — *sanon minä* puhujan itsensä lausuman käskyn, kehotuksen, voimakkaan toteamuksen tms. tehosteena. | Kädet irti, s:n minä! Auki, s:n minä! Ei ikinä, s:n minä!

2. S. huomautus, arvostelu, moite, kirous. S. kohteliaisuuksia, hävyttömyyksiä. S:i epämiellyttäviä totuuksia lähimmäisistään.

3. *kuv.* eläinten ääntelystä yms. | Miten hevonen s:o? Varis s:o kvaa kvaa. »Kop kop kop» s:ivat kaviot osuessaan katukiviin. Rits! s:i lasi ja särkyi palasiksi.

II. ilmaista sanoilla (suullisesti t. kirjallisesti, puhumalla t. kirjoittamalla) jtak. | S. (ilmi, julki) mielipiteensä, ajatuksensa. Sano kiertelemättä totuus! S:i asiansa ja lähti. Asia on s:ttava niin kuin se on. Koko asian voi s. parilla sanalla. Hämärästi s:ttu on hämärästi ajateltua. S. lyhyesti s:ttavansa. Esittää s:ttavansa kirjallisesti. S:mattakin [us. = ilman muuta, itsestään, luonnostaan] on selvää, että - -. Tuon nyt tietää s:mattakin. Huono, etten s:isi (t. s:isinko) ala-arvoinen esitys. Likainen, tekisi mieli s. saastainen huone. Sinä vain s:t niin, mutta et usko sitä itsekään. Asian voisi s. toisinkin. Toisin sanoen (lyh. ts.), s:ttuna 'toisilla sanoilla, toisella tavalla ilmaistuna; eli'. Pohjanmaan asukkaat, toisin s:en pohjalaiset. — Sanalla [tav. = lyhyesti] s:en, s:ttuna. Vakavasti, leikillisesti s:en. Luvalla s:en, ks. lupa 2. Yleisesti, suurin piirtein s:en, s:ttuna. Lievimmin s:en (t. s:ttuna) epämiellyttävä ihminen. Turbiini eli tarkemmin s:en (t. s:ttuna) höyryturbiini. Siivo tai oikeammin s:ttuna siivottomuus oli kauhea. Suoraan s:en, s:akseni olen kyllästynyt koko juttuun. Toden s:akseni olin paikalla minäkin. Niin s:akseni, s:aksemme, ks. niin A.I.1.b. — Hän ei tiedä mitä s:o. S:o muuta kuin ajattelee. Toista suu s:o, toista sydän toivoo JOTUNI. Sano mitä mietit. Sano, etkö haluaisi lähteä kotiin. Pekka s:i, että toiset ovat jo lähteneet. En halua kerskua, mutta sen s:n, että - -. Jos on nälkä, sopii s. Tuisku siitä tulee, s:kaa minun s:neen 'saattepa nähdä'. Helpommin s:ttu kuin tehty SL. S:ttu ja tehty [= tuumasta toimeen] SP. — S:(pa)s, s:kaa(pa)s muuta, älä, älä(pä)s muuta sano, älkää(pä)s muuta s:ko [toisen lausumaan liittyvänä voimakkaan hyväksyvänä ilmauksena]. »Eikö ollutkin ihmeellinen tapaus?» — »S:s muuta!» | »Kylläpä on ruma ilma!» — »S:kaa(pa)s muuta!» | »Hänhän on ihan hullu!» — »Sinäpä sen s:it!» — *Kuv.* S. [= ilmaista] jtak ilmeillä, eleillä, käden liikkeillä. Nyök-

käyksellään hän näytti s:van, että hyväksyi asian. S:kaa se kukkasin!

— *Erik*. **1.** mainita, esittää, kertoa, kuvata, selittää. | Isäsi s:i, että olet ollut sairaana. S:taan, että hän on hyvin saita. Ihmiset s:vat Antin yltyneen juomaan. Tästä et saa s. mitään kenellekään sivulliselle. Yksi s:o ystävälle, ystävä koko kylälle SL. Ei pidä uskoa kaikkea mitä s:taan. Olen kuullut s:ttavan, että täällä on jossakin lähde. — Mitäs lehdissä tänään s:taan? Mietinnössä s:taan edelleen: - -. Asia on aivan selvästi s:ttuna sivulla 121. Sellainen yhdyskunta kuin 14. §:ssä s:taan. Lue mitä kilvessä s:taan 'on (tiedoksi) kirjoitettuna'. Patsaan jalustassa s:taan, että - -. Sanassakin s:taan, että - -. — Edellä s:tusta lienee jo selvinnyt, että - -. Kuten s:ttu [= on aikaisemmin mainittu, esitetty], - -. Äsken s:ttuna vuonna. S:ttuja [= mainittuja] välineitä älköön käytettäkö muuhun tarkoitukseen. S:ttuna iltana kertoja oli ollut palaamassa kotiinsa, kun - -. Julkisella huutokaupalla, joka pidetään I:n tilalla n:o 8 N:n pitäjän P:n kylässä kuluvan marraskuun 12. päivänä klo 12, myydään s:tulla tilalla oleva irtaimisto. — *Kansanr*. henkilöobj:n ohella: kertoa jksta. | Aika on Ahtia s., / veitikkätä vieretellä KAL.

2. ilmaista, ilmoittaa, tiedottaa, paljastaa, neuvoa. | S. jklle nimensä, ikänsä, osoitteensa. Vaan sano oma sukusi, / kuit' olet sinä sukua KAL. Älä mene Egyptiin, vaan jää asumaan maahan, jonka minä sinulle s:n VT. Kauppias ei halunnut s. lopullista hintaa. Radan pituus metreinä s:ttuna. Sano mikä sinua vaivaa. Voitteko s., paljonko kello on? S:isitko missä nimismies asuu. — Ellet tottele, s:n isälle. Sano hänelle, etten ole kotona. Palvelijatar tuli s:maan, että päivällinen oli valmis. S:in syyksi kiireelliset asiat.

3. ilmaista t. todeta mielipiteenään, käsityksenään, kantanaan, vakaumuksenaan, johtopäätöksenään tms. | En osaa s. asiasta sitä enkä tätä. Mitä kokouksella on tästä asiasta s:ttavana? Mitä opettaja s:i aineesi tyylistä? Ei ole helppo s., mikä perimmäinen syy on. Onko selitys oikea, jääköön s:matta. Emme osune aivan väärään, jos s:mme, että - -. Samaa on s:ttava siitäkin tapauksesta, jolloin - -. Mitä voitte s. näistä ympyröistä? S:n, että mies on pähkähullu. Kauniiksi häntä ei ainakaan voi s. S:tko tällaista kunnolliseksi työksi [= onko tällainen mielestäsi kunnollista työtä]? »Happamia!» s:i kettu pihlajanmarjoista SP. Lääkäri s:i tautia tuhkarokoksi 'oli sitä mieltä, että tauti on tuhkarokkoa'. Koko juttua on s:ttu valheeksi 'pidetty valheena'. Täytyy s., että hän on ihan oikeassa. En suinkaan halua s. [= väittää], että olisin ollut ahkera. Tällä ei ole s:ttu [= haluttu väittää, antaa sitä käsitystä], ettei hän johonkin kelpaisi. Olkoon vielä kerran s:ttuna [= todettakoon vielä kerran], että - -. Sen vain s:n, että pienet ovat vaatimukset, jos N:kin ministeriksi kelpaa. — Mitä s:t [= mitä mieltä olet] uudesta hatustani? Mitä on s:ttava miehestä [= mitä mieltä on oltava miehestä, miten on suhtauduttava mieheen], joka pettää ystävänsä? Mitäs nyt s:t! Enkö ole aina s:nut, ettei häneen voi luottaa? Enkös sitä jo s:nut!

4. mainita, nimetä. | Sano jokin Englannin kaupunki! Voisitko s. jonkun kunnollisen räätälin? Oppilaat saavat s. jonkin mielivaltaisen luvun. En nyt osaa s. ketään muutakaan.

5. huomauttaa (arvostelevasti, moittivasti), arvostella, moittia. | Ei sovi suuttua, jos asiasta s:taan. Emäntä oli aina pienimmästäkin virheestä s:massa. En aio s. samasta asiasta kahta kertaa. Isä varmaankin s:o kohta hänen lukemisestaan, hän tuntee sen tuijotuksesta O.SIPPAINEN. S:misesta ei ollut apua. Asiassa ei enää pitäisi olla kenelläkään mitään s:mista. Hänessä on kyllä s:misen varaa. Ei työssä enää suuria s:misia luulisi olevan. — *Kans*. Leppä leppeä s:opi [= moittii]: pahka kummankin kylessä SL.

6. *kuv*. määräämis-, sananvallasta, oikeudesta t. mahdollisuudesta vaikuttaa jhk t. olla tehokkaasti osallisena jssak tms. | Minun asioissani sinulla ei ole mitään s:mista. Siinä asiassa lienee isälläkin sanansa s:ttavana. Paavilla oli paljon s:mista maallisissakin asioissa. Suomenkin urheilulla on vielä jotain s:ttavaa kansainvälisillä kilpakentillä. 800 metrillä ei meikäläisillä ollut mitään s:mista 'minkäänlaisia mahdollisuuksia'.

7. kielellisen ilmauksen (kirjallisen tuotteen, kirjoituksen, tekstin, lausuman tms. sisällyksestä. | Laki s:o tästä asiasta näin: - -. Mitä lehdet välikysymyksestä s:vat. Säännöt s:vat selvästi, että - -. »Nuorra vitsa väännettävä», s:o suomalainen sananlasku. — Tyhjä fraasi, joka ei sano [= ilmaise, sisällä] mitään. Rikas ja paljon s:va näytelmä.

8. *kuv*. yl. ilmaisemisesta. | Suu sanoi 'ei', mutta silmät s:ivat 'kyllä'. Sydän kaipasi, mutta järki s:i jyrkästi 'ei'. — Ilmeesi s:o, ettet puhu totta. Ei pidä aina uskoa, mitä peili s:o. Kivikauden esineet eivät pysty s:maan, mitä kieltä niiden käyttäjät ovat puhuneet. Hyvä kuva s:o enemmän kuin tuhat sanaa. Maaston korkeussuhteista tällainen kartta ei sano mitään. Mitä tämä merkki sinulle s:o? Mitä tämä hölynpöly oikein tahtoo s. [= on olevinaan]? Paljon s:va katse, ilmaisu, tilasto. Vähän s:va nimitys, määritelmä. Hoitamaton asumme s:o meistä enemmän kuin ehkä itse aavistammekaan. Vaistoni s:o, ettei hän parane. Terve järkikin s:o, että sellainen suunnitelma on mahdoton. Kokemus s:o, miten on meneteltävä. Mitäs kello s:o [= paljonko kello on]? - - tuli ja savu s:ivat, missä hän [vainolainen] liikkui PAULAH. Kolmas kerta toden s:o SL.

III. nimittää, kutsua jksik. | Saat s. minua sinuksi. Ei renkiä isännäksi s:ta. Mäkeläksi ovat tätä taloa s:neet. Lihaliemeksi s:ttua kuumaa vettä. Hän s:i minunkin vuohipukiksi ja minä kiitän häntä siitä arvonimestä KIVI. — *niin sanottu* ks. niin A.I.1.b.

IV. 1. *sanoo* a) *vanh*. tavaamisharjoituksissa osoittamassa, että yksi äänne muodostaa tavun. | i s:o i, s ä sä, isä. b) *vanh*. ja *ark*., us. *leik*. liittyen ilmaukseen, joka täsmentävästi

t. tähdentävästi, joskus myös ihmettelyä, harmia tms. ilmaisevasti toistetaan. | Kokonaista 3.000, s:o kolmetuhatta markkaa. Hän on vasta toinen, s:o toinen, joka on tämän tutkinnon suorittanut.

2. *(se) tahtoo sanoa* → se on, toisin sanoen, eli. | Sonnustauduin retkeilyasuun, se tahtoo s. puseroon ja saappaisiin.

3. eräitä yhtymiä. — *sanoa irti* t. *irtisanoa* ks. irti 3. — *sanoa ylös* (ark.) → sanoa irti. — *sanoa vastaan* puhua vastustavasti, esittää vastustava t. vastakkainen mielipide, vastaväite. | Lapset eivät saa s. isälle vastaan. Älä aina sano vastaan! Tähän voidaan s. vastaan, että - -.

4. *sanokaamme, sano(isi)mmeko, sanotaanko* adv:n tapaan painottomana ehdotuksissa yms. | Anna hänelle s:kaamme [= vaikkapa, esimerkiksi] sata markkaa. Ellei sovi tänään, niin s:(isi)mmeko [= kenties sopii, eikö sopisi] huomenna? Tule meille s:taan [= vaikkapa] maanantaina. — *sanokaamme* t. *sanotaan, että* aloittamassa esityksessä oletettua t. esimerkiksi otettua tapausta. | S:kaamme, että sattuukin satamaan — miten matkan silloin käy? | S:taan, että sillan jänneväli on 40 m. Kuinka suuri saa silloin kuormitus olla?

5. *kuka (sen) on sanonut* onko varmaa? mistä tiedät? tms. | Kuka (sen) on s:nut, että hän tosiaan tulee. | Taitaa tulla katovuosi. — Kuka sen on s:nut?

6. *sanottu* olla-v:n ohella. a) myönt. yhteyksissä. | Olkoon s:ttu(na) [= sovittu(na), päätetty(nä)] meidän kesken, että - -. Niin, olkoon s:ttu: ensi maanantaina KIVI. b) kielt. yhteyksissä. | Ei ole s:ttu [= varmaa], että yritys onnistuu. Onko ollenkaan s:ttua, että juhlaan tulee riittävästi väkeä? | Kyllä minä aina sellaisen velan maksan. — Eipä ole s:ttu.

sanoin|kuvaamaton, -selittämätön *a.* tav. ⌒.

sanoit|taa[24*] *v.* **-us**[64] *teonn.* **1.** sepittää sanat (sävelmään), varustaa sanoilla. | Ajanvietemusiikin s:taminen. Korvissa soi ja hyräilyksi kehkiää äsken kuultu (itse s:ettu) melodia M.RAPOLA. **2.** *harv.* pukea sanoiksi, valita sanat. | S:uksen puolesta hänelle [Koskenniemelle] on ominaista yksinkertainen luonnollisuus E.A.SAARIMAA.

sanoittain *adv.* sana kerrallaan, sana sanalta. | Lukea teksti s. Ääntäkää s.!

sanoja[16] *tek.*

sanokrysiini[4] *s.* keuhkotuberkuloosin lääkkeenä käytetty kultasuolavalmiste.

sanom|a[13] *s.* **1.** sanominen. | Sittenhän on piru, ettet usko yhdellä s:alla! KARHUM. **2.** se mitä sanotaan t. on sanottu, ilmoitus, uutinen, viesti, sana, tieto, tiedonanto, tiedotus, julistus. | Iloinen, lohdullinen, suloinen s. Järkyttävä, synkkä s. Rauhan, pelastuksen s. Evankeliumin hyvä s. Jeesuksesta. Levittää, välittää s:aa jstak. Alkoi kuulua s:ia susien tihutöistä. Heistä ei ole saatu mitään s:ia kuukausiin. Käki tuo suven s:an, pääsky päivän lämpimämmän SL. - - Timo saattoi s:an, että sauna oli valmis KIVI. — *Erik.* lennätin-, radio- t. puhelinviesti; sähke, sähkösanoma. | S. viestitetään sanelemalla tai sovittuja merkkejä käyttämällä. Sotaväen liikekannallepanoa koskevat kiireelliset s:at välitetään ennen muita. Antaa, ottaa (vastaan) s. S:an lähettäjä. Annoin pojalle s:an asemalle vietäväksi. — *Yhd.* ilon-, kauhun-, kuolon-, onnettomuuden-, rauhan-, voitons.; pelastus-, pääsiäis-, sota-, surus.; hälytys-, kiitos-, koru-, numero-, onnittelu-, pika-, radio-, sala(kieli)-, viittoilus. **3.** paitsi nimissä *kans.*, us. *mon.* sanomalehti. | Helsingin S:at. S:issa on ikäviä uutisia. Lukea s:aa. Tilata s. Plyymin äijä kääntää s:ansa lehteä SILL. — *Yhd.* poliisi-, tieto-, viikkos:at.

sanoma|kello *s.*, tav. *mon.* = kuolin-, sielukello. | S:kellojen kumeat lyönnit. Soittaa vainajalle s:kelloja. — *Kuv.* kuolinviesti. | Suuren tiedemiehen s:kellot ovat kuuluneet kauas yli kotimaan rajojen. **-lan|ka** *s. kans.* puhelinlanka. | Pääskynen istuu viserrellen s:galla.

sanomalehdentoimittaja *s.* (tav. ⌒) sanomalehteä (aikakauslehteä) toimittava henkilö; suurissa päivälehdissä sanomalehtimies, joka toimittaa tietyn alan aineiston lehteen; vrt. toimittaja, sanomalehtimies.

sanomalehdistö *koll.s.* < seur. | Maamme suomenkielinen s. S:ä sanotaan joskus kolmanneksi valtiomahdiksi. Laajimmin käsitettynä s. sisältää myös esim. aikakauskirjat ja kuvalehdet.

sanomaleh|ti *s.* säännöllisin väliajoin (us. joka päivä) ilmestyvä, tav. painettu julkaisu, joka sisältää mm. uutisia, päivän tapahtumia arvostelevia artikkeleita ja tav. myös ilmoituksia; myös sanomalehden julkaisemiseen tarvittavasta henkilöstöstä, huoneistosta, laitteista yms.; vrt. aikakaus-, päivä-, viikkolehti. | Virallinen s. Vanha, arvokas s. Pääkaupungin 7-päiväiset s:det. S:den ulkomaanosasto. Pirteästi toimitettu s. Julkaista s:teä. Lukea s:teä. Kirjoitella s:tien yleisönosastoon. Panna ilmoitus s:teen. — Sytyttää uuni s:dellä. — Perustaa uusi s. Oli toimittajana samassa s:dessä toistakymmentä vuotta.

sanomalehti|ala *s.* S:alan erikoisoppilaitos. Työskennellä s:alalla. Siirtyä s:alalle. **-ankka** *s.* = ankka 2. **-artikkeli** *s.* sanomalehteen sisältyvä kirjoitelma, sanomalehtikirjoitus, -kirjoitelma. | Huomiota herättävä, pirteä s. **-arvostelu** *s.* kirjallisuuden, taiteen, musiikin tms. arvostelemінen sanomalehdessä; sanomalehdessä julkaistu kirjallisuus-, taide-, musiikki- tms. arvostelu. | Maamme s:n taso. Kärkevästi kirjoitettu s. Julkaista s:ja. **-attašea** *s.* lähinnä tiedotusasioita hoitava lähetystön virkamies. | Tukholmassa olevan lähetystömme s. **-haastattelu** *s.* Pääministerin antama s. **-huone** *s.* Kirjastossa on erikoinen s., jossa uusimmat lehdet ovat yleisön nähtävissä. **-hylly** *s.* Ravintolasalin s. **--ilmoittelu** *s.* Tehokasta s:a. **--ilmoitu|s** *s.* Suuri, kuvallinen s. Kokouksesta tiedotettiin s:ksella. **-jaosto** *s.* Ulkoministeriön s. **-keskustelu** *s.* Asiasta virisi vilkas s. **-kiel|i** *s.* sanomalehtien kielenkäyttö. | S:en alati toistuvat iskusanat. Huonoa s:tä. **-kiista** *s.* Kiivas, kiihkeä s. Ottaa osaa s:an. **-kioski** *s.* Rautatieaseman s. **-kirjailija** *s.* sanomalehtiartikkeleita kirjoittava henkilö. | A. Meurman oli ensimmäinen varsinainen s:mme. **-kirjallisuus** *s.* Suomalainen s. on

sadassa vuodessa kasvanut tavattomasti. **-kirjapaino** *s.* S:n latomo. **-kirjeenvaihtaja** *s.* = kirjeenvaihtaja 3. | Tottunut s. Ulkomaiset s:t. **-kirjoitelma** *s.* sanomalehtiartikkeli. | Poleeminen s. **-kirjoittelu** *s.* Kysymyksestä syntyi laaja s. **-kirjoitu|s** *s.* sanomalehtikirjoitelma, -artikkeli. | Lennokas s. Kansaa valistava s. N. N:n herättävät s:kset. **-koju** *s.* **-koukku** *s.* sanomalehtien (ja muidenkin paperien) ripustamista varten seinään kiinnitetty koukku. **-kritiikki** *s.* sanomalehtiarvostelu. **-kunin|gas** *s.* vaikutusvaltaisia sanomalehtiä omistava henkilö. | Mahtavat amerikkalaiset s:kaat. **-kynäilijä** *s.* Monipuolinen s. **-latomo** *s.* Kirjapainon s. **-lausunto** *s.* Elokuvasta näkyi suopeita s:ja. **-leik|e** *s.* Kerätä määräalan s:keitä kokoelmaksi. **-leikelmä** *s.* = ed. **-luettelo** *s.* Posti- ja lennätinhallituksen toimittama koko maan s. **-lukusali** *s.* Kaupunginkirjaston tilava s. **-maailma** *s.* S:n arvovaltainen edustaja. **-magnaatti** *s.* = sanomalehtikuningas. **-mainonta** *s.* Nykyaikaista s:a. **-mainos** *s.* Kookas, huomiota herättävä s. **-mainostus** *s.*

sanomalehtimies *s.* sanoma- t. aikakauslehden toimittaja, (vakinainen) avustaja t. julkaisija; *syn.* lehtimies, journalisti, publisisti; vrt. (sanomalehden)toimittaja, neekeri. | Taitava, tottunut s. Maahamme saapuneita ulkomaisia sanomalehtimiehiä. Kiireessä tehtyä kuin sanomalehtimiehen työ. **-ammatti** *s.* **-järjestö** *s.* **-kerho** *s.* **-kokous** *s.* **-kongressi** *s.* Kansainvälinen s. **-kortti** *s.* S. oikeuttaa vapaasti pääsemään kaikkiin kongressin tilaisuuksiin. **-kunta** *s.* Maamme koko s. **-kurssi** *s.*, us. *mon.* Suomen Sanomalehtimiesten Liiton järjestämät kuudennet s:t. **-liitto** *s.* Suomalainen s. **-lippu** *s. raut.* **-opin|not** *s. mon.* Harjoittaa s:toja. **-retkikunta** *s.* Suomalainen s. vierailulla Ruotsissa. **-toiminta** *s.* Snellmanin monipuolinen s. **-ura** *s.* Siirtyä s:lle. **-vierailu** *s.* **-yhdistys** *s.* Maamme vanhin s.

sanomalehti|myyjä *s.* par. sanomalehden myyjä. **-myymälä** *s.* Rautatieaseman, hotellin s. **-nainen** *s.* naispuolinen sanoma- t. aikakauslehden toimittaja (t. vakinainen avustaja). **-neekeri** *s. ark. leik.* sanomalehtimies (t. -nainen). **-numero** *s.* sanomalehden numero; ks. numero III. 3. | Vanhoja s:ita. Sunnuntaisen s:n mukana jaetaan erillinen sunnuntailiite. **-op|pi** *s.* S:piin kuuluu sanomalehtitekniikka ja yleinen sanomalehtitieto. Yhteiskunnallisen Korkeakoulun s:in professori. **-osasto** *s.* Ulkoministeriön s. Kirjapainon s:n faktori. **-otsik|ko** *s.* Vakinaiset s:ot, esim. "Ulkomailta", "Urheilua", "Kuulutuksia". **-paino** *s.* = sanomalehtikirjapaino. **-pakina** *s.* **-pakinoitsija** *s.* Poliittinen s. **-palsta** *s.* sanomalehden palsta.

sanomalehtipaperi *s.* valkoisesta puuhiokkeesta ja eräistä sitovista kuituaineista valmistettu halpahintainen paperi, jolle vars. päivälehdet painetaan. | S. on Suomen paperiteollisuuden tärkeimpiä tuotteita. S:in [= sanomalehteen, sanomalehdestä irrotettuun paperiin] kääritty kukkaruukku. **-arkki** *s.* **-kone** *s.* **-käärö** *s.* **-massa** *s.* **-rulla** *s.* **-tehdas** *s.*

sanomalehti|pinkka *s.* **-poi|ka** *s.* sanomalehtiä myyvä t. tilaajien kotiin kantava poika. | S. huuteli kimeällä äänellä lehtiä kaupaksi. Talosta toiseen rientävät s:jat. **-poiminto** *s.* **-polemiikki** *s.* Kiihkeä s. Antautua s:in. **-postikonttori** *s.* Helsingin s. **-propaganda** *s.* **-pöytä** *s.* Lukusalin kookas s. **-reklaami** *s.* **-reportteri** *s.* **-selostaja** *s.* Urheilukilpailujen s:t. **-selostus** *s.* Kokouksesta oli vain lyhyt s. **-sensuuri** *s.* Sodanaikainen tiukka s. **-sota** *s.* Vihollismaiden välinen kiihkeä s. **-tekniikka** *s.* Harjoitteluaikana tulevat lehtimiehet perehtyvät käytännössä s:an sekä toimituksessa että kirjapainonkin puolella. **-teknillinen** *a.* vrt. ed. | S. kirjallisuus. **-teksti** *s.* Selkeätä s:ä. **-tiedotu|s** *s.* Säätilaa koskevat s:kset. **-tiedustelu** *s.* sanomalehdessä julkaistu tiedustelu. **-tieto** *s.* **1.** Sensaatiomainen s. S:jen mukaan vihollisjoukot ovat alkaneet perääntyä. S:ihin ei ole aina luottamista. **2.** yleisen sanomalehtiopin haara, johon kuuluu mm. sanomalehdistön historia. | Eräisiin yliopistoihin on perustettu erityinen instituutti s:a varten. **-tilau|s** *s.* sanomalehden tilaus. | Posti välittää s:ksia. **-toim|i** *s.* **1.** Oli s:ensa ohella myös opettajana. Luopua s:esta. **2.** sanomalehtitoiminta, -työ, journalismi. **-toiminta** *s.* **-toimisto** *s.* Suuren kirjakaupan s. Ulkoministeriön s:n päällikkö. **-tutkin|to** *s.* Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa voi lehtimieheksi aikova suorittaa s:non. **-tyyli** *s.* sanomalehtikirjoituksille, -uutisille yms. ominainen tyyli. | Kirjoittaja eksyy jokapäiväiseen s:in. **-työ** *s.* Kiireellinen, rasittava s. S:hön perehtynyt henkilö. Kirjapaino suorittaa tavalliset s:t tottuneesti. **-uuti|nen** *s.* Muutaman rivin mittainen s. S:sten epäluotettavuus. **-valokuvaaja** *s.* Ripeäotteiset s:t. **-väittely** *s.* Katkera, pikkumainen s. **-väri** *s.* sanomalehtien painamiseen käytetty painoväri. **-yhtiö** *s.* Työväen s:t. **-yrity|s** *s.* Suurilla amerikkalaisilla s:ksillä on omat paperitehtaatkin. Kesken kuollut s.

sanomat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *akt.* joka ei sano, ilmaise, puhu (mitään). | Istui aivan s:tomana nurkassa. Laimea, mitään s. (myös ◡) ilmaus, lehtikirjoitus. - - Henki itse rukoilee meidän puolestamme s:tomilla huokauksilla UT. Hänen kasvoillaan on s. ilme TALVIO. Mitä punakaarti tahtoo, se on "komissarien" täytettävä vastaan s:tomasti AHO. **2.** *pass.* jota ei sanota, ilmaista t. (tav.) jota ei voi sanoa, sanoin ilmaista, sanoin kuvaamaton; tavaton. | Jostakin tarkemmin s:tomasta syystä. — S. ilonaihe, pakokauhu. Luonnon s. ihanuus. Jumalan s. armo. Halla aiheutti s:onta hävitystä. S:toman suloiset muistot. Juhlassa oli s:toman hauskaa. Lapsiraukkaa tuli s:toman sääli. Nauttia, ikävöidä s:tomasti. Minua väsyttää (niin) s:tomasti. Siitä syntyi sota s., ei tietoa milloin se loppuu LEHT. Ja tuntui niin s:toman haikealta JOTUNI.

sanomisto[1] *koll.s. harv.* (sanoma)lehdistö. | Koko suomenkielinen s. S:mme kehitys.

sanonnalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* sanontaa koskeva, sanonnan. | S:sen ilmaisun hiominen. Iskulauseen s. nasevuus. Kalevalan s:set hienoudet. S:set yhtäläisyydet. S:sessa suhteessa kirja on erinomainen. Kirjailijan s. iskuvalmius. S:sesti ilmeikäs tyyli.

sanon|ta[15*] *s.* **1.** sanominen. | Hyvänpäivän s. Jäähyväisten s. kävi vaivattomasti. — *Yhd.* irtis. **2.** yksityinen lausuma, ilmaus t. käänne. | Välttää arkisia s:toja. Äskeisen s:tanne johdosta minulla olisi hieman huomauttamista. Tämä lakitekstin s. ei edellytä niin jyrkkiä toimenpiteitä. **3.** ilmaisu(tapa), tyyli. | Tuore, värikäs, notkea, kuulas, suppea, arkinen s. [Kirjailijan] s. on viime aikoina huomattavasti kirkastunut. Raamatun s:taa tavoitteleva tyyli. S:nan sattuvuus, ilmeikkyys. S:naltaan täsmällinen ja viimeistelty kirjoitus. Käännöksen s. noudattaa tarkasti alkutekstiä. — Erik. *mus.* [Säveltäjän] s. on sangen vakavailmeistä. Puhaltimien s. on toisenlainen kuin jousisoittimien. — *Yhd.* normaali-, proosa-, runos.

sanonta|keino *s.* ilmaisu(keino). | Näppärä kansanomainen s. **-muoto** *s.* sanonta(tapa), lause-, sana-, ilmaisumuoto. | Oikea, virheellinen s. Evankeliumin selkeä s. **-ta|pa** *s.* **1.** sanonta, sanakäänne, puheen-, sanan-, lauseparsi, fraasi, käänne. | Näppärä, naseva, vanha s. Kuvalliset s:vat. Haalistunut s. on korvattava uudella, sattuvammalla. Valikoima s:poja. **2.** ilmaisutapa; tyyli. | Runon raikas s. Romaanikäännöksen teennäisen pingotettu s. Väittelijä oli s:vassaan perin jyrkkä.

sanott|aa[2*] *fakt.v. harv.* < sanoa. | Hän s:i minulla ikävät terveisensä. Ei kaikkea sovi toisella s.

sanottav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* (vars. kielt. yhteyksissä) sanomisen arvoinen, mainittava, huomattava, huomioon otettava, erikoinen. | Alueella ei ole s:ia taloudellisia tulonlähteitä. Eipä näy s:ia saaliita saadun. Asia, jolla ei ole s:aa merkitystä. Aine ei ole s:an myrkyllistä. Kaksospojat eivät s:asti eroa toisistaan. Kaupunki ei pysty antamaan väestölle s:iksi (asti) työtä.

sanotun|laatuinen *a.* myös ⌒. **-lai|nen**[63] *a.* myös ⌒. | S. työtapa on jo harvinainen. S:sten tavarain tuonti on kielletty. S:set juhlatilaisuudet.

sanou|tua[44] *refl.v.* (< sanoa) vain sanayhtymissä *sanoutua irti, sanoutua vapaaksi* jne.; vrt. irtisanoutua. | S. irti [= ilmoittaa eroavansa, luopuvansa] toimesta. S. irti synnistä. S:duimme irti tuttavuudesta. On parasta s:tua irti [= kieltäytyä] kaikesta vastuusta. Joukot s:tuivat vapaiksi entisistä johtajistaan. | Mitähän se mahtoi merkitä? Lienee ollut jotain veljiksi s:tumisen porstuasanoja KARHUM.

sanskrit[7] *s.* Intian vanhin kirjakielenä käytetty indoeurooppalainen kieli(muoto), Intian klassillisen kirjallisuuden kieli, muinaisintia. | S:ia ei enää käytetä puhekielenä, mutta Intian oppineiden keskuudessa se on yhä kirjakielenä. **-isti**[4] *s.* sanskritin tutkija.

sanskulotti[4*] *s. hist.* Ranskan vallankumouksen aikaisista pitkähousuisista kansanmiehistä käytetty nimitys; jyrkkä vallankumouksellinen.

san|ta[10*] *s.*, vars. *ark.* **1.** hiekka. | Hieno, karkea, soransekainen s. Maantien s. pölyää poikien juostessa. Jalkojen alla karahteli käytävän s. Lapset leipovat kosteasta s:nasta kakkuja. Parolan suureen pataljoonaan loikertaa nyt tiemme - -, että s. soi KIVI. — *Yhd.* järvi-, kulta-, meri-, pohjas. **2.** *mon.* hiekkarannasta. | Porin lähellä ovat Yyterin pitkät, valkoiset s:nat.

santai|nen[63] *poss.* ja *ain.a.* S. tie, nummi, kangasmaa. Pehmeä s. järven pohja. Mutta tämä auto imeytyy kadusta tiehen ja kiitää kohta esi-isien muovaamaa s:sta sarkaa SILL. — *Yhd.* hieno-, pehmeä-, valkeas.

santa|kuoppa *s.* S:kuopasta ajetaan rakennushiekkaa. **-kuorma** *s.* **-laatikko** *s.* **1.** yl. merk:ssä. | Kanalassa täytyy olla myös s. **2.** *tekn.* = hiekkuri.

santalo[2] *s. kans.* verkon ala- ja (tai) ylälaitaan kudottu paksumpilankainen silmärivi.

santa|läjä *s.* Lapsia s:läjässä. **-paperi** *s.* = hiekkapaperi. **-pisto** *s. käs.* pohjien täyttämiseen ja nimikoimiseen käytettyjä jälkipistoja, joita ommellaan useampia päälletysten, tiplapisto. **-pohja** *s.* **-pohjainen** *a.* S. merenlahti.

santarm|i[6] *s.* sotilaallisesti järjestetyn, yleistä turvallisuutta valvovan poliisikunnan, santarmiston, jäsen. | S:ien päätehtävänä on valtiovaltaa vastaan suunnattujen toimenpiteiden ja aikeiden ehkäiseminen. Venäjän vallan aikana oli maassamme venäläisiä s:eja. S:ien kätyriksi pestautunut luopio.

santarmi|hallitus *s.* (keskus)virasto, jonka tehtävänä on santarmiston ylin valvonta. **-joukko** *s.* **-järjestelmä** *s.* Venäjän vallan aikainen santarmi- ja urkkijajärjestelmä. **-kunta** *s.* = santarmisto. **-laitos** *s.* **-osasto** *s.* Vahvoja s:ja saapui seudulle. **-päällikkö** *s.*

santarmisto[1] *koll.s.* järjestykseltään, koulutukseltaan, kuriltaan ja komentosuhteiltaan sotilaallinen poliisikunta, santarmikunta, santarmilaitos. | Alankomaissa on yhä tyypillinen s. S. rauhan ja järjestyksen ylläpitäjänä. Vihattu venäläinen s.

santarmi|upseeri *s.* **-valtio** *s.* **-vartiosto** *s.*

santa|säkki *s.* **-särkkä** *s.* **-törmä** *s.* **-vuori** *s.*

santeli|puu *s.* eräitä tropiikin puukasveja; niiden arvokas, hyväntuoksuinen puuaines. | Valkoinen, keltainen, punainen, ruskea, musta s. S:puuta käytetään mm. värjäykseen, lääkkeiden ja suitsukkeiden valmistukseen sekä hienoihin puusepäntöihin. **-puuöljy** *s.* = seur. **-öljy** *s.* sakea, vaalean keltainen, ambran tuoksuinen karvas neste, jota saadaan vars. ns. aidon santelipuun varresta ja juurista tislaamalla.

santoniini[4] *s.* eräs suolinkaisten ja kihomatojen häätämiseen käytetty lääkeaine.

santoriini[4] *s.* eräillä Aigeian meren saarilla tavattava vulkaaninen maalaji, jota käytetään sementtinä.

santsari *s.* sotilasslangissa aliupseeri- ja reserviupseerikoulun varusmieskouluttajista.

santsa|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* **1.** *sot.* järjestää t. pitää ylimääräistä harjoitusta, höykyttää. | Itsenäisyysajan alkuvuosina s:ttiin alokkaita ankarasti suorastaan preussilaisilla rangaistuksilla. **2.** ottaa lisää, ylimääräinen annos ruokaa t. juomaa. | S. paistia, teetä.

santsi[4] *s. ark.* **1.** *sot.* ylimääräinen harjoitus. | Alokkaille annettiin lujasti s:a. Alokasajan kovat marssit ja s:t ovat nyt takanapäin. **2.** lisäannos, ylimääräinen annos ruokaa t. juo-

maa. | Keitto on niin hyvää, että täytyy hakea vielä s:a.

santta *a. taipum.* = seur. 1. | Lausui Luoja taivahasta, / sanoi s. Pietarille KANT.

santti[(4*)] **1.** *a. taipum.* ja *s.*, vars. *kansanr.* pyhä, pyhimys. | S. Pietari. S. Antti 'Pyhä Andreas'. Ajoi Luoja tietä myöten, / - - / tuhat eessä enkeliä, / sata s:a perässä KR. **2.** *s. mus.* virrensävelmä.

sanue[78] *s. kiel.* sanaperhe, -pesye. | Paikannimi Häme on haluttu yhdistää siihen s:eseen, johon kuuluvat mm. hämy, hämeä ja hämärä.

sao|s[64] *s.* = saostuma, saoste. | Huonoliukoinen s. Hyytelömäiset s:kset. Keittoastian pohjalle laskeutuva s. — *Yhd.* jäte-, paperi-, rautas.

saost|aa[2] *v.* **1.** saattaa kiinteä(t) aine(et) erottumaan nesteestä t. liuoksesta, sakkauttaa. | S:aminen perustuu tavallisimmin kemialliseen reaktioon. Metallit s:etaan liuoksista usein sähkövirran avulla. S:avat hapot. **2.** saattaa sakoamaan, tehdä sakea(mma)ksi, sakeuttaa. | S. marjakeitto perunajauhoilla. Kastike s:etaan paksulla kermalla tai ruskistetuilla vehnäjauhoilla.

saoste[78] *s.* saostamisen tulos, saostamalla saatu aine. | Kun malmi on saatu liuoksesta erotetuksi, s. kuivataan hyvin.

saosti|n[56] *s.* **1.** vars. *kem.* aine, joka aiheuttaa saostumisen, saostusaine. | Liuokseen lisätty s. muodostaa liuenneen aineen kanssa liukenemattoman sakan. Hiilidioksidi kalkin s:mena. Lisätä nesteeseen muutama pisara s:nta. Kananmunia käytetään keittojen ja puurojen s:mina. **2.** laite, jolla saostaminen suoritetaan, saostamislaite. | Selluloosakoneen uudenaikainen s.

saostu|a[1] *pass.v.* < saostaa. **1.** kiinteiden aineiden erottumisesta nesteistä t. liuoksista; us. sakkautua. | Liejun s:minen järven pohjalle. Maahan kerrokseksi s:nut kalkki. Metalli s:u liuoksesta sähkövirran vaikutuksesta. Maidosta juoksettuessa s:nut juustoaine. **2.** sakeutua, saeta, saota. | Marjahillo s:u kiehuessaan, koska siitä haihtuu vettä. Keitto s:i nopeasti ryynien mentyä rikki. Jätä puuro liedelle s:maan! Kerma on s:nut kirnutessa voiksi.

saostum|a[13] *s.* saostumisen tulos, saos, sakkau(tu)ma, sakka. | Happoihin liukenematon s. Mekaaninen, amorfinen s. Sappi- ja rakkokivet ovat kiinteitä sairaalloisia s:ia. — *Yhd.* juusto-, metalli-, suolas.

saostumiskerros *s. geol.* = rikastumiskerros.

saostus[64] *s.* **1.** saostaminen. **2.** tav:mmin saostuma. **-aine** *s.* = saostin 1. **-al|las** *s. tekn.* Kiinteät aineet painuvat s:taiden pohjaan. **-analyysi** *s. kem.* **-kaivo** *s.* Likavesi johdetaan rakennuksesta ensin s:on, jossa enimmät mätänevät aineet siitä erottuvat. **-laite** *s.* **-laitos** *s.* **-menetelmä** *s.* Elektrolyyttinen s.

saota[38*] *v.* tulla sakea(mma)ksi, sakeutua, saeta, sakoa, tihetä, paksuta. | Neste, puuro, liisteri sakoaa. Keitto alkoi kuumetessaan s. Hyvin sakoava riisilaatu. Hapan maito jätetään sakoamaan piimäksi. Pensaat sakosivat muutamassa kesässä tiheäksi viidakoksi. Savu nousi yhä saoten nuotiosta. Veden pinnasta sakosi sumua kylmään aamuilmaan. — *Kuv.* Hänen tuli ihan kuuma sitä ajatellessa, veri kuin sakosi päässä KALLAS. - - voimaa on saonnut selkään enemmän kuin mahtuu pieneen maaherran lääniin KILPI.

sapa[10*] *s.* **1.** häntäruoto. | Lehmän häntäjouhien leikkuu on suoritettava tarkkaan s:a myöten. Hevosen s. on melko lyhyt. **2.** saparo. | Lampaan, hiiren s.

sapan[56*] *s. kal.* nuotan poven, rysän, merran tms. perä.

saparo[2] *s.* **1.** lyhyt häntä. | Lampaan, sian, poron, hiiren s. — *Ark. leik.* Saada s:lleen 'selkäänsä'. — *Kans.* Lammas on s:llaan 'kiimoissaan'. — *Yhd.* lampaan-, sians. **2.** vars. *ark.* lyhyt t. ohut hiuspalmikko. | Pikkutyttö s:t niskassa. Tiukoiksi s:iksi kammatut hiukset. — *Yhd.* hius-, tukkas.

-saparoinen[63] *poss.a.* — Kankea-, lyhyts.

sapatin|lepo *s.* sapattilepo. — Vars. *heng. kuv.* iankaikkisesta elämästä. | Niin on Jumalan kansalle s. varmasti tuleva UT. **-matka** *s.* matka, joka juutalaisilla oli lupa kulkea sapattina (enintään 2.000 kyynärää). **-päivä** *s.* sapatti, pyhäpäivä. **-rikkoja** *s.* vrt. seur. **-rikkominen** *s.* sellainen sunnuntain t. kirkollisen juhlapäivän pyhyyden loukkaus, josta on säädetty rangaistus, pyhä-, lepopäivän rikkominen. **-vietto** *s.*

sapat|ti[6*] *s.* (*rinn.* sabatti) juutalaisten lepopäivä (lauantai); kristittyjen sunnuntaista (vars. *heng.* ja *ylät.*, *ark.* joskus *leik.*) ja muhamettilaisten perjantaista lepopäivänä; joskus yl. pyhäpäivä. | Viettää, pitää s:tia. S:in pyhittäminen, rikkominen. — Kuusi päivää tee työtä ja toimita kaikki askareesi; mutta seitsemäs päivä on Herran, sinun Jumalasi, s. VT. Onko luvallista s:tina parantaa? UT. Ja kun s. oli päättynyt ja viikon ensimmäisen päivän aamu koitti UT. — Pyhä ei kiellä pyytämästä, s. samoamasta SL. S:tia kestää kello kuudesta aamulla kello kuuteen illalla sunnuntaina tahi kirkollisena juhlapäivänä, joka lain mukaan yleisesti pyhänä pidetään LK. Ei tällä tavalla ennen loppiaisen s:tia mehtämökkilöissä viirattu KIANTO. — *Kuv.* Päästä taivaaseen iäistä s:tia viettämään. — *Yhd.* noitas.

sapatti|aamu *s.* **-ehtoo, --ilta** *s.* **-käsky** *s.* Vanhassa testamentissa sapatin pyhittämisestä annettu käsky. **-lepo** *s.* **-päivä** *s.* **-rauha** *s.* **-rikos** *s.* sapatinrikkominen. **-vuosi** *s.* muinaisisraelilaisten lepovuosi.

sapek|as[66*] *poss.a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* (< sappi) kiukkuinen, äkäinen, vihainen, pahansisuinen, sydämistynyt, pureva, tuima, myrkyllinen. | S. tappelupukari. S. mielenlaatu. S. vastaus, kirjoitus, letkaus. Syyti s:kaita sanoja. Ärähtää s:kaasti.

sapeli[5] *s.* **1.** käyrä yksiteräinen miekka; vrt. kalpa, säilä, floretti. | S. on ennen kaikkea ratsuväen ase. S. sopii sekä lyöntiin että pistoon. Husaarin s. Turkkilaisten käyrät s:t. S:n terä, lape, kahva, kädensija, tuppi. S. kädessä, vyöllä. Vetää s. huotrasta. Lyödä, iskeä, taistella s:lla. — *Kuv.* Kalistella, kalisuttaa s:a 'esiintyä (sotaisen) uhkaavasti'. Italian lehdistö kalistelee s:a. S:n kalistelu, kalistaja (tav. ◡). — *Erik.*

Etujalat s:ssa [hevosesta], ks. sapelijalka. — *Yhd.* käyräs.; puus. 2. miekkailussa: säilä. **-antilooppi** *s.* Oryx algazel, Pohjois- ja Länsi-Afrikan sisäosissa elävä kaarevasarvinen antilooppi. **-hammastiikeri** *s.* S:t 'Machaerodontinae, plioseenikaudella eläneitä kissaeläimiä, joilla oli erittäin voimakkaasti kehittyneet särmikkäät kulmahampaat'. **-hampainen** *a.* vrt. ed. | S. tiikeri. **-jalka** *s.* nilkasta taaksepäin taivuksissa oleva hevosen etujalka. **-jalkainen** *a.* vrt. ed. | S. hevonen. **-mahonki** *s.* eräs arvokas mahonkilaatu. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Setterin s. häntä. Jalokuusen s:sesti kaartuneet neulaset. **-niekka** *a.* S. poliisi.

sapelin|isku *s.* **-kalistaja, -kalistelija** *s. kuv.* sotaisen uhkaavasti esiintyvä henkilö, lehti tms. | Sotaseikkailijat ja s:t. **-kalistelu, -kalistus** *s. kuv.* vrt. ed. **-terä** *s.* **-tuppi** *s.*

sapelivalta *s.* asevoimien tukema valta, poliisi-, sotilasvalta.

sapen|karvainen *a.* sapenkeltainen, -vihreä, -värinen. | Kasvoiltaan s:karvaisena. **-keltainen** *a.* **-purkaus** *s. kuv.* kiukun-, pahantuulenpurkaus. | Siitä seurasi Esalle pitkällinen s. ALKIO. **-vihreä** *a.* **-värinen** *a.*

sapett|aa[2*] *v., 3. pers.* kiukuttaa, suututtaa, kismittää. | Tappio s:i aika tavalla. Hänen alituinen kehumisensa alkoi s. — S:i niin vietävästi.

sapfolainen[63] *a.* S. [= Sapfon mukaan nimensä saanut, par. Sapfon] säkeistö.

sapiinihap|po *s.* S:ot 'eräitä hartsihappoja'.

sapila|at[66] *s. mon.* (*harv.* sapilat[15]) kaksi sileää, ohutta salkoa, joilla heinäruot kahden hengen kannetaan latoon t. pielekseen pantavaksi, hamilat. | Kantaa heiniä s:illa.

sapiska[15] *s. ark.* **1.** (kiivaat) nuhteet, moitteet, nuhdesaarna, satikuti, kukakäski. | Antaa s., s:a, s:t jklle. Saada s., s:a, s:t. Kepposesta tuli ankara s. S:a sietäisit. Piti pojille aika s:n. **2.** *harv.* puheesta, esitelmästä, kirjoituksesta. | Minulla oli valmiiksi kirjoitettuna koko s. T.VAASKIVI.

saponiini[4] *s.* S:t 'kasveissa (esim. saippuayrtissä, hevoskastanjassa) yleisesti esiintyviä amorfisia, karvaita aineita, jotka liukenevat helposti veteen ja vaahtoavat siinä kuten saippua'.

saponiitti[4*] *s.* tiivis, pehmeä merenvahan sukuinen mineraali, saippuakivi.

saponilakka *s.* lakkana käytetty selluloidin amyyliasetaattiasetoniliuos.

sappanpuu *s.* Ceylonissa, Jaavassa ja Thaimaassa viljellystä Caesalpinia Sappan -puusta saatu puuaines, itäintialainen punapuu.

sappermentti[4*] *s.* lievähkö voimasana. | S. miten suututtaa!

sap|pi[8*] *s.* **1. a.** maksan erittämä kellanruskea tahmea neste, sappineste. | S. kerääntyy maksasta tiehyitä pitkin sappirakkoon ja sieltä ohutsuolen alkupäähän. S. liuottaa rasvahappoja ja saippuoita. Kitkerää kuin s. S:pea ja etikkata / hänen juodakseen he toi VK. — *Kuv.* Kaikki maistuu s:elle, kaikki synkeälle näyttää KIVI. - - kynässään, jonka hän [Beaumarchais] vuoroin kasti satiirin s:peen, vuoroin lyyrillisen kaunopuheisuuden ruusuöljyyn KOSKENN. **b.** sappirakko. | Kipuja s:en seuduilla. Kalaa perattaessa on varottava puhkaisemasta s:pea. — On s. särjelläkin SL. **c.** *kuv.* ilmauksissa kiukusta, suuttumuksesta, pahansisuisuudesta, mielen katkeruudesta yms. | Purkaa, vuodattaa, syytää, tyhjentää s:peaan (jhkun, jhk) 'purkaa kiukkuaan (jkhun, jhk)'. Jkn s. kiehuu, kuohuu 'jku on kiukuissaan'. Jkn s. paisuu, kiehahtaa, kuohahtaa 'jku kiukustuu, suuttuu'. - - hän on vähän paisuttanut minun s:peani KIVI. Jkn s. halkeaa, puhkeaa 'jkn kiukku pääsee valloilleen'. Jk asia käy jkn s:elle 'kiukuttaa jkta'. S:peni oli niin täynnä, että täytyi kirota. Hän on täynnä myrkkyä ja s:pea. - - minä näen sinun olevan täynnä katkeruuden s:pea UT. Sillä tavoin s. pehmisi ALKIO. - - syttä ja s:pea oli veneessäistujankin mieli IVALO. **d.** *yhd.* Härän-, karhuns.; rantas. **2.** auringon t. kuun toisella t. molemmilla puolilla (rengasilmiön yhteydessä) toisinaan näkyvä erityisen valoisa kohta, sivu-, vasta-aurinko t. -kuu. | S. auringon edessä. Auringon, kuun s. Poudaksi kuun kehä, sateheksi päivän s. SL. — *Yhd.* auringon-, kuun-, päiväns. **3.** *eläinlääk.* hevosen jalan jännetupen tulehtuma t. laajentuma. — *Yhd.* kivis.

sappihap|po *s. fysiol.* S:ot 'sapessa esiintyviä suurimolekyylisiä happoja'.

sappikipukohtaus *s. lääk.* sappikivitaudin t. sappirakon tulehduksen aiheuttama kipukohtaus, sappikoliikki, -ähky.

sappikivi *s. lääk.* sappirakkoon t. sappitiehyihin muodostunut kivennäistymä; sappikivitaudista. **-kohtaus** *s. lääk.* sappikiv(i)en aiheuttama kipukohtaus. **-tauti** *s. lääk.* sappikivien muodostuminen.

sappi|koliikki *s. lääk.* = sappikivikohtaus. **-käytävä** *s. anat.* = sappitiehyt.

sappinen[63] *poss.a.* S. kuu.

sappi|neste *s.* Maksan erittämä s. **-rak|ko** *s. anat.* maksan alapinnalla sijaitseva päärynämäinen rakko, johon sappi maksasta kerääntyy. **-rasva** *s. fysiol.* sapessa olevien rasvaliukoisten rasvansukuisten aineksien yhteisnimitys. **-ruoho** *s.* Xanthium, yksivuotisia mykerökukkaiskasveja. **-tatti** *s.* Boletus felleus, myrkyllinen tatti, jonka lakki on päältä sapenvihertävä. **-tauti** *s.* vars. sappikivitaudista. **-tiehyt** *s. anat.* tiehyt, joksi maksasta ja sappirakosta tulevat tiehyet yhtyvät. **-väriaine** *s. fysiol.* S:et 'sapen mukana ruumiista poistuvat väriaineet'. Keltatautisen keltainen ihonväri johtuu s:iden kerääntymisestä vereen ja kudoksiin. **-ähky** *s. lääk.* = sappikipukohtaus.

sappu[1*] *s.* eräs tanhu.

sapro[1] *s. kans.* tukena (reessä ranka- t. tukkikuormaa sivulta t. päästä tukemaan, pieleksen t. halkopinon pääpuuna tms.) käytetty seiväs t. ranka.

saprofyytti[4*] *s. kasv.* mädänsyöjä.

saproli[6] *s.* desinfioimisaineena käytetty kivihiilitervan t. petrolin tislauksessa sivutuotteena syntynyt tumma, paksu, tervan hajuinen hiilivetyseos.

sapsa[10] *s.* (eläimen t. työkalun) lapa. | - - s:t [hevosella] niin kuin häränpaistit KATAJA. Kirveen s.

sapso[1] s. *kansanr.* = ed.
sapusk|a[15] s. *ark.* ruoka, muona, eväs. | Pöydässä oli monenlaista s:aa. Hyvää, huonoa s:aa. Sellaisilla s:oilla ei elä kukaan. Talon s:oissa oleva työmies.
sapööri[6] s. eräissä maissa: insinöörijoukkoihin kuuluva sotilas, pioneeri. **-joukko** s., us. *mon.* **-komppania** s. **-osasto** s. **-pataljoona** s.
sara[10] s. **1.** Carex, monivuotisia sarakasveja. | S:t ovat maassamme yleisiä soiden, suoperäisten niittyjen, rantojen yms. kasveja. Jokapaikan s. Jänön s. Musta s. Liereä s. — *Yhd.* alppi-, happi-, herne-, hius-, jouhi-, juurto-, kangas-, lehti-, letto-, luppi-, luste-, meri-, muta-, mykerö-, mätäs-, nuija-, pallo-, pullo-, rakko-, ranta-, rihma-, riippa-, röyhy-, somer-, sormi-, tuppi-, tähti-, vaivais-, vesi-, viilto-, virna-, äimäs. **2.** *harv.* juova, ura, uurre.
sarabandi[4] s. *mus.* vars. sarjasävellyksen osana käytetty hidas, kolmivaihtoisrytminen espanjalainen tanssi.
sarafaani[4] s. venäläisen naisen kansanpukuun kuuluva avara, olkaimellinen, hihaton päällyshame.
sara|heinikko s. **-heinä** s. S:ä kasvava suo. **-heinästö** s.
sarai[27] s. *kans.* saraja.
saraik|ko[2*] s. saraa kasvava paikka, saraheinikko, sarakko, sarasto. | Rantaniittyjen s:ot.
sarain[56] s. *kans.* saraja.
sarainen[63] *poss.a.* S. tulvaneva.
saraja[10] s. *kans.* (*rinn.* sarai, sarain) itäkarjalaisissa taloissa heinäsuojana yms. käytetty rakennuksen ylinen; vaja, lato.
sara|kasvi s. S:kasvit 'Cyperaceae, heiniä muistuttavia, tav. moni-, harv. yksivuotisia ruohokasveja käsittävä yksisirkkaisten heimo'. **-kasvillisuus** s. Nevojen s.
sarak|e[78*] s. **1.** kapeahko, pysty, us. viivojen rajoittama tilikirjan sivun, lomakkeen, taulukon tms. osa, kolumni. | Taulukon kolmas s. Koepaperi jaetaan viivoilla neljään s:keeseen. Kukin summa viedään omaan s:keeseensa. S:keen numerot lasketaan yhteen. Viime veikkauksessa täytetty 384.000 s:etta. — *Yhd.* hinta-, huomautus-, kuittaus-, muistutus-, myynti-, nimi-, numero-, päiväys-, selitys-, tilis.; debet-, kredit-, meno-, tulos.; reunas.; apus. **2.** melko *harv.* kasvitarhan penkki. | Kasvitarha jaetaan mittakeppiä ja köyttä käyttäen määrälevyisiin s:keihin. Herneet kylvetään neljään riviin n. metrin levyiseen s:keeseen.
sarake|kirjanpito s. amerikkalainen kirjanpito. **-viiva** s. sarakkeita erottava viiva. **-viivau|s** s. sarakkeita erottava viivaus. | S:ksella varustettu paperiarkki.
-sarakkeinen[63] *poss.a.* < sarake. | Kapea-, leveä-s.; monis.
sarakko[2*] s. saraikko.
sara|korpi s. saraa kasvava korpi. **-mätäs** s.
saran|a[15] s. **1.** kahden toisiinsa niveltyvän osan muodostama tav. metallinen laite, jolla kansi, ovi, ikkuna, portti tms. laidastaan liitetään liikkuvasti aukon laitaan. | Oikea-, vasenkätinen s. Oven, ikkunan, portin s. S:oilla kääntyvä ovi, kansi, levy, laskusilta. S:oiltaan nostettu ovi. Alkeellinen nahkainen s. S:at kitisevät, narisevat, naukuvat. Rasvata, voidella s:oita. — *Kuv.* - - tuntuuhan tuo kuin koko elämä olisi joutunut pois s:oiltaan WILKUNA. Pakro oli aina hiukan kuin pois s:oiltaan parina ensi päivänä joukkoon tultuaan LEINONEN. — *Yhd.* metalli-, nahka-, teräss.; joustin-, koukku-, kulma-, lehti-, tappi-, vieteris.; ala-, keski-, yläs. **2.** ed:een liittyen laajemmin. | Harpin s. 'haarojen yhtymänivel'. Linkkuveitsen s. Osterin, simpukan s. — *Yhd.* leukas.
saranainen[63] *poss.a. harv.* saranallinen. | S. lipas. — Tav. *yhd.* kaksi-, luja-, nahka-, teräss.
sarana|kansi s. saranallinen kansi. **-laite** s.
saranallinen[63] *poss.a.* S. kansi, laatikko.
sarana|nivel s. *anat.* liikkeen vain yhdessä tasossa salliva nivel; vrt. pallonivel. | Kyynärnivel on s. — Haulikon s. **-puoli** s. Oven, ikkunen s. **-rau|ta** s. Oven s. Koristeellisin s:doin somistettu arkku. **-tap|pi** s. Toisessa saranan puoliskossa oleva s. niveltyy toisessa olevaan silmukseen. Peräsimen, liipaisimen s. S:illa reunaan kiinnitetty lippaan kansi.
saranaton[57] *kar.a.* S. ikkuna.
saranatuoli s. kokoon taitettava saranallinen tuoli.
sara|neva s. *maant.* etupäässä saraa kasvava neva. **-niitty** s. **-n|leveys** s. Pellon s.
saranoi|da[18] v. **-nti**[1*] *teonn.* kiinnittää saranalla t. saranoilla. | Ovi s:daan kehykseen. Seinään s:tu penkki. **-tua**[1*] *pass.v.*
saranpä|ä s. S:iden niitto.
sarant|a[15*], **-o**[2*] s. *murt.* sarana.
sara|peräsormus s. *kansat.* sormus, jonka kannassa on koristeena pieniä renkaita t. juovia. **-puu** s. *kans.* saarni. **-räme** s. *maant.* saranevan ja rämeen välimuoto.
saraseen|i[4] s. S:it 'keskiajalla arabialaisista ja myöh. yl. muhamettilaisista käytetty nimitys'. Ristiretkeläisten taistelut s:eja vastaan.
sarasormus s. *kansat.* uurtein ja kohovantein koristettu sormus.
sarast|aa[2] v. aamun ensimmäisen valon ilmestymisestä: koittaa, alkaa valjeta. | Aamu jo hiukan s:i. Nousi päivän s:aessa. Idässä s:ava valo. — *Yksipers.* S:i jo, kun matkalaiset ehtivät perille. Idän taivaalla s:aa heikosti. — *Kuv.* 1700-luvun s:aessa. Kansalle s:i onnellisempi aika. Toivo alkoi s. uudelleen. S:ava tunne, kiintymys.
saraste[78] s. *harv.* sarastus. | Kullankellertävässä aamuruskon s:essa aukeni ja levisi heidän edessään koko kirkonkylä KIANTO.
sarastel|la[28] *frekv.v.* < sarastaa. | Aamu jo s:i.
sarasto[2] s. saraikko. | Rantojen kortteikot ja s:t.
sarastus[64] *teonn.* (< sarastaa) aamunkajastus, -kajo, -koitto, koi, koite. | Aamun ensimmäinen s. Taivaanrannalla näkyi heikko s. S. levisi punertavana yli seudun. — *Kuv.* Uuden ajan s. Heräävän kansallistunnon s. — *Yhd.* aamuns.
sara|suo s. etupäässä saraa kasvava suo. **-turve** s. etupäässä sarakasvien juurihuovastosta ja lehtitupista syntynyt turve.
sardelli[6] s. (vars. suolattu, oliiviöljyyn säilötty) anjovis.
sarderi[5] s. punainen karneoli, sardi.

sardi[4] *s.* **1.** = ed. **2.** S:t 'Sardinian asukkaat'.
sardiini[6] *s.* Clupea pilchardus, Euroopan länsirannikolla ja Välimeressä elävä pienehkö, suurisuomuinen, sillin sukuun kuuluva kala, jota käytetään vars. säilykkeenä; jokap. kielenkäytössä myös muista öljyyn säilötyistä kaloista, vars. kilohailista. **-rasia** *s.* — *Kuv.* Huone ahdas kuin s. **-säilyke** *s.*
sardoni|nen[63] *a* -sesti *adv.* vars. naurusta t. hymystä: räikeän t. katkeran ivallinen; joskus: kouristuksenomainen, pingottunut. | S. nauru, hymy. Hymyillä s:sesti. — *Lääk.* S. nauru 'kasvojen ja suun lihasten kouristus, joka antaa kasvoille kivuliaan nauravan, ivahymyn ilmeen'.
sardonyks[7] *s.* puna-, kelta- t. ruskeajuovainen akaatti.
sareke[78*] *s.* → sarake.
sareptansinappi *s.* Sinapis juncea, eräs sinappikasvi.
sargassolevä *s.* Sargassum bacciferum, lämpimissä merissä kasvava marjalevä. | Merivirtojen mukana s:ä ajautuu suurin joukoin Kanarian saarten ja Länsi-Intian välillä olevaan Sargassomereen.
sari[4] *s.* intialaisen naisen puku: pitkä vartalon ympäri kiedottava vaate.
1. **sarj|a**[10] *s.* **A. I.** joukko ajallisesti t. paikallisesti toisiaan seuraavia t. jssak (määrä)järjestyksessä yhteen kuuluvia olioita t. ilmiöitä t. tapahtumia, rivi, jono, ketju; vrt. jakso. | S. lapsia, jälkeläisiä. Pitkä s. esi-isiä. S. Folkungien sukuun kuuluvia kuninkaita. Suomen arkkipiispojen s. Loputon vieraiden s. — S:an yksityiset jäsenet. 3-, 10-jäseninen s. — Pohjanlahden rannikkokaupunkien s. S. tukikohtia. S. Saarijärven reittiin kuuluvia järviä. Säiliöstä lähtee s. rinnakkaisia putkia. Kirkon sivuille rakennettiin s. kappeleita. S:oiksi rivitettyjä koristeaiheita. — S. samaa maata olevia pelikortteja. S. numeroita, lukuja. S. sanoja, äänteitä, säveliä, valomerkkejä. S. liikkeitä, iskuja. 10 laukauksen s. Tiheä, nopea s. laukauksia. Spektrin muodostava värien s. S. värivivahduksia tummasta vaaleaan. — Julkaisi s:an romaaneja. Maalannut s:an tunnettujen kansalaisten kuvia. S. kirjeitä, lehtiartikkeleita. Puheiden s:an aloitti konsuli N. N. Mannisen kynästä on lähtenyt s. loistavia suomennoksia. S. radioesitelmiä, konsertteja. Juhlien, kokousten s. Kokonainen s. nälkävuosia. Menetelmään kuuluu s. erilaisia toimenpiteitä. Tapahtumien, voittojen, tappioiden, pettymysten s. Kokonainen s. onnettomuuksia. Tapahtumat muodostavat katkeamattoman s:an. Tappion syynä oli s. kohtalokkaita erehdyksiä. Muistojen kirjava s. Kaamea s. rikoksia päivänvaloon. — *Fys.* Yhtenäisesti säännöllinen spektriviivojen joukko muodostaa s:an, spektraalisarjan. Vedyn spektrissä on vain Balmerin s. näkyvän valon alueella. — Hiili muodostaa homologisia s:oja. — *Yhd.* hallitsija-, jälkeläis-, lapsi-, sisar-, sisarus-, veli-, veljess.; ajatus-, artikkeli-, esitelmä-, harjoitus-, havainto-, heitto-, hyppy-, ilmoitus-, isku-, kehitys-, kertomus-, kirja-, kirjain-, kirje-, kirjoitus-, kirous-, koe-, kokous-, kortti-, kukkula-, kuva-, kysymys-, laukaus-, laulu-, liike-, luento-, luku-, maalaus-, merkki-, metaani-, muoto-, numero-, ottelu-, peli-, puhe-, puhelu-, päätelmä-, reaktio-, rikos-, sointu-, syy-, tapahtuma-, tapaus-, teos-, tulos-, tyyppi-, työntö-, väri-, ässä-, äännes.; munas.

II. *erik.* **1.** jnk t. joidenkin ominaisuuksien t. tuntomerkkien perusteella t. jnk periaatteen mukaan samaan ryhmään luokiteltu, rekisteröity tms. joukko esineitä t. olioita. **a.** samalla kirjaimella t. numerolla omaksi luokitteluryhmäkseen merkitty joukko samanlaisia esineitä (esim. obligaatioita, seteleitä, arpoja, teollisuustuotteita). | Obligaatiot lasketaan liikkeeseen s:oina ja kunkin s:an obligaatiot numeroidaan juoksevalla numerolla. Setelin s. ja numero. Päävoitto s:an 487 n:olle 61. Sarja Litt. A. — Rautatievaunun s. ja numero. **b.** joukko aiheen, sisällyksen, tarkoituksen, painoasun tms. puolesta yhteen kuuluvia (jnk tieteellisen seuran, saman kustantajan tms.) julkaisuja. | Täydellinen s. [= kaikki numerot] Kotikielen Seuran aikakauslehteä »Virittäjää». Halpa s. aikamme romaaneja. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-s. n:o 1. — *Yhd.* julkaisu-, kirja-, romaani-, teoss. **c.** filateliassa: ryhmä, johon kuuluu yksi kappale kutakin eriarvoista, samaa antia olevaa postimerkkiä. | Täydellinen s. vuoden 1949 Suomen Punaisen Ristin postimerkkejä. — *Yhd.* (posti)merkkis.; juhlas. **d.** joukko määrätarkoitukseen käytettäviä toisistaan (kooltaan, ulkonäöltään tms.) poikkeavia esineitä (työkaluja, koneita, astioita tms.), kerta, »satsi». | Käytännöllinen s. auton työkaluja. 5 kappaleen s. erikokoisia kattiloita. S. avaimia, harppeja, poria, punnuksia, kellonlaseja. Kaikki saman kirjasintyypin asteet muodostavat s:an eli garnityyrin. — *Yhd.* avain-, kattila-, lasi-, pora-, punnus-, pöytäs. **e.** vars. *urh.* luokka t. ryhmä, joihin kilpailijat jaetaan iän, painon, kyvyn tms. t. pelijoukkueen kotipaikan, kyvyn tms. perusteella; myös sellaiseen kuuluvien pelijoukkueiden keskenään pelaamien otteluiden joukosta. | Nuorten, ikämiesten, alokkaiden, naisten s. Painijat jaetaan painon mukaan 8:aan, nyrkkeilijät 10 s:aan. Kevyt s. Raskaan s:an maailmanmestari. Oteltiin kahdessa s:assa, kahtena s:ana. S:asta pudonneet joukkueet. VPS kiivennyt s:ansa johtoon. — Ravikilpailuihin osaa ottavat hevoset jaetaan s:oihin. Kylmä, kuuma, hidas s. Avoin, yleinen s. Tuntemattomien s. — S. pelattu loppuun. S. jatkuu kireänä. S:an viimeinen kierros. — *Kuv.* Raskaan s:an [= lihava, tukeva] isäntä (ark.). Kevyen sarjan kirjailija 'ajanvietekirjailija'. — *Yhd.* alokas-, ikämies-, koululaiss.; höyhen-, keski-, kevyt-, kärpäs-, kääpiö-, raskas-, välis.; karsinta-, lohdutus-, tasoituss.; jalkapallo-, jääpallo-, pesäpallos.; itä-, länsi-, maakunta-, mestaruus-, suurs.; kevät-, syyss. **f.** *geol.* yhden maailmankauden kuluessa syntyneet geologiset muodostumat. | Kenotsooinen s.

2. *mus.* moniosainen sävellys, jonka osien rakenne on sinfonista kevyempi ja suppeampi ja yleissävy kansanomaisempi (us. = tanssisarja),

sviitti; laaj. merk:ssä: kehiö (2). | Bachin ranskalaiset, englantilaiset s:at. »Kuoleman puutarha», Madetojan pianolle säveltämä s. — *Yhd.* orkesteri-, pianos.; tanssis.

3. *mat.* luku- t. suurejono, jossa on äärellinen määrä tietyn yleisen lain mukaan muodostettuja jäseniä. | Geometrinen s. 'sarja, jonka kahden perättäisen jäsenen suhde on vakio'. Aritmeettinen, harmoninen s. Päättymätön, päättyvä s. Suppeneva, hajaantuva s. Taylorin s. — Jk lukumäärä, suhde kasvaa geometrisessa s:assa 'geometrisen sarjan mukaan'. — *Yhd.* binomi-, potenssis.

4. *tekn.* Kytkeä, yhdistää tehonlähteet (paristot tms.) s:aan; vrt. sarjakytkentä; *syn.* peräkkäin;)(rinnakkain, rinnan. 6 sähköparia s:assa 'sarjaan kytkettyinä'. Ankkurivirtapiirin kanssa s:aan kytketty magneettikäämitys. Moottorin eteen s:aan kytketty vastus. — S:aan [= peräkkäin toimiviksi] kytketyt pumput.

5. *kasv.* kukinto, jossa kukkalapakko on lyhyt ja pitkäperäiset kukat samassa vaakasuorassa tasossa, sarjakukinto. | Putkikasvien kukinto on s. Kerrannainen s. — *Yhd.* emä-, pikkus.

6. *sot.* sarjatulesta. | Pikakiväärin s. Konekiväärit nakuttavat s:ojaan. Laski konepistoolilla lyhyen s:an kohti vihollista. S:oja ja kertatulta. — Tykistössä *vanh.* vuoro. — *Yhd.* makuu-, pika-, tarkkuuss.

B. *kans.* **1.** *kal.* leipon säle. **2.** *mon.* reen liisteet.

2. **sarja**[10] *s. puut.* **1.** myös *mon.* pöydän, tuolin tms. jalkoja yhdistävä ja levyä kannattava kehys. | Pöydän, sohvan, tuolin s(:t). **2.** portaiden reisipuu.

sarjaankytkentä *s. tekn.* sarjakytkentä.

sarja|generaattori *s. sähk.* = päävirtageneraattori. **-hint|a** *s.* **1.** sarjan hinta. | Postimerkkien s. **2.** sarjoihin jaettujen tuotteiden yksikköhinta. | Talvitakkeja seuraaviin s:oihin: - -. **-huonekalu** *s.* **1.** sarjatuotteena valmistettu huonekalu. **2.** irrallisista vakio-osista koottu huonekalu (esim. kirjahylly), josta osien järjestystä muuttamalla saadaan eri yhdistelmiä. 1. **-sarjainen**[63] *poss.a.* < 1. sarja | Lyhyt-, pitkäs. 2. **-sarjainen**[63] *poss.a.* < 2. sarja. | Kaareva-, matalas.

sarja|jako *s.*, vars. *urh.* jako sarjoihin. | Painijoiden, pelijoukkueiden s. **-joukkue** *s. urh.* jssak sarjassa pelaava joukkue. **-julkaisu** *s.* sarjana ilmestyvä t. jssak sarjassa ilmestynyt julkaisu. | Lääketieteellinen s. **-järjestelmä** *s. urh.* vars. järjestelmä, jossa pelijoukkueet on jaettu sarjoihin ja jokainen sarjan joukkue pelaa jokaista muuta sarjansa joukkuetta vastaan; vrt. karsintajärjestelmä. **-kalusto** *s.* sarjahuonekaluja käsittävä kalusto. **-kamera** *s.* = sarjakuvakamera. **-kehitelmä** *s. mat.* **-kierro|s** *s. urh.* jssak sarjassa suoritettu pelikierros. | Yllätyksiä eilisessä s:ksessa. **-kilpailu** *s. urh.* jssak sarjassa suoritettu kilpailu; kilpailu sarjoina. **-kone** *s. sähk.* = päävirtakone. **-kukinto** *s. kasv.* = 1. sarja A.II.5. **-kukkai|nen** *a. kasv.* sellainen, jonka kukinto on sarja. | S. kasvi. S. linnunmaito. — *S:sesti.* S:set 'Umbelliferae, tav. monivuotisia kaksisirkkaisia ruohoja, joiden varsi on uurteinen, ontto ja nivelikäs, lehdet tav. moneen kertaan liuskaiset, lehtituppi suuri, turpea ja kukinto sarja'; *syn.* sarjakukkaiset, putkikasvit. Kumina on s. **-kukkaiskasvi** *s. kasv.* S:t 'sarjakukkaiset'. **-kuva** *s.* **1.** juonellinen, kertova piirroskuvien sarja; sarjavalokuva. | Sanomalehtien piirretyt s:t. Lapsille tarkoitettu s. Vihtoria ja Klaaraa esittävä s. **2.** useita juoneltaan yhteen kuuluvia, mutta erikseen (esim. peräkkäisinä iltoina t. viikkoina) esitettäviä jaksoja käsittävä elokuva. **-kuvakamera** *s.* sarjavalokuvien ottoon tarkoitettu kamera, sarjakamera. **-kytkentä** *s. tekn.* kytkentä(tapa), jossa teholähteen t. kulutus- tms. laitteen lähtöjohdin on yhdistetty seuraavan tulojohtimeen, peräkkäiskytkentä;)(rinnankytkentä. **-kytkin** *s. sähk.* kytkin, jolla johtoon kytketään ja siitä asteittain erotetaan peräkkäin useita muita johtoja, kruunukytkin. **-käämitys** *s. sähk.* = päävirtakäämitys. **-lippu** *s.* jnk tilaisuus- (konsertti-, esitelmä- tms.) sarjan kaikkiin tilaisuuksiin oikeuttava pääsylippu;)(kertalippu. | S:ja syyskauden sinfoniakonsertteihin.

1. **sarjallinen**[63] *a.* < 1. sarja. | S. [par. sarja]-sävellys.

2. **sarjallinen**[63] *poss.a.* < 2. sarja. | S. tuoli.

sarjamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* < 1. sarja. | S. sävellys. S. kukinto.

sarja|merkintö *s.* sarjaa osoittava merkintö. | Obligaation s. **-mestaruu|s** *s. urh.* jnk sarjan mestaruus. | S:den vei TPS. **-moottori** *s. sähk.* = päävirtamoottori. **-muoto** *s. mus.* **-narsissi** *s.* Narcissus tazetta, narsissi, jonka sarjakukinnossa on 8—12 kukkaa, »tasetti». **-numero** *s.* **1.** sarjaa osoittava numero. | Obligaation, setelin s. **2.** jhk sarjaan kuuluvan yksilön juokseva numero. | Moottorin s. **-objektiivi** *s. valok.* yl. kahdesta erillisestä linssistöstä koottu objektiivi, jonka linssistöjä voi käyttää myös erikseen, niin että saadaan 2—3 eri polttoväliä. **-oppi** *s. mat.* matematiikan haara, joka tutkii sarjojen suppenemiseen ja sarjan suunnan määrittämiseen liittyviä kysymyksiä, sarjateoria. **-ottelu** *s. urh.* sarjajärjestelmään kuuluva ottelu. | S:iden pistetilanne. **-pelaaja** *s. urh.* sarjajoukkueeseen kuuluva pelaaja. **-peli** *s. urh.* sarjaottelu. **-piste** *s. urh.* sarjaottelussa saatu piste. | HJK anasti Turussa pelatussa ottelussa molemmat s:et. **-pöytä** *s.* useita sisäkkäin työnnettäviä pieniä pöytiä käsittävä pöytäsarja; tällaiseen kuuluva pöytä. **--rinnankytkentä** *s. tekn.* kytkentä samalla kertaa sekä sarjaan että rinnan. **-siirtymä** *s. kiel.* ilmiö, jossa sana t. sananmuoto on siirtynyt toiseen (astevaihtelu)-sarjaan. | Valaisee-verbi on s:n tietä kehittynyt alkuperäisemmästä valkaisee-verbistä. **-spektri** *s. fys.* spektri, jossa esiintyy yksi t. useampi spektriviivojen sarja.

sarjasto[2] *koll.s.* < 1. sarja. — *Yhd.* väris.

sarja|systeemi *s. urh.* sarjajärjestelmä. **-sävelly|s** *s. mus.* vrt. 1. sarja A.II.2. | Bachin s:kset. **-tauluk|ko** *s. urh.* sarjan joukkueiden kulloistakin järjestystä ja pistetilannetta osoittava taulukko. | VPS kärkitilalla s:ossa. **-teoria** *s. mat.* = sarjaoppi. **-teos** *s.* **1.** sarjajulkaisu. | Biblio-

grafinen s. »Suomalainen kirjallisuus». 2. *mus.* sarjasävellys.
sarjaton[57] *kar.a.* < 2. sarja. | S. tuoli.
sarja|tuli *s. sot.* konetuliaseiden tuli(laji), jossa ase ampuu yhdellä liipaisulla laukaussarjan;)(kertatuli. **-tuotanto** *s.* teollisuustuotanto, jossa tuotantoesinettä yhdellä kertaa valmistetaan usean kappaleen sarjoina; us. siten järjestetty työ, että kukin työryhmä tekee vain yhtä osatyötä, sarjatyö, -valmistus; vrt. yksikkö-, joukkotuotanto. | Veturien, huonekalujen s. **-tuote** *s.* vrt. ed. **-työ** *s.* sarjatuotanto. | S:nä valmistetut huonekalut. **-valmiste** *s.* sarjatuote. **-valmisteinen** *a.* S. kirjahylly. **-valmistus** *s.* sarjatuotanto. | Huonekalujen, lentokoneiden s. **-valokuva** *s.* valokuvasarja, joka käsittää useita samasta kohteesta t. sen eri osista tav. pienin väliajoin otettuja kuvia; tällaisen yksityinen kuva. **-valokuvaus** *s.* sarjavalokuvien ottaminen. | S. lentotiedustelun apuna. **-vastus** *s. sähk.* = etuvastus. **-viuhko** *s. kasv.* monihaarainen viuhko.
sarjo|a[1] *v. nahk.* -nta[15*] *teonn.* sovittaa ja valmistaa jalkineen kaavat eri suuruuksia (numeroita) vastaavaksi sarjaksi. | Kaavojen s:minen.
sarjoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* järjestää t. luokitella sarjoiksi. | Painijoiden, obligaatioiden s:taminen.
sarjoittain *adv.* sarjoina; sarja kerrallaan; sarjojen mukaan. | Postimerkkejä kappaleittain ja s. Arvat on luokiteltu s. Kylpyjä on paras ottaa s. S. lähetettyjä valomerkkejä. Tulokset ovat s. seuraavat: - -.
sarjoittai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* sarjoittain tapahtuva t. järjestetty. | S. vuorotuli.
1. **sar|ka**[10*] *s.* **1.** useimmiten suunnikkaan muotoinen, joko avo-ojien tai kynnettyjen vesivakojen rajoittama pellon ala; samantapainen esim. ojitetun suon ala. | Pellon s. S. ruista, perunaa. Kapea, leveä s. 7, 15, 25 m:n levyinen s. S:an leveys. S:an reuna, pää, päiste, selkä. Kyntää, muokata, äestää s. S:oiksi ojitettu suo. Hyppi ojien yli s:alta s:alle. — *Kuv.* toimialasta. | Vielä raivaamaton s. kielentutkimuksen alalla. Aina avartuva hengenviljelyn s. Työ osuustoiminnan s:alla. Työskennellä omalla s:allaan yhteiskunnassa. — *Leik.* Kruunun s. 'maantie'. - - astukaat päälle niin kauas kuin kestää kruunun santaista s:kaa KIVI. — *Yhd.* kylvö-, kyntö-, peltos.; heinä-, kaura-, ohra-, peruna-, ruis-, vehnäs.; keski-, kääntös.; työs. **2.** joskus ed:tä kapeammasta kasvitarhan osasta: penkki, sarake. — *Yhd.* kukkas. **3.** *hist.* aurinkojakoon perustuva maakappale t. -lohko. | Kylän metsä oli jaettu eri taloille kuuluviin epäsäännöllisiin s:koihin. — *Yhd.* metsäs. **4.** *el.* ed:iin perustuen osista, joihin suonet jakavat hyönteisen siiven. | Perhosen siiven s:at. — *Yhd.* siipi-, värttinäs.
2. **sarka**[10*] *s.* karstavillalangasta kudottu tav. kaksiniitinen, huopamaiseksi vanutettu kangas. | Kutoa s:a. Puku harmaata kotikutoista s:a. Pukeutua s:an 'sarkavaatteisiin'. S. verka köyhän miehen, vaski vaivaisen hopea SL. — Kutoa s:a (seuraleikkinä) ks. kutoa I.1.b. **-hame** *s.* **-housu** **1.** *s. mon.* sarkaiset housut. | S:t jalassa. **2.** *a.*, us. *s:sesti* henkilöstä, jolla on sarkaiset housut. | Savon ukko, s.
sarkain[56] *s.* tabulaattori. | Kirjoituskoneen s.
1. **-sarkainen**[63] *poss.a.* < 1. sarka. | Kapea-, leveä-, lyhyt-, pitkäs.
2. **sarkai|nen**[63] *ain.a.* < 2. sarka. | S. puku, hame. S:set housut. — *Yhd.* harmaa-, paksus.
sarkajako *s.* **1.** *hist.* = aurinkojako. **2.** *harv.* yl. jako sarkoihin. | Pellon s.
sarka|kauhtana **1.** *s.* sarkainen kauhtana. **2.** *a.* = seur. **-kauhtanainen** *a.*
sarkakyntö *s.* saroittainen kyntö.
sarkaliivit *s. mon.*
1. **sarkamainen**[63] *kalt.a.* < 1. sarka. | S. kaista.
2. **sarkamainen**[63] *kalt.a.* < 2. sarka. | S. kangas, kudos.
sarka|mantteli *s.* **-mekko** **1.** *s.* sarkainen mekko. **2.** *a.* = seur. **-mekkoinen** *a.* **-mylly** *s. kans.* saranvanutuslaite. **-nuttu** *s.* **1.** sarkainen nuttu. **2.** *a.* = seur. **-nuttuinen** *a.*
sarka|oja *s.* kahta sarkaa erottava avo-oja. | S:-ojien jakama pelto, suo. **-ojitus** *s. maat.*
sarka|pakka *s.* **-puku** *s.* **-pukuinen** *a.*
sarkasmi[4] *s.* pureva iva; sarkastinen lausuma, kirjoituksen kohta tms. | Heinen s:t.
sarkasota *s. hist.* hävitysretki, jonka venäläinen partiojoukko maaliskuussa 1712 teki Kajaanin seuduille.
sarkasti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* purevan ivallinen. | S. sana, kirjoitus. S. elämänviisaus. S. hymy.
sarka|takki **1.** *s.* sarkainen takki. | Talonpojan harmaa s. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* Suomen armeijan s:takit. **-takkinen** *a.* S. sotilas. **-vaatteet** *s. mon.* **-viitta** *s.*
sarkka[10*] *s.*, vars. *ylät.* tuoppi, kannu, haarikka. | Hopeainen, lasinen, puinen s. S. viiniä, olutta. Tyhjentää s:nsa. Syksyn viime rypäleistä / unohduksen s. pöytään! KOSKENN. — *Yhd.* juomas.; hopea-, puus.; olut-, viinis.
sarkofagi[4] *s.* komea, taiteellisesti valmistettu ruumisarkku, hauta-arkku. | Faaraoiden s:t. Napoleonin, piispa Henrikin s. — *Yhd.* kivi-, kupari-, marmori-, puus.
sarkooma[13] *s. lääk.* sidekudoksesta kehittynyt pahanlaatuinen kasvain, sidekudossyöpä.
sarkoplasma[10] *s. anat.* lihassyyn solulima, lihaslima.
sarlakinpunainen *a.* vrt. seur.
sarlakki[6*] *s.* useista loistavan punaisista väreistä.
sarmaat|ti[6*] *s.* S:it 'Mustanmeren pohjoispuolella, Donin seuduilla (Sarmatiassa) asunut paimentolaiskansa'.
saroit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* jakaa sarkoihin. | S:ettu pelto, suo.
saroittain *adv.* sarka saralta, sarka kerrallaan; sarkamäärin. | Kyntää s. S. perunaa.
saroittainen[63] *a.* saroittain tapahtuva. | S. kyntö.
sarpa[10*] *s. kans.* ruoko, kaisla. | Koko ruumis vapisi kuin s. virrassa PÄIVÄR.
sarpio[3] *s.* Alisma, monivuotisia, kosteissa paikoissa viihtyviä valko- t. punertavakukkaisia vanakasveja. | Kapealehtinen s. — *Yhd.* ratamos.
sarsaparilla[15] *s.* Smilax, liljakasveihin kuuluvia pensasmaisia, kärhellisiä ulkomaisia kiipijäkas-

veja, joiden juurakosta saadaan eräitä lääkeaineita.

sarssi[4] *s.* alk. ohut silkkiloiminen ja villakuteinen kangas, nyk. tav. puolivillainen puuvillaloiminen toimikaskangas. | Hienoa s:a käytetään yleensä vuorikankaaksi, paksumpaa pukukankaaksi. Puku harmaata s:a. — *Yhd.* puolivilla-, puuvilla-, silkki-, villas.; vuoris. **-hame** *s.* **-kangas** *s.* **-nen**[63] *ain.a.* S. hame, puku. **-puku** *s.*

sarvas[66] *s.* = hirvas.

sarveinen[63] *a. harv.* sarveisaineinen.

sarveis- = sarveisaine-.

sarveis|aine *s.* orvaskedessä, karvoissa, kynsissä, kavioissa, sarvissa, höyhenissä, suomuissa ym. esiintyvä valkuaisaine, keratiini. | Ihon, kynsien s. S:aineesta tehty kampa. Keinotekoinen s., galaliitti. **-aineinen** *a.* S. kuori, kotelo, kalvo. **-antura** *s.* Kamelin jalan, hevosen kavion s. **-ham|mas** *s.* Nahkiaisen suun limakalvossa on s:paita.

sarveiskalvo *s. anat.* silmän kovakalvon läpinäkyvä kupera etuosa. | S:n tulehdus. **-täplä** *s. lääk.* tulehduksen t. loukkaantuman aiheuttama sarveiskalvon arpisamentuma.

sarveis|kamara *s.* Kamelin rintaa, polvia ja nilkkoja suojelee paksu s. **-kavio** *s.* Hevosen kaviossa on uloinna varsinainen kynsi eli s. ja sen alla verinahasta muodostunut martokavio. **-kerros** *s.* Marraskesi, ihon uloin s. Jokisimpukan kuorta peittää kiiltävä s. **-kil|pi** *s.* Matelijoiden ruumista peittävät orvaskedestä muodostuneet s:vet tai -suomut. **-koralli** *s.* S:t 'korallieläimiä, joiden tukiranko on muodostunut sarveisaineesta'. **-kotelo** *s.* Kavio, hevosen jalan alaosaa ympäröivä s. **-kuori** *s.* **-kynsi** *s.* **-levy** *s.* Kilpikonnien selkäkilpi on s:jen peittämä. **-mainen**[63] *kalt.a.* S. aine, kalvo, ranko. **-muodostuma** *s.* **-nokka** *s.* Nokkaeläinten s. **-osa** *s.* **-peite** *s.* Käärmeiden s. **-piikki** *s.* **-rengas** *s.* **-seinämä** *s.* **-suomu** *s.* Käärmeen ruumista peittävät s:t. **-säde** *s.* hevosen kavion säteen ulompi, sarveiskavioon kuuluva osa. **-sälö** *s.* Sälönokkaisten lintujen nokan reunassa on poikittaisia s:jä.

sarveistu|a[1] *v.* muuttua sarveisaineeksi t. sarveismaiseksi, sarveutua. | Marraskesi, ihon s:nut kerros. Kovaksi s:nut iho, nahka. Karvat ovat kehittyneet s:neista orvaskeden soluista.

sarveistuma[13] *s.* sarveistumalla syntynyt muodostuma, sarveismuodostuma. | Ihon s:t.

sarveistuppi *s.* Lehmän sarvessa on luutappi, tohlo, ja sitä ympäröivä s.

sarvek|as[60*] *poss.a.* (< sarvi) sarvellinen. | S. lehmä, pässi. S. rotu. S. piru. — *Kuv.* Nyt alkoi Juuson suusta vyöryä niin s:kaita [voima]sanoja, että seinät tärisivät NUOLIV.

sarvelli|nen[63] **1.** *poss.a.* -suus[65] *omin.* < sarvi. | S. härkä, vuohi. **2.** *s.* sarven täysi; ks. sarvi I.2. | S. ruutia.

sarven|a[15] *s.* lonkkakyhmy; joskus yl. lonkka. | Lantion leveys s:oiden kohdalta. Hevosen, lehmän s.

sarven|alku *s.* **-kärki** *s.*

sarvennoinen[63] *s. anat.* Iso s. 'ihmisen reisiluun ylä-ulko-osassa oleva kyhmy, johon eräät reiden kiertoa ja muutakin liikettä aikaansaavat lihakset kiinnittyvät'. Pieni s. 'ed:tä pienempi reisiluun pään alapuolella sisäpinnassa oleva kyhmy'.

sarventynkä *s.*

sarvet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < sarvi. | S. lehmä, pässi, poro. S. lehmärotu.

sarvettua[1*] *v. harv.* = seur.

sarveutu|a[44] *v.* sarveistua. | Ihon s:nut pintasolukko.

sarv|i[8] *s.* **I.** eräiden (vars. kavio)eläinten päästä ulkonevista, muodoltaan, rakenteeltaan ja synnyltään erilaisista, tav. puolustautumis- ja hyökkäysaseina olevista kovista lisäkkeistä. **1. a.** Onttosarvisten s:issa on otsaluusta ulkoneva luutappi, tohlo, ja sitä ympäröivä sarveistuppi, täyteissarvisilla s:et ovat kokonaan luuta. Sarvikuonon s. on puhdas sarveismuodostuma. Käyrä, haarainen, terävä, liereä s. Pitkät, suuret s:et. Härän, poron, vuohen, kauriin, pässin, kirahvin s:et. Uroshirven lapiomaiset s:et. Härkä puskee s:illaan. Tarttua härkää s:ista (myös kuv.: ryhtyä rohkeasti t. tarmokkaasti jhk). Puhveli hyökkää s:et ojossa. Sanasta miestä, s:esta härkää SL. Jota vanhempi pukki, sitä kovempi s. SL. — Eräiden kovakuoriaisten koirailla on s. — *Kuv.* Tarttua tilaisuutta s:ista. Osaa ne naiset sen synnin s:ista kiinni ottaa JOTUNI. — *ilman sarvia ja hampaita* puheesta: suoraan, rehellisesti, kiertelemättä. | Puhua, esittää mielipiteensä ilman s:ia ja hampaita. Luther [Wormsissa] sanoi antavansa vastauksen, jossa ei ole s:ia eikä hampaita. — *Yhd.* hirven-, härän-, lehmän-, poron-, pukin-, pässins.; ontto-, täyteiss. **b.** kuvitelluista paholaisen, faunin, satyyrin tms. sarvista. | Piru s:et otsassa. **c.** *kuv.* otsaan t. päähän tulleesta kuhmusta. | Sai tappelussa aika s:en otsaansa. - - Timon otsasta oli puhjennut ulos ankara s. KIVI. **2.** sarvesta tehdyistä t. sarven muotoisista esineistä. **a.** astioista t. säiliöistä (juoma-, ruuti- tms. sarvesta); sarvesta tehdystä soittotorvesta. | Juoda s:esta. Kilpailut Pohjois-Hämeen Hippoksen s:esta. — Soittaa s:ella. Vaskirumpu raikuu, soivat torvet, s:et *MANN. — *Yhd.* juoma-, nuuska-, ruuti-, sima-, voides.; paimens. **b.** kuppaussarvesta. | Kuppari iski viisi s:ea emännän selkään. - - muori tulee ja imee oikein tuikean s:en tämän veli Juhanin ruskeaan reisi-pakaraan KIVI. — *Yhd.* imu-, kuppa-, kupparin-, kuppauss. **c.** runsaudensarvesta; ks. ⌣. | Runsauden s. koristeaiheena. — *Kuv.* Kansanperinne on tutkijalle ehtymätön runsauden s. - - puutarha, tuo runsauden s., josta kesäinen pöytä ammensi parhaat herkkunsa AHO. **d.** *raam. kuv.* voiman, vallan symbolina. | - - hänen vanhurskautensa pysyy iankaikkisesti, hänen s:ensa kohoaa kunniassa VT. - - minun kilpeni, autuuteni s., varustukseni ja pakopaikkani VT. [Jumala on] kohottanut meille pelastuksen s:en palvelijansa Daavidin huoneesta UT.

II. 1. hyönteisten tuntosarvista. | Torakan s:et vilkkuvat seinänraosta. — *Yhd.* tuntos. **2.** etanan tappisilmistä. | Etana, etana näytä s:es, onko huomenna pouta [hokema].

III. eril. esineiden t. muodostumien eläimen sarvea muistuttavista haarakkeista, sakaroista. **1.** Alasimen s. 'kärjeksi suippeneva alasimen

pää'. Tupakkahakkurin, käsijuntan s. 'kädensija'. Höylän s. 'tappimainen kädensija'. Auran s. 'kädensija, kurki'. Lyyran s:et 'sakarat'. Sarvimiinan s:et. Naistensatulassa sivuittain istuva ratsastaja tuki reitensä kahteen satulan vasemmalle puolelle kiinnitettyyn s:een. Hattunsa hän oli jättänyt juurikon s:een [= haaraan] MERIL. — Juutalaisten polttouhrialttarin s:et 'kulmista ulkonevat sarvimaiset haarakkeet'. — [Rannasta] pisti pieni niemen s. [= sakara] mereen AHO. — *Yhd.* aurans.; vallins. 2. *anat.* eräiden luiden haarakkeista. | Kieliluun isot, pienet s:et 'kieliluun parilliset sivuhaarakkeet'. Ristiluun s:et 'alimman ristinikaman nivelhaarakkeet'. 3. Kuun s:et 'kuunsirpin, puolikuun sakarat'. Otavan s:et 'neljä puolisuunnikkaan muodostavaa päätähteä, pareittain tähtikuvion pituussuuntaan yhdistettyinä'.

IV. *ruok.* sarven muotoinen leivonnainen. | Vehnätaikinasta leivottuja s:ia. — *Yhd.* omena-, suola-, vanilja-, voi.; hirvens.

-sarviai|nen[63] *s. el.* eräiden hyönteisennimien jälkiosana: Lehti-, neulass.

sarvi|esine *s.* sarvesta tehty esine. **-hopea** *s.* luonnossa esiintyvä hopeakloridi. **-höylä** *s. puut.* 1. höylä, jonka etuosassa on pysty kädensija. 2. = härkähöylä. **-jaakko** *s.* 1. Acanthocinus aedilis, sarvijäärä, jolla on erittäin pitkät tuntosarvet. 2. *harv.* paholaisesta. | - - paholainen, s. LEHT. **-jauho** *s.* sarvista, kavioista tms. hienonnettu jauhe, jota käytetään lannoitteena. **-jäärä** *s. el.; syn.* hapsenkakkiainen. | S:t 'Cerambycidae, isoja hoikkia kovakuoriaisia, joilla on pitkät tuntosarvet'. **-kala** *s.* S:t 'Balistidae, luukaloja, joiden etumaisen selkäevän piikki on voimakkaasti kehittynyt'. **-kampa** *s.* sarvesta tehty kampa. **-karja** *s.* (sarvekas) nautakarja.

sarvikko[2*] *s.* 1. *met.* vars. taivutustöissä käytetty pitkäsarvinen alasin. 2. aurankurki. | Auran s.

sarvi|kruunu *s. kuv.* Hirven komea s. **-kumi** *s.* kovakumi. **-kuono** *s.* S:t 'Rhinocerotidae, Afrikan ja Aasian trooppisissa osissa eläviä isoja, kömpelörakenteisia kavioeläimiä, joiden kuonon yläpinnassa on 1 t. 2 pystyä sarvea'. — Paksunahkainen kuin s. — *Yhd.* suippohuulis. **-kuonokas** *s.* Oryctes, lehtisarvisiin kuuluvia kovakuoriaisia, joiden koirailla on päässään sarvimuodostuma. **-kuonolintu** *s.* = sarvilintu. **-kyy** *s.* = seur. **-käärme** *s.* Cerastes cornutus, Pohjois-Afrikassa ja Lounais-Aasiassa elävä myrkkykäärme, jonka päässä on kaksi pientä sarvimuodostumaa, sarvikyy. **-lastu** *s.* Sarviteollisuuden jätteitä ja niistä tehtyjä s:ja käytetään varsinkin kasvihuoneviljelyssä hitaasti vaikuttavana typpilannoitteena. **-levy** *s.* Ohuesta s:stä tehty ikkunaruutu. **-liima** *s.* vrt. luuliima.

sarviliitti[4*] *s.* = galaliitti.

sarvi|lintu *s.; syn.* sarvikuonolintu. | S:linnut 'Bucerotidae, Vanhan maailman trooppisissa osissa eläviä suuria, us. korean kirjavia lintuja, joiden suuressa nokassa on yksi t. useampia sarvimaisia lisäkkeitä'. **-lisäke** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* 1. S. muodostuma, lisäke, piikki, kyhmy. 2. sarveismainen. | S. aine, massa. **-miina** *s. sot.* merimiina, joka räjähtää kun sen pinnasta ulkonevia tappeja kosketetaan. **-muodostuma** *s.*

sarvinen[63] *a.* 1. *poss.* Tapion sonni sodassa kaatui, kynnet jäivät kalliohon, pää s. salolle [= honka] ARV. — Tav. *yhd.* kippura-, käyrä-, liereä-, lyhyt-, ontto-, pitkä-, täyteiss.; lehti-, nuijas.; kaksi-, yksis. 2. *ain.* sarvesta t. sarveisaineesta tehty. | S. jalkajousi.

sarvi|niekka *a.* sarvellinen, sarvekas. | S. pässi. S. piru. **-oksa** *s. puut.* sahatavaran pinnassa syrjään asti ulottuva, syrjään päin levenevä oksa. **-pari** *s.* **-pussi** *s.* Kupparin s. **-päi|nen** *a.* S. oinas, poro. S. paholainen. — *Kuv.* - - päästää kirkkaan kirouksen, / sanat s:set heittää: / - - LEINO. **-pä|ä** *a.* = ed. 1. S. lehmä, poro. S. olento, paholainen, haltija. — S:itä [= kiro]sanoja. 2. *s:sesti.* **a.** sarvekkaasta eläimestä. | Kartanon s:ät 'lehmät'. Navetassa märehti pari s:ätä. Hirvi, metsän uljas s. S:ät puskusilla. Porolauma, jossa oli satoja s:itä. **b.** paholaisesta. | Itse vanha s. Ei pelkää s:ätäkään. — Kiro- t. voimasanana: Voi sata [t. tuhannen] s:ätä! **c.** *kuv.* kirosanasta. | Lasketella s:itä. **-pöllö** *s.* Asio otus, suurehko pöllö, jolla on sarvia muistuttavat korvatöyhdöt. **-rauta** *s. raut.* vaunun t. veturin pyörien laakeripesän ohjain, joiden varassa akseli pääsee liikkumaan pysty-, mutta ei vaakasuoraan. **-ruoste** *s. maat.* S:et 'vilja- ja heinälajeissa loisivia ruostesieniä'.

sarvis[64], **-aine** *s.* = galaliitti.

sarvi|sankainen *a.* S:sankaiset silmälasit [us. myös silmälaseista, joiden sangat ovat selluloidia tms.]. **-teollisuus** *s.* sarveisainetta raaka-aineena käyttävä teollisuus.

sarvit|taa[2*] *v. harv.* 1. varustaa sarvilla. | - - erottiin viimein kauhistavan rähinän perästä mustelmilla, irvistelevillä haavoilla ja s:etuilla otsilla KIVI. 2. kuppata.

sarvittaja[10] *tek. harv.* (< ed. 2) kuppari.

sarvivalas *s.* Monodon monoceros, 4—6 m:n pituinen hammasvalas, jonka yläleuan vasen kulmahammas on kasvanut pitkäksi, suoraan eteen suuntautuvaksi piikkimäiseksi syöksyhampaaksi.

sarvivälke *s. geol.* amfibolimineraali. **-gneissi** *s.* sarvivälkettä sisältävä gneissi. **-graniitti** *s.* sarvivälkettä sisältävä graniitti. **-liuske** *s.*

sarviöljy *s.* orgaanisia typpipitoisia aineita (nahkaa, karvoja, luita, sarvia, liimaa ym.) kuivatislaamalla valmistettu paksu, musta, pahanhajuinen öljy.

sassafrasöljy *s.* pohjoisamerikkalaisen Sassafras officinale -puun juuresta ja kuoresta saatu eetterinen öljy, jota käytetään lääkkeiden ja eril. virvoitusjuomien maustamiseen sekä saippuan, tupakan ym. hajusteeksi.

sassanidi[4] *s.* S:t 'Persiassa v. 224—651 hallinnut suku'. **-lainen**[63] *a.* S. taide.

sassiin *adv. ark.* nopeasti, äkkiä, pian. | Mene nyt ja s.! Ja painukin saakurin s. niin kauas kuin pippuri kasvaa KIANTO. - - velat oli s. maksettu TOPPILA.

sasu|nurkka *s. kansat.* hirsirakennuksen nurkka, jossa nurkanpää on nelikulmainen ja salvaimen kaula kuusikulmainen. | S:nurkalle salvettu. **-pä|ä** *s. kans.* poskipää. | - - punakka s:iltään KIANTO. - - oikeanpuoleista s:ätä hammasten takia pakottaa TOPPILA.

sašeni[6] *s.* venäläinen pituusmitta: 3 arsinaa = n. 2,1 m.

sata[10*] *perusl.* **1.** varsin. lukus:na, merkitään 100, joskus C. **a.** lukumäärästä. | Viisi, seitsemän s:a (tav. ◡). 1958 [luetaan: tuhat yhdeksänsataa viisikymmentä kahdeksan]. S. markkaa, kiloa, kilometriä. Sadan metrin pituinen. S. viisikymmentä kahdeksan vuotta. S. kertaa niin suuri. S., s:a vuotta myöhemmin. Laitos on tuskin s. vuotta vanha. — *Ellipt.* Yhdeksässäkymmenessä yhdeksässä tapauksessa sadasta. Hinta 20:— sadalta. Korkoa maksetaan 6 sadalta '6 %'. Sadan [kappaleen] eriin pakattu tavara. - - eli kahta ja puolta vuotta vaille sadan vanhaksi TOPPILA. — *Yhd.* vuosis. **b.** subst:n tapaan, numerosta ym. | Väkeä oli joku s. Lukumäärä nousi toiselle sadalle. Laskea s:an asti. Sadat kirjoitetaan satojen alle. Sadan numero. Numero 100. Sivulla 100. **2.** epämääräistä suurehkoa t. suurta lukua ilmaisemassa. | Satoja vieraita, suunnitelmia. Haavoittuneiden luku nousi satoihin. Satoja hauskoja ajanvieteleikkejä. Oli s. asiaa suoritettavana. Sadat ajatukset risteilivät päässäni. Olen sanonut sen s. kertaa. S. kertaa parempi. Voi s. sarvipäätä! — *Ellipt.* Satoja maksava laite.

sat|aa[9*] *v.* (vesi)sateesta. **I.** *yksipers.* **1.** *intr.* t. *absol.* Tänään s:aa 'on sade'. Ulkona s:oi parhaillaan. S:oi jo kolmatta päivää. S:aa kovasti, rankasti, hiljaa. S. tihutti hiljalleen. S:oi niin että kohisi. Alkoi s. kuin saavista kaataen. S:oi ja tuuli. Työtä oli tehtävä, s:oi tahi paistoi. S:oi kirkkaalta taivaalta. Kumminta oli, että pohjoisesta [= pohjatuulella] näin monta päivää s:oi KATAJA. [Jumala] antaa s. niin väärille kuin vanhurskaillekin UT. — Alpeilla s:aa paikoitellen enemmän kuin 2 000 mm vuodessa 'vuoden sademäärä on enemmän kuin 2 000 mm'. **2.** *tr.* obj:n ohella; vrt. myös II. 1. | S:oipas runsaat vedet. S:oi ensimmäisen lumen. Jouluksi s:oi pysyvän lumen. S. rapisteli rankasti keväistä, lämmintä sadetta TALVIO. | - - kolmantena [päivänä] jo alkaa s. — vettä, ihan silkkaa vettä. Koko päivän se sitä taas vuorostaan s:aa ja syytää KIANTO. - - s:oi taivaasta tarpeellisen kosteuden tulevan kevään kasvun alkua varten SILL. Kun aamusella on sumua, minkä s:aa alas - - AK. **II.** *3. pers.* **1.** *intr.* subj. ilmaisee mitä sataa; partit. voidaan käsittää myös yksipersoonaisen verbin obj:ksi; vrt. I. 2. **a.** S:aa vettä, lunta, räntää, rakeita. Vettä s:oi kuin saavista kaataen. Eilen s:anut lumi. Lumi s:oi liian myöhään. Maasta haihtunut vesi tiivistyy pilviksi, mistä se jälleen s:aa maahan. **b.** *harv.* Rankkasadekaan ei sada koko aikaa samalla tavalla. Niilin latvoilla rankimmat sateet satavat tammikuusta huhtikuuhun. **c.** *harv.* Pilvi nousee... sade tulee... s:aa [= kastelee] talon parhaat heinät... KATAJA. **2.** *tr.* ja *intr.* subj. ilmaisee sateen aiheuttajan. **a.** S:aa savinen pilvi, musta muutoin hirmuttaapi SL. Pilvi s:aa vettä, rakeita. Taivas on s:anut kaiken lumensa. - - kunnes syksy s:aa lumensa AHO. — *Kuv.* Aika oli s:anut lunta päähän. **b.** *harv.* henkilösubj:n ohella. | S:oi ukko uutta lunta, / herra hienoista vitiä KANT. — - - hän s:oi heille ruuaksi mannaa VT. **III.** avarampaa ja kuv. käyttöä. **1.** tiheästä, sateen tapaisesta putoilemisesta t. varisemisesta. | Puiden lehdet s:avat maahan. Puista s:oi niskaan vettä ja roskia. — Kranaatteja s:oi asemiimme. Sirpaleet, puunoksat ja maankokkareet s:oivat alas yhtenä kuurona V.LINNA. Sodoman ylle s:oi tulta ja tulikiveä. Mentävä on, vaikka puukkoja (t. ämmiä) s:aisi. Näyttämölle s:oi ruusuja. **2.** *kuv.* Iskuja s:oi selkään joka puolelta. Pilkkasanoja s:oi hänen jälkeensä. Ärräpäitä s:oi pojan suusta. Suudelmia s:oi hänen kasvoilleen. Esiintymistarjouksia, kutsuja tuli s:amalla. Ilo kultainen sieluhun s:aa / kuin kuumat kyynelet VILJANEN.

sata|-asteinen *a.* S. lämpö, vesi. **-hanka** *a.* = seur. — *S:sesti.* Jo tulevi Pohjan pursi, / s. hakkoavi KAL. **-hankainen** *a.* Pohjolan s. vene. **-henkinen** *a.* S. yleisömäärä.

satai|nen[63] *a.* sata t. satoja käsittävä, sadan t. satojen suuruinen, satalukuinen. | S. väkijoukko, porolauma. - - maa siellä ahtoi antiaan / s:sen [= satakertaisen] viljan vaivastasi A.OKSANEN. Kohosi merestä saari, / saaresta s:set [= sadat] kirkot LEINO. — *Yhd.* kaksi-, viisi-, monis.

sata|jalkainen *a.* **1.** S. hirviö. — *S:sesti* = tuhatjalkainen. **2.** sadan jalan pituinen. **-kauno** *s.* = kaunokainen 2.b. **-kaupalla** *adv.* sadoittain, satamäärin. **-kerta** *s.* märehtijän mahalaukun osasto, jonka limakalvo on kirjanlehtiä muistuttavilla poimuilla, lehtimaha. | Lehmän, lampaan s. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* **1.** sata kertaa niin suuri, voimakas tms. kuin se, johon verrataan. | S. lukumäärä, paino, pituus, ylivoima. S. hinta, sato. S. suurennus, pienennys. Jumala palkitkoon hyvän työsi s:sesti! **2.** joka esiintyy, tapahtuu, tekee jtak [tms.] sata kertaa. | S. kaiku. - - s. ristinmiesten surmaaja HAARLA. **-kertaistaa** *v.* tehdä satakertaiseksi. **-kertaistu|a** *pass.v.* < ed. | S:nut lukumäärä. **-kiel|i** *s.* Luscinia luscinia, rastaiden heimoon kuuluva selkäpuolelta harmaan ruskea, vatsapuolelta valkeahko lintu, erinomainen laulaja. | S:en laulu, liverrys, soitto. — *Kuv.* Jenny Lind, Pohjolan s. — *Yhd.* punarinta-, sinirintas. **-kieli|nen 1.** *dem.s.*, vars. *runok.* = ed. | - - riemua ja rauhaa mielehen / luopi laulu s:sen B.F.GODENHJELM. **2.** *a.* S. soitin. **-kiloinen** *a.* sadan kilon painoinen. | S. isäntä, sika. **-kilometrinen** *a.* S. taipale. **-kun|ta 1.** *indef. lukus.* noin, suunnilleen, likimäärin sata; satasen. | Yleisöä s. henkeä. S. kilometriä, markkaa. S., s:nan vuotta sitten. Luin s., s:nan sivua. S:nassa tapauksessa. **2.** *s. hist.* hallintopiiri muinaisgermaanisessa yhteiskunnassa; vanhassa Ruotsissa kihlakuntaa vastaava hallinto- ja lainkäyttöpiiri. **-kuntalai|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* S:set, Satakunnan asukkaat. S. maatila, maisema. **-lappu|nen** *s.* *ark.* sadan markan seteli, satanen. | Maksaa s:sella. **-lu|ku** *s.* **1.** sata (100) lukuna. | - - lisäksi s:'ulle, / tuhannelle täytteheksi KAL. S:vuin [= sadoittain] poroja. **2.** sadalla jaollinen luku; (vars. vuosia tarkoittava) lukusarja, jossa satoja osoittava luku on sama (esim. 400—499); vrt. vuosisata. | Summa pyöristetään tasaiseksi s:vuksi. Yksikkö-, kymmen- ja s:vut. S:kuun päättyvä numero. Karkausvuosia eivät ole ne

täydet s:vut, joihin 400 ei sisälly tasan. — S:kumme [= vuosisatamme] alussa. S:kujen taitteessa, vaihteessa. **-lukui|nen** *a.* -sesti *adv.* sata t. satoja käsittävä, sadan t. satojen suuruinen, satainen, satamääräinen. | S. yleisöjoukko, karjalauma. Koneen s:set ruuvit.

satam|a[13] *s.* alusten lastaamista ja purkamista, säilyttämistä ja korjaamista varten vesitien varteen järjestetty alue, joka joko luonnostaan tai rakennetuilla laitteillaan suojaa aluksia tuulelta, aallokolta, virralta ja jäiltä; joskus laajemmin satamakaupungista tms.; vrt. hamina, valkama, laituri. | Helsingin s. Suomen s:at. Luonnollinen s. Vain harvat s:istamme, kuten Hanko ja Turku, voidaan aina pitää auki läpi talven. Liikenne Kotkan s:assa vilkasta. Kiinan s:at avattu eurooppalaisille laivoille. Laiva saapuu, tulee, laskee, ankkuroi s:aan. S:assa lastaava alus. S:aan johtava rautatie. Mennä s:aan laivaa vastaan. — *Kuv.* Purjehtia avioliiton, perhe-elämän s:aan 'mennä naimisiin'. Päästä rauhan s:aan [us. kuolemasta]. Näin kulkivat Tuomaan päivät, tyynesti kohden haudan tyyntä s:aa KIVI. Se [Jeesuksen nimi] sielulle on s. / ja rauhan ranta pyhä VK. — *Yhd.* joki-, meri-, sisävesis.; hätä-, kauttakulku-, kuormaus-, laivaus-, lastaus-, lähtö-, määrä-, purkamis-, pääte-, välis.; hiili-, kala-, tukki-, tuonti-, vienti-, öljys.; koti-, rekisteris.; etu-, sisä-, syvä-, ulkos.; talvis.; luonnons.; lentos.

satama|-aika *s. mer.* aika, joka jssak satamassa kuluu täyden t. uuden kuun kulkemisesta meridiaanin yli vuoksen sattumiseen. **--al|las** *s.* laiturien, aallonmurtajan tms. reunustama (valtamerien äärellä vuorovettä vastaan sulkuporteilla suojattu) sataman osa. | S:taan syventäminen. Rotterdamin satamassa on monta kymmentä s:lasta. **--alue** *s.* Kotkan s. S. laitteineen ja rakennuksineen. **--asema** *s.* satamassa oleva rautatieasema. | Kaupungin pääasema ja s. **-hallinto** *s.* Kaupungin s. **-henkilökunta** *s.* **-satamainen**[63] *poss.a.* Huono-, hyväs.

satama|insinööri *s.* satamien suunnittelu- ja rakennustöitä suorittava t. jnk sataman kunnossapitoa valvova insinööri. **-järjestys** *s.* sataman liikennettä ja järjestystä koskeva virallisesti vahvistettu ohjesääntö. | Helsingin kaupungin s. **-jätkä** *s. halv.* rantajätkä, hampuusi. | Käyttäytyä kuin s. **-jäänmurtaja** *s.* jäänmurtaja, jonka tehtävänä on pitää auki jtak satamaa. | Helsingin s. »Otso». **-jäänsärkijä** *s.* = ed. **-kahvila** *s.* Hampurin s:t. **-kamreeri** *s.* satamalaitoksen kamreeri. **-kapteeni** *s.* suurissa satamissa satama-alueen järjestystä ja turvallisuutta, satamamaksujen määräämistä ja kantoa yms. valvova kunnallinen virkamies, satamapäällikkö. **-katu** *s.* sataman alueella oleva t. satamaan johtava katu. **-kaupunki** *s.* kaupunki, jossa on satama. | Rotterdam, Hollannin tärkein s. **-konstaapeli** *s. vanh.* satamavalvoja. **-konttori** *s.* satamakapteenin ja muiden satamavirkailijoiden virkahuone; kaupungin satamavirasto. **-kortteli** *s.* Marseillen huonomaineiset s:t. **-kustannukset** *s. mon.* sataman rakentamisesta ja kunnossapidosta aiheutuvat kustannukset; satamassa olevalle laivalle satamamaksuista yms. aiheutuvat kustannukset. **-kutyymi** *s. liik.* satamatapa. **-kuva** *s.* S. Hampurista. Lorrainin maalaamat s:t. **-lahti** *s.* **-lait|e** *s.*, tav. *mon.* Laiturit, nostokurjet ym. s:teet. **-laitos** *s.* Helsingin kaupungin s. **-laituri** *s.* **-lakko** *s.* satamatyöläisten lakko. | Antverpenin s. **-lautakunta** *s.* sataman hallintoa valvova kunnallinen lautakunta. | Kaupungin s. **-liikenne** *s.* Kotkan s. vilkasta. **-loisto** *s.* satamaan johtavaa väylää osoittava loisto. **-luotsi** *s.* aluksia suurilla satama-alueilla saattava luotsi. **-lähetys** *s.* satamissa harjoitettu merimieslähetys(työ). **-maksu** *s.* valtioneuvoston vahvistama maksu, joka jokaisen satamassa käyvän aluksen on suoritettava suuruutensa mukaan, satamaraha. **-mestari** *s.* suurissa satamissa satamakapteenin apulaisena toimiva, pienissä satamissa satamakapteenia vastaava kunnallinen virkamies. **-nosturi** *s.*

satamanrakennus *s.* **-osasto** *s.* Kaupungin rakennustoimiston s. **-työ** *s.*

satama|olot *s. mon.* Ruotsin s. **-paikk|a** *s.* Rannikko, jossa on runsaasti hyviä s:oja. Šanghai, tärkeä kauppa- ja s. **-poliisi** *s.* satamassa järjestystä valvova poliisi. **-päällikkö** *s.* = satamakapteeni. **-raha** *s.* = satamamaksu. **-raide** *s.* satamaan vievä rautatieraide. **-raken|ne** *s.* Laiturit ym. s:teet. **-rakennu|s** *s.* Makasiinit ja muut s:kset. **-ranta** *s.* **-rata** *s.* satamaan johtava rautatie.

satamarkka|nen *s.* sadan markan raha, satanen. | Maksaa s:sella.

satama|selkä *s.* reti. **-silta** *s.* satamalaituri. **-tapa** *s. liik.* satamassa noudatettu kauppatapa, satamakutyymi. **-toimisto** *s.*

1. **satamat|on**[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < sataa. | S. pilvi. S. aro. Ei s:onta päivää viime viikolla.

2. **satamat|on**[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < satama. | S. rannikko.

satama|tori *s.* sataman vieressä t. lähellä oleva tori. **-tulli** *s.* satamakaupungin hyväksi kannettu tullilisämaksu, tuulaaki. **-tulot** *s. mon.* sataman tuottamat tulot. | Kaupungin s. **-työ** *s.* sataman rakennustyö; satamassa suoritettu lastaus-, purkamis- tms. työ. **-työläinen** *s.* satamassa lastaus-, purkamis- tms. työtä tekevä työläinen. **-työmies** *s.* vrt. ed. **-työväki** *s.* vrt. satamatyöläinen. **-valvoja** *s.* sataman puhtaanapitoa, alusten kiinnittämistä ja irrottamista yms. valvova kunnallinen viranomainen, satamakonstaapeli, -vartija. **-varasto** *s.* **-vartija** *s* = satamavalvoja. **-viranomainen** *s.* **-virasto** *s.* **-virkailija** *s.* **-väylä** *s.* satamaan johtava väylä.

sata|metrinen 1. *a.* sadan metrin pituinen, levyinen t. korkuinen. | S. matka. S. torni. **2.** *s.* sadan metrin matka. | Kiri viimeisen s:metrisen pikajuoksijan vauhtia. **-miehinen** *a.* S. joukko. **-miljoonainen** *a.* S. kansa. **-määr|ä** *s.* sata käsittävä määrä. | Muutama s. veneitä. Poroja oli s:iä. — *satamäärin* (adv.) sadoittain. | S. vieraita. **-määräinen** *a.* satalukuinen. | S. joukko yleisöä.

sata|nen[63] **1.** *s.* **a.** sadan markan raha, satamarkkanen, »saturainen». | Rahaa muutama s.

Antoi s:sen juomarahaa. b. *tilap.* sadan metrin matka. | Pisteli s:sen aikaan 10,8. 2. *indef. lukus.* noin, likimäärin, suunnilleen sata, satakunta. | - - olivat jo panneet hiljalleen täkyjä s:seen koukkuun LEHT. — *S:n* tapaan. | S. muistelmia Pohjanmaalta AK. Joku s. maalaisrahvasta läheltä ja kaukaa E.LAMPÉN. — Vars. *satasen.* | S:sen henkeä, markkaa, kilometriä.

satanismi[4] *s.* eräistä romanttis-dekadenttisista kirjallisuus- t. taidesuunnista, joissa esiintyy demoni- ja saatana-aiheita. | Wedekindin, Goyan s.

satanisti[4] *s.* satanismin edustaja t. harrastaja. **-nen**[63] *a.* S. romaani.

sata|numeroinen *a.* S. luku. **-peninkulmainen** *a.* **-piikkinen** *a.* S. äes. **-prosentti|nen** *a.* -sesti *adv.* S. voitto, lisäys, itävyys. Jäsenet olivat s:sesti läsnä. — *Kuv.* täydellinen, täydellisesti, kauttaaltaan, mahdollisimman suuressa määrässä sellainen kuin pääsana ilmaisee. | S. amerikkalainen, kalamies. S. maatalousmaa. S. seikkailuelokuva. S. erehdys. S:sen aito. Kisat onnistuivat s:sesti. S:sesti kotimainen tuote. **-päinen** *a.* **1.** S. lohikäärme. **2.** (tav. elollisten olioiden) lukumäärästä: satalukuinen. | S. yleisöjoukko, karjalauma. **-päiväinen** *a.* S. keisarikunta, -valta 'Napoleon I:n toinen keisarikunta, -valta 1815'. **-saarinen** *a.* S. vesistö. **-sivuinen** *a.* S. teos. **-taloinen** *a.* Lähes s. kylä. **-tuhantinen** **1.** *a.* satatuhatta t. satoja tuhansia käsittävä, sadantuhannen t. satojen tuhansien suuruinen. | S. kansa, armeija. S. painos. **2.** *s. harv.* Moni s. [= sadantuhannen markan määrä] on tuhlattu suunnitelmattomasti. **-tuhatta** *perusl.* (myös. ⌒); merkitään 100 000. | S. markkaa. Satojatuhansia ihmisiä. Satoihintuhansiin nouseva painos. — Satojatuhansia [markkoja] maksava kone. **-vuotia|s** *a.* ja *s.* sata vuotta vanha. | Elää s:aksi. S. kaupunki. **-vuotinen** *a.* **1.** sata vuotta kestävä t. kestänyt. | S. ajanjakso. S. seuratoiminta. S. kulttuuri. S. sota 'Ranskan ja Englannin vallanperimyssota 1339—1453'. **2.** sata vuotta vanha, satavuotias (harv. ihmisistä). | S. lehmus, puisto, rakennus. - - lumitukka, valkoparta vanhus, / kohta mies s. LEINO.

satavuotis|aika *s.* **-juhla** *s.* Kaupungin, seuran s. **-kausi** *s.* **-muisto** *s.* Chopinin syntymän s. **-päivä** *s.* Aleksis Kiven syntymän s.

sataääninen *a.* S. huuto. Lintujen s. kuoro.

sateen|harmaa *a.* S. taivas. **-kaar|i** *s.* kaaren muotoinen spektri, joka näkyy auringon (t. kuun) paistaessa katsojan selän takaa hänen edessään olevaan sadepilveen t. sadeseinämään, taivaankaari. | Yli taivaan ulottuva s. S:en värit. Kaikissa s:en väreissä hohtava, välkkyvä pinta. — *Kuv.* Tavoitella s:ta 'pakenevaa onnea'. - - ja jos minä illoin itkenkin, / niin siellä on s. [toiveikkaan tulevaisuuden merkkinä; vrt. 1. Moos. 9] LEINO.

sateenkaari|lippu *s.* (osuuskauppaväen) sateenkaaren värinen lippu. **-paino** *s. kirj.* = iirispaino.

sateen|mittaus *s. metrl.* sademäärän mittaus. **-suoja** *s.* **1.** sateelta suojaava paikka, katos tms. | S:ksi rakennettu katos. Kallio tarjosi s:a. Olla s:ssa 'suojassa sateelta'. Etsiä s:a. **2.** sateenvarjo. **-tulo** *s.* **1.** sateena tapahtuva vedentulo; us. = sademäärä. | Vuotuinen s. Runsas, niukka s. **3.** sateen tuleminen. | Odottaa s:a.

sateenvarjo *s.* mukana kannettava, sateen suojaksi tarkoitettu väline, jonka muodostaa varteen kiinnitetty levitettävä, tav. kankainen suojuskatos; *syn.* sateensuoja. | Kalossit ja s. Naisten, miesten s. Silkkinen, pumpulinen, muovinen s. S:n varsi, pää. Pitää s:a päänsä päällä. Levittää s. Panna s. suppuun. S:n muotoinen sieni, latvus. **-kangas** *s.* **-mai|nen** *kalt.a.* -sesti *adv.* **-myymälä** *s.* **-tehdas** *s.* **-teline** *s.* S. eteisen nurkassa.

sateet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < sade. | S. kesä, sää. Huhtikuusta lokakuuhun kestävä s. aika. S. seutu, vyöhyke. Pitkällinen s:tomuus.

satei|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < sade. | S. päivä, syksy, sää. S. seutu. Runsas s:suus vaikeuttaa sadonkorjuuta. — *Yhd.* harva-, niukka-, runsas-, vähäs.

satelliitti[4*] *s. täht.* kiertotähteä kiertävä pienempi taivaankappale, kuu, seuralainen, sivukiertolainen, drabantti. — *Kuv.* Saksan satelliitit 'satelliittivaltiot'. **-valtio** *s.* toisen valtion määräämisvallassa oleva muodollisesti itsenäinen valtio, drabantti-, seurailijavaltio.

sati *konj. kans.* **1.** jos. | He lähtivät soutamaan, s. vain vähänkin oli merenmöyryissä veneen reikää PAULAH. **2.** saati, saatikka. | - - eikä muori voinut edes isoa varvastaankaan liikuttaa, s. sitten antaa ääntä PAULAH.

satiainen[63] *s.* Phthirius pubis, ihmisruumiin karvapeitteisissä osissa (ei kuitenkaan hiuksissa) loisiva pienikokoinen, harmaan keltainen t. valkoinen täi.

satiaistauti *s. lääk.* satiaisen aiheuttama ihotauti.

satiini[6] *s.* pomsisidoksinen kiiltävä (alk. silkkinen) kangas, atlas. | Oikea s. valmistetaan kokonaan silkistä tai kutomalla silkkikude puuvillaloimeen. S:a käytetään varsinkin vuorikankaaksi. — *Yhd.* pumpuli-, puuvilla-, silkkis.; hiha-, vuoris. **-kenkä** *s.* satiinipäällyksinen kenkä. **-nahka** *s.* vasikanvuodasta valmistettu kiiltopintainen, lihapuolelta talittu nahka.

satiini|nen[63] *ain.a.* S:set urheiluhousut.

satiini|peitto *s.* satiininen (vuode)peitto. **-puku** *s.* **-puu** *s.* = atlaspuu. **-päällinen** *s.* Peite, jossa on s. **-valkoinen** *s.* eräs kalkkiväri, kipsin ja aluminiumhydroksidin seos, jota käytetään valkoisen kiiltopaperin valmistamiseen.

satiiri[6] *s.* **1.** pilkallinen kirjallinen tuote (runo, kirjoitus, romaani, näytelmä tms.); pilkkarunous. | S:n katkera iva kohdistuu parantamistarkoituksessa ihmisten siveellisiin heikkouksiin, yhteiskunnan paheisiin yms. Koskenniemen murhaava s. »Ateenan porvarit». Swiftin kuuluisa s. »Gulliverin matkat». **2.** avarammin: pilkka, iva. | Teos, joka sisältää yhteiskuntaelämään kohdistuvaa s:a.

satiirik|ko[2*] *s.* satiirinen kirjailija, satiirin harrastaja t. viljelijä. | Juvenalis, kuuluisa roomalainen s. Yhteiskunnallisia epäkohtia ruoskiva

s. Ahon suhde kuvattaviinsa on yleensä humoristin eikä s:on.

satiiri|nen[63] *a.* -sesti *adv.* vrt. satiiri; ivallinen, pilkallinen. | S. runoilija. S. runo, romaani, runous.

satiiri|runoilija *s.* S. Juvenalis. **-runous** *s.*

satikuti[4] *s. vaill. ark.* vars. yks. partit:ssa: kuritus, nuhteet, sapiska, kukakäski. | Antaa, saada s:a. Kirjoitus, jossa annetaan ankarasti s:a kielimiehille.

satinoi|da[18] *v. tekn.* -nti[4*] *teonn.* kiillottaa t. kuvioida paperin, nahan, kankaan tms. pinta satiinia muistuttavaksi. | S:tu paperi. Nahan s:nti.

satinoimaton[57] *kielt.a.* S. paperi.

satinoitua[1*] *pass.v.* < satinoida.

satis|faktio[3] *s.* hyvitys, korvaus. **-fio|ida**[18] *v.* tyydyttää. | Yhtälön juuri s:i yhtälön, ts. tekee sen puolet yhtä suuriksi.

satka[10] *s. kans. kal.* sumppu.

sato[1*] *s.* **1. a.** se, mitä (vars. viljelys)kasvit (jltak alueelta) jnak aikana (tav. kasvukautenaan) tuottavat ihmisen taloudessa käytettäväksi; vrt. vuodentulo. | Pellon, viljelmän, tilan, maan (tuottama) s. S. hehtaarilta. Vuoden, kesän, kasvukauden s. Kauran, ohran, perunan, omenapuiden s. Hyvä, huono, runsas, niukka s. Kypsä s. Haisunoki turmellut osan vehnän sadosta. Rukiista saataneen tänä vuonna keskinkertainen s. Mustikoista kohtalainen s. Kymmenkertainen s. 'kymmenen kertaa niin suuri kuin kylvö'. Odottaa sadon kypsymistä. Korjata s., s:a. Apilasta saadaan meillä paikoin kaksikin s:a vuodessa. Kurkuista voidaan s:a alkaa korjata jo heinäkuussa. Kylvön mukaan s. saadaan SL. — Apuharvennus parantaa metsän s:a 'tuottoa'. — *Yhd.* apila-, appelsiini-, heinä-, herne-, humala-, jyvä-, kaura-, kumi-, kurkku-, lakka-, lanttu-, maissi-, marja-, meloni-, mustikka-, ohra-, olki-, omena-, pellava-, peruna-, porkkana-, puolukka-, pähkinä-, rehu-, riisi-, ruis-, siemen-, sieni-, sipuli-, sokeri-, tee-, timotei-, tomaatti-, tupakka-, vehnä-, viini-, viljas.; hehtaaris.; vuosis.; brutto-, keski-, kokonais-, nettos.; vihantas.; jälkis. **b.** avarammin: tuotto, tulo, tulos, saalis. | Hyvin talvehtineesta mehiläispesästä saadaan hyvä s. - - suuri ei ollut karjalaisista s. valtakunnalle AHO. Minunkin on tuo toinen jalkani vähän semmoinen kangistunut, ettei ole oikein työssä s:a SILL. — *Lak.* S:na pidetään sitä omaisuusesineen lisäystä, joka jo on erotettu alkuperäisestä esineestä AK. Luonnollinen, juridinen s. — *Yhd.* hunaja-, muna-, rapus.; kosteuss. **c.** *kuv.* Porthanin työ suomalaisen kulttuurin hyväksi on kasvanut runsaan sadon. Keräysten s:na on ilmestynyt upea teos vanhoja kansanrunojamme. Joulukauden, viime vuoden kirjallinen s. Romaanikilpailun s:a. Kameran s:a olympiakisoista. Kuoleman, Tuonen s. 'vainajat'. Kulkutaudit korjasivat hirvittävää s:aan. — *Yhd.* kirja-, kukkas-, kuva-, mitali-, palkinto-, piste-, romaani-, runo-, seppel-, uutiss.; jälkis. **2.** vain *yhd.* variseminen. | Hammas-, höyhen-, lehti-, siipi-, sulkas.

satoarvio *s.* satoa koskeva arvio. | Vuoden s. Ohran s. Valtakunnan virallinen s.

satoi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* = seur. | S. vuosi. — Vars. *yhd.* Huono-, hyvä-, niukka-, pieni-, runsas-, vähäs.

satois|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** runsaan sadon tuottava, hyvä-, runsassatoinen, sadokas. | S. vilja-, omenalajike. S. vuosi. S:aa [= viljavaa] maata. Eri perunalajikkeiden s:uus. **2.** avarammin: antoisa, tuottoisa, tuloksekas, runsas. | Kalastus oli s:aa. Nopeasti kasvava, s. kanarotu. S. tulos. Professori N. N:n s. tutkimustyö. Kansanperinne tarjoaa tutkijalle s:an työalan. Saalista kertyi tavallista s:ammin. Balzacin s. romaanituotanto.

sato|kausi *s.* kausi, jonka kuluessa jk kasvi t. maa-ala tuottaa yhden sadon; kahden peräkkäisen sadonkorjuun välinen kausi. | Maan muokkaus seuraavaksi s:kaudeksi. S:kauden tuotanto. S. 1933—34. — Mansikkalajike, jonka s. on pitkä 'josta saadaan satoa pitkään'. **-kertomus** *s.* USA:n maatalousdepartementin julkaisema virallinen s. **-laskelma** *s.* **-lu|ku** *s. maat.* (odotettavissa olevan) sadon laatua ja määrää osoittava luku. | Meillä sadon laatu ilmaistaan kuukausittain julkaistavilla s:vuilla, jotka ovat vaihdellen 1—8. Rukiin s. kesäkuussa 6,2. Syyskuun s:vut eri viljalajien osalta. **-määrä** *s.* Rukiin, kauran s:t. **-tappio** *s.* Tuhohyönteisten aiheuttamat s:t. **-tie|to** *s.,* tav. *mon.* Lehtien julkaisemat s:dot. **-tilanne** *s.* Tämänhetkinen s. näyttää lupaavalta. **-tilasto** *s.* **-toiveet** *s. mon.* Vuoden s. näyttävät keskinkertaisilta. **-tulo|s** *s.* Vuoden, kesän s. Rukiin s:kset kohtalaisia. Epäedulliset säät huonontaneet s:ksia. **-vahinko** *s.* **-vuosi** *s.* kahden sadonkorjuun välinen vuoden pituinen aika. | S. 1949—50. Huono, hyvä s. Kulumassa oleva s.

satraappi[6*] *s.* **1.** muinaisissa Meedian ja Persian valtakunnissa: maaherra. | Dareios jakoi valtakunnan 23 maakuntaan, joita kutakin hallitsi s. **2.** *kuv.,* us. *halv.* omavaltaisesta käskynhaltijasta, virkamiehestä, johtomiehestä tms. | Mahtava s. - - jokin puheenjohtaja tai muu vastaava s. omiensa keskuudessa R.RAUANHEIMO. **-kun|ta** *s.* Persian s:nat.

satsi[4] *s.* **1.** *ark.* annos, erä, kerta, sarja. | Kaksi s:a jäätelöä. 300 g:n s. yskänlääkettä. 100 kpl:n s. pillereitä. Kuppi kahvia ja kaksi voileipää, joka-aamuinen s. S. työkaluja. Täydellinen s. kirjasimia. - - kolme s:a hän jo oli nauttinut noita samoja rohtoja CANTH. **2.** *mus. vanh.* **a.** yl. teknillinen sävellystapa. | Homofoninen, polyfoninen s. **b.** sarjasävellyksen osa. **c.** sonaattimuotoon sisältyvä jakso t. teema.

sat|tua[1*] *v.;* sat|tuva *a.* -tuvasti *adv.* -tuvuus *omin.* ks. erikseen.

I. 1. a. saavuttaa, tavata t. kohdata jk (tarkoitettu t. satunnainen) kohde, osua, käydä jhk; subj. ilmaisee joko esineen (joka ammutaan, heitetään, jolla isketään tms.) tai myös liikkeen (laukaus, heitto, isku tms.). | Nuoli s:tuu pilkkaan. Luoti s:tui maaliin. Tähtäsi oravaan, mutta luoti s:tui oksaan. Se, johon pallo s:tuu, joutuu pois pelistä. Kivi s:tui keskelle otsaa. Kalikka s:tui kipeästi sääreen. Astui ha-

ravan päälle niin että varsi s:tui otsaan. Vasara s:tui juuri naulanpäähän. Kirves s:tui kiveen. — Isku s:tui rintaan. Potku s:tui vastustajan sääreen. Liian alas s:tunut nyrkinisku. Harhaan s:tunut laukaus. Puu, johon salama on s:tunut. — Saada lanka s:tumaan neulansilmään. Tapit s:tuvat alapuolella oleviin reikiin. — [Hyppääjän] jalka ei s:tunut ponnistuslaudalle. Hyökkäys oli s:tunut armeijan oikeaan siipeen. — *Yksipers.* Kranaatti räjähti, mutta onneksi ei kehenkään s:tunut. Ampui, mutta ei saanut s:tumaan. Sai mailalla s:tumaan palloon. — *Kuv.* Pilkka s:tuu omaan nilkkaan SP. **b.** ed:een liittyen: sattumalta töytäistä, iskeä, koskettaa, kolahtaa, hipaista jhk, osua, käydä. | Käsi s:tui pöydänkulmaan. Varvas s:tui kiveen. Riippuva oksa s:tui silmään. Kyynärpäät s:tuivat toisiinsa. Reki s:tui portinpieleen että kolahti. Sahanterä s:tui puussa olevaan naulaan. Puiden lehvistöt s:tuvat joka puolella toisiinsa. — Sijainnista: koskettaa, olla kiinni jssak. | Lännessä mereen s:tuva alue. Teräspultti, joka ulottuu kahden hirren läpi ja s:tuu kolmanteenkin. **c.** katseesta, säteistä yms.: (sattumalta) kohdistua, osua. | Katseeni s:tui Pekkaan. Poikien katseet s:tuivat yhteen. Silmäni s:tuivat oveen. — Silmiini s:tui seuraava raamatunlause: - -. — Laskevan auringon valo s:tui ikkunaan. Auringonsäteiden vaikutus on suurin silloin, kun ne s:tuvat kohtisuorasti maata vasten. Voima R s:tuu pisteeseen P. Oi Herra, sä myös sanas valkeuden / nyt s. suo sydämeemme VK. — Korvaani s:tui muutama sana miesten keskustelusta. **d.** *kuv.* puheesta, mielipiteestä, päätöksestä yms. sen tehoa, onnistuneisuutta, osuvuutta ajatellen: osua. | Pilkka s:tui häneen kipeästi. Arkaan paikkaan s:tunut huomautus. Se sana s:tui paikalleen. Kohdalleen s:tuvaa puhetta. S:tuipas, koska punastui. Terävästi s:tuvia huomioita. Selitys, joka tuskin s:tuu oikeaan. - - kuritus ei tee pahaa, kun se s:tuu paikalleen MERIL. S:tukoon sanani niin kuin asia on KIANTO. **e.** vaalista, valinnasta yms.: kohdistua, osua. | Vaali s:tui N. N:ään. Arpa s:tui Pekkaan.

2. *harv.* koskea, kajota, käydä käsiksi, tarttua. | Kukaan ei häneen käsin s:tunut ALKIO. - - uhkasi kynsiä häneltä silmät päästä, jos vain s:tuisi tyttöön LEINONEN. - - minun käteni ei sinuun s:u VT.

3. vars. *ark.* (äkkiä) tehdä kipeää, koskea. | Hampaan poraaminen s:tui niin vietävästi. — *Yksipers.* Kaaduin, niin että polveeni s:tui. Eihän sinuun vain s:tunut? - - minun kasvoihini s:tuu, kun minun pitää hymyillä TALVIO. — *Tr.* Suoraman mutkassa oli rovastin kärrynpyörä irtaantunut ja rovastia itseään pahanpäiväisesti s:tunut SILL.

II. 1. a. (sattumalta) joutua (tulla, mennä tms.) jhk paikkaan t. tilaan, osua. | S:tui paikalle parhaaseen aikaan. S:uimme pahimpaan tungokseen. S:uin Jaakon kanssa samaan raitiovaunuun. Vastaani s:tui naapurin isäntä. Oiipa hauskaa, kun yhteen s:uttiin. Matkamiehet olivat s:tuneet häätaloon. - - äkkäsivät saarrokseen s:tuneensa KALLAS. Koira oli s:tunut jäniksen jäljille. Tarttui ensimmäiseen käteen s:tuneeseen esineeseen. Pyörremyrsky hävitti kaiken mitä eteen s:tui. Kun kuu s:tuu maan ja auringon väliin, tapahtuu auringonpimennys. Auran eteen s:tunut kivi. Laiva kiersi linjalle s:tuneen karin. — Nollaviiva s:tuu viivojen AC ja BD väliin. Liitoksen päiden täytyy s. tarkalleen vastakkain. Rajalinja, joka s:tuu yhteen joen kanssa. Kaikki näköpiirin sisälle s:tuvat esineet. Alue, joka s:tuu suurin piirtein yhteen viininviljelysalueen kanssa. Paikan luotilinja ja maan säde s:tuvat yhteen ainoastaan päiväntasaajalla ja navoilla. — Tilasta. | Sukka s:tui nurin jalkaan. Pistemäärien s:tuessa tasan ratkaisee arpa. Ja siinä se meni äidiltäkin terveys, kun raskaaksi vielä s:tui kesänajaksi KATAJA. **b.** ajallisesti. | Rooman kirjallisuuden kukoistuskausi s:tuu ensimmäiselle vuosisadalle eKr. Yrityksen perustaminen s:tui pahimpaan pula-aikaan. Pääsiäinen s:tuu tänä vuonna huhtikuun ensimmäisiksi päiviksi. Suorituskomennon tulee aina s. oikealle jalalle. Onneksi hänen huudahduksensa tavallisimmin s:tuivat jyräysten kanssa yksiin KARHUM. **c.** sattumalta ilmestyä, ilmaantua, tulla. | Ei ollut s:tunut tulijoita sieltäpäin. Jospa sellainen perintö s:tuisi hänellekin! - - täytyy tätikin naida, kun ei muuta muijaa s:u PAKK. Jos s:tuisi nyt metsälle hyvä hinta KATAJA. — S:uin tapauksen silminnäkijäksi. Oppaaksi s:tui aivan kelvoton mies. Piti hänenkin nyt s. vastuksiksi!

2. joskus (tulosijan ohella): sattumalta olla jssak, sattua olemaan jssak; vrt. III.1. | Ei tainnut s. isäntä kotiin? Ketään ei s:tunut lähimaille. - - kunhan se Antti tulisi kotiin, s:tuipa tästä kauppamieheen TALVIO. Ei s:tunut käsille parempaa asetta.

III. 1. III inf:n ill:n ohella: sattumalta tulla tehneeksi t. joutua tekemään jtak. | S:uin tulemaan parhaaseen aikaan. S:uimme joutumaan samaan hotelliin. S:tui koskettamaan kuumaa rautaa. Ole vaiti: s:tuu vielä joku kuulemaan. S:uin näkemään Pekan kadulla. Johtaja s:tuikin kuolemaan. Ostan, jos s:un muistamaan. S:tui käymään niin hyvin, että - -. — Äiti s:tui olemaan poissa. Tulen, jos s:tuu olemaan aikaa. Ei s:u olemaan rahaa. Tie s:tui olemaan hyvin mäkistä. Paavo s:tui olemaan huonolla tuulella. — *Murt.* I inf:n ohella. | - - jos s:tuu uusi matka tulla tehtyä ALKIO. — *Ellipt.* Ostamani kangas s:tui kovin huonoa. S:tui kaukaisia vieraita. Tulin käymään, kun s:tui asiaa. Ja kaakkuakin kun s:tui JOTUNI.

2. sattumalta tapahtua, tulla t. käydä. **a.** Aina s:tuu ja tapahtuu. Kaikkea sitä pitää s:tuakin. S:tui sellainen tapaus, että lehmä kuoli. Pekalle s:tui vahinko. Kirjoittajalle on s:tunut muutama paha erehdys. Onnettomuuksia s:tui harvoin. S:tuneet virheet on korjattava. Oikosulun s:tuessa palaa yleensä vain vikapaikkaa lähinnä oleva sulake. Miesten kesken ei ollut s:tunut pienintäkään riitaa. Tällaista ei enää saa s. Mitäs täällä oikein on s:tunut? S:tuneesta syystä. Sateen s:tuessa juhlat pidetään sisällä. Sodan s:tuessa. S:tui harvinaisen lämmin päivä. S:tui hallayö. - - siinä pohjattomassa surus-

sa, joka on kärsittäväkseni s:tunut KIANTO. — Joskus s:tui, että mies tuli humalassa kotiin. Saattaa s., että hakusana tulee väärään paikkaan. **b.** tapaa ilmaisevan adverbiaalin ohella. | S:tui niin, että - -. S:tui niin hyvin, että juna tuli juuri asemalle. Paremmin ei enää olisi voinut s. S:tuipas ikävästi kun ei ollut kahvileipää. Jos s:tuisi niin onnettomasti, että - -. — Tekee kaiken kuinka s:tuu. Taloa hoidettiin kuinka milloinkin s:tui. Koko järjestys oli miten s:tui. Tulee joskus hyväkin sato, kun niin s:tuu. — Voi hän suuttuakin, kun sikseen s:tuu. Tanssittiinkin, kun niikseen s:tui.

sattum|a[10] *s.* **1.** osuma; ampumaterminä erik. tauluun numerorenkaiden ulkopuolelle sattunut laukaus. — Sotilasslangissa: (liha-, hernetms.) keitossa oleva lihapala. | Onkia s:ia kattilasta. — Tav. **2.** satunnainen tapahtuma, sattumus; se mikä tapahtuu odottamatta, ennalta arvaamatta, aikomatta, suunnittelematta, tarkoittamatta, aiheettomasti; us. myös abstr:mmin sokeasta kohtalosta. | Onnellinen, huvittava, kummallinen, outo s. Sarja onnettomia s:ia. Jokin s. on häntä varmaan viivyttänyt. Olipa se sinulle onnen s., kun sait viran KAUPPISH. | - - kävi pieni sattuma. Riento [hevonen] alkoi ontua KARHUM. Tapaus ei voinut olla puhdas s. Oli pelkkä s., että tapasimme. — Oli onnekas s., ettei pahemmin käynyt. S. johdatti hänet tielleni. Sokea s. oli vienyt heidät ventovieraiden pariin. Joutui s:an oikusta virkamieheksi. S:an leikki. S. vai sallimus? Päätti luottaa s:aan ja hyvään onneen. Uskoi, että ihmisten kohtaloita hallitsee vain sokea s. Yhtäläisyydet ovat niin ilmeisiä, etteivät ne voi johtua vain s:asta. Onnistuminen, kalansaalis on s:an varassa. Suunnitteli kaiken etukäteen jättämättä mitään s:an varaan. Oli s:an kauppaa [= sattuma], että tavattiin. S:assa [= sattuman varassa] saukon ruoka SL. — *sattuman kaupalla, kauppaa* sattumalta. | Tuli paikalle aivan s:an kaupalla. Sai s:an kauppaa mainion talon. — *sattumalta* (adv.) sattuman johdosta t. takia t. ansiosta, odottamatta, tarkoittamatta, suunnittelematta, arvaamatta, sattumoin, sattumoisin, sattumoilta. | Tapasin hänet aivan s:alta. S:alta isäntä oli poissa. Jouduimme s:alta samaan hotelliin. S:alta avautui eteeni sivu 428. Aarre löytyi aivan s:alta. Vilkaisin s:alta taakseni ja näin, että - -. — *sattumoin* (adv.) sattumalta. | Tuli tässä s:oin mieleeni, että - -. — *sattumoilta* (adv.) sattumalta. | - - s:oilta tulin nähneeksi sen huoneen, missä olitte asuneet KIANTO. **3.** *yhd.* Yhteens.

sattumakohta *s.* osumakohta. | Iskun s.

sattumanvarai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* sattuman varassa oleva, sattumaan perustuva, satunnainen, ennalta arvaamaton, suunnitelmaton, umpimähkäinen;)(harkittu, suunniteltu tms. | S. tulos, ilmiö. S:sten tekijäin huomioonotto. Katujen ja teiden sijoitus oli aivan s:sta. Tulot jäivät useimmiten s:siksi. Yhtäläisyys ei voi olla vain s:sta. Hapuileva ja s. tutkimus.

sattumaton[57] *kielt.a.* Ennen s. tapaus.

sattumis|aika *s.* Onnettomuuden s. **-päivä** *s.* Tapaturman s. **-tarkkuus** *s.* osumistarkkuus.

sattumoinen[63] *a. harv.* satunnainen. | S. mieleenjohtuma.

sattumoisin *adv.* sattumalta. | Tapasin s. erään tuttavan. Kuuli asiasta aivan s.

sattumu|s[64] *s.* sattuma, tapahtuma; vars. 'kohtalon' merk:ssä us. *vanh.* | Onnellinen, kummallinen, huvittava, yllättävä s. Jokapäiväisen elämän pienet s:kset. Uutisia tulipaloista, tapahtumista ym. s:ksista. Oli merkillinen s., että - -. Oli sattunut erinäisiä s:ksia noina vuosina SILL. — Mikä ihmeellinen s. lienee heidän tiensä yhteen johdattanut. Parasta olla luottamatta s:kseen. Oikullinen s. Tulos oli pelkän s:ksen varassa. Ajalliset onnettomuudet eivät tapahdu s:ksesta [= sattumalta], vaan Jumala sallii ja lähettää ne synnin tähden ERKKI KAILA.

sattuv|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* osuva. **1.** *konkr.* v:n luonne ilmeinen; vrt. sattua I.1.a. | S. heitto, isku. Ampumatarkkuus eli aseen s:uus. — Tav. **2.** *abstr.* naseva, näppärä, terävä, oikeaan, "naulankantaan" osuva. | S. sana, sanonta. S:asti on sanottu, että - -. S. vertaus, huomautus, vastaus. S. arvostelu, ennustus. S. nimi, nimitys. [Näyttelijän] s. luonnehdinta. S. pilakuva. S:asti piirretty luonnekuva. Romaanin sielunerittelyn s:uus.

sattuvaisuus[65] *s.* sattuvuus. | Iskujen s. — Sanojen, ilmaisun s.

sattuvasanainen *a.* S. mies, vastaus.

satu[1*] *s.* **1.** vapaaseen mielikuvitukseen perustuva, aika- ja paikkasuhteista riippumaton, todellisen elämän rajoista välittämätön opettava t. huvittava kertomus; vrt. tarina, taru, myytti, faabeli, legenda. | S. Tuhkimosta ja kuninkaanpojasta. Sadut prinsseistä, prinsessoista. S. karhusta ja ketusta. Suomen kansan s:ja ja tarinoita. Grimmin veljesten, Andersenin, Topeliuksen sadut. Sadun sankari, uljas prinssi. Sadun ihmemaailma. Kertoa s:ja lapsille. Tarina on vakava, mutta sadun on synnyttänyt inhimillinen viehtymys leikkiin M.HAAVIO. — Ihmeellinen kuin s. Kaikki oli kuin s:a, sadussa. Hänen elämänsä oli kuin loistava s. Elää sadun ja todellisuuden rajamailla. Kuvitelmia, joissa s. ja todellisuus ovat sulautuneet yhteen. — Karjala oli hänelle outo ja hämärä s:jen maa. Kansa, jonka muinaisuus peittyy s:jen hämärään. Painukoon sadun esirippu näiden kahden yön yli SILL. — *Yhd.* ihme-, ketju-, legenda-, novelli-, pila-, seikkailu-, taikas.; eläin-, hölmöläis-, jättiläis-, keijukais-, kuningas-, noita-, paholais-, peikko-, ritaris.; kansan-, lastens.; joulus.; lastenkamaris.; kuva-, runos. **2.** *kuv.* **a.** jkn t. jnk elämästä, kohtalosta, vaiheista. | Heidän rakkautensa oli ollut vain lyhyt suvinen s. Kukat, joiden s. on niin lyhyt. Nuori tyttö, joka unelmoi elämän suuresta sadusta. Yksi täysosuma — ja s:mme on lopussa. Hitlerin s. päättyi hirvittävään katastrofiin. Siinä sen sadun [= asian, jutun] loppu. Onko purjelaivojen s. lopussa? Keksinnön s. päättyi lyhyeen. Suomen puun s. sanoin ja kuvin. — *Yhd.* lemmens. **b.** vars. *ark.* uskomattomasta asiasta t. jutusta, valheesta. | S:a se on, että sika sukeltaa SP. En usko moisia s:ja. Älä viitsi kertoa s:ja

aikamiehelle. Jutut suurista voitoista ovat silkkaa s:a.
satu|aarre *s.* Suomen kansan runsaat s:aarteet. **-aihe** *s.* Punahilkka ja susi, kansainvälinen s. S:eseen perustuva kertomus, runo, maalaus. **-aiheinen** *a.* S. runo, näytelmä, maalaus. **-aine|s** *s.* S:ksia sisältävä runo. **-eläi|n** *s.* (vain) sadu(i)ssa esiintyvä eläin, tarueläin. | Lohikäärmeet ym. s:met. **-henkilö** *s.* (vain) sadu(i)ssa esiintyvä henkilö. | Aladdin, Tuhannen ja yhden yön tarinoissa esiintyvä s. **-hirviö** *s.* vrt. satueläin. **-ikä** *s.* n. 5—6 vuoden ikä, jolloin lapsi on erityisen viehättynyt satuihin. **-ikäinen** *a.* satuiässä oleva. | S. lapsi.
satuil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* sepittää t. keksiä satuja; vars. keksiä t. esittää perättömiä juttuja. | Pelkkää s:ua koko kertomus.
satuinen[63] *a. harv.* sadunomainen. | - - maantietä, jota koivikoiden s. varjo väliin hämärryttää LEHT.
satujen|kertoja *s.* **-kerääjä** *s.* **-kirjoittaja** *s.*
satu|julkaisu *s.* **-jättiläinen** *s.* (vain) sadu(i)ssa esiintyvä jättiläinen. **-kaupunki** *s.* sadu(i)ssa esiintyvä kaupunki, sadunomainen kaupunki. | Meren pohjaan uponnut s. **-kirja** *s.* Kuvitettu s. **-kirjailija** *s.* Andersen, tunnettu tanskalainen s. **-kirjallisuus** *s.* **-kokoelma** *s.* »Tuhat ja yksi yötä», kuuluisa itämainen s. Kansanrunousarkiston s:t. **-kukka** *s.* (vain) sadu(i)ssa esiintyvä kukka, sadunomainen kukka. **-kuningas** *s.* **1.** sadu(i)ssa esiintyvä kuningas, sadun kuningas. **2.** *kuv.* S. Andersen. **-kuva** *s.* satuaiheinen kuva; sadunomainen kuva.
satula[15] *s.* **I. 1.** varsin. merk.: laite, joka asetetaan juhdan selkään ratsastajan istuimeksi t. kuorman kiinnittämiseksi. | S:ssa on tavallisesti metallinen tai puinen runko sekä siihen kiinnitetyt pehmikkeet ja nahka- tai kangaspäällyste. Englantilainen, unkarilainen s. Miesten, naisten s. Hevosen, aasin s. Istua s:ssa. Nousta, hypätä s:an. Laskeutua, nousta s:sta. Suistui, putosi s:sta. Asettaa, kiinnittää s. hevosen selkään. — *Kuv.* Istua varmasti, lujasti s:ssa 'olla varmasti jssak asemassa'. Kuningas istui vastustuksesta huolimatta lujasti s:ssa. Hallituksella suuret mahdollisuudet pysyä edelleen s:ssa. Puolueen entinen johto syöstiin s:sta. — *Yhd.* kuorma-, ratsus.; naisten-, sotilass.; nahka-, puus. **2.** ed:tä muistuttava polku- t. moottoripyörän, traktorin, niitto- t. haravakoneen tms. ajajan istuin. | Polku-, moottoripyörän s. **II. 1. a.** satularepun metallirunko. **b.** *voim.* voimisteluhevosen selkään kiinnitetty poikkikaaripari; myös vastaava irrallinen (esim. kohontapuuhun kiinnitettävä) laite. **c.** *mus.* jousisoittimissa, kitarassa yms.: otelaudan yläpäässä (t. soittimen kannessa kielipitimen takana) oleva pieni poikittainen koholista, kynnys. | Viulun s. Luinen, eebenpuinen s. — *Yhd.* luus. **d.** *rak.* = satulapuu. **2. a.** *geol.* = satulapoimu. **b.** *maant.* kahden nousevan ja kahden laskevan rinteen yhtymäkohta, esim. kahden laakson välinen niitä korkeampi sola. **c.** *metrl.* kahden korkean välinen alue, jonka sivuilla on matalat. **3.** *ruok.* (vars. sian t. lampaan) ruhon (tav. nelikulmainen) takaselkäkappale. | Paistettua lampaan s:a. — *Yhd.* lampaan-, poron-, porsaan-, sian-, vasikans.
satula|huopa *s.* juhdan selkään satulan alle asetettava huopa. **-höyhen** *s.*, tav. *mon.* kukon selän peitinhöyhen. **-kaari** *s. voim.* voimisteluhevosen selässä koholla oleva poikkikaari. **-katto** *s. rak.* kaksilappeinen harjakatto. | Kirkko, jossa on jyrkkä s. **-kattoinen** *a.* **-laukku** *s.* satulassa oleva t. satulaan kiinnitettävä laukku. **-loimi** *s.* juhdan selkään satulan alle asetettava loimi. **-maakari** *s. ark.* satulaseppä. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* S. vuori. Leveä, s. nenä. **-nahka** *s.* satulaan käytettävä nahka; satulan nahkaosa. **-nenä** *s.* sairaalloisesti epämuotoinen nenä, jossa nenän selkä on satulamaisesti painunut sisään. | Kuppataudin aiheuttama s. **-nivel** *s. anat.* nivel, jossa nivelpinnat ovat yhdessä suunnassa koverat ja sitä vastaan kohtisuorassa suunnassa kuperat ja jossa liike voi tapahtua kahdessa tasossa.
satulan|kaari *s.* satulassa edessä ja takana oleva kaari, joiden väliin nahka t. kangas on pingotettu. **-nuppi** *s.* S:in kiinnitetty lasso. **-tekijä** *s.*
satula|piste *s. mat.* Pinnan pistettä sanotaan s:pisteeksi, jos pinta tästä pisteestä lähtien kaareutuu määräsuuntiin ylöspäin ja määräsuuntiin alaspäin. **-poimu** *s. geol.* ylöspäinen poimu, satula, antikliini. **-puu** *s. rak.* pylvään pään ja palkin välissä oleva vaakasuora puu, jonka tarkoituksena on joko lyhentää palkin jänneväliä, vahvistaa palkkia sen tukikohdalla tai lujittaa pylvään kohdalla olevaa palkin jatkosta. **-(selkä)reppu** *s.* selkäreppu, jossa on sen selästä irrottava metallirunko. **-seppä** *s.* satuloita ja valjaita, us. myös muita nahkaesineitä (paitsi jalkineita) valmistava käsityöläinen. **-seppämestari** *s.*
satulasepän|liike *s.* **-oppilas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-teos** *s.* **-tuote** *s.* **-työ** *s.*
satulaton[57] *kar.a.* S. hevonen.
satulavyö *s.* kangashihna, jolla satula vatsan alitse kiinnitetään hevosen selkään.
satu|linna *s.* (vain) sadu(i)ssa esiintyvä linna, sadunomainen linna. | Lumottu s. Satojen lamppujen valaisema talo loisti kuin ainakin s. **-lintu** *s.* (vain) sadu(i)ssa esiintyvä lintu, sadunomainen lintu.
satul(l)i[6] *s. kans.* šatulli.
satuloi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* kiinnittää satula juhdan selkään. | S. hevonen. S:tu muuli.
satuloimaton[57] *kielt.a.* S. hevonen.
satu|maa *s.* (vain) sadu(i)ssa esiintyvä maa, sadun maa, sadunomainen maa. | Lumottu s. S:maan kuningas. Unelmien s. Kuutamo muutti seudun salaperäiseksi s:maaksi. **-maailma** *s.* (vain) saduissa esiintyvä maailma, sadun, satujen maailma; sadunomainen maailma; us.)(todellinen t. arkimaailma. | S:n näyt, ihmeet. S:n prinssit ja prinsessat, jättiläiset ja kääpiöt, haltijat ja noidat. — Pikkulapsen värikäs s. Eli omassa todellisuudelle vieraassa s:ssaan. — Näyttelyalue oli kuin ihmeellinen s. Mikroskoopin avaama s. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* **1.** satua muistuttava, sadunomainen, tarunomainen. | S. kertomus. Kalevalan s:set ai-

nekset. Intian salaperäiset, s:set maat. Broadway s:sessa iltavalaistuksessaan. Elämä oli muuttunut ihmeelliseksi ja s:seksi. S:sesti sisustettu palatsi. **2.** mielikuvituksellisen suuri, uskomaton, tavaton, fantastinen. | S. määrä, omaisuus. Ansaita s:sia summia. Juoksi s:sen tuloksen. S. menestys, veikkausonni. S. valikoima pukuja. Kehitys on ollut suorastaan s:sta. S:sen rikas, kallis. S:sen hienoa kudosta. Opiskeli s:sen nopeasti. **-metsä** *s.* (vain) sadu(i)ssa) esiintyvä metsä, sadunomainen metsä. | Noiduttu s.

satunnai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sattumalta esiintyvä t. tapahtuva, tilapäinen, sattumanvarainen, siellä täällä t. silloin tällöin esiintyvä, väliaikainen, ajoittainen, sporadinen;)(säännöllinen, vakinainen, jatkuva, pysyvä. | S. ilmiö, tapaus, esiintymä. S. ansio. S:sten menojen tili. S. löytö. Oli milloin missäkin s:sessa työssä. S:selle asialle tullut naapuri. S. tapaaminen. S. este. S. mielijohde. S. sairaus, mielenhäiriö. S. tarve. S. virhe, vika. — S. majapaikka. S. matkatoveri, vieras. Kasvi, joka meillä esiintyy vain s:sena. Oli tultava toimeen s:silla puolustusjoukoilla. Nähtävästi oli pieni, s. hartauskokous juurikään päätetty ALKIO. Paikkakunnalla s:sesti oleskeleva perhe. S:sesti [= sattumalta] ohi soutava kalamies AHO. Ilmiö, joka ei ole pelkkä s:suus.

satunnais|ilmiö *s.* tilapäisilmiö. **-kasvi** *s. kasv.* jssak paikassa vain satunnaisesti esiintyvä kasvi. | Lastauspaikkojen s:t, joiden siemenet tai hedelmät ovat joutuneet sinne tuontitavaroiden tai painolastin mukana. **-kasvisto** *s. kasv.* vrt. ed. **-luonteinen** *a.* tilapäisluonteinen. **-näyte** *s.* todennäköisyyslaskennassa: otos. **-suure** *s.* todennäköisyyslaskennassa: suure, jonka arvo vaihtelee sattuman vaikutuksesta (esim. nopanheitossa silmien lukumäärä). **-syy** *s.* tilapäissyy.

satun|ta[15*] *s. harv.* sattuma. | S:nan varassa oleva tulos. - - huiman, uhkarohkean ajatuksen huumaamana voi runoilla s:nat mahdollisiksi JOTUNI.

satu|näytelmä *s.* satuaiheinen näytelmä. | »Prinsessa Ruusunen», Topeliuksen tunnettu s. **-olen|to** *s.* (vain) saduissa esiintyvä olento, sadunomainen olento. | Peikot, keijukaiset ja muut s:not. **-ooppera** *s.* satuaiheinen ooppera. | Humperdinckin s. »Hannu ja Greeta». **-prinsessa** *s.* (vain) sadu(i)ssa esiintyvä prinsessa, sadun prinsessa. | Kaunis kuin s. **-prinssi** *s.* (vain) sadu(i)ssa esiintyvä prinssi, sadun prinssi. | Uljas s. — S:ään odottava neitonen.

saturaatio[3] *s. tekn.* kyllästäminen, saturointi.

saturainen[63] *s. ark.* sadan markan raha, satanen.

saturnaalit[4] *s. mon.* muinaisessa Roomassa Saturnuksen kunniaksi joulukuun lopulla vietetty juhla.

saturn|inen[63], **-olainen**[63] *a. run.* S. mitta 'eräs vanha latinalainen runomitta'.

saturoi|da[18] *v. tekn.* -nti[4*] *teonn.* kyllästää.

satu|runo *s.* satuaiheinen runo, runomuotoinen satu. **-runoilija** *s.* satukirjailija. | S. Topelius. **-runous** *s.* satukirjallisuus. **-saari** *s.* (vain) sadu(i)ssa esiintyvä saari, sadun saari, sadunomainen saari. | Lumottu s. Unelmien s. **-sankari** *s.* sadu(i)ssa esiintyvä sankari, sadun sankari. **-seppo, -seppä** *s.* satujen sepittäjä. **-setä** *s.* miespuolisesta satujen sepittäjästä t. kertojasta. | S. Topelius. **-sikermä** *s.*

satut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < satuttaa.

satutoisinto *s.*

satut|taa[2*] *kaus.v.* < sattua. **I. 1. a.** vrt. sattua I.1.a. | S. laukauksillaan hirveä, hirveen. S:ti otusta lapaan. Huonosti s:ettu karhu. Miekkailussa on tarkoituksena s. aseella vastustajaa(n). S. mailalla palloon. Ja Daavid pisti kätensä reppuunsa ja otti sieltä kiven, linkosi ja s:ti filistealaista otsaan VT. — Hyljepyssy, joka s:taa varmasti 100—150 askelen päästä. Kaatui luodin s:tamana. Seisoi kuin salaman s:tamana. **b.** (vrt. sattua I.1.b.) lyödä, kolhaista, koskettaa tms. | S. kätensä pöydänkulmaan, varpaansa kiveen. Kaatui ja s:ti päänsä lattiaan. Lippoa uitetaan veden alla pohjaa s:tamatta. **c.** *harv.* sattumalta tavata, kohdata, yhdyttää. | Muutamana hyvin varhaisena aamuna s:ti isäntä miehen aitasta AK. - - Aakustin silmäys s:ti Katin katseen LEINONEN. **d.** *kuv.* vrt. sattua I.1.d. | S. sanoillaan arkaan paikkaan. S:ti saarnallaan kuulijoita sydämeen. S:ti romaanillaan ajan hermoon. Mikä oli se motiivi tässä unidraamassa, joka s:ti niin voimakkaasti Kiven mielikuvitukseen KOSKENN. — Makasi sydänkohtauksen s:tamana. Murheen s:tama ihminen. **2.** vrt. sattua I.2. | Älä s:a kättäsi [= kajoa] poikaan äläkä tee hänelle mitään VT. Hän ei s:tanut kättänsä työlliseen työhön SEPPÄNEN. **3.** (vrt. sattua I.3) loukata, vahingoittaa. | S. jalkansa, varpaansa. Kaatui ja s:ti nilkkansa. S. otsansa veriin. S:ti ottelussa pahasti selkänsä. S:ti itsensä kipeästi. Kerran s:ti Jussi sormeensa JOTUNI. [Lintu lenteli] päin seiniä ja akkunoita, putosi s:ettuna permannolle SILL. - - voikukkahan on kuin luotu maitovarsan kavion s:ettavaksi SILL. — Eilinen katkeruus, voihan se olla tavallista s:etun itserakkauden nyrpeyttä AHO. Sehän häntä loukkasi, haavoitti ja s:ti! JOTUNI.

II. 1. vrt. sattua II.1.a. | Mikäs sinut tänne s:ti? Pahusko hänet lienee tielleni s:tanut! Ja eikös piru s:tanut itsensä Prinzkranzinkin Mattia ja Kenoveevaa vastaan KIANTO. Liitos tehdään s:tamalla hirrenpäät vastakkain. Lauseen alkuun s:ettu sana. Oli varmaankin Jumalan sallimus, että hän juuri täällä s:ti käteeni isäni kirjoituksen AHO. **2.** vrt. sattua II. 1.b. | Samaksi illaksi oli s:ettu kolmekin konserttia. Veronkannon ja oikeudenkäytön määräajat s:ettiin suuriksi kirkollisiksi juhliksi. Nauriinkylvö oli s:ettava alakuun ajaksi.

III. vrt. sattua III.2. | Mutta sitten taas oli elämä s:tanut vastoinkäymisiä KIANTO. - - karsas elämä oli niin s:tanut, että kaikki oli rauennut tyhjiin KIANTO. [Kirjan henkilöt] astuvat esille vapaassa, tapausten ja tilanteiden s:tamassa järjestyksessä KOJO.

satuttautu|a[44] *refl.v.* < ed. (vars. II.1.). | S:i samaan raitiovaunuun Liisan kanssa. S:i mantereen puolelle kelirikon ajaksi.

satu|tunnelma *s.* satuun t. satuihin kuuluva tunnelma, sadunomainen tunnelma. | Näyttämöllä

vallitsi todellinen s. S:tunnelmaa henkivä maalaus. **-tunti** *s.* noin tunnin pituinen satujenkertomistilaisuus (radiossa, jssak kerhossa tms.). **-tutkimus** *s.* saduntutkimus. **-tyyli** *s.* Kansanomaiseen s:in sepitetty kertomus. **-täti** *s.* naispuolisesta satujen sepittäjästä t. kertojasta. | S. Anni Swan. Yleisradion lastentuntien s.

satyriasis[64] *s.* miehessä esiintyvä sairaalloisen kiihkeä sukupuolivietti.

satyyri[6] *s.* muinaiskreikkalaisessa mytologiassa puolieläimellinen miespuolinen hedelmällisyydenhaltija; fauni. | Sarvipäinen, pukinsorkkainen s. — *Kuv.* elostelijasta. **-näytelmä** *s.* muinaiskreikkalainen ilveilynluonteinen näytelmä, jossa toimivina henkilöinä oli tarusankareita, mutta kuorona satyyreja.

sauhu[1] *s.*; ei juuri puhtaassa asiatyylissä. **1.** savu. **a.** Tulipalon, kasken, kytömaan s. Savupiipuista nousi s. suoraan taivaalle. Huone, sauna, riihi on täynnä kitkerää s:a. Mereltä näkyi laivojen s:ja. Lahden takaa näkyivät kylän s:t. — Suitsuttaa pyhää s:a. — Tupakan s. Sikarin täyteläiset s:t. Vetäistä, imaista tupakasta s:t. Puhallella, pölläytellä, tuprutella s:ja piipustaan. Vetäistä piipusta muutama s. Panna s:(i)ksi. Tarjota s:t. — *Yhd.* kaski-, kytö-, uhris.; henki-, rintas:t; tupakans. **b.** savuava tuli, savu. | Laitella s:ja pellolle hallan torjumiseksi. Tehdä s. karhunpesän suulle. — *Yhd.* hyttyss. **2.** avarampaa ja kuv. käyttöä. | Vaaran rinteillä leijailee terheninen päivän s. Lumi ryöppysi s:na hiihtäjien ympärillä. Koskesta nousi veden s. juuri niin korkealle, että aurinko kuontui paistamaan sen yli AHO. Pientä on kaikki tää, / on elos haihtuva s. SARKIA.

sauhui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* S. sauna, pirtti, tehdaskaupunki. Kapakan s. ilma.

sauhu|patsas *s.* Savupiipuista kohosivat taivaalle komeat s:patsaat. **-pilvi** *s.* **-pirtti** *s.* savupirtti. **-sauna** *s.* savusauna.

sauhu|ta[39] *v.* savuta. | Vaarojen rinteillä s:sivat muinoin kasket. Piippu, tupakka s:aa. Koko kylä s:si vainolaisten sytyttämänä. Lamppu s:aa. Uuni s:aa. Juna s:aa [savu piipusta tupruten] asemalla. Laiva s:si jo kaukana merellä. Sauna näkyi jo s:avan 'lämpiävän'. — Jäätymätön suvanto s:aa pakkasessa.

sauhut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) vars. tupakoimisesta. | S. tupakkaa, piippua, sikaria, kessua. N. istui s:ellen nojatuolissa.

sauhut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *kaus.v.* < sauhuta. | S. [= polttaa] sikaria, kessuja. **2.** savuta, savuttaa. | Uuni, lamppu, kamiina s:taa. **3.** savustaa. | S. huone rikillä. Kasvihuoneiden s:us.

saukko[1*] *s.* Lutra lutra, näädän heimoon kuuluva, melkein yksinomaan vedessä elävä peto; sen turkisnahka. | Sukeltaa kuin s.

saukon|nahka *s.* Lakki s:nahkaa. **-nahkainen** *a.* S. kaulus. **-raudat** *s. mon. mets.*

saum|a[10] *s.* kahden (esineen) reunan liitos(kohta). **1.** kankaiden ja nahkojen liitoksista. | Yhdistävä, kattava, vahvistava s. Käsin ommeltu s. Housujen s:at. S:oistaan vuotava kangasteltta. Kengät ratkeilevat s:oistaan. — *Yhd.* kangas-, nahka-, pitsis.; aivi-, edestakais-, harsinta-, hulpio-, kate-, kierto-, koriste-, luotos-, pohjauss.; pikis.; niska-, olkas.; etu-, takas. **2.** metallilevyjen liitoksista. | Yksinkertainen, pysty s. Peltikaton s:at. Peltirasian s. Juotettu, hitsattu s. — *Yhd.* hitsi-, juotos-, liite-, niitti-, valin-, valus.; lako-, limi-, pysty-, tasos.; kaista-, listas.; pitkittäis-, poikittais-, poikkis. **3.** rakenneosien väliin jäävä rako, joka us. täytetään jllak tiivistävällä t. sitovalla aineella. | Seinähirsien sammalilla tiivistetyt s:at. Lattian, laudoituksen s:at. S:oista vuotava puuastia. Pietä veneen s:at. Täyttää tiilien s:at laastilla. Uuni rakoilee s:oistaan. Kadun betonipäällysteen s:at. Kivijalan rapatut s:at. — *Yhd.* betoni-, kitti-, laasti-, liimas.; avo-, huuli-, kämmen-, pontti-, tasa-, uurre-, vakos.; keski-, pohja-, selkäs. **4.** *anat.* pääkopan luiden välinen liitos, sutuura. — *Yhd.* jänne-, kieto-, lakis.; saha-, suomu- vales. **5.** *sot.* kahden vierekkäisen yksikön käyttöalan väliraja. | Pataljoonien, rykmenttien s. Varmistaa s:at. **6.** *kuv.* Ja mitä vanhemmaksi hän tuli, sen tiiviimmin tukki hän sielunsa s:at LEINONEN.

saumaaja[10] *tek.* < saumata.

saumahöylä *s. puut.* laudansyrjien suoristamiseen käytetty pitkähöylä, saumaushöylä.

-saumai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Avo-, tasa-, vakos.; kaksis.

saumake[78*] *s. met.* sauma. **-hitsaus** *s. met.* kiekkomaisten elektrodien avulla suoritettu vastushitsaus, jossa liitoskohtaan syntyy yhtenäinen sauma; vrt. pistehitsaus.

sauma|kohta *s.* sauman kohta. | Yhteen liitettyjen metallilevyjen s:kohdat. Divisioonien s. **-laasti** *s. rak.* esim. tiilien saumaukseen käytetty laasti. **-lauta** *s.* sauman katelauta. **-liitos** *s.* **-lista** *s.* = rakolista.

saumallinen[63] *poss.a.* S. teräsputki.

saumanvar|a *s.* saumaompeleen ulkopuolelle jäävä kankaan reuna. | Vaatekappaleita leikattaessa on jätettävä tarpeeksi s:aa. Painaa s:at auki. S:ojen huolittelu.

sauma|ommel *s.* **-osasto** *s. sot.* saumaa varmistava osasto. **-paikka** *s.* saumankohta. | S:an jäänyt kohoama. **-pinta** *s.* **-ra|ko** *s.* sauman kohtaan jäävä rako. | Täyttää s:ot laastilla. **-rima** *s.* saumaa peittävä rima. **-rusto** *s. anat.* = liitosrusto. **-saha** *s. puut.* = selkäsaha.

saumat|a[35] *v.* saumoittaa. **1.** liittää saumalla yhteen. | Katon peltilevyt s:aan [= liitetään taivuttelemalla] tai juotetaan yhteen. S:tu peltiastia, teräsputki. S. paidan osat ompelemalla yhteen. — Hyvin ja tiiviisti s:tu puuastia. **2.** *rak.* täyttää avosauma laastilla. | Sementtilaastilla s:tu tiiliseinä. Kiviseinä voidaan joko s. tai rapata. **3.** *puut.* syrjätä.

saumat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* Yhtenäinen, s. levy. S. lyijyvaippa, teräsputki. S. astia, säiliö. Sähköjohdon s. kumieriste. S. lattiapinta. S. liitos. Liittää s:tomasti yhteen. S:tomuus takaa astian tiiviyden. — *Kuv.* S. yhteisrintama. Esitys sujui varmasti ja s:tomasti.

saumatukikohta *s. sot.* sauman kohdalla oleva tukikohta.

saumau|s[64] *s.* **1.** saumaaminen. **2.** sauma, liitos. | S:ksesta vuotava astia. S:ksen vahvistaminen.

saumaus|höylä *s.* = saumahöylä. **-kohta** *s.* lii-

toskohta. **-kone** *s.* S:ella höylättyjä tynnyrikimpiä. S:ella tehty umpiliitos. **-laasti** *s. rak.* laasti, jolla tiili- ja kiviseinien sekä laatta- ja kivilattioiden saumat täytetään.

sauma|vara *s.* = saumanvara. **-vasara** *s.* peltilevyjä saumattaessa käytetty vasara.

saumoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* = saumata.

sauna[10] *s.* **1.** rakennus t. huone(isto), jossa kiukaasta saadussa lämmössä hikoillaan, otetaan löylyä ja peseydytään; kaupunkioloissa myös laitoksesta, jossa voi saada mm. saunakylpyä. | Suomalaisessa s:ssa otetaan höyrykylpyjä, ns. roomalaisessa s:ssa kuumailmakylpyjä. Sisään lämpiävä, ulos lämpiävä s. S:n kiuas, pata, uuni, lauteet l. lavo, penkit, räppänä. S:n eteinen, hikoiluhuone, pesuhuone, pukuhuone. S:n löyly. S:n tuoksu. Savupirttiä käytettiin ennen vanhaan asuinhuoneena, s:na ja riihenä. Entisaikaan synnytettiin yleisesti s:ssa. Lämmittää s. Antaa s:n selvitä, siityä. S:ssa on häkää, kitkua. Kylpeä s:ssa. Pestä s:ssa pyykkiä. Hieroa s:ssa. S:ssa on hyvät löylyt. On kuuma kuin s:ssa. — *Yhd.* kiuas-, maa-, savu-, telttas.; höyry-, löylys.; perhe-, yhteiss.; kaupunkilais-, maalaiss. **2.** saunasta lämmitettynä, us.: kylpy, kyly. | Talossa on s. kahdesti viikossa. S. on valmis. S. joutuu aivan pian. Syödä ennen s:a. Mennä s:an. Olla s:ssa. S:n jälkeen käytiin uimassa. S. väsyttää. S. vei voimat. Jos ei viina, terva ja s. auta, niin tauti on kuolemaksi SP. — *Yhd.* joulu-, juhannus-, laskiais-, lauantai-, riihis.; hieroma-, kehruu-, synnytyss.; lapsi-, mallas-, pellavas. — *Kuv.* **a.** Opin s. Mennä syyhyttä s:an [= syyttä suotta sekaantua jhk asiaan] SP. **b.** selkäsauna, löyly, löylytys, kuritus. | Saada aika s. jklta. — *Yhd.* piiska-, selkäs. **3.** metsästäjien, kalastajien, metsätyömiesten maja, pirtti. | Erämiehen s. — *Yhd.* erä-, kala-, metsä-, pako-, salos.

sauna|ilta *s.* saunomisilta. **-kahvi** *s.*, us. *mon.* saunan jälkeen juotu kahvi. | Keittää s:a. Juoda, tarjota s:t. **-kaivo** *s.* saunan luona sijaitseva kaivo, josta saunavesi otetaan. **-kamari** *s.* saunan yhteydessä oleva kamari, jota käytetään pukeutumis-, jopa asuinhuoneena. **-kesti** *s. kans.* saunassa asuva loinen. **-kippo** *s.* saunassa löylynlyöntiin ym. käytetty kippo. **-kiulu** *s.* **-kota** *s.* saunan kota. **-kukka** *s.* = saunio. **-kulttuuri** *s.* S:a kohentamaan! **-kyl|py** *s.* saunassa kylpeminen. | Uiminen s:vyn jälkeen. **-laitos** *s.* **-lamppu** *s.* **-maija** *s.* = maasiira. **-matka** *s.* Kansanedustajien s:t. **-mies** *s.* (innokas) saunassa kävijä, saunoja. | Innokas, intohimoinen, ahkera s. **-muija** *s. ark.* naissaunottajasta.

saunanhaltija *s. myt.*

sauna|pata *s.* **-piika** *s.* saunan lämmittäjästä, kylvettäjästä, saunottajasta. **-polku** *s.* saunaan vievä polku. **-pu|u** *s.*, tav. *mon.* Hakata, kantaa s:ita 'polttopuita saunaan'. **-pyyhe** *s.* **-päivä** *s.* Tavallisin s. on lauantai. **-rakennus** *s.* Uudenaikainen s. **-ranta** *s.* **-saippua** *s.* **-sirkka** *s.* saunassa elävä kotisirkka.

saunata[35] *v. harv.* käydä saunassa, saunoa; saunottaa.

sauna|tie *s.* saunaan vievä tie. | Astella s:tietä rantaan. **-tuppo** *s.* saunassa käytetty pesutuppo. **-vasta** *s.* saunavihta. **-ve|si** *s.* Kantaa s:siä. Lämmittää s:ttä muuripadassa. **-vieras** *s.* **-vih|ta** *s.* saunassa kylvettäessä käytetty vihta, jolla löylyssä hakataan ihoa. | Taittaa s:oja. **-vuoro** *s.* Miesten, naisten s.

saunio[3] *s.* Matricaria, mykerökukkaiskasveihin kuuluvia ruohoja, saunakukka. | Tuoksuton s. — *Yhd.* kamomilla-, kehrä-, pihas.

sauno|a[1] *v.* käydä saunassa, kylpeä saunassa. | S. joka lauantai. Työstä tultua s:ttiin ja vaihdettiin vaatteet. Komppania käytti iltapäivän s:miseen.

saunot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** huolehtia saunassa pesuvesistä, löylyn lyömisestä ja saunojien pesemisestä, kylvettää. | Isäntä s:ti itse vieraansa. Piikatyttö lähetettiin s:tamaan. Olla s:tamassa. **2.** järjestää saunomistilaisuus. | S. riihimiehet. S. komppania kerran viikossa. **3.** *kuv.* antaa selkäsauna, kurittaa. | Isä antoi pojalleen aika s:uksen. - - olisi meidän pitänyt yksissä juonin vielä kerran s. niitä körttiläisiäkin ALKIO.

saunottaja[16] *tek. amm.; syn.* kylvettäjä. | Olla s:na. Toimia s:na yleisessä saunassa.

saur|a[10] *s. kans.* pieles. | Koota heinät s:oihin. — *Yhd.* heinäs.

sauramo[2] *s.* Anthemis, mykerökukkaiskasveihin kuuluvia ruohoja.

sauro[1] *s. nahk.* vuohikas.

sauv|a[10] *s.* **1.** tav. määrätarkoitukseen käytetty kepin, seipään, tangon muotoinen puu-, metalli-, lasi- tm. kappale; vrt. keppi, vaaja, kapula, puikko. | Metrin pituinen ohut s. Pyöreä, nelistkulmainen, sileä s. Puinen, teräksinen, lasinen s. Työnnellä venettä pitkällä s:alla. S:aa tukenaan käyttävä raajarikko, vanhus. Kerjäläisen s. Joutua s. käteen 'kerjäläisenä maailmalle'. Tarttua kerjurin, pyhiinvaeltajan s:aan 'lähteä kerjuulle, pyhiinvaellukselle'. — Marsalkan, piispan s. [arvonmerkkejä]. Oltermannin s., ks. ⌣. Merkuriuksen s. 'kaupan tunnusmerkki, jossa siivekästä sauvaa kiertää kaksi käärmettä'. Asklepioksen s. 'lääkintätaidon tunnusmerkki, jossa sauvaa kiertää käärme'. - - katso, Aaronin s. - - oli alkanut versoa VT. — *Kuv.* [Aline on ollut] hänen vanhuutensa päivien tuki ja s. TALVIO. Oi rauhan työ, sa teillä elämämme / oot s:amme, oot silmä sokeain KOSKENN. — *Yhd.* kyhmy-, patti-, piikki-, ryhmys.; eboniitti-, lasi-, puu-, teräss.; kainalo-, kalenteri-, kerjuu-, komento-, matka-, paimen-, riimu-, taika-, virkas.; kytkin-, ohjauss.; marsalkan-, piispans. **2.** *erik.* **a.** voimistelussa käytetty sauva. | S. jalalla, olalla, rinnalla, poikittain edessä. S:an pyöritys. — *Yhd.* voimistelus. **b.** suksisauva, porkka. | Lykkiä s:oilla. Toisesta s:asta on pudonnut sompa. — *Yhd.* hiihto-, sompa-, suksis.; bambu-, puu-, ruoko-, teräss. **c.** koristeaiheena: nauha. — *Yhd.* helmi-, lehti-, munas. **d.** *farm.* tav. 2—5 mm paksu, 4—6 cm pitkä sauvamainen lääkevalmiste. **e.** *anat.* silmän verkkokalvon sauvamainen näkösolu, sauvasolu. — *Yhd.* näkös. **f.** *biol.* sauvamainen bakteeri, sauvabakteeri. **3.** vars. *rak.* rakenteen kannattava osa: paalu, pylväs, tanko. | Siltaristikon, kattotuolin s:at. — Sauvakirkon s:at.

sauva|-antenni *s.* sauvan muotoinen antenni. **-bakteeri** *s.* sauvan muotoinen bakteeri, sauva. **-sauvainen**[63] *poss.a.* Lyhyt-, pitkäs.; ohut-, paksus.
sauva|keihäs *s.* keihäs, jota käytetään suksisauvana. **-kirkko** *s.* Norjan vanhoja, pystyhirsistä l. sauvoista rakennettuja kirkkoja, piirukirkko.
sauvakko[2*] *s. kansat.* koukkuauran käsipuu; *kans.* suksisauva.
sauva|liike *s. voim.* sauva käsissä suoritettava permantoliike. **-magneetti** *s.* sauvamainen magneetti. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* S. bakteeri, solu, kide, kappale.
sauvanen[63] *dem.s.*
sauva|parketti *s.* pitkänomaisen suorakaiteen muotoisista laatoista tehty parketti; vrt. ruutuparketti. | Tamminen, koivuinen s. **-parkettilattia** *s.* **-ruuti** *s.* ruuti, jonka osaset ovat sauvamaisia. **-sirkka** *s.* Bacillus, sirkkoja, joiden raajat ja ruumis muistuttavat ohuita oksanhaaroja, korsia tms. **-solu** *s. anat.* = sauva 2.e.
sauvasto[2] *koll.s.* Goottilaisen kirkon ikkunoita jäsentelevät tiiliset s:t ja ruusustot.
sauvaton[57] *kar.a.* S. hiihtäjä.
sauva|tulkki *s. tekn.* Nuppimainen s. **-voimistelu** *s.* vrt. sauvaliike. | S:n perusasento.
sauvo|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** kuljettaa venettä, lauttaa tms. (sauvoimella) veden pohjasta työnnellen. | Jokiveneillä kuljetaan soutaen tai s:en. S. venettä, lauttaa vastavirtaan. S. vene koskesta ylös. Lautta s:ttiin pitkillä seipäillä rantaan. **2.** hiihtämisestä. | Voittaja s:i reippaana maaliin.
sauvoi|n[56] *väl.* (< ed.) pitkähkö seiväs tm., jolla venettä tms. sauvotaan. | Työnteli venettä s:mella virtaa ylös. Vuolaissa joki- ja koskivesissä käytetään s:mena sileätä, n. 2,5—3,5 m pitkää seivästä. — Käyttää airoa s:mena.
sauvoja[16] *tek.*
sauvu[1] *s. murt.* savu.
sauvuta[39] *v. murt.* savuta.
1. **savakko**[2*] *s.* **1.** 1600- ja 1700-luvulla Suomesta Äyräpään kihlakuntaan siirtyneistä uudisasukkaista käytetty nimitys; myös seudun aikaisemmista asukkaista (äyrämöisistä), jotka pukuparrestaan luopuen ottivat itselleen uudenaikaisemman puvun. **2.** Inkerin luterilaisten toiseen ryhmään kuuluvien nimitys; vrt. äyrämöinen. | S:jen murre on savonvoittoista.
2. **savakko**[2*] *s.* ja *a.* hevosesta, jonka pohjaväri on vaalean t. tumman harmahtava, saven väriä lähenevä.
savakko|asutus *s.* **-kylä** *s.* **-murre** *s.* **-nainen** *s.* **-pitäjä** *s.* **-puku** *s.*
savanni[6] *s. maant.* korkeaa heinää sekä siellä täällä yksinäisiä puita, pensaita t. pikku metsiköitä kasvavia aromaisia alueita trooppisen ja subtrooppisen vyöhykkeen kuivissa seuduissa sademetsien ja arojen välisenä vaihtumisvyöhykkeenä. | S:en eläimistö. — *Yhd.* metsä-, puus. **-alue** *s.* **--ilmasto** *s.* **-kasvillisuus** *s.* **-metsä** *s.*
savariini[4] *s. ruok.* hiivataikinasta tehty huokoinen leivos t. rengasvuoassa paistettu sokerikakku, joka on upotettu viini-, likööri- t. mehuliemeen.

saveamaton[57] *kielt.a.* < saveta. | S. suopelto. S. hiekkamulta.
saven|ajo *s.* Olla s:ajossa. Lähteä s:ajoon. **-harmaa** *a.* S. väri. S. tulvavesi. S. pilvi. Taivas on s. S. usva, sumu. **-harmaja** *a.* = ed. **-karvainen** *a.* savenharmaa. | Musta pilvi hirvittää, s. sataa SL. **-ottopaikka** *s.* Tiilitehtaan s. **-sekai|nen** *a.* myös ⌒. | S:sta maata, vettä. S. hiekka. **-valaja** *s.*, myös *amm.* saviastioiden, savituotteiden tekijä. **-valanta** *s.* vrt. ed.
savenvalu *s.* **-sorvi** *s.* **-taide** *s.* **-tuote** *s.*
savenvärinen *a.* myös ⌒.
saverikko[2*] *s.* aikaisemmin vitsarengas, jolla aisa kiinnitettiin reen etukaplaaseen; nykyään jalakseen kiinnitetty kierteinen koukku t. linkku, joka sovitetaan aisan päässä olevaan silmukkaan. — *Yhd.* linkku-, teräs-, vitsas. **-aisat** *s. mon.* **-rau|ta** *s.* Reen s:dat. **-vitsa** *s.*
saves[64] *s. geol.* ja maaperäopissa: kivennäismaalajite, jonka raesuuruus on pienempi kuin 0,002 mm, savilajite. | Hieno, karkea s. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.*
save|ta[36] *v.* -us[64] *teonn.* sivellä t. päällystää savella, panna jhk savea, tahria saveen. | S. muuri valkoiseksi. S. kivijalka, kivien raot. S:ttu [savella päällystetty] riihen maapermanto. S:ttu uunin arina. S. peltoa, suota. Multamaita parannetaan s:amalla ja hiekoittamalla. S. vaatteensa, kenkänsä.
saveton[57] *kar.a.* < savi.
savet|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* tav:mmin saveta. **-tua**[1*] *pass.v.* (< ed.) tav:mmin seur.
saveutu|a[44] *v.* tulla saviseksi, tahraantua saveen. | Ojankaivussa s:neet vaatteet.
sav|i[8] *s.* kosteana pehmeitä, muovailtavia ja miltei vettä läpäisemättömiä, kuivana kovia t. murenevia kerrostuneita maalajeja, joissa on savesta enemmän kuin 30 %. | Kambrinen, glasiaalinen, kerrallinen s. Jäykkä, keveä, tiivis, sitkeä, mureneva, laiha, lihava s. Musta, ruskea, harmaa s. Tulenkestävä s. Vetää pellolle s:ea. S:esta tehty muurauslaasti. Polttaa s:esta astioita, tiiliä. Valaa s:ea. Valkaista muuri s:ella. Kovaksi poljetusta s:esta tehty lattia. — Jalkineet, vaatteet s:essa. Nyrkit s:essa, kuv. 'umpihumalassa'. Niin teen, meni syteen tai s:een 'kävi kuinka kävi'. — *Farm.* Valkoinen s. 'kidevesipitoinen aluminiumsilikaatti, valkoinen jauhe, jota käytetään mm. ripulin lääkkeenä'. — *Kuv.* Tuo tyttö oli sittenkin pikkuisen paremmasta s:esta kuin monet muut LEINONEN. — *Yhd.* aito-, hiesu-, hieta-, irto-, juoksu-, jäykkä-, kaoliini-, kerros-, kiinto-, kuohu-, lieju-, merkeli-, moreeni-, urpa-, öljys.; piki-, puna-, ruostes.; kaakeli-, posliini-, tiilis.; apteekki-, muovailu-, muuraus-, valus.; mäki-, peltos.
savi|aine *s.* Posliinissa on kaoliinia ja muita tulenkestäviä, sitkeitä s:aineita. **-aines** *s.* = ed. **-alue** *s.* Lounais-Suomen s:et. **-astia** *s.* savesta tehty (tav. poltettu) astia, keramiikka-astia. **-astiateollisuus** *s.* **-esine** *s.* **-hau|de** *s.* Reumatismin parantaminen s:teilla. **-hauta** *s.* savikuoppa. **-heinä** *s. kans.* jauhosavikka **-hiekka** *s.* hyvin savipitoinen hiekka. **-hiukkanen** *s.* **-jal|ka** *s.* S:oilla seisova jättiläinen 'ulkonaisesti mahtava,

mutta todellisuudessa heikko valtio'. **-jankko** *s. maat.* ruokamullan alainen tiukka savikerros. **-jauhe** *s.* Kuivaa s:tta. **-kaavaus** *s. met.* **-kakku** *s.* savesta leivottu leikkikakku. **-kent|tä** *s.* Savialueiden laajat s:ät. **-kerro|s** *s.* S:ksen peittämä meren pohja. Ruokamullan alainen s. Paksulla s:ksella eristetty savupiippu. **-kerrostuma** *s. geol.* **-kiekko** *s.* vrt. seur. **-kiekkoammun|ta** *s. urh.* ilmaan singottujen savikiekkojen ampuminen haulikolla, lentoonammunta. | S:nan maailmanmestari. **-kiekkorata** *s. urh.* savikiekkoammuntaa varten tehty rata. **-kimpale** *s.* **-kivi** *s. geol.* paineen alaisena kovaksi iskostunut savi kivilajina; vrt. saviliuske.

savikka[15*] *s.* Chenopodium, savikkakasvien heimoon kuuluvia ruohoja. — *Yhd.* jauho-, rentos. **-kasvi** *s.* S:t 'Chenopodiaceae, kaksisirkkaisten lahkoon kuuluva, vars. pienikukkaisia ruohoja käsittävä kasviheimo'.

savik|ko[2*] *s.* savimaa. | Etelä-Suomen rannikon laajat s:ot. Satakunnan s:oilla käytetty auratyyppi.

savikkoinen[63] *poss.a.* S. tasanko.

savikko|maa *s.* **-pelto** *s.* **-ranta** *s.* **-seutu** *s.*

savi|kokkare *s.* Kovien s:kokkareiden pienentäminen jyräämällä pelto. Pääskynen rakentaa pesänsä s:kokkareista, jotka se liittää syljellä yhteen. **-kukko** *s.* savinen kukkopilli. **-kuoppa** *s.* savenottokuoppa. **-kuorma** *s.* S:a vetävä hevonen. **-kuppi** *s.* savesta tehty (tav. poltettu) kuppi. **-kylpy** *s.* kylpy, jossa käytetään savikääreitä. **-kyyhkynen** *s. urh.* tav:mmin savikiekko. **-kyyhkysammunta** *s. urh.* tav:mmin savikiekkoammunta. **-kääre** *s.* ihon pinnalle kääreen tavoin levitetty savi. **-laasti** *s.* vedestä, hiekasta ja savesta tehty tulenkestävä laasti. | Leivinuunin arinaan käytetään sementinsekaista s:a. **-laatta** *s.* **-lajite** *s. geol.* ja maaperäopissa = saves. **-lakeus** *s.* Loimaan s. **-lapio** *s.* saven kaivuun käytetty lapio. **-lasitus** *s.* **-lattia** *s.* Riihen s. **-lauk|ku** *s. kans.* savikuoppa. | - - mitä sanot sinä, Lauri pokko, siellä s:ussa? KIVI. **-lieju** *s.* Järven pohjaan laskeutunut s. Peltotie on sateen jälkeen s:na. Kärryt upposivat akseliaan myöten s:un. Saappaat ovat vartta myöten s:ssa. **-liete** *s.* Järven pohjalle kertynyt s. Kevättulvan kuljettama s. **-liuske** *s. geol.* liuskeinen savikivi. **-lohkare** *s.* **-luonno|s** *s.* savesta muovailtu luonnos. | S:ksena oleva veistos. **-lätäkkö** *s.* savinen lätäkkö. **-maa** *s.* **1.** saviperäinen maa. | Talon pellot ovat lihavaa s:ta. Mullansekainen, löyhä s. S:n perunoita. **2.** *kem.* aluminiumoksidi. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* **-maja** *s.* Neekerien s:t. — *Kuv.* ihmisruumiista: tomumaja. | Maallinen s. **-malja, -maljakko** *s.* savesta poltettu malja, maljakko. **-malli** *s.* savesta tehty, muovailtu malli. | Taiteilijan muovailema s. **-massa** *s.* **-moreeni** *s.* **-multa** *s.* runsaasti savea sisältävä multa. | Pelto on s:a. **-multamaa** *s.* **-multapelto** *s.* **-muotti** *s.* savinen valumuotti. **-mylly** *s.* laite, jossa saviseosta vaivataan. **-möhkäle** *s.* **-möykky** *s.*

savi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *ain.* savesta tehty, savi-. | S. astia, ruukku. S. veistosluonnos. S. riihen lattia. **2.** *poss.* (runsaasti) savea sisältävä; saven tahrima. | S. pelto, multa. S. ojavesi. Maaperän s:suus. — S:set saappaat. — *Yhd.* runsas-, vähäs. **3.** *harv.* ed:iin liittyen: saven värinen, savenharmaa. | S. pilvi. S:sen harmaa taivas.

savi|paakku *s.* Kova s. tukki äkeen. Murskata s:paakut jyräämällä. **-pallo** *s.* Lapset viskelevät toisiaan s:illa. **-pata** *s.* savesta poltettu pata. **-pelto** *s.* savinen pelto. | Ei salli s. koreata kyntäjätä SL. **-permanto** *s.* Kovaksi tallattu s. Riihen s. **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* maaperästä. | Maan s:syys. **-piippu** *s.* piippu, jossa on savesta poltettu koppa. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* S. maaperä, hiekka, multa, pohjalieju. **-pohja 1.** *s.* Järven s. Mutasoissa on usein s. S:lle tehty rakennus. **2.** *a.* = seur. | S. pelto, ranta, järvi. **-pohjai|nen** *a.* -suus *omin.* S. pelto, suo, järvi. **-pullo** *s.* savesta poltettu pullo. **-puoli** *s. lääk.* loissienten aiheuttama kuiva, hilseilevä ihottuma. **-puoliainen** *s. kans.* = ed. **-putki** *s.* savesta poltettu putki. | S:sta tehty likaviemäri. **-päivät** *s. mon. kans.* = saviviikko. **-rakennus** *s.* rakennus, jossa pääarakennusaineena on savi. **-reki** *s.* savenvetoon käytetty reki.

savirikko[2*] *s. murt.* saverikko.

savi|ruukki *s.* savilaasti. **-ruukku** *s.* savesta poltettu ruukku, kiviruukku. **-sediment|ti** *s. geol.* Merien pohjalle kerrostuneet s:it. **-seinä** *s.* **-sementtilaasti** *s. rak.* savilaasti, johon on sekoitettu sementtiä. **-seos** *s.* **-sydän** *s. tekn.* Muotin s. Padon s.

savit|a[31] *v. kansat.* vatvoa (villoja) savitsimella. | Emo villoja s:si KANT.

savi|tahko *s.* tahko, joka on tehty pääasiallisesti savesta. **-talo** *s.* **1.** savesta tehty talo. **2.** talo, jossa on savimaat; hyvä talo. | Länsisuomalaisen s:n poika. **-tasan|ko** *s.* Viljava s. Pohjanmaan laajat s:got. Loimijoen viljellyt s:got. **-taulu** *s.* Babylonialaisten kiilakirjoituksiset s:t. **-tauti** *s. eläinlääk.* oriin esinahan katarri.

savitavara *s.* savesta valmistetuista esineistä, saviastioista yms. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* = seur.

saviteollisuus *s.* teollisuus, joka tekee erilaisia savitavaroita käsityönä t. tehdasmaisesti, keraaminen teollisuus, keramiikka. **-tuote** *s.*

savi|teos *s.* Fajanssiastiat, kaakelit ym. s:teokset. **-tiili** *s.* savesta tehty (tav. poltettu) tiili. **-tiiviste** *s.*

savitsin[56] *väl. kansat.* (< savita) = karttajousi.

savi|tuote *s.* savesta valmistettu, saviteollisuuden tuote. **-työ** *s.* **1.** saven muovailu. | Koulujen opetusohjelmaan sisältyvät myös s:t. **2.** savesta valmistettu esine. | Lasitetut s:t. Luonnonkansojen s:t. **-täyte** *s.* Riukuseinän s. **-upok|as** *s. met.* Teräs sulatetaan s:kaissa. **-valtai|nen** *a.* -suus *omin.* S:sta maata. **-vati** *s.* savesta poltettu vati, kivivati. **-veistos** *s.* **-velli** *s.* Sateen liottama tie oli s:nä. Sivellä s:llä. **-ve|si** *s.* savensekainen vesi. | Valkaista uuni s:dellä. **-viikko** *s. kans.* palvelusväen syksyinen vapaaviikko, kissa-, runtu-, römppäviikko.

savo[1] *s.* savolaismurre. | Puhua puhdasta s:a. Ääntää s:n murteen mukaisesti.

savoijinkaali *s.* eräs viljelty kaalilajike.

savokarjalai|nen *a.* ja *s.* S. heimo, suku. S. osakunta. — S:sten yhteiset riistamaat. S:sten [ylioppilaiden] inspehtori.

savolai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* S. heimo, suku. S. kylä, maisema. S. talkkuna, kalakukko. S. ääntämys, puhetapa. Murteen s:suudet. — S:sten asuma-alueet. Puhelias s. S:sen sanavalmius. — *Yhd.* etelä-, itä-, suur-, sydän-, yleiss.
savolais|alue *s.* **-asutus** *s.* **-heimo** *s.*
savolaisittain *adv.* savolaisten tapaan. | Ääntää diftongit s.
savolais|kylä *s.* **-luonne** *s.* Vilkas s. **-mallinen** *a.* S. vene. **-murre** *s.* **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* S. suku. Sanan s:syys. **-pitäjä** *s.* **-tyyppinen** *a.* S. työreki. **-ukko** *s.* **-vene** *s.* **-voittoi|nen** *a.* -suus *omin.* S:set murteet. **-väestö** *s.*
savon|murteinen *a.* savon murteen mukainen. | S. ääntämys, puhe. **-sekainen** *a.* myös ⁀. | S. murre. **-voittoi|nen** *a.* -suus *omin.* S. puhetapa.
savotar[54*] *s.* savolaisnainen.
savot|ta[15*] *s. kans.* vars. puutavarayhtiöiden suurehkoista hakkuu-, veto- ja uittotöistä. | Mies oli talven s:assa. Lähteä s:taan. Kulkea s:oissa ansiotöissä. Perälän metsissä on ensi talvena s. S:an kokki, pomo. S:an kämpät. — *Yhd.* halko-, tukki-, uittos.
savottalainen[63] *s.* = seur.
savotta|mies *s.* savotan työmies. **-|työ** *s.* Olla talvisin s:töissä. **-vene** *s.*
savu[1] *s.* vrt. sauhu, haiku, suitsu. **1.** palavasta aineesta kohoava näkyvä, hehkumaton aineseos; vrt. liekki, tuli. | Tulipalon, kasken, kydön s. Ruudin s. Laivan, junan s. Kylän [savupiipuista kohoavat] s:t. Pyhä s. 'suitsutus'. Muuttua s:ksi ja tuhkaksi. Huone on täynnä s:a. Ilma on sakeanaan s:a. S. kohoaa patsaana taivaalle. Metsäpalon s. leijailee pilvinä taivaalla. Nuotio suitsuttaa s:a. Uuni työntää s:n sisään. Sodassa käytetään verhoamiseen savurasioiden kehittämää s:a. S:n nokeama uuninsuu, pirtti, sauna. Palvata lihaa kylmässä s:ssa. Haihtuu s:na ilmaan. Hajoaa kuin s. tuuleen. Aurinko paistaa kuin s:n läpi. Ei s:a ilman tulta [= ei huhu synny aivan aiheetta] SL. — Tupakan s. Sikarista saa parhaat s:t. Vetää, vedellä s:ja piipusta. Pöllytellä, tuprutella s:ja. Tarjota s:t. Panna s:ksi 'tupakaksi'. — Avarammin ja *kuv.* | Tomu tupruaa s:na ilmaan. Lumi lentää s:na tuulessa. - - s:na halkesi lumi heidän [juoksevien Jukolan veljesten] edellänsä KIVI. [Perhoja] parveili s:naan AHO. Maine suuri, kunniamme / s:na se hajoaa VK. — *savuna* nopeasta liikkeestä: tuulena. | Rientää s:na jhk. - - jousen vaarnalta varasi, / s:na pihalle saapi LEINO. — *Yhd.* kaski-, kytö-, suoja-, uhris.; rikki-, tervass.; aamu-, henki-, rintas:t; tupakans.; päiväns. **2.** sääskien ym. hyönteisten karkottamiseksi tehty savuava tuli. | Lastuista ja turpeista tehtiin lehmille s:ja. Karjan s:t. Lypsää lehmät s:illa. — *Yhd.* lehmi-, paimens.; sääskens. **3.** *hist.* verotusperusteena: itsenäinen talous, ruokakunta. | Kylässä oli 38 s:a. S:lta peritty vero. — *Yhd.* talon-, torpans.
savuaine *s.* S:et 'kemiallisia aineita t. aineseoksia, joita käytetään keinotekoisen sumun t. savun synnyttämiseen'.
savuamaton[57] *kielt.a.* < savuta. | S. ruuti, tulilanka. S. uuni, lamppu.
savu|ammunta *s. sot.* savuverhon kehittäminen savuammuksia ampumalla. **-ammus** *s. sot.* ammus, joka räjähtäessään kehittää runsaasti savua. **-aukko** *s.* Kodan, savupirtin s. Tulipesän s. **-haili** *s.* savustettu haili. **-haituv|a** *s.* Savupiipusta kohoaa sinisiä s:ia. **-hattara** *s.* savupilven hattara. **-hattu** *s.* savupiipun päähän sovitettu peltihattu; vrt. tuulihattu. | Kiinteä, kääntyvä s. **-hormi** *s.* savukanava.
savui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* S. pirtti, sauna. S. ilma. — *Yhd.* musta-, vähäs.
savu|johdollinen *a.* Pirtin s. uuni. S. tupa. **-johdoton** *a.* S. tulipesä, uuni. **-johto** *s.* savukanava. **-johtoinen** *a.* S. uuni, tulisija. **-juova** *s.* Lentokoneen taivaalle jättämä s. Metsästä kohosi ilmaan ohut s. **-kaappi** *s. tekn.* = nokikaappi. **-kaasu** *s. tekn.* Tulipesästä poistuvat s:t. **-kala** *s.* savustettu kala. | Silakka on erinomainen s:na. **-kammio** *s. tekn.* = nokikaappi. **-kanava** *s.*; *syn.* savuhormi, -johto. | Uunin, tulipesän s. Avotakan s. johtaa suoraan ulos. Tulipesän ja savupiipun välinen s.
savuk|e[78*] *s.* tupakkavalmiste, jossa hienoksi leikattu tupakka on ohuesta paperista tehdyssä hylsyssä, paperossi; vrt. "pilli", "pölli", sätkä, sikari. | Imukkeeton s. Korkki-, paperi-imukkeinen s. S:keen pätkä. Polttaa s:keita. Sytyttää s. Palava s. suupielessä. — *Yhd.* holkkis.
savuke|holkki *s.* Puinen, luinen s. **-hylsy** *s.* savukkeen paperinen ympärys. **-imuke** *s.* Puinen, merenvahainen s. **-kotelo** *s.* Hopeinen s. **-laatik|ko** *s.* Täysi, tyhjä s. Avattu s. pöydällä. S:on kanteen tehdyt muistiinpanot häviävät helposti. **-laatu** *s.* **-merk|ki** *s.* Työmies, Boston ym. s:it. **-paperi** *s.* paperi, josta valmistetaan savukkeiden hylsyjä. **-rasia** *s.* **-tupakka** *s.* savukkeeseen käytettäväksi käsitelty tupakka; vrt. piipputupakka.
savu|kiehkura *s.* **-kiemur|a** *s.* Savupiipusta nousee sinisiä s:oita. **-kierre** *s.* Tehtaan piipusta purkautuu tasainen s. **-kieruk|ka** *s.* Puhallella piipustaan s:oita ilmaan. **-kinkku** *s.* savustettu kinkku. **-kiuas** *s.* savujohdoton kiuas, joka laskee savun huoneeseen. | Savupirtin, saunan s. **-kiukainen** *a.* S. pirtti, sauna.
savukkeen|polttaja *s.* henkilö, joka polttaa (etenkin t. vain) savukkeita. **-pätk|ä** *s.* tav. ⁀. | Tuhkakuppi täynnä s:iä. **-sytytin** *s.* Bentsiinillä toimiva s.
savu|kranaatti *s. sot.* kranaatti, joka kehittää räjähtäessään runsaasti savua. **-kupu** *s.* huoneessa avonaisen tulen t. ahjon yläpuolella oleva alassuinen suppilomainen savun kokooja; takkauunin yläosa, joka kokoaa savun piippuun. **-kvartsi** *s.* = savutopaasi. **-käsikranaatti** *s. sot.* vrt. savukranaatti. **-lasi** *s.* ohuena harmaalta, paksumpana mustalta näyttävä erikoislasi. **-liha** *s.* savustettu liha. **-lohi** *s.* savustettu lohi. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* S:sta usvaa, vesihöyryä. **-makkara** *s.* savustamalla valmistettu makkara. **-mer|i** *s. kuv.* Tulipalo levisi nopeasti, ja pian oli koko kylä yhtenä s:enä. **-merk|ki** *s.* savun avulla annettu merkki. | Vaaran uhatessa sytytettiin vaarojen rinteille nuotioita s:eiksi. Laivan, lentokoneen antamat s:it. **-myrkyty|s** *s.* Muutama palosotilas sai lievän

s:ksen. **-naamari** *s.* savulta suojaava kaasunaamari. | Palosotilaan s.

savun|hajuinen *a.* myös ⁀. | S. tupa. S. lämmin. **-harmaa** *a.* Savutopaasi on s:ta kvartsia. Vatsapuoleltaan s. rotta. **-himmeä** *a.* S. väri. **-karvainen** *a.* savunvärinen. **-sekainen** *a.* myös ⁀. | S. ilma. **-värinen** *a.* myös ⁀. | S. lasi, kvartsi.

savu|pallo *s.* Puhaltaa piipusta s:palloja. **-patsas** *s.* Tulipalopaikasta kohosi sankka s. taivaalle. **-pel|ti** *s.* savukanavan suljin. | Rautainen s. Avata, sulkea s:lit. Pienentää s:tejä. **-pesä** *s.* = nokikaappi. **-piip|pu** *s.* tav. muurattu pysty kanava (ryhmä), joka johtaa palamiskaasut ulkoilmaan ja aikaansaa tulipesässä palamiseen tarvittavan vedon, savutorvi, piippu. | Talon, tuvan, tehtaan, sahan s. Tiilistä muurattu s. Teräslevystä tehty s. Huonovetoinen s. Savutuvan s. 'lakeistorvi'. S:un hattu, suojus, kate, vaippa, kupu. **-piipputiili** *s.* **-pilv|i** *s.* Veturi pölläyttelee tummia s:iä. Taistelutanner oli s:ien peitossa. Sota-alus kietoutui keinotekoiseen s:een. Piippumies tuprauttelee s:iä ympärilleen. **-pirtti** *s.* pirtti, jossa savu purkautuu kiukaasta huoneeseen ja poistuu vähitellen lakeistorven t. räppänän kautta ulos, savutupa. **-pommi** *s. sot.* vrt. savukranaatti. **-putki** *s.* (peltinen) savusola. **-pylväs** *s.* savupatsas. **-rasia** *s.*, vars. *sot.* vahvasti savuavia kiinteitä savuaineita sisältävä rasia. **-reikä** *s.* Lappalaiskodan s. Hiilimiilun s. Savutuvan katossa oli suljettava s. **-ren|gas** *s.* Puhallella tupakastaan s:kaita. **-riihi** *s.* sisään lämpiävä riihi. **-ruoho** *s.* Conringia, ristikukkaisten heimoon kuuluvia kasveja. **-räppänä** *s.* Saunan s. **-sauna** *s.* sisään lämpiävä sauna. **-siika** *s.* savustettu siika. **-silakka** *s.* savustettu silakka. **-sola** *s.* tulipesästä savutorveen johtava kanava. | Höyrykattilan ja savutorven välinen s.

savust|aa[2] *v.* **1.** kypsentää savussa; vrt. palvata. | S. kalaa, lihaa. S:ettu silli, siika, kinkku, silava. Lämmin, kylmä s:aminen. **2.** puhdistaa t. desinfioida savulla. | S. puuastia polttamalla siinä katajan oksia. S. sairaan huone. S. kuolinhuone. Huone s:etaan syöpäläisten hävittämiseksi rikkiä polttamalla. S. siemenvilja. S. pyyntivälineet. **3.** karkottaa savulla. | S. kettu pesästään. S. myyrä kolostaan. — *Kuv.* S. vihollinen pesäkkeistään.

savustamaton[57] *kielt.a.* S. kala, liha.

savustamo[2] *s.* laitos, jossa kalaa t. lihaa savustetaan. — *Yhd.* kalan-, lihans.

savustella[28] *frekv.v.* < savustaa.

savustu|a[1] *pass.v.* < savustaa. **1.** vrt. savustaa 1. | Tasaisesti s:nut liha. Ruskeiksi s:neet kalat. **2.** tav:mmin savuttua.

savustus[64] *teonn.* < savustaa. | Kalan, lihan s. Kuuma, kylmä s. — *Yhd.* formaliini-, katajas. **-kammio** *s.* Kalansavustamon s. **-laitos** *s.* **-uuni** *s.*

savu|ta[39] *v.* **1.** synnyttää savua, suitsuta, suitsea. | Kostea puu s:aa kovasti palaessaan. Talosta oli jäljellä vain s:avat rauniot. Koko kylä s:si [= paloi] vihollisen sytyttämänä. Lamppu s:aa 'levittää savua'. S:avan lampun nokeama katto. Lämmitellä s:avan nuotion ääressä. Liikaa kuormitettu moottori alkoi s. Uuni s:aa 'laskee savua huoneeseen'. S:ava rikkihappo 'rikkitrioksidin ja väkevän rikkihapon väritön t. ruskean keltainen, öljymäinen, pistävänhajuinen, ilmassa savuava liuos'. S:ava typpihappo. S:avaa ruutia. Laukaistun tykin suu s:aa vielä. Kosteat heinät ovat lämmenneet, niin että aivan s:avat. — Sauna, riihi s:aa 'lämpiää savuten'. Ukko sai vihdoin piippunsa s:amaan. Juna s:si [= meni savuten] jo kilometrin päässä asemalta. Sotalaivat s:sivat avomerelle. **2.** pölytä. | Kataja s:aa 'katajan hedekukista tupruaa ilmaan siitepölyä'. Mutta veljekset kiitivät jo kujan kuivalla, s:avalla tiellä KIVI. - - läpi kullanhohtavan, auteressa s:avan ilman KIANTO.

savutarvikkeet *s. mon. sot.* savunkehittämistarvikkeet.

savute[78*] *s. maat.* = käryte.

savut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< savuttaa) vars. tupakoimisesta: poltella. | S. piippua. Istuskeltiin rauhallisesti s:ellen.

savu|tie *s.* savun tie, savukanava. | Uunin s. **-tiehy|t** *s.* vrt. ed. | Lämmityslaitteiden s:et. **-tiivis** *a.* → savunpitävä.

savut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* S. ruuti. S. palaminen. Palaa s:tomasti.

savu|topaasi *s.* savunharmaa, puoleksi läpinäkyvä kvartsi, savukvartsi. **-torni** *s.* savupiippu. | Tehtaan s. **-torvellinen** *a.* S. takka, uuni, pirtti, tupa. **-torveton** *a.* S. uuni, kiuas, pirtti. **-torvi** *s.* tav. teräslevystä tehty savupiippu, kanava t. putki, joka johtaa palamiskaasut ulkoilmaan ja aikaansaa tulipesässä palamiseen tarvittavan vedon. | Ahjon, kamiinan, höyrykattilan, veturin, laivan s. Peltinen, muurattu s. Savupirtin honkainen s.

savut|taa[2*] *v.* **1.** savuta; liata savulla, noeta. | Lamppu s:taa. Uuni s:taa 'laskee savua sisään'. Rasvaiset kivihiilet s:tavat enemmän kuin laihat. Moottori alkoi s:taa ja pysähtyi. — Lampun s:tama katto. Huonovetoinen uuni on s:tanut huoneen mustaksi. — *Sot.* verhota savulla. | S. jk alue, maastonkohta. **2.** puhdistaa t. desinfioida savulla. | S. kukkia tupakansavulla. S. huone polttamalla siinä rikkiä. **3.** tupakoimisesta. | Poika s:taa ahkerasti. N. aloittaa s:misen heti noustuaan.

savuttu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) tumma savusta (ja noesta), nokeutua. | Savupirtin s:neet seinät. Lampun kohdalta s:nut katto. S:nut sauna, riihi.

savu|tupa *s.* savupirtti. **-tupru** *s.* Talon savupiipusta pöllähti paksu s. taivaalle. Puhallella s:ja piipustaan.

savutus[64] *teonn.* < savuttaa. | Kasvihuoneiden s. — *Yhd.* rikkis.; suojas. **-aine** *s.* **-laite** *s.* **-paperi** *s.* **-pumppu** *s.* koje, jolla voidaan pumputa kuolettavaa myrkkykaasua peltomyyrien ja hiirien maanalaisiin käytäviin.

savu-uhri *s.* S:a toimittava ylipappi.

savuut- → savut-.

savu|-uuni *s.* sisään lämpiävä uuni, savutuvan, -saunan uuni. **-vahingot** *s. mon.* savun ja savukaasujen aiheuttamat vahingot. **-verho** *s.* Koko tulipaloalue on sankan s:n peitossa. S:n suojassa lähestyvä vihollinen. Risteilijä levitti suojakseen s:n. **-vero** *s. hist.* kultakin savulta

maksettu vero. **-viina** *s. kans.* kotiviinanpoltossa aluksi saatu pahan makuinen neste. **-viiru** *s.* Maahan syöksyvä lentokone jätti taivaalle tumman s:n.
sch- ks. myös š-.
scheelenvihreä [šē-] *s.* eräs myrkyllinen vihreä väriaine, kupariarseniitti.
scheeliitti[4*] [šē-] *s.* väritön t. kellertävä mineraali, kalsiumvolframaatti.
scherzando [skertsa·ndo] *adv. mus.* leikkisästi, kevyesti liikehtien.
scherzo[1] [skertso] *s. mus.* klassillisen sarjarakenteen (sonaatin, sinfonian yms.) väliosa.
schlager[7] [šla-] *s.* = šlaageri.
schmelzväri [šmelts-] *s.* S:t 'kirkkaan värisiä lasijauheita, joilla koristellaan kangasta (lampunvarjostimia, kahvipannunmyssyjä yms.)'.
schrammel|kvartetti [šr-] *s.* kansanomaisen "wieniläismusiikin" esittämisessä tavallinen yhtye, johon kuuluu 2 viulua, kitara ja harmonikka. **-musiikki** *s.* vrt. ed.
schwabach[7] [švābah] *s. kirj.* pyöristetty, antiikvaa lähenevä fraktuura. **-kirjasin** *s.*
schäfer[7] [šē-] *s.* saksanpaimenkoira. **-hattu** *s.* eräänlainen leveälierinen naisten hattu. **-koira** *s.*
schöniitti[4*] [šö-] *s. min.* vesipitoinen kaliummagnesiumsulfaatti.
scirocco[1] [ši-] *s.* = širokko.
scrub[7] [skrab] *s. maant.* Australian kuivien sisäosien us. laajoja aloja peittävät ainavihannat, nahkealehtiset, us. okaiset pensaikot.
1. **se** s:nen ja a:nen *demonstr.pron.* Yks. gen., 1. akk. ja instr. *sen,* iness. *siinä,* elat. *siitä,* ill. *siihen,* muissa sijamuodoissa vartalona *si-*. Mon. nom. ja akk. *ne,* muissa sijamuodoissa vartalona *nii-*. Adv:n t. konj:n tavoin käytettyjä muotoja niin, niineen, sen, siihen, siinä, siitä, siitään, siksi, silleen, sillä, sillään, silti, siltä, siltään, sinänsä, sitä ks. erikseen. — Us. on mahdoton ratkaista, onko kysymyksessä pron. vai adv. Viittauksellisuus yl. heikompi kuin pron:sen *tämä, tuo,* ja sanaa voidaan ryhmässä A.I us. pitää pers.-pron:na.

A. I. *s:sesti* vrt. hän. **1.** eläimistä, esineistä ja asioista. **a.** viittaamassa (yhteen t. useampaan) puhujan läheisyydessä, välittömässä havaintopiirissä olevaan t. puhujan muuten tietämään olioon t. esineeseen, johon (joihin) hän ei osoita, t. (edellä mainittuun) s:iin. | Voi, kuinka se [= kissanpoika, jota katsellaan] on herttainen! Se [= kivi, jota väännetään] liikkuu jo. Ovatpa ne painavia. — Oli meilläkin hevonen, mutta se myytiin. Isä osti kirjoja ja tutkii niitä nyt. | "Mitä puuta tämä on?" — "Se on tammea." Sade alkoi yöllä, ja sitä on kestänyt koko päivän. Yritys on kannatettava, mutta siihen tarvitaan runsaasti varoja. Kramsun lyriikka muistuttaa, olematta siihen missään suoranaisessa suhteessa, sitä vapausrunoutta, jota - - KOSKENN. **b.** viittaamassa lauseen sisällykseen t. vastaavaan asiaan; determinatiivisesta käytöstä ks. B. | Lainasin hänelle jo pari kertaa rahaa, ja se saa riittää. Ole varovainen, muista se! Hän tekee kaupat, siitä olen varma. | "Tiedätkö, että N. on ostanut auton?" — "Siitähän puhuu koko kylä." | "Huomenna on vapaapäivä." — "Sepä hauskaa." | "Nyt se pojan riivattu on tehnyt varkauden." — "No se vielä puuttui." Sen sinä sanoit naulan kantaan! Vai niin, sitäkö hän tarkoitti. Sen pituinen se [sadun loppusanat]. Sen kokoinen, hintainen, arvoinen, ikäinen. | Huomenna tuulee mereltä. Sitä se laine siis loiskahti AHO. Se - - mielees paina: / sun Jeesus päästi vaivastas SIIONIN KANNEL. Kapealla tiellä tai milloin olosuhteet muutoin sitä vaativat, on kuljettajan tarkkailtava takana olevaa tietä AK. — Asia on sillä selvä 'muuta ei tarvita'. Soitat vain ja sillä hyvä! Hän ei ole ahkera, kaukana siitä. Huomenna on juhla, ja siihen mennessä on sali saatava kuntoon. Siihen asti, saakka. Siitä alkaen, lähtien, saakka. Poika on tyhmä ja sen lisäksi vielä laiska. Pellot olivat pienet ja sitä paitsi huonossa kunnossa. Hän jää, minä sen sijaan lähden. Senkö vuoksi hän erosikin? Juuri sitä varten hän lainaa anoo. Käydään ensin postissa ja vasta sen jälkeen kaupoissa. Pienikin asia saattaa harmittaa, jos niiksi tulee 'jos niin käy'. Osasi hän olla itsepäinenkin, kun niikseen sattui 'tarpeen tullen'.

2. ihmisistä. **a.** *yks.* vain *kans.* t. *puhek.; mon.* joskus myös normaalityylissä; kansoista, heimoista ym. puhuen yleisemminkin. | Mikä sille tuli, kun niin äkkiä lähti? Ei sen puheista kannata välittää, se liioittelee aina. — Ne kuuluvat olevan tehtaan työläisiä. Niitä oli kaikkiaan viisi miestä. Kaikki kokouksen osanottajat, puheenjohtaja niihin luettuna, kannattivat ehdotusta. Palvelijat hoitivat hänen lapsensa ja niukasti hän niitä hyväili TALVIO. Ne [hindut] kuuluvat kaukasialaiseen rotuun AK. — Pikkulapsesta myös *yleisk.* | Onko se tyttö vai poika? Sillä on kohta ruoka-aika. — *Kans.* puhuttelusanana. | "Ka, tällläkö se istuu pimeässä." — "Näkeehän tuota pimeässäkin tämmöinen näkijä» AHO. **b.** *mon.,* vars. *puhek.* ilmauksissa, joissa myös esiintyy subjektiton mon. 3. pers. t. pass.: ihmiset, kansa tms. | Ne huhuavat [= Huhuavat, huhutaan], että - -. Taasko ne ovat lasta kiusanneet? Ne vaativat teitiltä valtakirjan siellä pappilassa SILL. Jossain ne polttavat vehnäsatoja IRIS UURTO.

3. ed. ryhmiin liittyvää, tav. ei-asiatyylistä käyttöä; aivan yleisesti myös ihmisistä.

a. ennakolta viittaamassa jäljempänä seuraavaan nominiin. | Mitä niistä, joutavista juoruista. Nytkö se taas tuli takaisin, se tuska? LINN. Se on hiukan hajamielinen, tämä Erkki. Se tuli, tuo kapteeni, ja yritti LEINONEN. — Siitäkö te puhutte tulipalosta? Tulee se vielä meidänkin vuoro. Semmoistahan se on köyhän elämä. Se on jo lupauskin hyvä asia. Ovat ne nykyään suuria nuo verot. Hevosille ne piti heinät ja kaurat syöttää. Onhan niitä maailmassa maita, joissa ei lunta nähdäkään. Mies se on hävinnytkin. Tuoltahan ne tulevat pojatkin. Niitä on paljon sellaisiakin ihmisiä, jotka elävät toisten kustannuksella. Ja oli siinä vähän muutakin outoa tuossa tulijassa ja sen kulussa AHO. — Mikä se sellainen kirja on? Mihin se semmoinen kiire tuli? Kelpaa se paremman puutteessa tämäkin. Mitähän sillä tuollakin on taas asiaa?

Ei se hänkään ole mikään asiantuntija. Eivät ne tuomaritkaan ole erehtymättömiä.

b. painottomana välittömästi vars. lauseen subj:n jäljessä sitä tähdentämässä. | Ukko se vain sauhuttelee sikaria. Sinä se teit hyvät kaupat. Hän se parhaiten osaakin. Pojat ne siellä kuuluivat telmineen. Se se olikin pahinta. Huolensa ne on hullullakin. Herra se on herrallakin. Kuka se siellä kolistelee? Vahinkojakin niitä sattuu tämän tästä. Kaikkea sitä ihmisten päähän pälkähtääkin. — Erkkiä sitä aina onnestaa. Allista siitä on pelkkää iloa!

c. muutoin pleonastisesti nominin jäljessä sitä tähdentämässä (*yleisk.* ei juuri ihmisestä). | Sellaista hevosta kuin Virkku, sitä saa hakea. - - hänen suhteensa Lyyliin, sehän oli saanut - - alkunsa jo aikaisemmin SILL. Kolme sanaa, kolme isien vanhan viisauden sanaa, ne pystyivät voittamaan suoritettavan tehtävän vaikeuden E.N.SETÄLÄ. — *sekin (sekään), nekin (nekään).* Huoneessa oli vain yksi ikkuna, sekin pieni. Harmo on sekin alkuaan ostohevonen. Laivasto ei sekään selviytynyt vaurioitta. Vain kolme huonetta ja ahtaita nekin. Lyyli tytön mielessä oli siinäkin ollut pingottunut lataus SILL.

d. toistettuna (*yleisk.* ei juuri ihmisestä). **aa.** eräissä painokkaasti tähdentävissä ilmauksissa. | Se oli huutoa se. Se on oikea tapa se. Ne olivat aikoja ne. Sepä hauskaa se. **bb.** painokkaasti toteavissa ilmauksissa toisen puheeseen yhdyttäessä. | "Mutta kun hänellä ei ole riittävästi varoja." — "Sepä se." | "Onko hän sitten sopiva mies hoitamaan asiaa?" — "Sepä se. Ei ole." | "Siitä tulipalostako sinä kerroit?" — "Siitäpä siitä". | "Niistäkö Ristivaaran seuroista?" — "Niistäpä niistä, niistä se nyt on vaino alkanut" AHO.

e. eräissä myönnyttävissä, yhdentekevyyttä kuvastavissa ilmauksissa. | "Lähdetkö elokuviin?" — "Samapa se, voinhan lähteäkin." Linna tai tölli, sama se, kunhan siinä on onnea IVALO. Samapa sille, olkoon menneeksi.

f. *kiert.* paholaista tarkoittaen: pahus, lempo, hitto. | Se heidän valheitaan uskokoon! Sekö ne pojan nulikat sinne lennätti. Sitten hän kumminkin ajattelee, että se heitä oikomaan, akkoja! LEHT. - - en se vie äänestä porvareja AK. — Painu sen kattilaan! Vaikkapa ei pelottaisikaan, niin senkö pakko meidän on tuohon jumalanilmaan täppäytyä KOJO. — Sitäkö sinä rupesitkaan häntä ärsyttämään. — Hyvin kalvenneena: *senkin* t. *sen* a) moittivissa ilmauksissa: pahuksen, mokoma. | Senkin lurjus! Kehtaatkin, senkin valehtelija! Valehtelet, senkin kettu! Senkin verenimijät! — Lievemmin, jopa ihastelevasti. | Tyttö, sen veitikka! Menetkö siitä! | Pojat, sen mokomat, tämän ovat tehneet. b) vahvistussanana. | Ilmassa oli sen seitsemät sirkuttajat. Tarjoiltiin sen seitsemät herkut. Ajettiin sen tuhannen kyytiä. Humalainen piti sen tulimmaista metakkaa. - - äkkiä alkaa kuulua sen päiväinen [= pahuksenmoinen] rähinä TALVIO. — Verot ja senkin seitsemät maksut. Senkin seitsemän lukon takana. Senkin tuhannet ajatukset pyörivät hänen mielessään.

g. *sitä* viittaamassa muuhun kuin yks. partit:ssa olevaan s:seen predikatiiviin (epäsuomalaista käyttöä). | Ne, jotka ovat rakastuneita tai luulevat sitä olevansa, par. luulevat olevansa. | "Tämä on kamala asia", virkkoi hän. — "Niin, sitä se todella on" AHO.

h. *se ja se* vars. kun ei haluta sanoa jtak yksityiskohtaisesti, mainita nimiä t. toistaa sellaisenaan toisilta kuultua tms.; vrt. A.II.3. | Seurassa puhuttiin, mitä se ja se oli sanonut, miten ne ja ne olivat pukeutuneet ja muuta sellaista. Tiedusteltiin, asuiko talossa sen ja sen niminen henkilö. Vaimo pyysi miestään ostamaan sitä ja sitä. Isännän arvellaan kuolleen siihen ja siihen [jhk nimeltä mainittuun tautiin]. — *Kiert.* Vieköön minut se ja se, ellei asia ole niin! Miksi kaikkien niiden ja niiden nimessä sinä sitten hänet olet tänne haalinut? J.FINNE.

4. melkein kokonaan vailla viittauksellisuutta. **a.** *tämä-*, harvemmin *tuo*-pron:iin rinnastettuna eräissä indef., epämääräisyyttä, sattumanvaraisuutta ilmaisevissa sanonnoissa. | Yksi tekee sitä, toinen tätä 'he tekevät kuka mitäkin, yhtä ja toista'. Puuhailtiin milloin sitä, milloin tätä 'milloin mitäkin'. Asiassa on aina sitä tai tätä [= jotakin, yhtä ja toista] huomauttamista. Hänessä ei ole pisaraakaan valistuskirjailijaa, joka sen tai tämän puolesta agiteeraa LEINO. — Jutusta on vaikea sanoa sitä tai tätä 'mitään'. Isän kielto ei merkinnyt sitä eikä tätä. — Keräilee, puuhailee, harrastelee sitä ja tätä 'yhtä ja toista (vähäpätöistä)'. Koko työnteko oli vähän sitä ja tätä 'niin ja näin'. Puhuttiin sitä tätä, niitä näitä. — Touhuaa sen sitä, tämän tätä 'minkä mitäkin, mitä sattuu'. Puhuu sen sitä, tuon tätä. Panen semmoiset urohot / sen sikäli, tuon täkäli, / sorran sotkutunkiohon KAL. **b.** Tekee käännöstyötä ja sen sellaista 'muuta, kaikenlaista sellaista'. Leivoksia ja sen semmoisia. **c.** vars. *puhek.* jonkinlaisena muodollisena subj:na, joka useimmiten voidaan jättää poiskin. | Sateen se näyttää tekevän. Kevään se tekee tuota pikaa. Siitä akasta se nyt ristin nakkasi. Minkä edellä se nyt karjaakin alkanee vastustaa KATAJA. — Se on, kuules, sillä tavalla, että nyt alat laputtaa. Niin se vain kävi, ettei hän tullutkaan. Kuinkas se olikaan: tupakoitko sinä? | "Mitäs kuuluu?" — "Siinä se menee." Kesti se ruveta - - puheista selvää ottamaan! JÄRVENT. **d.** vars. *puhek.: sitä* painottomana täytesanana. | "Mitä kuuluu?" — "Eihän sitä ihmeitä." | Olisiko sitä teillä niin kuin asiaakin? No mitä sitä nyt tehdään? Ihmisiä sitä olemme mekin. Eletään sitä vähemmälläkin. Ei sitä meitäkään niin vain petetä. Sitä on vikansa kullakin. Kaikkeen sitä ihminen tulee ryhtyneeksikin. Siinä sitä nyt ollaan! Kyllä sitä sentään on koko peto . . . ajapas lehmä keskeltä kahtia! AHO. Montako sitä Heikillä onkaan lasta? KATAJA.

II. *a:sesti.* **1. a.** Mukana oli pari rintamakarhua, ja ne pojat eivät hätäilleet. Niillä välineillä ei tulla toimeen. Hän oli pistäytynyt meillä, mutta en ollut sillä hetkellä kotona. Piti kiiruhtaa asemalle, ja siinä kiireessä unohtui koko asia. Ei hyvä eikä huono, vaan siltä väliltä. Kas sillä tavalla sitä pitää! Iske lujemmin, sillä

lailla! Pane astia suu alaspäin, niin puolin! Seiso vain niin päin! Talo on ränsistynyt ja sitä mukaa [= samoin] kaikki muukin. N. on hyvin hauska mies, kun sille päälle sattuu. — *Kiert.* Elli meni vasta naimisiin ja on jo siinä tilassa 'raskaana'. **b.** eräissä melko kiteytyneissä ilmauksissa, us. vailla varsin. viittauksellisuutta. | "Entä kun rahat loppuvat?" — "No se on sen ajan murhe." Mihin lienee mennyt, mutta sillä tiellään taitaa pysyä. Koira livahti ulos ja jäi sille tielleen. Meni sen sileän tien t. sen pitkän tien 'iäksi, ainiaaksi'. Äkkiä viilähtää ilmassa vihellys ja sen tiensä [= heti] häviää koira TALVIO. Sen puheensa [= sen sanottuaan] noutikin isäntänsä viinapullon piilostaan KS. — Toinen oivalsi juonen siinä silmänräpäyksessä 'heti'. Sanan saatuaan mies lähti siinä samassa [= heti, kohta, oitis] matkalle. Uutisen kuultuaan nainen pyörtyi siihen paikkaan 'heti'. Kaatui niitten jalkainsa sijoilta. | "Näyttikö hän sairaalta?" — "Enpä tullut häntä sillä silmällä katsoneeksi [= siltä kannalta tarkastelleeksi]." Poika ei katsonut tyttöön sillä silmälläkään [kuin olisi häneen ihastunut]. Ei kuunnellut sillä korvallakaan [että olisi painanut asian mieleensä]. - - edessä seisoo riitaveli, sikariaan poltellen, eikä ole niinä miehinäänkään [= millänsäkään] AHO. — *niine hyvineen* siihen tyytyen, sen enemmittä, tyhjin toimin. | Pyyntö evättiin ja anoja sai lähteä niine hyvineen. Matkamiehet joutuivat palaamaan niine hyvineen. — *siksi toiseksi* sitä paitsi, toisekseen. | En ole koko asiasta perillä, ja siksi toiseksi, mitäpä se minuun kuuluukaan. — *niin muodoin* (adv. ja konj.) siis, niin ollen. | Asia on niin muodoin selvä. N. on saanut ylennyksen ja on niin muodoin arvoltaan majuri. — Inkongruenttina. | Sillä aikaa. Sillä tapaa. Sillä erää, haavaa, kertaa. Käy sisällä, minä odotan sen aikaa! Sillä välin. Sillä keinoin, tavoin. Niillä, niiltä, niille kohden, kohdin, main, tienoin. Siitä, niistä päivin. Siinä määrin. **c.** ihmettelevissä, ihastelevissa t. paheksuvissa huudahduksissa. | Sitä väen paljoutta! Sitä komeutta! Sitä kopeutta! Sitä siivottomuutta! - - ah, niitä mamman eväitä! AHO.

2. vars. *kans.* ja *puhek.* us. melkein määräisen artikkelin luonteisena. | Onko se isäntä kotona? Mitä se poju etsii? No mitäs sille Erkille kuuluu? Ei hänkään ole niitä heiveröisimpiä miehiä. Niinpä niin, kun se maku on niin monenlainen. Kauniitako ne äidin hommat sitten ovat olleet? NUOLIV. Se rakkaus, se rakkaus! Ne naiset, ne naiset! Ei se putoaminen, vaan se äkkipysäys SP. En ole mointa ennen kuullut / sinä ilmoisna ikänä KAL. — Se on taas sitä herrojen viisautta. Sillä tavalla ne tekevät ne nöyrät ja hurskaat, siinä nyt on se niiden jumalisuus ja pyhyys AHO. - - hänen vielä puhuessaan tuli Juudas, yksi niistä kahdestatoista UT. Ne kymmenen käskysanaa KIVI.

3. *se ja se* vrt. A.I.3.h. | Kerrottiin, että virkaa olivat hakeneet ne ja ne henkilöt. Lopuksi ilmoitettiin, että seuraava kokous on sinä ja sinä päivänä siinä ja siinä paikassa. N. ilmoitti myyvänsä talonsa sitä ja sitä hinnasta. Lähdön piti tapahtua juuri sillä ja sillä kellonlyömällä. Nyt oli vain päätettävä, koska tyttö lähtisi, mihin mennessä saisi ne ja ne vaatteensa kuntoon ja ne ja ne välttämättömät uutuudet mukaansa NUOLIV.

4. *se ja* (t. *tai*) *tämä* ks. A.I.4.a. | Se tai tämä henkilö 'joku, yksi ja toinen'. Siinä tai tässä suhteessa 'jossakin suhteessa, suhteessa tai toisessa'.

B. determinatiivisena. **I.** *s:sesti.* **1.** rel.-lauseen yhteydessä; vrt. 1. hän A.I.1.c.aa. | Tulkoon se, joka haluaa. Se, joka leikkiin käy, saa leikin kestää. Voi sitä, joka ei tottele. Kysy niiltä, jotka tietävät! Ne, jotka haluavat tulla mukaan, ilmoittautukoot ajoissa. Kerro se, minkä olet kuullut. Siitä päätellen, mitä asiasta on päässyt julkisuuteen. Sen lisäksi, mitä aikaisemmin ilmoitettiin. | "Kumman kirjan otat?" — "Sen, jota ensin katsottiin." - - kuka ikinä minut kohtaa, se tappaa minut VT. - - sillä jota Herra rakastaa, sitä hän kurittaa UT. — Seuraavanlaiset tähdentävät rakenteet normaalityylissä †. | Se, joka oli tyytymätön, olin minä [Minä se olin tyytymätön]. Toivo on se, joka [Toivo se] ylläpitää. | Jaaha, se on Lundqvist, kuin puhuu. Se on myös Ekbomin maatsalongista, kuin puhutaan JOTUNI. **2.** viittaamassa muuhun sivulauseeseen. | Kuka sen tietää, mitä hän aikoo. Sekin on epävarmaa, miksi hän ei tullut. Ei sillä ole väliä, miten tässä asiassa käy. Neuvoteltiin siitä, kuinka retki oli järjestettävä. Kysymys on siitä, onko tieto luotettava. Sepä oli hauskaa, että saatoit tulla. Se vielä puuttuisi, että hän jänistäisi. Syynä oli se, että - -. Tiedätkö sen, että - -. Tyytymättömyys johtui siitä, että - -. Neuvotteluissa päädyttiin siihen, että - -. Lohduttautui sillä, että - -. Näytti, tuntui, kuulosti siltä, että - -. Mitäpä siitä, vaikka hän ei tulisikaan mukaan. Tulipa tai ei, se ei vaikuta asiaan. Ihmekös se, jos joskus erehtyykin. Se on komea näky, kun - -. Siitä, kun työ aloitettiin, siihen kun se oli valmis, kului vain pari tuntia. Oli sitä vaille, ettei hän pudonnut 'hän oli vähällä pudota'. — Yhteyksiä, joissa *se* us. käsitetään liittokonj:n osaksi: *sen tähden* t. *vuoksi että.* N. pääsi mukaan sen tähden, että [t. mukaan, sen tähden että] hän tunsi tien. Tämä oli tarpeellista sen vuoksi, että - -. — *sen sijaan että.* Sen sijaan että [t. sijaan, että] olisi lukenut läksyjään, poika juoksi illat kaupungilla. Vihollinen ryhtyikin perääntymään, sen sijaan että olisi hyökännyt. — *sen jälkeen kun.* Menimme nukkumaan sen jälkeen, kun vieraat olivat lähteneet. Potilaan tila parani nopeasti, sen jälkeen kun hän pääsi sairaalahoitoon. — *sen mukaan kuin.* Sen mukaan kuin on kerrottu, onnettomuus tapahtui seuraavalla tavalla. — *sitä myöten kuin.* Tavaraa annetaan jakeluliikkeisiin sitä myöten, kuin [t. jakeluliikkeisiin, sitä myöten kuin] sitä saadaan maahan. — *siihen asti* t. *saakka kun.* Siihen asti kun päivä valkenee. Lähtöä on lykättävä siihen saakka, kun sade lakkaa. — *siitä asti, saakka, alkaen* t. *lähtien kun.* Siitä asti kun lakko alkoi. Mies oli rintamalla siitä lähtien, kun sota alkoi.

II. *a:sesti.* **1.** viittaamassa sivulauseen määrittämään nominiin. | Se mies, joka ei pidä sanaansa, ei ansaitse miehen nimeä. Hän on niitä samoja miehiä, jotka eilenkin kävivät. Siinä kohdassa, missä tie tekee jyrkän mutkan. Niinä aikoina, jolloin lapset olivat pieniä. Siinä toivossa, että huomenna olisi pouta. Sain sen käsityksen, että filmi on hyvä. Ei sitä päivää, ettei hän soittaisi. Isä sanoi sen sillä äänellä, että leikki oli kaukana. Sanon tämän siltä varalta, ettet muistaisi. Antoi sen harhauttavan kuvan, kuin kaikki olisi hyvin. Tyttö lähestyi sen näköisenä, kuin olisi pelännyt. Hän selitti asian siihen tapaan kuin sinäkin. Siinä ajassa kuin on mahdollista. Siihen aikaan, kun isä lampun osti. Niihin aikoihin, kun maa alkaa sulaa. Juna lähti siinä samassa, kun me ehdimme asemalle. — *Ellipt.* Hän käy kaupungissa harva se päivä [jona hän ei käy] 'melkein joka päivä'. **2.** ed. ryhmään liittyen yhteyksissä, joissa *se* us. käsitetään liittokonj:n osaksi. | *siihen sijaan että* (kans.) sen sijaan että. | Siihen sijaan että olisi tullut ajoissa, hän myöhästyi tunnin. — *siinä määrin kuin* mikäli, sikäli kuin. | Apua lähetetään siinä määrin kuin kulloinkin on mahdollista. — *sillä aikaa kun.* Te ehditte käydä postissa, sillä aikaa kun me syömme. — *sillä välin kun.* Lueskele vaikka lehtiä, sillä välin kun minä vaihdan pukua. — *sitä mukaa kuin.* Elintaso kohoaa, sitä mukaa kuin tuotanto kasvaa.

2. **se** *interj.* (*kans.* mon. ja teititeltäessä joskus: sekää) seh, he, heh. **1.** tav. eläimille ruokaa tarjottaessa, niitä syömään kehotettaessa, kutsuttaessa jne.; tse, tseh. | Se, Musti! Vahti se, Vahti se! | Ota, se! Se härkäin, se poikain, se-eeh! Se juomia, se suoloja, se-eeh! NUOLIV. **2.** *kans.* ihmiselle tarjottaessa. | Se, tuossa on rahat! | Se! Eikö kelpaa?

seanssi[4] *s.* istunto.

seas|sa, -ta, sekaan. I. *adv.* **1.** jhk aineeseen, massaan, joukkoon tms. sekaantuneena t. sekoitettuna, jssak mukana. | Lihalientä, s. muutama kokkare. Metsässä kasvoi etupäässä kuusia, vain jokin koivu s. | Laatikossa on kaikenlaista romua. Eiköhän sieltä s:ta löytyne mutteri. Veteen hämmennetään jauhoja sekaan. — *Kans.* Pankaa [kahvin] sekaan [sokeria ja kermaa] ja kastakaa! **2.** harvemmin ihmisistä: joukossa, parissa, keskuudessa. | Simola itse oli s., kulki lakitta päin IVALO. | Topi syöksähtää sekaan. Hirmuinen rähäkkä! KARHUM. **3.** *abstr.* jnk muun ohella, lisänä, välissä, lomassa. | Kuului kiivasta puhetta, jokin kirosanakin s. Mies yritti sanoa jotakin sekaan, mutta ei saanut sananvuoroa. - - hän itse jakeli heille käskyjä ja saneli sekaan kirjeitä Gröningille IVALO. No, niillä on toki siellä ruumiinliikettä sekaan, aina kun tappelu syntyy IVALO. **II.** *postp.* (gen:n ohella) vrt. I. **1.** Kuusien s. kasvavat männyt. Pulikoida vedessä jääpalasten s. Jyvien s. oli roskia. Hämmentää suola keiton sekaan. Kylvää hernettä kauran sekaan. Laiva katosi usvan sekaan. Kirves löytyi lastujen s:ta. Savun s:ta leimahteli tuli. Katriina kuuli sen, mutta aivan kuin sumun s:ta *A.SIMOJOKI. **2.** *vanh.* joukossa, keskuudessa, parissa. | - - kaipasin s:sansa [= häävieraiden joukosta] veljeäni Kalervoa KIVI. Ei kenellekään Suomen runoilijain s. LEINO. Katso, vähäiseksi minä teen sinut kansojen s. VT. **3.** *abstr.* Yritti sanoa jtak itkunsa s:ta. Taistelun pauhun s:ta ei erottanut yksityisiä laukauksia.

seata[30*] *v. harv.* sekoittaa, panna sekaisin. **1.** *konkr.* S. ja jakaa pelikortit. - - joku se pitää olla [saunassa] löylyä lyömässä ja sekaamassa vettä LEHT. - - sekasi vahvat lasit ruokaryypyiksi SEPPÄNEN. **2.** *abstr.* - - jos nyt noitten akka-asioitten ei anna itseänsä s. HEPOR.

seborrea[10] *s. lääk.* ihon liikarasvaisuus, talinvuoto.

sebra[10] *s.* → seepra.

sec *lyh. mat.* sekantti.

sedatiivi[4] *s. lääk.*, tav. *mon.* rauhoittava lääke. **-nen**[63] *a.*

sedeesi[4] *s. kirj.* 16-taitteinen arkin koko.

sedentti|nen[63] *a. geol.* S:set muodostumat 'maalajit, joissa pääaineksina ovat alkuperäiselle syntymäpaikalleen jääneet ainekset, esim. rapautumissora ja useat turvelajit'.

sedimentaarinen[63] *a.* sedimenttinen.

sedimentoitu|a[1*] *v.* kasaantua sedimentiksi, kerrostua. | Hiukkaset s:vat astian pohjalle.

sedimentti[1*] *s. geol.* kasaantuma, joka on syntynyt veden, tuulen t. jäätikön mukana kulkeutuneista aineksista, kerrostuma, liete. | Kerralliset, eloperäiset, kemialliset sedimentit. — *Yhd.* joki-, järvi-, sade-, vesis. **-kerros** *s.* Peruskalliolle muodostunut s. **-kerrostuma** *s.* **-kivi** *s.* kerrostumalla syntynyt kivi(laji); vrt. jähmettynyt l. magmakivi. **-kivilaji** *s.* **-muodostuma** *s.*

sedimenttinen[63] *a. geol.* kerrostunut, sedimentaarinen. | S. kivilaji, muodostuma.

sedimenttisyntyinen *a. geol.* kerrostunut.

seditellä[28*] *v.* puhutella sedäksi. | S. jkta.

seebu[1] *s.* (myös: zebu) Bos taurus indicus, Etelä-Aasiassa ja Pohjois-Afrikassa kotieläimenä käytetty nautaeläin, ryhähärkä. **-härkä** *s.* **1.** = ed. **2.** urosseebu.

seel|biisami, -piisami *s.* piisamin nahasta valmistettu turkis, josta pitkät päällyskarvat on poistettu ja samettimainen aluskarva on värjätty mustaksi.

seemiläi|nen[63] *a.* ja *s.* -syys[65] *omin.* S:siin kieliin kuuluvat mm. arabia ja heprea. S. rotu, kielikunta. S:set kansat. — S:sten asuma-alueet. — Us. *erik.* juutalaisista. | S. nenä. S. ulkomuoto. — *Yhd.* etelä-, itä-, länsis.

seepia[15] *s.* eräiden mustekalojen mustepussin sisällyksestä valmistettu tumman ruskea väriaine; myös vastaavista synteettisistä väriaineista; tumman ruskea väri. **-väri** *s.*

seepra[10] *s.* Afrikassa elävien juovikkaiden hevoseläimien yhteisnimitys. — *Yhd.* vuoris.

seerumi[5] *s. anat. lääk.* verineste ilman verisoluja ja rihma-ainetta; *syn.* verihera, -seerumi. | S. sisältää vettä, suoloja, elimistölle tärkeitä valkuaisaineita ja entsyymejä sekä vasta-aineita. Maksoittuessa verestä erottuu hera eli s. S:a käytetään tautien ehkäisyyn, hoitoon ja selville saamiseen. — *Yhd.* hoito-, parannus-, suoja-, vasta-aines.; jäykkäkouristus-, kurkkumätä-, rutto-, streptokokkis.; hevoss.

seerumi|albumiini *s. anat.* eräs seerumin valkuaisaine. **-diagnoosi** *s. lääk.* seerumilla tehty diagnoosi, serodiagnoosi. **-diagnostiikka** *s. lääk.* tautia aiheuttavan mikro-organismin t. valkuaisaineen laadun määrittäminen seerumin avulla, serodiagnostiikka. **-globuliini** *s. anat.* eräs seerumin valkuaisaine. **-hoito** *s. lääk.* vasta-ainepitoisen seerumin käyttö (infektio)taudin hoitoon, seerumi-, seroterapia. **-laboratorio** *s.* seerumidiagnostiikkaa ja -hoitoa palveleva laboratorio. **-laitos** *s. lääk.* seerumin tutkimukseen ja valmistukseen tarkoitettu laitos. **-oppi** *s.* serologia. **-ruiske** *s. lääk.* **-suojakäsittely** *s. lääk.* vasta-ainepitoisella seerumilla tapahtuva immunisoiminen tartuntaa vastaan. **-tauti** *s. lääk.* vereen saatetun vieraan seerumin aiheuttama liikaherkkyysilmiö. **-terapia** *s. lääk.* seerumihoito.

sees[67*] *a.* ja *s.*; vok.-vartaloiset muodot *harv.* **I.** perusmerk. **1.** *a.* = seesteinen 1.a. | Taivas on sininen ja s. Ilma on aivan s. Aurinko paistoi ja sää oli s. Rauhallinen ja s. kesäilta. Hiljaisena, s:nä jouluyönä LEINO. Oli s., pyhä, päilyvä sunnuntai MANN. Sekehet säät PAULAH. **2.** *s.* Taivas on sekeessä 'kirkas'. Sitten yhtenä aamuna - - sataa vähän vitiä ja menee kohta sekeeseen KIANTO. - - kiitosta oli sinien s., leivon liverrys KILPI. **II.** *kuv.* **1.** *a.* = seesteinen 2. **a.** Miehen katse oli rauhallinen ja s. Otsa s. on sumennut LEINO. **b.** N:n ajatus oli vielä kirkas ja s. Oi, Herra, heikkojen uskallus, / ole voima meille ja lohdutus, / valo, turva ja johto s.! *V. JUVA. **c.** - - miks sulla murhe, muilla riemu s. MANN. Siks sydän hält' on sammunut / ja mennyt mieli s. LEINO. **2.** *s. harv.* kirkkaus, selkeys, puhtaus, seesteisyys. | Jos se muutos on tapahtunut siveellisen ylenemisen suuntaan, vallitsee sielussamme silloin korkea, ilmava s. RAILO.

seesam[7] *s.*, vars. *kuv.* taikasana ('aukene'), taikakeino. | Tämä oli se s., joka avasi tien tytön sydämeen. Ei sekään menetelmä ole mikään s., joka avaisi maallisen paratiisin portit.

seesami[6] *s.* Sesamum, kuumien maiden öljykasveja. **-kakku** *s. maat.* seesamiöljyn puristusjätteestä valmistettu rehukakku. **-kasvi** *s.* **-öljy** *s.* seesamikasvin siemenistä puristettu öljy.

seesamluu *s. anat.* jänneluu.

seesta|purje *s. mer.* salkopurje. **-puu** *s. mer.* seestapurjeen pingotussalko, prii(tanko).

seeste[78] *s. runok.* selkeä ilma, ilman kuulaus, seesteisyys. | Ja illan s:essä eteen nousee / maan kauniin, kaukaisen kangastus SILJO. - - aamun s. kirkas / väreileepi auringossa H.KLEMETTI.

seestei|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** perusmerk. **a.** taivaasta, ilmasta, säästä tms.: kirkas, selkeä, kuulas, kuulakka, sees, sekeinen;)(pilvinen, usvainen, sumuinen, hämärä. | Kirkkaan sininen ja s. taivas. Tyynellä ja s:sellä ilmalla ääni kantaa kauas. S. sää. S. pakkasilma. S. kevätaamu. S. tammikuun päivä. Leivo livertelee s:sissä korkeuksissa. Melu kuuluu kirkkaasti kuin kosken kuohu s:sellä säällä AHO. - - kymen latvoill', ylämailla tuolla, / yö kuin päivä siell' on s. SILJO. — *Kuv.* Älyn s. ilmapiiri. Mieterunon viileä ja s. ilmakehä KOSKENN. **b.** *harv.* nesteestä: kirkas, läpikuultava;)(samea. | S. olut KUSTAA VILKUNA. Suvi-illan hän ruskossa saunasta juoksi / ja sukelsi salmehen s:seen LEINO. **2.** *kuv.* **a.** katseesta tms.: avoin, kirkas, vilpitön, puhdas. | Vanhuksen s. katse. **b.** selkeä, selvä, kirkas;)(hämärä, sekava. | Oppineen s. ajattelukyky. S. tyyli, esitystapa, kuvaustapa. S. runo. Runon s:set kuvat. **c.** kirkas, valoisa, tyyni, onnellinen, tasapainoinen. | S. onni, ilo. Kasvoilla s. rauha. S:sen rauhallinen mielentila. Saavuttaa mielen tasapaino ja s:syys. Toivottaa s:stä vanhuutta. - - marttyyrin kasvoille oli levinnyt s. hymyily ja hänen silmistään loisti autuas juhlallinen ilo L.ONERVA. Lönnrotin vastaus - - tulee mielentyyneyden ja tasapuolisuuden s:sistä korkeuksista A.ANTTILA.

seesteä[21] *a. harv.* sees(teinen).

seestymis|aika *s.* — *Erik.* kasvatusopissa: nuorukais- ja neitoiän jälkimmäinen, kuohunta-aikaa seuraava kausi. **-kausi** *s.*

seestymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* N:n runous on vielä avutonta ja s:öntä. Tyylin raskaus ja s:tömyys.

seesty|ä[1] *pass.v.* (< seur.) tulla seesteise(mmä)ksi. **1.** seljetä, selitä, kirkastua. **a.** taivaasta, ilmasta, säästä. | Pilvet hajosivat ja taivas s:i. Ilma s:y. Sään s:ttyä laiva lähti satamasta. - - puolilta päivin on [sauna] s:mässä ollut AHO. — *Yksipers.* Näyttää jo s:vän. **b.** Silmä, katse s:y. Leikkauksen vaikutuksesta silmän näkö s:i paljon. **2. a.** tulla selv(emm)äksi, helposti t. helpommin tajuttavaksi. | Ajatukset, mielikuvat, muistot s:vät. Tilanne alkoi vähitellen s. Väsymyksen sume alkoi s. kuviksi KARHUM. Sodan kurimuksessa kulttuurin merkitys on entisestään s:nyt AK. **b.** vars. taiteellisesta tuotteesta: kiteytyä sisällykseltään ja muodoltaan. | Taiteilijan tyyli, kuvaustapa, sanonta, kokonaisnäkemys s:y. Kirjailijan s:nein romaani. Suomalaisen esiromantiikan s:minen kansallisromantiikaksi. Ainoastaan Runebergin taide s:y antiikin ja kansanrunouden vaikutuksesta yksinkertaiseen selkeyteen ja melkein klassilliseen viivapuhtauteen TARK. **3.** *kuv.* mielialasta, tunnelmista, elämästä: tyyntyä, valjeta, puhdistua. | Vähitellen viha lauhtui ja mieli s:i. Mieliala s:i hiukan. Mielessä s:nyt rauha. Jkn elämä alkaa s. - - mun sieluni suurtui ja s:i siitä E.HAVAS.

seest|ää[2] *v.*, vars. *runok.* tehdä seesteiseksi, selkeäksi, kirkastaa. **1.** ilmasta, säästä. | Sa taivahista lempes leimu heitä / ja s:ä jälleen synkät ilman rannat A.W.KOSKIMIES. **2.** silmistä, katseesta: kirkastaa. | [Ihastus] silmän s:ää, otsan kirkastaa *MANN. **3.** Sellaisia sisäisen uhrimielen s:ämiä [= puhdistamia, jalostamia], rajattoman anteeksiannon kirkastamia hahmoja, kuin ovat Lemminkäisen ja Kullervon äidit AK.

seetri[4] *s.* par. setri.

sefardim-juutalainen *s.* etup. Etelä- ja Länsi-Euroopassa asuvaan juutalaishaaraan kuuluvista; vrt. aškenasim-juutalainen.

sefiiri[6] *s. kut.* kevyt kaksiniitinen, tav. oiko-, joskus ristiraitainen puuvillakangas. — *Yhd.* paitas. **-lanka** *s.* puolihieno, pehmeä kampavillalanka.

segmentoitu|a[1*] *v.* jakautua segmentteihin. | Selkärankaisten s:nut ruumis.

segmentti[6*] *s.* **1.** *mat.* tasokuviona: käyrän kaaren ja sen päätepisteitä yhdistävän janan rajoittama kuvio; avaruuskuviona: käyrän pinnan ja tietyn tason osan rajoittama kuvio; *syn.* leike. | Ympyrän s. Pallon s. **2.** *anat.* eläinten toisiaan seuraavien samanlaisten osien (esim. selkänikamien, lihaksiston t. hermoston osien) nimitys, jaoke; vrt. metameerit.

segmentti|jakoinen *a.* -jakoisuus *omin.* Ulkonaisesti s:jakoisia ovat esim. nivelmadot ja niveljalkaiset, sisäisesti selkärankaiset. **-kaari** *s. rak.* ympyränsegmentin kaaren muotoinen matala kaari. **-luukku** *s. rak.* lieriön segmentin muotoinen padon luukku, joka voidaan nostaa aukon sivuilla lieriön akselilla olevien laakerien varassa. **-pato** *s. rak.* pato, jossa on segmenttiluukku.

seh *interj.* = 2. se. | Musti s., ota! — Tuoss' on lusikka, s.! NUOLIV.

seideli[5] *s.* korvallinen ja kannellinen olutkannu; sen täysi olutta; myös kolpakosta. | Saksalainen s. Joi s:n toisensa jälkeen. — *Yhd.* oluts.

seijari[5] *s. vanh.* seinäkello, tornikello.

seijas[66] *a. runok.* seesteinen, sees. | Taivas, ilma, sää on s. S. ja ihana kesäaamu. — S:na silmä ja pystyssä pää AK. — Kun mieli on s. ja saastumaton / ja vielä ei harmennut hapsi A.W.KOSKIMIES.

seijast|aa[2] *v. runok.* kirkastaa, seestää. | Tuo myrsky poistavi mustat pilvet / ja toivon siintävän s:aa K.LEINO. — - - maan kaiken ylle kauneus puhdas koituu, / iäisyys ihmissielut s:aa LEINO.

seijastu|a[1] *pass.v.* < ed. | Taivas s:u. Sää näkyy s:van. — Silmäni s:vat. Nyt tunnen sinut. Olet korven jumala LEINO. — *Kuv.* Samalla tunnen kuinka kaikki jälleen alkaa selvetä ja s. sielussani LEINO.

seikasto[1] *koll.s. lak.* kaikki todelliset seikat, jotka luonnehtivat esim. jtak rikosta t. kannetta. — *Yhd.* kanne-, rikoss.

seik|ka[10*] *s.* tav. abstr. käsitteistä: asia, tapaus, juttu, kysymys; asianhaara, näkökohta, puoli. | Uusi, miellyttävä, kiusallinen, harmittava, merkillinen, outo, vakava, tärkeä, vähäpätöinen s. Sivistyshistorialliset, käytännölliset, eetilliset s:at. Panna painoa muodollisiin s:koihin. Selvitellä periaatteellisia s:koja. Ottaa huomioon kaikki asiaan vaikuttavat s:at. S., joka estää avioliiton solmimisen. Tutkimuksessa paljastui sangen odottamattomia s:koja. Teoksen arvostelu kohdistui aivan epäolennaisiin s:koihin. Positiivisena s:kana mainittakoon, että - -. Pohdittiin sitä s:kaa, oliko kauppa edullinen vai ei. - - kynsäisi korvallistaan ja näytti hautovan aivoissaan jotakin kovin sekavaa s:kaa KIANTO. - - ja pirtissä olivat kaikki s:at — tuoksua myöten — paikoillaan SILL. — S. on nyt sellainen [= asia on nyt niin], etten pääsekään lähtemään. | »Miksi ette eilen tulleetkaan?» — »S. on se, että unohdimme koko asian.» Näin on s:at, uskokaa: / haltijat tääll' asustaa *V. JUVA. — *Erik.* (tav. *vanh.*) seikkailu. | Ketun s:at. Väinämöisen s:koja esittävät kansanrunot. Oli Shemeikka ollut monessa hullussa s:assa naistensa kanssa AHO. — *Yhd.* erikois-, perus-, pikku-, pää-, sivu-, syrjä-, tosi-, yksityiss.; ilmasto-, kauneus-, kieli-, maku-, merkitys-, muoto-, murre-, oikeinkirjoitus-, pukeutumis-, rakenne-, tunne-, tyyli-, ääntämyss.; (us. *mon.*) naima-, perhe-, rakkauss:at; lemmen-, luonnon-, uskons:at. — Runsaasti tilap. yhd:oja: Teknikko antoi ohjeita eräistä lannoituss:oista. Pohdittiin paria vokaalinkestos:kaa. - - niin kauan kuin lukus:kani ovat retuperällä KIANTO.

seikkailija[14] *tek.* (< seikkailla) us. *erik.* onnenonkija, »uhkapeluri». | Viettää levotonta ja vaaranalaista s:n elämää. Kevytmielinen, hurjapäinen s. Tunnoton, häikäilemätön s. Valtiollinen s. ja onnenonkija. — *Yhd.* sotas. **-luonne** *s.* Levoton s. **-ritari** *s.* Keskiajan s:t.

seikkailijatar[54*] *s.* Kansainvälinen vakoilija ja s.

seikkail|la[29] *v.* liikkua t. toimia vaihtelevia, jännittäviä tapahtumia, seikkailuja, etsien t. kohdaten. | Tässä tuulessa ei pidä lähteä järvelle s:emaan. Pojat päättivät oikaista salon halki, ja ties missä he nyt s:evat. Koira karkasi s:emaan kaupungille. S. suurkaupungin alamaailmoissa. S. palkkasoturina, kullankaivajana, merimiehenä.

seikkailu[2] *teonn.* (< ed.) jklle sattunut pulmallinen, jännittävä, us. vaarallinen, normaalista elämänkulusta poikkeava monivaiheinen tapahtuma t. tapahtumajakso, -sarja. | Hauska, hurja, jännittävä, vaarallinen s. Kokea huimia s:ja. Jouduttiin kaikenlaisiin s:ihin. [Karannut sotavanki] pääsi monien s:jen jälkeen kotimaahan. Tapani Löfvingin s:t [ison vihan aikana]. Poliittinen s. 'poliittinen uhkapeli'. — Mies etsi pikku s:ja [= lemmensuhteita] kodin ulkopuolelta. — | Daavid ja Goljat. Yksinäytöksinen s. [Näytelmän nimiö.] — *Yhd.* matka-, meri-, sotas.; nais-, rakkauss.; lemmens. **-elokuva** *s.* Jännittävä s. **-elämä** *s.* Vauhdikas s:n kuvaus. **-filmi** *s.* **-halu** *s.* Poikamainen, hurja s. Nuorekas s. veti pojan maailmalle. **-haluinen** *a.* **-henki** *s.* **-into** *s.* Palaa s:a.

seikkai!ukas[66*] *poss.a.* S. retki, matka, elämä.

seikkailu|kertomus *s.* Kirjoittaa s:kertomuksia. **-kirja** *s.* Jännittävä, hauska s. **-kirjallisuus** *s.* Seikkailu- ja ajanvietekirjallisuus. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* S. yritys, retki. **-matka** *s.* N. lähti purjeveneellä uhkarohkealle s:lle meren yli.

seikkailun|halu *s.* Poikaa houkutteli matkalle etupäässä s. Palaa sotaista s:halua. **-haluinen** *a.* Yritteliäs ja s. Vallaton, s. luonne. **-omai|nen** *a.* Näytelmän s. juoni. Viettää s:sta elämää.

seikkailu|näytelmä *s.* **-poliitik|ko** *s.* seikkailupolitiikan harjoittaja. **-politiik|ka** *s.* edesvastuuton, uhkarohkea, kevytmielinen politiikka, »uhkapeli». | Hallitusta varoitettiin s:asta, joka voi viedä kansan tuhoon. **-retk|i** *s.* Jännittävä, hauska s. **-rikas** *a.* → seikkailukas. | S. elämä, päivä, matka, retki. **-romaani** *s.* Kuuluisa s. Robinson Crusoe. Alexandre Dumas'n historialliset s:t. **-toveri** *s.*

seikka|määräys *s. kiel.* = adverbiaali. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* yksityiskohtia myöten tarkka, yksityiskohtainen, perinpohjainen, perusteellinen. | S. tutkimus, selvitys, kertomus jstak. S. ohjelma, suunnitelma, kustannuslaskelma. S. luettelo varastossa olevista esineistä.

Antaa s:set ohjeet, määräykset. S. kuvaustapa. Tutustua jhk s:sesti. Kuvailla, selittää s:sesti.
seikkasana *s. kiel.* = adverbi.
seikko[1*], **seiko**[1] *s. kans.* pärepihti.
seilail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur.
seila|ta[35] *v. kans. ark.* -us[64] *teonn.* purjehtia. | S. merellä, merta. N. on nuorempana s:nnut kaikki maailman meret. Puulastissa s:ttiin Suomesta Englantiin. | Se on aavelaiva. Sen tuntevat / ne, jotka meriä s:avat HELLAAKOSKI. — Jaa'ah, vai paperia retari luuli meidän Brasiliasta s:avan? KILPI. — S. jäälautalla. Köysi katkesi ja lautta lähti s:amaan myötävirtaan. — *Kuv.* S. täydessä humalassa kaupungilla. Ja tuollahan tuo otus tulee ja s:a suoraan eteiseen AK. — Taivaalla s:a poutapilviä.
seili[1] *s. kans. ark.* purje. — Järjestää s:t kuntoon. — *seilissä* humalassa, päissään. | Mies tuli kotiin täydessä s:ssä 'kovasti juopuneena'. — *Yhd.* märssy-, raakas. **-kangas** *s.* purjekangas. **-lanka** *s.* purjelanka. **-paatti** *s.* purjevene.
seimetä[36] *v.* hinata alusta rannalta seimiköyttä käyttäen.
seim|i[8] *s.* **1.** = soimi. | Pilttuu ja s. Lampaan s. — *Raam.* Te ulkokullatut, eikö jokainen teistä sapattina päästä härkäänsä tai aasiansa s:estä ja vie sitä juomaan? UT. Ja hän synnytti pojan, esikoisensa, ja kapaloi hänet ja pani hänet s:een, koska heille ei ollut sijaa majatalossa UT. — S:en lapsi 'Jeesus Kristus'. Nyt seisahdun mä s:elles, / oi Jeesus, autuuteni VK. **2.** lastenseimi. | 30 lapselle tarkoitettu s. Viedä lapset s:een.
seimiköysi *s.* köysi, jota käytetään venettä ylös koskea vedettäessä, alusta maalta rantavesiä pitkin hinattaessa tms.
seinem|pänä, -mäksi, -mä(s), -mällä, -mälle *komp.adv.* lähempänä seinää. | Istu hiukan s., niin minäkin mahdun. Siirtää pöytä s:mmälle.
seinit|tää[2*] *v.*, vars. *kal.* -ys[64] *teonn.* tehdä jhk seinät. | S. pato, rysä. [Lintuhäkin runko oli] verkolla s:ettävä SILL.
seinivieri *s.*, vars. *kans.* seinävieri.
seinu|s[64] *s.* seinusta. | Ladon s. kasvaa ohdakkeita ja nokkosia. Miehet istuksivat riihen s:ksella tupakalla. Jätimme suksemme porstuan s:kselle pystyyn.
seinuspenk|ki *s.* Vieras istuutui tuvan s:ille.
seinust|a[15] *s.* **1.** seinän vieri (ulko- t. sisäpuolelta), seinävieri, seinus. | Aitan s. täynnä romua. Pinota puut vajan s:alle. Kaupan s:alla oleva hevospuomi. Seisoskella tuvan s:alla. Tomaatteja kasvatetaan rakennusten aurinkoisilla s:oilla. — Pirtin s:oja kiertävät penkit. Siirtää huonekalut s:oille. **2.** seinä, seinämä. | Tulipesän s:aan muurattu lisäsuojus. Uunin s. [Aurinko] punasi navetan valkoista s:aa JÄRN.
seinust|aa[2] *v.* tehdä jhk seinä(t) t. seinusta(t), seinämä(t), seinätä. | Pystypuilla s:ettu maakuoppa. Kivillä s:ettu kellari.
seiny|s[64] *s. vanh.* seinus. | - - kantoi esiin tikapuut pirtin s:kseltä KIVI.
sein|ä[11] *s.* **I.** rakennuksen t. huoneen tav. pystysuora, tilaa sivuille päin rajoittava rakenneosa. **1.** varsin. merk. | Hirsinen, lautainen, kivinen s. Betonista valettu s. Kantavat s:ät. Ääntä eristävä s. Kellarin s:ät osittain maan sisässä. S:än muuraus, pystyttäminen. S:än rakenne. Valkoiset, vasta salvotut s:ät. Tilkitä s:ät sammalilla. Puhe kuului selvästi ohuiden s:ien läpi. Heti s:än takana on toinen talo. Uudisrakennuksen s:ät näyttävät kohonneen nopeasti. Pukeutumisosastojen s:ät eivät ulotu kattoon asti. Vetäisi oven kiinni niin että s:ät tärähtivät. Huusi niin että s:ät kajahtelivat. — Iski naulan s:ään. Sähköjohdot upotettiin s:iin. S:ässä on reikä. S:ään kiinnitetty hylly. Nojasi s:ään. Ajoi auton s:ään. Pikkutytöt pompottivat palloa s:ään. Jyvät irrotetaan viljasta s:ään lyömällä. Navettaan tulee vesi s:ästä 'seinässä olevasta hanasta'. — S:ällä t. s:ässä riippuu taulu. — Pöytä on sijoitettu ikkunanpuoleiselle s:älle. Pystyttivät suksensa ladon s:älle. Vieraitten hevoset seisoivat vierekkäin, ja talon hevoset olivat toisella s:ällä KATAJA. — Lähinnä seinän sisäpintaa ajatellen. | S:ät oli paperoitu kukikkailla seinäpapereilla. Lohjan kirkon s:ät on kalkkimaalauksin koristettu. S:ästä s:ään ulottuva kaappi. — Lähinnä seinän ulkopintaa ajatellen. | Hirsitalon s:ien vuoraaminen. Rapattu s. Punamullalla sivelty s. — *Yhd.* betoni-, hirsi-, kivi-, lasi-, lauta-, puu-, ristikko-, tiilis.; etu-, ikkuna-, ovi-, perä-, pääty-, sisä-, sivu-, taka-, ulko-, välis.
2. eril. sanonnoissa ja kuv. ilmauksissa. | Kotini s:ien sisäpuolella [= kodissani] tahdon olla rauhassa. En enää koskaan astu tuon talon s:ien sisäpuolelle. Sateen takia oli oltava neljän s:än sisällä 'huoneessa, sisällä'. Oli kuin olisi s:ille puhunut 'puheella ei ollut vaikutusta'. Älä maalaa pirua s:älle; ks. maalata 2.c. Nyt täytyisi vetää risti s:ään [kun tapahtui tällainen ihme]. Kapinoitsijat asetettiin toinen toisensa jälkeen s:ää vasten [ja ammuttiin]. Joutua, panna s:ää vasten 'tilanteeseen, josta ei pääse vetäytymään pois; koville, lujille'. Hän pani minut s:ää vasten, enkä voinut muuta kuin myöntää. Istua s:än koristeena 'tanssiaisissa kenenkään hakematta tanssiin'. — Nyt tuli s. [= voittamaton vastus] eteen. Neuvottelut loppuivat kuin s:ään. Jos yrittää esittää jonkin uuden mielipiteen, on heti s. vastassa. Ei pidä iskeä päätään s:ään 'ei pidä olla tyhmän itsepäinen'. Heidän välillään oli kuin läpipääsemätön s. Ken rakastaa, se menee rakkaansa kanssa yhteen vaikka läpi s:än KIANTO. Asiat menivät päin s:iä 'hullusti'. — Rantakallio nousi merestä jyrkkänä kuin s. Sankka metsä kasvoi ympärillä kuin s. Sumu oli läpinäkymätön kuin s. Pimeys oli hänen edessään kuin s. Rankkasateen s. liikkui nopeasti. - - jonnekin hyvin kauas, missä ei olisi s:iä eikä rajoja katseen tiellä R.RAUANHEIMO.
II. ed:een liittyvää avarampaa käyttöä: seinämä. | Kaivon, uunin s:ät. Piipun s:iin tarttunut noki. Astian, putken s:ät. Katiskan s. Hiekkakuopan, kaivoksen s. Vuoren pystysuorat s:ät. Mahalaukun, suolen s. — *Yhd.* kallion-, vuorens.
seinä- yhd:ojen alkuosana us.: seinällä pidettävä, seinässä oleva, seinään kuuluva. **-aine** *s.*

Kirkon s:ena luonnonkivi. **-ala** *s.* Huoneessa on runsaasti vapaata s:a. **-almanakka** *s.* seinäkalenteri. **-auk|ko** *s.* S:ossa sähköllä käypä tuuletin. S. keittiön ja tarjoiluhuoneen välillä. **-fresko** *s.* Porin mausoleumin s:t. **-hir|si** *s.* Tasaisiksi veistetyt s:ret. Suorat, valkoiset s:ret. Harmaantuneet s:ret. S:sien esiin pistävät päät. Työnsi puukkonsa s:ren rakoon. **-hullu** *a.* ja *s. ark.* aivan hullu. | Ihan s. mies. **-hylly** *s.* S. täynnä kuparikattiloita. **-ikkuna** *s.*)(kattoikkuna. **-ilmoitu|s** *s.* Kokouksen paikasta ja ajasta ilmoitetaan tarkemmin s:ksissa.

-seinäinen[63] *poss.a.* Hirsi-, kivi-, lasi-, lauta-, puus.; kallios.; harva-, jyrkkä-, kalteva-, korkea-, matala-, ohut-, paksu-, pysty-, vahvas.

seinä|juliste *s.* afišši. | Värikkäitä s:julisteita. **-jyrkkä** *a.* jyrkkä kuin seinä. | S. kallio. **-kaakeli** *s.* **-kaap|pi** *s.* seinään kiinnitettävä kaappi. | Asteli s:ille ja otti sieltä pullon. — S. rohdostarvikkeita varten. **-kalenteri** *s.* seinään kiinnitettävä kalenteritaulu t. päivyri, seinäalmanakka. **-kanav|a** *s.* seinässä oleva kanava. | Ilmanvaihto tapahtuu osittain s:ien kautta. **-kart|ta** *s.* Suomen s. Oppilaiden on s:asta näytettävä läksyssä mainitut paikat.

seinäk|e[78*] *s. rak.* kaksin- t. useammankertaisen seinän kiinteä kerros. | S:keiden välinen ilmatila.

seinä|kello *s.* seinään kiinnitettävä kello (vrt. kello III); myös kaappikellosta. | S:kellon lyönnit, raksutus. S:kellon heiluri. **-kiv|i** *s.* Kirkon s:et.

seinäkkäin *adv.* seinä seinää vasten, seinätysten, seinätyksin. | S. sijaitsevat talot. S. olevat huoneet.

seinä|komero *s.* Puolipyöreä s. S:komeron ovi. **-koriste** *s.* Puinen, lasinen, tiilinen s. — *Leik.* naisesta, jota ei haeta tanssiin. | En ole koskaan vielä joutunut tanssiaisissa olemaan s:ena HILJA VALTONEN. **-koristelu** *s.* Kirkon, palatsin s. **-kosketin** *s. sähk.* pistorasia. **-kouk|ku** *s.* S:ussa riippuva takki. **-kuva** *s.* Egyptiläiset s:t. Rokokootyylisiä seinä- ja kattokuvia. **-laakeri** *s. tekn.* seinään kiinnitetty laakeri. **-laat|ta** *s.* Liuskakiviset, marmoriset s:at. Lasitetut s:at, kaakelit. Pesupöydän yläpuolella kolme riviä s:toja. **-lampetti** *s.* S. peilin kummallakin puolen. **-lamppu** *s.* S. peilin yläpuolella. **-laudoitus** *s.* Harva, tiivis s. Tamminen s. **-lau|ta** *s.* S:dan paksuus. **-levy** *s.* rakennuslevy; seinälaatta. **-lista** *s.* Tamminen, kipsinen s.

seinälli|nen[63] **1.** *poss.a.* S. venevaja. **2.** *s.* seinän täysi. | Sisältä näkyy kolme s:stä lattiasta kattoon asti täynnä pönäköitä jauhosäkkejä LEHT.

seinä|luukku *s.* Savupirtin s:luukuista tupruava savu. **-maalau|s** *s.* seinän pintaan t. seinään kiinnitettyyn kankaaseen tehty maalaus; *harv.* seinän koristaminen maalauksilla. | Pompejin s:kset. Keskiajan kirkkojen, yliopiston juhlasalin s:kset. **-mosaiikki** *s.* Tukholman kaupungintalon s. **-muurau|s** *s.* S:kseen käytettävä hiekka. Harmaakivinen s. **-muuri** *s.* muurattu paksu seinä. | Kirkon, linnan s. Kosteat s:t. Uuni pyritään erottamaan ilmaraolla takana olevasta s:sta. **-myötäinen** *a.* → seinänmyötäinen.

seinäm|ä[13] *s.* seinä (II); seinusta. | Uunin, savukanavan s:ät. Sylinterin s:ät. Solun, vatsaontelon, suolen s. Hedelmän s. Jokilaakson s:ät kohoavat 100 m:n korkeuteen. Tomaattien taustaksi asetettu s. — Tuolit oli asetettu pitkin s:iä. Pani suksensa ladon s:älle. Halkopino saunan s:ällä. — *Yhd.* etu-, sisä-, sivu-, taka-, ulkos.; suolens.; kallion-, vuorens.

seinän|koriste *s.* = seinäkoriste. **-korkui|nen** *a.* myös ⌒. | S. kaappi. S:set ikkunat. **-myötäinen** *a. anat.; syn.* parietaalinen;)(sisusmyötäinen. | Keuhkopussin, vatsaontelon s. kalvo. **-paksuus** *s.* **-päällyste** *s.* Kuitulevyt s:enä. **-ra|ko** *s.* vars. kahden seinähirren välinen rako t. seinähirren halkeama. | Harvat, tiiviit s:ot. Tukkia s:ot. S:koon pistetty puukko, lusikka. Torakka s:ossa. **-takai|nen** *a.* myös ⌒. | S. naapuri. S:sesta asunnosta kuului kova melu. **-vahvuu|s** *s.* Kaupungeissa on rakennusten s:desta tarkat määräykset. Höyrykattilan, salaojaputken s. **-viereinen** *a.* myös ⌒. | S. penkki. **-vierem|ä** *s. harv.* = seur. | Siitä siirryttiin levolle varjoisiin paikkoihin ladon s:ille ALKIO. **-vier|i** *s.* seinänvierus, seinävieri. | S:iä kiertävät penkit. Hiipi pitkin s:tä. Istui s:ellä päivänpaisteessa. **-vierus** *s.* = ed. **-vieruspenkki** *s.* Kiinteä s. **-vierust|a** *s.* seinänvieri. | Penkit pitkin s:oja. Pani suksensa s:alle. Päivänpuoleisella s:alla on lumi jo sulanut.

seinä|pahvi *s.* seinään lämmön eristämiseksi t. siistin pinnan aikaansaamiseksi kiinnitettävä pahvi. **-paksunno|s** *s.* Solujen s:kset. **-pallo** *s.* pallopeleistä, joissa palloa heitetään seinää vasten. **-paneeli** *s.* Ruokasalin tamminen s. **-paperi** *s.* huoneiden seiniin siistin pinnan aikaansaamiseksi kiinnitettävä, tarkoitusta varten valmistettu paperi, tapetti. | Vaaleat, tummat, värikkäät, kukikkaat, pesunkestävät, haalistuneet s:t. S:n kuviot. Rulla s:a. Rasvatahra s:ssa. Kiinnittää s:t. **-peil|i** *s.* **1.** Lattiasta kattoon ulottuva s. Kultakehyksinen s. **2.** S:eissä olevat maalaukset. **-penk|ki** *s.* Kiinteät s:it. Suuri pirtti s:keineen ja pitkine pöytineen. **-piirro|s** *s.* Muinaisegyptiläiset s:kset. **-pilari** *s.* seinässä kiinni oleva, sen pinnasta ulkoneva pilari, seinäpylväs. **-pin|ta** *s.* Sileä, rapattu, eheä, laaja s. S:nan jäsentäminen. Ikkunain välinen s. Huoneessa on runsaasti vapaata s:taa. Eteishallin s:nat on somistettu maalauksin. — Rappaus alkoi irtaantua s:nasta. S:nasta ulkonevat listat. **-puhelin** *s.* vrt. pöytäpuhelin. **-pylvä|s** *s.* us. = seinäpilari. | Kivikirkon jykevät s:ät. — Tavaravaunun s:ät. **-päivyri** *s.* Repäisi lehden s:stä. **-raha** *s.* (poikien) peli, jota pelataan rahoja seinää vasten heittämällä. | Heittää, lyödä s:a. Pojat olivat s:lla. **-raken|ne** *s.* Hirsinen, tiilinen s. Kevyet s:teet. — S:teen vuoraaminen pahvilla. **-rappaus** *s.* Sileä, valkoinen s. **-rautio** *s. kans.* kuolemankello. | Kuului selvästi s:n salamyhkäinen raksutus WILKUNA. **-ryijy** *s.* **-sammal** *s.* Pleurozium Schreberi l. Hylocomium parietinum, Suomen kangasmetsien yleisin ja runsain lehtisammal, jota käytetään seinien tilkitsemiseen. **-seppo, -seppä** *s.* kuolemankello. **-syvenny|s** *s.* Pieni kuvapatsas s:ksessä. **-taso** *s.* S:sta ulkonevat

räystäät. **-taulu** *s.* Havainto-opetusvälineeksi tarkoitettu s. Kehysti saamansa kunniakirjan s:ksi. — *Leik.* kehnosta maalauksesta. | Käsin maalattu s. **-tiili** *s.* suorakulmaisista tiilistä, joita seinien muuraukseen tav. käytetään, muuraus-, muuritiili. **-tila** *s.* Huonekaluille on varattava tarpeeksi s:a. **-tu|ki** *s.* Goottilaisen kirkon hennot s:et. **-tuuletin** *s.* seinässä olevaan aukkoon sijoitettu tuuletin.

seinätyksin, seinätysten *adv.* = seinäkkäin.

seinät|ä[35] *v. harv.* tehdä jhk seinä(t), seinustaa. | Hirsikehikolla s:ty maakuoppa.

seinätäyt|e *s.* Lautojen väliin pannaan tiivis s. S:teen laskiessa sitä lisätään tarpeen mukaan.

seinätön[57] *kar.a.* S. katos, kuisti.

seinä|vaate *s. käs.* seinän suojana t. koristeena käytetty vaate. | Gobeliini, käsin kudottu kuvallinen s. Monivärinen, eläinaiheinen s. S. sohvan yläpuolella. **-valaisin** *s.* seinään kiinnitettävä valaisin. **-vara** *s.* kaksikärkinen työkalu, jolla seinähirsiin ennen veistämistä merkitään varauksen ääriviivat, vara. **-varaus** *s.* = varaus 4. **-varsi** *s.* **1.** seinävieri. | S:lla kasvavia pensaita. **2.** seinään kiinnitetyistä (pitempi- tai lyhyempivartisista) valaisimista. | Työpöydän yläpuolelle sijoitettu s. Ulos vedettävä s. **-venttiili** *s.* Ilmanvaihto tapahtuu osittain ikkunain, osittain s:en kautta. **-verho** *s.* Käsin kudottu kuvallinen s. Runsaskoristeiset s:t. — Ensopahvi on s:na lujaa. **-vier|i** *s.* seinänvieri, -vierus. | Hiiviskeli s:iä pitkin. S:illä kasvavat kukat. S:elle sijoitettu penkki. Vieraat istuivat vaiteliaina pitkin s:iä. Salin kaikki istumapaikat olivat varatut ja s:etkin täynnä seisojia. **-vierus** *s.* = ed. **-vierusta** *s.* seinävieri. | S:lla oleva kukkapenkki. **-vuorau|s** *s.* S. laudoista. S:ksen saumat. **-vyö** *s. kansat.* eräänlaisia koristenauhoja, joita palmikoitiin seinään lyödyissä vaarnoissa. **-väri** *s.* Punainen on meillä tavallisin puurakennusten s.

seipi[1*] *s.* Leuciscus grislagine, pienehkö särjen sukuinen kala, korpiainen, korpisärki.

seippail|la[29] *deskr.v.* -u[2] *teonn.* astahdella, harppailla, toikkaroida. | Reino s:i maantiellä yllään sekavia vaatekappaleita SILL.

seipäälli|nen[63] *s.* seipään täysi. | Yhdeksän s:stä heiniä. S:sen suuruus on keskimäärin 30 kg kuivia heiniä.

seireeni[6] *s. myt.* antiikin kreikkalaisten tarustossa olento, jolla oli naisen pää ja yläruumis sekä linnun vartalo ja jalat ja joka kauniilla laulullaan houkutteli merenkulkijoita turmioon. | Odysseus ja s:t. S:en laulu. — *Kuv.* houkuttelevasta, turmiollisesta naisesta. | Olla s:n lumoissa. Välttää s:en houkutukset. Kadun s:t. **-n|-laulu** *s.* — *Kuv.* Poliittisen menestyksen s:laulut lumosivat hänet. Suurkaupungin houkuttelevat s:laulut.

seis *interj.* pysähtymiskäskynä: seisahdu, seisahtukaa. | S., älkää liikahtako! S. — kuka siellä? Osasto — s.! S., mies, älähän hätäile! S., s., pojat, lopettakaa!

seisaal|la, -ta, -le *adv.* tav. poss.-suff:llisena: seisoalla.

seisah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seisahtaa. | Tuolla hän näkyy tulevan, s:telee ja katselee ympärilleen.

seisahdus[64] *s.* = seisaus.

seisahduttaa[2*] *v.* = seisauttaa.

seisaht|aa[2*] *v.* = seur. 1; käyttö kuit. suppeampaa. | S:i hetkiseksi lepäämään. Tulija s:i oven pieleen. Isän silmät s:ivat tuijottamaan poikaa. Sai loitsulla veren s:amaan. Kauhistui niin että sydän vallan s:i.

seisahtu|a[1*] *v.* pysähtyä. **1.** jstak kulussa t. toiminnassa olevasta, us.: seisahtaa. | S:i katselemaan kulkuetta. Juoksi koko matkan s:matta. Annikki tempaisi oven auki ja s:i kuin kivettyneenä. Auto s:i oven eteen. — Moottori, rukki s:u. Kelloni on s:nut. Sydämeni s:i pelosta. Säikähdin niin, että veret s:ivat. Hänen katseensa s:i tuijottamaan yhteen kohtaan. S:i älyllisessä kehityksessään ja jäi 12-vuotiaan asteelle. Älä luule, että maailma s:u, vaikka sinä et kaikkea ehtisikään. Koko elämä tuntui s:van. **2.** toiminnasta, tapahtumisesta: keskeytyä, tauota. | Rakennustoiminta on melkein kokonaan s:nut. Kansainvälinen kauppa s:i pitkäksi aikaa kansainvaellusten vuoksi. Kehityksen heikkenemi-nen ja lopullinen s:minen. - - ja ainapa s:u kulkunsa hetkeksi koska silmänsä huomaa pahkoja, puitten haaruja KIVI.

seisake[78*] *s. raut.* liikennepaikka, jolla ei ole hoitajaa ja jolla vain jotkut henkilöjunat pysähtyvät matkustajien ottamista ja jättämistä varten. **-juna** *s. raut.* aikataulun mukaan myös kaikilla seisakkeilla tarpeen vaatiessa pysähtyvä henkilöjuna.

seisal|la, -ta -le *adv. murt.* tav. poss.-suff:llisena: seisoalla. | Issikkahevoset nukkuivat nurkassa s:laan IVALO.

seisapisteessä [-pp-] *adv. kans.* seisahduksissa, pysähdyksissä; seisoallaan.

seisata[35] *v. mer.* yhdistää kaksi rinnakkaista köyttä tms. sidenuoralla siten, että ne eivät voi liikkua toistensa suhteen, sitoa.

seisatell|a[28*] *v. kans.* seisahdella, pysähdellä. | - - Riitta jäljessä kalpeana, kumarana väliin s:en ja raskaasti hengittäen A.ORAVALA.

seisat|taa[2*] *v. kans.* seisauttaa, pysäyttää. | Ei saanut pyöräänsä s:etuksi. Side s:ti verenvuodon haavasta. — *Absol.* Kapakalla s:ettiin [hevonen] ja juotiin tuliset juomat SEPPÄNEN.

seisattu|a[1*] *v. kans.* seisahtua, pysähtyä. | Halkojen hakkaaminen s:i, ja mies jäi tuijottamaan eteensä.

seisau|s[64] *s.* (*rinn.* seisahdus) seisahtuminen, pysähdys, tauko(aminen). | Matkustajat kapusivat ulos autosta s:ksen ajaksi. Työssä tapahtuvan vähäisenkin s:ksen ajaksi on putket peitettävä. Tehtaamme on ollut toiminnassa 150 vuotta, muutamia lyhyitä s:ksia lukuun ottamatta. Pakkastalven aiheuttama kasvun s. Säkeistöjen välissä on yleensä pidettävä hiukan pitempi s. kuin säkeiden välissä. — *seisau|ksissa,* -ksiin (adv.) seisahtuneena, keskeytyksissä, pysähdyksissä. | Työt ovat kokonaan s:ksissa. Tehdas on s:ksissa heinäkuun ajan. Rakennustoiminta joutuu s:ksiin. — *Yhd.* päivän-, työn-s.; liikennes.

seisaus|paikka *s.* Viimeinen s. ennen Seinäjokea.

-**tila** *s.* Kaivoksen toiminta joutui täydelliseen s:an.

seisautella[28*] *frekv.v.* < seur. | S. vastaantulijoita.

seisaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< seisahtaa) pysäyttää; keskeyttää. | S:ti auton portaiden eteen. Nainen s:ti minut kadulla. S:ti aironsa ja antoi veneen lipua. Tukeva aita s:ti viimein riehaantuneet hevoset. — Verenvuodon s:taminen. S. kulkunsa, juoksunsa. Rakennustyöt oli joksikin aikaa s:ettava. Sota-aika s:taa talouselämän normaalin kehityksen. Poitiers'n taistelussa s:ettiin Espanjasta päin uhkaava muhamettilaisvaara ALKIO. — *Absol.* Hän s:ti [hevosensa, autonsa] heidän kohdallaan.

seisellä[28] *v. kans.* seisoskella.

seisinki[6*] *s. mer.* sidenuora, jolla seisataan; nuora, jolla purjeet koottaessa sidotaan raakaan t. puomiin, köyte. — *Yhd.* reivis.

seiska[10] *s. ark.* seitsemäinen.

seismi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* maanjäristysilmiöihin kuuluva t. liittyvä, niille ominainen, (lukuisien) maanjäristysten vaivaama. | S. ilmiö. Maanjäristyksen aiheuttamat s:set aallot. Meidänkin s:set kojeemme merkitsivät Krimin maantärähdykset. S. alue.

seismografi[4] *s.* maankuoren värähtelyjä rekisteröivä koje, maanjäristysmittari. | Helsingin s. merkitsi torstaiaamuna voimakkaita tärähtelyjä. — Hänen hermostonsa on herkkä kuin s. **-asema** *s.* -|**nen**[63] *a.* S:set havainnot, tutkimukset.

seismo|grammi[4] *s.* seismografin piirtämä, maantärähtelyjä kuvastava käyrä. **-logia**[15] *s.* maanjäristyksiä tutkiva tiede, maanjäristysoppi. **-loginen**[63] *a.* seismologiaan kuuluva t. liittyvä; sitä koskeva. | S. havaintoasema.

seiso|a[1] *v.* seistä, seista; seisova ks. erikseen.

I. ihmisistä ja eläimistä. **1.** jaloillaan pystyasennossa paikallaan olemisesta;)(maata, istua, liikkua. | S. paikallaan. S. hajasäärin, lepoasennossa, perusasennossa. S. tukevasti, epävarmasti. S. suorana, selkä köyryssä. S. yhdellä jalalla. Oppi s:maan vajaan vuoden vanhana. Pojat s:vat suu auki. Hevonen s:i pää riipuksissa. Lampaat s. tököttivät karsinassaan. Tyttö s:i ikkunan ääressä katsellen ulos. Nouskaa s:maan! Ei jaksanut s. kauankaan. Sain s. jonossa kaksi tuntia. En minä nyt ehdi tässä s. odottamassa. Morsiustytöt ja -pojat s:ivat kaaressa alttarin molemmin puolin. Tässä s:n enkä muuta voi [Luther]. S:o kuin tulisilla hiilillä. S:i kuin salaman lyömänä. S:i kuin tuomiolla. — *Mets.* Pointteri s:o lintua (ks. seisova). — *Erik.* S. käsillään, päällään. Olin niin iloinen, että olisin halunnut s. päälläni. Tapahtunutta et saa toiseksi, vaikka päälläsi s:isit.

2. ed:een liittyen eril. enemmän t. vähemmän kuvallisissa, us. vieraan tuntuisissa sanonnoissa: olla, pysyä. | Vihollinen s:i jo linnan muurien edustalla. Sotajoukot s:ivat vastakkain valmiina taisteluun. S:mme yhtenä miehenä oikeuden puolesta. Ajatuksen esittäjä s:o yhä järkkymättä kannallaan. Tutkijat myöntävät tässä s:vansa ratkaisemattoman kysymyksen edessä. Hetkellä, jolloin nuori ihminen s:o elämän kynnyksellä --. S. [→ pysyä] sanassaan, vakaumuksessaan. -- tekee, mitä tahtoo, eikä kukaan voi s. häntä vastaan VT. S. omilla jaloillaan 'tulla toimeen omin päin'. Thorvaldsen s:okin molemmin jaloin uusklassillisella pohjalla AK.

II. muista kuin ihmisistä ja eläimistä. **1.** olla pystyasennossa, olla jalkojensa t. vastaavan tukensa varassa;)(maata, olla kumossa jne. **a.** kasvavista puista. | Ikkunan alla s:i kaunis riippakoivu. Metsä s:i huurteisena ja hiljaisena kulkijan ympärillä. Kuusikko talon takana s:i kuin seinä. Huhtaa hakattaessa jätettiin isoimmat hongat s:maan. **b.** eril. esineistä, laitteista yms.; us. par. olla. | Pystyssä s:va lieriö. Pani laukun s:maan syrjälleen. Akselin s:va [= pysty] asento. Vapaana s:via, siirrettäviä hyllyjä. Kolmella jalalla s:va pöytä. Pylväs s:o nelikulmaisella laatalla. Keskellä lattiaa s:i iso pöytä ja sen ympärillä muutamia tuoleja. Joulukuusi s:i jo jalassaan salin nurkassa. Jukolan talo, eteläisessä Hämeessä, s:o erään mäen pohjaisella rinteellä KIVI. — *Erik.* Eskon tukka s:o [= törröttää] takaa pystyssä. Koholla s:vat [= pullottavat] puhvihihat. Nyt, vieraani, -- ravitkaat itsenne, että s:o vatsanne kuin papin säkki KIVI. Kangas oli niin jäykkää, että siitä tehty puku miltei s:i itsekseen. — Hänen silmänsä s:ivat päässä 'tuijottivat liikkumattomina, älyttöminä'. **c.** pysyä pystyssä, kestää; ilmaukset us. enemmän t. vähemmän vieraan tuntuisia. | Vanha tienviitta s:o vielä pystyssä. Katto on hajalla, mutta seinät s:vat vielä. Pyöräys vain, eikä jumalatonta enää ole; mutta vanhurskasten huone s:o VT[V]. -- jos talossa vaan on emäntä tiivis ja säästäväinen, niin s:opa se talo, s:o väkisten KIVI. — Nämä ihanteet pysyvät samoina niin kauan kuin maailma s:o. Se sana s:o vahvana, / he ei voi sitä kestää VK. -- kaunokirjallisuuden jaloimmat tuotteet ovat yli aikojen s:via ihmisyyden kuvastimia TARK. — Aiheensa mukana novelli s:o tai kaatuu 'aihe on novellissa tärkein, olennaisin'. **d.** † olla kirjoitettuna t. luettavissa. | Sehän s:o Raamatussa. Sanomalehdessä s:i, että --.

2. lähinnä paikallaan, liikkumattomana olemisesta. **a.**)(liikkua, kulkea. | Kuinka kauan tämä juna s:o? Riihimäellä s:taan 20 minuuttia. Auto s:i, vaikka moottori oli käynnissä. Seiso, veri, niin kuin seinä KR. **b.** koneesta, tehtaasta, toiminnasta jne.;)(olla käynnissä. | Kelloni s:o. Moottori, tehdas s:o. Työt s:vat. — *Leik.* Järkeni s:o kerta kaikkiaan. **c.** (pitkän aikaa) liikuttamattomana, koskemattomana tms. olemisesta. | Kun maito jätetään s:maan, kohoaa siinä oleva rasva pinnalle kermakerroksena. Mitä kauemmin viini s:o, sitä paremmaksi se tulee. Ainekset sekoitetaan ja taikinan annetaan s. pari tuntia. Tee maistuu s:neelta. Huoneen s:nut ilma. Vaatteiden ei ole hyvä s. kauan pesemättöminä. Hopeaesineet tummuvat s:essaan. **d.** ed:een liittyen: olla hyödyttömänä, käyttämättömänä, toimenpiteitä aiheuttamatta. | Huvila s:o tyhjänä. Käyttämättömänä s:va loistoauto. Maat

s:ivat siellä hyödyttöminä kasvaen pensaikkoa ja rikkaruohoa. Kirje s:i monta päivää avaamattomana johtajan pöydällä. On pidettävä huolta siitä, ettei liikkeen käteisvaroja tarpeettomasti seiso korottomana.

seisoal|la, -ta, -le *adv.* (*rinn.* seisaalla) tav. poss.-suff:llisena: seisoma-asennossa. | Oli niin väsynyt, että tuskin pysyi s:laan. Juha sauvoo venettä s:laan koskea ylös. Söi kiireesti jotakin s:taan. Nousi, hypähti, ponnahti s:leen. Oppilaat vastaavat s:leen noustuaan.

seisoja[16] *tek.* Kivellä, vuorella s. Rannalla s:t katselivat kauhuissaan hukkuvan ja pelastajan kamppailua. — *Erik.* seisovasta lintukoirasta. — *Sähk.* = staattori. — *Yhd.* saksans.

seisok|ki[6*] *s.* työn t. toiminnan seisaus, pysähdys. | Laakerien kuumenemisesta johtuva s. Tehtaan toiminnassa sattunut s. - - alukselle päivärahaa tarpeettomasta s:ista kaksikymmentä hopearuplaa päivää kohti E.ELENIUS.

seisoks|ia[17] *frekv.v.* (< seisoa) seisoskella. | Asemalla s:i miehiä junan tuloa odotellen. Kansaa s:i eteisessä ja pihamaallakin, sillä huoneet olivat jo täynnä LEINONEN.

seisoma[13] *s. harv.* Lähden vaikka tältä s:lta 'suoraa päätä, heti'. **--asen|to** *s.* Koulutyttöjen ryhditön s. Hyppy s:nosta ilman vauhtia. Veti airoista niin että kohosi miltei s:toon. **-paik|ka** *s.* juhlien, kilpailujen tms. katsomossa. | Istumapaikat ovat loppuunmyydyt, s:koja on vähän jäljellä. Pääsimme enää vain s:oille. — Eläinten s:at on pidettävä puhtaina. **-pöytä** *s.* (juhla-)aterian tarjoamistapa: astiat ja ruoat erillisellä pöydällä, josta niitä käydään ottamassa syömisen tapahtuessa muissa (pienemmissä) pöydissä; myös vastaavasta kahvintms. tarjoilutavasta; vrt. istumapöytä. | Hautajaisissa on melkein aina s. **-sij|a** *s.* vrt. seisomapaikka. | Eläinten s:at. Vaunussa on 15 s:aa. - - hän oli jo kolmeen kertaan siinä yhdeltä s:alta kertonut matkansa IVALO. **-työ** *s.* S. on vaikeaa lattajalkaiselle henkilölle.

seisomis|aika *s.* Junan s. on 8 minuuttia. S:-ajan pituus.

seisonta[15*] *s.* seisominen. — *Voim.* asennoista, joissa jalkojen, käsien t. muiden ruumiinosien varassa oleva vartalo on pystysuoraan jnk nojapinnan (lattian, telineen) yläpuolella. — *Mets.* Pointterin kaunis s. (ks. seisova). Linnun ampuminen setterin seisonnalta. — *Yhd.* haara-, kyykky-, niska-, päälaki-, riippus.; käsin-, polvin-, päin-, selins. **--|aika** *s.* Junien s:-ajat. Koneen s:ajat lasketaan mukaan työn koko kestoaikaan. Tehdas saatiin taas käyntiin pitkän s:ajan jälkeen. — *Mer.* aika, jonka rahdinottaja rahtisopimuksen mukaan on velvollinen korvauksetta pitämään aluksensa valmiina lastausta t. purkamista varten, seisontapäivät. — *Yhd.* lisäs. **-jarru** *s.* auton käsijarru. | S:a käytetään lähinnä pitämään autoa paikallaan. **-korvaus** *s. mer.* lisäseisonta-ajasta maksettava korvaus. **-lava** *s.* Äes, johon voi kiinnittää s:n. **-paik|ka** *s.* Eläinten s:at, kuten aidankulmaukset ja veräjien edustat. **-päiv|ä** *s. mer.*, tav. *mon.* vrt. seisonta-aika. — *Yhd.* lisäs. **-valo** *s.*, tav. *mon.* auton etu- (ja taka)valoista, joita käytetään autoa pimeässä t. hämärässä seisotettaessa ja pysäköitäessä. | Milloin ajorata on riittävästi valaistu, saadaan - - [pimeän t. hämärän aikana] ajettaessa käyttää lähivalojen asemesta s:ja TIELIIKENNEASETUS. **-vesi** *s. harv.* seisova vesi.

seisoskelij|a[14] *tek.* < seur. | Tiellä s:at. Joutilaita s:oita.

seisoskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seisoa. | Kylänraitilla s:eva nuorukaisjoukko. Miehet s:ivat oven suussa.

seisot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* **1.** *tr.* < seur. 1. | - - eivät ne nyt uskalla virkaherrat s. rahvaanmiestä keskellä heinäaikaa päiväkausia eteisessä LEHT. **2.** *intr. kans.* seisahdella, seisoskella. | - - eläkä huoli s. kyökkilöissä, vaan lähde pois, elleivät tahdo mielellään antaa CANTH.

seisot|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < seisoa. **1.** pitää seisomassa, antaa seisoa. | Meluavaa oppilasta voi opettaja rangaista s:tamalla häntä jonkin aikaa. Hevosia ei saa s. tallissa kovin pitkää aikaa yhteen menoon. — Kerman erottaminen maidosta s:tamalla. S:ti kahvia vähän aikaa, jotta se selkiäisi. Piparkakkutaikinaa on hyvä s. vuorokausi ennen leipomista. Kauppiaat s:tavat varastojaan odottaen hintojen nousua. **2.** *kans.* seisauttaa, pysäyttää. | S:ti hevosensa portaiden eteen. — *Lak.* pysäyttää ajoneuvo lyhyeksi aikaa vars. siihen nousemista t. siitä poistumista, kuormausta t. kuorman purkamista varten. | S:tamista tai pysäköimistä varten on ajoneuvo ohjattava ajosuunnassaan mahdollisimman lähelle ajoradan oikeata reunaa TIELIIKENNEASETUS.

seisot|tua[1*] *v. kans.* seisahtua. | - - s:un hetkeksi seuraamaan noita pieniä höyryvenheitä AHO. S:tuneet uljaat hevoset korskuivat ALKIO.

seisov|a[13] *a.* (*partis.* < seisoa) useissa enemmän t. vähemmän vieraan tuntuisissa ilmauksissa. | S. lintukoira 'lintukoira, joka kätkeytyneen linnun vainuttuaan sitä säikyttämättä jää paikalleen seisomaan kuono sen kätköpaikkaan päin, kanakoira'. S:ia lintukoiria ovat mm. setteri, pointteri ja saksanseisoja. S. pöytä 'seisomapöytä'. S. voileipäpöytä. S. asento, par. seisoma-asento, pystyasento. S. [par. vakinainen] armeija. S:alta jalalta (enemmän t. vähemmän kuv.) 'heti, paikaltaan liikkumatta'. Voin sanoa sen s:alta jalalta 'asiaa tarkistamatta, suoraa päätä, suoralta kädeltä'. - - se asia päätettiin melkein s:ilta jaloilta AHO. - - itki hänkin peloissaan, että Elsa kaatuu hautaan [= kuolee] s:ilta jaloiltaan PAKK. — S. [par. kiinteä] takila. Iso rysä ja muut s:at pyydykset. S. vesi;)(virtaava vesi. S. ilma 'liikkumaton, tyyni, us. nimenomaan painostava, joskus myös pysyvä sää'. Ilma tuntuu niin s:alta, mahtaako tulla ukkonen. - - yleensä eivät ajomiehet pahoina pyrypäivinä ole liikkeessä, vaan odottavat s:ia ilmoja AK. — *Fys.* S. aaltoliike 'kahden vastakkaiseen suuntaan etenevän samanlaisen aaltoliikkeen yhteisvaikutuksen tulos'. S:at aallot.

seisovai|nen[63] *a. vanh. ylät.* seisova. | - - tulta tuiski orhin turpa, / valoi silmät valkeata, / enemmän ylpeän isännän, / satulassa s:sen LEINO. Jos myös saatana on erinnyt itseänsä vastaan, kuinka hänen valtakuntansa on s.? UT[V].

seisovavetinen *a.* S. lampi, lätäkkö, oja.
seisovil|la(an, -le(en, -ta(an *adv.* seisoallaan, seisaallaan. Tehdä jtak s., s:taan. Puhua, laulaa s:taan. Ampua s:taan. Jäin s:leni. Nousta, hypähtää, kohota, nostaa s:leen.
seissa|ta^{35} *v. maal.* -us^{64} *teonn.* pohjustaa seissillä.
seissi^{4} *s. maal.* liimaa, alunaa, saippuaa t. suopaa ja vettä sisältävä seos, jolla liimavärillä maalattava pinta pohjustetaan.
seissinki^{6*} *s.* = seisinki.
seis|tä^{24} *v. vaill.* (vain kons.-vartaloisia muotoja; *rinn.* seista^{24}) seisoa. | S. perusasennossa, suorana. Älkää s:kö edessä! Jonossa s:tessään. Asennossa s:ten. Kauan s:syttä vettä. S:kaa, paadet, paikallanne! LEINO.
seita^{10*} *s.* poikkeuksellisen muotoinen kivi (t. puupatsas), jolle lappalaiset ovat osoittaneet jumalallista kunnioitusta ja palvontaa. — *Yhd.* kivis.; kalas. **-kivi** *s.* **-patsas** *s.* **-vuori** *s.*
seiti^{4*} *s.* Gadus virens, turskan sukuun kuuluva merikala, saita.
seitikki^{6*} *s.* Cortinarius, helttasieniä.
seitikko^{2*} *s. ark. koul.* seitsikko. | Viimeinen numero on s.
seitinohut *a.* ohut kuin seitti. | S. nailonsukka.
seitivalas *s.* Balaenoptera borealis, 9—13 m pitkä, nopealiikkeinen uurteisvalas.
seito|nen^{63} *s.* **1.** vars. *ark.* seitsemäinen. **2.** *mon.* seitsemän samasta raskaudesta syntynyttä jälkeläistä. | Synnyttää s:set.
seitsemisen *indef.lukus. vaill.* noin seitsemän, seitsemän verran. | S. vuotta sitten. S. kertaa. Matkaa on s. kilometriä. **-kymmentä, -sataa** *indef.lukus.* vrt. ed.
seitsemäi|nen^{63} *s.* seitsemän numero (7), seitsemän numerolla merkitty, järjestyksessä seitsemäs tms., seitsikko, seitonen, "seiska". | S:seen päättyvä luku. Herttas. [pelikortti]. Ampui kaksi s:stä.
seitsem|än^{62} *perusl.* merkitään 7, joskus VII; vrt. seitsen. | Viisikymmentä s. (myös ⌣). S. poikaa ja kaksi tyttöä. S. vuotta sitten. Kuusi s., s. kahdeksan kertaa. Kello s:än aikaan. S. on "valehtelijan määrä". S. ihmettä. S. vapaata taidetta. S. kuolemansyntiä. S:än kukkulan kaupunki 'vanha Rooma'. Kulkea s:än peninkulman saappailla 'erittäin nopeasti'. Jk on s:än lukon, sinetin takana 'varmassa tallessa, tarkoin vartioituna t. kätkettynä, tavoittamattomissa'. Liikkua (purjehtia tms.) s:än sylen vesillä, joutua s:än sylen vesille [jllak tuntemattomalla, epävarmalla, vaarallisella tutkimus-, toimi- tms. alalla liikkumisesta]. Pojalla on suu [iso] kuin s:än leivän uuni. Sen hän tietysti on s:ät [= lukemattomat] kerrat kuvannut, kuinka - - TALVIO. — Mutta kas nyt ... — no sinun s. seppää! KIVI. — *sen* t. *senkin seitsemän* ylimalkaisesti suuresta lukumäärästä. | Tavaraa oli sen s:ää lajia. Tarjolla oli sen s:ät herkut. Verot ja senkin s:ät maksut. Esitettiin senkin s:iä syitä.
seitsemän|kymmentä *perusl.* Ostin tämän seitsemälläkymmenellä markalla. Isäntä on jo seitsemissäkymmenissä 'n. 70-vuotias'. **-lai|nen** *a.* us. ⌢. | S:sta kahvileipää. — *sen* t. *senkin seitsemänlainen.* Päivällisillä tarjoiltiin sen s:set herkut.
seitsemänne|s^{64} *s. (perusl.)* seitsemäsosa, merkitään 1/7. | Tulot ovat supistuneet s:kseen entisestään.
seitsemän|sataa *perusl.* Myin kirjan seitsemästäsadasta viidestäkymmenestä markasta. **-toista** *perusl.* Liike on auki kello seitsemääntoista saakka. **-tuhatta** *perusl.* myös. ⌢. | S. asukasta.
seitsemä|s^{75} *järjestysl.*, joka vastaa perusl:a seitsemän; merkitään 7:s, 7. t. VII. | S:nnen luokan oppilas. Tuli kilpailussa s:nneksi. Poika on jo s:nnellä, käy s:ttä 'on täyttänyt kuusi, mutta ei seitsemää vuotta'. "S:nnen päivän adventistit" pitävät pyhäpäivänä lauantaita kuten juutalaiset. — Olla (kuin) s:nnessä taivaassa 'ylen onnellinen, onnensa kukkuloilla'. — Melko *harv.* Yksi-, kaksi- jne. s:ttä '61, 62 jne'.
seitsemäs|kymmenes^{84} *järjestysl.* **-luokkalai|nen** *a.* ja *s.* S:sten piirustukset. **-osa**^{85} *s.* (myös ⌢) seitsemännes. | Esineen arvo on laskenut viiteen s:an ostohinnasta.
seitsemästi *adv.* seitsemän kertaa. | Olen käynyt siellä s.
seitsemästoista *järjestysl.*
seitsen^{62} *perusl.* seitsemän; *yleisk.* vain yhd:ojen alkuosana. | Kello kävi s:tä sunnuntaiaamuna KIANTO. **-haarainen** *a.* S. kynttilänjalka. **-henkinen** *a.* S. perhe, seurue. **-kerroksinen** *a.* S. kivitalo. **-kertainen** *a.* **-kertaistu|a** *v.* Tuonti s:nut.
seitsenkymmen|luku *s.* Tämä tapahtui jo s:luvulla '1870-luvulla'. **-vuotias** *a.* 70-vuotias. | S. vanhus, ukko, mummo. **-vuotinen** *a.* S. ajanjakso.
seitsen|luku *s.* luku seitsemän, seitsemän suuruinen luku. | S:lukua pitävät monet kansat pyhänä lukuna. Viikonpäivien s. **-luokkainen** *a.* S. kansakoulu. **-miehinen** *a.* S. joukko, komitea. Jukolan s. veljesparvi. **-numeroi|nen** *a.* S. luku. Omaisuuden arvo nousee s:siin lukuihin 'miljooniin (markkoihin)'. **-peninkulmainen** *a.* S. taival, matka. **-päinen** *a.* S. peto, hirviö. S. [= seitsenhenkinen] perhe, sisarusparvi. **-päiväinen** *a.* S. viikko, loma. **-satavuotinen** *a.* 700-vuotinen. | S. kirkko. S. orjuus. **-sävelinen** *a.* S. asteikko.
seitsentoista|vuotias *a.* S. nuorukainen. — *S:sesti.* Tytär Anna, sorja s. **-vuotinen** *a.* S. ajanjakso.
seitsentoistia|s *a. harv.* seitsentoistavuotias. | Mutta nyt olen jo kauan ihaillut s:ita, sellaisia, joiden sulot kuultavat läpi SILL.
seitsen|tuumainen *a.* S. hirsi, tukki. **-tähti** *s.* 7-tähtinen tähtikuvio (Otava, Seulaset). | Kas, tuossahan jalona kuin sota-orhi loistaa s. KIVI. **-tähtinen 1.** *a.* S. tähtikuvio. **2.** *s.* Otava; Seulaset. **-viikkoinen** *a.* S. pääsiäispaasto. **-vuotia|s** *a.* S. koululainen, lapsi. — *S:sesti.* S:an tasolla oleva aikuinen. **-vuotinen** *a.* S. kansakoulu, oppijakso, kurssi. S. sota 'Itävallan, Venäjän, Ranskan, Ruotsin, Espanjan ja Saksan valtakunnan 1756—63 Preussia ja Englantia vastaan käymä sota'. — S. lapsi. **-vuotiskau|si** *s.* S:tena 1917—1923.
seitsik|ko^{2*} *s.* **1.** = seitsemäinen. | Poikkiviivaton s. Sain kokeesta s:on 'arvosanan 7'. — Käteen jäi kaksi s:koa 'seitsemän arvoista pelikorttia'. **2.** seitsemän henkilön, esineen, asian tms. muo-

dostama ryhmä; *mus.* seitsenhenkinen (vars. puhallus)soitinyhtye; vrt. septetti. — *Yhd.* torvis.

seit|ti[5*] *s.* **1.** hämähäkin t. muun hyönteisen kutoma verkko. | Hämähäkin, lukin, toukan s. Kangas, joka on ohutta kuin s. — *Kuv.* Me elämme s:eissä, näes, ymmärrämme puolittain, näemme puolittain HEPOR. Yltympäri maiseman peitti / sadekuuron sankka s. T.LYY. — *Yhd.* hämähäkin-, lukins.; surmans.; jää-, kastes. **2.** muista verkkomaisista muodostumista. **a.** *kasv.* seittitaudista ja sen aiheuttamista rihmastoista. | Resedan s. hävittää resedan ym. puutarhan koristekasveja. — *Yhd.* kelta-, perunas. **b.** *käs.* eräänlainen verkkomainen koristekuvio.

seitti|lanka *s.* Hämähäkin s:langat. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -syys[65] *omin.* S. verkko, kudos, verho. **-tauti** *s. kasv.* eräiden Hypochnus- ja Corticium-sukuun kuuluvien sienten aiheuttama kasvitauti.

sei|väs[66*] *s.* **1.** nuoren (havu)puun karsittu runko, jollaisia käytetään hyvin monenlaisiin tarkoituksiin. | Nuotanvedossa tarvittavat s:päät eli saitat. Katiskan s:päät. Aseina vain s:päät ja hangot. Linja viitoitettiin parin metrin pituisilla s:päillä. Selkä suorana kuin s. Kävelee suorana kuin s. On kuin s:pään niellyt 'suoraselkäinen, -ryhtinen'. — *Yhd.* linja-, merkki-, raja-, rysäs. **2.** *erik.* **a.** Aidan s. 'parin m:n pituinen, latvasta n. 3—4 cm:n vahvuinen tukiseiväs'. S. teroitetaan alapäästään yleensä kolmisulkaiseksi. Pystyaitaan tarvitaan aidakset, s:päät ja vitsakset. — *Yhd.* aidans.; pysty-, tuki-, vara-, vinos. **b.** niitetyn heinän, viljan tms. kuivattamiseen käytetty n. 2,5 m:n mittainen, 1—3-tappinen, myös yläpäästään teroitettu seiväs. | Kuivattaa heiniä, eloja, turvetta s:päässä, s:päissä, s:päällä, s:päillä. Panna heinä(t) s:päisiin, s:päälle, s:päille. — Kuormaan pantiin 5—8 s:västä 'seipään täyttä, seipäällistä'. — *Yhd.* elo-, heinä-, kaura-, turve-, vehnäs. **c.** humalasalko. | 40 s:pään humalisto. — *Yhd.* humalas. **d.** *urh.* hyppyseiväs. | [Hyppääjä] pudotti s:päällään riman. — *Ellipt.* seiväshypystä. | Hypätä s:västä. N. voitti korkeuden ja s:pään.

seiväs|aita *s.* esim. pisteaita;)(lauta-, paaluaita. **-hyp|py** *s. urh.* kilpailulaji, jossa vauhtia ottaen ja seipäällä maasta ponnistaen koetetaan hypätä mahdollisimman korkealle asetetun riman yli. | S:yn ennätys, voittaja. **-hyppykilpailu** *s. urh.* **-hyppyteline** *s. urh.* **-hyppääjä** *s. urh.* **-kanke|a** *a. vanh.* - - epäilys tuijotteli ulos heidän s:ista katseistansa, jotka he lakkaamatta teroittivat kohden entistä Jukolan kotoa KIVI. **-kuivatus** *s. maat.* heinien tms. seipäässä kuivattaminen. **-leikki** *s.* - - nousi hirveä s. [= tappelu, aseina seipäät], jossa veljekset piestiin pahoin KIVI. **-metsä** *s. mets.* metsä, jossa enimmät puut ovat seiväspuita. | Koko lohko on pelkkää s:ä. — Olla s:ssä 'metsässä seipäitä tekemässä'. **-mie|s** *s.* **1.** mies, jolla on seiväs aseena. | Kiväärimiehet olivat eturivissä, s:het taampana AHO. **2.** *urh.* seiväshyppääjä. | S:stemme komea kaksoisvoitto. **-pari** *s.* Aidan s:t. Pisteaidassa käytetään tukina vinoseipäitä vähintään joka toisessa s:ssa. **-pu|u** *s.* seipääksi sopiva t. tarkoitettu puu. | Metsälohkolta oli hakattu kaikki s:uta vahvemmat puut. Hakata, vedättää s:ita. **-suora** *a.* suora kuin seiväs. | Seisoa, kävellä s:na.

seivästäjä[10] *tek.* < seur. | Olla s:nä heinäpellolla.

seiväst|ää[2] *v.* -ys[64] *omin.* **1.** pystyttää jhk seipäitä, varustaa jk seipäillä. | Aita on jo kokonaan s:etty, mutta piikkilanka on vetämättä. Humalisto s:ettiin joka kevät uudelleen. - - aita on rautainen rakettu, / - - / keihäillä s:etty, / maan maoilla aiastettu KAL. — Vrt. **3.** | Isäntä s:i [= pystytti seipäät] ja muut löivät heiniä seipäisiin. — *Maanm.* merkitä pystyttämällä maahan seipäitä. | S. linja, raja. **2.** lävistää (seipäällä), keihästää. | S. keihäällä, miekalla, pistimellä. Heitti keihään s:ääkseen vastustajansa. Vainolaiset s:ivät lapsia aidanseipäisiin. - - minä ajan häntä takaa, niin kuin metsästäjä sutta ajaa, ja s:än hänet luolansa suulla! AHO. — Varo vain, ettei härkä s:ä sinua sarviinsa! Liha oli padassa pehmeäksi kiehunut, ja miehet s:ivät terävään tikkuun palasensa kukin AHO. — *Kuv.* läpitunkevasta, jnk paikalleen naulitsevasta katseesta: keihästää, naulita. | S. jku katseellaan. Hurjannäköiset silmäparit s:ävät tulijat seinää vasten HAARLA. **3.** ed:een liittyen: panna heiniä, viljaa tms. seipääseen. | Aamupäivällä s:ettiin kymmenen sarkaa heinää. Kauran s:ys on vielä kesken.

seiväsväli *s.* Aidan s. Aitaa kaatui kymmenen s:n pituudelta.

sejm[7] [seim] *s.* Puolan valtiopäivät.

sek *lyh.* sekunti.

seka[10*] *s. kans.* sekaleipä (2). | Hallavuosina täytyi syödä s:a. Ja jos leivässä on puolet jäkäläjauhoja, niin ei kuulu tuntevan s:a olevankaan KAUPPISH.

seka- sekoitettu, jhk sekaantunut, sekava;)(puhdas, pelkkä.

seka-|aineinen *a.* heterogeeninen. **-alue** *s.* [Pitäjä] on hämäläis- ja savolaismurteiden s:tta.

sekaan *adv.* ja *postp.* ks. seassa.

sekaannu|s[64] *s.* **1.** sekaantuneisuus. **a.** epäjärjestys, sekasorto, hämminki, ristiriita(isuus). | Joukko joutui s:ksen ja pakokauhun valtaan. Teoksessa esiintyy hämmästyttävää käsitteiden s:sta. **b.** mielentilasta: hämminki, hämmennys, hämillään t. ymmällä olo. | Mieli täynnä s:sta ja rauhattomuutta. - - Faustia ei hän mielensä s:ksessa kuitenkaan tunne KOSKENN. — *sekaannu|ksissa,* -ksiin (adv.) Olin niin s:ksissa, etten tajunnut, missä olin. Tapaus saattoi naisen aivan s:ksiin. **2.** sekaantuminen. | Useiden heimojen s:ksesta syntynyt kansa. Tässä on nyt tapahtunut jotakin s:sta. S:sten välttämiseksi on muistettava, että - -. — *Lak.* vars. luvattomasta t. sopimattomasta sukupuoliyhdynnästä; vrt. sekaantua I.2. | S. kielletyissä polvissa. Luvattomasta s:ksesta syntynyt lapsi.

sekaannus|muoto *s. kiel.* kahden muodon sekaantumisesta syntynyt muoto, kontaminaatio(muoto). **-tila** *s.* Joutua s:an 'sekaannuksiin'. Koko valtion talous on s:ssa.

sekaannutta|a[2*] *kaus.v.* -vasti *adv.* (< sekaantua) sekoittaa, hämmentää, saattaa sekaisin. |

Antaa s:via lisämääräyksiä. Vaikuttaa jhk s:vasti.

sekaan|tua[1*] *v.; rinn.* sekautua (kuit. ei juuri merk:ssä I.2); vrt. sekoittua.

I. kahden t. useamman eri aineen, olion t. seikan suhteista. **1.** mennä sekaisin jnk kanssa, sekoittua, yhtyä jhk. | Suussa ruoka s:tuu sylkeen. Polttoaine kaasuttuu ja s:tuu sylinterissä olevaan ilmaan. Jyviin s:tuneet roskat erotetaan viskaamalla. Osa jyvistä s:tuu ruumeniin 'menee ruumenten mukana'. Varas s:tui väkijoukkoon ja hävisi. — *Kiel.* Sanojen, ilmausten s:tuminen 'kontaminaatio'. — *Erik.* **a.** esiintyä jssak jnk muun ohella. | Taistelun pauhuun s:tui haavoittuneiden vaikerrusta. N:n leikinlaskuun s:tuu usein hiven ivaa. - - kevään elpyvä hehkeys s:tui kuoleman vakavuuteen ja arvaamattomaan elämän muutokseen SILL. **b.** vaihtua erehdyksessä. | Pesuliikkeessä pyykkivaatteet merkitään, etteivät eri henkilöille kuuluvat s:nu toisiinsa. Kalossimme olivat s:tuneet. — Nämä käsitteet s:tuvat helposti 'niitä käytetään erheellisesti toistensa sijasta'. **c.** rotujen yms. risteytymisestä, yhteen sulautumisesta. | Unkarilaisiin s:tuneet turkkilaiset. Rodullisesti s:tunutta väestöä. Sukuun oli s:tunut vierasta verta. **2. a.** *biol.* eri lajeihin t. rotuihin kuuluvien yksilöjen risteytymisestä. | Rusakko ja metsäjänis voivat s. keskenään. Susi s:tuu usein koiraan, ja risteytymät ovat hedelmällisiä IT. **b.** myös *lak.* vars. luvattomasta t. sopimattomana pidetystä sukupuoliyhdynnästä. | S:tuminen luvattomissa polvissa. S. jälkeläiseensä, alaikäiseen, kihlakumppaniinsa. Kirottu olkoon se, joka s:tuu eläimeen VT. — Ei ilkiäisi s. ihan varattomaan [= mennä naimisiin köyhän kanssa] virkamies JOTUNI. **3.** sotkeutua jhk. **a.** *konkr.* takertua. | Selvitellä toisiinsa s:tuneet ongensiimat. Rimpuileva kala s:tuu yhä pahemmin verkkoon. [Kiireessä pukeutuessaan] poika oli s. housuihinsa. **b.** joutua osalliseksi jhk pahaan, epäilyttävään, kiellettyyn, kietoutua. | S. häväistysjuttuun, salaliittoon. Murhaan on s:tunut myös eräs nuori nainen. Norja s:tui tahtomattaan sotaan. **c.** puuttua jhk, ryhtyä vaikuttamaan t. ottamaan osaa jhk, mennä t. tulla mukaan. | S. jkn asioihin. S. vieraan maan sisäisiin asioihin. S. politiikkaan. S. puheeseen, keskusteluun, väittelyyn. Valtio on alkanut yhä enemmän s. talouselämän kulkuun. Vihdoin tykitkin s:tuivat taisteluun. Sinä et saa s. enää meidän väleihimme PAKK. - - kuka käski Teitä s:tumaan minun rakkauteeni! J.FINNE. - - jo ensimmäisestä taistelusta lähtien odottamattomat tekijät alkavat vaikuttaa ja ennakolta tuntemattomat suureet s:tuvat laskelmiin J.O.HANNULA.

II. sisäisen järjestyksen sotkeutumisesta: seota. **1.** Vyyhti on s:tunut pahanpäiväisesti. Kortisto on niin s:tunut, ettei siitä löydä mitään. Värit voivat pesussa s. Vesi s:tuu 'samentuu'. **2.** ed:een liittyen: hämmentyä. | Tuollaiset opit ovat omiaan edistämään siveellisten käsitysten s:tumista. Seurauksena oli talous- ja rahaolojen s:tuminen. Tahti s:tuu. Ajatukset s:tuvat. | Jo se raukka ikävöi niin, että järki s:tui KATAJA. — S. askelissaan. S. tahdista. S. [= häkeltyä] puheissaan, selityksissään.

sekaantuma[13] *s.* (*rinn.* sekau(tu)ma) sekaantumisen tulos. | Kahden sanan s. Kielellinen s. eli kontaminaatio. **-muoto** *s. kiel.*

sekaantumat|on[57] *kielt.a.* Säilyä s:tomana.

seka|-asutus *s.* [Alueen] murteeseen on suomalais-virolainen s. painanut leimansa. **--aura** *s. maat.* peruna-aura, vakoaura. **--auto** *s.* sekä henkilöiden että tavaran kuljetukseen tarkoitettu auto. **--avio** *s.* = seka-avioliitto. **--avioi|nen** *a.* -suus *omin.* S. perhe. **--avioliit|to** *s.* eri kansallisuuksiin t. rotuihin kuuluvien, eri kieltä puhuvien t. eri uskontoa tunnustavien, välinen avioliitto. | Juutalaisten ja kristittyjen s:ot. **-eliöstö** *s. biol.* peruasultaan erilaisten eliöiden muodostama eliöstö, populaatio. **-eläin** *s.* Griippi on tarunomainen s., joka tavallisesti kuvataan siivekkääksi, kotkanpäiseksi jalopeuraksi. **-estelaukka** *s.* kiitoratsastuksen kilpailulaji, jossa radalla on monenlaisia korkeus- ja pituusesteitä. **-halot** *s. mon.* havu- ja lehtipuista t. vähintään kahdesta lehtipuulajista tehdyt halot. **-hammastus** *s.* Postimerkin s. **-hedelmät** *s. mon.* Kuivatut s. käsittävät tavallisesti luumuja, päärynöitä, persikoita ja aprikooseja. **-hedelmähilloke** *s.* **-hedelmäkeitto** *s.* **-heimo** *s.* Karjalais-suomalainen s. **-heinä** *s.*, tav. *mon.* Useita nurmikasveja sisältävät s:t. S:ä kasvava nurmi. **-hermo** *s. anat.* hermo, jossa on sekä liike- että tuntoärsytystä johtavia syitä.

sekai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1. a.** sekaisin, epäjärjestyksessä oleva, sekava, sekaantunut, sotkuinen. | Huone vaikutti täyteen ahdetulta ja s:selta. Sai varsin s:sen vyyhden selvitettäväkseen. Tappelijat riehuivat yhtenä s:sena rykelmänä. S. kertomus, selonteko, selitys. N:n tilit osoittautuivat sangen s:siksi. Joukkueen peli oli kummallisen s:sta. Tämä oli maamme taloushistorian s:sinta aikaa. Poistui s:sen tunnelman vallassa. Vaisu äänes on ja s:sesti haastelet KIVI. **b.** nesteistä: sekaisin mennyt, samea;)(selvä, kirkas. | Uuden kaivon vesi on aluksi s:sta. Tuuli niin, että lahden vesi muuttui s:seksi. Kahvin, nesteen s:suus. — S. [= sateinen, sumuinen] ilma. **2.** gen:n määrittämänä: jtak sisältävä, jhk sekoittunut. Kirjoitetaan us. ◡ lyhyen attr:ttoman gen:n kanssa. | Veren s. vesi. Mullasaineiden s:sta maata. Naurun ja itkun s. nyyhkytys. Puhuu huonoa, saksan s:sta venäjää. - - höpisi jonkinlaista loitsun ja siunauksen s:sta SILL. - - hänen silmissään oli ikään kuin ihmettelyn s:sta surua *TARK. — *Yhd.* hiekan-, höyryn-, kullan-, kuparin-, kuran-, liejun-, liman-, lumen-, mullan-, mustan-, raudan-, ruosteen-, saven-, silkin-, tervan-, teräksen-, veden-, veren-, öljyns.; ihailun-, ilon-, itkun-, ivan-, kunnioituksen-, pelon-, taruns.

sekainfektio *s.* sekatartunta.

sekaisin *adv.* **1.** järjestämättömänä, epäjärjestyksessä, hujan hajan, miten sattuu, sikin sokin, sekavana, sekaantuneena, sotkeutuneena, sotkuisena; järjestämättömäksi jne. | Olla s. Mennä s. Panna s. 'sekoittaa, sotkea'. Myllätä, sotkea s. Kirjat ovat hyllyssä s. Poika penkoi vaatekaapin aivan s. Varasto on niin s., ettei siitä löydä

mitään. Halot heiteltiin vajaan s. Sulloi matkalaukkuihinsa s. kaikenlaista tavaraa. Lankavyyhti on s. Selvitellä s. menneitä pyydyksiä. Hiukset, tukka, vaatteet s. Jakaus päässä s. Kankaan värit menivät pesussa s. Yllättävä hyökkäys pani vastustajan rivit s. Kaivon vesi on mennyt s. 'sekaantunut, samentunut'. — Marssijärjestys, tahti menee s. Jklta menevät suunnitelmat, konseptit, laskelmat s. Tilit ovat s. 'epäselvät, sekavat'. Jkn raha-asiat ovat s. Höpöttää kaikki asiat s. Puhua s. 'sekavasti, ristiriitaisesti'. Ajatukset ovat s. Viikonpäivät ovat menneet päässäni aivan s. - - nauravat ja noituilevat s. LEINONEN. **2.** ed:een liittyen mielentilasta: sellaisessa tilassa t. sellaiseen tilaan, ettei pysty selvästi ajattelemaan t. tuntemaan, päästään pyörällä, pökerryksissä, suunniltaan; us. järjiltään, mielenvikaisena olosta. | Sairaassa oli niin kova kuume, että hän oli ajoittain aivan s. Jklta on järki s. Jku on, menee päästään s. Miehen kuolema oli viedä vaimon pään ihan s. - - olen niin s., etten saa selkoa omista kirjoistani AHO. - - puhut minut vanhan vaimon s. J.FINNE. Olen niin työstä ja onnesta s., etten osaa enää kirjoittaa yhtään järkevää sanaa HILJA VALTONEN. **3.** toisiinsa t. jhk sekoittuneena, sekoitettuna, toistensa t. jnk seassa; toisiinsa sekoittuneeksi jne. | Hinkalossa on s. kauroja ja ohria. Saarella kasvaa havu- ja lehtipuita s. Muna ja kerma vispilöidään s. Sotkea vettä, savea ja hiekkaa s.

seka|jakso *s. mat.* desimaaliluvussa desimaalipilkun ja ensimmäisen jakson välissä oleva jaksoton osa, esim. 49 luvussa 7,49854854... **-jaksol|li|nen** *a. mat.* -suus *omin.* Puhtaasti jaksolliset ja s:set desimaaliluvut. **-juna** *s. raut.* sekä matkustaja- että tavaravaunuja käsittävä juna; *leik.* seka-autosta. **-järjestelmä** *s.* vähintään kahden eri järjestelmän yhdistelmä. **-kahvi** *s.* eri laaduista sekoitettu kahvi. **-kala** *s. kal. mon.* t. *koll.* erilaisista pienistä kaloista. | Halpahintaista s:a. **-kalanuotta** *s. kal.* **-kansa** *s.* Eri kansallisuuksista syntyneet s:t. Turkkilaisslaavilainen s. **-karv|at** *s. mon.* Hevosessa on siellä täällä s:oja 'pääväristä poikkeavia karvoja'. **-kasvain** *s. lääk.* erilaisten kudosten muodostama kasvain. **-kasvusto** *s.* eri kasvilajien muodostama kasvusto. | Järvikortteen ja raatteen muodostama s. **-ki|de** *s.* Jos kahta keskenään läheisesti isomorfista ainetta kiteytyy samasta liuoksesta, ne muodostavat s:teitä. **-kieli** *s.* **1.** kieli, jossa on runsaasti kahden t. useamman kielen aineksia. | Rabbiinikieli on heprean ja aramealaismurteiden pohjalla kehittynyt s. **2.** *sot.* selvä- ja salakielen sekoitus. **-kieli|nen** *a.* -syys *omin.* S. väestö, paikkakunta. **-komissio, -komitea** *s.* eri etupiirejä t. valtioita edustavista henkilöistä kokoonpantu komissio, komitea. | Suomalais-venäläinen s. **-koulu** *s. harv.* yhteiskoulu. **-kulttuuri** *s.* Foinikialais-kreikkalainen s. **-kulut** *s. mon.* sekalaiset kulut. **-kulutili** *s. liik.* **-kuoro** *s.* kuoro, jossa on mies- ja naislaulajia. **-kuorolaulu** *s.* Ohjelmaan kuului myös s:a. Kuulan säveltämät s:t. **-kuorosävelly|s** *s.* Merikannon s:kset. **-kustannukset** *s. mon. liik.* **-kytkentä** *s. sähk.*

-laatu *s.* eri laatujen sekoitus. **-laatui|nen** *a.* -suus *omin.* S. viljakasvi, peruna. S:set kasvannaiset. **-ladelma** *s. kirj.* tekstiladelma, jossa pääkirjasinlajin lisäksi esiintyy kursiivia, harvennuksia tms.

sekalai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* monilaatuinen, monenlainen, kaikenlainen, kirjava, vaihteleva. | Tavara on laadultaan hyvin s:sta. S:sia säilykkeitä. Syödä s:sta ruokaa. Ostaa s:sia tarve-esineitä. S:set tulot, menot, maksut, kulut 'jotka eivät kuulu mihinkään esim. eri tileiksi erotettuihin ryhmiin'. Sanomalehden s:sten ilmoitusten osasto. Elättää itseään s:silla kirjallisilla töillä. S:sta on seurakunta. Juhlayleisö oli sangen s:sta väkeä. Kirjailija, jonka tyyli, tuotanto on hyvin s:sta. Poistuimme tilaisuudesta s:sin tuntein.

sekalais|asia *s.* Kirkkolain mukaan ovat ns. s:-asioita avioliittoa, valaa, köyhäinhoitoa, uskonnon opetusta ja koulukasvatusta koskevat asiat. **-kauppa** *s.* osto- ja myyntiliike, sekalaisten tavarain kauppa; *harv.* sekatavarakaupasta. **-kulut** *s. mon.* **-menot** *s. mon.* **-tavara** *s.* S:in kauppa 'sekalaiskauppa'. Kaikenlaista s:a. **-tulot** *s. mon.*

seka|laji *s.* **-lanka** *s.* Puuvillasta ja pellavasta kehrätty s.

sekalanta *s.* erilaisista etupäässä huonoliukoisista kasvien ja eläinten jätteistä erikoisessa sekalanta- l. kompostikasassa käymisen, lahoamisen ja mätänemisen avulla valmistettu lanta, komposti. **-kasa** *s.* kasa l. tunkio, jossa sekalantaa valmistetaan, komposti(kasa). **-multa** *s.*

sekaleipä *s.* **1.** kahdesta t. useammasta viljalajista leivottu leipä. **2.** hätäleipä, johon puhtaasta viljasta tehtyjen jauhojen lisäksi on sekoitettu pettu-, olki- tms. jauhoja.

sekali[(5)] **1.** *adv. kans.* sekaisin. | Jk on, menee s. Hämmentää, sotkea s. Kylvää kauraa ja ohraa s. S. on joka seurakunta PAKK. **2.** *s.* **a.** sekavilja, sekuli. **b.** *kirj.* sekaisin olevat kirjakkeet sekä rikkoutunut ja purettava ladelma.

seka|liotus *s.* (esim. hampun) liottaminen osaksi vedessä, osaksi kasteessa. **-luku** *s.* kokonaisluvun ja murtoluvun yhdelmä, esim. $3\frac{1}{2}$. **-lumppu** *s.* **-maito** *s.* usean lehmän maidosta sekoitettu maito. | Kauppameijerien s. **-melska** *s.* epäjärjestys, hämminki, kaaos, sekasorto, sekasotku. | Itämaisen kaupungin kaduille antaa leimansa tavaton melu, huuto ja s. Taistelun huumaava s. [Veneen pohjalla potkiskeli] pallasta, Ruijan ahventa, seitiä ja hyysää ihanassa s:ssa JÄRVENT. — Puhui outoa saksan ja ruotsin s:a. Teoksessa vallitsee merkillinen käsitteiden ja nimitysten s. Sinä [naisen luonto] kultasen päivänpaisteen ja sumuisten pilvien ijankaikkinen s. ilman päätä ja perää KIVI. - - vaikka hänen korvissaan surisivatkin kaikki nuo uudet asiat yhtenä s:na LEINO. **-melskai|nen** *a.* Alkaa s. temmellys, nyrkkien survonta, pamppujen huiske, itku ja ulina LEHT. Et ymmärtänyt hänen s:sta puhettansa KIVI. **-metsikkö** *s.* sekametsää kasvava metsikkö. **-metsä** *s.* kahta t. useampaa puulajia kasvava metsä;)(puhdas metsä. **-metsäinen** *a.* **-metsävyöhyke** *s. maant.* **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* mielenvikai-

nen. **-mit|ta** *s. puut.* S:oista puhutaan silloin, kun saman puutavaralajin pituuden ja paksuuden mittauksessa käytetään eri mittajärjestelmiin kuuluvia yksiköitä, esim. paksuus mitataan tuuma- ja pituus metrimittoina. **-muodostuma** *s.* kahden muodostuman sekaantuma; *kiel.* kontaminaatio. **-muodostus** *s.* vrt. ed. | Marjatta on s. nimistä Marketta ja Maria. **-muo|to** *s.* Seka-auto on henkilö- ja kuorma-auton s. Kahden konetyypin s:dot. — *Kiel.* kontaminaatio. — *Biol.* yksilö, joka on syntynyt peruasultaan erilaisten sukupuolisolujen yhtymisestä, risteytymä, sekasiinnös, -sikiö, hybridi, bastardi. | Korpimetso on metson ja teeren s. Monet koristekasvit ovat s:toja. **-murre** *s.* Uudenmaan hämäläisvoittoinen s.

sekanai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sekava, sekainen. | S. esitys, puhe, selitys. Puhua s:sesti. Kuuntelin kertomusta s:sin tuntein.

sekanelinpeli *s.* tenniksessä: nelinpeli, jossa parina on mies ja nainen.

sekantti[6*] *s. mat.* **1.** *geom.* suora, jolla on käyrän viivan t. pinnan kanssa ainakin kaksi yhteistä pistettä, leikkaaja. **2.** trigonometriassa (*lyh.* sec): kosinin käänteisarvo.

seka|nurmi *s. maat.* sekaheinää kasvava nurmi. **-olento** *s.* Sfinksi on s., jolla on leijonan ruumis ja ihmisen pää. **-patteristo** *s. sot.* S:ssa on tavallisesti yksi haupitsi- ja kaksi kanuunapatteria. **-pinta** *s. geom.* pinta, jonka osina on tasoja ja käyriä pintoja. **-pu|u** *s. metsät.* metsän pääpuulajin seassa kasvava puu(laji). | Haapa ei yleensä kasva puhtaina metsikköinä, vaan s:una. Mäntymetsissä s:una kasvavat koivut ja kuuset. — *Mon.* sekahaloista. | Polttaa puhtaan koivun sijasta s:ita. **-päi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* selvän ajatus-, harkintakykynsä menettänyt, sekaisin, suunniltaan oleva, mielenvikainen, hullu, höperö. | Löi vastustajansa [nyrkkeilyottelussa] jo kolmannessa erässä s:seksi. S:senä pelosta, kauhusta. S:senä onnesta, ilosta. Potilas hourii s:senä. Lapsellinen ja vähän s. mies. Voiko ajatella nurinkurisempaa, s:sempää tilannetta? AHO. **-päissä** *adv.* (tav. poss.-suff:llisena) sekapäisenä. **-pää** *a. harv.* sekapäinen. | Tuo raaka ja sivistymätön, mutta monipuuhainen Klaus-herra oli lopultakin s. IVALO. **-rakenne** *s. rak.* esim. puu- ja metallirakenteen yhdistelmä. **-rauhanen** *s. anat.* rauhanen, jossa on sekä lima- että valkuaiseritteisiä soluja. **-ravinto** *s.* sekä kasvi- että eläinkunnan tuotteita sisältävä ravinto. **-ro|tu** *s.* kahden t. useamman puhtaan rodun sekaantuma. | Valkoihoisten ja värillisten sekaantumisesta syntyneet s:dut. **-rotui|nen** *a.* -suus *omin.*)(puhdasrotuinen. | S. kansa, väestö. S. koira, lehmä, lammas. Väestön s:suus. — *S:sesti* bastardi. | Väestö intiaaneja ja s:sia. **-ruoka** *s.* vrt. sekaravinto. **-ruokainen** *a.* sekaruokaa syövä. | Ihminen on s. **-rytminen** *a. mus.* S. tahtilaji.

seka|seurainen *a. vanh.*, vars. *raam.* hajanainen, sekasortoinen, eripurainen. | [Hän oli] tuskallisessa jännityksessä saadakseen s:seuraisen karjan pysymään koossa ja poissa niityiltä K.LEHTIMÄKI. Sillä kussa kiivaus ja riita on, siellä on myös s:seuraisuus ja kaikki paha meno UT[v]. **-siemen** *s. maat.* sekoituksena viljellyistä kasvilajeista saatu siemen sellaisenaan. **-siinnö|s** *s. biol.* = sekamuoto. | Vaivais- ja hieskoivun s. Risteyttämisen tulosta sanotaan s:kseksi. **-siitos** *s.* = ristisiitos; *maat.* vars. sattumanvarainen ristisiitos. **-sikiö** *s.* vars. eläimistä: sekamuoto, hybridi, bastardi. | Koirasteeren ja koppelon s. on korpimetso. Jäniskoiran ja pystykorvan s. — Vars. *halv.* myös ihmisestä. | Laitanko, Panu, nuolen tuon s:n [= lappalaisen] selkään? AHO. — *Kuv.* Rakennus, joka on kahden tyylin s. **-sointu** *s. harv.* riitasointu. **-sontanavetta** *s. maat.* = lantanavetta. **-sopui|nen** *a.* ja *s. kasv.* -suus *omin.* kasveista, joilla on sekä yksi- että kaksineuvoisia kukkia, polygaaminen. | Kukat s:sia. Luokka s:set 'Polygamia'. **-sor|to** *s.* epäjärjestys, hämminki, sekaannus, sekasotku, kaaos, hajaannus, mielivalta, anarkia. | Huoneessa vallitsi hirveä s. Sota levittää ympärilleen hävitystä ja s:toa. Hinta- ja palkkarintamilla vallitsee täydellinen s. Sodan häviämisestä seurasi sisäinen s. Niistä henkilöistä, jotka pelastivat kirjasuomen s:rosta, ovat Kustaa Renvall ja Elias Lönnrot tärkeimmät M.RAPOLA. **-sortoi|nen** *a.* -suus *omin.* sekasorron tilassa oleva, sekava, sotkuinen, kaoottinen. | S. rykelmä, joukko. Pakolaiset tungeksivat teillä s:sina laumoina. Hatun lierin alla tunkeilivat s:set, paksut kiharat IRIS UURTO. — Perääntyminen muuttui s:seksi paoksi. S:set ajatukset. Kansainvaelluksen s:set ajat. Maan raha-asiat ovat s:sessa tilassa. Mielen s:suus. -- hän koetti etsiä selvyyttä s:seen olemassaoloonsa KOSKENN. **-sotku** *s.* **1.** vars. *halv.* sekoitus, sekaantuma. | Ruoantähteistä tehtyä s:a. Verkko oli pelkkänä s:na. Puhuttiin jonkinlaista suomen ja ruotsin s:a. Esitys oli päätöntä s:a. **2.** sekaannus, hämmennys. | Määräysten muuttaminen aiheutti s:a. **-tartunta** *s. lääk.* tartunta, jossa taudin aiheuttajina on useanlaisia mikro-organismeja, sekainfektio.

sekatavara *s. liik.* sekalaisia artikkeleita sisältävä tavara. | S:in kauppa. Pitää kaupan etupäässä s:a. **-kaup|pa** *s.* sekatavaraa myyvä kauppa, vars. siirtomaantavara-, talouskauppa. | Maalaiskylän s. Kangas- ja s. S:an näyteikkuna. **-kauppias** *s.* **-liike** *s.* **-myymälä** *s.* S:n hoitaja. **-osasto** *s.* Päämyymälän s.

seka|tuomioistuin *s. lak.* kansainvälinen tuomioistuin, jossa on eri kansallisuuksiin kuuluvia tuomareita. **-tuotanto** *s. tal.* osittainen sarjatuotanto. **-tyyli** *s.*)(puhdas tyyli. **-tyylinen** *a.* S. taideteos, runo. **-tyyppi** *s.* **-tyyppinen** *a.* **-|työ** *s.*)(ammattityö. | Ollut viime vuodet s:töissä. **-työläinen** *s.*)(ammattityöläinen. **-työmie|s** *s.* vrt. ed. | S:hen tuntipalkka.

sekatöörit[4] *s. mon.* puutarhurin käyttämät yhden käden oksasakset.

sekauitto *s. metsät.* yhteisuitto, jossa eri omistajien ja eri puutavaralajeihin kuuluvat puut ovat samassa sumassa.

sekauma = sekaantuma.

sekauskonto *s.* Itämaisista ja kristillisistä opeista syntynyt s.

sekautua[44] *v.* = sekaantua.

sekautuma[13] *s.* = sekaantuma.

sekav|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** epäjärjestyksessä, sekaisin, sikin sokin oleva, sekainen, sotkuinen. **a.** S. rykelmä kaikenlaista romua. S. asetelma. Järjestää s. varastonsa. Palauttaa järjestys s:iin riveihin. Sokkeloinen ja s. rakennusryhmä. Sai s:an vyyhden [kuv.: sotkuisen asian] selvitettäväkseen. Hän pujottelee kulkiessaan kaitaisia, s:ia karjanuria AHO. **b.** josta on vaikea saada selvää kuvaa t. käsitystä, epäselvä, hämärä, epämääräinen. | S. käsiala, maalaus. S:aksi nuhraantunut lyijykynäpiirros. S. ääntämys, puhe. Sain vastaukseksi vain s:aa mutinaa. Etäisiä ääniä kuului s:ana humuna, mutta vaikeata oli erottaa, mistä päin ALKIO. — S. muistikuva. S. ajatuksenjuoksu. Selostus oli luvattoman s. Koko juttu vaikuttaa hyvin s:alta. Antaa s:ia ohjeita, määräyksiä. S. suunnitelma. S:at tilit. Esittää asiansa s:asti. — Poliittisesti s. tilanne. S:at raha-asiat. Omistussuhteiden s:uudesta johtuvat riidat. Olojen s:uuden aiheuttama epävarmuudentunne. — *S:sesti.* Puhua s:ia. Mutisin jotakin s:aa — ettei se merkinnyt mitään, ettei sillä ollut väliä KATRI INGMAN. **2.** ihmisestä, hänen mielentilastaan: sekapäinen, sumea. | Juopuneena tai muuten s:assa mielentilassa. Miehen s:issa aivoissa häilyi vain hämäriä kuvia illan tapahtumista. S:aksi vallan tekee tuska Seelian LEHT. **3.** sekalainen, kirjava. | Reino seippaili maantiellä yllään s:ia vaatekappaleita: isän vanha hattu, Paavon takki ja saappaat SILL. Mutta lammasta seurasi s. kulkue raavaskarjaa, lehmiä, mahtavia härkiä, kirkassilmäisiä vasikoita - - L.ONERVA. — *Abstr.* Uutinen otettiin vastaan s:in tuntein.

seka|veri *s.* Suvussa on suomalais-ruotsalaista s:verta. **-veri|nen** *a.* -syys *omin.* sekarotuinen. | Mulatit ja muut s:set henkilöt. S. rakki. **-viesti** *s. urh.* viesti, johon kuuluu useita kilpailulajeja t. johon ottavat osaa miehet ja naiset. **-vihannekset** *s. mon.* sekalaiset vihannekset. **-vihanneskeitto** *s. ruok.* **-viiva** *s.* viiva, jossa on suoria ja käyriä osia. **-vilja** *s. maat.* kaksi t. useampia viljakasveja (tav. kaura ja ohra) sekaisin t. jk viljakasvi palkokasvin kanssa viljeltynä, sekuli. **-viljely(s)** *s. maat.* vrt. ed. | Kauran ja ohran s. **-villa** *s.* eriväristen villojen sekoitus.

sekavoitta|a[2*] *v.* tehdä sekavaksi. | Puheenvuoro oli omiaan s:maan asiain käsittelyä.

sekavuus *omin.* ks. sekava. **-tila** *s.* S:na ilmenevä mielenhäiriö.

seka|väestö *s.* Suomalais-ruotsalainen s. Eri heimojen yhteen sulautumisesta syntynyt s. **-väri** *s.* sekainen väri; *erik.* = taittoväri. **-väri|nen** *a.* -syys *omin.*)(puhdasvärinen. | S. hevonen, koira. S. villa, kangas, lanka. S:set silmät. **-ääni** *s. fon.* osittain säännöllisen, osittain epäsäännöllisen värähtelyn synnyttämä ääni, sole. **-ääni|nen** *a. mus.* -sesti *adv.* sekakuoron laulama t. laulettavaksi tarkoitettu. | Kansanvalistusseuran s:set laulut 'sekakuorolaulut'. Laulaa s:sesti. **-äänne** *s. fon.* sekaääni äänteenä, soleäänne.

sekei|nen[63] *a. harv.* pilvetön, sees. | S. taivas. Kirjavat, s:set syyskesän päivät LEINO.

sekeli[5] *s. hist.* (*rinn.* sikli) itämainen painomitta ja raha. | - - neljäsataa hopeas:ä, kaupassa käypää VT.

sekiini[5] *s.* Välimeren maissa käytetty, alk. venetsialainen kultaraha. — *Yhd.* kultas.

sekki[4*] *s.* = šekki.

sekoite[78*] *s.* seos, sekoitus. | Salpietarin ja rikkihapon s. Useiden kaasujen s. Nestemäinen s. — *Yhd.* rasvas.

sekoit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < sekoittaa. | S. lusikalla totilasiaan. S. värejä. S. lapiolla muurilaastia. Juomien s:telu.

sekoitelma[13] *s.* sekoittelun tulos, seos, sekoitus. | Se ei ole onnea, ei kärsimystä, vaan omituinen s. kumpaakin AK.

sekoitin[56*] *väl.* < seur. | Erikoinen ilman ja kaasun s. Koneellinen s. — *Yhd.* betonin-, taikinans.

sekoit|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* **I.** kahden t. useamman eri aineen, olion t. seikan yhdistämisestä, sotkemisesta tms. **1. a.** yhdistää sekoittamalla. | S. aineita toisiinsa, yhteen. S. eri tupakkalaatuja. S. vettä ja viiniä. S. yhteen mustia ja valkoisia villoja. Vanhat egyptiläiset osasivat valmistaa pronssia s:tamalla kuparia ja tinaa. **b.** panna jtak jnk sekaan, lisätä. | S. vettä viiniin. S. leipään pettua, kahviin sikuria, tupakkaan sammalta. 3 osaan hiekkaa s:etaan 1 osa sementtiä. Valkoiseen maaliin s:etaan hiukan kimröökiä. Lääkettä nautitaan teelusikallinen veteen s:ettuna kerran päivässä. Rotille syötetään puuroon s:ettua myrkkyä. Jauhe s:etaan veteen lusikalla hämmentämällä. Siemen s:etaan multaan äestämällä. - - jokin kirpeähajuinen ikivanha yrtti - - s:taa lemuansa multipenkkien kotoisen suolaiseen tunkkaan SILL. S. puheeseensa raamatunlauseita. - - ellei hän olisi lieventänyt epäedullista vaikutusta s:tamalla luonnekuvaan semmoisia kauniita ja rakastettavia ominaisuuksia kuin hyväntahtoisuutta ja uskollisuutta TARK. — Vieraanvoittoisesti. | Juoda vedellä s:ettua [par. vedensekaista tms.] viiniä. Ja jokainen ruokauhri, joka on öljyllä s:ettu tai kuiva VT[v]. **c.** valmistaa jtak eri aineista niitä keskenään sekoittamalla. | S. betonia. S. taikina. Punamullasta ja vedestä s:ettu maali. S. ryyppy, grogi. Herrat s:tavat verannalla laseja. — *sekoitettu* us. par. seka-;)(puhdas, aito. | Puhtaat ja s:etut värit. S:ettu ladelma 'sekaladelma'. **2.** sotkea t. vetää jku mukaan jhk pahaan, epäilyttävään. | Isää ei saa s. tähän juttuun. Hän ei anna s. itseään niin hämäräperäisiin asioihin. **3.** väärin, erehdyksessä luulla jkta t. jtak jksik muuksi, pitää jnak muuna, sotkea jhk. | S. veljekset toisiinsa. S. henkilöt ja nimet. Nämä asiat s:etaan usein toisiinsa. Tätä laatua ei saa s. läheisiin huonompiin laatuihin. Kansankeittiöitä ei pidä s. ns. hätäapukeittiöihin.

II. sisäisestä järjestyksestä. **1.** saattaa epäjärjestykseen, sotkea. **a.** *konkr.* S. kirjahylly, vaatekaappi. S. jkn paperit. S. tavarat. Tuuli s:ti naisen hiukset. Koira on s:tanut ketjunsa. — S. korttipakka. Kenen vuoro on s. kortit?

S. dominopelin nappulat ennen uuden pelin aloittamista. S. arpaliput hatussaan. — Myrsky s:ti [sameaksi] lahden veden. **b.** *abstr.* panna sekaisin, hämmentää. | S. jkn suunnitelmat, konseptit. Odottamaton tapaus oli vähällä s. laskelmat. S. jkn ajatuksenjuoksu. — Välikohtaus s:ti pahasti juhlan tunnelman. S. liittolaisten, ystävysten, rakastavaisten välit. Onnettomuus s:ti miehen järjen 'teki mielenvikaiseksi, sekapäiseksi'. Rakkaus on s:tanut tytön pään. — *Erik.* sekaannuttaa, saattaa hämilleen, ymmälle. | Kuulustelija koetti s. pojan odottamattomilla kysymyksillä. Välihuudahdukset hermostuttivat ja s:tivat puhujan. Ole hiljaa, muuten s:at minut vallan 'estät keskittymästä'. **2.** hämmentää (vars. juoksevaa ainetta). | S. kauhalla vellipataa. S. hierimellä taikinaa. Maitokeittoa on jatkuvasti s:ettava, ettei se pala pohjaan. Keitos saa hautua s:tamatta noin tunnin. Huonosti s:ettua, kokkareista puuroa.

sekoittaja[16] *tek.* Myrkkyjen s. Tupakan s. — Koneista, laitteista tav:mmin sekoitin. — *Puhek.* sekoitushana. — *Yhd.* myrkyn-, taikinan-, tupakans.

sekoittamat|on[57] *kielt.a.* puhdas, pelkkä, aito. | S. aine, viini. Syödä s:onta viljaa. S. lanta. Maalata s:tomilla väreillä.

sekoittamis|menetelmä *s.* **-suhde** *s.* sekoitussuhde. **-tapa** *s.* **-työ** *s.*

sekoittamo[2] *s.* laitos tms., jossa sekoittamistyö suoritetaan. — *Yhd.* rehun-, väkirehuns.

sekoittau|tua[44] *refl.v.* (< sekoittaa) sekaantua. | S. toisten asioihin. On turhaa, että me kaksi s:dumme koko juttuun LEINO.

sekoit|tua[1*] *pass.v.* < sekoittaa; vrt. sekaantua, jonka käyttö moninaisempaa. **I.** kahden t. useamman aineen, olion t. seikan suhteista. **1.** mennä sekaisin jnk kanssa, sekaantua, yhtyä jhk. | Öljy ei s:u veteen. Polttoaine s:tuu kaasuttimessa ilman kanssa. Vettä ja jauhoja hämmennetään astiassa, kunnes ne s:tuvat veteläksi velliksi. Kultaa tavataan moniin metalleihin s:tuneena. Karstakoneessa erivärinen villat s:tuvat toisiinsa. Helsingin katukielessä ovat suomi ja ruotsi s:tuneet toisiinsa. — Jllak (→ jhk) s:tunut. — *Erik.* **a.** esiintyä jssak jnk muun ohella. | Savun hajuun s:tuu lämpiävässä riihessä tuoreen elon imelä tuoksu. [Kirjailijan] realismiin s:tuu romanttisia piirteitä. **b.** rotujen, kansojen tms. risteytymisestä, yhteen sulautumisesta. | Monesta keskenään s:tuneesta hevosrodusta syntynyt maatiaisrotu. Valloittajakansa s:tui vähitellen kantaväestöön. Sukuun on s:tunut mustalaisverta. **2.** *harv.* sotkeutua. **a.** *konkr.* Koettelin kulkea ongella, mutta onget tarttuivat hakoihin ja s:tuivat toisiinsa AK. **b.** joutua osalliseksi jhk kiusalliseen, epäilyttävään, kiellettyyn, kietoutua. | - - että hän sillä s:tuisi - - tuohon juttuun ja tulisi kuin varastetun kalun salaajaksi ALKIO. **c.** puuttua jhk. | Olkaa s:tumatta tähän, te CANTH. **II.** sisäisen järjestyksen hämmentymisestä: seota. **1.** Selvitellä s:tunutta lankavyyhteä. Panna sikin sokin s:tuneet esineet järjestykseen. Lähde, kaivo s:tuu. Vesi s:tui meidän polskaroidessamme savivelliksi ALKIO. **2.** - - hän on lukenut vahingokseen sellaisia kirjoja... pää s:tunut LEHT.

sekoittuma[13] *s.* sekoittumisen tulos, sekaantuma. | Rautaoksidien s. Pitäjän murre on jonkinlaista länsi- ja itämurteiden s:a.

sekoittumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* joka ei ole sekoittunut t. ei sekoitu, jota ei voida sekoittaa; us. alkuperäinen, puhdas, aito. | S. aine. S:tomana esiintyvät metallit. S. alkuväestö. S. suomalainen suku. S. hevosrotu. Maalata toisiinsa s:tomilla peiteväreillä. Eetteri on veteen s:onta. — *Kuv.* samentumaton, puhdas. | Tuntea jstak s:onta iloa, onnea, mielihyvää. Onnen tuokioita on vähän ja aniharvoin nekään s:toman kirkkaita TARK.

sekoitu|s[64] *s.* **1. a.** sekoittaminen. | Väriaineiden s. on vaativaa työtä. Väriaine lisätään betoniin s:ksen yhteydessä. — *Yhd.* kone-, käsis.; esi-, tasoituss.; myrkyns. **b.** sekoittuminen, sekaantuminen. | Heimojen, kansojen, kielten s. Valkoihoisten ja värillisten rotujen kesken tapahtuneet s:kset ovat johtaneet ns. puoliveristen syntyyn. **2.** sekoittamisen, sekoittumisen tulos, seos, sekoittuma, sekaantuma; vrt. yhdiste. **a.** *konkr.* Fysikaalinen s. S., jossa on vettä, spriitä ja sokeria. Lehmille syötettiin apilan ja timotein s:sta. Villan ja silkin s:ksesta kehrätty lanka. Valmistaa, tehdä s. Hunajan nimellä myydään monenlaisia sokerisiirapin s:ksia 'sokerisiirappia sisältäviä seoksia'. Metsä oli männyn ja kuusen s:sta 'kasvoi sekaisin mäntyjä ja kuusia'. Additiivinen s. syntyy kahden valonlähteen värien yhtyessä. — "Hopeakahvi" on arkikäyttöön sopiva s. N. oli juovuksissa nautittuaan pari lasillista väkevää s:sta. — *Yhd.* alumiini-, herne-, hopea-, jauho-, kaura-, kromi-, kulta-, kumi-, liha-, maito-, malmi-, metalli-, neste-, nikkeli-, rasva-, silkki-, silla-, teräs-, tina-, tupakka-, vehnä-, vesi-, viini-, vilja-, villa-, virnas.; betoni-, höyste-, juote-, laasti-, lääke-, mauste-, myrkky-, ryyppys. **b.** *abstr.* Puhua suomen ja ruotsin s:sta. Kirkko on rakennustavaltaan romaanisen ja goottilaisen tyylin s. Isäntä on erikoislaatuinen s. talonpoikaa ja herraa. - - sittenkin oli tämä päivä omituista pyhän ja arjen, onnen ja jonkin muun s:sta SILL. — Us. rotuominaisuuksista. | Haamilaiset heimot, joissa on arabialaista s:sta. — Itämaisen kaupungin kaduilla vallitsee ainoalaatuinen rotujen, kielten ja värien s. 'sekamelska'. Ei ole minulla jalansijaa tässä Baabelin s:ksessa KIANTO. — *Yhd.* heimo-, murre-, rotu-, tyylis.; kieltens.

sekoitus|aine *s.* Vehnäjauhon väärentäminen on helppo todeta, jos s:aineena on ollut ruis. **-allas** *s.* **-amme** *s.* **-astia** *s.* **-hana** *s.* vesihana, johon toisesta venttiilistä tulee kylmää, toisesta kuumaa vettä. **-kammio** *s.* Polttoaineen ja ilman s. **-karstaus** *s.* Eriväristen villojen s. **-kattila** *s.* **-kauha** *s.* **-kaukalo** *s.* **-koje** *s.* **-kone** *s.* **-laatikko** *s.* **-laite** *s.* **-lasku** *s.* *mat.* = seoslasku. **-maa** *s.* *maat.* maanparannusaineena käytetty maa (savi, hiekka tms.). **-malja** *s.* **1.** vars. malja, jossa muinaiset kreikkalaiset ja roomalaiset aterian aikana sekoittivat vettä viiniin. **2.** tulivuoren purkautumisaukon suu. **-mylly** *s.* **-pakko** *s.* Kotimaisen vehnän s. 'jauhatuspakko'. **-rumpu**

s. **-suhde** s. suhde, jossa eri aineita on sekoitettu t. sekoitetaan. | Pronssia, jonka s. on 88 % kuparia ja 12 % tinaa. S. 1 osa savea ja 3 osaa hiekkaa eli 1:3. **-säiliö** s. **-sään|tö** s. *fys.* sääntö, jonka avulla saadaan tietää jk sekoituksen ominaisuus, edellyttäen että sekoituksen muodostavat aineet ovat säilyttäneet alkuperäiset ominaisuutensa. | S:nön mukaan määritetty ominaispaino, sulamispiste. **-vesi** s. Betonin valmistuksessa käytetty s. **-viljely(s)** s. *maat.* maan viljeleminen sekoittamalla siihen toisia maalajeja sen ominaisuuksien parantamiseksi. **-äes** s. äes, jolla lanta t. siemenet sekoitetaan multaan.

sekoituttaa[2*] *fakt.v.* < sekoittaa. | S. jtak jklla.

sekondi[4] s. *urh.* eräs miekkailun avauksista ja suluista.

seko|varsi s. *kasv.* sellaisten kasvien kasvullinen osa, jotka eivät ole jäsentyneet juureksi, varreksi ja lehdiksi, thallus;)(lehti-, versovarsi. | Jäkälän, sammalen s. Rihmamainen s. **-varti|nen** *a. kasv.* S. kasvi. — *S:sesti.* Pääryhmä s:set 'Thallophyta'.

sekreetio[3] s. **1.** eritys. **2.** *geol.* kallion ontelon t. halkeaman täytteeksi muodostunut mineraalimassa, joka on erottunut kiven huokoisista liuoksista.

sekreet|ti[4*] **1.** *a.* salainen. **2.** *s.* **a.** "salainen sinetti", ruhtinaan yksityissinetti. **b.** *fysiol.* erite. | Sisäiset s:it.

sekreettivaliokunta s. *hist.* Ruotsin valtiopäivien valiokunta, joka käsitteli tärkeimpiä, salaisina pidettyjä asioita, salainen valiokunta.

sekretessi[4] s. salaisena pitäminen; virkasalaisuus.

sekretiini[4] s. *fysiol.* eräs ohutsuolen limakalvosta erittyvä, haiman toimintaa sääntelevä hormoni.

sekretori|nen[63] *a.* eritystä koskeva, erittävä. | S:set hermot.

sekretääri[4] s. kirjoituspöytä, jossa (ylempänä) etuosana on alas laskettava kansiosa ja sen takana laatikoita ja lokeroita, kirjoituslipasto.

seksa[10] s. *harv.* ravintolaillalliset.

seksa|gesima[15] [-gē-] s. kahdeksas sunnuntai ennen pääsiäistä. **-gesimaalijärjestelmä** s. mittajärjestelmä, jonka kantaluku on 60. | S. esiintyy nykyään aika- ja kulmamitoissa. **-gesimaalinen**[63] *a.* vrt. ed. | S. järjestelmä. **-gesimasunnuntai** [-gē-] s. seksagesima.

seksmanni[4] s. *hist.* kuudennusmies.

seksta[10] s. *puut.* pitkän sahatavaran 6. laatuluokka, hylkytavara.

sekstantti[6*] s. ympyrän kuudesosa; etupäässä merellä paikan määrittämiseen käytetty kulmanmittauskoje. — *Yhd.* peilis.

sekstetti[6*] s. *mus.* kuuden (tav. soitin)solistin muodostama yhtye; sellaisen esitettävä sävellys, sekstetto.

sekstetto[2*] s. *mus.* kuuden (tav. soitin)solistin esitettävä sävellys, sekstetti.

seksti[4] s. *mus.* **1.** asteikon 6:s aste. **2.** intervalli, joka laajuudeltaan vastaa 1:sen ja 6:nnen asteen välistä suhdetta. | Suuri, pieni s. **--intervalli** s.

sekstiljoona[11] s. miljoona kvintiljoonaa (10^{36}).

sekstisointu s. *mus.* **1.** kolmisoinnun terssikäännös. **2.** nelisointu, jossa duuri- t. mollisointuun liittyy pohjasävelen seksti.

sekstoli[6] s. *mus.* kuuteen samanpituiseen osaan jaettu sävelyksikkö, joka esiintyy tilapäisesti säännöllisen nelijakoisuuden ohella, kuusikas.

seksuaalielämä s. sukupuolielämä.

seksuaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sukupuolielämää koskeva, siihen kuuluva, sille ominainen tms., sukupuolinen, sukupuoli-, lihallinen; vrt. erottinen. | S:set kysymykset. S. kiintymys. S. kokemus, elämys. S:sten halujen tyydyttäminen. S. pidättyväisyys, perversiteetti. Vahvasti s. luonne. Herätä s:sesti. S:sesti kokematon, kokenut, abnormi, perverssi. S:sesti kiihottunut. S:suus merkitsee sukupuolten ruumiillista, erotiikka niiden sielullista suhdetta toisiinsa. Alaston s:suus 'aistillisuus, lihallisuus'.

seksuaali|neurastenia s. *lääk.* **-patologia** s. *lääk.* **-psykologia** s. **-psykologi|nen** *a.* -sesti *adv.*

seksualiteetti[4*] s. sukupuolielämä, -asiat, sukupuolisuus.

sekti[4] s. eräistä väkevistä, makeista, vars. saksalaisista kuohuviineistä.

sektio[3] s. **1.** leikkaus. **2.** osasto, jaosto.

sektor|i[5] s. **1.** *geom.* tasokuviona: kahden samasta pisteestä lähtevän janan ja näiden erillisiä päätepisteitä yhdistävän käyrän kaaren rajoittama kuvio; avaruuskuviona: kartion vaipan ja käyrän pinnan osan rajoittama kuvio; vrt. segmentti. | Ympyrän s. Pallon s. S:eihin jaettu rengas. — *Yhd.* pallo-, ympyräs. **2.** laajentunutta käyttöä. | Tuliaseen, patterin s. 'ampumaala'. Patterin s. oli 2 000 piirua. Johtoloiston s. Norjan s. Napamerestä. Julkinen, yksityinen s. kansantaloudessa. Tiedemies, jonka s. on liian ahdas. — *Yhd.* ampuma-, korkeus-, sivu-, tuli-, valos.; kierres.

sektoripato s. pato, jonka sulkulaite on poikkipinnaltaan sektorin muotoinen.

sekulaarijuhla s. vuosisataisjuhla.

sekulaari|nen[63] *a.* vuosisatainen; verkkainen, ihmisiässä tuskin havaittava. — *Geol.* S:sia muutoksia ovat esim. maankohoaminen, rantaviivan siirtyminen ja rapautuminen. — *Täht.* hitaasti, mutta jatkuvasti samaan suuntaan tapahtuva t. muuttuva;)(jaksollinen. | Vuorokautinen, vuotuinen ja s. parallaksi. S. akseleraatio 'vuosisatainen kiihtyvyys'.

sekulaari|vaihtelu, -variaatio s. *geofys.* sekulaarinen vaihtelu. **-yhtälö** s. *fys. täht.* eräs kiertotähtien liikkeiden häiriöiden laskennassa ja teoreettisessa atomifysiikassa tärkeä yhtälölaji.

sekulari|saatio[3] s. sekularisointi. **-smi**[4] s. kristinuskon iäisyysnäkökohdat syrjäyttävä, tähän maailmaan kiintynyt henki, maailmallisuus. **-soi|da**[18] v. -nti[4*] *teonn.* muuttaa kirkollinen omaisuus, laitos tms. maalliseksi, maallistaa. | Luostari s:tiin v. 1559. Avioliiton solmimisen s:nti. **-sti**[4] s. sekularismin kannattaja. **-stinen**[63] *a.* vrt. sekularismi. | S. rationalismi, sivistys.

sekuli[5] s. kahden t. useamman aineksen sekoitus, vars. *maat.* sekavilja (tav. kauraa ja ohraa). | Ohraa ja kauraa s:na. Viljellä s:a. Julkaisu, joka sisältää kaikenlaista s:a. — *A:sesti.* S:a tavaraa.

sekunda[10] *liik.* **1.** *a. vaill.* (attr:na tav. taipum.; us. ◡) vars. mainoskielessä: toiseen hyvyysluokkaan kuuluva, toisluokkainen; vrt. priima, ter-

tia. | S. tavara. Myydä s. sukkia priimana. Luokitella jk tavaralaatu s:ksi. — *S:sesti*. Parhaasta laadusta maksetaan huomattavasti parempi hinta kuin s:sta. Koko tavaraerä oli s:a. **2.** *s.* sekundavekseli.

sekundaari- = sekundääri-.

sekundaari|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = sekundäärinen.

sekundaattori[5] *s. puhek.* sekuntikello.

sekunda|energia *s.* sähkövirrasta, jota käytetään sellaisina aikoina, jolloin yl. ei muuten ole virranmenekkiä. **-kehilö** *s. kirj.* kehilö, joka sisältää painoarkin toisen sivun; vrt. priimakehilö. **-laatu** *s.* **-luokka** *s.* **-mun|a** *s.*, tav. *mon.* S:ien kilohinta.

sekundantti[4*] *s.* välimies, avustaja kaksintaistelussa, taistelutodistaja.

sekunda|posliini *s.* **-sukka** *s.*, tav. *mon.* **-tavara** *s.* **-vekseli** *s. liik.* useana kappaleena laaditun vekselin toinen kappale, toisikki(vekseli), sekunda; vrt. priima-, tertiavekseli.

sekundeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** olla kaksintaistelussa jkn sekundanttina. | S. jkta. **2.** laajentunutta käyttöä: olla apuna, osallisena, mukana jssak, avustaa. | Opetettava metsästyskoira s:a vanhempaa 'menettelee niin kuin vanhempi, vaikka ei vainuakaan riistaa'. Toista juoksijaa ennätysyrityksessä s:ava juoksija. Hän olikin vain koko ikänsä säestänyt miestään — s:nnut, niin kuin Anna-Stiina sanoi JÄRVENT.

sekundometri[4] *s.* sekuntikello.

sekundääri- = sekundäärinen; *sähk.* toisio-. **-aste** *s.* Taudin s. **-elementti** *s. sähk.* **--ilma** *s. tekn.* ilma, joka uunissa johdetaan savukaasuihin täydellisemmän palamisen aikaansaamiseksi. **-johto** *s. sähk.* **-jännite** *s. sähk.* **-käämi** *s. sähk.* **-käämitys** *s. sähk.*

sekundääri|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* (*rinn.* sekundaarinen) aiempaan perustuva, aikaisemmista muodostumista kehittynyt, myöhempi, toisasteinen, -sijainen, toisarvoinen;)(primäärinen. | S. ominaisuus, ilmiö. Taudin s. aste. Maankuoren s:set muutokset. Erisnimiä käytetään usein s:sesti yleisniminä. S. lainan vakuus. S. [= ensisijaisesti työnhaluisiin työntekijöihin, ei suoraan työnantajaan kohdistuva] boikotti. — *Maant. geol.* S:set maalajit 'rapautumistuloksia, jotka jnk ulkoisen voiman vaikutuksesta ovat kulkeutuneet emäkallioltaan, kerrostuneet maalajit'. S. [= kerrostunut] kaoliini, tina. — *Biol.* S:set luut 'sidesolukon luutumisesta syntyneet, peitinluut'. Naisen rinnat, miehen parta, äänen erilaisuus yms. ovat ns. s:siä sukupuolitunnuksia. — *Kasv.* S. kasvusolukko. Sammalen rönsymäisesti maassa suikertelevasta primäärisestä varresta lähtevät s:set varret ovat pystyjä. — *El.* S. toukka 'vaillinaisen muodonvaihdoksen toukka, jolla on erityisiä väliaikaisia toukkaelimiä'. — *Lääk.* S:set munuaiskivet ovat munuaisiin joutuneiden bakteerien aiheuttaman tulehduksen yhteydessä syntyneitä kiviä. — *Sähk.* S. [= toisio-, sekundääri]elementti, pari, virta. — *Metsät.* S:set [= syystä t. toisesta kituviin t. jo kuolleisiin puihin asettuvat] tuhohyönteiset.

sekundääri|pari *s. sähk.* **-puoli** *s. sähk.* **-säde** *s. fys.* vrt. seur. **-säteily** *s. fys.* radioaktiivisen t. röntgensäteilyn kappaleeseen osuessaan aiheuttama tästä lähtevä säteily. **-vaihe** *s.* Tuberkuloosin s. **-virta** *s. sähk.*

sekunninkymmene|s *s.*, vars. *urh.* sekunnin kymmenesosa. | N. voitti juoksun s:ksellä.

sekun|ti[4*] *s.* **1.** aikamittana (*lyh.* s) 1/60 minuuttia. | 3 min 12 s. Muutamia s:teja. Uusi ennätysaika on lähes s:nin entistä parempi. Vauhti kiihtyi s. s:nilta. Kallisarvoiset s:nit kuluvat hukkaan. S:nit tuntuivat [odottajista] minuuteilta. — *Yhd.* alku-, loppus:nit. — *Erik.* **a.** hyvin lyhyestä ajasta: hetki, tuokio, silmänräpäys. | S. vain! Tämä on s:nissa valmis. Sinä et tiedä lupauksestani pyhästä, jonka tein pari s:tia sitten KIVI. **b.** määrähetkestä. | Räjähdystä odotetaan joka s. Palavan talon katto voi romahtaa millä s:nilla tahansa. Ehti mukaan viimeisellä s:nilla 'viime hetkessä'. **c.** *sekunnilleen* sekunnin tarkkuudella, täsmälleen. | Kello käy s:nilleen (oikein). Kello on s:nilleen 12.30. **2.** kulman mittana 1/60 minuuttia; kaaren mittana 1/60 kaariminuuttia; merkitään ″. | 30° 5′ 2″ [luetaan: kolmekymmentä astetta viisi minuuttia kaksi sekuntia]. — *Yhd.* kaari-, kulma-, leveys-, pituuss. **3.** *mus.* **a.** asteikon 2:nen aste. **b.** intervalli, joka laajuudeltaan vastaa kahden peräkkäisen asteen välistä suhdetta. | Laadultaan s:nit ovat "suuria" (= kokoaskel), "pieniä" (= puoliaskel) ja ylinousevia.

sekunti|ergi *s. fys.* tieteellisessä järjestelmässä tehon yksikkö: 1 ergi sekunnissa. **-heiluri** *s. fys.* heiluri, jonka heilahdusaika on 1 sekunti; *syn.* sekuntipendeli. **-kaupalla** *adv.* useita sekunteja. | Hävitä s. [esim. juoksussa]. **-kello** *s.* kello, jolla voidaan määrittää aikoja sekunnin murto-osien tarkkuudella, sekuntimittari, sekundometri. **-litra** *s.* tilavuusvirran yksikkönä: 1 litra sekunnissa. | Pumpun tehokkuus 60 s:a. **-metri** *s.* nopeuden yksikkönä: 1 m sekunnissa. | Myrskyn nopeus oli 25 s:ä. **-mittari** *s.* = sekuntikello. **-määrä** *s.*

sekuntinen[63] **1.** *a.* **a.** (*tekn.*) S. värähdysluku 'värähdysten luku sekunnissa'. S. kierrosluku. Putouksen s. [= sekunnissa purkautuva] vesimäärä. **b.** *yhd.* Kaksi-, kymmens. **2.** *s.* yhd:ojen jälkiosana: Kaksi-, viisi-, kymmens. 'kahden [jne.] sekunnin aika'.

sekunti|nopeus *s.* nopeus sekunnissa. | Ääni etenee noin 333 m:n s:nopeudella. **-osoitin** *s.* Kellon s. **-peli** *s. urh. ark.* 50 km:n hiihto muodostui s:ksi. **-pendeli** *s.* sekuntiheiluri. **-sointu** *s. mus.* septimisoinnun käännös: nelisointu, jossa septimi on pohjasävelenä. **-taulu** *s.* Kellon s. **-viisari** *s.* sekuntiosoitin.

sekvenssi[4] *s. mus.* **1.** säveljakso, jossa samat aiheet ja sama sointuryhmitys kertautuvat yhdenmukaisessa jäljittelyssä asteikon eri asteilla, aiheensiirto. **2.** eräs katolisten kirkkolaulujen laji.

sekvesteri[5] *s. lääk.* irtain eloton luun t. ruston siru, kudoserkauma.

sekä kopulatiivinen *konj.*: ja, ynnä. **1.** käyt. useimmiten ja-konj:n liian runsaan toistumisen välttämiseksi ja vaihtelun aikaansaamiseksi; ei käytetä liittämään yhteen päälauseita,

joilla ei ole yhteistä jäsentä. | Puolin s. toisin. Hankkia raaka- ja käyttöaineita s. työvälineitä. Keskusvirastojen jäsenten virat s. 87. §:n 4. kohdassa ja 88. §:ssä mainitut virat. - - yhteisinä piirteinä tapaa niissä [raatihuoneissa] kumminkin usein pohjakerroksessa suuren hallin ja julkisivua koristamassa tornin s. avonaisen pylväitten tai pilarien ja kaarien kannattaman eteissuojaman AK. [On määrättävä] millä tavoin seurakunta eroaa tahi erotetaan yhdyskunnasta taikka purkautuu, s. onko seurakunnan - - suoritettava maksuja yhdyskunnalle LK. - - vielä leyhyy rauhan palmulehvä, / lyyra helkkää s. sirppi suihkii LEINO. **2.** *sekä — että* niin — kuin, yhtä hyvin — kuin, niin kuin -kin. | S. suuret että pienet. S. yöllä että päivällä. S. pitkin että poikin. S. kuulin että näin itse. Tehtävä, johon vaaditaan s. laajat teoreettiset tiedot että monipuolista käytännöllistä kokemusta. Talossa oli sekä lehmiä ja hevosia että myös lampaita. S. taloudellisesti, yhteiskunnallisesti että sivistyksellisesti tärkeä asia. — *Puhek.* "Kumman haluat?" — "S. että [= molemmat]." | "Kumpaan tilaisuuteen aiot mennä?" — "S. että." On parempi olla jalo kuin nero, mutta minun muka pitäisi olla s. että. — *Runok.* - - istui aitan kynnyksellä, / s. istui että itki KANT. Tuo päreä Päivän poika / s. soitti että lauloi LEINO. — *Harv.*: *sekä — jotta* sekä — että. | Köyhä mies ketoa kynti, / s. kynti jotta kylvi KANT.

sekää *interj. kans.* ks. 2. se.

sela [-ā] *adv. raam.* psalmeissa esiintyvä, luultavasti laulajaryhmän vaihtoa ilmaiseva taidetermi. | Ääneeni minä huudan Herraa, ja hän vastaa minulle pyhältä vuoreltansa. Sela VT.

selaaja[16] *tek.* < selata. | Lehden, paperien s.

selailija[14] *tek.* < seur.

selail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | S. kirjaa, nuotteja. Lukea s:emalla. S:in postini läpi.

sela|ta[35] *v.* käännellä kirjan tms. lehtiä, lehteillä; lehtiä kääntelemällä nopeasti t. pintapuolisesti tarkastaa t. käydä läpi kirjaa, vihkoa, papereita, korttipakkaa tms. | S. kirjaa, vihkoa, sanomalehtipinkkaa. S:si setelinipun läpi. Lukea s:amalla. — *Kans.* S. [= selätä] siimaa, verkkoa.

selatiini[4] *s.* = šelatiini.

seldžuk|ki[6*] *s.; rinn.* seldšukki[6*]. | S:it 'Länsi-Turkestanista kotoisin oleva turkkilaisheimo, joka 1000-luvun puolivälissä alisti valtaansa koko Etu-Aasian Indukseen ja Jaksartes-jokeen asti.

seleeni[6] *s.* rikkiryhmään kuuluva verraten harvinainen epämetallinen alkuaine. **-kenno** *s. sähk.* **1.** sähköiseen virtapiiriin kytketty ohuella seleenikerroksella päällystetty levy, jonka vastus muuttuu valon vaikutuksesta, vastuskenno. **2.** teräslevystä, sille sulatetusta ohuesta seleenikerroksesta ja tätä peittävästä läpinäkyvän ohuesta platinakerroksesta koostuva valokenno, jossa valo synnyttää jännitteen teräslevyn ja platinakerroksen välille. **-tasasuuntaaja** *s. rad.*

selektiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* valitseva, (tarkkaan) erottamiseen pystyvä. | S. mineraalien vaahdotus. — Vars. säteilystä, heijastumisesta, säteilyyn perustuvista laitteista ja koneista yms.: sellainen, jossa aineen absorptiokerroin t. heijastamiskyky on huomattavasti suurempi tietyn aallonpituuden alueella kuin joko pitempien tai lyhyempien aallonpituuksien alueilla. | S. säteily. S:sesti säteilevä valonlähde, esim. neonputki. — *Rad.* Radiovastaanottimen s:syys 'ominaisuus erottaa kaksi lähekkäisillä aallonpituuksilla tapahtuvaa lähetystä toisistaan siten, etteivät ne häiritse toisiaan, valinta-, viritystarkkuus'.

selektio[3] *s.* valinta. **-teoria** *s. biol.* valintateoria.

selektiviteetti[4*] *s.* selektiivisyys.

selem|pänä, -pää, -mäksi, -mä(s), -mällä, -mältä, -mälle *komp.adv.* kauempana (järven t. meren) selällä. | S. jää oli heikkoa. Soutaa s:mä, s:mäs. S:mällä harmaa jääkenttä peittyy sinipunaiseen usvaan.

selestiini[4] *s. min.* strontiumsulfaatti, väritön t. taivaansininen rombinen mineraali.

seleukidi[4] *s. hist.* S:en valtakunta 'itäisin Aleksanteri Suuren valtakunnasta muodostuneista hellenistisistä valtioista'.

selfaktori[5] *s. kut.* itsestään kehräävä muulikone, konerukki.

selibaat|ti[4*] *s.* avioliitosta pidättyminen, naimattomuus, vars. katolisen kirkon papistoltaan vaatima. | Elää s:issa.

selikkäin *adv. harv.* = seläkkäin.

selin *adv.* selkä päin (katsojaa, puhujaa, ovea, seinää tms.), selittäin;)(päin. | Olla, istua, seisoa s. jkhun. S. aurinkoon, ikkunaan, oveen, katsomoon. Kääntyä s. Asettui s. tuuleen. **-kaato** *s. voim.* kaato taaksepäin. | S. haaraistunnasta, käsinseisonnasta. **-koukkunoja** *s. voim.* koukkunoja selkä telineeseen päin. **-kääntöhyppäys** *s. voim.* sivuhyppäys telineeseen selin kääntyen. **-makuu** *s. voim.* makuuasento selkä alaspäin (permannolla t. pitkin telinettä), selällään makuu. **-makuunoja** *s. voim.* makuunoja selkä alaspäin. | S. nojapuilla. **-oikonoja** *s. voim.* oikonoja selkä telineeseen päin. **-poikkinoja** *s. voim.* poikkinoja selkä alaspäin. **-seisonta** *s. voim.* seisonta selkä telineeseen päin. **-turmariipunta** *s. voim.* turmariipunta selkä telineeseen päin.

selite[78*] *s. harv.* **1.** selitys. **2.** *vanh.* teoria.

selit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < selittää. **1.** Koetti s. tapahtunutta. Isä s:teli, mihin konetta käytetään. "En minä sitä tarkoittanut", s:teli Liisa. Asia kaipaa vielä s:telyä. S:televä sanakirja. - - sanaa s:telivät siinä hiljalleen ja vuoron perään Paavo ja Pohjanmaan papit AHO. **2.** *harv. konkr.* selvitellä. | S:ellään nuoria, väkipyörät kitisevät I.K.INHA. - - s:telee kurkkuaan KATAJA.

selitelmä[13] *s.,* vars. *lak.* kirjallinen selonteko, selitys, selostus, kertomus. | Jaettavaa maatilaa koskeva kartta ja s. Patenttihakemukseen, rakennuspiirustuksiin liittyvä s. S. vesialueen rajoista. Mitä kartasta on sanottu, olkoon voimassa myös jakokirjasta ja muusta s:stä LK. — *Yhd.* tiluss.

-selitteinen[63] *a.* Helppo-, vaikeas.; moni-, yksis.

selittelijä[14] *tek.* < selitellä.

selit|tyä[1*] *pass.v.* (< selittää) saada selityksensä jstak. | Asutuksen harvuus s:tyy luon-

nonsuhteista. Ilmiö, joka s:tyy siitä, että - -. Kielen ilmiöt eivät aina s:y logiikan avulla.

selittäin *adv. harv.* **1.** seläkkäin. | Parit seisovat s. **2.** selin. | - - hänet sidottiin s. puuhun J.SAULI. Kalle kääntyi s. häneen V.KOLKKALA.

selittäjä[16] *tek.* Merkkien, vanhojen tekstien s. Historian tulkitsijat ja s:t. Unien s. — *Yhd.* raamatun-, sanans.

selittämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** *pass.* jota ei ole selitetty t. ei voida, ole voitu selittää. | S. tapaus, asia, ilmiö. S. merkki. Mona Lisan arvoituksellinen, s. hymy. Sanoin s. tunne. S. riemu valtasi sydämen. S. kipu, ruoansulatushäiriö. S:tömästä syystä. Hukkui s:tömällä tavalla. Hänellä oli s:tömän hauskaa. **2.** *akt.* joka ei selitä. | Mitään s. teoria.

selittäy|tyä[44] *v.* < seur. **1.** *refl. harv.* Arvaattehan, etten ole tänne turhan kautta tullut. Meidän on s:dyttävä LEINO. **2.** *pass.* par. selittyä. | - - merkinnät s:tyvät vaivattomimmin siten, että - - J.JAAKKOLA.

selit|tää[2*] *v.* -tävästi *adv.* **I. 1.** tehdä jk asia selv(emm)äksi t. ymmärrettävä(mmä)ksi esittämällä sitä valaisevia lisätietoja, sen syitä, perusteita tms., valaista, antaa selitys; joskus: perustella. **a.** henkilösubj:n ohella. | S:ä mitä tarkoitat. En ymmärrä, s:ä tarkemmin! S:ti asian niin, että lapsikin sen ymmärsi. S. kansantajuisesti. Ilmiö, jota ei vielä ole pystytty tieteellisesti s:tämään. Ei voinut tyydyttävästi s. poissaoloaan. Mahdoton, vaikea, helppo s. Miten s:ät menettelysi? S. toimintaansa, tekojaan. S:ti laveasti miksi oli tullut. Ei sinun tarvitse mitään s. Ilmiöitä koetetaan s. etsimällä niiden syitä. Poikkeus, jota on vaikea s. En osaa sanoin s. mitä tunnen. Tapaus lienee s:ettävissä siten, että - -. Tuomio on niiden s:ettävä, jotka ovat asian ratkaisuun ottaneet osaa. ”Antti nimittäin”, lisäsi emäntä s:tävästi. — S:etty [= selityksillä varustettu] koulupainos. **b.** asiasubj:n ohella: tehdä ymmärrettävä(mmä)ksi, auttaa ymmärtämään. | Seikka, joka s:tää, miksi - -. S:tävä sana, lisäys. Tekstiä s:tävä kuva. S:tävä komento. Hänen katseensa s:ti kaiken. Se s:tää koko jutun. S:tävä tutkimus. Kuvaavat ja s:tävät tieteet. S:tävä eli eksplanatiivinen konjunktio.

2. a. antaa jllek asialle jk merkitys t. sisällys, tulkita; ero ed:stä ei selvä. | S. oikein, väärin. S. sanaa. Vanhojen tekstien s:täminen. S. vertaus, arvoitus. Unien s:täminen. A. s:tää nimen toisin. Piirtokirjoitus, jota ei ole pystytty s:tämään. S. lakia. Merkintä, jota on s:etty eri tavoin. S. kuin piru raamattua SP. **b.** ilmaista mielipiteenään jtak, olla jstak jtak mieltä, katsoa jk jksik, pitää jnak. | S. jk jksik. Tapaus s:ettiin erehdykseksi. S. soveliaaksi, kelvolliseksi. Testamentti s:ettiin mitättömäksi. Lääkäri s:ti hänet terveeksi. Paikkansapitämättömäksi s:etty väite. — Tuomioistuin s:ti, ettei Englannin kanaalia voida pitää 25. artiklan tarkoittamana ahtaana kulkuvetenä.

3. ilmoittaa, sanoa, esittää, kertoa. | S:ti, ettei voinut nyt lähteä. S:ti syyksi, ettei halunnut jättää vanhaa isäänsä. S:ti olevansa tyytyväinen nykyiseen asiaintilaan. Raamattu s:tää, että - -. — *Harv.* elat:n kera. | - - aikoi itse tulla s:tämään äidille heidän rumista kujeistaan PAKK. Ja hän alkoi s. heinänviljelyksestä KATAJA.

4. tehdä selkoa jstak, kuvailla, kuvata, esittää; joskus: selostaa. | Sivulla 108 s:etty höyrykattila. Ryhmänjohtaja s:tää maalin ja määrää tähtäimen. S:ä kartan mukaan Vaasan läänin rajat. Koeta s. asia omin sanoin. S:ti tilanteen toisille. — Erik. *el. kasv.* S. eläin-, kasvilaji. Uuden kasvilöydön s:täminen. S:tänyt useita harvinaisia jäkälälajeja. Petopistiäisiä on s:etty n. 3.500 lajia.

II. *harv.* **1.** *konkr.* selvittää. | Mutta jo sai Ulla kahvinsa valmiiksi, pannusta nokan s:ti KATAJA. Minä neuvon sinua minultani ostamaan kultaa tulella s:ettyä [= puhdistettua] VT[V]. — Kun - - äiti joskus pauhaili ja torasi, koetti isä välit sovinnolla s. KATAJA. **2.** saada selvä(ä), selko(a) jstak. | - - eikähän nyt enää iltasella tahdo tuletta kirjaakaan s. J.REIJONEN. Kun s:ä ei silmäni / eik' enää kuule korvani VK[V].

selity|s[64] *s.* **1.** selittäminen. | Jatkoi saman asian s:stä tuntikausia. Kansa kokoontui kuulemaan Raamatun lukua ja s:stä. **2.** selittävä t. valaiseva lausuma, lausunto, ilmoitus, tiedonanto, huomautus, kirjoitus, merkintä tms.; joskus: perustelu, tulkinta, ”avain”; kommentaari, deklaraatio, glossa, nootti. | Asia, joka ei s:stä kaipaa. S. jhk asiaan, jstak asiasta. Uskottava, luotettava, hyväksyttävä s. Oikea, väärä, virheellinen s. Täydellinen, tarkka, tyhjentävä, ylimalkainen s. Suullinen, kirjallinen s. Antaa, saada s. jhk. Pyytää, vaatia s:stä. Etsiä s:stä jhk ilmiöön. Jos oikeuden tuomio tai päätös on epäselvä, saa asianosainen pyytää tuomion s:stä. Tapaukseen ei koskaan saatu s:stä. Ilmiö, josta tiede ei ole pystynyt antamaan yleisesti hyväksyttyä s:stä. Sanoi s:kseksi muutaman sanan. S:kseksi mainittakoon, että - -. S., miten tehtävä suoritetaan. Teoria, että koko olemassaolon s. voitaisiin perustaa luonnontieteelle. Kopernikuksen laatima maailmankaikkeuden s. Uuden kasvilajin s. — Kuva ja sen alla s. Rakennuspiirustuksiin, asemakaavaehdotukseen liittyvä s. Tiluskartta s:ksineen. S:ksillä varustettu teos, koulupainos. Kymmenien käskyjen s:kset. Lutherin s. ensimmäiseen uskonkappaleeseen. — Merkkien s:kset. Šifferi ja siihen kuuluva s. Sanan merkityksen s. — Joka haluaa saada s:ksen [= vahvistavan selvityksen] siitä, onko hän Suomen kansalainen, anokoon sitä tasavallan presidentiltä, joka antakoon sellaisen s:ksen LK. — *saada selityksensä (jstak)* selittyä (jstak). | Tapaus sai luonnollisen s:ksen. Ilmiö saa s:ksensä siitä, että - -. Tapa, joka saa s:ksensä sosiaalisista oloista. — *Yhd.* kartta-, laji-, patentti-, rakennus-, sana-, suku-, tilus-, työ-, veros.; asias.; kartan-, lain-, lajin-, maailman-, merkityksen-, nimen-, raamatun-, sanan-, tekstin-, väyläns.; meri-, tullis.; lisäs.; virhe-, väärins.; itses. **3.** *tilap.* = raamatunselitys 2. | Toivo piti s:ksen ja veisattiin myöhään iltaan TALVIO. - - s. läheni loppuaan JÄRVENT. — *Yhd.* raamatuns.

selitys|kirja *s.* **1.** selitysteos. **2.** deklaraatio (3). | Kauppasopimukseen liittyvä s. **-ko|e** *s.* selitysyritys, kokeeksi esitetty selitys. | Kielitieteelliset s:keet. S., jolla on vain olettamuksen arvo. **-mahdollisuu|s** *s.* Ilmiö, jolle tarjoutuu useita s:ksia. **-opillinen** *a.*; *syn.* eksegeettinen. | S. tutkimus. **-oppi** *s.* Raamatun, Vanhan testamentin s. 'eksegetiikka'. **-peruste** *s.* Etsiä olevaiselle yhtenäistä s:tta. Analogia kielen ilmiöiden s:ena. **-sana** *s.* Komennon s:t ilmaisevat mitä on tehtävä, käskysana suoritushetken. **-sarake** *s.* Kirjanpitokirjan s. **-tapa** *s.* Oikea, väärä s. Mekanistinen maailmankaikkeuden s.

selitysten *adv. harv.* seläkkäin.

selitys|teos *s.* selityksiä (jhk toiseen teokseen) sisältävä teos, jnk selittämiseksi laadittu teos. | Uuden testamentin s. Rikoslain s. **-yrity|s** *s.* Ilmestyskirjan s:kset. Kaikkia s:ksiä uhmaava ilmiö.

sel|itä[37*] *v.* = seljetä. *(1.a.)* Ilma, taivas s:kiää. — Sauna oli parhaillaan s:kiämässä. *(b.)* Kun mehu on kirkkaaksi s:innyt, se pannaan pulloihin. *(c.)* Kas, silmä loistaa, otsa s:kiää *CAJ. *(d.)* Ryhti reipastui, ääni alkoi s. ALKIO. *(2.a.)* - - mies, jonka he kaikessa hiljaisuudessa veivät saunaan s:kiämään [humalasta] TALVIO. - - s:kiää äkkiä unestaan TALVIO. *(b.)* Arvoitus s:kisi itsestään. Ei s:kii pulma tää KIVI. — *selkis* (alat.) selvä on, ymmärrän. | S:kis, herra luutnantti! *(c.)* Onnellisesti hän kumminkin matkaltaan s:kisi SILL.

selja[10] *s.* Sambucus, kuusamakasveihin kuuluvia pensaita t. puita, joilla on pääteppariset lehdet ja pienet, tiheissä viuhkoissa olevat kukat, saksanheisi. — *Yhd.* musta-, terttus.

seljanka[15*] *s. ruok.* alkuperältään venäläinen vahvasti maustettu lihasta t. kalasta valmistettu liemiruoka.

seljankukka *s.*, vars. *farm.* vrt. seljatee.

selja|pensas *s.* **-puu** *s.* Kukkiva s. **-tee** *s.* kuivatuista seljankukista valmistettu hikoamista edistävä tee.

sel|jetä[34*] ([36*]) *v.*; *rinn.* selitä. **1.** tulla selkeä(mmä)ksi, selkeytyä, selvetä, seestyä, kirkastua. **a.** säästä. | Sää, ilma s:kenee. Puolilta päivin taivas s:keni. Odotettavissa heikkoa sadetta, huomenna s:kenevää. **b.** nesteestä. | Hämmennetty lähde s:keni vähitellen. S:kenemässä seisovaa viiniä. - - nosti [kahvipannun] lieden nurkalle s:kenemään KATAJA. **c.** katseesta, ilmeestä. | Katse s:kenee. - - otsa s:keni, hänen silmänsä kirkastuivat LEINO. Ah, siellä [taivaassa] silmä s:keää, / ja vajavaisuus tänne jää VK. **d.** *harv.* äänestä. | Äänikin s:keni melko hyväksi KATAJA. **2.** harvinaisempaa käyttöä. **a.** selvitä humalasta, tainnoksista, unesta tms. | S. humalasta. Humalainen renki alkoi s. TALVIO. - - s:keni vihastaan KATAJA. - - hän tunsi vähitellen päänsä s:kenevän PEKKANEN. [Taivaassa] s:keääpi synkkä mieli VK. **b.** asioista: tulla selväksi, selvitä, valjeta. | Äkkiä asia s:keni hänelle kokonaan. Tilanne s:keni vähitellen. Vihdoinkin totuus s:keni meille. - - tilitykseen, joka s:jetäkseen on kaivannut mustaa valkealle M.RAPOLA. **c.** suoriutua, selviytyä (jstak pulmasta tms.). | -- sanoi, ettei hän luule Esan jutusta niin hevin s:kenevän ALKIO. - - kyllä hän niistä [asioistaan] nyt s:kenee KOJO.

seljä- *par.* selä-.

selkeen- = selkey-.

selkenemätön[57] *kielt.a.* < seljetä. | Vielä s. taivas.

selkeyttä|ä[2*] *kaus.v.* < selkeytyä. | Nesteen s:minen antamalla sen seistä.

selkeytymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* S. tyyli.

selkeyty|ä[44] *v.* (*rinn.* selkeentyä[1*], selkiintyä, selkiytyä) seljetä, kirkastua. **1.** Taivas s:y. Nesteen annetaan seistä ja s. Hänen kasvonsa olivat s:neet käskeviksi HAARLA. **2. a.** *harv.* - - s:en pienestä humalastaan TALVIO. **b.** Ajatukset s:ivät vähitellen. Kirjailijan tyylissä on tapahtunut ilmeistä s:mistä. Tekijänsä kiintein ja s:nein romaani. Runeberg oli kulttuurirunoilija, joka sovitti kaikki näkemyksensä s:neen aatteen yhteyteen TARK. - - valtavia mielikuvia, jotka s:vät, muodostuvat èläviksi, kirkasvärisiksi tauluiksi M.HAAVIO.

selke|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* selvä, kirkas. **I. 1. a.** ilmasta, säästä, taivaasta (vars. näkyvyyttä ajatellen): pilvetön, sees, kirkas, kuulas, kuulakka;)(pilvinen, sumuinen, hämärä, samea. | S. sää, ilma. S. taivas. S. päivä, ilta, yö. Ilma oli niin s., että saattoi nähdä kymmenien kilometrien päähän. S. näköpiiri. Odotettavissa s:ätä. — Tähdet paloivat s:inä [= kirkkaina, selvästi näkyvinä] AHO. — Sauna oli jo s. 'savuton, kitkuton'. **b.** selvä, valoisa. | Näkee kummituksia s:ällä päivällä. **2.** nesteestä: kirkas, läpinäkyvä, läpikuultava, aivan puhdas;)(samea. | S. lähde. S:än veden kala. S:ää kahvia. Liuos saa seistä, kunnes se on aivan s:ää. **3. a.** helposti erotettava, nähtävä t. toisista erottuva, selvä;)(epäselvä, himmeä, hämärä. | S. painoasu, kappalejako. Tuossa paksutyvisessä petäjässä olivat kirjaimet säilyneet s:ämpinä KATAJA. Pellava, jonka kuidut ovat s:itä ja suoria. **b.** katseesta, näkökyvystä: selvä, tarkka. | Nähdä s:ästi. **4.** äänestä: helposti kuultava t. tajuttava, selvä; heleä, kirkas. | Puhua s:ällä äänellä. Lauloi voimakkaasti ja s:ästi.

II. 1. järjestä, ajatustoiminnasta, muistista: selvä, kirkas, terävä;)(hämärä, sekava. | S. järki, äly, ajatuksenjuoksu. Tajuta, muistaa, tuntea jtak s:ästi. Unen jälkeen on ajatus s:in ja joustavin. S. todellisuudentaju. Saada s. käsitys jstak. Kuluu sitten aikoja, etten muista mitään täsmällisesti ja s:ästi KOSKENN. **2. a.** *harv.* helposti havaittava t. todettava, selvä, ilmeinen. | Ilmiö, joka on mitä s:in todiste siitä, että - -. Kuta enemmin hän mietti asiaa, sitä s:ämmäksi kävi, että - - PÄIVÄR. Eikö täällä hajuakin tulikiveltä — ihkasen s:ästi TALVIO. Kreivin s. tahto oli kuitenkin, että - - S.ERONEN. **b.** helposti tajuttava t. käsitettävä, selvä, kirkas. | S. ja suora vastaus. Esityksen s:ys. Esittää ajatuksensa lyhyesti ja s:ästi. Taidatkos sen s:ämmin sanoa! Hänen esittämänsä ajatukset ovat kansantajuisen s:itä. Teos, joka antaa s:än yleiskuvan talvisodastamme. Tapahtumat puhuivat s:ää kieltään. Opettaa puhdasta ja s:ää jumalansanaa. Jota koulu kovempi, sitä oppi s:ämpi SL. **c.** vars. taiteellisesta tuotteesta: sisällykseltään ja muodoltaan kiteytetty, selvä, sees-

teinen. | S. tyyli, sanonta, kieliasu. Kirjoittajalla on s. ja sujuva kynä. Eloisa ja s. kuvaus. Gallialaisen s. ja pelkistetty proosa. Tekijänsä s:in ja sopusuhtaisin romaani. Taulun varma ja s. kompositio. **3.** *harv.* selvä;)(sekapäinen, sekava, humalainen. | Sitten tuli [kuumeiselle] s. hetki LEINONEN. Kyllä meidän nyt on lähdettävä, kun minäkin olen näin s. vielä E.JAAKKOLA.

selkeä|ajatuksinen *a.* **-katseinen** *a.*, tav. *kuv.* S. poliitikko.

selkeämätön[57] *kielt.a.* < seljetä. | S:tä kahvia.

selkeä|näkö, -|näköisyys *s.* = selvänäkö(isyys). | S:näköisyyden kyky. **-piirteinen** *a.* selväpiirteinen.

selkiint- = selkiyt-.

selkiselläll|ään, -een *adv.* = selkoselällään. | Ovi, ikkuna on s. Silmät kauhusta s.

selkiytymätön[57] *kielt.a.* = selkeytymätön.

selkiytyä[1*] *v.* (*rinn.* selkiintyä[1*]) = selkeytyä. | Taivas alkaa s.

selkkau|s[64] *s.* vars. kansainvälinen, poliittinen riita, riitaisuus, ristiriita, rettelö, yhteentörmäys, konflikti. | Kahden valtion välinen s. Aseellinen, diplomaattinen s. Pysytellä erillään suurvaltojen s:ksista. Joutui s:ksiin esivallan kanssa. — *Yhd.* rajas.; lakko-, tulli-, työs.

sel|ko[1*] **1.** *s. vaill.* eräiden v:ien ohella yks. nom:ssa, akk:ssa ja partit:ssa (yhd:oissa myös gen:ssä), harv. illat:ssa ilmaisemassa selvillä olemista, selville saamista, selvittämistä tms. — *jklla on selko jstak* jku tuntee jnk (asian), on selvillä jstak (asiasta). | Minulla on jutusta tarkka s. Yö kului pitkälle eikä asiasta tullut s:koa [= selvyyttä] SILL. — *ottaa, hankkia selko, selkoa jstak* ottaa selvä(ä) jstak (asiasta), hankkia selvyys (selvyyttä) jstak, jhk asiaan, tutkia jtak. | Otti asiasta s:koa, perinpohjaisen s:on. Otti tarkan s:on, missä poika oli ollut. Riensi hankkimaan s:koa, mitä oli tapahtunut. Ottaa s:koa suvustaan. Kaikesta tahtoi hän s:koa ottaa, kaikesta perille päästä AHO. — *saada selko, selkoa jstak* saada selvyys (selvyyttä) jstak, päästä selvyyteen jstak; saada selvä(ä) jstak, tajuta, ymmärtää. | Asiasta saatiin täysi s. vasta vuosien kuluttua. Laitteesta saa parhaiten s:on tutustumalla siihen käytännössä. Käsiala, josta on vaikea saada s:koa. Hänen puheestaan ei tahdo saada s:koa, onko hän hullu vai viisas. — *tehdä selkoa jstak* selostaa, selvitellä jtak (asiaa), kertoa jstak (asiasta); joskus: tehdä tiliä jstak. | Tehdä s:koa havainnoistaan, toimistaan, matkoistaan. Asiasta tehdään s:koa sivulla 412. Tohtori A. teki s:koa parista uudesta kasvilajista. Vuosikertomuksessa on tehtävä s:koa mm. seuraavista seikoista - -. Teki s:koa, missä oli ollut. — *antaa selko, selkoa jstak* tehdä jk (asia) tunnetuksi jklle, saattaa jk (asia) jkn tietoon, antaa tietoja jstak, selostaa, tehdä selkoa, antaa selonteko. | Hallituksen tulee antaa yhtiökokoukselle tarkka s. liikkeen tilasta. Jatkokokeet antanevat koneesta paremman s:on. — Pyytää, vaatia s:ko(a) jstak. — *päästä selkoon jstak* (harv.) päästä selville jstak. | Olen päässyt siitä s:koon A.TOLA. **2.** *vahv. adv.* yhteydessä *selko selällään* ks. ◡.

selkoin[56] *s. murt.* selkosin.

-selkoinen[63] *poss.a.* Helppo-, vaikeas.

1. **selko|nen**[63] *s.*, vars. *mon.* Pohjois-Suomen asumaton saloseutu, sydänmaa, kaira, kiveliö. | Pohjois-Suomen, Kainuun s:set. Suurten s:sten takana. - - sinne, missä kontio s:sessa viheltelee KIANTO. - - äärettömät metsät ja s:set ulottuvat silmän siintämättömiin PAULAH.

2. **selkonen**[63] ks. selkosen.

selkosell|aan, -een *adv. harv.* = seur. | Ovet s. LEINONEN.

selkoseläll|ään, -een *adv.* **1.** aivan selällään, aivan auki, selkosen, sepposen selällään, selki-, seposelällään, selkosellaan. | Ovi, ikkuna on s. Avasi luukun s:een. Räväytti silmänsä s:een. Kuunteli suu s. **2.** *harv.* aivan selällään (vrt. selällään 1). | S. he loikovat LEHT.

selkosen *vahv.adv.* yhteydessä *selkosen selällään,* selälleen 'selko-, seposelällään, sepposen selällään'. **1.** Ovi, ikkuna s. selällään. Avasi suunsa s. selälleen. **2.** *harv.* [Näki] tytön s. selällään M.MERENMAA.

selkosi|n[50] *s.* vaakasuora orsi, riuku, selkäpuu, selkoin. | Ansa viritettiin vaakasuoraan s:meen. Muistanethan - - kaivon korkeine s:mineen *TARK.

selkä[11*] *s.;* selin, selällään ks. erikseen. **I.** ihmisestä: vartalon takaosa;)(vatsa, rinta.

1. Leveä s. Pitkä s. Suora, kumara, köyry s. Vanhuksen kumaraan painunut s. Seistä, istua s. suorana, kenossa. Oikaista s:änsä. Notkistaa s:nsä (myös kuv.: nöyrtyä, osoittaa alamaisuuttaan, kunnioitustaan tms.). Kääntää s:nsä jklle (kuv. ks. 2.b). Lyödä, taputtaa jkta s:än. Löi siihen missä s. loppuu 'takapuoleen'. Pieksivät miehen selän kirjavaksi. S. hiestä märkänä. Taakka selässä. Kantoi lasta selässään. Ottaa kantamus s:änsä. Kivääri viedään hihnasta s:än pujottamalla hihna pään yli vasemmalle olalle. Heitti kontin selästään. Kädet selän takana. Pelata [esim. jalkapalloa] aurinko selän takana. Kuulin ääniä s:ni takaa. Parit seisoivat selät vastakkain. S:ä särkee. — *Ark.* Ottaa takki, puku s:änsä 'ylleen'. Otan tuosta edes hameen s:äni ALKIO. — *Yhd.* ketka-, kyssä-, kyttyrä-, köyry-, notkos.; kenos.; ristis.

2. lukuisissa vars. kuv. sanonnoissa. **a.** Katkaista s:nsä [= näännyttää itsensä] työllä. - - vaan minä en orjankaan s:ä katkaise AHO. — Jklla on s:ä [= kestävyyttä] jhk. Onko s:ä sellaiseen yritykseen? AHO. - - kell' on pää ja maltti, vaill' on — s:ä, / kenen s. kestää, sen ei pää KAILAS. **b.** Asua, elää Jumalan selän takana 'kaukana asutuskeskuksista, syrjäseudulla, hankalan matkan takana'. — Tehdä jtak jkn selän takana 'salaa jklta, jkn tietämättä, jkn poissa ollessa'. Panetella jkta selän takana. Selän takana ukolle naurettiin. Hallitsijan selän takana tapahtuva vehkeily. — Vetäytyä jkn selän taakse 'antaa jkn toisen vastata toiminnastaan, teoistaan tms., siirtää vastuu jklle toiselle'. Hallitus yritti vetäytyä asiassa eduskunnan selän taa. — Jättää jk paikka t. aika, vaihe s:nsä taa 'taakseen, jäljellepäin'. Matka jatkui, Keravakin jäi selän taa. Sen ajan olen jo kauan sitten jättänyt s:ni taa. Talvi on jo pian selän takana. Vaikeudet ovat selän takana 'jäljelläpäin, ohi'.

— Kääntää s:nsä jklle, jllek 'hylätä jku, jk, luopua jksta, jstak'. Entiset ystävät käänsivät hänelle s:nsä. Käänsi s:nsä pääkaupungille. Englanti kääntänyt s:nsä liittoajatukselle. Käänsi s:nsä entiselle elämälleen. Onni oli kääntänyt hänelle s:nsä. — Panna, vierittää, sälyttää syy jstak jkn s:än 'siirtää jklle, jkn niskoille'. [Ihminen] tarvitsee syntipukin saadakseen sälyttää hänen s:änsä kaikki omat vikansa ja syntinsä AHO. - - kyllä tohtisin sen synnin s:äni ottaa ALKIO. **c.** Saada s:änsä (jklta) 'saada selkäsauna, kuritusta (jklta), saada köniin; joskus: hävitä jklle'. Antaa jkta, jklle s:än 'antaa jklle selkäsauna, kuritusta'. S:änne sietäisitte joka sorkka. Sai tappelussa pahanpäiväisesti s:änsä. IFK otti reilusti s:änsä 'hävisi ottelun reilusti'. **d.** eräissä tapauksissa ilmaisemassa, että jk tapahtuu jkn t. jnk takana t. takaa; joskus: selkäpuoli, selusta, tausta. | Hyökätä vihollisen s:än 'kimppuun takaapäin'. Ratsuväki kaartoi vihollisarmeijan s:än. Vihollisen selän takana [= selustassa] suoritettu tiedustelu. Linnake jätti s:nsä turvaamatta. — Virta painoi ankarasti s:än 'takaapäin'.

3. vaatekappaleista: selkää verhoava osa, selkäosa, -kappale, selkämys; joskus: takaosa. | Takin, puvun s. Kauniisti leikattu, laskostettu s. Iltapuku, jossa on syvään uurrettu s. Selästä väljä takki. Selästä haljennut paita. — *Yhd.* puvun-, takins.

II. eläimistä. **1.** vartalon yläpuoli (niskasta hännän t. pyrstön tyveen). | Vanhan hevosen notkolle painunut s. Kamelilla on selässään kyttyrä. Kissa köyristää s:änsä. Silittää kissan s:ä. Lyödä hevosta s:än. Panna loimi hevosen s:än. Linnun, käärmeen, kalan s. Tunturihaukka on selästä tumman harmaa. Hauen s. vilahti veden pinnassa. — *Kuv.* Ei tässä jäniksen selässä olla [= ei tässä kiirettä ole] SP. — *Erik.* **a.** ratsastuksesta puhuen. | Istua hevosen selässä. Nousta (ratsun) s:än. Laskeutua (hevosen) selästä. Ajaa selästä (kans.) 'ajaa selkähevosella, ratsain, ratsastaa'. **b.** ed:een liittyen polku- t. moottoripyörällä tms. ajamisesta; vrt. III.2. | Hypätä, nousta pyörän s:än. Huristi moottoripyörän selässä satoja kilometrejä. Isäntä oli jo haravansa selässä [= haravakoneen satulassa] ja ajoi niin että takki tutisi SILL. — Noidat ratsastavat luudan selässä hornaan. Suksien s:än [= suksille] heittäyt AHO. **c.** *yhd.* Etu-, keski-, takas.; kyyttös.; aasins. **2.** teurastetusta ruhosta, vuodasta: selkäosa, -kappale. | Paistettua sian s:ä. Vuodan s.

III. eril. esineistä ja muodostumista. **1.** taka- t. kääntöpuolesta, -pinnasta. **a.** Kaappi on s. seinää vasten. - - lusikan s:ä vuollen KIANTO. - - kontti saa s:änsä tuohiset viilekkeet AHTI RYTKÖNEN. Pelikortin s. Vekselin s:än tehty merkintä. **b.** Tuolin s. 'selkänoja t. sen takapinta; selusta, selkämys'. **c.** Sahan hampaan, jyrsimen hampaan s. 'takapinta, -reuna';)(rinta. **2.** päällys-, yläpuolesta t. -pinnasta. **a.** Käden s.;)(kämmen. Pyyhkäisi kämmenen selällä silmiään. Jalan s. [= jalkapöytä, rinta] ja pohja. Nenän s. 'harja'. Linnunnokan s. 'yläpinta'. Kielen s. 'yläpinta'. — *Yhd.* jalan-, kielen-, käden-, nenän-, nokans.; kämmens. **b.** Vaa'an s. 'vaakavipuvarsi'. Alasimen s. 'yläpinta'. Auran s. eli ojas. Jousenkaaren s. 'ulkopinta'. Kiskon s. 'yläpinta'. Reen jalaksen s. Sahanterän s. 'yläreuna'. Pyyhkäisi kädellä pitkin pyssynpiipun s:ä. Kirvesvarren s. 'hamarapuoli'. Aidan s. 'harja'. Aidan selällä istuva varis. Hirren, tukin s. Padon s. 'yläpinta, harja'. Aallon s. 'harja'. - - aurinko kun paahtoi kivien kupeita ja s:ä JOTUNI. - - lyödä hirttä hirren s:än [= panna hirsiä päällekkäin, rakentaa hirsistä] KATAJA. — *jnk selässä* jnk päällä (vrt. II.1.a,b). | Istuutui kahdareisin tukin s:än. Ratsastaa aallon selässä. — *Yhd.* aidan-, jousen-, vaa'ans.; keitins. **3.** kirjassa t. vihossa se osa, johon lehdet (arkit) kiinnittyvät; vars. *kirj.* myös siitä arkin reunasta, josta se nidotaan. | Kirjan, vihon s. Kannet pahvia, s. nahkaa. Kirjan s:än on tavallisesti painettu tekijän ja teoksen nimi. — Kirja hajotetaan arkeiksi ja niiden selistä kaavitaan liima. — *Yhd.* kirjan-, vihons.; kangas-, nahka-, pahvis. **4.** pyörässä: kehän ulkopinta. | Tahkon s. Junan pyörän s. 'laipan ulkopuolelle jäävä kehän pinta'. Vauhtipyörän selästä pudonnut hihna. **5. a.** harjun, mäen tms. laki, harja. | Harjun, mäen s. Tunturit nostivat mahtavia selkiään. Vaarojen selillä näkyi taloja. Luodon s. — *Yhd.* harjun-, mäens. **b.** Saran s. 'tav. muuta sarkaa korkeampi keskus'. — *Yhd.* sarans. **c.** pitkä ja us. loiva maankohouma, selänne. | Satakunnan s. - - tie, joka vetää Kainuun selän yli Puolangan vaaroille KIANTO. — *Yhd.* maans. **d.** Iljanteinen ja liukas tien s. 'pinta'.

IV. 1. suuri t. suurehko yhtenäinen ja aukea vesialue t. sellaisen osa, ulappa. | Järven, meren s. Aukea, aava s. Tehi, Päijänteen suurin s. Kirkkoväkeä suurten selkien takaa. Vene oli jo kaukana selällä. Tähysteli rannalta selälle. - - sinertävää sisäjärven vettä, pitkäkästä vesistöä, kaitaisia selkiä SILL. Luisteli keskelle s:ä. Ketterästi juoksi hepo pitkin ulapan s:ä IVALO. — *Yhd.* järven-, merens. **2.** ed:een liittyen. | Laaja suon s. - - muuraimen kukkia suon selällä EINARI VUORELA. - - kirmasivat pitkin nummen s:ä KIVI.

V. eräissä sanonnoissa. **1.** Talven s. (myös ◡) on taittunut, katkennut 'talven ankarin aika on ohi, talvi on yli puolivälin'. Heikinpäivänä talven s. katkeaa SL. Kevät seurasi talven s:ä MANN. - - talven selälle, sydänkuille, käännyttäessä PAULAH. **2.** Lähteä matkalle yön s:än 'yötä vasten, yöksi'. Ajoi pojan yön s:än. [Ajettiin] yön selässä [= yöllä, yötä myöten] - - Frankfurt am Mainiin päin AHO. — Hääti perheen pakkasen s:än 'pakkaseen'. Joutui lähtemään myrskyn s:än. - - enkä minä tahdo ajaa sinua keskellä vuotta maailman s:än [= maailmalle] TALVIO. **3.** *selkään* (harv.) heti jnk perään t. lisäksi. | Jos kaloja näyttää olevan runsaasti, lasketaan samalle apajapaikalle yhtä menoa kaksi tai kolmekin nuottaa — toinen toisensa s:än U.T.SIRELIUS. [Ei] koskaan ole näin ahtaalle ottanut, tullut noin puute puutteen s:än, ettei kerennyt henkeä vetäistä niitten välissä PAKK. [Velkaa] tulee entisen s:än ALKIO.

selkä|asento *s.* asento, jossa jku, jk on selällään. |

S:asennossa makaava potilas. **-evä** *s.* kalan selässä oleva pariton evä. | Lahnan, särjen s. Ahvenen etumainen ja takimmainen s. **-harja** *s.* Hyeenan s. Sirriäisen nokassa on lähelle kärkeä ulottuva s. **-hevo|nen** *s.*, vars. *kans.* ratsuna tilapäisesti (us. ilman satulaa) käytetty hevonen, ratsu(hevonen). | Ajaa s:sella 'ajaa selässä, ratsastaa'. Tiettömien salojen halki kuljettiin s:sella, puusatulassa istuen. Kunpa olisi joku, joka menisi viemään sanan, vaikka s:sella K.LEHTIMÄKI. **-hyppy** *s. voim.* eräs selän ja niskan varassa suoritettu hyppy. **-häviö** *s. urh.*)(selkävoitto. **-höyhen** *s.* Kukon s:et.

selkäin[56] *s. kal.* = selkäsiima.

-selkäi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* Kapea-, kiero-, korkea-, kumara-, kupera-, köyry-, leveä-, lyhyt-, pitkä-, pyöreä-, suoras.; heikko-, jäykkä-, notkea-, vahvas.; keno-, koukku-, kyttyrä-, notkos.; harmaa-, musta-, valkos.; kontti-, loimi-, reppu-, satulas.; kangas-, nahkas.

selkä|juova *s.* Toukka, jolla on musta s. **-jän|ne** *s. el. biol.* alemmilla selkärankaisilla ruumiissa oleva sauvamainen, niveletön, joustava tukijänne. | Vaippaeläinten, suikulaisen s. Varsinaisten selkärankaisten selkäranka on kehittynyt s:teestä. **-jänteelli|nen** *a. el. biol.* — *S:sesti.* S:set 'Chordata l. Chordonia, eläimet, joilla on selkäjänne, sen selkäpuolella oleva keskushermosto sekä vatsapuolella sijaitseva peräaukko'. S:siin kuuluvat vaippaeläimet ja selkärankaiset. **-jää** *s.* Salmet olivat jo sulia, s. vielä vahvaa. **-kaista** *s.* Takin s. **-kappale** *s.* Puvun, paidan s. Lampaanruhon s. Kirjan s. **-karva** *s.*, tav. *mon.* Koiran, sian s:t. **-keno|ssa**, -on *adv.* selkä kenossa, selkä taaksepäin kallellaan. | Istua s. Heittäytyi s:on nojatuoliin. — *Kuv.* Yhden taskun revenneessä nurkassa könötti puteli s. AHO. **-kilpi** *s.* Kilpikonnan, ravun, kovakuoriaisen s. **-kippi** *s. voim.* kippi, jossa taittoriipunnasta noustaan etuheilahduksella selinoikonojaan. **-kipu** *s.* **-koriste** *s.* Kirjan s. **-kuori** *s.* Ravun s. **-kuve** *s. ruok. harv.* paahtopaisti. **-kyttyrä** *s.* Kamelin s. Tuberkuloosin aiheuttama s. **-lanka** *s. kal.* = selkäsiima. **-laukku** *s.* selässä kannettava laukku, selkäreppu. **-lauta** *s.* **1.** selkänoja. | Tuolin, sohvan, reen s. **2.** takalauta. | Kirjahyllyn s. **-liha** *s.; ruok.* filee. | Härän, hauen s. Silavoitua s:a. **-liha|s** *s.* S:ksia norjistava hieronta. — *Anat.* Leveä s. 'selässä oleva suorakulmaista kolmiota muistuttava leveä ja litteä lihas'. — *Yhd.* ristiluus. **-linja** *s.* **1.** *maanm.* peruslinja. **2.** selkäviiva. | Hevonen, jolla on kaunis s. **-lokki** *s.* Larus fuscus, kalalokkia suurempi mustaselkäinen lokki. **-luo|to** *s.* järven t. meren selällä oleva luoto. | S:doilla pesivät linnut. **-lu|u** *s.* S:ita kolottaa. **-ma|a** *s.* **1.** selkä (III.5.c), selänne. | Vesistöjen väliset s:at. **2.** *harv.* takamaa, takalisto. | - - Euroopan länsirannikoista, jotka tähän saakka olivat olleet Euroopan s:ita, tuli nyt Euroopan rintamaita V.VOIONMAA. **-mer|i** *s.* aava, aukea meri, meren selkä, ulappa. | Päästiin saaristosta s:elle. **-mun|a** *s. kans.*, tav. *mon.* munuainen. | [Puhe] joka ravistelisi s:ia KIVI.

selkämy|s[64] *s.* selkä, selkäpuoli, selkämystä. **1. a.** *harv.* = selkä I.1. | Hatinen kumarsi kasvonsa melkein vieraan s:kseen SEPPÄNEN. **b.** = selkä I.3. | Takin, paidan s. — *Yhd.* paidan-, takin-, turkins. **2.** = selkä II.2. | Vuodan s. **3. a.** = selkä III.1. | Kaapin s. Tuolin, sohvan s. — *Yhd.* tuolins. **b.** = selkä III.2. | Käden, hansikkaan s. **c.** = selkä III.3. | Kirjan, arkin s.

selkämystä[10] *s. kans.* = ed. | Takin s. Tuolin s.

selkäm|ä[13] *s.* **1.** *nahk.* nahan keskiosa, selkäkappale, -osa, kruponki. | Karvottu vuota leikataan joko puolikkaiksi tai s:iksi. **2.** Käden s. 'selkäpuoli'. **3.** selänne, harju. | Vaarajono, jonka s:ät saavuttavat 200 m:n korkeuden. Loivasti viettävä s. - - ylös vuoren s:älle KIVI.

selkä|nahka *s.* Ruskeaksi paahtunut s. Oravan s:nahoista tehty turkki. — *Kuv.* selkäsaunasta. | Pehmittää, parkita jkn s. 'antaa jklle selkään'. Sai tuntea jutun s:nahassaan. Sai maksaa julkeutensa s:nahallaan. Rikas maksaa rahallansa, köyhä s:nahallansa SL. Varjella, pelastaa s:nahkansa. **-nikama** *s.* selkärangan nikama. | S:n solmu ja kaari. S:n murtuma. Kalan s:t. **-nimiö** *s. kirj.* kirjan selässä oleva nimiö. **-noja** *s.* Tuolin, sohvan, auton, kanootin s. Asetti kiven s:ksi. — *Kuv.* Kaupunki, jolla oli s:naan laajat takamaat. Hallituksella oli s:naan eduskunnan enemmistö. Poliittinen, taloudellinen s. Yritykseltä puuttui taloudellista s:a. Muuten tunsi Kalle yhä enemmän saavuttavansa sitä miehuuden s:a, jota sällien seurassa tarvittiin SILL. **-nojallinen** *a.* S. tuoli, sohva. **-nojaton** *a.* S. keittiötuoli. **-nuora** *s. mer.* S:t 'raakapurjealuksessa pitkin raakoja olevat nuorat, jotka purjetta käärittäessä tukevat raa'alla olijoita selän takaa'. **-nuotta** *s. kal.* = isonuotta. **-osa** *s.* Takin, puseron s. Naudan ruhon, vuodan s. **-paisti** *s. ruok.* raavaan ruhon keskiselkä- (etuselän ja paahtopaistin välinen) kappale. **-panssari** *s.* Kilpikonnan, krokotiilin s. **-perillinen** *s. lak.* vanhemmista ja esivanhemmista perillisinä; vrt. rinta-, sivuperillinen. **-perintö** *s. lak.* selkäperilliselle tuleva perintö. **-pii** *s.* selkärangan harja. | Kaatua s:lleen 'selälleen'. Hiki valuu pitkin s:tä O.SIIPPAINEN. Kylmät väreet käyvät pitkin s:tä. S:tä karmiva nauru, ääni, kauhujuttu. **-piik|ki** *s.* Siilin, rautakalan s:it. **-piisami** *s.* piisamin selkänahka turkiksena. **-pinta** *s.* Säären s. 'takapinta'. Jyrsimen hampaan s. **-puol|i** *s.* **1. a.** Vatsa- ja s. Kääntää s:ensa jkhun päin, jklle. Talvella oravan s. on harmaa. Hauki suomustetaan ja halkaistaan s:elta. **b.** taka-, kääntöpuoli, joskus: nurja puoli;)(etu-, julkipuoli, oikea puoli. | Reiden, säären s. Kaapin s. Taulun, painolaatan kuva- ja s. Vekselin, pelikortin, kirjekuoren, postimerkin s. Valokuvauspaperin kalvo- ja s. Vaahteran lehden s. Kankaan s. 'nurja puoli'. — Jyrsimen hampaan s.)(rinta. **c.** päällys-, ylä-, ulkopuoli;)(ala-, sisäpuoli. | Käden, rukkasen kämmen- ja s. Jalkapöytä, jalkaterän ylä- eli s. Sahanterä on s:eltaan ohuempi kuin hammaspuolelta. Veitsen terän, kirvesvarren s. 'hamarapuoli'. Vehnänjyvän s. 'tähkässä ulospäin oleva puoli'. **d.** vrt. selkä III.3. | Kirjan, arkin s. **2.** vars. ulkopaikallissijoissa paikasta t. suunnasta jkn, jnk suhteen: jkn t. jnk takana oleva paikka t. alue, takapuoli, tausta, selusta. |

Seistä jkn s:ella 'takana'. Vihollisen s:ella suoritettu tiedustelu. Lähestyä, hyökätä s:elta 'takaa'. Turvata s:ensa hyökkäykseltä. S:en yhteyksien turvaaminen. Armeijan s. uhattuna. Liikkuvan ilmanpaineminimin s:ella oleva paikkakunta. **-puoli|nen** *a.* selänpuoleinen. | Sian s. rasvakerros. Armeijan s:set yhteydet. **-puolitse** *adv.* ja *postp.* (gen:n ohella) selän taitse, takapuolitse. | Kiertää jkn s. Reisihermo tulee alaraajaan nivussiteen s. **-pussi** *s.* selässä kannettava pussi. | Joulupukin s. **-pu|u** *s.* **1.** *rak.* kattotuolissa harjalta räystääseen ulottuva vino puu. | S:ita yhdistävä kitapuu. **2.** Padon s. 'vaajojen ja nyteiden päällä oleva ylin vaakasuora poikkipuu'. Ansan s. 'vaakasuora puu, johon ansa on kiinnitetty, selkosin, selkoin'. [Istuutui] syrjemmäksi aidan s:ulle [= ylimmälle puulle] RAILO. **3.** Tuolin, sorvan s. 'puinen selkänoja'. - - piteli tuolin s:usta JOTUNI.

selkärangat|on *kar.a.* -tomuus *omin.* < seur. | S. eläin, esim. simpukka. — *S:sesti.* S:tomat l. luurangottomat 'Evertebrata, eläinsystematiikassa aikaisemmin muista kuin selkärankaisista käytetty yhteisnimitys'. — *Kuv.* luonteeton, heikkoluonteinen, veltto; nöyristelevä, liehakoiva. | S. raukka. Puolueen s. kanta sosiaalisissa kysymyksissä. S. nöyristely ja matelu. Siveellinen s:tomuus.

selkärank|a *s.* nisäkkäiden, lintujen, matelijoiden, sammakkoeläinten ja kalojen ruumiin keskiviivassa sijaitseva, useasta peräkkäisestä rustoisesta t. luutuneesta osasta, nikamasta, sekä näiden välirustoista muodostunut taipuisa tukiranko. | Ihmisen s:gassa on 33—34 nikamaa. S:gan vääristymä, murtuma. — *Kuv.* **a.** Köli on aluksen s. Apenniinit muodostavat Italian niemimaan s:gan. **b.** keskeinen, tärkein, lujuutta antava, koossapitävä tms. osa t. aines, runko, tuki. | Maan rautatie-, voimaverkon s. Laivaston s:kana oli neljä suurta taistelulaivaa. Tukiketju on jalkapallojoukkueen s. Jousisoittimet, orkesterin s. Puuteollisuus, teollisuustuotantomme s. **c.** kestävyydestä, lujuudesta, voimasta, kestokyvystä. | Maan sotilaallinen ja taloudellinen s. murtui. Hyökkäys, joka lopullisesti mursi vastustajan s:gan. Kapinaliikkeen s. ei ole vielä taittunut. — *Erik.* siveellinen lujuus, luonteenlujuus, lujaluonteisuus, ryhti, kunto, rohkeus, itseluottamus tms. | Siveellinen s. Jklla on, ei ole s:kaa. Koettelemukset kysyvät s:kaa. Menestys antoi hänelle s:kaa ja itseluottamusta.

selkärankai|nen *poss.a.* S. eläin. — *S:sesti.* S:set l. luurankoiset 'Vertebrata, eläinkunnan korkeimmalle kehittynyt pääjakso'.

selkärankais|eläin *s.* **-luokka** *s.* Nisäkkäät, korkein s.

selkärank|tuberkuloosi *s.* **-vamma** *s.* **-vika** *s.*

selkä|reppu *s.* Sotilaan, retkeilijän s. Eväät s:repussa. — *Yhd.* satulas. **-rihma** *s. kal.* = selkäsiima. **-ruisku** *s.* kasvinsuojeluun käytetty ruisku, jossa on selässä kannettava säiliö. **-ruo|to** *s.* **1.** Ahvenen terävät s:dot. — Silli perataan, s. [= selkäranka] ja nahka poistetaan. **2.** *ark.* ihmisen selkärangasta. | Miehen selvästi näkyvä s. - - työllä rääkätään enemmän kuin ihmisen s. kestää KOJO. **-saar|i** *s.* järven t. meren selällä oleva saari. | Suomenlahden s:et. **-saha** *s. puut.* käsisaha, jonka tav. leveässä, tasalevyisessä terässä on selkävahvike, sauma-, saumaussaha. **-sauma** *s.* Takin s. — *Kasv.* emilehden keskisuonen kohta. **-sauna** *s.* selkään piekseminen, selkään pieksemisellä annettu kuritus, myös yl. piekseminen, ruumiillinen kuritus; pieksiäiset, löylytys, sapiskat, satikuti, koivurieska. | Antaa, saada s. S:n sietäisit! S:aa pelkäävä koira. — *Kuv.* häviö, tappio. | HJK sai eilisessä sarjaottelussa reilun s:n. **-side** *s.* **1.** *kirj.* langoista t. nauhoista, joihin arkkien selät nidottaessa kiinnitetään. | 8-taitteisiin kirjoihin pannaan tavallisesti kolme s:ttä. **2.** *anat.* Ranteen s. 'ranteen selkäpuolen peitinkalvossa oleva vahvikeside'. **-siima** *s. kal.* selkälanka, selkäin. **1.** pitkänsiiman lanka, johon perukkeet kiinnitetään. | 400 m s:a ja 100 peruketta. **2.** pitkäsiima. | Kalastaa s:lla. **-silava** *s.* Sian s. **-suoja** *s. sot.* taisteluhaudan taakse tav. kaivettaessa saadusta maasta luotu valli, jonka tarkoituksena lähinnä on suojata ampujan yläruumis takaapäin ammutulta tulelta ja kranaattien sirpaleilta. **-suoni** *s.* **1.** *el.* Nivelmatojen verisuoniston muodostavat vatsasuoni ja s. sekä eräillä lajeilla näitä yhdistävät poikkisuonet. Hyönteisten s. **2.** *kasv.* lehden keskisuoni. | Emilehden s. **-särky** *s.* Reumaattinen s. Influenssaan liittyy usein s. **-tait|e** *s.* **1.** *kirj.* taite, josta arkit nidotaan kirjan selkään. | Kirjan, arkin s. **2.** *rak.* katonlappeiden ulospäin käyvä vino leikkaussauma, ulkotaite. | Valmikaton harja ja s:teet. **-taulu** *s. ark.* selkäpinnasta. | Miehen leveä s. S:ni - - saa [= selkäsaunalla saan] tämän onnettoman hääretken maksaa KIVI. **-tu|ki** *s.* Kantotuolin, kanootin s. 'selkänoja'. Vioittunutta selkää tukeva nahkainen s. Asettaa tyyny potilaan s:eksi. **-täplä** *s.* Leppäkertun s:t. **-uhka** *s.* selustauhka. **-uimari** *s.* vrt. seur. **-uinti** *s.* selällään uinti. | Harjoitella s:a. 100 m:n s. **-vaiva** *s.* **-vaivainen** *a.* **-vamma** *s.* **-vammainen** *a.* **-vatsai|nen** *a. el.* -sesti *adv.* Lapamadon s:sesti litteä ruumis 'selkä- ja vatsapinta litteät'. Majavan s:sesti litteä häntä. **-ve|si** *s.* vrt. selkä IV.1; us.)(rantavesi. | Saimaan avarat s:det. Salmien yhdistämät s:det. Kuljettiin pitkin rantoja aukeita s:siä kartellen. **-viik|ko** *s. kans.* arkiviikko. | Joulun jälkeiset s:ot. **-viiru** *s.* Perhosen toukka, jolla on keltainen s. **-viiva** *s.* **1.** selän ääriviiva. | Terveen hevosen kaunis s. — Harjun s. **2.** selän keskiviiva. | Munuaiset sijaitsevat s:n kahden puolen. **3.** selässä oleva viiva, selkäjuova, -viiru. | Toukka vihreä, s. tummempi. **-vika** *s.* **-vikainen** *a.* **-voittaja** *s. urh.* vrt. seur. **-voitto** *s. urh.* painissa: selättämällä saavutettu voitto, hartiavoitto. | Kaksi s:a eilisissä paineissa. **-vyö** *s.* tamppi.

selkävä[13] *poss.a. harv.* S. [=leveä-, köyryselkäinen] hauki, sonni KILPI.

selkäydin *s. anat.* selkäjänteellisten keskushermoston toinen pääosa, joka sijaitsee ruoansulatuskanavan selkäpuolella, selkärankaisilla selkärangan nikamien muodostamassa kanavassa. | Täysikasvuisen ihmisen s. on 40—45 cm

pitkä, pikkusormen paksuinen elin. Selkäytimen kuivettuminen. Pidennetty s. → ydinjatkos. **-hermo** *s. anat.* selkäytimestä lähtevä hermo. | Ihmisellä s:ja on 31 paria. **-kalvo** *s. anat.* selkäydintä ympäröivä kalvo. **-kanava** *s. anat.* selkänikamien selkäydinreikien muodostama kanava, jossa selkäydin sijaitsee. **-kato** *s. lääk.* syfiliksen aiheuttama selkäytimen rappeutuminen. **-neste** *s. anat.* aivokammioissa ja selkäydinkanavassa oleva ohutjuoksuinen, väritön, veriheran kaltainen neste. **-ontelo** *s. anat.* selkäydinkanava. **-reikä** *s. anat.* selkänikaman solmun ja kaaren välinen reikä; vrt. selkäydinkanava. **-tau|ti** *s. lääk.* S:dit johtuvat joko selkäytimen, sen kalvojen tai selkäydintä ympäröivien kudosten taudeista. **-tulehdus** *s. lääk.* Äkillinen, krooninen s.

selkäyhtey|s *s. sot.*, vars. *mon.* taistelujoukkojen, linnoituksen tms. yhteys (tiet, rautatiet ym. liikenne- ja yhteyslinjat) taaksepäin, selustayhteys. | S:ksien turvaaminen. Armeijan s:det katkaistu.

sellai|nen[63] pronominaalinen, merk:ltään demonstr. *a.*, joka viittaa joko edellä mainittuun, puheena olleeseen, aikaisemmin tunnetuksi tulleeseen tai (tav. heti) jäljessä mainittavaan, puheeksi tulevaan: sitä laatua t. lajia oleva kuin edellä on mainittu, on ollut puhe t. kuin jäljessä mainitaan, tulee puhe), semmoinen, senlaatuinen, senkaltainen; vrt. tällainen, tuollainen. | Ahkera, tunnollinen ja täsmällinen — s. on hyvä oppilas. Sairas tai s:seksi epäilty henkilö. Ei minua niin vain voiteta, s. mies minä olen. Sataa ja tuulee; kuka s:seen ilmaan lähtee! Tulla teidän pitää, s:set terveiset laitettiin. | "Aiotko jäädä?" — "S. on tarkoitus." | S:sta sattuu. Niin, s:sta on elämä. S:sta se on, kun ei lainkaan säästä. — *S:sesti* pron:n tavoin lajia, kuuluvuutta jhk lajiin, luokkaan, ryhmään tms. ilmaisemassa; us. = se. | Auto, kenellä s. [= auto] on. On käytettävä voimakeinoja, milloin s:sia [= niitä] tarvitaan. Odotteli sopivaa tilaisuutta, ja s. tulikin. Yritti sitten opettajana, mutta ei menestynyt s:senakaan. Lääkärit ja s:siksi opiskelevat. Päätös asemakaavan vahvistamisesta on julkaistava kaupungin asetuskokoelmassa, missä s. on. Pekka oli kuopus ja s:sena kaikkien lemmikki. | - - koivukujanne, jonka sivukäytävän ääreen on sinne tänne sovitettu vankka lautapenkki. S:selle istahdan SILL. — Attr:na olevan pron:n määrittämänä. | Leenalla on kumipallo ja Liisalla toinen s. Ilmiötä voi parhaiten valaista esimerkeillä; muutamia s:sia esitetään seuraavassa. Ennen minäkin kalastelin, mutta nyt se s. on saanut jäädä. — Vars. *puhek.* myös attr:na olevan a:n määrittämänä; käyttö ei suositeltavaa. | - - valkolakki päässänsä... ainoa s. seutuvilla! KIANTO. Samoin kuin miehet käyttävät naisnoidatkin loitsiessaan rumpua, mutta kullakin on oma s. UNO HARVA. Karhu, vieläpä iso s., par. vieläpä iso. Erehdys, mutta varsin hauska s. — † Yhd:n jälkiosana s:a korvaamassa: Huoneisto, oikein loistos. Vakiovaunut ja kilpas:set.

Erik. **1. a.** viittaamassa komp.-konj:n liittämään sanaan, sanaliittoon t. lauseeseen. | S. kuin sisarensakin. S. renki kuin isäntä SL. Tule s:sena kuin olet. Huonoja lämmönjohtajia ovat s:set aineet kuin puu, villa ym. S:set iskusanat kuin demokratia, tasa-arvoisuus ym. Miehet s:set kuin Yrjö. Suuret nerot, s:set kuin Shakespeare ja Beethoven. **b.** viittaamassa rel.-lauseeseen. | S. kohta, jossa veden syvyys on pieni. Kullakin kansalla on s. hallitus, jonka se ansaitsee. Puhdas rakkaus, s., jota hän tuntee Ailia kohtaan. - - Retriikka on s., joka voi kostaa M.MERENMAA. Millainen isäntä, s. renki SL. **c.** viittaamassa konsekutiiviseen t. eksplikatiiviseen että-lauseeseen. | S. mies, että pelätä täytyy. S. nauru, että veri suonissa hyytyi. S. juttu, ettei sitä voi päästää julkisuuteen. Vesijohto asetetaan s:seen paikkaan, ettei se pääse jäätymään. — Saatiin s. tieto, että laiva oli haaksirikkoutunut. S:set puheet, että hän olisi kuollut, ovat perää vailla. **2.** ihastusta, hämmästystä, mielipahaa yms. ilmaisevissa huudahduksissa. | S. tyttö! S. häpeämätön valhe! **3.** eräitä sanontoja: *sellaisenaan* sellaisena kuin jku t. jk (luonnostaan) on, sinänsä, siltään; puhtaana, pelkkänä, muuttamattomana, muokkaamattomana tms. | Aine, joka s:senaan kelpaa syötäväksi. Metallit esiintyvät luonnossa harvoin s:sinaan. Pinaatti suolataan joko s:senaan tai kiehautettuna. Menoarvio hyväksyttiin s:senaan. - - juoksi pitkin Venetsian Lidon kaunista rantaa s:senaan, ilman uimapukua ja turhia hepeneitä SIMO PENTTILÄ. — *sellainen ja sellainen* vars. kerrottaessa lyhyesti viittaamassa jkn toisen esittämään, jota ei haluta toistaa. | Tapasi s:sia ja s:sia ihmisiä. Piti mennä s:seen ja s:seen paikkaan. — *sellainen ja tällainen* ilmaisemassa, että jku t. jk on (laadultaan, ominaisuuksiltaan tms.) kyseenalainen, sekalainen, sitä tätä. | Todistajat taisivat olla hiukan s:sia ja tällaisia. Elämä tahtoi olla hiukan s:sta ja tällaista. Mutta pitänee kai olla maailmassa s:sia jos tällaisiakin LEINONEN. — *ja sen sellainen* ja muu sellainen, samantapainen. | Historia, maantiede ja sen s. Lihaa, makkaraa, juustoa ja sen s:sta. Toiminut opettajana, sanomalehtimiehenä ja sen s:sena. — *ja muu sellainen* (ja muuta sellaista jne.; lyh. jms.), *ynnä muu sellainen* (ynnä muuta sellaista jne.; lyh. yms.), *tai muu sellainen* (tai muuta sellaista jne.; lyh. tms.), *tai jokin sellainen* (tai jotakin sellaista jne.; lyh. tjs.). | Kauppiaita, virkamiehiä ja muita s:sia. Luuta käytetään nappeihin, koruihin ja muuhun s:seen. Influenssa, keuhkokuume tai muu s. tauti. Heidän välillään lienee syntynyt riitaa perinnöstä tai jostakin s:sesta. **4.** vars. *puhek.* painottomana (us. selittävästi) viittaamassa jhk, joka edellytetään yleisesti tunnetuksi; us. = sellainen kuin jk ko. lajiin kuuluva yleensä on; myös a:ien määräyksenä. | Paavo on s. pelkuri. | "Millainen hän oikein on?" — "S. ihan tavallinen mies." | Omisti s:sen pienen veneen. - - pienten peitteiden alta näkyi s. pieni pää IRIS UURTO.

sellakka[15*] *s.* par. šellakka.

selleri[5] *s.* Apium graveolens, vihanneskasvina

viljelty kaksivuotinen putkikasvi; siitä saaduista vihanneksista. | S:ä viljellään kahta lajiketta, lehtis:ä, josta ravinnoksi käytetään lehtiruoteja ja -tuppia, ja juuri- eli mukulas:ä, josta käytetään juuriosa. — *Yhd.* juuri-, lehti-, mukulas. **-kastike** *s. ruok.* sellerillä maustettu kastike. **-keitto** *s. ruok.*

selli[4] *s.* vankilan, luostarin tms. koppi, kammio, komero. | Mielisairaalan s. Vanki suljettiin s:insä. S:ssään rukoileva munkki. Huone ahdas kuin s. — *Yhd.* vankis.

selliitti[6*] *s.* epätäydellisesti asetyloitu, asetoniliukoinen asetyyliselluloosa.

sellisti[6] *s.* sellonsoittaja, sellotaiteilija. | Orkesterin s:t. Maailmankuulu s.

sello[1] *s.* viulun tapainen, mutta huomattavasti suurempi jousisoitin, jota soitettaessa pidetään pystyssä polvien välissä lattiaan tuettuna. | Soittaa s:a.

sellobioosi[4] *s.* selluloosaa kemiallisesti (esim. hydrolysoimalla) hajotettaessa syntyvä disakkaridien ryhmään kuuluva sokeri(laji), selloosi.

sellofaani[4] *s.* ohuehko, läpinäkyvä, taipuisa selluloosakelmu, jota käytetään makeisten, elintarvikkeiden, kirjojen yms. pakkausaineena, kelmu, kalvo-, kelmupaperi. **-pakkau|s** *s.* Hedelmiä, makeisia s:ksessa. **-pussi** *s.* Suklaata s:ssa.

selloidiini[4] *s.* värittöminä lasimaisina levyinä esiintyvä nitroselluloosatuote, jota saadaan, kun kollodiumliuoksesta haihdutetaan liuottimet pois. **-paperi** *s.* ilmikopioiva valokuvauspaperi, jonka kollodiumemulsiossa on pääasiallisesti hopeakloridia valonarkana aineena.

sello|kappale *s.* sellosävellys. **-konsertti** *s.* **1.** Pitää s. **2.** = seur. **-konsertto** *s.* Schumannin s.

selloni[6] *s.* eräs selliitistä valmistettu selluloidin kaltainen aine.

sellon|soittaja *s.* **-soitto** *s.*

selloosi[6] *s.* = sellobioosi.

sello|sonaatti *s.* **-sävellys** *s.* **-taiteilija** *s.*

sellulaaripatologia *s. lääk.* R. Virchow'n perustama oppi, jonka mukaan kaikki sairausilmiöt johtuvat ruumiin solujen sairaalloisista toiminnoista t. muutoksista.

sellulaasi[4] *s.* selluloosaa hajottava fermentti.

selluloidi[4] *s.* lasimaisen läpikuultava, kovahko, kimmoisa aine, vähän typpeä sisältävä nitroselluloosan ja spriihin t. metyylialkoholiin liuotetun kamferin jähmeä liuos. | S:sta valmistetaan mitä moninaisimpia käyttö-, koriste- ym. esineitä. Puhdasta s:a käytetään lasin vastikkeena. **-filmi** *s.* selluloidista valmistettu filmi(nauha). **-kalvo** *s.* **-kotelo** *s.* **-lakka** *s.* lakka, joka on valmistettu liuottamalla selluloidia esim. eetteriin, asetoniin t. amylasetaattiin. **-lelu** *s.* **-levy** *s.* Asteikollinen s. Karttalaukku, jonka etuseinässä on s. **-mainen**[63] *kalt.a.* **-nauha** *s.* vars. elokuvanauhasta. | Sillanpään "Nuorena nukkunut" siirretty s:an 'elokuvattu'.

selluloidi|nen[63] *ain.a.* S. saippuakotelo, astelevy. S:set aurinkolasit.

selluloidi|pallo *s.* **-pinta** *s.* **-putki** *s.* **-päällys** *s.* **-rasia** *s.* **-suojus** *s.* **-tavara** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuote** *s.* **-valmiste** *s.*

selluloosa[11] *s. kasv.* kasvien solunseinämien varsinainen runkoaines, eräs hiilihydraatti; *syn.* kettoaine; *tekn.* ja tav. kielenkäytössä em. ainetta oleva vars. puusta saatu paperin puolivalmiste, puu-, paperimassa, kemiallinen puuvanuke. | S. on kasvien pääasiallinen rakennusaine. Kasvinsyiden sisältämä s. — Puhdas imupaperi on melkein puhdasta s:a. S. on tärkeimpiä vientitavaroitamme. S. karjanrehuna. — *Yhd.* koivu-, kuusi-, mänty-, olki-, puus.; asetyyli-, natron-, nitro-, sulfaatti-, sulfiittis.; hemi-, puolis.; rehus.

selluloosa|-aine *s.* **--aines** *s.* Pellavan kuitujen s. **--asetaatti** *s. tekn.* selluloosaa etikkahapon suoloilla käsittelemällä saatu aine, asetyyliselluloosa. **-kattila** *s. tekn.* kattila, jossa puuhake keitetään selluloosaksi. **-kone** *s. tekn.* selluloosan valmistamiseen käytetty kone. **-kui|tu** *s.* Puun s:dut. **-lakk|a** *s.* nopeasti kuivuva selluloosaestereitä t. -eettereitä sisältävä lakka. | S:oja käytetään etenkin auto- ja huonekalulakkoina. **-lanka** *s.* silla- t. säterilanka. **-liima** *s.* liimana käytetty selluloosaeetterien seos, joka sekoittuu huoneenlämpöisen veden kanssa valkoiseksi liisterimäiseksi tahtaaksi. | S:a käytetään tapetointiin ym. **-liisteri** *s.* = ed. **-n|valmistus** *s.* **-paperi** *s.* selluloosasta valmistettu paperi. **-pitoinen** *a.* S. ravinto. **-seinä(mä)** *s.* Useimmissa kasvisoluissa on kiinteä s. **-rehu** *s.* nautakarjan ja hevosten ruokintaan vars. rehupulan vallitessa melassiin, rouheisiin tm. sekoitettuna käytetty kemiallinen paperimassa, rehuselluloosa. **-silkki** *s.* säteri. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-vanu** *s.* puhtaasta valkaistusta selluloosasta rypyttämällä valmistettu puuvillavanua jäljittelevä ja sen vastikkeena käytetty tuote, "selstoffi". | S:n käyttö lasten ja sairaiden hoidossa. **-villa** *s.* silla.

selonteko *s.* (suullinen t. kirjallinen) selvitys, selostus, kertomus. | S. yhdistyksen toiminnasta. Tarkka s. asioiden kulusta. Hallituksen s. maan suhteista ulkovaltoihin. Antaa, saada s. jstak.

seloot|ti[6*] *s.* S:it 'eräs Jeesuksen aikainen juutalaisten puolue, intoilijat, kiivailijat'.

selost|aa[2] *v.* -avasti *adv.* asiallisesti, asianmukaisessa järjestyksessä, johdonmukaisesti (suullisesti t. kirjallisesti) kertoa jnk tapahtumasarjan, esityksen, sisällyksen tms. pääpiirteet, olennaiset puolet, tehdä selkoa jstak (tav. jo tapahtuneesta t. olemassa olevasta t. parhaillaan tapahtuvasta), antaa t. esittää selostus, referoida. | S. jtak kokouksessa, radiossa, sanomalehdessä. S. kilpailuja, S. elokuvaa, näytäntöä. Eräät lehdet s:ivat tapahtumaa laajasti, toisissa oli siitä vain lyhyt maininta. S:i mitä kokouksessa päätettiin. Kaupungin vaiheita s:ava kirjanen. — *Erik.* esittää, kertoa (us. lyhyesti ja tav. asianmukaisessa järjestyksessä) jnk suullisen t. kirjallisen esityksen pääsisällys, referoida, tehdä t. esittää referaatti jstak. | S. esitelmää, jkn lausuntoa. Pelkästään s:ava kirjan esittely, joka ei sisällä minkäänlaista arviointia. — S. [par. kuvailla, esitellä] kaupungin nähtävyyksiä, maisemaa. S. [par. kuvata, esittää, kertoa] matkavaikutelmiaan. S. [par. selittää, esittää] tehtävää, työmenetelmää.

selostaja[16] *tek.* Urheilukilpailujen, eduskuntakes-

kustelun s. Kirjan s. Juhla radioidaan, s:na N. N. Sanomalehden, radion s:t. — *Yhd.* radio-, sanomalehtis.; urheilus.

selostamo[2] *s.* urheilukentällä tms. oleva radioselostajille tarkoitettu koppi tms.

seloste[78] *s.* (vars. kirjallinen) selostus (2). — *Yhd.* mainos-, tarjouss.; ruokas.

selostel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < selostaa. | Helsingin Sanomat s:ee laajasti eilisiä nyrkkeilykilpailuja.

selostu|s[64] *s.* **1.** selostaminen. | Tämä sukujuurten s. innostutti Heikkiä KAUPPISH. **2.** suullinen t. kirjallinen esitys t. kertomus, jossa jtak selostetaan, selonteko, seloste; joskus: selvitys, referaatti, relaatio, reportaasi. | Suullinen, kirjallinen s. urheilukilpailuista, juhlasta. S. onnettomuudesta lehdessämme toisaalla. S. rajaseudun kouluoloista. S. työkauden toiminnasta ja saavutuksista. Lyhyt, luettelomainen s. Laatia, tehdä s. Nauhoitettu s. Antaa s. jstak jklle. — *Erik.* esitys jnk suullisen t. kirjallisen tuotteen pääsisällyksestä, referaatti. | S. esitelmästä, romaanin sisällyksestä. Kirjan arvostelu ei saa olla pelkkä s. Teos, jonka lopussa on saksankielinen s. — Us. par. selvitys, selitys, kuvaus, esittely, raportti tms. | S. [par. selvitys] yhtiön taloudellisesta tilasta. Tarkka s. [par. selvitys] tuloista ja menoista. Rakennuspiirustusten s., par. selitys. S. [par. kuvaus, esitys] alkuasukkaiden häätavoista. — *Yhd.* radio-, televisios.; (sanoma)lehtis.; kirja-, kokous-, maaottelu-, tilanne-, toiminta-, työ-, urheilus.; jälkis.

selostus|kirjanen, -lehtinen, -vihkonen *s.* par. esittelykirjanen jne.

selstoffi[4] *s. puhek.* selluloosavanu.

selti[4] *s.* Vienan meressä elävä pienikokoinen silli.

seltteri[5] *s.* = seur. **-vesi** *s.* eräs pöytä- ja terveysjuomana käytetty hiilihappopitoinen kivennäisvesi. | S. on saanut nimensä Saksassa sijaitsevan Niederseltersin kylän mukaan, jonka terveyslähteistä sitä saadaan.

selukseton[57] *kar.a.* < seur. | S. tuoli.

selus[64] *s. harv.* = seur. 1.

selusta[13] *s.* **1. a.** istuimen selkänoja, selkämys, selus, selustin, karmi. | Tuolin, reen s. Nojautui sohvan s:a vasten. Takki nojatuolin s:lla. — *Yhd.* tuolins. **b.** *harv.* laajemmin: selkä(puoli, -osa), selkämys. | Takin, liivin s. Kirjan s. Käden s. **2.** vars. *sot.* puolustusaseman t. hyökkäyksessä etulinjan taisteluosaston jalkaväen ryhmitysalueen takana oleva alue, selkäpuoli, tausta. | Armeijan, rintaman s. Hyökkäys vihollisen s:an. Partiointia kaukana vihollisen s:ssa. S:n varmistaminen, suojaaminen. **-hälytys** *s. sot.* selustan hälyttäminen selustauhkan vallitessa.

-selustainen[63] *poss.a.* Korkea-, matala-, pehmeäs.

selusta|uhka *s. sot.* selustaan kohdistuva uhka. | Sivusta- ja s. **-varoitus** *s. sot.* vrt. selustahälytys. **-yhtey|s** *s. sot.*, vars. *mon.* = selkäyhteys. | S:ksien turvaaminen.

selustin[56] *s.* **1.** = selusta 1.a. — *Yhd.* tuolins. **2.** valjaissa: kahden soikean, tav. pehmustetun puulevyn ja niitä yhdistävän teräs- t. puukaaren muodostama valjaiden (silojen) osa, joka hevosen selkään sään taakse vatsavyöllä kiinnitettynä hihnojen välityksellä kannattaa valjaita ja aisoja, setolkka, sitolkka. **-hihna** *s.* S:t 'selustimeen molemmin puolin kiinnitetyt hihnat, jotka kannattavat valjaita ja aisoja'.

selvemmyys[65] *komp.omin.* < selvä. | Sanan, sanonnan s. (jhk toiseen t. toisiin verrattuna).

selvenemätön[57] *kielt.a.* < selvetä. | - - hämärä, ajatukseksi s. epäilys WALTARI.

selven|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < selventää.

selvenny|s[64] *s.* selventäminen; se mikä selventää jtak: selventävä sana, lisäys, seikka tms. | Asia vaatii s:kseksi muutaman sanan. S:kseksi mainittakoon, että - -. Tekstiin tehdyt s:kset ja lisäykset.

selventy|ä[1*] *pass.v.* (< selventää) selvetä. | Ilma, näköpiiri s:y. Tekijän tyyli on hioutunut ja s:nyt. - - tilanne on edes jossain määrin s:nyt AHO.

selventäj|ä[16] *tek.* Kuvat tekstin s:inä.

selven|tää[8] *v.* -tävästi *adv.* tehdä selvemmäksi; vrt. seur. **1.** tehdä helpommin erottuvaksi, havaittavaksi t. tajuttavaksi. | S. viivaa, kuvaa, kirjoitusta. S. radion ääntä. — S. puhettaan elein. Esitystä s:tävät kuvat. Käskyä s:tävä ohje. Teos, joka s:tää käsitteitä ja antaa ajattelemisen aihetta. **2.** tuottaa selvyyttä jhk ongelmaan, jhk pulmalliseen, ratkaisemattomaan asiaan. | Tieto, joka hiukan s:si tilannetta. Työsopimuslaki ja työaikalaki ovat huomattavasti s:täneet työnantajan ja työntekijän välisiä suhteita. **3.** tav:mmin selvittää (1), selkeyttää. | S:netty liuos. Tuuli vähän s:si ilmaa.

selve|tä[34] *v.* tulla selv(emm)äksi; vrt. selitä, seljetä, selvitä. **1.** tulla helpommin, helposti erottuvaksi, havaittavaksi t. tajuttavaksi; vrt. selvä I. **a.** aistittavuudesta. | Kuvan ääriviivat alkoivat s. Ääni kasvoi ja s:ni. Jyrinä s:ni s:nemistään. **b.** miellettävyydestä, tajuttavuudesta. | Mielikuvat, muistot, ajatukset s:nevät. Käsitteiden s:neminen. Yöllinen tapaus s:ni samassa hänen muistoonsa CANTH. **2.** = selvitä 1; vrt. selvä II. **a.** nesteestä, ilmasta. | Liuos saa hetken s. Taivas, sää s:nee. - - eikä vielä ollut päivä ehtinyt s. talviyön pitkästä pimeästä IVALO. **b.** järjestä, ajatustoiminnasta. | Järki s:nee. S. pyörtymyksestä. — Oli juotu ja tanssittu ja lopulta ajettu kotiin s:nemään. **c.** tav:mmin käydä selville, selvitä, ilmetä. | Edellä esitetystä lienee s:nnyt, että - -. **3.** = selvitä 2.b. | Asia, juttu alkaa s. Probleemi ei ole vähääkään s:nnyt. Puhuen asiat s:nevät. **4.** tav:mmin selvitä (3), selviytyä, suoriutua. | S. hankaluuksista. Pian kuitenkin s:ttiin asiasta PÄIVÄR. - - jos vain s:nee ehjin nahoin kotiin KARHUM.

selvik|e[78*] *s.* se, mikä tekee jnk selvemmäksi, selvittää jtak. **1.** vars. *ruok.* aine, joka saa jnk nesteen (liuoksen) selkenemään, selvikeaine. | Kalannahka, kalansuomut kahvin s:keenä. Oluen, viinin s. — *Yhd.* kahvins. **2.** seikka (sana, lause, tieto tms.), joka tekee jnk asian selvemmäksi, selvitys. | Antaa, saada s:että hämärään asiaan. Etsiä s:että probleemiin. Asian s:keeksi pari sanaa.

selvikeaine *s.* = ed. 1.

selville|otto *s.* Taudin, ilmiön syyn s. **-saanti** *s.* Totuuden, kuolemansyyn, koneen tehon s. Vaalitulosten s. vei aikansa.

selvill|ä, -e *adv.* **1.** *harv.* **a.** *konkr.* selvänä (ks. selvä III.1);)(sekaisin, sotkeennuksissa. | [Ei] ollut vielä [ongen] siimakaan s. AHO. **b.** us. poss.-suff:llisena: selvänä (ks. selvä II.1.d), selvin päin;)(tajuttomana, humalassa yms. | Kun tajuntansa menettänyt tuli s:e, oli jo keskiyö. [Mies] joka humalassa oli täys sosialisti, mutta s. täys porvari KIANTO. On päissään kinannut, mutta nyt se jo höpisee s:äänkin TOPPILA. **2.** eräissä vakiintuneissa ilmauksissa. — *olla selvillä* a) henkilösubj:n ohella: olla tietoinen, olla perillä jstak (asiasta), tuntea jk. | Olla s. jkn osoitteesta, suunnitelmista, tilanteesta. Olin täysin s. aikeistasi. Tauti, jonka aiheuttajasta ei vielä olla s. Hallitus ei ollut s. siitä, että - -. b) asiasubj:n ohella: olla selvä jklle, olla jkn tiedossa, jkn tuntema. | Jk asia on s. jklle, jklla. Varaston kulloisenkin tilan on oltava hoitajalle [t. hoitajalla] aina s. Minulle on hyvin s., että - -. — *pitää selvillä* a) asiaobj:n ohella: pitää jk asia tietoisuudessaan, selvänä itselleen, pysytellä tietoisena jstak. | Pitää s. jnk lukumäärä, ajan kuluminen. Raja, jota on mahdoton pitää s. b) henkilöobj:n ohella: pitää jku tietoisena jstak. | Päällystö on aina pidettävä s. tilanteen kehityksestä. — *ottaa selville* hankkia selvyys jstak, hankkia jk, jtak tietoonsa. | Ottaa s:e hinnat, taudin syy. Kulutus on pyrittävä edeltä käsin ottamaan s:e. Ota s:e, milloin ensimmäinen juna lähtee! — *saada selville jtak, päästä* (harvemmin *tulla*) *selville jstak* saada selvyys, päästä perille jstak, saada tietoonsa jtak. | Saada keksintö, väärennys s:e. Kirjanpitoa varten on ensin saatava s:e liikkeen tila. Mitä tutkimuksissa on tähän mennessä saatu s:e? Päästä s:e jkn aikeista, tarkoituksesta. Syyllisestä ei koskaan päästy s:e. Aloin jo hiukan päästä s:e [siitä], miksi - -. En tullut siitä sen selvemmälle. — *käydä* (harvemmin *tulla*) *selville* selvitä (1.c), ilmetä. | Verojen kasvu käy s:e oheisesta taulukosta. Pituusprofiilista tulee käydä s:e radan suorat osat ja kaarteet. Tiedonannosta ei käy s:e, onko - -. Edellä esitetystä lienee jo käynyt s:e, että - -. Kuulustelussa s:e käyneet [t. tulleet] asiat. - - tottahan jotakin on täytynyt tulla s:e AGAPETUS. — *Yhd.* epäs.

selvit|ellä[28*] *frekv.v.* < selvittää. *(1.)* S. liuosta. — S. ajatuksiaan. - - s:teli unen turrutusta SEPPÄNEN. Koetti s. [= saada selviämään] humalaista. — *Refl. taiv.* - - hänellä on kova kohmelo, josta hän parhaillaan s:teleikse AHO. *(2.)* S. sotkuista vyyhteä, ongensiimaa, verkkoa. - - s:telee kahvipannun nokan TOPPILA. Rykii kurkkuaan s:ellen. S. ääntään. — S. sotkuista pesää. Tileissä oli yllin kyllin s:telemistä. S. riitaisuuksia. Miesten kesken oli s:eltävää vanhoilta ajoilta. — *Refl. taiv.* Silloin Sanni s:telihen ylös sängystä SILL. *(3.)* S. ongelmaa. Rikoksen s:teleminen. Juttua s:eltiin sitten syyskäräjillä. — S. jklle aikeitaan, tarkoituksiaan. Tarkoituksenani on s. hiukan liikennekysymyksiä. S:ellyt tutkimuksissaan mm. valon taittumista. Perinnöllisyyttä s:televiä kokeita.

selvittelijä[14] *tek.* < ed. | Sotkuisen vyyhden s. Tunnettu romaanin teorian s.

selvittely[2] *teonn.* < selvitellä. | Sotkeutuneen siiman s. — Riita-asian, erimielisyyksien s. Välien s. jkn kanssa. Asiasta syntyi tiukka s. naapurusten kesken. — Ongelman, pulman s. Kysymyksen teoreettinen s. Tapauksen oikeudellinen s. Asia, joka ei kaipaa enempää s:ä. — *Yhd.* väliens.; jälki-, lisä-, loppus.

selvittäj|ä[16] *tek.* Sotkeutuneen nuotan s. — Kiistan, riidan s. Kuolinpesän s. Probleemin s. Paikannimiaineistolla on suuri merkitys asutushistorian s:änä. — *Yhd.* laivan-, pesäns.

selvittämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* **1.** *pass.* jota ei ole selvitetty t. ei voi t. ole voitu selvittää, sotkuinen, epäselvä, hämärä. | S. vyyhti, sotkos. — S:tömät maksut. Jklla on s:tömiä asioita jkn kanssa. S. onnettomuus, rikos. Toistaiseksi s. ilmiö. - - koko mieli oli niin täynnä jotain laajaa s:öntä tunnetta IRIS UURTO. **2.** *akt. harv.* joka ei selvitä. | Mitään s. ratkaisu.

selvittäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | Jouhimato s:y, vaikka sen kiertäisi solmulle.

selvit|tää[2*] *kaus.v.* -tävästi *adv.* (< selvitä) tehdä selväksi. **1.** selkeyttää. **a.** nesteestä, ilmasta: kirkastaa, puhdistaa, seestää. | S. neste tislaamalla. Kahvin s:täminen. Sade, ukkonen s:tää ilmaa. Tuuli on s:tänyt taivaan. — *Kuv.* Tieto, joka s:ti ilmapiiriä. **b.** järjestä, ajatustoiminnasta; vrt. selvitä 1.b. | Tupakka s:tää ajatuksia. Raikas yöilma s:ti hiukan päätä. **2.** saattaa jk epäselvä, sotkuinen, sekava tms. esine, aine t. asia selvään, asialliseen, helppokäyttöiseen, moitteettomaan tilaan t. järjestykseen. **a.** esineistä ja aineista. | S. sotkuinen vyyhti, ongensiima. Ankkuriketjun s:täminen. S. valjaat. S. sotkos, sotkeutuma. S. takkuinen tukka kammalla. S:ti käärön auki. — S. ruuhka. S. jyvät roskista erilleen. S. laiva jäistä. **b.** tiehyistä, kulkuteistä: avata, puhdistaa. | S. tukkeutunut putki. S. kahvipannun nokka [kaatamalla pannusta hiukan kahvia]. S. [= rykäisemällä selvittää, karaista] kurkkuaan, ääntään. S. tie esteistä. **c.** asioista. | S. asiansa jkn kanssa. Joutui poliisilaitokselle s:tämään passiansa. Sillä se asia s:ettiin 'järjestettiin'. S. kauppa, tilit. S. [= suorittaa, maksaa] maksu, laina, velka. S:tämättä jääneitä laskuja. S. pesä (lak.), ks. pesänselvitys. S. [= suoria, klareerata] laiva, alus, ks. laivanselvitys. — *Erik.* sopia jk riita, väärinkäsitys tms., päästä yksimielisyyteen, sovintoon jstak. | S. riita, riidan aihe, väärinkäsitys, erimielisyys. S. välinsä jkn kanssa. **d.** ed:een liittyen jnk (vaikean, suuren) tehtävän, työn suorittamisesta: selviytyä, suoriutua jstak. | En ota uusia töitä ennen kuin olen s:tänyt entisetkin. S. este. Ratsumiehet s:tivät nopeasti vihollisjoukon 'kukistivat, nujersivat vihollisjoukon, tekivät selvän vihollisjoukosta'. **3.** jnk tuntemattoman, uuden asian selville, tietoon saattamisesta. **a.** ottaa t. saada selville, hankkia tieto, selvyys jstak. | Onnettomuuden syyn, tapaturman, rikoksen s:täminen. Tuhopoltto s:etty. S. metsän arvopuumäärä. Kysymys, jota toistaiseksi on vain vähän s:etty. Uuden aseen mahdollisuudet on kokeilemalla s:ettävä. Tiedustelun avulla pyritään s:tämään vihollisen asemat. On katsottava tieteellisesti s:etyksi, että - -. Käsikirjoituksen s:tämisessä on N. antanut arvokasta

apua. **b.** tehdä selväksi jkIle, tuottaa selvyyttä, selvyys jhk, selventää. | S. henkilöllisyytensä. Kihlakunnanoikeus on katsonut s:etyksi, että --. Käsitteitä s:tävä keskustelu. Hallituksen tiedonanto on s:tänyt tilannetta. Tämä seikka s:tää hänen harvinaisen menestyksensä. **c.** = selittää I.1. | **N.** s:ti puheessaan päivän merkitystä. Lapsi ei osaa s., mikä sitä vaivaa. En oikein osaa s., mutta tähän tapaan kone toimii. Meidän täytyy s. itsellemme, kuinka --. Kuten edellisessä luvussa on s:etty. "Kyllä niitä oli kaksi", s:ti Pekka.

selvity|s[64] *s.* **1.** selvittäminen. | Lankojen s. Asian, tilien, tilanteen s. Välien s. Pesän s. Asiakirjat, joita viranomainen vahingon s:kseen pitää tarpeellisina. Eri sokerilajien keskinäisten suhteiden s. **2.** se, jolla selvitetään t. joka selvittää jtak, selvittävä ilmoitus, lausunto tms., selitys. | Nyt ei ole aikaa pitkiin s:ksiin. S. varojen käytöstä, kirjaston kartunnasta v. 1950. Ulkoministeri antoi valtioneuvostolle s:ksen tilanteesta. Nämä tutkimukset antavat paljon s:stä maatilojen puunkäyttöön. Olen teille s:ksen velkaa menettelyni vuoksi. — Asemakaavapiirustukseen liittyvä s. Hakemukseen on liitettävä s. palkkavaatimuksista, perhesuhteista jne. Eläkkeennauttija on velvollinen esittämään s:ksen asiaan mahdollisesti vaikuttavista seikoista. Tuomioistuimen on hankittava asiasta tarpeellinen s. **3.** *yhd.* Laivan-, pesän-, väliens.; lisä-, loppus.

selvitys|mies *s. lak.* Kuolinpesän s. Jos yhdistys -- purkautuu, olkoot hallituksen jäsenet s:miehinä, jollei yhdistys ole yhtä tahi useampaa s:miestä erittäin määrännyt LK. — *Erik.* kunnallisen jaotuksen muuttamisesta aiheutuneita kysymyksiä selvittämään asetettu henkilö. **-pesä** *s.* selvitystilassa oleva pesä (II.1). **-tila** *s.* us. konkurssimenettelyä edeltävä välitila, jonka aikana pesän omaisuus luetteloidaan; myös = suoritustila. **-tili** *s.* clearingtili. **-työ** *s.* **-yritys** *s.*

selvityttä|ä[2*] *fakt.v.* < selvittää. | Valtioneuvosto oli s:nyt kysymyksen erityisellä asutuskomitealla.

selvi|tä[37] *v.* tulla selv(emm)äksi; vrt. selitä, seljetä, selvetä. **1.** selkeytyä, selvetä, seljetä, selitä; vrt. selvä II. **a.** nesteestä, ilmasta: kirkastua, puhdistua; seestyä. | Mehun annetaan s. Kahvi saa ennen tarjoamista vähän aikaa s. Nostaa kahvipannu s:ämään. Ilma s:ää. Taivas alkoi vähitellen s. -- kylä valkoisella, kimaltavalla hietasärkällä s:si sumusta KALLAS. — Jättää sauna s:ämään 'antaa savun, kitkun ennen kylpemistä haihtua lämmitetystä saunasta'. **b.** järjestä, ajatustoiminnasta: tulla (jälleen) ajatus-, harkintakykyiseksi, tulla t. palata tajuihinsa, järkiinsä; saavuttaa jälleen täysi harkintakykynsä, henkinen tasapainonsa, toipua. | Pää, tajunta, ajatus s:ää. S. unesta, horroksesta, pyörtymyksestä. Hän sekosi eikä enää s:nnyt. [Mielisairas] olisi voinut s., jos olisi saanut hyvää hoitoa TALVIO. — S. säikähdyksestä. Tuskin olin hämmästyksestä s:nnyt, kun --. — *Erik.* vapautua alkoholin (t. jnk muun huumausaineen) vaikutuksesta. | S. humalasta. Poliisi vei miehen pahnoille s:ämään. Humala alkoi jo s. **c.** käydä selville, helposti tajuttavaksi, käsitettäväksi, käydä ilmeiseksi, ilmetä. | Koneen rakenne s:ää oheisesta kuvasta. Kalusteiden mitat ja muodot s:ävät työpiirustuksista. Asia s:nnee parhaiten parista esimerkistä. Selostuksesta, tilastosta s:ää, että --. Uutisesta ei lähemmin s:ä --. Sanotusta s:ää, että --. Monet [lastenlaulut] s:ävät -- aikuisten lauluista syntyneiksi mukaelmiksi TARK.

2. a. tulla selvitetyksi, päästä sekavuuden, sotkuisuuden tilasta. | Viimein köydet s:sivät. Ruuhka ei tahtonut s. — *Kuv.* Semmoiset ristiriitaiset tunteet olivat koko taipaleen hänen rinnassaan mellastaneet. -- Vähitellen alkoi vyyhti s. KATAJA. **b.** asioista: paljastua, ratketa, selvetä, seljetä, selitä. | Salaisuus, pulma s:ää. Asia s:si hänelle koko alastomuudessaan. Yhtäkkiä hänelle s:si, mitä oli tehtävä. Juttu s:sikin vähällä. Tilanne ei ole vieläkään s:nnyt.

3. selviytyä, suoriutua. **a.** päästä jnk hankalan, ankaran, vaikean vaiheen (sairauden, vaikeuden, vaaran tms.) läpi, läpäistä t. kestää jk. | S. taudista, vaikeuksista, leipähuolista, vaaroista. S. veloistaan. Nuorena s:tään rakkaussuruista nopeasti. Tuollaisista asioista s:tään tavallisesti sakoilla. S:sin koko jutusta pelkällä säikähdyksellä. Onni, että s:sin siitä rytäkästä. Tästä ei elävänä s:tä. Putosi katolta, mutta s:si hengissä. Onnettomuusauton kuljettaja s:si vammoitta. S:täkseen sitoumuksistaan yhtiön oli pakko ottaa huomattava laina. — S. hätyyttäjästään. Nopeasti ja tasaisesti kehittyvä laiho s:ää rikkaruohoista helpommin kuin hidas ja epätasainen. **b.** ed:een liittyen jnk (vaikean, suuren, rasittavan) tehtävän, työn suorittamisesta. | S. tutkinnosta, opinnoistaan. S. voittajana kilpailusta, taistelusta. S. töistään kunnolla. [Näyttelijä] s:si kunnialla vaikeasta osastaan. Viidessä minuutissa hän oli s:nnyt ateriasta. Niin suuren vierasjoukon majoittamisesta on ylivoimaista s. Hyvästä tahdostaan huolimatta Mari ei voinut s. taloudenhoidosta ja ruoanlaitosta. Kun tästä viikosta [= tämän viikon töistä tms.] s:äisi, niin kyllä sitten taas jaksaisi. — S. asemalta hotelliin. Töin tuskin s:sin autojen keskeltä jalkakäytävälle. Vihdoin s:simme taipalelle. S. lypsylle. S. lähtemään, syömään. Ja kun hän s:si oikein asiaa miettimään -- KATAJA. Tyttöhän ei parhain ponnistuksinkaan s:nnyt iltaisin ennen yhdeksää SILL. **c.** tulla toimeen, tulla juttuun, "pärjätä". | S:si sivutulojen, joustavan käytöksensä avulla. Tanskassa s:ää kyllä ruotsin kielellä. Sähkön puutteessa oli s:ttävä öljylampulla. -- eihän tällaisessa talossa s:tä kesää yhdellä hevosella WALTARI. Tämän talven hän ehkä vielä s:äisi, mutta ei enempää.

selviy|tyä[44] *v.* **1.** = ed. 3. *(a.)* S. sairaudestaan. S. vaikeuksista, pulasta. S:dyttiin katovuosista. S:dyin asiasta ilman ikäviä seurauksia. S:tyi syytteestä sakolla. Vene s:tyi vaurioitta koskesta. Merenkulkija, joka s:tyy kaikissa myrskyissä. S. elävänä, hengissä. Matkustajat s:tyivät vähäisin naarmuin. *(b.)* S. tehtävästä, kokeesta, kuulustelusta. Aamuaskareista s:dyttyään. S. kunnialla taistelusta. [Korkeushyp-

pääjä] s:tyi ensi yrityksellä 200 cm:stä. S. kilpailijoista, vastustajista, vihollisista. S:tyi voittajana. Loppukilpailuun s:tyivät - -. S. ylioppilaaksi. Olin onnellinen, kun lopulta s:dyin kotiin. - - s:si vihdoin matkaan KATAJA. *(c.)* Entisaikaan ihmisten oli s:dyttävä asunnoissaan vähällä valolla. Tästä lähtien saat s. omin päin. **2.** tav:mmin selvitä 1. *(a.)* Kunhan nyt ilmat s:tyvät. Sauna on s:tynyt savusta. [Katselivat] lahden takana näkyvää torppaa, jonka ääriviivat olivat s:tyneet sumusta KARHUM. *(b.)* S. hämmästyksestään. Juopunut talutettiin kotiinsa s:tymään. **3.** tav:mmin selvitä 2.b. | Tilintarkastuksessa s:tyneet väärinkäytökset. Vasta seuraavana päivänä asia s:tyi minulle.

selviämätön[57] *kielt.a.* < selvitä. | Kahvi on vielä s:tä. S. arvoitus, perintöriita.

selviö[3] *s.* itsestään selvä asia, aksiomi. | S., joka ei kaipaa todistelua. Sehän on s. Tuntuu s:ltä, että - -. Minusta on s., että - -. Yleensä on pidetty s:nä, että naisten palkka on pienempi kuin miesten. Oikeudenmukaisuuden noudattaminen oli hänelle s. Matemaattinen s.

selviömäi|nen[63] *kalt.a.* S. totuus. Liberalismi lähti siitä sen mielestä s:sestä ajatuksesta, että jokaisella yksilöllä oli sama oikeus toimia ja hankkia itselleen elämän hyviä antimia A.J.PIETILÄ.

selvyy|s[65] *omin.* < selvä. | Viivojen, värien, kuvan s. — Ajatuksen, järjen s. — Saada s., päästä s:teen jstak. Asiaa on tutkittu, mutta täyttä s:ttä siitä ei ole saatu. Oikeuden tulee hankkia s. siitä, onko muutosta tuomioon haettu. S:den vuoksi mainittakoon, että - -. — *Yhd.* lisäs.

selvyys|aste *s.* Kuvan, tajunnan s:asteet. **-näkökohta** *s.* **-sy|y** *s.* S:istä asian käsittely on jaettu kolmeen osaan.

selv|ä[11] *a.* -ästi *adv.* (selvillä, selville, selvyys ks. erikseen) merk.-ryhmien rajat liukuvat; vrt. selkeä.

I. helposti, tarkka-, teräväpiirteisesti, jyrkkärajaisesti erottuva, erotettavissa oleva, havaittava t. tajuttava, käsitettävä;)(hämärä, himmeä.

1. aistimin helposti erottuva, helposti näkyvä, kuuluva, maistuva t. tuntuva. | S. piste, viiva, juova, kuvio. S. raja. S. piirros, kuva. S:ää tekstiä. Maassa näkyi s. jalanjälki. Poskessa s. arpi. Kannossa on s:ät vuosirenkaat. Lehtihangoissa s:iä sipulimaisia silmuja. S. syövän alku. Näkyä, erottua s:ästi. Savupiiput piirtyvät s:ästi kuulasta taivasta vasten. Lehdet s:ään liuskaiset. — Kuuluu s:ää itkua, ammuntaa. Olin kuulevinani eteisestä s:iä askelia. Jyrinä erottui jo s:emmin. S. sinapin maku, sikarin haju. Tunsi s:ästi piston kantapäässään.

2. tajunnassa tarkkapiirteisesti, yksityiskohtaisen tarkasti mielletty; yksityiskohtia myöten ajateltu, täysin ymmärretty. | Jklla on s. käsitys, mielikuva asiasta. Saada s. käsitys jstak. Teos antaa s:än kuvan silloisista oloista. Minulla on s. kanta asiassa, asiasta. Tehdä asiasta s:ät johtopäätökset. N:llä oli s:änä tietoisuus Suomen kansallisesta erikoislaadusta. Tunsi s:ästi olevansa oikeassa. Huomasi yhä s:emmästi, ettei taistelua kannattanut jatkaa. Muistan s:ästi, s:ään, kuinka - -. Onko s. [= oletko ymmärtänyt, ymmärrätkö, käsitätkö]? S.! S. on!

3. helposti tajuttava, käsitettävä, järkeen käypä, mutkaton; ilmeinen, kiistaton. | S:ät tosiasiat. Mitä s:in asia. Näin s:istä asioista ei kannata edes keskustella. Yksinkertainen ja s. periaate. S:ät tavoitteet. Tilanne oli klassillisen s. Tulos oli jo ennakolta s. Peli on s. 'asia on ratkennut, tilanne selvinnyt'. S. peli! [us. vastauksena, että on käsittänyt toisen tarkoituksen]. Raudan ja teräksen välillä tehdään s. ero. Lyhyet ja s:ät ohjeet. S. ja helppotajuinen oppikirja. S. vastaus. Ilmaisi aikomuksensa s:in sanoin. Hänelle on sanottava asiasta s:ät sanat. Tapaturmat puhuvat s:ää kieltä liikennekulttuuristamme. S:ästi sanottu, esitetty. Keskustelu on s:ästi osoittanut, että - -. S. se! Sehän on ilman muuta s:ää. On s:ää, s:ääkin s:empää, että - -. Sanomattakin, muitta mutkitta on s:ää, että - -. Aikaisemmat tutkijat ovat pitäneet s:änä, että - -. Näyttää s:ältä, ettei työ valmistu määräaikana. Kun hän nyt ajatteli asiaa, kaikki tuntui täysin s:ältä. Lopulta hänelle kävi s:äksi, että - -. Opettaja teki s:äksi [= selitti, ilmoitti], ettei myöhästyminen käynyt päinsä. Meidän on tehtävä itsellemme s:äksi [= selvitettävä itsellemme] mihin pyrimme. — *Leik.* Asia on s. kuin pläkki, s. kuin päivä [liittyen merk:een II.1.c], s. kuin juna [liittyen merk:een III.3]. — *Yhd.* päiväns.

4. ed:een liittyen pääsanan merk:tä vahvistamassa, us. painottomana: silmäänpistävästi, hyvin(kin), täysin, tykkänään, epäilyksettä pääsanan ilmaisemaa laatua tms. oleva, ilmeinen, eittämätön, kiistaton, sula, puhdas. | S. lappalainen, roisto. S. pyy, sanoi Hakkarainen varista SP. Hanko on s. satamakaupunki. Loppi on s:ää Hämettä. On löydetty s:iä arabialaisia rahoja. S. reikä, puukonhaava. Sataa s:ää [= silkkaa] vettä. Hävisi voittajalle s:än [= reilun, runsaan] metrin. S. kalan haju. S:ästi hapan maku. Puhui s:ää suomea. S:ää barokkityyliä oleva kalusto. Järjestö, jolla on s. poliittinen luonne. S. valhe. Tämä on jo s. käsky. S. erehdys, tapaturma. S:ää huijausta, kiristystä, eläinrääkkäystä. Tuotanto on osoittanut s:ää nousua. Japanin vastaus merkitsee sovitteluratkaisun s:ää hylkäämistä. Käskyt, jotka ovat oikeusjärjestyksen kanssa s:ässä ristiriidassa. Toivolassa nähdään usein päiväkausia s:ää nälkää SILL.

II. muita, vieraita, häiritseviä aineksia sisältämätön, puhdas. **1.** sekoittumaton, selkeä, sees, kirkas, kuulas; suhteellisen läpikuultava, läpinäkyvä;)(samea. **a.** nesteestä. | Kahvi on jo s:ää. Liuos saa seisoa, kunnes se on aivan s:ää. Vesi on niin s:ää, että pohjan kivet näkyvät. **b.** ilmasta, säästä, taivaasta;)(hämärä, sumea, sumuinen, pilvinen. | S. sää, taivas. S:ällä ilmalla tornista näkyy kymmenien kilometrien päähän. **c.** ed:een liittyen vuorokaudenajasta: valoisa. | Oli jo s. päivä, kun heräsin. Näkee unta keskellä s:ää päivää, s:ällä päivällä. - - mässäys, joka kesti s:ään aamuun asti *SILJO. - - teit yöni s:äks päi-

väksi VK. — *Yhd.* päiväns. **d.** *kuv.* järjestä, ajatustoiminnasta;)(hämärä, sekava; vrt. I.2. | S. järjenjuoksu, ymmärrys. Pitää päänsä s:änä. Hänen päässään ei ollut yhtään s:ää ajatusta. [Taikausko] samentaa s:än älyn KALLAS. — *Erik.* joka ei ole alkoholin (t. muiden huumausaineiden) vaikutuksen alaisena, joka ei ole humalassa; täydessä järjessään t. tajussaan oleva;)(päihtynyt, juopunut, humalainen, sekapäinen, tolkuton. | Olla s:änä. Ei koskaan s:in päin kiroillut. Ei ole pitkiin aikoihin s:ää päivää nähnyt 'ollut selvänä'. — Olla s:ässä mielentilassa. Täydessä ymmärryksessä ja s:ällä järjellä ollen. S:empinä hetkinään sairas saattoi asiallisesti keskustella. **2.** vain t. kauttaaltaan yhtä ainetta t. laatua oleva, sekoittamaton, silkka, pelkkä. **a.** S:ää hopeaa, viljaa, ruisleipää. S:ää kahvia, ilman mitään lisäkkeitä. Seppä syöpi s:än leivän, auranpainaja paremman SL. — Julistaa s:ää Jumalan sanaa. **b.** Maksoi koko summan s:ällä rahalla [= pelkkinä rahoina, seteleinä eikä esim. šekillä, arvopapereina]. Ostokortteja, jotka ovat verrattavissa s:ään rahaan. **3.** *erik.* **a.** S. askel [vars. hevosesta] 'säännöllinen, puhdas askel'. S. luonne [hevosesta] 'tasainen, ei oikullinen luonne'. — S:ät suhteet ovat esineen kauneuden perusedellytyksiä. **b.** *kansanr. kans.* taitava, uljas. | Ei ole seppää s:empätä, / takojata tarkempata KR. - - mies rehevä reen perässä, / uros s. ohjaksissa KAL.

III. hyvässä, asiallisessa, helppokäyttöisessä tilassa t. järjestyksessä oleva. **1.**)(sekava, sotkuinen. **a.** S. lankavyyhti. S:ät köydet, kettingit. **b.** S. tilinpäätös. S. käsiala. **2.** tiehyistä, kulkuteistä: esteetön, vapaa; liikennöimiskunnossa t. -järjestyksessä oleva. | Kurkku on s. Kahvipannun nokka kaadetaan s:äksi. Perata väylä s:äksi. S. reitti, tie, latu. - - kyllä s:ällä valtatiellä aina pysyy TOPPILA. Ajotie on pidettävä s:änä kulkuetta varten. Säilytti peräytymistien s:änä. Opastin osoittaa, että rata on s. seuraavalle asemalle saakka. Opastin näyttää s:ää. Seurasi hirveä etsien s:ää ampumalinjaa. — Päästiin saaristosta s:älle selälle. Ahtojäiden takana oli s:ää merta silmänkantamattomiin. Järvi lainehtii s:änä [= aukeana, jäättömänä], mutta rannat ovat täynnä jääröykkiöitä KIANTO. — *Kuv.* Päästä jssak asiassa, kysymyksessä s:ille vesille 'päästä selvyyteen, saada asiat järjestykseen, kuntoon'. Viikon kuluttua oltaneen jo s:emmillä vesillä hallituskysymyksen suhteen. **3.** valmis käyttöön tms. | Auto, laiva on s. lähtöön. Masto ja köysistö s:iksi. Passi on jo s. S:ät paperit. Kaikki on s:ää, lähdetään! Orimattila s. 'puhelinlinja tilattuun O:n numeroon on vapaa'. **4.** ratkaistu, päätetty, selvitetty. | Kilpailun tulos on jo s. Peli on s., A. voittaa. S. peli, minä suostun. S. kauppa. Maksu ei ole vielä s. Välimme ovat s:ät. Kaikki on Liisan ja Erkin välillä s:ää. Kuljeskeli ilman s:ää päämäärää. Rakennuksen paikka on jo s. Onnettomuuden syy ei ole vielä s. 'selvitetty'. N:n nimitys maaherraksi kuuluu jo olevan s. Asia on sitä myöten s. Pidin s:änä, että - -. Kaiken piti jo olla s:ää, kun alkoi sota. Ei siitä sen s:empää tullut. Saada jk s:äksi. Puhua asia s:äksi. Naimakauppa oli s:äksi puhuttu. Sinä teet mitä käsketään ja sillä s.! — *Erik.* **a.** valmiiksi tehty. | Sai urakan viikossa s:äksi. Kolmen aikaan jo oli tinki s. SILL. - - puolelle päivällehän se on s. koko toimitus SILL. **b.** henkilöstä, jonka suhteen jk on selvitetty t. joka on jnk suorittanut: »kuitti», »suju». | Kun maksat vielä sata markkaa, niin olemme s:ät. Olen lainasta jo s. — Parilla loikkauksella hän oli portaista s.

IV. eräissä, lähinnä ed. pääryhmään liittyvissä sanontatavoissa. — *ottaa selvä(ä) jstak* hankkia jstak (lähempiä) tietoja, selko, selvyys; päästä selville, perille jstak. | Ota s:ää, s. asiasta! Täytyy ottaa vähän s:ää miehestä. Kukapa siitä s:än ottaa. Niin hän sanoi, ja ota siitä sitten s.! — *saada selvä(ä) jstak* a) vrt. ed. | Saada s. probleemista, moottorin rakenteesta, tapahtumien kulusta, jkn tarkoituksesta. Saa saksan kielestä sanakirjan avulla s:än. Hänen puheestaan, kirjoituksestaan ei saa s:ää. Saada s., miten kaikki on tapahtunut. Lukijat, jotka haluavat saada asiasta tarkemman s:än, - -. Näyte on tutkittava uudelleen, ennen kuin siitä saa lopullisesti s:än. b) vrt. seur. b). | Vihollinen ei ole meistä s:ää saanut AK. — *tehdä selvä(ä) jstak* a) tehdä selkoa jstak, selvittää, selostaa jtak. | Tehdä s:ää suunnitelmistaan, työmenetelmistä. b) lopettaa, hävittää; kukistaa, nujertaa, nitistää. | Tehdä s. rotanpesästä. Kissa teki s:än kaloista 'söi kalat'. [Muutto pakottaa] tekemään s:än paljosta sellaisesta tavarasta AK. Rangaistusretkikunta teki s:än kapinallisista. Teimme s:ää vastapuolueesta. — *tehdä selvää jälkeä (jstak)* tehdä tuhoa; pidellä jtak pahoin, peitota. | Raivostunut väkijoukko teki linnassa s:ää jälkeä. - - teimme tuntikaupalla s:ää jälkeä materialismin - - profeetoista KOSKENN.

selvähkö[2] *mod.a.* S. tapaus.

selvä|järkinen *a.* -järkisesti *adv.* -järkisyys *omin.* terve-, kirkasjärkinen, järkevä. | Jukolan Aapon s:järkisyys. Tässä vaaditaan s:järkistä harkintaa. **-katsei|nen** *a.*, tav. *kuv.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = selvänäköinen. | S. valtiomies. **-kieli**[26] *s.* (myös ⌒) viestityksessä: tavallinen kieli, jota ilman muuta ymmärretään, ilmikieli;)(salakieli. **-kieli|nen** *a.* **1.** vrt. ed. | S:set sanat salakirjoituksen keskellä. **2.** *harv.* selväsanainen (1), -puheinen. **-kitei|nen** *a.* Kun kiteet ovat selvästi paljainkin silmin havaittavissa, sanotaan kiveä s:seksi. **-kuvioi|nen** *a.* S:set seinäpaperit. **-muotoi|nen** *a.* Maalannut hyvin tutkittuja ja kultivoituja, s:sia - - maisemia IT. **-näkijä** *s.* henkilö, jolle on ominaista selvänäköisyys (2), kaukonäkijä, ennustaja. | N:llä on s:n lahjoja. Meni s:n luo päästäkseen varkaiden jäljille. Runoilija, joka s:n tavoin ennustaa kansansa kohtalot. **-näkö** *s.* = selvänäköisyys. **-näköi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.** selkeästi, terävästi, avarasti havaitseva ja huomioita tekevä, terävä-, kaukonäköinen, selväkatseinen; harkitseva, ymmärtäväinen. | S. poliitikko, valtiomies. Cygnaeus, Kiven s. ymmärtäjä. S:simmät huomasivat jo, mitä oli tulossa. Oli kyllin s. havaitakseen, että - -. Tekijä erittelee s:sesti nykyajan

ihmisen sieluntiloja. Sibeliuksen taiteellinen s:-syys ja teknillinen mestaruus. **2.** S:syys 'kyky (poikkeuksellisessa sieluntilassa) nähdä t. muuten tajuta asioita, joista asianomainen ei näy voineen saada tietoa tavallisen havainnon avulla'; vrt. selvänäkijä. **-piirtei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.** *konkr.* S. kuva, piirros. S. rakennus. S. juutalainen. S:set kasvot. Hyvällä hevosella ovat jalkojen nivelet s:set. Siitossonnin on oltava s. sukunsa edustaja. S:stä alppivuoristoa. Venäjällä on s. mannerilmasto. Meillä vuodenajat eroavat s:sesti toisistaan. **2.** *abstr.* Teos antaa s:sen kuvan pappilan elämästä. Juho Vesaisen s. hahmo. Näytelmän luonteiden s:syys. Suomi oli aikaisemmin s. maanviljelysmaa. S. tiedonanto, kirjoitus, esitys. Yksinkertainen ja s. menetelmä. Toiminnan, kehityksen s:syys. S. uusklassillinen tyyli. [Friisien kauppatiet] ovat historiallisten todisteiden perusteella erittäin s:set J.JAAKKOLA. **-puheinen** *a.* = selväsanainen 1. **-päi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.** selkeästi ajatteleva, järkevä, harkitseva, ymmärtäväinen. | S:sesti taktikoiva kilpailija. S:nenhän se Antti poika on niissä asioissa JOTUNI. **2.**)(sekapäinen, juopunut. | Mielisairaalan s:simmät potilaat. Luuletteko te, että lyyrilliset runoilijat ovat aivan s:siä? J.FINNE. - - tie rupeaa mutkittelemaan s:senkin jaloissa KILPI.

selvä|rajainen *a.* -rajaisesti *adv.* -rajaisuus *omin.* Turkissa olevat s:rajaiset mustat laikut. S. maantieteellinen kokonaisuus. S:rajaiset metsätyypit. Roomalainen rautakausi ei Suomessa ole yhtä s. ajanjakso kuin muissa Euroopan maissa. S. käsite. [Sanan] merkitykset eivät ole s:-rajaiset. **-rakenteinen** *a.* S. romaani, sinfonia. **-sanai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** henkilöstä: selvästi, suoraan ajatuksensa ilmaiseva, selväpuheinen; *harv.* selvästi ääntävä. | S. opettaja, kansanedustaja. Puhelimessa on oltava kohtelias ja s. — A. lauloi osansa [oopperassa] ilmeikkäästi ja s:sesti. **2.** puheesta, kirjoituksesta, lausunnosta yms.: selvä, selkeä. | S. vastaus, lausunto, sopimus, testamentti. Lyhyt mutta s. kannanilmaisu. Laki on tässä kohden niin s., että sitä ei voi toisin tulkita. Perustelut eivät olisi voineet olla s:semmat. Kieltäytyi s:sesti ryhtymästä välittäjäksi. **-siittoinen** *a.* ja *s. kasv.* = ilmisiittoinen. **-suoni|nen** *a.* Teepensaan s:set lehdet. **-suuntainen** *a.* S. hallitus. **-tajuinen** *a.* S., normaali ihminen. S. [= helppotajuinen, selvä] puhe, kirja. **-viivainen** *a.* us. = selväpiirteinen. | Tuvan kokonaisvaikutus on avara ja s. Ytimekäs ja s. lausunto. S. persoonallisuus. **--älyinen** *a.* S. mies.

selys[64] *s.* **1.** *kansat.* selkäosa, selkä. | Pisteaidan s. Nuotan, verkon s. **2.** *ruok. harv.* = satula II.3.

seläke[78*] *s. ruok.* = 2. filee. — *Yhd.* härän-, vasikans.

seläkkäin *adv.* niin että selät ovat t. tulevat vastakkain, selkä selkää vasten, selätyksin, selätysten, selitysten, selikkäin, selittäin. | Seisovat, kääntyvät s. Parit asettuvat s. — *Kans.* Hevonen, sonni, pukki, kukko nousevat s. [= toinen toisensa selkään] KS.

selälli|nen[63] *a.* (meren t. järven) selällä oleva. | Saarella s:sellä.

seläll|ä(än, -e(en *adv.* **1.** pitkällään siten, että selkä on alaspäin, alimmaisena, alustaa vasten. | Maata s. Asettua, heittäytyä, kaatua s:een. Köysi heltisi ja vetäjä keikahti s:een. Olin lentää s:eni sen kuullessani [hämmästyksestä]. N. joutui s:een [= selätettiin] eilisessä [paini]ottelussa. Käänsi kovakuoriaisen s:een. Uida s. — Kirja on s. hyllyllä. Asettaa, kallistaa jk s:een. Kaappi oli siinä mylläkässä pantu s:een. — Vaakalento s. 'lentokone ylösalaisin'. **2.** aivan auki, avoinna. | Ovi, luukku s. Avata portti, ikkuna s:een. Tuijotti puhujaan silmät s. [hämmästyksestä, kauhusta tms.]. Suu ällistyksestä s. — Raamattu levähdytetään s:een pöydän päähän AHO. — Jk on selki, selko(sen), sepposen s. 'aivan auki'. — *Yhd.* selki-, selkos.

selänjatko *s.* = selänpää. | - - läimäytti poikaa tukevasti s:on AK.

selän|ne[78*] *s.* **1.** pitkä ja kapea maankohoama; vrt. harju. | Mäet ja s:teet voivat olla kallioperän muotoja, mutta hyvin usein ne ovat irtonaisista maalajeista, etenkin sorasta rakentuneita I.LEIVISKÄ. Etelä-Suomen huomattavin s. Salpausselkä. S:teiden välissä kimaltava järvi. Kirkko oli korkealla s:teellä. Islanti sijaitsee Skotlannista Grönlantiin ulottuvalla vedenalaisella s:teellä. — Pellon s:teille alkoi ilmaantua lukemattomia latuja EINARI VUORELA. — *Yhd.* maan-, vuorens.; harju-, kallio-, tunturi-, vuoris. **2.** *metrl.* Korkean s., ks. ⌣. **3.** *harv.* (meren, järven) selkä. | - - edessä pieni, saarinen s. ja sen takana satama PAKK.

selänne|maa *s.* Loivapiirteistä mäki- ja s:maata. **-maisema** *s.*

selän|puoleinen *a.* myös ⌢. | Kalan kylkilihaksen selän- ja vatsanpuoleinen lohko. — S. navakka tuuli. **-pää** *s.* pakarat, takapuoli, selänjatko. | Pässi pökkäsi Reinoa s:hän. S:ni ei kestä kovin pitkää istumista. **-taivutus** *s.* S. taakse, eteen. **-takai|nen** *a.* **1.** selän takana oleva, tapahtuva tms. | Joukkojen s:set yhteydet on katkaistu. - - yli päälaen oli suhahtanut nuoli, joka oli uponnut s:seen törmään HAARLA. — Vars. *kuv.* S:set haukkumiset, juorut. S:sta peliä. Näennäisesti Mozartin ystävänä hän - - s:sella toiminnallaan paljon vaikeutti tämän asiaa H. KLEMETTI. **2.** vrt. selkä IV.1. | Oli alkanut tulla s:sia kirkkovenheitä pappilan rantaan AHO.

seläntei|nen[63] *poss.a.* < selänne. | Kumpuista ja s:stä maata.

selät|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* painissa: saada vastustajan hartiat koskettamaan mattoa. | A. s:ti B:n eilisessä ottelussa.

selätyksin, selätysten *adv.* = seläkkäin.

selätä[35*] *v. kal.* kokea verkkoa t. siimaa siten, että kalat otetaan pois, mutta pyydys jätetään paikoilleen.

selätön[57] *kar.a.* < selkä. | S. tuoli, penkki. — S. rantapuku.

semafori[4] *s. raut.* siipiopastin; myös muualla käytetyistä vastaavanlaisista opastimista. **-lippu** *s. mer.* viittoilulippu. **-viestitys** *s. mer.* viittoilu(viestitys).

semantiikka[10*] *s. kiel.* (sanojen) merkitysoppi, sem(asi)ologia.

semanttinen[63] *a. kiel.* merkitystä koskeva, merki-

tysopillinen, sem(asi)ologinen. | Kielen s. kehitys.
semasio|logia[15] *s. kiel.* = semantiikka. **-logi|nen**[63] *a. kiel.* = semanttinen.
sembra[10], **-mänty** *s.* Pinus cembra, siperialainen mänty, jolla on pitkät neulaset ja isot, syötävät siemenet, leipämänty.
semeemi[6] *s. kiel.* morfeemilla ilmaistu ideasisällys.
sementiitti[4*] *s.* valuraudassa ja teräksessä esiintyvä rautakarbidi.
sementin|sekainen *a.* myös ⌒. | Seinät muurataan s:sekaisella kalkkilaastilla. **-valaja** *s.* **-valmistaja** *s.* **-valmistus** *s.*
sementoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** päällystää, vahvistaa t. kiinnittää sementillä. | S:tu tie. Mosaiikkilattian hiominen ja s:minen. **2.** *kem. met.* pintakarkaisua varten lisätä vähän hiiltä sisältävän teräksen pintakerroksen hiilipitoisuutta kuumentamalla teräs korkeaan lämpötilaan yhdessä hiiltä luovuttavien aineiden kanssa.
sementoitu|a[1*] *pass.v. kem. met.* < ed. 2. | Kuumennettaessa s:nut teräs.
sement|ti[6*] *s.* **1.** mineraalinen (tav. kalkista ja savesta jauhamalla saatu) sideainejauhe, josta valmistettu laasti kovettuu sekä ilmassa että vedessä kivikovaksi; joskus myös betonista. | S. on kaupan 50 kg:n paperisäkeissä. S:tiä käytetään mm. kellareihin, kivijalkoihin, lattioihin sekä pesu- ja huuhtelualtaisiin. Lattia hierretään s:illä. Veteen sekoitetun s:in jähmettyminen l. sitoutuminen. — S:in valaminen. S:illä päällystetty tie. — *Yhd.* aluminaatti-, kuona-, portlands.; rakennuss. **2.** *kem. met.* hiilimurska, jossa metallia kuumennetaan, terästetään tms.; vrt. sementoida 2. **3.** *anat. lääk.* = hammassementti.
sementti|allas *s.* Pesutuvan s:altaat. **-alusta** *s.* Kone ankkuroidaan s:an. **-betoni** *s.* S:lla päällystetty tie. **-jauhe** *s.* **-katto** *s.* **-kattotiili** *s.* **-kellari** *s.* **-klinkkeri** *s.* **-kupari** *s.* kupariliuoksista rautaromulla saostamalla saatu kupari. **-laasti** *s.* sementistä, hiekasta ja vedestä tehty laasti. | Jalusta muurataan luonnonkivestä s:lla saumaten. S:lla rapattu seinä. **-laat|ta** *s.* S:oilla laskettu katukäytävä. **-lattia** *s.* Karjakeittiön, pesutuvan s. Linolimatto s:lle kiinnitettynä. **-levy** *s.* **-liike** *s.* Asfaltti- ja s. **-massa** *s.* **-mosaiikki** *s.* hiotusta betonista, jonka pintaan on valettaessa sirotettu marmori- t. graniittirouhetta. | Portaat s:a. **-mylly** *s.* mylly, jossa klinkkeri (poltettu, jauhamaton sementti) jauhetaan. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* Savimaahan muodostuu helposti s:siä kokkareita.
sementti|nen[63] *ain.a.* tav. = betoninen. | S. huuhteluallas. S. sikalan permanto. S:set viemäriputket. S:set kaivonrenkaat.
sementti|permanto *s.* Navetan, saunan s. **-perustus** *s.* Sähköpylvään s. **-pinta** *s.* Hiottu s. **-pohja** *s.* Lantalan s. **-porras** *s.*, tav. *mon.* **-putki** *s.* S:sta tehty viemäri. **-päällysteinen** *a.* S. tie. **-rappaus** *s.* **-ren|gas** *s.* Kaivon s:kaat. **-seinä** *s.* **-seos** *s.* Kostea hiekka- ja s. eli betoni. **-säk|ki** *s.* Paperiset s:it. 50 kg:n s:kejä. **-tehdas** *s.* Paraisten s. **-teollisuus** *s.* **-teräs** *s.* *met.* = polttoteräs. **-tie** *s.* sementillä päällystetty tie. **-tiili** *s.* sementistä ja hiekasta (tav. käsityönä rakennuspaikalla) tehty tiili. **-tuo|te** *s.* Tiilet, kaivonrenkaat, putket ym. s:teet. **-tynnyri** *s.* Puinen 170 kg:n s. **-työ** *s.* **-työläinen** *s.* **-työmies** *s.* **-uuni** *s.* uuni, jossa raaka sementtimassa kuivataan ja poltetaan. **-valimo** *s.* S., joka valmistaa kaivonrenkaita, viemäriputkia, kattotiiliä yms. **-velli** *s.* vellimäinen sementtilaasti. | S:llä sivelty seinä. Saumoihin kaadetaan s:ä.
sementöidä[18] *v.* par. sementoida.
semesteri[5] *s. harv.* (vuosi)loma; Saksan yliopistoissa: lukukausi.
semifinaali[6] *s. urh.* välierä.
semikoolon[7] *s. harv.* puolipiste.
seminaari[4] *s.* **1.** kansakoulunopettajain valmistuslaitoksista. | Heinolan, Kajaanin, Rauman, Raahen s. S:t ovat neli- tai viisivuotisia sen mukaan, pohjautuvatko ne keskikoulun vai kansakoulun oppimäärään. S:t ovat sisäoppilaitoksia. S:n johtaja, lehtori. S:en oppiaineet. S:n harjoituskoulu. Olla s:ssa. Päästä s:in. Käydä s. — *Yhd.* ala(kansa)koulu-, ylä(kansa)koulus.; kansakoulunopettaja-, opettajas.; mies-, naiss. **2.** muista oppilaitoksista. **a.** nimen jälkiosana käsityönopettajain ja lastentarhanopettajain valmistuslaitoksista. | Käsityös. Ebeneserkodin lastentarhanopettajas. **b.** meillä kreikkalaiskatolisen kirkon (ja metodistikirkon) piirissä, muuten vain ulkomaiden oloista: pappien valmistuslaitos. | Jumaluusopillinen s. — *Yhd.* pappiss. **3.** yliopisto-opinnoissa opettajan johdolla tapahtuvista harjoituksista, joissa oppilaat tieteellisen tutkimuksen menetelmiin perehtyäkseen pitävät ja arvostelevat toistensa pitämiä esitelmiä. | Suomen kielen s. Rikosoikeuden s. N.N:llä on tänään esitelmä professori A:n s:ssa. — *Yhd.* esi-, pros.; lisensiaattis.
seminaari|aika *s.* Ystäväni s:ajalta. Erkon ensimmäinen runovihko ilmestyi jo hänen s:aikanaan. **-esitelmä** *s.* vrt. seminaari 3. **-harjoitu|s** *s.* vrt. seminaari 3. | Ottaa osaa s:ksiin. **-kaupunki** *s.* **-kirjasto** *s.* yliopiston yhteydessä oleva opiskelijain käyttöön tarkoitettu kirjasto. | Lainopillinen, teologinen s. **-kurssi** *s.* vars. ylioppilaille järjetetyistä yksivuotisista kansakoulunopettajainvalmistuskursseista. | Suorittanut Helsingin s:n 1917—18.
seminaarilai|nen[63] *s.* seminaarin oppilas. | Heinolan s:set.
seminaarin|johtaja *s.* **-lehtori** *s.* **-opettaja** *s.* **-oppilas** *s.*
seminaari|opetus *s.* **-rakennus** *s.* **-työ** *s.* Antautua s:hön. — Vrt. seminaari 3. | Laudatur-arvosanaa varten vaadittava s.
seminaristi[4] *s.*, vars. *vanh.* seminaarilainen.
semipelagiolai|nen[63] *a.* ja *s. usk.* vrt. seur. **-suus**[65] *s. usk.* keskiajan kirkossa vallitsevana ollut teologinen oppisuunta, joka yritti välittää Augustinuksen ja pelagiolaisuuden välillä selittäen, että ihmisellä on halu hyvään, mutta ei kykyä, koska hän on heikko.
semipermeaabeli[4] *a. kem. fys. fysiol.* puoliläpäisevä.
semmenkin *adv. murt.* = seur.

semmin|kin *adv.* (kielt. yhteyksissä -kään) varsinkin, etenkin, eritoten, erityisesti, nimenomaan. | Suomalaiset, s. pohjalaiset. Vaikeapääsyiset vuoristot, s. niiden ylimmät huiput. Maalaisoloissa, s. maata viljelevän väestön keskuudessa, on omavaraisella tuotannolla vielä nykyäänkin melkoinen merkitys. Lohta ei moni saa uistimella, s:kään näin komeaa. Huonoa se oli köyhän elämä, lesken s. Kyllähän Alek musiikista piti, hanurista ja huuliharpusta s. KOJO. Oikeudenkäynti on herättänyt suurta huomiota s. siitä syystä, että - -. Tarina, jota en malta olla kertomatta, s. kun se on erittäin huvittava. — Ei ole kysellyt, koska Juutas - - olisi siitä vain lisää jöristynyt eikä siis s:kään [= ei senkään vertaa] ruvennut hommaamaan jauhoja LEHT.

semmite|n(kin) *adv. harv.* = ed. | [Ei hän] kärsinyt hutiloimista, - - s:n piipun valmistamisessa KILPI.

semmoi|nen[63] pronominaalinen, merk:ltään demonstr. *a.* = sellainen; ks. sitä ja sen jaotusta. | S. hän oli: aina iloinen ja vieraanvarainen. Ei s:seen mieheen ole luottamista. S:sia juttuja on kerrottu. Älä puhu s:sta! Mihinkäs sinulla s. kiire on! Kyllähän minä nyt s:sen asian muistan. S:sta sattuu. | "Ette pääse sisään, kun teillä ei ole pääsylippua." — "Mistä s:sen saa?" | "Oliko siellä hauskaa ohjelmaa?" — "No, olihan se s:sta [keskinkertaista]." — Mikä se s. seura on? [On] tarkasti katsottava että laitteet, jos vaskisia s:sia käytetään [par. vaskisia käytetään], ovat hyvin tinatut LK. — *Erik. (1.a.)* S:sta kuin liitu. S:sessa talossa kuin meillä. Olipa onni, että sattui s:sen miehen työhön kuin Vänttisen. Nimet s:set kuin Castrén ja Lönnrot. — Hän on s. kuin on, vähän jo vanhuudenhöperö. Kaivo oli s. kuin se oli, renkaaton ja lahokantinen. *(b.)* Tässä onkin s. mies, joka ei turhia hätäile. Ihmisen luonteesta tulee s., millaiseksi perintötekijät ja ympäristö hänet muovaavat. *(c.)* Seikka on s., että - -. Lapset pitivät s:sta meteliä, että naapurit jo hermostuivat. Minulla oli s. ajatus, että - -. Mitä se s. merkitsee, että tullaan vasta aamuyöstä kotiin? *(2.)* Vai s. poika! S:sta lorua! *(3.)* eräitä sanontoja: *semmoisenaan.* Etikka on liian vahvaa s:senaan käytettäväksi. Joskaan lopputulos ei ole vakuuttava, niin tutkimus s:senaan sisältää useita hyviä ajatuksia. Tätä summaa ei s:senaan ole pidettävä liian suurena. Jätti kaikki s:sekseen ja lähti tiehensä. — *semmoinen ja semmoinen.* Sanoi itsellään olevan s:sia ja s:sia suunnitelmia. — *semmoinen ja tämmöinen.* Linja-autoliikenne oli alkuaikoina vähän s:sta ja tämmöistä. — *ja sen semmoinen.* Taiteilijat ja sen s:set. Kovat aseet käsissä, pyssyt, rautapuntarit, jykevät hiilihangot ja sen s:set ALKIO. — *ja muu semmoinen* (ja muuta semmoista jne.; lyh. jms.), *ynnä muu semmoinen* (ynnä muuta semmoista jne.; lyh. yms.), *tai jokin semmoinen* (tai jotakin semmoista jne.; lyh. tjs.). | Mainosjulkaisut, ilmoituslehtiset ja muut s:set. Oli puhuttava raittiin ilman, puhtauden ynnä muun s:sen tärkeydestä. Kasvain tai jokin s. *(4. vars. puhek.)* S. pieni lyhyttavarakauppa. Ne ovat s:sia ilkimyksiä. | "Mitä tulee jälkiruoaksi?" — "S:sta vanukasta."

semo|logia[15] *s. kiel.* merkitysoppi, semantiikka. **-logi|nen**[63] *a. kiel.* merkitystä koskeva, merkitysopillinen, semanttinen. | S:sia havaintoja Agricolan kielestä. Virolaisten paikannimien nykyinen perusmuoto on morfologisesti, mutta ei s:sesti katsoen genetiivi.

semstvo[1] *s. hist.* Venäjällä useimmissa kuvernementeissä 1864—1917 toimineista kuvernementin t. piirin edustajakokouksista: maasäädyt. | S:jen toimivalta kohdistui etupäässä talousasioihin.

semä *pron. murt. harv.* se. | Ja mi ennen hälle ilon hetken toi, / s. kaikki hältä pannahan nyt pantu KIVI.

1. **sen** (gen. < se) *adv.* **I.** komp. sanan ohella. **1. a.** kielt. yhteyksissä vertauskohdetta ilmaisemassa; vastaa yl. käytettyä partit:a t. kuinilmausta. | S. voimakkaampaa, ahkerampaa, parempaa poikaa ei ole (toista). S. selvempää vastausta ei saatu. Työstä ei näytä tulevan s. valmiimpaa [kuin nähdään, on todettavissa] 'työ ei näytä edistyvän ollenkaan'. Asiasta ei kannata välittää s. enempää, us. 'ei vähääkään'. Lähti s. pitemmittä puheitta 'viivyttelemättä, siitä paikasta, ilman muuta'. Oli ihme, ettei hänelle käynyt s. pahemmin. En s. suuremmin [= sanottavasti, juuri ollenkaan] välitä koko asiasta. — S. ahkerampaa poikaa kuin Heikki ei ole. Toinen ei ole s. parempi kuin toinenkaan [molemmat ovat yhtä hyviä t. huonoja, ovat melko huonoja]. Tuskin kävi s. paremmin kuin edelliselläkään kerralla. Pudotessani kello vahingoittui, ei kuitenkaan s. pahemmin kuin että lasi meni rikki. — *sen koommin* ks. koommin 1. **b.** = sitä 1. | Jos voit saapua, niin s. hauskempi. | "Tavara oli odotettua halvempaa". — "S. parempi." | "Pidätetty kuuluu puhuneen ristiin." — "Sen pahempi hänelle." — *sen pahempi* (adv:n luonteisesti) valitettavasti. | Kokemus osoittaa kuitenkin, s. pahempi, että - -. S. pahempi kuivuutta jatkui viikosta viikkoon. Sillä olenpa, peijakas vie, kovin kiivasta miestä, niinkuin, s. pahempi, nyt usein kuullaan ja nähdään KIVI. **2.** ed:een liittyen; tav:mmin sitä (2). **a.** Vähän, mutta s. parempaa. Karhu on vaarallinen otus, mutta s. suurempi onkin kunnia sen kaatamisesta. Luki läksyjään laiskasti, mutta s. ahkerammin romaaneja. — Ei hän osuisi pistoolilla mieheenkään, s. [= vielä] vähemmän lintuun. **b.** *kuta — sen, mitä — sen, jota — sen* t. harvemmin päinvastoin: *sen — kuta* jne. | Kuta lämpimämpi, s. parempi. Mitä nopeammin, s. parempi. Jota enemmän opit tietämään, s. vähemmän huomaat tietäväsi. S. hauskempi, mitä aikaisemmin tulet.

II. determinatiivisesti sivulauseen yhteydessä: sen verran, niin paljon. | S. saivat kuitenkin puolustautuneiksi, ettei - - AHO. Mi minussa unohtamista, / s. muistan alati heitä LEINO. Minkä he enemmän mietti, / s:pä selkeni ajatus AK. — *sen kuin* minkä (verran), niin paljon kuin; ks. myös kuin A.I.3.c. | Sai syödä s. kuin jaksoi. Tekee kiusaa s. kuin kerkiää. Juostiin sen kuin jaloista lähti. — *sen ku(i)n* (vars. pu-

hek.) ei muuta kuin; ks. myös kuin A.I.3.c. | Hän s. kuin nukkuu. Kaikki on jo valmista, s. kuin lähdetään vain. Oli ollut ihan hiljaista, s. kun Anni vain kertoi - - tasaisella äänellä AHO. | "Saako täällä tupakoida?" — "S. kun sauhutat." | "Jokos mennään?" — "S. kun."

III. eräissä sanonnoissa. — *ja sen sellainen, ja sen semmoinen* ja muu sellainen, semmoinen. | Harrastaa musiikkia, maalaamista ja sen sellaista. Toiminut opettajana, sanomalehtimiehenä ja sen sellaisena. Kaikenlaista rihkamaa: neuloja, nappeja, kampoja ja sen semmoisia. — *ei sen siitään* ks. siitään.

2. **sen**[7] *s.* japanilainen raha: 1/100 jeniä.

senaari[6] *s. run.* kuudesta jambista muodostunut säe, jambinen trimetri.

senaatintalo *s.* talo, jossa senaatti kokoontuu ja jossa senaatin virastot sijaitsevat, meillä nyk. valtioneuvoston talo.

senaat|ti[6*] *s.* **1.** *hist.* vanhassa Roomassa ylin hallituselin, neuvoskunta; mm. Saksan valtakunnankaupunkien hallitus. **2.** *hist.* meillä Venäjän vallan aikana ja itsenäisyydenajan alussa ylin hallitusvirasto ja tuomioistuin. | Keisarillinen Suomen s. S:in talous- ja oikeusosasto. S:in toimituskunnat. S:in talousosaston varapuheenjohtaja vastasi nykyistä pääministeriä. S:in jäsenet eli senaattorit. Tuomio ei luultavasti tule s:issakaan muuttumaan AHO. — *Yhd.* itsenäisyyss. **3.** ylähuoneen nimitys useimmissa niistä maista (mm. Ranskassa ja Amerikan Yhdysvalloissa), joissa on kaksikamarinen kansaneduskunta. **4.** useissa yliopistoissa Suomen konsistoria vastaava elin.

senaattori[5] *s.* senaatin jäsen. **-n|virka** *s.* **-sääty** *s. hist.* muinaisessa Roomassa virkaylimystön muodostama sääty.

senaikai|nen *a.* siihen aikaan esiintynyt t. esiintyvä, silloinen. | Kivikausi ja s. väestö. Titanicin tuho s:sten sanomalehtikuvausten mukaan. J:n koti Tartossa oli s:sen virolaisen elämän sydän.

senaikuinen *a.* = ed.

senegalkumi *s.* länsiafrikkalaisista akaasialajeista saatava kumi.

seneganjuuri *s.* pohjoisamerikkalaisen Polygala senega -kasvin yskänlääkkeisiin käytetty juuri.

senhetkinen *a.* (myös ⌒) vrt. senaikainen. | Vain s. pahin tarve saatiin tyydytetyksi.

seniili[6] *s.* vanhuudenheikko, vanhusmainen, ukkomainen. | Jonkin verran s. henkilö. S. degeneraatio 'ennenaikainen vanhentuminen'.

senior[7] *s.* (*lyh.* s:r, sen.) henkilönnimen jäljessä: vanhempi (tav. isästä erotukseksi pojasta); vrt. junior. | Douglas Fairbanks s.

seniori[5] *s.* 'vanhempi'; vars. seniorijärjestöjen jäsenistä. **-järjestö** *s.* vars. ylioppilasyhdistysten (osakuntien) yhteydessä toimivista niiden entisten jäsenten yhdistyksistä. | Hämäläis-Osakunnan s. **-jäsen** *s.*

sen|johdosta, -jälkeen par. ⌒. **-kaltai|nen** *a.*, us. *vanh.* sellainen. | Vapauden kadottaminen tahi muu s. syy LK. Antakaa lasten olla, älkääkä estäkö heitä tulemasta minun tyköni, sillä s:sten on taivasten valtakunta UT. — *Kans.* [tav. -ka·l-] [Hänen ruumiinsa supistui] hienokarvaiseksi myyräksi, silmänsä kävivät kovin pieniksi, mutta kämmenensä pullistuivat s:siksi [= aikamoisiksi] hansikkaiksi KIVI. **-kertai|nen** *a.* (myös ⌒) sillä kertaa ollut t. oleva. | S:set suunnitelmani. **-kesäi|nen** *a.* myös ⌒. | [Pieni seikka, joka] kuului Kierikan pihapiirin s:seen oloon SILL.

senkin ks. 1. se A.I.3.f.

senkka[10*] *s. puhek.* laskeutumisreaktio, -arvo, laskeuma.

1. **senkki**[4*] *s. puhek.* (ruokailuhuoneen) jalallinen astiakaappi.

2. **senkki**[4*] *s. met.* par. upukka. **-taonta** *s.* par. upukka-, muottitaonta.

sen|kokoinen *a.* myös ⌒. | S. kuin meidän Mikko. [Kala on] neljä-, viisikiloinen, mutta s:kokoiset ovatkin sitkeimpiä AHO. **-ku(i)n** *adv.* par. ⌒; ks. 1. sen II. **-laatui|nen** *a.* (myös ⌒) sitä laatua oleva, sellainen. | Aluksi haarukoita käytettiin vain paistamisessa, nostamisessa tai muussa s:sessa työssä. Tavara on s., että - -. **-lainen** *a.* → sellainen. **-luontei|nen** *a.* myös ⌒. | Toimituspalkkioita tai muita s:sia etuja. Monet tuhosienet ovat s:sia, että ne tartuttavat maan. **-luontoinen** *a.* myös ⌒. | A. on s. mies, että - -. **-mukaan** par. ⌒. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* (myös ⌒) sen mukaan oleva, sitä vastaava. | Terve käsityskanta ja s. työskentelyohjelma. Puhe oli suurelle yleisölle tarkoitettu ja sisälsi s:sia helppotajuisia ajatuksia. Olihan juhannuspäivä ja mielet s:sesti keveimmillään. **-muotoi|nen** *a.* myös ⌒. | Elektrodien päät ovat s:set, että - -.

senna[10] *s.* sennalehdet. **-leh|ti** *s.* S:det 'egyptiläisen Cassia angustifolia -kasvin kuivatut lehdykät, joita käytetään ulostuslääkkeenä'. **-tee** *s.* sennalehdistä ulostuslääkkeeksi valmistettu tee.

sen|niminen *a.* myös ⌒. | En tunne ketään s:nimistä. **-näköi|nen** *a.* tav. ⌒. | Vai s:siä te nyt olette! AHO.

senorita[10], **señorita**[10] [senjorita] *s.* (espanjalainen) neiti. | Mustasilmäinen s.

sen|puoleinen *a.* myös ⌒. | Siitä näkyi apteekki ja Javeruksen puoti ... koko s. kylä JÄRVENT. **-puolesta** par. ⌒; ks. puolesta 2.a. **-päiväi|nen** *a.* **1.** Jokainen sai vuorollaan s:sen ruoka-annoksensa. **2.** [tav. -pä·i-] aikamoinen, aimo melkoinen, tavaton. | Ukko, s. tallukkavaari KARHUM. - - kaduilla on s. sohjo ja lotina TIITUS.

sensaatio[3] *s.* **1.** *psyk.* aistimus. **2.** kiihottava kokemus, jännittävä elämys; jnk herättämä kiihkeä huomio. | Päivän poliittinen s. A:n avioliitto oli suuri s. koko kaupungissa. [Ihmisiä, joiden aivot] olivat räjähtämäisillään s:iden paljoudesta WALTARI. — Aiheuttaa, herättää s:ta. [Runovihko ei] tarjonnut mitään ulkonaista s:ta VILJANEN. — *Yhd.* elokuva-, jättiläiss.

sensaatio|elokuva *s.* **-juttu** *s.* **-lehdistö** *s.* Sensaatio- ja häväistyslehdistö. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* S. oikeudenkäynti. Asia sai s:sen käänteen.

sensaation|halu *s.* Suuren yleisön s. **-halui|nen** *a.* myös ⌒. | S:set sanomalehdet. **-nälkä** *s.*, **-nälkäinen** *a.* = sensaationhalu, -haluinen.

sensaatio|tapaus *s.* **-uutinen** *s.*

sensationaalinen[63] *a.* sensaatiomainen.
sen|sellainen, -semmoinen *a.* par. ⌒; ks. 1. sen III.
sensibilisaat|io[3] *s. valok.* herkistäminen. **-tori**[5] *s. valok.* herkistin.
sensibiliteetti[4*] *s.* herkkätuntoisuus, herkkyys; *fysiol.* hermojen kyky johtaa ärsytystä ruumiin eri puolilta keskushermostoon.
sensiibeli[6] *a.* arka, herkkä(tuntoinen). — *Fysiol.* S. hermosyy 'keskushermostoon ärsytystä johtava hermosyy, tuntosyy'.
sensiiviverbi *s. kiel.* verbijohdannainen, joka ilmaisee sellaiseksi katsomista t. sanomista kuin kantasana osoittaa, esim. paheksua (< paha).
sensijaan par. ⌒.
sensitiivinen[63] *a.* herkkätuntoinen.
sensomotorinen[63] *a. fysiol.* aistivaikutelmista liikkeisiin johtava. | S. refleksi.
sensori[5] *s.* **1.** muinaisroomalainen virkamies, jonka toimena oli verolle- ja hengillepano. **2.** sensuurin virkamies, tarkastaja; *hist.* painoasiamies. — Laajemmin ja *kuv.* Kuraattori oli teinikunnan lehden s:na. - - henkilö kehityksessään torjuu moraalisen s:nsa pakottamana toiveita, mielikuvia ja kokemuksia AK.
sensorinen[63] *a. fysiol.* aistimiin liittyvä, aistivaikutelmien tajuamista koskeva. | S. hermo 'tunto-, aistinhermo'. S. afasia 'sanakuurous'.
sensuaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* aistillinen.
sensualis|mi[4] *s.* empirismin äärimmäinen suunta, jonka mukaan kaikki tieto on peräisin aistimuksista; etiikassa käsitys, jonka mukaan siveellisen toiminnan vaikuttimena ja päämääränä on aistillinen mielihyvä; estetiikassa: kauneuden aistillisten ainesten tähdentäminen ennen aatteellisia. | Eroottinen s. Se hienostunut s. - - [johon] "Pan ja vuohipaimenet" -runossa yhdistyy leveä, melkein realistinen havainnollisuus VILJANEN. **-ti**[4] *s.* sensualismin kannattaja. **-ti|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sensualismia kannattava, siihen kuuluva t. sille ominainen; sensuaalinen, aistillinen. | S. lyyrikko. Goethen s:set rakkausrunot.
sensuroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* harjoittaa sensuuria, sensuuri(laitokse)n nimissä ennakolta tarkastaa painotuotteita, kirjeitä, elokuvia tms. | Sanomalehtien s:minen. Käsittämättömäksi s:tu kirje. Kaikki ulkomaille lähtevät sähkösanomat s:daan. Elokuvien s:nti. — Laajemmin ja *kuv.* | Teos, jonka kieltä kustantajan olisi pitänyt välttämättä s. Äiti oli ruvennut s:maan pojan kirjeitä.
sensuroimat|on[57] *kielt.a.* Rintamalta saapuneiden s:tomien tietojen mukaan - -.
sensus[64] *s. hist.* tietty omaisuuden t. verojen määrä, joka oli ehtona vaalioikeuden t. -kelpoisuuden saamiselle. — *Yhd.* omaisuus-, varallisuuss.
sensuuntai|nen *a.* myös ⌒. | S:set kokeilut kuin - -. Omaisuutensa Eino Leino tahtoi lahjoittaa Syvärannan lepokodille ja laati s:sen testamentin E.PALOLA.
sensuuri[6] *s.* valtiovallan harjoittama julkaistavaksi aiottujen painotuotteiden, elokuvien, kirjelähetysten tms. ennakkotarkastus, painotarkastus; tällaisesta tarkastuksesta huolehtiva laitos, tarkastuslaitos. | Ankara s. S:n tarkastamat postilähetykset, painotuotteet. S. esti tietojen julkisuuteen tulon. S:n sananvapaudelle asettamat rajoitukset. Rohkeimmat kohtaukset on s. elokuvasta saksinut. — Laajemmin ja *kuv.* | Kustantajan s. Esitajunnassa toimii kasvatuksen ja ympäristön synnyttämä s., yliminä, joka torjuu tajuttoman elämän viettipyrkimykset M.KAILA. — *Yhd.* elokuva-, ennakko-, julkaisu-, kirja-, kirje-, lehti-, posti-, sota-, taides. **-asetus** *s.* V:n 1850 s. kielsi kaikkien muiden suomenkielisten kirjoitusten paitsi uskonnollisten ja taloudellisten painattamisen. **-järjestelmä** *s.* **-olot** *s. mon.* **-viranomainen** *s.* **-virasto** *s.* **-ylihallitus** *s. hist.* v. 1829 sensuuriasioiden hoitamista varten perustettu keskusvirasto.
sentaali[6] *s.* (*lyh.* snt) painomitta: 100 kg, desitonni.
sentaattori[5] *s. ark.* senttausta harjoittava henkilö, sanomalehden avustaja, senttinikkari.
sen|takia par. ⌒. **-tapai|nen** *a.* myös ⌒. | Hinnastot, ohjelmat ym. s:set julkaisut. Vuodesohva tai s. Tarkoitukseni ei ollut laatia omaelämäkertaa, vaikka teoksesta pakostakin tuli s. S. rakennus kuin Kansallismuseo.
sent|ata[35*] *v. ark.* -taus[64] *teonn.* kirjoittaa avustuksia sanomalehteen (palstasenttimetripalkkiota vastaan).
senteesimo[2] *s.* italialainen raha: 1/100 liiraa.
sentenssi[4] *s.* mietelause, mietelmä, aforismi.
sentesimaali|asteikko *s.* asteikko, joka on jaettu sataan osaan. **-vaaka** *s.* sadannesvaaka.
sentimentaali[4] *a.* = seur. | S. rakkausruno, sävelmä.
sentimentaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* herkkätunteinen, liikatunteellinen, tunteileva, haaveellinen, haavemielinen. | S. nuorukainen. Imelä, s. runo. Maalasi historiallisia aiheita hieman s:seen tapaan. Vetistelevä s:suus. Tunteellisuus voi kehittyä myös liialliseksi, jolloin sitä sanotaan s:suudeksi.
sentimentti[4*] *s.* mielenliikutus, tunne. | - - yövaeltelut täynnä kaihoa ja s:ä SILL. — *Psyk.* tahdon ja tiedollisten ainesten kannattama tunneryhmä, esim. halveksinta, isänmaanrakkaus.
sentneri[5] *s.* ennen yleinen painomitta, tav. = 100 naulaa (n. 50 kg). | Englannin s. = 112 Englannin naulaa. Metrinen s. 'desitonni, sentaali, kaksoissentneri'. — *Yhd.* kaksoiss.
sentonaali[4] *s. hist.* vero, jota otettiin 1 % Suomen valtion virkamiesten vakinaisesta palkasta ja eläkkeestä.
sentraali[6] *s. puhek.* puhelinkeskus. **-liike** *s. fys.* keskeisliike.
sentraali|nen[63] *a.* keskipisteessä oleva, keskeinen; us.)(perifeerinen. | S. hermosto 'keskushermosto'. S:set tapahtumat.
sentraalis|taa[2] *v.* = sentralisoida. **-tua**[1] *pass.v.* = sentralisoitua.
sentralisaatio[3] *s.*, vars. *hall.* keskitys. | Hallinnon s.
sentralisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* keskittää, sent-

raalistaa. **-tu|a**[1*] *pass. v.* keskittyä, sentraalistua. | Teollisuuden s:minen.

sentralistinen[63] *a.* sentralisoitu. | S. hallitusmuoto.

sentrifugaali|nen[63] *a.* keskipakoinen. | S. liike. S:set hermot. **-voima** *s. fys.* keskipakovoima.

sentri|fugi[4] *s. tekn.* kone, jossa keskipakovoimaa hyväksi käyttäen erotetaan kiinteät aineet nesteistä t. eritiheyksiset nesteet toisistaan, linko. | S:fugeja käytetään mm. paperi- ja sokeritehtaissa. Liika vesi poistetaan s:fugissa. S:fugeja ovat myös separaattori ja hunajalinko. **-fugoi|da**[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* erottaa sentrifugilla kiinteitä aineita nesteistä t. eritiheyksisiä nesteitä toisistaan, lingota. | Saostunut jauhe erotetaan s:malla liuoksesta. **-kolmio** *s. mat.* keskuskolmio. **-kulma** *s. mat.* keskuskulma.

sentripetaali|nen[63] *a.* keskihakuinen. | S. turbiini. S:set hermot. **-voima** *s. fys.* keskihakuvoima.

sentrumi[5] *s.* keskus, keskipiste, keskiö.

senttaali[6] *s.* par. sentaali.

sentteri[5] *s. urh. puhek.* jalkapallossa: keskushyökkääjä.

sent|ti[4*] *s.* **1.** vars. *puhek.* senttimetri. | Viiden s:in pituinen. Paransi pituushypyn ennätystään 12 s:illä. — *Yhd.* kuutio-, neliös.; palstas. **2.** raha Yhdysvalloissa, Kanadassa, Meksikossa ym.: 1/100 dollaria.

sentti|gramma *s.* (*lyh.* cg) painomitta: 1/100 grammaa. **-litra** *s.* (*lyh.* cl) tilavuusmitta: 1/100 litraa.

senttimetri *s.* (*lyh.* cm) pituusmitta: 1/100 metriä. | Pituus, etäisyys senttimetreinä. 3 m 25 cm. Keihäänheitossa kiisteltiin senttimetreistä. **-asteikko** *s.* **-mitta** *s.* **-viivoitin** *s.*

sentti|nikkari *s. ark.* sentaattori. **-peli** *s.* Pituushypyn loppukilpailu oli s:ä.

senturia[15] *s. hist.* (myös: centuria) osasto, jollaisiin Rooman väestö jakautui; roomalaisen legioonan yksikkö.

senturio[3] *s. hist.* (myös: centurio) senturian päällikkö, sadanpäämies.

sen|tyylinen *a.* myös ⁀. | Mozartin ooppera "Cosi fan tutte" ja hänen koko s. tuotantonsa. **-tyyppinen** *a.* myös ⁀. **-tähden** par. ⁀.

sentään *adv.* **1.** kuitenkin, kuitenkaan, sittenkin, sittenkään, silti, kaikesta huolimatta; toki. | Rikas ja (t. mutta) s. onneton. Tehtävä oli vaikea, mutta sitä s. teki mieli yrittää. Summa ei ole suuri, mutta aina jotakin s. Kolmas [kuva] oli aivan keskentekoinen, mutta näkyi siitä s., että - - AHO. — Istu nyt s.! Se oli s. jo liikaa. En minä s. niin paljon toivo. Jonkin verran yksityishenkilökin s. joutuu toisten kanssa luottosuhteisiin. **2.** ilmaisua vahvistamassa: tosiaan, totisesti, kerta kaikkiaan. | On tuo Manu s. vahva hevonen! Siinä oltiin s. aika lujilla. Oli hän s. miellyttävä ja ystävällinen AHO. Kyllä sinä s. olet, sinä Juha! LINN. Voi veli kulta, mitä kaikkea tässäkin maailmassa s. on ja oletetaan ... SILL. — Huudahduksissa, päivittelyissä yms. | Voi s.! Voi voi s.! Hyi s. kun sataa! Taivas s.! (Voi) hyvä isä s.! Hyvät ihmiset s.! Peijakas, pakana s.! Ja jos sinä tietäisit ... voi Jumala s.! LINN.

sen|verran par. ⁀. **-vertainen** *a.* myös ⁀. **-vuoksi** par. ⁀. **-vuotinen** *a.* myös ⁀.

seo|s[64] *s.* ainekoostuma, jossa ainesten painosuhteet ovat valinnanvaraiset ja kemialliset ominaisuudet muuttumattomat; vrt. lejeerinki, liuos, yhdiste. | S:ksessa ainekset eivät ole kemiallisesti yhdistyneet toisiinsa. Hiilen ja raudan, öljyn ja vaseliinin, bentsiinihöyryn ja ilman s. Useiden värien s. Hunajasta, manteliöljystä ja ruusuvedestä valmistettu [ihovoide]-s. Hienojakoinen, vetelä, märkä, kostea, kylmä s. Mekaaninen s. 'tavallinen seos';)(kemiallinen yhdiste. Lejeeringit ovat metallien homogeenisia s:ksia. Hedelmämarmelaati on valmiina puuromaista s:sta. Sokeria ja munia vispilöidään, kunnes s. tulee sakeaksi ja vaaleaksi. S., jolla rintamaidolla edistymätöntä lasta ruokitaan. — *Kuv.* Erkon ensimmäinen runovihko oli - - s. enemmän tai vähemmän omaksuttuja vieraita vaikutteita M.JUKOLA. Hänen elämästään tuli s. väkevää intohimoa ja harkitsevaa viisautta AK. — *Yhd.* aine-, alkoholi-, ilma-, jauhe-, kaasu-, kuitu-, lakka-, lannoite-, lasi-, lääke-, maali-, multa-, neste-, sprii-, suola-, vesi-, väkirehu-, väris.; elohopea-, hopea-, kulta-, lyijy-, metalli-, pronssi-, rauta-, tinas.; jäätelö-, karamelli-, kerma-, maito-, manteli-, marenki-, marja-, muna-, munavaahto-, ravintos.

seos|aine *s.* seoksen osa-aine. **-kide** *s.* kide, joka sisältää kahta t. useampaa keskenään isomorfista ainetta. **-kivi(laji)** *s. min.* = migmatiitti. **-lasku** *s. mat.* laskutehtävistä, jotka koskevat erilaisten ja eriarvoisten aineiden seoksia; myös: näiden laskemisessa käytetty menetelmä; *syn.* sekoitus-, alligaatiolasku. **-metalli** *s.* seoksessa osa-aineena oleva metalli. **-määrä** *s.* **-suhde** *s.* Betoni, jonka s. on 1 osa sementtiä ja 6 osaa luonnonsoraa.

seost|aa[2] *v. tekn.* -us[64] *teonn.* lisätä jhk aineeseen (sulattamalla) muuta t. muita aineita, niin että siitä syntyy seos, valmistaa jstak seos, lejeerata. | S:ettu teräs 'seosteräs'.

seoste[78] *s. met.* lejeerinki, seos.

seosteräs *s. tekn.* teräs, joka sisältää pieniä määriä muita metalleja, tav. nikkeliä, volframia, kromia tms.

seostu|a[1] *pass.v.* < seostaa. | Kromi s:u rautaan. Rauta ja mangaani s:vat kaikissa suhteissa.

seo|ta[38*] *v.* mennä sekaisin, sekaantua, sekoittua, sotkeutua. **1.** sisäisestä järjestyksestä, olotilasta. **a.** Vesi sekoaa 'hämmentyy, samentuu'. Laskettaessa s:nnut verkko. Kortisto on s:nnut. **b.** ihmisestä: harhautua, hairahtua, erehtyä jstak, jnk suhteen. | S. pimeässä suunnasta. S. tahdista, sävelestä. Tekstaaja on s:nnut p:n ja v:n suhteen. Vileenin huimasi silmiä, niin että hän sekosi kohta alussa luvusta KILPI. **c.** puheesta. | S. sanoissaan. Ristikuulustelussa syytetty sekosi pahasti väitteissään. **d.** ajatuksista, ajatustoiminnasta, järjestä: samentua, sumentua, mennä suunniltaan, järjiltään, tulla hulluksi, mielipuoleksi. | Ajatukset sekoavat. Järkeni oli s. Hiihtäjän kuumeiset aivot ovat

sekoamaisillaan HAARLA. Pää sekoaa, - - kun niitä ajatteleekin! TALVIO. Äiti aivan sekosi surusta. Omaiset pelkäävät hänen sekoavan. - - nyt, kun kysymys totisessa tarkoituksessa hänelle tehdään, hän joutuu hämilleen ja sekoaa J.KOSKIMAA. — Samassa taas pimeni ja sekosi AHO. **2.** kahden t. useamman olion, aineen t. seikan suhteesta. | Vieraaseen karjaan s:nnut lehmä. Savihiukkaset sekoavat veteen. Varo, etteivät tavaramme sekoa! Kortit ovat s:nneet. Konseptit, piirustukset sekoavat (vars. kuv.). Tupakansavuun s:nnut halvan hajuveden tuoksu. - - purskahti taasen itkuun ja siihen sekosivat sanat MERIL. Kaksi sanaa, joiden taivutusmuodot ovat s:nneet toisiinsa.

seotta|a[2*] *v. murt.* sekoittaa. | S. maitoon vettä. Kun viha on päässyt kasvamaan väkeväksi, on se s:nut tunteen ja järjen ALKIO.

sepale[78] *s. kansanr.* säpäle.

sepalus[64] *s. kansat.* paidan, hameen t. housujen (etu)halkio.

separaatio[3] *s.* ero, erottaminen, erilleen ottaminen.

separaattori[5] *s.* kone, jolla seoksien kevyemmät aineet erotetaan raskaammista; vars. sentrifugi, jolla kerma erotetaan maidosta. | Vääntää s:a. Sähkökäyttöinen s. — *Yhd.* käsi-, maito-, voimas. **-lima** *s.* separoitaessa maidosta erottuvista raskaammista aineista, jotka keräytyvät kuulan seiniin limamaiseksi massaksi. **-öljy** *s.* separaattoreihin käytetty voiteluöljy.

separat|ismi[4] *s.* lahkolaisuus, eriuskolaisuus; valtiollinen tm. eristäytymisharrastus t. -pyrkimys. | Uskonnollinen s. — Valtiollinen s. [Suomen rahanuudistuksessa] vainuttiin [Venäjällä] valtakunnalle vahingollista s:ismia J.K. PAASIKIVI. **-isti**[4] *s.* separatismin kannattaja; lahkolainen, eriuskolainen. **-isti|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* lahkolaismielinen, eriuskoinen, vapaakirkollinen; valtiollista tm. separatismia kannattava t. harrastava. | S. yltiöpietismi. — Katalonian itsenäistyttämiseen tähtäävä s. liike. Makedonian s:set pyrkimykset.

separoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* erottaa separaattorilla. | S. maidosta rasva. S:tu maito.

separoimaton[57] *kielt.a.* S. maito.

separoimislämpötila *s.* maidon lämpötila separoitaessa.

sepel[82*] *s. harv.* seppele. | - - s. päähän! Nyt seisot morsianna KIVI. Pää ja kaula ovat [heinäsorsalla] kiiltävän vihreät, kaulassa valkoinen s. IT. **-hanhi** *s.* Branta bernicla, sorsien heimoon kuuluva, hanhien näköinen arktinen lintu.

sepeli[6] *s.* erityisillä murskauskoneilla tav. graniitista tehty kivimurska, jota käytetään tien peitteeksi ja betonin valmistukseen, makadaami. | Hieno, karkea s. Kivijäte rouhitaan s:ksi. Tien päällysteen alla on ahtokivistä, s:stä tai somerosta tehty kantava kerros. Betoni valmistetaan sementistä, hiekasta, s:stä ja vedestä. **-alusta** *s.* Rautatiekiskot asetetaan kovennetulle s:lle. **-kerros** *s.* Tien kantava s. **-kiv|i** *s.* sepeliksi murskattava kivi; sepeli. | S:ellä laskettu tie. **-kone, -mylly** *s.* sepeliä valmistava kone. **-n|lajittelija** *s.* = sepelirumpu. **-peite** *s.* sepellys. **-peitteinen** *a.* S. tie. **-päällyste** *s.* **-rumpu** *s.* sepelinlajittelukone, sepelinlajittelija. **-tie** *s.* sepelipeitteinen tie.

sepel|kaula 1. *s.* eläimen kaulasta, jossa on muusta turkista t. höyhenyksestä väriltään erottuva rengas. **2.** *a.* = seur. | [Koiranpentu] oli s. ja kannusjalka AHO. **-kaulainen** *a.* S. heinäsorsa. **-kyyhky** *s.* Columba palumbus, Suomessa luonnonvaraisena elävä harmaan sininen kyyhky, jolla on punertava rinta ja kaulan sivuissa leveä valkoinen läiskä. **-laskimo** *s. anat.* Sydämen s. 'sydänlihaksesta alkava, oikeanpuoleiseen eteiseen laskeva laskimo'.

sepellys[64] *s.* tien sepelipeite. — *Yhd.* asfaltti-, emulsios.

sepel|mätä *s.* eräs perunoiden bakteeritauti. **-poukama** *s. anat.* Sydämen s. 'ontelo, johon sydämen seinämän laskimot aukeavat ja joka puolestaan aukeaa sydämen oikeaan eteiseen'. **-rastas** *s.* Turdus torquatus, Suomessa harvinainen musta rastas, jonka rinnassa on leveähkö valkoinen lautuma. **-valtimo** *s. anat.* Sydämen s. 'sydänlihakseen verta kuljettava valtimo'.

sepelöi|dä[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* päällystää (tie tms.) sepelillä. | Tien s:nti.

sepi[4*] *s.* = sepä.

sepia[15] *s.* par. seepia.

sepi|lauta, -paju *s.* = sepälauta, -paju.

sepiselvä *a. harv.* täysin, vesiselvä. | S:tkin miehet käyttäytyivät niin kuin olisivat vähän hutikassa AHO.

sepit|e[78*] *s.* sepittämisen tulos, sepitelmä. | Schildt-Kilpisen sanas:teet. - - koko musiikkikirjallisuuden merkillisimpiä s:teitä H.KLEMETTI.

sepit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < sepittää. | S:teli runoja häihin ja muihin juhlatilaisuuksiin.

sepitelm|ä[13] *s.* sepittelyn tulos, sepite. | Julkaista sanomalehdissä s:iään. Käytti s:issään elegistä runomittaa.

sepittelijä[14] *tek.* < sepitellä.

sepittäjä[10] *tek.* Iliadin s:nä pidetään Homerosta.

sepit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** *harv.* takoa. | [Jumalankuvan] valaa valaja, ja kultaseppä kullalla päällystää, s:tää sille hopeaketjut VT. Nähtyään kronometrin hän yritti itse s. samanlaisen AK. **2.** kielellisestä esityksestä yms.: tehdä, laatia, kyhätä, kirjoittaa. | S. runo, runoja, kertomus, kertomuksia. S. kirje. Rovasti istui saarnaa s:tämässä. Kenen riivatun s:tämä on tämä laulu? KIVI. S. uudissanoja. S. [tav:mmin laatia, kirjoittaa] ohjesääntö, oppikirja. S. [tav:mmin luoda, laatia] jk teoria, oppi. S. [= keksiä, tekaista] valheita. Hän oli s:tänyt koko jutun. Minä s:än juonen ja paljastan Fokaksen poven KIVI. — Siihen [runoon] voisi vaikka s. säveleen AHO.

sepit|ä[31] *v. harv.* sepittää. | - - piikkikarheja s:tiin omissa pajoissa myös kokonaan rautaisia AHTI RYTKÖNEN. - - kirjailija rupesi s:semään pieniä runokappaleita PÄIVÄR.

sepiv|ä[13] *a. (partis.) kasv.* -ästi *adv.* S. lehti 'ruoditon lehti, jonka lavan tyviosa ympäröi vartta'. Tupakan lehdet ovat puolittain s:iä. — *Yhd.* puolis.

sep|iä[17*] *v. harv.* keriä, kietoa, kääriä. | Sitten s:i perämies keveästi käteensä sen verran lokilii-

naa, että - - E.ELENIUS. — *Kuv.* - - siksi hän s:ii nopeasti ajatuksiaan KARHUM.

seposeläll|ään, -een *adv.* (myös ⌒) aivan auki, selkoselällään, selkosen, sepposen selällään. | Ovi, ikkuna on s. Leväytti oven s:een. Avasi suun s:een.

seposen *vahv. adv.* = sepposen.

seppel[82] *s.*, vars. *runok.* seppele. | - - hiuksilla valkea kukkas. TALVIO. Viisas, ihminen, vasta sa oot, kun s:es kuihtuu KOSKENN. — *Kuv.* Kevättulvien s. päässä / nyt herää se [maa], katsokaa! KAILAS.

seppele[82] *s.* pyöreän t. soikean kehän muotoon lehdistä, kukista tms. kiedottu t. punottu laite, jollaisia käytetään koristuksena, kunnianosoituksiin, hautajaisissa yms., "kranssi". **1.** Voittajan s. Maisterin s. 'promootiossa maisterin päähän pantava laakeriseppele'. Sitoa s. Pieni tyttö, tummilla kutreillaan voikukista tehty s. Juhlivalle taiteilijalle ojensi teatterin s:en N. N. — *Erik.* hautaseppeleestä. | Laskea s. arkulle, haudalle. Omaisten tuotua s:ensä katafalkin ääreen astui - -. Työtoverien, seuran s. — *Yhd.* havu-, kataja-, kukka-, laakeri-, lehvä-, lemmikki-, muratti-, olki-, ruusu-, tammi-, ulpukkas.; pää-, rintas.; maisterin-, voitons.; hauta-, hautajais-, morsius-, palkinto-, surus. **2.** *kuv.* **a.** *konkr.* S:enä päätä kiertävät palmikot. Heinäsorsalla on kaulassa valkoinen s. 'höyhenysrengas, sepel'. Viiniköynnös kietoo / muurit s:in ELINA VAARA. - - rannattoman pustan laidasta se [Karpaattien vuoristo] tummana, metsäisenä s:enä kohoaa kohti korkeuksia A.SOMERSALO. **b.** *abstr.* kunniasta, maineesta yms. | [Hän oli] nuoruudessaan havitellut runoilijan s:ttä otsalleen V.KOLKKALA. Vain tuhkaa loistavimmat / on maineen s:et VK. [Isän kuritus ja äidin opetus] ovat ihana s. sinun päähäsi ja käädyt sinun kaulaasi VT. Tästedes on minulle talletettuna vanhurskauden s., jonka Herra, vanhurskas tuomari, on antava minulle UT.

seppeleen|lasku *s.* S. sankarihaudalle. **-sitoja** *s.* Promootion s:t. **-sitojaiset** *s. mon.* vars. maisteripromootioon kuuluva tilaisuus, jossa maisterien seppeleet sidotaan. **-sitojatar** *s.* Yleinen s. 'maisteripromootiossa vihittävien kandidaattien valitsema nuori neito, tav. jkn professorin tytär, jonka johdolla maisterien seppeleet sidotaan'. **-sitomo** *s.* Kukkakauppa ja s.

seppele|nauha *s.* hauta- ja joskus muissakin seppeleissä käytetyistä koriste- ja tekstinauhoista. | S:nauhan muistosäe. **-päinen** *a.* S. uimamaisteri. **-pä|ä** **1.** *s.* seppelöity pää. | Seisoa s:in. **2.** *a.* = seppelepäinen. | S. morsian.

seppeli[5] *s.* Kivellä: seppele. | S. hänen pässänsä on.

seppel|päinen *a.* = seppelepäinen. | S:päiset tyttöset. **-pä|ä** = seppelepää. **1.** *s.* - - jumalissa hän palkkansa nostaa, / hän on seisova s:in! KAILAS. **2.** *a.* S. tyttö. — *Kuv.* Mut terve, - - / mun päiväni ylpeä, s., / jona en ole onneni orja LEINO.

seppeltenlasku *s.* Ruumiinsiunauksen jälkeen alkaa s.

seppelö|idä[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* koristaa seppeleellä (t. seppeleillä); vars. panna seppele jkn päähän. **1.** S. päänsä kukkasilla. Naiset kulkivat helkajuhlissa kukilla s:ityinä. Juoksun voittaja s:itynä. N. s:itiin [= vihittiin] promootiossa 1927 maisteriksi. **2.** *kuv.* **a.** *konkr.* [Kasvot] joita tuuhea tukka s:i IVALO. - - harjun s:itsee ryhevä mäntymetsä KIVI. Raunioalue s:i korkeaa Genesaretin järveä A.SAARISALO. **b.** *abstr.* kunniasta, maineesta yms. | Voiton, kunnian, maineen s:imä. - - sinä teit hänestä [Jumala ihmisestä] lähes jumal'olennon, sinä s:itsit hänet kunnialla ja kirkkaudella VT. Tuotteliaan - - luomiskauden oli vast'ikään s:inyt - - varsin hämmästyttävä voimannäyte "Yksinvaltias" AK.

seppelöitsijä[14] *tek.* < ed.

seppo[1*] *s. kansanr. ylät.* seppä. | S. Ilmarinen. — *Yhd.* runo-, sanas.

sepposeläll|ään, -een *adv.* = seposelällään.

sepposen *vahv.adv.* yhteydessä *sepposen selällään,* selälleen 'seposelällään'. **1.** Ovi, ikkuna on s. selällään. Avasi ikkunan s. selälleen. Portti lensi, rysähti s. selälleen. **2.** *harv.* Kotka makasi kuolleena s. selällään HEPOR. - - ja Kenoveeva mäiskähti s. selälleen KIANTO.

seppyy|s[65] *s.* sepänammatti, -toimi; seppänä olo. | Monet valajat olivat s:tensä ohessa maanviljelijöitä.

sep|pä[11*] *s.* **1.** käsityöläinen, joka etup. takomalla tekee metallista, vars. teräksestä eril. tarve-esineitä, rautio; nyk. lähinnä karkeaa työtä tekevästä sepästä, tako-, karkeissepästä; yhd:n jälkiosana myös (hieno)mekaanikoista ja yleisemminkin vars. puutöitä tekevistä käsityöläisistä. | Kylän s. S:än vasara, pihdit, alasin, ahjo, paja. S. takoo, kalkuttaa. S:än tekemä aura. Käydä s:ässä 'sepän luona, pajassa teettämässä, korjauttamassa jtak'. Lyylikki, lylyjen s., / Kauppi, kalhujen tekijä KAL. — *Kuv.* Osmotar, oluen s. KAL. Virren s. Tulevaisuuden s. Jokainen on oman onnensa s. SL. Ei kukaan ole s. [= taitaja, mestari] syntyessään SL. On syytä sysissä, jos on s:issäkin [sekä olosuhteissa että tekijöissä] SL. — *Kans. a:sesti* taitava. | - - hän on s. huutamaan vaikka lukkarin kanssa kilpaa PAULAH. — Huudahduksissa. | Mutta kas nyt ... — no sinun seitsemän s:pää! KIVI. No voi sun seitsemän s:pää poikineen, miten kuningas vimmastui! KS. — *Yhd.* ase-, hopea-, jalokivi-, kattila-, kello-, kulta-, kupari-, kärry-, levy-, lukko-, läkki-, miekka-, pannu-, puukko-, pyssy-, pyörä-, rauta-, vaski-, vaunu-, viikates.; kylä-, maalais-, maan-, pitäjäns.; ajokalu-, rukki-, satula-, suksi-, uuni-, vene-, viulus.; kasku-, riimi-, runo-, sana-, satu-, virsis. **2.** S:ät 'Elateridae, keskikokoisia kovakuoriaisia, jotka selälleen jouduttuansa voivat ponnahtaa ilmaan ja pudota jaloilleen'. S:pien toukat, »juurimadot», vahingoittavat perunoita, juurikkaita yms. — *Yhd.* kampa-, kupari-, metalli-, viljas.; hopeas.

seppä|kuoriainen *s.* = seppä 2. **-mestari** *s.*

sepsis[64] *s. lääk.* sellaisten kuumetautien yhteisnimitys, joissa bakteerit kulkevat ja lisääntyvät kiertävässä veressä. **-tila** *s.*

septetti[6*] *s. mus.* seitsemän (tav. soitin)solistin

muodostama yhtye; sellaisen esitettävä sävellys, septetto.

septetto[2*] *s. mus.* seitsemän (tav. soitin)solistin esitettävä sävellys, septetti.

septiljoona[11] *s.* miljoona sekstiljoonaa (10^{42}).

septimi[6] *s. mus.* asteikon seitsemäs aste; intervalli, joka laajuudeltaan vastaa ensimmäisen ja seitsemännen asteen välistä suhdetta. **--intervalli** *s.* **-sointu** *s.* nelisointu, johon kolmisoinnun lisäksi kuuluu septimi.

septinen[63] *a. lääk.* verenmyrkytystä aiheuttava; sepsistilaan kuuluva. | S. kuume, imurauhastulehdus.

septuagesima[15] [-gē-] *s.* yhdeksäs sunnuntai ennen pääsiäistä.

septuaginta[10], **--käännös** *s.* Vanhan testamentin vanhin ja tärkein kreikankielinen käännös.

sepustaa[2] *v. halv.* sepittää, kyhätä, rustata. | S. kirje, runoja.

sepuste[78] *s.* sepustamisen tulos, sepustus, sepite.

sepustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < sepustaa.

sepustu|s[64] *s. halv.* sepustaminen; sepite, kyhäys. | Tyttösen s:ksia. - - tämän s:ksen painoon mennessä TIITUS.

sepä[11*] *s.* reen ylöspäin kaartuva etuosa, sepi, keula, nokka, nenä. | Ajaa reen sevällä t. sevillä. Istahtaa sevälle. **-lauta** *s.*

sepän|ammatti *s.* Harjoittaa s:ammattia. **-kisälli** *s.* **-oppi** *s.* Mennä s:in. **-oppilas** *s.* **-paja** *s.* **-sälli** *s.* **-|työ** *s.* Teki ammatikseen s:työtä. Keskiaikaisia s:töitä.

sepäpaju *s.* = juko 1.

serafi[6] *s.* Vanhassa testamentissa mainittuja kuusisiipisiä henkiolentoja, jotka ympäröivät Jahven valtaistuinta. | Kerubit ja s:t. - - hänen sanansa ovat kuin s:n soittoa J.FINNE.

serafi|nen[63] *a.* enkelimäinen, taivainen. | S. naistyyppi. S. runous. "Edelweissin" s:set sävelet KOSKENN.

seraiji[6], **seralji**[6] *s.* itämainen palatsi; yl. suuri itämainen rakennus. | Turkin sulttaanin s.

serbi[4] *s.* S:t 'etup. Serbiassa asuva eteläslaavilainen kansa, serbialaiset'.

serbialai|nen[63] *a.* ja *s.* S. kansanlaulu. S:set eli serbit.

serbokroaat|ti[4*] *s.* **1.** S:it, serbien ja kroaattien yhteisnimitys. 2. serbokroaattien kieli.

serebrospinaali[6], **-|nen**[63] *a. anat.* aivoja ja selkäydintä koskeva. **-hermosto** *s.* **-neste** *s.* selkäydinneste.

seremoni|a[15] *s.* tietyllä (totunnaisella) tavalla suoritettava, tietyn kaavan mukainen juhla- t. jumalanpalvelusmeno, juhlallisuus; riitti. | Juhlalliset s:at. Ulkonaiset s:at. Pakanallinen, kirkollinen s. Katolisen kirkon s:at. Monilukuisine s:oineen syrm-juhla on tšeremissien huomattavimpia uskonnollisia tapahtumia. Kruunajaisten loistavat s:at. Uusi ylioppilas otettiin osakuntaan erityisin s:oin. — Laajemmin yl. jstak totunnaisesta, toistuvasta teosta. | Vastatessaan on Karvian Vihtori jo nostanut tiinunsa kannen auki — ne ovat tuttuja s:oja SILL. [Puolalaiset jalkapalloilijat suutelivat] minkä ennättivät maalintekijää ja tämä s. toistui aina, kun puolalaiset saivat maalin AK. — *Yhd.* alku-, jälki-, kruunajais-, lähtö-, tanssi-, teenjuonti-, tervehdys-, vastaanottos.; kaste-, kirkko-, sakramentti-, vihkimiss.

seremoniaalinen[63] *a.* = seremoniallinen.

seremonialaki *s.* juutalaisten jumalanpalvelusta ja yl. pyhiä toimituksia ja menoja koskevat määräykset ja säännökset.

seremonialli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* seremoniaan, seremonioihin kuuluva, seremonian, seremonioiden mukainen. | S:set häävirret. Monilla tansseilla näyttää alkuaan olleen s. luonne. [Juoma] nautitaan s:sin menoin. Kaikki kävi s:sesti.

seremoniamestari *s.* juhlamenojen ohjaaja.

serenadi[4] *s.* **1.** laulu- t. soittoesitys, joka tapahtuu illalla t. yöllä kunniatervehdyksenä ao. henkilön (esim. neitosen) asunnon edustalla. | Pitää s. jklle. — *Kuv.* Kissojen maaliskuinen s. **2.** *mus.* sarjamuotoinen orkesterisävellys, joka yleissävyltään muistuttaa serenadin alkuperäistä tarkoitusta; sävyltään lähinnä lemmentervehdyksen kaltainen lyyrillinen laulu- t. soitinsävellys. | Tšaikovskin s. jousiorkesterille. **-laulu** *s.*

seresiini[4] *s.* maapihkasta valmistettu vahamainen aine, kivennäisvaha.

serisiini[4] *s.* silkkiliima.

serisiitti[4*] *s.* hienosuomuinen vaalea kiille.

serkku[1*] *s.* isän t. äidin veljen- t. sisarenlapsi, orpana. | S:ni N. N. Hänen äidinpuoleinen s:nsa. — *Kuv.* S:mme apinat. Magnetofonin vanhempi s. parlografi. — *Yhd.* pikku-, täyss.; kaupunkilais-, maalaiss.

serkkula[14] *s.* serkun t. serkkujen koti. | Vieraillа s:ssa.

serkkumies *s.*

serkku|nen[63] *dem.s. harv.* vars. puhuttelusanana. | Mitä kuuluu, s:seni?

serkku|poika *s.* **-tyttö** *s.*

serkkuus[65] *s.* serkusten keskinen sukulaisuussuhde.

serku|kset[64] *s. mon.* henkilöistä, jotka ovat toistensa serkkuja. | He ovat täydet s. Kolme s:sta. S. eivät ennen vuotta 1872 saaneet mennä keskenään avioliittoon.

serkun|poika *s.* **-tytär** *s.*

serkus|avioliitto *s.* serkusten keskinen avioliitto. **-parvi** *s.* **-piiri** *s.*

sermi[4] *s.* (*rinn.* särmi) par. kaihdin, varjostin.

sero- *lääk.* **-bakteriologia** *s.* lääketieteen haara, joka tutkii veriheraa ja siinä esiintyviä bakteereja. **-bakteriologinen** *a.* serobakteriologiaan kuuluva, sitä koskeva t. sille ominainen. | S. laitos. **-diagnoosi** *s.* = seerumidiagnoosi. **-diagnostiikka** *s.* = seerumidiagnostiikka. **-logi**[4] *s.* serologian tutkija. **-logia**[15] *s.* lääketieteen haara, joka selvittelee veren ja veriheran ominaisuuksia, vaikutuksia ja muutoksia, vars. eri tautien aiheuttamia immuniteetti-ilmiöitä, seerumioppi. **-loginen**[63] *a.* serologiaan kuuluva, sitä koskeva t. sille ominainen. | S. laboratorio. S. koe, tutkimus.

seroni[6] *s.* raaoista raavaanvuodista valmistettu suojus, jollaisilla Etelä-Amerikan maista tulevat kuivat tavarat us. on päällystetty; joskus muunkinlaisista pakkausaineista.

seroosa[13] *s. anat.* herakalvo.

sero|patologia *s. lääk.* oppi verinesteen sairaalloisista muutoksista. **-patologi|nen** *a. lääk.* seropatologiaan kuuluva, sitä koskeva t. sille ominainen. | Veren s:set muutokset. S. tutkimus. **-terapia** *s. lääk.* seerumihoito.
serotiinihappo *s.* mehiläis- ym. vahoissa sekä villarasvassa esiintyvä rasvahappo.
serpa^{10*} *s. kans.* keitto, liemi. | Pöydässä lie kyllä s:a LEHT.
serpentiin|i^{4} *s.* **1.** kiemurteleva vuoristotie. **2.** *maant.* joen mutka, jonka kaarevuus on suurempi kuin 180°; *syn.* kiemura; vrt. meanderi. **3.** tiukkaan rullaksi kääritty ohut, kapea silkkipaperinauha, joita iloisissa juhlissa heitellään ilmaan, niin että ne aukeavat. | Heitellä s:ejä. **4.** *min.* vihreä, vahamaisen kiiltoinen silikaattimineraali, vesipitoinen magnesiumsilikaatti. **5.** *sotahist.* eräs kanuuna(laji).
serpentiini|asbesti *s. min.* hyvin kuituinen serpentiinikivi. **-kivi** *s. min.* kivi(laji), jossa serpentiini on pääaineksena. **-nauha** *s.* = serpentiini 3.
serpentti^{6*} *s. mus.* entisaikainen bassopuhallussoitin, jonka puusta tehty putki oli käärmeen muotoinen.
sertepartia^{15} *s. liik.* kirjallinen sopimus, jonka koko lastin lähettäjä tekee laivan isännistön t. päällikön kanssa tavaran kuljettamisesta.
sertifikaatti^{4*} *s.* alkuperätodistus, lupatodistus; *mer.* kansallisuustodistus; kennelalalla: muotovalion arvoiseksi koiraksi katsotulle voittajaluokan voittajalle annettu pätevyystodistus.
sertinki^{6*} *s.* luja, kaksiniitinen, valkaistu t. värjätty puuvillakangas. **-kangas** *s.*
servaali^{6} *s.* Felis serval, kissan sukuinen pitkäkoipinen afrikkalainen peto.
serveera|ta^{35} *v.*, vars. *leik.* -us^{64} *teonn.* tarjota, tarjoilla. | S. teetä. S. [= kertoa] juttuja. Sievien sanojen s:us on silloin tällöin paikallaan SIMO PENTTILÄ. Mitä elämä on minulle s:nnut, on julmaa JOTUNI.
servietti^{4*} *s.* lautasliina.
serviisi^{6} *s.* täydellinen astiasto, (pöytä)kalusto.
servituutti^{4*} *s. lak.* rasite(oikeus).
servo|mekaniikka *s.* = servotekniikka. **-moottori** *s. tekn.* voimakoneiden säätimien yhteydessä käytetty apumoottori. **-tekniikka** *s.* tekniikan haara, joka käsittelee mekaanisten liikkeiden automaattista, itsetarkistavaa ohjausta, servomekaniikka.
seröösi^{6}, **-nen**^{63} *a. fysiol.* herainen.
sesam^{7} *s.* par. seesam.
sesessionisti^{4} *s.* niistä Pohjois-Amerikan etelävaltioiden asukkaista, jotka 1860—61 ilmoittivat eroavansa unionista ja jotka näin saivat aikaan 1861—65 käydyn sisällissodan; myös taiteilijoista, jotka eroavat taideyhdistyksestä ja perustavat uuden.
seset|ellä^{28*} *frekv.v.* -tely^{2} *teonn.* < seur. | S. koiraa.
seset|tää^{2*} *v.* -ys^{64} *teonn.* kutsua t. tyynnyttää koiraa (sanomalla se-se). | [Koiranpenikkaa ei] löytynyt mistään, ei vaikka pienet pojat miten olisivat s:täneet ALKIO.
seslonki^{6*} *s. ark.* leposohva.
sesonki^{6*} *s.* vuosittain säännöllisesti toistuva aika, jolloin seura-, huvi-, taide-, urheilu-, kauppa- tms. toiminta t. elämä on vilkkaimmillaan, (huvi-, konsertti-, teatteri-, urheilu-, myynti-, käyttö- tms.) kausi. | Talviurheilukeskuksissa on s. parhaimmillaan. Täydentää varastonsa ennen [myynti]sesongin alkamista. — *Yhd.* kesä-, kevät-, syys-, talvis.; kauppa-, kilpailu-, kirja-, kylpemis-, lento-, myynti-, osto-, työs. **-aika** *s.* **--ilmiö** *s.* Vähittäishintojen nousu on jokasyksyinen s. **-liikenne** *s.* **-luon|ne** *s.* Metsä- ja uittotyöt säilyttävät meillä aina s:teensa. **-luontei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* S. tavara, työ. Vuosittain toistuva s. ilmiö. **-mai|nen**^{63} *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus^{65} *omin.* Maataloustöiden s:suus. **-myynti** *s.* **-tavara** *s.* Turkikset ym. s:t. **-työ** *s.* työ, jota suoritetaan vain tiettynä, sille (vars. sääsuhteiden kannalta) soveliaana vuodenaikana, kausityö. | Rakennustyö oli varsinkin ennen lähinnä s:tä. **-työläinen** *s.* **-työttömyys** *s.* tiettyinä vuodenaikoina säännöllisesti esiintyvä työttömyys, kausityöttömyys. **-vaihtelu** *s.* Myynnissä esiintyvät s:t.
sesta^{10} *s. kans.* sauvoin, seiväs. | [Alkoi] tyrkkiä s:lla alusta rannasta HEPOR.
sesto|a^{1} *v.* liikkua uivalla tukilla seisten uittohaalla kahta puolta melomalla. | S:minen tukkilaiskilpailujen lajina.
sesuura^{15} *s. run.* säkeen sisällä (us. määräkohdassa) esiintyvä tauko, caesura.
setel|i^{5} *s.* **1.** painettu (nyk. keskuspankin liikkeeseen laskema) tasaiselle määrälle laillisesti käypää rahaa asetettu laillinen maksuväline; vrt. pankinseteli, paperiraha;)(metalliraha, kova raha. | 5.000 markan s. Iso, pieni s. Paksu tukku s:eitä. Maksoi koko kauppasumman s:einä. Paperirahakannan vallitessa keskuspankki ei lunasta s:eitä metallirahalla, vaan niille on annettu ns. pakkokurssi tai niiden arvo on muuten määrätty. — *Yhd.* pankins.; pikkus.; dollarin-, punnan-, ruplans. **2.** *vanh.* todistus, kuitti. | Porvarin oli annettava tervatalonpojalleen s., jossa ilmoitettiin, paljonko tervaa hän tältä oli vastaanottanut. — *Yhd.* rahti-, uloss.
seteli|kasa *s.* **-kate** *s. tal.* par. setelinkate. **-määrä** *s.* Liikkeessä oleva s.
setelinanto *s.* setelien liikkeeseen laskeminen. | S:on oikeutettu pankki. **--oikeus** *s.* **-pankki** *s.* **-reservi, -vara** *s. tal.* setelinkatteen ja liikkeessä olevan setelistön (keskuspankin tilivelat ml.) erotus.
setelinippu *s.*
setelin|kate *s. tal.* seteleitä liikkeeseen antavalla pankilla seteleiden katteena oleva (vars. kulta- ja valuutta)varanto. **-väärennys** *s.* **-väärentäjä** *s.*
seteli|paino *s.* Suomen Pankin s. **-pankki** *s.* pankki, jolla on setelinanto-oikeus. **-paperi** *s.* **-pinkka** *s.* **-politiikka** *s.* Suomen Pankin s. **-raha** *s.* **-rahoitus** *s.* pysyväluonteinen ja (tai) laaja valtion menojen rahoitus käyttämällä keskuspankilta otettua lyhytaikaista luottoa. **-rupla** *s.*
setelistö^{1} *koll.s.* kierrossa olevat setelit sekä tav. myös (muut) setelipankin vaaditaessa mak-

settavat sitoumukset. | Liikkeessä olevan s:n määrä.

setelitukku *s.* Paksu s. huolimattomasti taskussa.

setlementti[4*] *s.* kristillis-yhteiskunnallinen työkeskus. | Teollisuusseutujen Evankelioimisseuran setlementit. **-liike** *s.* **-työ** *s.*

setolkka[10*] *s.* (*rinn.* sitolkka) = selustin 2.

setri[4] *s.* Cedrus, komeita subtrooppisia mäntyjä, joita viljellään lauhkeiden maiden puistoissa; myös muista puulajeista, joista saadaan ns. setripuuta; näiden puuaine. | Libanonin s:t. **-pui|nen** *a.* S. alus. Katso, minä asun s:sessa linnassa VT. **-puu** *s.* setri; useasta eri puulajista saadaan Cedrus-lajeista. Valkoinen, punainen joita käytetään hienossa huonekaluteollisuudessa, sikarilaatikkojen, lyijykynien ym. valmistukseen sekä rakennuspuuna. | Aitoa s:ta saadaan Cedrus-lajeista. Valkoinen, punainen s. Espanjan, Kuuban, Singaporen s. S:sta tehty lipas. **-puunöljy** *s.* = seur. **-öljy** *s.* Virginian katajasta (Juniperus virginia) saatava eetterinen öljy, jota käytetään hajuvesi- ja saippuateollisuudessa.

setsuuri[4] *s. ark.* hapanimelä ruokaleipä, varikoinen.

setteri[5] *s.* pitkäkarvainen kanakoira. — *Yhd.* englannin-, irlannins.

setukai|nen[63] *s.* S:set 'Viron Setumaan kreikkalaiskatoliset virolaiset'.

setvi|ä[17] *v.*, vars. *ark.* -ntä[15*] *teonn.* selvitellä, pohtia, seuloa, ruotia, punnita. | S. asioita, vaalin tulosta. Suutari ja räätäli s:vät syntyjä syviä AK.

setä[11*] *s.* **1.** isän veli; vrt. eno, täti. | S. ja veljenpojat. S:ni Paavo. **2.** *last.* yl. aikuisen mieshenkilön nimityksenä ja puhuttelusanana. | Vieras, kiltti s. Markus-s. Järvisen s. S. Topelius. Täällä on joku s., joka kysyy isää. Ostaisiko s. vappukukan? — *Leik.* ja tutunomaisesti, hyvänsuovasti. | N. on vielä pirteä, reipas s. Esplanadin kulmassa on ajuri, oikein vanhanaikainen vosikka, vanha harmaaparta s. SILL. — S. Samuli [Pohjois-Amerikan Yhdysvalloista]. — *Yhd.* kummi-, lääkäri-, maalari-, poliisi-, tohtoris. **3.** yl. puhuttelusanana, jota käyt. paljon vanhemmasta mieshenkilöstä, jonka kanssa ollaan lähemmät tuttavat. | Sinä saat sanoa minua sedäksi. Parhaat onnentoivotukseni sedälle 60-vuotispäivän johdosta.

setälä[15] *s.* sedän koti. | Mennä käymään s:ssä.

setä|mies *s.* **1.** setä. **2.** maatalossa asuva isännän naimaton veli, joka on luovuttanut tälle talo-osuutensa. | Nuorin veljeksistä oli jäänyt taloon s:mieheksi. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Hiukan s. suhtautuminen nuorempiin. Nyökäytti s:sesti päätään.

seuh|toa[1*] *v.* **1.** *vanh.* seuloa. — *Kuv.* Asiaa s:dottiin [= pohdittiin] useissa kokouksissa. **2.** *kans.* sotkea, sekoittaa, reuhtoa tms.

seul|a[10] *s.* väline, jossa on reikäinen t. verkkomainen pohja ja jolla kuivia aineita puhdistetaan t. lajitellaan raesuuruuden mukaan t. jolla jähmeitä aineita erotetaan nestemäisistä; vrt. sihti, siivilä. | S., jossa on metallilangoista ristikkäiseksi kudottu pohja. Pienisilmäinen s. Harva, tiheä s. Viljan puhdistukseen, kivimurskan lajitteluun käytetty s. Ravistaa, pudistella s:aa. Jauhoja seulottaessa akanat yms. jäivät s:an pohjalle. Puimakoneeseen kuuluu useita s:oja. Siemenet erotetaan kävyistä pyörivässä s:assa. — *Kuv.* Seinä oli kuin s. 'reikiä täynnä'. Katto, vene vuotaa kuin s. Ampua jk, jku s:aksi. - - hän makaa kallo s:ana jossain Tampereen ja Vilppulan välillä SILL. — Tutkijan s. Tutkimuksen ainekset on arvioitava kriitillisen menetelmän s:alla. Edustusjoukkue valittiin tiheää s:aa käyttämällä. — *Yhd.* jouhi-, pelti-, puu-, rautalanka-, säles.; rumpu-, taso-, tärys.; hyönteis-, jauho-, kuori-, käpy-, mehiläis-, multa-, pahna-, ruumen-, siemen-, soras.; kuivatus-, lajittelus.

seula|kangas *s.* harvahko, jäykkä kangas, jollaista eri tarkoituksia varten kudotaan eril. kerratuista lujakierteisistä kuitulangoista, jouhista t. myös metallilangoista. **-koppa** *s. tekn.* Puimakoneen s. **-lait|e** *s. tekn.* Kivihiilen lajittelu erilaisilla s:teilla. **-levy** *s. tekn.* **-luu** *s. anat.* pääkallon luu, joka liittyy otsaluun vaakasuoraan osaan ja täydentää aivo-ontelon pohjan etuosaa. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* S. noitarumpu. Kirppojen s:siksi syömät lehdet. **-n|-pohja** *s.* Jouhinen s. **-pinta** *s. tekn.* Puimakoneen kohlijan s. **-pohja** *s. tekn.* Viljankaivuri, jossa vilja pannaan s:lla varustettuihin laatikkoihin. **-rumpu** *s.* **1.** seulamainen noitarumpu. **2.** *tekn.* Sälöt, lastut ja tikut poistetaan hiokkeesta välppälaitteilla tai rei'itetystä kuparipellistä valmistettujen suurten pyörivien s:jen avulla, joiden sisälle hiokevelli johdetaan.

Seulaset[63] *erisn. mon. täht.* tähtijoukko Härän tähtikuviossa, Plejadit.

seulaverkko *s.*

seulo|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** puhdistaa t. lajitella jtak ainetta seulalla, seulassa ravistamalla, jolloin kyllin hienot osaset valuvat sen reikien lävitse; vrt. siivilöidä, kuurnita. | S. jauhoja, sokeria. S:ttua tuhkaa. Tasarakeiseksi s:ttua sementtiä. Marmorijauhe s:taan eri hienousasteisiin. Tehtaassa s:taan pois karkeahkot kuidut. — Munanvalkuaisvaahtoon s:taan varovasti hienoa sokerijauhoa. Siementen päälle levitetään s:malla ohut multapeite. — *Kuv.* Puunoksien, pilvien s:ma valo. Kuu - - s:i houkuttelevaa hämyä kaikkialle HEPOR. Taivas s:o lunta. Pakkanen - - s:o huurua [= huurretta] puihin ja pensaihin AHO. **2.** laajempaa käyttöä. **a.** kulkea edestakaisin. | Aamusta iltaanhan se sitä väliä s:o ALKIO. Väkeä s:o edestakaisin KALLAS. Sinne tänne tanssien ja s:en valolautumat kirkastuivat ja himmenivät SILL. **b.** *kuv.* eritellä, erotella, valikoida. | Tieteellisesti, kriitillisesti s:ttu tutkimusaineisto. Asiatiedot olivat huolellisesti s:ttuja ja luotettavia. Lukuisista ehdotuksista oli s:ttava esille parhaat. Luottoanomuksia tarkoin s:malla pankki pyrki ehkäisemään luotonantoa keinottelutarkoituksiin. Sisäänpääsytutkinnossa suoritettava oppilaiden s:nta. - - hän selitti ja s:i asian niin tarkkaan, että sen imeväinenkin olisi ymmärtänyt NUOLIV. Ei maksanut vaivaa sitä [asiaa] sen enempää päässään s. [= miet-

tiä, pohtia]! KIANTO. - - seulo sanasi, ennen kuin tulet puhumaan harmaapäille! KARHUM. [Piispa] oli ankara järjestyksen mies, joka sanoja s:matta nuhteli paheita AK.
seuloja[18] *tek.*
seulomat|on[57] *kielt.a.* S:tomia jauhoja.
seulomis|koe *s.* = seulontakoe. **-kone** *s.*
seulonta|koe *s.* Kiviainesten sopivuus teräsbetoniin todetaan yleensä s:kokeella. **-käyrä** *s.* Hiekan rakeisuuden tutkimista varten tehdään ns. s., josta heti voi todeta hiekan laadun. **-tulos** *s.*
seuloskella[28] *frekv.v.* < seuloa. — *Kuv.* S. asioita.
seuloutu|a[44] *pass.v.* < seuloa. | Kuoriseulalta vilja s:u puimakoneessa alla olevalle sihtiseulalle. Hevosen suussa ravinnoksi kelpaamattomat esineet s:vat tarkoin pois. Lehtien välistä s:va valo. - - korpien syvistä kuruista alkoi s. usmaa H.LOUNAJA. Loppukilpailuun s:u kuusi parasta juoksijaa.
seuna[10] *s. kansat.* kaskenpoltossa muualta tuotu lisäpuu (tav. tukki), jollaisia tarvittiin puuttomia paikkoja varten, rahna.
seur. *lyh.* seuraava.
seur|a[10] *s.* **1. a.** yhdessä toisen t. toisten kanssa olemisesta, us. erik. seurustelusta. | Etsiä, hakea (toisten) s:aa. Karttaa, välttää (jkn) s:aa. Viihtyä s:assa. Poika on joutunut huonoon s:aan. Vanhimmasta pojasta alkaa jo olla isälle s:aa 'hän pystyy jo jotenkin seurustelemaan isän kanssa'. Saat meistä s:aa 'tulemme mukaan'. Tupakoin joskus s:an vuoksi. S:ani ei häntä miellyttänyt. Kiitos (hauskasta) s:asta! Älä rupea s:an pettäjäksi 'älä lähde kesken pois'. — S:aa rakastava eläin. — *jkn* t. *jnk seur|assa* -asta, -aan (us. postp:ta läheten) kanssa, mukana, joukossa, parissa, ohella. | Olla, viihtyä poikien, nuorison s:assa. Lähden veljeni s:assa. Hänellä oli s:assaan joku tyttö. Eksyi toisten s:asta. Joutua vieraiden s:aan. Pyytää jkta s:aansa. Puukiipijät retkeilevät tiaisten ja hippiäisten s:assa paikasta toiseen. — Harvemmin esineistä ja asioista. | Fluoriitti esiintyy luonnossa tavallisesti malmin s:assa. I infinitiiviä käytetään myös pitää-verbin s:assa. — *Vanh.* myös *mon.* - - äläkä sekaannu toisin ajattelevien s:oihin [uudessa käännöksessä: kapinallisten seuraan]! VT[V]. Myös anna rauhan, sovinnon / tääll' olla s:oissamme VK[V]. — *pitää seuraa jklle* viihdyttää jkta, keskustella t. seurustella jkn kanssa. | Pitää s:aa vieraille. Kukaan ei ehtinyt pitää pikku-Maijalle s:aa. — *pitää* t. *olla seuraa jkn kanssa* (kans.) seurustella vakinaisesti, vars. hakkaillen, jkn kanssa. | Pitää naapuriensa kanssa s:aa. - - tahtoisi isänsä vanhain ystäväin kanssa s:aa pitää, mutta ei salli sitä pastori AHO. Anni on jo kauan pitänyt s:aa Erkin kanssa. - - niitten puhuttiin olleen vähän niin kuin s:aa silloin viime suvena SILL. — *tehdä seuraa jklle* t. *jllek* seurata jkta, jtak, liittyä jkn, jnk mukaan. | A. teki minulle s:aa. Saanko tehdä s:aa? Heitti lakkinsa pöydälle, ja hansikkaat saivat tehdä s:aa. **b.** ihmisistä t. eläimistä, harvemmin esineistä t. asioista, jotka ovat jkn t. joidenkin kanssa, mukana, parissa. | Isällä oli äiti s:anaan. Sain s:akseni Einon ja Auvon. S. tekee kaltaisekseen SL. — Kettu putosi suden s:aksi samaan kuoppaan. Samoili metsiä vain pyssy s:anaan. Leipää ja sen s:aksi voita ja lihaa. [Suo] aina rauhan, sovinnon / myös olla s:anamme VK.

2. yhdessä olevat ihmiset, seurue. | Siellä oli koolla iloinen s. Koko s. räjähti nauramaan. Suljetussa s:assa. Näin hienossa, sivistyneessä s:assa. Samaan s:aan sattui vielä Ollikin. S:an keskipisteenä oli N. N. Suutari Topiaksen nuorempi poika ja Martan veli [nuo ovat]; nyt tunnen s:an KIVI. Sitten ruumisvaunut, sitten / lyhyt s. saattajitten LEINO. - - sua [Kristusta] kiittää aina voitostas / sun pyhiesi s. VK. — *Yhd.* (myös ryhmään 1 liittyen) herra-, ihmis-, mies-, mustalais-, nais-, poikas.; ilta-, juoma-, kahvi-, matka-, päivällis-, pöytäs.; toveris.

3. organisoitu useiden henkilöiden yhteenliittymä, yhdistys; vrt. kerho, liitto. | Tieteellinen, uskonnollinen s. Suomalaisen Kirjallisuuden S. Perustaa, lakkauttaa s. S:an puheenjohtaja, sihteeri, jäsenet. Liittyä jhk s:aan. S:an toiminta. — *Yhd.* ampuma-, hiihto-, kirjallisuus-, lähetys-, maanviljelys-, metsästys-, näytelmä-, ompelu-, puutarha-, raamattu-, taide-, tiede-, uima-, urheilu-, voimistelus.; ikämies-, kalastaja-, koululais-, lääkäri-, maamies-, poliisi-, työläiss.; erikois-, isäntä-, jäsen-, keskuss.; mestari-, voittajas.; kilpailija-, naapuri-, veljess.

4. *mon.* herännäis-, lestadiolais- tms. suunnan hartauskokous, konventikkeli; nyk. yleisemmin myös kirkon ja kristillisten yhdistysten hartauskokouksista. | Pitää s:at. Käydä, olla mukana s:oissa. Mennä s:oihin. Kutsui seurakuntalaisia luokseen s:oihin. Jumalanpalvelus klo 10 kirkossa, s:at klo 18 seurakuntatalossa. — *Yhd.* aamu-, hartaus-, hautaus-, herännäis-, ilta-, lestadiolais-, muistos:at.
seuraaj|a[16] *tek.* < seurata. **1.** Laiva törmäsi yhteen s:ansa kanssa. Tarkkaava tapahtumien s. Esimerkki sai s:ia. Olkaa minun [Paavalin] s:iani, niin kuin minä olen Kristuksen s. UT. **2.** ajallisesti myöhemmästä; vrt. seurata IV.1. | Kaarle Suuren poika ja s., Ludvig Hurskas. Katolinen kirkko pitää paavia Pyhän Pietarin s:ana. Michelangelon s:at jäljittelivät hänen vakinaisia muotojaan.
seuraamaton[57] *kielt.a.* < seurata. | Aikaansa s.
seuraamu|s[64] *s.* se, mikä jstak teosta seuraa, seuraus; *lak.* haitallinen seuraus jstak menettelystä. | Eilispäivän tapahtumien s:kset. Vaalin poliittiset s:kset. Taloudellisen kehityksen s:ksena on ollut, että autojen tuonti on kasvanut. Lykkäyspäätöksessään tuomioistuin asettaa s:ksen sen varalta, että asianosainen jää saapumatta asian uuteen käsittelyyn. — *Yhd.* oikeus-, rangaistuss.
seuraanto[2*] *s.*, vars. *lak.* oikeuden t. velvollisuuden t. koko oikeussuhteen siirtyminen henkilöltä toiselle, suksessio. | Apostolinen s. 'apostolinen suksessio'.
seuraav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* parhaillaan olemassa t. kysymyksessä, puheena olevaa (lä-

hinnä) myöhempi, sen jäljessä oleva t. tuleva. | S. mies rivissä. S:alla sivulla. S:alla kerralla. S:ana päivänä jatkettiin matkaa. Hänen kirjeensä tältä ja s:alta ajalta. Edellisen polven s:alle jättämä perintö. — *Erik.* viitaten siihen, mitä kohta esitetään. | Häntä kohtasi s. näky. Kertomus on s. Alueen voinee jaotella s:asti. — *S:sesti.* Jutusta ilmenee s:aa. Asia selvinnee yksityiskohtaisemmin s:asta. — *Yhd.* lähis.

seuraavai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* tav:mmin ed.

seuraavan|laatuinen *a.* tav. ⌒. **-lainen**[63] *a.* myös ⌒. |Syntyi s. puhelinkeskustelu: - -. **-sisältöinen** *a.* tav. ⌒. | S. kirjelmä. **-tapainen** *a.* tav. ⌒.

seura|eläin *s.* Kissa s:eläimenä. **-elämä** *s.* eri perheisiin kuuluvien henkilöiden keskinäinen seurustelu; vars. sivistyneistön (yläluokan) keskinäisestä seurustelusta. | Vilkas s. Astua, ottaa osaa s:än. S:n tavat, säännöt. | Mikä on Helsinki? Ei oopperaa, ei balettia, ei hienostunutta s:ä! LEINO. **-huone** *s.* alk. kaupungin ylimpien seurapiirien kokoontumis- ja seurusteluhuoneisto, nyk. eräiden hotelli- ja ravintolaliikkeiden nimityksenä. **-ihminen** *s.* N. on hauska, miellyttävä s.

seurailija[14] *tek.* < seurailla. | Näin puolueettoman s:n kannalta asiaa tarkastellen - -. **-maa, -valtio** *s.* = satelliittimaa, -valtio.

seurail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seurata. | S. jkta. Ihmistä pingviinit usein s:evat kuin lammaskatras paimentaan. Ihmistä s:eva kasvisto. He s:ivat joen rantaa. Salmea s:eva vallihaudan reuna. Kuormavaunujen rakenne s:ee läheisesti henkilövaunuja. S:i Marjaa silmillään. Vaari oli korva tarkkana s:lut heidän juttujaan. Hänen taiteellista kehitystään s:tiin suurin odotuksin.

seurailta *s.* seurat (ks. seura 4), hengellinen hartaustilaisuus.

seurain|pito *s.* seurojen pitäminen; ks. seura 4. | Heränneiden s. **-talo** *s.* vrt. seurantalo, seuratalo 1. | Tanssit s:ssa.

seura|joukkue *s. urh.* HJK oli vuoden paras s. **-keskustelu** *s.* Säätyläisten s:t. **-koira** *s.* koira, jota pidetään vain seurana; vrt. käyttö-, metsästys-, palveluskoira. **-kumppani** *s.* = seuratoveri. | N. oli koko matkan s:nani. **-kunnalli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* seurakunnalle (t. -kunnille) kuuluva, sitä koskeva t. sille ominainen, seurakunnan. | S. elämä. S:set laitokset. S. kiertokoulu. S. opetustyö. Nuorison s. hoito. S. hyväntekeväisyys. S:set luottamustoimet. Tuloja s:siin tarpeisiin. S. hartaudenharjoitus, nuorisojuhla. S. jaotus. Hämeenlinna kuului s:sesti Vanajaan.

seurakunnan|arkisto *s.* = kirkonarkisto. **-esimies** *s.* vars. kreikkalaiskatolisen seurakunnan hallinnon johtajasta. **-hoito** *s.* **-jäsen** *s.* Sielunhoidon tarkoituksena on yksityisten s:ten kaitseminen, neuvominen ja lohduttaminen. **-kokous** *s.* vars. kreikkalaiskatolisen seurakunnan päätösvaltaa käyttävästä seurakunnan äänivaltaisten jäsenten kokouksesta. **-neuvosto** *s.* kreikkalaiskatolisen seurakunnan varsinainen toimeenpaneva elin. **-paimen** *s.* seurakuntapappi, vars. kirkkoherra.

seurakunnittain *adv.* seurakuntien mukaan. | S. tehty luettelo.

seurakun|ta *s.* **1.** vars. jumalanpalvelusta varten koolla oleva yleisö. | S. yhtyy virteen. - - häpeällistä on naisen puhua s:nassa UT. - - hurskas erakko - - rukoili koko s:tansa polvistuessa AHO. — Laajemmin vars. *leik.* yl. ihmisjoukosta. | Huomasi suuriäänisen s:nan ympärillään. - - Heikki nauratti omaa s:taansa uusilla kasarmijutuilla TALVIO. - - siinä Heikka, Mörökölli ja kaksoispari seisoivat, kummastuksella katsellen äänetöntä s:taa Jukolan tuvassa KIVI. — Sekalainen on s. SL. Iältään ja alkuopinnoiltaan sekalaista s:taa. | Sekalaista s:taa siellä oli. Loistavia univormuja, hienoja turkkeja, ryysyjä ja repaleita AK. **2.** itsehallinnollinen kirkollinen yhdyskunta, kirkollisen jaotuksemme alin aste, paikallisseurakunta. | Kirkkomme käsittää seitsemän hiippakuntaa, jotka puolestaan jakautuvat rovastikuntiin ja s:tiin. Elimäen s. S:nan jäsenet, toimihenkilöt, kirkkoherrat. S:nan paimen 'pappi'. Kirkkovaltuusto on seurakuntalaisten valitsema luottamusmiehistö, joka eräissä asioissa käyttää s:nan päätösvaltaa. — *Yhd.* paikalliss.; kauppala-, kaupunki-, maas.; linna-, saari-, sairaala-, tehdass.; emä-, kappeli-, kirkkoherra-, pää-, tuomiokirkko-, tytärs.; koti-, ulkos.; baptisti-, kveekari-, metodisti-, vapaas.; juutalais-, mooseksenuskolaiss. **3.** yl. kristittyjen ihmisten kokonaisuus, kirkko. | S. on uskovien yhteisö. Taisteleva s. 'kristityt'. Näkyväinen s. 'kirkko'. Näkymätön s. 'pyhäin yhteys'. Riemuitseva s. 'uskossa kuolleet pyhät'. **4.** Vanhassa testamentissa: Israelin kansa tms. | [Aaron] on toimittanut itsellensä ja perheellensä ja koko Israelin s:nalle sovituksen VT.

seurakunta|diakonissa *s.* **-elämä** *s.* Piispa on s:n ylin valvoja. Ottaa osaa s:än. **-huoneisto** *s.* **-ilta** *s.* S:in tarkoitus on koota valveutunut seurakuntaväki määräaikoina keskinäiseksi rakennukseksi ja neuvottelemaan seurakunnallisista asioista A.W.KUUSISTO. **-jako** *s.* Helsingin s. **-juhla** *s.* **-jumalanpalvelus** *s.* **-järjesty|s** *s.* S:ksessä säädetään, että - -. **-kirkko** *s.* seurakunnan kirkko. **-kokous** *s.* **-koti** *s.* seurakunnallinen kokoushuoneisto.

seurakuntalai|nen *s.* seurakunnan jäsen. | Kirkko oli täynnä s:sia.

seurakunta|laulu *s.* S:laulun säestäminen uruilla. **-oppi** *s.* Luterilainen s. **-papisto** *s.* vrt. seur. **-pappi** *s.* seurakunnan palveluksessa oleva pappi. **-piiri** *s.* **1.** tietyistä alueellisista seurakunnan osista. **2.** seurakunnan jäsenten yhteenliittymä. **-päivät** *s. mon.* Rovastikunnan s. **-rahasto** *s.* **-sali** *s.* Kallion kirkon s. **-sisar** *s.* seurakunnan palveluksessa oleva diakonissa, jonka tehtävänä on seurakunnan apua tarvitsevien auttaminen. **-talo** *s.* rakennus, jossa on huoneita seurakunnallista toimintaa varten. **-tietoisuu|s** *s.* Lukusien tarkoituksena on herättää harrastusta Raamatun ja kristinopin tuntemiseen sekä syventää s:tta. **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* S:n monet eri muodot. Olla mukana, toimia s:ssä. **-veisuu** *s.* Kanttori on s:n ohjaaja. **-vir|ka** *s.* - - s:at ovat moninaiset, mutta Herra on sama

UT. **-virsi** *s.* **-väki** *s.* aktiiviset, valveutuneet seurakunnan jäsenet.

seuralai|nen[63] *s.* olioista t. asioista, jotka seuraavat jkta, jtak t. ovat jkn, jnk seurassa, kanssa, mukana, kuuluvat jkn, jnk seuraan, yhteyteen. **1.** ihmisistä ja eläimistä. | Maaherra s:sineen. Saada jku s:sekseen. Matkalla osui s:sekseni vilkas, puhelias eukko. Uimarannalla ei ollut s:sista puutetta. Vaimo, elämän s. — Koira, ihmisen uskollinen s. Mehiläinen on ihmisen s:sena levinnyt ympäri maapallon. — *Yhd.* mies-, nais-, poikas. **2.** kasveista ja elottomista esineistä. | Mustikanvarvuston s:sena on variksenmarjaa. S:stensa varjostuksesta kärsivä vesa. — Kaasunaamari oli sotilaan erottamaton s. Kävelykeppi herrasmiehen s:sena. Työskennellessään Lönnrot piti piippua parhaana s:senaan. — *Erik.* **a.** *täht.* = satelliitti. | Planeetan s. Marsin, Saturnuksen s:set. Maata kiertää vain yksi s., Kuu. **b.** vars. *geol.* Talliumia on usein sinkin, kuparin ja raudan s:sena kiisumineraaleissa. Naftan s:sena oleva maakaasu. **3.** asioista. | Rutto, sodan tavallinen s. Karjanhoito on yleensä peltoviljelyn s. Kuoleman ajatus on käynyt jokapäiväiseksi s:sekseni LEINO. [Tunnelma] on enemmän lepohetken hiljaista virkistystä kuin vakavan, kiinteän työnteon s. P.VIRKKUNEN.

seuralais|ilmiö *s.* jnk ilmiön ohella esiintyvä ilmiö; vrt. seurausilmiö. **-kasv|i** *s.* Kehräsaunio on tyypillisimpiä ihmisen s:eja.

seura|lasku *s. mat.* = osituslasku. **-laulu** *s.* us. = pöytälaulu. **-lehti** *s.* seuran oma lehti. **-leikki** *s.* nuorison leikkejä, joita ajanvietteeksi leikitään tav. sisällä ja joissa us. tulee kysymykseen äly, arvaamis- ja huomiokyky ym. henkiset ominaisuudet. | Tunnettu s. "laiva on lastattu". **-liike** *s. voim.* liike, joka suoritetaan tois(t)en avulla.

seuralli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** sellaisesta, mikä on luonteenomaista t. sopivaa ihmisten keskinäiseen seurusteluun, seuraelämään. | S. luonne, mieli. Hänen henkevä ja iloinen s:suutensa. Keskustella s:sesti. Hänellä oli runsaasti s:sia avuja - -: hän taisi piirustaa, soittaa klaveeria ja luuttua, ratsastaa, miekkailla ja tanssia KOSKENN. Samoin vaihtelevat - - s:suuden halu ja taipumus yksinäisyyteen *HOLLO. — *Erik.* henkilöstä. | S. nuorukainen. **2.** seuraa, seuroja (ks. seura 3) koskeva. | Työväen s:set harrastukset. Hänen ammatilliset ja s:set toimensa.

seura|matka *s.* **1.** matka, jonka jk henkilöryhmä tekee yhdessä ja jonka tav. jk matkatoimisto on järjestänyt. | Halpa s. Tukholmaan. Yhdistyksen järjestämä s. **2.** *harv.* matka, jonka jku tekee pitääkseen hengellisiä seuroja t. ottaakseen sellaisiin osaa. **-matkalippu** *s.* **-meno** *s. usk.* ks. seura 4. **1.** seurojen pito. | Heränneiden, rukoilevaisten s. - - tuvassa alkoi s., laulun ja puheiden vaihtelu, ihmisen hengellisten kokemusten, tappioiden ja toivojen todistelu RAILO. **2.** *mon.* ks. meno 4.e. **-merkki** *s.* → seuranmerkki. **-mestari** *s.* seuramestaruuden voittanut (urheilu)seura. **-mestaruu|s** *s.* (urheilu)seuran saavuttama mestaruus; ks. mestaruus 2. | S:den voitti Kymin Veikot. **-mie|s** *s.* **1.** miesseuraaja, -seuralainen. | Major domus - - [oli] frankkilaisilla kuninkaan s:sten johtaja IT. — *Kuv.* - - puutos ja nälkä ovat niitten [= hallan ja katovuosien] tavalliset s:het N.LIAKKA. **2.** mies, joka olemuksensa t. esiintymisensä puolesta on omiaan seuraelämään. | Henkevä, hienotapainen, valloittava s. Vilkas ja hauska s. Eino Leino oli - - joustava s., joka tuhlaamalla tuhlasi henkensä rikkauksia TARK. **3.** *harv.* seuran (aktiivinen, toimekas) miesjäsen. | Otti osaa urheilurientoihin mm. innokkaana s:henä. **-nai|nen** *s.* **1.** vrt. ed. 2. | [Minna Canth oli] aina innostunut, herttainen ja hauska s. AHO. **2.** nainen, joka on jkn (vars. hienon, aatelisen t. yl. vanhan) naishenkilön palveluksessa pitääkseen hänelle seuraa (ja yl. huolehtiakseen hänestä), seuraneiti. | Paronittaren s. **3.** vanhanpuoleinen nainen, joka valvoo nuorempaa, "esiliina". | Nuori tyttö ei Espanjassa saa liikkua kadulla ilman s:sta, duennaa. **-neiti** *s.* seuranaisena palveleva neiti; vrt. ed. 2. | Rouvalla piti olla vakituinen s.

seuran|halu *s.* **-halui|nen** *a.* -suus *omin.* seuraa kaipaava, seurassa viihtyvä. | S:set nuoret. Tiaiset ovat s:sia lintuja. **-kipeä** *a.* (liian t. kovin) seuranhaluinen. | Emäntä oli ylen s. **-merkki** *s.*

seurannai|nen[63] *s.* seuraamus, seuraus. **-s|ilmiö** *s.*

seuran|pettäjä *s.* toisten seurasta ennen aikojaan eroavasta. | Ethän sinä vain rupea s:pettäjäksi! **-pi|to** *s.* **1.** seuran pitäminen, seurustelu. | S. vieraille. Aika kului vilkkaassa s:dossa. **2.** hengellisten seurojen pito. | Ennen pitkää alkoi kotejakin aueta s:dolle A.ORAVALA. **-pitäjä** *s.* vrt. ed. 1. | Hauska s. A. jäi talon neidin s:ksi. — Kukko kanojen s:nä.

seurantalaite *s. sot.*, tav. *mon.* tykin, tutkan tms. laitteista, joilla maalia seurataan.

seurantalo *s.* esim. nuorisoseuran talo. | Iltamat s:ssa.

seurantavalonheitin *s. sot.* vrt. seurantalaite;)(hakuvalonheitin.

seuranto[2*] *s. kiel.* komitatiivi; vrt. seuraanto.

seuranäytelmä *s.* pieni, vaatimaton, us. vain yksinäytöksinen näytelmä, joka on tarkoitettu harrastelijain esitettäväksi. **-esitys** *s.*

seura|näyttämö *s.* jnk seuran näyttämö, harrastelijanäyttämö. **-näytäntö** *s.* vrt. seuranäytelmä. | S:jä harrastettiin Helsingin sivistyneissä piireissä varsinkin 1800-luvun puolivälissä. **-ottelu** *s. urh.* seurojen välinen ottelu. **-paikka** *s.* paikka, jossa pidetään hengelliset seurat. **-peli** *s.* peli, jota seurassa pelataan ajanvietteeksi. | Bridge on suosittu s.

seurapiiri *s.* piiri, joukko ihmisiä, jotka seurustelevat keskenään t. joiden kanssa jku seurustelee; us. *mon.* yhteiskunnan t. tietyn paikkakunnan arvokkaimmista, hienoimmista piireistä. | S. oli koolla N:n luona. Ilta kului kotoisessa, tutussa s:ssä. Joutui N:n läheisimpään s:iin. Vuosi vuodelta hänen s:nsä pieneni. — Pääkaupungin s:t. S:en kaunotar. Seurapiireissä hyvin tunnettu herrasmies. Kutsui luokseen täkäläisen s:n edustajat. Helsinkiläisten s:en järjestämät hyväntekeväisyysjuhlat. **-avioliitto** *s.* **-juoru** *s.* **-kaunotar** *s.* **-nainen** *s.*

seura|pirtti *s.* pirtti, jossa hengelliset seurat pidetään. **-puhe** *s.* vars. hengellisissä seuroissa pidetty puhe. **-puhuja** *s.* vrt. ed. **-retki** *s.* vrt. seuramatka 1. **-solu** *s. kasv.* eräiden johtojänteen solujen nimitys. | Siiviläputki s:ineen.

seurat *s. mon.* ks. seura 4.

seura|ta[35] *v.* **I.** kulkea, liikkua jkn, jnk jäljessä t. mukana; tulla lähetetyksi, annetuksi [tms.] yhdessä jnk kanssa, jnk mukana, ohella. **1.** ihmisistä ja eläimistä; vars. siinä tarkoituksessa tapahtuvasta kulkemisesta, liikkumisesta, että asianomainen pysyy yhdessä jkn, jnk kanssa, jkn, jnk seurassa, lähellä t. saavuttaa, tavoittaa jkn, jnk, joka itsekin kulkee, liikkuu. | S:tkaa! S. jkta, jtak. S. jkn kintereillä, kantapäillä. S. jkta kävellen, hiipien, juoksujalkaa, autolla, veneellä. S. opasta, johtajaa, muuta joukkoa, vihollista. Poliisit s:avat murhamiestä. Paeta vihollisjoukkojen s:amana. Mene sinä edellä, kyllä minä s:an! N. johti [juoksukilpailua] suomalaiskolmikon s:tessa tiiviisti kannoilla. Jalkaväkeä s:ava tykistö. S. lippua. S. ruumisvaunuja, edellä ajavaa autoa. — Koira s:a isäntäänsä, riistaa. Poikaset s:avat emoaan. Kellokasta s:ava karja. — *Erik.* jkn esimerkin t. tahdon noudattamiseksi, jnk teon suorittamiseksi tms. tarkoituksessa tapahtuvasta seuraamisesta; vrt. II. 3. | S. sokeasti johtajaansa. Oli valmis s:amaan rakastettuansa vaikka maan ääriin saakka. S. jkta kuolemaan. Komennuskunnasta, laivasta tai lipusta, johon kuulun, en luovu, vaan - - sitä vakavasti ja miehekkäästi s:an ja suojelen SOTILASVALA. S. lääkäriä tarkastuskäynnillä. Piispaa s:tkoon tarkastuksella yksi tuomiokapitulin jäsen KIRKKOLAKI. Kriitillinen lukija on ehkä jo - - kieltäytynyt s:amasta kirjoittajaa näin epävarmoja portaita Y.H.TOIVONEN. **2.** esineistä: kulkeutua t. tulla kuljetetuksi, toimitetuksi, lähetetyksi, annetuksi [tms.] yhdessä jnk kanssa, jnk mukana, ohella. **a.** Hieno liete s:a veden mukana kauas rannalta. Autoa s:ava pölypilvi. Hyötymansikat poimitaan niin, että verhiö s:a jokaista marjaa. — Pikajunissa s:a ravintolavaunu. **b.** Autoa s:si kaupassa radio. Konetta [kaupassa] s:ava takuutodistus. Käyttöohje s:a mukana. Hakemusta pitää s. selvitys hakijan aikaisemmasta toiminnasta. Maksu s:a [tilauksen] mukana, tilausta. — Ed:een liittyen myös esineistä, asioista, jotka eivät siirry paikallisesti. | Omaisuusesineet, jotka kaupassa s:avat maatilaa. Huvilaa s:a rantaoikeus. Tointa s:a meijerin puolesta asunto, lämpö ja valo. **3.** asioista, jotka erottamattomasti kuuluvat jkn, jnk yhteyteen t. ovat jkn, jnk aiheuttamia; vrt. V. | Halut, perinnölliset ominaisuudet s:avat ihmistä. Onni, menestys, siunaus s:a jkta. Sula hyvyys ja laupeus s:avat minua kaiken elinaikani VT. Huolet ja murheet s:sivat häntä hautaan asti. Taloa s:ava kirous. Hävitys s:si sotajoukon etenemistä. Taudit s:avat kaikkialla puutteen ja nälän jälkiä.

II. noudattaa. **1.** kulkea, liikkua jtak pitkin, jnk mukaisesti, jtak ohjeena pitäen. **a.** vrt. II. 3. | S. jkn, jnk jälkiä. Koira s:a jäniksen jälkiä. S. tietä, polkua, suksenlatua. S:si kulkiessaan korkeata muuria. Johto vedetään pylväisiin tienviertä s:ten. Mehiläishoito on levinnyt rannikkoa s:ten Karjalaan ja Pohjanmaalle. **b.** jtak pitkin, jtak noudattaen tapahtuvasta työstä. | S. jtak viivaa leikatessaan, sahatessaan. Puun silityksen tulee tapahtua sen syitä s:ten. - - veitsellä aletaan irrotella varovasti lihaksia koko ajan s:ten tarkoin luuta AK. **c.** teiden, pitkänomaisten luonnonpaikkojen yms. sijainnista: olla pitkin pituuttaan jnk läheisyydessä, jtak pitkin; olla jnk mukainen; myötäillä. | Tie s:a harjua, jokea. Lennätinverkko s:a pääasiallisesti rautatielinjoja. Seiniä s:avat kirjahyllyt. He olivat asettuneet vieretysten, niin että jalat suorina s:sivat permantolautoja TALVIO. — Vrt. seur. | Kadun tulee s. maaston muotoja, kuitenkin siten että nousuusuhteet pysyvät tietyissä rajoissa. **2.** noudattaa liikkuessaan alustan, liikkumapinnan vaihteluita t. jnk toisen olion, esineen liikkeitä. | Reen liitokset on tehty siten, että se s:a tien epätasaisuuksia. Kanootti s:a herkästi aallokkoa. Ratsastajan tulee pehmeästi s. hevosen liikkeitä. - - polkusin pyrkii käyttämään [rukkia] nopeammin kuin jalka ehtii s. SILL. **3.** tav. henkilösubj:n ohella: toimia, menetellä jkn esimerkin, neuvon tms. mukaan, jnk mukaisesti, pitää jtak toimintansa ohjeena; vrt. I.1, erik., II.1.a. | S. jssak työssä, toiminnassa vanhempiaan, opettajaansa. A. s:si kansankuvaajana K:ta. Aatelistokaan ei tahtonut uskaltaa s. Klaus Flemingiä. - - herrat käyvät edellä hyvillä esimerkeillä, ja talonpojat s:avat perässä KATAJA. Minä olen maailman valkeus; joka minua s:a, se ei pimeydessä vaella UT. S. elämässään, virkaurallа isänsä jälkiä. - - isä määräsi, että pojan oli s:ttava hänen jälkiään ja mentävä Leipzigiin lukemaan lakia KOSKENN. Auta meitä s:amaan askeleitasi AK. — S. jkn esimerkkiä, neuvoa, toivomuksia. S. määräystä, sääntöä, lakia, asetuksia. Kunnian ja rehellisyyden vaatimuksia s:ten. S. jtak periaatetta, suunnitelmaa, menetelmää. N:n teoriaa s:takseni. S. esityksessään jkn toisen tutkimusta, teosta. Kurssilla s:ttava oppikirja. S. piirustuksia [rakennettaessa tms.]. S. muotia. Kulkea kompassia s:ten. — Latinassa relatiivipronomini s:a korrelaattiansa suvussa ja luvussa. Puuvillatuotteiden pörssinoteeraukset s:avat raaka-aineen hinnanvaihteluja.

III. (itse likimain paikallaan pysyen) tarkata jkta, jtak liikkuvaa, jkn, jnk toimintaa, tapahtumien kehitystä tms. **1.** silmillään tarkata, jatkuvasti, intensiivisesti katsella. | Katse s:a lentävää palloa. Pojan silmät s:sivat minua. S. jkta, jtak katseellaan, silmillään, kiikarilla. S. jtak ikkunasta. S. ohikulkijoita, autojen keskeytymätöntä jonoa, purjevenettä. S:si portilta Helviä, niin kauan kuin tämä oli näkyvissä. S. silmillään hyllyrivistöä. S:a mitään ajattelematta seinäpaperien kuvioita. S. kilpailijoita, lentäviä lintuja. S. kilpailuja, joukkojen ohimarssia. - - mäkien syrjistä s:ttiin kyllä meidän asioitamme, oli seuraajia ja tirkistelijöitä SILL. — *Erik.* Hirveä on ennen ampumista s:ttava jonkin matkaa kiväärillä. **2.**

muilla aisteilla, vars. kuuloaistilla, korvilla tarkata, jatkuvasti, intensiivisesti kuunnella. | S. huutoa, rapinaa, kadun ääniä. Kalle s:si kiinnostuneena Heikin puhetta. S. kilpailuja radiosta. | Kustaa - - seuraili katseellaan tytön lähtöhankkeita. Korvankin sopi s., sillä tyttö hyräili SILL. — S. kädellään sairaan valtimoa. **3.** yleisemmin, eri aistien (vars. näkö- ja kuuloaistin) yhteistoiminnasta. | Äiti s:a lasten leikkiä. Autonajajan on s:ttava liikennettä herkeämättä sekä silmillään että korvillaan. Teki työtä niin innokkaasti, ettei ehtinyt lainkaan s., mitä ympärillä tapahtui. Ja kaikki s:sivat suurella nautinnolla Antin hommaa, kun hän lasistaan kuppiin kaatoi, sitä sekoitteli ja maiskautti suullaan KATAJA. **4.** henkisemmästä, huomiokykyä, mieleen painamista, ajattelemista edellyttävästä toiminnasta. **a.** puhutun t. kirjoitetun esityksen jatkuvasta henkisestä omaksumisesta. | S. opetusta. Oppilas, joka ei s:a tunnilla. R. on liian nuori s:amaan kursseja. Hän äänsi ranskankieltä selvästi, niin hyvin, että minäkin, vieraissa kielissä mahdoton mies, jaksoin s. PÄLSI. — *Erik.* ottaa kuuntelijana t. oppilaana osaa opetukseen, kuunnella säännöllisesti jtak luentosarjaa tms. | S:si Helsingin yliopistossa prof. A:n luentoja. **b.** tarkkailla, havainnoida jtak tapahtumasarjaa, joitakin tapahtumia, jnk (tapahtuman, ilmiön, ilmiösarjan) kehkeytymistä, kehitystä, pysyttäytyä (havainnoimalla, lukemalla, eril. esityksiä kuuntelemalla, näytöksissä, näyttelyissä, teatterissa käymällä tms.) jnk muuttuvan, kehittyvän toiminnan, elämänalan suhteen kehityksen tasalla. | S. tapahtumia, tapausten kulkua. S:si syrjästä asioiden kehitystä. S. päivänkysymyksiä, aikaansa. S. urheiluharrastuksia, pääkaupungin teatterielämää, kirjallisuutta, tekniikan viimeisiä saavutuksia. Suomessa s:ttiin valppaasti, mitä Pohjanlahden toisella puolella tapahtui. S. sanomalehtiä, jtak sanomalehdistä.

IV. olla jtak myöhempänä, jnk jäljessä, perässä, tulla jnk jälkeen, perään; ks. myös seuraava. **1.** ajallisesti myöhemmästä. | Päivää s:a ilta. Pääsiäistä s:avana keskiviikkona. Jyrähdys s:a salamaa, salaman jälkeen. Kuorolaulun jälkeen s:si juhlapuhe. Työ s:a työtä t. työ s:a toistaan. Tapahtumat s:sivat nopeasti toisiaan. Jatkoa s:a ensi viikon ohjelmassa. Kuulin vielä pari laukausta, minkä jälkeen s:si hiljaisuus. Kaarle IX:tä s:si valtaistuimella Kustaa II Aadolf. Radiota on kehityskulussa s:nnut televisio. Päivällisellä lientä s:a paisti. Leivän kulutus oli säännösteltävä - -, ja myöhemmin s:sivat vuorossa liha, peruna, maito, sokeri, voi J.O.HANNULA. S:si nyt kuritus äitin kädestä KIVI. Sitten on myös s:ava elämän parannus ja synnin jättäminen AK. **2.** paikallisessa järjestyksessä lähinnä sijaitsevasta. | Huvila s:a huvilaa pitkin rantaa. Keskuskadun jälkeen s:a Mikonkatu, sen jälkeen Kluuvikatu. Ähtävänjokea lähinnä pohjoisessa s:ava joki, Perhonjoki. Sudanissa pohjoisimpana olevaa puoliaavikkoa s:a ruohoinen pensasaro. — Kirjallisesta esityksestä. | Alla, alempana s:ava esitys, taulukko. Valtiosäätyjen suostumuksella ja myönnytyksellä on [Keisarillinen Majesteetti] - - lautakunnan asettamisesta ja palkkaamisesta säätänyt niinkuin s:a - - LK.

V. ed. pääryhmän 1. kohtaan liittyen: olla jnk seurauksena, johtua, aiheutua jstak. | Rikosta s:a rangaistus. Hintojen nousua s:nneet hallituksen toimenpiteet. D-vitamiinin puutteesta s:a riisitauti. Sopimuksesta s:avat velvoitukset. Tästä säännöstä, yllä esitetystä s:a, että - -. - - älköön tilalta myytäkö metsää, jos siitä todennäköisesti s:isi, että - - LK. Todista, että yhtaikaisista yhtälöistä $a^2 + ax + y = 0$ ja $b^2 + bx + y = 0$ s:a yhtälö $a + b + x = 0$. Kun ruumiimme lämpötila laskee alle $+30°$ C:n, s:a kuolema. — Tästä, siitä ei hyvä [t. hyvää] s:a. Viime yönäkin unissaan valitteli - -, että luulin jo pahemmankin s:avan KATAJA. Mutta arvaako Annastiina, mikä elämä siitä sitten s:isi, kun ei rahoja löytyisikään? KAUPPISH. — Joskus *tr.* | Monisoluisuutta s:a korkeamman elämän mahdollisuus.

seura|talo *s.* **1.** vars. maaseudulla yhden t. useamman seuran talo, seuran-, seuraintalo. | Iltamat s:talossa. **2.** talo, jossa hengelliset seurat pidetään. **-tanss|i** *s.* tanssi, jota harrastetaan seuraelämässä t. yleisissä huvitilaisuuksissa; nyk. us. vakio-, latinalaisista ja vanhoista tansseista; vrt. kansan-, salonki-, taidetanssi. | Tango, suosituimpia s:eja. **-ta|pa** *s.*, tav. *mon.* ihmisten keskinäisessä seurustelussa noudatettavista tavoista. | Hyvät, hienot, sovinnaiset s:vat. Noudattaa, loukata s:poja. Yleiset s:vat eivät sitä salli. S:vat 1600-luvulla olivat väkivaltaiset. **-tilaisuu|s** *s.* **1.** Nimipäiväkekkerit ym. s:det. **2.** hengelliset seurat. **-toimin|ta** *s.* seuran, seurojen toiminta, toiminta seurassa, seuroissa. | Oli innokkaasti mukana s:nassa. **-toveri** *s.* **1.** henkilö, jonka seurassa jku on. | N. oli s:nani koko matkan. - - irstailijain s. saattaa isänsä häpeään VT. **2.** saman seuran jäsenistä. **-tupa** *s.* heränneillä: rukoushuone.

seurau|s[64] *s.* se (vars. paha), mikä seuraa, johtuu, aiheutuu jstak; vrt. seurata V. | Syy ja s. Tekojemme s:kset. Kulon, tapaturman s:kset. Ruumiinvamman lopulliset s:kset LK. Kadon s:ksena oli nälänhätä. Tauti, joka useimmiten on s. jälkeisten jäämisestä kohtuun. Tästä asiankäänteestä oli s:ksena, että - -. Jos joku uskalsi vastustaa, oli s:ksena selkäsauna. Jllak on haitalliset, vakavat s:kset. Panos räjähti surullisin s:ksin. S:kset alkoivat pian näkyä. S:ksiltaan tuhoisa onnettomuus. Vastata itse s:ksista. Saat itse kantaa kaikki s:kset. Välttyä jnk s:ksilta. - - tuon hetken s:kset [ulottuivat] varsin pitkälle ja heti alusta eri suuntiinkin SILL. — *Fil.* Päätelmässä erotetaan peruste ja s. eli päätöslause. — *Mat.* Lause A on s. lauseista B ja C, jos se voidaan todistaa oikeaksi käyttämättä muita lauseita kuin nämä. Jos kaikki tuntemattomien arvot, jotka tyydyttävät jonkin yhtälön, tyydyttävät myös toisen, niin jälkimmäistä sanotaan edellisen s:kseksi. — *Yhd.* jälkis.

seuraus|ilmiö *s.* Juoppouden, velkaantumisen s:ilmiöt. **-lause** *s. mat.* **-suh|de** *s.* Kansantalouden syy- ja s:teet. **-tila** *s.* Taudin s:t.

seura|voimistelu *s.* voimistelu voimisteluseurassa. **-väki** *s.* hengellisissä seuroissa läsnä olevat ihmiset.

seurojentalo *s.* = seuraintalo.

seurot|ella[28*] *v. kans.* seurailla. | Miehet s:televat väkeä työmailla TOPPILA. Vuoksen rantaa s:televat ja sen poikki menevät harjut I.LEIVISKÄ.

seurr. *lyh.* seuraavat.

seurue[78] *s.* **1.** joukko henkilöitä, jotka esim. seurustelevat, aterioivat t. matkustavat, harvemmin tekevät jtak työtä yhdessä, seura, ryhmä, pöytä-, retkikunta, matkue, kiertue. | Viiden hengen s. Hilpeä, iloinen, arvokas s. Hälisevä s. nuoria ja vanhoja. Tilasi koko s:elle konjakit. Automatkalla oleva s. Ida Aalbergin s. Kaupungissa vieraileva ranskalainen s. esittää tänään Molièren »Oppineet naiset». Useat miehet yhtyvät väliin s:eksi, joka koko kesän pyytää [kalaa] yhteen kasaan U.T.SIRELIUS. — *Yhd.* erä-, hää-, matka-, metsästys-, peli-, pyynti-, pöytä-, ratsastuss.; näytelmä-, ooppera-, operetti-, sirkus-, teatteris.; amatööri-, näyttelijäs. **2.** ylhäisen t. arvokkaan henkilön seurassa olevat henkilöt; vars. *hist.* joukko jkn ruhtinaan yksityisessä palveluksessa olevia sotilaita; vrt. saattue. | Keisarin, presidentin s. Kenraali A. s:ineen. Kuninkaat ja ruhtinaat ylläpitivät aseellisia s:ita. — *Yhd.* hovi-, sotilas-, upseeris.

seurue|lippu *s. raut.* seuramatkoja varten alennettuun hintaan myytävä matkalippu; ks. seuramatka 1. **-matka** *s.* **-passi** *s.* vähintään kymmenelle henkilölle enintään 60 päivää kestävää ulkomaista retkeä varten annettava passi.

seurustelija[14] *tek.* < seur.

seurustel|la[28] *v.* olla jkn, joidenkuiden seurassa keskustellen, joskus myös esim. tanssien t. jtak seurapeliä pelaten; olla kanssakäymisissä, vierailusuhteissa jkn, joidenkuiden kanssa, tapailla toisiaan. **1.** Pekka s:ee Paavon kanssa, Pekka ja Paavo s:evat (keskenään). S. vieraiden kanssa. Vetäytyivät rauhalliseen nurkkaan s:emaan. Läheisinä naapuruksina he ovat jo kauan s:leet. Annikki s:i ahkerasti Laakson perheessä. - - hän ei oikeastaan ollut varsinaisesti körttiläinen, vaikka s:ikin paljon heidän kanssaan ALKIO. Sano minulle kenen kanssa s:et, niin minä sanon mikä sinä olet SL. — S. Jumalan kanssa. Spiritistit väittävät s:evansa henkien kanssa. **2.** *erik.* **a.** miehen ja naisen välisistä läheisistä, tav. eroottisista suhteista. | Tyttö, joka s:ee monen pojan kanssa. - - Heikkiläkin, vanha mies, rupesi juomaan ja s:emaan kaikenlaisten tyttöjen kanssa TALVIO. Siihen aikaan kun Niemisen Kalle jo julkisesti s:i tulevan vaimonsa kanssa SILL. **b.** *kuv.* S. pullon kanssa 'ryypiskellä, juopotella'. Tiedämme hänen [Juhani Ahon] nuoruudessaan s:leen m. m. Runebergin suoraviivaisen yksinkertaistuneen taiteen parissa TARK.

seurustelu[2] *teonn.* < ed. | Henkevä, kevyt, toverillinen, vapaa s. Ilta kului vilkkaassa s:ssa. Tyttöjen ja poikien välinen s. — *Yhd.* sukupuoli-, toveris. **-halli** *s.* Hotellin s. **-huone** *s.* Täysihoitolan, matkustajalaivan s. Seminaarin s. **-ilta** *s.* Kerhon s. **-kiel|i** *s.* Suomen kieli sivistyneen säädyn puhe- ja s:enä. **-kumppani** *s.* **-muoto** *s.* Eri yhteiskuntaluokkien s:ja. **-paikk|a** *s.* Kaupunkinuorison suosituimpia s:oja ovat jäätelöbaarit. **-piiri** *s.* N:n s:in kuuluvat henkilöt. S., joka määräpäivinä kokoontuu pohtimaan yhteiskunnallisia kysymyksiä. **-puku** *s.* vierailupuku. **-sali** *s.* Lähetystötalon s. **-sään|tö** *s.* Hovissa noudatettavat s:nöt, hovietiketti. **-taito** *s.* **-ta|pa** *s.*, us. *mon.* Hienot, moitteettomat s:vat. **-tilaisuu|s** *s.* Virkistävä s. Tehdas järjesti työväelleen s:ksia. **-tottumus** *s.* **-toveri** *s.*

seu|tu[1*] *s.* **1.** laajahko, jssak suhteessa oman kokonaisuutensa muodostava, jnk lähistöllä t. jkn näkyvissä oleva tarkemmin määrittämätön t. rajoittamaton maantieteellinen alue, tienoo; lähistö, ympäristö. **a.** Metsäinen, kallioinen, viljelty s. Kosteat s:dut. Sellainen vauras s. kuin Kokemäenjokilaakso. A:n kirkonkylä on hyvin kaunista s:tua. Keskellä sydänsavolaista s:tua. S:dun asutus. Pauke kuului yli koko s:dun. Katovuodet kohtasivat näitäkin s:tuja. Mutta vähitellen yleni s. ja heidän tiensä luikerteli ylös KIVI. — Kirkon, sataman s. Uudenkaupungin s. Tampereen, Vähänkyrön s:dut. Ovatkos kaikki teidän s:tujenne lapset kastetut? AHO. — *Maant.* S. on maisemaa vastaava, pysyvärajainen, kaukonäkymän ilmentäjien luonnehtima ala J.G.GRANÖ. **b.** paikallissijoissa. | Tällä s:dulla. Vanhan kotoladon s:dulla ei näy yhtään elävää olentoa ALKIO. - - Ruotsin armeijan peräytyessä Hämeenlinnan s:dusta J. AILIO. - - olimme saapuneet s:tuun, missä ei paljoa tiedetty sodan aikaansaamasta puutteesta AK. — Vars. *mon.* Näillä s:duilla, s:duin. Eri s:duin. Asunut monilla s:duilla. Helsingin s:duilla. Kauvan olette olleet näkymätönnä s:duillamme KIVI. Koska palaat näille s:duille? - - sekaväestö, jonka kieli on ollut niiltä s:duin eri tahoille levinneiden murteiden pohjana L. KETTUNEN. Tiheään asutuissa s:duissa. - - kauan s:duissa kiiriskeli kaiku, jonka juoksua vuoresta vuoreen hän kuulteli tarkasti KIVI. **c.** *yhd.* Aro-, järvi-, kangas-, korpi-, maa-, metsä-, napa-, rannikko-, ranta-, saari(sto)-, salo-, suo-, tunturi-, vaara-, vuori(sto)s.; keskus-, lähi-, pää-, sydän-, ympäryss.; asutus-, kalastus-, matkailu-, metsästys-, teollisuus-, viljelyss.; koti-, syntymäs.; ruotsalaiss.

2. muuta paikallista käyttöä, tav. gen.-attr:n ohella: kohta, paikka, tienoo, lähistö, ympäristö. | Koukun s. Reunasärmien s:dut. — Vars. ruumiin eri osista, eri jäsenten lähiympäristöstä. | Nenän, korvan, kulmakarvojen, ristiluun, hännän, kuvun s. Lantion, valtasuonien s:dut. Särkyä maksan s:dussa. Sai aika iskun istuinlihasten s:duille. Jyrkkä juonne suun s:dulla. Haavan, avanteen s. Silitellä sairasta s:tua. - - ruumis jaotellaan tavallisesti eri osiin ja s:tuihin AK. — *Yhd.* korvan-, kurkun-, maksan-, navan-, nenän-, niskan-, silmän-, vatsans.; ohimo(n)-, sydä(me)ns.; haavans.

3. ed:iin liittyen gen.-attr:n ohella: tienoo. **a.** ajasta. | Sunnuntain, helluntain s. Paras nukkuma-aika on puoliyön s. - - oli siinä hauska ja hupaisa viettää yön s:tua KS. Oli pääsiäisen s:dut kotosalla. — Paikallissijoissa:

tienoilla, paikkeilla, maissa. | Sunnuntain, juhannuksen s:duissa. Huhtikuun 10. päivän, kello kolmen s:duilla. Jäi kaupunkiin joulun s:duille. - - vähän myöhemmällä, tuossa kahdeksan s:dussa CANTH. - - luki yön s:tuna sitä ahkerammin KAUPPISH. - - kyllä se rouva nyt ensi pyhän s:tuna ilmaantuu AHO. Jos liikutte siinä mikkelinpäivän s:tuun näillä main - - JOTUNI. — *Yhd.* pyhän-, yöns. **b.** paikallissijoissa luvuista: tienoilla, paikkeilla, maissa. | Kirjan hinta on siinä tuhannen markan s:duilla. Lämpötila on jo kauan pysytellyt nollan s:duilla.

seutukun|ta *s.* rajoiltaan tarkemmin määrittämätön, epämääräinen maantieteellinen alue, paikkakunta, seutu. | Kuopion—Maaningan s. Harvaan asuttu s. Syrjäinen s. S:nan väestö, kauppaliikkeet. S:nan luonto. S:nalla on säilynyt joukko kiukaiden jäännöksiä. Pitäisi perustaa metsästysseura s:nalle. — *Erik.* seutukunnan asukkaista. | S. suoritti talkoilla elonkorjuun. Vaikuttaa esimerkillään koko s:taan.

seutu|kuntalainen *s.* seutukunnan asukas, paikkakuntalainen. **-lai|nen**[63] *s.* seudun, paikkakunnan asukas, paikkakuntalainen. | Kajaanin, Vanajaveden s:set. S:sten yhteinen yritys. — *Yhd.* lähi-, rajas.; maas. **-suunnitelma** *s.* vrt. seur. **-suunnittelu** *s.* jnk (yhdyskuntaa t. kuntaa laajemman) seudun vastaisen asutuksen, teollisuuden, liikenteen yms. suunnittelu, aluesuunnittelu.

seutuvi|lla, -lta, -lle *s. vaill.* seuduilla, paikkeilla, tienoilla; ks. seutu-sanan jaotusta. *(1.)* Kirkon, mökin, riihen s. Salon kauppalan s. Jostakin aseman s:lta löysimme pienen kahvilan. Näillä s. [t. s:n] en ole pitkään aikaan käynyt. [Rako] tukitaan vaikkapa aidaksella, ellei muuta puuta ole S. AHTI RYTKÖNEN. — Harakan ilmaantuminen metsämiehen s:lle on huono enne. Tämän naisen s. liikkui eräs - - iäkkäämpi mieshenkilö AK. — *Harv.* Hänen kotipaikkanaan on pidettävä lähinnä Lahden s:a. *(2.)* Panosaukon s:lta uunin sisus muurataan valurautatiilistä. — Kipuja vatsan s. Ohimoiden s:lta harmaantunut tukka. *(3.)* Pyhien, syyskuun s. Siinä toukokuun 25. päivän s. Puoliyön s. lähdetään matkaan. Viivyimme vapun s:lle. — Pituus 9 jalan s. Muokkaussyvyys on siinä 30 cm:n s.

sevi[4] *s. murt.* sepä, sepi.

seviotti[4*] *s.* =ševiotti.

sevä[11] *s. murt.* sepä.

sevätä[35*] *v. harv.* kaulata, halata, syleillä. | [Hänen] tekisi ehkä mielensä s. karjalaisimpea elokuun yön melankolisessa hämyssä KIANTO. — - - rauhallinen maininki sepäsi vankan veneen kokkaa AK.

sfaleriitti[4*] *s. min.* sinkkivälke.

sfeeri[4] *s.* → sfääri.

sferoidi[4] *s. mat.* pyörähdysellipsoidi.

sferometri[4] *s. tekn.* kaarevuusmittari.

sfinksi[4] *s.* makuuasennossa oleva kivestä tehty jättiläisleijona, jolla on ihmisen pää. | Egyptin s:t. — *Kuv.* Jklla on s:n katse, hymy 'arvoituksellinen katse, hymy'. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* Lääkärit pysyvät s:sinä, eivät sano juuri mitään TUULIA.

sfragistiikka[10*] *s.* sinettitiede.

sfumato[1] [-ā·-] *s.* maalaustaiteessa käsittelytapa, joka pehmentää ääriviivat ja sulattaa värivastakohdat, niin että ne ikään kuin hälvenevät hämyyn.

sfääri[4] *s.* taivaanpallo. — S:en harmonia, soitto 'ääni, jonka Pythagoras kuvitteli syntyvän taivaankappaleita kannattavien kristallipallojen liikkeistä; ylimaallisen kaunis soitto'. En vaihtaisi s:en soitteluun, / - - / sun liverrystäs, leivonen KOSKENN.

sh *interj.* = ss.

sh *lyh.* šillinki.

sh- ks. myös š-.

shelf[7] [še-] *s. maant.* mannerta reunustava matalanmeren vyöhyke. **-jää** *s.* lauttajää.

sherry[1] [šerri, -y] *s.* (myös: š-) espanjalaisia viinejä, joiden alkoholipitoisuutta kohotetaan valmistettaessa lisäämällä niihin tislattua alkoholia. | Kuiva, makea s.

shillinki[5*] *s.* = šillinki.

shimmy[1] [šimi, šimmy] *s.* Pohjois-Amerikasta peräisin oleva jatsin muoto, joka oli seuratanssina muodissa 1920-luvun alussa.

shoddy[1] [šodi] *s. kut.* = šodi.

shortsit [šort-, šōt-] *s. mon.* lämpimänä vuodenaikana käytettävät polvihousut.

sht *interj.* = ss.

si[27] [sī] *s. mus.* **1.** ranskalaisilla ym. = h. **2.** sävelentapailussa käytetty duuriasteikon 7. asteen nimitys.

sial[7], **-kuori** *s. geol.* maan kiinteän kuoren päällimmäinen, lähinnä graniittinen, runsaasti piitä ja aluminiumia sisältävä osa.

siamanki[4*] *s.* Symphalangus syndactylus, suurin gibboni(laji).

siamilai|nen[63] *a.* ja *s.* Siamilaiset 1. thaimaalaiset. S. kissa 'kissa(rotu), jolla on lyhytkarvainen ruskeahko turkki, musta pää ja jalat ja kirkkaan siniset silmät'. — S:set kaksoset 'kaksoset, jotka ovat kasvaneet jstak ruumiin kohdasta kiinni toisiinsa'.

sian|harjas *s.* Suutarilla oli s. neulana pikilangan päässä. Karkeissa siveltimissä käytetään s:harjaksia. **-hoitaja** *s.* **-hoito** *s.* **-hoitokoulu** *s.* **-ihra** *s.* Laardi on sulatettua, vedetöntä ja suolatonta s:a. **-jalostus** *s.* **-kasvattaja** *s.* **-kasvatus** *s.* **-kinkku** *s.* **-kyljys** *s. ruok.* **-kylki** *s.* **-kylkipaisti** *s. ruok.* **-kärsäheinä, -kärsämö** (myös ⌒) *s.* ks. kärsämö. **-lanta** *s.*

sianliha *s.* Rasvainen s. Tuore, savustettu s. Padassa paistettu s. **-kastike** *s. ruok.* **-makkara** *s. ruok.* **-säilyke** *s. ruok.*

sian|liikkiö *s.* **-länget** *s.* = hanko 2. **-makkara** *s. ruok.* - - monipoimullista, rasvaista ja lämmintä s:a KIVI. **-maksa** *s.* **-marja** *s.* Arctostaphylos, kanervakasvien heimoon kuuluvia rentoja varpuja. **-mustikka** *s.* = variksenmarja. **-nahka** *s.* **-nahkai|nen** *a.* S:set hansikkaat. **-napp|i** *s. kans. harv.* Varsinkin oli hän mainittu vallan mahtavaksi parantamaan - - s:eja [= sikotautia] ja syhelmää KIVI. **-paisti** *s.* **-pinta** *s. leik.* sianlihasta, -ihrasta. | Myytiin siellä lei-

päkakkaraa, kullankeltaista voilohkoa, sonninselkää ja valkoista s:a HAANPÄÄ. **-porsas** *s.* **-puola** *s.* = seur. **-puolukka** *s.* Arctostaphylos uvaursi, kankailla ja kallioilla kasvava sianmarja-(laji)), jolla on talvehtivat lehdet ja hedelmänä jauhoinen luumarja. **-pää** *s.* Keitetty s. **-rak|ko** *s.* S:osta tehty kukkaro. **-rasva** *s.* **-rehu** *s.* **-ruho** *s.* **-ruo|ka** *s.* Maissi s:kana. Ei kelpaa muuta kuin s:aksi. **-saksa** *s.* **1.** käsittämättömästä, sekavasta puheesta, mongerruksesta; heprea, lampaanlatina. | Puhuu käsittämätöntä s:a. Kaikki tuo oli talonpojille yhtä käsittämätöntä kuin kreikankieli tai s. *HOLLO. **2.** leikki- ja salakieli, vars. sellainen, jossa oikean kielen lauseen sanoja sekoitetaan siten, että aina kahden alkuäänteet vaihdetaan. | Esim. "mennään pois" on s:ksi "ponnaan meis". **-saparo** *s.* **-sappiviina** *s. kans.* sappea spriihin liuottamalla valmistettu lääke. | S:a käytetään paleltumiin. **-selkä** *s.* **1.** *ruok.* Päivälliseksi oli luumuja omenatäytteistä s:ä. **2.** *mer.* aluksen rungon koukistumasta, joka johtuu siitä, että aluksen keula ja perä lastattaessa painuvat alas ja köli näin ollen tulee ylöspäin kaarevaksi; vrt. kissanselkä. **-siitoskesku|s** *s.* Suomen sianjalostusyhdistyksen toimesta perustetut s:kset. **-silm|ä** *s.* **1.** vars. *kuv.* pienistä, us. tihruisista (ihmis)silmistä. | Räpyttelee pieniä, verestäviä s:iään. **2.** *kans.* vars. voikukasta. **-solmu** *s. kans.* siansorkka (2.a); hevosenhäntäsolmu. | Siinä [kuormaa tehtäessä] säkkejä nosteltiin ja aseteltiin, köyttä kiskottiin ja vahvoja s:ja lyötiin KIVI. **-sork|ka** *s.* **1.** us. *ruok.* Keitetyt s:at. **2.** laajentunutta käyttöä. **a.** solmu, joka tehdään kietomalla kaksi polvea samaan suuntaan, kaksoispolvi. **b.** *kansat.* Alkeellisessa aidassa ovat kannattimina s:alle eli ristiin lyödyt puut ja aidaksina rangat. **-sotku** *s. halv.* kehnosta ruoasta. | Vai ihmisten ruoaksi, sellaista s:a LEINONEN. **-suoli** *s.* vars. sian ohutsuoli, joita käytetään makkaroiden päällyksiksi. **-syltty** *s. ruok.* sian- ja vasikanlihasta tehty painosyltty. **-tappajais|et** *s. mon.* Ääntä kuin s:issa. Missäs harakka jos ei s:issa SL. **-tauti** *s. kans.* Mene lukkarille ja noidu lukkarin kurkkuun ijankaikkinen sian-tauti [= sikotauti] KIVI. **-vill|a** *s.* sian karvat. | S:oista tehty köysi, harja. **-vuota** *s.*

sibilantt|i[6*] *s. fon.* konsonantti, jolle on ominaista ilmavirran kielen muodostaman ahtaan kourun lävitse tunkeutuessaan synnyttämä "suhina"; *syn.* suhuäänne. | S:eja ovat *s, z, š ja ž* äänteet.

sibylla[15] *s.* (myös: Sibylla) muinaisilla kreikkalaisilla ja roomalaisilla tietäjänainen, joka jumalan (vars. Apollon) haltioittamana ennusti (onnettomuutta valtakunnille ja kansoille); yl. naisennustaja, -tietäjä. | Delfoin, Tiburin s. S:n kirjat 'ennustuksia sisältävät kirjat muinaisessa Roomassa'. [Käännyttiin etsimään tietäjää] tai jotain ennen kuulumatonta s:a jostain matkailijakodista HEPOR. Minäkö tässä muka esiintymään s:na ja selvänäkijänä! KATRI INGMAN.

sid. *lyh.* kirjasta: sidottu(na). | Kirjan hinta sid. 500 mk.

side[78*] *s.* Merk.-ryhmät eivät aina tarkkarajaisia; vrt. sidos, nide.

A. tarvikkeista, joilla jtak sidotaan, sitomisvälineistä; us. myös sitomalla tehdyistä liitoksista, vahvikkeista, suojuksista yms. (sidos 1).

I. suhteellisen pitkistä ja ohuista, taipuisista t. kimmoisista sitomisvälineistä, jotka kiedotaan, kierretään sidottavan esineen ympärille.

1. kiinnittämiseen, yhdistämiseen t. sulkemiseen käytettävistä välineistä. **a.** Säkin s. Luudan, vihdan s. Lyhteen s. tehdään oljista. Heinäpaalien siteenä käytettävä rautalanka. Vetää s. kiinni, jk kiinni siteellä. Hiukset solmittiin yhteen siteellä. Poistaa nipun siteet. — Vars. *mer.* (sidoksia tehtäessä) kahden köyden ympäri useaan kertaan tiukasti kiedottavasta nuorasta. — *Yhd.* juuri-, köysi-, olki-, paperi-, rautalankas.; sukan-, säkins. **b.** *kuv.* Veren, sukulaisuuden, ystävyyden, rakkauden, alamaisuuden siteet. Kiintyä jkhun katkeamattomilla siteillä. [Maat] ovat liittyneet toisiinsa kaupan ja liikenteen siteillä. V. 1809 katkesivat Ruotsin ja Suomen väliset siteet. Ei ainoatakaan s:ttä ollut kiinnittämässä häntä elämään. -- tätä s:ttä [= avioliittoa] ei katkaista KIVI. Siteet sielujen katkee, / ihmiset eroo, / rakkaus, ystävyys ratkee LEINO. — *Yhd.* avio-, kauppa-, kulttuuri-, perhe-, suku-, toveri-, veljes-, veris.; heimous-, toveruus-, ystävyys.; rakkauden-, verens.; yhdyss.

2. suojaamaan, kannattamaan, tukemaan tms. käytettävistä välineistä. **a.** vamman tms. kääreestä, suojuksesta. | Sideharsoinen, kipsistä ja sideharsosta valmistettu s. Monijakoinen eli M-s. Panna s. sormeen. Siteitä muutettiin joka päivä. — Vars. *lääk.* pitkä vaatekaistale, tav. sideharsoa, jollaisia käytetään eril. sidosten (1.a) valmistamiseen. | Sidostarvikkeet: siteet, kaistaleet ja tukot. — *Yhd.* haava(n)-, kuve-, kyynär-, leuka-, napa-, nenä-, polvi-, sormi-, tyräs.; harso-, kiinnelaastari-, kipsi-, kollodium-, tärkkelyss.; M--, T-s.; kierre-, kiinnitys-, tuki-, vetos.; ideaali-, ihanne-, terveyss.; ensi(apu)-, lisäs. **b.** muuta käyttöä. | Nyrkkeilijät saavat käyttää käsineen sisällä käsiensä suojana pehmeitä siteitä. Vapaussodan aikaiseen sotilaspukuun kuului säärien ympärille kiinnitettävät siteet. Kilpailukeihään s. [= kädensija] on punaista nuoraa. Sidekankaasta soodan avulla tehty suun edessä pidettävä s., johon ilman kloori hengitettäessä siivilöityy. — *Yhd.* sääris.

3. vapaata toimintaa estävästä, kahlehtivasta välineestä. | Vanki sai irrotetuksi siteensä. — Raajan ympäri asetettu kiristävä s. estää veren virtaamisen. Rosvot panivat nenäliinan uhrinsa suun siteeksi. Vihollisen puolelta saapuneiden neuvottelijoiden silmille pantiin s., minkä jälkeen heidät vietiin kenttävartioon. — *Kuv.* S. oli pudonnut hänen silmiltään: hän näki nyt kaiken selvästi. Heti ensimmäisen kahvikupposen jälkeen laukesivat kielten siteet 'alettiin puhella (vilkkaasti)'. Niin hänen [kuuromykän] korvansa aukenivat, ja hänen kielensä s. irtautui ja hän puhui selkeästi UT.

II. muunlaisista, muodoltaan vaihtelevista

kiinnitys-, vahvistus-, tuki- yms. välineistä. **1.** *anat.* Maksan liereä s. Kohtua kiinnittää paikalleen kaksi venyvää s:ttä. Siteet, joilla ruskuainen on kiinnittynyt munan kumpaankin päähän. — *Erik.* ligamentti, nivelside. | Selkärangan nivelet liittyvät toisiinsa välirustojen ja siteitten avulla. — *Yhd.* kohtu-, lantio-, nivel-, solisluus. **2.** jäykistä, pysyväismuotoisista välineistä. | Pylvään pään siteet eli renkaat. Käyttää pultteja siteinä. Muurattaessa käytettävät teräksiset siteet, jotka kiinnittävät kivet toisiinsa. — Laajentunutta käyttöä. | Puutylppysolut saattavat olla puun rungossa monivärisinä vöinä eli siteinä putkilojen välillä. Siinä, teräksisen siteen [= keihään] yhdistäminä, he istuivat kivisellä istuimella KIVI. — *Yhd.* puomin-, seinäs.; rauta-, ruuvis.; poikki-, risti-, vinos.; kannatus-, yhdyss. — *Erik.* **a.** *sot.* patruunaside. | [Kiväärin patruunoiden] siteeseen mahtuu 5 patruunaa. **b.** *urh.* suksiside, mäystin. | Löysät, puolikiinteät, kiinteät siteet. Bergendahlin, Voitto-siteet. — *Yhd.* hiihto-, suksis. **c.** *kirj.* par. sidos (2.b). **3.** us. adv:maiseksi kangistunutta käyttöä: yhteen liitettävien esineiden väliin t. joukkoon pantavasta sitovasta aineesta, sideaineesta. | Muurattaessa käytetään laastia siteenä. Kuulantyöntöpaikan voi tehdä karkeasta sorasta käyttämällä siteenä savea. Ja heillä oli tiilet kivinä ja maapihka siteenä [uusi käännös: laastina] VT[V]. — *siteeksi.* Pinaattimuhennokseen pannaan jauhoja ainoastaan hieman siteeksi. Jutussa oli totta vain siteeksi 'vain mitättömän vähän, vain nimeksi'. Asiassa ei ole totta siteeksikään. Todisteita väitteen paikkansapitävyydestä ei ole esitetty siteeksikään.

III. ed. merk.-ryhmiin liittyen: *siteessä,* siteestä, siteeseen (myös mon.) 'sidottuna'. **1.** Miehen pää on siteissä. Panna paketti siteeseen. Raivoava mielisairas oli pantava siteisiin. Vapauttaa, päästää jku siteistä. — *Kuv.* Järven laineet ovat vielä jään siteissä. - - silmät siteissä harhain *MANN. - - siteistä synnin kirvoita VK. **2.** *rak.* sellaisesta kivien, tiilien ym. muurauksesta, että ne tukevat ja kiinnittävät, sitovat toisiaan. | Kivet muurataan siteeseen eli ristiin. Väliseinät on muurattava siteeseen ulkoseinien kanssa. Kaakeli ja tiilet eivät saa missään olla siteessä.

B. *harv.* = sidos 2. | 10 s:ttä olkia. Kootuista teoksista on ilmestynyt jo kolme s:ttä 'sidottua nidosta'. — *Yhd.* ristis.

sideaine *s.* **1.** sitova aine. | Liima vesivärien s:ena. Sementti on kosteassa kovettuva s. Kuorrutustaikina on jauhoja s:ena käyttämällä tehty taikinaseos. Kasvikuitujen väliset s:et. — Ns. kylmässä muurissa kivet on liitetty toisiinsa ilman välissä olevaa s:tta eli laastia. Kylmäliima on hyvää s:tta lautojen liimaamiseen. **2.** sidonta-aine. | Nuora, niini s:ena. Seppeleiden s:ena käytetään ohutta rautalankaa. — S:et on sterilisoitava ennen niiden käyttämistä haavojen sitomiseen. Sideharso on tavallisin s.

side|aines *s.* Savi on s:aineksena savimaalajeissa. **-avai|n** *s. kuv.* vallasta antaa ja evätä synninpäästö (vrt. Matt. 16:19). | Synnin päästö on ahkerassa käytännössä. Mutta myöskin s:mia ja kuria viljellään AK. — *Leik.* - - jätimme Roomin ja kovin oli laivamme lastattu, syntikuiteilla ja s:milla KIVI.

sideerinen[63] *a. täht.* kiintotähdille ominainen, niihin jllak tavoin suhtautuva, niitä koskeva; vrt. synodinen. | S. pyörähdys- l. kiertoaika 'se aika, jonka pyörivä kappale t. keskuskappaleen ympäri kiertävä taivaankappale tarvitsee tullakseen näennäisesti uudelleen samaan asemaan kiintotähtien suhteen'. S. vuosi 'tähtivuosi'. S. kuukausi 'tähtikuukausi'.

side|harso *s.* vars. haava- yms. siteiden ja sidostarvikkeiden valmistukseen käytetty ohut, harva kaksiniitinen puuvillakangas. | Steriili s. S:harsosta tehdyt pikkulapsen vaipat. **-harsorulla** *s.* **-hirsi** *s. kansat.* keskeltä tupaa sivuseinästä toiseen kulkeva vahva hirsi, joka sitoo sivuseiniä ja tukee välikattoa kannattavia kurkiaisia. **-kaari** *s. mus.* legatoa nuottikirjoituksessa osoittava kaari, legatokaari. **-kalvo** *s. anat.* **1.** kalvo, joka peittää silmämunan kovakalvon näkyvän etuosan ja silmäluomen sisäpuolen ja joka yhdistää silmämunan ja -luomen toisiinsa. | S:n tulehdus. **2.** joskus yl. sidekudoskalvoista. | Eläintä nyljettäessä on siellä täällä katkottava s:ja. Kovakuoriaisen etu- ja keskirintaa yhdistävä ohut s. **-kangas** *s.* vrt. sideharso. **-kappale** *s.,* vars. *tekn.* Renkaan muotoinen s. Niitti on puikkomainen s. **-kerro|s** *s.* Asfalttipäällystettä tehtäessä lasketaan ensin s., joka valmistetaan esim. emulsiosepellyksestä, ja sen päälle kulutuskerros kestoasfaltista. — Kerrosta, jossa tiilet muurin ulkopinnassa ovat muurin poikkisuunnassa, sanotaan pääkerrokseksi eli s:kseksi, ja vastaavia tiiliä sidekiviksi. **-kisko** *s. tekn.* Tukevilla s:illa vahvistettu seinä. Laivan reunoja ja kantta vahvistavat s:t. S:ja käytetään pareittain yhdistämään rata- ja raitiotiekiskoja toisiinsa jatkoksen kohdalla. **-kivi** *s. rak.* muurin poikkisuuntaan kulkeva kivi (tiili); vrt. sidekerros, juoksukivi (1). **-kudoksinen** *a.* vrt. seur. | Luita peittää s. kalvo.

sidekudos *s. anat.* ruumiin tukikudoksiin kuuluva kudos, jonka solujen välissä enimmäkseen on runsaasti kollageenia sisältävää soluväliainetta. | Alkiokautinen, kalvoinen, löyhä, punoutunut, verkkomainen s. Rasvakudos on s:ta. Hermoja, lihassyitä ympäröivä s. **-kalvo** *s. anat.* Lihassyykimppuja ympäröivä s. Hampaan juurta ympäröivä s. **-kasvain** *s. lääk.* hyvänlaatuinen, sidekudoksesta muodostunut kasvain, fibrooma. **-kerros** *s. anat.* **-muodostuma** *s. anat.* **-solu** *s. anat.* **-syy** *s. anat.* **-syöpä** *s. lääk.* sarkooma. **-säie** *s. anat.*

side|laastari *s. farm.* siteiden kiinnittämiseen, haavanreunojen yhdessä pitämiseen t. ihonvahingoittumien peittämiseen tarkoitettu valmiste, jossa kiinnittävänä aineena on kankaan tms. toiselle puolelle levitetty lääkkeenä tehoton, lujasti tarttuva massa. **-lan|ka** *s.* Pakettien tekoon tarkoitettu s. Kirjoja sidottaessa käytetään s:kana pehmeätä hamppulankaa. — *Sähk.* Johtimet kiinnitetään eristimiin tavallisimmin s:galla sitoen. — *Kut.* Kaksinkertaisten kan-

kaiden päällys- ja aluskangas voidaan yhdistää toisiinsa joko sitomalla päällys- tai aluskankaan loimi toisen kankaan kuteeseen taikka käyttämällä erityistä s:kaa. **-liitos** *s. anat.* sidekudoksen välittämä luiden liitos, jossa luut eivät suoranaisesti ole toistensa kosketuksessa; vrt. luu-, rustoliitos. **-limitys** *s. rak.* muurin limitys, jossa joka toinen kerros on sidekerros, joka toinen juoksukerros.

sidel|lä[28*] *frekv.v.* < sitoa. | S. haavoja. Mennä elopellolle sitelemään [viljaa lyhteiksi]. S. saunavihtoja. Kääre on s:ty ja solmieltu moneen kertaan nuoralla. Lasten voikukista sitelemä seppele. — *Kuv.* Yksi kieli, Väinön kieli silloin / sitelevi kaikki suomalaiset A.OKSANEN.

sidelmä[13] *s. harv.* sitelemisen tulos, sidos. | [Vanhoissa silavaljaissa] oli senkin seitsemän nappulaa ja s:ä PÄIVÄR.

side|loimi *s. kut.* Isopintaisia kuvioita kankaaseen kudottaessa käytetään erityisiä vahvistavia s:loimia. **-loimilanka** *s. kut.* vrt. ed. **-lähetys** *s.* postitoimessa: ristiside. **-maa** *s. tekn.* hienorakeinen maa, jota käytetään tienrakennuksessa sitomaan karkeampaa ainesta. | Sora ja s. Sepelin välissä oleva s. **-nauha** *s.* Kirjan kansien kiinnittämiseen käytettävät s:t. **-nuora** *s.* **-nyöri** *s.* **-orsi** *s. rak.* = kitapuu. **-palkki** *s. rak.* vars. kahta seinää toisiinsa liittävä (kummastakin päästään ankkuriraudalla muuriin kiinnitetty) palkki. **-parru** *s. rak.* ansasrakenteissa tuelta toiselle ulottuva vaakasuora kannatusparru; vanhoissa ristikirkoissa ristikeskuksen sisänurkkien yläosassa olevista vastakkaisia ulkoseiniä yhdistävistä vetoparruista. **-peite** *s. anat.* Reiden s. **-pisto** *s. käs.* pintojen täyttämiseen käytetty koristepisto, jonka muodostaa ääriviivasta toiseen ulottuva alapisto ja sitä sitova lyhyempi yläpisto. **-pultti** *s.* **-putki** *s. tekn.* höyrykattilan vahvaseinäinen tuliputki, joka päätylevyihin kiinnitettynä tukee niitä. **-puu** *s.* Seinät on yhdistetty toisiinsa s:lla. Polvi on käyrä s., jolla sisäköli puualuksissa yhdistetään keularankaan. **-rau|ta** *s.* Ratakiskot on yhdistetty toisiinsa s:doilla. Auton jousia koossa pitävä s. **-ren|gas** *s.* Kiväärinpiippu kiinnittyy tukkiin mm. s:kailla. Tykin putken s.

sideriinikelta(inen) *s.* punakeltainen väriaine, kokoomukseltaan emäksistä rautakromaattia.

sideriitti[4*] *s. geol.* **1.** rautasälpä. **2.** rautameteoriitti.

sideroliitti[4*] *s.* **1.** *geol.* eräs kivimeteoriittien laji, joka suuren rautapitoisuutensa vuoksi lähenee rautameteoriittia. **2.** valkoisesta savesta vahvasti polttamalla valmistettu lasittamaton savitavaralaji.

side|ruuvi *s.* **-salaat|ti** *s.* salaatti, jolla on kapeat ja pystyt lehdet, roomalainen salaatti; vrt. keräsalaatti. | Jotta s:in sisimmät lehdet saataisiin mureiksi ja maukkaiksi, sidotaan lehdet latvoista yhteen pari viikkoa ennen käyttämistä. **-sana** *s. kiel.* = konjunktio. **-sävel** *s. mus.* kahden eri säkeisiin kuuluvan iskusävelen välissä oleva iskuton sävel. **-tanko** *s. tekn. rak.* **-tarpeet** *s. mon.* par. seur. **-tarvikke|et** *s. mon.* Kotiapteekissa on aina oltava steriilejä s:ita: siteitä sekä harso- ja vanutukkoja. **-tiili** *s. rak.* ks. sidekivi. **-vanu** *s.* Haavojen hoitoon käytettävä s. **-voima** *s.* Liiman s. **-vokaali** *s. kiel.* vars. vierasperäisten konsonanttiloppuisten sanojen taivutuksessa ko. sanan ja päätteen välissä esiintyvästä vokaalista. | Vieraiden nykykielten s-loppuisissa nimissä on s:na *i* (esim. Brandesin, Burgosiin).

sidin[56*] *s.* sitomisväline, side. | Vyö turkin sitimenä. [Laituria korjattaessa oli] lyöty paikka paikankin päälle ja rautakisko lyöty sitimeksi IVALO.

sidoin[56*] *s.* = sidon.

-sidoksinen[63] *poss.a.* < sidos. | Palttinas.; löyhäs.

sidon[56*] *s.* (*rinn.* sidoin) lyhde, sitoma. | Puimattomat sitomet. Auma saattoi ohrahalmeella sisältää 300—400 s:ta. — *Yhd.* kaura-, ohra-, ruiss.

sidonnai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* lakien, määräysten, tapojen, tottumusten, olosuhteiden tms. sitoma, rajoittama t. määräämä. | Runoja vapaalla ja s:sella mitalla. Juhlatyyli on aina s:sempaa ja vanhoillisempaa kuin arkityyli. Egyptin taide oli ankaran s:sta. Yksilön s:suus yhteiskunnassa. Vapautua valmiiden oppikappaleiden s:suudesta. Työkalut, asunnot, kulkuneuvot ja muut sellaiset ovat s:sia, koristeesineet vapaita [muutoksille ja kehitykselle] KUSTAA WILKUNA. — Markan s:suus puntaan.

sidon|ta[15*] *teonn.* < sitoa. | Kukkien s. seppeleeksi. Sekä neidot että aviovaimot pitivät liinaa, eroa oli vain s:nassa. [Tapaturman uhri] pääsi sairaalasta heti s:nan jälkeen. S:nan opetus sanitääreille. Kirjojen s:nassa tarvittavat välineet. Tiilimuurin s. puuseinään rautalankahaoilla. — Markan s. puntaan. — *Yhd.* kirjans. — *Erik.* myös sitomisen tuloksesta. **1.** *kut.* Polkusten s. niisivarpoihin. Kuvioon käytetään samaa s:taa kuin pohjakudokseen. **2.** vars. *mer.* S:nalla tarkoitetaan köyden sitomista siteellä toiseen köyteen tai muuhun kohteeseen. Irrottaa köydet s:nasta. **3.** *mus.* sitoen tapahtuvasta esityksestä; ks. sitoa C.II, mus. | Urkujen soitossa on taitava s. välttämätöntä. **4.** *urh.* painiotteesta, jossa vastustajan raaja t. pää puristetaan, sidotaan liikunta-, toimintakyvyttömäksi; ks. sitoa B.I. | Käden, jalan s. Yliolan s. N:n s:nat pitivät huonosti. A. sai s:nan ja mursi B:n sillan. — *Yhd.* käden-, risti-, silta-, sylis.

sidonta|-aine *s.* **-koh|ta** *s.* Makkaroita tehtäessä suoli katkaistaan s:dan läheltä. **-paikka** *s.* Haavoittuneiden s. — *Yhd.* joukko-, pääs. **-reaktio** *s. fys.* ydinfysiikan reaktio, jossa ytimeen liittyy toinen ydin tai muu ainehiukkanen eikä mikään ainehiukkanen poistu. **-tarvikkeet** *s. mon.* **-työ** *s.*

sido|s[64] *s.* vrt. side, nidos. **1.** sidettä käyttäen, sitomalla tehty liitos, vahvike, suojus tms. **a.** vars. *mer.* kahden köyden tms. siteellä kietoen suoritetusta liitoksesta, yhdistyskohdasta. | Yksinkertainen, kerrattu s. S:ksen tekemiseen tarvitaan sopiva määrä sidettä sekä puikko eli lävistin. Yhdistettävien punoksien paksuuden mukaan s. tehdään eripaksuisista siteistä. — *Yhd.* köysi-, vaijeris.; ristis. **b.** haavan t. muun

vamman t. tulehduspesäkkeen peite, jonka tarkoituksena on suojata (ja tukea) sairasta ruumiinosaa, joskus myös korjata virheasentoa. | Sideharsosta tehty s. Haavan s. Käden, pään s. S:ksen asettaminen paikoilleen. — *Yhd.* jalka-, korva-, leuka-, niska-, polvi-, poski-, silmä-, sormi-, varvass.; haavas.; huivi-, kiinnelaastari-, kipsi-, lasta-, salva-, tärkkelys-, voides.; paino-, tuki-, vetos.; hätä-, tilapäiss. **2.** yhteen sidottujen t. sitoutuneiden esineiden t. aineiden t. niiden osien muodostamasta kokonaisuudesta. **a.** *kem.* ks. sitoa B.III, kem. | Atomien, atomiryhmien välinen s. Kordinatiivinen, metallinen s. — *Yhd.* atomis.; kaksois-, kolmoiss.; ioni-, koordinaatios. **b.** *kirj.* kirjan kovien t. puolikovien kansien ja selän yhteisnimitys; sidottu nidos, kirja. | Klootilla, nahalla päällystetty s. Nahkakantinen l. ranskalainen, nahkaselkäinen ja -kulmainen l. puoliranskalainen s. — Teos ilmestyy kolmena s:ksena. — *Yhd.* klootti-, nahkaselkäs.; korus. **3.** muuta käyttöä. **a.** *kut.* kankaan teknillinen rakenne, jonka mukaisessa järjestyksessä langat punoutuvat keskenään. | Yksinkertainen s. Johdettuja s:ksia saadaan peruss:ksista. Eri sidosmuodoista kokoonpantuja s:ksia sanotaan yhdistetyiksi s:ksiksi. Loimivaltainen, kudevoittoinen s. Kangas, joka on kudottu kaksiniitisellä s:ksella. — *Yhd.* pinta-, pohjas.; perus-, vaihtos.; palttina-, pitsi-, sametti-, verkas.; atlas-, kanava-, ontelo-, panama-, pomsi-, ripsi-, toimikass. **b.** *sidoksissa* (adv. harv.) sidottuna; vrt. side A.III. | Kompositio - - ei ole s:ksissa mihinkään kielen kehityksen vaiheeseen, se on kaikkina aikoina elävä ja vaihteleva tekijä P.RAVILA.

sidos|aine *s.* Lääkkeet ja s:aineet. **-aine|s** *s.* Haavasidos laaditaan sterilisoiduista s:ksista (harsosta, selluloosavanusta yms.). **-energia** *s. fys.* ydinfysiikassa: ytimen täydelliseen hajottamiseen tarvittava energia. **-kuvio** *s. kut.* Sametin s. Kalan selkäruotoa muistuttava s. **-malli** *s. kut.* **-muoto** *s. kut.* Palttinasidos on kaikkein yksinkertaisin ja käytetyin s. **-oppi** *s.* **1.** *kut.* S. käsittelee kankaiden teknillistä rakennetta ja sidosten merkitsemistapoja. **2.** *lääk.* Kirurgiaan kuuluvat leikkausoppi ja s. **-piste** *s. kut.* piste, jossa loimi- ja kudelanka kulkevat toistensa ylitse ja sitoutuvat, risteilykohta. **-ta|pa** *s.*, vars. *kut.* Palttinasidos on yksinkertaisin ja lujin kaikista s:voista. **-tarvikke|et** *s. mon.* Sideharsoa käytetään paljon s:iden valmistukseen.

sidot|taa[2] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* < sitoa. | Taikuri s:ti silmänsä liinalla. — Kirjojen s:taminen.

sie *pron. murt.* sinä. | - - sillä maalla s. oot vahti; / älä ääntäs halveksu! A.OKSANEN

siedettäv|ä[13] *a. (partis.)* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* jonka voi sietää, sietämiskyvyn rajoissa oleva, mukiinmenevä, laatuunkäypä. | S. toimeentulo. Hän oli päässyt s:iin oloihin. Teki kaikkensa saadakseen välinsä isäntäväen kanssa s:iksi. S:ässä kunnossa oleva tie. S:än siisti huone. Lukea s:ästi. Hoiti asiansa s:ästi. Tavaran laatu on pysynyt s:yyden rajoissa.

siekailemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< seur.) vitkastelematon, empimätön, kursailematon, häikäilemätön. | Ripeä ja s. mies. S. toiminta, suorapuheisuus. Turvautua s:tomasti väkivaltaan.

siekail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* (arastellen) vitkastella, aikailla, viivytellä, arkailla, empiä, aprikoida, epäröidä, kursailla, häikäillä, "sumeilla". | Mitä kauemmin s:emme ja epäröimme, sitä voimakkaammaksi vihollinen tulee. Enpä tiedä, hän vastasi hetken s:tuaan. — Tav. kielt. yhteyksissä. | Ei ole aikaa enää s. Kauan ei lähdössä joudettu s:emaan. Ei tässä s:u auta! Hän ei s:lut mitään pyrkiessään päämääräänsä. Beduiinit eivät s:e rosvota heidän alueelleen eksyneitä muukalaisia. Ryyppää nyt, kun käsken, äläkä siinä turhia s:e, kun mielesi kuitenkin tekee ALKIO. - - eikä reima tukkipoika s:e, vaan ottaa ottimensa SILL. — *siekailematta* vitkastelematta, kursailematta, empimättä, sumeilematta. | Lähteä, ryhtyä jhk, totella s:ematta. Antoi s:ematta rukkaset kosijalleen. Olen rehellisesti ja s:ematta maksanut hänelle palkkansa. Puhua s:ematta suunsa puhtaaksi.

siekailus[64] *s. vanh.* siekailu. | Lähtekäämme ilman yhtään s:ta enään! KIVI.

siekale[78] *s.* riekale, repale. | Kankaan, nahan s. Kengän, sukan, paidan, puvun s. Vaatteet ovat s:ina. Ei ollut housuja kuin vähän s:ita jalassa. Paperin s. Palaneen ihon pinta irtautui selästä s:ina. Repiä, repeytyä, hajota, mennä s:iksi. Dynamiittinalli repi käden s:iksi. - - ainoastaan syvien ojien pohjilla - - on vielä joku s. vetistä, sinertävää lunta KIANTO. — *Kuv.* Vihollisen rintama on s:ina. Hänen teoriastaan on vain s:et jäljellä. Raastaa unelmansa s:iksi. — *Yhd.* kangass.

sielikkö[2*] *s.* Loiseleuria procumbens, napapiirissä ja alpeilla kasvava rento, matala tunturivarpu, jonka pienet kukat ovat tav. vaalean punaiset.

siel|lä, -tä *demostr.adv.;* vastaavana tulosijana käyt. adv:a sinne; vrt. siinä, jonka merk. on rajoittavampi ja täsmällisempi. **1.** viittaamassa puhujan läheisyydessä, havaintopiirissä olevaan t. puhujan t. kuulijan muuten tietämään paikkaan, jossa puhuja itse ei ole. | Mitä sinä s. teet, tule tänne. Tulepas s:tä vähän lähemmäksi. Kuka s.? [kysymyksenä esim. kuultaessa jkn liikkuvan läheisyydessä, tiedusteltaessa puhelimessa soittajan henkilöllisyyttä tms.]. Kylläpäs s. [ulkona] sataa! Paljonko s. [ulkona] on pakkasta? Katsopas, keitä s:tä on tulossa. No s:tähän se karkuri vihdoinkin tulee. A. pukkasi päällään [palloa jalkapallopelissä] — ja s. [maalissa pallo] oli! — *Erik.* **a.** adv:iin liittyy sen jäljessä oleva paikan tarkemmin määrittävä ilmaus. | Mitä sinä s. komerossa teet? Kuka s. pihalla metelöi? Tule pois s:tä verhojen takaa! Kuinka s. kotona, teillä voidaan? Täällä kotimaassa ja s. suuressa maailmassa. Jo täällä ajassa ja sitten s. ikuisuudessa. S. lähellä, kaukana. Mitäs s. sanomalehdessä tänään kerrotaan? Kuinka s. Raamatussa sanotaankaan: - -. S. jossakin, ks. jokin I.3. **b.** *puhek.* attr:n tavoin nominia määrittäen. | Hei, te sinipukuinen rouva s.! Kukas sinä s. toisten takana olet? Hän on täällä nyt, se mies s:tä sydänmaalta AHO.

2. viittaamassa puheyhteydestä ilmenevään, edellä mainittuun, puheena olleeseen, aikaisemmin tunnetuksi tulleeseen t. (heti) jäljessä mainittavaan, puheeksi tulevaan paikkaan. | "Olin kaupungissa." — "Mitäs sinä s. [kaupungissa] teit." | Meni naapuriin ja palasi s:tä vasta iltahämärissä. Kiipesin torniin ja katselin s:tä ympäristöä. Katsoi huoneeseen, mutta ei nähnyt s. ketään. Vihdoin oltiin retken päätepisteessä, ja s:läkös ilo syntyi. | "Kävimme viime kesänä Italiassa." — "S. asti!" | Mutta ylös nummelle kiirehti huohottava tyttö ja kohtasi ystävänsä s., harmaan kiven juurella KIVI. Baabelin virtain vierillä — s. me istuimme ja itkimme VT. — *Erik.* **a.** determinatiivisesti. | Pysy s., missä olet! S., missä sitruunat kukkivat. Hän ei ole koskaan s., missä häntä tarvittaisiin. Missä halla oli käynyt, s:tä ei satoa saatu. Ajettiin s:tä kautta, mistä oli suorin. **b.** *siellä ja siellä* korvaamassa paikannimiä tms., joita jstak syystä ei toisteta t. mainita. | Sotauutisten toistuvana sisältönä oli, että vihollinen on lyöty s. ja s. - - meidän mummuvainaan rukki on s. ja s., minä nimitän taloa Siintolaksi SILL. **c.** lieventävänä lisänä likimääräisilmauksissa. | Vasta s. joulun maissa. - - lupaili [tulla] s. lähempänä pääsiäistä ALKIO. Hinnat ovat liikkuneet s. parintuhannen paikkeilla. **3.** eräiden toisten adv:ien ohella indef. — *siellä (ja) täällä* paikka paikoin, paikoitellen, hajallaan. | S. täällä mäenrinteissä oli jo pälvipaikkoja. Vain muutamia korsia s. täällä on törröttämässä pellolla. Työkalut olivat hujan hajan s. täällä 'eri tahoilla'. Sama ajatus toistuu s. täällä teoksessa muuallakin. Vuori ommellaan s:tä täältä kiinni päälliskankaaseen. — *siellä — täällä* yhtäällä — toisaalla. | Hän on milloin s., milloin täällä, mutta ei koskaan siellä, missä häntä tarvittaisiin. Tähti putosi s., toinen täällä. Täytyy vain ottaa markka s:tä, toinen täältä, mistä kulloinkin sattuu saamaan. Suo s., vetelä täällä SP. [ks. suo]. — *siellä tai täällä* missä tahansa. | Sama se, olipa s. tai täällä. Sata markkaa s. tai täällä ei merkitse mitään. — *siellä — tuolla* (harv.) siellä — täällä, yhtäällä — toisaalla. | - - s. jokin talo, tuolla jokin huvila AHO.

siellä|olo *s.* Asettui asumaan N:n kaupunkiin, mutta hänen s:olonsa kesti vain pari vuotta. **-päin,** sieltäpäin *adv.* Eräs kuvaus länsisuomalaisilta alueilta tietää tyttöjen s. muinoin houkutelleen sulhaspoikia itselleen juhannusyönä pannukakuilla. Malakan niemimaalla, Filippiineillä ja muualla s. Ei ole pelkoa äänten kuulumisesta vihollisen leiriin, koska tuuli on sieltäpäin.

sielu[1] *s.* vrt. henki, ruumis; merk.-ryhmät eivät ole tarkkarajaisia.

I. vars. uskonnollisissa ja metafyysillisissä käsityksissä ihmisen (joskus myös eläinten ja elottomienkin olioiden) tajuisesta, sielullisten toimintojen ja ilmiöiden ylläpitäjänä ja vaikuttajana olevasta (aineettomasta) puolesta, tav. käsitettynä itsenäiseksi olioksi, joka kuolemassa lähtee ruumiista. **1.** *usk.* ja siihen läheisesti liittyvää käyttöä: ihmisen kuolematon, jumalallista alkuperää oleva substanssi, joka on uskonelämän ylläpitäjä; vrt. henki 4.b. | Ihmisen kuolematon s. Autuas, kalliisti pelastettu s. Jeesus, sairaiden parantaja ja s:jen lääkäri. S:n kuolemattomuudella tarkoitetaan persoonallisen elämän jatkumista ruumiillisen kuoleman jälkeen. Olla s:n hädässä. Hakea lohdutusta ahdistetulle s:lleen. Vannoa s:nsa autuuden kautta. Hän on myynyt s:nsa pirulle. S:n vihollinen, tav. ◡. Sillä mitä se hyödyttää ihmistä, vaikka hän voittaisi omaksensa koko maailman, mutta saisi s:llensa vahingon? UT. Varjele heitä ruumiin ja s:n puolesta KIRKKOKÄSIKIRJA. - - sä lääkitset s:mme haavat VK. Jeesus, ruokit sanallasi / halullista s:ani VK. Itse vastaan minä sekä ruumiini että s:ni edestä KIVI. On s. vaivaisellakin SL. — *Leik.* S:n höylä (tav. ◡) 'virsikirja'.

2. vars. vanhoissa uskomuksissa. **a.** sielusta elämän ylläpitäjänä; enemmän tai vähemmän aineelliseksi käsitetystä sielusta. | Primitiivisen käsityksen mukaan s. on ilman tai höyryn tapainen hienoaineinen olento. Ihmisen s:n on kuviteltu olevan ytimessä tai veressä, ja hengitys on s:n näkyvänä ilmauksena. Usein on varjoa pidetty ihmisen s:na. S. lähti ruumiista kuolevan hengähtäessä viimeisen kerran. S:n uskottiin loveen langetessa eroavan ruumiista. Ole vain luja siinä, ettet syö verta; sillä veri on s., ja s:a ei sinun pidä syömän lihan kanssa VT. - - joka tahtoo pelastaa s:nsa [uusin käännös: elämänsä], hän on sen kadottava UT. Milloin - - ihmisen henkinen puoli [Raamatussa] jaetaan kahtia s:ksi ja hengeksi, s:lla tarkoitetaan ihmisen alempaa viettielämää ja hengellä korkeampaa henkistä elämää [vrt. sielullinen I.2] E.G.GULIN. — S. hädin tuskin pysytteli laihtuneen ruumiin sisällä TOPPILA. - - jos irrotan tällä [puukolla] s:si ja annan sen perkeleelle KARHUM. — *Yhd.* haamu-, hahmo-, henki-, ruumis-, varjos.; irto(nais)s. **b.** muidenkin kuin ihmisten sielusta. | Karhunpalvelus oli eläimen s:n palvontaa. Uhritoimituksessa karkotettiin s. eläimestä jo ennen teurastusta. Kun s. lähtee, niin puu kuihtuu, vilja surkastuu, vesi ja maa "sairastuvat". Rakennusten s:ista kehittyivät rakennusten haltijat. — Ei ole näihin asti köyhän kansan henkeä isossa kunniassa pidetty, ei se ole ollut paljonkaan korkeampi koiran s:a KIANTO.

3. sielusta ruumiillisen kuoleman jälkeen; us. haamu; vrt. henki 6.a. | Kuolleen ihmisen haamu eli s. Siunaamattomaan maahan joutuneen s. harhaili rauhattomana. Pahantekijän s:n uskottiin kummittelevan rikospaikalla. Harhailee kuin sijaton s. — Kadotukseen tuomitut s:t palavat ikuisessa tulessa. Eivätpä seisoneet he enää maan pinnalla täällä, vaan heidän s:nsa käyskelivät taivaan kukkas-niituilla KIVI. Kun raha kirstuun kilahtaa, niin s. taivaaseen vilahtaa AK. Kaikkien s:jen päivä 'roomalaiskatolisessa kirkossa vainajille omistettu muistopäivä, 2. marraskuuta'.

4. henkilöstä, ihmisyksilöstä. **a.** tav. sielullista puolta korostaen. | - - että me nyt tällä hetkellä tähän kokoontuneet olemme, liittämään

yhteen kahta s:a KIVI. — Laatua ilmaisevan attr:n ohella. | N. N. on ystävällinen, herttainen, laupias, levoton, suorasukainen, romanttinen, yksinkertainen s. [Paavo Ruotsalaisen luo] kokoontui suuri joukko vaivatuita s:ja lohdutusta hakemaan AHO. Velikulta Nissisestä näet tulla tupsahti uskovainen s. KIANTO. **b.** us. *leik.* lukumäärästä; vrt. henki 7. | Pitäjässä on yli 2 000 s:a. Heitä oli kuusi s:a: neljä naista ja kaksi miestä. [Nooan arkissa] vain muutamat, se on kahdeksan s:a, pelastuivat veden kautta UT. — *Hist.* maaorjista, vars. Venäjällä. | 2 000 s:n omistaja. Maanomistaja saattoi myydä s:ja maan mukana, jopa ilmankin. Gogolin teos "Kuolleet s:t". — Kielt. yhteyksissä *ei (ristin, elävää, luotua) sielua(kaan)* ei yhden yhtäkään, ketään ainoatakaan. | Täällä ei ole niin ristin s:a, kenen kanssa seurustelisit. Ei näkynyt s:akaan. Ei ainoatakaan s:a ollut paikalla. Ei missään ollut luotua s:a näkyvissä. Hän kulki huoneesta huoneeseen — ei elävää s:a LINN.

II. 1. *fil. psyk.* sisäisestä aktiviteetista, jonka perusteella jku on tajuinen, tietoinen yksilö; vrt. tajunta. | S. kansanomaisessa ja metafyysillisessä merkityksessä on väittelyn kohteena oleva käsite, jonka olemassaolon nykyaikainen psykologia tavallisesti kieltää haluten välttää koko sanaa. Elämysten (epäadditiivisena) kokonaisuutena "s." eli "henki" on eräs (suhteellisesti) jatkuva tila, nim. elävien aivojen tila, joka muuttuu, kun aivot muuttuvat, ja siis myös — todennäköisesti — häviää, kun elävät aivot häviävät EINO KAILA.

2. yl. yksilön sielullisten toimintojen ja ilmiöiden kokonaisuudesta, henkisestä elämästä, sielunelämästä, vars. sen tunnepuolesta; vrt. henki 4.a, sydän II; tav. kuv. yhteyksissä. **a.** sielunelämästä kokonaisuutena. | Lapsen s:n kirjava ja värikäs elämä. Taiteilijan herkkä s. S:jen sympatia. Ruumis varttui, vaikka s. välistä sairastikin. Haavoittaa s:nsa. Tyydyttää niin ruumiin kuin s:nkin tarpeet. Olla täysissä ruumiin ja s:n voimissa. - - toisin on s:n kielet viritetty nyt päivän tasauksen aikoina kuin oli silloin päivän seisauksen aikoina SILL. Terve s. terveessä ruumiissa SL. Silmät ovat s:n peili SL. Silmistä s. paistaa SL. — Tylsissä kasvoissa ei s:n merkkiä ilmestynyt, ruumiissa vain veri kiersi ja työtään teki CANTH. — - - he kun ovat niin aineellisia, minä taas olen pelkkää s:a IRIS UURTO. **b.** mielessä liikkuvista tunnepitoisista ajatuksista. | Pelko ja vavistus hiipi s:un. Nöyrä vaatimattomuus täytti s:ni ja mieleni. Nuoruudenrakastettunsa kuvaa hän ei voinut pyyhkäistä s:staan. Herraviha oli imeytynyt hänen s:unsa jo äidin maidossa. Uhmana vilahtaa hänen s:ssaan: älä auta... KATAJA. **c.** halusta, harrastuksesta, innosta. | Ajaa jtak asiaa koko sydämellään ja s:llaan. S:n pohjasta lähtenyt toivomus. Seurasin koko s:llani tapahtumien kulkua. Nauroi koko s:staan 'sydämensä pohjasta'. Ja rakasta Herraa, sinun Jumalaasi, kaikesta sydämestäsi ja kaikesta s:tasi ja kaikesta voimastasi VT. - - s:si janoo riitaa KIVI. **d.** mielikuvista, mielikuvituksesta. | S:ssani näin hänen paluunsa harharetkiltä. Eletty elämä kulki hänen s:nsa silmien ohi. Kuvitelkaamme s:mme silmien eteen sellainen tilanne, että - -. - - asettakaat selkeästi s:mme silmän eteen, mikä on voittomme viimein KIVI. - - näkee s:ssaan täydellisen taideteoksen, mutta ei voi sitä kuvata... KATAJA. **e.** (ihmisen) sisimmästä, tav. ympäristöltä salassa olevasta henkisestä elämästä, tunteista. | Kasvot hymyilivät, vaikka s. itki. S:ni on aivan kylmä. Panna jhk työhön omaa s:aan. Tyhjensi kirjeeseen koko s:nsa. Hän on riisunut s:nsa paljaaksi. Purkaa s:aan uskotulleen. — Loukkaus koski s:un asti. S:nsa pohjia myöten järkyttyneenä. **f.** luonteen-, mielenlaadusta; vrt. psyyke. | Taiteilija syvimmästä s:staan asti. Hän tursi kuuluvansa ruumiineen ja s:ineen työväenluokkaan. - - toisille ihmisille on syntymässä annettu jalouden merkki, toisille taas alhainen s. IRIS UURTO. **g.** *yhd.* (liittyen us. myös ryhmiin I ja III). | Lapsen-, neidons.; eläin-, ihmis-, nuorukaiss.; boheemi-, erakko-, johtaja-, runoilija-, soturi-, taiteilijas.; boheeminjne. s.; arki-, into-, kauno-, kulttuuri-, tulis.; kaupunkilais-, maalais-, metsäläis-, talonpoikaiss.; joukko-, tusina-, yksilös.; kotka-, loiss.; pikkus.

III. *kuv.* jnk olennaisimmasta, keskeisimmästä, jtak elävöittävästä tekijästä t. osasta. **1.** jnk laitoksen, puolueen tms. keskeisimmästä, hallitsevasta henkilöhahmosta; vrt. henki 4.d. | N. N. on seuran, puolueen s. Olla s:na jssak yrityksessä. Hän oli yhdistystä perustettaessa kaiken alku ja s. Tolstoita on sanottu Venäjän vallankumouksen s:ksi. **2.** keskipiste, "sydän", "ydin". | Tori on kaupungin sydän ja s. Hyvä kuri on sotapalveluksen s. Metafora on kaiken runouden s:na. Snellman opetti, että valtion ytimenä ja s:na on kansallishenki. **3.** jnk (sielulliseksi yksilöksi kuvitellun) sisimmästä, olennaisimmasta luonnosta. | Kansan, ajan s:ssa liikkuvat ajatukset, virtaukset. Heimon s. ja tavat. Ruumiillisella työllä on oma s:nsa. Sanan s. ei ole sanasepon hallittavissa, se saa elämänsä salaisemmista lähteistä. Kirjaa käännettäessä on sen s. kadonnut. Koskenniemen lyriikan s. — *Yhd.* kansan-, maailmans.

sielu|eläin *s.* eläimistä, joina sielun eräiden alkukantaisten käsitysten mukaan uskotaan esiintyvän, kun se ruumiista irtautuessaan (kuollessa, nukkuessa jne.) lähtee vaellusretkilleen. | Muuttolintuja kuviteltiin kuolleiden s:eläimiksi, jotka keväisin palasivat elävien luo kuolleiden maailmasta. S. on niin läheisessä suhteessa ihmiseen, että jos se tavalla tai toisella loukkaantuu, sairastuu itse asianomainen henkilö. **-elämä** *s.* par. sielunelämä.

sielui|nen[63] *a.* tav:immin yhd:ojen jälkiosana; vrt. sielullinen. | - - Alin turne liitää s:sia teitään LEHT. — *Yhd.* ahdas-, halpa-, hehkuva-, herkkä-, palava-, pikku-, suuri-, syväs.; tulis.

sieluk|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* jalostunutta sielunelämää ilmaiseva, henkevä, tunteikas, hienostunut, herkkä. | S:kaat silmät, kasvot. S. katse, ilme. S. henkilö. S. muotokuva, veistos. S. herkkyys, sulous. Runon s., intohimoinen rytmiikka. N. lausui vuorosananansa s:-

kaasti ja ilmeikkäästi. Uusromantiikka pyrki [kirjallisuudessa] s:kuuteen ja luonteenomaiseen tulkintaan.

sielukello|t *s. mon.* kuolin-, sanomakellot. | S. soivat, kaikuvat. Soittaa jkn, jklle s:ja.

sielulli|nen[63] *a.* **I.** -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** sielunelämään kuuluva, sielua koskeva, henkinen, sisäinen, sielun; psyykillinen, psyykkinen; mentaalinen;)(ruumiillinen, fyysi(lli)nen. | Ihmisen ruumiillinen ja s. puoli. S. elämä, ilmiö, kehitys, kokemus, nautinto. S. tarmo, energia. S. asenne, asennoituminen. S. tasapaino, häiriö, rasitus, järkytys, vamma, sairaus. S:sesti sairas, abnormi, herkkä, heikko. Kärsiä s:sesti. Psykoterapia eli s. hoito. Telepatia eli s. kaukovaikutus. Perseveraatio, s:sen 1. psykofyysillisen toiminnan jatkuminen vielä sen jälkeen, kun se on poistunut tajunnasta. Toiminnan s:set lait, vaikuttimet. S. maaperä, jossa runo on syntynyt. Käydä kovia s:sia taisteluja. Isoviha oli ankaran s:sen kriisin aikaa Suomen kansan historiassa. Pyysi avioeroa syyttäen miestään s:sesta julmuudesta. Minua oli hänessä aina viehättänyt hänen viattomuutensa, s. puhtautensa AHO. Uusi maisema, sekä maantieteellinen että s., on hänen [Aino Kallaksen] väkevin innoittajansa R.KOSKIMIES. **2.** *raam. heng.* (alhaisten) viettiensä vallassa oleva t. elävä, maailmallinen, epähengellinen; lihallinen; vrt. hengellinen 3. | S. ja hengellinen ihminen. - - s. ihminen ei ymmärrä sisällisen ihmisen vapautta *ERKKI KAILA. Tämä ei ole se viisaus, joka ylhäältä tulee, vaan se on maallista, s:sta, riivaajien viisautta UT. - - kylvetään s. ruumis, nousee hengellinen ruumis UT. **II.** *poss. harv.* < sielu I. | Luonnonesineiden käsittäminen s:siksi eli personoiminen.

sielullis-ruumiillinen *a.* psykofyysillinen, -somaattinen.

sielullist|aa[2] *v.* kuvitella t. kuvata jtak (eläimiä, kasveja, luonnonvoimia, esineitä, ominaisuuksia, käsitteitä) sielulliseksi olennoksi, sieluttaa; vrt. personoida, olennoida, henkilöidä, elollistaa. | Panu merkitsee 'tulta', s:ettuna 'tulen jumalaa'. Luonnon tekeminen osalliseksi ihmistunteista merkitsee samalla sen s:amista K.NIEMINEN.

sielullistutta|a[2*] *v.* = ed. | - - luonnon s:minen lähentää "Seitsemää veljestä" vanhaan kansanrunouteemme TARK.

sielumessu *s.* vars. roomalais- ja kreikkalaiskatolisessa kirkossa vainajan muistoksi pidetty messu; sellaista varten sävelletty musiikkiteos, requiem. | Vainajan vapauttamiseksi kiirastulen tuskista pidettiin s:ja. Toimittaa s. Munkit hyräilivät s:a. **-sävellys** *s.* requiem.

sielun|ahdistus *s.*, tav. *heng.* Joutui suureen s:ahdistukseen tunnustamattomien syntiensä vuoksi. **-asia** *s. heng.*, tav. *mon.* Elämän arkiaskareiden pyörteessä s:t — kuten jumalasuhteen tutkiminen — jäävät sivummalle ja maallinen valtaa mielen. Kävi pappilassa saamassa neuvoja s:ssa. **-elämä** *s.* yksilön (t. yhteisön) käyttäytymistä määräävät t. käyttäytymisessä ilmenevät aivojen, keskushermoston säätelemät tajuiset t. vaistomaiset (mieltämis-, tunne- ja tahto)toiminnot ja ilmiöt sisällyksensä kannalta. | Ihmisen, lapsen, nuoruusiän s. Kansan s. Uskonnollinen s. Alitajuinen s. Rikas s. Terve, sairas s. Eläimilläkin on s:ä ja järkeä. S:n lait. S:n ilmiöt. S:n häiriöt. S:n kuvaus. Tutkia kanojen s:ä. Elintoiminnot ja s. ovat materialismin mukaan vain aineen ominaisuuksia tai aineen liikuntoa. **-erittely** *s.* sielunelämän, -toimintojen erittely, psykologiointi. | Venäläisen kertomataidon mestariteoksissa ovat realistisen tarkka olojen kuvaus ja s. kehittyneet huippuunsa. Hyväntuulinen kertoja, joka ei vaivaa lukijaansa s:llä. **-haava** *s. kuv.* Kipeän s:n parantamisessa on usein suuri apu siitä, että saa avomielisesti kerrotuksi salatun kärsimyksensä. **-hoidolli|nen** *a.* -sesti *adv.* sielunhoitoa koskeva t. käsittelevä, sielunhoitoon kuuluva. | S. työ, toiminta. S. keskustelu. Rippi on tärkeä s. väline. Evankelisen papin tehtävä on olennaisesti s. Jeesus on ensimmäinen, joka on s:sesti käsitellyt mielisairaitakin. **-hoitaj|a** *s.*, vars. *ylät.* tav. papista, vars. hänen sielunhoidollista työtään ajatellen; vrt. sielunpaimen. | N. toimi A:n seurakunnan s:ana. S:an kutsumus. Papin vaikutus sananjulistajana ja s:ana. Ulkosuomalaiset tarvitsevat suomenkielisiä s:ia. **-hoi|to** *s.* kirkollinen toiminta, jonka tarkoituksena on yksityisten seurakunnanjäsenten kaitseminen, neuvominen ja lohduttaminen. | Yksityinen s. Sotilaiden, vankien, merimiesten, kuuromykkien s. Papiston paettua sodan jaloista kansa jäi kokonaan vaille s:toa. Sairaiden luona käynti on monessa seurakunnassa s:don tärkein muoto. **-hoitotyö** *s.* **-hä|tä** *s.*, vars. *heng.* sielullinen ahdistus; vars. hätä sielun kuolemanjälkeisestä kohtalosta. | Tulla s:tään. Olla s:dässä. Hakea pastorilta apua s:täänsä. - - on silloin [kääntymättömällä] suuri s., / kun lähdet matkaan iäiseen HLV. **-höylä** *s. leik.* virsikirja. | Niin kirkoss' säästää hän s:ä, / ei ääntä vaivaa hän moneen virteen LARINK. **-ilmiö** *s.* Tajuinen s. Joukkopsykologia tutkii niitä s:itä, jotka esiintyvät ihmisissä, kun he muodostavat joukon. **-jännity|s** *s.* - - hän näytti olevan mitä suurimmassa s:ksessä LEINO. **-järkytys** *s.* S:ten aiheuttamat mielitaudit. **-kamppailu** *s.* Linnankosken "Pakolaisten" ydin on Uutelan s:n kuvaus. Käydä s:a. **-kehitys** *s.* **-kuvaaja** *s.* Dostojevski on nerokas s. **-kuvau|s** *s.* Novelli "Mennyt" on s:ksena Alkion syvin, selkein ja taiteellisin teos. Romaani, jonka s. on liioittelevaa ja epärealistista. **-ky|ky** *s.* Lapsen s:vyt alkavat kehittyä. S:vyiltään normaali henkilö. Alkoholin käyttö alentaa ihmisen työkykyä, sitä enemmän, mitä korkeampia s:kyjä työ vaatii. **-liik|e** *s.*, tav. *mon.* Puheääni on s:keiden herkkä tulkki. Ihmisen sisäisiä s:keitä herkästi vaistoava runoilija. - - inhimillisiä s:keitä, rakkautta, vihaa KALLAS. **-lääkäri** *s.* Pappi, joka oli oikea sielunhoitaja, s. **-maisema** *s. kuv. kirjall.* Elämäkerran kirjoittaminen on samalla kuvattavan s:n kartoittamista. **-ominaisuu|s** *s.* Avuliaisuus, ylevämielisyys, itsekuri ym. arvokkaat s:det. S:ksien kasvattaminen.

sielun|paimen *s.*, vars. *ylät.* (seurakuntavirassa olevasta) papista; vrt. sielunhoitaja. | Seura-

kunta saa itse valita s:paimenensa, kirkkoherran ja kappalaisen. N. on toiminut s:paimenena mm. Helsingissä. Ripittäytyä s:paimenelle. **-palo** *s. kuv.* Mannisella ei ole - - Kailaan synkkää intohimoa ja traagillista s:a TARK. **-pelastu|s** *s.* sielun pelastus kadotuksesta ja synnin vallasta. | Kristillisen työn keskeisimpänä kohteena tulee olla s. Keskustella s:ksen kalliista asiasta. **-pohj|a** *s. kuv.* tav. ⌒. | S:issa liikkuvat hämärät vietit. Hän oli s:ia myöten järkyttynyt. Joskus hän äärettömän totisena katsoi silmiin, juuri ikään kuin tutkiakseen mitä toisen s:alla oli TALVIO. **-rakenne** *s.* **-rauha** *s.* mielen-, tunnonrauha. | Saada, saavuttaa s. Häiritä, järkyttää jkn s:a. Budhalaisuuden ihanteena on s., jota eivät mielenliikutukset häiritse. **-ravinto** *s. kuv.* [Papin] julistuksesta ei lähtenyt mitään s:a. Uskonnollinen s. **-ruoka** *s.*, tav. *kuv.* Origenes piti ehtoollisen tarjoamaa ravintoa ainoastaan s:na. Rakkausromaanit ovat melkein ainoaa s:a laajoille yleisöpiireille. Ole s:mme, / sinä itse, taivaan manna VK. **-sairas** *a.* par. sielullisesti sairas. **-sairau|s** *s.* sielullinen sairaus. | Sokea pelko ilmenee useissa s:ksissa. — Niin kauan kuin ihminen ei syvästi tunne vaikeaa s:ttaan, epäuskoaan ja syntiään, ei hän voi kysyä sielunlääkäriä, Jeesusta AK. **-silm|ä** *s. kuv.* (tav. ⌒) mielikuvituksesta, mieleen muistumisesta yms. | Hänen s:änsä eteen nousi kuvia nuoruuden ajoilta. Mielikuvat vilahtelivat kuin virvatulet hänen s:iensä ohi LEINO. **-sokeus** *s.* optinen agnosia.

sielun|taistelu *s.* sielussa käyty, sisäinen taistelu. | Kristuksen katkera s. Getsemanessa. **-terveys** *s.* **-til|a** *s.* mielentila. | S:ojen tarkka erittely. Mimiikka on tunteiden, ajatusten ja s:ojen ilmaisemista eleillä ja ilmeillä. Pakkomielteinen, sekasortoinen s. Sairaalloinen s. Hänellä oli toisinaan niin vaikeita s:oja, että luuli tulevansa mielisairaaksi KIANTO. — *Heng.* Miten on s:asi, uskotko Jeesukseen Vapahtajanasi? Paatumus on sellainen s., jossa ihminen ei ota vastaan uskonnollisia vaikutuksia. **-toimin|ta** *s.* Lapsen, eläimen s. Mielisairaan häiriintynyt s. Flegmaattisen ihmisen s:nat tapahtuvat hitaasti ja heikonpuoleisesti. Mielteet eli tietopuoliset s:nat. **-toiminto** *s.* vars. yksityisistä sieluntoiminnan ilmiöistä. | Tiedostaminen on se s., jolla ihminen saavuttaa tietoa. **-tusk|a** *s.* Olla s:assa, s:issa. Aluksi Lutherin s:at luostarissa vain lisääntyivät. **-tutkimus** *s.* Aristoteles rikastutti s:ta monilla sielunelämää koskevilla havaintotiedoilla. **-vaara** *s.*, vars. *heng.* Luterilaisen kirkon suurin s. on farisealaisuus. [Kirkkoherra muistuttakoon vanhempia] siitä s:sta, joka rippikoulun viivytyksestä saattaa seurata KIRKKOKÄSIKIRJA. **-vaellu|s** *s.* eräissä uskonnollisissa ja filosofisissa käsityksissä: sielun siirtyminen kuoleman jälkeen yhä uusiin ruumiisiin; sielun tällainen kiertokulku (ihmis- t. eläin)ruumiista toiseen; vrt. jälleensyntyminen. | Intialaisten oppi s:ksesta. Uskoa s:kseen. **-vaellusoppi** *s.* oppi sielunvaelluksesta, reinkarnaatio-oppi. **-vaiva** *s.* **-vamma** *s.* **-viholli|nen** *s.* tav. paholainen. | Sarvipäinen s. Kertomus Faustin ihmeellisistä elämyksistä ja hänen liitostaan s:sen kanssa. — Elämän rumuus, itseinho, vuodesta vuoteen synkemmäksi tihentynyt toivottomuus ja monet muut s:set olivat ahdistaneet minut siihen viimeiseen turvapaikkaan, jota sanotaan mielenhäiriöksi KAILAS. **-vire** *s.* Olla herkässä s:essä. Kansamme raskas s. - - Sillanpää kykenee sanallaan ilmaisemaan niinkin epämääräisiä s:itä, että olemme luulleet vain herkän soittajan hienoimman kosketuksen kykenevän ne löytämään ja niihin osumaan K.MARJANEN. **-voim|a** *s.* Sekä ruumiin- että s:iltaan pirteä vanhus. Olla täysissä s:issaan. S:ia vaativa, kuluttava tehtävä. Alitajuiset hämärät s:at. — Syömällä vihollisen sydämen ja maksan vogulit uskoivat voivansa siirtää tämän s:an omaan ruumiiseensa.

sielu|oppi *s. vanh.* sielutiede. **-ruumiilli|nen** *a.* -suus *omin.* sekä sielullinen että ruumiillinen, sielullis-ruumiillinen, psykofyysi(lli)nen. | Kielen äänteiden tajuaminen ja niiden jäljittelemiminen sisältää suuren määrän monenlaisia sielullisia ja ruumiillisia ja ennen kaikkea s:sia toimintoja. — Kristuksen s. läsnäolo omainsa parissa loppui taivaaseen astumisella, mutta henkiruumiillinen läsnäolo kestää edelleen G. JOHANSSON. **-syntyinen** *a.* psykogeeninen. **-tiede** *s.* = psykologia. | Kokeileva, vertaileva, sosiaalinen s. — *Yhd.* eläin-, lapsis.; kasvatuss. **-tieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* = psykologinen. | S. käsite, koe, tutkimus. Tarkastella jtak kysymystä s:sesti. **-tieteilijä** *s.* = psykologi.

sielut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** sielua vailla oleva. | S. esine, eläin. Antiikkinen käsitys näki orjassa vain työvälineen; tässä mielessä Aristoteles jakoi työvälineet sielullisiin ja s:tomiin. **2.** *kuv.* elämää, tunteita puuttuva, hengetön, tunteeton, kylmä, koneellinen, kaavamainen. | Kalseat, s:tomat kasvot. Antiikin rakennusten ikkunaton julkisivu tekee s:toman vaikutuksen. Kaavamaisen koneellinen, s. opetus. Luonnontiede kangistui s:tomaksi keräilyksi ja kuvailuksi. S. systematiikka. Työskennellä s:tomasti kuin kone. - - katseeni siirtyy s:tomana verkalleen pitkin seinäpaperien suoria saumoja ikään kuin etsien jotakin pistettä, joka hetkeksi kiinnittäisi huomion ja keskittäisi ajatukset IVALO.

sielut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* sielullistaa. | Elottomien olioiden s:taminen eli personifikaatio. Taiteen tekee taiteeksi sielullisen rytmin asiaan liittämä "muoto", rytmillinen tunneläpäisy ja s:us *HOLLO.

sielu-usko *s.* animismi.

siemail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < siemata.

siemais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* (< seur.) juoda t. imaista ahnaasti t. nopeasti; hörpätä, kulauttaa, kumauttaa; vrt. ryypätä. | S. olutta, vettä. S. haarikasta kulaus sahtia. S. pullo tyhjiin, tyhjäksi. S:i tavallista pitemmän ryypyn. Juoda lasinsa tyhjäksi yhdellä s:ulla. — S:i rinnan täydeltä raikasta ilmaa. Vasta kun oli väkisauhut [piipustaan] syvälle keuhkoihinsa s:sut, hän huokasi helpotuksen huokauksen KIANTO.

siema|ta[35] *v.* tav:mmin siemaista. | S. haarik-

kansa pohjaan. - - päihtyy, jos viinin paljaan / vain s:a *MANN.

siemau|s[64] *s.* siemaiseminen, siemaisu; kulaus, ryyppy, hörppäys. | Yhdellä s:ksella oli lasi tyhjä. Pitkä, aika s. S. vettä, viiniä. Ryypätä, imaista, ottaa s. - - hän ryyppäsi pitkässä s:ksessa lasinsa puoliltaan kuiviin AHO. — Vetää hyvä s. tupakasta. Hengittää muutama s. raitista ilmaa. Saisi edes pari hyvää s:sta vielä kuorsata ALKIO. — *täysin siemauksin* (kuv.). Nauttia elämästään, vapaudestaan täysin s:ksin 'perusteellisesti, yltäkylläisesti, täysin mitoin'. Tyydyttää täysin s:ksin sammumatonta nautinnonhimoaan. [Sivistyneistö] oli täysin s:ksin omaksumassa länsimaitten monivivahteista sivistysmuotoa G.SUOLAHTI. — *Yhd.* maito-, olut-, viinis.

siemen[55] *s.* **1.** siemenkasveille ominainen, siemenaiheesta tav. siitoksen jälkeen kehittyvä lisääntymismuodostuma, josta kehittyy uusi kasviyksilö; tav. kielenkäytössä myös useiden kasvien siementä muistuttavista, us. kovapintaisista hedelmistä; vrt. jyvä, hedelmä, itiö. | S:en osat ovat siemenkuori, alkio eli kasviaihe ja siemenvalkuainen. Sinapin, ratamon, leinikin s. Kaakaon s:et eli pavut. Herneen s:iä sanotaan herneiksi. S:estä kasvatettu omenapuu. S. itää, kehittyy puuksi. Poistaa s:et omenasta. Erottaa s:et puuvillasta. Linnut syövät s:iä. Pellavan s:istä puristettu öljy. S:en ikä 'aika minkä siemen säilyy itämiskykyisenä'. [Kasvi] kantaa, tuottaa s:tä, tekee jo s:tä, käy s:elle. Jos rikkaruoho pääsee s:elle, se usein leviää nopeasti. — Kasvitieteellisesti eivät heinäkasvien jyvät ole s:iä, vaan pieniä hedelmiä, pähkylöitä. Fenkolin hedelmän lohkoja, "s:iä", käytetään leivän mausteena. Punajuuren "s:et" ovat oikeastaan pähkylöitä. — *Erik.*, us. *koll.* kylvämiseen, istuttamiseen käytettävistä siemenistä (pähkylöistä jne.), siemenviljasta ym., myös siemenperunasta yms. | Ostaa keittiökasvien s:iä. Porkkanan s:et kylvetään riveihin. Jättää viljaa s:eksi, s:en vara. Kylvää ruis vanhalla, ylivuotisella, uudella s:ellä. Peitata rukiin s. S:en itävyys, puhtaus. Idättämätön s. S. olisi jo saatava maahan 'olisi jo kylvettävä'. S. sekoitetaan multaan karhilla. Ei s:tä pidä säkkiin säästää SL. Paha maansa myöjä, pahempi s:ensä syöjä SL. — Ennen kuin heinäaika joutui, oli s:elle valmisna [= kylvökunnossa] tuo avara halme MERIL. — S:eksi varatut sipulit, perunat. Nostaa perunan s. kellarista. Halkoa perunan s:tä. — *Yhd.* apilan-, heinän-, kauran-, koivun-, lantun-, männyn-, ohran-, pellavan-, porkkanan-, rukiin-, sinapin-, timotein-, unikon-, vehnäns.; linnuns.; sisä-, ulkos.; kaksoiss.; kylvö-, toukos.; kauppa-, käyttö-, sekunda-, valios.; perunan-, sipulins.

2. a. siemennesteestä. | Neitsyt Maria tuli raskaaksi ilman miehen s:tä. Kun miehestä s. vuotaa unessa, niin pesköön koko ruumiinsa vedessä ja olkoon saastainen ehtooseen asti VT[V]. Tutuille kiimapaikoille uroshirvi kuopii maahan jaloillaan kuoppia ja laskee niihin s:en sekaista virtsaa. — - - maitikalat valahuttivat hätäpäissään s:ensä HAARLA. **b.** *harv.* vars. heisimadon munista. | Sianlihassa saattaa olla trikiinejä ja heisimadon s:iä.

3. *kuv.* **a.** kohtaan 1. liittyen: alku, aihe, itu (josta jtak kehittyy ja kasvaa). | Hyvän, kiintymyksen, kateuden, tyytymättömyyden s. Kehityksen s. Lahjoitukset olisivat s:enä tulevalle kirjastolle. Oli saanut epäilyn s:en sydämeensä. Kodeissa on ihmisen onnen s. kylvettävä. Tästä vähäpätöisestä s:stä kehittyi pian suuri teollisuuslaitos. Onnessamme murhe myötä on, / voitossamme s. tappion KOSKENN. - - hänessä on s:tä johonkin suureen KATAJA. S:essään lakastunutta elämää KAILAS. Pietari Särkilahti ehti kylvää evankeliumin s:en moneen sydämen. — Piimän s. 'aluspiimä'. — Taudin aiheista (bakteereista jne.). | Taudin, ruton s. Soissa piilevät kulkutautien s:et. Lysoli hävittää taudin s:et. — *siemeneksi.* Piisameja metsästettäessä on aina jätettävä muutamia s:eksi. Aina on täällä ollut suomalaisia s:eksi 'muutamia, pikku joukko'. — *Yhd.* opin-, tiedon s.; taudins. **b.** vars. *raam.* jälkeläisistä, lapsista; vrt. myös 2.a. | Vaimon s:eksi Raamattu nimittää heprean kielen mukaan lasta eli kohdun hedelmää. Ja minä lähden täältä lapsetonna, et sinä antanut minulle s:tä JOTUNI. Ja minä panen vainon sinun [käärmeen] ja vaimon välille ja sinun s:esi ja hänen s:ensä välille VT. Jos joku kuolee lapsetonna, niin hänen veljensä naikoon hänen vaimonsa ja herättäköön s:en veljelleen UT. - - teen s:esi niin monilukuisiksi kuin taivaan tähdet VT[V]. Muista Jeesusta Kristusta, joka - - on Daavidin s:tä UT.

siemen|aihe *s. kasv.* siemenkasvien naaraspuolinen lisääntymiselin, sikiäimen istukassa t. paljassiemenisillä paljaana emilehdellä oleva pieni, vaalea, tav. ellipsoidin muotoinen muodostuma. | Hedelmöitymisen jälkeen s:aiheesta kehittyy siemen. **-analyysi** *s.* siemenen kylvösiemenarvoon vaikuttavista tekijöistä suoritettu analyysi. **-apila** *s.* vrt. siemenheinä. | Niitetty s. sidotaan pieniksi lyhteiksi, jotka pannaan seipääseen kuivumaan. **-arpi** *s. kasv.* Siemen kiinnittyy istukkaan napasuonella, jonka irtautuessa siemenkuoreen jää s., hilum.

siemenelli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* Kasvien s. lisääntyminen 'lisääntyminen siemenestä'.

siemenen|kokooja *s. maat.* **-lajittelija** *s. maat.* **-tarkastus** *s.* tav:mmin siementarkastus. **-te|ko** *s.* Kasvin s:on aikaan sattuvat hallat voivat olla tuhoisia seurauksiltaan.

siemen|epiteeli *s. anat.* siementiehyiden seinää peittävä epiteeli, jossa siemensolut l. siittiöt syntyvät solunjakautumisen tietä. **-erä** *s.*

siemenet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* S:tömät rusinat. Koivulla saattaa olla s:tömiä vuosia. Kesantoon, s:tömän kesän jälkeen, kylvettiin ohra. — O ainoa puhdas, viaton Neitsyt, joka olet s:tömästi Jumalan synnyttänyt AK.

siemen|hedelmä *s.*, vars. *ruok.* hedelmä, jossa on siemeniä, esim. omena ja päärynä. **-heinä** *s.* siementä tuottamaan tarkoitettu heinä. | S:ksi on varattava mahdollisimman rikkaruohoton sarka. **-heitto** *s. fysiol.* = siemensyöksy. **-heit-**

totiehy|t *s. anat.* Siemenjohdin yhtyy rakkularauhasesta tulevan tiehyen kanssa s:eksi ja aukeaa sitten eturauhasen sisässä virtsaputkeen. **-hinnasto** *s.*

siemeni|nen[63] *poss.a.* Täysin kehittyneet kurkut ovat s:siä. Valkean sinapin litujen s. osa on kankeakarvainen. — *Yhd.* iso-, pieni-, ryppy-, sileäs.; harva-, tiheäs.; keveäs.; kelta-, musta-, vihreäs.; paljass.; moni-, yksis.; 2--, 6-s.

siemen|istukas *s. maat.* = istukas 1.a. **-jalostus** *s.* siementen jalostus. **-johdin** *s. anat.* putkimainen johdin, jota pitkin siemenneste kulkee virtsaputkeen, siittiötiehyt. | S. alkaa lisäkiveksen takapäästä, kulkee siemennuoraa pitkin ylöspäin nivuskanavan kautta vatsaonteloon ja avautuu virtsaputkeen. **-joh|to** *s. maat.* Kylvökoneen s:dot. **-jyv|ä** *s.* **1.** tav. *mon.* siemeneksi käytettävistä viljanjyvistä. | S:ien peittaus. S:ätkin olivat ostossa. **2.** *harv.* yl. jyvistä t. siemenistä. | Luonto on varustanut kuusen s:än lentoelimellä, siivellä. — *Kuv.* - - ovat kansojen hengen ja elon s:ät / esivallan teot hyvät LEINO. **-jyvästö** *s.* = lainajyvästö. **-karv|a** *s.*, tav. *mon.* siemenen (hedelmän) pinnassa oleva karva t. haiven. | S:at toimivat usein purjehduseliminä tuulen levitellessä siemeniä paikasta toiseen. Puuvillakuidut ovat puuvillapensaan s:oja. Horsman, pajun s:at. **-kasvi** *s. kasv.* S:t 'Spermatophyta l. Anthophyta, kasveja, joilla on selvät kukat (heteet ja emit) ja jotka lisääntyvät siemenistä, kukkakasvit, ilmi-, selväsiittiöt, fanerogaamit'. **-kaup|pa** *s.* Käydä ostoksilla s:assa. — Harjoittaa s:paa. S:paa koskevat määräykset. **-kauppias** *s.* **-kaura** *s.* vrt. siemenvilja. **-kokoelma** *s.* **-ko|ta** *s.* = kota 2.a. | 3-, 4-lokeroinen s. Omenista poistetaan s:dat. Pellavat s:dat eli sylkyt. **-kuitu** *s. kut.* siemenkarva. **-kuori** *s. kasv.* siemenen pintaa peittävä kuori. **-kylvö** *s.* kylvö, siemennys. | Ehtis maahan s., / touko henkinen itäisi K.LEINO. - - niin kuin kasvitarha saa s:nsä versomaan, niin saattaa Herra, Herra versomaan vanhurskauden VT. **-laatikko** *s.* Kylvökoneen s. **-laatu** *s.* **-laji** *s.* Ensiluokkaisen s:n käyttö kylvämiseen. **-liik|e** *s.* S:keet myyvät usein myös tuhohyönteisten torjunta-aineita yms. **-metsä** *s. metsät.* metsä, jonka puut ovat ainakin pääasiallisesti kasvaneet siemenestä;)(vesametsä. **-mukula** *s.* Suuri [perunan] s. antaa säännöllisesti suuremman varsiston kuin pieni. **-mänty** *s.* vrt. siemenpuu 1. **-määrä** *s.* Kylvettävä s. Hehtaaria kohti tarvittava s. **-neste** *s.* koiraan (miehen) sukupuolielimissä kehittyvä vaaleahko, limainen erite, jossa nisäkkäillä on paitsi siittiöitä mm. eturauhasen eritettä; *syn.* siitinneste, siemen, sperma. **-nuora** *s. anat.* Siemenjohdin muodostaa yhdessä kiveksen veri- ja imusuonten sekä hermojen kanssa s:n, jossa kives riippuu. **-nurmi** *s.* siemenheinäksi varattu nurmi. | S:ksi on varattava vain hyväkasvuiset ja mahdollisimman rikkaruohottomat kasvustot.

siemennys[64] *teonn.* < siementää. *(1.)* Rikkaruohot on saatava pois ennen s:tä. Pelto sai kaksi s:tä. Karsintahakkauksella tehdään metsään pieniä aukkoja, joiden s. jää lähettyvillä olevien puiden tehtäväksi. Luontainen, runsas s. — *Yhd.* apu-, täysis.; reunas.; luonnon-, metsäns. *(2.)* Karjan keinotekoinen s. — *Yhd.* keinos. **-hakkaus** *s. metsät.* siemenpuuhakkaukseen kuuluva hakkaus, jolla metsikkö saatetaan siemenpuuasentoon. **-kunto** *s.* Hakkausalan valmistaminen s:on. **-kyky** *s.* Siemenpuun s. **-kykyinen** *a.* Mänty on s. usein jo 20—25-vuotiaana.

siemen|näyte *s.* pienehkö määrä siemeniä, joista (siementarkastuslaitoksessa tms.) määritetään siementen itävyys, puhtaus, aitous, kosteus jne. | Ottaa s. Männyn, ohran, pellavan s. **-näyttely** *s.* **-ohra** *s.* vrt. siemenvilja. **-omenapuu** *s.* siemenestä kasvanut, jalostamaton omenapuu. **-pellava** *s.* = öljypellava. **-peruna** *s.* istutus-, kylvöperuna. | S:in valinta ja idätys. Hyvää s:a myytävänä. **-puhdistamo** *s.* Hankkijan Tampereella oleva s. **-pussi** *s.* **-puu** *s.* **1.** *metsät.* siementämistarkoituksessa vars. siemenpuuhakkauksen yhteydessä kasvamaan jätetty puu. — *Yhd.* kuusi-, mäntys. **2.** vars. puutarhanhoidossa: siemenestä kasvatettu, jalostamaton (hedelmä)puu.

siemenpuu|asento *s. metsät.* tilasta, johon metsä on saatettu jättämällä hakattaessa suhteellisen harvassa olevia siemenpuita. | Hakata metsä s:asentoon. S:asennon tiheys. Lohkoittainen s. Uudistusalalle jätettiin harvahko s. **-(asento)-hakkaus** *s. metsät.* uudistushakkaus siemenpuuasentoon.

siemen|puusto *s.*, vars. *metsät.* **-rahasto** *s.* maalaiskuntaan perustettu laitos, jonka tarkoituksena on, perustajain t. heidän oikeudenomistajainsa saamatta voittoa liikkeestä, vars. kadon sattuessa käyttää rahavarojaan siemenviljan hankinnan helpottamiseksi. **-rakkula** *s. anat.* = rakkularauhanen. **-rikkaruoho** *s.* (yksivuotinen) rikkaruoho, joka leviää yksinomaan t. pääasiallisesti siemenistään; vrt. juuririkkaruoho. **-ruis** *s.* vrt. siemenvilja.

siemens[7] [sīm-] *s. sähk.* (lyh. S) eräs sähkövastuksen yksikkö. | 1 ohmi = 1,063 s:iä.

siemen|saniainen *s.* S:saniaiset 'Pteridospermae, sanikkaisten ryhmään kuuluvia sukupuuttoon kuolleita kasveja, jotka muodostivat siemeniä edustaen siten sanikkaisten ja paljassiemenisten välimuotoa'. **-sato** *s.* Männyn s. on yleensä pienempi kuin kuusen. **-sekoitus, -seos** *s.* Nurmikon kylvämiseen sopiva s. **-siipi** *s.* siemenessä oleva siipipalle. | Männyn, kuusen siemenen s. **-sipuli** *s.* **1.** siemenestä kasvatettu sipuli. **2.** istutettavaksi (siemeneksi) varattu t. kelvollinen sipuli, istukassipuli. **-solu** *s.* = siittiö(solu). **-sydämi|nen** *a.*, vars. *ruok.* S:siä ovat esim. omena ja päärynä sekä appelsiini. **-sydä|n** *s.* siemenkuoren sisällä olevista siemenen osista. | Kookosrasvaa saadaan kookospähkinän s:mistä. Muskottipuun siemeniä kuivattaessa s. kutistuu ja irtautuu seinästä, ja juuri tätä harmaan ruskeata s:ntä käytetään mausteeksi. **-sylkyt** *s. mon.* pellavan hedelmät siemenineen. **-syöj|ä** *s.* siemeniä ravinnokseen käyttävä eläin. | Orava ja peippo ovat tyypillisiä s:iä. **-syöksy** *s. fysiol.* siemennesteen syöksyminen siittimestä, ejakulaatio. **-säiliö** *s.* **1.** Kylvökoneen s. **2.** *anat.* monen selkärangattoman eläimen munanjohti-

messa oleva pullistuma, jossa siemenneste säilyy parittelun jälkeen. **-säkki** *s.* Kantaa s. toukopellolle. **-taim|i** *s.* siemenestä kehittynyt taimi. | S:ia käytetään omenapuiden perusrunkoina. Lepän, koivun s:et. **-tarkastu|s** *s.* siementen kylvösiemenarvon ja osittain myös viljelysarvon (virallinen) määrittäminen. | S:kssa määritetään siementen itävyys, orastuminen, puhtaus, 1000 siemenen paino, lajitteluaste, aitous, alkuperä, hl:n paino, kuoriprosentti, kosteus ja tautisuus. **-tarkastuslaito|s** *s.* Valtion s:ksen tutkima viljanäyte. **-tar|ve** *s.* Ostot s:peen tyydyttämiseksi. **-tau|ti** *s.* **1.** kasvin siemenessä tavattava tauti. | Peltokasvien kasvua haittaavat s:dit. **2.** *eläinlääk.* vrt. siemen 2.b. | S:tia sairastavalla sialla on varsinkin kaulan ja kielen lihaksissa herneen kokoisia, vaalean värisiä rakkuloita, jotka sisältävät ihmisen suolissa elävän lapamadon alkion. **-tavara** *s.* Kelvottoman s:n kauppaan pääsyn estämiseksi on säädetty laki s:in maahan tuonnista ja kaupasta. **-tiehyt** *s. anat.* kiveksissä olevia tiehyitä. **-tilau|s** *s.* Tehkää s:ksenne liikkestämme! **-tuotanto** *s.* Puna-apilan viljely s:a varten. — Koivun s. on hyvin runsas.

siementy|ä[1] *pass.v.* < siementää. **1.** Siemenpuut on heti poistettava, kun alue on riittävästi s:nyt. Metsämaan s:minen. — *Kuv.* - - niin aikain aatteet s:y MANN. **2.** tulla siemenelle, tehdä siementä. | Myöhään s:vä pinaatti. Rikkaruohojen s:minen on estettävä.

siementäj|ä[16] *tek.* Valmistushakkauksen tarkoituksena on hakata vapaiksi ne puut, jotka tulevat toimimaan s:inä. — *Yhd.* keinos.

siemen|tää[8] *v.* **1.** kylvää (siemeniä maahan itämään ja kasvamaan). | S. pelto, kaski, laidun. Pelto on valmis s:nettäväksi. Äestä käytettiin tavallisesti vasta s:nettäessä. Halme piti aina s. halmerukiilla. Kauralle s:netty pelto. Hyväkasvuisen laitumen voi jättää s:tämättäkin. - - tuokkoseen s:netty palsami nosti mullasta hernot taimensa PÄLSI. — Kasveista: varistaa siemeniä maahan itämään ja kasvamaan. | Paitsi s:tämällä voi puu lisääntyä myös esim. juurivesoista. S:tänyt käpy. — Siemenpuut s:tävät uutta metsää. — *Kuv.* Hiukan vain on kristinuskon s:tämistä ihmisen elämässä, mutta ei mitään todellista kasvua P.VIRKKUNEN. **2.** *harv.* vrt. siemen 2.a. | Heidän sonninsa polkee, eikä s:nä hukkaan VT[V]. — Vars. *maat.* siemennesteen keinotekoisesta saattamisesta naaraan sukupuolielimiin. | Tamma, jonka kohdunkaula on epäsäännöllinen, voidaan s. keinotekoisesti.

siemen|vaippa *s. kasv.* muutamien kasvien siemeniä enemmän tai vähemmän täydellisesti ympäröivä, siemenkuoren ulkopuolelta syntynyt, tav. mehevä ja värikäs peite. | Punainen, kalvomainen s. Muskottikukka on muskottipuun s. **-vakka** *s.* kylvövakka. | Pian vihan huuto leikkaa ilmaa täällä, / kun s. rautaan vaihdetaan VILJANEN. **-va|ko** *s.* kylvövako. | Perunaa kylvettäessä ajetaan vakoauralla ensin matalat s:ot, joihin siemenperunat pannaan. **-valkuainen** *s.* useiden kasvien siemenissä tavattava solukko, jossa on runsaasti vararavintoaineita ja joka joko ympäröi alkiota tai sijaitsee sen sivulla. **-valkuaiskerros** *s.* Siemenen alkiota ympäröivä s. **-varasto** *s.* **-var|si** *s.* Kaalin kukka- eli s:ren kasvaessa kuihtuvat maahan mullatut kupujen lehdet nopeasti. **-vehnä** *s.* vrt. siemenvilja. **-vesi** *s.* vars. vesipumppuihin ennen käyttöä pantavasta (t. edellisestä käytöstä pumppuun jääneestä) pienestä vesimäärästä, joka tiivistää mäntää. **-vilja** *s.* siemeneksi käytettävä t. sopiva vilja; vrt. syömä-, leipävilja. | Ulkomaille on Suomesta viety ruista, pääasiallisesti s:ksi. **-viljelijä** *s.* vrt. seur. **-viljely** *s.* viljely(muoto), jonka tarkoituksena on tuottaa kylvösiementä etenkin sellaisista kasvilajeista (esim. heinä- ja juurikasveista), joita ei tavallisesti viljellä siemensatoa varten. | Apilan, lantun s. S:ä varten valitaan lajinsa parhaat yksilöt. **-viljelmä** *s.* = seur. 1. **-viljely|s** *s.* **1.** *mon.* viljelmistä, joissa kasvatetaan siementä. | Laajoilla s:ksillä kasvoi useita kasvilajeja. **2.** = siemenviljely. **-vuosi** *s. metsät.* kalenterivuosi, jona mainittavassa määrässä varisee itämiskelpoista siementä. | Hyvä, huono s. Koivulla on s:a useammin kuin havupuilla. **-vuoto** *s. fysiol.* miehellä vars. nukkuessa tapahtuva tahdosta riippumaton siemennesteen tyhjentyminen, polluutio.

1. **siena**[10] *s. murt.* seuna.

2. **siena**[10] *s.* = seur. | Raaka, poltettu s. **-maa** *s.* hieno keltaokralaji.

sienestäj|ä[16] *tek.* Metsässä oli paljon s:iä ja marjastajia.

sienest|ää[2] *v.* **-ys**[64] *teonn.* kerätä sieniä, olla sienessä. | Syyskesällä s:etään.

sienetty|ä[1*] *v.* peittyä sieniin, ruveta kasvamaan sieniä. | Kyllästysaine puun mätänemistä ja s:mistä vastaan. S:nyt ja homettunut marjapensas. - - kunnes lattiat lahovat, / seinähirret s:vät KAL.

sien|i[32] *s.* **1.** S:et 'Fungi, Mycetes, sekovartisia kasveja, joilla ei ole lehtivihreää ja jotka siten ovat joko mädännäis- tai loiskasveja'. Varsinaiset s:et, Eumycetes. Itiökantaiset s:et, Basidiomycetes. S:en itiö. Puuainesta hajottavat s:et. S:ien aiheuttama ihotauti. Mm. bakteerit kuuluvat s:iin. — *Erik.* jokapäiväisessä kielenkäytössä kanta- (vars. lakki-) ja eräistä kotelosienistä, vars. niiden maanpinnan yläpuolelle kohoavasta itiöemästä. | Syötävistä s:istämme kuuluu suurin osa lakkis:iin. Myrkylliset s:et. S:en lakki ja kanta. S:en heltat. Poimia, kerätä s:iä. Mennä s:een 'sienestämään, sieniä keräämään'. Olla s:essä 'sienestämässä'. — *Ruok.* Paistetut, suolatut, muhennetut s:et. S:ien kuivaaminen, suolaaminen. — Eräissä sanonnoissa. | Taloja on noussut kuin s:iä (sateella, sateen jälkeen, sateen jäljestä) 'nopeasti ja runsaasti'. - - on tyttöjä kuni s:iä metsässä MERIL. — *Yhd.* hiiva-, home-, jako-, kotelo-, kääpä-, levä-, lima-, noki-, ruostes.; haarukka-, hattu-, heltta-, korva-, kupu-, kurttu-, lakki-, piikki-, pilli-, tuppis.; jauho-, kehnä-, mesi-, mustes.; huhta-, juuri-, kangas-, kellari-, lattia-, metsäs.; napa-, partas.; tauti-, tuhos.; kärpäs-, ukons.; keltas.; laho-, lahottaja-, sinestymiss.;

etikka-, suola-, säilykes.; herkku-, myrkky-, ruokas.

2. tav. yhd:ojen jälkiosana: sieneläin. | Suolaisen, suolattoman veden s. Pyydystää s:iä meren pohjasta. — *Yhd.* hevos-, hyytelö-, kalkki-, kannu-, lasi-, malja-, meri-, pesu-, piisarveis-, vahakakkus.

3. ed:een liittyen: sieneläimiin kuuluvan pesusienen ranko pesuvälineenä; myös kumista tms. valmistetuista vastaavanlaisista esineistä. | Astiain, lattian pesuun käytetty s. Pestä itsensä s:ellä. Pyyhkiä taulusta kirjoitus s:ellä. - - niin he täyttivät sillä hapanviinillä s:en ja panivat sen isoppikorren päähän ja ojensivat sen hänen suunsa eteen UT. — Sienen nesteenimemiskykyä ajatellen sanonnassa *juoda* [tms.] *kuin sieni* 'runsaasti ja halukkaasti'. | Mies latki viiniä kuin s. Lantuntaimet nielivät vettä kuin s:et. Hän imi itseensä uusia vaikutelmia kuin s. — *Yhd.* pesu-, taulus.; kumis.

4. laajentunutta käyttöä: jllak tavoin sientä muistuttavista esineistä t. aineista. **a.** parsinsienestä. | Ompelulaatikossa tulisi olla kaksi s:tä.: suurempi sukkien ja pienempi käsineiden parsimiseen. **b.** *met.* yhd:ojen jälkiosana (kohtaan 3 liittyen) huokoisista, hienojakoisista metalleista. | Kulta-, lyijy-, platina-, rautas.

sieni|aika *s.* aika, jolloin syötäviä sieniä kasvaa ja voidaan kerätä. | Paras s. on loppukesällä ja syksyllä. **-ankkuri** *s. mer.* ulkomuodoltaan lakkisientä muistuttava ankkuri. | S:a käytetään poijujen ja majakka-alusten ankkuroimiseen. **-eläi|n** *s.* S:met 'Spongaria, alhaisimpia monisoluisia, tav. vedessä eläviä, ulkomuodoltaan hyvin vähän eläimen näköisiä, alustaan kiinnittyneitä, us. möhkälemäisiä eläimiä, joiden tav. ei voi havaita lainkaan liikkuvan'.

sieninen[63] *poss.a.* S. kanto. — *Yhd.* runsas-, vähäs.

sieni|huovasto *s.* = (sieni)rihmasto. **--itiö** *s.* sienen itiö. | Peittaamalla hävitetään kylvösiemenestä s:t. **-juuri** *s.* eräiden kotelo- ja monien lakki- ja homesienien puiden, pensaiden t. monivuotisten kasvien juurien ympärille kehittämä rihmasto, mykorritsa. | S. näyttää joskus olevan puhtaasti loisiva. **-kartta** *s.* arkki t. vihkonen, jossa on (tavallisimpien syötävien ja myrkky)sienien (tav. moniväri)kuvat lyhyine selityksineen. | Keittokirjaan liittyvä s. **-kastike** *s. ruok.* sienistä tehty kastike. **-kasvi** *s.* **-kasvisto** *s.* **-katto** *s. rak.* teräsbetoninen, pilareilla tuettu välikatto, jossa pilarien yläpäässä on sienen lakkia muistuttava paksunnos. **-keitto** *s. ruok.* **-kohokas** *s. ruok.* **-kori** *s.* **-kumi** *s.* vaahtokumi. **-kuorukka** *s. ruok.*, tav. *mon.* **-laatikko** *s. ruok.* **-loinen** *s.* loissieni. **-metsä** *s.* sieniä kasvava metsä (jossa käydään niitä poimimassa). | Lähteä s:än 'metsään sienestämään'. Sinne jäivät s:t ja ihanat puolukkamaat KARHUM. **-muhennos** *s. ruok.* **-munakas** *s. ruok.* sienitäytteinen munakas. **-muodostum|a** *s.* Varastoituun puutavaraan tulee s:ia. **-myrkky** *s.* **1.** eräissä sienissä esiintyviä myrkkyjä. **2.** tuhosienien torjunnassa käytetty myrkky. **-myrkyty|s** *s. lääk.* S:kset johtuvat useimmiten myrkyllisten sienien nauttimisesta, mutta syötävätkin sienet voivat aiheuttaa s:ksen, jos ne ovat pilaantuneita tai jos niitä nautitaan raakoina tai keittämättä paistettuina. Sairastua s:kseen. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** rakenteeltaan (sienen tavoin) huokoinen, hohkainen, löyhä. | S. kasvannainen. Utareet ovat rakenteeltaan löysää, s:stä kudosta. Pelkistynyt rauta on huokoista, s:stä. Kumin s:syys. **2.** muodosta. | Atomipommin räjähtäessään synnyttämä s. savupilvi. **-nysty** *s.* Lepän juuressa olevat s:t. — *Anat.* noin nuppineulan pään kokoisia, lakkisientä muistuttavia kielen kohoamia, jotka sijaitsevat etupäässä kielen kärjessä ja reunoilla ja joiden pinnalla saattaa olla makuaistimuksia vastaanottavia makusilmuja. **-paikka** *s.* (syötäviä) sieniä kasvavasta paikasta. | Hyvä s. **-paistos** *s. ruok.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* Punahomeen saastuttaman kauran s:suuden määrittämiseksi käytetty idätyskoe. **-pyörykkä** *s. ruok.*, tav. *mon.* **-retk|i** *s.* sienenkeruuretki. | Lähteä s:elle. **-rihma** *s. kasv.* korkeammille sienille ominainen pitkä ja ohut rihmamainen muodostuma, joista ko. sienen elimistö on muodostunut, hyyfi, huoparihma. **-rihmasto** *s. kasv.* = rihmasto. **-ruoka** *s. ruok.* **-salaatti** *s. ruok.* **-sato** *s.* Kesän s. **-säilyke** *s. ruok.* **-tau|ti** *s.* sien(i)en aiheuttama tauti, mykoosi. | Kasvien alttius s:deille. Parran alueella ja päänahassa ilmenevä hilseilevä, punainen ihottuma on s:tia. **-tiede** *s.* sieniä tutkiva kasvitieteen haara, mykologia. **-tieteellinen** *a.* mykologinen. | S. teos. **-tieteilijä** *s.* mykologi. **-tuho** *s.*, tav. *mon.* (tuho)sien(t)en (vars. kasveille) aiheuttama tuho. | Kääpälahot, tervasroso ja karistetaudit ovat huomattavimmat metsien vitsauksena olevat s:t. **-tutkimus** *s.* sienikasveihin kohdistuva tutkimus. **-vahin|ko** *s.*, tav. *mon.* vrt. sienituho. | Puutavaraa uhkaavat s:got. **-viljely|s** *s.* Ranskassa on suuria s:ksiä. **-voileipä** *s. ruok.* **-vuosi** *s.* Hyvä, huono s.

siepakka[15*] *s. kans.* poron koipinahasta tehty jalkine.

siep|ata[35*] *mom.v.* **1.** ottaa jk siihen äkkiä tarttuen, kopata, kaapata, kahmaista, temmata. | S. kirves käteensä, lapsi käsivarrelleen, lakki päästään. S:pasi matkalaukkunsa ja hyppäsi jo liikkeessä olevaan junaan. S:pasi airot ja lähti soutamaan pakoon. Pesäpalloilijan on opittava koppaamaan [= ottamaan koppi] ja s:paamaan [= vangitsemaan nuoliaisena kulkeva pallo] yhtä hyvin molemmilla käsillä. Tuuli s:pasi huivin päästä. — Isäntä s:pasi [= sivalsi] akkaa korvalle. [Herra] s:pasi tikulla valkean kiesin aisasta AHO. — Laajemmin, us. *leik.* | Mistä minä nyt yhtäkkiä s:paan [= saan hankituksi] sellaisen summan rahaa! - - saanee kai teistä s. kuvan? KIANTO. - - Käkriäinen saattaa s. unen vaikkapa korttelia kapealla rahilla LEHT. **2.** ed:een liittyen: ottaa yllättäen t. väkisin haltuunsa, kaapata. | Varas s:pasi käsilaukun ja lähti juoksemaan karkuun. Haukka s:pasi kanan saaliikseen. S. vanki. Sissit s:pasivat vihollisen kuormaston. S. vihollisen radiosanoma. Ensimmäisen valssin hän oli saanut tanssia, vaan heti oli s:attu häneltä Esteri, jota sen jälkeen oli ryöstetty käsistä käsiin

PAKK. — S. valta käsiinsä. N. N. s:pasi kilpailun parhaat palkinnot. Hän juoruaa kaiken, minkä vain saa korviinsa s:atuksi. Jokainen riemun pisara on s:attava vaikka lennosta kiinni. Kun Ranska s:pasi Tunisiankin, ei Italialla ollut enää Välimeren Afrikan-rannikolla mitään tekemistä. 3. *alat.*, *3. pers.* harmittaa, kismittää, sapettaa. | Minua s:paa, etten päässyt mukaan retkelle. Meitäkös s:pasi häviömme!

sieppaaja[16] *tek.* < ed. | Poutahaukka on pikkulintujen s. — Pyöreäsukkulaisessa ompelukoneessa on sukkulan ohella ylös ja alas heilahtava s.

sieppais|ta[24] *mom.v.* < siepata. | Päätteheksi sitten [kissa] hiiren / s:ee ja suuhun ottaa AK.

sieppari[5] *s. urh.* pesäpallossa: ykköspesän tasalla kotipesän ja kakkospesän välillä oleva ulkopelaaja.

sieppaus[64] *teonn.* < siepata. | Pallon s. — *Fys.* ydinfysiikassa: ulkoa tulevan hiukkasen, vars. elektronin t. neutronin, liittyminen ytimeen siten, ettei mikään ainehiukkanen poistu, kaappaus. — *Yhd.* viestins.

sieppo[1*] *s.* Muscicapa, pieniä litteänokkaisia, hyönteisiä lennosta pyydystäviä varpuslintuja, joiden suupielissä on karvamaisia sukahöyheniä, paarmalintu, kärpässieppo. — *Yhd.* harmaa-, kirjo-, kärpäs-, pikkus.

sieppo|a[1*] *frekv.v.* < siepata. | Järjestään oli hän s:nut syliinsä tyttöjä [tanssiessaan] PAKK.

sieppuri[5] *s. kansat.* lappalaisten käyttämä pyöreä (karhunnahkainen) hartiapeite, jonka keskellä on pääntie.

siera[10] *s.* (hiekkakivestä valmistettu) kovasin.

-sieraiminen[63] *poss.a.* < seur. | Leveä-, ohut-, yksis.

sierai|n[56] *s.* nenässä (esim. ihmisellä nenän alapinnassa) sijaitsevista aukoista (ja niitä lähinnä ympäröivistä nenän osista), joihin nenän ilmatiehyet päättyvät, sierainaukko. | Oikea, vasen s. S:met ammollaan, levällään. S:met vaahdossa korskuva hevonen. Älä kaivele s:miasi! Hyttysiä on ilma sakeana, niitä tulee suut s:met täyteen. Tupakan savua tuprusi suusta ja s:mista. -- lehmien suurista s:mista puhaltuu häntä vastaan ystävällinen henkäys TALVIO. Silloin Herra Jumala teki maan tomusta ihmisen ja puhalsi hänen s:miinsa elämän hengen VT. — Levittele vaan s:mias; minä en pelkää sinua KIVI. Herra ponnahti lattialle ja puhahti s:miinsa kuin sonni punaisen vaatteen nähdessään KARHUM. — Sieraimista hajuaistimuksien vastaanottajana. | Tunsi s:missaan kaadetun heinän tuoksun. Koira sai heti s:miinsa tuoreet jäniksen jäljet. -- koska veren viehättävä haju heidän s:miinsa lemahti KIVI. — *Kuv.* Monet kansat ovat saaneet tuntea sodan käryn s:missaan. S:mistaan sankkoja pilviä syösten / tehdas pakkasaamuun kimeän huudon heittää KAILAS.

sierain|aukko *s.* sierain. | Pyöreä, soikea s. Kroonisessa nuhassa s:aukkojen suulle muodostuu rupia. Ympyräsuisten s. on pariton. **-kuop|pa** *s.* Kalojen hajueliminä toimivat parilliset s:at. **-vuoto** *s.* Nuha ilmenee aivastuksina ja s:na.

sierakivi *s.* **1.** = siera. | Hienorakeisesta hiekkakivestä tehdään tahkoja ja s:ä. **2.** (kalkki)hiekkakivi (jota käytetään sierojen valmistamiseen). | Rapautumaton s. Moreenissa siirtolohkareina tavattava s.

sierettym|ä[13] *s. lääk.* sierettynyt kohta ihossa. | Voidella s:iä. — *Yhd.* iho-, rokkos.

sieret|tyä[1*] *pass.v.* -ys[64] *teonn.* (< seur.) rohtua, sierottua, siertyä. | Ahavasta, kosteudesta, hankauksesta s:tynyt iho. S:tyneet huulet, kasvot, kädet. Avojaloin kulkevien jalat voivat s. S. verille.

sierettä|ä[2*] *v.* saada sierettymään. | Ahavan s:mä iho.

sierot|tua[1*] *v.* -us[64] *teonn.* = sierettyä. | Ihon s:tuminen. S:tunut käsi.

sierottuma[13] *a.* = sierettymä.

sierty|ä[1*] *v.* = sierettyä. | Ja poskilla s:neillä / on merkit auringon, suolan, jään H.ASUNTA.

siesta[10] *s.* (vars. kuumissa maissa) keski- t. iltapäivällä pidetty lepo(aika), päivällislepo. | Pitää s:a. S:n aikana kaupunki oli kuin kuollut. -- "me miehet" vaivumme s:an, josta kahvitarjottimen ja muun perheen saapuminen meidät herättää M.RAPOLA.

siestin[56] *s. kansat.* veneen perimmäinen t. keulimmainen kaari. — *Yhd.* keula-, peräs.

sieto[1*] *teonn.* (< sietää) sietäminen, sietävyys. | Huono alkoholin s. — *Tekn.* toleranssi. **-kyky** *s.* **-mitta** *s. tekn.* **-raja** *s.*

1. **sietä**[36*] *v.* siitä, sikiytyä. — *Kuv.* Tämän tyttöihmisen päänupussa voi s. ja vilahdella kuvitelma, että -- HAANPÄÄ.

2. **sietä**[34*] *v.* tulla sikeä(mmä)ksi, sikeytyä. | Uni sikenee.

sietämis|kyky *s.* **-raja** *s.*

sietämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** *pass.* S. ihminen. S. kuumuus, tuska, päänsärky. S. löyhkä. S. sorto. Vauhti kävi s:tömäksi. Äänettömyys alkoi käydä s:tömäksi. Aika kului s:tömän hitaasti. S:tömän jännittävä romaani. Jalkoja alkoi paleltaa s:tömästi. **2.** *akt.* Kosteutta s. kasvi. Ärtyneisyys ja s:tömyys lähimmäisiä kohtaan.

sietäväisyys[65] *s.* = sietävyys.

sietä|ä[2*] *v.* -vyys[65] *omin.*; siedettävä ks. myös erikseen. **1.** (voida) kestää, kärsiä. **a.** olla vahingoittumatta, huononematta, kärsimättä [tms.] jnk vaikutuksesta. | S. kosteutta, pakkasta, kuumuutta, löylyä, painetta, iskuja, kipua. Kaktus s:ä hyvin kuivuutta. Varjoa mainiosti s:vä puu. Iho, joka ei siedä aurinkoa. Vatsani s:ä huonosti maitoa. Tavara, joka s:ä pitkääkin säilytystä. Kutistumatta ja haalistumatta pesua s:vä kangas. Saatavissa oleva savi ei siedä polttoa. Ilmatorjuntapatteri s:ä paljon vähemmän tulta kuin kenttäpatteri. Betonin tulens:vyys. — Souda minkä selkäsi s:ä! Hirvi voi s. useita luoteja rintaan ja kaulan paikkeille. Hän oli vahva mies ja sieti [päihtymättä, "sammumatta"] paljon alkoholia. Luontoni ei s:nyt sellaista inhottavaa näkyä. — Maanviljelyksemme ei siedä vertailua Tanskan maanviljelyksen kanssa. Juttu, joka ei siedä julkisuutta. Valtakirjat eivät s:neet tarkkaa, lain kirjaimen mukaista tarkastelua. Asia ei siedä viivytystä, lykkäystä. Varani eivät siedä

sellaista tuhlausta. — Obj:na I inf.; merk. us.: voida, saattaa. | En s:nyt kivutta taivuttaa jalkaani. Saunassa oli niin kuuma, ettei siellä s:nyt olla kuin vähän aikaa. Jäsenet olivat niin kipeät, ettei niitä s:nyt koskettaakaan. Ei siedetty olla katsomassa, kuinka hän kamppaili elämästä ja kuolemasta. — *Yhd.* lian-, pesuns:vä. **b.** henkisestä suhtautumisesta: suhtautua jhk vastenmielisyyttä, vastustushalua, suuttumusta tms. tuntematta t. osoittamatta, vastustamatta, moitteitta tms. reaktioitta, hyväksyvästi, tyytyen, suvaita, ”sulattaa”. | Häntä ei rakastettu, töin tuskin siedettiin. En ole koskaan voinut s. sitä ihmistä. Oli sellaisella tuulella, ettei s:nyt ketään silmissään. Ei s:nyt kilpailijoita rinnalleen. Petturia ei enää siedetty toverijoukossa. Papisto sieti, jopa käytti hyväkseen teatteriesityksiä. S. jkn oikkuja. S. loukkauksia suuttumatta. S. pilkkaa, vääryyttä, arvostelua. Sellaista menoa en voi omassa kodissani s. Hänen tuntonsa ei s:nyt valehtelemista. Sieti ihailemaltaan mieheltä millaista kohtelua tahansa. Vähitellen Liisa tottui s:mään avioliittoajatusta. — Opettaa varsaa s:mään valjaita. — Obj:na I inf. | En siedä nähdäkään häntä. - - elä mistään juttele, nyt en siedä kuulla mitään KIVI.

2. a. olla jnk arvoinen, ansaita. | Asia on niin tähdellinen, että se s:ä tarkkaa harkintaa. Yleisön käyttäytyminen s:ä arvosanan kymmenen. Näet, helmi hän oli se eukkonen, / - - / jos sietikin naurua hiukkasen, / toki arvoa runsaammin *CAJ. — Keksintö s:isi tulla yleiseen käyttöön. Puheen pääkohdat s:vät tulla selostetuiksi. **b.** olla jnk tarpeessa, tarvita, kaivata. | Suunnitelman pääperiaatteet ovat selvät, mutta muutamat yksityiskohdat s:vät vielä tarkistusta. Katu s:isi perusteellisen korjauksen. Pelto s:ä vielä muokkaamista. S:isit keppiä! Selkääsi s:isit! Kylläpä lattia sietikin pesua! **c.** *yksipers.* on syytä, aihetta jhk, on tarpeellista, kohtuullista; kannattaa; pitää. | Asiaa s:ä vielä harkita. Kirjan sisällyksestä s:ä mainita, että - -. Sieti nyt juhlia, kun talossa oli poika ja perillinen! Hänet s:isi äänestää eduskuntaan. Perunaa s:isi viljellä enemmänkin. Asiasta ei siedä olla huolissaan. Olisipa sinun s:nyt olla katsomassa sitä menoa! S:äpä kysyä, onko kääntäjä ymmärtänytkään koko sanaa. Sellainen mies s:isi panna lukkojen taakse. Olisi siitä työstä s:nyt saada enemmänkin palkkaa. S:isi [= pitäisi] tästä jo lähteä. Kylläpä sieti ponnistella [= oli ponnisteltava], ennen kuin koko nuotta oli maissa. Kokoushuoneessa s:isi olla hyvät tuuletuslaitteet. Nyt on niin hyvä sää, että s:ä laskea verkot järveen KAUPPISH. Näkyy s:vän rustata varalaiat [veneeseen] KIANTO. Eihän Alma ollut mikään äkäpussi, jota sieti kesyttää, eikä mikään ylpeä kaunotar, jonka turhamaisuutta sieti lannistaa TARK. — Sieti [= kannatti] heitä kahta nähdä tosiaan, / itse ukkoa ja hänen hevostaan *MANN.

sieven|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < sieventää.

sieventy|ä[1*] *pass.v.* (< sieventää) sievetä, sievistyä. — Vars. *mat.* Yhtälöt s:vät seuraavanlaisiksi: - -.

sieventämätön[57] *kielt.a.* S. yhtälö.

sieven|tää[8] *v.* -nys[64] *teonn.* tehdä siev(emm)äksi, kaunistaa, somistaa, sievistää. | - - hänen tapojansa s:tää jokapäiväinen seurusteleminen kaunisten ja hyödyllisten luonnonesineiden parissa AK. — *Mat.* saattaa (yhtälö, matemaattinen lauseke tms.) yksinkertaisempaan muotoon, pelkistää. | S. yhtälö, lauseke. Yhtälön s:tämiseen kuuluu esim. samankaltaisten termien yhdistäminen sekä sulkumerkkien ja nimittäjien poistaminen. S:netty yhtälö. Yhtälön s:nys.

sievesi *s. kans.* (vedellä laimennettu) typpihappo, ”lusikkavesi”.

sieve|tä[34] *v.* tulla sievemmäksi, sieventyä, sievistyä. | Tyttö vain s:nemistään s:nee.

sievikki[6*] *v.* Nemophila, Pohjois-Amerikasta peräisin olevia, meillä koristekasveina viljeltyjä matalia sini-valkokukkaisia ruohokasveja.

sievistelemätön[57] *kielt.a.* < sievistellä. | S. käyttäytyminen.

sievisteleväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* sievistelevä. | Luonteeltaan s.

sievistelijä[14] *tek.* < seur. | Hän on inhottava s. ja teeskentelijä.

sievistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < sievistää. **1.** *tr.* Puulusikan voi helposti tehdä pahkan muotoisesta oksan tyvestä, jonka pesää hieman syvennellään ja s:lään suuhun sopivaksi. — Kertoessaan A. s:i B:n karkeata sanontaa. **2.** *intr.* (teennäisen) sirostelevasta esiintymisestä, käyttäytymisestä t. esityksestä: tavoitella sievyyttä, sirostella, hienostella, keikailla. | S. puhuessaan. Esiintyjän teennäinen s:y tuntui piinalliselta. — *sievistel|evä* (a.) -evästi (adv.) S:evä nainen, narri. S:evä käytös, esiintyminen, puhetapa, tyyli. Luonteeltaan s:evä. Rokokoon s:evä tunteellisuus. Puhua s:evästi.

sievisty|ä[1] *pass.v.* (< sievistää) tulla siev(emmä)ksi, sievetä, sieventyä. | Neitonen oli somistunut ja s:nyt.

sievistäjä[10] *tek.* Budhalaisuus on Sisä-Aasian tapojen s:nä merkittävä.

sievistämätön[57] *kielt.a.*

sievist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* = sieventää. | Viimeinen työvaihe, esineen s:äminen ja kiillottaminen. Leikkaamalla s:etty pensasaita. Kasvojen s:ys maalaamalla. Pöytää s:ävä kukka-asetelma. Hiukan s:etyssä muodossa esitetty kertomus. Köyhällä tytöllä on omaisuutena nuoruus ja kauneus - -, mutta niitä pitää sivistyksellä s., että niiden kauppa-arvo kasvaisi JOTUNI.

sievoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** vain myönt. yhteyksissä: melkoinen, aikamoinen, huomattava, merkittävä, tuntuva. | S. rahasumma, omaisuus, palkkio. Ansaitsi s:set taskurahat. S:sen matkan päässä talosta. Puhalsi s. tuuli. Rovasti piti s:sen nuhdesaarnan. S. pettymys, menetys. Istuttiin s:sen aikaa. Kuorolla on s. solistikin. Oli s:sesti humalassa. [Näytelmän] juoneen oli sovitettu s:sesti rakkauttakin. **2.** sievänlainen, soma. | Hän oli noin 18 vuoden ikäinen, s. tyttö ALKIO. - - souteli s:sesti pientä venettään PAKK.

siev|ä[11] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** (us. suh-

teellisen pieni, siro ja) esteettisesti (kohtalaisen) miellyttävä, soma, sorea, "nätti"; vrt. kaunis ja ihana, jotka tunnearvoltaan ovat voimakkaampia. **a.** näkövaikutelmista. | S. ja siro kuin nukke. S. ja soma tyttö. S. ulkomuoto. S:ät kasvot, kädet. Kaarina on kyllä s., mutta tuskin mikään kaunotar. Orava on s. eläin. S. ja herttainen kissanpentu. Vaatimaton ja s. koristekasvi. S. puku, hattu. S:ästi puetut lapset. Pieni s. mökki. Huoneessa oli s:ää ja siistiä kuin nukkekamarissa. S:ästi kuvitettu lastenkirja. Hiuskiehkura s:ästi ohimoilla. Kulkea s:in, joustavin liikkein. Liikehtiä s:ästi. **b.** kuulovaikutelmista. | Eevalla on pieni s. lauluääni. Mendelssohnin s:ät pikkusävellykset. Sirkka on s. nimi. **c.** Pieni s. kertomus. Useimpia Immi Hellénin runoja voi luonnehtia sanalla "s.". **d.** *yhd.* Pikkus. **2. a.** käytöksestä yms.: kohtelias, siivo, kiltti. | Kiittää, kumartaa, käyttäytyä s:ästi. Säädylliset ja s:ät käytöstavat. Istu hiljaa ja s:ästi aloillasi! Syö s:ästi lautasesi tyhjäksi. Lapset, olkaa s:emmin, s:empää! S:ästi [= siivosti, nuhteettomasti] elänyt morsian sai panna päähänsä "ristkruunun". S:ästi [= säästeliäästi] eläen näillä rahoilla tulee toimeen kuukauden. Kas niin, otappas kirja kouraas taas ja opeta meitä s:ästi KIVI. Mutta koettakaamme olla niin s:iä, niin armeliaita ryöväreitä kuin mahdollista KIVI. - - surmanluoteja, joiden vihdoin oli täytynyt s:ästi pysähtyä, kun eivät olleet kohdanneet vastusta KIANTO. **b.** *harv.* hiljainen, vähäinen, hienoinen. | - - oli niin s. tuuli, että alus ei tahtonut ollenkaan juosta AK. - - kuulen paljon s:emmänkin puheen KOJO. **c.** näppärä, taitava, kätevä, mukava. | S. laukaus keskelle maalia. Työ sujui s:ästi kuin tanssi. - - kaikki [selkäsauna] käy s:ästi kuin öljy Libanoonissa KIVI. - - kaksi suurkettua olen saanut s:ästi ansaan KOSKENN. - - niin s:ästi oli kaikki tapahtunut, että talossa ei ensinkään huomattu hänen käyntiään AK. — S. ja helppo konsti. S. tapa päästä epämiellyttävistä tunkeilijoista. — *Iron.* Olimme s:ästi kiikissä. **d.** *kans.* nopea, vikkelä. | - - käpäs käymähän kylähän / sekä s. lähtemähän KAL. - - ei se [kissa] ole suuren suuri, mutta on niin s. ja kappera, että söisi sinutkin, jos sattuisi saapuville KS. — Vars. *sievään* (adv.) nopeasti. | Juoskaa s:ään takaisin! Päätä asia s:ään! **3.** sievoinen. | S. tulonlähde, omaisuus. Ansaitsi s:ät rahat. S. lisä kirjekokoelmaani. S:än kokoinen [= kohtalaisen suuri] ahven. Meillä on s. matka, jos aiomme siihen saareen, jossa kauppaneuvos tahtoo halkopinojaan syynätä LEHT. Paavolla lienee ollut hänelläkin s:ät kirstun pohjat [= sievoisesti rahaa] SILL.

sieväasuinen *a.* S. kirja.

sievähkö[2] *mod.a.* S. tyttö, puku.

sieväkäytöksinen *a.*

sievän|lainen[63], **-puoleinen** *a.* sievähkö. | S. tyttö.

sifoni[5] *s.* **1.** hiilihappoisten juomien tarjoiluun käytetty hanallinen astia. **2.** lappo. **--ilmapuntari** *s.* muuten astiailmapuntarin kaltainen elohopeailmapuntari, paitsi että astian sijasta putken alapää on koukistettu ylöspäin.

sigma[10] *s.* kreikkalaisen kirjaimiston 18:s aakkonen (Σ, ς).

signaal|i[5] *s.* **1.** *abstr.* merkki (liike, ele, valo t. ääni), jolla välitetään tiedonanto paikasta toiseen; *raut. vanh.:* opaste. | S:it ovat laadultaan silmin nähtäviä eli optisia tai kuultavia eli akustisia. Antaa s:eja käsillä, lipuilla, valolla, radiolla, ampumalla. Antaa s:eja junalle varoitukseksi. Semaforin näyttämä s. Ampua vihreä s. Laivat vaihtoivat s:eja. Soittaa s. "ratsaille!" — Joku vihelsi puhujalle, ja se oli kuin s.: koko kuulijakunta alkoi osoittaa mieltään. — Mutta uuden pöntön orrelta kuuluu tuo varhaisen kevätaamun ihanin s. [kottaraisen vihellys] SILL. — *Psyk.* ärsyke (ääni, sana tms.), joka välittömästi aiheuttaa havaitsijassa toimintaa, toimintamerkki; vrt. symboli. **2.** signaalin (1. merk:ssä) antamisvälineistä, merkinantovälineistä: signaalilaite. **a.** signaalilippu. | Liputtaa s:eilla. Nostaa s. "aloittakaa taistelu". **b.** Paukkus. on s., joka räjähtää kovasti paukahtaen, kun veturi kulkee sen yli. Rautateiden kiinteihin näkyviin s:eihin eli opastimiin kuuluvat mm. raides:it ja vaihdonkieltos:it. — Autonkuljettaja painoi s:ia peukalo valkoisena. **3.** *yhd.* Hyökkäys-, hälytys-, hätä-, ilta-, lähtö-, metsästys-, pysähdys-, tunnus-, varoituss.; alku-, loppus.; pamahdus-, paukku-, valo-, äänis.; lippu-, radio-, torvis.; pääs.

signaali|järjestelmä *s.* Kansainvälinen s. **-kirja** *s. mer.* merkinanto-, viestityskirja. | Kansainvälisen s:n hätämerkki on NC. — Juhlaliputuksessa käytetään kaikkia kansainvälisen s:n lippuja. **-kirjai|n** *s.* ks. myös merkkikirjain. **1.** Lyhyillä välimatkoilla signaloitaessa voidaan antaa lipuilla kirjainmerkkejä, s:mia. **2.** *mon. mer.* tunnuskirjaimet. | Asetus suomalaisten alusten s:mista. **-lait|e** *s.* S:teet eli merkinantovälineet. **-lip|pu** *s.* merkinantolippu. | Merellä käytettävät s:ut. Aluksen mastossa liehui s. "haluan luotsia". Kun resiina on radalla, pitää siihen päivällä olla asetettuna punainen s. **-lyhty** *s.* **-raketti** *s.* **-torvi** *s.*

signalisti[4] *s.* merkinantaja. | S:n puhaltama iltasoitto, hyökkäysmerkki.

signaloi|da[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* antaa merkki, signaali, merkkejä, signaaleja. | S:nti eli merkinanto.

signatuuri[4] *s.* **1.** merkintö, tekijän nimimerkki. | Taulusta ei löytynyt tekijän nimeä eikä s:a. Runon kirjoittajan käyttämä s. A-s. **2.** *farm.* lääkemääräykseen kuuluva lääkkeen käyttöohje; myös apteekista lääkemääräyksellä toimitettuun lääkkeeseen kiinnitetty ohjelippu. **3.** *kirj.* **a.** arkin ensimmäisen sivun alareunassa oleva arkin järjestysnumero ynnä kirjan (lyhennetty) nimike. **b.** = tunnuke.

signeeraamaton[57] *kielt.a.* < seur. | S. luonnos, taulu.

signeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* merkitä, varustaa (vars. taideteos) nimimerkillään t. -kirjoituksellaan. | S:ttu taulu, etsaus.

signumi[6] *s.* vars. kirjasto- ja museoalalla: kirjaimia ja (t.) numeroita tms. sisältävä (kirjaan t. muuhun esineeseen sekä luetteloihin tehty)

merkintö, joka osoittaa esineen paikan kokoelmissa; paikkamerkki. | Lainaajaa kehotetaan kirjaa tilatessaan merkitsemään lainakuittiin teoksen s.

sihah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Silitysrauta s:telee. Sukset s:telivat ja lumi pyrähteli sompain alla. Kyykäärmeen, höylän s:telu. [Renki-Jussi] kääntyi vielä kynnyksellä sanomaan jotakin nyt jo äkäisesti s:televalle Taavalle RAILO.

siha|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < sihistä. | Kuuma rauta s:htaa, kun se kastetaan veteen. S:htava saunan kiuas. S-äänteet s:htivat hänen puhuessaan. Kuuluu vihaisia s:hduksia vellin kiehuessa yli laitain. — S:uksena lensi heittouistin veteen. — *Erik.* vihaisesta, mutta hiljaisella äänellä tapahtuvasta puhumisesta: äsähtää, sähähtää. | "Tuletkos sieltä!" s:htaa Rosina hiljaa, mutta yhtä äkäisesti kuin Putkinotkon kallioilla kiljuessaan LEHT.

sihaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Höylätä s. Viiksiinsä savua s:ellen he [tupakoivat ukot] lähtivät SEPPÄNEN.

sihautt|aa[2*] *kaus.v.* < sihahtaa. | [Taistelulentäjä] s:i viholliskoneeseen luotisuihkun. Koira nostaa takajalkaansa ja s:aa pylvään juurelle. Hän s:aa puhuessaan terävästi ässää. "Saakeli", s:i poika huultensa lomasta. [Poikanen] veti s:i vuotamaan pyrkivää nenäänsä SILL.

1. **sih|data**[35*] *v. ark. kans.* **1.** tähdätä. | S:tasi tarkasti ja laukaisi. S. oravaa, oravaan. | S:datkaa! / Karskisti vaan! Nyt ruokaa korppi saa *CAJ. **2.** tähystää, tarkastaa. | Kävi s:taamassa, näkyikö vieraita jo tulevaksi. Puun arvioiminen tapahtui silmämäärällä, s:taamalla. [Ostajat] nuuskivat niitä [heiniä] ja s:tasivat kaikilta puolin ja tinkasivat AK. — Elämää voi s. aivan uudelta kantilta VALENTIN.

2. **sih|data**[35*] *v. ark. kans.* seuloa (sihdillä); vrt. siivilöidä, siilata. | S:taamalla saadaan jauhoista poistetuksi niissä mahdollisesti olevat epäpuhtaudet. S. sihdillä, seulalla. S:datut jauhot. S:dattua sokeria.

sihi|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* **1.** äänestä, joka muistuttaa s-äänteen suhteellisen hiljaista (jatkuvaa ja tasaista) artikulointia; vrt. siristä, sohista, suhista, sähistä, pihistä, kihistä. | Käärme, saha s:see. Märät halot paloivat kituuttaen ja s:sten. Juna saapuu puhkuen ja s:sten asemalle. Tihkusade s:see ikkunaan. Sukset s:sivät hiihtäjän alla. Jää s:see sulaessaan. Purkautuvan höyryn s:nä. Tahkon synnyttämän äänen tulee olla terävää s:nää, ei kumeaa jyminää. Koko puhe oli pelkkää s:nää, ei siitä saanut mitään selvää. [Karjalan naiset kullassa] kuhajavat, silkissä sihajavat AHO. | Joku heitti vettä kiukaan kiville. Kohahti, sitten s:si SILL. "Hsst", kuului pitkänä s:nänä ovensuusta HAARLA. — Ääni tuli s:sten hampaiden välitse. S:sevä hengitys. — *Erik.* vihaisella mutta hiljaisella äänellä, hampaiden raosta tapahtuvasta puhumisesta. | Mies s:si vihaisesti hampaittensa välistä: "Pääsetkös siitä!" "Pysy sinä paikoillasi!" s:si hän vaimolleen. — *Yksipers.* Keuhkoissani s:si ja suhisi kuin ahjossa. - - silmissä sihajaa, korvissa kohajaa KIANTO. **2.** liikeilmiö etualalla: liikkua vilkkaasti (sinne tänne) sihinää pitäen; vrt. kihistä, kuhista. | Pirtin seinässä s:si torakoita. — - - päässäkin niitä [runoja] vielä s:see KIANTO.

sihist|ää[2] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < ed. | Nauraa s. hampaittensa välistä. Pian s:ettiin kirkko jälleen hiljaiseksi, ja taas kuului sakaristosta puhelu LEINONEN. — [Poika] oli nähnyt jo ennenkin moisia masinoita [= polkupyöriä] kotimökkinsä sivu s:ämässä KIANTO.

sihit|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* sihistä, sihistää. | S:tävä sade. S:ti suullaan matkien ruiskusta tulevaa vesisuihkua. Käärmeen s:ys.

sihtail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < 1. sihdata. | S. jkta, jtak pyssyllä. — Maanmittari s:i silmät sirrillä merkkipaalujaan. Aamulla taivaan merkit s:tuaan vaari tiesi päivän sään.

1. **sihtaus**[64] *teonn.* < 1. sihdata. | Selvä s. ja tähtäys AK.

2. **sihtaus**[64] *teonn.* < 2. sihdata. | Jauhojen s.

sihteer|i[5] *s.* **1.** juoksevia, tav. kirjallisia tehtäviä hoitava toimihenkilö; vars. sanaliitoissa ja yhd:ojen jälkiosana myös eräiden virkamiesten arvonimenä; vrt. kirjuri. | S. on useiden yhdistysten ja seurojen keskeisin toimihenkilö. Seuran, liiton s. Eduskunnan, komitean, pääministerin s. Tiedeakatemian pysyvä s. Vanhempi, nuorempi s. Poliisilaitoksen s:in apulainen. Vaalilautakunta ottaa avukseen s:in. Johtaja saneli kirjeen s:illeen. Piispoiksi asetettiin pappeja, jotka olivat olleet kuninkaiden kanslereja eli s:ejä. — Hän on luonteeltaan s., ei hänestä ole itsenäiseksi johtajaksi. — Ahtaammassa merk:ssä: pöytäkirjanpitäjä, pöytäkirjuri. | Kokouksen s:iksi valittiin yhdistyksen pääsihteeri N. S. luki edellisestä kokouksesta laatimansa pöytäkirjan. — *Yhd.* huolto-, kotiseutu-, lehdistö-, lähetys-, nuoriso-, opinto-, taksoitus-, toimitus-, verotuss.; alue-, jaosto-, järjestö-, kenttä-, matka-, piiri-, puolue-, toimistos.; esittelijä-, lähetystö-, valtios.; kanslerin-, kaupungin-, kunnan-, läänin-, maistraatin-, osaston-, yliopistons.; apulais-, pää-, vara-, yksityis-, yleis-, ylis.; nurkkas. **2.** Sagittarius serpentarius, hoikkaruumiinen, pitkäjalkainen ja -pyrstöinen afrikkalainen petolintu, sihteerilintu, käärmekotka. | S:in sanotaan saaneen nimensä siitä, että se pitkine niskahöyhenineen muistuttaa entisaikain kirjuria, jolla on hanhensulka korvan takana.

sihteeri|hallitus *s. hist.* siitä vaikutuksesta, joka kuninkaan kanslian alhaissyntyisillä kirjureilla (ja kanslerilla) oli Ruotsi-Suomen valtakunnan hallintoon aika ajoin 1500- ja 1600-luvuilla. **-kau|si** *s.* N. N:n s:tena seuran toiminta vilkastui. **-lintu** *s.* = sihteeri 2.

sihteerin|toimi *s.* **-virasto** *s.* **-virka** *s.*

sihteeristö[1] *koll.s.* YK:n s. käsittää pääsihteerin ja järjestön tarvitseman henkilökunnan. Liiton, puolueen, kongressin s. — *Yhd.* puolues.; pää-, yleiss.

1. **sih|ti**[4*] *s. ark. kans.* **1.** ampuma-aseen tähtäin t. jyvä. | Pyssyn s. - - työ tyyni, tarkka silmä s:din taa! / Nyt tulee hauska, kystä korppi saa *MANN. — *Maanm.* Leikkauksen pohjan korkeustaso merkitään maastoon tähtäi-

millä, "s:deillä", jotka ovat ajokepin pituuden verran tulevan pohjan yläpuolella. — *Kuv.* Hänellä oli s:dissä hyvä kauppa. Asiaa voi katsella monenlaisella s:dillä. Katsoa asioita pitkällä s:dillä 'pitäen silmällä tulevaisuutta'. 2. tähtäys, sihtaaminen. | Ottaa tarkka s. — [Jalkapallojoukkueen] s. ei ollut parhaimmillaan, vaan miehet ampuivat pallon yli tai ohi maalin.

2. **sihti**^{1*} *s.* pienireikäinen seula t. siivilä, *tekn.* sellainen, jossa on neliömäiset reiät. | Tiheä s. Kastelukannun s. Kaasuttimen s. Pusertaa, valuttaa sihdin läpi. — *Yhd.* jouhis.; jauho-, kipinä-, marja-, noki-, nuppu-, sokeri-, tikkus.; lajittelu-, suojuss.; tasos. **-kangas** *s.* siiviläkangas. **-kone** *s.* **-laite** *s.* **-levy** *s.* **-seula** *s.* hyvin pienisilmäinen seula. | S:a käytetään mm. puimakoneissa ja viljanpuhdistajissa rikkaruohonsiementen erottamiseen jyvistä.

sihuut|taa^{2*} *onom.v.* -us^{64} *teonn.* tehdä jtak sihisevää ääntä aiheuttaen; vrt. tihuuttaa. | Hiihtää s. Kasteluauto s:taa vettä kadulle. Sade s:ti sisään harvasta katoksesta. Lunta syytää s:taa vasten silmiä KIANTO.

siian|istutus *s.* **-kalastus** *s.* **-kutu** *s.* **-mäti** *s.* **-poikanen** *s.* **-pyynti** *s.*

siide^{78*} *s. kans.* sumumaisen kosteana satava, nopeasti kiteiksi jäätyvä lumi. | Sataa s:ttä.

siideri^{5} *s.* omenista t. päärynöistä valmistettu viini, omenaviini.

siigeli^{5} *s.* pikakirjoituksessa: pakkolyhenne.

siihen *demonstr.adv.* (ill. < se). **I.** paikasta: siihen paikkaan, kohtaan; on merk:ltään rajoittavampi ja täsmällisempi kuin *sinne.* **1.** viittaamassa puhujan läheisyydessä, välittömässä havaintopiirissä olevaan t. puhujan t. kuulijan muuten tietämään paikkaan, jossa puhuja itse ei ole. | Jätä pyöräsi s.! Mistäs sinä s. ilmestyit! — *Erik.* adv:iin liittyy jäljempänä oleva paikan tarkemmin määrittävä ilmaus. | Pane lakkisi s. hyllylle! Istu s. isän viereen! Kokoonnutaan s. teatterin eteen. **2.** viittaamassa puheyhteydestä ilmenevään, edellä mainittuun, puheena olleeseen, aikaisemmasta tunnetuksi tulleeseen t. (heti) jäljessä mainittavaan, puheeksi tulevaan paikkaan. | Kaatui lattialle ja jäi s. makaamaan. Lintu oli lentänyt ihan lähelle ja s. kadonnut. — Determinatiivisesti. | Jää s., missä olet. **II.** paikallisuuden merk. hämärtynyt t. puuttuu kokonaan. **1.** viittaamassa (us. samalla kertaa paikkaan ja) vallitsevaan tilanteeseen, asioiden tilaan, tapahtumien vaiheeseen ym. | Ei kukaan auttaisi, vaikka s. [= siihen paikkaan, aloilleen] tuupertuisi. Myrsky raivosi niin, että luulin koko maailman s. luhistuvan. Putosi ja s. kuoli. S. jättivät pojan portille seisomaan. | - - tuli kiire maankulkijalle. S. [= silleen, aloilleen] jätti nuotionsa ja yösijansa AHO. — Kun Pekka suuttuu, ei s. ole sivullisten hyvä tulla. — Näin on jouduttu s. [= sellaiseen tilanteeseen], että verot kasvavat vuosi vuodelta. — *Erik.* **a.** Oli kyllä aikomus lähteä, mutta s. [= aikomukseksi, sikseen, silleen] se jäi. Koko yritys tyrehtyi s. 'raukesi, jäi sikseen'. Jätti s. [= sikseen, kesken] koko koulunkäynnin. Ei ollut tarpeeksi huolellinen, ja ura katkesi s. **b.** siitä siihen, ks. 2. siitä II.2. **2.** ajasta: siihen mennessä, samassa ajassa, yhtä nopeasti, siinä. | Jos vain käteni s. paranee. — Determinatiivisesti. | Kyllä hän s. ehtii perille kuin mekin. Anni poimi kaksi litraa marjoja s. missä Paavo yhden. S. kurki kuolee kun suo sulaa SL.

siihenasti|nen *a.* siihen asti olemassa, vallalla ollut t. käytetty t. saavutettu t. jnak ollut tms.; vrt. tähänastinen, silloinen. | S. käsityö muuttui tehdastyöksi. A:n v. 1860 julkaisema tutkimus muutti täysin s:set käsitykset. Viljalakien kumoamista Englannissa pidettiin vapaakaupan suurimpana s:sena voittona. S:set vapaat talonpojat muuttuivat maaorjiksi. V. 1785 nimitettiin s. dosentti P. Gadd ylimääräiseksi professoriksi. — S. matka oli sujunut hyvin, ja jäljellä oli enää muutamia kilometrejä.

siika^{10*} *s.* Coregonus lavaretus, arvokas lohikaloihin kuuluva kala. | Siian kutu. Keitetty, savustettu, suolattu, tuore s. Oulun lohi, Kokemäen s. ja Hämeen piika ovat parhaita maailmassa SP. — *Yhd.* kääpiö-, pien-, suurs.; joki-, järvi-, meris.; nousus.; savu-, suolas. **--apaja** *s.* **-kan|ta** *s.* S:nan lisääminen istuttamalla. **-keitto** *s. ruok.* **-laji** *s.*

1. **siika|nen**^{63} *dem.s.* < siika. | - - lohet luo'oilta samosi, / s:set syväntehiltä KAL.

2. **siikanen**^{63} *s. kans.* vihne. | Ohran, rukiin s.

siika|nuotta *s.* **-pato** *s.* **-verkko** *s.* **-vesi** *s.* Kuusamossa on hyviä s:ä.

1. **siik|ko**^{1*} *s. kans.* viljalyhde, sitoma. | - - sitoi s:on aivan sujuvasti ja sitten luontevalla liikkeellä nosti sen saran keskelle, tulevan kuhilaan paikalle SILL. — *Yhd.* kaura-, ruiss.

2. **siikko**^{1*}, **-|nen**^{63} *s. kans.* kehrääjä(lintu). | - - ei metsä humise, eikä kehräile siikko sammaleisella kalliolla KIVI.

siila|ta^{35} *v. ark. kans.* -us^{64} *teonn.* siivilöidä. | S. maitoa, vettä. S. kirkkaaksi. Kahdesti s:ttua öljyä. — *Kuv.* Oliko hänkin jo rupeamassa s:amaan ja valikoimaan töitään niin kuin kaikki muutkin? R.RAUANHEIMO.

siilautu|a^{44} *pass.v.* < ed. | Kaataa maito siivilään s:maan. Olkien läpi s:nutta lipeävettä. — Otti käteensä hiekkaa ja antoi sen s. virtana sormien läpi. — Uutimien, lehviston läpi s:nut valo.

1. **siili**^{4} *s.* Erinaceus europaeus, hyönteissyöjiin kuuluva, vain iltaisin ja öisin liikkeellä oleva, talviunta nukkuva nisäkäs, jonka selässä ja kupeilla on tiheä piikkipeite. | Hiukset pystyssä kuin s:n piikit. Hän vetäytyi kokoon - - kuin s., kädet, jalat, pää yhtenä keränä KALLAS. — *Yhd.* nokkas.; meris.

2. **siili**^{4} *s.* = siivilä. | Tiheä s. Kaataa maito s:n läpi. Kastelukannu, jossa on irrotettava s. — Vars. karkeareikäisistä t. -rakoisista siiviläläitteista. | Pesutuvan vesi juoksee lattiassa olevan s:n läpi viemäriin. — *Yhd.* maito-, tees.; lattias.

3. **siili**^{4} *s.* myllyn yläkiven silmään kiinnitetty poikkirauta (t. -puu), jonka avulla yläkivi kiinnitetään myllyn navan yläpäähän. | Myllyn napa kulkee alakiven reiän läpi ja päättyy s:in, joka pyörittää yläkiveä.

siili|kaktus *s.* Echinocactus, pallomaisia kaktuksia. **-kala** *s.* Diodon hystrix, troopillisissa me-

rissä elävä kala, jonka ihossa olevissa luukilvissä on terävät piikit, pallokala. **-kehrääjä** *s.* Arctia, kehrääjäperhosia, joiden takaruumis on paksu ja siivet helakan väriset. | Pikku, juovikas s. **-tukikohta** *s. sot.* tukikohta, jota voidaan puolustaa kaikkiin suuntiin.

siilo[1] *s.* betoninen, tiilinen t. puinen, suurilla liereillä purnuilla varustettu viljan, hiekan, malmin, kivihiilen tm. säilytyslaitos nosto-, siirto-, tyhjennys-, tuuletus- ym. laitteineen. — *Yhd.* viljas.; täyttös.; betonis. **-torni** *s.*

siim|a[10] *s.* **1.** *kal.* koukkupyydyksen lankaosa; vrt. tapsi, peruke. | Ongen, uistimen s. Pellavainen, silkkinen s. Kestävä, punottu, kyllästetty s. Kehitellä s:aa vavalta. Kelata s:aa veneeseen. Uitti s:aa [= uisteli] koko päivän saamatta mitään. — *Erik.* pitkäsiima. | Laskea s. yöksi järveen. Tänä kesänä sai s:alla hyvin kaloja. Mennä s:alle 'kalastamaan siimalla, kokemaan siimaa'. — *Yhd.* hamppu-, jouhi-, nailon-, pellava-, puuvilla-, silkkis.; heitto-, rulla-, vela-, virvelis.; ongen-, uistimens.; varas.; pitkä-, selkäs.; kuhas.; lippus. **2.** lyömiseen käytettävä piiskan t. ruoskan nuora- t. hihnaosa. | Ruoskan varsi ja s. Piiskan s. on tavallisesti nahkahihnoista punottu. Solmupäinen s. — Hoikka ja notkea kuin piiskan s. Eliian pilkka kirveli kuin ruoskan kylmä s. KOSKENN. — *Yhd.* hamppu-, nahkas. **3. a.** ed:iin liittyen siimamaisista t. rihmamaisista esineistä t. muodostumista. | Hämähäkin verkko ja s:at. — *Biol.* Siimaeläinten liikuntaeliminä toimivat ruumiin etuosassa olevat s:at, aaltomaisin liikkein eläintä eteenpäin työntävät solulimarihmat. — Vars. hevosella selkärangan kohdalla kulkeva tumma pitkittäisjuova. | Hallakoilla hevosilla tavallisesti on selässä tumma juova, ns. s. Harmaa lammas on usein selästään tummempi kuin muualta; sillä on s. **b.** *kuv.* - - pisarat lyövät pitkinä s:oina ikkunoihin U.KARRI. Kymmenpäinen [juoksija]ryhmä venähtää s:aksi ennen suoraa KARHUM. — Kauppa käy, sujuu kuin s:aa, s:alla vetäen 'mainiosti, vilkkaasti'. Työ kävi heiltä kuin s:aa. Miestä lappoi sisään s:ana(an) 'katkeamattomana virtana, solkenaan'.

siima|eliö *s. el. kasv.; syn.* flagellaatti, siima(liko)eläin. | S:eliöt 'Flagellata, suuri ryhmä yksisoluisia eliöitä, jotka saattavat liikkua aaltomaisesti liikkuvien solulimarihmojen, siimojen, avulla'. **-eliötauti** *s.* erään alkueläimen naudan sukupuolielimissä aiheuttama tauti. **-eläin** *s. el.* = siimaeliö. **-häntä 1.** *s.* ohut, siimamainen häntä. **2.** *a.*, tav. *s:sesti* eläimestä, jolla on ohut, siimamainen häntä. | Hiiri, s.

-siimainen[63] *poss.a.* Pitkä-, ohuts.

siima|jalka *s. el.* siimajalkaisten siimamaisista jaloista käytetty nimitys. **-jalkai|nen** *a. el.* S. [= siimajalkaisiin kuuluva] äyriäinen. — Tav. *s:sesti.* S:set 'Cirripedia, merissä eläviä, täysikasvuisina alustaansa kiinnittyneitä kalvoäyriäisiä, joilla on siimajalat'. **-lanka** *s.* Ostaa onkea varten koukku ja s:a. **-likoeläin** *s. el.* = siimaeliö. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* S:sen pitkä ja hoikka tuntosarvi. Oksat s:sesti riippuvat. **-pyydys** *s. kal.* Polakoukku on koukkuun päättyvä s. **-selkä** *a.*, tav. *s:sesti* eläimestä, vars. hevosesta (tav. voikosta, ruunikosta t. hallakosta), jonka selässä on musta juova l. siima. | S. hevonen. **-selkäinen** *a.* = ed. | S. hevonen, vuohi. **-skorpioni** *s.* S:t 'Pedipalpi, hämähäkkieläimiä, joiden ensimmäinen jalkapari päättyy piiskan tapaisesti siimaan'.

siimeikäs[66*] *poss.a.* = seur. | S. puisto.

siimeinen[63] *poss.a.* (< siimes) siimeikäs, siimeksinen, varjoisa. | S. metsä.

siimeksinen[63] *poss.a.* = ed. | Metsän s. pimento.

siime|s[64] (vars. *runok.* myös[67]) *s.* varjoisa paikka, varjopaikka, katve, pimento; varjoisuus. | Puun, metsän, korpien s. Tumma, synkkä, vilpoisa s. Illan varjokas s. Olla puun, seinän s:kessä. Istuskeli tuvan portailla tai missä milloinkin sattui s:stä olemaan. Istuttaa puu pihaan s:stä luomaan. Palmu antoi suloista s:stä. Lehto, jossa kuuman päivän s:stä pidin AHO. - - metsäpä viimein viihtävin s:in / haihdutteli vaivat JYLHÄ. — *Leik.* - - poroporvaristo vain istuu "kovan teelasinsa" s:ksessä KIANTO. — *Kuv.* - - itse tahtoi hän asua s:ksessä [= syrjään vetäytyneenä], missä muutamat harvat vain saivat häntä puhutella M.ROSENDAL.

siimespaik|ka *s.* S:assa kasvanut kitulias puu.

siimest|ää[2] *v.* varjostaa. | Nuoria taimia s:ävät puut. Hakata peltoa s:ävä kuusiaita. Vaahterain s:ämä rakennus. Taimia on istuttamisen jälkeen s:ettävä auringon paisteelta.

siinne[78*] *s. harv.* siinto. | Vasta äärell' ilman hohtaa / meren s. *MANN. — *Yhd.* valons.

siin|nellä[28*] *frekv.v.* < siintää. | Kaukana s:teli kukkuloita ja vaaroja. - - salot s:teli siniset AHO. — Jätä tuskasi aalloille s:televille LEINO. - - tuskin huomattavia [tupakansavu]renkaita s:teli tuon tuostakin lampun valossa AK.

-siinnöksi|nen[63] *poss.a. biol.* -syys[65] *omin.* < seur. | Eri-, samas.

siinnös[64] *s. biol.* uros- ja naaraspuolisen sukupuolisolun yhtymisen tulos, tsygootti; vrt. yhtymäitiö. — *Yhd.* sekas.

siin|to[1*] *s.* siintäminen, sinerrys, siinne, kajo, kajastus, kuulto; vrt. punerrus, puunto, rusko. | Taivaan heleä s. Järven sininen s. katosi, kun taivas meni pilveen. Kaukaisten vuorten s. Näet toki himmeän s:non Viertolan kartanosta koillisessa KIVI. Tuolta silmiin himertää / s. saunasavun ELINA VAARA. Hän aamun s:toa nähnyt ei, / ei illan purppuraruskotusta A.KIVIMAA. — *Kuv.* Hänen silmiinsä syttyi ikävöivä s. [Muistot] saivat yhä ruusuisemman s:non LEINONEN. - - legendasadunomaista pyhyyden s:toa kietoutuu tuon neitsythahmon ympärille TARK. — *Harv.* väreistä: valööri. | Saman värisävyn eri s:not. — *Yhd.* sini-, väris.; kevät-, suvis.

siintoi|nen[63] *poss.a.* siintävä. | Siks astu riemuin luonnon temppeliin, / kuin nuoren kevään maihin s:siin AK. — *Yhd.* hopeans.; sinis.

sii̇nty|ä[1*] *v.* **1.** *rinn.* sintyä. **a.** sinistyä. | Ulkona oleva maalaamaton puu harmaantuu ja s:y. Keskeneräinen, s:nyt hirsikehikko. Puhuu tuima pohjatuuli, / s:y soittajankin huuli LEINO. **b.** *harv.* kauhtua. | S:neet vaatteet. **2.** alkaa siintää. | Idän ilmoilta jo täysi päivä s:y *MANN. - - sorsat lensi sinne, missä salmet s:i LARINK. **3.** *kans.* siityä.

siintämi|ssä *s. vaill.* vrt. siintää 2 ja seur. — *silmän siintämi|ssä,* -in 'silmän näköpiirin rajoilla, silmän kantamissa'. | Vaaralta katseltaessa näkyi metsää joka taholla silmän s:in. - - huomasi hän siellä silmän s. viluisen antiloopin hienot piirteet AK.

siintämättömi|ssä *s. vaill.* vrt. siintää 2. ja ed. — *silmän siintämättömi|ssä,* -in 'silmän näköpiirin ulkopuolella, silmän kantamattomissa'. | Kotirannat ovat silmän s. Lakeutta jatkui silmän s:in. Haukka - - katoo pian variksen silmän s:in AHO.

siintäväinen[63] *a. vanh. runok.* siintävä. | - - monta nuorta neitokaista, / joill' on silmä s. LEINO.

siin|tää[8] *v.* **1.** (myös -tävyys[65] *omin.*) näkyä (tav. suhteellisen kaukaa) sinisenä t. sinertävänä; häämöttää, kuultaa; vrt. puuntaa, ruskottaa; merk.-ryhmät eivät ole tarkkarajaisia. **a.** vars. kirkkaasta taivaasta t. vesistöistä. | Taivas s:si heleän sinertävänä, sinertävältä. S:tävän sininen taivas. S:tävän kirkas veden pinta. - - honkain väliltä s:tävä selkä / vilkkuvi koittehen valossa Y.KOSKINEN. Kauniisti s:tää Keihäsjärven jää TALVIO. Palttina kuin paperi, / - - / s:tää sinisilkkinä *MANN. — *Harv.* yl. loistaa, hohtaa. | Noin miks silmäs s:tää? MANN. **b.** etäältä (sinertävinä) näkyvistä luonnonpaikoista, maisematekijöistä. | Etäällä s:tävä metsänranta. Vaaramaiseman s:tävät näköalat. S:tävän kaukainen kukkula. Saari s:tää kaukaa mereltä. - - niin kauas kuin silmään s:tää, / näen järviä lahtineen AK. Järven päästä jo s:tävät rantaniittyjen ladot KATAJA. — *Harv.* yl. epäselvästä kaukaa näkymisestä, häämöttämisestä. | - - hän oli jo niin kaukana, että vähän s:ti pitkällä ojelmuksella PÄIVÄR. Ei tähteä yhtä, mi s:täis / elon vaivaa viihdyttäin S.NUORMAA. Opetushuone on väljä, herra opettaja s:tää jostakin kaukaa kuin pappi kirkossa KIANTO. **c.** näkyä (jnk läpi) epäselvästi (sinertävänä, sinisenä), häämöttää, kuultaa. | Suonet s:tävät ohimossa. Valkoinen paperi s:si vesivärin alta. Mangaaniraudan vaalean keltaisesta murtopinnasta s:tävät sateenkaaren värit. - - pääkallo s:ti esille [lyhyeksi leikatun tukan alta] JÄRN. **d.** *kuv.* Edessä s:tävä kohtalo. Ja nyt se [mennyt aika] tuntui vielä kirkkaammalta, kullan kimaltelevalta, vaan jo siirtyneeksi kauas, mistä se ajatuksiin vain s:ti PAKK. Se [taivaan autuus] s:tää tänne päälle maan / kuin kaukaa kuvastimeen vaan VK. **2.** *harv.* silmän näkökyvyn ulottuvuudesta, yltävyydestä. | - - silmän s:tämä avaruus täynnä vuoria, laaksoja, peltoja, niittyjä taloineen MERIL. [Kalevanpoika] kehottaa kaskea kaatumaan niin laajalti kuin ääni kuuluu tai silmä s:tää UNO HARVA.

siinä *demonstr.adv.* (iness. < se). **I.** paikasta: siinä paikassa, kohdassa; on merk:ltään rajoittavampi ja täsmällisempi kuin *siellä.* **1.** viittaamassa puhujan läheisyydessä, välittömässä havaintopiirissä olevaan t. puhujan t. kuulijan muuten tietämään paikkaan, jossa puhuja itse ei ole. | Seiso s.! Pysykää s., kunnes palaamme! S. takki hartioillesi, ota! Poika on saanut sukset ja s. [esim. pihamaalla puhujan näkyvillä] hän nyt opettelee hiihtämään. S. menee meidän kirkkoherra. S:kö te vielä olette, vaikka juna lähtee näillä minuuteilla! Joko ne ovat s. asti tulossa? — *Erik.* **a.** adv:iin liittyy jäljempänä oleva paikan tarkemmin määrittävä ilmaus. | S:hän kirja on edessäsi pöydällä. Vaari asuu pienessä torpassa s. Peltolan takana. S. kotonaanko hän on sairastellut? **b.** *puhek.* attr:n tavoin nominia määrittäen. | Kuulehan, sinä punapukuinen tyttö s.! Kukas te s. Pekan vieressä olette? Se vanha koivu s. aitan takana. **2.** viittaamassa puheyhteydestä ilmenevään, edellä mainittuun, puheena olleeseen, aikaisemmasta tunnetuksi tulleeseen t. (heti) jäljessä mainittavaan, puheeksi tulevaan paikkaan. | Kattila asetetaan liedelle ja sen annetaan s. hiljalleen lämmetä. — Determinatiivisesti. | Pysy s., missä olet! S. paha, missä mainitaan SP.

II. paikallisuuden merk. hämärtynyt t. puuttuu kokonaan.

1. Mitä s. kursailette. Ole s. parkumatta! Älähän nyt s.! Vaiti s.! S:kö ollaan kaupunkiin menossa? "Oletko s.!" äsähti Johanna muka toruen RAILO. — *Erik.* ihailevissa, pilkallisissa, väheksyvissä tms. ilmauksissa. | S:pä oli kohtelias mies. S. onkin sellainen mies, joka ei pelkää piruakaan. On s:kin urho, pelkää pimeätä! No on meillä s:kin neropatti!

2. viittaamassa puheyhteydestä ilmenevään tm. tilanteeseen, asioiden tilaan, tapahtumien vaiheeseen yms. | Sattui s. kävellessämme juolahtamaan mieleeni, että - -. S. illan kuluessa puhe kääntyi menneisiin. S. sitä vain elää kituutettiin puutteen keskellä. Oli toimessa ja luki s. sivulla [t. sivussa, ohella]. Oli mennyt tappelijoita erottamaan ja s. saanut itsekin puukosta. Mentävä oli, ei s. auttanut itku eikä voivottelu. Kuka s. lienee keksinyt, että lähdettäisiin soutelemaan. S:kös kumarreltiin ja kursailtiin puolin ja toisin. Ei s. ehditty sen enempiä aikailemaan. — Determinatiivisesti. | Kyllä hän s. selviää missä joku muukin. S. [= samassa ajassa, yhtä nopeasti] me ehdimme perille kuin tekin.

3. viittaamassa juuri lausutun sisällykseen; us. on mahdoton ratkaista, onko kysymyksessä adv. vai pron. | Köyhyys ja kurjuus, s. [= ne ovat] sodan hedelmät. Matti, Pekka, Liisa, Antti — s:pä ne taitavat ollakin. Sai perinnöksi seinäkellon, s. kaikki. S:kö kaikki, mitä sinulla on asiasta sanottavaa? Soitat vain hänelle, s. kaikki 'se riittää'. Tarvitsee vain kääntää vipua, s. koko temppu. | Kummin menetellä? S:pä sitä pohtimista onkin. | S. sinulle urakkaa riittää. N. on laiska, eikä s. kyllin, vaan hän on lisäksi vilpillinen. S. on syytä, aihetta, vikaa, rikosta kyllin, tarpeeksi. — S. [asiassa, suhteessa] hän on aivan taipumaton. En suostunut, ja s. [= niin tehdessäni] tein aivan oikein. Olet s. aivan oikeassa. Vai niin, s. [= niin sanoessaan] hän on puhunut totta. Luulette pääsevänne helpolla, mutta s. te erehdytte. — Determinatiivisesti. | Ongelman ydin on s., miten saadaan riittävästi käyttövaroja. Koko niksi on s., että - -. Pahusko s. on, ettei moottori käy! Mitäs pahaa s. on, jos - -. S:kin on tarpeeksi, kun pidät itsestäsi huolen.

4. a. myönnyttämisen t. yhdentekevyyden ilmauksissa. | "Lähdetkö mukaan?" — "Mikäpäs s." | "Mitäs arvelet, jos ostan auton?" — "Mikäpäs s., jos on varaa." Mikäs s., vaikka niinkin kävisi. S:hän se menee tämäkin paremman puutteessa. | "Kuinkas matka sujui?" — "S:hän tuo meni." b. tapahtuneeseen viittaamassa ilmauksissa, joissa todetaan käyneen niin kuin on ennustettu, ollut odotettavaa, todennäköistä tms. | S. nyt näet, miten käy, kun ei tottele isää. S. sen nyt kuulit, enkö minä jo sanonut. S. sitä nyt ollaan: koko yritys on taas aloitettava alusta. S. oli kirkossa käynnit ... minä olen aina sanonut, ettei se hienous tiedä hyvää SILL. — S. sait [korvatillikan, kiukkuisen, pisteliään vastauksen, kuulla kunniasi tms.], kun menit häntä kiusoittelemaan. c. *siinäpä se* painokkaasti vars. toisen puheeseen liittyvänä toteamuksena. | "Ostaisin, jos olisi varaa." — "S:pä se!" | "Luullakseni häneen ei voi oikein luottaakaan." — "S:pä se!" | Saunakin olisi korjattava, mutta s:pä se, kun ei ole aikaa. d. *siinä ja siinä* niin ja näin, kyseenalaista, täpärällä. | S. ja s. oli, että jää kesti. Onpahan s. ja s., pääseekö poika luokaltaan. 5. lieventävänä lisänä likimääräisilmauksissa. | He tulivat vastaan s. Jokikylän paikkeilla. Lähdetään s. aamuhämärissä. S. juhannuksen maissa. S. kello viiden aikoihin. Paita maksaa s. tuhatkunta markkaa. Yleisöä oli s. parin sadan paikkeilla. Isä on s. kuusissakymmenissä. Olin s. unen ja valveillaolon rajoilla.

siipeäminen[63] *teonn.* ks. siivetä.

sii|pi[8*] *s.* A. I. varsin. merk.: eläinten (t. esim. eräiden taruolentojen) lentoelin; vrt. liidin. | Linnuilla ovat eturaajat muodostuneet s:viksi. Hyönteisillä on tavallisesti 2 paria s:piä. Linnun, lepakon, perhosen, sudenkorennon s. Vasen, oikea s. Lyhyet, pitkät s:vet. S:ven tyngät. S:pien havina, suhina. S:vet riipuksissa. Räpyttää s:piään. Lentää kevyin s:vin 'kevyesti, vaivattomasti'. Kotka liitelee s:vet levällään. Lintu nousee, kohoaa, heittäytyy s:villeen 'nousee lentoon'. Oksa rasahti, ja samassa lintu oli s:villään. Pää s:ven alla nukkuva sorsa. Linnunpojat ovat suojassa emon s:pien alla. Kaikki metsän eläimet, niin s:vin lentävät kuin jalan maassa liikkuvat. Linnunpojat koettelevat s:piensä kantavuutta. Ei lintukaan ylemmäksi lennä, kuin s:vet kantavat SL. Minä s:vet selkääni saan ja pyllyyni pitkän pyrstön KIVI. — Enkelin s:vet. Hän on s:piä vaille enkeli 'enkelimäisen hyvä, suloinen'. — *Erik.* vars. leivinpöydällä olevien jauhojen lakaisemiseen käytetystä linnun siivestä. | Puhdistaa leivinpöytä s:vellä. Mi on pöyällä pölyä, / mi tomua ikkunoilla, / nepä s:vellä sipaise KAL. — *Yhd.* kotkan-, linnuns.; lennin-, peitins.

II. ed:een liittyviä sanontoja ja kuv. käyttöä. 1. siivekkäiden elin- ja käyttäytymistapoihin pohjautuvaa käyttöä. a. lintuja ajatellen. | Lasten s:vet olivat jo niin kasvaneet [= lapset olivat jo siksi varttuneita ja pystyviä tulemaan itsenäisesti toimeen], että he hyvin saattoivat lähteä maailmalle. Koetella s:piensä kantavuutta 'kykenevyyttään selviytyä elämässä omin voimin tjs.'. [Nuori näyttelijä] sai koetella s:piään uuden näytelmän nimiosassa. Menestys antoi ilmaa s:pieni alle. Haluan nähdä, kuinka korkealle s:peni kantavat. Lentää korkeammalle, pyrkiä ylemmäksi kuin s:vet kantavat 'pyrkiä korkeammalle, pitemmälle kuin mihin ao:lla on mahdollisuuksia, kykyä'. — Leikata jklta, jltak s:vet 'hillitä jkn t. jnk lennokkuutta, suunnitelmia tms.; estää t. siirtää jklta t. jltak (kehitys)mahdollisuudet tms.'. Typistää lennokkaalta mielikuvitukselta s:vet. — Hän on kuin s:ville lyöty 'nolattu, nöyryytetty, kukistettu'. Hän on saanut s:peensä. — Hänen s:pensä ovat riipuksissa 'hän on masennuksissa, allapäin'. - - isälläni oli taipumusta tulistumiseen, jotenka meidän toisten oli tärkeissä tapauksissa oltava s:piämme myöten [= kiltisti, siivosti] SILL. — Olla jkn s:pien suojassa 'jkn suojeluksessa, suojattina'. Puolueen s:pien suojassa kehittynyt uusi ryhmittymä. He olivat syntyneet tehtaan s:pien suojassa. - - kätke minut s:piesi suojaan jumalattomilta, jotka tahtovat minut tuhota VT. Herra siunaa meitä, / s:peis suojaan peitä! AK. b. perhosia (t. tarun Ikarosta) ajatellen: *polttaa siipensä* joutua jtak innokkaasti yritettyään kärsimään suuri pettymys; erik. nuorista naisista ja heidän rakkausasioistaan. | S:pensä polttanut poliitikko. Miina juoksi ja lensi, kunnes poltti s:pensä [saamalla aviottoman lapsen] ALKIO. - - saan ehkä kiittää kiinnotonta perhetytönolemustani siitä, että minulle ei tapahtunut mitään ja etten vähääkään polttanut s:piäni AK. c. (enkelin) siivistä hyvyyden vertauskuvana. | - - Marjen anoppi sai s:vet kasvamaan vaikka itse paholaisen selkään HEPOR. 2. ed:stä etääntyneempää kuv. käyttöä. | Kuolon s:pien havina. Yö peittää s:villään maan. Kuunnella ajan s:pien suhinaa. Samassa nousi aurinko purppuraisin s:vin merestä L.ONERVA. Kantaa rukouksen s:vin jku, jkta Jumalan luokse 'rukoilla jkn puolesta'. Mielikuvituksen s:vin tehty matka. Laulun s:villä. Sinne [taivaaseen] toivon s:villä jo / sydän pieni lennä! J.F.GRANLUND. Jos minä kohoaisin aamuruskon s:villä VT. Auto kiiti kuin tuulen s:villä. — Huhu sai s:vet 'levisi nopeasti'. S:vet selkäänsä saanut uutinen. — Aika kului kuin s:villä 'nopeasti'. — Vrt. kohtaa A.I, erik. | Päivät menivät kuin s:vellä pyyhkäisten. Jännitys laukesi kuin s:vellä pyyhkäisten. Hinkalot tyhjenivät kuin s:vellä lakaisten.

B. laajentunutta käyttöä. I. etenkin käyttötavaltaan siipeä muistuttavasta (so. lento- t. liitovälineenä käytetystä) esineen tm. osasta. 1. lentokonetta ilmassa kannattava lentokoneen osa, (kanto)taso. | Alumiininen lentokoneen s. Urheilukoneen sivuille käännettävät s:vet. Lentää toisen koneen s:vellä 'vieressä'. 2. *kasv.* = siipipalle. | Männyn siemenen s. Vaahteran hedelmän s. Myytäväksi tarkoitetut siemenet on puhdistettava s:vistä.

II. muuten (ulkomuodoltaan, liikkeiltään, sijainniltaan jne.) siipeä muistuttavista esineen tm. osista. 1. *kasv.* Perhomaisessa teriömuodossa on viisi lehteä: ylinnä iso purje, sivuilla

s:vet, ja kaksi alinta on yhtynyt venhoksi. **2.** *anat.* eräiden luiden t. rustojen rungoista lähtevistä luu- t. rustolevyistä. | Kitaluun rungon kummaltakin sivulta lähtevät isot ja pienet s:vet. Risti-, suoliluun s. **3.** eräissä koneissa olevista levymäisistä osista, jotka siirtävät energiaa väliaineesta koneeseen t. päinvastoin. **a.** pyörivässä liikkeessä olevista laitteiden osista. | Tuulimyllyn, väkkärän, tuulettimen, lietson, juoksupyörän, laivan potkurin, siipirattaan s:vet. Laastinsekoituskoneen akselista lähtevät varret eli s:vet sekoittavat sylinteriin pannun kalkin, hiekan ja veden laastiksi. — *Kuv.* Saada jstak tuulta s:piinsä 'vettä myllyynsä, tuulta purjeisiinsa'. — *Yhd.* myllyns.; tuuletuss. **b.** kiinteistä osista. | Auran s. 'auran osa, joka kääntää ja siirtää veitsen ja vantaan leikkaaman viilun viereiseen vakoon'. Lumiauran s:vet. — *Yhd.* kulttuuri-, lieriö-, ruuvis.; vakos.; multauss. **4.** Siipiopastimen muodostaa 8—12 m:n korkuinen masto, jonka yläpäässä on 1—3 liikuteltavaa s:peä merkinantolyhtyineen. — Tienviitan s:vet. **5.** *rak.* siipi-, kylkirakennus, flyygeli. | Päärakennukseen liittyvät matalammat s:vet. Koillisessa s:vessä on talonmiehen asunto. — *Yhd.* asuin-, piha-, pohjoiss.; linnans. **6. a.** *kal.* eräistä kalan kulkua pyydykseen ohjaavista aidoista. | Nuotan s:vet 'sivuverkot, reidet'. S:villä eli aitaverkoilla varustettu rysä. Katiskassa oli s:vet aidan molemmin puolin. Kalapadon s. **b.** *metsät.* siipipuomin kupeeseen kulmittain kiinnitetyistä puomipuista; myös siipipuomista. **7.** *sot.* rintamassa olevan joukon keskustasta sivullepäin ulottuva osa; vrt. sivusta. | Rintaman, armeijan oikea, vasen s. Nojaava, avoin s. Päävoimat oli koottu oikealle s:velle. — Laajentunutta ja *kuv.* käyttöä. | [Jalkapallojoukkueen] vasen s. hyökkäsi ankarasti. Savolaisasutuksen läntinen s. Puolueen radikaalinen s. Pietismin maltillinen s. — *Yhd.* ojennuss.; ratsuväki-, laillisuus-, oikeisto-, vasemmistos.; kuningas-, kuningatars. **8.** muuta käyttöä. | Lentopommin pyrstössä ohjaimina olevat s:vet. Pöydässä oli alas laskettavat s:vet. Satulan s:vet 'kahta puolta olevat sivuosat'. Rukin kehrän s:vet. Sivulle sojottavilla s:villä varustettu tähtäin. Pyörät vihlaisivat vähän väliä ilkein äänin rattaiden s:piin [= lokasuojiin] SEPPÄNEN.

C. *yhd.* Kulta-, lasi-, lauta-, nahka-, teräss.; kirjo-, pilkkas.; puna-, sini-, valkos.; nopsas.; kääntö-, ohjaus-, työntös.; apus.; ala-, etu-, kärki-, taka-, väli-, yläs.

siipi|alttari *s.* alttarikaappi, jonka reunakuvat saranaovina kääntyvät peittämään keskiosan, triptyykki. **-alus, -höyrylaiva** *s.* = siipirataslaiva. **-jalkainen** *a.* **1.** Hermes, jumalten s. sanansaattaja. **2.** *el.*, tav. *s:sesti mon.* **a.** = eväjalkaiset, siipikotilot. **b.** = lepakot. **-jalkaiskotilo** *s. el.* = eväjalkainen, siipikotilo. **-kaari** *s. tekn.* lentokoneen siipisalkoihin kiinnitettyjä kaaria, joiden päälle siiven verhous kiinnitetään ja jotka antavat siivelle sen profiilin. **-kalvo** *s.* **1.** *anat.* kolmikulmainen degeneratiivinen sidekalvon poimu silmän pinnalla, luomiraon alueella. **2.** *el.* hyönteisten siipien kitiinikalvoista. | Perhosen, korennon s. S:n poikkisuonet. **3.** *kasv.* = siipipalle. **-karja** *s.* taloutta varten kotieläiminä elätetyt linnut. | S:an luetaan mm. kanat, ankat, hanhet ja kalkkunat. Hoitaa s:a. Talossa ei ollut muuta s:a kuin kanoja. — *Yhd.* teurass.

siipikarjan|hoitaja *s.* **-hoi|to** *s.* Mehiläis- ja s:don edistäminen. **-hoitokoulu** *s.*

siipikarja|talous *s.* **-tuberkuloosi** *s.*

siipi|kehrä *s. kut.* rukin (kehruukoneen) osa, jossa rulla pyörii ja joka varsinaisesti muodostaa langan, häkkikehrä, kehrätin. **-kehräinen** *a.* S. kehruu-, käämikone. **-kehräkone** *s. kut.* kehruukone, jossa käytetään siipikehriä; vrt. rengaskehruukone. | S:et alkavat jo olla vanhanaikaisia. **-kisko** *s. raut.* risteyskappaleeseen kuuluva taivutettu kisko. | S:ja on kaksi, kärkiskiskon kummallakin puolen. Pyörän selkä nojaa s:ihin, kunnes kärkikisko alkaa kannattaa. **-kone** *s. sot.* äärimmäisenä lentomuodostelman siivellä oleva lentokone. **-kotilo** *s. el.* = evä-, siipijalkainen, siipijalkaiskotilo. **-kynkkä** *s.* kynkkä (1), siipipankko, -pahla. **-lait|e** *s.* Tuulettimena toimiva s. Potkuri on höyryaluksissa syrjäyttänyt s:teet. **-laiva** *s.* = siipirataslaiva. **-levy** *s.* Oja-auran siiven s:t on kiinnitetty puiseen tm. runko-osaan. **-liha|s** *s.* **1.** siipeä liikuttava lihas. | Linnun s:kset. Ilmaputkien tukkeutumisen johdosta mehiläisen hengitys vaikeutuu ja s:kset herpautuvat. **2.** *anat.* Puremalihaksiin kuuluvat sisempi ja ulompi s. **-lisäk|e** *s. anat.* Kitaluun s:keet muodostavat nenäontelon sivuseinämän takaosan. **-lokero** *s.* Ylävesirattaan siivet ovat tavallisesti lokeromaisia, ja s:ihin jäänyt vesi painaa rattaan kehää sen kiertosuuntaan. **-luu** *s.* Linnun s:t. **-mie|s** *s. sot.* Äärimmäisenä oikealla olevaa eturivin miestä sanotaan oikeaksi ja vasemmalla olevaa vasemmaksi s:heksi. **-muoto** *s.* **-mutteri** *s. tekn.* mutteri, jossa on siipimäiset ulokkeet mutterin käsin kiertämistä varten. **-muurahainen** *s.* lentomuurahainen. **-muuri** *s. rak.* sillan maatuen, sulun, padon tms. päämuurista sivullepäin lähtevä maatäytettä tukemaan t. veden tulvaa vastustamaan rakennettu muuri. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Vaahteran hedelmän liitolaite on s. Lentoliskojen s. lentonahka. Poran s. terä. **-nahka** *s.* Kanoja rengastettaessa voidaan rengas kiinnittää s:an, siiven kraniaalireunassa, olka- ja kyynärvarren kulmassa olevaan leveään ja höyhenpeitteiseen ihopoimuun.

-siipinen[63] *poss.a.* Nahka-, puu-, rautas.; täpläs.; verkkos.; musta-, sini-, valkos.; kapea-, käyrä-, leveä-, lyhyt-, pitkä-, ruuvi-, suippo-, suora-, suuris.; yksi-, kaksi-, 6--, monis.; riippus.

siipi|niekka *a. kans.* siivekäs. | S. laiva. — *S:sesti.* Kärpäset ja muut s:niekat. **-opastin** *s. raut.* pääopastin, jossa on yksi t. useampia liikutettavia siipiä opasteiden antamista varten, semafori. | Kaksipuolinen s. **-orava** *s.* = liito-orava. **-osa** *s.* Alttarikaapin, rakennuksen s. **-ovi** *s.* Alttarikaapin s. **-pahl|a** *s.* = (siipi)kynkkä. | Ottaa kanaa kiinni s:asta. — Höyhenetön linnunpoika räpytteli avuttomana s:ojaan. **-pal|le** *s. kasv.* siipimäinen ulkonema; vars. eräissä hedelmissä ja siemenissä olevista, tuulen avulla leviämistä edistävistä kalvomaisista ulokkeista;

(siemen)siipi. | Vaahteran hedelmän s. Männyn ja kuusen siementen s:teet. — Rantaorvokin lehtiruodeissa on kapea s. **-palteeton** *a. kasv.* S. siemen. **-palteinen** *a. kasv.* Koivun s. pähkylä. S. siemen. — S. varsi, ruoti. **-pankko** *s.* = (siipi)kynkkä. | Paistaa lintu jalkoineen ja s:ineen. S:on ammuttu lintu. **-pari** *s.* Hyönteisillä on tavallisesti kaksi s:a. **-peili** *s.* sorsien, närhen ym. siivessä oleva, heleän, us. metallinhohtoisen värinsä puolesta muusta höyhenyksestä poikkeava täplä, jonka muodostaa ulommaisten kyynärsulkien ulkohöyty. **-pinta** *s.* **-pinta-ala** *s.* **-profiili** *s.* siiven profiili. | Lentokoneen nopeus voi vaihdella mm. siipipinnan suuruuden tai s:n muuttuessa. **-pumppu** *s. tekn.* **1.** pumppu, jossa vipuvarteen kiinnitetty siipimäinen kaksiventtiilinen mäntä tekee edestakaisin pyörähtävää liikettä. **2.** = keskipakopumppu (jossa akseliin kiinnitetty siivellinen juoksupyörä sinkoaa nopeasti pyöriessään vettä t. kaasua ulospäin). **-puoli** *a.* toisen siipensä (käyttökyvyn) menettänyt. | Avuton kuin s. lintu. **-puomi** *s. metsät.* ohjepuomi, jonka kupeeseen kiinnitetään tiettyjen välimatkojen päähän puomipuita niin, että ne muodostavat kulman puomin suunnan kanssa aiheuttaen virtaavassa vedessä olevan puomin kääntymisen poikkivirtaan. **-puomitu|s** *s.* vrt. ed. | S:ksen tarkoitus on saada puomi pysymään halutulla kohdalla väylää ilman pollareita tai muita kiinnikkeitä. **-pyörä** *s.* siivellinen pyörä; vrt. siipiratas. | Keskipakopumppujen s:t. Siipialuksen s:t. **-raken|ne** *s.* Lentokoneen s:teissa käytetään yleisesti puuta. **-rakennus** *s.* päärakennuksesta ulkoneva, sitä vähäisempi rakennus, siipi, kylkirakennus, flyygeli.

siipiratas *s.* siivellinen ratas, siipipyörä; vars. alusten kuljetukseen käytetty rataslaite. | Siipirattailla kulkeva höyrylaiva. — Keskipakopumpun s. Hydrometrinen s. **-alus, -laiva** *s.* rataslaiva, siipialus, -laiva.

siipi|rengas *s.* **1.** linnun, vars. kanan siipinahkaan kiinnitettävä merkkirengas. **2.** *el.* Ripsiäisten keskiruumiin eturengas on vapaasti liikkuva, toinen ja kolmas ovat sitä vastoin kasvaneet yhteen ns. s:renkaaksi. **-rik|ko** *a.*, us. *s:sesti* siivestään t. siivistään viallinen t. rampa; vrt. raajarikko. | S. pääskynen, perhonen. Ampua lintu s:oksi. Sorsa pakeni s:kona. — S. tuulimylly. Pommikone laskeutui s:kona kotikentälle. — *Kuv.* Herkät tunneihmiset voivat saada niin kirveleviä sydänhaavoja, että jäävät s:oiksi koko elämänsä ajaksi. **-rikkoinen** *a.* = ed. | S. lintu. **-ripsi** *s.*, tav. *mon.* perhosten siiven reunassa olevista ripsistä. **-roottori** *s.* = roottori 3. **-ruuvi** *s.* ruuvi, jonka kannassa on siipimäiset ulokkeet ruuvin käsin kiertämistä varten. **-salko** *s. tekn.* lentokoneen siiven pituussuuntainen kannatuspalkki. **-sark|a** *s. el.* Siipisuonet jakavat hyönteisen siiven s:oihin. **-sa|to 1.** *s.* = sulkasato. | Linnuilla on s. S:dossa oleva lintu. **2.** *a.* = seur. | - - maata myöten kulki kuin s. lintu AHO. — *Kuv.* [Ajatukset] vaakkuivat s:toina maan varassa AHO. **-satoinen** *a.* vrt. ed. | S. lintu. **-sola** *s.* Turbiinin juoksupyörän s:t 'siipien väliset solat'. **-sul|ka** *s.* S:at muodostavat linnun siiven varsinaisen lenninpinnan. S:kia on kolmea lajia: kyynär-, käsi- ja peukalosulat. **-suomu** *s.* Perhosen s:t. **-suoni** *s. el.* hyönteisten siipien vahvikkeena oleva suonimainen kitiinipaksuntuma (-putki). **-tuki** *s. tekn.* puusalko t. metalliputki, jolla lentokoneen siivet tuetaan koneen runkoon t. toisiinsa. **-tukki** *s.* Myllyn siivet on kiinnitetty s:in l. tammeen. **-tuppi** *s. el.* toukka- ja (t.) koteloasteella olevan hyönteisen siiven tuppimainen aihe. **-tuuletin** *s.* siivekäs, potkuria muistuttava tuuletin; vrt. siipi B.II.3.a. **-täplä** *s. el.* useille hyönteisille (vars. perhosille) tyypillinen siiven kärkiosassa oleva täplä. **-väl|i** *s.* **1.** siivekkäistä eläimistä: väli siiven kärjestä siiven kärkeen siipien ollessa levitettyinä suoraan ulospäin; myös lentokoneista tms. | Huuhkajan s. on n. 1,5 m. Perhosen s. — Lennokin s. oli 50 cm. **2.** siipien välissä olevasta tilasta. | Kranaatin peruspanos työnnetään panospesäkkeeseen, mutta lisäpanokset s:eihin. Veden on päästävä pyörän liikettä estämättä turbiinin s:eihin.

siippa[10*] *s.*, vars. *leik.* aviovaimo. | Pitää s:nsa kurissa ja Herran nuhteessa. Hän oli rikastunut naimakaupallaan, olihan hänellä s:na äveriäs kauppiaan leski. | Ikävä kyllä, ettei hänellä ollut omaa emäntää käsiteltävänä. Oli vain Serafiia, jota sanoivat leipäsudeksi; lukematon, laulamaton [= vihkimätön] s., joka oli yhden pojan toimittanut Hunurille LEINONEN. — *Yhd.* avios.; nahka-, vesi-, yös.

siir|a[10] *s.* S:at 'Isopoda, niveläyriäisiä, joiden ruumis on leveä ja selkävatsaisesti litteä'. S:oja ovat mm. kilkki ja saunamaija. — *Yhd.* maa-, vesis.

siirall|a(an), -e(en) *adv.; rinn.* siirollaan. **1.** harallaan, törröllään. | Sormet s. kuin kotkan kynnet. Ihokarvat ovat vilusta s. 'pystyssä, pörröllään'. **2.** silmistä: raollaan, sirrillään. | Lojui penkillä silmät s. - - silmät menivät s:een, rävähtivät auki, taas siristyivät HEPOR.

siiramai|nen[63] *kalt.a.* Sinisiipisten toukat ovat s:sia, lyhyitä, kuperaselkäisiä.

siirapin|imelä *a.* — *Kuv.* S. käytös. **-makea** *a.* — *Kuv.* S. hymy.

siirap|pi[6*] *s.* väkevähkö sokeriliuos, tavallisessa kielenkäytössä etup. vain taloussiirapista; vrt. melassi. | S:pia saadaan sokeria valmistettaessa sivutuotteena. S:in paksuinen liuos. Imelää kuin s. Piparkakkuja tehtäessä käytetään usein s:pia. — Sokeri ja vesi keitetään paksuksi s:iksi. — *Farm.* S:it ovat sakeita, kirkkaita tai hieman opaalisia sokerin vesiliuoksia tai sokerin lääkeaineliuoksia. S:peja käytetään joko lääkeseosten makua parantavina aineina tai niiden sisältämien vaikuttavien aineiden mukaan sellaisinaankin lääkkeenä. — *Kuv. halv.* jstak hempeän tunteellisesta, äitelän makeilevasta, imelästä yms. | Rakkausromaanit olivat hänestä, miehisestä miehestä, s:pia. Kaikki olivat pelkkää päivänpaistetta ja s:pia HILJA VALTONEN. — *Yhd.* leipomo-, lääke-, talouss.; makeis-, ruokas.; siirtomaans.; sokeri-, tärkkelyss.; hunaja-, mallas-, peruna-, vaahteras.; altee-, kaneli-, lakritsi-, paatsama-, raparperis.; yskäns.

siirappi|juoma *s.* - - kaikki - - menettää viinaan,

s:juomaan, vehnäpulliin ja prenikoihin KIVI. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* S:sen sakea, sitkeä, paksu liuos. S:sen makea, imelä. Mallasmehu on s. neste. Sokerilajit ovat joko kiteytyviä tai s:sia. — *Kuv.* hempeän tunteellinen, makeileva, imelä tms. | S. rakkauskertomus. Hymyillä s:sesti. Hänen käytöksessään ei ollut hitustakaan s:suutta.

siirappi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* S:set kädet. — *Kuv.* S. ääni, hymy.

siirappi|tehdas *s.* **-tölkki** *s.* **-ve|si** *s.* Limput voidellaan puolikypsinä sokeri- tai s:dellä. — S:ttä myytiin ennen kivennäisvesien käytäntöön tuloa kaupungeissa kaduilla ja toreilla.

siiroll|a(an), -e(en) *adv.* = siirallaan. | - - kädet levällään ja multaiset sormet s. PAKK. - - viikset vihaisesti s. KATAJA. — - - ei Nestori viitsi nousta ylös, vaan silmät s. tähyillen ajattelee heinäkasassa vallan mahdottomia KARHUM.

siirot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Oraat s:telivat lehtevinä pellossa. — [Topias] s:telee rakoviivaisin silmin tihkuiseen ilmaan KARHUM.

siirott|aa[2*] *v.* -avasti *adv.* **1.** *rinn.* siirrottaa. **a.** *intr.* olla harallaan, siirallaan, siirollaan, törröttää, harittaa, sojottaa. | Harallaan s:avat jalat. Vanhan veneen irralleen revenneet, s:avat kaaripuut. Hameen laskokset s:ivat terävästi ja jäykästi ulospäin. Kasvin s:avat [= suoraan ulospäin törröttävät] lehdet. Ripsikauran röyhy on joka haaralle s:ava. [Kasvin] varsi s:avasti karvainen. **b.** *tr. harv.* saattaa törröttämään, sojottamaan, haralleen. | S. jalkansa levälleen. Tamma - - s:i korviaan ALKIO. **2.** silmistä. **a.** *intr.* olla raollaan, sirrillään, siirallaan, siirollaan, tiirottaa. | Katsella s:avin silmin. — Tapo s:i silmillään [= katsoi siirottavin silmin] aurinkoon HAARLA. **b.** *tr. harv.* saattaa raolleen, sirrilleen, siristää. | Kun oli kauan vaalittu, s:i uupunut [vanhus] silmiä SELMA ANTTILA.

siirre[78*] *s.* puutarhanhoidossa. | Panna siirteeseen 'siirreistutukseen'. **-istutus** *s.* puutarhanhoidossa: kasvien väliaikainen istutus paikkaan, josta ne sopivan hetken tullen siirretään lopulliseen kasvupaikkaansa, valeistutus.

siir|rellä[28*] *frekv.v.* < siirtää. | Helposti s:reltävä kone. Myrskyt s:televät sormenpään kokoisiakin kiviä. Istui tuolilla ja s:teli levottomasti jalkojaan. — [Miehet] s:telivät jalkojaan [= kävelivät] maantietä myöten AHO. — *Refl. taiv.* S:teleiksen levottomana paikasta toiseen.

siir|rin[56*] *väl. tekn.* < siirtää. | Valmiiksi sahattu puutavara siirretään s:timellä lajittelupöydälle. Tehtaan osastosta toiseen tavaroita kuljettava s. Pneumaattinen s. — *Yhd.* hihna-, ketju-, rullas.; voimans.

siirronsaaja *s. lak. liik.* se, jolle siirtäjä luovuttaa oikeutensa velkasitoumukseen t. haltijapaperiin, indossaatti. | Vekselin siirto voidaan suorittaa joko ns. avoimella siirrolla tai nimeämällä s.

siirro|s[64] *s.* **1. a.** *harv.* siirtyminen. | S. väestösuhteissa kaupunkien hyväksi. S. uuteen systeemiin oli eduksi. - - kuulo- ja muut aistimukset ovat tietenkin lähekkäin, [joten niiden piiriin kuuluvien sanojen] merkityksen s. toisesta toiseen on aina mahdollinen E.N.SETÄLÄ. **b.** *geol.* sellainen maankuoren liikunto, jossa vasta muodostuneen t. aikaisemman raon kahden puolen olevat maankuoren osat siirtyvät toistensa suhteen joko pystysuoraan tai vaakasuoraan tai kumpaankin suuntaan; täten syntynyt maanpinnan muodostuma. | Maankuoressa tapahtuneet s:kset ja poimuttuminen. S:ksien muovaama alue. Pystysuora, vaakasuora s. Maanjäristyksen aiheuttamat s:kset. S:ksen seinämä. S:sten halkoma ylätasanko. — *Yhd.* maanjäristyss.; pitkittäis-, poikittais-, porras-, pysty-, sivus. **2.** *harv.* siirtäminen, siirto. | Siviiliväestön joukkos:kset sotatoimialueelta. [Hevonen] panee jalkansa jokaisella s:ksella sillä varan maahan, että tarpeen tullen ovat valmiit viemään [karkuun] MERIL.

siirros|halkeama *s. geol.* **-jyrkänne** *s. geol.* **-linja** *s. geol.* **-pinta** *s. geol.*

siirrotta|a[2*] *v.* -vasti *adv.* = siirottaa 1.

siirryn|tä[15*] *s.* vrt. siirtymä. **1.** siirtyminen. | Kielirajan s. lännemmäksi. Alituiset tulipalot aiheuttavat s:tää tulenkestäviin rakennusaineisiin. Tintoretto edustaa s:tää myöhäisgotiikasta renessanssiin. **2.** siirtymiskohta, -osa, -vaihe tms. | Ekinus [= doorilaisen pylväänpään osa] muodostaa s:nän pylväänvarresta nelikulmaiseen abakuslaattaan. ["Koskenlaskijan morsiamet" -runon] viides säkeistö sisältää hyvän s:nän päätoiminnan ja Vellamon neidon kuvaukseen TARK.

siirryntäikä *s.* murros-, puberteetti-ikä.

siirryskellä[28] *frekv.v.* siirtyillä. | Miehet alkoivat s. pihamaalle.

siirräh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | S. paikasta toiseen. Marski s:teli suuttuneena reessään IVALO.

siirräh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* < siirtyä. | S. jkn viereen, syrjään. Käsi s:ti vaistomaisesti povelle. S. levottomasti tuolilla. — Se on Kuuselan talo, johon on aikomukseni tästä s. ja Pekalle toveriksi antautua JOTUNI. — Ajatukset s:tivät kotiasioihin. Mielenkiinto s:ti toisaalle.

siirräl|tää[5] *mom.v. harv.* < siirtää. | - - sivulle verkon s:täin *MANN. - - s:sin ohimennen kiveä hiukan, niin että se tuli hänen pallonsa tielle AK.

siirrännäinen[63] **1.** *a. lak. liik.* siirrettävä, siirtokelpoinen. | S. korko, saatava. **2.** *s. lääk.* = transplantaatti. — *Yhd.* iho-, luus.

siirrännäispaperi *s. lak. liik.* par. määrännäissitoumus, -paperi.

siirräntä[15*] *s.* siirtäminen; siirto. | Joukkojen s. rajalle. — *Lak. liik.* ensi sijassa velkasitoumuksen siirron (indossamentin) ja haltijapaperin hallinnan luovutuksen yhteisnimitys.

siirrätt|ää[2*] *fakt.v.* < siirtää. | Kustaa Vaasa s:i mm. porvoolaiset vasta perustettuun Helsinkiin. Kartano s:i torppia hajalleen toisistaan.

siirtelehti|ä[17*] *v.* nopeasti siirtyillä (sinne tänne). | S. paikasta toiseen. - - jalkansa s:vät malttamattomasti punaisella matolla KOJO.

siirtely[2] *teonn.* < siirrellä. | Tavaroiden s.

siir|to[1*] *s.* siirtäminen, siirräntä. | Esineen s. paikasta toiseen. Urakkaan sisältyi päärakennuksen purkaminen ja s. uudelle paikalle. Lasten

s. pois sodan jaloista. Joukkojen s:toja rajalle. Jalan s. eteen ja taakse. Sähkövoiman s. voima-asemalta kulutuspaikalle. Mallin s. kuvioitavalle kankaalle. — Oppilaan s. luokaltaan. Omistusoikeuden s. Raha pääomain s:ron välittäjänä. Lainsäädäntävallan s. kuninkaalta säädyille. Vastuun s. Kameraalinen s. 'maa-alueen siirtäminen kameraalisessa suhteessa hallinto- t. tuomiopiiristä toiseen'. Tilan s. kunnasta toiseen. Vuosivoiton s. vararahastoon. Postisiirtokonttorissa suoritettu s. asiakkaan tililtä toisen tilille. — *Yhd.* ajatuksen-, alueen-, energian-, lämmön-, painon-, pääoman-, rahan-, tavarain-, tehon-, vaiheen-, vallan-, voiman-, väestöns.; ihon-, luun-, verens.; hihnas.; postis.; joukko-, pakkos. — *Erik.* **1.** *lak. liik.* = siirräntä; ahtaammassa merk:ssä: sopimus, jolla jnk saamisoikeuden omistaja luovuttaa ko. oikeuden toiselle velallisen siihen myötävaikuttamatta ja siirrännän perustumatta velallisen kirjallisessa velkasitoumuksessa antamaan myönnytykseen, että saamisoikeus saadaan toiselle luovuttaa; vrt. indossamentti. | Merkitä s. velkakirjaan, vekseliin. Vekselin s:toa sanotaan indossamentiksi. Vekselin s. voi olla joko täydellinen tai avoin. Vuokranantaja epäsi luvan vuokraoikeuden s:toon. — S. on erotettava indossamentista; edellinen on kausaalinen l. oikeusperusteesta riippuva, jälkimmäinen abstraktinen, syytä ilmoittamaton oikeuden toiselle luovutus. Luonteenomaista s:rolle on, ettei siirronsaaja saa parempaa oikeutta kuin siirtäjällä on ollut. — Siirtomerkinnöstä. | Vekselin takasivu s:toineen. **2.** kirjanpidossa: merkinnön t. sen osan tekeminen uudestaan toiseen paikkaan kirjassa t. toiseen kirjaan (esim. sivun lopussa olevan määrän merkintä uuden sivun alkuun laskutoimituksien jatkamista varten t. peruskirjaan sisältyvän merkinnön tekeminen yhdistelykirjaan); us. myös siirtomerkinnöistä. — *Yhd.* tilis. **3.** *mus.* = transponointi. | Kuoronjohtajat voivat käyttää s:toa kuoron siitä tietämättäkin. — *Yhd.* kvartti-, kvintti-, oktaavis. **4.** tav:immin *sot.* sotilaan, virkamiehen tms. siirtäminen pysyvästi toiseen toimipaikkaan t. toimeen; vrt. komennus. | Eversti N. N. sai s:ron 2. Pr:n komentajaksi. Sai omasta pyynnöstään eläkkeen ja s:ron reserviin. — Diplomaattikunnassa tapahtuneet s:rot. Lääkäri kehotti [rautatieläistä] anomaan s:toa jollekin rauhalliselle maalaisasemalle. — *Yhd.* henkilö-, virkas. **5.** šakki- ym. peleissä. | Nappulan siirtämistä ruudusta toiseen nimitetään s:roksi. Tehdä, suorittaa s. Kolmas s. Kahden s:ron matti. — Kenen s. [= siirtovuoro]? Menettää s:tonsa. — *Yhd.* šakkis.; alku-, avaus-, hyökkäys-, lyönti-, vale-, vasta-, virhes.

siirto|askel *s. sot.* (tykin) sivusuunnan korjaus laukauksien pysyttämiseksi tähystysviivalla matkaa muutettaessa. **-asuk|as** *s.* jtak maata t. seutua asuttamaan muualta (tav. ulkomailta) siirtyneistä (t. siirretyistä) henkilöistä: kolonisti, siirtolainen. | Australiaan saapuneet s:kaat. **-asutu|s** *s.* **1.** asuttaminen siirtoasukkailla, kolonisaatio. | Kanadan s. aloitettiin v. 1608. **2.** ed. kohdassa mainitun asuttamisen tulos; siirtola. | S:ksen leviäminen. Amerikkaan syntyi useita vauraita s:ksia. **-haka** *s. sot.* konekiväärin korkeussuuntauslaitteen osa, jolla voidaan antaa konekiväärille likimääräinen korkeussuunta. **-hihna** *s. tekn.* tav:mmin kuljetushihna. **-hoi|to** *s. maat.* Mehiläisten s:dolla saadaan hyviä tuloksia esim. kanervakankailta.

-siirtoinen[63] *poss.a.* Hankala-, helppos.; yksi-, kaksi-, monis.

siirto|jännite *s. sähk.* S. pienennetään muuntajissa paikallisjakelua varten. S. on riippuvainen siirrettävistä tehomääristä ja matkan pituudesta. **-kelpoi|nen** *a. lak. liik.* -suus *omin.* Kaikki saamisoikeudet eivät ole s:sia. Talletustodistusten muotoa ja s:suutta koskevat määräykset. **-ketju** *s.* **1.** *tekn.* tav:mmin kuljetusketju. **2.** *lak. liik.* = siirtosarja. **-kiipeäminen** *s. voim.* kiipeäminen, jossa nousun kestäessä siirrytään tangosta t. köydestä toiseen. **-kirja** *s. lak.* oikeuden luovutuksen sisältävä asiakirja, vars. jolla kruununtalon haltija luovuttaa oikeutensa toiselle henkilölle. **-kirjoitus** *s.* **1.** = transskriptio 1. **2.** *lak. liik.* = siirtomerkintä. **-kivi** *s. geol.* = siirtolohkare. **-kone** *s.* Tiilien valmistus- ja s. — Väli- eli s:et välittävät voimakoneista saamansa liikunnon työkoneisiin. **-konttori** *s.* postisiirtokonttori. **-korjaus** *s. sot.* epäsuorassa suuntauksessa kulma, millä suunta tulenjohtopaikasta maaliin korjataan suunnaksi patterista maaliin. **-kortti** *s. liik.* Postisiirron s. **-kulku** *s. voim.* köysillä t. tangoilla jssak tietyssä korkeudessa tapahtuva kulku, jossa käsien (ja jalkojen) avulla vuoron perään siirrytään tangosta t. köydestä toiseen. **-kulma** *s.* — *Sot.* Eroa myötäpäivään patterin perussuunnan ja maalisuunnan välillä sanotaan s:ksi. **-kun|ta** *s.* **1.** kolonia. **a.** ryhmä ihmisiä, jotka ovat yhdessä asuttaneet tav. vieraassa maassa olevan alueen; tällainen yhdyskunta ja sen hallussa oleva alue, siirtola. | Vähän Aasian rannikon kreikkalaiset s:nat. Foinikialaiset perustivat varustettuja kauppapaikkoja, s:tia. New York on hollantilaisten s:nasta kehittynyt suurkaupunki. — - - luultavasti olikin ensimmäinen savolainen s. näihin aikoihin [noin v. 1550] lähtenyt Hämeen takamaille A.HÄMÄLÄINEN. — *Erik.* eläimistä, jotka jatkuvasti t. tiettyinä ajanjaksoina asuvat yhdessä parvena tms. jllak tietyllä alueella. | Albatrossi pesii suurina s:tina eteläisellä pallonpuoliskolla. — *Yhd.* kauppa-, viljelyss.; pakolais-, sotilas-, vankis.; haahka-, majavas. **b.** vierasta kansallisuutta olevista henkilöistä, jotka ovat asettuneet jhk maahan t. paikkakunnalle (muodostaen siellä enemmän t. vähemmän kiinteän kokonaisuuden). | Juutalaisia asuu pieninä s:tina Helsingissä ja Turussa. Helsingin englantilainen, ruotsalainen s. Pariisin-lähettiläällämme oli itsenäisyyspäivän johdosta vastaanotto suomalaisen s:nan jäsenille. — *Yhd.* ulkomaalaiss. **2.** Suomen rauhanteoissa 1940 ja 1944 Neuvostoliitolle luovuttamien alueiden kuntien toiminnan jatkajista. | S:nat lopettivat toimintansa v. 1948. **-kuormau|s** *s.* Jos tavara lähetetään kuorma-autolla perille asti, vältytään s:ksilta. Valtionrautateiden ja yksityisten ratojen tava-

rayhdysliikenteessä yhdysasemilla toimitettavasta s:ksesta kannettiin 1 mk 50 p kultakin alkavalta 100 kg:lta. **-kustannukset** *s. mon.* Rakennuksen, tilan s. **-kuva** *s.* **1.** posliiniteollisuudessa, lasten askarteluun ym. käytettyjä paperille painettuja värikuvia, joita voidaan siirtää toiselle paperille, posliini-, puu- ym. esineille, joille ne jäävät, painokuva. **3.** *harv.* metafora. **-kyky** *s.* **-kylä** *s. hist.* emäkylän ulkotiluksille rakennettu uusi (us. alkuaan yksitaloinen) kylä; vrt. siirtotalo. | Emäkylä on vanha kylä, ja s. on se, joka on emäkylän maalle rakennettu ja jolla on tiluksensa emäkylältä LK.

siirtol|a[14] *s.* **1.** = siirtokunta 1.a. | Innokkaimmat puritaanit siirtyivät Pohjois-Amerikkaan ja perustivat sinne s:oita. — *Yhd.* juutalais-, suomalaiss.; kauppas.; haikaras. **2.** tav. yhd:ojen jälkiosana: laitos, joka on perustettu varsinaisilta kotipaikoiltaan määrätarkoituksessa siirtyneiden t. siirrettyjen asuin- ja työskentelypaikaksi; tällaisen laitoksen muodostama yhdyskunta. | Asutuskeskusten lapsia lähetetään kesäksi s:oihin voimistumaan. Vangeille perustettu s. — *Yhd.* rikollis-, sotilass.; koulu-, maanviljelys-, puutarha-, rangaistus-, työs.; kesä-, päiväs.

siirtolai|nen[63] *s.* henkilö, joka siirtyy t. on siirtynyt asumaan paikkakunnalta toiselle. | Inkerissä oli v. 1695 alkuväestöä vain 26 %, mutta äyrämöisiä, savakoita ym. s:sia 74 %. - - luulenpa ettemme näin nyt kahnusteliskaan s:sina tässä [muuttamassa Jukolasta Impivaaraan] KIVI. — *Erik.* (ja tav:immin): **1.** henkilö, vars. ruumiillisen työn tekijä, joka siirtyy t. on siirtynyt toiseen, vars. valtamerentakaiseen maahan; vrt. emigrantti. | Etenkin Pohjanmaalta on s:sia lähtenyt Amerikkaan. Yhdysvaltoihin saapuneet s:set. — Ruostepapurikko [perhonen] on Suomessa eteläinen s., jota on tavattu vain hyvin harvoin eteläisimmän rannikkoseudun länsiosassa. **2.** etup. vain Suomen oloista: siirtoväkeen kuuluva henkilö, sotasiirtolainen, evakko. | Karjalan s. Muolaan s:sten sijoituskunta. — *Yhd.* pakko-, sotas.

siirtolais|alue *s.* **-alus** *s.* siirtolaisia kuljettava alus. **-asutus** *s.* **-joukko** *s.* **-kansa** *s.* Kanadan väestö on suureksi osaksi Euroopan eri maista saapunutta s:a. **-laiva** *s.* vrt. siirtolaisalus. **-laki** *s.* Yhdysvaltain v:n 1924 s. kieltää japanilaisten maahan siirtymisen kokonaan. **-liik|e** *s.* Sellaisille maille, joilla on omia siirtomaita, voi s:keestä olla sekä taloudellista että valtiollistakin hyötyä. **-liikenne** *s.* **-lähetys** *s.* S. toimii samaan tapaan kuin merimieslähetys vieraalla maalla hajallaan asuvien kansalaisten keskuudessa, jotka ovat liian harvalukuisia tai välinpitämättömiä järjestääkseen omia seurakuntia. **-pappi** *s.* siirtolaislähetyksen palveluksessa toimiva pappi. **-tulva** *s.* Kanadaan suuntautuva s.

siirtolaisuus[65] *s.* **1.** väestön muutto kotimaasta vieraaseen maahan. | Yhdysvaltoihin suuntautuva s. **2.** *harv.* siirtolaisena olo. | Kannakselaisten s. **-liike** *s.* **-tilasto** *s.*

siirtolaisvirta *s.* S. on viime vuosina suuntautunut pääasiallisesti Kanadaan.

siirtolait|e *s.* Kuljetushihnat ja muut s:teet. Tavaran, lankkujen s. Koneellinen, itsetoimiva s. — *Yhd.* voimans.

siirtolakaupun|ki *s.* Trieste oli alkuaan roomalainen s. Doorilaisten s:kien liitto. — Berliinin lähistön puutarha- ja s:git.

siirtolapuutarha *s.* tav. kaupungissa t. sen lähettyvillä oleva puutarha-alue, joka on jaettu kaupungin asukkaille vuokrattaviin pieniin palstoihin, joilla on vuokralaisten kevytrakenteisia kesämajoja, puutarhasiirtola. **--alue** *s.* **-maja** *s.* **-palsta** *s.* **-yhdistys** *s.*

siirto|lava *s. raut.* pyörien varassa liikkuva siltamainen lava, jossa on raide ja jolla rautatievaunu t. veturi voidaan siirtää sivusuuntaan raiteelta toiselle, traverssi. **-liik|e** *s.* — *Fys.* kappaleen liike, jossa jokaisen pisteen ratanopeus ja -suunta on sama;)(pyörimisliike. — *Liik.* posti- t. pankkisiirtoliike. | Ohjeita postisäästöpankin s:keen käyttäjille. S:että välittävä postiasema. **-lippu** *s.* Helsingin kaupungin sisäisessä omnibus- ja raitiotieliikenteessä käytetään s:ja, joilla voi jatkaa matkaa jossakin toista linjaa kulkevassa liikennevälineessä. **-lohkare** *s. geol.* suurehko irtonainen kivi, joka on toista kivilajia kuin kallioperä sen lähettyvillä ja joka on tullut paikalle muualta, tav. mannerjäätikön t. vedessä uiskennelleen jäävuoren mukana, kulku-, siirtokivi. **-ma|a** *s.* **1.** merentakainen, tav. alkukantainen alue, jonka jk (Euroopan) valtio on alistanut valtapiiriinsä ryhtyen käyttämään hyväkseen ja kehittämään sen aineellisia mahdollisuuksia t. pitämään sitä sotilaallisena tukikohtana, liittämättä sitä kuitenkaan varsinaiseen alueeseensa, kolonia; vrt. alusmaa, suojelualue, mandaatti. | Englannin, Hollannin s:at. S:iden tuotteet. S:iden itsehallinto. S:ihin suuntautuva muuttoliike. Tehdä jk alue s:aksi. — Keskiaikana eivät s:ita perustaneet silloiset suuret valtiot, vaan kauppakaupungit, kuten Venetsia ja Genova. — Laajemmin ja *kuv.* | Venäjä oli taloudellisesti vielä keskentekoinen maa, s., joka tarvitsi edistyneempien maiden taloudellista apua ja johtoa. Suomesta oli 1700-luvulla tulla Ruotsin s. — *Yhd.* asutus-, kauppa-, komennus-, riisto-, valloitus-, viljelyss.; kruununs. **2.** jstak jhk siirretty maa(-aine). | Rakennuksen perustukseen ajettu s.

siirtomaa|-alue *s.* **--armeija** *s.* vrt. siirtomaajoukko. **-hallin|to** *s.* Ranskan, Hollannin s. N. oli taitava sotilas ja s:non järjestäjä. **-hallitu|s** *s.* Ulkomaisten tavarain tuontiin siirtomaahan tarvitaan s:ksen lupa. **-jouk|ko** *s.*, tav. *mon.* S:ot 'tav. emämaan upseerien johtamat, siirtomaiden alkuasukkaista kootut sotaväenosastot, joita käytetään vars. siirtomaissa'. Ensimmäisessä maailmansodassa ranskalaiset käyttivät s:koja myös Euroopan pääsotanäyttämöllä. — Muukalaislegioona, karmaisevan maineen saavuttanut s. **-järjestelmä** *s.* periaatteet, joiden mukaan jnk maan siirtomaapolitiikkaa hoidetaan, vars. monopolistisesta kauppa- ja siirtomaapolitiikasta, jonka tarkoituksena oli saada siirtomaista mahdollisimman suurta hyötyä emämaalle. **-kaup|pa** *s.* siirtomaiden kanssa käyty kauppa. | Marseillen merkitys Euroopan s:assa. **-konferenss|i** *s.* Berliinissä pidetty kansainvälinen s.

tunnusti Kongon valtion. — Aika ajoin pidettiin Lontoossa Englannin siirtomaaministerin johtamia s:eja, joihin tytärsiirtokuntien pääministerit ottivat osaa ja joissa neuvoteltiin yhteisistä asioista. **-kysymys** *s.* **-ministeri** *s.* eräissä ulkomaiden hallituksissa siirtomaa-asioita hoitava ministeri. **-ministeriö** *s.* vrt. ed. | Englannin s.
siirtomaantavara *s.*, tav. *mon.* vieraissa maanosissa olevista siirtomaista tuotetuista (raaka-)aineista, tav:immin lämpimistä maista saaduista ravinto- ja nautintoaineista tms. | Tärkeimmät s:t ovat kahvi, kaakao, tee, riisi, mausteet ja etelänhedelmät. **-kauppa** *s.* **1.** *konkr.* kauppa, jossa myydään (etupäässä) siirtomaantavaroita; us. = sekatavarakauppa. **2.** *abstr.* Harjoittaa s:a. **-liike** *s.* = ed. 1.
siirtomaantuote *s.* vrt. siirtomaantavara.
siirtomaa|näyttely *s.* **-politiikka** *s.* politiikka, jota jk valtio harjoittaa siirtomaiden hankkimisessa, hallinnassa yms. siirtomaita koskevissa kysymyksissä, koloniaalipolitiikka. **-sota** *s.*, vars. *hist.* siirtomaiden herruudesta käyty sota. **-sotilas** *s.* vrt. siirtomaajoukko. | Värillinen s. **-tavara** *s.* par. siirtomaantavara. **-tyyli** *s.* = koloniaalityyli. **-vaatimu|s** *s.* Saksan s:kset. **-val|ta** *s.* **1.** Englannin meri-, kauppa- ja s. alkoi paisua uuden ajan alkupuolella. — Hollannin s:lan keskukseksi tuli Itä-Intian saaristo. **2.** = siirtomaavaltio 1. | S:tojen käymät sodat. Kaikki suurvallat ja varsinkin s:lat. **-valtakunta** *s.* = seur. 1. **-valtio** *s.* **1.** siirtomaita omistava valtio. | Ennen Englantia Ranska oli maailman voimakkain s. **2.** *harv.* siirtomaana oleva valtio. | Vallankumouksellisten tarkoituksena oli Kiinan vapauttaminen puolittaisesta s:n asemasta. **-viranomainen** *s.* **-virkamies** *s.* **-yrity|s** *s.* Ruotsin s:kset nujerrettiin alkuunsa.
siirto|mahdollisuus *s.* **-maksu** *s.* Puhelimen siirrosta on suoritettava s. **-matka** *s.* Nosturin s. **-meno** *s. tal.*, tav. *mon.* julkisen vallan menoista, jotka aiheutuvat ostokyvyn vastikkeettomasta siirrosta yksityisille. **-merkin|tä, -merkin|tö** *s.* Varustaa šekki avoimella, täydellisellä s:nöllä. Tiliaukeaman loppuun kirjoitettu s. **-määräraha** *s.* valtion t. muun julkisen yhdyskunnan tulo- ja menoarvioon otettu määräraha, jota voidaan käyttää vielä sen varainhoitokauden jälkeenkin, jonka tulo- ja menoarvioon se on merkitty. | Valtion tulo- ja menoarviossa oleva s. saadaan käyttää kahtena ensimmäisenä vuotena, sen jälkeen vain valtioneuvoston luvalla, joka edelleen voidaan antaa enintään kahdeksi vuodeksi. Rajaton s. **-määräys** *s.* Sotilaalle toiseen joukko-osastoon annettu s. **-nopeus** *s.* **-nosturi** *s. tekn.* konepajoissa, tehtaissa yms. käytetty nosturi, joka liikkuu ylhäällä olevia kiskoja pitkin, juoksunosturi. **--oikeus** *s.* **-paino** *s.* **1. a.** *kirj.* kivipainomenetelmä, jossa alkuperäinen kivilaatan teksti t. kuva siirretään sinkkilevyn, kumikankaan tms. välityksellä paperille, toiselle kivelle t. muulle pinnalle; vrt. offsetpaino. | Kaiverretuilta kivilevyiltä suuria painoksia otettaessa kuva painetaan ensin s:n välityksellä toiselle kivelle, joten alkuperäiset kivet säilyvät kulumiselta. S:n avulla voidaan koho-, syvä- ja vieläpä valopainolaatoista helposti saada laakapainolaattoja. Myös offsetmenetelmä on s:a. **b.** *valok.* vedoksen valmistaminen esim. hiilipainomenetelmällä siten, että valotettu kalvo kehitettäessä siirretään alkuperäiseltä paperialustaltaan toiselle paperille tm. alustalle. **2.** siirrettävä paino (punnus). | S., jonka avulla voidaan säätää heilurin heilahdusaikaa. S:illa varustettu vaaka. **-pakko** *s.* Šakkia pelattaessa on s., ts. siirtovuoroaan ei kumpikaan puoli milloinkaan saa jättää käyttämättä. **-paperi** *s.*, tav. *kirj.* Autografiassa kuva ensin piirretään s:in ja siitä tartuttamalla siirretään laattaan. **-pylkkä** *s. tekn.* siirrettävä kärkisorvin osa, joka tukee työkappaletta toisesta päästä, juoksupylkkä. **-ruokinta** *s. maat.* Kotieläinten ruokinta myöhäissyksyllä on s:a kesä- ja talviruokinnan välillä. **-ruuv|i** *s.* **1.** Kiväärin hahlolevyn s. **2.** tav:mmin kuljetusruuvi. | Vilja nostetaan siiloon kuljetushihnoilla, s:eilla, kuppielevaattoreilla tms. **-sarja** *s. lak. liik.* kaikki jnk oikeuden luovutusasiakirjaan merkityt siirrot, siirtoketju. | S:lla tarkoitetaan kaikkia šekissä esiintyviä siirtoja asettajasta viimeiseen siirtäjään asti. Vekselin s. S:n tulee lain mukaan olla katkeamaton. **-seteli** *s. hist.* Alkuaan liikkeeseen lasketut pankinsetelit olivat vain pankin itselleen asettamia maksuosoituksia, kuten Ruotsissa ja meillä käytetyt nimet talletusseteli ja s. osoittavat. **-seurakunta** *s.* vrt. siirtokunta 2. **-summ|a** *s.* **1.** kirjanpidossa; vrt. siirto 2. | S:ien alle ei vedetä viivaa. — Laskukoneissa on näppäimet s:ia varten. **2.** Vuokraoikeuden s:aa ei saa merkitä sitä korvausta suuremmaksi, minkä vuokramies olisi tekemistään parannuksista saava, jos vuokrakausi silloin päättyisi. **-suunta** *s.* **-talo** *s. hist.* erikseen verolle pantu, mutta taloudellisesti toisesta talosta riippuvainen manttaaliton ja tav. rakentamaton tila; vrt. siirtokylä. **-tili** *s.* **1.** postisiirtotili. | Varoja s:lle pantaessa on käytettävä tilillepanokorttia. **2.** kirjanpidossa: tasetili. | Aloittavan s:n viennit ovat yhtäpitävät edellisen vuoden päätöstaseen kanssa. Lopettava s. 31.12.1956. **-tulo** *s. tal.*, tav. *mon.* asianomaisen tuotantoon osallistumatta saamista tuloista. **-työ** *s.* **-vankeu|s** *s. lak. vanh.* vapausrangaistus, joka pantiin täytäntöön valtion varsinaisen alueen ulkopuolella, esim. siirtomaassa. | Venäjän vallan aikana lähetettiin Suomesta Siperiaan s:teen. **-vaunu** *s.* Tavarat kuljetetaan pakkaamoon s:illa. **-velalli|nen** *s. liik.* Siirtäjä eli ensivelkoja luovuttaa saatavansa s:selta siirronsaajalle eli toisvelkojalle. **-vero** *s.* Osakkeen s:a maksetaan, kun osake luovutetaan toiselle. Omaisuuden, irtaimiston s. **-voima** *s.* Sorvia käytetään polkemalla, s:lla tai omalla sähkömoottorilla. **-vuoro** *s.* vars. šakkipelissä. | Valkoisella on s. S:ssa oleva pelaaja. **-vä|ki** *s.* sotatoimien t. alueenluovutusten johdosta (erik. meillä talvi- ja jatkosodan jälkeen) kotiseudultaan maan muuhun osaan pysyvästi siirtynyt väestö. | Karjalan, Porkkalan alueen s. S:en huolto, asuttaminen. Pälkjärven s:en sijoituskunta. **-väline** *s.*
siirtyil|lä[29] *frekv.v.* < siirtyä. | S. sinne tänne,

paikasta toiseen. Laituri on s:lyt ja rikkoutunut jäiden puristuksessa. Savuke s:i suupielestä toiseen äkillisin liikkein. [Isäntä] siirtyeli vain vähitellen ovea kohden SILL. — Hänen ajatuksensa s:ivät asiasta toiseen.

siirtymis|aika *s.* Omistusoikeus kiinteistöön siirtyy samalla, kun myyjä antaa kauppakirjan, ellei muuta s:aikaa ole nimenomaan määrätty. — S. barokista rokokoohon. **-asema** *s. sot.* sotatoimialueen ja kotiseudun rautateiden yhtymäasema. **-aste** *s.* Mussolinille oli sosialismi vain s. **-kau|si** *s.* Poikuus- ja miehuusajan välinen s. Talvi- ja laidunruokintakausien väliin jäävät s:det, jolloin ruokinta ei ole selvää talviruokintaa enempää kuin selvää laidunruokintaakaan. S. ennen uuden lain voimaantulemista. **-liike** *s.* **-muoto** *s.* Permantoliikkeet ovat väli- ja s. vapaaliikkeistä telineliikkeisiin. **-satam|a** *s. sot.* vrt. siirtymisasema. | Tarpeen mukaan määrätään sota- ja rauhaseutuvesiteiden rajasatamat s:iksi, joista rauhaseutuvesiteitse tapahtunut kuljetus ohjataan edelleen purkamissatamiin SO. **-suunnitelma** *s.* Kun on järjestetty kierto- ja lohkojako sekä kullekin kierrolle kasvijärjestys, on vielä laadittava s., joka osoittaa, millä tavoin uuteen kasvijärjestykseen päästään. **-suunta** *s.* **-vaihe** *s.*

siirtymys[64] *s. vanh.* siirtyminen. | Se oli päätös entiselle ja s. uuteen LINN.

siirtym|ä[13] *s.* vrt. siirryntä. **1.** siirtyminen. | Jäykkäkantaiset holvit ovat arkoja tukien s:ille ja lämpötilan muutoksille. On äännettävä niin, että s. äänteestä toiseen tapahtuu aivan tasaisesti eikä "ylimenoa" huomaa. **2.** ed:een liittyen: siirtymismatka, -kohta, -vaihe. | Mitata objektiivin s. S:än alku- ja päätepiste. Osoittimen s. vastasi itse putken 2 mm:n suuruista s:ää. S. teräksen kovan ja pehmeän osan välillä ei saa olla liian jyrkkä. Maanjäristyksestä voi jäädä pysyväksi merkiksi maanpinnalle asti ulottuva halkeama tai s. [Puhuttaessa] siirtyminen artikulaatioasemasta toiseen suoritetaan tavallisesti niin nopeasti, ettei korva ehdi tajuta väliääniä, s:iä. — *Erik.* = siirtymälause. | S:än johdannosta käsittelyyn tulee olla luonteva.

siirtymä|aika *s.* **-aste** *s.* Erkko edusti s:tta isänmaallis-aatteellisesta runoudesta persoonalliseen lyriikkaan. **-kausi** *s.* Kahden ajanjakson välinen s. **-kohta** *s.* **-lause** *s.* vars. ainekirjoituksessa siirtymänä johdannosta käsittelyyn oleva johdannon viimeinen lause. **-muoto** *s.*

siirtymätön[57] *kielt.a.* < siirtyä. | Vankka, paikaltaan s. tuki.

siirtymä|vaihe *s.* S. nousukaudesta lamakauteen. **-vokaali** *s. fon. kiel.* vrt. seur. **--äänne** *s.* **1.** *fon.* äänneaines, joka välittää siirtymistä äänteestä toiseen, siirtymä. | *i*:n ja *l*:n välinen s. sanassa ilma. **2.** *kiel.* vars. konsonantista, joka on kehittynyt joko kahden vokaalin väliin (esim. sija, vauva) tai kahden konsonantin väliin (esim. rämpsy).

siirty|ä[1*] *pass.v.* **-västi** *adv.* < siirtää. Merk.-ryhmät eivät ole tarkkarajaisia.

I. paikasta: liikkua, mennä t. joutua toiseen paikkaan, vaihtaa, muuttaa paikkaa. **1.** elollisten olentojen t. niihin rinnastettavien (tav. omatahtoisesta) siirtymisestä. | S:i lähemmäksi puhujaa kuullakseen paremmin. S:i istumaan tytön viereen. Siirry eteenpäin! [raitiovaunussa t. linja-autossa matkustajille osoitettuna kehotuksena]. Koko jono s:y kaksi askelta sivulle. S. raitiovaunusta toiseen. Joukko-osasto s:i junasta kuorma-autoihin. Vieraat s:ivät kahvipöytään. Siirrytäänpäs tänne kamarin puolelle! Haudalta siirryttiin surutaloon vainajan muistoa viettämään. S. paikkakunnalta toiselle. Länteen päin siirryttäessä kasvillisuus käy yhä niukemmaksi. — Koira nousi ja s:i uunin viereen lämmittelemään. Tamma oli silloin vähän länkiään vasten s:nyt, ja reki oli lähtenyt liikkeelle AHO. Puusta puuhun s:vä lintuparvi. Paikasta paikkaan s:vä kiertolintu. — Laiva s:i laiturin viereen lastaamaan. Katse s:i miehestä mieheen. Asutus on s:nyt itään päin. Liike-elämä on s:nyt läntiseen kaupunginosaan. Valkoisen lähetti [šakissa] s:y ruutuun 2 d. — *Erik.* **a.** siirtyä jkn, jnk tieltä, antaa jklle, jllek tietä t. tilaa, väistyä. | S. tiepuoleen auton sivuuttaessa. Siirry vähän, että näen paremmin. S. jkn katseen tieltä. S. pois sodan jaloista. Kumpi on tieolta parempi / - - / sep' on tiellä seisokahan, / toinen tieltä s:kähän KAL. [Hänen] tieltänsä kansojen / kavaltajat s:y LEINO. **b.** vakinaisen oleskelu- t. asuinpaikan vaihtamisesta: siirtyä jnnek sinne (pysyvästi) jäädäkseen, muuttaa (olemaan, asumaan). | Vaari s:i asumaan peräkamariin. S:i palvelukseen toiseen taloon. S:i maanviljelijäksi naapuripitäjään. Maaltapako, maalaisväestön s:minen kaupunkeihin ja asutuskeskuksiin. Edistää siirtolaisten s:mistä maahan. Maasta valtameren taakse s:vä väestö. Tuomiokapituli s:i Savonlinnasta Kuopioon. - - kun läksit isosi koista, / siirryit syntymäsijoilta KAL. — Talveksi muuttolinnut s:vät etelään. Lauhkeasta vyöhykkeestä arktiseen s:nyt eläinlaji. — *Ylät. kiert.* kuolemisesta. | S. rajan tuolle puolen, manan majoille. S. ajasta iankaikkisuuteen.

2. elottomien esineiden (us. ulkopuolisten voimien aiheuttamasta) siirtymisestä. | Kiveä ei miesvoimalla saa s:mään paikalta. Rajapyykki on s:nyt paikaltaan. Ruuvia myötäpäivään kierrettäessä putki s:y taaksepäin. Vaakasuorassa suunnassa s:vä kymmenysvaa'an punnus. Kellon viisarit s:vät hitaasti eteenpäin. Epänormaaliin asentoon s:nyt nikama. S:neisiin maalajeihin kuuluvat veden, mannerjään tai tuulen kuljettamat ja uudelleen kerrostamat maalajit. Positiivinen, negatiivinen rantaviivan s:minen. — Taudin s:minen [= leviäminen] syöpäläisten välityksellä. Lämpö voi s. säteilemällä, johtumalla tai kuljetettuna. Koneen jalusta estää tärinän s:misen kallioon. Liike-energian s:minen hihnan välityksellä. Sodan painopiste on s:nyt itäiselle rintamanosalle. Englannin paperinostojen s:minen Kanadasta Pohjoismaihin.

II. liikkeen, konkr. paikan vaihtamisen merk. himmentynyt t. häipynyt kokonaan. **1.** elollisista olennoista t. niihin rinnastettavista. **a.** aseman, tilan, toiminnan kohteen t. vaiheen, toi-

mipaikan, -alan tms. vaihtamisesta. | S. vaiheittain [voimisteluliikesarjan] liikkeestä toiseen. Kun etuvetimet ovat tyhjät, siirrytään takavetimiin ja lypsetään ne. Keskellä ajoa koira voi s. seuraamaan toista otusta. Radiolähetin s:y uudelle aallolle 'vaihtaa aallonpituutta'. — S. oppikoulusta yliopistoon, tiedekunnasta toiseen. S. kodin piiristä julkiseen elämään. S. uuteen toimipaikkaan, toiselle alalle, eläkkeelle, yksityiselämään. S. toiseen puolueeseen, vihollisen puolelle, oppositioon. S. siviilirekisteristä takaisin kirkkoon. S. uuteen järjestelmään, talousmuotoon. Maa on s:nyt diktatuuriin. Puola s:i kultakantaan. Puutavaran ajossa on siirrytty hevoskuljetuksista autokuljetuksiin. S. metsästyksestä ja kalastuksesta harjoittamaan maanviljelystä. S. puolustuksesta hyökkäykseen. S. laidunruokinnasta sisäruokintaan. S. käynnistä juoksuun. Lapsi voi äkkiä s. itkusta nauruun. - - s:i huomaamattaan suloiseen uneen J.SAULI. [Taiteilija] maalasi aluksi asetelmia, mutta s:i myöhemmin henkilökuvien maalaamiseen. S. asiasta toiseen, leikinlaskusta asiaan, puhumaan uudesta asiasta. Pääteltäessä siirrytään luvusta toiseen ykkösen kautta. Näiden alkuhuomautusten jälkeen siirrymme varsinaiseen aiheeseen. Kokous s:i keskustelusta äänestykseen. Eduskunta s:i päiväjärjestykseen. Siirrymme nyt [asusteita käsiteltäessä] päällysvaatteista päähineisiin. Jos siirrymme [tarkastelussamme] Inkeriin, tapaamme sieltä aivan ilmeisiä vastineita Hämeen helkajuhlille. Ajatukset s:ivät lapsuusmuistoihin. Puhe s:i ilmoihin. Taide on s:nyt uuteen vaiheeseen. — Olemme s:neet uuteen vuoteen. S. uuteen aikakauteen. S. [ajatuksissa] 10 vuotta taaksepäin, eteenpäin. **b.** ryhtyä t. muuttua jksik toiseksi, toisenlaiseksi. | S. amatööristä ammattinyrkkeilijäksi. S. jkn kannattajaksi, toisen liikkeen asiakkaaksi. Merisaukko on hyvä esimerkki eläimestä, joka on s:nyt maaeläimestä merieläimeksi.

2. esineiden t. asioiden asemassa t. tilassa tapahtuvista muutoksista. | Asia s:i pois päiväjärjestyksestä. Tapaus, joka on s:nyt historiaan. — Alkuperäisestään s:nyt [= muuttunut] ja hämärtynyt käsite. — Äidin kauneudesta ei ollut s:nyt [= periytynyt] mitään tyttärelle. — *Erik.* **a.** vaikutus-, määräys-, käskyvallan, toimintapiirin, vastuun, velvollisuuden tms. vaihtumisesta jllek toiselle. | Maan talouselämä s:i päämajan valvontaan. Oikeudenkäytön valvonta s:i voudeilta käskynhaltijoille. Riitaisena asia s:i oikeuteen. Vastuu tehtävän onnistumisesta s:i A:n kuoltua B:lle. Sotapalvelus s:i sotilassäädyn asiaksi. — Uutta läänijakoa toimeenpantaessa toiseen lääniin s:neet [= toisen läänin piiriin joutuneet] kunnat. Rajan muuttamisen johdosta Venäjä s:i Norjan rajanaapuriksi. **b.** omistus- tms. oikeuden vaihtumisesta: joutua jkn hallusta jkn toisen haltuun. | Talo on s:nyt uudelle omistajalle. Tila on s:nyt perintönä isältä pojalle jo vuosisatoja. Kartano on s:nyt kädestä käteen. Valtion omistukseen s:neet tuotantolaitokset. Kun patentti s:y toiselle, on siirto rekisteröitävä. Metsästysoikeus ei siirry vuokramiehelle. Kiinnitetyn oikeuden s:minen toiselle henkilölle. Vekselin siirto aiheuttaa kaikkien vekselistä johtuvien oikeuksien s:misen. — Ennätys s:i N. N:n nimiin. **c.** *harv.* muuttua asemaltaan toiseksi, toisenlaiseksi. | Metsästys s:i vakinaisesta ammatista tilapäiseksi harrastukseksi. — Polybioksen mukaan demokratia s:y [par. muuttuu, vaihtuu] aikaa myöten oklokratiaksi. **d.** jäädä ajallisesti tuonnemmaksi, myöhempään ajankohtaan, lykkäytyä. | Matka s:i viikon. Konsertti s:y yli joulun. Asian käsittely s:i seuraavaan kokoukseen. Mitä etäämmäksi tulvavesistöistä merta kohti tullaan, sitä myöhäisemmäksi s:y kevättulva. — Varainhoitovuodelta seuraavalle vuodelle s:neet varat. Edellisiltä kauppakausilta s:neiden suurten varastojen vuoksi ei viljamarkkinoilla ole pelättävissä viljan puutetta.

siirtäj|ä[16] *tek.* Puita uuteen kasvupaikkaan siirrettäessä on s:ien varottava vikuuttamasta juuria. - - kuolo, ystäväni, saavut s:äksi maille / muille LEHT. — Paavo Cajander, Shakespearen teosten suomen kielelle s. 'kääntäjä'. — Hihna voiman s:änä. Latomakoneen itsetoimiva rivien s. Mullan s. eli multuri. Sähkökojeet jaetaan virran synnyttäjiin, virran s:iin ja virran käyttäjiin. — *Lak. liik.* vekselioikeudessa henkilö, joka vekseliin tehdyllä kirjallisella merkinnöllä oikeuttaa toisen henkilön vastaanottamaan siitä maksun, t. yleensäkin indossamentin suorittaja, indossentti; vrt. siirronsaaja. | Vekselin, šekin s. Osakkeen siirto voi tapahtua siten, että s. kirjoittaa nimensä osakekirjaan. — *Yhd.* jyvän-, köyden-, lämmöns.

siirtämis|laite *s.* Sahanpurun ja lastujen poistamis- ja s:laitteet. **-oikeus** *s.* Vekselin s. **-päivä** *s.* **-tapa** *s.*

siirtämätön[57] *kielt.a.* Kertaakaan s. raja-aita.

siirtäyty|ä[44] *refl.v. harv.* < seur. | Emäntä s:i minua likemmäksi AHO. Hän s:i hiukan sinne päin, missä neito seisoi SILL.

siir|tää[8] *v.* Merk.-ryhmät eivät ole tarkkarajaisia.

I. 1. paikallisesti: kuljettaa, liikuttaa, muuttaa, vaihtaa jstak paikasta toiseen. | S. tuoli pöydän luo. S. huonekalut uuteen järjestykseen. Kirjakaappi oli liian raskas s:rettäväksi. S. pelinappulaa ruudusta toiseen. Kun vesi rupeaa kiehumaan, s:retään kattila tulelta. S:si silmälasit nenältä otsalle. Lopetettuaan kehräämisen s:si rukkinsa syrjään. S. ruumiinpainonsa toiselta jalalta toiselle. S. kasvi uuteen kasvupaikkaan. Kudoksen s:täminen jostakin ruumiin kohdasta tuhoutuneen kudoksen tilalle eli transplantaatio. Kaksi kertaa s:retty rakennus. Kellon viisareita s:rettiin toista tuntia eteenpäin. Kymmenellä, sadalla jne. kerrottaessa tai jaettaessa s:retään desimaalipilkkua. Jos jokin yhtälön jäsen s:retään toisesta puolesta toiseen ja samalla muutetaan sen etumerkki, saadaan uusi yhtälö, joka on yhtäpitävä alkuperäisen kanssa. — S. joukkoja rajalle. Lapista Ruotsiin sodan jaloista s:retty väestö. Pyhän Henrikin luiden s:täminen Turkuun. S. irtaimistoaan maaseudulle. Tie on määrätty s:rettäväksi 'tehtäväksi uuteen kohtaan, uutta suuntaa'. Usko s:tää vuoria SL. — Konekiväärin tuli

voidaan helposti s. maalista toiseen. S:si katseensa miehestä mieheen. Hyökkäyksen painopiste s:rettiin oikealle sivustalle. Siitä vanha Väinämöinen / s:ti silmänsä ylemmä, / katsahtavi kaunihisti / päälle pään on taivosehen KAL. Voiman s:täminen hihnapyörien avulla. Maan voimalähteistä saatua sähkövoimaa älköön kukaan s:täkö maan rajojen ulkopuolelle LK. S. sota vieraan valtakunnan alueelle. Huoltoyhteydet, jotka ennen menivät A:n kautta, s:rettiin kulkemaan B:n kautta. — *Refl. taiv.* S:sime vähän alemma AHO. Seisahti etehisessä, / siitä s:sihe pihalle LEINO. — *Erik.* muuttamattomana jäljentää jk luku, kirjoitus, piirros tms. jhk toiseen kohtaan; vrt. 2.e. | Kirjailumallin s:täminen kankaaseen. S. paperille tehty kuva kivipainokiveen. Kyselylomakkeista saadut tiedot s:retään yhtaikaa [vrt. siirto I.erik. 2]. Päiväkirjan luottosuhteita koskevat merkinnät on s:rettävä henkilökirjaan. — S. puhe, musiikkiesitys pikalevystä, nauhasta kestolevyyn.

2. liikkeen merk. himmentynyt t. kokonaan häipynyt. **a.** muuttaa t. vaihtaa jstak asemasta t. tilasta t. toiminnasta toiseen. | S. jku reservistä nostoväkeen iän perusteella, vakinaisesta palveluksesta reserviin. S. ylempään palkkausluokkaan. S. oppilas luokaltaan, seuraavalle luokalle. Toiminimi s:si tilauksensa ulkomaisesta tehtaasta kotimaiseen. Murteista kirjakieleen s:retyt sanat. S. näyttämölle isänmaan historian tapahtumia. Isän kuolema s:si hänet unelmista karuun todellisuuteen. — S. rahaa tililtä toiselle. S. vararahastoon osa tilivuoden voitosta. — *Mus.* transponoida. | S. sävellys G-duurista F-duuriin. — Vars. *sot.* (läheisesti kohtaan 1. liittyen) määrätä t. muuttaa jku vakinaisesti toiseen virkaan t. samanlaiseen virkaan toiseen laitokseen t. toiselle paikkakunnalle; vrt. komentaa. | Tasavallan presidentin sotilaskäskyllä s:retään eversti N. N. Turun sotilaspiirin esikunnasta 1. Pr:iin ja määrätään sen komentajaksi. Stm. A. s:retään 3.K:sta Esik.K:aan. Virkamiestä ei voitu erottaa virasta eikä s. muuhun virkaan. Mikael Vexionius oli v:sta 1640 Turun yliopiston professorina, ja v. 1657 hänet s:rettiin asessoriksi Turun hovioikeuteen. **b.** muuttaa t. vaihtaa jkn t. jnk vaikutus-, määräys-, käsittelyvallan alaisuudesta, toimintapiiristä, vastuulta tms. jkn t. jnk toisen alaisuuteen jne. | S. saamansa tehtävä toiselle. Toisarvoinen työ s:retään apuhenkilökunnan suoritettavaksi. S. asia riitaisena oikeuteen. Mies halusi s. vaimonsa edellisestä avioliitosta syntyneen pojan omiin nimiinsä. Oikeudenhoidon s:täminen sotilasviranomaisilta siviiliviranomaisille. S. tehtäviä huoltolautakunnalta lastensuojelulautakunnalle. Prokuristilla ei ole oikeutta s. prokuraa toiselle. — S. kylä pitäjästä toiseen. Kuusjoki s:rettiin Uskelasta Perttelin kirkkoherrakuntaan kappeliksi. S. [= liittää] lisäalueita kaupunkiin. — S:täkää tulipalon aiheuttama vahinko vakuutusyhtiön kannettavaksi ottamalla palovakuutus! S. syy jkn niskoille. **c.** *lak. liik.* omistus- tms. oikeuksien luovuttamisesta, myymisestä jklle toiselle; siirtomerkinnän teosta. | Kauppakirja on asiakirja, jolla omistaja s:tää ostajalle oikeutensa omaisuuteen. Saamisoikeudet voidaan yleensä s. Velkakirjan luovutusta kolmannelle henkilölle sanotaan velkakirjan s:tämiseksi. Asettaja s:tää vekselin kirjoittamalla nimensä poikittain sen takapuolelle. S. šekki jklle. Avoimesti s:retty vekseli. Vekselin s:täminen perittäväksi. **d.** muuttaa t. vaihtaa asemaltaan jksik toiseksi, toisenlaiseksi. | Ylimääräisiä toimenhaltijoita olisi s:rettävä vakinaisiksi. Ostaa kunnolliset jalkineet, joita ensin pidetään juhlakenkinä ja jotka sitten s:retään työjalkineiksi. **e.** kopioimalla, kääntämällä tms. muuttaa toiseen muotoon, vaihtaa jnk ulkoista muotoa sisällyksen pysyessä muuttumattomana; vrt. kohdan 1 erik.-käyttöä. | S. pikakirjoitus kurrentiksi. S. venäläisin kirjaimin kirjoitettu teksti latinalaisin kirjaimin kirjoitetuksi. Maailmankirjallisuuden s:täminen [= kääntäminen] suomen kielelle. — Wäinö Aaltonen on s:tänyt pronssiin Joel Lehtosen kasvonpiirteet. Taidevalaja s:tää taiteilijan esim. saveen muovaileman teoksen johonkin metalliin, tavallisesti pronssiin. **f.** ajasta: muuttaa jnak toisena ajankohtana tapahtuvaksi; vars. jättää myöhäisempään ajankohtaan, tuonnemmaksi, lykätä. | Asian jatkokäsittely s:rettiin seuraavaan kokoukseen. S. juttu toiseen oikeudenkäyntitilaisuuteen. Ehdotus palvelusväen muuttopäivän s:tämisestä marraskuusta tammikuun 1 p:ksi. Ottelua s:rettiin viikko. S. lomansa kesäkuusta elokuuhun. Hän s:si asian puheeksi ottoa päivästä päivään, kuukaudesta kuukauteen. Presidentillä on toistaiseksi s:tävä, suspensiivinen veto lainsäädäntäasioissa. — Kokouksen ajankohta on s:retty kaksi päivää aikaisemmaksi. — S. määräraha varainhoitovuodesta toiseen. S:retty korko.

II. *siir|rettävä* (a.) -rettävästi (adv.) -rettävyys[65] (omin.) a) *konkr.* liikuteltavissa, muuteltavissa oleva, liikkuva; us.)(kiinteä, paikallaan pysyvä. | S:rettävät puoliverhot. Kiinteät ja s:rettävät uunit, portaat. S:rettävä asteikko. Kirgiisien s:rettävät huopateltat. Järeät linnoituspatterit ja kevyet s:rettävät patterit. Monirivinen vakoaura, jonka terät on s:rettävästi kiinnitetty erityiseen kehykseen. b) *liik.* Määrännäispaperit muodostavat haltijapaperien kanssa s:rettävien, juoksevien eli kierrätävelkakirjain luokan. S:rettävyytensä vuoksi vekseli sai suuren merkityksen luottovälineenä.

siis johtopäätöstä t. toteamusta ilmaiseva *adv.* (t. konklusiivinen *konj.*).

I. lauseita t. suurempia kokonaisuuksia yhdistämässä. **1.** (vars. päätelmissä) yhdistämässä virkkeen rinnasteisia lauseita: niin ollen, näin muodoin, tämän johdosta, edellisen perusteella; edellisestä seuraa, että --. | Kello on yksi, on s. jo aika lähteä. Jokainen tasasivuinen kolmio on tasakulmainen; kolmio ABC on tasasivuinen; kolmio ABC on s. tasakulmainen. Ajattelen, s. olen olemassa. Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tahdo tulla, meidän täytyy s. olla suomalaisia [? A. I. Arwidsson]. Elo tais-

toa on — / s. ottelohon! K.LEINO. Ennen minua hän nai ja on hänellä s. [testamentin mukaisesti] oikeus periä viisisataa riksiä KIVI. **2.** jhk edelliseen virkkeeseen, ennemmin, aikaisemmin puheena olleeseen t. muuten tiedossa olevaan viittaamassa; us. melko painottomasti toteavana. | Täten on s. teoreema todistettu. Hyvä, s. tulet! Tänään on s. kuukauden viimeinen päivä. | Mutta onhan kova osani pakoittanut eroamaan sinusta. S. hyvästi jää KIVI. [Veljekset näkevät pitkästä aikaa kotitalonsa, katselevat sitä etäältä ja Tuomas alkaa keskustelun:] Tuossa on s. Jukola KIVI. Tehkää minusta s. uuden ajan nainen LEINO. — Jos s. hyväksytään tämä käsitys, siitä on seurauksena, että - -. Jos emme s. enää tapaa, niin saan toivottaa hauskaa kesää! AHO. — *Erik.* kertaavasti, tähdentävästi t. varmistautuen jtak asiaa toistettaessa; palautettaessa mieliin jk asia jnk keskeytyksen jälkeen. | [Opettajan kertauskysymys:] Mitä hyödykkeitä s. saadaan puuta jalostamalla? Mitkä s. olivat sodan syyt; luetelkaa ne vielä kerran! Tärkeintä [sairaalle] on s. täydellinen lepo. [Tiivistelmänä sen jälkeen, kun on kerrottu, mitä tietä jnnek päästään:] Käännyt s. aina tienristeyksissä oikealle. Ei s. mitään toivoa paranemisesta? Se on s. totta kuitenkin? — Ja sinä s. luulet, että hän on oikeassa? — Tulemaksi saadaan 32,4, mitä lukua s. on pidettävä hiukan liian suurena.

II. rinnasteisia lauseenjäseniä yhdistämässä toteavasti t. palauttaen mieleen tunnetun t. sellaiseksi oletetun tosiasian. **1.** ilman konj:ta: niin muodoin, toisin sanoen. | Keskinäisen yhtiön omistajina ovat yhtiötä käyttävät henkilöt, vakuutuslaitoksissa s. vakuutetut. Kädelliset, s. ihmiset ja apinat. Autoja ja moottoripyöriä, s. moottoriajoneuvoja, saa kuljettaa vain sellainen, jolla on ajokortti. **2.** rinnastuskonj:n yhteydessä. | Hän oli vain ylioppilas ja s. kansakoulunopettajaksi epäpätevä. Gibbonin takaraajat ovat vahvalihaksiset ja s. erinomaisen sopivat hyppäämiseen. Puuterihuiskua kuljetetaan ylhäältä alaspäin eli s. kasvoja peittävien hienojen ihokarvojen kasvusuuntaan. Arkkuun oli maalattu vuosiluku MDCLIV eli s. 1654.

siiseli[5] *s.* Citellus l. Spermophilus citellus, vars. Etelä- ja Keski-Venäjän aroilla elävä oravien heimoon kuuluva, ulkomuodoltaan ja elintavoiltaan murmelia muistuttava jyrsijä, suslikki.

siisero[2] *s.* → cicero.

siisn|a[10] *s. kans.* pitkä ja kapea suikale (nahkaa, tuohta, kangasta tms.); vrt. hihna, remmi, tano. | Kiskoa tuohta s:oina. Töppöset oli s:oilla kiinnitetty nilkkoihin. — *Yhd.* nahka-, tuohis.; poikkis.

siisteys[65] *omin.* < siisti. | Kodin s. Huolehtia koululaisten siisteydestä. **-sy|yt** *s. mon.* S:istä rautasängyt ovat puusänkyjä suositeltavampia. **-vaatimuks|et** *s. mon.* Ei noudattanut alkeellisimpiakaan s:ia sairasta hoitaessaan. **-vaisto** *s.* Lasten järjestys- ja s.

siisti[1] *a.* -sti *adv.;* siisteys ks. erikseen. **1.** ulkoasultaan puhdas, tahraton, hyvin siistitty t. puhdistettu; lisäksi us.: hyvin ja huolellisesti hoidettu t. tehty, huoliteltu, kunnollinen, moitteeton, järjestyksessä oleva. | Navetta oli kesäisin yhtä s. kuin pirtti. Lasten vaatteet eivät pysy kauan siisteinä. Pitää huoneensa s:nä. S. pihamaa. S. ravintola. Kaunis ja s. talo. Hän kykeni pitämään asunnossaan s:ä. Mökissä oli kaikki pientä, s:ä ja sievää. Puvun ompeleet olivat s:ä työtä. S:sti ommeltu puku. Hyvin tai ainakin s:sti pukeutuva henkilö. Kirjoja on pideltävä s:sti ja huolellisesti. S:sti ja tuhrimatta tehty liimaus, piirros. Aterioida s:sti. **2.** puhtautta suosiva, siisteydestä (hyvää) huolta pitävä. | Ehdottomasti s. henkilö saa asunnon [ilm.]. Kissa on s. eläin. — *Erik.* (lasten ja sairaiden) kyvystä olla virtsallaan t. ulosteillaan likaamatta vaatteitaan t. vuodettaan. | Pienokainen on ollut s. jo vuoden vanhasta lähtien, ei kastele edes yöllä. Ellei sairas voi pysyä s:nä, asetetaan vuoteen keskiosaan suojakangas. — S:ksi oppinut koiranpentu. **3.** laajentunutta ja kuv. käyttöä: (moraalisesti) nuhteeton, moitteeton; kiltti, siivo, säädyllinen; kelpo, kunnon. | S:t elämäntavat. Hänestä on tullut s. ja raitis mies. Tavoiltaan, puheiltaan s. ja säädyllinen. Käyttäkää s:mpää kieltä! Juhlat olivat oikein s:t, ei näkynyt yhtään humalaistakaan. Peli oli ihmeen s:ä [= sääntöjen mukaista;)(rumaa, karkeaa] loppuotteluksi. Kun elää s:sti ja säästää, niin äkkiähän sen kellon saa AHO. — *Puhek.* S:n [= miellyttävän, melko kauniin] näköinen tyttölapsi. Saavutti s:n [= varsin hyvän, "kauniin"] tuloksen kilpailuissa. — *Ark.* Ostan sen, ja sillä s. [= selvä, hyvä].

siistiasuinen *a.* S. henkilö. S. kirja.

siistiintyä[1*] *v.* tav:mmin siistiytyä.

siistijä[18] *tek.*, vars. *amm.* (sairaalan tm. laitoksen) siivooja.

siistimistyö *s.*

siistimätön[57] *kielt.a.* S. huone. Likainen ja s. lapsi. Pikkupoikien s. nenänseutu.

siistinnäköinen *a.* tav. ⌒. | S. talo, henkilö.

siistitä[37(31)] *v.* par. siistiä.

siistiyty|ä[1*] *v.* (*rinn.* siistiintyä) < seur. **1.** *refl.* siistiä ulkoasuaan peseytymällä, puhdistamalla vaatteitaan tms. | Pesuun ja s:miseen käytettävä vesi. Meni junalta hotelliinsa s:mään ennen juhlaan lähtöä. **2.** *pass.* tulla siisti(mmä)ksi. | Paljon on vielä työtä, ennen kuin joka kodin ympäristöt s:vät. — Elämä on paikkakunnalla s:nyt, monet karkeat paheet ja rumat tavat ovat jääneet pois.

siisti|ä[17] *v.* -ntä[15*] *teonn.* tehdä siisti(mmä)ksi, puhdistaa, siivota, ruokota. | Huoneita s:ttiin ja siivottiin jouluksi, joulukuntoon. S. pihamaa roskista. Lattiaa s:ttäessä tarvittava harja. S. itsensä ja vaihtaa pukua ennen ulos lähtöä. S. ja sukia hevosta. S. pellon pientareita hakkaamalla pajupensaat pois. Korjata risaiset kirjanselät ja siten s. kirjahyllyt. — *Erik.* jnk karkeasti tehdyn esineen t. kohdan silottamisesta, viimeistelemisestä. | Sahan jäljet s:tään viilalla ja pinnat silitetään hiekkapaperilla. Juotoskohdat s:tään raspilla. Pyöröhöylää voi käyttää monenlaisten töiden s:miseen. — *Kuv.* vrt. siisti 3. | Puhuvat karkeata kieltä s:mättä sa-

nojaan. Poika, s:pä suutasi [= puhu siivommin, säädyllisemmin, käytä hillitympää kieltä]!

siiteputki *s. kasv.* ohut rihmamainen putki, joka kasvaa emin luotille joutuneen siitepölyhiukkasen ulkokelmussa olevasta reiästä ja työntyy vartalon läpi sikiäimeen ja sieltä edelleen siemenaiheeseen johdattaen sinne hedelmöittävät tumat (siittiöt).

siitepöly *s. kasv.* siemenkasvien heteiden ponnenlokeroissa syntyvä, eri kasvilajeissa erivärinen (us. keltainen) jauhe, jonka yksityiset hiukkaset ovat kasvin koiraspuolisia, siitosta välittäviä elimiä. **-analyysi** *s.* vars. metsäkasvillisuuden kehityshistorian selvittely ja kvartäärikautisten tuore-, lieju- ja savikerrostumien iän määrittäminen kerrostumiin sisältyviä fossiilisia siitepölyhiukkasia analysoimalla. **-diagrammi** *s. geol.* jltak alueelta tehtyjen siitepölyanalyysien pohjalla saadusta tilastosta laadittu diagrammi. **-hiukka|nen** *s. kasv.* ks. siitepöly. | S:set ovat useimmiten pallo- tai munamaisia, harvoin sauva- tai rihmamaisia, sekä kooltaan hyvin pieniä, ja niiden seinä on kaksikerroksinen (ulko- ja sisäkelmu). S:set vastaavat sanikkaisten pikkuitiöitä ja syntyvät kuten nekin nelittäin isommista emosoluista. **-tutkimus** *s.* vrt. siitepölyanalyysi. | S. koettaa turpeessa ja muissakin viimeisinä geologisina kausina syntyneissä maalajeissa säilyneiden siitepölyhiukkasten avulla ja samalla käyttäen hyväkseen samoissa kerrostumissa säilyneiden siementen, lehtien, kuorenkappaleiden ym. antamia todistuksia luoda kuvan viimeksi kuluneiden geologisten kausien kasvisto- ja kasvillisuussuhteista.

siite|reikä *s.* **1.** *el.* munasolun seinämässä olevista aukoista, joista siittiö pääsee sisälle. **2.** *kasv.* siemenaiheen kalvojen kärkien väliin jäävä aukko, josta siiteputki tav. tunkeutuu sisään. **-solu** *s.* = siittiö(solu), siitepölyhiukkanen.

siitin[56*] *s. anat.* urospuolisilla parittelevilla eläimillä ja miehellä sukupuolielinten osa, joka naaraan (naisen) sukupuolielimiin saatettuna johtaa siemennesteen koiraasta naaraaseen (miehestä naiseen), penis. **-elimistö** *s.* vrt. seur. **-elin** *s.*, tav. *mon.* = sukupuolielin. **-neste** *s.* = siemenneste. **-rakottuma** *s. eläinlääk.* naudan ja hevosen hyvänlaatuinen, äkillinen tarttuva tauti, joka ilmenee ulkoisten sukupuolielinten rakkulaihottumana.

siito|s[64] *s.* **1.** *biol.* kahden sukupuolisolun ja niiden tumien yhtyminen, mistä uusi yksilö saa alkunsa, hedelmöitys. | S. tapahtuu siten, että siittiö tunkeutuu munasoluun. Kasvien s. eli hedelmöitys tapahtuu silloin, kun siitepölyhiukkasen sisällys yhtyy siemenaiheen alkiorakon soluihin. S. voi tapahtua paljon myöhemmin kuin parittelu, esim. lepakoilla vasta kuukausien kuluttua. — Liikkuvat siittiöt suorittavat s:ksen. **2.** (koti)eläinten (*harv.* kasvien) käyttäminen sukunsa lisäämiseen t. jalostamiseen. | Kotieläinten käyttö s:kseen. S:kseen soveltumaton eläin. Sukulaisten kesken suoritettua s:sta sanotaan sukusiitokseksi. — *Yhd.* kalan-, karjan-, lampaans.; hevoss.; keinos. **3.** *yhd.* ed:iin liittyen. | Sukus.; puhdas-, sekas.; etäis-, yhtäläiss.; itses.; ristis.

siitos|aines *s.* Valita maatiaiskarjasta s:ainesta jalostustyötä varten. **-arvo** *s.* (siitos)eläimen arvo niiden perinnöllisten tekijöiden kannalta, joihin jalostustyössä kiinnitetään huomiota. | Jalostajan tärkein tehtävä on siitokseen valittavan yksilön perinnöllisen laadun, s:n, määritys. **-eli|n** *s.*, tav. *mon.* = sukupuolielin. | Hyönteisten, kasvien s:met. **-eläi|n** *s.* (koti)eläin, jota käytetään eläinkannan lisäämiseen ja jalostukseen;)(käyttöeläin. | S:nten kasvatus, valinta, menekki. Useissa näyttelyissä s:menä palkinnon saanut lehmä. S:meksi käytetty pässi, minkki. Kanaa, joka itse on muninut huonosti, emme hyväksy s:meksi. **-eläinosuuskun|ta** *s.* Sonniosuuskunta ym. s:nat. **-emakko, -hevonen** *s.* vrt. siitoseläin. **-ikä** *s.* Hiehon s. **-kammio** *s. el. metsät.* moniavioisten kaarnakuoriaisten puun jälsikerrokseen kaivertamien syömäkäytävien keskusosa, joka on puuhun ensimmäisenä tulleen koiraan valmistama ja josta lähtee emokäytäviä. **-kana** *s.* vrt. siitoseläin. **-kanala** *s.* S:sta saa haudotettavia munia, poikasia, siitoskukkoja jne. **-kaniini** *s.* vrt. siitoseläin. **-karja** *s.* karja, jota muun tuotannon ohella käytetään siitostarkoituksiin, karjakannan lisäämiseen; vrt. lypsy-, teuraskarja. **-karju** *s.* vrt. siitoseläin. **-karva** *s. kasv.* trikogyyni. **-kato** *s. kasv.* kasviaiheen synty ilman hedelmöitystä, useimmiten munasolun ulkopuolella olevasta solukosta. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* Ori on vasta 4-vuotiaana täysin s., vaikka se jo paljon ennen voi olla tiinehtämiskykyinen. **-kesku|s** *s.* alan ammattijärjestöjen hyväksymä ja tarkkailun alainen maatila, kanala tms., jonka karjan jälkeläisiä (t. munia) myydään siitoseläimiksi (t. -muniksi). | Lypsykarjan, sikojen s. S:ksista myydyt siitosmunat. **-kettu, -koira, -kukko** *s.* vrt. siitoseläin. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* S. sonni. Kaniinit pysyvät s:sina 3—4 vuotta. **-kyky** *s.* tav:immin uroseläimistä ja miehistä. | Oriiden s. kestää vain harvoin 20-vuotiaaksi. — S:nsä menettänyt eli hedelmätön naaras. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* tav:immin uroseläimistä ja miehistä. | Nauta tulee s:seksi n. vuoden vanhana. Kehitys munasta s:seksi korennoksi. Useiden eläinten uros on s. ympäri vuoden, naaras vain kiima-aikana. Karjan s:syys. — S. kukka. **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* tav:immin uroseläimistä ja miehistä. | Naisen hedelmöitymis- ja miehen s:tömyyttä sanotaan tavallisesti yhteisesti hedelmättömyydeksi. Puremalla s:tömäksi tehty porohirvas. — Lehmä joutui teurastettavaksi s:tömyyden vuoksi. **-lammas, -lehmä** *s.* vrt. siitoseläin. **-lehdet** *s. mon. kasv.* emilehdet ja heteet t. itiöitä valmistavat lehdet. **-luokka** *s.* Koira on [näyttelyyn] ilmoitettu s:an 'kilpailuryhmään, jossa ilmoitettua koiraa arvostellaan vain näyttelyyn osallistuvien jälkeläistensä ominaisuuksien perusteella'. **-minkki** *s.* vrt. siitoseläin. **-muna** *s. maat.* haudontaan käytettävä valikoitu muna, jonka tulee olla tuore sekä hedelmöitetty ja hyvästä rodusta lähtöisin, hautomamuna. **-narttu, -ori** *s.* vrt.

siitoseläin. **-os|at** *s. mon.* Siemenkasvien s:ien, siitoslehtien, kehitys. **-porsas, -pässi** *s.* vrt. siitoseläin. **-ryhmä** *s. maat.* siipikarjasta: ryhmä kanoja ja kukko(ja), ankkoja tms., johon on valittu parhaat yksilöt ja jolla tuotetaan siitosmunia. **-sika, -sonni, -tamma** *s.* vrt. siitoseläin. **-tap|a** *s.* kotieläinten jalostamisessa keskenään paritettavia eläimiä valittaessa noudatettu menettelytapa. | Eri s:oja ovat puhdassiitos, risteyttäminen ja sukusiitos. **-tapahtuma** *s.* **-uros** *s.* vrt. siitoseläin. **-valinta** *s.* Kotieläimiä ja viljelyskasveja jalostettaessa harjoitettu keinotekoinen s.

siittiö[3] *s.* ihmisen ja eläinten koiraspuolinen, kooltaan tav. hyvin pieni sukupuolisolu, jonka tehtävänä on munasolun hedelmöittäminen ja jossa tav. voidaan erottaa paksumpi pää ja siimamainen häntä; myös kasvien hedelmöittävistä soluista, mikäli ne ovat irrallaan liikkuvia ja mikäli naaras- ja koirassukupuolisolut ovat toisistaan erotettavissa; *syn.* siemensolu; vrt. spermatotsoidi, spermatotsooi, siittosolu, siitepölyhiukkanen. — *Yhd.* (kasv.) ilmi-, salas. **-pesäke** *s. kasv.* itiökasvien elin, jossa niiden koirassukupuolisolut, siittiöt t. siittosolut, syntyvät; vrt. munapesäke. **-rauhanen** *s. anat.* urospuolinen, siittiöitä valmistava sukupuolirauhanen; vrt. kives. **-solu** *s.* = siittiö. **-tuma** *s.* siittiösolun tuma. | Vain yksi s. yhtyy munasolun tumaan.

-siittoi|nen[63] *a. kasv.* Ilmi-, risti-, sala-, selväs.

siittola[14] *s.* laitos, jossa rotueläimiä pidetään jälkeläisten saantia ja kasvatusta t. rodun jalostusta varten. — *Yhd.* hevos-, kettu-, lammass.

siittosolu *s. kasv.* eräiden levien, sienien ja jäkälien liikuntakyvytön koirassukupuolisolu, spermaatio; vrt. siittiö. **-pesäk|e** *s.; syn.* spermogonio; vrt. siittiöpesäke. | Siittosolut syntyvät s:keissä.

siitty|ä[1*] *pass.v. harv.* < siittää. | S:neestä [= hedelmöityneestä] munasta kehittynyt toukka. Minkä vuoksi sinä Luoja annoit hänet salaisesti s. [= siitä] ja neitseestä suurella kivulla syntyä? KARHUM. — *Kuv.* - - oisi s:nyt meissä riemu ja voima HAARLA.

siittäjä[16] *tek. ylät. runok.* isästä. | Tyhmä on murheeksi s:llensä, ja houkan isä on iloa vailla VT. - - eivät tunne häntä enään, ei s:nsä eikä kantajansa KIVI. — *Kuv.* (jnk pahan) aiheuttajasta. | - - sinä murhaajain värvääjä, rikosten s. L.ONERVA. Tuo oppi muualta saatu on / — sen s. lie kai Saksa K.VÄÄNÄNEN.

siittämisvietti *s.*

siittämät|ön[57] *kielt.a.* Mehiläisyhteiskunnan kuhnurit syntyvät s:tömistä munista.

siit|tää[2*] *kaus.v.* < 1. siitä. **1.** etup. vain ihmisistä (vars. *raam.* ja *lak.*), harv. eläimistä: aiheuttaa (parittelemalla) sukupuolisolujen yhtyminen ja siten jälkeläisen syntyminen. **a.** isästä. | Voi sitä, joka sanoo isälle: "Miksi minut s:it", ja vaimolle: "Miksi synnytit?" VT[V]. | Abraham s:ti Isaakin. Mutta Isaak s:ti Jaakobin UT[V]. - - saattaisipa murhe hautaan hänet, joka on mun s:tänyt KIVI. [Pappi] alkoi elää ja s. poikia ja tyttäriä KIANTO. — Kun Voitto [ori] on kuusikymmentä varsaa s:tänyt, niin saatte sen omaksenne KATAJA. **b.** *harv. vanh.* äidistä. | Uskon kautta myös Saara sai voiman s:tääksensä, ja synnytti jälkeen hänen ikänsä ajan UT[V]. - - synneissä on äitini minut s:tänyt AK. **c.** isästä ja äidistä yhdessä t. kumpaakaan ilmoittamatta. | Kihlakumppanien s:tämä lapsi. Avioliitossa, avioliiton ulkopuolella s:etty lapsi. Pitkällisiä tauteja sairastavien ei pitäisi s. lapsia. Kaaleb - - s:ti emäntänsä Asuban kanssa ja Jeriotin kanssa, ja nämä ovat hänen lapsensa: - - VT[V]. Sinä yönä he s:tivät minut LEHT. - - haureellinen yhteys, joka ei tapahdu haureuden tähden, vaan lasten s:tämisen tähden AK. **d.** *kuv.* ed:iin liittyen: synnyttää, aiheuttaa, panna alulle. | Körttiläisyyden s:tämä hengellinen kopeus. Kärsimysten s:tämä katkeruus. Kiihkeän kaipauksen s:tämät mielikuvat. Rauha s:ti siunausta LEINO. - - yö se hullun sydämessä / hourehia s:tää LEINO. Kymmenten ihmisten hengityksen ja hien s:tämä ellottava löyhkä lehahti ovesta vastaan LEINONEN. **2.** siittiön aikaansaamasta muna(solu)n hedelmöitymisestä. | Munanjohtimessa koiraan siemensolut s:tävät ruskuaisen. S:etty munasolu. Aluksi mehiläiskuningatar munii s:ettyjä munia, joista kehittyy naaraita.

siity|ä[1*] *v.* hehkuvien hiilien, hiiloksen tummenemisesta ja sammumisesta loppuun palaen: hiipua, riutua. | Hiiloksen s:minen uunissa. S:vä takkavalkea. — Odotella saunan s:mistä. Nyt on jo sauna s:mässä, tarkoin kohennettu ja yhä paahteisemmaksi kuumentunut LEHT.

1. **siitä**[37*] *v.* sikiytyä. **1.** vars. *raam.* t. vanhahtavasti: (munasolun hedelmöityessä tapahtuvasta) sikiön, uuden yksilön kehittymisen alkamisesta, siittyä; tav. vain ihmisistä. | Lapsen sikiäminen ja syntyminen. [Jeesus Kristus] sikisi Pyhästä Hengestä, syntyi neitsyt Mariasta KATEK. Kadotkoon se päivä, jona minä synnyin, ja se yö, joka sanoi: "Poika on siinnyt" VT. Minä vaivainen, syntinen ihminen, joka olen synnissä siinnyt ja syntynyt KIRKKOKÄSIKIRJA. Vastaaja on katsottava elatusvelvolliseksi, jos hänen havaitaan maanneen lapsen äidin siihen aikaan, jolloin lapsi on voinut s., ellei - - LK. Se [hevonen] oli siinnyt ja syntynyt ihmisen ohjauksen alaisena SILL. — Partenogeneettinen eli neitseellinen sikiäminen. Oppi Neitsyt Marian saastattomasta sikiämisestä. — *Kuv.* saada alkunsa, syntyä, kehkeytyä. | Ankarasta sorrosta siinnyt viha. Kyllä siitä miehestä vielä sikiää senkin seitsemät harmit. Miesten kesken sikisi puhe entisajoista. Aivoissa siinnyt ajatus. - - asiastamme sikiää, syntyy ja kasvaa jotain KIVI. - - salojen ja selkosten siimeksestä siinnyttä kymiä pitkin KIANTO. | Niin niitä huhuja ja juoruja sikiää. Mistä siinnee... KOJO. **2.** (siitoksen tietä, suvullisesti) lisääntyä, enentyä, tulla lukuisammaksi; tav. eläimistä. | Hyvin, huonosti, heikosti sikiävää sukua oleva yksilö. Peltoetana sikiää suotuisissa olosuhteissa nopeasti. Karhuja sikisi kuin hiiriä. — Us. *leik. halv.* ihmisistä. | Talo, jossa asuivat ja sikisivät. Voimakkaasti sikiävä slaavilainen rotu. — Laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Hakkiolle siinnyt tiheä taimisto. Kukkia sikisi purojen varsille.

[Ratsumiehiä] yhä sikisi [= tuli lisää] metsästä [taistelupaikalle] IVALO. - - jokiranta sikiää nopeasti veneitä täyteen LEINONEN. - - sikisi yhtäkkiä sumua niin taitamattomasti M. RAPOLA. — *sikiävä* (a.) sikiävyys[65] (omin.) voimakkaasti lisääntyvä, hedelmällinen. | Sikiävä lammasrotu. Australiassa on hyvin sikiävistä kaniineista tullut maanvaiva. Isä oli sikiävää ja elinvoimaista rotua. Bakteerien voimakas sikiävyys.

2. **siitä** *demonstr.adv.* (elat. < se). **I.** paikasta: siitä paikasta, kohdasta; on merk:ltään rajoittavampi ja täsmällisempi kuin *sieltä*. **1.** viittaamassa puhujan läheisyydessä, välittömässä havaintopiirissä olevaan t. puhujan t. kuulijan muuten tietämään paikkaan, jossa puhuja itse ei ole. | Siirry pois s.! Ota s. takki hartioillesi! — Vai s. se nyt kenkä puristaa. — *Erik.* adv:iin liittyy jäljempänä oleva paikan tarkemmin määrittävä ilmaus. | Ota s. pöydältä! S. ladon takaa se jänis lähti. Menkää s. kylän laidasta, niin pääsette nopeimmin. Sähköjohto on poikki s. kytkimen yläpuolelta. S:hän tulimme Aholan kautta. Mentiin s. rantaa pitkin. **2.** viittaamassa puheyhteydestä ilmenevään, edellä mainittuun, puheena olleeseen, aikaisemmasta tunnetuksi tulleeseen t. (heti) jäljessä mainittavaan, puheeksi tulevaan paikkaan. | Kiipesi laatikolle ja s. katolle. — Determinatiivisesti. | Etsi s., mihin jätit. S. yli, mistä aita matalin SL. **II.** paikallisuuden merk. hämärtynyt t. puuttuu kokonaan. **1.** Menetkös s. suutasi soittamasta! Pääsettekö s.! Joutukaahan s. jo! Kun olen kaatunut, en s. nouse AHO. - - istuutuivat nurmelle, oikenivat s. pitkälleen SILL. **2.** (us. painottoman täytesanan tavoin) viittaamassa puheyhteydestä ilmenevään t. muuten tunnettuun tilanteeseen, asioiden tilaan, tapahtumien vaiheeseen tm. | Tilanne on huono, mutta kyllä se s. selviää. Kaikki on taas hyvin, ja pian äitikin s. paranee. Sade s. taitaa tulla, kun niin raukaisee. Eiköhän s. jo alkane tulla kevät. S:pä ne lapsetkin vuosi vuodelta varttuvat. — *siitä siihen* (kans.) Neuvotteluissa ei päästy s. siihen 'mihinkään tulokseen, puusta pitkään, edistytty ollenkaan'. Mies on ahertanut jo viikon eikä ole päässyt s. siihen. Onpahan s. siihen [= kyseenalaista, niin ja näin, siinä ja siinä], miten tässä käy. - - toimeentulomme taisi olla s. siihen KAUPPISH. **3.** *harv.* siksi, sen vuoksi, sen johdosta. | S. antoi jahtivouti käskyn piirittämään pojat KIVI. S. kello pyhä soipi, / että kuoli nuorukain KIVI. Rakastin sinua s. jos mahdollista vielä enemmän AHO.

siitälähin *adv.* par. ⌒.

siitä|misin, -|möisin *adv.*, tav. *kans.* (us. par.) siitä lähtien t. alkaen t. pitäen, sen jälkeen. | Vilustutti itsensä ja on s:misin ollut sairaana. Ja s:möisin kissa on syönyt rottia KS.

siitäntä[15*] *teonn.* (< siittää) siittäminen.

siitä|perin, -pitäen *adv.* par. ⌒.

siitä|ä[2*] *v. harv.* = siintää. | S:vä kaukaisuus. - - mustasiipi yö jo silmään s:ä A.V.KOSKIMIES.

siitä(än *demonstr.adv.*, vars. *kans.* **1.** siitä, mitä on t. on ollut, nykyisestään, entisestään. | Jos sairas s. vielä heikkenee, niin pian tulee loppu. Ei s. parane, viisastu, kasva. Asia ei enää s. muutu, kiellätpä tai myönnät. - - jos tuuli s. vielä kiihtyy, niin voipi se näyttää hätää vaimoväelle suurella Saimaalla IVALO. Siitäsi paljon kyll', - - Anna, jo muutuit, kun - - *MANN. — *sen siitään.* Ei sen s. viisastu, vaikka ikääkin jo alkaa olla. En usko, että meillä [suomalaisessa yhteiskunnassa] sen s. romahtaa, mikä ei jo ole romahtanut AHO. **2.** ajasta: sen jälkeen, sen koommin. | - - eivätkä he s. enää eronneet AHO. Miklós Toldin hahmon nään miespolvein takaa — / niitä kymmenen jo s. maassa makaa *MANN.

siivatta[15*] *s. kans.* elikko (vars. lehmästä). | - - kaunis karja, satakunta s:a KIANTO.

siiveke[78*] *s.* siipimäinen lisäke. **1.** *tekn.* lentokoneen siiven takareunassa oleva, ylös ja alas liikuteltava siipipinnan jatke, jolla voidaan aiheuttaa koneen kallistumat t. niiden oikaisut ja säilytetään tarpeellinen sivuvakavuus. — *Yhd.* jarru-, lasku-, rakos. **2.** siipirakennus. | Linnan pohjoinen s. — *Yhd.* etelä-, itäs.

siivek|äs[66*] *poss.a.* -kyys[65] *omin.* (< siipi, vars. A ja B.I.2) jolla t. jossa on siipi t. siivet, siivellinen. | S. eläin. Metsän s:käät asukkaat. Kotka, ilmojen s. valtias. S. enkeli, taruolento. S. pyörä rautateiden tunnuksena. Ja sen [setripuun] alla asuvat kaikki linnut, kaikki, mitä s:ästä on VT. S. pähkylä, siemen. — *S:sesti.* Kotka personifioi s:käiden keskuudessa samoja ominaisuuksia kuin leijona nelijalkaisten parissa: voimaa ja mahtavuutta. - - ilmojen s:käät / yli kylien soitellen sousi EINARI VUORELA. — *Kuv.* siivillä liikkumisen nopeuteen t. kepeyteen liittyvää käyttöä. | Mitä lähemmäksi päämäärää pääsin, sitä keveämmiksi ja s:käämmiksi kävivät askeleni. S. [= nopeasti leviävä] huhu. S. sana, sanonta, lause 'sananlaskujen tapaan yleisesti käytetty sanonta, lause(parsi) (jonka ensimmäinen käyttäjä tav. on tunnettu henkilö), lentävä sanonta t. lause'. Ciceron s:käiksi muuttuneet sanat "O tempora, o mores!" Missä ovat s:käät [= lennokkaat, suuret] suunnitelmasi? *SILJO.

siivelli|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* (< siipi) = ed.; huom. kuit. käyttöalan osittainen erilaisuus. **1.** vrt. siipi A. | Pääskyset, peipposet ja muut s:set soittoniekat. S. hyönteinen. Muurahaisia on osaksi s:siä, osaksi siivettömiä yksilöitä. S. enkeli. — *S:sesti.* Ilmaeläimiin eli s:siin kuuluvat lintujen ohella myös hyönteiset. Hyönteiset jaetaan kahteen ryhmään, siivettömiin (Apterygota) ja s:siin (Pterygota). - - sillä taivaan linnut kuljettavat sinun äänesi ja s:set ilmaisevat sinun sanasi VT. **2.** vrt. siipi B. | S. hedelmä, siemen. — Keskipakopumpun s. juoksupyörä. S. ratas, sekoituskone. — S. pato. S. rakennus, linna. Vepsäläisten kantele on s., so. vääntimen puoleinen kuve jatkuu ohuena ulokkeena.

siiven|alku *s.* -**alu|s** *s.* S:kset valkeat. -**isku** *s.* (yksityinen) siivenlyönti. | Pöllö lentää äänettömin s:in. — *Kuv.* Runoilija pakenee mielikuvituksessaan - - tarujen maille saadakseen kyllin tilaa laulunsa laajoille s:ille TARK. -**kär|ki** *s.* Kalasääsken s:kien väli on n. 1,5 m. S:jet

mustat. **-lyön|ti** *s.* siipien yksityisistä (alaspäin tapahtuvista) liikkeistä t. jatkuvasta liikuttamisesta (tav. lennon aikana). | Metson raskaat s:nit. Joutsen pieksää voimakkain s:nein vettä. Muutamia s:tejä silloin tällöin ja sitten taas pitkään leijailua. Kärpäsen ja hippiäisen taaja, päiväperhosen ja lokin harva s. — *Kuv.* Iankaikkisuuden s:nit tuntuivat ilmassa L.ONERVA. **-muoto** *s.* **-pää** *s.* **-reuna** *s.* **-selkä** *s.* **-taive** *s.* **-tynkä** *s.* **-tyvi** *s.*

sii|vetä[38*] *v.* **1.** *sot.* saarrostaa vihollisosaston siipi. | Estääkseen hyökkäyskolonnansa s:peämisen Epameinondas ryhmitti vasemman siiven ulkopuolelle kevytaseista jalkaväkeä ja ratsumiehiä. Kiilan etu lähestyttäessä oli, että se esti s:peämisen. **2.** *kans.* liirtää. | Molemmin puolin tietä olivat ojanreunat kuluneet kiiltävän liukkaiksi kaduiksi, niin että keskitiellä piti reen pysymän, jottei ojan pohjaan pääsisi s:peämään KATAJA.

siivetär[54*] *s. yliopp.* yliopistossa opiskeleva (vars. fuksia vanhempi) naisylioppilas; vrt. civis.

siivet|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < siipi. | Emu on s. arolintu. S. ruokki on kuollut sukupuuttoon. Kiiltomadon naaras on s. — S. pähkylä, siemen. S. lehtiruoti, emilehti. S. aura eli jankkuri. Vanha, jo s. tuulimylly. S. nuotta. Turbiinin johto- ja juoksupyörästön välinen s. tila. — *S:sesti.* S:tömät 'Apterygogenea l. Apterygota, hyönteisten alaluokka, johon kuuluvilla ei ole merkkiäkään siivistä'.

siivikko[2*] *s. tekn.* potkurimaisella siipirattaalla varustettu koje, jolla tutkitaan veden virtauksen nopeutta. **-mittari** *s.* **-mittaus** *s.* siivikolla suoritettu t. suoritettava mittaus.

siivilä[15] *s.* rei'ikäs, verkko-, kangas- tm. pohjainen, verkkomainen tms. väline t. laite, jolla nesteistä (joskus myös kaasuista) erotetaan kiinteitä ainesosia, epäpuhtauksia yms., siili; vrt. seula, sihti, lävikkö, hila, välppä, suodatin. **1.** vars. ruokataloudessa käytetyistä us. astiamaisista reunallisista siivilälaitteista. | Laakean suppilon muotoinen verkkopohjainen s. Vanusuodattimella varustettu s. Maito kaadetaan s:n läpi, jolloin roskat jäävät s:än. Liemi siivilöidään tiheällä s:llä. — Astian suulle pussiksi sidottu harsokangas s:nä. Havukerros tilapäisenä s:nä. — *Kuv.* Ylennysehdotuksia on siivilöity aivan liian karkealla s:llä 'ylennyksiä on suoritettu liian helposti, heikostikin perusteltujen ehdotusten nojalla tms.'. — *Yhd.* kastike-, keitto-, maito-, marja-, mehu-, tees. **2.** vars. eril. (teknillisten) laitteiden osana olevista levymäisistä, verkkomaisista tms. siivilälaitteista. | Suppilo, jonka pohjassa on s. Kastelukannun putken, viemäriaukon suussa oleva s. S., joka estää lietettä ja hiekkaa tunkeutumasta niskaojasta salaojaputkiin. Polttonesteessä olevat roskat jäävät kaasuttimen s:än. — S., joka estää pölyn imeytymisen suulakeputkeen. Hengitysilma puhdistuu nenäontelon s:in läpi kulkiessaan. — *Fys.* suodatin. | S:nä voidaan käyttää mm. liimatonta paperia, kangasta, huopaa, asbestia, hiiltä, hiekkaa ja huokoista posliinia. — *Yhd.* ilma-, pölys.; lattia-, pohjas. **3.** *yhd.* ed:iin liittyen. | Harso-, havu-, jouhi-, kangas-, metalli-, puu-, rautalanka-, teräs-, tuohi-, vanus.

siivilähammas *s. el.,* tav. *mon.* kalojen kiduskaaren suuontelonpuoleisessa sivussa sijaitsevista, pitkiksi, hienoiksi sukasiksi muuttuneista hampaista, jotka estävät roskia pääsemästä kiduksiin.

siiviläinen[63] *s. käs.* eräs vanha kansanomainen kirjontakuosi.

siivilä|kangas *s.* siivilänä käytetty kangas. | Mehun valutus s:kankaan läpi. Kuparinen s. Paperikoneen s. eli tuuki. **-laite** *s.* **-levy** *s.* **1.** *kasv.* siiviläputkien perättäisten solujen reiällisistä poikkiseinistä käytetty nimitys. | Toisinaan saattaa s:jä muodostua myös kahden siiviläputken välisiin pitkittäisiin seiniin. **2.** *el.* piikkinahkaisten ruumiinpinnassa oleva reiällinen kalkkilevy, josta niiden vesiputkilosto alkaa. **3.** *tekn.* Maitosiivilän irrotettava s. **-lieriö** *s.* Paperikoneiden tiheällä metallikankaalla päällystetty s. **-osa** *s. kasv.* **1.** leptomi. | Johtojänteen putkilo- ja s. **2.** Kaksisirkkaisten ja havupuiden kuoren alla on nila- eli s., jonka tärkeimpänä osana ovat siiviläputket. **-paperi** *s.* suodatinpaperi. **-pohja** *s.* Vierre puhdistetaan laskemalla se selvityssammioiden s:n läpi, jolloin mäski erottuu. **-pohjainen** *a.* S. kauha. **-pussi** *s.* Marjat kaadetaan valumaan harsokankaasta tehtyyn s:in. **-putki** *s.* **1.** *kasv.* putkilokasvien johtojänteiden siiviläosissa ja varren ja juuren nilassa olevia puutumattomia, kimmoisia ja eläviä solusulautumia. **2.** *tekn.* siivilällä varustettu putki. **-solukko** *s. kasv.* siiviläputkien muodostama solukko.

siivilätön[57] *kar.a.* S. kastelukannu.

siivilä|vaate *s.* Marjat siivilöidään jouhisiivilän tai s:vaatteen läpi. **-vanu** *s.* Maitosiivilän s. **-verkko** *s.* Separaattorin uimuria ympäröivä s. estää roskia pääsemästä kuulaan.

siivilöi|dä[30] *v.* -västi *adv.* -nti[4*] *teonn.* antaa nesteen (harv. kaasun) kulkea siivilän, kankaan, vanun tms. läpi kiinteiden ainesten, epäpuhtauksien tms. erottamiseksi siitä; siivilälaitteista t. niihin rinnastettavista: pidättää t. erottaa kiinteät ainekset, epäpuhtaudet tms. lävitseen kulkevasta nesteestä (t. kaasusta); vrt. kuurnita, seuloa, sihdata, suodattaa. | S. siivilällä, harsokankaan, vanun läpi. Erottaa roskat vedestä s:mällä. S:ty maito. Mehu s:dään pulloihin. Laardi on sulana s:tyä ihraa. Kirkkaaksi s:ty liemi. Maidon, polttonesteen s:nti. Karkea s:nti voidaan suorittaa lävikölla. — Kuoret s:dään mehusta pois. Haavi, jolla plankton s:dään vedestä. — Hiekkakerros siivilöi veden puhtaaksi. Kaasuttimen siivilälevy siivilöi roskat polttonesteestä. Pölyä s:vä lehväkerros. Keuhkoputkien värekarvat s:vät sisään hengitetyn ilman mahdollisimman pölyttömäksi. — Laajentunutta ja kuv. käyttöä. **1.** vars. *fys.* suodattaa; us. kuit. suodattamista karkeammasta erottamisesta. | S. liuos paperin läpi. **2.** *harv.* seuloa. | Hienoksi s:ty kipsijauhe. S. nisut akanoista (tav. kuv.) — - - s:tsi [= valutti] sormiensa läpi hienorakeista hiekkaa KARHUM. **3.** *kuv.* S. [tav:mmin kuurnita, ks. sitä] hyttynen, mutta niellä kameli SP. — Punnita ja s. sano-

jaan. Sensuurin s:mä uutinen. Piti s. seuransa ja edesottamisensa tästä alkain LEINONEN. — Nuotta oli s:nyt lahden perukan lahnoista tyhjäksi. Tuossa pistäytyy rannasta pieni padontynkä s:mään koskea puhtaammaksi kaloista PAKK. — *Erik.* päästää vain osa valonsäteistä lävitseen. | Uutimien, lasimaalausten s:mä valo. Aarniometsän lehväkatos siivilöi auringonvalon keskipäivälläkin salaperäiseksi puolihämäräksi. Varjostin, joka siivilöi valon miellyttävän pehmeäksi.

siivilöimis|laite *s.* **-paperi** *s.* suodatinpaperi.

siivilöimätön[57] *kielt.a.* S. maito.

siivilöity|ä[1*] *pass.v.* < siivilöidä. | Ojamutakauha on rei'itetty, joten vesi s:y pois. Hiekkakerrosten läpi s:nyt vesi. Myrkkykaasut s:vät kaasunaamariin. — *Kuv.* Vesi s:y munuaisissa kuona-aineistaan. Lehviston läpi s:nyt valo.

siivis[64] *s.* → civis.

siivistö[2] *koll.s.* < siipi. | Lentokoneen s.

siivitty|ä[1*] *pass.v.*, tav. *kuv.* < siivittää. | [Tanssiessa] käsien ote kiinnittyy, liitävä askel s:y KILPI. [Andalusian] kieli joustuu helposti kevyeen runon poljentoon tai s:y herkäksi sanasukkeluudeksi TARK.

siivittäjä[16] *tek. kuv.* Yrjö Kilpinen Koskenniemen runojen laulullisena s:nä.

siivit|tää[2*] *v.* **1.** *tr.* varustaa siivillä. | [Myllyn] tammen alapää on s:etty siten, että vesi syöksyy sivultapäin siipiin. — Tav. *kuv.* antaa nopeutta, lennokkuutta tms. | Pelko s:ti hänen askelensa. Kaipauksen s:tämä pyrkimys. Sävelten s:tämä runo. Inspiraation s:tämä kertomus. - - et voi puhaltaa mielikuvitustani lentoon, et s. ajatuksiani AHO. — *siivitetty* us. par. siivekäs, siivellinen. | - - ja taas ilman s:etty laululauma [= linnut] / aamuvirtens kohottaavi taivahalle KIVI. **2.** *intr. mets.* haavoittuneena lentävästä linnusta. | Metso s:ti pari sataa metriä ennen kuin putosi.

siivo[1] **1.** *a.* -sti *adv.* (-us *omin.* ks. erikseen) (moraalisesti, käyttäytymiseltään) moitteeton, nuhteeton, kunnollinen, hyvätapainen, siisti, säädyllinen, siivokas, siivollinen; kiltti, lauhkea, säyseä. | S. ja hiljainen mies. S. luonteeltaan. Oppilaan tulee olla s., kuuliainen ja ahkera. Kulkea s:n miehen kirjoissa. S. käytös. Viettää s:a elämää. S. suustaan. Pitäkää s:mpaa suuta [= älkää parjatko, puhuko säädyttömyyksiä]! Hänestä käytettiin paljon haukkumanimiä, joista s:impia oli huligaani. Parempi s. syntinen kuin paha jumalinen SL. Elää, käyttäytyä s:sti. Mene s:sti matkoihisi! Olkaa s:mmasti, s:mmin! Saunassa piti olla s:sti kuin kirkossa. Tällä pitää olla s. ajo ja hellät ohjat... näin henkivireällä hevosella KATAJA. — S. hevonen. | Eikös ala ilma jo hiljetä. Ennen puolta päivää on ehkä s. sää AHO. — *Kans. taipum.* kelpo, kunnon. | Kulkea s. miehen maineessa. - - kuka viitsisi - - nähdä tällaisia vaivoja, ellei saisi näistä sitten edes s. ryyppyjä? ALKIO. Vielä tästä kilkistytään s. eläjiksi, mutta ajan se ottaa SEPPÄNEN. **2.** *s.* järjestys, siisteys, puhtaus, kunto. | Huoneessa oli hyvä s. Pitää huolta asunnon s:sta. Luuli astuvansa epäsiistiin asuntoon, minkä vuoksi hämmästyi huoneen odottamatonta s:a. S:a ja järjestystä harrastava ihminen. Tehdä s:a (ark.) 'siivota, siistiä'. — *siivolla* (adv.) siivosti. | Elää s:lla. Olkaa, pysykää s:lla! - - s:lla käskin pois MERIL. — *Erik.* huonosta siivosta, siivottomuudesta, epäsiisteydestä, likaisuudesta. | Tuvassa oli huono, paha, kehno s. Tehdä pahaa s:a. Markkinoiden päätyttyä vallitsi torilla aikamoinen s. Lapset olivat roskanneet huoneet ja vieraita tuli juuri parhaaseen s:on. Oletpa sinä s:ssa, missä lienetkään rypenyt. Kukaan ei tämmöisellä s:lla [= roskakelillä] viitsinyt kirkolle lähteä AK.

siivoamaton[57] *kielt.a.* < siivota. | S. kala, pihamaa.

siivoil|la[29] *frek.v.* < siivota. | S. pöytää ruoanjätteistä. S. ojia. Ala sillat siivoella, / lautalattiat la'aista KAL.

-siivoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Huono-, paha(n)-, rumas.; lauantai-, sunnuntais.

siivok|as[66*] *a. harv.* -kuus[65] *omin.* siivo, siivollinen. | Hän on s. mies, ei juo eikä rellestä.

siivokseen *adv. harv.* siivosti, siivolla. | Elellä s. S. kysäisi nyt rovasti että: olisiko Matilla jotakin asiaa? KIANTO.

siivolli|nen[63] *a. vanh.* (t. vanhahtavasti) -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* siivo, siivokas. | S. elämä, käytös. Käyttää s:sta kieltä. Otimme uuden vuoden vastaan säädyllisesti ja s:sesti. Tapojen s:suus.

siivo|luonteinen, -luontoinen *a.* S. mies eikä vähääkään viinaan menevä.

siivooja[10] *tek.* < siivota. | Kalan s. — *Amm.* Kunnollinen s. saa vakinaisen kuukausipalkkaisen toimen [ilm.]. — *Yhd.* vaunun-, veturins.; kerross. **-muori** *s.*

siivoojatar[54*] *amm.* tav:mmin siivooja. | Hotellin s.

siivo|puheinen *a.* S. mies. **-suinen** *a.* = ed.

siivo|ta[38] *v.* **1.** pesemällä, lakaisemalla tms. tehdä puhtaa(mma)ksi, siisti(mmä)ksi, poistaa lika, puhdistaa, siistiä, ruokota. | S. huoneita. S. pöytä, pihamaata. S. liasta, pölystä. S. vedellä ja saippualla, harjalla. S. jälkensä leiripaikalta lähtiessä. S. itsensä kurasta. Et osaa vielä edes nenääsi itse s. S:a silmäsi [= pese, puhdista kasvosi]! S. piippuaan, pyssyään. S. uuni tuhkasta. — *Kuv.* S:tkaa suunne [= älkää puhuko sopimattomia, rivoja]! **2.** ed:een läheisesti liittyen: raivata, perata. | S. komero tyhjäksi pulloista. S. maa rikkaruohoista. S. ojia. Kun kaski on polton jälkeen s:ttu, niin se kynnetään. — S. kaloja, marjoja, sieniä. Kuoreet keitettiin s:amatta suolineen päivineen. Kyniä ja s. kana. — S. törkyä vähemmäksi huoneesta. S. ruoan tähteet pöydältä. Söivät, maiskuttivat, s:sivat suustaan ruotia isot koot eteensä kalakeitosta AHO.

siivo|ton[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** likainen, siistimätön, epäsiisti, epäpuhdas, törkyinen, saastainen. | S. huone, lattia, katu. S:tomassa kunnossa oleva asunto. S:tomat ja repaleiset vaatteet. S:tomat kädet. S., ruokkoamaton parta. S:tomiksi parroittuneet kasvot. S:tomat ruokailutavat. Ulkoasultaan ja tavoiltaan s. ihminen. Sian s:tomuus. S:tomuus on pahin tautien levittäjä. **2.** siveellisesti sopima-

ton, siveetön, säädytön, hävytön, törkeä, rivo, ruokoton, sikamainen. | Puheissaan, suustaan s. mies. S. käyttäytyminen. Pitivät s:onta elämää, joivat ja mellastivat. Humalaiset hoilasivat s:tomia lauluja. S. sanomalehtiartikkeli. Sellainen harppu äitinä — hyi s:tomuutta! JOTUNI. — *S:sesti.* Puhua s:tomia. **3.** vars. *ark.* yl. erittäin paheksuttava t. tuomittava, törkeän sopimaton, sikamainen, ala-arvoinen, kehno, viheliäinen. | On s:onta jättää lapset oman onnensa nojaan. — Tavarat ovat suorastaan s:tomissa [= ylettömissä, hävyttömissä] hinnoissa. Satoi ja tuuli vallan s:tomasti 'tavattomasti'. — Painoasultaan suorastaan s. [= ala-arvoisen, häpeällisen kehno] teos. Asioiden s:toman hoidon vuoksi yhtiö teki konkurssin. — Haukkumasanan tavoin. | Särkevät, s:tomat, mainion sillan, viheliäiset koninlihansyöjät LEINONEN. — *siivottoman* (adv.) tavattoman, mahdottoman, hävyttömän. | S:toman vaikea tehtävä. S:toman huono koulutodistus. S:toman komea talo.

1. **siivous**[65] *omin.* < siivo. | Tapojen s. ja nuhteettomuus.

2. **siivous**[64] *teonn.* < siivota. | Huoneiden päivittäinen s. S. aloitetaan olohuoneesta. — *Yhd.* aamu-, joulu-, kevät-, lauantais.; kalan-, pellavans.; jälki-, suurs. **-aine** *s.* Puhdistus- ja s:et. **-komero** *s.* Jokaisessa keittiössä pitäisi olla s. siivousvälineiden pitopaikaksi. **-menot** *s. mon.* Kouluhuoneiston s. **-päivä** *s.* Lauantai on tavallisin s. **-takki** *s.* **-|työ** *s.* Reipas nainen haluaa s:työtä [ilm.]. Tehdä s:töitä. **-väline** *s.* Harjat, luudat ym. s:et. **-välinekaappi** *s.*

siivoutu|a[44] *refl.* ja *pass.v.* < siivota. | Teoksen kieliasu on edellisestä painoksesta melkoisesti s:nut.

siivu[1] *s. ark.* viilu, viipale, levy. | Yhdestä leivästä voidaan leikata n. 30 s:a. Pöydän s. — *Yhd.* leipä-, marmoris.

siivuu[25] *s. kans.* = 2. siivous.

siivyt[73] *dem.s. runok.* < siipi. | -- siipyet lemmen kaipuun! HAAHTI.

sija[10] *s.* **A.** vrt. paikka, kohta, tila, asema. **I.** *konkr.*, us. *vanh.* t. *kans.* paikka t. kohta, jossa jk on, johon jk kuuluu, asema, sijainti-, olin-, asuinpaikka. | Rukin s. on tuvan nurkassa. Laiskanlinna on saanut s:nsa takan luona. Pesän s:a etsivä lintu. Rakennus on jo kolmannella s:llaan 'kahdesti muutettu uuteen paikkaan'. Pöytä oli niin törkyinen, ettei siitä tahtonut löytyä puhdasta s:a paidannapillekaan. — Lampaiden syöttökehää siirretään joka päivä [nurmikolla] s:nsa eteenpäin. [Vaimon kuolema] oli tapahtunut melkein heti, kun he olivat Mäkipäästä lähteneet ja tähän könsään s:nsa saaneet SILL. En sinä pitkänä ikänä, / -- / lähe Pohjolan tuville, / -- / miesten syöjille sijoille, / urosten upottajille KAL. -- eikä nousnut nuori heinä, / -- / ylennyt s:lla sillä, / -- / kuss' oli piian pillannunna KAL. Ei syntyvä s:a katso SL. — *Erik.* **1.** viraston sijaintipaikasta. | Keskusvirastoilla oli s:nsa Tukholmassa. -- on jumalanpalvelus pidettävä sen kaupungin pääkirkossa, missä hovioikeudella on s:nsa LK. **2.** paikasta, johon jk tulee (olematta vielä siinä). | Perata korpeen mökin s:a. Katsella saunalleen s:a. Ojan s:n luominen on laskettu mukaan uuden ojan kaivuhinnoittelussa. **3.** paikasta, jossa jk on ollut (mutta ei ole enää), us. esineen tm. paikkaan jättämästä jäljestä. | Sarvien s:t poron päässä [sen pudotettua sarvensa]. Kivikauden aikainen tulipesän s. Harakka tuli reen s:lle aterioimaan. Jos lyön, niin sinusta ei jää jäljelle kuin märkä s. -- verekset [kuppaus]sarven s:t sillä on nytkin leveissä leuoissaan AHO. Ei muuta merkkiä kuin tien s., joka pujottelehti metsän läpi KATAJA. Ellen näe hänen käsissään naulojen jälkiä ja pistä sormeani naulojen sijoihin --, en minä usko UT. -- siihen nousi rautaruoste / -- / suen sorkkien sijoille, / karhun kannan kaivamille KAL. **4.** tila-, olo-, liikkumatila, -ala. | Antaa, tehdä s:a jklle jhk. Lapsilla oli ulkona kyllin s:a leikkiä ja ilmaa huutaa. Olisi siinä [suolla] viljalle s:a kasvaa! Jäälautoilla oli hyvää s:a liikkua virrassa. S:a [= tietä] hänen ylhäisyydelleen... s:a... olkaa hyvät... siirtykää vähän AHO. -- heille ei ollut s:a majatalossa UT. Kyllä sopu s:a antaa SL. **5.** numeroitu, varattu tms. istuma- tm. paikka. | Tuolirivi 7, s. 20 [teatterissa]. Juhlasali oli täynnä viimeistä s:a myöten. Luovuttaa s:nsa jklle. Hänen s:nsa [pöydässä] oli emännän vasemmalla puolella. Jos s. laivassa on matkustajalle tilattu -- LK. Sairaalassa on 50 s:a, joista 5 synnyttäjille. **6.** makuupaikka, vuode, (sijattu) sänky. | Kulkurille laitettiin s. penkille. Asettui s:lleen vielä hetken nukkuakseen. Panna maata s:lleen. Makaili havumajassa sammaleisella s:lla. [Lapsi] kastelee vielä s:nsa. -- tuokaat myös pari lyhdettä olkia s:ksemme laattialle KIVI. Miina tavallisesti nousi ensin — hänen s:nsa olikin lattian puolella sänkyä SILL. Jos s:ltain en nousisi, / taivaaseen ota tyköši! HLV. **7.** erikoistunutta, us. adverbinomaista käyttöä, tav. *mon.* ulkopaikallissijoissa. | Vaipui siihen sijoillensa pyörryksiin. Kylä oli pysynyt samoilla, yksillä sijoilla vuosisatoja. Istui koko ajan yksillä, niillä sijoillaan 'yhdessä kohdassa, paikkaa vaihtamatta'. Sai kymmenkunta ahventa [ongella] melkein yksiltä jalkojen sijoilta. Jäi seisomaan ovensuuhun jalkojensa sijoille. -- odottivat pitkäisen leimauksen -- iskevän ja langettavan herjaajan jalkainsa s:lle KALLAS. — Lähti niiltä jalkainsa sijoilta [= heti, vitkastelematta] suoraan ulos. Lähti pyyhältämään karkuun niistä jalkainsa sijoista. Heti samoilta, yksiltä sijoiltaan hän antoi vastauksen tiedusteluun. — *Erik.* oikeasta, asianmukaisesta paikasta. | Pilkut eivät olleet aivan sijoillaan 'paikallaan, kohdallaan'. Ottaa ovi, ikkuna sijoiltaan. Nostaa lattialankku sijoiltaan, s:ltaan. Koneen osat sopivat hyvin sijoilleen, ovat sijoillaan. Joenuoma siirtyi s:ltaan maanvyörymän johdosta. Maailma taitaisi kääntyä sijoiltaan, jos --. — Vars. *lääk.* ks. sijoiltaanmeno; vrt. nyrjähtää, niukahtaa. | Mennä, loksahtaa, vääntyä sijoiltaan. Käsi on sijoiltaan. Asettaa, vetää, panna sijoilleen. Haukotteli niin syvään, että leuka oli loksahtaa s:ltaan. Sijoillaan on selkä-

piis? *MANN. 8. *yhd.* Hauta-, tuli-, vuode-, yös.; kellon-, rukin-, sairaans.; jalan-, kädens.; asuin-, asuma-, hoito-, istuma-, lepo-, makuu-, nukkuma-, pesimä-, seisoma-, synnyin-, syntymäs.; kesä-, talvis.; lukus:t; etu-, kunnia-, vapaas.; tyyss.

II. *abstr.* ja *kuv.* **1.** Hyvä työmies löytää aina s:nsa maailmassa. Hän jätti kuollessaan jälkeensä tyhjän s:n, jota ei kukaan voi täyttää. Aukusti oli nyt ensi kertaa miehen s:a täyttämässä [= miehen töissä täyden miehen verosta] KATAJA. Koulussa annettiin enemmän s:a reaaliaineille. Hänen sydämessään ei ollut s:a rakkaudelle. Kapinamieli oli saanut s:a heidän sydämessään. Aate, joka on saanut s:a nuorison keskuudessa. Leikki s:nsa saakoon! — Hänen käyttäytymisessään on moitteen s:a [= aihetta, syytä], s:a moitteelle. Asia perusteltiin niin vakuuttavasti, ettei jäänyt epäilylle s:a. On paljonkin toivomisen s:a. Työ oli tehty niin hyvin, ettei kenelläkään ollut sanan s:a 'moittimista'. Vaiti, Hoppulainen, teillä ei ole tässä sanan s:a [= oikeutta sekaantua asiaan] CANTH. - - tässä [avioliittoon aikoessa] ei ole leikin s:a KIVI. — *Erik.* **a.** arvosta, asemasta, merkityksestä, tärkeydestä; arvojärjestyksestä. | N:llä on tärkeä, huomattava s. yhteiskunnassa. Puulla on tärkeä s. ulkomaankaupassamme. Käsityöllä on s:nsa nykyisenä koneiden aikanakin. Sähköjohtimien päällysteenä on kumilla korvaamaton s. Kuritus kasvatuskeinona ei ole enää yhtä näkyvällä s:lla kuin ennen. Puolukalla on ensiarvoinen s. marjojen joukossa. Viljelyskasveista on ruis ensi s:lla. Kielentutkimus nousi ensi s:lle Lönnrotin harrastusten joukossa. Kilpailla ensimmäisestä s:sta. Jäädä toiselle s:lle kilpailussa. Vientikaupunkina ensimmäisellä s:lla. Kirkkoherranvaalissa on N. N. asetettu ensimmäiselle s:lle. — *Yhd.* arvo-, ehdokas-, etu-, johto-, järjestys-, kunnia-, kärki-, mitali-, palkinto-, piste-, vaalis. **b.** A.I.5-kohtaan liittyen edustuksesta jssak (vars. valtiollisessa, kunnallisessa) elimessä. | Vain aatelistolla ja ylemmällä papistolla oli s:nsa valtiopäivillä. Puolueella oli 42 s:a [= edustajanpaikkaa] valtiopäivillä. Menettää sijoja vaaleissa.

2. erikoistunutta, us. partikkelinomaista käyttöä, tav. yks. sisäpaikallissijoissa. **a.** adverbinomaista käyttöä. — *sijaan, sijalle* tilalle. | Hevonen kuoli ja s:an ostettiin uusi. N. pantiin viralta ja otettiin toinen s:lle. Vanhat tuomioistuimet lakkautettiin ja uusia asetettiin s:an. Palon jäljet olivat jo kadonneet ja tuuhea metsä kasvanut s:an. — *ensi (toisessa) sijassa* ensi kädessä, lähinnä, pääasiallisesti, ennen kaikkea, etupäässä. | Olen ensi s:ssa suomalainen. Tilaisuus on tarkoitettu ensi s:ssa lapsille. Hän saa syyttää epäonnistumisestaan ensi s:ssa itseään ja vasta toisessa s:ssa liiketuttaviaan. Runoilijana Goethe on ensi s:ssa ja ennen n:uuta lyyrikko. — *viime sijassa* viime kädessä, loppujen lopuksi, pohjimmaltaan, todellisuudessa, itse asiassa. | Kruunu omisti viime s:ssa maan. Kaikki käsitykset ovat viime s:ssa yksilöllisiä. Itselliset olivat viime s:ssa kaikki lähtöisin talonpoikaisluokasta. — *Yhd.* etus:ssa.

b. *postp.* t. sitä lähenevää käyttöä. — *jkn* t. *jnk sija|ssa,* -sta 'asemessa, asemesta'. | Sinun s:ssasi [= sinuna] menettelisin toisin. Päällikkö tai se, joka toimii hänen s:ssaan 'tilallaan'. - - antakaat armon olla oikeuden s:ssa KIVI. Oikeudenmukaisuus vaatii, että syytöntä ei rangaista syyllisen s:sta. Väinämöinen lähetti Ilmarisen s:staan sammon taontaan. Jospa saisin kuolla s:stasi! Kreikan ja heprean s:sta otettiin oppiaineiksi uudet kielet. Hakuaikaa oli tavallisten 4 viikon s:sta vain 2 viikkoa. — *jkn* t. *jnk sijaan* asemesta; tilalle. | Sänkyjen s:an käytettiin makuupaikkana lavitsaa. Sen s:an, että olisi pysynyt kotona, hän lähti maailmalle onneaan koettamaan. — Kuolleen lehmän s:an ostettiin uusi. — *jkn* t. *jnk sija|lla,* -lle 'tilalla, tilalle'. | Hänen s:llaan on jo toinen. Ihmistyön s:lle on tullut konevoima. — *sen sijaan* sitä vastoin, taas. | Ohra on vaativainen kasvi, herne sen s:an hyvin vaatimaton. Vanhemmasta pojasta tuli maanviljelijä ja nuoremmasta sen s:an virkamies. — *siihen sijaan* (kans.) sen sijaan. | Ja vaikkei olekaan tiluksia eikä kartanoita huostassamme, niin onhan siihen s:an tuo kultainen vapaus CANTH.

B. *kiel.* nominitaivutukselle l. deklinaatiolle ominainen muotokategoria; *syn.* kaasus, sijamuoto. | Suomen kielen nominiparadigma sisältää 15 s:a sekä kaksi lukua. Englannissa on vain 2 s:a, nominatiivi ja genetiivi. *Pojan* ja *poikien* ovat saman s:an eri muotoja. Taivuttakaa sana *käsi* kaikissa sijoissa! Subjektin s:t ovat nominatiivi ja partitiivi. Objektin s:t. Adjektiiviattribuutti on yleensä samassa s:ssa ja luvussa kuin sen pääsana. — *Yhd.* ero-, obliikvi-, olo-, paikallis-, puhuttelu-, tulos.

sijai|nen[63] **1.** s. jkn sijasta väliaikaisesti, tilapäisesti, tarpeen tullen tämän tehtäviä, virkaa tms. hoitava henkilö, etulainen. | Opettajan, päällikön s. Ryhmänjohtajan s. eli ryhmän varajohtaja. Paavi, Kristuksen s. maan päällä. Ottaa, palkata itselleen s. Määrätä A. B:n s:seksi. Maisteri A. toimii lehtori B:n s:sena lukuvuoden loppuun. Vararehtori on rehtorin s. - - oli saanut Jokisen Hannan s:sekseen ehtootiskiin ja petaukseen SILL. — Sijaishallitus hoitaa tehtäviä hallituksen s:sena. — *Kuv.* "Dresden" jäi lippulaiva "Goebenin" s:sena Konstantinopoliin. — *Yhd.* emännän-, isännän-, piispan-, prokuraattorins.; virans.; kesäloma-, vuosis. **2.** *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (< sija) yhd:ojen jälkiosana. | Yksi-, kaksi-, moni-, useampis.; ensi-, toiss.

sijainti[4*] *s.* sijaitseminen, sijaitsemistapa, -paikka, lokalisaatio. | Paikan maantieteellinen s. Koulun sopimaton s. Sijainniltaan edullinen satamapaikka. Peltojen s. talon suhteen oli edullinen. Eri ruoansulatuselimien s. Genetiiviattribuutin s. Lentotiedustelu paljasti vihollisen laivasto-osaston sijainnin. **-paikk|a** *s.* New York on teollisuuden tärkeimpiä s:oja.

sijais|aine *s.* vastike-, korvikeaine. | Äidinmaidon veroista s:ainetta lapsen ruoaksi ei ole olemassa. **-hallitsij|a** *s.* vrt. seur. 1. | Kaarle XV tuli isänsä Oskar I:n sairauden johdosta 1857 s:aksi ja hänen kuoltuaan 1859 kuninkaaksi. **2.** *harv.*

Ylimykset toimivat läänityksillään usein eräänlaisina s:oina. **-hallitu|s** *s.* **1.** hallitus, joka monarkkisessa valtiossa asetetaan hoitamaan hallitsijan tehtäviä ja käyttelemään hallitsijan valtaa tämän ollessa alaikäisyyden, sairauden tms. syyn takia siitä estyneenä. **2.** *harv.* tilapäinen t. pysyvä elin, joka jssak suuren valtakunnan kaukaisessa osassa hallitsijan t. hallituksen edustajana käyttelee tämän valtaa. **-hoitaj|a** *s.* Viran s. — Sairaalaan otetaan s:ia. **-kansleri** *s.* hallitsijahuoneen jäsenen tms. yliopiston (nimellisenä) kanslerina ollessa hänen sijaisenaan (tosiasiallisena) kanslerina toimiva henkilö. | Piispa Rothovius nimitettiin Turun yliopiston ensimmäiseksi s:ksi. Venäjän vallan viimeisinä vuosikymmeninä s:n virka oli säännöllisesti jonkun entisen tai vanhemman professorin hoidossa. **-ko|ti** *s.* Orpolapset sijoitetaan joko yksityisiin s:teihin tai laitoshoitoon. Lastenkoti ym. s:dit. **-kuolema** *s. usk.* Vapahtajamme s. **-kärsijä** *s.,* vars. *usk.* S:mme Kristus. — Alistua s:nä rangaistukseen tovereidensa teoista. **-kärsimys** *s.,* vars. *usk.* Kristuksen s. Muhamettilaiset eivät tunnusta s:tä sovituskeinona. **-laji** *s. el. kasv.* Maantieteellisesti vikarioivat eli s:t ovat rinnakkaislajeja, jotka ilmastoltaan läheisissä maissa vastaavat toisiaan. Pohjois-Amerikan biisonin s. on euroopPalainen visentti. **-opettaja** *s.* **-pappi** *s.* **-sovitu|s** *s. usk.* Kristuksen kärsiminen ja kuolema s:ksena äärettömästä loukkauksesta, jonka ihmiskunta synnissä oli tehnyt Jumalaa vastaan. **-suoritus** *s. lak.* sellainen velkasitoumuksen suoritus, että velallinen toimittaa ja velkoja vastaanottaa maksuna jtak muuta kuin sitoumuksessa määrätyn velkaesineen.

sijaistaa[2] *v. harv.* korvata, substituoida.

sijaisuu|s[65] *s.* sijaisena olo. | Hoitaa s:tta jssak koulussa. Sai 3 kk:n s:den sairaalan laboratoriossa. — *Yhd.* kesäs.; virans.

sijait|a[31] *v.* vars. elottomista t. liikkumattomista olioista: olla jssak. | Hämeen läänissä s:seva kaupunki. Zeuksen Olympiassa sijainnut temppeli. Koulu s:see keskellä kylää. Talo s:si järven rannalla. Makuuhuone s:see talon yläkerrassa. S. hyvällä, huonolla, sopimattomalla paikalla. Sydän s:see rintakehän sisäpuolella. Latvatertuissa s:sevat kukat. Havupuun oksan tiheässä s:sevat neulaset. Kivihiili s:see useimmiten verraten matalassa. Suoralla s:seva piste. Silmistä johtuva kipu s:see usein juuri silmien yläpuolella. Kärpäsen haisti s:see alaleukojen leukarihmoissa. — *Leik.* Tavallinen painokuvamaisema, jossa s:si yksi hinteläsäärinen mies SILL.

sijaitsemispaikka *s.* Talon s.

sijajärjestys *s.* Kilpailijoiden s. oli seuraava: - -.

sijak|e[78*] *s.* korvike, vastike, surrogaatti. | Sakariinin käyttö sokerin s:keena. Alkujaan setelit olivat vain metallirahan s:keita. — *Yhd.* kahvin-, lakan-, rahan-, tupakans.

sija|luku *s.* **1.** vars. *urh.* kilpailijalle vars. useita suorituksia käsittävässä kilpailussa (esim. kaunoluistelussa) eri suoritusten perusteella laskettu luku, joka määrää hänen sijoittumisensa. | Kilpailun voitti A, s. 7, ja toiseksi tuli B, s. 12. **2.** *harv.* Sairaalan s. 'sairaansijojen lukumäärä, paikkaluku'. **-muoto** *s. kiel.* sija, kaasus.

sijanmuodostu|s *s. kiel.* Pohjoisvirossa on monikon s:ksen pohjaksi yleensä otettu monikon genetiivi.

sija|oppi *s. kiel.* **-pääte** *s. kiel.* taivutuspääte, jolla sija muodostuu. | Sija- ja persoonapäätteet.

sija|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* laittaa vuode (nukkuma)kuntoon; *syn. ark.* petata. | S:si vuoteensa ja alkoi riisuutua. Sotilaiden on itsensä s:ttava vuoteensa aamuisin. Hyvin s:ttu sänky. Vuoteiden s:us.

sijataivutus *s. kiel.* deklinaatio. | Nominien s.

sijat|on[57] *kar.a.* Afrikan rannat pysyivät Karthagon hallussa, mutta aivan s:tomiksi eivät kreikkalaiset jääneet sielläkään. Harhailla kuin s. sielu.

sijoillinen[63] *s. kans.* sijainen. | Ottaa itselleen s.

sijoiltaanmeno *s.,* vars. *lääk.* luiden siirtyminen nivelessä väkivallan johdosta epänormaaliin keskinäiseen asemaan; tällaisen siirtymisen aiheuttama vamma; *syn.* luksaatio; vrt. nyrjähdys. | Jalan, lonkan, olkapään s.

sijoit|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Kunkin vuoden sato oli aitassa s:eltu eri laareihin. Plyymin äijä kääntää sanomansa lehteä, s:telee sitä hiukan ja katselee SILL. — *Kiel.* deklinoida.

sijoit|taa[2*] *v.* asettaa t. sovittaa (harkitusti, jtak suunnitelmaa noudattaen) jk t. jku (us. pysyvästi) jhk.

I. paikasta. | S. palapelin osaset paikoilleen. Huonekalujen s:taminen huoneeseen. S:ti kuorman tukevasti rattaille, aasin selkään. Liian taakse s:ettu lauluääni, ääntämys. — Kehykseen s:ettu jalokivi. Puitteiden s:taminen ikkunankehään. Maitohuoneeseen s:ettu jäähdytysallas. Makuuhuoneen yhteyteen s:ettu pukeutumishuone. Tien laitaan s:ettu liikennemerkki. Hakemisto on s:ettu kirjan loppuun. Lehteen etusivulle s:ettu uutinen. Näyttelyn kanslia on s:ettu kansakouluun. Koulu s:ettiin väliaikaisesti vuokrahuoneistoon. Teollisuuslaitos on s:ettava lähelle raaka-ainelähteitä ja hyvien liikenneyhteyksien varteen. Hakkuualat pyritään s:tamaan vanhimpaan metsikköön. Aitan ikkuna s:etaan pohjoiseen päin. Puutarha s:etaan mieluimmin etelärinteelle. — Illallisvieraiden s:taminen pöytiin. Ratsuväki s:ettiin rintaman siiville. — Kaikkia kirjoituksia ei saatu s:etuksi [= mahtumaan] lehteen. — Näytelmä, jonka tapahtumat on s:ettu muinaiseen Roomaan. — *Erik.* **1.** sijoittaa oleskelemaan, majailemaan, asumaan jhk, majoittaa, asuttaa. | Vieraat s:ettiin saliin. Samaan huoneistoon oli s:ettu useita perheitä. Kaupunkiin on s:ettu sotaväkeä. Potilaat s:ettiin tilapäisiin sairaaloihin. Vieraiden huostaan s:ettu orpolapsi. Siirtoväen s:taminen uusille asuinpaikoille. Navetan suuruus riippuu siihen s:ettavien eläinten lukumäärästä. Ruokolle s:etut lehmät. **2.** vars. *mets. urh.* suunnata (ja saada osumaan) jhk (ennalta valittuun, harkittuun) paikkaan t. kohteeseen. | Luoti on koetettava s. hirven lavan taakse. Pallon tarkka suuntaaminen eli s:taminen on [jalkapallossa] tärkeintä, potkun kovuus vasta toisella tilalla. Tennik-

sessä on syöttö pyrittävä s:tamaan syöttöruudun kulmaan. S. iskut [nyrkkeilyssä] vastustajan suojaamattomaan paikkaan. Hyvin, tarkasti, huonosti s:ettu pallo, potku, lyönti. **II.** muusta kuin konkr. paikasta. | Romaanin tapahtumat on s:ettu hienostopiireihin, 1500-luvulle. Väärin s:ettu sanapaino. Iltaman ohjelmaan on s:ettu näytelmäkin. [Hyökkäyksen] painopiste s:ettiin vasemmalle siivelle. Historia on s:tanut Napoleonin suurimpien sotapäälliköiden joukkoon. Kasvijärjestelmään vaikeasti s:ettavissa oleva kasviryhmä. — Hevosen sanotaan ratsastuksessa olevan s:ettu, kun se kuolaimiin tukeutuen myötää niskasta, niin että kuonon asento lähenee luotiviivaa. — *Erik.* **1.** määrittää jnk esineen t. ilmiön synty-, käyttö- t. esiintymisaika t. -paikka; vrt. ajoittaa, paikallistaa. | Hän on tutun näköinen, mutta en pysty häntä s:tamaan 'muistamaan, missä olen hänet nähnyt'. Kirjoitustavasta päätellen asiakirja on s:ettava 1600-luvun loppupuoliskolle. Tutkimus on yrittänyt s. Kullervo-tarinan Länsi-Suomeen. Suomalais-ugrilaisten kansojen alkukoti on s:ettu Itä-Venäjälle. Tarujen Atlantiksen on ihmisten mielikuvitus s:tanut milloin minnekin. **2.** jhk toimipaikkaan, työhön, palvelukseen asettamisesta t. ottamisesta, työn järjestämisestä jklle. | Metsätöihin voitaisiin s. vielä paljon miehiä ja hevosia. Vapaaehtoisia ilmoittautui niin paljon, ettei kaikkia voitu s. — Lakkautettujen laitosten virkamiesten s:taminen uusiin virkoihin. **3.** vars. *mat.* lausekkeessa t. yhtälössä olevan suureen (t. yhtälössä olevan lausekkeen) korvaamisesta toisella: substituoida. | S. arvot yhtälöön, kaavaan. Eliminoi toinen tuntematon s:tamalla! S. yhtälöön x:n tilalle saatu arvo. **4.** *liik.* **a.** myyntien suorittamisesta: saada jllek ostaja, myydä, markkinoida; joskus vastaavasti ostojen teosta. | Kanada on s:tanut entistä enemmän sahatavaraa Englantiin. Kauppasopimuksen vahvistamasta tavaramäärästä on jo puolet s:ettu. Toiminimi haluaa s. tuotteitaan ulkomaiden markkinoille. Huonolaatuista tavaraa on vaikea saada s:etuksi. — S. ostot jhk maahan. S. tilauksia ulkomaille. **b.** rahavarojen käytöstä arvopaperien t. arvoesineiden hankkimiseen, osuuden t. omistusoikeuden saamiseen jssak yrityksessä, lainanantoon tms.; erik. *tal.* hankkia rahapääomalla reaalipääomaa, investoida. | S. pääomaa jhk yritykseen. Hän ei tallettanut rahojaan pankkiin, vaan s:ti ne arvopapereihin. Kiinteäksi l. kiinteästi s:etuksi sanotaan pääomaa, jos se on vaikeasti rahaksi muutettavissa, liikkuvaksi, jos sen voi helposti myydä. Maatalouteen s:etut pääomat. S. liikenevät rahansa tauluihin, postimerkkeihin. S. varansa hyvin, edullisesti, huonosti. Pankki s:taa varojaan reaalivakuutta vastaan tai obligaatioihin.

sijoittaj|a[10] *tek.* Suuntauslankkujen s:iksi tarvitaan 3—4 miestä. — Belgia on huomattava lasituotteiden s. S:at ovat osoittaneet vilkasta mielenkiintoa ranskalaisiin arvopapereihin. Talletuksissa on s:an intressinä esineen säilytys ja hoito. — *Mer.* eräistä paikanmäärityksessä käytetyistä viivoista. | Paikan määrityksessä tarvitaan kaksi toisensa leikkaavaa s:aa, joiden leikkauspiste kartassa osoittaa aluksen paikan. — *Yhd.* pääomans.

sijoittamaton[57] *kielt.a.* S. pääoma, raha.

sijoittamis|mahdollisuus *s.* Tutkia tuotteen s:-mahdollisuuksia. **-paikka** *s.* **-vaikeus** *s.*, tav. *mon.*

sijoittautu|a[44] *refl.v.* < sijoittaa. | Seurue s:i autoon. Joukkue s:i asemiin. Kilpailussa hyvin s:-nut hiihtäjä.

sijoittelu[2] *teonn.* < sijoitella. | Huoneiden epäonnistunut s. Vankien s:ssa on otettava huomioon heidän yksilölliset ominaisuutensa. — *Kiel.* deklinaatio. | Nominien taivutus eli s.

sijoit|tua[1*] *refl.* ja *pass.v.* < sijoittaa. **1.** asettua jhk paikkaan. | Matkamiehet s:tuivat rekeen. Seurue s:tui koko viikoksi hotelleihin. Vihollinen oli s:tunut asemiin vastarannalle. Pelaajan on opittava s:tumaan, so. asettumaan pelin vaiheiden mukaisesti edulliselle paikalle kentälle. A. juoksee ensimmäisenä, mutta B. on s:-tunut aivan hänen kannoilleen. Emme ole ehtineet vielä edes kunnolla s. uuteen asuntoomme. Paikkakunnalle s:tuneet kauppiaat. Asutus on s:tunut vesien varrelle. Usko, että kuolleen sielu s:tuu johonkin eläimeen. Liikalihavuus s:tuu usein vatsan seudulle. - - pilvilohkareitten väliin on s:tunut kuivaa hietaa, tuulenkierrosten nostamana ylös ilmaan KIVI. — S. oikealle paikalle elämässä. Yhteiskunnassa johtaviin asemiin s:tuneet henkilöt. — Kirkolliset juhlat ovat s:tuneet kalenterivuoden määräpäiviin. — Eliö, joka kasvi- ja eläinsystematiikassa s:tuu kasvien ja eläinten välille. Kauhuromanttisen balladin loistokausi s:tuu 1700-luvun lopulle. **2.** vars. *urh.* kilpailussa jllek järjestyssijalle selviytymisestä. | S. palkinnoille, kolmanneksi, hyvin, huonosti. Suomalaiset voittivat joukkuekilpailun ja seuraaviksi s:tuivat Ruotsi ja Neuvostoliitto. — *Absol.* palkinto-, pistesijoille, kärkipäähän selviytymisestä. | A. ei s:tunut kilpailussa lainkaan. Ruotsi voitti, suomalaiset eivät s:tuneet.

sijoittumis|järjestys *s.* Kilpailijoiden s. **-mahdollisuus** *s.*

sijoitu|s[64] *s.* **1. a.** sijoittaminen. | Huonekalujen s. asuntoon. Kuvien s. erityiselle aukeamalle, tekstiin. Rakennusten s. maastosuhteiden mukaan. Illallisvieraiden s. pöytiin. Sotajoukon s. kaupunkiin. Siirtoväen s. uusille asuinpaikoille. Hienoilla [pallon]s:ksillaan A. tuotti [tenniksessä] nimekkäälle vastustajalleen paljon päänvaivaa. — Kirjeen kirjoittamisajan s. 1880-luvulle tuntuu perustellulta. — Työttömien s. työllisyystöihin. — *Mat.* substituutio. | S. tarkoittaa esim. matemaattisessa lausekkeessa tai yhtälössä olevan suureen korvaamista toisella. Integraalin laskeminen trigonometrisella s:ksella. — *Liik.* Viljasadon s. markkinoille. Suolasilakan s. on vaikeutunut. Pääoman s:kset osakkeihin. Menetti epäedullisilla s:ksilla suuria summia. Hyvä, huono, epävarma s. — *Lak.* = immissio 1. — *Yhd.* pääoman-, rahans. **b.** tapa, millä jk on sijoitettu; sijainti. | Keittiön huono s. hankaloittaa taloustöitä. Tuolien s:sta elokuvasalissa esittävä kaavio. Orkesterin s. la-

valla. Lääninrikosetsivien s:ksesta ja toiminnasta määrää maaherra. **c.** jhk sijoitettu rahamäärä tm. omaisuus. | Muuttaa s:ksiaan rahaksi. Liikkeen ulkomaiset s:kset. — *Yhd.* arvopaperi-, obligaatios.; miljoonas. **2.** vars. *urh.* sijoittuminen, asema kilpailussa. | A. paransi s:staan loppusuoralla. Joukkueen lopullinen s. Kärpässarjan s:kset olivat seuraavat: - -. — *Yhd.* palkinto-, pistes.; loppus.

sijoitus|alue *s.* Divisioonan s. **-kirja** *s. lak.* maaherran antama asiakirja, jolla jku otetaan kruununtalon haltijaksi. **-koh|de** *s.* Valtion obligaatiot s:teina. **-kortti** *s.* nimikortti, joka kuvertin kohdalle pantuna osoittaa osanottajan paikan päivällis- tms. pöydässä. **-liike** *s.* Pankkien harjoittama lainaus- ja s. **-luotto** *s. liik.* luotto, jossa luotonantaja sijoittaa varansa pitkähköksi ajaksi hankkiakseen itselleen pysyvän korkotulon. **-mahdollisuu|s** *s.* Huoneiden, sairaiden s. Tuotteiden, pääomien s:det. **-menettely** *s. mat.* **-meno|t** *s. mon.* Omaisuuden hankinta- ja s. Julkisen talouden menoista osa on ns. s:ja, joilla kustannetut laitokset aiheuttaessaan menoja toisaalta voivat tuottaa myös melkoisia tuloja (esim. valtion metsät ja kuntien sähkölaitokset). **-muoto** *s.* Kiinnityslainat ovat hypoteekkipankkien melkein yksinomainen s. **-objekti** *s.* sijoituskohde. **-paikka** *s.* Teollisuuslaitoksen, patsaan, radioaseman, majakkalaivan s. Esikunnan, joukko-osaston s. — Englanti on suurin suomalaisen voin s. Maatila on maanviljelijälle sekä pääomien s. että työansiopaikka. **-peli** *s. urh.* pallopeleissä: peli, jossa potkut, lyönnit tms. suunnataan tarkasti l. sijoitetaan. **-politiikka** *s. liik.* Pankkien lainaus- ja s. **-pula** *s. liik.* Tavaroiden runsaasta tarjonnasta seuraa helposti s. **-päivä** *s.* Pääoman s. ja takaisinmaksupäivä. **-tapa** *s.* Turbiinin s. Peräsimen s. moottoriveneessä. — Obligaatioiden osto s:na. **-tappio** *s.*, tav. *mon.* Säästöpankkien varoja sijoitettaessa on varmuuden periaatetta noudatettava mitä tarkimmin, niin ettei synny s:ita. **-tar|ve** *s.* Uudet valtion obligaatiot on laskettu liikkeelle etenkin piensäästäjien s:peen tyydyttämiseksi. **-tilaisuus** *s.* Edullinen rahojen s. **-toimin|ta** *s.* Pankin s:nan painopiste on emissio- ja perustamistoiminnassa. **-vaikeu|s** *s.*, tav. *mon.* Teurastuskauden aikana on lihatuotteiden osalta usein s:ksia. — Pankeilla on ollut s:ksia. **-virhe** *s. urh.* S:en vuoksi pallo joutui vastapuolen haltuun.

sijoitutt|aa[2*] *fakt.v.* < sijoittaa. | Kuningas s:i joukkonsa rajoille.

sika[10*] *s.* **1. a.** Sus domestica, kesy sika, yleinen kotieläin; vars. täysikasvuisesta yksilöstä; *el.* lajina Sus, *mon.* heimona Suidae, sorkkaeläimiin kuuluvia kömpelörakenteisia, paksuihoisia, karkeaharjaksisia nisäkkäitä, joiden kuono päättyy herkkätuntoiseen kärsälevyyn; vrt. karju, emakko, imisä, porsas, possu, nassu, naski. | Suomalainen, unkarilainen s. [rotuna]. Talossa on 4 lehmää, 6 lammasta ja s. Lihavaksi syötetty s. S. porsaineen. Sian kärsä, harjakset. Sian liha, ihra. S. tonkii maata, röhkii. Hoitaa, pitää, kasvattaa sikoja. — Likainen, siivoton kuin s. Tihrusilmät kuin sialla. — Eril. sanontoja. | Pesty s. rypee rapakossa UT. Ei ymmärrä enempää kuin s. hopealusikasta 'ei yhtään'. Heittää helmiä sioille, ks. helmi 1.b. Ostaa s. säkissä 'ostaa tavara sitä näkemättä'. S. söi eväät 'suunniteltu matka meni myttyyn'. Lyödä, piestä jkta kuin vierasta s:a 'armotta, säälittä'. Uittaa s:a 'melomatta ohjata venettä melalla, uittaa melaa veneen perässä'. Sian pistäminen [eräs jouluIeikki]. — *Yhd.* maatiais-, villis.; elätti-, lihotus-, rotu-, siitos-, syötti(läs)-, syöttö-, teuras-, vientis.; napa-, pahkas.; metsä-, piikkis. **b.** sian lihasta. | Ostaa s:a. Paistettua, pariloitua s:a. **2.** *kuv. halv.* likaisesta, siivottomasta t. säädyttömästi käyttäytyvästä t. elävästä (mies)henkilöstä. | Senkin siivoton s.! Humalainen s. Päissään kuin s. Täytenä s:na 'sikahumalassa'. Ryyppäsi itsensä siaksi 'sikahumalaan'. Taas hän on päissään, se s.! Käyttäytyä kuin s. Ahdistelevat naisia, siat!

sikaari[5] *s.* → sikari.

sika|eläin *s. el., rinn.* sikoeläin. | Siat l. s:eläimet 'Suidae'. Pahkasika, eräs keskiafrikkalainen s. **-humala** *s.* vahva, tolkuton päihtymys, tukkihumala. | Olla, maata s:ssa. Juoda itsensä s:an. **-humalainen** *a.* S. retku. **-kan|ta** *s.* Kotimainen s:tamme on huomattavasti lisääntynyt. S:nan jalostaminen. **-kantakirja** *s.* Pitää s:a. **-karja** *s.* **-karsina** *s.* = sikokarsina.

sikala[14] *s.* karjasuoja t. sen osa, jossa pidetään sikoja, sikolätti, -läävä, -pahna; sellaisessa hoidetut siat. | Tiilistä rakennettu s. Navetan yhteydessä oleva s. 50 sian s. Pitää s:a. — *Yhd.* hirsi-, kivi-, sementtis.; pien-, suurs.; lihotus-, siitoss.

sika|laidun *s.* = sikolaidun. **-lauma** *s.; rinn.* sikolauma. **-lihava** *a. harv.* lihava kuin sika. | Ajokoiraa ei sovi syöttää s:ksi. **-läävä** *s.* = sikolätti.

sikamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** *harv.* (ulkonäöltään) sikaa muistuttava, sian näköinen t. kaltainen. | Koira oli vanhemmiten lihonut aivan s:seksi. — Tav. **2.** siivoton. **a.** likainen, törkyinen, saastainen. | S:sessa siivossa oleva huone. **b.** siveellisesti sopimaton, säädytön, ruokoton, hävytön, rivo, törkeä. | Juopuneen s. käytös. Kertoa s:sia juttuja. S. häväistyskirjoitus. En viitsi kuunnella s:suuksiasi! **c.** vars. *ark.* yl. erittäin paheksuttava t. tuomittava, törkeän sopimaton, hävytön, sietämätön; ala-arvoinen, kehno, viheliäinen. | On s:sta tarjota tuollaista ruokaa! Vieraan kohtelu oli suorastaan s:sta. Se on s. valhe! Hotellissa kiskottiin suorastaan s:sesti. Ajavat niin s:sesti, että jalankulkijat ovat vaarassa. — S. [= hävyttömän korkea] hinta sellaisesta romusta! S. [= tavattoman huono] sää. S. [= kehno, tavattoman epäselvä] käsiala. — *sikamaisen* (adv.) tavattoman, mahdottoman, hävyttömän. | S:sen kallis vuokra. S:sen liukas keli. Oli suorastaan s:sen kuuma. Aika kävi s:sen pitkäksi.

sikaneera|ta[35] *v. ark. harv.* häväistä, solvata. | Nyt ei Ilmari - - pysty meitä enää s:amaan KIANTO.

sika|nen[63] *s.* **1.** (pieni) sika. | S:sia sillan alla,

sinne tänne siirteleikse [= jään alla uivat kalat] ARV. 2. *kans.* kuhilas.
sika|osasto *s.* Navetassa on erillinen s. Eläinnäyttelyn s. **-pahna** *s.* = sikopahna. | - - elä juo itsiäsi tänään juovuksiin, jos et mieli tulla teljetyksi s:an KIVI. **-peruna** *s.*, tav. *mon.* vialliset ja pienet, sianruoaksi varatut perunat. **-pihatto** *s. kans.* sikala. **-porsas** *s.* tav:mmin sianporsas. | [Sinulla on] joka syksy - - s. penkkiin lyötävä KIVI. **-possu** *s.* porsas, sika. | Torpassa oli kaksi lehmää ja pulska s.
sikare[78] *s.* muru, kipene, nokare, siru, sipale. | Pieni s. voita. Leivästä oli jäänyt lautaselle vain s:et. - - ainoastaan pieni s. [ketunmyrkkyä] veteen seataan... pieni kuin suolajyvä IEHT.
sikari[5] *s.* tav. kuivatuista tupakanlehdistä sukkulamaiseksi kääritty, savukkeen tavoin poltettava tupakkavalmiste. | Mieto, väkevä, hieno, tumma, vaalea s. Paksu, punavöinen s. S. suussa, hampaissa. Polttaa, tuprutella hyvänhajuisia sikareja. Veteli paksuja sauhuja s:staan. — *Yhd.* havannas.; arki-, juhla-, päivällis-, vierass. **--imuke** *s.* Hopeinen, merenvahainen s. **-kauppa** *s.* **-kotelo** *s.* Hopeinen, nahkainen s. **-laatikko** *s.* Ohuesta laudasta tehty, värikkäillä kuvilla somistettu s. **-laatu** *s.* **-laji** *s.* **-lautta** *s. metsät.* sikarimainen tukkilautta. **-liike** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Ilmalaivan s. ulkomuoto. S:selta tuoksuva savuke. **-merk|ki** *s.* Parhaat ulkomaiset s:it. **-mies** *s.* sikarinpolttaja. | Pinttynyt s. ei polta mielellään savukkeita. **-myymälä** *s.*
sikarin|katkaisin *s.* Sikarin pää leikataan ennen sytyttämistä s:katkaisimella. **-muotoinen** *a.* tav. ~. | S. ilmalaiva, torpedo. **-polttaja** *s.* **-poltto** *s.* **-pätkä** *s.* **-savu** *s.* **-tuhka** *s.*
sikari|tehdas *s.* **-teollisuus** *s.* **-tupakka** *s.* Pohjois-Amerikasta maahamme tuotua s:a.
sika|rotu *s.* **-rutto** *s. eläinlääk.* eräs tuhoisa, tarttuva sikojen verenmyrkytystauti. **-ruuhi** *s.* = sikoruuhi. **-ruusu** *s. eläinlääk.* monimuotoinen, äkillinen ja ankara sikojen verenmyrkytystauti, joka ilmenee mm. ihottumana.
sikatalous *s.* S. tuottaa etupäässä lihaa ja ihraa. **-koeasema** *s.* **-tuotanto** *s.* **-tuote** *s.*
sika|tarha *s.* = sikotarha. **-taut|i** *s.* sikojen tauti; vrt. sikotauti. | Sikarutto on vaarallisimpia s:eja. — *Eläinlääk.* tarttuva, us. keuhkotulehduksena ilmenevä sikojen verenmyrkytystauti.
sikerm|ä[13] *s.* 1. pienehkö tiheä ryhmä, rykelmä, ryväs, joukko, parvi. | Pieni, sievä s. Sekava s. S. luodinreikiä ampumataulussa. S. ihonäppylöitä. Keltainen maksaruoho kasvaa s:inä kallioilla ja niiden koloissa. Ilmavalokuvassa s:änä näkyvä taloryhmä. Ampumateltan ympärillä seisoskeli s. markkinaväkeä. Seulaset, tiheä tähtien s. Järvessä on s. suuria ja pieniä saaria. Lampaat keräytyivät peloissaan yhteen s:ään. — Kokoelmaan sisältyvä s. rakkausrunoja. Itämaisten tarujen monimuotoiset s:ät. S. omituisia sattumia. — *Yhd.* rakennus-, saari-, talo-, tähtis.; balladi-, laulu-, novelli-, runo-, satu-, tarinas. 2. *mus.* lauseketta lähinnä suurempi rytmiyksikkö, kahden t. useamman lausekkeen yhtymä. | S. on laajin ns. pienoismuotoisista rakenteista. — *Yhd.* jälki-, kehys-, paris.
sikermä|muoto *s. mus.* ks. ed. 2. | S. on pienissä soitinsävellyksissä tavallinen. **-muotoinen** *a.* S. sävellys.
siker|tää[6] *onom.v.* visertää, sirittää, sirkuttaa. | Sirkkuset s:tävät lehdossa. Siinä s:si kesänviesti, Herran pieni enkeli [= pääskynen] taas kuin ennenkin KARHUM.
sikerö[2] *s.* 1. *harv.* = sikermä. | Kirkkaiden tähtien s. kiilui taivaalla. Kukat ovat ryhmittyneet tiheiksi s:iksi. 2. *min.* kallion t. kiven halkeaman t. ontelon seinämistä sisäänpäin kasvanut kideryhmä, jonka keskus on jäänyt avoimeksi. | S. kasvaa kiven sisään päin. — *Yhd.* kides.
1. **sikeyty|ä**[44] *v.* tulla sikeä(mmä)ksi, sietä. | Lapsen uni s:i s:mistään.
2. **sikeytyä**[44] *v.* par. sikiytyä.
sike|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* unesta: syvä, raskas. | Luonnollinen, s. uni. Nukkua, maata, olla s:ässä unessa. Vaipua s:ään uneen. Herätä s:immästä unestaan. Iltayöstä uni on s:immillään. Nukkua s:ästi. — Kylläpä olet tyynni ottanut, kun noin s:ässä makaat SILL.
siki *adv. kans.* sikeästi. | Kylläpä sinun isäsi on uneliasta laatua, kun hän nyt jo noin s. nukkuu PÄIVÄR. Ei sika s. makaa sian toisen tonkiessa SL.
sikiintyä[1*] *pass.v.* = sikiytyä.
sikil|tää[5] *v. tekn.* -lys[64] *teonn.* käsitellä kangasta vesihöyryllä t. kuumalla vedellä, jotta sen pintaan tulee pysyvä kiilto, dekatoida. | Kuiva, märkä s:täminen. S:tämällä kangas saadaan ryhtinsäpitävämmäksi. S:letty kangas.
sikin sokin *adv.* sekaisin, epäjärjestyksessä, epäjärjestykseen, siellä täällä, sinne tänne, hajallaan, hajalleen, hujan hajan, riipin raapin. | Kvartsi, kiille ja maasälpä ovat graniitissa s. s. Kirjat oli viskelty s. s. pöydälle. S. s. rakennettu kylä. Aarniometsässä kiemurtelee s. s. köynnöskasveja. Ihmiset ryntäsivät s. s. pakoon. Kirjoituksessa ei asioita saa esittää s. s. Kysymyksiä lenteli s. s. S. s. menivät hänen ajatuksensa, sekaisin temmelsivät hänen tunteensa AHO.
sikinsoki|nen[63] *a. harv.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sikin sokin oleva, sekava. | S. rykelmä, ihmisjoukko. Rakennusten järjestelyn s:suus. [Junan vihellys kuuluu] s:sten kallioiden aukosta AHO.
sikisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Villa s:y helposti pesussa. S:nyt kangas. Pieniksi s:neet sukat.
sikistää[2] *v.* kankaasta: kutistaa.
sikiun|i *s.* sikeä uni. | Nukkua s:ta, s:essa. Vaipua s:een. - - yksin porvaristo parhain / vielä vetää s:ta LEINO.
sikiyty|ä[1*] *pass.v.* (*rinn.* sikiintyä) siitä. | S:minen saattaa tapahtua vasta useita tunteja hevosen astutuksen jälkeen. Kärpäset s:vät nopeasti tunkioissa.
sikiä[14] *s. murt.* sikiö. | Petokin suojelee s:nsä. Te kyykäärmetten s:t UT[v]. — Tiehenne siitä, s:t [= lapset]!
sikiäin[36] *s. kasv.* kukan emin alin osa, jossa siemenaiheet ovat ja joka kypsyy hedelmäksi. | S. on tavallisesti paksumpi kuin muut emin

osat. 1-, 3-lokeroinen s. Kehänalainen, kehänpäällinen s.

sikiäis|alainen *a. kasv.* S. kehä 'sikiäimen alle kukkapohjukseen kiinnittynyt kukan kehä (lehdistö)'. **-peräinen, -päällinen** *a. kasv.* Kehä on s., kun se lähtee sikiäimen latvaosasta.

sikiäminen[63] *teonn.* ks. 1. siitä.

sikiämis|hetki *s.* **-kyky** *s.* **-paikka** *s.*

sikiäväi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* sikiävä (ks. 1. siitä). | S. lammasrotu.

sikiö[3] *s.* monisoluisten eläinten ja ihmisen hedelmöityneestä munasolusta kehittynyt yksilön aihe t. uusi yksilö, joka on vielä emon ruumiissa t. ei vielä ole kuoriutunut munasta; joskus myös syntymässä olevasta t. juuri syntyneestä yksilöstä (lapsesta, poikasesta); vrt. alkio, toukka, embryo. | Täysin kehittynyt s. Vajavainen s. Syntymätön, kuolleena syntynyt, kivettynyt, epämuodostunut s. Kolmen kuukauden ikäinen s. S:n kehittyminen kohdussa. S:n pää on synnytyksessä puristunut muodottomaksi. S:n salaaminen ja hävittäminen on rangaistava teko. S:n lähdettäminen 'syntymättömän sikiön surmaaminen'. — Spriissä säilytetty kaniinin s. S:n kidusaukot. Eläviä s:itä synnyttävä hyönteinen. Alkiota nimitetään s:ksi sitten, kun yksilön muodot alkavat siinä erottua. — *Yhd.* ihmis-, imettäväiss.; kalan-, sammakons.; epä-, sekas. **2.** *halv.* **a.** haukkumasanana ihmisestä. | Ne perkeleen s:t! Kirottu paholaisen s.! Välipä orjattarella, Reidan s:llä AHO. Te kyykäärmeitten s:t UT. — *Yhd.* piruns. **b.** *kans.* lapsista. | Noista s:istä ei meijän talossa ole muuta kuin ikuista vastusta! KIANTO. Hiljempää, s:t, että kuuluu muidenkin ääni JÄRVENT.

sikiö|aika *s.* = sikiökausi. **-aikai|nen** *a.* S:set elimet. **-asen|to** *s.* sikiölle luonteenomainen asento. | Normaali pituussuuntainen s. Lapsen kädet ja jalat olivat käppyrässä kuin s:nossa. **-aste** *s.* Varhainen, myöhäinen s. Kaikilla luurankoisilla on eräällä s:ella kidusaukot. **-kalvo** *s. biol. lääk.* sikiötä kohdussa ympäröivistä kalvoista. | S:ja on korkeammilla selkärankaisilla kolme. Synnytyksessä poistuvat kohdusta viimeksi s:t ja istukka eli jälkeiset. **-kau|si** *s.* aika, jonka sikiö on kohdussa. | Ihmisen s. kestää n. 280 päivää. S:den aikainen karvapeite häviää jo varhain. **-kautinen** *a.* S. ravintokanava. **-kehitys** *s.* sikiöaikainen kehitys. | Selkärankaisten s.

sikiön|kehitys *s.* = ed. | Säännötön s. **-lähdet|täminen, -lähdety|s** *s.* (tav. ⌒) ks. lähdettää 2. | S:tämisestä johtunut sairaus.

sikiö|opillinen *a.; syn.* embryologinen. | S. teos. **-oppi** *s.* sikiön rakennetta ja kehitystä tutkiva tieteenhaara, embryologia. **-rutto** *s.* mehiläisten tauteja. **-vesi** *s.* sikiökalvot täyttävä ja toisistaan erottava neste, jossa sikiö voi liikkua.

sikkar|a[15] **1.** *a.* -uus[65] *omin.* hyvin tiheä- ja jyrkkäkiharainen. | S. tukka. Villan s:uus. **2.** *s.* hyvin pieni- ja jyrkkäkierukkainen kihara. | Verkavillan karvat ovat yhtyneet ruuvimaisiksi s:oiksi. — Vars. *sikkar|assa,* **-aan, -alla, -alle,** (us. adv.) Lanka vetäytyy s:aan. Tukka senkin seitsemällä s:alla. Silmät s:assa, s:alla(an) 'sirrallaan, sirrillään'. Vetää silmänsä s:aan auringonpaisteessa. Silmät vielä unen s:assa. Nenä s:assa 'nyrpällään, kurtussa'.

sikkarai|nen[63] *a.* sikkarassa oleva. | Neekerin s:set hiukset. — Unesta s:set silmät.

sikkara|silmäinen *a.* **-tukkai|nen** *a.* S:sia papualaisia.

sikkatiiv|i[4] *s.* vernissaan, öljymaaleihin ja lakkoihin lisättävä kuivumista edistävä aine, kuivatusaine, kuivike. | Lyijyvalkoista ja mönjää käytetään vernissaa valmistettaessa s:ina. Lakkateollisuuden käyttämiä s:eja ovat mm. hartsihappojen lyijy- ja mangaanisuolat.

sikki[4*] *s. tekn.* → huullos 1. **-kone** *s.* → huulloskone.

1. **sik|ko**[1*] *s. kansat. kal.* (terävä) kulma, kolkka, nurkkaus, kärki, soppi; myös: kärjessä oleva aukko. | Päähuivin s:ot. Rysän perän huippu eli s. Merran sappamessa on puutulpalla suljettava s.

2. **sikko**[1*] *s. kansanr.* sisko, sisar. | Ota s. venosehesi! KANT.

sikko|aukko *s. kal.* Nuotan poven s. **-nuora** *s. kal.* sikkoaukon sulkeva nuora.

sikkura[15] *s.* = sikkara.

sikla[10] *s. murt.* siula (1).

sikla|ta[35] *v. tekn.* -us[64] *teonn.* par. kaapia, silottaa (kaapimella, kaavinraudalla, -laatalla).

1. **sikli**[4] *s.* = sekeli.

2. **sikli**[4] *s. tekn.* par. (silotus)kaavin, kaavinrauta, -laatta, kalvin.

siko- us. *rinn.* sika-. **-allas** *s.* = sikoruuhi. **-eläin** *s.* = sikaeläin. **-huone** *s.* sikala. **-juuri** *s.* Scorzonera, monivuotisia mykeröкukkaisia kasveja. **-karsina** *s.* **-köli** *s. mer.* = sisäköli. **-laidun** *s.* **-lauma** *s.* **-lätti** *s.* (*rinn. murt.* sikoläätti) maalaistalouteen kuuluva pienehkö sikala, sikolääva, -pahna. | Talli, navetta ja s. Talo on siivoton kuin s. **-läävä** *s.* = ed. **-pahna** *s.* sikojen karsina (navetassa); (alkeellinen) (siko)lätti. **-paimen** *s.* Unkarilainen s. **-palkki** *s. mer.* = sisäköli. **-piiri** *s. hist.* kylän yhteinen sikolaidun. **-ruuhi** *s.* siansyöttöruuhi, kaukalo. **-tarha** *s.* sikojen oleskeluaitaus. **-tauti** *s. lääk.* tarttuva korvasylkirauhasen tulehdus, joka aiheuttaa korvien etu- ja alapuolisen kasvojen osan aristavan turpoamisen, pussitauti. | S. on yleensä lievä ja se tarttuu etenkin lapsiin.

siksak|ompelu *s. käs.* par. polvekeompelu. **-pisto** *s. käs.* par. polvekepisto. **-viiva** *s.* polveke-, vinkkuraviiva, "sahanterä".

sikse|en, -nsä *adv.* **1.** *jättää, heittää sikseen* jättää silleen, lopettaa kesken; luopua jstak toimenpiteestä, jättää toteuttamatta, antaa raueta. | Miehet säikähtivät ja jättivät kortit s. Lapset jättivät leikkinsä s. ja kiiruhtivat syömään. Perittyään sievoisen omaisuuden N. heitti opintonsa s. Koko retki jätettiin s. Joka on vangittu rikoksesta, mutta sitten päästetty irti sen vuoksi, että asia on jätetty s. - - LK. — *jäädä sikseen* vrt. ed. | Yritys jäi s. 'raukesi'. Matka onkin jäänyt s. 'rauennut, peruutunut'. Jos vaimo kuolee ennen miestänsä, rauetkoon huomenlahja s. LK. — *Ellipt.* Nyt pila s. [= nyt pila pois, nyt pilailu on lopetettava]! Mutta leikkipuhe s. ja asiaan. No, se s. 'ei siitä enempää'. 2. *kans.* siinä määrin, siksi, sikäli. | - -

taivas oli s. vihanta, että sieltä saattoi hetkellä millä hyvänsä vesi herahtaa KOJO.

siksi *demonstr.adv.* (transl. < se) ks. myös se. **1.** v:n ohella viittaamassa juuri mainittuun t. kohta mainittavaan syyhyn: sen tähden, johdosta, vuoksi, siitä syystä. | Juuri s. rakennus luhistui. S. hän asiaa tiedustelikin, siis tietämättömyyttään. En sano näin s., että haluaisin puolustautua. S. pidän tästä kirjasta aivan erityisesti, että se on muisto isältäni. S:kö epäröit, että pelkäät seurauksia? — Konj:ta läheten. | Olin sairas, s. en voinut saapua. **2.** vars. a:n t. adv:n määräyksenä: siinä määrin, sikäli. | Sinun on tultava, asia on s. tärkeä. Teoksella on ollut s. suuri menekki, että --. Tekijöitä on s. monta, että epätasaisuutta ei voi välttää. Työ vie s. paljon aikaa, että --. -- jostain hän [= purjevene] kokosi ja sai s. [paljon] ilmanhenkeä siipiinsä, ettei kokonaan seisahduttu AHO. **Kun hän oli s. voimistunut,** istutti Nyman häntä suolahauteissa JOTUNI. **3.** temporaalisesti. **a.** siihen mennessä. | Lähdemme kello viideltä. Joudutko s. valmiiksi? | Hän odotti s., kunnes kaikki olivat poistuneet. **b.** siihen asti, siihen saakka. | Niin, niin, no hyvästi s.! AHO. Jo hukkukoon huomenna taivas ja maa, / kun s. vaan juoda ja riemuita saa KRAMSU. **4.** yhteyksissä *kun, jos siksi tulee, sattuu* kun, jos niin käy; kun, jos niikseen sattuu; kun, jos on tarpeen; joskus, toisinaan. | Jotkut puhuivat ruotsia, jos s. tuli. Kiroilikin, kun s. sattui ALKIO. **5.** liittokonj:iden ensi osana (us. *siksi* kuuluu näissäkin tapauksissa päälauseeseen; vrt. 1, 3). — *siksi että* sen tähden että, syystä että, jotta. | Täällä on kylmä, s. että ikkuna on ollut koko päivän auki. Hän tuli kiireesti tänne, s. että tapaisi sinut. Herra lähettää sekaasi kirousta, hämmennystä ja rangaistusta --, s. että hukut ja äkkiä katoat VT[V]. — *siksi kun* niin kauan kuin, siihen asti kun, kunnes. | Istui yhteen menoon työnsä ääressä, s. kun sai sen valmiiksi. Seosta on hämmennettävä, s. kun kaikki ainesosat ovat täysin sekoittuneet. Hilma vaati, että annettaisiin oven olla s. kun poika tulee SILL.

siksti[4] *s. urh.* eräs miekkailun avauksista ja suluista. **-väistö** *s.* olkaväistö.

sikstiiniläinen[63] *a.* S. [par. Sikstuksen] kappeli, madonna.

siku[1] *dem.s.* hyväilevästi siasta. | Pieni nätti possu... S., s., öh, öh, se, se... KARHUM.

sikuna[15] *s.* raaka, epäpuhdas, sikunaöljyä sisältävä viina, finkkeli. | Kitkerää s:a. Ensimmäisestä keitoksesta saatava viina on s:a. **-öljy** *s.* alkoholikäymisessä muodostuvien sivuaineiden pahanhajuinen ja -makuinen öljymäinen seos, finkkeliöljy. | S:t erotetaan alkoholista tislaamalla.

sikuri[5] *s.* **1.** Cichorium, mykerökukkaisia kasveja, vars. C. intybus, juurisikuri, monivuotinen viljelyskasvi, jonka juurta käytetään kahvin lisänä; harvemmin yksivuotinen C. endivia, lehtisikuri, jonka lehtiä käytetään vars. Etelä-Euroopassa salaatiksi. | S:a viljellään maassamme jonkin verran kotitarpeiksi. — *Yhd.* juuri-, lehtis. **2.** juurisikurin juuresta paahtamalla ja jauhamalla valmistettu kahvin lisäke t. korvike. | Paahdettua ja jauhettua s:a. Käärö, tanko s:a. Pani kahvipannuun ison kimpaleen s:a. Hyvää kahvia, ei hitustakaan s:a seassa. **-juuri** *s.* sikurikasvin juuri, sikuri. **-kahvi** *s.* kahvin ja sikurin seoksesta t. pelkästä sikurista keitetty juoma. **-kasvi** *s.* **-n|-paahtimo** *s.* **tehdas** *s.* **ve|si** *s. ark.* sikurikahvi. | Ka, ryyppää siitä lisää sitä s:ttä! LASSILA.

sikäli *adv.* **1.** determinatiivisesti viittaamassa sivulauseeseen; us. liittokonj:n osana. **a.** v:n ohella: sillä tavoin, siinä suhteessa, siten. | Vaatimuksia on s. muutettu, että --. Sodankäynti oli s. inhimillistynyt, että aseetonta siviiliväestöä ei ahdisteltu. Kirkkomme on kansankirkko s., että sillä on laaja itsehallinto. — *sikäli kuin* sitä mukaa kuin, siinä määrin kuin, mikäli, jos. | Ikkunasta lankeava valoläiskä siirtyi lattialla s. kuin aurinko nousi. Käsineitä alennettuun hintaan s. kuin varastoa riittää. Tulen s. kuin voin. Lähdemme retkelle s. kuin sää on suotuisa. — *sikäli — mikäli.* Jokaisella on työhön vain s. [= siinä määrin; siinä tapauksessa] mahdollisuuksia, mikäli hän tuntee alansa. Siinä [elämässä] oli sinua vain s., mikäli tunsin sinua menettäväni AHO. — Mikäli maa, s. ruis SL. **b.** a:n t. adv:n ohella: siksi, niin. | Hinta on s. korkea, että en pysty sitä maksamaan. Maan teollisuus on vielä s. heikkoa, että on turvauduttava uusiin ulkomaisiin lainoihin. **2.** *harv.* ilman viittausta sivulauseeseen: siten, sillä tavoin, niin. | Ja mieheltä meni hevonen s. [= ja niin meni m. h.] KS. Panen semmoiset urohot / sen s., tuon täkäli [= sen sinne, tuon tänne; miten sattuu, noin ja näin] KAL.

sikäläi|nen[63] *a.* siellä oleva, sinne t. siihen kuuluva, sieltä peräisin t. kotoisin oleva; heikäläinen. | S:set metsät. S:set olot. S. tieteellinen tutkimus. Hän kuuluu s:siin johtomiehiin. — *S:sesti.* S:siäkö olette?

1. **sila**[10] *s.* vrt. silata. **1.** esineen pintaa peittävä ohut (metallinen) koriste- t. vahvikelevy, lyöte, helake. | Puukon päätä vahvistava metallinen s. Kilven kannikkeen s:t. Varsijousen luiset s:t. — *Yhd.* hopea-, kulta-, metallis.; koriste-, vahvikes. **2.** *harv.* silaus. | Niinkuin hopeakuona s:na saviastialla, niin on lempeä hehkuvat huulet ja paha sydän VT[V].

2. **sila**[10] *s.* ks. silat.

silaamaton[57] *kielt.a.* < silata.

silahka[15*] *s. murt.* silakka.

silailla[29] *frekv.v.* < silata.

-silainen[63] *poss.a.* < sila. | Hopea-, kultas.

silakan|kalastus *s.* **-pyydy|s** *s.* Tärkeimpiä s:ksiä ovat nuotat, verkot ja rysät. **-pyynti** *s.* **-pää** *s.* Järsii nälissään kuivaa s:tä. **-suolaamo** *s.*

silak|ka[15*] *s.* **1.** Clupea harengus membras, Itämeressä ja sen lahdissa elävä pienikokoinen silllikala, haili. | S. on Suomen tärkein pyyntikala (n. 80 % merikalastuksemme tuotosta). Eräissä murteissa tehdään se ero, että haili on tuore kala, s. vain suolattu. **Tuoreita s:oita** t. tuoretta s:kaa. Suolattu, savustettu, keitetty s. Tynnyri s:oita. S:an ruoto. Paistaa, syödä s:oita t. s:kaa. Pieniä ovat s:at jouluka-

loiksi SL. — *Yhd.* kevät-, syys-, talvis.; etikka-, hiili-, mauste-, suola-, tomaattis. 2. *kans.* suolakala. | - - emännät antoivat hänelle joskus hiukan muikun s:kata [= suolamuikkua] PÄIVÄR.

silakka|-alus *s.* **--apaja** *s.* **--astia** *s.* Pöydässä oli vain leivänpala ja s. **-hyytelö** *s. ruok.* **-jaala** *s.* **-kal|a** *s.* **1.** Kalastajat nimittävät s:oiksi silakkaa, kilohailia ja silliä erotukseksi ns. suomuskaloista. **2.** *kans.* suolakala. **-kampela** *s. ruok.* = silakkapihvi. **-kaup|pa** *s.* S:assa on nelikko tavallisin astiamitta. **-keitto** *s. ruok.* **-kuppi** *s.* Puinen s. keskellä pöytää. **-kääryle** *s. ruok.* peratusta, ruoditusta silakasta kierretty (keitetty) käärö. | Voileipäpöydässä oli kylmiä s:itä. **-laatikko** *s.* **1.** silakankuljetuslaatikko. **2.** *ruok.* vuoassa paistettu ruokalaji, jonka pääaineksina ovat silakat ja ohuiksi viipaleiksi leikatut perunat. **-markkinat** *s. mon.* Syksyiset s. **-nelik|ko** *s.* Suolaveden pitävä kuusinen s. — Kyllä iso perhe s:on talvessa syö. **-nuotta** *s.* **-paistos** *s. ruok.* **-parv|i** *s.* S:et siirtyvät heinäkuussa selkämerelle viileämpiin vesiin. **-pihv|i** *s. ruok.* kaksi halkaistuina ja vastakkain levitettyinä paistettua silakkaa, silakkakampela. | S:ejä ja perunasosetta. **-ruoka** *s.* **-rysä** *s.* **-saalis** *s.* Hyvä, runsas s. **-tynnyri** *s.* **-vene** *s.* silakanpyyntivene. | Iso, kolmimastoinen s. **-verkko** *s.* **-ve|si** *s.* Kyläkunnalla on saaristossa hyvät s:det.

sila|nkaari *s.* silavaljaiden selustimen kaareva puu- t. teräsrunko. | Koristeellisin leikkauksin ja kaunein värein somistettu vanha länsisuomalainen s. **-rengas** *s.* silavaljaissa selustimen päähän kiinnitetyn aisankannatinhihnan alapäässä oleva rengas, johon längistä tuleva ruoma l. vetohihna ja aisoihin kulkeva vetotamppi yhdistyvät.

sil|at[10] *s. mon.* **1.** silavaljaiden pääosa: selustin, siihen kiinnitetyt aisankannatinhihnat ja silarenkaat. **2.** = silavaljaat. | Karjalassa käytetään s:ojen sijasta luokkivaljaita.

sila|ta[35] *v.* **1. a.** päällystää osaksi t. kokonaan vars. metallilla (metallikerroksella, ohuilla metallilevyillä) toinen, tav. halvempi metalli t. puu, nahka tms.; vrt. pleteerata, heloittaa. | Epäjalo metalli s:taan jalolla tai puolijalolla hitsaamis- ja valssaamismenetelmää käyttäen. S. hopealla, kullalla, nikkelillä 'hopeoida, kullata, nikkelöidä'. Elohopealla s:ttu [= amalgamoitu] kuparilaatta. [Salomo] s:si huoneen, palkit, kynnykset, seinät ja ovet, kullalla VT. Kallisarvoinen, kauniisti metallilla s:ttu renessanssiarkku. Leikkauskoristeisilla luulevyillä s:ttu vanha varsijousi. — *Kuv.* Laskevan auringon säteet s:sivat kullallaan harmaan torpan. [Aurinko oli] s:nnut järvet kirkkaimmalla hopealla LEHT. Sinä s:sit rakkauden valekullalla tämän riettaan liiton A.NOPONEN. **b.** muulla aineella, esim. savella t. maalilla päällystämisestä, sivelemisestä. | Eräät alkuasukkaat s:avat risumajansa savella. Viemäriputket voidaan s. sementtivellillä. Kalkilla s:ttu uuni. Saviruukut s:taan [= lasitetaan] ainakin sisältä kulutuksen kestäviksi. S:ttu kaakeli. Pumpernikkelit s:taan tavallisesti sokerilla. Aika on s:nnut pronssiveistoksen paksulla patinalla. Varpuspari tirskuu akkunalaudalla, jota s:a kirkaskiteinen jäätymähile KARHUM. **2.** tasoittaa, silottaa. | Maajää on s:nnut kallion tasaiseksi. — *Kuv.* Ketään loukkaamaton, hyvin s:ttu puhe. - - Agricolan sanonta kansanomaisessa luontevuudessaan vie jopa voiton nykyisestä, s:tummasta M.RAPOLA.

silau|s[64] *s.* silaaminen; se millä jk on silattu; ks. ed. *(1.)* Metallin s. Saviruukun s:ksesta voi liueta ruokaan myrkyllistä lyijyä. — *Yhd.* elohopea-, hopea-, kulta-, lyijy-, messinki-, metalli-, pronssi- tinas.; pintas. *(2.)* Kiven pinnassa on havaittavissa aaltojen aiheuttamaa s:sta. — *Kuv.* Ulkoasun viimeinen s. on enää jäljellä: hattu päähän ja hansikkaat käteen. [Urheilijan] tekniikka kaipaa vielä s:sta.

silava[16] *s.* sian (harv. muidenkin eläinten) nahan ja lihaksiston välinen kiinteä rasvakerrostuma; us. myös: (rasvainen) sianliha; vrt. ihra, läski, pekoni, laardi. | Paksua, tuoretta s:a. Savustettu s. Pekoni on erityisellä tavalla valmistettua ja suolattua s:a. Käristää s:a pannussa. — *Yhd.* kylki-, maha-, selkä-, sivus.; herkku-, pekoni-, talous-, vientis.; amerikans.

silavai|nen[63] **1.** *poss.a.* S. sika. - - vatsa on täynnä s:sta karhunkoipea PÄLSI. — *Yhd.* ohut-, paksus. **2.** *s.* S:set 'Dermestidae, raadoissa, varastohuoneissa yms. eläviä kovakuoriaisia'.

silava|kakku *s. ruok.* S:kakut 'survotuista perunoista tehtyjä keitettyjä t. paistettuja pyöryköitä, joiden keskelle on pantu pieniä silavakuutioita'. **-kastike** *s. ruok.* silavasta valmistettu kastike, sianlihakastike. **-kerros** *s.* Sian s. **-kimpale** *s.* **-kuutio** *s.* Makkarassa on pieniä s:ita. **-laatikko** *s.* **1.** (puinen) silavankuljetus- ja säilytyslaatikko. **2.** *ruok.* Peruna- ja s. 'peruna- ja silavakuutioista t. -viipaleista vuoassa paistettu ruokalaji'.

silavalja|at *s. mon.* ajovaljaat, joiden pääosat ovat selustin, mahavyö, häntävyö ja länget; vrt. luokkivaljaat. | Länsisuomalaiset s. S:ita käytetään varsinkin kesällä.

silava|makkara *s. ruok.* makkara, jonka tärkeimpiä aineksia on silava. **-neula** *s. ruok.* = silavointineula. **-pannukakku** *s. ruok.* pannukakku, johon on pantu pieniä silava- ja sianlihakuutioita. **-ra|e** *s.* Makkaran s:keet. **-sika** *s. maat.* sika, jolla on paksu silavakerros. **-viipale** *s.* Paistettu s. Muutamasta s:esta saa hyvän kastikkeen. **-öljy** *s.*

silavoi|da[18] *v. ruok.* höystää laihaa lihaa silavasuikaleilla ennen ruoan kypsentämistä. | S:dessa lihaan leikellään syviä viiltoja ja niihin pujotetaan silavaviipaleita t. -suikaleita silavointineulan avulla. S. vasikanlihaa. S:tu maksa, vasikanmureke. S:dut lihakääryleet. Kalojakin voidaan s. — *Erik.* lihan höystämisestä muillakin aineilla. | Raavaanliha voidaan s. myös esim. herkkusienillä tai porkkanoilla. Luumuilla s:tu siansatula.

silavointi[4*] *teonn.* < ed. **-neula** *s.* ks. ed.

sile[78] *s. harv.* pieni palanen, siru, hiukkanen, hile. | - - hehkuvat rautas:et lentelevät [taottaessa] ympäri pajaa *TARK.

sile|tä[34] *v.* tulla sileä(mmä)ksi, silitä. | Kasvojen

rypyt s:nivät. - - s:nemistään s:nee mustankiiluva järven laaka KIANTO.

sile|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** pinnaltaan (täysin) tasainen, siloinen, silkoinen;)(epätasainen, kurttuinen, ryppyinen, ruttuinen, karkea(pintainen), karhea, rosoinen. | Silkoisen s. Lasin s. pinta. S. paperi, seteli. S. silkkikangas. Lapsen s. iho. S:äksi höylätty lauta. Maantie on s. kuin pöytä. S. jää. Aaltojen s:äksi hioma kallio. Pellon s:äksi jyrätty pinta. S:ät hanget. S:ästi leikkaava veitsi. S:yttään loistava valkoinen kaulus. Moni on kakku päältä kaunis, / kuorelta kovin s. KAL. - - eräpolku on kauniimpi käydä / kuin s. puistotie *KAILAS. — *Erik.* **a.** eril. termeissä ja sanonnoissa. | S. sormus 'kivetön (ja koristeeton) kihla- t. vihkimäsormus'. S. [= laskostamaton] hame. Frakkipaidan s. [= kovitettu] rinnus. S. [)(rihlattu] pyssynpiippu. — *Mat.* S. [= määräalueella yksikäsitteinen] funktio. — *Anat.* S. eli juovaton lihas 'tahdosta riippumaton lihas'. — *Urh.* S. 400 metriä '400 m:n juoksu';)(400 m:n aitajuoksu. **b.** paljas, kalju. | S. kallio, ei puuta, ei pensasta, ei ruohon korttakaan. Vihollinen poltti kylän aivan s:äksi 'maan tasalle'. — [Nuorukaisen] ylähuuli on vielä aivan s. Ajaa leukansa s:äksi. Munkin s:äksi ajeltu päälaki. Kasvin varsi on s. **c.** veden pinnasta: liikkumaton, (peili)tyyni. | Kosken s. suvanto. Lammen s:ätä pintaa ei pieninkään väre liikuta. **d.** *yhd.* Posliinin-, sametin-, silkins. **2.** ed:een liittyvää kuv. ym. käyttöä. | [Taiteilijan] akateeminen, huolellisen s. maalaustapa. S:än ulkokuoren alle kätkeytyi säröinen sielu. Koetti näyttää s:ätä naamaa, vaikka sisimmässä kiehuikin. S:än kohtelias käytös. S:ätä, asiallista normaaliproosaa. Mies meni sen s:än tien [ark.] 'meni liukkaasti t. kerta kaikkiaan tiehensä'. S:ät sovinnon jäljet SL. Vanhat velat kuitattiin s:iksi.

sileähkö[1] *mod.a.* S. kangas. S:ä puuta. S:t soratiet.

sileä|ihoinen *a.* S. lapsi. **-karvainen** *a.* S. terrieri, mäyräkoira. **-kasvoinen** *a.* S. nuorukainen. **-kuorinen** *a.* S. puu. S. peruna, marja. **-lastai|nen** *a. el.* — *S:sesti.* S:set 'Ratitae, lintuyhmä, johon kuuluvilla lajeilla, strutsilinnuilla, on litteä, harjaton rintalasta';)(harjalastaiset. **-leukai|nen** *a.* S. herrasmies 'jonka leuka on ajettu sileäksi'. — S:set pihdit. **-naamainen** *a.* S. [= sileäksi ajeltu; vielä parraton] nuorukainen. **-n|puoleinen** *a.* sileähkö. **-pintai|nen** *a.* S. paperi, pöytä, jyrä, valumuotti. S:set kankaat. **-pohjainen** *a.* S. paistinpannu. S. ranta. **-putkinen** *a.* Vanhanaikainen s. [= rihlaton] tykki. **-reunai|nen** *a.* S. lautanen, reikä. Kasvin s:set lehdet. **-seinäinen** *a.* S. ontelo. **-syi|nen** *a.* S:set lihakset 'sileät, juovattomat sisäelinten lihakset'. **-tukkainen** *a.* S. maalaistyttö.

silhuetti[4*] *s.* par. siluetti.

silicium[7] *s. kem.* (myös: silisium) pii. **-dioksidi** *s.* piidioksidi, piihappo.

silifikaatio[3] *s.* piityminen.

siliitti[4*] *s. tekn.* kova, tiivis massa, jota käytetään sähkövastuksena mm. sähköuuneissa.

silikaatti[4*] *s. kem.* piihapon suola. — *Yhd.* aluminium-, magnesium-, rautas. **-kivi** *s. min.* **-mineraali** *s. min.* luonnossa esiintyvä silikaatti. | Maasälpä ja muut s:t. **-seos** *s.*

silika|geeli *s. kem.* kuivattu piihappohyytelö, jota käytetään kuivausaineena, piihappogeeli. **-tiili** *s. tekn.* kvartsista ja kalkista valmistettu, happojen ja kaasujen vaikutusta sekä kovaa kuumuutta kestävä tiili.

silikoosi[4] *s.* kivipölyn pitkäaikaisesta hengittämisestä johtuva kaivos- ja sementtityöläisten, kivenhakkaajien yms. ammattitauti, kivikeuhko.

silinteri[5] *s.* **1.** *geom. tekn.* → sylinteri. **2.** korkea tasalakinen miesten silkkihattu. | Chapeau claque, kokoon painettava s. S. on nykyisin ainoastaan juhlapuvun päähine. **3.** *kans.* sylinterikello. | Minulla on s. — tuommoinen — viidellä kivellä käypä PAKK. - - tään kylän poikain liivintaskuss' / on Saksan s. KL.

silinteri|hattu *s.* = silinteri 2. **-päi|nen** *a.* S:siä, frakkipukuisia herroja.

silisium[7] *s. kem.* = silicium.

silit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < silittää. *(1.)* S. [par. silotella] hiekkapaperilla huonekalun pintaa. S:televä hierontaote. - - s:ellen kammalla vankkaa, tumpuraa tasatukkaansa LINN. — *Kuv.* Sano asia suoraan, s:telemättä! Teoksen kieliasun s:tely. *(2.)* S. jkn hiuksia, otsaa. | Tämä on sinulle paha asia - -. Siitä ei sinun päätäsi s:ellä [= joudut siitä vastaamaan] HAANPÄÄ.

silit|in[56*] *väl.* < silittää. | Maalarin s., par. tasoitin, lattasivellin. Pienten vaatekappaleiden s:timenä on varhemmin käytetty esim. puulusikkaa ja tasaista lasilevyä.

silitty|ä[1*] *pass.v.* (< silittää) silitä. | Hänen karski käytöksensä on huomattavasti s:nyt.

silittäjä[10] *tek.*, vars. *amm.* Pesulan s:t. — *Yhd.* kiiltos.

silittämät|ön[57] *kielt.a.* S. paita. S:tömät housunlahkeet.

silittämö[2] *s.* silityslaitos, -liike. | Pukutehtaan s.

silit|tää[2*] *v.* **1.** tehdä sileä(mmä)ksi, silottaa, tasoittaa. | S. [par. silottaa] jtak viilalla, hiekkapaperilla. S. pellon pintaa jyrällä. Kalakukon kuori s:etään käsin tasaiseksi. — S. voita leivälle 'levittää tasaiseksi kerrokseksi'. — *Erik.* (kosteiden) vaatteiden silittämisestä kuumalla raudalla tms.; vrt. prässätä. | S. pyykkiä. Kaulus s:etään nurjalta puolelta. Puvun saumat on s:ettävä auki. — *Kuv.* S. toisen heikkouksia ja rikkomuksia. **2.** sivellä, hivellä (kädellä). | S. lapsen hiuksia. S. kissan selkää. Poika s:tää koiraa. Eläin ei pidä vastakarvaan s:tämisestä.

silitys[64] *teonn.* < ed. | Puun, metallin s., par. silotus. Kankaan, pyykin s. — Pään s. (myös ◡).

silitys-; *puut. tekn.* par. silotus-. **-alusta** *s.* Huopa s:na. **-huone** *s.* Maalaistalon mankeli- ja s. **-kone** *s.* Uudenaikaisen silitysliikkeen s:et. **-lau|ta** *s.* tav. ainakin toisesta päästä jalallinen, pitkä ja kapeahko, us. pehmustettu vaatteidensilitysalusta. | S:dan toinen, jalaton pää voidaan tukea pöytään tai tuolin selustaan. **-liike** *s.* Pesu- ja s. **-pöytä** *s.* **-rau|ta** *s.* teräksinen paksuhko, tasapohjainen, toisesta t. molemmis-

ta päistä suippeneva, tav. kahvallinen kuumennettava vaatteiden silitin, "prässirauta". | Kuuma s. Sähköllä kuumennettava s. — *Yhd.* luoti-, sähkös. **-työ** *s.* Vaatteiden pesu- ja s. **-vaate** *s.* vaate, jonka läpi kangas silitetään. **-väline** *s.* Silitysrauta ja -lauta ovat kodin tärkeimmät s:et.

silityttää[2*] *fakt.v.* < silittää. | S. pukunsa silitysliikkeessä.

sili|tä[37] *v.* **1.** tulla sileä(mmä)ksi, siletä, silittyä, siliytyä, tasoittua. | Lakanat s:ävät mankelissa. Kurttuinen otsa s:si. Kasvojen terävät piirteet s:sivät iän karttuessa. Kivi on koskessa pyöriessään s:nnyt aivan pyöreäksi ja kiiltäväksi. Kantoinen mättäikkö on vähitellen s:nnyt tasaiseksi niityksi. - - odotettuaan, että veden pinta s:äisi, heitti hän uudelleen vettä melalla AHO. **2.** *ark.* Nyt s:tkää [= häipykää] tiehenne, minne vain kerinnette KS.

siliyty|ä[1*] *v.* = ed. | Haavojen arvet ovat s:neet. Ja syödessä oli äidillä aina murheelliset, kaarevat ryppynsä, jotka eivät ottaneet s:äkseen KALLAS.

silja[10] *a. murt.* sileä. | - - meni kuin lumi s:lta jäältä tuulen puhaltaessa PAKK.

siljo[1] *s. kans.* tasainen kenttä, vars. lapinasumuksen pihamaa, kota-, kyläkenttä. | Lumi tallaantui s:ksi. - - tienhaarassa oli kuorma kaatunut ja laaja s. polkeentunut lumeen KATAJA. Kodan seinustalla on kovaksi tannerrettu s. - - hävittää sinut ja sinun kotakuntasi, niin ettei nouse s:iltasi savunkiehkuraa HAARLA. — *Yhd.* kota-, markkinas.

siljä[11] *a. murt.* sileä. | - - laakea ja s. kuni järvi tyyven KIVI.

silkais|ta[24] *deskr.v. harv.* - - Valpurin on siinä tuokiossa s:tava [= nopeasti puettava] hiukan vaatetta päälleen H.ASUNTA. [Muori] juosta s:i [= kipitti] yli pihan NUOLIV.

silkava[13] *a. harv.* solakka, solea, solkeva; vars. männystä: pitkä ja oksaton. | S:t petäjät huojuvat tuulessa. S. poika.

silkin|hieno *a.* hieno, ohut t. pehmeä kuin silkki. | S. hämähäkin seitti. S. kangas. Kukan s. varsi. Kissanpennun s. karva. Lapsen s. hipiä. **-hohtava, -hohteinen, -hohtoinen** *a.* hohtava kuin silkki, silkiltä hohtava. | Kankaan s. kiilto. Kuikan valkoinen, s. rinta. **-kehruu** *s.* **-kehrääjä** *s.* S:t 'Bombycidae, kehrääjiin kuuluva perhosheimo, jonka tunnetuin laji on silkkiperhonen'. **-kehräämö** *s.* myös: silkkikehräämö. **-kiiltoi|nen** *a.* S. kangas, turkis. Hopeapajun s:set lehdet. **-kiiltävä** *a.* = ed. **-kudonta** *s.* **-kutoja** *s.* Ranskalaiset s:t. **-musta** *a.* (myös: silkkimusta) kiiltävän musta. | S. tukka. - - yö ikiautuas, s. HELLAAKOSKI. **-pehmeä** *a.* pehmeä kuin silkki. | S. turkis. Välkkyvät, s:t hiukset. **-sekainen** *a.* myös ⌒. | S. lanka, kangas 'jossa on silkkiä esim. villan lisäksi'. **-sileä** *a.* sileä kuin silkki. | S. tukka, iho. **-viljely** *s.* mulperipuun viljely silkkiperhosen toukkien kasvattamiseksi. | S. on peräisin Itä-Aasiasta.

silk|ka[10*] *a.* pelkkä, paljas, sekoittumaton, sekoittamaton, puhdas, sula, selvä. | S:kaa vettä, viinaa. Hevonen sai sangollisen s:koja kauroja. S:asta kullasta taottu koru. Ranta on s:kaa hiekkaa. Viime vuosisadan aseet näyttävät meistä s:oilta leluilta. Puhua s:kaa roskaa. Kysymyksessä oli s. tapaturma. Vastaus tuli s:alla suomen kielellä. Kyynel kihosi silmään s:asta onnesta. Tehnyt lähimmäisilleen s:kaa hyvää. S:an itsekkään edun tavoittelu. — *S:sesti (kans.)* = silkko. | Seppä syöpi selvän leivän, sepän akka selvän s:an SL.

silk|ki[4*] *s.* **1.** langasta. **a.** silkkiperhosen toukan kotelokopakseen kehräämistä ohuista säikeistä; näistä kotelokopista valmistetusta langasta. | Perhostoukka erittää s:in kahdesta suunsa alla olevasta kehruuaukosta kahtena säikeenä. Aito, oikea s. Vyyhti, rulla s:kiä. S:in kehruu. Napinreiän reunojen ompelemiseen käytetään s:kiä. Villakankaaseen s:illä tehty koruompelus. Operaatioissa sidotaan suuret suonet s:illä. — *Kuv.* Tukan s. SEPPÄNEN. — Kehrätä s:kiä 'nähdä nälkää, kärsiä puutetta'. Eikä kehrää s:kiä Jusliinikaan, vaikka on vain komsarjuksen palkka K.KAJANDER. — *Yhd.* kehruu-, kotelo-, kudonta-, luonnon-, mulperi-, ompelu-, tekos. **b.** jstak muusta aineesta (esim. eläin- t. kasvikuiduista, selluloosa- t. lasimassasta) valmistettu oikeaa silkkiä muistuttava lanka. | Villiksi s:iksi nimitetään muiden hyönteisten kuin silkkiperhosen kotelokopasta saatua silkkimäistä lankaa. Eräistä merisimpukoista saadaan myös s:kiä. Hämähäkin s. ei kelpaa kehrättäväksi. Selluloosasta valmistettu kiiltävä s. Keinotekoinen s. — *Yhd.* kasvi-, lasi-, nitro-, selluloosa-, simpukka-, teko-, viskoosis. **2.** aidosta t. keinotekoisesta silkkilangasta kudottu kangas. | Sileä, läikkyvä, välkkyvä, kahiseva s. Valkoista, mustaa, kukallista s:kiä. Kauniisti kuvioitua kiinalaista s:kiä. S:istä tehty frakin rintakäänne. S:kiin ommellut koristeet. — Tytön hipiä on sileä kuin s. Järven pinta oli tasainen ja välkkyvä kuin s. Elämä on kuin s:kiä vain SP. — *Yhd.* atlas-, kirjo-, luonnon-, pesu-, puku-, puoli-, puu-, raaka-, teko-, vuoris. **3.** silkkikankainen vaatekappale, vars. silkkinen pää- t. hartialiina, -huivi. | Emäntä kirkkovaatteissaan, musta s. päässä. S. oli valahtanut niskaan. Sulhanen antoi morsiamelleen kihlalahjaksi kauniin kukikkaan s:in. S:it on ja saalit suuret ja komeat LEINONEN. — *Yhd.* hartia-, kihla-, kirkko-, lahja-, perintö-, pääs.

silkki|batisti *s.* erittäin ohut merseroitu puuvillabatisti. **-brokadi** *s.* **-damasti** *s.* S. on arvokkainta silkkikangasta. **-hame** *s.* Pitkä valkoinen s. **-harso** *s.* **-hattu** *s.* silkkikankainen hattu, vars. silinteri. | Korkea, musta s. Naisten s:ja. **-hattuinen** *a.* Juhla-asuinen, s. herra. **-hieno** *a.* tav:mmin silkinhieno. **-hohde** *s.* Helmen kaunis s. **-housut** *s. mon.* Naisten s. **-huivi** *s.* Välkkyvä s. Isoäidin musta, hapsullinen s. **-jät|e** *s.* S:teiden karstauskone. **-kala** *s. kal.* eräs lohenviehe. | Ei ottanut [lohi] s:akaan, ei sinistä eikä ruskeaa AHO. **-kan|gas** *s.* Aitoa, himmeäpintaista s:gasta. S:kaasta tehty iltapuku. S:kaalle maalattu japanilainen taulu. **-kankainen** *a.* S. nenäliina, puku. **-karva 1.** *s.* hieno silkkimäinen karva. | Lehdet - - valkeita tiheästä s:sta K.E. KIVIRIKKO. **2.** *a.* = seur. | S. hevonen. **-karvai|nen** *a.* S:set lehdet. S. minkinnahka. Musta s.

ori. **-kaulaliina** *s.* **-kaup|pa** *s.* Pieni kiinalainen s. Milano on Euroopan s:an keskus. **-kauppias** *s.* **-kehräämö** *s.* myös: silkinkehräämö. **-ken|kä** *s.* Valkoiset s:gät. **-kerrasto** *s.* **-kiilto** *s.* silkkimäinen kiilto. | Asbestin, jalokiven s. **-kiiltoi|nen** *a.* = silkinkiiltoinen. | S:set höyhenet. **-kombineesi** *s.* **-koppa** *s.* silkkiperhosen toukan ympärilleen kehräämä kotelo. **-kreppi** *s.* **-kude** *s.* **-kudonnai|nen** *s.* Vanhoja itämaisia s:sia. **-kudos** *s.* S:ta, jonka pinnassa on kullanväristä metallilankapujotusta, sanotaan kultalameeksi. **-kuikka** *s.* = silkkiuikku. **-kuitu** *s.* **-kukka** *s.* Godetia, amerikkalaisia horsmakasveja; vars. meilläkin koristekasvina suosittu G. amoena, siro silkkikukka. **-kutomo** *s.* **-kutri** **1.** *s.*, tav. *mon.* silkinhienoista hiuksista. | Tytön s:t. **2.** *a.* S. neitonen. **-lan|ka** *s.* Ohut, kestävä s. Ommella s:galla. **-liima** *s.* luonnonsilkkikuitua päällystävä kova, kiilloton, kellahko t. vihreähkö liima-(kerros), serisiini. **-liina** *s.* **1.** silkkinen pää-, hartia-, pöytä- tm. liina. | Kukikas s. Musta s. päässä. **2.** lanka t. kudonnainen, joka sisältää silkkiä ja liinaa. | Sukat ovat lujaa s:a. S:sta tehty kesäpuku. **-liivit** *s. mon.* Frakkipuvun valkoiset s. **-loimi** *s.* Puolisilkeissä on s. ja puuvilla- tai villakude. **-mato** *s.* = silkkiäistoukka. **-matto** *s.* **-mekko** *s.* Japanilaisnaisen kirjottu s. eli kimono. **-moaree** *s.* **-musta** *a.* = silkinmusta. | Tikan s. pää. — *S:sesti* vars. mustasta hevosesta. | Olisipa sentään roimaa, kun tuommoisella s:lla pääsisi laskettelemaan pitkin kylää KATAJA. **-myssy** *s.* **-mäi|nen**[63] *kalt. a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Pellavalangan himmeä s. kiilto. Hiusten pehmeä s:syys. **-nauha** *s.* Hatun s. Kunniamerkkien s:t. Tytön palmikkoon on sidottu s:sta iso ruusuke.

silkki|nen[63] **1.** *ain.a.* -syys[65] *omin.* S. lanka, kangas, sametti. S. puku. S:set sukat. S:siä vuodepeitteitä. — *Kuv.* Lapsen s. hipiä. Hevosen s. turpa. — *Yhd.* koko-, puolis.; puna-, valkos.; kiilto-, luonnon-, tekos.; **2.** *s. harv.* = silkkiliina. | - - onhan sillä tyttärellä jo monet s:set ALKIO.

silkki|nenäliina *s.* **-nyöri** *s.* Ohutta, sinistä s:ä. **-paita** *s.* Miesten, naisten s. Kevyt, ilmava s. **-pala(nen)** *s.*

silkkipaperi *s.* ohut kääre- t. koristepaperi(laji). | Varsinainen s. valmistetaan puhtaista lumppukuiduista, halvemmat s:t puukuiduista, selluloosasta tai selluloosa- ja hiokesekoituksesta. Valkoista, läpinäkyvää s:a. S:in käärittyjä appelsiineja. S:in jäljennetty ompelumalli. — **-arkki** *s.* **-koriste** *s.* **-kukka** *s.*

silkki|patja *s.* **-peit|e** *s.* Sänkyjen s:teet. **-peitto** *s.* **-perho|nen** *s.* Bombyx mori, kehrääjiin kuuluva valkoinen perhonen, jonka kotelokopasta saadaan aitoa silkkiä; myös muista Bombyx-lajeista. | S:sen toukka eli silkkiäistoukka, silkkimato. **-perhostoukk|a** *s.* silkkiäistoukka. **-pitsi** *s.* **-plyysi** *s.* **-pohja** *s.* **-popliini** *s.* **-pu|ku** *s.* Naisten pitkät, välkkyvät s:vut. **-puno|s** *s.* S:ksella koristettu kotitakki. **-pusero** *s.* **-pyjama** *s.* **-pytty** *s. ark.* silkkihattu, silinteri. **-päähine** *s.* **-päällyksinen** *a.* S. sohva. **-päälly|s** *s.* Huonekalujen s:kset. **-päällystei|nen** *a.* S:stä kuparilankaa. **-rihma** *s.*

1. silkkiripsi *s.* ks. 2. ripsi. | Takinvuori mustaa s:ä.

2. silkkiripsi *s. harv.* silkkimäinen silmäripsi. | S:in silmät kaihtuu MANN.

silkki|ripsu *s.* Pöytäliinan s:ripsut. **-ruset|ti** *s.* Palmikoissa isot s:it. **-ruusuke** *s.* Kissan kaulaan on solmittu s. **-röijy** *s.*, etup. *kans.* **-saali** *s.* Suuri s. harteilla. **-samet|ti** *s.* S:in pehmeä, lyhyt nukka. S:ista tehty iltapuku. **-sarssi** *s.* **-satiini** *s.* Kauniskiiltoista s:a. **-side** *s.* **-siima** *s. kal.* Lohiongissa käytetään öljyttyä s:a. S. ei kierry eikä sotkeudu. **-sii|pi** *s.* Perhosen s:vet. **-solmio** *s.* **-solmu** *s.* **-solmuke** *s.* Frakkipukuun kuuluu valkoinen s. **-sukk|a** *s.* Naisten vaaleita s:ia. **-sukkai|nen** *a.* S:set sääret. **-suoni** *s. kal.* luonnonsilkkinen lohi- tm. ongen peruke. **-säie** *s.* **-takki** *s.* **-tavar|a** *s.* S:oiden erikoisliike. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-trikoi|nen** *a.* S:set alusvaatteet.

silkkitrikoo *s.* **-alusvaate** *s.* **-housut** *s. mon.* **-kerrasto** *s.* **-paita** *s.* **-puku** *s.*

silkki|tukka **1.** *s.* Tytön musta s. **2.** *a.* = seur. | S. tyttö. **-tukkainen** *a.* **-tuot|e** *s.* Kotimaisia s:teita. **-tupsu** *s.* **-tupsuinen** *a.* S. huivi. **-turkki** *s.* silkkikankaalla päällystetty turkki; jnk eläimen silkinpehmeä turkki. | [Maarja] veti s:a tiukasti ympärilleen ja istui rekeen TALVIO. — Päästäisen s. **-tyyny** *s.* **-uikku** *s.* Podiceps cristatus, Etelä-Suomessa yleinen uikku, jolla on tuuhea höyhenkaulus ja niskassa iso kaksiosainen töyhtö. **-unikko** *s.* Papaver rhoeas (Shirley), koristekasvina viljelty unikko(lajike), jonka kukat ovat silkinkiiltävät. **-uu|din** *s.* Paksut s:timet ikkunoissa. **-vaat|e** *s.*, us. *mon.* S:teita käyttivät ennen vain säätyläiset. **-valmiste** *s.* **-varjostin** *s.* Pöytälampun keltainen s. **-verho** *s.* Oven raskaat s:t. **-vihreä** *s.* = sinoberivihreä. **-viitta** *s.* **-villa** *s.* lanka t. kangas, joka sisältää silkkiä ja villaa. | S:sta kudotut sukat. Puku on hyvää s:a. **-villainen** *a.* **-villalanka** *s.* **-vuori** *s.* Puvun, takin, hihan s. **-vuorinen** *a.* S. takki. **-vyö** *s.*

silkkiäinen[63] *s. harv.* silkkiäistoukka.

silkkiäis|mato *s.* = silkkiäistoukka. **-puu** *s.* = mulperipuu. **-toukka** *s.* silkkiperhosen toukka, silkkimato.

silkko[1*] *s.* pelkistä pettujauhoista leivottu hätäleipä; vrt. silkka. | Nälkävuosina syötiin pelkkää s:a. - - pois nyt joutaa petäjäinen s., / selvän, rukiisen ma leivän leivon *MANN. — *Yhd.* petäjäs.

silko[1*] **1.** *a. harv.* sileä. | Se tuli, ja naama yhtä s:na kuin lähteissään, ei ollut nähtävästi itkenytkään SILL. **2.** *vahv.adv.* = silkoisen. | S. sileä.

silkoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** sileä, siloinen. | Lasin s. pinta. Suoraa ja s:sta puutavaraa. S:seksi kammattu tukka. S:sen sileä. Kun hiljaa höylää, niin s:sta tulee SL. — *Kuv.* Rahat menivät sen s:sen tien. **2.** silkka. | Ulkonahan sataa s:sta vettä. Se on s. vale! Puhua s:sta totta.

silla[10] *s.* selluloosasta valmistettu tekokuitu t. siitä puuvilla-, kampalanka- t. karstalankakehruumenetelmää noudattaen tehty lanka, jota joko sellaisenaan tai villaan t. puuvillaan sekoitettuna käytetään tekstiiliteollisuuden raa-

ka-aineena, tekovilla; vrt. säteri. | S:a sisältävä kangas. — Puku on kotimaista s:a 'sillakangasta'.

sill'aikaa *adv.* (myös: sillaikaa) sillä aikaa, samaan aikaan. | Olen ollut matkalla enkä tiedä, mitä s. on tapahtunut. Isä antaa ohjakset kokonaan minulle ja panee s. piippuun AHO.

sillak|e^{78*} *s.* pieni silta t. sillan tapainen ulkonema, koroke tms. | Taotun s:keen varassa oleva ruuvi, joka pitää kantta kiinni. — *Erik.* **1.** rakennuksessa. | Aitan s. 'päädyssä oven ulkopuolella oleva siltamainen lava'. Talon päädyssä on korkeat portaat, joiden yläpäässä olevalta s:keelta johtaa ovi ullakolle. Vartija kävelee vankilan toisen kerroksen s:keella. **2.** matala koroke, jonka kohdalle raitiovaunu t. linja-auto pysäytetään, laituri. | Linja-auto pysähtyy vain s:keiden kohdalla, s:keilla. S:keella raitiovaunua odottavat matkustajat.

sillan- us. myös silta-. **-arkku** *s.* ks. arkku 4. | Hirsinen, kivinen s. **-jänne** *s.* **-kaari** *s.* Teräksinen s. **-kaide** *s.* **-kansi** *s.* Puusta, kivestä tehty s. **-korva** *s.* sillan pään seutu. | S:ssa oleva talo. Uittomiehiä seisoo s:ssa keksi kourassa. **-liito|s** *s.*, vars. *kansat.* (asuin)huoneen poikitse ulottuva lattian liitoskohta, missä ovensuupermannon ja päälattian lankkujen päät kohtaavat toisensa. **-murto** *s. urh.* painiväänto t. painallus, jolla sillassa oleva vastustaja saadaan harteilleen.

sillanpää *s.* **1.** *yleisk.* S:hän oli pystytetty varotustaulu. **2.** *sot.* = seur. **-asema** *s. sot.* vesistön, suon tms. luonnonesteen vihollisenpuoleiselle rannalle järjestetty tilapäinen t. pysyvä (hyökkäys- t.) puolustusasema. | Oli onnistuttu säilyttämään joen vastarannalla oleva s. Maihin noustua muodostetaan s., mistä sitten tunkeudutaan eteenpäin ja jatketaan hyökkäystä.

sillan|rakennus *s.* S:rakennukseen käytetään tavallisesti puuta, kiveä, betonia tai terästä. S. on pioneerien tärkeimpiä tehtäviä. **-rakentaja** *s.* — *Kuv.* Ylipappi toimi s:na taivaan ja maan välillä. **-rako** *s.* **-te|ko** *s.* Talot huolehtivat yhteisesti s:osta. — *Urh.* S. ei [painijalle] onnistunut.

1. **sillaton**^{57} *kar.a.* **1.** < silta I. | S. joki, oja, vesistö. — *Kuv.* S. siirtyminen asiasta toiseen. **2.** < silta II. | S. ulkohuonerakennus.

2. **sillaton**^{57} *kar.a.* < silla.

sille|en, -nsä *adv.* vrt. myös sillään, siltään. **1.** *jättää, heittää* (tms.) t. *jäädä silleen* sikseen, sellaiseksi, sellaisekseen. | Asiaa ei voi jättää s., se on siksi tärkeä. Tyttö ei viitsinyt edes lattiaa lakaista, vaan heitti kaiken s. Unohdin oven s. [= siihen asentoon], kuin se lähtiessäni oli. Talon rakentaminen jätettiin tällä erää s:nsä 'toteuttamatta t. loppuun saattamatta'. S. jäi työ, pahasti kesken. Rangaistuksen täytäntöönpano jää s. [= raukeaa], jos tuomittu koeajan kuluessa käyttäytyy hyvin. **2.** *kans.* sillä tavoin, siten, niin. | Asia on s., että - -. Ohjaa vain venettä s., niin suoraan menee. Minä vain s. meinasin, että minun on hauska nähdä kruunun-perämiestä LARINK. **3.** *vanh. kielt.* lauseissa: enää, uudestaan. | - - katso, sinä olet parannettu: älä s. syntiä tee UTV. Ja Jumala on pyyhkivä pois kaikki kyyneleet - - ja ei kuolemaa pidä s. oleman UTV.

sill|i^{4} *s.* **1.** Clupea harengus, tärkein, Pohjois-Atlantin vesissä suurin parvin elävä sillikala. | Pieniä, isoja s:ejä. Tuoretta, suolattua, paistettua s:iä. Lasimestarin [ks. tätä] s. Venäläinen [= kapriksella, punajuurella ja sipulilla koristettu hapankermakastikkeessa tarjottu] s. — *Kuv.* Täpötäydessä autossa olimme kuin s:it tynnyrissä. — *Yhd.* kevät-, syyss.; herkku-, mauste-, rasva-, suola-, säilyke-, tynnyris. **2.** *kans.* Lapissa ja Pohjois-Suomessa: muikku.

silli|astia *s.* **-hai** *s.* Lamna cornubica, n. 3—6 m:n pituinen sillejä ahdisteleva hai, hoomeri. **-jauho** *s.*, us. *mon.* huonoista silleistä ja perkausjätteistä valmistettu, väkirehuna ja lannoitteena käytetty jauho. **-kala** *s. el.* S:t 'Clupeidae, meressä elävien luukalojen heimo, johon kuuluvat mm. silli, silakka, kilohaili, sardiini ja anjovis'. **-kuningas** *s.* syvänmeren kaloja. **1.** Chimaera monstrosa, isopäinen kala, jolla on isot rintaevät ja piiskaksi suippeneva pyrstö; *syn.* merihiiri. **2.** Regalecus glesne, 5—6 m pitkä kala, jonka selkäevän etumaiset kaarevat ruodot muodostavat pään yläpuolelle korkean kruunumaisen lisäkkeen. **-laatikko** *s. ruok.* vrt. silakkalaatikko 2. **-laiva** *s.* sillinpyyntialus. **-laivasto** *s.* sillinpyyntilaivasto.

sillimaniitti^{4*} *s.* eräs väritön mineraali.

1. **silli|nen**^{63} *poss.a.* < silli. | Islannin s:set vedet. — S. [= sillin jäljeltä pesemätön, sillinhajuinen] astia. S:set kädet.

2. **sillinen**^{63} *a. vanh.* sellainen; vrt. millinen.

sillin|haju *s.* **-hajuinen** *a.* **-hirttäjä** *s. leik.* kauppa-apulainen, puotipoika. **-kalastus** *s.* Tuottoisaa s:ta Islannin vesillä. **-pala** *s.* **-pyynti** *s.* **-pyyntialus** *s.* **-pää** *s.* Kuivettunut, suolainen s. **-ruoto** *s.* **-suolaamo** *s.* **-suolave|si** *s.* Kastaa leipäpalaansa s:teen. S. punamaalin sideaineena. **-tuotanto** *s.*

silli|nuotta *s.* **-pala** *s.* **-parvi** *s.* **-purkki** *s.*, vars. *puhek.* **-pyörykkä** *s. ruok.* **-saalis** *s.* **-salaat|ti** *s. ruok.* juureksista, suolakurkusta ja suolasillistä t. -silakoista ym. valmistettu salaatti, rosolli. — *Kuv.* sekuli, sotku. | Postimerkkikokoelma on järjestettävä niin, ettei se vaikuta s:ilta. - - olen tosiaan nyt humalassa, olenpa tainnut puhua s:tia LEINONEN. **-säilyke** *s.* **-tynnyri** *s.* Iso täysinäinen s. — *Kuv.* Lihava kuin s. **-tölkki** *s.* **-valas** *s.* Balaenoptera physalus, solakka, nopealiikkeinen uurteisvalas. **-vati** *s.* **-verkko** *s.* **-voileipä** *s.*

silloin *adv.* **1.** temporaalisesti, viittaamassa varhemmin mainittuun, tiettyyn (menneeseen t. tulevaan) ajankohtaan: sinä ajankohtana, sinä aikana, siihen aikaan, niinä aikoina, niihin aikoihin, sinä hetkenä, sillä hetkellä, sillä kertaa, sillä haavaa; us.)(nyt. | S. oli paremmat ajat kuin nyt. Jo s. hän oli varakas mies. S. kerran — muistatko? Oltiin vasta toukokuun loppupäivissä, ja vesi oli s. vielä kylmää. Oli aivan hiljaista, s. se tapahtui: laukaus kajahti. Nyt on talvi niin kuin s:kin. Asia selviää vasta s., ensi vuonna. — Tempor. sivulausetta edeltävässä päälauseessa t. tempor. sivu-

lauseen alussa. | Silloin oli lauantai, kun lähdimme matkaan. Ja eikö elämä yleensä ole kuvitellen elettyä, s. kun se on kauneimmin eletty AHO. 2. ed:een liittyen: siinä tapauksessa, niin ollen. | Veljesikö hän onkin? S. hän on toki tervetullut seuraamme. | Jos rakastat Jumalaa niin kuin pitää, s. teet oikean valinnan. | Mitä minä teen, jos hän tulee? Mitä ihmettä minä s. teen? LINN. Työkalu on aina taideluoma, s. kun [= siinä tapauksessa, että] se on sitä, mitä sen on oltava AHO. Me kunnioitamme ihanteita ja aatteita s:kin, kun emme voi niitä itsellemme omaksua KOSKENN. 3. *silloin tällöin* aika ajoin, toisinaan, välistä, joskus, tuolloin tällöin. | Hänen on tapana käydä meillä s. tällöin. Öljylamppu vaatii s. tällöin perinpohjaisen puhdistuksen. Vieno tuuli heilutteli s. tällöin puiden lehviä. Istuttiin hiljaa, vaihdettiin vain sana s., toinen tällöin. — *silloin ja silloin* vars. kerrottaessa viittaamassa lyhyesti toisen mainitsemaan ajankohtaan, mitä ei haluta toistaa. | - - levisi huhu, että nimismies s. ja s. julkaisee kihlauksensa PAKK.

silloi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* (< ed.) silloin (olemassa) ollut t. oleva, vallinnut t. vallitseva, tapahtunut t. tapahtuva, senaikainen, sen ajan. | Maan s. hallitus. Meitä s:sia poikia oli koolla koko joukko. S. koulunkäynti, aherrus. S:set huonot ajat. - - nykyisyydestä s:suuteen SILL. — *S:sesti.* Se s. oli pelkkää leikkiä. Hän kertoili jälleen niitä s:siaan, ulkomaanmatkojaan ja seikkailujaan.

silloin|kun *konj.* par. ⌒. **-tällöin** *adv.* par. ⌒. **-tällöinen** *a. harv.* silloin tällöin tapahtuva. | Hermannin s. murahdus LEINONEN.

silloit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** rakentaa silta t. siltoja (jnk yli, jstak jhk). | Leveä joki s:ettiin tilapäisesti joukkoja varten. S:ettu salmi. Vuoren rotkon s:taminen vaatii tienrakentajilta suurta taitoa. Sitkeä syysjää s:ti Suomenlahden rannasta rantaan SEPPÄNEN. - - jännite- ja virtamagneetin kenttiä s:tava magneettirautakieleke IT. — *Kuv.* Monesti on yritetty s. lapsenluonnon ja koulun välistä juopaa *HOLLO. 2. *harv.* tehdä lattia jhk; ks. silta II.2. | Riihen permantona ollut paljas maa s:ettiin. S:us [= lattia] ulottui yli pirtin.

sillä 1. *adv.* **a.** siitä syystä, sen vuoksi, sen tähden, siksi; siinä mielessä. | S. pojasta tuli hyvä soittaja, kun hän pienestä pitäen sai harjoitella. Ei hän puhunut niin s., että olisi tavoitellut suosiota. Lapsi sairastui, ja s:hän tästä oli lääkäriin lähdettävä. Niin se on, ja s:pä se onkin miehen saanti nyt toisen kerran ollut lujassa KATAJA. En minä kimppuuni koeta enkä s. puhu, että valittaisin KARHUM. **b.** kielt. yhteyksissä: silti. | Ei s., ettei voimia riittäisi, mutta halua puuttuu. Eipä s., kyllä täällä saa laulaa. **2.** eksplanatiivinen *konj.* | Ei päästy lähtemään, s. oli alkanut sataa. Jäin kotiin, s. olin sairas. Kiittäkää Herraa, s. hän on hyvä VT. Tästä rientää täytyy, s. askeleen otan, jota ei nauraa tule KIVI. | Hän oli unissakävijä, vaikkei hän uskaltanut sitä itselleenkään tunnustaa. S. unissakäynnissä on jotakin salaperäistä ja kammottavaa LINN.

sillä|aikaa *adv.* par. ⌒.

sillänsä *adv.* = sillään.

sillä|tavoin *adv.* par. ⌒. **-välin** *adv.* par. ⌒.

sillä|än, -nsä *adv.* sinänsä, sellaisena(an), entisellään; vrt. myös silleen, siltään. | Olot ovat syrjäkulmilla säilyneet s. Antaa sen asian vain olla s. Työ sai pitkän aikaa levätä s:nsä. Kun taikinaa on hyvin sekoitettu, se saa jonkin aikaa seisoa s. - - mitä ei auttaa käy, se s. olkoon KIVI. Eihän Mikkolan poikakaan kelvannut s:nsä, vaan muuttui ensin Grönbergiksi SILL. — *heti sillään, het'sillään, kohta sillään, koht'sillään* heti paikalla, aivan heti, aivan kohta, tuossa paikassa, joutuin. | Tule heti s.! - - lupasin juoda kuumiltaan joka munan het'sillään LEINONEN. Emännät ovat kohta s. hereillä HAARLA.

silma yks. 2. pers:n pron:n partit. *murt.* sinua.

silmi- yhd:ojen alkuosana: = silmä-.

silmiinpistäv|ä *a.* -ästi *adv.* -yys *omin.* = silmäänpistävä.

silmik|ko[2*] *s.* **1. a.** verkon t. verkon kaltaisen (harv. muunkin) kudelman silmä; silmukka; kudelma, jossa on "silmiä"; us. nimenomaan verkosta t. verkon kaltaisesta kudelmasta. | Seulan s:ot ovat 2 mm:n läpimittaiset. Rappausliisteet muodostavat seinän ulkopintaan isohkoja s:oita. — Tiheä verkon s. Äijä istui rysän s. polvellaan. Pöytäliinan reunaan on solmittu pitkistä tupsuista verkkomainen s. Hänen täytyi [sukkia kutoessaan] heikkojen silmiensä takia käyttää vaaleita lankoja, mutta kun s. [= kuteen silmät] putosi, niin täytyi Lenin tulla sitä nostamaan TALVIO. **b.** = silmikkoraanu. | Sängynpeitteiksi kudottiin ruudullisia s:oita. **2.** kypärän silmäsuojus, visiiri. | Rautakypärän liikkuva s. suojasi myös kasvojen alaosaa. Ritari oli nostanut kypäränsä s:on, jotta hänen kasvonsa voitiin nähdä. — *Yhd.* kypäräns. **3.** (ei *kasv.*) kasvin silmu t. nuppu. | Orjanruusun s:ot ovat jo punertuneet. [Aaronin sauva] viheriöi; siinä oli s:oita, puhjenneita kukkasia ja kypsiä mantelia VT[V]. - - niin juovuttavaa [on keväällä] koivujen ja koko s:oistaan puhkeavan metsän tuoksu, että - - LEHT.

silmikko|kypärä *s.* **-raanu** *s.* raanu, jossa kuvioina on toisiinsa verkkomaisesti liittyviä (sisäkkäisiä) vinoneliöitä.

silmikoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1. a.** muodostaa silmu (silmikko) t. silmuja. | Koivu alkoi päivänpuoleisilla rinteillä s. Ruusu on jo kauan kauniisti s:nut. Kyliä, joiden viinimäet s:vat LEHT. **b.** eräiden itiökasvien ja alhaisten monisoluisten eläinten suvuttomasta lisääntymisestä: muodostaa silmumaisia ulkonemia, jotka sitten kehittyvät uusiksi yksilöiksi. | Hiivasieni lisääntyy s:malla nopeasti. Meduusa muodostaa jälkeläisensä s:malla. S:va täysikasvuinen lampipolyyppi. **2.** jalostaa (puutarha)puu t. -pensas siirtämällä silmu, jalostussilmu, kasviyksilöstä toiseen, okuloida. | S:malla jalostettu omenapuu. S:tuja ruusuja. **3.** par. silmukoida (1, erik.).

silmikoimisveitsi *s.* silmun irrottamiseen silmikoitaessa käytetty ohutteräinen veitsi.

silmikoitu|a[1*] *pass.v.* < silmikoida 1.b. | S:malla syntynyt uusi kasviyksilö.
silmikollinen[63] *poss.a.* < silmikko. | S. kypärä.
silmikäs[66*] *a.* silmällinen. | Langasta solmittu s. kudos.
silmi|lasit *s. mon. kans.* silmälasit. | Se on kraatari, paitahihasillaan ja s. otsalla SILL. **-liina** *s. kans.* liina, jolla arkkuun pannun vainajan kasvot peitetään.
silmilli|nen[63] *a. harv.* = silmällinen. | Hyvä on syödä s:sen sokean kalavadista SL.
silmineula *s. kans.* silmäneula.
silmin|kuulo *s.* = näkökuulo. **-nähtäv|ä** *a.* -ästi *adv.* silmillä nähtävä, nähtävissä oleva; ilmeinen, selvä, (selvästi) havaittava, huomattava. | S. ero. S:iä virheitä. Sairas heikkeni aivan s:ästi. [Asia] vaivaa häntä s:ästi. **-näkemätön** *a.* (myös ⌢) jota ei voi paljain silmin nähdä. | Melkein s. pikku eläin. Jossain pienoismaailmassa on tapahtunut s. mullistus SILL. **-näkij|ä** *s.* henkilö, joka on omin silmin nähnyt jnk tapauksen. | Maria kertoi ensimmäisenä s:änä opetuslapsille Vapahtajan ylösnousemuksesta. S:än kuvaus, todistus. Läsnä oli monta s:ää. Onnettomuuden sattuessa paikalla ei ollut s:öitä. S:öiden kuulustelu. **-näkymät|ön** *a.* (myös ⌢) paljain silmin näkymätön. | S. eliö. Lentokone häipyi s:tömiin.
silmi|pasko *s. kans.* silmäpasko. **-riepu** *s. kans.* silmiliina. **-sikana** *s. vaill. kans.* Olla, maata s. (juovuksissa, päissään) 'sikahumalassa'.
silmit|ellä[28*] *v.* katsella ympärilleen jhk perehtyäkseen, tutustuakseen, tarkastella, silmäillä. | Ovella ukko s:teli hetken. Tule nyt tänne katsomaan vähän syötävää ja sitten saat s. tämän ehtoon, että opit tuntemaan paikat ja pielet SILL. Nykyajan viljelijän - - täytyy s. vähän joka puolelle KARHUM.
silmitty|ä[1*] *v. harv.* ympärilleen katsellen perehtyä, tutustua, orientoitua jhk. | Oudoissa oloissa meni kokonainen vuosi pelkkään s:miseen. - - kun ennätän s. sen puolen oloihin LINN.
silmityksin *adv.* = silmätyksin.
silmitysten *adv.* = silmätysten. | Satuin äskettäin kadulla s. hänen kanssaan.
silmit|ön[57] *a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** silmätön, sokea. | S. kissanpoikanen. Vielä s:tömänäkin ukko pystyi verkkoa kutomaan. Sokko on sallimus, / s. kohtalon vaskinen valta LEINO. **2.** ed:een liittyvää kuv. käyttöä: sokea; hillitön, vimmattu, suunnaton, häikäilemätön, raivoisa. | S. intoilija, fanaatikko. Sillä miehellä on s. sisu. S. viha, raivo. S. kilpailu. Olla s:tömän kauhun vallassa. Lammaslauma pyrähti s:tömään pakoon. Suuttua s:tömäksi t. s:tömästi. Riehua, pelätä s:tömästi. Näkee selvästi, että tyttö on s:tömästi rakastunut. Metsiä haaskattiin vielä viime vuosisadalla aivan s:tömästi. [Puoluesokeus oli] jo mennyt niin pitkälle, että se kaatui omaan s:tömyyteensä AHO.
silmivesi *s.*, vars. *kans.* kasvojenpesuvesi.
silm|iä[17] *v. harv.* silmäillä. | Ukko alkoi s. taivaalle, säätä kai tarkkaili. - - ei s:i ympärilleen eikä ole mistään milläänkään KATAJA.
silmiähivelevä *a.* tav. ⌢; ks. silmä I.2.b.
silmiö[3] *s. fys.* okulaari. | Mikroskoopin s.

silmu[1] *s.* **1. a.** *kasv.* kasvin kehittymätön, us. suomujen peittämä verson aihe, jossa on lyhyt varsiosa ja sen päässä kasvupiste tiheään ryhmittyneiden lehtiaiheiden suojaamana. | Puun, pensaan s. Varren kärjessä, lehtihangassa oleva s. Talvehtivia s:ja. S:ssa voi olla joko ainoastaan lehtiaiheita tai niiden lisäksi myös kukinnon aihe. Koivun s:t alkavat puhjeta hiirenkorvalle. Perunasta kaivetaan kuorittaessa s:jen kohdat veitsellä. — *Yhd.* hanka-, itu-, kukka-, kärki-, lehti-, pääte-, sipuli-, talvis. **b.** *el.* alhaisen, silmikoimalla lisääntyvän eläimen kylkeen muodostunut pullistuma, josta uusi yksilö kehittyy. | Lampipolyypin s:t. S:t eivät tavallisesti irtaudu emoeläimestä, vaan jäävät sen yhteyteen, joten syntyy suuria runkokuntia. **c.** *anat. yhd.* Makus. **2.** par. silmukka, silmus, (verkon tms.) silmä. | Rautalangasta väännetty s. Ongenkoukun päässä on s., johon siima solmitaan. Pitsin s:t. Kuin s:n s:un, muiston muistoon [kutoja] solmii LARINK. **3.** *kans.* (vars. joki)nahkiainen. | S:n pyynti. Asetamme vitsamerrat kivien ääryksille, sillä s. uida suijailee kuin nuoli kiveltä toiselle SEPPÄNEN.
silmuasento *s. kasv.* asento, jossa lehti on silmussa ollessaan.
silmui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* S:set koivut. S:sia perunoita. — *Yhd.* moni-, pieni-, suuri-, tiheäs.
silmukalli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* < seur. | Lasso, pitkä s. heittohihna.
silmuk|ka[15*] *s.* **1.** langasta, nuorasta, köydestä, hihnasta, metallilangasta tms. taivutettu, tav. renkaan muotoinen, umpinainen mutka t. kiemura; silmus, lenkki. | Köyden, nuoran s. Vetosolmun s. Rautalangasta tehtyjä s:oita. Metalliketjun s:at. Kiinteä, luistava s. Suopungin juokseva s. Vetää solmun s. kireälle. Pölyrievun nurkkaan ripustamista varten ommeltu s. Ongenkoukun päähän on kierretty s., johon siiman voi kiinnittää. Kirjaimien s:at. Rautatie muodostaa suuren s:an. Lampaan karva kiertyy s:alle. — *Yhd.* köyden-, langan-, nuorans.; köysi-, lanka-, metalli-, nauha-, nuora-, rautas.; hirtto-, kiinnitys-, ripustus-, vetos. **2.** *käsit.* neulotun, kudotun, virkatun t. solmitun tekstiilivalmisteen (esim. sukan, verkon) pienin osanen, silmä. | Neuleen oikeat ja nurjat s:at. S:oiden luominen. S. putosi puikolta. Sukasta on ratkennut pari s:kaa. Kala on takertunut verkon s:kaan. Metallilankaverkon isot s:at. — *Yhd.* sukan-, verkons.; ketju-, reunas.; kavennuss. **3.** *harv.* (neulan) silmä. | Pujottaa lanka neulan s:kaan. **4.** taitolentoliike, jota suoritettaessa lentokone ylöspäin nousten tekee täyden pyörähdyksen poikittaisakselinsa ympäri, surmansilmukka. | Sisäpuolinen, ulkopuolinen s.
silmukkainen[63] *poss.a.* S. nuora, suopunki. Seulan s. pohja. — *Yhd.* harva-, iso-, pieni-, suuris.
silmukka|käämitys *s. sähk.* = rinnakkaiskäämitys. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* S. ripustin. S:sia kuvioita. **-parsinta** *s. käs.* **-päi|nen** *a.* S. köysi. S:siä ongenkoukkuja. **-rivi** *s. käs.* Liinan reunaan virkattu s. **-ruuvi** *s.* ruuvi, jonka päässä on silmukka.

silmukoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** tehdä silmukka t. silmukoita, kiinnittää silmukka t. silmukoita. | Lujasta langasta s:tu verkko. Ripsuja tehtäessä langanpätkät s:daan rinnakkain. Köysi s:daan lujasti pollariin. Ma huomaan: s:tu köydenpää / on piilotettu kauhtanansa alle H. ASUNTA. — *Erik.* korjata (sukasta) silmäpaot. | S. sukkia. **2.** tav:mmin silmikoida (1).

silmulli|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Oksien s:set päät.

silmu|mainen[63] *kalt.a.* -maisesti *adv.* -maisuus[65] *omin.* Pähkinäpuun s. eminorkko. **-merta** *s.* nahkiaismerta.

silmuri[5] *s.* köydensilmukan sisäpuolinen rengasmainen puu- t. metallivahvike, kaussi, kousi.

silmu|s[64] *s.* **1.** silmukka. | Köyden päähän tehty s. Ansan s. Kirjainten sirot s:kset. Noh, nyt ei enää muuta kuin pane s. kaulaan! KALLAS. — *Erik.* = lehtiäinen. **2.** kengän, purjeen tms. lujitettu reikä t. reiän lujike.

silmusolmu *s.* eräiden esim. verkonkudonnassa käytettyjen solmujen nimitys.

silmust|aa[2] *v.* **1.** tehdä silmus, silmukka, varustaa t. kiinnittää silmukalla; panna t. sitoa silmukkaan; solmia, solmita. | Köyden s:aminen. Lehmän kaulaan s:ettiin vahva nuora. — *Erik.* pyydystää silmukalla. | Pojat s:avat rantavesistä hauenpoikasia. — *Kuv.* Hän ei ollut naisten s:ettavissa. **2.** panna silmus t. silmuksia esim. kenkään, purjeeseen.

silmuste[78] *s.* pikakirjoituksessa: umpinaisen silmukan muotoinen merkki.

silmusuomu *s. kasv.* talvehtivaa silmua peittävä nahkea suomumainen lehti.

silmut|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* S. pensas. S:tomia perunoita.

silmykäi|nen[63] *dem.s. harv.* < silmä. | Pidä nyt s:sesi auki LEHT.

silmy|t[73] *dem.s. harv.* < silmä. | Suukkos kuivaa s:et AK.

silm|ä[11] *s.* **I.** varsin. merk. **1.** ihmisen ja eläinten näköelin, näköaistin. | Lapsen, koiran, linnun, sammakon, kärpäsen s:ät. S:än mykiö, verkkokalvo, luomi. Alkeellisimpia s:iä ovat kastemadon ihon pelkät näkösolut. Oikea, vasen s. Suuret s:ät. Siniset, ruskeat, harmaat, vihreät s:ät. Liki-, pitkänäköinen s. Kierot, harittavat s:ät. Pullottavat, syvälle painuneet s:ät. Verestävät s:ät. Kirkkaat, ilmeikkäät, sielukkaat, sirkeät, kylmät, lasimaiset, pyytävät, rukoilevat, vihaiset s:ät. — Avata, sulkea, ummistaa s:änsä. Raottaa, siristää s:iään. Räpytellä s:iään. Iskeä s:ää jklle 'räpyttää merkitsevästi silmäänsä'. S:ät auki, levällään, (selko- t. selkosen) selällään. Ammolla s:in. Maata, uneksia s:ät auki. Olla t. katsella s:ät [hämmästyksestä tms.] suurina, pyöreinä, pystyssä. Tuijottaa s:ät tapillaan, ks tappi II. S:ät revähtävät auki, selälleen, suuriksi. S:ät raollaan, viiruina, sikkarassa, tihrullaan. S:ät kiinni, ummessa. Ummessa s:in. — Pyörittää s:iään. Hieroa unisena s:iään. Varjostaa kädellä s:iään. Peitti kauhuissaan s:änsä. Ristiä s:änsä 'siunata silmänsä tekemällä ristinmerkki'. Katsoa jkta s:iin. Kirkas valo häikäisee s:iä, sokaisee s:ät. Savu kirveltää s:ää. S:ässä, s:ää kirvelee. S:ien välke. S:ät kiiluvat, säkenöivät, salamoivat. S:issä palaa kiihko. Kova ilme s:issä. S:issä vilahti veitikka. Kyynel s:ässä, kyynelet s:issä. S:ät kyynelissä. Olla vesissä, itkussa s:in. Kyynelet herahtavat, vedet vierähtävät s:iin. Itkeä s:änsä punaisiksi, sokeiksi. Jklla on rikka, roska s:ässä; ks. myös I.3. Tiputtaa lääkettä s:ään. S:ästä menee näkö. S. puhkeaa. — S:illä sarvisankaiset lasit. Tukka, hattu, liina s:illä. Sokealla oli side s:illä. — *Erik.* yks. mon:n merk:ssä. | Valehtelee s:ää räpäyttämättä. Kyynelet valahtavat s:ään. Ei yksikään s. jäänyt kuivaksi papin puhuessa. Katselivat toisiaan s:ästä s:ään. — *Yhd.* piste-, verkkos.; emalji-, lasi-, tekos.; ihmiss.; (us. kuv.) haukan-, hiiren-, kalan-, kissan-, kotkan-, lapsen-, lehmän-, pedon-, sians.; (myös a:sesti) hera-, killi-, manteli-, mulko-, piki-, sini-, tali-, tihru-, umpis.; (vain a:sesti) itku-, kiero-, kiilu-, musta-, nalja-, ruskea-, veijari-, vinos.

2. ed:een läheisesti liittyen (us. *kuv.*) näkö- t. havaintokyvystä, katseesta, näkemisestä, valvonnasta. **a.** Hyvät, terävät, huonot, heikot s:ät. Näin tapauksen omin s:in. Paljain s:in erotettavat tähdet. Kääntää s:änsä jhk, pois jstak. Luoda s:änsä jnnek. Puhujan s:ät pälyivät ovea. Saada jk s:iinsä 'saada näkyviinsä, nähdä, erottaa'. Sattui s:iini [= huomasin], että - -. Hoitaja ei voinut päästää poikaa hetkeksikään s:istänsä. Talo peittyy uteliaiden s:iltä puiden varjoon. En ollut uskoa s:iäni. S:iä t. s:issä hämärtää. Maailma musteni hänen s:issänsä ja hän pyörtyi. Lapsi kasvaa ihan s:issä 'silmin nähden'. Minun s:issäni [= mielestäni] hän on yhä kaunis. - - s:ille koreat kahvikupit SILL. Minä nostan s:äni vuoria kohti: mistä tulee minulle apu? VT. [Patruuna] iski s:änsä kuin haukka kaiteen takana seisovaan nuoreen seppään KIANTO. **b.** yks. mon:n merk:ssä. | Katsella, seurata jtak asiantuntijan s:ällä. S:än tarkkuus. Niin kauas kuin s. kantaa. Häipyä s:än kantamattomiin. Katsoa s. kovana 'herkeämättä, tarkkaavaisena'. Olla pelkkänä s:änä 'katsella hyvin tarkkaavaisesti'. S:äni osui Mikkoon. S. viivähti hetken maisemassa. Pojat olivat heti pahanteossa, kun opettajan s. vältti. Hivellä, viehättää s:ää. S:ää ilahduttava näky. S:än ruokaa '(kaunista) katseltavaa'. - - olen kuullut, että on toukalla [= puusuutarilla] kerno s. tyttöä kohtaan KIVI. — *pitää silmällä* valvoa, vartioida; huolehtia jstak t. jksta. | Lapsia on tarkoin pidettävä s:ällä. Pidä tulta s:ällä sillä aikaa, kun käyn ulkona! Pidä s:ällä, ettei öljy pääse loppumaan! — *paha silmä* maagillisen vahingollinen t. yl. epäsuopea katse. | Pahalla s:ällä luultiin voitavan turmella toisen onni. Kierrän kaulaas kaksi kättä / kateen s:ää säikkymättä *MANN. — *Yhd.* syrjäs.

3. eräitä sanontoja, us. jo lähellä kuv. käyttöä. | Nostaa kivääri s:älle 'silmän tasalle tähtäysasentoon'. Katsella vain toisella t. puolella s:ällä 'tarkkaamattomana'. Kulkea maailmassa avoimin s:in 'tehden valppaasti huomioita'. S:in nähtävä (par. ◡) [= ilmeinen] parannus. Pitäkää Jumala s:äinne edessä [= mie-

lessänne]! Jkn s:ät palavat jhk, jkhun 'jku haluaa kiihkeästi, himoitsee jtak, jkta'. Oli pudottaa s:änsä [hämmästyksestä, ihastuksesta tms.]. Suomukset putoavat jkn s:istä, s:iltä 'jku oivaltaa asian oikean laidan'. Rikka s:ässä, ks. rikka. Jklla on ohranjyvä s:ässä 'jku on humalassa'. Siinä talossa vieras ei saa suuhunsa ei s:äänsä 'minkäänlaista vieraanvaraisuutta'. Hävetä s:ät päästään 'kovasti'. Haukkua jku s:ät korvat t. suut s:ät täyteen 'perusteellisesti, pataluhaksi'. Pojat olivat repiä s:ät toistensa päästä. En saanut unta s:ääni. Viime yönä en nukkunut edes s:än täyttä 'hetkeäkään'. Aloittaa aamulla työnsä samoilla s:illä, samoin s:in 'välillä nukkumatta'. En häntä enää elävin s:in [= eläissäni] nähne. Ei korppi korpin s:ää puhkaise SL. Mutta jos vahinko tapahtuu, niin annettakoon henki hengestä, s. s:ästä, hammas hampaasta VT. — Tehdä, saada suuret s:ät → olla t. katsella silmät suurina.

4. (tav. *mon.*) silmistä ja niiden ympärystästä, silmien seudusta, kasvoista. | Huuhdella s:änsä. Kissa pesee s:iään. Lapsi tupsahti s:illeen ruohikkoon. Huutaa, nauraa jklle [t. jkta] päin t. vasten s:iä. Singota herjauksia jkn s:ille, päin jkn s:iä. Hypätä jkn s:ille 'käydä nenäkkäästi, röyhkeästi jkn kimppuun'. Ei viitsi enää näyttää s:iään [= näyttäytyä, esiintyä] toisten seurassa. Minut on pantu kansoille sananlaskuksi; s:ille syljettäväksi minä olen tullut VT. - - isä, jonka minä jo luulin vuosia maanneen mullat s:illään [= haudassa] LINN.

II. ed:een liittyvää kuv. käyttöä. **1.** ihmisistä (ja eläimistä). **a.** Pistää s:ään 'herättää huomiota'. Olla tikkuna s:ässä 'kiusana, harmina'. Tuijottanut s:änsä sokeiksi mieliteoriaansa. Sulkea t. ummistaa s:änsä tosiasioilta. Avata jkn s:ät näkemään jtak 'saada jku oivaltamaan asia, jota hän ei ole ennen havainnut, ymmärtänyt'. Kääntää jkn s:ät 'lumota, hämätä'. Etsiä jtak s. kourassa 'tarkasti'. S:ät jäävät ulos, pihalle, aurinkoon [kun sisälle, pimeämpään tultua ei aluksi tahdo nähdä mitään]. Katsella jkta, jtak karsain s:in 'suhtautua epäsuopeasti'. Katsoa vaaraa, kuolemaa (suoraan) s:iin, us. 'suhtautua pelkäämättä'. S:än palvelija, ks. ⌣. - - asettakaat selkeästi sielunne s:än eteen, mikä on voittomme viimein KIVI. **b.** kyky havaita t. tajuta (herkästi) jtak, aisti; vrt. I.2.b. | N:llä on s:ää nähdä koomillisuutta. Arvostelijalla ei ollut s:ää tajuta [taiteilijan] persoonallisuuden kasvua. Kansanomaisissa käsitöissä ilmenee usein tekijän varma taiteellinen s. Arkkitehdilta vaaditaan käytännöllistäkin s:ää. — *Yhd.* muoto-, väris.; näyttämö-, pelis. **2.** elottomista ja abstr. olioista. | Lähteen s. 'lähde (jonka kalvo kirkkaudessaan muistuttaa ihmisen tm. silmää)'. Suon s. 'avovetinen kohta, lampare suossa'. Järvi on maiseman s., sen katse SILL. Tähtien suuret, kirkkaat s:ät. Päivä raottaa s:äänsä. Kun maass' on hanki ja järvet jäässä / ja s. sammunut auringon A.NOPONEN. Kukat aukoivat aamulla kilvan s:iään. Kaukana vilkkuu majakan s. Auton hehkuvat s:ät. Ikkunat, talon s:ät. Pistoolin musta ja syvä s. Lain valvova s. Maailman s:issä hän oli vain halpa ihminen. Nykyajan s:illä katsottuna teos on jo vanhentunut. Vielä katsahtelin, muiston s:ällä, kuolon saalista KIVI. Sitten maantien vieret vähitellen pesivät s:änsä [= siistiytyivät] H.VÄLISALMI. — *Yhd.* lammen-, lähteen-, suons.; hengen-, uskons.

III. konkr. esineistä; vrt. II.2. **1.** (muodoltaan ihmisen tm. silmää muistuttava) aukko, reikä, läpi, kolo. | Neulan s. on soikea tai pyöreä. Pujottaa, sujuttaa lanka neulan s:ään. Lanka juoksee kangasta kudottaessa syöstävän sivussa olevasta s:ästä. Kirveen s. 'kirveeseen tehty läpileikkaukseltaan soikea reikä, johon varsi kiinnitetään'. Vasaran, moukarin s. Uskoa jhk kuin kirveen s:ään 'lujasti, empimättä'. Kirveen s:ään vannoi olevansa syytön. Höylän tukkiin tehdään terän tila eli s. Korento työnnetään korvon s:istä läpi. Päällimmäisen myllynkiven tai jauhinkiven keskellä on s., josta vilja syötetään jauhettavaksi kivien väliin. Apua on saatava vaikka kiven s:ästä 'mistä tahansa, ehdottomasti'. Mylly jauhaa s:äänsä, kun kivi liisteröityy eivätkä jauhot tule pois. Talouselämämme on alkanut jauhaa s:äänsä. Reikäleivän s. Käymisilmiön yhteydessä juustoon muodostuu sileäreunaisia koloja, s:iä. Myrskyn s. 'syklonin tyyni keskus'. — *Yhd.* kiven-, myllyn-, neulans. **2.** (tav. suppilomainen) kuoppa, syvennys. | Tervahaudan s. 'suppilon pohja, josta torvi johtaa tervan haudan ulkopuolelle'. Maitosiivilän s:ässä pidettiin katajanhavuja tai olkia siivilöintiä tehostamassa. Virran pyörteen suppilomainen s. Pivon s. 'kämmenpohjan muodostama kuoppa'. Voidetta kaadetaan pivon s:ään ja sivellään sitten kipeään paikkaan. Omenan verhiönpuoleisessa päässä on matala s. Perunan mukulan kuopat eli s:ät, joiden pohjassa on silmu. — *Yhd.* pyörteen-, virrans. **3.** rengas; silmukka, silmus. | Tavallisissa saksissa on s:ät sormia varten. Köyden päähän on tehty solmimalla rengasmainen s. Vaijerin s:än vahvikkeeksi on pantu metallinen kaussi. — Verkon läpiä sanotaan s:ksi. Rysän s:ät. Rautalankaverkon isot s:ät. Seulan s:ät. Sukkaa kudottaessa siirretään s:iä puikolta toiselle. Kutoa, virkata oikeita, nurjia s:iä. S. putosi puikolta. S. juoksee [sukassa] 'neule purkautuu langan katkettua'. — *Yhd.* alku-, ketju-, kulma-, laita-, lanka-, reuna-, siulas.; verkons. **4.** silmän muotoinen, pyöreä tms. täplä, pilkku. | Perhosen siivissä on kauniit vaaleat s:ät. Pronssikauden solkien koristeelliset s:ät. Arpakuution s:ät. Pelikortin s:ät.

silmä|aukko *s.* Mongolin s:aukot näyttävät vinoilta. Naamarin s:aukot. **-gneissi** *s.* karkearakeinen gneissi, jossa maasälpähajarakeet ovat säilyneet linssimäisiksi "silmiksi" venyneinä. **-haara** *s.* poron t. saksanhirven sarvien ensimmäinen, alin haara. **-haava** *s.* **-hammas** *s.* = kulmahammas 1. **-heltta** *s.* eräiden luonnonvaraisten kanalintujen, esim. metson, teeren ja riekon, koiraan silmän yläpuolella oleva heltamainen, höyhenetön kohta. **-hermo** *s.* **1.** *anat.* silmän tuntohermona toimiva kolmoishermon

haara. 2. yleisemmin. | S:t rasittuvat, jos tekee työtä heikossa valossa.
silmäht|ää[2*] *mom.v. harv.* silmätä, silmäistä. | Päästyään [vaaran] laelle hän s:ää taakseen KIANTO.
silmäilijä[14] *tek.* < seur. | Pintapuolinen s. ei paljonkaan hyödy museossa käynnistä.
silmäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* (< silmätä) katsella, tarkastella; us. nopeasta, sieltä täältä tapahtuvasta pintapuolisesta lukemisesta. | S. jtak, jhk. S. tulijaa, vastaanottajiaan, konetta, huoneita. S. ympärilleen, taaksensa. Ukot istuivat vaiteliaina, lattiaan s:len. Vastustajat s:ivät pitkään toisiansa. Isäntä lähti vainioitaan s:emään. Ensin on s:tävä tapahtuman alkuvaiheita. - - laskumies s:ee koskelle, s:ee tyynesti ja valmistaikse asentoon PAKK. — S:in kirjan päällisin puolin läpi. Tuomari oli ainoastaan s:lyt jutun asiakirjoja. Pikainen käsikirjoituksen s:y.
-silmäi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* Yksi-, kaksi-, monis.; iso-, pieni-, suuris.; harmaa-, musta-, puna-, ruskea-, sini-, tumma-, vaaleas.; hera-, kiero-, killi-, mulko-, pyöreä-, sikkara-, tihru-, vinos.; hellä-, himmeä-, hyvä-, ilkeä-, julma-, kaino-, kaunis-, kavala-, kirkas-, kylmä-, lempeä-, paha-, raukea-, sirkeä-, tarkka-, terävä-, tuikea-, viekas-, vilkas-, virkkus.; hehkuva-, hymyilevä-, kiiluva-, kysyvä-, liekehtivä-, palava-, säihkyvä-, unelmoiva-, väsynyts.; kyynel-, säde-, teräss.; oravan-, porsaan-, rotans.; harva-, tiheäs.
silmäin|lume *s.* = silmänlume. **-palvelija** *s.* = silmänpalvelija. -**|pyynti,** -**|pyyntö** *s.*, vars. *heng.* (tav. ⌒) silmillä himoitseminen, silmän pyyntö. | Ehkä he kuitenkin olivat vihoittaneet Herran ylönsyömisellä ja ylönjuomisella ja s:pyynnöllä KALLAS. **-voide** *s., us. heng.* = silmävoide.
silmäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* silmätä, vilkaista, katsahtaa. | S. ohimennen peiliin. S. ikkunasta pihalle. S:in pikaisesti sanomalehden. — - - vain s:yn jos sinne luon, / se sieluun tulta tuo *MANN.
silmä|kaari *s.* = kulmakaari. **-kaihi** *s.* **-kalvo** *s.* silmän kalvo, tav. silmän etupinnan sarveiskalvo, mutta myös muista silmän kalvoista. | Tuijotti s:t kosteina. Näky oli syöpynyt pysyvästi hänen s:onsa. — *Kuv.* - - meren s:ssa toistuu taivas KAILAS. **-kammio** *s. anat.* Silmämunan etumainen ontelo jakautuu kahdeksi s:ksi, etumaiseksi ja takimmaiseksi. **-kan|si** *s.* (ei *anat.*) tav:mmin silmäluomi. | - - uni s:siani painaa KIVI. Mies koetti pitää s:net ummessa ALKIO. **-karv|at** *s. mon.* kulmakarvat, harvemmin silmäripset. | - - pää-nahkansa nyljen tuppeen niskasta aina s:oihin asti KIVI. - - s. pensastuvat puskiksi KILPI.
silmäk|e[78*] *s.* vrt. silmä. **1.** kohta, jossa vesisuoni tulee maanpinnalle; avovetinen suon kohta; suotieteessä: rahkasammalen peittämä, yl. märkä ja upottava suonpainanne, kulju; jäässä olevan lammen, järven tms. sula kohta; vrt. hete, rimpi. | Korven keskellä mustana kiiluva s. Nevan s:keet. Mäntyräme rimpimäisine s:keineen. Lammessa on jo useita s:keitä. — Upposi palavan miilun s:keeseen. — *Yhd.* lammen-, lähteen- t. lähde-, suo(n)-, vesis.; jääns. **2.** *mer.* aluksen parrasrakenteen lävistäviä ja siihen kiinnitettyjä teräksisiä renkaita, joiden lävitse ankkurikettingit ja kiinnitysköydet kulkevat; *syn.* klyysi. — *Yhd.* ankkuris.
silmäkeneva *s. metsät.* nevassa t. rämeessä silmäkkeenä oleva pikkuneva.
silmä|kieli *s.* ajatusten ilmaiseminen silmien ilmeillä t. liikkeillä, silmäpeli. **-kipu** *s.* **-kivi** *s.* kiukaan pohjakivistä; vars. *arkeol.* maakivi, jonka ympärille on ladottu roukkio.
silmäkkäin *adv.* = silmätysten. | Seisovat s. Joutua s. jkn kanssa.
silmä|klinikka *s.* **-koe** *s. lääk.* **-kulm|a** *s.* **1.** kulmakarvojen seutu. | S:ien kaarteet. Sai kuhmun oikeaan s:aansa. Katseli kiinteästi s:iensa alta. Vako s:ien välissä. **2.** silmänurkka. | S:asta vierähti kyynel. Kyynel herahti, kirposi s:aan. Pyyhkäistä s:iaan. Seurasi tapahtumia s:asta. Jklla on veitikka s:assa. **-kult|a** *s.*, vars. *leik.* Varos nyt, mies, s:iasi! CANTH. S. viimeiseksi [= silmä on kaikkein arvokkain] SL. **-kuop|pa** *s.* Kirkkaat kyyneleet tunkivat s:ista. — Silmämuna on s:assa. Kallo tyhjine s:pineen. **-laakeri** *s. tekn.* kappale, johon poratussa liereässä reiässä tappi pyörii joko sellaisenaan tai reikään sovitetun holkin ympäröimänä. **-lappu** *s.*, us. *mon.* hiukan silmää suurempi soikea t. kulmikas kipeän silmän peite; hevosen päitsissä lappu, joka rajoittaa näköalaa sivullepäin.
silmälasi|kotelo *s.* **-käärme** *s.* Naja tripudians, Etelä-Aasiassa elävä pelätty myrkkykäärme, joka on saanut nimensä niskassa olevasta silmälasimaisesta kuviosta, kobra. **-päinen** *a.* S. herra, ukko.
silmä|lasit *s. mon.* silmillä pidettävät sangalliset lasit, joiden tarkoituksena on näön parantaminen valonsäteiden suuntaa muuttamalla t. silmien suojelu haitallisilta vaikutuksilta, "lasit", "kakkulat"; vrt. monokkeli, nenä- l. pinnelasit l. pensnee, lornjetti. | Kuperat s. (+lasit) suurentavat pitkänäköisen silmän taittovoimaa, koverat s. (—lasit) heikentävät likinäköisen silmän taittovoimaa. Autoilijan, kivimiehen s. S:lasien linssit, sangat, aisat. Käyttää s:laseja. S. päässä, nenällä. Pyyhkiä s:lasejaan nenäliinaan. — *Kuv.* Katsoa jtak jkn s:laseilla t. s:lasien lävitse 'tarkata jtak, nähdä jk jkn toisen kannalta'. Katsella jtak mustien s:lasien läpi 'pessimistisesti', ruusunpunaisin s:lasein 'naiivin toiveikkaasti'. — *Yhd.* suojas. **-lauta** *s. kans.* (vars. ylempi) silmäluomi. | Hänen s:nsa olivat painua kiinni. Katsoi s:insa alta. **-lihas** *s. anat.* **-linssi** *s. anat.* silmämunan sisässä oleva valoa taittava elin, mykiö.
silmälli|nen[63] **1.** *poss.a.* Kampelan ruumiin s. puoli. S. ripsitoukka. S. vasarakirves. **2.** *s.* silmäntäysi. | Ei nukkunut yhtään s:stä 'ei ollenkaan'.
silmällä|pito *s.* valvonta, tarkkailu, kontrolli. | Lasten s. Sääsuhteiden s. Mallasjuomien valmistuksen s. Olla jkn s:pidon alainen. Jk vaatii s:pitoa. Saarin alueen kaivokset joutuivat Ranskan s:pitoon. **-pitäjä** *s.* Olla korjaustöiden s:nä. **-pitä|ä** *v.* tav:mmin pitää silmäl-

lä; ks. silmä I.2.b. | Suunnitelma on laadittu väestön kasvua s:en.
silmä|luku *s.* Verkon s. **-luom|i** *s.* = luomi 1. | Räpyttää s:iaan. S:et olivat raskaat. Uni painoi s:ia. — *Kuv.* Maa, suvipäiväs, armas sun aurinkos / on vielä kätköss' aikojen s:en KAILAS. **-läp|i** *s.*, vars. *alat.* Avaa s:esi, hitto vieköön, ja katso! HAARLA. **-lääke** *s.* **-lääketiede** *s.*; *syn.* oftalmiatriikka. **-lääkäri** *s.* **-malja** *s. biol.* eräs selkärankaisten silmän kehitysvaihe. **-mit|ta** *s.* silmämääräinen etäisyyden, paljouden tms. mitta. | S:an mukaan. Paperi leikataan s:alla suikaleiksi. S. pettää. **-muna** *s.*, vars. *anat.* varsinainen näköelin.
silmämäärä *s.* **1.** *olla* t. *pitää (jtak) silmämääränä.* **a.** olla t. pitää päämääränä, tavoitteena. | Ylioppilastutkinto koululaisten s:nä. Hallitsijan s:nä oli saada yksinvalta ulkonaisestikin palautetuksi. Korkeimpana s:nämme tulee olla, että me elämme ihmisarvon mukaisesti. - - kuolemattoman sieluni ikuinen perintö-osa olkoon se kaukainen s., johon alati katsahtelen KIVI. **b.** olla t. pitää mielessä, huomion kohteena, pitää silmällä. | Jääkaappia valittaessa pidetään useinkin s:nä vain sen kokoa. Toisena s:nä on julkaisussa pidetty tieteellistä puolta. Kasvatuksen s:nä on elämä kokonaisuudessaan. **2.** silmämitta. | Piirtää s:llä, s:ltä. S:llä tehty karttaluonnos. Asemat ovat silmämäärin tasoissa. — *Erik.* kyky arvioida silmämitalla. | Parasta harjoitusta s:n kehittämiseksi tarjoaa piirustuksen opetus. **3.** *vanh.* silmänkantama. | Peltoja oli ympäriinsä s:än MERIL. **4.** (esim. verkon) silmien lukumäärä. | Kutoa niin, että s. pysyy samana. Vannepaulaan kiinnitettävä s. kaksinkertaistetaan.
silmämääräi|nen *a.* -sesti *adv.* silmämittaan, silmämitan mukaiseen arvioon perustuva. | S. havainnonteko, arvio. Rakenteiden s. suunnittelu. Metsän s. arviointi. Piirtää, luonnostaa jtak s:sesti. Alue kartoitetaan s:sesti. Tarkasti s:sesti myymälän varaston.
silmänalus *s.* Turvonneet silmänalukset. Löi pojan silmänaluksen mustaksi. **-hermo** *s. anat.* se osa yläleuan hermoa, joka on silmänaluskanavassa ja joka silmänalusreiän kautta tulee naaman ihon alle hermottaen lähiseudun ihoa. **-kanava** *s. anat.* **-reikä** *s. anat.*
silmänalusta *s.* = silmänalus.
silmäneula *s.* hieno teräväkärkinen ompeluneula, jonka tylpässä päässä on reikä, silmä, langan pujottamiseksi; vrt. parsinneula.
silmän|herkku *s.* vrt. silmänruoka. | Tamulinaisten kirjavat puvut ovat s:herkkua AK. **-ilo** *s.* ilahduttavasta, miellyttävästä katseltavasta. | Tuottaa s:a. Kulta on barbaarin s. **-isku** *s.* silmän räpäyttäminen merkitsevästi. | Antaa, heittää s. jklle. Saada s. jklta. Huomata jkn s. Ossin s:sta hän ymmärsi olla hiljaa. - - rupesitpa viimein nämä kaksi keskenänsä vaihettelemaan armahimpia s:ja KIVI. **-kantam|a** *s.* matka, jonka silmä kantaa, alue, jonka voi nähdä, näköpiiri. | Ikkunasta näkyy peltoja s. Saarekasta vettä kimmelsi s:at. S:iin t. s:aan ulottuva aroalue. Näköala oli vapaa s:iin asti. Maata ei näy [laivasta] s:issa. S:an alalla. - - eikä kohtaa ketään tasaveroista s:alla LEINO. **-kantamat|on** *a.* (myös ⌒) silmänkantamaa pitempi t. laajempi. | S:tomat alat, metsät, peltolakeudet. S:toman laaja. Mahtava Atlantti kohisi s:tomana. — *Kuv.* Suomalaisen kansanrunouden miltei s. rikkaus. — *silmänkantamattomiin* myös ⌒. | S:tomiin jatkuvat pellot. Autiomaa, jossa puuta ei näy s:tomiin. **-kan|to** *s.* tav:mmin silmänkantama. | S. karpalosuota LINN. [Korpi] ulottui s:non päähän ALKIO. [Elonleikkuukone] raatoi elonleikkuussa hänen vainiollaan, jota oli s. HAANPÄÄ. **-korkeu|s** *s.* Viiva vedetään s:den kohdalle. **-kääntäjä** *s.* henkilö, joka esittää temppuja, jotka eivät näytä olevan selitettävissä luonnollisella tavalla. **-kääntötemppu** *s.* vrt. ed. — *Kuv.* Pelkkä poliittinen s. **-lume** *s.* ks. lume. | Pelkkää s:tta! Teki työtä vain s:eksi t. s:iksi. **-luon|ti** *s.* (jnnek kääntynyt) katse. | Sai neidolta s:nin. Huomata jkn s:nista jtak. - - pieni leikinteko poreilee puheissa ja s:neissa SILL. Valoisa s. ilahduttaa sydämen VT. Jo hänen syvä, lämmin s:tinsa oli omiaan luottamusta herättämään LEINO. **-|muljaus, -|mulkaus** *s. ark.* Veitikkamainen, hurja s. Hra Kenonen on - - luonut uhkaavalta vaikuttavan s:mulkauksen ympärilleen TIITUS.
silmän|ne[78*] *s.* **1.** *kans.* paha katse, silmäys. | Kateiden s:teet. Pyydysten varaaminen s:teitä vastaan. Jotkut pitivät koiran kaulassa jänislankaa, eivätkä silloin s:teet koiraan pystyneet PAULAH. **2.** *harv.* silmäke. | - - siellä täällä [maisemassa] viljelty s. SILL. [Kävi] tarvittaessa noutamassa veden kolme, neljä askelta alhaalla olevasta s:teestä PAULAH.
silmännell|ä[28*] *v. kans.* = silmätä 2. | - - joku paha-ajatuksinen ihminen [on] nuotan s:yt, ettei saa kaloja AK.
silmän|nurkka *s.* tav:mmin silmänurkka. **-nä|kö** *s.* Arvioida jtak s:ön mukaan. Enemmän korvakuulolta haastetaan kuin s:öltä SL. **-osoit|e** *s.* Kivellä: silmämäärä, huolenpidon kohde. | Myös oli hänellä huoneellisten askartensa ja puuhiensa alituisena s:teena vanhin poikansa, josta hän oli päättänyt kouluttaa tiedon ja taidon miehen. **-palvelij|a** *s.* sellainen henkilö, joka vain silloin on siivosti, kunnolla, työssään ahkera tms., kun isä t. äiti, opettaja, esimies tms. on näkemässä, teeskentelijä. | Mielistelevä s. Palvelijat, olkaa maallisille isännillenne kaikessa kuuliaiset, ei s:oina, ihmisille mieliksi UT. **-palvelu** *s.* vrt. ed. **-pohja** *s. anat.* silmän takaseinän sisäpinta. | S:n tutkiminen oftalmoskoopilla. — [Ukko] jonka s:ssa kuulsi ainainen hyvyys A.ORAVALA. **-päällyshermo** *s. anat.* **-ruoka** *s.* miellyttävästä, nautittavasta katseltavasta. | Syksyiset hedelmä- ja vihannespöydät ovat houkuttelevaa s:a. Matka saaristossa antaa suurenmoista s:a. Ei hän herrasväen silmissä olisi ollut kaunis, mutta talonpojat pitivät häntä oikein s:naan TALVIO. **-räpäyksel|li|nen** *a.* -sesti *adv.* S. avunanto, päätöksentekokyky. Vaikutus oli s. Sähköiset voimat vaikuttavat s:sesti. Vaiheet seuraavat toisiaan s:sesti. Kaikki tapahtui s:sen nopeasti. **-räpäy|s** *s.* hyvin lyhyt aika, hetki, tuokio, tovi. |

Messun juhlallisin s. on konsekraatio. S:ksen hän seisoi neuvottomana. Ei ole rauhaa s:kseksikään. Ei hukannut s:stäkään. Saapui siinä s:ksessä. Yhdessä s:ksessä olivat tavarat kastuneet. Ensi s:ksessä tapaus tuntui omituiselta. — *silmänräpäyksessä* hetkessä, (yht)-äkkiä, heti, kohta. | Kaikki tapahtui s:ksessä. Hänen sielussaan valkeni kaikki s:ksessä.
silmänräpäys|kuva *s. valok.* pikavalotusta käyttäen otettu kuva, tuokiokuva;)(aikakuva. — Laajentunutta käyttöä. | N.N:n runot ovat etupäässä pieniä s:kuvia. **-kytkin** *s. sähk.* kytkin, joka kytkee ja katkaisee virran silmänräpäyksellisesti riippumatta käden nopeudesta.
silmän|seutu *s. anat.* Naamassa on keskellä nenänseutu ja sen molemmilla sivuilla s. **-siintämät|ön** *a.* silmänkantamaton. | S:tömät näköalat. - - s. tikkatie vetää jäitse kohti keskuskylää KIANTO. — *silmänsiintämät|tömissä*, -tömiin (adv.) myös ⌒. | S:tömiin aukeaa meri. **-tekev|ä** *a. ark.* johtava, huomattava. | S:iä poliitikkoja. — *S:sesti* johtomies, kiho, pomo, pamppu. | Puolueen, yhdistyksen, yhteiskunnan s:ät. **-tekij|ä** *s.* = ed. | Edustava joukko mäenlaskun s:öitä. **-täy|si** *s.* Ei nukkunut t. saanut unta s:ttä 'yhtään'.
silmänurk|ka *s.* Veitikka s:assa. Hymy vilahti miehen s:assa. Kyyneleet kiertyvät s:kiin. Vilkaista, nähdä jtak s:allaan.
silmän|valkuainen *s.* se osa silmämunaa, joka näkyy silmäaukosta valkoisena. | Verestävät s:valkuaiset. S:valkuaiset välähtivät. **-vilaus** *s.* Muorin tuikea s. **-vilke** *s.* - - salaista s:ttä nuorten kesken AK. **-vilkutus** *s.* Keikistelyä ja s:ta. **-voi|de** *s.* tav:mmin silmävoide. | [Viinaa] ei ole nyt minullakaan, ei s:teeksikaan KATAJA. **-välke** *s.* Kurillinen s. **-ympäry|s** *s.* Mustat s:kset.
silmä|näkö *s.* Arvosteli asiaa oman s:näön mukaan. - - eikä hän tuomitse s:näöltä eikä nuhtele korvakuulolta VTᵛ. **-ontelo** *s.* silmäkuoppa. **-pako** *s.* langan katkettua neuleessa t. verkossa syntynyt purkauma. | S. sukassa. **-pankki** *s. lääk.* laitos, joka välittää kuolleiden henkilöiden silmän osia siirrettäväksi elävien silmiin. **-pari** *s.* silmät. | Tytön s. Kaunis, tumma s. Kolme uteliasta s:a tuijotti minua. **-pasko** *s. kans.* trakooma. **-peili** *s. lääk.* peililaite, jonka avulla tarkastetaan silmänpohjaa, oftalmoskooppi. **-peli** *s.* Silmillä tapahtuvasta kurtiisista, kuhertelusta. | Piti pientä s:ä tytön kanssa. - - pientä s:ä aluksi ja siitä kehittynyttä hienoista kuherrusta IVALO. **-pilkku** *s. el.* = silmätäplä. **-piste** *s.* **1.** = näköpiste. **2.** *el.* = silmätäplä. **-ploki** *s. mer.* = silmäpylpyrä. **-poliklinikka** *s.* **-proteesi** *s.* tekosilmä. **-puol|i** **1.** *s.* **a.** se puoli, jossa silmät ovat. | Kampelan s. **b.** *kans.* toinen silmä. | Kaikki - - rupesivat taas työhönsä, aina kumminkin s:ellaan minuun vilkaisten MERIL. Ja päivä jo s:ella katselee Jollamoaiven [tunturin] takaa PAULAH. **2.** *a.* tois-, yksisilmäinen. | Muuan s. ukko. Jäädä s:eksi. Parempi on sinulle, että s:ena menet sisälle Jumalan valtakuntaan, kuin että sinut, molemmat silmät tallella, heitetään helvettiin UT. Tässä istumme revittyinä, rupisina, s:ina kuin kollikissat maaliskuussa KIVI. **-pylpyrä** *s. mer.* kovasta puusta tehty 3- t. 4-reikäinen litteän pyöreä pylpyrä, jota köysi t. rautavanne ympäröi, silmäploki, jumpru. **-pää** *s.* silmällinen pää. | Neulan s.
silmä|rakkula *s. biol.* selkärankaisten silmän alkuaiheena oleva aivojen pullistuma. **-rako** *s.* silmän luomien välinen rako. | Mongolien vinolta näyttävä s. **-reik|ä** *s.* Savustuspuikko työnnetään kalojen s:ien lävitse. **-rips|i** *s.* silmäluomien reunassa rivissä olevista kankeista karvoista. | Tummat s:et. Räpytellä s:iään. Katsoi pitkien s:iensä välistä. **-ripsiharja** *s.* silmäripsien hoidossa käytetty pieni harja. **-ripsiväri** *s.* **-rivi** *s.* Verkon s:t. **-ruoho** *s. kasv.* Euphrasia, heinien ja sarojen juurilla puoliloisina eläviä matalakasvuisia naamakukkaiskasveja. **-ruoka** *s. par.* silmänruoka. **-sairaus** *s.* **-salva** *s.* **-side** *s.* **-suojus** *s.* Kivenhakkaajan s. **-suppilo** *s.* optillisessa kojeessa silmää sivuvalolta suojaava suppilo. **-särky** *s.* **-tauti** *s. lääk.* silmämunassa ilmenevistä sairauksista. **-tauti|nen** *a.* S. mies. — *S:sesti.* Antaa hoito-ohjeita s:sille. **-tautioppi** *s.; syn.* oftalmologia. **-terä** *s.* **1.** *anat.* silmän värikalvon keskellä oleva aukko, josta valo pääsee silmään, mustuainen, pupilli. **2.** yl. silmän keskus, silmä. | Ukon s:t kiiluivat. Särjen s. on punertava. **3.** *kuv.* Varjella, hoitaa kuin s:änsä. - - säilytä opetukseni kuin s:si VT. Tyttö oli äidin s. Piispan erityisenä s:nä tuomiokirkossa oli hänen itsensä varustama Pyhän ruumiin alttari. Maan menestys olkoon meidänkin s:mme. **-tik|ku** *s. kuv.* **1.** vaivana, kiusana olevasta asiasta. | Uskovaiset olivat fariseuksille s:kuna. Birger-jaarli oli suuren valtansa takia monien s. Ritvalan helkajuhla oli joutunut Sääksmäen papiston s:uksi. **2.** (kiusallisen) huomion kohde. | Kaikkien vieraiden s:kuna oli N.N. [Joope] ei viitsinyt enää samassa paikassa ihmisten s:kuna töllöillä TOPPILA. **-tipat** *s. mon. lääk.* lääkeaineiden vesi- t. öljyliuoksia, joita tiputetaan silmiin t. käytetään silmähauteina. **-tippuri** *s. lääk.* gonokokin aiheuttama märänvuoto (vars. vastasyntyneen) silmistä. **-tulehdus** *s. lääk.; syn.* oftalmia.
silmätyksin *adv.* = seur. | Istua s. jkn kanssa.
silmätysten *adv.* silmä silmää vasten, vastakkain, silmäkkäin, silmätyksin. | Pojat seisoivat s. Jouduin kadulla sattumalta s. N:n kanssa. Tässä nyt seistiin tosiasiain edessä s. KARHUM.
silmä|tä[35] *v.* **1.** vilkaista, katsahtaa, silmäistä. | S. taakseen, ympärilleen, pihalle, maantielle päin. S:si taivaalle. Simo s:si Anttiin. Tuomari s:ä asialuetteloa. Myyjä s:si näytettä. Hän ehti s. jokaisen paikan ruokasalissa. Tapo on noussut - - kivelle s:ämään taistelun kulkua HAARLA. **2.** *kans.* katseella pilata, vahingoittaa, katsoa pahalla silmällä, silmännellä. | S. toisen saalisonni. Nuottapyyntiä näkyi pidetyn erittäin helposti s:ttävänä.
silmätäpl|ä *s. el.; syn.* silmäpilkku. **1.** silmää vastaava pieni valonherkkä elin alemmilla eläimillä. **2.** silmää muistuttava täplä esim. perhosen siivessä. | Apolloperhosen etusiivissä on mustia, takasiivissä punaisia, mustan renkaan ympäröimiä s:iä.

silmätön[57] *kar.a.* S. toukka. Kampelan s. puoli. S. neula.

silmä|valkuainen *s.* par. silmänvalkuainen. **-vamma** *s.* **-vammai|nen** *a.* S. sotilas. — *S:sesti.* S:sten hoitola. **-varai|nen** *a.* -sesti *adv.* vain silmin, ilman kojeiden apua suoritettu, silmämääräinen. | S. tarkastus. Matkan s. arvioiminen. Puiden keskipituus arvioitiin s:sesti. **-vesi** *s.* **1.** silmän hautomiseen tarkoitettu mieto lääkeliuos. **2.** kyynelistä. | Eukko pyyhki s:ä paidanhihalla HEPOR. **3.** *anat.* = kammiovesi. **-vik|a** *s.* Likinäköisyys on tavallisimpia s:oja. **-voide** *s.* Minä neuvon sinua ostamaan -- s:tta voidellaksesi silmäsi, että näkisit UT. **-vuoto** *s. lääk.* märänvuoto (vars. vastasyntyneen) silmistä.

silmäy|s[64] *teonn.* < silmätä. **1.** Luoda, heittää s. jkhun, jhk. S. tasangolle. S. karttaan osoittaa, että --. Hellä, terävä, vihainen s. Anna ja Martti vaihtoivat s:ksiä. Katseli vierasta kysyvin s:ksin. Heti ensi s:ksellä huomasin, että --. — *Kuv.* Pikainen s. kansallisuusoloihin, luottomarkkinoihin, kirjapainotaidon historiaan. Asia ei ole niin yksinkertainen kuin miltä se ensi s:ksellä näyttää. — *Yhd.* pika-, sala-, sivu-, syrjäs. **2.** *kans.* paha katse, silmänne. | Suojella jkta t. jtak s:ksiltä. Varata jk s:ksiä vastaan. [Kun silmääjää lyötiin] ei hänen s:ksensä pystynyt AK.

silmäyty|ä[44] *pass.v. kans.* (*rinn.* silmääntyä[1*]) < silmätä 2. | Nimenomaan uskotaan pikkulapsen s:vän, jos vieras nainen kuukautistensa aikana lasta katselee IT.

silmäähivelevä *a.* par. ⌒; ks. silmä I.2.b.

silmääjä[16] *tek.*, vars. *kans.* < silmätä.

silmäänpistäv|ä *a.* -ästi *adv.* -yys *omin.* joka muodoltaan, väriltään tms. pistää silmään, huomattava, merkittävä, ilmeinen, selvä. | S:än kiiltävä. Pukeutumisessa on vältettävä kaikkea s:ää. Veneessä olijoista oli s:in iäkäs perämies. Vaatimattomuus on hänen s:impiä ominaisuuksiaan. Eroaa muista s:ästi.

1. **silo**[1] *a. runok.* sileä. | Yli jään ilon kerkeä kilpa käy, / s. kuilujen yllä on kuori MANN. Nouskoon ruusut / poskelle s:lle S.NUORMAA.

2. **silo**[1] *s.* → siilo.

silo|hionta[88], **-höyläys**[88] *s. tekn.* (viimeistelyvaiheena tapahtuva) sileäksi hionta, höyläys.

siloi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sileä, silkoinen. | S. tie. Iho oli s. kuin sametti. Lakan kuivuttua pinta hiotaan s:seksi hohkakivellä. -- kävi enää s:set mainingit HEPOR. — *Erik.* sujuva. | Teoksella on sujuva ja s. muoto. Esitti ajatuksensa s:sesti.

siloit- → silot-.

silo|juoksuinen *a. fys.; syn.* laminaarinen. | S. neste. **-jää**[83] *s.* sileä kiintojää. **-kallio**[83] *s. maant.* jäätikön paljaaksi kuluttama kallio, jossa on loivasti kohoava, sileä vastasivu ja jyrkkä, rosoinen suojasivu; *syn.* pyörökallio. **-nahka**[83] *s.* = glaseenahka. **-pinta**[83] *s.* Jään s. **-pintainen** *a.* S. kivi. S. järvi. **-poskinen** *a.* S. nuorukainen.

silost|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* tav:mmin silottaa. | Rapattu pinta s:etaan. -- sivistyksen pinnalta s:ama raakuus SIMO PENTTILÄ.

silo|säe[83] *s. run.* viisinousuinen, loppusoinnuton jambisäe. | Shakespearen s:säkeet. **-säkeinen** *a.* vrt. ed. | S. näytelmä.

silote[78*] *s. maal.* silotukseen käytetty tankea, voidemainen massa, (s)pakkeli, täytekitti, -maali. — *Yhd.* lakka-, liisteris.

silot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < silottaa. | Saviastian reunat s:ellaan. — *Kuv.* S. käsikirjoitusta.

silotin[56*] *väl.* < seur.

silot|taa[2*] *v.* tehdä sileä(mmä)ksi, silittää, tasoittaa. | S. viilalla, hiekkapaperilla. Ihopoimut on s:ettava sormenpäillä partaveitsen edestä. Tuulen s:tama hiekkaharju. — *Maal.* tasoittaa (maalattava) pinta silotteella, (s)paklata.

silottu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Kynnöksen epätasaisuudet s:vat tasausäkeellä.

silotus[64] *teonn.* < silottaa. — *Yhd.* loppus. **-höylä** *s. puut.* **-höyläys** *s.* **-jyrä** *s. maat.* **-kaavin** *s. puut.* kaavin(rauta, -laatta). **-kone** *s. tekn.* Metallitehtaan s. Villat oiotaan s:ella. **-levy** *s. puut.* kaavin(rauta, -laatta). **-pora** *s. met.* **-terä** *s. tekn.* puun, metallin tms. pinnan silottamiseen käytetty terä. **-työ** *s.* **-vasara** *s.* Levyseppä poistaa kuhmut s:lla. **-viila** *s. tekn.*

silou|s[65] *omin.* sileys, siloisuus. | -- kaikessa ulkonaisessa s:dessaan jokapäiväisen pintapuolista kaunokirjallista esitystapaa KOSKENN.

silovirta[83] *s. maant.* virta, jossa virtaus on niin heikko, ettei sen seurausilmiöitä näy vedenpinnassa.

sil|pa[10*] *s. harv.* hilpa, hiutale, hiude, hilse. | Nokiset kaarnans:vat MERIL.

silpais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* (< silpoa) hilpaista, tempaista, siepata. | Poika -- s:i sapelillaan häneltä pään poikki KS. Hän s:ee sukset irti KARHUM. Savuvaaran Svante kuuluu siinä oikeuden edessä s:seen kukkaron sarkahousujensa taskusta KIANTO. — [Vaimot] juosta s:ivat sisään PAKK.

sil|piä[17*] *v.* irrottaa herneitä, papuja tms. paloista, varresta tm.; vrt. riipiä. | S. herneitä. S:vittyjä papuja. S. [= riipiä varresta] humaloita. — [Kerttu] rupesi kuorimaan niistä [koivunoksista] vispilänvarpuja hampaillaan s:pien KARHUM.

sil|poa[1*] *v.* (vars. turmellen) leikata palasiksi, leikellä, paloitella; raadella, raastaa. | Ruumiin s:pominen. S. viholliselta jäsenet. Räjähtäessään ammus s:poi miehen käden. -- siitäkö pahasta nyt s:vot miespolon hengettömäksi? AK. -- Mikko siitä s:poi häneltä [käärmeeltä] kaikki kuusi [päätä] poikki KS. — S. raparperia. Lihat s:votaan kappaleiksi pataan. Toukat s:povat taimien lehtiä. S:poivat alttarikoristeet miekoillaan. Miinakranaatit pystyvät s:pomaan panssaroitujen alusten kansirakennetta. — Pika-asutuksessa s:votut maatilat. Pähkinäsaaren rauhansopimus s:poi Karjalan kahtia. Rannat ovat lahtien ja niemien s:pomat. Suomalaisasutus s:poo ruotsinkielisiä pitäjiä ja kyliä. — *Deskr.* Elsa -- lähti juosta s:pomaan minkä ennätti sydän kurkussa PAKK.

silpoherne *s.* tarhaherneen viljelysmuoto, jonka kovaseinäinen palko ei kelpaa syötäväksi; sen siemen; vrt. sokeriherne.

silpoja[16] *tek.* — *Yhd.* ruumiins.

silposuoninen *a. kasv.* lehdestä, jossa pääsuonet kulkevat tyvestä kärkeen.
silpoutu|a[44] *pass.v.* < silpoa. | Onnettomuudessa s:neet kädet. Hakkuukoneissa pölkyt s:vat lastuiksi. Rannat ovat hyvin s:neet.
silpoydinherne *s.* silpoherne, jonka siemenet ovat kulmikkaita t. ryppyisiä ja erittäin mureita ja maukkaita.
silp|pu[1*] *s.*, us. *mon.* **1.** *maat.* lyhyiksi hakatut t. leikatut oljet t. kasvien varret; vrt. ape. | Leikata s:uksi. Tehdä s:pua. Hevonen, karja syö s:pua. Rukiinolkia käytettiin s:puna hauderehuun. S:ut karjan kuivikkeina. — *Yhd.* apila-, heinä-, nokkos-, olkis.; karjans. **2.** yl. jstak pieniksi paloiksi hakatusta t. hakkautuneesta aineesta. | Jyrsinkone pienentää lannan ja maassa olevan viljansängen s:uksi. Pureksi kynänpään s:uksi. Kohta kirje oli yhtenä s:puna lattialla. — *Kuv.* [Hän oli saartanut] nelisensataa kasakkaa ja tehnyt niistä s:pua A.KARIMO. — *Yhd.* juurikas-, kaali-, muna-, sieni-, silakkas.; havu-, korkki-, paperi-, puu-, tikku-, tilkkus.
silppu|astia *s.* **-kone** *s. maat.* olkien ym. silppuamiseen käytetty kone, silppuri, pelumylly. **-myl-ly** *s.* = ed.
silppuri[5] *s.* silppukone.
silppusäkki *s.*
silppuuntu|a[1*] *pass.v.* < silputa. | S:neet oljet.
silpukset[64] *s. mon.* silput.
silp|uta[39*] *v.* tehdä silpuksi. | S. petkelellä, silppurilla. S. olkia. Apilasta s:uttua aperehua. S. havuja. Hienoksi s:utut sienet. Sipuli ja raaka maksa s:utaan yhdessä hienoksi. — Siekaleiksi s:uttu takki.
silput|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* tav:mmin silputa. | Hienoksi s:ettua salaattia.
silsa[10*] *s. lääk.* = pälvisilsa. **-sien|i** *s.* S:et 'eräitä ihotauteja aiheuttavia sieniä'.
sil|ta[10*] *s.* **I. 1.** rakennelma, joka johtaa tien jnk esteen (vesistön, notkon t. toisen tien) yli; vrt. porras, rumpu, ylikäytävä. | Kiinteät, liikkuvat s:lat. Uiva s., esim. ponttonisilta. Kulosaaren, Tammerkosken s. S:lan pilarit, arkut, kaaret, kansi, kaiteet. Rakentaa s. jnk yli. Purkaa, räjäyttää s. Purossa oli s:tana vain kaksi huojuvaa puuta. Ylittää s. Mennä s:lan yli. Seisoa, onkia s:lalla. S:lan korvassa oleva rakennus. — *Erik.* rakennelmasta, joka johtaa jllek ylempänä olevalle oviaukolle tms. | Navetan ylisille johtava s. Laivan (maihinnousu)s. — *Yhd.* betoni-, kivi-, puu-, teräs(betoni)s.; kääntö-, läppä-, nosto-, työntös.; kaari-, ketju-, lautta-, paalu-, pato-, penger-, ponttoni-, porras-, pukki-, riippu-, ristikko-, venes.; ajo-, hevos-, karja-, kävelys.; katu-, maantie-, rata-, rautatie-, ylikäytäväs.; joki-, maas.; (sot.) kalusto-, kenttä-, pika-, polku-, rivistös.; (vars. raut.) kuormaus-, lastaus-, purkamiss.; (mer.) myrskys.; (voim.) rynnäkkös.

2. laajemmassa merk:ssä jstak, joka rakenteeltaan, ulkonäöltään t. käytöltään muistuttaa siltaa; us. vain yhd:ojen jälkiosana. **a.** kappaleista, esineistä. | Silmälasien s. 'sankoja t. itse laseja nenän yläpuolella yhdistävä kaari'. Pitsikuvioita yhdistävät s:lat. Kaaviomaalauksessa on eri mallinosien väliin jätettävä s:toja, jotta kaavio pysyisi ehjänä. Elektrodikärkien välille syntyy kaasuuntuneista hiukkasista sähkövirtaa johtava s., jota nimitetään valokaareksi. Wheatstonen s. 'eräs sähkövastuksen mittauskoje'. — *Lääk.* metallilevy, jonka avulla hammasproteesi kiinnitetään viereisiin luonnollisiin t. nastahampaisiin. — *Yhd.* (anat.) aivo-, lihass.; (mus.) kielis.; (maat.) olki-, varstas.; (sähk.) harja-, häly-, mitta-, vastuss.; (sot.) latauss. **b.** *urh.* painissa asento, joka tehdään siten, että vartalo voimakkaasti taivutetaan taakse kaarelle päälaen ja jalkapohjien varaan. | Tehdä s. Mennä s:taan. Pelastui s:lalla matosta. Murtaa s. — *Yhd.* koko-, paini-, puolis. **c.** maastosuhteista. | Punkaharju, luonnon s. Uusi Guinea, Molukit ja Celebes ovat s:tana Aasian ja Australian välillä. Lapissakin on harjuja, jotka s:toina kulkevat suurten soitten halki. — *Erik.* jäästä. | Meren s. Pakkanen on rakentanut s:lan järven yli. Simo s:toja tekee [= Simon päivänä alkavat järvet ym. olla jäässä] SL. — *Yhd.* jääs. **d.** *polttaa, repiä (kaikki) sillat (takaansa)* (kuv.) katkaista suhteet, paluumahdollisuudet jhk peruuttamattomasti, "polttaa laivansa". | Tekemällään ratkaisulla hän poltti kaikki s:lat takaansa. En halunnut asiasta keskustella, vaan poltin kaikki s:lat kerrassaan HAAHTI. Sosiaalidemokraatit eivät - - vielä katsoneet kaikkia s:toja revityiksi V.VOIONMAA.

3. *kuv.* Kuun s. 'siltamainen kuvajainen vedessä'. [Sääksmäki on] s:tana kahden laajemman r-alueen välillä M.RAPOLA. — *Abstr.* Kirjeet ja posti — siinä erakon s. kadotettuun maailmaan KIANTO. On meillä unien s. / yli kaiken elämän A.KIVIMAA. [Runoilijan pyrkimys] luoda s:taa itsensä ja maailman, ihmisen ja jumalan, osan ja kokonaisuuden, vajavaisen ja täydellisen välille KOSKENN. Eikä mikään niin nopeasti rakenna s:taa rotukuilujen ja väärinkäsityksien yli kuin pieni hyvä hymy SERP. Marcus Aurelius onkin jo s:tana uusplatonilaisuuteen ERKKI KAILA. — *Yhd.* kulttuuri-, yhdyss.; aasins.

II. 1. laituri (1, 2); jstak ulkoneva lava tms. | Saunan s:lalta pääsee suoraan veteen. Autojen kuormaus s:lalta. Junanlähettäjä seisoo s:lalla punainen lakki päässään. — Puuhun tehty s., jolta metsästäjä vaanii otusta. Puimakoneen s. 'vaakasuorassa akselissa pyörivän kelan alat. yläpuolella oleva kiinteä osa, joka yhdessä kelan kanssa suorittaa varsinaisen puimisen'. Kymmenysvaa'an s. on se osa, jolle kuorma asetetaan. — *Erik.* rautatie- t. raitiovaunun t. linja-auton etu-, taka- t. keskiosassa oleva tulo-, poistumis- ja seisomatila. | Avonainen s. Vaunun s:latkin ovat täynnä väkeä. — *Yhd.* erottelu-, laiva-, lajittelu-, satama-, uima-, venes.; asema-, etu-, taka-, vaununs.; (mer.) komentos.; (rak.) teline-, työskentelys. **2.** *kans.* vars. laudoista t. lankuista tehty lattia, permanto. | Tuvan, kuistin, saunan, riihen s. Heinäladon harva s. S:lan liitos, ks. ◡. Kalevatar, kaunis neiti, / - - / liikkui s:lan liitoksella, / keikkui keskilattialla KAL. — *Yhd.* kynsi-, lauta-, palkki-, täytes.
silta|-arkku *s.* = sillanarkku. **--aukko** *s.* **-jakso** *s.*

sot. 2 t. 3 jänneväliä käsittävä sillan osa, joka maissa rakennettuna kuljetetaan paikoilleen. **-jänne** *s.* sillan jänne(väli). | 125 metrin s. **-kaari** *s.* = sillankaari. **-kaide** *s.* = sillankaide. **-kalusto** *s. sot.* sillan rakentamiseen tarvittava kalusto. **-kanava** *s.* = akvedukti. **-kuormasto** *s. sot.* kalustosiltojen rakennustarvikkeita kuljettava kuormasto. **-kytkentä** *s. sähk. rad.* S., jossa sillan muodostavat yhtä suuret kondensaattorit tai yhtä suuret vastukset. **-lankku** *s.* Hevosen kaviot kopahtelevat s:ja vasten. **-lau|ta** *s.* — *Kans.* - - itke tulville tupanen, / s:at lainehille! KAL. **-linja** *s.*, vars. *sot.* sillan keskilinja. **-mainen**[63] *kalt.a.* S. lava. **-maksu** *s.* sillan ylittämisestä suoritettava maksu. **-mittari** *s. sähk.* **-nosturi** *s.* nosturi, jossa on pitkä, siltamainen jalkarakenne; vrt. portaalinosturi. **-paikka** *s.* **-palk|ki** *s.* sillan t. *(kans.)* lattian päällysrakenteeseen kuuluva palkki. | Eteisen irtonaiset s:it. S:it narahtavat, kolisivat. [Poika] näkee pienen, himmeän akkunakuvion siirtyvän s:ilta toiselle WILKUNA. **-pilari** *s.* S:t kaventavat joen luonnollista uomaa. **-pu|u** *s.* Nestori tapailee - - tasapainoaan pyörivillä s:illa KARHUM. **-raha** *s.* siltamaksu. **-rakenne** *s.* Puinen s. Roomalaisten silta- ja vesijohtorakenteet. **-rakennus** *s.* **1.** rakennettu t. rakenteilla oleva silta. **2.** → sillanrakennus. **-suunnitelma** *s.* sillanrakennussuunnitelma. **-työ** *s.* sillanrakennustyö. **-vaaka** *s.* useavipuinen (tav. kymmenys- t. sadannes)-vaaka, jossa tavara asetetaan erityiselle lavalle l. sillalle. **-vahti** *s.* sillanvartija. **-vouti** *s. hist.* etupäässä teiden ja siltain silmälläpitoa varten asetettu pitäjän järjestysmies, myöh. nimismiehen apuna toimiva kruununpalvelija.

silti *adv.* **1.** sen vuoksi, sen tähden, siksi, sillä. **a.** *harv.* myönt. yhteyksissä. | Junkkarilla näkyy olevan koti-ikävä, s. se pyrkii joka tienhaarassa kotiin kääntymään PÄIVÄR. **b.** kielt. yhteyksissä. | Ei herra Viljo s. ole sivistynyt, että hänellä on hienot vaatteet J.FINNE. — Vars. *ellipt.* Ei s., että olisi pelottanut. Ei s., olihan Irene ollut aina hyvin miellyttävä nainen R. RAUANHEIMO. **2.** siitä huolimatta, sentään, sittenkin, kumminkin. | Oli kylmä, mutta nukuin s. erinomaisesti. Vaikka päivä oli lyhyt, saatiin s. paljon valmista. Vaikka kysyntä onkin kasvanut, ei s. ole varmaa, että - -. Sinä et ehkä enää tapaa häntä - -, mutta elä siitä välitä, ei hän sinua s. jätä AHO.

silto|a[1*] *v. urh.* tehdä siltoja. | - - keskisarjan mies, joka s:o ihan omasta halustaan AK.

siltä *adv.* tav:mmin silti. *(1.)* Ei s., että laihat naiset olisivat kauniita EVA HIRN. *(2.)* Onneton oli, mutta s. iloinen LEHT.

siltä|än, -nsä *adv.* sellaisenaan, sinänsä, sillään. | Spriin käyttäminen s. polttoaineena. Suolakalaa voi tarjota s. perunain kera. Hurstista ommeltuja paitoja pidetään kesällä vain s. Kysymys otetaan s. [= valmistelematta] kokouksessa käsiteltäväksi.

siluet|ti[6*] *s.* **1.** tav. paperista leikattu varjo- t. ääriviivakuva, jonka (mustassa) pinnassa vain ulkopiirteet näkyvät. | S. Eino Leinosta. Emil Cedercreutzin s:it. Leikata, repiä s:teja. **2.** siluetin tapaan näkyvät ihmisen, esineen, maiseman tms. ääriviivat. | Tytön siro s. Valoa vasten näkyi kaksi tummaa s:tia. Vaahteranoksan musta, särmikäs s. Kukkulalta erottuu rakennuksen tasakattoinen s. Kaupungin s. Tunturien mahtavat s:it.

siluetti|kuva *s.* Leikata s:kuvia. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* S:sesti taivasta vasten piirtyvä kirkko.

silundum[7] *s.* eräs sähkövastusaine.

siluuri[6] *s. geol.* paleotsooinen, ordoviikin ja devonin välinen muodostumasarja. **-kausi** *s.* **-kerrostuma** *s.*

siluurinen[63] *a. geol.* siluurikaudelta peräisin oleva. | S. hiekkakivi.

silvonta[15*] *teonn.* < silpoa.

1. **sima**[10] *s.* **1.** pääasiallisesti vedestä ja hunajasta käyttämällä valmistettu 2—10 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävä juoma. | Vahva, juovuttava s. oli viikinkien lempijuoma. Vappuna nautitaan s:a ja tippaleipiä. — *Yhd.* sitruunas.; joulu-, vappus. **2.** vars. *kansanr.* mesi. | Mehiläinen, mies kepeä! / Tuo simoa siivessäsi, / - - / kuuen kukkasen nenästä KAL. — *Kuv.* Mutta jos voitto sattuu, on suu ihan s:ssa AK.

2. **sima**[10] *s. geol.* maankuoren sisempi, runsaasti siliciumia ja magnesiumia sisältävä kerros.

simaht|aa[2*] *v. ark.* esim. toisen puheeseen torjuvasti vastattaessa. | Se s:i. Jopa s:i!

simahuuli *s.* ja *a.* vrt. simasuu. | - - s:n huhuten karjansa ajoivat AHO. — S. tyttö.

simai|nen[63] *poss.a.* < 1. sima. *(1.)* Juonnin jäljeltä s. lasi. — Tav. *(2.)* S:sena kukkivan pajun tuoksu NUOLIV. — *Kuv.* makea, mairea, hunajainen. | Huulilla s. hymy.

simake[78*] *s.* = tuoksusimake.

sima|pilli *s.*, vars. *runok.* sulosointuinen pilli. | - - sinipiiat karkeloi / ja metsän s:pillit soi LEINO. **-pullo** *s.* **-suinen** *a.* S. saarnamies LINN. **-su|u** mesisuu. **1.** *s.* metinen, mairea suu, hymysuu. | Kääntyä jkn puoleen, sanoa jtak s:in. - - ja ainahan tuolle olet s:uta näyttänytkin [= hymyillyt, ollut ystävällinen] NUOLIV. **2.** *a.* jolla on simainen suu, sulosuinen, mairea, mielistelevä. | S. Tapion neiti KAL. — *S:sesti.* - - sieltähän minun s:uni tulee! NUOLIV. Ja nainen uskoo aina s:ita! AK.

similitimantti *s.* vale-, tekotimantti.

similori[4] *s. tekn.* kuparin, sinkin ja tinan kullankeltainen seos, mannheiminkulta.

simisetti[4*] *s.* = simsetti.

simonia[15] *s. usk.* kirkollisen vihkimyksen ja sitä seuraavan kirkollisen viran ostaminen t. myyminen t. sellaisen hankkiminen persoonallisten suhteiden perusteella.

simpanssi[6] *s.* Anthropopithecus troglodytes, Afrikassa elävä ihmisenmuotoinen apina, jolla on isot korvat ja musta t. tumman harmaa karvapeite. | S. on älykkäin ihmisenmuotoisista apinoista ja se kesyyntyy helposti. — Haukkumasanana. | Jos se idioottimainen s. vielä kerran näyttää naamansa täällä, niin - - AK.

simppeli[5] *a. halv. harv.* yksinkertainen. | - - ja hän pian tekee teistä taasen s:t sotamiehet KIVI. - - sivistyneistönkin joukossa meillä [on]

henkilöitä, joihin tämä perin s. moukkien lumokeino aivan ihmeellisesti tehoaa K.S.LAURILA.
simppu^{1*} *s.* **1.** Cottus, isopäisiä, tav. suomuttomia, mutta piikkisiä ja kyhmyisiä piikkieväisiä merikaloja. — *Yhd.* härkä-, iso-, kivis. **2.** *kuv.* haukkumasanana: ryökäle, lurjus; *erik.* nuoremman kurssin kadetista. | Kaikki forstherrat — ovat suuria s:ja KIANTO. Odota, sinä s., kunnes saan housut jalkaani! E.JAAKKOLA. **-mai|nen**^{63} *kalt.a.* -sesti *adv.* - - koko maailman s:sin, raukkamaisin, sietämättömin kiusankappale AK. Että viitsitkin menetellä noin s:sesti!
simpsetti^{6*} *s. kans.,* us. *mon.* simsetti.
simpsuk|ka^{15*} *s. vanh.* simpukka. | Voi kuinka kaunis vyö, paljaista helmistä ja s:oista kudottu! A.OKSANEN.
simpukan|kuori *s.* **-pyynti** *s.* **-pyytäjä** *s.*
simpuk|ka^{10*} *s.* vrt. kotilo, näkinkenkä, raakku. **1.** S:at 'Lamellibranchiata l. Acephala, vedessä eläviä nilviäisiä, joilla ei ole selvästi erottuvaa päätä ja joiden ruumiin suojana on kaksiosainen kalkkikuori'. S:an kuori. — *Ruok.* simpukan kuoresta, jossa (lämmitetään ja) tarjoillaan eril. ruokia. | Salaattia s:oissa. — *Yhd.* helmi-, joki-, jokihelmi-, järvi-, jättiläis-, kampa-, mato-, pallo-, purppura-, sini-, sydän-, vaeltajas.; (ruok.) tomaatti-, voitaikinas. **2.** *anat.* sisäkorvan osa, spiraalisesti kiertyvä umpipäätteinen putki, jossa on kuuloaistimen pääte-elin; *syn.* näkinkierä. | S:an ikkuna, ks. ikkuna 2, anat.
simpukka|kalkki *s. maat.* lannoitteena käytetty hiilihappoinen kalkki; *geol.* triassysteemin keskimmäinen alaosasto, muodostumasarja. **-maa** *s. geol.* etupäässä merisimpukoiden ja -kotiloiden kuoria sisältävä maalaji, kuorisora. **-silkki** *s.* pystysimpukan erittämistä säikeistä, joilla se kiinnittyy alustaansa; näistä säikeistä saadusta silkin vastikkeesta; *syn.* byssus, merisilkki. **-tiehyt** *s. anat.*
simpula^{15} *s. vanh.* sämpylä. | - - poski ajettuneena s:ksi KIVI.
simput|taa^{2*} *v.* -us^{64} *teonn.* sotilasslangissa: sortaa nuorempia sotilastovereitaan, harjoittaa pennalismia. | P. oli kova s:tamaan alokkaita. - - rykmentin päiväkäskyssä [oli] korostettu uusien alokkaiden kohtelua koskevia seikkoja ja samalla ankarasti kielletty ns. "s:us" AK.
simset|ti^{6*} *s.* (myös: simisetti, šemisetti, *kans.* simpsetti) paidan irtorintamus.
simsi^{4} *s. rak.* seinäpinnasta ulkoneva vaakasuora profiloitu lista. **-höylä** *s.* kamanahöylä.
simulaatio^{3} *s.* teeskentely; vars. taudinoireiden teeskentely jnk edun saavuttamiseksi.
simulantti^{4*} *s.* tekosairas.
simuloi|da^{18} *v.* teeskennellä. | S. sairautta. Valesiirto, omaisuuden luovuttaminen s:dulla oikeustoimella.
simultaani^{4} *s.* = simultaanipeli. — *Yhd.* sokkos.
simultaaninen^{63} *a.* yhtaikainen, samalla kertaa tapahtuva. | - - jäsenneltyjen kokonaisuuksien s. tajuaminen EINO KAILA. — *Liik.* Osakeyhtiön perustaminen on s., jos perustajat merkitsevät itse kaikki osakkeet, ja suksessiivinen, jos he ottavat vain osan niistä ja tarjoavat loput muiden merkittäväksi.
simultaani|ottelu, -peli *s.* šakkiottelu, jossa yksi pelaaja yhtaikaa pelaa useita vain omaa peliään hoitavia henkilöitä vastaan.
sin *lyh. mat.* sini.
sinaat|ti^{6*} *s. murt.* senaatti. | Kun minä jotakin sanon, niin se pitää niin kuin s:in päätös A.JÄRVILUOMA.
sinapin|keltainen *a.* S. hiihtopuku. **-siemen** *s.* sinappikasvin siemen. | Taivasten valtakunta on s:en kaltainen - -. Se on kaikista siemenistä pienin, mutta kun se on kasvanut, on se suurin vihanneskasveista ja tulee puuksi UT.
sinappi^{6*} *s.* Sinapis, ristikukkaiskasveja; *syn.* narsku; vars. eräiden lajien siemenistä jauhamalla saatu kirpeä mauste t. siitä, vedestä, etikasta ym. valmistettu sakeahko maustetahdas. | Lusikallinen s:a. Nakkimakkaroita ja s:a. — *Yhd.* hieta-, kaali-, kelta-, musta-, ranta-, sareptan-, valkos.; herkku-, pöytä-, ranskan-, ruokas. **-astia** *s.* **-jauhe, -jauho** *s.* **-kaasu** *s.* ensimmäisen maailmansodan yleisin taistelukaasu, jonka vaikutus on syövyttävä ja tukahduttava. **-kastike** *s.* **-kuoriainen** *s.* Phaedon cochleariae, pieni kovakuoriainen, joka toukkana ja täysimuotoisena tuhoaa ristikukkaiskasvien, vars. turnipsin lehtiä. **-kylpy** *s. lääk.* Voimakkaasti vaikuttavia s:jä käytettiin ennen äkillisissä heikontumistiloissa. **-kääre** *s. lääk.* S:ttä käytettiin ennen keuhkokuumeen hoidossa. **-lusikka** *s.* **-paperi** *s. lääk.* sinapilla käsitelty paperi, jota käytetään ihoa ärsyttämään. **-sprii** *s.* sinappiöljyn spriiliuos. **-taikina** *s. lääk.* Hauteena käytetty s. **-tölkki** *s.* **-öljy** *s.* sinapinsiemenien öljy.
sine^{78} *s.* pesussa käytetty, helposti veteen liukeneva sininen väriaine, joka antaa vaatteille puhtaan valkoisen t. hiukan sinertävän värin.
sinekyyri^{4} *s.* vähätöinen palkkavirka, laiskanvirka.
sinelli^{6} *s. vanh.* sotilaan päällystakki.
sinelm|ä^{13} *s.* mustelma. | Kasvot, koko ruumis s:illä. Sai lonkkaansa pahan s:än.
sineoli^{4} *s.* eräs lääkintätarkoituksiin käytetty terpeenialkoholi, eukalyptoli.
sineraaria^{15} *s.* Senecio cruentus, yksivuotinen mykerökukkainen huonekasvi, jota on useita isolehtisiä, kukiltaan erivärisiä muunnoksia.
siner|rellä^{28*} *frekv.v.* < sinertää. | Ei ole [päivä] kaukana enää, johan tuolla aholla lumi s:telee AHO.
sinerrys^{64} *s.* sinertäminen; sinertävä väri, sini. | Iltataivaan s. - - ohimoilla kiihtyneiden suonten s. LEHT.
sinerty|ä^{1*} *s.* muuttua sinertävä(mmä)ksi, sinise(mmä)ksi. | Keväiset s:vät jäät. Pusertaa niin että suonet s:vät. Kylmästä s:neet kasvot. Punainen lakmuspaperi s:i. - - kaakon taivaalla avaruus hienosti s:i SILL.
sinertäv|ä^{13} *a. (partis.)* siniseen vivahtava, (vaalean) sininen, sinervä. | Harmaan, mustan, syvän, tumman, vaalean s. (myös ⌣). Kylmän s. S:än harmaa, musta, valkoinen, vihreä (myös ⌣). S:ät kasvot, silmäluomet. S. savu. Lahden toisella puolella näkyy s:iä metsiä. [Kelpaisi] elää tämän korkean s:än katon [= taivaan] alla KIVI.

siner|tää[6] *v.* **1.** *intr.* näkyä t. siintää sinisenä, näyttää siniseltä, vivahtaa siniseen, olla sininen. | Järvi, vesi s:tää. Kaukaa s:tää metsä. -- nenä hieman s:si, mutta poskipäillä asui hehku KIANTO. -- harjunlape aivan s:si sinivuokoista J.SAULI. **2.** *tr.* tehdä, värjätä siniseksi t. siner(tä)väksi. | Pakkasen s:tämät posket.

sinerv|ä[13] *a.* sinertävä. | S. taivas, avaruus. Puiden välistä päilyi s. selkä. Tulen s. liekki. S:än harmaana kasvoiltaan. — *Yhd.* punas.

sinetinvartija *s.* eräissä maissa korkea virkamies, jonka hoidossa on valtion sinetti. | Ranskassa valtion sinetin säilyttäminen kuuluu oikeusministerin tehtäviin, siitä arvonimi s., Garde des sceaux.

sinet|ti[6*] *s.* vahaan, lakkaan t. muuhun pehmeään t. sulatettuun aineeseen t. paperiin erityisellä leimasimella painettu jkn henkilön t. laitoksen (oikeudellisesti sitova) tunnusmerkki; tällainen aine massa tunnusmerkkeineen; myös itse leimasimesta; vrt. leima. | Yksityishenkilön, seuran, yliopiston, kaupungin s. Turun tuomiokapitulin s. Painaa, puristaa jhk s. Panna, ripustaa s. asiakirjan alle. Vahvistaa jk s:illään. Lukita, sulkea jk s:illä. Panna jtak s:in taakse 'varmaan talteen'. Rikkoa, murtaa s. Salaisen s:in lordi 'sinetinvartija, korkea englantilainen virkamies'. — *Kuv.* Seitsemällä s:illä suljettu [= hyvin vaikeasti ymmärrettävä] kirja. [Kristuksessa] on teihinkin -- uskoviksi tultuanne pantu luvatun Pyhän Hengen s. UT. -- kaksi onnellista nuorta lempens / kihlauksen s:illä vahvistavat KIVI. -- löi nyrkillä pöytään ja täräytti s:iksi [= vahvistukseksi] pari äräpäätä KARHUM. — *Yhd.* kivi-, lakka-, lyijy-, paperis.; vaakuna-, vastas.; veris.

sinetti|lakka *s.* **-leimasin** *s.* **-puu** *s.* Sigillaria, hiili-, permi- ja liitukauden puumaisia liekokasveja. **-sormus** *s.* sormus, jonka kantaan on kaiverrettu sinetti(leimasin). **-tiede** *s.*; *syn.* sfragistiikka.

sinetty|ä[1*] *pass.v.* (< seur.) sinistyä. | Vilusta s:neet kasvot.

sinettä|ä[2*] *v. harv.* = sinistää. | Teräksen s:minen.

sinet|ä[36] *v.* värjätä siniseksi. | Ja pursien keuloissa hohtivat kullatut ja s:yt pyhimysten -- kuvat LEHT.

sinetöi|dä[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* varustaa sinetillä, varmentaa t. sulkea sinetillä. | S:ty kirje, asiakirja. S:ty pakkaus. Sähkömittari s:dään lyijykkeellä. — *Kuv.* S:ty salaisuus. Maan tulevaisuus, kohtalo oli s:ty 'ratkaistu'. Marttyyrit s:vät tunnustuksensa verellään.

siney|s[65] *s.* Kivellä: (taivaan) sini. | Ei, mun lapsein; s:dess' ylhääll' / taivaan korkee sali on.

sinfonia[15] *s. mus.* laajamuotoinen, tav. 4-osainen orkesterisävellys, jonka osista yl. ainakin yksi on sonaattimuotoinen. | Sibeliuksen s:t. Beethovenin 3:s s., Eroica. — *Kuv.* Lintujen kevätsinfonia. Luonnon suuri s. Koneiden s. Värien s. -- tämä ihmeelliseen sopusointuun sävelletty arkkitehtoninen s., jonka nimi on Firenze T.VAASKIVI. Saan -- tajuuni märkien rysien, kalan, liman ja veneen tervan raikkaan aamuvarhaisen hajus:n SILL. **-konsertti** *s.* orkesterikonsertti, jossa esitetään sinfoniamusiikkia. | Helsingin kaupunginorkesterin s. **-kuoro** *s.* kuoro, jonka tehtävänä on avustaa orkesterin toimeenpanemassa sinfoniakonsertissa. **-musiikki** *s.* taiteellisesti arvokas suurimuotoinen orkesterimusiikki (sinfoniat, konsertot yms.), sinfoninen musiikki. **-orkesteri** *s.*

sinfonikko[2*] *s.* sinfonioiden säveltäjä.

sinfoni|nen[63] -sesti *adv.* sinfoniaan kuuluva t. sitä koskeva, sinfonialle ominainen. | S. teos, tuotanto. S. muotorakenne. S. tyyli. S. runo, runoelma 'yksiosainen orkesterisävellyslaji, joka maalaillen pyrkii kuvailemaan jtak kirjallista tm. aihetta'. Jean Sibeliuksen s. runoelma "Pohjolan tytär".

singah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< singahtaa) sinkoilla. | Kivet vain tieltä s:televat. Salamat s:televat ristiin rastiin. Tartunta-ainetta s:telee aivastuksessa sairaan suusta lähiympäristöön. -- keskellä savua s:teli sotaorhin valkea harja KIVI. Sutkaukset, kokkapuheet s:televat.

singahdutt|aa[2*] *fakt.v.* (*rinn.* singahuttaa[2*]) = sinkauttaa. | Kasvi, joka s:aa siemenet kauas luotaan. S:i nasevan sutkauksen.

singaht|aa[2*] *mom.v.* (< singota 1) kimmahtaa, lennähtää, sinkoutua. | Raketti s:i mustalle taivaalle. Häntä kohti s:i keihäs. Ratsastaja oli s. satulasta. Reki s:i käänteessä melkein ympäri. Mutta silloin emäntä s:i [= tupsahti, pyrähti] kuin luoti keskelle lattiaa KATAJA. — *Kuv.* Tuuheiden kulmakarvojen alta s:anut katse. Mieleen s:i ajatus. Silloin tällöin s:i sukkeluus. Hänenkin sydämeensä oli s:anut toivon säde PÄIVÄR.

singhalilai|nen[63] *s.* S:set 'Ceylonin pääasukkaat'.

singeli[5] *s.* karkea pyöreäkivinen sora.

sin|gota[38*] *v.* **1.** *tr.* heittää jtak nopeasti ja voimakkaasti, viskata, paiskata, nakata, lingota, lennättää, sinkauttaa. | S. pallo ilmaan, kivi ikkunaan. S. keihäs. S:kosi kalan rannalle. Minä en ainakaan s:koa ensimmäistä kiveä KIANTO. Auto s:kosi pyöräilijän ojaan. Palava katto s:kosi kipinöitä korkealle ilmaan. Seteleitä, jotka räjähdys oli s:gonnut kadulle. — *Abstr.* t. *kuv.* S. silmäys jhk. S. jklle kysymys, käsky. Kustaa jo s:kosi kirouksiaan. Yhteiskuntaa vastaan s:gottu vastalause. Meikäläisiä vastaan s:gotaan syytös gentlemanniuden puutteesta. **2.** *intr.* = sinkoutua. | Putken suusta s:gonnut ammus. Keppi s:kosi kädestä katajikkoon. S:koovat siniset liekit / Lapin taivahan laella LEINO. — Emäntä s:kosi [= hyökkäsi] kuin ammuttu pirttiin NUOLIV. — *Kuv.* Kulmakarvojen alta s:kosi käskijän teräksinen katse. Välillä s:kosi aina joku opastus töissään hääriväIle Selmalle SILL. -- ja metsän jok'ainoalta oksalta tuntuu s:koavan riemuisa liverrys LEINONEN.

singotta|a[2*] *kaus.v. harv.* (< ed. 1) = ed. 1. | Ja tulet syttyivät salaperäisille kaduille, s:en kirkkaita säteitä läpi lumisateen harson LEHT.

singulaari[4] *s. kiel.* yksikkö.

singulaari|nen[63] *a.* yksiköllinen, yksittäinen. | Eliöiden mutaatiot ovat s:sia, atomien ja mole-

kyylien suuruusluokkaa olevia pikku tapahtumia.

singularismi[4] *s. fil.* eräissä filosofisissa järjestelmissä pluralismin vastakohtana; metafyysillisenä teoriana = monismi.

1. **sin|i**[8] *s.* **1.** (vars. silmän, veden t. taivaan) sininen väri, sinisyys. | Ruiskukan s. Silmien s. -- hänen syvistä silmistään läikähti lämmin s. KARHUM. Saari sulautuu meren s:een, nousee aaltojen s:estä. Välimeri on kuuluisa syvästä s:estään. Aurinko on pian ylimmillään, meren s. heleimmillään AHO. Illan s. sakeni yön hämäräksi. Taivaan, ilman s:essä leijailevat pilvet. — *Kuv.* -- laulaen salot taas toivojemme s:ehen puemme AHO. — *Erik.* kirkkaasta taivaasta. | -- tuoll' lintu s:een sinkoutuu, / soi riemun äänin leivon suu *A.KIVIMAA. **2.** *konkr.* väriaineista: sininen. | Mitä me sisot s:ellä, / keltaheinillä kälykset, / mataroilla morsiamet? KANT. — *Yhd.* metyleeni-, tärkkelyss.

2. **sini**[4] *s. mat.* (*rinn.* sinus; *lyh.* sin) trigonometrinen funktio: suorakulmaisessa kolmiossa terävän kulman vastaisen sivun suhde hypotenuusaan.

3. **sini** *adv.*: *sini* — *kuni* ks. kuni 2.

sini|aalto *s.*, vars. *runok.* Järven s:aallot. -|**auer,** -|**autere** *s.*, vars. *runok.* S:autereissa siintävä järvenselkä KIANTO.

sinifunktio *s. mat.*

sinigriini[4] *s.* mustan sinapin siemenessä esiintyvä glykosidi.

sinihai *s.* Prionace glauca, kuuman, harv. lauhkean vyöhykkeen merissä elävä ahne haikala, joka joskus ahdistaa ihmistäkin.

sinihappo *s. kem.* syaanivetyhappo. | S. on kaikkein nopeimmin vaikuttava myrkky. Syöpäläisten hävittäminen sinihapolla. **-inen** *a.* S. kali 'syankalium, kaliumsyaniitti'. **-kaasu** *s.* S:n käyttö tuholaisten torjuntaan. **-kaasutus** *s.* **-myrkytys** *s.*

sini|harmaa *a.* **1.** sinisen harmaa. | Äsken lastuttu lyijypinta on s. **2.** *harv.* sininen ja harmaa. **-haukka** *s.* = sinisuohaukka. **-haura|s** *a. met.* -us *omin.* Rauta on n. 300—400° C:n lämmössä s:sta (murtopinnaltaan sinistä), jolloin sitä ei voi työstää. **-heinä** *s.* Molinia coerulea, pystyvartinen, sinivihreä monivuotinen heinä. **-herkk|ä** *a. valok.* -yys *omin.* ainoastaan sinisille ja violettisäteille herkkä, "värisokea"; vrt. kelta-, puna-, tasaherkkä. | S. kuvas. **-hohteinen, -hohtoinen** *a.* Haarapääskysen s. selkä. **-hämärä** *s.*, vars. *runok.* -- kuin metsät, laaksot, vuoret ja korkeat nummet kaukaisuuden s:ssä yhteensulaa KIVI. **-härmäi|nen** *a.* Juolukan s:set marjat. **-juovai|nen** *a.* S:sta kangasta. **-juuri** *s.* Mercurialis, meillä suhteellisen harvinaisia tyräkkikasveja. **-jäljennös** *s. valok.* valojäljennös, jossa on valkoviivainen piirros sinisellä pohjalla, sinikopio, syanotypia. **-järvi** *s.*, vars. *runok.* Suomi, s:en maa. **-jää** *s.* muutaman senttimetrin paksuinen uusi jää(peite), joka ei vielä kestä astua. **-kaali** *s.* lehtikaali-(lajike), jonka lehdet ovat sinertävän punaiset. **-kansi** *s. runok.* Taivaan s. **-kantinen** *a.* S. kirja. **-kello** *s.* (ei *kasv.*) sininen kellokukka. | Päivänkakkaroita ja s:ja. **-keltainen** *a.* sininen ja keltainen. | Ruotsin s. lippu. **-kettu** *s.* naali(rotu), jonka talviturkki on siniharmaa. **-kirjava** *a.* S. huivi. **-kirkas** *a.* S. jää, taivas. **-kivi** *s. lääk.* kuparisulfaatista valmistettu puikko, jota käytetään trakooman hoidossa silmäluomien sisäpinnan sivelyyn. **-kopio** *s.* = sinijäljennös. **-kukk|a** *s.* kasveista, joiden kukat ovat siniset; sininen kukka. | Vuokot avasivat s:ansa. — *Erik.* Nemophila, sievikki. **-kukkai|nen** *a.* S. orvokki. S. mekko. S:set seinäpaperit. **-kuteinen** *a.* S. kangas. **-kuula** *s.* = sinipallo. **-kuusama** *s.* Lonicera coerulea, viljelty kuusama, jonka marjat ovat mustan siniset. **-kuusi** *s.* = okakuusi. **-kynä** *s.* sinistä jälkeä tekevä värikynä.

sinikäyrä *s. mat. fys.* sinifunktion kuvaaja, käyrä, jolla on yksinkertaisen harmonisen aallon muoto.

sini|laine *s.*, vars. *runok.* **-laki** *s.*, vars. *runok.* Taivaan s. **-lasi** *s.* = koboltilasi. **-lastu** *s.* = bresilja. **-latva** *s.* Polemonium, vaihtelevan kokoisia monivuotisia, us. runsaskukkaisia ruohoja. **-levä** *s.* S:t 'Cyanophyceae, etupäässä sinivihreitä, yksisoluisia t. rihmamaisia monisoluisia, rakenteeltaan hyvin yksinkertaisia leviä, sinivihreät levät, jakolevät'. **-lii|tu** *s.* sininen merkitsemis- t. piirustusliitu. | Puut merkittiin s:dulla. **-lilja** *s.* Scilla, keväällä kukkivia kapealehtisiä sipulikasveja, vars. koristekasvina viljelty S. sibirica, idän sinililja. **-mailanen** *s.* Medicago sativa, vars. Etelä- ja Keski-Euroopassa ja Yhdysvalloissa viljelty arvokas rehukasvi, luserni, kylvö-, rehumailanen, alfalfa. **-majava** *s.* kiiltävän sinerväturkkinen kaniini(rotu). **-marj|a** *s.* **1.** sininen marja. — Tav. **2.** *kuv.* mustelma. | Piestä jku s:oihin. | Pojat, kuinka on laitanne? Revittyinä, s:oissa, ruvessa ja ryysyt päässä! KIVI. **-mer|i** *s.*, vars. *runok.* sininen meri; myös taivaasta. | S:ta me liidämme purrellain HAAHTI. -- pääsky katos taivaan s:een KOSKENN. **-mets|ä** *s.*, vars. *runok.* -- s:ien ikuisen kaukaisesta hämärästä KIVI. Siinnä, siinnä nuori silmä, / s:ien ylitse LEINO.

sinimuotoinen *a. fys.* sinikäyrän muotoinen. | S. värähtely.

sinimusta *a.* **1.** sinisen musta. | S. kukka. S. yö. Järven s. selkä. **2.** sininen ja musta. — *Erik.* Isänmaallisen Kansanliikkeen väreistä. | S. nuoriso. — *S:sesti.* S:in leiri.

sini|nen[63] **1.** *a.* -syys[65] *omin.* **a.** esim. ruiskukan, kypsän mustikan, kirkkaan taivaan värinen. | Harmaan, heleän, kirkkaan, mustan, synkän, tumman, vaalean, vihreän s. (myös ◡). S:sen harmaa, kiiltävä, musta (myös ◡). S. väri. Maalata s:seksi. S:set silmät. S:set lihakärpäset. S:set kellokukat. Mäki oli s:senään mustikoita. S. safiiri. S. lakmuspaperi. S. kangas, silkki. S. savi. Spriilampun s. liekki. S. taivas. S:senä läikehtivä ulappa. S. [= etäältä siintävä] salo, tunturi, vaara. S:sessä kaukaisuudessa. Oi taivaan hiilakkainen s:syys KIVI. — Posket vilusta s:sinä. Silmänalukset s:sinä valvomisesta. — *Yhd.* jään-, lemmikin-, luumun-, lyijyn-, meren-, metallin-, orvokin-, ruiskukan-, taivaan-, teräksen-, turkoosin-, vedens. **b.** eril. sanonnoissa ja termeissä. | S. veri [aatelisesta syn-

typerästä]. - - he ovat s:stä vanhaa verta KOSKENN. S:set lapset (lääk.) 'synnynnäisesti syanoottiset lapset'. "S. kukka" oli uusromantiikan symboli. S. vihtrilli 'kuparivihtrilli'. Magneettineulan s. napa 'etelänapa'. Usein nimitetään etelämagneettisuutta s:seksi, pohjoismagneettisuutta punaiseksi. S. kirja 'sinikantisena julkaistu kokoelma (ulko)poliittisia asiakirjoja'. Atlantin s. nauha 'Atlantin ylityksen nopeusennätys'. Köyhä, oikein s:sen köyhä [= rutiköyhä] ALKIO. c. *kuv.* Tarina, joka edustaa mitä s:sintä [= ihanteellisinta] romantiikkaa. Uneksi s:siä unia. Nouse Suomeni suurena, rynnistäin, / - - / sinä s:sten toivojen valta LEINO. - - lankesi epäluulon varjo papintyttären s:seen [= viattomaan] sieluun KIANTO. **2.** *s.* sininen väri(aine), sini. | S. on kuusiosaisen väriympyrän kylmin väri. S., uskollisuuden väri. - - avaruus, jossa väreinä näkyi s:stä ja kultaa SILL. — *Yhd.* koboltti-, metyleeni-, ultramariini-, vuoris.; berliinin-, pariisin-, preussin-s.; laivastons.

sini|närhi *s.* Coracias garrulus, Suomessa harvoin pesivä närhen kokoinen korea lintu. **-ohdake** *s.*, nyk. tav:mmin piikkiputki. **-pai|ta** us. Suomea kansainvälisissä kilpailuissa edustavien urheilijoiden paidasta ja itse urheilijoista. **1.** *s.* Suomen maaottelujoukkue s:doissaan. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* 35 minuutin kuluttua s:dat saivat johtomaalin. **-paitainen** *a.* Suomen s. edustusjoukkue. **-pallo** *s.* pallonen pesussa käytettävää tärkkelyssineä, sinikuula. **-paperi** *s.* sininen (kopio)paperi. **-piik|a** *s.* metsän haltijaolentoja. | Mieleni minun tekevi, / mieli käyä Metsolassa / metsän tyttöjen tykönä, / s:ojen pihoilla KAL. **-piikanen** *s.* = ed. **-pilkkuinen** *a.* **-pinta** *s.* Meren s. — *Puut.* pinnallinen sinistymä. **-pohjainen** *a.* S. kangas. **-pukuinen** *a.* S. tyttö. **-puna** *s.* vrt. seur. | Luminen järvenselkä hohtaa ilta-auringon hiuduttavassa s:ssa O.SIPPAINEN. **-punai|nen** *a.* **1.** sinisen punainen, sinipuner(ta)va, gredliini, violetti. | S. orvokki. Hänen kasvonsa kävivät suuttumuksesta s:siksi. — *S:sesti.* Liturgisesti s. on katumuksen ja siunauksen väri. **2.** sininen ja punainen. | Haitin s. lippu. **-puner(ta)va** *a.* sinipunaiseen vivahtava, sinipunainen. **-puu** *s.* Haematoxylon campechianum, hernekasveihin kuuluva ulkomainen puu, jonka tumma, raskas ydin on tärkeää väriainetta; tämän ydinpuuaines. **-raitainen** *a.* S. esiliina. **-rikko** *s.* Saxifraga oppositifolia, maassamme vain pohjoisimmissa osissa kasvava mätästävä, sinipunateräinen kivirikko. **-rinta** *s.* Luscinia suecica, Lapin tunturiseuduissa pesivä, erinomaisesti laulava satakielen sukuinen rastaslintu. **-rintasatakieli** *s. vanh.* = ed. **-risti** *s.* — *Erik.* **1.** = siniristilippu. | Hulmahda tuuleen, s. Suomen JYLHÄ. **2.** saksalaisten 1. maailmansodassa käyttämiä taistelukaasuja. **-ristilip|pu** *s.* (Suomen) siniristinen lippu. | Suomen s. S:ut hulmuavat. Kadun varrella seisovat lapset heiluttavat pieniä s:pujaan. **-ruutuinen** *a.* S. hame.

sinis *adv.* ks. kunis 2.

sinisalo *s.*, vars. *runok.* (siintävä) salo. | S:n taa jo painui päivä *CAJ. Kyll' on maata kyntäjällä / Suomeni s:illa LEINO.

sinisen- alkuiset väriä merkitsevät yhdysa:t (s:harmaa, -kirjava jne.) tav. ⌒.

sini|siinto *s.*, vars. *runok.* Taivaan s. **-siintoinen** *a.*, vars. *runok.* S. ulappa. **-siipi** *a.* = seur. — Vars. *s:sesti* Lycaena, pieniä päiväperhosia, joiden siivet ovat päältä siniset t. ruskeat, tav. tyvestä ja keskustasta sinihohteiset. **-siipinen** *a.* S. perhonen. **-siirtymä** *s. fys. täht.* spektriviivojen siirtymä normaaliasemastaan spektrin sinipunaisen pään suuntaan, violettisiirtymä;)(punasiirtymä. **-silmä** **1.** *s.* Kirkkaat, lempeät s:t. Tyttösen s:t loistivat riemusta. **2.** *a.* = seur. | S. lapsi. — *S:sesti* vars. neitosesta. | Äidin pieni s. Mutta ei ole minulla ystävää, ei ole s:ä, joka odottaa yksinäistä matkamiestä KATAJA. **-silmäi|nen** *a.* -syys *omin.* **1.** S. hämäläistyttö. — S:siä sinivuokkoja. **2.** (myös -sesti *adv.*) liian hyväuskoinen, luottavainen, naiivi. | S. idealisti. S:stä naiiviutta. Suhtautua asioihin liian s:sesti. - - meillä oli tallella s. usko niihin siveellisiin arvoihin, joihin länsimainen kulttuuri yleisen käsityksen mukaan rakentuu Y.KIVIMIES. **-simpukka** *s.* Mytilus edulis, Suomenkin rannikoilla tavattava merisimpukka, jolla on mustan siniset kuoret. **-sorsa** *s.* = heinäsorsa.

sinistymä[13] *s. puut.* sinistynyt kohta vars. puutavarassa. — *Yhd.* home-, lautatarha-, pinta-, tukkis.

sinistymätön[57] *kielt.a.* S. lauta, puutavara.

sinisty|ä[1] *pass.v.* (< seur.) vrt. sinertyä. | Huulet s:ivät vilusta. Kasvot ponnistuksesta s:neinä. Taivaanranta s:y. Jää on jo s:nyttä, melkein mustaa. — Erik. *puut.* eräiden sienien aiheuttamasta puutavaran pinnan tummenemisesta. | S:nyttä puutavaraa. Huonoissa säässuhteissa lankut ja laudat voivat s.

sinist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* tehdä sinise(mmä)ksi. | Savu s:i metsänrinteen. - - ohimot vaalean kuultavat ja hienon suonen s:ämät JÄRN. — Erik. *puut.* S:ävät sienet. — *Tekn.* saattaa teräksen pinta sopivalla käsittelyllä siniseksi ruostumisen estämiseksi. | S:etty teräs.

sini|sukka *a.* = seur. | Kullervo, Kalervon poika, / s. äijön lapsi KAL. — Tav. *s:sesti, leik.* kirjallista toimintaa harrastavista naisista. | - - ehkäpä rouva on "s.", joka mielellään vaihtaa ompeluvehkeet pieneen siroon sekretääriin AK. **-sukkai|nen** *a.* vrt. ed. | Haaveellis-s:set "Uraniat" ja "Lilat" KOSKENN. **-suohaukka** *s.* Circus cyaneus, Pohjois-Suomessa harvinaisena pesivä suohaukka, sinihaukka. **-suoninen** *a.* S. käsi.

sinisyys *s.* ks. sininen.

sini|taivas *s.*, vars. *runok.* kirkas, pilvetön, sininen taivas. | Italian s:taivaan alla. Kohosi korkealle s:taivaalle. S:taivasta vasten erottuva Suurkirkko. Ken on luonut s:taivaan, / viherjäisen metsän, ken? HLV. **-taivo** *s. runok.* = ed. | S:ja linnut kaiuttaa, / rusopilvet piirtävät vettä LARINK. **-takki** **1.** *s.* sininen takki. **2.** *a.* = seur. — Vars. *s:sesti* merimiehistä. **-takkinen** *a.* **-tiainen** *s.* Parus caeruleus, Etelä-Suomessa harvinainen talitiaista muistuttava, mutta sitä pie-

nempi tiainen. **-tumma** *a.* sinisen tumma. | S:t silmät. **-tähtönen** *s.* Ageratum, koristekasveina viljeltyjä mykerökukkaisia kasveja. **-täpläinen** *a.* **-valas** *s.* Sibbaldus musculus, kookkain, Atlantissa elävä uurteisvalas, jättiläisvalas. **-valkea** *a.* = seur. | S. lippumme. — S:t hanget. **-valkoi|nen** *a.* **1.** sininen ja valkoinen. | S. kiinalainen posliini. — *Erik.* Suomen (lipun) väreistä. | Suomen s. lippu. S:set värimme. S:set [urheilija]poikamme. — *S:sesti.* Pallo pysytteli itsepintaisesti s:sten kenttäpuoliskolla. **2.** *harv.* sinertävän valkoinen. | Laiha, s. maito. **-valmuska** *s.* Tricholoma personatum, ruokasienenä oivallinen valmuska, jonka lakki ja kanta ovat savenväriset. **-valo** *s.* — *Mer.* luotsin kutsumiseksi pimeässä 15 min:n väliajoin näytetty soihtuvalo. **-valvatti** *s.* Mulgedium, keskikokoisia t. kookkaita mykerökukkaiskasveja. **-vatukka** *s.* Rubus caesius, meillä luonnonvaraisena Ahvenanmaalla kasvava sinihedelmäinen vatukka. **-veri|nen** *a.* aatelinen, jalosukuinen. | S. hienostonainen. Euroopan s:sintä aatelia. **-ve|si** *s.*, vars. *runok.* sininen vesi. | Terve, Suomeni maa! S:tten mi kalvossa kauniina päilyt P.J.HANNIKAINEN. **-vihreä** *a.* **1.** sinisen vihreä. | Harmaan s. S. kangas. S. jääkappale. Kuparioksidi värjää lasin s:ksi. Alppijärvet ovat kuuluisia s:stä väristään. S:t levät 'sini-, jakolevät'. **2.** *harv.* sininen ja vihreä. **-viit|ta** *s.*, vars. *runok.* Meriupseereja s:oissa. — *A:sesti.* Mimerkki, metsän emäntä, / metsän armas antimuori / s. viian eukko KAL. **-vika** *s. puut.* sinistymä. **-violetti** *a.* S:a lasia. **-vuokko** *s.* Hepatica triloba, aikaisin keväällä kukkiva sinikukkainen vuokko. **-vuor|i** *s.*, vars. *runok.* Kaukaiset s:et. **-vyö** *s.*, vars. *runok.* Joen s.

siniväittämä *s. mat.* Tasotrigonometrian s. Pallotrigonometrian s.

siniväri *s.* Kasveista saatu s. Kobolttilasia eli smalttia käytetään s:nä. Vaatteiden tärkkäysnesteeseen voi sekoittaa muutaman tipan s:ä. — Taivaan s.

sinivärähtely *s. fys.* sinimuotoinen värähtely.

siniäinen[63] *s.* nuori t. pienikasvuinen kuore.

sinkais|ta[24] *mom.v.* < singota 2. | S:i keihään ilmaan. Ferdi s:i: "Minä en kärsi kieroilemista!" HEPOR.

1. **sinkata**[35*] *v. puut.* liittää (lautojen päät kulmittain) yhteen sinkkauksen avulla. | Laatikon kulmat s:an.

2. **sinkata**[35*] *v.* par. sinkitä.

sinkaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Puolustajat s:telivat nuoliaan. — S. sukkeluuksia, syytöksiä.

sinkautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* sinkahuttaa[2*], singah(d)uttaa) (< singahtaa) viskata, heittää, singota, nakata. | S:i varislaumaan ison kiven. S. reppunsa nurkkaan. Toisella heitollaan A. s:i [keihään] 70 m:n rajaviivalle. Atomien sysäykset voivat irrottaa atomista elektroneja ja s. ne aivan uusille radoille. — *Kuv.* S. katse jkhun. S. kirous, vastalause. S:i puheessaan rohkean väitteen.

sinkil|ä[15] *s.* tav. U:n muotoinen, molemmista päistään terävä puuhun lyötävä kiinnitin, määrly; hirsihaka; myös: nitomiskojeen metallihaka; vrt. aspi. | Piikkilanka kiinnitetään pylväisiin s:öillä.

sinkilöidä[30] *v.* kiinnittää sinkilällä t. sinkilöillä.

sinkittää[2*] *v.* = seur.

sinkit|ä[31] *v.* **-ys**[64] *teonn.* päällystää metalliesine sinkillä (ilman ruostuttavan vaikutuksen estämiseksi), galvanoida. | S:ty rautalanka, kuparilevy. Rautaosat täytyy s. ruostumisen estämiseksi. S:ys saadaan aikaan sähköllä tai upottamalla esine sulaan sinkkiin.

sinkkanurk|ka *s. rak.* nurkkasalvos, jossa toisessa hirressä olevat yksi t. kaksi viistoa lovea sopivat toiseen hirteen vastaavasti tehtyihin viistoihin loviin, nurkanpäiden ulottumatta liitoksen ulkopuolelle. | Veistää s:alle.

sinkkaus[64] *s. puut.* (< sinkata) kulmaliitos, jossa toisen laudan (t. lankun) päähän on sahattu viistot lovet, joihin toisen laudan (t. lankun) päähän muodostetut tapit sopivat. — *Yhd.* avo-, peitto-, salas. **-liitos** *s.*

sinkki[4*] *s.* **1.** sinertävän valkoinen, hauras epäjalo metalli. | Raaka s. Kova s. 'sinkin ja raudan seos'. S. ei luonnossa esiinny puhtaana. S:ä käytetään seoksiin (mm. messinkiin ja uushopeaan), rautapellin ja rautaesineiden päällystämiseen sekä sähköparistoihin. **2.** sinkkivaijeri. | Kelaveneissä käytettyjen s:en vahvuus on 6—7 mm. **3.** *mus.* vanhanaikainen puhallussoitin, joka rakenteeltaan ja soittotavaltaan on nykyisten vaskipuhaltimien tapainen.

sinkki|amme *s.* **-asetaatti** *s.* sinkkiyhdiste, jota käytetään värjäyksessä ja väripainossa peittana ja kankaiden suojaamiseen tulelta. **-astia** *s.* **-esine** *s.* **-harmaa** *s.* hieno sinkkijauhe, ruosteelta hyvin suojeleva väriaine, sinkkitomu. **-höyry** *s.* Sinkkiä valmistettaessa sinkkimalmi kiehutetaan höyryksi ja tämä s. tiivistetään jäähdyttämällä puhtaaksi, sulaksi sinkiksi. **-jauhe** *s.*, myös *farm.* **-jäte** *s.* **-kaivos** *s.* **-karbonaatti** *s.* Sinkkisälpä on kokoomukseltaan s:a. **-kelta(inen)** *s.* keltaisena värinä käytetty sinkin ja kromihapon neutraalinen suola, emäksinen sinkkikromaatti. **-kerro|s** *s.* Rautaesineen päällystäminen s:ksella. **-kloridi** *s.* sinkin ja kloorin yhdiste, veteen helposti liukeneva syövyttävä, myrkyllinen aine, jota käytetään juottamisessa, väriaineteollisuudessa, puun kyllästämiseen ym. **-kloridiliuos** *s.* **-köysi** *s.* **-laatta** *s.* tav. sinkkinen kuvalaatta. **-lanka** *s.* **-lejeerinki** *s.* sinkkiseos. **-levy** *s.* **-malmi** *s.* Yleisin s. on sinkkivälke.

sinkkinen[63] *ain.a.* S. [= sinkkipeltinen] kylpyamme.

sinkki|oksidi *s.* luonnossa punaisena sinkkimalmina tavattava, teollisuudessa sinkkiä polttamalla valmistettava sinkin ja hapen yhdiste; tavallinen valkoinen maalarinväri, sinkkivalkoinen. **-pasta** *s. farm.* pieniin haavoihin ja ihottumiin käytetty pasta, joka sisältää 25 % sinkkioksidia, 25 % vehnätärkkelystä sekä valkovaseliinia. **-pelti** *s.* sinkkilevy. **-peltinen** *ain.a.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* S. seos. **-päällys** *s.* Galvanoitua rautalankaa suojaa s. ruostumiselta. **-pöly** *s.* hieno sinkkijauhe, jota saadaan sinkkihöyrystä yhtenä tislaustuotteena, sinkkitomu. **-rikaste** *s.* **-salva** *s. farm.* 10 % sinkkiok-

sidia sisältävä salva. | S:a käytetään mm. rohtumiin. **-seos** *s.* **-silikaatti** *s.* **-sulfaatti** *s. kem.* rikkihapon sinkkisuola, sinkkivihtrilli. | S:a käytetään litoponivärin valmistukseen ja lääkeaineena. **-sulfidi** *s. kem.* Sinkkivälke on kokoomukseltaan s:a. **-suola** *s.* **-suolaliuos** *s.* **-sälpä** *s. min.* sinkkimalmi, joka kokoomukseltaan on sinkkikarbonaattia, kalmeija. **-tehdas** *s.* **-tomu** *s.* = sinkkipöly. **-vaahto** *s.* lyijypitoinen sinkkihopeaseos, joka hopeaa vaahdotusmenetelmällä valmistettaessa vaahtomaisena kerroksena erottuu sulan lyijyn pinnalle. **-valkoinen** *s.* tavallinen valkoinen maalarinväri, sinkkioksidi. **-vihreä** *s. maal.* sinkkikeltaisen ja berliininsinisen seos. **-vihtrilli** *s.* = sinkkisulfaatti. **-välke** *s. min.* yleisin sinkkimalmimineraali, kokoomukseltaan sinkkisulfidia, sfaleriitti. **-yhdiste** *s.*

sinkku[1*] *s. murt.* kinkku.

sinko|a[1*] *v. harv.* = singota. | [Tömisteltiin] niin että - - sora s:i KILPI. — [Henki] s:va tulta ja innostusta HAAHTI.

sinkografia[15] *s. kirj.* laakapainomenetelmä, jossa laattoina käytetään kiillotettuja sinkkilevyjä.

sinkoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < singota. *(1.)* Pojat s:evat lumipalloja. Kranaatti - - s:i ilkeästi vingahtelevia teräskappaleita ja kivensiruja ympärilleen AK. — *Kuv.* - - hänen älynsä saattaa s. sukkeluuksia kuin sähkökipinöitä TARK. *(2.)* Kipinöitä s:i räppänästä. Vihaisesti s:ivat lastut. Paineli niin että lumi sommista s:i. Rakeet s:ivat ympärillämme. Reki s:i tien laidalta laidalle LEINONEN. — *Kuv.* Leikkisät sanat s:evat. Kysymyksiä s:i hänen ympärillään. S:evat ajatukset.

sinkotypia[15] *s. kirj.* kohopainomenetelmä, jossa painaminen tapahtuu syövytetyistä sinkkilaatoista.

sinkou|tua[44] *v.* paiskautua. **1.** *pass.* viskautua, lentää, singota. | Ympärille s:tuvat sirpaleet. Pursi s:tui aallon harjalle. Auton kuljettaja s:tui yhteenajossa ojaan. Peräsintä vastaan s:tuva potkurivesi auttaa aluksen kääntymistä. - - samassa s:si puukko heittävästä kädestä ERKKI ILMARI. **2.** *refl.* heittäytyä. | Soittajat läähättivät kurkkutorvet suorina ja s:tuivat selälleen aholle SEPPÄNEN. - - tuoll' lintu sineen s:tuu, / soi riemun äänin leivon suu *A.KIVIMAA.

sinku|a[1*] *v.* vauhdikkaasta liikkeestä ja sen synnyttämästä äänestä: vinkua, viuhua. | - - s:vi surman nuoli KIANTO. Päivin s:i ruoskan siima LEHT. - - vesi lensi niin että vinkui vain ja s:i TIITUS. - - urkulehteriltä s:i [= kaikui] säveljuoksu LARINK. — *Erik.* tiuskia, kovasanaisesti torua. | Eläkä sioille singu, / elä potki porsahia KAL. "- - mokomakin kelvoton Tiina!" Eeva puhui kiivaasti s:en ALKIO.

sinne *demonstr.adv.;* vastaavina olo- ja erosijoina käyt. adv:eja siellä ja sieltä; vrt. siihen, jonka merk. on rajoittavampi ja täsmällisempi. **1.** viittaamassa puhujan läheisyydessä, havaintopiirissä olevaan t. puhujan t. kuulijan muuten tietämään paikkaan, jossa puhuja itse ei ole. | Älä mene s.! Katsopas, kuka s. [esim. huoneeseen, pihamaalle] tuli. — *Erik.* adv:iin liittyy sen jäljessä oleva paikan tarkemmin määrittävä ilmaus. | Piiloudu s. kaapin taakse! Mitäs s. kotiin kuuluu? Tästä on vielä pitkä matka s. pappilaan. - - s. mätkähti Pappenheim hevosten jalkoihin LEINONEN. **2.** viittaamassa puheyhteydestä ilmenevään, edellä mainittuun, puheena olleeseen, aikaisemmin tunnetuksi tulleeseen t. (heti) jäljessä mainittavaan, puheeksi tulevaan paikkaan. | Kun toiset lähtivät Helsinkiin, sain minäkin halun lähteä s. | Menen huomenna lääkäriin. — Mitäs asiaa sinulla s. on? | Tänään kävelemme rantaan. — Mahdanko jaksaa s. asti? | S. päin, ei s. päinkään, ks. sinnepäin. — Viidennessä luvussa, kun s. (asti) päästään, tapaamme sankarin jälleen. — Ajasta. | Tuleeko isä sunnuntaina? — Saat nähdä, kunhan s. asti ehditään. — *Erik.* **a.** determinatiivisesti. | Älä tuppaudu s., missä sinua ei tarvita. **b.** *sinne ja sinne* korvaamassa paikannimiä tms., joita jstak syystä ei toisteta t. mainita. | Ensin piti mennä s. ja s. ja palata sitten kiertoteitä kotiin. **c.** lieventävänä lisänä likimääräisilmauksissa. | Kylmiä jatkui s. lähelle juhannusta. Hinta nousi s. viiden tuhannen paikkeille. **3.** eräissä yhteyksissä indef. — *sinne (ja) tänne* eri suuntiin, eri paikkoihin, edestakaisin, ristiin rastiin. | Juoksevat neuvottomina s. ja tänne. Rupesi ilmestymään s. ja tänne erikoisia seurahuoneita. Hoippua s. tänne. Tuumittiin s. tänne. Tyttö hykersi ja puhui s. tänne SILL. Syytöksiä sinkoili s. ja tänne 'eri puolille, eri henkilöille [tms.]'. — (Ark.) Kunniamerkkejä on satanut hiukan s. sun tänne. — *sinne — tänne* yhtäälle — toisaalle. | Hypähti milloin s., milloin tänne. Joku katsoi s., joku tänne. — *sinne tai tänne* yhtäälle tai toisaalle, mihin tahansa. | Ajattelematta s. tai tänne. Yksi päivä s. tai tänne ei merkitse mitään. Sama se, joutuupa s. tai tänne. — *(ei) sinne eikä tänne* ei mihinkään (suuntaan). | Palvelijat eivät menneet s. eivätkä tänne. En virka s. enkä tänne. Pieni vähennys hevosten kaura-annoksissa ei vaikuta s. eikä tänne.

sinnem|pänä, -pää, -mäksi, -mä(s) *komp.adv.* vastaten adv:eja siellä, siinä;)(tännempänä; vrt. tuonnempana. | S. metsässä. Siirry vielä s:mäs. - - kontio maristen sijansa muuttakoon vähän s:mäksi KIVI.

sinnepäin *adv.* (myös ⌒) siihen suuntaan, sitä kohden. | Kävelimme s., mistä tiesimme hänen tulevan. - - useista penkeistä kääntyi päitä s. AHO. — S. on pojan mieli, kussa tyttöjä enimmän SL. Ei ollut Iikka sanallakaan s. puhunut äsken KATAJA. Topias ei ole minua kosinut - - ei hiiskaustakaan s. MERIL. — *Erik.* **1.** *harv.* osapuilleen, suunnilleen, likipitäen. | - - kyllä minä noin s. tiedän, mitä maailmassa tapahtuu LEINO. [Nyt] oli vasta viidennes siitä [linnoituksesta] saatu vähän s. valmiiksi J.SAULI. **2.** *(ei) sinnepäinkään* [-pä·in-] ei siihen suuntaankaan, ei likimainkaan, ei alkuunkaan. | Ei katso s:kään [missä A. on]. — Lapset eivät osanneet läksyjään, eivät s:kään. Mäntypuista ei saa s:kään niin hyvää löylyä kuin kuusista. | "Antoikos se edes suukkoa?" — "Ei ei, ei s:kään!" LINN.

sinnes *adv.: sinnes — kunnes* ks. kuni 2. | Enkä s. suohon sorru, / kunnes kannan kahta kättä KAL.

sinnfeini[4] *s.* S:t 'Irlannin itsenäisyyspuolue'.

1. **sinni**[4] *s. kans.* sisu. | Luja oli miehen s. - - kyllä teistä s. otetaan KATAJA. Ei se ole mitään kristillistä kurittamista tuollainen, - - kun s:ssään lyö mielipuolen tavalla ALKIO.

2. **sinni**[4] *s. kans.* molski, nahki.

sinnikko[2*] *s.* ja *a. kans.* sinnikäs (ihminen t. eläin), sisupussi. | No jopa se [lohi] on s., onpa totisesti AK.

sinnik|äs[66*] *a.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* sisukas, hellittämätön, lannistumaton, sitkeä. | S. mies, vaikka voimiltaan heikko. Kova, s. hiihtäjä. Laihan s. Väsytteli s:ästä lohta. S. yritteliäisyys. Ponnistettiin s:käästi. Puolustautua s:käästi.

sino|logi[4] *s.* sinologian tuntija ja tutkija. **-logia**[15] *s.* Kiinan, vars. sen kielen, kirjallisuuden ja historian tutkimus.

sinooperi[6] *s.* (*rinn.* sinoberi[6]) tärkein, luonnossa punaisena jauheena esiintyvä elohopeamalmi, kokoomukseltaan elohopeasulfidia, rikkielohopea; keinotekoisesti rikistä ja elohopeasta valmistettu tulipunainen väriaine. | S:a käytetään maalina, kirjelakan värinä, saippuoihin ym. **-n|punainen 1.** *a.* S. väri. **2.** *s.* = seur. **-puna(inen)** *s.* sinooperi värinä. **-vihreä** *s.* eräs vihreä öljyväri, silkkivihreä.

sintra|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** saattaa jauhemainen aine kuumentamalla kiinteään muotoon. | S. savi tiiviiksi. Kovaksi s:tut lattialaatat. Malmin esikäsittelyyn kuuluu mm. s:us. **2.** = seur. | Kun tulenkestävä savi s:a vain tiettyyn asteeseen, tuote tulee huokoista.

sintrautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* sintraantua[1*]) < ed. 1. | Lasimaisiksi s:neet rautatiilet. Kuumennuksen vaikutuksesta malmin osaset s:vat puuromaiseksi massaksi.

sintsi[4], **sintso**[1] *s. kansat.* karjalais- l. novgorodilaistyylisen rakennuksen pirtin eteinen.

sintteri[6] *s.* vesiliuoksista saostuneita, maan, kivien, kasvien ym. pinnalle kiinteäksi karstaksi muodostuneita kivennäisaineita. — *Yhd.* kalkki-, piis.

sintti[1*] *s. kans.* mitättömän pieni kala, tintti. | Särjen s.

sintu[1*] *s. kans.* (vedensekainen) kuorittu maito t. piimän hera, harikko, huitu, sinukka. — *Yhd.* piimäs.

sinty|ä[1*] *v.* **1.** kauhtua, haalistua, kellastua, harmaantua. | Ikivanhat, s:neet kirjeet. Liottamalla s:neitä vaatteita piimässä ne saadaan jälleen valkoisiksi. - - mitä elämän soluja sinäkin piilottelet s:neiden seinähirttesi takana? KIANTO. **2.** *puut.* sinistyä.

sinui|nen[63] *a. harv.* sinunlaisesi, -kaltaisesi. | Jos saisin s:sen nähdä / - - / kupehella kulkemassa, / kiittäisin koko ikäni A.AAVA.

sinukka[15*] *s. kans.* = sintu.

sinun|laisesi *a.* (myös ⌒) sellainen kuin sinä. | Ei, s:laisiasi naisia ei ole maailmassa muita kuin sinä itse JOTUNI. Kyllä kai se sinulle ja s:laisillesi olisi mieleen KATAJA. **-malja** *s.*, us. *mon.* "lähemmän tuttavuuden" malja; myös yl. "lähemmän tuttavuuden" solmimisesta. | - - rehtori suvaitsi esittää s:t nuoren apulaisensa kanssa WALTARI.

sinus[64] *s.* **1.** *mat.* = 2. sini. **2.** *lääk.* poukama; lokero; veriviemäri.

sinut|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* puhutella jkta sinuksi; vrt. teititellä, heititellä. | Lapset s:televat toisiaan. S:teli kirkkoherraakin. Esimiestä ei palveluksessa s:ella SO. — *Leik.* Herrat hiukan s:telivat toisiaan 'riitelivät'.

sin|ä yks. 2. pers:n *pron.* Taivutus: akk. *sinut* (vanh. ja kans. *sinun, sinä*), muissa sijoissa vart. *sinu-*. Ks. erikseen sa, sä ja sää (vart. su-) ja sie (vart. si(n)u-), joita muotoja käyt. kans. ja runok. Mon. vastaava pron. te. **1.** varsin. merk. | S. ja kaikki omaisesi. Kiitän s:ua. Minä en s:una hänestä välittäisi. Onko s:ussa miestä siihen? Mies s:ustakin kasvaa. Millainen asunto s:ulla on? Toivotan s:ulle onnea! S:un on riennettävä. Niin kuin s. minulle, niin minä s:ulle SL. — Huom., että nom:a käyt. täydellisen lauseen ainoana subj:na ja gen:ä attr:na, postp:n kera sekä tempor.-rakenteen subj:n asemessa yl. vain mikäli pron. on painokas. Muutoin käyt. pelkkää persoonapäätettä t. poss.-suff:a. | Sano s.! Kerro s. vain satujasi. - - kuinka taidat - - astella noin huoletonna s. KIVI. En huoli s:un neuvoistasi. Se on niin s:un tapaistasi. — Milloin attr:na oleva tai postp:oon liittyvä gen. viittaisi lauseen subj:iin, käyt. pelkkää poss.-suff:a. | - - ole minulle armollinen sinun [→ 0] hyvyytes tähden VT[V]. — *Erik.* **a.** välittömästi seuraavan attr:n määrittämänä. | Mitä varten s. ihmisparka noin raadat? S. hävytön. Tule toistekin, s. Koskenlaskija! LINN. Hyvää yötä, s. saaren tonttu! KIANTO. **b.** kun jo subj:na esiintyvä pron. toistetaan predikatiivina olla-v:n ohella, se ilmaisee puhutellun luonnetta, hänen sisintä olemustaan. | Kun sinä olisit ollut niin kuin ne toiset - -. Mutta - - sinä olit s. LINN. **c.** huudahduksenomaisissa ilmauksissa, vahvistussanana. | Terve s.! Hyi s.! Voi s:ua! Vie s:un seitsemän seppää! — Vars. *vanh. raam.* poss.-suff:llisena: *sinuas.* | Voi, voi tätä kurjaa maailmaa, / voi s:uas ihmiskunta LEINO. Voi s:uas, sinä Abrahamin jalkavaimo TOPPILA. **d.** muusta kuin ihmisestä (kun se esitetään personoituna). | Ole s., Musti, haukkumatta! Iloitse s. häähuone KIVI. | Satama! S. olet ihmeellinen! AK. - - hyvästi Porvoo! Jos - - joskus s:uun saavun SILL. **2.** *vanh. raam.* refl.-pron:na. | - - harjoita s:uas jumalisuuteen UT[V]. - - ja luulet - - s:ullas olevan tunnon ja totuuden muodon laissa UT[V]. **3.** *s.* **a.** (yks. vart. us. *sinä-*) olosuhteista, joissa käytetään puhuttelusanana *sinä* ja jotka tav. edellyttävät "lähempää tuttavuutta". | Olla s. jkn kanssa. He ovat s:ut. Tulla s:äksi, s:uksi jkn kanssa. Sanoa jkta s:äksi, s:uksi. — *Kuv.* Haluatko tulla s:äksi radiosi kanssa [= oppia täydellisesti tuntemaan radiosi]? — Itse sanaa *sinä* tarkoittaen. | Heidän välillään singahteli kaksi herttaista s:ää KIANTO. **b.** (yks. vart. aina *sinä-*) osoittamassa "minän" suhteen vastakkaista henkilöä t. muuta olentoa. | Ihminen on minänä s:än vastakohta A.J.PIETILÄ.

sinäl|lään, -tään, -leen *adv.* → sillään, siltään, silleen.

sinä|nsä, -än *adv.* sellaisena kuin jku t. jk (luon-

nostaan) on, sellaisenaan, siltään, pelkkänä, puhtaana, muuttamattomana tms. | Muutamat hedelmälajit säilyvät s. Mukailtua kalakeittoa voidaan tarjota s. Pinkopaperia käytetään s. seinien verhoiluun. Vaalea huone tekee s. [= jo pelkän vaaleutensa vuoksi] puhtaamman vaikutuksen kuin tumma. Kykenevyys on valtaa, ei tieto s. 'pelkkä tieto'. Kylmettyminen s. vain harvoin tekee ihmisen sairaaksi. Kulttuurihistoria sisältää monia s. [= itse asiassa] toisilleen etäisiä aloja. Eihän asiassa s:än - - tarvinnut erinomaisempia ihmettelemisiä olla KILPI.

sionismi[4] *s.* juutalaisten keskinen liike, joka on työskennellyt juutalaisvaltion perustamiseksi Palestiinaan ja tämän päämäärän toteuduttua mm. juutalaisten Israeliin-muuton edistämiseksi.

sionisti[4] *s.* sionismia kannattava t. harrastava juutalainen. **-nen**[63] *a.* sionismin mukainen, siihen kuuluva t. sen aatteita noudattava. | S. liike, toiminta. S. kongressi. S. kirjallisuus.

sioux[7] [tav.: siuks] *s.* S:it 'pohjoisamerikkalaisia intiaaniheimoja'. **--heimo** *s.* **--intiaani** *s.*

sipais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < sipoa. **1.** hipaista, (nopeasti ja) keveästi pyyhkäistä. | S. kädellään. Kevyt s:u. S. kädellä tukka silmiltä. S. otsaansa mietteliäästi. S. roskat lattialta. S. pöytä puhtaaksi ruoantähteistä. S. voita leivälle. S. [= kevyesti lyödä] hevosta piiskalla. Pääskynen s:i siivellään veden pintaa. Oksa s:i häntä kasvoihin. Airo s:ee nuokkuvia kaisloja. Veitsi vain vähän s:i sormea. Kuin siivellä s:ten [= helposti, nopeasti ja kivuttomasti] katkeaa parransänki. — *Kuv.* Aurinko s:i säteillään nukkujan poskea. **2.** laajentuneesti yl. nopeasta, rivakasta toiminnasta. | S. jkta korvalle. S. lakki päähänsä, päästään. S. puukolla hihnat poikki. Juosta s. Tytöt s:ivat ohi letit liehuen. "Älä ole milläsikään", s:i Revon Hänni keskituhdolta HAARLA.

sipale[78] *s.* kipene, palanen, murunen, sirpale, riekale; vrt. säpäle. | Puun, kankaan s:ita. S:iksi pienennetyt havut. Leikellä leipää s:iksi. [Vaatteet] roikkuivat s:ina hänen yllään KIANTO. — *Kuv.* Kansanrunojen s:ita. Kielisivilisaatio antaa vähän arvoa yksityiselle sanalle, enimmäkseen se tavoittaa vain s:en sen sisällyksestä E.A.SAARIMAA.

sipat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Lapset s:telivat keskenään.

sipat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* kuiskaavasta puheesta: supattaa; vrt. sipistä. | S. jtak jkn korvaan. Tyttöjen s:us.

sipatti[6*] *s. kans.* sianlihakastike.

sipeltää[5] *v.* = sipultaa.

siperialainen[63] *a.* S. [= Siperian] kuusi, hernepuu. S. jurttakylä. — Oli aivan s. [= erittäin ankara, Siperian pakkasten tapainen] pakkanen.

siperianlukko *s.* eräs kansanomainen leikkikalu, jonka avaaminen vaatii taitoa.

sipi[4] *s. harv.* rantasipi. | Tytöt hyppivät pitkin rantakiviä kuin s:t KIANTO.

sipi|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* vars. kuiskaavasta puheesta: supista, sipattaa, sipittää. | S. jkn korvaan salaisuuksia. Keskustella s:sten. S:nä ja supina. Tytöt s:sivät ja supisivat ja tirskahtelivat aina välillä. — Sadepisarat pitivät s:näänsä HAANPÄÄ.

sipit|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* aiheuttaa sipisevä ääni, supattaa, sipattaa. | Tytöt s:tivät salaisuuksiaan. — Sirkka s:ti ruohikossa. [Kirjurin hanhensulka] s:ti yksitoikkoisesti IVALO.

sipo|a[1*] *v.* sivellä kevyesti t. hiukan, hipoa. | S. tukkaansa, viiksiään. Linnut lentävät siivenkärjet toisiaan s:en. Alimmat oksat s:ivat lakkia. — *Kuv.* Talvisessa illassa on harmaanja kullansekainen hohde, joka s:o kellertäviksi sammaltuneet katot LEHT.

sippurasilmäinen *a.* sikkarasilmäinen. | - - Luviina, s., povausta harjoittava vanhapiika SILL.

sippura|ssa, -an *adv.* nenästä ja silmistä: sikkarassa. | Vetää nenänsä s:an. "Mutta tuo pukusihan aivan haisee opettajalle", sanoi Irma nenä s. HILJA VALTONEN. Kissa loikoi portailla silmät s.

sipristel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < sipristää. | S. silmiään. — Päre s:i ja kipristeli [pärekoppaa tehtäessä] KARHUM.

sipristy|ä[1] *pass.v.* < seur. | Silmät pyrkivät s:mään.

siprist|ää[2] *v.* silmäluomista: saattaa sippuraan, sikkaraan, kipristää, siristää. | S. silmiään valon sattuessa niihin. Poika s:i silmänsä lujasti kiinni HAARLA.

sipsah|taa[2*] *onom.v.* -dus[64] *teonn.* äkillisestä hiljaisesta äänestä, jollainen syntyy esim. pehmeästi astuttaessa. | - - tulla s:ti kamarista korea herrastyttö kevyin askelin SILL. Västäräkkipari s:taa akkunalle KARHUM.

sipse[78] *onom.s.* hipse, sipsutus. | Jalan tahdikas s. kuuluu [tanssittaessa] LEINONEN.

sipsittää[2*] *deskr.v.* sipsuttaa.

sipsut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | S. paljain jaloin, lyhyin askelin. [Siionin tyttäret] kulkevat kaula kenossa ja silmillään vilkuillen, astua s:televat ja nilkkarenkaitaan kilistelevät VT.

sipsut|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* astua keveästi t. hiljaa (ja lyhyin askelin), hipsuttaa, tipsuttaa. | S. sukkasillaan. Kulkea s:taen, s:tavin askelin. S. hiljaa, sievästi, keveästi. Kävellä, juosta, tanssia s. Kuului pikku jalkojen s:usta. — Paljaat jalkopohjat - - s:tivat lattiata vasten KAUPPISH.

sipu|a[1*] *v. murt.* sipoa. | Maito kaatui kalliolle, piimä pirtin lattialle, ei lähde nuollen eikä vuollen eikä siivellä s:en [= maahan langennut auringon t. kuun valo]? ARV.

sipul|i[5] *s.* **1.** eräiden kasvien maanalainen, silmua muistuttava talvehtiva, yksi- t. monivuotinen muutunnaisverso, jonka avulla kasvi lisääntyy; vars. (us. *koll.*) eräiden laukkalajien, nimenomaan punasipulin mausteeksi t. ravinnoksi käytetystä mehevälehtisestä muutunnaisversosta. | Tulppaanin, hyasintin, narsissin s. — Kilo s:eita. Kuoria s:ia. S:it leikataan viipaleiksi. Käristettyä, ruskistettua s:ia. Pihvi s:in kera. S:in kirpeä maku, haju. Huoneessa tuoksuu s:ilta. **2.** us. *koll.* Allium, laukan sukuun kuuluvia viljelyskasveja, joiden maan-

alaisia muutunnaisversoja, sipuleita, t. varsia t. lehtiä käytetään mausteeksi t. ravinnoksi; vars. punasipulista. | Viljellä s:eita, s:ia. S:in kukinto, lehdet. **3.** *yhd.* ed. ryhmiin liittyen: Hillo-, hopea-, ilma-, madeira-, puna-, purjo-, ruoho-, valkos.; espanjan-, portugalin-, šalottens.; kauppa-, paistin-, ruokas.; kukkas.; meri-, tähtis. **4.** *kuv.* **a.** sipulikupoli. | Uspenskin katedraalin kullatut s:it. **b.** vars. *anat.* tav. yhd:ojen jälkiosana. | Vuodan nahkakerroksessa ovat karvat s:eineen 'karvasipuleineen'. — *Yhd.* karva-, makus.

sipuli|home *s.* Peronospora Schleideni, leväsieniin kuuluva sipulikasvien loinen. | S. on tuhoisa kasvitauti. **-kastike** *s. ruok.* kastikkeista, joiden mausteena on käytetty (runsaasti) sipulia. | Ruskea, valkoinen s. **-kasv|i** *s.* kasvi, jolle on ominaista maanalainen muutunnaisverso 1. sipuli; vars. tällaisista mauste-, ruoka- ja koristekasveista. | S:it ovat yleisiä kuivissa seuduissa. Keittiötarhan s:it. Koristekasveina käytetyistä s:eista ovat yleisimpiä tulppaani, hyasintti, narsissi, liljat, lumikello ja sinililja. **-katto** *s.* sipulikupolin katto. **-keitto** *s. ruok.* sipulilla (runsaasti) maustettu keitto. **-kupoli** *s. rak.* myöhäisbysanttilaisessa ja venäläisessä kirkkoarkkitehtuurissa sekä Länsi-Euroopassa barokkiajalla torninpäätteenä käytetyistä kupoleista, joiden ulkopiirteet muistuttavat ylösalaisin olevaa sipulia. **-kärpänen** *s.* Hylemyia antiqua, kärpänen, jonka toukka elää tuholaisena sipulissa. **-laatikko** *s. ruok.* Peruna- ja s. 'perunoita ja sipuleita pääaineksina käyttäen valmistettu laatikkoruoka'. **-lehti** *s. kasv.* sipulin (merk. 1) maltoinen, runsaasti vararavintoa sisältävä lehti. **-maa** *s.* Kitkeä s:ta. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* S. silmu. Kirkon s. kupu. Solmuttoman siniheinän korsi on tyvestään s:sesti turvonnut. **-maito** *s.* sipulilla maustaen keitetty maito, jota juodaan kuumana vilustumistapauksissa. **-muhennos** *s. ruok.*

-sipulinen[63] *poss.a.* Iso-, pienis.

sipulin|haju *s.* tav. ⌒. **-hajuinen** *a.* myös ⌒. **-kuori** *s.* **-lehti** *s.* **-muotoinen** *a.* **-viipale** *s.* **-vil-jely|(s)** *s.* Harjoittaa s:ä.

sipuli|paistos *s. ruok.* Sieni- ja s. **-pihvi** *s. ruok.* pihvi, jolle on pantu ruskistettua sipulia. **-punkki** *s.* = juuripunkki. **-pussi** *s.* (verkkomainen) sipulinsäilytyspussi. **-silmu** *s. kasv.* varsilehden hangassa t. kukinnossa oleva pieni sipulimainen silmu, joka maahan pudottuaan itää. | Ruskolilja lisääntyy s:ista. **-torni** *s.* torni, jossa on sipulikupoli. | Kirkon s:t. **-viljelmä** *s.* **-viljelys** *s.* S:ten ruiskuttaminen tuhohyönteisten torjumiseksi.

sipul|taa[5] *v.* leikellä t. murentaa pikku palasiksi, muruiksi, sipeltää. | S. talia lintulaudalle. - - sieltä täältä haukkasi hän [= jänis] karvakortteen latvaa ja s:si sen pieneksi AHO.

sir[7] [sə̄(r)] *s.* ristimänimen edessä käytetty engl. aatelisarvonimi; yl. puhuttelusanana ("herra"), kun nimeä ei mainita.

sirah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Lintujen s:telu. — Todelliset kyyneleet s:telivat hänen paatuneista silmistään KIANTO.

sirah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < siristä. | Heinäsirkka s:ti ruohistossa. Peipposen s:dus. Rasva s:taa kuumenevassa paistinpannussa. Reen jalasrauta s:ti kiveen. - - syvemmä vakosi syöpyi, / siemen loitomma s:ti MANN. Kyynelet s:tivat silmiin.

sirahvi[6] *s.* = kirahvi.

siraut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | - - lahorastas s:teli lehdettyvän koivikon sisästä AHO.

siraut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* sirah(d)uttaa[2*]) < sirahtaa. | Yölinnun s:ukset. [Koira] nuuskii vanhan tuvan nurkkaa, s:taa siihen ja rapsii takajaloillaan AHO. - - joskus kysymykseen vastauksen s:ti terävän kuin lasisirpaleen LEINONEN.

1. **sireeni**[5] *s.* **1.** merkinantoon käytetty paineilmalla t. höyryllä toimiva voimakasääninen laite. | Laivan, majakan s. Paloauton s. Käsin käytettävä, automaattinen s. Akustinen s. 'sävelten värähdyslukujen toteamiskoje'. S. ulvoo. S:llä annettu hälytys. — *Yhd.* levy-, sähkös.; (ilma)hälytys-, sumu-, varoituss. **2.** *myt. vanh.* seireeni. | Antiikin satujen s:t. - - halu omistaa tuo nainen, tuo s., jonka tyhjät kauniit silmät ja ihana ruumis tuntuivat kätkevän itseensä alati kiihottavan arvoituksen KOSKENN.

2. **sireeni**[5] *s.* = syreeni.

3. **sireeni**[5] *s. harv.* = seur. **-eläi|n** *s.* S:met 'Sirenia, ulkomuodoltaan valaita muistuttavia kookkaita, täysikasvuisina melkein karvattomia, kasveja syöviä nisäkkäitä, joilla on evämäiset eturaajat, mutta ei takaraajoja'. S:miä ovat mm. merilehmät.

sireeni|merkki *s.* Laiva antoi sumussa s:merkkejä. **-poiju** *s. mer.* sumusireenillä varustettu poiju.

sireä[21] *a. harv.* = sirkeä. | S:t silmät.

sirillä(än, sirissä *adv. harv.* sirrillään. | Katsella silmät s.

siristel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < siristää. | S. silmiään kirkkaassa auringonpaisteessa. S:evä katse. — *Kuv.* Vuokot s:ivät silmiään KIANTO. — S. vettä hihoistaan PAKK. Palaneita siipiään s:len se [kärpänen] pysähtyi hetkiseksi JÄR-VENT.

siristyä[1] *pass.v.* < siristää. | Silmä s:y raolleen.

siri|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* pitää terävää, särähtelevää ääntä. | Heinäsirkka s:see. Sudenkorento lentää siipikalvot s:sten. Pääskysen poikaset s:sivät pesässään. Rasva s:see pannussa. Sade s:see ulkona. Airoista valuvan veden s:nä. Hiilloksen s:nä. — *Erik.* sirinää synnyttävästä liikkeestä: tihkua, tippua, valua tms. | Vesi s:si virtanaan. Kiehuva terva s:si astiaan. Nauroi että kyyneleet silmistä s:sivät. — *Yksipers.* Niityllä s:si ja soi heinäsirkkojen pitäessä iloaan.

sirist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** vetää silmiään, silmäluomiaan sikkaraan, sirrilleen, sipristää, kipristää. | S. silmiään, silmäluomiaan häikäisevän valon vuoksi. S. silmänsä kapeiksi viiruiksi. S:i viekkaasti, ivallisesti silmiään. Katsoa s:i toisella silmällään. Katsella silmiä, silmää s:ämättä. Silmät vihaisessa s:yksessä. — *siristyksissä* (adv.) sirrillään, sikkarassa. | Silmät s:yksissä. **2.** *kans.* kiristää, pingottaa. | S. haristuneet lattialankut. Purjeen s:äminen U.T.SIRELIUS. S:ä

nälkävyötäs KIVI. 3. *kans.* ravistaa, räpyttää. | [Paperit] takertuvat jalkoihin, hän astuu läpi paperien, koettaa s. niitä pois, mutta takertuu yhä kovemmin AHO. Tuossa tulla s:i pyy hätäisesti lentäen pimeästä kuusikostaan KS. 4. *onom.* tav:mmin sirittää. | Sirkat s:ävät. 5. *kans.* reestä: luisua, liirtää. | Reki oli käänteessä s:äessään vähällä lyödä posetiivin soittajineen kumoon ALKIO.

sirit|ellä[28*] *frekv.v.* < sirittää. | Sirkat, pikkulinnut s:televät.

sirittäjä[10] *s.* Phylloscopus sibilatrix, kerttujen heimoon kuuluva varpuslintu, vihreäkerttu.

sirit|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* sirrittää) pitää sirinää. | Heinäsirkan, pajusirkun, pääskysen s:ys. Korento lensi s:tävin siivin. Reen jalakset s:tävät kovalla lumella.

sirityseli|n *s. el.* eräiden hyönteisten elimistä, joita vastakkain hankaamalla ne aikaansaavat sirittävän äänen. |Heinäsirkan takajalan s:met.

sirkat|on[57] *kar.a. kasv.* < sirkka. | Siemenkasvit ovat yksi- tai useampisirkkaisia, mutta itiökasvit s:tomia.

sirke|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* 1. pirteä, virkeä, vireä, terhakka, vilkas, reipas, sirkku. | S:ät silmät. S. tyttö. S. ja nuorekas mies. S. kuin keväinen vasikka. Hän oli s:immillään. Jklla on s. ääni, käytös, kulku. Puhella s:ästi. Linnut visertelivät s:ästi. Tiellä soi s. kulkunen. 2. *kans.* pingollaan oleva, suora, ryhdikäs. | Vedimme saappaamme varret niin s:iksi AK. [Merran] havasnielu vedetään s:älle yhdeksällä - - langalla U.T.SIRELIUS.

sirkeäsilmäinen *a.* S. tyttö.

1. **sirk|ka**[10*] *s.* hyppyjalkaisiin kuuluvia suorasiipisiä hyönteisiä, joita Suomessa on vain yksi laji (kotisirkka); laajemmin (ei *el.*) muistakin hyppyjalkaisista, vars. heinäsirkoista (yhd:ojen jälkiosana myös tieteellisesssä kielenkäytössä). | S:at 'Gryllidae'. S. soittaa, sirkuttaa seinän raossa. — S:kain siritys pellolla. Kaikki sinun puusi ja maasi hedelmät omistavat s:at VT[V]. — *Yhd.* koti-, saunas.; heinä-, kangas-, niitty-, palo-, suos.; lehti-, sauvas.; kulku-, muutto-, rukous-, vaellus-, vaeltajas.

2. **sirk|ka**[10*] *s.* langan, köyden tms. kiinnittämistä varten esim. kankaaseen t. nahkaan tehdyn reiän tav. metallinen vahviste; vrt. silmuri. — *Yhd.* kengäns.; messinki-, metallis.

3. **sirk|ka**[10*] *s.* = sirkkalehti. | Lantun s:at. Nauris tulee s:alle.

-sirkkai|nen[63] *poss.a. kasv.* < 3. sirkka. | Yksi-, kaksi-, monis. — *S:sesti.* Yksi-, kaksi-, monis:set.

sirkkajuuri *s. kasv.* kasviaiheen juuri, alkiojuuri, juurukka.

sirkkakerttu *s.* = sirkkalintu.

sirkka|kilpi *s. kasv.* heinäkasvien kilpimäinen sirkkalehti, joka peittää suurimman osan alkiosta ja välittää vararavinnon siirtymisen oraaseen. **-lehdet|ön** *a. kasv.* vrt. seur. | S:tömät kasvit. **-leh|ti** *s. kasv.* kasviaiheen lehti, alkiolehti, sirkka. | Lanttu on jo s:dillä.

sirkka|lintu *s.* Locustella, kerttujen heimoon kuuluvia Suomessa harvinaisia lintuja, joilla on heinäsirkan sirinää muistuttava ääni, vars. L. naevia, pensassirkkalintu l. sirkkakerttu. **-parvi** *s.* vrt. 1. sirkka. | S:en aiheuttamat tuhot.

sirkka|silmu *s. kasv.* kasviaiheen silmu, josta verso kehittyy, alkiosilmu. **-taimi** *s.* taimi, jossa on sirkkalehdet. **-varsi** *s. kasv.* kasviaiheen varsi, alkiovarsi.

sirkkeli[5] *s.* 1. pyörösaha. — *Yhd.* halko-, katkaisu-, kotitarves. 2. *kans.* harppi. | Piirtää ympyrä s:llä, s:n avulla. **-saha** *s.* pyörösaha. **-terä** *s.* pyöröterä. | Sirkkeli- ym. sahanterät.

sirk|ku[1*] 1. *s.* Emberiza, yleisiä peippolintuja, vars. E. citrinella, keltasirkku; myös peippolintujen alaheimosta Emberizinae, johon edellisten lisäksi kuuluvat lapinsirkku ja pulmunen. | S:kujen viserrys. — Hyväilevästi, hellittelevästi. | "Toinnu toki, pieni s:kuni!" koetti Mari puhella [Elsalle] PAKK. — *Yhd.* kaisla-, paju-, peltos.; lapin-, pohjans.; harmaa-, keltas. 2. *a.* sirkeä. | S:ut silmät. S. miehenalku, tyttö. - - hänet ottaa [Pegasos] s:uille siivilleen LEINO. - - silmä s., mieli virkku HAAHTI.

sirkku|nen[63] *dem.s.* < ed. 1. | S:sen laulu, siritys. Yksi silmä s:sella, sekin seipään nenässä [= kirves]? ARV. — Hyväilevästi, hellittelevästi. | Omani olet, pieni s:seni, parin vuoden päästä aviopuolisoni, armaani CANTH.

sirkulaatio[3] *s.* kiertokulku, -liike. | Verenkierto eli s. Lentokoneen siiven ympäri tapahtuva ilman pyörrevirtaus eli s.

sirkum|fleksi[4] *s. kiel.* 1. diakriittisia merkkejä, joita käytetään osoittamaan ylipitkää kestoastetta, kaksihuippuista painoa t. nousevaalaskevaa intonaatiota (^) tahi vokaalin nasaalisuutta t. n:n muljeerausta (~). | Ranskan kielen oikeinkirjoituksessa s:fleksilla mm. erotetaan samoin ääntyviä sanoja. 2. paino t. korko, jota kuvataan tällaisella merkillä. **-polaari|nen** *a.* -sesti *adv.* 1. *täht.* navan ympäristössä oleva. | Tähti on s., jos se on niin lähellä napaa, että se ei koskaan laske taivaanrannan alapuolelle. S:sia tähdistöjä Suomessa ovat mm. Iso Karhu ja Kassiopeia. 2. *el. kasv.* eläimistä ja kasveista, jotka ovat levinneet koko arktiseen t. antarktiseen vyöhykkeeseen, napakeskinen. | S:sesti levinnyt eläin-, kasvilaji.

sirkunjyvä *s.* Lappula, lemmikin näköisiä sinikukkaisia ja karheakarvaisia ruohoja.

sirku|s[64] *s.* 1. muinaisroomalainen kilpatanner t. -rata, jonka ympärillä oli amfiteatterimaisesti kohoava katsomo ja jossa järjestettiin kilpaajoja, voimistelukilpailuja, eläin- ja gladiaattoritaisteluja jne. — *Yhd.* kilpa-ajos. 2. (pyörö)teltta t. -rakennus, jossa on esiintymiskehän, areenan, ympärillä kohoava katsomo ja jossa akrobaatit, taikurit, klovnit, opetetut eläimet yms. esiintyvät yleisölle; niissä esitetyistä näytännöistä ja ko. taiteilijaseurueista eläimineen ja kalustoineen; vrt. tivoli. | Tivolin s. S. sijaitsi huvipuistossa. S:ksessa esiintyvä klovni. Mennä s:kseen. Kaupunkiin saapunut ulkomainen s. — *Kuv. halv.* helppohintaisesta ilveilystä. | Nyrkkeilykilpailut olivat pelkkää s:sta. — *Yhd.* eläin-, teltta-, ulkoilmas.

sirkus|areena *s.* S:areenain tähtiä. **-esitys** *s.*

-hevo|nen *s.* Tanssivat s:set. **-huv|i** *s.* Leipää ja s:eja [Rooman joutilaan alhaison vaalilause]. **-kiertue** *s.* **-klovni** *s.* **-laakso** *s. geol.* onsilo. **-lai|nen**[63] *s.* sirkukseen kuuluva henkilö; sirkustaiteilija. | Temppu kävi kätevästi kuin s:selta. **-leijona** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* S:sta pallotaituruutta. **-näytäntö** *s.* **-painija** *s.* **-pelle** *s.* klovni. **-seurue** *s.* Kiertelevä s. **-taiteilija** *s.* sirkuksessa esiintyjä (akrobaatti, jonglööri, eläintenkesyttäjä tms.), sirkustaituri. **-taituri** *s.* **-teltta** *s.* **-temppu** *s.* **-tirehtööri** *s.*, us. *halv.* — *Kuv.* Hän on eräänlainen paukkuvaikutuksia rakastava kirjallinen s. O.PAAVOLAINEN. **-voimistelija** *s.* akrobaatti-, taito-, trapetsivoimistelija. **-yleisö** *s.*

sirkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Pikkulinnut laulaa s:televat. Lapset heräsivät samassa, Anni oli jo heidän luonaan s:telemassa HEPOR.

sirkut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* **1.** useiden pikkulintujen ja (heinä)sirkkojen äänestä; vrt. tirskuttaa, siritää, visertää, piiskuttaa, piipittää, livertää, lurittaa, räkättää. | Linnut s:tavat. Varpusen s:us. Sirkkaparven s:us. - - soita, s:a sirkku! LEINO. **2.** ed:een liittyen vars. kirkasäänisestä t. lempeästä, hiljaisesta puheesta, lepertämisestä. | Tyttöparvessa käy aika s:us. | [Rakastavaiset] seisoivat veräjän suojassa, jutellen hiljaa keskenään. Ja Lempikin niin s:ti ketterästi! JÄRVENT.

sirmakka[15*] *s. kans.* harmonikka.

siro[1] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* suhteellisen pieni(kokoinen), kevytrakenteinen, hento ja sellaisena (muodoltaan) esteettisesti miellyttävä; vrt. sievä, soma, sorea. | S. ja sievä tyttö. S:t kädet, jalat, kasvot. S. suu. Ratsuhevosen s:t muodot. Kurjen s:sti kaartuva kaula. Temppelin s:t pylväät. Tyylikäs ja s. hattu. S. käsiala. S:sti kirjailtu käsityö. Barokin prameuden tilalle tuli rokokoon s:us. — *Abstr.* ja *kuv.* S. tanssiaskel. S:t liikkeet. Puhui ranskaa s:sti ja luontevasti. S. kirjoitus-, maalaustyyli. **-asuinen** *a.* S. kirja. **-kasvuinen** *a.* S. tyttö, puu.

sirokko[2*] *s.* par. širokko.

siro|liikkeinen *a.* S. tanssijatar. **-muotoinen** *a.* S. hevonen, maljakko. S. runo.

sironta[15*] *s. fys.* valon t. hiukkasten poikkeaminen tulosuunnastaan eri suuntiin tielle sattuvien pienikokoisten esteiden vaikutuksesta. **-keskus** *s.* sirontaa aiheuttava hiukkanen.

siro|piirteinen *a.* **-rakenteinen** *a.* S. tyttö. S. silta.

sirost|aa[2] *v.* tehdä siro(mma)ksi. | Uusi tekotapa muutti ja s:i ornamentit *U.T.SIRELIUS.

sirostel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** *tr. harv.* < ed. | Avainta pajan jäljeltä s:tuani AHO. — Tav. **2.** *intr.* (tahallisen, teennäisen) sievistelevästä käyttäytymisestä, esityksestä t. kuvaamisesta: tavoitella siroutta, sievistellä, hienostella, keikailla. | Ilmarin sanat tulivat s:len, pehmeästi, hitusen tärkeästi IRIS UURTO. - - Manninen ei ole aina vapaa teennäisyydestä, pienestä s:usta tai liikasoinnuttelusta TARK. — *sirostel|eva* (a.) -evasti (adv.) S:eva esitystapa, tyyli. S:evan kohtelias. Käyttäytyä s:evasti.

sirostu|a[1] *pass.v.* < sirostaa. | S:neet kasvonpiirteet. Kieli hioutuu ja s:u.

sir|ota[38(*)] *v. kans.* pudota (hajalleen), karista, varista. | Kylvettäessä pientarelle s:onneet siemenet. - - helyt helmoilta s:osi AHO. — *Fys.* säteilyhiukkasista: muuttaa suuntaansa atomin tm. ainehiukkasen takia; sirottua; vrt. sironta. — *Kuv.* Ja silloin se uni silmistä s:kosi — s:kosi kuin usva tullessa aamuisen tuulen AK.

sirote[78*] *s.* sirotettava jauhe, sirotusaine, -jauhe. | Hyönteismyrkkyä s:teena. **-jauhe** *s.* Desinfioiva s.

sirotekoi|nen *a.* S. reki, maalaus. — S:set kasvot.

sirot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < sirottaa. | S. puuron päälle sokeria. Ennen lakaisemista lattialle s:ellaan kosteita sahajauhoja. — *Harv.* pirskottaa (nestettä). | - - ahnaasti imivät nurmipenkereet sisäänsä vettä, jota joku uninen ruiskuniekka säästäen s:teli hienona sateena pitkin kenttää IVALO. — Laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Rakennukset oli s:eltu kauas toisistaan. Joukkojen s:telu pitkin koko rajalinjaa. S. rahojaan. Hän s:teli kohteliaisuuksia puoleen ja toiseen.

sirotesokeri *s.* pienikiteinen t. hienoksi jauhettu ja seulottu sokeri; vrt. tomu-, raesokeri. | Jauhesokeri on s:n, tomusokerin ja raesokerin yhteisnimitys.

sirotin[56*] *väl.* < seur. — *Yhd.* pippurin-, sokerin-, suolans.

sirot|taa[2*] *kaus.v.* (< sirota) ripottaa, pudotella jtak jauhetta, jyviä, rakeita tms. kiinteitä aineosasia hajalleen, varistaa, karistaa, kylvää; vrt. pirskottaa. | S. sokeria leivonnaisten, puuron päälle. S. jauhoja leivinpöydälle. S. kuusenhavuja tielle. Läksi maata kylvämähän, / siementä s:tamahan KAL. — Smirgelijauheella s:ettu kangas. — *Fys.* aiheuttaa sirontaa. — Laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Sinne tänne teokseen on s:ettu arvokkaita tietoja. S:ti huumoria puheeseensa. Aurinko s:ti kultaansa laineille. - - minä hajotan heidät pakanain sekaan ja s:an heidät muihin maihin VT.

sirottautu|a[44] *refl.v.* < ed. | Sotilaat s:ivat maaston mukaan asemiin.

sirotteinen[63] *a.* heraldiikassa; vrt. kylvöinen. | Kilpi on s., kun sinänsä yksiväriseen kenttään ajatellaan jälkeenpäin sijoitetun kentänkoristeita, joiden kaikkien täytyy näkyä kokonaan. — *Yhd.* ruusus.

sirottu|a[1*] *pass.v.* < sirottaa. | Rustokudoksessa solut ovat s:neina soluväliaineeseen. Vanhemmat ovat kuolleet, sisaret ja veljet s:neet maailmalle AHO.

sirotus[64] *teonn.* < sirottaa. | Hiekan s. muottiin. **-aine, -jauhe** *s.* sirote. | Hyönteisten tuhoamiseen käytetty myrkyllinen s.

siro|tyylinen *a.* S. runo. **-vartaloinen** *a.* S. tyttö. **-viivainen** *a.* S. rakennus, veistos.

sirpale[78] *s.* jnk särkyneen t. hajonneen, haurasta ja kovaa ainetta, esim. lasia, olevan kokonaisuuden (tav. sirua suurempi) osanen, palanen, pirstale, sipale, säpäle. | Rikkoutuneen astian s. Ikkunan, peilin, huonekalujen s:et. Kranaatin, pommin s:ita. Rikkoa, iskeä s:iksi. Särkyä, räjähtää, mennä s:iksi. Huonekalut ovat s:ina. Maljakko on tuhansina, tuhannen s:ina. —

Harv. pehmeistä t. sitkeistä aineista. | [Leikkasi] ohkaisia s:ita sekä leipää että lihaa CANTH. [Satoi] lunta, harvaan, kovina s:ina TALVIO. — *Kuv.* Kansan, heimon s. Kansanrunon s. Kirjallisia s:ita. Särkyneen onnen s:et. Hänen elämänsä on s:ina. Kaikki on s:ina: - - toiveet ja unelmat LINN. — *Yhd.* astian-, kiven-, kranaatin-, laivan-, lasin-, pommin-, pullon-, raudan-, ruukuns. (myös ⌒); kivi-, lasi-, rautas.; räjähdyss.; valtios. **-ammus** *s. sot.* ammus, joka tehoaa etupäässä sirpalevaikutuksellaan.

sirpaleenkestäv|ä *a.* Suojavarmuuden mukaan korsut ovat pommituksen-, osuman- tai s:iä.

sirpaleinen[63] *poss.a.* — *Yhd.* pieni-, runsass.

sirpale|kranaatti *s. sot.* vrt. sirpaleammus. **-pommi** *s. sot.* vrt. sirpaleammus. **-raja** *s. sot. vanh.* varmuusetäisyys. **-suoja** *s. sot.* (tilapäis)rakennelma (kuoppa tms.), jota käytetään räjähtävien ammusten yms. sirpaleita vastaan suojauduttaessa; vrt. pommisuoja. | Kaupungin puistoihin kaivetut s:t. **-vaikutus** *s. sot.* räjähtävän ammuksen vaikutus;)(miinavaikutus.

sirpin|muotoinen *a.* myös ⌒. | Kyyhkysen s. lapaluu. **-terä** *s.*

sirp|pi[4*] *s.* lähinnä viljanleikkuuvälineenä vars. aikaisemmin käytetty käyräteräinen, lyhytvartinen käsiase, kamppi; vrt. viikate. | Leikata s:illä ruista, rehua lehmälle. Neuvostoliiton lipussa on ristikkäin s. ja vasara. S:in ja vasaran varjossa [Neuvostoliiton oloista ja vaikutuksesta]. — Viedä s. pellolle 'ryhtyä viljanleikkuuseen'. Hyvinä vuosina vilja joutui jo jaakonpäivältäkin s:ille, s:piin 'leikattavaksi'. — *Kuv.* Kuun s. 'kuu, josta on näkyvissä vain sirpin terää muistuttava reuna'. Näytti siltä, kuin ne [pääskyset] siipiensä s:eillä olisivat halkaisseet kesäisen sinitaivaan esiripun Y.KOKKO. — *Yhd.* herne-, lehdes-, leikkuu-, niittos.; aivos.

sirppi|halla *s. kans.* vahingosta, joka aiheutuu, kun vilja leikataan liian aikaisin, tuleentumattomana. **-kuu** *s.* kuusta sen näkyessä sirpin terää muistuttavana. **-leikkuu** *s. maat.* sirpillä suoritettu (viljan) leikkuu. **-luu** *s. el.* maamyyrällä (ja eräillä muilla kaivavilla eläimillä) etukäpälän sisäreunassa sijaitsevan känsän alla oleva sirpin muotoinen tukiluu. **-mäi|nen**[63] *kalt. a.* -sesti *adv.* S:set kynnet. S:sesti kaareva neulanen. **-pistiäi|nen** *a.* S:set 'Ophion ja Anomalon, loispistiäisiä, joilla on sirppimäinen ruumis'.

sirputt|aa[2*] *onom.v.* hiljaisesta ja tav. lempeä-äänisestä puheesta: lepertää, lirputtaa, sirkuttaa. | Rakastavaiset lirputtivat ja s:ivat keskenään. "Oliko äiti lentämäkoneessa?" s:i Asta HEPOR.

sirrall|a(an, -e(en *adv.* sirrillään. | Katsella silmät s. Panna silmänsä s:een.

sirra|ta[35] *onom.v. harv.* sirittää. | [Pääskynen tuo] matoa suu auki s:aville pojilleen TOPPILA.

sirri[4] *s.* sirriäinen. **1.** Calidris, pieniä, jokseenkin lyhytjalkaisia kahlaajalintuja. — *Yhd.* iso-, meri-, pikku-, suos. **2.** pikkukaloista: sintti. | Särjen s. Onkimies ei saanut kuin pari s:ä.

sirrill|ä(än, -e(en *adv.* silmistä: raollaan ja silmäluomien ulkonurkat vähän kurtussa, sippurassa, siirallaan, sirrallaan, sirrissä, tirrallaan, tirrillään. | Katsoa silmät s. kirkkaassa auringonpaisteessa. Silmät olivat vielä unesta s. Silmät menevät s:ensä.

sirri|ssä, -in *adv.* = ed.

sirristää[2] *v. harv.* siristää.

sirrit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** *deskr.* silmät sirrillään katselemisesta, sirrottaa. | Katsella s. Tuijotti s:tävin silmin. **2.** *onom.* sirittää. | Sirkat, lintuset s:tävät. Sirkkojen s:ys.

sirriäinen[63] *s.* = sirri.

sirroosi[6] *s.* tav:mmin kirroosi.

sirrottaa[2*] *deskr.v.* = sirrittää 1.

siru[1] *s.* vars. kovista ja hauraista aineista: jnk särkyneen kokonaisuuden (tav. sirpaletta pienempi) osanen, pirstale, säpäle, palanen. | Kiven, kranaatin, lasin, luun s. Lyödä, heittää s:iksi. Mennä s:iksi. Särkyi tuhansiksi s:iksi. Maljakko on aivan pieninä s:ina. — *Harv.* pehmeistä t. sitkeistä aineista. | Leivän s. En ole saanut koko päivänä ruoan s:akaan. - - saamme s:n silavaa *MANN. — *Kuv.* Viimeinenkin toivon s. sammui. Hänen puheessaan on s. tottakin. — *Yhd.* emaljin-, kiven-, kranaatin-, luun-, puun-, ruukun-, tiilens.; lihan-, paperin-, voins.; muistelman-, unens.; kivi-, lasi-, luus.; kangas-, liha-, vois. **-etana** *s.* S:t 'Arionidae, kuorettomia etanoita'.

siruinen[63] *poss.a.* S. kalkki.

siru|nen[63] *dem.s.* Sokerin s. Kiven s:set sinkoilivat hänen hakatessaan. Hiiri voi ajankulukseen nakerrella sellaistakin, josta ei saa irti s:stakaan. — S. sianlihaa. — *Kuv.* S. kulkuria oli yhä hänen sielunsa pohjalla. — *Yhd.* kiven-, lasin-, metallin-, runons.; kivi-, lasi-, rauta-, vois.

sirventeesi[4], **sirventti**[6*] *s.* keskiajan trubaduurilyriikassa suosittu provencelainen runo(muoto).

sisal|agaave *s.* lehtikuitujensa vuoksi viljeltyjä agaavelajeja. **-hamppu** *s.* sisalagaaven kuidut, joista valmistetaan mm. köyttä, säkkikangasta, mattoja ja harjoja. **-kuitu** *s.* vrt. ed. **-köysi** *s.*

sisar[54] *s.* **1.** jkn toisen kanssa samoista vanhemmista syntynyt naispuolinen henkilö tämän toisen kannalta, sisko; us. myös sisarpuolesta ja kasvatussisaresta; vrt. veli. | Minulla on kaksi s:ta ja yksi veli. Äidin s:ta sanotaan tädiksi. Asun nuorimman s:eni kanssa. Hänen s:istaan on enää vain yksi elossa. Me olemme veli ja s. KIVI. [Lemminkäinen lähtee] Luotolahan lankoihinsa, / Väinähän s:ihinsa KR. Vetivät yhtä köyttä kuten veli ja s. Tuntea s:en rakkautta jkta kohtaan. Kohteli kovaosaisia veljinään ja s:inaan. — *Harv.* vastaavasti eläimistä. | Sonnin emän ja s:ien tuotanto antaa viitteitä sen siitosarvoa määritettäessä. — *Yhd.* kasvatti-, kasvatuss.; koko-, puoli-, täys(i)s. **2.** avarampaa ja kuv. käyttöä. **a.** naisten kannalta katsottuna muista samaan sukupuoleen kuuluvista. | Nykyajan nainen eroaa sukupolvea vanhemmasta s:estaan jo puvultaankin. **b.** jllak tavoin (rodullisesti, aatteellisesti tm.) jkn t. joidenkuiden kanssa yhteen kuuluvista naishenkilöistä. | Veljemme ja s:emme rajan toisella puolen eivät saa alkeisopetustakaan äidinkielellään. Rakkaat ystävät, veljet ja s:et, Herrassamme Jeesuksessa Kristuksessa! — *Yhd.*

aate-, kristi-, uskons.; virkas. **c.** eräiden (vars. uskonnollisten, sairaanhoito-, huolto)järjestöjen naisjäsenien t. -työntekijöiden (esim. diakonissojen, Punaisen Ristin sairaanhoitajien ja nunnien) nimityksenä. | S. Anna. Luostarin hurskaat s:et. Nunnakunnissa on myös palvelevia s:ia. Diakonissalaitokset kasvattavat s:ia lähinnä sairaanhoitajiksi. — *Yhd.* huolto-, koe-, koti-, koulu-, laupeuden-, luostari-, maallikko-, seurakunta-, slummi-, terveys-, ulko-, äitiyss.

sisaralus *s.* joko täysin tai melkein samanlaisiksi rakennetuista (ja saman yhtiön tm. omistamista) aluksista. | Panssarilaiva Väinämöisen s. Ilmarinen.

sisarekset[64] *s. mon.*, melko *harv.* siskokset.

sisarelinkeino *s.* Kalastus on metsästyksen s.

sisarelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sisaren mielenlaadun t. suhtautumisen omaava t. sen kaltainen, sisaren; vrt. veljellinen. | S. ystävä. Hänen rakkautensa oli ollut pelkästään s:sta. S. suudelma. Antaa jklle s:sta kuritusta. Suhtautua jhk s:sen avomielisesti. Käyttäytyä s:sesti jkta kohtaan.

sisaren|lapsi *s.* **-poika** *s.* **-turmelus** *s.* Kullervon s. **-tytär** *s.*

sisar|ilmiö *s.* rinnakkaisilmiö. **-järjestö** *s.* vastaava t. rinnakkaisjärjestö; vrt. veljesjärjestö. | Virkamiesliiton yhteydet muiden maiden s:ihin. Lotta Svärd oli suojeluskuntain s. **-kaupunki** *s.* Minneapoliksen itäpuolella sijaitsee sen s. St. Paul. **-kiel|i** *s.* lähisukukielistä käytetty nimitys. | S:emme viro. **-kun|ta** *s.* Hengelliset veljes- ja s:nat. **-laiva** *s.* vrt. sisaralus. **-liike** *s.* vrt. sisaryhtiö. **-puol|i** *s.* naispuolinen henkilö jkn toisen kannalta, jolla on ao. henkilön kanssa vain toinen vanhemmista yhteinen, puolisisar; myös äiti- t. isäpuolen tyttärestä, joka ei ole ao:n verisukulainen. **-rakkaus** *s.* sisaren rakkaus. | No noo, kenties Anna joskus... kenties s. muuttuu kerran toiseksi W.KOLKKALA. **-sarja** *s.* vrt. sisarussarja. | 7 tyttöä käsittävä s. **-sielu** *s.* sukulaissielu. | -- oi, lienetkö sa jossain, s., / jok' ymmärtäisit minut kokonaan? KOSKENN. **-tai|de** *s.* Rakennustaide ja sen s:teet. **-tiede** *s.* Paleontologia on geologian s.

sisaru|s[64] *s.*, tav. *mon.* **1.** samojen vanhempain lapsista (sekä sisarista että veljistä) toistensa kannalta; myös puoli- ja kasvatussisaruksista; vrt. sisarekset, veljekset. | He ovat s:ksia. Perheessä oli seitsemän s:sta. On ihmeellistä, kuinka paljon s:kset voivat erota toisistaan. He ovat täysiä s:ksia 'heillä on sekä isä että äiti yhteinen'. Heitä oli ollut vain kaksi, hän oli Jalmarin ainoa sisar — ja s. SILL. — Eläimistä. | S:sten arvostelu siitoseläimen siitosarvoa määritettäessä. — *Kuv.* Komedia ja tragedia ovat s:ksia. — *Yhd.* puoli-, täyss:kset; taiteilijas:kset; pentues:kset. **2.** *kut.* ed:een liittyen: kangasta luotaessa samalla kerralla juoksevan loimilankaryhmän langoista. — *Yhd.* loimis:kset.

sisarus|alennus *s.* sisaruksille myönnetty alennus. | Lukukausimaksu on 10.000 mk, s. seuraavalta saman perheen lapselta 1.000 mk. **-joukko** *s.* **-kaupun|ki** *s.*, tav. *mon.* Pohjanmaan s:git Kokkola, Pietarsaari ja Uusikaarlepyy. **-lauma** *s.* Seitsenpäinen s. **-pari** *s.* Kaksi s:a, Risto ja Helka, Mikko ja Mirja. **-paritus** *s.* N. N. käytti valkoisilla rotilla s:ta 25 sukupolven ajan. **-parv|i** *s.* Suuren s:en viimeinen elossa oleva jäsen. **-piiri** *s.* Vain lomien ajaksi hän pääsi kotiinsa, rakkaan s:n keskuuteen. — Seurakunta säilyi luonteeltaan veljes- ja s:nä. **-rakkaus** *s.* **-sarja** *s.* Kuusipäinen s.

sisaru|t[73] *dem.s. harv.* < sisar. | Maltahan, s:eni IVALO.

sisaruu|s[65] *omin.* < sisar. | Henkistä ja aatteellista s:tta oli moni muukin tyttö valmis suomaan Erkolle, mutta rakastavaa sydäntä, jota hän kaipasi, hän ei löytänyt M.JUKOLA.

sisar|vainaja *s.* **-yhdistys** *s.* Suomen Vientiyhdistyksen ruotsalainen s. **-yhtiö** *s.* samaan yhtymään kuuluvista keskenään rinnasteisista yhtiöistä; vrt. tytäryhtiö.

siselöi|dä[18] *v. tekn.* -nti[4*] *teonn.* poistaa valupurseet metalliesineestä teräaseella; viimeistellä metallilevyn pinta pakottamistyössä; (vars. *vanh.*) myös varsin. pakottamisesta. — *Kuv.* Minkä aamupäivällä kirjoitan, sen s:n ja hion illalla T.VAASKIVI.

siselöijä[11], **siselöitsijä**[14] *tek.*

sisemmäl|lä, -tä, -le *komp.adv.* sisempänä. | S. metsässä. Astui sisään, mutta pysähtyi jo eteisessä kuullessaan s:tä kovaa melua. Holvaus suoritettiin siten, että jokainen kivikerros työnnettiin s:le kuin sen alla oleva.

sisemp|i[22] *komp.a.* sisempänä oleva;)(ulompi. | Ulompi ja s. linnanpiha. S. ja ulompi Salpausselkä. S:mät kiertotähdet '(Mars, Maa,) Venus ja Merkurius'. Ulommat ja s:mät terälehdet. S. pään valtimo, sikiökalvo. Porttiholvi johtaa s:män rakennusryhmän läpi luostarin sisäpihalle.

sisem|pänä, -pää, -mäksi, -mä(s) *komp.adv.* enemmän sisällä, sisemmällä;)(ulompana. | Rannikkoseutu on karua, mutta vähän s. alkavat savikot. [Huoneiston] eteinen oli tyhjä, mutta s:pää kuului ääniä. Lähellä muotin ulkopintaa olevat kappaleen osat jäähtyvät nopeammin kuin s:mmäksi jääneet. Kehottaa vierasta käymään s:mäs 'sisähuoneisiin, peremmäksi'.

sisen|tää[8] *v. kirj.* -nys[64] *teonn.* aloittaa rivi(jakso) hieman sisempää kuin muu teksti (tav. uuden kappaleen alkamisen merkiksi). | Eräisten tekstinosien s:nys helpottaa lukemista. — *Harv.* muuten sisäänpäin porrastamisesta. | Rakennuksen ylimmät kerrokset on s:netty porrasmaisesti.

sise|tä[34] *v.* mennä, suuntautua t. kaartua sisäänpäin, sisemmäksi. | Kaksoiskiteet tunnetaan jo ulkonäöstä siitä, että niissä on s:neviä kulmia. [Erään kovakuoriaisen] etuselän sivut ovat voimakkaasti s:nevät.

sisikun|ta *s. ark. leik.* (vars. ihmisen) sisäelimet, sisukset, sisu(s)kunta. | [Tottumattoman ratsastajan] s. oli mennä sekaisin. — Tutki tarkoin kellon s:nan. — *Kuv.* Kateus kaiveli s:taani.

sisilisko *s.* **1.** enimmäkseen palearktisia matelijoita, joilla on pitkä ja hoikka ruumis ja päästään kaksihalkoinen litteä kieli; vars. Lacerta vivipara, kaikkialla Suomessa aurinkoisissa kivirauniossa ym. asustava 15—18 cm pitkä sisi-

lisko, joka synnyttää eläviä poikasia ja makaa talven horroksessa. | S:t 'heimo Lacertidae'. Myös vaskitsa kuuluu s:ihin. S:lla on helposti katkeava ja uudistuva häntä. — *Kuv.* Vaimo, sinä olet minun pettänyt, ja täyttänyt poveni kyykärmeillä, s:illa ja sammakoilla KIVI. — *Yhd.* helmi-, hieta-, muuris. **2.** *erisn. täht.* Lacerta, pohjoisella taivaalla Joutsenen ja Andromedan välissä sijaitseva pieni tähtikuvio.

sisilisko|mainen *kalt.a.* **-n|nahka** *s.* S:nahasta tehdyt kengät.

sisimmäi|nen[63] *sup.a.* sisin;)(uloimmainen. | S. kuori, lehti. Sisäkkäin olevista sulkumerkeistä poistetaan ensin s:set. — *Kuv.* Mikä on s. syy hänen menettelyynsä? Noo, sano, poika, s. aatokses tuosta meidän emännästä KIVI. - - hänen kyyneleiset silmänsä näkivät nyt vasta s:sen Santerin NUOLIV.

sisimmäl|lä, -tä, -le *sup.adv.* eniten sisällä, sisimpänä, sisinnä; vrt. sisemmällä. | S. olevat sipulin lehdet. — *sisimmältä(än* syvimmältä olemukseltaan, pohjimmaltaan, perimmältään; vrt. sisin 2. | Lyyrillinen runoilu on s:tään jatkuvaa itsetunnustusta. Mitä on s:tään eurooppalainen kulttuuri?

sisim|pänä, -pää, -mäksi *sup.adv.* = ed.; vrt. sisempänä.

sisi|n[59] *sup.a.* **1.** sisimpänä oleva, sisimmäinen;)(uloin; vrt. keskimmäinen, perimmäinen, pohjimmainen. | S. linnanpiha. Konttorin s. huone. - - vuori paloi tulena, joka loimusi s:mpään taivaaseen asti VT. — Harv. *s:sesti.* - - Joona oli laskeutunut laivan s:mpään, jossa hän makasi ja nukkui raskaasti VT[v]. **2.** *abstr.* ja *kuv.* perimmäinen, pohjimmainen, syvin, olennaisin, lopullinen. | S. vakaumus. Elämän s. tarkoitus. Jkn s. olemus, luonto. Hän avasi s:mmän sydämensä. A:n s:mmät vaikuttimet. Säästäväisyyden s. tarkoitus. — *S:sesti* ihmisen salaisimmista ajatuksista, tunteista ym. sielunelämästä, "sydämestä". | On vaarallista paljastaa s:ntään maailmalle. S:mmässään hän itsekin hieman epäili. Vannoi s:mmässään kostoa. Minua on loukattu s:mpääni asti. Näen sydämesi s:mpään.

sisinnä *sup.adv.* sisimpänä. | Havupuiden puussa on putkiloita vain aivan s. [Maapallossa] s. on hirvittävän kuuma.

sisko[1] *s.,* vars. *puhek.* us. tutunomaisesti: sisar; vrt. veikko. | Minulla on kaksi s:a ja yksi veli. Vanhemmat s:t saivat hoitaa nuorempia sisaruksiaan. - - siellä [kotona] s:t, veikkoset / riemurinnat, iloiset K.RAITIO. Vedessä kalalla veljet, karhun s:t kankahalla SL. — Avarampaa ja kuv. käyttöä; vrt. sisar 2. | Kaiho on surun s. Taistelutantereelta korjaavat laupeudens:t kuolleet ja haavoittuneet AHO. — *Yhd.* iso-, pikkus.; kasvatuss.; kilpas.; (ark.) kipus.

siskoks|et[61] *s. mon.* henkilöt, jotka ovat keskenään sisaria, naispuoliset sisarukset, sisarekset. | Anni, Maija ja Liisa ovat s:ia.

sisko|nen[63] *dem.s.* Hyvä oli iso minulle, / s:set sitäi paremmat LEINO.

siskon|makkara *s. ruok.* sian- ja vasikanlihasta valmistettuja vaaleita, nakkimakkaran näköisiä makkaroita. | Keitettyjä, paistettuja s:makkaroita. **-makkaramuhennos** *s. ruok.* **-peti** *s. ark.* lattialle tehdystä leveästä, usealle nukkujalle tarkoitetusta tilapäisestä makuusijasta; veljesvuode. | Nukkua s:llä.

siskosparvi *s.*

siskou|s[65] *omin.* vrt. sisaruus. | - - ma muistan raitojen rakkautta / ja sinikellojen s:tta LEINO.

siss|i[4] *s.* **1.** *sot.* (kaukana) vihollisen selustassa t. sen hallussa olevalla alueella häirintätarkoituksessa toimiva, us. hävitys- ja ryöstöretkiä tekevä taistelija, partisaani, (kauko)partiomies. | Kivekkäiden nimellä tunnetut s:it. Kuuluisa isonvihan aikainen s. Pietari Långström. S:it hyökkäsivät yllättäen kuormaston kimppuun. Kaupunkiin oli jäänyt vain muutamia s:ejä vihollisen toimintaa häiritsemään. **2.** *kans.* **a.** metsärosvo, ryöväri. | Siis ei nyt muuta kuin s:in passi kouraan ja paikalla metsään! KIVI. **b.** urkkija, vakoilija. | Tuossa hankalassa Martin naimajutussa käyttivät vanhempansa heitä s:einä, urkkijoina, kuuntelijoina ja vahteina PÄIVÄR. **3.** *yhd.* Meri-, metsäs.

sissi|hyökkäys *s.* sissien, partiomiesten (vihollisen selustassa) suorittama yllätyshyökkäys. **-joukko** *s.* **-kahakka** *s.* **-muona** *s.* **-osasto** *s.* **-partio** *s.* **-parvi** *s.* **-pataljoona** *s.* aikaisemmin eräistä jääkäripataljoonista käytetty nimitys. | Kajaanin s. **-päällikkö** *s.* Isonvihan aikainen s. **-retki** *s.* Syvälle vihollisen selustaan ulottuva s. **-sota** *s.* säännöllisten sotatoimien korvaamiseksi vihollisen hallussa olevalla alueella suoritettu sodankäynti. **-taistelu** *s.* **-toiminta** *s.* vihollisen selustaa t. sen hallussa olevaa aluetta vastaan kohdistuva säännöllisiin sotatoimiin t. sissisodankäyntiin liittyvä häirintätoiminta.

sissi|ä[17] *v. kans.* **1.** rosvota, varastella. | - - kävi sirkut s:mässä, / varpuset varastamassa KANT. **2.** urkkia, vakoilla. | Joka paikassa on hän s:mässä ja tarkastelemassa meikäläisten oloja PÄIVÄR.

sisso, sissoo [si·sso·, si·ssö·] *adv. ark.* kas niin. | Sisso! Nyt menkää NUOLIV.

sisterni[6] *s.* (muurattu t. kallioon hakattu) vesisäiliö; yl. suurehko nestesäiliö.

sisu[1] *s.* **1.** *vanh. kans.* jkn t. jnk sisäpuolella, sisässä sijaitsevasta: sisus, sisukset. | - - ja kovin kivistää ja potkii - - sappi ja sydän täällä s:ssa KIVI. — *Kuv.* "sydän", mieli. | Hänen s:nsa muodostuu helvetiksi, omantunnonvaivojen palavaksi kuiluksi TALVIO. Mitenpä minunki mieli, / minun synkeä s:ni? KAL. **2.** (kiivas, paha, kova) luonto, luonteenlaatu t. mieli; kiukku, viha. | Hänellä on häijy, paha s. Kiivas s. ja kirpeä kieli. Hänen s:nsa ei antanut myöten pyytää apua. Komentelu kävi, otti, pisti s:lleni. Hänen s:nsa kuohui, nousi. S:ani kaivelee hänen mahtaileva käytöksensä. Kyllä me keksimme jonkin keinon hänen s:nsa pehmittämiseksi. Ottaa jklta s. pois 'taltuttaa'. Purkaa s:aan työhönsä. - - pakkasi niin s:lle olla velkaa isännälle HEPOR. — *sisuissa(an* kiukuissaan, vihoissaan, suutuspäissään. | Paiskasi s:issaan oven kiinni, että rämähti. Olin niin s:issani, että melkein itkin. **3.** uskallus, rohkeus; sinnikkyys, lannistumattomuus; *erik.* voimainponnistuksissa ja vaikeuksissa (vars. ur-

heilullisissa ja sotilaallisissa suorituksissa) osoitettavasta, tarpeen vaatiessa normaalin suorituskyvyn ylittämisenkin mahdollistavasta hellittämättömästä tarmosta. | A:lla ei ollut s:a sanoa totuutta vasten kasvoja. Joukkojen s. petti taistelun aikana. Heiltä meni s. kaulaan (ark.) 'rohkeus petti'. Hänellä riitti s:a aloittaa kaikki jälleen alusta. Voimille ja s:lle käyvä ponnistus. Mies souti oikein s:lla. Voimat loppuivat, mutta s:lla vielä jatkettiin matkan tekoa. Suomalainen s. Voittamistahto ja s. ovat urheilussa ja sodassa usein ratkaisevia. — *Yhd.* kilpailu-, taistelus.; raivaajans.

-sisui|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Huono-, ilkeä-, paha(n)s.

sisuk|as[66*] *poss.a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* **1.** positiivisesti: sitkeä, lannistumaton, hellittämätön, sinnikäs. | S. korvenraataja. S. rynnistys. Lannistumattoman s. toiminta. [Nyrkkeilijä] jatkoi s:kaasti ottelua, vaikka häviö näytti jo selvältä. Suomalaisten sitkeys ja s:kuus. — S. ja sitkeä kataja. **2.** negatiivisesti: pahansisuinen, äksy, uppiniskainen, itsepäinen. | Häijyn s. mies. Kiukutteleva ja s. lapsi. Sinä olet raaka ja s., karjut ja häklällä kolhit AHO. Kaisa oli kuuluisa - - pahanilkisyydestään ja s:kuudestaan KATAJA.

sisukimppu *s. kuv.* sisukkaasta olennosta. | Suomalainen korpisoturi, todellinen s. Kettuterrieri on oikea s.

-sisuksinen[63] *poss.a.* < sisus. | Metallis.; mustas.; terves.

sisukunta *s. ark.* = sisuskunta.

sisun|näyte *s.* Hannes Kolehmaisen loistava s. Tukholman olympiakisoissa. **-purkaus** *s.* kiukun-, vihanpurkaus. | Kuunnella tyynenä jkn s:ta.

sisupussi *s.* **1.** positiivisesti. | [Juoksija] oli oikea s., joka taisteli viimeisiin voimiinsa saakka. **2.** negatiivisesti: kiukku-, äkäpussi. | Tunnettu s. ja tappelupukari.

sisu|s[64] *s.* **1.** sisäosa, -puoli, sisusta; ydin, sydän. | Leivän s. on jäänyt raa'aksi. Kalakukon kuoret ja s. Poistaa hedelmästä s. Pähkinän s:ksessa on runsaasti öljyä. Sikarin s:ksena käytettävä tupakka. Maapallon s. on kaasumaisessa olomuodossa. Kirkon, tuvan s. Kaapin, uunin s. Pestä kahvipannun s. Laivan koko s. haisi öljyltä. Metsän s. on hämärä, puista rapisee kastetta AHO. Kellon s:kset. Syvältä maan s:ksista pulppuava lähde. Nostokurki siirsi laatikoita vaunuista laivan s:ksiin. Pillin viheltäessä tulvi tehtaan s:ksista sadoittain työläisiä. — *Yhd.* huopa-, valkometallis.; ladon-, maan-, pumpuns. **2.** tav. *mon.* ihmisen t. eläimen sisälmykset, sisäelimet. | Kalan s:kset heitetään pois, mutta mäti pannaan talteen. S:kset, pää ja sorkat. Lääke aivan poltti s:ksia. Ruoka maistui ellottavalta eikä tahtonut pysyä s:ksissa. Hän koetti imeä piippuaan, mutta s. mourusi ja vatsaa kihelmöitsi KATAJA. — *Kuv.* S:ksiani kaivelee vieläkin se nöyryytys. Kukaan ei voi nähdä toisen s:ksia eikä tietää, mitä siellä liikkuu. Hän on s:ksiltaan ja perustuksiltaan talonpoika K.KAJANDER.

sisus|akseli *s. sot.* aseen putken sisuksen poikkileikkausympyröiden keskipisteiden kautta kulkevaksi ajateltu suora. **-eli|n** *s.*, tav. *mon.* sisäelin. | Teuraseläimen s:met. **-hermo** *s. anat.* Iso ja pieni s. 'kaksi sympaattisen hermorungon rintaosasta lähtevää hermoa'. **-kalut** *s. mon. ark.* sisukset, sisälmykset, sisäkalut. | Eläimen s. Eivät kestäneet [nälkiintyneen] kuivettuneet s. sitäkään lautasen koppuraa TOPPILA. **-kumi** *s.* sisäkumi. | Jalkapallon s. **-kunt|a** *s. ark.* sisus, sisukset, sisi-, sisukunta. | Hänellä oli niin kova yskä, että oli rykiä s:ansa pellolle. Juhlasalin s. on kokonaan uusittu. — Neitsyt Maaria, miten s:ia viilsi se laulu TOPPILA. **-kuva** *s.* sisusta-, sisäkuva. | Huoneen s. **-laho** *s. metsät.* tav. aidaskääpälajien aiheuttama hirsien, pylväiden yms. puutavaran sisäosien laho. **-myötäinen** *a.*)(seinänmyötäinen. | Keuhkopussin s. [= suoraan keuhkon pintaan liittyvä] lehti. Sydänpussin s. lehti. S. vatsakalvo. **-mätä** *s.* Omenaan on ilmestynyt s:ä. **-ontelo** *s.* Sisälmyksistä puhdistettu ruhon s. **-osa** *s.* sisäosa. | Maapallon s:t. **-punos** *s. anat.* sympaattisen hermoston punos, joka sijaitsee vatsaontelon yläosassa sisusvaltimon ja ylemmän suolilievevaltimon alkukohdan seutuvilla. **-putki** *s. sot.* useampikerroksisen tykinputken sisin putki. **-puu** *s.*)(pintapuu. **-rakenne** *s.* Kytkimen s.

sisusta[15] *s.* sisäosa, -puoli, sisus. | Laivan s. Kirkon, tuvan s. Närhen pesän s. on hienoista juurista. Metsän s:a kuvaava taulu. Tomaatin s. poistetaan. Kellon s. Syvällä puun s:ssa elävä tuhohyönteinen. Maapallon s. — Sisäelimistä: sisukset. | S:ni on ollut kipeä monta päivää. - - niellen ahneesti raikasta ilmaa kuumaan, huokuvaan s:ansa KIVI. — Mutta katsoisitte / tällä hetkellä nyt hänen s:ansa, / siellä huomaisitte myrskyn KIVI. — *Yhd.* lyijys.; huoneen-, kirkon-, leivän-, metsän-, vuorens.

sisust|aa[2] *v.* **1.** peittää, vuorata t. pehmustaa jnk esineen sisäpinta jllak. | Höyhenillä s:ettu pesä. Pellavakankaalla s:ettu matkalaukku. Kahvipannunmyssy on s:ettava. Veitsikori s:etaan lautasliinalla. Vuoka s:etaan leipäviipaleilla ja täytetään kiisselillä. **2.** suorittaa huoneiston tms. sisustustyöt; kalustaa ja varustaa muutenkin huone tms. käyttökuntoon. | Uudisrakennuksen alakerros s:etaan liikehuoneistoiksi. Kirkkoa uusittaessa s:ettiin entinen sakaristo kokoushuoneeksi. Ruokasäiliö s:etaan hyllyillä. Jokainen huone oli s:ettu eri tyyliin. Upeasti s:ettu koti.

-sisustainen[63] *poss.a.* Höyhen-, kupari-, nahkas.

sisustaja[10] *tek.* Asunnon s:n varat ja maku ratkaisevat, millaiset verhot hän hankkii kotiinsa.

sisustakuva *s.* sisäkuva.

sisustamaton[57] *kielt.a.* S. kotelo. S. asunto.

sisustamistyö *s.* = sisustustyö.

sisuste[78] *s.* se, millä jk on sisustettu. **1.** vuori, vuoraus, pehmuste. | Takin päällinen ja s. Housuissa ei ole s:tta. Puuhkan s:ena käytetään vanua. — *Yhd.* silkki-, turkiss.; väliss.; laakerins. **2.** (vars. kiinteä) sisustusesine, kaluste. | Puusepäntehdas valmistaa huonekaluja ja s:ita. Tulipalo aiheuttaa kivitaloissa usein suuria vahinkoja s:ille. — *Yhd.* metallis:et.

-sisusteinen[63] *poss.a.* Kangas-, turkiss.; vanus.; metalli-, sementtis.

sisuste|kangas *s.* vuorikangas. **-vanu** *s.*

-sisustuksinen[63] *poss.a.* < seur. | Puus.

sisustu|s[64] *s.* **1.** sisustaminen. | Kodin s. on kesken. Valinuunin s:ksen suorittaminen. **2.** huoneen, huoneiston kalusteet ja huonekalut, matot, taulut yms. kokonaisuutena. | Ravintolan tyylis. Uusia juhlasalin s. Seinät, pöydät, tuolit, verhotut ikkunat kukkasineen, sanalla sanoen koko kodin s. Talon s. tuhoutui palossa. Saunan nurkassa oli vain kiuas, muuta s:sta ei lainkaan. Keittokomeron kiinteä s. **3.** *yhd.* Keittiön-, kodin-, myymäläns.; lisä-, talonpoikaiss.; metalli-, nahka-, puu-, tiilis.

sisustus|ala *s.* Työskennellä s:alalla. Valmistaa kaikenlaisia huonekaluja ja muita s:alaan kuuluvia töitä. **-arkkitehti** *s.* ammattikoulutuksen saanut (asuntojen tms.) sisustusten suunnittelija. **-arkkitehtuuri** *s.* (asuntojen tms.) sisustuksien (taiteellinen) suunnittelu ja toteuttaminen, sisustustaide. **-esine** *s.* Huonekalut ja muut s:et. **-liike** *s.* Huonekalu- ja s. **-näyttely** *s.* asuntojen tms. sisustamista esittelevä näyttely. **-piirustus** *s.* piirustus, joka esittää jnk huoneiston tms. sisustusta. **-taide** *s.* (asuntojen tms.) sisustuksien taiteellinen suunnittelu ja huonekalujen ym. esineiden järjestäminen tarkoituksenmukaiseksi, taiteelliseksi kokonaisuudeksi, sisustusarkkitehtuuri. **-taiteilija** *s.* **-tyyli** *s.* Uudenaikainen s. **-työ** *s.*, vars. *rak.* huoneiston kiinteiden kalusteiden (esim. vesijohtoaltaiden, keittiöpöytien, kaappien, hyllyjen) asentamisesta, maalauksesta, tapetoinnista yms.

sisustuttaa[2*] *fakt.v.* < sisustaa. | S. asuntonsa arkkitehdilla.

sisus|vaippa *s.* Sylinterissä oli irrotettava s. **-vaiva** *s.* sisäelimien vaiva. | Potea s:a. **-valtimo** *s. anat.* vatsa-aortan ensimmäinen suuri haara, joka vie verta sisäelimiin, sisälmysvaltimo. **-vika** *s.* Sairasti jotakin s:a. **-värk|it** *s. mon. ark.* sisällä olevat osat, "sisuskalut". | Koneen s. Sellaisessa menossa olivat s:kini mennä aivan sekaisin.

sisut|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* **1.** kiukutella. | Ei saanut tahtoaan läpi ja sen vuoksi s:teli. **2.** olla sisukas, yrittää t. ponnistella sisukkaasti. | Mutta tuulta se kuitenkin s:teli, ja se uhkasi selvästi pohjoisesta H.LOUNAJA.

sisut|taa[2*] *v., 3. pers.* -us[64] *teonn.* kiukuttaa, harmittaa. | Minua s:ti kovasti miehen röyhkeys.

sisuttua[1*] *v.* = sisuuntua.

sisuunnuksissa(an *adv.* kiukuissaan, vihoissaan, äkeissään. | Oli niin s., ettei voinut punnita tekojaan.

sisuuntu|a[1*] *v.* kiukustua, äkääntyä, äkämystyä, sisuttua. | Hän s:i niin häviöstään, ettei ollut pysyä nahoissaan. S:nut ja hurjistunut joukko oli taistellut raivoisasti yötä päivää. — *Kuv.* Kaura oli s:nut keskikesän sateista ja - - työntänyt vartta ja tähkää kuin vimmattu KARHUM.

sisä[11] *s. vaill.;* sisä|llä, -ltä, -lle, -ssä, -stä, -än ks. erikseen. | S:n kautta (puhek.) 'sisäkautta'. Mitäs siitä, jos miekkonen riemuissaan oli rohjennut s:n kautta postitoimistoon virattomana hetkenä KIANTO.

sisä- yhd:n alkuosana; us.)(ulko-. Ilmaisee vars.: **1.** sisempää, keskempänä olevaa, tapahtuvaa jne.; esim. s:elin, -eritys, -heitto, -ikkuna, -kaupunki, -korva, -kumi, -maa, -meri, -nurkka, -osa, -pinta, -puoli, -saaristo, -satama, -tauti, -vesi; Sisä-Suomi; s:kautta, -puolitse, -tietä. **2.** rakennuksen sisäpuolella, huoneessa tm. olevaa, tapahtuvaa jne.; esim. s:ampumarata, -antenni, -askareet, -huone, -johto, -kasvi, -kilpailut, -ruokinta, -työ, -urheilu, -valaisin; s:kuiva. **3.** maan sisäisiä asioita hoitavaa jne.; maan rajojen sisäpuolella tapahtuvaa jne.; esim. s:asiainministeriö, -asiat, -lähetys, -ministeri, -politiikka; s:poliittinen.

sisä|aasialainen *a.* ja *s.* S. paimentolaiskansa. **-allas** *s.* Sataman s. **-alue** *s.* **-ammun|ta** *s.* S:-noissa saavutetut tulokset. Harrastaa s:taa pistoolilla. **-ampumarata** *s.* **-antenni** *s. rad.*)(ulkoantenni. **-arkkitehtuuri** *s.* S:ltaan loistava kirkko. **-asennu|s** *s. sähk.*)(ulkoasennus. | Huoneiden s:ksissa käytettävä vaippajohdin.

sisäasiain|hallinto *s.* sisäasiainministeriön alaan kuuluva hallinnon haara, sisähallinto. **-ministeri** *s.* sisäasiainministeriön päällikkönä toimiva ministeri, sisäministeri. — *Yhd.* apulaiss. **-ministeriö** *s.* (Suomessa:) yleistä järjestystä ja turvallisuutta, sisäistä hallintoa sekä yleistä terveydenhoitoa koskevia asioita hoitava ministeriö, sisäministeriö. **-toimituskunta** *s. hist.* sisäasiainministeriön edeltäjänä (ja siviilitoimituskunnan jatkajana) toiminut senaatin toimituskunta.

sisä|asiat *s. mon.* sisäasiainministeriön alaan kuuluvat asiat. **-askare(e)t** *s. mon.* sisällä (asuin)huoneissa suoritettavat askareet, kuten siivoustyöt ja ruoanlaitto;)(ulkoaskare(e)t. | Suorittaa, tehdä, toimittaa s:ita. **-ballistiikka** *s.* tiede, joka tutkii ammuksen liikettä ampuma-aseen putkessa ja siihen liittyviä ilmiöitä;)(ulkoballistiikka. **-elimistö** *s.* vrt. seur. | Ihmisen s. **-eli|n** *s.* tav. ruumiinonteloissa sijaitsevia, toiselta puolen yksilön, toiselta puolen lajin säilymisestä huolehtivia elimiä, joita ovat sydän ja ruoansulatus-, hengitys-, virtsa- ja sukupuolielimet sekä umpirauhaset; vrt. sisus 2, sisälmys. | Kalan ulko- ja s:met. S:nten taudit. Kehruuelimet ym. silkkiperhostoukan s:met. — S:miin eli "ränttyihin" [teurastuksessa] kuuluvat pää, kieli, sydän, keuhkot, maksa, perna, suolet ja lehmillä utareet. — Avarammin. | Toukat käyttävät ravinnokseen kukan s:miä. Auton s:met. **-elämä** *s.* **1.** vars. *heng.* sisäinen, henkinen elämä, sielunelämä. | Persoonallinen uskonto pulppuaa aina s:n syvyyksistä. **2.**)(ulkoilmaelämä. | Koko pimeä talvipuoli täytyi viettää - - s:ä, jolloin pitkät puhteet piti kuluttaa kaikenkaltaisilla tarinoilla E.JAAKKOLA.

sisäerite *s. fysiol.* = umpierite. **-rauhanen** *s. anat.* = umpirauhanen.

sisäeritteinen *a. anat. fysiol.* = umpieritteinen.

sisäeritys *s. fysiol.* = umpieritys. **-häiriö** *s. lääk.* **-rauhanen** *s. anat.* = umpirauhanen. **-toimin|ta** *s. fysiol.* Sukupuolirauhasen s:nan keskeytyminen.

sisä|eronto *s. kiel.* = elatiivi. **-eteinen** *s.*)(ulkoeteinen. **-filee** *s. ruok.* ruhon sisäpuolella, kummallakin puolella selkärankaa, lantioluun ja lanne- ja viimeisten selkänikamien alapuolella olevista pehmeistä ja mureista lihaksista otettu filee, sisäselkäliha;)(ulkofilee. **-halkaisija** *s.*)(ulkohalkaisija. | Putken s. Ampuma-aseen s. eli kaliberi. — *Mer.* lähinnä mastoa oleva halkaisija, sisähalkaisijapurje. | Purjehdimme s. ja alamärssypurjeet levällään. **-halkaisijapurje** *s. mer.* = ed. **-hallinto** *s.* = sisäasiainhallinto. **-hampainen** *a. tekn.*)(ulkohampainen. | S. pyörä 'hammaspyörä, jonka hampaat ovat kehän sisäpuolella'. **-hanka** *s.* veneen laidassa oleva hanka;)(ulkohanka. **-hankainen** *a.* vrt. ed. | S. vene. **-hankavene** *s.* **-harjoittelu** *s. urh.* Urheilijoiden s. kesän kilpailuja varten. **-harjoitus** *s. urh.* **-heitoton** *a. kiel.* S. sana, muoto. **-heit|to** *s. kiel.* vokaalin t. tavun katoaminen l. heittyminen sanan sisästä (esim. Tuorla < Tuorila, ränstyä < ränsistyä), synkopee. **-heittoinen** *a. kiel.* S. sana, muoto.

sisäheitto|muoto *s.* **-tapau|s** *s.* Viron *praegu* 'paraikaa' kuuluu s:ksiin.

sisä|helve *s. kasv.*)(ulkohelve. **-huone** *s.* Hallista, eteisestä, keittiöstä s:isiin johtava ovi. **-ikkuna** *s.*)(ulkoikkuna. | Ottaa s:t pois kesän ajaksi. **-ilma** *s.* Ikkunan ollessa auki lämmin s. tulvii aukon yläosasta ulos ja kylmä ulkoilma alaosasta sisään.

sisäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* vrt. sisällinen;)(ulko(na)inen.

1. jkn t. jnk sisällä, sisässä, sisäpuolella t. sisäosassa oleva, ilmenevä, tapahtuva t. vaikuttava. | Naisen s:set ja ulkoiset sukupuolielimet. S. verenvuoto. S. [= naaraan ruumiissa tapahtuva] hedelmöitys. Tontilla oli tarkoin määrätyt s:set rakennusrajat. S:set eli rakenteelliset puun viat. — Saaren s:set osat 'sisäosat'. S. eritys 'umpieritys'. S. silmänurkka, par. silmän sisänurkka. — Gen:n ohessa. | Toivokaamme, että tämä kiihko pysyy sanoissa ja seinäin s:sissä väittelyissä AHO. — *Erik.* **a.** jnk erillisen kokonaisuuden, laitoksen, valtion tms., sisäpuolella, keskuudessa t. rajojen sisällä vaikuttava, käytössä t. voimassa oleva t. sitä varten tarkoitettu. | Viraston s. järjestys ja työnjako. Puolueen s:set riidat. Kreikkalaiskatolinen kirkko on s:sesti hyvin yhtenäinen. S:sellä virkakielellä tarkoitetaan - - sitä kieltä, jota käytetään sellaisissa pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asialliselle, niin myös viranomaisten välisessä kirjeenvaihdossa ja virkakirjanpidossa LK. Yksikielisellä virka-alueella on s:senä virkakielenä käytettävä virka-alueen kieltä. Kaupungin s. liikenne. S:sessä lennätinliikenteessä kannettavat maksut. S. muuttoliike 'maassamuutto'. Kansa kaipasi s:stä järjestystä ja ulkonaista rauhaa. Valtakunnan s:set ja ulkoiset viholliset. Sekaantua jnk maan s:siin asioihin. Suomella oli s. itsehallinto Venäjän valtakunnan yhteydessä. **b.** *kiel.* S:set paikallissijat, ks. sisäpaikallissija. **c.** *fys.* S. energia 'jnk kappaleen yksityisten hiukkasten, erityisesti molekyylien asemaan ja liikkeeseen liittyvä energia, joka ei ilman muuta ilmene järjestelmän ulkopuolella'. Atomin s. energia. Virtaavan veden s. kitka. Virtalähteen oma vastus eli s. vastus. **d.** *täht.* S:set kiertotähdet 'asteroidien sisäpuolella liikkuvat kiertotähdet (Merkurius, Venus, Maa ja Mars); myös Maan radan sisäpuolella liikkuvista kiertotähdistä (Merkurius ja Venus)'. **e.** aineiden kemiallisesta kokoomuksesta. | Aineen s. rakenne eli kokoomus. Murentuessaan kivet pysyvät s:siltä ominaisuuksiltaan muuttumattomina, mutta rapautuessaan muuttuvat. **f.** sisäsyntyinen, endogeeninen. | Tautien syyt jaetaan kahteen suureen ryhmään: s:siin (endogeenisiin) ja ulkoisiin (eksogeenisiin). S:siin sairauksiin kuuluvat kaikki ne, jotka perustuvat elimistön omaan s:-seen laatuun, sen omaan konstituutioon. Geomorfologia selvittelee mm. maanpinnan muotoja synnyttäviä voimia l. tapahtumia, sekä s:-siä eli endogeenisia että maankuoren ulkopuolella vaikuttavia, eksogeenisia. **g.** *yhd.* myös ⌒. | Emän-, ihon-, kallon-, laskimon-, lihaksen-, ruumiins.; muurin-, tupens.; sanans.; kunnan-, valtions.

2. *kuv.* **a.** ulkonaisen muodon tms. takana enemmän t. vähemmän kätkössä olevasta (todellisesta, perimmäisestä, sisimmästä) luonnosta, olemuksesta t. sisällyksestä. | [Romaanin] s:senä juonena on traagillinen aines, joka syntyy velvollisuudentunnon ja isänrakkauden välisestä ristiriidasta. Säveltaiteen s:sten lakien tutkiminen. Ilmiöiden s. yhteys. — Jkn s:simmät [tav:mmin sisimmät] ajatukset. — Vain intuitiivisesti todettavasta. | S. todennäköisyys puhuu [käsiteltyjen] sanojen yhteenkuuluvuuden puolesta, vaikkei todisteluketju olekaan aivan aukoton. — *Kiel.* S. kielimuoto. **b.** sielullinen, henkinen, sielunelämään kuuluva, sielun. | Ihmisen s. puoli. S. haltioituminen eli inspiraatio ja s. näkemys eli intuitio. S. minämme. Hänen kasvonsa ilmaisivat s:stä voimaa. S. pakko tehdä jtak. Ihmisen s:set taistelut. Saavuttaa s. tasapaino. Adventti on s:sen hiljentymisen aikaa. Saada työstään s:stä tyydytystä. S. yksinäisyys. Nauraa s:stä naurua. N.N:n taide on muuttunut s:semmäksi. Rikas s. elämä. S:sesti murtunut mies. Suomalaisille s:sesti vieras aate. Hänen olemukseensa on tullut uutta s:syyttä. — *S:sesti.* Jonnekin omaan s:seen se [katse] oli suunnattu SILL. — *Usk.* - - kaikki vetoaminen ilmestyksiin ja Jumalan Hengen välittömään puheeseen eli ns. s:seen sanaan on [Jusleniuksen mukaan] epätervettä haaveilua A.J.PIETILÄ.

sisäisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Henkisen elämän s:-minen ja syventyminen. Runon s:nyt henkisyys. - - kirja s:y aste asteelta, ulkonainen todellisuus alkaa yhä enemmän menettää liian esille työntyvää luonnettaan ja sisäinen kasvaa T. VAASKIVI.

sisäist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* tehdä sisäise(mmä)ksi, syvällise(mmä)ksi. | - - ulkoisista tosiasioista tulee kehitysvirikkeitä ainoastaan silloin, kun ne eletään, siis kun ne s:etään *HOLLO.

sisä|itiö *s. kasv.* emosolun t. itiöpesäkkeen sisässä syntynyt itiö;)(ulkoitiö. **-jal|ka** *s. urh.* vars.

korkeushypyssä telinettä lähinnä oleva jalka. | S:an tyylissä ponnistus tapahtuu rimaa lähimpänä olevalla jalalla, s:alla. — Radalla ratsastetaan s:n laukkaa, ts. molempien jalkaparien radan keskustaan päin oleva jalka suorittaa ponnahduksen viimeiseksi. **-johdin** *s. sähk.* rakennuksen sisälle asennettava johdin. **-järjestys** *s. sot.* majoituspaikoissa tms. noudatettava järjestys. **-järvi** *s.* par. järvi. **-kaarre** *s. urh.* vars. pikaluistelussa: sisäradan kaarre. **-kale** *s. kasv.* **-kalut** *s. mon. ark.* = sisuskalut. **-kalvo** *s.* Sydämen s:n tulehdus. Jyvän päällyskuori ja s. **-kansi** *s.* Laivan s. — *Erik.* kirjan tms. kannen sisäpuoli. | Kirjan, vihon s. **-katto** *s.* laipio, laki, välikatto t. sen alaosa;)(ulko-, vesikatto. | Holvimainen s. Välikatossa on täytepohja, lattia ja s. **-kaupunki** *s.* kaupungin sisä-, keskiosa. **-kautta** *adv.* sisäpuolen kautta, sisäpuolitse, sisätietä. | Mennä kauppaan s. 'takaovesta (kaupan kiinni ollessa)'. [Juoksija] yritti [radalla] ohittaa ensin s., mutta kun se ei onnistunut, ulkoteitse. **-kehräs** *s. anat.* sääriluun alapäässä oleva ulkoneva haarake; vrt. ulkokehräs. **-kehä** *s.* Pyörän ulko- ja s. **-kelmu** *s.* Siitepölyhiukkasen s. **-kent|tä** *s. urh.* **1.** juoksuratojen sisäpuolelle jäävä osa urheilukenttää. **2.** hallissa oleva verkkopallokenttä;)(ulkokenttä. **-kerro|s** *s.* Kappaleen pinta- ja s:kset. **-ketto** *s. kasv. anat.* Juuren s. Verisuonien seinämässä on 3 kerrosta: s., väliketto ja ulkoketto. **-kettosolu** *s.* **-kidu|s** *s. el.* Sammakontoukan ulkokidukset surkastuvat ja niiden tilalle kehittyy s:kset, joihin johtaa pieni, pariton kidusaukko. Simpukan ulko- ja s. **-kierre** *s. tekn.* Ruuvipultin ympäri kiertävä ulkokierre ja mutterin sisäpuolella kulkeva s. **-kilpailu** *s.* Ampumaseuran s:t. Vauhditonta kolmiloikkausta harrastetaan s:jen yhteydessä talvisin.

sisäkkäin *adv.* toinen toisensa sisällä (sisässä) t. sisälle (sisään), sisättäin, sisätysten, sisätyksin. | S. menevät putket. S. olevat sulkeet. — *Kuv.* Romaanissa on monta aihetta s., keskeisimpänä verraten tavallinen rakkausaihe.

sisäkkäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* sisäkkäin olevista; sisättäinen. | S:set ympyrät, sulkeet. [Kasvin] lehtien s:set tupet. — *Kuv.* Rinnakkaiset ja osittain s:setkin tapahtumat.

sisäkkö[2*] *s.* siivoustöitä, vuoteiden sijaamista, tarjoilua jne. suorittava kotiapulainen. | Koko palveluskunta oli koolla: keittäjä, s. ja lastenhoitaja.

sisä|kohtaus *s.* sisällä (ateljeessa) kuvattu elokuvakohtaus. **-koristelu** *s.* Sääksmäen kirkon s. on taiteilija Kalle Carlstedtin työtä. **-korjau|s** *s.* Osakkeenomistaja on velvollinen omalla kustannuksellaan toimittamaan huoneiston s:kset. **-korkeu|s** *s.* Hissin s:den tulee olla vähintään 2,2 m. **-korva** *s. anat.* korvan sisin osa, korvasokkelo, labyrintti; vrt. ulko-, välikorva. | S:n tulehdus. **-kudo|s** *s.* Sädehoito ei sovellu, jos syöpäkasvannainen on ruumiin s:ksissa. **-kuiv|a** *a.* vars. puutavarasta, joka on sisällä kuivattua; vrt. ilma-, ulkokuiva. | Jos ulkokuivat havupuut ovat vielä 2—3 kuukautta esim. lämpimän tuvan orsilla, ne tulevat s:iksi. **-kulma** *s.* Laatikon s:t. Silmän s. **-kumi** *s.* sisuskumi; vrt. sisärengas. | Jalkapallon s. Polkupyörän, auton s. **-kuor|i** *s.* Tuohenkiskojan tulee varoa, ettei hän vahingoita puun s:ta. Kaksikuorisen kellon s. **-kuv|a** *s.* interiööri. | S. kirkosta. A. on maalannut useita onnistuneita s:ia ja maisemia. Alttaritaulu kuuluu erottamattomasti kirkon s:aan. — *Erik.* [Elokuvan] s:at [= sisällä (ateljeessa) otetut kuvat] otettiin jo talvella, mutta ulkokuvaukseen päästiin vasta kesällä. **-kuvaus** *s.* [Elokuvan] s. suoritettiin yhtiön omassa studiossa. **-köli** *s. mer.* aluksen pohjaa vahvistava puu, joka kulkee kölin yläpuolella sen suuntaisena ja sen keskiviivaan kiinnitettynä; teräsaluksissa vastaavasta vahvisteesta; *syn.* sikoköli. **-lahti** *s.* syvälle pistävä, suojainen lahti. **-laidoitus** *s. mer.* aluksen kaarien sisäpuolen laidoitus. **-laita** *s.* **1.** laidan sisäpuoli. | Astian, veneen s. **2.** Äkkijyrkästi veneellä käännyttäessä s:dan [= käännöksen puoleisen veneenlaidan] soutajat huopaavat ja ulkolaidan soutajat jatkavat soutamistaan. **-laitamoottori** *s.* → keski-, sisämoottori. **-lampi** *s.* par. lampi. **-laudoitus** *s.* Seinän ulko- ja s. Aluksen s. **-leh|ti** *s.* Kasvin s:det. Sikarin s. Kirjan s:det ovat liitupaperia, kansilehti kartonkia. Keuhkopussin ulko- ja s. — *Biol.* entodermi. **-leik|ki** *s.* Lasten ulko- ja s:it. **-leveys** *s.* Kangaspuiden s. **-liite** *s. kiel.* = infiksi. **-liivari** *s. mer.* = sisähalkaisija(purje). **-linj|a** *s. sot.* vrt. seur. | Operoida s:oilla. **-linjaoperaatio** *s. sot.* operaatio, jossa omat voimat ovat vastustajan voimien välissä;)(ulkolinjaoperaatio. **-linna** *s.* Ulkovarustukset ja s.

sisälle *postp.* ja *adv.* paikkaa merkitsevänä; vrt. sisään. **1.** *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella) us. par. pelkkä ill. **a.** jnk esineen tms. pintaosaa syvemmälle t. keskemmälle, pintaosan sisäpuolelle, jnk sisään, jhk. | Pekka sai kuivaa päälleen ja lämmintä [juotavaa] s:en [tav:mmin sisäänsä]. Menivät majan s. levähtämään. Tapinreikä johti vettä puun s. Lumen s. hautautunut esine. Laatikon s. pantavat tavarat. Niin kauan on määräni vaeltaa, / kunnes kotini valkeat vilkuttaa, / - - / ja pääsen s. kotituvan E.HAVAS. **b.** rajojen t. piirin sulkemalle, rajoittamalle alueelle; jnk rajoittamaan tilaan. | Muuri sulki s:en koko kaupungin. Sotajoukko vetäytyi valtakunnan rajojen s. Virherajojen s. jäävä poikkeama. Irrallinen huomautus parnaan sulkeitten s. — *Erik.* Matkamiehet pääsivät pakkasesta neljän seinän s. 'huoneeseen'. Häntä ei lasketa näiden seinien s. **c.** vieraanvoittoisesti, normaalikielessä †: *päästä, tunkeutua, viedä* jne. *jnk* (asian tms.) *sisälle* päästä perille jstak asiasta, sen todellisesta luonteesta, sen ytimeen tms. | [Romaanin] avaus tapahtuu luontevasti ja vie lukijan suoraa päätä asioiden s. **2.** *adv.* vrt. ed. | Ankkuriketju kelattiin s. → alukseen. Laiva tuli s. [→ satamaan] ilman luotsia. — Tulosijan vahvikkeena. | - - en tahdo uskoa, että perkele sinuun vieläkään olisi s. mennyt KIANTO. - - joka ei ota Jumalan valtakuntaa vastaan niin kuin lapsi, se ei pääse sinne s. UT. — Vrt. 1.c. | Kullakin on omat katsantokantansa, joihin oudon on usein vaikea

päästä s. [→ joista - - perille]. — *Erik.* **a.** huoneeseen, rakennukseen t. yl. ulkoilmalta suojaiseen paikkaan;)(ulos, taivasalle. | Pyytää jkta s. Päästää jku s. Ei poikennut s., vaikka juotti hevostaan talon kaivolla. Heinät on saatu s. 'latoon'. Hatarat hirsiseinät päästävät kylmää s. Saattoi melkein s:kin erottaa, kuinka ulkona seinustalla ruoho lemusi ja kasvoi SILL. Salli isäni ja äitini käydä ulos ja s. teidän luonanne [uusi käännös: tulla asumaan teidän luoksenne] VTV. — Tulosijan vahvikkeena. | Mennä s. tupaan t. tupaan s. **b.** *urh.* vars. pesäpallossa: sisävuoroon. | Päästä s.

sisälle|käynti *s. vanh.*, vars. *heng.* S:käyntini / ja uloslähtöni / kädessäs, Herra, olkoon VK. **-päin** *adv.* S. laajeneva syvennys muurissa. Ovi avautuu s. - - hän katsoi ikään kuin s. omaan itseensä SILL.

sisälli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* tav. (paitsi merk:ssä 1, lääk.) = sisäinen, vaikka harv:mpi ja käytöltään ahtaampi. Ei käyt. gen:n määrittämänä. *(1.)* Maan s. lämpö. Kaasun s. paine. Ulkopuoliset ja s:set peräpukamat. S. tauti, verenvuoto. — *Lääk.* S. [= suu- t. peräaukon kautta t. ruiskeina annettava] lääke. Käyttää lääkettä s:sesti. — *Erik.* Maan s. hallinto. S. itsehallinto. Valtakunnan s:set ja ulkonaiset viholliset. S. sota. Valtio rappeutui s:sesti. - - muistutuksia ja neuvoja s:sestä huoneenhallituksesta KIVI. — Tautien syyt ovat joko s:siä tai ulkonaisia. *(2.a.)* Voimme havaita ainoastaan ilmiöiden peräkkäisyyden emmekä mitään s:stä yhdyssidettä niiden välillä. *(b.)* Papin virkaan täytyy olla s. kutsumus. Sielutiede on ihmisen s:stä elämää käsittelevä tiede. S. pelko, pakko, voima, rauha. Ihmisen s:set taistelut. S. vakaumus. Palata s:sesti rakentuneena seuroista. S:sesti onneton ihminen. Pyrkimys muodoista vapautuneeseen s:syyteen. - - s:sen ihmiseni puolesta minä ilolla yhdyn Jumalan lakiin UT. — Hurmahenkisten mielestä s. sana oli Jumalan varsinainen tie ihmissydämeen.

sisällisso|ta *s.* kansalaissota. | Yhdysvaltain s. S:dan kauhut.

sisällyksekäs[66]* *poss.a.* (< sisällys) rikas-, runsassisältöinen, sisällökäs. | S. ja arvokas teos. S. elämä.

sisällykselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* sisällystä koskeva, sisällykseen kuuluva, sisällöllinen. | Kirjan muodolliset ja s:set ansiot. Novellit, jotka ovat s:sessä yhteydessä keskenään.

sisällyksenmukainen *a.* myös ⌒. | S. luettelo arkiston kokoelmista.

sisällykset|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* (< sisällys) sisällötön. | S. elämä. Päivät kuluivat tyhjinä ja s:töminä. S. korusanaisuus.

-sisällyksi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* (< seur.) -sisältöinen. | Kirkas-, rikas-, runsass.; saman-, seuraavans.

sisälly|s[64] *s.* sisältö. **1.** *harv.*, tav. vain yhd:ojen jälkiosana: tilavuus, vetoisuus; suuruus t. koko sisäpuolelta laskien. | Betoninsekoittimen säiliön s. oli 2 m³. Yhden m²:n tulipintaa pitäisi vastata 40 m³:n astias. Huoneen tilavuus eli sen kuutios. **2.** *konkr.* se mikä on jssak t. jnk sisällä t. sisässä. | Astian s. Mahalaukun puuromainen s. Makkaroiden s:ksenä käytettävä liha. Kaatoi pullon s:ksen maahan. Kantaja ei tietänyt matkalaukun s:ksestä. Kaikki, kaikki tahdon teille maksaa, niin kauan kuin kestää arkkuni s. KIVI. — *Yhd.* mahan-, soluns. **3.** *abstr.* ja *kuv.* ed. kohtaan liittyen. | Testamentin s. oli 100.000 mk. Kanne laskusta - - on velallisen tehtävä siinä tuomiostuimessa, missä velkojan olisi - - pitänyt häneltä hakea laskun s:stä LK. — Erään päivän s:ksenä oli sitten se, että nikkari toi tilatut lasten arkut ja pienokaiset nostettiin niihin ja puettiin SILL. — *Erik.* **a.** suullisesta, kirjallisesta t. kuvallisesta esityksestä tms.; se mitä esitetään, käsitellään t. välitetään, vars. ajatellen itse aihetta, ajatuksia t. toimintaa, ulkonaisen muodon vastakohtana. | S. [sisällysluettelon otsikkona]. Runon s. ja muoto. S:kseltään mitätön kirja. Referoida esitelmän s:stä. Vastaanottajan on toistettava käskyn asiallinen s. Ikonografia tarkoittaa mm. kuvien s:ksen eli aiheen tutkimusta. S:ksen ja muodon tulee vastata toisiaan. Kieliaineksen merkityspuoli eli s. ja äänteellinen puoli. S:kseen katsoen lauseet ovat väite-, kysymys-, toivomus-, käsky- t. kehotus- ja huudahduslauseita. Käsitteen s. 'kaikki käsitteen tunnusmerkit yhteensä'. **b.** arvokas, merkityksellinen sisällys. | Elämä, jossa ei ole väriä eikä s:stä, rupeaa pian tympäisemään. - - suomalainen tiede on oleva mukana antamassa itsenäiselle kansalliselle elämälle sitä s:stä, joka itsenäisyyden tekee todelliseksi itsenäisyydeksi, henkiseksi vapaudeksi E.N.SETÄLÄ. **c.** *yhd.* Aate-, asia-, merkitys-, tunnes.; kielen-, tajunnans.; perus-, pääs.

sisällys|luettelo *s.* **1.** luettelo jnk (paketin, varaston tms.) sisällyksestä. | Lääkekaapin s. **2.** us. sivuviittauksilla varustettu luettelo kirjan tms. eri osista (luvuista jne.), rekisteri; vrt. hakemisto. | Virittäjän vuosikerran s. Aakkosellinen s. **-puol|i** *s.* Suomen kielen asia- eli s:en tutkiminen. **-rikas** *a.* → rikas-, runsassisältöinen, sisällyksekäs, sisällökäs.

sisällyt|tää[2]* *kaus.v.* < sisältyä. | Jyviä yms. voidaan s. mittaan enemmän sullomalla tai mitta-astiaa liikuttelemalla. Teoksen johdantoon s:etty kirjallisuuskatsaus. Kansakoulun opetukseen olisi s:ettävä metsänhoidon alkeita. Metsätalouden käsitteeseen on joskus s:etty puunjalostusteollisuuskin.

sisällä *postp.* ja *adv.;* sisälle, sisältä ks. erikseen; vrt. sisässä. **I.** *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella). **1.** paikallisesti; us. par. pelkkä iness. **a.** jnk esineen tms. pintaosaa syvemmällä t. keskemmällä, pintaosan sisäpuolella, jnk sisässä, jssak. | Henki hädin tuskin pysyi laihtuneen ruumiin s. Lyijyvalkoisen käyttö on kiellettyä maalaustöissä rakennuksen s. Kotelon s. oleva koruesine. Arpasetelin s. oleva numero. Voin s. kasvava home. Syvällä metsän s. sijaitseva mökki. — *pitää sisällään* (leik.; normaalityylissä †) sisältää. | Pakinoitsija N. ei näytä edes olevan selvillä, mitä hallituksen esitys s:nsä pitää. Ja tästä sinisestä leningistä — tai siitä mitä se s:ns piti — tuli kaitselmuksen käskystä papin nuorimman nulikan ensimmäinen

rakkaus KIANTO. Tekö olette kipeitä, vai mitä tämä puhe s:nsä pitää [= merkitsee, tarkoittaa]? J.FINNE. — *Kuv.* ulkopuolisilta salassa olevasta sielunelämästä, "sydämestä". | Hänen s:än kiehahti suuttumus. Ei hiiskunut aikeistaan kenellekään, vaan piti ne visusti s:än. **b.** rajojen t. piirin sulkemalla, rajoittamalla alueella; jnk rajoittamassa tilassa. | Kehäkulman s. olevaa ja sen kylkien rajoittamaa kaarta sanotaan kehäkulmakaareksi. Muurien s. sijaitseva linna. Pohjoinen napavyöhyke on pohjoisen napapiirin s. Sulkeitten s. [par. sulkeissa] oleva huomautus. Jumala on asettanut elämälle rajat, joiden s. meidän on toimittava. — *Erik.* Sairas joutui pysyttelemään viikkokausia neljän seinän s. 'sisällä, huoneessa tms.'. Kentällä kuri on vapaampaa kuin neljän seinän s. Piilotella rikollista seiniensä s. 'kotonaan'. — Alueesta puhuen par. muuten. | Oikeus harjoittaa liikennettä tietyn alueen s., par. tietyllä alueella. Kaupungin s. [par. kaupungissa] liikennettä harjoittava yhtiö. Alakansakoulu on joko kiinteä - - taikka kiertävä, jolloin opettaja toimii vuoroin kahdessa paikassa koulupiirin s. LK. **2.** ajasta → kuluessa, aikana t. pelkkä nominin iness. | Määräajan s. jätettiin 10 hakemusta. Kapinallisia kehotettiin antautumaan 24 tunnin s. - - otettakoon haaste - - kuudenkymmenen päivän s. päätöksen antamisesta LK.

II. *adv.* **1.** liittyen kohtaan I.1.a. | Laatikko avattiin, mutta s. ei ollut mitään. — *Kuv.* Ulkonaisesti hän oli rauhallinen, mutta s. kiehui. — Olosijan vahvikkeena. | S. lehdessä [= lehden sisäsivuilla] on uutinen SILL. — *Erik.* **a.** olemisesta t. sijaitsemisesta asuinhuoneessa, "neljän seinän sisällä", rakennuksessa t. yl. ulkoilmalta suojaisessa paikassa;)(ulkona, taivasalla. | Lapset eivät pysyneet s. kovimmillakaan pakkasilla. Hän oli niin tottunut ulkotöihin, ettei pyhäpäivä mitenkään tahtonut s. kulua. Lehmät ovat olleet s. [navetassa] syyskuusta lähtien. Heinät ovat jo s. [ladossa tms.]. — Olosijan vahvikkeena. | S. huoneessa t. huoneessa s. Mutta minä olin kuudentoistavuotias, enkä ollut eläissäni käynyt s. herrasväissä SILL. **b.** *urh.* vars. pesäpallossa: sisävuorossa. | Ensiksi olivat Palloveikot s. **2.** vieraanvoittoisesti, normaalikielessä †. | Olla s. jssak 'olla hyvin perillä t. selvillä jstak, tuntea hyvin, hallita jk asia t. ala'. Sinä taidat olla oikein perin pohjin s. liikeasioissa? Hänellä on kolmen kuukauden palkka s. → nostamatta, saamatta.

sisällä|olija *s.* huoneessa, rakennuksessa tms. olija;)(ulkonaolija. | Tuvassa paloi tuli, joten ikkunasta saattoi nähdä hyvin kaikki s:olijat. **-pito** *s. leik.* (normaalikielessä →) sisällys. | Kaapin s. Puheen s. **-päin** *adv. harv.* Takissa on päälläpäin kolme taskua ja s. kaksi.

sisällök|äs[66*] *poss.a.* -kyys[65] *omin.* (< sisältö) = sisällyksekäs.

sisällölli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = sisällyksellinen.

sisällöt|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* (< sisältö) = sisällyksetön.

sisälmy|s[64] *s.* **1.** *mon.* ihmisen t. eläimen sisäelimet, sisukset, "sisäkalut". | Keuhkot, maksa ym. s:kset. Suolisto ja vatsaontelon muut s:kset. S:ksiä peittävä rasva. Perattaessa kalasta poistetaan suomut ja s:kset. Koiralle annettiin jäniksen s:kset heti kaadon tapahduttua. Uhripapit ennustivat eläinten s:ksistä. Hänen s:ksensä eivät kestäneet niin vahvaa ruokaa. S:kset olivat mennä sekaisin sellaisessa tärinässä. — Teurastusjätteisiin kuuluvat pää ja kieli, luut, sorkat, veri, sisälmysrasva, naudan utareet ja mahaosat, suolet sekä varsinaiset s:kset, joihin kuuluvat sydän, maksa, munuaiset, keuhkot, vasikan kateenkorva ja aivot sekä perna ja haima. **2.** tav. *mon.;* vars. *leik.* (normaalityylissä *harv.*) sisäosa, -puoli, sisus(ta). | Lakin s. on silkkiä. Sikarin s:ksiin käytettävä tupakka. Kellon s:kset. Vanhoja kirjoja, joiden siannahkaiset kannet näyttivät puisia s:ksiään LEHT.

sisälmys|hermosto *s. anat.* sympaattinen hermosto. **-keitto** *s. ruok.* **-loi|nen** *s.* Lapamadot ym. s:set. S:sena elävä sukkulamato. **-mato** *s.* vrt. ed. **-pussi** *s. el.* Nilviäisten s:ssa on suolisto, munuaiset ja sukupuolielimet. **-rasva** *s.* sisälmyksiä ympäröivä rasva; vrt. ihra, tali. **-valtimo** *s. anat.* = sisusvaltimo.

sisäloinen *s. biol.* loinen, joka elää isäntäeläimen t. -kasvin sisässä;)(ulkoloinen.

sisältymät|ön[57] *kielt.a.* Taulukkoon s:tömät numerot. Varsinaiseen vaatetukseen s:tömät vaatetus- ja varusesineet.

sisäl|tyä[1*] *pass.v.* < sisältää. | On tärkeätä, että asuntoon s:tyy riittävästi komeroita. Sokeria s:tyy useimpiin marjoihin ja hedelmiin. Kauppaan s:tyi myös talon irtaimisto. Laivalipun hintaan s:tyy ruoka. Anomme kunnioittaen, että oheiseen perustamiskirjaan s:tyvä yhtiöjärjestys vahvistettaisiin. Kertomuksen juoneen s:tyy myös rakkaustarina. Sananlaskuihin s:tyvä viisaus. Suuttumukseen sen alkuperäisessä muodossa s:tyy äkillinen halu poistaa tuskan syy. — *Mat.* mittaus- l. sisältöjaosta. | 7 s:tyy 50:een 7 kertaa; jäännös on 1. 5 s:tyy tasan 35:een.

sisältä *postp.* ja *adv.* paikkaa ilmaisevana; vrt. sisästä. **I.** *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella). **1.** jnk sisäosasta; us. par. pelkkä elat. **a.** jnk esineen tms. pintaosaa syvemmältä t. keskemmältä, pintaosan sisäpuolelta, jnk sisästä, jstak. | Kahvilan s. kuului melua. Ottakaa löylyä, niin että lähtee vilu s:nnekin! **b.** rajojen t. piirin sulkemalta t. rajoittamalta alueelta; jnk rajoittamasta tilasta. | Otti rahat nenäliinan s. Sanoi hyvänpäivän nostamatta päätään turkin kauluksen s. Schwerin käski etsiä armeijaa Mainin suuren mutkan s. LEINONEN. **2.** onton, kaukalomaisen tms. esineen sisäpinnasta. | Putki ei ollut s:än aivan sileä. **II.** *adv.*)(ulkoa, päältä, pinnalta. **1.** kohtaan I.1 liittyen. | Paleltunutta hierottiin lumella ja lämmitettiin viinalla s. Leipä on s. raakaa. S. ontto puu. Laatikon koko s. mitattuna. Koputti oveen, mutta s. [= huoneesta, rakennuksesta] ei kuulunut hiiskahdustakaan. Katseli ilkkuen s., kuinka toiset saivat palella ulkona pakkasessa. — *Kuv.* ihmisen sisäisestä elämästä, rakenteesta, hengenlahjoista jne. | Ystävällinen päältä nähden, mutta s. kateutta täynnä. Sitä [ih-

miskunnan uskoa] koetellaan sekä s. että ulkoa AHO. 2. kohtaan I.2 liittyen. | Tervata vene päältä ja s. Rakennus maalattiin sekä ulkoa että s. 3. paikan merk. himmentynyt. | Lukea s. 'lukea kirjoitetusta t. painetusta tekstistä'. Hän lukee hyvin, huonosti s. 'hänellä on hyvä, huono (sisä)lukutaito'. Selvästi luki hän s., ja aapiskirjan taisi hän ulkoa kannesta kanteen KIVI.

sisältäjä[16] *tek.* Raha näyttää kaiken arvon s:ltä tai ainakin kaiken arvon mittaajalta. — *Mat.* luku t. algebrallinen lauseke, joka on tasan jaollinen toisella luvulla t. lausekkeella. | Kahden tai useamman luvun tai algebrallisen lausekkeen (pienin) yhteinen s. eli jaettava.

sisältä|käsin *adv.* sisältä, sisältäpäin, sisäpuolelta. | Hän tunsi samassa niin kuin joku olisi lyödä jysäyttänyt häntä rintaan s. LINN. **-luku** *s.* sisäluku. | Harjoitella s:a.

sisältämätön[57] *kielt.a.* Hopeaa s. seos.

sisältäpäin *adv.* Ovi oli teljetty s. — Oikeat ilmeet [puhuttaessa] eivät ole tahallisia, vaan johtuvat s. Hengellinen herätys uudisti jumalanpalveluksen s.

sisäl|tää[5] *v.* **I.** subj. ilmaisee sen, jossa jtak on. **1.** sulkea sisäänsä t. piiriinsä; käsittää. | Pullo s:tää vettä. Mitä paketti s:si? Rahaa s:tävä kirje. — Asunto s:si 5 huonetta. Pöytäkirja s:si 10 pykälää. — Kuutiometri kantoja s:tää noin puoli kiintokuutiometriä puuta. — *Erik.* **a.** aineesta ja sen osista, pitoisuudesta. | Ilma s:tää happea. Hiki s:tää 98—99 % vettä ja 1—2 % kiinteitä aineita. Kauraryynit s:tävät paljon rasvaa. Metaanimolekyyli s:tää vain yhden hiiliatomin. **b.** *geom.* Tasoksi sanotaan pintaa, joka kokonaan s:tää jokaisen suoran, jonka kanssa sillä on kaksi yhteistä pistettä. Kaaren s:tämä kulma 'kulma, jonka kärki on ympyränkaarella ja jonka kyljet ovat tämän kaaren päätepisteiden kautta kulkevia jänteitä'. **2.** *abstr.* ja *kuv.* **a.** jnk kirjoituksen, kirjan, puheen tms. sisällyksestä. | Päivän lehdet s:tävät runsaasti vaalipropagandaa. Kirje ei s:lä vihjaustakaan kirjoittajansa avioliittoaikeista. Puhe ei s:tänyt mitään mainittavaa. Vapaamiehelle annettu rälssikirja s:si usein varsin ylimalkaisen rälssioikeuden. **b.** olla jtak, merkitä, tarkoittaa, tietää. | Ruotsin kannalta katsoen Anjalan liitto s:si valtiopetoksen. Talletuspankkien toiminnan järjestely lainsäädäntötietä ei s:lä mitään outoa ja mullistavaa nykyaikaisen talouspolitiikan kannalta katsoen. - - vaitiolo s:si tällä kertaa kuitenkin myöntämisen SILL. **II.** tav:mmin sisällyttää. | Noihin sanoihin oli s:letty kaikki se, mitä kymmenet käskytkin sisältävät R.RAUANHEIMO. — Ne vuosituhannet - - jotka ovat kuluneet suomalais-ugrilaisen alkukansan hajaantumisesta länsisuomalaisten kansojen muodostumiseen, s:tävät itseensä - - monivaiheisen kulttuurikehityksen A.KORHONEN.

sisältö[1*] *s.* = sisällys.

-sisältöinen[63] *poss.a.* = -sisällyksinen.

sisältö|jako *s. mat.* = mittausjako. **-luettelo** *s.* par. sisällysluettelo. **-rik|as** *a.* -kaasti *adv.* -kaus *omin.* → rikas-, runsassisältöinen, sisällyksekäs, sisällökäs.

sisäluku *s.* kirjoitetun t. painetun tekstin lukeminen, sisältä lukeminen;)(ulkoluku. | Opetella s:a. Tavaaminen oli toivotonta — puhumattakaan sisäluvusta — ja ulkoluku sujui ilman minkäänlaista järjen toimintaa TALVIO. **-harjoitus** *s.* **-taito** *s.* Kirjoitus- ja s. Hyvä, huono s. **-taitoi|nen** *a.* S. henkilö. — *S:sesti.* Pitäjän s:set. **-tun|ti** *s.* Alakoulun s:nilla käytetty lukukirja.

sisä|luomainen *a. kasv.* S. ponsi 'ponsi, jonka puoliskot lähenevät toisiaan emiön puolella ja aukeavat siihen päin'. **-luukku** *s.* Uunin ulkoja s.

sisälähetys *s.* vapaa kristillinen toiminta, jonka tarkoituksena on johtaa kirkosta ja kristinuskosta luopuneita ja vieraantuneita takaisin kirkon yhteyteen sekä tukea ja auttaa sisäisessä ja ulkonaisessa ahdingossa olevia; vrt. ulkolähetys. | Kirkon sananjulistusta täydentävänä s. on mm. merimies-, siirtolais- ja kaupunkilähetystä. **-harrastus** *s.* **-seura** *s.* Suomen kirkon s. **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* **-yhdistys** *s.*

sisä|lämpö *s.* Jos huonelämpö on +20° ja ulkona on pakkasta 20°, niin sisä- ja ulkolämmön erotus on 40°. **-läpimitta** *s.* Putken s. **-läpimittainen** *a.* 50 mm:n s. putki.

sisämaa *s.* meren (harv. järven) rannikosta suhteellisen kaukana olevat alueet. | Merien lähellä on kesä viileämpi kuin s:ssa. S:n laivareitit. Satamasta on hyvät yhteydet s:han. Tutkimusmatkailijain retket Afrikan sisämaihin. — *Harv.* valtakunnan raja-aluetta sisempänä olevasta maa-alueesta. | Taisteleva kansa, joko aseissa tai aseitta, rajoilla tai s:ssa. **--alue** *s.* **-lai|nen** *a.* ja *s.* Runoelman luonnon- ja elämänkuvaus on kokonaan s., jopa melkein saarijärveläinen. Nuijasotaan ryhtyivät varsinaisesti vain s:set, rannikkoseutujen asukkaat pysyivät syrjässä.

sisämaalaus *s.* Suorittaa rakennuksen ulko- ja s. **-työ** *s.*

sisämaan- tav. myös sisämaa-. **-järvi** *s.* sisämaassa oleva järvi. **-jäätikkö** *s.* Grönlannin s. **-kaup|pa** *s.* 1300-luvulla tuli Moskovasta Venäjän s:an keskus. **-kaupunki** *s.* Heinola on idyllinen s. **-luon|to** *s.* Punkaharju, Suomen s:non helmi. **-pitäjä** *s.* **-satama** *s.* sisävesisatama. **-valtio** *s.* mannervaltio. | S:iden pyrkimys päästä meren äärelle.

sisä|mainen *a.* vrt. sisämaa. | Kuljetustien mukaan erotetaan merivakuutus ja s. kuljetusvakuutus. Runebergin "Hannan" tapahtumat on sijoitettu s:maiseen ympäristöön. **-majoitu|s** *s.*, vars. *sot.*)(ulkomajoitus. | Komppania siirtyi telttamajoituksesta s:kseen kasarmeihin. **-mer|i** *s.* **1.** *maant.* yhden maanosan sisässä oleva laaja, ahdassuinen valtameren lahti; hyvin iso, suolaton t. suolainen järvi; vrt. reuna-, välimeri. | S:ien vesi ei ole niin suolaista kuin valtamerien. Itämeri on tyypillinen s. Kaspian meri on s., jolla ei ole yhteyttä valtamereen. **2.** kokonaan jnk valtakunnan rajojen sisällä olevasta merestä. | Välimerestä tuli roomalainen s. **-mestaruuskilpailut** *s. mon. urh.* Vauhdittomien hyppyjen s. **-mies** *s. urh.* vars. pesäpallossa: sisävuorossa olevan joukkueen mies;)(ulkomies. **-ministeri** *s.* sisäasiainministeri. **-mi-**

nisteriö *s.* sisäasiainministeriö. **-mitta** *s.* Putken ulko- ja s. **-moottori** *s.* moottoriveneen sisällä oleva moottori, tav:immin keskimoottori;)(perämoottori. **-moreeni** *s. geol.* jäätikön sisään kertynyt ja jääkerroksien välissä kulkeutunut moreeni. **-muurau|s** *s.* Tulenkestäviä tiiliä käytetään tulipesien ja -kanavien sekä savupiippujen s:kseen. **-muuri** *s.* Linnan ulko- ja s.

sisänapa|kone, -moottori *s. sähk.* moottori, jossa navat pyörivät akselin mukana ja ankkuri on kiinteä;)(ulkonapakone, -moottori.

sisä|neste *s. anat.* sisäkorvan kalvosokkelossa oleva neste, sisävesi. **-nurk|ka** *s.* Laatikon s:kiin kerääntynyt pöly. Silmän s. **-olento** *s. kiel.* = inessiivi. **-ontelo** *s.* Puuvillakuidun s. Ruumiin s:t. **-oppilaitos** *s.* oppilaitos, jossa oppilaat saavat täysihoidon ja samalla ovat laitoksen valvonnan alaisia, sisäoppilaslaitos, asuntokoulu, internaatti. **-oppilas** *s.* internaatissa asuva oppilas. **-oppilaslaitos** *s.* = sisäoppilaitos. **-os|a** *s.* Uunin s. Ruumiin s:at. Haihdunnassa neste höyrystyy vapaasta pinnastaan, ei s:istaan. Huoneen s:at. Liekin s. eli sydän. — Afrikan s:ien aarniometsät. Kaupungin, maan, tontin s. — Kannen s. oli kirjailtu. **-ote** *s. voim.* ote, jossa kämmenet ovat suoraan sivuille ja kädenselät vastakkain;)(ulko-ote. | S. nojapuilla. **-otos** *s. valok.* sisällä asunnossa tm. otettu kuva (ei juuri varsin. ateljeekuvista), sisäkuva. **-ovi** *s.* rakennuksen sisällä (esim. huoneiden välissä) oleva ovi;)(ulko-ovi. **-paikallissija** *s. kiel.* suomen kielessä inessiivistä, elatiivista ja illatiivista käytetty yhteisnimitys; *syn.* sisäinen paikallissija. **-paisti** *s. ruok.* (naudan- t. lampaan)-paistin sisäpuoli. — *Yhd.* pikkus. **-pakkaus** *s.* tavaran uloinna olevan pakkauksen (laatikon tm.) sisäpuolella oleva pakkaus, joka lieventää kolauksia (lastuvilla, oljet, paperi tms.), suojelee kosteudelta (esim. öljykangas) t. pilaantumiselta (esim. jäät) tms. **-palvelija** *s.* sisäaskareita suorittava nais- t. miespalvelija; vrt. sisäkkö. | S:t ja karjanhoitajat.

sisäpalvelus *s.* sisällä (asunnossa tm.) suoritettu palvelus. | Ylhäisen roomalaisen kaupunkitalossa oli runsaasti s:ta suorittavia orjia. — *Sot.* joukko-osastojen sisäinen jokapäiväinen elämänjärjestys, johon kuuluvat esimies- ja alaisuussuhde ja sen velvoitukset, kasarmijärjestys, terveyden- ja sairaanhoito, hevoshoito, tallipalvelus ym.; vrt. kenttä-, ulko-, varuskuntapalvelus. **-ohjesääntö** *s. sot.*

sisä|peli *s. urh.* **1.** sisällä (voimistelusalissa tm.) harjoitettu peli. | Käsipallo s:pelinä on talvella hyvää harjoitusta jalkapalloilijoille. **2.** pesäpallossa: lyövän ja juoksevan joukkueen peli. | Haminalaisten s. oli parempaa kuin heidän ulkopelinsä. **-piha** *s.* Keskiaikaisen linnan esipiha ja s. Luostarin s. **-piika** *s. kans. vanh.* sisäkkö. **-piip|pu** *s.* Harjoituksissa käytetään pistoolissa toisinaan s:pua, jolloin voidaan käyttää pienoiskiväärin patruunoita. — Toisinaan muurataan savupiippu kaksinkertainen, jolloin s. pääsee vapaasti laajenemaan ja supistumaan. **-piiri** *s.* [Leikissä] seisotaan kaksoispiirissä, pojat ulko- ja tytöt s:ssä. **-pinta** *s.* Putken, tuohen, ikkunan s. **-pituus** *s.* Talon, laatikon s. **-pohja** *s.* Aluksen ulko- ja s:n väli on jaettu moneen vedenpitävään osaan, joita käytetään painolastitankkeina. — Laatikon s. 'se pohjan pinta, joka on sisällepäin'. — *Nahk.* kaksi- t. useampikerroksisen kengänpohjan lähimmäksi jalkapohjaa tuleva osa; joskus myös pohjallisesta. **-poliitti|nen** *a.* -sesti *adv.* sisäpolitiikkaan kuuluva, sisäpolitiikkaa koskeva. | Maan s. tilanne, kehitys. S:set erimielisyydet. S:sesti levoton aika. **-politiikka** *s.* oman valtakunnan sisäisiin asioihin kohdistuva ja rajoittuva politiikka;)(ulkopolitiikka. **-portaat** *s. mon.* rakennuksen sisällä olevat portaat. | Koulutalon ulkoportaat olivat betonista, s. puusta. **-pui|t|e** *s.*, tav. *mon.* Asuinhuoneisiin tehdään kaksinkertaiset ikkunat, jolloin niissä on sekä ulko- että s:teet. **-puol|i** *s.* jnk sisäpinta, -osa, sisus(ta). | Pannun s. Katon s. Sormuksen s:en kiillottaminen. Käden s. Jousen kaaren selkä ja s. olivat eri puulajia. Reiden s. 'mediaalipuoli'. Ympyrän, käyrän s. Kirkon s. oli koristeltu kynttilöin ja kukkasin. Kasaa käännellään niin, että kasan s:et tulevat pinnalle. — *sisäpuol|ella,* -elta, -elle (adv. ja postp.) sisällä, sisässä. | Kirjan kannessa oli s:ella tasku. Ikkuna pestiin vain s:elta. S:elta tinattu pannu. Kurkisti ovesta s:elle. Oleskella seinien s:ella 'huoneessa, sisällä'. Kaupungin muurien s:ella puhkesi rutto. Keräsi lastut kynnyksen eteen, sen s:elle 'huoneen puoleiselle puolelle'. Valtakunnan rajojen s:ella. Kuulomatkan s:ella. Poikkeama on virherajojen s:ella. **-puoli|nen** *a.* -sesti *adv.* Yläkerrokseen vievät s:set [= rakennuksen sisällä sijaitsevat] portaat. S. jarru 'jarru, jossa jarrukoneisto sijaitsee jarrurummun sisällä'. Kalossien s. puhdistus. S. paine. Putken s. ympärysmitta. — *Geom.* Jos janalla olevan pisteen etäisyydet janan alku- ja loppupisteestä ovat toisiinsa tietyssä suhteessa, niin tämän pisteen sanotaan s:sesti jakavan janan mainitussa suhteessa. **-puolitse** *adv.* ja *postp.* sisäpuolen kautta. | Laitalauta kulki reen keskikaplaan nenän ulkopuolitse sekä etu- ja takakaplaiden nenien s. **-putki** *s.* Tykin s. **-pää** *s.* Tynnyrin tapin s. 'sisällepäin oleva pää'. Solisluun s. 'mediaalipää'. **-päällinen** *s.* Höyhenpatjan ulko- ja s. **-päällys|(te)** *s.* vrt. sisäpakkaus. | Tullinalaiseen painoon sisällytetään usein s:teen paino.

sisä|raja *s.* Luston s. Tullivyöhykkeen s. **-raken|ne** *s.* Kasvien s:teen mikroskooppinen tutkiminen. Maapallon s. S:teeltaan monimutkainen solu, koje. — Navetan s:teet. **-rappaus** *s.* Tiiliseinän ulko- ja s. **-ra|ta** *s.* **1.** urheilukentän, luistinradan tms. lähinnä kentän keskustaa oleva juoksu- tm. rata. **2.** sisällä urheiluhallissa tms. oleva juoksu- tm. rata. | Sisäurheilukilpailut järjestetään s:doilla. **-rataennäty|s** *s. urh.* vrt. ed. 2. | Paavo Nurmi murskasi talvella 1925 nipuittain Yhdysvaltojen s:ksiä. **-ratakilpailu** *s. urh.* vrt. sisärata 2. | Ampumaseuran s. **-reisi** *s. ruok.* sisäpaisti. **-reitti** *s. mer.* sisäsaariston suojassa, lähellä mannerta kulkeva laivareitti, sisäväylä. **-ren|gas** *s.* **1.** *tekn.* **a.** vrt. sisäkumi. | Auton, polkupyörän s. **b.** Kuulalaakerin sisä- ja ulkorengas. Varmuuslukon haittakotelon s. **2.** *kuv.* jnk seuran tms. määräysvaltaisim-

mista ja toimeliaimmista jäsenistä. | Hallituksen s. Asiat käsiteltiin ja päätettiin itse asiassa yhdistyksen s:kaassa, yleinen kokous antoi niille vain muodollisen siunauksen. **-reuna** *s.* Juoksuradan s. **-ruokinta** *s. maat.* kotieläinten navetassa, tallissa tms. tapahtuva ruokinta;)(ulkoruokinta. | S:an perustuva lammastalous. **-ruokintakausi** *s.* **-saar|i** *s.* vrt. seur. | Rannikon metsäiset s:et ja puuttomat ulkosaaret. **-saaristo** *s.* meren rannikon läheisyydessä oleva (tiheä) saariston osa;)(ulkosaaristo. | Järvillä tai s:ssa käytettäviä aluksia nimitetään sisävesialuksiksi. **-satama** *s.*)(ulkosatama. | Hangolla on kaksi satamaa: s. sen länsisivulla ja ulkosatama 5 km:n päässä itse kaupungista. **-sein|ä** *s.* **1.** seinän sisäpuoli. | Peipposen pesän s. on jouhista. Savupirtin s:ät ovat mustuneet. **2.** väliseinä, lämmin seinä. | Sikala sisustetaan siten, että karsinat tulevat lämpimien s:ien puolelle ja käytävät ulkoseinien puolelle. **-seinämä** *s.* vrt. ed. *(1.)* Rintakehän s. *(2.)* S., joka jakaa hedelmän ylä- ja alaosaan. **-selkäliha** *s. ruok.* = sisäfilee. **-siipi** *s.*, vars. *sot.* jhk toiseen osastoon nojaava siipi; kaarroissa se siipi, jonka ympäri liike tapahtuu. **-siitos** *s.* = sukusiitos. **-sivu** *s.* Aluksen s:t. Raajan s. 'mediaalisivu'. Hammasrivin s. — Lehden s:illa oleva uutinen. **-sointu** *s. run.* säkeensisäinen loppusointu t. assonanssi (esim. *kääntyy,* kulkee, *vääntyy,* vyöryy); vastaavasti myös proosasta. **-solukko** *s.* Kasvin pinta- ja s.

sisässä *postp.* ja *adv.* paikkaa ilmaisevana; sisästä, sisään ks. erikseen; vrt. sisällä. **1.** *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella). **a.** jnk esineen tms. pintaosaa syvemmällä t. keskemmällä, pintaosan sisäpuolella, jnk sisällä, jssak; us. par. pelkkä iness. | Merran s. voi [piisamia pyydettäessä] käyttää houkuttimena porkkanaa. Edellisen yön juomingit tuntuivat nyt hirveänä jomotuksena pään s. Koko laiva oli savun ja tulen s. Metsän s. oleva mökki. — *Kuv.* (ulkopuolisilta salassa olevasta) sielunelämästä, "sydämestä". | Hänen s:än riehui ankara taistelu. S:mme oleva omantunnon ääni. Mitä hautoneetkaan s:si? - - Marjan s. parkaisi: Minkä tähden sinä sen sille teit? AHO. **b.** rajojen t. piirin sulkemalla t. rajoittamalla alueella; jnk rajoittamassa tilassa. | Niityn s. on metsäsaareke. Lapset hyppivät jalkakäytävällä liituviivojensa s. Neljän seinän s. 'sisällä, huoneessa tms.'. - - virren hyminä temppelin seinien s. SILL. - - hevosia ei riisuttu, vaan ainoastaan aisain s. annettiin kauroja puraista AHO. **2.** *adv.* **a.** kohtaan 1.a liittyen, tav:mmin sisällä. | Puu näytti ulkoapäin terveeltä, vaikka s. olikin lahoa. — *Kuv.* Jossain s. liikkui mieluisa virtaus, joka pani iloitsemaan ALKIO. — *Erik.* Ulkona oli sellainen kaatosade, että kaikki pysyttelivät mieluiten s. S. odotti heitä tuliaiskahvi. **b.** = sisällä II.2 (normaalikielessä †). | "Ei tainnu olla s. palkkaa silläkään tytöllä", kysäisi kuppari, sillä hän tiesi tarkoin sen määrän, mikä Siljalla todella oli palkkaansa nostamatta SILL.

sisässäpäin *adv.* - - hänen sieraimensa liikkuivat humoristisesti, niin kuin ne aina tekevät silloin, kun s. naurattaa AK.

sisästä *postp.* ja *adv.* paikkaa ilmaisevana; vrt. sisältä. **1.** *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella); us. par. pelkkä elat. **a.** jnk esineen tms. pintaosaa syvemmältä t. keskemmältä, pintaosan sisäpuolelta, jnk sisältä, jstak. | Maan s. kuului jyminää. Pappi otti Raamatun s. saarnansa konseptin. Hauen s. löytyi särjenpoikanen. Tornia ei näkynyt pimeyden s. Sateen s. häämöttävä harjanne. Polkua tuskin erotti heinikon s. Metsän s. kiilui lampi. — *Kuv.* (ulkopuolisilta salassa olevasta) sielunelämästä, "sydämestä". | Hän ei saanut helposti puretuksi s:nsä, mikä painoi hänen sydäntään KIANTO. **b.** rajojen t. piirin sulkemalta t. rajoittamalta alueelta; jnk rajoittamasta tilasta. | - - kaksitoista pyhältä vuorelta käräjäaituuksen s. poimittua pyöreätä kiveä AHO. **2.** *adv.* **a.** kohtaan 1.a liittyen. | Ovi oli niin lujasti kiinni, ettei sitä saatu auki s. 'rakennuksen sisäpuolelta'. Lauantaina - - oli määrä lähteä kirkkoon - -, kun yht'äkkiä alkoi ottaa s. [= sisäelimistä], ja lähtö jäi sikseen AHO. — *Kuv.* Sillä s., ihmisen sydämestä, lähtevät pahat ajatukset, haureudet, varkaudet, murhat UT. **b.** onton, kaukalomaisen tms. esineen sisäpinnasta. | Vene tervattiin sekä s. että ulkoa.

sisästä|käsin *adv.* = seur. | Isä oli kotonaan tyranni, jonka hallintaan ei kukaan s. enempää kuin ulkoakaan saanut puuttua. **-päin** *adv.* S. vesihöyryllä kuumennettava paperikoneen sylinteri. — A. näytteli osansa herkästi, s. ilmenetyin keinoin.

sisä|suoja *s.* sisällä t. sisempänä (rakennuksessa) oleva suoja (huone tms.). | Talvella joudutaan verkkopalloa pelaamaan s:suojissa. Etuhuoneesta s:suojiin johtavat ovet. S:suojasta jostain / tuon lumotun linnan / kuin soittoa kuulin LEINO. **-suomalai|nen** *a.* ja *s.* vrt. keskisuomalainen. | S. talo. S:sten matkat Pohjanmaalle. **-synnyttim|et** *s. mon. anat.* naisen t. (nisäkäs)naaraan sisäiset sukupuolielimet. | S:iin kuuluvat munasarja, munajohdin, kohtu ja emätin. **-syntyi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* endogeeninen, sisäinen. | Jakomielitauti on s. mielitauti. Juuren haaran s:syys. **-syrjä** *s.* Jalkapohjan s. **-syöttö** *s. maat.* navetassa, tallissa tms. tapahtuvasta kotieläinten syöttämisestä. | S:ön verrattuna on laidunruokinnalla huomattavia etuja. **-säde** *s.* Putken s. **-särmä** *s.* **-taite** *s. rak.* = kuvetaite. **-talou|s** *s.* Talon ulkoaskareet uskottiin palvelijoille, mutta s:tta hoitivat omat tyttäret. **-tasku** *s.* **1.** povitasku. | S:ssa pullottava lompakko. **2.** päällyskankaan ja vuorin välissä oleva tasku, johon päästään päällyskankaaseen tehdyn aukon kautta. **-tauko** *s. mus.* keskellä säettä oleva tauko.

sisätauti *s. lääk.* sisäelinten tauteja, joihin yl. luetaan tartunta- ja liikaherkkyystaudit, verenkierto-, hengitys- ja ruoansulatuselinten, munuaisten ja virtsatiehyiden, veren ja verta muodostavien elinten, umpierityksen ja aineenvaihdunnan, nivelten ja elimelliset hermoston taudit sekä vitamiininpuutostaudit. | Varsinaisista sisätaudeista pyritään nykyisin usein erottamaan keuhkotauti ja muut tuberkuloottiset sisätaudit, epideemiset tartuntataudit ja hermoston

taudit. **-lääkäri** *s.* sisätautien erikoislääkäri. **-oppi** *s.* **-osasto** *s.* Sairaalan s. **-potilas** *s.* **-sairaala** *s.* **-spesialisti** *s.* sisätautilääkäri.

sisä|terä *s.* Jalan s. 'jalkaterän sisäsivu'. **-teräpotku** *s. urh.* vrt. rintapotku. **-tietä** *adv.* sisäpuolen kautta, sisäpuolitse. | Parvekkeelle päästään vain s. huoneiden kautta. **-tila** *s.* Pilarit jakavat kirkon s:n kolmilaivaiseksi.

sisättäin *adv.* = sisäkkäin.

sisättäi|nen[38] *a.* -sesti *adv.* = sisäkkäinen. | S:set putket.

sisä|tulento *s. kiel.* = illatiivi. **-tulkki** *s. tekn.* sisäpuolisten mittojen mittaamiseen käytetty tulkki. **-tulli** *s.* kotimaantulli. **-turkki** *s.* turkisvuorinen päällystakki.

sisäty|ksin, -sten *adv.* = sisäkkäin.

sisä|tyttö *s.* sisäkkötyttö. | S. saa paikan [ilm.]. **-|työ** *s.* S:töitä vaille valmis talo. N. oli talvet s:töissä ja kesät ulkotöissä. Karttojen väritys, pinta-alojen lasku tms. tapahtuu s:työnä. **-työntekij|ä** *s.* Ulkotyöntekijöitä ja niitä s:öitä varten, jotka ruokailuajaksi voivat poistua työpaikalta, tulee olla erityinen ruokahuone. **-ulkomajoitu|s** *s. sot.* Joukko on s:ksessa, jos osa on sisämajoituksessa, osa ulkomajoituksessa.

sisäurheilu *s.* voimistelusaleissa, tilavissa halleissa, maneeseissa yms. harjoitettu (rata- ja kenttä)urheilu. **-kausi** *s.* **-kilpailu** *s.*

sisä|vaippa *s.* Vaippajäähdytyksellisissä koneissa jäähdytysilma tunkeutuu ulko- ja s:vaipan väliin. **-valaisin** *s.* (rakennuksen tms.) sisällä käytetty valaisin. **-valaistus** *s.* huoneiden tms. keinotekoinen valaistus. | Rakennuksen ulko- ja s. **-valmennuskausi** *s. urh.* Talvinen s. **-vara** *s. käs.* saumanvara, joka joutuu piiloon sauman sisään. **-varvas** *s.* Karhun ensimmäinen eli s., joka vastaa ihmisen isoavarvasta, on lyhyempi kuin muut varpaat. **-vastus** *s. sähk.* tehonlähteen oma vastus. **-verho** *s.* Ikkunan s:t. Kirjankannen s:ksi liimattu paperi. — *Kasv.* eräillä sienillä suojus, joka peittää nuorien itiöemien itiölavaa kulkien lakin reunasta johonkin kohtaan kannasta. | Lakin laajetessa s. repeää, jolloin osa siitä voi jäädä kantaan renkaaksi tai lakin reunaan roikkumaan hepeninä. **-vesi** *s.* **1.** *mon.* järvistä ja joista merien vastakohtana. | Suomen s:ssä vedenkorkeus yleensä laskee vuoden alkukuukausina. S:en kalat. Limnologia eli oppi s:stä. **2.** *anat.* = sisäneste.

sisävesi|alue *s.* **-alus** *s.* alus, jota käytetään liikenteeseen sisävesissä t. sisäsaaristossa. **-kala** *s.*;)(merikala. **-kalastaja** *s.* **-kalastus** *s.* Merija s. **-kuljetu|s** *s.* Vesitiekuljetukset jaetaan meri-, rannikko- ja s:ksiin. **-laiva** *s.* vrt. sisävesialus. **-laivasto** *s.* **-laivuri** *s.* laivuri, jolla on oikeus purjehtia vain sisävesillä. **-liikenne** *s.* **-luotsi** *s.* **-reitti** *s.* Pitkät ja kauniit s:mme ovat turistien suosiossa. **-satama** *s.* sisämaansatama;)(merisatama.

sisävesistö *s.* S:jen merkitys talouselämässämme. **-liikenne** *s.* sisävesiliikenne.

sisävesi|tie *s.* sisävesireitti. **-vene** *s.* **-viitta** *s.* **-väylä** *s.*

sisä|viisto *a.* sisäänpäin viisto. | Rakennelman s. tukipylväs. — *S:sesti.* [Kirkon] ristipohjan s:-viistojen ja sakaroiden yli rakennetut kaaret. — *sisä|viistossa,* -viistosta, -viistoon (adv.) [Hevosia kengitettäessä] naula lyödään s:viistoon. Nostaa jalkaa eteenpäin s:viistoon. **-voimistelu** *s.* Päähuomio kiinnitettiin s:un ulkoharjoitusten — leikin ja urheilun — jäädessä syrjemmälle. **-vokaali** *s. kiel.* sanansisäinen vokaali. | Liivin kielessä ovat sekä loppu- että s:t usein kadonneet tai epämääräistyneet. **-vuorau|s** *s.* sisäpinnan vuoraus. | Seinien, laivan laitojen s. Malminsulatusuunien s:kseen käytettävät silikaattitiilet. **-vuorilauta** *s.* **-vuoro** *s. urh.* vars. pesäpallossa: vuoro, jonka aikana joukkue pelaa sisäpeliä. | Olla s:ssa. **-värkk|i** *s. ark.* sisusvärkki. | Sen [kellon] kultakuori loistaa kimmeltäin, / lie s:ein laita niin ja näin LARINK. **-väylä** *s. mer.* sisäreitti. | Helsingin—Kotkan s. **-ympyrä** *s.* Ampumataulun s.

sisä|än *postp.* ja *adv.* vrt. sisälle. **A.** *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella). **I.** paikallisesti; us. par. pelkkä ill. **1.** jnk esineen tms. pintaosaa syvemmälle t. keskemmälle, pintaosan sisäpuolelle, jnk sisälle, jhk. | Osaksi maan s. kaivettu korsu. Maa imee sadevettä s:änsä. Jos maa on hyvin kovaa, kastemato voi syödä itsensä sen s. Nahka vetää s:änsä rasvaa. Kaivautui heinien s. nukkumaan. Metsän s. häviävä polku. - - vähän väliä pysähtyvät ulos pimeän s. tuijottamaan AHO. — Täytelangat peittyvät varsinaisten loimi- ja kudelankojen s. — Pää näytti hartiain s. painuneelta. - - puukko meni miehen s. kirkkaasti SILL. — - - en ymmärrä oikein, mikä niiden miesten s. on mennyt, kun eivät ole minuun iskeneet H.JARTTI. — Ihmisistä (t. eläimistä): sisuksiin (vatsaan, keuhkoihin tms.). | Kahvi oli kuumaa, joten saimme heti lämmintä s:ämme. Älä aja s:äsi niin paljon ruokaa! Vetää henkeä s:änsä. **2.** rajojen t. piirin sulkemalle, rajoittamalle alueelle; jnk rajoittamaan tilaan. | Pistää päänsä paidan s. [pukeutuessa]. Sukan s. pannussa pullossa pysyy kahvi kauan kuumana. Kääriä esine paperin s. Teljetä jku neljän seinän s. 'sisälle, huoneeseen tms.'. Kun kukat lakastuvat, sulkevat kehtosuomut mykerön s:änsä. Sulkeitten s. pantu huomautus. Väkijoukko ympäröi miehen kuin kehän s. Lehmä oli päässyt kukka-aitauksen s. Piha sulkee s:änsä pienen puutarhan. Koski joutui A:n maan s. Kaupungin s. rakennettu tehdas. **II.** ajasta: normaalityylissä †. **1.** jnk kuluessa, mittaan t. pelkkä pääsanan ill. tai iness. | Hän ei ollut vuoden s. kertaakaan poissa töistä. Vanhuus on [N. N:lle] ruvennut tulemaan vajaan vuoden s. Talo määrättiin purettavaksi kolmen viikon s. Jos joku tahtoo valittaa virheistä oikeudenkäymisessä - -, niin tehköön sen valituksilla sen ajan s., joka 25 luvun 5 §:ssä sanotaan LK. **2.** - - mikä viehätys maata - - pitkälle seuraavan päivän s. AHO.

B. *adv.* **I.** paikallisesti; ryhmään A.I liittyen;)(ulos. | Aukko, josta nesteet kaadetaan s. ja ulos. Puhe meni toisesta korvasta s., toisesta ulos 'puheen sisällys unohtui heti'. Lumi tunki saappaanvarsista s. Voide hierotaan s. Hilata vaijeri s. [laivaan]. Aallot löivät s. [veneeseen]. Ajoi kaupungin tullista s. [= kaupunkiin]. Rummun reuna oli lyöty s. ja sen kalvo oli viis-

toon haljennut JÄRVENT. — Laihtunut hän oli, posket aivan painuneet s. 'kuopalle'. Vatsa s. ja rinta ulos! — Vetää s. henkeä. — Ill:n vahvikkeena. | Menivät s. huoneeseen, aitaukseen. Laiva pääsi avomereltä s. saaristoon. - - nyt käyt s. uuteen elämään [= avioliittoon] KIVI. — *Erik.* **1.** asuinhuoneeseen, rakennukseen t. yl. ulkoilmalta suojaiseen paikkaan tulemisesta, saattamisesta, kehottamisesta tms. | Pyytää jkta s. Astukaa s.! S.! Lapset juoksivat ovissa yhtenään, s. ja ulos. Pisti päänsä ovesta s. Varkaat pääsivät s. rikkomalla ikkunan. Kukat on otettava s. ennen pakkasten tuloa. Karja otettiin s. [= navettaan] syyskuun lopulla. Uuni savutti s., par. savutti. - - lämpisi jo uusi [saunan] uuni, lämpisi s. [ks. sisäänlämpiävä] AHO. - - kuutamo s:hän paistaa LEINO. Joka - - vangitsemalla, s. sulkemalla tahi muulla tavalla riistää toiselta vapauden LK. — Porstuan oven [metelöitsijät] olivat jo ehtineet panna s. ALKIO. Joka tahallansa lyö s. toisen akkunan - - LK. — Vuokralaiset muuttavat, tulevat s. [→ asuntoon] kesäkuun alussa. **2.** *urh.* = sisälle 2.b. **II.** muuta, muukalaisperäistä, normaalikielessä hylättävää käyttöä; paikan merk. us. himmentynyt. **1.** Jättää anomus s. → antaa, tuoda, viedä anomus (määräpaikkaan). Olin minäkin kerran jäsen raittiuden liitossa, mutta paninpa s. apskeetin KIVI. - - antakoon myös s. ne asiakirjat, joihin hän vaatimuksensa perustaa LK. **2.** Ostaa tavaraa s. (liik.) → ostaa tavaraa (varastoon). [Huutokaupattavaa] tavaraa huudettiin paljon s. [so. omistaja huusi itselleen]. Palkanmaksun yhteydessä vedetään s. [→ pidätetään] ennakkovero. Häneltä jäi kuukauden palkka s. → nostamatta, saamatta. - - tulee pitää huolta siitä, että sakot - - suoritetaan tahi s. kerätään LK. Laiva tuli s. [→ satamaan]. Juna ajaa s. [→ asemalle]. — Hän oli niin paljon laihtunut, että hametta oli otettava s. [→ kavennettava] vyötärön kohdalta. — [Sisennyksestä, porrastamisesta:] Kappaleen ensimmäinen rivi vedetään s. [ladottaessa]. Kohtaus otettiin s. [→ kuvattiin] useita kertoja. A. [nyrkkeilijä] sai sarjan iskuja s. 'sattumaan'. **3.** eräitä vars. ammattislangiin kuuluvia sanontoja. | [Totutusajosta:] Uusi auto on ajettava s. Polttaa [uusi] piippu s. Ampua patteri s. [ampuma-arvojen määrittämistä varten suoritettavasta koeammunnasta].

sisään- vars. vanhemmassa kielessä useiden yhdysv:ien määräysosana, esim. s:astua, -hengittää → astua, hengittää s. Vain verbaalis:eissa ja partis:eissa sisään käy edellä; s:t kirjoitetaan us. ◡, partis:t tav. ⌒ (s. astunut, hengitetty jne.).

sisään|ajo *s. tekn. ark.* Auton s. 'totutusajo'. **-heitto** *s. urh.* → peliinheitto; sivurajaheitto.

sisäänhengitys *s.; syn.* inspiraatio;)(uloshengitys. | Sisäänhengityksessä kylkiluut kohoavat, pallea alenee ja keuhkot laajenevat. **-asen|to** *s.* Rintakehä on s:nossa. **-ilma** *s.* **-lihas** *s.* Pallea on tärkein s.

sisään|jättö *s.* Anomuksen s. → antaminen, tuominen, vieminen (määräpaikkaan). **-kierto** *s.* Kyynärvarren s. 'kiertoliike, jossa kämmen kiertyy sisäänpäin niin, että peukalo suuntautuu vartaloon päin. **-kiertäjä** *s. anat.* lihaksista, jotka huolehtivat kyynärvarren sisäänkierrosta. | Kyynärvarren liereä, nelikulmainen s. **-kirjoittaa** *v.* †; vrt. seur. **-kirjoitus** *s.* **1.** par. (oppilaaksi tms.) kirjoittautuminen, irskriptio. **2.** postialalla: → kirjaaminen. **-kirjoitusmaksu** *s.* **1.** par. kirjoittautumis-, liittymismaksu. **2.** → kirjaamismaksu. **-käsin** *adv. kans.* sisäänpäin. | Käveli kenkien kärjet s. **-käynti** *s.* Liikkeeseen on s. [par. käynti] kadulta. Elokuvateattereissa on erikseen s. ja uloskäynti. **-käyntiovi** *s.* **-käytävä** *s.* Huone, johon on erillinen s. Pesään johtaa kaksi aukkoa, joista toinen on s., toinen uloskäytävä. — *Yhd.* pääs. **-lämpiävä** *a.* (*partis.*)(myös ⌒) uunista, saunasta ym., jossa ei ole savupiippua, vaan savu tulee rakennuksen sisään ja sieltä ulos räppänästä, ovesta tms.;)(uloslämpiävä; vrt. savupirtti, -sauna. | S. uuni, sauna. **-meno** *s.* **-menoaukko** *s.* **-murto** *s.* Kauppaliikkeeseen suoritettu s. → murto. — *Sot.* rynnäkköä seuraava hyökkäysvaihe, jonka tarkoituksena on laajentaa menestystä vihollisasemassa; vrt. läpimurto. **-ostohin|ta** *s. liik.* → ostohinta. | Myydä tavaraa s:nalla. **-ot|to** *s.* tav. par. otto. — *Vaat.* Takin miehustan s:ot → kavennukset. **-painuma** *s.* par. painuma. | Korva kehittyy ektodermistä tämän levymäisenä parillisena s:na. **-pano** *s.* tav. par. pano. | Ruokailuastiain s. [kuivauskaappiin] ja ulosotto tapahtuu kätevästi. Rahojen s. [→ pano, tallettaminen] šekkitilille. **-pyrkijä** *s.* myös ⌒. | Tytöt tunsivat koputuksista s:t ja laskivat heidät luhtiin. **-päin** *adv.* S. avautuva ikkuna. Piirissä olijat astuvat kaksi askelta s. — Sekä ulos- että s. voimakas valtio. — Luonteeltaan s. kääntynyt ja mietiskelyyn taipuva. S. kääntynyt ajatusmaailma. Puhui ikään kuin itsekseen s.

sisäänpääsy *s.* us. par. pääsy. | Ilman s:ä ja kaasujen ulospääsyä miilussa säännöstelevät aukot. Tilaisuuteen on vapaa s., par. pääsy. **-lippu, -maksu, -tutkinto, -vaatimus** *s.* par. pääsylippu jne.

sisääntulija *s.* myös ⌒.

sisääntulo *s.* Savupiipun yläpäähän asetetaan hattu estämään sadeveden ja lumen s:a. Ennen s:a riisuttiin kuraiset kengät. — Hänen kuntonsa kirjoituksessa ja luvunlaskussa saattoi myös hänelle paljon tointa ja askaretta, ja myöskin s:ja [→ tuloja] KIVI. **-aukko** *s.* Raittiin ilman s. [kellarissa]. **-kohta** *s.* **-putki** *s.* **-tie** *s.* Kaupungin tärkeimpiin liikenneuomiin kuuluvat ulosmeno- ja s:t. **-torvi** *s.*

sisäänve|to *s.* → sisennys, porrastus. | Rakennuksen seinän s. Uunin lokeromaiset s:dot. — S:dot ladelmassa.

sisäänvienti *s. tekn.* kaasuputken, sähkö- t. puhelinjohtimien jne. johtamisesta ulkoa rakennukseen; myös konkr. ko. laitteista. | Seinän läpi tapahtuva s. **-kaapeli** *s.* **-kohta** *s.* **-putki** *s.*

sisäänvirtaus *s.* Höyryn s. **-aukko** *s.* **-nopeus** *s.*

sitaatti[0*] *s.* jstak kirjallisesta t. suullisesta esityksestä sananmukaisesti (myös käännöksenä) lainattu (kirjoituksessa tav. lainausmerkeillä varustettu) kohta, lainaus, toiste. — *Yhd.* kirje-, runos.; raamatuns. **-laina** *s. kiel.* uusi laina-

sana, joka esiintyy täysin alkukielen mukaisena.

sitadelli[4] *s.* entisissä linnoituksissa sisin varustus; yl. pienehkö linnoitus, linnake.

sitais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < sitoa. | S. köysi solmuun, miekka vyölleen, huivi päähänsä. S. hevonen suitsista patsaaseen kiinni. Vyöllä s:tiin jalat yhteen. Pari s:ua vain, ja säkin suu on tukevasti kiinni.

siteelli|nen[63] **1.** *poss.a.* < side. **2.** *s.* siteen täysi. | Haavoittuneiden on jätettävä patruunansa tovereilleen yhtä s:stä lukuun ottamatta, joka pidetään omaksi hätävarjelukseksi.

siteera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* ottaa jstak sitaatti, esittää sitaattina. | S. oikein. Paljon luettu ja s:ttu kirja. Paimenlauluista s:amme seuraavan näytteen. Huomautettiin Montesquieutä s:ten, ettei ihmisellä ole vapautta tehdä mitä tahtoo, vaan mikä on hyödyllistä.

siteet|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < side. | Sukset olivat vielä s:tömät. — *Kuv.* S. rakkaussuhde. Joustavat, vapaat liikkeet eivät ilmaise ainoastaan ruumiillista, vaan myös sielullista s:tömyyttä ja vapautta. — *Kiel.* lauseiden t. lauseenosien rinnastamisesta ilman sidesanoja. | S:tömyys (asyndeton) antaa Ahon "Juhan" lauserakenteelle draamallista vauhdikkuutta.

-sitei|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < side. | Kiinto-, moni-, 3-s.

sitelijä[14] *tek.* (< sidellä) vars. viljanleikkuussa henkilö, joka tekee leikatusta viljasta lyhteitä l. sitomia. | Yhdelle saralle tuli kolme leikkaajaa, yksi s. ja kuhilaille panija.

siten *adv.* (joskus konj:a läheten) viittaamassa edellä sanottuun, puheena olleeseen t. (heti) jäljessä mainittavaan: sillä tavalla, sillä tavoin, sillä keinoin, sillä muotoa, niin. | Luther poltti julkisesti pannakirjan ja irtautui s. paavinkirkosta. Puu on katkaistava tyvestä; s. menetellen ei puuta mene hukkaan. | Metsästyslaissa on pyyntitapoja rajoittavia määräyksiä. S. [= niinpä] sotilaskiväärin käyttö metsästyksessä on yleensä kiellettyä. — Maksuehdot kirjoitetaan lomakkeen tyhjäksi jätetyille riveille s. kuin myyjä ja ostaja keskenään sopivat. Niin kuin Skandinavian viikingit himoitsivat merien taakse, s. suomalaisetkin sankarit seikkailun ja taistelun halusta riensivät retkilleen. — Meidän tulee lukea Raamattua s., että rukoillen etsimme siitä elävää Jumalaa. Me voimme sanoa, että Kalevalalla on ollut tämä suuri vaikutuksensa s., että Kalevala on käsitetty toiseksi, kuin mikä se todellisuudessa on E.N.SETÄLÄ.

sitka[10] *a. kans.* sitkeä. | Liha on s:a. — *Kuv.* S:a ja visajuurista sukua. Käy s:t säikeet sydämestä sydämeen LEINO. — *sitkaan* (adv.) vitkaan; sikeästi. | -- suli suo-maan rimmet s:an LEINO. Nukutaan aina, vedetään s:an ja pitkästi IVALO.

sitkain[56] *s. kans.* käsin kylvettävän kaistan rajaviiva t. rajaa osoittava merkkitikku. | Vetää jalalla s:ta pehmeään multaan. Kylvetty ala merkittiin maahan pistetyillä sitkaimilla. **-tikku** *s.*

sitka|s[66] *a.* tav:mmin sitkeä. | S. kuin nahka. S:sta maata on paha kyntää. — *Kuv.* S. ja itsepintainen henkilö. S. sisu. Eivät sentään ikäloppuja olleet — ihmiset s:immassa iässään KIANTO. — S. oli hänen Vatinkivellä saamansa haava ollut paranemaan IVALO. — Mitä rikkaampi, sitä s:ampi [= itarampi] SL.

sitkast|aa[2] *v.*, vars. *tekn.* sakeuttaa. **-ua**[1] *pass.v.* (< ed.) saeta, maksoittua, koaguloitua.

sitke|tä[34] *v.* = sitkistyä. | Suku s:nnyt kiskonnassa leivän KILPI.

sitkeyskoe *s.*

sitkeyttä|ä[2*] *v.* = sitkistää. | Äkkikarkaisu toimitetaan kahdesti: ensin sisuksen ja sitten pinnan s:miseksi.

sitkeyty|ä[14] *v.* = sitkistyä. | Taikinan s:minen.

sitke|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** kappaleesta t. aineesta, joka voi us. melkoisestikin muuttaa muotoaan (venyä, taipua, kiertyä) ennen murtumistaan;)(hauras, murea, rapea. | S:ää kuin pohjanahka. S:äksi jäänyt liha. S:ätä puuta saa taivuttaa paljon yli kimmorajan sen silti vielä murtumatta. Puu on s:intä vedellä kyllästettynä. S:ää metallia voi venyttää, takoa ja valssata. Syksyinen jää on s:ää. Kuohkea maa lämpenee helpommin kuin tiivis ja s. S. taikina. S. neste. Liima on s:ää. S. [= pitkä] piimä. S:än sulaksi kuumennettu lasi. Nesteen sisäinen kitka eli nesteen s:ys (viskositeetti). Savi menettää s:ytensä humusmaassa. — *Yhd.* puolis. **2.** *kuv.* **a.** hellittämätön, herpaantumaton, lannistumaton, sinnikäs, sisukas, kestävä, itsepintainen, taipumaton. | S. ja kestävä työmies. Raittiusasian s. ajaja. S:ästi vetävä hevonen. Pitää s:ästi puoliaan. Pysyä s:ästi kannassaan. Taistelu vaati melkein yli-inhimillistä sisua ja s:yttä. S. työ, vastarinta. Pitkien ja s:iden neuvottelujen jälkeen päästiin sopimukseen. S. kiista. Yhdeksän kuukautta kestänyt s. lakko. Liikkui s:itä huhuja eduskunnan hajottamisesta. [Kala] on nähtävästi suurikin, koska on niin s. [= hankala] saada [ylös] AHO. Valtaväylän syvin uoma on s:in jäätymään [= jäätyy viimeiseksi] KATAJA. — *olla sitkeässä.* Voitto oli s:ässä. Kissalla on henki s:ässä. — Paha istuu toisissa lapsissa syvemmällä ja s:ämmässä kuin toisissa PAKK. **b.** *harv.* sikeä. | Niin s:ästi sinä nukuit, että pellon alta kuului kuorsaus AHO. **c.** *kans. harv.* saita, itara.

sitkeähenki|nen *a.* -syys *omin.* jstak, jonka henki säilyy, joka pysyy elinkykyisenä normaalia huomattavasti huonommissa olosuhteissa; jstak, jonka hengiltä ottaminen on vaikeata. | S. kuin kissa. Luteet ovat s:siä. S. bakteeri. S. rikkaruoho, kataja. — *Kuv.* S. uskomus, kapinaliike, kiistakysymys. Vanhan tavan ihmeteltävä s:syys.

sitkeähkö[1] *mod.a.* S. liha, paperi. S. neste. Länsi-Suomessa piimä nautitaan mieluiten pitkänä, so. s:nä, venyvänä. — S. kiista.

sitkeä|juoksuinen *a.* Maito on s:juoksuisempaa kuin vesi. **-kuorinen** *a.* **-n|lainen** *a.* Plastiliini on s:laista massaa. **-syinen** *a.*

sitkisty|ä[1] *pass.v.* (< seur.) sitketä, sitkeytyä. | Öljy s:y pakkasella. Liuottimen haihduttua kollodiumi s:y ohuiksi säikeiksi. S:nyt taikina. -- maito yhä harmeni, liha s:i, kahvi kävi hei-

kommaksi AHO. — Nylkemään, nylkemään, ennen kuin nahka s:y lihaan KIVI. — *Kuv.* Lihakset voimistuvat ja s:vät kovassa työssä. Mutta sikäli kuin kotipuoli läheni, s:ivät voimatkin KIANTO. — Vastarinta, taistelu s:i s:mistään. Kun asia pitkistyy, niin se s:y SL.

sitkist|ää[2] *v.* -ävästi *adv.* tehdä sitkeä(mmä)ksi, sitkeyttää. | Villakuiduilla s:etty huopapahvi. Poltettua kalkkia käytetään s:ämään laihoja, vetistyviä savilajeja tiiliksi valmistettaessa. Päästö vaikuttaa teräkseen s:ävästi. — *Kuv.* Ankara luonto on s:änyt kansamme lujaksi ja kestäväksi.

sitko[1], **-aine** *s.* sitkeä ja venyvä valkuaisaineseos, joka jää jäljelle, kun vehnäjauhotaikinasta pestään pois tärkkelys ja veteen liukenevat valkuaisaineet; *syn.* gluteeni. **-jauho** *s.*, tav. *mon.* tärkkelysteollisuuden yhteydessä saatu runsaasti valkuaista sisältävä aine. **-rehu** *s. maat.*

sitkos[61] *s.* = sitku.

sitkostaa[2] *v.*, vars. *kut.* liisteröidä.

sitku[1] *s.*, vars. *kut.* liisteri. | Puuvillakankaat viimeistellään tavallisesti tärkkelyksestä tehdyllä s:lla.

sito|a[1*] *v.* **A.** nuoran, hihnan, ketjun tms. avulla t. muuten solmimalla tapahtuvasta kiinnittämisestä, kytkemisestä, yhdistämisestä.

I. S. huivi päähänsä, esiliina eteensä. S. kello lehmän kaulaan. Yleisin tapa tyynyliinojen kiinnittämisessä on nauhoilla s:minen. S. vene laituriin. Tomaatit on sidottava tukikeppeihin. S. aisakellon kieli, ettei se pääse liikkumaan. — Nauha sidotaan [= solmitaan] ruusukkeeksi. Valmiiksi sidottu solmio. — *Erik.* **1.** kotieläinten kytkemisestä. | S. hevonen puomiin. Riimunvarsi on sidottava niin lyhyelle, ettei se sotkeudu hevosen jalkoihin. **2.** sidettä jnk ympärille käärimällä (ja päät solmimalla) tukkia, ehkäistä vuoto tms., panna kääreisiin t. siteeseen, sulkea. | S. säkin suu. S. tölkin kansi kiinni. Napanuora sidotaan ja leikataan. S. valtimo. Haavan, haavoittuneen s:minen. Liian kireälle sidottua ruumiinjäsentä alkaa särkeä. S. [= peittää] sokon silmät huivilla. Kulkea silmät sidottuina (myös kuv.). Älä sido puivan härän suuta VT. **3.** ed:een liittyen ja seur. kohtaa läheten: kytkeä liikuntavapauden riistämiseksi jkn kädet ja (t.) jalat, panna jku siteisiin. | Ryövärit s:ivat uhrinsa kädet ja jalat. Kädet selän taakse sidottuina hänet kuljetettiin mestauslavalle. - - s:isin hänen [varkaan] koreasti kuin lapsen kapaloon KIVI.

II. yhdistää useita erillisiä kappaleita siteellä kimpuksi tms.; valmistaa näin sitomalla. | S. nippuihin, yhteen. S. ruis lyhteiksi, pellavat roivaiksi. Itse sitova (myös ⌣) leikkuukone. S. hiuksensa sykkyrälle. Ennen käyttöä pyöreät siveltimet korkitetaan ja sidotaan, niin että ainoastaan 3,5—5 cm harjaksista on irtonaisena. S. luuta, vihta. S. seppele(ttä), köynnöstä. — *Kirj.* nitoa ja panna (koviin) kansiin. | S. kirja käsin, koneella. S. kangas-, nahka-, pahvikansiin. Kauniisti sidottu kirja. Kirja maksaa nidottuna 350, sidottuna 500 mk. — Vars. *mer.* = seisata.

B. muuten kuin nuoran tms. avulla suoritetusta sidonnasta.

I. *urh.* käsin, miekalla tms. suoritettavasta vastustajan t. hänen aseensa kahlitsemisesta ja toimintakyvyttömäksi tekemisestä. | Painissa voidaan vastustajan kädet erilaisin ottein s., niin ettei hän voi käyttää niitä puolustautuessaan. Sai [nyrkkeilyssä] varoituksen s:misesta. Pelaajan s:misena koripallossa pidetään syliksi käymällä suoritettua pelaajan käsien s:mista sekä muuta vastapelaajasta kiinni pitämistä. S. vastustajan miekka 'painaa omalla miekallaan vastustajan miekka pois syöksytasosta, suorittaa sulku'. Vastustajan mailan s:minen (so. jääpallossa nostaminen, painaminen jne., jääkiekossa vain painaminen) on kiellettyä.

II. tukea t. kiinnittää paikoilleen, yhdistää, liittää vars. hajalleenmenon, rikkoutumisen estämiseksi. **1.** pulteista, parruista tms. jäykistä siteistä. | Kone on sidottu pulteilla lattiaan. — Pihtipielet s:vat hirsien päitä. Paksut parrut s:vat seiniä toisiinsa. Äkeen piikkejä s:va poikkirauta. Köysien sijasta voidaan pientä heinäkuormaa s:maan käyttää kuorman läpi pistettyä heinähankoa. Rakennusten seinissä laastia s:vat laastipäreet. — Rusto s:o luita kiinteästi, mutta ei liikkumattomasti toisiinsa. — *Erik.* siteessä olevista, siteeseen pannuista kivistä tms., ks. side A.III. | Kivet ladotaan niin, että ne hyvin s:vat toisensa. **2.** laastista, liimasta tms. iskoksesta. | Liima s:o vanerin eri viilukerrokset toisiinsa. Hyvin s:vaa liimaa. Tiilien toisiinsa s:miseen käytettävä laasti. Betoni on sementtilaastin s:maa karkeaa soraa tai kivimurskaa. — *Erik.* **a.** *intr.* sementistä: par. sitoutua. | Kun sementti on s:nut, se alkaa kovettua. **b.** vars. *ruok.* ja *lääk.* antaa jllek liian vetelälle kiinteämpi olomuoto, kovettaa. | Heinälaatikossa kypsennettäessä tarvitaan tavallista enemmän s:via aineita, esim. munaa ja jauhosuurusta. — Mustikkamehua käytetään s:vana lääkkeenä ripulissa. S:vasti vaikuttava vatsalääke. **3.** pölyn, hiekan tms. pysyttämisestä paikallaan, kiinnittämisestä alustaansa. | Istuttaa mäntyjä lentohiekan s:miseksi. Kasvillisuus s:o juurillaan maan pintakerroksia. Kastelemalla suoritettu pölyn s:minen. Asfalttiemulsiolla sidottu maantiesora. Fikseerausneste s:o hiilipiirroksen paperiin. — Öljy s:o aallokon.

III. kappaleen, aineen kyvystä imeä, pidättää toista ainetta. | Turvepehku voi s. itseensä kosteutta 10—15 kertaa oman painonsa. Hiusharjan ympärille kiedottu sideharso imee ja s:o itseensä hiusrasvaa ja pölyä. Villakangas on huokoista, joten se s:o itseensä ilmaa. Kaasunaamarin myrkkyjä s:va aine. Luunpehmenemistä sairastava menettää kyvyn s. ruumiiseensa ravinnosta saamansa kalkin. — *Kem.* aineista, atomeista t. atomiryhmistä: kyetä vaikuttamaan (jhk toiseen aineeseen, atomiin t. atomiryhmään) kiinnittävästi, muodostaa kemiallinen yhdiste. | Jos jonkin alkuaineen atomi saattaa s. tai korvata 2 yhdenarvoista atomia, sitä sanotaan kahdenarvoiseksi. Sulfiittijätelipeä, jossa ei ole käymissokeria, ei vaikuta hap-

pea s:vasti. — S. vapaa happo jllak aineella. Typpeä tavataan vapaana ilmassa ja sidottuna [→ sitoutuneena, yhdisteenä] mm. salpietarissa. **C.** *abstr.* ja *kuv.*; ryhmien rajat us. melko häilyviä.

I. lähinnä kohtaan A.I.3 liittyen; liikkumis-, toiminta-, päätös- yms. vallan rajoittamisesta: kiinnittää, pidättää, kahlita, tehdä jstak riippuvaiseksi; partis:a *sidottu* käyt. us. epäsuomalaisesti silloinkin, kun on puhe luonnon t. olosuhteiden pakosta.

1. jhk paikkaan, työvälineeseen, tilaan tms. kytkemisestä t. kytkeytyneisyydestä. **a.** elollisista t. niihin verrattavista. | Sairaus s:i hänet kuukausiksi vuoteeseen. Lapseni on ainoa, joka minua vielä s:o tähän maailmaan. Rakkaus, joka s:o lasta äitiinsä. Sauva ei [voimistelussa] saa liiaksi s. vapaata liikkumista. Huolien, kiireiden s:ma ihminen. Toimi ei s:nut häntä kuin kolmeksi tunniksi päivässä. — Epäsuomalaista käyttöä. | Ruumiiseen sidottu sielu. Olla vuoteeseen sidottuna 'vuoteenomana'. Eläimet ovat sidottuja joko kasvi- tai eläinkunnasta saamaansa ravintoon. — *Erik.* Valta s. ja päästää 'tuomita ja vapauttaa tms.' [alk. UT.] Kuluttajilla on valta s. ja päästää, so. nujertaa ja nostaa kukoistukseen haluamansa liikeyritys. S. jku sanoissa 'solmia jku sanoissa, puhua jku pussiin'. — *Sot.* S. vihollista, vihollinen 'estää sitä irrottautumasta toimimaan toisaalla'. Sandels s:i melkoisia vihollisjoukkoja Savoon. Joukko-osastolla oli s:va tehtävä. — Šakkipelissä. | S. vastustajan pelinappula. **b.** muista kuin elollisista. | Huono sää s:i lentokoneet kentille. Runsaasti pääomia s:va yritys. — Epäsuomalaista käyttöä. | Johdinauto on sidottu voimajohtoverkkoon. Pienkalastus on sidottu rannikkovesiin. Iskukalastus ei ole sidottu mihinkään tiettyyn aseeseen. Vapaat ja sidotut [par. sidonnaiset] mitat (run.). — *Fys.* Haihtuminen s:o lämpöä.

2. ed:een läheisesti liittyen lakien, sääntöjen, määräysten, sopimusten, lupausten tms. velvoittavan syyn aiheuttamasta toiminta-, päätöstms. vapauden rajoittamisesta. | Tullien s:minen merkitsee, ettei sopimusvaltiolla sopimuksen voimassaoloaikana ole oikeutta korottaa sopimusta tehtäessä voimassa ollutta tullia. Indeksiin sidotut palkat. Sidottu valuutta 'jota voidaan käyttää vain kahden tietyn maan välisissä maksuissa'. Opettaja ei tahtonut s. oppilaitaan minkään tietyn säännön noudattamiseen. En halua s. itseäni lupauksilla. Kuningas ei ollut sidottu hallitusmuotoon. Oikeustoimi ei sido pakotettua. Sopimus s:o molempia osapuolia. Saarna on jumalanpalveluksessa ainoa kohta, jossa tekstiä lukuun ottamatta ei mikään määrätty sanamuoto sido pappia. Valansa s:ma. Tahto on vapaa, jos mikään ulkonainen tai sisäinen pakko ei sido valintaa. Vapaata harkintaa s:vat ennakkoluulot. — *sito|va* (a.) -vasti (adv.) -vuus[65] (omin.) pitävä, pätevä. a) sopimuksista, päätöksistä, lupauksista jne.: velvoittava, voimassa oleva. | S:va lupaus, päätös. Tarjous on s:va määräajan. Oikeudellisesti s:va valtakirja. Oikeussäännöt ovat joko ehdottomasti tai ehdollisesti s:via. Sopimuksen s:vuus. b) päätelmistä, todisteista jne.: vastaansanomaton, ehdoton, ehdottoman varma. | A:n syyllisyydestä ei ollut s:via todisteita. S:villa kokeilla on osoitettu, ettei lintumalaria voi moskiittojen välityksellä tarttua ihmisiin. Ulkonäön perusteella ei aina voi tehdä s:via johtopäätöksiä jonkun terveydentilasta. Todistaa väitteensä s:vasti.

II. lähinnä kohtaan A.II liittyen: liittää yhteen, pitää koossa. | Lujan ystävyyden s:mat toverukset. Samojen harrastusten s:ma ystäväpiiri. S. kohtalonsa jkn kohtaloon [vars. avioliiton solmimisesta]. Kertomerkki s:o luvut lujemmin yhteen kuin yhteen- tai vähennysmerkki. Alkusointu s:i yhteen saman säkeen eri sanoja. — *Mus.* Laulussa ja puhallussoittimilla sävelten s:minen tapahtuu siten, että ääni siirtyy sävelestä toiseen äänivirran pysyessä tasaisena ja keskeytymättömänä. Soittaa s:en 'legato'. — *Urh.* Liikkeet voidaan suorittaa joko s:en [= yhtäjaksoisesti] tai pysähdellen.

sitoj|a[16] *tek.* Kirjapainon latojat, painajat ja s:at. S:at ovat elonkorjuukoneita, jotka leikkaavat viljan, kokoavat sen lyhteisiin, sitovat ja pudottavat useita lyhteitä samaan paikkaan pellolle. Metsät syöpyvien rantaäyräiden s:ina. Maassa elävien bakteerien merkitys typen s:ina. Ei hänestä ole s:aksi ja päästäjäksi uskon asioissa. — *Yhd.* kirjans.; itse-, pika-, välis.

sitolkka[15*] *s.* = selustin 2.

sitom|a[13] *s.* lyhde, sido(i)n. | Kuhilaassa on s:ia 10—18. — *Yhd.* elo-, ohra-, pellavas.

sitomakone *s.* sitomiskone.

sitomat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *pass.* S. haava. Kevätvilja pannaan tavallisesti s:tomana seipääseen. S. kirja. Kultaan s. rahayksikkö. **2.** *akt.* S:tomaksi katsottava tarjous. Sopimuksen s:tomuus.

sitomis|aika *s.* Sementin s., par. sitoutumisaika. **-aine** *s.* **-kone** *s.* **-kustannukset** *s. mon.* Kirjan painatus- ja s. **-ky|ky** *s.* Liiman s. Lihan s:vyllä tarkoitetaan tuoreen, hienonnetun lihan kykyä imeä itseensä vettä. **-kykyinen** *a.* **-nopeus** *s.* Sementin s., par. sitoutumisnopeus. **-ta|pa** *s.* Solmion erilaiset s:vat. **-työ** *s.* Kirja on painettu A:n kirjapainossa ja s. on suoritettu B:n kirjansitomossa. **-voima** *s.* Nahkaliiman s.

sitomo[2] *s.* laitos t. osasto, jossa suoritetaan (kirjojen, harjojen tms.) sitomista. | Painetut arkit viedään kirjapainosta s:on. — *Yhd.* harjan-, kirjan-, seppeleens.; suurs. **-mestari** *s.*

sitomu|s[64] *teonn.* < sitoa. | Kivet ladotaan muurissa s:kseen [= siteeseen] siten, että päälle tuleva kivi peittää alla olevien välisen raon. Hevosenhäntäsolmuksi kutsuttu s. Pyöreän siveltimen harjaksien ympärille kierretty s. Vanteiden liitokset tehdään riittävän pitkät, niin että niiden s. tulee luja.

sitoontua[1*] *v.* → sitoutua.

sitoumu|s[64] *s.* **1.** oikeustoimi, jolla jku sitoutuu tekemään t. tekemättä jättämään jtak; vars. taloudellista laatua olevista tällaisista oikeustoimista; myös *konkr.* sitoumuskirjasta; vrt. sopimus, takuu, velvoite. | Tehdä, antaa s. Mennä s:kseen jstak. Antaa kirjallinen s. tavaran

toimittamisesta määräajassa. Solidaarinen eli yhteisvastuullinen s. Myyntitarjous ilman s:sta. Osakkaat vastaavat avoimen yhtiön s:ksista. Taloudellisista vaikeuksista huolimatta Suomi on täyttänyt kaikki ulkomaiset s:ksensa. Tuntiopettajilta vaadittiin vuoden s. — S:ksesta puuttui asianomaisen sinetti. Sosiaalilautakunnan antama s. potilaan sairaalamaksujen suorittamisesta. — *sitoumuksetta* (liik.) Jos myyjä pidättää itselleen oikeuden hintojen yleisesti markkinoilla kohotessa korottaa hintojaan, hän ilmoittaa tarjouksessaan: hinnat s:ksetta. S:ksetta tehty tarjous. — *Yhd.* haltija-, laina-, maksu-, myynti-, määrännäis-, osto-, takuu-, vekseli-, velka-, velvoites.; raittiuss.; osittaispääs. **2.** *rak. vanh.* vrt. sidekivi. | Muurata tiilet s:kseen 'sitomukseen, siteeseen'. Muurattaessa on koetettava saada joitakin kiviä ulottumaan muurin läpi, jotta saadaan parempi s.

sitoumuskirja *s.* asiakirja, jolla jku sitoutuu tekemään t. tekemättä jättämään jtak (esim. velka- ja vuokrakirja). — *Yhd.* velkas.

sitous[64] *s. kut.* par. sidonta. | Polkusten s. eli sidonta. — *Yhd.* ala-, yläs.

sitou|tua[44] *refl.* ja *pass.v.* < sitoa. **1.** *refl. kuv.* **a.** *harv.* liittyä (velvoittavasti) jhk, (velvoittavasti) kiinnittäytyä t. yhdistäytyä. | Hän halusi olla objektiivinen eikä s:tunut mihinkään oppisuuntaan. Italia s:tui 1. maailmansodassa ympärysvaltoihin. **b.** antaa sitoumus, **velvoittautua**, lupautua t. luvata sitovasti. | S. noudattamaan määräyksiä. A. on s:tunut vastaamaan B:n veloista. S. jhk toimeen määräajaksi. S:tui olemaan ilmaisematta salaisuutta. Rauhanteossa Suomi s:tui suorittamaan sotakorvauksia. **2.** *pass.* **a.** Kudottavan kankaan sidoksen perusruudusta nähdään, kuinka monta eri tavalla s:tuvaa loimilankaa kankaassa on. — Hämeen Pohjankangas on s:tunut dyyni. Betoniin s:tuneet kivet. — *Tekn.* sementistä, laastista: veteen yhtymällä muuttua laastimaisesta kiinteäksi; vrt. kovettua. | Kun sementti on s:tunut, se alkaa kovettua. Sementti on s:tunutta silloin, kun siihen kynnellä painaen ei enää saa jälkeä, mutta sen kovettuminen kestää kauan, jopa vuosikausia. — *Fys. kem.* Kun vesi muuttuu jääksi, niin lämpöä vapautuu, mutta kun jää sulaa, lämpöä s:tuu. Puussa on vettä kahdessa eri muodossa: vapaana vetenä solujen sisässä ja niiden välisissä onteloissa sekä hygroskooppisesti s:tuneena solujen seiniin. Kipsipuuron kovettuminen ei johdu siitä, että vesi haihtuisi, vaan siitä, että vesi s:tuu itse aineeseen kidevedeksi. Keskenänsä isomeeristen yhdisteiden molekyyleissa atomit ovat eri tavalla s:tuneet toisiinsa. Happea on muihin aineisiin kemiallisesti s:tuneena melkein kaikkialla luonnossa. Hengitettäessä happi siirtyy vereen ja s:tuu verisoluissa olevaan hemoglobiiniin. **b.** *abstr.* ja *kuv.* Kieli, jossa paino on s:tunut määrätavuun, ja kieli, jossa on vapaa eli liikkuva paino. Maatalouteen s:tunut pääoma. Alas laskeutuessa s:tuu silmä siihen [petäjään] AHO.

sitoutumat|on[57] *kielt.a.* < ed. 2. | Tiellä oleva s. hiekka ja sora. — Valkuaisaineiksi s:tomia aminohappoja. Molekyyleiksi sanotaan yksityisiä atomejakin, jos ne esiintyvät vapaina, kemiallisesti toisiinsa s:tomina.

sitoutumis|aika *s.* Sementin s. **-kyky** *s.* **-nopeus** *s.*

sitov|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* ks. sitoa, erik. C.I.2.

sitra[10] *s.* jossain määrin kanteletta muistuttava 20—30-kielinen sormintasoitin. — *Yhd.* harppu-, kitaras.; akordi-, konserttis.

sitraali[6] *s.* eräs aldehydi, hyvänhajuinen öljy, jota on sitruunaöljyssä ja appelsiinin kuoressa.

sitraatti[6*] *s. kem.* sitruunahapon suola. — *Yhd.* ammonium-, kalsium-, magnesium-, natrium-, rautas.

sitriini[6] *s.* vaalean keltainen kvartsi. | S:ä käytetään korukivenä.

sitrofeeni[4] *s.* valkoinen, hapahkon makuinen kidejauhe, jota käytetään kuumetta alentavana, kipuja lievittävänä ja rauhoittavana lääkkeenä.

sitrolaatti[4*] *s. ruok.* sitruunaöljykastike.

sitronaatti[4*] *s.* vahvassa sokeriliemessä keitettyjä ja sitten kuivattuja raa'an sitruunan vihreitä kuoria, joita käytetään hienojen leivonnaisten mausteena ja koristeena, sukkaatti.

sitronellaöljy *s.* kellertävä t. ruskeahko, miellyttävän hajuinen ruohoöljy.

sitruuna[12] *s.* **1.** sitruunapuun kirpeä, pinnaltaan kypsänä vaalean keltainen hedelmä. | Limoni l. tavallinen s. Limetti l. hapan s. S:n kuori. S:sta puristettu mehu. — Tyhjä kuin kuivaksi puserrettu s. **2.** sitruunapuu. | Kaukana etelässä, missä s. kukkii.

sitruuna|happo *s.* eräs väritön, hajuton ja miellyttävän happamen makuinen happo. | S:happoa on luonnossa sekä vapaana että suoloina monissa hedelmissä, esim. puolukoissa, herukoissa ja etenkin raakojen sitruunoiden mehussa. **-happoinen** *a.* S. ammonium, natrium. **-happoliuos** *s.* **-hyytelö** *s. ruok.* **-juoma** *s.* **-kakku** *s. ruok.* **-kastike** *s. ruok.* **-keitto** *s. ruok.* **-mehu** *s.*

sitruunan|keltainen *a.* S. pusero. **-kuori** *s.* Kuivatuilla ja hienonnetuilla s:lla maustetaan jälkiruokia ja leivonnaisia. **-puristin, -puserrin** *s.* **-viipale** *s.*

sitruuna|perhonen *s.* Gonepteryx rhamni, Etelä- ja Keski-Suomessa yleinen päiväperhonen (koiras sitruunankeltainen). **-puu** *s.* Citrus limonia, lämpimissä maissa viljelty hedelmäpuu. **-sato** *s.* **-sima** *s.* **-sooda** *s.* keinotekoinen, sitruunahappoa sisältävä hiilihappoinen virvoitusjuoma. **-vanukas** *s. ruok.* **-öljy** *s.* tavallisen sitruunan kuorista eri menetelmin erotettu eteerinen öljy.

sitsi[4] *s.*, etup. *puhek.* vars. ravintolassa vietetyt illanistujaiset. | Palata s:stä iloisella tuulella. Pieni s. ulkona hyvien ystävien parissa. **-laulu** *s.* Suosittuja ylioppilas- ja s:ja.

sitta[10*] *s. kans.* uloste(et), sonta. | [Poika] sieppasi sittiäisiä ihan lennosta kiinni, tai kaivoi s:in alta LEHT. **-pörri(äinen), -pörrö** *s. kans.* sittiäinen.

sitte *adv.* ja *prep. vanh. murt.* sitten. | Riennetäänpä s. KIVI.

sittemmin *adv.* sitten, myöhemmin, sitten myöhemmin; vrt. koommin. | A. julkaisi v. 1910 kysymyksestä tutkielman, jonka hän s. sijoitti myös kokoomateokseensa. Lapsuudenystävät,

joita hän ei s:kään ole unohtanut. Solmi avioliiton tohtori, s. professori [par. tohtorin, myöhemmän professorin] N. N:n kanssa.

sitten A. *adv.*; sittenkin (sittenkään) ks. erikseen.

I. ajan merk. selvä; vars. jssak luettelevassa, etenevässä kuvauksessa t. esityksessä: sen t. tämän jälkeen, seuraavassa vaiheessa t. tilanteessa, seuraavalla kerralla. **1.** tapahtumisjärjestyksestä. **a.** Kävi ensin kiertokoulua, s. kansakoulua. Koputti ensin varovasti, s. kovemmin ja lopulta täysin voimin. Virkaa hoiti ensin A, s. B ja s. C. Jos liike tuottaa tappiota, käytetään vajauksen täyttämiseksi etusijassa käyttörahastoa, s. osakepääomaa ja viimeksi vararahastoa. Tulemme s. esityksemme pääkohtaan. Ja s. me ryypättiin KIVI. Ensin asia tutkitaan, s. selkään hutkitaan SL. Ajattele ensin ja puhu s. SL. [Orava] oleskelee samoilla seuduilla ja löydän sen sieltä toistekin — kunnes s. en enää löydä AHO. - - nyt vastaiskuun lähdetään — / lomalle s. vasta JYLHÄ. — Epämääräisemmin: myöhemmin, sittemmin. | Kävi kerran kaupungissa eikä s. [= sen koommin] enää koskaan. Obligaatioita, joita ei ilmoiteta lunastettavaksi määräaikana, ei s. enää lunasteta. — S. joskus, myöhemmin. Puhutaan asiasta s. huomenna. Kerron asiasta s. palattuani. **b.** viittaamassa tempor.-konj:n liittämään lauseeseen, vars. välittömästi kun-sanan edessä olevana, jolloin ne yhdessä ovat käsitettävissä myös liittokonj:ksi. | S:pähän sekin asia varmaan selviää, kun - -. Myöhäistä on s. enää katua, kun onnettomuus on jo tapahtunut. Lapset jäivät kotiinsa vielä s:kin, kun he olivat menneet naimisiin. Tuli vasta s., kun kaikki muut olivat lähteneet. — S. kun heinät on korjattu, alkaa viljan leikkuu. Lopputulokseksi, s. kun asiaa on tarkoin harkittu, on tullut - -. Konkurssissa velallisen omaisuus jaetaan velkojien kesken, s. kun etuoikeutetut saatavat on suoritettu. — Vars. *kans.* ja *puhek.* Häntä ei ole näkynyt s. kun eilen 'sitten eilisen, eilisen jälkeen, hänet nähtiin viimeksi eilen'. Ei ole maistellut väkeviä s. kun poikamiehenä. Enemmin kuin vuorokausi on mennyt s. kun viimeksi söin KIVI. Emme ole tavanneetkaan s. kun viimeksi (leik.). **2.** sijaintitms. järjestyksestä: jstak katsoen t. lähtien. | Sulhasen vieressä istui [hääpöydässä] pappi, s. lukkari ja s. puhemies. Helsingin ja Tampereen väliset risteysasemat ovat Kerava, s. Hyvinkää, s. Riihimäki ja lopuksi Toijala. — Ensin on rakuuna, s. ei ole ketään, s. on rakuunan hevonen ja vasta s. muut (leik. arvojärjestyksestä).

II. us. painottomana johtopäätöksissä, ratkaisuissa: asioiden näin ollen, kun niin on, niinpä, siinä tapauksessa, siis, silloin, täten; ero seur. ryhmästä ei aina selvä. | "Kyllä ruokaa riittää." — "S. ei ole hätää." | "En uskalla jäädä yksin kotiin." — "Tule s. sinäkin mukaan!" | "Koira oli vihainen." — "S. sitä oli ärsytetty." | "Tiedän kyllä asian". — "No, sano s.!" Eiväthän kedon kukkasetkaan sure kuolemaansa, miksi s. minä. Oli elänyt säästäväisesti, mutta s:pä olikin rahoja pankissa. Pidetään asiaa s. päätettynä. Mitä s. kysyt, kun kerran tiedät. Täytyy s. heti lähteä, jos pitää huomiseksi joutua takaisin. Jos Panu menee, s. menen minäkin! AHO. Sanoit minun kiusanneen häntä; entäs s. jos kiusaisinkin, mitäpäs se muihin kuuluu. — Jos hän ei ole A:n luona, niin varmaankin s. B:n. Ellei hänellä ole rahaa, niin kenellä s.! Kun emäntäkin oli talossa kuin orja, niin mitä s. palkolliset! — Miehetkin pelkäsivät, kummako s. että naiset. Häntä ei tuntenut enää oma äitinsäkään, saati s. vieras.

III. vailla varsin. merk:tä (painottomana) täyte- t. vahvistussanana; ero vars. ed. ryhmästä us. epäselvä. **1.** vars. *puhek.* huudahduksissa, päivittelyissä, kysymyksissä, toteamuksissa tms. | Kyllä minulla on s. nälkä! Se s. oli vasta menoa! Sinä s. pystyt mihin vain! Kyllä elämä on s. ihanaa! Mitäs tuo nyt s. on, jos kerran jääkin luokalleen. Se on s. vale, että minä muka olisin sellaisia puhunut! | "Odotatko minua?" — "Kuinkas s. [= tottakai, kuinkas muuten]." Ei s. vähääkään! Ei mahdu, ei s. millään. Asiasta ei saa puhua, ei s. halaistua sanaa. Tässä sitä s. ollaan! On se s. harmillista, ettei - -. Olkaa nyt s. kiltisti! No, hei nyt s.! Terve s.! Jokos s. lähdetään? Lapsetkin käyvät nyt s. jo koulua. Saa nyt s. nähdä, tulenko. Kyllä löydän sinut, missä s. piileskeletkin. Minä sitä s. en ole saanut noista kakaroista rauhaa AHO. Mieluummin olla s. kokonaan ilman innostusta kuin joutua sen vuoksi - - hullunkuriseksi LEINO. Ettäs sen tiedät s., että sinun on minut otettava SILL. Jos lahja ei kelpaa sinulle, niin ei s. **2.** muissa yhteyksissä. **a.** vaihtoehdoista puhuen. | Tila myydään joko kokonaisena tai s. lohkoina. Köyhyydestä puhutaan usein ylpeillen tai s. imelällä hempeydellä. — Jokainen Suomen mies, olkoon hän s. suomen- tai ruotsinkielinen. Työntekijäin ja -antajain edut eivät käy yhteen, oli s. pula- tai nousukausi. Oli s. yö tai päivä, aina sama meteli. Mutta hirvi alkoi käydä levottomaksi, lieneekö s. sattunut sieraimiinsa bensiinin hajua vai oudoksuiko toisen katoamista AHO. **b.** siirryttäessä seuraavaan kohtaan esityksessä. | Onko edellä esitetty väite s. oikea [= entä onko - -]? Mitä tukikohtia ruumiillinen kasvatus s. tarjoaa olemuksemme sielullisen puolen kehitykselle? Kokonaan toinen asia on s. [= taas], miten teoriaa voidaan soveltaa käytäntöön. Kukapa minua enää huolisi, enhän ole enää nuori ja kaunis, ja s. [= lisäksi, vielä] — minullahan on lapsi. Tyttö oli kaunis ja niin rikas s.! Aikaa hänellä ei ollut tulla, liekö s. [= edes] ollut haluakaan. Vastuunalaista työtä, miten vastenmielistä se s. lieneekin.

IV. aikaa merkitsevän s:n t. adv:n ohella: aikaisemmin, varhemmin, takaperin. | Hetki, vuosi s. Muutamia päiviä s. Jo vuosia s. sattunut tapaus. Hän lähti jo kauan, pitkän aikaa s. Aikoja, aikaa s. Aurinko on jo ajat s. laskenut. Jonkin aikaa s. näin merkillisen unen. Se tapahtui kolme vuotta s.

B. *prep.* (gen:n ohella) jnk jälkeen t. perästä, jstak lähtien. | Ei ole käynyt kirkossa s. rippikoulun. En ole syönyt s. eilisen. Elli Tompuri, s. Ida Aalbergin päivien ehkä suurin näyttelijättäremme. Osoitteeni on s. viime kevään muut-

tunut. Sää on parantunut s. eilisen. Olet lihonut s. viime näkemän. S. joulun tunsi Penjami ruumiinsa voimien tavattomasti vähentyneen SILL. — Niinkuin et olis saanut maistaa vihtaa s. uuttavuotta KIVI.

sitten|kin *adv*. **1.** (kielt. yhteyksissä -kään) kuitenkin, kumminkin, siitä t. kaikesta huolimatta. | Vaikka hän oli varma onnistumisestaan, hän s. pelkäsi. Meistä itsestämme s. loppujen lopuksi riippuu onnistumisemme elämässä. Se liikkuu s. [Galilein sanomiksi väitetyt sanat, sen jälkeen kun hänet oli pakotettu kieltämään väitteensä, että maa kiertää aurinkoa]. — En minä s:kään häneen luota, vaikka kuinka vakuuttelisi. Hän ei suostunut, ei s:kään, vaikka lupasimme kuunkin taivaalta. Vaikka asia selitettiin heille juurta jaksain, he eivät s:kään ymmärtäneet. — Sadatteluissa. | Perhana s.! Voi saastainen s., että näin piti käydä! **2.** Olemme tehneet työtä, ja lujasti s. Vastaan minä panen, ja olan takaa s. Menkää hiiteen ja vähän äkkiä s.

sittenkun *konj*. par. ⌒.

sittipörri(äinen) *s. kans*. = seur.

sittiäi|nen[63] *s*. Geotrupes, lantaa syöviä, paksuja, kuperaselkäisiä lehtisarvisia kovakuoriaisia; *syn*. sontiainen; (kans.) sittapörri(äinen), -pörrö, sittipörri(äinen). | Tavallinen s. S:sen pörinä. — *Yhd*. metsä-, sinis.

sittua[1*] *v. kans*. ulostaa, sontia.

situaatio[3] *s*. tilanne, asema. **-viivoitus** *s*. maaston korkeussuhteiden kuvaaminen kartassa rinteiden laskusuuntien mukaisilla viivoilla, viivavarjostus, vuoriviivoitus.

situla[14] *s. arkeol*. pronssilevyistä tehty malja.

sitä (partit. < se) *adv*:na komp:n yhteydessä. **1.** sen (verran), yhä. | Jos tavara on hyvää, niin s. parempi. | "Palkka maksetaankin jo tänään." — "S. parempi vain." S. pahempi hänelle, jos hän on valehdellut. — *sitäkin* vieläkin. | Tunnustus on s:kin arvokkaampi, kun se on ansaittua. Tapaus on s:kin ihmeellisempi, kun - -. Kilpailu oli tiukka, joten voitto on s:kin suurempi saavutus. N:n sanoihin on s:kin vähemmän luottamista, kun hän on ennenkin valehdellut. **2. a.** vars. mutta-lauseessa määrittämässä komp:a, jonka ilmaiseman seikan tehostuminen on verrannollisessa suhteessa jhk edellä ilmaistuun seikkaan: vastaavasti. | Ruokaa oli vähän, mutta s. parempaa. Lähdimme myöhään, mutta viivyimme s. kauemmin. N. ei ole erikoisen lahjakas, mutta s. ahkerampi. Järkisyyt eivät vaikuta asiaan, mutta s. enemmän poliittiset. **b.** määrittämässä päälauseessa olevaa komp:a, joka on syy- t. riippuvaisuussuhteessa sivulauseessa olevaan *kuta, mitä* t. *jota* adv:n määrittämään komp:iin: *kuta — sitä, mitä — sitä, jota — sitä* t. päinvastoin: *sitä — kuta* jne. | Kuta nuorempi, s. parempi. Kuta pikemmin joudat, s. hauskempaa. S. nopeammin valmistut, kuta ahkerammin opiskelet. Mitä pitemmälle päivä kului, s. huonommaksi muuttui keli. Asia tulee s. sekavammaksi, mitä enemmän sitä pengotaan. Jota koulu kovempi, s. oppi selkeämpi SL.

sitä|ennen, -mukaa, -myöten, -paitsi, -varten, -vastoin *adv*. par. ⌒.

siuhahta|a[2*] *mom.v*. (< seur.) sivahtaa. | Nuoli lensi s:en ohi.

siuhu|a[1] *onom.v*. siukua, viuhua, sihistä. | Hengitys kulki s:en ja koristen. Näät aika rientää kuitenkin / pois siivin kevein, s:vin *JYLHÄ.

siukale[78] *s. harv*. suikale, hiutale. | Miten kapeita kaistaleita ovat nuo lukemattomat järvet — mutta kapeita s:ita ovat maatkin niiden välillä IVALO. - - talven lumis:ita lankee KIVI.

siukka[10*] *a. kans*. sairas, kipeä. | - - mummo s:na kamarin sängyssä makasi TOPPILA.

siukku[1*] *s. kans*. sisko. | Minähän oon se Vappu, Häjylän mummon systeri eli s. KIANTO.

siuko|a[1*] *onom.v*., vars. *runok*. kulkea siukuen. | Mennä s. suksilla. [Lintu] s:vi heikoin siivin *MANN. — *Kuv*. - - vaan on immen mieli muissa, / aatos kaukomailla s:o LEINO.

siuku|a[1*] *onom.v*. -na[14] *teonn*. siuhua. | Lintu lensi siivet s:en. Lohi taisteli ankarasti, ongensiima s:i ja surisi.

siula[10] *s*. **1.** *kal*. nuotan reiden uloin havas, siulaverkko; nuotan reisi. — Avarammin. | Silakkaverkkojadan päät eli s:t. — Kalapadon siivet eli s:t. **2.** poroja poroaitaukseen ohjaavasta aidasta. | Poroaitaukseen johtaa rysän nielun tapainen suljettava aukko, ja siitä lähtee kaksi rysän aitaverkkoon verrattavaa s:a, jotka voivat olla kilometrejäkin pitkiä.

siula|havas *s*. **-paula** *s*. **-puoli** *s*. Nuotan harvempi s. ja tiheämpi povipuoli. **-verkko** *s*. Nuotan s. eli siula.

siunaaja[16] *tek*. < siunata.

siunaama[13] *s*. hetki, joka kuluu itsensä siunaamiseen (ristinmerkin tekoon tms.); yl. vain: lyhyt aika, hetki, tuokio; us. melko kiteytyneissä sanonnoissa. | Viipyi vain s:n. Torkahti s:ksi. Ei anna edes s:n rauhaa. Kesti vain s:n verran. Samalla s:lla saapui toinenkin sisään. Seuraavassa s:ssa hän oli jo kadonnut. Olen valmis siinä s:ssa. Oli s:n ajan aivan ymmällä. Pysy s:n hetki aloillasi!

siunaamat|on[57] *kielt.a*. < siunata I.1. | S. vainaja. Haudata jku s:tomaan maahan. Kirkko piti vuoteen 1563 s:ontakin avioliittoa pätevänä.

siunaamis|kaava *s*. Siviiliavioliiton s. ei poikkea paljon tavallisesta vihkimäkaavasta. **-lu|ku** *s*. Viljapeltojen s:vut.

siunaantua[1*] *pass.v*. = siunautua.

siunail|la[29] *frekv.v*. -u[2] *teonn*. **1.** < siunata II.4. b. | "Herra siunatkoon, mitä tekivät!" s:ivat ja päivittelivät akat. "Hyvä isä noita lapsia!" s:i äiti. Naiset pakenivat s:len pihalle. S:i ja ihmetteli, minne kaikki olivat hävinneet. S. ja sadatella. Miehet kiroilivat ja s:ivat kohtaloaan. Akkain s:u. **2.** *harv*. < siunata I. | Sankarit! S:koot iki tietänne vaimot ja lapset LEINO. [Kuusi] heiluu laajoissa kumarruksissa, ikään kuin tuota pilvien rientoa myötäillen, ikään kuin sitä s:len SILL.

siuna|ta[35] *v*. -avasti *adv*. **I.** toisaalta Jumalan (myös papin tms. välityksellä) suomasta hyvyydestä, menestyksestä, varjeluksesta, armosta tms., toisaalta sen toivottamisesta t. rukoile-

misesta. 1. itse siunaamistoimituksesta. a. henkilöobj:n ohella. | Herra s:tkoon sinua ja varjelkoon sinua VT. [Jeesus] pani kätensä heidän päällensä ja s:si heitä UT. Laskea kätensä s:avasti jkn päälle. Paavi s:si ristiretkeläisjoukon. Isä s:si kuolinvuoteellaan poikansa. Ei hän kironnut teitä, vaan s:si. S:si hänet Herran nimeen. S:ttava polvistui papin eteen. Maria uskoi, ja siksi hänestä tuli Herran s:ttu naisten joukossa. Siks s:tuita niitä, / jotk' uskovat Ihmiseen T.LYY. — S. itsensä levolle mennessään. S:a itsesi, sillä hetkesi ovat luetut! — *Erik.* ruumiinsiunauksesta. | S. vainaja haudan lepoon. S:amatta jääneen vainajan uskottiin kummittelevan. b. asiaobj:n ohella. | S. ruokansa. Syödä ruokansa s:amatta. Katolisena aikana karja ja pellot s:ttiin joka kevät. Ehtoollisleivän ja -viinin s:aminen l. konsekraatio. Rahvas pirskotti päälleen s:ttua vettä 'vihkivettä'. Päästä s:ttuun multaan 'vihittyyn hautausmaahan'. Ja s:tuksi lopuksi [ennen lopputoivotusta saarnastuolista]. c. *absol.* Hautausmaan ohi kuljettaessa oli s:ttava [= luettava siunaus t. tehtävä ristinmerkki] ja nostettava lakkia. Pirusta pääsee s:amalla, vaan ei pahasta ihmisestä SL. - - kallistuu hän s:ten vuoteellensa KIVI. 2. siunaamisen tuottamaa menestystä, hyötyä tms. ajatellen; us. *leik.* t. muuten varsin. uskonnollista siunaamista tarkoittamatta: antaa, suoda, lahjoittaa (jllek jtak hyvää). | Jumala on s:nnut runsaasti työtämme. Herra on s:nnut meitä hyvällä vuodella. Taivas ei ole s:nnut heille lapsia. Miks vaikeroit: Mistä nyt mulle / on ruokani, vaatteheni? / Ne s:api Herrasi sulle VK. — Runsailla luonnon antimilla s:ttu maa. Haikara s:si perhettä pojalla. Meri s:si kalaa. Aurinko valoi tuhlaamalla s:avia säteitään. Minulle ei ole s:ttu lauluääntä. Mitäpä siitä, vaikka omaisuus meni, kyllähän sitä taas uutta s:taan. — *Iron.* Mitä pahaa olemme tehneet, kun meitä on s:ttu näin kurittomilla lapsilla? — *Kiert.* raskaana olosta. | Olla s:tussa tilassa. Salmeluksen emännän s:ttu tila näkyi jo pihapolulta tielle asti SILL.

II. avarampaa, hengellisestä kielenkäytöstä etääntynyttä käyttöä. 1. *harv.* antaa hyväksyminen, siunaus jllek asialle. | Nykyiset pelisäännöt eivät suosi rohkeata peliä, vaan s:avat varovaisuuden ja kyttäilyn. 2. olla kiitollinen jstak, muistella kiitollisena, pitää hyvässä muistossa, kiittää. | Kyllä minä s:sin sallimusta, että selvisin siitä pinteestä. S. hyvää onneaan. S:si mielessään, että oli ottanut mukaansa tarpeeksi evästä. Suomen kansa s:aa Aleksanteri II:n työtä ja muistoa. Hänen hyvyytensä elää vielä s:tussa muistossa. Koko kansan s:ama hyväntekijä. S:ttu olkoon hänen nimensä, muistonsa. 3. ed:een liittyen: *siunattu* hyvä, ihana, mainio. | Se oli s:ttu keksintö! S:ttu metsä suojeli irtautumistamme vihollisesta. S:ttu, suloinen uni. S:ttu joululoma. On se s:ttu asia, että tuo lehmä edes jotakin antaa AHO. — Merk:ltään vain vahvistavana. | Työ on saatava valmiiksi siinä s:tussa silmänräpäyksessä, tällä s:tulla hetkellä. — Ja s:tuksi lopuksi [saunan jälkeen] menimme uimaan. Olin tuskin päässyt s:ttuun alkuun kun - -. — *Iron.*, us. lievähkön voimasanan tapaisesti käytettynä; vrt. seur. | Aina nuo s:tut [= kirotut, pahuksen] kengännauhat ovat umpisolmussa! Nyt ne s:tut heinät kastuvat! Etkö saa sitä s:ttua kahvia valmiiksi? Tulin niin s:tun uniseksi. 4. a. päivittelyissä, huudahduksissa ym. lievähkön voimasanan tavoin. | Herra s:tkoon, kuinka komea poika! Jeesus, herrajesta, jes(tas), sus s:tkoon! Herra hyvästi s:tkoon! S:a ja varjele, minä putoan! Hyvä isä s:a, nyt se hukkuu! S:tkoon sitä surkeutta! S:ttu sitä poikaa, minkä teki! Voi sun s:ttu sitä tyhmyyttä. | Herra tule ja s:a! Kaikkea minun pitää kuullakin CANTH. b. ed:n tapaisten huudahdusten ja päivittelyjen lausumisesta: päivitellä, voivotella, siunailla. | Akat hyppäsivät s:ten ja päivitellen ojaan auton tieltä. Tytöt kirkuivat ja akat s:sivat. Vaimot s:sivat miestensä juoppoutta ja renttuilua.

siunauksekas[66*] *poss.a.* (< siunaus) = seur.

siunaukselli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* siunausta, hyvää tuottava, siunauksekas. | S. työ lähimmäisten hyväksi. Ei ole niin hyvää ja s:sta asiaa, jolla ei olisi vastustajia. Messujen ja rukousten lukemista pidettiin sinänsä ansiokkaana ja s:sena. Toimia s:sesti. Usko palkankorotusten s:suuteen alkaa horjua.

siunau|s[64] *teonn.* < siunata. *(I.1.)* S:ksella tarkoitetaan jumalallisen armon ja hyvyyden toivottamista joko yksilölle tai kansalle, nimenomaan jumalanpalveluksessa. Toivottaa korkeimman s:sta. Pyytää jklta s:sta. Antaa isällinen s. Ei säkki s:ksella täyty SL. — Päättää hartaushetki s:ksella. Lukea s. Herran s. 'Aaronin siunaus ["Herra siunatkoon sinua ja varjelkoon sinua - -"], joka luetaan vars. jumalanpalvelusten lopussa'. Apostolinen s. S. ruoalle ruvettaessa. — Ruumiinsiunauksesta. | Ruumissaaton lähestyessä hautausmaata soitettiin kirkonkelloja ja samoin s:ksen päätyttyä. Ennen kuin ruumis vankilasta lähetetään tahi jätetään, on vankilassa s. toimitettava LK. — *Yhd.* aamu-, ilta-, ruokas.; loppus.; ruumiins. *(2.)* Herra on runsain mitoin antanut s:ksensa toiminnallemme. Työnteon, rauhan tuottama s. Nauttia elämän, kulttuurin s:ksista. Palkankorotuksesta ei ollut mitään s:sta, sillä hinnat nousivat myös. Suurta lapsilaumaa pidettiin s:ksena. Terve lapsi on aina s. Ei vihasta s:sta kasva. Ihmeellinen s. näytti tulleen taloon uuden isännän myötä. Nyt s:staan suopi / taas lämpö auringon VK. S:ksesta rikas [par. siunauksellinen] elämä. — Olla s:kseksi lähimmäisilleen. Sairaala on ollut suureksi s:kseksi. Järjestelmä ei ollut s:kseksi kenellekään. *(II.1,* tav. *puhek.)*. Hallituksen esitys sai eduskunnan s:ksen 'hyväksymisen'. Kokous antoi täyden s:ksen laaditulle suunnitelmalle. *(4.b.)* Pelästyneiden akkojen s:kset. Monet ähkymiset, s:kset ja sadatukset vaadittiin, ennen kuin kaappi oli jälleen paikoillaan.

siunaus|kappeli *s.* Hautausmaan yhteyteen rakennettu s. **-rikas** *s.* → siunauksellinen, siunauksekas. **-tilaisuu|s** *s.* S:den päätteeksi hau-

tausväki lauloi virren "Sun haltuus rakas isäni". **-toimitus** *s.*

siunautta|a[2*] *fakt.v.* < siunata. | - - olivat kastattaneet lapsensa, nauttineet ehtoollisensa, s:neet ruumiinsa KIANTO.

siunautu|a[44] *pass.v.; rinn.* siunaantua. **1.** *harv.* < siunata I.1. | - - neitsyt Marian alttarin juurelle pantiin määrättyinä juhlapäivinä s:maan erilaisia kasveja, joiden luultiin sitten vaikuttavan taikavoimaisesti TARK. **2.** us. *puhek.* (< siunata I.2) enentyä, lisääntyä, kasvaa, tulla, syntyä. | Lunta on tänä talvena s:nut tavallista runsaammin. Kylläpä hänelle on s:nut voimia! Pariskunnalle on s:nut suuri lapsiparvi. Neitsyt Marian kyynelestä s:i koivu. Hän kiitteli - - emännän kauneutta, sanoi noin korean kautokengän varmasti vielä s:tuvan [= saavan lapsia, tulevan raskaaksi] TOPPILA. — Siunaupi sitä eräille sitä rahanroskaa PAKK.

siunu(u)stella[28] *v. kans.* siunailla.

sivaan *adv. kans.* nopeasti. | - - s. liikkeelle joka kynsi! KILPI.

siva|htaa[2*] *deskr.v.* -(hd)us[64] *teonn.* nopeasta (siuhuvaa ääntä synnyttävästä) liikkeestä; siuhahtaa, viuhahtaa, livahtaa. | Auto s:hti ohi. Jänis s:hti pensaasta ja lähti hyppimään pakoon. Siiven s:hdus. S:uksessa oli kaikki ohi.

sivaista[24(*)] *v. murt.* sipaista. | S. partaansa kädellään.

sivak|ka[15*] **1.** *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* sileä, tasainen, sirotekoinen; näppärä, nopea, kevytkulkuinen, sujakka. | S:kaa lankaa. Oksaton, s. puu. Ei kuulu olevan mitään puuta maailmassa, josta saataisiin s:ammat sukset kuin koivusta. S. vene. Kaikki kävi niin s:asti, ettei kukaan ehtinyt sanoa mitään. **2.** *s.* **a.** *kansat.* kalhu. | Nahalla pohjattu lylyä lyhyempi s. **b.** tav. *mon.*, vars. *ylät.* yl. suksista. | Ja niin s:at jalkaan JÄRVENT.

sivakoi|da[30] *v. harv.* hiihdellä. | - - laskeutui järvelle ja päivän kajasteessa läksi s:maan viittojen väliä KIANTO.

sival|lella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < sivaltaa. | S:teli ruoskalla hevostaan. Miehet s:telivat lakkeja päästänsä ALKIO.

sivallu|s[64] *teonn.* < seur. | Antaa hevoselle s. piiskasta. Laiskurit saivat armotta nasevia s:ksia. Pyöveli katkaisi kaulan yhdellä s:ksella. - - muhkean heinän annoimme lakastua ilman yhtään viikatteen s:sta KIVI. — Runo oli s. yleisön suosiota kosiskelevia kirjailijoita vastaan. — *Urh.* Miekkailussa sanotaan s:kseksi lyöntiä, jossa miekka ennen maaliin sattumistaan kulkee ympyränmuotoista rataa. — Painijat esittivät komeita pystyheittoja ja sitten seurasi A:n pitävä käsivarsis., johon B. sortui. — *Yhd.* miekan-, piiskans.; kallo-, vatsas.; harjoitus-, vales.

sival|taa[5] *v.* **1.** lyödä kättä t. asetta terävästi heilauttamalla (ei työntämällä), läimäyttää, läväyttää, huitaista, nopeasti leikata t. viiltää t. katkaista. | S. jkta korvalle. S. piiskalla hevosta. S:si häntä pari kertaa luudalla selkään. S. poro juoksuun. Lyödä s. S. puukolla haava. Paljasti miekkansa ja s:si hirviöltä pään poikki. **2.** kiskaista, tempaista, riuhtaista, siepata, sujauttaa. | S. puukko tupesta, kirves lattialta. S:si poveltaan viinapullon. Pentti s:si Ingan syliinsä PÄIVÄR. - - poikasia, jotka tuon tuostakin s:sivat kimmeltävän kalan ylös sillalle AHO. **3.** yl. nopeasta, vikkelästä tekemisestä. | Juosta s. Mennä s. kelkalla alamäkeä. - - yötä myöten s:lan nuo lasit [= särkyneet ikkunaruudut] valmiiksi HELLAAKOSKI. **4.** *harv.* sipaista, pyyhkäistä. | S. voita leivälle. S. navetan katto kalkkivellillä valkoiseksi. Ja hän s:si kädellä otsaansa, ikään kuin pyyhkäistäkseen kaiken pahan olemattomaksi TALVIO.

sivautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* sivahuttaa[2*]) < sivahtaa. | S. piiskalla hevosta selkään. S:i kovan lyönnin N:n leukaan. S:i pallon verkkoon ohi maalivahdin. S:aa jo ensimmäisellä heitollaan [keihästä] 70 m. S:i rahan nopeasti taskuunsa. S:i kiristävän kengän salaa jalastaan. Pääsky lentää s:i ohi. Sylkäistä s.

siveelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* vrt. siveydellinen, siveysopillinen, siveä, moraalinen. **1.** etiikan, moraalin piiriin kuuluva, moraalia koskeva, moraaliin liittyvä, eetillinen, moraalinen, siveydellinen, siveellisyys-, moraali-. **a.** ilman arvostavaa merk:tä. | Yksilön, kansan s. kunto, taso. S. selkäranka, ryhti, rohkeus, vastuu. S. rappiotila, kurjuus, haaksirikko, turmio, hätä. S:set ihanteet. Siveyssäännöt eli s:set normit. S:set käsitykset. S. vakaumus, tunne. S. kasvatus. S. suuttumus, paheksuminen. Asian s. puoli. S:sesti hyvä, huono, veltto ihminen. S:sesti kohottava tilaisuus. S:sesti alapuolella arvostelun. S:sesti närkästynyt. Horjahtaa s:sesti. S:syys eli moraali on ihmisen suhtautumista siihen, mitä tapa, laki ja hänen siveystajunsa pitää oikeana tai vääränä. — Sukupuolimoraalista. | Maalta suurkaupunkiin muuttaneilla kokemattomilla tytöillä on suuri vaara joutua s:seen perikatoon. — *Yhd.* henkis-, ruumiilliss.; kristilliss.; sukupuoli-, yhteiskuntas. **b.** arvostavasti: eetillisesti, moraalisesti hyvä t. kunnollinen t. ansiokas, kunniallinen, hyveellinen, siveä; us. sukupuolimoraalista. | S:seksi sanotaan luonnetta, joka lujasti ja johdonmukaisesti kulkee velvollisuuden viittomaa tietä. S. ikäneito. Viettää s:stä elämää. Ei hän ole sen s:sempi kuin muutkaan. Hyvien tapojen eli s:syyden kasvattaminen. Eksyä s:syyden polulta. **2.** *harv.* **a.** = moraalinen 2. | Olemme saaneet paljon sekä aineellista apua että s:stä rohkaisua. **b.** = moraalinen 3. | Sinä hetkenä, jolloin kapinallisten ulkomainen apu lakkasi, murtui heidän joukkojensa s. voima.

siveellisyys|ihanne *s.* **-kysymy|s** *s.* S:ksiä on rippikoulussa käsiteltävä erikseen poikien ja erikseen tyttöjen kanssa. **-käsite** *s.* **-riko|s** *s.* sukupuolisiveellisyyttä loukkaava rikos. | Suomen oikeuden mukaan s:kset saattavat ilmetä luvattomana sekaantumisena tai muunlaisena haureuden harjoittamisena tai tekona, joka muuten loukkaa sukupuolikuria ja säädyllisyyttä.

siveet|ön[57] *a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* sukupuolisesti epäsiveellinen, moraaliton, säädytön, irstas, rietas, haureellinen. | Viettää s:öntä elämää. Hillitön s:tömyys. Oikea s:tömyyden pesä.

sivelin[56] *väl. harv.* (< sivellä) = seur.

sivel|lin[56*] *s.* varteen kiinnitetyistä karvoista tms. valmistettu työväline, jota käytetään maalin, öljyn, lakkojen, liiman tm. levittämiseen t. tasoittamiseen, tomun poistamiseen tms.; pensseli; vrt. huisku, suti, nahturi. | S:timen karvat, harjakset. Pyöreä, litteä s. Maalata kevein s:timen vedoin. — Merk:ltään taidemaalarin siveltimeen liittyvää avarampaa ja kuv. käyttöä. | - - sinua olisi helpompi kuvata s:timellä kuin sanalla SILL. Vaihtoi taltan s:timeen 'jätti kuvanveiston ja ryhtyi taidemaalariksi'. Piirtimen ja s:timen mestarit. Taiteilijan s:timen tuotteet. — [Kirjailija] maalaa leveällä s:timellä 'käyttäen voimakasta, värikästä kuvaustapaa'. Finlandiassa Sibelius levein s:timin maalaa Suomen surut, sen nousun ja valtavan tarmon. — *Yhd.* harjas-, kamelinkarva-, näädänkarvas.; latta-, onttovarsis.; lakka-, liima-, liisteri-, maali-, vesiväri-, öljymaalis.; mallines.; tasoitus-, tekstaus-, viivaus-, voitelus.; apus.; taiteilijans.

sivellin|piirustus *s.* siveltimellä piirustaminen. **-taide** *s.* maalaustaide. **-tehdas** *s.* **-tekniikka** *s.* Taiteilijan loistava s. **-teollisuus** *s.*

sivellys[64] *s.* → sively.

sivel|lä[28] *v.* **1.** silittää t. koskettaa kevyesti t. hyväillen, hivellä. | Äiti s:i kädellään lapsensa poskea. S. ajatuksissaan leukaansa, partaansa. Lypsäminen on aloitettava utareita hiljaa s:emällä. Silmäneulan voi tehdä magneettiseksi s:emällä sitä johonkin tekomagneettiin. Raikas tuuli s:i hänen poskiaan. — S:eminen on pääasiallisimpia hierontatapoja, ja se suoritetaan siten, että öljyllä tai vaseliinilla rasvattu kämmen asetetaan hierottavalle ruumiinosalle ja sitä hivellään painamalla heikommin tai kovemmin. — *Leik.* sivallella. | S. jkta hihnalla. - - s:i hänen pyllämyksiään rautaisin koprin KIANTO. **2.** maalata, voidella, pyyhkiä kevyesti (sivellintä tms. työasetta käyttämällä); päällystää, silata. | Maalausta eli s:emistä käytetään usein suojaamaan rautarakenteita ruostumiselta. S. seinä maalilla, kalkilla, tervalla. Öljymaalia s:lään ohuelti. Punaiseksi s:ty mökki. Ohukaispannu s:lään voilla. Pullat s:lään vatkatulla munalla. S. voita leivälle. — *Kuv.* Ihminen, johon on s:ty hieman kulttuurin pintakiiltoa. Ei ole muistelmissaan s:lyt seikkailujaan sankarikultauksella.

siveltimen|käyttö *s.* S:käytön tavaton helppous houkutteli Ruokokosken liikatuotteliaisuuteen. Taiteilijan leveä ja rohkea s. **-ve|to** *s.* Taidemaalarin varmat ja rohkeat s:dot. Tehdä ympyrä yhdellä s:dolla. — *Kuv.* Harvoin s:doin runoilija on loihtinut silmiemme eteen kevään kukkeuden.

siveltää[5] *v.* → sivellä.

sively[2] *teonn.* < sivellä. *(1.)* Äidin pehmeän käden s. tuntui lapsesta turvalliselta ja miellyttävältä. Verenkiertoa edistävä s. *(2.)* Maalin s. on toimitettava joustavin vedoin. Kattojen s. punamullalla on uusittava muutamien vuosien väliajoin. Väri, joka peittää hyvin yhdellä s:llä. Paperin s. eli pintakäsittely. S:n jälki elävöitetään töppäämällä. — Jos öljymaalilla tehty s. tulee himmeäksi, pinta voidaan vielä lakata. — *Yhd.* asfaltti-, lakka-, sprii-, tervas.; pohja-, pohjustuss. **-aine** *s.* Ruosteelta suojeleva s.

sivetti[6*] *s.* sivettikissojen peräaukon tienoilla olevista rauhasista erittyvä voimakashajuinen aine. **eläi|n** *s.* S:met 'Viverrinae, ruumiinmuodoltaan näätiä muistuttavia, pitkiä ja hoikkia, matalajalkaisia, pitkä- ja tuuheahäntäisiä, pääasiassa Vanhan mantereen troopillisessa osassa eläviä pienehköjä petoeläimiä'. **-hyeena** *s.* = maasusi. **-kissa** *s.* Viverra, sivettieläimiä.

siveydelli|nen[63] *a.* tav:mmin siveellinen (1). | Huonot ja ahtaat asunnot ovat vaarana sekä terveydellisessä että s:sessä suhteessa.

siveydenopettaja *s.* Maailmankuulu kirjailija ja s. Leo Tolstoi.

sivey|s[65] *omin.* < siveä. | Säädyllisyyttä ja s:ttä loukkaava roskalehti. Tunnettu s:den saarnaaja ja apostoli. — Loukata jkn naisen s:ttä. S:tensä säilyttänyt ikäneito. — Sydämen puhtaus ja s. — *Yhd.* sukupuolis.

siveys|intoilija *s.* **-käsite** *s.* **-käsity|s** *s.* Perheelämää koskevat s:kset. **-käsky** *s.* Uskonnon sanelemat s:t. **-la|ki** *s.* ihmisen siveellistä toimintaa ohjaavista säännöistä, siveyssäännöistä, siveellisistä normeista. | Mooseksen laki oli samalla kertaa sekä oikeus- että s. Kirjoittamattomat, kaikkien kunniallisten ihmisten pyhiksi tunnustamat s:it. **-ohje** *s.* **-opetus** *s.* siveyden, siveyskäsitysten opetus, moraaliopetus. **-opilli|nen** *a.* siveysopin alaan kuuluva, siveysoppia koskeva, siveysoppia käsittelevä. | Eetilliset eli s:set normit. S:set totuudet, näkökohdat, mielipiteet. Jkn s. kanta. S. nihilismi ei tunnusta mitään siveellistä opetusta päteväksi. **-op|pi** *s.* filosofinen tieteenhaara t. oppi, jonka kohteena on eetillinen arvioiminen, siveellisen tietoisuuden yleinen sisällys ja perusteet; *syn.* etiikka, moraalifilosofia, -oppi. | Historiallispsykologinen, teleologinen s. Stoalainen s. S:in opetus kouluissa on usein sisällytetty uskonopin opetukseen. **-poliisi** *s.* poliisi, jolle kuuluu yleisen siveellisyyden valvonta ja suojeleminen. | V. 1937 s:n nimi muutettiin meillä huoltopoliisiksi. **-saarn|a** *s.* moraalisaarna. | Mokoman vuoksi saa kuulla moitteita ja jyriseviä s:oja! **-saarnaaja** *s.* Ahdasmielinen, tekohurskas s. **-sään|tö** *s.* siveyslaki, moraalisääntö. | S:nöt eli siveelliset normit. **-tajunta** *s.* Ihmisen oikeus- ja s.

sive|ä[21] *a.* -ästi *adv.* (-ys *omin.* ks. erikseen) vrt. siveellinen. **1.** sukupuolimoraaliltaan korkeatasoinen, sukupuolisesti siveellinen, sukupuoliasioiden suhteen kokematon t. turmeltumaton ja häveliäs t. maineeltaan puhdas, kunniallinen, säädyllinen. | S. nainen. S:ää elämää viettävä leski. S:ät tavat. — Tytön kaula nousi sirosti kimonon s:ästä aukosta. Peitto oli vedetty s:ästi leukaan asti. — *Erik.* koskematon, neitseellinen. | Morsiuspuvun käyttö oli sallittua vain s:ille morsiamille. — Väkisin hänen katseensa totesi - - nuorten, s:iden rintojen ujouden RAILO. — *Yhd.* epä-, tekos. **2.** *vanh.* siivo, säveä, säyseä. | Pyhäinen rauha ja s. hiljaisuus JÄRN. Autuas on sydämestä / s. ja hiljainen VK[V]. S. sovinnon jälki, karhea käräjän-

käynnin SL. - - joista tavattomuuksista vaimoni minua usein s:ästi muistutti PÄIVÄR.

siviil|i[6] **I.** *a. harv.* siviilimäinen. | - - tämä lievimmin sanoen s. tapa katsoa sotilaallisia asioita AHO. **II.** *s.;* vars. *puhek.* **1.** siviilihenkilö. | Sotilaiden suhtautuminen s:eihin. Kahakassa sai 2 poliisia ja 10 s:iä vammoja. **2.** siviilipuku. | Kruunun harmaa on vaihtunut muodikkaaseen s:iin. Palloilijat olivat s:eissään, eivät pelipuvussa. **3.** tav. yks. sisäpaikallissijoissa: siviilielämä. | Varusmiesaika on jo lopuillaan, ja s. häämöttää. Päästä s:iin. Kapteeni N. N. on s:issä metsänhoitaja. — Kaikki näyttelijättäret ovat kauniita näyttämöllä, mutta A. on kaunis s:issäkin. **4.** muuta puhekielenomaista käyttöä. **a.** Sekin asia oli sopimatta, menivätkö he papin luo vai s:iin [= siviiliavioliittoon] TALVIO. **b.** *yliopp.* S:in [= siviilioikeuden] tentti.

siviili-)(sotilas- (esim. siviililentäjä), virka- (esim. siviilipuku), kirkollinen, kirkollis- (esim. siviiliavioliitto), (lak.) rikos- (esim. siviilioikeus) jne.; joskus = porvarillinen.

siviili|ala *s.*)(vars. sotilasala. | Sodan päätyttyä siirtyi moni aktiiviupseeri s:alalle. **-ammat|ti** *s.*)(vars. sotilasammatti. | Sotamies A. on s:iltaan suutari. Ei tahdottu synnyttää varsinaista ammattisaarnaajakuntaa, vaan pidettiin välttämättömänä, että kolportööreillä olisi kullakin oma s:tinsa. **-arvo** *s.* S:a virka-asteikossa vastaava sotilasarvo. Kersantti A. on s:ltaan maisteri. **-asia** *s. lak.* riita-asia. **-asu** *s.* Englannissa ei virkapukua käytetä muulloin kuin virantoimituksessa ja suurissa juhlamenoissa; kaikissa muissa tilaisuuksissa miehet ovat s:ssa. **-asuk|as** *s.* S:kaisiin kohdistuneet ilmahyökkäykset. **-avioliitto** *s.* siviiliviranomaisen vahvistama avioliitto; vrt. kirkollinen avioliitto. | Valinnainen, pakollinen s. **-elämä** *s.* porvarillinen elämä;)(vars. sotilaselämä. | Kuri on sotaväessä aivan toista kuin s:ssä. — *Leik.* Vetäytyi urheilun tulilinjoilta s:än 'jätti aktiivisen urheilun vetäytyen yksityiselämään'. **-hallin|to** *s.* ne hallinnon alat, jotka eivät kuulu sotilashallintoon; joskus myös kirkkohallinnon vastakohtana. | Maaherrakunnan s. keskittyi maaherraan. **-hallitus** *s.* vrt. ed. **-henkilö** *s.* henkilö, joka ei ole sotilas- tms. virassa t. toimessa. | Kaduilla liikkui enemmän sotilas- kuin s:itä. **--ihminen** *s.* **--ilmailu** *s.* ilmailu, joka ei palvele sotilaallisia eikä valtion omia tarkoitusperiä. **--insinööri** *s.* eräissä maissa: diplomi-insinööri. **--invalidi** *s.*)(sotainvalidi. **-juttu** *s. lak.* siviiliasia, riita-asia. **-kaarti** *s.* eräissä maissa poliisi- t. turvallisuusjoukkojen tapaisista (siviilihenkilöistä muodostetuista) aseellisista osastoista; vrt. porvarikaarti. | Espanjassa s. oli eräänlainen poliisiosasto. Etelä-Afrikan liittovaltion armeijaan kuuluva s. **-kaartilainen** *s.* **-kanne** *s. lak.* riita-asiaa koskeva kanne;)(rikoskanne. **-kanslia** *s. hist.* päämajan kanslia, joka piti yhteyttä korkeimpiin siviiliviranomaisiin. | Buxhoevdenin s. johti Suomen sodan aikana hallintotoimintaa. **-kun|ta** *s. harv.* = siviilivirkakunta. | S:nan virkatalo ja sotilasvirkatalo. **-kuvernööri** *s.* eräissä maissa kuvernööri, jonka tehtävänä on siviili-, mutta ei sotilashallinnon hoito. **-lainkäyttö** *s.* oikeudenkäynti riita-asioissa tuomioistuimen ja yl. valtion kannalta katsoen. **-lainoppi** *s.* siviilioikeustiede. **-laki** *s.* siviilioikeutta sääntelevä laki(kokoelma). **-lakikirja** *s.* **-latoja** *s. kirj.* vrt. seur. **-latomo** *s. kirj.* latomo t. latomon osasto, jossa ei suoriteta sanomalehtitöitä. | Sanomalehti- ja s. **-lento** *s.* S:a varten rakennettu, sotilaskäyttöön kelpaamaton lentokone. **-lentokent|tä** *s.* Sotilas- ja s:ät. **-lentokone** *s.* **-lentäjä** *s.*)(sotilaslentäjä. **-liikenne** *s.* **-lista** *s.* eräissä maissa hallitsijan käytettäväksi hänen toimeentuloaan, hovinpitoa yms. menoja varten osoitettu vuotuinen määräraha. **-luonteinen** *a. lak.* riitaluonteinen. **-lääkäri** *s.*)(sotilaslääkäri. **-mies** *s.* vrt. siviilihenkilö.

siviilimäi|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Suomalaisen sotilaan käyttäytymisessä on paljon s:stä.

siviili|notaari *s.* suurissa raastuvanoikeuksissa riita- t. ilmoitusasioiden pöytäkirjaa pitävä virkamies. **-oikeudelli|nen** *a.* -sesti *adv.* siviilioikeutta koskeva, siviilioikeuteen kuuluva, siviilioikeuden säännöksistä johtuva. | S. tuomiovalta. Naisten s. yhdenvertaistuminen. S. seuraamus. **-oikeus** *s.* **1.** ne oikeussäännökset, jotka koskevat yksityisten henkilöiden välisiä suhteita, yksityisoikeus; nyk. vars.: yleinen yksityisoikeus erikoisen yksitysoikeuden l. talousoikeuden vastakohtana. **2.** siviilioikeustiede. **3.** *harv.* siviilioikeudellinen oikeus. | Vähemmistölle on taattu samat siviili- ja valtiolliset oikeudet kuin enemmistölle. **-oikeustiede** *s.* oikeustieteen haara, joka käsittelee siviilioikeutta, siviililainoppi. **-olo|t** *s. mon.* tav. sisäpaikallissijoissa. | Korpraali A. on s:issa autonkuljettaja. Oli lomallaan niin tottunut s:ihin, että sotilaskomento tuntui vieraalta. **-paketti** *s. sot. ark.* sotilaalle "siviilistä" lähetetty ruoka- tms. paketti. **-palvelu|s** *s.* Pitkäaikaisesta nuhteettomasta sotilas- tai s:ksesta annettu kunniamerkki. **-potila|s** *s.* Sotasairaalassa olevat s:at. **-prosessi** *s. lak.* oikeudenkäyntimenettely riita-asioissa;)(rikosprosessi. **-prosessioikeus** *s. lak.*)(rikosprosessioikeus. **1.** oikeusjärjestyksen osa, joka käsittää siviiliprosessia järjestävät säännökset. **2.** oikeustieteen haara, joka käsittelee ed. kohdassa mainittua oikeusjärjestyksen osaa. **-prosessuaalinen** *a. lak.* siviiliprosessia koskeva;)(rikosprosessuaalinen. | S. täytäntöönpano eli ulosotto. Siviilioikeudellinen eli s. vangitseminen. **-pukimet** *s. mon.* **-puku** *s.* Univormu ja s. Heidät pakotettiin riisumaan pappispukunsa ja pukeutumaan tavalliseen s:un. **-pukuinen** *a.* S. upseeri, poliisimies. **-puol|i** *s.* Valtion menoarvion sotilas- ja s. — *Kirj.* vrt. siviililatomo. | Sanomalehteä varten tilataan harvoin uusia ilmoituskirjakkeita, vaan siihen tarkoitukseen siirretään s:elta vanhoja kirjakkeita.

siviilirekisteri *s.* virallinen, lain säätämät henkilötiedot sisältävä luettelo jnk hallintopiirin asukkaista; Suomen oloista: henkikirjoituksen toimittajan mihinkään laillistettuun uskontokuntaan kuulumattomista pitämä virallinen luettelo; vrt. pääkirja, kirkonkirja. | Kuu-

lua, liittyä s:in. Takaisin seurakuntaan on tullut s:stä ja uskonnollisista yhdyskunnista 8 miestä ja 12 naista. Kouluun pyrkijöillä tulee olla mukanaan papinkirja tai ote s:stä. **-toimisto** *s.* **-viranomainen** *s.* siviilirekisteriä pitävä viranomainen (esim. henkikirjoittaja). **-virasto** *s.*

siviili|sairaala *s.*)(sota-, sotilassairaala. **-senaatti** *s.* eräissä maissa riita-asioita ratkaiseva ylimmän tuomioistuimen osasto. **-suojelu** *s. sot.* siviiliväestön ja -virastojen sekä elinkeinoelämän suojelu. **-sääty** *s.* **1.** henkilön asema katsoen siihen, onko hän naimaton, avioliitossa, leski vai eronnut. | Työntekijän ikä, sukupuoli, s. ja perheolot. **2.** Sotilas- ja s. **-toim|i** *s.* Hyvät s:et houkuttelevat nuoria miehiä niin, että armeijaan on vaikea saada värvättyä miehistöä. [Uskonnollisen yhdyskunnan] sielunhoitaja ei saanut palkkaa virastaan, vaan eli s:ellaan. **-toimituskun|ta** *s. hist.* nykyistä sisäasiainministeriötä vastannut senaatin toimituskunta. | V. 1917 muutettiin s:nan nimi sisäasiaintoimituskunnaksi. **-vaatteet** *s. mon.* **-van|ki** *s.* Sotilas- ja s:git. **-varuste|et** *s. mon.* Asevelvollisten s:iden säilyttäminen. **-vihkiminen** *s.* siviiliviranomaisen suorittama avioliiton vahvistaminen;)(kirkollinen vihkiminen. **-viranomainen** *s.* Suomessa vars. valtion oikeus- ja hallintoviranomaisista, sotilas- ja kirkollisten viranomaisten vastakohtana. **-virasto** *s.* **-virka** *s.* 1700-luvun maanomistajaluokalle oli tunnusmerkillistä, että kullakin sen jäsenellä oli sotilas- tai s. tai porvarillinen ammatti ja että maatilaa pidettiin sivuansiona. **-virkakun|ta** *s.*, vars. *hist.* oikeus- t. hallintovirkamiehet, jotka eivät ole sotilaallisessa t. kirkollisessa virassa. | S:nan leski- ja orpokassa. **-virkamiehistö** *s.* **-virkamie|s** *s.* Puolustuslaitoksen palveluksessa olevat s:het. **-virkatalo** *s. hist.* kruununtila, joka palkkaan laskettuna etuna oli siviilivirkamiehen asuttavana ja käytettävänä; vrt. sotilas-, kirkollisvirkatalo. **-väestö** *s.* S:n evakuoiminen sotatoimialueelta. **-väk|i** *s.* Sekä sotilaita että s:eä. **-yleisö** *s.*

sivili[6] *a.* ja *s.* → siviili.

sivilisaatio[3] *s.* sivistys, kulttuuri. | Länsimainen s. S. tunkeutuu yhä syvemmälle Afrikan pimentoihin. — *Erik.* vain ulkonaisina muotoina esiintyvä, elävää ydintä vailla oleva sivistys. | Spenglerin mukaan jokaisen kulttuurin kohtalona on kerran päättyä hengettömään s:on.

sivilisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* sivistää. | S:tu, tav. → sivilisoitunut. **-tu|a**[1*] *pass.v.* Alkuasukasheimon s:minen. S:nut henkilö.

sivilisti[4] *s.*, vars. *puhek.* siviilihenkilö. | S:t ja sotilaat.

sivistykselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* sivistystä koskeva, sivistykseen liittyvä t. siihen kuuluva, kulttuurillinen; us. par. sivistys-, kulttuuri- tms. | Taloudellinen ja s. elämä. S. edistyminen, nousu. S:set olot, pyrkimykset, riennot, tarpeet. Vapautua toisen kansan valtiollisesta ja s:sestä holhouksesta. Pääkaupunki oli maan taloudellinen ja s. keskus. Italian s. merkitys. Vanhemmilta polvilta saatu s. perintö. Taloudellisesti ja s:sesti mahtava valtio. Lappalaiset poikkeavat suuresti suomalaisista sekä antropologisesti että s:sesti.

sivistymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* sivistystä saamaton t. omaamaton, oppimaton, oppia saamaton, koulunkäymätön, valistumaton, tyhmä, moukkamainen, raaka, hioutumaton, kehittymätön, alkukantainen, barbaarinen;)(sivistynyt. | S. henkilö, koti. Toinen tyttäristä oli käynyt kouluja, mutta toinen oli aivan s. Taistelu s:tömyyttä ja tietämättömyyttä vastaan. S. moukka, tollo. — Raa'at ja s:tömät tavat. Käyttäytyä s:tömästi. Tapojen karkeus ja s:tömyys. Alkukantaisissa oloissa elävät s:tömät paimentolaiset. Valistusaika halveksi keskiaikaa pimeänä ja s:tömänä aikakautena. — *S:sesti.* Älä jäljittele s:tömien tapoja!

sivistyneistö[1] *koll.s.* sivistynyt väestönosa, sivistyneet; vrt. oppineisto, älymystö. | S. ja rahvas. Suomen s:n äidinkieli oli sata vuotta sitten enimmäkseen ruotsi. — *Yhd.* kaupunkilais-, maalaiss.

sivistyn|yt[77] *a. (partis.)* -eesti *adv.* -eisyys[65] *omin.* henkisen kulttuurin kehittyneisyydestä ja tapojen yms. hienostuneisuudesta. **1.** ihmisistä, yhteisöistä: (suhteellisen) korkealla sivistystasolla oleva. | S. mies, autoilija, sääty, keskiluokka, koti. Kaikissa s:eissä maissa. Sisä-Afrikan aarniometsistä takaisin s:eisiin oloihin palannut matkailija. — Merk:ssä (vars. ylempi) muodollinen sivistys etualalla; us. = oppinut, koulunkäynyt; vrt. valistunut. | Akateemisesti, kirjallisesti, klassillisesti, monipuolisesti s. henkilö. S. köyhälistö t. proletariaatti 'kaulusköyhälistö'. — Kirjoitustaito s:eisyyden mittapuuna. — *S:sesti mon.* sivistyneistö. | Rahvas oli eetillisesti korkeammalla tasolla kuin s:eet. S:eiden ja kansan välinen juopa. S:eiden puhuma yleiskieli. — *Yhd.* puolis. **2.** sivistyneistölle ominaisista tavoista, käyttäytymisestä jne.: kultivoitunut, hienostunut, hienokäytöksinen, hyvätapainen, kohtelias, säädyllinen. | S. käytös, seuraelämä. S:eet pöytätavat. Käyttäytyä s:eesti ja sävyisästi. — Harvinaisen hyvällä maulla ja s:eesti toimitettu kirja. — S. [= sivistyneiden käyttämä] puhekieli ja murteet.

sivisty|s[64] *s.* tav. vain yks:ssä. **1.** *harv.* sivistäminen. | Eurooppalaisten harjoittama primitiivisten kansojen s. **2.** kasvatuksen tietä omaksuttu tieto ja henkinen kehittyneisyys sekä tapojen hienostus, sivistyneisyys; vrt. valistus. **a.** merk:ssä etualalla älyllinen, ammattitaidollinen ja esteettinen puoli: koulussa t. muuten saadusta (ainakin ulkonaisesti omaksutusta) opista, tiedosta ja taidosta. | Opillinen, kirjallinen, muodollinen s. Humanistinen, klassillinen, luonnontieteellinen, matemaattinen s. Ammatillinen s. Akateemisen s:ksen saanut henkilö. Hankkia s:stä. Hänen s:ksensä on varsin puutteellinen. Avajaisissa olivat läsnä maan korkeinta s:stä edustavat tiedemiehet ja taiteilijat. Kirjailijan ei tulisi ammattiinsa valmistautuessaan halveksia sitäkään s:stä, jonka ulkonaisina tunnusmerkkeinä ovat oppiarvot. Kun perheenemännillä ei yleensä ole taloudellista s:stä, he joutuvat helposti kaikenlaisen tun-

nottoman mainostuksen pauloihin. — Vars. *puhek.* Sinulla on aukko s:ksessäsi, kun et ole lukenut tätä kirjaa. — *Yhd.* kansalais-, lakimies-, pappis-, ylioppilass.; koulu-, seminaari-, yliopistos.; ammatti-, liikes.; alkeis-, pohja-, yleiss. **b.** *halv.* t. tuomitsevasti ylpeilevästä puolisivistyksestä tms. | Lisäksi tuli hänelle "Hufvudstadsbladet", joka kuului olevan varma s:ksen merkki ja ikään kuin raja-aita tavallisen Suomen rahvaan ja oikean Suomen asukkaan välillä KATAJA. Ja annas kun se [nousukas] puhuttelee korpikulman mökinäijää, niin kyllä siinä on s:stä välissä SILL. Ja ylimmän s:ksen kruunauksena näkyi sormissa kirjoitusläkin räiskeitä — tosin hän ei itse oikeastaan ollut kirjoitusmies NUOLIV. — *Mon. puhek. leik.* kauluksesta ja solmiosta. | Panna s:kset kaulaansa. **c.** merk:ssä etualalla ihmisen henkinen, sisäinen kehitys ja jalostuminen; us. opillisen, ulkokohtaiseksi jääneen sivistyksen t. pelkän sivistyneen ulkokuoren vastakohtana. | S. on sen elimelliseksi muuttumista, minkä ihminen on älyllisesti omaksunut. Sydämen s. Valistus ei välttämättä samalla ole s:stä. Tiedot ja s. eivät aina kuulu yhteen; on hyvin sivistyneitä, mutta vähän opillista s:stä saaneita henkilöitä, jos päinvastoinkin. Todellinen s. ei synny laajoista tiedoista, vaan ihmisen harmonisesta kehityksestä hienostuneeksi, tahdikkaaksi, valistuneeksi ja jaloksi persoonallisuudeksi. Hänellä ei ollut tuota pintapuolista, ainoastaan ulkonaista korusivistystä, vaan hänellä oli jotakin harvinaista, itsenäistä, ylpeän sydämen syvää s:stä KIANTO. **d.** *yhd.* Kaupunki-, kaupunkilais-, maalais-, nais-, talonpoikais-, salonkis.; liika-, puolis. **3.** (sekä aineellinen että henkinen) kulttuuri, sivilisaatio. | Henkinen ja aineellinen s. Länsimainen, kreikkalainen s. Seemiläisistä kohosivat babylonialaiset ensin s:kseen. Muinaistutkimus on osoittanut, että ihminen on somistanut itseään koruilla niin kauan kuin jonkinlaista s:stä on ollut olemassa. Lentokone, auto ja radio ovat s:ksen tuomia mukavuuksia. Suomi ei voi saada väkivallalla mitään aikaan, s:ksen voima on sen ainoa pelastus [J. V. Snellman].

sivistys- us. = kulttuuri- (tämä tav:mpi, kun on kyseessä sekä henkinen että aineellinen kulttuuri).

sivistys|aate *s.* Kansalliset ja kansanvaltaiset s:aatteet. **-ahjo** *s. kuv.* Ateena pysyi kauan tärkeänä s:na. **-alue** *s.* Kreikan s. Roomalainen, länsisuomalainen s. **-arvo** *s.* Kansalliset s:t. Puutteistaan huolimatta teatterilla on aina suuri s:nsa. **-aste** *s.* Alhaisella s:ella oleva kansa. **-autonomia** *s.* valtiota alemmanasteisen yhdyskunnan t. tiettyyn kansallisuuteen t. kieliryhmään kuuluvan väestönosan oikeus itse määrätä sivistysoloistaan, etenkin omakielisestä opetuksesta, sekä hoitaa siihen kuuluvat asiansa, kulttuuriautonomia. **-elämä** *s.* Porthan oli aikanaan Suomen s:n johtava mies. **-haluinen** *a.* Kirja on kirjoitettu niin yleistajuisesti, että jokainen s. kansalainen voi sen vaivatta lukea. **-harrastu|s** *s.* Nuorison s:kset. **-henkilö** *s.* tav:mmin kulttuurihenkilö. | Maan johtavat s:t. **-historia** *s.* kulttuurihistoria; us. vain henkistä kulttuuria käsittelevä kulttuurihistorian osa. **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* S. tutkimus. S:sesti arvokas muistelmateos. **-historioitsija** *s.* **-ihanne** *s.* Renessanssin s. Humanistinen s. **-ihmi|nen** *s.* Hänen oli pakko kieltäytyä s:selle välttämättömistäkin menoista. **-ilmiö** *s.* Vuosisadan vaihteen poliittiset tapahtumat ja s:t. **-järjestö** *s.* Valistus- ja s:t. S:jen kansankonservatorio. **-kansa** *s.* kulttuurikansa; ahtaammassa merk:ssä sellainen kulttuurikansa, jonka henkinen taso, sivistys on korkealla. **-kan|ta** *s.* Korkealla s:nalla elävä kansa. Lehden lukijakunta on s:naltaan hyvin kirjavaa. **-kausi** *s.* Babylonialainen s. Eri s:na vallinneet tavat. **-kehitys** *s.* Suomen s. Ruotsin vallan aikana. **-kehto** *s. kuv.* Italia on Euroopan varhimpia s:ja. **-kesku|s** *s.* Pariisi on Ranskan hallinto- ja s. Maailman suuret s:kset. Kirkonkylä pitäjän s:ksena. **-kiel|i** *s.* **1.** kulttuurikieli. | Teos on käännetty kaikille s:ille. Suuret s:et. Suomi on s:enä Euroopan nuorimpia. **2.** *harv.* kieli, jolla jku saa t. on saanut sivistyksensä. | Viime vuosisadalla oli johtavien miestemme s. vielä enimmäkseen ruotsi. — Suomen kirja- ja s:en sanakirja. **-kirj|a** *s.* Hartaus-, oppi-, ammatti- ja s:oja ei saa ulosmitata. **-koti** *s.* **-kysymy|s** *s.* Harrastaa s:ksiä. **-käsit|e** *s.* Lainasanoista voi usein päätellä, mitä s:teitä jokin kansa aikojen kuluessa on lainannut naapureilta. **-laito|s** *s.* Koulut ja muut s:kset. Paikkakunnan oppi- ja s:kset. **-lehti** *s.* **-liik|e** *s.* Nuorisoseuraliike on yleensä määrätietoisesti pysynyt s:keenä. Renessanssi, keskiajan lopulla Italiassa syntynyt s. **-liitto** *s.* Työväen s. **-maa** *s.* Euroopan vanhat s:t. **-maailma** *s.* Nykyinen, helleeninen s. Elää kaukana s:n melusta. **-mahdollisuu|s** *s.* Kaikille kansalaisille olisi varattava yhtä hyvät s:det. **-menot** *s. mon.* Toimeentulo- ja s. — Kansantaloustieteessä: sivistystarpeista johtuvat menot. **-merkitys** *s.* merkitys sivistykselle. | Papiston s. on vähentynyt. **-muoto** *s.* Vanha, uusi s. Korkea, alkeellinen s. **-määrä** *s.* Sekatyömiehen ammatti ei vaadi sanottavaa s:ä. **-määräraha|a** *s.* Valtion s:ojen niukkuus.

sivistys|olot *s. mon.* Maan s. olivat takapajulla. **-perintö** *s.* Kalevalainen s:mme. **-piir|i** *s.* Kiinalainen s. Itämeren s. Valtionavustusten jako maan eri s:eille. **-pohja** *s.* Kansallisen s:n laajentaminen. Eri yhteiskuntaluokkien s:n erilaisuus. **-politiikka** *s.* Kasvatukselliset tarkoitusperät etualalle asettava s. **-pyrinnöt** *s. mon.* Kansalliset, työväen s. **-pyrkimy|s** *s.* Kaarle Suuren s:kset. **-pääoma** *s. kuv.* Kartuttaa, lisätä s:ansa. **-rahasto** Kordelinin yleinen edistys- ja s. **-rien|to** *s.*, tav. *mon.* Työväen s:not. **-saavutu|s** *s.* Päästä kunnioitettaviin s:ksiin. **-san|a** *s.* **1.** sana, joka merkitsee jtak kulttuurin alaan kuuluvaa käsitettä. | Suomen "poro", "nuoli", "rita", "suksi", "pata", "äimä", "nimi" ja "viisi" ovat s:oja, sillä niiden olemassaolo uralilaisessa kantakielessä osoittaa tätä kieltä puhuneen yhteisön tunteneen mainittujen sanojen tarkoittamat käsitteet. — Vars. **2.** kielessä yleislainana esiintyvä kansainvälinen sana. | Latinan kielen taitaminen

helpottaa paljon s:ojen ymmärtämistä. Käytti puheessaan paljon s:oja. **-sanakirja** *s.* vain sivistyssanoja (merk:ssä 2) ja sitaattilainoja sisältävä sanakirja. **-sanasto** *s.* **1.** Kansainvälisen s:n latinalaisperäisyys. **2.** sivistyssanakirja. | Hagforsin toimittama "Jokamiehen s.". **-seura** *s.* Karjalan s. **-seutu** *s.* Kaksoisvirtain maa on ikivanhaa s:a. **-suh|de** *s., tav. mon.* Kansojen s:teiden kehitys. **-su|ku** *s.* Vanhan, tunnetun s:vun jälkeläinen. S:kujen joukossa on maassamme pappissuvuilla ollut hyvin huomattava asema. **-tahto** *s.* Kansan voimakas s. **-taistelu** *s.* **-tar|ve** *s.* Nuorison s:peen tyydyttäminen kouluja perustamalla. — Kansantaloustieteessä: tarve, jonka tyydyttäminen on tottumuksen, tavan t. yhteiskunnallisen aseman vaatima. | Välttämättömät eli eksistenssi-, sivistys- eli kulttuuri- ja ylellisyystarpeet. S. saattaa tottumuksen voimasta tulla niin tähdelliseksi, että sitä on pidettävä välttämättömänä tarpeena. **-taso** *s.* Korkealla s:lla oleva kansa. Papiston s. **-tehtävä** *s.* Kansallinen s. **-tekijä** *s.* Radiosta on kehittynyt tärkeä s. **-teos** *s.* **-tila** *s.* Porthan loi suomen kielestä saamillaan todisteilla kuvan suomalaisten s:sta pakanuuden ajan lopulla. **-tilaisuus** *s.* **-toimin|ta** *s.* S:nassa ansioitunut henkilö. **-työ** *s.* Vapaassa s:ssä mukana oleva henkilö. **-työntekijä** *s.* **-vaatimus** *s.* **-vaikut|e** *s.* Saada s:teita. **-vaikutus** *s.* Saksan s. on ulottunut laajalle. **-valiokunta** *s.* **1.** eduskunnan ylimääräinen valiokunta, jonka valmisteltavaksi yl. lähetetään kaikki opetustointa koskevat esitykset ja aloitteet. **-valtio** *s.* Euroopan johtavat s:t. **-vihollisuu|s** *s.* Maalaisliittoa on syytetty s:desta. **-virtau|s** *s.* Ajan yleiset s:kset. **-väline** *s.* Hyvä oppilaskirjasto on jokaisen koulun välttämätön kasvatus- ja s. **-yhteiskun|ta** *s.* S:nassa ei kenenkään anneta menehtyä välttämättömän elannon puutteessa. **-yhtey|s** *s.* Suomen pyrkimys läheiseen s:teen naapurimaiden kanssa. **-ympäristö** *s.* **-ystävällisyys** *s.*

sivistyttää[2*] *v.* tav:mmin sivistää.

sivisty|ä[1] *pass.v.* (< sivistää) sivistynyt ks. erikseen. | Kansan s:mistä ja valistumista edistävä toiminta. — Tapojen s:minen.

sivistämistyö *s.* Koulujen suorittama s.

sivistä|ä[2] *v.* -västi *adv.* tehdä sivistynee(mmä)ksi, opettaa, kasvattaa, kultivoida, sivilisoida. | S. ja kasvattaa nuorisoa. S:vää lukemista. Olla s:vässä seurassa. Seurustelu tyttöjen kanssa vaikutti poikiin kehittävästi ja s:västi. Jesuiittain käännyttämä ja s:mä intiaaniheimo.

sivo|a[1] *v. nahk.* -nta[15*] *teonn.* puhdistaa nahaksen pinta voimakkaasti kaapien. | S:ttaessa pusertuvat huokosista karvojen juuret, rasva ym. irtonaiset aineet.

sivu[1] **A.** *s.* vrt. kuve, kylki, laita, reuna, syrjä, vieri.

I. 1. tasokuvion (jokseenkin) suorista rajaviivoista. | Murtoviivan suoraviivaisia osia sanotaan sen s:iksi. Monikulmion kärkipisteitä yhdistävät janat eli s:t. Kolmion, neliön s. Nelikulmio, jossa on 2 lyhyttä ja 2 pitkää s:a. Neliö, jonka s. on 10 cm. - - huone, noin viisi syltä s:illeen WILKUNA. — Kävelimme ruispellon s:a. — Pitkänomaisen kuvion (nelikulmion) pitkistä rajaviivoista. | Nelikulmion s:t ja päät. — *Kuv.* "Syö säästäen savea: pitkä on maailman s.", sanoi sammakko pojalleen SP.

2. avaruuskuvion (esineen tms.) pintaosista; vars. monitahokkaan tahko; myös sivupinnan muodostavasta seinästä tms. | Sopen kärki, särmät ja s:t eli kyljet. Kiilan kärki ja s:t. Kierteen pohja, harja ja s:t. Talon s:t. Halkoliiterin s:t olivat osaksi avonaisina. Laatikko, jonka s:t ovat pahvia, pohja lautaa.

3. ed:een liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** jyrkänteen, ojan tms. reunapinta, rinne, lape, luiska. | Salaojan kohtisuorat s:t. Penkereen s:t kasvavat ruohoa. Maantieleikkauksen s. Kallion jyrkät s:t. **b.** [*lyh.* s. (myös = sivulla), *mon.* joskus ss. (myös = sivuilla)] kirjan, vihon tms. lehden kummastakin puolesta, joskus tarkoittaen vain tekstiä tms. sisältäviä sivuja; myös sivulla olevasta tekstistä, sen sisällöstä; vrt. palsta, aukeama. | Yksi-, kaksipalstainen s. Vihon s. Kirjassa on 168 s:a. Kertomus jatkuu s:lla 10, seuraavalla s:lla. Lukea s. loppuun. Rangaistuspäiväkirjan s:t on numeroitava ennen kirjan käyttöön ottamista. Käsikirjoitukset on kirjoitettava koneella ja vain liuskan toiselle puolelle, ja ne saavat olla enintään 20 s:a. pitkiä. Viimeinen, s:iksi taitettu oikaisuvedos. — Laajemmin ja *kuv.* Omisti muistelmissaan monta s:a sotatapahtumille. A:n tuotanto käsittää muutamia oivallisia s:ja. Kouluvuodet olivat valoisimmat s:t hänen elämänsä kirjassa. — *Yhd.* etu-, loppu-, nimiö-, taka-, tittelis.; ilmoitus-, kuva-, teksti-, uutiss.; debet-, kredits.; folio-, kvarttos.; kokos.; konekirjoitus-, painos. **c.** jnk (suhteellisen säännöllisen muotoisen) esineen etupuolta t. päätyä vastaan enemmän t. vähemmän kohtisuorassa olevista sivupinnoista t. -seinistä; vrt. pää(ty), pohja-, etu-, takapuoli, ala-, yläpinta t. -puoli. | Laatikon pohja, s:t ja päät. Kaapin etupuoli ja s:t. Rakennuksen pitkät s:t ja päädyt. Tynnyrin s:ssa oleva tappi. — Aluksissa: laita. | Aluksen kokka, perä ja s:t. Kansi ja s:t olivat panssaroidut. — Laudan eri pintojen nimitykset ovat pää, syrjä ja s. **d.** us. *mon.* ihmisen t. eläimen kuve, kylki. | Makasi selällään kädet suorina pitkin s:ja. S:t ovat kipeät kovasta rehkimisestä. [Kullervo tulee,] s:llaan vyössä riippuu tuohikontti KIVI. — *Kuv.* Mielikuvitus sai siivet s:unsa. - - Jaana on hänelle aina kääntänyt nurjan s:n KIVI. — *Erik.* ruumiinjäsenten t. -osien, vaatteiden yms. sivupuolista. | [Linnun] nilkkojen s:t höyhenpeitteiset. Tiklin pään s:t ovat valkeat. Housujen s:n pituus. Takin s:issa olevat taskut. Lakin vasemmassa s:ssa oli töyhtö. **4.** *yhd.* Ala-, etu-, julki-, piha-, pääty-, sisä-, suoja-, taka-, ulko-, vastas.; etelä-, itä-, koilliss.

II. ed:een liittyen epämääräisemmin paikallissijoissa, us. adv:n t. postp:n luonteisena; rajat häilyviä. **1.** välittömästi sivun ulko- t. sisäpuolella olevasta alasta: lähellä sivua, vieressä, rinnalla, kyljessä, kupeella, rannalla, juuressa, läheisyydessä, ääressä (myös vastaavat ero- ja tulosijat). | Lylypuuta syntyy vain puun

pohjoiseen päin olevalle s:lle. Kentän s:lla on vesilätäköitä. Jalkakäytävä on rakennettu vain kadun toiselle s:lle. Joen molemmilla s:illa kulki maantie. Maantien s:ille ajettu puutavara. Pysäköidä auto tien s:un 'reunaan (joko tien reunan sisä- tai ulkopuolelle)'. Jäi tien s:un huiskuttamaan vielä auton lähdettyä. Juna pyyhkäisi miehen radan s:un. Talon s:lla leikkivät lapset. Ojaa kaivettaessa nouseva maa pannaan ojan s:lle. Uunin s:lla oleva penkki. Jänis makasi aidan s:lla. Kauppaehtojen mukaan tavara myytiin vapaasti laivan s:lla 'laivan viereen toimitettuna'. Laivan s:un toimitettu puutavara. Hinta laivan s:ssa. Laiturin s:ssa oli vettä 6 m. Tanko murtui juotoksen s:sta. — Kävellä jkn s:lla 'rinnalla'. Seisoa jkn s:lla (myös kuv.). Totuus, seiso s:llani! LEINO. — *Abstr.* - - korkeimpana kaikui Piian ääni, tosin hieman sävelen s:ssa ELSA SOINI. Oli työssä ja opiskeli siinä s:ssa 'ohella, sivutöikseen'. Jatkoi juttuaan maksaen laskun siinä s:ssa. — Pikakirjoitusta on opetettu muiden oppiaineiden s:ssa 'ohella ylimääräisenä'. Suutaroimisen s:ssa N:n oli viljeltävä peltotilkkuakin. Kaipasi työnsä s:un lisäansiota.

2. jnk esineen tms. sivun taholla, taholta, taholle; tav. kulku-, rintama-, pituus- tms. suuntaa vastaan jotenkin kohtisuorassa olevasta suunnasta. | Purjehdittaessa sanotaan tuulen puhaltavan hankavastaisesta, s:lta, perän puolelta tai perän takaa. Kaukaa s:lta kuului huuto. Aluksella ei saa aallokossa kulkea kovaa vauhtia taaksepäin, vallankaan jos peräsin on s:lla. Vilkuilla s:(i)lleen. Vartalon taivutus eteen ja s:lle. Ripaskaa tanssittaessa sääriä heitellään vuoroin s:lle, vuoroin eteenpäin. Kylkiluuhengityksessä rintakehä laajenee pääasiallisesti s:ille päin. Vene kallistelee sivuaallokossa s:ille päin, vasta-aallokossa pituussuuntaansa. S:lla, s:lta, s:lle päin, tav:mmin ⌣. Rakennusten kolmelta s:lta sulkema aukio. Kahdelta s:lta veistetty pölli. — Profiilikuvasta. | Muotokuvassa henkilö esitetään joko s:lta eli profiilissa tai edestäpäin. — Pää s:lta nähtynä, s:sta katsottuna. Talo edestä ja vasemmalta s:lta. Kuva autosta edestäpäin ja s:lta.

3. (keskiviivasta, keskipisteestä tms.) syrjässä, poissa, erillään (myös vastaavat ero- ja tulosijat). | S:ssa, s:lla tiestä sijaitseva talo. S:ssa katulinjasta oleva talo. Ei saanut astua vaaksaakaan s:un tiestä. Joutui s:un selvältä tieltä. Vetää uutimet s:lle. Siirtykää s:lle, jaloista pois! Poranreikä oli siirtynyt s:un oikeasta suunnasta. Ennustukseni ei ollut paljonkaan s:ssa 'väärässä, viassa'. Kattila siirretään s:un tulelta. Pyytää jkta s:un sanoakseen jtak kahdenkeskistä. Heti tulee riita, jos kirkko sattuu vähänkin s:un pitäjän ehdottomasta keskipisteestä. — *Puhek.* Kun saamme kangasta uuden lähetyksen, panemme s:un [= varaamme] teitä varten pyytämänne erän. — *Abstr.* ja *kuv.* **a.** olo- ja tulosijoissa. | Vetäytyä s:un, s:lle asioiden hoidosta. Baltia jäi s:un Venäjän politiikassa. Jätti selostuksessa s:un [= jätti käsittelemättä, sivuutti] eräitä itselleen epäedullisia asioita. Riidanalainen kysymys jätettiin kokouksessa kokonaan s:un. **b.** tav. erosijoissa: asiaankuulumattomista, sivullisista, ulkopuolisista henkilöistä, tarkkailijoista, sivuansioista tms. | Äiti kuunteli keskusteluamme s:sta 'ottamatta itse osaa'. Katsella s:lta, s:sta toisten riitelyä. Sotkeutui s:sta toisten riitaan, vaikka asia ei lainkaan koskenut häntä. Tarkkailla tapahtumien kehitystä s:sta. S:sta katsoen [= sivullisesta, asioita lähemmin tuntemattomasta] A. näyttää olevan oikeassa. Olen s:lta, s:sta [= ulkopuolisilta, sivullisilta;)(asianosaisilta] kuullut asiasta. Asiasta ei hiiskuttu sanaakaan s:lle 'asiaankuulumattomille'. Olen saanut s:lta kehotuksen hakea virkaa. Kihlausilmoitus oli toimitettu lehtiin s:sta, s:lta käsin. — Hän koulutti lapsilaumansa ilman s:lta saatua apua. Näillä palkoilla ei elä, ellei saa jotain s:sta 'ellei ole sivutuloja'. Teki töitä s:llekin. — S:lta, s:sta [= ohi säännöstelyn, "mustasta pörssistä"] oli hankittava lisää elintarvikkeita, sillä korttiannokset eivät riittäneet.

B. *adv.* ja *postp.* t. *prep.* ohi(tse); vrt. sivuitse, jonka käyttöala on vähän erilainen. **I.** *adv.* Meni s. tervehtimättä. Oli niin ahdasta, ettei päässyt s. S. porhaltava juna. Ajoi s. poikkeamatta taloon. Kanootit oli kannettava koskesta s. Luoti lensi s. 'maaliin osumatta'. — Pojat menevät ruumiinvoimissa tytöistä s. Pyhät ovat nyt s. ja arki edessä. Yöhallat ovat jo s. Yö oli s. puolesta. Järvi pysyi sulana kekriin asti ja siitäkin s. **II.** *postp.* ja *prep.* (gen:n ohella; poss.-suff:n yhteydessä käyt. sanaa sivuitse). | Ajoimme kirkon s. Vauhko hevonen on talutettava auton s. Luoti meni maalin s. Maailman s. [= aina, kautta aikojen] on näin tehty. Ei hän [Jumala] ole sitä, mitä meille aikojen s. on opetettu TALVIO. — Kulki s. ruispellon. Varma saalis meni s. suun 'jäi saamatta'. Hyvä tilaisuus meni s. suun. Puheet menivät s. korvien. Me menemme helposti s. Kristuksen, s. hänen evankeliuminsa, s. sovintoveren E.W.PAKKALA. — [Herra] on valinnut minut, s. sinun isäsi ja koko hänen sukunsa VT. — Olen lukenut kirjaa jo s. [= yli] puolivälin. Päivä on s. puolen. Hän on jo s. neljänkymmenen. Pakkasia kesti s. helmikuun. S. aikojen [= kautta aikojen, ikimuistoisista ajoista asti, aina] on suurmiehille omistettu katuja ja toreja.

sivu- tärkeimmät merk.-ryhmät: **1.** sivussa, kyljessä t. vieressä oleva, sivuun kiinnitetty: s:-aisa, -ase, -aura, -kaari. **2.** sivusuunnassa oleva, sivulle suuntautuva, sivusuunnasta tuleva: s:-aallokko, -askel, -heitto, -hyppy, -paine. **3.** syrjässä oleva, syrjä-: s:katu, -kylä. **4.** haara-, lisä-; taka-alalla oleva, vähämerkityksisempi, epävarsinainen, sekundäärinen; us.)(pää-: s:aihe, -aine, -ammatti, -asia, -huomautus, -kives, -maku, -merkitys, -myymälä, -ovi.

sivu|a[1] *v. kans.* **1.** sipoa, sivellä. | - - kiihkon ilmeet kasvoilta pakenivat - - kuin siivillä s:en ALKIO. **2.** tarttua jhk; siepata, temmata. | Nyt s:i Vennu herastuomarin rintapieliin ALKIO. - - s:i taskustaan revolverin ALKIO. Aamulla s:i Juho tyhjän kontin selkäänsä PÄIVÄR.

sivu|aallokko *s.* Alus kallistelee ankarassa s:aallokossa. **-aihe** *s.* Sävellyksen s:et. Romaanin pääjuoni ja s. **-aine** *s.* Lyijymalmi, jossa on s:ena hopeaa. — Suomen kielen opettaja, joka s:enaan opettaa voimistelua. **-aine|s** *s.* Kiilteitä on useimmissa kivilajeissamme joko pää- tai s:ksina. **-aisa** *s.* aisa, joka on kiinnitetty suoraan ajoneuvon sivuun; vrt. kakkula(-aisa)t.

sivuaja[16] *s.* **1.** *geom. fys.* tangentti. | Käyrän s. Luodin lentoradan s. Pallon s. **2.** *tilap.* 100 metrin maailmanennätyksen s., vrt. sivuta 1, urh.

sivu|ajatus *s.* pääajatuksen ohella jssak oleva epäolennaisempi, merkityksettömämpi t. hetkellinen ajatus, syrjäajatus; vrt. taka-ajatus. | Lauseessa on samalla s., että - -. Toimenpide oli puhtaasti inhimillinen, ilman poliittisia s:ajatuksia. Kiepsahtaa siinä mieleen sellainenkin synnillinen s., että - - pappiin se [salama] varmasti ensinnä iskisi KARHUM. **-aksel|i** *s.* Vaihdelaatikon pääakseli ja s. — *Fys.* Jokaista linssin optisen keskipisteen kautta kulkevaa suoraa sanotaan linssin akseliksi, ja muita paitsi pääakselia sanotaan s:eiksi. **-alttari** *s.* Katolisen kirkon lukuisat s:t.

sivuamis|kohta *s.* Kahden ympyrän s. **-piste** *s.* *geom. fys.* ympyränkehän (pallon tms.) ja tangentin yhteinen piste, tangeerauspiste.

sivu|ammatti *s.* pääammatin ohella harjoitettu ammatti. | Kalastus maanviljelyksen s:ammattina. **-ansio** *s.* vrt. ed. | Leipoi ja myi leipää s:kseen. Moni kalastaja saa hylkeenpyynnistä sievoisen s:n. **-ansiomahdollisuu|s** *s.* Hyvät s:det. **-ase** *s.*, vars. *sot.* kupeella kannettava teräase. | Miekka, tikari ja pistin ovat s:ita. **-asema** *s.* Nousimme junasta syrjäisellä s:lla. — Poliittiset tarkoitukset olivat s:ssa, mikäli niitä oli ollenkaan. **-asen|to** *s.* **-asi|a** *s.* Raha oli hänelle s., taide pääasia. Eksyä s:oihin. Huomio kiintyi lähinnä muotoon sisällyksen jäädessä s:aksi. **-askel** *s.*, us. *voim.* sivulle päin otettu askel. | Kaksi s:ta vasemmalle. **-aukeama** *s.* kirjan tms. aukeama. **-auk|ko** *s.* Sillan pääaukko ja kapeammat s:ot. Suomen *l* äännetään "paksumpana" kuin ruotsin, so. kielen s:ot ovat väljemmät. **-aukkoäänne** *s.* *fon.* = lateraali. **-aura** *s.* voimakoneena käytetyn kulkuneuvon sivuun kiinnitetty lumiaura; vrt. kärki-, vetoaura. **-aurinko** *s.* *metrl.* auringon sappi. **-elin** *s.* Ruoansulatuskanavan ja siihen liittyvien s:ten tehtävänä on muuttaa ravintoaineet liukenevaan muotoon. **-elinkeino** *s.* Maatalous ja sen s:t. Kalastus rannikkoväestön s:na. **-episodi** *s.* Romaanin s:t. **-esine** *s.* *lak.* esine, joka ainoastaan suhteessaan pääesineeseen on oikeuksien ja oikeussuhteiden objektina. **-haar|a** *s.* Omenapuusta poistetaan liiat s:at. Joki s:oineen. Pääradalta erkaneva s. Putken s. — Harjasteollisuus nahkateollisuuden s:ana. — *Erik.* suvussa, vars. ruhtinas- ja aatelissuvuissa: nuoremman pojan jälkeläiset. **-hajonta** *s.* *sot.* sivusuunnassa tapahtuva hajonta. **-halkio** *s.* Miehen paidan s:t. **-ham|mas** *s.* Kulmajyrsimen s:paat. **-harrastu|s** *s.* harraste. | Pelaa s:ksenaan šakkia. S:kset jäivät syrjään kiireisenä työaikana. **-heitto** *s.* ks. sivu- 2. | Painissa käsien sidonnan avulla suoritettava s. — *Voim.* liike, jossa molemmat sääret heitetään telineen yli ja toisen käden alitse. **-henkilö** *s.* Näytelmän pää- ja s:t. S:inä kuuluvat ristiinnaulitunkuviin molemmat pahantekijät. — Paitsi asianosaisia voi oikeudenkäynnissä olla mukana s:itä. **-hevo|nen** *s.* Troikan keskimmäinen hevonen juoksee tavallisesti ravia, s:set neliä. **-holvi** *s.* Kirkon s:t. **-homma** *s.* *ark.* **-huomautu|s** *s.* **1.** jnk pääasian ohella esitetty selventävä tms. huomautus. | Aineenkirjoittajan on syytä varoa turhia s:ksia. **2.** huomautus t. vastaväite, jonka jku sivullinen, syrjäinen tekee toisen puheen, esityksen johdosta; vrt. välihuudahdus. | Tehdä s. Vastasi s:ksiin suoralta kädeltä. Mahdollisista s:ksista huolimatta olen sitä mieltä, että - -. **-huone** *s.* keskeiseen päähuoneeseen, saliin tms. verrattuna sivu(mma)lla oleva pienehkö huone. | Herrat vetäytyivät salista s:eseen keskustelemaan ja tupakoimaan. Istuivat iltaa ravintolan s:essa 'kabinetissa'. Myymälän s. Konehuoneeseen liittyvät s:et. Luha, riihen s. **-hyp|py** *s.* ks. sivu 2. | Koiraa eksyttääkseen jänis tekee s:pyjä. — *Voim.* hyppy, jossa jalat heitetään sivulta telineen yli. — *Kuv.* tav:mmin syrjähyppy. | Puhuja teki aiheestaan pienen s:yn. Aviomiesten s:yt. **-hyppäy|s** *s.* vrt. ed. — *Kuv.* Palata s:ksen jälkeen asiaan. **-ikkuna** *s.* **-ilmiö** *s.* Juoppous kaikkine s:ineen. Herätysliikkeen epäraittiit s:t.

-sivui|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* Yksi-, neli-, kymmens.; 3--, 60-s.; monis.; kaareva-, kalteva-, leveä-, pitkä-, suora-, tasas.

sivu|interventio *s.* *lak.* sivuväliintulo. **-isku** *s.* **1.** sivulle t. sivulta suuntautuva isku. | Veturin pyörän s:t kiskoa vasten. Tahko ei kestä kovia s:ja. **2.** *mus.* (säkeen) pääiskua heikompi, mutta väli-iskua vahvempi isku. **-istunta** *s.* istunta sivuittain hevosen selässä. | Hyppäys s:an.

sivuitse *adv.* ja *postp.*, harv. *prep.* ohi(tse), sivu. **1.** *adv.* Ei malttanut kulkea s., vaan pysähtyi. [Juoksijan] oli päästettävä kilpatoverinsa s. 'edelle'. Mennä oikealta, vasemmalta s. — Harv. *abstr.* Taudinkohtaus meni s. Yön pimein hetki on jo s. — *Erik.* epämääräisemmin: yhtä hyvin joko sivulta, päältä tai alta ohi. | Ampui otusta, mutta ampui s., ilmeisestikin yli. **2.** *postp.*, harv. *prep.* gen:n t. poss.-suff:n kera. | Soutaa saaren s. A. tuli vastaan, mutta meni tervehtimättä s:mme. [Juoksija] ei laskenut ketään s:en. Joki virtaa kaupungin s. Erikoisesti on varottava padon alitse ja s. tapahtuvia vuotoja. — *Erik.* **a.** (aivan) jnk esineen tms. sivun viertä pitkin, vieritse. | Oikotie kulkee muurin s. Hiipi hiljaa tallin s. takapihalle. **b.** jkn t. jnk viraston tms. sivuuttamisesta, syrjäyttämisestä jssak asiassa normaalisesta, laillisesta menettelytavasta poiketen. | Sai käskynsä suoraan Pietarista senaatin s. Toiminimellä ei ole oikeutta suoraan myyntiin yksinoikeutetun edustajan s.

sivuittain *adv.* **1.** sivu sivulta, sivu kerrallaan, sivumäärin, -kaupalla. | Sarakkeet lasketaan yhteen s. S. maksettava puhtaaksikirjoituspalk-

kio. Lehden kustantaja joutuu ostamaan paperin kiloittain, mutta myymään s., joten painava paperi on epätaloudellista. Napoleonin sodista kerrotaan historiateoksissa s. **2.** asennosta, suunnasta; *rinn.* sivuttain. **a.** sivu eteent. kohteeseen päin, sivu edellä, kyljittäin, syrjittäin. | Olla s. Naiset istuivat ennen s. ratsun selässä. Kääntyä jhk s. Kurkisti olkansa yli s. ikkunaan. Kaatui s. lattialle. **b.** sivulla t. sivulle päin, sivusuunnassa, -suuntaan. | Pyöriä voidaan siirtää s., so. akselin suunnassa. Nosturi on s. jäykistetty ristikkosillalla. Luotisuihkun kohdistaminen lentokoneeseen s. tuottaa harvoin tuloksia. Sirkkelin terän tulee olla aivan suorassa eikä s. kallellaan. **c.** rinnakkain, vierekkäin, kyljittäin, sivukkain. | Seisoivat rivissä s. toisiaan kädestä pitäen. Päärmesaumausta käytetään kattopeltejä s. tai päittäin liitettäessä.

sivuittai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** sivusuuntaan, sivuittain oleva t. tapahtuva. | Terän s. tukevuus. Laakerin s:sen liikkeen estävät laipat. S:set heilahdukset. **2.** rinnakkainen, vierekkäinen. | S:set tiet.

sivu|jakaus *s.* päälaen sivulla oleva jakaus. **-jala|s** *s.* Ajelurekeen tehdään usein ohuet s:kset reen pohjan korkeudelle estämään kaatumista viettävissä paikoissa. **-johto** *s.* Pääjohdon kanssa rinnakkain kytketty s. Vesijohtoverkon pääjohdosta erkaneva s. **-jo|ki** *s.*; *syn.* lisä-, syrjäjoki. | Yhtyvistä joista nimitetään suurempaa pääjoeksi ja pienempää s:eksi. **-juon|i** *s.* Romaanin pirteät s:et. **-juuri** *s. kasv.* = lisäjuuri. **-kaappi** *s.* Kirjoituspöydän s. **-kaar|i** *s.* Laivan poikittaiset s:et. **-kaltevuus** *s.* Tien s. kaarteessa. Ojan luiskien kaltevuus eli ojan s. **-kamari** *s.* Rakennuksessa oli tupa ja s. **-kappale** *s.* Laatikon sivu- ja pohjakappaleet. Esiliinan etu- ja s:et. Kuolaimissa on suukappale ja tämän päihin liikkuvasti kiinnitetyt s:et, jotka estävät suukappaletta liukumasta suun läpi. **-kappeli** *s.* Tuomiokirkon s:t.

-sivukas[66*] *s. geom.* Neli-, viisi-, monis.

sivu|kasvain *s. kasv.* Puun latvakasvain ja s:kasvaimet. **-katse** *s.* katse sivulle, syrjäkatse. | Luoda s. jkhun. Vilkaisi s:ella naisten puuhia. **-katu** *s.* laita-, syrjäkatu. | Kapea ja hiljainen s. **-kaup|pa** *s.* **1.** sivumyymälä. **2.** *sivukaupalla* (adv.) sivuittain, sivumäärin. | Häistä oli kuvauksia s:alla. **-kaupunki** *s.* laita-, syrjäkaupunki. **-kautta** *adv.* sivupuolen kautta, sivutietä. | Käsien heilutusta s. ylös ja alas. **-kertomu|s** *s.* Pääjuonen ympärille punoutuneet s:kset. **-ketju** *s. kem.* orgaanisten yhdisteiden molekyyleissa esiintyviä atomiryhmiä. **-kiertolainen** *s. täht.* = satelliitti. **-kiinnik|e** *s.* S:keet estävät miehen paidan irtokauluksen kohoamasta sivuilta. **-kilpi** *s.* Vaakunan s. **-kim|pi** *s.* Tynnyrin laita- eli s:met. **-kirja** *s. liik.* Pääkirjan ohella kirjanpidossa käytettävät s:t. **-kives** *s. anat.* = lisäkives. **-kivi** *s. geol.* malmion sivulla oleva malmiton kivi.

sivukkain *adv.* rinnakkain, vierekkäin, sivu(i)ttain. | S. asetetut laudat.

sivu|kohtaus *s.* Näytelmän s:kohtaukset. **-konttori** *s.* haarakonttori. | Pankin maaseudulla olevat s:t. Keskusosuusliike Hankkijan Kuopions. **-korjau|s** *s. sot.* Tähystäjä arvioi ensimmäisen yhteislaukauksen virheet ja tekee vastaavat pituus- ja s:kset. **-korkeus** *s.* Aluksen s. 'korkeus sivusta mitattuna'. Säännöllisen pyramidin s. eli apoteema 'pyramidin huipusta pohjan sivua vastaan piirretty kohtisuora'. **-korvalla** *adv.* tav:mmin toisella t. puolella korvalla. | - - Siina vastasi ja lähti noutamaan koettaen s. kuulla jonkun sanan SILL. **-kulkija** *s.* ohikulkija. | Joskus poikkesi joku s:kin taloon. **-kulkutie** *s. raut.* **-kulm|a** *s.* Lautasliinan s:at pujotetaan sisätysten. Tulenjohtopaikalta ilmatorjuntatykeille tiedotetut korotus- ja s:at. — Pitäjän s:illa 'syrjäkulmilla'. **-kuv|a** *s.* **1.** kuva jksta t. jstak sivulta katsoen, profiili(kuva); jku t. jk sivulta katsottuna, profiili. | Miehen päätä esittävä s. Laivan poikkileikkaus ja s. Oikealta, vasemmalta katsottu s. Arvid näki Helkan s:an: ohimon, silmäkulman, puhuvan suun, hampaat SILL. **2.** keski- t. pääkuvan sivulla oleva kuva. | Kolmiosaisen alttarin saranoissaan kääntyvät s:at. — Alttaritaulun aiheena oli Kristuksen taivaaseenastuminen ja s:ina kaksi enkeliä. **-kyl|ä** *s.* laita-, syrjäkylä. | Pitäjän s:ät ovat vielä sähköistämättömät. Osuuskaupan s:issä sijaitsevat haaramyymälät. **-kysymy|s** *s.* Toisarvoiset s:kset. **-käytävä** *s.* Kirkon pää- ja s:t. Puutarhan s:t. Maanalaisen kaivoksen sokkeloiset s:t. — Makuuvaunuissa on s., tavallisissa päävaunuissa keskikäytävä. **-käämi** *s. sähk.* = toisiokäämi. **-käänne** *s.* hevosenkengän yläreunan sivussa eräissä tapauksissa käytetty käänne. **-köli** *s. mer.* = laitaköli.

sivu|laakeri *s. tekn.* **-laakso** *s. maant.* Ylä-Valais käsittää Rhônen mahtavan - - latvalaakson s:ineen IT. **-laita** *s.* Reen, veneen s. **-laiv|a** *s.* Basilikakirkon keskilaiva on s:oja korkeampi. **-laji** *s.* Bortti, harmahtavan musta timantin s. 5.000 m:n juoksija, joka harrastaa s:naan 3.000 m:n estejuoksua. **-lank|ku** *s.* Portaiden s:ut eli reisipuut. **-lankous** *s. lak.* lankoussuhde kahden henkilön välillä, joista toinen on toisen aviopuolison sivusukulainen. **-lasti** *s.* = lisälasti. **-laudoitus** *s.* **-laukaus** *s.* sivulta päin kohteeseen suunnattu laukaus. | S., joka osuu [ketun] rintakehään heti lavan taakse tai selkärankaan, on tehoisin Y.YLÄNNE. **-lause** *s. kiel.* lause, joka määrittää toista lausetta t. sen jäsentä t. on toisen lauseen subjektina. | Alistavana lauseena saattaa olla joko pää- tai s., mutta kaikki alisteiset lauseet ovat s:ita. S:en tunnusmerkkinä on yleensä se sana tai liite, jolla se alkaa tai jolla se liitetään alistavaan lauseeseen, joten puhutaan relatiivi- ja konjunktiolauseista sekä alisteisista kysymyslauseista. Finaalinen, temporaalinen s. **-lau|ta** *s.* **1.** Laatikon pohja-, kansi- ja s:dat. Avonaisen tavarajunan s:dat. **2.** *puut.* tukin pintaosasta, pintalaudan alapuolelta sahattu lauta. | Tukin keskeltä otetut laudat ovat usein oksaisempia kuin s:dat. **-leikkaus** *s.* **1.** pituusleikkaus. | S. tiestä. Upokasuunin s. — *Puut.* sädeleikkausta vastaan kohtisuora pituusleikkaus. **2.** Takin etukappaleen s. **-levy** *s.* **-liik|e** *s.* **1.** sivulle päin suuntautuva liike. | Kun alus tekee s:keen, siirtyy tankissa olevan veden

painopiste sivulle, mistä tavallisesti seuraa raju kallistus. S:keessä ratsu kootaan liikkeen suuntaan. **2.** = haaraliike, filiaali. | Toiminimellä on s. Tampereella.

sivullapäin *adv.* (myös ⌒) sivulla (merk:ssä sivu A.II.2), sivusuunnassa. | Sorviin saadaan käyttö s. olevasta voimakoneesta hammaspyörien välityksellä. S. näkyy kirkko.

sivulle|päin *adv.* (myös ⌒) sivulle [merk:ssä sivu A.II.2 (ja 3)], sivusuuntaan. | Taivuttaa vartaloa s. Terää voidaan siirtää s., mutta ei eteeneikä taaksepäin. Keskisuonesta s. suuntautuvat haarat. — Pikkutilalliset tekivät töitä sivullepäin 'omien varsinaisten töittensä lisäksi muuallekin, sivullisillekin, vieraillekin'. **-taivutus** *s. voim.* Vartalon, pään s.

sivulli|nen[63] **1.** *a.* **a.** jhk kuulumaton, asiaankuulumaton, ei-asianosainen, syrjäinen, vieras; tav. vain henkilöistä t. niihin verrattavista. | S:set ihmiset, joilla ei ole mitään tekemistä kanssani. Kuolinpesän omaisuus voidaan antaa s:sen henkilön säilytettäväksi. — Helmen syntyminen aiheutuu s:sen aineen tunkeutumisesta simpukan ruumiiseen. — Tav. *s:sesti.* Toisinaan nuotanomistajat ottivat kalaan apumieheksi s:sen. Kokoukseen ei päästetä s:sia. Metsäkiinnityslaki edellyttää s:sen eli ns. kolmannen miehen tuntevan metsäkiinnitykset. S:stakin harmittaa asioiden rempallaanolo. S:sena voi suhtautua asiaan objektiivisemmin kuin asianosaisena. — *Liik.* Henkilöt tai toiminimet, jotka eivät ole pörssin jäseniä, voivat päästä s:siksi, ns. outsider-jäseniksi. **b.** *harv.* jnk sivussa, sivuosana oleva. | Kirkon kuori s:sine kuorikomeroineen. Päiväkorentojen s:set verkkosilmät. **2.** *s.* sivun täysi. | Koko s. sarjakuvia. Monta s:sta tekstiä.

sivu|lohko *s.* Kilpirauhanen on muodostunut kahdesta päärynämäisestä s:lohkosta ja niitä yhdistävästä kapeasta kannaksesta. **-lokero** *s.* Kaapin s:t. — Nenän s:iden tulehdus.

sivulta|katsoja *s.* sivulla, syrjässä oleva katsoja; us. laajemmin = sivustakatsoja. | Olin juhlissa vain s:katsojana. Jäi ovensuuhun ikään kuin s:katsojana seuraamaan tapahtumien kehitystä. — Seikka, josta s:katsojakin voi heti havaita, että - -. **-käsin** *adv.* = seur. | Seurata s. jkn puuhia. **-päin** *adv.* (myös ⌒) sivulta. **1.** sivusuunnasta; vrt. sivu A.II.2. | Töytäistä jkta s. S. rynnäkön tekijöille annettava tulituki. Laskimoon s. yhtyvä haara. Kurkunpää s. katsottuna. **2.** syrjästä, sivustapäin; vrt. A.II.3. | Katseli s. lasten puuhailua. Olen saanut s. kehotuksen hakea virkaa. Saada vaikutteita s.

sivu|luiska *s.* Ojan, kanavan s:luiskat. **-luisu** *s.* vars. sivulle kallistetun lentokoneen luisuminen ilmassa sivusuuntaan alaspäin. **-luku** *s.* sivujen luku(määrä). | Monikulmion s. Kirjan, sanomalehden s. **-lyhty** *s. mer.* aluksen kummallakin sivulla olevasta lyhdystä, joista oikeanpuoleinen näyttää vihreätä, vasemmanpuoleinen punaista valoa. **-maku** *s.* jnk ravinto- t. nautintoaineen ominaismausta poikkeava, tav. epämiellyttävä lisämaku. | Kitkerä s. Emaliastia ei anna ruokiin mitään s:a. — *Kuv.* Kiistalla oli selvä poliittinen s. Pettymyksen ilkeä s.

sivumennen *adv.* = ohimennen. | Kävi s. tervehtimässä vanhaa ystäväänsä. Mainita jstak asiasta s. S. sanoen hän on melko varakas. S., oletko kuullut, että - -.

sivu|meri *s. maant.* meri, jonka niemet ja saaret erottavat valtamerestä. | S:meriä ovat välimeret, sisämeret ja rantameret. **-merkitys** *s.*)(päämerkitys. | Sana, jolla on halventava s. **-mit|ta** *s.* Laatikon s:at.

sivummai|nen[63] *sup.a.* uloinna sivulla, sivussa oleva, reunimmainen, laitimmainen, äärimmäinen. | Seisoa rivissä s:sena. S:set puut liitetään keskimmäiseen ruuvipulteilla.

sivumoreeni *s. geol.* Pintamoreeni peittää joskus jäätikön pinnan, mutta tavallisimmin sitä on pääasiallisesti vain jäätikön sivuilla, jolloin sitä nimitetään s:ksi.

sivum|pana, -paa, -maksi, -mas, -massa, -masta, -paan, -malla, -malta, -malle *komp.adv.* paikallisesti kauempana sivulla t. sivussa, laidempana, reunempana, syrjempänä. | Seisoi s. [t. s:massa, s:malla] muiden puuhia tarkkaillen. Siirtyi s:maksi vuoroaan odottamaan. Keskipöydässä istuttiin jäykän vakavina, mutta s:malta kuuli iloista puheensorinaa. Hieman s:malla kokousaukiosta on ruokailupaikka. — *Kuv.* Sahateollisuus jäi s:malle paperiteollisuuden vallatessa etusijan.

sivu|muoto *s.* Aluksen kaari- ja s:muotojen piirtämiseen käytetään ns. laivakäyriä. — Akkub, Jaakob-nimen s. **-muuri** *s.* **-myymälä** *s.* haaramyymälä. | Osuuskaupalla on 8 s:ä. **-myötäi|nen** *a.* tuulesta: laitamyötäinen;)(sivuvastainen. | S. tuuli. — *S:sesti.* Jaala purjehti täysin purjein s:stä. S:sessä käytetään isoa keulapurjetta. **-määr|ä** *s.* sivujen (luku)määrä. | Kirjan s. Lisätä sanomalehden s:ää. — Tapahtumasta kirjoitettiin lehdissä s:in 'sivukaupalla'. **-määräys** *s. lak.* toimenpiteen varsinaista tarkoitusta koskematon, mutta sen yhteydessä järjestettäväksi otettuun seikkaan liittyvä määräys. **-nauha** *s.* Frakkihousujen s:t. **-noj|a** *s.* Divaanissa ei ole selkä- eikä s:ia. — *Voim.* asento, jossa ruumiin paino on suoraan toisen käden ja samanpuoleisen jalan ulkosyrjän varassa, vartalo ja sääret suorina ja kylki lattiaan päin. — *Yhd.* kyynärs. **-noja-asento** *s. voim.* **-normaali** *s. mat.* avaruuskäyrän normaali, joka on kohtisuorassa tietyssä käyrän pisteessä siihen parhaiten liittyvää tasoa vastaan. **-numero** *s.* **1.** kirjan tms. sivun ylä- t. alareunassa oleva sivujen järjestystä osoittava numero. **2.** Arvokkaamman ohjelman lomassa esitetyt s:t. **-oikeus** *s. lak.* jhk toiseen oikeuteen liittyvä oikeus, jota ei voi erikseen, ilman pääoikeutta saattaa voimaan. **-oja** *s.* laskuojaan laskeva oja; maantien t. rautatien sivulla kulkeva avo-oja. | Laskuoja ja siihen yhtyvät s:t. Joka tahtoo johtaa kulkutien maantien s:n poikki, pitäköön ylikulkulaitteen hyväksyttävässä kunnossa LK. **-ojennus** *s.,* vars. *sot.* sivusuunnassa, sivulle otettu ojennus;)(etuojennus. **-os|a** *s.* **1.** ks. sivu- 1. | Esineen keskiosa ja s:at. Puiston s:iin vievä polku. **2.** ks. sivu- 4. | Näytelmän pää- ja s:at. **-osasto** *s.* Kaupunginkirjaston s:t eri puolilla kaupunkia. **-otsikko** *s.*

kirj. kirjan tms. sivunumero samalla rivillä olevine otsikkoteksteineen. **-ov|i** *s.* **1.** ks. sivu- 1. | Auton s:et. **2.** ks. sivu- 4;)(pää-, paraatiovi. | Ei mennyt sisälle pääovesta, vaan vaatimattomasti s:esta.
sivu|paine *s.* sivu(i)lle suuntautuva paine. | Astian seinämiin suuntautuva paine eli s. **-paino** *s. fon.* tavulla oleva keskivahva paino; vrt. pääpaino. | Suomessa on ensimmäinen s. 3. tai 4. tavulla. **-painolli|nen** *a. fon.* -suus *omin.* S. tavu. **-pari** *s.* Kolmiot, joissa kaikki kolme s:a ovat vastaavasti yhtä suuret, ovat yhteneväiset. **-penkki** *s.* **-perillinen** *s. lak.* sivusukulainen perillisenä, naurava perillinen. **-perintö** *s. lak.* sivuperilliselle tuleva perintö. **-peräsin** *s.* lentokoneen, torpedon tms. peräsin, jolla sitä ohjataan sivusuunnassa; vrt. sivuvakain, korkeusperäsin. **-piirros** *s.* Täydelliseen projektiopiirrokseen kuuluu kolme projektiota: pohjapiirros ja kaksi s:ta. **-pin|ta** *s.* Esineen etu-, takaja s:nat. Pyramidi, jonka s:nat ovat tasasivuisia kolmioita. Penkereen s. eli luiska. **-poikkeama** *s.* (lentävän ammuksen tms.) poikkeama sivusuuntaan. | Maan pyörimisen aiheuttama ammuksen s. **-pol|ku** *s.* syrjäpolku. | Käveli puistikon hiljaisia s:kuja. — *Kuv.* Poiketa esityksestään s:uille. Mielikuvitus, keskustelu harhautuu pitkille s:uille. **-ponsi** *s. mus.* = sivuteema. **-portti** *s.*)(pääportti. **-projektio** *s. geom.* horisontaali- t. (ja) vertikaalitasoa vastaan kohtisuorassa oleva projektio. **-puhe** *s.* jksta henkilöstä hänen selkänsä takana, hänen tietämättään kerrotuista juoruista. | [Sai] kuulla s:ista sen saman, minkä siivommassa sävyssä oli kuullut Alman omasta suusta tuona sunnuntaina SILL. **-puhelin** *s.* toiseen puhelimeen, mutta ei keskukseen yhdistetty puhelin. **-puoli** *s.* Rakennuksen s. **-puristus** *s.* ks. sivu- 2. | S., joka on työntänyt vaakasuorat kallioperän kerrokset poimuiksi. **-puu** *s.* Tikkaiden s:t. Kausta on reen ketaroiden yläpäitä yhdistävä s. **-pylvä|s** *s.* Portin s:ät. Avonaisen tavaravaunun irrotettavat s:ät. **-pyy|de** *s.* Ajaa jtak asiaa ilman s:teitä. **-pöy|tä** *s.* Ravintolan syrjäiset s:dät. **-rai|de** *s. raut.* Siirtää vaunujono pääraiteelta s:teelle. Asemalta tehdasalueelle johtava s. **-raja** *s.* Urheilukentän pääty- ja s:t. **-rajaheitto** *s. urh.* vars. jalkapallossa: rajaheitto. **-rakennu|s** *s.* päärakennuksen sivulla t. yl. lähettyvillä oleva vähäpätöisempi rakennus; joskus: siipirakennus. | Talon etäisimmät s:kset: sauna, paja ja aitta. Päärakennus ja kaksi s:sta. — Kirkossa on s:ksina eteinen ja sakaristo. **-rat|a** *s. raut.* S:oja rakennetaan yhdistämään pääratoja suuriliikenteisiin seutuihin - -, ja ne toimivat pääradoille tulevan liikenteen keräämisratoina sekä sen ohessa paikallisten liikenneyhteystarpeiden tyydyttäjinä AK. **-ratkaisu** *s.* vars. šakissa: jk muu tehtävän ratkaisu kuin sen laatijan tarkoittama. **-reaktio** *s. kem.*)(pääreaktio. **-reitt|i** *s.* Vesistö s:eineen. **-reuna** *s.* Kartan oikea s. **-rivi** *s.* **-saatava** *s.* vars. maksu, jonka virkamies saa kantaa yksityisiltä henkilöiltä korvauksena suorittamistaan virkatoimista, sportteli.
sivusadjutantti *s.* eräissä maissa hallitsijan t. ruhtinaallisen henkilön henkilökohtainen adjutantti. | Keisari Aleksanteri I:n s.
sivu|sauma *s.* Housujen s:saumat. **-seikka** *s.* Mitätön s. Tutkinnot olivat hänestä s., huvittelu pääasia. **-seinä** *s.* Rakennuksen pääty- ja s:t. **-seinämä** *s.* **-side** *s. anat.* Reisiluun sivunastoja sitoo kummallakin sivulla sääri- ja pohjeluuhun s. (sisempi ja ulompi s.). **-siipi** *s.* Lumiauran s. Rakennuksen s. **-silava** *s. ruok.* S:a käytetään esim. sianlihakastikkeeseen ja laatikkoruokiin. **-silmu** *s.* Lehtihangoissa sijaitsevat s:t. **-silm|ä** *s.* vars. *sivusilm|ällä,* -in (adv.) 'syrjäsilmällä, sivukatseella'. | Hän vilkaisi sinne päin hiukan s:ällä SILL. **-silmäy|s** *s.* syrjäsilmäys. | Loi isäntään s:ksen. **-sipul|i** *s.* Sipulikasveja lisätään usein suvuttomasti s:eista.
sivusmies *s. sot. vanh.* (us. joukon pisimmistä ja komeimmista miehistä valittu) siipimies. | Keisarin henkikaartin komein s.
sivu|sointu *s.* **1.** *mus.* Duurin pääsoinnut, perus-, huippu- ja leposointu, ovat rinnakkaisen mollin s:sointuja ja päinvastoin. **2.** -- ei sen [tornikellon] soitossa ole pahan aavistuksen kammottavaa s:sointua AHO. **-soit|in** *s.* Sellisti etsii paikkaa, s:timena saksofoni [ilm.]. **-solu** *s. biol.* Huulisoluja ympäröivät s:t.
sivussapäin *adv.* (myös ⁀) sivussa, sivusuunnassa, sivullapäin. | Matkareitistämme hieman s. sijaitseva kylä.
sivust|a[15] *s.* **1.** sivu(osa, -puoli). | Harjun s:at. Koneen, rakennuksen s:at. Salin s:oille sijoitetut penkit. Asteikon oikea s. **2.** *sot.* joukon kummastakin kyljestä; myös niistä sivullepäin olevasta maastosta; vrt. siipi. | Vasen s. Avoin s. Mereen nojautuva armeijan s. Varmistaa s. Vihollisen s:aan suoritettu hyökkäys. Taistelussa lasketaan s:an tavallisesti ulottuvan rintamasta sille korkeudelle, jossa on tykistön pääosa. — *Yhd.* etelä-, pohjoiss.; hyökkäys-, ratsuväkis. **3.** vars. ed. merk:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Šakkilaudan s:at 'linjat a, b ja g, h'. Jalkapallojoukkueen s:at. Itämerensuomalaisten itäisellä s:alla asuvat karjalaiset. — *Yhd.* kuningatars.
sivusta|a[2] *v. harv.* reunustaa. | Sisäänkäytävää s:vat pilarit.
sivusta|-asema *s. sot.* hyökkäävää vihollista sivustasta uhkaamaan rintamalinjan etupuolelle käännetty puolustusasema. **-hyökkäys** *s. sot.* hyökkäys, joka kohdistuu yksinomaan vihollisen sivustaan; vrt. rintamahyökkäys, saarrostus. **-isku** *s. sot.* vrt. ed. **-joukko** *s. sot.* sivustamarssilla asetettava sivustaa varmistava ja sen kanssa samansuuntaisesti marssiva osasto.
sivusta|katselija *s.* = seur. **-katsoja** *s.* henkilö tm., joka tarkkailee jtak asiaa, tapahtumaa siihen aktiivisesti puuttumatta, syrjästäkatsoja. | Jättäytyi kiistakysymyksessä passiiviseksi s:ksi. Englanti ei voi jäädä s:ksi Italian siirtomaiden tulevaisuutta käsiteltäessä.
sivusta|kolonna *s. sot.* **-marssi** *s. sot.* marssi, jossa rivistön sivusta on vihollista kohti. **-mies** *s. sot. urh.* **-partio** *s. sot.* marssivan osaston sivustalleen asettama varmistuspartio. **-peli** *s. urh.* jalkapallossa tms. pelissä: sivustalla, sivustoilla pelattu peli. | Kun halutaan hyökätä

nopeasti maalin luo, käytetään s:ä, jolloin sivusta yksinään kuljettaa palloa.
sivustapäin *adv.* (myös ⌒) sivusta, sivultapäin; vrt. sivu A.II.3. | Tarkkailla tapahtumien kehitystä s. Puolusti kirkon oikeuksia s. tulevia hyökkäyksiä vastaan. Kiireisenä heinäaikana oli saatava s. apuvoimaa.
sivusta|rakennus *s.* sivurakennus. | Päärakennuksesta ulkoneva matalampi s., jossa sijaitsevat taloushuoneet. **-suoja** *s. sot.* Savuverhoa käytetään sekä rintama- että s:na. Linjalaivaston s:na toimivat kevyet risteilijät ja hävittäjät. **-suojasto** *s. sot.* jnk marssivan osaston, tav. rivistön, sivulle, us. lähimmälle samansuuntaiselle tielle kulkemaan asetettu pienehkö osasto, jonka tehtävänä on suojata pääosan sivustaa yllätyksiltä. **-tul|i** *s. sot.* jnk maastonkohdan, tav. puolustusaseman osan eteen t. etenevään vihollliseen sivultapäin suunnattu tuli; vrt. rintamatuli. | S:ta ampuva konekivääri. **-uh|ka** *s. sot.* sivustaan kohdistuva uhka. | S:an alainen tukikohta. Suojata s:alta. **-vaikutus** *s. sot.* S. saadaan aikaan joko tulella tai liikkeellä tai molempien yhteistoiminnalla. **-varmistus** *s. sot.* sivustan, sivustojen varmistus.
sivustavedettävä *a. (partis.)* tav. ⌒. | S. sohvasänky 'sohvasänky, jota voidaan levittää sivusta vetämällä'.
sivustayhtey|s *s. sot.* Uhata vihollisen s:ksiä.
sivu|suku *s. lak.* S:sukua ovat toisilleen henkilöt, jotka polveutumatta toisistaan ovat peräisin yhteisestä kannasta. **-sukui|nen** *a. lak.* Kun perintö on jaettava miehen tahi naisen kuoltua, saakoot sen rintaperilliset, vaan selkäsekä s:set perilliset jääkööt ilman LK. **-sukulai|nen** *s. lak.* sivusukua oleva sukulainen. | Jonkun henkilön s:sia ovat hänen sisaruksensa ja hänen esivanhempiensa sisarukset jälkeläisineen. **-sukulaisuus** *s. lak.* vrt. ed. **-suola** *s. maat.* (väki)lannoitteissa muiden aineiden ohella esiintyvistä suoloista. **-suon|i** *s.* Lehden keskisuonesta lähtevät s:et. **-suun|ta** *s.* suunta sivullepäin; ampumaopissa: suunta vaakatasossa; vrt. korkeussuunta. | Sivuperäsimellä annetaan lentokoneelle s. Tunnelin s. S:nasta silmään tulevat valonsäteet. Siirtyä, liikkua s:nassa. Ojennus s:nassa eli sivuojennus. Joukkojen välisiä matkoja s:taan nimitetään välimatkoiksi ja syvyyssuuntaan etäisyyksiksi. Antaa tykille s. suuntaustangon avulla. Ampumakulmat korkeus- ja s:nassa. **-suuntaaja** *s. sot. vanh.* suuntaaja. **-suuntai|nen** *a.* -sesti *adv.* Kappaleen s. siirtyminen. S:sesti vaikuttava voima. **-suuntaus** *s.* suuntaus sivusuunnassa. | Lentokoneen korkeus- ja s. Tykin s. **-syrjä** *s.* Oven ylä-, ala- ja s:t. Pinon pituus on mitattava pääpuusta toiseen eikä pinon s:ä myöten. **-särmä** *s.* Prisman s:t. **-sävel** *s.* **1.** *mus.* runkosävelen ja sen kertauksen välissä esiintyvä hajasävel. **2.** *kuv.* - - sanojen takaa kuuluu joku heikko s. TALVIO. **-sävellaj|i** *s. mus.* Sävellyksen pääsävellajiin liittyy s:eina siihen eri sukulaisuussuhteissa olevia toisia sävellajeja (kvintti- ja terssisukuisia, rinnakkais- ja muunnesävellajeja ym.).
sivu|ta[39] *v.* **1.** koskettaa hipoen, hipaisten, pyyhkäisten; sivellä kevyesti, hivellä. | Petoeläimen raateluhampaat s:avat purressa toisiansa leikaten kuin saksien terät. Kitka syntyy kappaleen s:tessa toista kappaletta. Kasvoja s:ava tuulenhenki. — S. hyväillen kädellään jkn poskea. [Poika] vetää - - kättänsä pitkin likaista seinää, antaa sormiensa s. kaikkea mihin ne ylettyvät, liikkeiden ovia, vesirännejä SILL. — *Geom.* tangeerata. | Suoran, jolla on vain yksi piste yhteisenä käyrän kanssa, sanotaan s:avan tätä käyrää mainitussa pisteessä. Ympyrä, joka s:aa toista sisäpuolelta. Pallon ja sitä s:avan tason yhteinen piste eli sivuamispiste. — *Abstr.* ja *kuv.* Miesten katseet s:sivat toisiaan. S. jtak kysymystä tutkimuksessaan. Poimi kirjallisuudesta kaiken, mikä vain vähänkin s:si hänen alaansa. — Melko läheltä totuutta s:ava lausunto. — *Urh.* S. ennätystä 'saavuttaa tulos, joka on sama kuin ennätys'. **2. a.** vars. *kans.* sivellä, maalata. | S. kalkilla, maalilla. Punamullalla s:ttu mökki. - - te olette valkiaksi sivuttuin hautain kaltaiset UTV. - - iski verta suonestansa, / sillä kulmansa s:si LEINO. **b.** veistää, piiluta [jne.] sivu(i)lta. | S:tuista hirsistä tehty rakennus.
sivu|tahko *s. geom.* Kuution, prisman s. **-taivutus** *s.*, vars. *voim.* vartalon taivutus sivulle. **-tapahtuma, -tapaus** *s.*)(päätapahtuma, -tapaus. **-tarkoitu|s** *s.*)(päätarkoitus. | Toimia ilman itsekkäitä s:ksia. Taiteilija, jonka teoksilla on siveellinen s. **-tasku** *s.* Takin, housun s. **-teema** *s. mus.* Sonaattimuodon esittelyjakso sisältää kolme teemaa: pääteeman, lyyrillisen s:n ja lopputeeman. **-tehtävä** *s.* Kätilöillä oli s:nä rokotuksen suorittaminen. **-teitse** *adv.* sivutietä. | Kädet nostetaan s. ylös. **-tekijä** *s.* Syntyvyyden lisääntyminen on päätekijä paikkakunnan väkiluvun kasvussa, muuttoliike s. Haitallinen, häiritsevä s. **-|tie** *s.* **1.** Valtatieltä haarautuva s. — *Lak.* kevyttä paikkakunnan liikennettä palveleva maantie. **2.** Keskustelu harhautui s:teille. Ihmisen tarpeet, jotka eivät pääse säännöllisellä tavalla tyydyttymään, purkautuvat s:teitä. **3.** *sivutietä* (adv.) sivusuunnassa, sivulta, sivukautta, -teitse. | Viedä kädet s:tietä ylös. — Hän on s:tietä sukulaiseni. S:tietä olen kuullut, että asia tulee tänään johtokunnan käsiteltäväksi. **-til|a** *s.* Kartanon s:at. — Halli on s:oineen n. 100 m² laaja. **-toim|i** *s.* (pysyväinen) toimi, jota jku hoitaa päätoimensa t. -virkansa ohella. | Opettaa kirjanpitoa s:enaan. Maalaiskunnissa eri toimia hoitavat enimmäkseen luottamusmiehet s:enaan. Maanviljelys ja sen s:et. **-toimisto** *s.* Säästökassan päätoimisto ja s:t. **-torni** *s.* Kirkon s:t.
sivutse *adv.* ja *postp.* → sivuitse.
sivut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** numeroida sivut. | Kirjan s:us. **2.** → sivuuttaa.
sivuttain *adv.* = sivuittain 2.
sivuttainen[63] *a. harv.* sivuittainen.
sivu|tuki *s.* Pylvään s:tuet. — *Urh.* = seur. **-tukimies** *s. urh.* jalkapallossa ym. peleissä: kentän sivulla pelaava tukimies; vrt. keskustukimies. **-tulo** *s.* vars. palkannauttijan saama palkka- t. palkkiotulo, joka ei kuulu hänen päätoimestaan

saamaansa varsinaiseen tuloon, sportteli. | Tuottava s. Ansaita, saada s:ja. Palkkaeduiksi luetaan tointa seuraavat s:t. — Pienviljelijän metsätöistä saamat s:t. — *Yhd.* virkas. **-tulo|s** *s.* Glaubersuolaa saadaan s:ksena suola- ja typpihappoteollisuudessa. **-tuot|e** *s.* Sulfaattiselluloosateollisuuden s:teet. Siirappi sokerinvalmistuksen s:teena. Metsän s:teita ovat puiden siemenet, kävyt, kuori ja pihka. **-tuul|i** *s.* sivusuunnasta puhaltava tuuli, laitatuuli. | Purjehtia s:ta, s:essa. Laiva kääntyi s:een. Koiran annetaan hakea [peltopyitä] vasta- tai s:een Y.YLÄNNE. **-|työ** *s.* Hoitaa jtak tointa s:työnään. Kalastaa s:työkseen, s:töikseen. **-työntö** *s. rak.* Muuri, jolle holvien ja kaarien s. siirtyy.

sivuuja[16] *s.* par. sivuaja.

sivu-uoma *s.* Joen s:t.

sivuut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

sivuut|taa[2*] *v.* **I. 1.** mennä sivu(itse); vrt. ohittaa. **a.** vastaantulijan sivuuttamisesta. | Vastaantulija on s:ettava oikealta. **b.** samaan suuntaan kulkevan sivuuttamisesta; liikenneterminä par. ohittaa. | Viimeisessä kaarteessa A. s:ti [juoksukilpailussa] johdossa olevan B:n. **c.** mennä pysähtymättä jkn, jnk paikallaan olevan, jnk paikan ohi. | S:in seisovan miesjoukon kaukaa. Laiva s:taa karit, majakan. Matkalla s:ettiin laajoja vainioita ja vauraita kyliä. **2.** mennä jnk (rajan tms.) yli, ylittää, alittaa. | Laiva s:ti päiväntasaajan. Marssiosaston alkupää s:ti marssikynnyksen klo 20.05. Lämpötila laski s:taen jäätymispisteen. Touko—lokakuussa voi kuukautinen sademäärä s. 100 mm:n rajan. **II.** *kuv.* Merk.-ryhmien rajat eivät aina selviä. **1.** lähinnä kohtaan I.1 liittyen. **a.** jättää jk huomioon ottamatta, käsittelemättä, ignoroida. | Aatteen mies, joka on työssään s:tanut kaikki hyötynäkökohdat. S. kaikki ikävät asiat. Muutosesitykset s:ettiin. Suunnitelma on vielä valmisteluvaiheessaan, joten voimme sen tässä yhteydessä s. Esitettyä vastaväitettä ei voi kevyesti s. **b.** syrjäyttää. | S. jku viranhaussa, vaalissa. Upseerin s:taminen vuoronmukaisessa arvonylennyksessä. Jos on pakko poiketa virkatiestä, on tehtävä tarpeellinen ilmoitus s:etulle esimiehelle. Itävallan keisari alkoi Saksan s:taen tunnustella Ranskan mielipidettä Itävallan ja liittoutuneiden erillisrauhan mahdollisuuksista. Säätyjen oikeutta ei voitu edes kiertoteitse s., saatikka kieltää. Kassakaapit s:tivat aikaisemmin käytössä olleet raha-arkut. **2.** lähinnä kohtaan I.2 liittyen: selviytyä, suoriutua jstak, ylittää, voittaa jk. | Oppivelvollisuusiän, keski-iän s:tanut henkilö. Hän on jo s:tanut 60 v. Loppiainen on jo s:ettu. Kunpa vaikeudet jo olisi onnellisesti s:ettu! New Yorkin väkiluku on s:tanut Lontoon väkiluvun. Pankkien talletukset ovat s:taneet entiset ennätykset. Vähitellen Antti s:ti Pekan kaikissa kouluaineissa. A. s:ti viranhaussa kaikki kilpahakijat (vrt. II.1.b).

sivuuttamaton[57] *kielt.a.* [Luonnon] vaihtelevien ilmeiden sielukkaana tulkkina Kivi on suomalaisessa runoudessa vieläkin s. mestari TARK.

sivuuttamis|hetki *s.* **-paikka** *s.*

sivuutu|a[1*] *v.* tulla sivuutetuksi. | - - ensimmäinen salakivi s:u onnellisesti, vaikka [kosken]laskijan asento hetkisen huojuukin LINN.

sivuutus[64] *teonn.* < sivuuttaa. | Suorittaa s. Onnettomuus johtui autojen varomattomasta sivuutuksesta. **-asema** *s.* Junien s:ksi määrätty asema. **-kohta** *s.* **-paikka** *s.* Autojen, junien s. **-raide** *s. raut.* suhteellisen kaukana toisistaan olevien vierekkäisten liikennepaikkojen välille yksiraiteiselle radalle asetettu vaihde, jonka tarkoituksena on ainoastaan jouduttaa junien kulkua tekemällä sivuutus ja ohikulku mahdolliseksi. — Vastaavasti raitioteistä. | Munkkiniemen raitiotien päätesilmukka oli ennen Kalastajatorpan pysäkillä ja s. Munkkiniemen Puistotiellä.

sivu|vaaka *s. voim.* seisonta toisella jalalla vartalo kallistettuna sivulle ja toisen jalan sääri kohotettuna vaakasuoraan tasoon t. sitä ylemmäksi. **-vaatimus** *s. lak.* päävaatimuksen lisäksi esitetty vaatimus, jota ei voi esittää erillisenä. | S., joka koskee oikeudenkäyntikulujen korvaamista. **-vaikutin** *s.* **-vaikutus** *s.* Häiritsevien s:ten eliminoimiseksi koe suoritetaan pimeässä. **-vaimo** *s.* vars. itämaiden oloista: miehellä varsinaisen aviovaimon (tai aviovaimojen) ohella ollut vähempiarvoinen vaimo, jalkavaimo. | Jaakobin s. Bilha. [Salomolla] oli seitsemänsataa ruhtinaallista puolisoa ja kolmesataa s:a VT. **-vakain** *s.* ilma-aluksen elin, joka liikkeessä ollessa pitää sen halutussa sivusuunnassa; vrt. sivuperäsin, korkeusvakain. **-valaistus** *s.* Näyteikkunan s. **-valo** *s.* S. on valokuvauksessa takaa tulevaa auringonvaloa edullisempi. — *Mer.* kulussa olevassa aluksessa sivulla oleva merkkivalo, oikealla puolella vihreä, vasemmalla punainen. **-vastai|nen** *a.* tuulesta: laitavastainen;)(sivumyötäinen. | S. tuuli. — *S:sesti.* S:sta purjehtiva alus. **-vastus** *s.* Veden s. tekee mahdolliseksi laitatuuleen purjehtimisen. — *Sähk.* sähkömittarin kanssa rinnakkain kytketty vastus. **-vaunu** *s.* moottoripyörän sivuun kiinnitettävä yksipyöräinen yhden hengen istuttava vaunu. **-vaunullinen** *a.* S. moottoripyörä. **-vaunuton** *a.* S. moottoripyörä. **-verho** *s.* Ikkunan s:t ja kappa. **-verso** *s.* Kaktuksen monistaminen s:ista. Tupakan s:t eli varkaat. **-ve|si** *s.* Vesistön pääväylä, johon s:det laskevat. **-vesistö** *s.* Tammerkoskessa suuret s:t yhtyvät ahtaampaan päävesistöön. **-viisto|ssa,** -sta, -on *adv.* viistossa sivullepäin. | Jalkaterät s. Käsien nosto s:on. Forelli iski perhoon s:sta. **-viittau|s** *s.* **1.** viittaus siteeratun kohdan sivunumeroon. **2.** Kirjoituksessa oli ilkeämielisiä s:ksia A:n juutalaiseen syntyperään. **-viiva** *s.* Pelikentän taka- ja s:t. — *Geom.* = emäviiva. | Kartion, lieriön s. — *El.* = kylkiviiva. **-vipu** *s. sot.* vipu, josta säädellään konekiväärin sivusuuntaa; vrt. korkeusvipu. **-virka** *s.* vrt. sivutoimi;)(päävirka.

sivuvirta *s. sähk.* pääjohdon kanssa rinnakkain kytketyssä sivujohdossa kulkeva virta;)(päävirta. **-generaattori** *s. sähk.* generaattori, jossa magnetoimiskäämitys on kytketty rinnan ankkurin (ja ulkoisen virtapiirin) kanssa; vrt. päävirtageneraattori. **-kone** *s. sähk.* tasavirtakone, jossa ainoastaan osa ankkurivirtaa johdetaan

magneettikäämityksen kautta; vrt. päävirtakone. **-käämitys** *s. sähk.* sähkögeneraattorin t. -moottorin ankkurin kanssa rinnan kytketty magnetoimiskäämitys; vrt. päävirtakäämitys. **-moottori** *s. sähk.* tasavirtamoottori, jossa ankkuri ja magneetit on yhdistetty rinnan; vrt. päävirtamoottori. **-vastu|s** *s. sähk.* Tasavirtamoottorin kierroslukua säädetään s:ksella.

sivu|vivahdus *s.* Sana, jolla on leikillinen s. **-voima** *s. fys. tekn.* sivusuuntaan, -suunnasta vaikuttava voima. **-väliintulo** *s. lak.* kolmannen henkilön tuleminen mukaan toisten kesken vireillä olevaan oikeudenkäyntiin jkn asianosaisen tutkijana, sivuinterventio; vrt. pääväliintulo. **-välipuhe** *s. lak.* toiseen välipuheeseen, päävälipuheeseen, liittyvä välipuhe. **-värähtely** *s. fys.* Perusvärähtelyyn liittyvät s:t. **-väylä** *s.* **-väär|ä** *a.* -yys *omin.* sivullepäin väärä. | S. suksi, reenjalas. **-yhtiö** *s.* Yhtiön eri maissa olevat s:t. **-ään|i** *s.* varsinaisen äänen ohella kuuluva (häiritsevä, epänormaalinen tms.) lisä-ääni. | Puhelimessa kuuluu joskus s:iä, puhetta ja surinaa. S:et ovat merkkinä moottorissa olevasta häiriöstä. Läppäviat aiheuttavat s:iä, joista lääkäri sydäntä kuunnellessaan voi tehdä monia johtopäätöksiä. **-äänne** *s. fon.* = konsonantti 2.

sk. *lyh.* suojeluskunta.

skaal|a[10] *s.* = asteikko. *(1.)* S., jota käyttäen voidaan määrittää veren hemoglobiinipitoisuus. — *Kuv.* Koulupoikien harrastusten s. Luominen sanastossani tarkoitti - - elämän kehittymistä ja säilyttämistä koko avarassa s:assaan T. VAASKIVI. — *Yhd.* väris. — Tav. *(2.)* Diatoninen, harmoninen, kromaattinen s. — *Erik.* esitetystä asteikosta. | Soittaa s:oja. — *Yhd.* duuri-, molli-, sävel-, terssis.

skakku|s[64] *s. puhek.* esiintymiskuume, ramppikuume. | Esiintyjää vaivasi lievä s. Kalpeana s:ksesta. — *Yhd.* kilpailu-, tenttis.

skalaari[5] *s. fys. mat.* suure, jonka arvon yksi luku ja mittayksikkö määrittävät, esim. janan pituus, lämpötila, massa, energia; vrt. vektori. **-nen**[63] *a.* vrt. ed. | Voimakentän ominaisuuksia kuvaava s. suure. **-suure** *s.* = skalaari. **-tulo** *s. mat.* = pistetulo.

skaldi[4] *s.* muinaisskandinaavinen runoilija ja laulaja. **-runo** *s.* skaldien sepittämiä runoja, joiden aiheet on saatu jumalais- t. sankaritarustosta t. historiallisten sankarien urotöistä. **-runous** *s.* Muinaisislantilainen s.

skalenoedri[4] *s. min.* eräs kidemuoto.

skalmeija[10] *s. mus.* eräs vanha puupuhallin, oboen edeltäjä.

skalpeera|ta[35] *v.* nylkemällä riistää päänahka (surmatulta) viholliselta. | S:aminen on ollut yleisenä tapana, paitsi Pohjois-Amerikan intiaaneilla, myös Euroopassa mm. gallialaisten, frankkien, anglosaksien ja varsinkin skyyttalaisten keskuudessa.

skalpeeraus[64] *teonn.* < ed. **-veits|i** *s.* Intiaanit irrottivat päänahan sotakirveellä tai s:ellä.

skalpelli[4] *s. lääk.* kirurgin ja anatomin käyttämä pieni leikkausveitsi.

skalppi[4*] *s.* skalpeerattu päänahka.

skandaali[6] *s.* pahennusta t. häpeää aiheuttava tapahtuma. | Aiheuttaa, tehdä, panna toimeen s. Kilpailuissa, ulkomaanedustuksessa sattunut s. Välttää s. Oletko kuullut viimeistä s:a? - - rekiretkellä oli tapahtunut suuri s.: Esteri kiemaillut ja nauranut niin, että neiti Holma häveten veljensä puolesta oli lähtenyt pois kesken illan PAKK. — *Yhd.* avioliitto-, finanssi-, kulttuuri-, tuomaris. **-juttu** *s.* A:n nimi mainittiin usein s:jen yhteydessä. **-lehti** *s.* lehti, joka hanakasti kertoo skandaalijuttuja. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* Tapaus herätti s:sta huomiota.

skandalisoida[18] *v.* saattaa häpeää tuottavan huomion kohteeksi.

skandeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* lukea t. lausua runoa runomittaa vahvasti tähdentäen. | Latinankielistä runoutta luetaan enimmäkseen s:ten.

skandinaavi[4] *s.* skandinavialainen, pohjoisgermaani.

skandinaavi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* Skandinaviaan kuuluva, Skandinaviasta kotoisin, peräisin oleva, skandinaaveille ominainen, skandinavialainen, Skandinavian. | S:set maat 'Ruotsi, Norja, Tanska ja Islanti'. Kokouksen s:set vieraat. S:set kielet. S. kulttuuri, tapa.

skandinavialai|nen[63] *a.* ja *s.* S. kansanmies, kulttuuri. — S:set, so. ruotsalaiset, norjalaiset ja tanskalaiset, olivat sotaisia kansoja. — *Yhd.* itä-, länsi-, pohjoiss.

skandinavismi[4] *s.* pyrkimys sivistyksellisesti ja poliittisesti lähentää Skandinavian kansoja toisiinsa; meillä (kansalliset edut syrjäyttävästä) innokkaasta Skandinavian maihin (vars. Ruotsiin) kohdistuvasta suuntautumisesta. | 1800-luvulla etupäässä akateemisissa piireissä harrastettu s. Snellman teki kirjoituksillaan lopun suomalaisesta s:sta. Meikäläinen nöyräselkäinen s.

skandinavisti[4] *s.* skandinavismin kannattaja. **-|nen**[63] *a.* S:set aatteet.

skanssi[4] *s.* **1.** *mer.* = kanssi. **2.** *hist.* pienehkö linnoitus t. linna, kastelli. | Karvialle perustettiin erityinen vartiolinna, Kyrön s., sekä matkustajien valvontaa että sotilaskarkurien kiinniottoa varten.

skapoliitti[4*] *s. min.* väritön t. harmaa, tetragonisesti kiteytyvä silikaattimineraali.

skarabee[26] *s.* muinaisten egyptiläisten auringonjumalansa pyhänä vertauskuvana pitämän pillerinpyörittäjän muotoinen amuletti ja sinetti.

skeema[10] *s.* kaava, kaavio. | Piirretty s. — Jos tahtoo säilyttää vanhan s:n, on oppi tekosynnistä välttämättä laajennettava siten, että oppi sosiaalisesta synnistä siinä saa sijansa ERKKI KAILA.

skeet-ammunta *s.urh.* eräs savikiekkojen ammunnan muoto.

skemaatti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kaavamainen. | S. kuva, luonnos. Menetellä epäpsykologisesti ja s:sesti.

skenaario[3] *s.* näytelmän t. vars. elokuvan käsikirjoitus, elokuvakäsikirjoitus.

skenaristi[4] *s.* elokuvakäsikirjoituksen tekijä.

skepsis[64] *s.* epäilys, epäileväisyys. | Älyniekan ja maailmanmiehen ironinen s. AK. Erkolla oli sil-

loin alkavan miehuuden s., joka ilmeni hapuiluna, hajanaisuutena M.JUKOLA.
skeptik|ko[2*] *s.* epäilijä. | - - muinaisajan s:ot arvelivat voivansa - - osoittaa, että ihminen ei voi saavuttaa varmaa tietoa IT. - - Järnefelt henkilökuvissaan yleensä esiintyy viileänä ja pidättyvänä havaintojen tekijänä, joka s:on hymy suupielessä katselee elämän moninaisia ilmiöitä L.WENNERVIRTA.
skeptilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* (*rinn.* skeptinen) epäilevä(inen), epäilykseen taipuva(inen). | S. ihminen. S. kriitillisyys. Suhtautua rauhanpyrkimyksiin, olojen paranemiseen s:sesti. Hedelmätön s:syys.
skepti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = ed.
skeptisismi[4] *s.* skeptillisyys, skeptisyys; vars. *fil.* oppi, jonka mukaan ihminen ei voi saavuttaa varmaa tietoa;)(dogmatismi.
sketsi[4] *s.* skitsi; pilajuttu, hupailu.
skiitta[10*] *s.* suurehkon kreikkalaiskatolisen luostarin erakkomunkkien asuntola; pienehkö sivu-l. erakkoluostari.
skintillaatio[3] *s.* tuikkiminen. **1.** *fys.* valoilmiö, joka syntyy hiukkassäteilyn kohdatessa fluoriloisteaineen. **2.** *täht.* tähtien tuikkiminen, joka aiheutuu etupäässä ilmakehän lämpövirtailuista.
skioptikon|koje *s.* kuvanheitin. **-kuva** *s.* heittokuva.
skisma[10] *s.* **1.** kirkon hallintoa ja järjestystä koskevien erimielisyyksien aiheuttama hajaannus; myös yl. erimielisyydestä, hajaannuksesta; vrt. heresia. | Suuri s. 'roomalaiskatolisessa kirkossa 1378—1417 vallinnut hajaannus, jolloin oli kaksi paavia, Roomassa ja Avignonissa'. — Seuran sisäinen s. Paha s. syntyi perheessä aina lasten elokuvissakäynneistä. **2.** *mus.* pienin akustisissa sävelkorkeusmittauksissa esiintyvä intervalli, n. 0,01 kokoaskelta.
skismaatti|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* S:seksi sanotaan kirkkokuntaa, jonka irtautumisen on aiheuttanut kirkon järjestystä, mutta ei sen oppia koskeva erimielisyys AK.
skitsata[35], **skitseerata**[35], *v.* tehdä jstak skitsi, luonnostella, hahmotella.
skitsi[4] *s.* piirustuksen, taideteoksen, kirjallisen työn tms. ensimmäinen, us. pikaisesti tehty hahmotelma, luonnos. | Karttaluonnos eli s. Taiteilijan muotokuvaa varten piirtämät s:t. **-kirja, -lehtiö** *s.* luonnoskirja, -lehtiö.
skitso[1] *s. puhek.* skitsotyymi. **-freenikko**[2*] *s. lääk.* jakomielinen henkilö. **-freeninen**[63] *a. lääk.* jakomielinen. | S. ajatushäiriö. **-frenia**[15] *s. lääk.* jakomielisyys, jakomielitauti. **-idi**[4] *psyk.* **1.** *s.* skitsoidinen henkilö. **2.** *a.* = seur. **-idinen**[63] *a. psyk.* rakenteeltaan skitsotyymisen ja skitsofreenisen välillä oleva. **-tyymi**[4] *s. psyk.* skitsotyyminen henkilö;)(syklotyymi. **-tyymi|nen**[63] *a. psyk.* -syys[65] *omin.* vrt. ed. | Rakenteeltaan s. henkilö on umpimielinen, pidättyvä, vakava, hiljainen ja huumorintajuton.
skleera[10] *s. anat.* kovakalvo.
sklerenkyymi[4] *s. kasv.* korkeampien kasvien tukisolukko, jonka solut ovat täysikasvuisina kuolleita, seiniltään tav. puutuneita ja kerroksellisia. **-solu** *s.* vrt. ed. | Tavallisimpia s:ja ovat kivisolut.
sklerometri[4] *s. tekn.* koje, jolla mitataan vars. metallin kovuutta.
skleroosi[6] *s. lääk.* kudosten ja elinten sairaalloinen kovettuminen, verisuonten kalkkiutuminen. — *Yhd.* arteeri-, munuaiss.
sklerootti|nen[63] *a. lääk.* -sesti *adv.* skleroosiin kuuluva, sille ominainen, skleroosia poteva. | S:sesti kutistuneet munasarjat.
sklerotio[3] *s.* rihmastopahka.
skolastiik|ka[10*] *s.* keskiaikainen teologis-filosofinen tiede, joka lähti siitä edellytyksestä, että kirkonoppi on ehdottomasti tosi, ja jonka tarkoituksena oli kristinopin järjellisyyden todistaminen ja sen opinkappaleiden kiteyttäminen systemaattiseksi järjestelmäksi. | Uuden ajan katolisessa kirkossa s:alla on ollut jatkuvasti tyyssija.
skolastik|ko[2*] *s.* skolastiikan edustaja. | Tuomas Akvinolainen oli suurin s. — *Halv.* Ja te viisaat ja korkeasti oppineet varatuomarit ja juristit! Te nykyajan s:ot! Te pyritte tekemään taas saivartelun tieteeksi ja omantunnon simpukankuoreksi! KARHUM.
skolasti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* skolastiikkaan kuuluva, sille ominainen, skolastiikan mukainen; viisasteleva, saivarteleva. | Keskiajan s. filosofia, teologia. S. saivartelu, viisastelu. Keskustelu vaihtui saivartelevaksi ja s:seksi naisen arvon pohdinnaksi.
skolioosi[4] *s. lääk.* kieroselkäisyys.
skontto[1*] *s. liik.* kassa-, käteisalennus.
skool *interj. puhek.* maljaa juotaessa, laseja kilistettäessä: malja(nne, terveydeksi, terve, hei, kippis. | S. sen asian päälle! KIANTO.
skoolata[35] *v. puhek.* juoda malja, kilistää lasia jkn kanssa. | "Mutta minun täytyy - - saada emännänkin kanssa s.", innostui vieras KAUPPISH.
skopolamiini[4] *s. farm.* Solanaceae-heimon kasveissa esiintyvä myrkyllinen alkaloidi, jota käytetään mm. silmälääkkeenä ja rauhoitusaineena.
skoptsi[4] *s.* S:t 'venäläinen uskonlahko, jonka miesjäsenet kuohitsevat itsensä'.
skorpioni[4] *s.* **1.** S:t 'Scorpionidae, vars. troopillisissa ja subtrooppisissa maissa eläviä ulkomuodoltaan äyriäistä muistuttavia hämähäkkieläimiä, joilla on takaruumiinsa kärjessä myrkkypistin ja jotka synnyttävät eläviä poikasia'. S:en lahkoon kuuluu n. 500 lajia, joista kookkaimmat 13—16 cm pitkiä ja niin myrkyllisiä, että voivat pistollaan tappaa ihmisenkin. Ja kuka teistä on se isä, joka - - [pojalleen antaa] kalan sijasta käärmeen taikka joka hänen pyytäessään munaa antaa hänelle s:n? UT. — Ja nämä sanat tarttuivat mieleeni s:n tavoin KAILAS. — *Yhd.* kirja-, vale-, vesis. **2.** *erisn. täht.* eräs eläinradan tähdistö ja merkki.
skotisti[6] *s. hist.* S:t 'skolastikko Johannes Duns Scotuksen kannattajat, joiden mielestä uskossa oli pääasiana tahto eikä tieto'.
skotlantilai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* S. [= skotlannin]paimenkoira. S. viski. S. avaus (šakkipelissä). — S:set eli skotit. Iso s. 'eräs perunalajike'.
skot|ti[4*] *s.* **1.** S:it 'Irlannista Luoteis-Skotlan-

tiin 300-luvulla muuttanut kelttiläinen heimo, skottilaiset; skotlantilaiset'. S:it ovat maailmankuuluja saituudestaan. **2.** Skotlannissa puhuttu gaelilaiseen ryhmään kuuluva kieli, gaeli.

skottilai|nen[63] *a.* ja *s.* skotlantilainen.

skraffeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* piirtää karttaan, diagrammiin tms. yhdensuuntaisia t. ristikkäisiä viivoja t. pisteitä eri seikkojen ilmaisemiseksi. | Yksivärisissä vaakunapiirustuksissa heraldiset värit osoitetaan tavallisesti yleisen kaavan mukaisesti s:amalla.

skriivari[5] *s. kans.* kirjuri.

skrofuloosi[4] *s. vanh.* risatauti.

skruuvata[35] *v.* pelata skruuvia.

skruuvi[4] *s.* eräs neljän hengen korttipeli. **--ilta** *s.* Herroilla oli lauantaisin s:nsa.

skulptuuri[4] *s.* kuvanveistotaide; veistos.

skunkki[1*] *s.* haisunäätä, haisunäädän nahka (turkiksena). **-kaulus** *s.*

skyyttalai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* S:set 'muinainen (paimentolais)kansa, joka asui Mustanmeren ja Kaukasus-vuorten pohjoispuolella ja sieltä itään päin, skyytit'; myös yl. Itä-Euroopan paimentolaiskansoista. — S. kulttuuri. S:set kielet 'skyyttalaisten puhumat muinaiskielet'.

skyytti[4*] *s.* skyyttalainen.

sl *lyh.* → cl (1).

slaageri[5] *s.* (*rinn.* šlaageri) iskelmä.

slaavi[4] *s.* **1.** slaavilainen. | S:en kansoittama alue. — *Yhd.* etelä-, itä-, länsis. **2.** (tav. yhd:ojen jälkiosana) slaavilaisista kielistä. | S:n kieli, kreikkalaiskatolisen kirkon kirkkoslaavista käyttämä nimitys. — *Yhd.* kanta-, kirkkos.

slaavilai|nen[63] **1.** *s.* S:set, indoeurooppalaiseen kansanryhmään kuuluvien, pääasiallisesti Neuvostoliiton ja useiden sen läntisten naapurimaiden alueella asuvien, antropologisesti hyvin erilaisten, slaavilaisia kieliä puhuvien kansojen yhteisnimitys; *syn.* slaavit. **2.** *a.* -suus[65] *omin.* Slaavilaiset kansat 'slaavilaiset, slaavit'. S:set kielet 'slaavilaisten kansojen puhumat toisilleen läheistä sukua olevat, erityisenä ryhmänä indoeurooppalaiseen kielikuntaan kuuluvat kielet'. S. filologia eli slavistiikka. — S. kutripisto 'puolinainen ristipisto, jota ommellaan siten, että pitkin pistoraitaa asetetaan irtonainen säie'. **3.** *yhd.* Etelä-, itä-, länsis.; kanta-, muinaiss.

slaavilais|alue *s.* **-heimo** *s.* **-kansa** *s.* **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* S. sana.

slaavilaist|aa[2] *v.* tehdä slaavilaiseksi. | Pyrkimykset Balkanin s:amiseksi. **-u|a**[1] *pass.v.* < ed. | Kieleltään s:nut kansa.

slalom[7] [slā-], **-hiihto** *s.* pujotteluhiihto.

slammi[4] *s.* korttipelissä (skruuvissa): Iso s. '13 tikkiä', pikku s. '12 tikkiä'.

slangi[4] *s.* lähinnä sanastoltaan ja lauseparsiltaan jllek yhteiskuntaluokalle t. samalla alalla toimivalle, samaharrasteiselle ihmisryhmälle erityisesti ominainen, tyyliarvoltaan normaalikielestä poikkeava puhetapa; tuttavallisessa, jokapäiväisessä puheessa esiintyvät, mutta normaalikieleen kotiutumattomat sanat ja lauseparret sekä normaalikielen sanojen käyttö epävarsinaisessa merkityksessä. | Koululaisten, katupoikien, sotilaiden s. S:n omaperäisille kieliaineksille on useasti ominaista vitsikkyys ja henkevyys. — *Yhd.* helsinkiläis-, koululais-, sotilas-, urheilu-, ylioppilass.

slavisti[6] *s.* tiedemies, jonka tutkimusalana ovat slaavilaiset kielet, kirjallisuus ja kulttuuri.

slavistiikka[10*] *s.* slaavilainen filologia, slaavilaisten kielten, kirjallisuuden ja kulttuurin tutkiminen.

slavofiili[4] *s.* S:t 'Venäjällä 1800-luvun alkupuoliskolla syntyneen valtiollis-sivistyksellisen aatesuunnan kannattajat, joiden pääpyrintönä oli slaavilaisuuden ajaminen'.

slentriaani[4] *s.* totunnaisuus, veltto vanhan tavan noudattaminen. | - - luultavasti solahdan vanhaan s:in, sillä minussa on vastustamaton nirvanaanvaipumishalu, halu päästä rauhaan AHO.

sliip|ata[35*] *v. ark.* -paus[64] *teonn.* hioa. — *Kuv.* Läpis:attu maailmanmies. - - hänen [Tacituksen] tyylinsä on niin tuhattulimmaisen jaloa ja s:attua, - - että tulee kerrassaan nostaneeksi hattua noille vanhoille latinalaisille T.VAASKIVI.

slipover[7] *s.* pujoliivi.

slovak|ki[6*] *s.* **1.** S:it 'pääasiallisesti Slovakiassa asuva, rodultaan ja kieleltään tšekeille läheistä sukua oleva länsislaavilainen kansa'. **2.** slovakkien puhuma länsislaavilainen kieli. | Tšekkiä ja s:kia nimitetään usein tšekkoslovakian kieleksi.

sloveeni[6] *s.* **1.** S:t 'pohjoisin muinaisvenäläinen heimo, Novgorodin slaavit'. — Vars. **2. a.** S:t 'läntisin, Jugoslaviassa ja Koillis-Italiassa asuva eteläslaavilainen kansa'. **b.** edellisten puhuma eteläslaavilainen kieli.

sluggeri[5] *s. urh. ark.* lujaiskuinen, rajuotteinen nyrkkeilijä.

slummi[4] *s.* (suur)kaupungin köyhälistökortteli. | Lontoon kurjimmat s:t. **-asema** *s.* Pelastusarmeijan slummilähetyksen s. **-keskus** *s.* Pelastusarmeijan Helsingin s. **-kortteli** *s.* = slummi. **-lähetys** *s.* pelastusarmeijan toiminta köyhälistön kaupunginosissa. **-sisar** *s.* vars. naisiin ja lapsiin kohdistuvassa slummityössä oleva pelastusarmeijan naisupseeri. **-työ** *s.* vrt. slummilähetys. | Pelastusarmeijan s.

sluuppi[1*] *s. mer.* kutteria muistuttava yksimastoinen purjealus(tyyppi), jossa on tav. 4 purjetta (iso-, latva-, halkaisija- ja ajopurje) ja kiinteä kokkapuomi sekä halkaisijaharus; pursi; myös: suurehko laivavene.

sm *lyh.* → cm.

smaltti[4*] *s.* = koboltilasi.

smaragdi[6] *s.* vihreä jalokivi, beryllin muunnos. **-n|vihreä 1.** *a.* S. meri. **2.** *s.* tumman vihreä, happojen ja emästen vaikutusta hyvin kestävä kromivihreä(laji), Guignet'n vihreä.

smetana[13] *s.* vuolukerma.

smink|ata[35*] *v. puhek.* -kaus[64] *teonn.* sivellä sminkkiä kasvoihin, kulmakarvoihin. | S:atut huulet, kulmakarvat.

sminkki[4*] *s. puhek.* ihomaali.

smirgeli[6] *s.* kivilaji (epäpuhdas rakeinen korundi), jota jauhettuna käytetään metallien ja kiven hiontaan; tällainen jauhe t. sitä käyttäen valmistettu hiomalaikka, -kivi; vrt. mer-

keli. **-jauhe** *s.* **-kangas** *s.* tav. puuvillakangas, johon on liimaamalla kiinnitetty smirgelijauhetta ja jota käytetään metallipintojen hiomiseen. **-kivi** *s.* **1.** smirgelijauheesta jtak sideainetta käyttäen valmistettu hiomakivi. **2.** *harv.* smirgeli (kivilajina). **-laikka** *s.* smirgelijauheesta jnk sideaineen avulla valmistettu hioma- t. teroituslaikka. **-paperi** *s.* vrt. smirgelikangas. **-puu** *s.* = smirgeliviila. **-pyörä** *s.* hiomiseen ym. käytetty puukiekko, johon on liimattu smirgelikangasta t. -jauhetta. **-rae** *s.* **-tahko** *s.* **-viila** *s.* viilana käytetty smirgelikankaalla, -paperilla t. -jauheella päällystetty litteä puukappale, smirgelipuu.

smirgelöidä[18] *v.* hioa, tasoitella smirgelillä.

smirkeli[5] *s.* par. smirgeli.

smirnaa[28] *s.* *puhek.,* vars. *vanh.* sotilaiden huomiota komennettaessa tm. ottamasta asennosta. | Seisoa s:ssa kuin paraatisotilas.

Smk *lyh.* Suomen markka(a).

smoking[7] *s.* miesten tav. musta iltapuku, johon kuuluu lyhyt, edestä avoin, silkkikäänteinen takki, liivit ja sivunauhalliset housut, smokki. | Pukeutua s:iin. Herrat olivat s:issa. **-pai|ta** *s.* S:dan etumus tärkätään puolikovaksi. **-puku** *s.* **-pukui|nen** *a.* S:set herrat.

smokki[4*] *s.* smoking.

smorzando [-rtsa'-] *adv. mus.* (*lyh.* smorz.) häipyen, samalla kertaa sekä hidastuen että hiljeten;)(stringendo.

s:n *lyh.* samoin.

snaps|i[4] *s.* (viina-, ruoka)ryyppy. | Ottaa s:it. Tilata [ravintolassa] akvaviittia s:eiksi.

snobi[4] *s.* hienostelija, keikari.

snobismi[4] *s.* hienostelu(nhalu), keikarimaisuus.

snobistinen[63] *a.* vrt. ed. | Kirjan pinnallinen kevytmielisyys ja s. eleganssi.

snorkkeli[5] *s. mer.* laite, jonka avulla sukellusveneeseen imetään ilmaa, niin että se voi liikkua upoksissa jopa viikkomääriä yhteen mittaan.

snt *lyh.* sentaali.

1. **so** *interj.* **1.** us. toistettuna: (tav. lievänä) kieltona, varoituksena, moitteena, hillitsevänä, rauhoittavana kehotuksena tms.; us. = no. | So so, pojat, antakaa lintujen olla rauhassa! So, hevonen, so so! So, hiljaa! No no, so so so, olkaa siivolla! **2.** us. toistettuna ja lauseen alussa ilmaisemassa äkillistä, tav. ihmettelyä herättävää huomiota. | Ja kuului sitä Marjaleenallekin, Välitaipaleen torpassa kun oli saatu kaksoset. — So, so, enpä minä sitä ole kuullutkaan TOPPILA.

2. **so.** *lyh.* (myös: s.o.) se on.

soais|ta[24*] *v.* = sokaista. | S. jkn silmät. Yön holvistoista löytää valon vasta / ne silmät, joit' on päivä s:sut SAIMA HARMAJA. — *Kuv.* Lea, Lea, sinä olet s:tu KIVI. S:tu on järkemme, / synnin sumu sielun peittää VK.

soaistu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) = sokaistua. | Katsoi kohti aurinkoa, niin että silmät s:ivat. — *Kuv.* S:nut ja turmeltunut ihminen.

sodaliitti[4*] *s. min.* eräs väritön t. sininen silikaattimineraali.

sodalli|nen[63] *a. vanh.* par. sotilaallinen, sotainen. | Linnan s. merkitys. Merkantilismin aikakausi oli pohjaltaan hyvin s.

sodan|aihe *s.* tav. ⌒. **-aika** *s.* tav. ⌒. **-aikai|nen** *a.*)(rauhanaikainen. | S. armeija. S:set säännöstelytoimenpiteet. **-edelli|nen** *a.* Tuotannon määrä s:seen aikaan verrattuna. Nykyinen ja s. Saksa. **-halu** *s.* **-haluinen** *a.* S. kansa. **-johtaja** *s.* Valtiomiehet ja s:t. **-joh|to** *s.* Ylin s. S. suunnitteli vihollisen rintaman läpimurtoa. — Kuningas otti omiin käsiinsä s:don. **-julistus** *s.* valtion toiselle valtiolle vihollisuuksien aloittamisesta antama nimenomainen julistus; vrt. uhkavaatimus, ultimaatumi. | Englannin s. Suomelle. Antaa s. Aloittaa sotatoimet ilman virallista s:ta. — *Kuv.* Minna Canthin "Työmiehen vaimo" oli realismin varsinainen s. meidän oloissamme. **-jumala** *s.* S. Mars. **-jumalatar** *s.* **-jälkeinen** *a.* S. jälleenrakennustyö. S. Eurooppa. **-kannal|la,** -ta, -le *s. vaill.**sotakannalla. **-kävijä** *s.* sotilas; sotaakäyvä maa. **-käyn|ti** *s.* S:nin perustoimintamuodot ovat hyökkäys-, puolustus- ja viivytystaistelu. Venäjällä oli tarpeeksi maa-alaa joustavaan s:tiin. Nykyaikainen s. **-käyntita|pa** *s.* Varovainen, inhimillinen s. Mekanisoidut s:vat. **-lietsoja** *s.* **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* S. taistelukoulutus. **-pelko** *s.* S. aiheutti arvopaperien hintojen romahdusmaisen laskun. **-päämies** *s.,* vars. *vanh.* sotapäällikkö. | - - sodanpäämies voittakoon suurimman tappelon sodan tanterella KIVI. Suuri s. Napoleon Bonaparte TIITUS. **-uhka** *s.* S. Kaukoidässä lieventynyt. **-vaara** *s.* Pommitukset ja muut siviiliväestöä uhkaavat s:t. Linnoitustöitä on kiirehditty uhkaavan s:n vuoksi. **-vaaravakuutus** *s.* Merenkulkijain, laivojen lastin s. **-vahvui|nen** *a.* vrt. seur. | S. yksikkö. Rajaseudulla olevat joukot ovat usein jo rauhan aikana s:sia. **-vahvuus** *s.* sotavahvuus. **-valmistelu** *s.,* tav. *mon.* (us. ⌒) sotavalmistelu. **-vastai|nen** *a.* sotaa vastustava. | S. mielenosoitus. Kansainliitossa tehdyt s:set sopimukset.

sodaton[57] *kar.a.* < sota. | S. ajanjakso.

sodiskel|la[28] *frekv.v.* (< sotia) vars. lievähköstä sodankäynnistä t. *leik.* | On jo s:tu kolme vuotta eikä rauha ole vieläkään näkyvissä.

sodomia[15] *s.* eläimiin sekaantuminen, sukupuolivietin tyydyttäminen sekaantumalla eläimiin.

sodomiitti[4*] *s.* sodomian harjoittaja.

soenta|a[8] *v.* sokaista. | Silmät olivat itkun s:mat. — *Kuv.* Synti s:a ihmisen.

soentu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) sokaistua, soeta. | Vanhuksen s:nut silmä. [Tytön silmäparista] tulvehti sellainen kimppu kirkkaita, säihkyviä säteitä, että kaikki muu s:i hänen [Olavin] ympärillään LINN.

soe|ta[34*] *v.* tulla sokea(mma)ksi, menettää näkökyky(ä)nsä (joko ainiaaksi tai joksikin ajaksi), sokaistua, sokeutua, soentua. | S:nneet silmät. Leikkauksesta huolimatta hänen vasen silmänsä sokeni kokonaan. Vanhuksen silmät alkavat jo s. Silmät sokenevat kyynelistä, savusta. — *Kuv.* Hänen järkensä on s:nnut. - - ei ole niin paatunutta ja synteihinsä s:nnutta - -, ettei jotakuta kertaa olisi tuntenut tunnon vaivaa siitä mitä on tehnyt AHO.

soffiitti[6*] *s.* ylhäällä olevan esineen, esim. palkin, konsolin, kaaren, alapinta. — *Erik.* teatterissa

kapeita, taivasta, lehviä ym. esittäviä kulissikaistoja.

sofismi[4] *s.* väärän väitteen valetodistus, tahallinen virhepäätelmä; viisastelu.

sofista[15] *s.* tav:mmin seur.

sofisti[6] *s.* **1.** Kreikassa n. v:sta 440 eKr. alkaen esiintyneistä vaeltavista opettajista, jotka opettivat yleissivistystä ja puhetaitoa. | S:t joutuivat pian pahaan huutoon, varsinkin sen johdosta, että he uskalsivat arvostella perinnäisiä tapoja ja käsityksiä ja opettivat puolustamaan huonoakin asiaa viisastelulla. **2.** laajemmin: henkilö, joka saivartelemalla koettaa todistaa väärän väitteen oikeaksi, viisastelija, saivartelija. | Sinunlaisesi s:n kanssa ei kannata ruveta väittelemään.

sofistiikka[10*] *s.* sofistien opit; näennäisperusteisiin nojautuva valetodistelu, viisastelu, saivartelu.

sofistinen[63] *a.* sofistiikkaan kuuluva t. sille ominainen, viisasteleva, saivarteleva. | S. viisaus.

sofööri[5] *s. puhek.* autonkuljettaja, šofööri.

soh *interj.* = so. | Soh soh, pojat, älkääpäs tapelko! Ptruu, ptruu, soh, hevonen! Soh, sammuiko tuleni jo? M.RAPOLA.

sohah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Tuuli s:teli ulkona.

sohaht|aa[2*] *mom.v.* < sohista. | S:i jotakin vierustoverinsa korvaan. Vene s:i rantahietikkoon. Tuuli s:aa ja alkaa sataa.

sohais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | S. kepillä muurahaispesää. S. pallo maaliin. S. jkta kylkeen. Taistelun tiimellyksessä s:tu haava. — *Kuv.* Tulijat sattuivat s:emaan sanansa parhaaseen paikkaan, nimittäin hevosasioihin KOJO.

sohi|a[17] *v.* umpimähkään (jllak pitkähköllä välineellä) sysiä, tökkiä, tuikkia, tuikkailla, pistellä; sorkkia. | S. jtak kepillä, pistimellä. S. uunia pitkävartisella luudalla. Älä mene s:maan ampiaispesää! S:vat toisiaan puukoilla. Murhatun ruumis oli s:ttu täyteen haavoja. Sai s:tuksi pallon maaliin. — Suutarin s:minen, ks. suutari 1.b. — *Kuv.* Kirjoitus, joka sisällöltään on pelkkää s:mista.

sohi|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* voimakkaasti, rajusti jtak vasten purkautuvasta, tulevasta nestesuihkusta tms. Maito s:see lypsyastiaan suihkutessaan. Vettä satoi s:sten. Laiva halkoo s:sevia aaltoja. — Hiljaisesta puheensorinasta t. supattamisesta. | S:seva ihmisjoukko. S. jtak toisen korvaan. - - muorit s:sivat toistensa suuhun LEINONEN.

sohjo[1] *s.; rinn.* sohju. **1.** lumen t. jään pirstaleiden ja veden (sekä loan tms.) seos, vars. kelirikkoisella tiellä, jäällä t. veden pinnalla, loska; vrt. hyhmä. | Tiellä on lumen, veden ja hiekan s:a. Tie oli aivan s:na. Jalat uppoavat s:on. — Ahtoutunut s. voi aiheuttaa suurta haittaa meriliikenteelle. — *Yhd.* jää-, lumis.; keväts. **2.** laajemmin: murska, möyhy, moska, muju. | Munat ovat menneet s:ksi, ovat s:na. S:ksi mädännyt hirsi. Jos astut askelenkin lähemmäs, teen sinusta s:a! **-inen**[63] *poss.a.; rinn.* sohjuinen. | S. tie, lumi. **-jää** *s.* sohjoinen jää. **-keli** *s.* sohjoutu|a[44] *v.* tulla, muuttua sohjoiseksi. | S:nut maantie.

sohju[1] *s.*, **-inen**[63] *poss.a.* = sohjo, sohjoinen.

sohla|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* tehdä jtak kömpelösti, saamattomasti, taitamattomasti, sählätä, söhlätä, möhlätä, munia. | Viestinjuoksijamme s:sivat pahasti viimeisessä vaihdossa. - - jotain pehmoista söpertäen [mies] tulla kihnusti meidän edellämme ulko-ovelle, s:si hetken kunnes sai sen auki SILL. S. työssään, raha-asioissa.

sohoa[1] *v. kans.* sohia.

sohva[11] *s.* istuimena (us. myös vuoteena) käytetty pitkä, tav. selkä- ja sivunojallinen ja pehmustettu huonekalu; vrt. divaani, seslonki. | Pehmeä, puukantinen s. Rokokootyylinen s. Vuoteeksi avattava s. Istua, loikoilla s:lla. — *Yhd.* mahonki-, puu-, teräss.; nahka-, samettis.; kääntö-, lepo-, makuu-, sänky-, veto-, vuodes.; nurkka-, puutarhas.; biedermeier-, kustavilais-, rokokoos. **-kalusto** *s.* kalusto, johon kuuluu sohva ja tav. pienehkö pöytä ja (noja)tuoleja. **-n|kansi** *s.* **-n|kulma, -n|nurkka** *s.* Istua s:kulmassa, s:nurkassa. **-nurkka** *s.* huoneen tms. nurkka, jossa sohva sijaitsee. **-pöytä** *s.* tav. sohvan edessä pidettävä (sohvakalustoon kuuluva) us. pienehkö pöytä. | Soikea, yksijalkainen s. **-ryhmä** *s.* huonekaluryhmä, jonka hallitsevana esineenä on sohva; vrt. sohvakalusto. | Olohuoneen s. **-sänky** *s.* huonekalu, jota voidaan käyttää sekä sohvana että sänkynä, sänkysohva. | Puukannellinen, sivustavedettävä s. Nykyaikaista s:ä sanotaan vuodesohvaksi. **-tyyny** *s.* sohvalla koristeena ja pehmusteena käytetty tyyny.

soi|da[18] *v.* **1.** soittimen, kirkonkellon tms. jatkuvasta soinnikkaasta, korkeudeltaan joko tasaisesta tai vaihtelevasta äänestä, sävelistä; vrt. laulaa. | Huilu, torvi, viulu, kannel, piano soi. Urut s:vat. Kirkonkellot s:vat. S. heleästi, kumeasti, hiljaa, voimakkaasti, juhlallisesti, puhtaasti. Kulkuset s:vat helkkyen. Kellot s:vat [= kutsuvat soimisellaan] kirkkoon. S:van ääniraudan synnyttämät ääniaallot panevat toisen, lähellä olevan ääniraudan värähtelemään. — *Fys.* S:va valokaari 'valokaari, jossa sähkövärähtelyt aiheuttavat äänen jaksolukujen taajuisia lämpötilan vaihteluita ja jonka täten synnyttämät paineenmuutokset korva tajuaa äänenä'.

2. laajentunutta, us. kuv. käyttöä. **a.** muiden kuin ed. ryhmässä mainittujen esineiden pitämästä, jotenkin siihen rinnastettavasta äänestä, myös yl. äänessäolosta, jopa hälyäänistäkin; vrt. laulaa 3. | Vääntää radio s:maan, yl. 'auki, toimimaan'. Panna gramofoni, äänilevy s:maan [myös laulu- ja puhelevyistä]. Herätyskello, ovikello, puhelin soi 'pärisee, hälyttää'. Kello soi, [koulu]tunti on päättynyt. Sireenit alkoivat s. Panna konekivääri, tykit s:maan. Puhelinlangat s:vat. Saha soi iloisesti kuivassa puussa. Viikate soi niityllä. Kopautti kantapäänsä yhteen, niin että kannukset s:vat 'helisivät'. Pikilanka aivan soi suutarin neuloessa. Väistykää tai patukka soi! Tuuli soi puissa. - - tanner soi ja taivas kimahti, kun kaatui salskea poika KIVI. - - riemusta hääsali soi KIVI. - - rie-

musta s:kohon raikas suu Y.KOSKINEN. — Korvat s:vat 'korvissa kuuluu suhiseva tms. ääni'. Ajettiin niin, että ilma soi korvissa. Korvissa aivan soi, kun mentiin niin kovaa kyytiä. **b.** soimisen (1. merk.) t. soimista jotenkin muistuttavan äänen kuulumistavasta. | Soitto, musiikki soi. Laulu, sanat s:vat. Nauru soi. S:va ääni. Hänen pehmeänä s:va äänensä. Kirkkokansan veisuu soi voimakkaana. "Finlandia" alkoi s. jylhästi. Hänen äänestään soi katkeruus. Metsässä soi lintujen liverrys. Sateen suhina soi lehvistössä. Köysissä soi valittava ääni. Vitsan viuhke soi. Raikuva haukku soi metsässä. Jyske ja pauke soi katkeamattomana pauhuna korvissamme. Soi kunniaksi Luojan / nyt virsi kiitoksen VK. — Hänen sanansa jäivät s:maan mielessämme. Vain yksi ajatus soi hänen tajunnassaan: kotiin, kotiin! Runo, jossa suomen kieli soi rikkaana ja luontevana. Runoilijan s:vat säkeet. Syvää kaipuuta s:va runo. "Sä nouse, tyttö!" niin kutsu soi HAAHTI. Hänen [= Fra Angelicon] kuvissaan romantiikan vaaleat värit s:vat kuin hiljainen, sulosointuinen musiikki AK. Kamarissa soi hiljaisuus M.RAPOLA.

3. lintujen soitimella olosta, vars. niiden silloin pitämästä ääntelystä. | Metso soi kankaalla. S:vien teerien houkutteleminen suhistamalla. Lintu s:dessa sokea SL. Takin hännys siipotti takana niin kuin s:van metson pyrstö PÄIVÄR.

4. *kans.* nopeasta tekemisestä; vrt. soittaa II. | Panna työt s:maan 'käymään, luistamaan, jatkumaan reippaasti'. Tuskin tarvinnee mainita että kapteeni heti seuraavana aamuna laivallaan panee työt s:maan HELLAAKOSKI. Isäntä istui rekeen ja sanoi kuskille: "Anna s. [= mennä]!"

5. sadatteluissa, kirosanonnoissa. | Saamari, hitto, pahus [jne.] soi, s:koon [= vie, vieköön]! Lempo s:koon, täällähän vain laiskotellaan! Kyllä minä, pahus s:koon, vielä näytän! Tulkaa, suutari soi, tappelemaan! Nyt se meni rikki, saakeli soi!

soi|din[56*] *s.* lukuisten lintujen, vars. kanalintujen ja eräiden kahlaajien kosintamenoista. | Laajemmassa merkityksessä s. esiintyy kaikilla linnuilla. Koiraan kiihkotila ilmenee s:timen aikana osittain erilaisina ääntelyinä, osittain siten, että se levittää höyhenyksensä ja kääntää sen kirkasväriset osat naaraan nähtäväksi sekä pullistaa helttansa, osittain vielä lento- ja hyppelyliikkeinä. Teeret pitävät s:dintaan. Metsot ovat s:timella. Metsästäjät lähtevät s:timelle, s:timeen 'ampumaan lintuja niiden ollessa soitimella'. Ampua metso s:timelta, s:timesta. Aika sitten ansoja punoa, kun on hanhet s:timella SL. — Koiraslintujen soitimella pitämästä ääntelystä. | Metson sähisevä s. Koppelot saapuvat s:dinta kuulemaan. - - kantautuu korviin teirien s., tuo sorlehtiva, omituinen, kuni miljoonista lasisirpaleista syntynyt sävel KIANTO. — *Kuv.* - - kävelen iltasilla noilla suurilla loistavilla bulevardeilla, missä koko maailma karkelee ja pitää s:dintaan, huolettomana, iloisena ja kevytmielisenä AHO. — *Yhd.* metson-, teerens.; keväts.

soidin|aika *s.* Metsojen s. **-laulu** *s.* Teeren s. **-leikki** *s.* **-len|to** *s.* Lehtokurppa s:nollaan. **-menot** *s. mon.* Metson s. alkavat maalis- ja huhtikuun vaiheilla ja kestävät toukokuulle. **-metso** *s.* soitimella oleva metso. **-paik|ka** *s.* Ansojen virittäminen metsojen ja teerien s:oille. **-tanssi** *s.* Paratiisilinnun s:t. **-ääni** *s.* Tarhapöllön keväinen s.

soi|eta[34*] *v.* tulla soikea(mma)ksi. | [Markka] melkein s:keni heidän käsissään ennen kuin he laskivat sen liikkeelle KOSKENN.

soihdunkantaja *s.* — *Kuv.* Vapaamielisyyden, sivistyksen s. 'esitaistelija t. näkyvä merkkimies'.

soih|tu[1*] *s.* nyk. vain juhlavalaistuksiin käytetty, joko kiinteä tai kädessä kannettava valaistusväline, jossa poltetaan jtak tasaisesti palavaa ainetta. | Vielä varhaiskeskiajalla s:tua käytettiin valaistusvälineenä huoneissa, mutta myöhemmällä keskiajalla etupäässä vain ulkona, esim. linnanpihalla. Sytyttää s. S:dut palavat, sammuvat. Ylioppilaat s:tuineen sankarihaudoilla. — *Täht.* Auringon s:duiksi sanotaan auringon pinnassa näkyviä ympäristöään kirkkaampia valomuodostumia. — *Kuv.* Lentokone syöksyi maahan palavana s:tuna. - - talvistaivahalla / syttyy revontulten s. LEINO. — Vars. *abstr.* Kantaa totuuden s:tua. Tiedon, vapauden s. Hänen sydämessään paloi isänmaanrakkauden s. Castrén lähti romanttisen kansallisuusaatteen s. kädessä etsimään "Suomen kansan kehtoa" Aasiasta. — *Yhd.* pihka-, piki-, päre-, rasva-, vahas.; tuli-, valos.; halla-, olympias.; vapauss.

soihtu|kujanne *s.* vrt. seur. **-kulkue** *s.* kulkue, jonka osanottajat kantavat soihtuja. | S:ita järjestetään erilaisissa juhlatilaisuuksissa ja kunnianosoituksissa. Ylioppilaskunta saapui s:ena tervehdykselle eroavan rehtorin luo. **-tul|i** *s.* Asemapaikallaan palveluksessa oleva luotsialus näyttää yhtä tai useampaa s:ta lyhyin väliajoin. **-valo** *s.* vrt. ed. **-viesti** *s.* S. Kreikasta olympiakaupunkiin.

soija[11] *s.* **1.** = soijapapu 1. **2.** *koll.* kasvava soijapapu, sen siemenet t. niistä valmistetut kakut, öljy tms. ravintoaineena. | S:a käytetään Itä-Aasiassa sekä ihmisten että eläinten ravinnoksi. Antaa lehmille s:a. — *Yhd.* (ruok.) kahvi-, sieni-, sokeris. **-jauho** *s.* soijapavuista valmistettu jauho. **-kakku** *s.*, tav. *mon.* soijaöljyn puristusjätteistä valmistettuja, vars. lypsykarjan ravinnoksi käytettyjä rehukakkuja; vrt. soijarouhe. **-kasvi** *s.* = seur. 1. **-papu** *s.* **1.** Glycine soja l. Soja hispida, vars. Itä-Aasiassa ravinto- ja öljykasvina viljelty yksivuotinen hernekasvi, soijakasvi. **2.** soijapavun siemen. **-rouhe** *s.* soijaöljyn uuttamisjätteistä saatu väkirehurouhe; vrt. soijakakku. **-öljy** *s.* soijapavuista saatu, ruokaöljynä ja (margariini- ja saippua)-teollisuuden raaka-aineena käytetty öljy.

soike|a[21] *a.* -us[65] *omin.* soikula(inen). **1.** vrt. pyöreä. **a.** ellipsin t. sen rajoittaman tason muotoinen, elliptinen, pitkänpyöreä, ovaali. | Maa kulkee s:ata eli ellipsin muotoista rataa. S. aukko, ikkuna, nappi, solki, kasvin lehti. S:at taulunkehykset. Ketulla on s. silmäterä. Haukotella silmät s:ina. Kasvojen s:us. Lyhdyn

heittämä s. valoläiskä. S. [= soikeapohjainen] kotelo, rasia. — *Anat.* S. ikkuna 'eteisikkuna'. — *Kuv.* Niin saita, että venyttää markan s:aksi, ennen kuin päästää sen käsistään. **b.** munan muotoisista esineistä, joiden halkileikkaus on soikio. | S. kivi, retiisi, peruna. S:at haulit erotetaan pyöreistä. **c.** *yhd.* Leveän-, litteän-, pitkän-, teräväns. (myös ⌒); puolis. **2.** *kans.* (pitkä ja) kapea, soukka. | Käytävä oli pitkä ja s. AHO.

soikeahko[1] *mod.a.* -sti *adv.* S:t kasvot. S. kivi. S:sti pallomainen.

soikea|kasvoinen *a.* S. neito. **-muotoinen** *a.* S. lehti, astia.

soikean|puikea *a.* tav. ⌒. | S. lehti. **-pyöreä** *a.* tav. ⌒. | S. peruna.

soikio[3] *s.* soikea kuvio (t. esine), ovaali, soikula. | S:n muotoinen kuvio. Pahvista leikattu s. Kukkaistutukset muodostivat s:ita ja pyörylöitä. Kumpaisellakin on sama kasvojen s. HJ.NORTAMO. — *Geom.* = ellipsi. — Filateliassa: soikiomerkki. **-harppi** *s. tekn.* ellipsografi. **-jyvä** *s. sot.* ilmatorjunta-aseissa rengasjyvä, jossa on kaksi ellipsin muotoista kehää ja jolla saadaan tarvittava ennakko. **-mainen**[63] *a.* S. lehti, muna. **-merkki** *s.* filateliassa: postimerkki, jossa on soikion muotoinen kuvio. | Suomalainen s. v:lta 1856. **-n|muotoinen** *a.* tav. ⌒. **-sorvi** *s. tekn.* sorvi, jossa voidaan sorvata soikion muotoisia kappaleita.

soik|ko[1*] **1.** *s.* suhteellisen matalalaitainen soikeapohjainen pesu- tms. astia, "palju"; vrt. korvo, saavi, amme. | Lasten, astiain pesuun käytetty s. Suolata kaloja s:koon. — *Yhd.* puus.; pesu-, pyykkis.; kala-, liha-, vesi-, vois. **2.** *a. kans.* soikea. | Tahko on kulunut s:oksi. S. järvi. — *S:sesti.* - - rupesimme taas oikein ajelemaan suksillamme pitkin lakeita suon s:koja, joita valtatie talvella viilettää KIANTO.

soikollinen[63] *s.* soikon täysi. | S. pyykkiä.

soikot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Sitten s:teli [= viittilöi, teki hosuvia liikkeitä] hän hetken kädellänsä ilmassa KIVI.

soikot|taa[2*] *deskr.v.* sojottaa. | Lapsi makasi kehdossa jalat pystyssä s:taen. Oikea käsi - - yläviistoon ojennettuna, etusormi s:taen [= osoittaen, viitaten] jonnekin kaukaisiin tähtitarhoihin TIITUS.

soikul|a[14] *a. harv.* soikea. | S. urheilukenttä. S. kallo. **2.** *s.* soikio. | Ylhäältä katsoen lammet näyttävät mustilta s:oilta. — *Kuv.* Kiertää asiata pitkissä s:oissa niin kuin pyrstötähti aurinkoa AHO.

soikulainen[63] *a.* soikea. | Säännöllisen s. järvi. S. reikä. S. kynttilänliekki. — Huone oli pitkä ja s., käytävää muistuttava.

soilah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Taas on tyyntä vettä - -, sitten pieniä järviä ja s:televa pitkä suvanto AHO.

soilaht|aa[2*] *mom.v.* < soilua. | - - minun vereni aivan s:ivat, kun hänet näin J.FINNE.

soilakka[15*] *a.* solakka, salskea. | S. puu. Pitkän s. mies.

soileht|ia[17*] *deskr.v. harv.* soilahdella, soilua. | Aallot välkkyivät ja s:ivat kuutamossa. Taivas s:i revontulia täynnä HAARLA.

soilu[1] *s.* soilunta. | - - aurinko jo runkojen välistä lähetteli aikaisia aamus:jaan SILL.

soilikki[5*] *s.* Streptocarpus, meillä huonekasveina viljeltyjä kasveja, joilla on isot suppilomaiset siniset t. valkoiset kukat.

soilu|a[1] *deskr.v.* -nta[15*] *teonn.* vedestä yms.: keinuen liikkua, läikkyä, velloa, solua. | S:vat aallot. - - salmet tyynnä s:vat LEINO. S:va suo. Vene s:i hiljaa myötävirrassa. — *Kuv.* Eepoksen tasaisessa poljennossa s:vat lausejaksot.

1. **soima**[11] *s.*, vars. *runok.* = soimaus. | Omantunnon, sydämen s. - - pois heitä tuntos s:t JYLHÄ. Sä voitat synnin voimat / ja syyttäjäsi s:t VK.

2. **soima**[11] *s. mer.; syn.* saima. **1.** Suomenlahden itäosissa, Laatokalla ym. käytetty iso, lastia kuljettava purjealus. **2.** pienehkö tasapohjainen, katoksellinen t. avonainen lotja. | S:n välityksellä lastataan sahatavaraa redillä ankkurissa olevaan laivaan.

soimaaja[16] *tek.* < soimata.

soimail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | Turha toistensa s:u ja syyttely.

soima|ta[35] *v.* (soimaus ks. erikseen) syyttäen moittia, torua, morkata, haukkua, sättiä. | S. jkta laiskuudesta. Toiset kiittävät häntä, toiset s:avat ja parjaavat. Ei salli s. syntejänsä. Omatunto s:a jkta jstak. Pata kattilaa s:a: musta kylki kummallakin [= kummassakin toisiaan moittivassa henkilössä on (yhtä paljon) syytä, vikaa] SL.

soimat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < soida. | S. torvi. Urkujen fasadissa saattaa olla myös s:tomia pillejä.

soimau|s[64] *teonn.* < soimata. | Moitteet ja s:kset. Pahan omantunnon s:kset. — *Lak.* kunnianloukkausrikokseen sisältyvä halventava väite. | Sillä, jota syytetään kunnianloukkauksesta, on oikeus näyttää toteen s:ksensa. — *Yhd.* itses.

soimaus|laulu *s.* Pilkka- ja s:laulut. **-sana** *s.*

soim|i[56] *s.* puusta, sementistä tm. tehty arkkumainen, us. kaksiosainen, pilttuun etuosassa sijaitseva (hevosten) ruokinta-astia, seimi. | Täyttää s. heinillä. Hevosella on apetta s:essa. Jo aura pelloll' odottaa / ja hepo eessä s:en LEINO. — *Yhd.* ape-, heinä-, kaura-, rehu-, ruokas.; syöttös.; hevoss.

soimuu[25] *s. harv.* soimaus.

soi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < suo. | S. ranta, notko. S:sta seutua. Maaperän s:suus.

soini[4] *s. hist.* = asemies. | Ritarit ja s:t.

soinnah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Heleästi s:televa ääni.

soinnah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< sointua) äännähtää soivasti, sointuvasti, helkähtää, helähtää, kajahtaa, kaikua. | Viimeinen akordi s:ti vaimeana. Lintujen viserrys s:ti vähän väliä puistosta. - - s:taapi Suomen laulu, kansan ääni kajahtaa LEINO. — Äänestä s:ti ilo. Hänen puheessaan s:ti kiukkua. Vieraalta s:tava ranskan kielen ääntäminen. Somalta s:tava nimitys. — *Kuv.* Mietelmä, josta s:taa omalaatuinen idealismi. - - tällaiselta pohjalta on varmaankin kummunnut [Koskenniemen] eleeginen s:dus "Pudonnut leivonen" VILJANEN.

soinnik|as^{69*} *poss.a.* -kuus^{65} (< sointi) soiva, sointuva. | Soiton s:kuus. Suomen kieli kuuluu maailman s:kaimpiin.

soinnilli|nen^{63} *a.* -sesti *adv.* -suus^{65} *omin.* **1.** sointia koskeva, sointiin liittyvä. | Sävelten tonaaliset, rytmilliset, s:set ja dynaamiset ominaisuudet. S:sestikin ansiokas lauluesitys. **2.** *poss. fon.* < sointi. | S. äänne 'äänne, jota artikuloitaessa äänihuulet värähtelevät sointia synnyttävästi'. Vokaalit ovat s:sia. S:set klusiilit *g*, *b* ja *d*.

soinninsävy *s. mus. fon.* myös: sointisävy. | Sävelet eroavat toisistaan korkeutensa, voimansa ja s:nsä puolesta. Osasävelet antavat eri soittimien sävelille niiden ominaisen luonteen eli s:n. Vokaalien s.

soinnist|aa^{2} *v. mus.* -us^{64} *teonn.* = resonoida 2. | S. oikein, väärin. Nenäsointiseksi s:ettu ääni.

soinnit|on^{57} *kar.a.* -tomuus^{65} *omin.* < sointi;)(soinnillinen. | Puhua s:tomalla äänellä. Törmäpääskyn ääni on s:onta viserrystä. — *Fon.* S. äänne 'äänne, jota artikuloitaessa ääniraon asento on siksi avonainen, ettei ilmavirta pane sitä värähtelemään'. S:tomat klusiilit *k*, *p* ja *t*.

soinnuk|as^{69*} *poss.a.* -kaasti *adv.* -kuus^{65} *omin.* (< sointu) sointuva, sointuisa, soinnikas, sulosointuinen, eufoninen. | Huilun s. sävel. A:lla on s. ääni. S:asta laulua. Kellot soivat kirkkaan s:kaasti. Runon s:kuus. Maalauksen s:kaat värit. Rafaellon hento, s. taide.

soinnulli|nen^{63} *a.* -sesti *adv.* -suus^{65} *omin.* **1.** sointua koskeva, sointuun liittyvä. | Terssin s. vaikutus on yleensä pehmeä. S:sten ominaisuuksiensa mukaan intervallit jaetaan konsonansseihin ja dissonansseihin. S:sesti [runon] säkeet taas köyttyvät kiinni toisiinsa säännöllisillä ja eheillä loppusointusiteillä TARK. **2.** *poss.* (< sointu) soinnukas. | S. säestys, kuvioitus. S. molliasteikko. Suuri terssi on kaiken s:suuden alkuitu I.KROHN. Suomen kielen äänteellinen kauneus ja s:suus.

soinnun|käsittely *s. mus.* [Rehevä kukkeus] minkä tapaamme J. S. Bachin koraalisovitelmien s:käsittelyssä H.KLEMETTI. **-käyttö** *s. mus.*

soinnut|ella^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < soinnuttaa. | S. [= sepittää] runoja. Usein [kansanlauluissa] tyydytään pelkkien päätteiden s:teluun: lainehissa — kammarissa E.A.SAARIMAA.

soinnut|on^{57} *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus^{65} *omin.* (< sointu) soinniton; käheä, kaiuton. | "Sinä olet juovuksissa", sanoi Augusta s:tomasti JOTUNI.

soinnut|taa^{2*} *kaus.v.* < sointua. **1.** tehdä sointuvaksi, soinnukkaaksi, harmoniseksi; varustaa soinnuilla. | S. kitaran kielet. A:n s:tama [= sointusäestyksellä varustama] kansanlaulu. Urkuri osasi ulkoa virsisävelmät ja s:ti ne vapaasti ilman koraalikirjan apua. — Taitavasti s:ettu runo. — Maalauksen kauniisti s:etut värit. Violettiin s:ettu maisemakuva. S. katto seinien väriin. — Pessimistiseen sävyyn s:ettu maailmankatsomus. - - yksi mieli, yksi kieli / Väinön kansan s:taa A.OKSANEN. **2.** *harv.*, tav. *kuv.* saattaa (sointuvasti) soimaan, soittaa, helkyttää; laulaa. | Stenbäck halusi s. kanneltaan vain Jumalan kiitokseksi. Silloin me riemuiten saamme / kiitostas, kiitostas s. vain HLV. — *Erik.* runoilusta. | Myös kieli, jota s:an, / on hiljaa vaientuva *JYLHÄ.

soinnuttaja^{10} *tek.* < ed. | Sävelmän s.

soinnutus^{64} *teonn.* < soinnuttaa. **1.** *mus.* **a.** yksiäänisen sävelmän varustaminen siihen soveltuvalla sointusäestyksellä. | Virsien s. Soinnutuksen säännöt, oppikirja. **b.** sävellyksen harmoninen kokoonpano. **2.** runojen tms. tekeminen soinnullisiksi, vars. alku-, sisä- t. loppusoinnuilla varustaminen; värien soinnuttaminen. | Manniselle on ominaista säkeistöjen musikaalinen s. Liiallisena - - s. ei kuitenkaan enää ole kaunista, ei varsinkaan, jos kokonainen tavu neljästi toistuu niin kuin säkeessä: *Miekka mietti miehen mielen* E.A.SAARIMAA. — Värien s. — *Yhd.* väris. **-harjoitus** *s.* **-oppi** *s. mus.* harmoniaopin osa, joka käsittelee sointujen liittämistä toisiinsa ja soveltamista yhden sävelalan vallitsemaan taiteelliseen kokonaisuuteen; harjoitusmenetelmä luontevan soinnutustaidon saavuttamiseksi; vrt. sointuoppi. **-tapa** *s.* **-tyyli** *s.* Kromaattinen s.

soin|ti^{1*} *s.* **1.** soiminen. **a.** vrt. soida 1,2. | Heräsi kellon s:tiin. Puhelinlankain s. tuulessa. **b.** vrt. soida 3. | Kankaalta kuuluu metson s. Teerien ampuminen s:nilta 'soitimelta'. — Tav. **2. a.** vars. *mus.* ihmisen, soittimen tms. äänen (sävelen) ominaissävy, jonka laatu riippuu osasävelten keskinäisistä voima- ja korkeussuhteista, äänen väri, soinnin-, sointisävy, -väri. | Puhe-, lauluäänen s. Sellon s. on tummempi ja pehmeämpi kuin viulun. Urkujen äänikerrat eroavat toisistaan ennen kaikkea s:niltaan. Terävä, kalsea s. Orkesterin täyteläinen s. S:nnin sävy. — Avarammin. | Hänen sanoissaan oli äreä s. 'sävy'. — *Yhd.* kuoro-, orkesteris.; basso-, falsettis.; kokonais-, yleiss. **b.** *fys. fon.* ääni, joka sisältää perusääneksen (pohjasävelen) ja sen harmonisia ylä-ääneksiä (yläsäveliä); vrt. häly, sekaääni. | Kuulohavaintona s. on jaksollisten äänivärähdysten tajuamista.

sointilyhenne *s.* pikakirjoituksessa: lyhenne, joka perustuu sanan vartalon soinnin olennaisimpiin piirteisiin;)(muistilyhenne.

sointi|nen^{63} *poss.a.* -sesti *adv.* -suus^{65} *omin.* Laulajattaren ihastuttavan s. ääni. — *Yhd.* hammas-, huulis.; arka-, herkkä-, hieno-, jalo-, kaamea-, kaunis-, matala-, riita-, ruma-, sulo-, tasa-, terävä-, umpi-, vahvas.

sointi|sävy *s.* = soinninsävy. **-vivahde** *s.* **-vivahdus** *s.* **-väri** *s.* soinninsävy. | Soittimen s. johtuu osasävelten lukumäärästä ja niiden keskinäisistä voimakkuus- ja korkeussuhteista. Äänen, urkujen, orkesterin s. **-äänne** *s. fon.* äänne, joka on puhdas sointi; vrt. häly-, sekaäänne.

sointo^{1*} *s. vanh.* sointi. | Kellojen s.

soin|tu^{1*} *s.* **1.** kahden t. useamman (*mus.* tav. vähintään kolmen), yl. keskenään enemmän t. vähemmän harmonisen sävelen yhdessä soimisesta syntyvä kokonaisvaikutus; vrt. akordi, konsonanssi, harmonia, sointi. | Kolmi-, neliääninen s. Sävelten sulautuessa s:nuksi korva ei kiinny kunkin sävelen erikoisvaikutukseen, vaan niiden yhtymisestä syntyvään kokonaisuuteen. S:tujen muunnokset l. muunnetut (al-

teroidut) s:nut syntyvät siten, että yksi t. useampi s:nun sävelistä ei sisälly kyseessä olevan sävellajin kantasäveliin - -, vaan vaihtuu lähinnä ylempään t. alempaan kromaattiseen säveleen I.KROHN. — *Kuv.* Kevätyön äänet sulavat hiljalleen lainehtiviksi s:nuiksi LEINONEN. Me laulusta mielen myrskyisen / sekasortohon s:tua [= sopusointua, harmoniaa] saamme A.NOPONEN. — *Yhd.* duuri-, mollis.; kolmi-, neli-, viisis.; kvintti-, nooni-, seksti-, sekunti-, septimi-, terssis.; 6/4-s.; dominantti-, haja-, huippu-, isku-, kanta-, lepo-, murto-, perus-, pää-, sijais-, sivu-, tasa-, vajaa-, yhdyss. **2.** ed:een liittyen. **a.** eri värien keskenään muodostamasta (harmonisesta) kokonaisvaikutuksesta. | Mm. vastavärit muodostavat s:tuja. Maton värien kauniit ja iloiset s:nut. Väritys, joka karttaa raskaita s:tuja. — *Yhd.* väris. **b.** vastaavasti kielen äänteistä t. äänneyhtymistä; vars. alku-, sisä- ja loppusoinnuista. | Runous vaatii rytmin ohessa kaunista s:tua, harmonisesti vaihtelevia kauniita äänteitä ja äänneryhmiä. Runo, jonka säkeistön ensimmäinen ja neljäs sekä toinen ja kolmas säe ovat keskenään s:nussa. — *Yhd.* alku-, loppu-, sisäs.; vokaalis. **3.** *yhd.* ed:iin liittyen. | Epä-, puoli-, riita-, seka-, sopu-, sora-, sulo-, yhteiss.; kaksi-, kolmi-, neli-, viisi-, kuusis. **4.** tav:mmin soiminen, sointi(väri), soinninsävy. | Hyvä muuritiili antaa kopautettaessa heleän s:nun. Romanian kieli muistuttaa s:nultaan italiaa. Hänen sanoissaan oli kolkko s. Äänen kaunis, lempeä, pehmeä, surullinen, käskevä s. Viululla ja pianolla on erilainen s., par. sointi. Tuo helkähti itku impyen / - - / kuin s. särkyvän soittimen LEINO. — *Kuv.* Sanoilla metalli ja malmi on jokapäiväisessä kielenkäytössä hiukan samansuuntainen s., vaikka niiden merkitsemillä aineilla on suuri ero. - - kaikki oli sitä yhtä tyyntä pyhäillan surullista s:tua AHO.

soin|tua[1*] *v.* -tuvasti *adv.* -tuvuus[65] *omin.* **1. a.** yhdessä soivista sävelistä: sulautua keskenään niin, että muodostuu harmoninen kokonaisvaikutus, sointu, konsonanssi; konsonoida. | Parhaiten s:tuvat yhteen samankorkuiset sävelet. S:tuvia ovat kaikki puhtaat intervallit sekä suuret ja pienet terssit ja sekstit. Pianon yliäänet s:tuvat perussäveleen ja tekevät sen täyteläiseksi ja voimakkaaksi. Kuoron äänet eivät s:tuneet oikein yhteen. Kuoro lauloi s:tuvasti. Kolmisointu on musiikissa kaiken s:tuvuuden pohja. Toisen heleä-ääninen kulkunen ja toisen aisakello s:tuivat niin pahasti, että - - lähtöä katsomaan kokoontunut väki nauroi PAKK. **b.** vastaavasti väreistä. | Sukulaisvärit eivät s:nu keskenään, joten niitä ei ole hyvä käyttää vierekkäin. Kangas, jonka värit muodostivat s:tuvan kokonaisuuden. Keltainen s:tuu vihertävään seinään lämpimästi ja kauniisti. **c.** *kuv.* sopeutua, sulautua jhk, olla sopusoinnussa jnk kanssa. | Toverukset s:tuivat hyvin yhteen. Otsikkokoristeen on s:nuttava tekstikirjainten kanssa. Valkoinen, viaton pitsipäähine s:tuu huonosti surullisiin kasvoihin AHO. Käsitykseni ei s:tunut yleisen mielipiteen kanssa. **2.** soivasta, soinnikkaasta, melodisesta, musikaalisesta äänestä. | Hänen äänensä s:tui kauniisti. Puhua s:tuvalla äänellä, s:tuvasti. Suomen kielen s:tuvuus. Jällehen kerran / s:tuvi laulu nyt enkelten AK. Hyvä tiili synnyttää s:tuvan helinän.

sointu|aines *s.* Käytettävän s:aineksen enentyessä lisääntyvät myös sointuvalinnan mahdollisuudet I.KROHN. **-analyysi** *s. mus. fon.*

sointui|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** = sointuisa. | - - säveleitä, jotka yhdessä muodostavat mieluisan ja suloisan vaikutuksen, sanotaan s:siksi AK. - - karkelevien lapsien s:sia huudahduksia AHO. **2.** *poss.a.* vain yhd:ojen jälkiosana. | Hieno-, kaunis-, keveä-, kireä-, kova-, matala-, pehmeä-, puhdas-, raikas-, selvä-, sulo-, vienos.; suomalais-, vierass.; epä-, risti-, sopus.; metallins.; kolmi-, nelis.

sointuis|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* soinnukas, sointuva, (kaunis-, sulo)sointuinen, eufoninen. | S:at sävelet. S. musiikki. Kirkonkellon s. ääni, s:at kumahdukset. Suomi on s:aa kieltä. — S:an värinen. Yhdistellä värejä s:asti. S. sovintojuhla.

sointu|jakso *s.* **-kauneus** *s.* soinnullinen kauneus, soinnukkuus, sointuisuus. | Kielen s. **-kirjai|n** *s. mus.* sointumerkinnässä käytetyistä kirjaimista; vrt. sointunumero. | S:mista selviää kunkin vaihdosperussoinnun asema kantasävelalan vaihdesointuna. **-kulku** *s. mus.* Purkaukseksi nimitetään s:a riitasoinnusta siihen tasasointuun, jota korva sen jälkeen vaatii tai odottaa. **-kuvio** *s.* Sävellyksen s:t. **-käsittely** *s.* sointujen käsittely, soinnunkäsittely. **-levy** *s.* nautofonin värähtelykalvo; nautofoni. **-lopuke** *s. mus.* Koraaliin loppusoittona liittyvä lyhyt s. **-lyhennys** *s.* pikakirjoituksessa alku-, keski- ja loppulyhennyksistä käytetty yhteisnimitys.

sointumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Keskenään s:tomat sävelet.

sointu|numero *s. mus.* sointumerkinnässä käytetyistä numeroista; vrt. sointukirjain. **-oppi** *s. mus.* oppi soinnuista ja niiden yhdistämisestä, harmoniaoppi; ahtaammassa merk:ssä harmoniaopin osa, joka selittää sointujen laadun sekä ne musiikilliset lait, joita noudattamalla sointukulku muodostuu sujuvaksi ja luontevaksi; vrt. soinnutusoppi. **-pari** *s.* Runon s. *unta* — *lunta.* **-pohja** *s.* Sävelaiheen pääainekset ovat sen rytmillinen ja melodinen rakenne sekä harmoninen s. **-puhdas** *a.* → puhdassointuinen. **-puhtaus** *s.* **-rakenne** *s.* Vanhan kansanlaulun yksinkertainen s. **-rikas** *a.* → rikassointuinen, soinnukas. **-sarja** *s.* **-sävel** *s.* Harmonikkaa soitettaessa oikea käsi soittaa melodiaa, vasen aikaansaa tarvittavat s:et. **-sävyi|nen** *a. mus.* -syys *omin.*)(avosävyinen. | S:siä intervalleja ovat terssi ja seksti. **-vaikutus** *s.*

sointuvai|nen[63] *a.*, vars. *vanh. runok.* -suus[65] *omin.* = sointuva. | Sävelien s:suus. - - soitto tyyni, s. K.LEINO.

sointu|valinta *s. mus.* par. sointujen valinta. **-väri** *s.* Äänen s. **-yhdistelmä** *s.*

soip|a[11*] *a. (partis.)*, vars. *vanh.* -uus[65] *omin.* (< soida) = soiva. | Urkujen fasadipillit ovat s:ia tai mykkiä. Orkesterin esitys oli rytmikkyydessään ja s:uudessaan virkistävää kuultavaa. Naipa

ihminen on kuin s. metso: ei se näe, ei se kuule SP.

soiro[1] *s. puut.* sahatavara, jonka paksuus on 2—3 $^{3}/_{4}$″ ja leveys 3—3 $^{3}/_{4}$″; *syn.* battenssi; vrt. rima, lauta, lankku, piiru, parru. — *Yhd.* kuusi-, mäntys.; kapea-, piens.

soistaa[2] *v.* = soistuttaa.

soistu|a[1] *v.* -neisuus[65] *omin.* muuttua soise(mma)ksi, suoksi. | S:va metsä, järvi. — *Kuv.* Poliittinen s:minen 'rappeutuminen, rämettyminen'.

soistuma[13] *s.* soistumisen tulos, soistunut paikka. | Tulvamaan s.

soistumaton[57] *kielt.a.* S. maa.

soistumis|ilmiö *s.* **-tila** *s.* S:ssa olevien maiden ojittaminen.

soistutta|a[2*] *kaus.v.* (< soistua) soistaa. | Runsasvetiset lähteet s:vat alempana olevia rinteitä.

soitannolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* us. tav:mmin musikaalinen, musiikillinen, musiikki-. **1.** jolla on musikaalisia lahjoja, soitantoa ymmärtävä t. harrastava. | Konservatoriot olivat alkuaan orpokoteja, joissa s:sia lapsia kasvatettiin kirkkojen ja luostarien kuorolaulajiksi. Kaupungin s:set piirit. Turun s. seura. **2.** soitantoa koskeva, siihen kuuluva, soitantona ilmenevä, musiikillinen, musiikki-. | S:set harrastukset, opinnot. S. kirjallisuus. Kaupungin s. elämä oli vireää. Illanvietossa oli kirjallista ja s:nollista ohjelmaa. S. nautittavuus. **3.** soitantoa muistuttava, soinnikas, sointuva, melodinen. | Äänirauta synnyttää värähdellessään s:sen äänen. S. kieli. Runon lyyrillinen s:suus. — Maalauksen s. viiva- ja värikauneus.

soitan|ta[15*] *teonn.* (< soittaa) tav:mmin soittaminen, soitto. | Ei ilo ilolle tunnu / eikä soitto s:nalle KAL. — Lopettakaa tuo turha suun s.!

soitan|to[2*] *s.* tav:mmin soittaminen, soitto, (soitin)musiikki. | Urkujen s. Opettaa laulantoa ja s:toa. Kuunteli ihastuneena s:toa. Metsä raikui paimenpojan s:nosta.

soitat|taa[2*] *fakt.v.* < soittaa. | S. lapsilla [soitto]läksyjä. - - kun annat almuja, älä s:ata torvea edelläsi UT.

soite[78*] *s.* = kansansoite.

soit|ella[28*] *frekv.v.* < soittaa. | S. viulua. Kulutti aikaansa s:telemalla ja laulelemalla. Ihmisten ovikelloja s:televat kaupustelijat. — Sirkat s:televat. S. suutaan. S. ensiviulua (kuv.). Jäädä lehdellä s:telemaan (kuv.). Lähteä s:ellen sotaan [= ryhtyä jhk suurin elein, "rumpua lyöden"] SP (alk. KAL.). — Soidinhurmiossaan s:televa metso. — Olga hyräili ja s:teli sormillaan pöytään CANTH. Järven pintaan sade s:telee L.POHJANPÄÄ.

soitelm|a[13] *s.* (tav. pieni) soittokappale, soitinsävellys, -sävelmä; vrt. laulelma. | Pelimannit esittävät s:iaan.

soit|in[56*] *s.* **1.** väline, jonka avulla aikaansaadaan säveliä t. rytmiä ja sointia tehostavia hälyjä, instrumentti, soittoväline, -koje, -kone, -peli. | Viulu, piano, urut ym. s:timet. S:timen viritys. Konsertoiva s. 'solistin tavoin muun orkesterin keskellä ja säestämänä esiintyvä soitin'. — *Kuv.* Lintujen s:timet. Runoilijan s. — *Yhd.* jousi-, kieli-, kosketin-, paljes.; lyömä-, puhallus-, sormintas.; puu-, vaskis.; kansallis-, kansan-, konsertti-, mustalais-, orkesteri-, perhe-, seura-, soolo-, sotilas-, säestyss. **2.** *harv.* Pianon s:timet 'koskettimet'. Sähköllä toimivan hälytyskellon s. 'soittonappula'.

soitin|kauppa *s.* Nuotti- ja s. **-liike** *s.* Radio- ja s. **-musiikki** *s.* soittimilla esitettävä musiikki, instrumentaalimusiikki;)(laulumusiikki, soittimien säestämä laulu.

soitinnus[64] *teonn. mus.* < soitintaa. | S. eli instrumentaatio. **-oppi** *s.*

soitin|solisti *s.* soitinsoolon esittäjä; vrt. laulusolisti. | Konsertin s. **-soolo** *s.* soittimella esitetty soolo; vrt. laulusoolo. **-säestys** *s.* Kuorosävellyksen s. **-sävelly|s** *s.* soittimella t. soittimilla esitettäväksi tarkoitettu sävellys; vrt. laulu-, kuoro-, orkesterisävellys. | Urku-, piano- ym. s:ksiä. **-säveltäjä** *s.* vrt. ed.

soitin|taa[8] *v. mus.* sovittaa jnk (orkesteri)sävellyksen äänet eri soittimille. | Taitavasti s:nettu orkesterisävellys. S. kantaatti orkesterille.

soitin|tehdas *s.* **-teo|s** *s.* Händelin tuotannosta s:kset jäävät yleensä vokaalimusiikin varjoon. **-yhtye** *s.* Jousikvartetti on s., johon kuuluu 2 viulua, alttoviulu ja sello.

soiton|johtaja *s.* **-ohjaaja** *s.* **-opettaja** *s.* **-opetus** *s.*

soit|taa[2*] *v.;* soitto ks. erikseen.

I. 1. synnyttää säveliä jnk soittimen avulla, esittää soitinmusiikkia. **a.** Laulaa ja s. S. viulua, pianoa, harmonikkaa, torvea. S. viululla jtak sävelmää. S. sahalla, kammalla. S. valssia, tanssimusiikkia, Sibeliusta 'Sibeliuksen säveltämää musiikkia'. S. asteikkoja, trillejä. S. alkusoitto. S. korvakuulolta, ulkomuistista, nuoteista. S. nelikätisesti. S. hyvin, puhtaasti, väärin. Opetella s:tamaan. S. ensi viulua orkesterissa. Orkesteri s:ti loppunumeronaan Finlandian. A. s:taa sekä viulua että pianoa. — Loppuun s:etut [= soitettaessa loppuun kuluneet] kielet uusitaan. Tänä iltana on s:ettava [= ansaittava soittamalla] vähintään viisi markkaa KAUPPISH. — Mekaanisella soittokoneella, gramofonilla tms., aikaan saatavasta musiikista tms. | Ohjelman täytteeksi s:amme äänilevyn. — *Kans.* S. häitä 'olla häissä soittamassa, pelimannina'. **b.** laajemmin ja *kuv.* | Heinäsirkka s:taa 'sirittää'. - - korpirastas s:taa soolojaan SILL. - - maassa s:tava [= soitimella ääntelevä] suuri metso Y.KOKKO. Hiljainen sade s:taa univirttä. Puro s:taa katkeamatonta säveltään. Tuuli s:ti köysissä. Kuusikko huokaili ja s:ti. Konekiväärit s:tavat. [Hevosen] kavio s:taa kovaksi jäätynyttä maantietä AHO. S. ensi(mmäistä) viulua 'olla ensimmäisenä, johtavana henkilönä jssak yhteisössä, yrityksessä tms.'. Siinä perheessä s:taakin vaimo ensi viulua. S. samaa levyä, säveltä 'puhua samasta asiasta (yhä uudelleen)'. Jäädä lehdellä s:tamaan (ark.) 'osattomaksi jstak'. S. suutaan (alat.) 'puhua rehvakkaasti, vuolaasti, tarpeettomasti, aiheettomasti'. Älä s:a suutasi! Mitä siinä suotta pääluutasi s:at, ei sinulla kumminkaan ole sen asian kanssa mitään tekemistä CANTH.

2. antaa kellon, sireenin tm. äänilaitteen avulla jtak tiedottava, varoittava, hälyttävä tms. äänimerkki t. -merkkejä. | Suntio s:ti huomenkelloja. S. jumalanpalvelukseen, pyhää 'pyhäpäivän alkamismerkiksi'. S. yhteen 'soittaa kirkonkelloja jumalanpalveluksen alkamisen merkiksi'. S. sumukelloa. Autoilija s:taa torveaan. S. ovikelloa. Järjestäjä s:taa tunnille. S. [soittokellolla] tarjoilijaa, tarjoilija. S:ti palvelijan tuomaan kahvia. Potilas s:ti yöhoitajan luokseen. — S. [puhelimella] loppusoitto. Keskeytti puhelun ja s:ti korvaan 'soitti loppusoiton puhekumppanin vielä pitäessä kuulotorvea korvallaan'. — *Erik.* puhelimitse tapahtuvasta yhteyden otosta. | S:in eilen A:lle, ja sovimme tapaamisesta. Löytäjää pyydetään ystävällisesti s:tamaan numeroon --. Johtaja s:ti saapuvansa hetken kuluttua. — S. [= puhelimitse hälyttää, tilata] poliisi, lääkäri, auto.

3. (ed. merk.-ryhmään liittyen) soida. | Hääkellot s:tavat. Kirkonkellot s:tivat juhlaa, hautajaisiin. Ruokakello s:taa väkeä aamiaiselle. Kello s:ti viimeiselle kierrokselle 'kelloa soitettiin juoksijalle tm. merkiksi viimeisen kierroksen alkamisesta'. Sotatorvet jo taistohon s:taa s. KORPELA. — *Yksipers.* Sellainen helle, että linnutkin ovat hiljaa. Mutta korvissa s:taa LEHT.

II. *kans.* nopeasta liikkeestä, tekemisestä; vrt. soida 4. | S:ti suoraa päätä autolla kotiinsa. Anna s. [= mennä]! | Nuo sinun sovintos! Suolle s:a [= mene, painu]! *MANN. Veri s:ti [= juoksi virtanaan] haavasta. Siinä heitto, joka s:taa [= ajaa] teidät aina Ilvesjärvelle KIVI. Reenraudat huusivat routaisella raitilla ja valkiaa s:ti [= sinkoili] pitkin ketaroita ALKIO.

soittaja[16] *tek.*, myös *amm.* (< soittaa I.1,2) vrt. muusikko, muusikeri, musikantti, pelimanni, soittotaiteilija, -niekka. | Viulun, kanteleen, harmonikan, pianon, urkujen, posetiivin, kellon s. (myös ⌣). Torvisoittokunnan s:t ja kapellimestari. S. saa paikan kahvilassamme. Häiden s. 'pelimanni, joka soittaa häissä'. Kun s. näki tornistaan hautaussaattueen ehtineen perille, hän lopetti kellojen soittamisen. On kohteliasta, että [puhelimella] s. esittelee itsensä. — *Kuv.* Vapaamielinen perustuslaillisuus ei ikinä saa asettua kirjaimellisen perustuslaillisuuden sokeaksi s:ksi KIANTO. — *Yhd.* kahvila-, kapakka-, katu-, pihas.; ammatti-, sotilass.; kansans.; suuns. **--aliupseeri** *s. sot.* sotilassoittokunnassa palveleva aliupseeri.

soittajaiset[63] *s. mon.* soittotilaisuus, konsertti, jossa esitetään soitinmusiikkia. | Nuorisoseuraväen kesäiset laulajaiset ja s.

soittaja|joukko *s.* **-kersantti, -korpraali** *s. sot.* sotilassoittokunnassa palveleva kersantti, korpraali. **-poika** *s.*

soittajatar[54*] *s.* naissoittaja.

soittajisto[1] *koll.s.* soittajat; soittokunta, orkesteri. | Ravintolan 10-miehinen s.

soittamo[2] *s.* teatterin tm. orkesterisyvennys.

soittelo[2] *s. runok.* soittelu, soitto. | Metsän, aaltojen s. -- oon impi laulun, / s:n LEINO.

soittelu[2] *teonn.* < soitella. | Lasten s. Kulkusten heleä s.

soittimelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* instrumentaalinen. 1. soittimeen (soittimiin) kuuluva t. sitä (niitä) koskeva, soittimella (soittimilla) esitettävä; us. par. soitin-, soittim(i)en. | Orkesterisävellyksen s:set ilmaisukeinot. Laulusävelmät ja s:set tanssisävelmät. Jousisekstetin s. kokoonpano: viulu, 3 alttoviulua, sello ja basso. Sävellys, joka on näyte s:sesta hallinnasta. 2. soitinsävel(t)en kaltainen, soitinsävel(t)en tapaan soiva. | Sävellyksen s. luonne. Lauluäänen s. väritys. Liian s:sesti rakennettu aaria.

soittimisto[1] *koll.s.* soittimet. | Eurooppalainen s. on muinaisegyptiläistä ja etuaasialaista alkuperää.

soit|to[1*] *s.* **I. 1. a.** soittaminen, soittamalla esitetty musiikki. | Laulu ja s. Esittää, harjoittaa, opettaa s:toa. S:on opettaja. Yleisö kuunteli haltioissaan pianistin mestarillista s:toa. Tanssilavalta kuuluva s:on renkutus. Kahvilassa on joka ilta s:toa. -- mikähän juhla Karrissa, koska siellä -- s. pauhaa KIVI. S. soimaan! komensi Kari AHO. -- eläisin siellä isossa maailmassa, taiteen ja s:on keskellä KATAJA. **b.** soittimesta soitettaessa lähtevä ääni, soiminen. | Urkujen mahtava s. Kirkonkellojen s. kiirii yli seudun. Mä muistan talon punaisen / -- / ja ruokakellon s:on KAILAS. **c.** *harv.* soitinsävelmä, soittokappale. | Puhalsi torvestaan uuden s:on. Henteri opetteli -- soittamaan ja oppikin, mutta ainoastaan yhden s:on SEPPÄNEN. **d.** jllak soittimella t. äänilaitteella annettava tiedotus, hälytys, kutsu tms. | Kaappikello soi lyhyen s:tonsa. Kolmannen s:on jälkeen näytäntö alkaa. Keskusneiti soitti pitkän s:on, mutta kukaan ei vastannut puhelimeen. — On vältettävä turhia s:toja [= puheluita] ja joutavia jaaritteluja puhelimessa. **e.** laajemmin ja *kuv.* eläimen ääntelystä t. esineiden aiheuttamasta äänestä, jotka jotenkin muistuttavat soittoa (merk:issä a ja b); vrt. laulu II—III. | Lintujen s. metsässä. Metson s. Sirkan s. Purojen huoleton s. Konekiväärin s. -- viuhina pyörien / oli s:tona korvissamme KAILAS. **f.** *yhd.* Harmonikan-, kellon-, kitaran-, luutun-, mandoliinin-, pianon-, posetiivin-, sahan-, sellon-, urkujen-, viuluns.; orkesteris.; mustalais-, paimen-, sotilass.; soolo-, yhteiss.; legatos.; puhelins.; hälytys-, hätä-, koe-, lippu-, merkki-, näytes.; aamu-, iltas.; alku-, loppu-, välis.; suuns. **2.** *konkr.*, etup. *kansanr.* soitin, vars. kannel. | Jo oli s. suorittuna, / valmihina kanteloinen, / s. suuri hauinluinen KAL. -- s. on suruista tehty, / murehista muovaeltu: / koppa päivistä kovista, / emäpuu ikipoloista KANT. Ja nyt tuskalla yhteen liitän / sirut s:toni uudestaan JYLHÄ. **II.** *kans.* **1.** *konkr.* soihtu. | [Yksi veljeksistä piti] tulta, tervaskalikallista, loimottavaa s:toa KIVI. — *Yhd.* päre-, tulis. **2.** *yhtä, sitä soittoa* yhtä kyytiä, yhtä painoa, saman tien; vrt. soittaa II. | Kivi mennä meurusi yhtä s:toa, molskis, järveen KS.

soitto|esitys *s.* Ohjelmassa oli laulu- ja s:esityksiä. **-harjoitus** *s.* **-harrastu|s** *s.* Koululaisten s:kset. **-induktori** *s. sähk.* induktori, jolla kehitetään puhelinlaitteissa tarvittava soittovirta. **-johdin** *s. sähk.* tav. pumpulilankaeristeinen kuparijohdin, jota käytetään heikkovirtajohtojen sisäasennuksissa. **-juhla** *s.*, tav. *mon.* Ylei-

set laulu- ja s:t. **-kappale** *s.* soitinsävellys, soittonumero. | Kokoelma suosittuja s:ita. **-kausi** *s.* Orkesterin s. päättyy toukokuun alkupuolella. **-kello** *s.* kello, jota soittamalla voidaan antaa hälyttävä tms. äänimerkki. | Polkupyörän s. Hotellihuoneen s. S:n nappula. Puhelimen s. ilmaisee äänellään, milloin puhelu tulee. Veturi antaa kuultavia signaaleja joko viheltimellä tai s:lla. **-kelpoinen** *a.* soitettavaksi kelpaava. | Vanha mutta vielä s. piano. **-kilpailu** *s.* **-koje** *s.* = seur. **-kone** *s.* soitin; ahtaammassa merk:ssä koneellisesti soitettava soittoneuvo. | Istuutui s:en ääreen, selaili nuotteja ja rupesi soittamaan. — Automaattinen, mekaaninen s. Posetiivi, gramofoni ym. s:et. **-koneisto** *s.* Herätyskellon s. **-kun|ta** *s.* ryhmä soittajia, jotka toisiaan täydentäviä soittimia soittaen pitävät säännöllisiä yhteisharjoituksia ja esittävät huvi- t. taidetilaisuuksissa yhteissoittoa vaativia sävellyksiä; vrt. orkesteri. | Pelastusarmeijan s. S. puhalteli reippaita säveliä. — *Yhd.* mustalais-, sotilass.; puhallin-, torvis. **-kun|to** *s.* S:-nossa oleva soitin. Vetää herätyskello s:toon.

soitto|laatikko *s.* = soittorasia. **-laite** *s.* Herätyskellon, puhelimen s. **-lava** *s.* soittajia varten rakennettu lava. | Ravintolan, juhlakentän s. **-läp|pä** *s.* Puhelinkeskuspöydän s:ät. **-merk|ki** *s.* Paloasemalla annetaan hälytys tavallisesti s:illä. **-mestari** *s.* Pojasta on kehittynyt jo kelpo s. **-mie|s** *s.* soittaja. | - - minä olin näiden häitten s:henä KIVI. **-nappi** *s.* = seur. **-nappula** *s.* soittokellon nappula, jota painamalla kello saadaan soimaan. | Painoi s:a ja tilasi palvelijalta teetä. **-neuvo** *s.* soitin, soittokoje. | Kansanomaiset s:t. Pelimanni viritteli s:aan. **-niek|ka** *s.* soittaja, musikantti. | Kiertelevä, huoleton s. Johann Sebastian Bach oli s:an poika. **-numero** *s.* Trio esitti muutamia s:ita. **--ohje** *s.* **--ohjelmisto** *s.* **--opinnot** *s. mon.* **--oppila|s** *s.* Sotilassoittokunnan s:at. **-peli** *s.*, vars. *kans.* soitin, soittokoje. | S. kainalossaan viuluniekka kierteli kylästä kylään. **-pöytä** *s.* urkujen osa, jossa ovat sormiot, jalkio ja äänikertojen kosketinrivistöt. **-rasia** *s.* rasiaan suljettu soittokoneisto, joka kammesta pyöritettäessä t. viritettynä soittaa jnk sävelmän. **-taide** *s.* **-taiteilija** *s.*, myös *amm.* **-taito** *s.* **-taitoinen** *a.* Laulu- ja s. trubaduuri. **-ta|pa** *s.* Kevyt, kankea s. — Laadultaan ja s:valtaan soittimet jakautuvat kolmeen pääryhmään: lyömä-, puhallus-, ja kielisoittimet. **-tehtävä** *s.* S:n harjoittelu. **-tekniikka** *s.* **-teknilli|nen** *a.* Sävellyksen s:set vaikeudet. **-tunt|i** *s.* Antaa, ottaa s:eja. **-tuoli** *s.* soittajan tuoli. **-valmi|s** *a.* valmis soitettavaksi. | S:iksi viritetty viulu. **-virta** *s.* Puhelua yhdistettäessä puhelinkeskuksesta lähetetään puhelinkoneeseen s., jolloin sen kello soi. **-väline** *s.* soitin.

sojo|na, -ssa, -on, -llaan, -lleen *adv.* suorana jstak (eteen, taakse, sivulle, ylös tm.) uloten, ojona, ulospäin ojennettuna, törröttäen; harittaen, siirottaen. | Koira juoksee häntä s. Kaadettu hirvi makaa sorkat s. Seisoi nyrkit s:ssa edessäni. Kattohaikara lentää kaula ja sääret s:ssa. Rahi virui pihalla jalat s:llaan ilmassa. Sotilaat hyökkäsivät pistimet s:ssa. Laskea peitsi s:on. Tilaa oli; saattoi koukistaa toisen koipensa ylös rintaa vasten ja oikaista toisen taaksepäin s:lleen SILL. — *Yhd.* etu-, takas:ssa, -on.

sojot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | S:teli [= viittilöi] kädellään vuoroin eteen, vuoroin taakse. — Emäntä s:teli kahvia hyvin korkealta KARHUM.

sojott|aa[2*] *v.* **1. a.** olla sojossa, sojona, ojona, ulota suorana jstak, törröttää, harittaa, siirottaa. | Häntä s:aa suorana. Kireälle sidottu palmikko s:i niskassa. Sivulle s:avilla siivillä varustettu kiväärin tähtäin. Hirsien päät s:ivat erimittaisina nurkista. Pystyssä s:avat heinänkorret. Peltonarskun verholehdet ovat s:avat. **b.** *harv.* ojentaa, panna sojoon. | - - puristi käden nyrkkiin ja s:i sen suoraan, uhkaavasti eteensä ALKIO. **c.** *harv.* osoittaa, viitata sojossa olevalla kädellä, sormella tms. | Mutta Lippo s:aa sormellaan saaren etelärantaa pitkin, kohti ulommaista niemekettä HAARLA. **2.** *kans.* muuttumattomana jatkuvasta tekemisestä. | S:i [= kaatoi] koko kastelukannullisen yhdelle taimelle. Nosti purjeen ja antoi veneen s. [= mennä, viilettää] omia aikojaan. Lautta mennä s:i virran mukana.

sokais|ta[24] *v.* -u[2] *teonn.; rinn.* soaista. **1.** tehdä sokea(mma)ksi, soentaa. **a.** riistää jklta, jltak näkökyky ainaiseksi. | Villit s:ivat vankinsa. Simson s:tiin ja vietiin vankeuteen. **b.** viedä (häikäisemällä, sumentamalla tm.) jklta, jltak näkökyky tilapäisesti. | Kirkas valo s:ee silmät. Auton valojen s:ema pyöräilijä. Silmät olivat räntäsateen s:emat. Savuverho voi olla joko s:eva tai kätkevä. Vihollispesäkkeiden s:eminen savukäsikranaateilla. — *Yksipers.* Oli niin valoisaa, että silmiäni s:i V.ARTI. **c.** *kuv.* harkinta-, itsehillintäkyvyn menettämisestä. | Vihan, mustasukkaisuuden, intohimojen s:ema henkilö. S:eva raivo. Synti s:ee ihmisen. Kulta oli heidät s:sut. Hän ei antanut yleisen innostuksen s. itseään. Kenet Jumala tahtoo hukuttaa, sen hän s:ee SL. **2.** *kans.* sotkea, liata. | Pyhät lähteet he olivat s:seet, taivaanpetäjät koko saarelta kaataneet HAARLA. — *Kuv.* Miks suotta toista tokaiset, / sopua oivaa s:et? MANN.

sokaistu|a[1] *pass.v.* (*rinn.* soaistua; < ed.) soeta, soentua, sokeutua. | S:neet silmät. Silmät s:vat häikäisevästä valosta, savusta. — *Kuv.* Mieli s:u. Hyökkäsi raivosta s:neena kimppuumme.

sokaisuverho *s. sot.* vihollisen sokaisemiseksi käytetty savuverho. | Savukranaateilla muodostettu s.

soke|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **I.** joka ei näe, näkökyvytön, sokaistunut. | Täydellisesti s. on henkilö, joka ei kykene erottamaan valoa pimeydestä. Sosiaalisessa mielessä pidetään s:ana henkilöä, jonka näkö on niin huono, ettei hän kykene työllään hankkimaan elatustansa. S:ana syntynyt, syntymästään saakka s. henkilö. S. vanhus. Vasen silmä on s. Täysin, puoleksi s. Parantumattomasti s. Toispuolinen s:us. Pelkäsi tulevansa s:aksi. Kissanpojat ovat syntyessään s:ita. Heisimadolla ei ole näköelimiä, joten se on s. S. hiiri (myös ⌣) 'sokkorotta'. — S:akin kana löytää joskus jyvän [= tyhmäkin voi joskus saada hyvän idean, tehdä hyvän löydön] SP. — Tilapäisestä näkökyvyn menettämisestä. |

Silmiin sattuneet autonvalot tekivät pyöräilijän s:aksi. Tuijotimme silmämme s:iksi pimeän tunnelin seinään. — *Anat.* Silmän s. pilkku, täplä 'näkökykyä vailla oleva näköjuosteen päätekohta verkkokalvossa, Mariotten täplä'. — *S:-sesti.* S:ain opetus. S:ihin kohdistuva huoltotyö. — *Yhd.* hämärä-, lumi-, yös.; väris.; sota-, syntymäs.; puoli-, puolittais-, tuppi-, umpis.; kaihis:us.

II. laajentunutta ja kuv. käyttöä. **1. a.** joka ei kykene näkemään, tajuamaan asioita (selvästi), harkintakyvytön, ymmärtämätön, tyhmä, tietämätön. | Äidit ovat usein s:ita omien lapsiensa suhteen 'eivät huomaa t. halua huomata omissa lapsissa olevia vikoja'. S. ja kuuro kaikelle muulle kuin omalle työlleen. Rakkaus tekee s:aksi. On niin s., ettei ymmärrä omaa parastaan. Täytyy olla todella s., ellei huomaa, kuinka huonosti asiat ovat. Olemme s:ita käsittämään elämän perusarvoja. Tuijottaa s:ana, silmänsä s:iksi jhk harhaluuloon. Teki sen tietämättömyyttään, sulasta s:udesta. Hän on kuunnellut vain s:aa järkeään. — Hengellisissä asioissa s. S. pakana. Synnin s:udessa elävä maailma. Sydänten s:us VK. — Lyödä s:udella, ks. lyödä II.10, erik. | Herra lyö sinua hulluudella, s:udella ja mielisairaudella. Sinä haparoit keskellä päivää, niin kuin s. haparoi pimeässä VT. Saadaanpa nähdä, että sitä [vihamiestä] lyö sillä s:udella, että se rupeaa riitaan AHO. — *Yhd.* puolues:us; sanas.; sieluns:us. **b.** harkinta-, itsehillintäkykynsä menettänyt, hillitön, silmitön, raivoisa. | S. raivosta. Syöksyi ulos palavasta talosta tuskasta s:ana. S. viha, kiihko, pelko. S:an huima hyppy. Hyökätä s:asti jkn kimppuun. **c.** kritiikitön, varaukseton, orjamainen. | S. toisten jäljittely. S. ihailu, usko. S. luottamus kirkon dogmeihin. Vaatia s:aa kuuliaisuutta. Hän oli vain käskijänsä s. välikappale. Monarkian s. ihailija. Totella, luottaa, uskoa s:asti. Jumaloi oppi-isäänsä aivan s:asti. **d.** tarkoituksestaan, päämäärästään tietämätön, mekaanisesti, konemaisesti toimiva; sattumanvarainen, umpimähkäinen. | Eläin toimii s:asti viettiensä varassa. S. kohtalo. Ei ollut vain s. sattuma, että niin tapahtui. Luonnon s. ja järkähtämätön lainmukaisuus. — Ja yhä ympärillä / s:at luodit lyö *MANN.

2. erilaista, us. vierasperäistä käyttöä. | S. puuro (kans.) 'puurolautasellinen, jossa ei ole (voi)silmää'. S. ikkuna 'valeikkuna'. Rakennuksen s. [= ikkunaton] sivu. Laivalyhdyn s. [= läpinäkymätön] sivu. Nostokuilua, joka alkaa kaivoksesta, mutta joka ei puhkea maan pinnalle, sanotaan s:aksi kuiluksi. Umpisuolen alaosassa on s:asti päättyvä umpilisäke. — S. kartta 'kartta, johon ei ole merkitty paikannimiä'. S. kirjoituskone 'kirjoituskone, jonka näppäimistä puuttuvat kirjain- yms. merkit'. S:aa kymmensormijärjestelmää käyttävä konekirjoittaja voi näppäimistöön vilkuilematta koko ajan katsoa tekstiä. — S. matkustaja 'matkustaja, joka koettaa matkustaa ilman matkalippua, "jänis"'. — *Kirj.* **a.** ks. sokeapainanta. | Säämiskänahkoihin on piirrokset ja kirjaimet ensin painettava s:ana 'ilman väriä, kultausta; reliefinä'. S. painatus. Kirjan kannen s. koristelu. **b.** painatuksessa näkymättömäksi jäävä; vrt. sokeisto. | Keskityslaite valaa rivin s:an osan halutun mitan, esim. 2 mm matalamman. S. matriisi. **c.** S. [= välikkeetön] petiitti.

sokeahiiri[83] *s.* (myös ⌒) = sokkorotta.

sokeain|kirjoitus *s.* sormin tunnettava kohokirjoitus, vars. pistekirjoitus, jota sokeat kykenevät sekä lukemaan että kirjoittamaan. | S:kirjoituksella painettu kirja, laadittu kirje. **-ko|ti** *s.* koulunkäyneiden sokeiden turvakoti. | S:dit ovat joko hoitoloita tai työkoteja. **-koulu** *s.* oppilaitos sokeain kasvattamista ja opettamista varten. **-opettaja** *s.* **-opetus** *s.* **-opisto** *s.*

sokeanavustus *s.* avustus, jota suoritetaan valtion varoista 16 v. täyttäneelle, itseään elättävälle t. ammattiopetusta saavalle sokealle.

sokeapainanta[83] *s. kirj.* tekstin t. kuvien painaminen ilman painomustetta, vain reliefinä.

sokeentua[1*] *v.* par. sokeutua.

sokeisto[1] *koll.s. kirj.* ladelmassa tekstin aukkopaikat täyttävien, kirjakkeita matalampien kappaleiden yhteisnimitys.

sokel|lella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Lapsi, päihtynyt s:telee.

sokel|taa[5] *deskr.v.* -lus[64] *teonn.* esim. lapsen t. puhevikaisen epäselvästä, huonosti tajuttavasta puheesta; vrt. jokeltaa, lepertää, mongertaa, solkata. | Lapsi s:taa ja lepertelee. Humalainen s:si käsittämättömiä sanoja. S. kuin hampaattomalla suulla. — Erik. *fon.* puhua sotkeutuvan nopeasti. | 5 % puhevikaisista on sellaisia, jotka s:tavat.

sokeltaja[10] *tek.*

sokeri[5] *s.* **1.** tav. vain *yks.* tavallisessa kielenkäytössä: ruokosokeri, sakkaroosi. **a.** Sokerijuurikkaassa on s:a 16—20 %. Kuuba on maailman suurimpia s:n tuottajia. **b.** ruokosokeria sisältävistä kasveista erotetusta, puhdistetusta ja kiteytetystä makeasta ravintoaineesta. | S:a valmistetaan tehdasmaisesti sokeriruo'oista ja -juurikkaista. Puhdistettu s. Sahattua, puristettua, hienoa s:a. 2 kiloa, teelusikallinen, kolme palaa s:a. Panna s. sulamaan teekuppiin. Juo kahvinsa ilman s:a. Sirotella s:a puuron päälle. Marjojen säilömiseen käytetty s. S:n ravintoarvo. S. on vaarallista hampaille. Makeata kuin s. Lumi oli kiteistä kuin s. On jo niin vanha, ettei s:kaan suussa sula SP. — Sokerin makeuteen liittyvää kuv. käyttöä. | Elokuvan s:lla imelletyt rakkauskohtaukset. Älä ole paljasta s:a: maailma imee suuhunsa, äläkä paljasta etikkaa: se sylkee pois suustansa SL. S., s:t pohjalla 'paras viimeisenä'. | Sitten tuli [varjokuvaesityksessä] vissiin väliaika — ja sitten löytyi s. pohjalta. Tuli pilakuvia — vieläpä "eläviä" kuvia SILL. — *Yhd.* fariini-, hiekka-, hieno-, jauho-, keko-, kide-, kristalli-, pala-, puuteri-, pöly-, rae-, rinta-, sirote-, toppas.; hillo-, karamelli-, marja-, pöytä-, ravinto-, rehu-, ruoka-, säiliöimiss.; jäte-, raakas.; rauta-, vanilja-, vanilliini-, öljys. **2.** vars. *kem.* S:t 'hiilihydraattien ryhmään kuuluvia makeita, värittömiä, joko kiteytyviä tai siirappimaisia, veteen helposti, alkoholiin huonosti

liukenevia käymiskykyisiä kemiallisia yhdisteitä'. S:t jaetaan kahteen suureen pääryhmään: monosakkarideihin eli yksinkertaisiin s:lajeihin sekä näistä anhydroitumisen vaikutuksesta syntyviin polysakkarideihin. Sulfiittijäteliuoksen s:t. Maidossa oleva s. — *Yhd.* bambu-, hedelmä-, juurikas-, kandi-, lihas-, maito-, mallas-, manna-, palmu-, peruna-, puu-, ruoko-, rypäle-, tärkkelys-, vaahteras.; koloniaalis.; aldehydi-, inverttis.; verens.

sokeri|aine *s.* Suussa alkavat liukenemattomat tärkkelysaineet muuttua liukoisiksi s:aineiksi. **-astia** *s.* Kahvikalustoon kuuluva s. eli sokerikko. **-herne** *s.* silpoherneen viljelyslajike, jonka 5—9 cm pitkä, ohut- ja haurasseinäinen palko on möyheä ja syötävä; sen paloista ja siemenistä. **-hirssi** *s.* Andropogon saccharatus, durralajike, jota viljellään vars. sokeripitoisen ytimensä vuoksi. **--istutus** *s.* sokeriruokoistutus. **-jauhe, -jauho** *s.* jauhe-, hienosokeri. **-juuri** *s.* Sium sisarum, 30—50 cm korkea putkikasvi, jota maukkaiden, runsassokeristen ja aromaattisten juuriensa takia viljellään keittiökasvina.

sokerijuurikas *s.* Beta vulgaris saccharifera, valkojuurikkaan viljelysmuunnos, jonka pitkät, kartio- t. keilamaiset, runsaasti ruokosokeria sisältävät juuret ovat tärkeä sokeriteollisuuden raaka-aine ja jonka naatteja käytetään karjanrehuna; tämän kasvin juuri. — *Yhd.* rehus. **-leike** *s. maat.* vars. kotieläinten rehuksi käytetyistä sokerijuurikkaan leikkeistä, joista sokeri on uutettu pois, (juurikas)leike, sokerileike. | S. on raakasokeriteollisuuden sivutuote. **-maa** *s.* **-pelto** *s.* **-viljelys** *s.*

sokeri|kakku *s. ruok.* sokerista, vehnäjauhoista ja munista valmistettu kakku. | Koristettu s. **-kasvi** *s.* Sokerijuurikas on maailman toiseksi tärkein s. **-kauppa** *s.* **-keko** *s.* vrt. kekosokeri. **-kide** *s.* **-kilo** *s.*

sokerikko[2*] *s.* kahvi- tms. pöydässä pidettävä sokeriastia.

sokeri|koe *s. lääk.* koe, jolla todetaan, onko tutkittavan virtsassa sokeria; vrt. sokerirasituskoe. **-korppu** *s. ruok.* vehnäkorppu, jonka leikkuupinnat on ennen kuivattamista kasteltu ja sokeroitu. **-kulööri** *s.* sokeriväri. **-laatikko** *s.* (pala)sokerin pakkauksena käytetty laatikko. **-laji** *s.* Yksinkertaiset s:t eli monosakkaridit. **-lasti** *s.* **-leike** *s. maat.* sokerijuurikasleike. **-leipomo** *s.* konditoria, kondiittorinliike. **-leipuri** *s.* kondiittori. **-leipä** *s. ruok.* sokerikakkutaikinasta paistettu, us. lisäksi sokeripäällysteinen pikkuleipä. **-leivos** *s. ruok.* **-liemi** *s.* Vedestä ja sokerista keitetty s. **-liuos** *s.* Väkevä, laimea s. **-mainen**[63] *kalt.a.* **-maissi** *s.* imelä- ja läpikuultavajyväinen maissilajike. **-markkinat** *s. mon.* **-mehu** *s.* sokeroitu, sokeripitoinen mehu. **-molekyyli** *s.* **-muru|(nen)** *s.* — *Kuv.* hellittelynimenä. | Pikku s:(se)ni! **-mänty** *s.* Pinus Lambertiana, Kalliovuoristossa kasvava kookas, kaunis mänty, joka on kuuluisa jättiläismäisistä kävyistään. **-määrä** *s.* Ihmisen päivässä nauttima s.

sokeri|nen[63] *poss.a.* Liian s:sta hilloa. — *Yhd.* runsas-, vähäs.

sokerineste *s.*

sokerin|kulutus *s.* S. henkeä kohti. **-makea** *a.*, tav. *kuv.* -sti *adv.* makea kuin sokeri. | S. hymy. **-pala|(nen)** *s.* Kuppi kahvia ja pari s:(st)a. **-puhdistamo** *s.* **-sirotin** *s.* lusikkaa muistuttava, pullomainen tms. reiällinen väline, jolla aterioitaessa sirotetaan kide- tms. sokeria ruokaan. **-tuonti** *s.* **-tuotanto** *s.* **-tuottaja** *s.* **-valmistus** *s.* Tehdasmainen s. **-vienti** *s.*

sokeri|pala *s.* Imeskellä s:palaa. — *Kuv.* **1.** vars. *ark.* eristysaineesta tehty sokeripalan muotoinen kappale, jolla vars. kattovalaisimen (tm. sähkölaitteen) johtimet liitetään johtoverkkoon, kalusteliitin. **2.** yl. *leik.* (sokeripalan muotoinen) mikrofoni. | Haastateltava kertoi matkalla saamistaan vaikutelmista s:palaan. **-palanen** *s.* **-palmu** *s.* Arenga saccharifera, Intiassa ja Sundasaarilla viljelty sulkapalmu, josta saadaan mm. sokeria ja palmuviiniä. **-pihdit** *s. mon.* pihdit, joita käytetään sokerinpalojen ottamiseen sokerikosta. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* sokeria sisältävä. | S. marja, juurikas. S:set mehut. Veren s:suus. **-plantaasi** *s.* sokeriruokoplantaasi. **-prosentti** *s.* sokerimäärä prosentteina. | Sokerijuurikkaiden s. **-pussi** *s.* **-pörssi** *s.* Magdeburgin sokeri- ja viljapörssi. **-rasia** *s.* **-rasituskoe** *s. lääk.* koe, jolla tutkitaan veren sokeripitoisuuden muuttumista sokerin nauttimisen jälkeen; vrt. sokerikoe. **-rikas** *a.* → runsassokerinen. **-rinkilä** *s. ruok.* **-rotta** *s. leik.* vars. lapsesta, joka syö mielellään, paljon sokeria.

sokeriruoko *s.* Saccharum, eteläisissä maissa kasvavia, us. monta metriä korkeita, suuriröyhyisiä heinäkasveja; vars. viljelty sokeriruoko, Saccharum officinarum, 3—6 m korkea monivuotinen kasvi, jonka varresta puristettu mehu on tärkeä sokeriteollisuuden raaka-aine. **-istutus** *s.* **-mehu** *s.* **-melassi** *s.* **-viljelmä** *s.* **-viljelys** *s.*

sokeri|sakset *s.* erikoisvalmisteiset sakset, joilla keko- tms. sokeri paloitellaan käyttöön sopiviksi paloiksi. **-seos** *s.* **-siirappi** *s.* väriltään tumman ruskeasta vaalean keltaiseen vaihtelevaa paksua sokeriliuosta, jota saadaan sivutuotteena sokeria puhdistettaessa. **-sirotin** *s.* = sokerinsirotin. **-suolattu** *a. (partis.)* sokeria ja suolaa käyttäen (säilötty ja) maustettu. | S:a silliä, lohta. **-suolau|s** *s.* vrt. ed. | Kalanlihan ja naudanlihankin pehmentäjänä s:ksessa käytetään suolan lisäksi sokeria. **-säilyke** *s.* säilyke, jonka säilömisaineena on käytetty sokeria. **-säkki** *s.* **-tau|ti** *s.* **1.** *lääk.* aineenvaihduntatauti, jossa lähinnä haiman sisäeritystoiminnan vajavuuden johdosta ensi sijassa hiilihydraattien palaminen ja hyväksikäyttö ruumiissa tapahtuu puutteellisesti. **2.** mesikasteesta. | Kasvien s. Kirvat tahrivat ulostuksilla lehdet sokerintahmeiksi aiheuttaen ns. s:din. **-tauti|nen** *a.* ja *s.* S. henkilö. — S:sen hoito. **-tautipotilas** *s.* **-tehdas** *s.* **-tehtailija** *s.* **-teollisuus** *s.*

sokerit|on[57] *kar.a.* Melassin s. suodatusjäte. Joi s:onta teetä. Kuiva eli s. samppanja. Sokeritautisen virtsa koetetaan pysyttää s:tomana.

sokeri|toppa *s. ark.* sokerikeko. **-toukka** *s.* Lepisma saccharina, sukahäntäisiin kuuluva sii-

vetön, hopeanhohtoinen hyönteinen, joka syö mm. sokeria ja jauhoja.

sokeri|tulli *s.* sokerista kannettava tulli. **-tuotanto** *s.* par. sokerintuotanto. **-tuote** *s.* **-vaahtera** *s.* Acer saccharinum, pohjoisamerikkalainen vaahtera, jonka mahlasta valmistetaan sokeria ja siirappia, hopeavaahtera. **-valmiste** *s.* **-vapaa** *a.* → sokeriton. **-vesi** *s.* vesi, johon on liuotettu sokeria. **-viljelys** *s.* **-väri** *s.* = karamelliväri. **-yhdiste** *s. kem.*

sokero|ida[30] *v.* -inti[1*] *teonn.* **1.** panna jhk sokeria. **a.** sekoittaa sokeria jhk, jnk joukkoon. | S:itu mehu, maito. Puolukkamehu säilyy hyvin sekä raakana että s:ituna. Liian happamen viinin s:inti. **b.** panna sokeria pinnalle, päälle. | Kakku kaadetaan s:idulle paperille. Pullat voidellaan ja s:idaan. S:idut karpalot. **c.** *kuv.* Ettei tämä pala [=punaisten Vilppulassa kärsimä tappio] olisi kovin karvas purra ja niellä, s:i Manner sen nyt punaiselle mielelle niin makeaksi kuin mahdollista AHO. **2.** par. sokeroittaa.

sokeroimat|on[57] *kielt.a.* S:tomat säilykkeet. S. mehu, hillo.

sokeroitta|a[2*] *v.* **1.** tehdä sokeriseksi, aiheuttaa sokeroituminen. | Maltaiden entsyymit s:vat liuoksen. **2.** muuttaa sokeriksi. | Selluloosapitoisten aineiden s:minen happojen avulla. Puun s:minen.

sokeroitu|a[1*] *v.* **1.** muuttua, tulla sokeriseksi. | Karpaloita pyöritellään sokerissa, kunnes ne ovat kauttaaltaan s:neet. Oluen sameus voi johtua maltaiden huonosta s:misesta. **2.** muuttua, tulla, kiteytyä sokerimaiseksi. | Hunaja voi lämpiminä poutakesinä s., so. kiteytyä kovaksi, niin etteivät mehiläiset voi sitä ottaa. Jos hillo on s:nut, siihen pannaan uudestaan keitettäessä vähän vettä.

sokeuskorvaus *s.* = sokeanavustus.

sokeutu|a[44] *v.* tulla sokea(mma)ksi, soeta, soentua, sokaistua. | Aikuisina s:neille annettava ammattiopetus. Heijastelu on niin väkevää, että Helenan silmät s:vat vähäksi aikaa KARHUM.

sokin *adv.* ks. sikin sokin.

sokka[11*] *s. tekn.* pienehkö naulan tapainen, us. kaksinkertaiseksi taivutettu metallipuikko, jota käytetään kiinnittämään koneen tm. osia, estämään mutteria irtaantumasta tms., sokkanaula, splintti, sprintti; vrt. haaranasta. — *Yhd.* haara-, levy-, saksis.; pidäke-, varmistins. **-naula** *s.* = ed. **-pultti** *s.* pulttimainen sokka.

sokkeli[5] *s.* **1.** *rak.* = jalusta, kivijalka. | Kivestä, betonista tehty s. Umpinainen s. — *Yhd.* betoni-, graniitti-, kivi-, sementtis.; umpis. **2.** sähkölampun, radioputken tms. kantaosa; myös pidikkeestä, johon lamppu, putki tms. kiinnitetään. **-kivi** *s.*

sokkelikko[2*] *koll.s.* < seur. | Viidakko oli yhtä köynnöskasvien s:a. Rannikkosaariston muodostama s.

sokkelo[2] *s.* eksyttävän, harhauttavan mutkikas, polveileva käytävä t. käytävistö, monisoppinen, -loukkoinen tila, labyrintti. | Kylän, esikaupungin pimeät ja eksyttävät s:t. Opas tunsi tarkoin kaikki vuoriston s:t. Korven s:issa piileksivä otus. Saarien ja niemien s:issa. Lahden s:ssa sijaitseva talo. Labyrintin s:t. Koulu jo alusta sellainen Minotauroksen s., että sieltä ei voi päästä LEHT. — *Anat.* sisäkorva, korvasokkelo, labyrintti. — *Kuv.* Sielun, sydämen s:issa piilevät tunteet. Elämän mutkikkaat polut ja s:t. Tunkeutui keskelle tieteen syvimpiä s:ita. Talouselämän selviytyminen inflaation s:ista. — *Yhd.* huone-, kaivos-, kellari-, pihas.; vuorens.; kalvo-, korvas.; umpis.

sokkeloi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Ahdas ja s. katu. S. talo, asutusrykelmä. Eksyttävän s:set saaristovedet. S:suudestaan kuuluisa rannikkosaaristomme. S:sesti poimuttunut vuoristo. — *Kuv.* Teoksen rakenne on hajanainen ja s. — *Yhd.* moni-, tuhats.

sokkelo|käytävä *s.* Labyrintin s:käytävät. **-latomus** *s. arkeol.* = jatulintarha. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Kreetalaiselle rakennustavalle on ominaista monilukuisten huoneiden s. ryhmittely. **-rakko** *s. el.* kaloilla sisäkorvaa vastaava elin. **-tiiviste** *s. tekn.* harjakkeiden ja niitä vastinkappaleessa vastaavien uurteiden t. lovien muodostama tiiviste, labyrinttitiiviste.

sok|ko[1*] **1.** sokea. **a.** *s.* Niin selvää tietä s:kokin osaa perille. Hamuili s:kona pimeässä käytävässä. — *Kuv.* - - mitä annoit, s., pettää itseäsi KATAJA. **b.** *a.* S. ihminen. Kirkas valo teki hänet melkein s:oksi. Pyssynsauhust' on s:ot silmäni, / pyssynpaukkeest' on kuurot korvani *MANN. — *Kuv.* S. sattuma, onni. Sota on s., oma ampuu omaansa HEPOR. — Vars. **2.** *s.* **a.** sokkoleikissä leikkijä, joka silmät peitettyinä yrittää tavoittaa muita. | Olla s:kona. S:on kiinni saama leikkijä joutuu vuorostaan s:oksi. **b.** sokkoleikki. | Leikkiä s:koa. Lapset juoksivat pihalla s:koa.

sokko|kala *s.* Amblyopsis spelaea, rakkosuinen luukala, joka elää maanalaisissa vesissä Pohjois-Amerikassa ja jonka silmät ovat surkastuneet, ihon peittämät. **-käärme** *s.* Typhlops vermicularis, vars. Länsi-Aasiassa elävä pieni matokäärme, jonka silmät ovat surkastuneet ja sokeat. **-lasku** *s.* Lentokoneen s. 'laskeutuminen maahan ilman näköyhteyttä'. **-leikki** *s.* vars. lasten seuraleikki, jossa yksi leikkijä, sokko, silmät peitettyinä yrittää tavoittaa toisia leikkijöitä ja kiinni saatu joutuu vuorostaan sokoksi. **-lento** *s.* tav. = mittarilento. **-peli** *s.* šakkipeli, jota asianomainen pelaa lautaa ja nappuloita näkemättä, muistinsa varassa. **-puu** *s.* vaneri-(viilu)n peittämä, pintakerrosta kestävämpi, halvempi, rumempi tms. puu huonekaluissa, aluspuu. | Haapaa käytetään joskus s:ksi vanerilla päällystettäviin huonekaluihin. **-rotta** *s.* Spalax typhlus, maamyyrän tavoin maan sisässä elävä jyrsijä, jonka silmät ovat surkastuneet, ihon peittämät ja sokeat, sokeahiiri.

sokkosill|a *s. vaill.* Olla s. 'leikkiä sokkoleikkiä'. Lapset rupesivat s:e. — *Kuv.* Järkenne kanssa käytte s. LARINK.

sokkosillaolo *s.* myös ⌒.

sokuri[5] *s. vanh. kans.* sokeri.

sol[7] *s. mus.* **1.** ranskalaisilla ym. = g. **2.** sävelentapailussa käytetty asteikon 5. asteen nimitys.

sol|a[11] *s.* seinämien tms. sivuilta rajoittamasta suhteellisen kapeasta käytävästä t. kujanteesta. **1.** paikka, jossa tie kulkee vuorenharjanteen t. vuoriston poikki kapeassa poikkilaaksossa, harv. kapealla rannikolla vuoriston ja veden välissä. | Brennerin s. on ikivanha kulkutie Saksasta Italiaan. Thermopylain s. Oita-vuoren ja Aigeian meren välissä. **2.** lähekkäin olevien rakennusten väliin jäävästä kujanteesta. | Rakennusten välinen s. Navetan ja rehuladon välinen s. eli navetans. Tallin s. Kujat ja s:at ovat lunta niin kukkuranaan, että aidanseipäitä tuskin näkyy AHO. **3.** luhtiaitan sivuseinän ulkonemassa oleva katoksellinen parveke. | Luhdin s:aan alhaalta johtavat portaat. **4.** muuta, ed:ien kaltaista käyttöä. | Uunin ja seinän välinen s. Piileskeli halkopinojen s:assa. S:at, joita pitkin höyry pääsee vuorotellen kummallekin puolelle höyrykoneen mäntää. — Vahtisotamiesten muodostama s. - - vieno neitosen varsi, / kun hän koivujen s:assa käy LEINO. **5.** *metrl.* Matalapaineen s. 'kahden korkeapaineen välinen, kokonaisuudessaan tav. suurin piirtein paikoillaan pysyvä matalamman ilmanpaineen alue, jossa voi olla aivan heikkoja matalankeskuksia'. **6.** *kuv.* Ihmissydämessä on s:ia ja kätköpaikkoja, joihin kukaan sivullinen ei voi nähdä. - - on tämä mailma ymmyrjäinen ja soppia ja s:ia täynnä KIVI. Mutta sitten kerran sattui Marketta puheissaan menemään niin pahaan s:aan, että hänen vastaisuudessa täytyi vähän ajatella sanojaan KAUPPISH. **7.** *yhd.* Alppi-, tunturis.; kita-, nielus.; luhdin-, uunin-, vuorens.; kuilu-, kuja-, rotko-, satula-, vallis.; ilma-, palo-, savu-, tulis.; meno-, poisto-, syöttö-, tulo-, vetos.

solaari|konstantti *s. fys.* aurinkovakio. **-steariini** *s.* kiinteä rasva, joka jää jäljelle, kun ihrasta on pusertamalla poistettu öljymäinen osa. **-vakio** *s. fys.* aurinkovakio. **-öljy** *s.* ruskohiilitervasta jakotislauksessa saatu parafiinihiilivetyseos.

sola-aukko *s.*

solah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < solahtaa. | Aallot s:telivat uneliaasti laivan kupeissa LEHT.

solah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* **1.** (< solua) valahtaa, luiskahtaa, livahtaa, pujahtaa, sujahtaa, soljahtaa, suljahtaa. | Pojalta s:tivat housut kinttuihin. Antoi viittansa s. maahan. Vene s:taa hyvää vauhtia sillan alitse. Jäällä kulkija s:ti sulaan. Pääsi s:tamaan irti vastustajan otteesta. Kissa s:ti sisään ovenraosta. - - ryyppy [helpottaa] ihmeellisesti vaikeammankin palan alas s:tamista AHO. — *Abstr.* ja *kuv.* Tunnustus s:ti hänen suustaan aivan vahingossa. Keskustelu s:ti takaisin päivän tapahtumiin. Olin aikonut joutua ajoissa takaisin, mutta tunnit s:tivat aivan huomaamatta miellyttävässä seurassa. **2.** *onom.* < solista. | Vesi vain s:ti, kun poika hyppäsi laiturilta.

solakatu *s.* solamaisen kapea katu, kuja, "rännikatu". | Kiinnekirjassa mainittakoon - - minkä katuin ja s:in välissä se [tontti] on LK.

solak|ka[15*] *a.* -kuus[65] *omin.* kauniin pitkä ja hoikka sekä (suhteellisen) suora, salskea, sole(v)a, solkeva, sorja; vrt. laiha. | S. nuorukainen. S:at sääret, käsivarret. S. ruumiinrakenne. Vartalon s:kuus. Keski-ikäinen mutta vielä s:kana säilynyt rouva. Jo pitkistä ja s:oista jaloista voi päätellä, että hevonen on hyvä juoksija. S. koivu, metsikkö. S. pylväs, torni. S. laiva halkaisee helposti veden. — *Yhd.* pitkäns.

solakka|kasvuinen *a.* **-rakenteinen** *a.* S. hevonen. **-runkoinen** *a.* S. mänty. **-ruumiinen** *a.* S. kissaeläin. **-vartaloinen** *a.* S. urheilija.

solakoitu|a[1*] *v.* tulla solaka(mma)ksi. | Ryhti on oiennut ja vartalo s:nut. Tekotavan parantuessa ase siliää, s:u, käy terävämmäksi PÄLSI.

solamainen[63] *kalt.a.* Vuoren ja järven välinen s. tasanko.

solaniini[4] *s.* mm. itäneiden t. valon vaikutuksesta vihreiksi tulleiden perunoiden sekä puna- ja mustakoison sisältämä myrkyllinen alkaloidi.

solansuu *s.* - - hän jää kuitenkin siihen s:hun seisomaan SILL.

solarisaatio[3] *s. valok.* runsaasti ylivalotettaessa havaittava ilmiö, että valokuvausfilmiin tms. muodostuva kuva muuttuu (kokonaan t. vain kirkkaimmilta kohdiltaan) positiiviseksi.

solatie *s.* Kapea, vaikeakulkuinen s. Pyreneitten yli johtavat s:t.

solaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* solah(d)uttaa[2*]) < solahtaa. | S. avaimet taskuunsa. S:ti yltään hameen. S:ti itsensä ketterästi riihen orsilta lattialle. — Luontevasti puheen lomaan s:ettu sutkaus. - - katsoa s:ti iloisesti Jussin sinisiin silmiin JOTUNI.

sole[78] *s. fon.* sekaääni. — *Yhd.* konsonanttis.

solea[21] *a.* (*rinn.* soleva) solakka, salskea, solkeva. | S. nuorukainen. S. ja oksaton runko. Korkea kuin salon s. honka oli nuoren miehen norea vartalo PÄIVÄR.

solenoidi[4] *s. sähk.* sylinterin muotoinen johdinkierukka t. -käämi.

solev|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* = solea. | S. ja norja vartalo. S:an soukka vene. Kaula ylenee s:asti kuin joutsenella.

soleäänne *s. fon.* sekaäänne.

solfataara[10] *s.* **1.** rikkipitoisia kaasuja purkava tulivuori. **2.** tulivuoren purkauksen jälkeinen rikkipitoinen kaasuvirtaus.

solfeesi[4], **solfeggio**[3] [-e·džo] *s. mus.* sanaton lauluetydi, sävelentapailuharjoitus.

solidaari|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** yhteinen, yhteisvastuullinen. | S. eli yhteisvastuullinen sitoumus 'kahden t. useamman antama sitoumus, jonka täyttä suoritusta voidaan hakea keneltä sitoutujalta tahansa'. S. velan takaus. Ministerien poliittinen vastuunalaisuus voi olla joko s. eli yhteinen tai henkilökohtainen. Avoin yhtiö eli s. kauppayhtiö. Kauppayhtiössä yhtiömiehet vastaavat s:sesti, so. omasta ja toistensa puolesta koko omaisuudellaan yhtiön tekemistä sitoumuksista. **2.** (ed:een liittyen) jstak joka on jkn, jnk puolella, myötämielinen jklle, jllek t. samalla kannalla jkn, jnk kanssa t. jota sitoo jkhun, jhk yhteinen etu, yhteenkuuluvaisuuden tunne tms., yksituumainen. |

Saman puolueen jäsenet ovat s:sia toisiaan kohtaan. Työtoverit ilmoittivat olevansa s:sia erotetun kanssa ja jättivät eroanomuksensa. SAK suhtautui s:sesti työtaisteluun ja ryhtyi sitä tukemaan. Valtion olemassaolo edellyttää eräänlaista s:suutta, yhteyden tuntoa valtion jäsenissä. Keskinäisen avun eli s:suuden periaate.

solidaarivastuu *s.* yhteisvastuu.

solidariteetti[5*] *s.* = solidaarisuus.

solidi[6] *a.* -sti *adv.* -(su)us[40] *omin.* vankka, luja, luotettava, vakavarainen. | S. tutkija. Teos on etevän tutkijan s:a työtä. Liikkeen vakavaraisuus eli s:suus.

soliditeetti[5*] *s.* = solidi(su)us.

solipsismi[5] *s. fil.* väite, että tajuava minä yksin on olemassa ja että koko muu maailma ja kaikki muut olennot ovat vain sen mielikuvia.

solis|hermo *s. anat.* solislihasta hermottava hermo. **-laskimo** *s. anat.* kulkunsa puolesta solisvaltimoa vastaava, ihmisellä solisluun takana ja ensimmäisen kylkiluun päällä sijaitseva laskimo. | Oikea, vasen s. **-lihas** *s. anat.* solisluun ja ensimmäisen kylkiluun välillä oleva lihas. **-luu** *s.* nisäkkäillä, linnuilla, matelijoilla ja sammakkoeläimillä hartian luu, joka tav. liittyy rintalastaan; ihmisellä rintalastasta lapaluuhun ulottuva luu. | Lintujen s:t yhtyvät alapäästään hankaluuksi. Useissa selkärankaisryhmissä s:t ovat surkastuneet tai puuttuvat kokonaan. **-luuhengitys** *s.* hengitys, jossa rintakehä laajenee pääasiallisesti yläosiltaan. | Kylkiluu- ja s:tä sanotaan palleahengityksen vastakohtana yhteisesti rintakehähengitykseksi.

soli|sta[24] *onom.v.* -na[14] *teonn.* **1.** juoksevan veden, esim. puron, jatkuvasta heleästä, "hopeisesta" äänestä; vrt. liristä, loristä, jolista. | S:seva lähde. Puro s:see hilpeästi. Tunturipuro syöksyy s:sten rinnettä alas. Vesi s:si veneen perässä. Lumi suli s:sten. Suihkukaivon, sateen s:na. — *Yksipers.* Katuojissa s:si, taivas oli täynnä kirkasta kevätvaloa WALTARI. **2.** laajemmin ja *kuv.* | S:seva nauru. Juttu s:si huolettomasti eteenpäin. Puheen, linnunlaulun s:na. Hääsalissa s:si iloinen polkka.

solisti[6] *s.* soololaulaja, -soittaja t. -tanssija. | Konsertin, baletin s. S:n ääni oli hukkua säestävän orkesterin pauhuun. — Naimahullu teeri luuli olevansa hyväkin s. ja hulputteli puupuhaltimellaan kuin keitään muita ei orkesterissa olisi ollutkaan KARHUM. — *Yhd.* baletti-, kuoros.; laulus.; barytoni-, sopraano-, tenoris.; piano-, sello-, viulus. **-esitys** *s.* solistin esitys, sooloesitys. **-konsertti** *s.* konsertti, jonka ohjelmassa on pelkkiä solisti-, sooloesityksiä.

solisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** solisti-, sooloesitykselle ominainen, sen kaltainen, soolona, solistin esitettävä, soolo-, solisti-. | S. sävellystyyli. Uuden ajan s. laulutaide. Kantaattimuoto, jossa s:sten ja orkesteriosien lisäksi on kuoro. S. laulu, esitys. Sekä s:sesti että kuorossa esitettäväksi sopiva laulu. — S:sessa suhteessa, s:sesti [= soolo-osan, -esityksen kannalta] mielenkiintoinen sävellys, konsertti. **2.** soolo-osan esittävä. | Bizet käytti saksofonia eräissä orkesterisävellyksissään s:senakin. Huomio kiintyi erikoisesti s:sen soittimen taiturimaiseen käsittelyyn.

solisti|ohjelma *s.* solistin, solistien suorittama ohjelma. | Radion s. **-soitin** *s.* **-yhtye** *s.*

solisvaltimo *s. anat.* yläraajaan menevän valtimon tyviosa. | Vasen, oikea s.

solitääri[5] *s.* **1.** yksinään elävä eliö yhteiskuntia muodostavan vastakohtana. **2.** kasvi, tav. pensas t. puu, joka kasvatetaan yksinään, erillään muista, jolloin sen komeus t. erikoisuus tulee selvästi huomattavaksi, yksinäiskasvi. **3.** perustaansa yksinään kiinnitetty suurehko timantti.

solitäärinen[63] *a.* (*rinn.* solitaarinen[63]) yksinään oleva t. esiintyvä. | S. eläin. S. syöpäkasvain.

soljaht|aa[2*] *mom.v.* (< soljua) solahtaa, suljahtaa. | Tukki s:i veteen. Jalka s:i liukkaalla tiellä. Antoi hameensa s. maahan. S:i aivan käsistä karkuun. — *Abstr.* ja *kuv.* Ohitse s:anut elämä. - - sinusta on sen jälkeen s:anut tuommoinen suuri tyttö! LINN.

soljautt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | S:i pari kolikkoa ovimiehen käteen.

soljellinen[63] *poss.a.* < solki. | S. hihna, vyö.

soljike[78*] *s.* = helake.

soljit|taa[2*] *v.* **1.** varustaa soljella, soljilla. | Vyön, valjaiden s:taminen. **2.** *harv.* kiinnittää soljen, solkien avulla. | Ne [lehmät] tietävät, miksi heidän kaulaansa juhlakelloja s:etaan LEHT.

soljitu|s[64] *s.* **1.** soljittaminen. **2.** soljike, hela(ke), heloitus. | Vyön pronssiset s:kset. Puvun, valjaiden s.

solju|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* = solua. | Vene s:u virran, tuulen mukana. Tukin s:nta joessa. Pilvi s:i eteenpäin verkalleen. Oppilasvirta s:i koulun ovesta sisään. Siima s:u rullalta. Nosti alas s:neen liinan hartioilleen. Etana s:u hitaasti eteenpäin. Tukkikuorma s:i talvisella tiellä. — Kiintosidettä käytettäessä ei suksi pääse s:maan [= hölkkymään] edestakaisin jalassa. — *Abstr.* ja *kuv.* Elämä s:i päivästä toiseen tasaista menoaan. Keskustelu s:i kuin itsestään päivän tapahtumiin. Runon s:va sanonta. Yhtäjaksoisesti s:va eepillinen runo. Melodian sujuva s:nta. - - kuin poikain ei se vanhan solju työ *CAJ.

soljut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | S. veneellä myötävirtaa. S:teli tunnustellen siementä sormiensa lomitse. — Maria s:teli [= huljutteli] kättään vedessä HELVI HÄMÄLÄINEN. — *Kuv.* - - alkoi satakieli s. äänekkäitä, huolettomia säveliään AK.

soljutt|aa[2*] *kaus.v.* < soljua. | S. lääke kurkustaan alas. S:i miettiväisenä hiekkaa kämmenestä toiseen.

solk|ata[35*] *deskr.v.* -kaus[64] *teonn.* puhua (huonosti) jtak vierasta kieltä; puhua niin epäselvästi, virheellisesti t. huonosti, että kuulijan on vaikea ymmärtää; mongertaa, sokeltaa, solkottaa, polittaa. | Osasi vähän s. venäjää. Puhuu saksaa kurjasti s:aten. Kaikkialta kuului vain ruotsin s:kausta, suomen sanaa ei lainkaan. — S:kasi niin nopeasti ja epäselvästi, ettei puheesta saanut mitään tolkkua. Humalainen puhua s:kasi jotain käsittämätöntä. »Timoo, Ti-

moo, tuu tinäkin krattaamaan», s:kaa sisko nähdessään Simon portailla V.KOLKKALA.

solkena|an, -nsa *adv.* yhtä kyytiä, yhtä perää, keskeytyksettä, liukkaasti, vuolaasti, rentonaan, kakistelematta. | Miehiä saapui maaliin s. Autoja ja hevosia ajoi ohi s. Siima juoksi s. kelalta. Aallot löivät karin yli s., yhtenä hyrskynä. Satoi aivan s. Puhetta tuli aivan s. Lasketti ulkoläksynsä s. Ruotsalainen, mutta puhuu s. suomea.

solkeva[13] *a.* solakka, sole(v)a. | S. koivu, mänty. S:t jäsenet.

sol|ki[8*] *s.* **1.** tav. (jalo)metallinen, palkimella (so. neulalla t. kielellä) varustettu, muodoltaan vaihteleva, us. koristeellinen vaatekappaleiden, vyön, kenkien tm. kiinnitys- (ja koristus)väline; vrt. haka(nen), (rinta- tm.) neula. | Paidan, vaipan, hameen s. Vyön, kengän s. Paidansepalusta sulkeva hopeinen s. Tukan kiinnittämiseen käytetty s. Rautakautiset s:jet. S:jen paljin. Kiinnittää s:jella. — Yksinomaan koristuksena tms. käytetystä soljen tapaisesta esineestä. | Koristeellinen s. hatussa. Talvisodan muistomitali miekkojen ja s:jen kera. — Adv:sesti. | Panna vyö s:keen 'kiinnittää soljen avulla'. — *Yhd.* hattu-, hius-, olka-, rintas.; koriste-, korus.; hopea-, kulta-, pronssi-, teräs-, tinas.; kaari-, krapu-, kupura-, tikapuus. **2.** *puhek.* hiuspinne.

solki|kenkä *s.* soljellinen kenkä. **-koivu** *s.* solakkarunkoinen, korkealle oksista karsiutunut koivu. | Solakka kuin s. **-muoto** *s.* Rautakauden s:ja.

solkinen[63] *poss.a.* Hopea-, kulta-, monis.

solki|puu *s.* yhdistävä, sitova poikkipuu eräissä rakenteissa. | Vajan pystypylväisiin loveamalla kiinnitetty vaakasuora s., johon pystylaudoitus naulataan. Sillan s:puut. **-vyö** *s.* soljella kiinnitettävä t. soljilla koristeltu vyö.

solkku[1*] *s. kans.* ruoan- ym. jätteistä, astianpesuvedestä yms. | Olutta - -, mutta oikeaa turkulaista eikä mitään Lyypekin s:a! WILKUNA. **-sanko** *s.* **-vesi** *s.*

solkot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* sokeltaa, solkata. | Juopunut puhua s:ti epäselvästi. S. saksaa.

solmeil|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< solmeta) tav. vain konkr. yhteyksissä; vrt. solmiella. | Vanhat, jo moneen kertaan s:lut ohjakset. - - sinä voittaen poimit ja s:et / punaruusuista seppeleen HAAHTI. — *Käs. kut.* lankoja keskenään tietyn kaavan tms. mukaan solmuun panemalla tehdä pitsiä, verkkoa tm., solmia. | Loimilankojen päät s:laan koristeellisiksi kuvioiksi. Pitsien s:u. S. verkkoa. Nuorasta s:tava riippumatto. — [Puikot] taitavasti s:ivat - - lankaa leveäksi vaipaksi ELSA SOINI.

solmeilutyö *s. käs.*

solmeta[36] *v.* tav:mmin solmia.

solmeutua[44] *pass.v.* (< ed.) = solmiutua.

solmi|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn; rinn.* solmeta, solmita. **1. a.** tehdä solmu(ja) jhk lankaan tms., panna jk lanka tms. solmuun, solmuihin, varustaa solmu(i)lla. | Ompelulangan päähän s:ttava solmu. S. lanka umpisolmuun. Herrasmies s:i itse kravattinsa eikä osta tehtaassa valmiiksi s:ttua. Lyhyeksi s:ttu hevosen häntä. **b.** yhdistää, liittää langan tms. päät t. erillisiä lankoja tms. toisiinsa panemalla ne keskenään solmuun. | S. yhteen kaksi nuoraa. S. auenneet kengännauhat. [Maton] loimilangat s:taan purkautumisen estämiseksi. — *Erik.* solmimalla tehdä jtak; vrt. solmeilla. | S. nenäliina nyytiksi. Käsin s:ttu verkko. S:tut eli frivoliteettipitsit. Makrameen s:nta. — S. [tav. laajemmin: punoa, sitoa] seppele kukista. Dionysoksella oli viininlehvistä s:ttu seppele päässään. **c.** jnk ympäri kietomalla ja sitten solmuun panemalla kiinnittää köysi, liina tms. jhk. | S. köysi paaluun. S:i suopungin poron kaulaan riimuksi. Kankaan sitomisella ymmärretään nyörien s:mista kangaspuiden liikkuvaan koneistoon. — S. side jnk ympärille. S. esiliina eteensä. S. huivi päähänsä, kaulaansa. S. [hihnassa, nuorassa tms. riippuva] kello lehmän kaulaan. — *Käs.* S:ttu matto 'matto, jonka nukka on kiinnitetty solmimalla, samaan tapaan kuin ryijyjä kudottaessa, itämainen matto'; vrt. kudottu matto. **d.** tukkia, sulkea ympärille kiedottavan ja solmuun pantavan siteen avulla. | S. nuoralla pussin suu kiinni. Napanuora s:taan tiukasti ennen katkaisemista. **2.** *abstr.* ja *kuv.* **a.** sopimuksen, liiton yms. tekemisestä, lopullisesta päättämisestä, ystävyys-, kauppa- yms. suhteiden aikaansaamisesta, alullepanosta. | S. kauppa-, hyökkäämättömyyssopimus. S. rauha(nsopimus). Työehto-, vuokrasopimuksen s:nta. S. salaliitto. Diplomaattisten suhteiden uudelleen s:minen sodan päätyttyä. Suomi on s:nut kauppasuhteet Israelin kanssa. S. avioliitto 'mennä avioliittoon, naimisiin'. S. luvattomia suhteita. Äsken s:ttu tuttavuus. **b.** S. jku sanoissa 'ovelasti keskustelua johtamalla saada jku sotkeutumaan puheissaan, puhumaan ristiin, voittaa t. saada jksta yliote puhumalla, sitoa jku sanoissa'. Kantajan asiamies solmi syytetyn helposti sanoissa. Koetti s. häntä sanoihinsa. - - fariseukset menivät ja neuvottelivat, kuinka saisivat hänet sanoissa s:tuksi UT. [Entisinä aikoina] joutivat ihmiset - - sananlaskuja miettimään ja arvoituksilla toisiaan s:maan AK. **c.** muuta käyttöä. | S. katkenneet keskustelun langat. [Velho] joka taikaneuvoilla s:i [= kahlitsee, vangitsee] miesten sydämet CANTH. [Mies] jonka ilo on, käyttäen hyväkseen toisten intohimoja, s. ansoja oikealle ja vasemmalle KOSKENN.

solmiella[28] *frekv.v.,* us. *runok.* = solmeilla. — Joskus myös *kuv.* [Ystävyyden yritykset] joita useat koulutoverit usein koettivat hänen kanssaan S. PÄIVÄR. Voitte retkeillä - - kauempana pohjoisessa ja s. uusia kauppasuhteita AK.

solmija[14] *tek.*

solmimis|muoto *s.* Kirkollinen vihkiminen avioliiton s:muotona. **-ta|pa** *s.* Koukkuja siimaan kiinnitettäessä voidaan käyttää useita eri s:-poja. — Avioliiton s:vat.

solmio[3] *s.* miehen asusteisiin kuuluva, kauluksen ympärille (sisään) solmittava t. nyk. harv:mmin tehtaassa valmiiksi solmittuna kiinnitettävä kaulanauha, jonka suhteellisen pitkät päät riippuvat edessä alaspäin, kravatti; vrt. sol-

muke. | Silkkinen, villainen s. Harmaa, punainen, kirjava s. Panna, sitoa s. kaulaansa. Riisua s. — *Yhd.* silkki-, villas.; kesäs.; röyhelös. **-neula** *s.* solmion koriste- t. kiinnitysneula.

solmisaatio[3] *s. mus.* keskiaikainen sävelentapailujärjestelmä kirkkolaulun oppimiseksi.

solmita[37, 31] *v.* tav:mmin solmia.

solmiutu|a[1*] *pass.v.* (*rinn.* solmiintua[1*]) < solmia. | Lanka kiertyi ja s:i. — *Kuv.* Asiat ovat s:neet pahasti. Kulttuurisuhteiden, tuttavuuden s:minen. Kauppayhteyksien uudelleen s:minen.

solmu[1] *s.* **A. I.** rakenteeltaan, muodoltaan, käyttötavaltaan ym. monenlaisista punoksen tms. paksunnoksista (joskus esim. niistä lähtevä silmukka mukaan luettuna) t. punosten tms. liitoskohdista, joiden tekotavalle on yhteistä, että punokseen (punoksiin) tms. on muodostettu silmukka, jonka läpi on pujotettu sen pää (niiden päät) siten, että tiukennettaessa kiristyvä osa samalla sitoo jtak toista kohtaa, niin ettei paksunnos t. liitos pääse purkautumaan. | Punokseen tehdyn s:n tarkoituksena on esim. estää sen päätä purkautumasta, lyhentää sitä katkaisematta, kiinnittää se johonkin tai liittää se yhteen toisen punoksen kanssa. Ruoskan s. Verkon s:t. Kireä, höllä, pitävä s. S:n silmukka. Solmia, sitoa s. Tehdä köyteen s. Ompelulangan päähän pannaan s. Kiristää s:a. Löysätä, päästää s:a. Avata s. — Gordionin s. 'Aleksanteri Suuren Gordionin kaupungissa miekallaan katkaisema sotkuinen solmu, jonka avaajasta ennustuksen mukaan oli tuleva Aasian herra'; kuv. vaikeasta pulmasta. — *Käs.* koristeompelussa yms. käytetyistä (koriste)solmuista. | S:t sopivat pohjan täytteeksi nimikoinnissa ja koruompelussa. Solmupistot muodostavat yhtäjaksoisen ompeleen, jossa aina tietyn välimatkan päässä on pieni kohoke, s. — *Yhd.* ankkuri-, apteekki-, haka-, heitto-, jalus-, jatko-, ketju-, kierre-, kiinnitin-, koriste-, kravatti-, kynsi-, kypärä-, lippu-, loppu-, lyhennys-, muuli-, nukka-, paalu-, puikko-, purje-, pääte-, reivi-, riimu-, rusetti-, säie-, timantti-, tynnyri-, umpi-, verkko-, vetos.; kaksois-, puolis.; akan-, jätkän-, kalastajan-, kruunun-, laivurin-, merimies-, osmon-, sian-, tukkimiehens.; verkons.

II. ed:een melko läheisesti liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. **1.** kahden t. useamman punoksen tms. yhtymis-, risteyskohtana olevaa solmua ajatellen. **a.** Teiden s. 'risteys, yhtymäkohta'. N:n kaupunki on monelle taholle suuntautuvan liikenteen s:na. — *Yhd.* kauppa-, liikenne-, maantie-, rata-, rautaties. **b.** *täht.* noodi, solmupiste. | Nousevaksi sanotaan sitä s:a, jossa taivaankappale liikkuessaan siirtyy annetun isoympyrän eteläpuolelta sen pohjoispuolelle. Laskeva s. — *Yhd.* lasku-, nousus. **c.** *fys.* värähtelysolmu. | Suljetussa huulitorvessa syntyy värähtelykupu huulen läheisyyteen ja s. suljettuun päähän. — *Yhd.* heilahdus-, värähdyss. **2.** kiinnittävää, yhdistävää solmua ajatellen; vrt. solmia 1.c ja d. | Lyö, kuolo, poikki / sa elon s. / ja päästä sieluni Nirvanaan! KOSKENN. - - hehkuposkisia morsiamia ja simsettiään korjailevia sulhasia odottelemassa s:n solmiamista [= vihkimistä] SILL. **3.** vaikeasti avattavaa, sotkuista solmua ajatellen. **a.** pulmallinen, vaikea asia, (pääasiallinen) vaikeus, pulma. | Työn alkuun panossa on pahin s. Kilpatehtävän s:t. Elämän monimutkaiset s:t. Rahoituskysymys oli enää jäljellä, ja kun se s. aukesi, työ voitiin aloittaa. Valtion raha-asiat ovat joutuneet pahaan s:un. - - saadaanpas nähdä kuinka hän [lukkari] suorittaa s:n, jonka pistän hänelle avattavaksi KIVI. — *Erik.* ydin, olennaisin kohta, "avain". | Ongelman s:n ratkaisu. **b.** (vars. näytelmä- t. kertoma)runoudessa juonen tms. yllättävä, ratkaiseva käänne. | Näytelmän juonen s:t. [Aforismissa] ajatus tekee pienen, mutta tiukan s:n SILJO. Nousujen ja esityksen kiihtymisen tilalla Pälsillä on omalaatuiset loppuhelähdykset, s:t kirjoitelmien loppupisteen edellä A.PENTTILÄ.

III. *mer.* alusten nopeuden mittayksikkö: meripeninkulma tunnissa, solmuväli. | S. alusten nopeuden mittana on saanut nimensä lokinuoran solmuista. Vauhtimme oli 6 s:a. Kiitovene kulki 35 s:n nopeudella.

IV. *konkr.* ulkonäöltään, mutta ei rakenteeltaan solmua muistuttavasta, solmumaisesta paksunnoksesta. **1.** *anat.* hermosolmusta. | Hermon s. — *Yhd.* hermos.; aivo-, jalka-, kaula-, sisällyss. **2.** *anat.* selkärangan nikaman takaosaa huomattavasti paksumpi ja tukevampi etuosa. **3.** *kasv.* heinäkasvien korren kovettunut nivelkohta. | Heinänkorren, oljen s:t.

B. *solmu|ssa,* -sta, -un, -lla, -lta, -lle, harv. mon. (us. adv.) 'solmittuna'. **I.** kohtaan A.I liittyvää käyttöä. | Köysi on niin lujasti s:ssa, ettei sitä saa auki. Avata, päästää köysi s:sta. Panna nenäliina s:un [muistaakseen jtak]. Vetää s:un, s:lle. Sitoi säkin suun tiukasti s:un. Siima meni s:ille. Ennen ohjasten kiinnittämistä kuolaimiin on katsottava, etteivät ne ole kierteillä tai s:illa. **II.** ed:een liittyvää hyperbolista käyttöä. | Vetää nenänsä s:un 'nyrpistää nenäänsä'. Katseli nenä s:ssa nuorten ilonpitoa. Tuijottaa jtak silmäkulmat s:ssa, s:lla '(voimakkaasti) rypyssä'. Niin kumarainen, että on vallan s:ssa. Makasi jalat s:un käpristettyinä. Puolalaisia nimiä lausuttaessa suomalaisen kieli menee helposti s:un. Pane suusi s:un, kun minä puhun! - - heitäkse selälleen tuvan lattialle - -, sitoo sormensa mahan yli s:un [= panee kätensä ristiin] ja siinä sitten tyynenä köllöttää AHO. **III.** kohtaan A.II.3 liittyen. | A:n elämä meni niin s:un, että hän piti parhaimpana paeta maasta. **IV.** kohtaan A.IV liittyvää käyttöä. **1.** *kans. puhek.* suolisolmusta. | Suoli menee, kierahtaa s:un. Suoli on s:ssa. — *Yhd.* suolis. **2.** nutturan tapaisesti kootuista (naisten) hiuksista. | Kiertää hiukset s:un, s:lle. Päälaella s:ssa olevat hiukset. Keskiajalla naiset pitivät tukkaansa hajallaan, palmikoituna tai ylös s:lle kammattuna.

solmu|asema *s.* risteysasema. **-heinä** *s.* = solmukki.

solmuinen[63] *poss.a.* S. ompelulanka. S. heinän-

korsi, bamburuoko. — Asia on hyvin s. 'pulmallinen, monimutkainen'. — *Yhd.* yksi-, kolmi-, yhdeksän-, 180-s.

solmukas[39*] *poss.a.* (runsas)solmuinen. | S. nauha. — Tapahtumien kehitys on ollut polvekkeista ja s:ta.

solmuk|e[78*] *s.* **1.** nauharuusuke, rusetti. | Lettinauhan s:keet. Puseron koristeena käytetty samettinauhainen s. Sitoa, vetää nauha s:keeksi, s:keelle. Tyttö avasi hattunsa s:keen. — *Erik.* solmukkeeksi sidottava t. sidottu kaulanauha. | Solmiot ja s:keet. Itse sidottava, tehtaassa valmiiksi sidottu s. Frakin kanssa käytetään valkoista s:etta. — *Yhd.* frakki-, nauha-, silkkis. **2.** *harv.* = rusetti 2. | Vanhan peilin kehysten pronssiset s:keet ym. koristelyötteet. **3.** *anat.* imusolmukkeista. | Imuneste kulkee imus:keiden läpi, ja esim. kainalossa ja kaulassa näitä s:keita on ryhminä. Rauhastuberkuloosin turvottamat s:keet.

solmukirjoitus *s.* nuorista sommiteltu muistiinpanojärjestelmä, jossa erilaisilla solmuilla ilmaistiin tiettyjä lukuja. | Muinaisten perulaisten korkealle kehittynyt s.

solmukki[6*] *s.* Spergularia, punakukkaisia, matalia, tav. 1-vuotisia ruohoja; *syn.* solmuheinä, solmuruoho. | Punainen s. — *Yhd.* meri-, suolas.

solmu|kohta *s.* Langan s. Verkon s:kohdat. — Teiden, ratojen s. Liikenteen, kaupan s. Asia on joutunut kiperään s:kohtaan. Näytelmän draamallinen s. — Oljenkorren s:kohdat. **-kuukausi** *s. täht.* se aika, jonka kuu tarvitsee kiertääkseen koko kierroksen toisesta solmusta (noodista) takaisin samaan solmuun. **-käpy** *s.* kirjansidontaväline, joita käytetään nitomakehyksen pohjalaudan alapuolella sidottavan kirjan solmupäisten selkälankojen kiinnittämiseen. **-lan|ka** *s.* solmussa oleva t. solmuun pantava lanka. | S:gan käyttäminen taikavälineenä. — *Käs.* tehostelanka.

solmullinen[38] *poss. a.* S. ruoska.

solmu|mainen[38] *kalt.a.* -maisesti *adv.* Imurauhaset ovat s:maisia muodostumia. S:maisesti paksuntunut kohta suonessa. **-mato** *s.* valkotähkäyökkösen toukka. **-nopeus** *s.* nopeus solmuina. | Laivan s. **-nuora** *s.* vrt. solmulanka. **-n|väli** *s.* = solmuväli. **-ommel** *s. lääk.* haavojen tms. ompelussa käytetty ommel, jossa lanka jokaisen piston jälkeen katkaistaan ja päät solmitaan. **-paikka** *s.* Liikenteen s. **-piiska** *s.* = solmuruoska. **-pinta** *s. fys.* värähtelykentässä oleva pinta, jossa ei esiinny värähtelyjä. **-piste** *s.* Kaapeliverkon s:et. Teiden s. — *Täht.* solmu (A.II.1.b), noodi. — *Fys.* pistemäisestä värähtelysolmusta. | Aaltoliikettä, jossa kupu- ja s:et pysyvät paikoillaan etenemättä, sanotaan seisovaksi aaltoliikkeeksi. **-pisto** *s. käs.* eräs koristepistolaji. | S:t muodostavat yhdenjaksoisen ompelen, jossa aina tietyn välimatkan päässä on pieni solmu.

solmuri[6] *s. tekn.* = nuppusihti.

solmu|ruoho *s.* = solmukki. **-ruoska** *s.* nahkahihnoista palmikoitu ruoska. | S:lla lyömistä käytettiin Venäjällä rangaistuksena myös valtiollisista rikoksista. — *Kuv.* (venäläisestä) väkivalta-, sortopolitiikasta. | Elettiin aikaa, jolloin Bobrikovin s. oli ankarimmillaan. **-san|a** *s.* Kivellä: vaikeista, viisastelevista tms. puheista. | - - koettakaat pistää häntä [= Eskoa] pussiin kysymyksillä ja s:oilla.

solmust|aa[2] *v. harv.* -us[64] *teonn.* vars. virkata. | Virkatut eli s:etut pitsit.

solmuton[57] *kar.a.* S. köysi. — S. siniheinä. Ensimmäinen kaulanikama on s.

solmu|viiva *s.* **1.** *täht.* nousevan ja laskevan solmun l. noodin kautta kulkeva suora. **2.** *fys.* värähtelykentässä oleva viiva, jossa ei esiinny värähtelyä. | Jos kimmoisesta aineesta tehty levy saatetaan seisovaan värähdysliikkeeseen, se jakaantuu osiin, joista aina kaksi vierekkäistä värähtelee päinvastaisiin suuntiin, ja osien rajat, s:viivat, ovat täydelleen levossa. **-väl|i** *s.* solmunväli. **1.** solmujen väli. | Silakanpyydyksessä saa s:ien eli kalvoinkertojen luku puolella metrillä olla enintään 36. Korsi, jonka s:it ovat pitkät. Lokinuora jaotetaan solmuilla yhtä pitkiin osiin, s:eihin. **2.** *mer.* = solmu A.III. **-värjäy|s** *s.* S:ksessä kiedotaan kangas paikoittain nyöreillä "solmuiksi", jolloin sidonta estää värin tunkeutumisen sidottuihin kankaan osiin.

solo[1] *s.* → soolo.

solskea[21] *a. kans.* salskea. | S. honka, koivikko.

soltaatt|i[6*] *s. kans.* sotamies, solttu. | Me olemme - - Jumalan sotamiehiä, Kristuksen s:eja KIVI.

solttu[1*] *s. ark.*, us. *halv.* sotamies. | Ryssän s. — *Yhd.* meri-, rajas.

solu[1] *s.* **1.** *biol.* ihmisten, eläinten ja kasvien organismin perusosanen, tav. mikroskooppisen pieni määrä elollista ainetta, alkulimaa, joka sisältää kaksi eri ainesta, soluliman ja tuman, ja jota vars. kasveilla ympäröi solunseinä. | Pallon muotoinen, rihmamainen s. Elävä, kuollut s. Päällysketon, jällen s. Kudoksen s:t. S. on elämän yksinkertaisin ilmenemismuoto. Jokainen s. syntyy toisesta s:sta. S:n jakautuessa jokainen kromosomi jakautuu kahtia. Yhden s:n muodostama eliö. — *Yhd.* epiteeli-, ganglio-, hermo-, huuli-, iho-, keuhko-, kuitu-, lehti-, lihas-, luu-, maksa-, märkä-, niini-, nila-, pigmentti-, rasva-, rusto-, sarveis-, sieni-, ydins.; alku-, emo-, perus-, pää-, tytärs.; koiras-, muna-, naaras-, siemen-, siittiö-, sukupuolis.; aistin-, haju-, näkös.; syöpäs.; kivi-, korkki-, vesis.; kärki-, seinäs.; apu-, tuki-, täyte-, vahvikes.; siimas.; jätti-, puna-, valkos. **2.** ed:een liittyen avarammin ja *kuv.* **a.** Jännitys pani väräjämään joka s:nkin. Eli tapausten mukana joka s:llaan. [Helena] halasi joka s:llaan elää Jaakko Sandille TALVIO. **b.** Perhe on yhteiskuntaruumiin s. Yhteisö käsitettiin varsinaiseksi elimistöksi, yksilö oli vain sen s. — *Erik.* vars. salaisena toimivan järjestön tms. pienestä perus-, paikallisosastosta tms., joskus yksityisestä jäsenestäkin. | Jokaiseen tehtaaseen perustettiin kommunistinen s. maanalaista työtä varten. Vakoilujärjestön sotilasesikuntaan perustama s. — Se [bolševikkiasiamies] pyysi s:ksi. Piti järjestettämän solukko meidän sahalla HEPOR. — *Yhd.* kommunistis. **c.** asemakaavaopissa: ka-

pean vihervyöhykkeen ympäröimä jonkin verran omahuoltoinen asumalähiön osa, asumasolu. | Solun asukasluku on n. 500—1 000. **3.** par. kenno. **a.** Mehiläispesän hunajaa sisältävät s:t. **b.** Paristo, jossa on 50 s:a eli kennoa. Galvaaninen elementti eli s. — Mosaiikkityötä muistuttavassa emaljimaalauksessa kaadetaan sulatettu lasi ohuiden metalliseinämien rajoittamiin s:ihin eli kennoihin.

solu|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* soljua. **1.** liikkua vettä pitkin tasaisesti (ja verkalleen), us. virran viemänä, lipua, jolua; uida. | Jokea alas hiljalleen s:vat tukit. Jäätelit s:ivat vinhaa vauhtia tulvivassa virrassa. Virran mukana s:va vene. Laiva pysäytti koneensa ja s:i laituriin. — Keveästi s:va purjevene. Laiva s:i täyttä vauhtia ulapalle. Soutajat asettuivat airoihin ja vene s:i järvelle. **2.** muuten kuin vettä pitkin tapahtuvasta, edellisen kaltaisesta liikkeestä: valua, virrata, liukua, luisua, luistaa. **a.** nesteistä. | Joki s:i verkalleen merta kohti. Viina ei tahtonut s. kurkusta alas. **b.** muuta käyttöä. | Ihmisvirta s:i satamaan. Väkijoukko alkoi s. kokoussalista. Kelalta s:va köysi. Tulisella kiireellä alkoi nuotta s. veteen. Kelkka s:i mäkeä alas. Rekijono s:i verkalleen eteenpäin. Yksinäinen latu s:i metsän peittoon. — Vyötti s:maan pyrkivät housunsa. Lakki oli s:nut niskaan. S:i alas hevosen selästä. Kissan avarasta ruokatorvesta voivat s. isotkin ruoanpalat. Tiimalasissa s:va hiekka. Istutettaessa on katsottava, että multa s:u pienimpienkin juurien väliin. — Väljästi vartalon ympäri s:va puku. — Markkinoilla s:i miljoonia kauppiaitten taskuun. **3.** *abstr.* ja *kuv.* Katse s:i yli kattojen sinertävälle selälle. Tyttö punastui ja silmät s:ivat lattiaan. — Elämä s:i tavallista uomaansa. Mitä pitemmälle ilta s:i, sitä enemmän alkoi väsyttää. Parhaat vuodet ovat jo s:neet ohitseni. Keskustelu s:i uusille urille. Muistot s:ivat esiin. Aloite s:i Englannilta saksalaisille. Massat s:ivat pois johtajiensa käsistä. — Aleksis Kiven painolle perustuvat säkeet s:vat melkoista luontevammin kuin Oksasen.

solu|aine *s.* **-aines** *s.* **-betoni** *s. rak. vanh.* kevytbetoni. **-eli|n** *s. biol.* yksityisen solun piirissä esiintyvän alkavan työnjaon tuloksena tiettyyn tehtävään erilaistunut solun osa. | Alkueläinten siimat, ripset, sykkivät rakot ym. s:met. **-emalji** *s.* vrt. solu 3.b.

soluil|la[29] *frekv.v. harv.* (< solua) soluskella. | [Reki] milloin luikertelee huurteisessa metsässä, milloin s:ee soiden rantoja AHO.

solui|nen[93] *poss.a.* -suus[65] *omin.* S. aine. — *Yhd.* yksi-, kaksi-, 8-s.; moni-, runsass.; lyhyt-, pieni-, pyöreä-, suuris.

solukas[60*] *poss.a.* runsassoluinen. | S. kudos.

solu|kelmu *s. biol.* (kelmumainen) soluseinä, soluketto. | Eläinsoluissa ei yleensä ole s:kelmua. **-kerro|s** *s.* B-vitamiinit sijaitsevat kuoressa tai heti kuoren alla olevissa s:ksissa. Suikulaisen orvaskesi on yhden ainoan s:ksen muodostama. **-ket|to** *s. biol.* soluseinä, solukelmu. | S. ja solun sisällys. S:on ympäröimä alkulima.

soluk|ka[15*] *s. kans.* sola, kujanne; loukko, pohjukka. | Rakennusten väliset kapeat s:at. -- souteli joka s:an, / joka supun suikerteli KAL. — *Yhd.* umpis.

soluk|ko[2*] *s. biol.* rakenteeltaan t. fysiologiselta toiminnaltaan samanlaisten solujen muodostama kokonaisuus; tav. vain kasveista; vrt. kudos. | Kasvin s. S., jonka tehtävänä on kasvin lujittaminen. Ihon s. — *Yhd.* eläin-, kasvis.; jälsi-, korkki-, puus.; vararavinto-, varasto-, vesis.; imu-, johto-, juuri-, kasvu-, kuori-, lisääntymis-, perus-, pinta-, tuki-, uudistus-, yhteyttämiss.; hohka-, pylväss.; suippu-, tylppys.; vales.

solukko|jännitys *s.* elävissä kasvinosissa vallitseva jännitystila. **-karva** *s. kasv.* karvamainen muodostuma, joita on syntynyt sekä päällysketosta että sen alaisista solukoista. | Lehden s:t.

solu|kudos *s.* solukko, kudos. | Puun s. **-kumi** *s.* kiinteä, huokoinen kumi, jota käytetään esim. jalkineiden pohjiksi ja koroiksi. **-kytkin** *s. sähk.* = kennokytkin. **-lima** *s. biol.* aines, joka tuma-aineksen ohella muodostaa alkuliman, sytoplasma. **-mainen**[93] *kalt.a.* S. lokero. **-mehu** *s.* = soluneste. **-muodostus** *s.* par. solunmuodostus. **-neste** *s.* eloton kasvisolun osa, monien epäorgaanisten ja orgaanisten aineiden vesiliuos, joka elävässä, täysin kehittyneessä solussa sijaitsee soluseinän sisäpintaa peittävän soluliman muodostamassa pussissa. | S. aiheuttaa solussa nestejännityksen ja siinä tapahtuu aineiden kulku solusta toiseen.

solun|jakautuminen *s.* Hedelmöityneestä munasolusta syntyy aluksi s:jakautumisen tuloksena esialkio. **-ketto** *s.* = soluketto. **-lima** *s.* = solulima. **-muodostus** *s.* Kovimmat puut kasvavat troopillisissa seuduissa, missä s. on kautta vuoden tasainen. **-neste** *s.* = soluneste. **-ontelo** *s.* = soluontelo. **-rakko** *s.* = solurakko. **-seinä(mä)** *s.* = soluseinä(mä). **-sisäi|nen** *a.* -sesti *adv.* Onteloeläimillä on s. ruoansulatus. **-sisälly|s** *s.* S:ksen paine solunseinää vasten. **-sisältö** *s.* = ed. **-tuma** *s.* = solutuma. **-tutkimus** *s.* **-ulkoi|nen** *a.* -sesti *adv.* S. ruoansulatus. **-väli** *s.* = soluväli.

solu|ontelo *s.* Usein kasvisolut kuolevat vanhemmiten, so. plasma häviää ja s:ontelon täyttää ilma, vesi tai jotkin eritteet. **-opillinen** *a.* **-oppi** *s.* solua, sen rakennetta ja toimintoja tutkiva tieteenhaara, sytologia, kytologia. **-raken|ne** *s.* Onteloisen s:teensa vuoksi puu on verraten huono lämmönjohtaja. **-rakko** *s.* Alkueläinten erityselimet ovat sykkiviä s:ja. **-rihma** *s.* Sinilevät lisääntyvät suvuttomasti siten, että rihmamaisten muotojen s:t paloittuvat useiksi, muutaman solun muodostamiksi pätkiksi. **-rikas** *a.* → runsassoluinen. **-rivi** *s.* **-ruumis** *s.* yksisoluisten alkueläinten ruumiista. **-ryhmä** *s.* **-sarja** *s.* Sukupuolisolut muodostavat jatkuvan s:n, ns. ituradan. **-sein|ä** *s.* vars. kasvien soluja ympäröivä ketto tms. | Kasvien s:ien varsinaisena runkoaineksena on selluloosa. **-seinämä** *s.* = ed. **-sisällys** *s.* = solunsisällys. **-sitko|s** *s.* solujen yhteensulautumisesta syntynyt monitumainen alkulimamassa. | Poikkijuovaisen lihaksen solut liittyvät päittäin välittömästi toi-

siinsa pitkiksi s:ksiksi, joita sanotaan lihassyiksi.

soluskel|la[28] *frekv.v.* (< solua) soluilla. | Vedet s:ivat ojaa pitkin järveen.

solusto[2] *koll.s. harv.* solukko. | Puun rungon s.

solu|sulautuma *s.* Putkilo on s., joka on syntynyt pitkittäisistä soluriveistä siten, että solujen väliset seinämät ovat kokonaan tai osaksi hävinneet. **-suu** *s.* eräiden yksisoluisten eläinten, vars. ripsieläinten soluketossa oleva aukko, josta ravintoaineet tulevat soluun.

solut|ella[28*] *frekv.v.* **1.** < 1. soluttaa 1. | Keksillä uittomies s:telee tukkinsa oikeaan suuntaan. S. uistimen siimaa veteen. S:teli sormiensa lomitse kiliseviä rahoja. **2.** refl. merk:ssä: soluttautua, pujotella. | Työnsi veneensä vesille ja alkoi s. virran mukana. - - Auvinen päätti lähteä veneellä s:telemaan jäiden lomitse kirkonpuoleiselle mantereelle KAUPPISH.

1. **solut|taa**[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < solua. **1.** vars. pääverbin 2. ryhmään liittyen. | S. kelalta siimaa veteen. S:ti ruutia pyssyn piippuun. Veräjän riu'ut oli s:ettava vitsasten väliin. S. päällysviitta yltään. Käärme s:ti muutamassa hetkessä kurkkuunsa munan sisällyksen. Konnevesi s:taa Rautalammin reitin vedet Liesveteen. — - - kuta alemmaksi silmäsi s:at, sitä totisemmaksi käy [kosken kuohujen] taistelu AHO. [Säkkipillinsoittajat] s:tivat kummallisia, pitkiä huilusäveliä LEHT. **2.** *ark.* salaa, huomaamatta, huomiota herättämättä tapahtuvasta tavaroiden, asiain tms. jhk kuljettamisesta, tuomisesta t. sijoittamisesta, salakuljettaa, "muiluttaa", "uittaa". | Agentit ovat s:taneet maahan paljon turhaakin ulkomaista rihkamaa. N. s:ti liikkeeseen johtaville paikoille hyviä tuttaviaan. Puheeseen oli s:ettu kumouksellista propagandaa.

2. **solut|taa**[2*] *v.* perustaa soluja (merk:ssä 2.b, erik.) yhdistykseen tms. omien aatteiden levittämiseksi; tällä tavoin »hapattaa» t. valloittaa yhdistys tms.; vrt. ed. 2, jota merk:ltään us. hyvin lähellä. | Ammattiyhdistys oli kommunistien s:tama. Kommunistien lakkopuuhilla ei ollut menestystä edes hyvin s:etuissa työpaikoissa. Ylioppilasmaailma oli s:ettu kansainvälisen fascismin aseenkantajaksi. Vallankumouksellisten yritykset puolustusvoimien s:tamiseksi.

soluttaja[16] *tek.* < vars. 2. soluttaa. | Vieraan valtion palkkaamat s:t.

1. **soluttautu|a**[44] *refl.v.* < 1. soluttaa. | Ankerias on s:nut Saimaan kanavaa myöten Saimaan vesistöön. Alkoi tungoksessa s. ulko-ovea kohden. Hänen sielunelämänsä s:i jälleen entisiin uomiinsa. — Melkein huomaamatta oli A. s:nut yhdistyksen johtopaikoille.

2. **soluttautu|a**[44] *refl.v.* < 2. soluttaa. | Agentit ovat s:neet järjestöihin harjoittaakseen sieltä käsin kiihotustyötään.

solutuma *s.* tuma.

solutustyö *s.* vrt. 2. soluttaa. | Kommunistien yrittämä armeijan s.

solu|valtio *s. biol.* Monisoluista eliötä sanotaan toisinaan s:valtioksi tai soluyhteiskunnaksi. **-väl|i** *s.* kasvin solukon solujen välinen aukko. | Kasvien ilmaraot ovat solujen välisiä rakomaisia s:ejä niitä ympäröivine soluineen. — *Harv.* vastaavasti myös eläimistä. | Imusuonet alkavat kudoksien s:eistä, joissa on ns. kudosnestettä. **-väliaine** *s.* kasvi- ja vars. eläinsolujen väliinsä erittämästä aineesta. | Eläinsolujen erittämää s:tta ovat esim. rusto, luu ja lihassyyt. **-yhdyskunta, -yhteiskunta** *s. biol.* vrt. soluvaltio. **-yhtymä** *s.*

solvaaja[16] *tek.* < solvata.

solvais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | Fennomaani-sanaan sisältyi s:eva lisävivahdus.

solva|ta[35] *v.* häpäisevin sanoin perusteettomasti, valheellisesti loukata jkn kunniaa, häpäistä, haukkua; *lak.* loukata toisen kunniaa häpäisevällä lauseella, uhkauksella t. muulla halventavalla teolla syyllistymättä kuitenkaan herjaukseen; vrt. herjata. | S. jkta puheessa, kirjoituksessa. S:ttu ja parjattu henkilö. A:ta on s:ttu mitä röyhkeimmin, onpa häntä rohjettu syyttää isänmaan kavaltamisestakin. Autuaita olette te, kun ihmiset minun tähteni teitä s:avat ja vainoavat UT. — *Harv.* - - koko ajan tuikeasti s:a sateista säätä, köyhää elämää ja koko viheliäistä maailmaa KOJO.

solvaus[64] *s.* solvaaminen, solvaava puhe, sana t. kirjoitus; vrt. herjaus. | Lievä, törkeä s. Syytää solvauksia jklle. Hänen päälleen satoi kirpeätä arvostelua ja persoonallisia solvauksia. — *Lak.* Rangaista jkta solvauksesta. **-kirjoitus** *s.*

solvenssi[4] *s. liik.* maksukykyisyys.

solventti[6*] *a. liik.* maksukykyinen.

som|a[11] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** (suhteellisen pieni ja) herttaisen, viehättävän kaunis, sievä, suloinen, viehkeä. **a.** ihmisen, esineen tms. ulkonäöstä. | S:an näköinen. Sievä ja s. tyttö. S. kuin morsian. 2—3 vuoden iässä lapsi on s:immillaan. Kasvojen s. pyöreys. Tukka lainehti s:ina kiharoina. Myin s:an partani hatun-töyhdöksi Turkin sulttaanille KIVI. S. talo, koti. S. pieni puutarha. Hame, joka on s:empi ilman vyötä. Lahjaan liittyi s. adressi. S. runonpätkä. Ylisti kotiseutunsa s:uutta. **b.** Vaatteet s:assa järjestyksessä. S:asti koristeltu sali. Suu s:asti raollaan. Tukka liehui s:asti tuulessa. Laulaa, soittaa s:asti. **2.** *kans.* hauska, hupaisa, miellyttävä, mukava (2). | Olisipa s:aa, jos tulisit käymään! Olisi s:aa kuulla, miten hänen on käynyt. Elämä tuntui niin s:alle ja hyvälle, että suuta veti hymyyn. Sattui niin s:asti, että veljekset pääsivät yhtaikaa kotona käymään. Olisi s. kerran nähdä haltijakin humalassa AHO. Olihan tuo nyt s:asti, että tulit JOTUNI. S:ap' on sotahan kuolla, / kaunis miekan kalskehesen! KAL. **3.** *iron.* | Kyllä tämä maailman meno on s:aa: ainaista riitaa ja sotaa. Tepä s:ia miehiä olette, kun pelkäätte tuollaista pientä vihuria! S. se on, kun on joulukuu käsiin käymässä ja sataa taivaan täydeltä PAKK. Tyttö tuli vielä semmoiseksi s:aksi, yöt vainajan kanssa västäsi ja päivisin itkeskeli TOPPILA.

somaatti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* ruumiillinen, ruumiiseen kuuluva. | S:set l. ruumiin varsinaiset rakennesolut. Neekerien jako Sudanin neekereihin ja bantuneekereihin perustuu yksinomaan

kielieroavaisuuksiin, s:sesti heitä on vaikea erottaa toisistaan.

somai|nen[63] *a. kans. runok.* = soma. | Saanut en s:sta neittä / keralle kävelemähän A.AAVA. Ja kun sanat ovat tehneet vielä muutamia s:sia sulavia kaaria ilmassa, solmitaan ne ihmeteltävällä kätevyydellä isämeitään AHO. - - nepähän [keritsimet] ovat s:set kapineet! KS.

somali[5] *s.* S:t 'pääasiallisesti Somalimaassa Afrikassa asuva haamilainen paimentolaiskansa'.

sombrero[2] [-ē-] *s.* Espanjasta peräisin oleva, Keski- ja Etelä-Amerikassa yleisesti käytetty pehmeä, leveälierinen (huopa)hattu.

somenta|a[8] *v.* tav:mmin somistaa. | Kaupunkia s:vat puistot.

somentu|a[1*] *v.* tav:mmin somistua. | Tyttö on s:nut s:mistaan.

somer[54] *s.*, vars. *ylät.* = somero. | S. karahtelee kulkijan jalkojen alla. S. soitti, hiekka helkki, / reki vieri, tie vilisi KAL. — *Kuv.* - - ei liene mielenkiintoa vailla hieman lähemmin tarkastella noita Kiven tuotteita, kun niistä todellakin voi s:en seassa löytää kultajyviä TARK.

somerik|ko[2*] *s.* someroinen maa, paikka, kenttä, alue, särkkä tms., sorikko; vrt. hietikko, kivikko. | Pienten kivien muodostama s. Maantien s. Tiibetissä on laajoja kasvittomia s:koja. Joenuoman pohja on s:koa. Järvilohen poikaset oleskelevat mieluimmin karien s:oilla. — *Yhd.* rantas.

somerikkoinen[63] *a.* S. ranta, kari.

somero[2] *s.* karkea sora, vierinkivi-, harjusora, somer. | S. on selvästi kerrallista, hyvin vettä läpäisevää, ja sen kivet ja sorarakeet ovat jossakin määrin pyöristyneitä ja puhdaspintaisia. Karkea s. Tien kantokerros tehdään pienikivisestä s:sta. **-aavikko** *s.* **-harju** *s.*

someroi|da[18] *v.* levittää someroa jhk, peittää somerokerroksella. | Hyvin s:tu tie.

someroi|nen[63] *poss.* ja *ain.a.* S. tie, asemasilta. Maa oli kovaa ja s:sta.

somero|kangas *s.* **-kerros** *s.* Maantien s.

some|ta[34] *v. kans.* vars. kielt. muodossa olevissa sanontatavoissa; vrt. somentua, somistua. | Ei asia siitä(nsä, -än) s:ne 'ei parane, muuksi muutu, tule sen kummemmaksi'. | Otat sinä [kihlasilkin] kerran kuitenkin. Mihinkä pääset. Ei se siitänsä s:ne JOTUNI. Mutta vaikka siinä kuinka vaivasi päätään, ei asia tuostaan s:nnut NUOLIV.

somist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* kaunistaa, sievistää, koristaa, somentaa. **1.** varustaa somisteella, somisteilla. | S. itseään juhlaa varten. Istutuksin s:ettu piha. Kukilla s:ettu kahvipöytä. Nenäliina s:etaan sinisillä raidoilla. Taiteilija N. N:n s:ama kirja. Kirkon s:us hautajaistilaisuutta varten. — *Erik.* asettaa liikkeen näyteikkunaan myytäviä tavaroita mainostavasti, taiteellisesti näytteille, järjestää ikkunanäyttely. | Näyteikkunan s:aminen. **2.** olla somisteena, tehdä omalla olemisellaan somaksi. | Korea lakki s:i hänen kasvojaan. Pukua s:ava koru. Kirjaa s:avat lukuisat kuvat. Taide-esineet huoneen s:uksena.

somistaja[16] *tek.* Morsiamen s. — *Erik.* **1.** vrt. ed. 1, erik. | Näyteikkunan s. Taitava s. saa paikan tavaratalossamme [ilm.]. **2.** kirjoja somistava graafikko.

somistamo[2] *s.* näyteikkunamainonnasta, kilpi- ja julistemainosten laadinnasta yms. huolehtiva liike t. liikkeen osasto.

somistautu|a[44] *refl.v.* < somistaa. | Tytöt s:ivat tanssiaisia varten. Kaupunki oli s:nut juhliin lipuin ja köynnöksin.

somiste[78] *s.* somistamiseen käytettävä, somistava esine t. esineen osa, kuva, piirros tms., koriste. | Pajunkissat pääsiäispöydän s:ina. Puvun s:eksi tarkoitettu koru. Kirjan s:ina käytetään mm. vinjettejä. — Teennäiset ja liioitellut puheen s:et. — *Yhd.* kulta-, nahka-, pitsi-, turkiss.; reunas.

somistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < somistaa. | S. itseään. Liinavaatteiden s:u. — Kirjan kauniit s:ut.

somistu|a[1] *pass.v.* < somistaa. | Olet kesän aikana nuortunut ja s:nut!

sommail|la[29] *v. kans.* puhua kierrellen. | Juhani: "Olenko minä varas, minä?" — Lukkari: "Sitä ei hän sanonut, poikani." — Juhani: "Sitä kohden hän s:i kuitenkin. - -" KIVI.

sommau|s[64] *s. kans.* hairahdus, kommellus. | Teinpä pienen, ihan viattoman s:ksen KIVI. - - vaaseja ei tippunut lattialle eikä muitakaan s:ksia muistaakseni tapahtunut TATU VALKONEN.

sommelo[2] *s.* pitkähkö kerä, jossa ei ole keränpohjaa. | Tuohinauhasta tehty s. — Laajemmin ja *kuv.* | Ikkunapaperia s:ina ja rullina. Eukko ja kolme lapsen s:a KIANTO. - - ukko antaa ajatustensa s:n hiljaa suoltua HAARLA. — *Yhd.* tuohis.

sommit|e[78*] *s. harv.* sommitelma. | Sävelten erilaisen voiman, keston, tason ja soinnin (l. värisävyn) moninaisista s:teista johtuvat musiikin ilmaisukeinot I.KROHN.

sommit|ella[28*] *frekv.v.* (< sommittaa) panna kokoon, muodostella, rakennella, kyhäillä, laatia, suunnitella; aprikoida. | Vanhoista aiheista s:eltu kudontamalli. Monumentaalisesti s:eltu rakennus. Hajotti koneiston, mutta ei osannutkaan s. sitä kokoon. S:teli paraikaa rysää vanhasta säkistä KIANTO. S:teli anomuskirjelmää monta tuntia. Näppärästi s:eltu tarina. Huolellisesti s:eltu puhe. S. oppirakennelma. Ristisana- ym. kilpatehtävien s:teleminen. Näytelmään kuuluvat tanssit on s:ellut herra N. N. S:telin mielessäni erilaisia vaihtoehtoja kysymyksen ratkaisemiseksi. Isäntä rupesi s:telemaan Tuomaan kanssa perinnön määrää KAUPPISH. — Lapsi s:teli [= asetteli] kätensä ristiin. - - s:teli sankalasit päähänsä LEHT.

sommitelm|a[13] *s.* sommittelun tulos, muodostelma, rakennelma, kyhäelmä, piirustus, maalaus, kirjoitelma, suunnitelma tms., kompositio, konstruktio. | Geometrinen s. eli konstruktio. Taiteellinen s. "Sammon puolustus" on Gallen-Kallelan kenties nerokkain s. Mielenkiintoisia s:ia sisältävä kirjontamallivihko. Canthin novelli "Hemmo" on perin epäitsenäinen s. Šakkipelissä sanotaan s:iksi jossakin tietyssä tarkoituksessa tehtyjä siirtojaksoja. — *Yhd.* eläin-, fresko-, henkilö-, kaupunki-, kirkko-, kukka-,

puisto-, rakennus-, runo-, tanssis.; aihe-, osa-, pohja-, väri-, yleiss.

sommitelmallilnen[63] *a.* sommitelmaan kuuluva, sommiteltu. | Rakennuksen s:set periaatteet.

sommit|taa[2*] *v.* tav:mmin sommitella. | Useat A:n virsistä ovat kuin säkeisiin s:ettuja parannussaarnoja. Paras aina ois sointunsa s. / kuin oisi se viimeisemme LEINO.

sommittelija[14] *tek.* < sommitella. | Pukumallien s.

sommittelu[2] *s.* sommitteleminen; sommitelma. | Jo pienen kirjeen s. tuotti hänelle paljon päänvaivaa. Rakennuksen arkkitehtoninen s. Taiteellisen s:n lait. Taideteollisuuskoulun s:n ja muovailun opettaja. — Valkoisella pohjalla oleva kukka-aiheinen s. — *Yhd.* henkilö-, huonekalu-, kaupunki-, koriste-, kukka-, kuva-, käsityö-, pitsis.; kokonais-, pinta-, pohja-, väri-, yleiss. **-aihe** *s.* **-kyky** *s.* **-piirustu|s** *s.* S:ksen tehtävänä on etupäässä kehittää oppilaissa käytännöllistä ja luovaa mielikuvitusta. **-taito** *s.* **-tapa** *s.* **-tehtävä** *s.* **-työ** *s.*

sommittu|a[1*] *pass.v. harv.* < sommittaa. | Niin kuin rakennustaiteessa taidokkaimmatkin ryhmitykset muodostuvat harvalukuisista peruskuvioista, samoin sävelteoksetkin ovat s:neet yhden tai aniharvan sävelaiheen muunnoksista I.KROHN.

sommitu|s[64] *s.* sommittaminen, sommittelu, sommitelma. | Rakennuksen s:ksen tyylikkyys.

somnambulismi[4] *s.* **1.** sellainen ilmiö, että ihminen syvässä unessa tavalla t. toisella toimii ikään kuin hän olisi hereillä, joskus jopa ylittää valvetilassa mahdolliset suoritukset, unissakäynti. **2.** *psyk.* syvä hypnoosi, jolle on ominaista suuri vastaanottavuus suggestioille sekä se, että hypnotisoidulla herättyään ei ole mitään muistia siitä, mitä hänen ko. unitilassa ollessaan on tapahtunut.

somnambuuli[4] *s.* unissakävijä; vrt. ed.

somnolenssi[4] *s. lääk.* uneliaisuutta muistuttava tajunnan hämärtyneisyys.

sompa[11*] *s.* **1.** suksisauvan alapäässä oleva, nyk. rottinkinen t. alumiininen ja hihnoilla sauvaan kiinnitetty rengas, joka estää sauvaa uppoamasta syvälle lumeen. | Lumi tuprahtelee hiihtäjän s:in alta. Porkasta katkesi s. — Laajemmin. | Veteläpohjaisilla vesillä voidaan sauvoimen päähän kiinnittää s. — *Yhd.* rottinki-, vitsas. **2.** *kal.* nuotan t. verkon paino, jossa kivi on nidottu tuohinauhan sisään ja kiinnitetty puisen kiekon keskelle; laajemmin kiekottomastakin tuoheen ommellusta t. nidotusta painosta. — *Yhd.* tuohis. **3.** *harv.* viulun jousi. | [Ukko] perin harmistui, antoi s:nsa ihan seisahtua ja - - rupesi hän kilkuttelemaan viulunsa kieliä KIVI.

sompa|keihäs *s.* sommalla varustettu keihäs, jollaista entisajan eränkävijät käyttivät sekä keihäänä että suksisauvana. **-sauv|a** *s.* suksisauva. | He hiihtävät pitkän aikaa ääneti, kuuluu vain suksien sihinä ja s:ojen sohina KIANTO.

sonaatti[6*] *s. mus.* yhdelle t. kahdelle soittimelle sävelletty sarjateos, jossa ainakin yksi (tav. 1:nen) osa on ns. sonaattimuotoa; aik. yl. soittimilla esitettävä sävellys. | Beethovenin sonaatit. S. pianolle ja viululle. — *Yhd.* piano-, sello-, urku-, viulus. **-muoto** *s. mus.* sonaattien, sinfonioiden ym. sarjasävellysten (ääri)osissa sekä myös konsertti- ja ooppera-alkusoitoissa esiintyvä rakenne, johon kuuluu kolme t. neljä tiettyjen sääntöjen mukaista jaksoa.

sonantti[6*] *s. fon.* tavun äänne (yl. vokaali), joka on sen keskuksena, sen sonoriteetin pääasiallisena kannattajana, huippuäänne;)(konsonantti.

sonatiini[4] *s. mus.* sonaatti, jonka rakenne on eheä, mutta mahdollisimman niukkoihin muotoihin supistettu ja jonka tunnelmasisällyskin on vastaavasti ns. pienoistaidetta.

sondeera|ta[35] *v. lääk.* -us[64] *teonn.* sondin 1. koettimen avulla tutkia t. laajentaa. | Ruokatorven, virtsaputken s:us. — *Kuv.* tunnustella (mielialoja, mahdollisuuksia). | S:ttiin maaperää keskustahallituksen muodostamiseksi.

sondi[4] *s.* **1.** *lääk.* koetin. | Tutkia, tunnustella s:lla. Kyynelteiden laajentaminen s:lla. **2.** *sähk.* koetustanko. **3.** *rad. metrl. yhd.* Radios.

sonet|ti[6*] *s.* lyyrillinen runomuoto, jossa on 14 säettä ja joka jakautuu neljään säkeistöön, niin että 1. ja 2. sisältävät neljä, 3. ja 4. kolme säettä. | Petrarcan s:it. Koskenniemen "Syyskuun s.".

songer|taa[4] *v.* -rus[64] *teonn.* puhua taitamattomasti t. epäselvästi, sopertaa, sokeltaa, sammaltaa. | Yrittää s. jotakin vieraalla kielellä. Lapsen, humalaisen s:rus. — *Kuv.* - - eihän koskaan kaiu niin heleästi onnen kanteleen soitto, ettei aina siinä s:ra [= ole epäsoinnussa] yksi ja toinen kieli KIVI.

sonnan|ajo *s. kans.* **-luonti** *s. kans.*

sonni[4] *s.* täysikasvuinen kuohitsematon urosnauta; vrt. härkä. | Sarvipää s. Vihainen s. S. myl-vii, puskee. Astuttaa lehmä s:lla. — Vihainen kuin ärsytetty s. - - ei pidä tuleman huulillenne yhtään suuruksen murenata ennen kuin aapisto on päässänne, te visa-kalloiset s:t KIVI. Oi sinä musta s.! [ihasteleva huudahdus] KIVI. — *Yhd.* astutus-, kantakirja-, maatiais-, siitoss. **-karsina** *s.* Navetan s. **-mulli** *s.* **-mullikka** *s.* **-n|pitoyhdistys** *s.* = sonniyhdistys. **-n|vuota** *s.* **-osuuskunta** *s.* vrt. sonniyhdistys. **-tauti** *s. eläinlääk.* lehmän luonnoton kiima, möyrytauti.

sonnit|taa[2*] *v. kans.* -us[64] *teonn.* lannoittaa lannalla. | S. pelto.

sonni|vasikka *s.* **-yhdistys** *s.* karjanomistajien yhteisen siitossonnin pitämiseksi muodostama yhdistys, sonninpitoyhdistys.

sonnust|aa[2] *v.* **1.** *vanh.* sitoa, kiinnittää vyö, köysi tms. jkn vyötäisille, vyötärön ympäri, vyöttää; kääriä helmat t. liepeet ylös. | S. itsensä. S. kupeensa. Hameet polvien yläpuolelle s:ettuina. Emännällä oli jo esiliinakin s:ettu ja hame kieraistu työnpuhtiin KILPI. **2.** laajemmin, us. *kuv.*: pukea, varustaa t. valmistaa jhk t. jtak varten, vyöttää itsensä jllak. | S. itseään, itsensä juhla-asuun. S. ylleen lämpimät vaatteet. | Sinä olet nyt oikein s:anut itsesi. Hiivatti - -, kova hattu ja kiiltonahkakengät ja keikarinnenäliina taskussa! *A.SIMOJOKI. — Valmistuksia oli tehty pitkin syksyä, s:ettu miehiä,

varustettu eväitä, hankittu aseita IVALO. [Miehet ja naiset] s:ivat itseään ja omiaan pakomatkalle SILL. Ja kun Erkki nyt lähti talon töihin, s:i Sameli itsensä mukaan kuin mies ALKIO. Uskolla s:ettuna ja vakaaksi vahvistettuna miehenä KILPI.

sonnustau|tua[44] *refl.v.* (< ed.) pukeutua, varustautua; valmistautua, varautua. | S. kansallispukuun, juhla-asuun. S. muodin mukaisesti. Vanha linnanherra, joka vastoin tapojaan oli s:tunut pitkään, kirjailtuun samettimekkoon ja leveään helavyöhön IVALO. — S. matkalle, retkelle, juhliin, sotaan, taisteluun. S:duttiin valmiiksi heti lähtemään. Mies otti puukon vyölleen, repun selkäänsä ja haulikon olalleen ja näin s:tuneena lähti metsälle. Kylän laitaan hiihdettyään sissit nousivat suksiltaan ja s:tuivat taisteluun. Sen varalta, että lukijain joukossa olisi jokukin, joka otsikon nähtyänsä s:tuisi jo ennakolta torjumaan odotettavissa olevan mielikuvituksellisen kaavailun - - M.RAPOLA. — *Harv.* Juoksija s:tuu lähtöviivalle. Tyytyväisinä olivat appivanhemmat maanneet Emauksen pirtin lattialla ja aamulla s:tuneet mökilleen JÄRVENT.

sonnustella[28] *frekv.v.* < ed. | S. itseänsä matkaan.

1. **sonori|nen**[63] *a. fon.* -suus[65] *omin.* kuuluva, soinnikas; ks. sonoriteetti. | Tavun s. aines. Äänteiden s:uuden mittaaminen. — *Lääk.* kirkasääninen, heleä. | Koputusääni keuhkojen kohdalla s.

2. **sonorinen**[63] *a. eläinmaant.* S. provinssi 'nearktisen ala-alueen eteläosa'.

sonoriteet|ti[14*] *s. fon.* äänteiden kuulohavaintoon perustuva ominaiskuuluvuus, sonorisuus. | S:in mukaan vokaalit jaetaan vahvasti sonorisiin *(a, ä)*, puolisonorisiin *(e, ö, o)* ja heikosti sonorisiin *(i, y, u)*. Suurin s. on vokaaleilla, pienin *k*:lla, *p*:llä ja *t*:llä.

sonsari[5] *s. kans.* kirppu.

son|ta[11*] *s. kans.* ja *ark.* uloste, lanta, tade. | Eläimen, ihmisen s. Hevosen, lehmän, karjan, karhun, linnun s. Luoda s. navetasta. Karjanlannalla ymmärretään kotieläinten s:nan ja virtsan sekä kuivikkeiden sekoitusta. — Mutta nyt oli kaikki, minkä hän nuorena oli arvostanut, niin kuin s:taa hänen sormissansa WALTARI.

sontai|nen[63] *a. kans.* ja *ark.* -suus[65] *omin.* Lehmän s:set reidet. S. pihamaa, tie. S:set kengät. Kun on s:set nurkat, niin on viljaiset pellot SL.

sonta|kasa *s.* **-kori** *s. kans.* lannanajossa käytetty reen t. kärryjen kori. **-kuorma** *s.* **-kuski** *s.* **-kärryt** *s. mon. kans.* **-läjä** *s.* **-reki** *s. kans.* **-tunkio** *s.*

sonti|a[17*] *v. kans.* ja *ark.* eläimistä: ulostaa, tehdä tarpeensa. | Hevonen on s:nut pihalle. — *Alat.* ihmisestä. | S. housuihinsa.

sontiai|nen[63] *s.* sittiäinen. | S. lentää pörrää ilmassa. — *Kuv.* Me olemme simppuja ja s:sia Markulinin rinnalla! E.ELENIUS.

soo *interj.* vrt. so (jonka venytetty rinnakkaisasu sana on). | S., hevonen! S., lapset, älkääpäs tapelko! S. s., älähän nyt suotta kiihdy! — S. vai kävi hän uhkailemassa! | Pekka aikoo ostaa auton. — S.! | So, so s.! Niinkö laitanne, kurjat lapset? KIVI.

sooda[11] *s.* hiilihapon natriumsuola, natriumkarbonaatti. | Kiteinen s. 'kidesooda'. Kalsinoitu s. 'kidevedetön, jauhemainen sooda'. Puhdistettu s. 'ruokasooda'. — Kaustinen s. 'natriumhydroksidi, lipeäkivi'. — *Yhd.* kides.; pesu-, ruokas.; sitruunas. **-jauhe** *s.* kalsinoitu sooda. **-kakku** *s. ruok.* soodalla kohotettu kakku. **-lipeä** *s.* kaustinen sooda. | Pestä, puhdistaa s:llä. **-liuo|s** *s.* Pestä s:ksessa, s:ksella. **-tehdas** *s.* **-uuni** *s.* Sulfaattiselluloosatehtaan s. **-ve|si** *s.* virvoitusjuoma, joka sisältää puhdasta (tav. tislattua) vettä, johon on liuotettu natriumkarbonaattia ja johdettu hiilihappoa. | Viskistä ja s:destä tehty grogi. **-vesipullo** *s.*

sooh *interj.* soo, noo. | S., tamma, lähdetääs taas! — S., poika, annapas lampun palaa rauhassa! S., s., ole nyt vähemmällä, etkö sinä näe herrasväkeä L.ONERVA.

soolavekseli *s. liik.* vekseli, jota kirjoitetaan vain yksi kappale.

sooli[4] *s.* **1.** suolalähteestä pulppuava keittosuolaliuos. **2.** *kem.* kolloidiliuos.

soolo[1] *s.* jstak, jota yksi henkilö esittää; *mus.* sävellyksen yksin esitettävä osa kuoro- t. orkesteriosien vastakohtana. | Esittää, laulaa, soittaa s. S:n esitti onnistuneesti N. N. — Yksintanssista. | Tanssia s:a. Baletin s:t ja joukkokohtaukset. — Pelata [jalkapallo-ottelussa] s:a 'pitää palloa yksin hallussaan'. — *Yhd.* harmonikka-, harppu-, huilu-, piano-, sello-, viulus.; tenoris. **-esity|s** *s.* Ryhmä- ja s:kset. — *Urh.* N. juoksi raskaalla radalla s:ksenä ajan 15.04,8. **-hyökkäys** *s. urh.* eräissä pallopeleissä: yksin suoritettu hyökkäys.

sooloil|la[29] *v. urh. ark.* eräissä pallopeleissä: kuljettaa yksin palloa. | [Hyökkääjä] s:i maalin.

soolo|kantaatti *s.* **-kappale** *s.* **-koh|ta** *s.* Oopperan s:dat. **-kvartetti** *s.* neljän soololaulajan t. -soittajan yhteisesitys (tav. laajemman kuoro- t. orkesterisävellyksen yhteydessä); vastaava yhtye. **-laulaja** *s.* **1.** laulusolisti. **2.** yksinlaulaja. **-laulu** *s.* Esittää s:a 'laulaa yksin'. Ohjelmassa oli sekä kuoro- että s:a. S:ja nuorisolle. **-numero** *s.* Oratorion s:t. **--osa** *s.* Kantaatin kuoro- ja s:t. S:n esittäjä. **-soitin** *s.* **-soittaja** *s.* **-tanssi** *s.* Ryhmä- ja s:t. Esittää s:a 'yksintanssia'. **-viulu** *s.* **-ään|i** *s.* Kuoro- ja s:et.

soo'o(h) *interj.* vai niin, soo. | Vai niin, soo'o, noo... Kuinka se Valeekin sellaisiin ryhtyy, eikös hän ole siivo mies? ALKIO.

soopa[11*] *s. murt.* suopa. — *Kuv.* Puhua s:a (ark.) 'joutavia, perättömiä, roskaa'.

soopeli[5] *s.* Martes zibellina, näädän sukuinen petoeläin, jonka nahka on erittäin arvokas turkis, kiiltonäätä. **-n|nahka** *s.*

soosi[4] *s. ark.* kastike. | Perunoita ja s:a. — *Yhd.* läskis.

sopa[11*] *s. kans. runok.*, vars. *mon.* puku, vaatteus. | Astu aittahan mäelle, / tuo sieltä somat s:ni, / kanna vaattehet vakaiset KAL. "Mies on", sanoo, "hyvin hyvässä sovassa - -" KS. — *Yhd.* ritari-, sota-, sotis.

sopat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* sopottaa, supattaa. | S. jtak jkn korvaan. Kuului hiljaista s:usta.

soperoida[30] *v. kans.* sopertaa.

soper|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Lapsen s:telu. Nainen s:teli jotakin, josta ei saanut selvää. - - heltyi hiljaa itkemään, tuon tuostakin s:rellen: "Jumala, armahda minua!" TALVIO. - - Liisun huulet s:televat hänen korvaansa palavia kuiskauksia AK.

soper|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* aivan pienen, puhumaan opettelevan lapsen puheesta: jokeltaa; muustakin epäselvästä, kangertelevasta, sanoja tapailevasta puheesta. | Pienokainen osaa jo s. joitakin sanoja. Tyttösen puhe on vielä sellaista s:rusta, ettei vieras sitä ymmärrä. - - ensimäinen sana, jonka lasna ulos suustasi s:sit, oli "leipää" KIVI. — Elä s:ra sitä latinaas! WILKUNA. — Kuoleva puhui s:taen viimeiset sanansa. Tyttö s:si hengästyneenä asiansa ja poistui saman tien. — Punastui ja s:si hämmentyneenä jotakin. Nuorukainen ei osannut muuta kuin s. anteeksipyyntönsä. Itkunsa välistä nainen yritti s. jotakin. Huulet koettivat s. rukousta. "Mitäs te minulle tällaisia lahjoja", s:ti Annikki sekä hyvillään että hämillään AHO. "Voi, voi, isä! Mantan asiat ovat..." s:si emäntä katkonaisesti LINN. - - s:taen lemmen mielettömiä sanoja J.FINNE.

sopeut|taa[2*] *v.* saattaa sopeutumaan jhk, mukauttaa, sovittaa. | S. toimintansa tilanteen mukaan. S. rangaistus rikokseen. Muut ryhmät s:tavat liikkeensä ja nopeutensa johtoryhmän mukaan. S. työtapansa uuden ajan vaatimuksia vastaavaksi. — Manninen edisti ratkaisevasti vieraiden runomittojen s:tamista suomen kieleen.

sopeu|tua[44] *v.* -tuvasti *adv.* -tuvuus[65] *omin.* **1.** suhtautua, käyttäytyä, muuttua [tms.] t. kyetä suhtautumaan [jne.] kulloistenkin (vaihtuvien) olosuhteiden mukaisesti, mukautua, tottua; kotiutua; joskus: alistua, taipua. | S. uusiin oloihin, uuteen elämänympäristöön, kulloiseenkin tilanteeseen. Kyky s. alati vaihtuviin olosuhteisiin. Maalaisen on usein vaikea s. kaupunkielämään. S. ajan henkeen, uuteen toveripiiriin. Myös teollisuuden oli s:duttava totaalisen sodan vaatimuksiin. Rauhallinen ja s:tuva henkilö. Epäsosiaalinen, huonosti s:tuva luonne. — Nuoriso ei yleensä halua s. valmiisiin elämänkaavoihin. N:n oli mahdotonta s. pikkumaiseen sotilaskuriin. On s:duttava siihen, mitä ei voi muuksi muuttaa. En jaksa s. [= tottua, alistua] siihen ajatukseen, että kaikki olisi menetetty. — Vesielämään s:tunut eläin. Kylmään ilmanalaan s:tuvat kasvit. Elimistön s:tuminen ympäristöolosuhteiden mukaan. Kasvisravinnon hienontamiseen s:tuneet hampaat. Silmä on rakenteeltaan s:tunut ottamaan vastaan valoärsykkeitä. S:tuminen eli silmän kyky mukautua eri vahvoihin valaistuksiin. — Joskus: kyetä tulemaan toimeen, sopia yhteen jkn kanssa. | Veljekset eivät näytä oikein s:tuvan keskenään. S. toisiinsa 'tottua elämään, toimimaan [tms.] yhdessä'. Ilmi on kysellyt, miten s:dun Siiri-rouvan kanssa HILJA VALTONEN. [Olette] niin erimielisiä, ettette milloinkaan tule s:tumaan yhteen *ERKKI KAILA. — *Kiel.* S:tuminen 'kongruenssi, mukautuminen'. Subjektin ja predikaatin s:tuminen.

2. sopia jhk, jnk kanssa yhteen, olla sopusoinnussa jnk kanssa. | Toisiinsa tarkasti s:tuvat liitoksen osat. Vaalea hattu s:tui mainiosti puvun väriin. Maisemakuvaan s:tuva rakennus. Tornin huippu s:tuu huonosti kirkon tyyliin. Kokonaisuuden luominen yhteen s:tuvista osista. Kaikkien yksityiskohtien pitää s. toisiinsa ehjäksi kokonaisuudeksi. — Jk s:tuu jkn etuihin 'on etujen mukaista'. Jurous ja jäykkyys s:tuvat huonosti kaupallisiin tehtäviin. Mutta se ajatus oli vain kuin välähdys, sillä se ei s:tunut hänen tunteisiinsa PAKK. Puhdasoppisuuden ajan karkealta ja hengettömältä vaikuttava kristillisyys s:tui aikansa oloissa ihmisten silloiseen kehitystasoon I.SALOMIES.

3. *harv.* sopia, olla sopiva, soveltua, käydä, luontua (jksik, jhk, jklle). | Närepuu s:tuu hyvin astiakimmiksi. Tarkoitukseen s:tuva huone. Nopeaan liikenteeseen s:tuvan tieverkon luominen. Hintansa puolesta tämä laatu s:tuu minulle parhaiten. - - sano, että on uusi emäntä, vaan saa sitä tulla entinenkin katsomaan, jos matkat s:tuu [= matkojen puolesta sopii] AHO. - - jos tonttijako ei s:du vallitseviin omistusoikeusoloihin LK. Miten lie nyt sattunutkaan s:tumaan [= sattumaan sopivasti, järjestymään] kuin itsestään, että sinne olivat myöhäispuhteeksi jääneet vain Erkki ja Kati LEINONEN.

4. *harv.* päästä sovinnollis(emp)iin väleihin jkn kanssa;)(riitaantua. | - - jo kahden vuoden päästä (1858) ammattikunta oli jo siinä määrin s:tunut hänen kanssaan, että ehdotti hänet oltermanniksi, joksi maistraatti hänet nimittikin AK.

sopeutumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Itsepäinen, s. luonne. Porvarilliseen yhteiskuntaan s. tyyppi. Ahdasmielisyydestään ja s:tomuudestaan tunnettu poliitikko.

sopeutumis|kyky *s.* **-kykyinen** *a.* S. ja liukas poliitikko. **-vaikeus** *s.*

sopeutuvai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* sopeutuva. | Luonteeltaan vaatimaton ja s.

sopeva[13] *a. murt.* -sti *adv.* sopiva, laatuisa, mukava. | Odottaa s:a säätä, tuulta. Asia järjestyikin s:sti. N. osasi puhua hyvin s:sti. Taitaa muuten olla s. tyttö? TOPPILA.

sopi|a[17*] *v.;* sopi|va, -vasti, -vuus ks. erikseen.

A. monipersoonaista käyttöä. **I. 1.** mahtua. **a.** pystyä sisältymään jhk (tilaan, alaan, määrään). | Astia, johon s:i 5 litraa. Kaikki tavarat s:vat matkalaukkuun. Autoon sopi viisi henkeä. Sana, joka ei kokonaan sovi yhdelle riville, on jaettava kahdelle. Pöytä, johon s:i aterialle kuusi henkeä. Kaikki halukkaat eivät s:neet saliin. Huone, jossa s:i vaikka tanssimaan. S. menemään, kulkemaan jstak. Kaappi ei s:nut ovesta sisään. Niin matala katos, ettei sen alla sovi suorana seisomaan. Kaikki talon rakennukset eivät sovi näkymään tässä valokuvassa. Ei s:nut hyväksyttyjen joukkoon. - - jos s:i vävy tupahan / ilman uksen ottamatta, / pihtipuolen purkamatta KAL. — *Kuv.* sopuisuudesta; vrt. A.II.1.c. | Kissa ja koira eivät sovi samalle vadille syömään. Ovat niin

riitaisia, etteivät edes sovi kuoltuaan samassa hautausmaassa makaamaan. Ei sovi kahta kukkoa samalle orrelle SL. Tiettyhän se on, ettei kaksi emäntää sovi samaan taloon SILL. **b.** olla riittävän tilava sisältämään jtak. | S:iko tämä lakki päähäsi? Kengät eivät s:neet jalkaan. Poika on kasvanut niin, etteivät entiset vaatteet enää sovi ylle. Sormus ei s:nut sormeen. **2.** vars. *puhek.* tuulesta, auringonpaisteesta: päästä osumaan jhk. | Suojainen paikka, johon tuulet eivät sovi. Talo on mäennyppylällä, johon kaikki tuulet s:vat puhaltamaan. Etelärinne, johon aurinko hyvin s:i. **3.** *kans.* Taivaan kansi, mikäli sitä tänne suurien vaarojen väliin sopi [= pystyi] näkymään, oli kirkas KATAJA. - - sopi siihen [mäelle] kahden pitäjän kirkontornitkin näkymään KATAJA.

II. 1. olla (kooltaan, muodoltaan, väriltään tm. ominaisuuksiltaan) jnk mukainen, jtak vastaava, vastata jtak, olla sopiva, käypä, käydä. **a.** Reikä, johon vastaava tappi tarkoin s:i. Hammasrattaan hampaiden tulee tarkoin s. siihen lomistuvan rattaan loviin. Pultin kierteisiin s:va mutteri. Liitospintojen pitää s. toisiinsa hyvin, ettei jää pienintäkään rakoa. Renkaan puolikkaat s:vat tarkoin toisiinsa, yhteen. Länget s:vat hevosen kaulaan kuin valetut. Astia ja siihen tiiviisti s:va kansi. Huoneiston kaikkiin oviin s:va avain. Kivääriin ja konekivääriin s:vat samanlaiset patruunat. En saa koneen osia s:maan paikoilleen. Koetin etsiä jotakin käteen s:vaa 'aseeksi kelpaavaa'. — Puku s:i (jkn ylle, jklle) hyvin, kuin valettu. Selästä huonosti s:va takki. Mikä paidannumero sinulle s:i? Käsineiden tulee väriltään s. muuhun asuun. Tyylinsä puolesta ympäristöönsä s:va rakennus. Samaan ryhmään mainiosti s:via kukkia. — Sotilaspuku s:i N:lle [= pukee N:ää] mainiosti. Kampaus, joka ei sovi leveäkasvoisille. Vihreä väri ei sovi kaikille. — [Hyppääjä] ponnisti, mutta askel ei s:nut 'osunut oikealle ponnistuskohdalle'. Ei saanut [aitajuoksussa] askeleitaan s:maan. — Tuntomerkit s:vat jkhun, jhk. Kuvaus, joka s:i hyvin moneen henkilöön. Ei tuo lintu teereksikään sovi 'ole tuntomerkiltään teerikään'. [Ei] tämä Kanerva kuitenkaan s:nut olemaan Yrjö Kanerva KATAJA. — Poikkeus, joka ei sovi järjestelmään. Jk s:i jkn suunnitelmiin, laskelmiin. Sellainen menettely ei sovi minun luonnolleni. Minun verilleni se ei sovi JOTUNI. Käykää talossa, jos matkoihinne s:i! Nuori vänrikki valitsi suunnan, mikä parhaiten sopi tuuleen [= oli tuulen puolesta edullisin] J.SAULI. — *sopia yhteen, yksiin* vastata toista t. toisiaan, pitää yhtä, olla yhdenmukainen, yhtäpitävä, käydä yhteen, yksiin, täsmätä. | Tämä tieto s:i hyvin yhteen sen kanssa, mitä asiasta jo tiedetään. Päätös, joka ei sovi yksiin aikaisemman kanssa. Mielipiteet, lausunnot, suunnitelmat s:vat yhteen. Matkamme s:vat yhteen 'meillä on sama matka, voimme matkustaa yhdessä'. **b.** ilmaisemassa, että joillakuilla t. joillakin on hyvät edellytykset tulla toimeen, menestyä [tms.] keskenään, yhdessä. | Liisa ja Pekka s:vat toisilleen kuin vakka ja kansi. S. luonteeltaan, harrastuksiltaan yhteen jkn kanssa. He s:vat hyvin sanoissa, Moilasen emäntä ja Kreetaliisa ALKIO. Pojatkin s:vat niin mainiosti hänen kanssaan LINN. Hyvinhän Heikki entisen eukkonsa kanssa sopi? KATAJA. — Kaura ja herne s:vat hyvin yhteen 'menestyvät hyvin sekaviljana'. Kahvi ja konjakki s:vat mainiosti yhteen. **c.** pysyä sopuisissa väleissä, olla, elää, toimia [tms.] sovussa;)(riidellä, olla riidoissa. | R. ei oikein s:nut apulaisensa kanssa. Aviopuolisot, jotka eivät sovi keskenään. Eivät s:neet vuotta kauemmin yhdessä asumaan. Lapset s:vat mainiosti leikkimään keskenään.

2. a. olla sovelias, hyvä, käyttökelpoinen, mahdollinen, paikallaan, omiaan jhk (tarkoitukseen), jksik, vastata jnk vaatimuksia, voida tulla kysymykseen, käydä, kelvata. | S. jhk, jksik. Niin vaativaan asemaan hän ei sovi. A. s:i lähinnä sankariosiin. Tällainen uistin ei sovi lohen pyyntiin. S. opettajaksi, johtajaksi. Niin vaikeatajuinen kirja ei sovi lasten oppikirjaksi. Lahjaksikin mainiosti s:va teos. Teltan paikaksi hyvin s:va tasanne. Siipiaura ei sovi kivisille pelloille. Tyttö, jonka kuva s:si vaikka kuvalehden kanteen. Automalli, joka s:i Suomenkin oloihin. Jokaisen kukkarolle s:va kesämaja. Tavallinen luokitus ei sovi tähän tapaukseen 'käytettäväksi tässä tapauksessa'. Kovin rasvainen ruoka ei sovi sappivikaiselle. Kevyttä, sydäntautisellekin s:vaa työtä. Sellainen poliittinen järjestelmä ei sovi meidän oloihimme. - - kylän alla armas ranta, / rannassa rakas vetonen: / se s:vi sorsan uia, / vesilinnun vieretellä KAL. — Orjalle sellainen rangaistus ehkä s:i, ei vapaalle miehelle. Jyrkkä omantunnon tuomitseminen ei sovi terveeseen elämään HOLLO. — Nytpä soitanto s:si [= olisi paikallaan], / ilon teentä kelpoaisi KAL. — Ajattele, mitä rauhaasi s:i 'mitä sinun sopii tehdä'. Minulla on keinot osoittaa uppiniskaisille, mitä heidän rauhaansa s:i. Jospa tietäisit sinäkin tänä päivänä, mikä rauhaasi s:i! UT. **b.** olla (häiriötä, vaikeuksia tms. tuottamatta) jkn kannalta mahdollista, käydä päinsä, voida tulla kysymykseen. | Tule sinä päivänä, joka sinulle parhaiten s:i. S:iko perjantai-ilta? Tulen silloin, kun minulle s:i ja minua huvittaa. Milloin teille s:si pistäytyä meillä kahvilla? S:si erinomaisesti, jos tulisit huomenna. Jos sinulle suinkin s:i, ilmoita tulostasi etukäteen. | "Lähdetäänkö elokuviin?" — "S:i!"

3. olla uskonnollisten t. siveellisten käsitysten, hyvien tapojen, yleisen mielipiteen tms. kannalta hyväksyttävää, oikein, soveliasta, korrektia. | Sellainen menettely ei sovi papille. On tiedettävä, mikä missäkin tilaisuudessa s:i, mikä ei. Moinen käytös ei sovi sivistyneelle ihmiselle. Sana, joka ei sovi tässä mainittavaksi. Ei s:nut, että kartanon tytär seurusteli torpan pojan kanssa. Pilanteko ei nyt sovi. Sellainen työ ei muka sovi hänen arvolleen. Kumarsi kohteliaasti niin kuin herrasmiehelle s:ikin. - - nuorelle tytölle ei sovi kaikki, mikä s:i lapselle KALLAS. Ei sovi minun su'ulle, / ei minullen itselleni, / naista kullaista kosia KAL.

III. 1. tehdä sopimus, päättää jnk kanssa

jstak, jtak. | S. jkn kanssa jstak, jtak, jk. S. suullisesti, kirjallisesti, puhelimitse. S. ennakolta, etukäteen. S. tapaamisesta, kokousajasta, maksuehdoista, rajoista. S. työmiesten kanssa palkoista. Välillämme sovitusta 200 000 markan kauppahinnasta myyn minä allekirjoittanut N. N:lle - -. Oliko tämä pelkkä sattuma vai oliko niin sovittu jo etukäteen? Ellei toisin ole sovittu. Sovittiin niin, että lähdettäisiin klo 17. Palkka sovittiin jyvinä. Kyytimieskin oli jo valmiiksi sovittuna. Tämä käynti oli oikeastaan puolella sanalla sovittukin jo keväällä SILL. Kohta kun pikkuviha oli päättynyt ja rauha sovittu [= solmittu] AHO. Palkaksi sovittiin 40 000 markkaa kuussa. Harjoitteluaika sovittiin vuodeksi. Hyökkäys oli sovittu alkavaksi klo 15.30. [Kotimatka] oli sovittu polkupyörillä tehtäväksi KIANTO. Olimme s:neet lähtevämme perjantaina. — Tehdä työ sovitulla tavalla. Sovitulla paikalla, hetkellä. Kansainvälisesti sovitut mittayksikköjen lyhennykset. Sovitut varoitusmerkit. Salakieli voi olla joko sovittua kieltä tai salamerkkikieltä. 2. päästä (neuvottelemalla) yksimielisyyteen, sopimukseen jstak. | Kauppa syntyy, jos hinnasta ja maksuehdoista sovitaan. Toivottavasti sovitaan muistakin yksityiskohdista. Niin vähän kuin suomalainen kansanrunouden tutkimus vielä onkin voinut s. siitä, mitä Kalevala ja sen edustama runous on E.N.SETÄLÄ. 3. tehdä sovinto, palauttaa sopu;)(riitaantua. | Jos riitakumppanit eivät sovi keskenään, - -. Sopi työnantajansa kanssa ja palasi työhön. Sovitaan pois, mitäs tässä turhia riidellään. S. riita, kiista. Miehiä kehotettiin s:maan asia keskenään. Sovitaan pois vanhat vihat. Sovittujen oikeusjuttujen asiakirjat. Toveri myönsi olleensa väärässä ja sillä oli koko juttu sovittu. Käy, Esko, koska aikaa saat, käy ja sovi Karri pois! - - sovintoja ei sinun maksaa tarvitse KIVI. - - käskin siltä sovinnoista ottaa lehmän, mutta tämä tolvana s:i asian — potaattitynnyriin KAUPPISH.

B. *yksipers.;* pers. (loogillinen subj.) ilmaistaan gen:llä, (kieliopillisena) subj:na on inf.

I. on mahdollista, on tilaisuus, käy päinsä, voi, saattaa. | Tämä työ s:i lykätä myöhemmäksi. Tuulee niin kovasti, ettei nyt sovi lähteä. Tykistöä ei s:nut käyttää, kun omat ja vihollisen joukot olivat sekaisin. Auto pysähtyi niin pitkäksi aikaa, että matkustajien sopi hiukan jaloitella. Opetusta s:i järjestellä opettajan harkinnan mukaan. Lähetys s:i toimittaa joko laskuun tai ennakkona. S:i ainakin yrittää. S:i käyttää sitäkin keinoa, että - -. Viitat seisoivat vielä pystyssä niin kuin vakuutena siitä, että tietä sopi kulkea SILL. - - jos vajaus mitattavissa ja punnittavissa tavaroissa havaitaan suuremmaksi, kuin mitä selittää s:i LK. — S:siko teidän [= voisitteko, olisiko teillä tilaisuus, sopisiko suunnitelmiinne] tulla huomenna meille kahville? Harjoitteli aina kun vain vähänkin sopi. Nyt on jo myöhäistä, kun et kerran s:nut [= et välittänyt] selvittää asiaa aikanaan. — *Erik.* 1. uhkauksissa, uhittelevassa puheessa. | S:i tulla [= tule vain] käsiksi, jos sisua riittää! S:i sanoa suunsa puhtaaksi! | Minä ilmiannan teidät ja te pääsette elinkautiseen...” — ”S:i ilmiantaa!” huusi nainen TALVIO. 2. ystävällisesti kehotettaessa. | S:i painaa [= painakaahan] puuta! Jos on nälkä, s:i sanoa. ”S:i mennä vain pirtin puolelle!” kehotti Riikka vierasta TALVIO. S:i kastaa pullaa enemmältäkin RAILO. 3. on hyvä, voi hyvin, kelpaa. | Kyllä siinä talossa elää s:i. Tuollaista morsianta s:i näyttää kenelle vain. S:i sinun nyt nauraa, kun et itse ole asiassa osallisena. Oisi tuossa ollakseni, / s:sipa maatakseni / nuoren neitosen keralla KAL.

II. on paikallaan, soveliasta, asiallista, tarkoituksenmukaista, suotavaa, hyvä; on syytä, aihetta, kohtuullista. | Harjoituksen jälkeen s:i ottaa pieni lepohetki. Saviseen tienpintaan s:i käyttää karkeahkoa hiekkaa. Tässäkään asiassa ei sovi mennä liiallisuuksiin. Asia, jossa ei sovi kitsastella. Ei sovi mennä vesirajasta eteenpäin, siellä on limaista KARHUM. Ei sellaistakaan summaa sovi meikäläisen halveksia. Ei nyt enää sovi kauppojaan katua, kun asia on näin pitkällä. Tässä yhteydessä s:i vielä mainita, että - -. Ei sovi ihmetellä, jos hän ei vielä kaikkea osaakaan. Kävi juuri niin, kuin sopi odottaakin. | Kuinkas asiat sujuvat? — Eipä sovi valittaa. | S:i kysyä, miten yritys olisi onnistunut ilman meidän apuamme. Epäillä s:i, tokko kertomus pitää paikkaansa. Ei sovi luulla, ettei hän olisi parastaan koettanut. S:i vain toivoa [= on vain toivottava], että suunnitelmasta vihdoin tulee tosi. Kukapa tässä menee mainitsemaan nimiä, mutta s:i panna merkille vain, että - - TALVIO. Siljan oli lähdettävä, laivan keulaa sopi odottaa tuossa tuokiossa eteläisimmän niemen takaa SILL. — Sellaisesta työstä s:i hyvin ottaa 300 markkaa tunnilta. Hän on tehnyt voitavansa eikä enempää sovi vaatiakaan. — *Erik.* nuhtelevassa, opettavassa, neuvovassa äänensävyssä; us.: sietää. | Seuraavalla kerralla s:i olla huolellisempi. Olisi sinunkin s:nut edes kerran tulla ajoissa. S:si pitää parempaa huolta tavaroistaan. Teidänkin s:si muistaa, ettei tuollainen elämä käy päinsä. S:i pitää suunsa kiinni, kun ei kerran tiedä asiasta mitään!

III. on uskonnollisten t. siveellisten käsitysten, hyvien tapojen, yleisen mielipiteen tms. kannalta hyväksyttävää, oikein, paikallaan, soveliasta, korrektia. | Oli sitä mieltä, ettei papin sovi tanssia. Uhrilammasta ei s:nut keritä. Lahjaesinettä ei sovi moittia. Hänen sanojaan ei tässä sovi toistaa. Ei sovi puhua lasten kuullen tuollaista. Hautajaisissa ei sovi laskea leikkiä. Niinhän asia on, mutta ei minun sovi mennä sitä hänelle sanomaan. Niin s:i ja pitääkin tehdä. - - elämme jumalisesti, niin kuin Jumalan lasten s:i KATEK. - - kaino ja häveliäs, niin kuin siviän vaimon s:i KALLAS. Mannisen suomentama ”Oppineita naisia” noudattelee, niin kuin huvinäytelmän s:ikin, kielemme luonnollista puhetahtia TARK.

sopiais|et[63] *s. mon.* se, mikä vaaditaan, maksetaan, annetaan t. nautitaan sovinnonteon ehtona, merkiksi t. kunniaksi, sovinnot. | Vaatia jklta s:ia. N. maksoi s:ia 1 000 mk. Tarjota, an-

taa jklle s:ia. S:iksi ryypättiin pari konjakkilasia. | Paavo, sovitaan pois ne äskeiset vihat. - - Ja s:ia minä annan sinulle vyön PAKK.
sopijapuoli *s.* sopimuspuoli.
sopimat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < sopia;)(sopiva. **1.** Astiaan s. [= mahtumaton] määrä. — Jalkaan s:tomat [= käymättömät] kengät. S. puku. Hevosella on s:tomat länget. Puvun väriin s. päähine. Viljelykseen s:tomat suot. Laivareitiksi s. vesistö. Juomavedeksi s. vesi. Heikkovatsaiselle s:onta ruokaa. Terveydelle s. ilmasto. Leiriytymiseen s. maasto. Opettajaksi, papiksi s. henkilö. Jhk tehtävään s. Talon pellot ovat s:toman pieninä paloina. Taisteluasemat oli valittu aivan s:tomasti 'epäkäytännöllisesti, huonosti, tyhmästi'. Vieraat saapuivat s:tomaan aikaan. Ajankohta oli yrityksen alkuunpanoon täysin s. Jokaisessa sopivassa ja s:tomassa tilaisuudessa. Pyydämme anteeksi, jos tulimme s:tomasti 'sopimattomaan aikaan'. Pitää jtak arvolleen s:tomana. — *Erik.* **2.** siveellisesti sopimaton, säädytön, rivo, törkeä. | Käyttää s:tomia sanoja. Viettää s:onta elämää. Tehdä jklle s:tomia ehdotuksia. Ottaa s:tomia asentoja. Käyttäytyä, esiintyä, pukeutua s:tomasti. Puhua s:tomia. Viljellä puheessaan s:tomuuksia.
sopimisoikeus *s.*
sopimuksellinen[63] *a.* sopimuksella tapahtuva, sopimukseen perustuva. | S. järjestely. Kauppasuhteiden s. pohja. S. yhteen liittyminen.
sopimuksen|loukkaus *s.* myös ⌒. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* myös ⌒. | S:set tavaratoimitukset. Hoitaa asia s:sesti. **-rikkoja** *s.* myös ⌒. **-tekijä** *s.* sopimuspuoli.
sopimuksenteko *s.* **-järjestys** *s.* **-paikka** *s.* **-tilaisuus** *s.*
sopimuksen|varainen *a.* sopimukseen perustuva. **-vastai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* S. toimenpide. Menetellä s:sesti.
sopimukseton[57] *kielt.a.* S. tilanne, olotila.
sopimu|s[64] *s.* kahden t. useamman henkilön t. yhteisön keskenään tekemä osapuolia sitova päätös; *lak.* kaksipuolinen oikeustoimi, välipuhe, kontrahti; vrt. liitto, konkordaatti, konventio, luvanta, sitoumus, pakti, traktaatti, valtiosopimus. | Suullinen, kirjallinen s. Henkilöiden, laitosten, yhtiöiden, kuntien, valtioiden välinen s. Salainen s. Poliittinen, taloudellinen, kaupallinen s. Kollektiivinen, kansainvälinen s. Suostumusperäinen, vapaamuotoinen s. Ehdollinen, sitova s. Yhteistyötä, tavarain kuljetusta, palkkoja, työehtoja koskeva s. Suomen ja Ruotsin välinen s. rikosrekisterinotteiden vaihdosta. Tilsitin s. Kelloggin s. S:ksen sisällys, sanamuoto. Tehdä, allekirjoittaa s. jstak jkn kanssa. Neuvotella s:ksesta. Vahvistaa, ratifioida s. S. tulee voimaan, purkautuu. Rikkoa, purkaa s. Sanoa s. irti. Julistaa s. mitättömäksi. Noudattaa, loukata s:sta. S:ksen rikkoja. Jatkaa s:ksen voimassaoloaikaa. Asia jäi suullisen s:ksen varaan. Toimia, menetellä s:ksen mukaan, vastoin s:sta. S:ksen nojalla. S:ksen vastainen toimenpide. Selvittää jk asia keskinäisellä s:ksella. Päästä s:kseen jstak 'sopia, päästä yksimielisyyteen, sovintoon jstak'. [Lääkärin] vastaanotto klo 9—11, muina aikoina s:ksen mukaan. Eikö hinnasta ollut minkäänlaista s:sta? Meillä oli s. tavata klo 20.00. Kaikki vaikenivat kuin s:ksesta. Poikien kesken vallitsi äänetön s. siitä, että asiasta ei hiiskuttaisi kenellekään. — *Yhd.* aselepo-, avioehto-, avioliitto-, eläkehinta-, hyökkäämättömyys-, ilmailu-, kauppa-, korko-, kulttuuri-, laina-, laivasto-, lennätin-, liikenne-, liitto-, luotto-, merenkulku-, naima-, oppi-, perintö-, posti-, raha-, rahti-, raja-, sotilas-, talous-, tavara-, tulli-, työ-, työehto-, urakka-, valtio-, vehnä-, vuokra-, yhteistyö-, ystävyyss.; ajo-, antautumis-, avunanto-, hakkaus-, hakkuu-, hankinta-, hyökkäys-, kaato-, kalastus-, kihlaus-, kustannus-, luovutus-, maksu-, myynti-, ojitus-, osto-, panttaus-, palvelus-, puolustus-, rahtaus-, rakennus-, tavaranvaihto-, tilaus-, vakuutus-, viljelys-, välitys-, yhteistoimintas.; erikois-, joukko-, kehys-, kolmi-, kolmikanta-, kompensaatio-, lisä-, suosituimmuus-, vastavuoroisuus-, yhteis-, yleiss.; rauhans.; kuukausi-, vuosis.
sopimus|aika *s.* sopimuksen voimassaoloaika. | S:ajan kuluttua umpeen. **-ehdotus** *s.* Tehdä, laatia, hyväksyä s. — Erik. *lak.* kansainvälisissä suhteissa hyväksyttäväksi esitetty sopimuksen tms. sisältävä tekstiehdotus. **-ehto** *s.* sopimukseen sisältyvä ehto. **-etu** *s. lak.* Positiivinen s. 'suorituksen täyttämättä jättämisen velkojalle tuottama vahinko, saamatta jäänyt voitto'. Negatiivinen s. 'se suoranainen rahallinen t. taloudellinen vahinko, minkä sopijapuoli on kärsinyt toimiessaan sopimuksen aikaantuloon t. pätevyyteen luottaen'. **-hinta** *s.* sopimuksen mukainen hinta. **-kaava(ke)** *s.* **-kanne** *s.* sopimuksen perusteella nostettu kanne. **-kappale** *s.* kappale sopimusta. | Molemmat sopimuspuolet saavat oman s:ensa. **-kauppa** *s. liik.* kauppa, jossa tavara toimitetaan kirjallisen sopimuksen määräämällä tavalla. **-kausi** *s.* aika, ajanjakso, jonka sopimus on (kerrallaan) voimassa. **-kirja** *s.* sopimuksen sisältävä, sopimuksesta tehty asiakirja. | Yhdistyksen perustamista koskeva s. **-kohta** *s.* sopimuksen kohta, määräys, klausuuli. **-kumppani** *s.* sopimuksessa osallisena olija, sopimuspuoli. **-laki** *s. lak.* varallisuusoikeudellisista oikeustoimista 13. p:nä kesäkuuta v. 1929 annettu laki, oikeustoimilaki. **-lauseke** *s.* valtiosopimukseen sisältyvä ehto, klausuuli. **-lomake** *s.* **-luonnos** *s.* — Erik. *lak.* kansainvälisissä suhteissa esim. neuvottelujen pohjaksi esitetty sopimuksen sisältävä tekstiluonnos. **-luontei|nen** *a.* -suus *omin.* sopimukseen perustuva, erityisellä sopimuksella järjestetty. | S. [= sopimuspalkkainen] virka. Olla s:sessa suhteessa jkhun. **-maa** *s.* vrt. sopimusvaltio. **-muoto** *s.* Joukkosopimus on tavallisin s. työnantajan ja työväen välisten suhteiden järjestelyssä. **-määrä** *s. liik.* tavaramäärä, jota sopimus koskee. **-määräys** *s.* sopimukseen sisältyvä määräys. | S:ten noudattaminen. **-neuvottelu** *s.*, tav. *mon.* sopimuksentekoa koskeva neuvottelu. | Panna, saada s:t käyntiin.
sopimus|oikeudellinen *a.* sopimusoikeutta koskeva, sopimusoikeuteen kuuluva. | S. kysymys. S:oikeudelliselta kannalta katsoen. **-oikeus** *s.*

lak. sopimuksen tekoa ja vaikutusta järjestävät oikeussäännökset. **-paikka** *s.* sopimuksen mukainen paikka. | Viedä tavara s:an. **-pakko** *s.*)(sopimusvapaus. **-palkka** *s.* viran- t. toimenhaltijalle erityisen sopimuksen (eikä esim. palkkaussäännön) perusteella maksettava palkka. **-palkkainen** *a.* sellainen, josta maksetaan t. joka nauttii sopimuspalkkaa. | S. virka, toimi. S. virkamies. **-peruna** *s.* peruna, jonka viljelemisestä on tehty sopimus. **-peruste** *s.* **-perusteinen, -peräinen** *a.* sopimukseen perustuva, sopimuksesta johtuva; vrt. lakimääräinen. | S. yhteisö. S. oikeus jhk. S. velvoite. **-pohjainen** *a.* = ed. **-puol|i** *s.* sopimuksessa osallisena, mukana olija, sopimuksentekijä, sopimuskumppani, sopijapuoli, kontrahentti. | Sopimus purkautuu vain molempien s:ten suostumuksesta. Asia on saatettava kaikkien s:ten tietoon. **-päivä** *s. liik.* päivä, jona tavara sopimuksen mukaan on toimitettava. **-rikos** *s.* rikos sopimusta vastaan. **-sakko** *s.* hyvitys, jonka jku on sitoutunut suorittamaan siinä tapauksessa, että hän ei täyttäisi jtak hänelle kuuluvaa velvoitetta, sovinnaissakko. **-suh|de** *s.* Olla s:teessa jkhun. S:teen purkaminen, päättyminen, jatkaminen. **-tariffi** *s.* **-tarjous** *s.* **-teitse** *adv.* sopimuksen tietä, sopimuksella. | Järjestää jk asia s. **-teksti** *s.* sopimuksen teksti. | Laatia, julkaista s. **-tie** *s.* Selvittää jk asia s:tä 'sopimuksella'. Turvata etunsa s:tä. **-tulli** *s.* kauppasopimuksessa sovittu tulli. **-tyyppi** *s.* Nykyaikaisen liikeelämän tärkein s. on hankintasopimus. **-valta** *s.* vrt. seur. **-valtio** *s.* sopimuspuolena oleva valtio. **-vapau|s** *s.* oikeus tehdä vapaasti sopimuksia;)(sopimuspakko. | Yksilöllisen s:den periaate. **-velvoite** *s.* **-velvoitus** *s.* **-velvollisuus** *s.* **-vero** *s.* sopimukseen perustuva vero. | Lampuodit maksoivat kartanoille s:a. **-viljelijä** *s.* vrt. sopimusviljely. **-viljelmä** *s.* viljelmä, jossa viljelysopimuksen perusteella viljellään jtak kasvia. **-viljely** *s.* viljelysopimukseen perustuva jnk kasvin viljely. **-viljelys** *s.* **1.** = sopimusviljelmä. **2.** sopimusviljely. **-vuosi** *s.* sopimuksen voimassaolovuosi; vuosi, jota sopimus koskee.

sopista[41] *deskr.v.* supista. | S. jtak itsekseen, unissaan.

sopiutua[1*] *v. murt.* sopeutua.

sopiv|a[13] *a.* (*partis.* < sopia) -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** vrt. sopia A.II.1. | Valita hevoselle s:at länget. S. leninki hoikalle naiselle. Kokonaiskuvaan s. yksityiskohta. Yhteen s:at mielipiteet, ajatukset. — Maalaisympäristöön s. rakennustyyli. Tilaisuuteen s. puku. — Löytää itselleen s. puoliso. N. osaa valita s:at apulaiset. **2.** vrt. sopia A.II.2. | Tarkoitukseen s:at työvälineet. Yksityiskäyttöön s. automalli. Pienissä sikaloissa ovat puiset ruuhet s:impia. Johtajaksi s. henkilö. Teoksen s:uus oppikirjaksi on kyseenalainen. Laivaväyläksi s. joki. Suomen oloihin s. viljelyskasvi. Olohuoneeseen s. kalusto. Lapsille s:aa luettavaa. Sairaalle s:aa ruokaa. S. annos [lääkettä]. Eri aineita on sekoitettava s:assa suhteessa. Hyökkääjä odotti vain s:aa hetkeä. Käyn siellä ensimmäisessä s:assa tilaisuudessa. Pakkasta oli s:immilleen, 5—6 astetta. Harkitsimme s:immaksi lykätä lähdön huomiseksi. Hevonen on nyt s:assa lihassa. Viranomaiset saivat käskyn ryhtyä s:iin toimenpiteisiin mellakoiden lopettamiseksi. En keksinyt heti s:aa vastausta. Sana, jolla ei ole s:aa suomalaista vastinetta. Suuruudeltaan, iältään, hinnaltaan s. S:an mittainen, pituinen, paksuinen, ikäinen. S:an lämmintä pesuvettä. — S:asti lannoitettu maa. Työ voidaan suorittaa s:immin seuraavalla tavalla. Näin valo saadaan lankeamaan s:asti työpöydälle. Työn voi s:asti jakaa useallekin. Jopa osasi vastata s:asti [= nokkelasti, näppärästi, sattuvasti]! Sähkövoima tulee halvimmaksi, mikäli sitä on s:asti saatavissa. Suojasää ja pakkanen vaihtelivat s:asti. Kokous päättyi s:asti ennen junan lähtöä. | Sinähän tulitkin s:asti. Tules auttamaan tämän kaapin siirtämisessä! | Eipä olisi osannut s:ammin sattua! Minä ryyppään vähän itse, kun s:asti sattuu, terveydekseni ALKIO. — *Erik.* laatuun käypä, kohtuullinen. | Sain lairan varsin s:illa ehdoilla. S:ana palkkiona voidaan pitää - -. Pysyttää vaatimuksensa s:issa rajoissa. Niillä ehdoilla, jotka katsotte s:aksi asettaa. **3.** vrt. sopia A.II.3. | Pitää jtak arvolleen s:ana. Siitä ei ole s:aa puhua. N:n menettelyä en voi pitää s:ana, etenkin kun hän on pappi.

sopivai|nen[63] *a. vanh.;* -suus ks. erikseen. **1.** = sopiva 1—2. | S:sten varaosien saanti. **2.** = sopiva 3. | - - mutta nuoret heillä ovat saaneet kasvaa vapaammin kuin s:sta on TALVIO.

sopivaisuu|s[65] *omin.* < ed. **1.** sopivuus, soveltuvuus. | Öljyjen s. erilaisiin käyttötarkoituksiin. - - tutkimaan sikäläisten virtain s:tta tavarain kuljettamiseen V.VOIONMAA. Sellaisen kaupan tarpeellisuudesta paikkakunnalla ja hakijan s:desta sen harjoittamiseen on hankittava asianomaisen kunnanvaltuuston lausunto LK. **2.** se mitä uskonnollisten t. siveellisten käsitysten, hyvien tapojen, yleisen mielipiteen tms. kannalta pidetään hyväksyttävänä, sopivana, säädyllisyys, konvenanssi. | Laiminlyödä s:den vaatimukset. S:den ja hyvien tapojen mukaista on - -. Mennä s:den rajojen yli. Jk loukkaa jkn s:den käsityksiä. Tehdä jtak vain s:den [= sovinnaistavan] vuoksi.

sopivaisuus|käsitys *s.* Teko, joka sotii jkn s:käsityksiä vastaan. Sovinnaisten s:käsitysten mukainen vaatimus. **-sy|y** *s.* Jätän s:istä toistamatta hänen sanansa. **-sään|tö** *s.* Seuraelämän käyttäytymis- ja s:nöt.

sopivan- alkuiset inen-loppuiset yhdysa:t (s:-hintainen, -kokoinen, -pituinen, -värinen ym.) tav. ⌒.

sopot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | S. jtak jkn korvaan. Nurkasta kuului hiljaista s:telua.

sopot|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* hiljaisella, soinnittomalla äänellä puhumisesta: supista, sipistä, supattaa, sopertaa, puhua epäselvästi. | S. jtak itsekseen, puoliääneen, epäselvästi. S. jtak jkn korvaan. Puhua s:taen, s:tavalla äänellä. Lukea rukouksia hiljaa s:tamalla. Mies tyynnytteli hevostaan suullaan s:taen. Hänen s:uksestaan ei saa mitään selvää. Ja vähitellen lauhtui loveen langenneen vimma ja suli hiljaiseen s:ukseen AHO. Täyttää sopet, nurkat hurskas s:us *MANN.

sop|pa[11*] *s. ark.* keitto. | Laiha, maukas s. Panna s. tulelle. S. kiehuu, jäähtyy. Keittää, syödä s:-paa. Mitä useampi kokki, sen huonompi s. SL. — *Kuv.* sekava asia, vyyhti, sekasotku, sekamelska. | Älä pistä lusikkaasi siihen s:paan [= älä puutu, sekaannu siihen asiaan]! Tästä mahtaa tulla kaunis s. Sinä, lurjus, olet tämän s:an keittänyt! Vaihka kierittelisit heitä hirmumyrskyt sekamelskaksi, s:aksi vallan KIVI. Siellä ne nyt kaikki makasivat yhtenä s:pana, koettaen kukin koota itseään J.FINNE. — *Yhd.* herne-, kaali-, kala-, liha-, luu-, papu-, peruna-, rusina-, sieni-, vihannes.; imeläs.

soppa|-astia *s.* **-jono** *s.*, vars. sotilasslangissa: ruokajono. | Sotilaat järjestyivät s:on. Seisoa s:ssa. **-kala** *s.* **-kanuuna** *s.* sotilasslangissa: kenttäkeitin. **-kauha** *s.* **-kulho** *s.* **-kuppi** *s.* **-lautanen** *s.* **-liha** *s.* **-lusikka** *s.* **-lu|u** *s.* Ostaa s:ita.

soppelo[2] *s. harv.* soppi, sopukka. | - - nuuskii jokaisen kivenkolon, jokaisen s:n ALKIO.

sop|pi[5*] *s.* **1.** nurkka, nurkkaus, loukko. **a.** Sänky oli tuvan perimmäisessä s:essa. - - muori istuu uunin s:essa sukkaa kutoen KARHUM. Siellä se hiljaa nyyhkyttää kyökissä sängyn s:peen nykertyneenä SILL. - - s:peen pöytälaatikon / kirje luisti piilohon JYLHÄ. — *Kans.* erik. pirtin uunin ja oviseinän välinen nurkka. | Halot pidettiin s:essa oven ja kiukaan välissä. Sokea s:essa nukkui, / ukko vanha uunin päällä KAL. — *Yhd.* karsina-, ovi-, peräs. **b.** pohjukka, kolkka, perukka, sopukka. | Merran s. 'pohjukka'. Kätkeytyi luolan perimmäiseen s:peen. Tarkastajat nuuskivat talosta joka s:en. Uutinen levisi kaukaisimpaankin torppaan ja syrjäisimpäänkin salon s:peen. Savu tunkeutui joka s:peen. Vanhuksilla oli talossa oma kodikas s:pensa. Emme milloinkaan ole olleet niin onnelliset kuin silloin siinä ahtaassa s:essamme [= pienessä asunnossa] TALVIO. — - - on tämä mailma ymmyrjäinen ja s:pia ja solia täynnä KIVI. Mitään vaikeasti pestäviä syvänteitä, kulmia ja s:pia ei hyvässä maitopumpussa saa olla AK. — Juhon suun s:issa [= suupielissä] huomattiin hieman hymyilyn väreitä PÄIVÄR. Oi silmäluomiensa raukeutta, suun s:pien pehmoisuutta, otsansa valkeaa unta! LEHT. — *Kuv.* Kätkeä jk asia sielunsa salaisimpaan s:peen. Jumalan katse tunkeutuu ihmissielun salatuimpiinkin s:piin. Sa raivaa henkesi jokainen s.! LEINO. — *Yhd.* luku-, makuu-, ruokailus.; syrjäs. **2.** *geom.* avaruuden osa, jota osittain rajoittaa kolme t. useampia tasoja, joilla on yhteinen piste, polyedrinen kulma. | S:en särmät ovat tasojen leikkaussuoria. Monitahokkaan, pyramidin s:et. S:en kärki. Kolmi-, neli-, n-särmäinen s. — *Min.* Kiteen s:et.

-soppinen[63] *poss.a.* Kolmi-, neli-, viisis.

sopraano[2] *s. mus.* **1.** korkea naisen t. lapsen ääni; sille tarkoitettu kuorolaulun ääni. | Rouva N:n kirkas s. Lyyrillinen, draamallinen s. — Laulaa s:a. **2.** sopraanoääninen t. kuorossa sopraanoa laulava henkilö; myös *koll.* sopraanoa laulava kuoron osa. | [Laulajatar] N.N. on s. Poikakuoron s:t. — S. kaikuu kauniisti, mutta altto kaipaisi vahvistusta. **3.** *yhd.* Mezzos. **-aaria** *s.* sopraanoäänellä laulettava aaria. **-avain** *s.* nuottiviivaston 1. viivalle kirjoitettava C-avain. **-klaavi** *s.* = ed. **-laulaja** *s.* **-solisti** *s.* **-soolo** *s.* sopraanoäänellä laulettava soolo. **-ääni** *s.*

sopu[1*] *s.* **1.** ihmisten (t. eläinten) kesken, välillä vallitseva tila, jossa keskinäiset suhteet ovat hyvät, hyvät välit, yksimielisyys, sovinto, sopuisuus;)(eripuraisuus, riita. | Naapurusten kesken vallitsee hyvä s. Olla, elää sovussa jkn kanssa. Elää sulassa, suloisessa sovussa. Asioista neuvoteltiin kaikessa sovussa. Miesten välille ei vain syntynyt s:a. Mikä heidän s:nsa rikkoi? Perheessä on pyrittävä säilyttämään s. ja keskinäinen luottamus. Ei kanna kaunista satoa huono s. ... KOJO. Kyllä s. sijaa antaa SL. Parempi laiha s. kuin lihava riita SL. — Hieroa s:a [= sovintoa] jkn kanssa. Rakentaa s:a. Päästä s:un. - - ja kuului toisten veljesten huuto, manaten riitamiehiä malttiin ja s:un KIVI. - - solmii sovun vanhojen vihaheimojen välille IVALO. — *Kuv.* Pakanalliset runot saattoivat elää vuosisatoja suloisessa sovussa [= rinnan] kristillisten virsien kanssa. — *Yhd.* avio-, naapuri-, perhes. **2.** *kansanr.* toveri, morsian. | Toivon kullaista s:a, / hope'ista puolisoa KAL.

sopuhinta *s.* kohtuullinen hinta, kohtuushinta. | Ostaa, myydä s:an. Onnistua saamaan jtak s:an.

-sopuinen[63] *poss.a.* Paha-, sekas.

sopuis|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* joka on sovussa t. jossa vallitsee sopu, sovinnollinen, rauhaa rakastava, sävyisä, säyseä, sopeutuva, mukautuvainen;)(riitaisa. | Hauska ja s. mies. Rauhallinen ja s. luonne. S. perhe, pariskunta. S. kokous, perhe-elämä, yhteistoiminta. Keskustella, neuvotella s:asti. Mutta katso, että sitä [valtaa] s:asti käyttelet ja yhteiseksi hyödyksi KIVI.

sopujuoksu *s. urh.* kilpajuoksu, jossa osanottajat eivät yritä parastaan toisensa voittaakseen. | K. ja T. juoksivat s:n 1 500 metrillä.

sopuk|ka[15*] *s.* soppi, pohjukka, perukka; kolkka. | Suolen s. Vene soudettiin suojaisan lahden s:-kaan. Vanhassa rakennuksessa oli paljon salaperäisiä sokkeloita ja s:oita. N:n leposija on hautausmaan syrjäisimmässä s:assa. — *Kuv.* Sielun sisimpiä s:oita myöten. Muisto säilyi jossakin sydämen s:assa.

sopuli[5] *s.* myyrien heimoon kuuluvia pieniä jyrsijöitä; vars. tunturisopuli. — *Yhd.* metsä-, tunturis. **-lauma** *s.* **-n|nahka** *s.* **-vuosi** *s.* sellainen vuosi, jona tunturisopulit vaeltavat suurina parvina varsinaisilta asumasijoiltaan.

sopu|mieli *s.* sovinnollinen mieli. | Olla s:mielellä. **-ottelu** *s. urh.* vrt. sopujuoksu. **-peli** *s. urh.* vrt. ed. | Juoksu oli selvää s:ä. **-ratkaisu** *s.* riidan sovinnollinen ratkaisu. **-soin|tu** *s.* (kokonaisuuden) eri osien t. puolien välillä vallitseva tasapaino t. oikea suhde, sopusuhtaisuus, harmonia; (täydellinen) keskinäinen vastaavuus t. sopeutuvuus, yhteensopivuus, yhdenmukaisuus, yhtäpitävyys, ristiriidattomuus;)(ristiriita. | Värien, viivojen s. Luonnossa vallitseva s. Elintoimintojen s:nun häiriintyminen. Molemminpuolinen kiintymys eli sielujen s. Koko sielussani vallitsi s. S. talossa on häiriintynyt, rauha on rikki TALVIO. — Jk on s:nussa

jnk kanssa. Taideluoman eri osien pitää olla s:nussa keskenään. Huonekalujen ja koriste-esineiden on oltava s:nussa keskenään. A:n edut eivät ole s:nussa B:n etujen kanssa. Runon muoto on saatava s:tuun sisällyksen kanssa. Laatia lakiehdotus s:tuun maan oikeusjärjestyksen kanssa. **-sointui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* harmoninen, sopusuhtainen, eheä. | S. kokonaisuus. S. kokonaisvaikutus. Ehyt, ihanteellinen ja s. luonne. Runebergissa yhtyivät kristillisyys ja isänmaallisuus s:sella tavalla. Lapsen olemuksen eri puolia on kehitettävä s:sella tasapuolisuudella. S. avioliitto. Rakennuskompleksin s:suus. **-sointuisa** *a.* = ed. **-suhta** *s. vanh.* sopusointu, -suhtaisuus. | - - pitää silmällä taiteellista s:a O.A.KALLIO. [Kellossa] on rattaita ja regulaattoreja, hienoimman aivotyön aikaansaamaa kaikkien eri osien s:a ja sen ylläpitämistä aina valvovan älyn avulla AHO. **-suhtai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* jonka osat ovat oikeassa, sopivassa suhteessa toisiinsa, sopusoinnussa keskenään, eheän kokonaisuuden muodostava, sopusointuinen, harmoninen. | S. ruumiinrakenne, kokonaisuus. Solakka ja s. vartalo. Kirjailijan selkein ja s:sin teos. Eheä ja s. luonne. Onnellinen ja s. perhe-elämä. S:sesti kehittynyt. **-väl|i** *s.*, tav. *mon.* sovinnolliset välit, sopu, sovinto, ystävyys. | Olla, elää s:eissä jkn kanssa.

sora[11] *s.* maalaji, jonka pääaineksena ovat 2—20 mm:n kokoiset kivirakeet; vrt. somero, hiekka, hieta, hiesu. | Karkea, hieno s. Särmikäs s. 'moreenisora'. Pyöreä s. 'harjusora'. Kivestä murskattu s. Ajaa tietyömaalle s:a. Mureta, murskata s:ksi. — *Yhd.* harju-, hiekka-, irto-, kivikko-, kuori-, moreeni-, murska-, murtokivi-, pohja-, ranta-, rapautumis-, vierinkivi-, vuoris.; kulta-, malmis.; betoni-, eristys-, (maan)ties.; luonnons. **--aavik|ko** *s.* Saharan ja Arabian s:ot. **--ajorata** *s.* Maantien s. **--alusta** *s.* S:lle tehty betonilattia.

soraamistyö *s.* Tien s:t.

sora|-arina *s. rak.* perustuksen tiivis sora-alusta. **-betoni** *s.* **-eristys** *s.* **-harjanne** *s.* **-harju** *s.* **-hauta** *s.* suuri soranottokuoppa.

sorah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < sorahtaa. | Ranskalaisten s:televa *r*-äänne. Ihmiset puhuivat lempeää, s:televaa kieltä KALLAS. S:dellen soi karjalan murre pajarin suussa, kankeasti kävi sillä kielellä ajatusten vaihto AK. — Somerikko s:telee saappaiden alla. "Nytkö jo pois? nytkö jo pois?" ikään kuin s:teli korpipuro KIANTO.

sorahduttaa[2*] *v.* tav:mmin sorauttaa (2).

sora|hiekka *s.* soransekainen hiekka. **-hiesu** *s.* **-hieta** *s.*

sorah|taa[2*] *deskr.v.* -dus[64] *teonn.* **1.** sorakielisen puheesta, sora-*r*:n ääntymisestä yms. | Jkn kieli s:taa *r*:ää ääntäessä. S:tava *r*. Varmuudeksi supisi hän muutamia r:llä alkavia sanoja koetteeksi s:taisiko kieli PAKK. - - hänen [pariisittaren] huuliltaan s:taa minulle "pardon" kiitokseksi AHO. **2.** epäsointuisesta äänestä, soraäänestä. | Ääni vuoroin sointuu, vuoroin s:taa. - - viulun hiukan s:tava, surumielinen soitto KOSKENN. — - - huvilamaisemia, joista enimmäkseen s:taa vastaan vieras kieli I.K.INHA. — *Kuv.* - - hän oli heti kuullut korvassaan, kuinka väärältä hänen äänensä silloin s:ti ja kuinka epärehelliseltä hänen keinotekoinen haltioitumisensa LEINO. - - Tapon korvaan oli s:tanut pahasti Hirven kerskaus HAARLA. [Draamallinen ristiriita] joka jollakin tavoin pahasti s:taa legendan tunnelmaa vastaan AK.

sorahuttaa[2*] *v.* tav:mmin sorauttaa (2).

sorai|nen[63] *poss.* ja *ain.a.* -suus[65] *omin.* sorasta muodostunut, runsaasti soraa sisältävä. | S. hiekka. S. harjanne, rinne.

sora|jankko *s.* **-jankkoinen** *a.* S. rinnemaa. **-jyvä** *s.* **-jyvänen** *s.* **-kangas** *s.* **-kasa** *s.* Tien varteen talvella vedetyt s:t. — Muinaisen linnan paikalla on nyt erää vain mahtava s. **-kent|tä** *s.* S:än peitossa oleva tunturin laki. **-kerros** *s.* **-kerrostuma** *s.* **-kieli** *a.*, tav. *s:sesti* sorakielinen henkilö, soristaja. **-kieli|nen** *a.* -syys *omin.* joka ääntää *r*:n t. jossa *r* ääntyy sora-*r*:nä. | S. lapsi. S:stä puhetta. **-kivi** *s.* soran pääaineksena olevista kivistä. **-kivibetoni** *s.* betoni, jossa on täyteaineena sorakiviä. **-kumpu** *s.* **-kuoppa** *s.* soranottokuoppa. **-kuorma** *s.* **-lajite** *s.* **-lapio** *s.* **-lasti** *s.* **-läjä** *s.* Pommituksen jälkeen koko kaupunki oli yhtenä s:nä. **-maa** *s.* Viljelykseen kelpaamatonta s:ta. Kivinen s. **-maantie** *s.* sorapäällysteinen maantie. **-mylly** *s.* kone, jolla sora murskataan halutun rakeiseksi hienomurskaksi. **-mäki** *s.*

soran|ajo *s.* **-otto** *s.* S:a varten kaivettu kuoppa. **-ottopaikka** *s.* **-sekainen** *a.* S. maa, multa. **-sekoituskone** *s.*

sora|nummi *s.* **-paikka** *s.* soranottopaikka. **-peite** *s.* Tien, pengerluiskan s. **-peitteinen** *a.* S. tie. S. rinnemaa. **-penger** *s.* **-pengerrys** *s.* **-perusta** *s.* **-perustus** *s.* Kivimuurin s. **-peräinen** *a.* S. maa, suon pohja. **-pohja** *s.* S:lle rakennettu talo. — Ranta, jossa on s. **-pohjainen** *a.* S. maa, puro, tie. **-päällyste** *s.* Tien s. **-päällysteinen** *a.* Tien s. ajorata. **--r** *s.* (suomessa puhevikana esiintyvä) kielen tyveä vastaan painuvan kitakielekkeen tärähtelystä syntyvä, uvulaarinen r-äänne. **-rae** *s.* **-ranta** *s.* **-sekoitus** *s.* **-selänne** *s.* **-seula** *s.* soranlajitteluseula.

sorasin[56] *s. kal.* nuotan ala- ja yläpaulaan kiinnitettävä jatkonuora, johon nuotan vetoköysi sidotaan.

sorasointu *s.*, tav. *kuv.* epä-, riitasointu, disharmonia, ristiriita; epäsopu, erimielisyys. | Aikaisempi s. oli hävinnyt ystävysten väliltä.

sorast|aa[2] *v.* päällystää (jk pinta) soralla, sorakerroksella, panna jhk soraa, sorata, sorittaa. | S. tie, ajorata, kellarin pohja. S:ettu leikkikenttä.

sorastu|s[64] *s.* **1.** sorastaminen. | Tien, raiteen s. — *Yhd.* jälki-, kevät-, pintas. **2.** sorapäällyste. | S:ksen paksuus. S:ksen alapinta.

sorata[35] *v.* sorastaa.

soratie *s.* sorapäällysteinen tie.

soraton[57] *kar.a.* S. savimaa.

soratäyt|e *s.* Eristää s:teellä. S:teellä suojattu rakenne.

1. **soraus**[64] *teonn.* < sorata.

2. **soraus**[64] *teonn. harv.* (< sorahtaa) sorahdus.

1. **sorauttaa**[2*] *fakt.v.* < sorata.

2. **soraut|taa**[2*] *kaus.v.* (*rinn. harv.* sorah(d)uttaa) (< sorahtaa) ääntää sora-*r*. | Poika s:taa pahasti lausuessaan r:ää. Limppu-Aatu - - s:taa: "Ovat tainneet jupileerata herrla Rlinsrlanssia!" KIANTO.
sorautu|a[44] *v.* mureta, hajota soraksi, rapautua. | Kiteiset vuorilajit s:vat helpommin kuin tiiviit. Rapakivi on siinä määrin s:nutta, että sitä voi irrottaa lapiolla.
sora|vaippa *s.* Kallion peittävä jääkautinen s. **-valli** *s.* **-verkko** *s. kans.* koirioverkko. **-vyöry** *s.* **-ään|i** *s.* laulussa, soitossa: väärä ääni. | Kuoron laulussa ei kuulunut s:iä. - - kantele hajosi, / s:et yksin soivat LEINO. — *Kuv.* yksimielisyyttä, tunnelmaa tms. rikkova sana, puheenvuoro, mielipiteen ilmaisu tms. | Kaikki olivat yksimielisiä, s:iä ei kuulunut. Arvostelu oli yleensä kiittävä, vaikka s:iäkin esiintyi. Ja niin syntyy avio-onnen sopusointuun särähtävä s. AK. **-ääninen** *a.* S. laulu, soitto.
sorbetti[6*] *s.* vedestä, survotuista rusinoista, sitruunamehusta, sokerista, ambrasta ym. valmistettu jäähdytetty itämainen juoma; *ruok.* myös: mehu- t. viinijäätelö t. puoleksi jäähdytetty virvoitusjuoma.
sorbi[4] *s.* **1.** S:t 'Keski- ja Ylä-Spreen kummallakin puolella Lausitzissa asuva länsislaavilainen kansa, sorbilaiset, Lausitzin vendit'. **2.** sorbien kieli.
sorbiitti[6*] *s.* = sorbitoli.
sorbilainen[63] *a.* ja *s.* vrt. sorbi.
sorbitoli[4] *s.* pihlajanmarjoissa ym. ruusukasvien hedelmissä esiintyvä kuudenarvoinen alkoholi, jota saadaan myös glukoosia pelkistämällä, sorbiitti.
sordiini[6] *s. mus.* laite, jonka avulla soittimen (pianon, harmonin, viulun, torven ym.) äänenvoimaa heikennetään, hiljennin, himmennin, vaimennin. — *Kuv.* Käyttää tunteenilmaisuissaan s:a.
sordiino[2] *s.* = ed.
sore[78] *s. harv.* pore. | Vedenpintaan kohoaa s:ita.
sor|ea[21] *a.*, us. *ylät.* -easti *adv.* -eus[65] *omin.* sopusuhtainen, kaunis, siro, sievä, soma, sorja; vrt. komea, uhkea. | S. neitonen. Solakka ja s. koivu. Silmää hivelevän s. vartalo. S:eat sääret, kädet, kasvot. S:eat piirteet. Tanssia, liikehtiä, kumartaa s:easti. S:easti pukeutunut neitonen. Honkaen keskellä mökkini seisoo / Suomeni s:eassa salossa YRJÖ KOSKINEN. Haasteletpa s:ealla suulla [= kauniisti] KIVI. Linnut ne laulavat s:ialla suulla, / s:iampi kultani ääni on kuulla KANT. — S. sotainen tauti: äkin poika pois tulevi, / potematta pois menevi, / laihtumatta lankeavi KAL.
sorea|kasvuinen *a.* Ja Joosef oli s. ja ihanamuotoinen VT[V]. **-muotoi|nen** *a.* S:set kasvot. S. koru. **-vartaloinen** *a.* S. neito, nuorukainen.
soredio[3] *s. kasv.* jäkälämuru.
sorikko[2*] *s. harv.* somerikko.
sorina[14] *teonn.* (< seur.) porina, hälinä. | Äänten, puheen s. Iloinen, vilkas, kiihkeä s. Kovaäänisen keskustelun s. Metsäpuron s:a muistuttava ääni. — *Yhd.* puheens.
soris|ta[41] *onom.v.* **1.** useiden henkilöiden samaan aikaan tapahtuvasta puheesta t. keskustelusta, josta on työlästä erottaa yksityisiä sanoja; luonnonäänistä: porista. | Ihmiset puhua s:evat. Äänekkäästi s:eva väkijoukko. Ylhäällä pirtissä ja portailla s:i kahvinjuojien puhelu SILL. — Silloin samassa tulla s:ee taas sadekuuro KIANTO. - - ruokohuilut s:evat SARKIA. **2.** sorahdella, särähdellä. | - - ääni kaikkui karkeasti, / soitto julmasti s:i KAL.
1. **sorist|aa**[2] *v.* -us[64] *teonn.* koristaa, somistaa. | - - piikkipartansa ja kiharansa / ne häntä s:avat oivasti KIVI. - - oman onneni vuoks sinut kukkasin koristin, / puin silkkiin ja kultaan ja soljilla s:in LEINO.
2. **sorist|aa**[2] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< sorista) puhua ääntäen *r* sora-*r*:nä. | Poika s:aa pahasti. Mies s:i r:ää.
soristaja[10] *tek.* (< ed.) sorakielinen henkilö.
sorit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* sorastaa. | S. tie, käytävä.
sorj|a[11] *a.*, vars. *ylät.* -asti *adv.* vars. jstak solakasta, sirorakenteisesta yms.: sorea, kaunis. | Pitkä ja s. varreltaan. S. nuorukainen, neitonen. S. ja notkea vartalo. S:at sääret. S. kukkakimppu. Gasellin s. juoksu. Tanssia, juosta s:asti. - - kaunis mies, s. kuin koivu! PAKK. On s. kukkiva pihlajapuu, / mut s:empi marjassaan LEINO. S. sotilaan on hangella maata LEINO. - - hiukset kähertyivät niin s:asti niskassa TALVIO. - - s:asti niin satakieli soi *MANN.
sorja|liikkeinen *a.* S. kuin kauris. **-vartaloinen** *a.* Notkea ja s. nuorukainen. **-vartinen** *a.* S. neitonen.
sorje|ta[34] *v.* = seur. | - - liikkeet norjenivat, ruumis s:ni s:nemistaan TALVIO.
sorjistu|a[1] *v.* tulla sorjemmaksi. | Vartalo on solakoitunut ja s:nut. Neitonen on viime näkemästä kovasti s:nut.
sorkalli|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < sorkka. | S. eläin. S:set jalat.
sork|ata[35*] *v.* **1.** sorkkia. | S. tukkeutunutta piippuaan. **2.** Ja rantakuohuissa s:kasivat [= kahlasivat, polkkasivat] tukkilaiset, purkaen ruuhkia M.MERENMAA.
sorkat|on[57] *kar.a.* Sian ruhon paino s:tomana.
sorkehti|a[17*] *v.* vars. sorkkaeläimistä: kulkea, kuljeksia. | - - mutta nuorempi [sonni] tuossa saa edelleen omassa vallassaan s. karjamailla KIVI. Ajattelin aamut kaiket, / - - / oisiko [otso] Virohon viernyt, / maasta Suomen s:nut KAL.
sork|ka[11*] *s.* **1. a.** parivarpaisten kavioeläinten jalan kärkiosa, johon kuuluu neljä t. kaksi kaviokynteen päättyvää varvasta; vrt. kavio. | Lehmän, poron, vuohen s. Lampaan s:kien kopina. Sian s:ista keitetty laskiaisruoka. — *Yhd.* etu-, lisä-, takas.; lampaan-, pukin-, sians. **b.** vars. *ark.* parivarpaisen t. muunkin eläimen jalka, koipi. | Lehmä oli ojassa s:at pystyssä. Vasikka makaa laitumella s:at suorina 'kuolleena'. [Kanteleensoittajan] sormet nyt kuin virman varsan s:at alkoivat kieleltä toiselle hypellä AHO. - - susi sotki s:illansa, / karhu kämmenyisillänsä KAL. — *Ark.* ihmisen jaloista. | Vie s:kasi pois tieltä! - - palvelijatar pöllähti savisine s:kineen keskelle saliani HILJA VALTONEN. — *joka sorkka* (ark.) (vars. sorkka)eläin- t. ihmisyksilöstä: jokainen, joka ainoa. | Leh-

mät kuolivat nälkään joka s. Lampaat teurastettiin joka s. Hirvenajossa ei saatu s:kaakaan saaliiksi. Karjammekin täytyy tulla meidän kanssamme, ei s:kaakaan saa jäädä VT. — Pojat pötkivät pakoon joka s. Ulos täältä joka s.! Ammun teidät joka s:an, ellette tottele. **2.** eläimen sorkan muotoisista esineistä t. välineistä, haarukoista, leuoista tms. | Vasaran s. 'yläpäässä oleva taaksepäin kaartuva t. suora haarukka'. Kengitysvasaran s. on kippura. Kaskiauran, koukkarin s:at 'perän alapäässä olevat haarat'. Kattotuolin s:at. — *Yhd.* kierre-, ruuvi-, valssis. **3.** punokseen tehtyjen polvien avulla aikaansaatu kuristava ansa. — *Yhd.* paalu-, sisä-, ulkos.; sians.

sorkka|eläin *s. el.* S:eläimet 'Artiodactyla, parivarpaiset kavioeläimet, joilla on parillinen luku varpaita (neljä t. kaksi)'.

-sorkkainen[63] *poss.a.* Paksu-, suoras.; kaksi-, nelis.

sorkka|jalka **1.** *s. el.* — Kortteja läiskivät pirut viirunaamoineen, s:jalkoineen KARHUM. **2.** *a.* = seur. | - - mulli, sarvipää ja s. VT. **-jalkainen** *a.* S. eläin. **-kytkin** *s. tekn.* par. kynsikytkin. **-mätä** *s. eläinlääk.* nautakarjassa, joskus myös lampaissa ja sioissa esiintyvä äkillinen märkivä sorkkien tulehdus. **-niljettymä** *s. eläinlääk.* eräs sorkkatauti. **-pihdit** *s. mon.* pihdit, joilla lehmien liikaa kasvaneita kavioita leikataan lyhyemmiksi. **-rasva** *s.* naudan- ja lampaansorkista valmistettu luurasva. **-rauta** *s.* terästanko, jonka päät ovat litteät, käyrät ja halkinaiset ja jota käytetään naulojen irti kiskomiseen, laatikoiden avaamiseen ja yleensä murtamiseen. **-sakset** *s. mon.* vrt. sorkkapihdit. **-syltty** *s. ruok.* sorkista valmistettu syltty. **-tau|ti** *s. eläinlääk.* Suu- ja s. 'sorkkaeläimissä esiintyvä erittäin tarttuva tauti, jossa suun limakalvoon, kieleen, kuonoon, sorkkiin ja utareihin, joskus myös mahan seinämiin ilmestyy rakkuloita, joiden repeydyttyä jää jäljelle punoittava arka niljettymä, joka tav. vähitellen paranee'. **-tulehdus** *s. eläinlääk.* Märkivä s. **-vasara** *s.* vasara, jossa on sorkka naulojen kiskomista varten. **-väli** *s.* sorkan varpaiden väli. **-öljy** *s.* eläinten sorkista ja kavioista vedessä paineessa keittämällä saatu paksuhko, kellanruskea, helposti eltaantuva rasvaöljy.

sork|kia[17*] *v.* **1.** kaivella, pistellä, sohia jtak kepillä, piikillä tms. | S. oksalla muurahaispesää. Karhu ajettiin pesästään keihäillä s:kimalla. Tukkeutunut putki s:ittiin rautapuikolla auki. **2.** *ark.* kaivella, penkoa, ronkkia, sormeilla, käsitellä taitamattomasti. | Avointa haavaa ei saa s. likaisin sormin. Kuka täällä kaapissa on käynyt s:kimassa? S. jkn papereita. Älä anna lasten s. ruokia! Älä rupea itse s:kimaan kelloasi, vaan vie se kelloseppään! Moottoria on joku s:kinut, koska se ei lähde käyntiin. — *Kuv.* Toisen asioihin ei pidä mennä s:kimaan. Anna olla sen asian s:kimatta! Kuka minun kirjoitustani on käynyt s:kimassa 'mestaroimassa, peukaloimassa'. **3.** onkia, haroa käsiinsä jtak. | Sanko s:ittiin keksin avulla kaivon pohjasta. Veden varaan jääneet saatiin s:ituksi kuiville.

sormainen[63] *s.* = seur.

sormau|s[64] *s.* vars. yhteen sidottu t. sykerölle kietaistu kourallinen kehruukuntoon valmistettuja pellavia t. hamppuja; myös = pivo, roivas. | 30 s:ksesta sidottu vihko, palmikko. S:sten häkilöiminen. — *Yhd.* hamppu-, pellavas.

sormeil|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* kosketella jtak sormin, hypistellä, kopeloida, näpelöidä, näplätä, sormia. | S. rukousnauhaansa. Soittaja s:ee jo harmonikkansa näppäimiä. Likaiseksi s:tu kuva. Lapset, antakaa kellon olla s:ematta! Teknikko s:i vain hetkisen moottoria, ja niin se oli taas kunnossa.

sormen|jälki *s.* myös ⌒. | Pöydän pinta oli täynnä s:jälkiä. — *Erik.* rikollisen rikospaikalle jättämistä t. rikospoliisin rikolliselta ottamista sormenjäljistä, joiden perusteella rikollisen henkilöllisyys voidaan todeta. | Murhaaja saatiin selville s:jälkien perusteella. Ottaa jklta s:jäljet. **-jälkikokoelma** *s.* Rikostutkimuskeskuksen s. **-jälkitutkimus** *s.* henkilöllisyyden toteaminen sormenjälkien perusteella, daktyloskopia. **-kärki** *s.* **-levey|s** *s.* Rakoa oli vain s:den verran. — Erik. *sot.* suoraksi ojennetun käden sormen leveys, jota mittana käyttäen jnk maastokohdan, maalin tms. paikka määritetään jnk helposti havaittavan kiintopisteen suhteen. | Etuoikealla aukean laidassa punainen mökki ja siitä kolme s:ttä vasemmalle iso kivi, jonka suojassa vihollisen tähystäjä. **-levyinen** *a.* myös ⌒. | S. rako, nauha, liuska. **-liike** *s.* **-mentävä** *a.* S. reikä, rako. **-mittainen** *a.* myös ⌒. **-nenä** *s.* **-paksuinen** *a.* myös ⌒. | S. rautatanko, oksa. S. multakerros. **-pituinen** *a.* myös ⌒. | S. kiiski, kynttilänpätkä. **-pä|ä** *s.* S:ät ovat erityisen herkkätuntoiset. S:än kokoinen mukula, nuppu, nystyrä. Tunnustella s:illään. — N. on taiteilija s:itään myöten 'kauttaaltaan, kokonaan'. Miehekäs s:itä myöten. Jklla on jk taito s:issään 'jku hallitsee herkästi, tottuneesti jnk taidon'.

sorm|i[8] *s.* **A. 1.** varsin. merk.: ihmisen käden pääte-elin; vrt. varvas. | Kummassakin kädessä on viisi s:ea. Oikean käden s:et. Peukalo on käden vahvin s. Nimetön s. 'pikkusormen viereinen sormi'. Pitkät, kapeat, laihat, luisevat, paksut, lihavat s:et. S:ien nivelet, luut, kynnet, päät, välit. Lapsi imee s:eaan. S:et jäivät oven väliin. Metsästäjä vaani otusta s. liipaisimella. S:et haralla, haralla s:in. S:en mentävä reikä, halkeama. S:en leveys väliä. S:en kokoinen, mittainen, korkuinen, pituinen, levyinen, paksuinen. Hänellä on sormus s:essa. Näpsäyttää, napsauttaa s:iaan. Lyödä, näpäyttää jkta s:ille. Tukkia reikä s:ellaan. Painella, sivellä, tunnustella s:ellaan. Musertaa, avata jk s:illaan. Rummuttaa s:illaan pöytään. Haroa jtak s:illaan. Laskea s:illa 'sormia apuna käyttäen'. Osoittaa s:ella jkta, jtak, jhk suuntaan. Heristää s:eaan, uhata s:ella. Kohottaa varoittavasti s:ensa. - - s:in sortavi sutoset, / käsin karhut kaatelevi KAL. S:et luiskahtivat irti veneen laidasta. S:et irti pojasta [= päästä poika otteestasi, älä kajoa poikaan]! Häneen et saa koskea s:ellasikaan. Niin uupunut, ettei jaksa s:eaankaan liikauttaa. Panna s. suulle [vaikenemisen, hiljaisuuden merkiksi]. Pistää s:et korviin [ollakseen

kuulematta, suojellakseen korviaan kovalta melulta jne.]. — *Yhd.* etu-, keski-, peukalo-, pikku-, sakaris.

2. ed:een liittyvissä kuv. sanontatavoissa. | Tuntea, osata jk kuin viisi s:eaan 'perin pohjin, täydellisesti'. Poika osasi kieliopin kuin viisi s:eaan. Saat nähdä, ettei hän liikauta s:eaankaan [= tee mitään, vaivaudu vähääkään] sinua auttaakseen. Osoittaa, osoitella jkta s:ella 'kiinnittää jkhun pilkallista, tuomitsevaa huomiota'. Sinua pilkataan ja osoitellaan s:ella. Häneen sinun s:esi eivät ylety 'hänelle et mahda mitään, häntä et pysty vahingoittamaan'. Poika on niin rakastunut, että tyttö voi kiertää hänet vaikka s:ensa ympäri 'hallitsee häntä täydellisesti, voi tehdä hänelle mitä haluaa'. — Jkn s:et syyhyvät jhk 'jklla on kiihkeä halu tehdä jtak'. — Ne voi laskea yhden käden s:illa 'niitä ei ole viittä enempää'. Sellaiset tapaukset ovat s:in laskettavissa 'sellaisia tapauksia ei ole kymmentä enempää, on vain harvoja'. Sillä tytöllä olisikin ollut sulhasia vaikka joka s:elle. - - sellainen poika, jolla siellä suuressa maailmassa on neitoja kymmenittäin joka s:elle PAKK. — Panna kaksi s:ea kirjalle 'vannoa kaksi sormea Raamatulla'. Hän saattoi panna s:et kirjan päälle siitä asiasta TALVIO. — Jklta menee s. suuhun 'jku menee ymmälle, neuvottomaksi'. — Katsoa jtak läpi s:ien 'tinkiä vaatimuksista, päästää helpolla, olla kiinnittämättä huomiota kaikkiin yksityiskohtiin, olla suurpiirteinen jnk t. jkn suhteen'. Näin karkeita laiminlyöntejä ei enää voida katsoa läpi s:ien. Päästää jku livahtamaan s:iensa läpi 'käsistään'. Siinä yrityksessä saattaa hyvin helposti polttaa s:ensa 'epäonnistua, joutua kärsimään vahinkoa, saada nenälleen'. Saada s:illeen 'joutua nolatuksi, saada nenälleen'. Pitää s:ensa irti, erillään jstak 'pysytellä erillään jstak'. Pistää s:ensa [= sekaantua] jhk. Tähän ei sivullisen sovi pistää s:eaan. Panna, pistää s:ensa väliin 'sekaantua jhk'. Kukas käski mennä panemaan s:iaan väliin! Pistää s:ensa peliin 'sekaantua, puuttua jhk'. Kenenkähän s:et tässäkin ovat pelissä? Kolmannen s:et pois pelistä!

3. sormea vastaava käsineen osa. | Sormikkaan s:et. Käsineeni ovat jo vanhat, kaksi s:ea on rikki. — Kuminen s. 'sormen muotoinen sormensuojus'. — *Yhd.* kumis.

4. *kuv.* **a.** eril. personoitujen käsitteiden yhteydessä, jhk vaikuttavasta voimasta, siitä mikä ratkaisevalla tavalla puuttuu jhk. | Jumalan johdattavan s:en vaikutus kansamme vaiheissa. Jumalan s. pidätti miehen tekemästä rikosta. Kohtalon, sallimuksen s. Jos s. Salliman niin kerran näyttää / — se käskyt Herrain Herran täyttää T.LYY. Ines-tädille tämä tapahtuma oli kohtalon s., merkki siitä, että Jumala suosi häntä IRIS UURTO. **b.** [Niemen kärki] kivisenä s:ena ulottui pitkälle järveen KATAJA.

B. eläinten, vars. apinain, ihmisen sormea vastaavasta (etu)raajan osasta. | Kaikilla apinoilla on kynnelliset s:et. Lepakoiden s:et toimivat lenninräpylän levittäjinä. Linnun s:et (el.) 'sormia vastaavat eturaajan luut'.

C. *harv.* erilaisista sormea muistuttavista koneiden t. kojeiden osista, jotka tav. tarttuvat jhk t. pitävät jnk halutussa asennossa tms.; *maat.* niittokoneen leikkuulaitteessa tankoon kiinnitetyistä kynsistä, joiden ohjaamana terätanko liikkuu. | Pienen puimakoneen kohlijaseulan poikkitankoihin kiinnitetyt s:et 'puukepit'.

sorm|ia[17] *v. harv.* sormeilla. | Munkki s:i hartaana rukousnauhaansa. Haavaa ei saa s. S. harpun kieliä. - - juoda katseesi tahdon, mi kiehtoo ja palaa, / tulitukkaasi s. tuoksuavaa *LEINO.

sormi|aakkonen *s.* S:aakkoset 'kuuromykkien käyttämä merkkijärjestelmä, jossa tietyt sormien asennot merkitsevät tiettyjä kirjaimia'; vrt. sormikieli **-ajos** *s.* sormeen tullut ajos. **-asento** *s.*, vars. *mus.* sormien asento. | Pianonsoittajan s.

sormiel|la[28] *frekv.v.* sormeilla. | S:i hermostuneena takkinsa nappeja. Puhellessaan oli Jorma kannelta s:lut ja säveliä juoksutellut AHO.

sormi|eläin *s.* Chiromys madagascariensis, Madagaskarilla elävä noin kissan kokoinen pitkäsorminen ja -varpainen puoliapina. **-haarai|nen** *a.* sormien tavoin haarainen. | S. juurakko. Hirvihärän s:set sarvet. **-halkoi|nen** *a. kasv.* ks. sormiliuskainen; vrt. sormijakoinen, -osainen. | Viinimarjapensaan s:set lehdet. **-harjoitu|s** *s. mus.* soittajan teknillisen kätevyyden edistämistä tarkoittava sävelyhdistelmä, joka tav. on vailla taiteellista muotoa ja kiinnostavuutta. | Soittaa s:ksia. **-jakoi|nen** *a. kasv.* ks. sormiliuskainen; vrt. sormihalkoinen, -osainen. | Niittyleinikin s:set lehdet. **-juotto** *a. kans.*, us. *s:sesti* vasikasta, jota opetetaan juomaan maitoa antamalla sen imeä maitoastiaan pistettyä t. maidolla kostutettua sormea. | S. vasikka. — *Kuv.* tahdottomasti, epäitsenäisesti toista seuraavasta t. kannattavasta, toisen talutusnuorassa kulkevasta henkilöstä. | Olla jkn s:na. **-jyrsin** *s. tekn.* varsijyrsin, jonka hammastettu osa on jossakin määrin sormen kaltainen. **-järjestys** *s. mus.* järjestys, jossa sormia käytetään jllak soittimella soitettaessa, sormitus; vastaavasti kirjoituskoneella kirjoittamisesta. | Nuotteihin merkitty s. Noudattaa tiettyä s:tä soittaessaan, koneella kirjoittaessaan.

sormik|as[66*] *s.* (vars. kankainen t. neulottu) käsine, jossa kullekin sormelle on oma lokeronsa, hansikas. | Vasemman käden s. Kankaiset, neulotut s:kaat. Vetää s:kaat käteensä. — *Yhd.* kangas-, kumi-, nahka-, pumpuli-, villas.

sormi|kieli *s.* vrt. sormiaakkoset; myös laajemmin: viittoilu, elekieli. | Kuuromykkäin s. Tulkita ajatuksensa s:kielellä. **-kohlija** *s. maat.* pienen puimakoneen kohlija, jonka seulan puisissa poikkitangoissa on puiset kepit l. sormet. **-kouk|ku** *s.* koukistettu sormi; vars. kilpaileikistä, jossa kaksi henkilöä vetää toistaan sormikoukusta koettaen saada toisen sormen oikenemaan. | Vetää s:kua jkn kanssa. Voittaa s:ussa, s:un vedossa. — *Kuv.* Vetää s:a [= taistella, kamppailla] köyhyyden kanssa. **-koukkusill|a** *s. vaill.* Olla s. 'vetää sormikoukkua'. Ruveta, vaatia jkta s:e. **-lasta** *s. lääk.* sormen lastoituksessa käytetty tukilasta. | Päreinen, alumiininen s. **-lauta** *s. mus.* otelauta. | Viulun, kitaran

s. **-lehti** *s. maat.* niittokoneen leikkuutangon sormeen l. kynteen kiinnitetty hammastettu lappu, jota vasten liikkuva terälehti leikkaa korret. **-lehti|nen** *a. kasv.* kerrotusta kourasuonisesta lehdestä (jota lehdykkäin luvun mukaan sanotaan esim. kolmi-, viisi-, seitsensormiseksi); vrt. sormiliuskainen. | S. kylmänkukka. Lehdet toiskertaan s:set. **-liha|s** *s.* Voimakkaat s:kset. S:sten kouristus. **-liik|e** *s.* sormen liike, sormella tehty liike. | Pianonsoittajan s:keet. **-liuskai|nen** *a. kasv.* kourasuonisista liuskoittuneista lehdistä. | Sen mukaan, miten syvälle lovet liuskojen välissä ulottuvat, s:sta lehteä sanotaan sormihalkoiseksi, sormijakoiseksi tai sormiosaiseksi. **-luu** *s.* Peukalossa on kaksi, muissa sormissa kolme s:ta. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* S. lisäke. S:sesti haaraantunut juuri. **-merk|ki** *s.* sormella annettu merkki. | Tehdä jklle s:kejä. S:eillä annetut ohjeet, varoitukset.

-sorminen[63] *poss.a.* Hoikka-, koukku-, kömpelö-, laiha-, lyhyt-, näppärä-, pitkäs.; yksi-, kolmi-, viisi-, monis.

sorminivel *s.* Naksutella s:iään. S:et turvoksissa.

sormintasoit|in *s. mus.* kielisoitin, jota näppäillään sormin, näppäilysoitin; vrt. jousisoitin. | Harppu, kantele, sitra, mandoliini, kitara ym. s:timet.

sorminäppäryy|s *s.* taito käyttää sormiaan, työskennellä sormillaan erittäin näppärästi. | Taikatemppujen esittäjältä vaaditaan suurta s:ttä. Pianotaiteilijan s. — *Kuv.* teknillinen taitavuus. | Sitä paitsi on Holbergin helposti näkyvä s. tarjonnut Kivelle hyvän tilaisuuden omistaa itsellensä koeteltuja teatterikeinoja kohtausten rakentelussa TARK.

sormio[3] *s. mus.* käsin soitettava urkujen t. harmonin koskettimisto, manuaali. — *Yhd.* ala-, yläs.

-sormioinen[63] *poss.a.* Yksi-, kolmis.

sormi|osainen *a. kasv.* ks. sormiliuskainen; vrt. sormihalkoinen, -jakoinen. | Apilan s:osaiset lehdet. **-ot|e** *s.* S. kaasunaamarin kiinnitysnauhoista. Soittaa kiintein s:tein. **-rengas** *s.* sormus. **-suukko(nen)** *s.* = lentosuukko. | Heittää s. **-sääntö** *s. sähk. leik.* peukalosääntö. | Oikean käden s. 'sääntö, jolla määritetään sähköjohdossa kulkevan virran synnyttämän magneettisen kentän suunta'. Vasemman käden s. lausuu magneettikentän vaikutuksen sähköjohtoon. **-taituruus** *s.* taituruus sormien käytössä. **-tanko** *s. maat.* niittokoneen leikkuulaitteen runkona oleva metallitanko.

sormitell|a[28*] *v. harv.* sormeilla. | En tahdo kieltää, etten sitä [revolveria] olisi pari kertaa s:ut [itsemurha-aikeissa] LEINO.

sormitus[64] *s. mus.* sormijärjestys.

sormi|veitsi *s. kansat.* verkon korjaamisessa käytetty työase, jossa on sormeen pantavassa renkaassa kiinni lyhyt veitsimäinen terä. **-väli** *s.* kahden vierekkäisen sormen väli.

sormuksellinen[63] *poss.a.* < sormus. | S. sormi, käsi.

sormukseton[57] *kar.a.* < sormus. | S. käsi.

-sormuksinen[63] *poss.a.* < sormus. | Moni-, runsass.

sormu|s[64] *s.* **1.** sormessa pidettävä, tav. jalometallista tehty sileä t. vars. kantaosaltaan koristeltu rengas, jota käytetään koristeena, vertauskuvallisena t. arvon merkkinä t. käytännöllisistä syistä. | Sileä s. Kultainen, rautainen s. Jouhinen, tuohinen s. Panna s. sormeen. Pitää s:sta. Vaihtaa s:ksia 'mennä kihloihin'. S:ksen kätkeminen on suosittu seuraleikki. — *Yhd.* hopea-, kulta-, messinki-, olki-, pronssi-, rauta-, tuohis.; helmi-, jalokivi-, kanta-, kivi-, pääkallo-, rubiini-, sara-, saraperä-, timanttis.; kihla-, koru-, luokka-, muisto-, sinetti-, taika-, vihki(mä)s.; aatelis-, maisterin-, papin-, piispan-, tuomarins. **2.** *vanh.* sormustin.

sormus|kotelo *s.* **-kulta** *s.* sormuksien valmistamiseen käytetty kulta. **-rusto** *s. anat.* rengasrusto. **-sormi** *s.* tav. nimetön sormi, jossa sormusta tavallisimmin pidetään.

sormustimellinen[63] *s.* sormustimen täysi. | S. konjakkia.

sormustin[56] *s.* metallinen, luinen tms. sormenpään suojus, jonka ulkopinta on täynnä pistemäisiä syvennyksiä ja jota ommeltaessa käytetään siinä sormessa, jolla neula painetaan kankaan läpi, "vingerpori". **-kukka** *s.* Digitalis, monivuotisia naamakukkaisten heimoon kuuluvia koriste- ja lääkekasveja. **-yrtti** *s.* = ed.

sorokka[15*] *s. kansat.* Itä-Karjalan kreikanuskoisten vaimojen käyttämä venäläisperäinen päähine, harakka.

soromnoo [so·romnō·] *interj. ark.* yhdentekevää, olkoon menneeksi. | Jos niinkin käy, niin s. | S., yhdentekevä! Täytä pullo CANTH. "No s., yhdentekevä, ei siellä [vankilassa] ikävä tule!" ja Mattia nauratti jo iloisesti ALKIO.

soronen[63] *s. kans.* pore, sore. — *Yhd.* tulis.

sorppa[11*] *s. kans.* atraimen, tadikon tms. haara, piikki.

sorranta[15*] *teonn. harv.* (< sortaa) sorto. | Kärsinyt ain' olet s:a A.JÄNNES.

sorroksi|ssa, -in *adv.* = sorruksissa. | Into itki yhä vielä ja ääni oli jo niin s., että se vaan oudosti kärisi ALKIO.

sorronalai|nen *a.* -suus *omin.* sorrettu, sortoa kärsivä, sorretussa asemassa oleva. | Olla, elää s:sessa asemassa. Esiintyä s:sten kansojen puolesta. Vapautua jkn s:suudesta.

sorruksi|ssa, -in *adv.* (*rinn.* sorroksissa) äänestä: sortuneena, murtuneena, painuksissa, käheänä. | Ääni itkusta, huutamisesta s. Itkeä, huutaa, parkua äänensä s:in.

sors|a[11] *s.* Anas, puolisukeltajiin kuuluvia sorsalintuja; vars. sisävesiemme rannoilla yleisesti pesivä heinä- t. harmaasorsa; *mon. el.* heimo Anatidae. | S:ia metsästetään runsaasti hyvän lihansa vuoksi. — *Yhd.* harmaa-, heinä-, jouhi-, jää-, lapa-, risti-, ruoste-, sinis.; emo-, uross.

sorsa|emo *s.* Ruoikossa ui s. poikueineen. **-jah|ti** *s.* Olla s:dissa. Mennä s:tiin. **-lin|tu** *s. el.* S:nut 'Anseriformes, lintulahko, isoja t. keskikokoisia räpyläjalkaisia vesilintuja, joiden tav. leveän nokan ylä- ja alaleuan reunoissa on poikittaisia sarveissälöjä'; *syn. vanh.* sälönokkaiset.

sorsan|metsästys *s.* **-pesä** *s.* **-poika** *s.* **-poikanen** *s.* **-poikue** *s.* **-putki** *s.* Sium, sarjakukkaisten hei-

moon kuuluvia kasveja; vars. S. latifolium. **-pyynti** *s.*
sorsa|paisti *s.* **-pari** *s.* Ruoistossa asui kaksi s:a. **-parvi** *s.* **-perhe** *s.* **-poikue** *s.* Kymmenpäinen s.
sorsast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* metsästää sorsia. | Olla s:amassa. S:us alkaa elokuun 20. pnä.
sorsastus|matka *s.* **-retki** *s.*
sorsimo[2] *s.* Glyceria, kookkaita, kaljuja heinäkasveja. | Komea s. 'G. maxima'. — *Yhd.* katu-, lehto-, oja-, rantas.; pohjolans.
sor|taa[7] *v.* **I.** osittain vanhahtavaa käyttöä. **1.** kaataa maahan, hajottaa maan tasalle, murskata, särkeä, hävittää, luhistaa, tuhota. | Tuulen s:tama metsä. S. uuni, muurit, seinät. Pakanain jumalankuvat s:rettiin maahan. Maanjäristys s:ti raunioiksi koko kaupungin. Sota s:taa, rauha rakentaa SL. Miksipä on tuo jätetty / koivahainen kaatamatta, / puu sorea s:tamatta? KAL. Lehmien tervakaukalo oli nurin niskoin maassa, telineiltään s:rettuna JÄRN. Helvetin hän portit murti, / synnin, kuolon vallan s:ti VK. **2.** ed:een liittyen: tappaa, surmata, kaataa, nujertaa. | Karhu oli s:tanut talon parhaan lehmän. Tapasin hänet taisteluiltana kuulatuiskun s:tamana *SILJO. Tauti s:ti talven kuluessa kaksikolmannesta rekikoirista I.K.INHA. - - sormin s:tavi sutoset, / käsin karhut kaatelevi KAL. - - s:ti suohon lehmäkarjan, / härät murtohon murenti KAL. **3.** kukistaa, nujertaa. | Jeesushan jo Golgatalla s:ti kuolon kuninkaan AK. Sä perkelehen s:sit, / helvetin vallan mursit VK. **4.** masentaa, lannistaa, murtaa. | - - pari masentavaa vastoinkäymistä, jotka s:tivat hänen tunnokkaan sydämensä PÄIVÄR. - - surun s:tama laulaja TARK. — Äänestä. | Suru s:ti suuren äänen, / huoli armahan alenti KAL. — *Kuv.* - - ei synti vaivaa koskaan tuntoa, / ei s:ra [= häiritse, hämmennä, riko] sielun pyhää lepoa VK. **5.** tuulesta, virrasta tms.: pyrkiä poikkeuttamaan, kuljettaa, painaa pois oikeasta suunnasta. | Tuuli s:taa laivaa. Virta s:ti venettä vasemmalle. Niin kauas olivat itää kohti ajelevat jääkentät sen s:taneet oikeasta suunnastaan I.K.INHA.

II. 1. hallita, kohdella, käsitellä alamaisiaan, voitettuja kansoja, valloitettuja maita, alaisiaan, heikompiaan tms. ankarasti, kovakouraisesti, huonosti ja väkivaltaisesti, itsekkäästi, epäoikeudenmukaisesti, pitää ikeen alla, tyrannisoida, kiusata, piinata jkta, olla puolueellinen jkta kohtaan. | Tyrannit s:tavat kansaa. Valloittajat riehuivat maassa ja s:tivat väestöä kaikin tavoin. Läänitysherrat kiskoivat ja s:tivat talonpoikiaan tunnottomasti. Eriuskoisten s:taminen ja vainoaminen. Elää s:retussa asemassa. Esiintyä hädänalaisten ja s:rettujen puolustajana. Älä s:ra äläkä ahdista muukalaista, sillä te olette itse olleet muukalaisina Egyptin maassa VT. — S. ja kiusata käskynalaisiaan. Kookas ja häijy poika, joka aina pyrkii s:tamaan ja kiusaamaan pienempiä tovereitaan. Kuulkaa Viioska — kovin s:ratte Kreetaa, ankarasti tuomitsette PAKK. — Virkamiehiä on s:rettu palkka-asioissa. Tuomarit s:tivat poikiamme Tukholman paineissa. **2.** *lak.* loukata jtak, olla ristiriidassa jnk kanssa. | Jos maata annetaan omaksi - - välipuheella, joka s:taa kolmannen miehen oikeutta LK. **3.** *harv.* moittia, morkata. | Että eksyit siihen avioliittoosi, siitä en tahdo sinua s. SILL. **4.** *r*:n virheellisestä ääntämisestä: sorauttaa. | S. r:ää 'ääntää sora-r'.
sortaj|a[10] *tek.* < ed. | Saip' on siitä iskijänsä, / tapasipa tappajansa, / Suomen sonni s:ansa, / maan kamala kaatajansa KAL. — Kansa nousi s:iaan vastaan. - - sorrettujen huokaukset hukkui riemuun s:ain KRAMSU.
sortavaliitti[4*] *s. geol.* Sortavalan luota tavattu tiivis, emäksinen juonikivi.
sortimentti[4*] *s.* lajitelma, lajivarasto. **-kirjakauppa** *s.* lajittelukirjakauppa.
sor|to[1*] *s.* **1.** sortaminen (< sortaa II.1). | Valtiollinen, uskonnollinen s. Harjoittaa s:toa. Joutua kärsimään toverien s:toa. Nousta taisteluun s:toa vastaan. Katkaista s:ron kahleet. Kansa teki valituksia virkamiesten ja aatelisherrojen s:rosta. Työn orjat, s:ron yöstä nouskaa AK. **2.** ilma- t. vesivirran poikkeuttava vaikutus liikkuvan kappaleen suuntaan; vrt. sortaa I.5. | Jättämä on luodin tai pommin omasta liikkeestä johtuvan ilmavirran aiheuttama s. — *Erik.; syn.* sortuma. **a.** *mer.* aluksen pituusakselin ja todellisen kulkusuunnan välinen kulma. | S:ron aiheuttaa aluksen runkoon vaikuttava aallokko sekä purjeisiin ja takilaan painava tuulenvoima. **b.** ilmailussa: lentokoneen pituusakselin ja lentosuunnan välinen kulma. **3.** *kansat.* kaadettu murrokko, rytö; hakkio, murto; sortoaita.
sorto|aika *s.* Puolan historian s:ajat. — *Erik.* Suomen historiassa = routavuodet. **-aita** *s. kansat.* aidaksi kaadettu murrokko. **-hallitus** *s.* Itävaltalaisten s. synnytti Unkarissa v. 1848 kapinaliikkeen. **-järjestelmä** *s.* **-kausi** *s.* V. 1864 alkoi Liettuassa ankara s. — *Erik.* Suomen historiassa = routavuodet. | Ensimmäinen s. alkoi Suomessa v. 1899 ja kesti suurlakkoon asti. **-politiik|ka** *s.* Venäläisten s:an johtajana Suomessa oli kenraalikuvernööri Bobrikov. **-toimenpi|de** *s.* Tsaarivallan Suomeen kohdistamat s:teet. **-toimi** *s.* **-toiminta** *s.* **-val|ta** *s.* tyrannia, tyrannius. | Viha vierasta s:taa vastaan. Katkoa s:lan kahleet. Nuijasodan avulla suomalaiset talonpojat yrittivät vapautua Klaus Flemingin s:lasta. **-valtainen** *a.* S. hallitus, hallitusjärjestelmä. **-valtia|s** *s.* tyranni. | Vanhan ajan s:iden julmuudet. **-vuodet** *s. mon.* = routavuodet.
sortteera|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* **1.** lajitella, erotella. | S. pilaantuneet omenat eri kasaan. **2.** valikoida. | S. itselleen parhaat kappaleet varastosta. **3.** järjestää, järjestellä. | S. nimikortit aakkosjärjestykseen. — Minä olisin s:nnut sen asian toisin. Toisen asioita on helppo s., omissaan sitä vasta vastus onkin SL.
sort|ti[4*] *s. ark.* laji, laatu. | Tavaraa on useaa eri s:tia. Jk on hyvää, huonoa, parasta s:tia. Vai on hänkin sen s:in miehiä. — *Alat.* Karuliina olikin oikein s:in [= erinomainen] tyttö.
sortti|nen[63] *a. ark.* lajinen, laatuinen. | Tarjoiltiin kolmen s:sta ruokaa. — *Yhd.* eris.; kaiken-, monen-, saman-, ylpeäns.

sor|tua[1*] *v.* **I. 1.** kaatua, hajota maahan, luhistua, kukistua, romahtaa, pudota, mennä kasaan; vaipua maahan, tupertua, lyyhistyä, nykertyä. | S. maahan, alas. Rakennus, katto, seinä, valli, ojan reuna s:tuu. Huonosti perustettu rakennus uhkaa s. S:tumaisillaan oleva silta. Rakennustelineet s:tuvat. Soraksi s:tunut muuri, vallitus. Linnoituksesta on jäljellä vain puoliksi s:tunut torni. Tulvaveden syövyttämä joen äyräs s:tui. [Palavat] koivuiset halot vähitellen s:tuivat punahehkuviksi hiiliksi KIANTO. Sini kaski kaatukahan, / koivu solki s:tukahan, / kuni ääni kuulunevi KAL. — S. alas tikkailta, telineiltä. S:tui pitkospuilta suohon. S. suulleen, selälleen. S. raskaan taakan alle. Sairas yritti nousta pystyyn, mutta s:tui takaisin pitkälleen. Hevonen s:tui altani. Elina s:tui miltei tajuttomana oven eteen TALVIO. En mä silloin suohon s:ru / enkä kaau kankahalle, / - - / kun s:run sotatiloille, / vaivun vainotanterille KAL. **2.** vars. *mer.* ajautua t. pyrkiä poikkeamaan oikeasta suunnastaan tuulen t. virran vaikutuksesta; vrt. sortaa I.5. | Aluksen, lentokoneen s:tuminen.

II. *abstr.* ja *kuv.* **1.** kukistua, luhistua, joutua häviöön, raueta tyhjiin. | Viimeinenkin linnake s:tui raskaan tykistön täysosumiin. Karthagon s:tuminen. — Napoleon s:tui vallanhimoonsa. Jkn valta s:tuu. Pula-ajan ahdingossa s:tuneet liikeyritykset. VPS s:tui puolustusketjunsa kyvyttömyyteen. S:tuneet haaveet, unelmat. Tällainen väite s:tuu omaan mahdottomuuteensa. Mikä s:tuu, ei ole ollut kestämisen arvoista T. VAASKIVI.

2. menehtyä, nääntyä, tuhoutua, kuolla. | S. sotaan, sodan jalkoihin. S. tautiin, työtaakan alle. S. ennenaikaiseen kuolemaan. Kansaa s:tui joukoittain nälkään ja kulkutauteihin. Osa pakolaisia s:tui matkan vaivoihin. Hyökkääjät s:tuivat konekiväärien murhaavaan tuleen. S. ylivoimaa vastaan taistellessaan. S. suruun ja epätoivoon. Onko lapsukaiseni jo kuollut ja vaimoni suruunsa s:tumassa KIANTO.

3. äänestä: mennä käheäksi, soinnittomaksi, murtua, särkyä. | Sain huutaa, kunnes ääneni aivan s:tui. Vaimo kertoi s:tuneella äänellä poikansa kuolemasta. - - ääni rupesi s:tumaan liikutuksesta ALKIO. Ja silloin se suurista suruista / mun ääneni s. taisi LEINO.

4. ilmauksissa, jotka merkitsevät huonompaan asemaan, tilaan, huonoille jäljille tms. joutumista. | S. talostaan 'menettää talonsa, joutua luopumaan talostaan'. Talonpoikien s:tuminen tiloiltaan. S. köyhyyteen ja kurjuuteen. Minä s:ruin maailmalle ja siellä on aika mennyt PAKK. Vallan autuas se, jok' ei nuorena s:tunut maaltaan KALLIO. - - kuitenkin sattui joskus niin, että joku kauas sydänmaan saloille s:tunut hevosenhakija tuli yötä pitämään Oukkariin PÄIVÄR. — S. [= luisua] huonoille teille. Isäntä s:tui kaupunkimatkallaan kapakkaan. S. viinatrokariksi. S. juopottelemaan. - - äijä s:tui usein pahasti viinamäkeen SILL. — - - kaatumavikainen, mielipuoleksi s:tunut pitkä poika KIANTO.

sortuma[13] *s.* **1.** sortunut kohta. | Penkereeseen on tullut paha s. Muurin, sillan, padon, laiturin s. **2.** sortuminen. | Louhintatyöt oli keskeytettävä tunnelissa sattuneen s:n vuoksi. S:lta suojattu väestönsuoja. **3.** *mer.* ja ilmailussa: sorto (2).

sortumaton[57] *kielt.a.* Vain Jumalan valtakunta on s. Suomen linna liikkumaton, / suojamuuri s. MANN.

sortuuki[6], **sortuukki**[6*], **sortuutti**[6*] *s.* pitkäliepeinen, noin polviin ulottuva miesten puvun takki, pitkätakki. | Isäntä itse liikuskeli parta ajettuna ja sortuuki yllä SILL.

sorva[11] *s.* Leuciscus erythrophtalmus, särjen sukuinen ja näköinen kala, jolla on veripunaiset evät ja kullanhohteiset silmäterät.

sorvaaja[10] *tek.* ja *amm.* (< sorvata) sorvari. | Ammattitaitoinen s. S:n ammatti. — *Yhd.* metalli-, puus.; revolveris.

sorvaamaton[57] *kielt.a.* < sorvata.

sorvaamo[2] *s.* konepajan osasto, jossa tehdään sorvaustöitä. — *Yhd.* metalli-, puus.

sorvail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < sorvata. | Poika s:i huvikseen pikku esineitä. — *Kuv.* S. runoja, näytelmiä, aforismeja. Nuorukainen s:ee kirjettä morsiamelleen. Aaltojen sileiksi s:emia rantakiviä.

sorvalahna *s. el.* sorvan ja lahnan sekamuoto.

sorvali[5] *s. murt.* = seur.

sorvari[5] *amm.* sorvaaja. — *Yhd.* metalli-, puus. **-mestari** *s.*

sorvarinpensas *s.* Evonymus, pensasmaisia puukasveja, joista muutamia viljellään meillä koristekasveina.

sorva|ta[35] *v.* **1.** varsin. merk.: sorvia käyttämällä vuolla, silittää, valmistaa, käsitellä sorvissa. | S. puuta, metallia. S. käsin, koneella. S. jhk uurteita, harjoja. S. pyöreäksi, sileäksi, kartion muotoiseksi. Kaivertaa, silittää, valmistaa s:amalla. S. puusta kynttilänjalkoja. Luusta s:ttu pikari. **2.** *kuv.* **a.** hioa, viimeistellä; sepittää sirosti, taitavasti. | S. huolellisesti sanansa, lauseensa, lausuntonsa. S. runoja, näytelmiä, mietelauseita. Näytelmän vuorosanat on s:ttu sangen taiturillisesti. Taitavasti s:ttu ponsilauselma. - - vanhan koulun tyyliniekat hiottuine ja s:ttuine sanontoineen AHO. Minä mietin pääni puhki ennen kuin sain sähkösanoman s:tuksi saksaksi KIANTO. **b.** Kosken s:amista kivistä tehty saunan kiuas. Veden s:amat hiidenkirnut.

sorvaus[64] *teonn.* < ed. | Metallin, puun s. Pallon, kartion, kierteiden s. Sisäpuolinen s. — *Yhd.* kartio-, kierre-, pyörö-, tasos.; rouhin-, silityss. **-osasto** *s.* Lankarullatehtaan s. **-terä** *s.* Höyläys- ja s:t. **-tuote** *s.* -|**työ** *s.* S:työhön tottunut mies. S:töihin sopivaa puuta.

sorvautu|a[44] *pass.v.* < sorvata. | Koskessa sileäksi s:nut mukulakivi.

sorvi[4] *s.* poljettava t. siirtovoimalla t. omalla sähkömoottorilla käyvä, vars. puu- ja metallityöpajoissa käytetty työstökone, jossa pyörivää työkappaletta vuollaan joko käsin pideltävällä tai itse koneeseen kiinnitetyllä terällä; vrt. jyrsinkone. | S:n istukka, akseli, kara, pylkkä, prisma, terä. Sorvata, silittää, jyrsiä, rouhia s:ssa. Valmistaa, tehdä jtak s:lla, s:ssa. — *Yhd.* metalli-, puus.; automaatti-, pika-, polkus.; jäljennös-, karuselli-, kierre-, kärki-, muoto-, pai-

nin-, patruuna-, revolveri-, ruuvi-, tasos.; rulla-, vaneris.
sorvikone *s.*
sorvimo[2] *s.* → sorvaamo.
sorvin|kara *s.* **-lastu** *s.* sorvin irrottama lastu. **-terä** *s.*
sorvi|penkki *s.* sorvin penkki. **-pöytä** *s.* vrt. ed. **-rauta** *s.* sorvitaltta. **-sali** *s.* Rullatehtaan s. **-taltta** *s.* sorvattaessa, sorvin teränä käytetty taltta. | Kouru, suora s. **-terä** *s.* par. sorvinterä. **-tuote** *s.* sorvaustuote.
sosdem|i[4], **-o**[1] *s. ark. leik.* sosiaalidemokraateista. | S:ojen puoluekokous.
sose[78] *s.* **1.** vars. *ruok.* marjoista, hedelmistä, juureksista tms. survomalla, jauhamalla t. keittämällä saatu (ruoaksi tarkoitettu) vellimäinen t. puuromainen massa. | Survoa, keittää marjat s:eksi 'rikki mehunsa sekaan'. Omenat pestään, kuoritaan, paloitellaan ja keitetään s:eksi. Survoa keitetyt perunat s:eksi. — *Yhd.* hedelmä-, juures-, lanttu-, marja-, mustikka-, muurain-, peruna-, porkkana-, raparperi-, tomaatti-, vadelma-, vihanness.; tuores. **2.** *kans.* lumisohjo. | Maantiellä oli kilometrimäärin upottavaa s:tta. Lumi lähti vaaroilta puoleksi sulaneena s:ena PÄLSI. — *Yhd.* keväts.
sose|keitto *s. ruok.; syn.* pyree. | Kuivista vihanneksista valmistettu s. **-mylly** *s. ruok.* **-puristin, -puserrin** *s. ruok.*
soseut|taa[2*] *v.* tehdä soseeksi. | Myllyssä s:etut omenat.
soseutu|a[44] *v.* muuttua soseeksi. | Hedelmälohkoja keitetään niin kauan, että ne s:vat hyvin.
sosiaali- yhd:ojen alkuosana: sosiaalinen. **-demokraatti** *s.* sosiaalidemokratian kannattaja, sosiaalidemokraattisen puolueen jäsen. **-demokraattinen** *a.* sosiaalidemokratiaan kuuluva t. sille ominainen, sosiaalidemokratian hengessä toimiva. | S. liike. Suomen s. puolue 'v. 1903 perustettu poliittinen työväenpuolue'. **-demokratia** *s.* liike, joka rauhanomaisin keinoin pyrkii sosialistisen yhteiskuntajärjestyksen toteuttamiseen ja työväenluokan aseman ja merkityksen kaikinpuoliseen kohottamiseen. **-etiikka** *s.* yhteiskunnan siveellistä elämää tutkiva tieteenhaara. **-hoitaja** *s.* sairaaloissa hoitaja, jonka tehtävänä on potilaiden sosiaalinen huolto. **-huoltaja** *s.* henkilö, joka Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa on suorittanut sosiaalihuoltoa koskevan tutkinnon. **-huolto** *s.* yhteiskunnallinen huolto, jolla pyritään taloudellisesti, terveydellisesti ja henkisesti auttamaan vähävaraisia henkilöitä työsuhteeseen ja työntekoon vaikuttamatta. **-hygienia** *s.* kaikki ne toimenpiteet, jotka tähtäävät yhteiskunnallisten olojen parantamiseen; siihen liittyvä tutkimustoiminta. **-johtaja** *s.* sosiaalihuollon johtaja. | Kaupungin s. **-lainsäädäntö** *s.* sosiaalihuoltoa koskeva lainsäädäntö. **-lautakun|ta** *s.* sosiaalihuoltoa (esim. lasten-, köyhäin- ja alkoholistihuoltoa) varten asetettu kunnallinen lautakunta. | Useimpien huoltolautakuntien nimi on muutettu s:naksi. **-lääketiede** *s.* lääketieteen haara, joka tutkii terveyteen vaikuttavia ympäristötekijöitä. **-menot** *s. mon.* **-ministeri** *s.* sosiaaliministeriön päällikkö. **-ministeriö** *s.* ministeriö, jonka toimialaan kuuluvat työoloja ja niihin liittyviä kysymyksiä, vakuutusta, köyhäinhoitoa, lastensuojelua, sosiaalitilastoa, siirtolaisuutta ja alkoholilainsäädäntöä koskevat asiat. **-museo** *s.* pysyväinen työväensuojelu- ja huoltonäyttely.
sosiaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* yhteiselämää, vars. järjestynyttä yhteisöä, yhteiskuntaa koskeva, sille ominainen, sen piirissä esiintyvä, yhteiskunnallinen, yhteiskunta-, yhteisö-, sosiaali-; us. yhteiskunnan vähäosaisten, alimpien kerrosten olojen parantamista tarkoittava. | S:sten olojen kehitys. S:sen ympäristön vaikutus lapsen kehitykseen. S. kenttä. Kaupunkiväestön s. rakenne. S:set ryhmät, kerrostumat. S:set murteet 'eril. yhteisöjen jäsenille ominaiset kielimuodot'. Yksilön s. asema. S:sesti hyvässä asemassa oleva henkilö. Olla s:sesti jkta ylempänä, alempana. S. kysymys. S:set epäkohdat, uudistukset, parannukset. S. tutkimustyö. Sosiaaliministeriön s. tutkimustoimisto. S. kasvatus. S. velvollisuus, vastuuntunto. S:set harrastukset. S:sta ajankuvausta harrastava kirjailija. S. terveydenhoito. S. [= yhteiskunnalliset näkökohdat huomioon ottava] asuntopolitiikka. S:set [= yhteiskuntaan, yhteisöön kohdistuvat] tunteet. S:sesti valveutunut yksilö. — Kuntien s:set menot. S. huoltotyö 'sosiaalihuolto'. S. [= sosiaali]lainsäädäntö. S. [= sosiaali]vakuutus. — Ihminen on s. [= yhteisöinä elävä, yhteiskuntia muodostava] olento. Kieli on s. ilmiö. Muurahainen, mehiläinen, termiitti ym. s:set [= yhteiskuntia muodostavat, yhteiskuntina elävät] hyönteiset. — S. [= yhteisö-, yhteiskuntaelämään sopeutuva, sopiva] henkilö, yksilö.
sosiaali|neuvos *s.* sosiaalisella alalla ansioituneelle henkilölle annettava arvonimi; sen saanut henkilö. **-oikeudellinen** *a.* vrt. seur. | S. kysymys. **-oikeus** *s. lak.* se oikeusjärjestyksen osa, joka sisältää yhteiskuntapoliittista toimintaa (esim. työ- ja huolto-oikeutta sekä sosiaalivakuutusta) koskevat säännökset. **-pastori** *s.* hiippakunnassa toimiva, seurakuntien diakoniatyötä valvova pappi. **-pedagogiikka** *s.* sosiaaliset näkökohdat ja vaatimukset huomioon ottava kasvatusoppi. **-pedagoginen** *a.* vrt. ed. **-poliitikko** *s.* vrt. sosiaalipolitiikka. **-poliitti|nen** *a.* -sesti *adv.* sosiaalipolitiikan alaan kuuluva, sitä koskeva. | S:set näkökohdat, kysymykset. S:set uudistukset. Suomen s. yhdistys. S:sesti tärkeä lakiesitys. **-politiikka** *s.* julkinen yhteiskunnallinen toiminta, jonka avulla pyritään (lainsäädännöllisin ja hallinnollisin keinoin) parantamaan yhteiskunnan vähäosaisten taloudellista asemaa, terveysoloja, valistustasoa jne., niin että eri yhteiskuntaluokkien suhteet toisiinsa ja koko yhteiskuntaan saadaan sellaisiksi, kuin nykyajan katsantokannan mukaan pidetään oikeimpana ja yhteisedun kannalta tarkoituksenmukaisimpana; myös tätä koskevat opit; yhteiskuntapolitiikka. **-psykologia** *s.* psykologian haara, joka tutkii yksilöä joukon (esim. perheen, työyhteisön, puolueen) jäsenenä t. laajimmassa mielessä jhk kulttuuripiiriin kuuluvana. **-päällikkö** *s.* teollisuuslaitoksen toimihenkilö, jonka tehtävänä on huolehtia henkilökunnan

sosiaalisista oloista, ohjata sen vapaita harrastuksia yms. **-reformatorinen** *a.* sosiaalisia uudistuksia ajava t. harrastava. | S. aate, suuntaus. S. yhdistys. **-reformi** *s.* sosiaalinen uudistus. **-sihteeri** *s.* Sosiaalipastorien yhdysmiehenä toimii Suomen kirkon seurakuntatyön keskusliitossa erityinen s. **-tilasto** *s.* niiden tilastonhaarojen yhteisnimitys, joiden päätehtävänä on työväen taloudellisten ja yhteiskunnallisten olojen valaiseminen. **-tilastollinen** *a.* S. tutkimus, aineisto. **-vakuutus** *s.* vähävaraisten, etupäässä työpalkallaan elävien henkilöiden turvaksi järjestetty vakuutus, jonka kustannuksiin tav. osallistuvat vakuutetun lisäksi yhteiskunta, työnantaja jne. | Sanan ahtaimmassa merkityksessä s. on pakollista vakuutusta, johon kuuluvat tapaturma-, sairaus-, työkyvyttömyys-, vanhuus-, leski- ja orpo- sekä työttömyysvakuutus. **-vakuutuslainsäädäntö** *s.* **-vallankumoukselli|nen** *a.* ja *s.* S:set 'sosialistivallankumoukselliset'. S. liike, puolue. **-valtuutet|tu** *s.* sosiaaliministeriöön asetettu luottamusmies, joka on mukana työlainsäädäntöä koskevien, periaatteellista laatua olevien asioiden valmistelussa ja käsittelyssä. | S:uista on toinen työnantajien ja toinen työntekijöiden luottamusta nauttiva henkilö.

sosiaatio[3] *s.* tav. = kasvisosiaatio.

sosialismi[4] *s.* ne teoriat ja liikkeet, jotka yksityisomistusta rajoittamalla pyrkivät (laillisin demokraattisin keinoin) toteuttamaan tuotantovälineiden yhteisomistukseen perustuvan yhteiskunta- ja talousjärjestelmän; myös tällainen järjestelmä; vrt. kollektivismi, kommunismi. | S:n kannattaja. — *Yhd.* kunnallis-, valtios.

sosialisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* ottaa yksityinen omaisuus, vars. tuotannon välineet yhteiskunnan (valtion) haltuun, yhteiskunnallistaa, kansallistaa, valtiollistaa. | S. tuotantovälineet. Sosialistien ohjelmaan kuuluu mm. luonnonrikkauksien, metsien ja koskien, tuotanto-, liikenne- ja rahalaitosten sekä tukku- ja ulkomaankaupan s:nti.

sosialisoimis|ohjelma *s.* **-vaatimus** *s.*

sosialisti[4] *s.* sosialismin kannattaja; sosiaalidemokraattisen puolueen jäsen. | S:t ja kommunistit. Maltillinen, kiihkeä s. S:en puoluekokous. — *Yhd.* oikeisto-, vasemmistos. **-agitaattori** *s.* **-edustaja** *s.* vars. sosiaalidemokraattiseen puolueeseen kuuluva kansanedustaja. **-johtaja** *s.* **-kirjailija** *s.* **-kongressi** *s.* Kansainvälinen s. **-laki** *s. hist.* Saksassa v. 1878 sosialismin leviämisen estämiseksi julkaistu poikkeuslaki. **-lehti** *s.* sosialistinen sanoma- tm. lehti.

sosialisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sosialismin mukainen, siihen kuuluva t. sen aatteita noudattava. | S. liike, toiminta. S:set aatteet, käsitykset. S. ammattijärjestö, puolue, valtio. Karjalan s. neuvostotasavalta. S. talousjärjestelmä. S:sesti ajatteleva työväki.

sosialisti|poliitikko *s.* **-puolue** *s.* **-vallankumouksellі|nen** *a.* ja *s.* S:set 'n. v. 1900 syntynyt venäläinen valtiollinen puolue, joka pyrki kokoamaan "työtätekevän kansan".'

sosieteetti[4*] seurapiiri; seura.

sosiologi[4] *s.* sosiologian tutkija.

sosiologia[15] *s.* tiede, joka tutkii ihmisyhteisöjen rakennetta, niiden muodostumisen edellytyksiä ja kehityslakeja, yhteiskuntatiede. | S:n tutkija, opiskelija. — *Yhd.* kieli-, kriminaali-, rikoss.

sosiologi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* sosiologiaa koskeva, sen alaan kuuluva. | S. tutkimus. S:sesti mielenkiintoinen ilmiö.

sosionomi[4] *s.* arvonimi, joka annetaan Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa vähintään kahden vuoden opiskelua edellyttävän päästötutkinnon suorittaneelle henkilölle; sen saanut henkilö.

soska[11] *s. kans.* sotiisi, saksanpolkka.

so-soo *interj.* vrt. so. | So-soo, ei kiirettä, poika HAARLA.

sosotella[28*] *v.* sanoa hevoselle tyynnytellen "so so!". | S. ajokilleen, hevoselleen.

sostenuto [-ū·-] *adv. mus.* (*lyh.* sost.) pidättäen, laulavasti.

sota[11*] *s.* **1.** se tila, että kaksi t. useampia valtioita, kansoja, heimoja tms. taistelee asevoimin toisiaan vastaan pakottaakseen vastapuolen tahtoonsa (valloittaakseen, kukistaakseen sen t. torjuakseen sen hyökkäyksen; vrt. hyökkäys-, puolustussota); myös vastaavanlaisesta (jnk valtion sisäisestä) puolueiden tms. välisestä taistelusta (vrt. kansalais-, sisällissota);)(rauha. **a.** sodasta etupäässä valtioiden tms. välisenä tilana. | Suurvaltain välinen s. Japanin ja Venäjän s. 1904—05. Napoleonin sodat liittokuntia vastaan. Kolmikymmenvuotinen s. 1618—48. Suomen s. 1808—09. Pyhä s. vääräuskoisia vastaan. Sisällinen s. 'sisällissota, kansalaissota'. Olla sodassa jnk kanssa, keskenään, jtak vastaan. Joutua s:an jkn kanssa. Rajanloukkaus johti s:an. Sekaantua, sotkeutua s:an jnk kanssa. Presidentillä on oikeus päättää sodasta ja rauhasta. Julistaa s. S. uhkaa, alkaa, syttyy, puhkeaa. Uhata sodalla. Syöstä valtakunta s:an. Lietsoa s:a. Kiihottaa s:an. Varustautua, valmistautua s:an. Sodan aikana vallitseva puute ja kurjuus. Sodan varalta otettu henkivakuutus. Sodassa ja rakkaudessa on kaikki luvallista SL. **b.** sodasta ilmiönä, etupäässä sodankäyntiä, sotatoimia, taistelumenetelmiä yms. ajatellen. | Totaalinen, kemiallinen s. Raivokas, säälimätön, voitokas, onneton s. Käydä s:a jkta vastaan. Olla (mukana) sodassa. Lähteä, joutua s:an. S:an tottuneet joukot. Koreassa riehui verinen s. Hävittää sodalla. Säästyä sodan hävitykseltä. Sodan kauhut. Voittaa, hävitä s., sodassa. Italia joutui sodan näyttämöksi. Parempi on olla sodassa kuin sodan jaloissa SL. Kaatua, kuolla sodassa. Menettää sodassa terveytensä, jalkansa, omaisuutensa. Sodan uhrien auttaminen. Sorea s:han kuolla, kaunis miekan kalskehesen SL. **c.** *yhd.* Ehkäisy-, hyökkäys-, hävitys-, näännytys-, perimys-, puolustus-, ryöstö-, tuhoamis-, vallanperimys-, valloitus-, vapauss.; buuri-, heimo-, hugenotti-, kansalais-, liittokunta-, liittolais-, luokka-, orja-, persialais-, puunilais-, sisällis-, turkkilais-, veljes-, venäläiss.; ilmi-, leikki-, pikku-, suur-, yleiss.; erämaa-, ilma-, korpi-, maa-, meri-, siirtomaas.; asema-, liikunta-, sissis.; atomi-, bakteeri-, kaasu-, materiaali-,

miina-, sukellusvenes.; jatko-, nuija-, sarka-, talvis.; maailman-, uskons.
2. laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Kylmä s. 'poliittisin keinoin käyty valtioiden välinen taistelu'. Mikäs s. ja meteli täällä on? Kaikkien s. kaikkia vastaan. Olla sodassa [= olla vihamielisissä väleissä, riidellä] virkaveljiensä kanssa. Naapurikylien poikien välillä oli ainainen s. Nousta s:an jtak aatetta vastaan. Käydä s:a susia, rottia, syöpäläisiä vastaan. | Rahoista tuli täällä aika s. Mieheni raivosi JOTUNI. Norjan suuret kirjailijat - - olivat näet halukkaita julistamaan sodan kaikkea puolinaisuutta, vanhoillisuutta ja mädännäisyyttä vastaan TARK. — *Yhd.* hermo-, kauppa-, propaganda-, talous-, tullis.; kynä-, lumi-, paperi-, radio-, sana-, tyynys.; kettu-, rotta-, variss.
sota-|aihe *s.* sotaa koskeva kirjallinen tms. aihe. **-aiheinen** *a.* S. runo, elokuva. **-|aika** *s.* aika, jolloin sotatila vallitsee. | N. toimi s:aikana väestönsuojelutehtävissä. S:ajan poikkeusolot. **-aikainen** *a.* sodan aikainen. **-akatemia** *s.* sotakorkeakoulu. | Venäjän s.
sotaakäyvä *a.* tav. ~. | S:t ja puolueettomat maat.
sota-|alue *s.* alue, jolla sotaa käydään, sotanäyttämö, -toimialue; vars. merialue, jolla sotatoimia voi tapahtua ja joka sen vuoksi on puolueettomille aluksille vaarallinen. | Ennen vanhaan sotajoukot elivät s:alueen kustannuksella. Saksa julisti helmikuussa 1915 Englannin ja Irlannin ympärillä olevat vedet s:alueeksi. **-alu|s** *s.* sotatoimiin käytettävä alus; kansainvälisen oikeuden mukaan alus, jonka päällikkönä on sotilashenkilö ja jonka miehistö on sotilaskurin alainen ja jolla on oikeus käyttää sotalippua ja päällikönmerkkiä. | S:kset ryhmitellään taistelu-, huolto- ja koulutusaluksiin. S:kseksi muutettu kauppa-alus.
sotaanlähtö *s.* Gallen-Kallelan kuuluisa fresko "Kullervon s.".
sota|-ansio *s.* Ranskan marsalkan arvo annetaan yleensä vain s:-ansioista. **--arkisto** *s.* sotahistoriallinen arkisto. **--artikkelit** *s. mon. hist.* = seur. **--artiklat** *s. mon. hist.* aliupseeriston ja miehistön sotapalvelusvelvollisuuksia koskeva, pykäliksi järjestetty luettelo, johon liittyy tav. otteita sotaväen rikoslaista ja järjestyssäännöstä. | Hallitsijain julkaisemat s. olivat yleisiä tai tiettyjä sotaretkiä tai sotaväenosastoja koskevia. **--ase** *s.* sodassa käytetty taisteluase. | Tykit, panssarivaunut, atomipommit ym. nykyajan s:et. **--asi|a** *s.* Puhua, keskustella s:oista. **--asiainosasto** *s.* Puolustusministeriön s. **--asiaintoimituskunta** *s. hist.* nykyistä puolustusministeriötä vastannut Suomen senaatin toimituskunta. **--asiakirja** *s.* sotaa koskeva asiakirja. **--asu** *s.* sodassa, taistelussa käytettäväksi tarkoitettu asu, sotisopa. | Intiaanien s. 1500-luvun rautainen s. Olla täydessä s:ssa. — *Kuv.* Pukekaa yllenne Jumalan koko s., voidaksenne kestää perkeleen kavalat juonet UT. **--asuinen** *a.* S. ritari. **--avioliitto** *s.* sodan aikana (us. lyhyen tuttavuuden jälkeen) solmittu avioliitto, vars. sellainen, jonka solmimishetkellä jompikumpi asianomainen on sotilastehtävissä. **-elefant|ti** *s.* sodassa käytetty elefantti. | Intialaisten s:it. **-elokuva** *s.* sota-aiheinen elokuva. **-elämys** *s.* S:ten innoittama runo. **-eversti** *s. hist.* itsenäisen, kooltaan tav. nykyistä rykmenttiä vastaavan sotatoimiyksikön, us. myös määräalueella toimivan sotajoukon, armeijan päällikkö. | Tott nimitettiin v. 1572 Ruotsin s:ksi Viroon. **-hallinto** *s.* = sotilashallinto. **-hallitus** *s.* sodan aikainen hallitus. **-halu** *s.* **-hank|e** *s.* Vastustaa s:keita. **-harjoitu|s** *s.*, tav. *mon.* vähintään kaksi vuorokautta kestävä sotatoimiharjoitus, jonka tarkoituksena on totuttaa joukkoja sodan mukaisiin tehtäviin ja olosuhteisiin, manööveri; vrt. taisteluharjoitus. | Saksan armeijan s:kset. Olla s:ksissa. Pitää s:ksia. — *Yhd.* ilma-, lentos. **-herr|a** *s.* korkea(hko)arvoinen upseeri, sotapäällikkö. | Entisajan mahtavat s:at. Suvussa on ollut paljon virkamiehiä ja s:oja. **-hevonen** *s.* sodassa käytetty t. käytettäväksi tarkoitettu hevonen, us. sotaratsu. | Luimistelee korviaan kuin vanha s. Vähäisestä vaimo kaunis, suuresta s. SL. **-historia** *s.* sotien, sodankäynnin, sotalaitoksen historia; historian haara, joka käsittelee erityisesti sotalaitosta ja -tapahtumia. | Suomen s:n pääpiirteet. S:n suurin tuhoamistaistelu. **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* sotahistoriaa koskeva, sen alaan kuuluva, sitä tutkiva t. harrastava. | S. tutkimus, esitys, kartta, arkisto. S. seura. S:sesti mielenkiintoinen taistelu. **-historioitsija** *s.* sotahistorian tutkija. **-homm|at** *s. mon. ark.* Olla s:issa 'sotapalveluksessa, sodassa'. Tarinoida s:ista. **-huhu** *s.* sotaa, vars. sodan syttymistä koskeva huhu. | Levittää s:ja. **-hullu** *a.* ja *s. ark.* -us *omin.* sodan puolesta intoileva, kiihkeän sotaisa. | S. vallantavoittelija. S. vänrikki. Syyttää jkta s:udesta. **-huu|to** *s.* taisteluhuuto. | Intiaanien s. Päästää, kohottaa, nostaa s. "Hakkaa päälle!" oli suomalaisten s. 30-vuotisessa sodassa. Pojat päästivät hurjan s:don saadessaan karkulaisen näkyviinsä. Nostakaa s., sillä Herra antaa teille kaupungin VT. — *Kuv.* iskusana, -lause, tunnussana. | Panslavistien s. oli "Venäjä venäläisille!" Voitto Herran, voitto meidän! / s. kuuluu näin AK.
sotai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** ihmisestä, luonteenlaadusta tms.: sotaan, taisteluihin mieltymystä, innostusta tunteva, sodanhaluinen, sotainen, militaristinen; myös ulkonäöstä, ilmeistä, eleistä, käytöksestä, puheesta tms., jotka ovat todistuksena mainitunlaisista ominaisuuksista. | Assyrialaiset olivat urhoollista ja s:sta kansaa. S:sen heimon päällikkö. S. hallitsija. S. luonne. Näyttää s:selta. S:set taipumukset, vaistot. S:sen hengen innoittama runo. Nuoren upseerin kasvot hehkuivat s:sta innostusta. N. piti intomielisen s:sen puheen. Käyttää s:sta kieltä. S. näky. **2.** sotaan, sodankäyntiin liittyvä t. kuuluva, sille ominainen, aseellinen, sota-, sotilas-, ase-. | S. urotyö. S. [= sodassa saavutettu] kunnia. Osoittaa s:sta kuntoa. Ryhtyä s:siin toimiin. Välttää s:sia selkkauksia. S:sten kosketusten tietä saadut kulttuurivaikutteet. Kaarle XII harrasti nuorena etupäässä s:sia leikkejä. S. valtaus on kysymyksessä silloin, kun jokin sodankävijän alue joutuu sodan aikana vas-

tapuolen käsiin. 3. *poss.* S. aika 'aika, jolloin on sotia, sota-aika'. Levoton ja s. vuosisata. Heimojen välit pysyivät s:sina kauan aikaa.
sota|innostus *s.* innostus sotaan. | Lietsoa s:innostusta. **-insinööri** *s. hist.* linnoitusinsinööri. | Ludvig XIV:n s. Vauban. **-into** *s.* Lietsoa kansan s:a. Kyllä s. sodassa laimenee. **-intoilija** *s.* S:t saivat kuninkaan julistamaan sodan. **-intoinen** *a.* **-invalidi** *s.* henkilö, josta on sodassa tullut invalidi, sotavammainen. | S:en Veljesliitto. S:en huolto.
sotais|a[13] *a.* -uus[65] *omin.* = sotainen, vars. 1. | S. kansa. Uljaan ja s:an näköinen ritari. S. mieliala. S:uudestaan tunnetut paimentolaisheimot.
sotajalall|a *s. vaill.* **1.** nyk. vars. arkaisoivasti: sotakannalla, sodassa. | Pitää joukot s. S. elävä yhteiskunta. Asettaa armeija s:e. Suomi oli silloin s. [= sodassa] Venäjää vastaan. **2.** nyk. etupäässä laajentunutta ja kuv. käyttöä: riitaisella t. vastustavalla kannalla. | Naapurikoulujen pojat ovat jatkuvasti s. keskenään. Nuoriso on usein s. vanhempaa väkeä vastaan. Koko olemukseni nousee s:e sellaista vastaan. | Itse asiassa eivät he koskaan joutuneet sanasotaan. Ja kuitenkin tunsivat he elävänsä s. TALVIO. Mutta ristikansan karjaan ei kontio koskenut, ellei joku kademielinen sitä nostanut s:e PAULAH.
sota|jaotus *s. sot.* taistelu- ja huoltojoukkojen sodan aikainen vakinainen jaotus joukko-osastoiksi ja yhtymiksi komento- ja hallintosuhteiden säännöstelemistä varten. **-jouk|ko** *s.* jnk valtion t. sotapäällikön käytettävissä olevat (maa)sotavoimat; vrt. armeija. | Palkattu, pestattu s. Vapaaehtoisista koottu s. Kaarle XII:n s. lyötiin perusteellisesti Pultavassa. Marssittaa s:konsa rajalle. S:ot seisoivat kentällä vastakkain. Vihollisen s:on oikea sivusta joutui epäjärjestykseen. Talveksi leiriytyneet s:ot. — *Raam.* ja *usk.* Taivaalliset s:ot 'enkelit ja taivaassa olevat autuaat'. - - ettet nostaisi silmiäsi taivaaseen päin katselemaan aurinkoa, kuuta ja tähtiä, koko taivaan s:koa VT[V]. **-joulu** *s.* sodanaikainen joulu. | V. 1943 maamme vietti jo kolmatta peräkkäistä s:a. **-jous|i** *s.*, vars. *runok.* - - tahdon miekkoja välkyttää / ja jännittää s:ta LEINO. **-juon|i** *s.* sodassa käytetty juoni, viekas keino, jonka avulla vihollista petetään, saatetaan toimimaan halutulla tavalla. | Kreikkalaiset kukistivat Troijan ovelan s:en avulla. Teeskennelty perääntyminen on tavallinen s. Turvautua s:een. Vihollisen aselepoehdotusta pidettiin vain s:ena. — *Kuv.* Rakastavaisten piti keksiä yhä uusia s:ia voidakseen tavata toisiaan. **-juttu** *s.* sotaa koskeva juttu. | Kertoa s:ja. Kyllästyä jkn s:ihin. **-kabinetti** *s.* vrt. sotahallitus. | Englannin maailmansodan aikainen s. **-kalusto** *s.* Saaliiksi saatiin aseita ja muuta s:a. **-kamreeri** *s. hist.* korkea sotilashallinnon virkamies. **-kan|ta** *s.;* tav. vain *sotakan|nalla,* -nalta, -nalle;)(rauhan kannalla. | Armeija on s:nalla 'sotaa varten mobilisoituna ja järjestettynä'. Liikekannallepanossa sotavoimat siirretään rauhan kannalta s:nalle. Saattaa maa s:nalle 'sotatilaan'. Joutua s:nalle [= sotaan, sotatilaan] vieraan valtakunnan kanssa. — *Kuv.* riitaisella, vastustavalla kannalla olemisesta. | Parempi, että pysyy leppymätön s. ja siveellinen rintama ehjänä, kuin että ruvetaan tinkimään ja kompromissaamaan AHO. - - maakunnassa, jossa vallitsi ilmeinen s. rahvaan ja majoitetun sotaväen välillä IVALO. Hysteerikko voi helposti joutua s:nalle ympäristönsä kanssa. Aina tyytymätön ja s:nalla koko yhteiskuntaa vastaan. **-kapine** *s.* Muinaishaudoista löydetyt s:et. **-karhu** *s. kuv.* vanha ja kokenut sotilas, veteraani. | Vanhojen s:jen muistelmat. Linnan päällikkönä oli jäyhä s., joka piti sitkeästi puoliaan. **-karkulainen, -karkuri** *s.* sotilaskarkuri. **-kartta** *s.* sotatarkoituksia varten tehty, tav. topografinen kartta; myös kartta, joka osoittaa sotatoimien kulkua t. sotilaallista tilannetta jllak tietyllä alueella. **-kasku** *s.* Veteraanit kertoilivat s:ja. **-kassa** *s.* sotarahasto. | Ateenalla oli sodan alkaessa suuri s.
sota|keihäs *s.* **-keinottelija** *s.* keinottelija, joka käyttää hyväkseen sodan luomia olosuhteita. | Häikäilemätön s. **-keinottelu** *s.* vrt. ed. | Rikastua s:lla. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* sotaan, sodassa käytettäväksi kelpaava. | S. armeija. Kutsua s:set miehet aseisiin. Pitää luetteloa s:sista ajoneuvoista. Laivaston s:suus. **-kent|tä** *s.* taistelukenttä. | Monilla s:illä taistellut veteraani. **-kertomus** *s.* sotaa koskeva, sota-aikainen kertomus. **-kesä** *s.* kesä, jolloin on sota. | Viimeinen s., 1944. **-kieltotavara** *s.* sodankävijälle aiottu sotatarkoituksiin sopiva tavara, jonka kuljetus on kansainvälisillä sopimuksilla kielletty, sotakontrabandi, -salatavara. | Julistaa jk tavara s:ksi. S:a kuljettava puolueettoman maan alus voidaan pidättää ja lasti takavarikoida. **-kiihko** *s.* Koko kansan valtasi todellinen s. **-kiihkoilija** *s.* Hourupäinen s. **-kiihkoinen** *a.* **-kiihotus** *s.* Harjoittaa s:ta. **-kirja** *s.* sotaa käsittelevä teos (romaani, muistelmateos, esitys jnk sodan t. joidenkin taisteluiden kulusta tms.). **-kirjallisuus** *s.* vrt. ed. | Jatkosotaamme käsittelevä s. **-kirjeenvaihtaja** *s.* sanomalehden kirjeenvaihtaja, joka lähettää sotanäyttämöltä kuvauksia lehdelleen, rintamakirjeenvaihtaja. **-kirurgi** *s.* sodassa, rintamalla toimiva kirurgi. **-kirurgia** *s.* kirurgisten hoitotapojen käyttäminen sodassa haavoittuneiden hoitoon. **-kirve|s** *s. hist.* tappara. | Intiaanin s. Kivikautiset hiotut s:et. — *Kuv.* Kaivaa s:ensä maahan 'tehdä rauha, asettua rauhan kannalle'. **-koira** *s.* sotaväen vartio-, viesti- t. lääkintätehtäviin koulutettu koira. **-koirakomppania** *s.* Suomen armeijan s. **-kokemu|s** *s.* sodassa saatu kokemus. | Jklla on runsaasti s:sta. Vanhan kenraalin tiedot ja s. — Kertoilla s:ksiaan. **-kollegio** *s. hist.* Ruotsissa ylin maasotalaitoksen asioita hoitanut virasto. **-komento** *s. ark.* sotilaallinen järjestys ja kuri, sotilaallinen elämänmeno. | S. oli ankara. Saksassa jääkärit saivat tottua saksalaiseen s:on. **-komissaari** *s. hist.* ja eräiden ulkomaiden oloista: sotakomissariaatin virkamies, vars. esimies; Neuvostoliitossa aik.: sotaministeri. **-komissariaatti** *s. hist.* sotilashallinnollinen virasto, joka meillä hoiti nykyisen intendentuurin tehtäviä. **-kommunismi** *s.* Neuvostoliitossa vuoden 1917 vallankumouksesta vuoteen 1921 vallalla ollut erittäin jyrkkä kommunismi.

-kone *s.* vars. vanhalla ja keskiajalla sotatarkoituksiin käytetyistä puolustus- ja hyökkäyskojeista (heittokoneista, muurinsärkijöistä yms.); nyk. vars. moottoroiduista taisteluvälineistä (panssari- ja taisteluvaunuista yms.); myös sotilaslentokoneesta. | Roomalaisten s:et. **-koneisto** *s. kuv.* sodankäyntiä varten tarpeelliset laitokset ja järjestelyt kokonaisuutena. | Syksyllä 1939 Saksan hyvin järjestetty s. alkoi toimia. **-konjunktuur|i** *s.* sodan aikana vallitseva, sodasta johtuva konjunktuuri. | Hyötyä, rikastua s:in aikana. Käyttää s:eja hyväkseen. **-kontrabandi** *s.* sotakieltotavara. **-korkeakoulu** *s.* ylintä sotilaallista opetusta antava oppilaitos, sota-akatemia.

sotakorvaus *s.* tav. rauhansopimuksessa erityisesti määrätty korvaus, joka sodassa häviölle joutuneen valtion on voittajalle maksettava sodan aiheuttamista kustannuksista ja vahingoista. | Suomen sotakorvaukset Neuvostoliitolle. **-maksu** *s.* **-teollisuus** *s.* sotakorvauksen maksuun käytettäviä tavaroita valmistava teollisuus. | Suomen s. **-toimitu|s** *s.* Suomen s:kset Neuvostoliittoon. **-vaatimus** *s.* **-velvollisuus** *s.*

sota|koulu *s.* sotilasopetusta antava, vars. upseereita valmistava t. upseereille jatko-opetusta antava koulu. | Suomen varsinaiset s:koulut ovat sotakorkeakoulu, taistelukoulu, sotateknillinen koulu, maas., meris., lentos., upseerikoulu, aseseppäkoulu ja kengityskoulu. **-kulu|t** *s. mon.* sodan aiheuttamat kulut. | S:jen peittämiseksi on ollut pakko korottaa veroja. **-kumm|i** *s.* henkilö, joka tavalla t. toisella on ottanut huolehtiakseen sotaorvoksi jääneestä lapsesta. | Muistakaa sotaorpoja lahjoituksin ja rupeamalla s:eiksi! **-kummitoiminta** *s.* Ruotsin s. **-kumppani** *s.* sotatoveri. **-kunnia** *s.* sodassa saavutettu kunnia. | Sai töistään nimen peljätyn / ja s:n JYLHÄ. **-kunto** *s.* sodassa tarvittava kunto. | Armeijan s. oli erinomainen. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* sotakunnossa oleva, sotakelpoinen. | Kaikki s:set miehet kutsuttiin riveihin. Valtakunta ponnisti kaikki voimansa s:suutensa parantamiseksi. **-kuri** *s.* sotilaskuri. | Rooman legioonien ankara s. **-kustannukset** *s. mon.* sodan aiheuttamat kustannukset. | Rasittavat s. **-kuukausi** *s.* **-kuukausipalkka** *s.* valtion sota-aikana asevelvollisen perheelle kuukausittain maksama korvaus. **-kuuliaisuu|s** *s.* kuuliaisuus, jota sotilas on velvollinen osoittamaan esimiehelleen sodassa t. palveluksessa. | Rangaista s:den rikkomisesta. **-kuulumis|et** *s. mon.* Kertoa s:ia. **-kuv|a** *s.* sota-aiheinen kuva. | Maalata s:ia. Rintamalla näpätty s. **-kuvau|s** *s.* Kirjoittaa s:ksia. **-käynti** *s. voim.* käynti vuorotellen kumpaakin polvea nostaen ja samalla vastakkaisen puolen kättä ylös heilauttaen. **-käyttö** *s.* S:ön sopiva lentokonetyyppi.

sota|laina *s.* sodankäynnin rahoittamiseen otettu laina. **-lainaobligaatio** *s.* **-laito|s** *s.* kokonaisuutena kaikki ne laitokset, jotka muodostavat maan aseellisen voiman; nyk. tav:mmin puolustuslaitos. | Hyvin järjestetty s. S:ksen kustannukset. **-laitosjärjestelmä** *s.* **-laitosmuoto** *s.* Eri s:ja ovat ammatti-, miliisi- ja kaaderilaitos. **-laitosoppi** *s.* S. opettaa mm. sodan aikaisen sotavoiman ym. järjestelyyn vaikuttavia seikkoja sekä niiden rauhan ajan järjestelyille asettamia vaatimuksia. **-laiva** *s.* vrt. sota-alus. **-laivasto** *s.* sota-alusten muodostama laivasto; vrt. kauppalaivasto. | Englannin s. **-laivatelakka** *s.* **-laivatyyppi** *s.* **-laki** *s.*, tav. *mon.* osaksi kaikista sotatilaa varten säädetyistä t. sen aiheuttamista laeista, osaksi niistä sodan aikana tehtyjä rikoksia koskevista säännöksistä, jotka laajentavat t. tiukentavat jo rauhan aikana voimassa olevien määräysten soveltamista. | Kohdella voitettuja s:en vastaisesti. **-laulu** *s.* sodassa laulettavaksi tarkoitettu laulu, taistelulaulu; laulu (t. runo), jossa ihannoidaan sotaa t. lauletaan ylistäen sotatapahtumista. | Taisteluintoa uhkuva s. Tyrtaioksen s:t. Trubaduurirunous käsitti s:ja sekä valtiollisia pilkkarunoja ja lemmenlauluja. **-lauma** *s. vanh.* t. *halv.* suuri joukko, lauma sotilaita; sotajoukko. | Hunnien s:t vyöryivät Eurooppaan. Hannibal johti s:nsa Roomaa vastaan. -- s:a silmävi ryntääväin *CAJ. **-leik|ki** *s.* **1.** leikki, jossa leikitään sotaa t. harjoitellaan aseiden käyttöä; aseleikki. | Poikien mieluisimpia huvituksia olivat s:it. — Spartan nuorukaisten s:it. Keskiajan ritarien ja ratsumiesten s:it eli turnajaiset. **2.** vrt. leikki 2.c. | Moneen ankaraan s:kiin [= taisteluun] osallistunut veteraani. **-leiri** *s.* vars. entisistä ajoista puhuttaessa: sotaväen leiri, sotilasleiri. | Wallensteinin s. Roomalaisten barbaarimaihin perustamat pysyvät s:t. Koko maakunta oli kuin valtava s. **-lentokone** *s.* sotilaslentokone. **-leski** *s.* sodassa kaatuneen miehen leski. | S:en ja sotaorpojen avustaminen. **-liik|e** *s. sot.* jnk operaation suoritukseen kuuluva liike; vrt. sotatoimi. | Rommelin yllättävät s:keet Afrikassa. Seurata tarkoin vihollisen s:keitä. Armeija pelastui saarroksiin joutumasta taitavasti suoritettujen s:keiden ansiosta. **-liitto** *s.* sotilasliitto. | Ranskan ja Englannin välinen s. Solmia, tehdä s. **-liittolai|nen** *s.* vrt. ed. | Englannin s:set ensimmäisessä maailmansodassa. **-linna** *s.* linnoitukseksi rakennettu t. sellaisena käytetty linna. **-lippu** *s.* **1.** se valtakunnan lippu, jollaista puolustusvoimat käyttävät. | Suomen s:na käytetään kolmikielekkeistä valtiolippua. **2.** entisistä oloista: taistelukentällä käytetty joukko-osaston tms. lippu, sotilaslippu.

sota|maalaus *s.* maalaus, jollaisella alkeelliset kansat koristavat ihonsa sotaretkelle lähtiessään. | Intiaanien nimitys punanahka johtuu heidän punaisesta s:maalauksestaan. Täydessä s:maalauksessa oleva intiaanisoturi. — *Leik.* naisten (vars. huomiota herättävästä) kosmeettisesta maalauksesta. | Rohkeassa s:maalauksessa oleva nainen. Neitonen korjaili peilin edessä s:maalaustaan. **-mahti** *s.* sotilaallinen mahti. | Saksan s. murskattiin perusteellisesti toisessa maailmansodassa. **-maine** *s.* sodassa saavutettu maine. | Tämän tappion jälkeen oli spartalaisten s. mennyttä. **-marsalkka** *s.* useiden maiden armeijoissa korkein upseerinarvo, joka annetaan vain sodassa kunnostautuneille ylimmille johtajille; sen saanut sotilas. — *Yhd.* kenraalis. **-marski** *s. vanh.* ja *puhek.* = ed. **-marssi** *s.* **1.** *sot.* marssi, jonka aikana taisteluun joutumi-

nen on mahdollinen t. todennäköinen ja jonka aikana taisteluvalmius- ja suojavaatimuksilla on etusija; vrt. matkamarssi. **2.** sotilasmarssi. **-materiaali** *s.* sodankäynnissä tarvittava materiaali. | Joukkojen ja s:n kuljetukset. **-melske** *s.* sodan melske. | Sillä kaikki s:essä käytetyt saappaat ja verellä tahratut vaatteet poltetaan VT[V]. **-menestys** *s.* sodassa saavutettu menestys, menestys sodassa. | Saksalaisilla oli erinomainen s. v. 1940—41. **-menot** *s. mon.* sodankäynnistä johtuvat menot. **-merk|ki** *s.* armeijan t. joukko-osaston tunnuksena (taistelussa) käytetty merkki (lippu tms.). | Tangon päähän kiinnitetty kotka Rooman legioonien s:kinä. Keskiajalla tuli poikkitankoon kiinnitetty lippu yleiseksi s:iksi, jonka ympärille sotaretkelle lähtevä miehistö kokoontui. **-mestari** *s. hist.* saksalaisen ritarikunnan maamestari, joka hallitsi Liivinmaata. **-miehenotto** *s.*, vars. *hist.* sotamieheksi otto, kutsunta. | Piileskellä s:a. Antsille on tullut käsky saapua s:on KALLAS. **-miehenpito** *s. hist.* Kaarle XI:n aikana Suomessa siirryttiin väenottojärjestelmästä ruotujakolaitoksen mukaiseen vakinaiseen s:on. **-mie|s** *s.* **1. a.** *sot.* (*lyh.* stm.) (alokasaikansa palvellut) alimman arvoasteen sotilas; puhuttelusanana yl. vain jalkaväen sotamiehestä. | S. Mäkelä. Erikoisaselajin, joukko-osaston yms. mukaan s:stä sanotaan tykkimieheksi, pioneeriksi, lentos:heksi, ratsumieheksi, kaartilaiseksi yms. Asevelvollinen, värvätty s. Palvella tavallisena s:henä. — *Yhd.* lento-, rajavartio-, ruotus. **b.** *puhek.* yl. sotilas (arvoon katsomatta). | Pekasta tulisi mainio s. Tervehti täsmällisesti kuin s. Joka mies on s., mutta merimies on eri mies SP. — *Kuv.* Me olemme kastettuja kristittyjä, Jumalan s:hiä KIVI. **2.** pelitermínä. **a.** korttipelissä: alhaisin kuvallinen arvokortti, nihti, "solttu". | Kuningas, rouva ja s. — *Yhd.* hertta-, pata-, risti-, ruutus. **b.** šakkipelissä: sotilas. **-miesneuvosto** *s.* Venäjän v:n 1917 vallankumouksen aikaiset työläis- ja s:t. **-miestorppa** *s. hist.* ruotu-, sotilastorppa. **-ministeri** *s.* sotaministeriön päällikkö; *vanh.* ja joskus epävirallisesti meilläkin puolustusministeristä. **-ministeriö** *s.* eräissä maissa sotalaitosta (joskus vain maasotavoimia) koskevia asioita hoitava ministeriö; *vanh.* ja joskus epävirallisesti meilläkin puolustusministeriöstä.

sota|morsian *s.* Amerikkalaisten sotilaiden Euroopassa kihlaamat s:morsiamet. **-muistelma** *s.*, tav. *mon.* Kenraali N. on julkaissut laajat s:nsa. **-muistelmateos** *s.* **-muisto** *s.* Kertoilla s:jaan. Säilyttää kranaatinsirpaletta s:na. **-muistomerkki** *s.* jllek taistelupaikalle, jnk sotatapahtuman muistoksi tms. pystytetty muistomerkki. **-muona-annos** *s. sot.* sodan aikainen muona-annos. **-museo** *s.* museo, jossa talletetaan ja pidetään näytteillä sotavarusteita, -aseita, -asiakirjoja ym. sotahistoriallisesti mielenkiintoisia esineitä. **-neuvos** *s. hist.* korkea sotilashallinnon virkamies. **-neuvosto** *s.* **1.** entisajan sodissa komentajan vaikeissa tilanteissa oman vastuunsa vähentämiseksi korkeimmista upseereista koolle kutsuma kokous, jossa neuvoteltiin siitä, mitä piti tehdä. | Kutsua s. koolle. **2.** aikaisemmin Suomessa ja useissa maissa nykyäänkin puolustusneuvostoa vastaava neuvottelukunta; liittolaissodissa, joissa ei ole yhteistä ylipäällikköä, sotatoimien yhtenäistämiseksi perustettu liittolaisvaltojen neuvottelukunta. | Ranskan korkeimman s:n puheenjohtaja. Liittoutuneiden korkein s. **-neuvottelija** *s. sot.* henkilö, jonka toinen sodankävijä on valtuuttanut ryhtymään neuvotteluihin toisen kanssa (ja joka liikkuu valkoisen lipun suojassa), parlamentääri, rauhanhieroja. **-neuvottelu** *s.* vars. aikaisemmin usein käytetty tapa kutsua lähimmät alijohtajat (päättämättömän) ylipäällikön luo neuvottelemaan sotatoimista. | Kenraalit olivat ylipäällikön luona s:ssa. — *Kuv.* Ennen ottelua pidetyssä s:ssa sovittiin tarkoin menettelytavoista ja joukkueen yhteistoiminnasta. **-nuija** *s.* sota-aseena käytetty nuija. | Keskiaikainen piikikäs s. **-näytelmä** *s.* sota-aiheinen näytelmä. **-näyttämö** *s.* **1.** *sot.* se valtakunnan päämiehen määrittämä osa valtakuntaa, jossa varsinaiset sotatoimet tapahtuvat, ovat odotettavissa t. jolla sotatoimien turvaaminen vaatii erityisiä toimenpiteitä ja jolla ylin käskyvalta on kaikissa asioissa sotilasviranomaisilla;)(kotiseutu. | S. jakaantuu sotatoimivyöhykkeeseen ja tukivyöhykkeeseen. **2.** yl. taistelutanner, rintama. | Panssarivaunut ilmestyivät s:lle v. 1916. Korean s:ltä saadut tiedot. Eri s:illä taistelleet saksalaiset divisioonat. — *Yhd.* pääs. **-oikeu|s** *s.* **1. a.** sotaväen rauhanaikainen alioikeus. | S. on jokaisessa rykmentissä ja siihen verrattavassa sotaväen osastossa ja meris. jokaisessa laivaston asemapaikassa. **b.** laajemmassa merk:ssä: sotatuomioistuin. — *Yhd.* erikois-, meri-, rykmentins. **2.** ne oikeussäännökset, joita sotatuomioistuimet soveltavat. **-oikeusjut|tu** *s.* S:uissa on ylimpänä oikeusasteena korkein oikeus. **-onni** *s.* onni sodassa. | Myötäinen, vaihteleva s. S. kääntyy vastaiseksi. **-opisto** *s.* = sotakoulu. | Napoleon siirtyi v. 1784 Pariisin s:on. **-orhi** *s.*, vars. *ylät.* Ritarit uljaitten s:ensa selässä. **-ori** *s.* Hän katseli säihkyvin silmin kuin vanha s., joka kuulee puhalluksen taisteluun RAILO. **-orpo** *s.* lapsi, joka sodan johdosta on menettänyt huoltajansa. | S:jen huolto, avustaminen. **-orpokoti** *s.* sotaorpojen hoitolaitos. **-orpola** *s.* = ed.

sota|pakolainen *s.* sotaa pakoon lähtenyt henkilö. | Tiet olivat täynnä s:pakolaisia. **-palvelu|s** *s.* sotavoimissa palveleminen. | Sodan-, rauhanaikainen s. Aseellinen, aseeton s. Ne jotka suorittivat s:sta ratsain, nauttivat verovapautta eli rälssiä. Sota-aikana asevelvollisten on oltava s:ksessa niin kauan, kuin tarve vaatii. Ryhtyä vieraan maan s:kseen. S:kseen kelvollinen, kelpaamaton. Kutsua kaikki asekuntoiset miehet s:kseen. Joutua s:kseen [myös: varusmiehenä asevelvollisuuttaan suorittamaan]. Vapauttaa, vapautua, erota, ottaa ero s:ksesta. — *Kuv.* Eikö ihmisen olo maan päällä ole s:sta, eivätkö hänen päivänsä ole niin kuin palkkalaisen päivät? VT. **-palvelusaika** *s.* **-palveluskelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* S:sen miehistön kutsuminen asepalvelukseen. **-palvelusvelvollisuus** *s.* Vasallien s. **-paniikki** *s.* sodan aiheuttama paniikki. **-pappi**

s. *vanh.* joukkojen mukana sodassa toimiva pappi, sotilaspappi; vrt. kenttäpappi. | N. toimi s:na Pommerin sodassa. **-peli** *s.* upseerikoulutuksessa käytetty johtamistoiminnan harjoittelu kartan t. maastolaatikon avulla; sota-aiheinen peli. **-pesä** *s.* sotilasslangissa: sotilaskoti. **-petos** *s.* rikos, johon syyllistyy sotilas, joka sodan aikana tekee jnk vihollisen sotilaallista avustamista tarkoittavan teon. **-poik|a** *s.* vars. nuori sotilas, varusmies. | Maantieltä kuului s:ien reipas laulu. **-poliisi** *s. sot.* sotilashenkilöstö, jonka tehtävänä on järjestyksen ylläpitäminen sotanäyttämöllä, sotarosvouksen estäminen, sotilaskarkurien pidättäminen yms.; sellaisen henkilöstön jäsen. **-poliitti|nen** *a.* -sesti *adv.* sotilaspoliittinen. | Suomen s. asema. **-politiikka** *s.* sotainen, sotaan turvautuva politiikka;)(rauhanpolitiikka. | Talleyrand vastusti Napoleonin s:a. **-pol|ku** *s.* — Vars. *sotapol|ulla,* -ulle (alk. intiaaneista) sotajalalla, sodassa, sotaisilla retkillä. | S:ulla oleva irokeesiheimo. Suomen mies ei aiheetta lähde s:ulle. — Seitsemän vuotta on Antti yhtä mittaa s:kuja astellut [= ollut sodassa] AK. **-ponnistuks|et** *s. mon.* Tukea osaltaan yhteisiä s:ia. **-propaganda** *s.* S:n valheet ja iskulauseet. **-psykoosi** *s.* sodan aiheuttama psykoosi; sodan t. sodan uhan suurissa massoissa aiheuttama kiihottunut mieliala. | Joutua s:n valtaan. Estää s:n leviäminen. **-puku** *s.* sodassa käytetty puku, sotisopa. | Sotamuseossa säilytetään vanhoja s:ja ja aseita. **-puolue** *s.* sotapolitiikkaa ajava puolue;)(rauhanpuolue. | S. vaati pikaista sodanjulistusta. **-pur|si** *s.*, vars. *ylät.* Viikinkien s:ret. **-päivä** *s.* N. kaatui jo ensimmäisenä s:nä. **-päiväkirja** *s. sot.* joukko-osastoissa ja esikunnissa sodan t. sotaharjoituksen aikana pidettävä kirja, johon päivittäin merkitään toiminta ja siihen vaikuttaneet seikat tapahtumisjärjestyksessä. | Joukko-osaston, yksikön, aluksen s. — Kenraali N:n henkilökohtainen s. **-päällikkyys** *s. harv.* päällikkyys sodassa. | Stålarmille annettiin Liivinmaan s. 'Liivinmaalla olevien sotavoimien päällikkyys'. **-päällik|kö** *s.* sotavoimien, sotajoukon päällikkö, johtaja. | Hannibal ja Napoleon olivat nerokkaita s:öitä. 30-vuotisen sodan tunnetuimmat s:öt.

sota|rahasto *s.* sodankäyntiä varten koottu rahasto, sotakassa. — *Hist.* palkka-armeijoiden aikana sotaretkillä mukana kuljetetut, johdon hallussa olleet rahavarat. **-rampa** *s.* sodassa rampautunut henkilö. **-raportti** *s.* sotatoimia koskeva raportti. **-rasitus** *s.*, tav. *mon.* sodasta johtuva rasitus. **-ratsu** *s.* sodassa käytetty ratsu. | Aleksanteri Suuren s. Bukefalos. **-rehuannos** *s. sot.* vrt. sotamuona-annos. **-retki** *s.* Napoleonin s. Venäjälle. — *Kuv.* S. juoppoutta vastaan. **-rikas** *s.* sodan aikaisella keinottelulla rikastunut henkilö. **-rikolli|nen** *s.* sotarikokseen t. -rikoksiin syyllistynyt henkilö. | Natsi-Saksan johtajat hirtettiin s:sina. **-riko|s** *s.* sodassa vastoin kansainvälistä oikeutta tapahtuva teko. | Toisen maailmansodan jälkeen syytettiin hävinneitä monenlaisista s:ksista. **-rinta** *s.*, vars. *vanh.* (taistelu)rintama. | Niin ammonilaiset lähtivät ja asettuivat s:an kaupungin portin edustalle VT. - - riemuiten / von Döbeln voittaja ratsasti nyt / s:ans' silmäillen *CAJ. **-rintam|a** *s.* Päällikkö kutsui miehen s:an eteen. S:an keskusta murtui. — Eri s:ilta saapuneet uutiset. **-riski** *s.* sodasta johtuva vahingonvaara. **-risti** *s.* sota-ansioista annettava kunniamerkkiristi. **-romaani** *s.* sota-aiheinen romaani. **-rosvo** *s. sot.* henkilö, joka rintamalla t. sotatoimialueella ryöstää t. varastaa sotilas- t. siviilitavaraa, rahaa tms. kaatuneilta, siviiliväestöltä, asujattomista taloista tms. paikoista, marodööri.

1. **sotarosvous** *s.* sotilas- t. siviilitavaran, rahan tms. ryöstäminen t. varastaminen rintamalla t. sotatoimialueella. | Harjoittaa s:ta.

2. **sotarosvou|s** *s.* sotarosvona oleminen. | Rangaista s:desta.

sota|rovasti *s. sot.* aikaisemmin puolustuslaitoksen ylipastori; v:sta 1952 lähtien kenttäpiispaa lähinnä alempi sotilaspastori. **-rukous** *s.* rukous sodassa, vars. ennen taistelua. **-rum|pu** *s.* Neekerien s:mut. — Nyk. vars. *kuv.* Kun s:mut alkavat päristä 'kun syttyy sota'. **-runo** *s.* sota-aiheinen runo. **-runoilija** *s.* **-runous** *s.* **-rutto** *s.* sodan aikana raivoava t. sodan levittämä rutto. **-ruuti** *s.* sotilasruuti; vrt. metsästysruuti. **-saali|s** *s.* sotatoimissa voittajan haltuun joutunut vihollisen omaisuus, nimenomaan vihollisen sotalaitokselle kuuluneet sotavälineet ja -tarvikkeet. | S:iksi saatiin runsaasti aseita ja varastoja. Sotakieltotavaraa kuljettanut puolueettomankin maan alus voidaan julistaa s:iksi.

sotasaalis|auto *s.* **-hevonen** *s.* **-oikeus** *s.* sotasaalistuomioistuin. — *Yhd.* meris. **-tavara** *s.* **-tuomioistuin** *s.* kansainvälinen tuomioistuin, jossa vallatun sotasaaliin kohtalo ratkaistaan.

sota|saarto *s.* Omavaraisuuden merkitys s:saarron aikana. **-sairaal|a** *s.* sodan aikana kotiseudulla t. tukivyöhykkeellä toimiva sotilassairaala; vrt. kenttäsairaala. | Kenttäsairaaloista potilaat evakuoidaan s:oihin. **-salaisuu|s** *s.* maanpuolustuksen edun vuoksi salassa pidettävä asia. | Vihollisvaltion s:ksien urkkiminen. **-salatavara** *s.* sotakieltotavara. **-sankari** *s.* urhoollinen soturi. | Odysseus oli viisas päällikkö ja suuri s. — *Iron.* On siinäkin s.! **-sanoma** *s.*, nyk. *harv.* sotaa, vars. sen syttymistä koskeva sanoma, tieto, uutinen. | Saada s. Koreasta saapuneet s:t. **-satama** *s.* sotalaivaston satama;)(kauppasatama. | Kielin, Sevastopolin s. **-seikkailija** *s.* **1.** *harv.* seikkaileva sodankävijä. | Ivalon tunnetuksi tekemä s. Tapani Löfving. **2.** poliittisena iskusanana: harkitsematonta, seikkailevaa sotapolitiikkaa ajava henkilö. | S:t johtivat valtakunnan onnettomaan sotaan. **-seikkailu** *s.* Kertoilla s:jaan. Johtaa valtakunta s:jen tielle. **-sensuuri** *s.* S:n julkisuuteen päästämät uutiset. **-siirtolainen** *s.* sodan takia toiselle asuinpaikkakunnalle muuttanut henkilö, siirtoväkeen kuuluva henkilö, evakko.

sotasill|a *s. vaill.* Olla s. 'leikkiä sotaa'. Ruveta, lähteä s:e. — *Yhd.* lumis.

sota|silta *s. sot.* tilapäisluonteinen silta, jonka joukot sodan aikana rakentavat joko kuormastossa kuljetetusta kalustosta (kalustosilta) tai paikalta saatavista tarvikkeista (kenttäsilta). **-sokea** *s.* sodassa näkönsä menettänyt henkilö.

-**sopa** *s.* tav:mmin sotisopa. -**suunnitelm|a** *s.* rauhan aikana mahdollista sotaa varten tehty suunnitelma; myös suunnitelma sodan aloittamisesta. | Saada käsiinsä vihollisen s. — Hautoa s:ia [= suunnitella sotaa] jtak valtiota vastaan. — *Kuv.* Ikäneidon s. miehen pyydystämiseksi. -**syylli|nen** *s.* sotaan, sodan syttymiseen syypää henkilö. | Toisessa maailmansodassa häviölle joutuneiden valtioiden sodan aikaisia johtomiehiä tuomittiin s:sinä kuolemaan ja vankeuteen. -**sähkösanoma** *s.* sotaa koskeva, sotauutisia sisältävä sähkösanoma.

sota|ta[35*] *v. ark.* liata, tuhria, töhriä, sotkea, sutata. | Lapset ovat taas s:nneet lattian. Missä olet s:nnut pukusi?

sota|taidollinen *a.* sotataitoon kuuluva, sotataitoa koskeva. | Mainio s. suoritus. -**taito** *s. sot.* taito johtaa sotavoimia sodassa tarkoituksenmukaisesti ja suorittaa rauhan aikana tarpeelliset valmistelutyöt; yl. sodankäynti-, taistelutaito. | Laajassa merkityksessä s. käsittää sekä strategian että taktiikan, ahtaammassa merkityksessä vain strategian. Vanhan ajan s. saavutti huippunsa kohorttitaktiikassa. Suomalaiset jääkärit olivat Saksassa s:a oppimassa. — *Yhd.* ilma-, maa-, meris. -**taktiikka** *s.* sotataitoon kuuluva taktiikka. -**talou|s** *s.* Maan s:den kannalta tärkeä raaka-aine. -**talousosasto** *s.* Puolustusministeriön s. -**talvi** *s.* talvi, jolloin on sota. | S. 1939—40. -**tamine|et** *s. mon.* Olla täysissä s:issa. -|**tanner,** -tantere *s.* taistelutanner sodassa; sotanäyttämö. | Ruotsin vallan aikana suomalaiset taistelivat monilla kaukaisilla s:tanterilla. 1600-luvulla oli Saksa 30 vuotta s:-tantereena. Kuningas lähti itse s:tantereelle. -**tanssi** *s.* luonnonkansojen ennen sotaan lähtöä aseissa ja sotamaalauksessa esittämä tanssi, asetanssi. | Neekerit aloittivat nuotioiden ympärillä hurjan s:n. — *Kuv.* Pojat hyppivät riemuissaan hurjaa s:a. -**ta|pa** *s.*, tav. *mon.* sodankäynti-, taistelutapa, vars. yleisen oikeustajun ja käytännön mukainen menettelytapa sodassa. | Germaanit säilyttivät Rooman sotajoukoissakin kansalliset s:pansa. Yleisiä s:poja ja sotalakeja vastaan tehdyt rikokset. -**tapahtum|a** *s.* Karjalan kannaksella sai s:ien kehitys huolestuttavan käänteen. Seurata s:ia radiosta. -**tapaus** *s.* Tarkata s:ten kulkua. — *sotatapauksessa* par. sodan sattuessa. -**tappara** *s.* -**tappio** *s.* sodassa kärsitty tappio. -**tarina** *s.* sota-aiheinen tarina. -**tarkoitu|s** *s.* S:ksiin myönnetyt varat. S:ksiin rakennettu tie, lentokonetyyppi. -**tarvik|e** *s.*, tav. *mon.* Aseet, ammukset, panssarivaunut, pommikoneet ym. s:-keet. Armeija kärsi s:keiden puutetta.

sotatarvike|lähetys *s.* -**tehdas** *s.* -**teollisuus** *s.* -**tilanne** *s.* -**tilaus** *s.* -**tuotanto** *s.* -**varasto** *s.*

sota|tauti *s.* sodan aikana raivoava t. sodan levittämä tauti. | Sotilaita kuoli paljon haavoihinsa ja s:tauteihin. -**tavara** *s.* sotatarvikkeet. -**tehtäv|ä** *s.* tehtävä sodassa. | Kauppa-alusten käyttö s:iin. -**tekniik|ka** *s.* Atomipommi on nykyajan s:an mullistavin keksintö. -**teknilli|nen** *a.* sotatekniikkaa koskeva, sen alaan kuuluva. | S. keksintö. S:set syyt. Sotakorkeakoulun s. linja. S. koulu. -**te|ko** *s.* aseellisten voimien käyttö toista valtiota vastaan. | Mutta jos Kansainliiton jäsen vastoin peruskirjan mukaisia sitoumuksiaan ryhtyy sotaan, katsotaan sen sillä tehneen s:on liiton kaikkia muita jäseniä vastaan IT. -**temppu** *s.* **1.** vars. *mon. puhek.* muodolliseen sotilaskoulutukseen kuuluvista harjoituksista, kivääriotteista, järjestäytymisestä jne. | Opettaa alokkaille s:ja. **2.** sotajuoni, -kepponen. | Ovela, nokkela s. -**teollisuu|s** *s.* sotatarviketeollisuus. | Amerikan s:den huimat voitot ensimmäisen maailmansodan aikana. -**teoreetikko** *s.* sodan teorian tutkija t. harrastaja. | Saksalainen s. Clausewitz. -**teos** *s.* sota-aiheinen teos. -|**tie** *s.* **1.** sotatarkoituksiin rakennettu (t. käytetty) tie, sotilastie. | Roomalaisten rakentamat s:tiet. **2.** *kuv.* Lähteä s:tielle 'sotaan'. Kaitse Kiesus äidin lasta / s:teille sortumasta LEINO. -**tiede** *s.* tiede, joka tutkii ja pyrkii kehittämään sodankäyntiä ja taisteluvälineitä. -**tiedonanto,** -**tiedotus** *s.* sotatoimia koskeva tiedonanto, tiedotus. -**tieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* sotatiedettä koskeva, sen alaan kuuluva. | S. tutkimustyö. Ylintä s:stä koulutusta annetaan sotakorkeakoulussa. Suomen s. seura. S:sesti arvokas keksintö, kirjoitus. -**tieteilijä** *s.* sotatieteen tutkija. -**tie|to** *s.* sotauutinen. | Sanomalehtien s:dot. -**til|a** *s.* **1.** suhde, johon valtiot joutuvat, kun sota niiden välillä alkaa, ja joka kestää rauhantekoon saakka. | Tuosta päivästä alkaen vallitsi maiden välillä s. Valtiot ovat s:assa [= sodassa] keskenään. — *Kuv.* - - pysyvä ja yhä laajeneva ristiriita eli s. hallituksen ja kansan välillä AK. **2.** sodan t. kapinan aikana voimaan saatettu poikkeustila. | Julistaa maa, jk tietty valtakunnan osa s:aan. **3.** *mon.*, vars. *kansanr.* sotanäyttämö, taistelukenttä. | Mutta s:oille tultuaan rupesi häntä kohta vaivaamaan kova koti-ikävä IVALO. En mä silloin suohon sorru / - - / kun sorrun s:oille, / vaivun vainotanterille KAL. -**tilalaki** *s.* sotatilasta annettu laki. -**tilanne** *s.* sodassa jllak hetkellä vallitseva tilanne. | S. 23.6.1944. -**tilau|s** *s.* sotatarkoituksiin käytettävää tavaraa koskeva tilaus. | Tehtaille voidaan antaa jo rauhan aikana s:ksia. -**toimenpi|de** *s. harv.* = seur. | Ensimmäiset s:teet Pohjanmaalla näyttävät kohdistuneen venäläisiä vastaan AHO.

sotatoimi *s. sot.*, tav. *mon.* = operaatio 2. | Aloittaa, lopettaa sotatoimet. Varsinaiset sotatoimet alkoivat vasta muutamia päiviä sodanjulistuksen jälkeen. Huonot säät haitanneet s:a Koreassa. Rommel johti saksalaisten s:a Afrikassa. Divisioona otti osaa s:in Ranskassa. Koko maa joutui s:en piiriin. Itsenäisiin s:in pystyvä muodostelma. Koko sodan ratkaisemiseksi tarkoitettu s. — *Yhd.* maa-, meris. -**alue** *s.* alue, jolla varsinaiset sotatoimet tapahtuvat, sotatoimivyöhyke. -**käsky** *s. sot.* taistelujoukoille annettu yhteiskäsky, joka määrittää joukon toiminnan jnk taktillisen t. operatiivisen tehtävän suorituksessa; vrt. huoltokäsky.

sota|toiminta *s.* kaikenlainen sodankäyntiin kuuluva toiminta. | Sissitoiminta on vihollisen selustassa harjoitettua s:toimintaa. -**toimintaharjoitu|s** *s. sot.* Rauhanaikaiset s:kset. -**toimintasuunnitelma** *s. sot.* rauhan aikana tehty

suunnitelma, joka käsittää liikekannalle pantujen joukkojen keskittämisen vihollista vastaan ja ensimmäisten sotaliikkeiden suorituksen. **-toimivyöhyke** *s. sot.* se osa sotanäyttämöä, jolla taistelujoukot ja niiden huoltomuodostelmien pääosa toimivat; vrt. tukivyöhyke. **-toimiyhtymä** *s. sot.* eri aselajeista kokoonpantu, itsenäisiin sotatoimiin kykenevä ja yhtenäisen johdon alainen joukko (armeija, armeijakunta, divisioona t. prikaati). | S:n komentaja, esikunta. **-toimiyksikkö** *s. sot.* sotatoimiin käytettävien yksiköiden yleisnimitys erotukseksi johto-, huolto-, kuljetus- yms. yksiköistä, operatiivinen yksikkö. | Divisioonan s:jä ovat esim. prikaatit, mutta eivät divisioonan esikunta, autokomppaniat tms. **-torv|i** *s.* Roomalaisten trumpetin kaltainen s. S:ien toitotus ja rumpujen pärinä. Laps olin, kun hän lähti pois, kun s:et soi [= alkoi sota] *MANN. — *Kuv.* [Sanomalehti] sopi paremmin yleisten kansallisten rientojen rauhalliseksi palvelijaksi kuin uuden puolueen s:eksi V.VOIONMAA. **-tottumus** *s.* Esikuntaupseereita komennettiin rintamalle saamaan s:ta. **-tover|i** *s.* Tapasin eilen erään vanhan s:ini. Mehän olemme vanhoja tuttuja, s:eita. **-toveruks|et** *s. mon.* Erkki ja Niilo olivat s:ia. **-toveruus** *s.* Verisitein solmittu s. kestää kautta elämän. **-tribuuni** *s. hist.* muinaisessa Roomassa legioonan varsinainen päällikkö. | Kussakin legioonassa oli kuusi s:a, jotka toimivat komentajina kaksittain kahden kuukauden vuoroin. **-tul|i** *s. ylät.* ja *runok.*, tav. *mon.* sodan aiheuttama tulipalo, vainovalkea. | Vielä kerran leimusivat s:et Vermlannissa AK. Mi tuolla tuli palavi, / - -? / Pieni on s:iksi, / suuri nuottavalke'iksi KAL. **-tunnelma** *s.* Koko syksy elettiin s:n vallassa. **-tuomari** *s.* sotaoikeuden puheenjohtaja; vrt. sotaylituomari. **-tuomioistui|n** *s.* sotilasrikoksia käsittelevä erikoistuomioistuin. | S:mia ovat rauhan aikana sotaoikeus ja Helsingin hovioikeus, sodan aikana kenttäoikeus, kenttäylioikeus ja pikaoikeus sekä ylimpänä oikeusasteena molemmissa tapauksissa korkein oikeus. **-ura** *s.* sotilasura. **-urho** *s.*, vars. *ylät.* urhea soturi. | Vanha ja kokenut s. Ison vihan aikainen s. — *Iron.* On siinäkin s.! **-uro|s** *s. ylät.* Muinaissuomalaiset s:ot. **-uuti|nen** *s.* sotaa, sotatoimia koskeva uutinen. | Sanomalehdet olivat täynnä s:sia.

sota|vaara *s.* → sodanvaara. **-vaatteet** *s. mon.* **-vahinko** *s.* sodan siviiliväestölle t. -laitteille aiheuttama vahinko. | S:jen korvaamiseksi otettu obligaatiolaina. **-vahinkolaina** *s.* sotavahinkojen korvaamisen rahoittamiseksi otettu laina. **-vahinkovakuutus** *s.* sotavahinkojen varalta otettu vakuutus. **-vahvui|nen** *a.* vrt. seur. | S. komppania, rykmentti. Täydentää rauhanaikaiset joukko-osastot s:siksi. **-vahvuus** *s. sot.* sodanajan määrävahvuus, sodanvahvuus. | Jalkaväkipataljoonan s. **-vainaj|a** *s.* sodassa surmansa saanut vainaja. | S:ien muistomerkki. **-vakuutus** *s.* sodan aiheuttamien vahinkojen varalta otettu vakuutus. **-vakuutusmaksu** *s.* lisävakuutusmaksu, joka sotavakuutuksen ottaneen henkilön on maksettava siitä alkaen, kun hän joutuu ottamaan osaa sotatoimiin. **-valaistu|s** *s.* Poliisit ja väestönsuojeluhenkilöstö valvoivat s:ksesta annettujen määräysten noudattamista. **-valmistelu** *s.*, tav. *mon.* sodan valmistelu. | Suorittaa s:ja. Ryhtyä s:ihin. **-valmistukset** *s. mon.* = ed. **-valmiu|s** *s.* valmius sotaan. | Armeijan s:tta lisäävät suunnittelu- ja järjestelytyöt. **-vamma** *s.* sodassa saatu vamma. **-vammai|nen** *s.* sotainvalidi. | S:sten hoito ja huolto. **-vanhus** *s.* vanha, kokenut sotilas, veteraani; iäkäs entinen soturi. | Arpinen, parrakas s. Kustaan sodan aikainen s. Ja jos tykkien luon' edes harjaunut / s. ois, / joku mies, jok' on ruutia haistellut *CAJ. **-vankeu|s** *s.* sotavankina olo. | Joutua s:teen. Karata s:desta. S:desta palaavia sotilaita. **-van|ki** *s.* vihollisen vangiksi joutunut sotilas. | Joutua, antautua s:giksi. Ottaa, saada s:giksi. S:kien vaihtaminen, palauttaminen. **-vankileiri** *s. sot.* sotavankien vakinainen säilytyspaikka. **-vankkurit** *s. mon.* Muinaisten kansojen s. **-varasto** *s.* sotilasvarasto. **-varuks|et** *s. mon. harv.* sotavarustukset. | Miehet olivat täysissä s:issa. **-varuste** *s.*, tav. *mon.* Aseet, ammukset, lentokoneet, panssarivaunut, varastot ym. s:et. Täysissä s:issa oleva sotilas, osasto. **-varustelu** *s.*, tav. *mon.* varustautuminen sotaa varten. | Kiihkeä s. käynnissä kaikkialla. 1930-luvun lopulla Saksa yhä kiihdytti s:jaan. Ryhtyä laajoihin s:ihin. **-varustu|s** *s.* **1. a.** yksityisen sotilaan aseet ja varusteet. | Jalkaväen miehen s. 1600-luvulta. S:ksina olivat suuret nahkakilvet, pronssikypärät, rautapanssarit, pitkät miekat ja keihäät. Olla täysissä s:ksissa. **b.** *mon.* kaikenlaiset sotavälineet, aseet, varastot, linnoitukset yms. | Lisätä, vähentää s:ksia. Rakentaa s:ksia. Vihollisella oli lujat s:kset ja runsaasti joukkoja. **2.** *mon. harv.* sotavarustelu. | Ryhtyä s:ksiin. **-vasara** *s. hist.* varrellinen sota-ase, jonka terän hamara muistuttaa vasaran hamaraa; vrt. sotakirves. **-vaunu** *s. hist.*, tav. *mon.* itämaiden ja itäisten Välimeren maiden vanhojen sivistyskansojen kaksipyöräiset, kahden hevosen vetämät taisteluvaunut, joissa oli tilaa ajajalle ja parille soturille. | Faaraon, roomalaisten s:t.

sota|veikko *s.* sotatoveri. | S:veikkoni. Jäänen kentälle — s:veikot sulle / viime tervehdykseni tuo! S.SIHVO. **-vel|i** *s.*, vars. *runok.* sotatoveri. | - - jok' ei mielessään / pitänyt Kulnevista ois / kuin s:jestään *MANN. **-velka** *s.* sodasta johtuvien menojen rahoitusta varten otettu valtionvelka. | Suomi lyhensi säännöllisesti Yhdysvalloilta saamaansa s:a. **-velkamaksu** *s.* **-velkasuoritus** *s.* **-vene** *s.* Muinaissuomalaisten s:et. **-vero** *s.* vars. pakkovero, jonka sodankävijä tavallisten verojen lisäksi kantaa valloittamansa alueen väestöltä, kontribuutio. **-veteraani** *s.* vanha ja kokenut t. entinen rintamasotilas, veteraani, sotavanhus. | Napoleonin s:t. Suomalaiset Gornyi Dubnjakin s:t. **-viiri** *s. sot.* pitkä ja kapea kaksiliuskainen päällystönviiri. **-virsi** *s.* sodassa laulettu t. laulettavaksi tarkoitettu virsi. | Martti Lutherin s. "Jumala ompi linnamme". **-viskaali** *s.* sotaylioikeuden virallinen syyttäjä. **-voim|a** *s.* aseellinen, sotilaallinen voima. | Vihollisen s:an murskaami-

nen. — Tav. *mon.* aseelliset joukot, sotaväki, sotalaitos, puolustusvoimat. | Rauhan, sodan ajan s:at. Paikalle lähetettiin s:ia. Olla s:ien palveluksessa. S:ien komentaja. Valtakunnan s. jaetaan linja- ja nostoväkeen. **-voit|to** *s.* **1.** sodassa saatu voitto. | Saksan suuret s:ot toisen maailmansodan alussa. **2.** sotasuhdanteiden johdosta saatu (ansioton) taloudellinen voitto. | Rahan arvon romahtaminen vähensi suuresti s:tojen merkitystä. **-vuosi** *s.* S:na vallitsi yleinen kulutustavarain puute. **-vyöhyk|e** *s.*, vars. *puhek.* sota-alue, sotanäyttämö. | S:keeseen kuuluva paikkakunta.

sotaväen|osasto *s.* osasto sotaväkeä; us. joukko-osasto. | Marssiva s. Alkuasukkaista koottu s. Värvätty s. **-ot|to** *s.* lakiin perustuva sotalaitoksen elävän voiman täydentäminen rauhan ja sodan aikana; vrt. kutsunta. | Vanhempina aikoina s. oli usein mielivaltaista ja varsinkin sodan aikana raskaana rasituksena kansalle. Paeta s:toa. Armeijan miesvoima kohotettiin ankarilla s:oilla 10 000 mieheksi. **-pito** *s.* Vakinainen s. 1600-luvulla s. jaettiin ruoduille.

sota|väki *s.* järjestetyt aseelliset voimat, armeija, sotavoimat. | Suomen s. Ruotujakoinen, värvätty, palkattu s. [Suomen] s:väen päällikkö '(nyk.) puolustusvoimain komentaja'. Majoittaa taloihin s:väkeä. Paikalle marssitettiin s:väkeä. Ottaa miehiä s:väkeen. — Olla s:väessä, us. 'varusmiehenä asevelvollisuuttaan suorittamassa'. Joutua s:väkeen. Vapautua, päästä s:väestä. — Ja yhtäkkiä oli enkelin kanssa suuri joukko taivaallista s:väkeä UT. **-väline** *s.* Lentokone s:enä. Kaikin nykyaikaisin s:in varustautunut armeija. **-vänrikkikoulu** *s.* vapaussodan aikainen reserviupseerikoulu. **-väsymys** *s.* Kotirintamalla alkoi ilmetä s:tä. **-ylioikeu|s** *s.* meillä vuoteen 1952 rauhanaikaisena ylioikeutena toiminut sotatuomioistuin. | S:den tehtävät siirrettiin v. 1952 Helsingin hovioikeudelle. **-ylituomari** *s.* sotaylioikeuden puheenjohtajasta ja kummastakin lainoppineesta jäsenestä. **-yritys** *s.* Kuningas kokosi joukkoja uutta s:tä varten. **-ään|i** *s.* Huutaa s:ellä 'erittäin kuuluvalla äänellä'.

soteriologia[15] *s. usk.* pelastusoppi.

soti|a[17*] *v.* **1.** varsin. merk.: käydä sotaa, taistella sodassa. | S. jtak vastaan, jnk kanssa, keskenään. Saksa soti toisessa maailmansodassa miltei koko maailmaa vastaan. Kaarle XII soti vuosikausia vierailla mailla. — Yksityisestä sotilaasta. | N. on s:nut urhoollisesti kolmessa sodassa. - - hän vielä viimeisen taistelun / soti sorjimman *MANN. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** taistella, kamppailla; riidellä. | S. jnk asian, aatteen puolesta. S. tauteja, rikkaruohoja vastaan. S. syntiä vastaan. Uri pyrki jo vaivuttamaan; mutta hän soti vastaan CANTH. Ja sitten olisi hän vaatinut enemmän veljeyttä ja yhteishenkeä, ettei aina riideltäisi ja sodittaisi, aikamiehet ALKIO. - - minä luulen, että se on kohtalosi. Miksi sodit [= rimpuilet] sitä vastaan? AK. **b.** asiasubj:n ohella: *sotia jtak vastaan* olla ristiriidassa jnk kanssa, vastoin jtak, loukata jtak. | Se s:i jo kaikkea järkeä vastaan. Tämä seikka ei ollenkaan sodi sitä käsitystapaa vastaan, että - -. Ehdotettu toimenpide s:i lakia ja hyviä tapoja vastaan. Tieteen selviä todistuksia vastaan s:va opinkappale. Sellainen s:si periaatteitani vastaan. Minut on pakotettu semmoiseen, joka s:i luontoani vastaan KIANTO. Poista meistä kaikki, mikä s:i pyhää tahtoasi vastaan AK. **c.** sotilasslangissa. | Soti oppilasjohtajana ollessaan 'oli kovin virkaintoinen, komenteli hanakasti'. S. natsoja 'käyttäytyä virkaintoisesti pikaisen ylennyksen toivossa'. — Avarammin. | S. jssak asiassa 'ajaa pontevasti jtak asiaa'. Hyvin sodittu, kun luki kolmessa vuodessa kandidaatiksi.

sotihevo|nen *s. runok.* ja *vanh.* sotahevonen. | - - rauta- ja nahkapanssareilla suojattuja s:sia I.K.INHA.

sotiisi[6] *s.* (*rinn.* šottis) saksanpolkka. | Soittaa, tanssia s:a.

sotija[14] *tek.* (< sotia) sodankävijä, soturi. | - - että Vuojolan kukistajalla täytyi olla sekä s:n maine että valta käsissään HAARLA. Sovitti s:t talvi, / rakensi lumisen rauhan A.AAVA.

sotijalo *s. runok.* sotasankari, urhoollinen soturi. | Tullos siis s:mme, / ritarimme riennätellös A.V.KOSKIMIES. Emo kutsui Kullervoksi, / Untamo s:ksi KAL.

sotilaalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** sotaa, sodankäyntiä, sotalaitosta koskeva, niiden alaan t. piiriin kuuluva, niissä esiintyvä, niille ominainen, niiden tarkoitusperiä palveleva, niiden kannalta merkitsevä; us. par. sotilas-. | S. liitto, neuvottelu, sopimus. Antaa s:sta apua. Sitoutua s:seen yhteistoimintaan. Ryhtyä s:siin varovaisuustoimenpiteisiin. S:sten kohteiden pommitus. S:siin tarkoituksiin rakennetut tiet. Saksan s. voima murskattiin v. 1943—45. Valtakunnan s. heikkous. Ryhtyä s:siin toimenpiteisiin jtak valtiota vastaan. Turvautua s:seen [= aseelliseen] ratkaisuun. S. voitto, tappio, romahdus. S. valtaus. S:sesti tasaveroinen vastustaja. S:set ja taloudelliset pakotteet. S:set ja poliittiset johtajat. S. neuvonantaja, huomioitsija, tarkkailija. S:selta kannalta, s:sesti tärkeä. S:set harjoitukset. S:set tiedot. S. koulutus, kasvatus. S:seen ajatteluun tottunut. S:set tehtävät. Kansalaisten s:set velvollisuudet. S:set taipumukset. N. oli aikansa suurimpia s:sia kykyjä. Tämän tappion jälkeen oli N:n s. maine mennyttä. — S. järjestys, komento. S. [= sotilas]kuri. S. arvojärjestys. S:set arvonmerkit. S. lainsäädäntö. S. tuomiovalta. Haudata s:sin kunnianosoituksin. S:sesti järjestetty joukko, seura, järjestö. — *Yhd.* meri-, yleiss. **2.** sotilaalle ominainen t. kuuluva t. sopiva, sotilaan. | Vanhalla kenraalilla oli vielä hyvä s. ryhti. S. käytös, puhuttelutapa. Esiintyä, tervehtiä, puhutella s:sesti. Vastata s:sen lyhyesti ja täsmällisesti. S. [vars. = sotilaallisesti esiintyvä] mies. Vaatia alaisiltaan s:suutta.

sotilaallist|aa[2] *v.* tehdä sotilaalliseksi, militarisoida. | Fascistien ja natsien s:etut nuorisojärjestöt.

sotila|s[66] *s.* **1. a.** sotavoimissa palveleva (nyk. erityistä pukua käyttävä ja sotilaallisen lainsäädännön alainen) henkilö (arvoasteesta riippumatta); vrt. soturi;)(siviilihenkilö. | Suo-

men armeijan s:at. Venäläinen, roomalainen s. Luonnonkansojen s:at. Muutamissa maissa on naisiakin s:ina. Taitava, urhoollinen s. Majuri N. N., vanha ja kokenut s. S:an ammatti. Hänellä on oikein s:an ryhti. — Tuntematon s. 'sodassa tuntemattomana kaatunut sotilas oman kansan sotilaiden symbolisena edustajana'. Kustaa II Aadolf valtiomiehenä ja s:ana 'sodankävijänä'. — *Yhd.* ammattis.; laskuvarjo-, meri-, rajavartio-, rintama-, ruotu-, vahti-, vartios.; alkuasukas-, neekeri-, puna-, siirtomaa-, viholliss.; tinas. **b.** *puhek.* miehistöön kuuluva sotilashenkilö, sotamies. | Upseeri, kaksi aliupseeria ja kymmenen s:sta. **2.** laajentunutta käyttöä. **a.** eräiden sotilaallisesti järjestettyjen järjestöjen miehistöön kuuluva henkilö. | Pelastusarmeijan s:at. — *Yhd.* palos. **b.** eräistä yhteiskunnittain elävistä hyönteisistä: yhteiskunnan puolustuksesta huolehtiva yksilö. | Muurahaisten, termiittien s:at. **c.** šakkipelissä: halvin nappula, sotamies, talonpoika, "moukka". | Uhrata s. lähetin pelastamiseksi.

sotilas- (paitsi ed:een liittyvää käyttöä) sotaan, sodankäyntiin, sotalaitokseen kuuluva t. niitä koskeva, sota-, sotilaallinen.

sotilas|aateli *s.* sotilasansioista aateluutensa saanut aateli. | Pappis- ja s. Keskiajan s. Suomalainen ylimystö oli v:een 1809 asti etupäässä s:aatelia. **-|aika** *s.* sotilaanaoloaika. | N. kertoi s:ajoiltaan monta hauskaa juttua. **-aikakauslehti** *s.* Suomen s. **-aine** *s.* Sotakorkeakoulussa opetetaan s:iden lisäksi kieliä ja yleissivistäviä aineita. **-aines** *s.* Suomalaiset ovat hyvää s:ta. **-ajoneuvo** *s.* puolustuslaitokselle kuuluva ajoneuvo. **-akatemia** *s.* sotakorkeakoulu. **-ala** *s.* Antautua s:lle. S:lla tapahtunut kehitys. **-alivirkamies** *s. sot.* puolustuslaitoksen palveluksessa aliupseerintoimeen verrattavassa toimessa oleva henkilö, jolle kuuluu säädetty virkapuku. **-ammatti** *s.* sotilaan ammatti. **-ammattikirjallisuus** *s.* **-ammattilehti** *s.* **-ammunta** *s. harv.* sellaisten kilpailu- t. harjoitusammuntojen yleisnimitys, joissa käytetään sotilaskivääriä; vrt. urheiluammunta. **-ampumarata** *s.* **-anarkia** *s.* sotilaiden harjoittama anarkia. **-ansio** *s.* sotilaallinen ansio. | S:ista myönnetty kunniamerkki. **-apteekki** *s. sot.* puolustuslaitoksen tarpeita palveleva lääkevarasto. **-arvo** *s.* Alin, ylin s. S:ltaan eversti, kersantti, sotamies. S:a osoittavat kaulusmerkit. Menettää s:nsa. **-ase** *s.* S:ena käytetty pistooli. **-asem|a** *s.* **1.** Roomalaiset perustivat s:ia rajaseutujen suojaksi. Malta on tärkeä brittiläinen laivasto- ja s. **2.** šakkipelissä. | Vahva s. 'sotilaat edullisesti sijoitettuina'. **-asia** *s.* Siviili- ja s:in hallinto. **-asiamies** *s.* vieraaseen maahan, tav. lähetystön yhteyteen määrätty upseeri, jonka tehtävänä on seurata ko. maan sotilasalan kehitystä ja edustaa oman maansa puolustuslaitosta, sotilasattašea. **-asiantuntija** *s.* Osallistua rauhanneuvotteluihin s:na. **-attašea** *s.* sotilasasiamies. **-auto** *s.* puolustuslaitokselle kuuluva auto. **-diktaattori** *s.* vrt. seur. **-diktatuuri** *s.* sotavoimien avulla yllä pidetty diktatuuri. **-edustaja** *s.* Sotilasasiamies toimii maansa s:na. **-eläinlääkäri** *s.* **-elämä** *s.* sotilaan elämä, elämä sotilaana. | N. erosi s:än kyllästyneenä armeijasta. S:ä kuvaileva teos. **-esikunta** *s.* **-farssi** *s.* vrt. sotilasnäytelmä.

sotilas|hallinnollinen *a.* sotilashallintoa koskeva, sotilashallinnon alaan kuuluva tms. | S:hallinnollisen alan erikoistuntija. S:hallinnolliset kurssit. S. koulu. **-hallinto** *s.* kaikki ne hallinnon haarat, jotka koskevat puolustuslaitosta; ahtaammassa merk:ssä sotilaskäsky- ja sotilaallisten nimitysasiain vastakohtana. | Suomessa s:a johtaa puolustusministeriö. **-hallitus** *s.* vrt. sotilasdiktatuuri. | Cromwellin ankara s. **-hankin|nat** *s. mon.* sotilaallisiin tarkoituksiin tehdyistä hankinnoista. | S:toihin myönnetyt määrärahat. **-harjoitu|s** *s.*, tav. *mon.* sotilaallinen harjoitus; vrt. maasto-, sota-, taisteluharjoitus. | S:kset, joissa pyritään kehittämään johtajan ja joukkojen taistelutaitoa. Järjestää koulupojille s:ksia. **-hattu** *s.* sotilaspukuun kuuluva hattu. | Suomen sodan aikainen korkea s. **-hauta** *s.* hauta, johon on haudattu sotilaita. **-hautajaiset** *s. mon.* sotilaalliset hautajaiset. **-hautausmaa** *s.* vrt. sotilashauta. | Verdunin suuret s:t. **-hen|ki** *s.* vrt. henki 5. | Kasvattaa alaisissaan oikeaa s:keä. Istuttaa joukkoihin tinkimätön s. — S:gen elähdyttämä nuoriso. **-henkilö** *s.* puolustuslaitoksessa (tav. kantahenkilökuntaan kuuluvana) palveleva henkilö sotilasarvosta riippumatta;)(siviilihenkilö. **-hiih|to** *s.* sotilaspartioiden välinen hiihtokilpailu. | Suomen partio voitti s:don. **-historia** *s.* sotahistoria. **-housut** *s. mon.* sotilaspuvun housut. **-huonekassa** *s. hist.* v. 1913 lakkautettu eläkekassa, josta suoritettiin eläkkeitä sotilaille, sotilashuonerahasto. **-huonemaksu** *s. hist.* eräistä toimituskirjoista sotilashuonekassaan suoritettu maksu. **-huonerahasto** *s. hist.* sotilashuonekassa. **-huumori** *s.* S. on usein hirtehishuumoria. **-hyve** *s.* Esimiehen on koetettava kehittää alaistensa s:itä. **-hyökkäy|s** *s.* šakkiterminä: sotilaita käyttäen suoritettu hyökkäys. | Valkoinen aloitti s:ksen mustan kuningasta vastaan. **-häviö** *s.* šakkiterminä: sotilaan menettäminen. **-ilmailu** *s.* S:ssa käytetyt lentokonetyypit. **-insinööri** *s.* **-jalkine** *s.* **-joh|to** *s.* **1.** armeijan päällystö, johtajisto. | Muutoksia maan s:dossa. Korkeimman s:don antamat määräykset. **2.** sotilasasiain johtaminen. | S:don keskittäminen. **-jouk|ko** *s.* Tiet ovat täynnä rintamalle marssivia s:koja. Rosvoilevat s:ot tekivät seudun turvattomaksi. **-joukkue** *s. urh.* sotilaista kokoonpantu kilpailujoukkue. **-jun|a** *s.* yksistään sotilaskuljetukseen käytetty juna. | Täyteen ahdettuja s:ia vyöryi virtanaan kohti rintamaa. **-junt|ta** *s.* vrt. 2. juntta. | Valta joutui s:an käsiin. **-järjestö** *s.* Italiassa oli armeijan ohella voimakas fascistinen s. **-jäsen** *s.* Vakuutusneuvoston s:et.

sotilas|kaappaus *s.* sotilaiden toimeenpanema vallankaappaus. **-kaasunaamari** *s.* **-kabinetti** *s.* Saksan keisarin s. **-kansa** *s.* Spartalaiset olivat karaistunutta s:a. **-kantakirja** *s. sot.* perusyksikössä varusmiesten henkilötiedoista, palvelukseen astumisesta, erikoiskoulutuksesta, rangaistuksista, vapautumisesta yms. pidettävä kirja. **-kantakortti** *s. sot.* kortti, joka sisältää tiedot asevelvollisen henkilöllisyydestä, palvelussuh-

teista, erikoiskoulutuksesta yms.; vrt. ed. **-kapellimestari** *s.* **-kapina** *s.* Etelä-Amerikassa ovat s:t varsin tavallisia. Viaporin s. v. 1906. **-karkuri** *s.* sotilas, joka on luvatta poissa joukko-osastostaan, laivastaan tms. (meillä) rauhan aikana 3 vuorokautta t. kauemmin, sodan aikana vuorokauden t. kauemmin, lippukarkuri. | Piileksiä s:na. **-kartta** *s.* sotilastarkoituksiin tehty kartta. **-kasarmi** *s.* **-kasti** *s.* sotilasluokka. | Samuraiaatelisto muodosti erityisen s:n, joka oli aina valmis sotaan. **-kasvatu|s** *s.* Teoreettinen, käytännöllinen s. Saksan armeijassa s:ksensa saanut upseeri. **-kaupunki** *s.* kaupunki, johon pysyvästi on sijoitettu sotaväkeä, varuskuntakaupunki. **-keisari** *s. hist.* S:t 'Roomassa v. 193—285 jKr. hallinneet keisarit, joista useimmat olivat armeijasta lähtöisin t. sen tukemia'. **-keskus** *s.* **1.** sotilaallinen keskus. | [Kaupunki] oli ennen tärkeä kauppa- ja s. **2.** armeijan puhelinkeskus. **-ketju** *s.* Vahva s. piiritti talon. **-kiel|i** *s.* **1.** sotilaiden ammattikieli, sotilasterminologia. | Maasto tarkoittaa s:essä maanpinnan muotoja ynnä peitettä. **2.** sotilasslangi. | Hernekeittoa eli s:ellä srapnellisoppaa. **-kilpailu** *s.* kilpailu, joka sisältää sellaisia lajeja, jotka kehittävät taistelussa tarvittavia taitoja, kenttäkilpailu. **-kirja** *s.* sotilasalaa käsittelevä kirja. **-kirjailija** *s.* Saksalaisten s:in panssariasetta koskevat esitykset. **-kirjallisuus** *s.* **-kirkko** *s.* Suomenlinnan s. **-kirurgi** *s.* sotakirurgi. | N. toimi s:na Turkin sodassa. **-kivääri** *s.* taisteluaseena käytetty kivääri, armeijakivääri; vrt. metsästyskivääri. **-kivääriammun|ta** *s.* 300 metrin s:nan maailmanmestari. **-kiväärikilpailu** *s.* vrt. ed. **-kolonia** *s.*, vars. *hist.* sotilassiirtokunta, -siirtola. | Augustuksen aikainen roomalainen s. **-kolonna** *s.* **-komendantti** *s.* Kaupungin s. **-komennuskunta** *s.* Tietä korjaamaan lähetettiin s. **-komentaja** *s.* **-komento** *s.*, vars. *ark.* sotilaallinen komento, järjestys, armeijan komento. | Tottua, sopeutua s:on. **-komissio** *s.* Puolueeton s. lähetetty tutkimaan rajaselkkausta. **-komitea** *s. hist.* Suomessa 1. maailmansodan aikana eräiden entisen Suomen sotaväen upseerien muodostama komitea, jonka tarkoituksena oli itsenäisyyspyrkimysten tukeminen ja vapaussodan valmistelu. **-kone** *s.* sotilaslentokone. **-konventio** *s.* sotilassopimus. **-koti** *s.* asevelvollisten vapaahetkien viettopaikka, jossa heillä on tilaisuus nauttia halpaa tarjoilua, lukea sanomalehtiä ja käyttää kirjastoa, josta he voivat lainata kirjoja kasarmeihin. **-kotiliitto** *s.* Suomen S. **-kotitoiminta** *s.* **-kotityö** *s.* **-kotiyhdistys** *s.* **-koulu** *s.* sotilasopetusta antava koulu, sotakoulu. **-koulutu|s** *s.* S:ksen tarkoituksena on valmistaa joukko sotaa varten. Täydentää s:staan ulkomaisissa sotakouluissa.

sotilaskuljetus *s.* (vars. rautateitse tapahtuva) sotilashenkilöiden, joukkojen ja sotilastavaran kuljetus. **-ohjesääntö** *s.* **-päällikkö** *s.* **-todistus** *s.* rautateillä sotilaskuljetuksia suoritettaessa käytetty todistus.

sotilas|kunnia *s.* S:kunniaansa vedoten linnoituksen päällikkö kieltäytyi antautumasta. Jkn s. on tahraton. **-kun|ta** *s. vanh.* sotilasvirkakunta, sotilasluokka. | S:taan kuuluva virkamies. Siviili- ja s:nan virkatalot. Iivana IV järjesti ensimmäisen vakinaisen sotajoukon, streltsit, jotka muodostivat muilta suljetun s:nan. **-kunto** *s.* Ylipäällikkö luotti joukkojensa taistelukentällä koeteltuun s:on. **-kuri** *s.* puolustuslaitoksen toiminnan edellytyksenä oleva kuri. | S. edellyttää annettujen määräysten ja käskyjen tinkimätöntä noudattamista. Rooman legioonien ankara s. Totuttaa alokkaat s:in ja järjestykseen. **-kuvernööri** *s.* Gibraltarin s. Sodan aikana uskotaan hallinnon hoito miehitetyllä vihollisalueella usein erityiselle ns. s:lle tai muunnimiselle viranomaiselle, jonka toimittama hallinto myös on tavallaan sotilashallintoa IT. **-kypärä** *s.* Saksalainen, venäläinen s. **-kyyditys** *s.* vrt. sotilaskuljetus. | Maan hevosenomistajat ovat velvolliset valtion varoista suoritettavaa korvausta vastaan suorittamaan s:tä. **-käsikirja** *s.* sotilasasioiden käsikirja. **-käsky** *s.* sotilasasioista annettu käsky. | Tasavallan presidentin s:t koskevat mm. puolustuslaitoksen virkoihin nimittämistä. **-käskyasi|a** *s.* sotilaskäskyllä määrättävissä oleva asia. | Ylin ratkaisuvalta s:oissa kuuluu presidentille. **-käskyvalta** *s.* valta antaa sotilaskäskyjä. **-käyttö** *s.* S:ön sopiva lentokone-, traktorityyppi.

sotilas|lainsäädäntö *s.* vrt. sotilaslaki. **-laitos** *s.* sotavoimille kuuluva laitos. **-laituri** *s.* vars. rautatielaituri, jota käytetään sotilaskuljetuksissa. | Töölön s. **-laki** *s.* laeista, joilla kansalaisten sotilaalliset velvollisuudet ja sotaväkeen kuuluvien henkilöiden oikeudellinen asema on järjestetty. **-lakki** *s.* Lipallinen, sarkainen s. **-laulu** *s.* Turkin sodan ajoilta peräisin oleva suomalainen s. **-lehdistö** *s.* puolustusvoimissa julkaistu t. muu sotilasalan lehdistö. **-lehti** *s.* vrt. ed. | Venäläinen s. Krasnaja Svezda. **-leiri** *s.* Muinaisten s:en ympärille kasvaneet kaupungit. Lockstedtin s. Koko maakunta oli kuin laaja s. 'täynnä sotaväkeä'. **-lento** *s.* vrt. liikenne-, siviililento. **-lentoasema** *s.* **-lentokenttä** *s.* Santahaminan s. **-lentokone** *s.* Lentonäytökseen osallistui sekä siviili- että s:ita. **-lentäjä** *s.* vrt. liikenne-, taistelu-, urheilulentäjä. | Konetta ohjasi entinen s. **-liitto** *s.* kahden t. useamman valtion välinen, sotilaallista yhteistoimintaa koskeva liitto. **-lippu** *s.* **1.** joukko-osaston tms. lippu, sotalippu. **2.** sotilaille tarkoitettu pääsy- t. matkalippu. **-loppupeli** *s.* šakkiterminä: loppupeli, joka pelataan sotilailla. **-luok|ka** *s.* sotilaat yhteiskuntaluokkana. | Aatelisto muodosti aikoinaan mahtavan s:an. **-luonne** *s.* A. on karu ja tinkimätön s. **-luonteinen** *a.* S. tehtävä, virasto. **-lääketiede** *s.* **-lääketieteellinen** *a.* S. Aikakauslehti. **-lääkintä** *s.* **-lääkäri** *s.* sotalaitoksen palveluksessa oleva lääkäri. **-lääni** *s. sot.* Suomessa aluejärjestelmään siirtymisen yhteydessä määritetty, 2—5 sotilaspiiriä käsittävä alue, jolla on oma komentajansa ja esikuntansa.

sotilas|maantiede *s.* vrt. sotilastopografia. | S. käsittelee maantieteellisten seikkojen vaikutusta sodankäyntiin. **-maantieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* sotilasmaantiedettä koskeva, sen alaan kuuluva. | S. esitys. Vesistöjen s. merkitys. Suomen s. asema. **-mahti** *s.* Saksan s. luhistui v.

1945. **-maine** *s.* Suomalaiset ovat puolustaneet kunniakkaasti vanhaa s:ttaan. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* S. ryhti, esiintymistapa. Puhua s:-sesti. **-majoitu|s** *s.* sotaväen majoittaminen sille kuulumattomiin rakennuksiin t. suojiin. | Kouluja käytettiin sota-aikana hyvin yleisesti s:kseen. **-malli** *s.* N:n puku oli s:a. **-mallinen** *a.* S. puku, selkäreppu, ase. **-marss|i** *s.* marssivan sotilasosaston astuntaa ohjaamaan tarkoitettu marssisävellys. | Orkesteri soitti s:eja. **-mellakka** *s.* **-menot** *s. mon.* sotalaitoksen ylläpidosta t. sodankäynnistä johtuvat menot. **-mestari** *s. sot.* (Suomen armeijassa) alipäällystön ylimpään arvoluokkaan kuuluva teknilliselle, huolto- tm. alalle erikoistunut sotilashenkilö. **-meteorologinen** *a.* S. keskusasema. **-mielivalta** *s.* sotalaitoksen, sotilaiden harjoittama mielivalta. **-miljoonat** *s. mon.* vars. niistä laittomista rahasummista, joita Suomi joutui maksamaan keisarillisen Venäjän valtion kassaan siitä, ettei sillä ollut vakinaista sotaväkeä. **-muisto** *s.* sotilaana olon aikaan liittyvä muisto t. sotamuisto. | Kertoilla s:jaan. **-muistomerkki** *s.* **-muona** *s.* armeijan muona. **-musiikki** *s.* Sotilasmarssit ym. s. **-määräraha** *s.* sotalaitoksen tarpeisiin myönnetty määräraha. **-nero** *s.* Hannibal ja Napoleon ovat historian suurimpia s:ja. **-neuvonantaja** *s.* sotilaallinen neuvonantaja. **-neuvosto** *s.* Bolševikkivallankumouksen työläis- ja s:t. **-nim|i** *s. hist.* sotaväessä miehelle annettu (uusi) nimi. | Olli Kankkunen, s:eltään Sol JÄRVENT. **-näytelmä** *s.* sotilaselämää kuvaileva näytelmä. | Sam Sihvon s. Jääkärin morsian.

sotilas|ohjaaja *s.* suojeluskuntajärjestön viranhaltija, jollaisia oli kussakin piirissä tav. kolme. | 1. s., majuri N. — *Yhd.* alis. **-ohjelma** *s.* **1.** erityisesti sotilaille tarkoitettu t. sotilaiden esittämä ohjelma esim. radiossa. **2.** sotilasasioita koskeva osa jnk puolueen ohjelmaa. **-opetus** *s.* Ylintä s:ta antava koulu. **-opinnot** *s. mon.* **-opisto** *s.* **-oppilaitos** *s.* **-orkesteri** *s.* sotilasmusiikkia esittävä orkesteri, jossa on vain puhallus- ja lyömäsoittimia. **-osasto** *s.* 1—20 miestä ja johtajan käsittävä s. 1000-miehinen s. Tiellä marssivia s:ja. Järjestystä palauttamaan lähetetty s. **-ottelu** *s. sot.* pisteillä arvosteltava vars. jalkaväen sotilaalle tarpeellista taitoa vaativia tehtäviä (esteiden ylitystä, ammuntaa, kaivautumista yms.) sisältävä sotilaskilpailu (laji), joka suoritetaan varta vasten rakennetulla radalla. **-paikka** *s.* sotilaille varattu sairaanpaikka sairaalassa. **-palvelija** *s.* Unkarilaisen everstin s. **-palvelus** *s.* palvelus sotilaana, sotapalvelus. **-paperi** *s.* Sotilaspassi, -kantakortti ym. s:t. **-papisto** *s.* vrt. seur. **-pappi** *s.* puolustuslaitoksen t. rajavartioston palveluksessa oleva pappi; vrt. kenttäpappi. **-paraati** *s.* Itsenäisyyspäivän s. **-parakki** *s.* **-partio** *s.* S:ita lähetetty etsimään vuoristoon pudonnutta lentokonetta. S:iden välistä laukaustenvaihtoa rajalla. — *Urh.* S:iden välinen ampumahiihto. **-partiohiihto** *s. urh.* sotilaspartioiden välinen ampumahiihto. **-partiojoukkue** *s. urh.* **-partiokilpailu** *s. urh.* **-passi** *s. sot.* vakinaisesta palveluksesta vapautetulle asevelvolliselle annettu kirjanen, jossa on tiedot hänen palveluksestaan ja määräykset liikekannallepanon varalta. **-pastori** *s.* vrt. sotilaspappi. **-patrulli** *s.* sotilaspartio. **-perhe** *s. harv.* perhe, jossa isä on sotilas. **-perin|ne** *s.*, tav. *mon.* Vanhojen s:teiden vaaliminen. **-petos** *s.* sotapetos. **-piir|i** *s.* **1.** *sot.* piiri, jollaisiin valtakunta on jaettu rauhanaikaisten kutsunta- ym. asioiden hoitoa sekä eräiden sodan ajan varalta suoritettavien toimenpiteiden valmistelua ja lisäksi joissakin maissa rauhan aikaisten sotavoimien johtoa varten. | S:in päällikkö, esikunta. Aluejärjestelmään siirryttäessä maamme jaettiin 30 s:iin. — Moskovan, Pietarin s. **2.** *mon.* S:eissä suurta huomiota herättänyt keksintö. Japanin s:eissä oltiin sitä mieltä, että - -. **-pistooli** *s.* sotilaskäyttöön tarkoitettu pistooli. | S:n kaliberi on nykyään tavallisesti 9 mm. — *Urh.* sotilaspistooliammunta. | S:n voitti ylivoimaisesti majuri N. **-pistooliammunta** *s.* **-pistoolikilpailu** *s.* **-po|ika** *s.* Runebergin runo "S.". Suojeluskuntajärjestön alaosasto S:jat. **-poliitti|nen** *a.* -sesti *adv.* sotilaspolitiikkaa koskeva, sen alaan kuuluva. | Maan s. asema. S:sesti tärkeä kysymys. **-politiikka** *s.* sotilaallisia seikkoja koskeva politiikka. **-puhelin** *s.* **-pukimet** *s. mon.* **-pukimo** *s.* sotilaspukuja valmistava ja myyvä pukimo. **-pu|ku** *s.* sotaväen virkapuku, asepuku, univormu; us.)(siviilipuku. | Esiintyä s:vussa. **-pukuinen** *a.* S. henkilö, mies. **-pusero** *s.* sotilaspuvun pusero. **-puustelli** *s.* sotilasvirkatalo. **-päähine** *s.* **-päällik|kö** *s.* päällikön asemassa oleva sotilashenkilö. | S:ön johdolla tapahtuva kuljetus. S:ön johdossa oleva alus. **-päällystö** *s.* S:n valvonnan alainen alue.

sotilas|radio *s.* **-radioliikenne** *s.* **-radiosähköttäjä** *s.* S:n pätevyysvaatimukset. **-rahasto** *s.* sotilastarkoituksiin varattu rahasto. **-raja** *s. hist.* aikoinaan Itävalta-Unkariin kuulunut Adrian merestä Siebenbürgeniin ulottuva maa-alue, jota uuden ajan alussa hallittiin sotilaallisesti puolustusvyöhykkeenä Turkkia vastaan. **-rakennus** *s.* sotilaallisiin tarkoituksiin rakennettu rakennus. **-rangaistus** *s.* sotaväen rikoslain t. järjestyssäännön nojalla sotilashenkilölle määrätty rangaistus. **-rasitus** *s.* sotaväen ylläpidosta väestölle aiheutuva rasitus, vars. aikaisempina aikoina sotaväenotto, sotamiehenpito tms. **-ratsu** *s.* S:ksi sopiva hevonen. **-retkikunta** *s.* Kapinallisia kukistamaan lähetettiin s. **-revolveri** *s.* vrt. sotilaspistooli. **-riko|s** *s.* teko, josta sotaväen rikoslaissa määrätään rangaistus. | Törkeimmät s:kset ovat kapina ja sotapetos. **-risti** *s.* sotilaallisena kunniamerkkinä annettu risti. **-rivi** *s.* **-rumpu** *s.* sotilassoittokunnassa käytetty rumpu. **-ruoka** *s.* armeijan ruoka. **-ruokala** *s.* **-ruuti** *s.* sotilaallisiin tarkoituksiin käytetyistä ruutilajeista. | S:na käytetään tavallisesti nitroselluloosaruuteja. **-ryhm|ä** *s.* Kaduilla maleksi joutilaita s:iä. **-räjähdysaine** *s.* vrt. sotilasruuti.

sotilas|saapas *s.*, tav. *mon.* **-saattue** *s.; syn.* eskortti. | S:en suojaama autokolonna. Ruhtinaan s. **-sairaala** *s.* pahimpien sotaväessä sattuvien sairaustapausten hoitoa varten perustettu täydellinen puolustusvoimain sairaala; vrt. sotasairaala. | Tilkan s. **-sairaala-alus** *s.* yksin-

omaan haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden auttamiseksi tarkoitettu valkoinen alus, jossa on 1,5 m leveä vihreä juova. **-salaisuu|s** *s.* sotilaallisista syistä salassa pidettävä asia. | Kavaltaa, paljastaa s:ksia vieraalle valtiolle. **-sana** *s.* sotilaskielen sana. **-sanakirja** *s.* sotilasalan sanakirja. | Venäläis-suomalainen s. **-sanasto** *s.* **-seurakunta** *s.* seurakunta, jonka jäseninä on sotilaita perheineen. | Suomessa lakkautettiin viimeinen s. v. 1905. **-seurue** *s.* Ruhtinaiden s:et. **-siirto** *s.* šakkiterminä: sotilaan siirto. **-siirtokunta, -siirtola** *s.* siirtokunta, siirtola, jonka asukkaina on etupäässä maata viljeleviä sotilaita. | Roomalainen s., jonka paikalle on kasvanut kaupunki. **-sivisty|s** *s.* Eurooppalaisen s:ksen saanut kiinalainen upseeri. **-slangi** *s.* sotilaiden puhuma slangi. **-soit|in** *s.* S:timina käytetään puhallus- ja lyömäsoittimia. **-soittaja** *s.* sotilassoittokuntaan kuuluva henkilö. **-soitto** *s.* sotilassoittokunnan esittämä soitto; sotilasmusiikin soitto. | Istuttiin Kappelissa ja kuunneltiin s:a. **-soittokunta** *s.* sotaväen joukko-osastoon kuuluva, tav. musiikkiupseerin johtama soittokunta, jossa on soittajina tav. varta vasten palkattuja kanta-aliupseereita ja asevelvollisia sekä vapaaehtoisia soitto-oppilaita ja soittimina puhallus- ja lyömäsoittimia. **-sopimus** *s.* kahden t. useamman valtion sotilaallista yhteistoimintaa koskeva sopimus, sotilaskonventio. | Salainen s. **-suks|i** *s.* Lujatekoiset s:et. **-suku** *s.* suku, jossa on monessa polvessa ollut sotilaita. | N. oli isän puolelta vanhaa s:a. **-sääty** *s.* sotilaat säätynä, sotilasluokka. | Keskiajan lopulla feodaaliherrat menettivät merkityksensä s:nä.

sotilas|takki *s.* sotilaspuvun takki, asetakki. **-ta|pa** *s.*, tav. *mon.* S:oihin tottumaton vapaaehtoisjoukko. **-tapaturmalaki** *s.* **-tapaturmavakuutus** *s.* asevelvollisena t. vapaaehtoisena sotapalvelukseen kutsutun oikeus saada valtion varoista korvausta palveluksen aiheuttaman vamman t. sairauden johdosta. **-tariffi** *s.* puolustusvoimien rautatiekuljetuksia koskeva tariffi. **-tarkastaja** *s.* eräs suojeluskuntajärjestön viranhaltija. **-tarkoitu|s** *s.* S:ksiin rakennettu rautatie. S:ksiin myönnetyt määrärahat. **-tavara** *s.* Joukkojen ja s:n rautatiekuljetukset. **-tehtäv|ä** *s.* N. toimi sodan aikana tärkeissä s:issä. **-teknikko** *s.* **-teltta** *s.* **-termi** *s.* sotilaskielen termi. **-terminologia** *s.* **-|tie** *s.* sotilastarkoituksiin rakennettu tie. | Roomalaiset rakensivat laajan valtakuntansa eri osiin johtavia s:teitä. **-tie|dot** *s. mon.* Asevelvollisten s:toja verestetään kertausharjoitusten avulla. **-tila** *s. hist.* vars. ruotujakolaitoksen käyttöön annettu kruununtila, sotilasvirkatalo. **-toim|i** *s.* vrt. sotilasvirka. | S:essa oleva henkilö. **-toimisto** *s.* toimisto, joka rautateiden puolesta johtaa ja valvoo sotilaskuljetuksia. | Rautatiehallituksen s:n esimies. **-toimituskunta** *s. hist.* sota-asiaintoimituskunta. **-topografi** *s.* **-topografia** *s.* erityisesti sotilastarkoituksiin sovellettu topografia. **-topografinen** *a.* S. kartta, karttamerkki. **-torppa** *s. hist.* ruotutorppa. **-tukikohta** *s.* sotilaallinen tukikohta. **-tuomioistuin** *s.* sotatuomioistuin. **-tuomiovalta** *s.* se valtion lainkäytövallan osa, jota harjoitetaan sotatuomioistuinten välityksellä, sotilaallinen tuomiovalta. **-turkki** *s.* **-tyyppi** *s.* Jäyhä s.

sotilas|univormu *s.* sotilas(virka)puku. **-ura** *s.* Antautua s:lle. Kenraali A:lla on takanaan pitkä ja kunniakas s. **-vaatturi** *s.* vrt. sotilaspukimo. **-vahti** *s.* sotilasvartija. **-vakoilija** *s.* **-vakoilu** *s.* sotilasasioihin kohdistuva vakoilu. **-vala** *s.* erityinen vala, joka puolustusvoimiin kuuluvien on vannottava. | Vannoa, tehdä s. Rikkoa s:nsa. **-vallankumous** *s.* sotilaiden suorittama t. sotavoimien tukemana suoritettu vallankumous. **-val|ta** *s.* **1.** sotavoimien tukema, sotilaallisin voimakeinoin ylläpidetty valta; sotilasdiktatuuri; militarismi. | S:lan aika Rooman historiassa v. 193—284 jKr. Poliisi- ja s:taan perustuva hallitusjärjestelmä herättää tyytymättömyyttä. **2.** valta hallita sotavoimia;)(siviilivalta. | S. joutui kumouksellisten käsiin. S:lan edustajat. **3.** = seur. | Neuvostoliitto on nykyään Euroopan mahtavin s. **-valtio** *s.* valtio, jolla on suuri sotilaallinen voima; myös: militaristinen valtio. | Aikansa mahtavin s. Hampaisiin saakka aseistautuneet s:t. **-valtuuskunta** *s.* **-vammalaki** *s.* V:n 1948 s. **-vanki** *s.* sotilas vankina. | S:en kuljetus vankivaunussa. **-vankila** *s.* **-vartija** *s.* Pidätetty lähetettiin edelleen s:n saattamana. **-vartio** *s.* Varaston suojaksi asetettiin vahva s. **-vartiosto** *s.* **-varuste** *s.*, tav. *mon.* Miehet olivat täysissä s:issä. **-varustus** *s.* Jokaiselle miehelle annettiin täydellinen s. **-velvollisuu|s** *s.* sotilaan velvollisuuksista. | S:ksien täyttämisen turvaamiseksi ovat mm. kaikki reserviin kuuluvat upseerit valvonnanalaisia. **-veri** *s.* Eversti Henrik Sassissa kiehui jo vanha s., hän huusi kuin lipullistaan komentaen IVALO. **-verka** *s.* sotilaspuvuksi käytetty verka(laatu). **-viitta** *s.* sotilaan asuun kuuluva viitta. **-viranhaltija** *s.*)(siviiliviranhaltija. **-viranomainen** *s.*)(siviiliviranomainen. **-virasto** *s.* **-virk|a** *s.* N. on hoitanut korkeita siviili- ja s:oja. **-virkailija** *s.* sotilasvirkamies. **-virkakun|ta** *s.* S:nan virkatalot. **-virkamies** *s. sot.* puolustuslaitoksessa upseerin virkaan verrattavassa virassa t. toimessa oleva henkilö, jolle kuuluu säädetty virkapuku. **-virkapuku** *s.* ohjesäännön mukainen sotilaspuku. **-virkatalo** *s.* sotilashenkilön virkatalo, sotilaspuustelli. **-voima** *s.* Metsäpalo sammutettiin s:lla 'sotilaiden avulla'. **-voimistelu** *s.* armeijan liikuntakasvatuksessa käytetty voimistelu. **-vyö** *s.* sotilaspukuun kuuluva vyö. | S., jonka soljessa on leijonan kuva. **-väkival|ta** *s.* sotilaiden harjoittama väkivalta. | Rooman historiassa sanotaan aikaa 192—284 jKr. s:lan ajaksi. **-värvääjä** *s.* henkilö, joka värvää miehiä armeijaan. **-ylimystö** *s.* Hannibalin käytettävänä oli Karthagon s:stä koottu ammattiupseeristo. **-ylivoima** *s.* vars. šakkipelissä. | Mustalla on loppupelissä s.

soti|pursi *s.*, vars. *runok.* sotapursi. **-sopa** *s.*, vars. *ylät.* sota-asu, -varustus, haarniska. | Pukeutua s:an. Lyödyn vihollisen s:a pidettiin muinoin ylimpänä voitonmerkkinä. Keskiaikainen rautainen s. verhosi puvun tavoin koko ruumiin. Tuo tänne s:ni, / kanna vainovaatteheni! KAL. — *Kuv.* Pukeutua s:an [= ryhtyä taistelemaan]

jnk asian puolesta. - - unelmista hän oli s:nsa luonut LEINO. - - Kianto on pukeutunut kirjalliseen s:an myös läheisen Vienan-Karjalan hyväksi O.A.KALLIO. **-veikko** *s. runok.* sotaveikko, -toveri. | Veli veljykkäinen, s. sorja! *MANN. **-vene** *s. runok.* sotavene. | Sanottihin tehtäessä, / - - / saatavan s:ttä, / vainopurtta puuhattavan KAL.

sotjakka[15*] *a. kans.* sutjakka. | Pitkän s. nuorukainen. S. onkivapa.

sotka[11] *s.* Aythya, sorsien heimoon kuuluvia vesilintuja; *syn.* narsku. | Tuli s., suora lintu KAL. — *Yhd.* jouhi-, lapa-, puna-, rusko-, tukkas.

sotk|ea[13] *v.* **I.** sekoittaa. **1.** panna sekaisin, tehdä sekavaksi, saattaa sotkeuksiin;)(järjestää, selvittää. **a.** *konkr.* Vaatekaappi on s:ettu aivan sekaisin. S. järjestys. Ilmapommitukset s:ivat marssirivistöt. — Kissan s:ema lankavyyhti. Myrsky oli s:enut puhelinlangat. Saviseksi s:ettu vesi. Pyristellessään kala s:ee itsensä yhä pahemmin verkkoon. Hevonen on s:enut ohjakset jalkoihinsa. — Jalankulkijat ovat s:eneet suksenladun. Lumisade s:i varkaiden jäljet [niin ettei niistä saatu selvää]. **b.** *abstr.* hämmentää, sekoittaa. | S. jkn suunnitelmat, laskelmat. Meidän piti matkustaa huomenna, mutta isän sairaus s:i kaiken. Älkää päästäkö häntä asioitanne s:emaan! Anna-Liisa pelkää, että Husso vielä s:ee Johanneksen ja hänen välinsä CANTH. Kyllä minä osaan tämän tehdä, ei sinua tarvita s:emaan. Tähänastinen tutkimus on kysymystä pikemmin s:enut kuin selvittänyt. Vieras vaikutus on s:enut kansan tapoja ja käsityksiä. Huonona tanssijana poika s:i (tahdin) tuon tuostakin. - - musiikki s:i hänen äänensä, niin että hänen täytyi kumartua ja kuiskata Annan korvaan JOTUNI. [Rotta] s:i häävieraiden tanssin ja sai aikaan kauhean pelästyksen LEHT. Kuulustelija koettaa s. syytetyn odottamattomilla kysymyksillään ja väitteillään. Mikä sinut s:i niin pahasti, että puhuit aivan ristiin. Kettu yrittää syrjähyppyjä tehden s. [= eksyttää] koiran jäljiltään. Älä s:e [= turmele, pilaa] nyt minun iloani R. RAUANHEIMO.

2. = sekoittaa I.3. | S. mielessään kaksi henkilöä toisiinsa. Nämä käsitteet s:etaan helposti keskenään, vaikka ne ovat aivan eri asioita. | Helvi, juu, juu, tietysti Helvi. Minä s:en aina toisten lasten nimiin AGAPETUS.

3. tehdä jtak sekavasti, taitamattomasti, tuhertaa, sohlata. | - - varmaankin Alina taas ei hoksaa tärkeitä asioita, vaan s:ee, s:ee se sutamestari, josta sitten hän, pääpostineiti, saa seuraukset kantaa KIANTO. - - kukapa sen tietää mitä ne on papit s:eneet kirkonkirjoihin ALKIO.

4. vetää mukaan, kietoa, sekoittaa jku jhk asiaan. | Sivullisia ei saa s. tähän juttuun. S. itsensä jhk rötökseen. S. valtakunta sotaan.

5. = sekoittaa I.1. **a.** S. eri aineita, nesteitä yhteen, toisiinsa, keskenään. Viiniin oli s:ettu vettä. Leipään oli pakko s. pettua. Vettä ja jauhoja s:etaan veteläksi velliksi. Olla muurarin apuna laastia s:emassa. — Jauhot s:etaan hierimellä (hämmentämällä) veteen. — S. politiikkaa talousasioihin. S. uskonasioita joka paikkaan. Romaanin juoneen s:ettu teennäinen rakkausaihe. **b.** hämmentää. | S. hierimellä vellipataa. Vaimo s:i korennolla pyykkipataa.

II. 1. a. vaivata, alustaa, vastata (taikinaa). | Taikina s:ettiin illalla ja leivottiin aamulla. S. taikinaa käsin, puukauhalla. **b.** vaivaamalla erottaa jstak jtak. | S. vastakirnutusta voista kirnupiimä erilleen. - - kun sa [= rauta] suossa s:ettihin, / maan muasta muokattihin KAL.

2. *kans.* hakata pestäviä vaatteita kartulla jtak alustaa vasten. | Vastaisella rannalla kuului vaimo pesuja s:evan TALVIO. Iso lipeäkattila höyrysi suuren kiven kainalossa, ja eukot s:ivat vesikivillä, että rannat raikuivat KOJO.

3. polkea, tallata. | Savi s:ettiin jaloin tiiviiksi alustaksi. Kovaksi tantereksi s:ettu lumi. Kasakoiden ratsut s:ivat kavioihinsa kasvavat laihot. Kuinka löytäisin taasen ihmisten s:emia tantereita [= asuttuja seutuja]? KIVI. — Hänenkö täytyy väistyä, hänenkö joutua taas kululle, s:ettavaksi maailman jalkoihin...? AHO. — Hevonen, jolla on paha tapa s. jalkansa 'polkea rikki jalkansa, saada polkemia jalkoihinsa'. Synnytyksen jälkeen sika voi s. tai maata porsaitaan. — Käyttää härkiä s:emaan eloja riihellä. Ja he menivät kedolle, korjasivat viinimäkensä ja s:ivat [= polkivat jaloin rypäleet] ja pitivät ilojuhlaa VT[V]. — S. soita 'rämpiä jalan soita pitkin'. N. on koko ikänsä s:enut saloja. Hevosemme kautta pääsemme siis s:emasta hankea kaiken tien KIVI.

III. tahria, liata. | Missä ne pojat ovat vaatteensa noin s:eneet? Puhtaat matot oli s:ettu savisin saappain.

sotkenta[15*] *teonn.* < sotkea. | Laastin, taikinan s.

sotket|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* < sotkea. | Tiilimassan muokkaus tapahtui sorkkaeläimillä s:tamalla. Hevosilla s:ettu heinäpelto.

sotkeuksi|ssa, -sta, -in *adv.* sotkeutuneena, sekaisin. | Ohjakset, pyydykset ovat s. S:in mennyt tukka. Selvitellä s:sta. — Jkn ajatukset ovat s.

sotkeu|tua[44] *pass.* t. *harv. refl.v.* (*rinn.* sotkeentua[1*]) < sotkea. **1.** mennä sekaisin, sekavaksi, sotkuiseksi. | Selvitellä purjeiden s:tuneet köydet. Koko verkko oli s:tunut sekavaksi kimpuksi. Järjestys, tahti s:tuu. Perääntyvät rivistöt s:tuivat sekaviksi massoiksi. — *Kuv.* Selvitellä elämänsä s:tuneita lankoja. Tässä onkin pahasti s:tunut vyyhti [= sekava, sotkuinen asia] selviteltävänä. **2.** hämmentyä, mennä ymmälle, neuvottomaksi, sekaisin, sekaantua. | S. puheissaan, sanoissaan 'puhua sekavia, ristiriitaisesti'. Jkn ajatukset s:tuvat. Yht'äkkiä hän tuntee muistin pettävän, sanat s:tuvat, aivan kuin lanka solmuun, hän änkyttää, hikoilee KALLAS. Hän koetti miettiä - - mikä viikonpäivä oli alkamassa, mutta s:si laskuissaan jo alussa eikä saanut enää mitään selvää ajatusta mielikuviin TOPPILA. — Soittajat s:tuivat tahdissa. [Tanssijat] pääsevät tuskin puolta kierrosta, [tanssitaidoton] tyttö s:tuu aivan armottomasti SILL. **3.** eksyä, harhaantua. | Koira s:tui ketun jäljiltä. Vaikka kuinka rukoilee teidän onnenne puolesta, niin välinne yhä s:tuu selvältä po-

lulta hetteisiin tai kivikkoihin HEPOR. **4.** sekaantua toisiinsa, vaihtua. | Nämä käsitteet s:tuvat helposti. Tässä on kaksi eri asiaa s:tunut toisiinsa. **5.** sekoittua (toisiinsa). | Seosta hämmennetään niin kauan, että ainekset s:tuvat hyvin. Taistelun tuoksinassa naapurijoukot s:tuivat toisiinsa. **6.** kietoutua, takertua, tarttua kiinni jhk. | Kärpänen s:tuu hämähäkin verkkoon. Hevonen oli s:tunut takajaloistaan liekaköyteen. Ongensiima s:tuu kaislikkoon. Ohjakset s:tuvat hevosen jalkoihin. Nainen s:tui hameisiinsa ja oli vähän väliä mennä nurin. — Väsynyt hevonen pyrki s:tumaan jalkoihinsa 'kompasteli'. — *Kuv.* Masa näki loputtoman määrän toisiinsa kietoutuneita kysymyksiä, joihin hän tunsi s:tuvansa kuin kärpänen hämähäkin verkkoon AK. **7.** puuttua, sekaantua. | S. jkn asioihin. S. puheeseen, väittelyyn. Poliisi ei halunnut s. koko juttuun. S. politiikkaan. Tässä vaiheessa Japanikin s:tui sotaan. — S. juonitteluihin, vehkeilyihin. S. jhk rumaan juttuun, rötökseen. **8.** tallaantua, polkeutua. | Karjan jaloissa s:tunut heinäsarka. Heikoimmat s:tuivat väkijoukon jalkoihin. **9.** tahriutua, likaantua. | - - koko naama s:si ruokaan KIANTO.

sotkeutuma[13] *s.* sotkeutunut kohta, sotkos. | Selvittää verkon s:t.

sotkija[14] *tek.* < sotkea. | Taikinan s.

sotkin[56] *väl.* sekoitin.

sotko|s[64] *s.* **1.** sotkeutunut kohta, sotkeutuma. | Selvitellä verkon s:kset. Vyyhdessä oli pahoja s:ksia. - - ryhtyi sitten karttaamaan s:sta [= lapsen sotkemia lepereitä] uudelleen AHO. — *Kuv.* Tässä on nyt jotakin s:sta [= sekaannusta], ei se asia niin ollut. Mieli kuitenkin pysyi hämmentyneenä s:ksena koko yön MERIL. — *sotko|ksissa,* -ksista, -ksiin (adv.) sotkeuksissa. | Verkko on monesta kohtaa s:ksissa. **2.** *harv.* seos, sotku. | Talkkunajauhoista ja siirapista tehty s.

sotku[1] *s.* **1.** *harv.* sotkeminen. | - - eikähän näitä soutuja ja soitten s:ja enää kauan tarvitakaan R.ENGELBERG. — Pyykin pesusta. | Mennä s:lle. Vie sitte ve'elle neittä, / saata s:lle tytärtä KANT. **2.** sotkeutunut kohta, sotkos, sotkeutuma. | Viimein se [sykertynyt lankatukko] tupsahti hyppysiin ja luiskahti käämille kiertymään niine s:ineen PAKK. — Uistimen siima kiertyy s:lle. - - eikä sallinut ajatustensa juoksun päästä s:lle pahimmassakaan paikassa KOJO. **3.** aineksiltaan sekalainen, epämääräinen seos, sekasotku. | Ruoka oli sioille sopivaa s:a. Ruumenjauhoista ja lantuista keitettyä s:a. - - suovanloppua, pehmeää s:a NUOLIV. — *Abstr.* jstak sekavasta, sotkuisesta. | N:n käsiala on sellaista s:a, ettei siitä saa mitään selvää. Esitys oli kauttaaltaan sekavaa ja päätöntä s:a. Millä tämä s. nyt selvitetään? Se aiheuttaa vain epäjärjestystä ja s:a. — *Yhd.* sekas. **4.** *mon. kans.* pyykkivaatteet. | Tehdä s:ja 'pestä pyykkiä'. Olla s:illa 'pyykillä'. S:jen teko 'pyykinpesu'.

sotkui|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sotkeutunut, sekaisin oleva, sekava. | S. vyyhti, verkko, ongensiima. Tukka hajallaan ja s:sena. Lakoutunutta, s:sta heinää. — S. järjestys. S:set muistiinpanot. S. käsiala. S. puhe, selitys, kertomus, tarina. S:set raha-asiat. S:set omistussuhteet. Koko asia vaikuttaa kovin s:selta. Tilanne käy yhä s:semmaksi. Kertoa s:sesti ja katkonaisesti. - - ihmisäänten s. melu JÄRN.

sotkuisa[13] *a.* = ed.

sotku|s[64] *s. harv.* sotkos. | Taitaa lempi riivata, ei lempo, / sattua voi vielä s. vyyhteen LEINO. — *sotku|ksissa,* -ksista, -ksiin (adv.) sotkeuksissa, sotkoksissa. | - - jos jouluoljet menivät s:ksiin jouluyönä, oli pelto oleva sotkuinen leikatessa U.T.SIRELIUS. - - sotki s:ksihin ongen parhaan LEINO.

sotnia[15] *s.* kasakkajoukkojen eskadroonan nimitys. | S. kasakoita. — Musta s., Venäjällä v. 1905 käytäntöön tullut nimitys, jolla aluksi tarkoitettiin roskaväestöä, joka pani toimeen väkivallantekoja juutalaisten ym. keskuudessa, sitten tällaisiin tekoihin yllyttäjiä ja lopuksi valtiollisen taantumuksen kannattajia. — *Yhd.* kasakkas.

sottaantua[1*] *pass.v. ark.* (*rinn.* sottautua[1]) < sotata.

sottainen[63] *a. ark.* likainen, siivoton, tuhruinen, töhryinen, suttuinen. | S. lattia, puku.

sottapytty *s. ark.* henkilöstä (vars. lapsesta), joka sottaa, sotkee, likaa: suttupytty. | Pekka on mahdoton s.

sottaus[64] *teonn. ark.* < sotata.

sotur|i[5] *s.,* vars. *ylät.* sotilas. | Olla urhoollisen s:in maineessa. Vanha ja harmaantunut s. — - - moni kirjailija tunsi ainakin nuoruutensa innokkaimpina hetkinä olevansa s. uusien aatteiden puolesta TARK. Kristittyjen täytyi Kristuksen s:eina olla valmiina taisteluun pakanallisuutta vastaan AK. — *Yhd.* ammatti-, heimo-, korpi-, musketti-, palkka-, rintama-, valios.; hengen-, ristin-, uskons.

soturi|heimo *s.* **-hen|ki** *s.* Uljaan s:gen elähdyttämä nuoriso. **-joukko** *s.* **-kansa** *s.* sotilaskansa. | Roomalaiset olivat etupäässä s:a. **-kuningas** *s.* Kaarle XII oli aikoinaan ihailtu s.

soturin|kunnia *s.* **-maine** *s.* **-puku** *s.* **-sydä|n** *s.* - - minun parkkiutuneeseen s:meeni hiipi hellyys ja sääli SIMO PENTTILÄ. **-veri** *s.* **-ylpeys** *s.*

soturi|suku *s.* **-vanhus** *s.*

sou[20] [sū] *s.* Ranskan vaihtoraha: 5 centimea.

soudanta[15*] *teonn.* < soutaa. | Kaalasi kalastamahan, / nuotan suuren souantahan KAL.

soudat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | S. lasta kätkyessä. S. lapsi uneen. — Hän vaan huudahteli, s:teli päätään ja itki TALVIO.

soudat|taa[28*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *fakt.* < soutaa I. | S. itsensä merellä odottavaan laivaan. Tavarat s:ettiin veneissä järven yli. Pian hurskas hullummalla selän suuren s:taapi SL. **2.** *kaus.* (< soutaa III) tuudittaa, keinuttaa, liekuttaa. | S. lasta kätkyessä. S. jalallaan kehtoa. S. lasta polvellaan. Viihdytellä itkevää lasta s:tamalla. - - s:ti päätään ja puheli laulavalla äänellä TALVIO.

sou|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < soutaa. **1.** Tytöt menivät naapurin veneellä s:telemaan. — *Kuv.* uiskentelemisesta, leijailemisesta yms. | Lahdella s:telee sorsaemo poikineen. Joutsen s:telee järven päilyvää pintaa. Taivaalla s:te-

lee poutapilviä. Sumu s:telee pitkin kujia ja pihamaita HELLAAKOSKI. - - tiheät ruokaryypyt olivat saaneet hivelevän lämmön ja hyvänolontunnun s:telemaan suonissa LEINONEN. - - mietteet vain s:telivat mielessä SILL. **2.** keinua. | Isäntä s:teli keinutuolissa sikari hampaissa. Äiti istui keinussa hiljaa s:dellen.

soudeskella[28] *frekv.v. harv.* = ed. | Yöllä armas s., kuuvalolla kuljeskella SL.

sou|din[56*] *väl.* < soutaa. | S:timina käytetään airoja ja melaa. Useiden äyriäisten raajat toimivat s:timina. - - saisi sormet s:timeksi, / kämmenet käsimeloiksi KAL.

souken|taa[8] *v.* -nus[61] *teonn.* tehdä souk(emm)aksi, kaventaa, soukistaa. | S. rivien väliä. — Kehottaa jkta s:tamaan suutaan 'puhumaan vaatimattomammin, hillitsemään kieltään'. **-tu|a**[1*] *pass.v.* = seur. | Paikka, jossa vesistö s:u viivaksi.

souk|eta[34*] *v.* tulla souk(emm)aksi, soukentua, kaveta. | Tasaisesti s:keneva suppilo. Päistään s:kenevat solut.

soukist|aa[2] *v.* soukentaa. **-u|a**[1] *pass.v.* souketa. | Linnun nokka s:u teräväksi kärjeksi.

souk|ka[11*] *a.* kapea, kaita. **1.** leveydestä. | S. tie, katu, käytävä. S. niemi, harju, salmi, joki. S. lauta, vene. S:at kasvot, hartiat. S. hihna, nauha, raita. S. oja. S. rako, väli. — *Yhd.* tasas. **2.** paksuudesta: ohut, solakka. | S:at sormet. Pitkä ja s. toukka. S:an suppilon muotoinen. S. neula vartaaksi SL. **3.** aukosta yms.: ahdas, pieni. | Rysän suu oli liian s. S. aukko. — *Kuv.* Pidähän s:empaa suuta [= hillitse sanojasi]! Pankaahan suu s:emmalle!

soukka|lehtinen *a.* S. koristekasvi. **-teräinen** *a.* S. lapio, kirves.

sounti[1*] *teonn. kans.* (< soutaa) soudanta, soutaminen. | Mutta meillä ei täältä ole kuin pieni s. aavalle merelle IVALO. - - käynyt hält' ei syönti eikä s., / usein unhotti hän airon aivan LEINO.

sou|taa[4] *v.* **I. 1.** saattaa vene, laiva tms. liikkumaan (eteenpäin) yhden t. useamman airoparin avulla siten, että kukin airo vastaa paitsi veteen ja soutajan käteen myös veneen t. vastaavan hankaan tms.; vrt. huovata, meloa, sauvoa. | S. venettä, ruuhta, lauttaa. Entisajan kaleerit olivat s:dettavia sota-aluksia, joissa kutakin airoa s:ti tavallisesti kolme miestä. Kolmella airoparilla s:dettava vene. Täydessä lastissa oleva vene oli raskas s. Minä s:dan, pidä sinä perää! S:takaa tahdissa! S. kiskoa, riuhtoa. S. kilpaa. S:dettiin niin että veneen kokka kohisi. S. kätensä rakoille. S. itsensä uuvuksiin. S. airot poikki. — *Kuv.* S. ja huovata 'toimia t. puhua haparoiden puoleen ja toiseen'. Asiassa on s:dettu ja huovattu, mutta ratkaisuun ei ole päästy. — *Erik.* **a.** kuljettaa soudettavalla kulkuneuvolla. | S. jku joen yli, laivaan. Miehet olivat s:tamassa tervaa Ouluun. Tavarat kuljetettiin s:tamalla. **b.** vetää, hinata [tms.] veneellä soutaen. | S. uistinta, nuottaa. S. keluveneellä tukkilauttaa. S. puomi suoraksi veteen.

2. a. liikkua soudettavalla kulkuneuvolla. | S. salmen poikki, saaren ympäri. S. saareen, maihin. S. vastatuuleen, vastatuulta. Joka tyynen makaa, se tuulen s:taa SL. S. suojaisia rantavesiä. Ei merta pisaroitta s:deta SL. Pian on s:ttu soukka salmi, melottu meri matala SL. — *Kuv.* N. on johtanut yritystä alusta alkaen ja s:tanut tyynet ja myrskyt 'ollut mukana myötä- ja vastoinkäymisissä'. Pian on pahin salmi s:dettu 'vaikeimmasta selvitty'. **b.** subj. ilmaisee kulkuneuvon. | Järvellä kulki pari venhettä laiskasti s:taen AHO. Veneitä purjehti linnan edustalla ja ruuhia s:ti ohi IVALO.

II. soutamista muistuttavasta liikkumisesta. | Uida selällään käsillä s:taen. Pikku eliöt uivat vedessä värekarvoillaan s:taen. Salmella s:taa (= ui) sorsaemo poikineen. Kuikka s:taa tyyntä järvenselkää. Myös sen, joka pilvissä haukkana s:taa, / sen täytyy saaliinsa alhaalta noutaa KOSKENN. — *Kuv.* Taivaalla s:taa [= leijailee, purjehtii] valkeita poutapilviä. Laineet s:tavat lahden rantaan. Jo pois sumut s:taa / alt' ilmojen kannen *MANN. - - kuu kuin uni usvaa s:si EINARI VUORELA. Hänen katseensa kauas päin utumerta s:si KAILAS. — Jkn suonissa s:taa nuori veri. Miellyttävä raukeus s:ti suonissa. Mielessä s:taa monenlaisia muistoja. [Ryyppy] s:taa suonissani kuin mahla kevätkoivussa AHO. Mielessä alkoi s. kysymys: - - ALKIO. - - nuoruus kaiketi vielä suonissa s:si KARHUM.

III. edestakaisesta liikkeestä, vars. kehdon t. keinun keinumisesta. **1.** *intr.* **a.** Kaksi makaa, kaksi seisoo, yksi edestakaisin s:taa [= ovi] ARV. [Kehrääjän] sormet s:tavat somasti ylös alas SILL. Pyyntimiehen pyssy alkoi s. edes ja takaisin räppänän suulla J.SAULI. — Kehto s:taa lattialla. Keinu s:taa tasaisesti. **b.** keinua keinutuolissa tms. | Vaari istui keinutuolissa hiljaa s:taen. Poika hattua nostaa vain, / kerran s:s hän polvellain AK. **2.** *tr.* tuudittaa, keinuttaa, liekuttaa, soudattaa. | S. jalallaan kehtoa. S. lasta. S. lapsi nukuksiin. - - yön tuuli keinussaan sen uneen s:taa SARKIA.

soutaja[16] *tek.* S. ja peränpitäjä. Kaleerilaivan s:t. Meren mustassa mujussa / monta nukkuu nuorukaista, / meren suuren s:ta LEINO.

soutelija[14] *tek.* < soudella.

sou|to[1*] *s.* soutu. | Soutajat keskeyttivät s:tonsa. - - kuin vievän virran s. / on vauhti valtimon MANN. - - kuulen ma ilmassa soivan / kirkasten siipien s:don J.FINNE.

souto|mies *s.* soutumies. **-vene** *s.* soutuvene.

sou|tu[1*] **1.** *s.* soutaminen, souto. | Harventaa s:tuaan. Harjoittaa s:tua urheiluna. Uistimen s. Harva s. on paatin joutu SL. Ei ole näkynyt sinua täällä kosken s:dussakaan KATAJA. — *Yhd.* kilpas. **2.** *a.* yhd:ojen jälkiosana: -soutuinen. | Kaksi-, kolmi-, viisis.

soutualu|s *s.* soudettava alus. | Kaleerit olivat suuria s:ksia, joita kaleeriorjat soutivat.

-soutuinen[63] *poss.a.* yhd:ojen jälkiosana. **1.** Kevyt-, raskass. 'kevyt, raskas soutaa'. **2. a.** airoparien mukaan: kaksi-, kolmi-, kymmen-, paris. 'kahdella [jne.] airoparilla soudettava'. **b.** sen mukaan, monessako kerroksessa soutualuksen soutajien rivit ovat: Kaksi-, kolmis.

soutu|joukkue *s. urh.* **-kilpailu** *s. urh.* **-klubi** *s.* soutu-urheilun harrastajien klubi. **-laiva** *s.* vrt.

soutualus. **-laivasto** *s.* Lepanton meritaistelu käytiin s:jen kesken. **-laulu** *s.* soudettaessa laulettava laulu. **-lautta** *s.* soudettava lautta. **-liik|e** *s. voim.* Tehdä s:keitä. **-matk|a** *s.* Järven yli on puolen tunnin s. Tehdä s:oja. **-mie|s** *s.* soutaja, airomies. | Verkonlaskijan s. Toimia venematkalla s:henä. **-orja** *s.* soutajana toimiva orja. **-palkka, -palkkio** *s.* **-penkki** *s.* = soututeljo. **-retki** *s.* **-ruuhi** *s.* soudettava ruuhi. **-stadion** *s.* **-taival** *s.* Tunnin s. **-teljo** *s.* soutajan istuin veneessä, soutupenkki, -tuhto. **-tuhto** *s.* = ed. **-tuoli** *s.* keinutuoli. **- -urheilu** *s.* **-vene** *s.* soudettava vene; vrt. purje-, moottorivene. **-yhdistys** *s.* soutu-urheilun harrastajien yhdistys.

souvari[5] *s. ark.* satama-, tukkityöläinen, satunnaisen ruumiillisen työn tekijä. | »S.!» kivahti vihasta ja harmista vapiseva [isännän] ääni [tytärtä kosivalle tukkilaiselle] LINN. Mikko kuljeskeli sitten pitkin maailmaa, oli renkinä ja s:na E.JAAKKOLA. Maailmaltahan minä, s.! — Rakennustöitäkö yhä olet tehnyt? — Kirvestöitä Turussa, petonkitöitä Helsingissä, miten milloinkin on tarvis ja mieli KARHUM.

souvi[4] *s. ark.* työ, puuha, urakka. | Ojankaivu on raskasta s:a. Mies kävi työssä tukkimetsissä ja milloin minkinlaisessa s:ssa. Moiseen s:in en toista kertaa lähde. Torppari kävi talvisin s:ssa 'tukkitöissä'.

sovelia|s[66] *a.* -asti *adv.* -isuus[65] *omin.* **1.** sopiva, tarkoituksen mukainen; kelvollinen, otollinen. | Jhk tarkoitukseen, jksik s. Asuinrakennuksen paikaksi s. rinne. Valita s:in menettelytapa. Koeta muistuttaa häntä s:in sanoin. Lähtö täytyy lykätä s:ampaan aikaan. N. on tehtävään s:in henkilö. Laki, josta edellä puhutaan, on s:assa ilmoitustaululla mainittavassa paikassa pidettävä yleisön luettavana LK. Minun aikani ei ole vielä tullut; mutta teille aika on aina s. UT. - - kiittäen Isää, joka on tehnyt teidät s:iksi olemaan osalliset siitä perinnöstä, mikä pyhillä on valkeudessa UT. **2.** käytös-, menettelytavoista: sopiva, säädyllinen;)(sopimaton. | Ruokapöydässä kurkottelu ei ole s:sta; parempi on pyytää mitä tarvitsee. Onko tuo s:sta puhetta lasten kuullen? Noudattaa hyviä tapoja ja s:isuuden vaatimuksia. Se leikinlasku tässä ei s. ole KIVI. Ei ole s:sta ottaa lasten leipää ja heittää penikoille UT. **3.** *harv.* sopuisa. | Ja jos te ainoastaan veljeinne kanssa s:at olette, mitä te sen kanssa erinomaista teette? UT[V].

sovellut|taa[2*] *kaus.v.* (< soveltua) soveltaa. | S. teoriaa käytäntöön. Selviä lain määräyksiä on s:ettu mielivaltaisesti.

sovelluttaj|a[16] *tek.* < ed. | Vikaa on ollut sekä lain laatijoissa että s:issa.

sovelluttamis|määräys *s.* **-ohje** *s.*

sovellutu|s[64] *s.* **1.** sovel(lut)taminen. | Kaavan s. yksityiseen tapaukseen. **2.** asia t. tapaus, johon jtak sovelletaan t. on sovellettu. | Laskutehtävä on matematiikan alaan kuuluva s. Fysiikka voidaan jakaa puhtaaseen fysiikkaan ja sen s:ksiin.

sovellutus|ala *s.* Lain, asetuksen s. **-esimerkki** *s.* Teoreeman s. **-harjoitus** *s.* Kaavan s. **-ohje** *s.* Asetuksen s.

sovel|taa[5] *v.* **1.** sovittaa käytännöllisiin tarkoituksiin, yksityistapauksiin, toteuttaa käytännössä. | Tieteiden saavutusten s:taminen käytäntöön. S:letut eli käytännön tieteet käyttävät hyväkseen puhtaiden tieteiden menetelmiä ja kokemuksia. S:lettu fysiikka, kemia, matematiikka, psykologia. S:lettuihin taiteisiin luetaan mm. rakennus- ja koristelutaide. Vivun periaatetta on s:lettu monenlaisiin mekaanisiin laitteisiin. Samaa selitysperustetta voidaan s. seuraaviinkin yksityistapauksiin. S. lakia, lain määräyksiä ankarasti, mielivaltaisesti, joustavasti. Lain täytäntöönpanoa ja s:tamista koskeva asetus. S. jhk tavaralajiin yleisiä hinnoitteluperusteita. Kielihistorian tulosten s:taminen kouluopetukseen. Nesteen ominaispaino voidaan määrittää ns. sekoitusmenetelmää s:tamalla. **2.** mukauttaa jhk sopivaksi, muokata jnk mukaiseksi, sopeuttaa, sovittaa jhk. | S. menettelytapansa tilanteen, olosuhteiden mukaan. Suomalaisiin oloihin s:lettu kansainvälinen tarina. Vesikuljetuksissa on s:taen noudatettava rautatiekuljetuksista annettuja määräyksiä.

soveltaja[16] *tek.* Oikeuslaitos toimii lain s:na.

soveltamis|ala *s.* Työturvallisuuslain, sopimuksen s. **-määräy|s** *s.* Asetuksen yksityiskohtaiset s:kset.

soveltautua[1] *refl.v.* (< soveltaa) mukautua, sopeutua. | Yritimme parhaamme mukaan s. hetken tilanteeseen. S. joustavasti tilanteen vaihteluihin.

sovel|tua[1*] *pass.v.* -tuvasti *adv.* (< soveltaa) korvataan nyk. useimmissa tapauksissa sopia-v:llä. **1.** sopia jhk tarkoitukseen, tehtävään, jksik. | S. jhk, jksik. Metsänkasvuun s:tuvaa maata. Retkeilyyn s:tuvat jalkineet. Siitoseläimet valitaan tarkoitukseen s:tuvista vanhemmista. Ilmava aitta s:tuu hyvin vaatevarastona käytettäväksi. — Mitä tässä laissa säädetään kiinteistöstä, olkoon s:tuvilta kohdin voimassa myös - - LK. — Tuo tehtävä ei s:lu minulle. **2.** käydä päinsä, olla mahdollista. | Tule huomenna, jos vain s:tuu. Miten vain parhaiten s:tuu. Sellainen menettely ei tässä tapauksessa s:lu. **3.** olla sopusoinnussa jnk kanssa, sopia jhk t. jkhun, pitää paikkansa jnk suhteen. | Tämä määräys ei oikein s:lu yhteen aikaisempien kanssa. Samat oireet s:tuvat eräisiin muihinkin tauteihin. Noiden asenteiden ja ilmeiden kanssa s:tuu hyvästi yhteen - - elegian hillitty poljennollinen astunta ja sonetin tiukka napitus TARK. Tämän sanan kanta s:tuu äänteellisesti yhteen suomen kylvää sanan kanssa E.N.SETÄLÄ. **3.** olla sopivaa;)(olla sopimatonta, säädytöntä. | Tuollaiset puheet eivät s:lu lasten kuultavaksi.

soveltumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* (< ed.) sopimaton. | Takkirauta on takomiseen s:onta. Viljelykseen s:onta kivikkoa. Ääntämisvaikeuksien vuoksi suomen kieleen s. sana. Yhteiselämään s. luonne.

soveltuvaisuus[65] *omin.* = seur.

soveltuvuu|s[65] *omin.* sopivuus. | Laitteen s:desta oltiin eri mieltä.

sovhoosi[4] *s.* Neuvostoliitossa suoraan valtion hallinnassa oleva tila; vrt. kolhoosi.

sovinnai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* konventionaalinen. **1.** us.)(omintakeinen, omaperäinen, itsenäinen. **a.** tavaksi tullut, totuttu, perinnäinen; joka vastaa vallitsevaa käsitystä siitä, mikä on oikein, sopivaa, kaunista tms.; us. muodollinen, kaavamainen, pintapuolinen, hengetön. | Kaikkien luonnonkansojen aseilla ja työkaluilla on s. muoto. S:set kauppanimitykset. — S:sten tapojen vaalija. S:set sopivaisuuskäsitykset. S:sen kristillisyyden edustaja. Puhua s:sin kääntein ja lauseparsin. S:seen tyyliin kyhätty kansannäytelmä. Taiteen jäykistyminen s:siin kaavoihin. Todellisen ja teeskennellyn kohteliaisuuden rajamailla on s. kohteliaisuus, tuo mekaaninen, itsetiedoton ja melkein vaistomainen - - muotojen noudattaminen, joka tapahtuu tottumuksesta, vallitsevan tavan mukaan AK. **b.** henkilöstä: vallitsevaa käsitystä, totuttuja tapoja tms. noudattava. | Esiintymisessään s. ihminen. S. säätyläisrouva. **c.** *yhd.* Epäs. **2.** sovittu. | Kuuromykkiä varten kehitetty s. elekieli.

sovinnais|lyhenne, -lyhennys *s.* **-merkk|i** *s. sot.* S:ejä voidaan antaa käsillä, vihellyspillillä tai muilla välineillä. **-moraali** *s.* **-sakko** *s.* sopimussakko. **-sään|tö** *s.* Oikeinkirjoituksessa noudatetut s:nöt. **-tap|a** *s.* Vanhojen s:ojen noudattaminen. Kapinoida s:oja vastaan.

sovinnolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** sopuisa, rauhaa rakastava. | Hyväntahtoinen ja s. henkilö. Neuvotteluja käytiin s:sessa hengessä. N:n esiintyminen oli aina hillittyä ja s:sta. Esiintyä s:sesti. **2.** sovinnon tietä tapahtuva. | Vastapuolen aloitettua aseellisen hyökkäyksen ei riidan s. ratkaisu enää ollut mahdollinen.

sovinnon|halu *s.* Osoittaa s:halua. **-hieroja** *s.* **-kä|si** *s.* Ojentaa jklle s. 'tarjota sovintoa'. Lyödä jkn kanssa s:ttä 'lyödä kättä sovinnon vahvistukseksi'. **-tarjous** *s.* Lähettää vastustajalleen s. **-teko** *s.* Riita päättyi s:on.

sovin|to[2*] *s.* **1.** (hyvä) sopu, yksimielisyys, hyvät välit, suhteet;)(epäsopu, eripuraisuus, riita. | Naapurusten kesken vallitsi sula s. Elää s:nossa jkn kanssa. Pysyä s:nossa keskenään. Kaikessa, täydessä, sulassa s:nossa. Parempi laiha s. kuin lihava riita SL. Siveä s:non jälki, karhea keräjänkäynnin SL. - - maassa rauha, suosio, / hyvä tahto, s. VK. Riitelijät erosivat lopulta s:nossa. Selvittää asia s:nossa. Jakaa perintö s:nossa. Tehdä s. 'sopia riita, kiista, palauttaa sopu'. Puhua jklle rauhan ja s:non kieltä. Tarjota jklle s:toa, s:non kättä. — Tulla s:nolle t. s:noille 'sopimaan riitaa'. Kun joskus ennen sattui kiivaan sanansa sanomaan, niin kohta katui ja tuli s:nolle AHO. Huomispäivänä tulen s:noille, kun muutenkin tulen kaupunkiin KARHUM. — *sovinnolla* hyvällä, suosiolla, pakottamatta, tarvitsematta käyttää voimakeinoja. | Kun Suomi ei s:nolla luovuttanut vaadittuja alueita, syttyi sota. Jos hän ei korvaa vahinkoa s:nolla, niin haastan hänet oikeuteen. Menkää nyt s:nolla tiehenne! Ovea ei saatu s:nolla [= murtamatta] auki. — Moisesta yrityksestä on parasta luopua s:nolla 'kokeilematta, ilman muuta'. Taitava sotapäällikkö uskoo s:nolla, että ajatuksen toteuttaminen näissä olosuhteissa on hänellekin mahdotonta AK. **2.** ed:een liittyen: sopimus, johon päästään neuvottelujen ja sovittelujen tietä. | Palkkariidassa on vihdoin päästy s:toon. Sitkeät neuvottelut johtivat kysymyksessä lopulta s:toon. Perintö jaettiin s:nolla. — *Erik.* **a.** *lak.* sovintosopimus. | Asiaa, josta on olemassa tuomioistuimen vahvistama s., ei enää voida saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Prosessuaalinen s. 'tuomioistuimessa vireillä olevassa jutussa tehty sovinto'. **b.** *liik.* velallisen yhdessä velkojiensa kanssa konkurssimenettelyn lopettamiseksi t. välttämiseksi tekemä sopimus, akordi. **c.** *vanh.* Rudolfin täytyi suostua tähän sekä Liebenin s:nossa 1608 luovuttaa Unkari, Itävalta ja Määri Matiakselle IT. — *Yhd.* pakkos. **3.** *mon. kans.* sopiaiset. | Maksaa jklle s:toja jstak. Vaatia s:toja. - - siltä sietää ottaa hyvät s:not KAUPPISH. - - isäntä oli tapellut naapurinsa kanssa ja s:noiksi saanut tältä perunoita AK. **4.** *vanh.* sovitus. | - - ja silloin on tullut miehen s:non ja pelastuksen hetki KIVI. - - ja veres pyhä vuoti / s:noks maailman VK.

sovinto|draama *s.* ristiriidan t. -riitoja sisältävä, sovintoon päättyvä näytelmä. **-ehdotu|s** *s.* Valtion välitysmies jätti riitapuolille s:ksensa. Hyväksyä, hylätä s. **-ja|ko** *s. lak.* tilan väliaikainen jako osakkaiden keskinäisellä sopimuksella, milloin tilan laillista halkomista ei saa t. ei tahdota toimittaa; perinnönjako, jossa osuudet jaetaan keskinäisellä sopimuksella. **-juhla** *s.* sovinnonteon johdosta vietetty juhla. **-kaava** *s.* luterilaisen kirkon tunnustuskirjoja. **-kahvit** *s. mon.* Kinastelujen päätteeksi juotiin s. **-kirja** *s.* sovinnonteosta laadittu asiakirja, sopimuskirja. — *Erik.* luterilaisten tunnustuskirjojen täydellinen kokoelma, jonka suurin osa Saksan luterilaisia v. 1580 hyväksyi tunnustuksekseen. **-kuolema** *s. heng.* sovituskuolema. | Jeesuksen Kristuksen s. **-lautakun|ta** *s.* riitojen sovittelua varten asetettu lautakunta, välityslautakunta. | Alistaa riita s:nan käsiteltäväksi. **-menettely** *s.* riidan ratkaisu siten, että riitapuolet antavat sivullisen henkilön t. elimen selvittää heidän välinsä sitoutumatta silti ehdottomasti alistumaan sovittelun tulokseen, sovittelumenettely. **-mie|s** *s.* sovittelija, sovinnon välittäjä. | Tyytyä s:hen ehdotukseen. Missä on visapäinen puukkoni, kaiken, kaiken s.? KIVI. **-neuvottelu** *s.* S:t rauenneet tuloksettomina. **-oikeudellinen** *a.* sovinto-oikeuteen nojautuva. | S. menettely. **-oikeu|s** *s.* välimies-, välitysoikeus. | Jättää riita s:den ratkaistavaksi. **-oikeusmenettely** *s.* välitysmenettely. **-oppi** *s. usk.* sovitusoppi. **-politiikka** *s.* **-päivä** *s. heng.* sovituspäivä. **-rah|at** *s. mon.* sopiaisiksi maksetut t. vaaditut rahat. | Maksaa s:oja. **-raja** *s.* keskinäiseen sopimukseen perustuva raja. **-rauha** *s.* neuvotteluihin ja molemminpuolisiin sovitteluihin perustuva rauha, sovittelurauha;)(pakko-, sanelurauha. **-risti** *s. heng.* Ainoaksi, pettämättömäksi turvapaikaksi jääkin Herramme Jeesuksen s., jossa Hän oman verensä kautta

teki rauhan AK. **-saarna** *s. heng.* **-tarjous** *s.* Tehdä, torjua s. **-teitse** *adv.* sovinnon tietä. | Ratkaista kiista s. **-tuomari** *s.* väli(tys)mies, jonka ratkaistavaksi riita on jätetty; rauhantuomari. **-tuomio** *s.* välitystuomio. **-tuomioistuin** *s.* vrt. välitystuomioistuin. **-työ** *s. heng.* sovitustyö. | Kristuksen s. vapauttaa ihmisen synnin vallasta. **-uhri** *s.* **1.** uhri, jolla ihminen koettaa sovittaa jumaluutta vastaan tekemänsä synnin, sovitusuhri. | Juutalaisten ylimmäinen pappi uhrasi kerran vuodessa s:n omien ja kansansa syntien vuoksi. **2.** Kristuksen kärsimisestä ja kuolemasta. | Kristus ripustettiin ristille ihmiskunnan s:ksi. **-veri** *s. heng.* Kristuksen s. puhdistaa meidät synnistä.

sovist|ua[1] *v. kans.* sopia. | -- ihmisiä tappaa kuin rottia, se ei s:u luonnolleni KIVI.

sovite[78*] *s.* = sovitelma.

sovit|ella[28*] *frekv.v.* < sovittaa. *(1.)* S. esineet paikoilleen. S. erivärisiä kangaspalasia yhteen. Ukko s:teli päreitä ristikolle vasun pohjaksi. Kyllikki laski lapsen vuoteeseen, s:teli tyynyä mukavammasti ja veti peitteen päälle LINN. [Miina] ei puhu mitään, peilailee ja s:telee vain huiviaan ALKIO. *(2.)* Täytyy koettaa s. työt niin, että voidaan pistäytyä kaupungissa. Eiköhän se s:telemalla jotenkin järjestyne. Koettaa s. asioita jkn mieliksi. Älköön kukaan toisen kauppaan sekautuko taikka, ostajan ja myyjän s:ellessa hintaa, enempää tarjotko LK. *(3.)* Aukon kokoa voidaan s. tarpeen mukaan. Ällös ihmismielten mukaan / s:tele sanojas AK. — S. hevosen valjaat. S. rahkeet sopivan pituisiksi. *(5.)* Selvittää kiista s:telemalla. Ellei erimielisyyttä saada hyvällä s:elluksi, puhkeaa avoin selkkaus. Olla s:televalla kannalla. ”Voihan asiasta vielä neuvotella”, s:teli naapuri. Rouva koetti välittää ja s., mutta emännän vaatimukset olivat suuret TALVIO. — Mutta muutamat tovereista, jotka tunsivat itsellänsä olevan vaikutusvaltaa, menivät isää s:telemaan [= tyynnyttelemään, lepyttelemään] ALKIO.

sovitelm|a[13] *s.* sovittelun tulos, sovitus, sovite. | Mainittujen kytkinjärjestelmien lisäksi on muitakin s:ia. Viulukonserton s. Tämä [pikakirjoitus]järjestelmä levisi kautta Euroopan jäljittelyinä ja s:ina AK. — *Yhd.* piano-, viulus.; kansanlaulus.

sovit|taa[2*] *kaus.v.* < sopia. **1.** asettaa, panna, sijoittaa t. järjestää jk t. jku sopivasti jhk paikkaan, asetella. | S. esine paikoilleen. S. astiat sisäkkäin tilan säästämiseksi. S. irti otettu ovi saranoihinsa. S. ikkunaruudut kehyksiinsä. S. katkenneen luun päät yhteen. Uuni s:etaan huoneen nurkkaan. Talousrakennukset on s:ettava mahdollisimman käytännöllisesti. Lämpöputket s:ettiin kulkemaan pitkin seiniä. Sarkaojien s:taminen tasaisella maalla. Juoksijat ovat jo s:taneet jalkansa lähtökuoppiin. Mies s:ti kontin selkäänsä ja lähti. -- kaivoi kuopan maahan, s:ti siihen vatsansa, nukkui sikeästi KIVI. -- kun hän tuohisipulla toi heille vettä, niin hän s:ti huulensa juuri sille kohdalle, mistä Hed-Ullakin oli juonut TALVIO.

2. järjestää jk jhk ajankohtaan. | Matka koetetaan s. sunnuntaiksi. Lähtö on s:ettava niin, että ollaan perillä päiväsaikaan. Kaupunkimatkat s:ettiin markkinoilla käyntien yhteyteen. Kylvöajat yritettiin s. taivaanmerkkien ja enteiden mukaan. Koeta s. niin, että pääset mukaan!

3. saattaa sopusointuun jnk kanssa, muokata, järjestää jnk mukaan t. mukaiseksi, jtak vastaavaksi, sopeuttaa, mukauttaa jhk. | Näin vastakkaisia vaatimuksia on vaikea s. yhteen. S. joittenkin edut toisiinsa. Opetus on s:ettava oppilaiden kehitystasoa vastaavaksi. Menot on s:ettava tulojen ja varojen mukaan. S. toimenpiteensä tilanteen vaatimusten mukaan. Hän tunsi juhlallista vakavuutta ja koetti s. ilmettään sen mukaiseksi *A.SIMOJOKI. — *Erik.* **a.** S. pianosävellys orkesterille. S. pianolle, viululle. N. on s:tanut joukon kansansävelmiä. S. romaani näytelmäksi. Nuorisolle s:ettu suppea Don Quijoten laitos. — L. Neovius s:ti saksalaisen Gabelsbergerin pikakirjoitusjärjestelmän suomen kieleen. S. ulkomailta saadut herätteet kotoisiin oloihin. **b.** puheen muotoilemisesta. | S. sanansa oikein, väärin, varovaisesti, kohteliaasti, siivosti. N. s:ti tahallaan sanansa niin, että toinen suuttui. -- vaan osasi hän sanansa s., niin että kaino naiskorvakin niitä vahingotta kuunnella taisi KALLAS. **c.** koettaa (pukua, vaatekappaletta tms.) ja tarpeen mukaan muuttaa sopivaksi, käypäiseksi. | S. pukua, takkia, housuja. S. hevosen valjaat. Huolellisesti s:etut silmälasit. Kaasunaamarin s:taminen. Ennen naulojen lyömistä on hevosenkenkä huolellisesti s:ettava.

4. par. soveltaa. | S. sääntöä, teoriaa, ohjetta käytäntöön. S. jhk tiettyä arvosteluasteikkoa. S. jtak selitysperustetta jhk yksityistapaukseen. Kirjailija on s:tanut romaaniinsa realistista tekotapaa. On saatettava työväki itse s:tamaan lakia pettäjiinsä AHO.

5. välittää, sovitella, koettaa saada aikaan sovinto, palauttaa sopu, hyvät suhteet, saada sopimaan keskenään, poistaa riita, erimielisyys. | S. riitaa. S. riitapuolet. Työriitojen s:taminen. Äiti yritti parhaansa s:taakseen isän ja pojan. Eloa kosto tarkoittaa, / mut hauta vihan s:taa *CAJ. [Piispa] oli kastava ja ristitsevä minut ja s:tava emoni surmaajan kanssa JÄRN. — *Heng.* [Jeesus] s:taa Jumalan ja ihmisen särkyneet välit AK. Mutta kaikki on Jumalasta, joka on s:tanut meidät itsensä kanssa Kristuksen kautta UT.

6. **a.** hyvittää tekemänsä vääryys, korvata, maksaa aiheuttamansa vahinko tms. | Sen minkä silloin rikoit, olet jo monin kerroin s:tanut. -- s:a rakkaudella sinäkin vääryytesi minua kohtaan PAKK. Kun voisin edes jollakin tavalla tämän s. sinulle CANTH. Poikanne tekoa ei voi rahalla s. KOSKENN. — Jos laivaan otettu lasti nähdään niin vähäarvoiseksi, ettei rahtia ja muita kustannuksia voida sillä s. -- LK. **b.** kärsiä rangaistus rikoksesta. | S. rikos vankeudella, hengellään. Rikos, jota ei voi sakolla s. Istua vankilassa rikoksiaan s:tamassa. Soimata jkta jo s:etusta rikoksesta. Sai s. tekonsa hirsipuussa. **c.** *usk.* S. hurskaalla elämällään nuoruutensa synnit. -- jotka kättä lyöden lupasivat --

syyllisinä uhrata oinaan syyllisyytensä s:tamiseksi VT. — Kristus on kuolemallaan ja kärsimisellään s:tanut maailman synnit. On pyhä uhrikaritsa / maailman s:tanut VK.

sovittaja[16] *tek.* Taitava saumojen s. Leninkiliikkeeseen haetaan tottunutta leikkaajaa ja s:a. Sävellyksen viululle s. Työriitojen s. Toimia välittäjänä ja s:na. Vapahtaja, / syntiemme s. VK.

sovittajais|et[63] *s. mon.* sopiaiset. | Antaa, tarjota jtak s:iksi. - - alkoi Petter hieroa sovintoa, lupasi kaksi kappaa s:ia JOTUNI.

sovittamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* jota ei ole sovitettu t. ei voida sovittaa. | Jklla on s:tomia rikoksia omallatunnollaan. Elämän usein s:tomilta näyttävät ristiriidat.

sovittautu|a[44] *refl.v.* < sovittaa. **1.** asettua, asettautua. | S. jhk istumaan. S. jonoon jkn taakse. Mies s:i mukavasti nojatuoliin ja pani tupakan. Nähdessään jonkun tutun emännän kulkevan tiellä s:i lukkarinrouva usein pihamaalle E. JAAKKOLA. — Ihan niin kuin joku s:u [= järjestää itsensä] pois kotoa silloin kun on teurastus SILL. **2.** mukautua, sopeutua. | Silmän s:minen. Juoksija koetti s. edellä juoksevien askeleeseen. Taito s. joustavasti tilanteen vaatimuksiin. - - oli hänen heti onnistunut s. uudenlaiseen, aviomiehelle paremmin soveltuvaan asenteeseen PEKKANEN.

sovittav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* vrt. sovittaa 5, 6. | Jkn äänessä on s. [= sovintoon kehottava, tasoittava] ja rauhoittava sävy. "Olkoonpa vaikka niinkin", vastasin s:asti. Puhua s:asti. Mutta vaikkapa runoilijan tie on raskas, kylvää mielikuvitus s:aa [= lievittävää] valoa hänen poluilleen TARK. Siinä kylmässä, itsekkäässä ja nautinnonhimoisessa ihmisessä - - tapaa epäilemättä s:ia, jopa ihailuakin ansaitsevia piirteitä KOSKENN.

sovittavai|nen[63] *a. harv.* = ed. | Astuin sen tähden s:sena väliin LEINO.

sovittelevainen[63] *a.* sopuisa, sovitteleva. | Luonteeltaan tyyni ja s.

sovittelija[14] *tek.* < sovitella. | Valtioneuvoston asettama työriitojen s.

sovittelu[2] *teonn.* < sovitella. | Esineiden paikoilleen s. Talousrakennusten käytännöllinen s. — Työ-, kauppariitojen s. Neuvottelujen ja s:jen avulla päästiin vihdoin sovintoon. Paavi koetti aluksi s:jen avulla saada Lutherin vaikenemaan. Tässä asiassa eivät minkäänlaiset s:t ja tinkimiset tule kysymykseen. **-ehdotus** *s.* Laatia, hylätä, torjua s. **-elin** *s.* **-halu** *s.* **-haluinen** *a.* **-kyky** *s.* **-mahdollisuus** *s.* **-menettely** *s.* sovintomenettely. **-mie|s** *s.* Valtion asettaman virallisen s:hen tekemä sopimusehdotus. **-ratkaisu** *s.* Pyrkiä, päästä s:un. **-taito** *s.* **-teitse** *adv.* **-tie** *s.* Ratkaisuun päästiin s:tä. **-toiminta** *s.* **-yrity|s** *s.* Kaikki s:kset epäonnistuivat.

sovitu|s[64] *s.* sovittaminen; merk:issä 1 ja 3 myös sovitelma, sovite. *(1.)* Ikkunoiden s. kehyksiinsä, paikoilleen. Piirros esittää erilaisia sikalan karsinoiden s:ksia. — *Yhd.* akselin-, potkurins.; etupyörä-, parsi-, pohjas. *(3.)* Puvun, silmälasien, kaasunaamarin s. Länkien, valjaiden s. — Pianosävellyksen s. orkesterille. Alkuperäissävellykset ja s:kset. Kansanlaulujen s:kset. "Seitsemän veljestä" Vilho Ilmarin s:ksena. — *Yhd.* elokuva-, kuoro-, orkesteri-, piano-, urkus.; kansanlaulus. *(6.)* Tehdä jtak harjoittamansa vääryyden s:kseksi. N. sai antaa henkensä petoksensa s:kseksi. — *Usk.* Sitten pappi uhratkoon syntiuhrin ja toimittakoon puhdistettavalle s:ksen hänen saastaisuudestansa VT. Kristillisen käsityksen mukaan s. tarkoittaa Jumalan ja ihmisten välisen yhteyden palauttamista, jonka syntiinlankeemus rikkoi. Kristus hankki ristinkuolemallaan ihmiskunnalle s:ksen. [Jumala] lähetti Poikansa meidän syntiemme s:kseksi UT. [Kristus] on meidän syntiemme s. UT.

sovitus|ajatus *s.* **-ehdotus** *s.* **-juhla** *s.* Juutalaisten s. **-kohta** *s. fys.* vrt. sovituspiste. **-kuolema** *s. usk.* Kristuksen s. **-oppi** *s. usk.* se kristillinen uskonkäsitys, että Kristus on sovittanut ihmisten synnit. **-piste** *s. fys.* voiman vaikutuspiste. **-päivä** *s.* Suuri s. 'juutalaisten uskonnollinen juhlapäivä, jona suoritetaan puhdistus vuoden aikana tehdyistä synneistä, sovintopäivä'. **-rangaistus** *s. lak.* rangaistus, kun tahdotaan panna erityistä painoa siihen vaikutukseen, joka sillä on rikoksen loukkaamaan henkilöön ja hänen ympäristöönsä. **-tapa** *s.* **-tehtävä** *s.* **-teko** *s.* Kristuksen s. **-työ** *s.* Sylinterien ja akselien s:t. Kristuksen s. Se oli siis oikeastaan suuri siveellinen s., julkinen anteeksipyyntö AHO. **-uhr|i** *s. usk.* syntien sovittamiseksi ja jumaluuden lepyttämiseksi suoritettu uhri. | Puhdistus- ja s:eilla pestiin pois ja sovitettiin raskaita rikoksia. Länsimaiden katolisessa kirkossa käsitetään jumalanpalvelus Kristuksen s:in verettömäksi uudistamiseksi. — *Kuv.* Kenraali Buddenbrock mestattiin hattupuolueen erehdysten s:ina. **-ver|i** *s. heng.* - - kun ette tahdo tulla Jeesuksen tykö että te saisitte elämän hänen s:ensä kautta AK. **-yrity|s** *s.* Tuloksettomia s:ksiä.

spaatteli[5] *s. lääk.* lastain. — *Yhd.* salva-, suus.

spaghet|ti[4*] [-getti] *s.* ohut putkimakaroni; vrt. vermiselli. | Syödä s:tia. S:it huuhdotaan kylmässä vedessä.

spakkeli[5] *s. maal.* silote.

spakla|ta[35] *v. maal.* -us[64] *teonn.* silottaa. — *Ark.* Hyvin maalattu ja s:ttu nainen.

spaljee[20] *s.* säleikkö (vars. kiipijäkasvien ja pensaiden tukena).

spaltti[4*] *s. nahk.* haljas. **-nahka** *s.*

spanieli[4] *s.* setteriä muistuttava, matalahkojalkainen, pitkäkarvainen, pitkä- ja riippukorvainen koira. — *Yhd.* cocker-, kääpiös.

spanjoli[6] *s.* keskiajalla vars. Turkkiin siirtyneitä Espanjan juutalaisia; heidän kielensä.

sparagmiitti[4*] *s.* maasälpäpitoinen liuskeutunut hiekkakivi.

spartakiadit[4] *s. mon.* olympiakisoja vastaavat kansainväliset työväen urheilujuhlat, työväen olympiakisat.

spartakisti[4] *s.* S:t 'Saksassa 1916 syntynyt äärimmäinen vasemmistoryhmä'. **-kapina** *s.* spartakistien tammikuussa 1919 Saksassa toimeenpanema kapina.

spartalai|nen[63] *a.* ja *s.* **1.** varsin. merk:ssä (muinaisen) Spartan asukkaista, oloista ym. | S.

sotilaskasvatus. — Ateenalaiset ja s:set. 2. *kuv.* yksinkertaista ja ankaraa elintapaa noudattavista henkilöistä yms. | Elämäntavoiltaan s. — S:set tavat. S. yksinkertaisuus. S. aamiainen. Huoneen kalustus oli suorastaan s.

spasmi[4] *s. lääk.* lihaksen t. lihasryhmän äkillinen kouristus.

spasmodinen[63] *a. lääk.* kouristuksellinen.

spasmofilia[15] *s. lääk.* lapsissa esiintyvä tauti, jonka pääoireena on taipumus kouristuksiin.

spastinen[63] *a. lääk.* hermoston ärsytystiloista, kouristuksesta johtuva.

specieriksi [spesie-] *s. hist.* hopeariksi.

speditio[3] *s. liik.* huolinta.

speditööri[4] *s. liik.* huolitsija.

speksi[4] *s.* (parodioiva) vallaton amatöörinäytelmä. —*Yhd.* ylioppilass.

spektaakkeli[5] *s.* näytelmä, ilveily.

spektraali|analyysi *s.* menetelmä aineen kokoomuksen määrittämiseksi sen spektrin avulla, spektritutkimus. **-analyytti|nen** *a.* -sesti *adv.* spektraalianalyysin avulla tapahtuva. | S:set tutkimukset. Tallium keksittiin s:sesti. **-koje** *s.* spektrikoje. **-sarja** *s. fys.* = 1. sarja A.II, fys. **-viiva** *s.* spektriviiva.

spektri[4] *s. fys.* kuva t. kaavio, jossa säteilyn eripituiset aallot, eriluonteiset hiukkaset t. jnk suureen eri arvot näkyvät erillisinä; vars. värillinen kuva, joka syntyy valon jakautuessa prismassa t. hilassa alkeisväreihin, kirjo. | Hajottaa valo s:ksi. Auringon, taivaankappaleen s. Alkuaineen, kaasun s. Jatkuva s. S:n keltainen osa, violetti pää. S:n viivat. S:n värit, värialueet. — *Mat.* Differentiaaliyhtälön ominaisarvot muodostavat s:n. — *Yhd.* absorptio-, emissio-, energia-, imeytymis-, juova-, kaari-, massa-, nopeus-, normaali-, rotaatio-, salama-, viivas. **-koje** *s.* spektrin aikaansaamiseksi ja tutkimiseksi kehitetty koje, spektraalikoje. **-luok|ka** *s.* Tähtien s:at. **-tutkimus** *s.* spektraalianalyysi. **-viiva** *s.* spektrin viiva, kirjoviiva. | Auringonvalon s:t. **-vär|i** *s.* kirjoväri. | Ns. s:ejä ovat punainen, punakeltainen, keltainen, vihreä, sininen ja violetti.

spektro|grafi[4] *s.* koje, jolla spektri saadaan valokuvana. **-grafia**[15] *s.* spektrin valokuvaaminen. **-metri**[4] *s.* koje, jolla voi suorittaa tarkkoja spektrin mittauksia. **-skooppi**[4*] *s.* koje, jolla spektri saadaan näkyväksi ja mitattavaksi, kirjoputki. — *Yhd.* mikros. **-skooppi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* spektroskoopilla suoritettava, kirjoopillinen. | S. tutkimus. S:set havainnot. Tutkia tähtiä s:sesti. — S. kaksoistähti 'spektroskooppisin keinoin kaksoistähdeksi todettavissa oleva tähti'. **-skopia**[15] *s.* spektroskoopilla t. yl. spektrien avulla suoritettava tutkimus.

spekulaatio[3] *s.* **1.** teoreettinen ajattelu; mietiskely, joka yrittää kohota kokemusmaailman havainnollisten tosiasiain yläpuolelle tajutakseen yliaistillisia asioita joko puhtaalla ajattelulla tai intuitiolla. | Abstraktisten käsitteiden piirissä liikkuva s. Käytännölliset detaljitutkimukset teoreettisten s:iden vastakohtana. Antautua mystillisiin s:ihin. Todellisuudelle täysin vierasta s:ta. **2.** *tal.* liike-elämässä: voittoon tähtäävä ostaminen ja myyminen käyttämällä hyväksi hyödykkeen odotettuja hinnanmuutoksia, havittelu. | Liikevoitto on jossakin määrin s:n tulos. Harjoittaa s:ta arvopapereilla, jllak tavaralla. Epärehellisiin tai siveellisesti arveluttaviin keinoihin turvautuva s. on keinottelua.

spekulaatio|kauppa *s.* **-pula** *s.* spekuloinnista johtuva taloudellinen pula.

spekulantti[4*] *s.,* vars. *tal.* spekulaation harjoittaja, keinottelija; yl.: jnk toimen havittelija.

spekulatiivinen[63] *a.* **1.** spekulaatioon, mietiskelyyn, järkeilyyn perustuva, mietiskelevä, järkeisperäinen, järkeisjohtoinen;)(empiirinen, kokemusperäinen. | S. filosofia, teologia. S. tutkimustapa, esitys. **2.** *tal.; syn.* havitteleva, laskelmoiva. | S. liiketoiminta.

spekuloi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* harjoittaa spekulaatiota; pyrkiä (jhk asemaan, virkaan tms.); *tal.* havitella. | Tuollainen mietiskely on pelkkää todellisuudelle vierasta s:mista. S. jtak virkaa. S. arvopapereilla.

speltti[4*] *s.* Triticum spelta, vehnän sukuinen viljakasvi. **-vehnä** *s.*

spenaatti[6*] *s.* tav:mmin pinaatti.

spence-metalli [spens-] *s.* metallin näköinen massa, jota saadaan sulattamalla rauta-, sinkki- ja lyijyoksidia yhteen rikin kanssa.

sperma[10] *s.* siemenneste.

spermaatio[3] *s. kasv.* siittosolu.

spermaseetti[4*] *s.* valaanrasve, valaan(pää)vaha. **-öljy** *s.* = ed.

spermato|fori[4] *s. el.* suojusten verhoamia, yhteen liimautuneista siittiöistä muodostuneita kappaleita, joiden avulla eräiden matojen, nilviäisten ja äyriäisten siitos tapahtuu. **-fyytti**[4*] *s. kasv.* siemen-, kukkakasvi. **-geneesi**[4] *s. kasv.* siittiöiden synty. **-tsoidi**[4] *s. biol.* värekarvoilla liikkuva alempien kasvien siittiösolu. **-tsooi**[27] *s. el.* eläinten siittiösolu.

spermiini[6] *s.* siemennesteessä oleva tälle luonteenomainen kiteinen emäksinen aine.

spermogonio[3] *s. kasv.* siittosolupesäke.

spesiaali- = spesiaalinen, erikois-.

spesiaali|ala *s.* N:n s. on kielitiede. **-liike** *s.* Konttorialan s.

spesiaali|nen[63] *a.* erityinen, erikoinen, erikois-, spesiaali-. | Kysymys on jätettävä s:sen tutkimuksen selvitettäväksi.

spesiaalista|a[2] *v.* tehdä spesiaalise(mma)ksi, spesialisoida, erikoistaa. | Tehdas on ruvennut s:maan tuotantoaan. Nuorgrammaattinen kielitiede ryhtyi pelkistämään ja s:maan probleemejaan.

spesiaalistu|a[1] *pass.* ja *refl.v.* (< ed.) erikoistua. | Eri tieteenhaarojen jatkuva s:minen. — S. silmälääkäriksi. Väkilannoitteiden valmistukseen s:nut tehdas.

spesiaalitutkimus *s.*

spesialisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* spesiaalistaa, erikoistaa. **-tua**[1*] *pass.* ja *refl.v.* spesiaalistua, erikoistua.

spesialisti[4] *s.* jnk erikoisalan tuntija t. tutkija, erikoismies. | Olla s. jllak alalla, jssak työssä, asiassa. Valmistua sydäntautien s:ksi. S:en koulutus. Jättää asia s:n hoidettavaksi. — *Yhd.* hermo-, korva-, silmä-, sisätauti-, sydän-, syö-

päs.; hiihto-, kasvatus-, kieli-, paini-, radio-, sillanrakennus-, talouss.
spesialiteet|ti[4*] *s.* **1.** erikoislaatu, erikoisuus. **2.** erikoisala. | Valita jk ala s:ikseen.
spesielli[4] *a.* spesiaalinen, spesiaali-.
spesie|s[64] *s. kiel.* se kielen kategoria, jonka selvimmäksi muoto-opilliseksi ilmaisimeksi on monissa kielissä kehittynyt ns. artikkeli. | Sen mukaan, esitetäänkö olio tunnetuksi, ennen mainituksi, vai tuntemattomaksi, ennen mainitsemattomaksi, sitä tarkoittavan sanan sanotaan olevan s:kseltään definiittinen eli määräinen tai indefiniittinen eli epämääräinen.
spesifiikki[4*] *a.* spesif(iikk)inen. **-energia** *s. fys.* ominaisenergia. **-lämpö** *s. fys.* ominaislämpö. **-lääke** *s.* jnk taudin erikoislääke.
spesifiikki|nen[63] *a.* spesifinen. | S. lämpö, energia. S:set ominaisuudet.
spesifiikki|paino *s. fys.* ominaispaino. **-tulli** *s.* erikoistulli.
spesifikaatio[3] *s.* yksityiskohtainen luettelointi, erittely; erikoisluettelo, eritelmä.
spesifi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* erityinen, ominainen, ominais-, spesifiikkinen. | S. [= määrätautiin erityisesti sopiva] hoito, lääke.
spesifioida[18] *v.* luetella tarkoin ilmaisemalla erikoislaatu; ilmaista yksityiskohdittain, eritellä.
spiccato[1] [spikkā(·)-] *mus.* **1.** *adv.* voimakkaasti hypähtelevällä jousella. | Soittaa s. **2.** *s.* hypähtelevä jousitus.
spinaakkeri[5] *s.* (*rinn.* pinaakkeri) myötäpurje.
spinaali- *anat.* = spinaalinen, selkäydin-. **-hermo** *s.*
spinaalinen[63] *a. anat.* selkärankaa, selkäydintä koskeva, sen puoleinen, läheinen tms., spinaali-.
spindeli[5] *s. tekn.* kara.
spinelli[6] *s. min.* kuutiollisesti, etupäässä oktaedreina kiteytyviä mineraaleja, joiden kaunisvärisiä muunnoksia käytetään jalokivinä. — *Yhd.* jalo-, kromi-, rubiini-, sinkkis.
spinetti[6*] *s. mus.* pieni cembalo, jossa kutakin kosketinta vastaa vain yksi kieli.
spioni[4] *s. harv.* vakoilija, urkkija.
spiraali[6] *s.* kierukka; *mat.* ja *yleisk.* tasokäyrä, joka kiertää (äärettömän monta kertaa) kiinteän pisteen, navan, ympäri siitä loitoten t. sitä läheten; myös tällaisen käyrän muotoisista esineistä. | Logaritminen s. Arkhimedeen s. — S:n muotoinen kellonjousi. Rautalangasta tehty s. Joonialaisen pylvään s. Kairapalmun lehdet kiertävät vartta kolmena s:na. **-jousi** *s.* **-kammio** *s. tekn.* **-kierre** *s.* **-kiertei|nen** *a.* Lampikotilon s. kuori. Bušmannin s:set hiukset. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* S. putki. S. uurre. S:seksi taivutettu jousi. S:sesti kokoon kiertynyt toukka. Avolouhoksen pohjalta s:sesti kohoavat penkereet kuljetusratoineen. **-nebuloosa** *s. täht.* kierteissumu, kierteinen tähtijärjestelmä, -kunta. **-ornamentti** *s.* **-putki** *s.* **-turbiini** *s.* turbiini, jonka painekammio on spiraalin muotoinen. **-uurre** *s.* **-viiva** *s.*
spirant|ti[6*] *s. fon.* = frikatiivi. — *Erik.* vahvahälyinen, rakosupistumalla muodostuva frikatiivi, rakoäänne. | Frikatiiveissa erotetaan heikkohälyiset puolivokaalit *(j, v)*, vahvahälyiset s:it (esim. *f, h*) ja kourusupistumalla muodostuvat sibilantit l. suhuäänteet (esim. *s, š, z, ž*).
spirantti|nen[63] *a. fon.* -sesti *adv.* S. [= spiranttina ääntyvä] *d.* — *Erik.* S. eli vahvahälyinen *j.*
spirea[15] *s.* pensasangervo. **--aita** *s.* **-pensas** *s.*
spirilli[6] *s.* kierrebakteeri.
spiritismi[4] *s.* oppi, jonka mukaan henkiolennot, varsinkin vainajien henget, voivat erityisten meedioiden välityksellä ilmaista itsensä ihmisille ja antautua ajatustenvaihtoon heidän kanssaan.
spiritisti[4] *s.* spiritismin harrastaja.
spiritistinen[63] *a.* spiritismiä koskeva, sen alaan kuuluva, sitä harjoittava. | S. istunto. S. ilmiö. S. tutkimus.
spirituaali[4] *s.* **1.** luostarien, pappisseminaarien ym. katolisten laitosten jäsenten sielunhoitaja. **2.** S:t 'fransiskaanimunkkikuntaan kuuluva puolue, joka vaati Franciscuksen periaatteiden, nimenomaan köyhyysvaatimuksen ankaraa noudattamista'.
spiritualismi[4] *s.* **1.** metafyysillinen katsomus, jonka mukaan kaikki olevainen on henkeä;)(materialismi. **2.** katsomus, jonka mukaan sielu on itsenäinen henkiolento. **3.** spiritismi.
spiritualisti[6] *s.* spiritualismin kannattaja;)(materialisti.
spiritualistinen[63] *a.* spiritualismin mukainen. | S. maailmankatsomus. S. sielutiede, filosofia.
spirituelli[4] *a.* henkevä, älykäs. | S. henkilö, seura. S. puhe.
spirokeetta[10*] *s.* todennäköisesti prototsooeihin kuuluvia, us. myös bakteereihin luettuja käärmemäisiä t. korkkiruuvimaisia mikrobeja, jotka ovat useiden tautien aiheuttajia.
spirometri[4] *s.* hengitysilmamäärän mittari.
spitaali[6] *s.* (*rinn.* pitaali) lepra. — *Yhd.* hermo-, kyhmys.
spitaali|nen[63] *a.* ja *s.* spitaalia sairastava, lepratautinen. | S. vaimo. — S:sten hoitopaikka. Karttaa jkta kuin s:sta.
spitaali|sairaala *s.* **-tauti** *s.* spitaali. **-tautinen** *a.* ja *s.* spitaalinen.
splintti[4*] *s.* **1.** tulitikkusäle. **2.** sokka.
spodumeeni[4] *s.* eräs augiittimineraali.
spondee[20] *s.* **1.** *run.* kahden pitkän tavun muodostama runojalka (— —). **2.** *mus.* kaksi yhtä pitkää säveltä sisältävä iskuala, tasasävel.
spondeinen[63] *a. run.* vrt. ed. | S. runojalka, rytmi.
spondyliitti[4*] *s.* nikamatulehdus.
spontaani|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tahaton, vaistomaisesti ilman ulkonaista syytä syntyvä t. tapahtuva; itsestään, oma-aloitteisesti, ilman ulkoapäin tulevaa sysäystä tapahtuva, omaehtoinen. | S. teko, toiminta. S. kansannousu. S:sen kehityksen tulos. Tämä ajatus heräsi s:sesti eri tahoilla maata. Suomen kansa osoitti s:sesti kunnioitustaan marsalkkansa paarien ääressä. Opetuksessa on oppilaan s:suudella, hänen omalla toiminnallaan ratkaiseva merkitys.
sporadi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* erillisenä, satunnaisena ilmenevä. | Tauti, jota esiintyy vain s:sina tapauksina. S. ilmiö. S:set tähdenlennot. Murteessa vain s:sesti tavattava äänteenmuutos.

sporangio[3] *s. kasv.* itiöpesäke.
spori[4] *s. harv.* itiö.
sporidio[3] *s. kasv.* alkuitiö.
sporo|fylli[4] *s. kasv.* itiölehti. **-fyytti**[4*] *s. kasv.* itiöpolvi, suvuton polvi. **-tsooi**[27] *s. el.* S:t 'itiöeläimet'.
sportteli[5] *s.* virasta saatava sivutulo, sivusaatava.
sprii[27] *s.* väkiviina, »pirtu». | Väkevä s. sisältää 94—96 tilavuusprosenttia vedetöntä etyylialkoholia. Heikko s. 'paloviina'. Denaturoitu s. Juoda, salakuljettaa s:tä. — *Yhd.* haava-, mentoli-, muurahais-, poltto-, puu-, talouss.; kovas. **-etikka** *s.* väkiviinaetikka. **-kanisteri** *s.* **-kompassi** *s.* nestekompassi, jossa nesteenä on spriitä. **-kääre** *s.* spriihin kostutettu kääre. **-laiva** *s.* vars. spriitä salakuljettava laiva. **-lakka** *s. maal.* lakka, jota valmistetaan liuottamalla šellakkaa spriihin, haihtuva lakka. **-lamppu** *s.* lamppu, jossa polttoaineena käytetään spriitä. **-liek|ki** *s.* Kuumentaa juotoskohtaa s:issä. **-liuos** *s.* Šellakan s. **-moottori** *s.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* S. liuos. **-pullo** *s.* **-pyyh|e** *s.* spriihin kostutettu pyyhe. | Pyyhkiä iho s:keillä. **-resepti** *s.* **-sekoitus** *s.* **-seos** *s.* **-tehdas** *s.* **-uute** *s.* **-vernissa** *s. maal.* šellakkaliuos, johon on lisätty spriitä ja tärpättiä.
sprinkleri[5] *s.* itsetoimiva palonsammutuslaite, jollaisia käytetään tehtaissa, tavarataloissa, näyttämöillä jne. | S. asetetaan tavallisesti huoneen kattoon, josta se palon sattuessa ruiskuttaa vettä.
sprintteri[5] *s. urh.* pikajuoksija; myös esim. luistelija t. uimari, jonka erikoisalana ovat lyhyet matkat.
sprintti[4*] *s.* sokka.
spurtti[4*] *s. urh. puhek.* kiri. — *Yhd.* loppus.
sputnik[7] *s.* **Neuvostoliiton tekokuista käytetty nimitys.**
s:r *lyh.* senior.
srapnelli[4] *s. sot.* (*rinn.* šrapnelli) eläviin maaleihin käytetty teräskuorinen ammus, joka on täynnä pyöreitä täyteluoteja. — *Yhd.* keskiontelo-, kärkiontelo-, pohjaontelos.
ss *interj.* (myös hs, hss, hst, sh, ssh, st, šš) hillitsevänä, hiljaisuuteen kehottavana. | Ss, hiljaa, lapset!
s/s *lyh.* engl. steam ship (höyrylaiva). | Matkustimme s/s Ariadnessa.
-sta, -stä *liitepart. kans.* = -pa, -pä, -s. | Tulesta tänne! Näytästä minullekin! Eiköstä lähdetä? Sanosta muuta, hyvä ihminen! ALKIO.
staabi[4] *s. vanh.* esikunta. **-kapteeni** *s.* alikapteeni.
staarosta[11] *s.* kylänvanhin (Venäjällä).
staasi[4] *s. lääk.* sydämen toiminnan vajavuuden tms. elimissä aiheuttama verenkierron pysähdys, salpaus.
staatti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tasapainossa, levossa oleva, tasapainoinen, tasapaino-, kestävä, pysyvä; statiikkaan kuuluva, sen lakien mukainen, tasapainoa koskeva; us.)(dynaaminen. | Talouselämän s:set ilmiöt. Kulttuurin s:set ja dynaamiset elementit. Jännitystiloissa sielunelämä on dynaamista, ei s:sta. Spinozan jumala-maailma on paikoillaan olevaa, s:sta, Goethen alituisesti tulevaa, kehittyvää KOSKENN. — *Fys.* S. paine, kuormitus, rasitus. S. energia, kapasiteetti. Voiman s. momentti 'vääntömomentti'. S. sähkö, sähkövaraus. S. volttimittari. S. muuntaja. — *Tekn.* Laivan s. vakavuus.
staattori[5] *s. sähk.* sähkökoneen paikallaan oleva osa, seisoja; vrt. pyörijä, roottori. | S:n käämitys. **-häviö** *s.* Moottorien s:t. **-käämitys** *s.* **-vaihe** *s.* yhden johtimen muodostama staattorikäämityksen osa. **-virta** *s.*
stabiili[6] *a.* -us[65] *omin.* vakaa, vankka, varma, pysyvä;)(labiili. | Kappaleen tasapainoasema on vakaa eli s., kun painopiste on tukipisteen alapuolella. — Pumpuliruuti ei osoittautunut s:ksi, vaan rupesi hajoamaan ja aiheutti tuhoisia onnettomuuksia. Talouselämän s. tila. Lännessä - - satu pysyttelee muistissa verrattain s:na, enää olematta elävää elämää M.HAAVIO.
stabilisaatio[3] *s.* stabilisoiminen, vakauttaminen.
stabilisaattori[5] *s.* **1.** aineista, joilla räjähdysaineiden varastoimiskestävyyttä pyritään lisäämään. **2.** laite kappaleen tasapainon lujittamiseksi. | Suurta hyrrää voidaan käyttää laivassa s:na.
stabilisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* tehdä stabiiliksi, vakauttaa. | Markan s:nti. Hintoja ei ole pystytty s:maan. — Pumpuliruuteihin lisätään niiden s:miseksi sellaisia aineita, jotka sitovat vapautuvat typpioksidit.
stabiliteet|ti[4*] *s.* stabiilius, vakavuus, pysyvyys, tasapaino. | Laivan s. Jos räjähdysaine syttyy itsestään palamaan, sanotaan, että sillä on huono s.
staccato[1] [stakkā(·)-] *mus.* **1.** *adv.* siten että säveliä ei sidota toisiinsa, että sävelen aikaarvo jää mahdollisimman lyhyeksi ja jäljellä oleva nuottiarvon osa jää sävelten väliseksi tauoksi, »katkoen», »irrotellen», »erotellen». | Soittaa s. — *Kuv.* Voimisteluliikkeet, jotka suoritetaan s. **2.** *s.* ed. kohdan mukainen musiikinesittämistapa. | S. osoitetaan nuotin ylä- tai alapuolelle merkityllä pisteellä. **Viulunsoitossa s. on sarja samalla jousenvedolla toisiaan seuraavia lyhyitä työnnähdyksiä. -merkki** *s.* **-piste** *s.*
stadion[7] *s.* **1. a.** iso, tav. soikea urheilukenttä ja sitä portaittain ympäröivä katsomo. | S:it muistuttavat muodoltaan amfiteatteria, ja ne on useimmiten rakennettu olympiakisoja varten. S:in katsomo. S:in torni. Helsingin s:ille mahtuu n. 50.000 katsojaa. Yleisurheilumaaottelu s:illa. — *Yhd.* jalkapallo-, yleisurheilus.; olympias. **b.** yhd:ojen jälkiosana myös muista suurista urheilukilpailupaikoista. | Pyöräily-, ratsastus-, soutu-, uimas. **2.** muinaiskreikkalainen pituusmitta, joka vaihteli 165 m:stä 210 m:iin, vakomitta. | Helleenit kilpailivat yhden, kahden, kahdentoista ja kahdenkymmenenneljän s:in matkoilla. **-rakennus** *s.* **-yleisö** *s.*
stafetti[6*] *s. harv.* pikaviesti; pikalähetti.
staffaasi[4] *s. kuvat.* maisema- t. arkkitehtuurikuvan täytteenä olevista (ihmisten t. eläinten) kuvista, täytekuva. | Etualalla s:na laitumella olevia lehmiä.
staflia[15] *s.* maalausteline.
stafylokok|ki[4*] *s.* pallon muotoisia, rypäinä esiintyviä bakteereja. | Terveen ihmisen ihossa ja

asuinhuoneiden ilmassa on runsaasti s:keja. Haavojen märkiminen ja verenmyrkytys voivat olla s:in aiheuttamia.

stagnaatio[3] *s.* pysähdys, keskeytys. — *Tal.* liian suuresta varallisuudesta ja kannattavien sijoitusmahdollisuuksien vähenemisestä johtuva talouselämän pysyvä lamatila, pysähdystila.

stahanovilai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* S:suus 'Neuvostoliitossa teollisuustyöläisten kilpailu työsuorituksista tuotannon lisäämiseksi'. Oikeata s:sta työntekoa.

stalagmiitti[4*] *s.* (tippukivi)luolan pohjasta nouseva kalkkikivipylväs; vrt. seur.

stalaktiitti[4*] *s.* **1.** (tippukivi)luolan katosta riippuva kalkkikivipuikko; vrt. ed. | S. ja stalagmiitti saattavat kasvaa yhteen ja muodostaa pylväitä. **2.** *rak.* tippukiviä muistuttavia koristeita, joita maurilainen rakennustyyli käyttää esim. holveja koristamaan. **-holvi** *s.* **-koristelu** *s.*

stalin|ismi[4] *s.* J.V. Stalinin edustama poliittinen suunta. **-isti**[4] *s.* stalinismin kannattaja. **-istinen**[63] *a.* S. suuntaus, ajattelutapa.

stallo[1] *s.* lappalaisten mytologiassa: ihmisiä vihaava jättiläinen.

standaari[5] *s.* **1.** pienikokoinen (ratsuväen) lippu. **2.** lippu, joka riippuu varsinaiseen tankoon nuoralla kiinnitetyssä poikkitangossa, kulkuelippu. | Työväenkulkueen punaiset s:t.

standard|i[6] *s.* **1. a.** vars. *tekn.* normaalimääräys, normi; normaalityyppi. | Paperin s:it. Pulloja koskevat s:it. Ehdotetut s:it koskevat mm. polkupyöräin osia. Huonekalujen valmistuksessa olisi päästävä tiettyihin yleismalleihin, s:eihin, jolloin kalustoa olisi helppo täydentää. Sveitsin ajokoiran s. edellyttää hyvärakenteista koiraa, joka on verrattain kevyt, mutta ei kuitenkaan heikko AK. — Joskus: mallikappale. | Metrimittojen s:in säilytyspaikka on Pariisi. **b.** *kuv.* taso. | Asuntos. **2.** = standartti.

standardi- = vakio-, normaali-, yleis-.

standardi|hinta *s.* **-huonekalu** *s.* **-ko|ko** *s.* Paperin ja kirjojen s:ot. **-kokoi|nen** *a.* S:sta konekirjoituspaperia. **-kompassi** *s. mer.* normaalikompassi. **-kynttil|ä** *s. fys.* normaalikynttilä. | S:öinä lausuttu valovoimakkuus. **-laatu** *s.* **-liuska** *s.* Konekirjoituspaperin s. **-lomake** *s.* **-malli** *s.* **-malli|nen** *a.* S:set huonekalut. **-menetelmä** *s.* **-mitt|a** *s.* S:ojen mukaan tehtyjä ovia. **-mittainen** *a.* **-muoto** *s.* **-pakkau|s** *s.* S:ksina myytävää tavaraa. **-pituus** *s.*

standardisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* (*rinn.* standardoida) vahvistaa jllek standardi, yhtenäistää, yhdenmukaistaa, vakioida. | S:misella pyritään vähentämään lajien ja muotojen runsautta ja kirjavuutta, edistämään tarkoituksenmukaisuutta ja säästämään raaka-aineita. S:dut mallit, mitat. S:tu sarjatuotanto. Tavaroiden, tuotteiden, menetelmien s:nti. Teollisuuden s:nti.

standardisoimis|komitea *s.* **-lautakunta** *s.* **-työ** *s.*

standardisoi|tua[1*] *pass.v.* < standardisoida. | Aikojen kuluessa s:tuneet työmenetelmät.

standardi|tavara *s.* **-teos** *s.* **-tuote** *s.* **-tyyppi** *s.* **-valmiste** *s.*

standardoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* = standardisoida.

standartti[6*] *s.* (*rinn.* standertti[6*]; *lyh.* std) puutavaran mittayksikkö. | Pietarin s. on 165 engl. kuutiojalkaa (4,672 m^3) sahatavaraa, Göteborgin s. 180 engl. kuutiojalkaa (5,097 m^3) irtomittaa.

standöljy *s.* paksuöljy, ilman kuivikkeita käytetty pellavaöljy.

stannaatti[6*] *s. kem.* tinahapon suola.

stanniini[6] *s.* harvinainen, kuparikiisun kanssa isomorfinen tina- ja kuparimalmimineraali, tinakiisu.

stanni|kloridi *s.* neljän arvoisen tinan kloridi, tinatetrakloridi. **-oksidi** *s.* tinaoksidi.

stannioli[4] *s.* tinapaperi, lehtitina. **-paperi** *s.* = ed.

stanniyhdiste *s. kem.* neljän arvoisen tinan yhdiste.

stanno|hydroksidi *s.* tinahydroksidi. **-kloridi** *s. kem.* kahden arvoisen tinan kloridi, tinakloruuri. **-yhdiste** *s.* kahden arvoisen tinan yhdiste.

stanssa|ta[35] *tekn.* -us[64] *teonn.* meistää.

stanssi[4] *s. tekn.* meisti.

start|ata[35*] *v.* -taus[64] *teonn.* **1.** *intr.* **a.** lähteä liikkeelle. | Auto, lentokone, laiva s:taa. Pitkän matkan juoksijat s:taavat pystyasennosta. **b.** moottorista: lähteä käyntiin, käynnistyä. | Moottori oli herkkä s:taamaan. **2.** *tr.* panna käyntiin, käynnistää. | S. auto, moottori. Mies nousi autoonsa, s:tasi ja lähti. — S. liikeyritys.

starttari[5] *s. urh.* lähettäjä.

start|ti[4*] *s.* **1.** (liikkeelle)lähtö. — Ilmailussa: liikunta maassa t. vedessä ilmaankohoamishetkeen asti, lentoonnousu;)(lasku. | Lyhyt s. Kone kohosi ilmaan 600 metrin s:in jälkeen. — *Urh.* lähtö. | Tasainen, virheetön s. Myöhästyä s:issa. — Se ei ollut nuorelle liikemiehelle lainkaan huono s. 'alku'. **2.** *tekn.* käynnistys.

startti|matka *s.* Lentokoneen s. **-paik|ka** *s.* Viedä lentokone s:alle. Juoksijat asettuvat s:alle. **-poljin** *s.* käynnistyspoljin. **-viiva** *s. urh.* lähtöviiva.

statiikka[15*] *s. fys.* se mekaniikan osa, joka käsittelee kappaleiden tasapainoa, tasapaino-oppi;)(dynamiikka. | Graafinen s. — *Yhd.* aero-, hydro-, sähkös.

statiivi[6] *s.* siirrettävä ja us. helposti mukana kuljetettava jalusta, johon esim. vaaitusväline t. valokuvauskone kiinnitetään.

stationaarinen[63] *a.* (*rinn.* stationäärinen[63]) muuttumaton, pysyvä. | S. nopeus, lämpövirta. S. väestö.

statisti[6] *s.* näytelmässä pienessä (tav. mykässä) sivuosassa esiintyvä henkilö, avustaja. | Toimia teatterissa s:na. — *Kuv.* Näytellä jssak s:n osaa 'osallistua toimintaan kykenemättä vaikuttamaan ratkaisevasti asioiden kulkuun'.

statistiikka[10*] *s.* tilasto; tilastointi; tilastotiede.

statisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* tilastollinen. | S. tutkimusmenetelmä. S. luettelo.

stato|kysta[10] *s.*; *rinn.* statosysti. **1.** *el.* selkärangattomien eläinten rakkomainen tasapainoelin. **2.** *kasv.* soluja, jotka muodostavat kasvin painovoimaärsytyksen aistinelimenä toimivan solukon. **-liitti**[4*] *s. el.* ja *kasv.* statokystassa olevia kiinteitä kappaleita, jotka asennon muuttuessa aiheuttavat ärsytyksen aistinsoluissa. **-skooppi**[4*] *s.* ilmanpaineen vaihteluita osoittava koje. **-systi**[4] *s.* = statokysta.

statuoida[18] *v.* vakiinnuttaa, määrätä.

statu|s[64] *s.* asento, tila, asema. — *Kiel.* määräyksen ja ylijäsenen (pääsanan) merkityssuhde. — *Lak.* henkilön perheoikeudellinen, perheasema. — *Lääk.* Potilaan s:ksessa tapahtuneet muutokset.
statuut|ti[6*] *s.*, tav. *mon.* Yliopiston s:it 'säännöt'. Kirkolliset s:it.
statyetti[4*] *s.* pienoispatsas.
stauroliitti[4*] *s.* liuskekivien aineksena esiintyvä mineraali, rauta-aluminiumsilikaatti.
std *lyh.* standartti.
steapsiini[4] *s.* haiman erittämä lipaasientsyymi, joka hajottaa rasvat glyseroliksi ja rasvahapoiksi.
steariini[4] *s.* steariinihapon glyseridi; yl. rasvahapposeos, josta valmistetaan kynttilöitä. **-happo** *s.* eräs rasvahappo. **-kynttilä** *s.* **-piki** *s.* kiiltävän musta, sitkeä, asfalttimainen aineseos, jota saadaan jätetuotteena rasvahappoja tyhjiössä tislattaessa. **-pilkku** *s.* S:jen poistaminen kankaasta. **-tahra** *s.* **-tehdas** *s.* **-öljy** *s.*
steatiitti[4*] *s.* rasvakivi.
steatoosi[4] *s. fysiol.* solujen rasvoittuminen.
steatopygia[15] *s.* rasvapakaraisuus.
steele[9] *s.* muinaisessa Kreikassa kivipatsas t. pystyyn asetettu kivilaatta.
steeri|nen[63] *a. kem.* -sesti *adv.* kemiallisten yksilöiden pieninten osasten keskinäistä avaruudellista järjestystä koskeva. | S:sesti toisistaan poikkeavat isomeriamuodot.
stegokefaali[4] *s.* S:t 'sukupuuttoon kuollut sammakkoeläinryhmä'.
stegosaurus[64] *s.* Pohjois-Amerikassa jurakaudella eläneitä hirmuliskoja.
stellaariastronomia *s. täht.* kiintotähtiä, tähtijoukkoja, -sumuja ja -järjestelmiä tutkiva tähtitiede, kiintotähtiastronomia.
stellaarinen[63] *a.* tähtiä koskeva, tähti-.
stelliit|ti[6*] *s.* eräiden kobolttiseosten yhteisnimitys. | S:in leikkauskyky on suurempi kuin pikateräksen.
stemma[10] *s. mus.*, vars. *ark.* yksityisen laulajan t. soittimen t. (samaa ääntä esittävän) laulajat. soitinryhmän esitettävä moniäänisen sävellyksen sävelkulku, osa, ääni. | Kuorolaulun, kvarteton, orkesterisävellyksen s:t. Bassolle, viululle kirjoitettu s. — *Yhd.* altto-, basso-, sopraanos.; huilu-, sello-, viulus.
steno[1] *s. fys.* voiman yksikkö: 100 miljoonaa dyneä.
steno|foni[4] *s.* eräs sanelukone(malli). **-grafi**[4] *s.* pikakirjoittaja. **-grafia**[15] *s.* pikakirjoitus. **-grafoida**[18] *v.* pikakirjoittaa. **-grammi**[4] *s.* pikakirjoite.
stenoosi[4] *s. lääk.* ahtauma.
stenotypia[15] *s.* koneellinen pikakirjoitus.
stensiili[6] *s.* malline, mallilauta. **-kone** *s.* eräs monistuskone(malli). **-paperi** *s.* vahapaperi.
step|ata[35*] *v.* -paus[64] *teonn.* tanssia steppiä.
1. **step|pi**[4*] *s. maant.* aro, vars. lauhkean ilmaston ruoho- t. heinäaro. | Etelä-Venäjän s:it.
2. **steppi**[4*] *s.* revyytanssi, jossa tanssija akrobaattisia liikkeitä tehden musiikin tahdissa naputtelee kenkiensä kantoja ja kärkiä lattiaan. **-askel** *s.* **-taituri** *s.* **-tanssija** *s.*
steradian[7] *s. mat.* avaruuskulman mittayksikkö.
stereo|foninen[63] *a.* S. äänentoisto tapahtuu siten, että säilyy vaikutelma eri äänten lähtemisestä eri suunnilta. **-geometria** *s.* avaruusgeometria. **-grafia**[15] *s.* perspektiivinen piirtäminen. **-grafi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | Pallon s. projisiointi. **-isomeerinen** *a.* kemiallisista yhdisteistä, joiden molekyyleissa vain atomien järjestys avaruudessa on erilainen. **-isomeria** *s.* vrt. ed. **-kamera** *s.* stereokuvien ottoon tarkoitettu kamera, stereoskooppikamera. **-kemia** *s.* kemian haara, joka käsittelee kemiallisten yksilöiden pieninten osasten (esim. molekyyleissa atomien, kiteissä molekyylien t. ionien) keskinäistä järjestystä avaruudessa ja sen vaikutusta asianomaisen aineen kemiallisiin ym. ominaisuuksiin. **-kuva** *s.* kahdesta kuvasta, jotka eroavat toisistaan kuten oikean ja vasemman silmän näkökuva ja joilla saadaan aikaan syvyysvaikutus, stereoskooppi-, stereo-otos. **-kuvaus** *s.* stereokuvana katsottavan kuvaparin otto. **-metri**[4] *s.* jauhettujen ja huokoisten aineiden ominaispainon määrittämiskoje. **-metria**[15] *s. geom.* se avaruusgeometrian osa, joka käsittelee avaruuskuvioihin liittyvien suureiden määrittämistä, mittaava avaruusgeometria. **-metrinen** *a.* vrt. ed. **-mikroskooppi** *s.* stereoskooppinen mikroskooppi. **--otos** *s. valok.* = stereokuva.
stereoskooppi[4*] *s.* optinen koje, jolla voidaan katsella kahta stereokuvaa siten, että oikealla silmällä nähdään vain toinen ja vasemmalla toinen. — *Yhd.* linssi-, peili-, prismas. **-kamera** *s.* = stereokamera. **-kiikari** *s.* **-kuva** *s.* = stereokuva.
stereoskooppi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* S. näkeminen 'kyky nähdä esineiden kaikki kolme ulottuvuutta ja syvyysetäisyydet'. S. kuva 'stereo(skooppi)kuva'. S. etäisyysmittari. Kahdella silmällään ihminen näkee s:sesti.
stereoskooppiotos *s.* = stereokuva.
stereotypia[15] *s. kirj.* menetelmä valmistaa metallisia painolaattoja, joiden pinnassa on tarkka jäljennös ladelmasta; myös näin saatu ladelma. **-kone** *s.* **-laatta** *s.* **-levy** *s.* **-matriisi** *s.* **-metalli** *s.*
stereotypoi|da[18] *v. kirj.* -nti[4*] *teonn.* valmistaa ladelmasta stereotypialaatta. | S. ladelma. Jäljentää puupiirros s:malla. — S:tu [= stereotyyppilaatoilla painettu, täysin muuttamaton] Kalevalan painos.
stereotyyp|pi[4*] **1.** *s. kirj.* stereotypialaatta. **2.** *a.* stereotyyppinen. | Kemian opetuksessa käytetyt s:it kokeet. Lakikielen s:it fraasit.
stereotyyppi|laatta *s. kirj.* **-levy** *s. kirj.*
stereotyyppi|nen[63] *a.* kaavamainen, kivettynyt, kangistunut, jhk muotoon t. asuun kiteytynyt. | Kielessä on runsaasti sellaisia s:siä ilmauksia kuin koti ja kontu, maat ja mannut, ummet ja lammet. Pilanäytelmien s:set henkilöhahmot. Juoneltaan s. salapoliisiromaani.
stereotyyppisesti *adv.* **1.** stereotypoimalla. | Jäljentää, monistaa s. **2.** kaavamaisesti; vrt. stereotyyppinen. | Aloittaa puheensa s., aina samalla tavalla.
steriil|i[6] *a.* -(sy)ys[65] *omin.* **1.** kasveista ja eläimistä: siitos-, lisääntymiskyvytön, hedelmätön, marto, maho. | Varjossa kasvaessaan s:iksi jää-

nyt kasvi. S. sammal. S. yksilö. Eräissä tapauksissa lääkäri voi tehdä ihmisen s:iksi. **2.** elävistä mikro-organismeista vapaa, täysin puhdas, steriloitu. | S. maito. S:it sideaineet, instrumentit. Tehdä jk ravintoaine kuumentamalla s:iksi. S:eillä [= orgaanisista aineista puhtailla] kallioilla kasvavat jäkälät. **3.** *kuv. harv.* tuottamaton, hyödytön, hedelmätön, marto, maho. | Korut ovat s:iä pääomaa. Lukea ja tutkia kieliä, arvaan, onhan se siistiä, mutta hyvin idioottimaista ja s:iä JOTUNI.

steriini[6] *s.* = steroli.

steroli[6] *s.* S:t 'eläimissä ja kasveissa esiintyviä jähmeitä, suurimolekyylisiä alkoholeja'. — *Yhd.* eläin-, kasvis.

sterilisaatio[3] *s.* steriloiminen. **-laki** *s.* **-leikkaus** *s.*

sterilisaattori[5] *s.* laite, jolla aineita t. esineitä puhdistetaan steriileiksi. — *Yhd.* formaliini-, höyry-, paines.

sterilisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* = steriloida.

steriliteet|ti[4*] *s.* steriiliys. | Naisen s:in syyt. Maidon, juomaveden s.

steriloi|da[18] *v.* (*rinn.* sterilisoida) tehdä steriiliksi. **1.** Laki tylsämielisten ja mielisairaiden s:misesta. **2.** S. kuumentamalla, keittämällä, antiseptisillä aineilla. S. autoklaavissa. Haavaompeleissa käytetty silkki s:daan keittämällä vedessä tai sublimaattiliuoksessa. S. leikkaustarvikkeet, instrumentit, lääkepullot. S. maito-, säilöntäastiat. Maidon, juomaveden s:minen.

steriloimis|aine *s.* **-koje** *s.* **-laite** *s.* **-laki** *s.*

steriloin|ti[4*] *teonn.* < steriloida. | S:nin suorittaa laillistettu lääkäri. — Säilöttävien marjojen s. — *Yhd.* höyry-, lämpös.

sterisoli[4] *s.* jauhe, joka sisältää vähintään 25 % tehokasta klooria ja jota käytetään vesiliuoksina erilaisiin huuhteluihin ja desinfektiotarkoituksiin. **-liuos** *s.*

sterletti[6*] *s.* Acipenser ruthenus, eräs sammen sukuinen kala.

sterlinki[6*] *s. hist.* 3 penningin arvoinen raha Ruotsi-Suomen valtakunnassa.

steroidi[4] *s. kem. lääk.* S:t 'ryhmä kemiallisia yhdisteitä, joihin kuuluvat mm. sterolit, sukupuolihormonit ja D-vitamiinit'.

sterrometalli *s. met.* kuumana taottava messinki.

stetoskooppi[4*] *s. lääk.* kuulotorvi. — *Yhd.* letkus.

stevedori[4] *s. mer.* ahtaaja.

-sti johdin, jolla (vars. a:eista) muodostetaan adv:eja. **1.** tapaa ilmaisevia; esim. anteliaasti, helposti, hitaasti, huolellisesti, huonosti, hyvästi, kauniisti, kovasti, oppineesti, riittävästi, sanottavasti, selvästi, taatusti, taiteellisesti, tiettävästi, tietysti, tottuneesti, turvallisesti. **2.** kysymykseen "montako kertaa?", "monennenko kerran?" vastaavia; esim. kahdesti, monesti, neljästi, tuhannesti, useasti, yhdesti; kolmannesti, viidennesti.

stifti[4] *s.* painonasta.

stigma[10] *s.* **1.** *usk.* sielullisista syistä johtuvia, Kristuksen haavoja vastaavia muutoksia ihossa. | Franciscus Assisilaisen s:t. **2.** *el.* hyönteisten, hämähäkkieläinten ja tuhatjalkaisten ilmaputken aukko. **3.** *kasv.* emiön luotti; myös: useiden alhaisten eliöiden silmätäplä.

stigmatisaatio[3] *s. usk.* stigmojen (1) ilmaantuminen ihoon. | Katolinen kirkko pitää s:ta erityisen pyhyyden merkkinä. Therese Neumannin s.

stigmatisoitua[1*] *v.* saada stigmat (1).

stikkeli[5] *s.* kaiverrin.

stilbi[4] (*lyh.* sb) *s. fys.* valaisevan pinnan kirkkauden mittayksikkö: kirkkaus, joka 1 cm²:n alalta antaa 1 kynttilän valovoimakkuuden.

stiletti[6*] *s.* ohut, tav. kolmiteräinen tikari.

stilisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** kielellisesti sommitella, saattaa harkittuun kieliasuun t. tyylimuotoon. | S. esityksensä, sanottavansa. S. jkn kirjoitusta. Huonosti s:tu uutinen. **2.** kuvaamataiteissa: tyylitellä koristeelliseen ja tyypilliseen muotoon. | S:dut geometriset kuviot. Käyttää koristeina s:tuja kasvi- ja eläinaiheita.

stilisti[6] *s.* tyylintaitaja, tyyliniekka; *erik.* esim. mainostekstien kirjoittaja. — *Yhd.* mainoss.

stilistiikka[10*] *s.* tyylioppi.

stilisti|nen[63] *a.* tyyliopillinen, tyylillinen. | S. tutkimus. S:set keinot.

stimulaatio[3] *s.* kiihotus, virkistäminen, piristäminen, vars. virkistäviä aineita käyttäen.

stimulanssi[4] *s.* kiihoke, virkistysaine tms., piriste. | Käyttää kahvia, tupakkaa s:na. Taistelu on paras s. liian herkälle sydämelle JÄRVENT.

stimuloi|da[18] *v.* kiihottaa, virkistää, piristää. | Myski on hyvin s:vaa, mm. sydämen toimintaa vahvistavaa ainetta. Tuollainen puhe on omiaan s:maan, herättämään keskustelua ja vastaväitteitä.

stipendi[6] *s.* opinto-, matka-, tutkimus- tms. apuraha. | Anoa, nauttia s:ä. Saada s. Tieteellistä työtä, opintoja varten myönnetty s. Kordelinin säätiön s:en jako. — *Yhd.* keruu-, matka-, opinto-, tutkimus-, työs.; dosentin-, kirjailijans.

stipendiaat|ti[4*] *s.* stipendiä nauttiva henkilö. | Rockefellerin säätiön s:it. — *Yhd.* työs.

stipendi|anomus *s.* **-hakemus** *s.* **-matka** *s.* stipendin turvin tehty matka. **-rahasto** *s.* **-rahat** *s. mon.*

stipulaatio[3] *s.* välipuhe, sopimus.

stipuloida[18] *v.* tehdä välipuhe, sopia, määrätä.

stm. *lyh.* sotamies.

-sto (etuvok. sanoissa -stö) denominaalinen nominijohdin, jolla muodostetaan kollektiivisia t. lokaalisia s:eja mon.- t. yks.-vartalosta; esim. hongisto, katajisto, kivistö, kuusisto, puisto, saaristo; jyvästö, kuormasto, laivasto, luusto, maasto, osasto, rahasto.

stoa[11] *s.* pylväshalli (muinaisessa Kreikassa); stoalainen koulukunta, stoalaisuus. | Näin s. opetti.

stoalai|nen[63] **1.** *s.* **a.** kreikkalaisen filosofin Zenonin oppilas t. hänen oppinsa kannattaja. | Kuuluisat s:set Seneca ja Epiktetos. **b.** vrt. 2.b. | A. on tyyni s. **2.** *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **a.** vrt. 1.a. | S. filosofi. S. oppisuunta. S:suuden vaikutus. **b.** S. mielenrauha. Osoittaa kohtalon vaihteluissa s:sta tyyneyttä.

stoki[4] (*lyh.* St) *s. fys.* nesteiden virtauskitkan tavallisin mittayksikkö: 1 cm²/s.

stola[11] *s.* **1.** muinaisroomalaisten naisten tunikan yllä käyttämä pitkä vaippa. **2.** katolisen papin messupuvussa n. 3 m pitkä nauha, joka riippuu hartioilta t. kulkee rinnan yli ristiin

vyöhön kiinnitettynä. 3. naisten hartioilla käyttämä pitkänomainen (turkis)vaippa.

stoloni[6] *s. kasv.* ja *el.* rönsy, lonkero.

stompeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* käyttää stomppia.

stomppi[4*] *s.* (*rinn.* tomppi) nahasta t. paperista kierretty teräväpäinen puikko, jota käytetään lyijykynä-, hiili- ja pastellipiirustuksessa ääriviivojen pehmentämiseen sekä pintojen tasoittamiseen ja varjostamiseen.

stop *interj. puhek.* seis. | Pysäyttäkää jo, s.! S., äläs vielä mene! S., jo riittää!

storaksi[4] *s.* (*rinn.* styraksi) mm. hartsia, vapaata kanelihappoa ja sen estereitä sekä vanilliinia sisältävää, harmaata, miellyttävän hajuista massaa, jota käytetään lääkeaineena ja hajusteena.

stradivarius[64] [-vā-] *s.* Stradivarin t. hänen oppilaiden valmistama viulu. | Aito s. on viuluista arvokkain.

stramalji[6] *s.* jäykkä kanavasidoksinen kangas, jota käytetään koruompeluksen pohjana.

strapatsi[6] *s.* väsyttävä ruumiinponnistus, esim. rasittavalla matkalla, ponnistelu, rasitus. | Kaikenlaisten s:en jälkeen.

strassi[4] *s.* lasisulate.

strateg|i[6] *s.* **1.** *hist.* muinaisen Ateenan korkeita virkamiehiä. | S:eja oli useita, ja sodassa he olivat ylipäällikkönä vuorotellen päivän kerrallaan. **2.** suurpiirteiseen sodanjohtoon kykenevä korkea päällikkö. | Etevä taktikko ja s.

strategia[15] *s.* oppi sodan voittamisesta, sodan johtamisen taito. | Laajassa merkityksessä sotataitoon kuuluvat s. ja taktiikka, ahtaammassa vain s. Tavanomaisen määritelmän mukaan s:lla tarkoitetaan taitoa voittaa sota, taktiikalla taitoa voittaa yksityinen taistelu. Ilma-, merisodan s. S:n ja taktiikan mestari. — *Yhd.* ilma-, maa-, meris.; näännytys-, tuhoamis-, uuvutuss.; syvyyss.

strategi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* strategiaa koskeva, sen alaan kuuluva, sen mukainen; vrt. taktillinen. | S. päämäärä, tavoite. Paha s. virhe. S. tilanne. S. uhka. S:set rautatiet. S:set keskitykset. S:set reservit. S:sesti tärkeä linja, linnoitus. — *Yhd.* ilma-, maa-, meris.

stratifioi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* jouduttaa hitaasti itävien siementen itämistä pitämällä niitä ennen kylvöä kerroksittain kosteassa hiekassa t. mullassa.

stratigrafia[15] *s. geol.* kivilajien, vars. kerrostumien järjestystä, yhteenkuuluvuutta ja ikäsuhteita käsittelevä geologian osa.

stratosfääri[4] *s. metrl.* n. 11—80 km:n korkeudella maan pinnasta oleva ilmakehän keskikerros, jonka alaosa n. 35 km:n korkeuteen on melkein tasalämpöinen. **-lento** *s.*

streik|ata[35*] *v. ark.* tehdä lakko. — Us. *kuv.* Moottori s:kaa.

streltsi[4] *s. hist.* S:t 'Iivana Julman Venäjällä 1500-luvulla perustama henkivartioväki, jonka Pietari I lakkautti 1698'.

strepto|kokki[4*] *s.* pallobakteeri, joka jakautuu aina samansuuntaisesti, niin että syntyy helminauhaa muistuttavia jonoja, ketjukokki. | Muutamat s:kokit ovat vaarallisia tautien aiheuttajia. **-lysiini**[6] *s. lääk.* eräs sulfanilamidivalmiste. **-mysiini**[6] *s. lääk.* mullassa tavattavasta Streptomyces griscus -sädesienestä eristetty antibiootti.

stressi[4] *s. lääk.* rasitus, "paine".

stretta[10*] *s. mus.* kiihtyvässä aikamitassa käyvä oopperanäytöksen t. sävelkokonaisuuden loppukohta, "loppukiri"; fuugassa: ahto.

stretto *adv. mus.* nopeasti, kireästi.

stridulaatio[3] *s. el.* hyönteisten, muutamien äyriäisten ja hämähäkkien tiettyjä ruumiinosiaan vastakkain hankaamalla aikaansaama ääni, siritys.

striigeli[5] *s.* **1.** hiaisin. | Teroittaa partaveistä s:llä. **2.** *maat.* hammastettu hevossuka.

striktuura[18] *s. lääk.* kurouma. | Virtsa- ja ruokatorven s:t.

stringendo [-dže·n-] *adv. mus.* (*lyh.* string.) kiihtyen, vähitellen nopeammin.

stritsa[10] *s.* (*rinn.* ritsa) poikien kumipyssy, jolla singotaan esim. pieniä kiviä.

stroboskooppi[4*] *s. fys. tekn.* laite, jonka taajuudeltaan säädettävällä jaksollisella välähtelyvalolla voidaan tarkastella nopeasti värähtelevien t. pyörivien kappaleiden yksityiskohtia ja jolla voidaan mitata värähtelyn taajuus t. pyörimisen nopeus; myös yksinkertainen elokuvakoneen edeltäjä, taikarumpu. **-nen**[63] *a.* stroboskoopin käyttöön perustuva. | S. menetelmä, mittaus.

stofantiini[4] *s.* Strophanthus-kasvilajien siemenistä saatu glykosidi.

stroganov[7] [us.: -nof] *s.* palapihviä ja suolakurkun palasia paistinkastikkeessa tarjoiltuna, Stroganovin pihvi. — *Yhd.* makkara-, nakkis.

strontiaani[4] *s.* strontiumoksidi.

strontium[7] *s.* harvinainen maa-alkalimetalli. **-hydroksidi** *s.* **-karbonaatti** *s.* **-nitraatti** *s.* **-oksidi** *s.*; *syn.* strontiaani. **-suola** *s.*

stroofi[4] *s.* säkeistö.

struktuuri[6] *s.* rakenne. | Aineen sisäinen s. Maan, puun s. Molekyylien s. S:ltaan raemaista maata. — Yhteiskunnan s. Jkn psyykkinen s. **-kaava** *s. kem.* rakennekaava. **-psykologia** *s.* eräs psykologian haara.

strutsi[4] *s.* Struthio, hyvin kookas, lentokyvytön, Afrikassa ja Lounais-Aasiassa elävä lintu(laji), kamelikurki. | S:n sulka hatun koristeena. **-farmi** *s.* **-n|sulka** *s.*

struuma[11] *s.* kilpirauhasen liikakasvu, kaulakupu.

strykniini[6] *s.* eräiden Strychnos-pensaslajien sisältämä myrkyllinen alkaloidi. | S. ketunmyrkkynä. **-myrkytys** *s.* **-nitraatti** *s.*

ströplä|tä[35] *v. maal.* -ys[64] *teonn.* par. töpätä.

stubiinilanka *s.* tulilanka.

studeera|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* opiskella, tutkia. | S. kieliä. S. aikataulua.

studio[3] elokuvavalmistamon ateljee, työhuone; radioaseman esityshuone, esittämö. — *Yhd.* elokuva-, radios. **-esitys** *s.* **-lähetys** *s.* radiostudiosta suoritettu lähetys. **-päällikkö** *s.* Yleisradion s. **-rakennus** *s.*

studiosus[64] [-ō·-] *s.* opiskelija.

stuertti[6*] *s.* suuren aluksen ravintoloitsija; koulunkäynyt laivakokki. **-koulu** *s.* Kokki- ja s.

stuffi[4] *s.* kivi- t. mineraalinäyte.

stukkatuuri[4], **stukkaus**[64] *s.* stukkityö.

stukki[4*] *s.* (*rinn.* stukko[1*]) kipsi- t. kalkkimassa, josta valmistetaan seinä- ja kattokoris-

teita. **-katto** *s.* **-kerros** *s.* **-koriste** *s.* **-marmori** *s.* marmoria muistuttava kiiltopintainen stukki. **-rappaus** *s.* **-työ** *s.*

stuuvari[6] *s. mer.* par. ahtaaja.

stuuvata[35] *v. mer.* par. ahdata.

styliitta[15*] *s.* pylväspyhimys.

stylobaatti[4*] *s.* kreikkalaisen temppelin portaittainen aluspenger; sen ylin, pylväitä kannattava porras.

styraksi[4] *s.* = storaksi.

styreeni[6] *s. kem.* aromaattinen hiilivety, jota on storaksissa ja jota voidaan valmistaa keinotekoisestikin.

styyrpuuri[4] *s.* = tyyrpuuri.

-stä ks. -sta.

-stö ks. -sto.

stökio|metria[15] *s. kem.* oppi niistä painosuhteista, joissa alkuaineet yhtyvät toisiinsa; tämän opin käyttäminen kemiallisia muutoksia koskeviin laskuihin. **-metri|nen**[63] *a. kem.* -sesti *adv.*

suaheli[4] *s.* **1.** S:t 'Sansibarissa ja Itä-Afrikan rannikolla elävä sekakansa'. **2.** suahelien kieli.

suaton[57] *kar.a.* < suka. | S. ja haiveneton pähkylä.

subakuutti[4*], **-nen**[63] *a. lääk.* S. [= akuutin ja kroonisen välillä oleva] tauti, tulehdus.

subakvaattinen[63] *a.* vedenalainen. — *Geol.* kerrostumasta t. alueesta, joka alkuaan on ollut veden alla, mutta maatumisen johdosta kuivunut; vrt. supra-akvaattinen.

subalpiininen[63] *a.* S. vyöhyke 'vuoristoissa t. tunturiseuduissa puuttoman (alpiinisen) laen ja alempien rinteiden varsinaisen metsävyöhykkeen välinen vyöhyke'. S. koivikko, varpu.

subalterni[4] *s.* komppanian t. vastaavan nuorempi upseeri, yliupseeri.

subantarkti|nen[63] *a.* S. vyöhyke 'Etelämannerta ympäröivä vyöhyke n. 10°:n lämpimimmän kuukauden isotermiin saakka'. S:set saaret.

subarkti|nen[63] S. vyöhyke 'arktisia pohjoisnavan seutuja ympäröivä vyöhyke n. 10°:n lämpimimmän kuukauden isotermiin saakka; [joskus] koko pohjoinen havumetsävyöhyke'. S:set kasvit.

subdominantti[4*] *s. mus.* aladominantti.

suberiini[4] *s.* korkkiaine.

subfossiili[6] *s.* maadunnainen.

subimago[1] *s. el.* muutamilla hyönteisillä toukan ja aikuisen yksilön (imagon) väliaste.

subjekti[6] *s.* vrt. predikaatti, objekti. **1.** *fil.* **a.** olento, joka toimii, tajuaa t. ajattelee. **b.** arvostelman osana: mielle, jota toinen määrittää. **2.** *kiel.* se lauseenjäsen, josta predikaatin ilmaisema toiminta, tila t. ominaisuus sanotaan, alus. | Finiittiverbin persoona on lauseen kieliopillinen s. Muodollinen s. — Loogillinen s. ilmaisee tosiasiallisen tekijän, esim. *minun* täytyy. — Psykologinen s. on lauseen painoton, tunnetuksi edellytetyn seikan ilmaiseva osa. — *Yhd.* kokonais-, osas.; ajatuss. **3.** *lak.* oikeussubjekti. | Jonkin oikeuden s:na esiintyvä henkilö tai yhtymä. **4.** *mus.* fuugan teema.

subjektiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** tajuavan ihmisen (subjektin) luonteesta ja käsitystavasta riippuva, niiden värittämä, omakohtainen, yksilöllinen; us.: epäasiallinen, puolueellinen;)(objektiivinen. | S. arvostelu, arviointi, mielipide, käsitys, katsantokanta, kannanotto. S. totuus. S. elämys, kokemus, näkemys. S. maku. S. esitystapa, tyyli. Hän on hyvin, liian s. Arvostella, esittää, kuvata jtak s:sesti. Historiankirjoituksen s:suus. — *Tal.* Hyödykkeen s. arvo 'se arvo, joka hyödykkeellä on käyttäjän tarpeiden tyydyttäjänä, käyttöarvo'. — *Lääk.* Oireita sanotaan s:siksi, jos henkilö itse ne huomaa. **2.** *lak.* oikeussubjektilla oleva, hänelle kuuluva. | S. oikeus 'oikeusjärjestyksen henkilölle myöntämä oikeus'. S. panttioikeus 'jkn henkilön oikeus saada saamisensa tyydytetyksi pantista'. **3.** *kiel.* S. genetiivi ilmoittaa sen henkilön tai asian, josta toiminta lähtee, esim. »iinnun laulu». S. [= subjekti]predikatiivi.

subjekti|lause *s. kiel.* subjektina oleva sivulause, esim. »Oli ihme, että pääsit perille». **-osa** *s. kiel.* Lauseen s. 'subjekti määräyksineen'. **-persoona** *s. kiel.* se olio, jonka (loogillinen) subjekti ilmaisee. **-predikatiivi** *s. kiel.* subjektia määrittävä predikatiivi; vrt. objektipredikatiivi.

subjektiton[57] *kar.a.* S. lause.

subjektivero *s. lak.* vero, jonka perusteena on jk henkilöllinen seikka, henkilövero.

subjektivismi[4] *s. fil.* suunta, joka pitää totuuksia ja arvoja yksilöstä riippuvaisina, subjektiivisina.

subjektivisti|nen[63] *a.* subjektivismin mukainen. | S:set opit. S. hintateoria.

subjunktio[3] *s. kiel.* alistava konjunktio.

subkontraoktaavi *s. mus.* matalin oktaavi.

subkutaani|nen[63] *a.* -sesti *adv.* ihonalainen. | S. rasvakudos. S. ruiske.

subliimi[6] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* ylevä. | S. kauneus.

sublimaatio[3] *s.* **1.** *tekn.* härmistyminen. **2.** *psyk.* vietin ylevöityminen; vrt. sublimoitua 2.

sublimaatti[4*] *s.* elohopeakloridi. | S. on voimakas myrkky, ja sitä käytetään desinfioimisaineena. **-etikka** *s.* sublimaatin ja etikan seos. **-käsittely** *s.* **-liuos** *s.* **-myrkytys** *s.* **-pastilli** *s.*

sublimoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** *tekn.* härmistää. | Puhdistaa orgaanisia aineita s:malla. **2.** *psyk.* ylevöittää; vrt. seur. 2. | Intohimojen s:minen.

sublimoitu|a[1*] *pass.v.* < ed. **1.** *tekn.* härmistyä. **2.** *psyk.* ylevöityä. | Psykoanalyysissa s:minen tarkoittaa torjuttujen viettien muuntumista korkeammiksi toiminnoiksi.

submariininen[63] *a.* merenalainen.

submikroskooppinen[63] *a.* mikroskoopin erotuskykyä pienempi.

submissio[3] *s. liik.* pankkien välityksellä tapahtuva obligaatioiden liikkeeseen antaminen, välitysanto.

subordinaatio[3] *s.* alistuminen, alistussuhde, sotakuri. **-rikkomus** *s.* **-suhde** *s.*

subretti[6*] *s.* nokkelan ja viekastelevan (palvelus)-tytön osa operetissa t. kevyessä huvinäytelmässä; näyttelijätär, jonka erikoisalana ovat tällaiset osat.

subrovka[11] [-fka] *s.* alkuaan venäläinen, maarianheinällä maustettu viina(laji).

subskribentti[4*] *s. liik.* subskription tekijä, (ennakko)tilaaja.

subskriptio[3] *s. liik.* esim. kirjan ennakkotilaus.

substanss|i[4] *s.* **1.** aine. | Hiili orgaanisena s:ina. Nestemäinen s. **2.** *fil.* se pysyväinen olevainen, joka on kannattamassa esineiden havaittavia ominaisuuksia, tosiolio;)(aksidenssi. | Monismin mukaan kaikki olevainen on yhtä ja samaa s:ia, pluralismin mukaan taas on olemassa useita itsenäisiä s:eja. — Pääomalla on varsinaisen s:insa ohella myös käyttöarvo.

substantiaali|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** sellainen, jolla on oma olemus, joka on substanssi; olennainen. | Sielun s:suus. Pitää perisyntiä ihmisessä s:sena. **2.** aineellinen. | Käsittää tauti s:seksi.

substantiivi[4] *s. kiel.* sana, joka nimittää oliota (elollista t. elotonta) t. yleensä jtak, josta voi sanoa millainen se on, nimi-, oliosana. | S:t ovat merkitykseltään konkreettisia tai abstraktisia. Konkreettiset s:t ovat joko appellatiiveja tai propreja. Kollektiivinen s. 'ryhmänimi'. Materiaalinen s. 'aineennimi'. **-attribuutti** *s. kiel.* attribuuttina oleva substantiivinen ilmaus. **-johdannainen** *s.*

substantiivi|nen[63] *a. kiel.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* substantiivina, substantiivin tavoin esiintyvä. | S. pronomini. S. ilmaus. Sanan s. funktio. S:sesti käytetty adjektiivi.

substituentti[4*] *s. kem.* atomi t. atomiryhmä, joka kemiallisessa reaktiossa korvaa toisen.

substituoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* asettaa jk jnk sijaan, korvata jk jllak, sijaistaa; *mat.* sijoittaa. | S. jk lääkeaine jllak toisella. Lainasanan vieras konsonantti on s:tu kotoisella.

substituutio[3] *s.* sijoitus, sijaistaminen, korvaaminen. — *Lak.* toisella henkilöllä korvaaminen, esim. kun vuokramies, työntekijä tms. panee sijaansa toisen henkilön, johon toinen sopijapuoli voi kohtuudella tyytyä. — *Mat.* sijoitus. — *Kem.* korvautuminen. — *Tal.* kulutus- t. tuotantohyödykkeiden korvaaminen toisilla. **-teoria** *s. kem.* korvautumisteoria.

substraatti[4*] *s.* alusta, perusta; us. substanssi ajateltuna erinäisten ominaisuuksien kannattajaksi. **-kieli** *s.* kieltä vaihtaneen kansan alkuperäinen kieli.

subtiili[6] *a.* hienon hieno, sukkela, syvällinen.

subtrahendi[4] *s. mat.* vähentäjä.

subtrahoida[18] *v.* vähentää.

subtraktio[3] *s.* vähennys, vähennyslasku.

subtroopillinen[63] *a.* = seur.

subtrooppi|nen[63] *a. maant. metrl.* sijainniltaan troopillisen ja lauhkean välinen. | S. vyöhyke, seutu. S:set maat, alueet. S:set aarniometsät. S. ilmasto, kasvillisuus.

subventio[3] *s. tal.* tukipalkkio.

sudeetti|saksalainen *s.* Tšekkoslovakiaan kuuluvalla Sudeettien vuorijonon alueella asuva saksalainen. **-savolainen** *s. leik.* Savon ulkopuolella asuvista savolaisista.

suden|ajo *s.* suden metsästäminen ajamalla, susijahti. | Lähteä, ottaa osaa s:ajoon. Pitäjittäin järjestetyt s:ajot. **-hammas** *s.* — *Erik.* sahan hampaita, joiden väli on kaareva. **-harmaa** *a.* S. koira. **-hauta** *s.* sudenkuoppa. **-hyppy** *s. voim.* kyykky- ja haarahypyn sekamuoto. **-ilma** *s.* ruma sää, koiranilma. | Sattui olemaan oikea s. **-jahti** *s.* sudenajo. **-korennoinen** *s.* = seur. **-koren|to** *s. el.* S:not 'Odonata, suurikokoisia, us. kaunisvärisiä, pitkä- ja kapearuumiisia petohyönteisiä, joilla on kaksi paria pitkiä, kapeita siipiä'. **-kuoppa** *s.* **1.** pyöreä, us. suppilon muotoinen, ohuesti peitetty, tav. syöttipatsaalla ja reunoihin kiinnitetyillä piikeillä varustettu sudenpyydys, sudenhauta. — *Kuv.* ansa, loukku, salahauta; kysymys, johon todennäköisesti tulee väärä vastaus. | Pudota jkn kaivamaan s:an. Jos hän olisi rakastanut —, niin, jos hän rakastaisi, olisi se hänen tulevaisuutensa s. HEPOR. **2.** *sot.* **a.** suppilon muotoinen, 0,5—1,5 m:n syvyinen oksilla naamioitu estekuoppa, jonka pohjaan on juntattu yläpäästään teroitettu paalu ja läheisyyteen pingotettu kompastuseste. **b.** panssarivaunujen torjunnassa käytetty kaivantoeste. **-marja** *s.* Paris quadrifolia, liljakasvi, jolla on tumma, myrkyllinen marja. **-nahka** *s.* **-nahkalakki** *s.* **nahkaturkki** *s.* **-nälkä** *s.* kova nälkä. | Jklla on oikein s. **-papu** *s.* = lupiini. **-penik|ka** *s.* - - silloinpa pojat s:oina kaappaisivat Jukolaan takaisin KIVI. Turpa auki, s., ja asiat esiin! LEINONEN. **-pentu** *s.* — *Erik.*, nyk. yl. *vanh.* kolkkapoika (2). **-pyynti** *s.* S. haaskalta. **-raudat** *s. mon. mets.* susien pyynnissä käytetyt raudat. **-rita** *s. mets.* **-sammal** *s. kans.* karhunsammal. **-tarha** *s. mets.* suden pyyntiin käytetty aitaus, jonka sisällä on syötti. **-verkko** *s. mets.* suden pyynnissä käytetty verkko. **-vipu** *s. mets.* **-virsta** *s.* epämääräinen pitkä matka.

sudra[10,11] *s.* intialaisten neljäs ja samalla alin kasti.

sue|ta[34*] *v.*, vars. *runok.* **1.** *intr.* muodostua, kasvaa, varttua, sukeutua. | Alustuksen pohjalta sukesi vilkas keskustelu. Tästä alusta sukesi kinaa ja sanaharkkaa äidin ja tyttären välillä NUOLIV. Siitäkö sinä sikesit, / siitä kasvoit kauheaksi, / ylen suureksi sukesit? KAL. **2.** *tr.* **a.** luoda, synnyttää, valmistaa, tuottaa. | - - liekö luonut luoja suuri, / s:nnut sula Jumala? KANT. Pohjolainen, pitkä poika, / suen suustansa sukesi KAL. **b.** muodostaa, rakentaa. | - - tätä maata saataessa, / ilmoa s:ttaessa KAL. Sillä äiti Lemminkäisen / loi miehen, uron sukesi / entisillehen eloille, / muinaisille muo'oillensa KAL.

suffeetti[6*] *s. hist.* Karthagon ylimmät hallitusmiehet olivat kaksi s:a.

suffiksi[6] *s. kiel.* epäitsenäinen kielenaines, joka sanan loppuun liittyneenä antaa sille lisämerkityksen, esim. suomessa päätteet, omistusliitteet ja liitepartikkelit; *syn.* jälki-, loppuliite; us. *erik.* = possessiivisuffiksi; vrt. prefiksi.

suffiksillinen[63] *poss.a.* S. muoto, sijamuoto.

suffiksiton[57] *kar.a.* S. taivutusmuoto.

suffragetti[4*] *s.* nimitys, jota on käytetty vars. Englannin naisten valtiollisen äänioikeuden kiihkeimmistä naispuolisista esitaistelijoista.

sufleerata[35] *v.* kuiskata, vars. vuorosanoja teatterissa näyttelijälle.

sufletti[6*] *s.* reen, rattaiden t. auton kuomu.

suflööri[6] *s.* teatterin kuiskaaja.

suggero|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* suggestion avulla aiheuttaa t. saada (jku jhk), saada aikaan suggestio. | S:itu mielle. S:iva kehotus. Jllak on

voimakas s:iva vaikutus. S. jku uskomaan, tuntemaan jtak. S. jku otolliseen vireeseen. S:ivan realistinen elokuva.

suggeroitavuus[65] *s.* alttius suggestioille.

suggeroitua[1*] *pass.v.* < suggeroida.

suggestiivikysymys *s.* johdattava t. kietova kysymys, jonka kuulustelija esittää siinä muodossa, että kuulusteltava helposti johtuu vastaamaan haluttuun suuntaan.

suggestiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* suggeroiva, suggestioon perustuva t. sitä hyväkseen käyttävä. | Taideteoksen s. teho, tulkinta. S:sen elävä maalaus. S. hoitotapa perustuu potilaaseen kohdistuvaan henkiseen vaikutukseen. Puhe vaikutti suorastaan s:sesti.

suggestio[3] *s.* mielteiden, toiminnan t. tilan herättäminen (tav. toisessa) ihmisessä niin, että hän kokee ne ominaan ilman varsinaista syytä. | S:on tarvitaan voimakkaasti tunteeseen vaikuttava mielikuva tai ajatus sekä erityinen vastaanottavaisuus. S. tapahtuu joko hypnoosissa tai valvetilassa. — *Yhd.* auto-, itse-, joukko-, valve-, vastas.

suhah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Suvituuli s:telee puiden latvoissa. Autoja s:teli ohitsemme. Takaa kuului suksien s:telua.

suha|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < suhista. | Tuulenpuuska s:htaa puiden latvoissa. Kostea heinä katkeaa s:htaen viikatteen tieltä. Pihkainen päre syttyi s:htaen. — Lintu s:htaa lentoon. Pääskynen s:hti aukosta ullakolle. Nuolen vihainen s:hdus. Auto s:hti ohitsemme. Päivä meni niin että s:hti. Joulukin mennä s:hti ohi. [Tyttö] meni miehen kaulaan niin että s:hti J.FINNE. Kyllä se heinänteko - - meni kuin yhdessä s:uksessa TALVIO. — S. [= kuiskata, suhauttaa] jtak jkn korvaan. »Ole vaiti!» s:hti isä pojalleen.

suhari[5] *kans. puhek.* **1.** autonkuljettaja. **2.** veijari, kelmi.

suhautel|la[28*] *frekv.v.* < seur. | Laskea s:tiin suksilla mäkiä.

suhaut|taa[2*] *kaus.v.* < suhahtaa. | S. suullaan. S. ässää ääntäessään. Poika ampua s:ti nuolen linnun rintaan. — S:etaan tästä [suksilla] alas! Kerran talven pahimmalla pakkasella olin s:tanut tänne pitkin jääulappaa suksiporolla KIANTO. — S. jtak jkn korvaan. Sanoa s:ti hiljaa. Äijä kuiskasi sen s:tamalla IVALO.

suhdak|as[66*] *a. harv.* -kuus[65] *omin.* sopusuhtainen. | Muodoltaan ja tekotavaltaan s. rakennus.

suhdalli|nen[63] *a. harv.* -suus[65] *omin.* sopusuhtainen, suhteellinen (2). | Rakenteeltaan s. temppeli. S:suuden [= suhteellisuuden, kohtuullisuuden] taju.

suhdan|ne[78*] *s.*, vars. *mon.* yhteen sattuvien asianhaarain luoma tilanne (sen edullisuutta jhk tarkoitukseen ajatellen), konjunktuuri, olosuhteet, vars. liike-, kauppa- t. poliittiset olot, markkina- t. poliittinen tilanne. | Edulliset, suotuisat, vaihtelevat s:teet. Suurpoliittiset, taloudelliset s:teet. Maatalouden, teollisuuden s:teet. S:teiden huonontuminen. Toimia edullisissa s:teissa. Ottaa vaari s:teista. — *Yhd.* liike-, markkina-, vientis.; lasku-, nousus.

suhdanne|herkkä *a.* par. suhdanteiden vaihteluille, suhdanteille herkkä. **-indeksi** *s.* Yleisen s:n nousu. **-jakso** *s.* kokonaisuuden muodostava eri suhdannevaiheet käsittävä jakso. | S:n kestoaika on yleensä ollut 6—11 v. **-katsaus** *s.* **-kehitys** *s.* Kuluvan vuoden s. on ollut epävakainen. **-käyrä** *s.* suhdanteiden kehitystä osoittava käyrä. **-pidätys** *s.* toimenpide, jolla osa tilapäisesti erittäin korkeahintaisten vientitavarain hinnoista pidätetään valtiolle; siten pidätetty määrä. **-poliittinen** *a.* vrt. seur. **-politiikka** *s.* suhdannekehityksen tasoittamiseen pyrkivä politiikka; *harv.* suhdanteita hyväksi käyttävä politiikka. **-rahasto** *s.* suhdannevaihteluiden tasoittamiseksi perustettu rahasto. **-tekijä** *s.* suhdannevaihteluja aiheuttava tekijä. **-tutkimus** *s.* **-työttömyys** *s.* suhdannevaihteluiden johdosta laskukauden aikana esiintyvä työttömyys. **-vaihe** *s.* Nousu- ja laskukausi s:ina. **-vaihtelu** *s.* talouselämässä esiintyvä jaksoittainen suhdanteiden vaihtelu; vrt. kausivaihtelu. **-vero** *s.* suhdanteiden vaihteluista johtuvista liikevoitoista kannettu erikoisvero. **-verotus** *s.* **-voitto** *s.* suhdanteista aiheutunut taloudellinen voitto.

suhdat|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* suhteeton, epäsuhtainen, kohtuuton, luonnoton. | S:toman iso. S:toman huonot palkat. Kasvaa s:tomasti. Koko ympäristössä, kaikessa, mitä Elli näki ja kuuli, oli jotain epätodellista, s:onta, muodotonta AHO.

suh|de[78*] *s.;* suhteen ks. erikseen. **1.** us. *mon.* asemasta, jossa jk on jhk muuhun verrattuna. **a.** yksilöiden, yhteisöjen (sukulaisuuteen, ystävyyteen, rakkauteen, etujen yhteisyyteen tms.) perustuvasta keskinäisestä asemasta; tavasta, jolla he ovat yhteydessä, tekemisissä toistensa kanssa; jkn asenteesta jkhun t. jhk; us.: välit. | Jklla on läheinen, hyvä, ystävällinen, veljellinen, sydämellinen, hellä, luottamuksellinen s. jkhun. Isän s. lapsiinsa. Aviopuolisoiden välinen s. oli kireä. Rakastavaisten hellät s:teet. Avioliiset s:teet. Esimiehen toverillinen s. alaiseensa. Sopia keskinäisistä s:teistaan. Perheoikeudelliset s:teet. Naapurusten hyviä s:teita häiritsivät rajariidat. Ja niin heidän välilleen syntyi varma s. — isän ja tyttären s. LINN. Olla s:teissa jkhun. Olla ottolapsen s:teessa jkhun. Solmia s. jkhun. Purkaa, katkaista, lopettaa s:teensa jkhun t. jhk. S. kylmenee, viilenee, rikkoutuu, särkyy. Suurvaltojen väliset s:teet ovat jännittyneet. Eri yhteiskuntakerrosten välisten s:teiden kärjistyminen. Tarkasti kuitenkin määrättäköön keskinäiset s:teemme KIVI. Minun s:teeni asiaan oli selvä. Tein ainoastaan velvollisuuteni AHO. — Jklla on elävä, persoonallinen s. Jumalaan, uskontoon. Kirjailija, jonka s. kuvattaviinsa on lämpimän ymmärtäväinen. S:teessaan taikauskoon N. oli täysin aikansa lapsi. Piispan s. lahkolaisuuteen oli jyrkästi torjuva. — *Erik.* vapaa, laillistamaton sukupuoliyhteyden pito, rakkaussuhde; us. myös ystävyys-, rakkaussuhde yleensä. | A:lla on s. vieraaseen naiseen. Isäntä oli luvattomissa s:teissa palvelijattareensa. N:llä oli ollut siihen saakka vain tilapäisiä, leikitteleviä s:teita. Solmia kevyitä s:teita. Antautua vapaisiin s:teisiin miesten kanssa. Olisikohan sillä kesävie-

raalla sittenkin ollut s. hänen vaimonsa kanssa AK. — Pojalla oli hellä s. talon tyttäreen. Nuorten kaino punastuminen paljasti heidän s:teensa. Tyttö ja poika olivat jo aikaisemmin sen verran s:teissa, että kirjoittelivat toisilleen. - - minä naimisiin menen, jott' ois synnitön s. *MANN. — *Yhd.* alamaisuus-, avio-, esimies-, heimo-, liitto-, liittolais-, naapuruus-, nais-, ottolapsi-, perhe-, rakkaus-, sukulaisuus-, toveruus-, tuttavuus-, ystävyyss.; alistus-, palvelus-, rinnastuss.; isän-, lapsen-, pojans.; lemmens.; nuoruudens.; jumalas. **b.** asioista; us.: yhteys, riippuvaisuus-, syysuhde. | Sosialismin s. kommunismiin. Romantiikan s. keskiaikaan. Humanismin s. antiikkiin. Kahden lauseenjäsenen s. Kyseiset ilmiöt ovat syyn ja seurauksen s:teessa toisiinsa. Valve-elämysten ja uninäkyjen kesken on usein kiinteä s. Mikähän s. noilla tapahtumilla on toisiinsa? Hän on sitä mieltä, että on olemassa jokin s. näiden maalausten ja meikäläisten kuvien välillä, joko siten, että taiteilija on käynyt Sulstedissa ja sieltä saanut herätteitä, tai siten, että hän on siellä avustajana työskennellyt AK. — *Yhd.* riippuvaisuus-, seuraus-, syys.

2. *mon.* ed:een liittyen: yhteydet, vuorovaikutus; tilaisuus, mahdollisuus mielipiteiden, tietojen tms. vaihtoon, yhteistoimintaan jkn t. jnk kanssa (sekä yksilöistä että yhteisöistä, kansoista, valtioista). | Jklla on laajat s:teet. Hankkia, järjestää s:teita. Kaupalliset, taloudelliset s:teet. Liike on s:teissa moniin ulkomaisiin tekstiilialan edustajiin. Luther katkaisi kaikki s:teensa paavinistuimeen. Solmia diplomaattiset s:teet jhk valtioon 'asettaa akkreditoidut lähettiläät'. Katkaista diplomaattiset s:teet. Liikekumppanin aikaisemmista s:teista oli yritykselle suurta hyötyä. Järjestää jk asia s:teiden avulla. Jklla on vaikutusvaltaisia s:teita 'tuttavuuksia'. Hyvähän on teidän, joilla on s:teita ja hyviä ystäviä ja stipendejä AHO. — *Yhd.* kauppa-, kilpailu-, kulttuuri-, liike-, luottos:teet; oikeus-, vuokras:teet.

3. esineiden, suureiden, käsitteiden keskinäisestä asemasta niiden mittoja, lukumäärää, laatua, arvoa tms. ajatellen. | Mikään ei ole suurta tai pientä sinänsä, vaan ainoastaan s:teessaan johonkin muuhun. Hintojen ja palkkojen s:teet. Suureta, lisääntyä, pienetä, vähentyä samassa s:teessa kuin jk muu. Määrittää jnk valuutan arvo s:teessa dollariin. Kustannukset eivät olleet järjellisessä s:teessa saavutettuihin tuloksiin. Saattaa verot ja tulot oikeaan, kohtuulliseen s:teeseen. Lahja, jonka arvo oli oikeassa s:teessa antajan varoihin. Tarkastella jtak s:teessa [verrattuna] jhk muuhun. — *Mat.* Kahden samanlaatuisen suureen s. on luku, joka osoittaa, montako kertaa jälkimmäinen sisältyy edelliseen. A:n ja b:n s. merkitään a:b. Janan jakaminen jatkuvaan s:teeseen. Tila jaettiin s:teessa 2:3. Huoneen pituuden s. leveyteen on 7:5. Aineita sekoitetaan neljän s:teessa viiteen 'niin että sekoitettavien määrien suhde on 4:5'. — *Erik.* esineiden, rakennelmien tms. mittasuhteista. | Tutkia ihmisruumiin s:teita. Rakennuksen s:teet olivat harkitut. S:teiltaan kaunis veistos. Henkilökuvien s:teet kävivät [keskiajalla] helposti epävarmoiksi tai silmäänpistävän vääriksikin AK. — *Yhd.* käyttö-, muunto-, pienennys-, sekoitus-, suurennus-, vaihto-, vaimennus-, välityss.; arvo-, hinta-, ikä-, mitta-, palkka-, valta-, voimas.; korkeus-, laajuus-, paino-, suuruus-, tiheys-, tilavuuss.; epä-, tasas.

4. yhd:n jälkiosana: olot, olosuhteet. | Ilmasto-, jää-, kosteus-, lumi-, lämpö-, lämpötila-, maasto-, sade-, sää-, tuuli-, valaistuss:teet; kuljetus-, kuormitus-, kuuntelu-, liikennes:teet; hinta-, palkka-, talous-, terveys-, työ-, varallisuuss:teet; menekki-, vientis:teet; kansallisuus-, kieli-, väestös:teet; astevaihtelu-, merkitys-, äännes:teet; valta-, voimas:teet; kaltevuus-, korkeus-, paines:teet.

5. *jssak suhteessa* jltak kannalta, jtak seikkaa silmällä pitäen, jhk katsoen, jnk puolesta, jllak tavoin. | Kaikissa, monissa s:teissa. Missä s:teessa se olisi edullisempaa? Joka s:teessa etevin, paras, käytännöllinen, kannatettava. Monessa s:teessa mainio keksintö. Eräässä s:teessa varsin kiintoisa ilmiö. Kielellisessä s:teessa mallikelpoinen esitys. Taloudellisessa s:teessa kannatettava suunnitelma. Asetuksella määrätään kussakin tapauksessa, missä s:teessa erityinen suojelualue on oleva rauhoitettu LK.

suhde|arvostelma *s. fil.* arvostelma, jossa ilmaistaan jtak joidenkin olioiden suhteesta;)(predikatiivinen arvostelma. **-harppi** *s.* pantografi. **-lu|ku** *s.* luku, joka osoittaa jnk suureen suhteen toiseen suureeseen; indeksi, prosenttiluku. | Osituslaskussa sanotaan s:vuiksi niitä lukuja, jotka määrittävät osuuksien keskinäiset suhteet. Geometrisen sarjan kahden peräkkäisen termin suhdetta sanotaan sarjan s:vuksi. Mittajärjestelmän s. ilmoittaa, montako lähinnä pienempää yksikköä kukin yksikkö sisältää. Kymmenjärjestelmän s. on 10. Seksagesimaalijärjestelmän s. on 60. Tilattoman väestön s. koko asukasmäärästä. **-määrä** *s.* Sekoitettavien aineiden s:t 'määrät toisiinsa verrattuina'. **-sana** *s. kiel.* pre- ja postposition yhteisnimitys. **-toiminta** *s. liik.* liikkeen ja asiakkaiden välisiä ja liikkeen sisäisiä henkilösuhteita silmällä pitävä toiminta.

suhditel|la[28*] *frekv.v.* < seur. | - - heilutteli puukkoansa, eikä tytynyt vähääkään, vaikka kuinka olisi s:tu PAULAH.

suhditt|aa[2*] *v. kans.* sovitella, rauhoittaa, tyynnyttää, hillitä. | "Pidä nyt Siikalahti vähän suutas", s:i kanttori ALKIO. - - koettaa s. suutuksissaan elämöivää Ursulaa LEINONEN.

suhi|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* **1.** esim. tuulen puissa synnyttämästä jatkuvasta äänestä; vrt. humista, kohista, tohista, sihistä, sähistä. **a.** Tuuli s:see puissa, korvissa. Ääni häipyi tuulen s:naan. Paloruiskun s:sevat suihkut. Kuului suksien s:naa. Linnun siipien s:na. S:sten lentävä nuoli. Kuuluvasti s:sten palava liekki. Käärmeen vihainen s:na. Vahvasti s:seva *s*-äänne. Vastaanottimen s:sevat sivuäänet. - - sade saapuu pehmeänä s:nana kuin tuuli LEINONEN. Kohisi kotoiset kuuset, / s:si salo sininen AK. — *Yksipers.* Nurkissa s:si ja tuuli ulvoi uunin pii-

pussa TOPPILA. — *Erik.* Veri nousi päähän ja korvat s:sivat. Huimaa ja korvissa s:see. Hänen silmissään leimusi punaista, hänen korvissaan s:si NUOLIV. — *Kuv.* [Näkymättömät vihanhenget] s:sevat ja pihisevät hänen ympärillään AHO. Tuloa uuden kevään s:see yö musta VILJANEN. **b.** liikkeen merk. etualalla: mennä, lentää [tms.] suhisten, niin että suhisee; vrt. suhahtaa. | Nuolia aivan s:si ilmassa. Autoja s:si tämän tästä ohitsemme. Huimaa vauhtia s:stiin [suksilla] rinnettä alas. **2.** erikoistunutta käyttöä. **a.** hälistä, kohuta, kohista. | Naisten joukossa kuului hämmästyksen s:naa PAKK. Kaikki nauravat ja s:sevat; tytöt vetääntyvät kuiskutellen vasempaan CANTH. "- - Jumala armahtakoon, mitä tästä vielä tulee!" niin s:stiin ALKIO. **b.** supista, suhkaa, kuiskutella. | No mistäs täällä oikein s:staan? - - paljon on Hessalla s:stavaa Katin korvaan LEINONEN.

suhista|a[2] *kaus.v.* < ed. **1.** pitää suhisevaa ääntä. | Soitimella s:va ukkoteeri. **2.** mennä niin että suhisee. | Nopeasti s:va henkilöauto.

suhistus[64] *teonn.* < ed. | Ukkometson komea s. **-puu** *s. kansat.* pitkähkö lattea, hiukan siipimäisen viistoksi vuoltu puulevy, jonka toiseen päähän on ilmassa pyörittämistä varten sidottu lanka ja jota eräät alkuasukaskansat ovat käyttäneet taikomis- ym. tarkoituksiin; nykyään surisevan äänen synnyttävä lasten leikkikalu.

suhisutta|a[2*] *kaus.v.* < suhista. | Tuuli s:a puiden latvoja.

suhju[1] *s. kans.* **1.** tihkusade. | Syyssade piiskasi akkunoita — se oli nyt jo muuttunut s:sta oikeaksi sateeksi SILL. **2.** höystö.

suhk|aa[2] *deskr.v.* soinnittomasta puheesta: supattaa, supista, kuiskuttaa. | Keskusteltiin s:aen. S. jtak jkn korvaan. - - unissaankin se kääntelee ja vääntelee ja s:aa ja sopottaa LEINO.

suhkais|ta[24] *v.* **1.** *mom.* < ed. | Nainen s:i jotakin emännän korvaan. **2.** *deskr. kans.* jatkuvasta (edestakaisesta) liikkeestä, johon liittyy suhisevaa t. suhahtelevaa ääntä. | Pääskyset s:evat ullakon ikkunasta sisään ja ulos. [Laiva] mennä s:i jo täyttä vauhtia suuremman ja hitaamman laivan keulan editse AHO.

suhke[78] *teonn.* < suhkaa. | Seinän takaa kuului vain hiljaista s:tta.

suhki|a[17] *v.* suhkaa. | Olen kuullut sellaista s:ttavan. Miehen s:ttiin lähteneen karkuun.

suhta[11*] *s. harv.* kohtuus, sopusuhtaisuus; suhde. | S. suoloilla, määrä jauhoilla SL. Mikä s. rakenteessa H.KLEMETTI. Ihminen, näinpä se sunkin s:si on elämässäs A.OKSANEN. — *Yhd.* epä-, sopus.

suhtaantua[1*] *v.* tav:mmin suhtautua.

-suhtai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Epä-, sopu-, tasas.

suhtauttaa[2*] *kaus.v. harv.* (< seur.) suhteuttaa.

suhtau|tua[1*] *v.* olla jssak suhteessa, asettua jhk suhteeseen jkhun t. jhk; vrt. suhteutua. **1.** asennoitua jkhun t. jhk jllak tavalla; vrt. suhde 1. | S. oikealla, väärällä tavalla jkhun t. jhk. S. ystävällisesti, avuliaasti, epäluuloisesti, karsaasti, kylmästi, torjuvasti, pidättyvästi. S. kunnioittavasti, halveksivasti, arvostelevasti, välinpitämättömästi, vihamielisesti. N. s:tui apulaisiinsa niin kuin herra orjiinsa. Tällaisiin arveluihin on s:duttava varovaisesti. Tilanteen kehitykseen s:duttiin luottavaisesti. Arvostelija on s:tunut asiallisesti ja suopeasti nuoren kirjailijan esikoisteokseen. Virkamiesten yliolkainen s:tuminen kansaan. S:tumisessaan lähimmäistensä heikkouksiin N. osoitti suurta ymmärtämystä. **2.** vrt. suhde 3. | Miten hinnat s:tuvat palkkoihin [= mikä on hintojen ja palkkojen suhde]? Yhdenmuotoisten kuvioiden alat s:tuvat toisiinsa niin kuin niiden vastinjanojen neliöt. Osuudet s:tuvat toisiinsa kuten kolme neljään. **3.** kemiallisten ja fysikaalisten ilmiöiden yhteydessä: "käyttäytyä", reagoida. | Puukemia tutkii, miten puu s:tuu kemiallisesti eri olosuhteissa. Juoksutinkokeella tutkitaan, s:tuuko maito normaalilla tavalla juoksuttimeen. Turbiinien s:tuminen eri putouksissa.

suhtautumis|harha *s.* Mielisairaan s:harhat. **-tapa** *s.* Ystävällinen, vihamielinen, ironinen, myönteinen s.

suhteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** jstak jota tarkastellaan t. jota voidaan tarkastella vain suhteessa jhk muuhun, ei sellaisenaan, relatiivinen;)(absoluuttinen, ehdoton. | Pankin tappioiden sekä absoluuttinen että s. määrä on noussut. Onni ja onnettomuus ovat varsin s:sia käsitteitä. Kritiikin lakien s:suus. Suomi on s:sesti [kokoonsa verrattuna] Euroopan metsäisin maa. S:sessa verotuksessa pysyy veron suhde tuloon muuttumattomana tulon suuruudesta riippumatta. S:set vaalit 'vaalit, joissa ehdokasryhmät saavat edustajia saamiensa äänimäärien suhteessa'. Yrityksen tuottama voitto jaettiin s:sesti osakkaille 'suhteessa osakkaiden sijoittamiin pääomiin'. S:sen [= verraten, melko, varsin] hyvä tulos. S:sen lyhyessä ajassa. S:sen harvoin. — *Mat.* Palkka on s. [= verrannollinen] työajan pituuteen. S. virhe 'virheen suhde suureen todelliseen arvoon'. — *Fys.* Ilman s. kosteus 'sen sisältämä vesihöyrymäärä suhteessa yhtä lämpimän ilman sisältämään suurimpaan mahdolliseen vesihöyrymäärään'. Paikan s. korkeus. S. liike, nopeus 'kappaleen liike, nopeus toisen liikkuvan kappaleen suhteen'. S. putous 'putouskorkeus pituusyksikköä kohti'. — *Mus.* S. sävelkorva 'kyky tajuta kuulemiensa sävelten keskinäiset korkeussuhteet'. **2.** mittasuhteiltaan oikea, sopusuhtainen, suhdallinen. | Jättiläisen vartalo oli koostaan huolimatta s. S:sesti kehittyneet jäsenet. Veistoksen s:suus. S:suuden taju 'kyky tajuta oikein mittasuhteita, nähdä asiat oikeissa suhteissaan'. Kaikkiansa on lähes puolet teoksen koko sivumäärästä omistettu kansanrunouden esitykselle, mitä seikkaa s:suuden kannalta tuskin voinee pitää oikeaan osuneena TARK. - - se luonnollinen ja sopusointuinen [taideteoksen] osien toisistaan-kasvaminen ja toisiinsa-liittyminen, jota nimitämme s:suudeksi O.OKKONEN.

suhteellisuus|oppi *s.* suhteellisuusteoria. **-periaate** *s.* **-raja** *s. fys.* lujuusraja, johon saakka

jännityksen ja koekappaleen venymän suhde pysyy vakiona. **-teoria** *s. fys.* teoria, joka käsittelee ilmiöitä periaatteessa samalla tavoin kaikissa tarkastelujärjestelmissä näiden liiketilasta riippumatta, relativiteettiteoria. | Einsteinin s.

suhteen *postp.* (gen:n ja poss.-suff:n ohella) ilmaisemassa suhdetta, näkökohtaa; us. korvattavissa pelkällä sijamuodolla; vrt. nähden, katsoen. **1.** jnk puolesta, kannalta. | Vihollinen oli ylivoimainen sekä lukumäärän että aseistuksen s. 'sekä lukumäärältään että aseistukseltaan'. Kestävyyden s. samanarvoisia kangaslaatuja. Hinnan s. edullinen tarjous. Kielen s. huoliteltu esitys. Leipäviljan s. omavarainen maa. Jäsentelyn s. teoksessa olisi paljonkin huomauttamisen sijaa. **2.** jnk kohdalla, jnk ollessa kysymyksessä. | Sääntö pitää paikkansa kaikkien tapausten s. 'kaikissa tapauksissa'. Sen s. [= siinä (asiassa, kohdassa), siitä (asiasta)] voidaan olla eri mieltä. Pukeutumisen s. huolimaton, välinpitämätön. Tehdä poikkeus jkn t. jnk s. Jäädä jnk s. odottavalle kannalle. Olla jnk s. epätietoinen, epävarma, varovainen, tarkka. Talo myytiin, ja samoin meneteltiin irtaimiston s. 'samoin tehtiin irtaimistolle'. Päästä yksimielisyyteen jnk seikan s. Asia on hänen s:sa aivan toinen. Lemminkäisen heikkous naisten s. Kovin arka arvostelun s. Ratkaista yhtälö jnk tuntemattoman s. Sen asian s. [= siitä asiasta] on parasta vaieta. Tehdä vaatimuksia, valituksia jnk s. Lasten s. saatte olla huoletta. Pojat ja tyttäret ovat perinnön s. samassa asemassa. Jklla on käskyvalta jkn s. Tämä oli erittäin hyvä tuttava, jonka s. ei tarvinnut kursailla LEINO. Teidän s:ne en voi kuvitella mitään toisin kuin on SILL. **3.** jhk verrattuna. | Kuun asema maan s. Kappaleen liike toisen kappaleen s. Tietyn pisteen s. symmetrisessä asemassa olevat kuviot. — Mutta tämäkään ei ollut vielä mitään sen s., mitä sitten seurasi. -- että Matti ei tiennyt paljon mitään rautatiestä sen s. kuin hän AHO.

suhteet|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* jhk väärässä suhteessa oleva, liian suuri t. mittasuhteiltaan luonnoton, epäsuhtainen, muodoton, kohtuuton;)(suhteellinen, sopusuhtainen, sopiva. | S. rakennus, vartalo. Runon s. pituus. S. arvonnousu. S:toman suuri, kallis, ankara. Linnun kaula on kuvassa s:toman pitkä. Teoksessa on uhrattu s:toman paljon tilaa joutaville sivuseikoille. Rakennuskustannukset ovat kasvaneet s:tomasti. Mainitun seikan merkitystä on paisuteltu s:tomasti. Vartalon s:tomuuksia voidaan vaatetuksella jonkin verran peitellä.

-suhteinen[63] *poss.a.* < suhde. | Oikea-, vääräs.

suhteit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* asettaa t. saattaa jnk kokonaisuuden osat keskenään oikeaan suhteeseen. | Betonin s:us tarkoittaa sen ainesosien (sementin, kiviaineksen ja veden) sopivien seossuhteiden määrittämistä. Kauniisti s:ettu julkisivu.

suhteut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* suhtauttaa) asettaa jk suhteeseen jhk muuhun. | S. osat toisiinsa ja kokonaisuuteen oikein ja harkiten. Yksityiset pyrkimykset ja tavoitteet on s:ettava koko kansan etuihin.

suhteutu|a[44] *v.* suhtautua (vars. 2), olla jssak suhteessa. | A ja b s:vat toisiinsa kuten m ja n.

suhu[1] *s. harv.* suhina. | Tuulen s. **-sade** *s.* tihkusade. | -- s. vihmoo herkeämättä HAANPÄÄ.

suhut|taa[2*] *v.* tehdä jtak niin että suhisee. **1.** tihkusateesta. | Sataa s:taa. **2.** -- antakaat mennä oikein pyrstötähden vauhdilla, me s:amme suitsuavana häntänä perässä KIVI.

suhuäänne *s. fon.* äänteitä, joille luonteenomainen »suhina» syntyy ilmavirran tunkeutuessa kielen etuosan muodostaman kourun ja etuhampaiden välisen raon läpi, sibilantti. | Suomen ainoa oma suhuäänne on *s*.

suihk|aa[2] *onom.v.* suihkia. **1.** viuhua, suhista, suhahdella. | S:a sukkula, pauku pirta! KOSKENN. -- ja muuttolintujen siivet / s:avat pilvien alla HAAHTI. [Oven] takaa kuului höyläämisen s:avaa ääntä RAILO. **2.** kuiskata, suhkaa. | [Kaunis nainen] tempaa kätehensä peilin, / s:aa suulla tyytyväisen: -- LEINO. **3.** säihkää, tuiskaa. | -- hevoset syöksyvät eteenpäin, kavioista s:aa tulta HEPOR. -- ja kussa pohjan valkeat / suloisemmasti s:avat / kuin Savon taivaalla? A.OKSANEN.

suihkailla[28] *frekv.v.* < suihkata. | S. jtak jkn korvaan, jklle. — S. suukkoja.

suihkais|ta[24] *mom.v.* < seur. | S. jtak jkn korvaan. -- edes ohimennen ja varkain saadakseen s. pari sanaa kaipaamalleen neitoselle IVALO. -- tarjosi keksiä, josta Väinö oli s:sut Hulin pitävän HEPOR.

suihkat|a[35] *onom.v.* **1.** suhahtaa, suhkaista, kuiskata. | Nuo oman heimon naiset voitaisiin ehkä vapauttaa, jos heille saisi sanan s:uksi IVALO. **2.** suikata. | Kunnepäin on päätä käänti, / siinä suuta s:ahan KAL.

suihke[78] *s.* **1.** suihkaminen, suhina, viuhina. | Sukkulan s. Sahojen ja höylien s. Takaa alkoi kuulua hiljaista suksien s:tta. Ompeli niin että s. kävi. Kohta jo entävi lintunen — / kuuletko s:tta siipien? HAAHTI. **2.** suhke, kuiske. | Seinän takaa kuului hiljaista s:tta. Tieto levisi salaisena s:ena. **3.** säihke, tuiske. | Sen uskon sen taistossa sankari ties / tulen s:ena suontensa päissä LEINO. **4.** ohut suihku. | Nestemäisiä kaasuja levitetään ilmaan hienona s:ena. Lehmän nänneihin ja maitokammioihin tunkeutuneet bakteerit tulevat lypsettäessä ensimmäisten s:iden mukana. — *Yhd.* maito-, vesis.

suihk|ia[17] *onom.v.* **1.** suhista, viuhua, sujahdella. **a.** äänivaikutelma etualalla. | Puusepän höylä s:ii. Elonleikkaajien sirpit s:ivat. Sumu harmaa yli tienoon, / sade s:ii, sohisee AK. **b.** nopean liikkeen merkitys etualalla. | Neula s:ii nuolen nopeudella kankaan läpi. Suksimiehet mennä s:ivat ohi. Jop' on jouset jännittyi ja s:i sulkanuolet LEINO. -- niin sen [kangasta kutovan neiden] s:i sukkulainen, / kuin on portimo pinossa KAL. — Elä [neiti] s:i sutsunatta / -- / elä liiku liinasetta KAL. **2.** kuiskia, suhkaa, suihkata. | Hessa tulee ihan luo ja korvaan s:ii LEINONEN. **3.** tuiskia, säihkyä. | Silloin suksi suhahtaisi ja savu s:isi sauvan nenästä IVALO. [Hevosen] tukka tulta tuiski, / harja s:ivi savua KAL. He näkevät, jopa kuulevat sen [revontulten valon] kirkkaina lankoina s:ivat vä-

rilieskat KARHUM. [Nuotiosta] ylös säkenet s:i JYLHÄ.

suihku^{1} *s.* **1. a.** neste- (t. höyry-, kaasu)virta, joka puristuu ahtaasta aukosta ja lentää ilmassa (maalia kohti) suoraviivaisesti t. kaarena. | Paloruiskun s. ohjattiin tulipesäkkeisiin. Veri juoksi s:na valtimon haavasta. Maito tulee lehmän vetimistä hienoina s:ina. Geysirien kuumat s:t. — *Erik.* kylpemisen yhteydessä käytetty vesisuihku; ryöppy. | Ottaa lämmin, kylmä s. — *Yhd.* höyry-, ilma-, maali-, maito-, neste-, sade-, veri-, vesi-, öljys. **b.** ed:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Konekiväärin s. Srapnellin täyteluodit lentävät kartiomaisena s:na. S:n pyyhkäisyala. - - laskee rätisevän s:n kirouksia saadessaan savua silmiinsä LEINONEN. [Auringon] pirteät säteet karkasivat kiertoteitse vallattomina s:ina vuoren kahden puolen KARHUM. — *Yhd.* hauli-, hiekka-, konekivääri-, loka-, luoti-, pöly-, sirpale-, tuli-, tähti-, valo-, äänis. **2.** suihkulaite. | Kylpyhuone, jossa on s. S:n kärkikappale. S. ei toimi.

suihku|huone *s.* huone, jossa on suihkulaitteet. | Saunan pesu- ja s. Koululla on erityinen s. **-hävittäjä** *s. sot.* vrt. suihkulentokone. **-kaasutin** *s. tekn.* **-kaivo** *s.* koristekaivo, jossa paineen alainen vesi tulee suihkuna t. suihkuina altaaseen. **-kannu** *s.* kastelukannu, jonka torvessa on veden hajottava suutin; *syn.* ruiskukannu. **-kappale** *s.* suihkulaitteen osa, jonka reikien läpi purkautuessaan neste hajottuu suihkuksi, (suihku)suutin, hajottaja. **-kone** *s.* tav. = suihkulentokone. **-kylpy** *s.* Lämmin s. **-lait|e** *s.* laite, jolla synnytetään suihku(ja), suihkutin. | Saunan, kylpyhuoneen s:teet. **-lauhdutin** *s. tekn.* **-lentokone** *s.* suihkumoottorikäyttöinen lentokone, reaktiolentokone. **-lähde** *s.* lähde, josta vesi purkautuu suihkuna; suihkukaivo. **-maalaus** *s.* ruiskumaalaus. **-moottori** *s. tekn.* moottori, jossa liikkeelle paneva voima aikaansaadaan palokammiosta purkautuvien kaasujen reaktiovoiman avulla, suihkuturbiini(moottori), reaktiomoottori. **-puhallin** *s.* puhallin, jolla aikaansaadaan suihku. **-pullo** *s.* ruiskupullo. **-pumppu** *s. tekn.* pumppu, jossa vesi-, ilma- t. höyrysuihkun avulla annetaan siirrettävälle nesteelle t. muulle aineelle tarvittava liikevoima. — *Yhd.* höyry-, ilma-, vesis. **-putki** *s.* putki, jota käytetään vesi-, höyry- tm. suihkun synnyttämiseen. **-suutin** *s.* = suihkukappale.

suihku|ta^{39} *v.* purkautua, syöksyä suihkuna. | Haavasta s:si verta. Geysireissä s:aa maasta kuumaa vettä. Maito s:aa [lehmän nänneistä] kiuluun.

suihkut|ella^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < suihkuttaa.

suihkut|in^{56*} *väl.* < seur. | Kastelussa käytettyjä s:timia.

suihkut|taa^{2*} *kaus.v.* (< suihkuta) ruiskuttaa. **1.** S. veteen rikkihappoa. S. polttoaine moottorin sylinteriin. S. vettä palavan talon katolle. S. nesteenä, höyrynä, sumuna. Norsu s:taa vettä kärsällään. **2.** kastella suihkuttamalla. | S. kukkia. Kukkalavojen s:taminen.

suihkuturbiini *s. tekn.* **1.** suihku(turbiini)moottori. **2.** aktioturbiini.

suihkutus^{64} *teonn.* < suihkuttaa. | Veden, höyryn, ilman s. Hajuveden s. — *Erik.* kastelutapana: tekosade, sadetus. **-koje** *s.* **-laite** *s.*

suihkuventtiili *s. tekn.*

suikaht|aa^{2*} *v.* sujahtaa, pujahtaa, livahtaa. | Pääskynen s:i aivan nenän editse. Hiiri s:aa koloonsa. Auringonsäde s:i pilvien lomasta. — *Kuv.* Ja toisinaan taas s:i päähän aivan kuin varkain - - semmoinenkin ajatus IVALO.

suikais|ta^{24} *v.* = ed. | Tuulena s:i mestari sisään LINN.

suikale^{78} *s.* kaista, kaistale, liuska, siekale. **1.** leveyttään pitempi, ohuehko kappale. | S. vaatetta, paperia. Leikkasi pienen s:en leipää. Tuohen, rahan, kankaan, pahvin, porkkanan, silavan s. Haava sidottiin nenäliinasta reväistyllä s:ella. Ohuiksi s:iksi leikeltyä tuohta. Leikata, repiä s:iksi. Siinä metsän yläpuolella on kapeita pilven s:ita IRIS UURTO. — *Harv.* Laiha ja hoikkakinttuinen pojan s. - - minä olin tytön s:ena lapsenlikkana Nyyluntissa KIANTO. — *Yhd.* kangas-, kinkku-, nahka-, pahvi-, paperi-, silava-, tuohi-, vaates. **2.** kapeahko (maa-)ala. | S. niittyä. Sadan metrin levyinen ja kilometrin pituinen metsän s. Peltosarat olivat pitkinä s:ina hankalat viljellä. Niittyjen väliin pistää kapea lahden s. Pilvien raosta vilahti s. kirkasta taivasta. — *Yhd.* maa-, niitty-, peltos.

suik|ata^{35*} *v.* hyvin nopeasta liikkeestä t. tekemisestä. | S:kaa [= suihkaa, sujahtelee] sukkula, nopeaan / poljin nousee ja putoo MANN. — Tyttö s:kasi [= sujautti] kirjeen poveensa. S. suuta, suukko 'antaa nopeasti suudelma'.

suikautt|aa^{2*} *kaus.v.* < suikahtaa. | Pieni emäntä s:i lihakeiton pöytään HEPOR. — »Venäläinen malli!» ei Ursula malttanut olla s:amatta HEPOR.

suikea^{21} *a.* suikeus^{65} *omin.* pitkänomainen, soikea. | Kapean, leveän, pitkän s. — *Kasv.* lehdestä, jonka lapa on suippokärkinen ja -tyvinen, 3—5 kertaa leveyttään pitempi. **-lehtinen** *a. kasv.* S. jauhosavikka, ratamo, ruoho. **-liuskainen** *a. kasv.* S. noidanlukko.

suikeroleinikki *s.* Ranunculus repens, maassa suikertava leinikki(laji).

suiker|rella^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < seur. | Mansikan rönsyt s:televat maata pitkin. Polku s:telee pitkin vuoren rinnettä.

suiker|taa^{6} *deskr.v.* kiemurrella, luikertaa, pujotella. | Tie s:taa soita ja vaarojen rinteitä. Puro s:si peltoaukean laitaa kovasti polveillen. Huvilan savupiipusta jo s:si musta savutupru kuulasta talvitaivasta vasten KIANTO. — *Kasv.* kasvaa maata pitkin (joko maan pinnalla tai maan sisässä). | Tunturilla kasvavan katajan varpumainen varsi s:taa maata pitkin. Sammalen rönsymäisesti maassa s:tava varsi. Monivuotisten ruohojen s:tavat juurakot. — *Kuv.* Akkaväen kautta sekin tieto oli s:tanut maapoliisin korviin KIANTO. - - hän näet ei enää ensinkään huomaa niitä ristiriitoja, joiden välitse hänen elämänsä s:taa niin hyvin kuin osaa *HOLLO.

suikka^{11*} *s. alat.* lakki; sotilasslangissa erik. lipaton »venelakki».

suikkais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < suikata. | - - oi, katsoin kultaista kuuta / he s:evat suuta P. MUSTAPÄÄ.
suikkelehti|a[17*] *deskr.v.* sujahdella, pujahdella, puikkelehtia. | Syntyi kilpajuoksu jäällä, ristiin rastiin s:vat vainottavat, ollen milloin edessä, milloin takana AHO. - - porot s:vat puiden lomitse kuin varjot JÄRVENT. — Liiteli peura kuin pääskynen ikään pitkin s:vaa [= mutkittelevaa] korventietä KIANTO.
suikki|a[17*] *frekv.v.* < suikata. | Tähti on luotu tuikkimahan, / nainen suuta s:mahan *MANN.
suikku[1*] *s. kut.* pasma.
suikula[15] *deskr.s.* **1.** molemmista päistään suippokärkisen soikion, sukkulan muotoinen esine. | Laivan kylkeen osui tuhoa tuottava s. 'torpedo'. — *Lääk.* suikulaveitsi. **2.** *harv.* suortuva. | Mutta löipä mies nyt käsivartensa ympäri hänen kaulansa, pyhkien erään s:n tuosta pellavakeltaisesta tukasta hänen korvansa taakse KIVI.
suikulainen[63] *s.* Amphioxus lanceolatus, putkisydämisiin kuuluva sukkulan muotoinen, 5—7 cm:n pituinen kalamainen eläin.
suikulaveitsi *s. lääk.* = lansetti.
suilake[78*] *s.* suikale. | Pitkä s. kangasta, vaatetta.
suilu|a[1] *v. harv.* liukua, solua. | »Eikö ollenkaan pelottanut?» kysyi Arthur, kun kelkka jo s:i tasaisemmalla tiellä AHO. — *Kuv.* Kun et ihan pahasti pidä perää, - - niin s:t hiljalleen elämäsi suvantoon AHO.
1. **suimia**[17] *v.* hutkia, suomia. | S. ruoskalla selkään.
2. **suimi|a**[17] *v. kans.* syödä. | Niin, niin tämä poika s:i, en minä ole niin kranttu ALKIO.
suina|ta[35] *v. kans.* syynätä. | Antti s:si hevosen takaapäin, katsoi sitten hampaita LASSILA.
-sui|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* < suu. | Ahdas-, avara-, avo-, hellä-, hieno-, kapea-, kova-, laaja-, leveä-, pehmeä-, pieni-, puna-, pyöreä-, suppea-, suuri-, umpi-, väljäs.; hölö-, lörppö-, paha-, rivo-, räävä-, sukkelas.; hammas-, herkku-, kulta-, nauru-, suppilo-, ympyräs.
suinkaan *adv.* kielt. yhteyksissä. **1.** mitenkään, millään muotoa, toki. | Asunnon ei s. tarvitse olla loistohotelli. Tämä ei s. ollut ensimmäinen kerta, kun hän valehteli. Sitä sinun ei s. ole pakko tehdä. - - tytönkään tunteet eivät s. olleet platoniset KOSKENN. | "Onko tilanne sitten aivan toivoton?" — "Ei s., mutta kriitillinen se kyllä on." **2.** tav. painottomana ilmaisemassa potentiaalisuutta t. arvelua: kai, arvatenkaan. | Et s. sinä vielä aio lähteä? Ei s. poika ole sairas? Ei s. hän vielä ole ehtinyt takaisin. Ei s. tämä ole viimeinen savukkeesi? En s. minä ole velvollinen kaikesta huolehtimaan. | "Jokohan isä on palannut?" — "Ei s."
suinkin *adv.* myönt. yhteyksissä. **1.** v:iin liittyvänä: vain, vähänkin, ikinä. | Koeta tulla, jos s. käy päinsä! Tulkaa niin pian kuin s. ehditte! Työt olisi tehtävä, milloin s. sopii, seuraavalla tavalla. Niin hyvä kuin s. toivoa voi. Teen minkä s. voin. Kustaa ei halunnut tänne ketään vierasta [apuun], jos hän s. ilman toimeen tuli SILL. — *Ellipt.* Jos s. [on] mahdollista. **2.** vaillinaisessa kuin-lauseessa a:iin ja adv:iin liittyvänä: mahdollista. | Koeta olla niin varovainen kuin s.! Niin suuri, tilava, pieni kuin s. Niin nopeasti, pian, usein, harvoin, runsaasti kuin s. Mutta kuitenkin olimme niin rattoisalla ja toivehikkaalla mielellä kuin s. huvimatkalle lähdettäissä I.K.INHA.
suinpäin *adv.* par. ⌒; ks. suu.
suipen|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* tehdä suipo(mma)ksi. | Pylvään pää s:netaan kiilan muotoiseksi. Päästään s:nettuja lasiputkia. — Tyttö vastasi suutaan sirosti s:taen 'suipistaen'.
suipentu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) = seur. | Voimakkaasti s:van kiilan muotoinen.
suip|eta[34*] *v.* suipentua. **1.** suiposta esineestä. | S. loivasti, jyrkästi. S. teräväksi kärjeksi. Kolibrin pää s:penee nokkaan päin. Päistään s:peneva putki. [Viikinkilaivojen] keula s:peni punakieliseksi lohikäärmeenpääksi IVALO. **2.** vetäytyä suppuun. | Tytön suu s:peni, ja hänen kasvonsa saivat tuiman ilmeen. - - suu s:peni omituiseen suppuun ALKIO.
suipistaa[2] *v.* suusta: vetää suppuun. | S. ivallisesti suutaan. S. huulensa torvelle.
suipistella[28] *frekv.v.* < ed.
suipistu|a[1] *pass.v.* (< suipistaa) suipeta. | - - automaattiaseen musta, tuima, s:va suu HAANPÄÄ.
suipohko[1] *mod.a.* S:on kärkeen päättyvä lehti.
suipota[34*] *v.* tav:mmin suipeta.
suippea[21] *a. harv.* suippo. | [Koiran] pieni, s. turpa AHO. - - piirteli kenkänsä s:lla kärjellä hiekkaan vakoja TALVIO.
suip|po[1*] *a.* kartiomaisesti huipentuva, päähän päin oheneva t. kapeneva, terävään kärkeen päättyvä; us.)(tylppä. | S:oksi veistetty hirren pää. Nuoren kuusen s. latva. Kananmunan s:ompi pää. Goottilaisen kirkon s:ot tornit ja kaaret. Koiran s:ot korvat. Kyyhkysen pitkät ja s:ot siivet. — *S:sesti* suippu. | S:pojen koristama harjakatto.
suippo|hampainen *a.* Kasvin s. lehti. **-harjainen** *a.* S. kirkon katto. **-kaali**[83] *s.* suippokupuinen kaali. **-kaar|i**[83] *s.*, vars. *rak.* suippo kaari, huippukaari; vrt. pyörökaari. | Goottilaiselle tyylille tunnusomainen s. S:een päättyvä holvi, ikkuna. **-kaari-ikkuna** *s. rak.* suippokaarinen ikkuna. **-kaarinen** *a.* Goottilainen eli s. tyyli. S. holvi, ikkuna, kirkko. **-kaarityyli** *s. rak.* gotiikka. **-kantainen** *a.* S. sotakirves. **-katto**[83] *s. rak.* **-kattoinen** *a.* S. kirkko. **-kavio**[83] *s.* hevosen kavio, jossa varvasosa on pitkä, kannat matalat ja heikot. **-kuonoinen** *a.* S. eläin, koira. **-kärki|nen** *a.* S:set kengät. S. lapio. S. luoti. Hopeapajun s:set lehdet. **-kärsäkäs**[83] *s.* = nirppu 2. **-lakki**[83] *s.* piippolakki. | Ilveilijän s. **-latvainen** *a.* S. kuusi. **-liuskainen** *a.* S. lehti. S. orapihlaja. **-myssy**[83] *s.* vrt. suippolakki. **-parta**[83] *s.* pujoparta. | Muodissa oli ranskalainen s. **-partainen** *a.* S. mies. S. vuohi. **-peräinen** *a.* S. vene. **-pohjainen** *a.* S. palosanko. **-pora**[83] *s. tekn.* suippokärkinen pora. **-pyrstöinen** *a.* **-päinen** *a.* S. tikku, neula. S. lehti, höyhen. S. muna. S. nokka, pyrstö. **-pää**[83] *s.* se pää, joka on suippo. | Nostopillin, munan s. **-päähine**[83] *s.* kartiomaisesti suippeneva päähine; vrt. suippolakki. **-pääty**[83] *s. rak.* vars. gotiikalle ominainen pääty. **-solu**[83] *s. kasv.*

= suippusolu. **-teräinen** *a.* S. lapio. **-torni**[83] *s. rak.* Gotiikalle ominaiset s:t. **-torninen** *a.* **-tyvi|nen** *a.* Rohtotädykkeen s:set lehdet.

suippu[1*] *s.* suippo kärki, huippu; nirkko. — *Kal.* vitsaksista tehty lana t. merta.

-suippuinen[63] *poss.a.*, vars. *kasv.* Lyhyt-, pitkäs.

suippu|korvainen, -kärkinen, -päinen *a.* tav:mmin suippokärkinen jne. **-solu** *s. kasv.* pitkänomainen, suippopäinen solu, suipposolu. **-solukko** *s. kasv.* vrt. ed.

suist|aa[2] *v.* **I. 1.** suitsittaa ja siten pakottaa tottelemaan ohjausta, taltuttaa. | Perseus s:i rajun siipihevosen ja käytti sitä ratsunaan. - - jopa s:i suuren [Hiiden] ruunan, / pisti suitset kullan suuhun KAL. **2.** ed:een liittyen. **a.** ohjastaa, ohjata, ajaa. | Hevosta on helpompi s. kuin ajoporoa. Näen, miten hevonen väkisin s:etaan niin, että rattaanpyörä käy veräjäpieleen ALKIO. **b.** *kuv.* hallita, pitää kurissa, hillitä. | Isännän piti tulla s:amaan metelöitsijöitä. | Luulin Lallin lujaksi mieheksi. Nytpä huomaan, että hän ei jaksa s. edes vaimoaan LEINO. — S. halujaan, himojaan. Sitten ei mies enää jaksanut s. sisuansa, vaan - -. - - jotta minä hillitsisin ja s:aisin vihani kiivautta ja nauttisin lempeästi voiton kunniaa *HOLLO. — *suistaa suuta(an) t. kieltä(än)* hillitä kieltään, harkita sanansa. | S:ahan suutasi! - - s. tarvinnut ei kieltään / seurueessa semmoisessa *CAJ. Joka s:aa suunsa, se säilyttää henkensä, mutta avosuinen joutuu turmioon VT. — *suistaa jkn suu* pakottaa hillitsemään kieltään, tukkia suu. | S:a suusi, mokomakin! Kyllä kohta suusi s:an A.OKSANEN.

II. 1. työntää, sysätä, kaataa, pudottaa, syöstä (paikaltaan, uraltaan, sivuun, maahan). | S. maahan, kumoon. S. raiteilta. Sissit s:aneet junan kiskoilta. S. kivijärkäle jyrkänteeltä rotkoon. S. vastustajansa satulasta. Liian kova vauhti s:i auton ojaan. Lyöjä kaatui itse oman iskunsa s:amana. - - ampuu häntä nuolella ja s:aa hänet mereen TARK. - - tässä se [vene] kaatui ja s:i miehet uimasilleen IVALO. **2.** *kuv.* ja *abstr.* liittyen us. myös merk:een I.2.b. | S. kuningas valtaistuimelta. S. jku valta-asemastaan. Onnettomuus s:i miehen kokonaan raiteiltaan. Porvariston luokkalait on s:ettu voimastaan ja vaikutuksestaan AHO. Mutta voitettuaan he s:ivat alamaisuuteen autettavansa LEHT. — S. surman suuhun. - - Pythonin surmaan s:avi hän *MANN. — *Erik.* **a.** kukistaa, nujertaa. | S. sortajansa. Miten voisin nöyrä ma olla, / kun sinua heittiöt herjaavat? / Ne s:an ma taistelolla! LEINO. - - niin nämä riidat loppuvat ja saadaan taas emäntäkin, joka uskaltaa s. valtikkaat piiat NUOLIV. [Karhujen ja hallojen] asuinsijat s:etaan, raatajakansan kaikkensa uhratessa AHO. **b.** voittaa, tehdä tyhjäksi, estää, torjua, karkottaa. | S. uhkaavat vaarat. Yhteisen edun nimessä on keskinäiset kinastelut ja nurkkapyyteet s:ettava. - - säästi häntä hallan tuho, / itse karhut kauas s:i LEINO. - - pois s:ain kaikkinaiset viettelykset *JYLHÄ. - - pois onnettomuus s:a / kaikilta teiltäni VK.

suistamiskenkä *s. raut.* eräs raiteensulku.

suistamo[2] *s.* tav:mmin 2. suisto.

suiste[78] *s. metsät.* kivi-, hirsi- t. risuseinä, joka kosken mutkassa kokoaa vettä ja ohjaa uittotavaraa, ohjeseinä. — *Yhd.* arkku-, hirsi-, kapula-, kivi-, puu-, risunkis.

1. **suisto**[1] *s.* par. ed.

2. **suisto**[1] *s. maant.* meren t. järven rantaan joen kuljettamista aineksista (sorasta, hiekasta ja savilietteestä) syntynyt kerrostuma virran suuhaarojen halkomaa alavaa maata, delta, suistomaa. | Joen, puron s. Niilin s. Vedenalainen s. **-alue** *s.* Eufrat- ja Tigris-joen s. **-haara** *s.* Reinin pohjoinen s. **-järvi** *s.* suistoon syntynyt järvi. **-kerrostuma** *s.* **-lahti** *s.* Joen s. **-maa** *s.* suisto. | Niilin viljava s. **-muodostuma** *s.* **-rannikko** *s.* **-saari** *s.* suistoon syntynyt saari. **-tasanko** *s.*

suistu|a[1] *pass.v.* < suistaa II. **1.** liikkeestä: kaatua, sortua, pudota, syöksyä (paikaltaan, uraltaan, sivuun, maahan). | S. telineiltä, katolta. S. maahan, alas, syvyyteen. S. suulleen, päälleen, selälleen. S. nurin. Ratsastaja s:u satulasta. Auto s:i sillalta jokeen. Kuorma s:u ojaan, tiepuoleen. Reki kaatui ja kyydittävät s:ivat lumihankeen. Lautta hajosi ja miehet s:ivat virtaan. Uupunut vaeltaja oli s:nut tiepuoleen. Haavoittunut ratsu s:i polvilleen. Pikajuna s:nut kiskoilta. [Hän] näkee suuren hongan ensin huojuvan ja sitten s:van [= kaatuvan] AHO. Mun linnani muurit sammaltuu / ja tornit s:vat vanhuuttansa KOSKENN. — *Kuv.* ja *abstr.* S. normaalin elämän raiteilta. Jos niin kävisi, niin maailma s:isi raiteiltaan. Uraltaan s:nut, epätoivoinen olento. S. oikean tyylin tieltä. S. valtaistuimeltaan. S. mahtiasemastaan. S. surman suuhun, surmaan. S. kurjuuteen, köyhyyteen, perikatoon. S. [= langeta, luisua] paheelliseen elämään. S. rikolliseksi. Ajatuksen sinnepäin s:essa taas huimaa SILL. **2.** ed:een liittyvää käyttöä. **a.** kukistua. | Riippuu teidän tarmostanne, kestämmekö vai s:mmeko IVALO. **b.** sortua, kuolla, kaatua. | Jos meidän on sallittu s. alkavaan taisteluun IVALO. S:i multa sulhaseni, / häipyi taakse Tuonen häivän LEINO. **c.** laata, kadota, loppua. | Vaan kaipaus vaietkoon, ja suru s:kohon! A.OKSANEN. - - hänen tarmonsa talttuu, / hänen myrskynsä s:u LEINO. Nyt on päivä päättymässä, / sulo ilta s:massa KIANTO. **3.** maastosta: olla hyvin jyrkästi viettävä, pudota, syöksyä, kaatua, laskea. | Kallio s:u suorana seinänä mereen. Pystysuorina seinäminä s:vat rantaäyräät. Polku s:i jyrkästi alas laaksoon.

suitse 1. *postp.* Salmen s. 'suun kautta'. **2.** *adv.* Puhaltaa savua s. ja nenitse 'suun ja nenän kautta'.

suits|ea[13] *v.*, vars. *ylät.* ja eräissä sanonnoissa: suitsuta. *(1.a.)* Talosta oli jäljellä vain s:evat rauniot. S:eva kekäle. Niinp' on kylä kypeneinä s:i *MANN. Uskoni on heikko aivan, / kynttiläinen s:eva VK. Ja koko Siinain vuori s:i siitä, että Herra astui alas sen päälle tulessa VT[v]. *(b.)* Palavista kylistä s:i savu taivaalle. Tulivuoren sisuksista s:ee palavaa laavaa. Tuli s:i suksen tiestä, / savu sauvan somman tiestä KANT. *(2.)* syöstä, purkaa suihkuna, suitsuttaa, tuiskia. | Tulivuori s:ee tuhkaa ja palavia kaasuja. Kun putket s:evat tulta, / keto miesten

hurmetta juo H.ASUNTA. — *Kuv.* S:en surmaa helmastain, / tapan, ketä tahdon vain LEINO.

suitsenper|ät *s. mon. kans.* ohjasperät. | Antaa hevoselle s:istä 'lyödä suitsenperillä'.

suits|et^{8} *s. mon.* vars. hevosen päähän sovitettava hallinta- ja ohjauslaite, johon kuuluvat nahkahihnoista tehdyt päitset ja metalliset t. kumiset kuolaimet ja johon ohjakset liitetään. | Panna hevoselle s. suuhun. Taluttaa hevosta s:ista. Käydä, ruveta s:iin 'ohjaksiin, ajamaan'. -- heti kun ohjat käteensä otti näkyi, että on se mies s:issa ennenkin ollut KATAJA. — *Kuv.* Panna jklle s. suuhun 'taltuttaa, hillitä jku'. Pane hiukan jo s:ia vihalles vimmatulle *MANN. -- s:iin taas ei nero suostua voi *MANN. — *Yhd.* ajo-, ratsus.; kanki-, kuolain-, lippus.; sisä-, ulkos.

suitseton^{57} *kar.a.* < ed. | Susi s. hevonen SL.

suitsevai|nen^{63} *a.*, vars. *heng.* suitseva. | -- s:sta kynttilänsydäntä hän ei sammuta UT.

suitsi|mies *s.* hevosen ajaja. | Vanha s. **-per|ät** *s. mon. kans.* ohjasperät. | Läimäyttää hevostaan s:illä. Kyntäjä panee s. kaulaansa. **-piel|i** *s.* Tarttua hevosta s:estä [= suupielen kohdalta suitsista] kiinni. Pidätellä vauhkoa hevosta s:istä. **-raudat** *s. mon.* rautaiset kuolaimet. **-ren|gas** *s.* kuolainrengas. | Oikeanpuoleinen s. — Silmät (suuret) kuin s:kaat. Veertin silmät pyöristyivät yht'äkkiä s:kaiksi LEHT.

suitsit|taa^{2*} *v.* -us^{64} *teonn.* panna suitset suuhun, suistaa. | S. hevonen, ratsu. Totuttaa nuorta hevosta s:tamiseen ja valjastamiseen. Ratsun satuloiminen ja s:us.

suitsivarret *s. mon. kans.* ohjakset.

suitsu^{1} *s.* ei normaalityylissä. **1.** = savu 1. | Kunhan vain savu nousee, kunhan vain s. Suomesta näkyy ja Eurooppa ihmettelee! AHO. **2.** = savu 2. | Tehdä lehmille s. Nyt uhriaik' on parhain, / sytytä s:s vaan! HLV. — Elä yritä herkoolin pytingin eteen s. [= palava piippu] suupielessä KIANTO. **3.** *hist. harv.* = savu 3. | -- alue, jonka 63 talon eli s:n tuli tehdä kunkin 12 päivätyötä kartanoon V.VOIONMAA. **4.** *harv.* suitsuke. | He kultaa, mirhaa, s:a kantoivat / ja polvistuin ne lapselle antoivat HAAHTI.

suitsu|a^{1} *v.* = suitsuta. *(1.)* Itäpohjalainen kesäyö s:vine lehmisavuinesi KIANTO. *(2.)* [Kosteat puut] kytivät s:en vankkaa savua uuninsuusta PAKK. -- ei miehiä, keihäitä, kannuksia, / vain koneita surmaa s:via KOSKENN.

suitsuil|la^{29} *frekv.v.* < suitsuta. | -- ja pian s:i heidän tuleltansa savu ylös puitten latvoille KIVI. -- huolimatta karvaasta tikurasta, joka totosta s:i tupaan KIVI.

suitsuke^{78*} *s.* aine, jota polttamalla saadaan "pyhää savua", suitsutusaine, suitsute.

suitsu|ta^{39} *v.* (*rinn.* suitsua) suitsea. **1.** *intr.* **a.** palaa savuten, savuta, sauhuta. | Kosteat puut vain pihisivät ja s:sivat nuotiossa. Lehmisavu s:si karjapihassa. Alati s:ava, mutta harvoin purkautuva tulivuori. S:avat rauniot. Ja taas s:avat savuna teidän rakkaat pirttinne IVALO. **b.** nousta, suihkuta, tuiskia. | Raunioista s:si savu. [Mökistä] savupatsas ilmaan s:si AHO. -- suuri lohikäärme, jonka sieraimista s:si tuli JOTUNI. Savutorvesta s:aa iltaan kultaisia säkeneitä LEHT. — *Kuv.* ja *abstr.* Punas silmiä lieskat helvetin / ja suustaan s:si synti H.ASUNTA. -- vaan silloin s:aa Herran viha ja kiivaus sitä miestä vastaan VT. **2.** *tr.* syöstä, suitsuttaa, tuiskia. | Savupiiput s:avat savua taivaalle. Tulivuori s:aa ilmaan tulta ja tulikiveä. Kosteat puut -- kytivät s:ten vankkaa savua uuninsuusta PAKK. Vatanen löi löylyn ja kohta s:si uuni sakeita höyrypilviä LASSILA. — *Kuv.* ja *abstr.* -- rouva Riemulan tulta ja tulikiveä s:ava katse ALKIO.

suitsute^{78*} *s.* suitsuke.

suitsut|taa^{2*} *kaus.v.* < suitsuta 1. | Öljylamppu s:taa savua. Tehtaiden piiput s:tavat nokista savuaan. -- s:tavat ilmaan kauniita savukiehkuroita sikareistaan TALVIO. Savukiukaan sijaan laitettiin savunsa suoraan ulos s:tava uuni PAULAH. — Tulivuori s:taa tulta ja tulikiveä. Tykit, konekiväärit s:tavat tulta 'ampuvat kiivaasti'. Veturi s:ti savupiipustaan kimpuittain kipinöitä. — Salakavalasti s:tivat surmaa tuliluikuistansa KIANTO. -- puut ja nurmet s:tavat pihkaista lemuaan ilmaan TALVIO. — *Erik.* levittää erikoisesta astiasta pyhää savua uhraamisen t. jumalanpalvelusmenojen yhteydessä. | S. pyhää savua. S. temppelissä. S. pyhien kuvien ja kansan puoleen. Herralle s:ettu savu kohosi talvista taivasta kohden IVALO. -- kansa uhrasi ja s:ti yhä edelleen uhrikukkuloilla VT. — *Kuv.* S. jklle kiitosta. Kaikki arvostelijat s:tivat hänelle ylistystään. S. jklle t. jllek 'ylenmäärin kiittää, ylistää'. Miks s:at vainajalle noin innoin? / Jos eläis, et sois sitä millään hinnoin! *MANN. [Ilotaloissa] ihmiset s:tavat sille jumalalle [= palvovat, palvelevat sitä jumalaa], joka ei tule koskaan tyydytetyksi LINN.

suitsutu|s^{64} *s.* **1.** suitsuttaminen. **a.** Israelin pappien tehtävänä oli uhraaminen, s. ja siunaaminen. **b.** ylistäminen, kiittäminen. | Runokokoelma sai osakseen yleistä s:sta. Diktaattorien loiston ja s:ksen kaipuu. **2. a.** suitsuke, suitsute. | -- ottakoon kukin suitsutusastiansa ja pankoon siihen s:sta ja tuokoon Herran eteen VT^{V}. **b.** suitsutuksen savu ja tuoksu. | Alttarilta nouseva s. Lihavia polttouhreja minä sinulle tuon ja oinasten s:ksen [= uhrituoksun] VT^{V}. — *Kuv.* Kannattajien ihailevat s:kset. Nouskoon sydäntemme s. luoksesi kuin ihana uhrisavu kohoo korkeuksiin LINN.

suitsutus|aine *s.* suitsuke. | Juutalaiset käyttivät s:aineina pihka- ja palsamilajeja, kanelinkuorta jne. **-alttari** *s.* erikoinen alttari suitsukkeiden polttamista varten. **-astia** *s.* tav.: taiteellisesti koristeltu vitjoissa kannettava metalliastia, jota heilutellaan pyhän savun levittämiseksi. **-hartsi** *s.* suitsukkeena käytetty hartsi. **-pihka** *s.* vrt. ed. **-puikko** *s.* suitsukkeena poltettava puikko. **-savu** *s.* **-uhri** *s.* uhri, joka suoritetaan suitsuttamalla. | Minun rukoukseni olkoon s. sinun kasvojesi edessä VT.

1. **suittaa**^{2*} *fakt.v.* < sukia. | S. hevonen.

2. **suitta|a**^{2*} *v. kans.*, vars. *3. pers.* saattaa, voida. | S:apa niinkin olla. -- kuolemakin tulla s:a KIVI.

suivautu|a^{44} *v. ark.* (*rinn.* suivaantua^{1*}) kyllästyä, saada tarpeekseen. | S. palveluspaikkaansa. Jos

te joskus sattuisitte s:maan huvilamaisemiinne ja kulttuurin kulkuvehkeisiin KIANTO.

sujah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Autoja s:teli ohitsemme. - - pääskyset vain pitivät peliään s:dellen avoimesta navetanovesta ulos ja sisään SILL. — *Kuv.* Tuommoisia ajatuksia s:teli salaman nopeudella aivujeni läpi PÄIVÄR.

sujah|taa[2*] *mom.v.* < sujua. **1.** nopeasta (ja luistavasta, vaivattomasta) liikkeestä: vilahtaa, pujahtaa, livahtaa, lennähtää, viuhahtaa. | Käsi s:taa taskuun. Kirje s:taa laatikkoon. Pääsky s:taa ullakolle. Kissa s:taa ovenraosta ulos. S. pakoon, piiloon. Niemen takaa s:ti esiin kevyt vene. Auto s:ti ohi. Seteli s:ti huomaamatta kädestä käteen. Ikkunan editse s:ti suksilla solakka nuorukainen LINN. S:tivat suksillensa / heimon sulhot LEINO. [Pikkuneiti] s:ti viivana korkealta tuoliltaan alas ja riensi juoksujalkaa - - ovesta KARHUM. — *Abstr.* - - puhelee sellaista sujuvaa sällin puhetta, jossa rivoudetkin s:tavat niin sievässä muodossa SILL. **2.** ajasta: kulua nopeasti, kuin huomaamatta. | Niin mennä s:ti kokonainen viikko. Kotoa lähdöstämme oli jo s:tanut useita päiviä.

sujak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* **1.** pitkähkö ja ohuehko sekä samalla taipuisa ja jäntevä, kestävä, sutjakka. | S. vitsa, ongenvapa, keppi, ruoska. S:at sukset. Linnut lentelivät s:oin siivin. **2.** muodoltaan solakka;)(paksu, kömpelö. | S. vene 'pitkähkö ja kapeahko kevytkulkuinen vene'. Koiralla oli s. pää. **3.** luistava, sujuva. | Suksi juoksee s:asti. Työ käy s:asti. Juttu luisti s:asti. Suustaan s. [= sanavalmis] isäntämies. - - saan vasta omankin ajatukseni s:kaan liukuun SEPPÄNEN. - - pohja on kova ja s. sekä ahkiolylylle että suksimiehelle HAARLA.

sujau|s[64] *teonn.* < sujahtaa. | Se kävi yhdessä s:ksessa 'yhtäkkiä, nopeasti'.

sujaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kutoja s:telee sukkulaansa. S. vitsalla selkään. — Nyt eivät rengit enää saaneet maata tuvassa, verhoavan raidin takana, josta he s:telivat kokkapuheita alhaalla makaaville palvelustytöille *A.SIMOJOKI.

sujaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* sujah(d)uttaa[2*]) < sujahtaa. | Sai salavihkaa s:etuksi kirjelapun toisen taskuun. Tyttö s:ti kätensä pojan kainaloon. Esko s:ti lakin päähänsä ja livahti tiehensä. [Pieni poika] s:taa itsensä alas maisteri Sahan sylistä H.JARTTI. — Mäki s:ettiin alas suksilla. Suksilla s:imme keväistä hankea. — *Erik.* yl. äkillisestä teosta, toimenpiteestä. | Äiti ommella s:ti pojalle housut. Mummo s:ti pari ristinmerkkiä. Sanoa s. S:ti uutisensa ja hävisi. Varas oli jo ehtinyt myydä s. kellon.

sujo[1] *a. harv.* **1.** sojona, sojossa oleva, suora. | Vanha kettu kavahti eteen, etujalat s:ina, maha maassa AHO. — *sujonaan* (adv.) oikopäätä, suoraan. | - - tuuminut, että helvettiä kohti tämä heidän elämä meni s:naan HEPOR. **2.** suju. | Se velka on jo s.

sujot|taa[2*] *v. harv.* **1.** sojottaa. | Mennä s. [Nuoli] lähti lentää s:tamaan hirmuista vauhtia ilmassa PÄIVÄR. **2.** silittää villakangasta t. -pukua, prässätä. | S:taminen on villakuitujen kiharuuden poistamista.

suju[1] *a. ark.* kuitti, selvä. | Onko velka jo s.? Me olemmekin s:t 'ei ole toisillemme mitään maksettavaa, olemme omillamme'.

suju|a[1] *v.* **1.** luistaa, liukua, solua. | Sukset s:vat liukkaasti. Vene s:i keveästi myötävirtaan. S:va [= luistava] solmu. Poikkipuu s:i reiässä pitkin sauvaa ja sitä työnnettiin eteenpäin tai taapäin I.K.INHA. Reita oli papin puhuessa s:nut hänen viereensä AHO. — Tuo tie s:u pitkän, kaukaisen lakeuden perille ja vie kylään AHO. [Lumikummun] niskalta s:i lasten suksien jälkiä kartanolle SEPPÄNEN. — Kun ei ole lehmille suuhun s:vaa [= syötävää] HAANPÄÄ. **2.** ed:een liittyvää käyttöä. **a.** käydä, tapahtua, luistaa, luonnistua, onnistua. | Työnteko ei nyt tahdo s. Uusi johtaja sai liiketoimet s:maan. Työ s:u hyvin, kevyesti, nopeasti, vaivattomasti, huonosti, hitaasti. Kaikki s:i kuin rasvattu. Asiat alkoivat s. kuin itsestään. Hyökkäys s:i nopeasti ja suunnitelmien mukaan. Työvoiman ja tarvikkeiden puutteessa s:ivat rakennustyöt hitaasti. Kuinkas kauppasi s:vat? Leinolta s:i runonteko kuin leikiten. N:ltä s:i sekä runo että proosa. - - juuri hiukkasen humalassa, sen verran, että ajatukset, sanat ja teot parhaiten s:vat SILL. Mutta [marssi]laulu s:i kuin hautavirsi, hitaasti laahaavassa tahdissa AK. **b.** ajasta: kulua, mennä. | Ilta s:i rattoisasti ja häiriöittä. Työtunnit s:ivat sukkelaan. Kului kevät, s:i suvi V.KOLKKALA. **3.** *kans.* **a.** taipua, notkistua, vääntyä, painua jhk asentoon. | Jalka s:u polvesta vain hiukkasen. Onkeen tarttui niin suuri kala, että vapa s:i aivan luokille. Kyllä siellä [lukkarin koulussa] niskanne s:u [= nöyrrytte] MERIL. Pölkky kiitää, [koskenlaskijan] vartalo s:u, keksi vaakasuorana hiljalleen keinuu LINN. **b.** kuontua, luontua, taipua. | Kouristelemalla ja puhaltelemalla sain ne [jäätyneet saappaat] sen verran s:maan, että kykenin jotenkuten kiskomaan ne jalkaani WILKUNA. — [Elämä] ei suju pakollakaan yhden ainoan määritelmän rajoihin HOLLO.

sujuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Hei, miten sukset s:ee, kun Karjalan brihat luistaa LEINO.

sujumat|on[57] *kielt.a.* S:tomat sukset. S. kuin suden selkä SL.

sujut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | He lähtivät s:telemaan suksillaan kirkolle päin AHO. — S. [= vedellä, juoksutella] sauvaa, nauhaa sormiensa välitse. - - s:teli käsissään ohutta messinkivannetta JÄRVENT. - - sillä aikaa kuin lypsäjä s:teli nännien neniä KAUPPISH. — S. [= vedellä] jkta vitsalla, hihnalla selkään.

sujut|taa[2*] *kaus.v.* < sujua. *(1.)* [Sukset] sujuivat s:tamatta, / ponnahtivat polkematta AHO. — S. [= pujottaa] lanka neulan silmään. S. sormus sormeen. S. sukat jalkaansa. Poika s:ti kätensä tytön kaulaan. S. itsensä aukosta sisään. *(2.)* Ottaessaan esille totisen asian s:taa hän sanojaan niin, että niistä lopussa syntyy leikkipuhe AHO. [Alastalo] s:ti puhetta solkenaan KILPI. - - s:ti asiat niin, että tuossa tuokiossa pääsi lähtemään SILL. *(3.)* Myrskytuuli s:ti vahvatkin puut miltei luokille. S. kaksi kasvavaa

puuta latvoistaan yhteen. Luokkipuu haudotaan ennen s:tamista 'painamista'.
sujuttautu|a[44] *refl.v.* < ed. | S. aukosta sisään. S. väkijoukon läpi. Koira s:i rakennuksen alle. Veneet s:ivat varovasti - - rantalepikkojen varjoon HAARLA. Mutta me emme voi s. toisiin niin täydellisesti, että näkisimme maailman ikään kuin heidän sisäisillä silmillään *HOLLO.
sujuv|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** luistava, sulava, joustava, vaivaton. | S. ja selvä käsiala. S. esitystapa, tyyli. S. suomennos, esitys. Jklla on terävä ja s. kynä. Puhua s:aa suomea. N. osasi pukea ajatuksensa s:aan ja miellyttävään muotoon. Puhua, kirjoittaa, esittää s:asti. N. osaa s:asti saksaa ja ranskaa. Siirtyä s:asti aiheesta toiseen. Liikkeiden, sanonnan s:uus. Sävellyksen melodinen s:uus. - - puhelee sellaista s:aa sällin puhetta, jossa rivoudetkin sujahtavat niin sievässä muodossa SILL. **2.** taipuisa, notkea, sujakka;)(jäykkä, kankea. | Pitkä ja s. ruoska. Ohuet, s:at sukset. S:ana kuin sisilisko pujottautuu kainaloni alitse hienovartaloinen neitonen AHO.
sujuva|kynäinen *a.* S. kirjailija. **-mittainen** *a.* S. runo. **-puheinen** *a.* S. agitaattori. **-sanainen** *a.* S. radioselostaja. S. pakinatyyli.
suka[11*] *s.* **1.** *maat.* metallinen t. kuminen väline, jossa on kampamaisia hammasharjanteita ja jota käytetään vars. hevosen harjan puhdistamiseen. — *Yhd.* hevos-, riivins.; kumi-, rautas. **2.** *harv.* hiusharja, kampa. | Silloin on hukka Lemminkäistä, / - - / kun s. verin valuvi, / harja hurmehin loruvi KAL. **3.** *kansat.* pellavaharja. | Vidotut pivot harjattiin sualla. **4.** *kasv. el.* sukanen. — *Yhd.* myötä-, vastas:an. **-häntäi|nen** *a.* — *S:sesti.* S:set 'Thysanura, siivettömiin kuuluva hyönteislahko'. **-höyhen** *s.* karvamainen höyhen. | Variksen sieraimet ovat s:ten peittämät.
-sukainen[63] *poss.a.* Moni-, myötä-, suora-, terävä-, vastas.
sukais|ta[24] *mom.v.* < sukia. **1.** S. hiukset silmiltä. Hän s:i kammalla otsatukkansa taaksepäin KATAJA. Silloin Klaus-herra hiukan ivallisen näköisenä s:i sormin tukkaansa ja partaansa IVALO. **2.** laajentunutta abstr. ja kuv. käyttöä: nopeasta, yhtäkkisestä tekemisestä. | Tyttö pestä s:i lautaset. S:en vain tämän kirjeen valmiiksi, niin lähdetään. Kiireessä s:tu sanomalehtiartikkeli. Juosta s. piiloon. - - s:tuaaan [= kahmaistuaan] enemmät setelit housuntaskuunsa hän säntäsi tiehensä HAANPÄÄ. Mies hyppäsi rekeen ja lyödä s:i [= sivalsi] ruoskalla hevostaan. — Poika sanoa s:i [= tokaisi] ajatuksensa arkailematta. "Mikä sinä minä teille olen", oli Selma s:sut HEPOR.
suka|karva *s. kasv. el.* Hedelmäsuojuksen s:karvat. Hyönteisen tuntosarvien s:karvat. **-karvai|nen** *a.* S. ruoho, hedelmä. Perhosen s:set huulirihmat. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* S:sen kapeat lehdet. Kaislan kukan s:set kehälehdet. — S. [= kärkeen päin tasaisesti suippeneva] tuntosarvi. Hyönteisen s. perälisäke. **-ma|to** *s.* S:dot 'Chaetopoda, nivelmatoja, joiden nivelissä on liikuntaelimina sukasia'. Lierot kuuluvat s:tojen luokkaan.
suka|nen[63] *a. kasv. el.* paksuhko ja kankea karva t. sen tapainen muodostuma, suka. | Verhiön laide on muuttunut s:siksi. Hedelmäverhojen s:set. Kehrääjän leuoissa ja suupielissä on kankeita s:sia. Kastemadon kulkua helpottavat pienet s:set, jotka koskettaessa tuntuvat käteen. Kaskaan siimamaiseksi s:seksi muuttunut peränivel. — *Yhd.* haju-, imu-, kuulo-, pistins.; peräs.
sukan|kudelma *s.* **-kudin** *s.* **-kudonta** *s.* **-kutoja** *s.* **-kutomo** *s.* **-neule** *s.* **-neuloja** *s.* **-neulonta** *s.* **-parsija** *s.* **-parsinta** *s.* **-pidin** *s.* sukkanauha. **-polv|i** *s.* Äiti parsi pojan s:et. **-sauma** *s.* **-sääri** *s.* = sukanvarsi. **-terä** *s.* **-var|si** *s.* S:ret syltyssä. — *Kuv.* Pitää, säilyttää rahojaan s:ressa 'hallussaan korkoa tuottamattomina'.
sukapää *s.* Cynosurus, heinäkasveja. — *Yhd.* kampas.
sukasellinen[63] *poss.a.* < sukanen. | S. hedelmäkota. S. tuntosarvi.
sukaseton[57] *kar.a.* < sukanen. | S. pähkylä.
sukas|karva *s.* sukakarva. **-kimppu** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* **-rivi** *s.*
sukea[21] *a. kans.* = sukeva. | Tee mulle s:t sukset, / kalhut kaunoiset kaverra KAL.
sukel|lella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < sukeltaa. | Koskelo s:telee pitkät matkat veden alla. Hylje s:telee kaloja ruoakseen. Metsätiellä pulkka s:telee sohjussa kuin venhe koskessa KIANTO. — Ja kevyt minä olin kintuiltani, aivan kuin sukkula s:telin joka paikkaan AK.
sukellu|s[64] *teonn.* < sukeltaa. | S. veteen. Torpedo osui juuri s:sta suorittavan vedenalaisen kylkeen. — Lentäjä oli saanut koneensa tasapainoon viimeisen s:ksensa jälkeen. — *Voim.* sukelluspyörähdys. — *Urh.* sukellushyppy. — *Kuv.* Ymmärsin, että s. vanhaan maailmaani tietäisi eräänlaista nykyisen maailmani uudelleen arviointia AK. — *sukellu|ksissa,* -ksista, -ksiin (adv.) sukeltaneena, sukellustilassa, upoksissa. | Merisaukko voi olla s:ksissa 15—20 minuuttia. Vedenalaisen nopeus s:ksissa ja pinnalla. Nousta s:ksista. Painua s:ksiin.
sukellus|aika *s.* aika, jonka jk on sukelluksissa. **-ammus** *s. sot.* erikoisammus, joita tykistö käyttää ampuessaan sukelluksissa olevaa alusta. **-hyp|py** *s. urh.* **1.** Uimarin s:yt. **2.** hyppy(tapa), jossa korkeushyppääjä heittäytyy pää ja kädet edellä riman yli ja tulee käsilleen maahan, tiikerinhyppy. **-kelkka** *s.* hinaajan vedenpohjaa pitkin vetämä kelkka, jossa sukeltaja istuu. **-kello** *s.* alassuinen kupu, johon jatkuvasti pumputaan ilmaa, niin että sukeltaja voi työskennellä sen alareunassa olevilla hyllyillä; vrt. sukelluspuku. **-kypärä** *s.* sukelluspuvun kypärä. **-laite** *s.* **-laiva** *s. vanh.* sukellusvene. **-nopeus** *s.* nopeus sukelluksissa. **-pallo** *s.* syvän meren tutkimuksissa käytetty sukellusväline; vrt. sukelluskello, -puku. **-pu|ku** *s.* erikoislaittein varustettu sukeltajan suojapuku. | S:vun kypärä, ilmaletku, lyijyanturaiset jalkineet. Happisäiliöllä varustettu s. **-pyörähdys** *s. voim.* nojapuuliike, jossa haaraistunnasta painutaan pää edellä eteenpäin aisojen väliin ja siitä edelleen käsillä nostaen haaraistuntaan, sukellus. **-reik|ä** *s.* Jäässä oli norpan s:iä. **-syvyys** *s.* **-taito** *s.*

-tankki *s.* sukellusveneen tankki, joka sukellettaessa päästetään vettä täyteen ja pinnalle noustaessa paineilmalla ja pumpuilla tyhjennetään. **-työ** *s.* sukeltajan veden alla suorittama työ. **-varusteet** *s. mon.*

sukellusvene *s. sot.* alus, joka voi tarvittaessa sukeltaa ja liikkua veden alla; *syn. vanh.* vedenalainen. **-asema** *s.* **-hyökkäys** *s.* **-laivasto** *s.* **-sota** *s.* sukellusveneiden toiminta merisodassa, upotussota. **-verkko** *s.* verkkoeste, jonka tarkoituksena on joko vain ilmaista sukellusveneen paikka tai myös estää sen pääsy sulutteen läpi; vrt. potkurinsotkin.

sukellusväline *s.* Sukelluskellot, -puvut ym. s:et.

sukellutta|a[2*] *kaus.v.* < sukeltaa. | Siinä joukossa lipui verkalleen suuri kelohonkakin, milloin s:en virran painosta päätään syvälle laineikkoon IVALO.

sukel|taa[5] *v.* **I.** varsin. merk.: (pää edellä) heittäytyä, syöksyä, painua veteen täysin upoksiin (noustakseen jonkin ajan kuluttua jälleen pinnalle); tav. mukaan luettuna oleminen, liikkuminen ja toimiminen veden alla; myös vedenpohjassa erityisiä sukellusvälineitä käyttäen tapahtuvasta toiminnasta, esim. uponneiden esineiden nostamiseksi t. eril. tutkimusten tekemiseksi. | S. pää, jalat edellä. S. laiturilta, rantakiveltä, veneestä, ponnahduslaudalta. S. uidessaan. S:taa kuin hylje. S. veteen, jokeen. S. syvyyteen, aaltoihin. S. puomin alitse. S. syvälle, pohjaan asti. S. päänsä kiveen. Vesilinnut pystyvät s:tamaan pitkiä matkoja. Sorsat s:tavat ruokansa pohjasta. S. merestä simpukoita. Uponnut kello saatiin järven pohjasta s:tamalla. — [Linnut] uiskentelevat siinä edestakaisin ja s:tavat päänsä ja kaulansa veteen AHO. — Sukellusveneestä: painua veden pinnan alapuolelle. | Pommi osui sukellusveneeseen, ennen kuin se ehti s.

II. laajentunutta käyttöä. **1.** yl. alaspäisestä liikkeestä. | S. lumihankeen, heinäkasaan. Vihollisen avatessa tulen ei auttanut muu kuin s. ojaan. Ylittää hyppyrima s:tamalla, vrt. sukellushyppy. Varpushaukka s:taa nuolena saaliinsa kimppuun. Polku s:si syvään suolaaksoon KIANTO. — Pistooli s:si miehen taskuun. Vieraan tullessa s:si kirje pöytälaatikkoon. Taas s:taa Shemeikan käsi laukkuun, nostaa sieltä mytyn AHO. - - hanhensulka s:si tuimasti mustetolppoon WILKUNA.

2. tav. vaakasuorasta liikkeestä: suin päin syöksyä, sujahtaa, pujahtaa jhk, jnk verhoon, peittoon. | S. vällyjen alle. Kärppä s:si pinon rakoon. Jänis s:si tiheään pensaikkoon. Häivytti takaa-ajajansa s:tamalla väkijoukkoon. [Siteistä vapautettu vanki] pääsi livahtamaan ovesta ja s:tamaan metsään, jossa muitakin pakolaisia lymyili IVALO. Partio sai ohjeensa ja s:si pimeyteen. Lentokone s:si pilviverhoon. Auto teki äkkikäänteen s:taen pahanpäiväiseen kujaan KIANTO. - - tie s:si aukealta pieneen metsäsaarekkeeseen LINN.

3. *abstr.* ja *kuv.* **a.** Yön, Tuskan syvyyksihin s:tain / ja Valon kukkuloilla vaeltain KOSKENN. - - niin s:si hän [nais]suhteisiinsa noin vain pilan kannalta KIANTO. Ja s:taa oikkuisana auttajana heidän ystävyyteensä LEHT. — Jk ajatus s:taa [= juolahtaa] mieleen. **b.** uppoutua, syventyä, antautua kokonaan jhk. | S. lapsuusmuistoihinsa. S. ihmissielun salaisuuksiin. S:la lukuihisi ja ajattele kotiinpaluuta sitten kun päämäärä on saavutettu AK.

4. jstak näkymättömissä, jnk peitossa, verhossa, takana, jstak kadoksissa, tietymättömissä, unohduksissa olleesta, aikaisemmin huomaamatta jääneestä tms.: (yhtäkkiä, odottamatta, yllättäen) tulla näkyviin, esiin, putkahtaa esiin, paljastua, ilmetä. **a.** Pilvien seasta s:si hävittäjä pommikoneen kimppuun. Kadonnut paperi s:si kerran esiin pöytälaatikosta. Ja aivan äkkiä s:si poro [metsästä] Peurajoen aukealle KATAJA. Mutta juuri samalla hetkellä osui aitan ovelle astelemaan toinenkin muori, mistä lie s:tanutkaan sieltä rannalta usvasta LEINONEN. — Tie painui synkkään korpeen ja s:si ihmisten ilmoille vasta naapuripitäjässä. Äkkiä s:si kuitenkin hangesta juurakko, ahkion keula töksähti siihen ERKKI ILMARI. **b.** *abstr.* Vuosien kuluttua sama ajatus s:si uudelleen esiin. Muistin kätköistä s:taa esiin monenlaisia kuvia ja tapauksia. - - nämä kotiseudun maisemat ovat sitten tavan takaa s:taneet esiin heidän runoudessaan JÄRVENT. Samaan aikaan kuin naiskysymys, s:si realistisessa kaunokirjallisuudessa esille myös yhteiskunnallinen kysymys ja työväenkysymys TARK.

sukeltaja[16] *tek.* < ed., vars. I. | Hyvä, taitava s. Koskelo on erinomainen s. — *Erik.* **1.** henkilö, joka erityisiä sukellusvälineitä käyttäen työskentelee veden alla; vrt. sammakkomies. | S:n puku. — *Yhd.* ammattis. **2.** *el.* **a.** sukeltavista linnuista: Koko-, puoli-, syöksys. **b.** S:t 'Dytiscidae, vesielämään mukautuneita, petokuoriaisiin kuuluvia kovakuoriaisia'. — *Yhd.* suurs. **--antilooppi** *s.* **-lintu** *s.*

sukeltajan|puku *s.* sukelluspuku. **-tauti** *s. lääk.* sukeltajilla esiintyvä häiriö, jonka aiheuttaa liian äkillinen paineen väheneminen suuresta syvyydestä noustaessa.

sukeltautu|a[44] *refl.* ja *pass.v.* < sukeltaa. | [Hän] s:i kuin hylje veteen AHO. — S. peitteen alle, vuoteeseen. S. väkijoukkoon. Tie s:u metsään. — Jk ajatus, kuva s:u mieleen. S. jkn suosioon. — S. lapsuutensa muistoihin. S. mielikuvituksensa voimalla vieraisiin oloihin. S. jhk työhön. — Sumusta s:i esiin laivan keula. Vuosien kuluessa sama kysymys s:i yhä uudelleen esille.

sukeu|tua[44] *v.* kasvaa, kehittyä, kehkeytyä, muodostua, muotoutua, syntyä. | Pojasta s:tui komea nuorukainen. Naapurusten välille on s:tunut ankara riita. Kysymyksestä s:tui pientä väittelyä. - - suuri tietäjä sinusta s:tuu, sukusi kunnia ja heimosi mahti AHO. Joka höyhenestä s:si rautapukuinen soturi IVALO. - - sika suureksi s:si, / posso kasvoi kauheaksi KANT. - - hänen mielessään rupesi soimaan omituinen, halveksiva sävel, joka hiljakseen s:tui sanoiksi JÄRVENT. - - eivät nuo ajatukset olisi syntyneet ja s:tuneet tähän muotoon ilman Ibsenistä tullutta kirjallista vaikutusta TARK.

sukeva[13] *a. kans.* -sti *adv.* (*rinn.* sukea) sujakka, kätevä, näppärä. | S. viikatteen terä. S. työ-

kalu. S:sti meni pyörä, ainoastaan hiukan narisi paksussa rasvassa ALKIO. Sinä olet s. mies sekä alkamiselta että toimen jatkolta KILPI.

suki|a[17*] *v.* **1.** harjata (sualla), kammata, ruokota. | S. hiuksiaan kammalla, harjalla. S. tukkansa sileäksi. Taaksepäin suittu tukka. S. ja harjata hevosta. — S. harjalla takkiaan. S. pellavia, villoja. — Lintu s:i sulkiaan, siipiään. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** kielensä hillitsemisestä, sanojensa valinnasta. | Niin että tiedätkin s. suusi siinä asiassa LEINONEN. Hän oli suora mies eikä liiaksi s:nut sanojansa H.ASUNTA. **b.** sivellä. | Reeta vaan suki siivellä rasvaa [lehmän] haavoihin MERIL. **c.** hutkia, piestä. | S. selkään. [Hevonen] läksi miesten huljan s:mana juoksemaan KIVI. **d.** nopeasta tekemisestä. | Juosta s. Kiireesti suki Jorma sukset jalkaansa AHO.

sukimaton[57] *kielt.a.* < sukia. | S. tukka.

suk|ka[11*] *s.* **1.** jalkaa verhoava, sen muotoihin mukautuva, tav. neulottu pussimainen pukine; vrt. syylinki. | S:at ja kengät. Miesten, lasten, naisten s:at. Puolisääreen ulottuvat s:at. Pitkät s:at. Villaiset, pumpuliset, silkkiset s:at. Saumalliset, saumattomat s:at. S:an suu, varsi, kantapää, terä. S:an neulominen, kutominen, teritys, parsiminen. Olla s:at jalassa, sukitta. Vetää s:at jalkaansa. Ottaa, riisua, vetää s:at jalastaan. S. on kantapäästä rikki. S:at ovat syltyssä. — *Yhd.* kangas-, kumi-, liina-, nailon-, pumpuli-, silkki-, villas.; verkkos.; nilkka-, polvi-, puoli-, varvass.; alus-, päällys-, sisä-, suoja-, varas.; hiihto-, urheilus.; kesä-, talvis.; (a:eja) musta-, puna-, sinis. **2.** hevosen jalan alaosaa, vars. kaviosta vuohisnivelen yli, ympäröivä valkoinen alue. | Oikeassa takajalassa s. Korkea s. ulottuu enintään etupolveen tai kintereeseen saakka. Matala s. ulottuu yli vuohisnivelen, mutta ei yli säären pituuden kolmanneksen. — *Yhd.* pitkä-, puoli-, täys-, vuohiss. **3.** *tekn.* hehkusukka. | Kaasuhehkulampun s.

sukkaatti[6*] *s.* = sitronaatti.

sukkahuo|pa *s. tekn.* villasta puristamalla ja vanuttamalla valmistettu, paperikoneessa käytetty huopa.

-sukkai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Harmaa-, musta-, sinis.

sukka|jalassa *adv.* sukkasillaan. | Lapset juoksentelivat lattialla s. Saunassakin kävi s. JÄRVENT. **-jal|ka** *a.* = seur. | S. ori. — *S:sesti.* Ajaa s:alla. **-jalkainen** *a.* S. hevonen. **-kone** *s.* **-kori** *s.* **-kudin** *s.* sukankudin. **-lanka** *s.* Kehrätä s:a. **-mieli** *a.* = seur. **-mielinen** *a. harv.* mustasukkainen, kateellinen. | Eikä tästä rakastetusta syntymäseudusta mikään s. silmä vienyt osaa TALVIO. **-myymälä** *s.* **-nauha** *s.* nauha, jolla sukka kiinnitetään jalkaan. | Kumiset s:t. Säären ympäri kiinnitettävä s. Korsettiin kiinnitetyt s:t. S. irtoaa. **-nauharitarikunta, -nauharitaristo** *s.* Englannin korkein tähdistö, jonka ritarimerkkiin kuuluu mm. vasemman polven alapuolella oleva sukkanauha. **-pari** *s.* **-puik|ko** *s.*, tav. *mon.* sileitä (teräs)puikkoja, joilla langasta neulotaan käsin sukkia, kintaita yms., sukkavarras. | Neuloa, kutoa s:oilla. S:kojen kilahtelu. **-puku** *s.* sukkamaisen tasapaksu naisten neulepuku. **-rihma** *s.* sukkanauhana käytetty rihma. | Naisten s:t.

sukkasill|a(an, -e(en *adv.* Olla s. 'vain sukat jalassa'. Jättää lapsi s:een.

sukka|tehdas *s.* **-tikku** *s. kans.* sukkapuikko. **-varras** *s.* sukkapuikko.

sukkel|a[12] *a.* -asti *adv.* **1.** nopea(liikkeinen), ketterä, vikkelä. | S. liikkeissään ja käänteissään. S. kävelijä. S. kuin kärppä. Antaa jklle s. lähtö. Teki käsillään s:ia liikkeitä. Se on s:in menotapa. Aika kului hyvin s:asti. Rakennus valmistui odotettua s:ammin. Sitä tietä päästään s:immin perille. — *sukkelaan* (adv.) nopeasti. | Nyt lähdetään ja s:aan! Joudu s:aan! Sepä kävi s:aan. **2.** (hauskan, huvittavan) neuvokas, kekseliäs, näppärä, nokkela, terävä-älyinen, ovela. | S. leikinlaskija ja sanaseppä. Suustaan s. Purevan s. puheissaan. Jklla on terävä ja s. kieli. S. vikkelän voittaa SP. Antaa s:ia vastauksia. Äkkiä juolahti mieleen s. tuuma. Keksi s:an kepposen, juonen. Laskettelee s:ia leikkipuheita. - - Lauri astelee kuin seppä Könnin kuokkamies - - jonka jalkoja ja kuokkaa käytteli s. kellovärkki KIVI. **3.** outo, merkillinen, kummallinen, hullunkurinen. | Sepä oli s. sattuma. Jopa osasi käydä s:asti. Se rakkaus on todella s. tauti.

sukkela|jalkainen *a.* **-järkinen** *a.* **-kielinen** *a.* nopeapuheinen; sukkelasanainen. | S. venakko. Vilkas ja s. tyttö. **-liikkeinen** *a.* S. kuin kärppä. **-puheinen** *a.* sukkelasanainen. | Sulavakäytöksinen ja s. kauppias. **-päinen** *a.* älykäs, hyväoppinen. | S. oppilas. **-sanai|nen** *a.* -suus *omin.* sanavalmis ja samalla nokkela-, teräväsanainen. | S. kansanmies. Vilkas ja s. nainen. S. leikinlaskija. S. torikauppias. Purevan s. pakinoitsija. Eero oli Jukolan veljeksistä älykkäin ja s:sin. **-suinen** *a.* sukkelakielinen. | S. ja teräväkielinen väittelijä. **-älyinen** *a.* S. johtaja.

sukkelo|ssa, -sta, -on *adv.* kokonaan veden alla, sukelluksissa, upoksissa. | Upota, painua s:on. — *Yhd.* umpis.

sukkeloi|da[30] *v. harv.* -nti[4*] *teonn.* puhua sukkeluuksia, laskea leikkiä, vitsailla. | N. osasi älykkäästi s. ja huvittaa toisia.

sukkeloitsija[14] *tek.* < ed. | Huoleton s.

sukkeluu|s[65] *omin.* < sukkela. **1.** Ihailla kärpän s:tta. Liikkeiden s. — Juonen, tempun s. **2.** lyhyt, huvittamistarkoituksessa lausuttu ilmaus, kokka-, leikkipuhe, kompa, pila, vitsi, sanansutkaus. | Huudella, lasketella s:ksia. Lasketella s:ksia jklle, jkn kustannuksella. Noin mauttomalle s:delle ei kannata edes nauraa. — *Yhd.* ajatus-, sanas.; kapakka-, teatteris.

sukkinaatti[4*] *s.* = suksinaatti.

sukkula[15] *s.* **1.** kudonnassa käytetty soukkaa venettä muistuttava, tav. puinen väline, jonka sisällä on käämi ja jota viskelemällä kudelanka pujotetaan loimiin avautuvaan viriöön, sukkulainen, syöstävä. | Kutojan pirta paukkuu ja s. suihkaa. S:n muotoinen esine. — Syöksähdellä, lennellä edestakaisin kuin s. Kiitää s:na jkta kohti. — *Yhd.* mattos. **2.** ompelukoneessa aluslankapuolaa liikutteleva osa.

sukkulainen[63] **1.** *s.* = ed. | Sujahtelee kuin s.

kankurin käsissä. **2.** *poss.a.* yhd:n jälkiosana. | Pyöreäs.

sukkulaishauki *s. kal.* pieni, sukkulan pituinen hauki.

sukkula|kone *s. kut.* **-lanka** *s.* sukkulan kautta juokseva lanka. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* S. esine. S. mato, toukka. S:sesti laajentuva, paksuneva. **-ma|to** *s.* S:dot 'Nematoda, matoja, joilla on liereä, ohuen sukkulan muotoinen t. rihmamainen, niveletön, lujan päällyskelmun peittämä ruumis'. S:toihin kuuluvat mm. trikiini, suolinkainen ja kihomato. **-n|vartija** *s. kut.* laite, joka pysäyttää kutomakoneen, ellei sukkula ole saapunut oikeaan asemaansa, syöstävänvartija. **-pitsi** *s. käs.* yhdellä t. kahdella sukkulalla ohuesta langasta valmistettu pitsi, jossa on kiinteästi toisiinsa liittyviä kaksoissolmuja kaarteina t. ympyröinä, frivoliteetti. **-rihma** *s. biol.* Alkuliman muodostamat s:t. **-solu** *s.* sukkulamainen solu.

sukkulentti[4*] *s.* mehikasvi.

suklaa[23] *s.* **1.** kaakaovalmiste, johon on tav. sekoitettu sokeria (ja erilaisia mausteita) ja jota myydään harkkoina, levyinä, palloina jne. | S:ta levyinä, nappeina. S:n värinen. — *Yhd.* keittos.; maito-, pähkinä-, vaniljas.; levys. **2.** suklaasta (t. kaakaojauheesta) maitoon (t. veteen) valmistettu juoma, kaakao.

suklaa|jäätelö *s.* vrt. seur. **-kakku** *s.* kaakaota sisältävä t. suklaalla kuorrutettu kakku. **-karamelli** *s.* **-kastike** *s. ruok.* **-keitto** *s. ruok.* **-kiisseli** *s. ruok.* **-konvehti** *s.* suklaakaramelli. **-kuorrute, -kuorrutus** *s. ruok.* **-leipä, -leivos** *s.* vrt. suklaakakku. **-levy** *s.* **-maito** *s.* **-makeinen** *s.* **-nappi** *s.*

suklaan|ruskea *a.* S. väri. S. iho. **-sekainen** *a.* myös ⌒. | S. taikina. **-värinen** *a.* myös ⌒.

suklaa|pakkaus *s.* **-puuro** *s.* **-rasia** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

suklaati[6] *s. vanh.* suklaa.

suklaa|valmiste *s.* **-vanukas** *s.* **-velli** *s.*

sukoil|la[29] *v. harv.* -u[2] *teonn.* **1.** hyväillä, hivellä. | -- ilma / suloinen, vieno hentoj' aistejamme / s:len kuihkoo *CAJ. On väitetty sulon ilmauksissa aina olevan jotakin sellaista, joka s:ee aistejamme AK. **2.** hyvitellä (jkn mieltä), hellitellä, lepytellä, mielistellä. | [Vaimon itku alkoi] jo niin käydä hänen tunnolleen, että hän otti jo aivan pohdinnan alaiseksi, olisiko tuota kesken rupeaman mentävä mokomasta asiasta s:emaan NUOLIV.

suksen|jälki *s.* Lumisade peitti s:jäljet. **-kantava** *a.* S. [= hiihtäjän kantava] hanki. **-kärki** *s.* **-latu** *s.* Seurailemalla vanhaa s:a osaat hyvin perille. **-painin** *s.* **-pohj|a** *s.* Vedellä voidetta s:iin.

suksessiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (ajallisesti) peräkkäinen, vähitellen tapahtuva, jatkuva;)(yhtäaikainen, kertakaikkinen, simultaaninen. | S. kehitys. S. hankinta. S:set tavaran toimitukset. — *Liik.* Osakeyhtiön s. perustaminen, ks. simultaaninen.

suksessio[3] *s. lak.* seuraanto. — Apostolinen s., ks. apostolinen.

sukset|on[57] *kar.a.* < suksi. | Runsaan lumen aikana on s:tomien joukkojen liikkuminen tiettömissä metsissä vaikeata.

suks|i[49] *s.* **1.** jalkaan kiinnitettävä, pitkä, ohut, kärjestään ylöspäin kaareutuva hiihtoväline, hiihdin; vrt. sivakka, lyly, kalhu. | Koivuiset s:et. Eri puulajeista liimatut s:et. Oikean, vasemman jalan s. S:en kärki, kanta, pohja, päläs, olas, mäystin, side. Tasa-, epäpariset s:et. Jalkava, sujakka, jäykkä, kantava s. Luistavat s:et. Panna s:et jalkaansa. Tervata, voidella s:et. S:et luistavat, juoksevat hyvin. Suojasäällä s:et lipsuvat. Hiihtää s:illa. Matka sujautettiin s:illa. Hypätä, nousta s:ille, s:ilta. Nyt nopeasti s:ille! — *Yhd.* hickory-, koivu-, muovis.; kilpa-, liukuma-, potkima-, potku-, retkeily-, slalom-, sotilas-, urheilus.; jää-, metsä-, murtomaa-, mäki-, neva-, suo-, tasamaas. **2.** ed:een liittyen: lentokoneen liukumavälineistä, joita käytetään talvella maahan t. jäälle laskeuduttaessa; vesisuksista. **3.** *kans.* kangaspuiden poljin.

suksi|a[17] *v.* **1.** *kans.* hiihtää. | -- lähti s:maan tunturia kohti AK. **2.** *ark.* yl. menemisestä: painua. | Alahan jo tästä s.!

suksi|joukko *s.* suksilla liikkuva joukko, hiihtojoukko. **-keli** *s.* Hyvä s. houkutteli hiihtoretkelle. Lunta satoi s:ksi asti. **-kelkka** *s.* kelkka, jonka jalaksiin on kiinnitetty sukset. **-keppi** *s. kans.* suksisauva. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* S. jalas, alusta. Liian pitkät, s:set kengät. **-malli** *s.* **-mie|s** *s.* hiihtäjä. | Matkalle lähti sekä jalka- että s:hiä. Paikkakunnan paras s. S:hen kantava hanki, jää. Osastoon kuului huoveja ja s:hiä. **-mä|ki** *s.* mäki, josta lasketaan suksilla; hyppyrimäki. | Lapset teiskaavat s:essä. — Lahden suuri s.

suksinaat|ti[4*] *s. kem.; rinn.* sukkinaatti. | S:it 'meripihkahapon suolat ja esterit'.

-suksinen[63] *poss.a.* Lyhyt-, yksis.

suksi|paahtimo *s.* **-paarit** *s. mon.* suksista tehdyt tilapäispaarit. **-pari** *s.* **-partio** *s.* hiihtopartio. **-poro** *s.* Ajaa s:lla 'poron vetämänä suksilla seisten'; vrt. hiihtoratsastus. **-puu** *s.* S:ksi sopii suorasyinen koivu. **-rasva** *s.* suksivoide. **-retki** *s.* hiihtoretki. **-rik|ko** *s.* Jklle sattuu s. 'suksi särkyy'. N. keskeytti kilpailun s:on takia. **-sauva** *s.* n. olkapään korkeudelle ulottuva hiihtäjän lykkimäväline, jonka alapäässä on piikki, n. 6 cm:n päässä kärjestä sompa sekä yläpäässä (tav.) rannelenkki; *syn.* porkka, sauva. | Puiset, bambuiset s:t. **-seppä** *s.* suksien tekijä. **-side** *s.* side, jolla suksi kiinnitetään jalkaan; vrt. mäystin, varpaallinen. | Nahkainen, metallinen s. "Rotanloukku"-s. **-tehdas** *s.* **-teline** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tyyppi** *s.* **-voide** *s.* voide, jota suksenpohjiin sivelemällä lisätään suksien luistoa ja helpotetaan mäennousua, suksirasva. | Pakkaskelin s. **-voidetehdas** *s.*

suksut|ella[28*] *v. kans.* -telu[2] *teonn.* houkutella, maanitella, suostutella, taivutella, viekoitella, vikitellä. | S. varsaa laitumelta. Ja piti poikamaisena tekona -- ruveta yhtä tyttöä paljon s:telemaan MERIL.

suku[1*] *s.* **I. 1.** henkilöt, jotka polveutuvat yhteisestä esivanhemmasta, avarammassa merk:ssä myös heidän puolisonsa; sukulaiset; vastaavasti myös eläimistä; vrt. heimo. | Yksityisen henkilön suvun muodostavat kaikki ne henkilöt,

jotka ovat isän tai äidin puolelta hänen veriheimolaisiaan. Suvun jäsenet ovat keskenään sukulaisia. Suvun kantaisä eli 1600-luvulla. Suvussa on aikojen kuluessa ollut myös huomattavia kirkonmiehiä. S. sammui 1800-luvulla. Patriarkallinen järjestelmä laskee suvun isän puolelta. Hännisten, Peltolan s. Runebergin s. Kainin s. Daavidin s. Juhana III kuului Vaasa-s:un. Suomalainen, ruotsalainen, lappalainen s. Aatelinen, ylhäinen, kuninkaallinen, talonpoikainen s. Jku on papillista, porvarillista, rikasta, suurta s:a. Olla samaa s:a. Vieras oli emännän s:a. S:nsa ainoa elossa oleva jäsen. Tuottaa suvulleen kunniaa, häpeää. Koko s. oli pojan naimiskauppaa vastaan. Riitaantua s:nsa kanssa. Isäntä toivotti miniän tervetulleeksi s:un. Orpo raukka, jolla ei ole s:a eikä heimoa. Minulla on siellä sisämaassa hyvin paljon s:a, joka ei taida ruotsin sanaa J.FINNE. Ja niin kokoontui pappilaan s. ja suvun s. läheltä ja kaukaa AK. Ja Herra sanoi Abramille: »Lähde maastasi, suvustasi ja isäsi kodista siihen maahan, jonka minä sinulle osoitan - -» VT. — Suvultaan ylhäinen mies. Ol' Ilkka talonpoika vaan, / siis suur' ei suvultansa KRAMSU. Hän oli niitä parhaita kavereita, vaikka olikin mustalainen s:jaan [= sukuperältään] LEINONEN. Tulla s:unsa. Suvustaan huononeminen 'rappeutuminen, degeneroituminen'. »Sinä näyt olevan s:usi, kelvoton», huusi hän tyttärelleen LINN. — Omaisuus on kulkenut perintönä suvussa. Talo joutui pois suvusta 'suvun omistuksesta'. Tila ostettiin takaisin s:un. — Vaan sano oma s:si, / kuin sinua kutsutahan! KAL. — Suomen s. 'suomensukuiset kansat, Suomen heimo'. Suomen s:un kuuluu hyvin eritasoisia kansoja. — Eläimistä. | Varsa on emän puolelta virkkua s:a. — Jatkaa s:a 'siittää t. synnyttää jälkeläinen, jälkeläisiä'. Kykenemätön jatkamaan s:a. — Vaimo on omaa s:a [= tyttönimeltään, syrtyään] Turunen. Rouva A., omaa s:a (lyh. o.s.) B. Mies on s:aan Ahonen 'sukunimeltään Ahonen'. Tämä oli Jussin tuttavia ja lisäksi kaimamiehiä - - s:jansa Piipponen PAKK. — *olla jklle sukua* kuulua samaan sukuun jkn kanssa, olla jkn sukulainen. | Ovat toisilleen s:a. Pojat ovat s:a äidin puolelta. Ensimmäiset serkut ovat s:a toisessa polvessa. Olla läheistä, kaukaista s:a. Olla suvun s:a. S:a väärän koivun kautta, takaa 'etäistä, suvun sukua'. He laskevat s:a 'katsovat olevansa sukulaisia'. Sitäkö, että ollaan s:ja? ALKIO. — *Yhd.* hallitsija-, kauppias-, keisari-, kreivi-, kuningas-, laulaja-, porvari-, ritari-, ruhtinas-, sotilas-, soturi-, taiteilija-, tiedemies-, vapaaherra-, virkamiess.; aatelis-, herras-, pappis-, porvaris-, talollis-, talonpoikais-, ylimyss.; hämäläis-, karjalais-, savolaiss.; kulttuuri-, sivistyss.; naapuri-, viholliss.; hevos-, koira-, lehmäs.

2. ed:een liittyvää käyttöä. **a.** sukupolvi, -kunta. | - - tällä [nykyisellä] suvulla ei ole tahdon voimaa KIVI. - - sinun vuotesi kestävät suvusta s:un VT. **b.** alkuperästä. | - - kaljakin yhtä on oluen s:a *MANN. Ruotsin ja saksan kieli ovat samaa s:a. Nämä uskomukset ovat ilmeisesti s:a keskenään. **c.** ryhmästä; lajista, laadusta. | Hän on tietäjän s:a 'jonkinlainen tietäjä'. Niin oli susien s. [= sudet] myöskin Hiidenmaalla käynyt ylön julkiaksi KALLAS. Vihainen olikin pappi naisväelle ja halveksi koko heidän s:ansa [= kaikkia naisia] PAULAH. Kyllä sen huomaa, että te naiset olette todellakin käärmeen s:a J.FINNE. Olla henkistä s:a jklle t. jllek. Lyyrikkona Topelius oli läheistä s:a Franzénille. Oppisuunta, joka on s:a positivismille. Ennustaminen on s:a taikuudelle. Sääli ja lempi ovat läheistä s:a ja uskollisia toveruksia IVALO. — - - tekaisevat tuollaiset viattomat »toddyt», joka ei ole s:akaan nykyajan ryyppimiselle KIANTO. — *Yhd.* mies-, naiss.

II. *kasv.* ja *el.* eliöiden sukulaisuuteen perustuva, lajia laajempi, heimoa ahtaampi systemaattinen ryhmä. | Kielon s., Convallaria. Koiran s. — *Yhd.* eläin-, kasvis.; ampiais-, jäkälä-, kala-, kovakuoriais-, lintu-, nisäkäs-, puus.; lähi-, rinnakkaiss.

III. *kiel.* Kieliopillinen s. 'eräissä kielissä nominien kieliopillinen kategoria, joka on syntynyt luonnossa vallitsevan sukupuolierotuksen pohjalla, mutta joka myöhemmin on ulotettu kaikkiin substantiiveihin, genus'. Substantiivien suvut ovat saksassa maskuliini, feminiini ja neutri. — Luonnollinen s. — *Yhd.* feminiini-, maskuliini-, neutris.

suku|aateli *s.* perinnöllinen aateli. **-alue** *s.* vrt. heimoalue. **-arvo** *s.* S:staan arka perhe. **-asema** *s. lak.* kaikki ne oikeudet, jotka yksilön kuuluminen jhk sukuun hänelle tuottaa. | Toisen s:n loukkaaminen. **-aukko** *s. el.* par. sukupuoliaukko. **-elin** *s.* par. sukupuolielin. **-elämä** *s.* par. sukupuolielämä. **-erotus** *s.* Suomen kielessä ei ole kieliopillista s:ta 'ei ole kieliopillisia sukuja'. **-haara** *s.* Habsburgien itävaltalainen s. **-hauta** *s.* jllek suvulle t. perheelle kuuluva hautapaikka (hautaholvi tms.), johon suvun jäseniä haudataan, perhehauta. **-historia** *s.* jnk suvun historia. **-historiallinen** *a.* S. tutkimus. **-hopeat** *s. mon.* suvussa perintönä kulkeneet hopeat. **-hormoni** *s.* par. sukupuolihormoni.

sukui|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* jhk sukuun kuuluva, jklle t. jllek sukua oleva, us. ⌣ lyhyen attr:ttoman gen:n kanssa. | Habsburgin s:set hallitsijat. Paviaanin s. apina. Ilves on kissan s. petoeläin. Lohen s:set kalat. Virtsahapon s:set aineet. Adrenaliini ja sen s:set aineet. — *Yhd.* eri-, hyvä-, jalo-, lähi-, terve-, vapaa-, ylhäiss.; samans.; slaavilais-, turkkilaiss.; feminiini-, maskuliini-, neutris.; suomen-, turkins.; lohen-, sorsan-, sääskens.; objektins.

sukuisin *adv.* **1.** sukuperältään, peräisin. | Mistäpäin Suomea hän on s.? S. norjalainen. **2.** sukunimeltään. | Mikä se on tämän torpan isäntä s.? KIANTO.

suku|johteinen *a.* fylogeneettinen. **-joh|to** *s.* polveutuminen, sukujuuret. | N:n s:toa voidaan seurata 250 vuotta taaksepäin. - - hänen aatelisessa s:dossaan oli parin kolmen sukupolven mittainen katkein olemassa WILKUNA. **-juhla** *s.* **-juur|i** *s.*, tav. *mon.* N. on vanhaa suomalaista s:ta. Olla ylhäistä, aatelista, talonpoikaista s:ta. A:n s:et ulottuvat kauas muinaisuuteen.

S:iltaan suomalainen. Johtaa s:ensa jksta. Tutkia jkn s:ia. — [Minna Canthin Topra-Heikki on] niitä ihannoituja rosvoja, joiden draamakirjallinen s. johtuu Schillerin "Rosvojen" kuuluisasta Karl Moorista TARK. **-kalleu|s** *s.* Näitä esineitä säilytettiin s:ksina. **-kalmisto** *s.* vrt. sukuhauta. **-kansa** *s.* sukulaiskansa. — *Yhd.* etä-, lähis. **-kartano** *s.* jssak suvussa periytyvä kartano, sukutila. **-kasvatu|s** *s. maat.* S:ksessa kananpojat merkitään niin, että niiden vanhemmat voidaan todeta. **-kiel|i** *s. kiel.* sukulaiskieli. | S:et polveutuvat samasta kantakielestä. Etäinen s:emme unkari. — *Yhd.* etä-, lähis. **-kilpi** *s.* **-kirja** *s.* teos, joka sisältää sukutauluja, sukuluetteloita ja elämäkerrallisia tietoja yhdestä t. useammasta suvusta. | Bergholmin s. — *Erik.* kantakirja. **-kiro** *s.*, tav. *mon.* = seur. | Se ilkeä, se paha mikä minussa ilmenee, on jotakin kaukaista sukuperintöä, s:a KIANTO. **-kirou|s** *s.*, tav. *kuv.* sukurasituksesta. | S:ksen alainen henkilö. **-kokous** *s.* suvun jäsenten kokous. **-kosto** *s.* kosto, jonka loukatun suku suorittaa, verikosto. **-kronikka** *s.* jnk suvun kronikka. **-kultti** *s.* suvun harjoittama kultti. **-kunniakirja** *s.* sukutilakunniakirjasta. **-kunnittain** *adv.* sukukuntina, sukukunta kerrallaan. | Kansa luetteloitiin s. **-kun|ta** *s.* laajahkoista ihmisryhmistä, vars. sellaisista, jotka polveutuvat yhteisestä kantaisästä ja jotka muodostavat heimon, kansan tms., t. henkilöistä, jotka kuuluvat t. tuntevat kuuluvansa jllak tavoin yhteen. | Israelin kaksitoista s:taa. Simeonin, Leevin s. Olla jkn s:taa. - - toisiansa vastaan nyt taasen kääntyivät s:tain [= Pohjolan ja Kalevalan] aseet KIVI. Sä näytät mulle ihmisen, joka on sun kuvas, näytät isäni, äitini, s:tani kaikki KIVI. | Suomalaisia. Olen samaa s:taa A.KARIMO. Niin tulet tupahan tuolta, / - - / s:tasi suloksi, / koko heimon hempeäksi KAL. — - - sinä meriltä palanneena ja kokemattomana et tiedä, kuinka lentoveristä s:taa naisväki on KILPI. Saatanallista s:taa te olette KARHUM. Pietistit olivat hänestä tekopyhä s., jonka jäsenet pitivät paljon itsestään, halveksien muita AK. Tämä nykyinen s. 'nykyiset ihmiset'. Hetket kiitää, vuos unen lailla vierii, / unhon varjoihin s:nat vaipuu LEINO. **-kuntai|nen** *a.* -suus *omin.* S. yhdyskunta, yhteisö. **-kutsu|t** *s. mon.* vrt. sukujuhla. | Kihlaus julkaistiin s:issa. **-kylä** *s. kansat.* kylä, jonka asukkaat ovat alkuisin yhdestä perheestä t. ovat muuten samaa sukua. **-kyps|ä** *a.* -yys *omin.* par. sukupuolikypsä. **-käsite** *s.* lajikäsitettä lähinnä laajempi ryhmittelykäsite. | Esim. "nelikulmio" on s., "suunnikas" taas lajikäsite.

sukulai|nen[63] **1.** *s.* jkn t. jnk kanssa samaan sukuun kuuluva, jklle t. jllek sukua oleva henkilö (tm. olio t. asia); vrt. omainen. | Suvun jäsenet ovat keskenään s:sia. Olla jkn s. Isän, äidin, vaimon s. Veli tai muu läheinen s. Etäinen s. "Kun meistä nyt näyttää pakostakin tulevan s:sia [= appi ja vävy]", aloitti hän LINN. — Asua, olla yötä s:sissa 'sukulaisten luona'. Matkustaa s:siin 'sukulaisten luo'. — Varpunen s:sineen. Tomaatti on perunan s. — Sanat, jotka ovat etymologisia s:sia. — *Kuv.* yl. samankaltaisuudesta. | Jkn henkinen s. Vaatimattomuus on huumorin s. HOLLO. — *Yhd.* mies-, naiss.; aate-, kielis.; lähis. **2.** *a. harv.* Kaksi toisilleen s:sta [= toistensa sukuista] yksilöä. - - enemmän vierasta väkeä kuin omaa s:sta rotua AHO. - - joiden komedioissa hän tapasi itselleen s:sen elämäntunteen tulkittuna KOSKENN.

sukulais|aine *s.* Kamferit ovat terpeenien s:aineita. **-avioliitto** *s.* sukulaisten välinen avioliitto. **-heimo** *s.* **-henki** *s.* Nämä suuret kirjailijat olivat s:ä. **-ilmiö** *s.* **-joukko** *s.* **-kans|a** *s.* Italian ja Espanjan kansa ovat s:oja. **-kieli** *s.* = sukukieli. **-kutsut** *s. mon.* kutsut, joissa vieraina on (vain) sukulaisia. **-käsite** *s.* **-laji** *s.* **-lapsi** *s.* **-liik|e** *s.* Bolševismi ja kommunismi s:keineen. **-luon|ne** *s.* Tutkijat, jotka olivat monessa suhteessa s:teita. **-ma|a** *s.* Suomi ja Viro ovat s:ita. **-metalli** *s.* Nikkelin s. koboltti. **-mies** *s.* S:ten kesken tehty kauppa. **-murre** *s.* **-nainen** *s.* **-nim|i** *s.* **1.** Sellaiset s:et kuin Salkomäki ja Salkolampi. **2.** = sukulaisuusnimi. **-perhe** *s.* Suurperheen muodostavat useat yhdessä asuvat s:et. **-piiri** *s.* Vainajaa jäi kaipaamaan laaja sukulais- ja ystäväpiiri. **-piir|re** *s.* Useista s:teistään huolimatta sangen erilaisia luonteita. Cervanteen ja Kiven mielikuvituksessa on eräitä s:teitä. **-poika** *s.* **-päivälliset** *s. mon.* vrt. sukulaiskutsut. **-rakkau|s** *s.* sukulaisiin kohdistuva rakkaus. | Tuntea, osoittaa s:tta jkta kohtaan. **-sana** *s.* **-si|de** *s.* Katkaista kaikki s:teet. **-sielu** *s.* He ovat s:ja, luonteeltaan, tavoiltaan ja periaatteiltaan toistensa kaltaisia. **-suh|de** *s.* sukulaisuussuhde. | Monimutkaiset s:teet. Suomen kieli ei ole s:teissa kulttuurihistorian tärkeimpiin kieliin. Solmia s:teet jkhun. **-sävel** *s.* **-sävellaji** *s.* **-talo** *s.* talo, jossa asuu sukulaisia. | Vierailla, yöpyä s:issa. **-tie|de** *s.* Fysiikan s:teet.

sukulaistua[1] *v.* tulla sukulaisiksi. | S. avioliiton kautta. S. keskenään, jkn ka~ssa.

sukulais|tunne *s.* Perheitä yhdisti voimakas s. **-tyttö** *s.*

sukulaisuu|s[65] *omin.* < sukulainen. | Luonnollinen s. eli veriheimolaisuus. Isänpuoleinen s. Suoraan aleneva, ylenevä s. Joskus erotetaan varsinainen s. ja lankous eli avioliitosta johtuva s. Läheinen s. Rodullinen s. Olla keskenään s:dessa. — Hengellinen, henkinen s. Luonteiden s. — Kielten s. Kansanrunot, joiden kesken on ilmeistä s:tta. Näiden aatevirtausten välillä on osoitettu olevan s:tta. — *Yhd.* kieli-, rotu-, veris.; lähi-, puoli-, sivu-, täysis.

sukulaisuus|aste *s.* **-nim|i** *s.* sukulaisuussuhteita osoittava nimi, sukulaisnimi. | Veli, eno ym. s:et. **-si|de** *s.* Liittyä jkhun s:tein. **-suh|de** *s.* Nimitykset isä, äiti, setä, eno, käly jne. osoittavat erilaisia s:teita. Läheiset s:teet. S:teista suoritettu tutkimus eli sukuselvitys. Olla jkhun s:teessa. **-tunne** *s.* Voimakas s.

sukulais|vaimo *s.* **-velvollisuus** *s.* sukulaisuuteen perustuva velvollisuus. **-vierailu** *s.* vierailu sukulaisten luona. **-vär|i** *s.* S:ejä ovat esimerkiksi keltainen, punertavan keltainen ja punakeltainen.

suku|laitos *s.* vanhimpina aikoina vallinnut yhteiskuntajärjestelmä, jossa suvuilla oli keskeinen asema. **-linna** *s.* suvun perintölinna.

sukuloi|da[30] *v.* vierailla sukulaisissa. | Tulla, mennä s:maan. Emäntä on s:tsemassa tätinsä luona.

suku|luettelo *s.* luettelomainen selvitys jnk suvun jäsenistä ja heidän sukulaisuussuhteistaan t. vastaavasti yksityisen henkilön sukulaisuussuhteista, sukuselvitys, -taulu. | Aatelissukujen s:luettelot. Jeesuksen s. — Hevosen s. **-lunastaja** *s.* vrt. seur. **-lunastu|s** *s. lak.* nyttemmin kumottu oikeussäännöstö, jonka mukaan perimysmaan myyjän eräillä sukulaisilla oli oikeus lunastaa maa, jos se myytiin vieraalle henkilölle; tämän oikeuden mukainen maan lunastus. | S:ksen alainen maa. **-lunastusoikeus** *s. lak.* **-muisto** *s.* Kertoiltiin vanhoja s:ja. — Kelloa on säilytetty s:na polvesta polveen. **-muotokuva** *s.* jkn suvun jäsenen muotokuva. **-nim|i** *s.* suvun nimi, suvussa tav. isältä lapsille periytyvä nimi, "liikanimi";)(etu-, ristimänimi. | Jokaisella Suomen kansalaisella tulee v. 1920 säädetyn lain mukaan olla s. Naimisiin mennessään nainen saa miehensä s:en. S. Mäki, etunimi Paavo. Puhutella s:eltä. — *Kasv.* ja *el.* Niittyleinikin tieteellisessä nimessä Ranunculus acer on alkuosa s. **-nimistö** *s.* **-näkö** *s.* suvulle ominaiset (kasvon)piirteet. **-oikeus** *s. lak.* niistä oikeuksista, jotka yksilöllä on jhk sukuun t. perheeseen kuulumisen perusteella; perheoikeuden haara. **-oikeustila** *s. hist.* rälssitila, johon sen haltijalla on perinnöllinen hallintaoikeus, mutta ei perinnöksiosto-oikeutta. **-oikeustilallinen** *s.* sukuoikeustilan haltija. **-omaisuus** *s.* suvussa perintönä kulkeva omaisuus, perintöomaisuus. **-ominaisuus** *s.* suvulle tunnusomainen ominaisuus. **-osat** *s.* par. sukupuoliosat, -elimet.

suku|paperit *s. mon.* (siitoseläimen) sukua ja polveutumista osoittavat paperit. **-perhe** *s.* useiden sukupolvien ja perheiden muodostama suurperhe. **-perillinen** *s. lak.* sukulaisuuden nojalla perivä perillinen; vrt. testamenttiperillinen. **-perimys** *s. lak.* sukulaisuuteen perustuva perimys. **-perintö** *s.* S:nä saatu tila. — S:nä saadut huonot taipumukset. Levoton veri oli s:ä isän puolelta. **-perä** *s.* syntyperä, (suvun) alkuperä, suku, synty. | N:n s:ä [= kenestä hän polveutuu] ei ole pystytty selvittämään. Ylhäistä, talonpoikaista, suomalaista, juutalaista s:ä. Maan vanhin väestö oli tuntematonta s:ä. Jku on tervettä s:ä. S:ltään suomalainen, ruotsalainen, lappalainen. **-piirre** *s.* suvulle ominainen piirre. **-pirtti** *s.* suurperheen pirtti. **-pohja** *s. kuv.* Tässä kohden on olemassa tärkeä suku- ja sivistyspohjan ero hänen [Kiven] ja Runebergin välillä TARK. **-polvenvuorottelu** *s. biol.* toisiaan seuraavissa saman lajin sukupolvissa tapahtuva lisääntymistavan vaihtelu. **-polv|i** *s.* **1.** = polvi III.1. | S:ien väli on tavallisesti noin 30 vuotta. Useita s:ia käsittävä sukuselvitys. Kulkea perintönä s:esta s:een. Suku on köyhtynyt s. s:elta. Kahdessa peräkkäisessä s:essa. **2.** = polvi III.2. | Tämä, nykyinen s. Menneet, tulevat s:et. Vanhan, nousevan s:en edustaja. **3.** *biol.* = polvi III.4. | Sammalen suvullinen ja suvuton s. Diploidinen, haploidinen s. Meduusan kehityksessä on kaksi s:ea: meduusa ja polyyppi, jotka synnyttävät vuorotellen toisensa. — *Yhd.* filiaali-, parentaalis.; meduusa-, polyyppis.; kesä-, talvis.; toukkas. **-polvikunta** *s. lak.* ne suvun jäsenet, jotka polveutuvat samasta henkilöstä ja tämä henkilö itse. | Perinnönjättäjän omaan s:an kuuluvat hän ja hänen jälkeläisensä. **-polvittain** *adv.* sukupolvi kerrallaan, sukupolvi sukupolvelta. | Sukuluettelo on laadittu s. Nämä taipumukset ovat vahvistuneet s. **-puolet|on** *kar.a.* < seur. | Eräät hormonihäiriöt voivat tehdä miehestä tai naisesta s:toman olennon. **-puol|i** *s.* **1.** se seikka, onko eliö koiras- vai naaraspuolinen. | Todeta vastasyntyneen s. Ikään ja s:een katsomatta. X- ja y-kromosomeilla on tärkeä sija s:en määräytymisessä. S:en määräävät geenit. S:een liittyvä periytyminen. Tähän mennessä ei vielä ole pystytty määrittämään tulevan yksilön s:ta. **2.** kumpikin niistä kahdesta ryhmästä, joihin eliöt sukupuolen perusteella jakautuvat (miespuoliset ja naispuoliset). | Kummankin s:en edustajia otettiin mukaan. Miehinen s. 'miehet, miespuoliset'. — Heikompi, kaunis, kauniimpi s. 'naiset'. Vahvempi s. 'miehet'. **3.** *yhd.* Koiras-, naaras.; mies-, naiss.

sukupuoli|asia *s.* Keskustella s:asioista. **-aukko** *s. el.* sukupuolielimen aukko, aukkomainen sukupuolielin. | Simpukan, kihomadon s. **-dimorfismi** *s. biol.* se ilmiö, että saman eläimen koiras ja naaras voidaan ulkonäönkin perusteella selvästi erottaa toisistaan. **-elimistö** *s.* Koiraan, naaraan s. **-eli|n** *s.*, us. *mon.* eläimen t. kasvin elimiä, jotka valmistavat sukusoluja, välittävät siitosta t. huolehtivat sikiön kehityksestä, siitoselin, genitaali(elin); vrt. lisääntymiselin. | Miehen s:met. Naisen s:met eli synnyttimet. Sisäiset, ulkoiset s:met. Korkeampien levien, eräiden sienien, sammalten ja sanikkaisten s:miä ovat siittiö ja munapesäkkeet. **-elämä** *s.* ne toiminnot, jotka ovat yhteydessä sukupuoliviettiin t. joille se antaa leiman. | S:n häiriöt. S:n jalostuminen. — Pidättäytyä s:stä. **-energia** *s.* **-ero** *s.* Miehen ja naisen välinen s. **-eroav(ais)uu|s** *s.* Rotu- ja s:ksien lisäksi yhteiskunnassa esiintyy ns. luokkaeroavuuksia. **-erotus** *s.* sukupuolten välinen erotus. | Luonnossa vallitseva s. **-himo** *s.* **-hormoni** *s. fysiol.* sukupuolirauhasissa kehittyvä hormoni. **-hurjastelu** *s.* sukupuolivietin tyydyttämisessä harjoitettu hurjastelu. **-irstailu** *s.* vrt. ed. **-jako** *s.* jakautuminen sukupuoliin. | Väestön ikäluokat ja s. **-kehity|s** *s.* sukupuolielinten ja -ominaisuuksien kehitys. | S:ksessä sattuvat häiriöt. **-kiihotu|s** *s.* Orgasmilla ymmärretään voimakkaan s:ksen laukeamista tyydyttymiseen. **-kokemus** *s.* sukupuolielämän alaan kuuluva kokemus. **-kromosomi** *s.* kromosomi, joka määrää yksilön sukupuolen. **-kuntoinen** *a.* suvun jatkamiseen kykenevä. | S. nainen, mies. **-kuri** *s.* sukupuolivietin tyydyttämisessä vaadittu kuri. | S:a ja säädyllisyyttä loukkaava teko. **-kyps|ä** *a.* -yys *omin.* sukua jatkamaan kykeneväksi kehittynyt. | S. neitonen. S. heisimato. Parran kasvua pidetään s:yyden saavuttamisen merkkinä. **-luonnottomuu|s** *s.* sukupuolielämässä esiintyvä luonnottomuus. | Lapsiin kohdistuva s. Masokismi on eräs s:den laji. **-moraali** *s.* su-

kupuolielämän alaan kuuluva moraali. | S:n höltyminen.

sukupuoli|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* sukupuolta, sukupuolielämää koskeva, sukupuolielämän alaan kuuluva, seksuaalinen, sukupuoli-, seksuaali-. | S. erilaisuus, eroavaisuus. S:set [naaras- t. koiras]solut. S:set voimat. S. elämä. S. kehitys. Eläimen s:set ominaisuudet. S. kypsyys. S. kyvyttömyys. S. pidättyväisyys, puhtaus. S:set suhteet. S. rakkaus, kiintymys. S. kylmyys, tunteettomuus, välinpitämättömyys, vastenmielisyys. S. yhdyntä 'parittelu'. S. tyydytys. S. irstailu. S:sesti kypsä, täysin kehittynyt, kehittymätön, kykenemätön. Levien s:suutta koskevat tutkimukset.

sukupuoli|neuvonta *s.* **-nivel** *s.* Kastemadon s:et 'nivelet, joissa sukupuolielimet ovat'. **-olen|to** *s.* Mehiläisnaaraista vain emo toimii s:tona. — Vars. henkilöstä, jonka elämän sisällyksenä t. päätarkoituksena on sukupuolivietin tyydyttäminen. | Naisen alentuminen pelkäksi s:noksi. **-ominaisuu|s** *s.* sukupuolelle ominainen, sukupuoleen liittyvä ominaisuus. | Koiraan, naaraan s:det. Ruumiilliset, henkiset s:det. Parrakkuus, äänen korkeus ja mataluus yms. ovat ns. sekundäärisiä s:ksia. **-patologia** *s. lääk.* sukupuolielämän häiriöitä ja harhautumia käsittelevä lääketieteen haara, seksuaalipatologia. **-psykologia** *s.* sukupuolielämän ilmiöitä tutkiva psykologia, seksuaalipsykologia. **-rakkaus** *s.* sukupuoliviettiin liittyvä, aistillinen rakkaus. **-rauhanen** *s. anat.* sukusoluja synnyttävä rauhanen. **-rikos** *s.* sukupuolikuria vastaan tehty rikos. **-siveellisyy|s** *s.* Sukupuolikuria ja s:ttä loukkaava teko. **-siveettömyys** *s.* **-sivey|s** *s.* Siveellisyysrikos on s:ttä loukkaava rikos. **-solu** *s. biol.* = sukusolu. **-suh|de** *s.*, tav. *mon.* sukupuolielämää koskevat suhteet, vars. miehen ja naisen väliset eroottiset suhteet. | Vapaat, laittomat s:teet. Olla luvattomassa s:teessa jkhun. Kasvien s:teet. **-tartunta** *s.* sukupuolitaudin tartunta. **-tauti** *s. lääk.* tauteja, jotka leviävät pelkästään t. pääasiallisesti sukupuoliyhdynnässä; *syn.* veneerinen tauti. **-tautinen** *a.* ja *s.* sukupuolitautia sairastava. **-tautiop|pi** *s.* Iho- ja s:in professori. **-tautiosasto** *s.* Lääninsairaalan s. **-tautisairaala** *s.* **-tun|ne** *s.* S:teen harhautumat ja luonnottomuudet. Miehen ja naisen väliset s:teet. **-tuntomerkk|i** *s.* Ensiasteisiin s:eihin luetaan varsinaiset sukupuolielimet, toisasteisiin esimerkiksi parta ja maitorauhaset. **-tyydytys** *s.* sukupuolivietin tyydytys. **-valinta** *s. biol.* se luonnollisen valinnan laji, jonka vaikutuksesta naarassukupuoli suosii joissakin suhteissa toisia etevämpiä (esim. vahvempia, kauniimpia) koirassukupuolen yksilöitä. **-viet|ti** *s.* vietti t. viettikompleksi, joka johtaa sukupuoliseen yhdyntään (parittelluvietti) ja johon useimmiten liittyy lisäytymisvietti. | S:in tyydyttäminen. S:in harhautumat. **-viha** *s.* viha toista sukupuolta kohtaan. **-yhdyntä** *s.* sukupuolivietin tyydyttämiseksi tapahtuva eri sukupuolten ruumiillinen yhdyntä, parittelu. **-yhtey|s** *s.* vrt. ed. | Harjoittaa jkn kanssa s:ttä. Luvaton s. miehen ja naisen välillä. **-yksilö** *s. el.* suvun jatkamisesta huolehtiva yksilö. | Termiittipesän s:t.

suku|puu *s.* **1.** puun muotoon laadittu sukutaulu, sukuluettelo. | Esittää sukulaisuussuhteet s:puun muodossa. Aleksis Kiven s:puun päähaarat. Pitkästä s:puustaan ylpeilevä aatelissuku. — *Kuv.* Vanhan s:puun viimeinen vesa 'vanhan suvun viimeinen edustaja'. — Kilpa-ajohevosten ja rotukoirien s:puut. Siitosori, jolla on puhdas s. Ihminen kuuluu eläinkunnan s:puuhun. **2.** ed:een liittyen kielistä, erilaisista elämänilmiöistä jne. | Suomensukuisten kielten s. Säilyneistä ja oletetuista käsikirjoituksista rakennetaan niiden s. Nykyaikaisilla painoväreillä on jo laaja s. Kemiallisten teollisuuksien s. Meidän henkinen ihmisemme kasvaa, kukin omaperäisenä ihmistaimena, kristillisyyden jättiläiskokoisesta s:puusta AK. **-puut|to** *s.* tila, jolloin jk suku t. laji on kuollut viimeistä myöten. | Olla s:on partaalla. Jtak uhkaa s. Kuolla, hävitä, tuhoutua s:toon. Hävittää, tappaa s:toon. S:toon kuollut eläinlaji, kansa, heimo, suku. — Vanhat ladot katoavat s:toon ALKIO. **-päivälliset** *s. mon.* päivälliset, joihin ottaa osaa (vain) suvun jäseniä. **-rakas** *a.* sukuaan rakastava. | Jku on s:ta sukua. **-rakkaus** *s.* sukuun, sukulaisiin kohdistuva rakkaus. **-rasitus** *s.* perinnöllinen taipumus jhk tiettyyn tautiin t. (henkiseen) vajavaisuuteen (hermostohäiriöihin, mielitauteihin, alkoholismiin jne.). **-rauhanen** *s. anat.* par. sukupuolirauhanen. **-riita** *s.* sukujen välinen riita. **-romaani** *s.* jnk suvun vaiheita käsittelevä romaani. **-rutsai|nen** *a.* sukurutsaukseksi luettava, siihen syyllistynyt t. sen tietä syntynyt. | Elää s:sessa suhteessa sisareensa. S. mies. Sinä et tiedä, mitä on syntyä s:sena . . .! LEINO. **-rutsaus** *s.* sukupuoliyhteys sellaisten henkilöiden kesken, jotka läheisen sukulaisuuden t. lankouden vuoksi eivät lain mukaan saa mennä avioliittoon.

suku|sakko *s. hist.* maakuntalaeissa surmaajan suvun surmatun suvulle maksettavaksi määrätty sakko. **-selvittely** *s.* sukua koskeva selvittely. **-selvitys** *s.* (esim. kirkollisen t. siviilirekisteriviranomaisen antama kirjallinen) selonteko henkilön sukulaisuussuhteista; sukuluettelo. | Perinnönjättäjän s. Sukutaulukkojen ja s:ten laatiminen. **-seura** *s.* jnk suvun jäsenten yhdyssiteekseen perustama seura. | Väänästen s. **-si|de** *s.* Liittyä jhk perheeseen s:tein. **-siito|s** *s.* läheistä sukua olevien yksilöiden kesken tapahtuva siitos, sisäsiitos. | Useimmat kotieläimet ja viljelyskasvit ovat risteytysten ja näitä seuranneiden s:sten tuloksia. S:ksen täydellisin muoto on itsesiitos l. -hedelmöitys, autogamia. **-solu** *s. biol.* suvullista lisääntymistä välittävä solu (siittiö t. munasolu), sukupuolisolu, gameetti. | Koiraspuolinen, naaraspuolinen s. — *Yhd.* koiras-, naarass. **-solupesäke** *s. kasv.* **-sota** *s.* sukujen välinen sota. **-suhte|et** *s. mon.* Jkn henkilön s:iden selvittely. Olla läheisissä s:issa [= sukulaisuussuhteissa] jkhun. **-sääntö** *s. kiel.* substantiivien sukuja koskeva sääntö. **-talo** *s.* suvussa perintönä kulkeva talo. | Vanhin poika jäi asumaan s:a. **-tarina** *s.* tiettyyn sukuun liittyvä tarina. **-taulu** *s.* luettelo perheen t. suvun jäsenistä ja haaroista, sukuluettelo. | S. esitetään usein sukupuun muodossa. **-tauti** *s.*

suvussa usein esiintyvä tauti. **-tiede** *s.* sukututkimus tieteenä, genealogia. **-tieteellinen** *a.* genealoginen. | S. tutkimus, teos. **-tieto** *s.* sukua koskeva tieto. | N:stä ei ole säilynyt mitään s:ja. **-tila** *s.* samassa suvussa perintönä kulkeva tila. | S. voi olla joko sääntöperintötilan tai tavallisen perimysmaan luonteinen. **-tilakunniakirja** *s.* kunniakirja, jollaisia Maatalousseurojen Keskusliitto antaa maanviljelijöille, joiden omistamaa tilaa heidän sukunsa on viljellyt keskeytyksettä vähintään 200 vuotta. **-todistus** *s.* Kantakirjaeläimen s. **-torppa** *s.* = perintötorppa. **-traditio** *s.* Vaalia vanhoja s:ita. **-tunne** *s.* Kaikkia tämän suvun jäseniä yhdistää voimakas s. **-tuntomerkki** *s.* Selvä, kiistaton s. **-tu|pa** *s.* vrt. sukupirtti. | Entisajan suuret s:vat. **-tutkija** *s.* sukututkimuksen harjoittaja, sukuhistorian tutkija, genealogi. **-tutkimus** *s.* tutkimus, jonka kohteena ovat sukujen polveutumissuhteet ja vaiheet; *syn.* sukutiede, genealogia. **-tutkimusseura** *s.* Suomen S.

sukuun|lunastaja *tek. lak.* = sukulunastaja. **-lunastus** *s. lak.* = sukulunastus.

suku|vaakuna *s.* Aatelisten s:vaakunat. **-vietti** *s.* par. sukupuolivietti. **-viha** *s.* sukujen välinen viha. | Vanha s. leimahti ilmi liekkiin. **-vika** *s.* suvussa yleisenä esiintyvä vika, perinnöllinen vika. | Lattajalkaisuus on usein s. **-yhdistys** *s.* vrt. sukuseura. **-yhteiskunta** *s.* yhteiskunta, jonka pääelementteinä ovat suvut. **-yhtey|s** *s.* **1.** sukulaisuuteen perustuva yhteys. | Mainittujen perheiden kesken ei ole minkäänlaista s:ttä. **2.** par. sukupuoliyhteys. **-yhtiö** *s.* yhtiö, jonka jäsenet ovat keskenään sukulaisia. **-yhtäläisyys** *s.* sukuominaisuutena esiintyvä yhtäläisyys. **-ylimystö** *s.* perinnöllinen ylimystö. **-ylpey|s** *s.* Loukata jkn s:ttä.

sul|a[11] *a.;* sulilla ks. erikseen. **I. 1. a.** jää(tymä)tön, routaantumaton; sulanut;)(jäässä, roudassa oleva, jäätynyt, routainen. | Joki, meri, suo on s. Koski pysyi koko vuoden s:ana. Kautta vuoden s. merisatama. Toukokuussa aaltoili järvi s:ana. Laivat pääsivät satamaan vain s:an veden aikana. Nuottaa vedettiin syksyisin niin kauan kuin s:aa vettä riitti 'vesistöt olivat sulina'. S:aan veteen on vielä pari viikkoa. — Maa on niin ohuelti roudassa, että parinkymmenen sentin päässä on s. maa. Kynnöt suoritetaan s:an maan aikaan. Satoi lumen s:aan maahan. Jäätyneestä puusta oli vain sydän s:ana. — Hataraa huonetta oli lämmitettävä kovasti, jotta edes ikkunat saatiin pysymään s:ina 'ettei niihin tullut sisäpuolelle jääkerrosta'. **b.** maasta: lumeton, paljas. | Huhtikuussa alkoi rinteille ilmestyä s:ia kohtia. Ajaa reellä s:assa maassa. S. tie, katu, katto. **c.** *s:sesti* ed:iin liittyen. | S:an aika, s. 'se aika vuodesta, jolloin maa on sula ja vesistöt jäättömät'. S:aa jatkui marraskuun lopulle asti. Heti s:aan päästyä alkoi saapua laivoja meren takaa. Pitkä s. syksyllä vaikeuttaa metsäajoja. — *Erik.* jäätön, avoin kohta jäätyneessä vesistössä tms. | Joen keskellä oli vielä pitkä ja leveä s. Pudota, ajaa hevosella s:aan. Pojat luistelivat aivan s:an reunalla. — *Yhd.* kevät-, maa-, meri-, puro-, ranta-, suos.; virrans. **2.** nestemäisessä, juoksevassa tilassa oleva, sulanut, sulatettu;)(jähmeä, jäykkä, kiinteä, kova. | S. metalli, kulta. S:aa lasimassaa. S. ihra, voi, tali, parafiini. S:assa tilassa, muodossa oleva aine. Hän oli naisen käsissä kuin s:aa vahaa 'aivan omaa tahtoa vailla'. — *S:sesti* sulassa tilassa oleva aine. — *Yhd.* lasi-, lyijy-, rauta-, rikki-, tali-, tina-, vois.; ruokas.; metallins. **3.** *kans.* lämmin. | - - pitäisi tuota asuinrehtoa ruveta s:aksi laittamaan MERIL. **4.** *kans.* maasta: pysyvästi pelloksi muokattu, viljelty. | Maat oli saatu monivuotisilla ponnistuksilla ja uhrauksilla s:iksi ja hedelmällisiksi KOJO. Matti on penkonut laakson s:aksi maaksi äyräitä myöten, ojittanut, savettanut, suomullankin parannellut KARHUM.

II. avarampaa ja kuv. käyttöä. **1. a.** hellä, lämmin. | Tehdä jtak s:asta sydämestä. Itke sydämesi s:aksi, pois kaikki kylmyys PAKK. Hän itkeskeli jo aivan hentomielisen s:ana KALLAS. Miehet suostuivat s:in mielin [= mielihyvin] tähän SEPPÄNEN. **b.** sydämellinen, lämmin; hyvä, laupias. | Tehdä s. sovinto. Perheessä vallitsi s. sovinto. S. sopu ja rauha. Elää s:assa sovussa. Lausua, esittää s:immat kiitoksensa. — Tääll' on ystäväs ylimmät, / sotiveikkosi s:immat A.V.KOSKIMIES. Soisipa s. Jumala, / antaisipa armoluoja KAL. **c.** kaunis, suloinen. | - - halaelin, suutelin, / s:in sanoin suostutin *MANN. Oisi Luoja laulamassa, / suin s:in sanelemassa! KAL. — Saajanpa käet s:immat, / sormet pyytäjän pyhimmät KAL. **d.** sulava, liukas. | Sun saakeli, kuinka se kieli s:ana soi! *MANN. Kuta enemmän hän joi kahvia, sitä s:emmaksi liukeni hänen kielensä kanta KIANTO. **2.** paljas, pelkkä. **a.** Tehdä jtak s:in käsin 'aseetta, työvälineittä'. Käydä s:in käsin pedon kimppuun. S:in käsin et hänelle mahda mitään. **b.** tav. painottomana: puhdas, pelkkä, silkka. | Jk on s:aa hulluutta, mielettömyyttä, valhetta, petosta, ilkeyttä, häijyyttä, teeskentelyä. Se oli s. sattuma. Oli s. mahdottomuus päästä läpi. S:aa hyvyyttään hän niin menetteli. Kaikkihan oli s:aa leikkiä. Tehdä jtak s:asta armosta. Tyttö naurahteli s:asta mielihyvästä. Nainen oli koko ajan s:aa kohteliaisuutta. Katso, s:aa rakkautta / ompi sydän Jumalan / lapsiansa kohtahan VK.

sul|aa[2] *v.* **I. 1.** lämmön t. kuumuuden vaikutuksesta (vähitellen pehmetä ja) muuttua jähmeästä sulaan, juoksevaan, nestemäiseen tilaan;)(jähmettyä, jäykistyä, kovettua, jäätyä, routaantua. | Jää, lumi, kuura s:aa. Lumen s:ettua. Lumesta s:anut vesi. Jää, lumi s:aa vedeksi. Missä voi s:aa, siinä nahka palaa SL. Rasva, tali, parafiini s:aa. Tina s:aa helposti kuumennettaessa. Kupari s:aa vasta 1083° C:n kuumuudessa. Sulakkeen ohut hopealanka on s:anut poikki. — Järvet s:avat 'järvistä sulaa jää'. Tiet, maat s:avat 'paljastuvat lumesta'. Ikkunat s:avat 'jää sulaa ikkunalaseista'. Jäätyneet hevosvaljaat tuotiin pirttiin s:amaan. — Jäätyneet perunat tulevat s:aessaan vetisiksi. Routa on jo s:anut maasta. **2.** *erik.* **a.** liueta. | Sokeri ja suola s:avat vedessä. Panehan [sokeria totiveteen] s:amaan! **b.** ruoasta: muuttua

ruoansulatuselimissä sellaiseen muotoon, että ravintoaineet voivat siitä imeytyä vereen. | Kevyttä ruokaa, joka s:aa hyvin. Varoa rasvaisia ja huonosti s:avia ruokia. — *Kuv.* Niin maukkaita pikkuleipiä, että aivan suussa s:avat. Kyllä tällainen ruoka s:aa kenen suussa tahansa 'kelpaa kenelle vain'.

II. *kuv.* **1.** Ajetus, turvotus, pöhötys s:aa 'häviää, laskeutuu'. Pahka s:i itsestään (pois). — Jo ensimmäisessä hyökkäyksessä s:i [= pieneni, kutistui] komppania puoleen. Pääoma on s:anut olemattomiin. Oli, niin kuin olisi tyttö siihen s:anut, huvennut hänen käsivarsiensa väliin AHO. Ja merkillistä — vaikka olimme niin topakoina olleet, s:i meiltä nyt sisu JÄRVENT. — On niin kuuma päivä, että on vallan s. | Pankaa toki ovea auki, täällähän aivan s:aa! **2.** jstak jäykästä, kovasta, kylmäkiskoisesta: pehmetä, lientyä, heltyä, liikuttua. | Jkn kovat piirteet s:avat. - - silloinpa heraksi heltyi mielet, / s:ipa hymyhyn partasuut LEINO. Sydän s:aa onnesta, hellyydestä, säälistä. Jos Tuomas tietäisi, miten mielelläni hänet ottaisin, s:aisi hänen sydämensä, vaikka se olisi kivestä JOTUNI. Mielet s:avat. Kiukku, katkeruus s:aa. Mikä vielä on kankeutta ja juroutta vanhemmissa ihmisissä, se s:i nyt nuorison raikkaan ilon ääressä PAKK. Vihdoinkin s:i Katriinan katkera tuska, ja hän itki viljavia, vapauttavia kyyneleitä *A.SIMOJOKI. — S. hellyydestä. S. liikutuksen kyyneliin. Tuntui kuin hän nyt s:aisi itkuksi IRIS UURTO. — Mutta hetkellinen kiukku s:i uuteen itkuun AHO. Sydämen raivo ja viha s:i kyyneleihin JÄRVENT. Ja sielu riemuun väkevään / ja ihmeelliseen s:i *JYLHÄ. 3. sulautua. | Eri heimot s:ivat vähitellen yhdeksi kansaksi. Attribuutti ja pääsana ovat s:aneet yhdyssanaksi. Myöhemmin nämä yhtiöt s:ivat yhteen. Meri ja taivas s:avat hämärässä yhteen. Metsän sini s:i autereisiin etäisyyksiin. N:n tuotannossa s:avat leikki ja tosi, kaunis ja ruma, romantiikka ja realismi luontevaksi kokonaisuudeksi. Hän oli kuin yksi heistä, kuului heidän joukkoonsa, s:i heidän seuraansa AHO. — Elämäntuntojen tulos on s:anut Mannisella hiljaiseksi henkeväksi lauluksi TARK.

sulaantua[1*] *pass.v.* tav:mmin sulautua.

sulahitsaus[39] *s. tekn.* hitsaus(menetelmä), jossa yhteen liittäminen suoritetaan kuumentamalla liitoskohta sulamislämpöön, jolloin ei tarvita mekaanista puristusta t. lyöntiä; vrt. puristushitsaus.

sulahta|a[2*] *mom.v.* < sulaa. | Korkeat lumihanget olivat s:neet aukeilta KIANTO.

sulailla[29] *frekv.v.* < sulata. | S. jäätyneitä valjaita.

sulain[56] *s. met.* ahjo- t. putlamellotusuunista saatu puolijähmeä pallomainen teräs- t. takorautamöhkäle. **-valssi** *s.* sulaimen valssaamiseen käytetty valssi.

sulake[78*] *s. sähk.* varokkeen osa, jossa ohut hopea- tm. lanka sulaa katkaisten virran, jos sen voimakkuus kasvaa määräarvoa suuremmaksi. | S. paloi. Oikosulku poltti sulakkeet. Vaihtaa s. — *Yhd.* lanka-, tulppas. **-lanka** *s.* **-metalli** *s.* **-tulppa** *s.* posliinisylinteri, jonka sisässä sulakelanka on.

sulakki[5*] *s. met.* sulatettava aine.

sulamat|on[57] *kielt.a.* Pohjoisrinteillä oli vielä s:onta lunta. Kromi on melkein s. metalli. Oksentaa ruoka s:tomana.

sulamis|aika *s.* Kvartäärisen mannerjäätikön s. Vesistöjen jäätymis- ja s:ajat. **-häviö** *s.* **-ilmiö** *s.* **-kausi** *s.* Mannerjäätikön s. **-lämpö** *s. fys.* se massayksikköä (esim. yhtä grammaa) kohti ilmaistu lämpömäärä, joka tarvitaan aineen sulamiseen. | S. vapautuu nesteen jäätyessä. **-lämpötila** *s. fys.* sulamispiste. **-nopeus** *s.* **-piste** *s. fys.* se lämpötila, jossa jähmeä aine sulaa, sulamislämpötila. | Jllak aineella on korkea, alhainen s. Nostaa, alentaa aineen s:ttä. Kuumentaa s:eseen saakka. Kuparin s. on 1083°C. **-prosessi** *s.* **-tila** *s.* S:ssa oleva aine. Saattaa jk aine s:an. **-vaihe** *s.* Mannerjäätikön viimeinen s. **-ve|si** *s.* jäästä t. lumesta sulanut vesi, sulavesi. | Sade- ja s:den pois johtaminen. Jään, lumen s. Mannerjäätikön s:det.

sula|ta[35] *v.* **1.** tav:mmin sulattaa. | Aurinko on s:nnut lumen. Kevätauringon s:amat rinteet. Kupillinen s:ttua voita. **2.** → sulaa.

sulate[78*] *s.* (valamista t. puhdistamista varten) sulaan tilaan saatettu aine (metalli, vaha tms.). — *Yhd.* lasi-, lyijy-, metalli-, rauta-, suola-, teräss. **-juusto** *s.* kovasta juustosta jauhamalla ja sulattamalla valmistettu juusto, rasiajuusto.

sulat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < sulattaa. | Kevätaurinko alkaa jo s. nietoksia. S. lunta pesuvedeksi. S. nuotiolla jäätyneitä vaatteitaan. — Loikoilla ruokaa s:ellen. — S. matkan kokemuksia. - - hän oppi ulkoa pyhät kirjat ja legendat ja rukoilemalla hän niitä ymmärtämään opetteli ja sieluunsa s:teli IVALO.

sulateuuni *s. tekn.*

sulatin[56*] *s. tekn.* upokas. — *Kuv.* Kirjailija on henkensä sulattimessa muovannut nuo vanhat aiheet uudelleen. **-teräs** *s.* upokasteräs.

sulat|taa[2*] *kaus.v.* < sulaa. **1.** *konkr.* Aurinko, lämpö s:taa jään, lumen. Pesuvettä saatiin s:tamalla lunta pesuvadissa liedellä. Jäisiä puita s:ettiin pirtin nurkassa. — S. kuparia, sinkkiä ja tinaa yhteen. S. irti, kiinni. S. jhk aineeseen jtak. S. uudelleen. S. ampullin pää umpeen. S. voita, rasvaa kuumentamalla. — S. sokeria kuumassa vedessä. — Lapsen vatsa ei s:a niin vahvaa ruokaa. **2.** *abstr.* ja *kuv.* Puhe s:ti kuulijain sydämet. Outoina tällaiset sanat lähtivät - - suusta, ne soivat pahoilta enteiltä ja s:tivat Ebba-rouvan hillittömään itkuun IVALO. Armiaaks vihollisille / sydän kova s:a VK. — Nämä sanat s:tivat vihan ja katkeruuden miehen mielestä. — Valloittaja pyrki s:tamaan kukistamansa kansat itseensä. S. kaksi yhtiötä yhteen. S. ehyeksi kokonaisuudeksi. S. toisiinsa eri tahoilta tulleita tyylivaikutelmia. — *Erik* **a.** ymmärtää ja omaksua. | Pystyä s:tamaan oppimansa uudet asiat. Se tapa, millä Minna Canth omisti ja omiksi mielipiteikseen s:ti ulkoa saamansa aatteet AHO. - - että hän on kaiken s:tanut joltiseksikin tyveneksi elon illan viisaudeksi SILL. **b.** ymmärtää, hyväksyä, sietää. | Tämä oli jo sentään enemmän kuin jaksoin s.

Minun sisustani, kiukkuinen kuin kyinen luola, ei voinut s. häpeätä, jonka mulle saattoi hyvin ansaittu kuritus teidän kädestänne KIVI. Santarmit eivät myöskään voi s. sitä, että heillä täällä on niin vähän jalansijaa AHO.

sulattamaton[57] *kielt.a.*

sulattamiskyky *s.* Henkinen s.

sulattamo[2], **sulattimo**[2] *s.* = seur.

sulat|to[2*] *s.* tehdaslaitos t. -osasto, jossa metallia sulatetaan malmeista puhdistusta t. valamista varten, sulattamo, sulattimo. | S:ot ym. metallinjalostuslaitokset. Hämekosken s. Kultakaivoksen s. — *Yhd.* kupari(n)-, lyijy(n)-, malmi(n)-, nikkeli(n)-, teräss.

sulatus[64] *teonn.* < sulattaa. | Malmien s. — *Yhd.* metallin-, ruoans. **-ahjo** *s.* S:ssa valmistettiin takorautaa suoraan malmista. **-aine** *s.* sulatuksessa määrätarkoituksessa käytetty lisäaine. **-allas** *s.* **-astia** *s.* **-hytti** *s.* alkeellinen sulatto, jossa sulatusahjoa käyttäen valmistettiin takorautaa. **-jät|e** *s.* Malmin s:teet. **-kattila** *s.* **-kauha** *s.* **-kyky** *s.* Uusien vaikutteiden vastaanotto- ja s. **-laitos** *s.* **-lamppu** *s.* **-liesi** *s.* Martinuunin s. **-mellotus** *s.* mellotus(tapa), jota käytettäessä raakarauta sulaa. **-menetelmä** *s.* **-osasto** *s.* **-pata** *s.* **-pesä** *s.* Martinuunin s. **-prosessi** *s.* **-työ** *s.* **-upokas** *s.* Grafiittinen s. **-uuni** *s.* metallien ja metalliseosten sekä lasin sulattamiseen tav. valamista varten käytetty kuumennuslaite. | Rautamalmin s. — Huone oli kuuma kuin s. — *Kuv.* Kärsimykset ja koettelemukset ovat s., jossa ihminen puhdistuu.

sulauma[13] *s.* sulautumisen tulos, sulautuma. | Sanan vartalon loppuäänteiden ja varsinaisen suffiksin s. — *Liik.* = fuusio.

sulauttaa[2*] *kaus.v.* < seur. | S. eri värisävyt toisiinsa. S. jk pikakirjoitusmerkki toiseen. — *Liik.* yhdistää liikeyritykset toisiinsa siten, että ne muodostavat yhden ainoan yrityksen (sulauman l. fuusion).

sulautu|a[44] *pass.v.* **1.** sulaa yhteen jnk kanssa, yhtyä jhk täydellisesti. | S. jhk, yhteen, toisiinsa. Ihotäplät laajenevat ja vähitellen s:vat toisiinsa. Ristiluu on yhteen s:neista ristinikamista syntynyt luu. Useiden kansanheimojen s:minen yhdeksi kansaksi. Valloittajat s:ivat nopeasti maan kantaväestöön. Nämä kolme virastoa s:ivat myöhemmin yhteen. Useiden runojen yhteen s:misesta syntynyt runo. Ablatiiviin on latinassa s:nut kolme sijaa. Illan hämärtyessä s:ivat etäiset saaret meren sineen. Yksityisiä räjähdyksiä tuskin erotti, sillä kaikki s:i yhtenäiseksi jyminäksi. Sävelten s:minen soinnuiksi. — Ympäristöön hyvin s:va suojaväri. Lumipukuiset sissit s:ivat täysin talviseen maastoon. Maalaistalo s:i mainiosti maiseman muotoihin. **2.** *vanh.* sulaa. | Itkiessä siinä mieli s:i PAKK.

sulautuma[13] *s.* = sulauma. | Eri tahoilta tulleiden vaikutusten s.

sulautumaton[57] *kielt.a.* Kokonaisuuteen s. värisävy.

sulautumis|ilmiö *s.* **-tulos** *s.*

sulav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** ks. sulaa. | Tinan helppo s:uus. Eri ravintoaineiden s:uus. **2.** norja, notkea, taipuisa, joustava ja sopusuhtainen, luistava, luonteva, pakoton, miellyttävä;)(jäykkä, kankea, kömpelö, kulmikas, väkinäinen, pingottunut. | Nuoren vaimon vartalo oli vielä solakka ja s. Kauriin s:at liikkeet. Teki s:avan kumarruksen. Ylimysten hioutuneen kohtelias ja s. käytös. Kevyt ja s. juoksutyyli. Tanssia, liikehtiä s:asti. Lauseet luistivat s:ina. Huvittaa toisia s:illa jutuillaan. Kirjoittaa s:aa proosaa. Sai s:illa puheillaan vastustajatkin puolelleen. Houkuttelijan s. ääni. S. ja ovela diplomaatti. Puhua, kirjoittaa, esittää s:asti. Esiintymisen, esitystavan, puheen s:uus.

sulavaisuu|s[65] *omin.* sulavuus; vrt. ed. 1. | Ravintoaineiden s:tta koskevat tutkimukset.

sulava|kielinen *a.* S. naishenkilö. **-käytöksinen** *a.* S. herrasmies. **-liikkeinen** *a.* S. tanssijatar. **-piirteinen** *a.* S. kaunotar. S. temppeli. **-puheinen** *a.* S. maailmanmies. **-sanainen** *a.* S. tulkki. S. selostaja.

sulavesi[83] *s.* sulamisvesi. | Jääkauden aikaisen sulaveden kuljettama lieju ja sora. Lumipeitteen sulaessa syntynyt s. **-joki** *s. geol.* jäätikön sulamisesta syntyvä virta. **-lätäkkö** *s.* **-puro** *s. geol.* vrt. sulavesijoki. **-vir|ta** *s. geol.* vrt. sulavesijoki. | Mannerjäätikön s:rat kuljettivat maata ja soraa jäätikön reunan ulkopuolelle.

sulavuus|kerroin *s. maat.* rehun sulavuutta osoittava prosenttiluku. **-koe** *s. maat.* jtak kotieläintä koe-eläimenä käyttäen tehty koe, jolla jnk rehun sulavuus määritetään.

sulfa[11] *s.*, vars. *puhek.* sulfalääkkeistä. | Hoitaa tautia s:lla. **-lääke** *s.* sulfonamidipitoinen lääke.

sulfaatti[6*] *s. kem.* rikkihapon suola. | Rikkihapon avulla voidaan metalleista valmistaa sulfaatteja, esim. kuparista kuparisulfaattia. — *Yhd.* kalium-, kupari-, natrium-, rauta-, sinkkis. **-maa** *s. maat.* suolamaa, jossa tärkeimpinä veteen liukenevina suoloina ovat sulfaatit. **-massa** *s.* sulfaattimenetelmällä saatu selluloosamassa. **-menetelmä** *s. tekn.* selluloosan valmistusmenetelmä, jossa puuta keitetään natriumsulfaattia sisältävässä lipeässä. **-piki** *s.* sulfaattiselluoosatehtaissa hartsiöljyn tislausjätteenä saatu piki. **-puu** *s.* puu, josta valmistetaan sulfaattiselluloosaa. **-selluloosa** *s.* sulfaattimenetelmällä valmistettu selluloosa. **-selluloosatehdas** *s.* **-selluloosateollisuus** *s.* **-suopa** *s.* sulfaattiselluloosatehtaissa sivutuotteena saatu suopa. **-tehdas** *s.* sulfaattiselluloosatehdas. **-tärpätti** *s.* sulfaattiselluloosatehtaissa sivutuotteena saatu tärpätti. **-öljy** *s.* raaka sulfaattitärpätti.

sulfaniilihappo *s. kem.* happo, jota saadaan kuumentamalla aniliinia yhdessä rikkihapon kanssa.

sulfanilamidi *s. kem.* = sulfonamidi.

sulfatiatsoli[4] *s.* sulfalääkkeisiin kuuluva valkoinen, heikosti makeahko, veteen huonosti liukeneva kidejauhe, jota käytetään eräiden tartunta- ja tulehdustautien hoitoon.

sulfatisoi|da[18] *v.* = sulfatoida. **-tua**[1*] *v.* = sulfatoitua.

sulfatoi|da[18] *v. tekn.* muuttaa sulfidi hapettamalla sulfaatiksi. | S:va pasutus. **-tu|a**[1*] *pass.v. tekn.* Akkumulaattori s:u 'levyjen pinnalle muodostuu sulfaattia'.

sulfidi[6] *s. kem.* rikkivedyn normaali metallisuola t. rikin jnk muun alkuaineen kanssa muodostama yhdiste. — *Yhd.* kupari-, lyijy-, rauta-, sinkkis. **-malmi** *s.* **-mineraali** *s.* Yleisin s. on rikkikiisu. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* S. liuos, neste, malmi.

sulfiiniväri *s.* rikkiväri.

sulfiitti[6*] *s. kem.* rikkihapokkeen suola. — *Yhd.* kalsium-, natriums.; bi-, hydros. **-jätelipeä, -jäteliuos, -lipeä** *s.* sulfiittiselluloosaa keitettäessä syntyvä inkrustipitoinen keittoliemi. **-massa** *s.* sulfiittimenetelmällä saatu selluloosamassa. **-menetelmä** *s. tekn.* selluloosan valmistusmenetelmä, jossa puuta keitetään happamessa kalsiumsulfiitissa. **-puu** *s.* puu, josta valmistetaan sulfiittiselluloosaa. | S:na käytetään kuusta. **-selluloosa** *s.* sulfiittimenetelmällä valmistettu selluloosa. **-selluloosatehdas** *s.* **-selluloosateollisuus** *s.* **-sprii** *s.* sulfiittiselluloosatehtaan jätelipeästä tehty sprii. **-spriitehdas** *s.* **-tehdas** *s.* sulfiittiselluloosatehdas. **-tärpätti** *s.* sulfiittiselluloosatehtaissa sivutuotteena saatu tärpätti. **-väkiviina** *s.* sulfiittisprii.

sulfitoida[18] *v. kem.* sulfuroida.

sulfo|anhydridi *s. kem.* sulfosuoloja muodostavan metallin sulfidi, tioanhydridi. **-happo** *s. kem.* tioyhdisteisiin kuuluva happo.

sulfoksidi[6] *s. kem.* tioeetteriä hapetettaessa syntyvä oksidi.

sulfonaali[4] *s. kem.* unilääkkeenä käytetty väritön, hajuton ja mauton kiteinen aine, joka liukenee veteen ja alkoholiin.

sulfonamidi[6] *s. kem.; syn.* sulfanilamidi. | S:t 'ryhmä kemiallisia yhdisteitä, joiden perusaineena voidaan pitää sulfaniilihapon anhydridia'. **-lääke** *s.*

sulfoni[6] *s. kem.* orgaanisia sulfideja hapettamalla saatuja orgaanisia yhdisteitä. **-happo** *s. kem.* vars. fenolien, väriaineiden ja keinotekoisten parkkiaineiden valmistukseen käytettyjä orgaanisia happoja. **-valmiste** *s.*

sulfonoi|da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* sulfuroida. **-tua**[1*] *v.* sulfuroitua.

sulfo|suola *s. kem.* happihappojen suolojen kaltaisia yhdisteitä, joissa on hapen sijasta rikkiä. **-syaani** *s.* rikkisyaani. **-yhdiste** *s. kem.* tioyhdiste.

sulfuroi|da[18] *v. kem.* -nti[1*] *teonn.* antaa väkevän t. savuavan rikkihapon vaikuttaa esim. hiilivetyihin, alkoholeihin t. fenoleihin, sulfonoida, sulfitoida. **-tua**[1*] *pass.v.*

sulfuryylikloridi *s. kem.* väritön, ilmassa savuava ja erittäin pistävän hajuinen neste, jota syntyy rikkidioksidin ja kloorin vaikuttaessa toisiinsa joko auringonvalossa tai jnk katalysaattorin ollessa mukana.

sulha|nen[63] *s.* **1.** kihloissa oleva mies; häissä myös juuri avioliittoon vihitty mies; ylkä(mies), sulho. | Morsian ja s. S. käymässä morsiamensa kotona. Liisa ja hänen s:sensa. Morsian ja s. olivat juuri palanneet kirkosta häätaloon. **2.** vars. *mon.* kosijoista (us. puhemiehineen). | Tytön kotona kävi s:sia monista pitäjistä. Mennä jhk s:siksi 'kosimaan'. Liikkua s:sina 'kosiomatkoilla'. Tytöllä alkoi jo käydä s:sia. **3.** vars. *ark.,* us. *leik.* miespuolinen "heila", mielitietty, rakastettu. | Tytön kerrotaan jo käyttävän s:sia aitassaan.

sulhas|joukko, -kansa *s. kans.* seurue, jonka kanssa sulhanen tulee häätaloon häitä pitämään ja morsianta noutamaan, nuodeväki. **-kokelas** *s.* **-mie|s** *s.* sulhanen, kosija. | Liikkua s:henä. **-paita** *s. kans.* sulhasen häissä pitämä (kirjottu) paita. **-piiras** *s. ruok.* keitinpiiras. **-poik|a** *s.* **1.** vihkimistilaisuudessa sulhasen saattajana esiintyvä poika t. nuorukainen. | Hääpari astuu morsiusneitojen ja s:ien saattamana alttarin eteen. **2.** sulhanen, kosija. | Tytöt koettivat tällä tavoin houkutella itselleen s:ia. - - suuttui viimein s., / kiskoi kihlansa takaisin AK. **-puku** *s.* sulhasen hääpuku. **-talo** *s.* sulhasen koti.

sulho[1] *s.,* vars. *runok.* sulhanen, ylkä. | - - kimaltavan maljan nosti / s. suulle morsionsa LEHT.

sulhola[14] *s.* sulhon koti.

sulhonen[63] *dem.s.*

sulill|a, -e *adv. kans.* sulana. **1.** Pysyä pakkasessakin s. **2.** lämpimänä. | Pitää mökkiä, asuntoa s. **3.** viljelyskelpoiseksi muokattuna. | Suosta on jo suurin osa s.

sulit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa sulalla t. sulilla. | S:ettu nuoli, päähine.

suljaht|aa[2*] *mom.v.* (< suljua) soljahtaa, luiskahtaa. | Saippua s:aa käsistä veteen. Vene s:aa kevyesti pienestä koskesta. - - hyytelöä, joka nielaistessa omituisen virkistävästi s:i kurkusta alas JÄRN. — *Abstr.* ja *kuv.* Suustani pääsi s:amaan pari varomatonta sanaa. Ajatus s:i aivan huomaamatta omille teilleen. Puhe s:i matkamuistoihin.

suljautt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | S. ankkuri veteen.

sul|je[78*] *s.* **1.** tav. *mon.* sulkumerkki. | S:keissa oleva sana. S:keisiin pantu lause. — *Yhd.* haka-, kaaris. **2.** *harv.* suljin. | Luolan suulle s:keeksi asetettu kivi. **3.** ks. sulkeissa.

suljenta[15*] *teonn.* < sulkea.

suljettaa[2*] *fakt.v.* < sulkea. | S. ovi muuraamalla umpeen. S. jku vankilaan.

sul|jin[56*] *väl.* < sulkea. | Pullon s:kimena käytetty korkki. Peltilevy savukanavan s:kimena. — *Valok.* kamerassa kellokoneisto, joka avaa objektiivin valotusajaksi ja taas sulkee sen, valotin. — *Yhd.* keskus-, objektiivi-, verhos.

sulju[1] *s.* **1.** *mon.* kalan perkeet, totkut. | [Lokit] olivat kerääntyneet syömään s:ja, kalojen sisälmyksiä E.ELENIUS. **2.** jääsohjo, hyyhmä. **3.** silppu. | Lapset ovat leikelleet ja repineet lehden aivan s:ksi. Lattia täynnä paperin s:a. **4.** joukko. | Katso tarkemmin, niin näet s:n Mustalaisia KIVI.

sulju|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* soljua, solua. | Vene s:u myötävirtaan. - - suvannolla joutsen s:u LEINO. - - ees taas sukkula s:u *MANN. — *Kuv.* S:u / aika niin kuin suvi-yöhyt LEINO. - - asia asialta s:ttiin eteenpäin R.ENGELBERG.

suljuttaa[2*] *kaus.v.* < ed. | S. ruokapala alas kurkustaan. Laivaa koetetaan saada kääntymään vuorotellen itään ja länteen ja tällä tavalla s. pois karilta PÄLSI.

sul|ka[11*] *s.* **1.** linnun pyrstön t. siiven suuri ja jäykkä höyhen. | Höyheniä on kolmenlaisia: s:kia, peitinhöyheniä ja untuvia. S:an kynä,

ruoto ja höyty. Lintu sukii s:kiaan. Puhdistaa, sivellä jtak linnun s:alla. Komea s. hatun koristeena. — *Yhd.* kyynär-, käsi-, peukalo-, pyrstö-, siipis.; untuva-, veris.; keski-, reunas.; hanhen-, kukon-, strutsins.; hattu-, koristes. **2.** sulkakynästä. | - - tässä ei voi tehdä kylliksi maalarin sivellin, vaan tarvitaan runoniekan s:kaa KIVI. — *Yhd.* hanhens.

sulka|-asteri *s.* asterilajikkeista, joissa on pitkät, hapsumaiset laitakukat. **-haiven** *s. kasv.* eräiden hedelmien ja siemenien haiven, jonka karvat haarautuvat sulkamaisesti. | Ohdakkeen pähkylän s:et. **-haiveninen** *a.* Piikkiohdakkeen s. pähkylä. **-hattu** *s.* hattu, jossa on koristeena sulka. **-hattuinen** *a.* S. sotilas. **-heinä** *s.* Stipa, vars. aroilla kasvavia heinäkasveja, joiden kaleissa on pitkät vihneet. **-höyhen** *s.* sulka; vrt. peitinhöyhen.

-sulkainen[63] *poss.a.* Korea-, pehmeä-, pitkä-, tuuhea-, valkos.; kolmis.

sulka|kaura *s. maat.* Avena orientalis, kauralaji, jonka röyhy on yksipuolinen, sulkamainen. **-koralli** *s.* S:t 'Alcaonaria, korallien toinen alalahko'. **-koriste** *s.* Hatun s. **-koristeinen** *a.* S. päähine. **-kynä** *s.* **1.** sulan kynä (ks. kynä 1). | Ongenkohoon pistetty s. — Vars. **2.** mustekynänä entisaikaan käytetty kärjestään teroitettu linnun sulka, hanhensulka (2). | Oikeuden kirjurin s. S:n rapina. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* S. röyhy. S:set tuntosarvet. S:sesti haarainen kasvin varsi, lehti. **-nuol|i** *s.* sulitettu nuoli. | Jop' on jouset jännittyi ja suihki s:et LEINO. **-nurkka** *s. rak.* yksinomaan kirveellä tehty hirsinurkkaliitos, jossa nurkanpää on kuusikulmainen ja jossa sen veistos ulottuu kaulan yli, viistonurkka. **-pallo** *s.* tenniksen kaltainen peli, jossa pallo on kevyt ja sulitettu ja mailat kevyttekoisemmat kuin tenniksessä; tässä pelissä käytetty pallo. **-palmu** *s.* palmu, jonka lehti on sulkamaisesti liuskainen. | Kookos- ja taatelipalmu ovat s:ja. **-pilvi** *s. metrl.* untuvapilviin kuuluvia sulkamaisia pilvimuodostumia. **-pisto** *s. käs.* palmikkopisto. **-sa|to** *s.* lintujen vanhojen höyhenten vaihtuminen uusiin. | Kanoilla on s. tavallisesti syys- ja lokakuussa. S:don aikana kanat eivät muni. S. alkaa, päättyy. S:dolle tullut kana. **-satoinen** *a.* jolla on sulkasato. | S. kana. **-suoninen** *a. kasv.* lehdestä, jonka pääsuonesta pienemmät suonet haarautuvat sulkamaisesti. | Koivun s. lehti. **-sääski** *s.* Corethа, pieniä sääskiä, joiden kärsä on lyhyt, veren imemiseen kelpaamaton. **-töyhtö** *s.* S. hatun koristeena. Ritarinkypärän s. **-töyhtöinen** *a.* S. hattu, kypärä.

sulkava[13] *s.* Abramis farenus, lahnalle sukua oleva pienenpuoleinen kala.

sulka|vene *s. urh.* junioripurjehduksessa käytetty pieni kilpavene. **-viila** *s.* viila, jonka poikkileikkaus on teräväkulmaisen vinoneliön muotoinen.

sul|kea[13*] *v.*)(avata. **I.** panna t. saattaa kiinni, umpeen jk auki, avoinna oleva.

1. S. kansi. S. pellit, venttiili, hana. S. lukko, haka, vetoketju. S. uutimet, väliverho. Käsitellä oikeusjuttu s:jettujen ovien takana, s:jetuin ovin 'siten, etteivät sivulliset pääse oikeudenistuntoon, suljetussa istunnossa'. — Teräsluukulla s:jettava aukko. Oven s:ki paksu oviverho. Kivenlohkareella s:jettu luolan suu. S. putken suu sormella, tulpalla. S. pussin suu siteellä. Puristimella s:jettu letkun pää. Ihovoide ei saa s. [= tukkia] ihon huokosia. S. korvansa sormilla. S. suunsa (myös kuv. 'vaieta'). S. haava laastarilla, ompelemalla. Tärykalvo s:kee korvakäytävään johtavan aukon. S. silmänsä 'panna silmäluomet kiinni'. Vainajan silmät s:jettiin. S. silmänsä ainiaaksi, viimeiseen lepoon 'kuolla'. — S. pullo korkilla. Kierretulpalla s:jettava tölkki. S. kaappi, kotelo. Lakkasi soittamasta ja s:ki pianon. Lukolla s:jettava salkku. Työntämällä s:jettava pöytälaatikko. Ilmanpitävästi juottamalla s:jettu säilyketölkki. Kattilan tiiviisti s:keva kansi. S. säkki siteellä. — S. kirjekuori liimaamalla, sinetillä. Lähettää jtak s:jetussa kirjeessä. — *Kuv.* S. ovensa jklta, jltak, ks. ovi 4. b. Yhdysvallat s:ki porttinsa siirtolaisilta. Koulut s:kevat ovensa [= keskeyttävät toimintansa] kesän ajaksi. Laitos joutui varojen puutteessa s:kemaan ovensa 'lopettamaan toimintansa'. S. korvansa jklta, jltak 'olla kuuntelematta jkta t. jtak, välittämättä jksta t. jstak'. S. silmänsä jltak 'olla (tahallaan) näkemättä, huomaamatta jtak, kiinnittämättä huomiota jhk'. S. silmänsä laiminlyönneiltä, tosiasioilta. S. kätensä jklta 'kieltäytyä auttamasta'. Uhata s. jkn suu 'uhata estää puhumasta, saattaa vaikenemaan, olemaan vaiti'. Salainen lupaus s:kee suuni siinä asiassa 'estää minua puhumasta siitä asiasta'. Sensuuri yritti s. sanomalehdistön suun. S. sydämensä jklta, jltak 'suhtautua kylmästi, tylysti, torjuvasti jkhun, jhk'. Miks sielusi Herralta s:jet? VK. Sillä Herra oli s:kenut [= tehnyt hedelmättömäksi] jokaisen kohdun Abimelekin huoneessa VT.

2. a. kulkutiestä, näköalasta yms.: asettaa t. muodostaa kulkua, pääsyä, liikennettä, näkymistä tms. ehkäisevä este (kulkutien poikki, näköalan eteen), estää kulkemasta, pääsemästä jnk kautta t. jhk; salvata, tukkia. | S. tie portilla, puomilla. S. joki padolla, uittoväylä puomilla. S. katu liikenteeltä. Kapeikko s:jettiin miinoituksilla. Sotalaivasto s:ki vuonon suun. Kaatuneet puut s:kivat paluutiemme. Vihollisen liikkeitä voidaan vaikeuttaa s:kemalla, katkaisemalla tai tuhoamalla liikenneteitä. Poliisiketju s:ki karkulaisen pakotien. Vihollisen huoltotie s:jettiin tykistötulella. S. raja (liikenteeltä, rajanylitykseltä). Palestiinan ja Syyrian välinen raja s:jettu. Jäät s:kevat sataman 'estävät liikenteen satamaan t. satamasta'. Idän puolella s:kivat vuoret näköalan. Tuolla ikkunani edessä kohosi jyrkkä vuoren seinä, s:kien näköpiirin kuin uutimet LEHT. — *Kuv.* Naisilta on s:jettu tie papinvirkoihin. Valtakunta s:jettiin muukalaisilta. Hansaliitto s:ki Itämeren vierailta merenkulkijoilta. **b.** ed:een liittyen jhk pääsystä yms.: asettaa este t. olla esteenä jhk pääsylle, estää pääsemästä. | S. pääsy jhk. S. höyryn tulo johdosta. S. [= tyrehdyttää] verenvuoto. Veren s:keminen [= verenvuodon tyrehdyttäminen] loitsimalla. S.

kaasu (ark.) 'estää t. lopettaa kaasun tulo johdosta (sulkemalla hana tms.)'. S. sähkö (puhek.), par. katkaista. c. S. puhelin 'panna kuulotorvi paikoilleen (niin että yhteys katkeaa)'. S. radio 'katkaista radioon tuleva virta (vars. kytkinnappulasta t. -näppäimellä), niin että radio vaikenee'. S. jarru 'asettaa jarrutusasentoon'. — Maksujen laiminlyönnin vuoksi yhtiö s:ki [= irrotti verkosta] puhelimen. **d.** *kiel.* Tavunloppuinen konsonantti s:kee tavun.

3. a. panna suppuun, kiinni jk levällään oleva. | S. sateenvarjo, viuhka, harppi. Voikukka s:kee kukkansa yöksi. S. siipensä. Avata ja s. kouraansa. S. kätensä nyrkiksi. — S. kirja, vihko, sanomalehti. — *Kuv.* Luonto on monelle kaupunkilaiselle s:jettu kirja. **b.** eräissä yhteyksissä: saattaa (painaa, työntää, siirtää tms.) kaksi t. useampia jnk kokonaisuuden osana olevia esineitä lähelle toisiaan, tiiviisti yhteen, vierekkäin, kosketukseen keskenään tms., tiivistää, koota. | Ojentaa kätensä sormet s:jettuina. Avorivistön s:keminen. S:kekaa [= tiivistäkää] rivit! Kaarrossa muodostunutta rintamaa ei s:jeta. — *Voim.* S. jalat 'perusasennossa seisten viedä jalkaterät yhteen, sulkuasentoon'. — *Kirj.* S. [= järjestää määrämittaiseksi, täyttää] ladelman rivi. **c.** yhdistää renkaan, ketjun tms. päät niin, että syntyy umpinainen rengas, kehä, piiri. | S. rengas. Vihollinen s:ki saartorenkaansa. — *Sähk.* S. [= kytkeä johtavasti] virtapiiri, sähkövirta.

4. yleisön, julkiseen käyttöön tarkoitetuista huoneistoista, laitoksista yms.: lopettaa t. keskeyttää jnk aukiolo, käyttö, toiminta tms. | Myymälät s:jetaan tavallisina päivinä klo 17. Lauantaisin s:jemme [liikkeemme, toimistomme] klo 16. Näyttely s:jetaan parin päivän kuluttua. Osa hotellin huoneista jouduttiin s:kemaan korjausten takia. Uimahalli s:jetaan kesän ajaksi. Pakanalliset temppelit s:jettiin ja uhrilehdot hävitettiin. Poliisi s:kenut useita pahamaineisia kapakoita. Kannattamattomana laitos s:jettiin v. 1948. Hallitus s:ki pankin [= lopetti pankin toiminnan] ja asetti sen selvitystilaan.

II. 1. panna t. saattaa (lukitsemalla, salpaamalla, telkeämällä, ympäröimällä, saartamalla tms.) jku t. jk jhk umpinaiseen tilaan. **a.** S. jku huoneeseen, kellariin, lukon taakse. Häkkiin s:jettu lintu. S. asiakirja kassakaappiin. S. kirje kuoreen. Ilmanpitävästi rasiaan s:jetut säilykkeet. S:ki rahan kouraansa. — S. jku vankilaan, mielisairaalaan, vankeuteen. — S. [= saartaa joka puolelta] vihollinen linnoitukseen, saarroksiin, piirityksiin. S. vihollisosasto pussiin, mottiin, renkaaseen. Piiritysrengas s:ki kaupungin puristukseensa. Jäät s:kevat laivan satamaan 'estävät pääsemästä satamasta'. — S. jku syliinsä, syleilyynsä, helmaansa. — Kehtosuomut s:kevat teriön sisäänsä. Rakennusten keskelleen s:kema piha. Rajan piiriinsä s:kema [= rajan ympäröimä, rajan sisälle jäävä] alue. Kaikki maat, jotka Rooman valtakunta s:ki piiriinsä 'käsitti'. Se pienoismaailma, jonka lampi sisäänsä s:kee. Ah, lapset maan / niin nopeaan / unhoitetaan, / kun hauta heidät s:kee VK. — *Kuv.* S. [= kätkeä] surunsa omaan sydämeensä. Silloin tahtos tietä kuljen, / käskys, neuvos mieleen s:jen SIIONIN KANNEL. S. jku t. jk jkn huomioon, suosioon, suojelukseen. S. jku esirukouksiinsa. Sun hyvään hoitoos s:je / jo kaikki kansat maan VK. Sieluni suojaas s:jen, / se ota, Jeesus, tallellen! VK[v]. Oi armohos s:jit sä Pietarin / ja syntisen vaimon ja ryövärin AK. Yö s:ki tummaan piiriinsä koko seudun. Toiminta, joka s:kee piiriinsä [= käsittää] kaikkien invalidien huoltamisen. Mutta Raamattu on s:kenut kaikki synnin alle UT.

2. eristää jku t. jk jstak (pois), jnk ulkopuolelle, estää pääsemästä jhk, nauttimasta, pääsemästä osalliseksi jstak, osallistumasta jhk tms. | S. jku, jk jstak (pois), jnk ulkopuolelle. Häiriöntekijät s:jettiin kokoussalista, kokoussalin ulkopuolelle. - - sielun' taivaan iloon kulkee, / Jeesus murheen ulos s:kee VK[v]. Joen suu levenee lahdeksi, jonka suistosaaret s:kevat merestä. Stolbovan rauhassa Venäjä s:jettiin Itämeren yhteydestä. — S. jku pois ammattikunnasta, ammattikunnan ulkopuolelle. S. urheilija pois kilpailuista 'keskeyttää t. estää osanotto kilpailuihin, diskvalifioida'. Suomen viestijoukkue s:jettiin loppukilpailusta. Pannaan julistetut s:jettiin kirkon yhteydestä. Säännös, joka s:ki valtionviroista kaikki vierasuskoiset. Kansalaisluottamuksensa menettänyt asevelvollinen on kokonaan s:jettu asepalveluksesta. S. jku testamentilla pois perinnöstä. Alempi kansa oli s:jettu korkeammasta sivistyksestä. Ala-arvoisen tavaran s:keminen pois markkinoilta. Lähimpien takamaitten kaskenpoltosta ei kukaan saanut s. kyläkunnan vapaata miestä HAARLA. [Erälinjat] s:kivat täten nopeasti niiden varsilla sijaitsevat lähimmät nautintamaat yleisestä käytännöstä J.JAAKKOLA. — † Tämä ei s:je pois sitä mahdollisuutta, että - - → ei tee mahdottomaksi sitä, että - - [tms.]. Kuumeettomuus ei s:je pois tuberkuloosin mahdollisuutta → ei tee mahdottomaksi, että kysymyksessä on tuberkuloosi. Jokainen näistä tapauksista s:kee pois [→ tekee mahdottomaksi, eliminoi] molemmat muut. Sellainen tapaus voidaan kokonaan s. pois → jättää huomiotta, pois. Vakavuus ei s:je pois [→ estä] leikillisyyttä.

III. *sul|jettu* (a.) -jetusti (adv.); runsaasti vieraanvoittoista käyttöä; eräitä us. termin luonteisia tapauksia lukuun ottamatta tav. par. umpinainen, umpi-, sulkeinen;)(avoin. | S:jettu [liik. = sinetöitynä, laatikkoon lukittuna tms. pankkiin jätetty] talletus. S:jettu äänestyslippu, par. umpinainen ä., umpilippu. S:jettu [= katettu] kanava, vesijohtoputki. S:jettu [par. umpinainen, umpi]kotelo, ontelo, tila. S:jettu [par. koteloitu, umpirakenteinen] moottori, turbiini. S:jettu hautalöytö (arkeol.) → umpilöytö. S:jettu [par. umpi]rengas. S:jetuksi [par. umpinaiseksi, umpi]neliöksi rakennettu piha. S:jettu [par. umpi]piha — S:jettu [→ umpi]laakso. — S:jettu [→ laitos]hoito. — - - henkilökuvauksensa puolesta s:jettu [= ehyt, yhtenäinen, tiivis] taiteellinen kokonaisuus

KOSKENN. — *Erik.* **1. a.** *sähk.* S:jettu [= johtavasti kytketty] virtapiiri. S:jettu [= suljetun virtapiirin muodostava] käämitys. **b.** *kiel.* S:jettu [par. umpi]tavu. **c.** *sot.* S:jettu [par. sulkeis]-järjestys, osasto. — *S:sesti ark.* Harjoitella s:-jettua 'sulkeisjärjestystä'. **2.** *maat.* S:jettua [par. tiivisrakenteista, tiivistä] karjaa. **3. a.** ympäristöstään eristynyt, eristäytyvä, erillis-. | S:jettu [= hyödykkeensä itse tuottava ja kuluttava, sulkeinen, omavarainen] talous. S:jettu [= jäsenmäärältään rajallinen] ammattikunta. S:jettu seura, piiri, tilaisuus, kokous, istunto 'johon sivullisilla ei ole pääsyä'. S:jettu [= vain tiettyjä henkilöitä t. piirejä varten tarkoitettu;)(julkinen] näytäntö. Kuulua jnk alan asiantuntijain s:jettuun piiriin. **b.** luonteesta, käytöksestä yms.; par. (itseensä)sulkeutunut, umpimielinen. | -- istui totisena ja s:jettuna ALKIO. Salaperäinen, s:jettu hymyily JOTUNI. **c.** *urh.* Otella, painia s:jetusti 'antautumatta rohkeasti ja reimasti otteluun'. **d.** šakkipelissä. | S:jettu pelitapa 'jossa sotilasketju pysyy mahdollisimman kauan ehjänä'.

sulkeinen[63] *a. harv.* suljettu, sulkeutunut, sulkeuksissa oleva, umpinainen. | S. tila. S. tuberkuloosi. S. talous.

sulkeis|järjestys *s. sot.*)(avojärjestys. | Joukko on s:järjestyksessä, kun sen alayksiköt ja miehet ovat toistensa suhteen tarkasti määräpaikoissa. **-muo|to** *s. sot.* kunkin yksikön suhteen tarkoin määrätty sulkeisjärjestyksen muoto. | Konekivääriryhmän s:dot ovat rivi, jono, paririvi ja parijono. **-osasto** *s. sot.* palvelustehtävää suorittava, sulkeismuodossa oleva osasto, jossa on johtaja ja vähintään yksi mies.

sulkeis|sa, -iin *adv. harv.* sulkeuksissa. | Jäi s:iin lukon taakse.

sulkematon[57] *kielt.a.* S. kirje. S. ladelma.

sulkemis|aika *s.* Liikkeen päivittäinen s. Istua ravintolassa s:aikaan asti. **-ammunta** *s. sot.* ammunta, jolla estetään vihollisen eteneminen tietyn alueen yli t. kautta. **-hetki** *s.* **-koneisto** *s.* **-laite** *s.* Venttiilien s.

sulkemus[64] *s. harv.* sulkeminen. — *Yhd.* mannermaans.

sulkeuksi|ssa, -in *adv.* sulkeutuneena, suljettuna, teljettynä, sulkeissa. | Silmät s. Satama oli jäiden takia s. — Kaivokseen jäi miehiä s:in, kun käytävän katto sortui.

sulkeum|a[13] *s.* sulkeutumisen tulos, sulkeutunut kohta, sulkeutuma. | Suolen s. 'tukkeuma'. — *Erik.* **1.** *geol.* mineraalin t. kivilajin sisässä oleva vieras kappale. | Mineraaleissa on s:ina joko toisia mineraaleja, nestepisaroita tai kaasukuplia, kivilajeissa toisia kivilajeja. **2.** *fon.* asema, joka syntyy, kun ääntöelimet estävät artikulaatiopaikalla kokonaan ilmavirran kulun. | Kurkunpään s. — *Yhd.* huuli-, kurkunpää-, suus.

sulkeu|tua[44] *pass.* ja *refl.v.* -tuneesti *adv.* -tuneisuus[65] *omin.* < sulkea; ks. sen merk.-ryhmiä. **I.** mennä kiinni;)(avautua, aueta. **1.** Ovi s:tui rämähtäen. Itsestään avautuva ja s:tuva läppä. Tiiviisti s:tuva kansi. Aukko, rako, haava s:tuu. Kankaan viriön avautuminen ja s:tuminen. Lapsen silmät s:tuivat, ja se nukahti. Railo s:tuu 'jäätyy umpeen'. Meren s:duttua 'jäädyttyä'. — *Kuv.* Äidin silmäin s:duttua 'äidin kuoltua'. Jos Suomen sydän s:u, / se huokaa huolta mykkää LEINO. **2.** Pakotie s:tui odottamattomalla tavalla. Sodan johdosta s:tuivat markkinat länteen päin. — Sinun sydämesi sääli ja sinun armahtavaisuutesi ovat minulta s:tuneet VT. **3. a.** Voikukka s:tuu yöksi. Kirja s:tui paukahtaen. Kovakuoriainen siivet s:tuneina. **b.** Sotilaiden, voimistelijain rivit s:tuvat 'tiivistyvät'. -- hajotetut rivit olivat taasen s:tuneet ALKIO. Vuojolaiset ovat s:tuneet lujaksi rivistöksi HAARLA. Rotkon seinämät s:tuivat melkein kiinni toisiinsa. — *Metsät.* Metsikkö, taimisto s:tuu 'tihenee niin, että puiden oksat muodostavat yhtenäisen katoksen'. **c.** Rengas, saartoketju s:tuu. — Sähkövirran s:tuminen. **II. 1.** S. kamariinsa, työhuoneeseensa, lukkojen taakse. Luostarin hiljaisuuteen s:tuneet ihmiset. Vihollinen s:tui vahvaan linnoitukseen. — Apatiitti esiintyy kivilajeissa muihin kivennäisiin s:tuneena 'sulkeumana muiden kivennäisten sisässä'. — *Kuv.* S. kuoreensa 'eristäytyä ympäristöstään, omiin oloihinsa, esiintyä umpimielisesti'. Murjottaa kuoreensa s:tuneena. (Itseensä) s:tunut [= umpimielinen] luonne. Omiin oloihinsa s:tunut yhdyskunta. S. ylhäiseen yksinäisyyteensä. Kokous alkoi varsin s:tuneen [= pidättyvän] mielialan vallitessa. -- hän oli jälleen s:tunut ja kylmä ja vastaili seuralaiselleen hajamielisesti IVALO. S:-dun suosioonne! Kirja pyytää s. arvoisan yleisön suosioon. **2.** Sääntö, jonka mukaan tämäntyyppiset sanat s:tuvat [= jäävät] adjektiivien ulkopuolelle.

sulkeutuma[13] *s.* sulkeuma.

sulki|a[17*] *v. maat.* Kanat s:vat 'kanoilla on sulkasato'.

sulkija[14] *tek.* < sulkea. **1.** Oven s. Veren s. Peräaukon s:na toimiva rengaslihas. **2.** välineistä, laitteista tav:mmin suljin. | Valokuvauskoneen s. Kirjoituskoneen vaunun s. — *Lääk.* obturaattori. **-laite** *s.* Itsetoimiva s. **-lihas** *s. anat.* Mahanportin, peräaukon s.

sulkku[1*] *s. kansanr.* silkki.

sulkkui|nen[63] *aina.a. kansanr.* silkkinen. | -- sukat s:set koreat, / kautokengät kaunokaiset! KAL.

sul|ku[1*] *s.* **I.** *harv.* sulkeminen. | Rivin s. määräaskelilla. — *Yhd.* verens. **II. 1.** kulkua t. pääsyä estävä laite, rakennelma, muodostuma tms., este, toe, tukko. | Joen poikki puista rakennettu s. Tielle s:uksi kaadetut puut. Hänen sanansa syöksähtelivät kuin s:kunsa särkeneen kosken vedet KIANTO. — *Yhd.* katu-, ties. — *Erik.* **a.** rakennelma, joka suljettavalla aukolla välittää (tav. väyläliikenne)yhteyttä kahden vesialueen välillä, joiden vedenpinta on eri korkeudella. | Yksi-, monikammioinen s. Kanavan s:ut. S:un kammio, portit. S:un yläpuolinen kanavan osa. — *Yhd.* laivas.; kaksois-, kammios. **b.** *sot.* tietty alue t. ilmatila, jossa vihollinen pyritään pysäyttämään tulella; myös tulella aikaansaatu este. | Tykistön, kranaatinheittimen s:ut. 200 m leveä s. Suunnata tykit s:kuun. — Patteri ampuu s:un, s:kua [= sulkutulta] vihollisen perääntymistielle. — *Yhd.* tulis. **c.** *kuv.* Asettaa s.

mielivallalle, poliittiselle kiihotukselle. Panna s. jkn sanatulvalle. Rahanarvon alenemiselle on vihdoinkin saatava tehokas s. Kyynelten s:ut aukenivat. S:ut murtuivat ja syytetty tunnusti kaiken. - - aina salassa olleet tunteet rynnistivät yli s:kujensa KATAJA. Vihdoin laukeaa ensi kauhistuksen s. LEHT. — *Yhd.* hinta-, palkkas. **2. a.** *fon.* sulkeuma. **b.** *urh.* miekkailussa: avaus, jossa ottelija sitoo vastustajansa miekan omallaan, sulkuavaus. — *Yhd.* kvartti-, kvintti-, priimi-, sekondi-, terssis. **c.** *lääk. yhd.* Suuns. **d.** *sähk. yhd.* Oikos. **e.** = työnsulku. | Lakkojen ja s:kujen vaikutus taloudelliseen elpymiseen. **3.** kirjoitusmerkkinä: sulkumerkki. | Merkitä, panna sana, lauseke s:kuihin. S:uissa oleva esimerkkilause. Poistaa matemaattisesta lausekkeesta s:ut. — *Yhd.* aalto-, haka-, kaaris.

sulku|aita *s.* aita, jolla jk aukko tms. suljetaan. | Padon s. **-allas** *s.* **1.** sulkuporteilla varustettu satama-allas. **2.** sulkukammio. **-alue** *s. sot.* sulkujen alue. | Määrätä tykistön s:et. **-ammunta** *s. sot.* sulkemisammunta. **-asema** *s. sot.* puolustusasemien välinen poikittaissuuntainen puolustusasema; vrt. sulkulinja. **-asen|to** *s.* Venttiilin, kytkimen s. S:nossa oleva lukonsalpa. — *Voim.* perusasento, jossa jalkaterät on viety yhteen. **-auk|ko** *s.* sulun aukko. | Sulkukanavan s:ot. **-avaus** *s. urh.* miekkailussa: sulku. **-ha|ka** *s.* Lukon sisäpuolella on lovet, joihin s:at painuvat. **-hakanen** *s.* hakasulku. **-hana** *s.* Ilmajohdon, syöttöventtiilin s.

-sulkuinen[63] *poss.a.* Kaksi-, kolmis.

sulku|jousi *s.* **-kalastus** *s.* S:ta ovat ne pyyntitavat, joissa kalojen vapaa liikkuminen estetään erityisillä seinälaitteilla, jotka johtavat varsinaisiin pyydyksiin. **-kalvo** *s. kasv.* solunseinän kalvo, joka sulkee huokosen t. huokostiehyen pään. **-kamari** *s.* = seur. **-kammio** *s. tekn.* kahden sulkuportin välinen sulkukanavan allas. — *Yhd.* ala-, yläs. **-kanava** *s. tekn.* kanava, jossa on sulkuja ja joka välittää liikennettä vesistöjen välillä, joiden vedenpinta on eri korkeudella;)(avokanava. | Kuusikammioinen s. **-kappale** *s.* Aseen lukon s. Kierrettävä s. **-kiila** *s.* **-koneisto** *s.* Tykin lukon s. **-kosketin** *s. sähk.* **-kynnys** *s.* sulun kynnys. | Sulkukanavan s. **-laatta** *s. kirj.* vaakasuora metallilaatta, jonka päällä kehilöt kiristetään. **-lait|e** *s.* Oven, säilyketölkin s. Lukko on avaimella avattava s. Ilmanpitävä s. Kanavan, sataman s:teet. **-lauseke** *s. mat.* sulkumerkkien sisään merkitty lauseke, sulkumerkkilauseke. **-lauta** *s.* Luukun, ikkunan s. **-levy** *s.* Erityisellä s:llä suljettava aukko. **-lihas** *s. anat.* Mahanportin s. Osterin kuoren s. **-liike** *s.* **-linja** *s. sot.* puolustusaseman eri puolustuslinjojen välinen poikittainen puolustuslinja. | S:n tarkoituksena on estää asemaan murtautuneet vihollisvoimat levittäytymästä sivuille päin. **-linnoitus** *s. sot.* jtak tärkeää kulkuväylää sulkemaan rakennettu linnoitus. **-luukku** *s.* Padon s. **-läppä** *s.* Ilmatorven s. **-maali** *s. sot.* torjuntatulisuunnitelmaan sisällytetyksi maaliksi valittu maastonkohta, jonka kautta vihollisen eteneminen todennäköisesti tapahtuu; vrt. sulku. **-merk|ki** *s.* pystyn kaaren, hakasen t. aallon muotoinen välimerkki, jollaisia käytetään pareittain erottamaan niiden väliin merkittyä sanaa, lausetta, lauseketta tms. muusta tekstistä, sulje, sulku, parenteesi. | S:kejä käytetään erottamaan lauseesta irrallisia lisiä, kuten muistutuksia, viittauksia ja selityksiä. Esittää jk asia s:eissä 'sulkumerkkien sisässä'. Merkitä selitykset s:keihin. Matemaattisesta lausekkeesta poistetaan s:it suorittamalla niiden sisälle merkityt laskutoimitukset. — *Kuv.* S:eissä [= sivumennen, sivuhuomautuksena] sanottuna. — *Yhd.* aalto-, haka-, kaaris. **-merkkilauseke** *s. mat.* = sulkulauseke. **-mestari** *amm.* Kanavan s. **-mielisyys** *s. lääk.* mielisairauksissa esiintyvä tila, jossa sairas on kykenemätön minkäänlaiseen toimintaan, sulkutila. **-miinoitus** *s. sot.* **-muuri** *s.* — *Erik.* sulkukanavan sulkujen sivuseinänä oleva muuri.

sulku|nen[63] *s. harv.*, tav. *mon.* sulkumerkki. | S:siin merkitty huomautus.

sulku|ote *s. voim.* ote, jossa kädet ovat hartianleveyttä kapeammalla. **-palk|ki** *s.* Padon s:it. **-pallo** *s. sot.* ilmatorjuntavälineenä käytettyjä köyden varassa kaupungin tms. yläpuolelle kohotettuja ilmapalloja, joiden köysiin viholliskentokone takertuu t. muuten vaurioituu. **-pato** *s.* **-pel|ti** *s.* Savukanavan s:lit. **-portti** *s.* sulkukanavan kammioiden t. sulkusataman t. allastelakan altaiden päissä olevista avattavista ja suljettavista porttilaitteista, joilla veden korkeutta ja alusten liikennettä säännellään. **-puomi** *s.* S:lla suljettu tie, raide, väylä. **-puu** *s.* Veräjän s:t. **-pyydy|s** *s. kal.* pyydys, johon mentyään kala ei pääse ulos. | Rysät, katiskat, merrat, kala-arkut, padot ym. s:kset. **-raken|ne** *s.* Kanavan s:teet. **-rengas** *s.* **-ristik|ko** *s.* mehiläisten hoidossa käytetty metallista, pahvista t. puusta lävistämällä tehty ristikko, jonka reikien (silmukoiden) läpi työmehiläiset mahtuvat, emo ja kuhnurit eivät. | Pesän osastot erotetaan s:olla. **-ruuvi** *s.* Kannen s. **-satama** *s.* satama, jossa on sulkualtaita;)(avosatama. **-tappi** *s.* **-telakka** *s.* allastelakka. **-tila** *s. lääk.* sulkumielisyys. **-tili** *s. liik.* tili, jolla olevia varoja tilinomistaja määräsyistä ei saa käyttää. **-tul|i** *s. sot.* tykistön, kranaatinheitinten ja konekiväärien tulitus(tapa), jonka tarkoituksena on estää vihollinen ylittämästä tiettyjä alueita. | Ampua s:ta. Joutua s:een. Ilmatorjuntatykistön s. pakotti vihollislentueen hajaantumaan. **-tulppa** *s.* **-venttiili** *s.* Höyryputken s. Salaojan s. **-vipu** *s.* Jousikoneiston s. **-virei|nen** *a. kut.* S:sissä kutomakoneissa vire sulkeutuu syöstävän jokaisen heiton jälkeen. **-virhe** *s. maanm.* lähtöpisteeseen palaavan t. toiseen kiinteään pisteeseen päättyvän mittauskuvion laskemisessa ilmenevä, mittauksen epätarkkuudesta johtuva virhe. **-väli** *s.* tuliaseessa: piipun peräpään ja lukon sulkukappaleen iskupohjan väli. **-äänne** *s. fon.* umpiäänne.

sullo|a[1] *v.* **1.** ahtaa, tunkea, survoa, pakata ahtaaseen, täpötäyteen, | S. jtak jhk. S. jk täyteen jtak. Vaatteet s:ttiin kiireen kaupalla kaappiin. S:i matkalaukkunsa pullolleen erilaista tavaraa. Talo oli kuin s:ttu täyteen väkeä. Koko vankijoukko s:ttiin samaan koppiin. Vihollinen s:i ahtaalle alalle paljon joukkoja. — *Kuv.* S.

päähänsä kaikenlaisia pikkutietoja. **2.** ed:een liittyen: painaa, puristaa, survoa jtak tiiviisti, tiukasti, tiukkaan jhk; survoa, sotkea, juntata jtak kovaksi, lujaksi, tiiviiksi. | Voi on s:ttava astiaan niin tiiviisti, ettei siihen jää ensinkään ilmarakoja. Täyttää haulikon panos s:malla. Permannon täytteiden s:minen. Täytemaa s:taan junttaamalla.

sullo|asfaltti *s.* asfalttikivijauhekerros, joka kuumennettuna sullotaan tien päällysteeksi betonialustalle. **-betoni** *s.* kosteusasteeltaan sellainen betoni, että se tasaiselle alustalle asetettuna kosteanakin säilyttää muotonsa.

sulloi|n[56] *väl.* < sulloa. | Sulloa betonia puisella s:mella.

sullomaton[57] *kielt.a.* S. hiekka, täyteaine.

sullonta[15*] *teonn.* < sulloa. | Voin, lattiantäytteen s. **-kone** *s.* **-työ** *s.*

sulloutu|a[1*] *pass.* ja *refl.v.; rinn.* sulloontua[1*]. **1.** ahtautua, tunkeutua, pakkautua ahtaalle, tiheään, tiukkaan jhk. | Katselijat s:ivat yhä ahtaammalle alalle. Pommit tekivät pahaa jälkeä kokoon s:neessa joukossa. Lampaat s:ivat ovesta sekasortoisena laumana. Jo ennestään täyteen vaunuun s:i yhä uutta väkeä. Ihmiset pyrkivät yhä enemmän s:maan suuriin kaupunkeihin. — *Kuv.* - - eivätkä hänenkään sydämensä tunteet nyt s:neet yhteen sopukkaan, vaan ajatukset risteilivät ja lensivät ympäri maailmaa KATAJA. **2.** täyttyä pakaten täyteen. | Tori oli s:nut täyteen autoja. - - nukkuivat täyteen s:neissa tuvissa JOTUNI. **3.** puristua tiiviiksi, kiinteäksi, tiivistyä, kovettua. | Painumattomaksi s:nut savipohja. Jäätikköä peittävä lumi s:u suojan, paineen ja pakkasen vaikutuksesta rakeiseksi lumijääksi.

sulo[1] **1.** *s.* **a.** *abstr.* suloisuus, sulokkuus, sulous, viehkeys. | Nuoren neitosen koko olemus oli pelkkää s:a ja puhtautta. Naisellinen s. Ihailla muotojen, liikkeiden, asentojen s:a. Hurmata, lumota s:llaan. - - olemuksessa oli samalla kertaa lapsenomaista s:a ja maailmannaisen varmuutta KOSKENN. - - silmilläsi voit katsella linnun koko pyhitettyä s:a SILL. — *Erik.* estetiikassa: suloisen aikaansaama esteettinen vaikutelma. | S. on läheistä sukua kauneudelle. Sen aiheuttavat samantapaiset seikat, mutta pienoiskoossa U.KUPIAINEN. **b.** *mon. konkr:mmin* ulkonaisista kiehtovista ominaisuuksista, ruumiinmuodoista, jnk tarjoamista nautinnoista tms. | Ylistää maalaiselämän, saunan s:ja 'viehättäviä puolia'. Naisen kauneus ja muut s:t. Olla heikko kauniin sukupuolen s:ille. Luonto on niin kuin nuori tyttö, jonka hehkeät s:t ihan silmin nähden lisääntyvät SILL. Keimailijatar, joka paljastaa s:nsa ärsyttävästi näkyviin. Siviä rouva löysää julkeasti paulojaan - - ja kohottelee povensa s:ja [= rintojaan] S.ERONEN. Usein joutuu näkemään nuoria tyttöjä, joiden rinnat riippuvat velttoina tai joiden »s:t» ovat paisuneet ylenmäärin voimakkaasti AK. **2.** *a. runok.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* = seur.| Tyttömäinen s:us. Saada maistaa koston s:utta. Me laulamme laulua vapauden / s:n Suomemme taivahalla LEINO. Mun kultaseni on kuin suvi-illan kuu, / niin s., vieno ja hellä A.V.KOSKIMIES. - - tuota päivän armautta, / s:utta kuun komean, / ihanuutta ilman kaiken KAL.

suloi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* joka herättää voimakkaan mielihyvän, mieltymyksen, hyvänolon, onnen tunteen; viehättävän kaunis t. miellyttävä, ihastuttava, viehkeä, soma, herttainen, lumoava; armas, hellä, sydämellinen, rakastettava. | S. pienokainen, tyttö. Nuori, s. vaimo. S:set kasvot. S. näky. Hymyillä s:sesti. Hänellä oli tytärpuoli, - - s. ja kaunis kuin aamu KIVI. — S. kesäyö. Kesän s:sin aika. Mun muistuu mieleheni nyt / s. Savonmaa A. OKSANEN. Jo joutui armas aika / ja suvi s. VK. — S:sen pehmeä untuvapeite. Ruusun s. tuoksu. Saunan s. lämmin hyväilee väsyneitä jäseniä. Aurinko lämmittää s:sesti. Jäsenissä on s. raukeus. Nukkua, uinailla s:sesti. Ihmiset ja heidän juhtansakin tuntevat levon ja lämmön s:suuden SILL. — Nuo sanat soivat korvissani kuin s:sin musiikki. Laulaa s:sella äänellä. Lapsi jokeltelee s:sesti. — Pirtissä vallitsi s. sunnuntairauha. S:set muistot. Säilyttää jtak s:sessa muistossa. Muisto hiveli s:sesti. Se muisto oli kuin jokin s:sesti tainnuttava aineeton isku, jonka tämä kesäyö antoi SILL. — S. tunne. Elää s:sessa odotuksessa, toivossa. Elettiin s:sessa sovussa. - - kuluivat kesän viikot sittenkin s:sen nuorukaismelankolian vallassa SILL. Synti on s:sta, kun itse tekee sitä LEINO. Sillä sinun rakkautesi on s:sempi kuin viini VT. — Kosto on s:sta. Pelastuksen s. sanoma. Terve, rauha s., / poistu, sota suruinen! VK. — Rakastavaiset loivat toisiinsa s:sia katseita. Antaa toisilleen s:sia lupauksia. — S:sesti kiihottava muisto, näky. Tyttö oli nuorukaisen s:simpien haaveiden kohde. S. väristys kävi neitosen olemuksen läpi. Mielen täytti tuskallisen s. kaipaus. Hänellä oli s:sesti kiusaava epävarmuus Olkan suosiosta SILL. — *Iron.* vrt. herttainen. | Iloisen rupattelun s. sekamelska. - - yleisiä asioita hoidettiin s:simmassa sekasorrossa V.VOIONMAA. Niin s:sessa tietämättömyydessä eleli kaukainen Kurjalan soppiseurakunta KIANTO.

suloisa[13] *a.* -sti *adv.* = ed. | Suven s. aika. S:t muistot. Haassa siell' on s:ta vasta: / varjo vilvas, nurmi mehukasta AK.

sulok|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* vars. esteettisessä kielenkäytössä: suloinen. | S:kaat liikkeet. N. on maalannut hurmaavan s:kaita naishahmoja. S:kaan kauniit runokuvat. Leivosen s. liverrys. Naisellinen s:kuus. S. on sellainen voimamäärältään keskimittainen tai sitä pienempi esine tai ilmiö, jossa vallitsee vaivaton tasapaino ja täydellinen sopusuhtaisuus voiman ja sen ulkonaisen ilmauksen välillä K.S.LAURILA. Hienopiirteisyys, solakkuus, miniatyyrimäisyys on ominaista jo arkaaiselle s:kuudelle O.OKKONEN.

sulo|liike *s. vanh.* kauniista, plastillisista liikkeistä. | Harjoitella s:liikkeitä. **-liikkeinen** *a.* S. nuori tyttö. **-sana** *s. ylät.,* tav. *mon.* Pahan ajatukset ovat Herralle kauhistus, mutta puhtaita s:t VT[V]. **-sanai|nen** *a.* Rakastavaisten s:set kuiskeet. **-sanoma** *s. ylät.* Evankeliumin s. **-silm|ä** *ylät.* **1.** *s.* Olin nuori ja onnehen luotin, /

s:ien lupauksiin LEINO. 2. *a.* = seur. **-silmäinen** *a.* S. neito. **-sointi** *s. ylät.* Äänen s. **-sointinen** *a.* S. ääni, liverrys. **-sointu** *s. ylät.* harmonia, sopusointu. | Sävelten vieno s. **-sointui|nen** *a.*, vars. *ylät.* -suus *omin.* soinnukas, sopusointuinen. | S. sävel, musiikki. Rastaan s. laulu. S:sta lyriikkaa. - - nuoret aviopuolisot kesken s:sinta onneaan yhtäkkiä alkoivat epäillä koko avioliittoaan KIANTO. **-soitto** *s. ylät.*

sulostaa[2] *v.* = seur.

sulostutt|aa[2*] *v.* tehdä suloise(mma)ksi, sulostaa. | Herttaiset lapsenlapset s:ivat N:n vanhuudenpäiviä. Ystävät päiväni mun s:ivat, yöni Corinna KOSKENN.

sulostuttaj|a[10] *tek.* Laululinnut Pohjolan lyhyen kesän s:ina. - - siinä iässä, missä intiaanikirjat ja tinasotilaat eivät vielä olleet menettäneet arvoaan elämän s:ina KOSKENN.

sulo|suinen *a. ylät.* S. livertelijä. **-suu** *ylät.* **1.** *s.* Vaan sä sievästi sipise / s:llasi supise / leikitellen lempeästi K.VÄÄNÄNEN. 2. *a.* sulosuinen. | - - lentää / toivehien lintu, kiuru s. EINARI VUORELA. **-sävel** *s. ylät.* Leivonen kaiuttelee taivaalla s:iään. Mutta noiden soraäänten rinnalla soivat lievittävästi romantiikan s:eet KIANTO.

sulot|ar[54*] *s.* **1.** tav. *mon.* antiikin tarustossa sulouden jumalatar. | Merkurius ja kolme s:arta. Afroditea palvelivat s:taret ja lemmenhaltiat. 2. viehättävä ja kaunis nainen. | Tanssisalien s:taret. Kaikki tämä porton suuren haureuden tähden, tuon ihanan s:taren, ovelan velhottaren VT. — *Yhd.* maalaiss.

sulot|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* Arkipäiväiset ja s:tomat kasvot. Viettää yksinäistä ja s:onta elämää. Yksitoikkoisia ja s:tomia runoja.

sulo|tuoksu *s. ylät.* Kesäinen ilma on täynnä s:tuoksua. **-tuoksui|nen** *a.* S. kasvi, kukka, ilma, saippua. S:sia ruusupensaita.

sulous *s.* ks. sulo 2.

sulppu[1*] *s.* **1.** perunamäski, pulppa; raaste. 2. hioke.

sultšina[15] *s. ruok. kans.* karjalanpiiraan tapainen leivonnainen, jonka ohut jauhokuori paistetaan arinalla, täytetään pehmenneenä ohra- t. hirssiryynivellillä ja taitetaan kahdelta vastakkaiselta reunalta kahteen kertaan keskustaa kohti.

sulttaani[6] *s.* muhamettilaisten maiden hallitsijasta käytetty arvonimi. | Turkin s. **-kana** *s.* Porphyrio, liejukanoihin kuuluvia lintuja; *syn.* purppurakana. **-kunta** *s.* sulttaanin hallitsema valtakunta. | Marokon s.

sulttaanitar[54*] *s.* sulttaanin puoliso.

sulu[1] *s.* = zulu.

suluke[78*] *s. kirj.* pieni metallikappale, jollaisia kirjapainossa käytetään erottamaan ladelman sanoja toisistaan, täyttämään vajanaisiksi jääviä rivejä jne.; vrt. loitto, ohuke, välike. **-kasti** *s. kirj.*

sulullinen[63] *poss.a.* < sulku. | S. kanava.

sulute[78*] *s. sot.* sulutettu maastonkohta, maastoalue, tie tms.

suluton[57] *kar.a.* < sulku. | S. kanava.

sulut|taa[2*] *v.* **1.** rakentaa jhk sulku(ja). | S. kanava. — *Sot.* tehdä jk maastonkohta, maastoalue, tie tms. liikenteeseen t. käyttöön kelvottomaksi suorittamalla hävitystöitä t. miinoituksia, rakentamalla esteitä tms. 2. *tekn.* kuljettaa alus tms. kanavan sulun läpi. | Yhdellä sulun täytöllä ja tyhjennyksellä saadaan s:etuksi yksi alus ylös- ja yksi alaspäin. S. tukkinippuja.

sulutus[64] *s.* **1.** suluttaminen. | Kanavan s. Maaston s. — Alusten s. Sulutuksiin tarvittavat vesimäärät. 2. suluksi tehdyt rakennelmat, laitteet. | Purkaa vihollisen rakentamat sulutukset. **-ve|si** *s.* aluksen tms. suluttamisessa kuluva vesi. | S:den kulutus.

sum|a[11] *s.* **1.** virtaavassa vedessä kerrallaan uitettava erä irrallista puutavaraa; vrt. 1. lautta 3. | S. soluu virtaa alas. Eri omistajien puut uitetaan samassa s:assa ja erotetaan erottelupaikalla. Kilometrien pituinen s. Juosta s:aa [= sumassa olevia puita] pitkin. Pudota s:aan, s:an rakoon. — Joskus: jhk pysähtynyt t. pysäytetty uitettava puujoukko. | Tukit seisovat s:assa kosken niskalla. S. auki! Puut soluvat verkalleen suvantopaikoissa eteenpäin kasaantuakseen koski- ja nivapaikoissa s:iksi tai ruuhkiksi AK. — *Yhd.* halko-, propsi-, tukkis. 2. *kuv.* korttipelissä: joukko hyviä kortteja, koko käsi saman maan kortteja. | Sinullahan näyttää olevan koko s.! — *Yhd.* hertta-, pata-, risti-, ruutu-, valttis.

sumakki[6*] *s.* eräiden Etelä-Euroopassa kasvavien pensaiden lehdistä ja oksista saatava parkitsemis- ja värjäysaine. | Sisilialainen, tyrolilainen s. **-jauhe** *s.* **-uute** *s.*

sume[78] *s.* sumu, huuru. | Ennen auringonnousua esiintyvä s. Ikkunaruutuun muodostuva s. Silmiin tuli s:tta 'silmiin tuli kyyneliä, silmissä hämärsi'.

sume|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* samea, himmeä. | Vanhuksen s:at silmät. Katseli s:in [= kyyneleisin] silmin toisten ilonpitoa. Rannalla s:an, tyynen järven seisoo Tuonelan kartano tumma KIVI. — S. katse. Maisema näyttää s:alta sopimattomien silmälasien läpi katsottuna. — *Erik.* ilmasta: sumuinen. | - - aurinko kohoo yhä korkeammalle kuin saari s:an meren keskestä AHO. - - tiiristellen väliin nousevan päivän s:ata punaa TOPPILA. Vetisen s. joulukuun päivä SILL. — *Valok.* S. [= piirteiltään epäterävä] valokuva. — *Kuv.* S. ääni. S. mieli.

sumeilematon[57] *kielt.a.* < seur. | Ripeä, turhia s. mies.

sumeil|la[28] *v.*, hiukan *ark.* tav. kielt. yhteyksissä: siekailla, häikäillä, arkailla. | Mies, joka ei turhia s:e. Erotuomari ei s:lut hyväksyä selviä laittomia lyöntejä. Yleisö ei näytä s:evan [= paljoksuvan] hintoja. Käydä kimppuun s:ematta. Irtolaiset olisi s:ematta pantava töihin.

sumen|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* -nus[64] *teonn.* tehdä sumea(mma)ksi, himmentää, hämmentää, samentaa. | Kyynelet s:tavat katseen. Nouseva aurinko hajotti s:tavat usvat. Lumipyry s:si näköalan. — *Kuv.* Viinahöyryn s:tamat aivot. Raivo s:si hänen järkensä. Tentin pelko s:si pitkäksi aikaa mielialan. Ikävä muisto, joka s:si koko hänen elämänsä.

sumentu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) himmetä, hämärtyä, samentua, sumeta. | Huurusta s:nut ikkuna. Hänen katseensa s:i. — S:nut tajunta, muisti. Iloinen mieliala oli äkkiä s:nut. Käsitys maan-

puolustuksen tarpeellisuudesta oli monien mielessä s:nut.

sumentumat|on[57] *kielt.a.* S. katse. S:tomat aivot.

sumeri[5] *s.* **1.** sumerilainen. | S:en kulttuuri. **2.** sumerilaisten kieli.

sumerilai|nen[63] *a.* ja *s.* S:set eli sumerit 'Babyloniassa ennen seemiläisiä elänyt sivistyskansa'. S:set keksivät nuolenpääkirjoituksen. S. kulttuuri.

sume|ta[34] *v.* = sumentua. | Silmät s:nevat kyynelistä. He katsoivat vanhan luostarin ikkunasta kauas s:nevalle merelle HEPOR. — Huimasi niin että silmissä s:ni. — Järki, tajunta s:nee. — *Valok.* Pääaiheesta taustaa kohti s:neva [= vähitellen epäteräväksi muuttuva] valokuva.

sumi|sta[41] *onom.v. harv.* -na[14] *teonn.* surista (kumeasti). | S:see kuin ampiaispesä.

1. **summ|a**[11] **1.** *s.* **a.** yhteenlaskun tulos. | Kokonaislukujen s:alla tarkoitetaan lukua, joka sisältää yhtä monta ykköstä kuin nämä luvut yhteensä. Merkitty, laskettu s. 3:n ja 5:n s. on 8. S:aksi saadaan 6.530 mk. Kahden vastakkaisen luvun s. on nolla. Mikä luku lisättynä 8:aan antaa s:aksi 25? — *Mat.* Päättymättömän sarjan s. on sen osasummien raja-arvo. — *Yhd.* kokonais-, loppu-, yhteiss.; pistes. **b.** ed:een liittyen laajentuneessa ja kuv. merk:ssä: yhteismäärä, tulos. | Fysikaalisissa ja kemiallisissa ilmiöissä saattavat aineiden ominaisuudet muuttua, mutta ainemäärien s. ei muutu. — Kätevyys on samaa kuin opittujen taitojen s. Danten "Divina commedia" on koko keskiajan tietämyksen s. Arwidssonin suomalaisuuspyrkimysten s. sisältyy tuohon tunnettuun lauseeseen - -. — Oli miten oli, s. [= tulos] vain on se, että hän sai talon haltuunsa. En tiedä, auttoiko lääke mitään, s. kuitenkin oli, että seuraavana päivänä hän oli terve. S:ien s. on, että - -. **c.** *summassa* yhtenä joukkona, erittelemättä, valikoimatta, arviolta, umpimähkään, summamutikassa. | Ei joutanut valikoimaan ollenkaan, otti s:assa. Poliisi, joka kohteli s:assa kaikkia järjestyksenrikkojina. Määräsi hinnan s:assa. Laski s:assa, miten paljon tuollainen maksaisi. Ei tiedetä tarkkaan suuntaa, ajetaan s:assa vain. Antoi s:assa kaikki anteeksi. - - kiertelee s:issa näkemättä selvästi mitään IVALO. — Myydä tavaraa s:assa 'summakaupalla'. **d.** rahamäärä. | Joutui maksamaan suuren s:an. S., jonka olen velkaa. Kadonnut pienehkö s. rahaa. Maksoivat huimaavia s:ia osakehuoneistoista. Oikeusjuttu maksoi hänelle kauniin s:an. — Joskus muustakin määrästä. | Ethän sinä millään niitä jaksa kantaa, semmoista s:aa. Suurissa s:issa hän ostaa villoja ja pellavia TALVIO. — *Yhd.* rahas.; avustus-, kauppa-, korvaus-, laina-, myynti-, urakka-, vakuutus-, velka-, voittos.; pikkus. **2.** *a. taipum. kans.* määrältään suuri. | Menetin siellä s. rahat. Tuli s. vahingot.

2. **summa**[11] *a. harv.* pimeä, synkkä, sumea. | - - pimeästä Pohjolasta, / s:sta Sariolasta KAL. Sydän-yön ma lapsi lienen, / liekuttama suvun s:n LEINO.

summaarinen[63] *a.* summittainen.

summaatio[3] *s.* summ(eer)aus. **-merkk|i** *s.* Σ ja integraali ovat s:ejä.

summail|la[29] *v. harv.* -u[2] *teonn.* laskea yhteen, arvioida. | - - tehden laskujaan ja s:len, kuinka monta syltä kustakin mäestä - - oli tullut K.KAJANDER.

-summainen[63] *a.* Määrä-, pienis.

summakaup|pa *s.* kauppatoimi, jossa tavara myydään yhteishintaan, tarkemmin erottelematta t. mittaamatta. | Metsän myynnissä käytettiin aikaisemmin s:paa. Teuraseläinten, kalan myynti s:alla. Osti viljaa s:oissa. — *summakaupalla, summakaupassa* umpimähkään, arviokaupalla, summamutikassa, summassa; paljon. | Pani keittoon suolaa s:alla. Uudistusinto, joka s:assa pyrkii poistamaan kaikki epäkohdat. Markkinat keräävät yleisöä oikein s:alla.

summalti *adv. harv.* paljon. | - - näytti minulle s. vanhoja messukasukoita PÄLSI.

summamutikassa *adv.*, vars. *ark.* tarkkaan ajattelematta, suunnittelematta, valikoimatta, umpimähkään, arviolta, summassa. | S. tehty laskelma, suunnitelma. Ratkaista asia s. S. heitetty törkeä syytös. Osti s. jonkin käännösromaanin. Emme löytäneet polkua, kuljimme s. Myydä metsää s.

summamutikkainen[63] *a.*, vars. *ark.* summamutikassa tehty, umpimähkäinen. | S. arvio.

summa|ta[35] *v. harv.* -us[64] *teonn.* laskea yhteen, summeerata.

summat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* tavattoman suuri, määrätön, suunnaton. | S. määrä ihmisiä. Suuri s. rakennus. Tunsi s:onta riemua. S:toman pitkät ajanjaksot. Maksoi s:tomasti.

summautua[44] *pass.v.* < summata.

summeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* summata. **-utu|a**[44] *v.* summautua. — *summeerautuva* (mat.) Funktio on s:va, jos se on niin säännöllinen, että sen integraali voidaan muodostaa.

summeri[5] *s.* sähkömerkinantolaite, jossa ohuen metallikalvon nopea värähtely synnyttää äänen, suristin. | Puhelimen, soittokellon s.

summittain *adv.* **1.** summina. | Vuositaseessa esitetään s. varat ja velat. **2.** suurin piirtein, summamutikassa. | S. arvioituna, sanottuna. **3.** suurin määrin, paljon. | Ilmoituksen johdosta tuli s. tarjouksia. - - s. saapui kosijoita häntä kihlaamaan J.FINNE.

summittai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** summina ilmaistu. | Lehdissä on joka kuukausi julkaistava s. ilmoitus pankin tilasta. **2.** ylimalkainen, erittelemätön, likimääräinen, suunnittainen;)(täsmällinen, tarkka. | S:sen arvion mukaan. S. luonnos, suunnitelma, laskelma. En voi esittää edes s:sia numeroita. S:sesti arvioidut tappiot. Impressionistisesti s. maalaustapa. Kirjailija on käsitellyt aihettaan melko s:sesti. S. [= heti käsillä olevan selvityksen perusteella tapahtuva] oikeudenkäynti. — S. [= umpimähkäinen] karjanruokinta.

summittaisin *adv. harv.* summittain.

sumpla|ta[35] *v. puhek.* -us[64] *teonn.* (koettaa us. salaa, epärehellisesti, harhauttamistarkoituksessa tms.) järjestellä; sotkea järjestelyllään t. käsittelyllään jtak. | S. verokuittejaan. Osaa

s. niin ovelasti taloudelliset asiansa, etteivät veroherrat pääse kiinni.

sumppi[4*] *s.* kahvisakasta ja vedestä keitetty kahviliemi, johon uusi kahvi us. keitetään. | Nyt ei keitetäkään s:in, vaan kirkkaaseen veteen! — *Halv.* huonosta kahvista. — *Leik.* yl. kahvista (laatua ajattelematta). | Istuttiin Mairen boksissa s:a juomassa. **-pannu** *s.* **-vesi** *s.*

sump|pu[1*] *s.* vedessä pidettävä reiällinen laatikkomainen elävien kalojen (ja rapujen) säilytys- ja kuljetuslaite; myös = sumppualus. | Kalojen säilytys s:ussa. Rapuja s:ussa. — Kuljetti s:ullaan kalaa Turkuun. Kalasatama oli täynnä jaaloja ja s:puja. — *Yhd.* kala-, rapus.

sumppu|alus *s.* alus, jossa on sumppu. **-kala** *s.* sumpussa pidetty kala.

sumput|a[39*] *v. harv.* mättää, ahtaa, sulloa. | Risto takoo vatsaansa ja mongertaa: "Sinne on s:tu koko eilinen päivä kaikenlaista ruokatavaraa" TOPPILA.

sumu[1] *s.* **1.** maanpintaa lähinnä olevissa ilmakerroksissa esiintyvä samentuma, joka syntyy kastepisteensä alle jäähtyneen ilman vesihöyryn tiivistyessä pieniksi pisaroiksi t. kovalla pakkasella jääosasiksi; vrt. usva, utu, auer. | Merellä on s:a. Sakea, tiheä s. Harmaa, keltainen s. Kostea, kylmä s. Oli niin paksu s., ettei juuri eteensä erottanut. Joelta nousee s:a. S. haihtuu, hälvenee. Tuuli hajotti s:n. S. kääri koko seudun harmaaseen vaippaansa. S:ssa huutava laiva. S:ssa eksyttiin oikeasta suunnasta. — *Kuv.* Tulevaisuus on s:n peitossa 'hämärä, tuntematon'. Huimasi niin, että kaikki pyöri s:na silmissä. Kyynelten s. himmensi näön. Heittää s:a jkn silmiin 'hämätä, harhauttaa'. Elää humussa ja s:ssa 'juopotellen, hummaten, hurjastellen'. Soaistu on järkemme, / synnin s. sielun peittää VK. - - järjen kirkastuminen romanttisista s:ista TARK. — *Yhd.* aamu-, syyss.; meri-, rannikkos.; kyynel-, vesis. **2.** muista sumumaisista aineista t. muodostumista. | Ruisku, joka hajottaa ruiskutettavan aineen hienoksi s:ksi 'vihmaksi'. Öljy puhalletaan öljyuuniin hienona s:na. Joukot voivat suojata etenemisensä keinotekoisella s:lla. - - s:na parveilivat paarmat ja kärpäset KIVI. — *Täht.* = tähtisumu. | Orionin s. Planetaarinen s. 'räjähtänyt tähti, jota ympäröi laaja kaasuvaippa'. — *Yhd.* bentsiini-, öljys.; kierteis-, tähtis.

sumu|este *s.* Laiva myöhästyi s:esteiden vuoksi. **-harso** *s. kuv.* Koko seutu oli verhoutunut s:on. **-hattara** *s.* S:t leijuivat tunturin rinteellä. **-huntu** *s. kuv.* S. verhoaa vuorenhuiput.

sumui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* S. sää, ilmanala. S. päivä, talvi. S. meri. Pohjanmeren s:set saaret. — *Kuv.* Tulevaisuus näyttää s:selta. Romantiikan s. ilmapiiri. S:set silmät. Humalasta s:set aivot.

sumu|joukko *s.* S:joukot liikkuivat hitaasti. **-kammio** *s. fys.* ionisoivan aine- t. säteilyhiukkasen kulkutielleen aiheuttamaan näkyvään höyryn tiivistymiseen perustuva atomifysikaalinen tutkimusväline. **-kello** *s.* vrt. sumusireeni. | Laivan s.

sumuk|ko[2*] *koll.s. harv.* - - voit vilkkaalla mielikuvituksellasi nähdä tuossa s:ossa mitä tahdot IVALO.

sumumai|nen[63] *kalt.a.* S. vesisuihku. S. taistelukaasu. Bentsiini sekaantuu ilmaan s:seksi kaasuseokseksi, joka räjähtää sylinterissä.

sumu|meri *s. kuv.* Peltoaukea oli yhtenä s:merenä. Tunturin laella oli kirkasta, s. aaltoili alla. **-merkinanto** *s.* **-merkinantolait|e** *s.* Sireenit, kellot ja muut s:teet. **-merkki** *s.*, vars. *mer.* sumun, usvan, lumi- t. rankkasateen vallitessa annettava merkki. | Majakat ja majakka-alukset lähettävät kukin määrättyä s:ä, jonka mukaan alukset voivat määrittää sijaintinsa. **-metsä** *s. maant.* kuuman vyöhykkeen vuoristojen (sumuisilla) ylärinteillä kasvava rehevä metsä, pilvimetsä.

sumun|harmaa *a.* S. maisema. **-hieno** *a.* Ruiskutusneste hajaantuu s:ksi suihkuksi. **-kehitin** *s. sot.* **-muodostus** *s.* Ilmassa oleva noki edistää s:ta.

sumu|peite *s.* Suon valkoinen s. **-pilli** *s.* vrt. sumusireeni. | Laivan s. **-pilv|i** *s.* Mereltä nousee sankka s. Tuuli hajotti s:et. **-pisara** *s.* S:t tarttuvat hiuksiin ja puiden oksiin. **-sade** *s.* Hieno, harmaa s. **-seinä** *s.* Ulapalta lähestyy sakea s. **-sireeni** *s.* laivan t. majakan vars. sumussa käyttämä sireeni. | Laivan, majakan s. S. huutaa, ulvoo. S:n viiltävä ääni. — Lapsi alkoi ulvoa kuin s.

sumust|aa[2] *v.* muuttaa sumuksi. | Hienoksi s:ettu myrkkyneste. **-u|a**[1] *pass.v.* Bentsiinin s:minen.

sumu|suihku *s.* Hyönteismyrkky ruiskutetaan hienona s:suihkuna. **-sää** *s.*

sumute[78*] *s.* sumuna, vihmana suihkutettava neste (esim. hyönteismyrkky).

sumut|in[56*] *s.* laite, joka suihkuttaa nesteen sumuna, vihmana. | S:timella levitettävä hyönteismyrkky.

sumutorvi *s.* vrt. sumusireeni. | S. ulvoo.

sumut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** peittää sumulla, verhota sumuun. | Pensaiden, maaston s:taminen. Lentokoneesta suoritettu s:us. — Tav. *kuv.* hämätä, harhauttaa, eksyttää. | Tällä lausunnolla on vain yritetty s. yleisöä. Tiedot salaisesta aseesta ovat vihollisen s:tamista. **2.** puhaltaa t. levittää sumuna. | Neste s:etaan pensaiden lehdille. **3.** par. sumustaa.

sumu|ttua[1*], **-untua**[1*] *pass.v.* sumustua.

sumu|vaippa *s. kuv.* Seutu on kietoutunut s:vaippaan. **-varjo** *s. metrl.* sumuisella säällä auringon ollessa alhaalla katsojan takana sumussa katsojan (us. laajan värikehän ympäröimänä) varjokuvana näkyvä valoilmiö. **-verho** *s.* Läpinäkymätön s. peittää vuorenhuiput. Aurinko peittyy s:on. Keinotekoinen s. — *Kuv.* Tulevaisuus on s:n peitossa. S. tajunnan edessä. **-vyöhyke** *s.*

sunniit|ti[6*] *s.* S:it 'toinen suuri muhamettilaisuuden suunta'; vrt. ši'iitti.

sunnuntai[27] *s.* viikon ensimmäinen päivä, lepopäivä, pyhä(päivä). | Ihana keväinen s. S:n rauha, hiljaisuus. Tänä, ensi s:na. Jumalanpalvelus joka s. kello kymmeneltä. Tämän kolmannen pääsiäisenjälkeisen s:n pyhä epistolateksti on otettu - -. Olis aina suvi ja s. ja sois aina päi-

välliskellot! SP. — *Kuv.* Elämä oli kuin ainaista s:ta. Sinä teit minun eloni lauluksi / ja mun arkeni s:ksi LEINO. — Henki uupunut levon sai, / valkeni ikuinen s. AK. — *Yhd.* adventti-, laskiais-, palmu-, rukouss.; kesä-, kevät-, suvi-, talvis.; pakkass.; tammis.

sunnuntai|aamiainen *s.* **-aamu** *s.* Keväinen s. S:na nukuttiin kauan. **-aamuinen** *a.* **-aamuisin** *adv.* Isät ulkoiluttavat lapsiaan s. **-aamupäivä** *s.* S:n kävelyretki. **-asu** *s.* Pojat ja tytöt olivat s:ssaan. **-ateria** *s.* **-ehtoo** *s.* **-hetki** *s.* Kirkossa vietetty s. — *Kuv.* - - on elämässäkin joskus s:ä, niin kuin on korvessa kosteikko AHO. **-hiihto** *s.* vrt. seur. **-hiihtäj|ä** *s.* hiihtäjä, joka käy (vain) sunnuntaina hiihtämässä; (tottumaton) harrastelijahiihtäjä. | Kaupungin metsissä liikkuvia s:iä. Latu, jota s:ätkin pystyvät hiihtämään. **--ilta** *s.* **--iltainen** *a.* **--iltaisin** *adv.* S. pojat kokoontuivat kylänraitille. **--iltapäivä** *s.* **-jumalanpalvelus** *s.* **-kalastaja** *s.* (tottumaton) kalastuksen harrastelija. **-kalastus** *s.* vrt. ed. **-kirjai|n** *s.* kirjain, joka sattuu vuoden ensimmäisen sunnuntain kohdalle, jos sen ensimmäistä päivää merkitään A-kirjaimella, toista B-kirjaimella jne. | S:men avulla voidaan määrittää vuoden jonkin mielivaltaisen päivämäärän viikonpäivä. **-koulu** *s.* *hist.* **1.** maaseudulla sunnuntaisin toimineista kouluista, joissa opetettiin (varttuneelle) nuorisolle kristinoppia, lukemista ja kirjoittamista ja joihin nykyiset pyhäkoulut pohjautuvat. **2.** kaupungeissa viime vuosisadalla sunnuntaisin toimineista kouluista, joiden toiminta oli asetuksilla säädetty ja joissa opetettiin käsityöläisnuorisolle lukemista, kirjoittamista, laskentoa jne. **-kristillisyys** *s.* kristillisyys, joka ilmenee vain esim. kirkossa ja hengellisissä tilaisuuksissa käymisenä, mutta ei arkielämässä, kirkko-, tapakristillisyys. **-käveli|jä** *s.* S:öitä Seurasaaren tiellä. **-kävely** *s.* Koko perhe s:llä. **-lakea** *a.* Kivellä: - - eikä kantele niin heleästi helise kuin hänen äänensä silloin s:ssa [= sunnuntaiksi siistityssä] tuvassa. **-lapsi** *s.* alk. sunnuntaina syntynyt ihminen, jonka uskottiin tulevan erityisen onnelliseksi ja omaavan salaisia kykyjä; nyk. tav. onnellinen, valoisa ihminen; ihminen, jolle kaikki elämässä onnistuu. | Onnellinen, päivänpaisteinen s. Hän on todellinen elämän s. [Eino Leino] Suomen runouden suuri s. L.ONERVA. **-lehti** *s.* sunnuntaisin ilmestyvä sanomalehti. **-le|po** *s.* sunnuntainen lepo, työn keskeytettynä pitäminen sunnuntaina, sunnuntaiksi annettu vapaus työstä. | Koululaisten s. S:voksi on liikeapulaiselle annettava vähintään kolmekymmentäkahdeksan tuntia kestävä yhtäjaksoinen vapaa-aika LK. — *Kuv.* Jumalan kansan s. 'iankaikkinen elämä'. **-liikenne** *s.* Paikallisjunien s. **-liit|e** *s.* Sanomalehtien s:teet. **-lounas** *s.* **-matka** *s.* **-metsästys** *s.* vrt. seur. **-metsästäjä** *s.* (tottumaton) metsästyksen harrastelija.

sunnuntai|nen[38] *a.* sunnuntaina tapahtuva t. tapahtunut, pidettävä tms.; sunnuntaille ominainen, sunnuntai-. | S. saarna. S:set kilpailut. S:set joutohetket. — S. rauha. Pirtissä oli s:sen hiljaista. On ankaraa arkea ja s:sia silmänräpäyksiä, arkea kuitenkin enemmän HOLLO. — Oli siellä koko s:sen [= sunnuntai]päivän.

sunnuntai|numero *s.* Sanomalehtien paksut s:numerot. **-puku** *s.* **-pukui|nen** *a.* S:sta kirkkoväkeä. **-puoli** *s.*, tav. *kuv.* Elämän s. [Rintamalla] ei kerta kaikkiaan ollut tilaisuutta sielun s:en toiminnalle V.LINNA. **-purjehdus** *s.* vrt. seur. **-purjehtija** *s.* (tottumaton) purjehduksen harrastelija. **-päiv|ä** *s.* Kesäisten s:ien uimamatkat. Sunnuntai- ja juhlapäivinä toimisto on kiinni. **-päivällinen** *s.* **-rauha** *s.* Tyyni s. Luonnossakin tuntui vallitsevan s. — Suuri s. laskeusi hänen sieluunsa, eikä enää järkkynyt LINN. **-retkeily** *s.* **-retki** *s.* **-ruoka** *s.* **-saarna** *s.*

sunnuntaisin *adv.* aina sunnuntaina, joka sunnuntai. | Kirkonkellot kutsuvat s. seurakuntaa yhteiseen jumalanpalvelukseen. Kävimme usein s. taidenäyttelyissä.

sunnuntai|takki *s.* **-tunnelma** *s.* Harras, rauhallinen s. Tyhjän kesäisen kaupungin unettava s. **-työ** *s.* sunnuntaina suoritettu työ. | S:n kieltäminen. Sunnuntai- ja ylityöstä maksetaan korotettu palkka. **-urheilija** *s.* (tottumaton) urheilun harrastelija. **-urheilu** *s.* vrt. ed. **-vaatteet** *s.* *mon.* tav:mmin pyhävaatteet. | Siistit, tummat s. **-vuoro** *s.* Laivojen, linja-autojen s:t. **-yleisö** *s.* Esplanadilla hiljalleen kävelevä s.

sunnuntaki[4*] *s.* *murt.* sunnuntai.

suntia[14], **suntias**[66] *s.* *murt.* = seur.

suntio[3] *s.* kirkonvartija. | S. avaa ja sulkee kirkon ovet, kantaa kolehdin, kiinnittää virsien numerot tauluun jne. Kaupunkiseurakuntien s:ita nimitetään yleensä vahtimestareiksi.

suo[20] *s.* **1.** muodostuma, jossa vesiperäisellä turvekerroksen peittämällä alustalla kasvaa harvaja kituvametsäisiä t. puuttomia kasviyhdyskuntia; vrt. neva, räme, korpi, letto, aapa, jänkä, rimpi. | Biologian kannalta s:t ovat turvetta muodostavia kasviyhdyskuntia, geologian kannalta suomaalajeista muodostuneita kerrostumia. Maataloudessa luetaan s:ksi vain sellaiset turvemaat, joiden turvekerros on vähintään 20 cm:n paksuinen. S:t ovat Suomen yleisimpiä kasviyhdyskuntia. Pääosa Suomen soista on rämeitä. S:t jaetaan kasvipeitteensä mukaan rahkasoihin ja mutasoihin. — Märkä, hyllyvä, upottava s. Aava s. Ruskean kellertävä s. Metsäinen, sammalpeitteinen, varvikkoa kasvava s. Poimia muuraimia s:lta. Rämpiä s:lla. Vajota s:hon. S:n ojitus, kuivatus. Virvatulet palavat s:lla. | Penttikö hauskemman näköinen? Mene s:hon [= mitä joutavaa, et kai ole tosissasi, älä sano tuolla tavalla]! Painu s:lle äläkä puhu roskaa! — *Kuv.* Epäilyksen, epäuskon s. Ikävyyden, yksitoikkoisuuden s. Vajosi toivottomuuden s:hon. Todellinen demokratia on ajautumassa s:hon. S. siellä, vetelä täällä [yrittäessään päästä pois jstak pahasta voi joutua toiseen, vielä pahempaan] SP. — *Yhd.* lakka-, muta-, rahka-, ruohikko-, sammal-, saraturve-, seka-, turve-, varpus.; aapa-, korpi-, letto-, rimpi-, rämes.; jänne-, keidas-, koho-, palsa-, rinne-, tunturis. **2.** *kans.* suomura, -muta, -turve. | Ajaa, vedättää s:ta pellolle.

suo|ala *s.* Suurin osa Suomen s:alasta on soistunutta metsämaata. Keski-Pohjanmaalla on

muutettu laajoja s:aloja pelloksi. **-alue** *s.* **-aukea** *s.* Ruskehtava, silmänkantamaton s. **-aukeama** *s.* S. kuusikon keskellä.

suo|da[21] *v.;* suotava ks. myös erikseen. **1. a.** vars. *ylät.* henkilösubj:n ohella: (armosta, suosionosoituksena, ylemmän arvovallalla tms.) antaa, myöntää, sallia. | Tulen, jos Luoja elinpäiviä suo. Ottaa nöyrästi vastaan, mitä kohtalo suo. Luonto ei ole s:nut hänelle lauluääntä. Häneile on s:tu suuret lahjat. S:koon Jumala, ettei sotaa tule! Suo armostasi tämän rukouksemme tulla kuulluksi! Hänen ei s:tu nähdä lapsiaan aikuisina. - - sun armollisehen huomahas / jo syntymästäni s:tu VK. Korpi on astua annettu / ja suksi on hiihtää s:tu LEINO. — Aleksanteri I soi Tampereelle vapaakaupungin oikeudet. Tasavallan presidentti on s:nut rehtori N.N:lle kouluneuvoksen arvonimen. S. odotusaikaa. Uudisasukkaille s:tiin verohelpotuksia. S. jklle turvapaikka. Eräs lempeä rouvashenkilö soi hänelle yösijan. — *Yleisk.* vars. eräissä fraasin omaisissa yhteyksissä. | Suo anteeksi! S:nette anteeksi tunkeilevaisuuteni! Ei s:nut itselleen hetkenkään lepoa. Ministerin s:ma haastattelu. Neitonen soi hänelle hurmaavimman hymynsä. Minulle s:tiin onni tervehtiä kenraalia kädestä. S:n hänelle mielelläni nuo pikku vapaudet, kun hän muuten on niin hyvä apulainen. S:kaa meidän kuulla mielipiteenne! Vaan kysyäkseni suo toki ensin, mielevä Pekka *MANN. **b.** asiasubj:n ohella: antaa, myöntää, sallia, tarjota, tuoda (mukanaan). | Lain s:ma oikeusturva. Mikä suo meille tämän kunnian? Stipendi soi hänelle mahdollisuuden omistautua kokonaan tieteelliseen työhön. Puiston penkit s:vat tilaisuuden levähtämiseen. Kansi on avautuva ja suo pääsyn koneiston kaikkiin osiin. Teollisuuslaitos, joka suo ansiomahdollisuuksia parille sadalle työläiselle. Iltapukujen suunnittelu suo runsaasti sijaa mielikuvitukselle. **2.** vars. kond:ssa: nähdä mielellään, vastaan panematta [tms.] jnk tulevan jkn osaksi t. tapahtuvan; toivoa (tapahtuvaksi), haluta (tapahtuvan, antaa). | S:n sydämestäni hänelle hänen menestyksensä. Soisin hänelle kaikkea hyvää. Kaikille hyvää s:pa mies. En olisi s:nut Railia niin kehnolle miehelle. Soisin, että hän löytäisi oman paikkansa elämässä. En soisi sinun vielä lähtevän. Tämän kirjan soisi joutuvan jokaisen reippaan pojan käteen. Olisin s:nut tapaavani hänet vielä. Hakee, hakee, eikä soisi löytävänsä [verkonpaikkaaja verkosta reikiä] ARV. En taivasta / mä tahdo, en yötä Gehennan, / enp' enään neitosta syliini suo KIVI. - - suden-kuopan saaliiksi lukkarin soisin vaan KIVI.

suodate[78*] *s.* = suodos.

suodat|in[56*] *väl.; syn.* filtrumi, filtteri. **1.** suodattamiseen käytetty huokoinen väline t. aine, tiheä (ja paksu) siivilä. | Kun neste painetaan s:timen läpi, jää sakka siihen. S:timena käytetään paperia, kangasta, hiiltä, posliinia jne. Juomaveden puhdistus s:timilla. — Kaasunaamarin s. sisältää aktivoitua hiiltä. — *Valok.* tasalaaka levy, joka pidättää osan lävitseen kulkevasta valosta ja suotaa lävitseen muun osan. | Värillinen lasi s:timena. — *Yhd.* imu-, paine-, pikas.; hiekka-, hiili-, vanus.; ilman-, valon-, veden-, öljyns.; (valok.) harmo-, kelta-, kirkas-, puna-, sini-, viher-, väris. **2.** *sähk. rad.* sähköpiiri, joka päästää lävitsensä vain määrätaajuisia vaihtovirtoja.

suodatin|hiekka *s.* suodattimena käytetty hiekka. **-kalvo** *s.* suodattimen pinnalle sakka-aineista muodostunut kalvo. **-kangas** *s.* suodattimena käytetty kangas. **-kerros** *s.* suodattimena käytetty ainekerros. **-ketju** *s. sähk.* kahden t. useamman suodattimen yhdistelmä. **-lait|e** *s.* Kaupungin vesijohtolaitoksen s:teet. — Radiovastaanottimen s. **-lasi** *s.* **1.** lasiastia, johon suodos suodatettaessa valuu. **2.** *valok.* Keltainen lasi s:na. **-levy** *s.* Pölynimurin s. — Valokuvaus värillisen s:n lävitse. **-massa** *s.* suodattimena käytetty ainemassa. **-paperi** *s.* suodattimena käytetty paperi. | S:na käytetään liimaamatonta paperia. S. on yksi laji imupapereita. Suppiloon pannaan kahdesti taitettu s.

suodat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.; syn.* filtrata. **1.** antaa nesteen (t. kaasun) kulkea huokoisen väliseinän läpi kiinteiden ainesten, epäpuhtauksien tms. erottamiseksi siitä; suodatuslaitteista, aineista: pidättää t. erottaa kiinteät ainekset, epäpuhtaudet tms. lävitseen kulkevasta nesteestä (t. kaasusta); vrt seuloa, siivilöidä. | S. neste kankaan, vanun, paperin, hiilikerroksen läpi. Hiekkakerroksen läpi s:ettu vesi. Öljyn s:us. Rasvoista erotetaan epäpuhtaudet s:tamalla tai sentrifugoimalla. Kokoushuoneiden lämmitysilma s:etaan ennen kuin se puhalletaan sisään. S:tava maakerros. — Värillinen lasi s:taa lävitseen kulkevan valon 'pidättää osan ja läpäisee osan valonsäteistä'. **2.** *sähk. rad.* saada aikaan vain tietyn jaksoalueen t. tiettyjen jaksoalueiden kulkeminen piirin läpi; suodattimesta: päästää määrätavalla lävitseen vain tietty jaksoalue t. tietyt jaksoalueet ja pidättää muut; *syn.* tyyntää.

suodattaja[10] *tek.* — Laitteista par. suodatin.

suodattamaton[57] *kielt.a.* S. liuos. S. valo.

suodattu|a[1*] *pass.v.* < suodattaa. | Osa sadevettä s:u maahan ja osa haihtuu.

suodatus|allas *s.* — *Valok.* suodattimena käytetty tietyllä suodatusnesteellä (esim. lämpösäteiden pidätystä varten sinisellä kuparisulfaattiliuoksella) täytetty allas. **-laite** *s.* **-laitos** *s.* **-levy** *s.* **-massa** *s.* **-menetelmä** *s.* **-neste** *s. valok.* **-nopeus** *s.* **-paperi** *s.* **-puristi|n** *s.* teollisuudessa käytetty suodatuslaite, jonka suuri suodatusnopeus osaksi saadaan aikaan painetta käyttämällä. | Sokeritehtaan s:met.

suodin[56*] *s.* par. suodatin.

suodo|s[64] *s.* suodattamisen tulos, suodate, filtraatti. | S. on suodattimen läpi kulkenut neste. Kun liuos suodatetaan, on s:ksen tultava kirkasta.

suo|haukka *s.* Circus, isohkoja, Suomessa harvinaisia päiväpetolintuja. — *Yhd.* ruskos. **-hau|ta** *s.* suohon esim. mudan t. turpeen ottamista varten kaivettu hauta. | Sammakot kurnuttivat s:doissa. S:taan pudonnut vasikka. **-heinä** *s.* suolla kasvava heinä. | Matala, mätästävä s. Korjata s:ä.

1. **suoj|a**[11] **A.** *s.* **I.** se mikä suojaa, varjelee, turvaa.

1. a. suojaavasta esineestä, muodostumasta tms.; vrt. suojus. | Vaatteet s:ana kylmää vastaan, kylmän s:ana. Tehdä laavu s:aksi tuulta vastaan. Huivi hiusten s:ana 'hiuksia suojaamassa'. Keskiajan soturilla oli s:anaan haarniska ja kilpi. Panna paperi kirjan kansien s:aksi. Puutarhamaan s:aksi istutettu kuusiaita. Kynsi on sormenpään s. Saattoalukset kauppalaivojen s:ana. Sulake s:ana tulipaloa vastaan. Veti lakanan kasvojensa yli kärpästen s:aksi, s:aksi kärpäsiltä. Rokotus s:ana tauteja vastaan. Heillä on laki s:anaan. Sinä olet minun s:ani ja kilpeni VT. Suomen kieli, Suomen mieli, / niiss' on s. Suomenmaan A.OKSANEN. — [Nyrkkeilijä] A. löysi aukon vastustajan s:asta 'suojauksesta'. **b.** suojaavasta, suojaisesta, turvallisesta paikasta t. (olo)tilasta, suojattuna olemisesta; vrt. hoiva, suojelus, turva. | Antaa, tarjota, etsiä, saada s:aa. Luostarit antoivat s:aa turvattomille matkustajille. Näkösuoja on maaston tai naamioinnin tarjoama s. vihollisen tähystystä vastaan. Myrskyn sattuessa alukset etsivät s:aa satamasta. Hakea sateen s:aa, s:aa sateelta. Laitos, jossa orpolapset saavat s:aa ja hoitoa. Lain kaikille kansalaisille takaama s. Virkatointensa suorittamisessa papit nauttivat valtion s:aa. Rokotuksen tauteja vastaan aiheuttama s. — *Mer.* S:an [)(tuulen] puolella (myös ⌣) alusta. — *Erik.* sisäpaikallissijoissa (us. adv:n t. postp:n tavoin): suojaisessa, turvallisessa paikassa t. tilassa, suojattuna t. suojautuneena, turvassa. | Sodan aikana arkisto siirrettiin s:aan maalle. Vei tavaransa varmaan s:aan. Jos pääsemme majalle saakka, olemme s:assa. Jänis pistää päänsä pensaaseen ja luulee olevansa s:assa. Menin puun alle sateen, sateelta s:aan. Painautui s:aan kiven taakse. Kylä on rakennettu laaksoon, tuulilta s:aan. Korsun paikan tulee olla s:assa vihollisen tulelta. Valolta s:assa säilytettävä lääke. Kantoi lasta huivinsa s:assa 'suojaamana'. Istuutuivat varjoon puiden s:aan. Ympäristön asukkaat olivat paenneet kaupungin muurien s:aan. Purjehdittiin saariston s:asta ulapalle. Kurkisti nurkan s:asta tulijoita. Vanhus sulki poikansa Jumalan s:aan. Sulje, Herra Jumalamme, / isänmaamme s:ahas VK. Kävivät pimeän s:assa, s:issa [= pimeän suojaamina, pimeän turvin] omenavarkaissa. Pommikoneet lensivät yön s:assa. Sumun s:issa laivasto pääsi livahtamaan saarroksesta. Englannin lipun s:assa [= lipulla] purjehtiva alus. Voltairen teoksista useimmat ilmestyivät salanimen s:assa 'salanimellä'. Ryöstäjä on nyt poliisin varmassa s:assa 'poliisin pidättämänä, huostassa'. Olla jkn siipien s:assa (kuv.), ks. siipi A.II.1.a. Mua siipeis s:aan kätke, / oi Jeesus, Herrani VK. **c.** *yhd.* Sateen-, tuulens.; ukkos-, ylijännites.; hammass.; näkö-, palo-, tulis.; rinta-, sivustas.; ilma-, maastos.; patentti-, tullis.; lain-, oikeuss.

2. huoneista, rakennuksista, oleskelutiloista. | Lämpimien s:ien rakentaminen kotieläimille. Kylmät s:at, kuten halko- ja kalustovaja, tehdään laudasta. Miehistön, aliupseerien s:at. Päärakennus oli palanut ja väki asui tilapäisissä s:issa. — Vars. hiukan *ylät.* Seuratalon avarat s:at täyttyivät tungokseen asti. Ahtaissa s:issa on vaikea pitää kutsuja. Uuden matkustajalaivan upeissa s:issa. Syyskuun alussa on uusi koulutalo valmis ottamaan ensimmäiset oppilaat viihtyisiin s:iinsa. Kokoushuone, jonka s:iin mahtuu kuudettasataa henkeä. Emäntäkoulu kokoaa vuosittain 60 oppilasta s:iinsa. — *Yhd.* eläin-, halko-, heinä-, hevos-, kalusto-, karja-, miehistö-, puku-, puu-, rehu-, tavara-, vene-, vieras-, väestöns.; talous-, varastos.; makuu-, odotus-, pukeutumiss.; kaasu-, pommi-, sirpales.; kesä-, talvi-, ulkos.

II. talvinen sää, jolloin lämpötila on 0° t. sitä korkeampi, suojailma, -sää. | Talvinen s. Taitaa tulla s., kun noin pilveilee. S:at olivat sulattaneet lumen melkein kokonaan. — *Yhd.* vesis.

B. *a.* -asti *adv.* **I. 1.** talvisäästä: 0-asteinen t. sitä lämpimämpi, suojainen. | S. ilma, sää. S. päivä. Eilen oli ihan s. - - kinokset olivat sulaneet, s:asti puhalteli tuuli KIVI. **2.** *harv.* lumesta: nuoska. | S:aa lunta. **II.** *kansanr.* lämmin, suojaisa. | Laita s:oa sijoa, / lämpymyttä huonehutta KAL. Souti sotka s:an rannan, / tavi tyynen tylkytteli KANT.

2. **suoja**[11] *tek.* < suoda. | Avun s. Henki armon tuoja, / lohdutuksen s. VK.

suoja- vrt. suojelu-, suojus-. **--aika** *s.* tekijänoikeuden, patentin tms. voimassaoloaika. | S. on 50 vuotta tekijän kuolemasta. **--aine** *s.* Pikkulasten vereen ei ole ehtinyt muodostua s:ita bakteereja vastaan. Syövytystä varten metalliesineet sivellään s:ella, esim. lakalla tai vahalla, johon sitten kuviot piirretään. **--aita** *s.* S. rakennustyömaan ympärillä. Vaaralliseen tienmutkaan rakennettu s. **--aitaus** *s.* Hissikuilun s. Kettutarhan s.

suojaaj|a[16] *tek.* < suojata. | Hävittäjiä käytetään kauppalaivojen s:ina.

suoja-alue *s.* S. vaarallisen teollisuuslaitoksen ympärillä. Eräissä USA:n valtioissa intiaanit asuvat erityisellä s:ella l. reservaatiossa. — Jos metsän säilyminen asutuksen tai viljelyksen suojaamiseksi tuulille erittäin alttiilla meren ja sisävesien saarilla ja rantamilla - - vaatii - - rajoituksia metsänkäytössä, - - olkoon valtioneuvostolla valta - - määrätä sitä varten tarpeellinen s. [= suojametsäalue] LK.

suojaamat|on[57] *kielt.a.* S. sähköjohto. S:tomat hammaspyörät. S:tomia hehkulamppuja ei saa verhota syttyvällä aineella. Sotajoukon s. sivusta. S. maali. S. siviiliväestö. — S. keksintö.

suoja|-ase *s.* vrt. taisteluase. | Vanhan ajan sotilaalla oli s:-aseina kilpi, haarniska ja kypärä. **--asema** *s. sot.* tuliasemasta t. sen läheisyydestä näkö- ja mikäli mahdollista myös tuli- ja panssarisuojan sekä suojaisen yhteyden tuliasemaan tarjoava suojautumista varten valittu paikka. **-elin** *s.* Iho on s. **-hattu** *s.* Venttiilin s. **-hauta** *s.*, vars. *sot.* suojaamis- t. suojautumistarkoituksiin käytetty hauta; vrt. taistelu-, ampumahauta. **-hila** *s. rad.* Suurjaksoputken s. estää sähköisten voimaviivojen tunkeutumisen ohjaushilaan ja johtaa voimaviivat toista tietä katodiin.

-hilaputki *s. rad.* **-häk|ki** *s.* Varaston valaisimien tulee olla s:illä varustettuja.
suojailla[29] *frekv.v.* < suojata.
suojailm|a *s.* = 1. suoja A.II. | Kinokset olivat s:oilla painuneet. Kun s:an jälkeen pakastaa, tulee hyvä hiihtokeli.
suojain[56] *väl. harv.* suojus, suojalaite.
suojainen[63] *poss.a.* **1.** suojaava, suojaa tarjoava; suojaisa. | S. satama. S. lahdenpoukama. Tuulilta s. paikka. — *Yhd.* tuulens. **2.** talvisäästä: 0-asteinen t. sitä lämpimämpi; suoja(sää)lle ominainen. | S. sää. S. keli, lumi.
suojaisa[13] *poss.a.* = ed. 1. | S. paikka. S. laakso, saaristoväylä. S. parveke.
suoja|istutus *s.* **1.** S:istutuksilla tuulilta suojattu puutarha. **2.** Rokotus on s. lähinnä isoarokkoa vastaan. **-johto** *s. sähk.* Maatettu antenni on ukkosella rakennuksen s:na. **-jouk|ko** *s.,* us. *mon.* Leirin turvaksi jätetty s. Puolueettoman alueen kansainväliset s:ot. — *Sot.* S:ot ovat ne vakinaisen armeijan osat, joiden tehtävänä sodan syttyessä on estää ja viivyttää vihollisen maahantunkeutumista, kunnes valtakunnan sotavoimien liikekannallepano ja keskitys on suoritettu. **-kaari** *s.* Liipaisimen s. **-kaide** *s.* Laivankannen s. S. jyrkänteen reunalla. Jalkakäytävää vilkkaassa kadunkulmassa reunustava s. **-kaivanto** *s.* S. linnan ympärillä. **-kalvo** *s.* Lakka muodostaa s:n esineen pinnalle. **-kammio** *s.* **1.** Betoninen s. taisteluhautojen yhtymäkohdassa. **2.** väestönsuoja. **-kan|gas** *s.* Housunpolvien sisäpuolelle ommeltu s. Haavalaastari irrotetaan s:kaasta. **-kansi** *s.* Rikkasäiliön, pistorasian s. Kuljetusaluksen s.
suojakas[66*] *poss.a.* suojainen. **1.** Joss' [= kodissa] on olo onnekas, / elo tyyni, s. AK. **2.** *harv.* Ilma oli kirkkaan s. SILL.
suojakato|s *s.* Kilparadan katsomon s. S:ksella varustettu lastauspaikka.
suojake[78*] *s. harv.* suojus, suoja(rakennelma).
suoja|keino *s.* Ainoa tehokas s. kulkutauteja vastaan on rokotus. S:keinot tapaturmien varalta. **-keli** *s.* suojasään keli. | S:n [suksi]voide. **-kerro|s** *s.* Raudan pintaan sivellään s. ruostumista vastaan. Kaapeli on eristetty ja s:ksilla ympäröity sähköjohto. **-kilpi** *s.* Kenttätykin ja konekiväärin s. suojaa niiden miehistöä luodeilta ja sirpaleilta. **-kirja, -kirje** *s.* turvakirje; suojeluskirje. **-kolo** *s. sot.* poteron, taisteluhaudan tms. seinämään rakennettu sirpaleita ja säätä vastaan katettu kolo. **-koppi** *s.* Sähkömoottorin s. **-koroke** *s.* jalankulkijoita varten liikenneväylän keskelle tms. rakennettu koroke. | S. raitiotiepysäkin kohdalla. **-kotelo** *s.* Kirjan pahvinen s. **-koti** *s.* turvakoti. | Irtolaisnaisten, vapautuneiden vankien s.
suojakso *s.* Järvialueiden välinen s.
suoja|kupu *s.* Lampun s. **-kytkin** *s. sähk.* **-käytävä** *s.* katuliikenteessä: suojatie. **-kääre** *s.* Paperi s:enä. **-laatikko** *s.* Hillopurkit pakataan puiseen s:on. **-lait|e** *s.* S:teet tapaturmien ehkäisemiseksi. S. ukkosta vastaan. Hissin s:teet. **-laitos** *s.* **1.** par. ed. **2.** turvakoti. **-lak|ka** *s.* S:alla sivelty rautaesine. **-lasi** *s.* Kosteihin paikkoihin sijoitettavat sähkölamput varustetaan s:lla. — Moottoripyöräilijän, kivityömiehen s:t 'suojasilmälasit'. **-levy** *s.* Peltinen s. Autonjarrun s. **-linja** *s. hist.* vars. linnoitusten piirityksessä piiritysjoukkojen suojaksi rakennettu puolustuslinja. **-lista** *s.* **-lu|mi** *s.* vrt. 1. suoja A.II, B.I. 2. | Satoi pehmeää s:nta, joka heti suli.
suojama[13] *s. harv.* huone, halli, suoja. | Avara s. S:ssa kävi vilkas puheensorina. — *Yhd.* pylväss.
suoja|maalaus *s.* — *Sot.* naamiomaalaus. | Risteilijän s. **-maali** *s.* Rautaosien s. **-maatto** *s. sähk.* **-metsikkö** *s.* Laitumelle on jätettävä s., jossa eläimet saavat suojaa auringonpaisteelta ja sateelta. **-mets|ä** *s.* **1.** sijaintinsa t. merkityksensä puolesta erikoisasemassa oleva ja sen vuoksi ihmisen suojattava metsä. | S:ät voidaan jakaa kolmeen ryhmään, varsinaisiin s:iin, turvametsiin ja säästömetsiin. Varsinaiset s:ät ovat suojattavia uhanalaisen asemansa vuoksi, koska niiden häviäminen aiheuttaisi paikalliselle väestölle puunpuutteen ja siten taloudellisia vaikeuksia. Perä-Lapin metsät ovat suureksi osaksi s:iä. **2.** par. suojusmetsä. **-metsäalue** *s.* Seuduilla, joissa metsäin säilyminen on tarpeen metsärajan alenemisen ehkäisemiseksi, olkoon valtioneuvostolla valta - - julistaa määrätyt metsämaa-alat s:iksi LK. **-metsälaki** *s.* Suomen s. on v:lta 1922. **-miehistö** *s.,* vars. *sot.* Panssarivaunuyksikköön kuuluva s. 'saattomiehistö'. **-muuri** *s.* Kaupungin, linnan s. Roomalaiset rakensivat valtavan s:n alueensa ja germaanien alueen välille. Vuoristotien matala s. — *Kuv.* Soturit muodostivat kilvistään s:n. Sotilassiirtokunta, rajaseudun vankka s. Suomi oli Ruotsin valtakunnan s:na itää vastaan. Vetäytyä arvokkuuden s:n taakse. Seurustelutavat ja sovinnaisuussäännöt luovat ihmisen ympärille näkymättömän s:n. **-naamari** *s.* Hyönteismyrkyn ruiskuttajan s. **-nimiö** *s. kirj.* kirjan esilehden ja nimilehden välinen lehti, johon tav. on painettu vain kirjan nimi; *syn.* likatitteli.
suojan|puoleinen *a.*)(tuulenpuoleinen. | Aluksen s. kylki. S. huone. **-puol|i** *s.,* vars. *mer.* (us. ⌒) tuulen suojassa, tuulen alapuolella oleva puoli, alahanka, alahangan puoli;)(tuulenpuoli. | Aluksen s. — Lähestyä otusta s:elta.
suoja|paikka *s.* Maanalainen s. Ryteiköt tarjoavat hyviä s:paikkoja karhulle. Syöpäläiset pesiytyvät seinissä oleviin koloihin ja muihin s:-paikkoihin. Orpo tyttö sai pappilassa s:paikan. — *Sot.* Tulenjohtoaseman vapaana olevan henkilöstön s. Haavoittuneiden s. 'paikka, johon haavoittunut itse menee t. toveriensa auttamana viedään edelleen kuljettamista varten'. **-panssari** *s.* Kilpikonnan s. **-paperi** *s.* Koulukirjojen sininen s. Kivijalka on maalauksen ajaksi peitettävä s:lla. **-pato** *s.* S. tulvia vastaan. **-pei|t|e** *s.* Muuttokuorma verhotaan s:teellä. **-potero** *s. sot.* S. on tarkoitettu taistelijan, aseen, välineen tms. suojapaikaksi. **-puku** *s.* muita vaatteita suojaamaan käytetty puku, us. = overall. | Sininen s. S:ihin puettuja lapsia. **-pukuinen** *a.* S. autonasentaja. **-pukukangas** *s.* Luja, tiivis s. **-puoli** *s.* = suojanpuoli. **-putk|i** *s.* Akselin s. Sähköjohto vedetään kiviseinän läpi s:essa. Vanhassa saksalaisessa kiväärissä on piippu sijoitettu teräksiseen s:een. **-pu|u** *s.* **1.** Kasvitarhan sivustalle oli istutettu s:ita. **2.** *metsät.* par.

suojuspuu. **-päivä** *s.* vrt. 1. suoja A.II. | Maaliskuinen s. **-rakennelma** *s.* Aallonmurtaja, s. voimakasta aallokkoa vastaan. S. lumivyöryn varalta. **-ran|ta** *s.* tuulensuojainen ranta. | - - s:noilla oli vielä kirkkaita tyynen kielekkeitä PAKK. **-ravinto** *s. fysiol.* puutostaudeilta suojaava ravinto (joka sisältää runsaasti vitamiineja ja kivennäisaineita). **-rokotus** *s.* **-savu** *s.*, vars. *sot.* suojaksi kehitetystä savusta. | S:a käytetään hyökkäyksissä vaikeuttamaan vihollisen tähystystä ja pienentämään tulivaikutusta. **-seinä** *s.* Sukeltajat rakentavat patoa s:n turvissa. **-seinämä** *s.* Hissikuilun s:t. **-silmälasit** *s. mon.* Hitsaajan, moottoripyöräilijän s. **-sivu** *s.*, vars. *geol.*)(vastasivu. **1.** Silokallion s. 'jään tulosuunnalle vastakkainen sivu'. Kallion s:ja peittää moreenisora. **2.** Dyynin s. 'suojanpuoleinen sivu'.

suojastaa[2] *v. raut.* päälleajon välttämiseksi turvata tietty rataosa suojastus- ja asetinlaitteiden avulla.

suojastin[56] *väl. raut.* suojastuslaite.

suojastus[64] *teonn. raut.* < suojastaa. — *Yhd.* linjas. **-laite** *s. raut.* suojastin. | S. estää opastimia antamasta merkkiä "rata selvä" niin kauan kuin suojastusvälillä on juna. **-opastin** *s. raut.* S. osoittaa, onko rataosuus esteetön liikenteelle vai ei. **-väli** *s. raut.* suojaväli.

suojasää *s.* = suoja A.II. | Keväinen s. S:n jälkeen lumen pinta jäätyy kovaksi hangeksi. S:llä leikitään lumisotaa.

suoja|ta[35] *v.* -avasti *adv.*; suojaus ks. erikseen. **1.** estää kärsimästä vahinkoa, olemasta alttiina jllek vahingolliselle, vaaralliselle tms., turvata vahingolta, vaaralta tms.; suojella, varjella. **a.** henkilösubj:n ohella: varustaa suojalla, panna suojaan, pitää suojassa. | S. jk, jtak jltak. S. hiuksensa huivilla. Taistelijat s:sivat itseään kilvillä. Saumat s:taan piellä. Haava on s:ttava lialta ja bakteereilta. Maalaamalla ruosteelta s:tut rautaosat. S. kädellä silmiään. Pikkulapsen silmät on s:ttava liialta auringolta. Pölyltä s:tut laakerit. S:ttava kosteudelta! Mekaanisesti s:tut johtimet. Enkeli levittää s:avasti kätensä lasten yli. — Patentilla s:ttu keksintö. Teollisen omistusoikeuden s:aminen. Käytössä olevan nimen s:aminen toisten taholta tapahtuvaa käytäntöönottoa vastaan. S:ttu tavaramerkki, sukunimi. — *Sot.* S:aminen käsittää kaikki ne toimenpiteet, jotka ovat tarpeen vihollisvaikutuksen vähentämiseksi. Sulkutulella s:taan omia hyökkääviä osastoja vihollisen vastaiskuilta. **b.** subj:na esine t. asia: olla suojana, antaa suojaa. | Sateelta s:ava katos. Turkki s:a kovaltakin pakkaselta. S:ava panssari, savuverho. Aallonmurtaja s:a satamaa merenkäynniltä. Suuret kuuset s:sivat taloa pohjoisen puolelta. Saariston s:ama rannikko. Hävittäjien s:ama kauppalaivasaattue. — † Tuulelta s:ttu [→ tuulensuojainen] paikka. Västäräkki tekee pesänsä s:ttuun [→ suojaiseen] koloon. Paikka, joka on s:ttu [→ suojassa] ihmissilmältä. **2.** *yksipers. harv.* Ei ole koko talvena s:nnut 'ollut suojasäätä'. Yöllä oli s:nnut 'tullut suojasää, sää muuttunut suojaiseksi'.

suoja|tehtävä *s. sot.* vrt. suojatoiminta. **-tie** *s.* jalankulkijoille tarkoitettu ajotien poikki vievä kaista. | Risteyksissä s. on jalkakäytävän jatko ajotiellä, huolimatta siitä, onko se erityisesti merkitty vai ei. S. osoitetaan katuun maalatuilla tai muulla tavoin merkityillä valkoisilla viivoilla. **-toimenpi|de** *s.* S:teet ylikäytäväonnettomuuksien estämiseksi. **-toimin|ta** *s. sot.* S:nan tarkoituksena on estää vihollisen maahantunkeutuminen liikekannallepanon ja keskityksen aikana.

suojat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* vrt. turvaton. | S. kynttilänliekki oli vaarassa sammua. S:toman lampun räikeä valo. S:tomat kurkuntaimet ovat arkoja paleltumiselle. S., tuulille altis rannikko. Paikan s:tomuus. — Puolalaista ratsuväkeä vastaan olivat ruotsalaiset haarniskattomat joukot s:tomia. Vihollinen hyökkäsi s:toman sivustan kimppuun. S:tomien kaupunkien pommitus. — Isän kuoltua lapset jäivät s:tomiksi. [Tyttö] joka orpona ja s:onna kerran oli joutunut heidän huoneesensa KIVI.

suojat|ti[5*] *s.* jnk suojeluksessa t. hoidossa oleva. | Hoitaja, joka pystyy voittamaan s:tiensa kiintymyksen. Orpokodin s:it. — Orvot karitsat, pikku Maijan s:it. — Päätin ottaa tuon ujon tulokkaan erityisesti s:ikseni.

suojatulli *s.* = suojelutulli.

suojau|s[64] *teonn.* < suojata. | Sähkökaapelin s. betoniputkilla. Kauppalaivojen s. hävittäjien avulla. Rajojen s. — *Erik.* nyrkkeilyssä: käsineen vieminen iskun kohteen suojaksi; myös konkr:mmin siten aikaansaadusta suojasta. | Tehokas s. on nyrkkeilyn aakkosia. Sai iskun vastustajan s:ksen läpi.

suojau|tua[44] *refl.v.* < suojata. | Ilmahyökkäyksen tapahtuessa väestö s:tuu pommisuojiin. Joukon s:tuminen maastoutumalla. Hyönteisten s:tuminen talvipakkaselta. Liiallista valoa vastaan silmä s:tuu supistamalla silmäterää. Yhteiskunnalla on oikeus s. vaarallisilta henkilöiltä. S:tukaa taloudelliselta tappiolta vakuuttamalla omaisuutenne!

suoja|vahvuus *s. sot.* sellainen esteen, suojarakenteen tms. vahvuus, joka takaa varman suojan vihollistulta vastaan. **-vaikutus** *s.* Kurkkumätärokotuksen s. on lyhytaikainen. **-vaippa** *s.* **-valli** *s.* Hiekasta ja kivestä rakennettu s. Kaupungin s:en jäännökset — *Kuv.* Ylpeyden s. **-varuste** *s.* S:ina kilpi ja kypärä. **-varustu|s** *s.* Soturin s:kseen kuului kypärä ja haarniska. Muurit ja muut s:kset. **-vaunu** *s. raut.* pitkien t. muiden erikoiskuljetusta vaativien esineiden kuljetuksessa tavaran t. kaluston suojelemiseksi käytetty vaunu; vrt. turvavaunu. **-verho** *s.* Ohuet s:t pidetään ikkunan edessä päivälläkin. Lippu s:on käärittynä. — *Kuv.* Tykistön sulkuammunnan muodostama s. **-verk|ko** *s.* Tuuletusputki on varustettava s:olla. Maatettu s. kytkinlaitteen ympärillä. **-vilja** *s.* = suojusvilja. **-voi|de** *s.* **1.** Rasvainen ihovoide s:teena pakkasessa. **2.** suojakelin suksivoide. **-vyöhyk|e** *s.* Metsäpalon pysäyttämiseksi hakattu s. Paloturvallisuuden lisäämiseksi on kaupunginosat erotettu toisistaan puisto- ja s:keillä. **-väli** *s. raut.* kahden suojastusopastimen välinen rataosuus. **-väline** *s.* Kypärä, kaasunaamari, lumi-

puku ja muut s:et. Taistelulaivojen s:et. **-vär|i** *s.* **1.** väri, jonka tarkoituksena on tehdä jk mahdollisimman paljon ympäristönsä kaltaiseksi ja siten siitä vaikeasti erottuvaksi. | Eläinten varoitus- ja s:it. S. suojelee hyönteistä joutumasta toisten saaliiksi. Tiikeri pääsee s:insä turvin hiipimään saaliinsa kimppuun. Jänis, kärppä, metsäkana ym. ovat talvella valkoisia ja kesällä harmaan ruskeita, joten niillä on s. kautta vuoden. — Taistelulaivojen s. auttoi niitä sulautumaan rannikon ulkonäköön. Ensimmäisen maailmansodan alkuaikoina hylättiin sotilaspukujen kirkkaat värit ja alettiin käyttää s:iä. — Panssarivaunut olivat s:eillä maalatut. **2.** S:inä ruostetta vastaan käytetään mm. mönjää.

suojelevai|nen[63] *a.* **-suus**[65] *omin.* suojeleva. | Emäntä oli herttainen ja s.

suojelij|a[14] *tek.* < suojella. **1.** Saatettavien s:oiksi määrätyt ritarit. Apollo oli taiteiden s. Säveltäjän vaikutusvaltaiset s:at. Venäjä halusi esiintyä slaavilaisten kansojen s:ana. — Näyttelyn, juhlan s. Lasten Päivän s:aksi on lupautunut Tasavallan presidentin puoliso. **2.** suojelulaitteista, suojaimista. | Kaasunaamarit ja hengityksen s:at. Köysipunoksesta tehty aluksen kyljen s. Hevosen s. 'hevosensäästäjä'.

suojelijatar[54*] *s.* naispuolinen suojelija. | Minerva oli muinaisroomalaisilla kuvanveistäjien, maalarien, runoilijoiden ja opettajien s.

suojel|la[28] *frekv.v.* **-evasti** *adv.* **-evuus**[65] *omin.* (< suojata) estää kärsimästä vahinkoa, olemasta alttiina jllek vahingolliselle, vaaralliselle tms., turvata vahingolta t. vaaralta, varjella. **1.** pitää suojassa; pitää huolta, puolustaa. | S. vaaroilta. S. sairaudelta, kuolemalta. S. yllätyksiltä, kiusauksilta. Joukot, jotka s:evat maan rajoja. Nainen kietoi kätensä s:evasti tytön ympärille. Omaisuuden s:eminen vahingonteolta. Seinää on s:tava kosteudelta. Yritti s. helmojaan kastumasta. Koetti s. itseään mahtavaa anastajaa vastaan. Pikkulintujen s:eminen. Työväestön etujen s:eminen. Suojelutullien avulla valtio pyrkii s:emaan kotimaista tuotantoa. Rauhoitus ei s:e vesilintuja, jotka tavataan kalanviljelylammikosta. Mökki, jossa s:laan varkaita. — *suojeleva* joskus: ylemmyydentuntoisen huolehtiva ja ystävällinen | Kohdella jkta s:evasti. Esimies hymyili isällisesti ja s:evasti. Minua harmitti hänen s:evuutensa. **2.** olla suojana, antaa suojaa, suojata. | Selkäranka s:ee selkäydintä. Parafiini kovettuu säilykkeen pinnalle s:evaksi kuoreksi. Rokotus, joka s:ee lavantaudilta. Amuletin arveltiin s:evan pahalta. Päällyskengät s:evat kosteudelta ja kylmältä. Irtopäälliset s:evat huonekaluja kulumiselta ja haalistumiselta — *El.* S:eva yhdennäköisyys varjelee eläimiä vihollisten huomiolta ja antaa niille mahdollisuuden huomaamatta lähestyä saalista. S:evaan yhdennäköisyyteen kuuluu paitsi suojaväriä usein myös jotakin toista eläintä tai kasvinosaa muistuttava muoto.

suojeltautua[44] *refl.v. harv.* < suojella. | S. vaaroilta.

suojeltu|a[1*] *pass.v.* < suojella. | Loukkaantunut silmä sidotaan, jotta se s:isi valolta ja pölyltä.

suojelu[2] *teonn.* < suojella. | Puutarhan s. varisten ryöstöretkiltä. Pikkulintujen s. Lasten ja nuorison s. — *Yhd.* kasvin-, lasten-, lintujen-, luonnon-, nuorison-, työväen-, väestöns.; palos.; kaasus.

suojelu- vrt. suojelus-, suoja-, suojus-. **-aine** *s.* Seerumissa olevat s:et. Puun, raudan s. **-alue** *s.* **1.** valtio t. alue, joka on muuten itsenäinen, mutta jossa toinen valtio hoitaa ulkopolitiikan ja osaksi määrää sisäpolitiikastakin, protektoraatti. | Englannin Afrikassa olevat s:et. Siirtomaahan kuuluva s. **2.** = luonnonsuojelualue. | Valtiolle kuuluva alue voidaan sen luonnon säilyttämiseksi koskemattomana erottaa yleiseksi s:eksi. **-herruus** *s.* vrt. suojelualue 1. | Ranskan s. Marokossa. **-joukko** *s.* suojajoukko. **-järjestelmä** *s. tal.* = protektionismi. **-kasvatus** *s. vanh.* kasvatuksesta, jota yhteiskunta järjesti erikoislaitoksissa, jos alaikäinen täytyi hänen oman kotinsa kasvatuskyvyn puutteen t. oman huonon kehityksensä vuoksi kodistaan erottaa. | Nimitystä s. ei käytetä v:n 1936 lastensuojelulaissa. **-keino** *s.* Maalaus s:na kosteutta vastaan. Elimistön s:t tauteja vastaan.

suojelukset|on[57] *kar.a. vanh. lak.* < suojelus. | S:tomat henkilöt eli irtolaiset.

suojelu|lainsäädäntö *s.* työväen, lasten ym. suojelua tarkoittava lainsäädäntö. **-laite** *s.* suojalaite. **-laki** *s.* **1.** työväen, lasten ym. suojelusta määräävä laki. **2.** Tasavallan s. 'v. 1930 annettu laki, joka poikkeuksellisissa oloissa eräin edellytyksin antaa tasavallan presidentille valtuudet rajoittaa kansalaisvapauksia vaaran torjumiseksi t. järjestyksen palauttamiseksi'. **-maa** *s.* = suojelualue 1. **-määräy|s** *s.* Naisten ja lasten työaikaa koskevat s:kset. **-oja** *s. metsät.* Suon uhkaaman kankaan reunaan kaivettu s. **-poliisi** *s.* sisäasiainministeriön johdon ja valvonnan alaisena toimiva laitos, jonka tehtävänä on valvoa hankkeita, jotka voivat kohdistua valtakunnan itsenäisyyttä ja laillista yhteiskuntajärjestystä vastaan t. ovat omiaan järkyttämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. | S. perustettiin v. 1948 lakkautetun valtiollisen poliisin tilalle. **-politiikka** *s. tal.* protektionistinen talouspolitiikka. **-päällikkö** *s.* vars. väestönsuojelupäällikkö. | Talon s. **-rokotus** *s.* = suojarokotus.

suojelu|s[64] *s.* suojelu, suoja, turva, varjelus. | Luottaa Jumalan s:kseen. Pyytää jkn s:sta. Luvata s:sta jklle. Laillinen s. sanottiin aikaisemmin olevan niillä, jotka olivat vakituisessa työssä tai kuuluivat palveluspakosta vapautettuihin säätyihin. — Rooman s:ksen alaiset kansat. Keisarinna Elisabet kehotti Suomea eroamaan Ruotsista ja muodostamaan itsenäisen, Venäjän s:ksen alaisen valtion. Näyttely on Ranskan täkäläisen ministerin s:ksen alainen. — Vars. sisäpaikallissijoissa. | Olla jkn s:ksessa. Ottaa s:kseensa. Lähettiläät olivat kuninkaan erityisessä s:ksessa. — *Yhd:t* vanhentuneita ja korvattu suojelu-loppuisilla, esim. eläin-, lasten-, luonnon-, palos.

suojelus- alkuisten yhd:ojen asemesta ks. suoja- ja suojelu-alkuisia, joilla ne nyk. useimmissa tapauksissa on korvattu. **-enkeli** *s.* kutakin

ihmistä suojeleva erityinen enkeli. | Lapsilla on s:nsä. S. itkee, jos lapsi on paha. — *Kuv.* Nuori nainen, koko retkikunnan s. **-esine** *s.* vars. amuletti. **-haltija** *s. myt.* suojeleva haltija. | Ihmisen s. Kotilieden, heimon s. **-hengetär** *s.* **-hen|ki** *s. myt.* suojeleva henkiolento, genius. | Perheen, heimon s:get. Vainajien sieluista kehittyneet s:get. Jokaisella roomalaisella miehellä oli s:kensä. Karjan, peltojen s:get. — *Kuv.* S., siviilipukuinen poliisi, seurasi häntä kaikkialle. **-jumala** *s. myt.* vars. jnk paikkakunnan, ammattialan tms. erityinen jumala. | Amon-Ra, Theban s. Seppien, kultaseppien, lääkärien, runoilijain s. **-jumalatar** *s. myt.* vrt. ed. | Pallas Athene, Ateenan s. **-kaarti** *s.* vars. suurlakon aikaisen punakaartin vastapainoksi perustetusta vapaaehtoisjärjestöstä ja sen paikallisosastoista. | Kaupungin s. **-kirj|a, -kirj|e** *s.*, vars. *hist.* asiakirja, jonka hallitsija, sotapäällikkö tms. antaa tietylle henkilölle, laitokselle tms. ja jossa hän lupaa tälle erityistä suojelustaan; us. = turvakirje. | Naantalin luostarin saama s. Kuningas Birger antoi Karjalan naisille s:een. Keisarin antamasta s:asta huolimatta Hus vangittiin. **-kun|ta** *s.* (*lyh.* sk.) suojeluskuntajärjestön paikallinen, vars. pitäjän käsittänyt osasto; myös yleisemmin suojeluskuntajärjestöstä. | Pyhäjärven s. S:nan päällikkönä toimi paikallispäällikkö. S:nan kyläosastot. S:tain päällikkö. S:nan poikaosasto. Kuulua s:taan. — *Yhd.* maa-, meri-, tykistös.

suojeluskunta|-alikersantti *s.* **--alokas** *s.* **--alue** *s.* S. käsitti yhden tai useampia suojeluskuntia. Ylitornion s:en aluepäällikkö. **-joukko** *s.*, tav. *mon.* **-juhla** *s.* **-järjestö** *s.* Suomessa v. 1917—1944 toiminut vapaaehtoinen aseellinen maanpuolustusjärjestö, joka kuului osana maan puolustusvoimiin. | S:n päämääränä oli isänmaan ja sen laillisen yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen. S:n ylin päällikkö oli tasavallan presidentti; hänen alaisenaan järjestöä johti suojeluskuntain päällikkö. **-kersantti** *s.* **-korpraali** *s.*

suojeluskuntalainen *s.* suojeluskunnan jäsen. — *Yhd.* meris.

suojeluskunta|laitos *s.* **-laivasto** *s.* merisuojeluskunnista kokoonpantu suojeluskuntajärjestön osa. **-liik|e** *s.* S:keen alkuna saattaa pitää jääkäriliikettä. **-mies** *s.* Innokas s. **-piiri** *s.* Suojeluskuntain hallintoa ja koulutusta varten maa oli jaettu 22 s:in, nämä taas suojeluskunta-alueisiin. S:n komentaja. Kuopion s. **-puku** *s.* Harmaa, sarkainen s. **-pukuinen** *a.* S. mies. **-sotamies** *s.* **-talo** *s.* Pitäjän s. **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* **-upseeri** *s.* suojeluskuntain päällystökoulun käynyt ja siten upseerinarvon saanut henkilö; epävirallisesti us. myös suojeluskuntajärjestössä toimivasta upseerista. **-vakuutus** *s.* = seur. **-vala** *s.* Liittyessään varsinaiseksi jäseneksi suojeluskuntaan oli henkilön annettava juhlallinen vakuutus, ns. s., jossa hän lupasi rehellisesti toimia suojeluskunnan tarkoitusperien saavuttamiseksi. **-vääpeli** *s.*

suojelus|pyhimys *s.* jtak kirkkoa, paikkakuntaa, ammattikuntaa, henkilöä tms. erityisesti suojeleva pyhimys, erikois-, nimikkopyhimys. | Valamon luostarin s:pyhimykset. Pyhä Henrik, Suomen keskiaikainen s. Kauppiaiden, metsästäjien s. — *Kuv.* Runeberg oli opettajani s. **-pyhä** *s.* = ed. | Pyhä Olavi, Norjan s. **-tila** *s.* eräissä maissa käytännössä olevasta yl. sotatilaa lievemmästä poikkeustilasta, johon valtio t. sen osa voidaan julistaa.

suojelu|suhde *s.* vars. suojelualueen ja sitä suojelevan valtion suhde, protektoraatti. **-toimenpi|de** *s.* S:teet ilmahyökkäysten varalta. Kauppapoliittiset s:teet. **-toiminta** *s.* Yhteiskunnallinen s.

suojelut|on[57] *kar.a. vanh. lak.* suojelukseton. | Kerjäläisen kanssa, (joka myös on s:tomaksi katsottava) LK.

suojelu|tulli *s.* tuontitulli, jonka tarkoituksena on suojella kotimaista tuotantoa ulkomaiselta kilpailulta, suojatulli; vrt. suojelujärjestelmä, protektionismi. | Maataloustuotteiden s:tullit. **-tullijärjestelmä** *s.* **-valtio** *s.* suojelualue (1) (t. sen osa). | Marokko oli jaettu kahteen s:on. **-valvoja** *s.* **1.** vrt. suojeluvalvonta. **2.** väestönsuojeluvalvoja. **-valvon|ta** *s.* sellaisten (joko alaikäisten tai täysi-ikäisten) henkilöiden (laitostyön ulkopuolella tapahtuva) huoltaminen, jotka eivät ymmärryksensä t. tahtonsa heikkouden vuoksi kykene itseään huoltamaan. | S:nan alaiselle lapselle tai nuorelle henkilölle määrää lastensuojelulautakunta suojeluvalvojan, joka seuraa hänen elämäänsä ja tukee häntä. **-väline** *s.* Suojasilmälasit, kypärät ja muut s:et.

suojue[78] *s. sot.* jnk joukon, laitoksen, paikan tms. suojaamiseksi (jstak suojattavaan joukkoon kuulumattomasta yksiköstä) asetettu osasto.

suojuksellinen[63] *poss.a.* < suojus. | S. kaapeli. S. mykerö, terttu.

suojukset|on[57] *kar.a.* < suojus. | S. johdin. S:tomia voitelureikiä ei saisi laakereissa olla. S. mykerö, tähkä.

-suojuksinen[63] *poss.a.* < seur. | Puna-, valko-, vihreäs.

suoju|s[64] *s.* esine, laite, rakennelma, muodostuma tms., jonka tarkoituksena on suojata jtak. | Kypärä on kova pään s. Kasvojen, silmien s. Nahkainen kirjan kansien s. Moottorin s. Polkupyörän ketjun s. Venttiilin s. Tulipesän s. Haulikkoa kuljetetaan vedenpitävässä s:ksessa. Akkumulaattorit on säilytettävä erityisissä s:ksissa. Eristävä s. suurjännitejohdon ympärillä. - - pelto, niitty tai metsämaa, pyykitetty tahi aidalla tai muulla s:ksella ympäröity LK. Kukinnon monilehtinen s. — Huoneesta, katoksesta tms. tav:mmin suoja. | Miehistön, hevosten s. Nuotion viereen havuista tehty s. Tullirakennuksen viereen rakennettiin avoin s. — *Yhd.* käden-, patjan-, polven-, pään-, sukans.; polvi-, rinta-, silmäs.; halla-, kipinä-, kärpäs-, loka-, sades.; havu-, kangas-, lasi-, metalli-, nahka-, panssari-, paperi-, pelti-, rauta-, selluloidis.; irtos.

suojus- vrt. suoja-, suojelu-. **-aita** *s.* Rautainen s. **-hattu** *s.* Pyöränkumin venttiilin s. **-häkki** *s.* **-kaide** *s.* Tien, terassin s. **-kan|gas** *s.* S:kaalla peitetty kuorma. Veneen s. **-kan|si** *s.* Vihkojen s:net. Voitelureiän siirrettävä s. **-karva** *s.* Hevosen harja, häntä, vuohiskarvat ja muut s:t. **-katos** *s.* **-kerros** *s.* Kaapelin, kudoksen s. Kavion seinämän s. **-koppa** *s.* Tahkon, moottorin s. Hyönteistoukan itselleen valmista-

ma s. **-kotelo** *s.* Täytekynän, silmälasien s. Huilun, harppien s. **-kuori** *s.* Uunin peltinen s. **-kupu** *s.* Hammaspyörän s. Lampun s. **-laatikko** *s.* Sirkkelisahan terän s. Elokuvakameran s. **-laite** *s.* Höyläkoneen s. S. filmin syttymisen ehkäisemiseksi. **-lasi** *s.* Lampun s. — Moottoripyöräilijän s:t 'suojasilmälasit'. **-leh|ti** *s.* **1.** *kasv.* lehti, jonka hangasta lähtee oksa, kukinto t. kukka; *syn.* tukilehti. | Kukinnon s:det. S:tien ympäröimä kukka. **2.** Valokuva-albumin s:det. — *Kirj.* par. suojanimiö. **-levy** *s.* S. lattiassa uunin edessä. Lukon s. **-matto** *s.* Olkinen s. taimilavan päällä. **-metsä** *s.* *metsät.* vrt. suojuspuu. | Koulitut taimet istutetaan tiheän s:n alle. **-nimiö** *s.* *kirj.* par. suojanimiö. **-panssari** *s.* **-paperi** *s.* Kirjojen, vihkojen s:t. **-peite** *s.* **-puku** *s.* suojapuku. **-pussi** *s.* S. patjan ympärillä. Sateenvarjon s. **-putki** *s.* Akselin s. Sähköjohdon s. **-puu** *s.* *metsät.* taimiston tms. suojana oleva puu. **-puuhakkaus** *s.* *metsät.* hakkaus tiheään siemenpuuasentoon, jota myöhemmin väljennetään. **-pääll|nen** *s.* Huonekalujen s:set. **-päälly|s** *s.* Makeis- ja hedelmäpakkausten s:ksenä käytetty kelmupaperi. **-rengas** *s.* **-seinä** *s.* **-seinämä** *s.* **-silmälasit** *s.* *mon.* Sorvaajan s. **-suomu** *s.* *kasv.* Koivun kukan s. Tähkän s:t.

suojusta[15] *s.* *harv.* suoja, suojus.

suojust|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa suojuksella; suojata. | S:ettu johdin, kaapeli. Vaarallisten koneenosien s:aminen.

suojustamaton[57] *kielt.a.* S. johto.

suojuste[78] *s.* *harv.* suojus, suoja; vars. *mer.* laivan sisäpuolinen vuoraus.

suojusti|n[56] *s.* suojus. | Silmien, säärten s. S:men verhoama lamppu. Vuoteiden väliin asetettu s. 'kaihdin'.

suojus|tuppi *s.* — *Kasv.* = lehtituppi. **-vaate** *s.* Prässättäessä käytettävä s. **-vaippa** *s.* **-verho** *s.* **-verkko** *s.* Käsilampun s. Lihaa kärpäsiltä varjeleva s. **-vilja** *s.* *maat.* vilja, johon heinän- t. muu siemen kylvetään ja joka suojelee maata ja taimia äkillisiltä lämpötilan ja kosteuden vaihteluilta.

suo|juuri *s.* Peucedanum, sarjakukkaisiin kuuluvia kasveja, vars. P. palustre, maassamme kosteilla paikoilla yleinen iso kasvi. **-järvi** *s.* suomaassa oleva järvi. | Matala, ruskeavetinen s. **-kaasu** *s.* (soissa esiintyvä) metaanikaasu. | S:a syntyy mm. soissa lahoavista puista. Virvatulet johtuvat palavista s:ista. **-kaira** *s.* putkikaira, jolla otetaan näytteitä suon kerroksista. | S. on kokoonpantu jatkettavista teräsputkista, ja sen alapäässä on pieni säiliö, johon turve otetaan. **-kanerva** *s.* = suopursu. | - - s:in huumaava tuoksu AHO. **-kasv|i** *s.* Karpalot, muuraimet, kihokit ja muut s:it. Turvetta muodostuu lahoavista s:eista. **-kasvillisuus** *s.* **-kasvisto** *s.* **-ken|kä** *s.* lumikengän tapainen upottavilla soilla käytetty jalanalunen, karpponen. | Hevosen s:gät. **-kilpikonna** *s.* soissa eläviä kilpikonnia.

suokko[1*], **-koivu** *s.* *kans.* hieskoivu.

suo|koivu *s.* Kitukasvuinen s. **-kompleksi** *s.* suoyhdistymä. **-korte** *s.* Equisetum palustre, soilla kasvava korte. **-kukka** *s.* Andromeda, kanervakasveja; tav. meillä kasvava A. polifolia, punainen s. **-kuk|ko** *s.* Philomachus pugnax, Pohjois-Suomessa pesivä kahlaajalintu, suokulainen. | S:kojen kuherrusajan tappelut. Pojat iskivät yhteen kuin s:ot.

suokulai|nen[63] *s.* = ed.

suo|kuume *s.* horkka, malaria. **-kuus|i** *s.* Sitkeät s:et.

suol|a[10] *s.* **1.** maultaan suolainen, veteen helposti liukeneva valkoinen kiteinen aine, jota käytetään taloudessa ruoan maun parantamiseen, ruoka-aineiden ja heinien säilyttämiseen yms., natriumkloridi, keitto-, ruokasuola. | Karkea, hieno s. Säkillinen s:aa, s:oja. Meriveden sisältämä s. Panna, lisätä keittoon s:aa. Puurossa on liikaa s:aa. Otti vähän lientä ja maistoi s:aa 'paljonko liemessä oli suolaa, kuinka suolaista liemi oli'. Nuoren parin kotiin ensimmäistä kertaa vierailulle mentäessä oli tapana viedä s:aa ja leipää. — *Erik.* **a.** (yks. sisäpaikallissijoissa) suolaa käyttäen, suolaamalla säilyttämisestä t. säilömisestä. | Panna liha (mietoon, kovaan) s:aan. Osa kaloista savustettiin, osa pantiin s:aan talvea varten. Ei silakka s:assa pahene [= ei kuritus ole pahaksi] SL. **b.** eräitä kuv. sanontoja. | S:an punnitseminen 'leikki t. voimisteluliike, jossa kaksi henkilöä seläkkäin toisiaan käsikoukusta pitäen vuorotellen eteenpäin kumartumalla nostaa toisiaan koholle'. — Vanha s. janottaa [= vanha rakkaus palaa (yhä) uudelleen mieleen] SL. — Höystää puhettaan leikinlaskun s:alla. Pilan pippuria ja ivan s:aa LARINK. Puhujan sanoissa oli kirvelevää s:aa. Gallialaisen henkevyyden s:aa. Attikalainen s., ks. attikalainen. — Te olette maan s.; mutta jos s. käy mauttomaksi, millä se saadaan suolaiseksi? UT. Kristityn on oltava s:ana maailmassa, jossa turmelus leviää. **c.** *yhd.* Keitto-, pöytä-, ruoka-, vois.; meri-, vuoris. **2.** vars. *kem.* happojen ja emästen välisessä neutralisaatiossa veden ohella syntyvä yhdiste. | Emäksinen, hapan, neutraali s. Rikkihapon, suolahapon s:at. Sulfidit eli rikkivedyn s:at. Monia s:oja esiintyy luonnossa kiteisinä mineraaleina. Emsin, Glauberin, Karlsbadin s. — *Yhd.* fosfori-, hopea-, kali-, kalkki-, kromi-, kupari-, lyijy-, metalli-, rautas.; hedelmä-, kivennäiss.; neutraali-, normaalis.; kaksoiss.; haju-, kylpy-, ravinto-, terveyss.; emsin-, englannin-, glaubers.; hirvensarvens.

suola-|aavikko *s.* aavikko, jonka maaperä on suolapitoinen. | Niukkakasvinen s. Kaspian alangon s:aavikot. **-ait|ta** *s.* Vanhan kaupungin s:at.

suolaaja[16] *tek.* < suolata. | Kala-astiassa tulee olla s:n merkki. — *Yhd.* juuston-, kalan-, voins.

suolaamaton[57] *kielt.a.* < suolata. | S. liha, kala. S. voi. — S. tie.

suolaamo[2] *s.* laitos, jossa lihaa, kalaa tms. suolataan. — *Yhd.* kalan-, lihan-, silakans.

suolaantua[1*] *v.* = suolautua.

suola|-aro *s.* aro, jonka maaperä on suolapitoinen. | Kaspian alanteen s:-arot. **--astia** *s.* **-hap|po** *s.* kloorivedyn vesiliuos, kloorivetyhappo, puhtaana väritön, pistävän hajuinen, voimakkaasti hapan neste. | S:poa valmistetaan käsittelemällä ruokasuolaa rikkihapolla. Raaka, puh-

distettu, laimennettu s. Rikkihappo, s. ja typpihappo ovat tärkeimmät vahvat epäorgaaniset hapot. Tärkein s:on suoloista on ruokasuola. S:-poa käytetään teollisuuden raaka-aineena, rehun säilömiseen, mahalaukun haponpuutteen lääkitsemiseen ym. **-happoinen** *a.* S. liuos. S. natrium eli ruokasuola.

suolahappo|liuos *s.* **-pitoinen** *a.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

suola|heinä *s.* kahdesta hierakkalajista; *syn.* suolaruoho. | S:heinän lehdet ovat happamen makuisia. S:heinää on käytetty hätäravintona. — *Yhd.* aho-, niittys. **-hierakka** *s. harv.* = ed.

suolai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* (runsaasti) keittosuolaa sisältävä, keittosuolalta maistuva. | S:sen maku on yksi neljästä perusmausta. S. silli, liha. Liian s:sta voita. S. ruoka janottaa. Valvotun yön jälkeen tekee mieli s:sta. S. ja sakea on talonpojan makea SP. — Meren s:set laineet. S:sen veden kalat. Kuolleen meren vesi on niin s:sta, että se kannattaa uijan. S. merituuli. Valtameren s:suus. — S:set kyynelet. S. hiki. — *Kuv.* Totuuden s:set sanat. S. parannussaarna. — *Yhd.* mieto-, puoli-, vahva-, vähäs.

suola|järvi *s.* laskujoeton järvi, jonka vesi on vahvasti suolaista. | S:järviä on kuivissa aavikkoseuduissa, joissa veden haihtuminen on vuotuista sademäärää suurempi. **-kaivo|s** *s.* Saksan, Puolan s:kset. **-kala** *s.* suolattu kala. **-karsta** *s.* Seuduilla, missä maaperä on suolaista, muodostuu maanpinnalle s:a. **-kasvi** *s.* = suolakkokasvi. **-kauppa** *s.* Aikaisemmin s. oli valtion monopolina.

suolake[78*] *s.* Triglochin, Juncaginaceae-heimoon kuuluvia kaljuja rantakasveja. — *Yhd.* meri-, suos.

suola|kenttä *s.* vrt. suola-aro. | Rhônen laakson s:kentät. **-kerro|s** *s.* Tölkkiin pannaan vuorotellen papuja ja s. Suolajärvien pohjaan syntyy usein s:ksia. **-kerrostuma** *s.* Karpaattien, Stassfurtin s:t.

suolakeus *s.* S. on vähitellen kuivattu ja raivattu pelloiksi.

suola|kide *s.* **-kiv|i** *s.* **1.** sedimenttikivilajeista, joissa on aineksina vesiliuoksista kiteytyneitä kivennäisiä. | Kipsi, vuorisuola, kalisuolat ym. s:et. **2.** = nuolukivi 2. | Vasikan saatavilla on pidettävä s:eä, jota se voi nuoleskella silloin, kun sen mieli tekee.

suolak|ko[2*] *s.* pieni, vars. ruokapöydässä käytettävä suola-astia. | Lasinen, kristallinen s. S:on reiällinen tulppa.

suolakkokasvi *s.* vahvasti suolapitoisella maalla kasvava kasvi, suolakasvi, halofyytti. | Merenrannoilla ja suola-aroilla s:t ovat yleisiä.

suola|komppania *s.* vrt. komppania 3. | 1600-luvun terva- ja s:komppaniat. **-kopsa** *s.* Tuohinen s. **-kuppi** *s.* Hopeinen s. **-kurk|ku** *s.* suolaamalla säilötty kurkku. | Tölkillinen s:kuja. S:ulla maustettu kastike. **-kyl|py** *s.* **1.** *lääk.* suolapitoinen vesikylpy. | Lääkekylvyistä tavallisimpia ovat s:vyt. Heinolan kylpylaitoksen s:vyt. **2.** *tekn.* S. on eri suoloista tehty seos, jossa karaistavia esineitä kuumennetaan. **-laatikko** *s.* **-lahna** *s.* suolattu lahna. **-laiva** *s.* Turun kauppiaat hankkivat 1700-luvulla yhteisesti s:n. **-lammik|ko** *s.* Eräs merisuolan valmistustapa on haihduttaminen matalissa s:oissa. **-lasitu|s** *s.* S. suoritetaan siten, että polttouuniin heitetään suolaa, jolloin esineen pintaan syntyy luja natriumpitoinen lasitus. Viemäriputket päällystetään s:ksella. **-lasti** *s.* S:ssa purjehtiva alus. **-liemi** *s.* suolapitoinen liemi. | S. lihaa varten. Vihannesten, kalan s. **-liha** *s.* **1.** suolattu (raaka) liha. **2.** suolavedessä keittämällä valmistettu leikkeleinä tms. käytetty liha. **-liuo|s** *s.* Laimea, väkevä s. Fysiologinen s. 'ruokasuolaliuos, jonka suolapitoisuus on sama kuin veriplasman'. Metallin erottaminen s:ksestaan sähkövirran avulla. **-lohi** *s.* suolattu lohi. **-läh|de** *s.* lähde, jonka vedessä on liuenneita suoloja. | Luonnollisia s:teitä on kuivissa aavikkoseuduissa, kun taas keinotekoisia, suolaa sisältäviin maakerroksiin puhkaistuja, on esim. useissa Euroopan maissa. **-ma|a** *s.* S:ita on kuivassa aavikkoilmastossa sellaisilla seuduilla, missä maaperä on suolapitoinen. Kuivilla alueilla suolat nousevat syvemmältä maasta pintaan ja muodostavat s:an. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Kalkin s:set yhdisteet. **-makasiini** *s.* **-mer|i** *s. harv.*, etup. *hist.* Häme ulottui kerran s:estä s:een, so. Suomenlahdesta Pohjanlahteen. **-mineraali** *s.* Sulfaatit, kloridit, nitraatit ym. s:t. **-mittari** *s.* mittari, jolla mitataan liuosten suolapitoisuus. **-monopoli** *s.* S., valtion yksinoikeus suolantuotannon harjoittamiseen tai suolan kauppaan tai molempiin, on ollut voimassa mm. Puolassa.

suolam|pi *s.* Pieni tummavetinen s. S:men mustat ahvenet.

suola|muikku *s.* suolattu muikku. | Perunaa ja s:muikkuja. **-määrä** *s.* Tarvitsemamme s:n saamme tavallisesta ruoastamme.

suolan|keittämö *s.* **-rae** *s.* **-sirotin** *s.* vars. ruokapöydässä suolan sirottamiseen käytetty (pieni) reiällinen suola-astia. **-tuoksu** *s.* Mereltä tuli väkevä s. **-tuoksuinen** *a.* S. meri, tuuli. **-tuotanto** *s.* **-valmistus** *s.*

suola|pala *s.* **1.** suolakivi, nuolupala. | Lehmien, lampaiden s. **2.** suolainen ruokapala. | Annas vähän s:palaa, kun niin hiukaisee. **-patsa|s** *s.* Ja Lootin vaimo - - katsoi taaksensa, ja niin hän muuttui s:aksi VT. — *Kuv.* Seisoa kuin s. Tulija pysähtyi ja jähmettyi s:aksi. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* S. vesi, liuos. S. maaperä. Valtamerien veden s:suus on 3,5 %. **-pussi** *s.* **-rae** *s.* **-rasia** *s.* Tuohinen, posliininen s. **-ruoho** *s.* = suolaheinä. **-salkkari** *s. kans.* suola-astia. **-savi** *s.* suoloja sisältävä savi. **-seo|s** *s.* Kalisuolat ovat kaliumkloridia tai kaliumsulfaattia sisältäviä s:ksia. **-sieni** *s.*, tav. *mon.* suolattu sieni. **-siika** *s.* suolattu siika. **-silak|ka** *s.* suolattu silakka. | Nelikollinen s:oita, s:kaa. Arkioloissa perunaa ja s:kaa. **-silli** *s.* suolattu silli. | Perunaa ja s:ä. S:t pannaan likoon edellisenä iltana. **-sirotin** *s.* = suolansirotin. **-suo** *s.* suo, jonka vesi ja maaperä ovat suolapitoisia. **-säkki** *s.*

suola|ta[35] *v.* **1.** ripotella suolaa jhk (maun parantamiseksi), maustaa suolalla. | Voin, juuston s:aminen. S:tut mantelit. Makaronit keitetään s:tussa vedessä. — *Kuv.* **a.** maustaa, höystää, tehostaa. | S. puhettaan kirpeillä huomautuk-

silla. - - yhteisöjen kohtalo riippuu siitä, missä määrin niiden elämää ovat s:amassa persoonallisuudet J.FORSMAN. — Joskus: moittia. | S:si vastapuolueen miehiä ankarin sanoin. **b.** vars. sotilasslangissa: ampua, tulittaa; surmata ampumalla. | Vihollisen konekiväärimiehet s:sivat asemiamme. Oli s:nnut 60 vihollista. **2.** panna jhk suolaa t. jk suolaan t. suolaveteen säilyvyyden parantamiseksi, säilöä suolaa käyttäen. | S:aminen perustuu siihen, että ruokasuolalla on kyky ehkäistä orgaanisten aineiden mätänemistä. Kuiva s:aminen on lihan, kalan tms. säilömistä pinnalle ripotellun suolan avulla ja kostea s:aminen niiden säilömistä suolaveteen. S:ttu lohi, silakka. S:tut sienet, vihannekset. Sillit s:taan tynnyreihin, joihin mahtuu n. tuhat kappaletta. Heinien, vuotien s:aminen. — *Kuv.* **a.** *koul.* Lukuvuoden loppu, jolloin koulukirjat s:taan 'jätetään käytöstä, pannaan kesäteloilleen'. Saksa oli jo s:ttu 'viimeinen saksan tunti ennen loman alkua pidetty'. **b.** *liik.* joskus: vaatia liian korkea hinta. **3.** levittää maantielle joitakin liuetessaan tien kosteaksi tekeviä ja pölyä sitovia suoloja, esim. kalsiumkloridia.

suolat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* S:onta ruokaa, voita. S. leipä on mautonta. — S:toman veden kalat. S. järvi. — *Kuv.* S. armonsaarna.

suola|tulli *s.* suolasta maksettu tulli. **-turska** *s.* suolattu turska. **-tynnyri** *s.* **-tölkki** *s.*

suolaus[64] *teonn.* < suolata. | Kalan, juuston s. Kuiva s. S. on tärkein vuodan konservointitavoista. Teiden s. — *Yhd.* amme-, esi-, kuiva-, kylmä-, pinta-, ruisku-, suolavesis.; kalan-, lohens.; sokeris. **-amme** *s.* **-astia** *s.* Kalat ladotaan s:an selkäpuoli ylöspäin. **-menetelmä** *s.* **-tapa** *s.*

suolautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* suolaantua) < suolata. | Kohtuullisesti s:nut kala, liha.

suola|varasto *s.* **-vero** *s.* suolan tuotannosta maksettava välillinen vero. **-ve|si** *s.* suolapitoinen vesi. | Väkevä s. Syltty säilytetään miedossa s:dessä. Silakan, sillin s. Syötävää ei ollut muuta kuin perunaa ja s:ttä. S. kirveli haavoissa. — S:ttä pärskyi laivan kannelle. Merituulen ja s:den ahavoittamat kädet. **-yrtti** *s.* Salicornia, savikkakasveihin kuuluvia suolakkokasveja.

suolen|huuhtelu *s.* *lääk.* suoliston alimman osan huuhtelu vedellä t. jllak lääkeliuoksella. **-kureu(tu)ma, -kurou(tu)ma** *s.* *lääk.* eräiden tautien aiheuttama suolen rengasmainen kutistuma. **-liik|e** *s.* S:keet kuljettavat ruokasulaa suolessa. **-mutka** *s.* S. voi kiertyä ja aiheuttaa tukkeuman. **-nukka** *s.* *anat.* suolinukka. **-repeämä** *s.* *lääk.* S. on useimmiten väkivallan seuraus. **-seinämä** *s.* *anat.* **-sisällys** *s.* Suoliston vähittäinen etenevä lihassupistuminen pitää s:tä liikkeessä. **-solmu** *s.* suolisolmu. **-toimin|ta** *s.* Hidas s. S:nan säännöllisyys. Aineita, jotka edistävät s:taa. **-tukkeu(tu)ma** *s.* *lääk.* eri syistä suolensisällyksen vapaalle kululle äkillisesti syntyvä mekaaninen este, suolisolmu, -tukkeuma. **-umpeu(tu)ma** *s.* *lääk.* synnynnäinen peräsuolen t. peräaukon sulkeva epämuodostuma.

suolet|on[57] *kar.a.* < seur. | Heisimadot ja eräät muut loismadot ovat s:tomia.

suol|i[32] *s.* **I. 1.** ylemmillä eläimillä: mahalaukusta peräaukkoon johtava ruoansulatuskanavan osa, suolisto; vars. *puhek.* tav. *mon.* | Lihansyöjien s. on lyhyempi kuin kasvinsyöjien. Ihmisen s. jaetaan ohut-, paksu- ja peräs:een. S:en supistumisliikkeet työntävät ruokaa s:essa eteenpäin. S:en kutistuma, laskeuma, kiertymä. Oli niin nälkä, että s:et kurisivat. Linnun vatsa avataan ja s:et poistetaan. Suomuineen ja s:ineen keitettyjä kuoreita. — *Erik.* **a.** peräsuolesta. | S:en toiminta. S:en säännöllinen tyhjentäminen. **b.** *mon.* *kans.* vyötäisistä. | - - ympäri hänen s:iansa oli hihnainen vyö UT[V]. - - kiinnitti tuppivyönsä s:illeen KATAJA. **c.** suolista eril. tarkoituksiin käytettynä. | Makkaramassa sullotaan pestyihin sian s:iin. S:esta punottu jänne. **d.** *Yhd.* Lynkky-, ohjus-, ohut-, paksu-, perä-, pohjukais-, sykkyrä-, umpis.; härän-, lampaan-, sians. **2.** alemmilla eläimillä: ruoansulatuskanava. | Hyönteisen s. jakautuu etu-, keski- ja takas:een. Merisiilin, osterin s. — *Yhd.* etu-, keski-, takas.; ravintos. **II.** *kal.* hapaan luonnos. | Verkon, nuotan, rysän s. S:en muodostaa kaksinkertainen silmäsarja, joka kudotaan kaksi kertaa niin pitkä kuin tehtävän verkon korkeus. Havasta, jonka korkeuden s:en pituus on määrännyt, sanotaan s:elle kudotuksi.

suoli|aukko *s.* Kovakuoriaisen, kotilon s. **-avanne** *s.* *lääk.* suolesta ruumiin pinnalle johtava avanne, suolifisteli. **-bakteeri** *s.* **-fisteli** *s.* *lääk.* suoliavanne. **-haava** *s.* *lääk.* sairaalloisista syistä suolen limakalvoon syntynyt haavauma. **-huuhtelu** *s.* *lääk.* suolenhuuhtelu. **-häiriö** *s.* häiriö suolen toiminnassa. **-jän|ne** *s.* suolesta tehty jänne. | Tennismaila, jossa on s:teet. **-kaasu** *s.* vars. paksussasuolessa muodostuva kaasu. | Runsas s:jen muodostuminen. S:ja vähentävät lääkeaineet. **-kalvo** *s.* **-kanava** *s.* S:n tukkeutuminen. Hevosen s:n pituus on noin kymmenen kertaa hevosen pituus. **-kasvain** *s.* suolessa oleva kasvain. **-katarri** *s.* suolitulehdus. | Äkillinen, pitkällinen s. **-kiel|i** *s.* *mus.* suolesta tehty kieli. | Viulun s:et. **-kivi** *s.* *lääk.* suolensisällyksestä muodostunut kivimäinen myhkyrä, joka usein on umpilisäkkeen pohjukassa, ulostekivi, koproliitti. **-kohju** *s.* suolessa oleva kohju. **-kuona** *s.* suolessa olevat kuona-aineet. **-kuume** *s.*, vars. *vanh.* lavantauti.

suolilieve *s.* *anat.* vatsaontelon takaseinästä kaksinkertaisena levynä kohoava vatsakalvon poimu. | Suurin osa ohutsuolesta on suoliliepeessä kiinni. **-laskimo** *s.* *anat.* Ylempi ja alempi s. **-rauhanen** *s.* *anat.* suoliliepeessä oleva imusolmuke. **-valtimo** *s.* *anat.* Ylempi ja alempi s.

suoli|liike *s.* **1.** S. teurastamon yhteydessä. **2.** par. suolenliike. **-loi|nen** *s.* suolessa elävä loinen. | Heisimato, kihomato, suolinkainen ja muut s:set. **-luu** *s.* *anat.* lonkkaluun isoin, siipimäinen osa. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Aivojen pinnassa on s:sia poimuja. **-mato** *s.* suoliloisena elävä mato. | Heisimato, kihomato ym. s:madot. **-myrkky** *s.* Sen mukaan, mitä tietä hyönteismyrkyt vaikuttavat hyönteiseen, erotetaan suoli-, iho- ja hengitysmyrkyt. **-neste** *s.* Suolistossa ravintoon vaikuttavat ruoansulatusnesteet ovat haimaneste, sap-

pi ja ohutsuolen limakalvossa olevien rauhasten erittämä s.
suolinkai|nen[63] *s.* Ascaris, suoliloisina eläviä sukkulamatoja, vars. ihmisen suolessa loisiva A. lumbricoides. | Suolistossa voi joskus olla s:sia satamäärin.
suolin|tu *s.* Kurki ja muut s:nut.
suoli|nukka *s.* ohutsuolen limakalvon pintaa peittävien nukkalisäkkeiden muodostama samettimainen nukka. | Ruokasula imeytyy s:nukan haarakkeissa kiertäviin veri- ja imusuoniin. **-saivartaja** *s.* saivartajakärpäsiä, joiden toukat elävät loisina isäntäeläimen ruoansulatuselimistössä. | Hevosen s. **-solmu** *s.* suolentukkeuma.
suolista|a[2] *v.* poistaa suolet (tapetusta eläimestä) eläintä avaamatta. | Jäniksen, kukonpoikien s:minen.
suolisto[2] *koll.s.* < suoli. | S:n taudit. S:n toiminta. S:n loiset. **-bakteeri** *s.* **-haava** *s.* **-häiriö** *s.* Pitkäaikainen, äkillinen s. **-kaasu** *s.* **-loinen** *s.* **-tau|ti** *s.* Ripuli, lavantauti, punatauti ja muut s:dit.
suoli|syöpä *s. lääk.* suolessa oleva syöpä. **-taut|i** *s.* Ravinnon mukana suoleen joutuneet bakteerit ovat usein syynä s:eihin. **-tuberkuloosi** *s. lääk.* suolessa oleva tuberkuloosi. **-tukkeuma** *s. lääk.* suolentukkeuma, suolisolmu. **-tulehdus** *s. lääk.* suolen limakalvon tulehdus, suolikatarri. **-tyyfus** *s. lääk.* lavantauti. **-|vyö** *s.* **1.** vars. housujen vyö. | Kohentaa, tiukentaa s:vyötään. Tarttui toista s:vyöhön ja heitti hänet maahan. Syötävää ei enää ollut, oli vain kiristettävä s:vyötä. — *Kuv.* Virkamiehet ovat viime vuosina joutuneet kiristämään s:vyötään ja odottamaan parempia aikoja. **2.** vyötärö. | Upposi lumeen s:vyötään, s:vöitään myöten.
suoloittaa[2*] *v. kem.* saattaa aine poistumaan liuoksesta jtak suolaa lisäämällä;)(peptisoida.
suol|taa[5] *v.* **1.** vetää t. kiskoa lankaa, verkkoa tms. t. eri esineitä yhtenään, jatkuvana sarjana jstak t. jhk, lappaa, purkaa, syöttää. | S. lankaa kerältä, köyttä kelasta. S. verkkoa veneestä, veneeseen. S. kerää auki. Kauppias s:ti kankaita laukustaan. - - vyyhti kiertää sylkytteli purkaen lankaa, minkä Elsa suinkin s. kerkesi PAKK. — Lehmät s:tavat heiniä pieleksestä. S. halkoja pinosta. — *Kuv.* - - sukuvirttä s:tamahan, / lajivirttä laulamahan KAL. **2.** yhtenään, yhtämittaisena virtana tms. työntää, tunkea, ahtaa, lappaa. | Miehet s:tavat tukkeja kosken niskasta alas. S. viljaa puimakoneen kitaan. Painokone, joka s:taa tuhansia arkkeja tunnissa. S:ti sisäänsä pöydän antimia. Kerttu rupesikin kiireimmän kautta s:tamaan heiniä kokoon MERIL. — *Kuv.* S:ti virtanaan rahaa ympärilleen. S. sanoja suustaan katkeamattomana virtana. Pakinoitsijan on joka päivä s:lettava kynästään tietty määrä tekstiä.
suoltenlaskeu(tu)ma *s. lääk.* suoliliepeen venymisestä johtuva suolten osien alaspäin siirtyminen.
suoltu|a[1*] *pass.v.* < suoltaa. *(1.)* S. rullalta, kerältä. Siimaa s:i 50 metriä. *(2.)* Aallokossa tukit pääsevät s:maan lautan puomien alitse. Savu s:u hiljalleen piipusta. Satamaa kohti s:va liikenne. Ovesta s:i väkeä pihalle. — *Kuv.* Hänen suustaan s:i sanoja loppumattomiin.
suo|lähde *s.* **-löydö|s** *s. arkeol.* suosta tavattu löydös. | S:ksenä saatu suksi. **-löytö** *s. arkeol.* suosta tehty löytö. | Uusia s:jä tehty Keuruulla.
suoma[11] *s. harv.* **1.** lahja, anti. | Kultavaakaa ei varten / ole s:t onnetarten *MANN. **2.** suominen, antaminen. | Hartaasti Herraa taivaassa / kaikk' kiittäköhön kansa, / niin rauhan rakkaan s:sta / kuin muista lahjoistansa VK[v]. — *jkn suomasta* jkn armosta, tahdosta. | - - ja on meille hänen tahtonsa salaisuuden hyvästä s:stansa tiettäväksi tehnyt UT[v]. - - jos hakisitte ja Herran s:sta pääsisitte seurakunnan sielunpaimeneksi AK.
suo|maa *s.* Suomen pinta-alasta on noin kolmannes s:maata. S:maan ottaminen viljelykseen. Hyvin lahonnut s. soveltuu vihannesten viljelyyn. **-maalaji** *s.* S:t ovat kerrostuneita kasvien jäännöksiä **-maasto** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* S. maa, ranta. **-maisema** *s.* Aava, ruskean kellervä s.
suomalai|nen[63] *a.* ja *s.* -sesti *adv.* **I. 1.** kansalaisuudesta: Suomen valtioon kuuluva. | S. mies. S:sten urheilijain saavutukset kansainvälisillä kilpakentillä. S:sta maatalousväkeä retkellä Tanskassa. Kaikki s:set syntyperään ja kieleen katsomatta. Me nykyhetken s:set. Tukholmassa ansiotyössä oleskelevat s:set. — S. [= Suomessa asianomaiseen rekisteriin merkitty] alus, lentokone, moottoriajoneuvo. **2.** syntyperää, rotua, kansallisuutta ajatellen: Suomen suomea puhuvaan pääväestöön kuuluva t. siitä lähtöisin oleva; suomenkielinen. | Maamme s. ja ruotsalainen väestö. Lapin pitäjien s:set ja lappalaiset asukkaat. Alkuaan s., mutta ruotsalaistunut suku. Mieleltään ja kieleltään s. perhe. S:sten kääntyminen kristinuskoon. Amerikan s:set. Ruijan, Vermlannin s:set. Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tahdo tulla, olkaamme siis s:sia (A.I. Arwidsson). — Antoi vihollisen tuntea, kuinka s. tappelee. — S:set [→ suomalais-ugrilaiset] kansat, kielet. **II. 1.** Suomen kansalle, asukkaille, oloille tms. ominainen t. tyypillinen. | S. sisu, vaatimattomuus, sitkeys, itsepäisyys. Missä on kuuluisa s. rehellisyys? Jurot s:set kasvot. - - vaaleasilmäinen virolainen, joka on s:semman näköinen kuin me itse KERSTI BERGROTH. - - vuoropuhelu s:sesti pitkäveteistä ja väljää TARK. — Tyypillinen s. koti. **2.** Suomen maalle t. asukkaille kuuluva, Suomen asukkaiden tekemä, Suomesta peräisin oleva, Suomessa valmistettu, kehitetty tms., Suomen. | S. maaperä. S. kulttuuri, hengenelämä. S. kirjallisuus, tiede, taide. S. teollisuus. S. sanomalehdistö. — S. sauna, puukko. S. voi, juusto. — Kasvi- ja eläinroduista. | S. hamppu. S. hevonen, lammas. S. maatiaiskana. S. pystykorva, ajokoira 'suomenpystykorva, -ajokoira'. **3.** suomenkielinen. **a.** kouluista, yhdistyksistä yms. | S. yhteiskoulu. S:sen koulun käynyt. Ruotsalaisseutujen s:set kansakoulut. **b.** kielen ilmiöistä t. tuotteista. | Runebergin runojen s. kieliasu. Kuuli seinän takaa s:sta puhetta. — Suomen kielen mukainen t. sille luonteenomainen. | Erityisen s. sana. Tämän asian voisi sanoa s:semminkin. Tämä ilmaistaisiin s:sesti näin: - -.

III. *yhd.* Aito-, peri-, supi-, umpis.; etelä-, itä-, länsi-, pohjois-, sisäs.; amerikan-, metsäs.; itämeren-, kanta-, muinais-, nykys.; nuor-, vanhas.; suur-, yhteiss.; ulkos.

suomalais|aiheinen *a.* S. saksalainen elokuva. **-alue** *s.* Vermlannin s. Pietarin kaupunki perustettiin vanhalle s:elle. **-asuinen** *a.* S. nimi. **-asutu|s** *s.* Ruijan s. Kanadan s:kset. **-heimo** *s.* S:t kävivät kauppaa svealaisten kanssa. Hämäläiset, savolaiset, karjalaiset ja muut s:t.

suomalaisittain *adv.* suomalaisten tapaan, suomen kielen mukaisesti. | Kirjoittaa etunimensä s. Äänsi ruotsia s. Meijerska eli s. meijerikkö. Meillä on tapana tapella s. — rehellisesti AK.

suomalais|joukko *s.* Pieni s. piti urheasti puoliaan ylivoimaista vihollista vastaan. **-kansa** *s.* **1.** *harv.* Ruijan s. I.TURJA. **2.** tav:mmin suomensukuinen kansa. | Itämeren s:t. Volgan s:t. **-kansalli|nen** *a.* -sesti *adv.* Snellman, s:sen liikkeen merkkimies. S. valtio. S. henki. S:set harrastukset, pyrkimykset. S:sesti ajattelevien joukko. **-kesku|s** *s.* Minnesotan Duluth on Yhdysvaltain suurimpia s:ksia. **-kylä** *s.* Pohjois-Ruotsin s:t. **-laps|i** *s.* Toisen maailmansodan aikana Tanskassa olleet s:et. **-malli|nen** *a.* S. rakennus. S:set sukset. **-mets|ät** *s.* *mon.* suomalaisten asuttamista Skandinavian metsäseuduista. | Vermlannin s. K. A. Gottlund kulki Ruotsin s:issä keräten kansanrunoutta ja auttaen väestöä. **-mielinen** *a.* Hän on ruotsalainen syntyään, mutta silti s. **-mur|re** *s.* Inkerin s:teet. Vermlannin s. **-nainen** *s.* **-neitonen** *s.* **-nimi|nen** *a.* S. henkilö. Arkkipiispa Kaila oli ensimmäinen s. arkkipiispa. Rannikkopitäjä, jonka kylistä on yli puolet s:siä. **-nuorukainen** *s.* **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* Ruotsalaisalueen s:set paikannimet. Lätin ja liettuan s:set sanat. **-poika** *s.* **-rotuinen** *a.* S. hevonen. **--ruotsalainen** *a.* S. sanakirja. **-seu|tu** *s.* Länsipohjan, Vermlannin s:dut. **-siirtokun|ta** *s.* Pohjois-Amerikan s:nat. **-siirtola** *s.* **-sointuinen** *a.* S. nimi. **-sukui|nen** *a.* **1.** Ruotsalainen s. runoilija Dan Andersson. **2.** par. suomensukuinen. **-syntyinen** *a.* Amerikkalainen elokuvatähti ja hänen s. rouvansa. **-sävyinen** *a.* S. maisema.

suomalaist|aa[2] *v.* tehdä suomalaise(mma)ksi. | S. sukunimensä. S:ettuna [= suomalaisempaan muotoon saatettuna] lause kuuluisi näin: - -. Yliopiston s:aminen.

suomalaistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Nimien vähittäinen s:minen. S:nut sivistyneistö. Alkuaan balttilainen, mutta s:nut sotilassuku.

suomalaistutt|aa[2*] *kaus.v.* (< ed.) tav:mmin suomalaistaa.

suomalais|tyttö *s.* **-tyyppinen** *a.* S. sauna. **--ugrilai|nen** *a.* -suus *omin.* S:siin kieliin kuuluvat suomi, karjala, aunus, lyydi, vepsä, vatja, viro, liivi, lappi, mordva, tšeremissi, votjakki, syrjääni, voguli, ostjakki ja unkari. S:set kansat ovat kansoja tai kansanheimoja, jotka puhuvat tai ovat puhuneet s:sia kieliä. S. kantakieli. Piisanan s:suus on varmasti todettu. S. Seura. **- -unkarilainen** *a.* **1.** S. sanakirja. **2.** *vanh.* suomalais-ugrilainen.

suomalaisuu|s[65] *s.* **1.** Hänen s:tensa näkyy jo kasvonpiirteistä. **2.** suomen kielen ja suomalaisten nimien käytön laajentamisesta, suomenkielisen sivistyksen edistämisestä ja suomalaisen kansanosan etujen ajamisesta. | S:den harrastaminen. S:den liike, aate. S:den Liitto. **3.** suomen kielelle ominainen ilmaus. | Viron rajamurteissa on useita s:ksia.

suomalaisuus|aate *s.* **-asia** *s.* S:n edistäminen. **-harrastus** *s.* **-liik|e** *s.* Meurman liittyi jo nuorena s:keeseen. S. pyrkii yhteisen, erottamattoman kansallisen sivistyksen siteillä lujittamaan kansallisvaltiollista kokonaisuutta KOSKENN. **-mies** *s.* suomalaisuuden ajaja t. kannattaja. | Jyväskyläläinen s. Volmari Kilpinen. **-ohjelma** *s.* **-taistelija** *s.* **-taistelu** *s.* S:n vaiheita Snellmanin ajoista nykypäiviin. **-työ** *s.* Snellmanin ja Yrjö-Koskisen s.

suomalaisväestö *s.* Itä-Karjalan s. Rannikkokaupunkien s.

suomalmi *s.* *geol.* soihin muodostunut epäsäännöllisinä myhkyinä esiintyvä, kokoomukseltaan limoniittia oleva rautamalmi, hölmä; vrt. järvimalmi. | S:n nostaminen.

suomaton[57] *kielt.a.* *harv.* < suoda. **1.** *akt.* Kenellekään pahaa s. mies. **2.** *pass.* toivomaton, epämieluisa. | - - tääll' on hän vieras s. *CAJ.

suomen|ajokoira *s.* Suomessa kehitetty ajokoira(rotu). **-karjalai|nen** *a.* ja *s.*)(itäkarjalainen. | S:set runot. S. runonlaulajasuku. Äitini on s:sia **-kieli** *s.* tav. ⌒. **-kieli|nen** *a.* Maamme s. väestönosa. Täysin s. koti. S. kirjallisuus. S. lomake, asiakirja. Lääketieteellisten oppisanojen s:set vastineet. **-kiihkoi|nen** *a.* -suus *omin.* kiihkeän suomenmielinen, fennomaaninen. — *S:sesti.* Fennomaanit, s:set. **-maakkoi|nen** *s.* *kans.* S:set 'Inkeriin Suomesta 1600-luvun jälkeen tulleet asukkaat'. **-maalai|nen** *a.* ja *s.* **1.** *hist.* Venäjän vallan aikana Suomessa olleista venäläisistä joukko-osastoista, virastoista jne. | S:set rykmentit, pataljoonat. S. lennätinpiiri. **2.** *harv.* Suomen maahan kuuluva t. liittyvä. | Eikä myöskään tässä [kenraalikuvernöörin määräämisessä Suomeen 1740-luvulla] voi havaita s:sten ja valtakunnallisten intressien ristiriitaa E.W.JUVA. — Hän [eräs Suomen ruotsalainen tilanomistaja] on tyyppi s:sesta maalaisjunkkerista AHO. Ruotsinkielisemme käyttävät nykyään Suomen kansalaisista ja varsinkin itsestään nimitystä finländare, s. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* vars. aikaisemmista oloistamme: suomen kielen ja suomalaisuuden etuja ja oikeuksia puoltava t. ajava. | S:set ylioppilaat. Kansallis-Osake-Pankin perustivat s:set liikemiehet. S. perhe, sanomalehti. Jyrkkä s:syys. — *S:sesti.* S:sten tärkeimpinä päämäärinä oli suomen kielen kohottaminen oikeus- ja virkakieleksi sekä suomenkielisten oppikoulujen aikaansaaminen. 1870-luvun valtiopäivillä olivat Yrjö-Koskisen ja Meurmanin johtamat s:set enemmistönä pappis- ja talonpoikaissäädyssä. **-mukainen** *a.* S. kirjoitustapa.

suomen|nella[28*] *frekv.v.* < suomentaa. | S:teli kertomuksia aikakauslehtiin.

suomenno|s[64] *s.* suomeksi tehty käännös. | Vänrikki Stoolin tarinain lukuisat s:kset. Mannisen s:kset. Julkaissut s:ksia ranskalaisten lyyrikoi-

den tuotteista. — *Yhd.* lain-, raamatuns.; runo(n)s.; mestaris.
suomennos|ehdotus *s.* Vanhan testamentin s. **-katkelma** *s.* **-kirjallisuus** *s.* **-komitea** *s.* Suomen kreikkalaiskatolisen kirkkokunnan jumalanpalvelus- ja oppikirjain suomennos- ja toimituskomitea. **-näyt|e** *s.* Kustantaja on s:teiden perusteella uskonut suomennostyön N.N:lle. **-teos** *s.* **-työ** *s.* Teki lisäansiokseen s:tä. **-valikoima** *s.*
suomennus[64] *s.* suomentaminen. **-työ** *s.* S:n on suorittanut N.N.
suomennutta|a[2*] *fakt.v.* < suomentaa. | Kaarle IX ryhtyi s:maan Raamattua ja lakikirjaa.
suomen|opettaja *s.* **-opetus** *s.* **-pystykorva** *s.* Suomessa kehitetty pystykorva(rotu). **-ruotsalai|nen** *a.* ja *s.* myös: Suomen r. | S. kirjallisuus. S:sten ruotsi on sävelkulultaan yksitoikkoisempaa kuin ruotsinmaalaisten. **-suku** *s.* par. Suomen suku. **-sukui|nen** *a.* suomen kielelle sukua oleva t. sellaista kieltä puhuva, us. = suomalais-ugrilainen. | S:set kielet, kansat. **-syöjä** *s.*, vars. *hist.* tav:mmin Suomen-syöjä; ks. syöjä.
suomen|taa[8] *v.* kääntää suomeksi. | S. romaaneja. S:nan tähän katkelman hänen kirjeestään. S:nettu [puhek. myös = suomalaistettu] sukunimi. — *Leik.* selittää. | Topi oli ollut siksi tolkun miestä, että oli tietänyt eukolleen s., ettei Helanteri oikein soveltunut ristimänimeksi KIANTO.
suomentaitoinen *a.* suomen kielen taitoinen. | S. tanskalainen tiedemies.
suomentaja[16] *tek.* Yrjö Jylhä oli myös taitava runojen s.
suomen|tunti *s.* **-voittoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Puhui ruotsia s:sesti. Viron s:set murteet.
suometar[54*] *s.*, vars. *yläť.* suomalainen nainen. | Nuori, vaalea s.
suometarlainen[63] *a.* ja *s.* par. suomettarelainen.
suo|metsä *s. metsät.* S:metsien ojitus. **-metsätiede** *s. metsät.*
suomettarelai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa vanhaan suomalaiseen puolueeseen kuuluneista. | S. puolue, sanomalehti. S:sten ja nuorsuomalaisten kiistat.
suom|i[8] *s.* **1.** suomalaisten kieli. | S. kuuluu suomalais-ugrilaisen kielikunnan itämerensuomalaiseen haaraan. S:en kieli. Puhua s:ea. Osaa huonosti s:ea. Opiskella s:ea. Keskustelu kävi s:eksi. Mitä se on s:eksi? Kääntää s:eksi. Raamatun s:en vanhastavat ilmaukset. Rannikkokaupunki, jossa ei juuri s:en sanaa kuule. — *Leik.* Sano se s:eksi [= selvästi, yksinkertaisesti], en minä tuommoista ymmärrä. — *Yhd.* arki-, kirja-, nykys.; kantas. **2.** *harv. vanh.* suomalainen. | Laittain [= moittien] s. kiittää SP.
suom|ia[17] *v.* piestä, ruoskia, piiskata, hutkia, peitota. | S. hevosta ruoskalla, ohjasperillä. S:i miestä pampulla selkään. S:i pojan selkänahan kirjavaksi. Mun tähteni oot tuomittu, / vuoks syntieni s:ittu VK. — *Kuv.* ankarasta arvostelemisesta, moittimisesta, ivaamisesta: vitsoa, ruoskia, peitota. | S:i pakinoissaan armottomasti nousukkaita. Kirjoituksissa s:ittiin milloin mitäkin yhteiskunnallista epäkohtaa.
suomi|kiihkoinen *a.* -kiihkoisuus *omin.* par. suomenkiihkoinen. **-makkara** *s. ruok.* raavaanlihasta valmistettu ohuehko, käyrä makkara. **-syöjä** *s.*, vars. *hist.* → Suomen-syöjä; ks. syöjä.
suomu[1] *s.* useimpien kalojen ja matelijoiden ruumista, lintujen jalkoja, perhosten siipiä, eräitä kasvinosia (esim. käpyjä) yms. limittäin t. vierekkäin peittävistä pienistä levymäisistä muodostumista; *syn.* suomus. | Kalan s:t ovat verinahan luutumia, matelijain, lintujen ja nisäkkäiden s:t ovat muodostuneet orvaskedestä. Ahvenen, käärmeen s:t. Kaloista poistetaan perattaessa s:t. Rotan häntä on s:jen peittämä. Perhosen siipiä hilsemäisesti peittävät s:t. — Kävyn, koivun norkon s:t. Saran tähkän s:t. Vanhemmiten lampaantatin pinta halkeilee s:iksi. Sipuli on muodostunut sisäkkäisistä möyheistä s:ista. — Laajentunutta käyttöä. | Männyn kaarnan s:t. Ohuiksi s:iksi lohkeileva kiille. Kulta esiintyy huuhtokullassa pieninä s:ina tai jyväsinä. — *Anat.* Ohimoluun s. 'ohimoluun suurimman osan muodostava litteä, loivasti kupera yläosa'. — *suomuun* tav:mmin suomukseen. | Nyt he latovat s:un tuohilevyjä punainen puoli päällepäin A.RYTKÖNEN. — *Kuv.* S:t [tav:mmin suomukset] putoavat jkn silmistä. — *Yhd.* kiille-, luu-, sarveiss.; emi-, kate-, kehto-, suojuss.; käpy-, norkko-, tähkäs.; ohimos.
suomuil|la[29] *v.* irtaantua suomuina, hilseillä, kesiä. | Iho s:ee. Visakoivun tuohi on s:evaa. Öljyvärien s:eminen ja irtautuminen.
suomui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Kalojen s. iho. Majavan s. häntä. Lohikäärmeen s. ruumis. S. mustesieni. Mäntykukka on lehdetön, s. loiskasvi. S. rohtuma. S:set kivilajit. S. grafiitti. S. panssari. — Kalakauppiaan s:set kädet. — *Yhd.* harva-, karhea-, limis.; kelta-, ruskeas.
suomu|kala *s.* = suomuskala. **-karva** *s. kasv. el.* säteittäisen levyn muodostama tähtimäinen karva, tähtikarva.
suomukas[66*] *poss.a.* S. liskoeläin.
suomukerros *s.*
suomukka[15*] *s.* Lathraea, naamakukkaisiin kuuluvia lehtivihreättömiä loiskasveja, vars. meillä kasvava L. squamaria, pähkinäs.
suomuksellinen[63] *poss.a.* < suomus.
suomuksinen[63] *poss.a.* < suomus. | S. haarniska.
suomuksittain *adv.* suomujen tavoin limittäin. | S. niin kuin kattopaanut.
suomu|kärsäkäs *s.* Polydrosus, eräitä kärsäkkäitä. **-leh|ti** *s. kasv.* S:det ovat maavarsien lehtivihreättömiä lehtiä. Puiden silmuja peittävät talven ajan s:det.
suomullinen[63] *poss.a.*
suomulta *s.* suomuta.
suomulyijy *s.* lyijyoksidi. | S:ä käytetään mm. savitavaroiden lasitukseen.
suomumai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Leskenlehden kukintovarren s:set lehdet. Perhosen siiven reunoissa olevat s:set karvat. Grafiitti on s:sesti kiteytynyttä hiiltä.
suomu|peite *s.* Kalan, käärmeen s. S. lintujen jaloissa. **-peittei|nen** *a.* Majavan s. häntä. Perhosen s:set siivet. **-puu** *s. kasv.* Lepidodendron, kivihiilikaudella kasvaneita saniaispuita.
suomura *s.* vrt. mura 1.
suomu|s[64] *s.* **1.** tav. *mon.* suomu. | Kalan s:kset.

Luteen keskiruumis on s:sten peittämä. — *Kuv.* Ja heti putosivat hänen silmistään ikään kuin s:kset, ja hän sai näkönsä ja nousi ja otti kasteen UT. S:kset putosivat silmistäni ja näin, minkä erehdyksen vallassa olin ollut. — *Koll.* suomupeite, suomut. | Laatikon pohja oli särjen s:ksen peittämä. Kala on paras perata ennen kuin s. kovettuu. **2.** *harv.* Pärekaton s. 'pärerivien korkeussuuntainen limitysväli, nousu, terä'. **3.** *suomu|ksessa,* -ksella, -kseen, -kselle (adv.) (suomujen tavoin) limittäin, suomuksittain. | Katossa päreet asetetaan s:kseen. Halkopinon päällys ladotaan s:kseen. S:ksessa olevat tukit. Tervakset ladotaan s:kselle, jotta tervan juoksu helpottuisi.

suomus|kala *s.* suhteellisen suurisuomuinen, perattaessa tav. suomustettava kala. | Ahven, hauki, lahna, siika, kuha, särki ym. s:kalat. Lohen, s:kalan, silakan ja muikun pyynti. **-lautta** *s. metsät.* lautta, jossa tukit on vedetty kalteviin limittäisiin kerroksiin, suomukseen, asettamalla kerrosten väliin poikkipuita ja jota pitävät koossa reunoissa olevat pystypuut t. rautalangat. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* S:sista metallilevyistä tehty haarniska. Kattotiilet asetetaan s:sesti. **-panssari** *s.* Lohikäärmeen, krokotiilin s. **-peittei|nen** *a.* S:set kalat. Liskojen s. ruumis.

suomust|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** poistaa suomut. | Kala s:etaan pyrstöstä päähän päin veitsellä tai raastinraudalla. Lahnan s:us. — *Kuv.* antaa selkään, höyhentää, pehmittää. | -- apajassa, josta ette pääse ennenkuin on teitä hieman s:ettu muistoksi KIVI. **2.** *puut.* asettaa suomukseen. | Uittoväylän reunoille s:etaan tukkeja, jotta uivat tukit eivät tarttuisi rantakiviin.

suomustamat|on[57] *kielt.a.* S:tomina savustetut kalat.

suomuta *s.*, vars. *maat.* vrt. muta 2. | S. on hyvin lahonnutta saraturvetta, jossa kasvien rakennetta ei ole paljon havaittavissa. Puutarhaan oli talvella ajettu s:a.

suomutauti *s. lääk.* synnynnäinen ihon epämuodostuma, jossa ihon pinta sarveistuu kuivaksi ja hilseileväksi, pahimmissa tapauksissa kalan suomuja muistuttavaksi.

suomut|on[57] *kar.a.* S:tomia kaloja ovat mm. made ja ankerias. Eräillä kiitäjäperhosilla on lasinkirkkaat s:tomat siivet.

suomuurai|n *s.* Rubus chamaemorus, soilla kasvava ruusukasvien heimoon kuuluva ruoho; sen kypsänä keltainen kerrannainen luumarja; muurain, lakka, hilla, valokki. | S:nta kasvaa eniten Pohjois-Suomessa. Poimia, syödä s:mia. Mehevät keltaiset s:met.

suomuurain|hillo *s.* **-likööri** *s.*

suo|myrtti *s.* Myrica, Myricaceae-heimoon kuuluvia pensaita ja puita, vars. M. gale, väkevätuoksuinen s., meillä rannoilla ja soilla kasvava matala pensas. | S. sisältää aromaattista öljyä, minkä vuoksi sitä on käytetty oluen maustamiseen, liköörien valmistukseen, parkitsemiseen ym. **-mänty** *s.* Kitukasvuinen s. **-mät|äs** *s.* Poimi s:täältä karpaloita.

suonek|as[66*] *a.* tav:mmin suonikas. | S:kaat kädet.

suonen|iskeminen, -iskentä *s.* suonenisku. **-iskijä** *s.* vrt. seur. | Kupparit olivat tavallisesti naisia, s:t miehiä. **-isku** *s.* hoitotarkoituksessa suoritettu laskimon avaaminen. | S. tapahtuu tavallisesti erityisellä veitsellä. S. ja kuppaus. Verenpainetautiselle s. voi tuottaa huomattavaa helpotusta. — *Kuv.* Kulkutaudit ja sodat merkitsevät aina s:a ihmiskunnalle. Lothringenin menetys oli Saksan terästeollisuudelle ankara s. **-kalkkiutuminen** *s. lääk.* **-lyön|ti** *s.* **1.** valtimonsykintä, pulssi; valtimonsykähdys. | Hidas, nopea s. Tiheä, kiihtynyt s. Koettaa jkn s:tiä. 70 s:tiä minuutissa. — *Kuv.* Kirja, jossa tuntuvat elämän s:nit. **2.** suonenisku. | S. saattoi ennen kuulua partureille. — *Kuv.* [Maaorjatyö] on ollut alituista s:tiä Viron kansan voimavaroista ELSA ENÄJÄRVI-HAAVIO. **-puristin** *s. lääk.* pihtien tapainen puristin, jolla mm. leikkauksien aikana verisuonien päät puristetaan kiinni. **-sisäi|nen** *a. lääk.* -sesti *adv.* S. ruiske. — S:sesti [par. suoneen] annettu ruiske. **-syk|e, -syk|intä** *s.* valtimonsyke, -sykintä. — Vars. *kuv.* Aikamme kiihkeä s. -- kielen hengitys ja s:intä TARK. **-tiheys** *s. lääk.* valtimonsykinnän tiheys, pulssi. **-tyk|intä, -tyk|ytys** *s.* valtimonsykintä. | Hidastunut s. S:ytyksen tiheys riippuu paljon siitä, onko henkilö paikallaan vai liikkeellä. — *Kuv.* Nuoruuden voimakas s:intä. **-vedontapai|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. seur. | Vartalossa s. jännitys. Puhkesi s:seen nyyhkytykseen. Puristi s:sesti tuolin käsinojia. Hänen olkapäänsä nytkähtelivät s:sesti. — *Kuv.* väkinäinen, epätoivoinen. | S. hymy. Liikkeen johto ryhtyi s:siin parannusyrityksiin. **-ve|to** *s.* äkillinen paikallinen lihaskouristus. | S:toa esiintyy tavallisesti rasituksen tai kylmyyden johdosta. Sai uintimatkalla jalkaansa s:don ja hukkui. Hänen kasvonsa nytkähtelivät s:don tapaisesti. **-vetoi|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | Lihasten s. liikahtelu. Piteli s:sesti kiinni veneen laidasta. **-vetokohtaus** *s.* Uidessa sattunut s.

suonet|on[57] *kar.a.* < seur. | Kasvi, jossa on s:tomat lehdet.

suon|i[32] *s.* **I. 1.** ruumiissa veren t. imunesteen kulkuteinä toimivia ohuita, pehmeäseinäisiä putkia, veri-, imusuoni; vrt. tiehyt. | Kädenselässä koholla näkyvät s:et. S:et kuultavat sinisinä ihon alta. Ohimoiden s:et pullistuivat kiihtymyksestä. S:issa kiertävä veri. Tuntui kuin veri olisi hyytynyt s:issa. S:ien sykintä, tykytys. Veri kohisi s:issa. -- tuntui kuin hieno humala soutelisi s:issa LEINONEN. — Iskeä (jklta) s:ta, vrt. suonenisku. Turistien kukkarosta iskettiin lujasti s:ta (kuv.) 'turisteilta kiskottiin ylettömiä hintoja'. — Osaksi kuv. sanontoja. | Hänen s:issaan virtaa slaavilaistakin verta. Hänellä on runoilijan verta s:issaan 'runoilijan taipumuksia, lahjoja'. Tunsi elämänvoiman tykkivän s:issaan. Himon tuli poltti hänen s:iaan. S:ten polte. — *Yhd.* imu-, maitiais-, veris.; hius-, laskimo-, valtimos.; kaula-, niska-, ohimo-, otsas.; selkä-, vatsas.; maitos.; valtas. **2.** *kuv.* ed:een liittyen. **a.** Vanhan yhteiskuntajärjestelmän s:iin olisi saatava uutta verta. Historian s:en sykintä. **b.** vars. kirjallisista kyvyistä, luomisvoimasta. | Hänessä pulppuaa hereä lyy-

rillinen s. Huumorin, satiirin s. Runon s. ei kansassa vielä ole ehtynyt. Tolstoilla ei ollut sanottavaa draamallista s:ta. — *Yhd.* runos. **c.** Keväällä mahla nousee koivun s:iin. — Lähteen ehtymättömät s:et. - - kiveliön s:et täyttyvät kevätkirkkaista kirsivesistä KATAJA. — Satamaan johtavan liikenteen s:et 'väylät'. — *Yhd.* lähteens.; vesis. **3.** valtimon sykintä, pulssi. | Heikko, voimakas, nopea, tiheä s. Liian hidas s. S:en nopeus. Tunnustella jkn s:ta. S:en tuntee kaikissa kohdissa, missä valtimo on lähellä ihoa. **4.** vars. *kans.* eräissä sanonnoissa. | Pitää jtak (toimintaa) s:essa 'vireillä'. Täytyisi tuota lukuhommaakin koettaa pitää s:essa. - - kauppapaikkaan, jossa hän tiesi olevan hiukan viljan s:ta [= hiukan viljaa] PÄIVÄR. - - raha oli huvennut muutenkin vähiin s:iin [= vähiin] KARHUM.

II. 1. *kans.* jänne. | Poron jalan s:et. S:et tuntuivat herpaantuvan. - - hieroa nytkäyttelee pastoria niin että s:et kitisee KIANTO. — S:en veto, ks. ⌣. Jalasta vetää s:ta. — S:esta tehty uistimen peruke. — *Yhd.* kinttus.; laiskans. **2.** kasvin lehden johtojänne, lehtisuoni. | Lehden s:et erottuvat selvimmin sen alapinnassa. — *Yhd.* lehtis.; keski-, pää-, sivus. **3.** hyönteisillä: siipisuoni. | Hyönteisten siipiä tukevat s:et jakavat siiven ns. sarkoihin. — *Yhd.* etu-, kainalo-, kylki-, kyynär-, taka-, värttinäs.; siipis. **4.** *geol.* ohut, epäsäännöllisen muotoinen mineraalinen raontäyte; yhd:oissa *yleisk.* myös = juoni. | Suomen kallioissa on paljon sekä ristiin rastiin kulkevia että yhdensuuntaisia s:ia. — *Yhd.* asbesti-, graniitti-, kvartsis.; hiekka-, kulta-, malmi-, savis. **5.** yl. (suonimainen) juova, juonne, juotti. | Kohojuovapaperissa kohoamina kulkevat s:et. Pinta, jossa vihreällä pohjalla on punertavia s:ia.

suoni|a[17] *v. kans.* **1.** Maa s:i 'maan pinnassa, ruohonkorsissa ym. on paljon kasteisia hämähäkinseittejä'. Rukiin kyntöaikana maa s:i. **2.** Jalkoja s:i 'jaloista vetää lievästi suonta, jalkoja jomottaa, kolottaa'.

suoni|gneissi *s. geol.* seoskivi, jossa on gneissin liuskeisuuden suuntaisia graniittisuonia. **-han|ka** *s. kasv.* Tervalepän lehden alapinnassa on s:goissa karvatupsuja. **-hermo** *s. anat.* S:t säätelevät verisuonien paksuutta ja siten myös niissä virtaavan verimäärän suuruutta.

suoniit|ty *s. maat.* S:tyihin kuuluvat nevojen ja hetteiden ruohoa kasvavat paikat. S:yt ovat osaksi ojitettuja soita, osaksi heinälle jätettyjä suoviljelyksiä. Limingan niityt ovat olleet huomattavimpia s:tyjämme.

suonikalvo *s. anat. el.* **1.** silmän kalvoista keskimmäinen, runsaasti verisuonia ja pigmenttiä sisältävä kalvo. | S:n tulehdus. S. saa aikaan silmäontelon pimeyden. **2.** yksi nisäkkäiden sikiökalvoista. | S. huolehtii ravitsemisesta ennen ravitsemiskalvon kehittymistä.

suonik|as[66*] *poss.a.* -kuus[65] *omin.* (< suoni) jossa suonet t. jänteet ovat näkyvissä; jäntevä. | Vanhuksen s. kaula. S:kaat kädet, käsivarret. Juoksijan s:kaat sääret. — - - pieni ja hento, mutta sitkeä ja s. TATU VALKONEN.

suoni|kohju *s. lääk.* tavallisimmin sääressä oleva laskimon sairaalloinen laajentuma. | S:kohjuja tulee ihmisille, jotka joutuvat paljon seisomaan, sekä usein raskauden aikana. Sinertäviä, koholla olevia s:kohjuja säärissä. **-kohjusuk|ka** *s. lääk.* Kimmoisat s:at. **-kudos** *s. anat.* **-lanka** *s.* jänteistä valmistettu lanka.

suonimai|nen[63] *kalt.a.* Lehden alapinnassa s:sia kohoumia.

suoni|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* S:set kädet. Hyvin s. lehti. — *Yhd.* niukka-, runsass.; puna-, sinis.; kolmi-, seitsen-, viisis.; koura-, silpo-, sormi-, sulka-, verkkos.

suoni|nuora *s. harv.* **1.** jänteistä valmistettu nuora. **2.** - - se tapahtui emoihmisen kohdussa, johon sitä myös sitoi vahva tykyttävä s. SILL. **-puristin** *s. lääk.* suonenpuristin. **-rauta** *s.* **1.** moniteräinen veitsi, jolla ennen suoritettiin suonenisku. **2.** *met. harv.* keittorauta. **-rihma** *s.* jänteistä valmistettu rihma. | Lappalaiset käyttävät nahkaesineitten ompelemiseen s:a, joka on erittäin lujaa.

suonisto[2] *koll.s.* Lapsen s. Kädenselän s. Hyönteisen siipien s. Toukka syö lehdet jättäen vain s:n jäljelle. — *Yhd.* veri-, verkkos.

suonittaa[2*] *v. maal.* = juovittaa.

suonitu|s[64] *s.* **1.** *kasv. el.* suonet, suonisto. | Lehden s. Lehdet ovat s:ksensa puolesta silpo-, sulka- tai kourasuonisia. **2.** *maal.* = juovitus.

suoniverkko *s.* Laskimoiden muodostama sinertävä s. Lehden tiheä s.

suonkuivatus *s.* Suonkuivatuksella on Suomessa suuri taloudellinen merkitys. **-insinööri, -metsänhoitaja** *s.* = suonkuivausinsinööri, -metsänhoitaja. **-työ** *s.*

suonkuivaus *s.* = suonkuivatus. **-insinööri** *s.* eräs metsähallituksen suonkuivausosaston virkamies. **-metsänhoitaja** *s.* valtion metsähallinnon virkamies, jonka tehtävänä on valtion metsien suonkuivatus. **-osasto** *s.* Metsähallituksen s.

suon|laita *s.* Hiihti pitkin s:laitaa. **-ojitus** *s.*

suo|notkelma *s.* **-notko** *s.*

suon|raivaus *s.* **-reuna** *s.* **-saareke** *s.* **-selk|ä** *s.* Hiihtelivät jäätyneitä s:iä myöten. **-silmä, silmä|ke** *s.* avovetinen kohta suossa. | Pohjaton s. Mullikka upposi s:än. Noidaksi epäilty upotettiin s:än kädet ja jalat sidottuina. S:kkeeseen upotettu aarre.

suontenkalkkiutuminen *s. lääk.* verisuonten kalkkiutuminen.

suon|tutkimus *s.* **-viljely|(s)** *s.* Harrastus s:ä kohtaan heräsi 1700-luvulla.

suopa[11*] *s.* hyytelömäisenä ruskeana t. vihertävänä aineena esiintyvä rasvahappojen kaliumsuola, kalisaippua, pehmeä saippua. | S:a tehdään halvoista rasvoista niitä kalilipeässä keittämällä. S:a käytetään monenlaisessa pesussa sekä liimauksessa ja maalauksessa. — *Yhd.* mänty-, saksans.

suopaik|ka *s.* Varsinkin s:oissa tie on pohjustettava hyvin.

suopainen[63] *poss.a.*

suopaliuos *s.* Lehtikirvojen tappamiseen voidaan käyttää s:ta.

suopalo *s.* Viikkoja kestävä s.

suopa|mainen[63] *kalt.a.* S. turveaines. **-pitoi|nen** *a.* S:set desinfioimisaineet.

suop|ata[35*] *v. kans.* löylyttää, suomia, antaa selkään. | Mutta tuolla kaksoispari / kiskoo tukkanuottaa; / heitä taasen vuorostansa / Kaisan hulja s:paa KIVI.

suopaus[64] *teonn.* < suovata.

suopa|vesi *s.* Mehupullot pestään s:vedellä ja huuhdotaan raikkaassa vedessä. Kaaliperhosen toukkien hävittäminen s:vedellä. **-yrt|ti** *s.* Saponaria officinalis, kohokkikasveihin kuuluva monivuotinen, n. 1/2 m korkea valko- t. punakukkainen koristekasvina viljelty ruoho. | S:istä saadaan saippuajuurta, jota käytetään puhdistusaineena.

suope|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* hyväntahtoinen, suosiollinen, myötämielinen, hyvänsuopa, myöntyväinen. | Olla s. jklle, jkta kohtaan. S. kohtelu, arvostelu. Suhtautua s:asti jhk. Elokuva sai yleisön taholta s:an vastaanoton. S. hymy, ilme. Hymyillä s:asti. Hänen urheiluharrastuksiaan ei katseltu s:in silmin. Korkeammalla taholla tätä hanketta ei katseltu s:asti. Sotaonni ei enää ollut s. S. kohtalo. — *Kuv.* säästä yms.: suotuisa, lämmin. | Kevät oli ollut s. ja vilja oli itänyt hyvin. - - ilma oli s. talvinen suojasää ALKIO. Päivä oli jo joutunut puolen rintaan ja paistoi se nyt s:asti, että lumi suli hirren selässä MERIL.

suopeahko[1] *mod.a.* S. mieliala.

suopeamieli|nen *a.* -syys *omin.* S. mies. Rehellinen ja s. suhtautumistapa. Kotimaan teollisuudelle s. tullilainsäädäntö. Vallanpitäjät osoittivat aluksi s:syyttä maatamme kohtaan.

suo|pelto *s.* suosta raivattu pelto. **-peräinen** *a.* S. seutu, notko, niitty. S. sekametsä. S. suistomaa. **-petäjä** *s.* **-por|ras** *s.* Kulki liukkaita s:taita pitkin. **-porrastus** *s.* Asteli pitkin s:ta. **-profiili** *s. arkeol.* S. reenjalaksen löytöpaikalta.

suopu|a[1*] *v.* taipua, suostua, tottua, sopeutua. | Hiiri oli aluksi arka, mutta viimein se s:i ottamaan juustonpalan kädestä. Koiranpentu s:i pian uuteen isäntäänsä. He olivat käyneet Jäämerellä jo useat kerrat ja s:neet sinne, niin että viimein veivät perheensäkin matkassaan PAULAH.

suopungin|heitto *s.* **-heittäjä** *s.*

suopun|ki[6*] *s.* (vars. lappalaisten käyttämä) lasso, heittopaula, lämsä. | S. on parikymmentä metriä pitkä ohut, vahva ja liukas nuora, jonka päässä on juoksusilmukka. Heittää s:kia. Poro otetaan kiinni s:gilla, joka tarttuu poron sarviin.

suo|puro *s.* Ruskeavetinen s. **-pursu** *s.* Ledum palustre, kanervakasveihin kuuluva valkokukkainen, väkevätuoksuinen, myrkyllinen varpu, suokanerva. | Etelä-Suomessa s. kasvaa vain soilla, pohjoisessa kangasmaillakin. S:jen huumaava tuoksu. S:a on käytetty oluen valmistukseen humalan sijasta sekä kansanomaisessa värjäyksessä. **-puu** *s.* **1.** suolla kasvava puu. **2.** suossa oleva, suohon uponnut puu. **-pöllö** *s.* Asio flammeus, miltei kaikkialla maailmassa tavattava pöllö, jolla on pienet otsatöyhdöt.

suor|a[11] **A.** *a.* -uus[65] *omin.;* suoraan, suoranaan, suorassa, suorasti ks. erikseen.

I. jossa ei ole (ainakaan sanottavia) mutkia, oikoinen, mutkaton;)(väärä, käyrä, kaareva, kiero, mutkainen, mutkikas. **1.** S. viiva. S. puikko, seiväs, putki. Pingottaa lanka s:aksi. Verkko lasketaan s:aksi tai mutkalle. S. jakaus. S. rata, ratalinja. S:at ja leveät kadut. Juoksuradan s:at sivut ja kaarteet. Kilometrimäärin s:ana kulkeva tie. S. rannikko (maant.);)(lahtirannikko. S. hihna (tekn.) 'avohihna';)(ristihihna. S:ana kohoava savupatsas. S:ia, komeita honkia. Olkitöihin tarvitaan s:ia olkia. S. miekka. Viivoittimen s:uuden tarkistus. — Ojentaa käsivarsi s:aksi. Nosti pöydän ilmaan s:alla kädellä, s:in käsin. Kädet s:ina pitkin sivuja. S:at solakat sääret. S:aksi jäykistynyt polvi. S. nenä. S. [)(kumara t. kiero] selkä(ranka). Seiso s:ana! Oikaisi pitkän vartensa s:aksi. Istui s:ana kuin kynttilä. - - tänään huutaa kuin mustalainen markkinoilla, huomenna jo sängyssään sääret s:ana [= kuolleena] makaa TOPPILA. — S. [)(kihara] tukka, karva. Lapset juoksivat tukka s:ana. Orava loikki tien poikki häntä s:ana. — S:aa [= suorasyistä] puuta. S:at [= suorateräiset] sakset. S:at [= nivelettömät] kuolaimet. S:at portaat;)(kiertoportaat. S. [= molemmilta sivuiltaan symmetrinen] lesti. S:alla lestillä tehtyinä oikean ja vasemman jalan kenkä tulevat samanlaiset. — Vetää hameensa s:aksi. S. [= vyötön t. leikkaukseltaan vyötärötön] päällystakki. Kansannaisen asu: s. röijy ja poimutettu hame. Takki, jonka leikkaus on s. S:at [= rannekkeettomat] hihat. Sukan nilkkaosa neulotaan s:aan riviin. Merkkipaalut asetetaan samaan s:aan linjaan. — Pinnasta: tason muodostava, tasainen. | S. pinta. Laudan pinta höylätään s:aksi. S. katonlape. S:at ja taitekatot. S:at ja kuperat kellonlasit. Takoa kuhmu, lommo s:aksi. Hihnapyörä, jonka selkä on s.;)(kovera t. kupera. - - kaikki on yhtä s:aa tasankoa AHO. — *suoralta kädeltä, suoraa kättä* ks. käsi A.II.2. — *suorallaan* (adv. harv.) S:allaan sojottava sormi. **2.** jatkumisesta, liikkeestä: suunnaltaan poikkeamaton, suuntaansa muuttamaton, samaan suuntaan jatkuva, suoraviivainen. | Kampi muuttaa männän s:an edestakaisliikkeen pyörintäliikkeeksi. Kahden paikan s. [= suoraan mitattu] välimatka. S. isku, lyönti. S. [)(kierteinen] pallo, syöttö (tenniksessä). S. höyläys, sahaus. Maalata s:in vedoin. Ommella s:in [= samaan suuntaan toistensa jatkona kulkevin] pistoin. S. pujotus (kut.). — *Urh.* a) miekkailussa. | S. pisto. Hyökkäys, jossa yhdellä liikkeellä pyritään päämäärään, on s. S:aksi sanotaan väistöä, jossa miekka lyhintä tietä asemastaan kulkien sulkee vastustajalta hyökkäystien. b) S. [= pää edellä vartalo suorana suoritettu] uimahyppy. S:at ja vaihtelevat kerroshypyt. — *Erik.* kulkutiestä: us. lyhyesti, nopeasti (nopeammin kuin muut mahdolliset) jhk paikkaan, päämäärään johtava. | Valita s., s:in tie. Kuljimme s:inta tietä kotiin. Sellainen menettely olisi s:in tie sotaan. — *suoraa tietä* suoraan, suoraa päätä. | Lähdimme s:aa tietä kotiin. Koira juoksi s:aa tietä hänen luokseen. Tulen s:aa tietä Köö-

penhaminasta. — *suoraa päätä* suoraan, oikopäätä, heti. | Lähdimme s:aa päätä hänen luokseen. Kotiin tultuani menin s:aa päätä vuoteeseen. Joutui s:aa päätä johtavaan asemaan. Esitti asiansa s:aa päätä, ilman kiertelyjä. Käänsi tekstin s:aa päätä suomeksi. Janne tempasi hirmustuneena keksin ja aikoi päätä s:aa juosta riiheen ALKIO. — *yhtä suoraa* saman tien, yhtä päätä. | - - korentona lensi pukki ovesta pihalle ja yhtä s:aa kotiinsa KS. **3.** Huutaa s:aa huutoa 'yhtäjaksoista huutoa, jossa ei ole eri sanoja eikä äänteitä'. **4.** *yhd.* Lanka-, luoti-, piikki-, tikku-, viivas.

II. us.)(vino, viisto. **1.** asemasta, suunnasta jnk suhteen: suoraviivaisesti, suoraan, tarkalleen, täsmälleen jtak kohti oleva t. tapahtuva. | S. [= rimaa vastaan kohtisuora] korkeushyppy. S. hyökkäys päin vihollisen rintamaa. S. purenta 'jossa ylä- ja alahampaat purevat vastakkain'. — *Fys. tekn.* Työntö on s., jos molemmat kappaleet ennen työntöä liikkuvat työnnön suuntaan, muuten vino. — *Rak.* Hirren jatkamiseksi voidaan käyttää s:aa tai vinoa jatkoliitosta. S. saumaus, liitos, ponttaus, pusku, hammaslapa. — *Mer.* Ottaa s. suunta, kurssi 'suunta suoraan jtak kohti'. Pitäkää s. kurssi [myös kuv.]! — *Sot.* Ampua s:alla suuntauksella 'tähtäyslaitteeseen näkyvään maaliin'. S. tähystys ampumahaudasta oli mahdotonta, täytyi käyttää periskooppia. — *Käs.* S. [= kankaan lankojen suuntaan kankaasta leikattu] kaitale;)(vino kaitale. — *Yhd.* kohti-, pysty-, vaakas. **2.** kulmasta: 90°:n suuruinen; kuvioista, esineistä: jonka pää-ääriviivat, akselit ovat suorassa kulmassa, kohtisuorassa keskenään. | S. kulma on neljäsosa täydestä kulmasta ja puolet oikokulmasta. S:aan kulmaan taivutettu rautalanka. S:assa kulmassa toisensa leikkaavat kadut. — Lieriö ja kartio ovat s:ia, jos niiden akseli on kohtisuorassa pohjaa vastaan. Särmiö on s., jos sen sivusärmät ovat kohtisuorassa pohjaa vastaan. — S. risti 'pysty risti, jonka varret ovat kohtisuorassa keskenään';)(vinoristi. — S:at [)(luisut] olkapäät. Lievästi vino seinä voidaan oikaista s:aksi rappaamalla. Šakkilaudan ruudut s:ina ja vinoina riveinä.

III. 1. *kiel.* S. sanajärjestys 'jossa subjekti on ennen predikaattia'. — S. kerronta, kertomatapa, esitys 'jossa puhujan sanat toistetaan hänen itsensä lausumassa muodossa'. S. [= päälauseen asemassa oleva] kysymyslause. **2.** Olla s:assa suhteessa jhk 'suoraan verrannollinen jnk kanssa'. Aikapalkan määrä on s:assa suhteessa työajan pituuteen.

IV. ilman väliasteita t. -vaiheita oleva t. tapahtuva, välitön;)(epäsuora, välillinen. | Eteisestä on s. pääsy keittiöön ja kahteen kamariin. S. kosketus, yhteys. S. [= ilman liikennevälineen vaihtoa tapahtuva, samalla liikennevälineellä perille saakka jatkuva] liikenneyhteys. S. junayhteys Helsingistä Poriin. S. puhelinyhteys päämajaan. Johtajalle on erikseen s. [puhelin]-johto. S:at ja nauhoitetut radiolähetykset. Oli s:assa kirjeenvaihdossa ministerin kanssa. Ranskan ja Saksan väliset s:at neuvottelut. — Nukkuvaa lasta on varjeltava s:alta auringonpaisteelta. S:assa valaistuksessa valo suuntautuu valonlähteestä tavallisesti heijastimen ohjaamana suoraan valaistavaan kohtaan. — Hallitsijan jälkeläinen s:assa [= suoraan alenevassa] polvessa. Kun Rambergilla ei ollut s:aa perillistä, joutui hänen suunnaton omaisuutensa pieninä erinä kaukaisten sukulaisten käsiin KOSKENN. — *Tekn.* Voimakoneen ja pumpun välinen s. kytkentä. S:assa vedenkuumennuksessa joutuu koko kuumennettava vesimäärä kosketukseen kuumien palamiskaasujen kanssa. Raudan valmistus s:alla menetelmällä, so. suoraan malmista meltoraudaksi. — *Sähk.* S. kytkentä. Keskenään s:assa yhteydessä olevat kohtiot. — *Fil. mat.*)(epäsuora. | Todistus on s., jos se johtaa todistettavan todenperäisyyden suoraan todistusperusteista, ilman että välillä todistetaan sen vastakohta vääräksi. — *Liik.* S. [= ilman välikäsiä tapahtuva] tavaranvaihto, kauppa. S. laivaus. S. tariffi 'jossa maksut lasketaan suoraan lähtöpaikasta määräpaikkaan'. — *Maat.* Oja-auran vetoon voidaan käyttää joko s:aa vetoa tai esim. hevoskiertoa. — *Yhd.* epäs.; puolis.

V. 1. suorasukainen, vilpitön, rehellinen, rehti, reilu. | S. ja rehellinen mies. S. ja vilpitön luonne. Miehekäs s:uus. Meidän on oltava s:ia toisiamme kohtaan. N. N. oli s. sotilas, joka ei sietänyt teeskentelyä. Äl' usko ruotsalaista / sä, s. Suomen mies A.OKSANEN. S. ja avoin katse. S. ja peloton esiintyminen. S., asiallinen suhtautuminen. Arkaluonteisten asioiden s. käsittely. S:an toiminnan mies. Pelata s:aa peliä. Jos on mies väärä, kyllä on laki s. SL. **2.** suorasukainen, kaunistelematon, koristelematon, selvä. | Ilmaisi mielipiteensä s:in sanoin. Tekisi mieli sanoa hänelle s:at sanat. Arvostelusi ovat liian s:ia. "Tuollainen ruipelo!" sanoi isä s:aan tapaansa. Tuo on s:aa puhetta. Ei antanut s:aa vastausta. Puhui totuuden s:aa kieltä. Tämä on s. totuus. Käyttää liian s:aa suuta. **3.** selvä, mutkaton; yksinkertainen. | Selvin ja s:in tapa olisi se, että - -. Kolme kummallakin puolella, se olis s:in kauppa KIVI. Kun hän tätä metsänhakkuutakin ajatteli ja kuvitteli, oli se niin selvää ja s:aa KATAJA. Kai meidän välimme nyt ovat s:at? **4.** suoranainen. **a.** painollisena: selvä, ilmeinen, ilmi. | Tuo oli s. viittaus hänen menneisyyteensä. Hallituksen menettely on s:assa ristiriidassa aikaisemman käytännön kanssa. Käsitteet, jotka ovat toistensa s:ia vastakohtia. Missä ei s. voima auta, on käytettävä taitoa. Sanonta, joka on s. käännös saksasta. **b.** painottomana. | Tunsi levottomuutta, jopa s:aa pelkoakin. Lausui s:ia uhkauksiakin vastustajilleen. Vehnästä tuli s. kato. Tuo ei ole muuta kuin s:aa laiskuutta! Piti lausumaa s:ana kunnianloukkauksena.

B. *s.* **I.** *mat.* eräs geometrian perusolio l. elementti. | Kaksi pistettä määrää s:an. Euklidisella tasolla s. on lyhin kahden pisteen välisistä teistä. Paralleeliaksiomin mukaan voidaan kahden annetun pisteen kautta aina piirtää s., mutta ainoastaan yksi. — *Yhd.* johto-, kohti-, luku-, puolis. **II.** kilparadan, tien tms. suora osa. | Juoksuradan s:at ja kaarteet. Juoksijain

ehdittyä viimeiselle s:alle alkoi loppukiri. Tiessä oli 6 km:n pituinen s. Mittari osoitti s:illa kahdeksaakymmentä KARHUM. — *Yhd.* loppu-, takas. **III.** *urh.* nyrkkeilyssä: isku, joka suoritetaan ojentamalla käsi suoraksi; vrt. koukku. | Oikea, vasen s. A. hankki pisteitä mainioilla s:illaan. **IV.** eräissä korttipeleissä: pelaajan kädessä olevat kortit, jotka muodostavat peräkkäisessä numerojärjestyksessä olevan sarjan. — *Yhd.* väris.

suora-ammunta[83] *s. sot.* (myös ⌒) ampuminen suoralla suuntauksella. **--ase** *s.* **-tykki** *s.*

suoraan *adv.* **I. 1.** suunnastaan poikkeamatta, mutkittelematta, samaan suoraan suuntaan, suoraviivaisesti. | Verkkojata voidaan laskea joko s. tai kaarelle. Käveli s. kuin lattianrakoa myöten. Jos ei osaa kirjoittaa s., voi apuna käyttää viivakkoa. Kilometrimäärin s. kulkeva tie. **2.** suunnasta, asemasta, sijainnista jnk suhteen: kohtisuorasti t. tarkalleen jtak kohti, jstak poispäin tms.;)(vinoon, viistoon. | Šakkilaudan s. ja viistoon kulkevat ruuturivit. — Rajalinja kulkee s. metsän halki. Oikaisimme s. pellon poikki. Auto näytti tulevan s. meitä kohti. Lähti pakoon, mutta juoksi s. poliisin syliin. Katsoa s. eteensä, jkta s. silmiin. Pastorin sanat kävivät s. sydämeen. Kuljimme s. etelään päin. Ojentaa kätensä s. ylöspäin. Ensin kaksi askelta sivulle ja sitten askel s. eteenpäin. S. taivasta kohti kohoava savupatsas. S. länteen oleva ikkuna. S. idästä tuleva reitti. - - teitä joka haaralle - -, niin s. itään kuin viistoon pohjoiseenkin KATAJA. — S. edessämme kohosi vuori. Klo 12 aurinko on s. etelässä. S. ikkunani alla kasvoi koivu. S. allamme ammotti rotko. S. vastapäätä pöydän toisella puolella istui emäntä. Keskellä näyttämöä pöytä, siitä s. vasemmalle nojatuoli. — Putosi s. [= päistikkaa, aivan] päälleen. Kaatui mahalleen. Asiat on teoksessa käännetty s. [= aivan] päälaelleen. Asia on s. [= juuri, aivan, täsmälleen] päinvastoin. — Syöksyä s. turmioon. Tällä menolla joudumme s. inflaatioon. **3.** poikkeamatta t. viivyttelemättä t. pysähtymättä, suoraa päätä, oikopäätä, lyhintä tietä. | Pelästyi ja juoksi s. kotiinsa. Toiset poikkesivat katsomaan kirkkoa, minä menin s. majapaikkaan. Tulen s. työpaikastani. Kuopiosta lähdimme s. Joensuuhun. Helsingistä s. [= väliasemilla pysähtymättä] Hyvinkäälle menevä juna. — **Sivulta** 40 hyppäämme s. sivulle 82. — Käydä, mennä, ryhtyä s. [= valmistelematta, viivyttelemättä] asiaan. Jotta en pidättäisi Teitä kauan, esitän asiani s. **4.** ed:iin liittyen. **a.** rehellisesti, vilpittömästi, kieroilematta, kaunistelematta, peittelemättä, selvästi. | Sanoa s. mielipiteensä. Sano s. vain, mitä mielessäsi on! Minun täytyy sanoa s., etten pidä ehdotuksestanne. En s. sanoen viitsisi lähteä. Se on s. sanoen tyhmyyttä. Jos s. puhuhutaan, olen häntä aina epäillyt. Vastaa s., poika, älä yritä kieroilla! On hauskaa joskus puhua näistä asioista s. — Asiahan on s. [= selvästi] sanottu sivulla 5. **b.** vars. *mat.* Jos kaksi muuttuvaa suuretta riippuu toisistaan siten, että toisen kaksi arvoa, mitkä hyvänsä, suhtautuvat toisiinsa niin kuin toisen vastaavat arvot, niin näitä suureita sanotaan s. verrannollisiksi. Vesimäärän paino on s. verrannollinen sen tilavuuteen. S. suhteellinen, par. s. verrannollinen. - - kirjallisuuspaavi, jonka runoilijakyky ei kuitenkaan ollut s. verrannollinen hänen vaikutusvaltaansa A.KIVIMAA. **c.** S. aleneva, ylenevä sukulaisuus;)(sivusukulaisuus. Hallitsijan jälkeläinen s. alenevassa polvessa. **d.** Päästä s. [= ehdoitta] luokaltaan, jäädä s. luokalleen. Poika osasi jo lukea, joten hän pääsi s. [= ensimmäistä luokkaa käymättä] toiselle luokalle. — Lukea s. 'tavaamatta'. Joko osaat lukea s.? — A. voitti [tennis]ottelun s. kolmessa erässä 'voittaen kolme erää peräkkäin'.

II. välittömästi, ilman väliasteita t. -vaiheita. | Kadulta s. myymälään johtava ovi. Eteinen, josta pääsee s. kaikkiin huoneisiin. Jos uunissa ei ole peltejä, menee lämpö s. ulos. Useat kahlaajat eivät tee pesää, vaan munivat s. maahan. Kuumaa pannua ei pidä asettaa s. pöydälle, vaan jollekin sopivalle alustalle. S. vereen ruiskutettavat lääkeaineet. S. järvestä kohoava kallio. Nenäliinan pitsi virkataan tavallisesti s. kankaan reunaan. Osoite kirjoitetaan s. päällykseen tai erilliseen lappuun. S. voimaverkkoon kytkettävä sähkökoje. — Mitta-asteikko, josta nesteen määrä voidaan s. lukea. Taulukko, josta x:n arvot saadaan s. Soittaa s. [= etukäteen harjoittelematta] nuoteista. S. luonnosta maalattu maisema. S. alkukielestä tehty käännös. S. tehtaan jäljiltä oleva puukko. S., keittämättä säilötyt marjat. S., ilman konseptia kirjoitettu aine. Fresko maalataan s. kostealle seinäpinnalle. Teosta voi tilata kirjakaupoista tai s. kustantajalta. Valitukset pyydetään tekemään s. hotellin johdolle. Kuulin sen s. häneltä itseltään. Kääntyi s. ylipäällikön puoleen. S. opetusministeriön alaiset laitokset. Jalkaväen ja tykistön tarkastajat toimivat s. sotaväen päällikön alaisina. Päiväkirjamerkinnöistä ei s. ilmene, milloin N. N. tapasi hänet ensimmäisen kerran. Emme voi vastata kysymykseen s. [= ilman muuta] myöntävästi.

III. ks. suorassa.

suoraapäätä *adv.* → ⌒.

suora|hampainen *a. tekn.* -hampaisuus *omin.* S. hammaspyörä, jyrsin. **-juoksuinen** *a. maant.* S. salmi, laakso, rannikko. **-juovainen** *a.* S. hame. **-kai|de**[83] *s.* (tav. pitkänomainen) suorakulmio, rektangeli; vrt. neliö, suunnikas. | S:teen muotoinen rakennus. Mitattava alue jaetaan suuriin s:teisiin. **-kaiteenmuotoinen** *a.* myös ⌒. | S. levy, kehys. **-kaiteinen** *a.* suorakaiteen muotoinen. **-karvainen** *a.* S. saksanpaimenkoira. **-kasvuinen** *a.* S. haapa. S. nuorukainen. **-kimppu** *s. mat.* määräpisteen kautta kulkevien suorien joukko; vrt. sädekimppu, sädeviuhka. **-kuitui|nen** *a.* S:sta villaa. **-kulma**[85] *s.* **1.** kulmien mittaus- ja piirtämisväline, jossa on suora kulma, suorakulmain, -kulmakko, -kulmio. | Suorankulman muodostaa yleensä lyhyempi ja paksumpi tukki ja pitempi ja ohuempi kieli. S:na käytetään myös kolmioviivoittimia. **2.** kulmasta par. ⌒. **-kulmain**[83] *s. tekn.* = ed. 1. **-kulmai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* jossa on ainakin yksi suora kulma. | S. aukio, kivi, pino, murtoviiva.

S:sesti taivutettu metallilevy. S:sesti toisiaan leikkaavat kadut. Kehysten s:suus. Kolmio on s., jos yksi sen kulmista on suora. S. koordinaatisto 'koordinaatisto, jonka koordinaattiakselit ovat kohtisuorassa toisiaan vastaan'. **-kulmakko**[83] *s. tekn.* = suorakulma 1. **-kulmaviivoitin** *s.* vrt. suorakulma 1. | T-kirjaimen muotoinen s. **-kulmio**[83] *s.* **1.** *mat.* nelikulmio, jonka kaikki kulmat ovat suorat. **2.** *tekn.* = suorakulma 1. **-kärkinen** *a.* Suippo, s. lehti. S. teräskynä. **-lankalamppu** *s. sähk.* hehkulamppu, jonka polvekkeinen hehkulanka ei ole kierteinen; vrt. kierrelankalamppu. **-leukai|nen** *a.* S:set pihdit. **-linjai|nen** *a.* -suus *omin.* S. puku S. yhteys tehtaan ja sataman välillä. Luonteen, toiminnan s:suus. **-luonteinen, -luontoinen** *a.* S. mies. Reilu ja s. toveri. **-mielinen** *a.* S. henkilö.

suoranaan *adv.* Vettä satoi ihan s. 'solkenaan, runsaasti'.

suoranai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** välitön, suora. | S:sessa kosketuksessa toisiinsa olevat pinnat. S. auringonvalo. S. kytkentä, voimansiirto. Tilastosta ei s:sesti käy ilmi - -. Toimenpide, joka s:sesti edistää tutkimustyötä. Tällä tiedolla ei ole s:sta käytännöllistä merkitystä. — S:set eli välittömät verot. S. tuotto. S. myynti, emissio. | Esimies, jonka pysyvään käskyvaltaan sotilashenkilö kuuluu virka- tai palvelusasemansa johdosta, on tämän henkilön s. esimies. Välitöntä s:sta esimiestä sanotaan lähimmäksi s:seksi esimieheksi SO. S:sesti brittiläisen kuvernöörin hallinnassa oleva alue. Hänen sairastumisensa oli s. seuraus äkillisistä ponnistuksista. Hän ei s:sesti sanonut sitä, mutta arvasin sen hänen keskusteluistaan muiden kanssa. Sanonta, joka on s. käännös ruotsista. Lakkautetun järjestön s. jatkaja. - - tyyliniekkana on Juhani Aho ollut Kiven taiteen s:simpia jatkajia TARK. — S:sessa paranemisessa haavan reunat kasvavat kiinni toisiinsa. S. höyry 'höyry, joka lasketaan suoraan käsiteltävään nesteeseen t. esineeseen'. **2. a.** selvä, ilmeinen, oikea, todellinen, varsinainen. | Tämä on s. todistus siitä, että - -. Asiasta ei ole s:sia tietoja olemassa. S:sessa kansankielessä ei tällaista ilmausta tavata. S:siin sotatoimiin ei sentään ryhdytty. **b.** painottomana: todellinen, oikea; vrt. suorastaan 1. | Jalokivilipas, joka on maksanut s:sen omaisuuden. Hänen parantumisensa oli s. ihme. Kotiapulaisemme on s. aarre. Huonoina vuosina heitä ahdisti s. nälkä. Hän on saanut kärsiä s:sta vääryyttäkin. Käännöksessä on joitakin s:sia kielivirheitä. Huolimattomuus, josta aiheutui s:sta vahinkoa. Mielestäni sinun on s. velvollisuus mennä hänen hautajaisiinsa. Värikäs pöytäliina, joka on s. ilo silmälle.

suoranenäinen *a.* S. nainen.

suo|ranta *s.* Metsälammen s:rannat. **-rantainen** *a.* S. järvi.

suora|nuottinen *a. puhek.* luonteenlaadusta: mutkaton, suora, selväpiirteinen. | Kauhavalaiset ovat olleet itsetietoisia ja s:nuottisia, niin kuin sielläpäin yleensäkin ollaan TIITUS. **-piikkinen** *a.* S. äes. **-piirteinen** *a.* S. rakennus. S. toiminta. **-pintainen** *a.* S. lattia, betoniseinä. **-pohjainen** *a.* S. allas. **-puhei|nen** *a.* -suus *omin.* ajatuksensa suoraan ilmaiseva. | Reilu ja s. ihminen. Olet vähän liian s. N. N. oli s:suudellaan suututtanut esimiehensä. **-raitai|nen** *a.* S:sta kangasta. **-reunainen** *a.* S. paperi, lauta. S. kakkuvuoka. **-runkoinen** *a.* S. mänty. **-ryhtinen** *a.* S. nuorukainen. Vielä vanhanakin s. **-sanai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** proosamuotoinen, proosa-;)(runomittainen. | S. kirjallisuus. Runon s. käännös. Legenda, joka on s:sessa muodossa kulkenut Pohjoismaihin. Eräät Juhani Ahon lastut ovat s:sta lyriikkaa. S. tyyli. S. runous, tav. 'proosamuotoinen kaunokirjallisuus'. S. [par. vapaamittainen] runo. **2.** par. suorapuheinen, suorasukainen. **-sarvinen** *a.* S. antilooppilaji. **-seinäi|nen** *a.* S. vesisäiliö. S:set aitat. S. kallio. S. solu. **-selkäi|nen** *a.* -syys *omin.* **1.** S. mies. S. hevonen. Laamat ovat s:siä ja hoikkajalkaisia kamelieläimiä. — S. takki. S. tuoli, sohva. — *Kuv.* järkkymättä ja rehellisesti kannallaan, mielipiteissään tms. pysyvä, peloton, nöyristelemätön. | S. valtiomies. Poliittinen s:syys. **2.** *tekn.* S. [)(kovera-, uurret. kuperaselkäinen] hihnapyörä. **-siipi|nen** *a.* — Tav. *s:sesti.* S:set 'Orthoptera, hyönteisiä, joilla on vähittäinen muodonvaihdos ja purevat suuosat'. Heinäsirkat ja hepokatit kuuluvat s:siin. **-sivuinen** *a.* S. lautatavara. S. paperinpala. S. lipasto.

suora|ssa, -an *adv.* **1.** asennosta jnk muun suhteen;)(vinossa. | Tarkastaa, ovatko sukansaumat s. Onko solmioni s.? Asettaa taulu s:an. **2.** suorana;)(kumarassa, vääränä tms. | Huone oli niin matala, että siinä tuskin mahtui s. seisomaan.

suorasta|an, -nsa *adv.* **1.** painottomana. **a.** tähdentävästi: kerrassaan, aivan, ihan, vallan. | Mainio, s. nerokas keksintö. Tärkeä, s. ratkaiseva seikka. Kehityksen nopeus on ollut s. hämmästyttävä. On s. häpeä, ettei asiaan ole saatu korjausta. Hän on todellinen lahjakkuus, nero s. Oli s. pakko menetellä niin. On pidettävä s. ihmeenä, että he pelastuivat. Toisten täytyi nukkua s. lattialla. Hän s. ajoi meidät pois. En s. voinut kieltäytyä. Rahaa s. virtasi hänelle. Yleisö s. kiljui. Sellainen holtittomuus s. raivostuttaa. **b.** jopa, vieläpä. | Tällainen menettely ei ole ainoastaan hyödytöntä, vaan s. vaarallista. Väittäisin s., ettei asiaan ole kiinnitetty mitään huomiota. **c.** nimenomaan, suoranaisesti, varsinaisesti. | En minä s. tätä asiaa tarkoittanut, mutta - -. En voi sanoa häntä s. tunteneeni, mutta - -. Sellaistakaan olettamusta ei voi hylätä; monet seikat puhuvat s. sen puolesta. Vehnän noki ei ole s. myrkyllistä, vaikka onkin pahanhajuista. **2.** tav:mmin suoraan, suoranaisesti. | Rimoja ei saa naulata s. alustalle. Taulukko, josta arvot voidaan s. lukea. S. luonnosta tehdyt havainnot. Dominikaanimunkkikunnan johtaja sai ohjeensa s. paavilta. Ohjesääntöön oli monta kohtaa otettu jokseenkin s. varhaisemmasta ohjesäännöstä. — Suurin osa tuotannosta menee s. kulutukseen. Realistinen kirjailija johtui siihen [kansankielen käyttämiseen] tietysti aivan s. LEINO. [Rikos] joka on ylioikeuden s. tutkittavaksi otettava LK. **3.** *kans.*

harv. suoranaan, solkenaan. | Hiki valui s. otsalta KAUPPISH.

suorasti *adv.* suoraan. | Tunturille ei voi nousta s., vaan tien täytyy polveilla. - - ei saattanut katsoa ketään s. silmiin M.MERENMAA. S. puhua tahdon KIVI.

suora|suinen *a.* suorapuheinen. **-sukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* suoraan, peittelemättä, kaunistelematta ajatuksensa ilmaiseva, sanomansa seurauksista välittämätön, suorapuheinen; suoraan asiaan t. toimintaan käypä; sievistelemätön, kursailematon, siekailematon. | Puheissaan s. mies. S:sta puhetta. S. kuvaus, esitys, kysymys, sanonta. Liian s. rakkausasioiden käsittely. Karkean s. renessanssiromaani. Ilmaisi s:sesti kantansa. Laulun kansanomainen s:suus. — S. luonne. S. toiminta, käyttäytyminen. — Vanhan miehen s. muotokuva. **-suu** *a.* suorasuinen. — *S:sesti.* - - hän oli samanlainen s. kuin upseerit Rantsilan kekkerissä E.LAMPÉN. **-suuntaus**[39] *s. sot.* tav. ⌢; ks. suora A.II.1. **-suuntausase, -suuntaustykki** *s. sot.* suora-ammuntaase, -tykki. **-syinen** *a.* S. villa. S. pärepuu. — *Kuv.* mutkaton, suoraviivainen. | Toiminta on hänen [Aiskhyloksen] tragedioissaan sangen yksinkertainen ja s. IT. **-syrjä**[10] *s. tekn.* viivoitin, jolla tarkistetaan työstettyjen pintojen, kuten työpöytien, sementtilattioiden yms., suoruutta ja tasaisuutta, oikaisuviivain. **-syrjäi|nen** *a.* S:seksi sahattu lauta. S. höylänterä. S. pyöränvanne. **-särmäinen** *a.* S. kivenlohkare. S. lauta. **-säärinen** *a.* S. mies. — S. harppi. **-teräi|nen** *a.* S. miekka, taltta. S:set sakset. **-tukkai|nen** *a.* S:sia rotuja ovat mm. mongolit ja intiaanit. **-urainen** *a.* S. jyrsin, pora.

suoravai|nen[63] *a. harv.* suorasukainen. | [Ahlqvist] ahdistaa s:seen tapaansa milloin mitäkin vääränä pitämäänsä lausetapaa tai sanaa E.A. SAARIMAA.

suora|vartinen *a.* S. viikate, piippu. S. kuusi. S. mies. **-viivai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** suoran viivan t. suoria viivoja muodostava; kuvioista, kappaleista: suorien viivojen rajoittama, jolle ovat tunnusmerkillisiä suorat viivat; liikkeestä yms.: (ajateltua) suoraa viivaa pitkin tapahtuva, suoran viivan tavoin jatkuva; lineaarinen. | S. rannikko, raja, rintama. Pitkät s:set puiston käytävät. Kulkea s:sesti kadun poikki. Sahata s:sesti. S:sesti lohjennut kivi. S:sesti mitattu etäisyys. Viivaa, joka on muodostunut s:sista osista olematta itse suora, sanotaan murtoviivaksi. — Kolmio, neliö ym. s:set kuviot. S., geometrisia kuvioita suosiva ornamentiikka. S. asemakaava. Ludvig XVI:n tyyli on s:sempaa kuin rokokoon. — *Fys. tekn.* Liike on s., jos kappaleen kunkin pisteen kulkema rata on suora viiva. Kampi muuttaa moottorin männän s:sen edestakaisliikkeen pyörintäliikkeeksi. Valonsäteet etenevät s:sesti. S:sesti polarisoitunut valo. Vipu on s., jos voimien vaikutuspisteet ovat akselin kautta kulkevalla suoralla, muuten kulmavipu. — *Mat.* lineaarinen. | S. interpolointi. S. suhde. S:sesti kasvava paine. — *Rad.* lineaarinen. | S. modulaatio, ilmaisin. Toisto on s:sta, jos ei synny uusia värähtelyjä eikä häviä sellaisia, jotka alkuperäinen esitys sisältää. **2.** *kuv.* mutkaton, selväpiirteinen, suora, selkeä; joskus: yksinkertainen, yksioikoinen. | S. käytännön ihminen. S. luonne. S. esiintyminen, asenne. Nuorison s. ajatustapa. S. toiminta, ratkaisu. Hänen uransa on ollut harvinaisen s. S:sesti päämääräänsä pyrkivä ihminen. Klassillisen s. ja selkeä runo. Näytelmän juonen s:suus. S. kristillisyys. Puhdasoppisuuden ajan s:set käsitykset. Joukkueen peli oli perin s:sta. Selitys, joka tuntuu liian s:selta.

suorentaa[8] *v.* suoristaa, oikaista. | S. selkäänsä.

suorentu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) suoristua, suoreta. | Ryhti s:u.

suore|ta[34] *v.* suoristua, suorentua, oieta, oi'istua. | Kiharat s:nevat sateessa.

suor|ia[17] *v.* -inta[15*] *teonn.* **1.** *tr.* **a.** oikoa, suoristaa, selvittää, silittää. | S. [= kammata, sukia] hiuksiaan. S:i sormillaan partaansa. Rannassa sorsat s:ivat höyheniään. S:i ja silitti tyynyliinojen nauhat. Nousin seisomaan ja s:in pukuni. Isäntä s:ii verkot ja ripustaa ne kuivumaan. — Kyllä kova kenkä jalan s:ii [= kyllä elämä opettaa mukautumaan] SL. **b.** panna kuntoon, järjestää, selvittää. | S:i suksensa ja lähti taipaleelle. Poika s:i hevosen valjaisiin. Paketit oli tänään saatava s:ituksi matkaan. S. venettä kesäkuntoon. Minulle on sattunut onnettomuus — käyn sen s:imassa ja tulen sitten . . . J.SAULI. - - pere on suuri syötettävä, / murkinainen s:ittava KAL. — *Mer.* S. [= selvittää] laiva. **2.** *intr.* suoriutua lähtemään, lähteä; hankkiutua, selviytyä, ryhtyä. | S:i tiehesi! Matkaan s:ittiin heti kesäloman alkaessa. Viholliset s:ivat pakoon. Miehet s:ivat sotaan. Sulhot sotatielle s:i LEINO. — Nousin jällehen jaloille, / s:in siitä seisoalle AHO.

suoriella[28] *frekv.v.* < ed.

suorija[14] *tek.* — *Yhd.* laivans.

suorikas *a.* → runsassoinen.

suorimmiten, suorimmittain *adv.* aivan t. mahdollisimman suoraan, suorimmin.

suorist|aa[2] *v.* **1.** tehdä t. saattaa suor(emm)aksi, oikaista, oikoa, ojentaa, suorentaa. | S. selkäänsä, ryhtiään. Vainaja s:ettiin laudalle. Ohuita levyjä voidaan s. takomalla kylmiltään. Tyttö s:i hamettaan ennen kuin koputti oveen. Neljän boforin tuuli s:aa ison lipun ja heiluttaa oksia. Lieriöprojektiossa on kuvapintana lieriön s:ettu vaippapinta. Tien mutkia olisi edelleen s:ettava. — *Mat.* S:ava [= avaruuskäyrän tangentin ja sivunormaalin kautta käyvä] taso. — *Refl. taiv.* Hän s:ihe tuolissaan pystympään. S:ime äkkiä ja hujautin kädelläni AHO. **2.** asennosta: panna t. saattaa suor(emp)aan, oikaista. | S. vinossa olevaa solmiotaan. S:i kallelleen painuneen aidan.

suoristau|tua[44] *refl.v.* < ed. | Ruhtinas s:tui täyteen pituuteensa. S:dun mukavasti sohvalle.

suoristel|la[28] *frekv.v.* < suoristaa. | S:i vaatteitaan ennen kuin ripusti ne naulakkoon.

suoristu|a[1] *pass.v.* (< suoristaa) suoreta, suorentua, oieta, oi'istua. | Hiukset s:vat sateessa. Rivit s:ivat. Ennen kiinnittämistä korkkimatto on levitettävä s:maan. — *Mat.* S:va kaari 'käy-

ränkaari, jonka pituus voidaan yksikäsitteisesti määrittää tiettynä integraalina'.

suoristus[64] *teonn.* < suoristaa. | Laudan syrjien s. Kieroutuneiden pintojen s. Kuhmujen s. **-höylä** *s. tekn.* oikohöylä. **-kone** *s. met.* S:ita käytetään mm. metallilevyjen kylmiltään oikomiseen. Naulojen s.

suori|ta[37] *v.* **1.** suoriutua, selvitä, lähteä, joutua. | Pojat s:sivat vihdoin matkalle. S:atkos siitä tiehesi! Siitä pulmasta ei s:akaan joka mies. **2.** *kans.* suoreta, oieta. | [Vapa on] ripustettu - - nauloihinsa s:amaan AHO.

suorite[78*] *s. tal.* **1.** suoritus, jkn t. jnk suorittama työ. **2.** *ehd.* maksu-, suoritusväline.

suorit|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | S:teli rästiin jääneitä töitään.

suorit|taa[2*] *v.* **I. 1.** obj:na vars. teonn. tms. (johdoltaan t. merk:ltään) verbaalinen s., jolloin v. yhdessä obj:n kanssa us. vastaa suunnilleen obj:na olevan sanan kantav:ä (joka yksinkertaisempana us. on suositeltavampi, esim. s. tarkastus 'tarkastaa'): tehdä, toimittaa, panna toimeen, toteuttaa. | Suunnitella ja s. työ, tehtävä. Aamuaskareitaan s:tava emäntä. Liikkeemme s:taa kaikkea sähköalaan kuuluvaa työtä. S. urakkansa loppuun. S:ti asiansa ja lähti. S. tutkimuksia, kokeita, tiedusteluja. S. leikkaus, hampaanpoisto. S. vartiopalvelusta, päivystystä. Harvennushakkauksen käytännöllinen s:taminen. S:ti koko laskutehtävän päässään. Uusi menettelytapa lämpötekniikan laskujen s:tamiseksi. Hallitsijanvierailua varten s:ettiin laajoja valmisteluja. S. uudistuksia, korjauksia. S. katselmus, kunnianosoitus. S. veronkanto, ulosmittaus, rajankäynti. S. voimisteluliikkeitä, hyppy, kaarto. Vain kolme juoksijaa s:ti kilpailun loppuun. S. hyökkäys, läpimurto, vastaisku, saarrostus. Taitavasti s:ettu sotatoimi. Puolustuslaitos s:taa kovapanosammuntoja tänään klo 12—16 itäisessä saaristossa. Raskaan sarjan maailmanmestaruusottelu s:etaan New Yorkissa. Kaupungin yläpuolella s:ettiin [= käytiin] kiivas ilmataistelu. Yövartija havaitsi ensimmäisenä palon ja s:ti hälytyksen. S. tarkastuskierros. Kaikki virkamatkat s:ettiin autolla. S. tilaus 'tilata, tehdä tilaus t. (vars. liik.) hoitaa, täyttää jkn toimeksi antama tilaus'. S. osuutensa keräyksestä. Arvonta s:etaan toukokuun 10. päivänä. S. äänestys, vaali. Uuden seurakuntakodin vihkimisen s:ti piispa. Ruumiinsiunaus tapahtui Helsingissä ja hautaus s:ettiin Heinolassa. S:ti arvokkaita palveluksia isänmaalle. Pitkän päivätyön s:tanut virkamies. — S. rikos, kavallus, varkaus. S. vallankumous. — *Tal.* Sisäisen laatunsa puolesta työ on luovaa, johtavaa tai s:tavaa. Suurin osa väestöstä tekee s:tavaa työtä.

2. a. jhk oppikurssiin, tutkintoon tms. sisältyvien vaatimusten hyväksyttävästä täyttämisestä, tutkinnossa, kokeessa tms. selviytymisestä, läpäisemisestä. | S. tutkinto, kurssi. S:ti keskikoulun neljässä vuodessa. N.N. on s:tanut korkeimman arvosanan kasvatusopissa. Siirrettiin ehdot s:ettuaan ylemmälle luokalle. S. opetusnäytteet. S. kandidaatti (puhek.) 'kandidaatin tutkinto'. — S. urheilumerkki 'urheilumerkin edellyttämät vaatimukset'. **b.** jhk velvollisuuteen kuuluvien tehtävien suorittamisesta. | S. velvollisuutensa. — S. asevelvollisuutensa. Oli s:tamassa asevelvollisuuttaan. **c.** rangaistuksesta: kärsiä, sovittaa. | S. rangaistuksensa. Oli vankilassa s:tamassa 10 vuoden tuomiota. S. sakkonsa vankeudella.

3. selvittää t. korvata maksamalla, maksaa. | S. maksu. S. kustannukset. S. vahingonkorvaus. S. tullia, veroa. S. lasku, velka. Korkoa on s:ettava 8 %. Edellisen kuukauden palkat ovat vielä s:tamatta. Aikanaan s:tamatta jäänyt velan lyhennys. Laiminlöi vuokran s:tamisen. S. käteisellä. S. jk rahana, luonnontuotteina, työllä. S. jtak maksuksi, maksuna, korvaukseksi, korvauksena. S:ti hevosesta hyvän hinnan. Todistus, josta on s:ettava 800 mk.

II. *harv.* **1. a.** selvittää; panna kuntoon, järjestää, varustaa. | - - saadaanpas nähdä kuinka hän s:taa solmun, jonka pistän hänelle avattavaksi KIVI. - - ryhtyä s:tamaan niitä monia kokoelmia, joita matkoilla oli karttunut E.N. SETÄLÄ. - - sormiansa s:tavi, / peukaloitansa pesevi KAL. **b.** *kansanr.* tehdä (valmiiksi), valmistaa. | - - rakenteli Pohjan purren, / s:ti sotavenosen KAL. Laati soiton [= kanteleen] hauinluisen, / s:ti ilon ikuisen KAL. **c.** *kansanr.* hankkia, ostaa. | - - siitä pystyisen kypärin / kultaisille kutrisille, / tuon isonsa ostamaisen, / sulhaismiesnä s:taman KAL. **2.** ojentaa. | - - kätensä s:taen yli laaksojen ja vuorien ALKIO.

suorittaja[10] *tek.* Työn s. Voimisteluliikkeen s. Illanvieton ohjelman s:t. Murhateon s:a ei ole vielä saatu kiinni. Urheilumerkin s:t. Maksun s. — *Yhd.* ohjelmans.

suorittamat|on[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* Tutkintoja s:tomillekin avautui viransaantimahdollisuuksia. **2.** *pass.* S. laskutoimitus. S. tulli. S. maksumääräys.

suorittamis|aika *s.* Maksujen s. **-tapa** *s.* Kokeen, tehtävän s. Vuokranmaksun s. **-velvollisuus** *s.* Perintöveron s.

suorituksellinen[63] *a.* par. suoritukseen kuuluva, suoritusta koskeva. | Tehtävän s. puoli.

suoritu|s[64] *s.* **1.** suorittaminen. | Työn, tehtävän s. Rakennustyön käytännöllinen s. Teknilliseltä s:kseltaan erinomainen voimisteluliike. Ohjelman s. oli juuri alkamassa, kun - -. Näyttelijöiden s:kset olivat kauttaaltaan kiitoksen arvoisia. Hiihtäjä, joka vanhanakin pystyi mainioihin s:ksiin. — Maksun, velan s. Laskun s. Yhtiötä lakkautettaessa toimitettu s. — Laivan s. → selvitys, suorinta. — *Yhd.* (ks. myös 3) ohjelman-, työns. **2.** se mikä suoritetaan, suorittamisen tulos, prestaatio. **a.** aikaansaannos, saavutus. | Taiteellisenakin s:ksena ansiokas ajankuvaus. 1 500 m:n [juoksun] tulos oli sateessa juostuna erinomainen s. **b.** maksuista yms. | Verot ym. s:kset. Sitä, minkä velkoja on oikeutettu saamaan ja velallinen on velkaa, nimitetään s:kseksi. Maksettavaksi erääntyvä s. Olemme saaneet tk. 8. päivänä lähetetyn s:ksenne. **3.** *yhd.* Kilpailu-, työ-, urheilus.; merkkis.; näyttelijä-, osas.; joukko-, joukkue-,

yhteiss.; lisä-, loppus.; huippu-, loistos.; käteiss.; vastas.
suoritus|aika *s.* Työn, urheilumerkin s. Maksun s:aikaa on 2 kk. **-järjestys** *s.* Eri kilpailulajien s. **-komento** *s. sot.* Valmiuskomento määrää, mitä on tehtävä, s. hetken, jolloin tehtävä on suoritettava. **-ky|ky** *s.* Oppilaan s:kyä vastaava tehtävä. Inhimillisen s:vyn raja. Muistin s. Koneen, teollisuuslaitoksen s. Metalliteollisuutemme s. — Veronmaksajan s. 'maksukyky'. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* Järkevä harjoittelu pitää urheilijan pitkään s:senä. Erittäin s. konepaja. — *Erik.* maksukykyinen, solventti. | Vakavarainen ja s. liikelaitos. Pankin s:syys. **-menettely** *s. lak.* suoritus- ja konkurssitilassa olevan yhtymän omaisuuden selvittely. **-mie|s** *s. lak.* = selvitysmies. | N.N. toimi s:henä pankin jouduttua suoritustilaan. **-muo|to** *s.* Voimisteluliikkeen lopullinen s. Ennestään patentilla suojatun keksinnön kehitykselle tai erityiselle s:dolle olkoon patentinhaltijalla oikeus hakea joko itsenäistä tai lisäpatenttia LK. **-nopeu|s** *s.* Työn s. Harjoitus lisää s:tta. **-ohje** *s.* Tehtävät s:ineen. **-osa** *s. sot.* Komento sisältää valmistusja s:n tai vain s:n. **-paik|ka** *s.* Työn s. Heittojen ja hyppyjen s:at olivat sateen jäljeltä pehmeät. Jos s:asta ei ole mitään sovittu, on suoritus tehtävä velkojan asuinpaikassa. **-palkka** *s.* työn tuloksen mukaan maksettava palkka, urakkapalkka, kappalepalkka; vrt. aikapalkka. **-päivä** *s.* Loppuottelun s. määrätään myöhemmin. Viimeisen maksuerän s. **-ta|pa** *s.* Hypyissä on s. yleensä vapaa. Taistelu jaetaan s:van mukaan hyökkäykseen, puolustukseen ja viivytykseen. — Maksun, verojen s. **-teho** *s.* Koneen, moottorin s. Urheilussa ihminen pyrkii taistelunluonteisten harjoitusten avulla kehittämään s:aan äärimmilleen. **-tila** *s. lak.* välitila, jossa jnk yhtymän omaisuus selvitetään muulla virallisella menettelyllä kuin konkurssilla, so. muutetaan rahaksi ja maksetaan velat, selvitystila. | S:an asettamista vaatii Suomen lainsäädäntö mm. pankkien, vakuutusyhtiöiden ja hypoteekkiyhdistysten kohdalta heti, kun niiden taloudellinen asema on uhanalainen. Joutua s:an. Säästöpankki on pantava s:an, jos $^3/_4$ sen omista varoista on kulutettu. S:ssa olevan vakuutusyhtiön toiminimeen on lisättävä sana »s:ssa». **-velvollisuus** *s.* Velka tai muu s. Eläkkeen s. lakkaa eläkeläisen kuollessa. **-virhe** *s.* S:istä seuraa miinuspisteitä.
suoritutt|aa[2*] *fakt.v.* < suorittaa. | Opettaja s:i oppilailleen liian vaikeita liikkeitä. Hallitus on ryhtynyt s:amaan tutkimuksia asiassa.
suoriu|tua[44] *v.* saada jk tehtävä t. asia suoritetuksi, kyetä t. onnistua pääsemään jstak, jhk, päästä, selviytyä; tulla toimeen. | S. tutkinnosta, kokeesta. S. nopeasti tehtävistään. S. pulasta, vaikeuksista. Tilanne oli sellainen, että siitä voitiin s. vain ripein ottein. Ravintoloiden on kesän aikana s:duttava suuresta työmäärästä. Pommitusta, josta ei kukaan elävänä s:tunut. Hänestä et s:dukaan pelkillä lupauksilla. Luulen s:tuvani menoista. Suomen hiihtäjät s:tuivat voittajina, voittajiksi. S:tui ennätysajassa kandidaatiksi. Koettaa s. elämässä omin voimin. Sammakko s:tuu yhtä hyvin sekä maalla että vedessä. — S:du tiehesi! Mies s:si kiireesti matkaan. Kun kopat oli saatu täyteen marjoja, s:duttiin kotimatkalle. - - tappoivat, ennen kuin vastarintaan ehdittiin s., runsaasti puolet koko joukostamme IVALO.
suoro[1] *s. kans.* eläimen siitin. — *Yhd.* sonnins.
suorruk|e[78*] *s. harv.* vanuke, takku. | Tukka pahoissa s:keissa.
suorrukkei|nen[63] *poss.a. harv.* vanukkeinen, takkuinen. | S:set hiukset.
suortaa[6] *v. harv.* suoria, suoristaa.
suortu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Ja vanhakin nyt nuortuu / kuin lapsi leikkimään. / Ja koukkuselkä s:u — / niin kaikk' on mielissään J.H.ERKKO.
suortuv|a[13] *s.* **1.** vars. *mon.* (pitkistä, vars. aaltoilevista) hiuksista; vrt. hapsi, kutri. | Tummat s:at. Olkapäille valuvat s:at. Sukia s:iaan. Tuuli pörrötti tytön s:at. Ruskea tukka, jossa jo näkyi hopeisia s:ia. — *Kuv.* Riippakoivun pitkät s:at. **2.** pieni kimppu hiuksia, lankoja, villaa tms. | Vaimon tukka riippui s:ina otsalla ja poskilla. Leikkasi s:an tytön hiuksista muistoksi. — Kehrääjä vetää kuontalosta s:ia ja kiinnittää ne värttinän yläpäähän. Erotti nipusta useita pieniä s:ia. — *Yhd.* hamppu-, hius-, pellava-, villas.
suortuvainen[63] *poss.a.* S. tukka.
suoruus *omin.* ks. suora.
suo|saareke *s.* suossa oleva saareke. | Metsäinen s. Asukkaat pakenivat s:saarekkeisiin. **-saari** *s.* vrt. ed. | Susien piilopaikkana oleva s. **-salmek|e** *s.* suon muodostama salmeke. | Harjujen välinen s. **-sammal** *s.* **-sara** *s.* **-seu|tu** *s.* Epäterveellinen s. Pohjois-Suomen metsä- ja s:dut.
suos|ia[17] *v.* -inta[15*] *teonn* **1.** olla (erityisen, poikkeuksellisen) suopea jklle t. jllek, suhtautua (erityisen, poikkeuksellisen) suopeasti jkhun t. jhk, osoittaa (erityistä) suopeutta jkta t. jtak kohtaan; joskus: olla jklle t. jllek liian, puolueellisen suopea, pitää parempana kuin muita, asettaa muiden edelle, pitää erikoisasemassa. | Opettaja ei saisi erityisesti s. ketään oppilastaan. Kosija, jota ei talossa s:ittu, tuskin siedettiin. Tiedemiehiä ja taiteilijoita s:iva renessanssiruhtinas. Talo, jossa s:itaan mustalaisia. Valtio s:i uudisraivaajia mm. myöntämälle heille verovapauksia. Venäjän keisarinna s:i Suomen itsenäisyyspyrkimyksiä. Yksipuolisesti tuottajaa s:iva hintapolitiikka. — *Lak.* Rikoksen s:iminen 'toiminta, jonka tarkoituksena on pelastaa rikoksentekijä rangaistuksesta'. — *Tal.* vrt. suosituimmuus. | S:ituimpien maiden suhteen voidaan poiketa yleisestä tullitariffista. **2.** tuntea t. osoittaa (erityistä, suopeaa) mieltymystä jtak kohtaan, pitää jstak; käyttää jtak (erityisen) mielellään t. paljon, harrastaa, kannattaa. | Yleisön s:ima ravintola. S:ikaa kotimaista teollisuutta! Ranskatar s:ii pukeutumisessaan mustaa väriä. Muoti s:ii tänä keväänä suoria linjoja. Barokki s:i runsaasti koristeltuja ja kierteisiä muotoja. — Varis s:ii asuttuja seutuja 'oleskelee mielellään asutuilla seuduilla'. Kosteutta, kuivuutta s:iva [= kosteassa, kuivassa viihtyvä] kasvi. — *suosittu* (a.) suosiossa oleva, suosiota nauttiva; paljon käy-

tetty. | Teräväkielisyytensä vuoksi N. ei ollut toveripiirissä erityisen s:ittu. S:ittu räätäli. S:ittuja äänilevyjä. Romaani tuli niin suosituksi, että siitä otettiin kuusi painosta. S:ittu ravintola, matkailuhotelli. Vaahtera on s:ittu puistopuu. Tämän hetken s:ituin tupakkamerkki. **3.** us. *kuv.* onnesta, luonnosta, säästä yms.: olla suotuisa, edullinen jllek. | Onni ei minua arpajaisissa s:inut. Maa, jota luonto on monessa suhteessa s:inut. Luonnon s:ima seutu. Kesäjuhlaa s:i mitä kaunein sää. Keli s:i eilisiä hiihtokilpailuja. Kirkas kuutamoyö s:i vihollisen pommituslentoja.

suosij|a[14] *tek.* Suuri tieteiden ja taiteiden s. Piispa Skytte, Agricolan s. Hänellä on mahtavia s:oita. Seuran jäseniä, ystäviä ja s:oita pyydetään saapumaan juhlaan. — Pyökki on meri-ilmaston s. — *Yhd.* hyönteis-, muurahais-, tuulens.

suosijatar[54*] *s.* naispuolinen suosija. | Kuningatar Isabella, Kolumbuksen s.

suosikki[6*] *s.* favoriitti. **1.** jkn erityisessä suosiossa oleva, lempilapsi, lemmikki. | Johtajattaren erityinen s. Yleisön s. Tauno Palo. Iloinen veitikka, kaikkien naisten s. Heikkotahtoinen kuningas antoi s:ensa vaikuttaa valtakunnan asioihin. Onnen, kohtalon s. Onnetarten, runotarten s. — *Yhd.* yleisöns. **2.** *urh.* kilpailijasta, joukkueesta yms., jolla etukäteen katsotaan olevan suurimmat mahdollisuudet voittoon. | N.N. on s. huomisessa ottelussa. Yllätys mestaruussarjassa: kaikki suosikit hävisivät. — *Yhd.* ennakko-, suurs. **-asema** *s.* Elokuvatähti, joka jatkuvasti on säilyttänyt s:nsa. **-hevonen** *s.* **-joukkue** *s. urh.* **-järjestelmä** *s.* suosikkien pitäminen; virkojen tms. etujen antaminen suosikkiaseman, sukulaisuuden, tuttavuuden tms. (eikä ansioiden) perusteella. | Tyytymättömyyttä herättävä s. **-koira** *s.* **-vaimo** *s.* Neekeripäällikön s.

suosilmä(ke) *s.* suonsilmä(ke).

suosintatulli *s. tal.* = preferenssitulli.

suosio[3] *s.* **1.** (erityinen, poikkeuksellinen, us. mieltymyksen sekainen) suopeus, hyväntahtoisuus, myötämielisyys (jkta t. jtak kohtaan), (erityisen, poikkeuksellisen) suopea suhtautuminen jkhun t. jhk. | Tavoitella, etsiä jkn s:ta. Saavuttaa, saada, voittaa jkn s. Nauttia jkn s:ta. Olla jkn s:ssa. Päästä jkn s:on. Ottaa jku s:onsa. Neito, jonka s:ta miehet tavoittelevat. Alaiset kilpailivat A:n s:sta. Neulepuserot ovat naisten s:ssa. Suuren s:n saavuttanut elokuva, romaani. Kuitulevymme on saanut rakentajien jakamattoman s:n. Yleistä s:ta nauttiva hallitusmies. Kansan s. Hallitsija oli menettänyt s:nsa. Yleisö osoitti raivokkaasti s:taan. S:n myrsky tervehti kilpailijoita. Katselijain s. oli pienemmän puolella. Paistatteli kuninkaan s:n auringossa. Kädestä tervehtiminen oli hänen taholtaan erityinen s:n osoitus. — Minä suljen teidän s:onne sisaremme Foiben, - - että otatte hänet vastaan Herrassa - - ja autatte häntä kaikessa UT. Liikkeemme pyytää edelleenkin sulkeutua arv. yleisön s:on. Sulkeudun s:onne, hyvä herrasväki! — *Vanh. heng.* Jos Herralla on hyvä s. meihin, niin hän vie meidät siihen maahan ja antaa sen meille VTV. — *Yhd.* epäs.; mielis.; kansan-, yleisöns. **2.** *harv.* sopu, sovinnollisuus. | S. leivän lisää SL. Suo keskinäisen s:n / asua majoissamme / ja aina rauhan, sovinnon / myös olla seuranamme VK. — *suosiolla* (adv.) sovussa, sovinnolla, vastustelematta, hyvällä. | S:lla suoritettu maksu. Riitajuttu saatiin s:lla selvitetyksi. He eivät siihen s:lla ryhdy! Kaikkien oli lähdettävä mukaan, joko s:lla tai pakosta. — *suosiosta* (adv. harv.) suosiolla. | En jaksanut pinnistää, jättäydyin s:sta jälkeen.

suosiolli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** suopea, ystävällinen, myötämielinen, hyväntahtoinen. | Näytelmä sai melko s:sen vastaanoton. Jkn s:sella luvalla. Vanhat mestarit eivät suhtautuneet s:sesti muihin samalle alalle yrittäviin. Aleksanteri I:n s:suus maatamme kohtaan. Vastaukseksi s:seen tiedusteluunne ilmoitamme kohteliaimmin, että --. Tämän tarkastustyön on s:sesti suorittanut maisteri N.N. Toveriensa s:sesti avustamana hän pian perehtyi työhön. **2.** suotuisa, onnellinen, hyvä. | Sotaonni kääntyi meille s:seksi. Hän on syntynyt s:sten tähtien alla.

suosion|huuto *s.* S:huutojen kaikuessa voittaja asteli hakemaan palkintoaan. **-myrsky** *s. kuv.* erittäin voimakkaista, äänekkäistä suosionosoituksista. | Esitys nostatti suoranaisen s:n. **-osoitu|s** *s.* **1.** Kutsu hänen luokseen päivälliselle oli suuri s. **2.** tav. *mon.* kättentaputuksista ym. suosion osoituksena, aplodeista. | Katsomon, yleisön s:kset. Esitys sai osakseen raikuvat s:kset. Voimakkaat s:kset puhkesivat ilmoille.

suosista *adv. ark.* suosiolla, suosiosta.

suosit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn* **1.** = suosittaa 1. | Voin tuntemukseni perusteella s. mitä lämpimimmin maisteri M.M:ää tämänlaatuisiin virkoihin. Mitä kirjaa s:telisit minulle matkalukemiseksi? S:telemme valmisteitamme. Tätä lajiketta s:ellaan viljeltäväksi kuivilla paikoilla. Ratkaisutapa, jota ei voi määrätä noudatettavaksi, mutta jota s:ellaan. Kaikkien opintokerhojen kirjastoon s:eltava teos. S:eltavin on metallilangasta tehty astiankuivausteline. Sellainen menettely olisi tuskin s:eltavaa. — Hyvin s:eltu [par. hyväsuosituksinen, hyvät suositukset omaava] kotiapulainen hakee paikkaa. **2.** *harv.* **a.** yrittää saavuttaa jkn suosio, hyvitellä, lepytellä, suostutella. | Kysy kullalla tytärtä, / hopialla morsianta, / sormuksilla s:tele KANT. Paha on, kun ei omia jumalia palvella, mutta pahempi vielä, kun vieraita s:ellaan AHO. **b.** suosia. | Mokomaakin juoruakkaa täällä s:televat!

suosit|taa[24*] *v.* **1.** esittää t. ehdottaa jklle jkta t. jtak (erityisen) sopivana t. hyvänä jhk tehtävään t. tarkoitukseen, kehottaa t. neuvoa ottamaan palvelukseen, käyttämään, hankkimaan tms., puhua puolesta, suositella. | S. jklle jkta, jtak. S. jkta jhk toimeen, tehtävään. Voitteko s. minulle jotakin parturinliikettä? S:amme pastillejamme erityisesti laulajille ja opettajille. Arkipukuun s:taisin ruskeaa tai harmaata kangasta. Nykyään s:etaan kielten-

opetuksessa käytännöllistä suuntausta. Kauppasopimus, jollaista Kansainliiton taloudellinen komitea oli s:tanut. Suomen akatemian kielitoimisto s:taa käytettäväksi jälkimmäistä ilmausta. S. jkta [= ehdottaa otettavaksi] sairaalaan. - - hänet otettiin - - oman nuoruutta ja elämäniloa säteilevän olemuksensa s:tamana avoimin sylin vastaan TARK. 2. *harv.* = suositella 2.a. | Näiden vainajain henkien katsottiin voivan vaikuttaa jälkeenelävien oloihin, jonka vuoksi niitä oli uhreilla s:ettava E.N.SETÄLÄ.

suosittaja[10] *tek.* S:kseni toimeen mainitsin entisen opettajani, professori N:n. — *Liik. mon.* henkilöistä t. toiminimistä, joihin ja joiden suosituksiin jku liikemies t. toiminimi saattaa vedota, referenssit.

suosittau|tua[44] *refl.v.* < suosittaa. | Oy. Pukimo s:tuu yleisölle edullisena ostopaikkana. Jääden odottamaan uutta tilaustanne s:dumme.

suosittelija[14] *tek.* < suositella. | Uudeksi jäseneksi pyrkivän on mainittava kaksi s:a.

suosituimmuu|s[65] *s.* suosituimpana olo. | Opettaja N. N:n s. oppilaiden parissa. — *Tal.* se, että valtio tietyssä suhteessa kohtelee toista valtiota t. sen kansalaista ainakin yhtä hyvin kuin mitä muuta valtiota t. sen kansalaista tahansa. | Kauppasopimus sisälsi molemminpuolisen s:den periaatteen. Myöntää toiselle valtiolle s. S:tta nauttivat tuotteet.

suosituimmuus|järjestelmä *s. tal.* **-klausuuli, -lauseke** *s. tal.* kauppasopimuksiin liitettävissä oleva lauseke, jolla sopimuspuolet sitoutuvat lausekkeen käsittämällä alalla antamaan toisilleen ne edut, jotka ne mahdollisesti tulevat antamaan jllek kolmannelle. **-määräys** *s. tal.* **-periaate** *s. tal.* **-sopimus** *s. tal.*

suositu|s[64] *s.* suosittava lausunto. | Hyvät s:kset omaava apulainen saa paikan [ilm.]. Apurahan hakija pyysi s:sta entisiltä opettajiltaan. S. on yleensä ylimalkaisempi kuin todistus. — *Kuv.* Tuotteen laatu on sen paras s. — *Erik. lak.* kansainvälisissä neuvotteluissa tms. tehty päätös, joka ei sido osapuolia, mutta jota suositetaan noudatettavaksi.

suositus|jäljennös *s.* Hakemukset palkkavaatimuksineen sekä todistus- ja s:jäljennöksineen lähetettävä allekirjoittaneelle. **-kirja** *s. vanh.* = seur. | Kuninkaan s. **-kirje** *s.* vars. kirjeestä, jossa sen kirjoittaja pyytää tuntemaansa henkilöä, jolle kirje on osoitettu, suhtautumaan suopeasti kirjeessä mainittuun henkilöön (us. sen tuojaan). | Olin saanut opettajiltani s:itä Upsalan yliopiston professoreja varten. Liikkeen johtajan berliiniläiselle liiketuttavalleen osoittama s. S. annetaan avoimena suositeltavan matkaan.

suostu|a[1] *v.* **1.** hyväksyä pyyntö, vaatimus, ehdotus tms., lupautua tekemään jtak pyydettyä, vaadittua, ehdotettua, myöntyä, taipua;)(kieltäytyä. | S. jkn pyyntöön, ehdotukseen, vaatimuksiin, houkutuksiin. Anomukseenne on s:ttu. S. tarjoukseen, kauppaan, sopimukseen. S. kosintaan. Ei auttanut muu kuin s. hänen tahtoonsa. — Velkojat eivät s:neet odottamaan. N. N. on s:nut esiintymään juhlassamme. Hinta, josta myyjä s:u esineen luovuttamaan. Kissa ei s:nut tulemaan alas puusta. S. haastateltavaksi. Potilas ei s:nut leikkaukseen. Osa hämäläisiä oli jo s:nut kasteeseen. Ehdotettuun muutokseen ei lääninhallitus ole katsonut voivansa s. Älä suostu vääryyteen! S:tko siihen, että jaamme saaliin tasan? Ellei hän suostu hyvällä, on käytettävä pakkoa. - - vieroksuitte kaikkia minun neuvojani, ette s:neet minun nuhteisiini VT. — S. jkn, jklle aviovaimoksi, morsiameksi, apuriksi. S:i vihollisen kätyriksi. Ilmoitti s:vansa seuran sihteeriksi. — *Erik.* suostua menemään naimisiin jkn kanssa, lupautua aviopuolisoksi. | Talon tytär, joka s:i köyhälle mökin pojalle. — *Kuv.* Jalat eivät oikein s:neet tottelemaan. **2. a.** omaksua suopea asenne jhk, tottua, sopeutua, mieltyä jhk. | Lapset eivät tahtoneet s. äitipuoleen. Mikko oli hiljainen ja hänen oli vaikea s. uusiin tovereihinsa. Lappalaistyttö s:i meihin ja ryhtyi juttusille. Koira, joka s:u helposti vieraisiin, ei ole hyvä vahti. Kissaa ei saatu s:maan uuteen kotiin. Elias ei s:nut tähän seutuun, tässä ei ollut hänen Helsinkiään WALTARI. — *Erik.* ihastumisesta, rakastumisesta, kihlautumisesta, avioliittoon menosta. | Liisa ei voinut s. sellaiseen hulttioon. [Ei] Kari Ilpon naiseen suostu, vaikka kaikki kullat saisi AHO. **b.** *harv.* liittyä. | - - häneen liittyi noin neljäsataa miestä; hänet tapettiin, ja kaikki, jotka olivat häneen s:neet, hajotettiin UT. **3.** *harv.* sopia (A.III.1.). | - - lunastushinnan määrä, josta perilliset ovat saattaneet keskenään s. LK. - - maksaa s:ttu rahti ja muut kustannukset LK. - - mikäli työehtosopimuksessa niin on s:ttu T.M.KIVIMÄKI.

suostumaton[57] *kielt.a.* Vieraisiin s. koira.

suostumu|s[64] *s.* suostuminen, myöntymys, hyväksymys; vrt. lupa. | Antaa s:ksensa, saada jkn s. jhk. Holhoojan kirjallinen s. Tytön isä ei antanut s:staan, ja kosija sai poistua tyhjin toimin. Tyttö puristi hänen kättään s:ksen merkiksi. Keisarin s. suomenkielisen maanviljelysopiston perustamiseen. Lainaukset teoksesta on tehty tekijän s:ksella. Sodasta ja rauhasta päättää presidentti eduskunnan s:ksella. 25 vuotta täyttänyt henkilö voi oikeuden s:ksella ottaa itselleen ottolapsen. Ilman yhtiökokouksen s:sta älköön hallitus myykö kiinteätä omaisuutta AK. **2.** *harv.* sopimus; vrt. suostua 3. | - - olkoon hänellä oikeus päällysmiehelle ylössanoa s. LK. - - melkein kohta, kuin yhteisestä s:ksesta, yhtyivät siihen [virteen] muutkin tuvassa olijat AHO.

suostun|ta[15*] *s.* **1.** suostuminen. **2.** suostuntavero. | S:nan luonteiset verot. Yleinen s. oli vanha raskas vero, jonka säädyt olivat ottaneet uudessa muodossa kantaakseen 1770-luvulla V.VOIONMAA. — *Yhd.* elinkeino-, palkka-, tulo-, tupakkas.

suostunta|esitys *s.* suostuntaveron myöntämistä koskeva hallituksen esitys. **-rahasto** *s.* v:een 1919 saakka käytännössä ollut valtion rahasto, johon varat saatiin suostuntaveroista ja jonka varojen käytöstä eduskunta määräsi. **-valiokunta** *s.* säätyvaltiopäivien valiokunta, joka valmisteli suostuntaveroja koskevia asioita. **-varat** *s. mon.* suostuntaveroista kertyneet varat. **-vero**

s. ennen v:ta 1919 eduskunnan sellaisiin tarpeisiin myöntämistä määräaikaisista veroista, joihin valtion vakinaiset tulot eivät riittäneet. | V:n 1863 valtiopäivillä määrättiin mallasjuomille s.

suostut|ella[28*] *frekv.v.* -televasti *adv.* -telu[2] *teonn.* < suostuttaa. **1.** yrittää saada jku suostumaan jhk, taivutella, houkutella, vikitellä. | S:telin häntä lähtemään mukaan. Pojat s:telivat Mikkoa puolelleen. "Tule pois, lähdetään jo", s:telee vaimo. Puhua s:televasti. Lauloi monien s:telujen jälkeen pari laulua. Hän ei ollutkaan niin helposti s:eltavissa. — Pojan poissa ollessa oli toinen s:ellut hänen tyttönsä. **2.** läheisesti ed:een liittyen: yrittää saavuttaa jkn suosio, lepytellä, hyvitellä. | Koetti s. itkevää lasta. Vainajain henkiä s:eltiin uhreilla.

suostut|taa[2*] *kaus.v.* -tavasti *adv.* -us[64] *teonn.* (< suostua) saada jku suostumaan jhk, taivuttaa. **1.** vrt. suostua 1. | S. jku puolelleen. Hänet täytyy saada s:etuksi tulemaan tänne. **2.** vrt. suostua 2. | S:ti itseensä toisen morsiamen. — Lehmän s:taminen uuteen kotiin. Haltijain s:taminen.

suostuvai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* (helposti) suostuva, taipuvainen, myöntyväinen. | Oli s. kaikkeen, mitä mies ehdotti. Onkohan isä s. ottamaan meidät mukaan? Ranska oli s. rauhanneuvotteluihin. Puhui asiasta siskoilleen, jotka olivat heti s:sia.

suo|suksi *s. kansat.* upottavalla suolla käytetty yksinkertainen, rei'itetty suksi. **-sypressi** *s.* Taxodium distichum, 30—45 m korkea, Pohjois-Amerikasta kotoisin oleva kesävihreä havupuu, jonka juurista nousee maan pinnan yläpuolelle hengitysjuuria.

suota|a[2*] *v. harv.* **1.** ei henkilösubj:n ohessa: suodattaa, päästää lävitseen. | Levy, joka s:a tietyn väriset valonsäteet. **2.** suodattua. | Näsijärvestä Pispalan harjun alitse Pyhäjärveen s:va vesi.

suotautu|a[44] *v.* **1.** *tekn.* metalliseosten metalleista: erottua kiteytymällä (ja tehdä seos epätasaiseksi). | Kun seos jäähtyy, alkavat toiset ainesosat s. siitä erilleen. Useimmat pronssilajit s:vat huomattavasti. S:mista koetetaan estää jäähdyttämällä seos nopeasti. **2.** *harv.* suodattua.

suotav|a[13] *a. (partis.)* -uus[65] *omin* (< suoda) toivottava, hyvä. | Kaikin puolin hyvä ja s. asia. Pitää jtak s:ana. Katsottiin s:aksi, että - -. Olisi s:aa, että jatkaisitte tutkimuksianne. Hän tupakoi enemmän kuin olisi s:aa. Parannusten, yhteistyön s:uus.

suoti[4*] *s. kans.* = suotti.

suotia[17*] *v. harv.* suodattaa.

suotiede *s.*

suoto- → suodatin-, suodatus-.

suotta *adv.* **1.** turhaan, aiheettomasti, tarpeettomasti. | Älä s. hätäile! S. tässä kiistelemme, otetaan asiasta selvä. S. minulle kahvia rupeatte keittämään. Tulin käyneeksi siellä ihan s., kun emäntä ei ollut kotona. Tyttöä etsittiin joka paikasta, mutta s. Ei sinulla s. ole kymmenen laskennossa. S. ei Lönnrotia ole sanottu Suomen kansan tyypilliseksi edustajaksi. S:ko, kansani, keskeen jään / raivasit maan ihanimman A.JÄNNES. — On aivan s. [= turhaa] kysyäkään koko asiaa. Mutta s. [= turhia] olivat hänen varoituksensa. — *syyttä suotta.* Varo syyttä s. ärsyttämästä häntä. Lapset saattavat joskus valehdella syyttä s. Mies, joka raivostuu ihan syyttä s. **2.** muuten vain, ilman aikojaan; huvin vuoksi, pilanpäin, piloillaan, leikillään. | S:han minä vain pilailin. - - se tapahtuu s., noin vain ilman aikojaan AHO. | Otapas sinä, Hilta, narraa s. sitä rouvaa. Ole ihastelevinasi sitä miestä JOTUNI. Ei aina tiedä, onko se sillä [äksyllä] päällä oikein vai s. AHO. | Älä sano hänelle mitään! — Sanonpa s:kin [= kiusallakin, pahuuttanikin]! — *suotta aikoja(an.* Lähdin s. aikojani kuljeskelemaan kaupungille. Kalle vain s. aikojaan rettelöi. — *suotta päi(te)n.* Kysytään nyt s. päiten, että kuullaan, mitä hän vastaa.

suottaherra *s. kans. vanh.* tyhjäntoimittaja, puoliherra.

suottail|la[29] *v. kans.* **1.** houkutella, kehotella. | Karhun Esa s:i lähtemään hänen kotiinsa ALKIO. **2.** *halv.* toisen sukupuolen kanssa tekemisissä olemisesta. | Vähäkös sitä tulee ikävissään kyökkipiian kanssa s:leeksi: minä käsipeliä soittelin ja hän tanssi AK.

suottamuori *s. kans.* aviottoman lapsen saanut naimaton nainen.

suotti[1*] *s. kans.* (*rinn.* suoti) tumman ruskea hevonen, rautias, raudikko.

suot|tua[1*], **-ua**[1*] *v. harv.* soistua.

suotui|nen[63] *a.* = seur. | S. sää, tuuli. Ihmiset, joille onni on ollut s. Taloudellisesti s:sempana ajankohtana.

suotuis|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** hyvä, edullinen, otollinen, onnekas; sovelias, sopiva. | S. tuuli, sää, ilmasto. S. enne. S:issa olosuhteissa. Laboratoriokokeista on saatu s:ia tuloksia. Kasvukausi on ollut perunalle s. Sotaonni kääntyi ateenalaisille s:aksi. Tiedot puutavaramarkkinoilta ovat olleet s:ia. Teollisuutemme on kehittynyt varsin s:asti. — Muuten olivat umpinaiset, varustuslaitoksia vailla olevat talot - - s:ia vain turva- ja pakopaikoiksi J.AILIO. — *Yhd.* epäs. **2.** suosittu, mieluinen. | S. vieras. Ei mikään ole minulle s:ampaa kuin se, että kaikki synkkyys katoaisi sinusta PÄIVÄR.

suotur|ve *s.* suossa t. kosteassa maassa muodostunut turve. | S:peesta voidaan valmistaa turvepehkua tai polttoturvetta tai sitä voidaan käyttää peltojen parantamiseen ja lannan sekoitusaineeksi. — S:peet kuivatetaan suolla katoksissa, haasioissa tai seipäillä.

suo|tutkimus *s.* par. suontutkimus. **-tyyp|pi** *s. metsät.* S:it määritetään kasvillisuuden perusteella.

suov|a[11] *s.* heinien, olkien, kerppujen tms. säilytyskeko; myös pieleksen ja keon yhteisnimityksenä; vrt. auma, pieles, keko, närte, saura. | S:an pohja, tukipuut. S:issa säilyttäminen oli tavallista, kun ei ollut riittävästi latoja. Naisväki hankosi heiniä s:iin ja isäntä itse oli polkemassa. Tytöt taittelivat lehdeksiä, jotka sitten pantiin s:aan. — Jolla on raunio rahoja, sillä on s. ystäviä SL. — *Yhd.* heinä-, olkis.

suovan|keitto *s.* vrt. suopa. **-keittämö** *s.*

1. **suovata**[35*] *v.* tehdä suopaiseksi; *maal.* sivellä pinta suopa- t. saippuavedellä imukyvyn tasaamiseksi. | Jos kattilan pohjan suopaa ennen tulelle panoa, ei noki tartu siihen.

2. **suova|ta**[35] *v. harv.* panna suovaan. | Heinien s:aminen.

suovehka *s.* Calla palustris, koko Suomessa soilla yms. yleinen paksujuurakkoinen, puikelokukintoinen, valkosuojuslehtinen vehkakasvi. | S:n juurakkoa on nälkävuosina käytetty hätäleivän aineksena.

suoveri[5] *s. kans.* lanko.

suovero[2] *s. kansat.* suksisauvan alapäätä suojaava ja vahvistava kenkäin.

suo|vesi *s.* Ruskeaa s:vettä. Kasvihappoja sisältävä s. **-viljelmä** *s.* suolle, turvemaalle tehty viljelmä, suoviljelys. **-viljely|s** *s.* **1.** = ed. | Kaukana talosta olevat s:kset. Heinää, kauraa kasvava s. Maamme s:sten pinta-ala oli v. 1950 n. 700 000 ha. **2.** suonviljely. | Harjoittaa s:stä. **-viljelysyhdistys** *s.* **-villa** *s.* Eriophorum, heinämäisiä monivuotisia sarakasveja, joiden kehän muodostavat hienot valkoiset t. punertavat karvat; *syn.* niittyvilla. **-yh(dis)tym|ä** *s. metsät.* Soiden laajetessa ja niiden välisten alueiden soistuessa syntyy laajoja s:iä eli suokomplekseja.

supah|taa[2*] *mom.v. harv.* **-dus**[64] *teonn.* < supista. | Joukko oli hiljaa, joku s:ti vain harvan sanan toisinaan HEPOR.

supat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | S. hiljaa, puoliääneen. Vanhus s:teli itsekseen. Tytöt s:telivat keskenään pikku salaisuuksistansa. — Hänen käytöksensä herätti yleistä ihmettelyä ja s:telua.

supat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* puhua soinnittomasti ja hiljaa, kuiskaten (vars. estääkseen sivullisia kuulemasta), supista, supsuttaa, sipittää, sopottaa, suhkaa, kuiskia, kuiskuttaa. | S. jtak jkn korvaan. S:tivat kahden kesken nurkan takana. Tytöt tirskuivat ja s:tivat keskenään. Kertoa s:taen jtak. S:tava kuiskutus. S. rukousta. S:ti jotakin itsekseen. Kuului vain hiljaista s:usta. — *Erik.* (supattaen) kertoa jtak salapuheena, kuiskutella, salaa vihjailla t. juoruta. | Akat ovat jo pitkät ajat s:taneet ja vihjailleet hänen puuhistaan. Tokkopa noissa naisväen s:uksissa on mitään perää.

super[7] *s. rad.* super- l. välijaksovastaanotin.

super- vierasperäisten sanojen alkuosana: ylä-, yli-, erinomainen, liika-. **-dreadnought** [-drednōt] *s.* ennen 1. maailmansotaa syntynyt linjalaivoihin kuuluva sotalaiva(tyyppi), jonka tykistön kaliberi oli vielä suurempi kuin dreadnoughtin. **-fosfaatti** *s.* kalkkia ja fosforihappoa sisältävä väkilannoite, jonka vaikuttavana aineosana on monokalsiumfosfaatti. **-fosfaattitehdas** *s.* **-fosfaattiteollisuus** *s.* **-heterodyne(vastaanotin)** *s. rad.* = supervastaanotin. **-intendentti** *s.* **1.** Saksan evankelisessa kirkossa lähinnä piispaa vastaava kirkkopiirikunnan ylin johtomies; myös eräiden muiden kirkkokuntien vastaavista johtomiehistä; *hist.* Ruotsi-Suomessa 1500—1600-luvulla (piispan rinnalla) vars. eräiden rajamaiden, syrjäseutujen tms. hiippakuntien esimiehistä. **2.** vars. Amerikan oloista: toimiston, liikkeen, tehtaan, järjestön tm. johtaja; tarkastava korkeahko virkamies. **-kargööri**[5] *s.* eräänlainen rahtauksen valvoja, joka seuraa laivan mukana ostaaksensa ja myydäksensä lasteja, laatiaksensa tilintekoja ym. | S:n toimi on nykyisin harvinainen.

superlatiivi[4] *s. kiel.* se adjektiivin t. adverbin vertailuaste, joka ilmaisee ko. ominaisuutta jllak olevan kaikkein eniten, yliaste; vrt. positiivi, komparatiivi. | S:t adjektiiveista *kaunis* ja *hyvä* kuuluvat *kaunein* ja *paras.* — *Erik.* Absoluuttinen superlatiivi 'absoluuttisesti, ilman vertailua käytetty superlatiivi, joka ilmaisee ko. ominaisuutta jllak olevan erittäin paljon'. Suomessa on absoluuttisessa s:ssa superlatiivimuodon edellä sana *mitä* (esim. Hän on mitä rohkein). — Laajemmin ja *kuv.* erittäin ylistävistä, kehuvista lausunnoista, arvosteluista yms. | Arvostelijat käyttivät A:n runokokoelmaa esitellessään pelkkiä superlatiiveja. **-muoto** *s.* **-|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** merkitykseltään t. muodoltaan superlatiivin kaltainen t. sitä muistuttava. | *Ensimmäinen* ym. s:set adjektiivit. Sanan merkityksen s:suus **2.** ylistäviä t. liioittelevia sanoja, superlatiiveja, liikasanoja käyttävä t. sisältävä, ylen kehuva, ylistävä. | Mitä s:sin arvostelu. Tavallisimpia virheitä koululaisten ainekirjoituksessa on liian s. käsittelytapa.

super|oksidi *s. kem.* = peroksidi. **-vastaanotin** *s. rad.* välijaksovastaanotin, super.

sup|eta[34*] *v.* tulla suppea(mma)ksi; vrt. supistua. | Valokeila vuoroin laajeni, vuoroin s:peni. Suku on s:ennut vähäpätöisiksi rippeiksi. — Muuttumattomasta tilasta. | Näyttämöä kohden s:peneva teatteri. Takaa s:peneva panoskammio. — *Fon.* S:peneva diftongi 'diftongi, jonka jälkikomponentti on alkukomponenttia suppeampi';)(avartuva diftongi. — Vars. *mat.* Päättymätöntä sarjaa sanotaan s:penevaksi eli konvergentiksi, jos sen osasummat jäsenten lukumäärän rajattomasti kasvaessa lähenevät tiettyä, äärellistä raja-arvoa.

1. **supi**[4] *s.* pesukarhu.

2. **supi** *adv.* aivan, tyystin, tyynni, kokonaan, vallan, lopen. **1.** *vahv.* S. suora S. suolaton. S. saavuttamaton ihanne KIANTO. — S. suomalainen, par. ◡. **2.** *kans.* verbin määräyksenä. | - - ovatko he jo niin s. kuolleet PÄIVÄR. [Kirous] ja vihellys saattoivat viedä kalaonnen s. H.KLEMETTI.

supiainen[63] *s. kans.* päästäinen.

supiini[6] *s. kiel.* latinassa ja ruotsissa eräs verbin nominaalimuoto.

supikoira *s.* Nyctereutes procyonoides, Kauko-Idästä kotoisin oleva näätää muistuttava koiran sukuinen peto, näätäkoira.

supin|a[14] *teonn.* < supista. | Pitää s:aa. Juhlasalissa kävi sipinä ja s. Kuului kuisketta ja s:aa. — Ei välittänyt kylän akkojen s:oista ja juoruiluista.

supinnahkaturkki *s.*

supi|sta[41] *onom.v.* supattaa, sipistä, sipittää, sopottaa, kuiskutella. | Lukea, keskustella s:semalla, s:sten. Tytöt sipisivät ja s:sivat keske-

nään. S. itsekseen. S. rukouksia, läksyjään. Suu s:si jotakin käsittämätöntä.

supist|aa[2] *v.* -avasti *adv.* tehdä suppea(mma)ksi;)(laajentaa. **1.** vars. konkr. yhteyksissä: panna suppuun t. supumpaan. | S. puristamalla, kuristamalla. S:ettu muhvi. Haulikonpiippu on tavallisesti suustaan s:ettu. Kylmyys s:aa verisuonia. Kudoksiin s:avasti vaikuttavat lääkeaineet. S:i silmänsä viiruiksi. S. suutaan. S:a juuri kohta koreasti suus [= vaikene heti], sinä ryökäle! KIVI. Sahanterän liikaharituksen s:aminen. Reen jalakset s:etaan siten, että ne kantapuolelta ovat tuuman likempänä toisiaan kuin etupuolelta. Kannakselle vetäytymällä saatiin rintamaa s:etuksi. Tykistöpatterin tuliviuhkan s:aminen. **2.** vars. abstr. yhteyksissä: typistää, pienentää, vähentää, lyhentää, rajoittaa, tiivistää. | S. purjeita kovassa tuulessa. Tuvan kokoa voidaan s., jos tehdään erillinen keittiö. Laajemman teoksen s:ettu laitos. Esitys on s:ettu vain tärkeimmät asiat sisältäväksi. Sotavoimien s:aminen rauhanajan vahvuuteen. Tuotannon, kulutuksen s:aminen. Myynnin väheneminen on vaikuttanut s:avasti tehtaan tuotantoon. Lamakauden johdosta liikkeen toimintaa oli s:ettava. Tehtaan käyntiaika on s:ettu 20 tuntiin vuorokaudessa. Pölynsitomisaineet s:avat teiden kunnossapitokustannuksia. S. jkn määräämisvaltaa, oikeutta. Helmikuun manifestilla s:ettiin valtiopäivien oikeudet melkein mitättömiin. — S:ettu kansakoulu 'eräissä pienissä kansakoulupiireissä toimiva yksiopettajainen koulu, jossa sama opettaja hoitaa alakoulua (12 viikkoa) ja yläkoulua (28 viikkoa) sekä us. lisäksi iltajatkokoulua'. — Erik. *mat.* jakaa murtoluvun osoittaja ja nimittäjä t. juuren indeksi ja juurrettavan eksponentti samalla niihin tasan sisältyvällä luvulla;)(laventaa; vrt. sieventää. | S:aminen ei muuta murtoluvun arvoa. 9/15 on 3:lla s:ettuna 3/5.

supistaja[16] *tek.* — *Erik.* **1.** *anat.* kuroja(lihas). **2.** *mat.* luku, jolla supistaminen suoritetaan. **-lihas** *s.* = ed. 1.

supistamat|on[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* Kudoksia s. lääkeaine. **2.** *pass.* Tehdas on jatkanut tuotantoaan s:tomana.

supistautu|a[44] *refl.v.* *harv.* < supistaa. | Eihän heidän - - sopinut - - s. ja vetäytyä omaan pieneen kotipiiriinsä LEINO.

supiste[78] *s.* **1.** *mus.* vain yhd:oissa: Alku-, keski-, loppu-, täyss. **2.** pikakirjoituksessa: sanan vartalon luonteenomaisimpien äänteiden yhteen liittämisellä muodostettu sointilyhenne.

supistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < supistaa. | S. ja tiivistellä käsikirjoitustaan.

supistelma[13] *s.* jnk esityksen, teoksen tms. supistettu laitos, lyhennelmä, typistelmä. | Kouluopetusta varten laadittu Kalevalan s. Eduskunnan keskustelupöytäkirjoista julkaistu ruotsinkielinen s. S. tilinpäätöksestä. — *Yhd.* kertaus-, taulukkos.

supistin[56] *s.* *mer.* = jalusliesma.

supist|ua[1] *pass.v.* (< supistaa) tulla suppea(mma)ksi, mennä suppuun, kokoon, supeta, suppeutua; typistyä, pienentyä, vähentyä, tiivistyä, kutistua. **1.** konkr. käyttöä. | Metallipallo s:uu jäähtyessään. Sydän s:uu ja laajenee sykkiessään. Sydän s:ui pelosta. Toimiessaan lihas s:uu eli vetäytyy kokoon. Kissan silmäterä voi s. kapeaksi raoksi. Huulet s:uivat viheltämiseen. Sahan haritus pyrkii s:umaan käytössä. Koko hänen ruumiinsa - - s:ui äkisti hienokarvaiseksi myyräksi KIVI. — Muuttumattomasta tilasta. | Suuhun päin s:uva astia. Kartiomaisesti ylöspäin s:uvat seinät. Järven selkä alkoi soukentua ja s. Kallioiset rannat s:uivat toisiinsa kaitaiseksi väyläksi AHO. **2.** tav. abstr. käyttöä. | Joukko oli s:unut kouralliseksi. Lehmien lukumäärä s:ui puolella. Omaisuus s:ui s:umistaan. Alkoholin käytön s:uminen. Tehtaan toiminta s:ui. Lentoaika on s:unut tunnilla. Maissin ja vehnän hintojen erotus on s:unut. — Jäädä vähiin, rajoittua. | Saalis s:ui yhteen kalaan. Sota s:ui molemminpuolisiksi ryöstöretkiksi. Kasvatus isän osalta s:ui siihen, että antoi lapselle selkään. Harrastus s:ui vain pieneen piiriin. Salaojitetuilla mailla heinää tehtäessä viikatteen käyttö s:uu hyvin vähiin. — *Kiel.* S:uminen 'kahden vierekkäisen, eri tavuihin kuuluvan vokaalin t. vokaalin ja diftongin sulautuminen pitkäksi vokaaliksi t. diftongiksi (tav. niiden välisen konsonantin kadottua), kontraktio, supistus'. S:unut muoto. — *Mat.* Murtoluku $^3/_5$ ei s:u. S:uva murtoluku.

supistuma[13] *s.* **1.** supistumisen tulos. **a.** *konkr.* supistunut kohta t. osa. | Putkessa oleva s. — *Yhd.* lihass. **b.** *fon.* asema, jossa ääntöelimet ovat niin lähellä toisiaan, ettei ilmavirta pääse kulkemaan artikulaatiopaikan ohi synnyttämättä jatkuvaa ääntä, kuten sointia, täryä t. hankaushälyä; vrt. sulkeuma. — *Yhd.* falsetti-, henkäys-, huuli-, kouru-, kuiskaus-, lateraali-, mediaali-, rakos. **c.** *kiel.* Suomessa *u*-loppuiset diftongit ovat tavallisesti supistumia. — *Yhd.* vokaalis. **2.** *harv.* supistuminen. | S:n johdosta syntynyt diftongi. **-diftongi** *s.* *kiel.* supistumisen tietä syntynyt diftongi, vahva l. pitkä diftongi. **-muoto** *s.* *kiel.* Suomen kielessä tavataan hyvin usein rinnakkain alkuperäinen, so. supistumaton muoto ja muoto, jossa on tapahtunut supistuminen, so. supistunut l. s. IT.

supistumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Sahan haritus ei pysy kauan s:tomana. — S. [kielen] muoto;)(supistumamuoto. — $^5/_{11}$ on s. murtoluku.

supistuma|verbi *s.* *kiel.* S:verbit 'verbejä, joiden vartalossa on supistumavokaali t. -diftongi'. **-vokaali** *s.* *kiel.* vrt. supistumadiftongi.

supistumis|kyky *s.* Lihasten s. **-kykyinen** *a.* **-liike** *s.*

supistu|s[64] *s.* **1.** supistaminen, supistuminen. | Kulutuksen, oikeuksien s. Murtoluvun s. Verimäärä, jonka sydän kullakin s:ksellaan työntää suonistoon. **2.** supistamisen, supistumisen tulos. | Tehdä s:ksia menoarvioon. — *Harv.* supistettu t. supistunut kohta t. osa, (us. par.) supistuma. | Tunnelissa oleva s. — *Erik.* pikakirjoituksessa, tav:mmin supiste. **3.** *supistu|ksissa,* -ksista, -ksiin (adv.) supistettu(i)na, puristuksissa. | Taivutettaessa vartaloa eteenpäin vatsalihakset joutuvat s:ksiin.

supistus- us., vars. *kiel.* par. supistuma-; esim.

s:diftongi, -muoto, -verbi par. supistumadiftongi jne. **-muhvi** *s. tekn.* Isompi putki yhdistetään pienempään s:lla tai -ripalla. **-nippa** *s. tekn.* vrt. ed.

supistuvai|nen[63] *a. vanh.* -suus[65] *omin.* = supistuva, supistuma-.

supi|suomalainen *a.* -suomalaisesti *adv.* -suomalaisuus *omin.* puhtaasti, täysin suomalainen. | S. henkilö. S. kunta. S:suomalaiset sananparret, kielikuvat. — *S:sesti.* S:suomalaisen kielikorvaa loukkaava sanonta. **-suora** *a.* tav:mmin ⌒.

supiturkki *s.* supinnahkaturkki.

suplementti[4*] *s.* täydennys; teoksen täydennysosa, liite. | Tietosanakirjan s. **-jänne** *s. mat.* suplementtikaarten jänteistä. **-kaari** *s. mat.* suplementtikulmia vastaavista ympyränkaarista. **-kulma** *s. mat.* kulma suhteessaan sellaiseen kulmaan, jonka kanssa se muodostaa oikokulman. **-osa** *s.* (teoksen) täydennysosa.

supliik|ki[6*] *s.* **1.** anomuskirjelmä, hakemus. | Keisarille osoitettu alamainen s. — *Kans.* yl. asiakirja. | -- täytyy nimeni seistä s:issa [= naimakirjassa] KIVI. **2.** *ark.* kyky (ja halu) puhua, puhetaito, -lahja. | Kauppamatkustajalla pitää olla hyvä s. Visu mies, ja vallan suunnaton s:ista oli Vallin Sihveri LEINONEN.

suppe|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** alaltaan, tilavuudeltaan, ulottuvuuksiltaan ahdas, pieni, soukka. | Jouhimännyn latvus on s. S:at keuhkot. Haulikon suu porataan takaosaa s:ammaksi. Leninki, jossa on s. kaula-aukko. Kuumemittarissa on s. asteikko. S. ja tarkka tulisuihku. S:asti ampuva haulikko. Hollannin metsäala on hyvin s. S:alla alueella toimiva paikallisyhdistys. — *Fon.* S. [= ahdas] vokaali. **2.** ed:een liittyen: rajoittunut, rajallinen, ahdas, yksipuolinen. | Ajatukset kulkevat s:ata rataansa. S. katsantokanta, ajatuspiiri. S:issa puitteissa tapahtuva toiminta. Laite, jolla on varsin s. käytäntö. Yläkäsitteen alan muodostavat lähinnä s:ammat käsitteet yhdessä. Sanan s:ampi ja laajempi merkitys. Tajunnan s:us. **3.** jstak (kiinteästä, läheisesti yhteen kuuluvasta) ihmisryhmästä tms.: lukumäärältään pieni, ahdas. | S:assa perhepiirissä. Alkeellisissa oloissa ihminen tuntee voimakkaasti kuuluvuutensa siihen s:aan yhteisöön, jonka jäsen hän on. Pankkivaltuusmiehistä muodostaa kolme ns. s:amman pankkivaltuuston. **4.** lyhyt, lyhennetty, tiivis, niukka. | Teoksesta on ilmestynyt myös s:ampi laitos. S. yleisteos. S. historiikki kauppaliikkeen vaiheista. S. katsaus talouspoliittiseen tilanteeseen. S:an asiallinen tyyli. Esitys oli liian tiivistettyä ja s:aa. Lyhyeen ja s:aan muotoon laadittu kirjoitus. Esittää asiansa s:asti. Kirjan, sanonnan s:us.

suppea-alai|nen *a.* -suus *omin.* S. maanvajoama. Levinnältään s. kansantarina. S. tiedemies.

suppeahko[1] *mod.a.* S. aukko. S. vokaali. S. kirja, yleisesitys.

suppeamuotoinen *a.* S. sävellys.

suppeanlainen *a.* suppeahko, suppeanpuoleinen. | S. tutkielma.

suppea|sanainen *a.* S. [= lyhytpuheinen] henkilö. S. novellisti, kirja. **-sui|nen** *a.* Pullo, pystö ym. s:set astiat.

suppenev(ais)uus[65] *omin. mat.* vrt. supeta. | Sarjan s.

suppeuma[13] *s.* suppenemisen tulos; määrä, jonka jk suppenee t. on supennut. | Väylän s. Kielen ja suulaen välinen s.

suppeut|taa[2*] *v.* supistaa. | Veden virtaamista turbiinin juoksupyörästä ei saa vaikeuttaa kovin voimakkaalla siipisolan s:tamisella. Esittää asiansa alkuperäisestä s:ettuna.

suppeutu|a[44] *v. harv.* supeta, supistua. | Asuma-alueen s:minen.

suppeutuma[13] *s.* = suppeuma.

suppilo[2] *s.* **1.** ylösalaisen kartion (t. pyramidin) muotoinen, us. torveen päättyvä, pohjaton (joko irrallinen, tilapäistarvettakin varten tehty tai jhk laitteeseen tms. kiinteästi kuuluva) astia, jollaisia käyttäen voidaan valuttaa nesteitä, jyviä ym. suhteellisen hienojakoisia aineita jhk suppeaan kohteeseen, vars. ahdassuiseen astiaan; vrt. toro, (t)ratti, tuutti, tötterö. | Peltinen, emaljinen, lasinen s. Tuohesta kääritty s. Siivilällä varustettu s. Kaataa mehua pulloon s:n läpi. Ruuti kaadetaan porausreikiin s:a käyttämällä. Syöksytorven yläpää varustetaan s:lla, johon katolta tuleva vesi johdetaan. Myllyn s. Kylvinkoneen s:t ohjaavat siemenen johtotorviin. Nahkiaismerran nielu on supistettu tuohikäppyrällä nahkiaisen mentäväksi s:ksi. — Tiimalasin muodostaa kaksi vastakkain olevaa s:a. — *Yhd.* emalji-, lasi-, metalli-, pelti-, rauta-, sarvi-, tuohis.; hiili-, jauho-, mehu-, siemen-, vesi-, viljas.; imu-, johto-, keräys-, luokittelu-, sekoitus-, syöttö-, tyhjennys-, täyttös.; siivilä-, suodatins. **2.** ed:tä muistuttavista, myös umpipohjaisista esineistä, muodostumista jne. | Äänenvahvistimen s. Teerien pyydystys s:lla. Kiväärin suuhun kiväärikranaattien ampumista varten kiinnitettävä s. Pohjoisviitassa on punaiseksi maalatun tangon latvassa punainen s., asema ylöspäin. Jos panos on maata räjäytettäessä suhteellisen lähellä pintaa, muodostuu s., jonka kärki on panoksen paikalla ja kanta vaikutussäteen suuruinen. Ilma-, vesipyörteen muodostama s. — *Maant.* suippopohjainen pyöreähkö umpilaskeuma. — *Biol.* Kampamaneetin entodermaalinen keskusontelo, ns. s. Nilviäisten erityselimet ovat putkia, jotka avautuvat s:na ruumiinonteloon. — *Yhd.* korvas.; kaiku-, kuuntelu-, puhe-, äänis.; made-, siikas.; ilmas.

-suppiloinen[63] *poss.a.* Kaksi-, 6-s.; pyöreäs.

suppilo|kukka *s.* Sinningia l. Gloxinia, eteläamerikkalaisia kasveja, vars. meilläkin huonekasvina yleinen S. speciosa, jolla on isot suppilomaiset kukat, gloksiinia. **-kärsäkäs** *s.* Rhynchitas betulae, kärsäkäs, joka asettaa munansa koivunlehdistä käärimäänsä suppiloon, missä toukka sitten elää. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* S. muotti, kuoppa, lahti. Ihmisen nielu on s. S:sesti alaspäin kapeneva torvi. — *Kasv.* S. teriö, kukka. **-n|muotoinen** *a.* myös ⌒. | S. lahti, kuoppa. **-putki** Kartiomaisesti laajeneva s. **-suu** *s. maant.* = estuaari. **-torvi** *s. maat.* kylvökoneen johtotorvi, joka on koottu useasta toisiinsa ketjuilla liitetystä suppilosta.

supplementti[4*] *s.* → suplementti.

sup|po[1*] *s.* (*rinn.* suppu) kovien pakkasten seurauksena vars. alkutalvesta koskissa, virroissa syntyvien jääkiteiden muodostama hyhmä; vrt. hiisi. | S. aiheuttaa tulvia ja tukkii vesivoimalaitosten välpät. S:on muodostuminen. Koski työntää, laskee s:poa. Kosken uoma oli tulvillaan s:poa.

supportti[1*] *s. tekn.* metallisorvien ja höyläkoneiden tav. johteita (prismaa) pitkin liikkuvaan kelkkaan asennettu moniosainen laite, johon terä kiinnitetään ja jonka osat on sovitettu niin, että terää voidaan siirtää, kiertää, asetella ja syöttääkin eri suuntiin, teränpidin. **-sorvi** *s. tekn.*

suppositorio[3] *s. lääk.* peräpuikko.

1. **sup|pu**[1*] *s.* **1.** kartiomaisesta, suppeakärkisestä muodostumasta, esineestä. | Kukka oli vielä piilossa verholehtien muodostaman s:un sisässä. Niittykynsisammalen ylimmät lehdet muodostavat varren kärkeen terävän s:un. Tuohesta tehty s. eli tötterö. — Vrt. 2. | Suu autuaallisessa s:ussa. Muikisti suunsa tiukkaan s:puun. Huulet olivat ivan ja vihan s:ussa. — *Kans.* raaka suomuurain, joka on vielä kokonaan suojuslehtien sisällä. — *Yhd.* lehtis. **2.** *sup|ussa,* -puun, -ulla, -ulle (adv.) (ulkopaikallissijoissa harv. myös suff:llisena) suppeana, supukkana, supistettu(i)na, supistuneena (supistuneina), supukassa, koossa, kasassa. | Suu s:ussa, s:ullaan. Viheltää huulet s:ussa. Suu, huulet tiukasti, vakavasti, ylpeästi, pilkallisesti, sievästi s:ussa. Lintu istuu siivet s:ussa. Istua hartiat s:ussa. Pihtikintun polvet ovat s:ussa. Kukka oli vielä s:ussa. Vetää, pusertaa suu, huulet s:puun, entistä s:umpaan. Lintu laski siipensä s:puun. Kukat, lehdet painuvat yöksi s:puun. Pani sateenvarjonsa s:puun. Hakkasi peltitorven päätä s:umpaan. Verkon silmät ovat vetäytyneet s:puun. — Pidä suusi s:ummalla [= älä puhu niin paljon, hillitse kielesi, punnitse sanasi]! - - suu s:puun [= vaikene] nyt, taikka minä näytän, mistä viisi hirttä on poikki [= missä on ovi]! KIANTO.

2. **suppu**[1*] *s.* **1.** = suppo. **2.** *kans.* = ape. | Syöttää hevoselle s:a. — *Yhd.* aamu-, jauhos.

suppujalkai|nen *a.* -suus *omin.* vrt. hajajalkainen. | S. hevonen 'hevonen, jonka etujalat alaosassaan lähenevät toisiaan'.

suppujää *s.* vrt. 2. suppu 1, suppo.

suppu|paarma *s.* Haematopota pluvialis, äänettömästi lentävä hoikahko paarma, jolla on mustan harmaat siivet. **-sui|nen** *a.* S. astia. [Isäntä] ei yleensä päästä luokseen muita kuin vanhan Miinan, s:sen hiljaisen tassuttelijan SILL. **-suu** **1.** *s.* supussa oleva suu. | Tytöllä oli siniset silmät ja s. **2.** *a.* suppusuinen. | S. astia. **-varpai|nen** *a.* -suus *omin.* vars. hevosesta, jonka jalkojen varvasosa suuntautuu sisäänpäin; vrt. hajavarpainen.

supra- sanan alkuosana: jnk päällä, yläpuolella oleva, tapahtuva, syntynyt. **--akvaatti|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** vars. *metsät.* veden pinnalla tapahtuva t. tapahtunut, pinnanmyötäinen. | S. vesien umpeenkasvu. **2.** *geol.* veden yläpuolella syntyneistä muodostumista; vrt. subakvaattinen. | S. alue. **-mariininen**[63] *a. geol.* meren yläpuolella syntynyt; vrt. submariininen. | S. seutu. **-naturalismi** *s.* vars. jumaluusopillinen oppisuunta, joka tähdentää yliluonnollisen merkitystä uskonnossa. **-naturalisti** *s.* supranaturalismin kannattaja. **-naturalistinen** *a.* supranaturalismin mukainen, supranaturalismille ominainen. **-reniini**[6] *s. farm.* synteettisesti valmistettu adrenaliini.

suprematia[15] *s.* ylin valta-asema (kirkossa), vars. paavin piispoihin nähden itselleen vaatima valta-asema. | Kirkollinen s. — Englannin s. merellä.

supsut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* supattaa, supista, kuiskuttaa. | S. jtak jkn korvaan. Akat ovat s:taneet hänestä kaikenmoista pahaa. - - suus keimaellen s:taa ja suikkaa LARINK.

supuk|ka[15*] *a.* ja *s.* tav. vain suusta puhuen. **1.** *a.* pieni ja eteenpäin työntynyt, supussa oleva. | Tytön sievä ja s. suu. **2.** *s.* **a.** vrt. suppu. | - - suu vetäytyi keikailevaan s:kaan M.RAPOLA. — *supuk|assa,* -kaan, -alla, -alle (adv.) (ulkopaikallissijoissa harv. myös suff:llisena) supukkana, supussa. | Katseli suu s:assa, s:allaan. Ja Ullan suu käy s:kaan IMMI HELLÉN. **b.** *tekn. ehd.* suutin, suukappale.

sur *onom.interj.* (tav. toistettuna) surisevaa ääntä kuvaamassa. | S. s. kävi rukki. S. s., mehiläinen lentää kukasta kukkaan.

surah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kärpäset lentää s:telivat.

sura|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < surista. | Kranaatinsirut putosivat s:htaen veteen. S:hdus vain, ja lintu oli lentänyt tiehensä. — Surahduksen synnyttävästä nopeasta liikkeestä t. tekemisestä. | Autoja s:hti yhtä mittaa kaupunkiin päin.

surautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* surahuttaa[2*]) < surahtaa. | Auto s:i ohitsemme. - - lintu lentää s:i tiehensä JÄRVENT. Sitten yhteen kyytiin s:i surveet pannuun, jossa pintavesi jo iloisesti kupluili KIANTO.

sureks|ia[17] *frekv.v.* -inta[15*] *teonn.* (< surra) sureskella, murehtia. | S. köyhyyttään. Ei ole syytä s:intaan. — Ei s:i talon töistä, mutta joka kohta onkin sitten rempallaan.

surema[13] *s. kans.* muru(nen), siru. | Ei murun s:a [ole syötävää] KIANTO. [Lampaat] katosivat jäljettömiin, ettei luun s:a löydetty AK.

sureskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< surra) sureksia. | Ei kannata turhia s. Jussi söi voileipää - - s:len apealla mielellä sen ajallista katoavaisuutta ALKIO.

surett|aa[2*] *kaus.v.,* *3. pers.* < surra. | S:ava kohtalo. Minua s:aa. Häntä eivät näytä huolet vielä s:avan. Asia ei naurata, pikemminkin s:aa. Minua s:aa, että - -.

sureva *partis.* ks. surra.

surevai|nen[63] *a.,* vars. *vanh. heng.* sureva. | Olla s:sella mielellä. — *S:sesti.* Lohduttaa s:sta. - - että hän korottaisi alhaiset ja s:set kohoaisivat onneen VT. — Eliina on ainoa valkopukuinen häävieras — kaikki muut ovat s:sia [= heränneitä, mustapukuisia körttiläisiä; vrt. suruton 2] RAILO.

surija[14] *tek.* < surra. | Vainajan s:t.

suri|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* **1.** esim. kärpäsen,

rukin, moottorin pitämästä äänestä: surrata; vrt. hurista, hyristä, hyrrätä, pöristä, siristä, soristä, säristä. | S:seva ääni. Kärpänen s:see ikkunassa. Rukin, lentokoneen, auton s:na. Myllynsiivet pyöriä s:sevat. Moottori käy s:sten. Kansanjoukko rupesi s:semaan [= hälisemään, kohisemaan] levottomana. Sanasi ovat kuin kärpäsen s:naa korvissani WALTARI. — - - mikä se surajaa, joko tuli maaliman loppu? KIANTO. — *Yksipers.* Päässä, korvissa s:see. **2.** liikkua suristen. | Kärpänen s:si tiehensä. Tiellä s:si autoja yhtenäisenä virtana. — Laajemmin. | Ostajia oli paljon, ja kauppa kävi s:sten. - - hänen aivoissaan alkoi s. suunnitelmia AK.

surista|a[2] *kaus.v.* < ed. | S. sorvia. Kärpäset s:vat siipiään. Lentää s. Ompelukone s:a.

suristin[56] *väl.* (< ed.) summeri.

surit|taa[2*] *onom.v. kans.* -us[64] *teonn.* vars. pääskyn viserryksestä. | Pääskysen s:us.

surkastaa[2] *v.* = surkastuttaa.

surkastu|a[1] *v.* -neisuus[65] *omin.* **1.** jnk elinehdon puuttumisen, taudin tms. aiheuttamasta eliön t. elimen periytymättömästä heikkenemisestä: kuihtua, näivettyä, lakastua, riutua, voipua. | Kukat s:vat hoidon puutteessa. Kuivuuden johdosta s:nut kasvillisuus. Puiden s:neisuus. Jos lihakseen johtava hermo katkaistaan, niin lihas halvautuu ja s:u. Kilpirauhasen, selkäytimen s:minen. Hän on laihtunut, s:nut ja vanhentunut. N. näytti kivulloiselta ja s:neelta. Tyttö aivan s:u surusta. **2.** ed:een liittyen laajemmin ja *kuv.* | Sielullisesti s:nut henkilö. Henkinen s:minen. Hänen aloitekykynsä on s:nut. Joka elää Jumalassa, hän ei näivety eikä surkastu. Täällä yksinäisyydessä elämäni s:u. — Pieneksi s:nut kaupunki. Talonpoikain raudanvalmistus s:i aivan merkityksettömäksi. Levottomina aikoina elinkeinot rappeutuivat ja sivistys s:i. Vilkkaasti alkanut keskustelu s:i pian harvakseen töksähteleviksi vuorosanoiksi. Nauru s:i alkuunsa, ja tilalle tuli kammottava hiljaisuus. **3.** *biol.* eliöistä t. elimistä, jotka kehityksen tuloksena ovat (läheisiin muotoihin verrattuina) kooltaan vähäpätöisiä t. ovat osaksi t. kokonaan menettäneet ominaisuutensa t. toimintakykynsä. | Eliön tai elimen perinnöllisesti jatkuvaa taantuneisuustilaa sanotaan s:miseksi, kun kuihtuminen sitä vastoin on satunnaisilmiö. S:neet elimet eli rudimentit, rudimentaariset eli redusoituneet elimet. Työmehiläinen on oikeastaan sukupuolielimiltään s:nut naaraseläin. Matoliskojen silmät ovat s:neet pieniksi ihonalaisiksi pisteiksi. Kaktuksen lehdet ovat s:neet piikeiksi.

surkastum|a[13] *s.* surkastumisen tulos, surkastunut elin tms. **1.** *harv.* < surkastua 1. | Amputoitu jalka on mahdollisimman pian varustettava proteesilla, jotta ei ilmestyisi kutistumia tai s:ia. **2.** *biol.* (< surkastua 3) rudimentti; vrt. atavismi. | Aikaisemmilta polvilta perittyjä, mutta vaillinaisesti kehittyneitä, melkein tai tyystin toimintakyvyttömiä elimiä sanotaan s:iksi eli rudimenteiksi. Ihmisellä on joukko s:ia, mm. umpisuolen matomainen lisäke ja niukka karvapeite. Heinäkasvien kaunoja voi pitää sisempien kehälehtien s:ina.

surkastutta|a[2*] *kaus.v.* (< surkastua) surkastaa. | Käytön puute heikentää ja s:a elimiä. - - seitsemän pientä ja itätuulen s:maa tähkäpäätä VTV. — *Kuv.* Yksipuolinen muodon viljely on aina s:nut runouden elävyyttä ja sisäistä elämänarvoa AK.

surke|a[21] *a.* -asti *adv.* (surkeus ks. erikseen) merk:t us. vaikeasti toisistaan erotettavissa. **1.** erittäin huono, kehno, kurja, rappeutunut, mihinkään kykenemätön t. kelpaamaton. | Äiti oli valvoneen ja s:an näköinen. S:assa kunnossa olevat hampaat. Takki oli nukkainen ja muutenkin s. S. ateria, vuode. Laivan kunto oli s. Tie on s:assa kunnossa. Maan raha-asiat ovat s:alla kannalla. Runo oli aivan s. tekele. Todistus oli s.: nelosia ja viitosia vilisemällä. Tulipas s. ilma! Tämä on s:aa seutua, ei tietä, ei sähköjä. Olen luullut omaa elämääni s:immaksi, mutta naapurin asiat näyttävät olevan vieläkin s:ammasti. Kello rämisi s:asti. **2.** siveellisesti huonosta, moitittavasta: viheliäinen, häpeällinen, katala, halpamainen, raukkamainen. | Se on s. valhe! Kärsi s:an kuoleman hirsipuussa. Syntinen, s. maailma. Mutta jos hän sen s:an tempun [= väärän valan] tekis, niin - - KIVI. Sä kannoit ristin raskahan / sieluni vuoksi s:an VK. **3.** surua tuottava, surettava, valitettava, harmillinen, kiusallinen, ikävä, vastenmielinen, epämiellyttävä, kohtalokas. | Nuorilla oli s. tapa kiroilla. Myöhästymisestä voi olla s:at seuraukset. On s:ata, ettei hän vieläkään ymmärrä etuaan. S:inta asiassa on, että - -. S. todellisuus on, ettei apua tule mistään. Joutui s:ihin ristiriitoihin. S. sanoakin: kävi aivan toisin kuin oli ajateltu. Järjestön kehitys alkoi kulkea s:aan suuntaan. Voi s., mitä oletkaan tehnyt! **4.** surullinen, murheellinen, alakuloinen, apea. | Mieli s:ana. Kasvoilla s. ilme. Istui s:an ja itkettyneen näköisenä. S:an kaunis [= surullinen ja kaunis] laulu. V:n 1850 s:an kuuluisa [= surullisen kuuluisa] sensuuriasetus. — *surkeissa(an* (adv.) surkealla mielellä, surkeana. | Katseli s:issaan toisten ilonpitoa. **5.** säälittävä, surkuteltava. | S. olento. Ryysyiset, s:at ihmiset. Takkuinen, s:an näköinen kulkukoira. S:an laiha. S:an avuton henkilö. Ei ole s:ampaa ihmiskohtaloa kuin alkoholistin. S. onnettomuus: lapsi palanut talon mukana. **6.** haikea, sydäntä särkevä, katkera, tuskallinen. | Tytöltä pääsi s. parahdus. Valittaa s:alla äänellä. Itkeä, nyyhkyttää s:asti. Tuuli valittaa s:asti köysissä. Vankeja kidutettiin s:asti. S. ja surullinen / Karitsan on kärsiminen VK. — Jerusalemin s. hävitys. Hermoni ovat s:asti pilalla. **7.** *surkean, surkeasti* (adv.) (vars. negatiivisista asioista puheen ollen) tunnepitoisesti ja voimakkaasti vahvistavana. | Ymmärsi asian s:an [= tuiki, perusteellisesti tms.] väärin. Lauloi s:an huonosti. Lapsella oli s:an ikävä äitiä. S:an huono tie. Pettyä, erehtyä, epäonnistua s:asti. Palelin s:asti. Kengänkorot olivat s:asti lintassa. S:asti laiminlyöty asia. S:asti rempallaan.

surkeilemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< seur.) siekailematon, kursailematon, empimätön, ”sumeilematon”. | Raju ja s. hyök-

käys. - - nasevaa ja s:onta puhetta, jossa asiat sanotaan niiden oikeilla nimillä AK.

surkeil|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** pahoitella, säälitellä, surkutella, surra, murehtia. | S. nuorison kevytmielisyyttä. S:ivat ja säälittelivät kovaa kohtaloamme. Kukaan ei s:e hänen häviötään. Akkojen s:u ja voivottelu. Älä turhista s:e! Sitä ei voi s:ematta katsella. — Vrt. 2. | S. rahojen kulumista. Antakoon kukin, niin kuin hänen sydämensä vaatii, ei s:len eikä pakosta UT. **2.** olla tarkkana, käyttää säästäen, "nuukailla". | Ei s:lut, vaan tilasi pöydän koreaksi. Ei s:e kustannuksia. Hänen olisi tehnyt mieli ostaa, mutta s:i rahojaan. - - rikkaan ruokaa ei tarvitse kenenkään s. H.JARTTI. **3.** *surkeilematta* (adv.) säästelemättä, avokätisesti, lukua pitämättä; arkailematta, empimättä, siekailematta, häikäilemättä, "sumeilematta", rennosti. | Pani voita ruokiin s:ematta. Antoi kuritusta s:ematta ja säästämättä. Laski s:ematta jyrkimmänkin mäen. Oli valmis s:ematta kavaltamaan veljensäkin. Kertoi salaisimmistakin asioistaan s:ematta.

surkeu|s[65] *omin.* (< surkea) kurjuus, viheliäisyys. | Tämän maailman s. Maailmantilanteen s. Hengellinen, siveellinen, taloudellinen s. Hän on syypää s:teemme. Kolkko totuus koko s:dessaan. — Huudahduksissa. | Voi s., s:tta sentään! Voi s:den kauhistus.

surku[1] *s.;* vain vahva-asteisia muotoja. **1.** suru, murhe. | Onnistuminen herättää iloa, epäonnistuminen s:a. S. pois! Hänellä ei ole s:a jokapäiväisestä leivästä. Tavarast' ol' ennen s., / nyt on tullut hengen hätä LEINO. **2.** vain nom:ssa; vars. kiteytyneissä sanonnoissa: sääli, "armo". | Jkn tulee jkta s. 'jkn käy jku sääliksi, jku säälittää jkta'. Jkn käy s. jkta. Tulee s:ni orvoksi jääneitä lapsia. S. miestä, kun pilaa tulevaisuutensa juopottelulla. Kävi s. tykistöä, kun jäi viholliselle. On s. pakottaa hevonen noin suuriin ponnistuksiin. S. vain ettei saanut kasvaa isänsä talossa tuon pitemmälle SILL. - - tuli s. pojan ja palleron puolesta KILPI.

surku|hupainen *a.*, vars. *leik.* surullisen hupainen, tragikoomillinen. | S. virkaintoisuus. S:hupaisen kuuluisuuden saavuttanut henkilö. **-miel|i** *s.* Haikeus ja s. vallitsivat tuvassa. — Tav. *surkumielellä, surkumielin* (adv.) surullisella mielellä, surullisin mielin. | Lähti s:ellä, s:in kotoaan. Äiti katseli s:ellä sairasta lastaan. **-mielinen** *a.* — *Kuv.* [Näkyi] ylempänä itse Jukolan talo, ihanasti s. KIVI.

surkut|ella[28*] *v.* -televasti *adv.* -telu[2] *teonn.* säälitellä, sääliä; pahoitella, valitella. | S. jkta, jkn kohtaloa. Ihmiset s:telivat ja säälittelivät miespoloista. S:eltiin, että tyttö oli joutunut vaimoksi juomarille. Nyökytteli päätään s:televasti ja huokaili. - - enemmin kuin vihata, sua täytyy s. KIVI. — S:telen, että sellaista saattaa tapahtua. Lausua s:telunsa onnettomuuden johdosta. - - itki neiet nuoret Kullervoista, / poiat s:teli Ainon surmaa LEINO. — *surkut|eltava* (a.) -eltavasti (adv.) säälittävä, surkea, kurja, kehno, surullinen. | Kaikkia muita s:eltavampi. S:eltava ilmiö. S:eltavassa kunnossa oleva talo. S:eltavan laiha. Osasi suomea s:eltavan huonosti.

surkuttelija[14] *tek.* < ed.

surkutu|s[64] *s. harv.* surkuttelu. | Kultainen emäntä, teidän itkunne ja s:ksenne saattaa minun uudestaan kyyneleisin KIVI.

surm|a[11] *s.* **1.** kuolema, kuolo, hengen-, päänmeno. Käyttö rajoittuu us. enemmän t. vähemmän kiteytyneisiin lauseparsiin. | Saada s:ansa 'kuolla tapaturmaisesti, toisen murhaamana, sodassa tms.'. Saada s:ansa toisen kädestä, auto-onnettomuudessa, jäämällä tukkikasan alle. [He] saivat käärmeiltä s:ansa UT. Kohtasi s:ansa taistelussa. Uhkarohkeus koitui hänen s:akseen, hänelle s:aksi. Etsiä, hakea s:aansa. Vihollislentäjät kylvivät s:aa kaupunkeihin. Myrkkyä rottien s:aksi. Laski rysiä haukien s:aksi. [Kullervo] meille s:an saattaa KIVI. Onko teillä valta päästää valloillensa härkiä, joista on miehelle hengen s.? KIVI. Katsojat ihmetelkää / satulamiestä, joka ei s:aa pelkää H.ASUNTA. Se oli s. nuoren neien, / loppu kaunihin kanasen KAL. — Musta s. (myös ◡) 'ruttotauti, joka 1300-luvulla raivosi Euroopassa, isorutto, hirmukuolema'. — *Kans.* eräissä sanonnoissa: *surmikse(en* kuolemakseen. | Hirveätä oli ruveta ruumista pilkkaamaan, s:ikseen sen joku ajattelematon teki PAULAH. Harvoin köyhä hapanta saapi, s:iksensa silloinkin SL. — *surm|illa,* -ilta, -ille (tav. poss.-suff:llisena). Olla s:illaan 'kuollut'. Käydä suoraan s:illeen 'surman suuhun'. Joutsen joutui suoraan s:illeen. Poika on selvinnyt s:ilta. Melkein yksimielisesti hylättiin se ajatus, että [kadonnut] tyttö s:illeen olisi mennyt ALKIO. - - pere käski pieksämähän, / s:ille suku uhitti *A.O.VÄISÄNEN. — *Yhd.* äkkis. **2.** erikoistunutta käyttöä. **a.** personoituna t. paikallistettuna. | Joutua s:an suuhun, kitaan. S. saavutti hänet. S. vei lapsen. S. on vieraillut talossa. Olla s:an oma. S:an enkeli tappoi yhtenä yönä kaikki Egyptin esikoiset. Vasten valtaa s:an / siipeis alla turvan / sulta sielu saa VK. S. jo suutansa avavi, / Kalma päätä kallistavi / ottoaksensa urosta KAL. — *Erik.* surmaaja, tappaja, tuhooja. | Metsämies, riistan s. Kissa on hiiren s. **b.** *kuv.* laajentuneessa käytössä: perikato, tuho, häviö, loppu, turma. | Juoppous on monen onnellisen kodin s. Konetyö on yksilöllisyyden s. Rekien ja rattaiden samanaikainen käyttö on teiden s. Uusi lumi [on keväällä] vanhan s. SL. Vesisade on s:ana jäälle. - - voi olla eessä s. Suomenmaan LEINO. - - pois mainen meno turha, / ne on vain sielun s. VK. **c.** eräissä sanonnoissa, joissa varsinainen 'surman' merkitys on miltei kokonaan hälvennyt: *ei suurin surmin(kaan)* (myös poss.-suff:llisena) ei kuolemakseenkaan, ei surmikseenkaan, ei kerta kaikkiaan, ei millään, ei vaikka ihme olisi. | Pelkäsi tyttöjä niin, ettei suurin s:in olisi heitä puhutellut. Häntä ei saatu suurin s:insakaan lähtemään. Suurin s:ini en rohjennut mennä kysymään neuvoa. — Ei millään s:in tahtonut olla heidän vaivoinaan. — Poikasena ollessaan ei hän olisi mennyt Siiralaan suurilla s:illaankaan KOJO. — *ei surmakseen(kaan), surmikseen(kaan)* = ed. | En s:akseni-

kaan luovu yrityksestä. Emme olisi s:iksemme voineet aavistaa, että - -. — Huudahduksissa. | S. ja häpeä! Voi s. sitä menoa! | S. olkoon! Joko hänkin on alkanut kulkea yöjalassa!

surmaaja[13] *tek.* < surmata. | Lalli, piispa Henrikin s. — *Lak.* henkilö, joka ottaa tahallaan toiselta hengen. — *Yhd.* vaimon-, veljens.

surma-ase *s.*

surman|ajo *s.* = kuolemanajo. — Moottoripyöräilijän huimaa s:ajoa tivolissa. **-enkeli** *s.* enkeli, jonka kuvitellaan esim. taistelukentällä surmaavan ihmisiä; kuolema personoituna; vrt. kuolonenkeli. | S:n riehunta taistelukentällä. — *Kuv.* Huuhkaja, metsien öinen s. **-henki** *s.* vrt. surmanenkeli. | Tuberkuloosi, kansamme s. **-isku** *s.* = kuolonisku. | Antaa, saada s. — *Kuv.* A:n pääsy viran haltijaksi olisi tiennyt s:a koko laitoksen toiminnalle. Kaarle XII päätti antaa Venäjälle s:n. **-laukaus** *s.* **-lento** *s.* = kuolemanlento. **-loukku** *s.* Tienristeys, josta on tullut autoilijoiden s. **-luo|ti** *s.* Sai rintaansa s:din ja kaatui kuolleena maahan. **-nuoli** *s.* **-pisto** *s.* = kuolinpisto. | Antoi miekallaan vastustajalle s:n. Pistiäisen saaliilleen antama s. **-silmuk|ka** *s.* **1.** juokseva, kiristyvä solmun silmukka, hirtto-, juoksusilmukka. | Ansana käytetty jouhinen s. Kiinnittää, sitoa s:alla. — Panna nuora s:alle. — *Kuv.* Valuutan ankara säännöstely uhkaa muodostua kansainvälisen kaupan s:aksi. **2.** taitolennossa: silmukka. | Lentäjä teki s:oita ja syöksyjä. — Laajemmin. | Pääskyset tekevät äkkikäänteitä ja s:oita. **-suu** *s.* tav. ⌒; ks. surma 2.a. **-työ** *s.* Lallin suorittama s.

surma|paikka *s.* **-runo** *s.* kansanrunoustieteessä: runo, jossa kerrotaan jkn surmasta, surmavirsi. | Piispa Henrikin, Elinan, Lemminkäisen s.

surma|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* tav. henkilöobj:n ohella: ottaa hengiltä, tappaa (merk. vähemmän karkea kuin tämän sanan); vrt. murhata, teurastaa. | S. vastustajansa, lapsensa, sikiönsä, itsensä. S. jku miekalla, ampumalla. Vihollisten raa'asti s:ama vanki. S:tun vaimo. S:si kimppuunsa hyökänneen koiran. S:si käärmeen kepillä. Tykkituli s:si kaksi miestä. — Melko *harv.* Tottumaton oksien katkoja helposti s:a puun. Sitruunahappo voi s. bakteereja. — *Kuv.* S:si haluttomuudellaan vanhempiensa toiveet. Opettaja ei saa s. oppilaiden harrastusta. Katseellaan hillitsi hän heidän kielensä ja s:si heidän ajatuksensakin PAKK. Vapautui s:avasta työstään. Marsalkka Foch ei saanut Saksan armeijasta s:avaa otetta.

surma|työ *s.* Puukolla tehty s. S:töitään ulkomaille paennut rikollinen.

surmautt|aa[2*] *fakt.v.* < surmata. | Keisari Nero s:i puolisonsa ja äitinsäkin. Jos nainen tahallansa - - on surmannut tai s:anut sikiönsä - - LK.

surmavirsi *s.* = surmaruno. | Piispa Henrikin s. Luojan s. eli Luojan virsi.

sur|ra[26] *v.* **1.** tuntea surua jstak, olla suruissaan, murheissaan jstak, murehtia. | S. ja murehtia. S:eva leski. S. ystävänsä kuolemaa, kovaa kohtaloaan. Hänen tappiotaan ei kukaan s:rut. S:i vilpittömästi kansaansa kohdannutta onnettomuutta. Mitäpä tässä turhia s:emaan! Ei s:ra pienistä, pojat! Ei yhtään s:tavaa, ei yhtään KIVI. Antaa hevosen s., sillä on suurempi pää SP. — Vars. lehtiuutisissa vainajan jälkeenjääneistä omaisista ym. | Vainajaa jäivät s:emaan vaimo ja kolme lasta. **2.** olla pahoillaan jstak, pahoitella, surkeilla; piitata jstak. | Lapsi s:i, ettei osannut piirtää enkeliä. Ei s:rut rahanmenoa. Minä en s:isi, vaikka joutuisin autiolle saarelle! - - vielä peukaloa imi / eikä s:rut tapojaan AK. - - hän tosiaankin kykenee s:ematta ampumaan valtiollisen vastustajansa LEHT. **3.** olla huolissaan, huolehtia jstak. | On vielä ennenaikaista s. rahojen loppumista. Meidän ei tarvitse s. huomisesta päivästä. Hän ei paljonkaan s:e huomista, tätä päivää ei ollenkaan. - - ei huoli susia s., / pelätä metsän petoja KAL. | Iivari: "Mutta jos äiti ajaa teidän maantielle?" — Sakari: "Ole sinä s:ematta siitä!" KIVI.

1. **surra|ta**[35] *onom.v.* -us[64] *teonn.* surista, hyrrätä. | Rukki s:a. Kone käydä s:si. — *Yksipers.* Korvissa s:a kuin ampiaispesässä. — Suristen tapahtuvasta liikkeestä. | Mehiläiset s:sivat kukasta kukkaan. Luodit s:sivat ylitsemme. Kone alkaa s.

2. **surra|ta**[35] *v. kans.* -us[64] *teonn.* köyttää, sitoa. | S. köydellä. S. lankut laivan kannelle. - - Lapin umpitakki päällä, vyöllä pussille s:ttuna A.E.JÄRVINEN.

surrealismi[4] *s.* Ranskassa syntynyt nykyaikainen taidesuunta, joka pyrkii tulkitsemaan lähinnä ihmisen sielunelämän alitajuisia tapahtumia.

surrealisti[4] *s.* surrealismin kannattaja t. harrastaja.

surrealistinen[63] *a.* surrealismiin kuuluva, sille ominainen t. sitä koskeva. | S. kirjailija, maalari. S. taulu.

surrogaat|ti[4*] *s.* korvike, vastike, sijake. | Kahvin, teen s:it. Arvopapereita käytetään rahan s:teina. — Matkakirjojen lukeminen matkustelun s:tina.

suru[1] *s.* **1.** jnk epämieluisen, toivomusten vastaisen, onnettoman, kovan, raskaan tapahtuman t. olotilan aiheuttama syvä, kestävä mielipahan tunne, apeus, alakuloisuus, haikeus, masennus, surullisuus, surullinen mieli; vrt. murhe;)(ilo, riemu. | S. luokalle jäämisestä, rakkaan omaisen kuolemasta. S. isänmaan ahdingon vuoksi. Raskas, syvä, pohjaton s. Tuntea s:a jstak, jnk vuoksi. S. painaa mieltä. Sydäntä vihlaiseva, kouristava s. Vaipua s:n ja murheen valtaan. Hautoa s:aan. Vanhemmilla on s:a lapsestaan. Hänellä on paljon s:ja 'surua aiheuttavia vastoinkäymisiä tms.'. Vanhusten suurin s. oli, ettei heillä ollut poikaa talon perijäksi. S:kseni totesin, että - -. Suosikkinyrkkeilijä hävisi yleisön suureksi s:ksi. S:n sumentamat silmät. S:n murtama mies. Oli sortua s:unsa. Sydän oli s:sta halkeamaisillaan. Vuodattaa s:n kyyneliä. Nyyhkyttää s:aan. Valittaa jkn s:a. Lohduttaa jkta tämän s:ssa. Lievittää jkn s:a. S. suli hänen sydämestään. Laulu karkotti s:t ja huolet. Juoda s:unsa. Hukuttaa s:nsa viinaan. Jakaa ystävänsä kanssa ilot ja s:t. Uskoivat toisilleen ilonsa ja s:nsa. Niin ilossa kuin s:ssa. Oli ollut vanhemmilleen s:n lapsi. S:n päivä.

S:n viesti. Musta on s:n väri. S:sta ja yksinäisyydestä kumpuava runous. Parhainkin onni täällä / on täynnä s:a VK. S. sorti suuren äänen KAL. - - soitto on s:ista tehty, / murehista muovaeltu KANT. — S:n laakso (myös ◡; vars. ylät.) 'murheenlaakso'. - - ja viimein s:n laaksosta / taivaaseen luokses johdata VK. — Vars. suruaikaa tarkoittamassa. | Hallitsijan kuoltua pidettävä s. Maassa oli yleinen s. onnettomuuden johdosta. S:ssa käytettävä harsohattu. Hän ei voi käydä tansseissa, hänellä on s:a. — Personoituna, myös isolla alkukirjaimella. | S:n siipien suhina. S:n musta huntu jo peittää hääilonkin NUOLIV. — *suruissa(an* (adv.) Olen s:issani hänen käytöksensä vuoksi. Älä ole s:issasi! Syvästi s:issaan. — *surulla* us. par. surullisena, surukseen. | Seurasi s. maailmantilanteen kehitystä. Olen s. pannut merkille, että - -. — *Yhd.* rakkaus-, sydäns.; lemmen-, sydämen-, synnins.; lesken-, äidins.; hovi-, koti-, perhes.; kansalliss.; iki-, lisä-, puoli-, tekos.

2. läheisesti ed:een liittyen: huoli, huolestuneisuus, huolestunut mieli. | Hänellä ei ole s:a ruoasta, (harv.) ruoan s:a. Ei pidä s:a rahoistaan. Sinun ei tarvitse kantaa s:a rahojen riittämisestä. Hänellä ei ole koulunkäynnin s:ja. Vain syömisestä heillä on s. Kullakin ajalla olkoon s. itsestänsä. - - annamme Jumalan pitää s:a huomisesta AHO. — *surutta* (adv.) huoletta, surkeilematta. | Ruoka riittää s:tta yli pyhien. Hyvin varustautuneina voitiin s:tta odottaa huonojakin aikoja. Potkaisi pallon s:tta maaliin. — Villasukat hylätään keväällä suurittakaan s:itta.

suru|aika *s.* Paasto on kirkon katumus- ja s:aikaa. Virallinen s. hallitsijan kuoleman johdosta. S:aikana käytetään surupukua. — *Erik.* (lesken) odotusaika; ks. odotusaika 2.b. | Olethan sinä jo vapaa naimisiin — eikös se miehen s. ole vain kuusi kuukautta SILL. **-asu** *s.* S:un kuuluu musta harso. S:un koristeltu kirkko, hautajaistalo. **-asuinen** *a.* S. kirkko, alttari. **-harso** *s.* **1.** naisen hatussaan suru(aja)n merkkinä pitämä musta harso. | Leski käyttää s:a miehensä kuoleman jälkeen kuusi kuukautta. **2.** lippuun hautajaistilaisuutta varten kiinnitetystä mustasta harsosta. | Osakunnan s:on verhottu lippu seisoi vartiossa paarien ääressä. **3.** *kuv.* - - kun sateen s:t näin kattaa kaiken maan SILJO. **-hattu** *s.* **-huntu** *s.* = suruharso 1. **-huone** *s.* **1.** hautajaisia varten suruasuiseksi koristeltu huone. | Surutalossa verhoiltiin yksi huone mustalla kankaalla tai valkoisilla liinoilla s:eksi. **2.** surutalo. **3.** jkn jäsenensä kuoleman johdosta suruaikaa viettävästä perheestä, huonekunnasta. | Ilmaista osanottonsa s:elle. **-hymni** *s.* Kuoron haudalla esittämä s.

surui|nen[63] *a.*, vars. *kirjall.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* surullinen, suruisa. | S. sydän. Olla s:sissa mietteissä. S. erojaisjuhla. Laulaa, hymyillä s:sesti. - - vieritti s:sta virttä LEINO. - - poistu, sota s.! VK. — Älä lyö lyödyn mieltä, särje s:sen sydäntä SL.

suruisa[13] *a.*, vars. *kirjall.* -sti *adv.* surullinen, suruinen. | Lempeät, mutta samalla s:t kasvot. S. katse, hymy. S. kertomus, sävel. Pian peittyi koko laakso virtoineen, kaupunkeineen harmaaseen, s:an sumuun LEHT. S:sti syksyn tuuli nyyhkyttää *MANN.

suru|juhla *s.* Hautaustilaisuudesta tuli vaikuttava s. Kuningas Kustaa V:n kuoleman johdosta vietetty s. **-juhlallisuudet** *s. mon.* **-jumalanpalvelus** *s.* A:n muistoksi pidetty s. **-kehy|s** *s.* Hallitsijan kuoleman johdosta ilmestyivät monet lehdet s:ksissä 'etusivu mustareunaisena'. **-kello** *s.*, tav. *mon.* kuolin-, hautauskelloista tms. | S:in ääni saattaa siellä / matkamiestä viimeisellä tiellä A.OKSANEN. **-kirje** *s.* (mustareunainen) kirje, jolla ilmoitetaan kuolemantapauksesta (ja pyydetään saapumaan hautajaistilaisuuteen). | Painetut s:et ovat joutumassa pois käytännöstä, kun kuolemantapauksesta ja hautajaisista ilmoitetaan nykyään tavallisimmin sanomalehti-ilmoituksella. **-kortti** *s.* vrt. ed. **-kulkue** *s.* Vainajan arkkua seuraava s. **-laulu** *s.* S. jkn kuoleman johdosta. Laulaa s:a. **-lip|pu** *s.* **1.** jkn kuoltua t. muun surun ilmauksena puolitankoon vedetystä lipusta. | Vainajien päivänä liehuvat s:ut kautta maan. **2.** hautauksissa yms. käytetystä yhdistyksen tms. lipusta, johon on kiinnitetty suruharso. **-liputettu** *a. (partis.)* par. suruliputuksessa oleva tms. **-liputus** *s.* Yleinen s. hallitsijan kuoleman johdosta.

surulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* murheellinen, suruisa, suruinen. **1.** sureva, surua tunteva, suruissaan, murheissaan, pahoilla mielin oleva, surua osoittava t. ilmaiseva, surumielinen, alakuloinen, apea, ankea, haikea, masentunut, synkkä, melankolinen. | Olla s. jstak, jnk johdosta. Olla s:sella mielellä. S:sen ja itkettyneen näköinen. Kävi yhtäkkiä totiseksi, melkein s:seksi. Tieto ystävän kuolemasta teki hänet hyvin s:seksi. S. ilme, hymy. Syvän s. katse. Ääni oli kaipaavan s. Laulaa s:sesti. Kuu paistoi s:sesti. Älä siis ajattele sen s:semmasti koko asiaa JOTUNI. — S:sen hahmon ritari, ks. ritari 4. Presidentti Wilson, 1. maailmansodan jälkeisen maailmanpolitiikan s:sen hahmon ritari. — *S:sesti.* Kaikkea kipeän mieli tekee, mutta s:selle ei maista mikään SL. **2.** surua aiheuttava, surettava, surkea, lohduton, ankea, masentava; surkuteltava, ikävä. | S. muisto, uutinen. S. tarina jäniksenpojasta. Ero on aina s:sta. Painostava, s. tunnelma. Tuntui yksinäiseltä ja s:selta. S. totuus, tosiasia on, että - -. S:sta mutta totta. S:sta sanoa, että asia on päinvastoin. Suurilla tuloilla on s:setkin puolensa. S. sävel, kansanlaulu. Harmaudessaan s. ja kolkko taulu. S:sta, pienipetäjäistä suota. Säät muuttuivat s:siksi, taivas harmaaksi, kelit kelvottomiksi KIANTO. — S:sessa asemassa oleva orpo. Tie oli s:sessa kunnossa. Karhun repimän lampaan s:set jäännökset. Nuorison s:set tavat. Rikostilastomme on perin s. S. esimerkki ihmisten kovasydämisyydestä. Juopottelun, laiminlyönnin s:set seuraukset. S:sin puoli asiassa on, että - -. S. tapaus, onnettomuus. Sai s:sen lopun vahingonlaukauksesta metsästysmatkalla. Liike on s:sesti taantunut. — S:sen avuton henkilö. Väkijuomien väärinkäyttö on s:sen yleistä. S:sen hauska, koomillinen 'surettava ja hauska (koomillinen)', tragikoomillinen'. S:sen kuuluisa

'ikävällä tavalla kuuluisa, surkean kuuluisa'. S:-sen kuuluisuuden saavuttanut henkilö. Montreal on siirtolaisille tuttu, enimmäkseen s:sen tuttu kaupunki. — *surullista kyllä* valitettavasti, ikävä kyllä. | S:sta kyllä, hyvä päätös ei pitänyt. S:sta kyllä joukossamme on kelvottomiakin aineksia.

surullisen|hauska, -kuuluisa, -lystikäs *a.* tav:mmin ⌒.

suru|marssi *s.* surutilaisuuksia varten sävelletty, surutilaisuuksissa esitetty marssi. | Chopinin s. Arkku kannettiin kuoriin s:marssin soidessa. — *Kuv.* Soi metsän s. vaaran alta *JYLHÄ. **-merk|ki** *s.* **1.** surun osoittamiseksi puvussa pidettävästä merkistä yms. | Maansurun aikana sotaväki ja hovi käyttävät s:ejä. **2.** esim. hallitsijan kuoleman johdosta painettu, us. surureunuksinen postimerkki. **-miel|i 1.** *s.* Sielun täytti syvä s. Sydämessä kaikertava s. — *surumiel|ellä*, -in (adv.) mieli surullisena, murhemielellä, -mielin. | Lähti s:ellä, s:in kotoaan. Muisteli s:in kadonnutta onneaan. S:in on todettava, etteivät tulokset vastanneet odotuksia. -- jäi impeni ihana sinne / s:ellä rannallen LEINO. **2.** *a. harv. runok.* = seur. | -- suojaa s:tä lastaan / kunnes ehtoo uupunehen tapaa AK. **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* murhemielinen, surullinen, surua osoittava, ilmentävä, ankea, apea, alakuloinen, melankolinen. | S. katse, hymy. Pudisti s:senä päätään. S. laulu, unelma. Katseli s:sesti Maijan silmiin. Vaipua s:syyteen. S:syyteen taipuva eli melankolinen. S:sen katkera elämäntarina. — S. elokuun ilta.

surunauha *s.* Takin hihassa pidettävä s. Silinteriin kiinnitetty s. — *Leik.* S:t kynsien alla 'kynnenalustat liasta mustina'. — *Kuv.* -- niin kuin s. musta metsä saartaa EINARI VUORELA.

surun|ilmaisu, -ilmaus *s.* **-kyynel** *s.* Vuodattaa s:iä. **-laakso** *s.*, vars. *ylät.* (us. ⌒) = murheenlaakso. | Kristityn vaellus täällä s:ssa. **-laps|i** *s.* (us. ⌒) surua (perheelleen, vanhemmilleen) aiheuttava lapsi, murheenlapsi, "musta lammas". | Vanhempainsa s. Vanhin veljeksistä oli perheen s. — *Kuv.* yl. surun aiheuttajasta, aiheesta. | Ulkotyöväki, kaupunkien s. Meikäläisen kieliopinopetuksen erityinen s. on lauseenjäsennys. Talouspolitiikkamme suurena huolena, melkeinpä s:ena on maatalous ja sen tukeminen. **-päiv|ä** *s.* Maaliskuun 13:s v. 1940 oli maallemme suuri s. Nuoren miehen ei kannattanut viettää s:iä yhden tytönsirpukan vuoksi KARHUM. **-sanoma** *s.* = surusanoma. **-sekai|nen** *a.* -suus *omin.* myös ⌒. | S:-set tunteet. N:n s. huumori. Kolumbuksen viimeiset vuodet olivat s:set. **-soiva** *a.*, vars. *ylät.* surullisena soiva, surumielinen. | Samaten on rakkaudenlaulu taiderunoudessakin usein s:a ja sielun korkein aatteellinen pyrkimys traagillisen tietoisuuden kruunaamaa TARK. **-suloi|nen** *a.* -sesti *adv.* surullinen ja suloinen, surullisuudessaankin suloinen. | S. muisto, laulu. Silloin Ilmatar ihana / tunsi tuntehen povessa, / tuskan niin ilonihanan, / riemun niin s:sen LEINO. **-valittaja** *s.* vrt. seur. **-valittelu** *s.* jkn (tav. kuolemantapauksesta aiheutuvan) surun johdosta esitetty osanotonilmaus, kondoleanssi. | Esittää s:nsa, s:t jkn kuoleman johdosta. Käydä s:lla.

surunvalitus *s.* Itkijänaisten surkea s. — Tav. = ed. | Esittää surunvalituksensa vainajan leskelle. **-adressi** *s.* **-kirje** *s.* **-käynti** *s.* **-sähkösanoma** *s.*

surun|viesti *s.* = suruviesti. **-voittoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* S. katse. Hymyillä s:sesti. S. laulu, kertomus.

suru|näytelmä *s.* murhenäytelmä, tragedia. **-perhonen** *s.* = suruvaippa. **-puku** *s.* Musta s. **-pukuinen** *a.* **-päivä** *s.* Marsalkan hautajaispäivästä tuli valtakunnallinen s. **-reuna** *s.* Hautajaiskutsun s:t. — *Leik.* vrt. surunauha. | Kynsien alla s:t. **-reunai|nen** *a.* S. kirje. — *Leik.* S:set kynnet. **-reunus** *s.* = surureuna. **-runo** *s.* S. kuninkaan kuoleman johdosta. **-saatto, -saattue** *s.* hautajais-, ruumissaatto, -saattue. | S. eteni hiljaa hautausmaata kohden. **-sanoma** *s.* Järkyttävä s. Sai s:n isänsä kuolemasta. **-silm|ä 1.** *a.* surusilmäinen. | -- mies totinen, s., kaihokatse AHO. **2.** *surusilmin* (adv.) surullisin silmin. | Katseli s:in, kuinka laiva loittoni ulapalle. **-silmäinen** *a.* S. tyttö. **-soitto** *s.* Kirkonkellojen s. **-talo** *s.* Hautauksen jälkeen kerääntyään s:on vainajan muistoa viettämään.

surut|ar[54*] *s.* suru naiseksi henkilöitynä, surun hengetär. | -- s:tarelle olette te vihityt, te syvät ja ihanat silmät L.ONERVA.

surutilaisuus *s.* vars. hautajaisista. | Vaikuttava s. päättyi virteen "Sun haltuus, rakas Isäni".

surut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** suruja vailla oleva, jonka ei tarvitse t. josta ei tarvitse pitää huolta, huoleton, murheeton, hilpeä, iloinen. | S. soittajapoika. Toimeentuloaan murehtimaton s. henkilö. Lapsuuden s:tomat ajat. Saivat syödä s:onta leipää. Asian salaamisesta olkaat s., herrani KIVI. S:onna taisivat he viipyä kodostansa poissa, kun vaan tiesivät että kaikki oli Simeonin huomassa KIVI. Tääll' en s:onta ma majaa saa VK[V]. -- keveää s:tomuutta, joka ei tiennyt mistään vaikeuksista eikä sydämen sisäisistä taisteluista! JÄRN. **2.** *heng.* lähinnä ed:een liittyen: Jumalasta piittaamaton, Jumalaa vieroksuva, Jumalan mielen vastainen, jumalaton, maailmallinen, maailmanmielinen, syntinen. | Veljeksistä oli toinen herännyt, toinen s. S. maailman lapsi, syntinen. S. pappi 'leipäpappi'. Kuoli s:tomana. Viettää s:onta elämää. Elää s:tomasti tämän maailman iloissa. Synnin ja s:tomuuden tie. — *S:sesti.* Körttiläiset eroavat s:tomista jo vaatepartensa puolesta. Oi s., niin varma menossasi, / sä koska nouset synnin-unestasi? VK. **3.** rento, »railakas», surkeilematon, siekailematon, »sumeilematon», varomaton. | S. kävelijä, joka ei kierrä pahintakaan rapakkoa. [Nyrkkeilijä] takoi vastustajaansa s:tomasti. [Korkeushyppääjä] heilautti itsensä s:tomasti riman yli. Pakettia oli käsitelty rautateillä niin s:tomasti, että osa sisällyksestä oli hävinnyt.

suru|vaate *s.* S:vaatteella verhottu alttarikehä. S:vaatteisiin pukeutunut hautajaisväki. **-vaippa** *s.* Vanessa antiopa, kookas päiväperhonen, jolla on mustan ruskeat, keltareunaiset siivet ja niissä reunuksen sisäpuolella rivi sinisiä täpliä,

suruperhonen. **-verho** *s.* Ikkunaa peittävät s:t. **-verhoinen** *a.* S. kirkon kuori. **-viesti** *s.* S. isän kuolemasta. **-virsi** *s.* **-voittoinen** *a.* = surunvoittoinen. **-vuo|si** *s.* vrt. suruaika. | Leski meni heti s:den päätyttyä uusiin naimisiin. **-vä|ki** *s.* hautajaisväki. | Arkku kannettiin hautaan s:en saattamana.

survais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < survoa. | S. keihäs karhun rintaan. Hiihtäjä s:i suksisauvansa vihaisesti hankeen. Ylös Suomen poiat nuoret, / ulos sukset s:kaa! SUONIO. Sai airoilla s:tuksi venettä vähän loitommalle. S:i poikaa kylkeen, että tämä olisi hiljaa. Laiva s:i törmäyksessä toiselta kyljen puhki. »Mitäs sinä -- tulet minua ärsyttämään!» huusi karjanostaja ja s:i pojan menemään TALVIO. — Eiköhän tuo s:e vain hänellekin viitosen todistajan palkkaa KARHUM. — *Kuv.* Pistävän terävä katse, joka s:i halki hänen sydämensä. Mies s:i tietoisesti takaisin tuon ajatuksen SILL.

surva|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* = ed. | S. jkta kyynärpäällään. Sai niin voimakkaan s:uksen, että lensi kumoon. -- vait on Arnkil, synkkä, s:a / usta, eipä murru muuri LEINO.

surve[78] *s.* (kerralla) survottavana oleva aine(määrä); survomisen tulos, jauhot, rouhe tms., survos. | Perunat survotaan ja saatuun s:eseen lisätään vettä. Puolukat säilyvät hyvin s:ena. Sitten yhteen kyytiin surautti [kahvin] s:et pannuun KIANTO. Survo hullua huhmaressa, petkelellä s:itten seassa: ei erkane hänestä hänen hulluutensa VT. — *Erik.* leivän jatkona hätäleivässä käytetystä petäjänkuoresta tms. (survomalla) hienonnetuista jauhoista. | Petäjän s:et. Sekoittaa leipäänsä s:tta. — *Yhd.* peruna-, pettus.

surv|ia[17] *frekv.v.* -inta[15*] *teonn.* < survata. **1.** tyrkkiä, töniä, sysiä, pukkia. | Teki tietä kyynärpäillään s:ien. Ihmiset työntelivät ja s:ivat toisiaan päästäkseen lähemmäs. Pojat s:ivat toisiaan hankeen. **2.** tav:mmin survoa. | S. salaatit. — -- huomasin, että näitä perhoja s:i ylös ja alas ilmassa AHO.

surviai|nen[63] *s.* **1.** *yleisk.* ilmassa parvina ylös ja alas lentelevistä, »survovista», hyönteisistä, esim. surviaissääskistä ja eräistä päiväkorennoista. | Kesäinen ilma oli sakeanaan tanssivia s:sia. Hänen mietteensä tanssivat kuin s:set lännenpuolen aurinkosillalla KARHUM. **2.** *el.* = päiväkorento. | Yleisimpiä päiväkorentojamme on tavallinen s., Ephemera vulgata.

surviaissääsk|i *s.* S:et 'Chironomidae, pienipäisiä sääskiä'. S:ien toukat ovat sisävesissä tärkeätä kalojen ravintoa.

survimo[2] *s. tekn.* tehdas t. laitos, jossa jtak hienonnetaan survomalla. | Luujauhoja valmistava s.

survi|n[56] *väl.* (< survia) survoin. **1.** väline, jolla jtak survotaan; petkel, juntta tms. | Huhmar ja siihen kuuluva s. Astiassa olevat marjat murskataan s:mella. Survin- eli petkelmyllyn s:met. Valuhiekan sullomiseen käytetty s. **2.** astia, jossa jtak survotaan: huhmar tms. | Huhmar eli s. Malmi hakattiin s:missa pieniksi paloiksi. **3.** *yhd.* Jauhin-, kivi-, käsi-, marja-, petkel-, puus.

survin|kone *s.* Kaakaopavut pienennetään s:koneessa. **-laitos** *s.* **-mylly** *s.* = petkelmylly.

survo|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** survimella (huhmaressa) hakaten musertaa, murskata, rouhia, jauhaa, silputa. | S. rikki, hienoksi, rouheeksi. S:tut marjat, korput. S. jyviä. Ohraryynejä myydään sekä kokonaisina että s:ttuina. Keitetyt perunat s:taan joko perunanuijalla tai haarukalla. Mausteet s:taan huhmaressa. Petun s:nta. S:ttua malmia. Koneella s:ttua sepeliä. -- lattia oli ovipuolesta pirstottu kuin olisi siinä silppuja s:ttu ALKIO. **2.** ed:een liittyvää laajempaa käyttöä. **a.** murskata, rusentaa, ruhjoa. | Tukit s:ivat veneen pirstaleiksi. Kuorma kaatui ja s:i miehen alleen. Katkoi saavin vanteet ja särki laidat s:malla. -- kirottu olkoon ja päänsä s:ttakoon nuuskaksi KIVI. Hän kiroilisi kauheasti ja alkaisi meitä s. kirvespohjalla KIANTO. **b.** survimella survomista muistuttavasta ylös ja alas tapahtuvasta edestakaisesta liikkeestä. | Moottorin männät s:vat edestakaisin 3 000 kertaa minuutissa. — Tav. *erik.* eräiden päiväkorentojen l. surviaisten ym. lentelystä ylös ja alas, liikkumatta eteen- t. taaksepäin. | Surviaiset lentelevät tyyninä iltoina parvissa ylös ja alas ilmaa s:en. Metsän aukeamissa s:vat hyttyset. — [Tanssisalissa] ihmiset s:ivat kuin hyttyset. **3. a.** sohia, tökkiä, painella, sotkea. | Vesikorvossa olevia pyykkivaatteita s:taan kartulla, että niistä saataisiin lipeä tarkoin pois. Siemenistä irrotetaan helpeet pyöreäpäisellä kepillä s:malla. Jauhettu liha s:taan sekaisin voin kanssa. -- silloin juoksi suksi pitkän ladun ja vankasti s:i käsi sompaista keihästä IVALO. **b.** survia, tyrkkiä, töniä, sysiä, pukkia. | S:i kyynärpäillään itselleen tietä väkijoukossa. Lasta sysittiin ja s:ttiin tungoksessa joka puolelta. -- siinäkös s:ntaa ja huutoja ennen kuin [poro]lauma on asemiinsa seisautettu KIANTO. **c.** sulloa, ahtaa, pakata. | Täytteenä käytettäviä olkia ei saa s. kireälle. S. voita astiaan. Sora s:taan juntalla hyvin tiiviiksi. Savesta s:ttu seinä. — Läjään s:tut vaatteet.

survoin[56] *s.* = survin.

survoja[10] *tek.*

survomat|on[57] *kielt.a.* S:tomat marjat.

survo|s[64] *s.* surve. | Marjoista, lantuista tehty s. Vaikka survimella survoisit houkkaa huhmaressa s:ksien seassa, ei hänen tyhmyytensä sittenkään hänestä erkanisi VT[v]. — *Yhd.* karpalo-, lanttu-, peruna-, porkkana-, puolukkas.

survott|aa[2*] *fakt.v.* < survoa. | Talolliset s:ivat silppunsa talkoilla.

survoutu|a[44] *pass.v.* < survoa. | Jäät s:ivat myrskyssä pieniksi palasiksi.

sus *interj. ark.* hämmästystä osoittavissa huudahduksissa ja päivittelyissä. | S. siunatkoon, kuinka pelästyin! S. sentään!

susi[40] *s.* **1.** Canis lupus, pohjoisen pallonpuoliskon harvaan asutuilla seuduilla elävä koiran sukuinen ja kaltainen, isohko, väriltään harmahtava petoeläin, hukka, (vars. leik.:) häntäheikki, heiluhäntä, häntyri. | Suden pentu, luola. S. ulvoo. S. on vienyt lampaan. Nälkäiset sudet voivat käydä ihmisenkin kimppuun. Su-

den pyynti. Ampua s. Sudesta maksettava tapporaha. — *Yhd.* aavikko-, maa-, metsä-, napa-, preeria-, tunturis.; harmaas.; naaras-, uross. **2.** lukuisissa vertauksissa, sanontatavoissa, sananlaskuissa jne. | Poika ulvoo kuin s. Nälkäinen kuin s. Syö kuin s. 'paljon, ahnaasti'. Jklla on suden [= kova] nälkä. Ahtaa ruokaa suuhunsa kuin nälkiintynyt s. Hänen silmänsä kiiluivat kuin nälkäisen suden. Tappelevat kuin sudet. Hyökkäsivät s:na toistensa kimppuun. Ovatko ne kristityitä, jotka näin tekevät, vai sydämettömiä s:a? KIANTO. Meni suoraan suden suuhun 'surman suuhun, perikatoonsa, hengenvaaralliseen paikkaan'. Ei syökse Keimo tytärtänsä s:en luolaan [= ei anna miehelään vihatulle naapurille] KIVI. S. lammasten vaatteissa, ks. lammas 2.a. En halua asettua riidassa suden enkä lampaan puolelle 'kummallekaan puolelle, pysyn puolueettomana'. Ei s. koiran kuolemata itke SL. S:a suden pojatkin SL. Kyllä s. poikansa ulvomaan opettaa SL. Ulvoa s:en mukana 'tehdä jtak (moraalisesti tuomittavaa) muiden esimerkin mukaan, vastoin omaa vakaumustaankin'. S. syö eväät, ks. eväs 1. — Ulkona on oikea suden [tav:mmin: koiran] ilma. Suden virsta 'epämääräisen pitkä matka'. - - Kourusuohon on huikea matka, aika suden virsta KIVI. - - vien teitä tästä oikein suden travia [= kovaa kyytiä] KIVI. Miehiä kuin Viron s:a 'paljon'. Sinne ei mene s:kaan. Sillehän nauravat jo Viron sudetkin! — Lievänä kirosanana eräissä sanonnoissa. | S. vieköön! S. syököön sentään! S. hänet tietäköön, mitä heillä on mielessä. Kumman nyt valitsen, / s. vieköön, tiedä en AK. — *Yhd.* ihmis-, virons.; leipäs. **3.** *erisn. täht.* tähtikuvio eteläisellä taivaanpallon puoliskolla, Lupus. **4.** *harv.* eräistä koneista t. laitteista, jotka muodoltaan t. toimintatavaltaan jotenkin muistuttavat sutta. | Pestyn villan möyhentäminen tapahtuu ns. möyhentäjällä, sudella, jossa on nopeasti pyörivä piikkisylinteri. — *Kans.* eräänlainen äes. | Karhin rinnalla käytetään toista äestä, sutta, jossa piit ovat yhdessä linjassa. — *Yhd.* karsta-, takkiais-, villas. **5.** vars. *ark.* pilalle mennyt, epäonnistunut, viallinen teelmä, »pannukakku». | Veneestä, työstä tuli s. Tulee pari sutta, mutta kolmas jo luonnistuu. Röntgenkuvasta näkee valanteen mahdolliset sisäiset valuviat, niin ettei valuvikaisia s:a pääse markkinoille. Käyttökelpoisuudeltaan lakiehdotus kuuluu lainsäädännöllisten s:en joukkoon. — *Erik.* = susipuu.

susi|hauta *s.* = sudenhauta, -kuoppa. **-hukka** *s.*, vars. saduissa. **-hyppy** *s. voim.* telineillä suoritettava haarahyppy, jossa toinen sääri menee koukistettuna käsien välitse ja toinen ojennettuna käsien ulkopuolitse telineen yli. **--ilves** *s. kans.* väriltään sutta muistuttava ilves. | - - kynsillä ja hampailla iskisin hänen kurkkuunsa kuin s. KIVI. **-jahti** *s.* sudenajo. | Viranomaisten toimesta järjestetty yleinen s. **-keihäs** *s.* Susi- ja karhukeihäät. **-koira** *s.* **1.** sudenajoon opetettu koira. **2.** *puhek.* saksanpaimenkoirasta. **-lauma** *s.* **-lenkki** *s. metsät.* puomissa tukkien päät toisiinsa sitova yksinkertainen närelenkki. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* S. nälkä, ulvonta. **-parvi** *s.* **-puu** *s. metsät.* väljässä tilassa kasvanut t. muusta syystä hyvin oksikkaaksi, nopeasti suippenevaksi ja verraten lyhyeksi muodostunut puu, susi. **-tarha** *s.* = sudentarha. **-turkki** *s.* sudennahkainen turkki. **-turkkinen** *a.* S. herra. **-verkko** *s.* entisaikaan sudenpyyntiin käytetty tav. hamppunuorasta tehty verkko. **-vouti** *s. hist.* = jahtivouti.

suslikki[6*] *s. el.* = siiseli.

suspensiivinen[63] *a.* lykkäävä, lykkäyksen t. esteen aiheuttava. | S. veto-oikeus. — *Lak.* Lykkäävä eli s. ehto 'ehto, jonka täyttyessä oikeustoimi vasta tulee lopullisesti voimaan'.

suspensio[3] *s.* **1.** lykkäys. **2.** erottaminen virantoimituksesta joksikin aikaa. **3.** *fys. tekn.* jähmeän ja nestemäisen aineen seos, jossa jähmeän aineen hiukkaset ovat mitoiltaan suurempia kuin 0,0001 mm, suspensoidi, liete, lietos.

suspensoaari[4] *s. urh. lääk.* lannevyö.

suspensoidi[4] *s. fys. tekn.* = suspensio 3.

suspensori[5] *s. urh. lääk.* lannevyö.

sussu[1] *s. ark.* (nais- t. miespuolinen) heila, henttu, hempukka. | Sotapojan s. Juhlan kukkuraksi saapui tehtaantytön s. pienessä hiprakassa HEPOR.

sutais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < sutia **1.** (sudilla tms.) pyyhkäistä, sipaista, hipaista. | S. leukaansa partasaippuaa. S:i nenänalustaansa takinhihaan. Puhdisti muutamalla s:ulla kiväärin piipun. **2.** laajemmin yl. ripeästä, siekailemattomasta, sohaisemalla tapahtuvasta tekemisestä. | S:i nimensä asiakirjan alle. S:i väitöskirjan muutamassa kuukaudessa. — S. pallo maaliin, maali [jalkapallossa]. S:i 110 m:n aidat ennätysajassa.

sutari[5] *s. ark* nuohooja, »(noki)kolari».

suta|ta[35*] *v. ark.* sotata. | S:tut seinäpaperit. Poika oli s:nnut kouluvihkonsa aivan siivottomaksi.

sutenööri[4] *s.* bordellin pitäjä, porttojen välittäjä.

suti[4*] *s.*, vars. *ark.* tav. isokokoinen, läpileikkaukseltaan pyöreä, (karkeahkoihin) maalaus-, sively- ym. töihin käytetty sivellin, nahturi tms. | Maalari heiluttelee s:aan. Liiman levitys sudilla. Tervata rievuista tehdyllä sudilla. Iholle levitetty partasaippua hangataan sudilla vaahdoksi. — Laajemmin: sutia muistuttavista esineistä tms. | Tupsulla tai sudilla varustettu tyrolilaishattu. [Näädällä] ei ole pörhöhäntää, ei muuta kuin mitätön pieni s. AK. — *Yhd.* liima-, maali-, terva-, tomu-, öljys.; partas.; kiillotus-, pesus.; havu-, riepus.

sut|ia[17*] *v.*, vars. *ark.* (sudilla) maalata, sivellä, pyyhkiä tms. | Maalarit s:ivat taloa punaiseksi. Vene suditttiin tervalla. - - yritti kopukkaansa laukkaamaan, nyki ja s:i ohjaksillaan SILL.

suti puti *deskr.adv.* (myös ◡) nopeasti, vikkelään, kipin kapin. | S. p. matkaan! Jutusta tuli s. p. selvä. Ei sitä saanut olla niin s. p. miehen kelkkaan menossa KOJO.

sutjak|ka[15*] *a. kans.* -asti *adv.* **1.** pitkähkö ja ohuehko sekä samalla taipuisa ja jäntevä, solakka, salskea, sujakka. | S. vitsa, keppi.

Hoikka ja s. poika. Pitkän s. mies. **2.** luistava, sujuva; näppärä, taitava. | S:at sukset. S. työihminen. Saipa s:an vaimon itselleen! | S., s. äijä... se Tippa-Nikolai. Minä sen kanssa ruohtiakin rustailin puhua JÄRVENT. — Laiskan s. (myös ◡) 'laiskanpuoleinen, laiskahko, laiskansitkeä'.

sutka[11] *s. harv.* sutkaus, sutkailu. | Tukkipoikien s:t.

sutkaht|aa[2*] *deskr.v.* nopeasta liikkeestä t. tapahtumisesta: sujahtaa, hutkahtaa, humahtaa, hurahtaa. | Pudota s:i jäihin. - - juustopa pudota putkahtavi, / ketun suuhun suoraan s:avi A.OKSANEN. Tänä talvena se tässäkin kylässä verenkarvainen [äänestysviiva] vetäistään, jotta s:aa! KIANTO. Noin se oli matka s:anut muistoissa HEPOR.

sutkail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* = sutkautella.

sutkau|s[64] *s.* **1.** keskusteltaessa t. irrallisena jnk tilanteen johdosta esitetty nokkela, leikillinen, tav. lyhyt lausuma, sana(n)sutkaus, sutkautus, sukkeluus, kokkapuhe, kompa, sanaleikki; vitsi. | Lystikäs, leikkisä, mehevä, karkea s. Kansanomainen s. Huutokaupan vasaramiehen, savolaisten s:kset. Höystää puhettaan sattuvin kääntein ja s:ksin. Lasketella, leikata, veistellä s:ksia. Nauraa omille s:ksilleen. — *Yhd.* sana(n)s. **2.** *harv.* hutkaus, isku. | - - vaipui Jeesus polvilleen ankaran ruoskan s:ksen satuttamana L.ONERVA.

sutkaut|ella[28*] *frekv.v.* (< seur.) sutkailla. | Savolaisilla on synnynnäinen s:telemisen taito.

sutkaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* sutkahuttaa[2*]) < sutkahtaa. **1.** sanoa sutkaus, sukkeluus, kompa. | S:ti keskustelun väliin mehevän sukkeluuden. Höystää puhettaan runsain s:uksin. **2.** nopeasta, ripeästä, siekailemattomasta tekemisestä, sanomisesta tms.: paukauttaa, pamauttaa. | Myydä s:ti lehmän. — Tuki oma suusi! s:ti mies karskisti vastaan.

sutki[4] *s.* ja *a. alat.* juonikkaasta, ovelasta, "liukkaasta" miehestä. | Hän on aika s. Sinipukuinen tehtaan s., jolla ei ollut kotia eikä ruokapaikkaa TOPPILA. — S. mies.

sutki|a[17] *v.* hutkia, huimia, suomia, piestä. | S. hevosta piiskalla. Ensin asia tutkitaan, sitten selkään s:taan SL.

suto|nen[63] *dem.s.* < susi. | - - suuhun ulvovan s:sen KAL.

suttaantu|a[1*] *pass.v. ark.* (*rinn.* suttautua[44]) < sutata. | Kädet s:vat polkupyörän rasvauksessa.

suttu[1*] *s. ark.* sotku. | Pikkulapsen vedestä ja savesta tekemä s. Hänen käsialansa on yhtä s:a.

suttui|nen[63] *poss.a.*, vars. *ark.* sottainen, sotkuinen, töhryinen, likainen, siivoton. | S:set kädet, vaatteet. S. käsiala.

suttupytty *s. ark.* sottapytty. | Joko taas olet liannut vaatteesi, senkin s.!

suttur|a[14] *s. alat.*, us. *halv.* vars. nykyaikaisuuden tavoittelullaan (pukeutumisellaan, käyttäytymisellään tms.) huomiota herättävistä (kaupunkilais)neitosista; myös laajemmin nuoresta naisesta yleensä; vrt. lättähattu 2. | Asemalla maleksivat lättähatut ja s:at. Tansseissa oli paljon s:oita.

suturoida[18] *v. lääk.* ommella (haava).

sutuura[18] *s.* **1.** *anat.* sauma. **2.** *lääk.* esim. haavan neulomiseen käytetty ommel.

suu[29] *s.* vrt. kita, suumalo.

I. suuontelosta. | Lapsen hampaaton s. Verenvuoto s:sta. Hengittää s:n kautta. Otti vettä s:n täyden. Sai kaatuessaan hiekkaa s:nsa täyteen. Hampaiden ja s:n hoito. Lyödä hampaat jkn s:sta. Tekohampaat eivät tahtoneet pysyä s:ssa. Kuume mitataan s:sta. Pitää kieli keskellä s:ta (kuv.) 'tehdä jtak varoen, olla hyvin varovainen'. Ei lahjahevosen [t. -lampaan] s:hun katsota [= lahjan arvoa ei saa ruveta puntaroimaan, ei sovi kysyä antajalta lahjan hintaa] SP. — Haukkua jku s:t silmät täyteen 'perusteellisesti'. Älähän nyt s:hun tule 'liian lähelle, käsiksi'. Rutistin vähän häijyä vallesmannia, kun pyrki s:huni hypähtämään KARHUM.

II. suuonteloon johtavasta, selkärankaisilla leukojen ja huulien rajoittamasta aukosta. Ei aina ed:stä selvästi erotettavissa. | Pieni, suuri, vino s. Ohuthuulinen, ruusuinen s. S. kuin seitsemän leivän uuni SP. Jäniksen s. on ristissä. Korallieläimen pitkän pyöreä, rakomainen s. Naurava s. Katsella jtak s. naurussa, hymyssä, itkussa, naurussa [jne.] suin. S. lerpallaan, pilkallisesti supussa, virnussa. S. vehnäsellä, messingillä 'maireassa hyvän mielen hymyssä'. Emännän s. meni messingille, kun vieraat kiittelivät ruokaa. Eukoilla oli s. medessä LEINO. Vetää s:nsa, s:taan hymyyn, itkuun, väärään. S. meni irviin. Nauroi niin, että s. venyi korviin asti. - - murti s:ta, väänti päätä, / murti mustoa haventa KAL. Mitenkäs, kuinkas nyt s. pannaan [= mikä ilme nyt otetaan, so. miten nyt suhtaudutaan jhk, miten nyt olisi menetel-tävä]? Kuinkas nyt s. pannaan, kun talossa ei ole kahvia ja vieraita on tulossa? — Avata, sulkea s:nsa. Haukkasi leipää sen, mitä s. aukeni. S. loksahti auki. Hengittää s. auki. Jäi s. auki, avossa suin töllistelemään. Kuunteli kertomusta s. selällään. Katsella jtak s. kolmantena silmänä 'suu auki'. Agitaattori pauhasi s. vaahdossa. — Pyyhkiä s:nsa, s:taan. Lapsella oli sormi s:ssa. Panna savuke s:hunsa. Ottaa piippu s:staan. Tulee ruma ilma, kun on korsi porsaan s:ssa [tav. paheksuvana sanontana tupakkaa polttavalle pojalle t. tytölle]. Panna kuolaimet hevosen s:hun. Lyödä jkta s:lle, vasten s:ta. Suudella jkta s:lle. Antaa s:ta jklle 'suudella jkta'. - - tok mie s:ta suikkajaisin, / vaikk' ois surma s:n eessä KANT. - - vanhurskaus ja rauha antavat s:ta toisillensa VT. — *suu|lla(an*, -lle(en. | Heittäytyi maahan s:lleen 'vatsalleen, kasvot alaspäin'. — *suin (päin)* (adv.) pää edellä, päistikkaa, päätä pahkaa. | Lensi suin päin kivikkoon. A:n oli suin päin paettava maasta. Suin päin taisteluun heitetyt joukot. — - - siitä suistui suin merehen, / käsin kääntyi lainehesen KAL. — *Yhd.* imu-, nuolu-, purema-, purus.; ristis.; kirsikka-, mesi-, puna-, sima-, sulos.; kuola-, piimäs.; parta-, piippu-, suitsis.

III. suusta vars. syömistä ja juomista ajatellen, ruoansulatuskanavan alkuosana ja makuhermojen sijaintipaikkana. **1.** syömisestä. |

Lappaa, ahtaa ruokaa s:hunsa. Poika oli syönyt s:hunsa, suihinsa kaiken jälkiruoan. Lapset popsivat s:hunsa makeiset. Ei ole mitään s:hun pantavaa (myös ⌣) 'syömistä, ruokaa'. Emäntä oli heti ruvennut puuhaamaan jotakin s:hun annettavaa KIANTO. Elää kädestä s:hun 'voimatta säästää, kuluttaen ansionsa heti'. Panna s. säkkiä myöten 'elää t. ruveta elämään varojensa mukaan'. Oma s. on likempänä kuin kontin suu SL. Jonka jalka kapsaa, sen s. napsaa [= ahkeralla on mitä syödä] SL. Viedä jklta leipä s:sta 'riistää jklta elämisen, ansiomahdollisuudet'. **2.** juomisesta, us. nimenomaan alkoholipitoisten juomien nauttimisesta. | Juoda s:hunsa, suihinsa. Kumosi s:hunsa kerralla koko lasillisen. Juo suihinsa jokaisen ansaitsemansa lantin. Viinakset menivät parempiin suihin. - - ruoan väliin kastetahan kaulaa sekä s:ta LEINO. Pitäisi saada jotakin juotavaa, kun s:ta niin kuivaa. Istui kuivin suin muiden kilistellessä laseja. **3.** ruokahalusta, makuaistista. | Leivokset aivan s:ssa sulavat. Katseli vesi s:ssa toisten herkuttelua. Vesi herahti s:hun kinkkua katsellessa. S:n mukaista ruokaa. Suomalaisen s:lle soveltuva herkku. Mutta maistaa sen Niämisenkin s., että likka ei ole osannut sumppia hoitaa, oli päästänyt sen happanemaan SILL. Humalat tekivät oluen karvaaksi, mitä monen s. kaipasi AK. Ei minunkaan s:ni tuohesta ole 'en ole vailla makuaistia; kyllä minullekin hyvä maistuu'. — *Yhd.* herkkus. **4.** eläimistä puhuttaessa. | Koira katselee vesi s:ssa paistia. S. viepi revon ritahan SL. Ei makaavan katin s:hun hiiri juokse [= toimettoman, laiskan on turha odottaa mitään tuloksia] SL. Älä sido puivan härän s:ta VT. — Avarammin ja *kuv.* Karja joutui petojen s:hun. Joutua surman s:hun (joskus myös ⌣) 'tuhon omaksi'. Pelastua surman s:sta. Salakuljettaja joutui suoraan tullimiesten s:hun. Niin, niin, mikä on mennyt, se on suden s:ssa [= mennyttä]; mutta olkoon tästälähin toinen laki KIVI. - - maa avasi s:nsa ja nieli heidät VT[v]. **5.** vars. 1. kohtaan liittyvää laajentunutta kuv. käyttöä. **a.** *puhek.* Antoi hyvän tilaisuuden mennä sivu s:n 'jätti hyvän tilaisuuden käyttämättä'. Palkinto, virka meni A:lta sivu s:n. - - Koistis-Kaapolta meni sivu s:sta hevosmiehen kunnia J.REIJONEN. Karhunkaataja ei laskenut ohi s:n pienempääkään riistaa. — Myyntivoitot menivät vieraisiin, parempiin suihin. **b.** (jkn elätettävänä olevista) henkilöistä. | Hänellä on monta nälkäistä s:ta ruokittavana. Lapsiparvi lisääntyi vielä parilla s:lla. Annos oli jaettava monen s:n kesken. Kahvin kulutus oli 5 kg s:ta kohti vuodessa.

IV. ääntämistä, puhumista merkitsevissä ilmauksissa; vrt. kieli, huuli.

1. puhumisesta. **a.** Kuulijat ahmivat jokaisen sanan puhujan s:sta. Sanonpa vielä tässä s:n auki ollessa [= saman tien, yhteen menoon], että - -. Ei s:lla yksin syödä, sillä puhutaan kanssa SL. **b.** puhumaan rupeamisesta, puhumattomana olosta. | Avata s:nsa '(alkaa) puhua, sanoa jtak'. Ei avannut s:taan koko vierailun aikana. Etkö saa s:tasi auki, kun sinulta kerran kysytään! Ottivat ryypyt s:n avaukseksi 'keskustelun alkuun pääsemiseksi'. Ei saanut sanaa s:staan 'ei kyennyt sanomaan sanaakaan'. Kerran jo nousi sana s:hun, ja hän oli tunnustamaisillaan kaiken. Sanat s:ssani sulavat, / ikeniltäni itävät KAL. — *Yhd.* tuppis. **c.** puhetavasta t. puheen sisällyksestä. | Hänen s:nsa käy yhtenään, kuin papupata. - - kiitosta kertoo S. S.KORPELA. Käyttää, piestä, soittaa s:taan. Repiä, aukoa s:taan (alat.). Käyttää suoraa, karkeata s:ta. Pitää suurta s:ta. Pitää s:ta [= puhua, motkottaa] jstak. Ei säästänyt s:taan muita haukkuessaan. Kyllä hänellä on s:ta. Syytää, päästellä s:staan kirouksia, herjauksia. S:sta lipsahtanut varomaton sana. Hänen s:staan ei saa kiitoksen sanaa. Kysymyksiä tuli joka s:sta. Vastasivat (kuin) yhdestä s:sta, yhtä s:ta 'yhtaikaa, kuorossa; samalla tavoin, yhtäpitävästi'. Puhua s:nsa puhtaaksi 'kainostelematta, empimättä kaikki sanottavansa'. Puhua mitä sylki s:hun tuo 'mitä mieleen vain juolahtaa'. Puhua sivu, ohi s:nsa 'liikoja; jtak, jota ei saisi sanoa'. Puhua jkn kanssa s:sta s:hun 'kahden kesken, henkilökohtaisesti'. Akat puhuivat aivan toistensa s:hun 'suut lähekkäin, samanaikaisesti'. Kaikki hölisivät yhteen s:hun 'yhteen ääneen'. Olla s:na päänä [= suulaimpana, "kukkona"] joka paikassa. Ei anna muille s:n vuoroa, tav. ⌣. Jäädä s:staan kiinni 'pitkäksi aikaa puheisiin jkn kanssa'. Hänen nimensä on jokaisen s:ssa 'huulilla; kaikki puhuvat hänestä'. Hänellä on aina sanat s:ssaan 'vastaus valmiina, hän ei jää koskaan sanattomaksi'. Panna jklle sanat s:hun 'neuvoa t. käskeä, mitä jkn on sanottava'. — Kerkeä s:staan, s:ltaan. Hyvä s:staan 'hyvä puhumaan, sattuvasanainen'. Rivo, raaka s:staan. Pohjalaiset ovat suuria s:staan 'leventelevät, kerskuvat'. Ei ole sankari muuta kuin s:llaan. Älä s:lla suurentele, ellet kunnossa kykene SL. Ei suuret sanat s:ta halkaise SL. — *Yhd.* itku-, naurus.; kultas.; avo-, hölö-, lörppös. **d.** lähinnä puhujaa, esitetyn ajatuksen lausujaa tarkoittamassa. | Sanonta, joka on peräisin Goethen s:sta. Olen kuullut asian hänen omasta s:staan. Oma s:si julistaa sinut syylliseksi. Lasten ja imeväisten s:sta sinä olet valmistanut itsellesi kiitoksen UT. Saarnaajan puhe oli kuin Jumalan omasta s:sta tullutta. Puhuit kuin minun s:llani 'kuten minä olisin puhunut'. Puhuu isäntänsä s:lla 'toimeksiannosta ja ajatuksia'. Herjaajan sa puhut s:lla A.TOLA. En puhu omalla s:lla, vaan s:lla suuremmalla 'jkn kuuluisan henkilön sanoja lainaten, en omissa nimissäni, vaan itseäni arvokkaamman valtuuttamana'. Kirjailija panee omia ajatuksiaan sankarinsa s:hun. Jumala puhui hänen s:nsa kautta. — Kansan s:ssa melkein tuntemattomaksi vääntynyt vierasperäinen nimi. **e.** ilmauksissa, että jk asia tms. leviää, elää suullisesti, muistitiedon varassa. | Huhu leviää s:sta s:hun. Paikkakunnan vanhusten s:ssa liikkuvat tarinat. Kansan s:sta muistiin pantu laulu. **f.** ilmauksissa, joissa suu yhdistetään ihmisen mieleen, sydämeen, t. (tav:mmin) asetetaan sen vastakohdaksi. | S. on sydämen tulkki SL. Sydämen kyllyydestä s. puhuu SL. - - kankeaa kohteliai-

suutta, valetta s:ssa ja sydämessä! KATAJA. Katoliseen rippiin kuuluu kolme osaa: sydämen katumus, s:n tunnustus ja hyvät työt. Toista s. sanoo, toista sydän toivoo JOTUNI. - - he siunaavat s:llansa ja kiroavat sydämessänsä VT. **g.** puhumisen, ajatusten julkituomisen hillitsemisestä t. estämisestä. | Hillitä s:taan. Tukkia s:nsa. Vaientaa, sulkea, sitoa jkn s. Panna s. solmuun, lukkoon. Panna lukko jkn s:lle. Pidä s:tasi pienemmällä, pienempää s:ta. S. poikki, tukkoon! Ja s. poikki tästä isoäidillesi [= isoäidillesi et tästä saa puhua] J.FINNE. Pidä s:si (kiinni)! S:s [kiinni], poika! AK. S. tuppeen [= kiinni]! Jklta menee jauhot s:hun 'jku häkeltyy sanattomaksi'. — Sulkea, tukkia sanomalehtien s. (kuv.) 'estää sanomalehtiä kirjoittamasta (vapaasti)'. Sensuuri pani sanomalehdistön s:hun kapulan. Tukki vastapuolueen s:n ostamalla sen äänenkannattajan. — Ottaa sanat jkn s:sta 'estää jku puhumasta puuttumalla itse puheeseen; sanoa jtak, jonka toinen on juuri ollut aikeissa sanoa'.

2. muusta ääntelystä kuin puhumisesta. | Maiskuttaa, pärryttää s:taan. Massauttaa s:taan kehotukseksi hevoselle. Päästää s:staan karjaisu. S:sta purkautuva eläimellinen huuto. Nauraa täyttä s:ta. - - sai äkkiä itkun s:hunsa JÄRN. Linnut ne laulavat sorialla s:lla KL.

V. avarammin ja *kuv.* esineen t. (luonnon)-paikan osasta t. kohdasta, joka jotenkin muistuttaa ihmisen t. eläimen suuta. **1.** jnk onton esineen tms. etu- t. yläosassa oleva aukko, läpi, reikä (lähiympäristöineen). | Astian, pullon, hylsyn s. Tykin s. S:sta ladattava pyssy. Taskun, hihan, saappaanvarren s. Raidoitettu sukan s. Katiskan, rysän s. Kohdun, mahan s. Luolan s. Viemärin s. sijoitetaan keskelle pesulan lattiaa. Avata, sulkea, sitoa säkin s. Panna korkki pullon s:lle, s:hun. Ottaa korkki s:lta, s:sta. Ei mahdu uunin, ladon s:sta sisään. Istui tupansa s:lla 'ulko-oven lähettyvillä, ovella'. S:lleen käännetty tuoppi. — Vastaus tuli kuin pyssyn s:sta 'nopeasti ja reippaasti'. Lähti kuin pyssyn s:sta pinkaisemaan kotiinsa. — *Erik.* **a.** Oven s. (myös ◡) 'oviaukon vierusta, oven tienoo, ovisuu'. Jäädä seisomaan oven s:hun. Veräjän s:lla kasvava pensas. **b.** Panna, jättää avain (oven, kaapin) s:lle '(oven, kaapin) lukkoon, avaimenreikään'. Avain on s:lla. — Panna ikkunat s:lle 'ikkuna-aukkoihin'. **c.** *yhd.* Hihan-, mahan-, pullon-, pyssyn-, rysän-, säkin-, taskun-, tykin-, uunins.; luukun-, ovens.; ovis.; alassuin. **2.** ed:een liittyen laajemmin. | Solan, laakson, sataman s. Salmella, jossa ei ole virtaa, on kaksi s:ta. Polun, tien, käytävän s. 'lähtö-, alkukohta'. Kujan s:lla kasvava koivu. — *Erik.* **a.** virtaavan veden uoman yms. loppukohdasta. | Joen, puron, virran s. (myös ◡). Aurajoen s:lla oli vanha markkinapaikka. **b.** Idän s:lla [= idän puolella, idässä päin], aivan lähellä taloa, nuokkui partainen aarniokuusikko MERIL. Ulkosaaristossa, tuulen s:ssa. Kääntää laiva tuulen s:hun. **c.** On päästy kevään s:hun 'lähelle kevättä, kevään alkuun'. Talven s:ssa. Tulemme illan s:ssa. Heinäajan s:ssa 'alkaessa, lähestyessä'. **d.** *yhd.* Kujan-, salmens.; illan-, tuulens.; jokis. **3.** muuta käyttöä. **a.** *kut.* kangaspuissa vielä kudottavana olevan kankaan esillä olevasta päästä us. siihen loimilangoista muodostuvine vireineen. | Loimi muodostaa kaksi viretasoa, siis avoimen kankaan s:n. Jos loimilanka on liian paksua, kangas ei poljettaessa avaa s:taan. — *Yhd.* kankaans. **b.** teräaseen terän leikkaava särmä, terän lappeiden leikkaava yhtymäkohta (-viiva). | Viikatteen terän s:n pitää olla riittävän kova pystyäkseen oljen hiekkaiseen ulkopintaan. Silityshöylässä peiteterä on noin 0,5 mm:n päässä terän s:sta. Terän s. on auki 'terän lappeet eivät yhdy'. Hioa terän suu kiinni. — *Yhd.* teräns. **4.** *yhd.* Suppilos.; ala-, alku-, etu-, ulko-, yläs.; etelä-, pohjoiss.

suu|alue *s.* Joen s. **-auk|ko** *s.* Suuontelo ulottuu s:osta kitasolaan. Osterin, merivuokon s. Merran, teltan, uunin, luolan s.

suuda[11] *s.* → sooda.

suu|de[78*] *s.; rinn.* suute. **1.** tav. puinen kiila, jollaisia lyödään esim. vasaran t. kirveen varren päähän kiristämään tätä järkäleen t. terän reikään. | Kirveen s:teet. Lestin s. Lyödä s. viikatteen niteen ja varren väliin. Mutteri ei itsestään kierry irti, jos mutterin ulkopuolelle jäävää halkaistua pultin päätä levitetään iskemällä siihen s. **2.** *mon.* **a.** rehut, jotka eläinten syödessä karisevat maahan, rehun rippeet, luisteet, ruoan tähteet, jätteet. | Lampaille syötettiin kerppuja ja s:teita. Sioille on ruoka annettava pieninä annoksina, jolloin ne syövät sen tarkemmin jättämättä s:teita kaukaloon. — *Kuv.* [Snellman] syö Hegelin s:teita, puree niitä rehun tähteitä, joita tänne Saksasta tuodaan AHO. — *Yhd.* heinäns:teet. **b.** rajaisviljasta. **3.** *mon. kans.* = suutelus. | Puolustautua kadehtijan s:teita vastaan. Päästää jku s:teista.

suu|della[28*] *v.* **1.** painaa huulet (imaisten) jhk (esim. toisen huulille, poskelle, kädelle t. jhk esineeseen) vars. rakkauden, ystävyyden, kunnioituksen t. kohteliaisuuden osoitukseksi, koskettaa täten huulillaan jkta t. jtak, antaa suudelma t. suudelmia, antaa, suikata [jne.] suuta, "pussata", "muiskata", "nuoleskella", suuko(s)tella. | Syleillä ja s. S. jkta. S. jkta suulle, keskelle s:ta, jkn suuta. S. jkta kädelle, poskelle, otsaan, jkn kättä. S. ristiä, jumalankuvaa. S:telivat toisiaan. S. jkn kanssa. S:televa pari. S. hellästi, tulisesti, pitkään. Tyttö, jota ei ole vielä koskaan s:deltu. Poika s:teli tyttöä. Ojentaa suunsa, kätensä s:deltavaksi. Tervehtiä naista kädelle s:telemalla. S. jäähyväisiksi. Äiti s:teli lapsensa silmät umpeen. S. [= suutelemalla poistaa] kyynelet jkn poskelta. Jalkojen s:teleminen oli keskiajalla feodaalisen alamaisuuden osoitus. S. maata jkn jalkojen edessä. Vanhan venäläisen tavan mukaan rauha vahvistettiin ristiä s:telemalla. **2.** *leik.* **a.** S. pikaria, lasia, pulloa 'ryypätä pikarista [jne.]'. Salenjus päätteli hänen punoittavista poskistaan, että hän oli käynyt s:telemassa pulloa TALVIO. **b.** suu maata vasten pitkällään olosta. | Tuossako makaa [painissa voitettu] Juhani taas, s:dellen permantoa? KIVI. - - juon siksi kun kaadun / ja s:telen lattiaa *H.ASUNTA. **3.** *kuv.* **a.** orjamaisesta,

selkärangattomasta sortajansa mielistelemisestä. | S. kahleitaan. - - me miksi s:telemme / sitä ruoskaa, mi meitä lyö LEINO. **b.** Auringon säteet s:telivat hänen ihoaan. Tuuli s:telee puiden latvoja. Aallot s:telivat kiviä. Kas vetten seljät s:telee / hopeisna taivaanrantaa! U.v.SCHROWE. Siel s:telee ehto ja koi [= ilta ja aamu] KIVI. - - vanhurskaus ja rauha s:televat toisiansa VT[V].

suudelm|a[13] *s.* **1.** suutelemiskerrasta, -tapahtumasta: suukko(nen), suutelo, suunanto, "pusu", "muisku". | Tulinen, kiihkeä, pitkä, kevyt s. Antaa jklle s. Painaa s. jkn huulille, poskelle, otsalle, kädelle. Ryöstää s. 'suudella väkisin, salaa'. Vastata s:aan. Vaihtaa s:ia. Herätä jkn s:asta, s:aan. S. polttaa huulia. - - hänen avoimet huulensa näyttivät janoavina rukoilevan s:aa TALVIO. Tervehtikää toisianne pyhällä s:alla UT. — Lentosuukosta. | - - käteni niille s:ia heitti VT. — *Yhd.* aamu-, hää-, ilta-, jäähyväis-, loppu-, lähtö-, onnittelu-, (terve)tuliais-, vastauss.; lentos. **2.** *kuv.* **a.** Juudaan s:alla tarkoitetaan petollista, kavalaa ystävyydenosoitusta. Juudaksen s:alla lumosi Kerenski itsenäisyytemme aamunkoitossa Tokoin senaatin Senaatintorilla AK. **b.** Aurinko painoi lämpimän s:an kukan terälehdille. - - hehkuu kuuset kukkulalla / päivän viime s:aa LEINO.

suudin[56*] *s.* **1.** = suude 1. **2.** par. suutin.

suudit|a[31] *v.* = suutia. | Kirveenvarren s:seminen kiiloilla.

suu|haara *s.* Mississippi laskee Meksikon lahteen viiden s:haaran kautta. **-harppu** *s.* = huuliharppu. **-havi** *s. kans.* suunsoitto, suukopu. | Pitää s:a. **-hengitys** *s.* hengitys suun kautta;)(nenähengitys.

suuhinen[63] *s.* puhallussoittimen suuosa, suutin, suukappale. | Klarinetin, pasuunan, pillin s. — Vastaavasta urkupillin osasta. | Kieliäänikertaan kuuluvassa urkupillissä on kolme osaa: jalka, s. ja pilli.

suuhunpantava 1. *s.* (myös ◠) ruoasta. | Eikö teillä ole mitään s:a? Etsi ruokakomerosta jotakin s:a. Matkamiehellä oli hyvät s:t mukanaan. **2.** *a.* par. ◠. | Kansa uskoi vain s:an rohtoon KIANTO.

suu|kappale *s.* **1.** suutin 1. | Kaasuttimen s. Paloletkun päässä oleva s. Pölynimurin s. Koneellisesti tiiliä valmistetaan puristamalla savimassa s:kappaleen lävitse, jolla on tiilen poikkileikkauksen muoto. **2.** jnk esineen osa, joka pannaan suuhun t. huulille. **a.** puhallussoittimen suuhinen, suutin. | Klarinetin, torven s. **b.** suuhun tuleva piipun osa; savukkeen (paperi)-imuke. **c.** Happi-, kaasunaamarin s. **d.** hevosen kuolainten suuhun tuleva osa. **-kapula** *s.* suuhun pantava t. suun eteen sidottava kapula, joka estää ääntelemisen t. (eläimillä) syömisen t. puremisen. | Roistot sitoivat uhrilleen s:n. — *Kuv.* Panna sanomalehdistölle s. 'estää sanomalehdistöä vapaasti ilmaisemasta mielipiteitään, vaientaa sanomalehdistö'. **-kilpi** *s. el.* eräiden hyönteisten naaman etureunassa, otsan alapuolella oleva kitiinikilpi. | Perhosen toukan, sudenkorennoisen s.

suuk|ko[1*] **1.** *s.* **a.** (nopea, kevyt) suudelma. | Antaa s. jklle. Painaa s. jkn suulle. — Heittää s. [= lentosuukko] jklle. — *Erik. ruok.* = pusu 2. — *Yhd.* aamu-, läksiäis-, tervehdys-, tuliaiss.; lentos. **b.** *dem. harv.* < suu. | Pikkulapsen s. **2.** *a. kans.* -kous[65] *omin.* suulas, suupaltti. | S. ämmä. Vaan ei taida Horslunti pystyä sanasille Nälhuutin kanssa, joka on niin s. ja hävytön... KATAJA.

suukko|nen[63] *dem.s.* < suukko 1. | Painoi s:sen tytön otsalle. — [Pöläyttelee] savukierukoita suloisesta s:sestaan KARHUM.

suukopu *s.* riitelevästä, vihaisesta, moittivasta puhumisesta: tora(ilu), riitely, rähinä. | Ankaraa, tyhjää, turhaa s:a. Jk asia synnyttää, aiheuttaa s:a, antaa aihetta s:un. Paljon s:a aiheuttanut tapaus. Pitivät keskenään pientä, kovaa s:a. Heidän välillään oli s:a milloin mistäkin. Lopettakaa tuo s:nne! S. muuttui käsikähmäksi.

suuko|stella[28], **-tella**[28*] *v. harv.* suudella (useita kertoja), antaa suukkoja. | Äiti s:steli, s:tteli lastaan.

suukristit|ty *s.* henkilö, joka sanoo olevansa kristitty olematta sellainen todella; vrt. tekokristitty. | Turhaan sitä [toivoa] etsimme maailman lapsen hekumallisesta katseesta, turhaan s:yn suurista sanoista AK.

suula[11] *s.* Sula bassana, melajalkaisiin kuuluva tiiran näköinen kookas vesilintu.

suulaen|halkio *s. lääk.* = suulakihalkio. **-lisäke** *s. anat.* = suulakilisäke. **-luu** *s. anat.* yläleuanluun jatkeena taaksepäin oleva luu, joka muodostaa kovan suulaen takaosan ja osan nenän sivuseinämästä, suulakiluu.

suulahti *s.* joen tms. suussa oleva lahti. | Thamesin, Kokemäenjoen s.

suulake[78*] *s. tekn.* = suutin 1. | Ruiskun, pölynimurin s. — *Yhd.* hajotus-, imu-, mattos.

suulaki *s. anat.* kitalaki. | Kova, pehmeä s. **-halkio** *s. lääk.* synnynnäinen kovan suulaen epämuodostuma, jossa suu- ja nenäontelo ovat suulaen halkeaman kautta toistensa yhteydessä, suulaen-, kitalakihalkio. **-lisäke** *s. anat.* yläleuanluun levymäinen lisäke, joka muodostaa suuren osan nenäontelon pohjasta ja kovasta suulaesta, suulaenlisäke. **-luu** *s.* = suulaenluu.

suulakka *s.* ohueksi, säännölliseksi levyksi puristettu liisterikiekko, jollaisia ennen käytettiin kirjeen sulkemiseen.

suula|s[66] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* puhelias, kielevä, lörpöttelevä, lipe(v)ä-, liukaskielinen, avosuinen. | S. akka, kyytipoika, agitaattori. S. ja rivo jätkä. S. puhetapa. Jutella s:asti. Häpesi lastensa s:utta. - - hyväntuulisia ja s:ita kahvikekkereitä G.SUOLAHTI. Jäisikö s. puhe vastausta vaille, ja saisiko suupaltti olla oikeassa? VT. — *Kuv.* - - varisten parvi s. JYLHÄ.

suulast|aa[2], **-ella**[28] *v. harv.* soittaa t. piestä suutaan, esiintyä rääväsuisesti. | Aikansa s:ettuaan lähtivät pojat matkoihinsa KARHUM.

suulataus *s.* aseen lataus suun kautta.

suuli[4] *s. kans.* vars. laudoista tehty suurehko heinä-, puima- tms. lato t. vaja.

suu|liekki *s.* Tykkien s:liekit. **-liina** *s.* **1.** suun edessä pidettävä liina. | Nenä- ja s:a käyttämällä hoitaja estää nuhansa tarttumasta pie-

nokaiseen. 2. *harv.* rysän tms. suussa oleva liina l. havas.

suulli|nen[63] **1.** *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* joka ilmaistaan, tapahtuu t. säilyy puheen, puhutun sanan välityksellä, suusana(ll)inen;)(kirjallinen. | S. ilmoitus, käsky, vastaus, testamentti, sopimus, kuulustelu. Haaste voi olla joko kirjallinen tai s. S. perimätieto, traditio. S. kirjallisuus. S. esitystaito (lausuntataiteen, puhetaidon ja -tekniikan yhteisnimitys). Hakijalta vaaditaan hyvä suomen kielen s. ja kirjallinen taito. Esittää, toimittaa asiansa s:sesti. Takaukseen voi mennä joko kirjallisesti tai s:sesti. **2.** *s.* **a.** kerralla suuhun mahtuva määrä, suun täysi. | S. vettä, ruokaa. Iso, aimo s. Ehti hörpätä kupistaan vain muutaman s:sen. Ei voinut syödä s:stakaan. **b.** jnk suussa, suulla olevasta t. pidettävästä esineestä t. laitteesta: suukappale, suutin, tulppa tms. | Lihamyllyn suulle kiinnitetyn s:sen avulla käy makkarasuolien täyttäminen helposti. Lukon koristeltu s. 'avainkilpi'. Hän puraisee [piipun]vartta vihoissaan, ja ohueksi pureksittu s. rasahtaa poikki LEHT. Lyö s:sen [= korkin, tulpan] pulloonsa ja pistää sen taskuunsa CANTH. - - housut hormiksi rakenti, / sukat hormin s:seksi KAL.

suullista|a[2] *v. harv.* varustaa suullisella (merk:ssä 2.b). | Mehupullojen korkitseminen eli s:minen.

suullisuusperiaate *s. lak.* oikeudenkäynnissä: periaate, että tuomioistuin voi ottaa tuomion perustaksi vain sen, mitä oikeudenkäynnin kestäessä on lausuttu suullisesti; vrt. kirjallisuusperiaate.

suu|lonkero *s. el.* suuaukon ympärillä olevista lonkeroista. | Suikulaisen s:lonkerot. Mustekaloilla tapahtuu hedelmöittäminen sitä varten erityisesti muodostuneen s:lonkeron avulla. **-lukko** *s. lääk.* = suunsulku. **-luukku** *s.* Uunin s. **-lä|pi** *s.* — *Leik.* ihmisen suusta. | - - somasti narisi harras siunaus - - partaisen miehen s:vestä TOPPILA. **-makea** *s.* suussa makealta maistuvasta aineesta, esim. makeisista. | Lapset ovat aina s:a kärkkymässä. **-malo** *s.* suu(aukko). | Suuri, punainen s. Jäniksen s. - - alkoi pistellä kauhan kokoisia lusikallisia s:onsa HAARLA. — *Erik. mon. harv.* hevosen kuolaimet.

suum|pana, -paa, -maksi, -malla, -malta, -malle *komp.adv.* lähempänä suuta. | Souti jokea s:maksi, s:malle. [Marja tuijotti] tupaan, jossa Juha s. ovea veisteli jotakin AHO.

suun|anto *s.,* vars. *ylät.* suudelma. | S. suulle, kädelle. Tervehtikää kaikkia veljiä pyhällä s:annolla UT. **-avau|s** *s.* Puhui samalla s:ksella ummet ja lammet. Ottivat ryypyt s:kseksi 'puheen alkuun pääsemiseksi'. — *Erik.* (jnk tilaisuuden alussa keskustelun alkuun pääsemiseksi tarjottavista) vars. alkoholipitoisista juomista tms. | Ottaa, tarjota s:kset. Vieras sai lähteä talosta s:ksetta. - - aamulla riiheen mentäessä [isäntä] antoi s:sta PAULAH. **-hoito** *s.* tav. ⌒. **-huuhtelu** *s.* tav. ⌒.

suunielu *s. anat.* suuontelon suoranaisena jatkeena oleva nielun keskiosa.

suun|kopu *s. harv.* = suukopu. **-kostuk|e** *s.* Ottaa ryypyt s:keeksi. **-liik|e** *s.* Laulajan s:keet. Selitti kuurolle asiansa s:kein ja viittomalla. **-mukai|nen** *a.* (tav. ⌒) ruoasta t. juomasta: jkn makuun oleva, maun mukainen, maukas. | Pannukakku oli pojista s:sta.

suunnalli|nen[63] *a. vanh. kans.* -sesti *adv.* tasainen, kohtuullinen, tarkoituksenmukainen. | Suuttuu se viimein s:nenkin SL. [Kuvernöörin] tulee hakemukseen suostua, jos välipuheen havaitaan antavan vakuutta siitä, että yhteisesti hallittua metsää s:sesti ja hyvästi hoidetaan LK.

suunnan|muutos *s.* Purjehtijan äkilliset s:muutokset. — Poliittisessa elämässä tapahtunut s. **-muutto** *s.* **-määritys** *s.* **-määrääjä** *s.* A. oli alallaan edelläkävijä ja s.**-näyttäjä** *s.* Opettaja s:nä. **-osoitin** *s.* vars. autoissa oleva valollinen laite, jolla annetaan suuntamerkki; vrt. suuntavalo, -viitta. **-osoittaja** *s.* Ihmiselle, joka tahtoo päästä edistymään itsensätuntemisen vaikeassa tiedossa, on totuudellisuuden vaatimus välttämätön s. HOLLO. **-vaihdin** *s. tekn.* suunnanvaihtolaite. | Pyörintäliikkeen s. **-vaihdos** *s.* Polttomoottorin käynnin s. — Politiikan s.

suunnanvaihto *s. tekn.* voimakoneen pyörimissuunnan t. työstö- t. nostokoneen, kulkuneuvon tms. liikuntasuunnan vaihto. **-akseli** *s.* Höyrykoneen s. **-kanki** *s.* **-kytkin** *s.* **-laite** *s.* suunnanvaihdin. | Höyrykoneen s. **-tanko** *s.* **-vipu** *s.*

suunnast|aa[2] *v.,* vars. *sot.* -us[64] *teonn.* kiertää tykin suuntakehän, teodoliitin tms. välineen vaakakehä sellaiseen asentoon, että tietty t. komennettu lukema (suunnastusluku) tulee määräpisteen (suunnastuspisteen) suuntaan. | Suuntakehä s:etaan pohjoisneulalla karttapohjoiseen.

suunnastus|luku, -piste *s. sot.* vrt. ed.

suun|nata[35*] *v.* **1.** antaa jllek t. ottaa jk suunta, kurssi; ohjata, johtaa jhk, jtak kohden; asettaa, kääntää jk jhk suuntaan, kohdistaa, tähdätä, orientoida; vrt. suunnastaa, suunnistaa, suuntia. | S. kiikari, ase jtak kohden. S. laivan keula satamaa kohden, ulapalle. S. tuulimyllyn siivet tuuleen. Pallon tarkka s:taaminen eli sijoittaminen on jalkapallossa tärkeintä. S:tasi lyöntinsä vastustajan leukaan. Ylöspäin s:nattu heittoliike. S. matkansa, kulkunsa, tiensä, askelensa jnnek. Retki s:nattiin Hollolaan. - - päin aavoja selkiä s:taa haaksi HAAHTI. S. hyökkäys vihollismaan pääkaupunkia vastaan. Venäläiset s:tasivat Kymijoen yli kaksi divisioonaa. Vihollisasemiin s:nattu tuli-isku. Tykistön tuli oli tarkoin s:nattua. — Vars. *sot.* ks. suuntaus 1, sot. | Kun on kysymys käsiaseita suuremmista aseista, käytetään tähtäämisen sijasta sanaa s:taaminen. Tykin, konekiväärin s:taaminen. — *Rad.* Harmajan s:nattu radiomajakka lähettää määräsektorissa tiettyjä merkkejä, joiden mukaan alukset voivat ohjata kulkunsa Helsinkiin. S:nattu radiolähetys, antenni. — *Maanm.* asettaa linjaan, linjoittaa. | S. linja. — Vars. *urh. rak.* asettaa jhk suuntaan, suunnistaa, orientoida. | S. kartta kompassilla pohjois-eteläsuuntaan. Pääilmansuuntien mukaan s:nattu rakennus. Kirkot on tavallisesti s:nattu siten, että kuori on itään päin. **2.** *abstr.* ja *kuv.* ed:een liittyen. | S. katseensa, mielenkiintonsa jhk. Lähestyvät olympialaiset s:taavat

kansan mielenkiinnon urheiluun. Päähuomio s:nattiin jälleenrakennukseen. Vieraan tulo s:tasi ajatukset pois käsitellystä asiasta. S:tasi epäilykset itsestään toisaalle. — Jklle s:nattu kysymys. Satiirin kärki oli s:nattu ajan rahamiehiin. Hintojen kallistumisesta oli seurauksena, että ostot s:nattiin muualle. **3.** tav:mmin suuntautua. | Vasemmalle s:taava rakennuksen sivu. Suoralla suuntauksella ammuttaessa tykit s:taavat välittömästi maaliin.

suunnat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < suunta. **1.** mitoiltaan, vaikutukseltaan tms. tavattoman, äärettömän suuri, tavaton, ääretön, rajaton, määrätön, mittaamaton, ylenpalttinen, valtava. | Mitoiltaan s. rakennus. S:tomat urut. S. järvenselkä. Suuret s:tomat petäjät AHO. S. vehnäsato. S. ruokahalu. S:tomista voimistaan kuuluisa mies. S. erehdys, häpeä. Tapaus herätti s:onta huomiota. Raudan kulutus nousi s:tomiin. S:tomasti kohonneet hinnat. Minua hävetti s:tomasti. Hänellä oli s:tomasti rahaa, rahoja. Nykyajan maanviljelijältä vaaditaan s:tomasti enemmän tietoja kuin pari miespolvea sitten. — *suunnattoman* tavattoman, äärettömän, valtavan tms. | S:toman suuri, hyvä. S:toman paljon. Elämä tuntui s:toman hyvältä. **2.** jolla ei ole suuntaa. | S. harhaileminen. Lähti vaeltamaan aivan päämäärättömästi ja s:tomasti.

suunnikas[66*] *s. geom.* nelikulmio, jonka vastakkaiset sivuparit ovat yhdensuuntaiset ja yhtä pitkät, paralleelogrammi; vrt. suorakaide, neliö, puolisuunnikas, epäkäs. | Suunnikkaan kanta, korkeus. Neliö ja vinoneliö ovat suunnikkaita. Suunnikkaan muotoinen. — *Fys.* Liikkeiden, nopeuden, voimien s. 'suunnikas, jonka sivuina ovat graafisesti esitetyt liike- tm. komponentit'. — *Yhd.* puolis.; kiihtyvyys-, liike-, nopeus-, voimas. **-lihas** *s. anat.* selän yläosassa, epäkäslihaksen alla sijaitseva suunnikkaan muotoinen lihas, joka nostaa lapaluuta vinosti ylös- ja selkärankaan päin. **-mainen**[63] *kalt.a.* S. tontti. **-sääntö** *s. fys.* kahden vektorin yhteenlaskusääntö.

suunnikkaanmuotoinen *a.* tav. ⌒.

suunnille *adv. vanh. murt.* = seur. | Sanakirja, jossa on s. 95 000 hakusanaa. [»Ymmärräthän?» —] »Ehkä s.», vastasin minä KAUPPISH.

suunnille|en, -nsa *adv.* suurin piirtein, likipitäen, -main, -määrin, osapuilleen, arviolta, noin. | Hän painaa s. 60 kg. S. joka kymmenes. S. samanaikaiset ilmiöt. Teos on jo s. valmis. A. esitti asian s. samoin kuin B. Asia on s:nsa niin. Mökki sijaitsi s. nykyisen koulun paikalla. Oli niin hämärää, että saatoin erottaa esineen vain s. Jos työ on s:enkaan onnistunut - -. Kysymystä ei ole vielä s:enkaan ratkaistu.

suunnilta|an *adv.* ks. suunta II.2—3.

suun|nin[56*] *s.* väline, jolla suuntiminen suoritetaan. | Vihollisen radioasemien peilaus s:timilla. Paikanmääritys suoritetaan mikäli mahdollista kolmella s:timella. — *Yhd.* radios.

suunnist|aa[2] *v.* orientoida. **1.** suunnistamisvälineitä, luonnonmerkkejä ym. apuna käyttäen kulkea (tuntemattomassa) maastossa määräpaikasta toiseen (us. lyhintä, linnuntietä); vrt. suunnistautua, suuntia. | S:aminen on meillä varsinkin syksyisin ja keväisin suosittu urheilumuoto. S. kartan ja kompassin avulla. S. rastilta toiselle. S:aminen pimeässä, talvella. — *Leik. puhek.* S:i asemalta suoraan kapakkaan. Täytyisi kai jo s. kotiin. **2.** asettaa tiettyyn, (oikeaan) suuntaan. | Kartan s:aminen 'asettaminen oikeaan, maaston mukaiseen pohjoiseteläsuuntaan'. S. kartta kompassin avulla. — *Erik. vanh.* = suunnastaa. | Tykin suuntakehässä on kompassi s:amista varten. **3.** tav:mmin suunnata. | S. valonsäde diopterin avulla jtak kohden. **4.** *harv.* tutustuttaa, perehdyttää maastoon, tehtäviin, tilanteeseen tms. | Lähettiaseman päällikön tehtävänä on s. lähetit teihin sekä johtoelimen ja viestiasemien sijoituspaikkoihin. Komentaja ei ollut s:anut alaisiaan omien joukkojen asemasta.

suunnistaja[16] *tek.* Suunnistamiskilpailujen paras s.

suunnistamis|juoksu *s. urh.* suunnistaen suoritettu maastojuoksu. **-kilpailu** *s.* S:ihin sisältyy suunnistamisjuoksun ohella usein myös etäisyyksien, välimatkojen ja kuljetun matkan pituuden arviointia ym. **-viesti** *s. urh.* suunnistaen suoritettu viesti(juoksu, -hiihto tms.). **-väline** *s.* S:iksi luetaan varsinaisesti vain kartta ja kompassi.

suunnistautu|a[44] *refl.v.* (< suunnistaa) orientoitua. **1.** määrittää oma paikkansa (jnk muun pisteen t. ilmansuuntien suhteen) kulkusuuntansa määräämiseksi, määrätä suuntansa suunnistaessaan; vrt. suunnistaa, suuntia. | S. auringon, kompassin avulla. Ilmailukartan avulla lentäjä s:u ja säilyttää reittinsä lennon kestäessä. Partio, joka etenee taistelun melun mukaan s:en. **2.** ed:een liittyen laajemmin: suuntautua, asennoitua. | S. oikein vaikeissakin poliittisissa tilanteissa. Emme saa s. sellaisen käsityksen mukaan, joka ei vastaa todellisuutta. Pedagoginen s:minen on meidän aikanamme olennaisesti toinen kuin viime vuosisadan loppupuolella. **3.** *vanh.* = suunnistaa 1.

suunnistautuja[16] *tek.*

suunnistautumis- tav. par. suunnistamis-.

suunnistu|a[1] *v.* **1.** suuntautua, suunnistautua, orientoitua. | Ehdoton voitontahto, joka s:u vastustajan moraaliseen murskaamiseen AK. [Ammatti] vaatii taipumusten mukautumista ja s:mista *HOLLO. — *Mat.* S:va pinta 'pinta, jonka tietyltä puolelta ei pääse toiselle puolelle kulkematta tämän pinnan läpi'. **2.** par. suunnistaa (1).

suunnistus[64] *teonn.* **1.** suunnistaminen. | S. tuntemattomassa maastossa kompassin avulla. — *Yhd.* kilpailu-, sotilass. **2.** *harv.* suunnistuminen. **-kilpailu, -väline** *s.* suunnistamiskilpailu, -väline.

suunnit|ella[28*] *v.* -ellusti *adv.* laatia t. tehdä ennakolta suunnitelma, suunnitelmia, tehdä kaavailuja, valmisteluja tulevaa toimintaa varten, kaavailla, hahmotella, sommitella, valmistella; aikoa, ajatella, harkita, tuumia, hankkia. | S. tulevaisuuttaan. S. ulkomaanmatkaa, lukujensa jatkamista. Vangit s:telivat karkaamista, karata. Ruokalistan s:teleminen. Edeltäpäin

s:eltu. Äärimmäisyysainesten s:telema vallankaappaus. Operaatiota s:eltaessa huomioon otettavat tekijät. Tukipalkkioiden poistaminen kuuluu osana s:eltuun kokonaisuuteen. Hyvin, tarkasti, huonosti s:eltu ohjelma. Työ on tehty erittäin huolitellusti ja s:ellusti. Suomalaisten insinöörien s:telema kone. Uudenaikaisesti s:eltu tehdas. Aukiolle on s:eltu kirkko, mutta se on jäänyt rakentamatta. Tutkimusten ja kokeilujen perusteella s:eltu rehusekoitus. S:eltiin mitä tehtäisiin. Ruokaa s:eltiin saatavan matkan varrella olevista taloista. Sisäisen laatunsa puolesta työ on luovaa, s:televaa, johtavaa tai suorittavaa. Rakennuksen s:televana arkkitehtina on toiminut N. — Kuitenkin on Mataleenan virressä muutamia tuntomerkkejä, joiden avulla saattaa ymmärtääkseni s. [= päätellä, arvioida] jokseenkin tarkan ajankohdan, jota ennen se on syntynyt TARK.

suunnitelm|a[13] *s.* joko vain ajateltu tai suullisesti t. kirjallisesti esitetty luonnos, ehdotelma t. ohjelma jnk aikeen, tehtävän toteuttamiseksi, suunnittelemisen tulos, suunnittelu; aie, aikomus, ajatus, ehdotelma, laskelma, hanke, tuuma. | Hyvä, nerokas, kaunis, suuri, yksityiskohtainen, tarkka, alustava, ylimalkainen s. Poliittiset, taloudelliset s:at. Tulevaisuuden s:at (us. ◡). S. koulun rakentamiseksi, Suomen itsenäisyydeksi. Liikekannallepanoa koskevat s:at. S:an yksityiskohdat. Tehdä, laatia s. Rakennella, punoa, kehitellä s:ia. Hyväksyä, toteuttaa s. S. kypsyy aivoissa. Pää täynnä s:ia. Hänellä on suuret s:at. S. onnistuu, epäonnistuu, ajautuu karille, kaatuu toisten vastustukseen. Ei päässyt s:ia pitemmälle. Hänellä ei ollut mitään s:ia tulevaisuutta varten, tulevaisuuden varalle. Toimia s:an mukaan, vastoin s:aa. Muuttaa s:iaan. Luopua s:istaan. Yleisen s:ansa puolesta hatara romaani. — Ennen asiakirjan puhtaaksikirjoitusta on parasta laatia s., konsepti. S. näytelmää varten. — Odottamatta syntynyt hallituspula sopi hyvin vallankaappaajien s:iin. Hänellä oli oma talo s:assa, s:issa 'suunnitteilla, hankkeilla'. — *Yhd.* alue-, aseistautumis-, asemakaava-, avioliitto-, hakkaus-, hoito-, huolto-, hyökkäys-, kaappaus-, kapina-, kesä-, kesäloma-, korjaus-, kuivatus-, kulku-, laajennus-, liikekannallepano-, liikenne-, myynti-, ojitus-, opetus-, opinto-, pako-, parannus-, pelastus-, perkaus-, puolustus-, puutarha-, rahoitus-, rakennus-, ruokinta-, sisustus-, sosialisoimis-, sota-, talous-, toiminta-, tuotanto-, tutkimus-, uudistus-, valloitus-, voimalaitoss.; tulevaisuudens.; kymmenvuotis-, viisivuotis-, vuosis.; alku-, ennakko-, jättiläis-, kokonais-, normaali-, osa-, perus-, yksityis-, yleiss.

suunnitelmalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* suunnitelmanmukainen, (tarkkaa) suunnitelmaa noudattava, (hyvin) suunniteltu, määrätietoinen, järjestelmällinen, järkiperäinen. | S. työskentely, toiminta. Harjoittaa s:sta karjanjalostusta. Määrätietoisesti ja s:sesti ohjattu rakennustoiminta. S:suuden puute.

suunnitelmanmukai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** suunnitelmallinen. | S. metsänhakkuu. Voimakas ja s. politiikka. **2.** (myös ◠) suunnitelmaan kuuluva, suunniteltu, tarkoitettu. | Rakennus valmistui 5 kuukautta s:sesta määräajasta myöhässä. Joukkomme ovat vetäytyneet s:sesti uudelle puolustuslinjalle.

suunnitelma|taloudellinen *a.* -taloudellisesti *adv.* S:taloudelliset toimenpiteet. **-talous** *s.* vars. sosialistisissa valtioissa siten toteutettu talouselämän järjestely, että sen toiminta suunnitellaan määräajaksi kokonaisuudessaan yhdestä keskuksesta käsin, ohjattu talous.

suunnitelmat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (tarkkaa, selvää) suunnitelmaa vailla oleva, suunnittelematon, hapuileva, umpimähkäinen, sattumanvarainen. | S. talouspolitiikka. Metsää on hakattu s:tomasti ja jälkikasvusta huolehtimatta.

suunnit|taa[2*] *v. vanh.* -us[64] *teonn.* **1.** suunnata. | Arveskelin mihen tieni s:taisin KIVI. Hämillään s:ti äiti katseensa äsken syntyneeseen pienokaiseen ALKIO. **2.** suunnitella. | S:ettu reformi jäi toteuttamatta. Tapahtumien s:us ja loppukäänne Kiven runossa TARK. **3.** antaa (alustavia) tietoja jstak, tutustuttaa jhk, orientoida, informoida. | Käskyn sisällyksen jaotus on tavallisesti seuraava: orientoiva (s:tava) osa: tiedot vihollisesta, tiedot omista joukoista ja johtajan aikomus; käskevä osa: - - SO.

suunnittai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* summittainen, likimääräinen, ylimalkainen. | S. laskelma, kustannusarvio. Luvut ovat aivan s:sia. Oli saanut s:sen käsityksen asioista. Aluksen asema määritettiin vain s:sesti.

suunnitteilla *adv.* Olla s. 'suunnittelun alaisena, suunniteltavana, hankkeilla'. S. oleva tie, uudistus, laki. Halpoja pienasuntoja s. Parhaillaan on s. suuria voimalaitoksia Kemijokeen.

suunnittelemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< suunnitella) jota ei ole (tarkoin, hyvin) suunniteltu, suunnitelmaton, umpimähkäinen, sattumanvarainen, hapuileva. | Hätäinen, hajanainen ja s. toiminta. Rakentaa s:tomasti.

suunnittelija[14] *tek.* < suunnitella; vrt. konstruoija. | Koneen, aluksen s. Toimia s:na insinööritoimistossa. — Ohjelman s. Kaikki attentaatin s:t tuomittiin. — *Yhd.* koneen-, veneens.; kapinans.

suunnittelu[2] *s.* suunnitteleminen; suunnitelma. | Koneen, tehtävän, lomamatkan s. S:n alaisena oleva rautatie. Kuusiston linna muistuttaa s:ltaan Viipurin linnaa. Rakennuksen pääfasadin s. on liian hajanainen. Runoelman tulee rakenteeltaan noudattaa johdonmukaista s:a. — *Yhd.* alue-, asemakaava-, katu-, matka-, puutarha-, siltas.; seutu-, valtakunnans. **-aste** *s.* Asia on vasta s:ella. Siirtyä s:elta itse tekoihin. **-komitea** *s.* Olympiakisojen s. **-konttori** *s.* Konepajan piirustus- ja s. **-kyky** *s.* Itsenäistä s:ä edellyttävä tehtävä. **-neuvosto** *s.* Valtioneuvoston asettama talouspoliittinen s. pohtii maan talouselämän vakauttamista. **-osasto** *s.* Tehtaan s. **-tehtävä** *s.* **-työ** *s.* **-vaihe** *s.* Työ on s:essa, ehtinyt s:eseen.

suunnittu|a[1*] *pass.v. harv.* < suunnittaa. | - - siell' aatos suurta kohti s:u MANN. — Kuinka vaikeata on heidän [murrosikäisten] ilman

opastuksia s. tänä uutena kehityskautena näiden arvoituksellisten tapahtumain keskellä! AK.
suun|pieksentä, -pieksäntä *s.* = suunsoitto. | Turhaa s:pieksentää. **-pieksäjä** *s.* = suunsoittaja. | Mokomakin rääväsuinen s.! **-pieli** *s.* = suupieli. **-pito** *s. harv.* suunsoitto, suukopu. | Tuvasta kuului kiukkuista s:a. **-pohja** *s.* kielen alla sijaitseva suuontelon alaosa. **-puol|i** *s.* Kiväärin piippu on kiinnitetty tukkiin s:elta siderenkailla. **-soittaja** *s.* vrt. seur. | Poliittiset s:t. S., joka puhuu mitä sylki suuhun tuo. Hän ei ollut juuri taitava s., mutta siitä huolimatta näpsäkkä sutkauttelija ALKIO. **-soitto** *s.* suulaasta (ja äänekkäästä) turhan puhumisesta: suunpieksentä, -pieksäntä, -pito, hölötys, rääväämінen, rähjääminen. | Ei turha s. mitään hyödytä. Tarpeeton s. Hyväntuulinen, huoleton s. En jaksa kuunnella tuota ainaista s:asi. **-sulku** *s. lääk.* kouristuksen, halvauksen tms. sairaalloisen ilmiön aiheuttama vaikeus t. mahdottomuus avata suutaan, suu-, leuanlukko. **-suojus** *s.* jnk esineen suulla pidettävä suojus. | Kiväärin, tykin s. Samppanjapullon metallinen s.
suun|ta[11*] *s.* **I.** jnk toisen esineen sijainnin, vars. kohti- t. vaakasuoran linjan t. ilmansuunnan mukaan määritetty t. määritettävissä oleva (suora) linja, jota pitkin jk liikkuu t. jolla ja jonka suuntaisena jk sijaitsee (kasvot, alkupää, kärki tms. linjan päätekohtaan päin); (ajateltu) suora linja, joka yhdistää lähtö- t. kulloisenkin olopisteen ja (siitä katsoen otetun t. määritetyn) kohdepisteen; kulkusuunta, kurssi; suuntaisuus, asento; taho. | Suora s. Vaakasuora s. Jtak vastaan kohtisuora s. S. eteenpäin ylös, ylhäältä alas, sivulle. Läntinen, eteläinen s. Tarkka, ylimalkainen, oikea, väärä s. Marssivan osaston, liikkeessä olevan kappaleen, aluksen s. Liikkeen s. Kirjoituksen s. Vektorin, voiman s. Tien, rakennuksen s. Rintaman s. Joen s. Tuulen s. '(ilman)suunta, mistä tuuli puhaltaa'. Savu kulkeutuu tuulen s:taan 'tuulen suuntaisesti, myötätuuleen'. Liuskeisuuden s. Maaston kaltevuuden s. Aseen piipun kierteiden s:nalla tarkoitetaan niiden s:taa piipun yläosassa takaa katsottuna. — Kulkea jhk s:taan. Ottaa s. jhk. Otti s:nan länteen, s:naksi lännen. Otti suoran s:nan venevalkamaa kohti. Ottaa s. auringon mukaan, auringosta. Antaa, ilmoittaa jk s. Neuvoa jklle s. jhk. Pitää tiettyä s:taa. Laivan peräsin oli vioittunut, joten se ei voinut pitää s:taansa. Säilyttää s:tansa. Pysyä s:nassa. Jatka samaan s:taan! Käänsi s:nan pohjoisemmaksi. Kääntyä jhk s:taan. S:nan vaihdos. Tavallisesti käytetty vaihtovirta vaihtaa s:taansa 100 kertaa sekunnissa. Erehtyä s:nasta. Pimeässä menettää helposti s:nan. Sokkoa pyöritettiin niin, että s:nat menivät sekaisin. Kukaan ei tunne s:tia eikä seutuja, ajetaan summassa vain LEINONEN. — Kauempana samassa s:nassa näkyy kirkko. Aivan toisella s:nalla. Asuvat eri s:nilla [= puolilla] kaupunkia. Joka s:nasta kuului melua. Lähti samaan, vastakkaiseen, toiseen s:taan kuin muut. Kukin lähti omalle s:nalleen. Menenpä s:taan tai toiseen, mihin s:taan tahansa, niin - -. Puun juuret haarautuvat kaikkiin s:tiin. Ukkospilvi liikkui s:nassa Lahti—Helsinki. Osasto eteni valtatien s:nassa 'valtatien suuntaisesti, samaan suuntaan kuin valtatie ja sen tuntumassa t. sitä pitkin'. Ammus pyörii kierteiden s:nassa 'suuntaisesti'. Höylää kuljetetaan puun syiden s:taan. Lähti Hämeenlinnan s:taa(n) 'Hämeenlinnaan päin, Hämeenlinnaa kohti'. Rukajärven s:taan hyökkäävät joukot. Kainuun s:nalla [= Kainuussa, Kainuun puolessa] on vielä savupirttejä. Palveli jatkosodan aikana Karhumäen s:nalla 'Karhumäessä päin, Karhumäen puolessa, Karhumäen rintamalohkolla'. Ketjun s:tana on etuvasemmalla oleva talo. S:tana punainen lato, mars mars! — Ammattikielessä (esim. *mer. sot. maanm.*) us. = suuntakulma. | S. eli kurssi on pohjois-eteläviivan ja aluksen kulkusuunnan välinen kulma. S. ilmoitetaan asteina tai piiruina. Eksynnäinen s. eli kompassis. Korjaamalla kompassis. eksymällä saadaan erannainen eli magneettinen s. ja korjaamalla tämä erannolla saadaan tosi s. Kaikki maanmittauksessa kysymykseen tulevat työt koskevat ensi sijassa joko pituuksien tai s:tien, suuntakulmien, määrittämistä. — *Sot.* ampumaopissa (tykeistä, kranaatinheittimistä ym.): ampumatason suunta, sivusuunta. | Antaa tykille s. ja korotus. Kiinnittää s., ks. kiinnittää 1.d. Korjata s. — *Mat.* Epäyhtälön s. ilmoitetaan merkeillä $<$ ja $>$. — *Yhd.* ajo-, ampuma-, halkeamis-, heitto-, hyökkäys-, isku-, juoksu-, kierto-, kuljetus-, kulku-, liike-, liikunta-, lähtö-, marssi-, meno-, pako-, perääntymis-, pyörimis-, tulo-, työntö-, tähtäys-, tähystyss.; avaruus-, etelä-, itä-, kaakkois-, pohjoiss.; kompassis.; rata-, rintamas.; ilmans.; tuulens.; kohti-, leveys-, perus-, pitkittäis-, pituus-, poikki-, pysty-, pää-, sivu-, syvyys-, vaaka-, viisto-, yläs.

II. laajentunutta, kuv. käyttöä. **1.** vrt. suuntaus. **a.** kehityksen, (hengen)toiminnan, ajatusten tms. yleisestä, pääasiallisesta kulusta, suuntautumisesta. | Valtakunnan ulkopolitiikan s. Politiikassa tapahtunut s:nan muutos. Kehityksen saama s. Harrastusten s. Monelle s:nalle ulottuvat harrastukset. Koulun toiminta on jo saanut kiinteät s:nat. Muuttaa keskustelun s:taa. Ajattelin tähän s:taan [= suunnilleen näin]: - -. Hän puhui vähän siihen s:taan, että - -. Asiasta ei voi sanoa vielä mitään s:taan tai toiseen, mihinkään s:taan 'mihinkään päin, mitään, puoleen tai toiseen'. Eri s:tiin käyvät mielipiteet. Keisari ratkaisi asian ehdotettuun s:taan. Asiat ovat kehittyneet hyvään, suotuisaan, terveeseen, huonoon, surkeaan s:taan. Sille s:nalle olivat asiat kehittyneet, että ero oli edessä. Kokeet olivat s:taa antavia. Taiteilijaryhmän tuotteliain ja samalla s:taa määräävin henkilö. Vielä omaa s:taansa etsivä kirjailija, taiteilija. — Vars. *tal. liik.* suhdanteista, konjunktuureista ym.: tendenssi, taipumus. | Kiinteä s. hintarintamalla 'hinnoissa ilmenevä taipumus pysyä muuttumattomina'. Hinnat osoittavat kiintenevää s:taa. Nouseva, laskeva s. Markkinoilla on vallinnut heikohko s. Työttömyys osoitti alenevaa s:taa. — *Yhd.* ajatus-, harrastus-, kehitys-, opinto-, opiskelu-, toi-

minta-, tuotanto-, vaikutuss.; tunnes.; elämän-, mielens.; deflaatio-, hinta-, lasku-, nousus.; pää-, valta-, yleiss. **b.** erityisiin käsityskantoihin, aatteisiin t. tiettyyn ohjelmaan perustuva liike t. virtaus jllak, vars. uskonnollisella, taiteellisella, tieteellisellä, poliittisella t. ammattialalla, koulu(kunta), ryhmä; lahko. | Heränneet, evankeliset, lestadiolaiset ym. uskonnolliset s:nat. Korkea-, matalakirkollinen s. Naturalistinen, realistinen, romanttinen s. taiteessa, kirjallisuudessa. Ekspressionismi on naturalismin vastapainoksi syntynyt s. Junggrammaattinen s. kielitieteessä. Jnk poliittisen s:nan kannattaja. — *Yhd.* aate-, lestadiolais-, maku-, muoti-, oppi-, taantumus-, taide-, tyyli-, uudistuss.; oikeisto-, puolue-, vasemmisto-, äärimmäisyyss.; uskons.

2. a. *kans.* harkitsevasta, tasaisesta, itsensä hillitsevästä, järkevästä mielen-, luonteenlaadusta. | Suuttuu se s:nankin mies SL. — - - hulluja koetti [tietäjä] entisille s:nilleen ohjata PAULAH. **b.** *suunnilta(an* (adv.) vrt. II.3. | Joutua (pois) s:niltaan 'menettää kiihtymyksen vuoksi malttinsa, harkintakykynsä, kiihtyä silmittömästi, joutua tolaltaan, raiteiltaan'. Olin mennä s:niltani tästä äkillisestä surusta. Saattaa jku (pois) s:niltaan. Uutinen sai hänet melkein s:niltaan. Oli kauhusta, vihasta, ilosta s:niltaan. — *Harv.* ilman poss.-suff:a. | Ja kuinka vähästä sinä joudut s:nilta pois CANTH. - - pian kauhusta s:nilta huomasin: / elävält' olin heitetty hautaan JYLHÄ.

3. *suun|nilla,* -nilta (myös poss.-suff:llisena) (kans.); suunnille(en) ks. erikseen. | Onko enää s:nillakaan [= laitaa, paikallaan, järjellistä], että tekee työtä enemmän kuin terveys kestää. On totisesti poissa s:nilta, että - -. Pojan vastaukset olivat usein s:nilla 'suurin piirtein oikein, kohdallaan'. — Maailmansota saattoi koko talouselämän pois s:niltaan 'pois raiteiltaan, säännöllisestä uomasta; sekasortoon'. Mutta talo pysyi [ryöstöviljelyksestä huolimatta] sittenkin s:nillaan, kun sillä oli harvinaisen hyvät luonnonniityt KATAJA.

4. *kans.* En tiedä s:tiakaan [= lainkaan, ollenkaan, suunnilleenkaan], missä hän on. Nyt he eivät tiedä s:tiakaan, keneltä lahja on PAKK.

suuntaaja[16] *tek.* < suunnata. | Letkun s. — Etäisyysmittarin s. pitää keskustulenjohtolaitteen suunnattuna lentokonetta kohti. Kaksoiselektrodiputkien käyttö vaihtovirran s:na. Huippuurheilun merkitys nuorison harrastusten s:na. — *Sot.* tykkimies, joka suorittaa tykin sivu- ja korkeussuuntauksen; kranaatinheitinryhmän mies, joka suorittaa heittimen sivusuuntauksen. — *Yhd.* apus.; peili-, tasas.

suuntaamääräävä *a.* -sti *adv.* par. ⌒; ks. suunta II.1.a.

suunta|ero *s.* Tykkien s. — *Täht.* = parallaksi. **-hen|ki** *s.,* vars. *usk.* lahkolaisuudesta; vrt. suunta II.1.b. | S:gen leimaama saarna.

suuntail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* **1.** < suunnata. | S. paloruiskun suihkua. Liikenteen laajeneminen on s:lut kaupankin. **2.** suunnitella, kaavailla. | S:i lähteä matkalle. Asian pohdinta ja s:u. Minä olen itsekseni s:lut vähän sinnepäin, että Kalle, joka on toimellinen, jää isännäksi kotitaloon, Matti menee vävyksi Raitalaan H. JARTTI.

suuntain[56] *s. sot.* kranaatinheitinammunnassa käytetty tykin kiertokaukoputkea vastaava sivusuuntauskoje; vrt. kulmain.

suuntai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* gen:n t. (harv.) poss.-suff:n ohessa ja yhd:oissa. **1.** *konkr.* jnk kanssa samassa suunnassa sijaitseva t. liikkuva, suunnaltaan sama kuin jk toinen. | Tuvan peräseinän s. sideparru. Tie ja sen s. puhelinlinja. Kulman vasemman sivun s. suora. Särmiön sivupintojen s. taso. Akselin s. liike. Eteläinen Salpausselkä muodostaa yhdessä s:sensa pohjoisen Salpausselän kanssa yhtenäisen vyön Uudeltamaalta Karjalaan. Rakennukset sijoitettiin tontin rajan s:sesti. Puu, jossa on halkeamia pituuden s:sesti. **2.** *abstr.* jnk kanssa samankaltaiselta vaikuttava, jnk tapainen, kaltainen, jtak muistuttava, jhk viittaava. | Saman s:sta kehitystä on havaittavissa kaikissa maissa. Surrealismi ja muut sen s:set virtaukset. Sai kysymykseensä tämän s:sen vastauksen: - -. Ehdotti uuteen organisaatioon siirtymistä, jonka s. aloite oli tehty jo kerran aikaisemminkin. Kehitys on tapahtunut seuraavan s:sesti. Hallitus antoi eduskunnalle aloitteen s:sen lakiesityksen. **3.** *yhd.* Kraniaali- meno-, pituus-, vakio-, vertikaalis.; akselin-, kuteen-, leveyden-, pituuden-, rannikon-, reunan-, rintaman-, seinän-, säteen-, tangentin-, teräns.; laaja-, oikea-, selvä-, suora-, suuri-, viistos.; klassillis-, luoteis-, pitkittäis-, poikittais-, tois-, vastakkaiss.; hyvän-, määrätyn-, oikean-, uudens.; saman-, sen-, toisen-, tämäns.; kaksi-, kolmi-, yksis.; yhdens.; epä-, poikki-, pystys.

suuntais|jana *s. fys.* jana, jolla on määräsuunta. **-ruuvipenkki** *s. tekn.* ruuvipenkki, jonka leuat avattaessa ja suljettaessa pysyvät aina yhdensuuntaisina. **-ruuvipuristin** *s. tekn.* vrt. ed. **-sakset** *s. mon. tekn.* tav. konevoimalla käyvät, vars. metallien leikkaamisessa käytetyt sakset, joissa yläterä liikkuu suoraviivaisesti alaterää vasten; vrt. pyörösakset. **-särmiö** *s. geom.* kuusitahkoinen särmiö, jonka vastakkaiset tahkot ovat yhdensuuntaisia ja yhteneväisiä suunnikkaita, paralleelepipedi. | Suora-, vinokulmainen s.

suuntaisuus[65] *omin.* < suuntainen. | Rannikkoa, jolta puuttuu selvä s., sanotaan lohkorannikoksi. Dragsfjärdissä huomataan selvä pohjoiseteläinen s. vuorissa, laaksoissa, lahdissa ja järvissä. — Kaarle IX:n hallituskauden omituinen kaksis.

suuntais|valo *s.* optisessa kojeessa paraboloidipeilin t. kondensorilinssistön suuntaama valo;)(hajavalo. **-vasara** *s. tekn.* konevasara, jossa järkäle liikkuu johdepintojen välissä ja järkäleen iskupinta on yhdensuuntainen alasimen pinnan kanssa.

suunta|jako *s. hist.* = aurinkojako. **-joukkue** *s. sot.* vrt. suuntaosasto.

suuntakehä *s.,* vars. *sot.* pohjoisneulalla ja piirujaotuksella varustettu mittauskoje, jonka avulla voidaan mitata suuntakulmia ja jollaista käytetään vars. suunnan antamiseen epäsuorassa suuntauksessa. **-menetelmä** *s. sot.*

suunta|kiista *s.* Puolueen sisäiset s:kiistat. **-kivi** *s. maanm.* yli 300 m:n pituiselle rajalinjalle 20—50 m:n etäisyydelle pyykistä viiden kiven ryhmään asetettu, rajalinjan suuntaa osoittava pienehkö merkkikivi; rajaviitta. **-kolmio** *s. mer.* merkintälaskussa käytetty suorakulmainen kolmio, jossa toinen terävä kulma on suuntakulman suuruinen ja hypotenuusa matkan pituinen. | Jos suunta ja matka ovat tunnetut, voidaan s:n avulla saada näitä vastaava leveyserotus ja poikkeama. **-kosini** *s. mat.* suuntakulman kosini. **-kristillisyys, -kristitty** *s.* vrt. suunta II.1.b ja kirkkokristillisyys, -kristitty. **-kulma** *s.* suoran ja jnk koordinaattiakselin välinen kulma. | Voimaviivan s. Turbiinin juoksupyörän s. Pohjois-eteläviivan ja aluksen välistä kulmaa sanotaan s:ksi eli tavallisesti pelkästään suunnaksi. **-kysymy|s** *s.* Talouspolitiikan s:kset. **-luokka** *s. kiel. harv.* pääluokka. **-merkk|i** *s.* Karttapiirrokseen tehdyt s:it. Taloudelliset s:it viittaavat alaspäin. — *Erik.* ajoneuvon kuljettajan kulkusuunnan muutoksesta (liikkeelle lähtiessään, kääntyessään, ajokaistaa vaihtaessaan) antama näkyvä merkki; vrt. suunnanosoitin. **-mies** *s. sot.* mies, joka ylläpitää käskettyä suuntaa t. tuntumaa suuntaosastoon ja jonka mukaan osasto ojentautuu t. säilyttää käsketyn tuntuman. **-neula** *s.* kompassineula. **-nuoli** *s.* suuntaa osoittava nuoli. | Kompassin s. **-osasto** *s. sot.* se joukon osa, johon muu joukko pitää käsketyn tuntuman ja jolle kuuluu vastuu suunnan säilymisestä sekä tarpeen vaatiessa myös suunnan merkitseminen. **-partio** *s. sot.* oikean suunnan pitämisestä huolehtiva partio. **-piirrin** *s.* puu- ja metallitöissä käytetty piirtoväline, jolla vedetään esineen reunan suuntaisia piirtoja, suunturi, viirutin. | S. liukuu pitkin esineen reunaa. Aseteltava, kaksiaisainen s. **-piste** *s. sot.* maaston piste, jonka suhteen joukon ja yksityisen miehen liike-, tulitm. toiminta tapahtuu. — *Yhd.* välis. **-radio** *s.* radio, jonka lähetys tapahtuu ahtaaksi suihkuksi suunnatuin aalloin. **-rii|ta** *s.* Puolueen sisäiset s:dat. S:toja historiantutkimuksessa. **-ryhmä** *s. sot.* vrt. suuntaosasto. **-seiväs** *s. sot.* maahan pystytetty seiväs, joka helpottaa karkean sivusuunnan antamista asemassa olevalle tykille t. kranaatinheittimelle. **-taistelu** *s.* Puolueen sisäinen s. **-taju** *s.* Linnut voivat sumussa menettää s:nsa kuten lentäjät.

suuntaukselli|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* jolla on tietty suunta(us). | Kivilaji, jonka rakenne on s:sta.

suuntaukseton[57] *kar.a.* vrt. ed. | Tasarakeinen ja s. kivi.

suuntaura *s. sot.* Suuntaryhmän tehtävänä on kulkemansa tien, s:n, merkitseminen.

suuntau|s[64] *s.* vrt. orientointi. **1.** suuntaaminen. | Poran s. Piston s. [mickkailussa]. Valaistuksen s. tiettyyn kohteeseen. Tien s:kseen vaikuttavat maastoesteet. Vapaassa opetuskeskustelussa opettaja jättää keskustelun ja opetuksen kulun oppilaiden aloitteiden ja s:ksen varaan. — Vars. *sot.* käsiaseita suuremman aseen putken t. piipun t. valonheittimen saattaminen sivu- ja korkeussuunnassa ampuma- t. suuntausarvoja vastaavaan asentoon; tähtäämistä käyttämättömien mittausvälineiden (kuulosuuntimen, tutkan tm.) saattaminen tarkoitettuun, toimintaa vastaavaan asentoon; vrt. tähtäys. | Suorassa s:ksessa tähdätään näkyvään maaliin aseen tähtäyslaitteella, epäsuorassa s:ksessa ase suunnataan maaliin (sen näkyessäkin) välillisesti apupisteen, suuntauskojeen, suuntakehän, kartan, kompassin tai mittausten ja laskelmien avulla. Ampua suoralla, epäsuoralla s:ksella, suoraa, epäsuoraa s:sta käyttäen. Suorittaa torpedon s. ampuvan aluksen suuntaa muuttamalla. Aseen, kiikarin karkea, tarkka s. — *Yhd.* koe-, korkeus-, sivu-, suora-, vinos. **2.** suuntautuminen, suunta. **a.** konkr. yhteyksissä. | Kirkon pohjapiirustus on usein vertauksellinen, samoin s. Maamme karttakuvassa järvien, niemien ja saarien, suomaiden ja metsäsaarekkeiden s:kessa havaittava juovikkuus. Kiteen yhtenäinen s. **b.** *abstr.* ja *kuv.* vrt. suunta II.1. | Koulussa saadut vaikutteet määräsivät A:n henkisen s:ksen. Vaaleissa oli havaittavissa s:sta, selvä s. vasemmalle. Maan uusi ulkopoliittinen s. Skandinaavinen s. Kotiseututyön nykyinen s. Muotimaailman uusimmat s:kset. Ekspressionistinen s. taiteessa. Uusi kirjallinen s. Lehtemme haluaa seurata tapahtumia puolueettomasti, minkään ryhmän tai s:ksen sitä sitomatta. — *Yhd.* elämän-, hengens.

suuntaus|antenni *s. rad.* lähetysaseman antenni, joka suuntaa radioaallot pääasiallisesti yhteen tiettyyn suuntaan. **-asema** *s.*, vars. *rad.* par. suuntimisasema. **-harjoitu|s** *s. sot.* Tykistön s:kset. **-koneisto** *s.* Tykin s. **-lait|e** *s.* Tukkien kehäsahaan asettamista varten keksitty s. Peili auringonvalon s:teena. **-lukema** *s. sot.* **-piste** *s.*, vars. *sot.* se maalin piste, mihin suunnataan. **-tanko** *s. sot.* tykin lavetin peräpäässä oleva tanko, josta lavettia siirretään karkean sivusuunnan antamiseksi. **-väline** *s.* Tykin s:et.

suuntau|tua[44] *pass.v.* < suunnata; vrt. orientoitua, suunnittua. **1.** konkr. yhteyksissä. **a.** suunnata kulkunsa, kääntyä, mennä jtak tiettyä paikkaa tms. kohti, kulkea jhk suuntaan, ohjautua, kulkeutua, kohdistua. | Pääkaupunkia kohti s:tuva vihollinen. Matkailijat s:tuivat heti näkötornille. Väentungoksen läpi hän s:si suoraan meitä kohti. Kovera joen ranta syöpyy sitä vastaan s:tuvan virran voimasta. Vuoret aiheuttavat ylhäältä alaspäin s:tuvia tuulenpuuskia. — Retki s:tui Hämeenlinnaan. Siirtolaisuus s:tui etupäässä Amerikkaan. Englantiin s:tuva vienti. — Asiallisesti seur:aan liittyen. | Raja s:tuu A:sta suoraan etelään. Luoteeseen s:tuva vuoristo. **b.** sijaita jssak tietyssä suunnassa, jnk suuntaisena. | Järvien s:tuminen. Etelää kohti s:tuva rintama. Talon julkisivu s:tui länteen. Eteenpäin s:tuvat silmät. Kissan ventraalisesti s:tuva korppilisäke. — *Min.* Kivet ovat toisinaan s:tuneita eli rinnakkaisrakenteisia, jolloin pitkät ja levymäiset mineraalirakenteet ovat niissä asettuneet yhdensuuntaisiksi. Kivi, jonka s:tuminen on heikkoa. **2.** *abstr.* ja *kuv.* **a.** kohdistua jhk, tähdätä, tarkoittaa. | Kaikkien katseet s:tuivat häneen. Ajatukset s:tuivat entisiin aikoihin. Hänen mielenkiintonsa on s:tunut

aivan toisaalle. Opetus s:tui yksinomaan uskonnollisten tekstien lukemiseen. Veren kauan kahlittu kaipuu / on s:nut sinuhun HELLAAKOSKI. Atomisotaa vastaan s:tunut kirjoittelu. Kalkedonin kirkolliskokouksen päätös s:tui monofysitismia ja nestoriolaisuutta vastaan. **b.** omaksua jk suunta, suuntaus, asenne; asennoitua; kallistua, tuntea sympatiaa jhk suuntaan, suuntaukseen. | Jkn henkinen, poliittinen s:tuminen. Kirjailijan sisäinen asennoituminen ja s:tuminen. Maan ulkopoliittinen s:tuminen. Suomi s:tui Skandinaviaan. Uusille urille s:tunut tutkimus. Sisäänpäin s:tunut elämänkatsomus. Teistisesti s:tuva filosofia. Kirkon sosiaalista s:tumista edustava liike. Ibsenin viimeisen kauden näytelmissä ilmenee vahva s:tuminen symbolismiin.

suuntautumaton[57] *kielt.a.* < ed. | Kiven rakenne on s. silloin, kun sen osaset ovat täydelleen järjestymättömät.

suunta|vaihtelu *s.* Maailmantalouden s:vaihtelut. **-vaikutus** *s.* vaikutus jhk suuntaan. | Antenni, jolla on tietty s. **-vaisto** *s.* Kirjekyyhkysen s. Alati vaelteleville erämiehille kehittyvä s. **-valo** *s.* tav. autossa suunnanosoittimena oleva vilkkuvalo. **-viit|ta** *s.* Tienristeyksessä olevat s:at. — *Erik.* autossa suunnanosoittimena oleva, tarvittaessa ylös kääntyvä nuolimainen, valollinen merkinantolaite. — *Kuv.* Ei ole näkyvissä s:toja tulevaisuutta varten. **-viiv|a** *s.* **1.** jnk suuntaa osoittava (kuviteltu) viiva. | Voiman s. Samaan pisteeseen ja samalla s:alla, mutta vastakkaisiin suuntiin vaikuttavat voimat. Pisteen s. on tähän pisteeseen tähtäysvälineestä tai tietystä pisteestä piirretty suora, ja s:an pituus on näiden pisteiden välinen matka. — [Voimistelu]liikettä tehtäessä pidetään kädet vartalon s:alla. Ensin piirretään keskimmäiseksi jäävä viiva, josta tulee muiden viivojen s. **2.** *kuv.*, tav. *mon.* (pää)periaate, ääriviiva. | Toiminnassa noudatetut yleiset s:at. Seurata etukäteen hyväksyttyjä s:oja. Taloudellisen ohjelman s:at. Maan ulkopolitiikan s:at. Ajan kirjallisuuden s:at. Työn lähimmät s:at ovat jo selvillä. — Yleisenä s:ana on, että kansainvälinen kauppa osoittaa nousua.

suun|tia[17*] *v.* määrittää suunta t. suuntia; vars. *mer.*, ilmailussa ja *rad.*: määrittää aluksen, lentokoneen, radiolähettimen tms. paikka ottamalla siitä (suuntimis)kompassin, radiosuuntimen tm. avulla suuntia tunnettuihin kiinteihin pisteisiin, peilata. | Yhdestä pisteestä määritetään paikka kahdesti s:timalla ja mittaamalla välillä kuljettu matka, ja useammasta pisteestä s:nitaan ristiin samalla hetkellä. S. kompassilla, radiosuuntimella. Vihollisen radioaseman s:timinen. S:nittu esine. — *Merisot.* ampumaopissa; vrt. merkitä I.4. | S:timinen on tähtäysviivan saattamista tähtäyspisteeseen ja sitä vastaavan suunnan (sivukulman, korkeuskulman) lukemista.

suuntija[14] *tek.*

suuntim|a[13] *s.* aluksen, lentokoneen tms. sijaintia suuntimalla määritettäessä saatu suunta(kulma). | Ottaa s:ia kompassilla. Kartta, johon s:at merkitään. Suuntimisvastaanottimen avulla saadaan tietää radioasemien ilmansuunta eli s. liikkuvan aluksen suhteen. — *Yhd.* kompassi-, radios.; ristis.

suuntimalevy *s.* aste- t. piirujaotuksella ja keskipisteeseen kiinnitetyllä käännettävällä nuoliosoittimella varustettu pyöreä levy, jolla pohjois-eteläsuuntaan asetettuna voidaan ottaa suuntia.

suuntiminen[63] *teonn.* ks. suuntia. — *Yhd.* radios.

suuntimis|asema *s.; syn.* peilausasema, suuntimo. **-kompassi** *s. mer.* suuntimiseen käytetty, erikoisilla tähtäinlaitteilla varustettu kompassi, peilauskompassi. **-laite** *s.* **-vastaanotin** *s.* kehäantennilla varustettu radiovastaanotin, jonka avulla voidaan todeta, mistä ilmansuunnasta radioaallot saapuvat vastaanottimeen.

suuntimo[2] *s.* suuntimisasema. | Radiolähettimen paikan määrittämiseksi tarvitaan kaksi tai mieluummin kolme eri paikassa olevaa s:a.

suun|tuke *s.* Antaa jklle rahaa s:tukkeeksi 'jotta tämä pitäisi suunsa kiinni, so. olisi puhumatta jstak asiasta'. Antaa jklle s:tuketta. **-tulehdus** *s. lääk.* suuontelon limakalvon tulehdustila.

suunturi[5] *s.* = suuntapiirrin.

suun|täysi *s.* (us. ⌒) kerralla suuhun mahtuva määrä, suullinen. | S. puuroa, vettä. Nielaisi ensimmäisen s:täyden. - - sylkäisi verisen s:täyden kouriinsa ja kahmaisi kannon armottomaan syleilyyn KARHUM. — Kirosi s:täydeltä 'minkä ennätti'. S:täysin syyti hän nyt uhkauksia vastaisen varalle ALKIO. **-täyte** *s.* us. ⌒. | Antoi vieraalle hieman s:ttä 'suuhun pantavaa, ruokaa'. **-täytei|nen** *a.* vrt. suuntäysi. **1.** Otti s:sen kulauksen. Imaisi piipusta s:set savut. — Nauraa s:stä naurua. **2.** *s:sesti.* - - mutta kun Hemmo surkutteli poikaraukkoja, sattui hän parhaaksi ryyppäämään suunsa täyteen piimää, ja silloin s. porahti ilmaan KAUPPISH. — *Kuv.* Sellaiset s:set [= rääväsuiset, paksut puheet], joita on - - niin puolelta kuin toiseltakin viljelty, ovat jo sentään tavattomia leikiksikin AK. **-vuoro** *s.* (us. ⌒) sanan-, puheenvuoro. | Ei antanyt muille s:a, vaan puhui itse koko ajan. Sain vihdoin s:n puolustautuakseni.

suu|ontelo *s.* suuaukon ja nielun välinen pään ontelo, joka muodostaa ruoansulatuskanavan ensimmäisen osan ja jota ihmisillä ja korkeimmilla luurankoisilla rajoittavat suulaki, kieli ja posket; suu (I). | Nisäkkäillä hammasrivi jakaa s:ontelon kahteen osaan, poskien ja hampaiden väliseen s:ontelon eteiseen ja hampaiden sisäpuoliseen varsinaiseen s:onteloon. — *Fon.* yläkajeton ontelo, jota rajoittavat suulaki, hampaat, kieli ja toisinaan myös suunpohja ja jonka takaraja vaihtelee äänteittäin melko suuresti. | S. pienenee siirryttäessä esim. *äi*-diftongin *ä*:stä *i*:hin. **-os|a** *s.* Hyönteisten s:at. Toukka, jolla on purevat s:at. — Tykin piipun perä- ja s. Joki, joka soveltuu laivaliikenteelle vain s:iltaan. **-ota** *s. kasv.* sarakasvien pullakon kapea kärkiosa. **-pal|a** *s.* niin suuri kappale leipää, lihaa t. muuta ruokaa kuin kerralla (hyvin) voi ottaa suuhunsa. | Sopiva, pieni, liian suuri s. Leikata lihaa, leipää s:oiksi. Viilsi kannikastaan puukolla s:an kerrallaan. Ei ehtinyt montakaan s:aa syödä. Nieli lihakimpaleen pu-

rematta yhtenä s:ana. Koira kärkkyi pöydän luona s:an toivossa. — En ole häneltä s:aakaan [= mitään, vähääkään] lahjaksi saanut. — *Kuv.* Valtava pinomäärä oli vain muutaman viikon s. tehtaalle. Maailmanennätys alkoi jo olla [juoksijalle] kypsä s. Kirja on sen laatuinen, ettei sitä pidä hotkia suurina s:oina. Älkää vain kapinoiko Herraa vastaan älkääkä peljätkö sen maan kansaa, sillä heitä ei ole meille kuin s:aksi VT. **-palanen** *s.* = ed. **-paltti;** *rinn. murt.* suupaltto. **1.** *s.* kielen-, suunpieksäjä, suunsoittaja, rääväjä, hölö. | Auttamaton s. Mokomakin emävalehtelija ja s.! S., joka ei osaa pitää kuulemiaan omina tietoinansa. Asia on pelkkää s:en hölötystä. Jäisikö suulas puhe vastausta vaille, ja saisiko s. olla oikeassa? VT. **2.** *a.* suulas, avosuinen, lörppö. | S. akka, poika. Oli humalassa s. ja pahapäinen. **-paltto** *s.* ja *a. murt.* = ed.

suu|pamaus *s.* ruutikaasun aseen putkesta syöksyessään ja ilmaan yhtyessään synnyttämä pamaus. **-peli** *s. ark.* puhallussoittimista, vars. huuliharpusta; myös suusta (jolla lauletaan, rallatetaan), suunsoitosta. | Huuliharppu eli s. Soittaa s:ä. Unissa kuulen - - / s:n laulun luukulta laivan skanssin H.ASUNTA. Tuotantokomiteoiden vaalit piti suoritettaman aivan muita tarkoituksia kuin puoluepoliittisen s:n rasvaamista varten AK. **-pelli** *s. murt.* = seur. **-pelti** *s.* Uunin s. ja savupellit. **-piel|i** *s.* ihmisen t. eläimen suuaukon, -raon laitimmainen sivuosa (lähiympäristöineen), suuposki. | Poikittaisen suuraon kumpikin pää rajoittuu s:een. Oikea, vasen s. Järvilohen s:et ulottuvat silmien taakse. Repi [suitsista kiskomalla] hevosta s:istä. Pitää hevosta s:istä [= suitsirenkaista t. muuten suitsista läheltä suupieliä] kiinni. Kuola valuu koiran s:istä. Agitaattori puhui s:et vaahdossa. Vastasi, nauroi vain toisella s:ellä 'toista suupieltä raottaen'. S:et olivat venähtäneet alaspäin [harmista]. S. vetäytyi nauruun. Katsella jkta hymy s:issä, veitikka s:essä. - - tilaisuuteen sopimatonta huumoria, mikä toisinaan saattaa vahvasti koetella läsnäolevan todistajajoukon s:iä AGAPETUS. - - puhu silti sillä pienemmällä s:elläsi [= hiljaa] J.SAULI. — Laajentunutta *kuv.* käyttöä: vastaavasti muistakin kuin ihmisistä t. eläimistä. | Rysän s. Rännien s:issäkin riippui jääpuikkoja KATAJA. **-pohja** *s.* par. suunpohja. **-posk|i** *s. harv.* suupieli. | Lakki takaraivolla ja tupakka s:essa. Hevosen s.

suupu|a[1*] *v. harv.* tukkeutua, tukahtua. | - - en tylsään kaihooni voipuis, / ei s:is lauluni suu A.V.KOSKIMIES.

suupuhe *s.* **1.** puheesta tav. korostaen, että se tapahtuu nimenomaan, pelkästään suullisesti; vrt. suusana. | Olla s:issa [= keskustella, neuvotella suullisesti] jkn kanssa. Oli s:essa [= suullisesti, asiasta puhuttaessa] luvannut puoltaa esitystä, mutta ei sitten pitänytkään sanaansa. S:ena [= suullisesti, kulkupuheena] kulkeva kasku. Tieto levisi s:ina. — Kauppaehtoja ei ole hyvä jättää s:en [= suullisen sopimuksen tms.] ja todistajien varaan, vaan ne on vahvistettava kirjallisesti. He - - vastaavat torpanhakijalle: joko viljelet s:ella — taikket viljele ensinkään JÄRN. **2.** *harv.* vrt. suu IV.2.f. | Kristillisyys ei ole niinkään pelkkää s:tta talonpoikaisen kansan keskuudessa SILL.

suupuol|i **1.** *s.* **a.** Joen s. Säkin, pullon, uunin, kuopan s. Merran valmistus aloitetaan s:esta. | Mutta joshan sillä [piialla] oli reilu liikuntapuoli, oli reilu s:ikin. Suuri oli suu pakanalla, ihan korvaan asti, sopi siitä sana JOTUNI. **b.** suupieli, (vasen t. oikea) puoli suuaukkoa. | Naurahtaa vähän toisella s:ellaan MERIL. - - valjastettu hevonen, jota mairitteleva ukko piteli s:esta SEPPÄNEN. **2.** *a. harv.* vrt. silmä-, käsi-, jalkapuoli. | Tämän kuultuaan poika pani sen toverin, joka oli s. [= jolla oli suu toiselta puolen kiinni, toiselta auki], huutamaan makaajaa KS.

suupurje *s. el.* Simpukan suuaukkoa ympäröi kaksi poimuparia, s:et.

suur- yhd:ojen alkuosana = suuri. **1.** s:eihin liittyneenä ilmaisemassa kooltaan, alaltaan, vaikutukseltaan tms. suurta; esim. s:aakkonen, -arpajaiset, -herttua, -hyökkäys, -juhla, -jännite, -kapitalisti, -kaupunki, -sota, -tila, -valta; Suur-Suomi. **2.** a:eihin liittyneenä. **a.** -inen-loppuisten a:ien yhteydessä; esim. s:aatelinen, -jaksoinen, -jännitteinen, -kaupunkilainen, -piirteinen, -poliittinen, -suomalainen, -valtiollinen. **b.** *harv.* muiden a:ien yhteydessä (us. s:sesti); esim. s:rikas.

suura[11] *s.* koraanin luku.

suur|aakkonen *s.*, vars. *kirj.* iso kirjain, iso aakkonen, versaali, majuskeli. **-aateli** *s.* arvoltaan, mahdiltaan ylin aateli, ylhäisaateli. **-aateli|nen** *a.* ja *s.* vrt. ed. | S. tilanomistaja. — S:sten komeat palatsit. **-aatelisto** *s.* suuraateli, suuraateliset. **-ajo** *s.* **1.** us. *mon.* suuri ajokilpailu. | Monte Carlon s. Suomen Ravirenkaan järjestämät talvikauden s:t. **2.** vrt. ajo 1. | Karhujen ja hirvien s:t.

suurako *s.* vrt. suuaukko.

suur|alue *s.* Ukraina on muodostunut kolmesta geomorfologisesta s:alueesta. **-amiraali** *s.* eräissä maissa korkeimman, sotamarsalkkaa vastaavan arvoasteen meriupseeri. | Saksan nykyaikaisen laivaston luoja, s. von Tirpitz. — Ferdinand ja Isabella nimittivät Kolumbuksen kaikkien valtamerien s:ksi ja löydettyjen maiden varakuninkaaksi. **-arpajaiset** *s. mon.* **-asem|a** *s.* S:ille saapuu junia yhtenään. — Lahden s. on maamme varsinainen keskusyleisradioasema. **-asiak|as** *s.* Liikkeen s:kaat.

suurauta *s.* **1.** *eläinlääk.* kiilamainen t. ruuvikierteinen väline, jolla pidetään eläimen suuta auki sitä tutkittaessa t. lääkittäessä. **2.** hevosen suuhun tuleva kuolainten osa. — *Mon. kans.* kuolaimet.

suure[78] *s.*, vars. *mat.* matemaattisen tutkimuksen kohteiden yleisnimitys: jk joka on mitattavissa t. suuruudeltaan määritettävissä ja joka koostuu osista, jotka ovat laadultaan yhtäläisiä t. joita ainakin mitattaessa ja laskettaessa voi käsitellä ikään kuin ne olisivat yhdenlaatuiset; kvantiteetti. | Matemaattinen, algebrallinen, fysikaalinen s. Sähköinen, magneettinen s.

Muuttuva, pysyvä, häviävä s. Tuntematon, ääretön s. Pituusmitalla mitattava s. Toisistaan riippuvat, riippumattomat s:et. Luonnonopissa joudutaan mittaamaan s:ita, kuten matkoja, kulmia, aloja, tilavuutta ja aikaa. — Avarammin ja *kuv.* Köyhälistö oli porvaristolle pelottava, mutta todellisuudessa tuntematon s. Kansan luonne on samanlaisena pysyvä s. Usko ja toivo olivat hänelle epämääräisiä s:ita. — *Yhd.* avaruus-, lukus.; jännite-, sähkös.; skalaari-, vektoris.; lasku-, liike-, suunta-, tila-, vääntös.; alku-, ominais-, perus-, vakio-, vastas.

suurehko[2] *mod.a.* (< suuri) suurenlainen. | Kasvi, jolla on s:t kukat. S. joukko, kaupunki. S:t kustannukset.

suurek|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* = suurellinen. *(1.)* S:kaat häät. [Kenraalin] ryhti, ilme katsannon / kaikki tyyntä, vaan myös jäykkää, kylmää, s:asta on *MANN. *(2.)* Paikkakunnan ainoa s. kartano. Päätti tehdä elämässään jotakin todella s:asta.

suureksu|a[1] *v.* (*rinn.* suureksia[17]) pitää jtak (liian) suurena, paljoksua. | Eivät s:neet mitään uhria, joka annettaisiin isänmaan pelastamiseksi tuhosta.

suure|laatu *s.* Samoin mittayksiköin ilmaistavat suureet kuuluvat samaan s:laatuun. **-laskenta** *s.*

suurelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* suurekas. **1.** (liian) komeileva, mahtaileva, pöyhkeilevä, leventelevä, isotteleva, suurenteleva. | S:set pidot, häät. Viettää s:sta elämää. S:set tavat. S. mahtipontisuus. S:set puheet. Eli liian s:sesti tavalliseksi talonpojaksi. Ovatko torpparit niin s:sia, ettei ruis ole kyllin hyvää? AK. **2.** suuri, suurenmoinen, suurisuuntainen, mahtava, uhkea. | Ei sen s:sempi talo kuin muutkaan. Olla s:sta sukua. Äiti oli hylkinyt köyhää tyttöä ja toivonut pojalleen s:sta morsianta TALVIO. Naapurivaaralta näkyy Vuokatti vielä s:sempana kuin selältä I.K.INHA. - - rajakylät paloivat. S:sin loimu kohosi lounaiselta suunnalta AK. — *S:sesti.* Kylän räätäli kainosteli aluksi sellaisten s:sten [= isoisten] seurassa KOJO.

suur|elokuva *s.* **-eläjä** *s.*)(pikku-, pieneläjä.

suuremmuus[65] *komp.omin.* < suuri. | Tulojen s. Naisten lukumäärän s. miesten määrään verrattuna.

suurempi- alkuisista yhdysa:eista ks. vastaavia suuri-alkuisia.

suuren|arvoinen *a.* = suuriarvoinen. **-lai|nen**[63] *a.* suurehko, suurenpuoleinen. | S. talo, pata. S. perhe. S:set kustannukset.

suurenmoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** mainio, erinomainen, oivallinen, verraton. | S. mies, puhuja. S. kirja. S:set päivälliset. S. näköala, maisema. Sinäkin siis lähdet mukaan, s:sta! Vierumäki sopii s:sesti urheilukeskukseksi. S:sesti esitetty laulu. **2.** tav:mmin valtava, suuri, huomattava, runsas. | Alueella harjoitetaan s:sta teollisuutta. Pörssikauppa on usein s:sta onnenpeliä, jossa voi äkkiä rikastua tai köyhtyä. Toukkien ruokahalu kasvaa s:sesti. - - kyllä heitä hävetti, hävetti s:sesti AK. — *suurenmoisen* erittäin, hyvin, kovin, ylen. | S:sen valaiseva esitys. — S:sen nurinkurinen asia.

suuren|nella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (suurenteleva ks. erikseen) < suurentaa. **1.** perusmerk:ssä. | Tehdasta on s:neltu useaan otteeseen. — S:teli tulojaan ylitöillä. **2.** *abstr.* ja *kuv.* laajentunutta käyttöä. **a.** liioitella, paisutella. | S. jtak asiaa. Torikokouksen yleisömäärää on lehdissä s:neltu. Oman puolueen menestystä s:neltiin ja ylistettiin. Sodanuhkaa on paljon s:neltu. Tunnen sinun tapasi lisäillä ja s. asioita. **b.** kerskailla, rehennellä, mahtailla, isotella, levennellä. | S. rikkauksillaan. Isänmaallisuudellaan s:televa puolue. Ihmisten taipumus s:teluun ja kerskailuun. Älä suulla s:tele, ellet kunnossa kykene SL.

suuren|nin[56*] *väl.* (< suurentaa) suurennuslaite. | Kun katsoisi s:timen läpi, voisi luulla olevansa isommassakin kaupungissa SILL.

suurennos[64] *s.* suurentamisen tulos, vars. suurennettu valokuva tms.;)(pienennös. | Valokuvan s. Kuvanheittimellä kankaalle säteitetty s. — *Yhd.* postikortti-, valokuvas.

suurennu|s[64] *s.* **1.** suurentaminen. | Ikkunoiden s. tekisi huoneesta valoisamman. Tehtaan s. Suorittaa valokuvien s:sta. — *Erik.* Mikroskoopin, kiikarin, kaukoputken s. Voimakas, vahva, heikko s. 3-, 5-, sata-, tuhatkertainen s. Muuttaa mikroskoopin s:sta. **2.** = suurennos. **3.** suureneminen, suurentuminen. | Potea silmäterän s:sta. Villan hinnan lasku johti menekin s:kseen.

suurennus|koje *s.* Mikroskooppi ym. s:kojeet. — *Valok.* suurennettujen vedostusten valmistamiseen käytetty kuvanheitin. **-kyky** *s.* Mikroskoopin s. **-laite** *s.* **-lasi** *s.* kupera linssi t. linssien yhdistelmä (kehyksineen ym. lisäosineen), jonka läpi katsottuina esineet näkyvät suurentuneina, yksinkertainen mikroskooppi; vrt. luuppi, mikroskooppi. | Tutkia kasveja, postimerkkejä s:lla. — *Kuv.* Etsiä s:lla lähimmäisistä vikoja. Niin hyvää ruokamatamia ja riuskaa emäntää sai s:lla hakea koko Kalevalan kankahilta AK. **-liike** *s.* Valokuvien s. **-suhde** *s.* Yhdenmuotoiset kuviot, joiden vastinjanojen s. on 2.

suurennuttaa[2*] *fakt.v.* < suurentaa. | S. valokuvia.

suuren|puoleinen *a.* suurehko, suurenlainen. | S. rakennus, vene. S. työ. S. kalansaalis. **-suuri** *a.* (tav. ⌒) hyvin, erittäin suuri. | Talo ei ollut s. - - tärvellään maisemat s:lla ilmoituksilla AK.

suuren|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* tehdä suure(mma)ksi. **1.** isontaa, laajentaa, avartaa, enentää, lisätä. | S. rakennusta, kuoppaa. Syventää ja s. vesiväylää. S. reikä saksilla. S. ahtaaksi käynyttä pukua. - - väljät ratsusaappaat ja takki, joka teki hartiat tavattoman leveän näköisiksi, s:sivat vielä hänen mahtavaa varttaan IVALO. — *Abstr.* tav:mmin enentää, lisätä. | S. talon lehmämäärää. Tilan tuottoa ei voi enää s. S. voimalaitoksen tehoa. S. nopeutta. S. kranaatinheittimen korkeushajotusta. Kylvön suorittaminen oikeaan aikaan vaikuttaa satoa s:tavasti. - - sepä s:ti suruni KAL. **2.** *erik.* **a.** suurennuslasin tms. aiheuttamasta todellista suu-

rempana näkymisestä. | S:tavat silmälasit. Voimakkaasti s:tava linssi. 450-kertaiseksi s:tava mikroskooppi. Bakteeri 1500-kertaiseksi s:nettuna. **b.** vars. *valok.* tehdä negatiivista sitä suurempi vedos; tehdä jstak kuvasta tms. alkuperäistä suurempi jäljennös. | Valokuvien s:taminen. S:nettu kuva, negatiivi. Postikortin kokoon s:nettu valokuva. — S. piirustukset haluttuun mittakaavaan. **c.** *kuv.* liioitella, paisutella, suurennella. | Leinolla oli - - s:tava mielikuvitus TARK. Myöhemmät lähdekirjat s:tavat kumpikin omalla tavallaan tätä ihmettä AK.

suurentaja[16] *tek.*

suurentamo[2] *s.* (valokuvien) suurennusliike t. (valokuvaus)liikkeen suurennusosasto.

suurenteleva[13] *a. (partis.)* -sti *adv.* < suurennella. | Sentimentaalinen ja pateettisesti s. runo. Esiintyä pöyhkeästi ja s:sti.

suurentelevai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* = ed.

suurentelija[14] *tek.* < suurennella. | Suullaan s.

suurentu|a[1*] *pass.v.* -vasti *adv.* (< suurentaa) tulla suure(mma)ksi, suureta, suurtua, isontua, laajentua, avartua, enentyä, lisääntyä, kasvaa. | S:neet imusolmukkeet. Katsella jtak hämmästyksestä s:nein silmin 'silmäluomet tavallista avoimempina'. - - tunsi päihtyvän verensä, / sydämensä s:van / riemusta remahtavasta LEINO. — Menekin, voiman, nopeuden, etäisyyden s:minen.

suurentuma[13] *s. harv.* suurentunut paikka t. kohta; laajentuma. | Pernan s.

suuresti *adv.* **1.** suuressa määrin, paljon, runsaasti, huomattavasti, kovasti, kovin, isosti. | Tehdasta laajennetaan s. Hinnat ovat nousseet s. Tuotanto laski s. Pettyä, erehtyä s. Murehtia, pelästyä, hämmästyä s. Muistutat s. erästä koulutoveriani. Periaate, joka s. poikkeaa totutusta. Meriveden suolapitoisuus vaihtelee s. — Ei s. [= sanottavasti] pitänyt murhetta opiskelustaan. Selitys ei s:kaan valaissut asiaa. Et ole s:kaan, suuremmasti muuttunut sitten viime tapaamisen. Asia ei kummastuttanut häntä sen suuremmasti. - - hän ei ollut miestään sen suuremmin rakastanut HELVI HÄMÄLÄINEN. — *Erik.* a:iin (partis:iin) liittyen: erittäin, hyvin, kovin, varsin. | S. onneton ihminen. S. erilainen, kyseenalainen asia. S. harhauttava tieto. **2.** *suuresti katsoen* (harv.) suurin piirtein. | S. katsoen olot ovat pysyneet ennallaan. **3.** *harv.* leveästi, komeasti, suurellisesti. | Hovissa elettiin s. ja loisteliaasti. | Ja vieraita tuli ja meni. - - Sillä se oli vanha tieto koko kylässä, että Tuomas piti päivänsä s. KOJO. **4.** suurisuuntaisesti, -piirteisesti, mahtavasti, voimakkaasti, ylevästi. | S. suunniteltu teos. Sortovallan aikanakin rohjettiin ajatella s. Suomen tulevaisuudesta. [Kivellä oli] kyky nähdä ihmisluonteita ja -kohtaloita samalla kertaa läheltä ja s. R.KOSKIMIES. Elämä, opeta minua - - / syvemmin, suuremmin sinua rakastamaan! VILJANEN.

suure|ta[34] *v.* tulla suure(mma)ksi, suurentua, isota, lisääntyä, laajentua, avartua, enentyä, yltyä, kasvaa. | Railo s:ni s:nemistaan. Uutinen sai tyttöjen silmät s:nemaan. Melu tuntui vain s:nevan. Vika s:nee vanhetessaan. Tulojen s:tessa elintasokin nousi. — Nopeus s:ni. | Savu s:ni joka hetki. Nyt tuprusi sitä koko vuorenselänteeltä *AHO.

suure|tiede *s.*, melko *harv.* matematiikka. **-yhtälö** *s. mat.* yhtälö, joka on voimassa, kun siinä esiintyvillä suureilla on tietyt, sovitulla tavalla valitut mittayksiköt.

suur|filmi *s.* Kotimainen s. »Tuntematon sotilas». **-hanke** *s.* **-herr|a** *s.* Mässäileviä s:oja koreine lakeijoineen AK. Kuulihan sen jo ratsun kavioiden soinnistakin, mikä s:an alku siinä ravasi. »Karriääriä! karriääriä!» kopisivat pappilan ruunan kaviot KIANTO. **-herttua** *s.* arvoltaan kuninkaan ja herttuan välillä oleva ruhtinas. | Nykyisin enää vain Luxemburgin hallitsijasta käytetään s:n nimeä. **-herttuakunta** *s.* vrt. ed. | Luxemburgin s. Badenin, Varsovan s. **-herttuatar** *s.* **-hiih|to** *s.* Salpausselän s:dot. **-hiihtäjä** *s.* **-hotelli** *s.* **-huijari** *s.* **-hyökkäys** *s.* Vihollisen s.

suur|i[39] *a.* (-esti *adv.* ja -uus *omin.* ks. erikseen) iso; us. merk.-sävyltään tätä kvalitatiivisempi;)(pieni. Merk.-ryhmät vars. abstr. käytössä eivät tarkkarajaisia.

I. koosta: ulkoisilta mittasuhteiltaan, ulottuvuuksiltaan (us. erik. pituudeltaan) iso(kokoinen), kookas, mittava. **1.** elollisista olioista. | Kooltaan, kasvultaan s., keskikokoista s:empi. S. ikäisekseen. S. ja tanakka mies. S. hevonen, kala, perhonen. Hieman rottaa s:empi jyrsijä. S. puu, kasvi. Ei ole s:en s. eikä pienen pieni. — *Absol.* Pojat olivat yhtä s:ia. — *Erik.* vars. iältään varttunut; *s:sesti* us. = aikuinen, täysikasvuinen. | Jo s. poika, kohta kouluun menevä. Hän on s. lapsi 'kooltaan ja iältään täysikasvuinen, mutta käytökseltään, ajatuksiltaan ym. vielä lapsellinen'. Vasta s:ena käsität tämän asian. S:eksi tultuaan A. lähti merille. [Kyllä hän] aina sulkisi koko Kuuselan kodin pienineen ja s:ineen iltarukouksiinsa NUOLIV. **2.** esineistä, luonnonpaikoista yms. | S. nenä, suu. S:et kädet. S. kivi, kanto. S. talo, huoneisto. S. nuotta. S:et kengät. Hyvin, tarpeeksi, liian s. esine. Silmät revähtivät s:iksi hämmästyksestä. Tuijottaa jtak silmät s:ina, s:in silmin. Uutinen, jonka koko maailma otti vastaan s:in silmin 'hämmästyneenä'. Onpas teillä s:et tilat asua. S:et kirjaimet, tav. 'suuraakkoset'. Aurinkokuntamme ns. s:et kiertotähdet. S. [= iso] verenkierto, ks. 1. iso 1.b. Ampua s:illa kulmilla (sot.). S. alue, erämaa, järvi, pitäjä. S:en suunnaton, s. suunnaton (kans.). — *suuri maailma* (joskus myös ◡) kotiseutua, -maata avarammista, kehittyneemmistä oloista puhuen, suurmaailma. | Syrjässä s:en maailman menosta. Lähti s:een maailmaan onneaan koettamaan. S:en maailman muotivirtaukset. — *Mus.* S. oktaavi 'kolmanneksi matalin oktaavi(ala)'. Duuriasteikkoisia sekunteja, terssejä, sekstejä ja septimejä sanotaan s:iksi intervalleiksi.

II. 1. määrästä, paljoudesta, runsaudesta. **a.** lukumäärästä. | S. joukko ihmisiä. S. perhe, luokka, henkilökunta. S. lähetystö, ks. lähetystö 1. Eduskunnan s. valiokunta 'vähintään 45-jäse-

ninen lakimääräinen valiokunta, jonka tehtävänä on lainsäädäntöasiain valmistava käsittely'. S. karja. Asukasluvultaan s. valtio. Maan s:immat puolueet. S. enemmistö. Mutta kuinka s. on tuossa ropojen luku? KIVI. — *suuri yleisö, suuret joukot* laajat (kansan)piirit, ei-asiantuntijapiirit tms. | S:elle yleisölle tarkoitettu opaskirja. S:en yleisön keskuudessa. Sanomalehdistö ja ajanvietelukemistot tylsistävät s:ten joukkojen kielitunnetta. **b.** muusta paljoudesta. | S. vesi-, tavaramäärä. Ostaa jtak s:issa erin. S:et varastot lautaa. S. sato. S. kuorma. S. lautasellinen puuroa. Poistaa vaatteista s:in kosteus. Lumipeite on s:immillaan maaliskuun puolivälissä. — Kahta s:empi kokonaisluku. Äärettömän s. luku. S:in yhteinen jakaja, jaettava. Kaksi kertaa niin s. [kaksi kertaa s:empi (ei mat.)] kuin 'kaksinkertainen'. — S. [= arvoltaan, markka- tms. määrältään suuri] seteli, raha. Peri s:et rahat 'paljon rahaa'. Hävisi pelissä s:ia summia. Kadotettu s:empi [→ suurehko] summa rahaa. Myydä jtak s:esta hinnasta. S:et tulot. Nauttia s:ta palkkaa. S. velka. S:et voitot, kustannukset. — S. pituus, kuumuus, pimeys, viljavuus. S:in sallittu ajonopeus. Paimentolaisten s. liikkuvuus. S:ella todennäköisyydellä, par. hyvin todennäköisesti. S. teho. Panna s. paino jllek asialle. A:lle kuuluu työstä s:in ansio. S:ta hyötyä, vahinkoa. S:ta taitoa vaativa työ. Hänellä ei ole s:ia pohjatietoja. S. oppi [= ylenmääräinen oppi, kirjaviisaus] hulluttaa (alk. UT). S. kunnia. S:et kiitokset [= paljon kiitoksia]! S:ella kiitoksella hyväksytty tutkinto. Osoittaa jklle s:ta suosiota. Yleisön s. suosikki. Työ aloitettiin s:in toivein. Tuntea s:ta tyydytystä. S. rauha vallitsi hänen sydämessään. Laupias ja armahtavainen on Herra, pitkämielinen ja s. armossa VT. — S. huutokauppa, alennusmyynti. S:et pidot, markkinat, kilpailut. S. liikenne. Tuotanto jatkui s:ena. S:in työ on jo tehty. Parempi pieni anti kuin s. lupaus SL. S. ajansäästö. S. edistysaskel. — *suurelta osalta, suuressa määrin* t. *mitassa* huomattavalta osalta, huomattavassa määrin. | Oppilaat olivat s:elta osalta poikia. Hampaiden kunnosta riippuu s:elta osalta yleisterveyskin. Teitä on aurattu entistä s:emmassa määrin. Kalastusta harjoitettiin s:essa mitassa.

2. ed:een liittyen vars. eräissä adverbiaalisissa käyttötavoissa. **a.** Sai s:en joukon [= pitkälti] toistakymmentä tarjousta. **b.** *s:sesti* (tav. mon.) partit:ssa, vars. kielt. yhteyksissä: paljon, isoja. | Ei syönyt s:ia koko päivänä. Ei siinä s:ia haastella, loikoillaan vain. Ihmishenki ei näyttänyt merkitsevän s:ia. Meistä ei välitetty s:takaan. Lähti s:iakaan kiirehtimättä. Eivät olleet s:ia Ragnarinkaan nukkumiset tänä yönä SILL. — Oli saatu s:ia aikaan. Tulevasta hallitsijasta odotettiin s:ia. **c.** *suurta(kaan)* kielt. yhteyksissä: paljoa(kaan), sanottavasti(kaan), kovin(kaan). | Asiassa ei ole s:takaan perää. Sillä ei ole s:takaan väliä. Ei ollut s:takaan toivoa pelastumisesta. S:ta viisaammaksi en tullut hänen neuvostaan. **d.** *suurin(kaan)* (adv.) kielt. yhteyksissä: paljon, suuresti, sanottavasti. | Ei s:in välittänyt juoruista. Ei viitsi s:in tehdä töitä, makailee vain kotonaan. Syntymäpäivistä ei ennen pidetty s:inkaan lukua. En s:in hyötynyt koko yrityksestä. — En minä ole tappeluksista koskaan s:emmin perustanut KARHUM.

3. ajasta. | Oli s:en aikaa vaiti. Huonosta kelistä huolimatta ei tapahtunut s:ia myöhästymisiä. Raskaudenajan s:in pituus. — *Kans.* Herätessä oli jo s. [= täysi] päivä. - - vähältä piti, ettei Paavo jäänyt s:een päivään asti Alman kamariin SILL. Maa oli purrut sydämensä routaan, se ei sulaisi ennen kuin s:en kevään tullen HEPOR.

III. *yhd.* ed:iin liittyen. | Eri-, jättiläis-, keski-, määrä-, tasa-, ylis.

IV. intensiivinen, innokas, hanakka, kova, ankara, vahva, voimakas, valtava, suunnaton tms. | S. taiteenharrastaja, kahvinystävä. S. juoppo, syömäri, pelkuri, velikulta, irvihammas. S. junkkari koko Mäkelä KIVI. S:immat syylliset saivat vankeutta. — S. ilo, murhe, suuttumus. S:eksi suruksemme. Olla s:en levottomuuden vallassa. Osoittaa s:ta rakkautta. Nautti aterian s:ella ruokahalulla. Haukkasi voileipää s:impaan nälkäänsä. Hänellä on s:et luulot itsestään. Ilman s:ia eleitä. S:et laatuvaatimukset. Esiintyä s:in vaatimuksin. S. valhe. S. rikos, synti. Mitä s:inta vääryyttä. S. erehdys, fiasko, vahinko. S. häpeä. S:et kärsimykset. Hädän ollessa s:immillaan. Houkutus oli liian s. Olla s:essa maineessa. S:essa huudossa [= maineessa, suosiossa] oleva elokuva. Nahkatakki oli s:ta muotia. — S. sade, tuuli. S. vauhti. Meteli oli s:immillaan. Purskahtaa s:een nauruun, itkuun. Huutaa s:ella äänellä. Olla s. suustaan 'kova, leventelevä suunsoittaja'. Pitää s:ta suuta. Ei s:et sanat suuta halkaise SL. Siitä ei kannata pitää s:ta ääntä 'puhua paljon, tehdä numeroa'. Tapauksesta ovat lehdet tehneet s:en numeron. Puhetta riitti yllin kyllin, sillä sen hyvyydestä ei niin s:ta lukua pidetty, kun sitä vain piisasi ALKIO. — Siinä on vielä s. työ. S:ella työllä ja tuskalla. S. puuha, homma. Ikkunoissa oli s. peseminen. Silli on s:en kalastuksen kohteena. Tavara, jolla on s. kysyntä. Kestää s:ta kuormitusta. Vihollisen painostus oli s. — *Kans.* En olisi s:in surmini [= millään ehdolla] taipunut. Semmoista häpeää ei hän s:in surmin olisi suonut tulevan PÄIVÄR.

V. vaikutukseltaan huomattava, merkittävä. | S. veronmaksaja. Yhtiö, joka on paikkakunnan s:in metsänostaja. Asian s:immat vastustajat. Italia on s. makaronin tuottaja. Näyttelijän ensimmäinen s. osa. Jk näyttelee s:ta osaa jssak. Jllak on s. merkitys. Kuninkaalla oli s. valta. Vihollisesta saatu s. voitto. Juhla sujui s:emmitta kommelluksitta. Tytöstä oli äidille jo s. apu. Ei ole kovin s. asia, vaikka työ jäisi keskenkin. Sillä miehellä oli s:et asiat, hänellä oli sahoja, tehtaita, satoja työmiehiä AHO. Minä tein s:ia töitä: rakensin itselleni taloja, istutin itselleni viinitarhoja VT. — Eräissä termin luonteisissa ilmauksissa. | S:et ja pienet välimerkit. S:et löytöretket. S. kansainvaellus 'vars. germaanisten kansojen liikehtiminen Euroopassa n. v. 400—600 jKr.'. S. pohjan sota v. 1700—1721. Ranskan s. vallankumous. S. reduktio. S:et

nälkävuodet. — *suurin piirtein* ks. piirre 2.c. | S:in piirtein valmis. Asiaa on käsitelty vain s:in piirtein, yksityiskohtiin kajoamatta.

VI. henkisiltä ominaisuuksiltaan, saavutuksiltaan, asemaltaan tms. hyvin merkittävä t. muita huomattavampi, mahtava, arvokas, tärkeä, kuuluisa; ylhäinen, ylevä. | Historia on antanut eräille henkilöille arvonimen "Suuri". Aleksanteri S. S. vaaliruhtinas Fredrik Vilhelm. Napoleon, s. korsikalainen. Jesaja luetaan ns. s:iin profeettoihin. Isänmaansa s. poika. Hannibal on historian s:impia sotapäälliköitä. S. puhuja, tutkija. S. ihminen voi olla hyvin pieni taiteilija, s. taiteilija pieni ihminen KOSKENN. Hänellä on s:ia tuttavia, aina pääministeristä lähtien. Puhua suulla s:emmalla, ks. suu IV.1.d. Komenteli kuin s:ikin herra. Olla s:ta sukua. S. virka. S:issa oloissa kasvanut. Älkää katsoko henkilöön tuomitessanne, vaan kuulkaa pientä yhtä hyvin kuin s:takin VT. Kolmen s:en [s:sesti; = Stalinin, Churchillin ja Rooseveltin] kohtaus Teheranissa v. 1943. — S. Novgorod. Siirtyä s:en rajan yli, s:en hiljaisuuden maille, s:een kotiin 'kuolla'. S. romaani. S:et mitat täyttävä taideteos. Niitti s:immat laakerinsa tutkimusmatkailijana. S. paraati (mer.), ks. paraati. Itsenäisyyspäivän s. vastaanotto. Oli s:ta nähdä olympiakisat omin silmin. Hänen s. hetkensä oli lyönyt. Elämäni s:in hetki. S. juhlapäivä. S. ylösnousemuksen, tilinteon päivä. Elettiin maan vapautumisen s:ta aikaa. Nyt se s. päivä koitti, / armon päivä valkeni VK. Rakkauden s. käsky. Tämä on s:in ja ensimmäinen käsky UT. Joko olet löytänyt "Hänet", s:en rakkautesi? Kirjat olivat hänen s. rakkautensa. Elämän s:et kysymykset. Hän ei ole tehnyt elämässään mitään s:ta. Häntä odottaa s. tulevaisuus. S. unelma. Olenhan aina pyrkinyt löytämään pienestä s:ta SILL. — *S:sesti.* Elämässään s:ia tavoitteleva henkilö. — Huudahduksissa. | S. Luoja sentään! | S. Jumala! Onko hän hukkunut?

suuri- yhd:ojen alkuosana vrt. suur-. **1.** vain yksityistapauksissa s:iin liittyneenä: tav:mmin suur-; esim. s:ruhtinas. **2.** -inen-loppuisten poss.a:ien yhteydessä; us. = iso-. Komp:ssa rinnan tyypit suurempikokoinen ja suurikokoisempi, joskin abstr. yhteyksissä us. pelkästään jälkimmäinen (esim. suuripiirteisempi, -tyylisempi); sup:ssa yksinomaan tyyppiä suurikokoisin. Esim.: s:alainen, -arvoinen, -eleinen, -kokoinen, -merkityksinen, -perheinen, -silmäinen, -suinen, -suuntainen, -tietoinen, -töinen, -ääninen.

suuria[14] *s. kal.* pussimainen ajoverkko, jossa on pari tuntolankaa pyydykseen käyneen lohen toteamiseksi.

suuri|alainen *a.* S. pitäjä, viljelmä. **-ansioinen** *a.* **1.** suurituloinen. **2.** hyvin ansiokas. | S. valtiomies. S. tutkimus. **-arvoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* hyvin arvokas, suurenarvoinen. | Taidehistoriallisesti s. taulu. Mitä s:sinta työtä hädänalaisten hyväksi. - - te olette suurempiarvoiset kuin monta varpusta UT. **-aukkoinen** *a.* S. uuni. **-elei|nen** *a.* -sesti *adv.* voimakkaasti, teatraalisesti elehtivä, voimakaseleinen, asenteellinen, mahtipontinen, teatraalinen. | Tragediennen s:set liikkeet. Otti s:sesti lompakon povitaskustaan. — Kokouksen s:set päätökset luhistuivat omaan mahdottomuuteensa. **-hampainen** *a.* S. saha. **-henki|nen** *a.* **1.** henkiseltä laadultaan, aatteiltaan jalo, ylevä, syvämielinen. | S. runoilija. Kirkolla oli monta jaloa, s:stä opettajaa. **2.** korskea, mahtaileva. | Hän on niin korskea ja s., etten minä uskalla häntä lähestyä AK.

suurihma *s. el.* eräillä nivelmadoilla, äyriäisillä ja hyönteisillä suuosiin kuuluva tunnustelulisäke.

suuri|huokoinen *a.* S. puu, pesusieni. **-jyväi|nen** *a.* -syys *omin.* S:stä ohraa. — S. ruuti. **-jännitteinen** *a.* = suurjännitteinen. **-kaliberinen** *a.*, vars. *sot.* S. kivääri, tykki. S. kranaatti. **-kasvui|nen** *a.* isokasvuinen. | S. peruna. Normaalia s:sempi henkilö. **-kelmi**[33] *s.* Kivellä: suuri kelmi, suurkelmi. | Muistelkaamme esimerkiksi Karilan renkiä, jolle, s:lle, kerran pisti päähän ropsia isäntäänsä vähän selkään. — *A:sesti.* - - hän on s. ukko. **-kiteinen** *a.* S. sokeri. S. metalli. **-kokoi|nen** *a.* -suus *omin.* (kooltaan) suuri, isokokoinen, kookas, mittava. | S. mies, kaniini. S. puu. S., mutta pienikansainen valtio. Lehti ilmestyy entistä s:sempana. S. perhe. **-korvainen** *a.* S. koira. **-kukkai|nen** *a.* S. kasvi. S:sta kangasta. **-kuvioinen** *a.* S. pusero. **-lahjainen** *a.* S. taiteilija. Kreikan s. kansa. **-lehtinen** *a.* S. kasvi, tupakkalaji. Antimonin murtopinta on s. **-levikkinen** *a.* S. sanomalehti. **-liikenteinen** *a.* S. katu, satama.

suurilmoittaj|a *s.* Lehden s:ille myöntämä alennus.

suuri|luinen *a.* ihmisestä ja eläimistä: iso ja karkearakenteinen, romuluinen. | S. mies, hevonen. S. käsi. **-lukui|nen** *a.* -suus *omin.* runsaslukuinen. | S. perhe. Vesistöjen s:suus. **-luuloi|nen** *a.* -suus *omin.* jolla on liian suuret luulot itsestään ja aikaansaannoksistaan, itserakas, omahyväinen. | Pöyhkeä ja s. narri.

suurima[15] *s.* = suurimo.

suuri|maineinen *a.* maineeltaan suuri, kuuluisa. | S. valtiomies. S. teko. **-marjainen** *a.* S. karviaislajike. **-merkityksellinen** *a.* → suurimerkityksinen, merkityksellinen. **-merkityksi|nen** *a.* merkitykseltään, arvoltaan suuri t. huomattava, suurmerkityksinen, merkityksellinen, merkittävä. | S. asia. S:stä työtä hädänalaisten hyväksi. **-mittai|nen** *a.* -sesti *adv.* **1.** mitaltaan, mitoiltaan, ulottuvuuksiltaan suuri. | S:sta puutavaraa. S. putki. Todella s. kanava: leveys 250 m ja syvyys 12,5 m. **2.** suuressa mitassa suoritettu t. harjoitettu, suurisuuntainen. | Pohjois-Amerikan s. puuvillan viljely. S. maihinnousuyritys. **3.** *kuv.* taiteelliselta tms. arvoltaan suuret mitat täyttävä, erittäin ansiokas t. merkittävä. | Taiteilija, jonka tuotanto on kauttaaltaan s:sta.

suurimo[2] *s.*, tav. *mon.* (*rinn.* suurima) ryyni. | Kokonaiset, litistetyt s:t. Osa ohrasta jauhettiin, osasta tehtiin s:ita. — Tärkkelyksestä valmistetut s:t. — *Yhd.* helmi-, kaura-, manna-, ohra-, peruna-, riisi-, saago-, tapioka-, tattaris. **-kaura** *s.* ryynikaura.

suurimolekyyli|nen *a.* Steriinit ovat s:sia alkoholeja.
suurimo|lumi *s. metrl.* valkoisia lumijyväsiä, jotka ovat litteitä t. pitkulaisia ja läpimitaltaan yl. 1 mm:ä pienempiä. **-mylly** *s.* Jauho- ja s:t. **--ohra** *s.* ryyniohra. **-puuro** *s.*
suurimuotoinen *a.* muodoltaan, kooltaan suuri. | S. orkesterisävellys.
suurin *adv.* ks. suuri II.2.d.
suurinenäinen *a.* S. aristokraatti.
suurinkvisiittori *s. hist.* jnk maan inkvisition esimies, yli-inkvisiittori. — *Kuv.* -- oman elämänsä s. KIANTO.
suurinousuinen *a.* S. ruuvi, pora. S. vuoristorata.
suurinpiirtein *adv.* par. ⌒, ks. piirre 2.c.
suuri|ohminen *a. sähk.* S. vastus. **-oksainen** *a.* S. susipuu. **-oppinen** *a.* korkeasti oppinut. | S. henkilö. **-palkkainen** *a.* S. henkilö, virka. **-perhei|nen** *a.* S. mies. — *S:sesti.* S:sten verorasituksen lieventäminen. **-piirtei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **I.** *konkr. harv.* piirteiltään, ulottuvuuksiltaan suuri ja (t.) selvä. | S. ja yhtenäinen talousalue. Oktaavokokoisia kirjoja ladottaessa käytetään usein s:stä korpuskirjasinta. -- omituisen s:set, hiukan valonkajasteiset pilvet kiirehtivät älytöntä menoaan SILL. **II.** *abstr.* = suurpiirteinen. *(1.)* S., leveitä siveltimenvetoja suosiva maalaustyyli. S. uudistussuunnitelma. -- naapurien pelloilla oli käynnissä s. rikkaruohon perkaus SILL. *(2.)* Suhtautua koettelemuksiin s:sen maltillisesti. S. rahankäyttäjä. On osoittanut toiminnassaan harvinaista s:syyttä ja tarmoa. *(3.)* Jnk alueen s. [= likimääräinen] maantieteellinen sijainti. Taulukkojen s. samanlaisuus. **-pintainen** *a.* S. levy, lieriö. S. järvi. **-päinen** *a.* S. kala. **-rakei|nen** *a.* S:sta suolaa. **-reikäinen** *a.* S. seula. **-ruhtinaalli|nen** *a.* Heidän s:set, kuninkaalliset ja prinssilliset armonsa *TARK. **-ruhtinaanmaa** *s. hist.* vars. virallisissa asiakirjoissa tavallinen Suomen suuriruhtinaskunnan nimitys. | Asetus kansakoulutoimen järjestämisestä Suomen s:ssa. **-ruhtina|s**[83] *s.* **1.** *hist.* hallitsijan arvonimenä, jota tav. pidetään kuninkaan arvonimeä alempana; myös (Venäjällä) hallitsijan miespuolisten lähisukulaisten arvonimenä. | Moskovan s:at rupesivat käyttämään tsaarin nimeä. Ruotsin kuninkaat olivat 1581—1809 ja Venäjän keisarit 1809—1917 Suomen s:ita. Mm. Kustaa II Aadolf käytti prinssinä Suomen s:an arvonimeä. S. Nikolai Nikolajevitš. **2.** *kuv.*, us. *leik.* ed:een liittyen. | Pimeyden s. Kyösti oli aina sama Kyösti, Mustalaisten s.! LEINONEN. **-ruhtinaskun|ta** *s. hist.* suuriruhtinaan hallitsema maa. | Moskovan, Suomen s. Juhana III antoi Suomelle v. 1581 s:nan nimen. **-ruhtinat|ar**[83] *s. hist.* suuriruhtinaskunnan naispuolinen hallitsija; suuriruhtinaan puoliso; myös (Venäjällä) hallitsijan naispuolisten lähisukulaisten arvonimenä. | V. 1886 annetun asetuksen mukaan kuului Venäjän keisarin tyttärille ja sisarille s:taren arvonimi. **-ruokainen** *a.* S. sika. — *Kuv.* S. [= paljon polttoainetta kuluttava] moottori. **-ruutui|nen** *a.* S. ikkuna. S:sta kangasta.
suuri|sanainen *a.* -sanaisesti *adv.* -sanaisuus *omin.* puheissaan, sanoillaan leventelevä, kerskaileva, rehentelevä, mahtaileva, suurisuinen, mahtipontinen, pateettinen. | S. kerskailija, intoilija. S. pöyhkeily. [Puolueen] s. kansalaisvapauksien puolustelu vaikuttaa tekopyhyydeltä. On ikävä nähdä kristittyjä, jotka s:sesti kerskuvat pelastuksestaan. **-sarvinen** *a.* S. pässi. **-sieluinen** *a.* avaramielinen, -sydäminen, jalosieluinen. | S. ihminen. **-siipinen** *a.* S. lintu. **-silmäi|nen** *a.* S. lapsi, kaunotar. -- katseessa s:stä ihmettelyä ja huulilla veikeätä hymyä HAARLA. — S. verkko. **-sui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* S. kala. S. pullo. — *Kuv.* suurisanainen; äänekäs, suupaltti, suulas. | S. ja kerskaileva hulttio. Opposition s. lehdistö. Ja se on sellainen s. akka, että nostaa koko elämän, ellei saa kenkäruojujaan ihan minuutilleen ANNI SWAN. **-sukuinen** *a.* suurta, mahtavaa, arvokasta sukua oleva. | S. emäntä. **-suuntai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* laajamittainen, suuri, suur(i)piirteinen, suurenmoinen, suurellinen, mahtava, uhkea. | Roomalaisten s:set sotatiet. Loistava ja s. kokoomateos. Harjoittaa s:sta kalastusta, kauppaa. Mittasuhteiltaan s. sahatavaran vienti. S. yhteisyritys, uudistus. Asettaa toiminnalleen s:set tavoitteet. S. organisaattori, tiedemies. Linnankosken s. raamatullinen näytelmä "Ikuinen taistelu". Händelin s:set oratoriot. Runoilijan mielikuvituksen s:suus.
suurisänmaalli|nen *a.* -suus *omin.* ylevän isänmaallinen, yltiö-, kiihkoisänmaallinen. | S. paatos. Miksi ei kukaan kaupungin herroista ollut varustautunut lausuakseen yhtä ainokaista sanaa s:sen hetken, tämän Jumalan kirkkaan voittojuhlan johdosta? KIANTO.
suuri|tehoinen *a.* S. moottori, radioasema. S. kranaatti. **-tuloi|nen** *a.* S. mies, virka. — *S:sesti.* S:set maksavat veroa suhteellisesti enemmän kuin pienituloiset. **-tyyli|nen** *a.* -sesti *adv.* mahtava-, arvokas-, ylevätyylinen; suurisuuntainen. | "Seitsemän veljestä" on s. humoristinen kehitys- ja seikkailuromaani. N:n s. luonnontuntuinen taide. **-töi|nen** *a.* -syys *omin.* S. pitsi, silta. Ruokalaji, joka on s. valmistaa. Tehtävä on suurempitöinen kuin luultiinkaan. **-valtainen** *a.* S. hallitsija. **-vatsainen** *a.* Muodottoman s. linnunpoika. **-voimainen** *a.* **-ääni|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* kova-, voimakasääninen. | S. rähinöitsijä. S. väittely. Nauraa hohottaa s:sesti. S. aisakello. — Nykyisen talousjärjestelmän s. arvosteleminen. Kommunistit väittävät s:sesti edustavansa kansan tahtoa.
suurjakso *s. sähk.* = taajajakso. **-inen** *a. sähk.* S. värähtely, virta. **-kuristin, -muuntaja, -tekniikka, -vahvistin, -vahvistus, -vastus, -virta** *s. sähk.*
suur|juhla *s.*, us. *mon.* Promootio, akateeminen s. Seurakuntanuorten s:juhlat ensi sunnuntaina. **-juoksija** *s.* S:mme Hannes Kolehmainen ja Paavo Nurmi.
suurjännite *s. sähk.* sähkövoiman siirrossa käytetty pienjännitettä suurempi sähkövirran jännite. **--eristin** *s.* **-johdin** *s.* **-johto** *s.* **-kaapeli** *s.* **-kytkin** *s.* **-käämi** *s.* **-laite** *s.* **-laitos** *s.* sähkölaitos, jossa käyttöjännite on yli 250 V. **-linja** *s.* **-muuntaja** *s.* **-tekniikka** *s.* **-verkko** *s.* **-virta** *s.*

suur|jännitteinen *a. sähk.* vrt. suurjännite. | S. vaihtovirta. S. ilmajohto. S. muuntaja. **-järjestö** *s.* Osuustoiminnallinen s. **-järvi** *s.* iso järvi; *maant.* järvi, jonka läpimitta on vähintään 20 km. | Laatokka on meren kaltainen s. **-kaani** *s.* Mongolien s. **-kalastaja** *s.* **-kalastus** *s.* Sillin s. Islannin vesillä. **-kamppailu** *s.* Huippu-urheilijoiden s. mestaruudesta. **-kapitaali** *s.* **-kapitalismi** *s.* **-kapitalisti** *s.* **-kapitalistinen** *a.* **-kartano** *s.* **-katselmu|s** *s.* Sotaväen s. — Kevätmessut muodostuivat kotimaisen tuotannon s:kseksi. **-kaup|pa** *s.* S:alla ymmärretään suuressa muodossa harjoitettua kauppaliikettä, tukkukaupalla tiettyjen tuotteiden kauppaa suurissa erissä. Tärkeä s:an keskus. **-kauppia|s** *s.* vrt. tukkukauppias. | Karthagon s:at. **-kaupun|ki** *s.*)(pikkukaupunki; vrt. metropoli. | S:gin melu ja liikennevilinä. **-kaupunkilai|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* S. elämänrytmi. — S:sten huvitukset. **-keinottelu** *s.* **-keittiö** *s.* Hotellin s. **-keksintö** *s.* **-kesku|s** *s.* Liike-elämän s:kset. **-kiel|i** *s.* Sellaiset s:et kuin englanti, saksa ja ranska. **-kiito|s** *s.* S. [= suuret, lämpimät kiitokset]! S:sta! S. lähettämästänne kirjasta! Retken järjestäjät ansaitsevat s:ksen, s:kset. **-kiitoskaupalla** *adv. kans.* - - hevosta ja usein apumiestäkin hän sai talosta jokseenkin s. SILL. **-kilpailu** *s.* **-kirkko** *s.* **-kisat** *s. mon.* Kansainväliset s. **-kokoelma** *s.* **-kokous** *s.* **-kone** *s.* **-konsertti** *s.* **-kuluttaj|a** *s.* Sähkön s:ille myönnettävä alennus. **-kulutus** *s.* **-kunin|gas** *s.* Persian s:kaat. Näin sanoo s., Assurin kuningas: - - VT. **-kuoro** *s.* Laulujuhlien s. **-kuva** *s.* vars. suuresta, huomattavasta elokuvasta. **-kylä** *s.* Kymmeniä taloja käsittävä, tiheään rakennettu s. **-kysymy|s** *s.* Maailmanpolitiikan s:kset. **-käräjät** *s. mon.* Norjan kansaneduskunta. **-käyttäj|ä** *s.* Leipomot hiivan s:inä. **-käyt|tö** *s.* S:össä ovat dieselmoottorit taloudellisempia kuin bentsiinimoottorit.

suur|lahjoittaja *s.* S. Alfred Kordelin. **-lahjoitus** *s.* **-laito|s** *s.* Mahtavaksi s:kseksi kasvanut säästöpankki. **-laiva** *s.* **-lakko** *s.* yleislakko; vars. Venäjällä ja Suomessa 1905 toimeenpantu yleinen valtiollinen lakko. **-lehti** *s.* Tanskalainen s. "Politiken". **-leikkaus** *s.* — *Puhek.* rinnanmuovausleikkauksesta. **-leipomo** *s.* **-leiri** *s.* Partiolaisten s. **-liik|e** *s.* Helsingin s:keet. Kehitti työpajansa vähitellen s:keeksi. **-liikemies** *s.* **-liikenne** *s.* **-looši** *s.* vapaamuurarien yms. keskusjärjestöistä. **-luoma** *s.* Rakennustaiteen s:t. Kalevala on kansallisromanttisen kautemme s. **-lähettiläs** *s.* ylimmän arvoluokan diplomaattinen edustaja, ambassadööri. **-lähetystö** *s.* lähetystö, jonka päällikkönä on suurlähettiläs; *syn.* ambassadi. **-maailma** *s.* suuri maailma; ks. suuri I.2. | S:n nainen. S:n muotivirtaukset. S:n melu, hälinä. **-maailmallinen** *a.* suurelle maailmalle ominainen. | S. käytöstapa. **-maanomistaja** *s.* **-maanomistus** *s.* **-maanviljelijä** *s.* **-markkinat** *s. mon.* **-masto** *s. mer.* = isomasto. **-menestys** *s.* **-merkityksellinen** *a.* → suur(i)merkityksinen. **-merkityksinen** *a.* = suurimerkityksinen. **-messut** *s. mon.* Kotimaisen teollisuuden s. Helsingissä.

suurmestari *s.* **1.** ritarikunnan korkein viranomainen. | Johanniittain ritarikunnan s. Valtionpäämies on yleensä kaikkien maansa ritarikuntien s. Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan s. — Vapaamuurarien suurloošin s. **2.** avarammin ja *kuv.* šakin s. 'šakkipelin mestari, joka on selviytynyt voittajana suuressa kansainvälisessä turnauksessa t. sijoittunut useassa turnauksessa ensimmäisten joukkoon'. Pikajuoksijoiden s. Suomennostaiteemme s. Otto Manninen. **-luok|ka** *s.* S:an šakinpelaaja, ampuja. **-remissi, -tasapeli** *s.* šakkipelissä: lyhyt ja mielenkiinnoton remissi, johon on jouduttu siten, että pelaajat häviön pelosta ovat vaihtaneet pois useimmat upseerit.

suur|metsä *s. metsät.* **-metsänomistaja** *s.* **-metsästäjä** *s.* **-mie|s** *s.* **1.** teoiltaan, hengentuotteiltaan tms. muita huomattavasti etevämpi, merkittävämpi, yleistä kunnioitusta nauttiva henkilö, merkkimies, -henkilö, (hengen) "jättiläinen". | Tieteen ja taiteen s:het. Suomen s:het. S:hemme J. V. Snellman. **2.** mahtimies. | Keskiajalla olivat parlamenttina neuvottelukokoukset, joihin s:het kokoontuivat hallitsijan kanssa pohtimaan valtakunnan asioita. **-moguli** *s. hist.* Baberin, Timur Lenkin jälkeläisen, Etu-Intiaan 1526 perustaman muhamettilaisen valtakunnan hallitsija. **-muoto** *s. geol. maant.* kooltaan suurehko maanpinnan muoto;)(pienmuoto. **-mylly** *s.* **-myyjäiset** *s. mon.* **-myymälä** *s.* **-myynti** *s.* suuri vähittäismyynti; vrt. tukkumyynti. | S:mme ansiosta hintamme kestävät hyvin kilpailun. **-nuotta** *s. kal.* = isonuotta. **-näytelmä** *s.* Shakespearen s:t. **-näyttely** *s.* Teollisuutemme s. Messuhallissa. **-omaisuus** *s.* **-omistaja** *s.* **-omistus** *s.* **-ostaja** *s.* Puutavaran s. **-osto** *s.* **-ottelu** *s.* Todellinen s. huomenna Pallokentällä.

suur|paine *s. tekn.* tav:mmin korkeapaine. **-palo** *s.* Turun s. vuonna 1827. **-pankki** *s.* **-paukku** *s. ark.* suur-, jymy-yllätys. | Kiekonheitossa tuli s. **-pelaaja** *s.* **-perhe** *s.* yhteistä tuotantoa ja kulutusta harjoittava, us. läheisten sukulaisperheiden muodostama kotitalouskunta. | Karjalainen s. Kun ei maata kaskikaudella tarvinnut jakaa, pysyivät eri polvet koossa yhtenä hajoamattomana s:enä. **-perheinen** *a.* = suuriperheinen. **-perho|nen** *s. el.* Perhoset jaetaan usein koon perusteella kahteen ryhmään: s:siin (Macrolepidoptera) ja pikkuperhosiin (Microlepidoptera). **-pesu** *s.* Emäntien keväinen s. **-piirtei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* = suuripiirteinen II. **1.** joka kooltaan, sisällöltään, suunnittelultaan tms. vaikuttaa mahtavalta, monumentaaliselta, suurenmoiselta; suurisuuntainen, valtava, uhkea, ylevä. | S. vuoristomaisema. S. rakennus-, uudistussuunnitelma. Olympialaiset ovat s:sin maassamme järjestetty urheilutilaisuus. S. puunjalostusteollisuus. Foinikialaiset kävivät varsin s:stä kansainvälistä kauppaa. Valtio tukee s:sesti maanviljelystä. — Aleksis Kiven tyyni ja s. taide. Tyylin s:syys ja jalo yksinkertaisuus. Sotasuunnitelma oli rohkea ja jylhän s. **2.** suuria linjoja noudattava, pikkuasioihin takertumatta suuriin kokonaisuuksiin huomion kiinnittävä, avara-, laajakatseinen. | S. henkilö ei takerru pikkuseikkoihin. Hän on s., yläpuolella elämän vähäpätöisyyksien. S:stä

miehekkyyttä. Naiset eivät yleensä suhtaudu asioihin s:sesti. **3.** vain pääkohdat huomioon ottava, summittainen, likimääräinen, ylimalkainen. | S. yleissuunnitelma. Havaintojen s. yhtäpitävyys. Soiden s:set rakennetyypit. Paikan s. sijainti. **-pitäjä** *s.* Vanha Rautalammin s. **-poliitikko** *s.* **1.** suuri poliitikko. **2.** suurpolitiikkaa harjoittava poliitikko. **-poliitti|nen** *a.* -sesti *adv.* S. tilanne, tapahtuma, selkkaus. S:sesti arkaluonteinen asia. **-politiik|ka** *s.* suuria, tärkeitä kysymyksiä käsittelevä politiikka; vars. (suurten) valtioiden harjoittama kansainvälinen politiikka. | Kansallinen s. — Kansainvälinen s. Euroopan s. Pikkuvallat eivät juuri voi vaikuttaa s:an kulkuun. **-porvari** s. Tapulikaupunkien s:t. **-puhdistus** *s.* Huoneiston s. — *Kuv.* Kommunistipuolueessa toimeenpantu s. **-puhuja** *s.* Kreikkalainen s. Demosthenes. **-pyynti** *s.* Sillien s:ä. **-pääom|a** *s.* S:ien hankkiminen. S:an hallussa oleva liikeyritys.

suur|ravintola *s.* **-riista** *s.* Hirvet, karhut ym. s. **-rik|as** *a.* uppo-, isorikas. | S. kauppias. — *S:sesti.* Pitäjän s:kaat. **-rikolli|nen** *s.* S:sen kiinniotosta luvattu palkkio. **-risti** *s.* Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan s. annetaan erikoisen suurien ansioiden perusteella kenraaleille, kenraaliluutnanteille sekä vastaavassa asemassa oleville siviilihenkilöille. Ranskan kunnialegioonan s. **-ristikko** *s.* suuri ristisanatehtävä, jonka viitesanat ja -kuvat on sijoitettu itse ruudukkoon. **-romaani** *s.* Tolstoin s. »Sota ja rauha». **-rosvo** *s.* **-ruotsalainen** *a.* -suus *omin.* vrt. suursuomalainen. | S. historiankäsitys. **-rynnistys** *s.* Joukkojen s. vihollisasemia vastaan. **-rynnäkkö** *s.* **-saavutu|s** *s.* Tekniikan s:kset. **-sah|a** *s.* S:ojen yhteydessä toimivat puusepäntehtaat. **-sairaala** *s.* **-saksalai|nen** *a.* -suus *omin.* vrt. suursuomalainen. | S. puolue vaati, että Itävaltakin oli liitettävä Saksan valtakuntaan. S:suus ja ranskalaisviha. **-sanai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = suurisanainen. **-saraneva** *s.* *maant. metsät.* märkä, verrattain hyllyvä, pitkänlaista saraheinää kasvava neva. **-sarja** *s.* Pesäpallon mestaruussarjaa kutsuttiin aikaisemmin s:ksi. **-satama** *s.* **-seura** *s.* **-siivou|s** *s.* (aika ajoin suoritettava) perusteellinen siivous. | Paitsi jokapäiväistä siivousta on asunnossa muutamia kertoja vuodessa suoritettava s., jolloin puhdistetaan tarkoin ikkunat, lattiat, seinät ja huonekalut. Joulun edellä toimitettu s. Pitää s:sta. — Jokakeväinen s. pihamaalla. Kanalan, navetan s. Pitää käsilaukussaan s. — *Kuv.* S. mädännäisyyden poistamiseksi valtiollisesta elämästä. **-sikala** *s.* **-so|ta** *s.* S:dan uhka. Vuosien 1914—1918 s. **-sukeltaja** *s. el.* Keltalaitainen s. (Dytiscus marginalis) ja leveälaitainen s. (Dytiscus latissimus) ovat sukeltajiin kuuluvia isokokoisia kovakuoriaisia. **-suku** *s.* suku, johon kuuluu paljon jäseniä; huomattava, merkittävä suku. **-suomalai|nen** *a.* -suus *omin.* ns. Suur-Suomeen kuuluva t. sitä koskeva. | AKS:n s. ohjelma. **-syöjä** *s.* = seur. **-syömäri** *s.* Hän on oikea s., ahmii enemmän kuin kolme miestä yhteensä. Maamyyrä on verenhimoinen s. **-sävellys** *s.* **-taajuinen** *a. fys. sähk. rad.* taajajaksoinen. **-taistelu** *s.* Verdunin s. **-talo** *s.* Kartanot ja s:t. Vuokratarkoituksiin rakennettu s. **-talolli|nen** *s.* Kirkonkylän s:set. **-talonpo|ika** *s.* Pirkkalan s:jat. **-talou|s** *s.* Feodalismi edisti voimakkaasti s:ksien muodostumista maaseudulle. **-tapahtuma, -tapaus** s. Romaani, jonka ilmestyminen oli kirjallinen s. **-tavara** *s.* Suurissa satamissa on erityisiä alueita ja laitteita kappale- ja s:n purkamista ja kuormaamista varten. — *Puut.* yl. kaikki 9′:n ja sitä pienempi sahatavara paitsi listat;)(pien(saha)tavara. **-tehdas** *s.* **-tehohöyrykattila** *s. tekn.* **-tehoinen** *a.* = suuritehoinen. **-tehokattila** *s. tekn.* **-tehoputki** *s. rad.* S:a käytetään suurien radiolähetysasemien lähettimissä. **-tehtailija** *s.* **-tehtävä** *s.* **-tekijä** *s.* Maailmanpoliittinen s. — Kilpailussa ovat mukana kaikki keihäänheiton s:t. **-teko** *s.* Kansanrunous on innostanut taiteilijoitamme s:ihin, joiden arvo on kulumaton. **-teollinen** *a.* vrt. seur. | S. alkoholinvalmistus.

suurteollisuus *s.*)(pienteollisuus. | Tehdas- eli s. Saippuanvalmistus suurteollisuutena. **-laitos** *s.* **-liike** *s.* **-mai|nen** *a.* -sesti *adv.* S. sepelinvalmistus. **-mies** *s.* **-yritys** *s.*

suur|teos *s.* 10-osainen s. — Runebergin s. »Vänrikki Stoolin tarinat». **-tila** *s.* S:na pidetään tavallisesti tilaa, jonka peltoala on enemmän kuin 100 ha. **-tilalli|nen** *a.* ja *s.* S. talonpoika. — Maat olivat s:sten hallussa. **-tilanomistaja** *s.* **-tori** *s.*

suurtu|a[1*] *v.*, vars. *runok.* suurentua. | Hurtan hurjat silmät s:u LEINO. Maailman piiri s:u joka hetki KAILAS. Varjot kasvaa laipioon, / jättiläisiks s:u SARKIA.

suur|tuho *s.* **-tuholainen** *s.* Koloradonkuoriainen on perunan s. **-tulipalo** *s.* **-tuotanto** *s.* Pukujen valmistus s:na. — August Strindbergin kirjallinen s. **-tuotantolaitos** *s.* **-tuottaja** *s.* Norja on valaanrasvan s. **-tupa** *s.* - - juhlallisen laaja s., jossa on tilaa emännän ja isännän liikkua, talonväenkin työskennellä PAULAH. **-turnaus** *s.* suuri šakkikilpailu. **-tyylinen** *a.* = suurityylinen. **-työ** *s.* Wäinö Aaltosen s. Aleksis Kiven patsas. Sai valmiiksi elämänsä s:n. — Sellainen s. kuin kappaleina virkattava sängynpeite. **-töinen** *a.* = suuritöinen.

suurui|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* (gen:ssä olevan nom:n t. poss.-suff:n määrittämänä) niin suuri kuin (määrittävä sana ilmaisee); kokoinen, laajuinen, pituinen, määräinen. | Pään s. kivi. Haahka on ankan s. lintu. Sivun s. ilmoitus. Kymmenen pään s. karja. 700 tonnin s. alus. 100 000 mk:n s. stipendi. Saman s:set säkit. Nykyisen s:sena moottorin teho on liian pieni. Palkka on pysynyt entisen s:sena. — *Yhd.* herneen-, manttaalin-, nyrkin-, pähkinäns., kaiken-, mainitun-, monen-, määrätyn-, nykyisen-, saman-, sopivan-, tavallisen-, tietyn-, vastaavans. (nämä myös ⌒); eri-, keski-, määrä-, normaali-, tasa-, ylis.

suurukai|nen[63] *a. harv.* suuri, suuruinen. | Näimme suuren s:sen lehmän. Sipi, lipi linnukkinen, itse lintu pikkuruinen, muna muiden s. [= rantasipi] ARV.

suurukset|on[57] *kar.a.* < suurus. | Ei sitä nyt suulla s:tomalla [= syömättä] saa lähteä MERIL.

suur|upseeri *s.* Kunnialegioonan s. **-urheilija** *s.*

suuru|s[64] *s.* **1.** *kans.* viljatuotteista, vars. jauhoista. | Höystää hevosen apetta s:ksella. [Hankkia] s:sta siteeksi petäjäisen sekaan PÄIVÄR. - - eipä se tahdo oikein maistua hyvälle ruiskahvi, s:ksen maku on niin pistävä ALKIO. Kettu ja susi päättivät kerran elää s:ksella, jotta ei heitä vihattaisi KS. **2.** *ruok.* keittoihin, kastikkeisiin tm. saosteeksi t. höysteeksi sekoitetuista jauhoista, munista, soseesta tm., suuruste. | S:sten paljoudesta riippuu keiton ja puuron sakeus. Kastikkeeseen lisätään munankeltuainen s:kseksi. Kiisseleissä käytetään s:ksena perunajauhoja. — *Kuv.* Jkn puheessa ei ole suolaa eikä s:sta 'puhe on latteatyylinen'. — *Yhd.* jauhos. **3.** vars. *ark.* yl. ruoasta. | Pitäisi jo saada s:ksen puolta, kun en ole tänään vielä syönyt. He ovat olleet koko talven hyvin heikoissa s:ksissa. S:ksen voimalla [= miesvoimalla] käyvä pärehöylä. - - tämän atrian perästä ei pidä tuleman huulillenne yhtään s:ksen murenata ennen kuin aapisto on päässänne KIVI. **4.** *kans.* aamiainen, suuruspala. | Talossa syötiin kolme ateriaa: s., päivällinen ja ehtoollinen. Lähti heti s:kselta töihinsä. Katso: ensimmäisenä jättää hän [emäntä] aamulla vuoteen, sotkee taikinansa, rakentaa miehellensä s:sta pöytään KIVI.

suuruspala *s. kans.* aamiainen.

suurusta[15] *s. murt.* aamiainen, suurus(pala).

suurust|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *ruok.* saostaa t. höystää suuruksella; ks. suurus 2. | S. liemi jauhoilla, munankeltuaisella. S:ettu keitto. Paistinkastike jätetään s:amatta. **2.** lisätä jauhoja tm. suuruksia eläinten ruokaan (silppuihin tms.); ks. suurus 1. | S. silput apetta varten. Rehujauhoilla s:ettu ape. — Lampaille annettiin juotavaksi keitontähteillä s:ettua astianpesuvettä. **3.** *kans.* syödä (aamiaista). | Lähti s:amatta töihinsä. Oraspellossa s:ava jänis. Parempi varhain s. kuin kaiken päivän syömättä olla SL.

suurustamaton[57] *kielt.a.* S. liemi. S. silppu.

suuruste[78] *s. ruok.* = suurus 2. | S:ina käytetään viljatuotteiden ohella mm. perunajauhoja, munia ja juurikasveja. Kastikkeen, keiton s.

suurustel|la[28] *frekv.v. kans.* < suurustaa 3. | - - sai suuren kunnian s. pappien pöydässä PAULAH. - - halmeitten laidassa s:evat jänikset TALVIO.

suu|rustinki *s. ark.* suu, suuvärkki. | - - ukko Kähkösen s. papatti, puputti KIANTO.

suuruuden|aika *s.* Ruotsin lyhyt s. **-hullu** *a.* ja *s.* jolla on ylettömän, sairaalloisen suuret luulot itsestään (merkityksestään, arvostaan); ylettömän, sairaalloisen suurellinen. | S. mies. Minäkeskeiset, s:t kuvitelmat. S:n ääretön itsetunto. **-hulluu|s** *omin.* < ed.; *lääk.* eri mielisairauksissa esiintyvä oireryhmä, jonka pääoireina ovat kohonnut itsetunto ja suuruusharhat. | Cola di Rienzi meni s:dessaan niin pitkälle, että vaati oikeutta määrätä keisarinarvosta. — S. ilmenee mm. siten, että sairas uskoo olevansa mahtava henkilö, omistavansa suuria rikkauksia tai kykenevänsä merkittäviin tekoihin. **-unelma** *s.*

suuruu|s[65] *omin.* < suuri. **I.** *absol.* **1.** (mitattavissa olevan esineen t. olion) koko, isous, kvantiteetti, mitta; pituuden, alan, tilavuuden tms. ulottuvuus. | Esineen s. Oven, ikkunan s. Tasokuvion s. eli ala. Kappaleen s. eli tilavuus. Kanavan s., ts. sen syvyys, leveys ja pituus. Verkko, jonka silmien s. on 1". Glykogeenin molekyylien s. on tuntematon. Aseen piipun s. ilmoitetaan kalibereina. Armeijan s. Hautausmaa laajennettiin v. 1920 nykyiseen s:teensa. — *Täht.* Tähden näennäinen s. 'se tähden valovoimakkuus, joka havaitaan maapallolta'. Tähden absoluuttinen s. 'se tähden valovoimakkuus, joka havaittaisiin, jos tähteä tarkasteltaisiin 10 parsekin etäisyydeltä'. — *Yhd.* keski-, määrä-, normaali-, standardi-, tasa-, yhtä-, ylis.; arkin-, jyvän-, laivan-, paperin-, rakeen-, sivuns. **2.** ed:een liittyen konkr:mmin määräkokoisista tavaroista. | Kenkämalli, jota valmistetaan s:ksia 35—40. Varastossa on vielä kaikkia s:ksia. — *Yhd.* (ed. ryhmässä mainittujen lisäksi myös nom.-alkuisina:) hauli-, jyvä-, kappale-, pyörä-, rae-, vannes. **3.** *abstr.* määrä, voimakkuus. | Voiman, lämpötilan s. Nopeuden s:tta ei ole vielä arvioitu. Virheen s. prosentteina. Lattiapinnan laatu on valittava kulutuksen s:tta silmällä pitäen. S:deltaan, so. sen puolesta, missä määrin liikeyrityksessä käytetään maata, työtä ja pääomaa, liikeyritykset jaetaan suur-, keskikokoisiin ja pienliikkeisiin. — *Yhd.* haihtumis-, kuormituss.

II. kanta-a:n varsinaista posit. merk:tä vastaavaa käyttöä. **1.** ed. merk.-ryhmiin liittyen: suurikokoisuus, -alaisuus, suurivoimaisuus, suuri määrä tms. | Ihmetteli kaupungin s:tta. Pelottaa äänensä s:della. Kansanrunoudessa ilmenevä mielikuvituksen s. **2.** arvokkuus, mahti(asema), mahtavuus, ylevyys, jalous. | Jumalan majesteetillisuus ja s. Ruotsin s. 1600-luvulla. Ateenan s:den aika (us. ⌣). Kirjallisen s:den saavuttanut teos. Ihmiskohtalo, jossa on traagillista s:tta. A:ssa on luonteen s:tta ja aateluutta. S:tta emme rukoile, / me pienuuteemme tyydymme HLV. — *Yhd.* hengen-, ihmis-, valtas. **3.** *konkr.*, hieman *ark.* (ed:een liittyen) maineikas, huomattava, mahtava henkilö tms. | Kaskuja historiallisista s:ksista. N. on nouseva s. laulutaiteen alalla. Unohdettu s. Hän on minulle tuntematon s. Kilpailun voitti aivan tuntematon s. — Naiskysymys oli vielä tuntematon s. Ristiriita on minulle tuntematon s. JOTUNI. — *Yhd.* jalkapallo-, juoksija-, nyrkkeilijä-, näyttelijä-, pianisti-, urheilijas.

suuruus|aika *s.* tav:mmin suuruudenaika. **-aste** *s.* Kirjasinten s:et. **-ero** *s.* **-harha** *s. lääk.* suuruudenhulluuden yhtenä pääoireena oleva harha, jonka vallassa potilas pitää itseään jonakin kuuluisana henkilönä, luulee kykenevänsä mihin tahansa tms. **-järjesty|s** *s.* Panna luvut s:kseen. Suomen kaupunkien s. **-luokittain** *adv.* suuruusluokkien mukaan. | Tilasto, jossa tilat on ryhmitetty s. **-luokittelu, -luokitus** *s.* suuruuden mukainen luokittelu, luokitus. | Peltoalaan perustuva tilojen s. **-luok|ka** *s.* vrt. luokka I. 3. | S:kaa ilmaisemaan käytetään tavallisesti kymmenjärjestelmän mukaisia yksikön monikertoja. Purjeveneiden jako s:kiin.

Tavallisesti riittää ruokaperunoiden lajitteleminen kolmeen s:kaan. Viljelmäin peltoala eri viljelmäryhmissä eli s:issa. — *olla jtak suuruusluokkaa.* Kolloidien s:kaa oleva hiukkanen. Samaa s:kaa olevat alukset. Asiat, jotka ovat samaa s:kaa, tav. par. yhtä tärkeitä tms. Hän ei ollut tavallista s:kaa [par. tavallista tasoa], vaan kohosi joukosta esille. — *Täht.* luokista, joihin tähdet jaetaan valovoimansa perusteella. | Absoluuttinen, näennäinen s. Pohjantähti on 2. s:an tähti. **-mit|ta** *s.* Putkien, parrujen s:at. **-numero** *s.* Kengän s. **-raja** *s.* Saavutettuaan tietyn s:n kulutusosuuskunta on tullut epätaloudelliseksi. **-ryhmä** *s.* Tilasto, jossa viljelmät on jaettu 6 s:än. **-suh|de** *s.* Kaupunkien s:teissa tapahtuneet muutokset. Eri maiden rahojen keskinäistä s:detta nimitetään kurssiksi. **-tyyppi** *s.* Pienviljelmien yleisin s.

suur|uutinen *s.* Rauhan tekoa koskeva s. **-valehtelija** *s.* kova, suuri valehtelija, emävalehtelija. **-valmistaja** *s.* Yhtiö, joka on maatalouskoneiden s. **-valmistus** *s.* joukko-, massavalmistus. | Tehdasteollisuus edellyttää alun pitäen s:ta.

suurvalta *s.* valtakeinojensa perusteella maailmassa johtavassa, määräävässä asemassa olevista valtioista. | Rooman, frankkien s. Toisen maailmansodan jälkeiset suurvallat Yhdysvallat, Neuvostoliitto, Englanti, Ranska ja Kiina. Suurvaltojen taistelu merien herruudesta. — — Avarammin. | Belgiasta on tullut taloudellinen s. Suomi on urheilun alalla vieläkin s. **--aika** *s.* Espanjan s. **--asema** *s.* Ruotsi ei voinut ylläpitää saavuttamaansa s:a. — Suomi on urheilumaana saavuttanut s:n.

suurvaltai|nen *a.* tav:mmin suurivaltainen. | S:sin, Armollisin Keisari ja Suuriruhtinas!

suurvaltakausi *s.* Ruotsi-Suomen lyhyt s.

suurvaltakunta *s.* vars. laaja-alainen valtakunta; vrt. suurvalta, -valtio.

suurvalta|politiikka *s.* suurvaltojen harjoittama kansainvälinen politiikka. **-ryhmitys** *s.* **-sota** *s.* sota, jonka (tärkeimmät) osapuolet ovat suurvaltoja. | S. johtaisi nykyaikana melko varmasti uuteen maailmansotaan. — *Erik.* jnk valtion, vars. Ruotsi-Suomen suurvalta-aikanaan käymistä sodista.

suur|valtias *harv.* **1.** *s.* hallitsijasta tms.; *erik.* vapaamuurarien suurloošin suurmestarista. **2.** *a.* S. prinssi. **-valtio** *s.* **1.** suurvalta. | S:iden siirtomaapolitiikka. **2.** laaja-alainen valtio. | Brasilia on alueeltaan yhtenäinen s. **-valtiollinen** *a.* suurpoliittinen. | S. tilanne, tapahtuma. **-varas** *s.* **-vasalli** *s. hist.* = kruununvasalli. **-venäläinen** *a.* ja *s.* **1.** = isovenäläinen. **2.** *harv.* panslavisti(nen); vrt. suursuomalainen. **-viejä** *s.* Suomi oli ennen sotia voin s. **-vienti** *s.* Harjoittaa puutavaran s:ä. **-viljelijä** *s.* Vehnän s. — S. ei tavallisesti itse ota osaa varsinaiseen maataloustyöhön. **-viljelmä** *s.* Viljelmien luokittelussa lasketaan s:ksi tavallisesti tila, jonka peltoala on vähintään 100 ha. **-viljely** *s.* Tulppaanien s:ä. **-viljely|s** *s.* Troopillisen vyöhykkeen s:kset l. plantaasit. **-visiiri** *s.* pääministeriä vastaava ylin virkamies muhamettilaisissa maissa. **-voimalaitos** *s.* Imatran s. **-voit|to** *s.* Vihollisesta saatu s. — Arpajaisten s:ot. **-yhtiö** *s.* **-yhtymä** *s.* konserni. **-yllätys** *s.* **-yrittäjä** *s.* Metalliteollisuuden s:t. **-yrity|s** *s.* **1.** vrt. ed. | Liike, josta on kehittynyt todellinen s. **2.** Onnistui s:ksessään, riitapuolten sovittamisessa. Valtiollinen s.

suusana *s. vaill.* suullisesta esityksestä; vrt. suupuhe. | Eihän ollut - - karttaa, joten Itämeren muoto oli vaikea tajuta paljaan hajallisen s:n perusteella O.J.TUULIO. — *suusanalla* (adv.) suullisesti, suusanallisesti, -sanaisin. | Ei siihen [lautamiehen virkaan] s:lla neuvoen opi KAUPPISH. Jos riitapuolet sopivat - -, niin ilmoittakoot sen Oikeudelle s:lla tahi kirjallisesti LK. Neuvo, sulho, neitoasi / - - / yksi vuosi s:lla, / toinen silmän iskennällä KAL.

suu|sanainen *a.* = suusanallinen. **-sanaisin** *adv.* = suusanalla. | - - ja mennä s. puhumaan kuvernöörille, sekään taas ei vaivaansa maksanut ALKIO. **-sanalli|nen** *a.* -sesti *adv.* suullinen, suusanainen. | Valtuutus saattaa olla s. tai kirjallinen. S. lupaus, sopimus, haaste. S. perimätietous. Tuoda s:set terveiset jklta. Hallitsee sekä s:sesti että kirjallisesti ruotsia. **-seutu** *s.* Joen s. **-sola** *s. fon.* kielen selän ja suulaen välinen suuväylän kapein kohta. | S:n paikka ja suuruus ovat huuliaukon muodon ohella tärkeimmät vokaalien määrittelyperusteet.

suustaladattava *a.* myös ⌒. | S. luodikko, tykki. — *S:sesti.* - - isä vaihtoi sen vanhan s:n sepälle viikatteiden kallitsemispalkkaan AK.

suutah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< suuttua) äkkiä, mutta lievästi, vähän suuttua. | S:taa pian, mutta leppyy yhtä helposti. S. leikistä. Lapsen pikku s:dukset.

suutakkain *adv. harv.* suutasuin. | S. olevat rakennukset.

suutari[5] *s.* **1.** jalkineita valmistava, nyk. vars. niitä korjaava käsityöläinen, jalkine-, suutarinliikkeen harjoittaja (t. työläinen); vrt. jalkinetyöläinen, -työntekijä. **a.** S. ja räätäli. Pitäjän s. S:n työkalut. S:n vasara, veitsi, lesti, pikilanka. S. kiersi ennen talosta taloon suutaroimassa. — Viedä kengät s:in 'suutarinliikkeeseen, jalkinekorjaamoon korjattavaksi'. Kengät ovat s:ssa. Hakea saappaat s:sta. — *Yhd.* ammatti-, hovi-, katu-, kylä-, nurkka-, penkki-, rajas.; pitäjäns.; nahka-, puus. **b.** ed:een liittyviä kiteytyneitä sanontoja. | Jerusalemin s. 'legendan mukainen juutalainen suutari Ahasverus, joka ei sallinut Golgatalle kulkevan Vapahtajan levätä hänen oversa edessä ja joka siksi tuomittiin vaeltamaan maasta toiseen tuomiopäivään asti'. Vaeltaa kuin Jerusalemin s. S:n markka (kans.) '25 pennin raha, "piikki", "hilkku"'. S. pysyköön lestissään [= kenenkään ei pidä sekaantua itselleen vieraan, toisen alan asioihin] SL. Kolmen markan s. tekee kuuden markan vahingon [= halvalla, huonosti työnsä tekevä tuottaa enemmän vahinkoa kuin hyötyä] SL. Nyt se alkaa, sanoi s. nälkää [sanotaan jtak aloitettaessa, jnk alkaessa] SP. S:n sohiminen, s:n silmän puhkaiseminen 'kansanomainen joululeikki, jossa leikkijä seipäällä jalkojensa välistä sohien yrittää kaataa selkänsä takana seisovaa olkinukkea'. — *Ruok.* S:n lohi, ks. ◡. **2. a.** *sot. ark.* räjähtämättömäksi

jäänyt kranaatti, lentopommi, räjähdyspanos tms. | Kranaatti jäi s:ksi. **b.** *kans.* vars. kahviin viinaa tms. sekoittamalla tehty toti, "plörö". | - - toiset kaasivat ainetta kahvin sekaan tehden s:n, toiset joivat pikarista, hörppien kahvia päälle E.JAAKKOLA. — *Yhd.* kahvis. **3.** *alat.* lievähkönä voimasanana. | Voi s.! S. sentään! S., kun on ruma ilma! Mitä s:a sinä oikein tarkoitat? Olen ollut s:n pahalla tuulella. Oli se sentään s:n hyvä asia! **4.** *el.* **a.** Tinca vulgaris, särkikaloihin kuuluva tanakka, selkäpuolelta tumman vihreä kala, jonka kaikki evät ovat pyöreäpäisiä. **b.** Monochamus sutor, sarvijääriin kuuluva, vars. kuusia ja mäntyjä tuhoava kovakuoriainen.

suutarimestari *s.*

suutarin|ammatti *s.* **-kisälli** *s.* **-kone** *s.* suutarien jalkinetyössä käyttämä ompelukone. **-lanka** *s.* suutarintyössä käytetty lujakuituinen aivinalanka. **-liike** *s.* liike, jossa käsiteollisuutena valmistetaan ja (nyk. etupäässä vain) korjataan jalkineita, jalkineliike, -korjaamo. **-lohi** *s. ruok.* ruodituista ja avatuista silakoista suolalla, sokerilla, sipulilla, pippurilla ja etikalla maustaen valmistettu, etup. voileipäpöydässä käytetty ruokalaji. **-markka** *s. kans.* ks. ~. **-op|pi** *s.* Olla s:issa 'oppimassa suutarin ammattia (jkn mestarin luona)'. Mennä s:piin. **-oppilas** *s.* vrt. ed. **-piki** *s.* pikilangan valmistukseen käytetty sitkeä massa, tav. vesipitoista kolofonia t. kolofonin ja pien sekoitusta. **-sälli** *s. kans.* suutarinkisälli. **-työ** *s.* **-vasara** *s.* suutarien käyttämä vasara, jonka iskupinta on kupera ja hamara leveä, ohut, poikittain ja takavinosti kohoava. **-veitsi** *s.* teräslevystä leikattu veitsi, jonka terä on kaareva, vain toiselta puolen tahkottu ja jonka varren ympärille on kierretty nahkanauha; *syn.* nahkaveitsi. **-verstas** *s.*

suutarismies *s.* suutari.

suutaristi *adv. alat.* hitosti, helkkaristi, pirusti. | Minua hävettää s.

suutaroi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* tehdä suutarintöitä. | Käydä kylällä s:massa. — Istui ikkunan vieressä ja s:tsi.

suuta|suin [-assu-], **-tuksin, -tusten** *adv.* suu suuta vasten, suutakkain, vastakkain. | Rakennus, jossa on kaksi tupaa s:tuksin. Sijallensa suonet laita, / - - / s:tusten suuret suonet, / valtasuonet vastatusten KAL.

suutau|ti *s.* Kaliumkloraattia käytetään huuhteluvetenä monissa kurkku- ja s:deissa. — *Eläinlääk.* Suu- ja sorkkatauti 'vars. sorkkaeläimillä esiintyvä erittäin tarttuva virustauti, jossa suun limakalvoon, ihoon ja sorkkiin ilmestyy puhkeavia rakkuloita'.

suut|e[78*] *s.* = suude. *(1.)* Kirveen s:teet. *(2.)* Lehmille syötettiin hevosten s:teita.

suutelemat|on[57] *kielt.a.* < suudella. **1.** *akt.* Ketään s. nuorukainen. **2.** *pass.* Kenenkään s:tomat huulet.

suutelija[14] *tek.* < suudella. | Ei ole ketään ruoskan s:ksi luotu KIANTO.

suutelo[2] *s.*, vars. *ylät.* suudelma, suukko. | Kiihkeä s. Painaa s. jkn huulille. — *Yhd.* jäähyväis-, kihlauss.

suutelu[2] *teonn.* < suudella. | Rakastavaisten s. — *Kuv.* - - yön jälkeen auringon s:un / kun herää heiniköt I.PIMIÄ. **-kohtaus** *s.* Elokuvan s. **-raha** *s.* raha, jossa on kuvattuna profiilissa kaksi ihmisen päätä, niin että toinen puoleksi peittää toisen. | S:t ovat tavallisesti häämitaleja.

suutelu|s[64] *s. myt.* puheella aiheutetusta pahennuksesta. | Kansanomainen usko silmäyksiin ja s:ksiin. Lapsi, johon eivät pysty s:kset eivätkä muut pahat. Lehmä on s:ksissa.

suutelutt|aa[2*] *fakt.v.* < suudella. | Pappi s:i käännynnäisillä ristiä.

suu|tia[17*] *v.* (*rinn.* suuttia) kiristää t. kiinnittää suuteella, suuteilla, suudita, kiilata. | Kirveen varsi lyödään tiukasti silmään ja s:ditaan. Liitos vahvistetaan s:timalla. — *Kuv.* Alkuasennossa monet šakkinappulat ovat niin s:dittuina toistensa lomaan, etteivät voi liikkua. | - - mutta mene puhu siellä! Paikalla pappi s:tii suun kiinni AK.

suut|in[56*] *s.* suukappale. **1.** *tekn.* putken päähän t. jhk aukkoon sovitettu kojeen t. koneen osa, jonka tarkoituksena on antaa suunta ja muoto aukosta virtaavalle kaasulle, nesteelle, tahdasmaiselle aineelle tms., tätti. | Kasteluletkun päässä oleva metallinen s. eli hajottaja, joka jakaa nesteen pisaroiksi. Polttoöljy puhalletaan s:timen lävitse tulipesään. Pölyttimen s. Hiekkapuhaltimen s. Tiilikoneen s:timesta pusertuva savi leikataan tiilen mittaisiksi kappaleiksi. — Pölynimurin tms. vastaavasta osasta, joka imun avulla kokoaa rikat, pölyn tm. laitteeseen. | Pölynimurin s. — *Yhd.* höyry-, imu-, polttoaine-, putki-, reikä-, suihkus. **2.** = suukappale 2.a, suuhinen. | Klarinetin, saksofonin s.

suut|on[57] *kar.a.* **1.** Yksijalkainen, s. ja nenätön hirviö. Siivetön oksalla istuu, tulee s., niin syöpi? [= oksalla oleva lumi ja aurinko] ARV. **2.** puhumaton, vähäpuheinen. | Tuvan neitseellinen puhtaus sai meidät s:tomiksi I.TURJA.

suuttia[17*] *v.* = suutia.

suut|tua[1*] *v.* -tuneesti *adv.* joutua äkillisen, kiivaan (joskus hillittömän, silmittömän) pahastuksen, suuttumuksen valtaan, suutuksiin; erivivahteisia syn:eja: vihastua, kiukustua, pikaistua, sydämistyä, tuohtua, tulistua, vimmastua, kimpaantua, raivostua, julmistua; harmistua, närkästyä, loukkaantua. | S. jhk, jstak. Eesau s:tui Jaakobiin. Isä s:tui pojille. S. kiusoitteluun, kiusoittelusta. A. s:tui pojille valehtelemisesta. Älä leikistä, suotta s:u! Siveellisesti s:tunut. S. kovin, silmittömästi, ikipäiviksi. Kivahti vastaan s:tuneesti. Sinä olet kuin tupakki, s:ut heti jos sanankin asiasta sanoo KARHUM. Joka leikistä s:tuu, siltä mieltä puuttuu SL.

suuttumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < ed. | Rakkaus, sä s., / armahtava puoltaja VK.

suuttumu|s[64] *s.* suuttuminen, suuttuneisuus, vihastus, viha, kiukku, pikaistus, vimmastus, närkästys. | S. kuninkaaseen. Silmitön, kiivas s. Siveellinen, moraalinen s. S:ksen puuska. Olla s:ksen vallassa. Vapisi vihasta ja s:ksesta. Hänen sisällään kiehahti s. Toimenpide, joka herätti yleisen s:ksen, s:ksen myrskyn.

suutuksi|ssa, -in *adv.* (us. poss.-suff:llisena) suuttuneena, suutuspäissä, vihoissaan, kiukuksis-

sa(an), vimmoissa(an). | Olla jklle, jkhun s:ssa(an). Olin s:ssani moisesta tyhmyydestä. Arvostelu sai hänet s:in. — *Yhd.* puolis.

suu|tulehdus *s.* = suuntulehdus. **-tul|i** *s.* suuliekki. | Tykkien s:et leiskuivat. **-tupakka** *s.* puru-, rullatupakka.

suutuspäissä *adv.* (tav. poss.-suff:llisena) suutuksissa. | S. suoritettu teko. Oli s:än haukkunut esimiestään aasiksi. Tein s:ni sen tyhmyyden, että - -.

suutut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. **1.** Häntä vuoroin s:eltiin, vuoroin lepyteltiin. **2.** *kans.* kiukutella, äksytellä, äkäillä, olla kiukuissaan, purkaa suuttumustaan. | S. jklle. Lapsi s:telee väsyneenä. Asiakas, joka tahtoo halpaa tavaraa, mutta s:telee, ellei se ole parasta laatua. Teki rauhallisesti ja s:telematta mitä käskettiin.

suutut|taa[2*] *kaus.v.* < suuttua. **1.** Älä s:a minua! S:ti naapurinsa rettelöinnillään. **2.** *3.pers.* kiukuttaa, kismittää, sapettaa, harmittaa. | Marjaa s:ti ja hävetti. Asiaa ei kannata surra, vaikka se s:taa. Minua s:taa, että - -.

suu|vanne *s.* Merran s. **-vesi** *s.* eril. vesi- ja alkoholiliuoksista, joita vedellä laimennettuina käytetään suun, hampaiden ja nielun puhdistamiseen ja hoitoon. **-värkki** *s. ark.* suu, suurustinki. | Sanoivat, että hänellä oli hyvä s. [= hän oli liukas-, mojovapuheinen] JÄRVENT. **-väylä** *s.* **1.** Joen s. **2.** *fon.* Resonantteja l. aukkoäänteitä muodostettaessa ilmavirta kulkee esteettömästi ulos joko s:n tai nenäväylän kautta. **-äänne** *s. fon.* = oraali.

suvai|ta[31] *v.; suvaitseva* ks. erikseen. **1.** sietää, kärsiä, kestää, tolereerata, sallia, hyväksyä. | S. sukulaisiaan, toisin ajattelevia. Tuskin s:ttu vieras. He eivät s:tse toisiaan. Ei s:nnut ketään lähellään, seurakseen. Kalamiehet eivät s:tse naisia pyyntimatkoilleen. Arabian pyhälle kamaralle ei s:ttu muukalaisia. [Paavo] tottui vähitellen Pekan koiraa s:tsemaan ALKIO. Vanerikoivussa s:taan vain pienehköjä oksia. Ei s:nnut talossaan muuta kuin hengellistä kirjallisuutta. S. tanssia ja muita kevyitä huvituksia. En s:tse, että sivulliset puuttuvat asioihin. — *Kans.* suosia; rakastaa. | - - alkavi kosijat käyä, / sekä sulhaset s. KANT. **2.** armollisesti katsoa hyväksi, pitää sopivana tehdä jtak, alentua tekemään jtak. | Torpparien oli tyydyttävä sellaisiin ehtoihin, kuin maanomistajat s:tsivat heille tarjota. Silloin tällöin joku ohikulkija s:tsi heittää kolikon soittajalle. N. s:tsi esittää sinunmaljat nuoren apulaisensa kanssa. — Vars. *vanh.* hyvin kohteliaassa esityksessä mahtaville, arvokkaille henkilöille. | Pyydettiin, että H.K. Majesteettinsa s:tsisi valmistuttaa ja antaa armollisen esityksen asiasta. S:tkaa vastaanottaa, Herra Ministeri, vakuutus mitä suurimmasta kunnioituksestani. Mitä lupakirjaa s:tsee rouva kuvernöörskä tarkoittaa? AHO. — *Iron. leik.* Ei s:nnut ymmärtää suomea. S:tsi vipata minulta viimeiset rahani. Me isot veljet s:tsimme kannattaa nuoremmilla tavaramme. [Sanomalehti "Karjala"] s:tsi viime lauantaina ulosantaa kirjoituksen, jossa - - AK.

suvaitsemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< ed.) joka ei suvaitse, siedä jtak; vars. eri käsitys- ja käytöstapoihin suhtautumisesta: ahdasmielinen, -henkinen, jyrkkä, tuomitseva, intolerantti. | S. toisin ajattelevia kohtaan. S. uskonkiihko. Pietismin ahdas s:tomuus. — Ruisrääkän luonne on äreä ja toisia lintuja s.

suvaitsev|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* = seur.

suvaitsevai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* joka suvaitsee jtak; vars. eri käsitys- ja käytöstapoihin suhtautumisesta: vapaamielinen, liberaalinen, avarakatseinen, -sydäminen, humaaninen, ennakkoluuloton, maltillinen, tolerantti. | S:suus eli toleranssi on toisten yksilöiden tai ihmisryhmien käsitys- ja käytöstapojen ymmärtämistä ja halua suoda niillekin yhteiselämässä esiintymisen oikeutta, kunhan ne eivät ole ristiriidassa siveellisen tietoisuuden kanssa. S. hallitsija. Oli liian s. harhaoppisille. Kohdella lähimmäisiään s:sesti. Uskonnollinen s:suus. Ohran ulkonaisten ominaisuuksien suhteen aletaan olla entistä paljon s:sempia.

suvanne[78*] *s. kans.* = seur.

suvan|to[1*] *s.* suhteellisen tyven joen osa voimakkaammin virtaavien (nivojen, koskien) vastakohtana. | Kosken alla oleva s. Joki leveni järvimäiseksi s:noksi. Rauhassa hyvä eleä, s:nossa soudeskella SL. — *Kuv.* Hänen elämänsä oli yhtämittaista s:toa. Kuvaus, jossa on sekä koskea että s:toa. — *Yhd.* ala-, niska-, yläs.

suvantoi|nen[63] *poss.a.* Joki virtasi vuoroin koskisena, vuoroin s:sena.

suvanto|järvi *s.* järvimäisestä suvannosta. **-paik|ka** *s.* Joen s:at. **-ve|si** *s.* Koskien väliset s:det.

suvehti|a[17*] *v. harv.* viettää kesää. | Oli kylpylässä s:massa.

suvellinen[63] *a. harv.* kesällinen. | Se s. ruis on jo aikoja sitten leikattu SILL.

suvem|pana, -maksi, -malla, -malle *komp.adv. harv.* kesemmällä. | S:malla, kun luonto on rehevimmillään.

suven|ihanainen *s.* Kivellä: pienestä lapsesta. | - - lapseni, mun suven-ihanaiseni. **-puolei|nen** *a. kans.* (myös ⁀) etelänpuoleinen. | Päivä paistoi sisälle s:sesta ikkunasta IVALO. **-suloi|nen** *a.* suloinen kuin suvi. | [Poika] loi s:sta paistetta ympärilleen KIANTO.

suvereeni[4] **1.** *a.* -sti *adv.* -us[64] *omin.* (melko *harv.*) itsenäinen, täysivaltainen, riippumaton, rajoittamaton, täydellinen, ehdoton, suvereeninen. | S. valtio 'muista valtioista ja niiden valtiovallasta kaikin puolin riippumaton valtio'. Suomi on s. tasavalta. S. hallitsija. S. valta. Itsevaltiaan s:t käskyt. Jumalan s. armo, rakkaus. Ammattialansa s. tuntija. S:sti taidekeinojaan hallitseva maalari. Kirjailija, joka s:sti liikkuu kaikilla runouden aloilla. — *Yhd.* puolis. **2.** *s.* valtion korkeimman vallan haltija. | Naispuolisen hallitsevan s:n puolisoa kutsutaan prinssipuolisoksi.

suvereeni|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = suvereeni 1. | S. hallitsija. S:suutta vailla oleva valtio.

suvereniteet|ti[4*] *s.* suvereeni(su)us, ylin valta. | Kuninkaan s. Loukata jnk valtion s:tia. Autonominen, toisen valtion s:in alainen valtio.

Kansanvaltaisessa valtiossa ylin valta eli s. kuuluu kansalle.

suve|ta[36] *v. yksipers. kans.* säästä: suojata; vrt. suvi 2. | - - keskipäivällä s:si ja keli oli pehmyt IVALO.

suvetar[54*] *s.* kesän hengetär. | - - kuin säikähtynyt lintu pakeni s. eteläisille ilmoilleen AHO.

suv|i[8] *s.* **1.** yleisk. vars. *ylät.* ja länsisuomalaisten kielenkäytössä: kesä. | Talvea seuraa s. S. on maamiehelle kiireistä aikaa. S:en kynnyksellä. Viime s:ena. S:in ja syksyin keikkuu hän ahkerasti kantoisilla ahoilla KIVI. Jaa, no mitäs te siitä pitäisitte? — Minulle se ei tee s:ea eikä talvea [= on samantekevää] SILL. Jo joutui armas aika / ja s. suloinen VK. - - tuota toivovat alati / kesän kaunihin tulevan, / s:en suuren lämpiävän KAL. — *Kuv.* - - kun nuoruuden s. vielä on ja lämmin aurinko paistaa LEHT. Suomen kielen ja kirjallisuuden s. — *Yhd.* kevät-, syyss.; alku-, keski-, loppu-, myöhäis-, sydäns. **2.** *kans.* suoja(ilma, -sää). | Huhtikuussa tulivat suuret s:et. Hangen pinta ei ollut kovettunut kyllin kestäväksi, varsinkaan kun edellisen päivän s. ei ollut oikein tuntuva KATAJA. **3.** *kans.* ilmansuunnasta: etelä. | Tuuli puhaltaa s:en puolelta, s:esta. Tie meren silmiin vihreisiin / päin s:en tähtiä suunnattiin SILJO.

suvi|aamu *s.* Ihana s. **-aika** *s.* **-aurinko** *s.* **-ehtoo** *s.* Valoisa s. - - kesäilta — elikkä s., kuten täällä lännessä päin sanotaan SILL. **--ilm|a** *s.* **1.** kesäilma. | Se on s:an personoituma, se on pääskynen SILL. **2.** *kans.* suoja-ilma. | S:ojen sulattama lumi. **--il|ta** *s.* S:lan vieno tuuli / huokaa vuoren alta LEINO. **-juhla** *s.*

suvikas[66*] *s.* kevät-, suviruis.

suvi|kunta *a. kans.* vuoden, suven vanha. — *S:sesti.* - - s:kunnan suitset vyöllä, / varsan valjahat olalla KAL. **-kuntainen** *a. kans.* = ed. **-ku|u** *s.* kesäkuukausi. | Kun vaikenevat s:itten käet T.LYY. **-laulu** *s.* Ei vielä leivon s:t soi LEINO. **-leninki** *s.* **-lin|tu** *s.* S:nut ovat saapuneet.

suvi|nen[63] *a.* **1.** kesäinen. | S. sunnuntai. S:sen yön hämärä. S. luonto. S:seen asuun pukeutunut tyttö. — *Yhd.* tämän-, viimes.; jokas. **2.** *kans.* säästä: suojainen. | - - sää oli s. ja keli liukas AHO.

suvi|pilvi *s.* - - järvi päilyy, metsän yli s. soutelee L.POHJANPÄÄ. **-puol|i** *s.* **1.** Kirkkovuosi jaetaan kahteen osaan: talvi- eli juhlapuoleen ja s:een. **2.** *kans.* eteläpuoli. **-päivä** *s.* **1.** kesäpäivä. | Lämmin, aurinkoinen s. Heinäkuinen s. — *Mon.* Suomen Nuorison Liiton s:t. **2.** kansanomaisia merkkipäiviä, vars. Tiburtiuksen päivä (14.4.); vrt. suviyö 2. | Kolme s:ä. Millainen ilma on s:nä, sellainen on ilma neljänäkymmenenä päivänä sen jälkeen.

suvisin *adv.* kesäisin. | S. on huvilalla elämää ja vilskettä.

suvi|sunnuntai *s.* suvinen sunnuntai. | On kesän kirkas huomen / ja s. S.KORPELA. **-sydä|n** *s.* keski-, sydänkesä. | [Myllyssä] vallitsee unelias s:men rauha SILL. **-sää** *s.* **1.** kesäsää. **2.** *kans.* suojasää. | S:n jälkeen tuleva pakkanen kovettaa hangen. **-tuuli** *s.* **1.** kesätuuli. | Lauha s. **2.** *kans.* etelätuuli. | Siellä lietsoo s., / - - / lainehtivi länsituuli AK. **-vilja** *s.* kevät-, kesävilja. **-vir|si** *s.* vars. virsikirjan virrestä n:o 557. | Koulun kevättutkinto aloitettiin veisaamalla s:restä kolme ensimmäistä säkeistöä. — Lintujen s:ret. **-yö** *s.* **1.** kesäyö. **2.** kansanomaisia merkkiöitä (vars. 13.—14.4.); vrt. suvipäivä 2. | S:stä kala soutaa SL. **-öi|nen** *a.* - - s:sen niitun tuoksu SILL.

suvuittain *adv.* suku kerrallaan, sukuina, suku suvulta. | Kasvit järjestetään herbaarioon heimoittain, s. ja lajeittain. Taipumus tiettyihin tauteihin esiintyy s.

suvulli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* < suku. **1.** *biol.* **a.** jolla on siitoselimet. | S. meduusa. S:set muurahaisyksilöt. Saniaisilla on kehityksessään sekä s. että suvuton sukupolvi. **b.** S:sella lisääntymisellä tarkoitetaan sitä, että uusi yksilö saa alkunsa koiras- ja naaraspuolisen sukusolun yhtymisestä. Lisääntyä s:sesti. Tulppaani lisääntyy sekä s:sesti (siemenistä) että suvuttomasti (sipuleista). **2.** *kiel.* eräiden kielten substantiivien kieliopillisesta suvusta puhuen: feminiini- t. maskuliinisukuinen t. yl. eineutrisukuinen. | Ruotsin kielessä ovat s:sia substantiiveja ne, joiden asemesta voidaan käyttää sanoja *han, hon* tai *den.*

suvun|jatkaja *s.* Nainen s:jatkajana. Hävitti katajat niin tarkoin, ettei s:jatkajaakaan jäänyt jäljelle. **-jatkaminen** *s.* tav. ⌒. **-jatkamiskyky** *s.* **-jatkamisvietti** *s.* sukupuolivietti. **-kehitys** *s.* *biol.* lajien historiallinen kehitys yksilönkehityksen vastakohtana, fylogenia. **-päämies** *s.* tav. ⌒. **-suku** *s.* (myös ⌒) hyvin kaukaisesta sukulaisuudesta. | A. on minulle jotakin s:a.

suvut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < suku. **1.** jolla ei ole sukulaisia, joka ei kuulu mihinkään (tunnettuun, huomattavaan) sukuun. | Tšeremissit uhraavat s:tomille vainajille, kun aittaan ilmaantuu paljon hiiriä. S. ja säädytön kulkuri. | Mikä minä olen? S., nimetön mierolainen AHO. Ei ole talossa tässä / suurusta s:tomalle LEINO. **2.** *biol.* **a.** jolla ei ole siitoselimiä. | S. työmuurahainen. S. polyyppi. Sammalen s. polvi on itiöpesäke, joka elää kiinni suvullisessa polvessa. **b.** ilman siitoselimiä, so. kasvullisesti, silmikoimalla, jakautumalla tapahtuvasta tms. lisääntymisestä. | S. lisääntyminen eli monogonia. **3.** *kiel.* eräiden kielten substantiivien kieliopillisesta suvusta puhuen: neutrisukuinen; muu kuin maskuliinit. feminiinisukuinen. | Suvulliset ja s:tomat substantiivit.

svaboda[18] *s.*, tav. *iron.* vars. Venäjän v:n 1917 vallankumouksen ajoista puhuen: vapaus (bolševistisessa mielessä), hulina.

svarabhakti[4], **-vokaali** *s. fon.* kahden konsonantin väliin sanassa kehittynyt vokaali; us. = švaa(vokaali).

svealai|nen[63] *a.* ja *s.* S:set 'germaaninen kansanheimo, joka aluksi asui Mälaren-järven ympärillä ja levisi sitten kautta nykyisen Ruotsin'; myös nykyisen Sveanmaan asukkaista. S:sten kuningas Eerik Pyhä.

svees|i[4] *s. puhek.* ruotsinkielinen, -mielinen; harv. riikinruotsalaisista; vrt. fenno.

sveitsiläi|nen[63] *a.* ja *s.* -syys[65] *omin.* S. juusto. S:set kellot. Paavin kuuluisa s. kaarti. — S:sten isänmaanrakkaus.

sveitsiläis|juusto *s.* sveitsinjuusto. **-kaart|i** *s.*, vars. *hist.* vieraan valtion palveluksessa oleva värvätty sveitsiläisjoukko. | S:eilla oli tavallisesti omat upseerinsa ja oikeudenkäyttönsä, ja niitä oli useissa maissa, varsinkin Ranskassa. Paavilla on vieläkin pieni s:insa.
sveitsinjuusto *s.* = emmentalinjuusto.
sveitsitär[54*] *s.* sveitsiläinen nainen.
svekofennialainen[63] *a. geol.* S. jakso 'Etelä-Suomen ja Keski-Ruotsin peruskallion vanhimman vuorijonon jäännösjakso'. S. vuorijono.
sveko|maani[4] *s.*, vars. *hist.* Suomen oloista: ruotsinkiihkoinen, -mielinen; vrt. viikinki, fennomaani. **-maani|nen**[63] *a.*, vars. *hist.* S:set mielipiteet. **-mania**[15] *s.*, vars. *hist.* ruotsinkiihkoisuus, -mielisyys; vrt. fennomania.
svetisis|mi[4] *s. kiel.* ruotsin kielelle ominainen sana t. sanontatapa, vars. milloin se ilmenee jssak muussa (esim. suomen) kielessä, ruotsalaisuus. | Suomen kielen puhdistaminen s:meistä. **-tinen**[63] *a. kiel.* vrt. ed. | Aleksis Kiven käyttämä s. lausetapa "käydä jäniksen passiin" (taga till harpass).
sviit|ti[4*] *s.* **1.** *harv.* (vars. ruhtinaallisen t. ylhäisessä asemassa olevan henkilön) seurue. **2.** *mus.* sarja. | Bachin kuuluisat s:it.
swing[7] [tav. sviŋ] *s.* **1.** *mus.* 1920-luvun lopussa syntynyt osittain improvisatorinen jatsityyli; myös modernista, lähinnä nopeatempoisesta jatsista yleensä. **2.** *urh.* nyrkkeilyssä: sivultapäin, käsineen selkäpuolella annettu isku, heilahduslyönti.
svirveli[5] *s. kal.* = virveli.
switch-kauppa [suitš-] *s. liik.* valuuttakauppa, jossa clearingsaatavilla ostetaan kolmannen maan valuuttaa.
syaani[6] *s. kem.* hiiliatomin ja typpiatomin muodostama kemiallinen radikaali, jota ei esiinny vapaana; tav. kahden syaaniradikaalin yhtymä l. disyaani, joka on väritöntä, karvasmantelin hajuista, nenää ja silmiä ärsyttävää myrkyllistä kaasua. **-happo** *s. kem.* syaanin happihappo. **-hopea** *s. kans.* = hopeasyanidi. **-vety** *s. kem.* = seur. **-vetyhappo** *s. kem.* vedyn ja syaanin yhdiste, väritön, karvasmantelin hajuinen, hyvin myrkyllinen, helposti haihtuva neste, sinihappo. **-yhdiste** *s. kem.*
syanaatti[4*] *s. kem.* syaanihapon suola.
syanidi[4] *s. kem.* syaanivetyhapon suola; vrt. syanuuri. — *Yhd.* hopea-, kalium-, natriums.
syaniitti[4*] *s. kem.* aluminiumsilikaatti.
syankalium[7] *s. kem.* syaanivetyhapon kaliumsuola, erittäin voimakas myrkky; *syn.* kaliumsyanidi. | S:ia käytetään mm. myrkkynä perhosten keruussa.
syannatrium[7] *s. kem.* syaanivetyhapon natriumsuola, natriumsyanidi.
syanoosi[4] *s. lääk.* verenkierron häiriintymisen merkkinä huulissa, poskipäissä, korvalehdissä, käsissä ym. esiintyvä sinertävän tumma väri, sinerrys.
syanoottinen[63] *a. lääk.* sinertävä; vrt. ed. | Hengenahdistuksesta johtuva s. ihonväri.
syanotypia[15] *s.* sinijäljennös.
syanuuri[4] *s. kem.* syanidi, jossa on vähän syaania.
sybariitti[4*] *s.* herkuttelija, mässääjä.

syden|karvainen, -musta *a.* sysimusta. | S. tukka. **-polttaja** *s.* sysien polttaja, hiilen-, miilunpolttaja. **-poltto** *s.* sysien valmistaminen ns. kuivatislauksella hiilipitoisista aineista, kuten puusta, turpeesta t. kivihiilistä, hiilen-, miilunpoltto.
sydettää[2*] *v.* polttaa sysiksi. | S. puita miilussa.
sydvesti[4] *s.* öljykankainen, vedenpitävä, niskaakin suojaava lakki.
sydämeenkäy|pä *a.* -västi *adv.* tav. ⌒. | S. saarna. Lausui s:västi muutamia valittuja sanoja.
sydämelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* sydämestä tuleva, hyväntahtoinen, -suopa, hyvin ystävällinen, lämmin, hellä, harras, hyväsydäminen, herttainen, rakastettava. | S:set sanat, onnentoivotukset, jäähyväiset. S. kirje. S. vastaanotto. Joutua s:sen juhlinnan kohteeksi. Toivottaa s:sesti tervetulleeksi. Iloita s:sesti toisen onnesta. — S:set suhteet jkhun. Heidän välinsä kehittyivät yhä s:semmiksi. Kiintyä jkhun s:sesti. Pitää jksta s:stä huolta. — Hyvä ja s. ihminen. S. huumori. Nauraa s:sesti jkn kommelluksille. Ahon ihmiskuvauksen s:syys on silmäänpistävä.
sydämen|ahdistus *s.* Päänsärkyä ja s:ahdistusta. **-asia** *s.* **1.** jklle hyvin tärkeä, läheinen, jkn erikoisen harrastuksen kohteena oleva asia. | Maanpuolustus oli N:lle s. Ottaa jk s:kseen. **2.** rakkausasia. | Nuorten tyttöjen s:t. **-heikkou|s** *s.* myös ⌒. | Kamferia käytetään virkistysaineena äkillisessä s:dessa. **-hyvyys** *s.* **-kouristus** *s.* **-kuva** *s.* Puuhun veistetty s. **-lyön|ti** *s.* Nopeat, kiivaat s:nit. **-lämpö** *s.* lämmin-, hyväsydämisyys, sydämellisyys. | S:ä osoittava teko. **-muotoinen** *a.* S. pikkuleipä. **-pohja** *s.* tav. ⌒. | S:sta lähtevä [= sydämellinen] nauru. **-rukous** *s.* vilpittömästä sydämestä lähtevä, harras rukous. **-salaisuu|s** *s.* salaisista rakkausasioista. | Nuorten s:det. **-sivistys** *s.* vars. älyllisen, opillisen sivistyksen, ulkonaisten tapojen tms. vastakohtana: yksilöllisen sisäisen elämän, mielen, tunne-elämän hienostuneisuus, jalostuneisuus. | Yksinkertaisella kansanihmisellä voi olla enemmänkin s:tä kuin pinnallisen kulttuurin edustajilla. S:tä omaava neiti haluaa kirjeenvaihtoon -- [kirjeenvaihtoilmoituksessa]. **-suru** *s.* = sydänsuru 1. **-syke, -sykintä** *s.* **-toimin|ta** *s.* Säännöllinen, kiihtynyt s. S:nan häiriöt. **-tuska** *s.* myös: sydäntuska. **1.** rakkausasioiden, sydänsurujen aiheuttama tuska. **2.** ankara sielullinen tuska, sieluntuska. | Epävarmuus kasvoi vähitellen ahdistavaksi s:ksi. **-tykintä** *s.* **-tykytys** *s.* sekä säännöllisestä sydämen tykinnästä että vars. sairaalloisesta, sydänalassa ilkeänä vaivana tuntuvasta tykähtelystä. | S. säännöllinen ja tasainen. Päänsärkyä ja s:tä. Pelästyi niin että sai s:tä. — *Kuv.* Tyttö, joka on aiheuttanut monelle pojalle s:tä 'saanut pojat mieltymään, pihkaantumaan itseensä'. **-uskonto** *s.* täydestä sydämestä omaksuttu uskonto;)(tapauskonto. **-vahvistus** *s. kans.* sydämen toimintaa vahvistavasta lääkkeestä. | Ostaa apteekista s:ta. — *Leik.* alkoholista, viinasta. | Kanttori oli jo ehtinyt saada tarpeeksi s:ta ja vastasi sen tähden rohkeasti E.JAAKKOLA. **-vahvistustipat** *s. mon.*
sydämettyys[65] *s. runok.* sydämettömyys. | -- ei

rauhoa yö, ei päivä suo, / ei armoa aika, ei ijäisyys; / sama ilkkuva, helkkyvä s. LEINO.
sydämet|ön[57] *a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* jolla ei ole sydäntä, tunteeton, kylmä, tyly, armoton, säälimätön, tunnoton, raaka, julma. | S. arvostelija, tuomari. S. julmuri. S:tömät sanat. Laskea s:öntä pilaa. Arvostelun s:tömyys. Kohdella vankeja, hevosta s:tömästi. [Uusi aikakausi] joka joskus tuntuu niin kovakouraiselta, s:tömältä ja arkipäiväiseltä AHO.
sydämik|kö[2*] **1.** *s.* kiukkuinen, äksy henkilö, kiukku-, äkä-, sisupussi. | Eukko oli sellainen s., ettei kukaan tullut hänen kanssaan toimeen. Ruoska vain suhisi, mutta poika, s., hammasta puri, ei valittanut KIANTO. **2.** *a.* kiukkuinen, äksy, oman päänsä pitävä. | - - niin s. ja raudanrohkea luonto, että tappoi ihmisen kuin variksenpojan KATAJA. Olet ylpeä yhä, s. Vaan elä, hyvä ystävä, noin sydäntäsi hapata AHO.
-sydämi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Avara-, avo-, heikko-, hellä-, jalo-, kylmä-, laaja-, lämmin-, puhdas-, terves.; puna-, putki-, rautas.
sydämisty|ä[1] *v.* sydämen pohjasta, sydänjuuriaan myöten suuttua, vihastua, kiukustua, kimpaantua, vimmastua, raivostua, sydäntyä, sydämystyä. | S. jstak jklle. S. jkhun. Pilanteosta s:neenä N. poistui heti seurasta. [Panu] s:i yhä enemmän ja julisti mennessään tuhoavansa Reidan, missä ikinä hän hänen tiellensä sattui AHO.
sydämitse *adv. runok.* sydämen läpi, kautta. | Puro valuu s. vuoren, suonitse louhun AHO. - - syvin luonnon syntysana / kulkee s. LEINO.
sydämy|s[64] *s.*, tav. *mon.* **1.** sydän ja sen lähielimet. | Keuhkot ja s:kset. - - tuntui niin ilkeältä ja s:ksiäni rupesi ellostelemaan MERIL. — Vaikka oli mielensä karaissut, vapisivat hänen s:ksensä AHO. - - ja moniailla ihan s:ksiä pakahutti, kun emme pysähtyneetkään emmekä jokaiselle selostaneet asioita KIANTO. **2.** *kuv.* (ed:een liittyen) sisin, sisimmät ajatukset, tunteet, sydän. | Purkaa s:ksiänsä. Kukapa naiset lopulta tietää, kukapa Marjenkaan s:kset punnitsee HEPOR. - - loukkaus oli käynyt niin syvältä tuon ylpeäherkisen talollisen s:ksiin SILL. - - tuollapa syämykseni, / tuolla tuntoni makaapi / noissa Pohjan neitosissa, / kaunoisissa kassapäissä KAL. **3.** sisäosa, sisus, sisusta, sydän. | Omenapuun s. oli ihan laho. Piirakan s. - - maa kuiluihin repeää ja s:ksensä paljastaa! LINN. - - yltympärinsä niitä liikehtii tuhatmääriä ketjuna metsän s:ksiä kohti *SILJO.
sydämysty|ä[1] *v.* = sydämistyä. | Mutta nousi äkisti kiivas kina Timon ja Juhanin välille, ja kovin siinä s:i lopulta vanhin veli KIVI. — *sydämystyksissä(än)* (adv.) sydämistyneenä.
sydä|n[56] *s.* (*runok.* ja *murt.* syän, syön). Ryhmät I ja II eivät erotu selvästi toisistaan.

I. ihmisen ja korkeampien eläinten verenkierron keskuselin, joka säännöllisesti supistumalla ja laajentumalla panee veren kiertämään ruumiissa. **1.** Ihmisen s. on nyrkin kokoinen ontto lihas, jossa on kaksi eteistä ja kaksi kammiota. Vahva, heikko, laajentunut, rasvoittunut s. Jklla on ns. urheilijan s. 'laajentunut sydän'. S. sykkii, tykkii, lyö, takoo, jyskyttää, hakkaa. S. lyö tasaisesti, laiskasti, kiivaasti. Juoksin niin kovasti, että s. löi haljetakseen. S:men syke, sykintä, tykytys. S:ntä ahdistaa, kouristaa. S:meen pistää. S:mestä ottaa. Tuntea kipua, pistoksia s:messään. Liiallinen juominen rasittaa s:ntä. S:ntä, s:men toimintaa vahvistava lääke. Otti konjakkiryypyn s:men vahvistukseksi. Ottaa s:men vahvistusta 'ottaa (viina)-ryyppy'. Lääkäri kuunteli myös s:ntä. Iski puukon toisen s:meen. — Vars. *kirjall.* Kantaa lasta s:mensä alla 'olla raskaana'. Eikö sama, joka äidin kohdussa loi minut, luonut häntäkin, eikö sama meitä äidin s:men alla valmistanut? VT.

2. eril. sanonnoissa ja lauseparsissa, us. *kuv.* **a.** S:ntä etoo, kääntää 'sydänalassa on ilkeä, oksettava tunne'. Jkn s. ei ota vastaan 'jku ei voi nauttia jtak tiettyä ruokaa, lääkettä tms., luonto ei ota vastaan'. **b.** sydämen kohdasta, seudusta. | Painaa jku s:ntään [= rintaansa] vasten. Painaa kädellä s:ntään [sitä rauhoittaakseen tms., rakkauden, ankaran tuskan tms. merkiksi]. Laulaja kumarsi ja vei kätensä s:melle. — *käsi sydämellä* (puheen totuudellisuudesta) ehdottoman rehellisesti, vilpittömästi. | Vakuuttaa jtak käsi s:mellä. Voitko vastata käsi s:mellä? | Aivanko totta? Käsi s:melle! | - - siis, käs' s:melle, ja vastatkaa: / rohkenetteko, jos on tarvis, / pois henkenne lahjoittaa? *CAJ. Käsi s:mellesi, Suomen kansa! Etkö sinä ole huomannut Jumalan isällistä hoitoa elämässäsi? AK. **c.** sydämen normaali t. poikkeuksellinen toiminta t. tila symbolisoimassa eri tunnetiloja (iloa, säikähdystä, jännitystä, pelkoa, tuskaa tms.), jotka vaikuttavat sydämen toimintaan; us. myös sydämen toiminnan muutoksista, joilla ei ole fyysistä pohjaa. | S. paisuu riemusta, tyytyväisyydestä. S. hypähtää ilosta. Odottaa jtak (ilosta, jännityksestä) sykkivin s:min, s. pamppaillen. Oli niin jännittynyt, että s. löi haljetakseen. S. oli riemusta pakahtumaisillaan. S. aivan kutistui kokoon pelosta. [Rovastin saarna] ihan tärisytti s:miä ja munaskuita E.JAAKKOLA. Kun käki kukahtelevi, / niin syän sykähtelevi, / itku silmähän tulevi KAL. — *jkn sydän sykkii jklle, jllek* t. *jkn, jnk puolesta* jku on myötätuntoinen, jklla on sydämellinen, hyväntahtoinen, lämmin asenne jkta, jtak kohtaan, jku rakastaa, suosii jkta, jtak tms. | S:meni sykkii vain sinulle, rakkaani! Kirjailijan s. sykki kaikkien sorrettujen ja kovaosaisten puolesta. | Hänellä oli s. oikealla paikalla. Se oli altis sykkimään kaikelle hyvälle ja kauniille, altis vihastumaan kaikkeen halpamaiseen TARK. **d.** sydämessä t. sydänalassa tuntuvat (todelliset t. kuvitellut) ahdistuksen, kivun, tuskan tuntemukset symbolisoimassa mielentilaa ja tunteita, vars. voimakasta surua, sieluntuskaa, ahdistusta tms.; vrt. II.4. | Tuska kouristaa s:ntä. Pelko, epäonnistuminen, jk muisto riipaisee, vihlaisee, kirvelee, karvastelee s:ntä. Sairaan lapsen valitus viilsi äidin s:ntä. Säikähti niin, että aivan s:mestä otti. Näky, joka koskee s:meen. S:ntä särkevä kurjuus, näky. Itkeä, valittaa s:ntä

särkevästi. Oli kuin rautainen koura olisi puristanut Katriinan s:ntä joka kerta, kun yskäkohtaukset vaivasivat pienokaista *A.SIMOJOKI. — S:meni vuotaa verta, kun sitä ajattelenkin. Linnoitus luovutettiin verta vuotavin s:min. — Se asia vaivaa minua kuin kivi s:mellä. Kun asia ratkesi onnellisesti, putosi kivi s:meltäni. Hirmuisen raskas paino rasittaa hänen s:ntään, ja hänen mielensä on musta KATAJA. **e.** sydämen paikka t. asento symbolisoimassa erityistä mielenlaatua, mielentilaa tms. — *jklla on sydän oikealla paikalla* t. *paikallaan* jku on hyväsydäminen, jalo, oikeamielinen, rehti tms. | Kasvattaja, tuomari, jolla on s. oikealla paikalla. »[Sven Dufvalla] pää huono oli», arveltiin, »mut s. paikallaan» *CAJ. — *sydän kurkussa* kovasti hädissään, peloissaan. | Juoksi pakoon s. kurkussa. Syytetty odotti tuomiota s. kurkussa. — *sydän syrjällään* peloissaan. | Aivan saa olla s. syrjällään, miten tässä vauhdissa käy. — *(jklla on) sydän kintaan peukalossa, sydän kourassa* (jku on) hädissään, peloissaan. | Kaikilla alkoi olla s. kintaan peukalossa, kun myrsky vain yltyi. S. kintaan peukalossa odotimme seuraavaa kranaattiryöppyä. Penna kuunteli s. kourassa ja suu ammollaan E.ELENIUS.

3. us. *yläť.* ja *kirjall.* vrt. II.4. — *olla lähellä jkn sydäntä* asioista t. esineistä, harvemmin henkilöistä: olla jklle tärkeä, sydämen asiana, olla jkn lämpimän harrastuksen, mielenkiinnon kohteena tms. | Isänmaan asia on aina ollut lähellä N:n s:ntä. Vanhin poika oli lähinnä isän s:ntä 'isälle rakkain'. [Goethe oli] keksinyt itsessään kyvyn lausua säkeissä ja rytmeissä, mitä hän sisimmässään tunsi, mitä hän kantoi lähinnä s:ntään KOSKENN. — *olla jkn sydämellä, jklla on jtak sydämellä(än* olla jklle sydämen asiana, askarruttaa jkn mieltä tms.; jklla on mielessään jtak, josta hän haluaa (luottamuksellisesti) puhua, jota hän haluaa kysyä, pyytää tms. | - - kirkon katon korjaus oli sekin vainajan s:mellä TALVIO. [Kirjailijalla on] yhteiskunnalliset ristiriidat, vähäväkisten osattomuus ja isoisten itsekkyys polttavana s:mellään SILJO. — Kerro vain avoimesti, mitä sinulla on s:melläsi! Jo ilmeestä näki, että vieraalla oli jotakin erikoista s:mellään. — *ottaa, panna jk sydämelleen* ottaa jk (vakavasti) varteen, suhtautua jhk asiaan vakavasti, raskaasti; pahastua, tulla surulliseksi jstak. | Otti orpojen asian s:melleen. Pankaa siis s:mellenne, ettette edeltäpäin huolehdi, miten te vastaatte puolestanne UT. — - - otti asian niin s:melleen, että sairastui ALKIO. Pappa rakas, elä nyt sitä minun tähteni pane s:mellesi AHO. Älköön siis herrani, kuningas, panko s:melleen sitä puhetta, että - - VT. — *panna, laskea jk jkn sydämelle* vetoavasti kehottaa jkta ottamaan varteen, pitämään mielessään jk. | Panen tämän asian sinun s:mellesi. Köyhän kansan hätä laskettiin parempiosaisten s:melle. — *käydä jkn sydämelle* pahoittaa jkn mieli, surettaa; harmittaa, kiukuttaa, suututtaa, käydä luonnolle, pistää vihaksi tms. | Häviö kävi pojan s:melle. Jaakko pani pahakseen kyläläisten juorut, ja eukko paran s:melle ne vielä kovemmin kävivät ALKIO. Käypä se [haukkuminen] viimein s:melle. Kirkas tuli ja leimaus! KIVI. — *murskata jkn sydän* (tav. henkilösubj:n ohella) saada jku voimakkaasti ihastumaan, rakastumaan. | Kaunotar, joka leikitellen murskaa miesten s:miä. — *murtaa jkn sydän* (tav. asiasubj:n ohella) tuottaa jklle ylivoimaista surua, tehdä syvästi onnettomaksi, surulliseksi, masentaa. | Lapsen kuolema mursi äidin s:men. Älä anna tämän murtaa s:ntäsi, kyllä asia vielä järjestyy. — *jkn sydän murtuu jstak, jssak* jk tuottaa jklle ylivoimaisen suurta surua, masentua, lannistua jstak. | S. murtuu surusta. Vanhuksen s. murtui loputtomissa vastoinkäymisissä. — *Heng.* - - särjettyä ja murtunutta s:ntä et sinä, Jumala, hylkää VT.

II. avarammin ja *kuv.* sydämestä ajateltuna ihmisen henkisten kykyjen ja ominaisuuksien keskukseksi, tyyssijaksi. Merk.-ryhmät eivät selvärajaisia. **1.** *yläť.* ja *heng.* ajatuksista ja tunteista, ajatus- ja tuntemistavasta: mieli, mielenlaatu, sielu tms. | Minä olen löytänyt Daavidin, - - s:meni mukaisen miehen, joka on tekevä kaikessa minun tahtoni UT. - - sinun s:mesi ei ole oikea Jumalan edessä UT. - - ihmisen s:men aivoitukset ovat pahat nuoruudesta saakka UT. — S. hehkui tappelunhalusta ja kiihkosta ALKIO. Et älyä äitin mieltä, / arvoa emon syäntä KAL. - - elä noua miehen mieltä, / kuin mie poloinen nouin / miehen mieltä, kiurun kieltä, / suuren sulhoni syäntä! KAL. — *Erik.* **a.** vars. *raam.*: *(olla) yksi sydän ja yksi sielu* ihmisistä, joilla on samanlaiset ajatukset ja tunteet, jotka ovat täysin yksimielisiä tms. | Ja uskovaisten suuressa joukossa oli yksi s. ja yksi sielu UT. Äitikö ei ymmärtäisi Ilmaansa! He ovat tähän asti olleet kuin yksi s. ja yksi sielu TALVIO. **b.** ilmauksissa *(koko* t. *täydestä) sydämestään, sydämestään ja sielustaan, sydämen pohjasta* [yms.] tunteista, toivomuksista tms., us. vahvistavan adverbiaalin luonteisesti: koko sielustaan, intensiivisesti, voimakkaasti, täydellisesti, kokonaan, todella, toden teolla; sydämellisesti; vrt. seur. | Rakastaa, vihata, halveksia jkta koko, täydestä s:mestään. Olen s:mestäni iloinen siitä, että - -. Nauroimme s:mestämme, s:men pohjasta. Toivoa jtak (koko t. täydestä) s:mestään, s:men pohjasta. Antaa s:mestään anteeksi. Oli koko s:mestään, s:men halusta mukana yrityksessä. N. oli sotilas s:mestään ja sielustaan. Kiintyä jkhun t. jhk, antautua jhk tehtävään s:mellään ja sielullaan. Rakasta Herraa, sinun Jumalaasi, kaikesta s:mestäsi ja kaikesta sielustasi ja kaikesta mielestäsi UT. — *jk on jklle sydämen asia* läheinen, rakas, kallis asia, hartaan, syvän myötätunnon, harrastuksen kohde tms. | Kristillisyys oli isälle s:men asia. Ottaa jk s:men asiakseen. Varsinkin kansanvalistus, raittius ja itsekasvatus olivat hänelle s:men asioita TARK. **c.** erityisesti ajatellen sitä, että sydän sijaitsee, »on piilossa» ihmisen rinnassa: ihmisen sisin (jonka ajatukset ja salaisuudet ovat muilta salassa ja jonka olemus t. moraalinen laatu voi olla toisenlainen, kuin ulkonäkö ja sanat näyttävät osoittavan); vrt. myös ed:een. | S:men salaisimmat sopukat. Kätkeä jk syvälle s:meensä. Miettiä, tutkia

jtak s:messään, s:mensä hiljaisuudessa. Tunnustaa, uskoa jklle s:mensä tunteet. Oi kuule mun s:meni laulu! KIVI. Minä en kiellä, en käske; tee niinkuin s:mesi parhaaksi katsoo KIVI. -- ihminen näkee ulkomuodon, mutta Herra näkee s:men VT. — *sydämeltä(än* sisimmältään, pohjimmaltaan; todellisuudessa. | S:meltään harras suomalainen. Ulkonaisesti kohtelias ja ystävällinen, mutta s:meltään tunnoton kiskuri. — *sydämessään* itsekseen, sisimmässään; todella. | Ajatella, epäillä, katua s:messään jtak. Olin s:messäni toivonut, että kaikki olisi käynyt toisin. Vastustaa asiaa, vaikka s:messään on samaa mieltä. S:messään he vihaavat toisiaan. Perkelekö sen tuon Ojalaisen aina satuttaa minun tielleni, — kirosi Mikko s:messään KATAJA. — *tutkia, koetella sydämet (sydän) ja munaskuut* (vars. raam. ja heng.) tutkia jkn sisin, sisimmät ajatukset, tunteet, mieliteot tms. | Sillä sinä, joka tutkit s:met ja munaskuut, olet vanhurskas Jumala VT. Minä, Herra, tutkin s:men, koettelen munaskuut, ja annan jokaiselle hänen vaelluksensa mukaan VT. — *avata, paljastaa, purkaa* [tms.] *sydämensä (jklle)* ilmaista, paljastaa, tunnustaa jklle sisimmät ajatuksensa, tunteensa, salaisuutensa, huolensa tms.; uskoutua, keventää mieltään jklle. | -- ei kenellekään ajatuksiaan ilmaissut, ei s:ntään avannut, ei neuvoa etsinyt ALKIO. Avaa s:mesi ja anna salaisien -- syntiesi tulla esille ERKKI KAILA. Hän oli kirjoittanut Hannalle, purkanut jälleen s:mensä JÄRVENT. — *keventää sydäntään (jklle)* kertoa (jklle) jtak, joka painaa mieltä; keventää mieltään. | On onni, kun on joku, jolle voi keventää s:ntään. **d.** eräissä ilmauksissa, joissa sydän on jnk muun ruumiinosan, elimen, vars. suun (kielen, huulten) yhteydessä, tav. vastakohtana; us. myös *kuv.* sanojen vastakohtana; vrt. II.4, erik. | Suu on s:men tulkki SL. Suu puhuu ja nauraa, s. huokaa ja itkee SL. -- silmäsi ja s:mesi eivät pyydä muuta kuin omaa voittoasi VT. Tämä kansa kunnioittaa minua huulillaan, mutta heidän s:mensä on minusta kaukana UT.

2. vars. *ylät.* sydämestä ajateltuna erityisesti sympatian ja antipatian tunteiden, myötätunnon, rakkauden, ynseyden, kovuuden tms., tyyssijaksi, keskukseksi. | Jklla on hyvä, hellä, lempeä, lämmin, kultainen, kova, tyly s. Tehdä jtak hyvästä s:mestä. S:men kovuutta osoittava teko. Jklla on avara, laaja, suuri s. 'jku on suvaitsevainen, anteeksiantavainen, hyväntahtoinen tms.'. Jkn s. on kivestä, kova kuin kivi 'jku on tunteeton, armoton, sydämetön, kova'. Kovettaa s:mensä. Antaa s:messään sijaa jllek. Hänen s:messään ei ole sijaa sellaisille tunteille kuin sääli ja rakkaus. Kuinka sinä saatat sanoa: »Minä rakastan sinua», vaikka s:mesi ei ole minun kanssani? VT. Jos nyt jollakin on tämän maailman hyvyyttä ja hän näkee veljensä olevan puutteessa, mutta sulkee häneltä s:mensä, kuinka Jumalan rakkaus saattaa pysyä hänessä? UT. »Oli silläkin s.», sanoivat ihmiset, »kun niin jätti lapsensa» ALKIO. — *jklla on sydäntä tehdä jtak* [tms.] jku hennoo, voi tehdä, saa luonnoltaan, sääliltään tehdyksi jtak (toista vahingoittavaa, toisen mieltä pahoittavaa tms.). | Minulla ei ollut s:ntä kieltäytyä. -- olisiko hänellä itsellään s:ntä olla niin kova omalle lapselleen ALKIO. — Eikö teillä ole ensinkään s:ntä! Jokainen, jolla on vähänkin s:ntä, kauhistuu moista julmuutta. -- jos sinulla on s:ntä vähääkään, niin sinä järjestät tämän asian minun tähteni JOTUNI. [N:n huumorissa] oli s:ntä, se säteili hyvyyttä AK. — *Erik.* **a.** *ylät.* ja vars. *heng.* puhuttaessa jstak, johon jkn voimakas mielenkiinto, harrastus kohdistuu, jota jku hartaasti haluaa, toivoo tms. | Sillä missä teidän aarteenne on, siellä on myös teidän s:menne UT. -- ukolla tuossa on kultaa ja tavaraa, joista ei s:meni mieli enään erota KIVI. -- nuorisojoukon uteliaisuus ja s. paloi ja halasi tuonne sisään ALKIO. -- silloin sinulla on ilo Herrassa, ja hän antaa sinulle, mitä sinun s:mesi halajaa VT. **b.** vars. *ylät.* eräissä ilmauksissa, jotka tarkoittavat sitä, että jku saavuttaa jkn suosion, mieltymyksen, rakkauden tms. puolelleen, että jklla on jkn suosio tms.; vrt. seur. | Rehtiydellään hän valloitti kaikkien s:met. Säilyttää sijansa jkn s:messä. Antaa s:messään sijaa jklle. Jkn s. kiintyy jkhun. -- kuninkaan s. oli kääntynyt Absalomin puoleen VT. — *varastaa jkn sydän* (raam.) epärehellisin keinoin saavuttaa jkn suosio, kiintymys, voittaa jku puolelleen. | Ja niin Absalom varasti Israelin miesten s:met VT. **c.** miehen ja naisen välisestä rakkaudesta, rakkaussuhteista; vrt. ed. | Voittaa, valloittaa jkn s. Saada s. syttymään, lämpenemään. Rikkoa jkn s:men rauha. S:nten murskaaja. Leikkiä tyttöjen s:millä. Lahjoittaa jklle s:mensä, us. 'lupautua jkn puolisoksi, mennä kihloihin, naimisiin jkn kanssa'. Kantaa jkn kuvaa s:messään. Ja hänen [Sikemin] s:mensä kiintyi Diinaan, Jaakobin tyttäreen, ja hän rakasti tyttöä VT. -- kun hänen [Gretchenin] s:mensä herää — kun hän tutustuu Faustiin — vapautuu hänessä nainen täynnä ehdotonta, antautuvaa, suurta rakkautta KOSKENN. S. kylmenee. S:men ystävä, valittu, kuningatar, valtiatar. Salainen s:men asia. Heidän silmänsä puhuivat s:nten sanatonta kieltä. **d.** *harv.* toisiaan rakastavista henkilöistä, rakastavaisista. | Kaksi rakastavaista s:ntä 'rakastunut pari'. Ei kahta rakasta syäntä / erota Jumalakana KANT.

3. vars. *ylät.* sydämestä ajateltuna moraalisten ominaisuuksien, toimintojen tyyssijaksi, keskukseksi. | Hyvä, jalo, vilpitön, puhdas, uskollinen, kuuliainen, nöyrä s. Paha, kova, petollinen, uskoton, syntinen, paatunut s. Tehdä jtak vilpittömin s:min, rehellisestä s:mestä. Hautoa s:messään kostoa. Nöyryyttää, paaduttaa s:mensä. Kitkeä s:mestään kaikki maalliset halut. Saada pisto s:meensä 'tuntea menetelleensä väärin, tulla synnintuntoon'. Jk pehmittää jkn kovan s:men. Veljeksillä on avoin ja terve s., jota ei mikään pinttynyt itsekkyys ole kutistanut eikä kangistanut TARK. Mutta nyt on s:meeni istutettu viha ja myrkky NUOLIV. — -- s:mestä lähtevät pahat ajatukset, murhat, aviorikokset UT. Jumala, luo minuun puhdas s. ja anna minulle uusi, vahva henki VT. — *Erik.*

sydän ajateltuna nimenomaan miehekkyyden, urheuden tms. tyyssijaksi. | Eero veistelee, mutta hänellä on miehen s. KIVI. Silloin urhoollisinkin, jolla on s. kuin leijonalla, menettäisi rohkeutensa VT.

4. vars. *ylät.* sydämestä ajateltuna tunteiden ja mielenliikkeiden, erityisesti ilon, surun, levottomuuden yms. keskukseksi, kuvastajaksi t. sydän herkästi haavoittuvaksi, tunteelliseksi ajateltuna; us. attr:n määrittämänä, joka luonnehtii sen ilon, surun tms. täyttämäksi; vrt. I.2.d,e, 3. | S. on tulvillaan iloa. S. on jäässä. S:meni ei saa rauhaa, ennen kuin - -. S:messä läikähtää lämpimästi. Tuska s:messä. Odottaa jtak pelko s:messä. S:messä väräisi heikko toivo. S:meen hiipi epäilys ja pelko. Tuntui kuin jokin kylmä viima olisi puhaltanut s:meen KATAJA. - - metsän pyhin rauha jää ijäti s:mmeeni soimaan LARINK. — S. keveänä, levottomana. Odottaa jtak s. kylmänä 'kovasti peloissaan'. Tehdä jtak raskain s:min. Mit' olet pahoilla mielin, / kuta synke'in syämin / - -? KAL. Siellä kuuluu Eeva-tyttären asiat olevan huonosti, siitä kai Vuorenmaan s. oli täysi SILL. Terveydeksi on iloinen s., mutta murtunut mieli kuivuttaa luut VT. — S. iloitsee, riemuitsee jstak. Jk muisto synkistää s:ntä. Musiikin ystävän s:ntä lämmittävä konsertti. Kaikkien s:ntä liikutti miehen kova kohtalo. S:ntä lämmittävä, särkevä, vihlova tapaus. Itkeä s:ntä särkevästi. S. sulaa, heltyy, lämpenee, kovettuu jstak. Tytön s:mestä pusertui sanaton tuskanhuuto. Saada haava s:meensä. Mik' onkaan, s., osaas suruisempi, / sun, jota syöpi viha, jäytää lempi KOSKENN. Itsesyytös, katkeruus, katumus, viha, inho ja häpeä repivät s:ntä AK. Jk avaa, aukaisee s:met 'saattaa mielet herkiksi, vastaanottavaisiksi'. Rakkaus lievittää ja avaa s:men, sielun ja mielen KIVI. — Esitys sai vastakaikua nimenomaan nuorten s:missä. Puhua s:meen käyvästi. Sanat sattuivat kuulijain s:meen. Kuoro lauloi itsensä kuulijain s:meen. Hän parantaa ne, joilla on särjetty s. [= jotka ovat huolissaan syntiensä vuoksi, ovat tulleet synnintuntoon], ja sitoo heidän haavansa VT. - - hengellisen elämän taisteluja ja voittoja nämä [Siionin] virret ilmaisevat, särjetyn s:men nöyrää kieltä ne puhuvat AK. — *sydämissä(än* sydämistyneenä, suutuksissaan, kiukus-, vihapäissään. | Olla s:missään jstak. S:missään äyskii ja paukuttelee ovia. - - ettei appi arvelisi, / anoppi ajattelisi / ä'issäsi ähkeävän, / syämissäsi sysivän! KAL. — *Erik.* eräissä ilmauksissa, joissa sydän on järjen (pään) ja älyllisen elämän vastakohtana; vrt. II.1.d. | Rakkaus ei ole järjen, vaan s:men asia. Eläytyä jhk päällään ja s:mellään. Totella s:mensä ääntä. Antaa s:men vaikuttaa ratkaisuihinsa. - - kokonaisuus sinänsä on Kiven oman mielikuvituksen, s:men ja älyn tuote TARK. — Hengen kulttuuri ei vastusta s:men kulttuuria, vaan ne yhtyvät lopulta yhteen U.T.SIRELIUS. — S:men sivistys, ks. ⌣.

III. *yhd.* Ihmis-, mies-, nais-, nuorukaiss.; sukulaiss.; isän-, lapsen-, äidins.; rasvas.

IV. laajentunutta ja kuv. käyttöä. **1.** Kremlissä sykki »Pyhän Venäjän» s. - - ajoi tuulen aallot viljaa, / keskikesän s. sykki [= oli keski-, sydänkesä] LEINO. - - valoisien öiden ja lämpimän tullen unohtuvat pimeän talven pakkaspäivät, ja riemurinnoin sykkii luonnon suuri s. [= elämä versoo kaikkialla luonnossa] KATAJA. Militarismia pitäisi satuttaa suoraan s:meen K.LEHTIMÄKI.

2. suuremman kokonaisuuden keskellä olevasta, keskeisestä, sisimmästä, sen olennaisimmasta, tärkeimmästä, sen toiminnan, elämän keskuksena olevasta osasta; keskus, ydin. **a.** paikallisesta sijainnista. | Asua maan, salon s:messä. Mikkelin kaupunki on aivan Savon s:messä. N. on syntynyt ja kasvanut kaukana maan s:messä 'sisämaassa'. Kunnailta alas puiston s:meen LEHT. - - lahdet ja vuonot murtautuvat syvälle maan s:meen AK. — Turun seutu on Varsinais-Suomen s. Laatokan karjalaiskulttuurin s. Vihollinen suuntasi hyökkäyksensä suoraan maan s:meen. Kaupungin s:menä oli tuomiokirkko. Kylä näytti olevan jo uneen vaipumassa, kun tämä kolmiroikka läheni sen s:ntä, maantienristiä, jossa tiet kulkivat neljälle eri suunnalle ALKIO. **b.** koneen osasta, laitoksesta tms. | Kytkinlaitos on voima-aseman s. Nykyaikaisen liike-elämän s:menä ovat raha- ja luottolaitokset. Vastahakoisesti jätti Vinholt urheine miehineen tuon keskustornin, jonka hän käsitti varustusten s:meksi, mistä Viipurin säilyminen tai menettäminen riippui IVALO. — *Harv.* ihmisestä. | Äiti, kodin s. Etenkin he yhä useammin tulivat kohdistaneeksi kiitollisuutensa Katriin, joka oli kuin myötämielisyyden keskus ja s. tässä talossa NUOLIV. **c.** vars. yhd:oissa ajankohdasta, joka on keskellä jtak laajempaa ajanjaksoa (vuoden-, vuorokaudenaikaa) ja jossa tämän ajanjakson luonteenomaisimmat ominaisuudet selvimmin ilmenevät. | Ja nyt on jo yön s. ja hiljaisuus KILPI. Mutta aholla - - vallitsi [tulipalon aikana] punertava päivä talviyön s:messä KIVI. — *Yhd.* kesä-, päivä-, talvi-, yös.

3. sisus, keskus, ydin; us.)(pintakerros, kuori. | Pähkinän s. Marjan, hedelmän s. Jyvän s. ja kuori. S:mestään pilaantunut omena. Pellavan kuori, kuitukerros, puukerros ja s. Pellavan s:met 'puhtaat aivinat'. S:ntään myöten laho puu. Kynttilän s. 'lanka, jonka ympärille kynttilä on valettu'. Öljylampun s. 'nauha, jota pitkin öljy nousee säiliöstä'. Tulilangan s. 'palava ydin'. Kaapelin monisäikeinen s. Lyijykynän grafiittinen s. Termospullon s. 'kuoren sisällä oleva lasipullo'. Kilpakiekon metallista s:ntä kehystävä teräsrengas. Ajoksen s. Atomin s. 'ydin'. Maapadon s. 'tiivistävä osa'. Moreeniharjanne, jonka s:menä on kallio. Pyrstötähden kirkasta s:ntä ympäröi pilven tapainen vaippa, josta usein lähtee pitkä pyrstö. Kynttilän liekissä erotetaan kolme osaa: s. eli sisin osa, vaippa eli valaiseva osa ja palamistuloksista muodostuva huntu. — *Kasv.* Siemenaiheen keskellä on munan muotoinen isosoluinen solukko, siemenaiheen s., jonka sisässä on alkiorakko. — Solun tuma eli s. — *Tekn.* onttoa esinettä valettaessa käytetty sisustäyte. | Valumuotin s. S:ntä käyt-

täen valettu lieriö. — *Sähk.* sähkökoneen ankkuri. | Dynamon, muuntajan s. — *Kuv.* Tosihengellisyys on s. ja käytännöllinen elämä on kuori AK. — *Yhd.* hamppu-, kivi-, lanka-, luu-, pellava-, puu-, puuvilla-, rauta-, ruuti-, teräs-, vahas.; kynttilän-, lampuns.; valus.

4. a. sydämen (hertan) muotoinen esine, kuva, koriste tms. | Pahvista leikattu s. Ketjussa riippuva kultainen s. Puuhun on veistetty nuolen lävistämä s. Uskon, toivon ja rakkauden symbolit risti, ankkuri ja s. — Pikkuleipätaikinasta leivottu s. — *Yhd.* kulta-, piparkakkus. **b.** Murtunut l. särkynyt s. 'Dicentra l. Dielytra, Fumariacae-heimoon kuuluvia koristekasveja'.

sydän|aihe *s.*, vars. *biol.* Sammakon toukan s. **-aiheinen** *a.* S. koristekuvio, ryijy. **-ajatus** *s.* sisin, hartain ajatus, lempiajatus. | Äidin s.: lasten menestys. **-ala** *s.* **1.** vatsan yläosa palleasta kymmenennen kylkiluuparin tasalle; *anat.* sydänalankulma. | S. on arka, kipeä, turvoksissa. Tuntea kipuja s:ssa. S:ssa ilkeä, jäytävä tunne, kuvotus, polte. S:a etoo. Nainen itki s:ansa pidellen. Nauroin niin, että ihan s:an koski. Iskeä jkta nyrkillä s:an. **2.** mielenliikutuksista, tunteista puhuen: sydän. | Niin paha mieli, että s:a ahdistaa. Pelko kouristi s:a. Raskas suru jäytää s:a. S:ssa tuntuu karvaalta. Liikutus s:ssa. Niin alkoi s:ssa kasvaa närä uutta nousukasta vastaan ALKIO. - - ja samalla hän tunsi kuin raskaan painon vierähtävän s:staan ja tuli oikein hyvälle mielelle KIANTO. **-ala(n)-kipu** *s.* sydänalassa tuntuva kipu. **-ala(n)kulma** *s. anat.* kylkiluukaarien välinen kulma, sydänala (1). **-al|la, -ta** *adv.* sydämen alla, sydänalassa. | S. jäytävä tunne. Mutta häntä alkoi huimata ja kouristaa s:ta kuin kiikussa alas tullessa HEPOR. — Mut s. / niin tuntuu oudolta, kuin painais rikos AK. **-alue** *s.* Rautakautisen asutuksen s. **-alusta** *s. kans.* sydänala. **-asia** *s.* = sydämenasia. **-haava** *s.* S. on erittäin vaarallinen vamma. — *Kuv.* raskas murhe, suru; us. erik. lemmensuru. | - - nyt aukee kaikki vanhat s:t / ja kaihon mereen mieli uppouu KOSKENN. Ah, anna mulle anteeksi, / paranna s:ni VK. **-haave** *s.* sydämen haave, hartain haave. | Elätellä vanhaa s:ttaan. [Vapaan kirjailijan ura] on kyllä hänen s:ensa, hänen pyhin pyrkimyksensä KIANTO. **-halkaisija** *s. tekn.* ruuvin paksuus kierteen pohjasta pohjaan mitattuna. **-halkeama** *s. metsät.* säteen suuntainen halkeama puunrungossa. **-halkitavara** *s. puut.* suurtavara, jota saadaan halkaisemalla tukit keskeltä ja joka siis sisältää puolet tukin sydänosasta. **-halu** *s.* - - haastoi kuin s:ja / miehen mielihautehia LEINO. **-halvau|s** *s.* kuolemaan johtava sydämen toiminnan äkillinen pysähtyminen. | Saada s. Kuolla s:kseen. Pelästyin niin, että olin saada s:ksen. **-heikkou|s** *s. lääk.* sydämen t. sen toiminnan heikkous. | S:teen viittaavat oireet. **-hermo** *s.*, tav. *mon.* S:jen kiihottumisesta johtuva sydämen tykytys. — *Kuv.* vrt. hermo I.1.b. | Katsojien s:ja kutkuttava kilpailu. [N:n puheet näyttivät] sattuvan suomalaisen kansan s:ihin. **-hetk|i** *s.* vrt. sydän IV.2.c. | Ja yö oli vasta juuri vierähtänyt s:ensä ohitse PAULAH. **-hiekka** *s. tekn.* hiekka, josta valusydän tehdään, sydänmassa. **-hiili** *s. sähk.* hiili, jonka kovemman kuorikerroksen sisässä on pehmeämpi sydän. **-huoli** *s.* vars. rakkauden huoli. | Mutta lepikössä impi istui / huokaellen s:ansa LEINO. **-häiriö** *s.* sydämen toimintahäiriö. **-insuffisienssi** *s. lääk.*

sydän|juova *s.* Laudassa näkyi puun s. **-juur|et** *s. mon. kuv.* syvimmistä tunteista, sisimmästä, sydämestä. | Epäilys ja tuska repivät s:ia. Jk asia liikuttaa, haavoittaa jkta s:iin asti. Pelästyä, kuohahtaa, vapista s:iaan myöten. S:iin asti, s:iaan myöten uupunut, rakastunut, harmistunut, kauhistunut, onneton, katkera. S:iinsa kyllästynyt. Kiintyä jhk s:illaan. Kasvaa s:illaan kiinni isänmaansa kamaraan. S:iltaan kansan mies, suomalainen, rehellinen. - - miten epäilys oli yhä syvemmälle hänen s:iinsa tunkeutunut LEINO. **-kaiho** *s. runok.* - - epätoivoni, tuskani, taistoni, / s:ni katkeratkin LEINO. **-kammio** *s. anat.* sydämen kammio. | Oikea, vasen s. — *Kuv.* Sellaiseksi olen minäkin huomannut Eevan, ettei hän laske syrjäistä kurkistelemaan s:onsa PAKK. **-kappale** *s.* sydänosa. | Valumuotin s. Osista kootun maston s. **-karsina** *s.* sydänpussi. | Kalan s. Tuossa lepäili mies, joka oli ammuttu läpi keuhkojen, niin että s:a hiipoi KIANTO. — *Kuv.* sydämestä. | No puhkaise se s:stas ulos KIVI. Niin, lähtösi on lähellä. Älä siis enää haudo turhia ajukopassasi ja s:ssasi HAANPÄÄ. **-keko** *s. el.* luukalojen ja kiillesuomuisten erilliseksi osastoksi kuroutunut sydämen kammion etuosa. **-kerä** *s. kuv.* sydämestä. | - - siinä oli hänen melkoisesti rasvoittunut s:nsä vähitellen lakannut sykkimästä SILL. En s:n karvastelematta jaksa muistella asian juoksua KILPI. — Hellittelysanana lapsesta t. rakastetusta. | Nuku, nuku lapsonen, / oma s.! AK. **-kesä** *s.* keskikesä; vrt. sydän IV.2.c. | Lämmin s:n päivä. Napapiirin pohjoispuolella saattaa s:lläkin sataa lunta. Kohta on s. käsillä, ja on näin koleata. — *Kuv.* Alkavan miehuuden s. VILJANEN. **-kiel|i** *s. mon. kuv.* sydämen "kielet", tunteet. | Saada jkn s:et väräjämään. S:et on odottavalla / niin herkät ja kärsineet LEHT. **-kilpi** *s.* heraldiikassa: vaakunan keskelle sijoitettu pienikokoinen kilpi. **-kipu** *s.* S:ihin käytetty lääke. — *Kuv.* lemmentuska. **-kohtau|s** *s.* Hysteerinen, ankara s. Sai rasituksesta, pelästyksestä s:ksen. Jklla on s:ksia. **-korvake** *s. anat.* sydämen eteisen seinämästä eteenpäin lähtevä lisäke, jonka seinämässä on voimakkaat lihakset. | Oikea, vasen s. **-kouristu|s** *s.* sydämen kouristus. | Hengenahdistusta ja s:ksia. **-kuolema** *s. lääk.* sydäntaudin, sydänhalvauksen aiheuttama kuolema. | Äkillinen s. **-kuop|pa** *s.* sydänala. | S:assa tuntuva ahdistus. **-kuu** *s. kans.* joulu-, tammi- ja helmikuusta käytetty nimitys. | Ensimmäinen, toinen ja kolmas s. Olipa kerran s:n iltapäivä ja kova pakkanen SEPPÄNEN. - - kun olen kylmällä kyhätty, / syänkuilla synnytetty KANT. **-kuukausi** *s. kans.* = ed. **-käpy|(nen)** *s.* hyväillen rakastetusta t. (pienestä) lapsesta: kullanmuru(nen), -nuppu(nen), -terttu. | Rakas s:ni. Äidin ja isän s. Lapseni, pieni s:seni. - - pium, paum! äiti laulahtaa / ja s:änsä tuudittaa AK.

sydän|laatikko *s. tekn.* valusydämen valmistuksessa käytetty, tav. kaksiosainen puulaatikko, sydänmuotti. **-laho** *metsät.* 1. *s.* puun rungon keskuksessa esiintyvä laho, joka leviää alhaalta ylöspäin ja sydänpuusta pintaan päin, keskilaho. 2. *a.* S. puu. S:a ja sinistynyttä puuta. **-lanka** *s.* Punotun köyden s. Kynttilän s. **-lauta** *s.* sahattaessa tukin keskiosasta saatu, puun sydämen sisältävä lauta;)(pintalauta. **-leh|ti** *s.* 1. sisus-, keskuslehti. | Sipulien, kaalin kerän s:det. 2. eräiden kasvien siemenessä valmiina oleva lehti t. yl. kasvin ensimmäinen lehti. — Vars. *kuv.* Toivo on tosin vaan yksi s. elämän kukkasessa, ainoastaan yksi sanoista elämän arvoituksessa AHO. - - ja henkinen oras niin arkaillen / s:tiään kohotti maasta AK. **-leikkau|s** *s. lääk.* Varsinkin synnynnäisiä sydänvikoja korjataan s:ksella. **-levy** *s. tekn.* sisus-, keskilevy. **-lihas** *s. anat.* **-lokero** *s.* sydämen eteisten ja kammioiden yhteisnimitys, sydämen lokero. **-lämpö** *s. runok.* sydämen lämpö. | S:mme kylmenemään / moni viekas saa vihamies *MANN. **-läppä** *s. anat.* sydämen läppä, jollaisia on eteisten ja kammioiden sekä kammioiden ja päävaltimoiden välillä. **-läppävika** *s. lääk.* = läppävika. **-lääk|e** *s.* Digitalis ym. s:keet. **-ma|a** *s.* 1. vars. asumaton t. harvaan asuttu syrjäinen metsäseutu, salo-, syrjäseutu, taka-, erämaa, korpi, kiveliö;)(rintamaa. | Metsäinen, laaja, asumaton s. Matka kävi tiettömän s:an halki. Kirkasvetinen s:an järvi. Savon s:itten sisukkaat asuttajat. Kaukaa s:ilta saapuneet markkinamiehet. Me elämme täällä kaukana s:illa suurimman osan vuotta kuin haudattuina hankien sisään AHO. - - ajoi korpia kovia, / s:ita synke'itä KANT. 2. jnk maan keskeisin, olennaisin, tärkein alue, osa. | Taistelut riehuivat Saksan keisarikunnan s:issa. **-maalai|nen** *s.* sydänmaan (1) asukas. | S:sten pitkä kirkkomatka. **-mai|nen**[63] *a.* sydänmaalle ominainen, sydänmailla tavattava. | Maisemat alkoivat nyt saada hyvin s:sen muodon AK. **-massa** *s. tekn.* massa, josta valusydän tehdään, sydänhiekka. **-muna** *s. kans.* sydämestä. | Oikein s:a kurtistelee ruttuun, kun ajattelenkin, että minun pitäisi taas muuttaa kylänlaidan köyhyyteen SEPPÄNEN. **-muotti** *s. tekn.* sydänlaatikko. **-murhe** *s. runok.* sydänsuru. | - - itkevät, / s., joill' osana on *MANN. **-muuntaja** *s. sähk.* sellainen muuntaja, jossa on rautasydän, mutta ei vaippaa;)(vaippamuuntaja. **-muuri** *s. rak.* muuri, joka kulkee rakennuksen keskellä pituussuuntaan ja kannattaa välikattopalkkien toista päätä ulkoseinän kannattaessa toista. | Nykyään s:t korvataan usein kantavilla pilareilla. **-myrkky** *s.* sydäntä vahingoittava myrkky. **-mätä** *s.* erään sienen aiheuttama rehu-, puna- ja sokerijuurikkaan märkiminen. **-naula** *s. tekn.* valusydäntä muottiin kiinnittävä naula.

sydän|oire *s. lääk.* **-osa** *s.* sisä-, sisus-, keskusosa. | Siemenen, hedelmän s. ja kuori. Puun rungon s. Valumuotin s. ja vaippaosa. Maapadon tiivis s. Liekin s. Maan s:t ja rajaseudut. **-parka** *s.* - - kaipuu kalvaa aina s:ani KATAJA. **-pellava** *s.*, tav. *mon.* aivinat, ihot. **-pistos** *s.* sydämessä tuntuva pistos. **-pitäj|ä** *s.* 1. = rintapitäjä. | Hämeen vauraimpia s:iä. 2. *harv.* sydänmaan, syrjäseudun pitäjä. | S:ien kehnot asunto-olot. **-pohj|a** *s.*, vars. *mon.* sydämen pohja. | Tunsin lämpimän ailahduksen s:issani. [Nuoren naisen katse] jonka hehku riipaisee s:iin asti KARHUM. **-puoli** *s.* Kuivuvan laudan s. vetäytyy kuperaksi ja pintapuoli kovertuu. **-puolisko** *s.* sydämen puolisko. | Vasen, oikea s. **-pussi** *s. anat.* sydäntä kaksinkertaisena pussina ympäröivä ohut kalvo. **-pussintulehdus** *s. lääk.* tav. ⌒. **-puu** *s.* 1. puun kuivempi sisusosa, ydinpuu;)(pintapuu, manto. | S:sta sahatut laudat. Varttuneen männyn pintapuu on vaaleaa, s. punertavaa. 2. Osista kootun maston s. Kierreportaiden s. eli kierrenapa. Hautaristin s. 'pystypuu'. **-päivä** *s.* keskipäivä; vrt. sydän IV.2.c. | Joulukuussa on usein s:lläkin hämärää. Ei kala s:llä syö. - - kuin aamurusko, joka kirkastuu kirkastumistaan s:än saakka VT. **-rako** *s.* sydänpuussa oleva rako. | Pölkky, jossa on s. **-raukka** *s.* - - ei routa rinnasta lähde eikä s:ni ikäväänsä heitä KATAJA. **-sairas** *a.* ja *s.* sydänsairautta poteva. **-sairaus** *s.* sydämen sairaus. **-salaisuu|s** *s.* salaisuus, jonka jku säilyttää "syvällä sydämessään", us. rakkausasioita koskeva salaisuus. | Uskoa, paljastaa jklle s:ksiaan 'uskoutua jklle'. **-salo** *s.* synkkä salo, sydänmaa. | Kaukaisten s:jen asukkaat. **-seinä** *s. rak.* = sydänmuuri. **-seu|tu** *s.* 1. sydämen ympäristö, sydänala. | Kipuja s:dussa. 2. **a.** keskeisin, merkitsevin alue, seutu; jnk ilmiön tyypillisin esiintymisalue, -seutu. | Armeija eteni suoraan vihollismaan s:tuja kohti. Satakunnan vanha s. Jnk kulttuurimuodon s:dut. Keski-Häme on ollut pellavanviljelymme s:tua. **b.** syrjäseutu, sydänmaa. | Kaukana maan s:duillakin. **-simpukka** *s.* Cardium edule, sydämen muotoinen syötävä merisimpukka, herttasimpukka. **-suoni** *s. harv.*, ei *anat.* Ne pisarat, jotka ovat tämän pojan s:sta heruneet AK. **-suru** *s.* 1. syvä, us. rakkausasioista johtuva suru, lemmensuru. | Tuotti äidilleen paljon s:a ja kyyneleitä. Tyttöjen s:t. Enkä mä muille ilmoita / mun s:jani; / synkkä metsä, kirkas taivas, / ne tuntee mun huoliani KL. 2. *konkr. harv.* sydänsurun aiheuttaja. | Hänet tunsi kansa Turun, / sanavalmiin juoppolallin, / vanhain piikain s:n H.ASUNTA. **-suv|i** *s.* keski-, sydänkesä; vrt. sydän IV.2.c. | Lämmin s. Juhannus, s:en suuri juhla. **-sykkyrä** *s. kuv.* sydämestä. | S. sairas... se kuumasti takoo HAARLA. **-sy|y** *s.* 1. puun ydinsyy. | Puun, lankun s:yt. — *Kuv.* ydin. | Maassa, joka on s:iltään läpeensä kustaviaaninen T.VAASKIVI. 2. *runok.* Vaan ei auta s:istä / miestä itku eikä parku LEINO. **-säie** *s.* Punotun köyden s. **-sävel** *s. kuv.* sydämestä lähtevä, harras "sävel". | Kristityn s:et.

sydän|talvi *s.* keskitalvi; vrt. sydän IV.2.c. | S:talven pakkaset. - - s:talvella, tuossa tammi- ja helmikuun aikoina ALKIO. **-tarha** *s. kuv. heng.* sydämestä. | Laulu kaikuu s:ssain, / kukat armon kukoistaa HLV. **-taut|i** *s.* S:eihin sairastuvat yleensä vain aikuiset ihmiset. **-tauti|nen** *a.* ja *s.* S. vanhus. — S:sten hoito. **-tip|at** *s. mon.* Antaa pahoinvoivalle s:poja. **-toimin|ta** *s.* sydämen toiminta. | S:nan häiriöt. **-torni** *s.*

keskiajalla linnan keskuksena ja puolustajain asuntona ollut vahva, kehämuurin ympäröimä torni. **-tukki** *s.* = napahirsi. **-tulehdus** *s. lääk.* sydämen tulehdus. **-tusk|a** *s.* syvä, sydämen tuska; lemmentuska. | Tytöllä näytti olevan s:ia. Ja äidit ne lastansa hellemmin / s:assa sulkevat sylihin LEINO. **-tykytys** *s.* sydämen tykytys.

sydänty|ä[1*] *v.* **1.** = sydämistyä. | S. jkn sanoista, vilpillisyydestä. Mistä sinä olet häneen niin s:nyt? Akkapas tästä suuttuu ja s:y, tempaa hiilikoukun käteensä ja pauhaa ihan ukon edessä LEHT. Se oli s:nyttä, vimmattua se viimeinen taistelu! IVALO. **2.** äityä, kiihtyä. | Lapsi s:y huutamaan täyttä kurkkua. Illemmalla s:i tuulemaan ja tuiskuamaan.

sydäntä|liikuttava, -lämmittävä, -särkevä, -vihlova *a.* par. ⌒; ks. sydän II.4.

sydän|varjo *s.* jnk kappaleen heittämän varjon tummin keskiosa, johon valonlähteen mistään osasta ei tule valoa; vrt. puolivarjo. | Täydellinen auringonpimennys on niissä osissa maapalloa, joihin kuun s. osuu. **-ver|i** *s.* sydämessä oleva t. suoraan sydämestä vuotava veri (jonka menettäminen on kuolemaksi). **1.** Uhrieläintä pistettiin sydämeen ja s. otettiin talteen. Vuodattaa jkn s. 'surmata jku'. No, miekka, etkös tahdo syyllistä s:ta juoda? JOTUNI. **2.** *kuv.* **a.** us. *mon.* sydämestä, mielestä. | - - sylkähtää mun s., / lämpenee jo läyli mieli LEINO. - - siks isketty syvään / se [sankaritaru] on s:iin LEINO. S:iä oikeastaan virkisti, se oli tunnustettava, mutta järjen oli paheksuttava KILPI. **b.** ilmauksissa, jotka merkitsevät elämänsä, henkensä uhraamista (vars. jnk jalon asian puolesta) t. toisen elämän tuhoamista, turmelemista. | Valmis uhraamaan s:ensä isänmaan puolesta. Unkari vuodatti s:taan Euroopan kulttuurin etuvartiona turkkilaisia vastaan. Vaatia jkn s:ta 'kuolemaa'. Kiitos, Jeesus, rakkaudestas, / kiitos s:estäs HLV. **c.** ihmisen sisimpien ajatusten ja tunteiden ilmaisemisesta, vars. luovassa taiteessa: sydän, sielu. | Teos, jonka N. on kirjoittanut s:ellään. Näille riveille kirjoittaja on vuodattanut s:ensä. Jos Tizian maalasi tummanpunaisella viinillä, maalasi toinen [= Michel Angelo] s:ellään LEINO. **-vika** *s.* Synnynnäinen, elimellinen s. **-vikai|nen** *a.* ja *s.* S. vaimo. — S:sten on vältettävä liiallista löylyä. **-voitelu** *s. tekn.* Laakereissa on s. 'voiteluaine kohoaa öljysäiliöstä voitelukuppiin sydäntä pitkin niin kuin öljy öljylampussa'. **-ystävä** *s.* erittäin läheinen, rakas, uskottu ystävä. | Tuula on Ritvan s. Muutaman ryypyn jälkeen oltiin jo s:t. **-yö** *s.* keskiyö, yösydän; vrt. sydän IV.2.c. | Synkkä s. Valvoa s:hön asti. **-ään|i** *s.* sydämen toimiessa syntyvistä äänistä, joita kuuntelemalla lääkäri voi tehdä päätelmiä sydämen toiminnasta. | Ensimmäinen eli systolinen s. Toinen eli diastolinen s. S:et säännölliset. Sikiön s:et. **-öinen** *a.* sydänyöllä vallitseva, sydänyölle ominainen. | S. pimeys, hiljaisuus.

syeniitti[4*] *s. geol.* graniittimainen magmakivi(laji), jossa kvartsia on aineksena vähän t. ei ole ollenkaan. **-porfyyri** *s. geol.* syeniittiä vastaava porfyyrinen kivi(laji).

syfilidologia[15] *s. lääk.* kuppatautioppi.

syfiliitikko[2*] *s. lääk.* kuppatautinen.

syfiliitti|nen[63] *a. lääk.* kuppatautinen, kuppataudista johtuva. | S. henkilö. S. verenkiertohäiriö, haava. — *S:sesti.* S:sten hoito.

syfilis[64] *s. lääk.* kuppatauti.

syhdätä[35*] *v. eläinlääk.* = hivuttaa 4.

syhelmä[12] *s. murt.* syyhelmä.

syhyttää[2*], **syhytä**[39], **syhyä**[1] *v. murt.* syyhyttää jne.

syi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < syy. | S. solukerros. S. sienen kanta. S:stä rautaa. — *Yhd.* hieno-, karkea-, luja-, lyhyt-, pieni-, pitkä-, sitkeä-, suora-, tiiviss.; harva-, neli-, taaja-, tiheä-, yksis.; niinis.

syistö[1] *koll.s.* syyt. | Puun s.

syk|e[78*] *s.* **1.** sykintä, sykkinä. | Sydämen, valtimon, suonen s. Sydän lyö niin, että s. tuntuu päässä asti. - - iäks ennen kuin kylmeni kuolohon / s. nuoren, lämpöisen valtimon *MANN. — *Yhd.* suonen-, sydämen-, valtimon-, verens. **2.** *kuv.* Nuoren sydämen salaisimmat s:keet. - - lemmen pyhimmät s:keet ja pyyteet SILL. [Kiven jokaisessa henkilökuvassa] tuntuu hänen oman sydämensä s. ja hänen sielunsa jännitys TARK. — Suurkaupungin elämän kiihkeä s. Arkipäiväisen työn s. Näytelmä, josta puuttuu draamallinen s. [Kirjailija] saa pienetkin asiat täyteen virkeää s:että AK. — *Yhd.* elämäns.

sykehti|ä[17*] *v.* sykähdellä. | Sydän tuntuu vielä s:vän.

sykehty|ä[1*] *v. harv.* tukahtua. | Palo s:i vasta vetelän nevan laitaan TOPPILA.

sykermä[13] *s.* sykerö. | Pieni s. villalankaa. S. mäntypistiäisen toukkia. — *Yhd.* lankas.

sykerryttä|ä[2*] *kaus.v.* < seur. | Tuska onnesta ollehesta / sydäntä s:ä LEINO.

sykerty|ä[1*] *v.* mennä, kiertyä sykkyrälle; käpertyä, käpristyä. | Kiskotut tuohinauhat pantiin kerälle, etteivät ne päässeet s:mään. Pahasti s:nyt lankatukko. Johtojen irralliset päät ovat s:neet yhteen. Sydän s:i niitä katsellessa, niin hirveästi ne pelottivat ALKIO. — Tytöt s:ivät takkakivelle kauhistuneina ALKIO. Hän s:y syrjemmälle akkunasta HAARLA.

sykertä|ä[8] *v.* kiertää sykkyrälle, sykkyrään; käpertää, käpristää. | Tuuli on pyörittänyt ja s:nyt pyydykset pahanpäiväisesti. — Sydäntä s:vä [= kouristava] ajatus. Kolmas [huoli] on kohalla kesken, / s:ä syänalassa KANT.

sykerö[2] *s.* **1.** hiuksista yms. **a.** tav. niskaan t. päälaelle yhteen kierretyt t. sidotut hiukset t. hiuspalmikot; nuttura. | Sitoa, kammata hiuksensa, tukkansa s:lle. Pitää hiuksiaan s:llä. — *Yhd.* hiuss. **b.** *kansat.* nauhalla kääritty hiuspalmikko. | Keltaiset hiukset riippuivat kahtena pitkänä s:nä povelle SUONIO. **c.** Puhdistetut pellavat kietaistaan s:lle siten, että kourallinen niitä otetaan toisella kädellä keskeltä kiinni ja latvat kierretään toisella kädellä yhteen. — *Yhd.* pellavas. **2.** *kasv.* tiheä, usean kukan muodostama ryhmä savikkakasvien haaraisen kukinnon osana. | Kukat pienet, tiheissä s:issä.

sykeröidä[30] *v.* panna, sitoa sykerölle. | S. päänsä, hiuksensa.

sykitt|ää[2*] *kaus.v.* < sykkiä. | - - siellä jossain

nytkin jokin ilvehtivä luonnonvoima s:i kahta sydäntä SILL.

syk|kiä[17*] *v.* -intä[15*], (harv.) -kinä[14] *teonn.* **1.** sydämen jatkuvasta (säännöllisestä) supistumisesta ja laajenemisesta: sykkää, tykkiä, tykyttää, lyödä. | Sydän s:kii tasaisesti, levottomasti, epäsäännöllisesti. Sydän s:ki haljetakseen. S:kivä suoni. Oli niin hiljaista, että voi kuulla sydämensä s:innän. Veri s:ki jok'ainoassa suonessa, hakkasi kuin tuhansilla vasaroilla CANTH. — Sydän s:kii ilosta, pelosta. Tehdä jtak s:kivin sydämin 'levottomana, jännittyneenä, peloissaan'. - - povi s:ki pelon ahdistamatta SILL. Hän ei tiennyt, minkä taakan alla Pertun sydän s:ki KATAJA. — Jkn sydän s:kii jklle t. jllek, jkn puolesta, ks. sydän I.2.c. — *Erik.* Alkueläinten s:kivä erittämisrakko. — *Sähk.* S:kivä tasavirta 'tasavirta, jonka voimakkuus vaihtelee jaksoittain'. **2.** *kuv.* Kuumeisena s:kivä elämä. Joka puolella s:ki nuori elämä. [Kaupungin] valtimon kuumeinen s:intä tuntui yösydännäkin LEINONEN. Hänen naisellisuutensa s:ki voimakkaimmillaan SILL. - - siellä, missä kävelypaikkojen sähkövalot loivat haaveellista loistettaan s:kivien koululaisintohimojen ylle SILL. — Sävellyksen rytmillinen s:intä. Runokokoelmassa s:kii aito lyyrillinen suoni. [Mannisen runosuoni] on s:kinyt vain harvoin ja erikoisten vaikutelmien pakosta TARK.

sykky[1*] *s. harv.* sykintä, syke. | Sydämen s.

sykkyr|ä[18] *s.* **1. a.** kireäksi kierrettyyn lankaan, punokseen tms. sen löyhdyttyä kiertynyt mutka, kiemura tms., tällaisista muodostunut sotkos, sotkeuma, paksunnos tms. | Langassa, köydessä on s:öitä. Huolimattoman kehrääjän lankaan tulee s:öitä. Lanka, köysi, ketju kiertyy, menee s:älle, s:öille, s:ään. Kuivat höylänlastut kiertyvät s:öille. Suora tukka oli käherretty satoihin s:öihin HILJA VALTONEN. — Englantia puhuttaessa menee kieli senkin seitsemälle s:älle. - - moni äiti veti nokkansa s:ään [= nyrpisti nenäänsä], osoittaaksensa siten tyytymättömyyttänsä PÄIVÄR. — *Kuv.* [Ikävä muisto] oli mielessä semmoisena pahana s:änä, joka ei päästänyt sinne entistä iloa JÄRN. **b.** poimu, kurttu, ryppy. | Sopimaton takki menee niskasta monelle s:älle. - - alkujaan louhittavaksi liian ohut malmikerros on poimuuntunut s:öille, jotka ovat niin paksuja, että malmia hyvin kannattaa louhia AK. **c.** sotkuinen kimppu, mytty. | Liaanit kasvavat sekasotkuisessa s:ässä. Verkko on sotkeutunut yhteen s:ään. Lapsen peite oli sängyn jalkopäässä yhtenä s:änä. Tappelijat kierivät rinnettä alas yhtenä s:änä. **2. a.** kerä, sommelo. | Kerin virteni kerälle, / s:älle syylättelen KAL. **b.** jstak kokoon käpertyneestä, käppyrässä olevasta. | Käärme makaa kalliolla s:äksi kiertyneenä. Koira painautuu lattialle s:ään. Aukusti meni niin s:ään, että oli pyöreä kuin kerä PAKK. [Vaimo] painui katkerasti itkien miehensä syliin yhteen s:ään KIANTO. — *Kuv.* Sydän s:ässä, s:ällä 'peloissaan, levottomana'. [Sydän] kiertyi ihan s:äksi vihasta KOJO. - - katsahti erotessaan niin oudosti, että tytön sydäntä s:älle veti [= pahaa teki] AHO. **3. a.** pellavista, rohtimista tms.: sykerö (1.c). | Parhaat rohdinkuidut kierretään s:älle. Vääntää vyyhti s:älle. — *Käs.* pieni koruompelu- t. merkkauslankavyyhti, tokka. **b.** hiuksista: sykerö, nuttura. | Kiertää hiuksensa korvallisille s:öiksi. Polynesialaiset pitävät hiuksensa s:öille punottuina.

sykkyräi|nen[63] *poss.a.* S. lanka. Mikäpä ne olisi kuivannut — s:set märjät rääsyt [= purjeet] KIANTO.

sykkyräsuoli *s. anat.* ohutsuolen loppuosa.

sykkyröity|ä[1*] *v.* kiertyä, mennä sykkyröille, tulla sykkyräiseksi. | Langan, köyden, vyyhden s:minen.

sykky|ä[1*] *v.* Kivellä: sykähdellä, sykkiä. | Mun sydämmein autuudest' s:y.

sykkäil|lä[29] *frekv.v.* (< sykkää) sykähdellä. | Sydän, veri s:ee. Oi, kuulkatte, kuinka se s:ee / tämä maa ja sen musta multa! LEINO.

sykkä|ä[2*] *v.* sykkiä, sykähdellä. | - - tyyn' on, kylmä miehen kuori, / sydän s:ä ainoastaan LEINO.

syklaami[6] *s.* alppiorvokki.

sykli[4] *s.* jakso, sarja, kierros, kierto.

sykli|nen[63] *a.* ympyrän muotoinen, pyöreä. | S. [jaksoittaisesti uusiutuva] ilmiö. — *Mat.* S. vaihtelu 'kiertovaihtelu'. — *Kem.* S:set yhdisteet 'orgaaniset yhdisteet, joiden molekyyleissa on yksi t. useampia atomirenkaita'.

syklo- us. oppisanoissa: syklinen. **-heksaani**[6] *s. kem.* vars. liuotteena käytetty alisyklinen hiilivety, väritön bentsiinin hajuinen neste. **-idi**[4] **1.** *s.* **a.** *mat.* tasokäyrä, jonka ympyrän kehällä oleva (t. yleisemmin: ympyrään kiinteästi liitetty) piste muodostaa, kun ympyrä kierii liukumatta kiinteää suoraa pitkin. **b.** *psyk.* sykloidinen henkilö. **2.** *a.* = seur. **-idinen**[63] *a. psyk.* rakenteeltaan maanis-depressiivisen ja normaalin välillä oleva. | S. persoonallisuustyyppi. **-metria**[15] *s. geom.* ympyrään kuuluvien kuvioiden mittaamista käsittelevä tasogeometrian osa, ympyränmitanto. **-metri|nen**[63] *a. mat.* S:set funktiot 'trigonometristen funktioiden käänteisfunktiot, ympyräfunktiot'.

sykloni[6] *s.; rinn.* kykloni. **1.** pyörremyrsky. **2.** *metrl.* matalan ilmanpaineen keskus, ilmanpaineminimi;)(antisykloni. **3.** *tekn.* teollisuuslaitoksissa pölyn, lastujen tms. poistamiseen käytetty suppilomainen laite, jonka pääosana on imutuuletin; *syn.* pyörresuppilo. **-|nen**[63] *a. metrl.* S:set tuulet.

syklo|troni[4] *s. fys.* atomin ydinhiukkasten vauhdituskoje, jossa spiraalimaista rataa kiertäviä hiukkasia kiihdytetään vaihtojännitteellä. **-tyymi**[4] *s. psyk.* syklotyyminen henkilö;)(skitsotyymi. **-tyymi|nen**[63] *a. psyk.* -syys[65] *omin.* Rakenteeltaan s. henkilö on luonteva, välitön, puuhakas ja hyväntahtoisen leikillinen.

sykofantti[1*] *s.* henkilö, joka ilmiannon uhalla kiristää ihmisiltä rahaa, kiristäjä, salakavala panettelija.

sykomori[4] *s.* **1.** Ficus sycomorus, Egyptissä ja itämailla kasvava tuuhealatvuksinen puu, metsäviikunapuu. **2.** Platanus occidentalis, amerikkalainen plataani.

syksy[1] *s.* **1.** kesän ja talven välinen vuodenaika, Suomessa vars. syys-, loka- ja marraskuu; vrt.

syys;)(kevät. | Pimeä, synkkä, sateinen s. S:n hämärät päivät. Luonto on pukeutunut s:n väreihin. Puissa on jo s:n keltaa. S. saapuu, lähestyy, tulee, tekee tuloaan. Kesä kallistuu s:yn. Lämmintä jatkui pitkälle s:yn. S:llä. Myöhään s:llä. S:n pimeillä. Sulalla s:llä. Sulan s:n aikaan. A. sairasteli hiukan s:stä 'syksyn aikana'. Tänä, viime s:nä. S:stä jouluun. Keväästä s:yn. S:in keväin 'syksyisin ja keväisin'. Kevättä kynttelilta, s:ä Perttelilta SL. — *Yhd.* alku-, loppu-, myöhä(is)s. 2. *kuv.* On ehtinyt jo elämänsä s:yn. Yksi mietti kavaluutta ystävän armaan, / toinen suri s:ä sydämensä harmaan LEINO.

syksy- tav:mmin syys-. **-aamu** *s.* Hämärä, sateinen s. **-ilt|a** *s.* Hämärä, kuutamoinen s. Pitkinä s:oina. - - ja sen perheen pöydän päässä asuu ikävyys kuin riutuva syksy-ilta KIVI.

syksyi|nen[63] *a.* syksyn aikainen, syksyyn kuuluva, syksylle ominainen, syksy-, syys-; vrt. syksyllinen. | S. aamu, päivä, sunnuntai. S. yö ajaa yhdeksällä hevosella [= sää vaihtuu useita kertoja syysyön kuluessa] SL. S. luonto. S:set pellot. S. jänis. S:set sateet. S. tuuli, halla. S. kuutamo. S:set metsästysretket. S. tunnelma. S. vesitähti, ruusuleinikki (kasv.). — Olla s:sissään 'syysasussa'. — *Kuv.* Kuinka vajaa viisikymmenvuotias lapseton naisihminen voi olla niin s:sen näköinen KARHUM. — *Yhd.* joka-, myöhäis-, tämän-, viimes.

syksyisin *adv.* syysaikaan, (aina) syksyllä. | S. alkavat koulut.

syksy|kesä *s.* - - eräänä iltana s:kesällä KIVI. **-kiire** *s.*, tav. *mon.* **-kylm|ä** *s.*, tav. *mon.* S:ien alkaessa.

syksylli|nen[63] *a.* 1. menneen syksyn aikainen, viimesyksyinen. | S. sairaus uusiutui talvella. S. [= syksyllä istutettu] taimi. S:set [= syksyllä syntyneet] karitsat. 2. tav:mmin syksyinen. | S:siä arpajaisia jo valmisteltiin TALVIO.

syksym|mällä, -mälle t. -pänä, -mäksi *komp. adv.* myöhemmin syksyllä. | Lähdetään s., s:pänä. S:pänä samana vuonna. Töiden aloittaminen siirretään s:mäksi.

syksy|myöhä *s.* Oli jo s. Kyntöjä riitti s:myöhään asti. **-omena** *s.* **-pimeä** *s.* **-puol|i** *s.* S. kesää, vuotta. Alkoi jo olla s. Palasi vasta s:ella. S:een on usein sateista. **-puu** *s. harv.* **-pyynti** *s.* **-päivä** *s.* **-ruokinta** *s.* **-sade** *s.* **-sää** *s.* Sua muistan s:llä / rajutuulten raivotessa KALLIO. **-talvi** *s.* **-tuuli** *s.* **--yö** *s.* Synkkä ja sateinen s. **-öinen** *a.* S. myrsky. — *Kuv.* - - sävel synkkä, s. LEINO.

sykyil|lä[29] *v. kans.* syöksähdellä, töytäillä. | Lammas s:ee hätääntyneenä pakotietä etsien. Mitä sinä siinä s:et, pysy alallasi!

sykyrä[18] *s.* tav:mmin sykerö.

sykysy[1] *s. kansanr.* syksy. | - - käyä kengättä kesällä, / s:llä syylingittä KAL.

sykyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* sykkiä, tykyttää. | - - oli outo orjan mieli, / sydän rinnassa s:ti LEINO. — Moottori s:tää.

sykäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* (< sykähtää) sykkiä. 1. Sydän s:telee normaalia nopeammin. Valtimon s:tely. — S:televä [= vuoroin kirkastuva, vuoroin himmenevä] valo. — *Sähk.* S:televä tasavirta. 2. *erik.* tunnereaktioista. | Sydän s:telee riemusta. Odottaa jtak sydän s:dellen. Vähän s:teli [tavallista kiivaammin] Matin sydän, kun hän koetti lähetä pielestä niin hiljaa kuin suinkin AHO. — *Kuv.* [Nuorukainen aikoi] sanoa [tytölle] sitä, mitä veri s:teli LINN. Juuri siksi, että suru on niin herkkä, se s:telee lämpimästi ja myötätuntoisesti kaikille elämän ilmiöille HEPOR. Suurta, s:televää riemua tuntee hän silloin sydämessään WILKUNA. — Seurailla läheltä taloudellisen elämän s:telyä. Tuntea povessaan ajan levottomat s:telyt.

sykähdy|s[64] *teonn.* (*rinn.* sykäys[64]) < sykähtää. 1. sydämen, valtimon tms. yksityinen lyönti. | Sydän työntää jokaisella s:ksellään verta aorttaan. Laskea valtimon s:kset. — Elämän valtasuonen s:kset. 2. *kuv.* Tunsin rinnassani ilon s:ksen 'ailahduksen'. Arimmat sydämensä s:kset [= sisimmät ajatuksensa ja tunteensa] hän tietysti on kätkenyt lukittuihin laatikkoihin KIANTO. - - tuntenut lemmestyneen s:ksen käyvän läpi olemuksensa ... SILL.

sykähdytt|ää[2*] *kaus.v.* -ävästi *adv.* (*rinn.* sykä(h)yttää[2*]) (< sykähtää) miellyttävän tunnereaktion aiheuttamisesta: sävähdyttää, riipaista. | Tuon onnen tuokion ajatteleminenkin s:ää sydäntä. Jk s:ää mieltä. S:ävä rakkaustarina. Oudon s:ävä salaperäisyys. S:ävän vaikuttava näky. Ja suoniis tulet sytti / ja rintaasi s:i / sen kevään kaihoisuus SILJO. - - omituinen väristys s:i hänen olemustaan E.ELENIUS. Nietzschellä on eräitä tällaisia suuria, s:äviä säkeitä ja säkeistöjä KOSKENN. — *Yksipers.* Oikein sydäntä s:i lämpimästi, kun pitkästä aikaa kuuli omaa äidinkieltään.

sykäht|ää[2*] *mom.v.* < sykkää. 1. sydämen toiminnan yksityisestä (us. tavallista voimakkaammasta) vaiheesta. | Tavallisesti sydän s:ää noin 70 kertaa minuutissa. 2. tunteista, mielenliikutuksista puhuttaessa. | Sydän s:ää ilosta, riemusta, pelosta. Miehen sydän s:i, sillä koston hetki oli tullut. - - Aapon rinnassa s:i nyt rohkeus ja päättäväisyys AHO. Mutta silloin s:ää mieleeni muuan lämmittävä ajatus SILL. - - hänen mielensä s:i iloiseksi, kun hän kuuli ulkoa leivosen liverryksen WILKUNA.

syleil|lä[28] *v.* 1. kiertää käsivartensa jkn t. jnk ympärille, ottaa, sulkea jku t. jk syliinsä, halata (vars. hyväillen, lohduttaen, suojaten). | S. rakastettuaan, vaimoaan. Äiti ja poika s:ivät toisiaan. Mies ja nainen seisoivat vastakkain s:len ja suudellen. Mies oli polvillaan ja s:i kiihkeästi naisen polvia. S. ratsunsa kaulaa. — Pian hän onkin jälleen toivorikas ja valoisa ja valmis s:emään koko maailmaa L.ONERVA. — *Leik.* S. isänmaata 'mennä maahan harjoituksissa t. suojautuakseen'. - - vallesmannin lihava käsi s:i lasia tavallista vielä suuremmalla hellyydellä AHO. 2. vars. *ylät.* ja *kirjall.* laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Aavan meren s:emät saaret. Siinä on Pietarin kirkon edustori, kahden pilarikäytävän s:emänä AHO. - - metsässä, jonka tammien runkoja kasvipeto, muratti, s:ee LEHT. — Aurinko on päiväkauden s:lyt maata ja vettä ja ilmaa SILL. — Kalevalan maita ja taivaita s:evä luonnon-

symboliikka. Rinnan täytti maailmaa s:evä riemu. Ei ole milloinkaan runoilijamielikuvitus s:lyt valtavampaa aihetta KOSKENN.

syleily[2] *teonn.* < ed. **1.** Rakastavaisten loputon s. ja suutelu. Levittää kätensä s:yn. Sulkea jku s:ynsä. Irtautua, tempautua irti jkn s:stä. [Painija] puristi vastustajansa rautaiseen s:ynsä. Oli selvää, että ulkoa mentiin hakemaan hetkisen s:ä ja paria pientä suudelmaa SILL. — Karhu rutisti s:llään miehen kuoliaaksi. Joutua mustekalan kuolettavaan s:yn. — *Kiert.* sukupuoliyhdynnästä. | -- kuitenkin tapahtuu, että mies vaatii s:ä jo muutaman päivän päästä synnytyksen jälkeen AK. — *Yhd.* jäähyväiss.; avios. **2.** *kuv.* Laiva joutui myrskyn ruhjovaan s:yn. Jättiläisvaltakunta puristi pienen naapurinsa yhä tiukemmin s:ynsä. Koko Pohjois-Eurooppa oli siihen aikaan valtavan jäätikön kylmässä s:ssä. Aavan meren s:stä kohoava saari. Hämärä sulki tienoon pehmoiseen s:ynsä. [Sininen taivas ja kirkas ulappa] sulivat toistensa s:yn PAKK. [Heinen lyriikka] kohoaa kuoleman s:stä niihin voitollisiin korkeuksiin -- missä kaipauksen ääneen yhtyy jotakin saavutuksen riemusta KOSKENN.

syleily|s[64] *s. vanh.* syleily. | -- olkoon kaukana meidän vaiheiltamme nuo kiemailukset, silmäniskut ja s:kset KIVI. -- tule, Bathseba, meidän olomme on oleva yksi ainoa lämmin s.! KILPI.

sylfidi[6] *s.* keijukainen; hento, keijukaismainen nainen.

syli *s.* **I.** taiv.[4] **1.** levitettyjen t. jkn, jnk ympäri kierrettyjen käsivarsien ja vartalon etupuolen (rinnan) väliin jäävä tila. | S:n täysi tavaraa. Sulkea, puristaa jku s:insä. Mies otti pyörtyneen s:insä ja kantoi sisään. N. jaksoi kantaa hehdon perunasäkin s:ssään. Lapsi pyrkii, tulee, kiipeää, juoksee, syöksyy äidin s:in. Heittäytyä, vaipua jkn s:in. Vaimo painautui kuin turvaa etsien miehensä s:in. Pitää, sylkytellä, tuuditella lasta s:ssään. Riistäytyä irti jkn s:stä. Aukaista jklle s:nsä. Isä otti poikansa vastaan s. avoinna 'avosylin'. Nyt s:ä, suuta, / mun armahain! HELLAAKOSKI. Ah Jeesus, Herra laupias, / sä otat lapset huomahas, / sä suljet heidät s:isi VK. — *Erik.* Istua jkn s:ssä 'polvella, helmassa'. Istua kädet, ompelus s:ssä. — Sitten [syötyä] maata ja vatsa s:in KIVI. [Apteekkari] istui kaikessa rehevyydessään keinutuolissa -- iso vatsa s:ssä E.JAAKKOLA. — *Kuv.* Salakuljettajat ajoivat suoraan tullimiesten s:in. Ranskalaisten Tunisian politiikka ajoi Italian Saksan s:in 'liittolaiseksi'. — *Kiert.* **a.** vrt. syleily 1. | -- ja huomenna menee ja pilkkaa teidän heikkouttanne porttojen s:ssä? *SILJO. "Minä menisin kadulle ja antautuisin ensimmäisen miehen s:in", sanoi Kaarina uhkamielisesti IRIS UURTO. **b.** *harv.* kohtu. | -- jonka s. oli siunattu ja kantoi elämän elävää hedelmää elämää kohden! KILPI.

2. *syliksi, sylin* (adv.) Lapsi takertui s:ksi äitiinsä. Siitäkös ukko niin ihastui, että hän tarttui s:ksi vuoroin kumpaakin meitä ja halaili niin innokkaasti PÄIVÄR. — Sitoa s:ksi käymällä vastustajansa kädet. [Hänen] tekisi mieli käydä s:ksi, nykäistä jalat ukon alta ja paiskata hänet sänkyyn KARHUM. [Karhu] tuli heti s:ksi ja siinä he sitten tovin painivat TOPPILA. Panu tavoitteli puukkoaan, mutta ennen kuin sai sen irti, oli Kari rynnännyt häneen s:n AHO. -- tarttui s:n kiinni vanhukseen HEPOR. — *Kuv.* -- sitä suri, ettei osannut tyttärentytär siepata onneaan s:ksi silloin kun oli ulottuvilla LEINONEN.

3. laajentunutta ja kuv. käyttöä. | S:ään tarjoova tuvan sohva LINN. Pulkkani, pulkkani, saanenko enää koskaan s:ssäsi keinua lumiaalloilla revontulten hohteessa KIANTO. — Vars. sisäpaikallissijoissa; us.: helmassa, povessa, sydämessä. | Syvällä ikimetsien s:ssä. Joki purkaa vetensä Jäämeren s:in. Heittäytyä aaltojen, kosken s:in. Ensimmäinen tähti välkkyi syvällä veden s:ssä HAAHTI. -- maan s. viheriöitsi KILPI. S. syvä ja ahnas aaltojen on KOSKENN. — Haudan s. odottaa meitä jokaista. -- kukin vuorostaan on nukkuva s:in maan [= kuoleva] KAILAS. — Vain talven nyt tunnen ja pakkasen s:n LEINO. Yön sysimusta s. nyt / juo päivän viime säteilyt *JYLHÄ. -- ja kohta olikin kumppalini unen s:ssä A.OKSANEN. Kuolon s:in tyttö kaunis nukkui, / niinkuin päivä läntehen KIVI. Ma kurja milloin kodin löynnen, rauhan s:n? *SILJO.

II. taiv.[33] **1.** *mon.* käsivarret. | Niin paksu puu, että sylet eivät yllä sen ympäri. Seisoa sylet levällään tietä sulkemassa. Koetapa nyt yltävätkö nuo pikkuiset sylet ympäri mummon kaulasta MERIL. Venäläinen eversti kohotti olkapäitään ja levitti sylensä JÄRVENT. — *syltä kaulaa* (kans.) kaulakkain. | Nukkua syltä kaulaa. **2.** mittana. | Vanha s. '3 kyynärää eli 1,78 m'. Uusi s. '2 m'. Sylen pituinen, levyinen. Kymmenen syltä pitkä köysi. Syltä syvä vesi. Suutarille pitää olla s. sijaa helvetissäkin SP. -- s. syttä hartioilla KAL. — *Erik.* halkomittana. | Metrinen s. 'metrin pituisia halkoja 2 m pitkä ja 2 m korkea pino eli 4 m^3'. 5 syltä halkoja. Vanha s. '5 korttelin pituisia koivuhalkoja 4 kyynärää pitkä ja 3 kyynärää korkea pino eli 3,14 m^3 t. 6 korttelin pituisia havupuuhalkoja 4 kyynärää pitkä ja 3 kyynärää korkea pino eli 3,77 m^3. — S. [= sylillinen] heiniä. **c.** *yhd.* Halko-, hirsi-, oja-, puu-, päres.; kuutio-, neliös.; normaalis.

syli|asento *s.* naisvoimistelussa: asento, jossa kädet on perusasennossa seisten ojennettu sivuille. **-heitto** *s.* painissa: syliotteín tehty heitto. **-kaato** *s.* = ed. **-kaupalla** *adv.* **1.** sylimäärin. | Kantaa s. heiniä hevoselleen. — *Kuv.* Matkalla saatiin s. arvokkaita kokemuksia. **2.** sylittäin, maksuyksikkönä sylen hinta. | Myydä päreitä s. Kaivaa ojaa s. **-kep|pi** *s.* sylen pituinen mittakeppi. | Ennen vanhaan mitattiin ojat s:illä.

sylikkäin *adv.* toistensa sylissä, toisiaan syleillen, sylityksin, sylitysten. | Istua, seisoa, nukkua s. Nuoripari istui sohvassa s.

syli|koira *s.* pienikokoinen seurakoira. **-kummi** *s.* kummi, joka pitää kastettaessa lasta sylissään. **-laps|i** *s.* sylissä kannettava lapsi, pienokainen, vauva. | Äiti s. käsivarrellaan. Jo s:ena orvoksi jäänyt poika. — *Kuv.* Onnen s. 'onnen suosikki'. -- kuin sumutupru, tuulen s. SEPPÄNEN.

sylilli|nen[63] *s.* sylin täysi, sylys. | S. heiniä. Uunissa on jo palanut kaksi s:stä puita. — *Yhd.* puus.

syli|mitta *s.* syli mittana. | Niin paksu puu, ettei s:mittani yllä ympäri. Mitata s:mitalla. Myydä puita s:mitalla. **-määrin** *s.* Rekeen on kannettu tavaraa s.

sylin|anti, -|anto *s.* syleileminen, syleily. | -- s:anti ainut murheet, / huolet kaikki poistaa *MANN. S:anto kuin vanhalla akalla Kyöpelin pidoissa HAARLA.

-sylinen[63] *poss.a.* Avos.; pari-, kolmi-, satas.

sylinteri[5] *s.* **1.** lieriö. | Metallinen, ontto s. **2.** *tekn.* joko kummastakin tai vain toisesta päästään kannella suljettu metallilieriö, jonka sisällä liikkuu mäntä ja jossa joko korkeapaineinen kaasu toimittaa hyödyllistä työtä (voimakoneet) tai neste t. kaasu liikkuu männän pakottamana, jonka ulkopuolinen voima panee liikkeelle (pumput, puhalluskoneet). | S:n holkki, kansi, pää, seinämä. S:n läpimitta, tilavuus. S:n poraus. Höyrykoneen osat ovat höyrykattila, s. ja lisävarusteet. Höyryn s:ssä männälle antama suoraviivainen liike muutetaan kampikoneiston avulla akselin pyöriväksi liikkeeksi. Riippuva s. 'jossa kampiakseli on sylinterin yläpuolella'. Polttomoottorin s. **c.** *yhd.* Höyry-, kaasu-, paine-, pumppus.; kuivatus-, painos.; lasi-, metalli-, pahvi-, paperi-, pelti-, puu-, teräs-, valurautas. **3.** tav:mmin silinteri (2).

sylinteri|hattu *s.* tav:mmin silinteri(hattu). **-hillike** *s. tekn.* sylinterin muotoinen hillike kellossa. **-kammio** *s. tekn.* **-kanava** *s. tekn.* **-kattila** *s. tekn.* lieriökattila. **-kello** *s.* kello, jossa on sylinterihillike. **-kone** *s.* **-koordinaatisto** *s.* avaruuskoordinaatisto, joka on yhdistelmä suorakulmaisesta ja napakoordinaatistosta. **-käynti** *s.* S. on kellossa, jossa on sylinterihillike.

sylinterillinen[63] *s.* sylinterin täysi. | S. höyryä, kaasua.

sylinterimäi|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* S. kappale, ontelo, säiliö, astia, hylsy, pilli, vaippa, muotti.

-sylinterinen[63] *poss.a.* Yksi-, kahdeksan-, monis.

sylinterin|peite *s.* painosylinterin ympärille kääritty pehmike. **-tilavuu|s** *s.* S:deltaan pieni moottori.

sylinteri|ontelo *s.* **-painokone** *s. kirj.* painokone, jossa painettava paperi on puristuksen aikana sylinterillä, jota vasten joko toisella sylinterillä oleva tai suora painokehilö puristuu. **-pinta** *s.* lieriöpinta. **-pora** *s. tekn.* syviä, tarkkoja reikiä tehtäessä käytetty pora, jonka poikkileikkaus on puoliympyrän muotoinen. **-porakone** *s. tekn.* **-puhalluskone** *s. tekn.* **-puristin** *s.* **-ryhmä** *s.* **-seula** *s.* **-venttiili** *s.* **-öljy** *s.* mäntäkoneiden sylinterien voiteluun käytetty öljy.

sylin|täysi *s.* sylillinen. | S. tavaraa, halkoja. **-täyteinen** *a.* sylin täyttävä. | S. kivimöhkäle.

syli|ote *s.* painiote, jossa vastustaja puristetaan syliin. | S:otteesta vapautuminen. S:ottein tehty heitto. **-paini** *s.* syliottein painiminen, ristipaini. | Heittää s:a jkn kanssa. **-puu** *s.* mittana käytetty sylen pituinen puu t. harppari. **-rakki** *s. halv.* sylikoira. **-rysy** *s.* aseeton tappelunnujakka, jossa käydään syliksi. | Kiista päättyi s:yn. Otella s:ssä.

sylisill|ä, -e *s. vaill.* sylipainissa, sylirysyssä. | Olla s., joutua s:e jkn kanssa.

sylisin *adv.* sylikkäin, syliksi. | Olla jkn kanssa s. Tarttua jkhun s.

sylit|ellä[28*] *v.* pidellä sylissään. | Jututella ja s. lasta. -- koko väki rakasti Heikkiä, s:teli, sylkytteli JÄRN. -- sai kreivi Ilja nähdä, miten Zaida s:teli ja suukosteli hänen nuorempaa veljeänsä Feodoria LEINO.

sylittäin *adv.* **1.** sylimäärin, syli kerrallaan. | S. kaikenlaista tavaraa. Myydään halkoja s. **2.** = sylikkäin.

sylityksin *adv.* = sylikkäin. | Istua s. jkn kanssa. Nuoripari istui s. Seisoa s.

sylitysten *adv.* = sylikkäin. | Istua s.

syli|tä[37] *v. harv.* syleillä. | Jäi neiet s:ämättä, / s:tyt haloamatta KAL. -- meri on saarta saartamassa, / syöverit s:ämässä MANN.

sylivauva *s.* sylilapsi.

syliväli *s. voim.* sellainen kahden vierekkäin seisovan voimistelijan väli, että heidän sivuille ojennettujen käsiensä sormenpäät koskettavat toisiaan. | S:lle ojennus! **-harvennus** *s.* sylivälille harvennus. **-ojennus** *s.* **-tuntuma** *s.*

syljeksi|ä[17] *frekv.v.* < sylkeä. | S. lattialle. Kissa sähisee ja s:i vihaisena. — Aina on Israelia nöyryytetty, s:tty, sotkettu jalkoihin L.ONERVA.

syljenvuoto *s. lääk.* syljen sairaalloinen erittyminen.

syljeskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < sylkeä. | Lattialle s:y on huono tapa.

syljett|ää[2*] *kaus.v., 3. pers.* < sylkeä. | Mikä se noin alinomaa s:ää? Siihen sopi sylkäistä ja tuhkansa karistaa, jos ketä s:i ja sauhututti SEPPÄNEN. — *Erik.* inhoa, ylenkatsetta, halveksintaa osoittavissa ilmauksissa. | Hyi, ihan s:ää! | Minua aivan s:i. Viitsivätkin kaikkien nähden rakastella HILJA VALTONEN.

sylke[78*] *teonn.* < sylkkää. | Kuin leyhkä läntisen lempeän, / niin s. on sydämen lämpimän LEINO.

syl|keä[13*] *v.* **1.** ruiskauttaa (ruiskuttaa) suustaan sylkeä. | S. lattialle, sylkikuppiin, nenäliinaan. Ukko puree mälliä ja s:kee tiheään. S. hampaittensa välistä sihauttaen. S. roiskauttaa, ruiskauttaa, tirskauttaa. S. roiskia, töpeksiä. -- s:ki maakivelle vahtoisen syljen KIVI. S:ki Syöjätär vesille, / laski kuolan lainehille KAL. On sama kuin tuleen s:kisi 'yhtä tyhjän kanssa'. — S. kouriinsa [jotta ote pitäisi paremmin; sen merkiksi, että aikoo ryhtyä tosissaan jhk voimainponnistukseen t. (uhitellen) että on valmis taistelemaan paljain nyrkein jkn kanssa, iskemään jkta tms.]. S. onkeen pantuun lieroon [jotta kala paremmin kävisi koukkuun]. S. [taikauskoisesti] jkn perään. Kun s:kee ja siunaa, ei rutto rupea eikä tauti tartu SL. — Eläimistä. | Kissa sihisee vihaisesti ja s:kee koiraa silmille. — *Erik.* halveksinnan osoituksena (myös kuv.). | "Näköalaa! Hyi piru!" s:ki muuan miehistä *A.SIMOJOKI. -- häntä pilkataan ja häväistään ja s:jetään UT. S:en, kehno, kelkkahasi, / retkale, rekosehesi! KAL. — Ja mitä varten on alettu silmilleni s. [= minua vieroa ja halveksia]? KOJO. Me s:jemme sil-

miin kaikkia niitä profeettoja, joita te kumarratte LEINONEN. Hm... s:jen minä sinun kristillisiin hyveisiisi AK. — *ei sylje lasiin* ottaa ryypyn sopivan tilaisuuden tullen, ei ole (ehdottoman) raitis. | "Otatko ryypyn?" — "No enhän minä lasiinkaan s:je." | Eikä s:je lasiinkaan, vaan juo veljenmaljat rehellisen miehen kanssa missä hänet tapaa KOSKENN.

2. ed:een liittyen. **a.** Lapsi s:kee ruoan suustaan. S. kalanruoto, luumun kivi suustaan. Keuhkotautinen rykii ja s:kee verta. S. naurista 'kylvää naurista pyryyttämällä siemenet syljen mukana suustaan'. — *Kuv.* Tuo irvihammas, valantehnyt pirujaan-puhuja, joka oli s:kenyt saastojaan Sihverin ja hänen puuhainsa yli joka aika ja hetki LEINONEN. Hän kävi kiinni Löfin rintapieliin ja s:ki suustaan: "Kaikki sinun! Kaikki on sinun!" AK.

3. *kuv.* elottomista esineistä, luonnonilmiöistä: suihkuttaa, purkaa, syöstä, suitsea kidastaan. | Antaa pyssynsä s. Konekiväärit, tykit s:kevät tulta. Konepistooli s:ki lippaansa tyhjäksi. Laivan, junan savupiippu s:kee kipinöitä. Saunan kiuas s:kee höyrypilviä. Painokoneet s:kevät kidastaan kirjoja. - - juna s:ki sisältänsä epämääräisiä hahmoja SEPPÄNEN. — Kun syyspilvet s:kivät vettä taivaan täydeltä LEINONEN. Rantoja vastaan oli meri s:kenyt kuin itse horna HEPOR. | Minä synnyin maalla. Mutta suvun turmelus s:ki minut maantielle, joka vei Helsinkiin ALKIO.

syl|ki[8*] *s.* **1.** sylkirauhasten erite, vaahtoava, limainen, ohutjuoksuinen neste. | S:jen päivittäinen kokonaismäärä on ihmisellä 1—1,5 l. S. on tärkeä tekijä ruoansulatuksessa. S:jen erittyminen, vuoto. Nieleskellä s:keään. Kostuttaa liimapaperi s:jellään. On niin pakkanen, että s. suuhun jäätyy. Puhuu, sanoo mitä s. suuhun tuo 'mitä mieleen tulee'. "Helekutistakos minä arvasin?" isäntä sähähti tirskauttaen vihaisen s:jen suustaan KIANTO. Hän töpeksi lyhyitä s:kiä tiepuoleen HEPOR. — *Yhd.* mahas.; mälli-, tupakkas. **2.** *kans.* sylkikaskaan vaahtomainen erite. — *Yhd.* konnan-, käärmeens.

sylki|astia *s.* Kannellinen s. Sylkeä s:astiaan. **-avanne** *s. lääk.* sylkirauhasesta t. sen tiehyestä ihon pintaan johtava sairaalloinen aukko, josta vuotaa sylkeä vars. syödessä. **-erit|e** *s.* Kurkkumätä leviää s:teiden välityksellä.

sylkijä[14] *tek.* < sylkeä. | Nauriin s.

sylki|kaskas *s.* Philaenus spumarius, kaskas, jonka toukka elää erittämänsä sylkimäisen vaahdon, käärmeen- l. konnansyljen, keskellä. **-kivi** *s. lääk.* tav. jnk sylkirauhasen tiehyeen kiteytymällä syntynyt kivimuodostuma. **-kuoriai|nen** *s.* S:set 'Cantharidae, kovakuoriaisia'. **-kuppi** *s.* Sairaan s. **-laatikko** *s.* sylkiastiana käytetty laatikko. | - - jollei kävele pesän eteen s:on sylkemään! KILPI.

sylkimäinen[63] *kalt.a.* S. neste.

sylkinen[63] *a.* syljen tahrima. | - - sisäporstuassa permanto niin s. ja moskainen... LEHT.

sylki|neste *s.* Ihmisen, eläimen s. **-pisar|a** *s.* Yskiessä s:oiden mukana lentävät basillit. **-rauha|nen** *s.* S:set ovat suuonteloon avautuvia sylkeä erittäviä rauhasia, joita on maalla elävillä selkärankaisilla, hyönteisillä ja hämähäkkieläimillä. | Ihmisellä on pienet ja isot s:set. — *Yhd.* kielenalus-, korva-, leuanaluss. **-rauhastiehyt** *s.* **-rauhastulehdus** *s. lääk.*

sylkki|ä[17*] *v.* sykkiä. | Sydän s:i. Nuoruuden juoksevaiset veret s:vät suonissa KARHUM.

sylkky[1*] *s.*, tav. *mon.* pellavan t. hampun siemenkota. | S:jen riipiminen. Kuivatut sylkyt puitiin riihessä siemeniksi. — *Yhd.* siemens. **-jauho** *s.*, tav. *mon.* puidut sylkyt.

sylkkää[2*] *v.* sylkkiä.

sylky[1*] *s.* **1.** sylkeminen. | Nauriin s. — *Yhd.* verens. **2.** sylki. | S. nousi hänen suuhunsa AK. - - sylki eteensä pitkiä s:jä TALVIO.

sylky|astia *s.* sylkiastia. | Ysköksèt on syljettävä s:astiaan. **-kuppi** *s.* **-laatikko** *s.* **-pullo** *s.* Taskussa pidettävä s.

sylkyt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. **1.** Sydän s:telee rinnassa. **2.** S. lasta sylissään. - - koko väki rakasti Heikkiä, sylitteli, s:teli JÄRN. — *Kuv.* - - s:ellen runollisia mielihaaveitaan ja kuunnellen salaperäisten äänien ennakkoaavisteluja itsessään L.ONERVA. **3.** heilutella, huljutella. | Tuuli s:teli venettä selälle päin. S:teli miekkoansa / vuoren rautaisen raossa KAL.

sylkyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < sylkkää. **1. a.** sykkiä (tavallista kiivaammin). | Olin niin kiihtynyt, että ääni vapisi ja sydän s:ti. Jk aiheuttaa s:ystä sydämessä, sydänalassa. — Ulkona kuuntelijain veri s:ti iloisesti suonissaan SILL. **b.** sytkyttää. | Höyrylaiva mennä s:tää. Moottorin tasainen s:ys. **2. a.** saattaa sykkimään. | Sydäntä s:tävä pelko. Sa s:ät mun sydäntäin / kuin veren kiertokulku LEINO. **b.** hyssyttää, tuudittaa sylissään. | S. lasta sylissään. S:ti syliss' emo poiuttaan *MANN.

sylkäh|dellä[28*] *frekv.v.* < seur. | [Kaarina] puhuu kiihtyneenä, ääni s:dellen [= vavahdellen] TALVIO. - - sydämessä s:teli tulevan lemmen epäselvä ja suloinen aavistus AK.

sylkäh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* (< sylkkää) sykähtää, vavahtaa. | Sydän s:tää ilosta, onnesta. - - s:ti sydänalansa, / kaikui rinnan riemulaulu LEINO. — *Kuv.* Lempi s:tää sydämessä. - - hämärä lapsuuden muisto, hiukan haikea sydämen s:dys LEINO.

sylkäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* < sylkeä. | S. lattialle, sylkiastiaan. S. tirskauttaa, roiskauttaa. S. halveksivasti. Mies vain murahti jotakin, s:i ja lähti. S. jkta vasten kasvoja. S. kouriinsa, hyppysiinsä. S. onkilieroon. Mies s:i pitkän syljen. S. luumunkivi suustaan. — Kissa s:ee vihaisesti. Kuulosti kuin kissan s:yltä. — *Kuv.* Saunan kiuas s:ee. Koulu s:i oppilasparvensa pihalle. Jokaisella syöksähdyksellä s:i höylä kidastaan keltaisen päreen LEINONEN. — Jos jotain Aakusti epäileekin, niin s:e sanat takaisin ja turhaksi tee LEINONEN.

sylkäys[64] *s.* sylkäisy. | - - joka minuutti uusi s. pivon pohjaan ja taas tahkomaan KILPI.

syllabi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* tavullinen. | S. sävelkulku 'jossa kutakin tavua vastaa yksi sävel'. Hymnien s. rakenne. S. kirjoitus 'jossa kukin kirjain edustaa kokonaista tavua'. S. runomitta 'joka perustuu pelkkään säkeiden tavulukuun'.

syllogismi[4] *s.* vähintään kahdesta premississä tehty päätelmä.
syllogistiikka[10*] *s.* päätelmäoppi.
syllogistinen[63] *a.* vrt. syllogismi. | S. päätelmä.
syltti[4*] *s. puhek.* hillo.
sylt|ty[1*] *s.* **1.** *ruok.* **a.** hyytelö, jossa on hienoksi hakattua, paloiteltua t. jauhettua lihaa ja sisälmyksiä keitettyinä ja suolattuina. | Keittää sian pää ja sorkat s:yksi. — *Kuv.* Varokaa, etten tee teistä s:tyä 'pieksä teitä pahanpäiväisesti'. — *Yhd.* sisälmys-, sorkka-, vasikkas.; paines. **b.** sianpäästä keitetty leikkele. — *Yhd.* kääre-, rullas. **2.** *sylt|yssä,* -tyyn (adv.) jalassa olevista housuista t. sukista: laskoksille painuneena, makkaroilla, läjässä. | Housut, sukanvarret ovat s:yssä, menevät s:tyyn.
sylttyhousut *s. mon.* syltyssä olevat housut. | Kyllä sinun opetan tästedes käyttelemään onneksesi toisen syltty-housuja [= painissa pudonneita housuja] KIVI.
sylttyinen[63] *a.* syltyssä oleva. | S:set housut.
syltty|liha *s.* S:lihojen keitinliemi. **-sukka** *s.* syltyssä oleva sukka. **-teh|das** *s.* Jäljet johtavat s:taaseen [= siellä on pahan alkusyy] SP.
syl|tä[11*] *s. kans.* = syli II.2. | Viisi s:tää syvä kaivo. S:län matka, väli. S:län päässä toisistaan. [Veljekset] näyttivät profeetillensa s:län pitkän nenän KIVI.
syltäinen[63] *a. kans.* sylen mittainen, sylinen.
sylviini[6] *s. min.* kaliumkloridi.
sylviniitti[4*] *s. min.* sylviinin ja vuorisuolan seos.
sylvoosi[6] *s.* puhdistettu puusokeri.
sylyksellinen[63] *s.* sylys. | S. puita, heiniä, pyykkivaatteita.
sylylli|nen[63] *s. murt.* sylillinen. | - - isäntä juoksi hakemaan s:sen halkoja lämmityksen jatkoksi KIANTO.
syly|s[64] *s.* sylin täysi, sylillinen, sylyksellinen. | Kamarin pesässä on jo palanut kaksi s:stä puita. Vein hevoselle s:ksen heiniä. — *Yhd.* halko-, heinä-, puus.
sylyys[64] *s. murt.* = ed.
symbaali[6] *s. mus.; rinn.* kymbaali. **1.** tav. *mon.* vanhan ajan kansojen käyttämä lyömäsoitin, nykyisten levyjen kaltainen. **2.** keskiaikainen kellopeli, jossa oli 8- t. 9-sävelinen asteikko. **3.** mustalaisorkesterien soitin, joka on rakenteeltaan samantapainen kuin koskettimistoton piano ja jonka kieliä lyödään puuvasaroilla. **4.** urkujen mikstuuriäänikerroista korkeatasoisin.
symbiontti[4*] *s. biol.* keskenään symbioosissa elävistä eliöistä. | S:en riippuvaisuus toisistaan.
symbioosi[4] *s. biol.* kahden eri eliölajin läheiseksi, pysyväksi, säännölliseksi yhdyselämäksi muodostunut suhde, josta on hyötyä molemmille osapuolille; laajemmin yl. kaikista eri eliöiden välisistä suhteista, joista on hyötyä kaikille osallisille, mutualismi. | Täydellisessä s:ssa symbiontit voivat olla niin toisistaan riippuvaisia, että itsenäinen elämä on niille vaikea tai mahdoton. S:ksi sanottuja yhdyselämän muotoja tunnetaan sekä kasvi- että eläinkunnassa ja myös kasvien ja eläinten välisiä. Jäkälissä elävät tietty sieni- ja tietty levälaji s:ssa. Eräänlaista s:a on mm. ihmisen ja eräiden kotieläinten suhde. — *Yhd.* kudos-, solus. **-suh|de** *s.* Keskenään s:teessa elävät eliöt.
symbiootti|nen[63] *a. biol.* -sesti *adv.* vrt. symbioosi. | S. suhde. S:set eliöt. Pystysimpukan vaippaontelossa s:sesti elävä taskurapu.
symbol|i[5] *s.* **1.** merkki, tunnusmerkki, tunnuskuva, jolla havainnollistetaan vars. jtak abstraktista (ajatusta, aatetta). | Kirjaimet äänteiden s:eina. Astrologiset s:t. Risti, sydän ja ankkuri ovat uskon, rakkauden ja toivon s:eja. Pöllö on viisauden, palmunlehvä rauhan s. Kristillisessä kirkossa sanotaan s:eiksi sakramentteja ja varsinkin niiden välineitä (vettä, leipää, viiniä). Kemialliset merkit eli s:it. Matemaattisia s:eja ovat esim. integraali- ja summamerkki. Sana on kielessä merkitsemänsä olion tai asian s. Kuvaamataiteissa on s:eilla sangen merkittävä sija. Runoudessa voi esim. tuli esiintyä rakkauden s:ina. — *Yhd.* eläin-, kasvis. **2.** *teol.* tunnustuskirja.
symbolifunktio *s.* esittävien merkkien ymmärtäminen ja käyttö. | S:n herääminen lapsessa edeltää kielen oppimista.
symboliik|ka[10*] *s.* symbolien käyttäminen, jnk ilmaiseminen symboleja käyttäen; esitys, joka sisältää symboleja t. perustuu symboleihin, kuvaannollinen esitys; vertauskuvallisuus; jnk esityksen, taideteoksen (runon, sävellyksen tms.) sisältämät symbolit, niiden muodostama kokonaisuus; myös oppi symboleista ja niiden merkityksestä. | Kristillisessä s:assa kotka on evankelista Johanneksen attribuutti. Runon s. oli perin hämärää. — *Yhd.* väri-, äännes.; eläin-, joutsens.
symbolijärjestelmä *s.* Kieli on s.
symboli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* symbolin t. symboleja sisältävä, vertauskuvallinen. | S. esitys. S. ele, merkki. Jllak on s. merkitys. S. toimitus. Esittää s:sesti. — S. logiikka 'logistiikka'. — *Usk.* S:set kirjat 'tunnustuskirjat'.
symbolismi[4] *s.* 1800-luvun lopun kirjallinen suunta, joka pani pääpainon mystilliselle, metafyysilliselle tunnelmalle ja kielen musikaalisuudelle. | Myös kuvataiteessa on eri aikoina esiintynyt s:n luonteisia, naturalismia vastustavia virtauksia.
symboliso|ida[18] *v.* olla jnk symbolina, symboloida. | Leijona s:i usein uljuutta. Valtiota s:iva lippu.
symbolisti[4] *s.* symbolismin kannattaja. | Simberg oli s.
symbolisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* symbolismin mukainen, symbolismiin kuuluva. | S. runo, runoilija. S. tyyli. S. koulukunta, taidesuunta.
symboloida[18] *v.* = symbolisoida.
symfonia[15] *s. vanh.* sinfonia.
symfyysi[4] *s. anat.* liitos; vars. häpyliitos.
symmetria[15] *s.* symmetrisyys, tasasuhtaisuus, -mukaisuus;)(asymmetria. | Kahden kuvion s. pisteen, suoran suhteen. Kahden kappaleen s. tason suhteen. Egyptiläisen temppelirakennuksen huomattavin piirre on s. Kiteet jaetaan niissä ilmenevän s:n mukaan kuuteen kidejärjestelmään.
symmetria|-akseli *s.* suora, jonka suhteen kuvion

t. kappaleen kaikki pisteet ovat kaksittain symmetrisiä. **-taso** *s.* taso, jonka suhteen kuvion t. kappaleen kaikki pisteet ovat kaksittain symmetrisiä.

symmetri|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* tasasuhtainen, -mukainen. | S. on kappale, joka ainakin yhdellä tasolla voidaan ajatella jaettavaksi kahteen osaan, jotka ovat toistensa peilikuvia. S. rakenne, asetelma. Asettaa, järjestää s:sesti. — *Geom.* Kahden tasokuvion sanotaan olevan s:siä suoran suhteen, jos niiden pisteet vastaavat toisiaan kaksittain siten, että suora on vastinpisteitä yhdistävän janan keskinormaali. Jokainen esine on s. tasopeilistä saadun kuvansa kanssa. — *Mat.* S:siksi sanotaan lausekkeita, jotka eivät muutu, kun eräät niissä esiintyvät suureet vaihdetaan toisiinsa. S. funktio. — *Fil.* Suhde on s., jos siitä, että A on suhteessa B:hen, voidaan päätellä B:n olevan samassa suhteessa A:han. — *Yhd.* epä-, kaksisäteiss.; mono-, polys.

symoli[6] *s.* eräs aromaattinen hiilivety, sulfiittitärpätin pääaines.

sympaatti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1. a.** myötätuntoa herättävä, miellyttävä. | S. henkilö, näyttelijä. S. olemus. **b.** myötämielinen, -tuntoinen. | Olla s. jklle t. jllek. Suhtautua jkhun t. jhk s:sesti. | Suomen vaatimaton kansa näki heissä röyhkeitä tunkeutujia. Sen runoissa ei ole ainoatakaan s:sta sanaa heistä M.HAAVIO. Kustannusosakeyhtiö - - on häntä kohtaan niin s., että maksaa kaikki hänen vekselinsä T.VAASKIVI. **2. a.** *lääk.* S. silmätulehdus 'terveen silmän tulehtuminen toisen silmän tulehtumisen seurauksena'. **b.** *anat.* S. hermosto 'vegetatiivisen hermoston osa, jonka runko sijaitsee selkärangan kahden puolen, sisälmyshermosto'.

sympateetti|nen[63] *a.* **1.** S. magia perustuu ajatukseen, että yhtäläinen aiheuttaa yhtäläistä, se mikä tapahtuu esimerkiksi kuvalle, tapahtuu myös kuvatulle. [Vanhan uskomuksen mukaan] elävä puu, joka ollen s:sessa suhteessa ihmiseen ottaa - - käen pilauksen itseensä ja kuihtuu ihmisen asemesta K.VILKUNA. **2.** S. muste 'muste, jolla aikaansaatu kirjoitus saadaan näkyviin vasta erikoiskäsittelyllä'.

sympatia[15] *s.* tois(t)en mielihyvän tunteminen omana mielihyvänä (myötäilo) ja mielipahan omana mielipahana (sääli), myötätunto, myötätuntoisuus;)(antipatia. | S:n tunteet. Tuntea s:a jkta kohtaan. Herättää s:a. Sielujen s. — *Erik.* mieltymyksestä, myötämielisestä suhtautumisesta jhk. | S:lla tarkoitetaan usein sitä välittömältä ja perusteettomaltakin tuntuvaa mieltymystä, jota ihminen, monesti aivan alun perin, tuntee jotakuta tai jotakin kohtaan. A:n s. kaikkeen yksinkertaiseen ja lapsenomaiseen. - - kustantaja siis tuntee ilmeistä s:a itse teosta kohtaan, mutta on pelästynyt sen laajuudesta T.VAASKIVI. — *Mon.* Saada jkn s:t puolelleen. - - Snellmanilla on nuorison kaikki s:t puolellaan AHO. - - hänen henkiset s:nsa hakeutuvat usein hyvin kauas siitä, mitä Preussissa pidetään toivottavana ja luvallisena KOSKENN.

sympatialakko *s.* myötätunto(isuus)lakko.

sympatiso|ida[18] *v.* S. [= tulla hyvin toimeen, olla "hyvää pataa"] jkn kanssa. He eivät s:i ollenkaan.

sympodiaalinen[63] *a. kasv.* haarajatkoinen.

symposion[7] *s.* vars. muinaisen Kreikan oloista: juomingit; vrt. seur.

symposiumi[4] *s.* **1.** = ed. — **Vars. 2.** jnk tieteen eri haarojen edustajien kongressi. | Biokemian ja lääkekemian edustajien kansainvälinen s.

symptomaattinen[63] *a. lääk.* oireellinen, oireenmukainen | S. [= jnk toisen taudin oireena esiintyvä] sairaus. S. kaatumatauti. S. hoito 'hoito, joka kohdistuu taudin oireiden, mutta ei sen syyn poistamiseen'.

symptomatologia[15] *s. lääk.* tautiopin osa, joka käsittelee tautien ilmenemismuotoja, oireita ja tunnusmerkkejä, oireoppi.

symptomi[6] *s.* oire, vars. sairauden; ks. oire 2, lääk.

synagooga[11] *s.* juutalaisten kokous-, rukous- ja kouluhuone. **-jumalanpalvelus** *s.*

syndaktylia[15] *s.* synnynnäinen epämuodostuma, jossa sormet t. varpaat ovat kasvaneet kiinni toisiinsa, yhdyssormisuus t. -varpaisuus.

syndetikon[7] *s.* etikka-, typpi- t. oksaalihapolla juoksevana pysytettyjen liimojen kauppanimitys.

syndikaatti[4*] *s.* myyntikartelli, konsortio; (Ranskassa) työväenyhdistys.

syndikalismi[4] *s.* sosialistinen suunta, joka hyläten parlamentaarisen toiminnan pyrkii ammattiyhdistysten joukkovoimalla kumoamaan kapitalistisen yhteiskuntajärjestyksen.

syndikalisti[4] *s.* syndikalismin kannattaja.

syndikalistinen[63] *a.* syndikalismin mukainen. | S. agitaatio, viikkolehti. S. järjestö, työväenliike.

syndikus[64] *s.* jnk yhdyskunnan, laitoksen tms. lainopillinen neuvonantaja ja asiamies.

syndrooma[11] *s. lääk.* oireisto, oireryhmä, -yhtymä.

synekdokee[26] *s.* puhekuvio, jossa kokonainen ilmaistaan osallaan t. yleinen, epämääräinen asia yksityisellä, määräisellä.

synergidisolu *s. biol.* apusolu.

synergismi[4] *s.* **1.** *usk.* oppisuunta, joka teroittaa vapaan tahdon myötävaikutusta ihmisen kääntymisessä. **2.** *lääk.* samantapaisesti vaikuttavien lääkeaineiden yhteisvaikutus.

synesteettinen[63] *a.* vrt. seur. | S. ilmiö.

synestesia[15] *s.* se ilmiö, että sama ärsyke aiheuttaa kahden eri aistin alaan kuuluvan aistimuksen, esim. ääni myös väriaistimuksen.

synkenty|ä[1*] *pass.v.* (< seur.) synketä | Ken etsijä tohtisi syviin / meren hautoihin s:viin LEHT.

synken|tää[8] *v.* tehdä synk(emm)äksi, synkistää. | Pilvet s:tävät taivaan. Elämääni s:sivät monenlaiset onnettomuudet. On kuolon valta väkevä, / sen varjo kaiken s:tää, / sydänten ilon hävittää VK.

synk|etä[34*] *v.* synkistyä, synkentyä. | Taivas näyttää s:kenevän. Syysillan s:etessä. Taivaalle nousee s:keneviä ukkospilviä. Vait katsoi enkeli taivaastaan / maan rantoja s:enneitä V.JUVA. — Kasvot, otsa, ilme, katse s:kenee. Annikin totiset kasvot välähtivät ilosta, mutta sitten

taas s:kenivät AHO. Mieli s:kenee. - - mieleni s:keni syttäkin mustemmaksi WILKUNA. - - silloin Heitukka s:keni ja oli kateellinen Falkille LEHT. Elämä, tulevaisuus näyttää yhä s:kenevän.

synke|ä[21] *a.*, nyk. vars. *ylät.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* synkkä. | Syksyn s:inä öinä. Pimeyden, yön s:ys. S:ys nyt hajoaapi, / yöstä päivä valkenee VK. — S:ässä sydänmaassa, salossa. Tulijasta oli matka metsätien hiljaisessa s:ydessä alkanut tuntua vähän oudolta AHO. — Olla s:ällä mielellä. Mielen s:ys. Luoda jkhun s. katse, silmäys. Miks noin s:ästi katsahtelee silmäs? KIVI. Siis pois tuo s. muoto ja iloitse kanssamme KIVI. S. kohtalo. S:ät ajat. S:ät muistot. Saada tilanteesta s. kuva. — S. kertomus, tarina. S. teko, tuuma. - - sillä minä tunnen ajatuksissani toivottomuuden s:än mahdin KILPI. Kadotukseen kiiruhdimme / synnin tietä s:ää VK. - - korvessa synnin s:än / hän huutaa sielulleni HLV.

synkistytt|ää[2*] *kaus.v.* (< seur.) synkistää, synkentää. | Jk s:ää mieltä. Mikä sinun mielesi noin on s:änyt? Monet vastoinkäymiset ja terveyden riutuminen s:ivät runoilijan viimeiset vuodet.

synkisty|ä[1] *pass.v.* (< seur.) synketä, synkentyä. **1.** Ilma pimenee ja s:y. Taivas s:y, taitaa tulla ukonilma. Metsänrinta alkaa jo s. 'tummua illan hämärtyessä'. Ja joskus se [valkoinen] sauhu mustaksi s:y LEHT. — *Kuv.* Ruustinna tulee puuhakkaana, yhä s:nyt pilvi otsalla ja katselee uteliaana ympärilleen ALKIO. **2.** *kuv.* Jkn kasvot, hahmo, ilme, katse s:y. Mieli, mieliala s:y. Elämä s:y. Ja kuta enemmän Shemeikan muoto s:i, sitä hauskempi oli Marjan AHO. Mies nuori s:vi kuulemastaan, / vaan jalot kasvot kohta selkenee *MANN.

synkistä|ä[2] *v.* tehdä synk(emm)äksi, synkentää. | Jo sumu päivän s:äpi HLV. — Tav. *kuv.* Kovien kokemusten s:mä luonne. Ellin sanat olivat s:neet Jussin mielen U.KARRI.

synk|kä[11*] *a.* -ästi *adv.* -kyys[65] *omin.* synkeä. **I.** valaistussuhteiltaan pimeä, väreiltään hyvin tumma t. musta; merk:een liittyy melkein aina tunnepitoinen vivahdus: ankea, alakuloinen, masentava, ahdistava, kolkko; vrt. II. | Syysyön s. pimeys. S:immänkin yön jälkeen valkenee päivä. Yö on s:immillään. Syksyn s:kyys. Taivaanrannasta kohoaa s:kiä ukkospilviä. S. kuusimetsä. Auringoton, s. katu. Valoton, s. asunto. S:kiä värejä käyttävä maalari. S:än väriset seinäpaperit. Mitä kirkkaampi valo, sitä s:emmät varjot. S:än harmaa taivas. - - ja taustana oli pimeyteen peittynyt vuori s:känä ja mustana kuin tuomio R.RAUANHEIMO. — *Kuv.* Yö levitti s:än vaippansa maiseman ylle. Ainoan lapsen kuolema heitti s:än varjon N:n elämään. | Elämän taivaanranta on s. ja valoton. Ei näe yhtään ystävää ALKIO. Juho ei virkkanut sanaakaan, ei silmiään räpäyttänyt, vaan s. pilvi levisi hänen äsken niin iloisille kasvoilleen IVALO.

II. *kuv.* Merk.-ryhmät eivät ole tarkkarajaisia. **1.** ikävä, alakuloinen, ankea, apea, iloton, surullinen, murheellinen, raskas, katkera, ahdistava, masentava, lohduton, toivoton, epätoivoinen, pessimistinen;)(valoisa, iloinen, toiveikas. | S. asunto, ympäristö, paikka. Kuusikon keskellä olevat rakennukset vaikuttivat kovin s:iltä. Jkn s. muoto kirkastuu. S. ilme, katse. Olla s:ällä tuulella, s:än mielialan vallassa. Vastata s:ällä äänellä. Istua s:känä ja vähäpuheisena. Tuijotella s:ästi eteensä. Joskus olemme tulleet s:älle mielelle lukiessamme ihmiskunnan kärsimyksistä AHO. Täällä ei katkeruus enää saanut edes kirouksen voimaa, vaan pukeutui s:äksi, liikkumattomaksi murjotukseksi KOSKENN. Tämä vaihe oli harvoja valonpilkahduksia hänen s:ässä elämässään. Jklla on ollut s. lapsuus. S:impinä pulavuosina. Vainovuosien s:ät muistot. Santavuori, surun s:än mieleeni saa sana tuo! KRAMSU. Vaipua s:kään epätoivoon. S:impinä hetkinään N. hautoi mielessään itsemurhaakin. S. maailmankatsomus. S. helvettioppi. Tilanne käy vähitellen yhä s:emmäksi. Tulevaisuus näyttää perin s:ältä. Teos antaa torpparien oloista sangen s:än kuvan. Nähdä asiat liian s:ässä valossa. Kuvailla jtak s:in värein. Mielialan s:kyys. **2.** ed:een läheisesti liittyen: katkera ja vihamielinen, tuima, uhkaava. | Silmissä s. uhma. Päästi suustaan s:än kirouksen. Murahteli s:kiä manauksia. Miesjoukko hajaantui s:ästi kiroillen. [Silmissä] on metsäläisen s:kää vihaa ja kuumaa tulenpaloa HAARLA. **3.** kolkko, kaamea, kammottava, pelottava, hirvittävä; paatunut; musta. | Jkn nimellä on s. kaiku. S. tarina veljesmurhasta. Jklla on peiteltävänään s. salaisuus. S. aavistus, epäluulo. S. tuomio: sähkötuoliin! — S. [= raskas] rikos, synti. Voi, minun elämäni on ollut s. ja musta, täynnä syntiä ja rikoksia WALTARI. Mä jouduin suureen ahdinkoon, / kun synnin s:än vanki oon / ja orja turmeluksen VK. Se on s. vale! Minua on s:ästi petetty. **4.** valistumaton, »pimeä». | S. tietämättömyys. S. pakana. Elettiin s:intä keskiaikaa. - - kotoisin vielä s:emmästä sydänmaasta, - - pietismin ja petäjäleivän iankaikkisista korpikylistä LEINO.

synkkä|ilmeinen *a.* S. vanginvartija. **-kasvoinen** *a.* Luimisteleva s. mies. **-katseinen** *a.* S. pessimisti, maailmanparantaja. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* synkkä, raskasmielinen, melankolinen. | Hiukan s., mutta muuten miellyttävä toveri. — Maanis-depressiiviseen mielitautiin kuuluu myös s:syys, melankolia.

synkkämielisyys|kohtaus *s.* **-tila** *s.*

synkkä|naamainen *a.* **-silmäinen** *a.* Katkera ja s. mies. **-uskoinen** *a.* *harv.* pessimistinen. | S. lausunto, ennustus. **-verinen** *a.* luonteeltaan synkkä. | Toinen oli mustaihoinen ja s., silmät paloivat syvällä päässä AHO. **-väri|nen** *a.* S:set seinäpaperit.

synkliini[6] *s. geol.* poimupohja, allas;)(antikliini.

synkooppi[6*] *s. mus.* sävel, joka alkaa iskualan iskuttomasta osasta ja jatkuu seuraavaan iskualaan. **-nen**[63] *a. mus.* -sesti *adv.* S. neekeritanssi. Iskuttaa s:sesti.

synkopee[20] *s.* **1.** sisäheitto. **2.** *lääk.* sydämen toiminnan äkillinen pysähtyminen; pyörtyminen.

synkopoi|da[18] *v. mus.* synkooppien käytöstä. | S:tu rytmi, sävel. S:va iskutus.
synkretismi[4] *s.* eri opeista peräisin olevien käsitysten yhdistäminen, vars. pyrkimys sulattaa toisiinsa eri uskontoja. | S:ksi sanotaan varsinkin myöhäisantiikin uskontojen sekoitusta. Puhdasoppisuuden nimessä syytettiin piispa Terserusta s:stä.
synkretisti[4] *s.* synkretismin kannattaja. | Katoliset ja luterilaiset s:t.
synkretisti|nen[63] *a.* synkretismiin pyrkivä, sitä koskeva. | S. uskonto. S:set pyrinnöt. S. riita.
synkroni|kello *s. tekn.* tasatahtikello. **-moottori** *s. tekn.* tasatahtimoottori.
synkroni|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* samanaikainen, yhtaikainen. | S:set ilmiöt, muutokset. S:sesti käyvät [= tarkalleen samaa aikaa näyttävät] kellot. — *Sähk. tekn.* tasatahtinen, tasatahti-;)(asynkroninen. | S. kierrosluku, käynti. S:sesti pyörivät generaattorit. **S. kone, moottori.**
synkronisaattori[5] *s. tekn.* tahdistin (1).
synkronismi[4] *s.* samanaikaisuus. — *Sähk. tekn.* sellainen kahden jaksoluvultaan saman vaihtovirtajännitekäyrän samanlaisuus, että niiden jänniteaalloilla on samalla hetkellä maksimi-, minimi- ja nolla-arvonsa, joten jännitekäyrillä on sama vaihe. | Kaksi yhtäsuurijännitteistä vaihtovirtageneraattoria tai -moottoria on s:ssa, jos niiden jännitekäyrät ovat s:ssa.
synkronisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* (*rinn.* synkronoida) tehdä synkroniseksi, tahdistaa. | Auto, jossa on s:dut vaihteet. Elokuvan kuvien ja äänen s:minen. Sähkökoneiden, -virtojen s:nti.
synkronisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* samanaikaiset asiat rinnastava, rinnakkain esittävä. | S. taulukko. Historian s. esitystapa. Esittää tapaukset s:sesti.
synkronoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* = synkronisoida.
synkronoskooppi[4*] *s. sähk. tekn.* tahdistusmittari.
synkrotroni[4] *s. fys.* eräänlainen hiukkaskiihdytin, jossa syklotronin periaatetta sovelletaan vasta, kun hiukkasten (tav. elektronien) nopeus on lähellä valon nopeutta.
synkähkö[2] *mod.a.* (< synkkä) synkänlainen, synkänpuoleinen. | Kasvoilla s. ilme.
synkän|lainen[63] *a.* Vanha ja s. talo. S:laiset kasvot. Minulla on siltä ajalta s:laiset muistot. **-näköi|nen** *a.* tav. ~. | S. pilvi. Harvapuheinen ja s. mies. Murjotella s:senä. **-puolei|nen** *a.* synkähkö, synkänlainen. | Talo sijaitsee s:sessa ympäristössä.
synnilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** ihmisen elämästä, teoista, ajatuksista tms., esineistä: syntinen, paheellinen, syntinä pidetty. | Viettää s:stä elämää. S. ja suurta paatumusta osoittava teko. Väärä ja s. ajatus, toive. Pitää jtak s:senä koreutena. Pietismi pitää mm. tanssia ja teatteria sinänsä s:sinä. Poppamiesten s:set taikakalut ja -menot. Yhteinen kansa oli huomannut s:sen tilansa ja tullut suureen hätään - - iankaikkisesta autuudestaan AHO. Ihojauhe on synti, permanentti on synti, yksinpä hattukin voi olla s:sesti kallellaan HILJA VALTONEN. Keveä silkkipaita oli s. vaatekappale, josta säädyllinen nainen käänsi kasvonsa punastuen pois AK. — *Erik.* aistillinen, aistillisen viekoitteleva. | S:sen kaunis nainen. Näin ma kerran silmät s:set, / silmät suuret, tummat, tultalyövät, / jotka vaati kaikki tai ei mitään LEINO. Hänen ulkonäöltään ränsistyneen ja monta kertaa lapsiutuneen eukkonsa vyötäisten alla asusti yhä s. verenveto KARHUM. **2.** ihmisestä, par. syntinen. | Valitella maailman pahuutta ja ihmisten s:syyttä. Tulla s:syyden tuntoon. Kun s:senä siellä [kuolet], et armon osuuteen joudu JOTUNI. **3.** alun perin syntinen, perisynnistä johtuva. | Siinä määrin kuin ihmisen s:selle luonnolle on mahdollista. On monesti vaikea ratkaista, onko kysymyksessä tahallinen pahuus vai yleinen s. heikkous.
synnin|hätä *s. heng.* synnintunnon aiheuttama hätä. | Kokea s:hätää. Etsiä Raamatusta lohdutusta s:hätäänsä. **-pesä** *s.* Kaupunkien ilopaikat ja s:t **-päästö** *s.* **1.** *usk.* papin katuvalle syntiselle antama vakuutus, että hänen syntinsä on annettu anteeksi, absoluutio. | Rippiä seuraa kirkon puolelta s. Antaa, myöntää, julistaa jklle s. N. kävi rukoilemassa paavilta s:ä. **2.** avarammin: anteeksianto. | Kalle antoi Ullalle täydellisen s:n, niin kuin ainoastaan lapset voivat antaa toisilleen PAKK. Ehkä toisin tehnyt oisin, / sentään s:n suon ma LEINO. **-suru** *s. heng.* synnintunnon aiheuttama suru, synninhätä. | Pietismi koetti herättää ihmisissä synnintuntoa ja s:a. **-tekijä** *s.* Poikani, jos s:t sinua viekoittelevat, älä suostu VT. **-teko** *s.* Vietellä s:on. **-tietoisuus** *s. heng.* synnintunto. **-tunnustu|s** *s.* syntiensä tunnustaminen. | Tehdä s. Kehottaa s:kseen. Julkinen s. seurakunnan edessä. — *Erik.* määräkaavan mukainen kirkkojumalanpalveluksen osa. **-tun|to** *s.* tunto siitä, että on syntinen. | S:non nöyryyttämä, harras uskovainen. "Se minua surettaa, ettei tullut s:toon kuollessaankaan", pahoitteli emäntä KOJO. **-tuntoinen** *a.* Harras ja s. kuulijakunta. **-tuska** *s.* vrt. synninsuru. **-työ** *s.* syntinen työ, synti. | Teit isän, veljen kera s:tä — / sen synnin nimikin vain kuiskataan *JYLHÄ. **-un|i** *s. kuv.* Oi suruton, niin varma menossasi, / sä koska nouset s:estasi? VK.
synnit|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < synti. | Kukaan ihminen ei ole s. Jeesuksen s:tömyys. Joka teistä on s., se heittäköön häntä ensimmäisenä kivellä UT.
synnyin- = syntymä-, syntymis-. **-hetk|i** *s.* S:estä hamaan kuolemaan asti. **-kaupun|ki** *s.* Elää koko ikänsä s:gissaan. **-koti** *s.* Käydä katsomassa vanhaa s:aan. **-kylä** *s.* **-lahja** *s.* synnynnäinen lahja. | S:na saatu taito, kyky. **-maa** *s.* Poistua s:staan. Ikävöidä s:hansa. Oi maamme, Suomi, s., / soi sana kultainen! *CAJ **-paik|ka** *s.* Käydä s:kaansa katsomassa. Palata s:oilleen 'syntymäseudulleen'. - - kyllä hän rakasti maaseutua, s:kojaan, jossa oli hiljainen rauha ja jossa muistot hänelle kuiskivat LEHT. **-pitäjä** *s.* **-seu|tu** *s.* Palata s:dulleen. Ikävöidä s:tujansa. **-sij|a** *s.,* tav. *mon.* Joutui elämään kaukana s:oiltaan. **-talo** *s.* Goethen s. **-tila** *s.* Viljellä s:ansa.
synnynnäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** syntymästä saak-

ka ollut, myötäsyntyinen (joko peritty t. sikiökehityksen aikana saatu), luontainen, synnyntä-;)(hankittu, opittu. a. Heikkokuntoisuus on hänessä s:stä. Ihmisellä uimataito ei ole s., vaan se on opittava. S:set ominaisuudet. S:set taipumukset eli luonnonlahjat. S. halu jhk. S. kuurous, lahjakkuus, ujous. S. kuppatauti. S. sydänvika, kampurajalka. S:sesti kuuro, herkkähermoinen, mielenvikainen. Silmäänkin oli ilmaantunut se terävä kiilto, joka oli s. Panujen suvussa AHO. b. henkilöstä: synnynnäisesti jonkinlainen; jolla on synnynnäiset taipumukset jksik t. jhk. | S:sten kuuromykkien puhumaan opettaminen. S. johtaja, sotilas, liikemies, runoilija. S. pessimisti. S. rikoksentekijä. 2. jssak maassa, pitäjässä tms. syntynyt ja elävä, syntyperäinen. | Maan s. asukas. S. suomalainen. S. juvalainen, helsinkiläinen. — *S:sesti.* Isäntä on paikkakunnan s:siä. — Ovat saman vuoden s:siä 'samana vuonna syntyneitä'.

synnyntä[15*] *s.* syntyminen, synty. | - - kadut vaivaista syntistä s:äs! LEINO. Tieän, sykkä, s:si, / maan kamala, kasvantasi KAL. **-kylä** *s.* **-seutu** *s.* **-sij|a** *s.*, tav. *mon.* Palata maailmalta s:oilleen. **-sokea** *a.* ja *s.* syntymästään sokea. | S. mies. **-suomalainen** *s.* syntyperäinen suomalainen. **-vika** *s.* syntyperäinen vika. | Heikkonäköisyys on hänessä s.

synnyt|ellä[28*] *frekv.v.* < synnyttää. | S:teli poikiansa, / vajenteli vatsoansa / kuohussa tulisen kosken KAL.

synnyttimet[56*] *s. mon.* naisen t. eläinnaaraan sukupuolielimet. — *Yhd.* sisä-, ulkos.

synnyttäjä[10] *tek.* Ensikertainen, ensilapsinen, nuori s. - - elämän pyörre kuljetti poikaa yhä kauemmas s:stään KIANTO. — Äänen, melun, liikevoiman s. Influenssikoneiden käyttö sähkön s:nä. Taudin, kuumeen s. — *Yhd.* ensis.; sähkön-, taudin-, virrans.

synnyttämis|hetki *s.* **-kyky** *s.* **-ta|pa** *s.* Lämmön s:vat.

synnyt|tää[2*] *kaus.v.* (< syntyä) vrt. penikoida, poikia, porsia, varsoa, vasikoida, vasoa. 1. naisesta ja (nisäkäs)naaraasta: luonnollista tietä saattaa (ainakin lähimain) täysiaikainen sikiö (ja jälkeiset) pois ruumiistaan, saada (lapsi, jälkeläinen), saattaa maailmaan, "antaa elämä". | Nisäkkäät s:tävät eläviä poikasia. S:ti terveen pojan. Ensimmäinen vaimo s:ti hänelle kolme lasta. Nainen surmasi salaa s:tämänsä lapsen. Kerran, monesti s:tänyt vaimo. S. ajallaan, ennenaikaisesti. Eläviä sikiöitä s:tävät eli vivipaariset eläimet. — Hyönteisiä, joiden toukat heti emon ruumiista vapauduttuaan koteloituvat, sanotaan koteloita s:täviksi. — *Kuv.* [Eino Leino,] rikkain ja väkevin lyyrillinen kyky, minkä Suomi on s:tänyt TARK. [Jumalattomat] kantavat tuhoa ja s:tävät turmiota, ja heidän kohtunsa valmistaa petosta VT. 2. avarampaa käyttöä: saada aikaan, kehittää, muodostaa, aiheuttaa. | Kiven runous oli siksi persoonallista, ettei se s:tänyt erityistä koulukuntaa. Taloudellisen nousukauden s:tämät uudet yritykset. — Öljylamppu s:tää palaessaan epäterveellisiä kaasuja. Savua s:tävät räjähdysaineet. Heinäsirkka s:tää heleän sirinän hieromalla takareittään siipeen. Kovasti kuumennettaessa metallikappale alkaa hehkua eli s. valoa. Sähkö s:tää myös lämpöä. Tauteja s:tävät bakteerit. Sairauden ja köyhyyden s:tämä kurjuus. Tämä ilkityö s:ti ilmikapinan. Jk s:tää erimielisyyttä, närkästystä, levottomuutta, pelästystä, katkeruutta. Kateus s:tää vihaa. Jk s:tää pahaa verta, pahaa mieltä, suuttumusta. Pula-ajan s:tämä työttömyys.

synnyty|s[64] *teonn.* < synnyttää. | S:ksessä erotetaan kolme vaihetta: avautumis-, ponnistus- ja jälkeisvaihe. Ensimmäinen, säännöllinen, säännötön, täysiaikainen, ennenaikainen, helppo, vaikea s. Äiti kuoli s:kseen. Vaimo menetti henkensä s:ksessä. Synnytyslaitoksissa annetaan s:ksessä tarvittavaa apua ja hoitoa. Lehmän s. tapahtuu yleensä ilman ulkopuolista apua. — Sähkövirran s. — *Yhd.* kaksoss.; pihtis.

synnytys|aika *s.* S. alkoi olla lähellä. **-apu** *s.* Antaa s:a. **-avustus** *s.* Kotieläimet tarvitsevat myös s:ta. **-elin** *s.*, tav. *mon.* synnyttimet. | S:ten taudit. **-este** *s.* Sikiöstä johtuvia s:itä ovat asentovirheet, sikiön liian suuri koko, epämuodostumat jne. **-hetk|i** *s.* Nainen tunsi s:en lähestyvän. **-huone** *s.* **-|ikä** *s.* S:iässä oleva [15—50-vuotias] nainen. **-kanava** *s.* synnytystie. **-kelpoi|nen** *a.* Se naisten ikä, jolloin he ovat s:sia. **-kipu** *s.*, tav. *mon.* synnytystuska, -poltto. **-kouristus(tauti)** *s. lääk.* ja *eläinlääk.* raskauden aikana ja synnytyksessä sattuva erittäin vaarallinen tauti, jonka tärkeimmät oireet ovat munuaisten vikaantuminen, turvotus, kouristukset ja tajuttomuus. **-kuume** *s. eläinlääk.* = poikimahalvaus. **-kykyinen** *a.* **-laitos** *s.* sairaalan tapaan järjestetty laitos, jossa synnyttäjille annetaan apua ja hoitoa. **-loma** *s.* (lakisääteinen) loma, johon äidillä ennen synnytystä ja sen jälkeen on oikeus. **-oppi** *s.* oppi raskauden, synnytyksen ja lapsivuoteen fysiologiasta ja patologiasta, lapsenpäästöoppi, obstetriikka. **-osasto** *s.* Kaupunginsairaalan s. **-pahka** *s. lääk.* turpoama siinä lapsen ruumiinosassa (tav. takaraivossa), joka synnytyksen aikana kulkee edellä ja joutuu kehämäisen puristuksen alaiseksi, pääpahka. **-pihd|it** *s. mon. lääk.* pihdit, joiden avulla sikiön pää (joskus peräkin) autetaan esiin, ellei sikiö luonnollisella tavalla synny. | S:eissä on kaksi kämmentä, varret ja lukko sekä usein vielä erityinen vetokoje. **-polte** *s.* = seur. **-polt|to** *s. lääk.*, tav. *mon.* synnytyksen aikana kohdun seinämän supistuksista johtuvia kipuja. | S:ot tulevat 10—15 minuutin väliajoin ja kestävät $^1/_2$:sta 1:een minuuttiin. **-sauna** *s.* lapsi-, pirttisauna. **-tie** *s. anat.* kohdun ja emättimen onteloiden yhteisnimitys. **-tila** *s.* S:ssa oleva nainen. **-tusk|a** *s.*, tav. *mon.* Vaimon s:at olivat kovimmillaan. Vääntelehtiä s:issaan. — *Kuv.* Hikoilla henkisissä s:issa. Monien vaikeuksien ja s:ien jälkeen yhtiö saatiin viimein perustetuksi. **-vaihe** *s. lääk.* S:ita erotetaan kolme: avautumis-, ponnistus- ja jälkeisvaihe. **-vaiv|a** *s.*, tav. *mon.* Lieventää s:oja. - - vaimo, joka uudistetut kerrat äitiksi tulee, muistamatta vaikeata s:aa KIVI. **-vamma** *s. lääk.* sikiön synnytyksessä saama vamma.

synodaali|järjestelmä *s.* presbyteerinen kirkko-

järjestys, jossa ylin valta on seurakuntien edustajien muodostamilla synodeilla. **-kirjoitus** *s.* synodaaliväitöskirja. **-kokous** *s.* pappeinkokous. | Kuopion hiippakunnan s. **-väitöskirja** *s.* kirkkolain edellyttämä jumaluusopillinen tutkielma, jonka johdosta keskustellaan hiippakunnan pappeinkokouksessa.

synodi[6] *s.* **1.** kirkollisia asioita käsittelevä, vars. jtak määräaluetta edustava kokous. | Katolisessa kirkossa erotetaan hiippakunta-, maakunta- ja kansalliss. **2.** Yhdysvalloissa: kirkkokunta. | Suomi-s. **3.** Pyhä s. 'Pietari Suuren v. 1721 perustama Venäjän kirkon korkein hallitusvirasto'. Pyhän s:n prokuraattori.

synodinen[63] *a. täht.* S. kiertoaika 'niiden peräkkäisten hetkien välinen aika, joina taivaankappale maasta katsottuna on samassa asemassa auringon suhteen'. S. kuukausi 'kahden peräkkäisen uudenkuun välinen aika'.

syno|nymia[15] *s. kiel.* samamerkityksisyys. **-nymiikka**[10*] *s. kiel.* synonyymeja tutkiva tieteenhaara. **-nyym|i**[4] *s. kiel.* samamerkityksinen sana; vrt. homonyymi. | S:eiksi sanotaan sellaisia sanoja, joilla on joko sama tai samanlaatuinen merkitys. Käyttää joitakin sanoja s:eina. **-nyymi|nen**[63] *a. kiel.* -suus[65] *omin.* samaa merkitsevä. | S:set sanat, ilmaukset.

synonyymisto[1] *koll.s.* Sana, jolla on runsas s.

synopsis[64] *s.* yhdistävä yleiskatsaus, tiivistelmä. | Taloudellisen tilan s.

synoptik|ko[2*] *s.* S:ot 'synoptisten evankeliumien kirjoittajat Matteus, Markus ja Luukas'.

synopti|nen[63] *a.* yleiskatsauksellinen, useita ilmiöitä samanaikaisesti havainnoiva, esittävä. | S. sääkartta, ks. sääkartta. S. esitystapa. — S:set evankeliumit 'Matteuksen, Markuksen ja Luukkaan evankeliumi (joiden näkökulma on sama)'.

synsemanttinen[63] *a. kiel.* S. ilmaus 'jolla on vain toisten sanojen yhteydessä täydellinen merkitys (esim. *ja, alla*)'.

synt. *lyh.* syntynyt. | Esko Iivarinen, synt. 13.6. 1921, kirjoilla Turussa.

syn|taksi[6] *s. kiel.* lauseoppi. **-takti|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* lauseopillinen. | S. tutkimus. S:set säännöt. S:sesti samanarvoiset ilmaukset.

synteesi[6] *s.;* us.)(analyysi. **1.** yhdistävä menetelmä, yhdistäminen; yksityiskohdista koottu kokonaisuus, yleiskatsaus, yleiskuva. | Tehdä, antaa, esittää s. jstak. Kahden taidesuunnan onnistunut s. Laatia jkn elämänkatsomuksen s. **2.** tieteellinen menetelmä, joka lähtee erillisistä havainnoista t. perusteista, yhdistelee niitä ja siten tekee johtopäätöksiään, synteettinen metodi. **3.** *kem.* yhdisteen valmistaminen alkuaineistaan t. yksinkertaisemmista yhdisteistä. | Kemiallinen s. Orgaaninen s.

synteetti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* synteesiä käyttävä, syntetisoiva, synteesiä koskeva t. sille ominainen; synteesiä käyttäen aikaansaatu; us.)(analyyttinen. *(1.)* S. esitystapa. S. kokonaiskuva. Suurenmoinen s. näkemys. *(2.)* Synteesi eli s. metodi. — *Fil.* S. arvostelma 'vain käsitteen sisällystä selventävä arvostelma'. — *Mat.* S. geometria 'geometria, jossa tehtävät ratkaistaan puhtaasti geometrisin apuneuvoin'. *(3.)* S. kemia. S:set [= keinotekoiset] aineet. S. valmiste. S:set lääkeaineet, värit. Valmistaa jtak s:stä tietä, s:sesti.

syntetisoi|da[18] *v.* **1.** käyttää synteesiä, pyrkiä synteesiin. | S:va esitystapa. - - mikään todella onnistunut yksityinen runo ei lopultakaan rakennu analyyttista tietä, runojaloista ja tavuista, vaan s:vasta rytmielämyksestä, jossa säkeiden ja säkeistöjen yksityiskohdat nöyrästi sijoittuvat omille paikoilleen R.KOSKIMIES. **2.** valmistaa synteettisesti. | S. jk yhdiste. — Kasvit s:vat [= yhteyttävät] valkuaisaineensa yksinkertaisista aineksista.

syn|ti[4*] *s.* **1.** ajatuksissa, sanoissa t. teoissa tapahtuva jumalallisen t. moraalisen käskyn rikkominen, rikos, rikkomus, lankeemus, siveellinen hairahdus, paha teko. | Raskas, anteeksiantamaton, suuri s. Anteeksiannettava, lievä, pikku s. Nuoruuden s:nit. Olla jhk s:tiin syypää. Tehdä s:tiä Jumalaa, lähimmäistään vastaan. S. Pyhää Henkeä vastaan 'Pyhän Hengen pilkkaaminen; anteeksiantamaton, kuolemansynti'. Tunnustaa s:tinsä ja pahat tekonsa. Katua s:tejään. Saada s:tinsä anteeksi. Antaa toisilleen s:nit anteeksi. S:tien anteeksiantamus. Sovittaa s:tinsä. Jeesus on vapahtanut ihmiset s:nin kahleista. Kiirastulessa ihmisen uskotaan puhdistuvan s:neistään. Kärsiä s:tiensä tähden. Elää, rypeä s:nissä. Hekumoida lihan s:neissä. Langeta, hairahtua, eksyä, vajota s:tiin. Vietellä, houkutella s:tiin. Kulkea, vaeltaa s:nin teillä. Eksyä s:nin poluille. Ihminen on s:nissä siinnyt ja syntynyt. S:nin palkka on kuolema. Jk luetaan jklle s:niksi. Pitää tanssimista s:tinä. S. on sydämen luopumista Jumalasta KATEK. Joka siis ymmärtää tehdä sitä, mikä hyvää on, eikä tee, hänelle se on s:niksi UT. Sen tähden, niin kuin yhden ihmisen kautta s. tuli maailmaan, ja s:nin kautta kuolema, niin kuolema on tullut kaikkien ihmisten osaksi, koska kaikki ovat s:tiä tehneet UT. Katso, Jumalan Karitsa, joka ottaa pois maailman s:nin! UT. Niin en nyt enää tee sitä minä, vaan s. [= taipumus syntiin], joka minussa asuu UT. Siitä s:nin loasta minua varjele, sinä kaiken kirkkauden lähde! KIVI. - - tuo lapsi sylissäsi on s:nin hedelmä, ulkopuolella pyhän kristillisen aviosäädyn siinnyt ja syntynyt? LEINONEN. — On s. ja vääryys sortaa toisin ajattelevia moisella tavalla. Kun kunniallista naista tuolla tavalla häväistään ja pilkataan, niin se on s. ja häpeä koko kylälle LASSILA. Olisi häneltäkin s. ja häpeä jättää entisen hyvän toverinsa perhe tuuliajolle E.ELENIUS. Ihojauhe on s., permanentti on s., yksinpä hattukin voi olla synnillisesti kallellaan HILJA VALTONEN. — S:nin laakso 'maailma, maallinen elämä'. Ihminen on vain kurja s:nin lapsi. Herätä s:nin unesta. Tulla, päästä s:nin tuntoon. Soaistu on järkemme, / s:nin sumu sielun peittää VK. — Nainen oli kaunis kuin s. 'lumoava'. Musta kuin s. Itsepintainen, itsepäinen kuin s. Karttaa jtak kuin s:tiä. Jk on lujassa, tiukassa kuin s. — *Yhd.* helma-, peri-, tekos.; kuoleman-, nuoruudens.

2. lieventyneessä ja kuv. merk:ssä. **a.** vars. huomaamattomuuden, tietämättömyyden tms.

takia tapahtunut erehdys, virhe, laiminlyönti, puute, vika tms. moitittavana, vääränä, sopimattomana pidettävä teko. | Tässä suhteessa on nuorempi kirjailijapolvi tehnyt paljonkin s:tiä. Tällaiset viat ovat seurausta niistä s:-neistä, joita hevosta vastaan on tehty sen varsana ollessa. Hyviä liiketapoja vastaan tehdään monella tavoin s:tiä. Hänen s:nikseen luettiin ahkera yöjuoksijain ahdistelu, josta hän oli joutunut poikamiesten kanssa huonoihin väleihin ALKIO. Kustaa Vaasan olin kirjoittanut pienellä kirjaimella, se muka oli suurikin s. KARHUM. — *Leik.* vars. kirjallisesta tuotteesta t. tuotannosta. | Luetteloida jkn kaunokirjalliset s:nit. - - että savolainen heimo siis oikeastaan on syytön allekirjoittaneen niin kirjallisiin kuin muihinkin s:teihin TIITUS. — *Puhek.* pikkuveloista. | Maksaa vanhoja s:tejään. **b.** Näin hyvää paperia olisi s. [= sääli, vahinko] panna paketin kääreeksi. Olisi s. jättää työ näin vähän kesken. - - piti miestä sietämättömänä retkaleena, jolle olisi ollut s. siivoa tyttöä antaa ALKIO. | Valmis vihta on taideteos sukupolvien luoma. Olisi s. tehdä sitä hutiloiden SILL. — Juhani Aholla oli suuri maine jo siihen aikaan, mutta olisi s. [= väärin, paikkansapitämätöntä] sanoa, että se olisi ollut mikään hyvä maine LEINO. Kaunotar ei Anna ole, sitä olisi s. väittää TALVIO.

synti|elämä *s. heng.* syntinen elämä. | Vajota, langeta s:elämään. Katua entistä s:elämäänsä. **-haav|a** *s. heng.* - - mä uuvun vaivoissani, / mun s:oissani VK. **-himo** *s. heng.* Joutua s:jen kahleisiin. Kilvoitella s:ja ja viettelyksiä vastaan. **-hätä** *s. heng.* synninhätä.

syntiin|lankeemus *s.* Aatamin ja Eevan s. S:lankeemuksesta saakka. **-lankeemuskertomus** *s.* Raamatun s.

synti|kirja *s. kuv.* vrt. syntiluettelo. |[Heitetäänpäs] katsahdus tytön omaan s:kirjaan KIVI. **-kuitt|i** *s. harv.* anekirja. | - - kyllähän ne täältä Wittenbergistäkin hyökkäsivät s:eja ostamaan jo ennen kuin se rietas [anekauppias] oli arkkuineen kaupunkiinkaan ehtinyt WILKUNA. **-kuorma** *s. heng.* Hän kantoi s:mme, / hän Vapahtaja maailman VK. **-kurjuu|s** *s. heng.* - - Herra Jeesus on liikkeellä suorittamassa pelastustyötänsä keskellä ihmiselämän viheliäisyyttä ja s:tta E.W.PAKKALA. **-luettelo** *s. kuv.* Jklla on laaja, pitkä, runsas s. 'jku on tehnyt paljon syntiä, pahaa'. Hänen s:onsa on pantu paljon sellaistakin, mihin toiset ovat syypäitä. - - kun mökkiin poikennut puoluepuhuja alkoi kaivella rikasten s:a KAUPPISH. - - en ole aikonut arvosteluani miksikään s:ksi H.OJANSUU.

synti|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* paheellinen, jumalaton;)(hurskas, vanhurskas, puhdas. **1.** ihmisestä: syntiä tehnyt, syntiin taipuvainen. | Raamatun kertomus s:sestä vaimosta. Voi teitä s:siä raukkoja! Voi s:stä sukua, raskaasti rikkonutta kansaa VT. - - mutta mielessä ailahtelivat s. maailma ja tanssin humu TOPPILA. — Sieltä saat mitä ikänä s. luontosi halajaa. Täytyypä tunnustaa, että s:sessä sydämessäni tunsin jotakin sellaista, jota vahingoniloksi sanoa taidetaan LEINO. - - konsti on oikein kylpeä, niin jotta tuo s. lihakin saapi jotakin nauttia tässä ajallisessa elämässä LASSILA. Aurinko hellitti hellittämällä hänen s:seen selkärankaansa JOTUNI. — *S:sesti.* Ihminen on vain viheliäinen s. Astua vaivaisena s:senä Herran eteen. Parempi siivo s. kuin paha jumalinen SL. Oi rakkauden ihmettä, / kun langennutta s:stä / ei hukkumaan se päästä! VK. — *Kans.* Luuleeko se tirehtööri, että me - - on vaivaista s:stä [= synnintunnustusta, joka alkaa sanoilla "Minä vaivainen s."] lukemaan tultu! KARHUM. **2.** ihmisen teoista, ajatuksista, elämästä: moraaliton, synnillinen. | S. teko. Mieleen tuli sellainenkin s. toivomus, että - -. Tuntea jstak s:stä riemua. Katua s:stä elämäänsä. S:set nautinnot ja huvitukset. Elää s:sesti. **3.** *leik.* ja *ark.* Konjakkiryyppy teki s:sen [= tavattoman, "saastaisen"] hyvää. Oli miten hyvänsä, mutta s:sen kaunis oli puku ja morsian AK. S:sen kylmää vettä. - - mokoma pieni reppu painoi s:sesti hänen hentoja hartioitaan S.ERONEN.

synti|pukki *s.* **1.** kauris, johon juutalaisten ylimmäinen pappi suurena sovituspäivänä kätten päälle panemisella siirsi kansan synnit. — Tav. **2.** *kuv.* ihminen (t. yhteisö, asia tms.), jonka syyksi pannaan toistenkin synnit, viat t. erehdykset ja johon tyytymättömyys t. viha syyttäkin kohdistetaan. | Tehdä jksta s. Etsiä s:pukkia. Jonkunhan pitää olla joukossa s:pukkina. Kapitalismista pyritään usein tekemään s. kaikkiin yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Kun ihminen tahtoo ja tarvitsee s:pukin saadakseen sälyttää hänen selkäänsä kaikki omat vikansa ja syntinsä, niin hän tekee sen itselleen pienemmissäkin asioissa AHO. — Siinähän se todellinen s. [= syyllinen] tulee. **-pu|ku** *s. kuv. heng.* Pois riisun katoovaisuuden, / saan s:vun heittää. / Suo Jeesus verhoks autuuden, / hän alastoman peittää VK. **-rah|at** *s. mon.* syntisellä tavalla, epärehellisin keinoin hankitut rahat. | Kuka tietää - - ovatko köyhille lahjoitetut varat mahdollisesti vanhoja s:oja L.ONERVA. **-rekisteri** *s. kuv.* syntiluettelo. | Onpa siinä s:ä kerrakseen. Viedä jtak jkn s:in 'lukea jkn syyksi'. Jklla on pitkä s. **-saasta** *s. heng.* **-saira|s** *a. heng.* -us *omin.* Kiitos, kun mun s:an / hoitelit sä hellästi SIIONIN KANNEL. - - ken tuntee s:utensa, / hän armon saa HLV.

syntis|kurja *s. heng.* Mun syystäni / on vihasi / näin s:kurjan päällä VK. **-parka** *s.* Herra, armahda minua s:a! **-rauk|ka** *s.* Jumala on meille s:oille armollinen.

synti|suru *s. heng.* oman syntisyyden aiheuttama suru. | Tarmokkaasti Achrenius painosti s:surua ja parannusta, jota ilman ei ole mitään oikeaa, elävää uskoa AK. **-syy** *s. heng.* Armostas, Isä Jumala, / suo anteeks s:ni VK[v].

syntisyysharha *s. psyk.* harhakuvitelma, jonka vallassa oleva kuvittelee olevansa suuri syntinen.

synti|säkki *s. kuv.* **1.** suuri syntinen, syntisraukka. | - - mutta monessa kohdassa on hän taasen pelkkä maailman lapsi, yhtä suuri s. kuin minä ja moni muukin KIVI. Aika poika, valhepussi, vanha s. JOTUNI. **2.** *harv.* syntikuorma. |

- - ja hänestä todellakin tuntui, ettei s:säkkinsä ollut vielä ylen raskas HAANPÄÄ. **-taakka** *s.* Jklla on tunnollaan raskas s. **-tapa** *s. heng.* syntinen tapa. **-toveri** *s.* **-turmelus** *s. heng.* syntisyys, synnillisyys, synnin turmelus. **-uhri** *s. usk.* juutalaisen pappiskirjan uhrijärjestyksessä uhri, jolla sovitettiin erehdyksestä tehdyt rikkomukset. | - - jos joku yksityinen rikkoo erehdyksestä, tuokoon vuoden vanhan vuohen s:ksi VT. — *Kuv.* - - kun kuoli Golgatalla Karitsa / maailman kaiken s:na SIIONIN KANNEL. **-un|i** *s. heng.* synninuni. | Jo kansain syvää s:ta / yön halki huudot häiritsee HLV. **-velka** *s. kuv. heng.* synneistä. | Minun s:ni ovat ylen raskaat, mutta sinä annat anteeksi meidän rikoksemme VT. **-viheliäisyy|s** *s. heng.* Ja kun vaivatut kuuntelivat Niskasen puhetta s:destä ja luuloevankeliumista - - AK. **-yö** *s. heng.* Niin mieti suuruutt' armotyön / ja synkeyttä s:n! S.KORPELA.

syntoninen[63] *a. mus.* S. komma 'laajemman ja niukemman kokoaskelen erotus (81:80)'.

syn|ty[1*] *s.* **1.** syntyminen. | Lajien s. luonnollisen valinnan tietä. Merten, laaksojen s. Loitsu tulen s:nystä. Kuvaamataiteen s. Olevaisuuden s:tyä ja alkuperää verhoaa salaperäisyyden huntu. Selvitellä jnk ilmiön s:tyä ja kehitystä. Uskonpuhdistus antoi sysäyksen Suomen kirjakielen ja kirjallisuuden s:tyyn. Tämä on kertomus taivaan ja maan s:nystä, kun ne luotiin VT. Saimme esim. tietää, että luistimien s:nyssä on 210 vaihetta AK. — *Yhd.* alkus. **2.** alku-, synty-, sukuperä. | Jku on suurta s:tyä 'sukua'. He eivät ole keskenään sukua eivätkä s:tyä 'eivät vähääkään sukulaisia'. - - sitten lisäksi vielä niin suukko, että haukkuu suvun ja s:nyn KATAJA. Leena-karjakko ne tiesi kaikki, heidän [lehmien] ikänsä ja sukunsa ja s:tynsä JÄRN. Vuoresta on vetosen s., / tulen s. taivosesta, / alku rauan ruostehesta KAL. — Tämä tapa on nuorempaa s:tyä [= myöhemmin syntynyt] kuin edellinen. Nimismies on oman pitäjän s:ty(j)ä (kans.) 'omassa pitäjässä syntynyt'. — *synnyt syvät* (vars. ylät.). Tutkia, selvitellä, pohtia s:tyjä syviä 'syvällisiä asioita'. - - yksinäisyydessään hautoo elämän s:tyjä syviä AHO. — *syntyä(än, syntyjä(än, synnyltä(än* alkuaan, alku-, syntyperältään, syntyisin. | S:nyltään tuliperäinen vuori. S:nyltään suomalainen, helsinkiläinen. Saksalainen s:tyään. N. oli s:tyjään kreivi. Rva Laakso, s:tyään Lehto. Luonteeltaan, s:nyltään, kasvatukseltaan ja elintavoiltaan hän ei juuri lainkaan kuulunut meihin AHO. — *Yhd.* alkus. **3.** alkuperää selittävä kertomus, syntykertomus, syntyloitsu, -sanat. | Esim. palaneelle luettiin tulen s., jossa kerrotaan, miten Ilmarinen ja Väinämöinen iskivät tulta yhdeksän kirjokannen taivaan takana V.SALMINEN. Luki s:nyt syitä myöten, / luottehet lomia myöten KAL. **4.** *kansanr.* suku, heimo. | - - kun sa syrjit s:tyäsi, / sukuasi suin pitelit? KAL. Nouse tuuli taivahalle, / - - / sukuhusi, s:tyhysi KAL.

synty|aika *s.* Legendan s:ajan määrittäminen. **-alue** *s.* Kullervo-runoston s. **-hetki** *s.* Runon, sävellyksen s. **-historia** *s.* Sosialistisen työväenliikkeen s:n kuvaus.

-syntyi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* Aino-, eri-, myötä-, oma-, sama-, sisä-, ulkos.; halpa-, jalo-, myöhä-, myöhäis-, talonpoikais-, vieras-, ylhäiss.; hermo-, jumal-, kudos-, liitto-, meris.; juutalais-, karjalais-, muukalais-, ruotsalais-, suomalais-, turkulaiss.

syntyisin *adv.* peräisin, alkuisin; syntyään, synnyltään. | N. on s. Heinolasta. S. venäläinen. Elli Kuula, s. [= omaa sukua] Tervo. - - olemme samasta emosta s. SILL.

syntyjuur|i *s. kuv.*, tav. *mon.* Ilmiön s:et johtavat viime vuosisadalle asti.

syntyjään *adv.* ks. synty 2.

synty|kausi *s.* Suomalaisen taiderunouden s. **-loitsu** *s.* syntysanat. | Suomalaiset s:t.

syntymis|aika *s.* Ilmoittaa jhk tarkka s:aikansa. Vallankumousliikkeen s:aikaan sattuneet levottomuudet. **-hetki** *s.* **-historia** *s.* **-kau|si** *s.* Liikeyrityksen s:den vaikeudet. **-lämpö** *s. kem. fys.* reaktiolämpö, joka kehittyy yhdisteen muodostuessa alkuaineistaan, muodostumislämpö. **-paikka** *s.* **-paino** *s.* Lapsen s. oli 3 kg 650 g. **-prosessi** *s.* Nykyaikaisen kaupunkiyhteiskunnan s. **-päivä** *s.* Velan s. **-tapa** *s.* Sankarirunojen s. **-tila** *s.* Vasta s:ssa oleva liikeyritys. **-vuosi** *s.*

syntymys[64] *s. vanh.* syntyminen, syntymä. | Jeesuksen polviluku, sikiäminen, nimi ja s. UT[V].

syntym|ä[13] *s.* syntyminen, syntymistapahtuma. | Kristuksen s:än aikaan. Vuonna 100 jälkeen Kristuksen s:än. S:ästään saakka sokea. He ovat minun sisareni ja veljeni, joista toinen kuoli ennen minun s:ääni SILL. - - ja kuolinpäivä parempi on päivää s:än KOSKENN. Tuo oli tumma maammon marja, / s:ässä säikähtänyt LEINO. Lähin sukulaisuusaste on lapseus, joka tulee aikaan yhdellä s:ällä; etäisempi sukulaisuus edellyttää useampia s:iä IT.

syntymä|aika *s.* Veroilmoitukseen on merkittävä tarkka s. Laskea etukäteen lapsen s. Runon s:ajan määrittäminen. Muistelmia Suomen itsenäisyyden s:ajoilta. **-ajoittain** *adv.* syntymäaikojen mukaan, kronologisesti. | S. järjestetty henkilöluettelo. **-hetki** *s.* Syntymä- ja kuolinhetki. **-historia** *s.* Saimaan kanavan s. **-horoskooppi** *s.* syntymähetkelle laadittu horoskooppi. **-humala** *s. kuv.* tasapainottomasta tms. luonteesta. | - - on s:ansa jääneitä suunpieksäjiä, on kahvilaelämää kaipaavia pikkufilosofeja HELLAAKOSKI. **-ilmoitu|s** *s.* Sanomalehtien kihlaus-, vihkimä- ja s:kset. **-juhla** *s.* Vapahtajan s. 'joulu'. **-järjestys** *s.* Lasten s. **-kaupunki** *s.* N. toimii s:nsa pormestarina. **-kausi** *s.* Ammattikuntajärjestyksen s. **-kehto** *s. kuv.* Ihmissuvun yhteinen s. **-ko|ti** *s.* Aleksis Kiven s. Kuolla s:dissaan. **-koto** *s.* Ja kahteen osaan jaettiin viimein heidän rakas s:nsa KIVI. **-kunta** *s.* A:n s. on Jaala. **-kuukausi** *s.* Ilmoittaa syntymävuosi, -kuukausi ja -päivä. **-kylä** *s.* Asua s:ssään. **-lahja** *s.* Kevyesti ja vaivattomasti helkkyvä laulu oli hänen s:nsa TARK. **-luettelo** *s.* Siviilirekisteriin kuuluu syntyneistä lapsista pidetty s. **-maj|a** *s.* **1.** synnyinmaa, isänmaa. | Sua muistamme ain, pyhä s., / mikä lieneekin toimemme, työmme LEINO. — Teatterin varsinainen s. on antiikin Kreikka. **2.** *mon.* syntymäseudut. | - - Priitti tuli takaisin nuoruutensa retkeltä tänne

s:illeen SILL. **-maja** *s.* Sillä kultainen on jokaiselle hänen s:nsa ja siinä piilee aina jotakin järkyttävän pyhää KIANTO. **-merk|ki** *s.* = luomi 2.b. | Ruskea s. selässä. S. kasvoissa. S:istä voi kehittyä pahanlaatuinen kasvain. **-mökki** *s.* **-paikka** *s.* Ilmoittaa syntymäaika ja s. Annikaisen virren s:na on Turun ympäristö J.KROHN. Isänmaa ei ollut heille muuta kuin vilunarka s., jossa kuoli nälkään tai paleltui ja eli köyhänä ja nälkäisenä KATAJA. **-paikkakunta** *s.* N. haudattiin s:nsa kirkkomaahan. **-paino** *s.* Poikalasten s. on tavallisesti suurempi kuin tyttölasten. **-pitäjä** *s.* **-päiv|ä** *s.* **1.** se päivä, jona jku t. jk on syntynyt; syntymisen vuosipäivä. | Pojan s. 5. 8. 1945. Lapsi kuoli s:änään. Kaasulaitoksen s:änä pidetään marraskuun 14. päivää v. 1860. — N:n 50. s. 'se päivä, jona N. täyttää 50 vuotta'. Onnitella jkta hänen s:änään. Viettää jkn s:ää. **2.** *mon.* syntymäpäiväjuhla. | Viettää s:iään. Kutsua s:ille.

syntymäpäivä|juhla *s.*, us. *mon.* **-kahvi** *s.*, us. *mon.* Kutsua s:lle. Tarjota s:t. **-kekkerit** *s. mon.* **-kestit** *s. mon.* **-kirja** *s.* nimien ja syntymäpäivämäärien merkitsemiseen tarkoitettu kirja. **-kutsut** *s. mon.* **-lahja** *s.* Antaa kirja s:ksi. **-lapsi** *s.* par. syntymäpäiväsankari. **-onnittelu** *s.* **-pöytä** *s.* pöytä, jolle syntymäpäivälahjat on asetettu. | Kauniisti katettu s. **-sankari** *s.* henkilö syntymäpäivänään. | Onnitella s:a. **-tanssiaiset** *s. mon.* **-tervehdys** *s.* Lähettää jklle s.

syntymä|seimi *s.* Vapahtajan s. **-seu|tu** *s.* Elää koko ikänsä s:dullaan. Palata s:duilleen. **-sij|a** *s.*, vars. *mon.* Vasikka makasi vielä s:allaan. - - ja lapsi oli tuotu melkein s:oiltaan Henterin torppaan SEPPÄNEN. — Muuttaa pois s:oiltaan 'syntymäseuduiltaan'. **-sokea** *a.* ja *s.* sokeana syntynyt. **-talo** *s.* Maunu Tavastin s. Tavastila. **-todistus** *s.* lapsen, varsan tm. syntymäajasta, -paikasta yms. annettu todistus. **-tukka** *s.* tukka, joka lapsella on syntyessään.

syntymät|ön[57] *kielt.a.* S. sikiö. S:tömät [= tulevat] sukupolvet.

syntymä|vaihe *s.*, tav. *mon.* Teoksen s:vaiheista ei ole tarkkoja tietoja. **-vika** *s.* synnynnäinen vika. | Värisokeus on s. **-vuo|si** *s.* Ilmoittaa s:tensa. Lapsi kuoli jo s:tenaan.

syntyneisyys[65] *s.* syntyminen tilastoilmiönä, (elävänä) syntyneiden lukumäärä tav. vuosittain tuhatta henkeä kohti ilmaistuna, nativiteetti; vrt. syntyv(äis)yys. | Syntyneisyyden lisääntyminen, väheneminen. Syntyneisyyden kehitys eri maissa. **-kartta** *s.* syntyneisyyttä esittävä kartta. **-käyrä** *s.* **-luku** *s.* **-taulu** *s.* **-tilasto** *s.*

synty|paikka *s.* tav:mmin synnyin-, syntymäpaikka. **-perä** *s.* se mistä jku (t. jk) on syntyisin t. peräisin, synty, alkuperä, sukuperä. | Ylhäinen s. Aviollinen, avioton s. Jku on porvarillista, talonpoikaista s:ä. S:ltään suomalainen, englantilainen. S:nsä nojalla Suomen kansalainen. Perintökuningas nousee valtaistuimelle s:nsä eikä vaalin nojalla. S:nsä perusteella malmiesiintymät jaetaan kahteen ryhmään. Tutkia jnk tavan s:ä. **-peräinen** *a.* S. [= syntyään, synnyltään] suomalainen, lappalainen, lontoolainen, kemiläinen. Maamme presidentiksi voidaan valita vain s. Suomen kansalainen. Jnk seudun s. asukas. S. aatelismies, lady. S. [= synnynnäinen] lahjakkuus. S. taiteilija. Perisynti on luontomme s. turmelus, joka tekee meidät taipuviksi pahaan ja voimattomiksi hyvään ERKKI KAILA — *S:sesti.* N. puhuu saksaa s:sen tavoin. **-peräisin** *adv. harv.* syntyään, syntyperältään, syntyisin. | - - kotikylässäni, josta me Iilit ollaan (Ilmanneja muuten s.) LEHT. Hän itsekin oli maalta s. KARHUM. **-san|a** *s.*, tav. *mon.* **1.** *myt.* määräkaavaan vakiintuneet sanat, jotka selittävät jnk ilmiön alun ja olemuksen ja jotka tuntemalla tietäjä voi hallita ko. ilmiön, syntyloitsu, luomasanat, synty. | Lukea raudan s:at. Pahan poistamista tarkoittavat loitsut ovat ns. s:oja, jotka lausuvat pahan alkuperän, tai manaussanoja, joilla paha loitsitaan pois. **2.** *kuv.* Lausua jnk yrityksen, laitoksen, koulun, yhdistyksen tms. s:at 'lausua ensimmäisenä ajatus jnk yrityksen tms. perustamisesta'. Yhdistys, jonka s:at lausuttiin jo 50 vuotta sitten. Nuorisoseura-aatteen s:ojen lausuja. **-selitys** *s.* synnyn selitys. **-sij|a** *s.*, tav. *mon.* synnyin-, syntymäsija. | Kaukana s:oiltaan. **-tapa** *s.* syntymistapa. | Hiekkakiven laatu, s. ja ikä. **-tarina** *s.* S:t (etiologiset tarinat) selittävät jonkin luonnonmuodostuksen, paikannimen tai tavan synnyn. **-taru** *s.* myytti, joka selittää luonnonilmiöiden, olioiden, asioiden t. koko maailman alkuperää, syntyä, kohdistumatta erityisesti tiettyyn paikkaan, esineeseen t. ilmiöön. **-teoria** *s.* **-vaihe** *s.*, tav. *mon.* Kirjasuomen s:en tarkastelu. Selostaa jnk ilmiön s:ita. Kalevalan s:et. Yrityksen s:iden pääpiirteet. **-vuosi** *s.* Muistelmia nuorisoseuraliikkeen s:lta.

syntyvyy|s[65] *s.* syntyminen yleisilmiönä; (mahdollisesti, vastaisuudessa) syntyvien lukumäärä tav. vuosittain tuhatta henkeä kohti ilmaistuna, syntyväisyys, nativiteetti; vrt. syntyneisyys. | S:den rajoittaminen, säännöstely 'pyrkimys määrätietoisesti rajoittaa lasten lukumäärää'. S:den lisääntyminen sota-aikoina. Kaupungeissa s. on pienempi kuin maaseudulla.

syntyväinen[63] *a. harv.* syntyvä. | - - tuntea olevansa orpo maailmassa, yksin s. ja yksin kuolevainen, välillä vähäinen valojuova LEINO.

syntyväisyys[65] *s.* = syntyvyys.

syn|tyä[1*] *v.* **I.** ihmisistä ja eläimistä (vars. nisäkkäistä): poistua (ainakin lähimain) täysiaikaisena sikiönä emon ruumiista, tulla maailmaan; nähdä päivänvalo. **1.** Lapsi, varsa, vasikka s:tyy. Poika s:tyi aamulla elokuun 3. pnä 1950. Koska olet s:tynyt? Sielunvaellusopin mukaan ihminen s:tyy maailmaan monta kertaa, uudestaan ja uudestaan. Mäkisille on s:tynyt terve tyttö. Ensimmäinen lapsi kuoli jo s:tyessään. S. terveenä, keskosena, kuolleena, sokeana. Kaksosina s:tyneet pojat. N:n perheeseen s:tyi jo viides lapsi. Toisesta avioliitosta s:tyi kaksi lasta. Samasta äidistä s:tyneet lapset. S. köyhistä vanhemmista. S. saunassa, synnytyslaitoksessa, kotona. S. mieheksi, naiseksi. S. työmiehen lapsena. S. köyhyyteen, kurjuuteen. Ihminen on synnissä siinnyt ja s:tynyt. Ei s:tyvä sijaa katso SL. Kerta kuolla s:tyneen SL. Ihminen, vaimosta s:tynyt, elää vähän aikaa VT. — Sitä miestä ei ole vielä

s:tynyt, joka sen pystyisi tekemään. — *Usk.* uudestisyntymisestä. | - - joka ei s:ny uudesti, ylhäältä, se ei voi nähdä Jumalan valtakuntaa UT. — Linnuista: kuoriutua munasta. | Viime keväänä s:tynyt kananpoikue. Pääskysen pojat s:tyvät karvattomina rääpäleinä. — Repeämällä, halkeamalla, hajoamalla s:tyneet solut. **2. a.** ohessa predikatiiviadverbiaali, joka ilmaisee, että jklla on synnynnäiset lahjat, edellytykset, että jku on edeltäpäin määrätty jksik. | S. runoilijaksi, sotilaaksi. S. valloittajaksi, johtajaksi. Kristus s:tyi maailman Vapahtajaksi. Hyväksi kurinpitäjäksi s:nytään. Totisesti! oletpa s:tynyt papiksi KIVI. Kiljander ja hänen tässä mainitut aikalaisensa eivät olleet s:tyneet - - syvällisiksi ihmissielun kuvaajiksi TARK. **b.** Ei kukaan kirves kädessä s:ny SL. Ei kukaan ole seppä s:tyessään SL. Jku on kuin hevosen selkään s:tynyt 'synnynnäisesti mainio ratsastaja'. Hän oli kuin s:tynyt suksilleen, notkeasti liikkui jalka, keveästi sompa KATAJA.

II. ed:een liittyvää laajentunutta käyttöä: saada alkunsa, kehittyä, muodostua, valmistua, sukeutua, viritä, olla tuloksena, tulla; aiheutua. **1.** jstak itsestään tapahtuvaksi ajatellusta. | Jk s:tyy itsestään. Tällaisten ilmausten on s:nyttävä, niitä ei juuri voi kuvitella tekemällä tehtävän. Risteytymisen tietä s:tyy uusia eläin- ja kasvilajeja. Yöllä s:tyi jäähän leveitä railoja. Näin heikolla pakkasella ei jäätä s:ny. Ruosteisen veden seisoessa s:tyy astian pohjalle ruskeata sakkaa. Entisille markkinapaikoille s:tyneet kaupungit. Valtakuntia s:tyy ja häviää. Mekaanisesta työstä s:tyy lämpöä. Energiaa ei voi kadota eikä myöskään tyhjästä s. Mittauksissa s:tyy aina pienempiä tai suurempia virheitä. Asiasta s:tyi vilkas keskustelu. Säästöjä ei pääse s:tymään. Entä jos s:tyy [= puhkeaa] vallankumous? Turhien huhujen s:tymisen välttämiseksi. Moisia ajatuksia voi s. vain sairaissa aivoissa. Sotien aikana s:tyy puutetta ja kurjuutta. S:tyi hetken kiusallinen vaitiolo. Siellä s:tyi ankara taistelu. Riita s:tyi [= sai alkunsa, aiheutui] siitä, että - -. Ovella s:tyi paha tungos. Väkijoukossa s:tyi levottomuutta ja alkoi kuulua huutoja. S:tyy sekaannusta. Jstak s:tyy epäselvyyttä, epätietoisuutta, erimielisyyttä. Kuka maksaa näin s:tyneet kulut? — Jk ehdotus, suunnitelma on kuolleena s:tynyt 'ei voi toteutua, on mahdoton toteuttaa'. **2.** läheisesti ed:een liittyen jstak, jonka ajatellaan syntyvän tarkoituksellisen toiminnan tuloksena, tekemällä. | Jk s:tyy jkn aloitteesta, toimesta. Saada jk t. jtak s:tymään 'saada aikaan'. Kyllä siltä mieheltä s:tyy hyväkin vene, jos hän vain viitsii tehdä. Niin tuottelias kirjailija, että häneltä s:tyy kirja joka vuosi. Päätöstä ei saatu s:tymään. Kauppa, sopimus s:tyy. Sovintoa ei s:tynyt. On vaikea sanoa, s:tyykö koko puuhasta mitään 'saadaanko mitään aikaan'. Kuoleva yritti sanoa jotakin, mutta hän ei saanut s:tymään sanoja enää, ainoastaan epäselviä äännähdyksiä JOTUNI. | »Mitä hän aikoo? Keskeyttääkö näytännön?» — »Se voisi häneltä s. [= hän voi hyvinkin tehdä sen]» CANTH. No, Kirmasen laiselta mieheltä kyllä s:tyy [petos korttipelissä] KOJO. **3.** kehittyä, muodostua. | Ei tainnut s. Heikinpäivästä entisenlaisia rymyjuhlia W.KOLKKALA. Aika vetreästi se peijakas jo liikkuukin, vaikkei siitä koskaan oikeata rosojätkää s:ny ERKKI ILMARI.

III. *yksipers. kans.* käy, sopii, kelpaa, on hyvä. | Näetkös, Anna Liisa, näin paljon vehnäjauhoja? S:tyy sinun leipoa niistä suuria rinkeliä ja jos mitä CANTH. S:tyy olla kiitollinen kuitenkin JOTUNI. Ei mun s:ny sinne tulla, / eipä käskenyt emoni KANT.

sypressi[6] *s.* (*rinn.* kypressi) Cupressus, Välimerenmaissa ja Etu-Aasiassa kasvavia ainavihantia havupuita ja pensaita. | Suippolatvainen s. S:n muotoinen kataja. — *Yhd.* kesä-, vales. **-kuja** *s.* **-lehto** *s.* **-mäinen**[63] *kalt.a.* S. kuusi.

sypäk|kä[15*] *a. kans.* -ästi *adv.* nopea, kiivas, äkki-. | Meille tuli s. lähtö. Otimme suksilla s:än pyrähdyksen.

syreeni[6] *s.* (*rinn.* sireeni) Syringa, Oleaceae-heimoon kuuluvia pensaita t. matalia puita, joiden sinipunaiset t. valkoiset, hyväntuoksuiset kukat ovat isoissa tertuissa. | S. on tavallisimpia koristepensaitamme. **-aita** *s.* **-käytävä** *s.* **-maja** *s.* **-pensaikko** *s.* **-pensas** *s.*

syrin|karein, -karin *adv. murt.* syrjinkarein.

syrjeksiä[17] *v.* syrjiä. | S. jkta aiheettomasti.

syrjem|pänä -pää, -mäksi, -mä(s), -mällä, -mältä, -mälle, -mässä, -mästä, -pään *komp.adv.* kauempana syrjässä, sivumpana. | Siirtyä s:mäksi, s:mäs, s:mälle. Markkinoille oli tullut väkeä naapuripitäjistä ja s:pääkin. Heikkilän talo on kylän keskellä, kun taas Mattila on s:mässä metsän reunassa. Syrjimpänä kylän laitamilla olevat talot. — *Kuv.* Pääkysymyksen käsittely on jäänyt s:mälle sivuseikkojen vetäessä huomion puoleensa. Maatalouskoneiden yleistyminen on työntänyt vanhat viljelystavat yhä s:pään.

syrjimmäinen[63] *sup.a.* kauimpana syrjässä oleva, laitimmainen. | Kylän s. talo.

syrjin *adv.* syrjä kohteeseen t. eteenpäin, syrjä edellä, syrjittäin, sivuittain, kyljittäin; vrt. päin, selin, suoraan. | Olla, istua, seisoa, kääntyä s. jkhun. Istua s. ikkunaan. Laiva kääntyy s. tuuleen. Johanna oli huomannut sen ja pyöriskeli Talvitiehen enimmäkseen s. ja selin, vain vahingossa päin RAILO.

syrjin|karein, -karin *adv.* syrjäkarein. | - - Täi-Iisakka hivuttautui s. sisään TOPPILA. - - hän oli vain jääkylmästi, vaikenevasti, s:karin siedetty RAILO.

syrjintä[15*] *teonn.* < syrjiä. | Jnk maan tuotteiden s. Neekerien s. Amerikassa. — *Yhd.* rotus.

syrjittäin *adv.* **1.** syrjä syrjää vasten, syrjä syrjässä t. syrjään, syrjällään, syrjälleen; vrt. lappeittain, pystyssä. | Tiilet ovat s. päällekkäin. Muurata tiilet s. Panna laudat s. ristiin. Reunalista naulataan pöytään kiinni s. Asettaa tulitikkulaatikko s. [= pitemmälle kapealle sivulleen] pöydälle. Kääntää kämmenet s. 'sellaiseen asentoon, että peukalot ovat ylöspäin'. **2.** syrjä kohteeseen t. eteenpäin; pitkänomaisesta esineestä: poikittain t. vinosti, sivuittain, kyljittäin; syrjäkarein. | Reki liukui s.

perä puoleksi ojassa. Laiva kääntyi s. kalliota vasten. Soutajaton vene lipui tuulessa s. Kovin lihava oli lukkarin äiti, kulki raskaasti s. [= sivuille] keinahdellen LEHT. Katsahtaa jkhun s. 'syrjäsilmällä, vain päätään sivulle kääntäen'. Tavallisesti hän ei ennen ollut koskaan kääntynyt miehensä puoleen ja jos sanoi jotain, sanoi hän sen s. AHO.

syrjittäi|nen[63] *a.* syrjittäin oleva t. tapahtuva. | S. asento 'asento, jossa jk on syrjittäin'. S. tiilikerros 'tiilikerros, jossa tiilet ovat syrjittäin'. Kammion seininä oli s:siä kivipaasia. S. liike, liu'unta.

syrj|iä[17] *v.* pitää jtak muita huonompana, kohdella huonommin, asettaa jk muita huonompaan asemaan, hyljeksiä, diskriminoida. | S. jkta. S. jtak elinkeinonhaaraa. Talouselämän lakeja s:ivä säännöstelypolitiikka. - - on kuitenkin yksi ihminen tässä maailmassa, joka ei häntä s:i ja vainoa! AHO. Pienimmät, s:ityimmät olennot olivat hänet pelastaneet HAARLA.

syrj|ä[11] *s.;* syrjällään ks. erikseen. **1.** (vars. suuntaissärmiön muotoisen) kappaleen pitkä ja kapea sivu. | Tulitikkulaatikon s:issä oleva rikki. Kirjassa oli kullatut s:ät. Kirjan s:ien leikkaaminen, höylääminen. Höylätä lankun s:ät suoriksi. Laudan pintoja erotetaan päät, sivut ja s:ät. Laudan vajaat s:ät. Sahatavaraa voidaan tapuloida lappeelleen, s:älleen tai pystyyn. — *Kans.* ihmisestä: kylki. | Herätä pahalta s:ältään 'huonotuulisena'. — *Yhd.* ala-, etu-, taka-, yläs.; vajaas.

2. ed:een liittyen: ohuen, levymäisen esineen rajaviiva ja tav. siitä jonkin matkaa keskukseen oleva osa, reuna. | Kankaan s. 'hulpio'. Kovan paperin s. voi leikata haavan käteen. Saraheinän viiltävät s:ät. Niittokoneen terälapun leikkaavat s:ät. Lyödä kämmenen s:ällä. Puri silloin Simeoni leivän s:ästä pienen - - palan ja tarjosi sen tytölle KIVI. Ennen kuin he ehtivät ponttoolleen oli kuun s. näkyvissä SILL. — *Kuv.* Pitää pennin s:ästä kiinni 'olla kovin saita raha-asioissa'. - - kynsineen ja hampaineen täytyy tässä köyhän elon s:ässä kinnustella KIVI. — *Yhd.* kämmens.; leikkuus.

3. jnk pinnan, alueen tms. laita(osa), reuna. | Asettaa astia pöydän, lieden s:älle. Istua ihan tuolin s:ällä. Lato on niittyaukeaman s:ässä. Puro kiemurtelee pitkin suon s:iä. Metsän s:ään leiriytynyt vihollisjoukko. Mäen s:ässä oli talo. Ajaa aivan tien oikeaa s:ää. Niittää ojien s:ät [= pientaret] viikatteella. — *Yhd.* (kilparadan) sisä-, ulkos.; (sivun) ala-, yläs.

4. paikallissijoissa merkitsemässä ulkopuolista viertä, vierustaa, sivua. | Istuskelimme autoa odotellen tien s:ässä kivellä. Aurinkoisilla rakennusten s:illä oli jo sulaa maata. Annikki oli - - hiipinyt pankon nurkitse toisten tyttöjen taa uunin s:ään [= kupeelle] AHO. Muurin s:ällä, muitten takana tungoksessa seisoi Kanteleen Miina TALVIO. Eikä Mettilän Jukka yleensä muuta siellä sitten tanssinutkaan kuin että piirin s:ässä rennosti kävellä noljaili ja lauloikin SILL. — *syrj|ässä*, -ästä, -ään (adv.) sivussa jonkin matkan päässä, erillään. a) paikallisesti. | Seisoa, istua s:ässä. Olimme sen veran s:ässä, ettemme kuulleet mitään. Kaukana s:ässä, tiettömien taipaleiden takana. Kylä on s:ässä liikenneväylistä. Äiti seurasi s:ästä lastensa leikkiä. Vetäistä oviverho s:ään. Lähetti pyysi päällikön hiukan s:ään ja kuiskasi jotakin hänen korvaansa. Tanssin ajaksi siirrettiin penkit ja tuolit s:ään. Siirryhän hiukan s:ään, jotta minäkin näen! Siirtää kattila s:ään tulelta. Vetäytyä kunnioittavasti s:ään jkn tieltä. Ehdin juuri ja juuri hypätä s:ään auton tieltä. Niin kauas s:ään matkareitiltämme emme ehdi poikkeamaan. - - mutta Hanna katsoi häneen pitkään ja totisesti, niin että toisen katse kilpistyi s:ään KATAJA. Ei kuitenkaan osunut ihan sydämeen, kynnen verran s:ään, niin että henki jäi LEINONEN. Panna käsityönsä vähän s:ään 'pois käsistään jhk sivuun'. Mummo siirsi rukkinsa s:ään ja lähti naapuriin. — Panna jtak s:ään jkta varten 'varata jklle'. b) avarammin. | Elää s:ässä maailman hälinästä. Pysytellä s:ässä politiikasta. Vetäytyä s:ään liike-elämästä. Kuningas vetäytyi s:ään luovuttaen valtaistuimen pojalleen. Sysätä jku s:ään 'erottaa virasta, toimesta, johtavasta asemasta tms.'. Nyt ei häntä tule enää kukaan takaamaan, parhaat ystävät ja kestitoverit ovat vetäytyneet s:ään ALKIO. S:ässä Ruotsin hallituksen vaikutuksesta, omilla hoteillaan, alkoi jo olla Suomi IVALO. - - tunsi vähän aikaa itsensä jotenkin avuttomaksi ja s:ään jääneeksi SILL. Uudet keksinnöt ovat työntäneet vanhat työkalut yhä enemmän s:ään 'pois käytöstä'. Kaikki muut harrastukset on nyt jätettävä s:ään. Tämä selitysyritys voidaan ilman muuta jättää s:ään 'huomioon ottamatta'. — Luther ei voinut pysyä s:ässä [= toimettomana, passiivisena], kun hän huomasi seurakunnallista uudistustoimintaa johdettavan väärällä tavalla AK. Seurata, tarkkailla s:ästä [= sivullisena, passiivisena] taistelun kulkua. Minulla oli tilaisuus seurata asiaa vain s:ästä käsin. Näin s:ästä katsoen [= sivullisesta] näyttää siltä, että - -. — Pikkutilallisen on koetettava hankkia lisätuloja s:ästäkin 'oman talouden ulkopuoleltakin'. En ole itse nähnyt, olen vain s:ästä [= sivullisilta] kuullut. — *syrjälle* (adv., nyk. harv.) syrjään, sivuun. a) Mutta marski viskasi peiton s:älle rinnaltaan, jota se tuntui ahdistavan IVALO. S:älle tuolit, jyristen s:älle pöydät [tanssimisen ajaksi]! LEHT. b) Kylläpä näki, ettei hänen lempensä ollut hairahtunut s:älle omasta persoonasta ALKIO. Erinäisten tällä kertaa s:älle jätettyjen kysymysten lisäksi E.N.SETÄLÄ.

syrjä|ajatus *s.* sivuajatus. | Mieleen tulee häiritseviä s:ajatuksia. Onko Cervantes noihin kuvitteellisesti leikkiviin kohtauksiin kätkenyt määrättyjä tarkoituksellisia s:ajatuksia, sitä on mahdoton sitovasti todistaa TARK. **-ala** *s.* Kivellä on toiminta siirtynyt s:lle [= syrjemmälle], luonteissa on vapaata väljyyttä ja vuoropuhelussa viipyilevää runomaalailua TARK. **-ansio** *s.* sivuansio. | Satunnaiset s:t. S:kseni olen ottanut puhtaaksikirjoitustyötä PAKK. **-asema** *s.*, vars. *abstr.*)(keskeinen asema. | Olla s:ssa. Jäädä, joutua s:an. **-asi|a** *s.* sivuasia | Jk jää s:aksi. Takertua joutaviin s:oihin. Tämä on tut-

kimuksemme kannalta s. **-askel** *s.* syrjään, sivullepäin otettu askel. | Ottaa pari s:ta vasemmalle. — *Kuv.* Aviovaimon kevytmielinen s. rikkoi perhesovun. **-avio** *s.* konkubinaatti. **-haara** *s.* sivuhaara. | Luongasjoki, Tornionjoen s. **-haarak|e** *s.* Nikaman s:keet. **-harppau|s** *s.* Koulutetun hevosen s. — *Kuv.* Mielikuvituksen satunnaiset s:kset.

syrjäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < syrjähtää. | Puhe s:televää.

syrjähtelev(äis)yys[65] *s. psyk.* se maanis-depressiivisen mielitaudin maaniselle vaiheelle ominainen piirre, että potilaan ajatukset kiinnittyvät helposti ulkonaisiin seikkoihin ja pikkuasioihin poiketen alinomaa uusille laduille.

syrjähtä|ä[2*] *v. harv. vanh.* siirrähtää syrjään. | S:kääs hieman sivulle, hyvät naapurit ja ystävät, hieman sivulle KIVI.

syrjä|huone *s.* sivuhuone. | Vieras ohjattiin pieneen s:huoneeseen levolle. **-hyp|py** *s.* sivuhyppy. | Kettu koettaa eksyttää koiran jäljiltään pitkiä s:pyjä tehden. — *Kuv.* **1.** asiasta poikkeaminen. | Esitelmässä oli useita tarpeettomia s:pyjä. Luulen siis — lukuisista s:yistä huolimatta — lukijalle osoittaneeni omaavani jalon keskityksen taidon JÄRVENT. **2.** uskottomuustapaus, vars. avioliitossa. | Hänen tilillään oli jo monta s:pyä. Naimisiin mentyäänkin N. teki pieniä s:pyjä. **-hyppäy|s** *s.*, vars. *kuv.* vrt. ed. | Turha s. asiasta. S:ksenä mainittakoon sekin, että - -. **-höylä** *s.* syrjien höyläämiseen käytetty (esim. kirja)höylä. **-ilmiö** *s.* sivuilmiö.

syrjäi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* **1.** *poss.* yhd:n jälkiosana. | Kouru-, leveä-, pyöreä-, suora-, tasa-, terävä-, täysi-, vajaa-, vinos.; pitsis. **2.** syrjässä oleva, sijaitseva;)(keskeinen. | S. paikka, seutu. S. salokylä. Talo on pitäjän s:simmällä kulmalla. S:sestä asemastaan huolimatta huomattava liikennekeskus. — Paavo Ruotsalaisen "armonjärjestyksessä" sai oppi pyhityksestä sangen s:sen aseman. **3.** sivullinen, ulkopuolinen, asiaankuulumaton. | Nuorukainen miltei tyrmistyi — niin kuin joku s. silmä olisi äkkiä yllättänyt heidät salaisessa hyväilyssään LINN. Omistajan puolisoa sekä hänen sukulaistaan suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa ei katsota s:seksi henkilöksi LK. Kun veljeksiä asuu yhdessä ja joku heistä kuolee eikä hänellä ole poikaa, niin älköön vainajan leski menkö naimisiin muuhun sukuun, s:sen miehen kanssa VT. — *S:sesti.* Mitä minun ikäni s:siä liikuttaa! Niin intiimejä asioita on s:sen mahdoton tietää. Sellaiseksi olen minäkin huomannut Eevan, ettei hän laske s:stä kurkistelemaan sydänkammioonsa PAKK. Itsestä se kyllä hauskalta tuntuu, mutta s. ei siitä iloaan löydä AHO.

syrjä|isku *s.* vars. kärkevästä sivuhuomautuksesta. | Neuvottelu sujui ilman keskinäisiä s:iskuja. **-joki** *s.* sivujoki. | Tonava s:neen. **-juuri** *s.* sivujuuri. **-karein, -karin** *adv.* syrjä etenemissuuntaan, jtak kohti, syrjin, syrjittäin, syrjinkar(e)in. **1.** Koira juoksee s. - - vaan Liisa riuhtaisi kätensä irti ja jäi s. seisomaan ja vihaisesti silmäili Mikkoa PAKK. **2.** syrjäsilmällä, kulmainsa alta, epäluuloisesti, nurjasti, kyräillen. | Mulkoilla toisiinsa s. Suhtautua jkhun, jhk s. Uusia tulokkaita katseltiin s. Hovin herra kirjoittelee rauhallisesti työpöytänsä ääressä ja vilkaisee s. ovensuuhun LEINO. **-katse** *s.* sivulle, syrjään suunnattu, kulmain alta luotu katse, syrjäsilmäys. | Heittää jkhun pikainen s. Tässä hän loi suloisen s:en Kaisaan ALKIO. Nuori mies loi häneen nopean, tutkivan s:en LINN. **-ka|tu** *s.* sivu-, laitakatu. | Hiljaisen s:dun varrella. **-kaupun|ki** *s.* laitakaupunki. | Asua s:gilla. Muuttaa keskustasta s:gille. **-kerros** *s. rak.* tiilikerros, jossa tiilet ovat syrjällään. **-korvalla** *adv.* Kuunnella toisten keskustelua vain s. 'toisella, puolella korvalla'. **-koulu** *s.* syrjäisen seudun koulu. | Maaseudun s:t. **-kulm|a** *s.* Pitäjän s:ien asukkaat. Kierikalla ei sitä tosin paljon huomattu, sillä talo oli s:alla, mutta kyllä keskipitäjällä huomattiin SILL. **-kyl|ä** *s.* syrjäinen kylä. | Sanomalehdet leviävät nykyään kaukaisimpiinkin s:iin. **-kyläläinen** *s.* syrjäkylän asukas. **-kysymys** *s.* sivukysymys. **-kämmen** *s. kans.* likimääräisenä mittana: kämmenen leveys. | Aurinko on jo s:tä korkealla. S. puhdasta ihraa paistien päällä! KATAJA. **-käytävä** *s.* sivukäytävä. | Puutarhan s:t. **-lan|ka** *s.* Kankaan s:gat. **-lauta** *s.* sivulauta. **-letkau|s** *s.* Kappaleessa annetaan s:ksia pikkukaupungin juoruileville naisille, "pakanayhdistyksen" tekohurskaille jäsenille, jäykille prinsiippi-ihmisille TARK. **-liito|s** *s.* Lautojen s:kset. **-limity|s** *s.* Pärekattoon päreet naulataan s:kseen 'syrjät limittäin'. **-liuska** *s. kasv.* Kukan verhiön s:t.

syrjäll|ään, -een *adv.* **1.** kapean pitkittäissivunsa, syrjänsä varassa, syrjä alaspäin t. alimmaisena. | S. hyllyssä oleva kirja. Latoa tiilet s:een. Sahatavaraa voidaan tapuloida lappeelleen, s:een tai pystyyn. Syötyä s:een [= kyljelleen, pitkälleen]! SP. — *Kuv.* Odottaa jtak sydän s. 'jännittyneenä, pelokkaana'. **2.** kyljellään. | Saavi maassa s. **3.** kallellaan. | Pahasti s. uiva laiva. Tynnyri s. seinää vasten. Kallistaa laatikko s:een.

syrjäluostari *s.* sivuluostari.

syrjäläinen[63] *s. harv.* sivullinen. | - - hän ymmärsi ylpeän suvun tuntevan kunniansa kärsivän siitä, että sen piiriin tuli hänenlaisensa s. E.KIVIJÄRVI.

syrjä|maa *s.* päämaasta t. -maista erillään oleva, vähempiarvoinen maa, takamaa. | Suomen kehittyminen Ruotsin s:maasta itsenäiseksi valtioksi. Rooman s:maissaan harjoittama politiikka. Vanhempi [veli] sai tämän Valkolan ja nuorempi kirkonkylästä jo parikymmentä vuotta sitten ostetun Juntinmaan, jota vaari oli s:maanaan viljellyt TOPPILA. **-niit|ty** *s.* syrjäinen niitty. | Talon s:yt. **-os|a** *s.* **1.** syrjäinen osa. | Maan s:at. Kaupungin s:at 'laitaosat'. **2.** sivuosa. | Näytelmien s:ien esittäjät. **-paik|ka** *s.* syrjäinen paikka. | Sellaisilla s:oilla, joissa ei kukaan käy. **-pin|ta** *s.* Laatikon pää-, sivu- ja s:nat. **-pitäjä** *s.* syrjäinen pitäjä. | Rautavaaran tapainen s. **-pol|ku** *s.* suuremmasta tiestä haarautuva, syrjässä kulkeva polku, sivupolku. | Poiketa päätieltä hiljaiselle s:ulle. Karkurit etsivät s:kuja välttyäkseen tapaamasta ketään. — *Kuv.* Poiketa esityksestään s:uille. Ajatus eksyy s:uille. **-puol|i** *s.* Pitäjän

s:en asukkaat. - - s:ien mökeissä ja ulkosuojissa ehkä nähtiin paikkakunnalla vieläkin tavallinen pikku kömmänöiden turvekatto PAULAH. — Pentti Haanpään ihmiskuvaus "Laumassa" viipyy kansanelämän s:ella AK. **-pöytä** *s.* sivupöytä. **-raide** *s.* sivuraide. **-saha** *s. puut.* = syrjäyssaha. **-sakset** *s. mon. tekn.* = reunasakset. **-seikk|a** *s.* sivuseikka. | Kiinnittää liiaksi huomiota joutaviin s:oihin. **-seu|tu** *s.* syrjäinen seutu, saloseutu, sydänmaa. | S:dut ovat monessakin suhteessa usein huonommassa asemassa kuin rintamaat ja asutuskeskukset. Vain s:duilla asustava petolintu. Maaseudun ja nimenomaan s:tujen takapajuisuus. **-silm|ä** *s.* **1.** *syrjäsilm|ällä*, -in (adv.) syrjäkatseella, -katsein, vaivihkaa silmäillen. | Katsoa, vilkaista jhk s:ällä. Tarkkailla jtak s:in. Äiti puuhaili omissa askareissaan ja ehti vain s:ällä seurata lasten leikkiä. Tyttö vilkasi s:ällä hätäisesti taakseen, näki takaa-ajajan jo ojentavan kättään ja teki äkkikäännöksen LINN. Mikko katsoi s:ällä Horsluntiin ja mietti, että mikähän sillä ketulla nyt on mielessä KATAJA. **2.** hapaan tms. syrjässä oleva silmä. | Jamoa havas s:istään umpeen. **-silmäy|s** *s.* vrt. syrjäkatse. | Utelias, hymyilevä, ystävällinen, arka, epäilevä, vihainen, kyräilevä s. Luoda, heittää jkhun s., s:ksiä. **-sivu** *s.* Tiilen s:t 'kapeat pitkät sivut'. **-sop|pi** *s.* syrjäinen soppi. | Piileksiä jssak s:essä.

syrjä|ssä, -stä, -än *adv.* ks. **syrjä 4.**

syrjästä|katselija *s.* Hän itse oli muuttunut kuin s:katselijaksi, ja hän näki tytön ja sen toisen ja kuinka kaikki tapahtui LINN. **-katsoja** *s.* S:n asenne. Näytellä jssak asiassa s:n osaa. Pysyä, pysytellä s:na. Seurata tilanteen kehitystä s:-na. S:sta voi näyttää siltä, että - -. **-käsin** *adv.* myös ~. | Kuunnella vain s. toisten keskustelua. Seurata, tarkkailla jtak s. **-päin** *adv.* Sekaantua s. asioihin.

syrjä|tarkoitus *s.* sivutarkoitus. - - Runeberg tahtoo esittää isänmaallisen aatteen koomillisen henkilön muodossa, Kivi taas koomillisen henkilön ilman aatteellista s:tarkoitusta TARK. **-|tie** *s.* sivutie. | Maantiet olivat jo sulat, mutta s:teillä oli vielä rekikeli. Maantiekin oli täällä s:tietä, jota harvoin kuljettiin TALVIO. — *Kuv.* Ajatukset eksyvät s:teille. **-tiili** *s. rak.* syrjälleen muurattu tiili. | S:stä muurattu seinä. **-toimi** *s.* sivutoimi.

syrjätä[35] *v. puut.* sahata lautojen tms. syrjät suoriksi niin, että tavarasta tulee tasaleveätä, särmätä. | S. lankkuja, suurtavaraa.

syrjä|vaikutin *s.* sivuvaikutin. | Poliittisten s:-vaikuttimien osuus työmarkkinajärjestöjen toiminnassa. **-vaikutus** *s.* sivuvaikutus. | Häiritsevien s:ten eliminoiminen koetta suoritettaessa. **-vesa** *s.* sivuvesa. **-viiva** *s.* sivuviiva. **-vivahdus** *s.* sivuvivahdus. **-väri** *s. kirj.* väri, jollaisella kirjan syrjät koristellaan. **-väylä** *s.* sivuväylä. **-väär|ä** *a. puut.* -yys *omin.* suoralappeinen, mutta vääräsyrjäinen. | S. lauta, lankku.

syrjäys[64] *teonn. puut.* < syrjätä. | Lautojen s. **-kehys** *s.* kehys, jossa tukista sahataan hirttä. **-pöytä** *s.* syrjäyssahan edessä oleva kuljetusrullilla varustettu pöytä. **-saha** *s.* kaksiteräinen pyörösaha, jolla kehyssahasta tullut suurtavara syrjätään tasaleveäksi.

syrjäyt|tää[2*] *v.* **1.** *konkr.*, vars. *fys.* työntää syrjään. | Veteen upotettaessa kappale menettää painostaan yhtä paljon, kuin sen s:tämä vesimäärä painaa. Kun alassuin olevan juomalasin upottaa veteen, niin lasissa oleva ilma s:tää veden. — *Geol.* S:täminen 'metasomatoosi'. **2.** *kuv.* **a.** työntää syrjään, tieltään, pois käytöstä, jstak asemasta, jättää huonompaan asemaan; voittaa. | Jusleniuksen sanakirjan s:ti vasta Renvallin sanakirja. Posliiniset astiat ovat s:täneet jo miltei kokonaan vanhemmat hopeiset ja tinaiset. Uusi nimitys on s:tänyt kokonaan entisen. — Suomessa konventikkeliplakaatin s:ti v:n 1869 kirkkolaki. Vallassa ollut puolue s:ettiin vaaleissa. S. jku virkaa täytettäessä, apurahoja jaettaessa. Tuntea itsensä s:etyksi ja yksinäiseksi. Ateenan naiset elivät s:etyssä asemassa. — Tasaikäisen metsikön puut jaetaan tavallisesti valtapuihin ja s:ettyihin puihin. **b.** jättää huomioon ottamatta, käsittelemättä, olla välittämättä jstak, sivuuttaa, ignoroida. | Tätä asiaa ei voida vaiti ollen s. S. neuvotteluissa jk kysymys. Nämä näkökohdat voidaan tässä yhteydessä kokonaan s. Velallisen s:tävä testamentti. Lain säännösten s:täminen.

syrjäy|tyä[44] *v.* **1.** *refl. vanh.* väistyä, vetäytyä syrjään. | Jos tie on niin kaita, että toisen vastaantulijoista välttämättömästi täytyy tieltä s. - - LK. [Rajusti tulvivan joen rannalta oli] väleen s:dyttävä, juostava yhä ylemmäs pakoon luonnon leppymätöntä kiihkoa IVALO. Hän menee vihdoin ulos, s:tyy hetkiseksi huoneitteni taakse, mistä sitten ilmestyy hevosensa luo ALKIO. — Tyttö on itse minulle antanut sydämensä, — kumman meistä on s:dyttävä? IVALO. **2.** *pass.* joutua syrjään. | Jk s:tyy jnk tieltä. Vanhat työtavat ja -välineet s:tyvät yhä enemmän uusien tieltä. Kirjallinen suunta, joka s:tyi pian. Luonnonihmisen sankaruus kärsimyksissä on tavallisissa tapauksissa niin pitkälle kehittynyttä resignaatiota ja fatalismia, että yksilö tunteineen ja vaatimuksineen kokonaan s:tyy A.J.PIETILÄ.

syrjääjä[10] *tek. puut.* < syrjätä.

syrjäämätön[57] *kielt.a. puut.* jota ei ole syrjätty. | S. lauta.

syrjääni[5] *s.* **1.** S:t eli komit 'suomalais-ugrilaisten kansojen permiläiseen ryhmään kuuluva Venäjällä asuva kansa'. **2.** syrjäänien kieli.

syrjääniläinen[63] *a.* S. kansanruno.

sysi[40] *s.*, us. *mon.* puun hiillon l. kuivatislauksen kiinteä tuote, jota saadaan puuta runkoina t. saharimoina miiluissa t. hiiltouuneissa siten kuumentamalla, ettei ilmaa pääse puun yhteyteen, paja-, puuhiili. | Syden, s:en poltto. S:ä saadaan sivutuotteina myös tervahaudoista. S:ä käytetään paja-ahjoissa, metallurgiassa, ruudin valmistuksessa, kaasujen puhdistuksessa, värillisten nesteiden kirkastamisessa jne. - - takoi rautaista rahia, / - - / kyynärä kyventä päässä, / syli syttä [= nokea] hartioilla KAL. — Eräissä sanonnoissa. | On syytä s:ssä jos sepissäkin [= aineksissa ja valmistajassa; molemmissa osapuolissa] SL. Olkoon syy sitten

s:ssä tai sepissä 'kummassa tahansa'. Meni, menköön, käyköön syteen tai saveen 'käyköön miten tahansa'. Yritettävä on, kävi syteen tai saveen. — *Kuv.* Mieli synkkenee syttäkin mustemmaksi. Mieli ei tervoa parempi, / syän ei syttä valkeampi KAL. Sinun, joka olet - - niin monen pojan mielen muuttanut sydeksi LINN. Mutta syttä ja sappea oli veneessä istujankin mieli IVALO. — *Yhd.* koivu-, kuusi-, mäntys.; miilu-, uunis.

sysi|ahjo *s.* ahjo, jossa poltetaan sysiä. **-hauta** *s.* hauta, jossa sysiä valmistetaan; vrt. miilu. | Polttaa s:a. **-kaasu** *s.* **-kaasutin** *s. tekn.* sysillä toimiva kaasutin, puuhiilikaasutin. **-kiitäjäinen** *s.* Pterostichus, kovakuoriaisia. **-koiju** *s. kans.* sysimaja. **-kuorma** *s.* **-kutr|it** *s. mon.* sysimustat kutrit. | Te kuulkaa, / kuinka ma laulan / s:eista kassapään LEINO. **-lato** *s.* **-maja** *s.* sydenpolttajan tilapäismaja. **-metsä** *s.* Kruunu oli luvannut tehtaille suuret maa-alat sysi- ja halkometsiksi. **-mie|s** *s.* sydenpolttaja. | S:het polttivat miilujaan. **-miilu** *s.* ks. miilu. **-musta** *a.* musta kuin sysi. | S. tukka, puku. S. savu. S:t silmät. S. [= kiilloton musta] hevonen. S. syysyö, pimeys. — *Kuv.* S. konna. **-pime|ä** *a.* ja *s.* -ys *omin.* S. syysyö. S. koppi. — Saimme haparoida kotiin s:ässä. **-pu|u** *s.* sydenpolttoon tarkoitettu puu. | Metsää säästettiin s:iksi. S:iden kuljetus. **-rautias** *a.* hevosesta: mustaan vivahtava rautias. **-silm|ä 1.** *s.* Jklla on s:ät 'sysimustat silmät'. Hymysuin sinä tietäsi jatkat, / s:issä tulta nyt on E.KIVIJÄRVI. **2.** *a.*, us. *s:sesti* = seur. | Miksi taidemaalarit aina maalaavat hänet [kuoleman] synkäksi s:äksi? LARINK. **-silmäinen** *a.* S. etelän tyttö. **-synkk|ä** *a.* -yys *omin.* S. yö. **-tukkainen** *a.* sysimustatukkainen. **-tukki** *s.* sydeksi poltettava tukki.

sysi|ä[17] *frekv.v.* < sysätä. | Kekseillä s:ttiin suman puut liikkeelle. Muurille kapuavat viholliset s:ttiin keihäillä alas. Älä sysi pöytää, kun minä kirjoitan! S. jkta kylkeen. S. jku hereille. En minä lähde sinne tungokseen s:ttäväksi ja survottavaksi. - - mihin tahansa hän menikin, s:ttiin, tyrkittiin ja pilkattiin häntä ALKIO. — *Kuv.* syrjiä, hyljeksiä, kohdella epäystävällisesti. | Santerin sydän laajeni tuona hetkenä ymmärtämään poikarehvanaa, joka äitinsä s:mänä kohta menisi aivan pilalle NUO-LIV. Nuoruudesta johtuu, että hän on s:tty työmiesten joukossa ja saa alimman mahdollisen palkan O.SIIPPAINEN.

systa[10] *s.* par. kysta.

systeemi[6] *s.* **1.** järjestelmä. — *Fys.* tietty hiukkasten, kappaleiden, kenttien tms. yhdelmä. **2.** *geol.* saman maailmankauden muodostumat. — *Yhd.* jura-, kivihiili-, kvartääri-, liitu-, tertiääris.

systeemi|mekaniikka *s. fys.* massapistejoukon mekaniikka. **-pakko** *s. kiel.* kielen taipumus muuttaa yksinäinen t. harvinainen muoto-(ryhmä) vallitsevien muotojen mukaiseksi. **-teoria** *s. fys.* teoria, jossa esiintyvät suureet liittyvät koko fysikaaliseen systeemiin. | Tyypillinen s. on termodynamiikka. **-veikkaus** *s.* veikkaus, jossa yhteen sarakkeeseen on merkitty eri mahdollisuuksia, järjestelmäveikkaus.

systemaatikko[2*] *s.* henkilö, joka ajattelee, toimii systemaattisesti; järjestelmän laatija. | Kuuluisa teoreetikko ja s.

systemaatti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** järjestelmällinen. | S. toiminta, tiede. S:set opinnot. S. esitys, luettelo. Järjestää, luokitella s:sesti. Noudattaa s:suutta. **2.** järjestelmää koskeva t. siitä johtuva. | S. virhe.

systematiik|ka[10*] *s.* järjestelmäoppi, luokittelu. | Jnk tieteenalan s. Perehtyä äidinkielensä s:kaan. Nykyisen s:an mukaan kehrääjälinnut jakautuvat useihin heimoihin. — *Yhd.* eläin-, kasvis.

systematisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* (*rinn.* systemoida) tehdä systemaattiseksi, järjestelmällistää. | S. jnk tieteenhaaran terminologia. Tieteen sanotaan olevan s:tua tietoa. Yhteiskunnallisen huoltotyön s:nti.

systematisoimistyö *s.*

systemoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* = systematisoida.

systidi[6] *s.* tukirihma.

systiini[6] *s.* par. kystiini.

sysäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* < sysätä.

sysäri[5] *s. tekn.* ejektori.

sysä|tä[35] *v.* **1.** tyrkätä, työn(näl)tää, töykätä, tuupata, pukata, survaista, lykätä. | S. ovi auki, tuoli syrjään. Lakkireuhka takaraivolle s:ttynä. Tyttö s:ttiin takaapäin piirin keskelle. S:sin veneen vesille. Kivi s:tään vierimään alas rinnettä. Auton puskuri s:si vastaan tulevan miehen nurin. S:täänpä tätä kaappia hiukan kauemmaksi ovesta! - - enkeli s:si Pietaria kylkeen ja herätti hänet UT. [Härkä] s:si molemmat sarvensa mättääseen AHO. — S. [= pistää, antaa] jk leikkikalu itkevän lapsen käteen. En viitsinyt kiistellä enempää, vaan s:sin hänelle rahat kouraan. S. [= antaa] kättä jklle. **2.** *kuv.* **a.** Tällä tempulla N. s:si kilpakosijansa syrjään. Tunsin itseni yksinäiseksi ja syrjään s:tyksi. Uudet aatevirtaukset s:sivät vuorostaan realismin tieltään. Aitoromanttisesti s:tään yhteiskuntamoraalin vaatimukset taammas ja korotetaan välitön tunne ihmisen toimintaa ja tekojen arvoa määrääväksi TARK. — Tämä tapaus s:si kehitystä aimo askelen eteenpäin. **b.** S. [= vierittää, lykätä] syy jkn niskoille. - - niin hän s:si lastensa taitamattomuuden kirkkoherran syyksi PÄIVÄR. **c.** vars. *ark.* tuottaa (runsaasti), työntää, lykätä, puskea. | Kasvi s:ä yhä uusia versoja. — Vars. (nopeasta) kirjoittamisesta. | S. artikkeleita lehtiin. Odotahan, kun minä s:än vielä pari kirjettä!

sysäykselli|nen[63] *a.* sysäyksittäinen. | Höyrykoneen toiminta muuttui s:seksi. S. suurjännitevirta.

sysäyksen|kestävä *a.* -kestävyys *omin.* S:kestävää räjähdysainetta. **-vahvistin** *s.* Konekiväärin s.

sysäykset|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* < sysäys. | Koneen käynti on tasaista ja s:öntä. Moottori käy s:tömästi.

sysäyksittäin *adv.* sysäyksinä, sysäys kerrallaan. | Liike ei tapahdu tasaisesti, vaan s. Veri virtaa valtimoissa s. eteenpäin. — Puhua s.

sysäyksittäinen[63] *a.* sysäyksittäin tapahtuva. | S. liike.

sysäy|s[64] *teonn.* < sysätä. **1.** Panna pallo pienellä s:ksellä vierimään. Antaa jllek voimakas s. Takkirauta murtuu helposti s:ksestä. Nitroglyseroli on äärettömän herkkää s:ksille. Sydän lyö voimakkain s:ksin. Aseen s:ksen vaimennin. Kondensaattori tasoittaa virran s:kset. Hyvällä s:ksellä on vene kapean joen toisella rannalla, ja Liinu tarttuu siihen keulasta KATAJA. Rajuina s:ksinä kohoili nyyhky nuoren poven syvyyksistä LEINONEN. — *Fys.* kahden toistensa suhteen liikkeessä olevan kappaleen kohdatessa syntyvä lyhytaikainen voimavaikutus, työnti, impulssi. — *Urh.* miekan latva- t. keskiosalla vastustajan miekan vastaavaan osaan annettu kevyt lyönti. — *Yhd.* alku-, kärki-, loppu-, lähtö-, sivu-, äkkis.; kierto-, kvartti-, vaihtos.; sähkö-, virtas. **2.** *abstr.* ja *kuv.* heräte, virike, kiihoke, yllyke, impulssi. | Pulavuodet antoivat voimakkaan s:ksen yhä uusien korvikkeiden keksimiseen. Mutta varsinkin Tolstoi antoi syvällisiä s:ksiä nuorille kirjailijoillemme ihanteelliseen suuntaan johtavilla aatteillansa TARK. | Kummasti mieli keikkui kahden vaiheilla. S. vain sinne tai tänne, yhtä helpossa oli lähtö kuin jääminenkin LEINONEN.

sysäytyä[44] *pass.v.* < sysätä. | S. syrjään, paikaltaan, sijoiltaan.

syten *adv.* vain ilmauksessa: *jalan syten* varta vasten, asian alkaen, asioikseen. | Aivan jalan s. tulin sinua kutsumaan. Tulin jalan s. sitä varten. Ei sen asian takia kannata jalan s. kirkolle lähteä.

syt|eä[13*] *v.*, melko *harv.* **1.** hakata, jyystää (jäätä tuuralla tms.). | S. jäähän avanto. Ennen kuin vouti ilmaantui huoneesta, s:i renkipoika rautapikalla viimeisiä jäätiköitä lankkuaidan kupeelta varjopaikoista AHO. **2.** sydämestä: sytkyttää, tykyttää. | Sydän s:ee levottomasti. Suu piian eroa tekee, sydän yhteen s:ee [= ikävöi, palaa] SL. Nuorten miesten miel' palavi, / sulhosten syän s:evi KANT. — *Kuv.* [Mistä] tämä äärettömyyden kaipuu, jonka hän tunsi joka hetki s:evän sydämessään? LEINO. — Ajosta s:ee 'siinä tuntuu tykyttävää kipua'. Kumma mustasukkaisuus ja närkästys s:i silloin Iivarin sydäntä NUOLIV. Hänen lämmin, vavahteleva ruumiinsa s:ee uutta tulta Einon suoniin S.ERONEN. **3.** palaa. | Sydänten s:evät miilut T.LYY. Isä Tapanin kunnioittava ihailu oli hänen mielessään herättänyt s:evän halun, että hänestä tulisi hengermies hänestäkin AK.

sytkyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** moottorin äänestä. | Moottori käydä s:tää. Naapurista kuuluu puimakoneen moottorin s:ystä. **2.** sydämestä: sykkiä. | Sydän s:tää kiivaasti. **3.** valtimon sykkeen tahtiin tuntuvasta kivusta. | Ajosta, märkivää haavaa s:tää.

sytkäh|tää[2*] *mom.v.* -dys[61] *teonn.* sykähtää, sylkähtää. | Emo [jänis] pysähtyy kesken kiihkonsa, kunnes erottaa koiran läähätyksen ja tuntee oman sydämensä ilkeästi s:tävän SILL.

syto|logia[15] *s.* (*harv.* kytologia) soluoppi. **-plasma**[10] *s.* (*harv.* kytoplasma) solulima.

syttiö[3] *s. harv.* polttopiste. | Koveran peilin, linssin s. — *Yhd.* kaksois-, pääs. **-piste** *s.* = ed. **-väli** *s.* polttoväli. | Linssin s.

sytty[1*] *s. kans.* sytyke, syttö. | Käyttää s:nä tuohta, tervaksia.

syttymis|aika *s.* **-arkuu|s** *s.* Pärekaton s:tta voidaan vähentää maalaamalla. **-herkkyys** *s.* Ruudin, räjähdysaineen s. **-jännite** *s. sähk.* pienin jännite, joka saa aikaan kipinän määräetäisyydellä toisistaan olevien elektrodien välillä. **-lämpötila** *s.* = syttymispiste. **-nopeus** *s.* **-piste** *s.* se lämpötila, johon aine täytyy lämmittää, jotta se syttyy palamaan. **-vaara** *s.*

syttymät|ön[57] *kielt.a.* joka ei syty t. ole syttynyt. | S. katto, välitäyte. S:tömäksi pilaantunut ruuti.

syttyv|ä[13] *a.* (*partis.*) -yys[65] *omin.* Hyvä, heikko s:yys. Pienentää s:yyttä — *Kuv.* Luonteeltaan s. ja ihanteellinen.

syttyväinen[63] *a.*, vars. *runok.* = ed. | Sillä näin herkästi s. oli hänen henkensä KALLAS.

syt|tyä[1*] *v.*)(sammua. **I.** alkaa palaa (tav. ilmi tulessa). | S. ilmi liekkiin, tuleen, palamaan. Jk aine s:tyy itsestään. Tervaspuut s:tyvät helposti. Pärekatto on herkkä s:tymään kipinästä. Pommituksessa s:tyi koko kortteli palamaan. Tulipalo s:tyi [= sai alkunsa] ullakolta. »Vettä jumaliste minä tahdon, tai minä s:yn tuleen», kuului vankikopista SILL. — *Erik.* **1.** itse tulesta. | Kipinästä tuli s:tyy. Etkö sinä saa sitä tulta s:tymään? Katsopas uunia, s:tyikö tuli! **2.** tulipesästä, valaisimesta tms., jossa on tuli. | Puut olivat niin märkiä, ettei uuni s:tynyt. Soihdut s:tyvät. Lamput, lyhdyt s:tyvät. **3.** tulen aiheuttamasta valosta. | Majakan valot s:tyvät ja sammuvat säännöllisin väliajoin. Illan hämärtyessä s:tyi ikkunoihin valo toisensa jälkeen. Merkkivalot s:tyvät.

II. *kuv.* **1. a.** voimakkaasta, hehkuvasta valosta t. väristä. | Tähdet, revontulet s:tyvät taivaalle. -- ennen kuin aurinko taas oli aamulla s:tynyt AHO. Iltarusko alkoi s. KOSKENN. **b.** silmistä, katseesta, ilmeestä. | Jkn silmät s:tyvät 'alkavat palaa, hehkua, kiilua'. Miehen silmiin s:tyi outo palo. Shemeikan silmä s:tyi tuleen, veret kiehahtivat AHO. Silmiin s:tyi luihumainen välähdys LARINK. Hän ei huomannut, kuinka isännän silmiin s:tyi huvittunut kiilto NUOLIV. -- ja nekin [nuoret parit], joiden katseet vastikään olivat toisistaan s:tyneet, käyskelivät hiljaisia sivupolkuja SILL. — -- hänen hienoille ja kuultaville kasvoilleen s:tyi hymy LEHT. **2.** poskien, ihon kuumoituksesta, hehkumisesta, punerruksesta. | Kulki pilvi taivon kantta, / päivä pilveä punasi, / siitä s:tyi poskipääni LEINO. Poskille s:tyi polte, kuin kiihkeä, hillitön halu hekumaan LEHT. Mari punastui, niin että ihan oli tulelle s. KOJO. **3.** Valtakuntien välillä s:tyi [= alkoi, puhkesi] sota. Levottomuudet lisääntyivät nopeasti, ja lopulta s:tyi ilmi kapina. **4.** vars. *ylät.* tunteiden, intohimojen tms. kiihkeydestä, sisäisestä hehkusta, palosta puhuttaessa. **a.** henkilösubj:n ohella. | Nuoriso s:tyy helposti kaikelle jalolle ja kauniille. S. jkn sanoista. Huomaatko sinä tyttö minun äänestäni, että olen sinuun s:tynyt [= kiihkeästi rakastunut], huomaa nyt! SILL. -- tää joutui raivohon rakkauden, / tää s:tyi vihaan kuumaan LEINO. S:yn niin hitaasti, en voi rakastua ensi näkemältä IRIS UURTO. -- oli hän

jo ehtinyt tulisesti s. raittiuden, isänmaallisuuden ja naisasian aatteisiin SILL. Kun mä s:yn syntihin, / auta, että muistaisin VK. **b.** asiasubj:n ohella. | Jkn sydän s:tyy helposti. Sydän s:tyy jllek. Sydän s:tyy vihaan. Sydämeni vavahteli, kuumeni ja s:tyi lopulta kaikki-voittavaan paloon KIVI. Ei s:y sydämeni enää hamekansan silmäyksistä niin kuin ennen LEHT. Iloa sun armos suopi, / siitä sydän s:tyypi VK. — Jkn veret s:tyvät 'intohimot heräävät'. — Uusi toivo s:tyi [= virisi] rintaan. Usko s:tyy epäuskoiseen sydämeen. Jkssa s:tyy rakkaus jkhun, viha jkta kohtaan. Halut, intohimot s:tyvät 'heräävät'. Ukon kertomata kuunnellessa / s:tyi sydämissä aatos uusi LEINO. Ja Särkilahti kaiken näki, kuuli, / ja ilo s:tyi salaa silmihin KOSKENN. - - entinen kylätunnelma ei s:tynyt minuun eikä talonväkeen SILL. Ja heissä s:tyi leirissä kateus Moosesta vastaan VT. Kun synti s:tyy mieleeni / ja synkentää mun sieluni VK.

sytt|ää[2*] *v.*, vars. *runok.* sytyttää. | Minkä matkas maita pitkin, / sen s:i sotasavuja LEINO. — *Kuv.* - - se s:ävi syvän kaipuun / tuon linnun povehen *MANN. Neidon sorjan näky s:i / monen pojan tulehen KOSKENN. - - usko vielä toivon tähden s:ää A.V.KOSKIMIES.

syttö[1*] *s. kans.* = seur. | Käyttää tuohta s:nä. — *Kuv.* Olinpa minäi ennen / - - / sulhasten syämen s., / nuorten miesten mielitietty KANT.

sytyk|e[78*] *s.* helposti syttyvistä esineistä t. aineista, joita käytetään apuna jtak huonommin syttyvää sytytettäessä, virike. | Tervakset ovat hyvää s:että. Kiskoa tuohta s:keiksi. Repäistä sanomalehdestä pesän s:että. Paloöljyn käyttäminen uunin s:keenä on vaarallista. Tuluksissa oli s:keenä taula. — *Kuv.* Tästä tapauksesta sai vanha riita uutta s:että. Lyriikka antaa vain s:keen lukijan mielikuvitukselle eikä jäsentele sitä maailmaa, mistä se on kajastusta SILJO. - - mutta taistelu ei silti sammunut, sillä kummaltakin puolelta heitettiin yhä uusia divisioonia s:keiksi J.O.HANNULA.

sytyke|lastu *s.* **-paperi** *s.* **-puu** *s.* **-seos** *s.* **-tuohi** *s.*

sytyksiin *adv.* - - kunnes oli saanut piippunsa taas s. [= syttymään, palamaan] ja paikoilleen suussa KILPI. — *Kuv.* - - sydämen hurmas s. / uus elo, outo ennen *MANN.

sytyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < sytyttää. | Ukko istui penkillä piippuaan s:ellen. Palvelijatar s:teli tulta lamppuihin. Risukasat s:eltiin tuleen. — *Kuv.* Näinpä, lauluni, sä lennä / säkenenä säihkyten, / nuorten mieltä miellytellen, / s:ellen, sammuen A.OKSANEN.

sytyt|in[56*] *väl.* < sytyttää. **1. a.** S. on ammuksen osa, joka aiheuttaa räjähdyksen halutulla tavalla. Kranaatin, pommin, räjähdyspanoksen s. S:timen kärki, iskuri, nalli, varmistimet. Herkkä, hidastava s. — *Yhd.* aika-, kaksoiss.; hehku-, isku-, kello-, kipinä-, kitka-, ruuti-, sähkös.; herkkäs. **b.** lunttu. **2.** pieni taskussa pidettävä, bentsiinillä toimiva väline, jolla savuke tms. sytytetään. | S:timen kivi, säiliö. — *Yhd.* bentsiini-, taskus.; savukkeen-, tupakans. **3.** par. sytytystulppa. | Polttomoottorin s.

sytytin|koje *s.* **-laite** *s.* Käsikranaatin s.

sytyttäjä[10] *tek.* Tulen s. — *Kuv.* Innostuksen s. Sodan s. Suomalaisen kansallistunnon s.

sytyttämätön[57] *kielt.a.* S. sikari hampaissa.

sytyt|tää[2*] *kaus.v.* -tävästi *adv.* < syttyä. **1.** panna t. saada palamaan;)(sammuttaa. | S. tuleen, palamaan. S. tulitikulla. S. nuotio tervaksilla. S. tuli. Äiti s:ti juuri tulta lieteen. S. savuke, piippunsa. S. kynttilä, soihtu. S. joulukuusi 'joulukuusen kynttilät'. S. uuni 'uunissa olevat puut'. S. sähkölamppu, valot. Nalli s:tää räjähdyspanoksen. — *Kuv.* S. sota. - - hän on paras todistuksemme siitä, että kapina on herttuan s:tämä IVALO. — S. jkn rakkaus, himot. Hilma ei ollut enää se nuori ja hehkeä neito, joka oli Salmeluksen Kustaan mielen s:tänyt SILL. Mun sydämeni s:ä, / sua rakastamaan viritä VK. S:tävä marssilaulu. Puhua innostuneesti ja s:tävästi. - - s:ät toivoa, uskallusta / kesken yötä ja taantumusta LEINO. Eveliinan nauru s:ti kisanhalun Jussissakin JOTUNI. Mutta kaikesta oli kuitenkin yhteistuloksena, että sielu näin sykki hurmioituneena, ikään kuin huhtikuisen iltataivaan s:tämänä... SILL. **2.** polttomoottorin toiminnasta, joka saa aikaan sylinterissä olevan kaasuseoksen syttymisen. | Nelitahtimoottori s:tää joka toisella kierroksella. Yritin käynnistää autoa, mutta moottori ei s:tänyt. Huonosti s:tävä moottori. — *Kuv. ark. yksipers.* Eikö sinun jo s:ä [= etkö jo käsitä]? Jklla s:tää hitaasti. Joko s:ti?

sytyty|s[64] *s.* **1.** sytyttäminen. | Kynttilän, piipun s. Tulen s. Uunin, lampun s. Räjähdyspanoksen s. voi tapahtua tulilangan, sähkön tai mekaanisten laitteiden avulla. **2.** polttomoottoreissa yms. tapahtumasta t. toiminnasta, joka saa aikaan kaasuseoksen tms. syttymisen; joskus myös konkr:mmin sytytyskipinästä t. sytytysjärjestelmästä, -laitteista. | Polttomoottorin s. Aikainen, myöhäinen s. Herkkä, hidas, huono s. Antaa moottorin käydä myöhäisellä s:ksellä. S. ei toimi. **3.** *yhd.* Akkumulaattori-, hehkukupu-, hehkukuula-, hehkuputki-, kipinä-, magneetto-, piilukko-, puristus-, sähkö-, tulilanka-, tulppas.; aikais-, jälki-, kaksois-, kauko-, myöhäis-, varhaiss.

sytytys|aika *s.* **-aine** *s.* herkästi syttyvä aine, jota käytetään sytykkeenä; vars. *tekn.* aloiteräjähdysaine. | S:ita käytetään räjäyttämään laukaisu- ja räjähdyspanoksia. **-ammus** *s.* paloammus. **-aukko** *s.* Sulatusuunin s. **-hetk|i** *s.* Polttomoottorin s:en säätäminen. **-häiriö** *s.* Moottoriin tulee s:itä. **-johto** *s. sähk.* Monisylinterisen moottorin s:jen kytkemistavat. **-järjestelmä** *s.* Nelisylinterisen moottorin s. **-järjestys** *s.* Sylinterien s. **-kammio** *s.* **-kipinä** *s.* **-koje** *s. sähk.* sytytyslaite. **-kuula** *s. tekn.* polttomoottorissa sytytyslaitteena toimiva kuumennettava kuula. **-kynttilä** *s. tekn.* par. sytytystulppa. **-lait|e** *s. tekn.* Räjähdyspanoksen, kranaatin, pommin s. Moottorin s. antaa kipinän tai aiheuttaa muuten sylinterissä olevan kaasuseoksen syttymisen. Auton moottorin s:teet. **-lanka** *s.* tulilanka. **-liekki** *s. tekn.* Kaasukatulampuissa alinomaa palava s. **-magneetto** *s. sähk.* = magneetto. **-nalli** *s.* **-nuoli** *s. hist.* palavana ammuttu nuoli. **-paine** *s. tekn.* poltto-

moottorin sylinterin paine sytytyshetkellä. **-panos** *s.* **-pommi** *s.* palopommi. **-putki** *s.* mm. tulilangasta. **-päre** *s.* **-tapa** *s.* **-tulppa** *s.* *sähk.* polttomoottorin sähkösytytyslaitteessa se elin, jossa sähkökipinä sytyttää kaasuseoksen, "kynttilä". **-vika** *s.* Auton moottoriin tuli s. **-virta** *s.* *sähk.* sytytyksen aikaansaava sähkövirta. **-virtapiiri** *s.* *sähk.* **-väline** *s.* Räjäytyspanoksen s. **-öljy** *s.* Dieselmoottorin polttoöljy ja s.

syvem|pänä, -pää, -mäksi, -mä(s) *komp.adv.* vrt. syvässä. | S. maan sisässä. Rattaan pyörät vajosivat yhä s:mäksi liejuun. Lyö naula vielä s:mä! Kaiva vielä s:pää! — Siirtyä s:mä metsän sisään, sisämaahan. Pakolainen painautui yhä s:mä pensaikon suojaan.

syven|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < syventää. | Lintu s:telee pesäänsä.

syvenny|s[64] *s.* **1.** syventäminen. | Kuopan s:stä lapiolla. **2.** suhteellisen pieni, ympäristöään syvempi kohta, kuoppa, kolo, lovi tms.;)(kohoama, ulkonema. | Maljamainen, vakomainen, pitkulainen, pyöreäpohjainen, jyrkkäseinäinen s. Kana kuopii pienen s:ksen, johon se munii munansa. Taimet istutetaan kepillä tai sormella tehtyihin s:ksiin. Pulpetin kannessa on s. mustepulloa varten. Kämmenen s. Itiöpesäkkeet ovat varren s:ksissä. Pieni kallion s. tarjosi suojaisen tähystyspaikan. Hänen silmänsä kiiluvat sinertävistä s:ksistään TALVIO. — Lämpöpatterit on sijoitettu kiviseinien s:ksiin ikkunoiden alle. Rintamalinjan ulkonemat ja s:kset tarjoavat tilaisuuden sivustatulen ampumiseen. — *Yhd.* kallio-, maastos.; ikkuna-, orkesteri-, ovi-, vuodes.; leuka-, niskas.

syvennys|jäljennös *s.* Matriisi on valamiseen sopiva ladoksen s. **-koriste** *s.* jhk pintaan uurrettu t. puristettu koristekuvio. **-kuva** *s.* vrt. kohokuva. | Kaivertaa laattaan s. Kirjasimen s. eli matriisi. **-kuvio** *s.* vrt. ed. **-paino** *s.* *kirj.* = syväpaino. **-pora** *s.* **-syövytys** *s.* **-työ** *s.* S:t ovat satamassa kesken.

syventym|ä[13] *s.* syvennys. | Pintaan ei saa syntyä vähäisimpiäkään kohoamia eikä s:iä.

syventymätön[57] *kielt.a.* Asiaan perin pohjin s. tarkastelija voi saada sen käsityksen, että - -.

syven|tyä[1*] *v.* < syventää. **I.** *pass.* syvetä. **1.** *konkr.* tulla syvemmäksi. | Kuoppa, hauta, uoma, uurre s:tyy. Iän lisääntyessä kasvojen rypyt s:tyvät. Alajuoksullaan joki s:tyy. **2.** *abstr.* **a.** tulla syv(ällis)emmäksi, sisällykseltään rikkaammaksi, voimakkaammaksi; kehittyä, kypsyä. | Tunteen sisäinen rikastuminen ja s:tyminen. Rakkaussuhde on s:tynyt. Vuosien mittaan toveruutemme s:tyi ja lujittui. Taiteellinen maku s:tyy ja herkistyy. Ihmistuntemuksen ja elämänkatsomuksen s:tyminen. Yhdistyksen toiminta on vuosi vuodelta laajentunut ja s:tynyt. **b.** *harv.* hämärästä, väreistä tms.: vahvistua. | - - eteispirtin hämy oli valjun auringon äsken kadottua s:tynyt salaperäisen tummaksi RAILO. Hänen poskensa hehkuivat ja hänen silmiensä sini oli s:tynyt ELSA SOINI. **3.** *harv.* painua jhk. | Suuret, avonaiset silmät ovat pienentyneet, s:tyneet kuoppiinsa AHO. [Tien] ura s:tyi puitten väliin, jossa varjoisa iltailma viileni SILL. **II.** *refl.* antautua intensiivisesti jhk, kohdistaa voimansa ja huomionsa, keskittyä, uppoutua, paneutua jhk. | S. jhk asiaan, kysymykseen tieteellisellä tarkkuudella. S. tutkimuksessaan pienimpiinkin yksityiskohtiin. Tähän erikoiskysymykseen ei nyt ole aikaa s. Kirjailija on s:tynyt perin pohjin kuvattaviensa sielunelämään. N. s:tyi opiskeluvuosinaan varsinkin filosofiaan. S. tieteeseen, opintoihin. S. tentteihinsä, läksyihinsä. S. sanomalehteen, romaaniin, papereihinsa. S. keskusteluun, šakkipeliin, ristisanatehtävään. Mies oli niin s:tynyt työhönsä, ettei nähnyt eikä kuullut, mitä ympärillä tapahtui. Isä otti sanomalehden ja s:tyi sitä lukemaan. Vieras s:tyi tarkastelemaan tauluja. Istua ajatuksiinsa, mietteisiinsä s:tyneenä. S:nyin lapsuuteni muistoihin.

syventäj|ä[16] *tek.* Sananparsia käytetään puheessa enemmän koristeina kuin ajatuksen selventäjinä ja s:inä.

syventämistyö *s.* Kanavan, sataman s:t.

syven|tää[8] *v.* -tävästi *adv.* tehdä syvemmäksi. **1.** *konkr.* S. ojaa, kanavaa, kuoppaa. Vesireitin perkaaminen ja s:täminen. Kaivoa on s:nettävä. — S. [= avartaa alaspäin] iltapuvun kaula-aukkoa. S. ruokamultakerrosta. **2.** *abstr.* **a.** Kamferi kiihdyttää sydämen toimintaa ja s:tää hengitystä. **b.** väreistä: vahvistaa, tehostaa. | Parkkihappo ei himmennä kankaan väriä, vaan päinvastoin s:tää sitä. **c.** tehdä syv(ällis)emmäksi, sisällykseltään rikkaammaksi, tehokkaammaksi, vaikuttavammaksi, syvemmälle asian ytimeen käyväksi. | S. tietojaan, taitojaan. Täydentää ja s. kirjallisuuden tuntemustaan. Jk s:tää jkn käsitystä jstak. Yhdistyksen toimintaa on laajennettava ja s:nettävä. Kansallisen kulttuurin s:täminen ja voimistaminen. Opetuksen pitäisi avartaa näköaloja ja s. elämänkatsomusta. Opetuksen s:täminen eli s:tävä keskustelu. Vaikuttaa henkiseen elämään herättävästi ja s:tävästi.

syve|tä[34] *v.* **I.** tulla syvemmäksi, syventyä. **1.** *konkr.* Soranottokuoppa s:nee nopeasti. Kasvojen rypyt s:nevät. Lovi s:nee. Oja, joki, virta s:nee alajuoksullaan. Rotkot s:nevät etelään päin mentäessä. — *Kuv.* Väestöryhmien välinen juopa s:nee. **2.** *abstr.* Uni s:nee tavallisesti pari tuntia nukahtamisesta. Hiljaisuus vain s:nee. - - kun he hetkeksi vaikenivat, s:ni siellä yörauha entiselleen SILL. Hämärä, pimeys s:nee. Varjot s:nevät. Yö yhä s:nee. Pimeä ilta s:nee talviseksi yöksi; kuu viipyy SILL. Rakkaus s:nee ja puhdistuu. Jotkin luonteenominaisuudet s:nevät ja selvenevät. **II.** *harv.* mennä jhk. | - - katoo Matti kontti selässä ja kirves kainalossa erämaille, s:nee sinne synkimpiin korpiin AHO. Mutta pian s:ni hän vähemmin liikutuille seuduille ALKIO.

syvinnä *sup.adv.*, nyk. *harv.* perimmältään, pohjimmaltaan. | Syy on s. siinä, että - -. Tämä johtui s. siitä, että - -.

syvyi|nen[63] *a.* gen:n ohella: niin syvä kuin (määräyssana ilmaisee). | Metrin s. oja. 10 metrin s. kaivo. Meren s., taivaan korkuinen. Senttimetrin s. laskos. Sotilaat järjestettiin 8 rivin s:seen rintamaan. Kilometrin s. rintaman murtuma. — *Yhd.* jalan-, polvens.; määräs.

syvyy|s[65] *s.* **1.** varsin. *omin.* **a.** < syvä I. | Kaivon, kuopan s. Laivaväylän, kanavan, ojan, järven, meren s. Jssak on tarpeeksi s:ttä. Kaivossa on s:ttä 15 m. S:den mittaaminen. Valtamerten suurin mitattu s. Verkon pituus ja s. Laivan s. 'syväys'. Lumen, ruokamultakerroksen s. Suon s. 'turvekerroksen paksuus suon pinnasta kivennäispohjaan'. Hevosen rinnan s. mitataan päästä rintalastan alle. Kääntää maa 30 cm:n s:deltä. Vajota sylen s:teen. 10 m:n s:dessä kulkeva vedenalainen. Auringonvalo voi tunkeutua meressä n. 250 m:n s:teen. Pohjavesi on tässä 10 m:n s:dessä. Meriveden lämmönvaihtelut eri s:ksissä. Kynnön, multauksen s. Eri s:ksille asetettava äes. — Komeron, kaapin, huoneen s. Sopiva istuimen s. riippuu reiden pituudesta. Hyllyn s. Puolustusaseman s. S:teen porrastettu ryhmitys. Tauluissa on kolmas ulottuvuus eli s. vain näennäistä. **b.** < syvä II. | Terveen ihmisen unen s. on suurimmillaan iltayöstä. — Tunteen, tunnelman s. Surun, tuskan, kärsimysten s. Siveellisen suuttumuksen s. Oi tämän murheen s:ttä! KIVI. Tuntien siveellisen alennukseni koko s:den vajotin silmäni salaperäiseen kirjoitukseen KOSKENN. Ajatuksen s. Kirjailijana N. oli tuottelias, mutta vailla s:ttä. Romaanin ihmiskuvauksessa on s:ttä ja voimaa. Uskonpuhdistus jatkoi taistelua antaen yksilön vapautuspyrkimykselle suuremman s:den ja laajemman kantavuuden K.S. LAURILA. — Ensi kerran oli hän silloin nähnyt miehen sieluun, nähnyt koko sen pelottavan moninaisuuden, ristiriitaisuuden ja arvoituksellisen s:den KOSKENN. — *Yhd.* keski-, maksimi-, normaalis.; etu-, takas.; karkaisu-, kasvu-, kuivatus-, kulku-, kylvö-, kyntö-, lastaus-, marssi-, multaus-, muokkaus-, ojitus-, paalutus-, ruoppaus-, tunkeutumis-, työ-, työntö-, uppoamiss.

2. konkr:mmin, myös *mon.* jstak syvällä olevasta t. sellaiseksi ajatellusta. | Upota meren s:teen. Laiva vajosi perä edellä s:teen. Merten s:ksissä elävät eläimet. Kivihiiltä kaivetaan maan s:ksistä 'uumenista'. - - jää paukkui, vonkui ja halkeili ja s. allamme saattoi minä hetkenä hyvänsä avata meille kitansa WILKUNA. Ken on soittajaks luotu, hän soittakoon, / vaikk' allaan s:det auetkoon! KOSKENN. Ja maa oli autio ja tyhjä, ja pimeys oli s:den päällä, ja Jumalan henki liikkui vetten päällä VT. Elo särkyy lasin lailla — / sirut ahmaa haudan s. T.LYY. — *Heng.* S:den kaivo 'helvetti'. Mahdollisesti minä sittenkin painun alas helvetin s:teen LEINO. S:destä minä huudan sinua, Herra VT. — Taas karjuu Kaos ikivanha. Kauhu / titaanit valtaa, yltyy alku-yö, / s:det kuohuu, korkeudess' on pauhu LEINO. — Metsän s:dessä 'syvällä metsässä'. Murtomäki oli kotoisin jostain maaseudun s:destä SILL. — Rajuina sysäyksinä kohoili nyyhky nuoren poven s:ksistä LEINONEN. Toivoa sydämensä s:dessä 'sisimmässään'. Kätkeä jtak sydämensä s:teen. Kotomaamme koko kuva, sen ystävälliset äidinkasvot olivat ainiaksi painuneet hänen sydämensä s:teen KIVI. Nyt pääsen harhastani — olentoni s:dessä herää jotain uutta L.POHJANPÄÄ. - - tuovat mieleen yhden ja toisen pikkutapauksen muistin s:ksistä SILL. - - s:det sielus, joit' en kestä, siedä, / yöpuoles tumma, jost' et itse tiedä! LEINO. [Sanat ja sävelet] nousevat hänen huulilleen sielun kätköistä, hänelle itselleenkin vielä tuntemattomista s:ksistä KOSKENN. [Faustin tie] kulkee myöskin huimaavampiin korkeuksiin ja syvempiin s:ksiin kuin Wertherin tie KOSKENN.

syvyys|ero *s.* **-hajonta** *s. sot.* pituushajonta. **-hyppy** *s. voim.* hyppy alas telineeltä. **-hyppäys** *s. voim.* vrt. ed. **-kartta** *s.* kartta, josta ilmenee vesistön syvyyssuhteet. | Päijänteen s. **-kuva** *s.* stereoskooppinen kuva. **-käyrä** *s.* samalla syvyydellä olevia pisteitä meri- tm. kartassa yhdistävä käyrä, isobaatti. **-luotaus** *s.* **-mikrometri** *s.* **-mitta** *s.* Hissin leveys- ja s. **-mittari** *s.* syvyyden mittaamiseen käytetty mittausväline. **-mittau|s** *s.* syvyyden mittaus, luotaus. | Suorittaa s:ksia. **-peräsin** *s.* Sukellusveneen, torpedon s. **-pommi** *s. sot.* erikoispommi, joita käytetään sukelluksissa olevan sukellusveneen tuhoamiseen. **-porrastus** *s. sot.* joukkojen, aseiden t. tarvikkeiden ryhmittäminen taistelua varten määräalueelle etulinjasta taaksepäin, "syvyyteen". **-psykologia** *s.* psykologian suunnista, jotka katsovat sielullista tapahtumista hallitsevien voimien olevan peräisin alitajunnasta. **-ryhmitys** *s. sot.* joukkojen ja aseiden ryhmitys syvyyssuuntaan. **-suhteet** *s. mon.* Merikortti osoittaa myös meren s. **-sukellus** *s.* sukellus, jolla pyritään syvälle. **-suun|ta** *s.* **1.** pystysuunta alaspäin. | Kaivoksen laajentaminen s:taan. Maanjäristysaaltojen nopeus s:nassa. **2.** suunta edestä taaksepäin t. päinvastoin. | S:nassa ahdas vaatekomero. — *Sot.* Taistelu-alue laajeni sekä leveys- että s:taan. Miesten tai osastojen etäisyydet lasketaan s:taan. **-syöttö** *s. tekn.* työkappaleen syöttö syvyyssuuntaan. **-säätö** *s.* syvyyden säätö. | Auran s. **-tuli** *s. sot.* pituustuli. **-tulkki** *s. tekn.* tulkki, jolla mitataan urien yms. syvyyksiä. **-ulottuma** *s. sot.* S:t on joukkojen ryhmityksessä ilmoitettava edestä taaksepäin, muuten takaa eteenpäin. **-ulottuv(ais)uu|s** *s.* ulottuvuus syvyyssuuntaan (edestä taaksepäin), syvyys. | Jllak on s:tta. S:den tajuaminen. **-vaikutelma** *s.* se vaikutelma, että kuvassa tm. katseltavassa on syvyyttä, että kuva ei näytä pinnalta. | Maalausta tarkasteltaessa syntyvä s. — Pylväskäytävän voimakas s. **-vaikutu|s** *s.* **1.** Ihovoiteen s. Hidasteisen kranaatin s. on suurempi kuin herkän. **2.** vrt. syvyysvaikutelma. | Maalauksesta puuttui kokonaan s. 'syvyys'. S:ksen lisäämiseksi rakennettiin ovien eteen erikoiset ulokkeet. **-viiva** *s.* vrt. syvyyskäyrä. | 100 m:n s. **-vyöhyk|e** *s.* Maankuoren s:keet.

syvyyttää[2*] *v. sot.* saattaa merimiina määräsyvyyteen.

syvyytys[64] *teonn. sot.* < ed. **-koneisto** *s.* Merimiinan s.

syv|ä[11] *a.* -ästi *adv.;* syvyys, syvällä ks. erikseen. **I.** varsin. merk. **1.** yläpinnastaan t. jstak perustasosta pitkälle alaspäin ulottuva;)(matala. | S. kuoppa, hauta, painanne, notko. Korkeat vuoret ja s:ät laaksot. S. oja, vako, uurre. S. kuilu, rotko. Suon s:immät hetteet. S. joki,

lampi, järvi. S. lähde. Meren s:in kohta. Salmi on niin s., ettei siitä pääse kahlaamalla yli. Lumeen jäi s:ät jäljet. S. kuin meri, kaivo. — Astiasta tms. | S. lautanen. S. kontti. Hevosella on liian s. aperuuhi. — S. vesi alkaa kymmenen metrin päässä rannasta. S:än veden eläimet. S:ässä vedessä suuret kalat kutevat SP. - - alle aaltojen s:ien, / päälle mustien murien KAL. S:iä vesiä ovat sanat miehen suusta, ovat virtaava puro ja viisauden lähde VT. — Kahlata s:ässä lumessa. S. ruokamultakerros. Minä olen vajonnut s:ään, pohjattomaan liejuun VT. - - joill' on synnyinmaassa juuret, / s:ät niin kuin Suomen puilla LEINO. — *Absol.* Viisi metriä s. kaivo. — *S:sesti* syvä kohta järvessä tms., syvä vesi, syvyys. | S:än raja oli aivan laiturin päässä. Valittu onkin aika hyvä, / kun miestä vie jo meren s. *MANN. Ahven arka, kyrmyniska / sykysyt s:illä uipi KAL. — S:in tai matalin, ks. matala A.II.1.a. — *Yhd.* keski-, puolis.; äkkis. — *Erik.* **a.** pystysuunnassa mittava. | S. hevonen 'jonka rungon pystysuora mitta on suhteellisen suuri'. Koira, jolla on s. rinta, vartalo. S. verkko, nuotta. **b.** ratsastuksessa. | S. istunta 'jossa ratsastaja istuu tukevasti istumalihastensa varassa satulan takaosaan nojaten ja vartalo pystysuorassa'. Istua s:ästi satulassa. **c.** vars. sup:ssa: jssak alimpana, syvimpänä oleva (osa jstak). | Mies heitettiin linnan s:impään vankiluolaan. Suon s:immät kerrokset. **d.** pitkälle alaspäin ulottuvasta liikkeestä. | S. kumarrus, niiaus. Vartalon s. taivutus eteen-, taaksepäin, sivulle. Tervehtiä s:ästi kumartaen, niiaten. Mitä korkeampi nousu, sitä s:empi lasku.

2. jstak pinnasta pitkälle sisään- t. taaksepäin ulottuva. | S. lokero, kolo, komero seinässä. Uunissa on s. tulipesä. S. lahti, vuono. S. miekanpisto. S. haava, uurre. S. halkeama, lovi, pykälä. S. poimu, laskos. S:ästi kaksihalkoinen pyrstö. S:ästi liuskainen lehti. Kasvoissa s:ät rypyt. Hylly saa olla vain niin s., että kurkottamalla saa käteensä sen perälläkin olevan esineen. Leveyttään s:empi huone. S. ja hämärä umpipiha. S. istuin — *Absol.* Syltä s. komero. — *Sot.* S. puolustusasema, maalialue. S. puolustusryhmitys. — Vihollinen tunkeutui s:änä kiilana maan sydämeen. — *Erik.* **a.** Kansan s:ät rivit 'yhteinen kansa'. Kansan s:istä riveistä lähtenyt tiedemies. S:ien rivien sivistyspyrinnöt. **b.** laajasta metsämaasta. | S:än ikimetsän keskellä oli pieni lampi. S:ien salomaiden rauha. S:ien aarniometsien eläimistö. - - talvinen taivas sinisenä yli vaarojen ja s:ien korpien kaartuu KIANTO. **c.** vars. *anat.* syvällä ihon pinnasta oleva. | S:ät kudoskerrokset. S:ät elimet. Olkavarren s. valtimo. Kaulan s:ät imusolmukkeet. — *Kuv.* - - emme tunne itseämme: sen monia s:iä ja salaisia kerrostumia JOTUNI. **d.** vars. hengityksestä, hengenvedosta, huokauksesta. | S. ja rauhallinen hengitys. Nukkuvan hengitys muuttui vähitellen s:emmäksi ja tasaisemmaksi. S. huokaus kohosi epätoivoisesta rinnasta. Katselijoilta pääsi s. helpotuksen huokaus. - - huohotti s:ästi henkeä keuhkoihinsa KIANTO — Juoda s:in [= pitkin] siemauksin. Mutta silloin oli - - johtaja imaissut s:ästi sikaristaan ALKIO.

II. *kuv.* **1. a.** (matalasta) äänestä, joka tuntuu tulevan syvältä: täyteläinen, tumma. | Puhua, laulaa s:ällä rintaäänellä. S. basso, altto. Sellon s. ääni. Korven s. kohina. **b.** silmistä: vakava, mietteliäs, sielukas. | S:ät, surulliset silmät. Tytön silmät olivat s:ät ja siniset kuin meri. Hymyillen jäi Aina katselemaan noihin kummallisen s:iin silmiin, uppoutui ja unehtui niihin JOTUNI. - - loi s:än, apua pyytävän katseen Valio-veljeensä HAAHTI. **c.** väristä: tumma, täyteläinen. | Meren s. sini. S:än sininen taivas. Vaaleimmasta ruusunpunaisesta s:impään tummanpunaiseen. Mahongin s. väri. S., kaunis patina. Noki on s:än mustaa. Hänen kasvoillaan oli s. puna, jonka isän jyrkkä lause oli niille nostattanut J.FINNE. **d.** pimeydestä, varjosta: läpitunkematon, tumma, sankka. | Pimeys ei ollut enää yhtä s. kuin keskiyöllä. Kuta kirkkaampi valo, sitä s:empi varjo SL. Vaan pyhien puitten pimento oli s., niin kuin olisi niitten alla ikuinen yö asustanut KALLAS.

2. us. sup:ssa. **a.** tyypillisin, aidoin (osa jtak); keski-. | Oli kevät, mutta nyt yöllä kulki tuollainen loppukuu saman radan, minkä aurinko kulki s:immän talven päivinä SILL. Yö taisi olla kohta s:immillään SILL. Elettiin s:intä syksyä hiljaisilla salokylillä AK. — Asutus on s:intä Savoa, täällä tapaa vielä pieniä savupirttejäkin puisine lakeistötteröineen I.K.INHA. — Samaan s:ään varjagisen pakanuuden tai puolipakanuuden aikaan kuulunee myös - - hedelmällisyyden jumalan palvonta J.JAAKKOLA. **b.** olennainen, merkittävä; sup:ssa perimmäinen, pohjimmainen, olennaisin, sisin. | S:in ristiriita on siinä, että - -. Mutta s:ää eroakin oli kreikkalaisten ja roomalaisten yhteiskuntain välillä V.VOIONMAA. Johtajan eroon oli varmaan s:emmät syyt kuin terveyden heikentyminen. Riidan s:impänä syynä oli se, että - -. Toimenpiteen s:in tarkoitus on - -. Salata s:immät ajatuksensa ja tunteensa. Kristinuskon s:in sisällys jää monelle uskovaisellekin vieraaksi. [Paavo Cajanderkaan] ei tavannut s:intä säveltään tulkitessaan runoissaan henkilökohtaisia mielialojaan ja elämyksiään TARK. - - hänen toisen, verestävän silmänsä ilme riitti tekemään tajuttaviksi hänen s:immät halunsa M.MERENMAA. — *S:sesti.* Kätkeä tuskansa sydämensä s:impään. Olla sielunsa s:immässä yhtä mieltä jkn kanssa. - - jonka päämääränä on aina ja joka paikassa loukata minun s:intäni, sitä minun olemukseni ikuisinta kohtaa, joka silloin tällöin sumein silmin pyrkii esiin sieltä syvyydestään SILL. **c.** vaikutuksesta: syvälle käypä, voimakas, pysyvä. | Aikaisempi orjuus on jättänyt s:ät jäljet kansan tapoihin ja luonteeseen. Tämä järkyttävä tapaus painui s:ästi lapsen sieluun. Puhe teki kuulijoihin s:än vaikutuksen. Kirjailija on saanut s:iä vaikutteita antiikin sivistyksestä. Tilaisuus jätti s:än muiston mukana olleiden mieleen. Muutokset koskivat s:ästi maan talouselämään. Unkan rippikouluaika kului siis ilman sen s:empiä vaikutteita JÄRVENT. - - s:immät herätteensä hän [Kivi] näyttää

saaneen renessanssin suurilta mestareilta ja antiikista TARK.

3. ilmaisemassa enemmän voimakkuutta, intensiteettiä, tehoa kuin ulottuvuutta (alas- t. sisäänpäin). **a.** unesta, tajuttomuustilasta, mietteistä yms.: sellainen, johon jku on kokonaan vajonnut, joka on vallannut jkn kokonaan;)(kevyt. | Vaipua s:ään [= sikeään, raskaaseen] uneen. S. ja virkistävä uni. S. tajuttomuustila, hypnoosi, narkoosi. Minä nukuin niin s:ästi, etten kuullut edes laukaustakaan J.FINNE. Vaipua s:iin mietteisiin. Istua s:issä ajatuksissa. N. oli vajonnut niin s:ään mietiskelyyn, ettei nähnyt eikä kuullut mitä ympärillä tapahtui. **b.** huonosta tilasta: suuri, ääretön, pohjaton, rajaton, mittaamaton. | S. kurjuus, rappio-, alennustila. Paavikunnan s:immän rappeutumisen kausi. S:immän liikelaman aika. Mieli s:ässä lamassa. S. tietämättömyys. Tämä oli hänen s:immän alennuksensa hetki SILL. Ja aivan kuin ihmiskohtalon s:immän surkeuden vertauskuvana jouduimme kahlaamaan porrastamatonta rämettä KIANTO. Turmelusta kuohuu s:ää / sydämeni syntinen VK. — S. nöyryytys. S. lankeemus. S:ästi langennut nainen. **c.** hiljaisuudesta, rauhasta, yksinäisyydestä yms.: sellainen, jota mikään ei häiritse, häiriintymätön, täydellinen, täysi. | Tuli niin s. hiljaisuus, että olisi kuullut neulan putoamisen. Syntyi s. äänettömyys. Ympärillä rannattoman erämaan s. rauha. Ei tuntunut uni tulevan, tämä erikoinen s. yksinäisyys vietteli katselemaan itseäänkin jollakin luvattomalla tavalla SILL. Mutta Tallipässi vaikenee, vaikenee s:ästi KIANTO. **d.** salaisuudesta: tarkoin säilytetty t. säilytettävä, ankara. | Asia pidettiin s:änä salaisuutena. Muista, että tämä on mitä s:in salaisuus! **e.** tunteista ja niiden ilmaisuista, henkisestä asennoitumisesta: sydämen pohjasta, sisimmästä tuleva, lämmin, harras, voimakas; sydämeen käypä, ihmistä sisintä myöten liikuttava; us.: aito, rehellinen, tosi, vakava;)(pinnallinen. | S. suru, murhe, tuska. S. ja puhdas rakkaus. S. viha. S:ää tunnetta uhkuva runo. Rakastaa, vihata jtak s:ästi. Kärsiä, surra s:ästi. Herkkä ja s:ästi tunteva runoilija. S:än ilon aihe. Jk tuottaa s:ää mielipahaa. Tuntea jstak s:ää mielihyvää, tyydytystä, pettymystä. Tuntea s:ää myötätuntoa, sääliä jkta kohtaan. Jkn äänessä on s:ää hellyyttä. Jk herättää s:ää mielenkiintoa. S. kiintymys, ystävyys. Hyvästit heitettiin s:än liikutuksen vallassa. S. siveellinen suuttumus. Lausua s. halveksimisensa. Loukata jkta s:ästi. Loukkaantua jstak s:ästi. Jk herättää s:ää huolestumista, ihmettelyä, hämmästystä. Olla s:ästi huolissaan jstak. Esittää s. valittelunsa jnk johdosta. S:ästi liikuttava näky, kertomus. S:ästi onneton, masentunut. Saada osakseen s:ää kunnioitusta ja arvonantoa. Olla s:ästi kiitollinen. S. vastuun-, synnintunto. S. luottamus, epäilys. S. vakaumus. S. uskonnollisuus. S:än aatteellisuuden innoittama henkilö. S:ästi uskonnollinen. Olla s:ästi vakuuttunut jstak. Katua jtak s:ästi. - - kasvoilla s. ja arvosteleva vakavuus SILL. - - eikä heidän [uskonnollinen] herätyksensäkään ole niin s:ää ollut KATAJA. Koti oli juurruttanut heihin s:än kammon kaikkea alkoholia kohtaan WALTARI.

4. syvälle tunkeutuva, asian ytimeen käyvä, perusteellinen, perinpohjainen; syvämietteinen, syvällinen; us. myös: runsassisällyksinen, merkitsevä, tärkeä, kantava; joskus: sellainen, jota ei ole helppo täysin ymmärtää tms. **a.** henkisestä toiminnasta, tiedoista, hengentuotteista tms. puhuttaessa. | S. totuus, opetus, oppi. S. runo, symboli. S. ja hieno oivallus. S. elämänviisaus. S. luonnon-, ihmistuntemus. S. oppineisuus. S. perehtyneisyys jhk tieteenalaan. Perehtyä jhk s:ästi. S:ästi tosi, inhimillinen. Tämä vakaumus oli s:än mietiskelyn ja harkinnan tulos. Sanan s:immässä merkityksessä. S. taideteos. [Kauppa Lopo] on s:impiä ja mielenkiintoisimpia Minna Canthin novellituotteista TARK. Sokrates otti elämäntehtäväkseen johdattaa kotikaupunkinsa nuorisoa s:empään elämänkäsitykseen. Elämän s:immät kysymykset. Tällä tavalla on s:empi merkitys kuin moni tietääkään. - - niiden s:empien perusteiden kunnioitus ja arvossa pitäminen, joille avioliitto on rakentunut SILL. Teidän kotinne on nyt rikkaampi ja elämänne s:empi ja vastuuntuntoisempi E.SORMUNEN. — Kuinka suuret ovat sinun tekosi, Herra! Sinun ajatuksesi ovat ylen s:ät. Järjetön mies ei tätä ymmärrä VT. Erityisesti teroitetaan sitä, että tämäkin oppikirja [Vähä katekismus] sisältää elämyksiä, jotka lapselle ovat vielä liian s:iä AK. — Synnyt syvät, ks. synty 2. **b.** ihmisestä. | S. ajattelija, psykologi. S. ja intohimoinen luonne. Maailmankirjallisuuden s:in humoristi. | Sinä olit minusta ihan toisenlainen kuin muut nuoret. Paljon s:empi, paljon kehittyneempi CANTH. Don Quijote on s:än ja kypsyneen hengen suurenmoinen tuote: filosofinen näkemys romaanin muodossa TARK.

syvä|aatteinen *a.* S. näytelmä. **-aura**[83] *s.* aura, joka kääntää maan yhdellä ajolla niin syvältä (25—50 cm), että ruokamultakerrokseen sekoittuu jankkoa, syväviljelysaura. **-halkoinen** *a.* Haarapääskysen s. pyrstö. **-hara**[83] *s.* vrt. syväaura. **-haraus**[83] *s.* Perunamaan pinta- ja s. **-heijastin**[83] *s.* syvä (sähkö)valaisimen heijastin. **-henki|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* syvällinen, henkevä. | S. puhe, saarna, näytelmä. Vakava ja s. kansanmies. — Erik. *psyk.* sellaisesta ihmisen henkisen elämän asteesta, joka valtaa koko hänen olemuksensa, niin että hän on hartauden täyttämä ja samalla tuntee syvää tyydytystä. | S. elämä. S. rakkaus;)(animaalinen erotiikka.

syvähkö[2] *mod.a.* S. viemäri, ranta. S. allas, vuoka. — S. ääni.

syvä|jakoinen *a. kasv.* Niittykurjenpolven s:jakoiset lehdet. **-juurinen** *a.* **-juuristo**[83] *s.*)(pintajuuristo. **-jyrä**[83] *s. maat.* vrt. syväaura; *syn.* jankkojyrä. **-jäädyte**[83] *s.* par. pakaste. **-jäädyttämö**[83] *s.* par. pakastamo. **-jäädytys**[83] *s.* par. pakastus. **-jäähdytys**[83] *s.* Maidon s. +4°:seen. **-kairau|s**[83] *s.* syväporaus. | S:ksella otettu malminäyte. Suomaiden s. **-kaiverrus**[83] *s.* **-kaivopumppu** *s.* **-katseinen** *a.* sellainen, jonka katse tunkeutuu syvälle. | S. tutkija. S. elämäntarkkailija. **-kip-**

pi[83] s. *voim.* eräs nojapuuliike. **-kiv|i**[83] s. *geol.* syvällä maankuoren sisässä jähmettyneitä magmakivilajeja. | Eruptiiviset s:et. **-kivilaji** s. *geol.*)(pintakivilaji. **-kulkui|nen** *a.* -suus *omin.* syvässä kulkeva. | S. alus, laiva. **-kyntö**[83] s. *maat.* kyntö, jossa viilun paksuus on 25—50 cm;)(matala-, pintakyntö. | S:ön käytettävä aura. **-kyntöaura** s. **-liuskainen** *a. kasv.* S. lehti.

syvälle|käypä *a.* (myös ⌒) syvällinen. | S. vaikutus. S. uudistus, muutos. Tehdä s:käypiä huomioita. Saada jstak s:käypiä vaikutteita. Jllak on s. merkitys. **-käyvä** *a.* (myös ⌒) = ed.

syvälli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* syvästi vaikuttava, syvällekäypä, syvä, perusteellinen; syvämielinen, -mietteinen, sisällyksekäs, kantava;)(pinnallinen, pintapuolinen. | Jllak on jhk s. vaikutus. Jllak on jllek s. merkitys. Saada jstak s:siä herätteitä, vaikutteita. S. eroavaisuus, ristiriita, vastakohtaisuus. N. on suorittanut s:siä tutkimuksia perinnöllisyystieteen alalla. S:set matemaattiset tiedot. Monipuoliset ja s:set opinnot. S. ihmistuntemus. Tutkia, käsitellä s:sesti jtak asiaa, aihetta. Perehtyä s:sesti jhk. Opetuksen s:syys. S. keskustelu, tutkimus, kuvaus. Runon s. tulkinta. S. puhe, saarna. S. runo, näytelmä. S. ajatus, totuus. Elämän s:simpien ongelmien pohtiminen. Runouden s. tuntija ja tulkitsija. Aleksis Kiven suosija ja s. ymmärtäjä. Suomen kirjallisuuden s:sin lyyrikko. Luonteen s:syys.

syväl|lä, -tä, -le *adv.* **1.** vrt. syvä I.1;)(matalalla, lähellä pintaa. | S. maan sisässä, järven pohjassa. Vesi oli niin s., ettei kaivoa kannattanut tehdä. Iskeä, juntata s:le maahan. Vajota s:le lumeen. Kaivautua s:le heiniin. Kaivaa jtak s:tä maan uumenista. Ääni kuului s:tä rotkon pohjasta. Maa oli routaantunut metriä s:tä. — Kahlata s:le veteen. Koetetaanpa onkia vähän syvemmältä! — Lakki s. päässä. Työntää kätensä s:le housuntaskuihin. Istua kuuhottaa pää s. hartioiden välissä. — Vetäistä sauhut s:le keuhkoihinsa. S:tä sairaan rinnasta pääsi huokaus: ”Anna minulle nöyrä sydän!” JOTUNI. Hovineuvoksetar hengitti s:tä [= syvään], tyyntyi, rauhoittui TALVIO. **2.** vrt. syvä I.2. | Silmät s. päässä. Luoti upposi s:le seinään. Lahti pistää s:le mantereeseen. S. sisämaassa oleva kaupunki. S. ikimetsän kätkössä. S:le vihollisen selustaan ulotetut pommituslennot. S:tä saaren keskiosista kuului taistelun melskettä. | Missä lapikkaat mahtoivat olla? S. sängyn alla, hyväkkäät KARHUM. **3.** *abstr:mmin* ja *kuv.* Katsoa jkta s:le silmiin. Poika oli tullut katsoneeksi liian s:le tytön silmiin ’oli rakastunut tyttöön’. Kurkistaa liian s:le lasiin ’nauttia liikaa alkoholia’. — Siveellisestä lankeemuksesta. | Langeta s:le. Vajota s:le syntiin. Tyttärensä sortui ja sortui s:le: surmasi salaisesti tekemänsä lapsen PAKK. — Jk tapa, käsitys, uskomus on juurtunut s:le kansaan. Tutkimuksissa ei ole vielä päästy pintaa syvemmälle. Vajota liian s:le yksityiskohtiin. Syyt ovat syvemmällä kuin ensi silmäyksellä näyttääkään. Katsoa, nähdä s:le kansansieluun. Jnk tapauksen vaikutukset ulottuvat laajalle ja s:le. Jk vaikuttaa jhk s:tä. Sen syvemmältä asiaa ei ehditty pohtia. Istukaat, Mäkelä, niin keskustelemme asiaa vähän laveammalta ja syvemmältä KIVI. - - eikä siinä juuri syvemmälle puheisiin päästykään SILL. — Sukeltaa s:le muistojensa maailmaan. Vajota s:le muistoihinsa. Tuntea s. sydämessään sääliä jkta kohtaan. - - hyvin s. unitajunnankin alapuolella liikkuvat haikeat virrat SILL. Turhaan koetti emäntä hillitä isännän raivoa, loukkaus oli käynyt niin s:tä tuon ylpeähenkisen talollisen sydämyksiin SILL. — Ajasta: kauas taakse- t. eteenpäin. | Tarina johtaa lukijan s:le muinaisuuteen. Tämän uskomuksen juuret ulottuvat s:le keskiaikaan. Oli taas ehtoo, jo syvemmällä suvessa SILL.

syvälovi|nen *a.* S. pyrstö. Hietaorvokin s:set lehdet.

syv|älti *adv.* syvältä, syvästi. | Maa on jäässä harvinaisen s. Lätäkössä on s. vettä. Lunta oli metriä s. Kyntää, muokata maa s. S. ruostunut rautapelti. — Jk vaikuttaa jhk s. Asiaan ei tässä yhteydessä voida paneutua tämän s:emmälti.

syvältäv|ä[13] *a. (partis.) mer.* -yys[65] *omin.* 4 m s. [4 m syvässä kulkeva] alus. Aluksen s:yys ’kulkusyvyys’.

syvä|luminen *a.* S. talvi, metsä. **-luotain**[83] s. **-luotau|s**[83] s. S:ksessa käytetään 8—12 kg:n luotia ja 200 m:n liinaa. — *Kuv.* Psykologinen, sielullinen s. Menneisyyden, runouden s. **-luoti**[83] s. syviä vesiä luodattaessa käytetty luoti. **-mer|i**[84] s. vain yks. gen. (myös ⌒). | Syvänmeren kalat. Syvänmeren laivaliikenne. Syvänmeren tutkimus. — *Maant.* Syvänmeren tasanne ’meren pohja 2 500 ja 6 000 m:n syvyyskäyrän välillä’. **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* syvällinen, syvämietteinen. | Vaipua s:siin mietteihin. S. ajatus. S:set sanat. S. keskustelu. S. runo. S. opettaja. S. mystikko. - - kasvot s:set ja hiukan synkät AHO. **-miettei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* syvällinen, syvämielinen. | S. ajattelija, filosofi, runoilija. S. ajatus, keskustelu. S. näytelmä, tutkielma, essee. S:sen näköinen. S. ilme. Otsa s:sissä rypyissä. Puhua s:sesti. S:syydessään vaikeatajuinen luento. **-multainen** *a.* S. pelto, maa. **-muokkaus**[83] s. viljelysmaan muokkaaminen tavallista syvempään, syväviljely(s);)(matala-, pintamuokkaus. | Pellon s. suoritetaan tavallisesti kyntämällä. — *Kuv.* Suorittaa aatteellista s:ta. **-muokkaustyö** s. **-muokkausäes** s.

syvänkö[2*] s. *maant.* merenpintaa alempana oleva manneralue, riippumatta pinnanmuodostuksesta.

syvänlainen *a.* syvähkö, syvänpuoleinen. | S. kuoppa, lampi. S. vati. S. komero.

syvänmeren|kala s. tav. ⌒. **-sukeltaja** s. **-tutkimus** s. tav. ⌒.

syvänmusta *a.* tav. ⌒. | S. väri. S:t silmät.

syvän|ne[78*] s. **1.** ympäristöään alempana oleva maastonosa, notko, laakso, vajoama, painanne. | Korkeiden harjujen väliset s:teet. Kankaita erotti pitkä vesiperäinen s. Laakea, maljamainen s. - - lohet luo'oilta samosi, / siikaset s:tehiltä [= syviltä kohdilta] KAL. — *Geol.* Laatokan, Päijänteen s. Tyynen valtameren suurin

s., Filippiinien hauta, on 9780 m syvä. Valtameren suuret s:teet ovat todennäköisesti myöskin vajoamisalueita I.LEIVISKÄ.—*Kuv.* Eevastiina ei nähnyt muuta kuin pikijärven ja omain syntiensä s:teen TOPPILA. Kirkastusvuorelta kulki tie halki kärsimyksen pimeitten s:teitten kohti ylösnousemisen kirkkaita kunnahia AK. — *Yhd.* hauta-, joki-, järvi-, kattila-, laaksos.; reuna-, sisä-, äkkis. 2. pienehkö syvennys, painanne, kuoppa tms. | Tien s:teet. Kadun pintaan painuneet s:teet. - - eräänä päivänä huomasi hän otsassa juonteen, poskessa joitakin s:teitä ja kohoamia HELVI HÄMÄLÄINEN. Mitään vaikeasti pestäviä s:teitä, kulmia ja soppia ei hyvässä maitopumpussa saa olla AK.

syvän|punainen *a.* tav. ⌒. **-puoleinen** *a.* syvähkö. | S. kaivo. **-ruskea** *a.* tav. ⌒. **-sini|nen** *a.* tav. ⌒. | S. taivas. S:set silmät. **-vihreä** *a.* tav. ⌒.

syvä|ojitus[39] *s.* **-onki**[39] *s.* *kal.* pohjaonki. **-oppinen** *a.* **-painanta**[39] *s.* *kirj.* vrt. seur. **-paino**[39] *s.* *kirj.* 1. painatusmenetelmä, jossa painoväri imeytyy paperiin painolaatan t. kuparisylinterin syvennyksistä. — *Yhd.* rotaatios. 2. syväpainantaa suorittava laitos.

syväpaino|kone *s.* **-kuva** *s.* **-kuvitus** *s.* Teoksessa on s. **-laatta** *s.* **-lieriö** *s.* **-liite** *s.* **-menetelmä** *s.* **-paperi** *s.* **-väri** *s.*

syvä|pohjainen *a.* S. maa, maaperä. **-poimuinen** *a.* Korvasienen s. lakki. **-porau|s**[39] *s.* syvien reikien poraaminen maahan t. kallioon. | S:ksella tehty kaivo. S:ksella todettu malmiesiintymä. **-porausreikä** *s.* **-puomi**[39] *s.* ohjepuomi, joka on rakennettu estämään tukkien alipääsy, esim. virtapaikoissa. **-pykeinen** *a.*, vars. *kasv.* S. lehti. — Kalan s. pyrstöevä. **-rakenteinen** *a.* vrt. syvä I.1.a. | S. hevonen, nauta. **-rantainen** *a.* S. järvi, vesi. S. saari.

syvär|i[5] *s.* syöveri, kurimus, syvyys. | N. hukkui kosken s:eihin. [Salmen] s:ien asukkaissa saattaa tapahtua mustia kamppailuja M.RAPOLA. — *Kuv.* Sielun salaperäiset s:it. Kuoleman s.

syvä|rotkoinen *a.* S. vuoristo. **-runkoinen** *a.* vrt. syvä I.1.a. | S. hevonen. **-sahainen** *a.*, vars. *kasv.* S. lehti. **-satama**[39] *s.* satama, johon syvässä kulkevat laivat voivat päästä. | Haminan, Oulun s. **-silmäinen** *a.* S. runoilijatyyppi. **-sointinen** *a.* S. altto. Sellon s. ääni. **-sointui|nen** *a.* -suus *omin.* Könniläiskello lyö kolme s:sta lyöntiä H.JARTTI. — Synnynnäisesti matalamielinen ihminen arvattavasti käsittää jalon luonteen hartautta, mielen s:suutta yhtä vähän kuin sokea värejä EINO KAILA.

syvä|ssä, -stä, -än *adv.* Käyttö suppeampaa ja osin toisenlaista kuin syvällä-adv:n. 1. likimain = syvällä 1; käyttöä samassa yks. sijassa olevan substantiivin edessä kartetaan (ei s:än maahan, vaan syvälle maahan). | S. maan sisässä, uumenissa. Siemenet mullattiin s:än. Kaksi metriä s:stä kaivettu savi. - - meren mustista mu'ista, / tuhannen sylen s:stä KAL. — *Kuv.* Katsella s:än jkn silmiin. 2. jstak, joka ulottuu pinnalta alaspäin. | S. kulkeva äes. Laiva ui 6 metriä s. Sääntöjä siitä, kuinka s:än alukset saadaan lastata. — *Kuv.* [Miehiä] / joissa laiskuus on kiinni niin s., / että on ihan toivotonta / sitä koettaa pois niistä kitkeä K.VÄÄNÄNEN. 3. *syvään* eräissä yhteyksissä. | Kumartaa, kumartua s:än. — Hengittää, henkäistä, huoata s:än. Vetää s:än henkeään. - - joku minua nimeltä huus / ja s:än, s:än nyyhkäs SARKIA. — Hän kirosi s:än ja kamalasti KIANTO.

syvä|syövytys[39] *s.* graafinen syövytys(menetelmä), jossa kuvio(t) piirretään syövytyspohjaan ja paljastuneet paikat syövytetään;)(kohosyövytys; *kirj.* myös menetelmä, jossa autotypiasta syövytetään kuvattavan ympäristö pois, niin että kuvattava näkyy selvemmin. **-tarkkuus**[40] *s.* *valok.* terävyysalue(en pituus). **-tehoinen** *a.* S. näyttämöesitys, tunnelma. **-tietoinen** *a.* S. filosofi. **-tunteinen** *a.* S. runo, kertomus. S. ja mietiskelevä lyyrikko. **-tuntoinen** *a.* S. runo, näytelmä. **-uomainen** *a.* S. joki. **-uurtei|nen** *a.* S. hedelmä. S:set kasvot. S. tie. **-vesi**[34] *s.* (tav. ⌒) vain yks. gen., harv. nom. | Syvänveden kala. Syvänveden kalastus, purjehtija. **-vetinen** *a.* S. väylä, ranta. **-viljely(s)**[39] *s.* *maat.* syvämuokkaus. **-viljelysaura** *s.* *maat.* syväaura. **-vireinen** *a.* S. laulu. S. kulttuurirunoilija.

syväy|s[64] *s.* 1. *mer.* aluksen vesiviivan ja syvimmällä olevan pisteen kohtisuora välimatka. | Laivan s. oli 4 m. Keulan, perän s. 2. syvä kohta järvessä tms., syvänne. | S:ksen reuna. S:ksien rinteet ovat hyviä onkipaikkoja.

syvä|-äes[39] *s.* *maat.* syvämuokkauksessa käytetty äes, kultivaattori;)(pintaäes. **--äestys**[39] *s.* vrt. syväkyntö.

syvään|hengitys *s.* **-kyntö** *s.* **-kääntö** *s.* Puutarhamaan s.

syvä-ääni|nen *a.* matala-, kumeaääninen. | S. basso. S. merkinantotorvi. Kuului s:stä jymyä.

syy[29] *s.* 1. kasvi- t. eläinkudoksen t. aineen rakenneosana oleva rihmamainen muodostuma, kuitu, säie; joskus: sellaisten muodostama ohut kimppu, jänne; myös: puun vuosilusto, -rengas. | Puun, pellavan, nokkosen, puuvillan s:t. Kasvien syistä tehty kangas, paperi. Höylätä puuta syiden suuntaan. Lihaksen s:t. Nuijia lihaa vasten syitä. Jänteen hienoimmat s:t eli jännesäikeet. Asbestin s:t. — Puun iän saa selville laskemalla sen s:t 'vuosilustot'. — *syitä* t. *syytä myöten* (kansanr.) asian todellisen, oikean laidan mukaisesti. | Luki synnyt syitä myöten, / luottehet lomia myöten KAL. Sano, arpa, s:tä myöten, / elä miehen mieltä myöten KAL. — *Yhd.* eläin-, kasvis.; hermo-, juuri-, jänne-, kookos-, lihas-, niini-, puu-, puuvillas.; poikkis.

2. seikka, josta jk toinen seikka, jk ilmiö, tapahtuma, teko tms. (joko kokonaan tai osaksi) aiheutuu t. johtuu; seikka, joka vaikuttaa jnk toisen seikan, jnk ilmiön, tapahtuman, teon tms. aiheutumise(e)n; seikka, jonka takia jtak tapahtuu t. tehdään; *syn.* eri tapauksissa: aihe, peruste, vaikutin, motiivi. | S. ja vaikutus. S:n ja vaikutuksen suhteen l. kausaliteetin laki. S:t ja seuraukset. Jokaisella tapahtumalla on s. Mitkä ovat tämän ilmiön s:t? Onnettomuuden s:nä, s:nä onnettomuuteen oli pelkkä tapaturma. Taudin, haaksirikon, tulipalon s. Sodan s:t ja seuraukset. Päätöksen tekoon vaikuttavat s:t ja vastasyyt. Tappion,

epäonnistumisen s. Riidan, tyytymättömyyden, huolestumisen, pelon s. Toimintamme sielulliset s:t eli vaikuttimet. Terveydelliset, uskonnolliset, poliittiset s:t. — Etsiä s:tä jhk. Keksiä, löytää s. jhk, jnk s. Selittää jk s:ksi jhk. Palon s:ksi havaittiin oikosulku. — Jklla on menettelyynsä tietyt, pätevät, painavat, pakottavat, luonnolliset, lailliset, erityiset s:t. Tulkinnan tueksi on esitetty varsin asiallisia syitä. Ei ole mitään valittamisen s:tä, s:tä valittaa, valittamiseen. Ei ole pienintäkään s:tä levottomuuteen. Mikä s., mitä s:tä sinulla on epäillä häntä? Kaipa hänellä on s:nsä tulematta jäämiseensä. Sanoa, ilmoittaa s. jhk. Sanoi päänsäryn poissaolonsa s:ksi. Selitin s:ksi, ettei ollut aikaa. Ei ole esitetty s:tä päätöksen muuttamiseen. Lautakunnalla on oikeus, milloin se katsoo s:tä olevan, jakaa apurahat toisinkin. — Mistä s:stä [= mistä johtuu että, minkä takia, miksi] et tullutkaan? Jostakin s:stä juna oli myöhässä. Vähemmästäkin s:stä on tehty murhia. S:stä tai toisesta juhla peruutettiin. Siitä yksinkertaisesta s:stä, että - -. Sattuneesta s:stä ilmoitetaan, että - -. Käytännöllisistä, käytännön syistä on numerointi jätetty pois. — Tällaisissa tapauksissa on s:tä [= on aihetta, aiheellista, tarkoituksenmukaista] kääntyä lääkärin puoleen. Kirja, johon kaikkien olisi s:tä tutustua. On täysi s. [= aiheellista, perusteltua] olettaa, että - -. Hyvällä, täydellä, vielä suuremmalla s:llä voidaan sanoa, että - -. Tätä käsitystä on vastustettu varsin painavilla syillä 'perusteilla'. — Rangaista, moittia, torua, epäillä jkta s:ttä. Joka s:ttä suuttuu, se lahjatta leppyy SL. S:stä tai s:ttä. Joutua s:ttä huonoon valoon. Joutui ikävyyksiin ilman omaa s:tään. — *syystä* täydellä syyllä, täysin aiheellisesti. | Yritys, jonka onnistumista voi s:stä epäillä. Tällainen asiain tila on s:stäkin, s:stä kyllä herättänyt levottomuutta. — *syystä että* sen tähden että, koska. | Jäin kotiin s:stä että olin sairas. — *syyttä suotta* aiheetta, turhanpäiten. | Olla s:ttä suotta huolissaan. Älä nyt s:ttä suotta hermostu! Moittia jkta s:ttä suotta. — *syyttä pakotta* (vars. kans.) vaikka ei ole (olisi) pakko, vapaaehtoisesti, tarpeettomasti. | Myönnyit s:ttä pakotta niin kohtuuttomiin vaatimuksiin. — *syyttä aikojaan* ilman aikojaan, suotta (aikojaan). | Kiusaa pienempiään ihan s:ttä aikojaan. — *Yhd.* alku-, erikois-, lisä-, perus-, pää-, vastas.; tekos.; inhimillisyys-, johdonmukaisuus-, järki-, kainous-, kauneus-, kohteliaisuus-, kohtuus-, kunnianarkuus-, mukavuus-, perhe-, selvyys-, siisteys-, säädyllisyys-, säästäväisyys-, tarkoituksenmukaisuus-, terveys-, todennäköisyys-, tunne-, turvallisuus-, varmuus-, varovaisuuss.; kuoleman-, taudins.; omantunnons.

3. vastuunalaisuus jnk onnettoman, pahan, rikollisen, rangaistavan tms. tapahtumisesta t. aiheutumisesta, vika, syyllisyys. | Koko onnettomuus on hänen s:tään 'hänen aiheuttamansa'. Kenen on s., jos vene uppoaa? Kenen s:stä [= kuka aiheutti sen, kenestä johtui että] tämä hyvä yritys epäonnistui? Kaupan purkautuessa ostajan s:stä [= tuottamuksesta] jää käsiraha myyjälle. Jos - - eläin hänen s:stänsä kuolee taikka tulee vialliseksi LK. Mun s:stäni / on vihasi / näin syntiskurjan päällä VK. Omasta s:stään onneton ihminen. Oma s:si, pidä hyvänäsi! — Heissä on s:tä molemmissa. S. on teissä itsessänne. On s:tä sysissä jos sepissäkin SL. Pilatus sanoi ylipapeille ja kansalle: »En minä löydä mitään s:tä tässä miehessä» UT. — Panna, vierittää, työntää s. jstak jkn niskoille, tilille. Ottaa s. jstak niskoilleen. Panna, katsoa jk jkn, jnk s:ksi. Koko vahinko tehtiin [= pantiin] minun s:kseni. Koko tapaus on katsottava ajattelemattomuuden s:ksi. Lauri ja Elias saivat s:kseen, jos astiat olivat pesemättä WALTARI. Lukea jk jkn, jnk s:ksi. Ainakin se on luettava hänelle s:ksi, ettei hän ole ollut tarpeeksi huolellinen. Herra, älä lue heille s:ksi tätä syntiä! UT. Syytetylle - - ei katsottu voitavan lukea tätä tekoa s:ksi väärennysrikoksena LK. Väittää jtak jkn s:ksi. Ottaa rikos, vahinko s:kseen. Minkä tähden otit s:ksesi rikoksen, johon olit viaton? CANTH. — Olla s:ssä jhk, jstak 'syyllinen, syypää jhk, syytettynä jstak'. - - ehkäpä oli Marje s:ssä tuosta pojasta, eikä tahtonut tunnustaa HEPOR. Minähän se aina s:ssä olen, kuinkas muuten. Joutua s:hyn jstak. Saada jku s:hyn jstak. Ei niillä ole muuta mielessä kuin saada hänet - - tekemään jotain, josta saisivat hänet s:hyn, rautoihin ja linnaan uudelleen AHO. Ahneille ruojille täytyy kostaa, kun vain varoo, ettei joudu s:hyn KAUPPISH. Jos viittätoista vuotta nuorempi, taikka mielipuoli tahi muu s:hyn mahdoton on tehnyt vahingon - - LK. — Armostas anna anteeksi, / oi Jeesus, kaikki s:ni [= vikani, rikokseni, syntini] VK. Ja [Kristuksen ristin] päällekirjoitukseksi oli merkitty hänen s:nsä: "Juutalaisten kuningas" UT. Miksi teet s:s [= syyllisyytesi] suuremmaksi kuin se on? KIVI. - - läksi pyhiinvaellusretkelle Roomaan sovittamaan sukunsa suurta s:tä TALVIO. Onko sinulla ketään, jonka tahtoisit esiinkutsua s:täsi puolustamaan? KALLAS. S:n kahleen rautaisen näen ranteessa kaikkien meidän KAILAS.

syyaine *s.* fibriini.

1. **syy|dellä**[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < syytää. | Riisuutui ja s:teli vaatteensa sikin sokin. Vettäkin alkoi s. taivaalta 'alkoi sataa'. — *Kuv.* S:telin kirjeitä milloin yhdelle, milloin toiselle KIANTO. Ukko - - s:teli päälleni pitkiä katseita MERIL.

2. **syy|dellä**[28*] *v. harv.* pakottaa »syitä pitkin», syteä. | Syäntäni s:televi, / päätäni pahoin panevi KANT. Kun on vamma varpahassa, sydäntäkin s:teleepi SL.

syyhelm|ä[13] *s.* syyhy; syyhyävä täplä t. läiskä ihossa. | Joka syyhymättä saunaan menee, joutaa s:än saada SL. Kutiavia s:iä ihossa.

syyhy[1] *s.* syyhypunkin aiheuttama kovasti syyhyävä ihotauti, syyhytauti, syyhelmä, kapi. | Sairastaa s:ä. Saada s:n tartunta. — *Kuv.* Mennä, lähteä [tms.] s:ttä saunaan, vrt. syyhyä, kuv. Huomasin menneeni s:ttä saunaan. — *Yhd.* hevos-, iho-, jalka-, korvas.; lampaans.; kirjoitus-, puhes.

syyhyi|nen[63] *poss.a.* syyhyä sairastava. | S. ihminen, eläin. Käsitellä jkta kuin s:stä koiraa.

syyhy|potilas *s.* **-punkki** *s.* Sarcoptes scabiei, mikroskooppisen pieni punkki(laji), joka ihossa eläen ja siihen käytäviään kaivaen aiheuttaa pahan syyhyävän ihotaudin. **-salva** *s. farm.* **-tauti** *s.* syyhy. **-tautinen** *a.* S. ihminen, kotieläin.

syyhyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | S. sikaa. Hevonen s:telee kylkeään puun runkoa vasten.

syyhyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < seur. **1.** *yksipers.* syyhyämisestä, kutisemisesta. | Suuta, kämmentä s:tää. Koko ruumista s:ti niin, ettei voinut olla raapimatta. S:ystä aiheuttava ihotauti. — *Kuv.* voimakkaasta halusta. | Oikein sormia s:ti käydä häneen käsiksi. **2. a.** aiheuttaa syyhymistä, kutisemista; kutittaa, kutkuttaa. | S:tävä ihotauti. - - eikä nouse ylös, ennen kuin aurinko [aamulla] suuta s:tää AHO. — *Kuv.* Ja takaisin ajettaessa s:ti joka ukon niskaa sadan markan sakko SEPPÄNEN. **b.** kyhnyttää, kihnuttaa, hangata. | S. koiraa korvan takaa. Sika s:tää kylkeään aitaa vasten.

syyhy|tä[39] *v.* kutista, kutkuta, syyhyä. | Iho, kämmen, selkä s:ää. Nenänpään s:äminen tiesi kuolemansanomia. Kovasti s:ävä ihotauti. — *Kuv.* Sult', ilkiö, silmät päästäsi ihan / jo repiä sormeni s:ää *MANN.

syyhyvoide *s. farm.*

syyhy|ä[1] *v.* syyhytä. | Iho s:y. — *Kuv.* Mennä, lähteä [tms.] s:mättä saunaan 'ryhtyä t. sekaantua syyttä, suotta jhk, jossa joutuu ikävyyksiin, nolatuksi tms.'. Ei s:mättä saunaan SL. Mitäs lähdit s:mättä saunaan! Jkn kynnet, sormenpäät s:vät [= jklla on kova halu] jhk.

syyhyöljy *s. farm.*

syy|kalvo *s. anat.* = säiekalvo. **-kerros** *s.* **-ketju** *s. kuv.* Tapahtumien s. **-kimp|pu** *s.* Lihaksen, jänteen s:ut.

syyksi|luettava *a. lak.* vrt. seur. | Tapaturmainen teko ei ole s. **-luettav(ais)uus** *s. lak.* rangaistavuuden edellytys, joka sisältää sen, että teon laadusta tulee käydä selville, millainen tekijän mielenlaatu on. | Tahallinen, tuottamuksellinen s.

syylin|ki[6*] *s.* (*kans.* syylinkä[13*]) tav. varsinaisen sukan päällä pidettävä varreton t. aivan lyhytvartinen paksu (neulottu t. huopainen) sukka, teräkäs. | Kumisaappaissa sukat ja s:git. — *Yhd.* huopas.

syylli|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* jonka syytä, tekemä, aiheuttama jk luvaton, rikollinen, rangaistava, vahingollinen tms. teko, laiminlyönti tms. on; joka on tehnyt t. aiheuttanut jtak luvatonta, sopimatonta, rikollista, rangaistavaa, tuomittavaa, vahingollista tms.; syypää, vikapää;)(syytön, viaton. | Olla s. jhk. Tehdä itsensä s:seksi jhk. Moniin rikoksiin s. N:ää epäiltiin s:seksi A:n murhaan. Saada tekoon s:set selville. Havaita, todistaa, julistaa jku s:seksi jhk. S:syyteen viittaava seikka. Tunnustaa s:syytensä. - - oman kylän takamailta oli löydetty lampaanvuonan raato, johon Hulaa epäiltiin s:seksi AHO. — Kysyi mieltä miekaltansa, / tokko tuon tekisi mieli / syöä s:stä lihoa, / viallista verta juoa KAL. — *S:sesti.* Saada s:set selville. Suurin s. S:sille vaadittiin ankaraa rangaistusta. — *Yhd.* sotas.; myötä-, pääs.

syyllistyä[1] *v.* tehdä itsensä syylliseksi jhk. | S. rikokseen, varkauteen, kiskomiseen, petokseen, huolimattomuuteen.

syyllisyyden|tunne *s.* **-tunto** *s.*

syyllisyys|kysymys *s.* S:kysymyksen ratkaiseminen ja rangaistuksen määrääminen. **-tunto** *s.* = syyllisyydentunto.

syyl|ä[11] *s.* käsissä selkäpuolella ja sormissa esiintyvä tarttuva kohouma, joka kasvaa n. herneen kokoiseksi likaisen harmaaksi, kovaksi ja halkeilevaksi syvälle ihoon ulottuvaksi nystyräksi; vrt. känsä. | Kämmenselkä täynnä s:iä. — Lehmän vetimissä oli s:iä.

syyläi|nen[63] *poss.a.* S:set kädet, sormet. — S. linnunherne.

syylä|juuri *s.* Scrophularia, naamakukkaisten heimoon kuuluvia ruohoja. **-kasvain** *s. lääk.* ihossa t. limakalvossa esiintyvä hyväntapainen kasvain, jonka perustana on runsaasti verisuonia sisältävä sidekudos ja jonka us. moninystyistä pintaa tav. peittää epiteeli; *syn.* papillooma.

syylämäinen[63] *kalt.a.* S. muodostuma, kasvain.

syymä[11] *s. kans.* syyhy. | Minussa ei ole ollut s:ä sitten piennä lapsena KIVI.

syymäi|nen[63] *kalt.a.* -syys[65] *omin.* < syy 1. | Pitkä, s. solu. S. kudos.

syynalai|nen *a.*, vars. *vanh.* -suus *omin.* syyllinen. | Tunnustaa itsensä s:seksi. S:suuden tunto. Olen s., raskaasti syyllinen A.POHJANPÄÄ.

syyni[4] *s. kans.* ja *vanh.* tarkastus, katsastus, katselmus. | Tullimiehet suorittivat matkatavaroiden s:n. Maantien s. Tarkkapas täällä onkin s., kun laattian raotkin luurataan! KILPI. - - ehkä päästävät vielä s:ssä [= kutsuntatarkastuksessa] vapaaksi, eivät viekään sotaväkeen KALLAS. — *Yhd.* maantie-, palos.; tuomarins. **-mies** *s. kans.* ja *vanh.* katsastus-, tarkastusmies.

syyn|takeellinen *a.* -takeellisuus *omin.* syyntakeinen. **-takeet|on** *a.* -tomuus *omin.*)(syyntakeinen. | 15:tä vuotta nuoremmat lapset ja mielisairaat ovat Suomen lain mukaan s:tomia. Olla s:tomassa tilassa. — *Kuv.* edesvastuuton. | S. teko, menettely. Harjoittaa s:onta politiikkaa. **-takei|nen** *a.* -suus *omin.* henkilöstä, jota ikänsä ja sielullisten ominaisuuksien puolesta voidaan pitää teoistaan vastuunalaisena;)(syyntakeeton. | Pitää rikoksentekijää täysin s:sena. Vähentynyt s:suus on olemassa, jos henkilön harkitaan rikosta tehdessään olleen täyttä ymmärrystä vailla, vaikka ei muuten kokonaan syyntakeeton.

syynäil|lä[29] *frekv.v. ark.* -y[2] *teonn.* < seur. | Asioita s:tiin kaikin puolin. Mitä sillä olikaan Liisalla asiaa mennä toisen pyydyksiä s:emään . . . AHO.

syynä|tä[35] *v. vanh.* ja *ark.* -ys[64] *teonn.* tarkastaa, tutkia, pitää tarkastus, katselmus. | Vallesmanni oli juuri maanteitä s:ämässä. Santarmit s:sivät talon kellarista ullakolle saakka. Kutsuntalääkäri s:ä miehet.

syy|opillinen *a. lääk.* jnk syitä, syntyä selvittelevä, etiologinen. | S. terapia. **-oppi** *s. lääk.* oppi tautien syistä, etiologia. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.*

-syys *omin.* syihin perustuva t. niitä tutkiva, syy-, kausaalinen, etiologinen. | Keskenään s:-sessä suhteessa olevat ilmiöt. Esittää historian tapahtumat niiden s:sissä yhteyksissä. Selittää jk ilmiö s:sesti. S:syyden l. kausaliteetin laki. Taikausko on s:sen yhteyden näkemistä siinä, missä sitä todella ei ole olemassa AHO. **-pä|ä** *a.* syyllinen, vikapää. | Olla s. jhk. Molemmat ovat s:itä samaan rikokseen. Tehdä itsensä s:äksi huolimattomuuteen, suureen syntiin, lahjusten ottamiseen. Tekemättä itseään s:äksi liioitteluun voi väittää, että - -. Todistaa, näyttää jku s:äksi jhk tekoon. Minähän tässä olen s., syntipukki, sinähän olet viaton kaikkeen, puhdas niin kuin pulmunen lumella AHO. **-rakenne** *s.* Petsaamalla voidaan tehostaa puun luonnostaan kaunista s:tta.

syyrinki[4*] *s. kans.* ompelusormus.

syys[40] *s.* (vain kons.-vartaloisia muotoja), vars. *ylät.* ja yhd:ojen alkuosana: syksy. | S. ja talvi. S:tä joulu, kevättä kyntteli, Paavali parasta talvea SL. - - kuitenkin oli s. jo aikoja sitten tullut ja syksyn kanssa kuolema majailemaan taloon TALVIO. Yhtenä s:sä se oli täällä nuotalla IVALO. — *Kuv.* Sydämen s.

syys|aamu *s.* Sumuinen ja kolea s. **-apaja** *s. kal.* **-askare** *s.* Maanviljelijän s:et. **-asu** *s.* Pihlaja koreassa s:ssaan. **-asuinen** *a.* S. lehtimetsä. **-aurin|ko** *s.* S:gossa kimalteleva kasteinen puisto. **-autio** *a.* syksyisen autio. | S. pelto, lakeus, lehtimetsä. **-hall|a** *s.* Kevät- ja s:at. S:oille arka kasvi. **-harma|a** *a.* syksyisen harmaa. | Matkattiin halki s:iden tasankojen. **-hattu** *s.* **-hedelmä** *s.* syksyllä kypsyvä, loka-joulukuussa syötävä hedelmä; vrt. talvihedelmä. **-hehku** *s.* daalia. **-hämärä** *a.* ja *s.* S. iltapäivä. S. tiheni nopeasti pimeydeksi. **-ilma** *s.* Sumuiset ja sateiset s:t. Hengittää raitista s:a. **-il|ta** *s.* Pitkät pimeät s:lat. **-iltainen** *a.* S. pimeys. **-istuntokausi** *s.* Eduskunnan, hovioikeuden s. **-istutus** *s.* Hedelmäpuiden, perennojen s. **-jalkine** *s.* **-juhla** *s.* Kekri oli suomalaisten pakanallinen s. **-juovikas** *s.* syysviiru. **-jää** *s.* S. on sitkeämpää kuin kevätjää. Matka tehtiin luistellen lumetonta s:tä pitkin. **-kala** *s.* syksyllä pyydetty kala. | Nuotalla pyydettyä s:a. **-kalastus** *s.* **-kan|gas** *s.* Miesten talvi- ja s:kaat saapuneet kauppoihin. **-kasvu** *s.* Puun s. **-katselmus** *s.* **-kau|si** *s.* Kansallisteatterin s:den ohjelma. S:den muotiuutuudet. **-kelirikko** *s.* **-kerintä** *s.* Lampaiden s. **-kesä** *s.* loppukesä. | Kirkas ja kuulakas s:n päivä. S. on maanviljelijän kiireisintä aikaa. **-kesäi|nen** *a.* S. hallayö. Puutarha s:sessä väriloistossaan. **-kierro|s** *s.* Jalkapallosarjan s:ksen avajaisottelu. **-kierä** *s. kans.* syksyinen kierän kelin aika. | S:llä, kun järvet jo olivat jäässä, pehmeät pounikot miehen kantavina ja alastomat jänkät - - iljankokenttinä, oli lautamies liikkeellä KATAJA. **-kiire** *s.* Maamiehen s:et. **-kilpailu** *s.* **-kilpailukausi** *s.* **-kirjava** *a.* syksyisen kirjava. | S. metsä. **-kokous** *s.* **-korvalla** *s. vaill.* alkusyksyllä, syyspuolella. | Tässä s. **-kosteus** *s.* S. turmelee kuoritun puun pinnan. **-kuinen** *a.* S. yö. **-kukk|a** *s.* Leimukukat ovat komeita s:ia. Puutarhassa oli vielä muutamia lakastuvia s:ia. **-kukkanen** *s.* **-kun|to** *s.* Hyvän s:non saavuttanut urheilija. **-kurainen** *a.* syksyisen kurainen. | S. tie. **-kutu** *s.* Silakan s. **-kutuinen** *a.* syksyllä kuteva. | S. kalalaji. **-kuu** *s.* vuoden yhdeksäs kuukausi. | Sateinen s. S:n 14. päivä. Koulut alkavat s:ssa. **-kuukausi** *s.* tav. syys-, loka- ja marraskuusta. **-kuutamo** *s.* **-kylmyys** *s.* **-kylm|ä** **1.** *a.* syksyisen kylmä. | S. aamu, vesi. **2.** *s.* syksyinen kylmyys; syksyinen kylmä ilma, sää. | S:ältä suojaava vaatetus. Avoimesta ovesta tunki s. sisään. Hytistä s:ässä. S:ien aika. S:iin asti. Aikaiset s:ät heikentävät satoa. S:illä kalat nousevat pinnemmaksi. **-kylvö** *s.* S:ssä on käytettävä enemmän siementä kuin kevätkylvössä. S:jä varten maa tavallisesti kesannoidaan. **-kyn|tö** *s.* Maamiehen s:nöt. Nurmien s. **-käräjät** *s. mon.* elokuun 20. ja joulukuun 21. päivän välisenä, kihlakunnan tuomarin tarkemmin määräämänä aikana pidettävät varsinaiset käräjät. **-käyttö** *s.* S:ön sopiva päällystakki.

syys|laidun *s.* syksyllä syötettävä laidun. **-lajike** *s.* vrt. syysomena. | Omenia, kestävää s:tta. **-lannoitus** *s.* **-leh|ti** *s.* Puutarhan käytävät olivat kellastuneiden s:tien peitossa. Harhailimme kuin irtautuneet s:det maailman tuulissa. **-leninki** *s.* Lämmin s. **-lihotus** *s.* Sikojen s. **-lilja** *s.* Tritonia, Iridaceae-heimoon kuuluvia loppukesällä kukkivia koristekasveja. **-loma** *s.* Eduskunta lähti s:lle. **-lukukausi** *s.* Yliopiston, koulun s. **-lum|i** *s.* syksyllä satanut lumi. | Ensimmäisen s:en satoi jo syyskuun lopulla. Pari kertaa talven kuluessa käytiin merenrannalla, s:illa joulun edellä ja kevätkeleillä Maarian jäljestä tehtiin matka PAULAH. **-maisema** *s.* **-maitiainen** *s.* Leontodon autumnalis, mykerökukkaisiin kuuluva monivuotinen vanakasvi. **-manööverit** *s. mon.* **-markkinat** *s. mon.* **-messut** *s. mon.* Leipzigin s. **-metsä** *s.* syksyinen metsä. **-metsästys** *s.* **-muokkau|s** *s.* S:kseen kuuluvat kaikki sadonkorjuun jälkeen suoritetut pellonmuokkaustyöt. Puutarhan s. **-muoti** *s.* **-muut|to** *s.* Muuttolintujen kevät- ja s:ot. **-myrsky** *s.* **-myyjäiset** *s. mon.* Kaupunkilähetyksen s. **-myynti** *s.* Jalkineiden s. alkanut. **-myyntikausi** *s. liik.* **-myöhä** *s.* loppu-, myöhäissyksy. | Vasta s:llä, viimeisillä sulilla. Kevätvarhaisesta s:än asti. — *Kuv.* - - elämäni s:än saakka AHO. **-nauris** *s.* kesäkuun lopulla t. heinäkuun alussa kylvettävä ja syksyllä tavalliseen aikaan korjattava nauris; vrt. kevätnauris. **-numero** *s.* Muotilehden s. **-nuotta** *s. kal.* **-näyttely** *s.* **-näytäntökausi** *s.* **-ohjelmisto** *s.* **-omena** *s.* S:t kypsyvät vasta talletushuoneessa ja säilyvät syötävinä n. marraskuun puoliväliin tai loppuun. **-oras** *s.* syksyllä kylvetyn viljan oras. **-pakka|nen** *s.* Lampi riittyi jo ensimmäisten s:sten aikana. **-pilv|i** *s.* S:et sylkivät vettä taivaan täydeltä. **-pimeys** *s.* Ulkona vallitsi täysi s. **-pime|ä** *a.* ja *s.* S. yö, ilta. Valot tuikkivat kuin tähdet s:ässä. S:ällä on uhkarohkeaa lähteä veneellä merelle. S:itten tultua. S:ät olivat synkimmillään. — *Kuv.* - - ohjaatte minua elämäni suurissa s:issä, ollen tielläni tuikkivina majakkoina AHO. **-poikiva** *a. maat.* → syksyllä poikiva. **-poro** *s.* syksyinen poro, poro syksyllä. | Lihava s. **-porsas** *s.* syksyllä syntynyt porsas. **-puh|de** *s.* Pitkinä s:teina

oli kyllin aikaa itseopiskeluunkin. **-pukimet** *s. mon.* **-pu|ku** *s.* Lämmin s. — *Kuv.* Järven rannat olivat kirjavassa s:vussaan. **-pukuinen** *a.* **-puol|i** *s.* Oli jo s. kesää. Näin s:een alkavat yöt olla viileitä. Talo valmistui vasta s:ella, joskus elokuun lopulla. S:ella vuotta 1942. Keväästä 1921 s:een 1922. — *Kuv.* Ehtiä elämänsä s:een, s:elle. **-puu** *s. metsät.* = kesäpuu. **-pyynti** *s.* Kalan kevät- ja s. **-päivä** *s.* Lyhyt ja kolea s. **-päiväntasaus** *s.* se ajankohta syksyllä, syyskuun 23. päivä, jolloin päivä ja yö ovat kaikkialla maapallolla yhtä pitkät. **-päiväntasauspiste** *s. täht.* kevätpäiväntasauspisteen vastakkainen piste taivaanpallolla, syystasauspiste. | S:essä aurinko siirtyy päiväntasaajan poikki pohjoiselta taivaanpallonpuoliskolta eteläiselle. **-päällystakki** *s.*

syys|rapa *s.* Pahimman s:ravan aikana muutimme sieltä tänne SILL. **-rapakko** *s.* **-retki** *s.* Koulun s. **-ruis** *s.* syksyllä kylvettävä ruis; vrt. juhannus-, kesä-, kevätruis. **-runo** *s.* syksyaiheinen runo. **-ruokinta** *s.* Karjan s. **-rusko** *s.* Kevätrusko talven jatko, s. kesän jatko SL. **-rypsi** *s.* syksyllä kylvettävä rypsi. **-sa|de** *s.* S:teiden aika. Kevätsade kasvattaa, s. kadottaa SL. **-sateinen** *a.* **-sesonki** *s.* **-siivous** *s.* Huoneiston, puutarhan s. **-silakka** *s.* heinäkuun puolivälin ja jäiden tulon välisenä aikana pyydetty silakka. **-sotaharjoitu|s** *s.,* tav. *mon.* Armeijan s:kset. **-sumu** *s.* **-sunnuntai** *s.* **-suvi** *s.* syyskesä. **-sää** *s.* Epävakaiset s:t. **-taiva|s** *s.* Sataa tuhuuttaa harmaalta, likaiselta s:alta AHO. **-takki** *s.* **-talv|i** *s.* alkutalvi. | S. oli leuto ja vähäluminen. S:en työt pyrittiin saamaan loppuun Tuomaan päivään mennessä. S:esta [= syystalven aikana] hiukan sairastelin. **-talvinen** *a.* S. lumimyrsky. **-tasauspiste** *s. täht.* syyspäiväntasauspiste. **-teurastus** *s.* **-toiminta** *s.* **-toimintakausi** *s.* **-toimitu|kset** *s. mon.* Kenkätehtaiden s:sten aika oli jo ohi. **-tulva** *s.* Kevät- ja s:t. **-tunnelma** *s.* syksyinen, syksyn herättämä tunnelma. | S:in runoilija. **-tuohi** *s.* kasvavan puun tuohi syksyllä. | S. on sitkeää ja kestävää. **-tuuli** *s.* S. lennättelee kellastuneita lehtiä. **-|työ** *s.* Maanviljelijän s:töiden aika. Puutarhan s:työt. **-työkausi** *s.* Koulun s. **-täh|ti** *s.* - - ensimmäiset s:det tuikkivat jo kelmeästi taivaalla AHO.

syyst|ää[2] *v. maat.* suorittaa syyskyntö. | Kesän viimeisenä muokkaustyönä s:ettiin sänget. Kesantopeltojen s:äminen.

syysuh|de *s.* syyn ja vaikutuksen suhde, kausaliteetti. | Keskenään s:teessa olevat ilmiöt, tapahtumat. Historiallisen kehityksen s:teet. S:teen laki eli kausaalilaki.

syys|uutuus *s.* Muotisalongin s:uutuuksien esittely. **-valaistu|s** *s.* Olen nähnyt tuon maiseman vain harmaassa s:ksessa. **-vasikka** *s.* syksyllä syntynyt vasikka. **-vehnä** *s.* syksyllä kylvettävä vehnä, talvivehnä. **-verso** *s.*)(kevätverso. **-veto** *s. kal.* nuotanveto syksyllä. **-viima** *s.* **-viiru** *s.* eräs syysomenalajike, syysjuovikas. **-vilja** *s.* kaksivuotinen vilja, joka kylvetään kesällä t. syksyllä ja korjataan vasta seuraavana kesänä; vrt. kevätvilja. | Viljellä ruista s:na. S:n oras, olki. **-villa** *s.* lampaasta syksyllä keritty villa. **-vär|i** *s.* S:eissään loistava lehtimetsä. **-yö** *s.* Pimeä, synkkä, hallainen s. **-äestys** *s.* **-öinen** *a.* S. pimeys.

syyt|e[78*] *s.* oikeudenkäynnissä tehty määrähenkilöön kohdistuva rangaistusvaatimus. | S. taposta, varkaudesta, virkavirheestä. Nostaa, tehdä s. jkta vastaan. Ajaa, ajattaa s:että. Jättää s. sikseen, luopua s:teestä. Panna, asettaa jku s:teeseen jstak rikoksesta. Olla s:teessä kavalluksesta. Ilmoittaa rikos s:teeseen pantavaksi.

syyte|aika *s.* **-aineisto** *s.* **-aloite** *s.* **-juttu** *s.* Salakuljetuksesta nostettu s. **-kirja** *s.* = seur. **-kirjelmä** *s.*

syyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < syyttää. | S. jkta huolimattomuudesta, puolueellisuudesta. Miehet s:telivät vahingosta toisiaan. Pois keskinäinen s:tely ja kinastelu!

syyte|menettely *s.* **-oikeu|s** *s.* oikeus tehdä tuomioistuimessa syyte. | Asianomistajan, virallisen syyttäjän s. S:den vanhentuminen. **-periaate** *s.* **-peruste** *s.*

syytetty[2*] *s. (partis.)* henkilö, jolle tuomioistuimessa vaaditaan rangaistusta; yl. henkilö, jota syytetään jstak;)(syyttäjä; vrt. vastaaja. | S. kielsi rikoksen jyrkästi. — Joutua s:jen penkille 'syytetyn asemaan, syylliseksi leimatuksi'.

syyte|vaatimus *s.* Syyttäjän esittämä s. **-valta** *s.* syyteoikeus. **-veivollisuus** *s.* Virallisen syyttäjän s.

syytinki[5*] *s.* kiinteistön kaupassa t. luovutuksessa omistajan joko itselleen tai muille pidättämä oikeus jhk määrätuloon t. etuun (esim. elinkautiseen eläkkeeseen ja hoitoon t. huoneiden ja tilusten käyttöön), eläke. | Luovuttaa talonsa s:ä vastaan. Talon vanhaisäntä luopui talonpidosta ja asettui syytingille. Elää syytingillä. **-järjestelmä** *s.*

syytinkiläinen[63] *s.* syytinkiä nauttiva henkilö, syytingillä eläjä.

syytinki|maa *s.* syytinkinä myyjän käyttöön jäävä maa. **-mie|s** *s.* syytinkiläinen. | Ruveta s:heksi. **-muori** *s.* vrt. ed. **-sopimus** *s.* **-tupa** *s.* talon varsinaisen asuinrakennuksen lisäksi tav. syytinkiläisiä varten tehty erillinen lisärakennus. **-vaari** *s.* syytinkiläisenä elävä vaari.

syytteenalai|nen *a.* -suus *omin.* syytteessä oleva, syytetty. | Olla s. jstak rikoksesta. S:suus ei ylimalkaan rajoita kansalaisen vapauksia ja oikeuksia, ellei syytetty ole vangittuna.

syytteeseenpano *s.* **--oikeus** *s.*

syyttäjistö[1] *koll.s.* (< seur.) syyttäjäkunta, viralliset syyttäjät. | Edustaa s:ä korkeimmassa oikeudessa. Virallinen s.

syyttäjä[10] *s. lak.* **1.** asianosainen, joka oikeudenkäynnissä vaatii toiselle (syytetylle) rangaistusta rikoksesta. | S:nä voi olla joko asianomistaja tai virallinen s. 'valtiovallan syyteoikeutta käyttävä viranomainen'. **2.** ahtaammin: virallinen syyttäjä. | Toimia kihlakunnanoikeudessa s:nä. S:n esittämä rangaistusvaatimus. Maaseudulla hoitaa s:n tehtävää nimismies.

syyttäjän|tehtävä *s.* tav. ⌒. **-toimi** *s.* tav. ⌒.

syyttäjäviranomainen *s.* virallinen syyttäjä. | Ylin s. on oikeuskansleri.

syyttämis|menetelmä *s. lak.* oikeudenkäyntimenetelmä, jossa syyteaineiston hankkiminen kuuluu yksinomaan syyttäjälle, akkusatorinen,

syyttömenetelmä; vrt. tutkintamenetelmä. **-oikeus** *s.* syyteoikeus. **-velvollisuus** *s.*

syyttäväi|nen[63] *a.* syyttävä. | - - silmin synkin, s:sin LEINO.

syyt|tää[2*] *v.* -tävästi *adv.* **1.** väittää jkta syylliseksi jhk, jtak jnk syyksi, panna jk jkn t. jnk syyksi, viaksi, pitää jtak jkn t. jnk syynä, vikana, aiheuttamana; *lak.* nostaa jkta vastaan syyte, vaatia jklle rangaistusta jstak. | S. jkta murhasta, petoksesta, laiminlyönnistä, virkavirheestä, huolimattomuudesta. Joutui käräjiin kavalluksesta s:ettynä. S. jkta varkaaksi, petturiksi. S. muita epäonnistumisestaan, vastoinkäymisistään. Jos teet huonon kaupan, saat s. itseäsi. S:täköön itseään, koska ei kuunnellut varoituksia. S. kaikesta olevia oloja. Nuorison turmeltumisesta on s:etty mm. elokuvia ja tanssipaikkoja. Lähti kutsuista kesken s:täen päänsärkyä 'esittäen syyksi päänsäryn'. **2.** soimata, moittia. | S. jkta laiskuudesta, juopottelusta, tuhlaavaisuudesta. Kovasti itsiäni s:än, että kerran häntä armahdin KIVI. Jeesus s:ti juutalaista papistoa ulkokullatuksi AK. Omatunto s:tää. S:tävä katse. Puhua, tuijottaa s:tävästi.

syyttö|menetelmä *s. lak.* syyttämismenetelmä.

syy|tää[2*] *v.* -däntä[15*] *teonn.* heitellä, viskoa, viskellä, paiskoa, paiskella, mättää, ajaa. | S. halot vajan ovesta sisään. Salakuljettajat s:tivät hädässään lastinsa mereen. Lapset olivat s:täneet lelunsa pitkin lattioita. S. kiviä jkn jälkeen. S. [= potkea] nuotta veneestä veteen. — Tulivuori s:tää kidastaan tuhkaa ja tulta. Tykit s:tävät kranaatteja. Aseet s:tivät ympärilleen kuolemaa. Moottoriruiskut s:tivät vettä palavaan rakennukseen. Tuuli s:tää vettä vasten silmiä. - - yhä sakeammin s:ti lunta Matin silmille AHO. — *Kuv.* Pani rahaa menemään ihan s:tämällä. Tehtaat s:tävät kilpaa tuotteitaan markkinoille. Saa vain sinne [henkivakuutusyhtiöön] pienistä tuloistaan suuren osan s. ALKIO. S. suustaan kiihkeitä sanoja, karkeuksia, solvauksia, valheita. Loitsija s:tää sanoja suustaan katkeamattomana virtana. - - eikä päätään kääntänyt, vaikka vaimo s:ti kiitoksia ja Jumalan siunauksia hänen jälkeensä PAKK. S. kiukkuansa jkhun. Turhaa on sentään s. [= purkaa] vihaansa viattomiin esineihin ... L. ONERVA. S. syy jkn niskoille.

syyt|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** vrt. syy 1;)(syinen. | S:tömältä näyttävää puuta, paperia. — Tav. **2.** vrt. syy 2. **a.** viaton;)(syyllinen. | Olla s. jhk. Osoittaa, todistaa jku s:tömäksi rikokseen. Vakuuttaa s:tömyyttään. **b.** aiheeton, perusteeton. | Poika sai monta s:öntä selkäsaunaa. Joutua s:tömästi kärsimään. Istui s:tömästi vankilassa. Rangaista jkta s:tömästi.

syytös[64] *s.* lausuma, joka sisältää väitteen, että jku on syypää jhk rikolliseen, lainvastaiseen, luvattomaan, vahingolliseen, väärään, sopimattomaan tms.; moite, soimaus; *lak.* syyte. | Lievä, ankara, raskas, häpeällinen, perusteeton, väärä s. S. petturuudesta, pelkuruudesta. Esittää syytöksiä jkta vastaan. Piispaa vastaan singottiin s. harhaoppisuudesta. Torjua s. Vapautua, puhdistautua syytöksistä. — *Yhd.* itses. **-kirja** *s.* **1.** Romaani, joka on s. koko miessukupuolta vastaan. **2.** *vanh.* = syytekirjelmä. **-kirjelmä** *s. lak.* = syytekirjelmä. **-kirjoitus** *s.* Jkta vastaan julkaistu s. **-puhe** *s.* Syytös- ja puolustuspuheet. **-sana** *s.*, tav. *mon.* Näin ankarat s:t koskivat asianomaiseen kipeästi. **-tulva** *s.* syytösten tulva.

syy-yhtey|s *s.* syyn ja vaikutuksen yhteys, syysuhde, kausaliteetti. | Keskenään s:dessä olevat ilmiöt. Näiden tapahtumien välillä ei näytä olevan välitöntä s:ttä. Työttömyys on asetettava läheiseen s:teen menekkipulan kanssa. Etsiä luonnosta s:ksiä.

syän[56] *s. murt.* ja *runok.* sydän. | Mieli ei tervoa parempi, / s. ei syttä valkeampi KAL.

syö|dä[21] *v.*; syöminen, syötävä ks. myös erikseen; vrt. juoda

I. ihmisistä ja eläimistä: ottaa suuhunsa ja niellä tav. jtak kiinteää ainetta, vars. ravintoa, ruokaa.

1. a. ravinnon nauttimisesta; ihmisistä puhuen (us. juomisen vastakohtana) kiinteän t. lusikalla suuhun vietävän nestemäisen aineen nauttimisesta; vrt. 2.a. | S. ja juoda. S. nälkäänsä. En ole s:nyt kahteen päivään. Vangit kieltäytyivät s:mästä. Laitumella s:mässä olevaa karjaa. S. ahnaasti, ahmimalla. S. appaa, hotkia, popsia, mutustella, natustella. S. ahmaista, hotkaista. S. (paljon) kuin hevonen, (ahnaasti) kuin susi. S. kädestään, lautaselta. Sorsat olivat niin kesyjä, että söivät kädestä. S. jkn kädestä (kuv. tottelevaisuudesta, jkn tahdon nöyrästä noudattamisesta yms.). Syö vapaasti kaikista muista paratiisin puista, mutta hyvän- ja pahantiedon puusta älä syö VT. S. suuhunsa, suihinsa. — S. leipää, keittoa, pihviä, jäätelöä, makeisia. Söin lautasellisen velliä. Söi kalakukkoa ja ryyppäsi palanpaineeksi piimää. S. lihaa, kalaa, hedelmiä. S. voileipää. Pysähdyimme s:mään eväitämme. Aamiaiseksi söimme puuroa. Katovuosina oli pakko s. pettua. Aine, jota ei voi s. S. ruokansa pureksimatta. Pienokainen syö [= imee] vielä rintaa. Sekä liha- että kasvisravintoa s:vä eläin. Kissa syö hiiriä ja pikkulintuja. Hevonen s. rouskuttelee kauroja. — S. tarpeekseen, kyllikseen, liikaa, liian vähän. Toipilaan on levättävä ja s:tävä runsaasti. S. kuin lintu, varpunen 'vähän'. Talo, jossa s:dään hyvin 'runsaasti ja hyvää ruokaa'. — S. lautasensa tyhjäksi. S. vatsansa täyteen. S. itsensä kylläiseksi, kipeäksi. Sika saattaa s. itsensä jalattomaksi, jalat altaan 'lihoa syömällä niin, etteivät jalat kanrata'. — S:neen näköinen [= lihava, hyväkuntoinen] emäntä, hevonen. — Rohkea rokan syö SL. Hyvä on s:nyttä syöttää SL. Emme elä s:däksemme, vaan s:mme elääksemme SL. Ruokahalu kasvaa s:dessä SL. **b.** muusta kuin ravinnoksi syömisestä, imeskelemisestä, pureskelemisesta, nielemisestä. | S. lunta janoonsa. Lasten taipumus s. hiekkaa, muurilaastia ym. S. [= nauttia, ottaa] myrkkyä. Pienokainen söi [= nielaisi] napin. Söi [= pureskeli] hermostuksissaan kynsiänsä. S:n vaikka vanhat saappaani, ellei asia ole totta.

Syö kittiä [= ole höpsimättä, kaikkea vielä]! — *Alat.* Syö paska! — *Erik.* (runsaasta vars. pulveri-, tabletti)lääkkeiden nauttimisesta. | S. pillereitä, tabletteja. On s:nyt lääkkeitä jo monta viikkoa.

2. ed:een liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** aterian nauttimisesta (myös siihen kuuluvan nesteen juomisesta), aterioimisesta, ruokailemisesta. | Sunnuntaisin s:mme vain kerran päivässä. Joko olet s:nyt? S. ravintolassa, ulkona. Perhe istui juuri s:mässä 'aterialla'. Kutsua väki s:mään. Lääke, jota nautitaan lusikallinen s:dessä. Heti s:tyä lähdettiin. — S. päivällistä, välipalaa. Lounas s:tiin kello 14.00. **b.** elatuksesta, elätettävänä olemisesta. | Mies, jolla on iso perhe s:mässä 'elätettävänä'. Huono palkka ja viisi suuta s:mässä. S. armoleipää 'elää toisten armoilla, toisten avun turvin'. S. jkn leipää 'saada elatuksensa jklta, olla jkn elätettävänä'. Joutua kruunun leipää s:mään 'vankilaan'. Koko talven joutilaana s:nyt hevonen. **c.** käyttää t. kuluttaa syömiseen, ruokaan, elatukseen. | Sellaiset perinnöt on pian s:ty. On talonsa myynyt ja rahansa s:nyt. Talon metsät on myöty ja s:ty. S. ansioitaan, pääomiaan. Oli pakko s. palkkaa etukäteen. — S. velkaa 'ottaa ruokatavaraa velaksi, velkaa ruokamenoihin'. Ne olivat rutiköyhää väkeä, ja olivat pitkien talvien kuluessa s:neet itsensä työjuhdiksi naapuritaloihin TOPPILA. **d.** tuhota syömällä, tappaa syödäkseen. | Susi söi mökin ainoan lampaan. Älä pelkää, en minä sinua syö! Ei sielläkään miestä elävänä s:dä. Vihainen koira oli s. meidät elävältä. Pienokainen parkui kuin s:tävä. Kuole, ja s:kööt sinun korpit! KIVI. Katsoa jkta kuin s:däkseen 'vihaisesti'. Partanen oli vielä yrittänyt suuttua, mutta silloin oli poliisimestari ollut hänet s., huutaen - - LASSILA. **e.** ihastumista yms. osoittavissa ilmauksissa. | Otus [= tanssiva nainen] herkullinen, niin ett' ihan söisi *MANN. "Voi voi sinua omaa kultaa", jokelteli hän [kapalolapselle], "minä s:n sinut" NUOLIV. **f.** syöpäläisistä: vaivata puremalla, syömällä. | Syöpäläiset, täit, kärpäset s:vät jkta. Luteet söivät kaiken yötä, niin ettei nukkumisesta tullut mitään. Paarmat ovat s:neet hevosen lavat verille. **g.** tuhohyönteisistä yms.: turmella t. tuhota syömällä. | Koin s:mä villapaita. Koi syö villaisen vaatteen pilalle, reikiä täyteen. Madon s:mä omena. Toukkien lehdettömäksi s:mä pensas. **h.** vars. hyönteisistä, toukista yms.: tehdä syömällä jälkiä (kuvioita, käytäviä tms.) jhk, tunkeutua syömällä, puremalla jhk, jnk läpi tms. | Pistiäistoukat s:vät puuhun käytäviä. Kaarnakuoriaisen s:mä kuvio. Kastemato voi s. itsensä kovaankin maahan. Valmis hyönteinen syö lopulta itsensä kotelon läpi vapauteen. **i.** kaloista: käydä t. kajota syöttipyydykseen (onkeen tms.). | Ilma oli sopiva, ja ahvenet söivät mainiosti. Kala ei tahtonut oikein s. S:kö kala? Särki syö onkea joka säällä.

3. *kuv.* **a.** S. sanansa, ks. sana II, erik. 1. Petti vaivainen valansa, söi kuin koira kuniansa SP. - - sen pilkan hän vielä oli itse s:vä [= saava kärsiä sen seuraukset] IVALO. **b.** S. jtak, jkta silmillään, katseillaan 'katsoa erittäin kiinteästi, kiinnostuneena, uteliaana tms.'. - - ei sinun silti, Arnkil, tarvitse noin s. minua silmilläsi LEINO. **c.** (tuomittavalla tavalla) tuhota, heikentää [tms.] jkn t. jnk elinehtoja, toimeentulomahdollisuuksia; (tav. epärehellisesti, salakavalasti tms.) toimia toisen vahingoksi; riistää, sortaa, nylkeä. | S. ja pettää yhteistä kansaa. S. heikompiaan. Ken sua kieltävi, sortaa, syö, / luotasi luo, tahi maahan lyö! A.JÄNNES. - - maan suuret pienempiä s:vät ERKKO. Kaikki minua jyrsivät, s:vät ja sortavat PÄIVÄR. Kehtaatte s. opettajatoverianne salakavalasti HILJA VALTONEN. - - väärintekijät, jotka saavat leipänsä s:mällä minun kansaani VT. Jyrinpäivänä muinoin nous Viro, / saksojen s:mä KAILAS. — S. jku pois virasta, työpaikasta. S. jklta asiakkaat. Hän aloittaisi vaikkapa Seljasta, jonka hän söisi pois, syrjäyttäisi ja toimittaisi tiepuoleen R.RAUANHEIMO. Suuryritykset pyrkivät s:mään pois pienyrittäjät. **d.** Saha syö [= leikkaa, puree] puuta. Porat söivät kovaa kalliota. - - minun miekkani syö lihaa VT. **e.** kuluttaa, "niellä"; vrt. II. 1. | Uuni, joka syö tavattomasti puita. [Auto] syö 8 l bentsiiniä 100 km:llä. — Ankarat taistelut söivät miehiä ja kalustoa. Ja taistelu levisi koko siihen seutuun; ja metsä söi sinä päivänä enemmän väkeä kuin miekka VT. Liekit söivät ahnaasti kuivaa rakennusta. Hänet kuluttaa tuli, joka palaa lietsomatta, se syö, mitä on säilynyt hänen majassansa VT. — Talon rakentaminen söi viimeisetkin säästöt. Velat söivät korkoina yrittäjänvoiton kokonaan.

II. laajentunutta (nykykielen kannalta ei enää kuv.) käyttöä. **1.** uurtaa, kalvaa, jäytää, kuluttaa. | Virtaava vesi syö jäätä altapäin. Veden jyrkäksi s:mä rantatörmä. Joki on s:nyt itselleen syvän uoman. Kenkä syö jalkaa. Länget olivat s:neet hevosen olkapäät verille. Ohut neula syö helposti langan poikki. Siellä on tie kurainen, kuoppainen, veden ja pyörien s:mä PÄLSI. Jalkojani katsokaa: kahleet söivät lihan luista! TALVIO. - - aina lentää hiekka, polttaa kasvoja, syö ihomme veriin IRIS UURTO. — *Erik.* **a.** syövyttävistä aineista t. ilmiöistä, kudoksia tuhoavista taudeista yms. | Vahva happo syö reikiä vaatteisiin. Hiki on s:nyt paidan kauluksen rikki. Ruoste syö aseen piipun pilalle. Mädän s:mä hedelmä. Mädän s:mät hampaat. Kuppa oli s:nyt häneltä nenän. Rokon s:mät kasvot. Riiden s:mä lapsiraukka. **b.** *kuv.* Epäsäännöllinen elämä söi nopeasti N:n ruumiin ja sielun voimat. Hermoja s:vä suurkaupungin elämä. — Tunteista yms.: kalvaa, vaivata, jäytää. | Mieltä s:vä epäluulo. Seetiä söi kateus niin kuin myrkky TALVIO. - - sydäntäin kaipuu, sulo tuska syö LEINO. Mik' onkaan, sydän, osaas suruisempi, / sun, jota s:pi viha, jäytää lempi KOSKENN.

2. eräissä lautapeleissä: poistaa siirron tiellä oleva vastustajan pelinappula laudalta; šakissa tav:mmin lyödä. | Tammipelissä koetetaan s. vastustajan nappulat. Musta söi valkoisen tornin. Kuningatar voi šakissa liikkua ja s. kaikkiin suuntiin.

syöj|ä[11] *tek.* < ed. | Ketut ovat tuhoisia jänisten s:iä. On s. säästäjälläkin SL. — *Kuv.* Vanha uuni oli tavaton halkojen s. Sanansa s. 'henkilö, joka ei pidä lupaustaan'. Suomen-s:ät (vars. hist.), 1800- ja 1900-luvun vaihteen venäläisistä Suomen oikeuksien riistäjistä. Bobrikov oli vihatuin Suomen-s. Aatelismies ja herra, yksiä samoja saatanoita, köyhän väen s:iä! LEINONEN. — *A:sesti,* vars. *kansanr.* - - pimeähän Pohjolahan, / miehen s:ähän sijahan, / urohon upottajahan KAL. — *Yhd.* hyönteis-, ihmis-, kasviss.; sala-, tilapäis-, ylens.; hedelmän-, kasvin-, lihan-, mädän-, raadons.

syöjäsolu *s. fysiol.* fagosyytti.

syöjät|är[54*] *s.* **1.** vars. *kansanr.* ja saduissa: paha naisolento; *halv.* yl. vanhasta, rumasta ja epämiellyttävästä naisesta. | Vuoren onkalossa asui ilkeä s. - -/S. sinun [käärmeen] emosi, / Vetehinen vanhempasi KAL. — - - huvilan omistajatar oli hyvin itara ja ahnas vanha s., joka ei ollut minkään sympatioiden arvoinen TATU VALKONEN. **2.** *tilap.* naispuolinen syöjä. | - - pensionin syöjät ja s:täret SILL.

syöksy[1] *s.* **I.** syöksyminen; vrt. ryntäys. | Tehdä nopeita s:jä. Tien kaarteessa auto teki hurjan s:n pellolle. Miekkailija tekee s:jä ja väistöjä. Haukka teki ilmasta s:n maanpintaan. S:yn joutunut lentokone. — *Erik.* **1.** *sot.* **a.** tavasta, jolla joukko liikkuu vihollistulen alaisena maastossa, missä ei voi jatkuvasti edetä suojassa. | S. suoritetaan siten, että taistelija ponnahtaa pystyyn ja juoksee nopeasti lyhyen matkan (20—80 m) ja suojautuu jälleen konetuliaseiden ja paikallaan olevien miesten tulittaessa s:n ajan vihollista. Käskeä, komentaa s:yn. Edetä yksittäisillä s:illä. S:yn — ylös, mars mars! Hyökkäystaistelussa viimeisen, vihollisen asemaan päättyvän s:n nimitys on rynnäkkö. **b.** Merisodassa tehdään s:jä eli nopeita yllätyshyökkäyksiä omista tukikohdista vihollisen merivoimia, satamia tms. maaleja vastaan. **c.** Ilmataistelussa tekevät lentokoneet s:jä vihollisen koneita, maalla tai merellä olevia maaleja vastaan samalla tulittaen tai pudottaen pommeja. **2.** *tekn.* ryntäys. | Moottorin s. **3.** *yhd.* Alku-, loppu-, sivuttaiss.; alas-, läpi-, ulos-, ylöss.; siemen-, verens. **II.** *konkr.* **1.** *rak.* porrasvarsi. — *Yhd.* porrass. **2.** voimakas ryöppy t. suihku. — *Yhd.* lumi-, vesis.

syöksy|aalto *s. sähk.* nopeasti syntyvä ylijännite. **-asento** *s.,* vars. *voim.* asento, jossa toinen jalka on polvesta taipuneena, toinen suorana sekä ruumiin paino pääasiallisesti taivutetun jalan varassa ja vartalo kallistettuna viimeksi mainitun puolelle suoran jalan suuntaiseksi. | Vasen s. etuviistoon. **-ham|mas** *s. el.* eräiden eläinten pitkiksi ja ulkoneviksi kehittyneistä yläleuan etu- t. kulmahampaista. | Koirasnorsun, -mursun s:paat. **-hiihto** *s. urh.* hiihto(muoto), jossa suksilla lasketaan hurjaa vauhtia jyrkkään rinteeseen merkittyä rataa pitkin; vrt. pujotteluhiihto. **-hiihtäjä** *s. urh.* vrt. ed.

syöksyil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < syöksyä. | Hätääntynyt lammaslauma s:i sinne tänne.

-syöksyinen[63] *poss.a. rak.* < syöksy II.1. | Yksi-, kaksi-, kolmis.; kierre-, suoras.

syöksyittäin *adv.* syöksyjä tehden. | Osasto eteni s. tulen ja savun suojassa.

syöksyjoukko *s. sot.* hyökkäysjoukko, jonka tehtävänä on ensimmäisenä tunkeutua vihollisen taisteluhautoihin ja raivata tietä hyökkääville päävoimille, iskujoukko.

syöksyjä[10] *tek.* < syöksyä. **-kuvio** *s.* ammunnassa: syöksyjän muotoinen, lyhyen ajan näkyvissä oleva maalikuvio.

syöksy|kaivo *s.* kaivo, jonka avulla sadevedet kootaan kaduilta ja pihamailta viemäriverkkoon; *maat.* salaojaverkossa kaivo, jonka avulla tasoitetaan putkiston veden nopeutta; vrt. lietekaivo. **-kierre** *s.* ilmailussa: taitoliike, jossa lentokone syöksyessään pystysuoraan alaspäin samanaikaisesti kiertää pituusakselinsa ympäri; myös = seur. **-kierukka** *s.* lentokoneen nopea putoaminen ruuviviivan muotoista rataa pitkin. **-korkeus** *s.* **-kuoriai|nen** *s.* S:set 'Mordellidae, syöksymällä liikkuvia metsähyönteisiä'. **-kuvio** *s.* syöksyjäkuvio. | Taisteluammunta sotilaspistoolilla s:on. **-kypärä** *s.* moottoripyöräilijän, kilpa-autoilijan tms. käyttämä kypärä. **-käynti** *s. voim.* käynti, jossa jokaisella askelella notkistetaan etumaista polvea syöksyasentoon. **-lento** *s. sot.* lento, jossa lentokone syöksyy alaspäin. **-nopeus** *s.* Lentokoneen s. **-pommittaja** *s. sot.* vrt. seur. **-pommitus** *s. sot.* lentopommitus, jossa lentokoneen ohjaaja suorittaa pommitustähtäyksen syöksymällä. **-putki** *s. rak.* syöksytorvi. **-rata** *s.* syöksyhiihdon rata. **-ryhmä** *s. sot.* iskuryhmä. **-sukeltaj|a** *s. el.* (vars. vesi)lintu, joka syöksyy ilmasta veteen saaliinsa kimppuun eikä voi sukeltaa kovin syvälle. | Kalatiira ja merikotka ovat s:ia. **-torvi** *s.,* vars. *rak.* putki, jota pitkin sadevesi johdetaan räystäskourusta alas, ränni. **-valmis** *a.* par. valmis syöksyyn t. syöksymään. **-vene** *s. sot.* nopeakulkuinen, matalassa uiva perämoottorivene, joka on tarkoitettu syöksymällä tapahtuvaan vihollisen tulivaikutuksen alaisen vesistön ylitykseen. **-viiva** *s.* miekkailussa: kahden varoasennossa vastakkain seisovan miekkailijan vasemman kantapään kautta kulkevaksi ajateltu viiva. **-vyö** *s.* vyö, jolla lentäjä kiinnittää itsensä istuimeen lennon ajaksi. **-väli** *s.* Päästä [miekkailussa] sopivan s:n päähän vastustajasta.

syöksy|ä[1] *v.* erittäin nopeasta, kiivaasta, rajusta (tahallisesta t. tahattomasta) liikkeestä. Merk.-ryhmien rajat eivät ole selviä. **1.** elollisten olentojen (t. niihin rinnastettavien) tahallisesta liikkeestä. **a.** rynnätä, hyökätä, sännätä, töydätä, ponnahtaa, ampaista tms. | S. ovesta ulos. S. suin päin tiehensä, jkn jälkeen. S. eteenpäin. S. [juoksu]kilpailun johtoon. S. jkn kimppuun, käsiksi jkhun. Lapsi s:i pelästyneenä äidin helmoihin. S. taisteluun. Emäntä s:i huoneen läpi kuin pyörremyrsky. Peto s:y saaliinsa kimppuun. Pillastunut ratsu s:i väkijoukkoon. Mutkan takaa s:i esiin auto. 120 km:n tuntinopeudella s:vä [= kiitävä] juna. Vimmatusti s:i se [tuuli] tietänsä, tahtoen temmata kaikki mukaansa PAKK. — *Sot.* Edetä s:en 'syöksyjä tehden, syöksyittäin'. S. vihollisen asemiin. — *Kuv.* S. suin päin surman suuhun, tuhoon, turmioon. S. huvitusten pyörteisiin. Malttamatta

henkäistä hän s:i toiseen asiaan HEPOR. Nyt hän s:y kirjallisuuteen kuin epätoivoinen alkoholisti juominkeihin O.SIIPPAINEN. **b.** rajusti heittäytyä, paiskautua, pudottautua. | S:i epätoivoissaan tornin huipulta maahan. S:i arvelematta veteen auttaakseen hukkuvaa. S. miekkaansa. Tiira s:y suoraan ilmasta saaliinsa kimppuun. **2.** tahattomasta, passiivisesta liikkeestä. **a.** rajusti lentää, pudota, purkautua, suihkuta, ryöpytä, hulvahtaa, tulvahtaa tms. | Maata kohti s:vä pommi. Vesimassat s:vät kohisten putouksesta. Veri s:y haavasta. Tulivuoren kraaterista s:vä tuli ja tuhka. Sylinteristä s:vät savukaasut. Liekit s:ivät satojen metrien korkeuteen. Puna s:y poskille 'posket lehahtavat punaisiksi'. Veri s:y jkn, jklle päähän. Pastorin päähän s:y veri niin tuimasti, että tuntuu siltä kuin se pursuisi esiin ihon alta TALVIO. **b.** rajusti suistua, pudota, heittyä [tms.] (paikaltaan, uraltaan, raiteiltaan) alas, sivuun tms. | Rakennusmies horjahti ja s:i telineiltä maahan. Kaksi alppikiipeilijää s:nyt rotkoon. Auto s:y tiepuoleen, ojaan, lyhtypylvääseen. Lentokone syttyi tuleen ja s:i mereen. Kallionlohkare s:y jyrkännettä alas. **3.** *kuv.* ed:een liittyen maastosta, rinteestä: viettää, laskeutua erittäin jyrkästi, pudota, kaatua, suistua. | Mereen pystysuorasti s:vä vuorenseinämä. - - eräiden joen mutkien kohdalla katkeamaton pystysuora jyrkänne s:y ylätasangolta pohjaan saakka AK.

syöksäh|dellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Pelästynyt lammaskatras s:telee sinne tänne. Palavasta rakennuksesta s:teli jo ulos savua ja tulenkielekkeitä. — *Kuv.* Hänen sanansa s:telivät kuin sulkunsa särkeneen kosken vedet KIANTO.

syöksäh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* < syöksyä. | Koulun ovesta s:ti pihalle lapsilauma. [Juoksija] s:tää johtoon. Hevonen s:tää juoksuun. Lintu s:tää lentoon. Auto s:tää liikkeelle. S. ylös vuoteesta, pystyyn. Riisui vaatteensa ja s:ti veteen. Palokärki liikkui lyhyin s:dyksin puusta puuhun. Ratsu s:tää takajaloilleen LEINONEN. - - tuulet puhalsivat ja s:tivät sitä huonetta vastaan UT. — Jkn silmistä s:tävät kyyneleet. Kuuma veri s:tää Olavin kasvoihin LINN. — *Kuv.* S. alituisesti mieleenjohtumasta toiseen. Mieleen s:tää halu tehdä jtak. - - ja silloin s:ti tajuun lievä tuskan ailahdus SILL. Sanat tulivat rajuina s:dyksinä hänen suustaan.

syökäri[5] *s. kans.* aikaisemmista oloista: alempi tullivirkamies, -vartija. | Hallitusherrain lähettämät tullinuuskijat, s:t, olivat monasti heidän kantapäillään S.ERONEN.

syölä|s[69] *a. kans.* -ys[65] *omin.* kova syömään, ahne. | Antaa saitakin harvoin, ei s. sinä ikänä SL. Krokotiili on s. peto. Kirkkahasti välkkää vastaukseks' / kalpa kylmä, s., terävä! A.OKSANEN. - - siin' on syöä s:hänki, / juoa miehen juolahanki KAL.

syömi|nen[63] *s.* **1.** syönti. | Leivän, lihan, karamellien s. Aloittaa, lopettaa s. Elää vähällä s:sellä. Sitä en ainakaan tällä s:sellä [= tällä kertaa, vielä] usko. — *Kuv.* Sanansa s. — *Yhd.* ylens. **2.** se mitä syödään, syötävä, ruoka, ravinto. | Ei ollut mitään s:stä. Tarjota, pyytää s:stä. S:set ja juomiset alkoivat olla vähissä.

syömin|ki[4*] *s.*, tav. *mon.* juhlat t. muu tilaisuus, jossa syödään runsaasti. | Hurjat s:git. Monipäiväiset häät s:keineen ja juominkeineen. Hautajaiset eivät saisi muodostua suuriksi s:geiksi. - - noihin Pohjolan pitoihin, / Sariolan s:kihin KAL. — *Yhd.* juhlas.

syömisty|ä[1] *v. murt.* sydämistyä. | - - siitäkös oli mies s:nyt JOTUNI.

syömä[11] *s.* **1.** *harv.* syöminen, syönti. | - - kun tuli s:n aika, ei käynytkään laatuun ALKIO. - - ja tulivat sen päivää sillä s:llä toimeen KS. **2.** syöminen, syötävä, ruoka. | - - eikä syöen s:t puutu, / juoen juomiset vähene KAL. **3.** *kans.* makkarantäyte, makkarus.

syömä- syömis-, syönti-, ruokailu-, ruoka-, ateria-. -|**aika** *s.* Kohta on s. Kalan kutu- ja s:ajat. **-ase** *s.* Veitset, haarukat, lusikat ym. s:et. **-astia** *s.* Kissan s. **-ham|mas** *s.* poskihammas. | Yläleuan kulma- ja s:paat. **-himo** *s.* **-homm|a** *s. ark.* Olla s:issa. Ruveta s:iin.

-syömäinen[63] *a.* Huono-, hyvä-, niukka-, vähäs. 'huono [jne.] syömään'.

syömä|juuri *s. kans.* syömätaikina. **-jälki** *s.* vrt. syömäkuvio. | Toukan s:ä kasvin lehdissä. **-kello** *s. harv.* ruokakello. **-kelpoi|nen** *a.* syötäväksi kelpaava, syötävä. | Ruoka-aineiden valmistaminen s:siksi keittämällä, paistamalla. Vieläkö tämä keitto on s:sta? **-kuvio** *s.* hyönteisten puuhun, lehteen tms. nakertama kuvio. | Kaarnakuoriaisten säännölliset s:t. **-köyhä** *a.* ja *s.* liiallisten ruokamenojensa vuoksi köyhänä pysyvä; vrt. juomaköyhä. | Juomaköyhää auttaa Jumalakin, s:ä ei auta kukaan. **-lak|ko** *s.* Vangit tekivät s:on. Olla s:ossa. **-lakkolainen** *s.* Heikossa kunnossa oleva s. **-levintä** *s.* kasvien leviäminen eläinten nielemien ja ulosteiden mukana maahan joutuvien siementen välityksellä. **-mie|s** *s.* syöjä. | Oli ruokaa, jos oli s:hiäkin. **-neuvot** *s. mon.* syömävälineet. **-paik|ka** *s.* Jäniksen s:at. S:oissa oli hyvä - - tutustua ajomiesten sielunelämään I.TURJA. **-peruna** *s.* vrt. rehu-, siemenperuna. | Lajitella s:t erikseen. Hyvä s. **-polyyppi** *s.* polyyppiyhteiskunnan ravinnon hankkimisesta huolehtiva polyyppi. **-puikko** *s.* kiinalaisten ruokailuvälineenä käyttämä (puu)puikko. **-puuh|a** *s.* Olla s:issa. **-rauha** *s.* Häiritä jkn s:a. **-rei|kä** *s.* vrt. syömäjälki, -kuvio. | Leipäkuoriaisen s:ät.

syömäri[5] *s.* **1.** joka syö ylen määrin, ylensyöjä, mässääjä, ahmatti, syöppö; vrt. juomari. | Hän on s. ja juomari. Sika on suuri s. Sillä juomari ja s. köyhtyy, ja unteluus puettaa ryysyihin VT. — *Kuv.* Vai tuossa ne nyt ovat ne s:t [= sotalaivat], jotka nielevät Saksan suunnattoman korkeat verot iäti ammottavaan kitaansa ja joiden nälkää eivät ehdi tyydyttämään minkäänlaiset uudet sotaverot IVALO. — *A:sesti harv.* Jos ei poika olisi syömässä... mutta joka on lisäksi niin onnettoman s. KATAJA. Kussa on s:t urohot, siin' on koirat koukkuseljät SL. — *Yhd.* suurs. **2.** *kansat.* = seur. **-hirsi** *s. kansat.* lakea kannattava ylin ja paksuin niskahirsi.

syömä|taikina *s. kans.* ruisjauhoista ja vedestä imellytetty juoma, syömäjuuri, taikinakiisseli. **-tap|a** *s.* S:ojen sievistyminen. Tutkia porojen

s:oja. **-tuul|i** *s.* Jku on hyvällä s:ella 'jklle maistuu ruoka hyvin'. Kala ei ollut s:ella 'ei syönyt'.

syömät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* **1.** *akt.* joka ei ole syönyt t. joka ei syö, jolla ei ole ruokahalua. | Olla päiväkausia s:tömänä, s:önnä. Lähteä s:tömällä hevosella ajoon. Juoda aamukahvinsa s:tömään vatsaan. S:tömyydestä johtuva heikkous. Pitkä on päivä s:tömän, vuosi vieläkin pitempi SL. Suri niin, että kävi vallan s:tömäksi. - - pilasivat toisen karjan s:tömäksi ja lypsämättömäksi ja ryöstivät onnen omille piteilleen PAULAH. **2.** *pass.* **a.** jota ei ole syöty. | Kenen tämä s. voileipä on? Edestä s. löytyy SL. **b.** *harv.* syötäväksi kelpaamaton; jota ei voi syödä. | - - eipähän hän mikään koltta ollut, joka ruippakinttua [= jänistä] halveksi, s:tömänä piti ERKKI ILMARI.

syömä|vahinko *s.* Karjan taimistolle tekemät s:vahingot. **-velk|a** *s.* ruoka-aineiden velaksi saamisesta johtuva velka. | Rappeutuvalla talolla oli siemenvelkoja, s:oja ja juomavelkoja. **-vieras** *s.* ruokavieras. **-vilja** *s.* vrt. siemen-, rehuvilja. | Ohraa käytetään sekä syömä- että rehuviljana. S:n tuonti. **-väline** *s.* Lusikat, haarukat, veitset ym. s:et.

syö|n[56] *s. murt.* ja *runok.* sydän. | Mun s:meni tuulikannel on LEINO. Olit tuskasta väristen herännyt, s. KOSKENN.

syönnö|s[64] *s.* **1.** tav. *mon.* se mitä jku on syönyt t. (harvemmin) syö, syöminen, ruoka. | Kulkuri jätti s:ksensä maksamatta. [Oli] jättänyt torppaan vanhan hanuririeskaleen pantiksi s:ksistään ja talvisesta oleskelustaan SEPPÄNEN. - - koko haltijaväki kuitenkin vielä kamarissa höysti ruumistaan paremmilla s:ksillä toiseen kertaan NUOLIV. **2.** ulkopaikallissijoissa. | Kalat nousevat rantavesiin s:kselle 'syömään, ruokailemaan'. Kudulta ja s:kseltä saatu kala. Kutsun sulhot s:kselle [= aterialle] KANT. [Jänis oli] tepastellut s:ksillään [= ruokailupaikallaan] haapapuiden ympärillä AHO. **3.** tav. *mon.* syödessä jääneistä jätteistä t. jäljistä. | Oravan s:ksiä kuusen juurella. Kaarnakuoriaisen käytävät ovat täynnä toukanjauhoa eli s:stä. [Tunturijäniksen] s:kset ovat yksistään joko paljaalla tai vähän lumisella tunturirinteellä AK.

syönnös|paikka *s.* Jäniksen s:paikoilla on runsaasti ruskeita paparoita. - - kun lehmät ennättivät s:paikoilleen asettua AHO. **-|tie** *s.* Viritellä ansoja jänisten s:teille. **-vahin|ko** *s.* vieraille tiluksille päässeiden kotieläinten tekemistä syömävahingoista. | Tiluksen haltija saa ottaa kiinni s:gon aiheuttaneen eläimen.

syön|ti[4*] *teonn.* < syödä. | Leivän, lihan, sokerin s. (myös ◡). Omenoiden, makeisten s. Aloittaa, lopettaa s. Meiltä jäi s. kesken. Lääke, jota on nautittava teelusikallinen ennen s:tiä. On niin ilkeä olo, ettei käy s. Elää vähällä s:nillä. Leivästä s. aloitetaan SL. Sopii s. s:nin päälle, mutt' ei lyönti lyönnin päälle SL. — Sitä en ainakaan tällä s:nillä [= vielä, tällä kertaa] usko. — Kalan s. oli jo ohi, kun ehdimme onkipaikalle. Hyvän s:nin aikana voi ongella saada isojakin ahvenia. Jos ahven sattuu olemaan s:nillään 'sattuu syömään hyvin'. — *Yhd.* ilta-, päivä-, yös.; ihmiss.; leivän-, lihan-, puuron-, sokerins.

syönti|aika *s.* Vieras tuli juuri perheen s:aikaan. Kalan s. oli jo ohi. Paras lohen s. **-halu** *s.* **-homm|a** *s. ark.* Olla s:issa. **-kelpoi|nen** *a.* syötäväksi kelpaava, syötävä, syömäkelpoinen. | S. sieni. Valita s:set perunat erilleen pilaantuneiden joukosta. **-kilpailu** *s.*

-syönti|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* Huono-, hyväs. 'huono-, hyväsyömäinen'.

syönti|paikka *s.* Kalojen kutu- ja s:paikat. **-palkkio** *s.*, vars. *puhek.* elintarvikkeista maataloustuottajille maksettu tukipalkkio. **-puikko** *s.* syömäpuikko. **-puuh|a** *s.* Olla s:issa. **-päivä** *s.* Martinpäivä oli varsinainen makkarain tekoja s. PAULAH. **-päällä** *s. vaill.* Hauki oli hyvällä s. 'söi hyvin'. Jos kala sattuu olemaan s. **-tapa** *s.* **-väline** *s.* syömäväline.

syön|tyä[1*] *v. murt.* sydäntyä. **1.** sydämistyä, suuttua. | Tuomas s:tyi: "Liekkiin poltetahan noidat, / kaikesta kai kerran käydään tuomiolle!" LARINK. - - siitä Sohvi yhä s:tyi, vannoi pyhästi, ettei - - IVALO. **2.** innostua, äityä, kiihtyä. | Ukko s:tyi kehumaan hevostaan. Humalaiset s:tyivät tappelemaan. Silloin s:nyttiin tilaamaan samppanjaa AHO. Tuuli oli s:tynyt PAKK.

syöntä[11*] *teonn. harv.* syönti.

syöp|pö[1*] *s. puhek.* syömäri. | S:öt ja juopot. - - kiireen vilkkaa aittaan ahneet s:öt suori LARINK.

syöpymis|kestävyys *s.* kestävyys syöpymistä vastaan. **-vaara** *s.*

syöpym|ä[13] *s.* syöpynyt kohta. | Ruoste aiheuttaa s:iä metallipintoihin. Tykin putken s:ät. Kanavan, ojan seiniin syntyy s:iä. — *Lääk.* kuumuuden t. vars. kemiallisen syövytteen aiheuttama palovamma.

syöpymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* S:öntä nikkeliterästä.

syöpy|ä[1*] *v.* **1.** kulua, uurtua t. rikkoutua, tuhoutua [tms.] hapon tm. väkevän aineen liuottavasta tm. kemiallisesta t. esim. virtaavan veden (myös mekaanisesta) vaikutuksesta. **a.** Rauta s:y ruosteen vaikutuksesta. Happojen vaikutuksesta poikki s:nyt metallilanka. Rikki s:nyt peltikatto. Rosoiseksi s:nyt metallin pinta. Ilmassa pahoin s:nyt hautakivi. — Virtapaikoissa jää s:y altapäin. Sateessa kuoppaiseksi, kuopille s:nyt tie. Joen rannat ovat s:neet äkkijyrkiksi ja helposti sortuviksi törmiksi. Liian jyrkkäluiskuinen oja s:y ja levenee vähitellen. **b.** subj:na syöpymisen tulos: syntyä syöpymällä, jnk syövyttävän t. kuluttavan vaikutuksesta. | Rautapeltiin s:y pieniä syvennyksiä ja lopulta reikiä. Tiehen s:nyt kuoppa. Laakson kalliopohjaan s:nyt kosken uoma. **2.** (vars. liuottaen, kuluttaen, kalvaen) uurtua, pureutua t. upota, tunkeutua jhk. | Happo, ruoste s:y metallipintaan. Vaatteisiin s:nyt lika. Puuhun s:nyt käävän huovasto. Joki on s:nyt syvälle pehmeään maaperään. Kahleet kalvoivat ja s:ivät syvälle lihaan. Kasvavan puun runkoon s:nyt rautarengas. Traktorin pyörät s:ivät märkään peltoon. [Kaulus] s:i syvälle lihavaan leukaan, kun yritti istua mukavasti TALVIO. — *Kuv.* Jk kuva, muisto, vaikutelma, tapaus s:y lähtemättömästi mieleen, tajuntaan. Mieleen s:y viha, katkeruus,

epäilys, pelko. Hannibalin veriin s:i jo nuorena sammumaton viha roomalaisia kohtaan. Sieluun s:nyt yksinäisyydentunto. Jk käsitys s:y yleiseen tietoisuuteen. Syvälle s:nyt halu. Nyt jo ihmissuvun sieluun uus / tutkain s:y, ahdistuksen ota KAILAS. - - lemu, joka sukupolvien kuluessa on s:nyt kirkon sisäpuoleen SILL. Pois lähtemätön häpeä on s:nyt Taavetin elämään M.MERENMAA. - - myrkky synnin surkean / on minuun s:nyt SIIONIN KANNEL.

syö|pä[11*] **1.** *a. (partis.)* syövä. | Kyllä ruoka s:piä saa SL. On s. säästäjälläkin SL. — *Erik.* eräissä termin luonteisissa yhteyksissä: syövyttävä. | S. eli poltettu kalkki. S. kali 'kaliumhydroksidi'. S. natron 'natriumhydroksidi, lipeäkivi'. **2.** *s.* **a.** tauti, jossa elimistöön syntyy pahanlaatuisia kasvaimia; myös tällainen kasvain; *syn.* karsinooma. | Jkssa on s. Sairastaa s:pää. Kuolla s:pään. Jklla on s. huulessa, keuhkoissa, peräsuolessa. Kohdun, suoliston s. Jklta on leikattu s. rinnasta. S:vän kirurginen hoito. — *Kuv.* Mutta emäntä, joka tuhlaa, on talon ruumiin jokapäiväinen mato vatsassa, sen koi, sen s. KIVI. - - hiipii luihun veljesvihan s. KAILAS. Laittomuuden mätä oli kauhistava, mutta laillisuuden s. — se myös oli kauhistuttava KIANTO. — *Yhd.* huuli-, iho-, kavio-, keuhko-, kieli-, kohtu-, kurkunpää-, maha-, maksa-, munuais-, peräsuoli-, rinta-, siitin-, suolisto-, säde-, utare-, vatsa-, veris.; levyepiteeli-, peite-epiteeli-, rauhas-, rauhasepiteeli-, sarveis-, sidekudos-, tyvisolus. **b.** ed:stä laajentunutta käyttöä: kasveissa, vars. puissa esiintyvä, tav. jnk loissienen t. bakteerin aiheuttama sairaus, joka ilmenee kasvain- t. haavaepämuodostumina; myös tällainen epämuodostuma. | Puissa s. saa usein alkunsa pakkashaavasta, johon kehittyy vähitellen avonainen s., jossa erinäiset sienet saavat sopivan kasvupaikan. Hedelmä- ja koristepuiden s. Lehtikuusen s. S:vän kestävä perunalaatu. — *Yhd.* pakkass.; perunas.

syöpähaava *s.* Avonainen s.

syöpäinen[63] *poss.a.* jossa on syöpä, syöpää sairastava, syövän turmelema. | S. elin.

syöpä|kali[83] *s.* par. ⌒. **-kasvain** *s.* **-kudos** *s.* **-kuolleisuus** *s.* kuolleisuus syöpään. **-leikkaus** *s.*

syöpäläi|nen[63] *s.* ihmisissä t. eläimissä ulkoloisina t. ihmisten asunnoissa tms. elävistä hyönteisistä, vars. sellaisista, jotka elävät ihmisten t. eläinten ihon läpi imemästään verestä; eril. kärpäsistä, sääskistä tms., jotka ahdistelevat eläimiä; myös kasveissa elävistä hyönteisistä. | Täit, kirput, luteet yms. s:set. Jkssa, jkn vaatteissa on s:siä. Siivoton murju, jossa on vilisemällä s:siä. S:sten tuhoaminen. S:set tarttuvien tautien levittäjinä. Kanojen s:siä on kymmeniä lajeja. Savulla lehmät saavat olla rauhassa paarmoilta, sääskiltä ja muilta s:siltä. Kullakin kasvilajilla on omat s:sensä. Pikkulinnut pitävät puut puhtaina s:sistä. — *Kuv. halv.* Niin, kapitalistit, rikkauksillaan eläjät, yhteiskunnan s:set AK.

syöpäläis|myrkky *s.* **-pes|ä** *s.* syöpäläisten olinpaikoista. | Puusängyt ovat pahimpia s:iä. **-pulveri** *s.* pulverimainen syöpäläismyrkky. **-salva** *s.* **-vaara** *s.*

syöpä|muodostuma *s.* **-muoto** *s.* Rauhaskudoksesta kehittynyttä s:a sanotaan rauhassyöväksi.

syöpämäi|nen[63] *kalt.a.* Puun s:set äkämät.

syöpä|natron[83] *s.* par. ⌒. **-pahka** *s.* **-pesäke** *s.* **-potilas** *s.* **-sieni** *s.* Kuusen s. aiheuttaa kuusen runkoon syöpämäisiä runsaasti pihkoittuvia haavoja. **-solu** *s.* **-solukko** *s.* **-tapaus** *s.* **-tauti** *s.* **-tauti|nen** *a.* ja *s.* syöpätautia sairastava. | S. henkilö. S:sten hoito. **-tutkimus** *s.* syövän tutkimus. | Tieteellinen s.

syöpöt|ellä[28*] *v. ark. leik.* -tely[2] *teonn.* syömisestä, mässäämisestä.

syösken|nellä[28*] *frekv.v.* < syödä. | Mies s:teli eväitään kiirettä pitämättä. Ja petäjänsekaista karvasta rieskaa hän sitten oli s:nellyt aina kuusitoistavuotiaaseen asti KIANTO.

syöskumipiip|pu *s. kans.* merenvahapiippu. | - - sekä meriukkojen pröystäillä s:uilla ja ankkurikelloillaan LARINK.

syö|stä[32] *v.* **1.** *tr.* **a.** rajusti suistaa, sysätä, tyrkätä; lyödä, iskeä; survaista, työnnältää. | S jku jyrkänteen reunalta kuiluun, kalliolta mereen. S. jku portaita alas. Titaanit s:stiin alas Manalan pimentoihin. S. vastustajansa satulasta. S. jku nurin, selälleen, suulleen, syrjään, tiepuoleen. Kuvapatsas s:stiin kumoon. Vihollinen s:stiin verissä päin takaisin. — Kude s:stään sukkulalla kankaan viriöön. S. keihäs jkn rintaan, lävitse. Sisar itsensä koskeen s:ksi KIVI. - - mut rintansa keihääsen s:ksee — ja kaatuu KIVI. S:ksi säilän huotrahansa LEHT. — *Abstr.* ja *kuv.* S. jku valtaistuimelta, vallasta. Hänet s:stiin odottamatta suosion kukkuloilta. S. jku orjuuteen, onnettomuuteen, kurjuuteen, epätoivoon. S. perikatoon, kuolemaan, surman suuhun. S. maa taloudelliseen sekasortoon. Kuningas s:ksi maansa näännyttävään sotaan. - - sydämmemme polttava halu - - s:ksee meitä eteenpäin voimallisesti kuin myrsky idän vuorilta KIVI. **b.** rajusti lennättää, purkaa, suihkuttaa, suitsuttaa. | Mörssärit s:ksivät kidastaan puolen tonnin teräsmöhkäleitä. Moottoriruiskut s:ksevät vettä palavaan rakennukseen. Tulivuori s:ksee kraatteristaan tulta ja tuhkaa. Konetuliaseet s:ksivät tultaan hyökkääjän riveihin. Tulta s:ksevä lohikäärme. Tehtaiden piiput s:ksevät ilmoille savupilviä. [Aurinko] s:ksi maanpintaa kohden taas itse sitä valoansa, jota kuu oli yöllä sille vain heijastanut SILL. — *Abstr.* ja *kuv.* Viidakko s:ksi kidastansa lauman villipetoja. S. raivostuneena sanoja suustaan. - - niin kiehui hänessä että silmät kipunoita s:ksivät LEINONEN. Ne raivotkohon vaan / ja s:ksööt kiukkuaan VK. **2.** *intr.* syöksyä, rynnätä, paiskautua. | S. eteenpäin, esiin, ulos ovesta, sisään. S. jkn kimppuun. — Katrin asiana oli nyt sukkulana s. käskyjä toimittamaan NUOLIV. Veri, viini s:ksee päähän. Sen luota virta s:ksee kuin vihainen peto suoraan Varsankalliota kohti KATAJA. — Alas aaltoihin sankari tenhoutuin / nyt s:ksee kuin / rajupilvestä ukkosen vaaja LEINO. Syvyyteen seinäjyrkästi s:ksevä kallio KIANTO.

syöstävä[13] *s. kut.* = sukkula 1. | Kudottaessa kudelankaa kuljettava s. kulkee vireen läpi. Kutomakoneen s. — Lentää, sujahtelee kuin s.

Jk käy kuin s:n heittäminen kangaspuissa 'nopeasti'. — *Yhd.* käsi-, vaihtos.; rullas.
-syöstäväinen[63] *poss.a.* Kaksi-, neli-, monis; kaari-, suoras.
syöstävälaatikko *s.* Kutomakoneen s.
syöstävänvartija *s. kut.* = sukkulanvartija.
syöstä|ä[2] *v. murt.* syöstä. | - - ovat he sillä tavalla hänen suurimpaan onnettomuuteen s:neet PÄIVÄR.
syöstö[1] *s. tekn.* turbiinin kautta kulkevan vesimäärän ja täysin avoimen johtopyörän kautta kulkevan maksimivesimäärän suhde.
syöt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < syöttää. | S. ja juotella vieraansa. Mustalainen s:teli hevostaan maantien pientareella. S:teli nälästynehen, / kastunehen kuivaeli KAL. — *Kuv.* Sen vainen valehtelitki; / vaan ma nyt sinun opetan, / ettet totta toisen kerran / mua s:tele sanoilla KANT.
syötin[50*] *väl.* (< syöttää) syöttölaite. | Konekiväärin s. 'laite, joka syöttää patruunavyön ammuttaessa'. Jyrsinkoneen s. — *Yhd.* ketjus.
syötinsika *s.* tav:mmin syöttösika.
syötit|tää[2*] *v. kal.* -ys[64] *teonn.* panna pyydykseen syötti t. syötit, täyttää. | S. pitkäsiima. Koukkujen s:ys.
syötteell|ä, -e *adv.* teuraaksi lihotettavana. | Se härkä, joka tänä päivänä on s., se huomenna tapetaan SL.
syöt|ti[4*] *s.* **1.** vars. pyydykseen t. pyyntipaikalle pantu lihapala tm. syötävä, joka houkuttelee eläimen paikalle, niin että se joutuu pyydykseen, metsästäjän saaliksi, t. jonka syödessään se saa myrkkyä; vrt. haaska, täky, sättä. | Ongessa käytetään s:tinä matoa, lihaa tai pientä kalaa. Kettuja pyydystettäessä käytetään variksia ja harakoita elävinä s:teinä. Juusto hiiren s:tinä. Petoeläimen s:tinä käytetty raato eli haaska. Myrkytetty ketun s. Asetella s:tejä. Pyydystää s:eillä. Hävittää s:eillä. — *Kuv.* Pojalla on varmaan jokin s. naapurikylässä, joku tyttö. Siinä näet, ettei se rakkaus ole riinkään huono s., kun sen vain oikein onkeensa pistää JOTUNI. No se Lammin Kaisahan siellä on ollut s:tinä PAKK. — *Liik.* S:eillä tarkoitetaan tavaroita, joita asiakkaiden saamiseksi myydään erikoisen halvalla. — *Yhd.* kala-, liha-, mato-, metalli-, perhoss.; haju-, myrkkys.; houkutus-, onki-, vales.; kalan-, karhun-, ketun-, ravun-, rotans.; ukons.; vaalis. **2.** *syötillä, syötissä* (adv. kans.) syötteellä. | S:illä oleva sika. Ensin oli se [viha] kuin pieni kärpänen, mutta kasvoi ja paisui kuin s:issä härkänen KIVI. — *Kuv. leik.* Laihapa tuo on vielä naamasi, vaikka olet ollut vuoden Tarvaisessa s:illä KAUPPISH.
syötti|aine *s.* **-astia** *s.* **-eläin** *s.* (esim. sudenkuopassa) syöttinä oleva eläin. **-hauta** *s. mets.* **-kala** *s.* täkykala. **-kouk|ku** *s.* Pyytää kaloja s:uilla.
syöttilä|s[66] *s.* **1.** teuraaksi lihotettavana oleva t. lihotettu kotieläin; vrt. elätti. | Sikalassa oli kaksi komeata s:stä. Lihava kuin s. - - minun härkäni ja s:äni ovat teurastetut UT. Ei s. tiedä, mitä elätti virkkuu SL. **2.** hyvin ruokittu ja helpoilla päivillä oleva, lihava kotieläin. | Tuo kissa on vain laiska s. Hevonenkaan ei ollut tavallinen rahtikoni, vaan uljas ja vahvannäköinen, kuin paras s. J.REIJONEN. — *Halv.* ihmisestä. | Senkin laiska s.! - - mukana on ollut myöskin kaupungin porvareita ja joutoväkeä, mokomiakin s:itä LEINONEN. - - sellainen s., joka oli lihotettu köyhänkansan hiellä ja kyynelillä TALVIO.
syöttiläs|härkä *s.* **-ori** *s.* **-sika** *s.* syöttösika.
syötti|pyydys *s.* **-raudat** *s. mon. mets.* raudat, jotka laukeavat saaliseläimen koskettaessa niihin kiinnitettyyn syöttiin. **-sika** *s. kans.* syöttösika. | Ei s. tiedä juottoporsaan päivistä SL.
syöttäjä[10] *tek.* Lapsi, joka syö jo hyvin ilman s:ä. Sika juoksee s:nsä perässä. — Toimia puimakoneen, konekiväärin s:nä. — Pesäpallossa: lukkari. | S. ja lyöjä. — Tenniksessä. | S. ja vastaaja. — Vars. automaattinen syöttölaite, syötin. | Puima-, ompelukoneen s. Automaattinen öljyn s. Kiväärin s. nostaa patruunan syöttökotelosta.
syöttäyty|ä[44] *refl.* ja *pass.v.* < seur.
syöt|tää[2*] *fakt.v.* < syödä. **I.** antaa jklle t. jllek syötävää, jtak syötäväksi, panna jku t. jk syömään jtak; ruokkia. **1.** obj:na se, jolle jtak annetaan syötäväksi. | Vieraita s:ettiin ja juotettiin. S. jku kylläiseksi. Hyvä on syönyttä s. SL. Matkamiehet pysähtyivät s:tämään ja lepuuttamaan hevosiaan. Kissaa ja koiraa s:ettiin samasta kupista. Hyvin s:etyn [= ruokitun] näköistä karjaa. — Miehellä oli suuri perhe s:ettävänä 'elätettävänä'. — Vieraita s:ettiin parhailla herkuilla. Karjaa oli pakko s. oljilla. — *Erik.* **a.** antaa esim. pikkulapselle t. sairaalle ruoka suuhun sopivina erinä, lusikalla tms. | S. lasta lusikalla, pullosta. Pienokainen osaa jo syödä s:tämättä. Potilasta oli s:ettävä letkulla. Lintuemo poikasiaan s:tämässä. **b.** lihottaa teuraaksi. | S:etty vasikka. Ja vielä saroi poikkeavansa suurimpiin taloihin sanomaan, että s:täisivät ankkalinnut ja kalkkunalinnut, niitä kun tarvitaan hautajaisiin TALVIO. **c.** uskomuksissa: suostuttaa, saada ihminen t. kotieläin kiintymään itseensä antamalla sille syötäväksi taianomaisia aineita. | S:ti polvelleen toisen koiran. S:ti sulhasen itselleen. S. jku, jk itseensä. **2.** obj:na se, mitä jklle t. jllek annetaan syötäväksi. | S. jklle t. jklla jtak. S. lapselle velliä. Ruoantähteet s:ettiin sioilla. S. lapsille makeisia, sairaille lääkkeitä, pillereitä. Hevosille s:ettiin kauroja. S. pienokaiselle rintaa. — Suotuisina kesinä voidaan laitumien s:täminen aloittaa tavallista aikaisemmin. Paljaiksi s:etyt laitumet, pellot. - - naapurit s:tivät lehmillään hänen niittynsä, varastivat kaloja hänen katiskoistaan AHO. — *Kuv.* uskottelemisesta, tyrkyttämisestä. | S. jklle pajuköyttä, valheita, loruja. S. jklle aatteitaan, ohjeitaan. Älä toki usko kaikkea, mitä sinulle yritetään s.! Se propagandan s:tämä käsitys, että - -.

II. laajentunutta käyttöä. **1.** toimittaa (panna, siirtää, johtaa, ohjata, työntää tms.) vähitellen ja keskeytyksettä, us. tasaisen jatkuvasti ja säännöllisin liikkein jhk (uuniin, koneeseen tms.) jtak, jota se tarvitsee toimiakseen t. jota se muokkaa, kuljettaa tms.; täyttää; myös työ-

kalun t. -kappaleen vastaavanlaisesta liikuttelemisesta, työmateriaalin antelemisesta työntekijälle yms. **a.** obj:na se, johon jtak pannaan, siirretään, johdetaan jne. | S. uunia, nuotiota, tulta puilla. — S. myllyä, masuunia. S. painokonetta, konekivääriä. Päältäpäin s:ettävä puimakone. Pumpulla s:ettävä höyrykattila. S. johtoverkkoa tasavirralla. **b.** obj:na se, mitä jhk pannaan, siirretään, johdetaan jne. | Jyvien s:täminen myllyyn. Turvejauhe s:etään ilmavirran mukana tulipesään. S. vesi injektorilla höyrykattilaan. Polttoaineen s:täminen moottoriin. S. rauha lennättimen lähettimeen. S. panosvyötä konekivääriin. Itse s:tävä kylvö-, silppukone, vannesaha. S. tukkeja kehyssahaan. Arkkien s:täminen painokoneeseen. Suuret tukit s:etään yksitellen laskuaukkoon. Levy oiotaan s:tämällä se useaan kertaan valssien väliin. S. sähkövirtaa verkkoon. Imatran voimalaitos s:ti ylijäämävirtansa Enson sähköhöyrykattiloihin. Tarpeelliset tiedot s:etään matematiikkakoneeseen. — Piiska määrää Reskon sivummalle valmistamaan pinoa muutamien muiden kanssa ja toisia s:tämään heille tavaraa M.MERENMAA. **2.** *urh.* **a.** pesä-, kuningas- yms. pallossa: heittää pallo määrätavalla ilmaan (tav. toisen) lyötäväksi. | S. oikein, väärin, matalia, korkeita. — Tenniksessä: lyödä ensimmäinen pallo vastapelaajan kenttäpuoliskolle pelin alussa t. pelin katkeamisen jälkeen. | S. väärin, kovasti, hiljaa. A. s:ti kierteisen pallon, jota vastaaja ei tavoittanut. **b.** jalka-, jää- yms. pallossa: lähettää (potkaista, lyödä) pallo jklle oman puolen pelaajalle. | S. vasemmalle laidalle. Palloa s:ettiin mies mieheltä. **3.** šakki-, tammi- yms. pelissä: siirtää nappulansa vastapelaajan syötäväksi; vrt. syödä II.2. | S. nappulansa. **4.** *kal.* syötittää, täyttää. | S. koukku, pitkäsiima. **5.** *käs.* ommella kaksi eripituista kangasta toisiinsa niin, että pitemmän väljyysvara saadaan tasaisesti liittymään lyhyempään. | Olkasauma ommellaan s:täen takakappaletta etukappaletta vasten.

syöt|tö[1*] *teonn.* < ed. **I.** vrt. syöttää I. | Karjan, hevosten s. Väkirehujen s. karjalle. Laidun jaetaan s:töä varten lohkoihin. Huonolla s:öllä [= ruokinnalla] ollutta karjaa. — Lakeat laidunmaat, hietanummet, joilla kyläläisten karja kesäisin s:öllä [= laitumella, syömässä] kulkee KALLAS. Joka tahallansa luvattomasti päästää elukoita s:ölle toisen tiluksille - - LK. — *Yhd.* aamu-, päivä-, syys-, talvis.; laidun-, lieka-, lohko-, navetta-, sisäs.; pakkos. **II. 1.** vars. *tekn.;* vrt. syöttää II.1. | Höyrykattilan, myllyn s. Puimakoneen, pyörösahan s. Arkkien s. painokoneeseen. Työkappaleen s. sorviin. Virran s. verkkoon. — *jatkuvalla syötöllä* (puhek.) jatkuvasti, taukoamatta. | Tavaraa tulee jatkuvalla s:öllä. Väkeä virtasi juhlapaikalle jatkuvalla s:öllä. — *Yhd.* pitkittäis-, poikittais-, pysty-, tasos.; ketju-, sarja-, ruuvis.; pelkkäs. **2.** *urh.* **a.** pesä-, kuningas- yms. pallossa: pallon heittäminen määrätavalla ilmaan (tav. toisen) lyötäväksi. | Korkea, matala s. Vedota s. vääräksi. — Tenniksessä: ensimmäinen vastapelaajan kenttäpuoliskolle pelin alussa t. katkeamisen jälkeen lyöty pallo. | S. lyödään takaviivan takaa vastapelaajan syöttöruutuun. Kova, löysä, kierteinen, pitkä, lyhyt, väärä s. Vastata s:töön. S:ön palautus. A:n s. [= syöttötapa] on varmistunut. Kumpikin pelaaja voitti omat s:tönsä 'syötöllään aloittamansa pelit'. — *Yhd.* kanuuna-, kierres. **b.** jalka-, jää- yms. pallossa: potku, lyönti, pukkaus tms., jolla pallo toimitetaan jklle oman puolen pelaajalle. | Luja, tarkka, korkea, lyhyt, voimaton s. Antaa, saada s. Keskushyökkääjä ampui maalin laitahyökkääjän s:östä. — *Yhd.* ilma-, maas.; kaari-, laita-, pistos.; pitkittäis-, poikittais-, pystys. **3.** tammipelissä: pelitavasta, jossa omia nappuloita koetetaan syöttää vastustajalle;)(säästö. | Pelata s:töä. **4.** *kal.* syötittäminen, täyttäminen. | Koukun, pitkänsiiman s.

syöttö|aika *s.* Rintalapsen, karjan s:ajat. **-akseli** *s.* Kylvökoneen s. antaa liikkeen kylvölaitteelle. **-allas** *s.* Sikalan s. **-asen|to** *s.* Pesäpallopelin lukkarin s. Kylvökoneen s:not. **-astia** *s.* **-aukko** *s.* Puimakoneen, betonimyllyn s.

1. **syöttö|haka** *s.* laidunhaka. | S:haaksi raivattu metsäpala.

2. **syöttöhaka** *s. tekn.* syöttölaitteen sulkeva haka.

syöttö|hana *s.* **-hanhi** *s.* teurastettavaksi lihotettava t. lihotettu hanhi. **-häkki** *s.* Lampaiden s. **-härkä** *s.* teuraaksi lihotettava t. lihotettu härkä.

-syöttöinen[63] *poss.a.* Jakso-, kesto-, pelkkä-, verkkos.; jatkuvas.

syöttö|johto *s.* Höyrykattilan, tenderin s. Sähkövoima-asemalta syöttöpisteeseen tuleva s. **-jousi** *s.* Automaattipistoolin s. **-järjestelmä** *s.* **-kaapeli** *s.* Raitioteiden s:t. **-kammio** *s.* Kylvökoneessa on s. kutakin kylvöriviä varten. **-kauha** *s.* **-kaukalo** *s.* Sian s. **-kaura** *s.* kotieläimille syötettävä kaura. | Siemen- ja s:a. **-ketju** *s.* Väkilannanlevityskoneen, saumaussahan s. **-kohta** *s.* **-koje** *s.* **-kone** *s.* **-koneisto** *s.* Puimurin s. **-kouru** *s.* **-kukko** *s.* vrt. syöttöhanhi. **-köysi** *s.* lieka. **-laatikko** *s. tekn.* laatikkomainen syöttölaite. **-laite** *s. tekn.* Höyrykattilan, kylvökoneen, kiväärin, porakoneen, sirkkelin s. Polttoaineen, veden s. Automaattinen, mekaaninen s. **-lautanen** *s. urh.* pesäpallossa: kotipesään asetettu määrämittainen pyöreä lautalevy, jonka yläpuolelle lukkari syöttää pallon. **-levy** *s.* **-liike** *s.* S. voidaan antaa joko työkalulle tai työkappaleelle tai molemmille. **-maa** *s.* laidunmaa. | Aidattu s. **-mekanismi** *s.* **-määrä** *s.* **-nopeus** *s.* **-paik|ka** *s.* Rahdinajajien hevosten s. Seuraavaan s:kaan oli matkaa 20 km. Porojen talviset s:at. **-paine** *s. tekn.* **-pallo** *s. urh.* syötetty pallo. **-peli** *s. urh.* **-piiri** *s. urh.* syöttölautasta vastaava piiri. **-piste** *s. sähk.* johtoverkon kohta, johon virta johdetaan syöttöjohdolla suoraan voima-asemalta, tukipiste. **-pohja** *s.* Suurissa silppukoneissa on erityinen liikkuva s. **-porsas** *s.* vrt. syöttösika. **-pullo** *s.* Mehiläisten s. **-pump|pu** *s. tekn.* Höyrykattilan s. Tyhjennys- ja s:ut. **-pussi** *s.* Hevosen päähän kiinnitettävä s. **-putki** *s.* Höyryveturin kattilan s. **-pyörä** *s. tekn.* Kylvökoneen s:t 'siementä annostelevat pyörät'. Patruunalippaan s. **-pöytä** *s. tekn.* Puimakoneen s. Pikapainokoneen s. Liik-

kuva s. **-ra|ko** s. Kylvökoneen s:ot. **-reikä** s. **-ruuhi** s. Hevosen s. **-ruutu** s. *urh.* tenniskentässä kummallakin puoliskolla verkon vieressä olevista kahdesta ruudusta, joiden sisälle syöttöjen on osuttava. **-ruuvi** s. *tekn.* Työstökoneen s. Jyrsinkoneen työpöydän, sorvin s. **-sika** s. teuraaksi lihotettava t. lihotettu sika, syöttilässika. | Lihava kuin s. **-silta** s. *tekn.* **-suostumus** s. *urh.* pesäpallossa: lyöjän lukkarille antama lupa syöttää. **-suppilo** s. Myllyn s. **-suun|ta** s. Syöttöliike siirtää työkappaletta tai työkalua s:taan. Kärkisorvin s:nan vaihto. **-säiliö** s. **-taktiikka** s. *urh.* **-tapa** s. **-tarkkuus** s., vars. *urh.* **-tela** s. *tekn.* Kehyssahan, kylvökoneen s:t. **-tuomari** s. *urh.* syötönvalvoja. **-vahinko** s. syönnösvahinko. **-valssi** s. syöttötela. **-vasikka** s. teuraaksi lihotettava t. lihotettu vasikka. **-vaunu** s. *tekn.* Sahalaitoksen tukkien s. **-venttiili** s. *tekn.* Höyrykattilan s. **-vesi** s. *tekn.* höyrykattilaan syötettävä t. syötetty vesi. **-vesijohto** s. *tekn.* **-vesipumppu** s. *tekn.* **-vesisäiliö** s. *tekn.* **-vipu** s. *tekn.* **-virhe** s., vars. *urh.* **-virta** s. *sähk.* **-voima** s. **-vuoro** s.

syötäntä[15*] *teonn. harv.* < syöttää.

syötät|tää[2*] v. **1.** *fakt.* < syöttää. | S. lasta jklla. **2.** *kaus.* *3. pers.* aiheuttaa syömisen tarve t. halu, panna syömään, herättää ruokahalua. | Kyllä nälkä s:tää. | Vaivainen poronlapa - - ja surkean mustaa pettua... Eipä se juuri s:tänyt JÄRVENT. **3.** par. syöttää.

syötäv|ä[13] *(partis.)* ks. myös syödä. **1.** *a.* -yys[65] *omin.* syötäväksi, ruoaksi kelpaava. | S. kala. Eläin, jonka liha ei ole s:ää. S:ät ja myrkylliset sienet. S:yytensä vuoksi arvokas kasvi. **2.** *s.* **a.** syöminen, ruoka. | Ei ollut mitään s:ää. Pidoissa oli sekä s:ää että juotavaa. S:ät alkoivat olla vähissä. **b.** lievänä voima- ja haukkumasanana. | Voi s. miten harmittaa! Kehnokohan nuo housujenkin s:ät nyt repi! LASSILA.

syötön|katkaisu s. *tekn.* Itsetoimiva s. **-palautus** s. *urh.* tenniksessä. **-säädin** s. *tekn.* **-säätö** s. *tekn.* **-säätölaite** s. *tekn.* **-valvoja** s. *urh.* pesäpallossa: syöttöä valvova henkilö, syöttötuomari.

syöver|i[5] s., vars. *ylät.* vedessä oleva syvänne t. kuilu (joka nielee kaiken siihen joutuneen), kurimus. | Kosken, virran s. Suuren meren s:it. Ei maassa, ei taivaissa, ei vesissä eikä vetten s:eissä... LEINO. - - meri on saarta saartamassa, / s:it syliämässä MANN. Sen virranpyörre upottava on / veen mustiin s:eihin ainiaaksi H.ASUNTA. — *Kuv.* - - pohjahan povesi katson, / sydämesi s:eihin LEINO. Eikä tappelija tunne enää mitään muuta - - kuin koston tulenpalavat s:it HAARLA. Myös syvyyksissä sielun / vain synnin s:eitä HAAHTI.

syövyte[78*] s. syövytysaine, syövytin. | Kemiallinen s.

syövytin[56*] s. = ed.

syövyttäj|ä[16] *tek.* Hapot metallin s:inä. — *Erik.*, us. *amm.* henkilö, joka metalli-, lasi- tms. laatalle syövyttää paperille painettavia kuvia, etsaaja.

syövyt|tää[2*] *kaus.v.* -tävästi *adv.* (< syöpyä) kuluttaa, uurtaa, tuhota [tms.] jtak pintaa t. ainetta sitä liuottaen t. siihen muuten kemiallisesti t. joskus (esim. virtaavasta vedestä puhuttaessa) myös mekaanisesti vaikuttaen. **1.** subj:na aine; *syn.* us. vars. *puhek.* syödä. | Useat hapot s:tävät metallia. Sooda ja tuhkalipeä s:tävät alumiiniastioita. Suolaveden rikki s:tämä astia. Ruosteen s:tämää terästä. Hiki s:tää vaatteen hauraaksi. Voide ei saa s. ihoa. Tuberkuloosi voi s. nenän kokonaan. — S:tävä aine, happo. S:tävä eli kaustinen sooda. S:tävät taistelukaasut. Ruutikaasun palamisjätteet vaikuttavat s:tävästi aseen piippuun. — Virtaava vesi s:tää kanavan yhä syvemmäksi. Aaltojen ja tulvan s:tämä rantapenger. Vesi on s:tänyt jään ohueksi. Raskaat kuormat s:tävät tien kuoppaiseksi. — Obj. ilmaisee tuloksen. | Hapon metallin pintaan s:tämät kuopat. Rikkihapon, mädättävän taudin s:tämä haavauma. Sadevesi on s:tänyt tiehen pahoja kuoppia. — *Kuv.* - - ei säästänyt itseäänkään s:tävältä, ilkamoivalta ivaltaan LEINO. **2.** subj:na henkilö. | S. jtak hapolla. Himmentää, puhdistaa lasia s:tämällä. Syyliä poistetaan s:tämällä niitä laapiksella. Kasvivärien kiinnittäminen kankaaseen s:tämällä 'purettamalla'. — *Erik.* tehdä jtak syövyttävää ainetta käyttäen metallin, lasin tms. pintaan vars. paperille painettavia kuvia t. kuvioita, etsata. | S. metalli-, lasipintaan kuvioita. S:tämällä tai kaivertamalla tehty nimikilpi. Sinkkilaattaan s:etty painokuva. Kuvalaatan s:täminen. — *Kuv.* S. jtak jkn mieleen. Taistelu, joka on s:tänyt nimensä historiaan. Hetki oli jännittävä ja s:ti talon ulkomuodon mieleeni AHO.

syövyty|s[64] s. **1.** syövyttäminen; etsaus. | Metallin s. Galvaaninen, kemiallinen s. **2.** syövytyskuva, etsaus. | Rembrandtin s:kset. **3.** *yhd.* Allass.; sähkös.; koho-, pinta-, pohja-, syvä-, viivas.; esi-, sävy-, tehos.

syövytys|aine s. syövyte, syövytin. | Kemiallinen s. Laapiskiveä käytetään lääketieteessä s:aineena. Väripainatuksessa käytetyt s:aineet. **-haava, -haavauma** s. *lääk.* syöpymä. | Happojen ja lipeän aiheuttamat s:t. **-happo** s. **-kuva** s. syövytetystä levystä paperille painettu kuva, syövytys, etsaus. **-kuvio** s., vars. *geol.* liuottavien nesteiden vaikutuksesta kiteen pinnalle syntyvistä säännöllisistä kuopista. **-kylpy** s. **-laatta** s. *kirj.* **-laite** s. **-levy** s. **-liuos** s. **-menetelmä** s. **-neste** s. **-paino** s. kangaspainomenetelmä, jossa valmiiksi värjätylle kankaalle painetaan aineita, jotka syövyttävät pois niiden kohdalla olevan pohjavärin. **-piirros** s. metallin, lasin tms. pintaan syövytetty piirros. **-pinta** s. **1.** syövytettävä t. syövytetty pinta **2.** = seur. **-pohja** s. syövytysaineita kestävä, esim. vaha- t. parafiinikerros, jolla pinta, johon syövytyspiirroksia aiotaan tehdä, ennen piirtämistä peitetään. **-taide** s. graafinen taide, jossa kuva t. kuvio syövytetään metalli-, lasi- tms. levyyn ja painetaan siitä paperille, etsaustaide. **-vaikutus** s. syövyttävä vaikutus. **-vesi** s. vesimäinen syövytysneste.

syövän|arka *a.* syövälle arka. | S. perunalajike. **-kestävä** *a.* myös ⌒. | S. perunalajike.

sä *pers.pron. puhek. runok.* (*rinn.* sa) = sinä. Taivutus: gen. ja päätteellinen akk. *sun,* partit.

sua, adess. *sulla*, abl. *sulta*, all. *sulle;* muita sijoja ei juuri käytetä. | Mitäs sä oikein meinaat? Mikä sun nimesi on? Hauska nähdä suakin joskus. Onpa sulla hieno hattu! Sua lähde kaunis katselen AK. Maalle sullen, / kiusatullen, / voitonvirttä laulaa Imatra ERKKO. — *Erik.* eräissä sanonnoissa. | Voi sun pojat! Vie sun seitsemän seppää! Yhtä sun toista.

säde[78*] *s.* **I. 1.** (esim. jstak pienestä aukosta tunkeutuneesta) suoran viivan muotoisena näkyvästä ohuesta valojuovasta; suorana viivana (t. sellaiseksi ajateltuna) jstak säteilevästä t. heijastuvasta valosta. | Pilven raosta, avaimen reiästä tunkeutunut auringon s. Lamppuun sirrillä silmin katsottaessa siitä näyttää lähtevän säteitä. Ikkunasta pujahtanut päivän s. osui nukkujan silmiin. Laskevan auringon viimeiset säteet. Kuun kelmeät säteet. Aurinko lähettää kultaisia säteitään maan pinnalle. Lumilakeus kimalteli täysikuun säteissä. Veden pinnasta heijastuvat auringon säteet. Revontulien kaarista ylöspäin lähtevät säteet. - - nousevan päivän säteet jo terävinä, kirkkaina nuolina kuvastuivat vaaleaa taivasta vasten KATAJA. - - heleissä hampaissa välkähti päivän s. hurmioituneena SILL. — *Yhd.* auringon-, kuun-, päiväns.; valons. **2.** *kuv.* ed:een liittyen. **a.** (vars. kirkkaasta, valoisasta, säteilevästä) katseesta, ilmeestä. | Silmässä karkeloi - - arka s. ALKIO. - - silmät iskevät vallattomia säteitä KIANTO. Alati vaan virtasi impeä kohden / katsantoin säteet kaikki KIVI. Oli kuin ilon s. olisi välähtänyt kalpeilla, surkastuneilla kasvoilla AK. **b.** Mielessä, rinnassa syttyy toivon s. 'pieni, heikko toivo'. - - kyti sorretun sydämen pohjalla kuitenkin vielä pieni kipinä, arka ajatuksen tynkä, heikko toivon s. IVALO. Huumorin kultaiset säteet. Jumalallisen armon säteet. Nouseva valistus alkoi tunkea säteitään etäisimpiinkin maankolkkiin. **3.** *harv.* ohuesta (vars. suorasta) nestesuihkusta. | Lypsettäessä maito suihkuaa vetimestä ohuena säteenä. Keskellä odotushuonetta pulppuili suihkulähteen s. Veri suihkusi valtimosta helakan punaisena säteenä. **4.** vars. *fys.* aalto- t. hiukkassäteilyn etenemistietä esittävä viiva; hyvin kapea sädekimppu. | Sähkömagneettinen s. Radioaktiiviset säteet. Katodista lähtevät säteet. Infrapunaiset säteet eli lämpöaallot. Kosmiset säteet. Kemialliset [= kemiallisesti vaikuttavat] säteet. Keltaiset, vihreät [valon]säteet. Valon säteen taittuminen, polarisoituminen. Säteen aallonpituus. Elektronisuihku voidaan keskittää hienoksi säteeksi. — *Yhd.* lämpö-, valo(n)s.; hiukkas-, kanava-, katodi-, radium-, röntgen-, ultraviolettis.; kuolemans.; alfa-, beeta-, gammas.; α--, β--, γ--, X-s. **5.** *mat.* vrt. II.2. **a.** = puolisäde. | Suoralla oleva piste jakaa sen kahteen säteeseen. **b.** projektiivisessa geometriassa = suora.

II. jstak keskuksesta säteittäin lähtevistä suorista viivoista tm. suoraviivaisista muodostumista. **1.** [Kunniamerkki]tähden kärkien välisissä kulmissa on kolme kultaista s:ttä. Verkkonsa keskipisteestä hämähäkki kutoo suuren joukon kehykseen ulottuvia säteitä. Lankanapin keskusta ja kehää yhdistävät säteet. Kaupungista säteinä lähtevät maantiet. — *Yhd.* ydins. **2.** vars. *mat.* ympyrän keskipisteen ja kehän t. pallon keskipisteen ja pinnan välinen jana; vrt. I.5. | Ympyrän, pallon s. Päiväntasaajan s. on 6 378,25 km. 2 m:n säteellä piirretty ympyrä. Ympyränkaaren s. Tien kaarteen s. — Hydraulinen s. 'vesiväylän poikkileikkauksen suhde märkään piiriin'. — 50 metrin säteellä jstak 'sellaisen ympyränmuotoisen alueen sisäpuolella, jonka keskipisteessä jk on ja jonka säde on 50 m'. 20 m:n säteellä varastosta ei saa tupakoida. Mökki oli ainoa asumus monen kilometrin säteellä. — *Yhd.* kaarevuus-, käyristyss.; kanto-, suuntaus-, toiminta-, tähtäys-, vaikutuss.; napas.; pikku-, sisä-, ulkos. **3.** hevosen kaviossa anturan takaosassa oleva kiilamainen sarveismuodostuma. | Säteessä erotetaan kaksi osaa, ulompi sarveiss. ja sisempi martos.

säde|-eläin *s.* S:-eläimet 'Radiolaria, juurijalkaisten luokkaan kuuluva alkueläinlahko, jonka jäsenten limaruumista tukee monimuotoinen piiranko'; *syn.* sädejalkaiset. **-haar|a** *s.* Meritähdet liikkuvat notkeilla s:oillaan. — *Kasv.* kortteen nivelestä säteittäin lähtevistä haaroista.

sädehoito *s.* radioaktiivisten aineiden säteilyn käyttö sairauksien parantamiseen, radiumhoito, radioterapia. **-laitos** *s.* **--osasto** *s.* Sairaalan s.

sädeht|iä[17*] *v.* säteillä kirkkaasti, säihkyä, säkenöidä, kimallella, hohtaa, hehkua, loistaa. | Aurinko s:ii. Revontulet s:ivät. S:ivän kirkas taivas. Kuun valossa s:ivä hanki. Kullattu risti s:ii ilta-auringossa. S:ivä koru. - - silmäripsissä s:i vielä kirkkaita kyynelhelmiä PEKKANEN. Kypärästä välkkyvi päivä ja miekasta kuu s:ii CAJ. — Hänen silmänsä s:ivät kirkkaasti. Katseli touhua s:ivin silmin. Ilosta s:ivä katse. S:ivän mustat silmät. — *Kuv.* Onnea s:ivä kihlapari. Firenzen maine s:ii vielä kautta vuosisatojen. Oi armas aika, kaukaa vain se vielä s:ii! *A.KIVIMAA. Oi veljet, ci sisaret, s:ikää / te kirkasta valoa taivaan HLV.

säde|jalkainen *a. el.* S. [= säde-eläimiin kuuluva] eläin. — Tav. *s:sesti* = säde-eläin. **-juova** *s.* Laskeva aurinko heitti hohtavat s:t puolitiehen taivasta. **-kasvu** *s. metsät.* puun poikkileikkauksen säteen kasvu. **-kavennu|s** *s. käs.* säteittäin kapenevasti suoritettu kavennus. | Kintaan lopettaminen s:ksella. **-kehä** *s.* **1. a.** kristillisessä taiteessa pyhien henkilöiden päätä ympäröiväksi kuvattu valon(säteiden) muodostama kehä t. rengas, glooria, säteikkö. | Pyhimyskuvan s. Kultaiset hiukset välkähtelivät auringon valossa kuin kultainen s. — *Kuv.* kunniasta, maineesta, maineen yms. loistosta. | Kunnian, maineen, ihailun s. Saada sankarin, marttyyrin s. Linnankosken kirjallinen s. on pahasti himmentynyt. Nuorta kuningasta ympäröi voittojen s. "Kansan" ympärille oli runous luonut romanttisen s:n TARK. Rousseau ympäröi jonkinlaisella pyhyyden s:llä sanat: vapaus, tasa-arvo ja kansanvalta. **b.** *metrl.* sateenkaaren värisen värikehän ympäröimä sumuvarjo. **2.** *anat.* silmässä sarveiskalvon rajaa seuraava suonikalvon renkaanmuotoinen paksuntuma. **-kenttä** *s. mat.* tason suorien muodostama

joukko. **-kimppu** *s.* **1.** Pilven raosta tunkeutunut s. Valo tulvi ikkunoista kirkkaina s:ina. **2.** *fys.* rajallisen poikkipinnan kautta kulkeva yhtenäinen säteily; *mat.* avaruudessa oleva pisteen kautta kulkevien suorien joukko.

sädekivi *s.* monokliinisia sälöisiä amfibolimineraaleja. **-asbesti** *s.* kuituinen sädekivi. **-liuske** *s.* liuskeinen kivilaji, jossa sädekivi on pääaineksena.

säde|kukka *s.* Gaillardia, mykerökukkaisten heimoon kuuluvia, meillä koristekasveina viljeltyjä ruohoja. **-laji** *s.* Radioaktiivinen säteily sisältää kolmea s:a. **-lan|ka** *s.* Hämähäkin verkon s:gat 'keskustasta säteittäisesti lähtevät langat'. **-latva** *s.* Gerbera, mykerökukkaisten heimoon kuuluvia ulkomaisia monivuotisia ruohoja, vars. G. Jamesonii, meilläkin viljelty kauniskukkainen koristekasvi. **-leikkaus** *s. puut.* puun ydinsäteen suuntainen pituusleikkaus, peilileikkaus. **-lihas** *s. anat.* sädekehässä oleva lihas, jonka toiminta saa aikaan mykiön mukautumisliikkeet. **-luu** *s.* hevosen kavionivelen takana oleva pieni luu. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Meritähden s:set haarat. S. [= säteittäinen] kuvio. Väreily etenee s:sesti [= säteittäisesti] joka puolelle. **-mätä** *s. eläinlääk.* kavion tauti, jossa säde märkii ja mätänee. **-patja** *s.* hevosen kaviossa säteen alla oleva joustava side- ja rasvakudosmuodostuma, joka suojelee sen yläpuolella olevia arkoja osia tärähdyksiltä.

sädesieni *s.* Sädesienet 'Actinomyces, bakteereja, joiden eräät kehitysasteet muistuttavat leväsieniä'. **-tauti** *s. lääk.* erään sädesienen aiheuttama (vars. nauta)eläimissä, joskus ihmisessäkin märkivinä kasvannaisen tapaisina muodostumina ilmenevä tauti, aktinomykoosi.

sädesuojainen *a.* radioaktiiviselta säteilyltä suojattu. | S. röntgenputki 'joka säteilee vain yhteen suuntaan'.

sädetaulu *s. mat.* eräs nomogrammilaji.

sädet|tää[2*] *v. lääk.* pitää jtak (vars. radioaktiivisten) säteiden vaikutuksen alaisena, käsitellä (radioaktiivisilla) säteillä, antaa sädehoitoa, säteilyttää. **-ys**[64] *teonn.* < ed. | Syöpäpesäkkeen s:ys. — *Yhd.* röntgens.

sädeviuhka *s. mat.* tasossa oleva pisteen kautta kulkevien suorien joukko.

säe[75*] *s.* **1.** *run.* kirjoituksessa tav. samalle riville kirjoitettu t. painettu kahden t. useamman runojalan muodostama kokonaisuus, runon rivi; *mus.* 2—6 iskualaa sisältävä rytmiyksikkö, fraasi. | Runon ensimmäinen, toinen, viimeinen s. Virren säkeet. Jambinen, trokeinen s. Runeberg on runoillut seuraavat säkeet: - -. Säkeihin [= runoksi, runomuotoon] puettu miete, tunnelma. Runoilija ylistää kotimaataan herkin säkein. — Musiikissa s. on pienin yhtenäinen rytmiyksikkö. — Laulurastas heläyttelee kuusikossa säkeitään 'säveljaksojaan'. — *Yhd.* alku-, jatko-, kaksois-, kerto-, pääte-, toistos.; heksametri-, jambi-, trokees.; ketju-, silos.; runo(n)s.; esi-, johto-, jälki-, kertaus-, koko-, loppu-, välis. **2.** *kansanr.* säen. | - - tuli tuiski ikkunasta, / säkehet ovesta säikkyi KAL. **-jako** *s.* jako säkeisiin. | Runon s. **-kaari** *s. mus.* nuottikirjoituksessa säkeen ulottuvuutta osoittava kaari. **-kerto** *s. run.* kerto. **-luettelo** *s.* maantieteellis-historiallisen menetelmän edellyttämällä tavalla jnk kansanrunon eri toisintojen säetyypeistä laadittu järjestelmällinen luettelo, jonka avulla runon perusmuoto yritetään saada selville. **-luku** *s.* **-muodostus** *s.* Vaihteleva s. **-muoto** *s.*

säen[82*], säkene *s.*, vars. *runok.* (taivutetut muodot tav. ed:stä) kipinä. | Ahjosta sinkoutunut s., säkene. Takoi että säkenet sinkoilivat. — *Kuv.* Silmät kipinöivät vihan säkeniä. Näinpä, lauluni, sä lennä / säkenenä säihkyten A.OKSANEN. - - jos sinulle vielä jostakin toisaalta pilkehtii toivon s:kään *SILJO. - - keltaiset silmät s:tä iskevät LEHT.

säe|pari *s.* Kalevalan aloittaa s. "Mieleni minun tekevi, / aivoni ajattelevi". Musiikissa s. eli kahden säkeen yhtymä on hyvin yleinen muotorakenne. **-rakenne** *s.* Vanhan suomalaisen kansanrunon s. Kiinteä, säännöllinen s. **-ryhmä** *s.* **-sepp|o, -ä** *s.*, vars. *ylät.* runoilijasta.

säestel|lä[28] *frekv.v.* < säestää. | **S. jkn laulua.** Taikoja, joita toisinaan loitsu s:ee. Märkä melan lapa läikähteli aamuvalossa, s:len miehen mielikuvia SILL.

säesti|n[56] *väl.* < säestää. | Kantele runonlaulun s:menä.

säestyksellinen[63] *poss.a.* < säestys. | S. kuorolaulu.

säestykset|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* < säestys. | S. laulu. S. soolokvartetti. Esittää jtak s:tömästi.

-säestyksinen[63] *poss.a.* < seur. | Huilu-, orkesteri-, pianos.

säestys[64] *s. mus.* **1.** säestäminen. | Huolehtia laulajan, viulusolistin, laulun säestyksestä. Konsertin säestyksen hoiti moitteettomasti N.N. Laulaa jkn, pianon säestyksellä, par. säestämänä. **2.** laulu- t. soittoesitykseen liittyvä säestävä osa. | Melodia ja s. Laulujen säestykset on laatinut säveltäjä N.N. — *Kuv.* Eleet puheen säestyksenä. **3.** *yhd.* Huilu-, orkesteri-, piano-, soitin-, urkus. **-kuvio** *s. mus.* säestykseen kuuluva, säestävä sävelkuvio. | Murtosointujen käyttö s:ina. **-soitin** *s. mus.* Piano on yleisin s. **-sävel** *s.* **-tehtävä** *s.* Konsertin s:t hoiti pianotaiteilija N.N. Sävellys, jossa selloilla on vain s.

säestäjä[16] *tek.* Toimia laulajan s:nä. — *Erik.* jälkilaulaja, puoltaja; vrt. säestää 2. — *Kuv.* Musiikki tunnelman s:nä. — *Yhd.* konserttis.

säestämätön[57] *kielt.a.* S. ja säestetty laulu.

säest|ää[2] *v.* **1.** *mus.* esittää (tav. jllak soittimella) jhk laulu- t. soolosoitinesitykseen liittyvää t. sävelteoksen varsinaista sävelmää t. pää-ääntä soinnullisena taustana värittävää t. tukevaa osaa, myötäillä. | S. laulajaa, laulua, viulusooloa pianolla, uruilla, huilulla. Lopuksi laulettiin soittokunnan s:ämänä "Maamme". S. konsertti. — Viulut soittavat pääaiheen ja muut soittimet s:ävät sitä. Polyfonisessa tyylissä kaikki äänet s:ävät toisiaan. **2.** vanhoja kansanrunoja laulettaessa: toistaa esilaulajan laulama säe t. säkeet. **3.** *kuv.* myötäillä, liittää jtak täydentävää t. olla täydentävästi liittyneenä jhk. | Suosionhuutojen s:ämä puhe. Aapelin naurua s:i Anselmi hihityksellään. S.

puhettaan eleillä. Äiti moitti, isä tyytyi vain s:ämään häntä. - - piippujen kärinä s:i yksivakaista puhelua SILL. Luonnontunnelmat s:ävät [romaanin] henkilöiden mielialoja. Taistelua s:i tykistötuli kummaltakin puolelta. Tekstiä s:ävät onnistuneesti valokuvat. Nuo sinertävät, ohuet savuhattarat ikään kuin s:ivät synkän korpiluonnon luomaa hiljaisuutta KIANTO. Omantunnon soimausten s:ämät muistot. Koristeina oli erilaisia pyörylöitä, joita kasviaiheet s:ivät. — *Erik. mets.* koirasta: seisoa lintua toisen koiran menettelyä noudattaen itse riistaa vainuamatta. | Etumainen pointteri seisoo, taempi s:ää.

säe|tekniikka *s.* Otto Mannisen kiinteä ja suppea s. Kansanrunouden s. **-tutkimus** *s.* säeluetteloa apuna käyttäen suoritettu kansanrunoudentutkimus, joka pyrkii saamaan ennen muuta selville runon "alkumuodon", jonka avulla sitten voidaan tehdä päätelmät sen sepittämisajasta ja -paikasta sekä peruslaadusta. **-viiv|a** *s. mus.* Säkeiden rajat merkitään s:oilla.

sähikäinen[63] *s.* sähisten ja kipinöitä ympärilleen singoten palava ilotulitusväline.

sähi|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* vihaisen kissan t. käärmeen ääntelystä, hehkuvan esineen veteen t. veden tulikuumalle pinnalle joutuessa syntyvästä äänestä yms.; vrt. sihistä, suhista, sohista, kihistä, kähistä. | Vihoissaan s:sevä kissa, ilves. Käärmeen s:nä. S:sevän kuuma kiuas. Kipinät putoilivat s:sten veteen. S:sten palava tulilanka. Kattilasta voimakkaasti purkautuvan höyryn s:nä. Hiilihappo poistuu s:sten veden kanssa kosketukseen joutuvasta sammuttamattomasta kalkista. — Miesjoukossa syntyi liikettä ja s:nää. Kadotti tappelun s:nässä hattunsa. — *Erik.* kiihtyneestä, vihaisesta, kuiskaavasta tms. puheesta. | Rouva ihan s:si vihasta. S. hampaidensa välistä. Akkalaumassa syntyi uteliasta s:nää. "Soo, hiljaa!" s:si joukon johtaja. "Saatanan sikiöt!" s:si ukko suu vaahdossa. "Polvillesi!" s:stään hänelle AHO.

sähistä|ä[2] *kaus.v.* < ed. | He tulivat pakariin - - Oskari hiukan puhettaan s:en, kuten hänen tapansa ryypyn saatua oli SILL.

sähisytt|ää[2*] *kaus.v.* < sähistä. | [Räätäli] rässirautojaan s:i LEHT.

sähke[78] *s.* sähkösanoma. | Lähettää, saada s. Ilmoittaa jklle s:ellä jtak. — *Yhd.* kiitos-, onnittelu-, pikas. **-ilmoitus** *s.*

sähkeitse *adv.* lennättimen välityksellä, sähkösanomalla, sähkeellä. | Ilmoittaa jtak s.

sähke|maksu *s.* **-määräys** *s.* **-osoite** *s.* sähköosoite.

sähkö[1] *s.* elektroneista ja positroneista koostuva energia(laji). | S:llä on perustava merkitys maailmankaikkeudessa. Positiivinen, negatiivinen s. Galvaaninen s. S:llä varautunut kappale. S:ä johtava aine. Ukkonen on ilmakehässä olevan s:n aiheuttama ilmiö. S:n muuttaminen muiksi energialajeiksi. S. teollisuuden, kotitalouden palveluksessa. S:llä käyvä kone, kello. — Vars. *puhek.* sähkövalosta, -virrasta. | Talo, jossa ei ole s:ä. Linjavian takia kaupunki oli toista tuntia ilman s:ä. Kaasu ja s. katkaistiin. Sytyttää s. Kiersin s:n sammuksiin. Kylään saatiin s:t vasta viime syksynä. S:t ovat [= sähkövalo on] epäkunnossa. — *Kuv.* sielullisesta jännityksestä, levottomuudesta tms. | Vaalien edellä on ilmassa s:ä. Kun 1500 m:n juoksu alkoi, tuli stadionin yleisöön s:ä. Isän ja tyttären kireät välit olivat tuoneet paljon s:ä perheen ilmapiiriin KOSKENN. — *Yhd.* eläin-, hankaus-, ilma-, kosketus-, lämpö-, pietso-, pyros.; talous-, valos.

sähkö- ks. myös elektro-.

sähkö|aalto *s.* S:aallot 'sähkömagneettisia aaltoja, joiden synnyttäjinä ovat sähkövärähtelyt'. **-aivot** *s. mon.* sähköllä toimivista matematiikkakoneista. **-akkumulaattori** *s.* **-akustiikka** *s.* tiede, joka tutkii akustisia ilmiöitä sähkötekniikan kehittämien laitteiden, kuten vahvistimen, mikrofonin ja kaiuttimen avulla. **-akusti|nen** *a.* S. soitin. S:set laitteet. **-ala** *s.* Toimia s:lla. **-ankerias** *s.* Electrophorus electricus, Brasilian ja Venezuelan virroissa elävä 2 m:n pituinen sähkökala. **-asema** *s.* sähkövoima-asema. | Kruunuhaan s. **-asennu|s** *s.* S:ksia suorittava liike. **-asentaja** *s.* **-asetinlaite** *s. raut.* **-atomi** *s. fys. harv.* elektroni. **-aura** *s. tekn.* sähkön voimalla käyvä aura. **-auto** *s. tekn* auto, jossa voimakoneena on akkumulaattorista saadun virran käyttämä sähkömoottori; vrt. johdinauto. **-dynaaminen** *a.* vrt. seur.; *syn.* elektrodynaaminen. | S. mittari, kaiutin. S. järjestelmä. **-dynamiikka** *s.* oppi liikkeessä olevan sähkön 1. sähkövirtojen vaikutuksesta johdon ympäristöön t. (suppeammassa merk:ssä) vars. sähkövirtojen vaikutuksesta toisiinsa, elektrodynamiikka. **-dynamo** *s.* dynamo. **-elementti** *s.* = sähköpari, elementti (4). **-elin** *s. el.* eräillä kaloilla elin, joka synnyttää sähköä. **-energia** *s. fys.* sähkötyö (1); *yleisk.* sähköstä, sähkövirrasta työtä suorittavana voimana, teollisuus-, valaistus- tm. tarkoituksiin käytettynä. | S:a kehittävä laite, kone. S:n muuttaminen liike-energiaksi. **-erkale** *s. fys.* **-generaattori** *s.* = generaattori 1. **-hehkulamppu** *s.* **-hehkuvalo** *s.* **-heiluri** *s.* tav. heisipuun ytimestä valmistettu silkkinauhaan ripustettu pallo, jollaista käytetään opetusvälineenä sähköopillisissa kokeissa. **-hella** *s.* sähköliesi. **-hieronta** *s.* hieromakoneella suoritettu hieronta. **-hissi** *s.* hissi, jonka vintturia käyttää siihen suoraan kytketty sähkömoottori. **-hitsaamo** *s.* **-hitsaus** *s.* **-hitsauskone** *s.* **-hiukkanen** *s. fys.* sähkön pienin osanen. | Negatiivinen s. eli elektroni. **-hoito** *s. lääk.* sähkön käyttö sairaanhoidossa, sähkö-, elektroterapia. **-hälytin** *s.* **-höyrykattila** *s.* sähkölämmitteinen höyrykattila. **-ilmiö** *s.* Ilmakehän s:t. **-induktio** *s. fys.* = induktio 2.

sähköi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** jossa on sähköä, sähköllä varattu t. varautunut, sähkövarauksinen. | S. kappale, aine. Ilma tuntuu s:seltä. S:sesti varautunut [par. sähköllä varautunut, sähkövarauksinen] esine. Positiivinen, negatiivinen s:syys. **2.** olemukseltaan t. luonteeltaan sähköä oleva, sähkönä ilmenevä; sähkön vaikutuksen alainen, sähköön liittyvä, sähköstä johtuva; sähkön avulla toimiva t. tapahtuva t. vaikuttava; us. par. sähkö-. | Aineen, maankuoren s:set ominaisuudet. Ilmakehän s:set ilmiöt. S. [= sähkö]kenttä. S. vä-

rähtely. S. virta-, värähtelypiiri. S:sesti neutraali kappale. S. vastus, teho, par. sähkövastus, -teho. S. [→ sähkön]johtavuus. S. [→ sähkön] mittayksikkö. S. [→ sähkö]yksikkö. S:sesti [→ sähköä johtavasti] toisiinsa kytketyt laitteet. S:sesti [→ sähköä] eristävä aine. — S. [→ sähköllä toimiva, sähkö]lämmityslaite. S:sesti [→ sähköllä] toimiva ohjauslaite. S. [→ sähkön avulla tapahtuva, sähkö]hopeointi. S. [→ sähkön avulla tapahtuva] voimansiirto. S. [→ sähkö]suodatin. **3.** *kuv.* jännityksen, jännittyneen odotuksen, uteliaisuuden tms. tilassa oleva, jännittynyt, kiihtynyt, kiihdyttävä tms. | Kokouksen ilmapiiri oli s. Näytelmä, jossa on s:stä jännitystä. S:sesti kiihtyvä vuoropuhelu. S:sen kiihkeä suudelma, kädenpuristus. S:sen kiireen leimaama toiminta. S:sesti vaikuttava tieto.

sähkö|influenssi *s. fys.* = influenssi. **-insinööri** *s.* **-isku** *s.* (suhteellisen) voimakkaan sähkövarauksen äkillinen (sävähdyttävä) purkautuminen ihmisen t. eläimen läpi. — *Kuv.* Jk vaikuttaa s:n tavoin. Hypähti kuin s:n saaneena.

sähköistys[64] *teonn.* < sähköistää. | Maaseudun s. **-suunnitelma** *s.*

sähköisty|ä[1] *pass.v.* (< sähköistää) tulla sähköiseksi. | Hangattaessa voimakkaasti s:vä aine. — *Kuv.* Kokouksen ilmapiiri s:i hetki hetkeltä.

sähköistämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* Maaseudun s:tömät alueet.

sähköist|ää[2] *v.* **1.** tehdä sähköiseksi. **a.** tehdä sähkövarauksiseksi. | Hankaamalla s:etty lasitanko. Auringosta lähtevät negatiiviset hiukkaset s:ävät ilmakehän ylimmät kerrokset. **b.** *kuv.* aiheuttaa jännitystä, jännittynyttä odotusta, uteliaisuutta tms., vaikuttaa kiihdyttävästi, piristävästi tms. | Sotahuhujen s:ämä ilmapiiri. Soittajan tulo s:i nuorten joukon. Eino Leinon s:ävä olemus. S:ävä uutinen, tapaus. Jatsin s:ävä rytmi. **2.** rakentaa jllek seudulle, jhk rakennukseen, teollisuuslaitokseen tms. johtolaitteet sähkövoiman t. -valon hyväksikäyttöä varten; tehdä sähköllä toimivaksi t. käyväksi. | Maaseudun s:äminen. S:etty tehdas, talo. S:etty laboratorio, keittiö, talouskone. Suunnitelmat rautateidemme s:ämiseksi.

sähkö|jarru *s. tekn.* sähköllä toimiva jarru. **-johde** *s.* par. sähkönjohde. **-johdin** *s.* Päällystämätön s.

sähköjohto *s.* Suurjännitteinen s. S:jen asentaminen, vetäminen. **-laite** *s.* **-lanka** *s.* **-pylväs** *s.* **-työ** *s.* **-verkko** *s.*

sähkö|juna *s.* juna, jota kuljettaa sähköveturi. **-jänis** *s.* (vintti)koirien juoksukilpailuissa takaa-ajettavana käytetty sähköllä liikkuva täytetty jänis t. jänistä muistuttava laite. **-jännit|e** *s.* 220 voltin s. S:teen purkautuminen. **-jäähdytin** *s.* sähköllä toimiva jäähdytin. **-jäähdytys** *s.* **-jäähdytyskaappi** *s.* sähköllä toimiva jäähdytyskaappi. **-kaapeli** *s.* **-kaarilamppu** *s.* **-kaarivalo** *s.* **-kahvipannu** *s.* sähköllä kuumennettava kahvipannu. **-kala** *s. el.* kala, joka ruumiissaan kykenee synnyttämään sähköä ja voi antaa sähköiskuja, jotka tappavat t. lamauttavat eläimiä. **-kaluste** *s.*, tav. *mon.* Seinäkytkimet, jakorasiat, lampunsuojukset ym. s:et. **-kamiina** *s.* sähkölämmitteinen kamiina. **-kaniini** *s.* sähköllä käsitelty kaniinin nahka turkiksena. **-kapasitanssi** *s.* **-kattila** *s.* sähköllä kuumennettava kattila. **-keitin** *s.* sähköllä kuumennettava keitin. **-keittiö** *s.* sähköistetty keittiö. | Ravintolan s. **-keittoastia** *s.* sähköllä kuumennettava keittoastia. **-keittolevy** *s.* keittolevy. **-kello** *s.* sähköllä toimiva (merkinanto- t. aikaa osoittava) kello. **-kemia** *s.* fysikaalisen kemian osa, jossa käsitellään kemiallisten ja sähköilmiöiden keskinäistä suhdetta. **-kemialli|nen** *a.* -sesti *adv.* S. ilmiö. S. teollisuus. Lyijyvalkoista valmistetaan s:sesti. **-kenno** *s.* = sähköpari. **-kent|tä** *s.* vrt. kenttä 4.a. | Johdossa kulkeva sähkövirta synnyttää ympärilleen s:än. **-keskus** *s.* sähkövoimakeskus. | Helsingin s. **-kipinä** *s.* Moottorin kaasuseoksen sytyttää s. **-kitara** *s. mus.* kitara, johon on liitetty sähköllä toimiva äänenvahvistin. **-kiuas** *s.* sähköllä kuumennettava saunan kiuas. **-koe** *s.* **-koje** *s.* vrt. sähkökone. **-kondensaattori** *s.* **-kone** *s.* **1.** sähköenergian kehittämiseen t. muuntamiseen käytetty kone, us. erik. generaattori t. moottori. **2.** sähköllä toimiva kone. **-koneisto** *s.* **-konepaja** *s.* **-konetehdas** *s.* **-koneteollisuus** *s.* **-kosketin** *s.* vrt. kosketin 2. **-kultaus** *s.* galvaaninen kultaus. **-kuumennin** *s.* **-kuumennus** *s.* **-kylpy** *s.* **1.** *lääk.* kylvyn muodossa tapahtuva sähköhoito. **2.** *tekn. harv.* galvaaninen kylpy. **-kynttil|ä** *s.* kynttilän muotoinen sähkölamppu. | S:öillä valaistu joulukuusi. **-käsittely** *s.* Metallin päällystäminen s:n avulla. — *Lääk.* Lihasten s. **-käynnistin** *s.* **-käynnistys** *s.* Auton s. **-käynnistyslaite** *s.* **-käyttö** *s.* jnk käyttäminen sähkön voimalla, sähköllä. | Joko hydraulinen tai s. Säteisporakone sopii erityisesti s:ön. **-käyttöinen** *a.* sähköllä käytettävä t. toimiva. | S. puunjalostuskone, nosturi. **-laboratorio** *s.* **-lait|e** *s.*, tav. *mon.* Muuntajat, releet, kytkimet ym. s:teet. S:teiden asentaminen. Lennätin, puhelin ym. s:teet. **-laitos** *s.* sähkövoimaa kehittävä, siirtävä ja jakeleva laitos. | Helsingin kaupungin s. **-laki** *s.* sähkövoimataloutta koskeva laki.

sähkölamppu *s.* laite, jolla sähköenergiaa käyttämällä synnytetään valoenergiaa. | 40 watin s. Loppuun palanut s. Sähkölampun kupu, kanta. Kiertää s. istukkaan, irti. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

sähkö|lanka *s. puhek.* sähköjohdin, vars. ilmassa kulkeva sähköjohdon lanka. | Ostaa s:lankaa. S:langalla istuva pääskynen. **-lasku** *s.* S:t peritään joka toinen kuukausi. **-lataus** *s.* sähkövaraus. **-lautakunta** *s.* Turun kaupungin s.

sähkölennätin *s.* Langaton s. **-johto** *s.* **-kaapeli** *s.* **-kone** *s* **-laitos** *s.* **-pylväs** *s.*

sähkö|levy *s.* (sähkö)keittolevy. **-liesi** *s.* sähköllä kuumennettava liesi. **-liik|e** *s.* Kaikkia sähkötarvikkeita saa s:keistä. **-linja** *s.* vrt. linja II. 4. | S:n rakentaminen. S:ssa oleva vika. **-linssi** *s.* elektronimikroskoopissa käytetty sähkövarauksisten himmentimien muodostama laite, jonka reikä taittaa elektronisuihkun samalla tavalla kuin lasilinssi valonsäteen.

sähkölli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* sähkön avulla tapahtuva. | S. malminetsintä. S. tutkimus. Tutkia s:sesti.

sähkö|lyhty *s.* lyhty, jossa valonlähteenä on säh-

kölamppu. | Auton s:lyhdyt. **-läh|de** *s.* Akkumulaattori s:teenä. Yhdistää jk s:teeseen. **-lämmitin** *s.* sähköllä toimiva lämmitin. **-lämmitteinen** *a.* sähköllä lämmitettävä. | S. kokoushuone, liesi. **-lämmitys** *s.* sähköllä tapahtuva lämmitys. **-lämmityslaite** *s.* **-lämpö** *s.* sähköllä kehitetty t. sähkön kehittämä lämpö. **-magneetti** *s.* magneetti, joka saadaan aikaan antamalla sähkövirran kulkea meltorautasydämen ympärillä olevan käämin läpi, elektromagneetti. **-magneetti|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* vrt. seur.; *syn.* elektromagneettinen. | S. ilmiö. S:set aallot [radio-, lämpö- ja valoaaltojen sekä röntgen- ja gammasäteiden yhteisnimitys]. S. aaltoliike, säteily. S. induktio. S. mittari, yksikkö. S. laite, koje. S. valoteoria. S:sesti ohjattu rele. **-magnetismi** *s.* sähkövirtojen t. muuttuvien sähkökenttien aiheuttama magnetismi; näitä käsittelevä oppi; *syn.* elektromagnetismi. **-mankeli** *s.* sähköllä toimiva mankeli. **-masuuni** *s.* sähkölämmitteinen masuuni. **-mekaanikko** *amm.* **-mekaaninen** *a.* S. laite. **-mellotus** *s.* sähkön avulla suoritettu mellotus. **-menetelmä** *s.* menetelmä, jossa käytetään apuna sähköä. | Malmien etsintä s:llä. **-menot** *s. mon.* Perheen s. kuukaudessa. **-mestari** *s.* **-metallurgia** *s.* metallien valmistaminen ja jalostaminen elektrolyyttista menetelmää käyttäen, elektrometallurgia. **-metallurginen** *a.* S. laitos. **-mies** *s.* sähköalan ammattimies. **-mittari** *s.* koje, jolla mitataan jtak sähköopillista suuretta (virran voimakkuutta, jännitettä, tehoa, jaksolukua, sähkötyötä, sähkövarausta, vastusta tms.); sähköteknillinen mittauskoje; *yleisk.* koje, joka mittaa ja ilmaisee kulutetun sähköenergian määrän, sähkötyömittari. **-monttööri** *amm.* sähköasentaja. **-moottori** *s.* kone, joka muuttaa sähköenergian mekaaniseksi työksi; vrt. generaattori, dynamo. **-motorinen** *a.* S. voima 'se potentiaaliero (jännite), joka sähkölaitteissa saa aikaan sähkön virtauksen'. **-mylly** *s.* mylly, jonka käyttövoimana on sähkö. **-määrä** *s.* sähkövaraus. **-nalli** *s.* nalli, jonka sähkökipinä sytyttää. **-nappula** *s. puhek.* kytkimen nappula, jota vääntämällä t. painamalla sähkövirta kytketään ja katkaistaan.

sähkön|eriste *s.* **-eristin** *s.* **-eristys** *s.*

sähköneula *s. lääk.* sähköllä kuumennettava polttoneula.

sähkön|hinta *s.* **-jakelu** *s.* **-johde** *s.* Silkki on huono s. **-johtaja** *s.* = ed. **-johtavuus, -johtokyky** *s.* Mangaaniteräksen s. on pieni. **-kuluttaja** *s.* **-kulutus** *s.* Vuotuinen s. **-kytkin** *s.* **-käyttö** *s.* S. kodeissa on lisääntynyt. **-käyttöhuone** *s.* sähkövoimalaitoksen tms. huone, jossa on etupäässä sähkökoneita ja -laitteita. **-lähde** *s.* **-näytin** *s.* elektroskooppi.

sähkö|nostin, -nosturi *s.* sähköllä toimiva nostin, nosturi.

sähkön|purkaus *s.* sähkön siirtyminen kappaleesta kaasun t. tyhjiön läpi tav. toiseen kappaleeseen, jossa on eri potentiaali, sähköpurkaus. **-varaaja** *s.* kondensaattori. **-varaamiskyky** *s.; syn.* varautumiskyky, kapasitanssi.

sähkö|ohjain *s.* **-ohjaus** *s.* sähkön avulla tapahtuva ohjaus. **-ohjauslaite** *s.* **-ompelukone** *s.* sähköllä toimiva ompelukone. **-opillinen** *a.* S. koe, laite, suure, mittayksikkö. **-oppi** *s.* fysiikan ala, joka käsittelee sähkövarauksiin ja -virtoihin liittyviä ilmiöitä. **-osasto** *s.* Teknillisen koulun s. **-osoite** *s.* lyhennettyyn muotoon laadittu toiminimen tms. osoite, jota käytetään sähkösanomia lähetettäessä. **-osuuskunta** *s.* sähkövoiman hankkimiseksi perustettu osuuskunta. **-paimen** *s.* paristolaite, josta johdetaan sähkövirta laitumen ympärille aidaksi asetettuun metallilankaan; myös tästä paristosta ja langasta yhdessä. **-paljous** *s. vanh.* sähkövaraus. **-pari** *s.* laite, jolla kemiallisesti t. lämpötilaeron t. säteilyn avulla synnytetään sähköä, (sähkö)kenno. | Primäärinen s. 'galvaaninen elementti'. Sekundäärinen s. 'akkumulaattori'. Kuiva s. — *Yhd.* lämpö-, neste-, sinkkihiilis.; normaalis. **-paristo** *s.* paristo, sähköpatteri. **-parranajokone** *s.* sähköllä toimiva parranajokone. **-patteri** *s.* (sähkö)paristo. **-piano** *s.* piano, joka erityisen sähkökoneiston avulla saatetaan automaattisesti soimaan. **-poltin** *s.* sähköllä kuumennettava poltin (esim. sähköneula). **-poltto** *s.* **-pora(kone)** *s.* sähköllä toimiva pora(kone). **-poraus** *s.* **-postiosoitus** *s.* postiosoitus, jonka maksumääräys lähetetään lennätinteitse. **-potentiaali** *s.* jännite (maahan verrattuna). **-prospektaus** *s.* sähköteknillinen malminetsintä. **-pumppu** *s.* sähköllä toimiva pumppu. **-purkaus** *s.* = sähkönpurkaus. **-pylväs** *s.* sähköjohtojen kannatus- ja kiinnityspylväs. **-radiaattori** *s.* sähkölämmitteinen lämpöpatteri. **-raitiotie** *s.* vrt. sähkörata. **-rana** *s.* sähköllä toimiva rana. **-rata** *s.* kiskotie, jossa liikennevälineen voimakoneena on sähköjohtoverkosta käyttövirran saava sähkömoottori. **-rausku** *s.* Torpedo marmorata, Välimeressä, Atlantin ja Intian valtamerissä elävä 1,5 m:n pituinen sähkökala. **-rautatie** *s.* vrt. sähkörata.

sähkösanoma *s.* **1.** posti- ja lennätinlaitoksen t. rautatielaitoksen perille toimittama kiireellinen tiedonanto, jonka sisällys ilmoitetaan lähtöpaikasta osoitepaikkaan joko langallisesti tai langattomasti ja joka osoitepaikassa lomakkeelle uudelleen kirjoitettuna joko lähetin, postin tai puhelimen välityksellä toimitetaan vastaanottajalle, sähke, lennätinsanoma, telegrammi. | Lähettää, saada s. S:n vastaanottaja. Ilmoitan saapumisestani s:lla. — *Yhd.* kiitos-, onnittelu-, surunvalitus-, tervehdyss.; koru-, pikas.; lehti-, radios. **2.** *ark.* vars. kaduilla myytävä sanomalehden lisälehti. | Sähkösanomien myyjä. Ostaa s. **-lomake** *s.* **-maksu** *s.* **-n|vaihto** *s.* **-osoite** *s.* sähköosoite. **-tervehdys** *s.* **-tieto** *s.* **-toimisto** *s.* tietotoimisto. **-tyyli** *s.* (liian) asiallisesta, lyhyitä ilmauksia käyttävästä kirjoitustyylistä. | S:in laadittu kirje.

sähkö|silitysrauta *s.* sähköllä kuumennettava silitysrauta. **-silmä** *s.* valo-, fotokenno. **-soitin** *s. mus.* soitin, jossa ääni synnytetään mekaanissähköisin keinoin muuttamalla sähkövärähtelyt ääniaalloiksi. **-soittokello** *s.* sähköllä toimiva soittokello. **-staattinen** *a.* vrt. seur.; *syn.* elektrostaattinen. | S. kenttä. S. yksikkö, mittari. S. mittajärjestelmä. **-statiikka** *s.* oppi levossa olevien sähkövarausten vaikutuksista, elektrostatiikka.

sähkösulatus *s.* sähköllä tapahtuva sulatus. **-laite** *s.* **-uuni** *s.*
sähkö|suodatin *s.* **1.** laite, jossa sähköstaattisin menetelmin poistetaan kaasuista kiinteitä epäpuhtauksia. **2.** *sähk. rad.* = suodatin 2. **-sytytin** *s.* **-sytyty|s** *s.* räjähdyspanoksen t. polttomoottorin sytytys sähkökipinän (t. harv. hehkulangan) avulla. | S:ksellä toimiva moottori. **-säkiä** *s.* Malapterurus electricus, Koillis-Afrikassa elävä sähkökala. **-šokki** *s. lääk.* sähkövirran avulla hoitotarkoituksessa aiheutettu šokkitila. **-šokkihoito** *s. lääk.* Jakomielitautisten s. **-taksa** *s.* Sähkölaitoksen s. **-talous** *s.* sähkövoimatalous. **-tapaturma** *s.* sähkövirran t. -iskun (myös salaman) aiheuttama tapaturma. **-tariffi** *s.* sähkön hinnoitteluasteikko, jonka mukaan kuluttajan on suoritettava maksu kuluttamastaan sähköenergiasta ja käyttämästään tehomäärästä. **-tarkastuslaitos** *s.* rekisteröity laitos, jonka tehtävänä on sähkölaitosten, -tarvikkeiden ja -kojeiden tarkastus niistä aiheutuvan tulen- ja tapaturmanvaaran estämiseksi. **-tarmo** *s. harv.* sähköenergia. **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* **-taskulamppu** *s.* ks. taskulamppu. **-teho** *s.* S:n yksikkö on watti. **-teitse** *adv.* lennättimen välityksellä, sähkeitse. **-tekniikka** *s.* sähköopin käytännöllinen soveltaminen tekniikassa, elektrotekniikka. | S. jaetaan heikkovirta- ja vahvavirtatekniikkaan. **-teknikko** *s.* henkilö, jonka erikoisalana on sähkötekniikka; *syn.* elektroteknikko; *erik.* teknillisen koulun sähköosaston suorittanut henkilö. **-teknilli|nen** *a.* S. mittaus, mittauskoje. S. laitos, toimisto. S. teollisuus. S:stä [= sähköteknillisiin tarkoituksiin käytettyä] posliinia. **-teollisuus** *s.* **-teoria** *s.* sähkön olemusta koskeva teoria. **-terapia** *s.* sähköhoito.
sähköteräs *s. met.* teräs, jota valmistetaan sähköllä kuumennetuissa uuneissa. **-uuni** *s.* **-valimo** *s.*
sähkötiheys *s.* varaus tilavuus- t. pinta-alayksikköä kohti.
sähkötty|ä[1*] *v.* par. sähköistyä.
sähköttäjä[10] *amm.* — *Yhd.* linja-, radios.
sähköt|tää[2*] *v.* **1.** lähettää tiedonantoja lennättimellä, lennättää, telegrafoida. | S. jklle. Asiasta on s:etty vainajan omaisille. S. tilaus, määräys, onnittelu. Välimerkit s:etään vain lähettäjän pyynnöstä. — S:in [= pyysin sähköteitse] kotoa lisää rahaa. — *Kuv.* - - huomasin Berglundin s:tävän [= ilmehtivän] naamallaan Iipon selän takaa, etten mitenkään suostuisi HILJA VALTONEN. **2.** par. sähköistää.
sähkö|tuoli *s.* eräissä Yhdysvaltain valtioissa kuolemaan tuomittujen rikollisten teloittamiseen käytetty sähkölaite. | Murhamies joutui s:tuoliin. **-tuuletin** *s.*
sähkötys[64] *teonn.* < sähköttää. — *Yhd.* kaapeli-, radios.; kipinä-, kuva-, äänis. **-avain** *s.* lähetin-, lennätin-, morseavain. **-laite** *s.* **-merkki** *s.*
sähkötyyny *s.* sähkölämmitteinen lämpötyyny.
sähkötyö *s.* **1.** sähkövirran suorittama työ, sähköenergia. | S:n yksikkönä on se työ, jonka 1 watin teho suorittaa 1 sekunnissa, ja sitä kutsutaan wattisekunniksi. **2.** Sähkötöitä suorittava liike. T. oli talossa sähkötöissä. **-mie|s** *s.* Sähköasentajat ym. s:het. **-mittari** *s.* koje, jolla mitataan tiettynä aikana kulutettu sähkötyö; *yleisk. syn.* sähkömittari.
sähköt|ön[57] *kar.a.* S. kappale. — S. [= sähkövirtaa, -valoa vailla oleva] talo. Kesäinen hotellikäytävä jää s:tömään [= sähkövalottomaan] hämyynsä SILL.
sähkö|urut *s. mon.* **1.** urut, joissa välityksen koskettimista venttiileihin aikaansaa sähkö. **2.** urkuja muistuttava sähkösoitin, hammondsoitin, -urut. **-uuni** *s.* sähkölämmitteinen uuni, jollaista käytetään vars. teollisuudessa ja laboratorioissa. **-uutto** *s.* par. sähköhitsaus. **-vaikutu|s** *s.* Eräiden tiedemiesten mukaan ihon verisuonet halvaantuvat salaman s:ksesta. **-valaisin** *s.* valaisin, jossa valonlähteenä on sähkölamppu. **-valaistus** *s.* valaistus, jossa valona on sähkövalo. **-valaistuslaite** *s.* **-valaistuslaitos** *s.* **-valkaisu** *s.* Kankaan s.
sähkövalo *s.* sähkön avulla aikaansaatu valo, sähkölampun valo. | Talo, jossa on s. Sytyttää, sammuttaa s. Työskennellä s:ssa. Katujen tuhannet s:t syttyvät. **-johto** *s.* **-kaari** *s.* **-mainos** *s.*
sähkö|varauksinen *a.* sähköllä varattu t. varautunut. **-varaus** *s.* Akkumulaattorin, kondensaattorin s. Atomiytimen s. Positiivinen, negatiivinen s. **-vasara** *s.* sähköllä toimiva konevasara. **-vastu|s** *s.* ks. vastus. | S:ksen mittayksikkö on ohmi. Sähkölieteen asennettu s. **-vaunu** *s.* sähköllä kulkeva vaunu. | Raitiovaunut ym. s:t. **-verkko** *s.* sähköjohtoverkko. | Kaupungin s. S:on kytkettävä vastaanotin. **-veturi** *s. raut.* veturi, jonka voimakoneena on sähköjohtoverkosta käyttövirran saava sähkömoottori. **-vika** *s.* sähköjohdoissa tm. -laitteissa oleva vika. **-vintturi** *s.* sähköllä toimiva vintturi.
sähkövirran|jakelu *s.* **-kulutus** *s.* **-lähde** *s.*
sähkövirta *s.* sähkövarausten siirtyminen johtavassa aineessa. | Johdoissa kulkeva s. Paristoilla, generaattorissa kehitetty s. 220 voltin s. Sähkövirran voimakkuus, jännite. Kytkeä, katkaista s. Galvaaninen eli sähkövirran avulla tapahtunut kultaus. — *Erik.* sähköjohtojen välittämästä sähköenergiasta valaistus-, teollisuus- ym. tarkoituksiin käytettynä. | Linjavian takia kaupunki joutui kaksi tuntia olemaan ilman s:a. Sähkövirran jakelu, kulutus. — *Kuv.* Säikähdys kulki s:na hänen lävitseen. **-läh|de** *s.* Paristo s:teenä. **-piiri** *s.*
sähkövoima *s.* sähkövarausten välillä vaikuttava voima; *yleisk.* tav. = sähköenergia. | Koskivoiman muuttaminen s:ksi. S:n siirtäminen. **--asema** *s.* **-johto** *s.* **-keskus** *s.* **-laitos** *s.* vahvavirtalaitos, joka kehittää sähköenergiaa suuressa mittakaavassa. | Imatran s. **-n|siirto** *s.* suurten sähkövoimamäärien siirtäminen tav. pitkien matkojen päähän. **-talous** *s.*
sähkö|voimaviiva *s. fys.* **-vuo** *s. fys.* sähkövarauksesta lähtevien voimaviivojen kokonaismäärä. **-vuoka** *s. ruok.* sähköllä kuumennettava vuoka. **-välitys** *s.* sähkön avulla tapahtuva energian, tietojen, kuvien tms. välitys. **-värähdy|s** *s.* vrt. seur. | S:kset leviävät sähköaaltoina johdosta kaikkialle ympäristöön. **-värähtely** *s.* mekaanisen heilahdusliikkeen energiamuotojen vaihteluun verrattavissa oleva tietynlaisissa virta-

piireissä tapahtuva sähköenergian vuorottelu sähköenergiana ja magneettisena energiana. **-yhtiö** *s.* sähkövoimaa tuottava t. jakeleva yhtiö. **-yksikkö** *s.* sähköteknillinen mittayksikkö. **-äänirasia** *s.* Gramofonin s.

sähläil|lä^{28} *frekv.v.* -y^{2} *teonn.* < seur. | Joutavaa s:yä maalin edessä.

sählä|tä^{35} *v. ark.* -ys^{64} *teonn.* toimia taitamattomasti (ja epäonnistua), sohlata, möhlätä, "munia". | Pelissä s:ttiin puolin ja toisin ilman tulosta. Tilanteita oli, mutta ne s:ttiin. Välihyökkääjä s:si syöttönsä ihan umpimähkäisesti.

sähäh|dellä^{28*} *frekv.v.* -tely^{2} *teonn.* < seur. | Katajat s:telivät tulessa. Laine nousee lakkapääksi ja s:telee laivan kupeella. — Vihaiset sanat s:televät. - - minäkin s:telin, kun lasten pukemisessa sattui jotain takeltelua SILL.

sähä|htää^{2*} *mom.v.* -(hd)ys^{64} *teonn.* < sähistä. **1.** Kuuma rauta s:htää, kun sille pirskotetaan vettä. Katajapehkot s:htivät tuleen. Kiukaan vihainen s:hdys. — Eukko s:hti kuin vihainen kissa. "Koiria te olette kaikki tyynni!" s:hti Antti WILKUNA. **2.** liikkeen merk. etualalla: kiivaasti lennähtää, syöksyä. | Hän aukaisi kannet, ja sieltäkös s:hti kultaa ja hopeaa hänen päällensä! KS. - - salamana huippu-urheilun taivaalle s:htänyt olympialaisvoittaja M.JUKOLA. **3.** äkillisestä tilanmuutoksesta: karahtaa, sävähtää. | S:hti tulipunaiseksi. Hän viipyy hetkisen, on kahden vaiheilla, mutta s:htää äkkiä jänteväksi taas ELSA SOINI.

säi|e^{78*} *s.* **1. a.** osa, jollaisista lanka, köysi tms. on kierretty t. punottu. | Kolmesta s:keestä punottu lanka. Köyden, teräslangan s:keet. Purkaa nuora s:keisiinsä. Kolmesta s:keestä palmikoitu vehnäpitko. **b.** syy, kuitu. | Lihaksen, hermon s:keet. Pellavan, puuvillan s:keet. Puun s:keet, tav:mmin syyt. — *Yhd.* hermo-, jänne-, kasvi-, lihass.; alkus. **c.** *kuv.* ed:iin liittyvästi. | Teos, jonka juoni on punottu kahdesta s:keestä. Liikesuhteiden s:keet. Ihminen liittyy tuhansilla s:keillä kotiseutuunsa. Tunteen hienoimmat s:keet. Viimeinen toivon s. Eli tapahtumissa mukana sielunsa joka s:keellä. **2.** pätkä, kappale lankaa t. nuoraa. | Pitkä, lyhyt s. S. rullalankaa. Pujottaa s. neulan silmään. — *Yhd.* lankas. **3.** ed:iin liittyvästi rihmamaisista muodostumista. | Pystysimpukka kiinnittyy erittämillään s:keillä alustaansa. Sitruunan kuori leikataan ohuiksi s:keiksi 'suikaleiksi'. Vesi suihkusi reiästä hienona s:keenä. Savu nousee sinisenä s:keenä savukkeen kärjestä. — *Yhd.* viiksis.

säie|kalvo *s. anat.* säikeisen sidekudoksen muodostama kalvo, syykalvo. **-kimppu** *s.* **-mäinen**^{63} *kalt.a.* S. muodostuma. **-solmu** *s. mer.* solmu, joka muodostetaan punoksen avatuista säikeistä.

säihke^{78} *s.*, vars. *ylät.* = seur. | Auringon s. Taivaalla välkkyy tähtien s. Jo ryhti, huulten uhka, s. silmien, / kädessä miehekkäässä miekka tulinen / urosta, sotilasta muistuttaapi *CAJ.

säihky^{1} *s.*, vars. *ylät.* säihkyntä, välke, läike, kimallus, hohde, loiste. | Auringon s. Tähtien kimaltava s. Jalokivien häikäisevä s. — Lasten silmien innostunut s. Turhaan sinä minulle tuhlaat silmäisi s:ä PAKK. Ilon s. silmissä.

säihkyil|lä^{28} *frekv.v.* < säihkyä. | Auringon kilossa s:evä ulappa. Sä järveimme säihkyellä / suo lempemme tulta vaan! *P.J.HANNIKAINEN.

säihkysilmäinen *a.*, vars. *ylät.* säihkyväsilmäinen. | S. nuorukainen.

säihkyväinen^{63} *a. ylät.* säihkyvä. | Valmis onpi s. vilja KIVI.

säihkyväsilmäinen *a.* S. tyttö.

säihky|ä^{1} *v.* -ntä^{15*}, -nä^{14} *teonn.* sädehtiä, kimaltaa, kimallella, kimmeltää, välkkyä, välkehtiä, säkenöidä, helottaa, kilottaa, loistaa. | Kaikissa sateenkaaren väreissä s:vä timantti. Aurinko s:y tunturien lumihuipuissa. Päivänpaisteessa s:vä lumilakeus. Briljanttien, revontulten s:ntä. Kultaa ja jalokiviä s:vä pyhäinkuva. Tulet s:vät ikkunoista. Takoi että säkenet s:ivät. Silmät ilosta, vihan tulta s:en. S:vän kirkkaat silmät. S:vä katse. S:vän kiiltävä tukka. — *Kuv.* S:vän iloinen. S:vän eloisa temperamentti. S:vä innostus. Näytelmän s:vä nerokkuus.

säikei|nen^{63} *poss.a.* -syys^{65} *omin.* < säie. | S. aine, massa. Lihassolukon s. rakenne. — *Yhd.* yksi-, kolmi-, monis.; haja-, hieno-, lyhyt-, paksu-, pitkä-, suora-, vahvas.

säik|ky^{1*} **1.** *a.* säikkyvä, arka. | S. hevonen. — *Yhd.* ihmiss. **2.** *s.* säikähdys, pelästys, pelko. | Te pilaatte kaikki tuolla s:yllänne *CAJ.

säikkyil|lä^{29} *frekv.v.* -y^{2} *teonn.* < 1. säikkyä. | Pienimmästäkin s:evä hevonen.

säikkymätön^{57} *kielt.a.* < 1. säikkyä. | S. rohkeus. Mitään rajoja s. älyllinen uteliaisuus.

säikkyväi|nen^{63} *a.* -syys^{65} *omin.* säikkyvä, pelokas, arka. | S. lintu. S. silmänluonti.

1. **säikky|ä**^{1*} *v.* pelosta hätkähdellä, säpsähdellä, säikähdellä, pelätä, arkailla. | Hevonen s:y autoa. Arka ja helposti s:vä lapsi. Kalat pyrähtivät s:neinä hajalle. Kukaan [sotilas] ei ole s:nyt henkeään LEINO. — - - perhoset jo varjostoihin s:i *A.KIVIMAA.

2. **säikky|ä**^{1*} *v. harv.* säihkyä. | - - nouse taasen taivahalle / - - / säkehinä s:mähän KAL.

säikkä^{11*} *s. kans.* särkkä.

säikyksi|ssä, -in *adv.* (us. poss.-suff:llisena) säikähtäneenä, säikähdyksissä. | Lapset tulivat s:ssään sisälle.

säikyt|ellä^{28*} *frekv.v.* -tely^{2} *teonn.* < seur. | Lapsia ei saa s. S. lintuja paukuttamalla käsiään.

säikyt|tää^{2*} *kaus.v.* -ys^{64} *teonn.* (< 1. säikkyä) pelästyttää. | S. jkta. S. jku pakoon. S:it minut puolikuoliaaksi. Älä s:ä hevosta! Petojen s:täminen tulella. Kova melu saattaa s. kalat tiehensä. Laukaus s:ti linnut yöpuultaan. Emme saa antaa vaikeuksien s. itseämme. Rangaistuksen tarkoitus on myös s. toisia tekemästä rikoksia.

säikäh|dellä^{28*} *frekv.v.* -tely^{2} *teonn.* < säikähtää. | Vauhko, alituiseen s:televä varsa.

säikähdy|s^{64} *teonn.* (*rinn.* säikäys) < säikähtyä, säikähtää. | Paha s. saattaa aiheuttaa pysyvän sielunvamman. Selvisi onnettomuudesta pelkällä s:ksellä. Tointua s:ksestä. — *säikähdy|ksissä*, -ksiin (adv.; tav. poss.-suff:llisena) säikähtäneenä, säikähdyksen vallassa, pelästyk-

sissä. | Olla s:ksissään. Heittäytyä s:ksissään maahan.

säikähdyttää[2*] *v.* = säikäyttää.

säikähty|ä[1*] *v.* -neesti *adv.* = säikähtää. | Ei pidä turhasta s. S:nyt lintuparvi. S:nyt ilme, ääni. S:neen näköinen. Sydän alkoi lyödä s:neesti.

säikähtämätön[57] *kielt.a.* < seur. | Vähästä s. mies.

säikäh|tää[2*] *mom.v.* -täneesti *adv.* (< 1. säikkyä) pelästyä (äkkiä, hätkähtäen), säikähtyä. | Hui, miten s:dinkään! S. jkta, huutoa. S:ti niin ettei uskaltanut paikaltaan liikkua. Seisoi suunniltaan s:täneenä. Ei hän vähästä s:dä. S:din jo, että pienokainen on hukkunut. Emme saa s. suuriakaan vaikeuksia. On kuin puusta pudonnut ja vähän s:tänyt SP. Kuunteli suurin, s:tänein silmin. S:täneen näköinen.

säikähyttää[2*] *v.* tav:mmin säikä(hd)yttää.

säikäys[64] *s.* = säikähdys.

säikäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | S:teli huvikseen toisia.

säikäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* säikäh(d)yttää) < säikähtää. | S. jkta. Ihan s:it minua! Onnettomuus s:ti hänet puolikuoliaaksi. Laukaus s:ti linnut lentoon. Emme saa antaa vastoinkäymisten s. itseämme. Luopui vaikeuksien s:tämänä koko yrityksestä.

säilik|kö[2*] *s. harv.* lipasto. | Nyt oli kumminkin rahaa s:ön laatikossa SILL.

säiliö[3] *s.* vars. nestemäisten, kaasumaisten t. jauhemaisten aineiden säilyttämiseen tarkoitettu tila (astia, allas, purnu, hinkalo, lokero tms.); erik. yhd:ojen jälkiosana myös eril. esineiden t. tavaroiden säilyttämiseen tarkoitetusta tilasta (laatikosta, komerosta tms.); vrt. säilö. | Liedessä kuumaa vettä varten oleva s. Tankki on varsinkin nesteiden säilyttämiseen ja kuljettamiseen tarkoitettu s. Vesitornin s:t ja johdot. Sadeveden keräämiseksi maahan kaivettu s. Puhdistettu öljy johdetaan suuriin s:ihin. Kaasun varastoiminen s:ihin, kaasukelloihin. Siilot ym. viljan varastoimiseen käytetyt s:t. Täytekynässä mustetta varten oleva s. Makasiini on kiväärissä tai pistoolissa oleva patruunain s. Sappirakko toimii maksasta kerääntyneen sapen s:nä. Täyttää, tyhjentää s. — Kunnollisessa keittiössä tarvitaan erilaisia aineita ja tavaroita varten useita s:itä (komeroita, kaappeja, laatikoita ym.). - - tapasi s:istään kirjoituksineen ja postimerkkeineen vanhan kirjekuoren PAKK. — *Kuv.* - - tuskan paine yhä lisääntyi, kunnes se repäisi s:nsä SILL. — *Yhd.* bentsiini-, halko-, hiili-, ilma-, jauho-, kaasu-, kala-, kasvi-, kuumavesi-, kylmävesi-, lanta-, liete-, lämminvesi-, maito-, muste-, polttoaine-, puu-, rikka-, roska-, ruoka-, tavara-, tuhka-, vaate-, vesi-, öljys.; alumiini-, kupari-, muovi-, teräss.; huuhtelu-, kuiva(t)us-, paine-, paisunta-, syöttö-, tasoitus-, täyttös. **-allas** *s.* **-alus** *s.* tankkialus. **-huone** *s.*

säiliöi|dä[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** panna säiliöön t. säiliöihin; varastoida. | Öljyn, veden s:minen. Juurikasvien s:nti aumoihin. — Lämpöä hyvin s:vä [= varastoiva] uuni. **2.** tav:mmin säilöä. | Suolaamalla s:ty ravinto. Tölkkeihin s:dyt marjat.

säiliö|kynä *s.* täytekynä. **-laiva** *s.* tankkilaiva. **-pato** *s.* **-vaunu** *s. raut.* nestemäisten t. kaasumaisten aineiden kuljetukseen tarkoitettu vaunu.

säilyke[78*] *s.* säilytystä varten metalli- t. lasitölkkiin pakatuista ruoka-aineista; *syn.* konservi. | Säilykkeeksi valmistettu kala, liha. Hedelmiä tuoreina ja säilykkeinä. Säilykkeiden käyttö on ruokataloudessa yhä lisääntynyt. — *Yhd.* hedelmä-, kala-, liha-, lintu-, lohi-, marja-, vihanness.; etikka-, sokeris.; pullo-, purkki-, raaka-, tölkki-, umpi-, vesis.; puoli-, täyss. **-astia** *s.* **-hedelmä** *s.* **-herne** *s.* **-kala** *s.* Sardiini on suosittu s:na. S:n vienti. **-kasvikset** *s. mon.* **-kurkku** *s.* **-kurssi** *s.*, us. *mon.* säilykkeiden valmistustaidon opetuskurssi. **-liha** *s.* S:sta valmistettu keitto. **-lohi** *s.* **-maito** *s.* **-pullo** *s.* **-purkki** *s.*, vars. *puhek.* **-purnukka** *s.* **-rasia** *s.* **-ravinto** *s.* **-ruoka** *s.* **-sieni** *s.*, tav. *mon.* **-silli** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tölkki** *s.*

säilykkö[2*] *s.* säilytysrasia, -kotelo tms., lipasto. | Nahkainen parranajovälineiden s. — *Yhd.* ruokas.; alusvaate-, pyjamas.; matkas.

säilymis|aika *s.* Hedelmien s. **-kestävyy|s** *s.* Kyllästys lisää huomattavasti puun s:ttä. **-kyky** *s.* säilyvyys. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* Erittäin s. pieneliö. **-laki, -periaate** *s. fys.* sääntö, jonka mukaan jnk suureen kokonaismäärä pysyy jatkuvasti samana.

säilymä[13] *s. kiel.* esim. syrjäisellä paikkakunnalla säilynyt, yleiskielestä t. ympäröivistä murteista hävinnyt vanha sana t. muoto, relikti.

säilymätön[57] *kielt.a.* S. [= helposti hajoava] kemiallinen yhdiste.

säily|ssä[1] *s. vaill.* säilössä. | Panna s:yn. Varastossa s. oleva tavara. Heikkilän vaarilla kuuluu olevan rahojakin s. Joka tahallansa vapauttaa vangin rangaistuslaitoksesta, vankilasta tahi muusta s:stä - - LK.

säilyt|e[78*] *s.* **1.** (vars. säilöttäessä käytetty) säilytysaine. | Suola, bentsoehappo s:teenä. **2.** par. säilyke.

säilyt|ellä[28*] *frekv.v.* < säilyttää. | S:teli viuluaan komerossa.

säilytepaperi *s.* pergamiini.

säilyt|in[56*] *väl.* **1.** säilytyskotelo, -rasia tms. | Kuivien esineiden s:timiä ovat mm. säkki, laukku - - ja kori *U.T.SIRELIUS. **2.** tav:mmin säilyte (1).

säilyttäjä[10] *tek.* Inkeriläinen Larin Paraske oli suuri kansantietouden s. ja esittäjä. Kreikkalaisten maailmanhistoriallisen työn s:ksi tuli Rooman valta. Pintapuu toimii vedenkuljettajana ja vararavintoaineen s:nä.

säilyttämis- = säilytys-.

säilyt|tää[2*] *kaus.v.* -tävästi *adv.* < säilyä. **1. a.** pitää jtak (jssak paikassa) tallessa, korjuussa, talletettuna, varastoituna tms. | S. tavaroitaan, työkalujaan laatikossa, ullakolla. Kenkiä ei pidä s. sängyn alla, vaan vaatekomerossa. S. rahojaan pankissa, sukanvarressa. S:ti haulikkoaan peräkamarin naulassa. Viileässä paikassa s:ettävä lääke. Marjapullot s:etään kellarissa. Teos, jota s:etään yliopiston kirjastossa. Allas, jossa

s:etään sadevettä. Halkojen s:täminen pinossa. — Pidätettyjä s:etään toistaiseksi poliisilaitoksen suojissa. Uskoa jtak jkn s:ettäväksi. Matkatavarasäilö s:tää maksusta matkustajien matkatavaraa. S:ämme arvoesineenne talletuslokeroissamme! — S. jk muistissaan, mielessään. S:än vierailunne kiitollisessa muistossa. Kansan muistissaan s:tämä perimätieto. **b.** pitää jtak sellaisessa tilassa, että se säilyy pilaantumatta, vahingoittumatta; ruokatavaroista us.: pitää jllak tavalla säilöttynä. | S. lihaa suolavedessä. Kalan s:täminen jäissä, jäädytettynä. Etikassa s:etyt kurkut. Omassa mehussaan voidaan s. sellaisia marjoja, jotka eivät sisällä paljon sokeria. Turnipsin s:täminen aumassa. Maidon s:täminen on helteellä hankalaa. Luonnontieteellisiä preparaatteja s:etään spriissä tai formaliinissa. Vuotien varastointi ja s:täminen. Arimmat kellon osat s:etään silkkipaperiin käärittyinä. **c.** *harv.* tulosijan ohella: tallentaa. | Museoihin s:etyt kokoelmat. Sananlaskurunous on - - aarrekammio, johon kansat ovat s:täneet tietämyksensä ja kokemuksensa A.R. NIEMI.

2. a. olla hävittämättä, hukkaamatta jtak;)(hävittää, hukata. | Ei sellaista vanhaa romua kannata s. S:ä tätä huolellisesti! Matkaliput on s:ettävä matkan loppuun asti. S:täkää ostokuittinne! S:än tämän muistona äidiltäni. Kirkon sakasti on uusittaessa s:etty, sivueteiset poistettu. Perimätiedon, omaisuuden s:täminen tuleville sukupolville. Kalakannan s:tämiseen ja lisäämiseen tähtäävät toimenpiteet. Aika on s. ja aika viskata pois VT. — Rippilapsille oli sijaa s:etty [= pidetty varattuna] ensimmäisissä penkeissä alttarin luona CANTH. **b.** olla päästämättä t. luovuttamatta jtak hallussaan olevaa, kyetä pitämään, saada pysymään, pysyttää, pidättää itsellään, omanaan, hallussaan;)(menettää. | Vallatut asemat on pystyttävä myös s:tämään. S. omaisuutensa, virkansa. S. paikkansa, asemansa. S. henkensä, päänsä, nahkansa. S. mielenmalttinsa, hyvä tuulensa, järkensä. S:ti arvokkuutensa kiperimmässäkin tilanteessa. S. oikeutensa, puhevaltansa. Vapautemme turvaaminen ja s:täminen. S. aloite käsissään. Kaikki tärkeimmat virat hallitsija s:ti itsellään. S:ti entisen sukunimensä. Miten parhaiten s:ämme terveytemme? Yhteys kärkijoukkoon on s:ettävä. Rauhanteossa Puola s:ti itsenäisyytensä. Ruotsin ei liene tulevaisuudessa helppo s. puolueettomuuttaan. Sorrosta huolimatta kansa s:ti kielensä ja vanhat tapansa. S. kokonsa, muotonsa, värinsä, makunsa. Kangas, joka s:tää ryhtinsä kastuttuaankin. Hyvin kosteutta s:tävä maa. — Osaatko s. salaisuuden [= olla päästämättä salaisuutta toisten tietoon]? Valtiosalaisuuksien s:täminen. S:ä, poikani, isäsi käsky äläkä hylkää äitisi opetusta VT. **c.** saada jk pysymään, säilymään, pysyttää jk jnklaisena, muuttumattomana, ennallaan; pitää yllä. | Kirkon kuori on restauroitaessa s:etty ennallaan. S:täkää päänne kylmänä! Hän on s:tänyt tapansa puhtaina. S. jk ehyenä, kokonaisena. Edelleen erillisenä s:etty joukko-osasto. Teoksen kieliasu on uudessa painoksessa s:etty muuttumattomana. Välimatkat on s:ettävä samoina. - - toivon, että s:täisit ruumiisi ja henkesi siinä kunnossa, missä ne nyt ovat SILL. Marssisuunnan s:täminen. Nykyisen kustannustason s:tämiseen tähtäävät toimenpiteet. — Yhteiskuntaa s:tävät, konservatiiviset ainekset. S:tävä eli konservatiivinen hoito (lääk.);)(leikkaushoito. Kieleen s:tävästi vaikuttaneet tekijät.

säilyty|s[64] *teonn.* < ed. | Juurikasvien, ruokatavaroiden, lihan, munien s. Maito ei yleensä kestä pitkää s:stä. Kuivaa s:stä käytetään tavallisesti sellaisten marjojen säilyttämiseen, joilla on erityisen sitkeä kuori. — Jättää matkatavarat s:kseen, par. säilöön. — *Yhd.* etikka-, pullo-, suola-, vesis.; talvis.; tuores.; auma-, kellaris.

säilytys|aika *s.* Lihan s. **-aine** *s.* aine, jota käytetään jnk säilyttämiseen, parantamaan jnk säilyvyyttä, säilyte. | Kemialliset s:et. Lihan tärkein s. on suola. Liimaan on hyvä käyttää s:eksi alunaa. Puun kyllästäminen s:illa. **-astia** *s.* **-huone** *s.* Varasto- ja s:et. Ruokatavaroiden s. **-kaappi** *s.* **-kannet** *s. mon.* kansikko. | Piirustusten s. **-keino** *s.* Kuivaaminen s:na. **-kellari** *s.* **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* Heinän kuivaaminen s:seksi. **-komero** *s.* **-kotelo** *s.* **-kunto** *s.* S:on rasvattu ase. **-laatikko** *s.* **-laite** *s.* **-lokero** *s.* Pankin holvin s. **-maksu** *s.* **-menetelmä** *s.* **-neste** *s.* Suolavesi s:enä. **-paikk|a** *s.* Siivousvälineiden, viljan s. Kassa on rahojen s. Puiden lepokausina tylppysolut ovat usein tärkkelyshiukkasten ja rasvan s:oina. **-rasia** *s.* **-suoja** *s.* Tilapäinen museokokoelmien s. **-tapa** *s.* **-til|a** *s.* Varasto, jossa on runsaasti s:aa. Komerot ym. s:at. S:ojen puutteessa on pakko myydä huomattava osa sadosta jo syksyllä. **-todistus** *s.* **-varasto** *s.* **-väline** *s.* Ravintoaineiden s:et.

säilyväisyys[65] *s.* säilyvyys.

säily|ä[1] *v.* -vyys[65] *omin.* **1.** olla t. pysyä t. kestää häviämättä, tuhoutumatta, pilaantumatta, vahingoittumatta, muuttumatta tms., välttyä t. säästyä t. varjeltua häviämästä [jne.];)(hävitä, kadota, tuhoutua, pilaantua, vahingoittua, muuttua. | Tulipalossa s:neet kaupungin osat. Lapin järvissä jääpeite s:y usein heinäkuulle asti. Puna-apila s:y pellossa vain pari kolme vuotta. Hatara huone, jossa lämpö ei säily. Kirja, jota on s:nyt vain muutama kappale. Painettuna sana s:y. Nimi, joka aina on s:vä historian lehdillä. Hänen muistonsa on ikuisesti s:vä mielessäni. Huolehtia järjestyksen s:misestä. Ryhmänjohtajat ovat vastuussa välimatkojen ja etäisyyksien s:misestä. Jätä suksesi siihen seinustalle, kyllä ne siinä huomiseen s:vät. — Meille s:neet antiikin taideteokset. Saman suvun hallussa satoja vuosia s:nyt tila. Sukupolvesta sukupolveen s:nyt perimätieto. Osoittaakseen valitusajan s:neen [= pysyneen jatkuvasti voimassa] on verovelvollisen valitukseen liitettävä verolippu AK. — S. ennallaan, pilaantumatta, vahingoittumatta. Kunnollisesti suolattuna liha s:y hyvin. Jättiläismatelijoista on tavattu hyvin s:neitä jäännöksiä. Hän on vuosistaan huolimatta s:nyt ihmeen nuorekkaana. Hyvin s:nyt [= nuoren näköinen,

nuorekas] keski-ikäinen nainen. Kirjaimet olivat kivessä s:neet aivan selvinä. Elokuva, jonka tunnelma s:y ehyenä loppuun asti. - - hänen mielensä rintatautisten tapaan loppuun asti s:i varsin valoisana SILL. S. elävänä, elossa, hengissä. S:i rytäkässä vammoitta. Kuin ihmeen kautta lasi s:i särkymättä. — S:vä omenalajike. Ruokatavarat voidaan tehdä s:viksi suolaamalla, savustamalla tm. tavalla. Jotta leipä tulisi mehukasta ja s:vää, lisätään taikinaan jotakin rasvaa. Se mikä Kiven teoksissa on s:vintä. Suolaaminen parantaa lihan s:vyyttä. **2.** abl.- t. joskus elat.-määräyksen ohella: välttyä joutumasta jnk hävittävän, vahingoittavan, epäedullisesti vaikuttavan kohteeksi, säästyä, varjeltua. | S. häviöltä, tuholta, vahingoittumiselta. Tulelta s:neet rakennuksen osat. Sodassa hävitykseltä s:neet seudut. Mikä poudalta s:i, sen vei halla. Mikään ei s:nyt tuhohyönteisiltä. Kassakaapissa s:vät rahanne varkailta. Kulttuurilta koskemattomina s:neet metsäseudut. Onneksi kirkko on s:nyt typeriltä uudistuksilta. Kukaan ei s:nyt hänen pilkanteoltaan. - - ett' alus kallis hukkumasta s:is vaan K.LEINO. - - rukoilla minun puolestani niistä lankeemuksista s:määän NUOLIV.

säilä[11] *s.* **1.** miekkailussa sekä pistoon että lyöntiin käytetty kolmisärmäinen ase, sapeli; *kirjall.* us. = miekka. | S. säihkyy. Sivalsi s:n huotrastaan. - - kupeella s. / niin kuin kulta ja tuli KAILAS. Sua, Suomen Leijona, tervehdän: / miten s:ssäs aurinko palaa! KOSKENN. — *Kuv.* Järjen, sanan s. Tuonen säälimätön s. Ihana on ivan s. / säihkyväinen, välkkyväinen LEINO. **2.** miekan teräosa; vrt. kahva. | S:ssä erotetaan terä, lape, hamara, kärki ja uurteet. Miekka, jonka s:ssä on kirjaimia. **-miekkailu** *s.*

säilö[1] *s.* säilytyspaikka.| Piti aina tavaransa lukitussa s:ssä. Painorehun säilytystä varten rakennettu lieriömäinen s. Vankilat ym. yhteiskunnalle vaarallisten henkilöiden eristämiseen tarkoitetut s:t. — *säilö|ssä,* -stä, -ön (us. adv:n tavoin) säilytettävänä, säilyssä, korjuussa. | Kellarissa s:ssä olevat mehupullot. Kananmunien s:ön paneminen. Talvivaatteet pannaan kesän ajaksi s:ön komeroihin. Arkistossa s:ssä oleva käsikirjoitus. — *Yhd.* hiili-, (matka)tavara-, viljas.; turvas.; talvis. **-huonekalu** *s.* Kaapit, lipastot, kirjahyllyt ym. s:t.

säilömis- = säilöntä-.

säilömätön[57] *kielt.a.* Tuoretta, s:tä lohta.

säilöntä[15*] *teonn.* < säilöä. | Hedelmien, vihannesten, kalan s. — *Yhd.* raakas. **-aika** *s.* Syksy on taloudessa s:a. **-kurssi** *s.*, us. *mon.* **-menetelmä** *s.* **-ohje** *s.*

säilö|paikka *s.* Rasia avainten s:paikkana. **-rehu** *s. maat.* painorehu.

säilö|ä[1] *v.* käsitellä ruokatavaroita siten, saattaa ruokatavarat sellaiseen tilaan, että ne säilyvät pilaantumatta, konservoida. | S. suolaamalla, savustamalla, umpioimalla. S. marjoja, omenoita, vihanneksia talveksi. Tölkkeihin s:tyt herneet. Suolaveteen s:ttyä lihaa. Kuivaamalla s:ttyä kalaa. Tomaattikastikkeeseen s:ttyjä sardiineja. Raakoina s:tyt vihannekset.

säilöönpano *s.* Talvivaatteiden s.

1. **-säinen**[63] *poss.a.* < 1. sää. | Kaunis-, rumas.; myrskys.

2. **-säinen**[63] *poss.a.* (< 2. sää) = -säikeinen. | Yksi-, kaksi-, kolmi-, tuhat-, monis.

säippä[10*] *s. tekn.* kiertokanki.

säkeentyä[1*] *v.* = säkeytyä.

säkeenylitys *s. run.* se että säkeiden raja erottaa toisistaan kaksi lauseopillisesti toisiinsa läheisesti kuuluvaa sanaa. | Kaarlo Sarkian säejaksossa "Varjorukki humajaa / suunnaton: kohtalon / jättikehrä kiertää" on kaksi s:tä.

-säkeinen[63] *poss.a.* < säe. | Kaksi-, kolmi-, neli-, kuusis.

säkeistö[2] *s. run.* kahden t. useamman säkeen yhtymä, joka kirjoitetaan yhdeksi kappaleeksi, värssy; *mus.* yhtäläisenä t. muunnettuna mielin määrin kertautuva säveljakso; *syn.* stroofi. | Neli-, kahdeksansäkeinen s. Runo, jossa on kolme s:ä. Maamme-laulun ensimmäinen s. — *Yhd.* runo-, virrens.

-säkeistöinen[63] *poss.a.* Kaksi-, kolmi-, neli-, monis.

säkeistö|jako *s.* jako säkeistöihin. | Runon s. **-muoto** *s.* **-rakenne** *s.* Sonetin s.

1. **säkeittäin** *adv.* säkkeinä, säkki kerrallaan; säkkimäärin, -kaupalla. | Rehujauhot ja apulannat myydään usein s. Ukolla kuuluu olevan s. rahaa.

2. **säkeittäin** *adv.* säe kerrallaan, säkeiden mukaan. | Julkaisussa ovat virret s. järjestettyinä.

säkene *s.* ks. säen.

säkenöi|dä[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* kipinöidä; säihkyä, sädehtiä. | Hehkuva rauta säkenöi sitä taottaessa. Auringonpaisteessa s:vä vedenkalvo, hangen pinta. Kirkon ristit s:vät ilta-auringon valossa. Taivas säkenöi tuhansin tähdin. Aurinko säkenöi hänen miekassaan. Jalokivien s:nti. S:vä auringonkilo. S:vän kuuma rauta. S:vän kirkas. — *Yksipers.* Riuhtaisin niin että silmissä säkenöi. — *Kuv.* Silmät s:vät riemusta, kiukusta. Vihaa s:vä katse. Hän suorastaan säkenöi hilpeyttä ja elämäniloa. Sukkeluuksia s:vä sanasota. — *säkenöi|vä* (a.) -västi (adv.) erittäin pirteä, vilkas, eloisa, räiskyvä. | S:vä ja aloitteikas persoonallisuus. S:vä huumori, iva. S:vän henkevä kirjoitus.

säkeyty|ä[44] *v.; rinn.* säkeentyä. **1.** joutua pinteeseen, ahdistuksiin jhk ahtaaseen paikkaan tms., takertua, sotkeutua, juuttua. | Aitauksen nurkkaan s:nyt lammas. Poika s:i suitsiin. Pian lanka s:i ja pirskahti poikki. Vyyhti oli niin sotkuinen, että alinomaa s:i PAKK. - - hevonen piehtaroidessaankin s:y mätästen lomaan ja kuolee siihen KAUPPISH. **2.** äityä, tuskastua, kimpaantua. | Lehmä s:i puskemaan. - - hänkin jo siinä joulunalusviikolla oli itseensä s. ja suuttua KOJO.

säkillinen[63] *s.* säkin täysi. | S. viljaa.

säkittäin *adv.* par. säkeittäin.

säkit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* panna säkkeihin. | S:etty vilja. Superfosfaatin s:ys.

säkiä[14] *s. el.* monni. — *Yhd.* sähkös.

säk|ki[4*] *s.* **1.** iso(hko) pussi (us. sisällyksineen). **a.** Kankainen, nahkainen, paperinen s. Viidenkymmenen, sadan kilon s. S:in suu, pohja. Tyhjä, täysi s. S. täynnä tavaraa. Panna perunat

s:kiin. S:keihin pakatut naudankarvat. Kissa s:kiin ja s. järveen. Jauhot myydään tavallisesti s:eissä. Mittasi s:kiin kaksikymmentä kiloa ohria. Lysähti kasaan kuin tyhjä s. Myllymies s. selässä. — Takki pullotti selästä rumana s:kinä. — *Leik.* vatsasta. | - - taukoon syömästä, koska s:kini on täys KIVI. — Säkin täysi, säkillinen. | Kaksi s:kiä rukiita. Osti koko s:in kahvia. Viisi s:kiä sementtiä. **b.** eräitä kuv. sanontoja. | Pohjaton kuin papin s. Ei tyhjä s. pystyssä pysy 'perättömät panettelut, juorut kuolevat itsestään'. Ostaa sika s:issä, ks. sika 1.a. Panna suu s:kiä myöten, ks. suu III.1. — Oli pimeää kuin s:issä. Elettiin kuin s:issä, maailmasta mitään tietämättä. Ranskalaiset olivat siis jo selässämme - - ja divisioonamme s:issä [= saarroksissa] A.SOMERSALO. **c.** *yhd.* Eväs-, heinä-, herne-, hiekka-, hiili-, jauho-, jyvä-, kahvi-, kaura-, leipä-, liha-, ohra-, posti-, raha-, rehu-, ruis-, ruuti-, ryyni-, sementti-, siemen-, silppu-, sokeri-, vehnä-, vesi-, viljas.; juutti-, kumi-, nahka-, paperi-, puuvilla-, viholaiss.; makuus.; merimiess.; syntis. **2.** *raam.* juutalaisten surupukuna käyttämä karkeista karvoista valmistettu olkapäältä polviin ulottuva ruumiinmukainen vaate. | Reväiskää vaatteenne ja kääriytykää s:keihin ja pitäkää valittajaiset Abnerille VT. — Pukeutua s:kiin ja tuhkaan (kuv.), ks. pukeutua.

säkki|juoksu *s.* pussijuoksu. **-kangas** *s.* (vars. juutista tehty karkea) säkkeihin käytetty kangas. **-kankainen** *a.* S. patja. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* S. rauhanen. Ruma, s. takki.

säkkipilli *s. mus.* mm. Skotlannissa vielä käytännössä oleva vanha puhallussoitin, jossa on nahkapussi palkeina ja oboen kaltainen puhallin. **-n|soittaja** *s.* **-orkesteri** *s.* **-soittokunta** *s.*

säkki|pimeä *a.* ja *s.* aivan pimeä, pilkkosen pimeä. | S. syysyö, metsä. Kulki metsäpolkua s:pimeässä. **-puku** *s.* **1.** *raam.* ks. säkki 2. **2.** vyötärötön, säkkimäinen naisten puku. **-tavara** *s.* säkeissä myytävä t. kuljetettava tavara.

säksät|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* tiheästi toistuvasta äänestä: sätkättää, säkättää. | Moottori s:tää. Niittokoneen s:ys. Harakka nauraa s:tää. — Nopeasta puheesta. | Ämmät käkkäleuat lieden luona s:tävät kielin ketterin lehmäin poikimiset KOJO. Naisen kimeä s:ys.

1. **säkä**[11*] *s.* eräiden nisäkkäiden selän korkein kohta, joka vastaa luurangon selkänikamien pystyhaarakkeita siteineen ja lihaksineen. | Hevosen, naudan, lampaan, sian s. Koiran korkeus sään kohdalta.

2. **säkä**[11] *s. alat.* onni, tuuri, viuhka. | Kävipä huono s.

säkäavanne *s. eläinlääk.*

-säkäinen[63] *poss.a.* < 1. säkä. | Korkea-, matalas.

säkä|korkeus *s.* korkeus sään kohdalta. **-pahka** *s. eläinlääk.* hevosen sään kohdalle ilmestyvä ajos.

säkät|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* säksättää, sätkättää. | Räkättirastaan, kivitaskun s:ys. Kone s:ti muutaman kerran ja seisahtui. - - konepistooli s:ti lippaan tyhjäksi V.LINNA. Tämä on porvari, tämä on vakooja, s:ti nainen HEPOR.

säle[78] *s.* **1.** ohut ja kapea kappale jtak jäykkää ainetta (vars. puuta, mutta myös metallia, muovia tms.); vrt. lasta, liiste, lista, päre, rima. | S:istä tehty aita, katiska, tuolinselusta, kaihdin, viuhka. Päre on puusta höylätty tai kiskottu s. Halkoa puupölkky s:iksi. — *Yhd.* metalli-, muovi-, puu-, teräss.; aidans.; tulitikkus.; yhdyss. **2.** *harv.* sälö. | Pahoja s:itä on lähtenyt [luokin] selästä... LASSILA. **-aita** *s.* pystysäleistä tehty aita.

säleikkö[2*] *s.* vierekkäin t. ristikkäin asetetuista säleistä, rimoista tms. tehty rakennelma, säleistö; *erik.* vars. kiipijäkasvien tueksi rimoista, metallilangoista t. -langasta tehty aitamainen ristikkoteline, spaljee. | Pesutuvan lattialla oleva s. eli ritilä. Lapsensängyn seinämänä oleva s. — Villiviinin peittämä s. terassin reunassa. — *Yhd.* metalli-, puus.; ikkunas. **-puu** *s.* säleikön varassa kasvava muotopuu.

säleillä[28] *v.* = sälöillä.

säleinen[63] *poss.a.* S. saavin irtopohja. — *Yhd.* harva-, tiheäs.; kapea-, leveäs.

säleistö[2] *s.* säleikkö.

säle|kaihdin *s.* toisiinsa liikkuvasti yhdistetyistä vaakasuorista säleistä tehty kaihdin, jonka säleiden asentoa muuttamalla voidaan säätää kaihtimen läpi pääsevää valoa, persienni. **-ketju** *s.* Päätön s. vie puuvillan ulos möyhennyskoneesta. **-laatik|ko** *s.* S:oissa säilytetyt porkkanat. **-penkki** *s.* **-pohja** *s.* Auman s. **-portti** *s.* **-ristikko** *s.* **-sohva** *s.* **-tuoli** *s.* **-verho** *s.* sälekaihdin.

säli|stä[41] *deskr.v.* -nä[14] *teonn.* helistä, kilistä. | Ikkunaruutu putosi s:sten lattiaan. Rautavitjat pitivät pahaa s:nää. Valjaitten ja aisojen s:nä SILL.

sälkevä[13] *s. kans.* = seur.

sälkö[1*] *s.* varsaiän sivuuttanut nuori hevonen.

sälli[1] *s.* **1.** kisälli. | Mestari ja s. — *Yhd.* leipurin-, maalarin-, nahkurin-, sepän-, suutarins. **2. a.** *ark.* hampuusi, jätkä. | Raaka s. Käyttäytyy kuin s. - - sammunut savuke retkotti suupielessä kuin milläkin s:llä ELSA SOINI. — *Yhd.* kulku-, reissu-, tukkis. **b.** *alat.* yl. miehestä t. pojasta: heppu, kaveri. | Kumma s. se Pekka. Meidän luokan s:t.

sällimäi|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Rennon s. käytös.

sällismies *s.* - - paperossiaan eivät osanneet pitää niin kuin s. sitä pitää SILL.

sälpä[11*] *s.* tav. loppuosana hyvin lohkeavien lasinkiiltoisten mineraalien nimissä: fluori-, kalkki-, maa-, raskas-, rauta-, rusko-, sinkki-, vihreäs.

säly[1] *s. koll.* t. *mon.* tavarat, kapineet, kapistukset, sekalaistavara, kama. | Komerot täynnä s:ä. Kaikenlaista s:ä karttuikin, pianosta aina punalaitaiseen pölyriepuun saakka HILJA VALTONEN. Matkustajat alkoivat kokoilla s:jään. Ukko kuljetti vähät s:nsä aina mukanaan. — *Yhd.* matkas.

sälyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* panna jtak jnk kannettavaksi, kuormata, lastata. | S. taakka selkäänsä, kuorma hevosen selkään. Painavilla tavaroilla s:etty juhta. Ja Aabraham otti polttouhripuut ja s:ti ne poikansa Iisakin selkään VT. Kaikki irtain omaisuus s:ettiin vankkureihin. Merrat s:etään kivillä, jotta ne pysyvät kiinteästi paikallaan. Vaatteita täyteen s:etty nau-

lakko. S:ti ylleen koko vaatevarastonsa. Täyteen s:etty selkäreppu. — Koko ruumiin paino käsien varaan s:ettynä. — *Kuv.* S. jklle, jkn niskaan tehtäviä, velvollisuuksia. - - meidän sairautemme hän [Kristus] kantoi, meidän kipumme hän s:ti päällensä VT. Valtion kansalaisilleen s:tämät rasitukset. Vastuu lakosta s:ettiin työnantajain hartioille. - - s:tää viekkaasti toisen niskoille vaivat, joihin itse on syypää LEHT. Mutkikkailla sivulauseilla s:etty kirjoitustapa. - - hänen tyylinsä on puristettua, ilmatonta, s:ettyä R.KOSKIMIES.

sälähdellä^{28*} *frekv.v.* < seur.

säläh|tää^{2*} *mom.v.* -dys^{64} *teonn.* < sälistä. | Ikkunaruutu s:ti rikki. Akkuna s:ti ja taivas välähti, kun kerran vaan keikahti Jussin pussi! KIVI. — *Kuv.* Sydämessä s:ti tuskainen tunne. Tuo sana "entäs isä" s:ti Antin mielessä kipeästi MERIL. Pettymyksen viha s:ti mielessä PAKK.

sälö^{1} *s.* **1. a.** vars. puusta syiden suuntaan (kokonaan t. osaksi irralleen) lohjennut pitkäkäs pala. | Puun s. Laudan reunasta, luusta lohjennut s. Sai aidaksen s:stä tikun sormeensa. Tikka hakkaa puun kylkeä että s:t sinkoilevat. S:lle haljennut suksi. Salaman s:ille pirstoma puu. — *Yhd.* luu(n)-, puu(n)s. **b.** sälemäisistä muodostumista, liistakkeista yms. | Sorsalintujen leukojen reunoissa on kamman piitä muistuttavia poikittaisia s:jä, joilla linnut siivilöivät vedestä ruokansa. Sarvivälkettä tavataan pitkähköinä s:inä muissa kivilajeissa. — *Yhd.* sarveiss. **2.** *harv.* särö. | Hänessä oli s:jä, jotka menivät hänen sydämensä syvimpään LEINO.

sälöil|lä^{29} *v.* -y^{2} *teonn.* tulla sälöiseksi, halkeilla t. murtua sälöille. | Kuivuessaan s:evää puuta. Pahasti s:lyt luokki. Kataja ei helposti s:e.

sälöi|nen^{63} *poss.a.* -syys^{65} *omin.* Päreen pinta on aina jonkin verran s. S. murtumapinta. S:siksi sanotaan sellaisia kiteisiä mineraaleja, joiden kiteet ovat muodoltaan pitkähköjä.

sälönokkai|nen *a.* S. [= sorsalintuihin kuuluva] vesilintu. — *S:sesti.* S:set 'sorsalinnut'.

sälöyty|ä^{44} *v.* saada sälö(jä), tulla sälöiseksi. | Helposti s:vää puuta.

sämpylä^{15} *s.* pieni, tav. pitkulainen vehnäleipä. | Kuppi kahvia, s. ja voita. — *Yhd.* vehnä-, vois.

sängyn|jalka *s.* **-lai|ta** *s.* Istua s:dalla. **-peite** *s.* sängyssä päiväsaikaan vuodevaatteiden peittona käytetty peite, vuode-, päiväpeite. | Täkänäkudontainen s. **-pohja** *s.*

sän|ki^{8*} *s.* **1.** viljan, heinän, kaislojen tms. leikkuun jäljeltä maahan jääneet korsien tyvet (juurineen). | Rukiin, heinän s. Pitkää s:keä jättävä niittokone. Lyhyelle s:gelle niitetty pelto. Kauramaat ovat jo s:gellä. — Kyntää s:keä 'sänkimaata, -peltoa'. — *Yhd.* heinän-, kauran-, ohran-, rukiins. **2.** parranajon tm. karvanleikkuun jälkeen jääneet t. kasvaneet lyhyet karvat. | Parran s. (myös ◡). Leuassa kahden päivän s. Tummalle s:gelle kasvanut parta. - - paikoittain hiukset olivat ihan martoa myöten katkaistut, paikoin tuuman mittaiselle s:gelle jätetyt HJ.NORTAMO. Lammas keritään niin, että s. tulee tasaista ja lyhyttä.

sänki|kyntö *s. maat.* sänkipellon kyntö. **-maa** *s.* sänkipelto.

sänkinen^{63} *poss.a.* S. pelto. S. poski, leuka.

sänki|pelto *s.* sängellä oleva pelto. | Syksyinen s. Kyntää s:peltoa. Karja laskettiin s:peltoon. **-poika** *s.* syksyllä, rukiin sängellä ollessa syntynyt jäniksenpoika; vrt. hanki-, kesäpoika. **-vipu** *s. maat.* leikkuukoneessa vipu, jolla säädetään leikatessa jäävän sängen korkeus.

sänkiäinen^{63} *s.* **1.** enintään vuoden vanha hieho (vars. keväällinen, "kesän juossut" vasikka) syksyllä. **2.** *kans.* syksyllä syntynyt lampaanvuona.

sänkiö^{3} *s.* Odontites, naamakukkaisten heimoon kuuluvia kasveja. — *Yhd.* punas.

sän|ky^{1*} *s.* nukkumiseen tarkoitettu huonekalu; vrt. vuode. | Puinen, teräksinen s. Päästä, sivusta vedettävä s. Joustin-, verkkopohjainen s. Leveä katoksellinen s. Kaksikerroksinen s. Maata, nukkua s:gyssä. Sijata vuode s:kyyn. Mennä s:kyyn (tav. 'levolle, nukkumaan'). Nousta s:gystä. Heittäytyä s:gylle pitkäkseen. Sairastui ja joutui viikoksi s:kyyn. Tauti kaataa vahvankin miehen s:kyyn. - - kun kerran s:gyn omaksi [= vuoteenomaksi, vuodepotilaaksi] painui niin mikäs sen sieltä nostaisi SILL. — *Yhd.* puu-, rauta-, teräs(putki)s.; katos-, kerros-, korkoos-, pukki-, sohva-, tolppa-, vetos.; kaksois-, paris.; huvila-, sairaala-, sotilas-, telttas.; nurkkas.; ala-, yläs.; lasten-, nukens.

sänky|huopa *s.* **-kamari** *s.* makuuhuone, -kamari. **-peite, -peitto** *s.* sängynpeite. **-potilas** *s.* vuodepotilas. **-ruoho** *s.* Neitsyt Marian s. (kans.) 'keltamatara'. - - kotonurkkien haisu, ihanampi neitsymaarian s:n tuoksua KIVI. **-sohva** *s.* sohvasänky. **-tehdas** *s.* **-vaatteet** *s. mon.* vuodevaatteet.

sän|nätä^{35*} *v.; rinn.* säntätä. **1.** rynnätä, töydätä, syöksyä. | S:täsi päätä pahkaa huoneeseen. S. juoksuun, pakoon. Pojat s:täsivät perään ja saavuttivat pakenijan. Lapset s:täsivät äidin luo. S:täsi ovesta ulos. Koira s:täsi kissan niskaan. **2.** kavahtaa, hypähtää. | S. pystyyn. S:täsi ylös tuolistaan. Turkka s:tää ylös etsimään pöytälaatikostaan uudemman pulverin HELLAAKOSKI

sänti^{4} *s.* Kivellä: kaupunkimiehelle tehtäväksi annettu myynti t. ostos. | - - rahat ja s:t mennä annoin.

säntilleen *adv.* täsmälleen, tarkalleen, säntillisesti. | Saapui s. kello viisi. Tavarat oli pantava s. paikoillensa. Ei tiennyt aivan s., mitä oli tapahtunut. Näytti ihan s. siltä, kuin pataan olisi pantu savisia perunasäkkejä J.SAULI.

säntilli|nen^{63} *a.* -sesti *adv.* -syys^{65} *omin.* täsmällinen, säännöllinen, korrekti. | S. ihminen, virkamies. Virkatoimien s. suorittaminen. Huoliteltu sanonta ei suinkaan ole samaa kuin liian s. puhetapa. Maksoi veronsa s:sesti. Työaikaa on s:sesti noudatettava. Sotilaallinen s:syys.

säntiraha *s.* Kivellä; vrt. sänti. | Kaikki on juotu, niin nauriskuorman hinta kuin sekä kodon että kylän s:t.

säntätä^{35*} *v.* tav:mmin sännätä.

säpikkäät^{66*} *s. mon.* lappalaisten käyttämät karvapäälliset poronnahkasäärykset.

säpitt|ää[2*] *v.* sulkea säpillä, panna säppiin. | S:i oven.
säp|pi[4*] *s.* oven, ikkunan, kannen tms. sulkemis- t. avoinnapitolaite: toisesta päästä kiintonaiseen metallisilmukkaan t. -sinkilään liikkuvasti kiinnitetty irtopäästään koukkumainen metallihaka, jonka koukku pistetään toiseen kiintonaiseen silmukkaan t. sinkilään; joskus myös muunlaisista hakalaitteista; vrt. aspi, haka, ramppi, salpa, linkku. | Oven, ikkunan s. S:illä suljettava kansi. S:illä seinään kiinnitetty makuulava. S:illä eri asentoihin kiinnitettävä sänkivipu. Panna s. kiinni. Avata s. Ovi on s:issä 'säpillä suljettuna'. Panna ikkuna s:piin.
säppi|laite *s. tekn.* hakalaite. **-neula** *s.* hakaneula. **-pyörä** *s. tekn.* hakapyörä. **-ratas** *s. tekn.* hakaratas.
säppäli[5] *s. kansat.* tyttöjen entisaikaan päähineenään käyttämä tinanastoin koristettu punainen verkanauha.
säpsä[11] *s. kansat.* karjalaisnaisen päähine, joka oli muodostettu pyöreästä päälakikappaleesta ja sitä ympäröivästä suunnikkaan muotoisesta reunuksesta.
säpsäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < säpsähtää. | Hermostunut, s:televä hevonen. - - s:telet kuin pahantekijä kiinniotossa ... KARHUM.
säpsähdyttää[2*] *v.* = säpsäyttää.
säpsäh|tää[2*] *v.* -dys[64] *teonn.* säikähtäen hätkähtää, vavahtaa, sävähtää. | S. pelosta, säikähdyksestä. S. äkillistä ääntä. S:ti kuullessaan askeleita. Marja katsahti s:täen ylös. S:ti äkkiä hereille.
säpsäytt|ää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* säpsäh(d)yttää) < säpsähtää. | Veturin vihellys s:i hänet hereille. Syntyi s:ävä hiljaisuus.
säpäkkeet[78*] *s. mon. murt.* säpikkäät.
säpäle[78] *s.*, tav. *mon.* pirsta, pirstale, repale, riekale. | Iski viulunsa seinään niin että s:et sinkoilivat. Paiskasi pullon kiveen tuhansiksi s:iksi. Repi kirjansa pieniksi s:iksi. Särkyä, pirstoutua s:iksi. Lentokone murskautui s:iksi. Kalossini ovat aivan s:inä 'rikki, hajalla'. — *Kuv.* Koko elämä tuntui olevan s:inä. Olihan hän s:iksi rikkonut pyhän lupauksensa IVALO.
säreil|lä[28] *v. harv.* -y[2] *teonn.* säröillä.
säri|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* nopeasti tärisevästä, särkyneen tuntuisesta äänestä; vrt. rämistä, päristä, suristä, siristä. | Vanhan miehen s:sevä ääni. Ääni s:si kurkussa. Huono, s:sevä viulu, radio. Pahasti s:sevä pianon kieli. S:sevä äänitys. S:sevä soraääni. Summerin s:nä.
särjen|kutu *s.* Olla s:kudussa, s:kudulla. **-silm|ä** *s.* — *Kuv.* punaisista silmistä. | Mutta serkut pyyhiskelevät s:iään tuhrautuneilla nestuukeillaan KARHUM. **-sintti** *s.*
särkey|tyä[44] *v. harv.* särkyä. | [Oppilaiden] kovia kalloja vasten hänen kärsimyksensä rintarauta väkistenkin s:tyi KIVI. Täss' ei sydän kelpaa s:nyt, / se halkeaa *CAJ.
sär|keä[13*] *v.* -kevästi *adv.* -jentä[15*] *teonn.* **A.** rikkoa. **I.** *konkr.* **1.** S. jk kappaleiksi, säpäleiksi, pirstoiksi. S. pähkinöitä. Sepeliksi s:jetty kivi. Munat s:jetään kopauttamalla niitä astian laitaan. Kuka on s:kenyt ikkunan? Turpeet s:jetään kuokalla tai lapiolla. Valun jälkeen muotti s:jetään. Marjat s:jetään survomalla. Karitsa paistettiin s:kemättä siitä yhtään luuta. Jään s:kemiseen tarkoitettu alus. Salaman s:kemä puu. Myrsky s:ki rakennuksiakin. Tuuli s:ki tyynen vedenpinnan. — Rotkolaaksojen s:kemä ylätasanko. — Obj. ilmaisee toiminnan tuloksen. | S. halkoja, aidaksia. **2.** ed:een liittyvää laajentunutta ja erik.-käyttöä. **a.** jnk laitteen, koneen tms. käyttökelvottomaksi saattamisesta. | Pudotti ja s:ki kellonsa. Lapset pyrkivät s:kemään lelunsa. **b.** vars. *kans.* S. [= vaihtaa pienemmäksi] rahaa. Voitteko s. tuhatmarkkasen satamarkkasiksi? **c.** *kans.* jnk jäsenensä, itsensä loukkaamisesta, vahingoittamisesta. | Missä olet s:kenyt jalkasi? En rupea kovilla töillä itseäni s:kemään. Jääpäs sinä, Eveliina, alustamaan tuo taikina, kun minä sormeni s:jin JOTUNI. **d.** äänestä: saada sortumaan, särisemään. | Juopottelun s:kemä ääni. Vaikeroi itkun s:kemällä äänellä. — *Kans.* sammaltamisesta, soristamisesta. | Poika s:ki puhuessaan pahasti ässää. - - isäntä s:ki ärrää pahemmin kuin Lemun lukkari KATAJA. **e.** *kuv.* Suru s:ki hänen sydämensä. Jumalalle kelpaava uhri on s:jetty henki; s:jettyä ja murtunutta sydäntä et sinä, Jumala, hylkää VT. Tuntoja s:kevä herätyssaarna. Mitäpä siitä kostut, jos s:jet minun elämäni vielä kerran CANTH.

II. *abstr.*, us. *kuv.* **1.** rauhan, hiljaisuuden yms. häiritsemisestä, katkaisemisesta. | Kova huuto s:ki yön hiljaisuuden. Terävät laukaukset s:kivät erämaan rauhan. Idyllin s:ki äkkiä ärtynyt ääni. Toivottavasti puheeni ei s:je juhlatunnelmaa. S. lumous. **2.** välien katkaisemisesta yms.; tav:mmin rikkoa. | Erimielisyys, joka s:ki ystävysten välit ainaiseksi. S. suhteensa jkhun. Teko, joka s:ki keskinäisen luottamuksen. **3.** aikeiden, suunnitelmien tyhjäksi tekemisestä. | Odottamaton tapaus, joka s:ki koko suunnitelmamme. Voimakas tuuli s:ki poikiemme ennätysaikeet. Herra s:kee pakanain neuvon VT. **4.** kokonaisuuden, yhtenäisyyden, kokonaisvaikutuksen, järjestelmän yms. hämmentämisestä; tav:mmin rikkoa. | Käytävä, joka s:kee puutarhan yhtenäisyyden. Kaappien sijoitus ei saa s. huoneen kokonaisvaikutusta. Huoneistoa ei pitäisi s. kovin moniin pikkuhuoneisiin. **5.** *urh.* tuloksen parantamisesta, jnk rajan ylittämisestä t. alittamisesta; tav:mmin rikkoa. | Kilpailut, joissa s:jettiin tukuittain ennätyksiä. Keihäänheitossa on 80 m:n raja s:jetty.

B. *3.pers.* kivuntunteesta: kivistää, pakottaa, kolottaa, porottaa, vihloa. | Päätä, hammasta s:kee. Etenkin iltaisin repi ja s:ki joka paikkaa. Lauloivat niin että korvia s:ki. — Reumatismi s:kee niveliä. Raskas työ s:ki selkää. Haikea ikävä s:ki hänen sydäntään. | Ah, mit' on tää elämä? Tuska tuima, s:kevä VK. Korvia s:kevä melu, nauru, epäsointu. Rummun pärinä oli korvia s:kevä. Sydäntä s:kevä kurjuus, näky. Puhui sydäntä s:kevällä äänellä. Oli sydäntä s:kevää erota kodista. Nyyhkyttää sydäntä s:kevästi. — S:kevä hammas. Oikaisi s:kevää selkäänsä.
sär|ki[8*] *s.* Leuciscus rutilus, pienehkö särkikala,

jolla on punertavat silmäterät sekä punaiset t. punakellertävät perä- ja vatsaevät. | Onkia s:kiä. Silmät punaisina kuin s:jellä. — *paistaa särkeä* t. *särkiä* (kuv.) tav. kahdesta henkilöstä: tuijottaa toisiaan silmiin mitään puhumatta. | Paistoi s:keä tytön kanssa. Sun kanssas paistaa s:keä / taas tuomaristo tärkeä H.ASUNTA. — *Yhd.* korpis.; suolas.

särkijä[14] *tek.* < särkeä. | Vesi on jäätyessään voimakas s. Ennätyksen s. — *Yhd.* jääns.; pähkinäns.

särki|kala *s.* S:kalat 'Cyprinidae, rakkosuisiin kuuluvia suurisuomuisia suolattoman veden kaloja, joilla on pieni, hampaaton suu ja alemmissa nieluluissa tylpät hampaat'. **-lahna** *s.* 1. *kal.* kirsilahna. 2. *el.* särjen ja lahnan sekamuoto. **-parvi** *s.* **-verkko** *s.*; *syn.* särys(verkko).

särk|kä[11*] *s.* 1. meren t. järven rannan edustalla t. matalassa joen uomassa oleva vedestä tuskin kohoava t. vedenalainen hiekkakasauma; vrt. kari, matalikko, riutta. | S:kien reunustama rannikko. S:älle takertunut alus. Saaren kärki jatkuu vedenalaisena s:känä kauas ulapalle. — *Yhd.* hiekkas. 2. *kans.* (hiekka)harju, harjanne. | - - kaahlataan yli virstan pituinen räme, niin siinä s:än kyljessä töllöttää se noita-akan pesä KIANTO.

sär|ky[1*] *s.* 1. ruumiillinen kipu, kivistys, pakotus, jomotus, kirvely, poltto. | Tunsi sietämätöntä s:kyä selässään. Lonkkahermon s. eli iskias. Reumaattinen s. S:kyä lievittävä aine. Vaatia korvausta kivusta ja s:ystä. — *Yhd.* hammas-, hermo-, jalka-, kasvo-, korva-, lihas-, nivel-, selkä-, silmäs.; nisän-, pääns. 2. *kans. harv.* särkeminen, pilkkominen. | - - meni talosta puuns:kyä kysymään PAKK.

särkymisvaara *s.* S:n vuoksi on varottava lasien lämpötilan jyrkkiä vaihteluita.

särkymä[13] *s.* särkynyt kohta, rikkoutuma. | Lasitukseen syntyneet s:t. — *Kuv.* Heidän suhteeseensa oli tullut paha s.

särkymätön[57] *kielt.a.* < särkyä. | S. lasi. — *Kuv. heng.* kääntymätön, suruton. | S. ihmismieli.

särkyväisyys[65] *s.* särkyvyys.

särky|ä[1*] *pass.v.* (< särkeä) mennä rikki, rikkoutua, rikkua, särkeytyä. **I.** *konkr.* 1. S. pirstoiksi, säpäleiksi. Maljakko putosi ja s:i. S:nyt ikkunaruutu. S:vän lasin helinä. Myrskyn kourissa s:nyt alus. Lautta s:i yksiksi puiksi. Matka lykkäytyi moottorin s:misen takia. Kalaa perattaessa on varottava sappirakon s:mistä. Marjoja keitetään, kunnes ne ovat s:neet. Aallot s:ivät rantakiviin. Veden tyyni pinta s:i keulan edessä. Erillisiin lohkoihin s:nyt poimuvuoristo. 2. ed:een liittyen. **a.** *kans.* jnk ruumiinjäsenen loukkaantumisesta, vahingoittumisesta. | Kivien välissä s:nyt sormi. S:nyt polvi oli turvoksissa. **b.** äänestä: tulla katkonaiseksi, säriseväksi tms.; sortua, murtua. | Ääni s:i liikutuksesta. Laulaa s:neellä äänellä. Vanhan klaveerin s:neet sävelet. Mikrofoniin ei pidä puhua niin kovaa, että ääni s:y. **c.** *kuv.* Avioeron takia s:nyt koti. — Unelma s:i kuin saippuakupla. Harhakuvitelma, joka tulee s:mään. — Sydän s:i surusta. Mieli, tunto s:y. Sisäisesti s:nyt, onneton ihminen. S:nyt sielunelämä. S:nyt onni. S:neitä toiveita. — S:nyt sydän (kasv.), ks. sydän IV.4. **II.** *abstr.*, us. *kuv.* 1. hiljaisuuden, tunnelman yms. häiriytymisestä. | Lumous s:i. Kotirauhan s:minen. 2. välien katkeamisesta, rikkoutumisesta. | Englannin ja Ranskan välit uhkasivat s. S:nyt avioliitto, suhde. Keskinäiseh luottamuksen s:minen. Veljesten sopu s:i. 3. kokonaisuuden, yhtenäisyyden, kokonaisvaikutuksen hajoamisesta, hämmentymisestä, häiriytymisestä, rikkoutumisesta. | Ennen yhtenäinen valtio s:i moniin pikkuvaltioihin. Marssijärjestys s:i. Teoksen loppupuolella tyyli s:y pahasti. 4. vars. *urh.* tuloksesta, tulosrajoista tms.: rikkoutua. | Entinen maailmanennätys s:i 0,2 sekunnilla. Kilpailut, joissa ennätykset varmasti s:vät. Keihäänheitossa s:i [= ylitettiin] 75 m:n raja.

särmi[1] *s.* (*rinn.* sermi) par. kaihdin, varjostin.

särmik|äs[66*] *poss.a.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* < särmä. | S. kivi, rae, lasipala, lyijykynä. S. kallio. Pyöreiksi ja s:käiksi hiotut jalokivet. Kasvi, jonka varsi on s. S:käät kasvot. S:käästi aumattu katto. — *Kuv.* kulmikas, hiomaton, karkea, epäsovinnainen. | S. olemus, luonne. Sopeutumaton ja s. ihminen. S:käät liikkeet. S. käytös. Puhua katkeralla ja s:käällä äänellä.

särmiö[3] *s. mat.* prisma. | Suora, vino s. Kolmi-, viisisärmäinen s. S:n asemat l. pohjat, sivutahkot. S:n korkeus, tilavuus. — *Yhd.* lasi-, puus.; suuntaiss. **-mäinen**[63] *kalt.a.* S. kide. S. patsas.

särm|ä[11] *s.* kahden (jtak kappaletta rajoittavan) erisuuntaisen (taso)pinnan yhtymäviiva, "kantti". | Pöydän pinnan ja reunan välinen s. Monitahokkaan, prisman s:ät. Laudan, taitekaton s:ät. Pyöristetty kaapin s. Hautakiven s:ien oikaiseminen. Koettaa asettaa tulitikkulaatikko s:älleen. Höylänterän leikkaava s. Säilän terässä on kolme s:ää. Sääriluussa eteenpäin oleva s. Kilohailin vatsan alus muodostaa terävän s:än. Pilarin uurteiden väliset s:ät. Laineet murtuivat kallion s:iin. Ruutijyviä pyöritetään tynnyrissä, jolloin s:ät kuluvat pois. — *Kuv.* Yhteiselämä hioo tavallisesti ihmisestä s:ät pois. Huumori voi tasoittaa monta terävää s:ää. — *Yhd.* kaapin-, kallion-, kiven-, pöydäns.; sivu-, takas.; leikkuus.; vajaas.

särmäi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* (< ed.) särmikäs. | S. puupuikko. S. kallionkieleke. Tunturin s:set huiput. Kasvojen s:set kulmat. — *Yhd.* kaksi-, kolmi-, neli-, viisi-, kuusi-, tuhat-, monis.; hammas-, pykäläs.; täys(i)-, vajaas.; koho-, kova-, pyöreä-, suora-, terävä-, tylppä-, vahva-, viistos.

särmäkartio *s. geom.* pyramidi.

särmäkäs[66*] *a. harv.* särmikäs.

särmä|maneetti *s.* S:maneetit 'Ctenophora, onteloeläinten toinen pääryhmä, lasinkirkkaita merieläimiä, joiden ulkopinnalla on pituussuuntaan kulkevia uimalevyrivejä'. **-neula** *s.* Siphostoma typhle, pieni merikala, jonka ruumis on paksun 7-särmäisen neulan muotoinen; *mon. el.* myös heimosta Syngnathidae. **-putki** *s.* Selinum, putkikasveja.

särmät|ä[35] *v. puut.* syrjätä. | S. lautoja. S:ty sahatavara.

särmätön[57] *kar.a.* S. maitopullo, lyijykynä.
särmäviiva *s.*
särmäys[64] *teonn. puut.* syrjäys. **-saha** *s.* syrjäyssaha.
särmääjä[10] *tek. puut.* syrjääjä.
särmäämätön[57] *kielt.a. puut.* syrjäämätön.
särpimetön[57] *kar.a.* < särvin. | Kevätpuoli pyrkii monessa mökissä olemaan s:tä aikaa.
särpi|ä[17*] *v.* juoda (vars. äänekkäästi), ryyppiä, hörppiä, imeä, ryystää, särpää. | S. teetä, olutta, piimää. S:vät kahvia litramäärin. Sika syö ruokansa s:mällä. Ahneesti särpi [= imi, veti] hän savuja röhisevään rintaansa AHO. — *Harv.* (vars. ahneesta) syömisestä. | - - sianlihaa s:vä ämmä kamarissa? NUOLIV. — *Kuv.* - - maa, joka s:i sisäänsä sen päälle usein tulevan sateen UT. - - huulet auki, ikään kuin s:mässä joka sanaa TALVIO. - - saavat särvityksi luettaviensa lehtien sisällön AHO.
särpäis|tä[24] *mom.v.* < seur. | S:i vettä lähteestä.
särpä|ä[2*] *v. harv.* särpiä. | - - metsästäjän kuperasta kourasta s:ä Leila [koira] nyt kuumaa leppää [= verta] AHO.
särvin[56*] *s.* leivän, perunan tms. ohella höysteenä nautittava ruoka t. joskus juoma. | Leipä ja s. Tavallisin leivän s. on voi. Suolakalaa, sieniä, suolakurkkua, juustoa ym. s:tä. Leipänä ruisleipää ja särpimenä piimää. Silli perunoiden särpimenä. Kevätpuolella oli s. monessa talossa vähissä. Kalakukossa ovat leipä ja s. sopivasti yhtyneinä. Nälkä on leivän s. SL. — *Kuv.* - - hän aterioi siinä emännän rupattelu särpimenä EINARI VUORELA.
särvittä|ä[2*] *v.* höystää jllak särpimellä; tehdä maukkaammaksi. | S. leipänsä voilla. Suolakala s:ä mainiosti perunoita. - - kun panee hyvin pikkuisen sianmurennusta leivän päälle, niin se s:ä niin KIVI.
särys[64], **-verkko** *s.* särkiverkko.
säräh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Ilkeästi s:televä ääni. Vanhuuttaan s:televä piano. Ruostunut lukko s:teli ja kirahteli.
säräh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* < säristä. | Viulun kieli katkesi s:täen. Yökello s:ti soimaan. Lasi s:ti rikki. S:tävä soraääni. Hampaiden välistä s:ti karkea kirous. Äänessä s:ti katkeruus. - - sitten s:ti kipu joka suonen sopukassa AHO. — *Kuv.* Tyylikompastus, joka pahasti s:tää lukijan korvaan.
särö[1] *s.* **1.** hyvin kapea halkeama, pore, kapea rako. | Ruukun lasituksessa on s:jä. Lasiin on tullut s. Olla s:llä t. s:illä. Mennä s:lle t. s:ille. Mannertuuli helposti kuivaa tiilet s:ille. S:ön mennyt suksi. [Kaapissa] on sen verran s:jä, että hyvin sopii näkemään J.SAULI. — *Kuv.* Avioliitossa alusta alkaen ollut s. Keskinäiseen luottamukseen tulee s. Hänen maineensa sai pienen s:n. — Nuori Henrik August oli - - saanut jo aikaisin sieluunsa s:n, joka ei koskaan parantunut JÄRVENT. — *Rad.* S:llä tarkoitetaan yleensä sellaisia toistolaitteen äänessä esiintyviä epäpuhtauksia, jotka ovat itse laitteen siihen lisäämiä. **2.** (pieni) sälö, pirsta(le). | Laudan reunasta irtaantuva s. Höylän repimät s:t. — Särki puut hienoiksi s:iksi.
säröil|lä[29] *v.* -y[2] *teonn.* mennä säröille. | Kun kuuman lasiesineen kastaa kylmään veteen, sen pinta jäähtyy sisäosia nopeammin ja s:ee. Hyvin hienorakeiset graniitit ovat usein s:eviä. — *Kuv.* Laulajan äänen s:eminen. - - hänen entinen, idealistinen maailmankatsomuksensa alkoi s. M.JUKOLA.
säröi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* S. lasimalja, kahvikuppi. S. tiili. — *Kuv.* S. ääni. S. luonne. Heikko ja s. ihminen.
säröt|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* S. kallio. — *Kuv.* - - onko ollut maailmassa yhtään ehjää rakkautta, täydellistä, s:öntä, iankaikkista hehkua? JOTUNI. Radio, jonka äänentoisto on puhdas ja s.
säröverk|ko *s.* Kiinalaiset maljakot ovat kuulut säännöllisestä ja kauniista s:ostaan.
säröytyä[44] *v.* mennä särölle t. säröille.
säteensuuntai|nen *a.* -sesti *omin.* myös ⌒. | Kiekko jaetaan s:silla viivoilla yhtä suuriin sektoreihin.
säteettäi|n *adv.*, **-nen**[63] *a.* par. säteittäin, säteittäinen.
säteet|ön[57] *kar.a.* < säde. | Aurinko hehkui s:tömänä kiekkona TALVIO.
säteikkö[2*] *s.* sädekehä, glooria.
säteileväsilmäinen *a.* S. neito.
säteilijä[14] *tek.* < seur. — *Yhd.* lämmön-, valons.
säteil|lä[28] *v.* **1.** lähettää t. heijastaa säteitä, uhota t. hohkaa, levittää itsestään jtak säteinä, säteiden muodossa, sädehtiä; hehkua. **a.** energian (valon, lämmön, radioaktiivisuuden ym.) levittämisestä ilman ympäröivän aineen välitystä joko sähkömagneettisina aaltoina tai pieninä hiukkasina, emittoida. | Aurinko s:ee valoa ja lämpöä. Valoa s:evä sähkölamppu. Kiinteät ja nestemäiset aineet s:evät hehkuvina valoa, joka esim. prismalla hajotettuna antaa yhtenäisen spektrin. Uuni, kiuas, radiaattori s:ee lämpöä. Tummat ja karheapintaiset kappaleet s:evät lämpönsä nopeammin pois kuin vaaleat ja sileäpintaiset. Radioaktiiviset aineet s:evät itsestään sähköllä varautuneita hiukkasia muuttuen samalla toisiksi alkuaineiksi. Radion kaiutin s:ee äänen voimakkaana etäämpänä kuultavaksi. **b.** heijastaa valoa, hohtaa, säihkyä, kimaltaa, loistaa. | Timantti, sormus s:ee. Tornin huipussa s:evä risti. Hanki s:ee maaliskuun auringossa. Teatteritalo s:i ulkoapäin kuin satulinna. S:evä kevätaamu. Silmät s:evät (myös kuv.), ks. c. Nuoren tytön s:evä katse. **c.** *kuv.* Puhtauttaan s:evä huone. Silmät s:evät iloa, onnea, tyytyväisyyttä (t. ilosta jne.). Kasvot iloa s:len. Terveyttä, tarmoa, voimaa s:evä mies. Hänen koko olemuksensa s:ee myötätuntoa. Elämänviisautta s:evä romaani. Harvan kaupungin nimi s:ee sellaista tenhovoimaa kuin Pariisin. Puunjalostusteollisuus s:ee vaikutustaan koko maan rahamarkkinoihin. — Tyttö aivan s:i onnesta. Maamme historiassa s:evä nimi. Siihen aikaan - - s:i Runebergin taide korkeimmillaan TARK. — *säteil|evä* (a.) -evästi (adv.). Syyskesän s:evin vehreys. S:evä nainen. S:evän raikas, nuorekas, kaunis. Hänen s:evä huumorinsa. Katsoi s:evästi morsiameensa. [Maria Jotunin novelli "Rakkautta"] on siihenastisen novellikirjallisuutemme älyllisesti

s:evimpiä tuotteita TARK. 2. lähteä, uhota, siirtyä t. edetä jstak säteinä, säteiden muodossa t. säteiden tavoin. a. energian leviämisestä, siirtymisestä ilman ympäröivän aineen välitystä; vrt. 1.a. | Auringosta, lyhdystä s:evä valo. Lämmön siirtyminen s:emällä. Tyyninä ja kirkkaina kesäpäivinä maan pinnasta s:ee runsaasti lämpöä. b. *kuv.* Hampaasta kaulaan ja niskaan s:evä kipu. Katseesta s:evä onni. Jotain kauheata silmistäs mua kohtaan s:ee KIVI. Hänestä s:ee hyvinvointia ja luontaista elämäniloa TARK. Voitonvarmuus, joka s:ee Michelangelon teoksista. Karthagosta s:i roomalaisen sivistyksen vaikutus laajalle sen ympäristöön. c. sijainnista. | Joet s:evät sisämaasta kaikkiin suuntiin. Torilta joka haaralle s:evät kadut. Ylä-Satakunnasta asutus s:i Pohjanlahdelle asti.

säteily[2] *teonn.* < ed. | Valon, lämmön s. Auringon s. Radioaktiivinen, kosminen s. Suora, epäsuora, primäärinen, sekundäärinen s. Musta s. 'täysin mustasta kappaleesta lähtevä säteily'. Lämmön siirtyminen s:n välityksellä. Liika s. on haitallista ruumiille. — *Fys.* energian siirtyminen sähkömagneettisena aaltoliikkeenä t. paljain silmin näkymättömänä liikkuvana hiukkasjoukkona; tämä aaltoliike t. liikkuva hiukkasjoukko. — *Kuv.* Silmien iloinen s. Älykkyyden s. Hän ymmärsi kyllä Hilman juhlamielen, joka s:llään valaisi koko talon SILL. [Kristus on] hänen [Jumalan] kirkkautensa s. ja hänen olemuksensa kuva UT. — *Yhd.* auringons.; lämmön- t. lämpö-, valo(n)s.; avaruus-, maa-, pintas.; hiukkas-, radium-, röntgen-, sähkö-, ultraviolettis.; α-, β-, γ-s.; kokonais-, yhtenäiss. **-energia** *s.* **-hoito** *s.* = sädehoito. **-häviö** *s.* Höyrykattilan s. **-kemia** *s.* kemian haara, joka tutkii materiaan absorboituneen radioaktiivisen säteilyn aikaansaamia kemiallisia muutoksia. **-kvantti** *s. fys.* **-kyky** *s.* Radiumin s. **-lämmitys** *s.* keskuslämmitys(järjestelmä), jossa lämmitetään huoneen lattiaa t. seinää. **-lämpö** *s.* Auringon, radiaattorin s. **-mittari** *s. fys.* **-n|mittaus** *s.* **-oppi** *s.* fysiikan haara, joka tutkii säteilyä. **-paine** *s. fys.* sähkömagneettisen säteilyn kohtaamaansa pintaa vastaan aiheuttama paine. **-pinta** *s.* Uunin s. **-piste** *s. täht.* = radiantti. **-pyrometri** *s.* **-suoja** *s. tekn. sot.* ulkopuoliselta haitalliselta säteilyltä suojassa oleva paikka t. kammio. **-suojaus, -suojelu** *s. sot. lääk.* suojelu säteilyn haitallisilta vaikutuksilta; vrt. säteilyvarjelu. **-teho** *s.*

säteilyt|tää[2*] *kaus.v.* < säteillä. | Antennin avulla s:etään synnytetyt värähdykset jatkuvina aaltoina avaruuteen. S. itseään valohoitolampulla. S. [= pitää jnk säteilyn vaikutuksen alaisena, sädettää] kudossoluja. — *Kuv.* S:ti silmiään. Kaipuun huimaava välimatka ei enää s:ä hänen [V.A. Koskenniemen] säkeitään VILJANEN.

säteilytys[64] *teonn.* (< ed.) vars. sädehoidon antamisesta. | Pahanlaatuisten kasvainsolujen s. — *Yhd.* röntgen-, ultraviolettis.

säteily|vaara *s.* **-vaikutus** *s.* **-varjelu** *s. sot. lääk.* Paikallinen säteilysuojelu, väestönsiirrot ja teollisuuden desentralisointi s:un kuuluvina toimenpiteinä. **-vastus** *s. rad.* Antennin s. **-voima** *s.* Kvartsilampun s. — *Kuv.* Suuren neron s. [Bergbomin] kirjoitus, joka vielä vuosikymmenien takaa antaa s:a foruminsa, Kirjallisen Kuukauslehden, vuosikerralle 1872 R.KOSKIMIES.

säteinen[63] *poss.a.* < säde. | 70 metrin s. rautatien kaarre. — *Yhd.* kolmi-, kuusi-, monis.; lyhyt-, pieni-, suuris.

säteis|liike *s. täht.* taivaankappaleen liike näköviivan suunnassa, radiaaliliike. **-nopeus** *s. täht.* säteisliikkeen nopeus, radiaalinopeus. **-porakone** *s. tekn.* porakone, jossa on kiertyvä vaakasuora varsi, jota pitkin karaa voidaan siirtää edestakaisin. **-turbiini** *s. tekn.* = radiaaliturbiini.

säteittäin *adv.* keskuksesta säteiden tavoin eri suuntiin. | Kaupungista s. lähtevät maantiet. Magneetit sijaitsevat tavallisesti s. ympyränmuotoisessa kehyksessä.

säteittäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* säteittäin oleva t. tapahtuva, radiaalinen, radiäärinen; polysymmetrinen. | S. lehtiasento. S. teriö. Meritähden s. ruumis. S. liikenne. S:sesti levinnyt asutus. — Jauhinkiviin hakatut s:set urat. Pöllöllä on silmien ympärillä s:set höyhenet, jotka muodostavat ns. naamakiehkuran. Torilta s:sesti lähtevät kadut. Tavallisesti keuhkosyöpä saa alkunsa jonkin keuhkoputken haaran limakalvosta, josta se s:sesti kasvaa keuhkokudokseen.

säteittää[2*] *v.* optiikassa: heittää valoa t. kuvia, projisioida.

säteitystaso *s.* optiikassa: taso, jolle kuva säteitetään, "valkokangas".

1. **säteri**[5] *s.* 1. tekosilkki. 2. vars. *kansanr.* hieno, **kiiltävä kangas, kiiltopalttina.** | - - verassa vihille vievät, / - - / silkissä salitupihin, / s:ssä sängyn päälle KANT.

2. **säteri**[5] *s. hist.* verosta vapaa (aatelisen) asumatila. — *Yhd.* allodi(aali)s. **-kartano** *s.* = ed. **-katto** *s.* ennen kartanorakennuksissa tavallinen, korkeataitteinen katto.

säteri|lanka *s.*

säterinen[63] *ain.a.* < 1. säteri. | S. liina.

säteri|ratsutila *s. hist.* kruunulle peruutettu säteritila, joka ratsupalvelusta vastaan luovutettiin entiselle haltijalleen ja joka muuten sai pitää säterivapautensa. **-rustholli, -rustitila** *s.* säteriratsutila. **-talo, -tila** *s.* = 2. säteri. **-vapaus** *s. hist.* aatelisen vapaus velvollisuudesta maksaa veroa sen talon puolesta, jossa hän itse asui.

sätkin[56] *s.* leinikkien suvun Bartrachium-alasukuun kuuluvia vesikasveja.

sätk|iä[17] *v.* -intä[15*] *teonn.* 1. sätkytellä. | S. jaloillaan, säärillään. Lapsi huutaa ja s:ii sängyssään. Jalat ilmassa s:ivä hevonen. [Korissa] s:ii suuria, litteitä kaloja AHO. Jo laiva s:i ja potki - - jokisatamassa AK. 2. hutkia, mätkiä. | [Esa] s:i puukolla ilmaa ALKIO. [Juorut, joilla] suomalaista puoluetta s:itään AK.

sätkynukke *s.* nivelnukke, joka nyörien avulla saadaan matkimaan ihmisliikkeitä, marionetti. | — *Kuv.* Poliittinen s.

sätkyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | S. sääriään, raajojaan. Pienet, kippuraiset sääret s:televät hullunkurisesti. Kala s:teli itsensä koukusta. — S. moottoriveneellä 'ajella sätkättävällä moottoriveneellä'.

sätkyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < sätkyä. | Lapsi makaa selällään ja s:tää jalkojaan. Lintu s:ti toista siipeään. — Äänestä. | Nostokoneet tärisivät ja s:tivät. Moottoriveneen s:ys.
sätkyukko *s.* ukkoa kuvaava sätkynukke.
sätky|ä[1] *v. harv.* vars. jalkojen (t. käsien) ilmassa tapahtuvista äkillisistä edestakaisista liikkeistä. | S:vät sääret. Lippu s:i ja lepatti.
sätkä[11] *s. ark.* tav. polttajan itsensä paperin palaseen käärimällä tekemä savuke. | Kääriä, pyörittää s. Kiersi sanomalehtipaperista s:n. Imeä, poltella s:ä. S. hampaissa.
sätkäh|dellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Paljaat kintut s:telivät. Ahvenet s:televät veneen pohjalla. [Västäräkit] pyrstöjään keikutellen s:telivät katon lapetta ylös ja alas KARHUM.
sätkä|htää[2*] *mom.v.* -ys[64] *teonn.* < sätkyä. **1.** hätkähtää, vavahtaa, hypähtää. | Hän s:hti ikään kuin äkkiä unesta herätessä. - - päähän nuijitun kalan viimeinen s:ys M.JUKOLA. — Ja Jaskan sydän s:hti riemusta kun tuon kuuli ALKIO. **2.** läimähtää. | Piiskansiiman s:ys AHO.
sätkät|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* sytkyttää, tuksuttaa, raksattaa tms. | Niittokoneet s:tävät. - - heräsi miellyttävästi pääskynpoikain s:ykseen, emon tuodessa niille ruokaa AHO. — Vars. tahtimoottorin äänestä. | Moottori s:tää. Höyrylaiva mennä s:ti salmesta. Lähtivät moottoriveneellä s:tämään [= ajamaan sätkättävällä moottoriveneellä] kohti kaupunkia.
sätkäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < sätkähtää. *(1.)* S. säärtään, jalkaansa. *(2.)* Ja hän lyödä s:tää ohjasperillään ihan isännän korvan juureen AHO. — *Kuv.* Ostaa s:ti [= "paukautti"] uuden auton.
sät|tiä[17*] *v.* moittia, soimata, morkata, panetella, parjata, haukkua. | S. vaimoaan, vastustajiaan. S:ti ja panetteli heränneitä. S. jku pahanpäiväiseksi. Sitten s:tii pehtoria hölmöksi, laiskaksi, miksi tahansa LEHT. Kianto s:tii Leinoa kaikkien kirjailijain hautaajaksi TARK. S. oloja, palkkojen huonoutta. "Marxilaiseksi" s:itty osuuskauppaliike.
sättä[11*] *s. kans.* ongen syötti, onkimato.
sävel[64] *s.* **1.** jaksollisten värähdysten synnyttämä, korkeustasoltaan muuttumaton t. miltei muuttumaton sointiääni, musiikin olennaisin aines;)(häly. | Asteikon ensimmäinen s. eli peruss. Soinnun muodostavat s:et. Korkea, matala, kirkas, tumma, pehmeä, lämmin, täyteläinen s. Iskullinen, iskuton s. Huilun, viulun, posetiivin s:et. Häämarssin, valssin s:et. Soittokunta kajautteli s:iään. Maamme-laulun s:ten kaikuessa. S:ten kielin, siivin. — *Yhd.* haja-, huippu-, isku-, johto-, kanta-, koru-, lepo-, loma-, loppu-, muunne-, osa-, perus-, pohja-, pää-, päätös-, side-, säestys-, terä-, vaihto-, väli-, yläs.; pari-, kolmi-, nelis.; tanssis:et. **2.** sävelmä, melodia. | Virren sanat ja s. Hyräili surumielistä s:tä. Saattajat yhtyivät kanttorin aloittamaan s:een. Veerti - - alkoi vetää oppi-isänsä opastamaa valssin s:tä KAUPPISH. - - hidastempoinen, kansanlaulusta jalostettu s. hymisi soutelijan suljettujen huulten takana SILL. — Pysyä s:essä. Laulaa s:en vierestä 'epäpuhtaasti'. — *Yhd.* kansans. **3.** ed:iin liittyen. **a.** laajentuneesti vars. luonnonäänistä. | Leivo laulaa s:iään. - - eikä tuvassa kuulunut muuta kuin sirkan vapiseva s. seinänraossa AHO. Rukki hyrisee yksitoikkoista s:tään. - - tallisillan päästä helähti outo tumpelin [= kulkusen] s. SILL. Aaltojen, myrskyn s:et. Puro soittaa katkeamatonta s:tään. Puut humisevat sanatonta s:tään. **b.** *kuv.* Kantelettaren runoille ominainen surun s. - - yhä uudestaan soinnahtaa tämä auringon-uskoinen, vapauttava ja riemuitseva s. Erkon myöhäisemmästä tuotannosta LEINO. Mielessä soi rauhan s. Unohduksen ja lohdutuksen s:et. [Huokauksesta] helähti jonkinlainen kamalan aavistuksen s. ALKIO. — Kaikissa puheissa oli, kaikui sama s. Samaa s:tä on puolueen piirissä soitettu jo vuosikausia. Selvät s:et (ark.) 'selvät suunnitelmat, "piirustukset", selvä asia tms.'. **4.** *kansanr.* **a.** ääni. | Ääni oli suuri ja sorea, / s:eni sangen kaunis: / se silloin jokena juoksi KAL. Siitä lieto Lemminkäinen, / - - / suutansa sovittelevi, / s:tänsä säätelevi KAL. **b.** soittimen kieli. | - - viisi sormea viritti / kielille kapahumahan, / s:ille hyppimähän KAL.
sävel|aalto *s. kuv.* **-aihe** *s. mus.* pienin itsenäinen sävelrakenteen jäsen, motiivi. **-ala** *s. mus.* rinnakkaissävellajeihin (esim. C-duuriin ja a-molliin) kuuluvien sävelten yhdessä muodostama kokonaisuus. | C-a-s. 'C-duurin ja a-mollin muodostama sävelala'. **-alue** *s.* vrt. ed. | Ne sävelet, joiden alalla jokin sävelmä liikkuu, muodostavat sen s:en. Lasten äänillä ja naisäänillä on sama s. Suomalais-virolaisten runosävelmien s. on harvoin sekstiä laajempi. **-askel** *s. mus.* välimatka sävelestä lähimpään saman asteikon säveleen. — *Yhd.* koko-, puolis. **-aste** *s.* sävelaskel. **-asteikko** *s. mus.* = asteikko 2. **-asu** *s.* Virren s. **-draama** *s.* ooppera.
sävele[82] *s.* par. sävel.
sävelelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* säveltä, säveliä koskeva t. niille ominainen, sävelin esitettävä t. tapahtuva, sävel-. | Laulun s. rakenne. S:set keinot. Laulu on s:sesti elävöitettyä puhetta.
sävelentapailu *s. mus.* pedagoginen menetelmä, jonka avulla opitaan laulamaan suoraan nuoteista. **-harjoitus** *s.*
sävelhartaus(hetki) *s. usk.* hartaushetki, jossa on runsaasti musiikkiohjelmaa.
sävelikkö[2*] *s. mus.* sävelmässä käytettyjen sävelten joukko.
sävelikäs[66*] *poss.a.* Pianon pehmeän s. ääni. Lehtokertun laulu on s:tä lavertelua.
-säveli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* Kaksi-, kolmi-, neli, 12--, monis.; kaunis-, koru-, lyhyt- sulo-, vapaas.
sävelistö[1] *koll.s.* Pianon s.
sävelit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* antaa jllek sävelasu, säveltää runoon tms. sävelmä, musiikki. | Sibelius on s:tänyt mm. useita Runebergin runoja.
sävel|jakso *s.* Melodia on rytmillisesti jäsentyvä yksiääninen s. Koiraspeipposet helistävät yhtä ja samaa s:jaksoaan SILL. **-järjestelmä, -järjestö** *s. mus.* taiteelliseen käyttöön järjestäytyvien eritasoisten sävelten kokonaisuus. **-kesto** *s. mus.* sävelen kesto. **-kieli** *s. kuv.* Sibeliuksen s. **-korkeus** *s. mus. fon.* sävelen korkeus, säveltaso.

-korko *s. kiel.* korko (4.a), musikaalinen aksentti. **-korva** *s.* kyky tajuta oikein säveliä, vars. niiden korkeuseroja, tonaalisia suhteita, säveltajunta, musiikkikorva. | Jklla on s(:a), ei ole s:a. Hyvä, terävä s. Absoluuttinen s., ks. absoluuttinen, mus. **-kulku** *s. mus. fon.* se erityinen tapa, jolla sävelet sävellyksessä seuraavat toisiaan; laulu- t. vars. puheäänen sävelkorkeuden jatkuva vaihtelu, puhemelodia. | Melodinen, kromaattinen s. Virren s. Sibeliuksen 1. sinfonian s. Kuoro on yksiääninen, jos kaikki laulavat samaa s:a tai sen oktaavia I.KROHN. — Puheen, lauseen, runon s. **-kuv|a** *s. kuv.* S:ia pianolle [sävellyksen nimi]. **-kuvio** *s. mus.; syn.* figuuri; ks. kuvio 2.a. | Kolmisointuja ja niiden kaltaisia s:ita. **-laji** *s. mus.* sävelistö, jonka kaikki samaan asteikkoon kuuluvat sävelet muodostavat. | G-duuri on s., jonka perussävelenä on g ja perussointuna g-h-d. — *Yhd.* duuri-, molli-, rinnakkaiss.; kirkkos. **-lajinvaihdos** *s.* sävellajin vaihdos, modulaatio. **-lajit|on** *a. mus.* -tomuus *omin.* atonaalinen.

sävellellä[28*] *frekv.v.* < säveltää. | S. iskelmiä.

sävel|luoma, -luomus *s.* Wagnerin s:luomukset.

sävellyksenopettaja *s.*

sävelly|s[64] *s.* **1.** yhtenäisen kokonaisuuden muodostava säveltämisen tulos, sävelteos, sävelluomus, musiikkiteos. | Polyfoninen s. Lyyrillinen, eepillinen, isänmaallisaiheinen s. Sibeliuksen tärkeimmät s:kset absoluuttisen musiikin alalta ovat 7 sinfoniaa, viulukonsertto ja jousikvartetti "Voces intimae". Kotimaisia s:ksiä äänilevyinä. Chopinin s:ksille omistettu pianokonsertti. S:ksen melodia, rytmi. — *Yhd.* kuoro-, laulu-, ooppera-, orkesteri-, soitin-, vokaalis.; piano-, sello-, torvi-, urku-, viulus.; kirkko-, taide-, tanssi-, viihdes.; pienois-, sarjas. **2.** säveltäminen. | Opiskella s:stä.

sävellys|harjoitus *s.* **-kilpailu** *s.* **-konsertti** *s.* konsertti, jossa säveltäjän toimesta esitetään hänen omia sävellyksiään. **-laji** *s.* **-muoto** *s.* Soitinmusiikin s:ja ovat sarja, sonaatti, konsertto, sinfonia ja jousikvartetto. **-opetus** *s.* **-opinnot** *s. mon.* **-oppi** *s.* oppi kaikesta siitä, mikä sävellystekniikkaan kuuluu; ahtaammassa merk:ssä oppi sävellysten muotorakenteesta. **-palkinto** *s.* **-taide** *s.* **-tapa** *s.* **-tehtävä** *s.* **-tekniikka** *s.* Palestrinan s. **-toiminta** *s.* **-tuotanto** *s.* **-tyyli** *s.* Moniääninen s. Lisztin s. Mozartin taiteellinen kehitys alkoi italialaisesta s:stä, joka siihen aikaan vallitsi kaikilla musiikin aloilla I.KROHN. **-työ** *s.*

sävel|maailma *s.* Kansanmusiikin s. [Mietiskelevä Sibelius] jonka s. usein on outo ja värähdyttävä S.RANTA. **-maalailu** *s. kuv.* Melodinen s. S. tulee kyseeseen nimenomaan ohjelmamusiikissa, mutta vaistomaisesti sitä käytetään muissakin musiikin lajeissa I.KROHN. **-merkki** *s.* nuotti. **-mestari** *s.* erittäin etevä ja maineikas säveltaiteilija, vars. säveltäjä.

sävelmistö[1] *koll.s.* < seur. | Vanhan virsikirjan s. — *Yhd.* kirkko-, koraali-, messu-, tanssi-, virsis.; kansans.

sävelmä[13] *s.* rytmillisesti jäsentyvä yksiääninen sävelsarja, joka muodostaa oman kokonaisuutensa, melodia. | Hengellinen, kirkollinen s. Kolmiääninen s. — *Yhd.* hymni-, isku-, koraali-, laulu-, messu-, pää-, runo-, tanssi-, virsis.; kansans. **-aihe** *s.* Usein toistuvan s:en taidokas muuntelu. **-kokoelma** *s.*

sävelmälli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* Laulun s. [= sävelmän, melodinen] kulku.

sävelmä|rakenne *s.* **-tutkimus** *s.* **-tyyppi** *s.*

sävel|nero *s.* nerokas säveltäjä. | Suuri s:neromme Jean Sibelius. **-niekk|a** *s.* säveltäjä t. vars. soittaja. | Unkarin mustalaiset ovat tunnettuja s:oja. — Laulurastas on taitava s. **-oppi** *s.* melodiikka. **-puhtau|s** *s.* Viulutaituri, joka saavutti maailmanmaineen soittonsa pettämättömällä s:della ja harvinaisella tekniikalla. **-rakenne** *s.* **-rauta** *s.* äänirauta. **-runo** *s.* **-runoelma** *s.* Sibeliuksen kalevalanaiheiset s:t. **-runoilija** *s.* säveltäjä. **-runous** *s.* säveltaide, musiikki. **-ryhmä** *s.* Muunnelma on yhtenäisen s:n kertaus muunnetussa muodossa. **-rytmi** *s.* **-sanelu** *s. mus.* musiikkidiktaatti. **-sarja** *s.* Sävelet c, d, e, f, g, a, h muodostavat yhteensä s:n, jota sanotaan oktaaviksi. **-suhde** *s. mus.* intervalli. **-taide** *s.* musiikki. **-taiteelli|nen** *a.* musiikillinen, musiikin. | S:set ilmaisukeinot. S. tekijänoikeus. **-taiteilija** *s.* säveltäjä, muusikko. | Luova, esittävä s. Suomen S:in Liitto. **-taju, -tajunta** *s.* kyky tajuta sävelten fysikaalisia ominaisuuksia. | Eri ihmisten s. on erilainen sen mukaan, mitä sävelten ominaisuuksia he kykenevät havaitsemaan. **-tapailu** *s. mus.* = sävelentapailu. **-taso** *s. mus.* sävelkorkeus. **-teos** *s.* musiikkiteos, (suuri) sävellys. **-tuotan|to** *s.* sävellystuotanto. | Hengellinen, maallinen s. Kotimainen s. Sinfonian kehitys jatkui Haydnin, Mozartin ja Beethovenin s:nossa. **-tuote** *s.* sävellys. **-tyyli** *s.* sävellys-, musiikkityyli.

säveltäjä[16] *tek. amm.* < säveltää. | Suomen s:t. Tunnettu norjalainen s. Edvard Grieg. Operettien, iskelmien s. — *Yhd.* iskelmä-, kantaatti-, kuoro-, laulu-, ooppera-, operetti-, orkesteri-, piano-, soitin-, urkus.; kirkkos. **-luonne** *s.* Sibeliuksen voimakkaasti omaperäinen s. **-mestari** *s.* **-nero** *s.* **-nimi** *s.* Aikamme tunnetuimpia s:ä. **-n|toiminta** *s.* Kajanuksen s.

sävel|tää[5] *v.* luoda musiikkiteos, -teoksia, komponoida. | S. laulu, iskelmiä, sonaatti, sinfonia, ooppera. S. pianolle, orkesterille, kuorolle. Läpi s:letty (ks. ◡) laulu. Sibelius on s:tänyt musiikin mm. Shakespearen näytelmään "Myrsky".

sävel|virta *s. kuv.* Kiurun vuolas liverrys helisi ehtymättömänä s:virtana. **-väli** *s. mus.* intervalli. **-yhtymä** *s.*

sävelyys[65] *s. mus.* se sävelen (esim. c:n) ominaisuus, että sävel tajutaan laadultaan samana (c:nä) riippumatta esim. siitä, mihin oktaavialaan se kuuluu, millä soittimella se soitetaan tms. | Sävelen s. ja heleys.

säve|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* sävyisä. | S. mies. S:ää sananvaihtoa. Mutta hänen oli vaikeata kieltää, kun ystävä niin vaatimattomasti ja s:ästi pyysi KIANTO.

sävy[1] *s.* jklle t. jllek erityisesti kuuluvista, luonteenomaisista, tunnusmerkillisistä, jkn t. jnk yleisluonnetta määräävistä ominaisuuksista: (yleis)luonne, (yleis)vivahdus, leima. **1.** esineistä, paikoista. | Kasvojen vakava, ivallinen s.

Kirkon muotojen perinnäinen s. Lakattuna tuohiesine menettää alkuperäistä s:ään. Miehistä s:ä tavoitteleva puku. Koneella kirjoitetun kirjeen s. on kylmempi ja persoonattomampi kuin käsin kirjoitetun. S:ltään karu kasvisto. Maiseman s. Teollisuuslaitos, joka antaa s:ä koko kaupungin ulkonäölle. [Asumuksessa] oli nyt pyhäinen s., päivä paistoi sen harmaaseen sivuseinään SILL. — *Erik.* väristä. | Värin s. Punaisen eri s:t. Vihertävä, teräksensininen s. Puvun kalpean keltainen s. S:ltään helakka. Valokuvassa kysymykseen tulevat s:t muodostavat yhtenäisen sarjan valkoisesta mustaan. Siniset seinäpaperit antavat huoneelle kylmän s:n. **2.** asioista, toiminnasta. | Soinnin, intervallien s. Radiovastaanottimen toiston s. N:n maailmankatsomuksen uskonnollinen s. S:ltään pidättyväiset arvopaperimarkkinat. Seuraelämän s:n hienostuminen. Kieltotoimenpiteillä oli selvä valtiollinen s. - - isännän ajotavassa oli kyllä suurtalollinen s. SILL. - - ilmaan alkoi tulla yön s:ä SILL. — Jkn luonteen s. N:n olemukselle ominainen setämäinen, opettajamainen s. Kun muu talonväki taas saapui, tuli Tätiin aivan toinen s.: hiukan tyly ja hallitseva SILL. **3.** ed:een liittyen puheesta, kirjoituksesta, kirjallisesta esityksestä. | N:n äänessä oli vastaanpaneva s. Puheen, keskustelun s. Puhua lempeään, naljailevaan s:yn, arvostelevassa s:ssä. Puhe oli s:ltään odottamattoman tiukka. Sellaiset sanat kuin *haaksi* ja *kilvoitella,* joilla on tavallista juhlallisempi s. — Kirjeen leikkisä, vaativa s. Kirjoituksen poleeminen s. Sanomalehdet arvostelivat menettelyä kirpeässä s:ssä. Runon eleginen, koruttoman miehekäs s. Koomilliseen s:yn viritetty draama. Don Quijoten kuvauksen tyyni objektiivisuus ei estä pääsemästä kuuluville persoonallista s:ä, ironiaa ja satiiria TARK. **4.** *yhd.* Erikois-, kokonais-, perus-, pohja-, yleiss.; sointi-, tunne-, väris.; äänens.; keskustelu-, pakina-, puhe-, seurustelus.

sävy|ala *s. valok.* kuvan t. aiheen kirkkaimman ja tummimman alan valotehollinen ero. | Laaja, suppea s. **-arvo** *s.*, vars. *valok.* jnk sävyn asemaa sävyasteikossa osoittava luku. **-asteikko** *s.*, vars. *valok.* Kuvan tummimman ja vaaleimman kohdan sekä niiden välisten sävyjen muodostama s. Normaali, loiva, jyrkkä s.

sävyi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* Urkuäänikerta, jonka sointi on matalan jousisoittimen s. Mielihyvän s. tunnetila. Pojan surullisen s. olemus. Sopivan, halutun, hillityn s. — *Yhd.* ankara-, jyrkkä-, kiivas-, lämmin-, oikea-, pehmeä-, ruskea-, räikeä-, tumma-, vaalea-, vakavas.; hyvän-, saman-, toisens.; historiallis-, itämais-, kansallis-, klassillis-, kristillis-, leikillis-, lyyrillis-, mystillis-, poleemis-, romanttis-, uskonnollis-, ystävälliss.; rukouss.; huilun-, kansanlauluns.

sävyis|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* tyyni, rauhallinen, rauhaa rakastava, maltillinen, leppeä, sopuisa, hyväntahtoinen, säyseä, säveä. | Luonteeltaan s. S. hevonen. Hänen esiintymisensä oli s:ää ja maltillista. Kohdella alaisiaan s:ästi. Äiti muistutti Hannaa s:ällä äänellä. Mietinnön esitystapaa muutettiin s:ämmäksi. Autuaita ovat s:ät, sillä he saavat periä maan UTV. Pukeutukaa siis, te, jotka olette Jumalan valituita, - - ystävällisyyteen, nöyryyteen, s:yyteen, pitkämielisyyteen UT.

sävykäs[66*] *a. harv.* siivo, hyvänsävyinen. | Siveä ja s. neito KIVI.

sävy|pesu *s.* hiusten pesu lievästi vaikuttavaa väriainetta sisältävällä šampoolla; vrt. värihuuhtelu. **-posliini** *s.* värillinen posliini, jota valmistetaan niin, että itse massa värjätään.

sävytty|ä[1*] *pass.v.* < seur. | Mielialan mukaan sanat saattavat s. eri tavoin. Ääni s:y vakavaksi HAARLA.

sävyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* antaa sävyä jllek, määrätä jnk sävy. | Punaiseksi s:etty portaikko. S. ääntään. Puheen emotionaalinen s:ys. Ohjaaja oli s:tänyt näytelmän esityksen mahdollisimman reippaaksi. — Liikutuksen s:tämä ääni. Mieluisa elämys oli seurata tätä - - todellisen näyttelijänilon s:tämää tulkintaa AK.

säväh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Salamat s:televät. Hän on kuin kuumeessa, joka hermo s:telee TALVIO. Kevyesti nousi tänä aamuna jalka, - - ja iloisuus s:teli ruumiissa TALVIO.

säväht|ää[2*] *mom.v.* **1.** äkillisestä valoilmiöstä t. värin muuttumisesta. **a.** valosta: välähtää, leimahtaa. | Pimeällä taivaalla s:ää salama. - - s:ää [majakasta] säde kullanhohteinen / yön läpi I.PIMIÄ. Samassa koko huone s:i valoisaksi. — *Erik.* silmistä, katseesta. | Silmät s:ävät. Omituinen ilon väre s:i sairaan silmissä AK. **b.** vars. kasvojen värin muuttumisesta. | Kasvot s:ävät punaisiksi häpeästä, kiukusta. Hän s:i punaiseksi hiusmartoa myöten. Kun Katarina kuuli oven käyvän - -, s:ivät veret hänen poskilleen J.FINNE. — S. kalpeaksi. - - hänen kasvonsa, jotka äsken vielä olivat olleet tulipunaiset, s:ivät nyt niin hirvittävän mustiksi KIANTO. Mustaksi s:ää maailma Matin silmissä AK. **2.** vavahtaa, hätkähtää, hytkähtää, säpsähtää. | S. hereille. S:i kuin iskun saanut. Lapsi parkaisi niin, että äiti aivan s:i. S:i sisintä myöten. Istuu s:ämättä paikoillaan. - - hänen sydämensä s:i joka kerran kun posti tuli CANTH. — *Yksipers.* Sydänalassa s:ää. — Laajempaa käyttöä. **a.** muuttaa asentoa, tulla t. mennä äkkiä, ponnahtaa, kavahtaa, kapsahtaa. | S. istualleen, seisoalleen. Hän s:i äkkiä ylös lattialta TALVIO. Orava s:ää puuhun. Suomalaiset hiihtojoukot s:ivät pelloille ja kyliin AK. **b.** säikähtää, pelästyä. | S:i aivan sanattomaksi. Pojat s:ivät opettajan astuessa luokkaan. **3.** muuta, ed:iin liittyvää käyttöä. | Hänen verensä s:ivät [= lehahtivat] kuumiksi IVALO. Sinä sisälle astuit hiljaa / ja sävähdit [= puhkesit] kyyneliin JYLHÄ. — Tyttären mielessä s:i [= ailahti, läikähti] silloin outo tunne PEKKANEN. - - ensimmäinen epäilys s:i hänen mieleensä KATAJA. Tuntui kuin olisi - - jotakin hyvin kovaa ja raakaa s:änyt [= lehahtanut, hulvahtanut] läpi huoneen JÄRVENT. — *Erik.* puheesta: tiuskaista, sähähtää. | - - torppari s:i niin kuin jotain salaista vimmaansa purkaen: "Ei siihen nyt, piruvie, Plihtarista mestaria kaivata" SILL.

sävä|ys[64] *s.* **1.** (*rinn.* sävähdys[64]) varsin. *teonn.* < ed. | - - tunnen verien s:hdyksen poskillani

AHO. Ilkeä s:hdys kulki munaskuittemme lävitse M.JUKOLA. S. vain ja kissanpojat katosivat talon alle. Jalkojen ja lantion heiton tulee seurata toisiaan nopeasti, yhdellä s:hdyksellä AK. 2. vars. *ark.* Antaa, tehdä (hyvä, hieno, mainio, oikea tms.) s. 'tehdä vaikutus, antaa "kajaus"'. Hedelmien aito tuoksu antaa viinille erikoisen hienon s:yksen. 100 metrin juoksu antoi kilpailuille heti alkuun mainion s:yksen. Šekki tekee maksuvälineenä aivan toisen s:yksen kuin isokaan seteli. - - hävittäjäosasto Vuorelan komeat pojat olivat tehneet s:yksen edellisessä tukikohdassaan AK. [Kirjeesi] persoonallinen s. voi tahtomattasikin tehdä mauttoman vaikutuksen WALTARI.

säväyt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Riemullinen tunne s:teli sydäntäni. - - komppanianpäällikkö yltyi s:telemään vasten kasvoja kaikkia sotamiehiään perätysten AK.

sävä|yttää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* säväh(d)yttää[2*]) < sävähtää. **1.** vavahduttaa, hätkähdyttää, säpsähdyttää. | Pieni rapsaus s:ytti hänet hereille. Uutinen s:hdytti kaikkien mieltä. Koko maailmaa s:hdyttävä urheilutulos. Ylitalon mieltä s:hdyttää lievä pelko ja hämmästys RAILO. — *Yksipers.* Sydänalaa s:hdyttää. **2.** sivaltaa, livauttaa, huitaista. | S. jkta korvalle. S. piiskalla. Raivostuneena - - [hän] potkaista s:ytti kontin kiveltä koskeen IVALO. **3.** tiuskaista, sähähtää. | Kirota s. "On eletty, vaan kun me aiomme rikastua!" s:hytti taas Keskitalo LINN.

säylä[11] *s.*, vars. *kansat.* varpu, jolla tuohisen päät sidotaan; riuku, vaakasuoraan asentoon veden yläpuolelle sidottu padon poikkituki.

säyne[78] *s.* (*rinn.* säynäs[66], säynävä[13]) Leuciscus idus, särjen sukuun kuuluva, täysikasvuisena tav. 35—45 cm pitkä kala.

säyse|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* sävyisä, säveä. | Mukava ja s. mies. S. ajoporo. S:ää peliä. Asiallinen ja s. kirjoitus. S. oppositio. Vastata, neuvoa jkta s:ästi.

säysy[1] *a. harv.* = ed. | - - mies itse on s. kuin uhrilammas HAARLA. - - s:nä väistyä täytyy sun *MANN. **-kala** *s.*; *syn.* rauhankala;)(petokala. **-lintu** *s.*)(petolintu.

1. **sää**[28] *s.* ilma. **1.** ilmakehän tila jllak tietyllä paikalla tiettynä ajankohtana. **a.** S. on ilman paineen, lämpötilan ja kosteuden, auringonpaisteen, pilvisyyden, sateen ja tuulen yhteistulos. Aurinkoinen, kirkas, kaunis, sumuinen, pilvinen, sateinen, märkä, tuulinen s. Lämmin, leuto, kylmä s. Hyvä, paha, ankara, ikävä s. Epävakainen s. Syksyn, talven, maaliskuun s. Jälkikesän kauniit s:t. Euroopan, lauhkean vyöhykkeen s:t. Päivä oli s:n puolesta kehno. Lähdemme s:stä välittämättä, olipa s. millainen tahansa, jos s. vain sallii. Kaikilla säillä. Vilja saikin kuivua sopivassa s:ssä. Kuun vaiheiden vaikutus s:hän. S:n ennustaminen. Todennäköinen s. huomisiltaan asti on seuraava: - -. — *Yhd.* kesä-, kevät-, suvi-, syys-, talvis.; helle-, nuoska-, pakkas-, pilvi-, pouta-, räntä-, sade-, suoja-, tuisku-, tuuli-, ukkoss.; hiihto-, kasvu-, kilpailu-, kävely-, lento-, retkis. **b.** *kuv.* Jos oisin lapsi aurinkoisen s:n L.ONERVA. - - sosialistejakin [on] monenlaisia: on kauniin s:n sosialisteja, jotka - - häviävät silloin kun tiukka paikka tulee AK. — *Heng.* - - hän murheen, tuskan s:llä / on auttajani täällä VK. — *hyvän sään aikana* niin kauan kuin vielä on mahdollista, ennen kuin koituu ikävyyksiä, ajoissa. | Pyytää anteeksi hyvän s:n aikana. Lähdetään nyt kotiin hyvän s:n aikana! Katso vaan itses hyvän s:n aikana KIVI. **2.** säästä nimenomaan sen laadun kannalta. **a.** huono, sateinen, tuulinen, myrskyinen sää, myrsky. | Odottaa s:n kirkastumista, asettumista. Mennä s:ltä suojaan. Suojata s:tä, säitä vastaan. Varjella jtak säiltä. Kestää s:n vaikutusta. Jatkuva oleskelu tuulessa ja s:ssä karaisee ihmistä. Lie tuota ennenkin s:ssä oltu KOJO. Kohta nouseekin s. PAULAH. Ja pauhasi ukkonen / kuin nytkin, s. yhä yltyi *MANN. Mutta olipa se koko s:tä, kun vatsaan asti on lunta entiselläkin tiellä KATAJA. — *pitää säätä* odottaa jssak (suojaisessa paikassa) sään paranemista. | Poikkesi taloon s:tä pitämään. Ankkuroitiin saaren kupeelle s:tä pitämään. **b.** *harv.* hyvä, sopiva sää. | Uintia jatkettiin niin kauan kuin säitä vain riitti.

2. **sää**[28] *s.* (punoksen) säie. | Langan s:t. Useasta kerratusta s:stä kierretty kalastajanlanka. Köydet liitetään toisiinsa pujottamalla niiden s:t toistensa ympäri.

3. **sää** *pron. murt.* sinä.

sääasema *s.* säähavainto-, meteorologinen asema.

sääde[78*] *s. vanh.* säätiö. **-kirja** *s. lak.* asiakirja, jolla elossa oleva henkilö perustaa säätiön.

sää|dellä[28*] *frekv.v.* < säätää. **1.** vrt. säätää 1. | Valtiopäivämiehet s:telivät lakeja. Voi kun loit minua luoja, / voi kun s:telit Jumala KANT. **2.** vrt. säätää 2. | Niilin vettä s:dellään patolaitoksen avulla. Huoneiden lämpötilaa s:dellään pattereihin asetetuilla venttiileillä. - - emäntä osasi s. väen ruokakomennon niin, että halvimmalla mahdollisella juuri ja juuri piti SILL. **3.** *harv.* asetella, sovitella, laittaa kuntoon. | - - suutansa sovittelevi, / sanojansa s:televi KAL. Maie sängyn s:televi, / laativi lepotilasen *A.O.VÄISÄNEN. [Aitassa] s:telihe [= pukeutui] pyhäpukimiinsa I.MANNINEN.

säädin[56*] *s. tekn.* säätämis-, säätölaite, säätäjä, säätyri, regulaattori. | Paineen, kierrosluvun, valovoiman s. Radiovastaanottimen äänenvärin s.

säädyittäin *adv.* säätyjen mukaan, säätyinä. | Valtiopäiväedustajien s. pitämät kokoukset.

säädyk|äs[66*] *a. harv.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* = seur. 1. | S. ja ritarillinen mies.

säädylli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** siveyttä, hyviä tapoja noudattava t. niiden mukainen, siveä, häveliäs, kunniallinen, siivo, siisti, nuhteeton. | S. nainen, joka punastuen kääntää katseensa pois. S:seen seuraan sopimattomia kaskuja. Ulkonainen s:syys. Ylensyöminen ei kuulu s:siin tapoihin. Käyttäytyä, elää s:sesti. Vaeltakaamme s:sesti, niin kuin päivällä, ei mässäyksissä ja juomingeissa, ei haureudessa ja irstaudessa, ei riidassa ja kateudessa UT. [Painotuote] joka loukkaa sukupuolikuria tahi s:syyttä LK. **2.** laajentuneesti: asianmukainen, asiallinen, laatuunkäypä, kelvollinen, kunnolli-

nen, moitteeton. | S. juhlapuku. Lähellä ei sattunut olemaan ainoatakaan s:stä ruokapaikkaa. Herätys oli varsin s:seen aikaan, klo 7. - - syysvehnästäkin kyllä saadaan taas s. sato AK. Asemaansa katsoen hän sai verraten s:sen kuoleman SILL.

säädyllisyyssy|y *s.* S:istä julkisella uimarannalla on pidettävä uimapukua.

säädynmukai|nen *a.* -sesti *adv.* myös ⌒. | Antoi lapsilleen s:sen kasvatuksen.

säädyt|ön[57] *a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** epäsiveellinen, siveetön, häpeämätön, julkea, rivo, sopimaton, siivoton, ruokoton. | S:öntä huligaaniainesta. S. kuvajulkaisu, aikakauslehti. Viettää s:öntä elämää. On aivan s:öntä sekoittaa kunniallisia kansalaisia tällaiseen roskajuttuun. Lähennellä s:tömästi oppilaitaan. Huudella ohikulkijoille s:tömyyksiä. **2.** laajemmin: yl. sopimaton, asiaton, kelpaamaton. | Aivan s:tömän vaikea. Martille ei voi kukaan suuttua, ei silloinkaan, kun hän pyytää puuroa niin s:tömään aikaan kuin kello kolmelta yöllä AK.

säädännäinen[63] *a. lak.* lakisääteinen. | S. oikeus 'nimenomaisella lainsäädäntötoimella vahvistettu, ns. kirjoitettu oikeus';)(tavanomainen oikeus, yleiset oikeusperiaatteet.

säädäntä[15*] *s.* säätäminen. — *Yhd.* lains.

säädäntö[2*] *s.* säätämisen tulos; säätäminen. — *Yhd.* lains.

säädättää[2*] *fakt.v.* < säätää.

säädös[64] *s.* **1.** *lak.* yksipuolinen velvoittava tahdonilmaisu l. määräys; lain, asetuksen, valtioneuvoston päätöksen, kunnallissäännön ja muun norminluonteisen säännöstön yhteisnimitys. — *Yhd.* jälkis. **2.** → säännös. **3.** *vanh.* säätiö.

sää|enne *s.* Päivä valkeni lupaavin s:entein. **-ennuste** *s.* **-ennustu|s** *s.* **1.** säätä koskeva yksityinen ennustus, sääennuste. | S:kset pettävät useasti. **2.** = säänennustus 1. **-havainto** *s.* **-havaintoasema** *s.* **-ilmiö** *s.* **-kart|ta** *s. metrl.* Synoptinen s. 'jllak alueella tiettynä ajankohtana vallitsevaa säätä kuvaava kartta'. Ilmatieteellisen keskuslaitoksen päivittäiset s:at.

sääksi[7] *s.* **1.** Pandion haliaëtus, kotkien heimoon kuuluva iso, kaloja pyydystävä päiväpetolintu, kalasääski. **2.** *murt.* = sääski 1.

sääli[5] *s.* toisen ihmisen mielipahaan, suruun, kärsimykseen, onnettomuuteen tms. kohdistuva myötätunto, -tuntoisuus, osanoton tunne. | Mies, joka ei tunne s:ä. Tuntea s:ä jkta kohtaan. Minun on häntä s. Minun tulee, käy häntä s., käy häntä s:ksi. Heitä kävi kovin s:ksi. Oikein kävi s:ksemme tyttörukka. Enin s. on minulla niitä miehiä, jotka - - AHO. S. [on] viattomia lapsia! Oli s. lähettää poika tyhjin toimin takaisin. [On] s. herättää hänet kesken unien. Osoittaa jklle s:ä. Tehdä jtak s:stä. Silmät täynnä s:ä. Sydämessä ailahtaa s. vanhaa, sairasta miestä kohtaan. Herättää jkssa s:ä. Saada vilpitöntä, imelää s:ä osakseen. — Laajemmin eläimiin, kasveihin, esineisiin t. asioihin kohdistuvasta myötätunnosta. | Pojalle kävi s:ksi kaunista hevosta. S. syyttömiä luontokappaleita! On s. hakata komeita puita vain näköalan vuoksi. Minun käy suuresti s., kun lapset keväisin repivät sinivuokkoja juurineen päivineen. S. on jättää hyviä virsiä aivan unhoon. - - vaan kun on s. sitä eläkettäkin — kun jo on lopuilleen kolmekymmentä vuotta tätä palvelusta tehnyt AHO. — *Yhd.* itses.

säälimät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* sääliä tuntematon, tunnoton, armoton, häikäilemätön, kova, kovakourainen, ankara, tyly. | S. kostaja, arvostelija. Tuomioissaan s. S. kuri. Terävä ja s. iva. Ajaa s:öntä politiikkaa. Kohdella alaisiaan s:tömästi, s:tömän ankarasti. Kaikki erimielisyyden ilmaukset tukahdutettiin s:tömästi. Hävinneen oli alistuttava voittajan s:tömään tahtoon. Metsien s. raiskaus. Merisaukko on s:tömän pyynnin johdosta sukupuuttoon häviämässä. — S. myrsky. S:tömästi polttava aurinko. Kuumetauti teki s:öntä hävitystyötään. S. kuolema.

säälin|sekainen *a.* myös ⌒. | Tuntea s:sekaista myötätuntoa. Herätti lähimmässä ympäristössään s:sekaista hilpeyttä. **-tun|ne** *s.* Vedota toisten s:teisiin.

säälit|ellä[28*] *v.* -televästi *adv.* -tely[2] *teonn.* osoittaa puhein sääliään jklle, jllek, sääliä, surkutella, pahoitella, valittaa. | S. itseään. S. sydämestään jkta. Turhaan ihmiset häntä s:televät, rikasta miestä. S. jkn kärsimistä, surkeata tilaa. Otti linnunpojan s:ellen käteensä. Äiti raukka, s:teli Elsa PAKK.

säälitt|ää[2*] *kaus.v.* < 1. sääliä. | Pieni kaupustelija s:i kaikkia. Äitiä s:ää pojan koulutehtävien paljous. Ihan minua s:ää, kun muistan hänen surulliset kasvonsa. — *säälitt|ävä* (a.) -ävästi (adv.) -ävyys[65] (omin.) surkuteltava, surkea, kurja. | S. ihminen, juopporaukka. Avustusta annettakoon vain aivan s:ävissä tapauksissa.

säälit|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* = säälimätön. | Vihassaan s. nainen. S. taistelu vallasta. Riistan s. hävittäminen. Syrjäytti s:tömästi kaikki kilpailijansa.

säälivä|inen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* säälivä. | S. jkta, jtak kohtaan. S:set silmät. Meille hymyiltiin kohteliaan s:sesti. Tarjosi paljaasta s:syydestä miehelle tointa.

1. **sääl|iä**[17] *v.* -ivästi *adv.* tuntea sääliä jkta, jtak kohtaan, suhtautua osaaottavasti, myötätuntoisesti jkn, jnk kärsimykseen, vaikeuksiin tms., surkutella. | S. köyhiä, hevostaan. S:in sinua sydämestäni. Kyllä nykyajan koululaisia täytyy s. Mitä sinä heissä s:it? Arvostella, kohdella jkta s:imättä. Hymyillä, katsoa jkhun s:ivästi. — Laajemmin esineisiin ja asioihin kohdistuvasta suhtautumisesta. | Ei s:inyt [= (liikaa) säästänyt] rahojaan. Vähääkään s:imättä pukuaan N. ryhtyi korjaamaan autoa. — *Erik.* osoittaa puhein sääliään, säälitellä. | Rouva s:i ja surkutteli Jaanaa. "Oletpa sinä, ressu, laihtunut ja käynyt kalpeaksi!" s:i naapurin isäntä.

2. **sääl|iä**[17] *v.* kerätä jhk yhteen (mukaan otettavaksi), panna kokoon, "kasaan", sulloa, varustaa. | S. itselleen matkaeväitä. S:i tulisella kiireellä kokoon välttämättömimpiä kapineita. Ampumatarvikkeet s:ittiin mukaan. S:i säkki-

hin evästä, / pane jauhot palttinahan, / suolat riepuhun sovita! KAL.

säälli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* kunnollinen, kelvollinen, kelpo, hyvä, moitteeton; säädyllinen, kunniallinen; asiallinen, asian-, tarkoituksenmukainen. | Hyvinkin s. tyttö. Epäili s:siä ihmisiä varkaiksi. Elää niin kuin s:sten ihmisten on tapana. S. työntekijä, opettaja. Elää, tehdä työnsä s:sesti. Kun Kortsaanin isäntä kerran otti asiaan kiinni, niin ajoi hän sen sitten s:sesti loppuun asti SILL. — S. ulkomuoto. Kirjoittaa s:stä käsialaa. Reiät eivät tule kirveellä tehden s:siä. S. toimeentulo. Palasi kotiin s:seen aikaan. Kivääri ei laukea s:sesti.

säämerkk|i *s.* Säänmuutoksia ennustetaan tarkkaamalla ilmapuntaria ja pilvien muotoa ym. s:ejä.

säämiskä[15] *s.* rasvaparkitusta käyttäen valmistettu, luonnolliselta väriltään kellertävä, erittäin pehmeä nahka(laji), pesunahka. | S:ä valmistetaan hirven, poron, lampaan, vuohen ja kauriin nahasta. Auto kuivataan s:llä. **-hansikas** *s.* **-housut** *s. mon.* Miesten kansanpukuun kuuluneet s. **-i|nen**[63] *ain.a.* S. tupakkakukkaro. S:set käsineet. **-nahka** *s.* säämiskä. **-(n)palanen** *s.* **-parkitus** *s. nahk.* = rasvakypsennys.

säämisköi|dä[30] *v. nahk.* -nti[4*] *teonn.* kypsentää rasvalla, rasvakypsennystä käyttämällä. | S:ty lampaannahka.

säämyskä[15] *s. kans.* säämiskä.

sään|ennustaja *s.* **-ennustus** *s.* **1.** sään ennustaminen. **2.** = sääennustus 1. **-kestäv|ä** *a.* -yys *omin.* erilaisia säitä, säänvaihteluita kestävä. | S:ät tiilet. **-muutos** *s.* S. siitä tulee, kun niin selkääni kolottaa.

sään|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* (< sääntää) säännöstellä, säädellä, säätää. **1.** konkr. käyttöä. | S. vesi-, ilmavirtaa, lämpötilaa, radiovastaanottimen toistovoimakkuutta, aurauksen syvyyttä. Vedenpinnan korkeuden s:tely padon avulla. Heiluri s:telee kellon käynnin. Lihaksen toimintaa s:telee tavallisesti siihen keskushermostosta tuleva liikehermo. Hormoneilla on tärkeä kasvua s:televä vaikutus. — *Harv.* Otti kantelon käsille, / - - / ääniä asettelevi, / säveliä s:televi [= sovittelee, virittelee] KAL. **2.** abstr. käyttöä. | Kielenkäytön s:tely. Tottumusten s:telemä elämä. - - henkisten eli kulttuuriarvojen vaikutus ulottuu - - taloudellisen elämän ilmiöihin niitä s:nellen HOLLO. — *Erik.* erityisillä ohjeilla, säännöillä, laeilla tms. tapahtuvasta asioiden säännöstelemisestä: järjestää. | Työnantajan ja työntekijän välinen työsuhde on lailla s:nelty. Kotietsintä sallitaan eräissä lain tarkemmin s:telemissä tapauksissa. Varastoluettelossa s:nellään yksityiskohtaisesti koko tavaravarasto. Oikeudenkäyntiä s:televät pääperiaatteet.

säännölli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** ulkomuodoltaan, rakenteeltaan, osiltaan yhdenmukainen, symmetrinen t. harmoninen, sopusuhtainen, -sointuinen. | S:set ompelupistot. Olla s:sissä riveissä. S. ruudukko. Jäät otetaan s:sinä kuutioina. Lohjeta s:siksi kappaleiksi. S. hedelmä. Puu, jolla on s. latvus. S:set hampaat. S:set kasvonpiirteet. - - kulmakarvat s:set kuin hiilellä kaarretut TALVIO. S. kauneutesi ja elottomat kasvosi vaivaavat minua AHO. [Renessanssi kohotti] s:syyden — suoraviivaisuuden ja suorakulmaisuuden — johtavaksi taiteelliseksi periaatteeksi AK. — Teosta. | S. hajakylvö. Ankaran s:sesti sommiteltu asemakaava. — *Geom. mat.* Monikulmio on s., jos sen sivut ja kulmat ovat keskenään yhtä suuret. S:seksi sanotaan monitahokasta, jonka sivutahot ovat yhteneväisiä monikulmioita. S. tetraedri, heksaedri. S. pyramidi, prisma. Käyrä on s., jos sillä on joka pisteessään tangentti. Funktio on s., jos sillä on derivaatta. **2.** vakituinen, alituinen, pysyvä, kiinteä. | S. asujaimisto. N. oli Vääksyssä s. kesäasukas. Sepelhanhi on muuttoretkillään s. vieras Suomenlahden saaristossa. S:set sotavoimat. S. palonsammutuslaitos. Isonvihan aikana maassamme ei ollut toiminnassa ainoatakaan s:stä kirjapainoa. Suomen Pankki piti s:stä kultakassaa, jonka määrä v. 1842 oli n. 550 000 mk. Sotaväen rikoslakia sovelletaan erinäisissä tapauksissa sen s:stä alaa laajemmallekin henkilöihin, jotka eivät ole puolustusvoimien palveluksessa. Lohen s. ja satunnainen nousualue. **3.** tasaisina jaksoina, yhtä pitkin, tasaisin väliajoin, tasaisesti, yhtäjaksoisesti tapahtuva t. suoritettava, tasainen, tasajatkuinen, konstantti, kontinuitiivinen; järjestelmällinen, systemaattinen. | S. liikenne. S:set kulkuvuorot. Sota katkaisi s:sen yhteyden ulkomailla asuviin sukulaisiin. S:set kokoukset. S. harjoitus, liikkeessäolo. Tehdä s:stä työtä. S. vuoroviljely. Karjan ruokinnan s:syys. Maksaa s:sesti korkonsa, jäsenmaksunsa. Kävi s:sesti teatterissa. S:sesti ilmestyvä aikakauslehti. — Ruudin s. palaminen. Saada kone s:seen käyntiin. [Vähitellen jänistä ajavan koiran ääni tasaantuu] muuttuen s:seksi, väriltään enemmän tai vähemmän vaihtelevaksi haukuksi Y.YLÄNNE. **4.** tavallinen, tavanomainen, säännönmukainen, normaali, normaalinen. | S:sessä maidossa olevat kalkkisuolat. Hevonen, jolla on s. jalka-asento. S:set ja satunnaiset menot. S. kehitys, kasvu. Avioliiton s. solmimismuoto. Taudin kulku s. S:sten olojen palattua. — *säännöllisesti* (adv.). a) S:sesti tapahtuva synnytys. Täysin s:sesti muodostettu lause. b) (vars. ark.) aina, poikkeuksetta. | Myöhästyi s:sesti aterioilta. **5.** elämäntavoiltaan moitteeton, hyvätapainen, kunnollinen, säällinen, nuhteeton. | S:set elämäntavat. 18 v täyttänyt, reipas ja s. nuorimies hakee työpaikkaa [ilmoitus]. Muistan sinun koulupoikana olleen varsin s:sen ja siveän KIANTO. **6.** *yhd.* Epäs.

säännönmukai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** sääntöjä, määräyksiä, lakia tms. noudattava, niiden mukainen, lainmukainen, laillinen, oikea, pätevä. | S:set urheiluvälineet. Moottoriveneen keulassa paloivat s:set valot. Lainasta suoritettavat s:set vuotuismaksut. S:set pääsyvaatimukset. S. lastausaika, virkaloma. S:sesti maatettu pistorasia. Asiat, jotka s:sesti kuuluvat tuomioistuimen käsiteltäviin. Varsinaisilla valtiopäivillä s:sesti asetetut ylimääräiset valiokunnat. S. kouluratsastus suoritetaan radalla

tai maneesissa. — *Erik.* **a.** luonnonlakeja tms. ajatellen. | S:set pasaatituulet. Sääilmiöt noudattavat suurta s:suutta. Jakomielisairauden periytymisessä ilmenevä s:suus. Kieli kehittyy s:sesti. Kansantaloustiede koettaa selvittää niitä s:suuksia ja lakeja, joita talouselämässä vallitsee. **b.** moraalisääntöjä, hyviä tapoja ajatellen. | Elää vakaata, ankaran s:sta elämää. **2.** tavallinen, tavanomainen, säännöllinen, normaali. | S. nuottikirjoitus. Vatsaelinten s. toiminta. Maidon erittyminen s:sesti. Taudin s. kulku. Laakerien s., kahdesti vuodessa tapahtuva puhdistus. Venäjän politiikan tavoitteita oli päästä s:siin suhteisiin Länsi-Euroopan kanssa. — N:n pitäjän rautakautisista haudoista tavatut korut ovat s:sesti [= kauttaaltaan, poikkeuksetta] hyväkuntoisia. **3.** = säännöllinen 1. | S:sia rakeita. Rakennuksen s. pohjapiirustus. S:sesti tyylitellyt kasviaiheiset koristeet. **4.** tav:mmin säännöllinen 3. | S:sessa - - tahdissa polkaisi hän lapionsa syvään saveen ALKIO.

säännönvastai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* S. pelitapa.

säännö|s[64] *s. lak.* yksipuolinen, velvoittava julkisen tahdon ilmaisu, joka sisältää yleisen määräyksen l. ohjeen, määräyksiä l. ohjeita, lain määräys. | Oikeuss:kset jaetaan tahdonvaltaisiin l. dispositiivisiin ja ehdottomiin l. absoluuttisiin s:ksiin. Lain 12. luvun 3. ja 4. §:n s:kset. Lain s. kirjallisen muodon välttämättömyydestä kiinteistökaupoissa. Oikeuspaikkaa koskevat s:kset. — *Yhd.* lain-, oikeuss.; eläke-, kieli-, loma-, palkkaus-, palo-, rakennus-, terveydenhoito-, tuonti-, valuuttas.; erikois-, erityis-, lisä-, perus-, yleiss.

säännöstelemät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* < säännöstellä. | S. toiminta. Kaskeamisoikeus oli vielä 1600-luvulla s. ja rajoittamaton.

säännöstelijä[14] *tek.* < seur. | D-vitamiini ruumiin kalkinvaihdunnan s:nä.

säännöstel|lä[28] *frekv.v.* -evästi *adv.* (< säännöstää). **1.** antaa sääntöjä, ohjeita, määräyksiä tms. jstak toiminnasta, järjestää jtak säännöillä tms. | Laki s:ee erittäin tarkasti maidontarkastuksen. Hylkeenpyyntiä s:tiin hallinnollisilla asetuksilla. Jääkiekko on keksitty ja s:ty Kanadassa 1880-luvulla. S:ty taistelutoiminta. Hallitus sekaantui s:evästi talouselämän kaikkiin aloihin. **2.** pitää jtak (esim. jnk tavaran kulutusta, jtak ominaisuutta, toimintaa) tietyissä, halutuissa rajoissa, tietyn, halutun suuruisena, säännellä, säätää, säädellä. | S. ruokansa. Kulutustarvikkeiden s:eminen. Laskujoen vesi on s:ty. S:ty vesistö. S. tulta, lämpötilaa, kosteutta, koneen käyntinopeutta. Huolellisesti s:len hoidettu tuuletus. Syntyvyyden s:eminen. Juoksijan on tarkoin s:tävä vauhtinsa. Hormonit s:evät ruumiin ja sen elinten kemiallista toimintaa. Keuhkot toimivat valaan ominaispainoa eri vesikerroksissa s:evänä elimenä.

säännöstely[3] *teonn.* < ed. | Vesistön s. Elintarvikkeiden s. Talouselämän, tuonnin s. Valuutan, palkkojen s. Työajan s. Tulisuunnitelmalla ymmärretään tulen järjestelyä ja s:ä taistelua varten SO. — Huoneen lämpötilan, tuuletuksen s. Syntyvyyden s. — *Yhd.* elintarvike-, hinta-, tulli-, tuonti- t. tuonnin-, valuutta-, vuokras. **-allas** *s.* vesivoiman säännöstelyssä hyväksi käytetty luonnollinen t. keinotekoinen vesiallas. **-järjestelmä** *s.* **-määräys** *s.* **-n|alainen** *a.* myös ~. | S. tuonti. S:alaiset elintarvikkeet. **-pato** *s.* Jänisjärven s. **-politiikka** *s.* Ulkomaankaupassa harjoitettu s. **-rikos** *s.* säännöstelymääräyksiä vastaan tehty rikos. **-suunnitelma** *s.* **-talou|s** *s.* Sodan aikainen talous oli pääasiallisesti pakkoja s:tta. **-toimenpi|de** *s.* Valtiovallan s:teet, jotka kahlehtivat yksityisyrittäjyyttä. **-toiminta** *s.*

säännöstää[2] *v.* tav:mmin säännöstellä.

säännöstö[2] *koll.s. lak.* oman kokonaisuutensa muodostava säännösryhmä, oikeusinstituutti. | Talousoikeudellinen s. — *Yhd.* oikeuss.

säännöt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Perustuslaki s:telee itse lainsäädännön ja valtion hallinnon perusteet.

säännöt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* järjestää jk säännöllä, säännöillä, säännöstellä. | Oikeinkirjoituksen s:täminen.

säännöt|ön[57] *a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** epäsäännöllinen. **a.** ulkomuodoltaan, rakenteeltaan, osiltaan epäyhdenmukainen, epäsymmetrinen t. epäharmoninen, epämuotoinen, muodoton. | S. kuvio, nelikulmio. Pitkin kirahvin ruumista on s:tömiä ruskeita täpliä. S:tömät kasvot. S:tömästi rakennettu kaupunginosa. Muodoltaan s. kappale. S. hedelmä. Orasienen s. lakki. Parvi on s. muoto, jolla on sekä syvyyttä että leveyttä SO. **b.** epätasaisina jaksoina, eri pitkin väliajoin tapahtuva t. suoritettava, epätasainen; epäsystemaattinen. | S:tömät liikkeet. S. laivaliikenne. S:tömät ateriat. Kävi s:tömästi luennoilla. S. viljelystapa. S:tömästi esiintyvät pyörremyrskyt. **c.** säännönmukaisuudesta poikkeava, epätavallinen, epänormaali. | Taudin kulku voi olla säännöllinen tai s. Sydämen toiminnan s:tömyydet. S:tömät verbit, joilla on eri muodoissa eri vartalo. Puutteellisesti aseistetut s:tömät sotajoukot. **d.** huonotapainen, sopimaton, huono. | Joi ja pelasi ja vietti muutenkin s:öntä elämää. **2.** *harv.* ilman sääntöä t. sääntöjä oleva t. tapahtuva, jota ei ole säännötetty. | Vielä s. yhdistys. Pojat harrastivat jonkinlaisia s:tömiä painikilpailuja.

sään|pito *s.* sään pitäminen, ks. 1. sää 2.a. | Poikkesi saareen s:pitoon. **-suoja** *s.* Tuuhea kuusi s:na.

sääntelijä[14] *tek.* < säännellä. | Vesi on maapallon lämpötalouden s.

sääntyj|ä[1*] *pass.v.*, vars. *runok.* (< seur.) muodostua, tulla t. käydä jksik, kehkeytyä, kuontua, sukeutua. | Suo, että toimeni / sun kunniakses s:y VK. Miten vuoteni s:y, / sitä tiedä ei kukaan SARKIA.

sään|tää[8] *v.* tav:mmin säännellä, säätää. | Sulku, jolla s:netään veden korkeutta. Urpo suveksi s:tää, Perttu talveksi kääntää SL.

sään|tö[1*] *s.* **1.** tav. osana suurempaan kokonaisuuteen kuuluva kirjallinen (harvemmin suullinen), suhteellisen suppea määräys, miten jssak on meneteltävä, mitä seikkoja jssak toiminnassa on noudatettava; tällainen määräys t.

mon. määräykset kirjoitettuina t. painettuina. | Yhdistyksen, osakeyhtiön, meijerin, kirjaston, rahaston s:nöt. Pelin s:nöt. Oikeuden normit l. s:nöt. Säästötiliä koskevat s:nöt. S. virkamatkoista suoritettavasta matkakulujen korvauksesta. Sotaa käyvän valtion sota-aluksen viipymistä puolueettoman valtion satamassa koskee yleensä ns. 24 tunnin s. Niitä ohjeita ja määräyksiä, joilla Benedictus Nursialainen järjesti munkkiensa elämän, sanotaan Benedictuksen s:nöksi. S:töjen 3. pykälä. Hyväksyä yhtiölle s:nöt. Vahvistaa s:nöt. Tämä s. tulee voimaan 1. päivänä tammikuuta 1959. S:töjen mukainen toiminta. Noudattaa, rikkoa s:töjä. Sama olkoon s., kun - -. Ah, kaikki kaataa kuolema, / niin ompi s. Herran VK. — Jäsenet saavat ilmaiseksi seuran s:nöt.

2. yl. ohje, ohje-, ojennusnuora, normi. | Novellin s:nöt. Kielenkäyttöä koskevat s:nöt. Opetusmetodi sisältää ne yleiset s:nöt, joita opetustoiminnan tulee noudattaa. Seuraelämän s:nöt. Ritarillisuuden kirjoittamattomat s:nöt. Urheilukalastajan, koirankasvatuksen s:nöt. Tervaspuita halottaessa on s:tönä, että - -. S:tönä on, ettei juurikkaita saa nostaa maasta, ennen kuin naatit ovat menettäneet värinsä. | Kun oma etu vaatii, hiiteen silloin periaatteet. Se on ainoa - - paikkansapitävä s. tässä maailmassa AK. Muissa taloissa saivat piiat laatia parselinsa talon tavarasta - -. Mutta Junttolalla oli omat s:tönsä NUOLIV. — *kultainen sääntö.* Käyttäytymisen k. sääntö. Kristuksen opettama kultainen s.: "niin kuin te tahdotte ihmisten teille tekevän, niin tehkää tekin heille". — *kaikkien (taiteen) sääntöjen mukaan* (us. leik.) mahdollisimman taitavasti, hyvin tms., taiten, taidokkaasti, niin hyvin kuin suinkin. | Kammata tukkansa kaikkien taiteen s:töjen mukaan. Sai hauen veneeseen kaikkien taiteen s:töjen mukaan. Komea kapteeni - - suuteli kreivittären kättä kaikkien s:töjen mukaan S.ERONEN. - - uppiniskainen yksilö kaikkien taiteen s:töjen mukaan hiljaisesti ja "kivuttomasti" teilattiin LEINO.

3. kokemukseen, havaintoihin t. ajatteluun perustuva lausuma, joka esittää, miten jk asia on t. sen pitää olla, miten jotkin ilmiöt tapahtuvat t. riippuvat toisistaan t. mitä seikkoja, perusajatuksia jk kehitys noudattaa, opinkappale, perusohje, periaate, prinsiippi, normi, laki; yleinen, yleispätevä totuus. | Matematiikan, kieliopin s:nöt. Sanojen taivutusta, välimerkkien käyttöä koskevat s:nöt. S:nöt, jotka määräävät tulon etumerkin. Statiikan kultainen s.: mitä voimassa voitetaan, se matkassa menetetään. [Keksijänsä mukaan nimitettyjä sääntöjä:] Simpsonin, Stokesin, Thomsonin, Weberin s. Oikean käden s., ks. oikea I.1, sähk. Yleisenä s:tönä on, että fluoresenssivalolla on suurempi aallonpituus kuin sillä säteilyllä, joka sen aiheuttaa (Stokesin s.). Yleisen s:nön soveltaminen erityistapaukseen. — Us. läheten seur. merk:tä. | Luonnon s. Taivaankappaleilla on s:tönsä, joita ne liikkeissään noudattavat.

4. tavallisesta, yleisestä, normaalista asiain tilasta, laidasta, asian, tilan, kehityskulun normaaliudesta, säännönmukaisuudesta. | Se yleinen s., että ruokahalu kasvaa syödessä. Lintumaailmassa vallitsee s., että uros on naarasta kauniimpi. Etevien virastomiesten aateloiminen oli melkeinpä s:tönä. Sotatila oli pikemminkin s:tönä kuin poikkeuksena. Yleiseksi s:nöksi on tullut, että - -. Luussa oleva vioittuma parantuu s:nön mukaan. Kaikkine puutteineenkin on Walter von Molon suuri Schiller-romaani tällainen onnellinen poikkeus s:nöstä KOSKENN.

5. *yhd.* (1. ryhmään liittyen) ampuma-, eläke-, järjestys-, kauppa-, konkurssi-, kurinpito-, leikki-, liikenne-, meno-, merenkulku-, oikeus-, palkka(us)-, palo-, peli-, rakennus-, toiminta-, tulli-, työ-, uitto-, virkapukus.; ammattikunta-, sotilass.; kunnallis-, paikallis-, valtios.; johto-, ohjes.; mallis.; amatööri-, ennätys-, jalkapallo-, kilpailu-, mestaruus-, nyrkkeily-, paini-, pelis.; (2. ryhmään liittyen) hoito-, kertolasku-, konekirjoitus-, käyttö-, muisti-, oikeinkirjoitus-, pilkku-, terveys-, yhteenlasku-, ääntämiss.; koulu-, nyrkkis.; kohteliaisuus-, käyttäytymis-, pukeutumis-, seurustelu-, siveys-, tarjoilus.; (3. ryhmään liittyen) astevaihtelu-, jakautumis-, momentti-, perinnöllisyys-, tasapaino-, voimasuunnikass.; (useampiin ryhmiin liittyen) perinnäis-, perus-, pää-, yleiss.

sääntöehdotus *s.* Yhdistyksen s.

-sääntöinen[63] *poss.a.* Erikois-, tarkka-, yleiss.

sääntöjen|mukainen *a.* -mukaisesti *adv.* -mukaisuus *omin.* myös ⌒. | S. vuosikokous. S. kilpailu, paini. S. kuulantyöntöympyrä. Kokous katsottiin s:mukaisesti kokoon kutsutuksi. **-muutos** *s.* **-vastai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* myös ⌒. | Pelata rumaa ja s:sta peliä.

sääntö|kokoelma *s.* **-mäinen**[63] *kalt.a.* säännönmukainen. | Poikkeus, jolla on s. luonne. **-määräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* sääntöjen määräämä, säännönmukainen. | S. yhtiökokous. Kokouksessa käsiteltävät s:set asiat. S. sairausavustus.

sääntönäi|nen[63] *a. harv.* -sesti *adv.* säännöllinen, sääntömääräinen. **-s|vero** *s. hist.* itsenäisinä tiloina maakirjaan otetuista verotetuista torpista, ulkopalstoista ja siirtotaloista suoritettu vakinainen vero.

sääntö|pakko *s.* Hengetön ja sovinnainen s. **-palkka** *s. hist.* menoarvioon perustuva palkka. **-palkkainen** *a. hist.* S. virka. **-perillinen** *s. lak.* sääntöperinnön saaja, fideikomissaari. **-perin|tö** *s. lak.* omaisuus, jonka tuli testamenttaajan määräyksen mukaan hänen kuoltuansa määräjärjestyksessä ja -tavalla siirtyä jakamattomana ja vähentymättömänä testamentissa mainituille henkilöille, fideikomissi. | Suomessa s:nöt lakkautettiin lailla 1931. **-perintötila** *s. lak.* sääntöperintönä kulkeva tila, fideikomissi. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* sääntömääräinen, säännön-, sääntöjen mukainen, säännöllinen. | Planeettain s:set liikkeet. Latinan kielen ankaran s. lauserakenne.

sään|vaihdos *s.* **-vaihtelu** *s.* S:ita kestävä maali. Syksyiset s:t.

sää|olot *s. mon.* Suotuisat s. S. merellä. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. seur. | S:set havainnot. **-oppi** *s.* ilmatiede, meteorologia; vars. se ilma-

tieteen osa, joka fysiikan pohjalta selittää ilmakehän ilmiöitä. **-profeet|ta** *s. leik.* säänennustaja. | S:at ennustavat talven tulevan aikaisin.
säären|heitto *s. voim.* vauhdikas säärennosto. **-nosto** *s. voim.* S. sivulle, takaviistoon. **-suoju|s** *s.* vrt. säärys(tin). | Jääkiekkoilijan s:kset.
säär|i[32] *s.* **1.** polven ja nilkan välinen jalan osa; varvasastujilla tav. nilkan ja vuohisen välinen jalan osa, jalkapöytä; us. myös koko jalasta. **a.** Ihmisen, linnun, hyönteisen s:et. Hevosen etujalan s. Pitkät, hoikat, paksut, suorat, väärät, karvaiset s:et. Oikeat filmitähden s:et. Hame, joka jättää s:et polvia myöten näkyviin. Venytellä, oikoa s:iään. S:iään sätkyttelevät balettitytöt. Juoksee että s:et vilkkuvat. Seistä hajalla, haralla s:in. Lunta oli puoleen s:een. Lyödä jkta piiskalla s:ille. — *Voim.* S:en nosto, heitto, koukistus, heilutus, pyöritys. — *Yhd.* etu-, takas.; länki-, pillis.; (a:sesti) paksu-, säihky-, vemmel-, vääräs.; (adv.) puolis:essä. **b.** eräissä kuv. ilmauksissa. | Juosta s:et väärinä 'nopeasti; minkä jaloista pääsee'. Turvautua s:iinsä 'paeta'. - - mies, joka ei ensi pahasta säikähdä, joka ei kulje jäniksen s:illä ALKIO. - - minä kun kuulin, että on niin tärkeä asia, niin otin s:et selkääni ja lähdin vaan! MERIL. Oikaista s:ensä 'kuolla'. Niin se käy ihmiselle, tänään huutaa kuin mustalainen markkinoilla, huomenna jo sängyssään s:et suorana makaa TOPPILA. **2.** *kuv.* eril. laitteiden osista. | Harpin s:et 'haarat'. Luhan s:et 'kangaspuissa luhaa kannattavat vivut'. — *Yhd.* kurjens.
sääri|asento *s. voim.*)(polviasento; ks. tätä. **-haava, -haavauma** *s. lääk.* **-hermo** *s. anat.* lonkkahermon suoranaisena jatkona sääron takaosan keskiviivassa kulkeva hermo. **-höyhen** *s. el.*, tav. *mon.* Haukkojen s:et. **-karva** *s.*, tav. *mon.* **-lihas** *s. anat.* Etumainen, takimmainen s. **-liike** *s. voim.* **-luu** *s. anat.* Sääressä on kaksi pitkää luuta, s. ja pohjeluu. Poron, linnun s:t. **-nauha** *s.* nauha, jolla housujen lahje t. sukka sidotaan sääron kohdalta.
-sääri|nen[63] *poss.a.* **-syys**[65] *omin.* Hoikka-, lyhyt-, ohut-, paksu-, paljas-, pitkä-, vääräs.; hajas.
säärintama *s. metrl.* = rintama 3.
sääri|pari *s.* Kaunis, siro s. **-side** *s.* säärykseksi kiedottava side; säärinauha. **-suojus** *s.* = säärensuojus. **-syöksyasento** *s. voim.* asento, jossa toinen jalka on polvesta taivuksissa, toinen suorana ja nimettyyn suuntaan työnnettynä ja jossa ruumiin paino on pääasiallisesti taivutetun jalan varassa ja vartalo kallistettuna sen puolelle suoran jalan suuntaiseksi. **-valtimo** *s. anat.* Etumainen, takimmainen s. **-varsi** *s.* sääri. | - - heinänlatvat hipsivät somasti s:in KARHUM. [Sodassa] joss' on verta s., / polven korkeus punaista KAL.
sääri|ä[17] *v. kans.* Aurinko s:i [= sädehtii] sateheksi SL.
sääry|s[64] *s.*, tav. *mon.* säärtä suojaava, kengänvarren, housunlahkeen t. niiden molempien ympärille kiinnitettävä nahkainen, kankainen tms. vaatekappale, damaski; entisajan haarniskaan, nyk. eräisiin urheiluasuihin kuuluva säärensuojus; *syn.* säärystin. — *Yhd.* huopa-, nahka-, villas.; hiihtos.
säärystin[56] *s.*, tav. *mon.* = ed.
säärystä|ä[2] *v. kal.* vahvistaa verkon reunalangat. | Verkon s:minen.
sääsanoma *s. metrl.* sääaseman lähettämä numerosähkösanoma, jolla annetaan kuvaus määrähetkenä vallinneesta säästä, sääsähkösanoma.
sääsken|pisto *s.* **-purema** *s.* **-toukka** *s.* **-valkku** *s.* Achroanthes monophyllos, eräs kämmekkäkasvi.
säästk|i[8] *s.* **1.** S:et 'Nematocera, kaksisiipisten alalahko; vars. Culicidae, varsinaiset sääsket l. hyttyset, sääskiheimo, jonka naaraat imevät verta'. Tavallinen s. 'Culex aïdes'. Verta imeviä s:iä sanotaan tropiikissa moskiitoiksi. Lapissa s:et ovat ihmisten ja porojen kiusana. Verenhimoiset s:et. Parvi s:iä. S:et survovat, tanssivat. — - - ihmisiä kuoli kuin s:iä ALKIO. - - äijiä oli kuin s:iä KARHUM. Ei s:en ääni taivaaseen kuulu SL. — *Yhd.* karva-, sulka-, surviaiss.; apila-, herne-, ohra-, sieni-, tähkä-, vehnä-, äkämäs.; horkka-, keltakuumes. **2.** *yhd.* Kalas. 'sääksi'.
sääski|harso *s.* vars. hattuun kiinnitettävä sääskiltä suojaava harso. **-lakki** *s.* = kukkeli. **-nen**[63] *poss.a.* S. paikka. S. kesä. **-parv|i** *s.* Poroja ahdistavat s:et. **-verk|ko** *s.* vrt. sääskiharso. | Teltan oviaukko suljetaan tiiviisti s:olla. **-voide, -öljy** *s.* sääskiä loitolla pitävä t. niiden puremisesta aiheutuvaa kutinaa lieventävä voide, öljy.
säässynä[15] *s. murt.* tšasouna.
säästeliä|s[66] *a.* **-ästi** *adv.* **-isyys**[65] *omin.* säästäväinen; niukka, pidättyvä. | S. perheenemäntä. Kahvin s. käyttö. — S. koristelu. Puhua s:ästi 'vähän'. Harvoin on niin s:illä sanoilla sanottu enemmän KOSKENN.
säästel|lä[28] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < säästää. | S. metsiään. S:i voimiaan loppukiriä varten. Puhua ääntään s:emättä. Hillitsin himoni ja maistelin s:len H.JARTTI.
säästymä[13] *s.*, vars. *tal.* säästynyt rahamäärä, säästö, ylijäämä. | Rahaston s. S:ä edelliseltä tilikaudelta 200 000 markkaa.
säästy|ä[1] *pass.v.* < säästää. **1.** jäädä (loppuun) käyttämättä, kuluttamatta, jäädä säästöön, säästöksi, tähteeksi, jäädä tallelle, talteen. | S:nyt pääoma. Päivittäin s:i rehun käytössä 500 markkaa. Palkasta ei s:nyt penniäkään. Jauhoja s:i seuraavaankin leipomakertaan. Jos ei kala syö, niin mato s:y SP. — Tulipalossa s:nyt aitta. **2.** välttyä, säilyä, varjeltua, pelastua jltak t. jstak. | Sähköä lämmitykseen käytettäessä s:tään palamisjätteiltä, tuhkalta ja noelta. S. varkailta, pilkkaajilta. S. mittatappioista, monista harmeista, yllätyksiltä, selkäsaunalta, ikävältä paljastuksilta, kuolemasta. Tulipalolta s:nyt osa kaupunkia. S. vaivasta, turhilta jalkamatkoilta, kalliilta kaivaustöiltä. S. pyytämästä anteeksi. S:i joutumasta poliisikamarille. S:köön, veljet, s:köön selkämme vielä kuitenkin muutamat vuorokaudet KIVI. Tuollaisia ovat s:neet naiset! Eivät ymmärrä elämää HEPOR.
säästäj|ä[16] *tek.*, vars. *tal.* S:ien pankkitalletukset. Otot ja panot merkitään s:än tilikorttiin.
säästämis- yl. säästää-v:n 1. merk.-ryhmään liittyen. **-alttius** *s. tal.* säästämisen ja tulon välinen riippuvuussuhde. **-halu** *s.* Yleisön s. laimentunut. **-harrastu|s** *s.* S:ksen elvyttäminen. **-ky-**

ky *s.* Työväestön s. **-muoto** *s.* Vähittäismaksulla ostaminen on sekin eräs s. **-pakko** *s.* **-politiikka** *s.* Hallitus noudatti ankaraa s:a. **-tapa** *s.* **-toimenpide** *s.* **-toiminta** *s.*

säästämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* Mitään s. metsästäjä. Hänet tunnetaan vaivojaan s:tömänä tutkijana. Henkisten ja ruumiillisten kykyjen s. käyttö.

säästäväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* säästävä, säästeliäs, taloudellinen. | S. ihminen, luonne. Rahojen s. käyttö. Oikea, liiallinen s:syys. Ahneudeksi kehittynyt s:syys. Elää, syödä s:sesti. Voitelulaitteiden on annettava öljyä s:sesti, mutta varmasti.

säästäväisyys|harrastus *s.* **-opetus** *s.* säästäväisyyden opetus. | Eräissä maissa s. kuuluu koulujen lukuohjelmaan. **-periaate** *s.* **-politiikka** *s.* **-propaganda** *s.* **-päivä** *s.* Lokakuun 31. päivänä vietetään erityistä s:ä. **-sy|yt** *s. mon.* Vaatteet tehtiin s:istä kotona. **-viikko** *s.* vrt. säästäväisyyspäivä.

sääst|ää[2] *v.* -ävästi *adv.* **1.** olla käyttämättä, kuluttamatta rahaa t. jtak hyödykettä liikaa t. loppuun, olla tuhlaamatta; käyttää rahaa, hyödykettä niin, että se ei kulu kokonaan, että sitä jää yli, talteen, vastaiseenkin tarpeeseen, käyttöön. | S. rahaa, rahojaan. S. osa palkastaan. On pienistä tuloista s:änyt melkoisen summan. S. vaatemenoissaan, rahtikustannuksissa. Voiteluaineiden hinnassa ei pidä s. Hankkiessanne pesukoneen s:ätte jo lyhyessä ajassa rahanne takaisin. — S. elintarvikkeita, saippuaa, polttopuita, metsäänsä. S:ää tulitikkuja ja juo samppanjaa SP. Sementtiä oli käytettävä s:äen, s:ävästi. Vanhoissa taloissa oli s:etty ikkunalasia. Nyt, vieraani, elkäät s:äkää talon tammi-pöytyriä, vaan ravitkaat itsenne KIVI. — S:ävä perheenemäntä. Tee työtä ja s:ä! N:n pitämissä juhlissa ei s:etty. Joka s:ää saadessaan, sillä on ottaa tarvitessaan SL. Ei s:äen hyvin syödä, s:äen hyvin toimeen tullaan SL.

2. panna jk, jtak talteen, säilöön vastaista tarvetta, käyttöä varten, tallettaa, säilyttää. | S:ä tämä kirje siksi, kunnes palaan! S. parhaat palat viimeiseksi. Siemeneksi s:etty vilja. Pahimmat kuusipöllit s:ettiin riihipuiksi. S. jtak myytäväksi. Munat s:ettiin leipomiseen. Juho s:i saamansa omenan kotiin. Hän toi Siljalle - - oikeata vahvaa lehmän maitoa, joka muuten s:ettiin visusti meijeriin SILL. [Leipäpala] jonka oli s:änyt viime hätään K.LEHTIMÄKI. Jos hirsi on kovin väärä - -, s:etään se semmoiseen paikkaan, jossa tarvitaan palasia PAULAH. — Sinulle minä olenkin itseäni s:änyt läpi myrskyjen ja hirveiden ponnistusten KIANTO.

3. ed. ryhmiin liittyvää erik. käyttöä. **a.** jättää jk asia toistaiseksi, lykätä, siirtää. | S. keskustelu aamuun TALVIO. - - jos olet viisas likka, s:ät kyyneleesi tärkeämpään suruun NUOLIV. **b.** jättää jtak tekemättä, heittää. | S. anteeksipyyntönsä. Ole hyvä - - s:ä tervehdyksesi [= älä tervehdi minua]! KIANTO. - - sä, suuri Armonruhtinas, / jo s:ä rangaistukses VK.

4. käyttää t. käsitellä jtak niin, että se kuluu t. vahingoittuu mahdollisimman vähän, suojella t. varjella jtak kulumiselta, vahingoittumiselta, liialta rasitukselta tms. | S. vaatteitaan, pyyheliinoja. Pojat eivät juuri osaa s. jalkineitansa. Uusi, hopeita s:ävä puhdistusaine. Jospa Jumala s:äisi viljan rakeilta! — S:äkää jalkojanne! Silmien s:ämiseksi on käytettävä kunnollista valaistusta. Koettaa s. selkäänsä, nahkaansa 'välttyä selkäsaunalta, kuritukselta'. - - se tee, jos mielit s. selkääs KIVI. Ei s:änyt hevostaan. S. työntekijöitä, sotilaita. Ahersi itseään s:ämättä perheensä hyväksi. S. jku ikävyyksistä, puutteesta. Ei s:änyt moitteiltaan ketään. - - ja hengen, ruumiin s:it / kaikesta hädästä VK. — *Erik.* **a.** tilan t. ajan käytöstä; jnk tilan-, ajantarpeesta. | S. lehdessä tilaa viime hetken uutisia varten. Tilaa s:ävä pakkaus. Aikaa s:ävä työtapa. **b.** suojella t. varjella tuholta, kuolemalta. | Tulipalon s:ämä kaupunginosa. S:ä henkeni! Sodassa ei s:etä lapsia ja vanhuksiakaan. Ah, kuolo kaikki s:ämättä vie VK.

5. a. olla pidättyväinen jnk käytössä; kaihtaa, karttaa, välttää jtak. | S. valoa. Taiteilija, joka ei s:ä värejä. Syntymäpäiväjuhlaa järjestettäessä ei s:etty kustannuksia. S. askeleitaan, turhaa työtä. Antoi apua vaivojaan s:ämättä. Olen s:änyt itseltäni etsimisvaivan. Ei s:ä sanojaan, ylistystään, moitteitaan. Riidassa ei sanoja s:etty. Katselijat eivät s:äneet äänijänteitään. - - miekoin haastoi, s:i suuta *CAJ. [Teoksessa ei] s:etä satiirinkaan suolaa H.JALKANEN. Joka vitsaa s:ää, se vihaa lastaan VT. **b.** ed:een liittyen: aiheuttaa jnk välttyminen, säästyminen. | Menettely, joka s:ää kustannuksia. Työtä s:ävä kone. Hyvin järjestetty keittiö s:ää emännältä turhia askelia.

säästö[1] *s.* **1.** säästäminen, säästyminen. | Kiinnittää huomiota rahalliseen s:ön. Konekylvön etuja on siemenen s. Tilan s:n vuoksi rajoitan esitykseni välttämättömimpään. Ymmärtämättömällä s:llä aiheutetaan joskus suuriakin tappioita. — *Erik.* Pelata s:ä [tammipelissä pelitavasta, jossa nappuloita koetetaan säästää];)(pelata syöttöä. **2.** säästetty, säästynyt erä jtak, jäännös, ylijäämä, säästymä; vars. säästetystä, säästyneestä rahaerästä, jnk ajanjakson tulon ja kulutuksen erotuksesta. | Kirjanpidon osoittama s. S. tilikauden lopussa. Kuolinpesän s. on se omaisuus, joka jää jäljelle, kun velat on vähennetty. — Us. *mon.* Hänellä on s:jä 'rahaa (pankissa) säästettynä'. Sijoittaa s:nsä, s:jään jhk. Inflaation vuoksi monet ovat menettäneet miltei kaikki s:nsä. Elää s:illään. — [Kantoi] pöytään maukkaita syötäviään ja kaikenlaisia suloisia s:jään KIANTO. [Lapsuusmuistot] olivat Karuliinan elämän ainoat, kauniit s:t ALKIO. **3.** adv:n luonteisesti. **a.** sisäpaikallissijoissa. | Olla s:ssä 'tallella, jäljellä, varalla'. Pitää jtak s:ssä. Jäädä s:ön 'talteen, varalle'. Panna rahaa, ruokatavaroita s:ön. Vuoden palkasta ei vielä paljon saa s:ön. Hän näyttää niille [eläimille] uhraavan koko s:ön jääneen rakkautensa H.VÄLISALMI. **b.** *puhek.* Panna kaasuliekki s:lle 'pienentää kaasulieden tm. liekki erityiseksi säästöliekiksi'. **4.** *yhd.* 1. ja 2. ryhmään liittyen: Ajan-, hiilen-, lämmön-, painon-, tilan-, työn-, voiman-, öljyns.; polttoaine-, raha-, sokeri-,

valuutta-, viljas.; kassa-, korko-, pankkis.; talvis.

säästö|allas s. *tekn.* sulkukanavan kammion yhteydessä oleva allas, johon osa sulutusvedestä johdetaan uudelleen käytettäväksi; myös järvestä t. joesta, johon padotaan vettä vesivoimalaitoksen tms. tarvetta varten. **-betoni** s. *rak.* betoni, jossa säästäväisyyssyistä käytetään täytteenä isohkoja kiviä, säästökiviä. **-hella** s., vars. *ark.* säästöliesi.

säästökassa s. pienehkö säästölaitos, meillä tav. osuuskaupan osasto, joka ottaa jäseniltään vastaan talletuksia myöntämättä lainoja. | Elannon s. Amerikan tehtaiden omat s:t. **-kirja** s. säästökassan tallettajalle antama vastakirja. **-liike** s. **-osasto** s. **-talletus** s. **-tili** s.

säästö|kerho s. Säästämisharrastuksen levittämiseksi perustettu s. **-kirja** s. pankin tallettajalle antama vastakirja, johon säästöönpanot ja säästöstäotot merkitään, pankkikirja. **-kivi** s. *rak.* säästöbetonissa täyteaineena käytettyjä kiviä (läpimitta isompi kuin 7 cm). **-kortti** s. postisäästöpankin t. osuuskassan tallettajalle ennen antama kortti, johon säästömerkit kiinnitettiin; vrt. säästömerkki. **-kytkentä** s. *sähk.* kytkentä(tapa), joka pienentää sähkönhäviötä ja säästää johdinlankaa. **-laatik|ko** s. vrt. säästölipas. | Lasten s:ot. **-laito|s** s. Liike- ja säästöpankit, osuuskassat ym. s:kset. **-levy** s. puulieden renkaiden tilalle keittoreikään asetettava erikoisrakenteinen metallilaatta, jonka tarkoituksena on lämmön mahdollisimman tehokas siirto tasapohjaiseen keittoastiaan. **-liek|ki** s. pieni, esim. kiehumaan saatetun ruoan jatkuvaan kiehuttamiseen käytetty kaasuliekki. | Kääntää kaasu s:ille. **-liesi** s. tav. puulieden tulipesän päälle renkaiden tilalle asetettava pieni erillinen liesilaite, jonka tarkoituksena on keskittää liekit keittoastian ympärille; myös yl. liesi, joka on suunniteltu polttoaineen säästöä ja lämmön edullisinta käyttöä silmällä pitäen. **-liik|e** s. Inflaation pelko ehkäisee s:keen kehitystä. **-lip|as** s. vars. pikkurahojen säästämiseen tarkoitettu metallinen, pahvinen tms. lipas, jossa tav. on aukko rahojen panoa varten; säästölaatikko. | Säästöpankit ja osuuskassat jakavat propagandatarkoituksessa koteihin s:paita. Panna ansaitsemansa rahat s:paaseen. Viedä s. pankkiin tyhjennettäväksi. **-merkk|i** s. merkkejä, joita postisäästöpankkiin t. osuuskassaan tehdyistä talletuksista ennen kiinnitettiin erityiseen säästökorttiin. | Postisäästöpankin entisiä s:ejä vastaavat nykyisin säästökirjaan kiinnitettävät kuittausmerkit. **-metsä** s. metsä, jota säilytetään esim. kauneussyistä t. tieteellisiä tarkoituksia varten. **-muuntaja** s. *sähk.* muuntaja, jossa on säästökytkentä.

säästöpankinjohtaja s.

säästöpankki s. rahalaitos, jonka tarkoituksena on, perustajain t. muiden saamatta osuutta laitoksen tuottamasta voitosta, edistää säästäväisyyttä vastaanottamalla rahoja korkoa kasvamaan ja sijoittamalla ne varmalla tavalla. | Säästöpankin konttori. Tampereen S. Tallettaa rahansa s:in. **-kirja** s. säästöpankin tallettajalle antama säästökirja. **-laitos** s. Postisäästöpankki on valtion järjestämä s. Suomen s. **-laki** s. Vuoden 1918 s. **-liike** s. Harjoittaa s:ttä. **-liitto** s. Suomen S. **-talletus** s. säästöpankkiin tehty talletus. **-tilasto** s. Vuosittain julkaistava virallinen s. **-toiminta** s. **-virkailija** s. **-yhdisty|s** s. Paikalliset s:kset.

säästö|pato s. *metsät.* pato, jonka tarkoituksena on varastoida tulvavettä kuivan vuodenajan uittoja varten. **-porsas** s. porsaan muotoinen säästölipas. **-pääoma** s. Säästäjien talletuksista pankkiin kertynyt s. **-rah|a** s. **1.** tav. *mon.* Osti puvun s:oillaan. Tallettakaa s:anne pankkiin! **2.** vangin tilille kuukausittain maksettu määräsuuruinen rahaerä. **-rahasto** s. Suomen sanomalehtimiesten eläke- ja s. **-rengas** s. puulieteen sovitettava rengas, joka johtaa liekin kattilan alle.

säästös[64] s., vars. *mon.* tav:mmin säästö (2).

säästöstäotto s. (myös ⁀) vrt. säästöönpano. | S. merkitään vastakirjaan.

säästö|summa s. **-talletu|s** s. *liik.* Varsinaiset s:kset ja liikkeen ja omaisuuden tuotosta johtuneet talletukset. **-tili** s. *liik.* vars. pienehköjä rahaeriä talletettaessa käytetty pankkitili, jolta vastakirjalla saa nostaa varoja ilman irtisanomista määräsummaan asti; vrt. talletustili. **-toiminta** s. **-varat** s. *mon.* säästetyt t. säästyneet varat. | Pankkiin sijoitetut s. **-vesi** s. säästöaltaaseen johdettu t. kerätty vesi. **-yhdistys** s. vrt. säästökerho.

säästöön|panija s. vrt. seur. **-pano** s. rahaerän tallettaminen säästö- t. talletustilille rahalaitokseen, tällaiselle tilille talletettu rahaerä, tilillepano.

sääsuhte|et s. *mon.* Otolliset, epäedulliset s. Heinän kasvuajan s. Lennot jouduttiin suorittamaan mitä vaihtelevimmissa s:issa. Vaatekerran tulee mukautua s:isiin.

sää|sähkösanoma s. *metrl.* = sääsanoma. **-sään|tö** s. Sananlaskun tapaiset kansanomaiset s:nöt.

sääteentekijä s. vrt. säädе.

säätekij|ä s., tav. *mon.* S:öitä ovat lämpötila, kosteus, näkyvyys, pilvisyys, sademäärä, ilmanpaine ja tuulisuus. S:öiden vaikutus vuodentuloon.

säätelijä[14] *tek.* < säädellä 2. | Kilpirauhanen aineenvaihduntamme s:nä. Korkea korkokanta on s., joka palauttaa tasapainon pääomamarkkinoilla.

säätely[2] *teonn.* < säädellä 2. | Ilmanvaihdon, jännitteen, lämmön, nopeuden s. Umpierityksen tärkein tehtävä on aineenvaihdunnan s. - - heidän esityksensä pulppuaa esiin luonnostaan ilman järjestelmällistä s:ä PÄLSI. **-koje** s.

sää|tiedot s. *mon.* S. lupaavat kylmää ja sateista. **-tiedotus** s. tav. radioitse annettu, sääkarttojen perusteella määräajaksi tehty sääennustus. | Ilmatieteellisen keskuslaitoksen s. S. merenkulkijoille. **-tila** s. **1.** *metrl.* jllak alueella määrähetkellä vallitseva ilmakehän tila ja siinä sattuvat sääilmiöt. | S. huhtikuun 17. p:nä klo 20. **2.** säăsuhteet. | Kalastajat odottavat jännittyneinä s:n kehitystä. Ukkosenluonteinen s. jatkuu. **-tilanne** s. vrt. ed.

säätiö[3] s. yksityisoikeudellinen laitos, joka syntyy siten, että jku lahjakirjalla t. testamen-

tilla luovuttaa t. määrää omaisuutta hoidettavaksi yl. jtak yleishyödyllistä, vars. aatteellista tarkoitusta varten. | Alfred Kordelinin s. Nobelin, Rockefellerin s. Juho ja M. Lallukan taiteilijakodin s. Perustaa s. S:tä hoitaa ja edustaa sen hallitus. — *Yhd.* asunto-, eläke-, stipendi-, sukus.

säätiöi|dä[18] *v.* muodostaa säätiö(i)ksi. | TUL on s:nyt suuren osan omaisuuttaan.

säätiö|rahasto *s.* **-rekisteri** *s.* oikeusministeriön säätiöistä pitämä rekisteri. **-var|at** *s. mon.* Turun ruotsalainen yliopisto on perustettu yleisillä s:oilla.

säätoiveet *s. mon.* S. huomisia kilpailuja ajatellen ovat hyvät.

sää|ty[1*] *s.* **1.** vars. vanhalla ja keskiajalla yhteiskunnallisen työnjaon pohjalla syntyneistä, erityisiä oikeuksia nauttineista yhteiskuntaluokista; myös yl. samassa yhteiskunnallisessa asemassa olevien henkilöiden muodostama ryhmä, (yhteiskunta-, kansan)luokka. | Patriisit muodostivat Roomassa etuoikeutetun s:dyn. Ruotsi-Suomen historialliset s:dyt: aatelisto, papisto, porvaristo ja talonpojat. Aatelisto ja papisto olivat Ranskassa hallitsevina s:tyinä, ja niiden vastakohtana oli ns. kolmas s., johon kuului mitä erilaisimpia aineksia. — Hengellinen, oppinut, sivistynyt s. Useissa Euroopan maissa tuli 1800-luvulla ruumiillisen työn tekijöistä käytäntöön nimitys neljäs s. — *Yhd.* aatelis-, pappis-, porvaris-, ritari-, talonpoikaiss.; siviili-, sotilass.; keskis.; herras-, vallas-, ylimyss.; ammattilais-, kauppias-, liikemies-, opettaja-, virkamiess. **2.** *hist.* jnk yksityisen säädyn edustajat säätyvaltiopäivillä. | S. hyväksyi puhemiehen ehdotuksen. — *Mon.* säätyjen edustajien kokous, valtiosäädyt. | Suomen s:dyt kutsuttiin Porvoon valtiopäivien jälkeen ensi kerran koolle v. 1863. — *Yhd.* maa-, maakuntas:dyt. **3.** 1. ryhmään liittyen: yksityisen henkilön yhteiskunnallinen asema t. arvo nimenomaan ajatellen hänen syntyperästä, ulkonaisista elämänoloista, ansiotoimesta ym. seikoista johtuvaa kuuluvuuttaan jhk yhteiskunnalliseen ryhmään. | Osakkaan nimi, s. ja asuinpaikka. N:n vanhemmat olivat talonpoikaista, alhaista s:tyä. Saada s:tynsä mukainen kasvatus. Isiensä s:dystä huonontunut. Suku korotettiin kreivin s:tyyn. - - Pyhän Raamatun lauseita, joissa itsekullekin neuvotaan hänen virkansa ja s:tynsä velvollisuuksia KATEK. — *Erik.* Vanhanpiian, leskimiehen s. Ei hän emännyytensä aikana ollut saavuttanut edes siinä s:dyssä tavallista lihavuutta SILL. — *Yhd.* avio-, siviilis.

sääty|anomus *s. hist.* säätyvaltiopäiväin hallitukselle tekemä anomus. **-eduskunta** *s.* = säätyvaltiopäivät. **-edustus** *s.* vrt. ed. **-ennakkoluulo** *s.* **-erioikeu|s** *s.*, tav. *mon.* kokonaisille yhteiskuntaluokille, säädyille, perustuslain luonteisilla säännöksillä suotuja erikoisetuja; myös itse säännöksistä. | Aateliston s:det. **-ero** *s.* Ankaran s:n vuoksi papin tytär ei voinut mennä naimisiin talonpojan kanssa. **-eroavuus, -erotus** *s.* vrt. ed. **-etu, -etuoikeus** *s.* vrt. säätyerioikeus.

-hallitu|s *s.* S:ksen aika 'säätyvallan aika'. **-henkilö** *s.* säätyläinen.

säätyi|nen[63] *poss.a.* **1.** gen:n t. poss.-suff:n ohella. | Seurustella s:stensä kanssa. Tapaa kansaa kaiken ikäistä ja s:stä ALKIO. — *Yhd.* kaiken-, samans. **2.** *yhd.* -syys[65] *omin.* Alhais-, halpa-, korkea-, ylhäiss.; alempi-, parempi-, ylempis.; herras-, talonpoikais-, vallass.; eri-, tasas.; nelis.

sääty|jako *s.* väestön jakautuminen yhteiskunnallisiin säätyihin. | Keskiajalla syntynyt s. **-jakoinen** *a.* S. valtiopäivälaitos. **-järjestelmä** *s.* S. perustui lähinnä ammattiin. **-kierto** *s.* siirtyminen säädystä toiseen, ylempään t. alempaan. | Erittäin voimakas s., joka tuo sivistyneiden joukkoon uutta väkeä ruumiillisen työn tekijäin keskuudesta IT. **-kokou|s** *s.* säätyjen edustajien kokous, maa(kunta)-, valtiopäivät. | Alankomaiden maakunnissa oli kussakin oma maaherra ja omat s:kset. Turussa v. 1742 pidetty s. **-laitos** *s.* S. on ollut Suomessa kauimmin vallinnut yhteiskuntamuoto. **-la|ki** *s.* säätyvaltiopäivien aikana säätyjen myötävaikutuksella säädetty laki. | S:in vastakohtana olivat valtionpäämiehen ns. taloudellisen lainsäädäntövaltansa nojalla antamat säännökset. **-luokk|a** *s.* Papisto muodosti oman s:ansa. Eri s:ien väliset raja-aidat kasvoivat.

säätyläi|nen[63] *s.* vars. aikaisemmista oloista: aatelistoon, papistoon t. porvaristoon kuuluva t. vastaavassa asemassa oleva henkilö, säätyhenkilö. | Sekä s:siä että talonpoikia.

säätyläis|henkilö *s.* **-ko|ti** *s.* Hieno s. S:din rokokookalusto. **-kulttuuri** *s.* 1800-luvun s. **-luokka** *s.*)(rahvaanluokka. **-mies** *s.* **-nainen** *s.* **-perhe** *s.* Koulu oli lähinnä s:iden lapsia varten. **-pii-r|it** *s. mon.* Elämä s:eissä. Virkamiehistö ja muut s. ruotsalaistuivat. **-suku** *s.* Suuret kartanot olivat vanhojen s:jen hallussa. **-talo** *s.* **-tyttö** *s.*

säätyläistö[1] *koll.s.* säätyläiset. | Kaupungin, pitäjän s. Suomen s. 1700-luvulla. He kuuluivat alempaan s:ön. — *Yhd.* maalaiss.

säätyläis|väestö *s.* **-väki** *s.*

sääty|oikeus *s.*, tav. *mon.* = säätyerioikeus. **-päätös** *s.* säätyjen valtiopäivillä tekemä päätös. **-raja** *s.*, us. *mon.* Talonpoikien ja virkamiesten välinen s. Ranskan vallankumous poisti s:t. **-rajoitus** *s.* vrt. ed.

säätyri[5] *s. tekn.* automaattinen säätölaite, säädin, säätäjä. | Jäähdytyksen, kierrosluvun, nopeuden s. — *Yhd.* paineen-, virrans.; induktio-, uimuris.

sääty|riita *s.*, tav. *mon.* säätyjen välinen riita. | Yhteiskuntaa repivät s:riidat. **-ryhmä** *s.* Ammatti- ja s:t. **-toveri** *s.* Cervantes ryhtyi sotilaaksi monien s:ensa tavoin. **-val|ta** *s.* hallitusmuoto, jossa suurin valta on säädyillä. | S:lan aika Ruotsi-Suomessa v. 1718—72. **-valtiopäiv|ät** *s. mon. hist.* säädyittäin muodostettu kansanedustuslaitos, säätyeduskunta. | S:illä kukin sääty käsitteli asiat ja teki päätöksensä erikseen. — *Erik.* Suomessa v:een 1906 toiminut nelisäätyinen eduskunta, jonka muodostivat aatelis-, pappis-, porvaris- ja talonpoikais-

sääty. | Vuosien 1904—05 s. N. valittiin porvariston edustajana s:ille. **-vel|i** *s.* Ritarin tuli auttaa pulaan joutuneita s:jiään. **--yhteiskunta** *s.* säätyjakoinen yhteiskunta. **--ylpeys** *s.*

sääty|ä[1*] *pass.v.* < säätää. **1.** vrt. säätää 1. d. | Hänen osakseen oli s:nyt suuri tehtävä. **2.** vrt. säätää 2. | Veden korkeus altaassa s:y itsestään automaattisen pumpun avulla.

sää|tä[45] *v. vanh.* ja *runok.* = säätää. | Mitä tässä asetuksessa on s:ttynä LK. - - niin s:nnyt on Salliman valta LEINO.

säätäjä[14] *tek.* < säätää. (*1.*) Lain s. Säätiön perustaminen s:n kuoltua. [Itämaiden tarustonl "suuri äiti", kaiken synnyn vaalija ja samalla kohtalon s. UNO HARVA. — *Yhd.* lains. (*2.*) Entsyymit, aineenvaihdunnassa esiintyvien kemiallisten muutosten edistäjät ja s:t. — *Tekn.* = säädin. **-jäsen** *s.* määräsumman lahjoittanut säätiön t. seuran kannattajajäsen. | Seura kiitti lahjasta ja kutsui hra N:n s:ekseen.

säätämis- us. *tekn.* = säätö-. **-järjesty|s** *s. lak.* Perustuslain s:ksessä syntynyt laki.

säätämy|s[64] *s. harv.* säädökset, säädäntä; säädös. | - - joka asettuu esivaltaa vastaan, se nousee Jumalan s:stä vastaan UT. — Vaatimus, joka ylittää lain s:kset.

sää|tää[4] *v.* **-tävästi** *adv.* **1.** lain t. muun (juridisesti) velvoittavan ohjeen antamisesta. **a.** laatia, julkaista. | Eduskunta s:tää lait. V. 1929 s:detty avioliittolaki. Solon s:ti Ateenan lait. **b.** määrätä (jtak tehtäväksi, toteutettavaksi). | S. laillа, asetuksella, testamentilla. Laissa, asetuksessa, säännöissä on s:detty, s:detään, että - -. Kuten elinkeinon harjoittamisesta erikseen s:detään. Laki s:tää murhasta elinkautisen rangaistuksen. Lain s:tämin perustein. S:detyllä tavalla. S:detyssä järjestyksessä. S:detyn ajan kuluessa. Testamentissa s:detyt lahjoitukset. Valtion oli s:dettävä uusia veroja. Saksan suoritettavaksi s:detty sotakorvaus. **c.** laajentunutta t. kuv. käyttöä. | Tapa s:tää, että - -. Heraldiikka s:tää vaakunan värit. - - jossa vahvat maalaissepän takomat sakset s:detyllä paikallaan riippuivat naulassa SILL. **d.** jumalan, kohtalon tms. päätöksestä, säädöksestä. | Ihminen päättää, Jumala s:tää SL. Aviokäsky on Jumalan s:tämä. - - minä s:dän teille, niin kuin minun Isäni on minulle s:tänyt, kuninkaallisen vallan UT. Kohtalo oli s:tänyt toisin. **2.** vars. *tekn.* saattaa jk laite, koneen osa tms. kulloinkin vaadittavaan asentoon t. tilaan; saattaa jhk käytettävän aineen, energian määrä, jk kvantiteetiltaan, intensiteetiltään muutettavissa oleva ilmiö t. ominaisuus (paine, lämpötila, kosteus, nopeus tms.) jllak erityisellä laitteella määräsuuruiseksi t. pitää, pysyttää se täten määräsuuruisena, määrärajoissa; vrt. säännöstellä. | S:dettävä antenni, varoventtiili. S:dettävät hihnapyörät. S. savupeltejä, tuuletusaukkoa. S. höylän terän kaltevuutta. Tuoli, jonka istuimen asentoa voi s. Nokkapainoiseksi s:detty lentokone. — Kosken veden, polttoainemäärän s:täminen. Liekkiä s:tämällä kaasuliettä voi käyttää mahdollisimman taloudellisesti. S. lämmitystä, vetoa, kaasun tuloa sylinteriin. Heilurin käyttö kellon käynnin s:tämiseen. Levysoittimen kierrosluku on helposti s:dettävissä. S. jnk korkeutta, pituutta. S. auran kyntösyvyys. Aikaiseksi s:detty sytytys. Uimarakon tärkein tehtävä on s. kalan ominaispaino veden ominaispainon suuruiseksi.

säätö[1*] *teonn. tekn.* < säätää 2. | Kameran valoaukon, moottorin kierrosluvun s. Polttoaineen säädön tarkkailu. Kellon korjaus ja käynnin s. — *Yhd.* hieno-, jälki-, karkea-, kauko-, keskeis-, pika-, tarkennus-, tarkkuus-, varmuuss.; ilman-, jarrun-, käynnin-, lämmön-, nopeuden-, paineen-, tehon-, vedens. **-akseli** *s.* **-aukko** *s.* Lietson tuloilman s. **-elin** *s.* **-hana** *s.* Lämpöpatterin s. **-jousi** *s.* **-jännite** *s. sähk.* jännite, jonka suuruutta voidaan säätää. **-järjestelmä** *s.* Automaattinen s. **-kenno** *s. sähk.* Kennokytkimessä on s:ja, joita lisäämällä tai vähentämällä akkumulaattoripariston ulkovirtapiirin jännitettä säädetään. **-koje** *s.* **-kondensaattori** *s. sähk.* kondensaattori, jonka sähkönvaraamiskykyä voidaan säätää. **-koneisto** *s.* **-kytkin** *s. sähk.* kytkin, jolla säädetään sähkövirran jännitettä, vastusta tm. **-käynnistin** *s. sähk.* sähkömoottorin käynnistin, joka toimii myös nopeuden säätimenä. **-lait|e** *s.* Itsetoimivat s:teet. Kellon käynnin s:teena on heiluri tai liipotin. Turbiinin s:teet säätävät veden kulun. Ilman lämpötilan ja kosteuden s. **-liike** *s.* **-luisti** *s.* **-läp|pä** *s.* Kaasuseos virtaa sylintereihin s:än kautta. **-mahdollisuus** *s.* **-menetelmä** *s.* Moottorin kierrosluvun s. **-moottori** *s. sähk.* **-mutteri** *s.* Jarrut kiristetään s:n avulla. **-muuntaja** *s. sähk.* **-neula** *s.* Puhalluslampun s. **-nuppi** *s.* Kondensaattorin kapasiteetti saadaan muuttumaan s:a kääntämällä.

säätönäinen[63] *a. vanh.* säädännäinen, säädetty.

säätö|pelti *s.* Syöttösuppilon pohjassa oleva s. **-pyörä** *s.* Kaasuventtiilin s. **-ren|gas** *s.* Turbiinin johtosiipien kääntäminen kiertyvän s:kaan avulla. **-ruuvi** *s.* Terän asento säädetään s:lla. **-solu** *s.* = säätökenno. **-tan|ko** *s.* Äkeen teräakselien s:got. **-tapa** *s.* **-tekniikka** *s.* **-toimenpide** *s.* **-var|si** *s.* Auran vantaiden s:ret. **-vastus** *s. sähk.* laite, jolla sähkövirran vastusta voidaan säätää, reostaatti. **-venttiili** *s.* venttiili, jolla säädetään läpikulkevan kaasun, höyryn t. nesteen määrää t. painetta. **-vipu** *s.*

säävakuutus *s.* epäedullisen sään varalta esim. ulkoilmajuhlaa varten otettava vahinkovakuutus.

söh|iä[17] *v.* = sohia. | S. kepillä muurahaispesää. [Hän] antoi ukon piippuun tulta: otti ison kekäleen nuotiosta ja s:i sillä ukon piippua LEHT. — *Kuv.* [Ihminen] jota ei edes s:imällä saanut suuttumaan KARHUM. - - älä ollenkaan s:i vastaan [= vastustele] LEINONEN.

söhliä[17] *v. ark.* = seur.

söhlä|tä[35] *v. ark.* -ys[64] *teonn.* toimia taitamattomasti, tehdä tyhmyyksiä taitamattomuuttaan, sohlata, sählätä, möhlätä. | Maalivahti s:si, ja taas oli pallo rysässä. — *Tr.* Hän s:si kaikki asiat sekaisin.

söhäis|tä[24] *mom.v.* (< söhiä) sohaista. | - - s:ee sauvan hankeen PAULAH. — *Kuv.* Ei tarvinnut

muuta kuin parilla sanalla s. [= ärsyttää] KARHUM.

söper|tää[6] *deskr.v.* sopertaa. | "Jeesus siunakkoon, mikä sen nyt tuli", s:si emäntä pehmeällä suullaan SILL.

söpistä[41] *deskr.v.* sopista, supista, höpistä. | S. jtak itsekseen.

söpö[1] *a. ark.* ja *last.* sievä, soma, viehättävä, "söötti". | S. tyttö. S. nukke, hattu. Kissanpojat ovat s:jä. Ja hän on tavallaan suloinen, s. ...tavallaan LEHT.

söpött|ää[2*] *deskr.v.* sopottaa. | S. jtak itsekseen, puoliääneen. S:i ja höpisi epäselviä sanoja.

söpötys[64] *s. ark.* **1.** söpöttäminen. **2.** vars. eril. tähteistä valmistetusta ruoasta.

sörk|kiä[17*] *v. ark.* sorkkia. | Älä s:i sitä lamppua! — - - kai se juutas niistä papereistaan kiinni pitää, kun menit ja s:it niihin nimesi SILL.

sörsseli[6] *s. kans.* erilaisista aineksista valmistettu, sekalainen ruoka; *ark. leik.* yl. ruoasta. | Kylläpä oli taas hyvät s:t!

söyri|ä[17] *v.* sohia, tonkia, penkoa, pöyhöttää. | S. tulisijaa. S. kepillä muurahaiskekoa. Tuuli s:i ja lennättää höllää lunta.

sööt|ti[4*] *a. ark.* -isti *adv.* sievä, viehättävä, "söpö". | S. lapsi. Hän puhui niin s:isti.

Š

kirjoitetaan myös sh; ks. myös **ch, s, sch**

š [äš t. eš, vartalo äššä- t. eššä-] **1.** kirjain, š-äänteen merkki. **2.** eräs kielen äänne: soinniton sibilantti, joka muodostuu leveämmällä kourusupistumalla kuin s-äänne.

šaahi[4] *s.* Persian š. 'kuningas'.

šaali[4] *s.* = saali.

šabloni[6] *s.* luotta.

šagi[4] *s.* pitkänukkainen huonekaluplyysi, nukkakangas.

šagriini[6] *s.* vahva, pinnaltaan pieninystyräinen nahka(laji), jota valmistetaan hevosen t. aasin vuodista.

šakaali[5] *s.* = sakaali.

šak|ata[53*] *v.* -kaus[64] *teonn.* šakkipelissä: uhata kuningasta.

šaketti[6*] *s.* (myös: saketti). **1.** miesten päiväjuhlapuku, johon kuuluu musta, edestä avoin, pyöreä- ja pitkäliepeinen takki, harmaat t. mustat liivit sekä musta- ja harmaajuovaiset housut; erik. tämän puvun takki. **2.** naisten vartalonmukainen, vain lanteille ulottuva päällystakki.

šakinpelaaja *s.*

šakki[4*] *s.* peli, jota kaksi henkilöä pelaa 64 (8×8) ruutuun jaetulla laudalla, kumpikin käyttäen 16 nappulaa (toinen mustia, toinen valkoisia), joita siirretään määräsääntöjen mukaan. | Pelata š:a. — *Erik.* sanontana, jota käytetään šakkipelissä vastustajan kuningasta uhattaessa. **-kello** *s.* šakkipelissä siirtovuorojen pituuden tarkistamiseen käytetty kaksoiskello. **-kerho** *s.* **-kirjallisuus** *s.* šakkia käsittelevä kirjallisuus. **-lauta** *s.* šakissa käytetty pelilauta. | Š. on jaettu 64 neliöön, joista joka toinen on tumma, joka toinen vaalea. **-mestari** *s.* Suomen š. **-mestaruus** *s.* **-nappul|a** *s.* šakissa käytetty pelinappula. | Kuningas, kuningatar ym. š:at. — *Kuv.* vähäisestä, heikosta, toisten määrättävissä olevasta. | Suurvaltojen politiikassa pienet maat ovat pelkkiä š:oita. **-osasto** *s.* Sanomalehden š. **-ottelu** *s.* **-pel|i** *s.* **1.** šakkilauta ja -nappulat. | Myytävänä š:ejä. **2.** Š. harrastuksena. Š:in avaus. — *Kuv.* Vihreän kentän š. 'jalkapalloilu'. Suurvaltojen diplomaattinen š. **-probleemi** *s.* šakkitehtävä. **-siir|to** *s.* šakissa tehty siirto. — *Kuv.* Maailmanpolitiikassa tehdyt š:rot. **-tehtävä** *s.* Š. esittää nappuloita semmoisissa asemissa laudalla, että tietyllä määrällä siirtoja saadaan aikaan jk ennakolta määrätty uusi yleisasema, tav. matti. **-turnajaiset** *s. mon.* ks. turnajaiset 2.a. **-turnaus** *s.* ks. turnaus 2.a. **-veto** *s. kuv.* par. šakkisiirto. | Poliittinen š.

šalottensipuli *s.* Allium ascalonicum, punasipulin viljelysmuotona pidetty sipulikasvi, jonka sipuli on keltaisen ruskea ja maultaan miedohko; sen sipuli.

šamaani[6] *s.* alkukantaisilla, vars. arktisilla ja intiaanikansoilla tietäjä, noita, jonka uskotaan "loveen lankeamalla" pääsevän yhteyteen henkimaailman kanssa ja toimivan henkimaailman ja ihmisten välittäjänä.

šamanismi[4] *s.* alkukantainen uskonto, jonka keskeisenä piirteenä on šamaanien toiminta. | Š:a on esiintynyt varsinkin Siperian kansoilla.

šamanist|i[4] *s.* šamanismin kannalla oleva ihminen. | Telentit ovat uskonnoltaan kristittyjä tai š:eja.

šamanisti|nen[63] *a.* šamanismiin kuuluva t. sitä koskeva. | Jakuuttien kristinuskossa on vielä paljon š:sia piirteitä.

šamanoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* suorittaa šamaanin tehtävää, kiihottaa itseään esim. noitarumpua käyttäen "lankeamaan loveen"; vrt. šamaani.

šamotti[6*] *s.* poltettu tulenkestävä savi, jota käytetään mm. tulenkestävien tiilien valmistukseen. **-jauhe** *s.* **-tiili** *s.* **-upokas** *s.*

šampinjoni[4] *s.* Psalliota campestris, herkkusieni.

šamponoida[18] *v.* pestä (saippualiuoksella) hiuksia.

šampoo[20] *s.* (vars. nestemäinen) hiustenpesuaine.

šankkeri[5] *s. lääk.* = sankkeri.

šansonetti[4*] *s.* pieni laulu, laulunpätkä; varieteelaulajatar.

šaradi[6] *s.* arvoitus, jossa on selvitettävä jnk sanan tavut ja itse sana, jotka tav. kuvataan runomuotoisesti, tavuarvoitus.

šarkuteria[15] *s.* valmiiksi keitetyn, paistetun t. savustetun liha- ja kala- ym. ruoan kauppa, leikkeleliike.

šarlakki[6*] *a.* ja *s.* loistavan, tulenpunainen (väri).

šarlataani[4] *s.* puoskari.

šašlikki[6*] *s. ruok.* hiilloksella vartaassa paistettu lampaanliha.

šatulli[6] *s.* lipas.

šeikki[4*] *s.* arabialaisessa maailmassa: päällikkö.

šekki[4*] *s. liik.* (*rinn.* sekki) määrämuotoon laadittu maksuosoitus, jolla sen asettaja määrää rahalaitoksessa olevalta tililtään maksettavaksi tietyn rahaerän osoitusta esitettäessä. | Tuhannen markan š. Kirjoittaa š. 500 000 markalle. Maksaa šekillä. — *Yhd.* matkaš. **-kirja** *s.* vihko, jossa on irrotettavia, valmiiksi painettuja šekkilomakkeita. **-laki** *s.* V:n 1932 š. **-liike** *s.* Englannissa š. on kehittynyt laajaksi. **-lomake** *s.* **-luotto** *s.* pankin asiakkaalleen myöntämä

luotto kirjoittaa šekkejä määrärajaan saakka yli hänen šekkitilillään olevien varojen. **-summa** *s.* rahasumma, jolle šekki on kirjoitettu. **-tili** *s.* pankkitili, jolta varojen nosto tapahtuu tilinhaltijan kirjoittamilla šekeillä. **-velallinen** *s.* henkilö, joka on vastuussa šekkisumman maksamisesta. **-vihko** *s.* = šekkikirja. **-väri** *s.* šekeissä, vekseleissä ym. pohjapainoksena käytetty väri, jonka tarkoituksena on vaikeuttaa niihin tehtävien merkintöjen väärentämistä.

šekta|ta[35] -us[64] *teonn.* toimittaa juutalaisten t. muhamettilaisten rituaalin mukainen teurastus.

šelatiini[4] *s.* (myös: gelatiini) liivate.

šelee[20] *s.*, vars. *ruok.* (myös: gelee) par. hyytelö.

šelfi[4] *s. maant.* = shelf.

šellakka[10*] *s.* kumilakasta sulattamalla ja siivilöimällä saatu hartsi(laji); myös šellakkaliuoksesta; us. = kumilakka. **-hiutale** *s.* **-jauhe** *s.* **-liuos** *s.* S. valmistetaan liuottamalla šellakkahiutaleita alkoholiin.

1. **šeriffi**[6] *s.* Englannissa: hallintoviranomainen, jolla nyk. on etupäässä edustustehtäviä; Yhdysvalloissa: järjestystä valvova viranomainen.

2. **šeriffi**[6] *s.* Muhammedin tyttärestä Fatimasta polveutuvien henkilöiden arvonimi.

šerri[4] *s.* = sherry.

ševiotti[4*] *s.* (myös: seviotti) karkeista villalajeista kudottu pukukangas. **-kangas** *s.* **-puku** *s.* **-villa** *s.*

šibbolet[7] *s.* sana, jota toiskielinen ei osaa ääntää; *kuv.* tunnussana, (puolue)tunnus, iskusana.

šifferi[5] *s.* salakirjoitus, -kieli. **-järjestelmä** *s.* **-kirjoitus** *s.*

šifonieeri[4] *s.* laskulevyllinen lipasto; pienehkö (naisten) kirjoitus- t. ompelupöytä.

šifonki[6*] *s.* erittäin ohut, harva ja kevyt silkki- t. puolisilkkikangas.

ši'iitti[4*] *s.* šiitismin tunnustaja.

ši'iittiläisyys[65] *s.* = seur.

šiitismi[4] [ši-i-] *s.* mm. Persiassa vallassa oleva muhamettilaisuuden suunta, joka koraanin lisäksi tunnustaa profeetan jälkeläisten uskonnollisen auktoriteetin.

šikaani[6] *s.* solvaus, loukkaus.

šikanoida[18] *v.* solvata, loukata, saattaa huonoon valoon.

šillinki[6*] *s.* Englannin ja Itävallan rahayksikkö. | Englannin š. on 1/20 puntaa eli 12 pennyä.

šingla|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* leikata naisen tukka miesmäiseen tapaan lyhyeksi niskasta.

šinto[1] *s.* Japanin alkuperäinen kansanuskonto, joka perustuu luonnonhaltijoiden ja vainajien henkien palvontaan.

šintolai|nen[63] *a.* ja *s.* šintoa tunnustava. **-suus**[65] *s.* šintolaisten uskonto, šinto.

širokko[2*] *s. maant.* (myös: scirocco) Välimeren maissa puhaltavia tuulia.

šlaageri[5] *s.* (*rinn.* slaageri) iskelmä.

šnautseri[5] *s.* (*rinn.* snautseri) saksalainen rottakoira(rotu).

šodi[4] *s. kut.* (myös: shoddy) lumppuvilla.

šofööri[6] *s. puhek.* autonkuljettaja.

šogun[7] *s. hist.* Japanissa läänitysvallan aikana keisarin ensimmäinen vasalli, joka oli tosiasiallisesti valtionhoitaja.

šokeerata[35] *v. harv.* loukata, pahastuttaa, tyrmistyttää, hämmentää.

šokki[4*] *s. lääk.* nopeasti kehittyvä, koko elimistöön vaikuttava kohtaus. | Šokin oireita ovat voimattomuustila, kalpeus, kylmä hiki, janontunne, pulssin heikkous ym. Saada š. — *Yhd.* insuliini-, sähköš. **-hoito** *s. lääk.* eräissä mielisairauksissa käytetty hoito(tapa), jossa potilas tav. sähköiskulla t. insuliiniruiskeilla saatetaan šokkitilaan. **-tila** *s.* Sairas oli tuntikausia š:ssa.

šottis[64] *s.* (*rinn.* sotiisi) saksanpolkka.

šovinis|mi[4] *s.* (myös: chauvinismi) kansalliskiihko, kiihko-, yltiöisänmaallisuus. **-ti**[4] *s.* kansalliskiihkoilija. **-ti|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kansalliskiihkoinen, kiihko-, yltiöisänmaallinen.

šrapnelli[6] *s. sot.* = srapnelli.

šš *interj.* = ss.

šungiitti[6*] *s.* musta, erittäin runsaasti hiiltä sisältävä, Aunuksessa ja Itä-Karjalassa esiintyvä saviliuske.

šurnaali[5] *s.* = journaali.

švaa[28] *s. fon.* **1.** eräs heprean kielen lyhyt, väritön vokaali. **2.** ylimääräinen ja us. normaalia lyhyempi vokaali, jollainen saattaa kehittyä eräiden konsonanttien väliin, svarabhakti (esim. kolome).

švaabi[4] *s.* Š:t 'entisen Schwabenin herttuakunnan asukkaat'. **-lainen**[63] *a.* ja *s.*

švungi[4] *s.* vauhti; lento; lennokkuus.

T

t [tee] **1.** kirjain, *t*-äänteen merkki. | Iso, pieni t. Kirkko, jonka pohjapiirros on T:n muotoinen. **2.** eräs kielen äänne: soinniton dentaaliklusiili. **3.** lyhennyksissä mm.: **a.** pisteettömänä: tunti. | 5 t 15 min 30 s. **b.** pisteellisenä: tai. | Tyttö t. vanha nainen otetaan lapsenkaitsijaksi. **c.** pisteellisenä: tamma.

ta *onom.interj.* (kirjoitetussa kielessä) konekiväärin tms. äänestä. | Konekivääri papatti ta-ta-ta-ta.

1. **taa** [tä'] *postp.*, harv. *prep.* (gen:n, ei poss.-suff:n ohella) ja *adv.* = taakse. (*A.I.1.*) Asuinrakennuksen t. sijoitettu kasvihuone. Tuvan t. tehtiin kamari. Kädet selän t.! Aurinko jäi selän t. Panna jk asia korvan t. (*2.a.*) Kylä jäi pian selkämme t. (*b.*) Hän on jättänyt nuoruuden jo selkänsä t. (*c.*) Koko kansa asettui tässä kysymyksessä hallituksen t. (*d.*) Talletti rahansa isän t. (*II.1.*) Aidan, joen, rajan t. Jäi oven t. Hiipi ikkunan t. Kätkeytyä kiven t. Rintaman t. Istuutua pöydän t. Merten, tunturien t. Nurkan t. Katosi tien mutkan t. Aurinko painui metsän t. — Panna rahansa lukkojen t. Rikollinen joutui ristikkojen t. (*2.*) Matkusti pitkien matkojen t. (*3.a.*) Vuosisatojen t. ulottuvat sukuluettelot. (*b.*) Nimi, joka on säilyvä aikojen t. — Tästä päivästä viikon t. tulen minä TALVIO. (*4.*) Piiloutui valenimen t. Sananlaskun t. kätkeytynyt elämänkokemus. — Päästä turvan t. (*B.I.1.*) Yritti pakoon, mutta vainoojat kiersivät t. (*2.a.*) Kuljimme edelleen, ja kirkonkylä jäi nopeasti t. (*b.*) Juhannus on jo jäänyt t. (*II.*) Astui askelen t.

2. **taa** *demonstr.pron. vanh. kans.* (vain *yks.*) tämä. | Tuo hyvä, t. parempi SL. - - ei vaan ollut t:llaankaan [= millänsäkään] koko jutusta PÄIVÄR. - - ihmisen oli edistyttävä, hyödyttävä, jotenkin päästävä tuosta t:han [= eteenpäin] HAANPÄÄ.

taaem- → taem-.

taaim- → taim-.

taain[59] *sup.a.* → tain.

taaj|a[10] *a.* (-asti *adv.* ja -uus *omin.* ks. erikseen) jstak jonka (lukuisat) osat ovat hyvin lähellä toisiaan, tiheä, tiuha. **1.** paikallisesti: sankka. | T. metsä, kasvillisuus, ruispelto. Pähkinäpensas kasvaa paikoitellen t:oissakin ryhmissä. Siell' ovat majat katvehikkaat, / joit' t:at [= taajaan kasvavat] kasvit kaunistaa AK. — T. väkijoukko. T. kylä. T. asutus. — Leghorn-kanan kiinteä ja t. höyhenpeite. T. siivilä. Harmaus halkaise t., / valkaise raikuvin väylin MANN. — Vars. runsaslukuisuutta ajatellen. | Kansaa siirtyy ulkomaille t:oin parvin 'joukoittain, suuria määriä'. Kansan t:ojen kerrosten saattaminen sivistyksen piiriin. **2.** ajallisesti. | T. konekiväärituli. T. tahti. Majakasta tulevat t:at valonvälähdykset. — Mehiläisen t:at siiveniskut. Raudus- ja hieskoivujen t:at siemenvuodet. T. henkilöliikenne. Juoksu oli omituista t:aa töpötystä SILL. **3.** adv:sia käyttötapoja. **a.** paikallisesti: *taaj|assa*, -aan. | T:assa puita. Huoneisto, jossa on ovia t:assa. Vene, jossa oli t:assa tamminauloja. Jääkimpaleet uiskentelivat t:assa. Kylvää t:aan. Päärynät säilötään tölkkeihin mahdollisimman t:aan. — T:aan asuttu seutu. T:aan pilkullinen linnunmuna. **b.** ajallisesti: *taajaan.* Soutaa t:aan. Valtimo tikuttaa t:aan. — Matalikko, jossa t:aan [= usein] tapahtuu merionnettomuuksia.

taajahko[2] *mod.a.* T. naularivi. T. asutus. T. kuori- ja hohkainen ydinkerros. T. vibrato.

taajajakso[83] *s. sähk.* suuri lukumäärä (vaihtovirran) heilahduksia sekunnissa, suurjakso. **-inen** *a.* jaksollisesti hyvin nopeaan vaihteleva, suurjaksoinen. | T. värähtely. T. vaihtovirta. **-muuntaja** *s.* muuntaja, joka muuntaa harvajaksoisen vaihtovirran taajajaksoiseksi. **-tekniikka** *s.* sähkötekniikan osa, joka käsittelee taajajaksoisia sähköilmiöitä ja niiden sovellutusta käytäntöön. **-vahvistin** *s.* **-virta** *s.*

taajalti *adv.* taajassa, taajaan. | Nuorisoseurataloja kohosi t.

taajalukuinen *a.* T. ylioppilasjoukko.

taajama[13] *s.* asutuskeskus. | Kaupungit, kauppalat ym. t:t. — *Yhd.* asutust.

taajasti *adv.* taajassa, taajaan. **1.** paikallisesti. | T. kylvetty pelto. Juhlasalissa oli väkeä t. **2.** ajallisesti. | Naapurin emäntä käy t. luonamme.

taajaväki|nen *a.* taajaan asuttu. | Kaupungit ja muut t:set asutuskeskukset. Pääkaupungin t. ympäristö. — T. yhdyskunta 'taajaan asuttu maalaiskunnan alue, jonka hallinto on järjestetty erityisen lain nojalla'; vrt. taajama. Leppävaara ja Tikkurila ovat t:siä yhdyskuntia.

taajenta|a[8] *v.* tehdä taaj(emm)aksi, tihentää. | T. kirjoitustaan. Asutusta t:vat seikat. — T. tahtia.

taajentu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) taajeta, tihetä. | Asutus t:u. [Matkan edetessä männyt] t:ivat yhä tiheämmäksi seinäksi JÄRN. — T:nut valtimontykytys. Nuolten tulo t:i.

taaje|ta[34] *v.* tulla taaj(emm)aksi, taajentua, tihetä. | Asutus t:nee. Savu t:nee ja paisuu. Hämärä alkoi t. — Mainosmiesten yhä t:neva ammattikunta. — Yhä t:neva tahti. Sydämen

lyönnit t:nevat. Salaman jyrähdykset t:nevat. Kivääritull t:ni t:nemistaan. - - vaimon poltteet t:nivat SILL.

taajo|a[1] *v. kans.* leikkiä, telmiä, mellastaa. | T. kuin suopungilla kiinni otettu poro. - - kansa t:i ja tanssasi, niin että paikat ryskyivät PAULAH.

taajuinen[63] *a. fys.* gen:n t. poss.-suff:n määrittämänä: taajuudeltaan sellainen kuin (määrittävä sana ilmaisee). | Antennin värähtelyn t. aaltoliike. — *Yhd.* määrä-, pien-, saman-, suurt.

taajuu|s[65] *omin.* < taaja. **1.** vrt. taaja 1. | Metsän t. T:deltaan erilaiset kylvökset. **2.** frekvenssi; vrt. taaja 2. **a.** Valtimon lyöntien t. Taukojen esiintymisen t. puheessa. Liikenteen t. Kaksosraskauksien t. vaihtelee eri kansanroduissa. **b.** *fys.* jaksollisen liikkeen jaksojen luku aikayksikössä (sekunnissa). | Yksiviivaisen a:n t. [= värähdysluku] on 435 värähdystä sekunnissa. Nelisylinterisessä moottorissa räjähdysten t. on pienempi kuin 12-sylinterisessä. — *Sähk. rad.* jaksoluku. | Vaihtovirran t.

taajuusmittari *s. sähk. rad.*

taakankantaj|a *s.* Ja Salomo määräsi seitsemänkymmentä tuhatta miestä t:iksi VT. — *Kuv.* Kaikki ihmiset ovat työtätekeviä ja t:ia A.LEHTONEN.

taakelossa *s. vaill. harv.* takussa. | - - tukka tuhannessa t. KIVI.

taaki[4] *s. mer.* harus. **-purje** *s.* haruspurje.

taakiertei|nen [-kk-] *a., vars. kasv.* taaksepäin kierryksissä oleva. | T:set kehälehdet.

taak|ka[10*] *s.* vrt. kuorma. **1.** (raskas) kantamus. | Raskas, kevyt t. T. puita, heiniä. T. hartioilla, selässä, sylissä. Kantaa t:kaa. T. painaa. Laskea t. maahan. - - Katrin hoikka varsi horjahteli t:an alla NUOLIV. — Västäräkki pyrähti lentoon siepattuaan vaosta nokkaansa täyden t:an. — *Harv.* ajokuormasta. | Renki ajoi reen kumoon kalliine t:koineen. — *Yhd.* halko-, heinä-, risut. **2.** *kuv.* **a.** lumen aiheuttamasta painosta. | - - jättiläiskuuset nuokkuivat valkoisen t:kansa alla A.SOMERSALO. — *Yhd.* lumit. **b.** rasituksista tai vaikeuksista, vaivoista, huolista: paino, ies. | Raskaitten verojen t. Sotavelkojen t. Itsesyytösten, taudin t. Hartioilla huolien t. Sälyttää t:kansa toisten kannettavaksi. Murtua t:an alla. Huojentaa jkn t:kaa. Työ tuntui t:alta. Häneltä putosi raskas t. sydämeltä. Jumala on vapauttanut hänet elämän t:asta 'suonut hänen kuolla'. Ei taito ole t:aksi SL. Kiittämätön lapsi on vanhemmille t. Jalkaväki kantaa taistelujen suurimman t:an. - - Canzion niskoille [on] laskettu tavattoman raskas syyllisyyden t. TARK. — *Yhd.* hallitus-, häpeä-, puolustus-, synti-, työ-, velka-, verot.; kiitollisuuden-, orjant.; elämänt.

taakse [-e'] (*harv.* taaksi) taa; vrt. takana, takaa;)(eteen.

A. *postp.* ja (etup. *runok.*) prep. gen:n tai poss.-suff:n ohella. **I. 1.** paikasta: (jnk) taka-, selkäpuolelle. | Asettua jonoon, riviin jkn t. Katsoa, vilkuilla t:en, selkänsä, olkansa t. Pani hatun t:en hyllylle. Talon t. raivattu puutarha. Korvien t. kammatut hiukset. Panna jtak korvan t. (kuv.) 'muistiin'. Köyttää jkn kädet selän t. Kirjoittaa nimensä vekselin t. Merkitsi osoitteensa kirjekuoren t. — Jätti toiset kilpailijat kauas t:en. — *Kuv.* Minkä t:en jättää [tai panee], sen edestään löytää SL. Sanomalehti, joka jättää monet muut kauas t:en. **2.** ed:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** kuljettaessa, matkan aikana sivuutetusta paikasta, kuljetusta matkaosuudesta. | Jatkoimme matkaa, ja kaupunki jäi t:mme, selkämme t. Matkalaisten t. oli jäänyt jo peninkulman taival. - - jätti selkänsä t. tehdaskylän sameat sokkelot SILL. **b.** jstak ajallisesti sivuutetusta, menneestä, eletystä, jäljellepäin jääneestä. | Ensimmäisen uhmakautensa t:en jättänyt lapsi. Hän on jättänyt koulun jo t:en. Kansat, jotka ovat jättäneet maanviljelysasteen selkänsä t. **c.** jkn tai jnk tueksi, kannattajaksi, puolelle, kannalle. | Hallitus saanee t:en eduskunnan enemmistön. Kysymys, jossa Englanti asettui Ranskan t. Päätöksen t. asettui koko johtokunta. Anomus, jonka t. ei ole saatu riittävää kannatusta. Italialla ei ollut asettaa voimaa sanojensa t. **d.** jkn omistukseen, haltuun, hoitoon, talletettavaksi tms. | Antaa rahansa jkn t. Toisen t. uskottu tavara AK.

II. 1. paikasta: jnk (jstak katsoen, asianomaisen kannalta) toiselle, kaukaisemmalle, tuolle puolelle. | Aidan, ojan t. Jättää jku oven t. Piiloutui verhon t. Istuutua pöydän t. Lusikka asetetaan lautasen t. Partio lähti rajan t. Kurkistaa nurkan t. Auto katosi tienmutkan t. Matkustaa merten t. Muuttaa lahden t. [us. = Ruotsiin tai Viroon]. Matkustaa rapakon t. (ark.) 'Amerikkaan'. Kauas vuorten t. Aurinko painui taivaanrannan t. Kuu meni pilven t. — Joutua, sulkea jku lukkojen, telkien t. Panna tavara sinetin t. [= sinetöityyn säilöön] LK. — *Kuv.* Syyllisyys seurasi häntä haudankin t. **2.** välimatkasta, etäisyydestä: päähän. | Muutti peninkulmien t. kirkonkylästä. Tavarat oli raahattava hankalien taipaleiden t. — Joukkueen mestaruus jäi kahden pisteen t. 'joukkueelta puuttui kaksi pistettä mestaruuden saavuttamiseen'. **3.** ajasta. **a.** menneestä ajasta. | Suomen metalliteollisuuden juuret ulottuvat vuosisatain t., 1600-luvulle. Kuokka-sana palautuu kantasuomen t. suomalais-permalaiseen aikaan. **b.** tulevasta ajasta. | Teko, joka säilyttää hänen nimensä aikain t. Tapaus, joka vaikutti vuosisatojen t. Siirsi päätöksen teon viikkojen t. — *Kans.* (*yleisk.* †) - - kyllä ne juhlat sittenkin taisivat olla sunnuntaista viikon t. [= kuluttua] TALVIO. **4.** laajemmin ja kuv. jnk suojaan, jhk kätkeytymisestä yms. | Piiloutui salanimen t. Peitti epävarmuutensa huolettomuuden t. Juhla, jonka t. kätkeytyy pakanallinen uhrijuhla. Oireet, joiden t. saattaa kätkeytyä tuhkarokko. Tapaus, jonka t. kätkeytyy rikos. — Siirtää turvan t. 'turvaan'.

B. *adv.* **I.** ks. A.I-ryhmän jaotusta. **1.** Yritimme peräytyä, mutta vihollinen kiersi t. Haavoittuneiden kuljetus rintamalta t. Etelään katsottaessa majakka jää t. vasemmalle. — Auto, jonka moottori on asennettu t. 'takaosaan'. **2. a.** Matka jatkui, ja kylä jäi pian t. **b.** Joulu on jäänyt jo t. T. jäänyt elämä, nuoruus. Häipyvät t. / tahtoni ylpeät päivät LEINO. **II.** taaksepäin. |

T. kallistuva otsa. T. taipunut kohtu. Liikuttaa kättään eteen ja t.

taakse|kallistus *s.*, vars. *voim.* Vartalon t. **-käsin** *adv. harv.* - - soutajien katseet kääntyivät tuon tuostakin miltei t. J.SAULI. **-päin** *adv.* takasuuntaan, taemmaksi, loitommalle, taapäin;)(eteenpäin. **1.** paikasta. | Kulkea, marssia, vetäytyä t. Jäykkälavettinen tykki peräytyi t. Sukset lipsahtelevat t. Joukkojen porrastaminen t. Yhteydet t. — Vetää suupielensä t. Kätten nosto t. Taivuttaa päätään, vartaloaan t. Nojata t. Kääntyä paikallaan t. Potkuri käy t. 'siten että se painaa alusta taaksepäin'. Käyttää koneita t. — Puhvelin t. suuntautuvat sarvet. T. suippeneva ammus. Loivasti t. madaltuva päläs. — Erosijan yhteydessä. | Rakennuksesta t. **2.** ajasta. | Kirkko, jonka vaiheet ulottuvat (ajassa) kauas t. Siirtykäämme ajatuksissamme sata vuotta t.! Vähän aikaa t. 'vähän aikaa sitten'. Pari miespolvea ajassa t. — Erosijan yhteydessä. | Aika luetaan t. siitä päivästä (lukien), jona - -. **3.** jatkuvasta tapahtumasta, taantumisesta. | Metsätalouden kehitystä ja tuottavuutta t. vieneet epäkohdat. - - hän huomaa jumalasuhteessaan menneensä t. AK.

taaksepäinen *a.* taaksepäin oleva tai tapahtuva, taapäinen. | Traktorin t. kulku.

taaksepäin|kulku *s.* Auton t. **-käynti** *s.* Moottorin t. Panna kone t:in. **-leikkaus** *s. maanm.* kolmiomittauksessa käytetty keino, jonka avulla uuden kiintopisteen paikka määritetään tähtäämällä siitä asemaltaan tunnettuihin pisteisiin;)(eteenpäinleikkaus. **-meno** *s.* Auton t. — Sivistyksen t.

taaksetaivutus *s.* Vartalon t.

taaksi *postp.* (harv. *prep.*) ja *adv. runok.* taakse. | - - kohta, kohta sen [taivaanrannan] t. / haihtuva on elon harhaisen haaksi LEINO. - - maa musta jää t., / jää ainiaaksi SARKIA. - - hiihti usein pitkienkin matkojen t. E.PALOLA.

taakääntei|nen [-kk-] *a.*, vars. *kasv.* taaksepäin käännyksissä oleva, taaksepäin kääntynyt. | Laidoiltaan t. lehti. T:siä sukasia.

taala[10] *s. kans.* ja *puhek.* Yhdysvaltain dollari.

taalainmaalainen *a.* ja *s.*

taalalai|nen[63] *a.* ja *s.* = ed. | T. kaappikello. — T:set nousivat v. 1434 kapinaan Engelbrektin johdolla. — T. [= taalalainen kaappikello] tuvan peräseinällä.

taalari[5] *s.* (*rinn.* talari) eri maissa (Suomessa ja Ruotsissa 1500—1700-luvulla) käytännössä ollut rahayksikkö. — *Yhd.* hopea-, kuparit.; riikint.

taale[78] *s. kans.* kerma.

taaleri[5] *s.* vars. ei-pohjoismaisista rahoista: taalari.

taamo|a[1] *v. kans.* kesyttää, taltuttaa, masentaa. | Reki varsan t:o SL. Erämaan yksinäisyyden t:ma PAULAH.

taam|pana -paa, -maksi, -ma(s) *komp.adv.* tav:mmin taempana. | Seisoa t. Juosta t:maksi, t:ma(s). Suunnata katseensa t:maksi. Näkyykö sinne t:maksi mitään? Katsella jtak t:paa. T:paa kuului vankkurien jyrinää. Ja Pietari seurasi häntä t. [= jäljempänä] ylimmäisen papin palatsin esipihaan asti UT. Lauseessa t. esiintyvät sanat. — Aitoromanttisesti sysätään yhteiskuntamoraalin vaatimukset t:mas TARK. — Ne vuodet olivat ajallaan täynnä harmia, mutta nyt t:paa kangastivat ne leppoisina E.ELENIUS.

taannehti|a[17*] *v.* -vasti *adv.* **1.** suuntautua, kohdistua, ulottua, palata tai vaikuttaa ajassa taaksepäin, takautua. | - - saavutatte [te jälkeläiseni] suuremman elämänkirkkauden kuin minä, ja - - se voi jollakin lailla t. minullekin SILL. Tällä tavoin t:en päästään vihdoin sukulaiskielten yhteiseen lähtö- ja alkumuotoon Y.H.TOIVONEN. — Vars. *taannehti|va* (a.) -vasti (adv.) -vuus[65] (omin.) a) Tehdä t:via johtopäätöksiä kaukaisista ajoista. b) vars. *lak.*; *syn.* retroaktiivinen. | T:va laki. Lain, toimenpiteen t:va vaikutus. Määräys tuli t:vasti voimaan tammikuun 1. päivästä. **2.** → taantua. | Viennin t:minen.

taannoin *adv.* (*rinn.* taanoin) jokin aika sitten, äskettäin, hiljattain; aikaisemmin, ennen. | Meillä t. esitetty filmi "Loma Roomassa". Kun asiasta tässä t. keskustelimme - -. Astun taas veräjästä ulos yhtä hartaana kuin t. siitä sisään AHO. [Sai] todeta Danielin jättiläisruokahalun, vaikka tämä vakuutti t. [= äsken] syöneensä! AIN'ELISABET PENNANEN. — Kivisiä muinaisesineitä kansa t. sanoi ukonnuoliksi.

taannoi|nen[63] *a.* (*rinn.* taanoinen) taannoin ollut, tapahtunut, mainittu tms.; äskeinen, entinen. | Hallituksen t:set esitykset. T. hymy huulilla. Unohtaa t:set lupauksensa. Pian isä jo katui t:sta vihamielisyyttään. - - olen taas t:sta ahkerammin turvautunut maalivehkeisiini M. RAPOLA. — *S:sesti.* Muistella t:sia 'vanhoja asioita'.

taannoittain *adv. harv.* taannoin. | Hän on t. palannut ulkomailta.

taannutt|aa[2*] *kaus.v.* -avasti *adv.* < taantua. | Kehitystä t:avat toimenpiteet. Vaikuttaa jhk t:avasti. Sota-aika t:i maataloutta.

taanoin *adv.* = taannoin.

taanoi|nen[63] *a.* = taannoinen. | - - Silja oli t:sestaan hauskasti varttunut SILL.

taantu|a[1*] *v.* -vasti *adv.* **1.** liikkua, kulkea, mennä tai vetäytyä taaksepäin, peräytyä. | Luisti t:u taka-asentoonsa. Jäätikön reuna t:u. Saarnen pohjoisrajan t:minen. - - t:maan käy sotajoukko nyt *CAJ. — *Täht.* Kiertotähden t:va [= näennäisesti myötäpäiväinen] liike. — *Mat.* T:va liike. **2.** *harv.* takautua. | T:va tutkimusmenetelmä. T:vasti maksettava eläke. Yhteisskandinaavisiin muotoihin t:vat lainasanat. Ei tarvitse t. Agricolaan M.RAPOLA. **3.** palata kehityksessä aikaisemmalle, tav. alemmalle tasolle; kehittyä toiseen suuntaan kuin normaalisti. | T:va mutaatio. Suon t:va kehitys 'vettyminen'. **4.** heiketä. **a.** heiketä (kehitys)tasoltaan, laadultaan; rappeutua. | Rodun t:minen. Ulkomaiset siat tahtovat oloissamme t. — Kulttuuri t:u. Tulostaso t:u. Liikeapulaisten kaupallinen koulutus on t:nut. T. siveellisyydessä. - - taannun syntielämään S.KORPELA. **b.** heiketä määrältään, pienetä, vähentyä. | Jäniskanta t:u. Vesipähkinä on Keski-Euroopassa t:massa. — Markkinat t:vat. Kalastuksen, pitsinnypläyksen t:minen. Vienti on romahdusmaisesti t:nut. Väki-

luku t:u. Suur-Lontoo kasvaa, mutta monet pikkukaupungit t:vat. **c.** heiketä voimaltaan, hiljetä, laantua, lakata. | Myrskyn valta t:u. Tauti t:u. Melu alkaa t. - - sitä mukaa t:i Simon raivo KATAJA.

taantuma[13] *s.* taantuminen; taantumisen tulos.

taantumis|ilmiö *s.* **-kausi** *s.* Suomalaisuuden t. Sodan aikainen t.

taantumukselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* taantumukseen (ks. vars. taantumus 1. b) liittyvä tai kuuluva, sitä kannattava tai edustava; us. *syn.* reaktionäärinen. | Kudoksissa ilmenevät t:set muutokset. — T:set mielipiteet, pyrkimykset. T. politiikka, suuntaus. Hallita t:sesti. Kallistua t:suuteen. — T. hallitus, puolue. T:set piirit. T. kapitalisti.

taantumu|s[64] *s.* **1.** taantuminen. **a.** Edistys ja t. [= regressio] vuorottelevat biologisessa kehityksessä. — *Vanh.* Pääarmeijan t. *CAJ. **b.** *erik.* pyrkiminen takaisin vanhoihin oloihin, edistyksen vastustaminen, reaktio. | Valtiollisen t:ksen aika. **2.** taantumusta kannattavat voimat; *erik.* (äärimmäisen) vasemmiston (äärimmäisestä) oikeistosta käyttämä nimitys. | - - t., joka istui ohjaksissa LEINO. — T. nostaa päätänsä. T:ksen asemat horjuvat.

taantumus|kausi *s.* Napoleonin kukistumista seurannut t. Keskiaika oli kasvatuksen historiassa t:kautta. **-liike** *s.* Juhana III:n aikainen t. **-mielinen** *a.* T. hallitus. **-piiri|t** *s. mon.* T:en äänenkannattajat. **-puolue** *s.* **-suun|ta** *s.* Valtiollinen t. T:nan johtaja. — Lampaanhoidossa ilmenevä t.

taapeli[5] *s. kans.* tapuli.

taapero[2] *deskr.s.* pienestä lapsesta: paapero, napero. | Kuusivuotias t. Tytön t.

taaperoinen[63] **1.** *a.* vrt. ed. | T. poikakakara HAARLA. **2.** *dem.s.* Pieni t.

taaper|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Lapsi t:teli lattialla.

taaper|taa[6] *deskr.v.* -rus[64] *teonn.* (lapsen tai eräiden eläinten) horjuvasta tai vaivalloisesta, lyhyin askelin tapahtuvasta kävelystä; vrt. lyllertää, tallustaa, tepastaa, tepsuttaa. | Kävellä, juosta t. Jalat t:tavat. Kävelemään opettelevan lapsen t:rus. Poikanen t:si isän jäljessä. Hanhi, karhu, mäyräkoira t:taa. — Mies t:si ylämäkeä. - - rouva itse t:si sitten luuvaloisilla ankanjaloillaan sisään LEHT. - - t:ra iltamyöhään vääränä kuin kakkulakeppi heinätaakan alla LEINONEN.

taap|ostaa[2], **-ustaa**[2], **-uttaa**[2*] *deskr.v.* taapertaa; tallustaa. | Kahlata t:osti syvässä lumessa ja vetää kinnasi jäljessään kelkkaa PAKK. - - alkoi hitaasti t:ustaa portista ulos ANNI SWAN. - - sen kerran perästä ei hän [ilves] t:uttanut kotiansa takaisin KIVI.

taapäin [-pp-] *adv.* = taaksepäin (*1.*) Horjahtaa, hypähtää t. Astui pari askelta t. Työntää tuolia t. — Viskata päätään t. Taivuttaa vartaloaan t. Värttinän pyöriminen t. — T. kapeneva perhosen toukka. T. viisto sauma. T. avonainen kajuutta. — Siirrähti pöytänsä äärestä t. (*2.*) Siirtyä ajassa t. Ilmiö, jota voidaan seurata t. (ajassa) aina 1700-luvulle asti. (*3.*) Mies ei saa ottaa vaimoksensa - - äitiänsä, isänsä äitiä, äitinsä äitiä ja niin t. suvussa LK. — Henkisessä kehityksessään t. mennyt taiteilija.

taapäi|nen [-pp-] *a.* = taaksepäinen. | T:set väkäset.

taara[10] *s. liik.* tavaran kuljetuksessa: päällyksen paino, brutto- ja nettopainon erotus. | Laskea, punnita t. **-paino** *s.* Drittelin t.

taara|ta[35] *v. liik.* -us[64] *teonn.* punnita tai laskea taara. | Tomulta suojatulla vaa'alla t:ttu säilytysastia.

taaratariffi *s. liik.* tariffi, joka osoittaa miten eräiden tavaroiden tullaamisessa tarvittava taara lasketaan.

1. **taari**[4] *s.*, vars. *kansanr.* kalja. | - - kun tuotais' olutta tuoppi, / toinen t:a parasta KANT. - - hieno on viini, ja kuohuva t. HELLAAKOSKI. — *Yhd.* rapat.

2. **taari**[4] *s. kans.* ruskolevä.

taarivesi *s.* = 1. taari.

taas *adv.; syn.* taasen (ei II merk:ssä). **I.** *syn.* jälleen. **1.** toistuvasta ilmiöstä puheen ollen: uuden kerran, uudestaan, uudelleen; tälläkin kerralla. | Pysähdyttiin ja t. lähdettiin liikkeelle. Joko t. alat minua kiusata? Olen t. muuttanut mieltäni. Huomenna posti t. tulee. Tulkaa t. pian käymään. T. syntyi erimielisyyttä. Postilaitos on t. ruvennut harjoittamaan henkilöliikennettä autolinjoillaan. Mikä sille tytölle t. tuli? Koko riemu oli t. muistoa vain. Siitä puhutaan t. paljon. — *Erik.* **a.** paikallisesti. | T. harveni viidakko. **b.** ilmaisemassa suurta määrää. | Hän ei osaa puhua kuin työstä ja t. työstä. Voima, joka antaa elämänrohkeuden tuhansille ja t. tuhansille. **c.** painottomana, vars. jtak aikailmausta vahvistamassa. | Ole nyt t. [kujeilematta tms.]! No, hyvästi nyt t. Monta kertaa oli hän jo puhumaisillaan Marialle kaikesta, mutta ei sitten t. hennonutkaan HELVI HÄMÄLÄINEN. — Paljonko sinä t. [= en nyt muista: paljonko] maksoitkaan hatustasi? **2.** palaamisesta entiseen tilaan: takaisin. | Sain t. sielunrauhan. Mun hautani / nyt kaivakaat halavain suojaan / ja peitol mustal se peittäkäät t. KIVI. — Virta haarautuu, ja haarat yhtyvät t.

II. *e(d)es (ja) taas* (vars. runok. ja murt.) edestakaisin. | Melojan pää nyökähteli edes ja t. - - jäin ees t. ilmassa kiikkumaan JYLHÄ. - - itsepä ees sekä t. kävi tiellä ja tarkkasi metsää *MANN.

III. adversatiivista konj:a läheten; us.: sen sijaan. **1.** esiintyen rinnastetuista jäsenistä viimeisessä ja ilmaisten tämän sisällyksen jssak suhteessa poikkeavan edellisestä tai edellisistä: puolestaan, vuorostaan. | Kiina on tasavalta, Annam kuningaskunta, Japani t. keisarikunta. Saksanpähkinäpuun siemen on rasvapitoinen, kastanjapuun siemen t. sisältää tärkkelystä. Niitä, jotka kannattavat jyrkkiä uudistuksia, sanotaan radikaaleiksi, ja toiset t. ovat maltillisia. — *Erik.* toimintojen ketjun uudesta vaiheesta edelliseen verrattuna. | Šekkiliike lisää pankkien kustannuksia, mikä t. pakottaa antamaan šekkitilitalletuksille vain vähäisen koron. Täytyi kiihdyttää tahtia, ja se t. aiheutti

harhaiskuja. Hakaa estää kääntymästä vipu, jota t. pidättää nuora.

2. selvemmin vastakohtaa ilmaisten: sitä vastoin; kuitenkin, toiselta puolen; ero ed:stä epäselvä. | Kuoritun puun kuivuminen on nopeampaa kuin kuorimattoman, (mutta) halkeiluvaara t. on edellisessä suurempi. Kuva 43 esittää vaakasuora-akselista, kuva 44 t. pystysuora-akselista turbiinia. Hän oli lähtenyt kotoaan onnellisena, nyt t. mieli oli katkeruuden vallassa. — Tavallinen valurauta olisi valettava mahdollisimman kylmänä, mutta kylmä rauta t. on liian kankeajuoksuista. Joskin lähetyksen aikana suoritettu lähettimen viritys olisi mahdollinen, muuttuisi lähetetyn aallon pituus, mikä t. useista syistä ei ole sallittua.

3. *kun taas.* Huvila oli mereltä käsin kallion suojassa, kun t. takana oleva metsä suojasi sitä pohjoistuulelta. Puutavaran vientiä Espanjaan haittaavat tuontilisenssit, kun t. myynti Pohjois-Afrikkaan on ollut hyvä. Puhtaissa luonnonvesissä ovat kalojen kulkutaudinluonteiset loistaudit harvinaisia, kun t. kalalammikoissa ne ovat tavallisia.

taasen *adv.* = taas (I,III). (*I.1.*) Levättyään hän oli t. reipas. T. voitiin jatkaa työtä. Lehmä oli t. vasikoinut. Sodan myrsky riehuu t. — Edessä olevan niityn takana oli t. sankkaa metsää. — Mikä tämän kylän nimi t. onkaan? (*2.*) Talo laitettiin t. kuntoon. Hänen ajatuksensa pääsivät t. tasapainoon. (*III.1.*) Jokainen voi myydä sitä, mitä hänellä on liikaa, ja ostaa t. muilta tarvitsemiaan tavaroita. — Sähkölaitoksen metalliset rakenneosat liitetään nollajohtoon, joka t. maatetaan. (*2.*) On kirjoja, jotka asetetaan hienoihin kaappeihin, ja toisia, jotka t. saavat lojua nurkissa. (*3.*) Höyrykattilan alin osa valmistettiin kuparilevystä, kun t. iso kupu tehtiin lyijylevystä.

taas|kierteinen, -käänteinen *a.*, vars. *kasv.* par. taakierteinen, -käänteinen.

1. **taat|a**[35*] *v.* **1.** vars. *lak.* sitoutua (kirjallisesti) vastaamaan jkn velvoituksista, vars. velasta. | T. laina, velka. T. sukulaisiansa. Takaa miestä ja maksa velka SL. Joka ottaa t:aksensa, se ottaa maksaaksensa SL. — *taattava* (henkilö) jota taataan. | T:tava ja takausmiehet. **2. a.** sitoutua vastaamaan jnk asiantilan jatkuvuudesta, jnk paikkansapitävyydestä, kelvollisuudesta tms. | Sopimus, jolla maalausalan työrauha t:aan. T. virkamiehille kohtuullinen palkka. T. jkn soveltuvuus seuran jäseneksi. T. itsehallinto. T. puolueettomien laivojen turvallisuus. — *Liik.* T. työn, tavaran kunnollisuus. **b.** (suusanallisesti) luvata suorittaa velvoituksensa. | Työnantaja, joka takasi parhaat aineelliset edut. Takaan tästä lähin noudattavani totuutta. **3.** avarammin, 2.a-kohtaan liittyen: (tuntemiensa seikkojen perusteella) saattaa jku varmaksi jstak, vastata jstak; vakuuttaa, vannoa. | T. jkn rehellisyys. En takaa itseäni. Eihän noita pojanvintiöitä voi täysin t. Kuka nyt takaisi tuntemattomien talojen varallisuuden. Minä takaan hänestä, par. hänet. Hitto t:koon vielä niitä Mustalaispuron hettoja, jos siellä rupeaa upottamaan, niin siitä on leikki pois KARHUM. — Takaanpa, että sinulle kohta ruoka maistuu. Enpä takaa, kuinka käy, jos pahalle päälle rupean. En mene takaamaan, onko asiassa perää. Kuka takaa, ettei kuritus ole tuottanut tuloksia? **4.** aikaansaada varmuus jstak, turvata, varmistaa. **a.** henkilö- tms. subj:n ohella. | T. perheensä tulevaisuus. T. käskyn toistamisella suoritusvarmuus. Jäänmurtajien avulla t:tiin kauttavuotinen meriliikenne. Keinot, joilla t:aan ruumiille riittävästi valkuaisaineita. **b.** asiatai esinesubj:n ohella: olla jnk takeena. | Virka takasi hänelle välttävän toimeentulon. Yhteiskuntajärjestys, joka takaa kansalaisten hyvinvoinnin. Rikkaus ei takaa onnea. Hieno ulkonainen käytös ei takaa sisäisen olemuksen arvoa. Teos, joka takaa kirjoittajalleen pysyvän maineen. Lämmityslaitteiden tulee t. tasainen lämpö. — Suuri kysyntä takaa kananmunien tuoreuden. Ajanmukaiset menetelmämme takaavat asiakkaiden tyytyväisyyden.

2. **taata**[10] *s. kans.* vrt. taatto. **1.** isoisä; ukko. | -- hän onkin heidän t:nsa, minun appiukkoni SILL. **2.** isä. | -- ikään kuin oma t. ja äitimuori vielä olisi molemmilla yhä kävelemässä KILPI.

taateli[5] *s.* taatelipalmun luumumainen, hyvin sokeripitoinen marjahedelmä, joita meillä myydään kuivattuina. **-palmu** *s.* Phoenix dactylifera, Pohjois-Afrikan ja Lounais-Aasian aavikoiden keitaissa ja joenrannoilla kasvava, hedelmiensä vuoksi muuallakin viljelty sulkapalmu. **-puu** *s.* taatelipalmu. **-rasia** *s.* **-viini** *s.*

taati[4] *s. kans.* taata.

taatontaatto *s.*, vars. *runok.* isänisä. | Minun t:ni. -- Lappeen nurmeen / t. vuoti hurmeen *MANN.

taatse *adv.* ja *postp.* taitse. | Mökin t. kulki kapea polku.

taatti[4*] *s. kans.* juhla-asu. | -- mies oli valmis ja taatissaan KILPI. **-reki** *s. kans.* ajelu-, kirkkoreki.

taat|to[1*] *s.*, vars. *runok.* ja *kans.* vrt. taata. **1.** isä. | T. ja maammo. Tätä peltoa kynteli t:toni mun / ja kynteli t:on t. E.EEROLA. — Vars. *mon.* esi-isistä. | Suorit sotaan t:toin tavoin A.KOUTA. — Jumalasta. | Oi Ukko, ylijumala / tahi t. taivahinen KAL. Voi taivahan t., mikä sinun on [päivittelynä]! — *Yhd.* esi-, taatont. **2.** isoisä; ukko. | T. oli samalla kurottanut kätensä keinutuolilta isälle KILPI. — Vanhan Aatamin olen aina aatellut vanhaksi, vakavaksi t:oksi vilttihatussa KIVI.

taattola[14] *s.*, vars. *kansanr.* isän (*harv.* isoisän) koti. | Niin on neiti luotunakin: t:sta miehelähän, miehelästä tuonelahan SP.

taatto|nen[63] *dem.s.* Sitä itken, t:seni [Aino isälleen] KAL.

taat|tu[1*] *a.* (*partis.*) -usti *adv.* Milloin ei ole puhe annetusta takuusta, tav. par. muuten, esim.: **1.** varma, vakinainen, pysyvä; vrt. taata 4. | T. maine, toimeentulo. Jklla on t. asema yhteiskunnassa. T:ulla pohjalla elävä talollinen. Lehdellä on t. lukijakuntansa. T:usti [= varmasti] vakavarainen, kotimainen, värinpitävä. Mistäpä sen niin t:usti tietää! **2.** luotettava, kunnollinen; vrt. taata 3. | Vuoristokiipeilijöitä ohjaavat t:ut oppaat. Olla t:ussa seurassa.

taavetti[6*] *s. mer.* laivan partaille pystytettyjä

pareittaisia käyrävartisia nostokurkia, joilla vars. veneet nostetaan joko alukseen tai siitä pois. — *Yhd.* ankkuri-, venet.

tabelli[5] *s. vanh.* taulukko, taulusto. **-laitos** *s. vanh.* taulustolaitos.

tabernaakkeli[5] *s.* **1.** ilmestysmaja. **2.** katolisten kirkkojen alttarilla oleva rakennelma, jossa ehtoollisleipiä säilytetään. **3.** mormonien pääpyhäkkö.

tabletti[6*] *s.* **1.** *farm.* jauhetuista lääkeaineista puristamalla tehty, tav. kiekkomainen, sisällisesti nautittava lääkevalmiste; vrt. pastilli, pilleri. — *Yhd.* hiili-, kalkki-, kamferi-, myrkky-, männynhavu-, rautat.; kylpy-, suoja-, yskät. **2.** ruoka- tai kahvipöydässä kunkin henkilön edessä käytetty pieni pöytäliina.

tabloidi[4] *s.* normaalia pienikokoisempi sanomalehti, joka pyrkii suppein tekstein ja runsain kuvin eloisasti ja mukaansatempaavasti kuvaamaan tapahtumia ja oloja.

tabloo[21] *s. harv.* kuvaelma.

tabu[1] *s.* **1.** *usk.* **a.** jnk olion pyhyys tai epäpyhyys, joka eräiden luonnonkansojen käsityksen mukaan estää sen koskettamisen tai mainitsemisenkin; myös tabumääräyksistä, -säännöistä. | -- **kuolleitten pelko estää t:n rikkomista** U.T. SIRELIUS. — *Yhd.* sanat. **b.** vars. predikatiivina: olio, jonka koskettaminen tai mainitseminenkin on kiellettyä ja vaarallista. | Maorien t:ksi julistama vuori. [Kyyhkynen] oli Syyriassa pyhä; sen pyydystäminen ja syöminen oli ankarasti kielletty; se oli t. M.HAAVIO. Mutta huomattava on, että t. ei ole ainoastaan se, mikä on pyhää, vaan myöskin se, mikä on saastaista A.J.PIETILÄ. **2.** ed:n mukaan yleisemminkin. | Juominen ja tupakointi olivat minulle t. Urheiluasioista keskusteleminen oli "t.". **-ilmiö** *s.* **-kielto** *s.* tabun aiheuttama kielto.

tabulaattori[5] *s.* kirjoituskoneessa laite, jonka avulla säännöstellään kirjoitustilan leveys ja taulukoita kirjoitettaessa ohjataan sarakkeet koneen kirjoituskohtaan, sarkain. — *Yhd.* kymmenyst. **-näppäin** *s.*

tabulatuuri[4] *s. mus.* **1.** kirjaimin tai numeroin suoritettu nuottimerkintä, jota käytettiin 1300-luvulta alkaen etenkin moniäänisiä soittimia (urkuja, luuttua ym.) varten. — *Yhd.* kirjain-, numero-, viivastot.; luuttu-, urkut. **2.** mestarislaulajien runotekstin ja musiikin sääntöjärjestelmä. **-kirjoitus** *s.* **-merkintä** *s.*

tabumääräys *s.* tabun aiheuttama määräys.

tabuoi|da[18] *v.* tehdä tabuksi, kieltää koskemasta tai mainitsemasta. | -- ennen heidän suuren Kepa-juhlansa viettoa miltei kaikki ruoat t:daan U.T.SIRELIUS. **-tu|a**[1*] *pass.v.* [Polynesialaispäälliköt] eivät voi jaloillaan koskettaa maaperää, koska se t:isi ja siten tulisi käyttämättömäksi U.T.SIRELIUS.

taburetti[4*] *s.* **1.** pieni (pehmustettu) selkä- ja käsinojaton tuoli. **2.** *kuv.* ministerin paikasta.

tabu|sääntö *s.* T:sääntöjen noudattaminen. **--usko** *s.*

tade[78*] *s. kans.* lanta. | Talven on tateessa maannut, / kuukauen hevoskujassa KANT.

tadik|ko[2*] *s.* (*rinn.* talikko) haarukkamainen, nyk. neli- tai useampipiikkinen työase, jossa on kädensijallinen varsi; vrt. hanko. | Luoda lantaa t:olla. Puutarhatöissä käytetään usein litteäpiikkistä t:koa. — *Yhd.* hiili-, juurikas-, lanta-, puutarhat.; kääntö-, nostot.

tadžik|ki[6*] *s.* T:it 'eräs Keski-Aasiassa elävä kansa'.

1. **tae**[78*] *s.* vrt. takaus, takuu. **1.** jstak, joka olemassaolollaan varmistaa, takaa jnk (tulevan) seikan. — Vars. **a.** *abstr.*, tav. *mon.* varmuus. | Pyytää, vaatia, hankkia, saada takeet jstak. Mennyt aika ei anna takeita tulevaisuudesta. Onko takeita siitä, että hän todellakin lähtee? Mutta silti saamme olla varuillamme... Martinpojasta [=hänen käyttäytymisestään] ei ole takeita JÄRVENT. **b.** *konkr:mmin:* vakuus. | Lainanantaja säilyttää velkakirjaa takeena lainan maksamisesta. Sadevakuutus on takeena siitä, että arvioidut tulot saadaan. Vahva armeija on rauhan paras t. Pakkaus on laadun t. AK. — *Kuv.* Uskallan panna pääni takeeksi asian onnistumisesta. **c.** *yhd.* Lujuus-, rauhan-, turvallisuust. **2.** muuta käyttöä: *omin takein* omin päin, omintakeisesti. | Poika suoritti laskutehtävän aivan omin takein. — *(jnk) takeen* (postp. kans.). Mutta eivät he, niin kuin monet, kaupan takeen [= takia] hyvyyttään harjoittaneet JOTUNI. Häät vietettäisiin Savonlinnassa kiireemmän takeen [= kiireimmiten] CANTH.

2. **tae**[78*] *s. met.* taottu kappale, takomateos, taos. | Taitavan kyläsepän ihmeellisen taidokkaita takeita. — *Yhd.* hieno-, mustat.

taella[28*] *frekv.v. harv.* < takoa. | Lauantai-iltoina takeli hän yhtä toista lähimmille mökkiläisille LEINO.

taemmin *komp.adv. harv.* aikaisemmin. | Pari päivää t. oli Jänkä-Ville lähtenyt maalikyliin ruoan hakuun ERKKI ILMARI.

taem|pana, -paa, -maksi, -ma(s) *komp.adv.* enemmän takana, kauempana, etäämpänä. **1.** paikasta, sijainnista. | Sijalle kasvaa t. olevasta aiheesta uusi hammas. Kuvassa t. olevat henkilöt. Seisoa t. Asettua t:maksi väkijoukkoon. Poistua t:mas. Isäntä katselee t:paa leikkuuväen toimia. T. [= jäljempänä] taivalsivat rengit omana ryhmänään. — *Sot.* kauempana vihollisesta. | Konekiväärit voivat olla joko edessä tai t. syvyydessä. — *Kuv.* Jokaisessa ajassa on toisia, jotka seisovat sen eturintamassa, toisia, jotka t:paa seuraavat ajan aatteiden ulkopuolella, pysytellen niiden ulko- taikka yläpuolella LEINO. **2.** ajallisesti: kauempana (menneessä) ajassa. | Riimusauvan ikä palautunee ainakin v:n 1000 seuduille, ehkä 200 vuotta t:maksikin. Historiallinen tutkimussuunta on taipuvainen sijoittamaan virolais-suomalaisen runouden synnyn hiukan t:mas, mahdollisesti vuoden 1000 tienoille asti.

taem|pi[22] *komp.a.* taempana oleva. | Makrillin t. selkäevä. Auran siiven t. pultti. Etumainen ja t. puomi. — *Sot.* vihollisesta kauempana oleva. | T:mat rivit saattavat täyttää eturivien kaatuneiden paikat. T:man puolustuslinjan tukikohdat. — *Urh.* eräissä pallopeleissä pelaajatovereihin verrattuna lähempänä omaa maalia (alempana) oleva. | T:massa puolustuksessa päästiin melko helpolla. — *Fon.* taempana ään-

tyvä. | Suomen *e*-kirjaimella merkitään sekä t:paa että etisempää *e*-äännettä.
taeta[34*] *v.* (tav. vain vok.-vartaloisia muotoja) kulkea paikallisesti tai ajallisesti taaksepäin. | [Kalmistossa] vilahtelee ja häilähtelee — etenee ja takenee AK. Takenen jälleen oppikoulunkäyntiä edeltäviin vuosiin K.MARJANEN. — Vars. *takeneva* (a.) Takeneva eli asendenttinen kirkkohistoriallinen tutkimus. Suoraan takeneva sukulaisuus. Suoraan etenevässä ja takenevassa polvessa. Takeneva eli regressiivinen assimilaatio.
taetehdas *s.*
taffeli[5] *s.* **1.** = taffelipiano. **2.** *maant.* laakio. **3.** eräs jalokivien hiontamuoto. **-kivi** *s.* = ed. **3.** **-maa** *s. maant.* laakiomaa. **-piano** *s. mus.* vanhanaikainen pöytämäinen, suorakaiteen muotoinen piano, jonka kielet ovat vaakasuorassa asennossa. **-vuori** *s. maant.* laakio-, pöytävuori.
tafti[4] *s. kut.* palttinasidoksinen silkkikangas. | Sileä, jäykkä, pehmeä, ruudullinen, kevyt, luja t. T:n kahiseva kankeus. T:n tavoin välkähtelevä tekosilkkipäällinen. — *Yhd.* kesä-, silkkit.
taftinen[63] *ain.a.* T. kaulahuivi.
tafti|paperi *s.* yhdeltä puolen värjätty ja kiillotettu paperi. **-puku** *s.* Vaalean punainen t. **-silkki** *s.* **-vyö** *s.*
tagaali[6] *s.* **1.** T:t 'malaijilainen kansanheimo Filippiineillä'. **2.** tagaalien kieli.
taguaani[4] *s.* intialainen siipiorava.
tahalla|(an *adv.* tieten tahtoen, tahallisesti, tarkoituksellisesti, tietoisesti, harkiten;)(tahtomatta(an, tahattomasti, erehdyksessä, vahingossa. | Viivyttelin t:ni. Ei ole kenellekään pahaa tehnyt, ei ainakaan t. Posket nokeentuvat, ja lapset nokeavat niitä vielä t. Emme t:mme lähde lavealle tielle.
tahalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tieten tahtoen tehty, tarkoituksellinen, tietoinen, harkittu, aikeellinen, aikomuksellinen;)(tahaton. | T:set ja tahattomat vääryydet. T:sta huolimattomuutta. Kahlasi kinoksen poikki t:sen hitaasti. Kirjailija on t:sesti [= tahallaan] liioitellut päähenkilönsä luonnetta saadakseen vaikutuksen tehokkaammaksi. Valtionavustuksia koskeva kysymys jätettiin t:sesti syrjään. — *Psyk.* T. eli aktiivinen tarkkaavaisuus. T:set liikkeet. — *Lak.* tietoisena teon olemukseen kuuluvista seikoista ja seurauksista suoritettu; vrt. tuottamuksellinen. | T. tappo, toiminta. Petollisuus ja t:suus ovat raskauttavia asianhaaroja.
tahansa *adv.* tav. kysyvien pron:ien ja niiden johdannaisten kanssa indef.-luonteisissa yhtymissä, joiden merk. on myönnyttävä: vain, hyvänsä. **1.** Voi tapahtua mitä t. 'kaikkea'. Hän uskaltaa olla röyhkeä kenelle t. 'jokaiselle'. Määräys voidaan milloin t. [= milloin tahdotaan, joka hetki] peruuttaa. Taiat ovat voineet syntyä milloin ja missä t. Kuinka t. [= joka tapauksessa, kaikesta huolimatta, oli kuinka oli], me palaamme ajoissa. Suuri yleisö näyttää tyytyvän melkeinpä mihin ulkomaiseen rihkamaan t. Cervantes oli yhtä kuumaverinen kuin kuka t. espanjalainen. Isänmaa on pelastettava tavalla millä t. — Kuka t. [= jokainen joka] häiritsee leikkipäivän rauhaa, hänet ajetaan pois. **2.** *kans.* **a.** Ilmoitapahan [asia poliisille] jos t. [= jos tahdot, vain] LEINO. **b.** myös jnk muun persoonan suff:n kera. | Tee mitä tahasi MERIL.
tahat|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* tahtomatta, tarkoittamatta tehty tai tapahtunut, tahdosta riippumaton, vaistomainen, aikeeton;)(tahallinen. | T. elekieli. T:onta värinää ihmisen ihossa. Reminisenssi on t. laina toisesta teoksesta. T:tomat ja tahalliset vääryydet. Tahallinen laiminlyönti on erotettava t:tomasta. Ihmiset muodostelevat t:tomasti ja tahallisesti kieltä. Kansan käsityksen mukaan vainajat saattoivat myös t:tomasti [= tahtomattaan] aiheuttaa tauteja. — *Psyk.* T. eli spontaaninen tarkkaavaisuus.
tah|das[66*] *s.* tav. määrätarkoitukseen valmistettu notkeahko, mutta ei vetelä massa; vrt. taikina, tahna, pasta, iskos. | Löysä, puuromainen, vatkattu, tasainen, valkoinen t. Sekoittaa t:taaksi, t:dasta. Voina käytetty t. Särkyneitä alabasteriesineitä voidaan korjata arabikumiliuoksesta ja alabasterikipsistä tehdyllä t:taalla. Kuorrutus on kakun pintaa peittävä t. tai kiinteä kuori. Sardiinit hierotaan voin kera tasaiseksi t:taaksi. [Jeesus] sylki maahan ja teki syljestä t:taan UT. — *Yhd.* kiillotus-, lasitus-, puhdistus-, tiivistyst.; alumiini-, jauho-, kerma-, maito-, mansikka-, punamultaväri-, silakka-, vehnät.; kuorukka-, lääke-, maali-, makeis-, marenki-, pillerit.; amalgaami-, kitti-, liimat.
tahdas|maali *s. maal.* tahdasmaiseksi sekoitettu maali. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* T. aine, massa, seos, jauhoruoka. Metalli kuumenee t:seksi.
tahdeittain *adv.* tahti tahdilta, tahteina, monta tahtia.
tahdeittai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* tahdeittain tapahtuva. | T:sta kehittelytapaa käytetään rytmillisiä liikkeitä opetettaessa.
tah|della[28*] *frekv.v. harv.* < tahtoa. | Teurikin t:teli tavata HAARLA. Köyhällä hyvä hevonen: sitä kaikki t:teleepi SL.
tahdik|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* **1.** tahdin mukainen, rytmillinen, säännöllisin väliajoin toistuva. | T. poloneesi, polkan jyske. T. astunta. T:asta varstankapsetta. Hankavitsojen kitinä kuului t:kaana järveltä. Tyttö kuunteli korvissaan käyvää t:asta verenkohinaa. **2.** henkilöstä, joka osaa olla tarpeettomasti loukkaamatta toisia; tällaisen henkilön käytöksestä ym.: hienotunteinen, hellävarainen, arvostelukykyinen. | T. opettaja osannee välttää kireiden tilanteiden syntymistä. Liisa oli lempeä, t. ja ystävällinen. Myyjän tulee esiintyä t:kaasti. Osoittaa t:kuutta kaikkia kohtaan. Kukaan meillä ei Sillanpäätä t:kaammin ole osannut kuvata orastavia, nuoria tunteita K.MARJANEN.
tahdin|lyönti *s. mus.* tahdinosien osoittaminen kädenliikkein, tahdinviittaus. | Kuoronjohtajan t. **-lyöntiliike** *s.*, tav. *mon.* **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* (myös ⌒) tahtia noudattava. | -- monet mielivaltaisilta näyttäneet epäiskut ilmenevät täysin säännöllisinä t:sen iskutuksen kannattajina I.KROHN. Ravissa tulee liikkeiden yleensä olla vapaat ja t:set. **-muuto|s** *s.* T:kset

rasittavat juoksijaa. **-os|a** *s.*, vars. *mus.* Iskullinen, iskuton t. T:ien osoittaminen kädenliikkein. **-viittaus** *s. mus.* = tahdinlyönti.

tahdist|aa[2] *v. tekn.*, vars. *sähk.* saattaa (esim. generaattori) toisen kanssa samaan tahtiin, asettaa käymään määränopeudella, synkron(is)oida, vaiheistaa. | Voimalaitoksessa t:ettiin kaksi 5 000 V:n generaattoria yhteen. Lennättimen lähetys- ja vastaanottokoneistojen t:aminen. T:ettu kipinäväli. Elokuvan äänen ja kuvan t:aminen. — *Sot.* säätää (ammuttaessa konekiväärillä lentokoneesta potkurin "lävitse") laukaisut niin, etteivät luodit satu potkuriin. | T:etut konekiväärit.

tahdistin[56] *väl. tekn.* < ed. **1.** vars. *sot.* lentokoneen konekiväärin tahdistuslaite, synkronisaattori. **2.** par. tahdistusmittari, synkronoskooppi.

tahdistu|a[1] *pass.v.* < tahdistaa. | Moottori t:u.

tahdistus[64] *teonn.* < tahdistaa. **-koje, -laite** *s.* tahdistin; tahdistusmittari. **-lamppu** *s.* tahdistusmittarina käytetty hehkulamppu. **-menetelmä** *s.* **-mittari** *s. sähk.* tahdistettavien moottorien tm. keskinäisen tahdin osoittava mittari, synkronoskooppi.

tahditin[56*] *s. sot.* par. tahdistin.

tahdit|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.*)(tahdikas. **1.** epätahdissa oleva, rytmitön, epäsäännöllisin väliajoin toistuva. | T. soutu. [Eläköön-huuto] tulee t:onna, epäsäännöllisenä ja moninkertaisena AHO. [Säveltäjä harrastaa] rytmillistä epäsäännöllisyyttä, jopa "t:tomuutta" IT. **2.** epähieno, karkea, loukkaava, tunkeileva, sopimaton, hiomaton, moukkamainen. | T. ihminen, asenne, käytös, tapa. Täysi-ikäisten t. käytös häiritsee monesti rumalla tavalla nuoren sielussa kehkeytyvää rakkauselämää. Puheenjohtaja oli t:tomasti tölväissyt läsnä olevia naisia. Muitten ihmisten t:tomuus loukkaa. Se oli räikeä t:tomuus.

tahdit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *mus. run.* jakaa tahteihin. | Julkaisija t:ti sävellykset omien periaatteidensa mukaan. Nuottikirjoituksessa iskutus ilmennetään t:uksella. "Satakieli Monrepoossa" -runossa on marssilaulun t:us. **2.** *sot.* par. tahdistaa.

tahdoin[56*] *s. kans.* peltotilkku, pieni aidattu peltomaa, moisio.

tahdolli|nen[63] *a.* (ihmisen) tahdon piiriin kuuluva; tav. par. tahto-, tahdon-; vrt. älyllinen. | Omassatunnossa on tietopuolinen tuntemus ja t. aines. Älylliset ja t:set ilmiöt. Kasvatettavan t. kehitys.

tahdonalai|nen *a. fysiol.* (myös ⌒) tahdosta riippuva. | T:set lihakset. T. hermosto. T. lihastoiminta. T:set liikkeet.

tahdon|ilmaisu *s.*, vars. *lak.* Velkakirjan siirtäjän t. merkitään velkakirjaan. Asetukset ovat lain muotoon puettuja t:ilmaisuja. Valtionpäämiehen ja kansaneduskunnan yhtäpitävä t. **-ilmaus** *s.* = ed. **-kasvatus** *s.* **-lujuu|s** *s.* Rautainen, horjumaton t. Järjestötoiminnan ylläpitäminen vaikeissa oloissa vaatii t:tta. **-ponnistu|s** *s.* Joka-aamuinen pyyhkeiden otto vaatii t:sta. Tytär sai surusanoman kerrotuksi vain äärimmäisellä t:ksella. **-suun|ta** *s.* pysyvä pyrkimys. | Yksilöiden erilaisuus älynlahjojen, tunteenlaadun ja t:nan puolesta. Oikea, kiitettävä t. **-toimin|ta** *s.* Sieluntoimintojen jako mielteisiin, tunteisiin ja t:toihin. **-valtai|nen** *a. lak.* asianosaisten tahdosta riippuva, dispositiivinen;)(ehdoton, absoluuttinen. | T:sen lainmääräyksen säännöstelemästä seikasta voi sopimuksen perusteella poiketa. **-vapau|s** *s. fil.* ja *usk.* ihmisen vapaus itse ratkaista eri toimimismahdollisuuksien välillä; käsitys, että tahto on vapaa. | Siveellinen t. Kysymys t:desta. Jyrkät t:den puoltajat. **-voima** *s.* Ponnistaa koko t:nsa. Monet voivat mahtavalla t:lla hillitä pahat taipumuksensa. Ei ollut t:a nousta portaita. **-voimainen** *a.* voimakastahtoinen. | T. nainen, suomalaispoika, taistelija.

tahdot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < tahto. **1.** omaa tahtoa vailla oleva, heikkotahtoinen; tarmoton, haluton, välinpitämätön. | Omien tunteittensa t. leikkikalu. Oliko Unkari t. ase Saksan käsissä? — Lapsen olemus ilmaisi tarmottomuutta, t:tomuutta ja ilottomuutta. Sairas antoi t:tomana pukea itsensä. Vanhus jäi t:tomana tuijottelemaan. Kaupunki, joka oli liian heikko tai t. pitämään yksityisten pyrkimyksiä aisoissa. **2.** tahdosta riippumaton, spontaaninen, tahaton. | T:tomat liikkeet. Virtsan t. laskeminen. Äärimmäisen hermojännityksen t. laukeaminen. - - jonkinlainen t. itsepintaisuus piti häntä valveilla SILL. Lukkari käänsi t:tomasti päätään kuullakseen paremmin.

tahi [-hi' tai -hi], **tahikka** *konj.* tav:mmin tai, taikka. | Jos holhooja on antanut väärän tahi vaillinaisen tilin - - LK. Isä tai äiti tahikka he molemmat.

tahitilainen[63] *a.* ja *s.* T. kalastaja.

tahkea[21] *a. harv.* tahmea, kiinni tarttuva. | - - taivas satoi t:a vitiä IVALO.

tahko[1(*)] *s.*; astevaihtelu 1. ryhmässä harv., 2. ryhmässä yleinen; vrt. taho. **1. a.** hiomaväline, jonka pääosana on (kammesta) pyöritettävä, tav. hiekkakivestä valmistettu kiekko; myös pelkästään tästä kiekosta, jonka lieriöpintaa käytetään tahkoamiseen. | T:n jalusta, kaukalo. Teroittaa t:lla, t:ssa. Uudet terät ja samoin pahoin kuluneet laskettiin tahossa ja hiottiin karhealla sieralla KUSTAA VILKUNA. — *Tekn.* laajemmin: useanmuotoisista tahkoamisvälineistä tai tahkoamista suoritettavista koneenosista. | Keraamiset l. poltetut t:t. Kivennäisaineita sideaineina käyttäen tehdyt l. kitatut t:t. Nykyään käytetään usein "yhdyst:ja", joissa on sekoitettuna kahta eri karkeaa jyvälajia. T:n pitää olla kovempaa kuin hiottava aine. — *Kuv.* - - kaikki asiat vetivät t:a [= hankasivat vastaan, sujuivat huonosti] MERIL. Kyllä maailman t. laahaa, vaikka se hiljaa pyörii SL. — *Yhd.* hiekka(kivi)-, huopa-, nahka-, puu-, savi-, smirgelit.; kuppi-, lautas-, pyörät.; kone-, käsit.; kuiva-, märkätyöt.; kenttät. **b.** kiekko, jollaisiksi eräs juustolaji (tahkojuusto) valmistetaan. | Juustolähetyksessä oli muutama rikkinäinen t. — *Yhd.* juustot. **2.** vars. *geom.* monitahokkaan rajapintoina olevista monikulmioista; fasetti. | Kuutiossa on 6 t:a. Oktaedrin tahot. — Joskus myös muiden kappaleiden

rajapinnoista, jos ne ovat tason osia. | Hirret, joissa on 4 t:a. Kaulasta alas asti epäjumalankuva oli veistetty seitsentahkoiseksi, jokaisen t:n reunassa oli 7 pykälää AK. — *Yhd.* sivut.
tahkoaja[13] *tek.* = tahkooja.
tahkoamaton[57] *kielt.a.* < tahkota. | T. kirves, sirppi.
tahkoamis|aine *s.* T:aineet ovat kovia luonnontuotteita tai tekoaineita. **-kyky** *s.* Laikan t. **-laikka** *s.* **-työ** *s.* **-vara** *s.* Edullisempaa on etukäteen tarkasti porata ja kalvaa kuin jättää paljon t:a. **-väline** *s.*
tahkoil|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < tahkota. | - - joka pirtissä piilua t:laan, / tuhat tuikkavi peitsen terää KIANTO.
-tahkoinen[63] *poss.a.* (*rinn.* tahoinen) < tahko 2. | Kaksi-, kolmi-, neli-, moni-, 6-t.; kirkast.
tahko|juusto *s.* emmentalinjuusto, sveitsinjuusto. **-kaukalo** *s.* tahkon alla oleva kaukalo, jossa pidetään vettä kuumenemisen ehkäisemiseksi. **-kiekko** *s.* **-kivi** *s.* Käsikampia käytetään t:en pyörittämiseen. **-kone** *s.*
tahkonta[15*] *teonn.* < tahkota.
tahkooj|a[16] *tek.* (*rinn.* tahkoaja) < tahkota. | T:ia kulki jo 1400-luvulla pitkin maita ja mantereita tahko selässä.
tahkoomo[2] *s.* laitos tai osasto, jossa suoritetaan tahkoamista.
tahkoontua[1*] *v.* tav:mmin tahkoutua.
tahko|ta[38] *v.* (*harv.* tahota) vrt. hioa. **1.** teroittaa tahkolla (tai kovasimella). | T. kirvestä, puukkoa, viikatetta. T. tapparaa [myös kuv.: valmistautua sotaan]. **2.** avarammin, vars. *tekn.* yl. muotoilla tai silottaa tahkolla tai muuten pintoja toisiinsa hiertäen. | Nelisärmäisestä kalvinporasta on parasta t. yksi sivu pyöreäksi. Teräspuikko, jonka päähän on t:ttu kärki. Levyt t:taan smirgelitahkolla sileiksi. Himmeäksi t:ttu lasilevy. — *Kuv.* [Arvid Järnefelt] tulee kirjallisuuteemme täysvalmiina ja joka suuntaan t:ttuna taiteilijana LEINO. **3.** muusta hankaamisesta, hieromisesta, mikä us. tapahtuu puhdistamistarkoituksessa. | Ei orsista saanut nokea, vaikka niitä olisi nenäliinalla t:nnut AK. Mikko näet t:si vihdalla Heikinkin selän E.JAAKKOLA.
tahkous[64] *teonn.* < ed. | Puukon t. **-pinta** *s.* Kuppitahkolla saadaan suora t.
tahkoutu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* tahkoontua) < tahkota. | Pyöreäksi t:nut kappale. Jyrsimen hampaat t:ivat liian lyhyiksi. — *Kuv.* - - on jäänyt vielä jotain, joka ei ole elämänmenon myllerryksessä päässyt t:maan merkityksettömän arkiseksi, latteaksi ja rumaksi AK.
tahma[10] *s.* tarttuvan sitkeä tahdasmainen, tav. ohuena (us. haitallisena tai epämiellyttävänä) kerroksena jnk pinnassa esiintyvä aine. | Juustoa harjattaessa rasvahiki ja suola sekaantuvat t:ksi. Lehtikirvojen lehtiin jättämä imelä t. [Terva]kukanvarsien t. A.KIVIMAA. [Tomu oli] peittänyt sameaan t:ansa seurueen nahkean ihon ELSA SOINI. - - puukot hurmeen t:ss' aivan *CAJ. — Öljy, joka sisältää t:a. — *Lääk.* Kurkkumädälle ominaista t:a nielussa. — *Kuv.* Heräävän miehen tajua tosiaan kangisti outo t. SILL. — *Yhd.* hammast.
tahmaannuttaa[2*] *kaus.v.* < seur.
tahmaan|tua[1*] *pass.v.* (*rinn.* tahmautua) (< tahmata) tulla tahmaiseksi, takertua, liimautua. | Pellavaöljy kuivuu t:tumatta. Kirjoituskoneen kirjasimet eivät t:nu, kun värinauhassa on väriä vain yhdellä puolella. Rasva t:tuu lihamyllyyn. Separaattoriin t:tuu limaa, kun maito on hapahkoa. Tuhkanharmaa tukka oli t:tunut hänen otsaansa.
tahmai|nen[63] *poss.a.* tahman peittämä, tahmea. | T:set sormet. Juuri syntynyt vasikka on aivan t. Karkea ja t. tukka. — *Lääk.* T. kieli. — *Kuv.* - - joka paikassa hännystelevä Tervola oikein veti puoleensa likaisia ja t:sia ajatuksia NUOLIV.
tahma|riisi *s.* riisi(laji), jonka jyvät keitettäessä tulevat tahmeiksi. **-rutto** *s.* eräs mehiläistauti.
tahma|ta[35] *v.* tehdä tahmaiseksi. | Hiki oli t:nnut ihon.
tahmautua[44] *v.* = tahmaantua.
tahme|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* tahmainen, sitkeästi kiinni tarttuva. **1.** tahman peittämä. | Siirappimaisen t. maalipinta. Paksu, t. kieli. Kädet t:ina taikinasta. Kaloja kuivatettiin auringossa, kunnes ne eivät enää tuntuneet t:ilta. Takertuvan t:at lehdet. Tuohen luontainen t:us.. Kellarin homeesta t:at seinät. Koko permanto oli t:ana katuloasta. — [Lasten] laihat jalat palelivat t:issa räteissään SILL. **2.** nestemäisistä tai kolloidisista aineista: tahmaa sisältävä tai oleva, kauttaaltaan tahmainen, paksu. | Glyseriini on t., väritön neste. Hyvä toukkaliima säilyy t:ana. Lämmitettäessä tärkkelysliuos muuttuu hyytelön tapaiseksi, t:aksi puuroksi. - - t:ata lumisadetta SILL. — *Maat.* T. [= helposti voikairaan ja veitseen tarttuva] voi. Voin t:us. **3.** *kuv.* **a.** säästä: nihkeä, sumuinen, sateinen. | Sumuinen, t. ilta. Sade lakkasi, mutta yö näytti lupaavan huomisesta päivästä yhtä t:ata kuin tämäkin oli I.TURJA. **b.** esim. kohmeloisen ajatuksenjuoksusta ja olosta: epäselvä, kankeajuoksuinen. | Olut oli saanut hänen ajatuksensa kovin t:iksi WILKUNA. - - katsellen t:illa ja kohmeloittuneilla silmillä AHO. Hän oli Santran kosketuksista havahtunut hiukan t:ana SILL. **c.** äitelä, inhottava, tympäisevä, vastenmielinen, ruma. | T. nauru *HOLLO. Levisiitin t. haju Y.KOKKO. [Sukupuoliasioista kerskailevien koulupoikien] t:an niljaiset puheet AK. **4.** *yhd.* Sokerin-, verent.; unent.; kevätt.
tahmeahko[1] *mod.a.* -sti *adv.* Lehmäntatin lakki on 4—10 cm leveä, ihonvärinen ja t.
tahmeakarvainen *a. kasv.* Tomaatin t. varsi.
tahmenta|a[8] *v.* = tahmettaa. | Hartsimaisen aineen t:mia emikukallisia varrenlatvoja.
tahmentu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) = seur. | Kädet t:neessa liassa.
tahmeta[34] *v.* tulla tahmea(mma)ksi, tahmentua.
tahmetta|a[2*] *v.* tehdä tahmea(mma)ksi, tahmentaa. | Janon t:mat huulet.
tahmettu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) tahmeta; tahmaantua. | Jos tummat värit sekoitetaan paksusti, ne t:vat eivätkä kuivu koskaan täydellisesti. Ihotulehduksessa porsaan iho alkaa t. — - - ruskeita hiustöyhtöjä, jotka olivat t:neet päälakeen *E.PALOLA.

tahna[10] *s.* **1.** määrätarkoitukseen valmistettu tahmea seos: pasta, voide, tahdas. | Glyserolista ja lyijyvalkoisesta valmistettu t. Asfoliima on vaseliinimaista t:a. Lyijyarsenaattia myydään jauheena ja t:na. Sardiinit sekoitetaan voihin ja survotaan t:ksi, jota on hyvä levittää leivälle. — *Yhd.* anjovis-, hampunsiemen-, hanhenmaksa-, juusto-, kala-, linnunmaksa-, lintu-, manteli-, sokeri-, voi-, värit.; eristys-, hammas-, hioma-, hiomis-, lihaliemi-, parranajo-, parta-, puhdistus-, sytytyst. **2.** *harv.* tahma. | Kahvista jää t:a kahvipannun seinämiin.

tahna|inen[63] *poss.a.* T. tölkin kansi. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* T:set aineet.

taho[1] *s.* vars. ulkopaikallissijoissa. **1.** *konkr.* **a.** par. tahko (2). **b.** paikallisuutta ilmaisten: suunta jhk päin jstak; jnk (rajoiltaan epämääräisen) alueen osa suhteessa toisiin, ajateltuna jhk päin jstak kohdasta olevaksi: puoli; paikka, seutu. | Katsella joka t:lle. Hajautua eri t:ille. Tytöt erosivat kumpikin t:lleen. Asua samalla t:lla. Ihmisiä keräytyi kaikilta t:ilta. Mutkikas oja kiersi mäkeä kahdelta t:lta. Kasvillisuus ulottui joka t:lla saaren rantaan asti. Merimiehet olivat outoja sillä rantaman t:lla. Tutkija matkusteli eri t:illa maata. **c.** ed:een liittyen; paikallisuuden merk. heikentynyt. | Isäntä yritti pitää yllä hyvää tuulta joka t:lla. Fourier ja Owen suunnittelivat kumpikin omalla t:llaan sellaista yhteiskuntatilaa, jossa - - LEO HARMAJA.

2. *abstr.* ja *kuv.* **a.** asioista ja niiden eri puolista suhteessa toisiin. | Punnita asiaa kaikilta mahdollisilta t:ilta. Metsätaloustiede liittyy toiselta t:lta taloustieteisiin, toiselta metsätieteisiin. Sibeliuksen Toisen sinfonian vastine omalla t:llaan on viulukonsertto. - - sanoilla on siis jonkinlainen kolmaskin t.: tunne-elementti A.PENTTILÄ. **b.** henkilöistä suhteessa toisiin; vars. henkilöryhmistä, yhtymistä tai (valtion yms.) elimistä suhteessa kokonaisuuteen tai muihin ryhmityksiin: piirit; käyt. us. kiert. nimien välttämiseksi tms. | Noudattaa useilta t:ilta esitettyä toivomusta. Käsitykset horjuvat monin t:in. Kannanvaihtoja tapahtuu t:lla ja toisella. — Ainoa poliittinen t., joka on rauhallisesti suhtautunut välikysymykseen. Asiantunteva saksalainen t. Määräävällä t:lla pelätään, että - -. Viralliselta t:lta ilmoitetaan, että - -. Olemme yksityiseltä t:lta kuulleet, että - -. Varmalta t:lta on saatu tietää, että - -. Toisin ajattelevien t:lla vastustetaan jyrkkiä toimenpiteitä. Väärämielinen arvostelu tuli eräillä t:illa keisarin osaksi. — *Yhd.* asiantuntija-, juristi-, kapitalisti-, kauppias-, lääkäri-, ostaja-, pappis-, porvari-, sosialisti-, taiteilija-, työnantaja-, voinviejät.; keskusta-, merenkulku-, oikeisto-, pankki-, säästöpankki-, varustamo-, vasemmisto-, yksityiskauppa-, yleisesikuntat.; vastat. **c.** *taholta* (postp.) puolelta, toimesta. | Tuollainen käytös oli odottamatonta äidin t:lta. Pakanallisia runoja ruvettiin kirkon t:lta vastustamaan. "Elämä ja aurinko" on hyvin ansainnut sen huomion, minkä se on arvostelun t:lta saanut osakseen KOSKENN. Vaikutus, jonka alaisena vatja on ollut viron t:lta. — Us. par. muuten. | Karjalaisten t:lta jatkettiin [karjalaiset jatkoivat] ryöstöretkiä vielä kauan.

-tahoinen[63] *poss.a.* **1.** = -tahkoinen. | Kaksi-, kolmi-, neli-, kuusi-, monit.; suorat. **2.** vrt. taho 2. | Monit.

-tahokas[66*] *s.* Monit.; neli-, kuusi-, kahdeksan-, 12-t.

tahot|a[38*] *v.* tav:mmin tahkota. | Lasien t:ut syrjät.

tahr|a[10] *s.* **1.** esineen pinnassa oleva likapilkku, -läiskä tai jnk aineen siihen jättämä rumentava jälki. | Tumma, vaalea t. Muste levisi paperilla suureksi t:aksi. Vesi aiheuttaa t:oja lakattuihin pintoihin. Rasvainen t. T:at, jotka eivät häviä vaatteista kuumalla vedellä. Puhdistaa kangas t:oista. Poistaa t:at. Kasvot täynnä t:oja. — *Yhd.* happo-, hedelmä-, hiki-, home-, huulipuna-, kahvi-, liemi-, liima-, lika-, likööri-, maali-, muste-, noki-, rasva-, ruoho-, ruoka-, terva-, veri-, vesi-, viini-, voi-, väri-, öljyt.; kärpäsent.; pintat. **2.** *kuv.* Hänen maineeseensa tuli paha t. Vilpillisyys on arveluttava siveellinen t. Sä verelläsi puhdista / mua kurjaa synnin t:oista VK.

tahraamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < tahrata. **1.** *akt.* T. mustekynä, huulipuna. **2.** *pass.* T., melkein uusi kirja. — *Kuv.* T. kunnia.

tahraan|tua[1*] *pass.v.* (*rinn.* tahrautua) (< tahrata) tulla tahraiseksi, tahriintua, tahriutua; vrt. likaantua, saastua. | T:tunut kangas. T:tuneet oljet. Suojella lattiaa t:tumasta. Välttää käsien t:tumista. T. vereen, verestä. Niin temmellettiin, lumi t:tui, punertui yhä enemmin KIVI. — *Kuv.* Omatunto t:tuu. Kun uskossani heikko oon / ja tielläin t:nun S.KORPELA.

tahraantumaton[57] *kielt.a.* joka ei ole tahraantunut (tai ei tahraannu); vrt. tahraamaton 2. | T., valkea kangas. — *Kuv.* T. elämä.

tahrai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* T. päällystakki. T:set kädet. — *Kuv.* Elämän syntinen raakuus ja hänen lähimmässä ympäristössään vallitseva t:suus ALKIO.

tahran|poistin *s.* = seur. **-poistoaine** *s.*

tahrapilkku *s.* Pestä t:ja huonekaluista. — *Kuv.* T. maineen kilvessä.

tahra|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* aiheuttaa tahra tai tahroja, tehdä tahraiseksi, tahria, liata, turmella, pilata. | T. pukunsa. T. kasvonsa hiilellä. T. kirja musteeseen. T. kätensä vereen, verellä [myös kuv. 'syyllistyä veritekoon']. T:sin käteni 'käteni tahraantuivat'. — Veren t:amat jäniksen jäljet. Voi t:si kankaan. Grafiitti on t:ava mineraali. — *Kuv.* ja *abstr.* alentaa jllak kunniattomalla, häpeällisellä jnk arvoa omissa tai muiden silmissä, häpäistä, turmella. | T. nimensä, maineensa. T. lähimmäisensä kunnia. Kaupunkien lika ei ollut t:nnut tytön mieltä. Mikä pystyi pesemään puhtaaksi hänen t:tun sielunsa JOTUNI. — Julkeat t:avat minua valheillansa VT.

tahrat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* tahraantumaton, puhdas. | T:tomat ikkunalasit. Pihlajat t:tomissa kukkahunnuissaan. T. valkolakki. — *Kuv.* T. maineeltaan. Isien t. muisto. T. elämä.

voitto. T. puhtaus. - - eivätkä ne olleet t:tomat hänen omatkaan askelensa HEPOR.

tahrautua[44] *v.* = tahraantua.

tahravesi *s.* vrt. tahranpoistoaine.

tahr|ia[17] *v.* aiheuttaa tahroja, tahrata, liata, tuhrata, tuhria, sotkea. | T. nenänsä, takkinsa. T. sormensa liimaan. Tyttö t:i käsiinsä nokea. Lapsi t:ii [= likaa ulostuksillaan] sijansa. — Savi t:i lapion. Mullan t:imat portaat. — *Kuv. harv.* Eikö hän käsitä, että hän silloin olisi julkisesti t:ittu KATRI INGMAN.

tahriintu|a[1*] *pass.v.* (*rinn.* tahriutua) (< ed.) tahraantua. | Vuodevaatteet, hyllypaperit t:-vat. Vereen t:neet vaatteet. Työssä t:nut puku. Estää kankaita t:masta.

tahriintumaton[57] *kielt.a.* tahraantumaton.

tahrimaton[57] *kielt.a.* tahraamaton. | Puhdas, t. painatus.

tahriutua[1*] *v.* = tahriintua.

tahrusta|a[2] *deskr.v.* kulkea hitaasti, vaivalloisesti, paarustaa. | - - käskenpä hänet rekeen siitä hyyhmäiseltä tieltä t:masta KOJO.

tah|ti[5*] *s.* **I.** vrt. rytmi, tempo. **1.** jakso, jollaisiin rytmillinen hahmo jakautuu tai jaetaan, erik. *mus.* siten, että jakso alkaa (pää)iskulla ja käsittää tav. 2 iskualaa, *run.* siten, että se alkaa nousulla ja käsittää tav. sen lisäksi vain laskun. **a.** T:din painollinen, painoton osa. Sävelteoksen t:dit ovat aika-arvoltaan samanlaiset. Laskevassa runomitassa t. ja runojalka ovat samaa. — Voimisteluliikkeet, jotka jaetaan t:teihin. Voimistelussa vaihe on t:din osa. **b.** *erik.* a) *mus.* nuottikirjoituksessa: nuottiviivaston osa, jollaisiin sävelteos jaetaan pystysuorin (tahti)viivoin. b) *tekn.* polttomoottoreissa: työjakson yksityinen vaihe, jollaisen aikana mäntä liikkuu käännekohdasta toiseen, isku (2.a). | Nelitahtimoottorissa työjakso vaatii neljä t:tia. **c.** *yhd.* Katko-, koho-, kokot.; alku-, päätöst.; puhet.; (tekn.) imu-, pako-, puristus-, työt.

2. tahtilaji. | Valssin, polkan t. — *Yhd.* $^2/_4$--, $^3/_4$-t.

3. a. rytmi, jossa painolliset ja painottomat elementit seuraavat toisiaan tasaisin välein, tahtirytmi, (jokapäiväisessä puheessa) us. vars. tempoa ajatellen. | Jotkut tutkijat erottavat t:din ja rytmin. Hidas, kiihtyvä, ripeä, vilkas t. Tasainen t. Laulun, sävelmän t. Soittaa t:din mukaan. Joutua pois, eksyä t:dista. Lapset osasivat jo laulaa samassa t:dissa. Rumpu pärrytti kiihdyttävään t:tiin. Hiihtää laiskaa t:tia. Kirkon kellot soivat, nyt toista t:tia kuin äsken SILL. Harmonikan t. kiihtyi. Soittaja kiristi t:-tia(an). Lisätä nopeutta t:tia tihentämällä. Ompelukone tikutti harvaa t:tiaan. Tavailun t. kaikui pirtistä kesäiseen yöhön. Soudun t:dista saattoi erottaa soutajan mielialan SILL. — *jnk tahdissa, tahtiin* noudattaen jnk tahtia. | Alla marcia, "marssin t:dissa". Pyörähdellä valssin t:dissa. Nyökytti päätään soudun t:dissa. Ukon huulet lepsuivat hakokirveen naputusten t:tiin. — *lyödä, viitata* jne. *tahtia* osoittaa tahdinosia kädenviittauksin, jalkaa polkemalla jne. | Pojat polkivat jalalla t:tia, kun harmonikka soi. [Voimistelunopettaja] rupesi liian hätäisesti laskemaan t:tia. Antaa t:tia jklle. — *Erik.* kahden tai useamman yhtaikaisen rytmillisen toiminnan säännöstelemisestä siten, että toisiaan vastaavat vaiheet sattuvat samaan aikaan, noudattavat samaa tahtia. a) Pojat soittivat t:dissa. Tahtimarssi aloitetaan komennolla t:dissa — mars! Marssi ilman t:tia. Liikkeet, jotka suoritetaan t:dissa. Paareja kantaessaan miehet eivät saa kulkea t:dissa. b) *tekn. sähk.* synkronismi, samavaiheisuus. | Merkkivirrat pitävät lähettimen ja vastaanottimen t:dissa. Kenttä pyörii t:dissa generaattorin kanssa. Jos autosynkronimoottori joutuu t:dista, se ei pysähdy, vaan pyörii asynkronimoottorina, kunnes se olosuhteiden muuttuessa jälleen pääsee synkronismiin. — *Yhd.* hengitys-, kävely-, käynti-, marssin-, verryttelyt.; kilpa-, pikat.; epä-, risti-, tasa-, vuoro-, yhteist. **b.** *kuv.* Heidän sydämensä sykkivät samassa t:dissa 'he ajattelevat, tuntevat samoin'. [Eräät valtiot] koettavat "pysyä t:dissa" Ison-Britannian kanssa AK.

4. ero ed. ryhmästä us. epäselvä. **a.** jatkuvasta tapahtumisesta, tekemisestä, kun päähuomiota ei kiinnitetä iskutuksen tai yksityisten vaiheiden säännöllisyyteen: nopeus, vauhti, tempo. | Ratsastuksen t. oli 240 m/min. Työryhmän etumies huolehtii työn reippaasta t:dista. [Nyrkkeilijä] A. oli ottelussa määrännyt t:din. — Tiukentaa opintojensa t:tia. Tuotannon yhä kiihtyvä t. Taloudellinen pula tasoittuu; t., joka on ollut hidasta astuskelemista, muuttuu ripeäksi raviksi AK. — Rakennustyöt sujuivat nopeassa t:dissa. Kyntää riuskanlaisessa t:-dissa. Sotavarustelukilpailu jatkui entistä kiihkeämmässä t:dissa. Nopeaa t:tia opittiin verbien tapaluokat. Ripeään t:tiin alkoi taloudellinen elämä vaurastua. - - jatkuu Leinon teatteriarvostelijatoiminta yhä tiheämmässä t:dissa L.ONERVA. Isojakotoimituksia jatkettiin maamme eri puolilla hitaassa t:dissa. **b.** epämääräisemmin: meno, tapa. | Koko elämän t. on paljon muuttunut. Välirauhansopimus määräsi elämämme t:din monella alalla. — Kaikki sujui entiseen t:tiinsa. Alkuvuoroissa [pesäpallossa] Pyrintö sai tuota pikaa neljä juoksua, ja loppuvuorotkin kuluivat samaan t:tiin. Oli vaikeata päästä oikeaan keskustelun t:tiin. Ei se t:tia haittaa [leik.] 'ei se häiritse'. **c.** *yhd.* Elämän-, kävely-, peli-, rakennus-, suoritus-, työ(n)t.; voitont.

II. tav:mmin tahdikkuus. | Poliittinen, diplomaattinen t. T. ja hyvät tavat. T:din puute. Osoittaa arvosteluissaan varovaisuutta ja t:tia. - - hänen luontainen t:tinsa ja vaistonsa korvasivat runsaasti, mitä hänen tietopuolisessa kasvatuksessaan puuttui KOSKENN.

tahti|huuto *s.* Kilpasoutuveneitten peränpitäjien t:huudot. **--isku** *s. mus.* tahdin alkusäveleen kohdistuva korostus. **-jako** *s.* jako tahteihin, tahditus. **-kello** *s. mus.* metronomi. **-kone** *s. sähk.* tahtimoottori. **-korva** *s. mus.* kyky tajuta ja noudattaa tahtia; vrt. sävelkorva. **-käynti** *s.*, vars. *voim.* käynti tahdissa. **-laji** *s.*, vars. *mus.* T. ilmaistaan viivaston alkuun merkityllä murtoluvulla, jonka osoittaja ilmaisee tahdinosien lukumäärän ja nimittäjä niiden aika-arvon.

Kaksi-, kolmijakoinen t. Tasajakoinen, vaihtojakoinen t. Masurkan t. on vaihtojakoinen 3/4. — *Yhd.* 2/4--, 3/4-t.; viisineljäsosat. **-lajimerkin|tä**, -tö *s. mus.* 3/4 ym. t:nöt. **-lepo** *s. run.* pitkissä säkeissä us. määräkohdassa toistuva pysähdys. **-liike** *s.* **1.** *voim.* tahdissa suoritettu liike. **2.** *mus. harv.* tahdinosia osoittavista kädenliikkeistä; vrt. tahdinlyönti. **-marssi** *s. sot. ja voim.* marssi tahdissa. **-merkint|ä**, -ö *s. mus.* tahtilajimerkintä. **-merkki** *s. mus.* = ed. **-mittari** *s. mus.* metronomi. **-moottori** *s. sähk.* muuttumattomalla kierrosnopeudella pyörivä vaihtovirtamoottori; *syn.* synkronimoottori.

tahti|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *yhd.* Epä-, eri-, tasa-, vuorot.; harva-, nopea-, raskas-, riuska-, tiivis-, varma-, vilkast.; (tekn.) 2--, 4-t.; (mus.) 2/4--, 5/8-t; kolmi-, nelit.; marssin-, tanssint.; vajaat. **2.** *tahtisuus* (tekn. sähk.) käynti tahdissa, synkronisuus.

tahti|osa *s.* par. tahdinosa. **-puik|ko** *s. mus.* kuoron- tai orkesterinjohtajan tahdinlyönnissä käyttämä puikko. | Kapellimestarin t. Heiluttaa t:koaan. — Kuoron ensimmäisen johtajan jälkeen otti t:on käteensä [= tuli kuoron johtajaksi] N.N. — *Kuv.* Hän on mies, jonka t:on mukaan muiden on toimittava 'joka pakottaa muut tottelemaan'. **-ratsastus** *s.* **-rytmi** *s. mus. run.* tasatahtinen rytmi. **-soit|in** *s.* Helistin ym. t:timet. **-suoritus** *s. voim.* Liikkeiden suoritus vaiheittain ja t. **-työ** *s.* — *Tal.* liukutyö, jossa työkappaleet siirtyvät koneelta toiselle suoraan ilman välivarastoa. **-viiva** *s. mus.* tav. pääiskun kohdalle merkitty, pystysuoraan nuottiviivaston yli ulottuva viiva, joka osoittaa kahden tahdin rajan. | Säkeiden raja osoitetaan joskus tavallista paksummalla t:lla. **-virhe** *s.*, vars. *mus.*

tah|to[1*] *s.* **1.** kyky tietoisesti harkita eri toimimismahdollisuuksia ja tämän pohjalta tehdä (ja toteuttaa) päätöksensä. | T:don vapaus. T:don voima. T:don lamaannus. T:don alaiset (myös ⌣) liikkeet. T:dosta riippumattomat toiminnot. Vapaa t. Itsensä voittaminen ei ole tiedon, vaan t:don asia. Raamattu puhuu Jumalan t:dosta, ymmärryksestä, rakkaudesta ym. — Laajemmin ja *kuv.* **a.** Luja, heikko t. Hindenburgin rautainen t. Jännittää, terästää t:tonsa. T. iski t:toa vastaan. Miehet, joilla on t. terästä. Sä t. jäykkä taivuta VK. Tuntui aivan kuin isän t. ei olisi sinne ylettynyt AK. - - tuntuu, kuin omaa t:toani väkevämpi virta vetäisi minua IRIS UURTO. Hän oli antanut t:tonsa vaimon t:don alle ALKIO. - - katkerat kokemukset olivat hänen t:tonsa murtaneet KATAJA. **b.** tarkoittamassa henkilöä (joka on käskyvaltasuhteessa toisiin). | - - tarvitaan väline — sotalaitos — ja määrätietoinen t. — päällikkö —, joka välinettä käyttää AK. — Mut murtumaton muurisi, kallis maa, / ois ehyt hyväin t:tojen tasavalta KAILAS. **c.** jnk yhteisön jäsenille yhteinen tahdonsuunta. | Kansan t:toa poljettiin. Eräät ryhmät olivat kohottaneet oman t:tonsa kansanvaltaisten valtioelinten t:don yläpuolelle.

2. harkintaan perustuva, toteuttamisen mahdollisuudesta voimakkaasti tietoinen (sisäinen) pyrkimys jnk päämäärän saavuttamiseksi; tahtominen, tahtomus; vrt. halu, toivomus, pyyntö, vaatimus. | Voiton t. T. työhön. T. taistella vihollista vastaan. Täyttää jkn t. Noudattaa jkn t:toa. Toteuttaa t:tonsa. Ilmaista t:tonsa joukoille komennoilla. Rikkoa Jumalan t:toa vastaan. Omasta t:dostaan hän palasi kotiin. Olemme täällä kansan t:dosta. Empiren t. ja kyky pakottaa rakennuselementit kaiken yläpuolella olevan muotoikeen alaisiksi. Luotan veljelliseen t:toosi auttaa minua. Isän toive, joka latautui intensiiviseksi t:doksi: hänen pojastaan oli tuleva oppinut mies. Taivuttaa jku t:toonsa. Lapsi alistui lopulta opettajansa t:toon. T:toni on, että tulet heti kotiin. Tee t:tosi [= tee kuten t:dot]! Elää t:tonsa mukaan. Vieras joutui vasten [tai vastoin] t:toaan [= tahtomattaan] perhekohtauksen todistajaksi. - - ylimmäisten pappienkin täytyi vaikka vastoin t:toaan [= vastenmielisesti] toimittaa jumalanpalvelustoimet farisealaisten lainselityksen mukaisesti AK. — *saada, ajaa* tms. *tahtonsa perille, läpi* saavuttaa päämääränsä (muiden vastustuksesta huolimatta). | Äiti sai sittenkin t:tonsa perille. Pikku Mirja ajoi melkein aina t:tonsa perille. Pitkän väittelyn jälkeen puheenjohtaja viimein sai t:tonsa läpi. — *viimeinen tahto* vars. testamentista. | Ilmoittaa viimeinen t:tonsa. Viimeinen t:toni on, että - -. Kunnon lapset pitävät pyhänä isänsä viimeistä t:toa. - - riita perinnöstä tahi kuolleen viimeisestä t:dosta LK. — *hyvä tahto* myötämielinen suhtautumistapa, suopeus, hyväntahtoisuus, aulius. | Luottaa jkn hyvään t:toon. Olla riippuvainen jkn hyvästä t:dosta. - - ihmisten keskken, joita kohtaan hänellä on hyvä t. UT. — *hyvällä tahdolla.* Hyvällä t:dolla [= jos todella halutaan] voidaan kotimaista teollisuutta laajentaa. — *ei parhaalla tahdolla(kaan).* En parhaalla t:dollanikaan [= vaikka kuinka yritin] ehtinyt suorittaa töitä ajoissa. — *vapaasta tahdosta* vapaaehtoisesti, oma-aloitteisesti, pakottamatta, painostuksetta. | Testamentti on tehtävä vapaasta t:dosta. Juutalainen, joka vapaasta t:dostaan ilmoitti haluavansa liittyä evankelis-luterilaisen kirkon yhteyteen. — *ehdoin tahdoin* tahallaan, tahallisesti, tarkoituksellisesti. | Vitkastella ehdoin t:doin. En tehnyt sitä ehdoin t:doin. — *Yhd.* elämän-, itsenäisyys-, kulttuuri-, luomis-, (maan)puolustus-, pelastus-, raittius-, rauhan-, sivistys-, taistelu-, vallan-, valloitus-, voiton-, voittamist.

tah|toa[1*] *v.* **I.** omata tai omaksua tahto jhk, kohdistaa tahtonsa jhk; yl. enemmän toteuttamista vaativa v. kuin haluta.

1. tav. vain henkilösubj:n ohella: (tahdonratkaisuun perustuen) määrätietoisesti suuntautua jnk päämäärän saavuttamiseen, tavoitella jtak, pyrkiä jhk; tekee mieli; emotionaalinen sävy yl. voimakas. **a.** obj:na I inf., lauseenvastike tai sivulause. | T:don päästä kotiin. Äiti t:toi tehdä ostokset itse. Työläiset t:tovat lukea uutiset ennen työhön menoa. Kun suomalainen juo, hän t:too humaltua. T:don saada tietää. T:dotko kehittyä hyväksi puhujaksi? Isä t:toi pojan lukevan papiksi. T:don, että tulet auttamaan minua tänä iltana. — En t:do syödä, ennen kuin työ on tehty. Isäntä ei t:do olla [= tahtoo, et-

tei olisi] edeltäjiään huonompi. En t:do kuulla siitä puhuttavankaan! En t:do, että sinusta puhutaan pahaa. **b.** obj:na nomini. | T. maksua palveluksesta. T. itselleen lisää etuja. Mitä t:dot palkaksesi? Hän tietää mitä t:too. Jotkut t:tovat ruokaansa runsaasti suolaa. Jumala t:too pois omansa. Potilas t:too varmuuden keuhkojensa tilasta. Sitä aikaa emme t:toisi takaisin. — Mitä sinä minusta t:dot [= mitä asiaa sinulla on minulle; mitä haluat tehdä minulle]? Lempojako siitä [tiedosta] t:dotte? KATAJA. — T:don hyvää kaikille. Kunta on perustanut koulun ja t:too sille valtionapua. — Ammattiyhdistys t:too yhä lakkoa. Jos t:dot rauhaa, niin hanki sotaa SP. Laupeutta minä t:don enkä uhria VT. — Vars. *kans.* kysyä, pyytää, vaatia. | - - viisi suuta oli ruokaa t:tomassa KATAJA. Hän puhutteli miestä, jota t:toi tulemaan sisään TALVIO. - - vaimot alkoivat t:toa miehiään kotiin SILL. - - lähti kysymään eli t:tomaan [= kosimaan] tyttöä PAULAH. **c.** ilman obj:a (us. *ellipt.*) | Olkoon missä t:too! Usko jos t:dot. Sinun on lähdettävä, t:doitpa tai et. Rakkaus puhaltaa mistä hän t:too KIVI. — T:don [valmistua] eläinlääkäriksi. Koira t:too [päästä] ulos. Eihän kukaan t:do tänne asumaan. - - ei hän vielä Jahvetin kihloihin t:tonut JOTUNI. — *tieten tahtoen* varta vasten, tahallaan, tietoisesti. | Tehdä jtak, vahingoittaa toista tieten t:toen. - - en minä tieten t:toen ole valehteleva itselleni AHO. — *tahtomatta(an* tahattomasti, vastoin tahtoaan. | Olen t:tomattani tullut loukanneeksi häntä. — T:toen tai t:tomattaan, hän teki sen kuitenkin.

2. väljemmin: pitää tarpeellisena, välttämättömänä, suotavana, aiheellisena, oikeana, olla valmis jhk; jkn tai jnk tarkoituksena on; us. tav:mmin haluta. | Seinä t:dottiin lämpimäksi. Kun työstä t:dotaan puhtaampaa, täytyy - -. Sanakirja, johon t:dotaan koota kaikki murresanat. Senaatti on t:tonut määrätä, että - -. Lopuksi esitelmöitsijä t:toi korostaa sitä, että - -. Silti en t:do sanoa, että - -. Tällä ei t:dota väittää, että - -. — *Erik.* **a.** olla jllak kannalla, olla jhk taipuvainen. | Kansa, jota eräät tutkijat ovat t:toneet pitää ihmissyöjinä. Hänessä on t:dottu nähdä aikansa profeetta. **b.** puhuteltavaan (puheena olevaan) kohdistettavaa kohteliaisuutta ilmaisten; vrt. suvaita. | T:tooko joku lainata minulle kynää? Kuka t:toisi ottaa tehtäväksensä - -? Toivomme, että avustajamme t:toisivat ottaa huomioon seuraavaa. **c.** puhujan, esittäjän kohteliaisuutta, vaatimattomuutta tai varausta ilmaisten. | T:don lausua Teille sydämelliset kiitokseni. Tämä kirja t:too johtaa nuorisoa isänmaan tuntemiseen. Aluksi t:toisimme lähettää Teille pienen näyte-erän. — - - aistillisuuden moraalia, jos niin t:domme sanoa HOLLO. Tilapäärunoutta siis, jos t:dotaan KOSKENN. **d.** vars. eräissä fraaseissa pelkän apuv:n tapaan. | T:dotteko ottaa [= oletteko valmis ottamaan, otatteko] tämän N. N:n aviovaimoksenne LK. Minä t:don laillista esivaltaa rehellisesti ja uskollisesti palvella SOTILASVALA. Mutta sinä päivänä minä t:don hävittää kaikki pakanakansat VT. — Muuten us. *vanh.* | Hiljaa! T:dotko hajottaa oveni, kirottu mies? KIVI. **e.** *(se) tahtoo sanoa* → se on, toisin sanoen, eli. | Teeaikana, t:too sanoa aamupäivällä. Alan viettää ylioppilaan elämää, se t:too sanoa: ikävystyn aikojani KIANTO.

II. omata tahto (kyky). | Ihminen t:tovana ja ajattelevana yksilönä. — Suora, t:tova [= voimakasta tahtoa osoittava] nenänvarsi TALVIO.

III. apuv:n omaista, painotonta I inf:n ohella esiintyvää käyttöä; vrt. pyrkiä, aikoa (2), meinata (3).

1. toistuvia tapahtumia tai yleisiä ilmiöitä tarkoittaen. **a.** osoittamassa taipumusta jhk epätoivottavaan: (tapahtua) usein, melkein aina, helposti, yleensä, olla altis jhk. | Tie t:toi kuormien painosta kulua rikki. Sahraa käytettäessä maahan t:too jäädä perunoita. Keväisin ruokapöytä t:too näyttää yksitoikkoiselta. Poikien leikit t:tovat käydä rajuiksi. Puheeni t:too kangerrella. Pyhäaamu t:toi isännältä kulua tupakanhakkuuseen. Liika liottaminen t:too mustuttaa rottinkia. — Henkilösubj:n ohella. | Liisa t:too aamuisin myöhästyä koulusta. Väki t:toi torkahdella kirkossa. **b.** *kielt.* osoittamassa, että puuttuu taipumus jhk jssak suhteessa myönteiseen, toivottuun: (tapahtua) harvoin, tuskin koskaan, vaivoin, huonosti. | Ruoka ei t:tonut tytölle kelvata. Ruoho ei t:tonut kasvaa 'ottanut kasvaakseen'. Vuohi ei t:do pysyä aitauksissa. Koirat, joihin opetus ei t:do tehota. — Kiireimpänä työaikana ei t:tonut saada työvoimaa. Vanhemmat eivät aina t:do osata ottaa oikeata otetta lapsistaan.

2. yksityistä tapahtumaa tarkoittaen. **a.** jstak epätoivottavasta: olla vähällä (tapahtua), olla (tapahtumaisillaan); pitää vähältä, että - -. | Silmät t:toivat [= olivat] painua umpeen. Eskolta t:toi jo kärsivällisyys loppua. Hänen silmissään t:toi väkisin sumeta. T:toi naurattaa yhä. Saanko kaataa teille... kas kun t:too läikkyä AGAPETUS. - - ihan t:tovat [lampaat] jyrsiä sormet silpuiksi aina kun navetassa käväisee KIANTO. - - t:toivat pelko ja kaikenlaiset otaksumiset kuitenkin viedä voiton KATAJA. — *Harv.* henkilösubj:n ohella. | Tässä [orjuudessa] tukehtua t:don KIVI. **b.** *kielt.* jstak toivottavasta: ei ole (tapahtua), ei ota (tapahtuakseen), on vähällä tai pitää vähältä, ettei - -. | Kenkä ei t:do mennä jalkaan. Olutlasi ei t:tonut pysyä kädessä. Tehdas ei t:tonut menestyä. Haava ei t:do parantua. Uni ei t:tonut tulla. Ei t:do järki nyt juosta. Ei t:tonut puhe oikein luistaa. Kirjoittamisesta ei t:do tulla mitään. Yö, josta ei loppuakaan t:tonut tulla. - - eikä silloin Kuopiokaan enää t:do Kuopiolle tuntua AHO. — Henkilösubj:n ohella. | Toveri ei t:tonut herätä ollenkaan. Ei t:tonut saada sanaa suustaan. Irmeli ei t:tonut malttaa odottaa vieraiden tuloa.

tahto|aines *s.* Runoilija, jolle luonteenomaista on luja t. Näytelmän toiminnan kannalta tärkeät t:ainekset. **-elämä** *s.* se puoli ihmisen sielunelämästä, joka kuuluu tahdon piiriin; vrt. tahto 1. | Vähämielisyyteen liittyy verraten usein häiriöitä tunne- ja t:n aloilla. **-ihmi|nen** *s.* voimakastahtoinen ihminen vrt. järki-, tunne-

ihminen. | Voimakas, vallanhaluinen t. T:sille on luonteenomaista toimintavietti.

-tahtoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** *poss.* **a.** < tahto 1. | Heikko-, luja-, teräs-, voimakas-, väkevät. **b.** < tahto 2. | Kulttuuri-, puolustus-, rauhan-, taistelu-, voitont.; hyvänt. **2.** Vastent.

tahtoja[16] *tek.* Puotiin t:t TALVIO. — Tyttö jos viel' olla saisin / t:ni tarkastaisin, / valikoisin kosijoita *MANN.

tahtomaton[67] *kielt.a.* **1.** *akt.* - - työstä päässyt päiväläinen, raukea ja t. SILL. **2.** *pass.* Koneen t. liikkeellelähtö AK.

tahtomus[64] *s.* tahdonilmaisu, tahtominen, tahto (2). | Näytelmä, jonka päähenkilöiden tahtomukset jäävät epäselviksi. Ajatus, joka on kypsymässä tahtomukseksi. Lause voi sisältää ilmoituksen, kysymyksen tai tahtomuksen. **-lause** *s. kiel.* T. sisältää käskyn, kehotuksen tai toivomuksen.

tahtonsa *adv. kans.* tahansa. | - - minä saisin tehdä mitä t. sinun kanssasi KILPI.

tahto|peräinen *a.* -peräisesti *adv.* -peräisyys *omin.* tahtoon perustuva, tahdon ohjaama. | Ivalon kirjailijaluonne on ajatus- ja t. Virtaus, joka edustaa uskon t:peräistä puolta. **-puoli** *s.* Sielunelämän t. **-teoria** *s. lak.* **1.** rikosoikeudellinen teoria, jonka mukaan ratkaisevaa on yksilön tahto eikä sen ilmaisu. **2.** teoria, jonka mukaan oikeus on yhteiskunnassa vaikuttavan, yksilöjen yläpuolella olevan tahdon ilmaus. **-toiminta** *s.*

tai [tai', tai] *konj.; syn.* taikka, tahi(kka). Yhdistää sanoja tai lauseita (normaalisesti kahta viimeistä), jotka ilmaisevat eri vaihtoehtoja; vrt. eli. Esiintyy virkkeen alussa vain tyylisyistä: kun edeltävät rinnastetut ilmaukset ovat pitkiä, kun halutaan osoittaa uuden vaihtoehdon havaitsemisen yhtäkkisyyttä tms.

1. väite- tai tahtomuslauseita tai niiden jäseniä yhdistämässä. | Rahat t. henki. Nyt t. ei koskaan! Sen teki Arvo t. Eero. Pahantekijä haluttiin saada kiinni elävänä t. kuolleena. Tulot, joita valtio saa tupakka-, tulitikku- t. makeisvalmisteverosta. — Tulisikin kunnon talvi t. olisi oikea kesä! Uskokaa t. olkaa uskomatta! Puhumattakaan siitä, että olisin hakenut t. saanut stipendejä. — T. käy keskustelu näin. T. sitten hän kiipeili rantavuorilla, huhuili metsään L.ONERVA. — *Erik.* **a.** eräissä elliptisluonteisissa ilmauksissa. | Kaikki, jotka tavalla t. toisella muistivat minua. Syystä t. toisesta työ jäi tuloksettomaksi. Jatkoluokilla luetaan kansalaistietoa muodossa t. toisessa. On ennenaikaista sanoa mitään puoleen t. toiseen. — Kerran t. kaksi vuodessa. Yrjö väitti, ettei lasi t. pari miestä ojaan kaada. **b.** eräissä sanonnoissa. — *enemmän tai vähemmän* ks. enemmän 2. — *(jtak) sinne tai tänne* ilmaisemassa jnk lukumäärän tms. olevan yhdentekevä. | Hehto perunoita sinne t. tänne ei kartanossa suuria merkinnyt. Pari vuotta sinne t. tänne. **c.** *joko — tai* toisensa pois sulkevista vaihtoehdoista. | Hän oli joko puheenjohtajana t. jäsenenä lukuisissa komiteoissa. Matkustan talvilomalle joko Hankoon t. Porvooseen. Hän on joko ruotsalainen (t.) norjalainen t. tanskalainen. **d.** kielt. yhteydessä tav:mmin eikä. | Kiväärin tukki ei saa kammeta t. puristaa piippua. Seudut, joissa ei ole kirkkoa t. rukoushuonetta.

2. kysymyslauseita tai niiden jäseniä yhdistämässä. **a.** kysymys ei koske rinnastettuja jäseniä. | Millä perusteella voimme todeta solut eläviksi t. kuolleiksi? **b.** kysytyt vaihtoehdot eivät ole ainoat mahdolliset; vrt. vai. | Onko nälkä t. vilu? Ilmoittauduttaessa on mainittava, haluaako osanottaja yksityis- t. yhteisasunnon vai huolehtiiko hän itse majoituksestaan. Olenko minä meri t. lohikäärme, että asetat vartioston minua vastaan? VT. | Uskoako vielä kohtaloon ja tarkoituksenmukaisuuteen? T. itseensä. L.ONERVA. — On tiedettävä, onko aluksessa sivukölit t. onko sillä joitakin muita erikoisia ominaisuuksia. Teetkö sinä ihmeitä kuolleille, t. nousevatko haamut sinua kiittämään? VT. En tiedä kuka t. mikä hän on. | Ihmistenkö suosiota minä nyt etsin vai Jumalan? T. ihmisillekö pyydän olla mieliksi? UT.

3. ed:iin liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** yhdistämässä edelliseen jäseneen sitä korjaavaa, selittävää tms. ilmausta. | Siivo t. paremmin sanottuna siivottomuus oli odotuksenmukaista. Jouluhuvit t. miksi niitä sanotaan. - - muistan erään runon - -, t. se on oikeastaan vanha laulu IRIS UURTO. Katsoi ulos suviyötä — t. nyt jo aamua SILL. | En muista ohjelmasta mitään. T. muistan minä yhden asian. **b.** käskyä tms. merkitsevien ilmausten jäljessä: muuten, muussa tapauksessa. | Anna kukkien olla ikkunalla, t. tapahtuu ihmeitä! Siivolla, pojat, t. saatte laputtaa ulos. Saat alkaa kiireesti luokoilla, t. sadekuuro kastelee heinäsi KATAJA. **c.** tapauksissa, joissa ilmoitetuista vaihtoehdoista kumpikaan ei vaikuta asiaan. | Olipa ihminen köyhä t. rikas, niin kuolla hänen pitää. Välipä sillä, haluan t. en. Hän sai olla yksin, tahtoi t. ei. Puski työtään, oli kuuma t. kylmä. Satoi t. paistoi, aina hän oli yhtä totinen. Meni syteen t. saveen, minä uskallan.

taialli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* = seur.; us. par. taika-. | T. voide. T. vaikutustapa, tarkoitus. Kauneuden salaperäinen lumousvoima, sen t:suus.

taianomai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus. *omin.* taikuuteen kuuluva tai pohjautuva, taikuudelle ominainen, taikaperäinen, maagillinen; taikuutta muistuttava; taika-. | T. uskomus. T. toimitus, tarkoitus. T:set menot, parannuskeinot. T:sesti aiheutettu tauti. Sillä sanalla oli t. teho!

tai|de[78*] *s.* **1.** ne toiminnot ja tuotteet, joilla ihminen aisteilla havaittavin keinoin koettaa herättää toisissa itse kokemiaan tunnevaikutuksia; us. *erik.* kuvataiteista. | T:teet voidaan jakaa kuvaama-, sävel-, sana-, liike- ja elet:teisiin. Harrastaa, harjoittaa, suosia t:detta. Olla kiinnostunut, nauttia t:teesta. Omistaa elämänsä t:teelle. T. vaatii miehensä kokonaan. Luova, esittävä t. Hyvää, huonoa, suurta t:detta. Mimiikan, näyttämön t. Graafinen t. Tekstiilitaide on sovellettua t:detta. — Sigrid Undsetin jykevä ja raskasverinen t. Gallen-Kallelan t:teen näyttely. — Us. suppeassa merk:ssä. | Re-

nessanssin t. Suomen t:teen historia. — *Konkr.* kuvaamataiteiden tuotteista. | Myydä, ostaa t:detta. T:detta koteihin! — *Yhd.* etsaus-, kertoma-, kuvaama-, kuvanveisto-, laulu-, lausunta-, lavastus-, liikunta-, maalaus-, näyttelemis-, rakennus-, sisustus-, tanssit.; kirjonta-, koristelu-, kudonta-, tekstaust.; aforismi-, elokuva-, filmi-, huonekalu-, kirkko-, kuva-, muotokuva-, novelli-, näytelmä-, proosa-, runo-, sana-, sävel-, tekstiilit.; kamerat.; barokki-, renessanssi-, rokokoot.; kansant.; kultasepänt. **2.** taidosta. **a.** ed:een liittyen, us. *leik.* taituruudesta, sitä vaativasta työstä. | Jälkiruoat ovat keittämisen t:teen kruunu. Innokkaat onkimiehet ovat kehittäneet onginnan miltei t:teeksi. Opin ongelmat elämän t:teen, / mitä ympäri näin, sitä tein LEINO. — *Kaikkien taiteen sääntöjen mukaan,* ks. sääntö 2. **b.** Vapaat t:teet, seitsemän vapaata t:detta 'myöhäisantiikin ja keskiajan korkeamman opetuksen ja sivistyksen aineet: grammatiikka, retoriikka, dialektiikka, aritmetiikka, geometria, musiikki ja astronomia'.

taide|aarre *s.*, tav. *mon.* vars. kuvataiteen kallisarvoinen tuote. | Museon t:aarteet. **-aine** *s.* Kansakoulun t:ita ovat käsityöt ja piirustus. **-aisti** *s.* kyky ymmärtää taidetta. | Kehittynyt, hienostunut t. Kasvattaa koulunuorison t:a. **-akatemia** *s.* Opiskeli Münchenin t:ssa. — Suomen T:n jäsen. **-arpajaiset** *s. mon.* arpajaiset, joissa on taideteoksia voittoina. **-arvo** *s.* Kalevalan t. Kultakoristeiden t. T:ltaan suuri, toisarvoinen teos. — Luoda, etsiä pysyviä t:ja. **-arvostelija** *s.* tav. kuvataiteen arvostelija. | Kasimir Leino toimi Päivälehden kirjallisuus-, teatteri- ja t:na. **-arvostelu** *s.* vrt. ed. **--elokuva** *s.* vrt. ajanviete-, opetuselokuva. **--elämys** *s.* Näytelmästä muodostui oppilaille t. **--elämä** *s.* Suomen t:n keskeiset henkilöt 1940-luvulla. Talvikauden huvi- ja t. on ollut vilkasta. — Musiikki- ja t. **--esine** *s.* kuvataiteen ja taideteollisuuden tuotteista. | Tauluja ja muita t:itä. Pronssiset, hopeiset, lasiset t:et. Itämaiset t:et. Norsunluusta valmistetut koru- ja t:et. T:itä myyvä liike. **--esity|s** *s.* Arvostella t:ksiä. Juhlan ohjelmaan otettiin eräitä t:ksiä. **-filmi** *s.* taide-elokuva. | - - filmi, joka on katsottava tiede-, opetus- tai t:ksi LK. **-filosofi** *s.* vrt. seur. | T:na Müller-Freienfels opettaa, että taiteen olemus ja ylin arvonmitta on sen vaikuttama elämän kohottaminen. **-filosofia** *s.* se estetiikan osa, joka selvittelee taidetta koskevia yleisiä periaatekysymyksiä. **-filosofi|nen** *a.* T:set mielipiteet. **-galleria** *s.* taidekokoelma; sellaista hoitava laitos. | Dresdenin t:ssa säilytettävä Rafaelin madonna. **-grafiikka** *s.* graafinen taide. **-halli** *s.* taidenäyttelyiden järjestämistä varten oleva rakennus tai huoneisto. | Nuorten taiteilijain näyttely Helsingin t:ssa. **-harrastu|s** *s.*, us. *mon.* Elvyttää kaupungin t:ksia. Kirjallisuudentutkija, jonka t:kset ulottuivat kuvataiteidenkin alalle. — Musiikki- ja t:kset. **-historia** *s.* historia, joka tutkii ja esittää kuvaamataiteita ja niiden kehitystä. **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* T:set tutkimukset, peruskäsitteet. T:sesti arvokas fresko. **-historioitsija** *s.* **-huutokauppa** *s.* taide-esineiden huutokauppa. **-ihan|ne** *s.* Parnassolainen t. Luopua ranskalais-klassillisista t:teista. **-ilma|isu, -ilma|us** *s.* Norjan vanhimpia t:uksia ovat kivikautiset kalliopiirustukset. **-ilmiö** *s.* Renessanssin t:t. — Teatteri- ja t:t. **-julkaisu** *s.* **-jäljennö|s** *s.* kuvataiteen tuotteen jäljennös; myös maalausten painetuista värijäljennöksistä. | Kipsinen t. — Aikakauslehti, jonka liitteenä on t:ksiä.

taide|kasvatus *s.* **1.** kasvatus taiteen harrastamista ja ymmärtämistä silmällä pitäen. | Ainekirjoituksen opetuksen arvo t:kasvatuksen kannalta. **2.** taidekoulutus. | Salvator Rosa sai t:kasvatuksensa Napolissa. **-katsaus** *s.* Aikakauslehden t. **-kauppa** *s.* taide-esineiden kauppa. | Muinaisesine- ja t. Harjoittaa t:a. **-kauppias** *s.* vrt. ed. **-kaupunki** *s.* Firenze t:na. **-kausi** *s.* Arkaainen, goottilainen t. Magnus v. Wrightin viimeinen t. **-keino** *s.* keino taideteoksen esteettisen tehon aikaansaamiseksi, tyylikeino, tehokeino. | T:jen hallinta. Värivastakohtia sovittava valohämy Leonardo da Vincin t:na. Jousisoittimilla on tremolando etenkin orkesterisoitossa draamallisesti jännittävä t. **-keramiikka** *s.* T:mme taso. T:a Tukholman näyttelyyn. **-kesku|s** *s.* 1800-luvun t. Pariisi. Maaseudun t:kset. **-kiel|i** *s.* **1.** kaunokirjallisuudessa käytetty kieli, runokieli. | Eepillinen t. T:emme nykyinen kehitysvaihe. **2.** taiteen teoriassa ja tutkimuksessa käytetty kieli. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* Olympiakisojen t:t. **-kirjailija** *s.* **1.** opillista sivistystä (ja taidekoulutusta) saanut kaunokirjailija;)(kansankirjailija. **2.** taidetta käsittelevä kirjailija; vrt. taidearvostelija, -historioitsija. **-kirjallisuu|s** *s.* vrt. ed. | A. Kivi laski perustuksen suomenkielisen t:den nousulle. — Käydä taidenäyttelyissä ja perehtyä t:teen. **-kokoelma** *s.*, us. *mon.* kokoelma taideteoksia; myös niitä sisältävä huoneisto tai rakennus, taidegalleria. | Ateneumin t:t. Julkiset t:t. [Matkustaja] on joutunut Borghesen t:an ja pysähtyy siihen huoneeseen - - AK. **-korkeakoulu** *s.* Weimarin musiikki- ja t. **-koulu** *s.* **1.** Maaseudun t:t. T:n oppilas. **2.** taidesuunta, taidekoulukunta. | Flanderilaisen t:n huomattavin edustaja Rubens. **-koulukunta** *s.* **-koulutus** *s.* koulutus taiteilijaksi; vrt. taidekasvatus. | Saada t:ta. **-kriitikko** *s.* taidearvostelija. **-kriitillinen** *a.* taidekritiikkiä sisältävä tai koskeva. | T. tutkielma. **-kristall|i** *s.* taiteellisesti käsitelty tai valmistettu kristalli(esine). | Kauniita t:eja. — T:ia myytävänä. **-kritiikki** *s.* Kirjallisuus- ja t. **-kudonnainen** *s.* **-kudon|ta** *s.* taiteellisten mallien mukainen kudonta. | Näytteitä suomalaisesta t:nasta. Harrastaa t:taa. **-kudos** *s.* **-kustantaja** *s.* T:t julkaisevat taideteosten jäljennöksiä. **-kustantamo** *s.* **-kutoja** *s.* **-kutomo** *s.* **-kuvasto** *s.* taidejäljennöksiä sisältävä kuvasto. **-kysymy|s** *s.* Keskustella t:ksistä. **-käsity|s** *s.* Romanttinen, naturalistinen t. Kristillinen t. Minna Canthin uusi t. Halosen t. herkistyi yhä. Taiteilijat voivat vaikuttaa kokonaisten kansojen t:kseen. **-käsityö** *s.* tekijältään taideaistia vaativa käsityö; vrt. taideteollisuus. | Kirjankoristelu ja keramiikka ovat t:tä. Metallinpa-

kotus on hauskaa t:tä. — Suomalaiset t:t ja kudonnaiset. Asettaa näytteille taidekäsitöitä. **-käsityöläinen** *s.* **-lahjoitus** *s.* Huomattava t. Ateneumille. **-laito|s** *s.* Ooppera, konservatorio ym. t:kset. Turun Suomalainen Teatteri kehittyi huomattavaksi t:kseksi. **-laj|i** *s.* Musiikki, korkeassa arvossa oleva t. Laatu-, maisema- ja asetelmamaalaus itsenäisinä t:eina. **-las|i** *s.* taiteellisesti sommiteltu lasi(esine). | Valmistaa t:ia, t:eja. **-laulaja** *s.* vrt. seur. **-laulu** *s.* taiteelliset mitat täyttävä laulu; us.)(kansanlaulu, iskelmä(laulu). | Saada opetusta t:ssa. Esittää t:ja. **-lausun|ta** *s.* Opettaa t:nan alkeita. Onni Savola, Suomen t:nan uranuurtajia. **-leht|i** *s.* Julkaista t:eä. Kuparipiirroksesta jäljennetty t. **-liike** *s.* Taide- ja kehysliike. **-liite** *s.* taidejäljennös lehden tms. liitteenä. | Liitupaperille painettu t. Edelfeltin maalauksesta.

tai|della[28*] *frekv.v. harv.* < taitaa. | Sitten vielä t:telee hän paljon tarinoita LEINO. - - vanhaa runoa jonkin verran t:televa paikkakuntalainen I.HÄRKÖNEN.

taide|luoma, -|luomus *s.* taiteellisen luomistyön tulos. | Eläinpääaseet, esihistoriamme merkittävimmät t:luomat. Koti t:luomana. Perehtyä antiikin t:luomuksiin. **-lyriik|ka** *s.*)(kansanlyriikka. | Oksasen Säkenet, suomalaisen t:an esikoinen. **-lyyrikko** *s.* **-maailma** *s.* Antiikin t:a käsittelevä teos. Saavuttaa t:n suosio. **-maalari** *s.* T. Gabriel Engberg. **-maalau|s** *s.* Hollannin t:ksen korkea taso. — Gallen-Kallelan t. tuohitorveen puhaltavasta paimenpojasta. **-maku** *s.* Hienostunut t. **-muisto** *s.* Pyhän Henrikin kenotafi, Suomen keskiajan arvokkain t. **-muo|to** *s.* **1.** jnk taiteen (us. tiettyä kaavaa noudattava) ilmaisumuoto. | Pyrkiä entistä yksinkertaisempaan t:toon. Dityrambi, elegia ym. antiikin lyyrilliset t:dot. - - novelli on helpompi t. kuin romaani WALTARI. Taide-elämyksen ja ulkonaisten t:tojen suhde. Fuuga, jäljittelevän sävellystyylin korkeimmilleen kehittynyt t. — *Erik.* kuvataiteiden käyttämistä kuvioista. | Lepattava liekki t:tona. Silkkikankaat ovat välittäneet t:toja eri maihin. **2.** taidelaji. | Säveltaide muista t:doista erillisenä ilmiönä. Puunleikkaus on vanhimpia t:toja. **-museo** *s.* Hämeenlinnan t. **-musiikki** *s.* us.)(kansanmusiikki, ajanvietemusiikki. **-nahka** *s.* taiteellisesti kuvioitu tms. nahka. | Kirjan kannet upeaa t:a. **-nautin|to** *s.* taiteen herättämä nautinto. | Tarjota, tuottaa t:toa. Alempien kansankerrosten t:not. Konsertti, joka valmisti kuulijoille suuren t:non. **-niek|ka** *s.*, us. *leik.* taiteilijasta. | Tuntemattoman t:an ikkunamaalaukset. T:an luoma runo. **-näkemys** *s.* Minna Canthin t. **-näyttely** *s.* vars. kuvataiteen tuotteiden näyttely. | Avata, järjestää t. Pysyvä t. Eero Nelimarkan t. Käydä t:ssä. **-ompelu** *s.* koruompelu. | Unkarilaiset ovat kuuluisia t:staan. — Koristaa kukkaro metallilla tai t:lla. **-opetus** *s.* **-opin|not** *s. mon.* Aloittaa, keskeyttää t:tonsa. Harjoittaa t:toja jkn johdolla. Täydentää t:tojaan Roomassa. Jatkaa t:tojaan piirustuskoulussa. Magnus v. Wright antautui t:toihin innokkaasti. **-opisto** *s.* **-oppilaitos** *s.* **-osasto** *s.* Museon t. Opiston t. Sanomalehden t. **-(paino)paperi** *s. kirj.* vars. taidejäljennösten painatuksessa käytetty liitupaperi. **-parsinta** *s.* par. taitoparsinta. **-paussi** *s.* taidetauko. | T:en taitava käyttö. T:t ovat ilmeikkään lukemisen tärkeimpiä vaikutuskeinoja. **-perin|ne** *s.*, tav. *mon.* Jatkaa sukunsa t:teitä. **-piiri** *s.* Kyproksen rakennuskulttuuri liittyy länsimaiseen t:in. **-piirustus** *s.* piirustus taiteena; us.)(teknillinen piirustus. **-posliini** *s.* Talous- ja t:n näyttely. **-pronssi** *s.* kuvanveistotaiteen tuotteisiin tms. käytetty, helposti muokattava ja ulkoilman vaikutuksia kestävä pronssi; vrt. konepronssi. | T. peittyy pian kaunisväriseen homeeseen. **-proosa** *s.* Sillanpään tyyli merkitsi uuden suomalaisen t:n huippua. **-psykologia** *s.* taiteen psykologia. **-puuseppä** *s.* taiteikkaita huonekaluja tms. valmistava puuseppä. **-pyrkimys** *s.* Pariisi, uudenaikaisten t:ten pesäpaikka.

taide|romaani *s.*)(ajanvieteromaani. **-runo** *s.* us.)(kansanlaulu, -runo. | Lyyrillisen t:n keskitetty muoto. ["Saimaan rannalla"] ei - - ole ollut alkuaan varsinainen "kansanlaulu", vaan "t." TARK. **-runoilij|a** *s.* us.)(kansanrunoilija. | Talonpoikais- ja t:at. T:oista mm. Kallio on laulanut kotiseudun ylistystä. Runojen yhteen kutomista Lönnrot ei suorittanut t:ana, vaan todellisena kansanlaulajana. **-runou|s** *s.* nimeltään tunnettujen henkilöiden sepittämä taiteellisesti arvokas runous; us.)(kansanrunous. | Lyyrillinen, eepillinen t. Suomalaisen t:den kielen kehitys. Kansanrunoutemme on t:dellemme avannut ehtymättömät lähteet. **-saavutu|s** *s.* Pakkalan "Oulua soutamassa" t:ksena. **-salon|ki** *s.* huoneisto (ja liike), jossa järjestetään vaihtuvia taidenäyttelyitä ja käydään taidekauppaa. | Merimaalari Toppeliuksen muistonäyttely Strindbergin t:gissa. **-sana** *s.* taidekielen termi, taidetermi. **-sepp|ä** *s.* taidetakoja. | T:ien valmistamia tinaisia lampetteja. **-seura** *s.* Kristillinen t. Vaasan t:n johtokunta. **-sisälly|s** *s.*)(taidemuoto. | Musiikin muodot ovat luonnollisia ilmauksia sävelteoksen t:ksestä. **-soit|in** *s.* Harpun kehittyminen t:timeksi. Harmonikkako t.? **-soitto** *s.* Metallitorvien käyttö t:on. **-suun|ta** *s.* Impressionismi, ekspressionismi, symbolismi ym. 1800-luvun t:nat. **-sävellys** *s.* us.)(kansansävelmä. **-säveltäjä** *s.* vrt. ed. **-sääntö** *s.* **-ta|e** *s.* T:keet ym. taideteollisuuden tuotteet. **-tajunta** *s.* Välitön t:mme ei pidä suoranaista tunteen ilmaisua novellissa asiaan kuuluvana. **-takoj|a** *s.* vrt. taidetaonta. | T. Frans Nykänen. T:ien kurssit. **-takomo** *s.* vrt. taidetaonta. | T:ssa tehdään valaisimia, metallikoristeita ym. Metallinkiillottaja saa paikan t:ssa [ilm.]. **-tanssi** *s.* taiteellinen tanssi, tanssitaide;)(seura-, kansantanssi. | T:n opettaja. Liikuntamuodoiltaan vapaa t. T:n ystävät. Esittää t:a. **-taon|ta** *s.* epäjalojen metallien valmistus taiteellisiksi esineiksi, koristeiksi tms. takomalla ja pakottamalla sekä leikkaus- ja vajotustyötapoja apuna käyttäen. | Taideteollisuuskoulun t:nan opettaja. — Veistoksilla ja t:nalla somistettu portti. **-tarkoitu|s** *s.* Vaskipuhaltimien kehitys t:ksiin käytettäväksi. **-tau|ko** *s.* sävellyksen tms. taiteellista tehoa luova tauko; vars. laajemmin ja *kuv.*:

puhuessa tm. käytetty tehoa lisäävä tauko; *syn.* taidepaussi. | Kesken hyökkääviä sanojaan Pekka piti t:on lyödäkseen sitten viimeisen kortin pöytään. **-tekoi|nen** *a. harv.* Kansanruno t:sen runoelman rinnalla. - - Bathseban kuvalauseet osoittautuvat pikemmin t:siksi TARK. **-teolli|nen** *a.* taideteollisuuteen kuuluva tai liittyvä; taideteollisuuden keinoin valmistettu; us. par. taideteollisuuden, taideteollisuus-. | T. oppilaitos. T. toiminta. T:set tuotteet.

taideteollisuus *s.* käsityö- ja koneteollisuuslajit, joiden valmisteissa kauneusnäkökohdat ovat tärkeällä sijalla, koristetaide, ornamentiikka. | Taideteollisuuden piiriin luetaan mm. tekstiilitaide, lasi- ja keramiikkataide, kultasepäntaide ja huonekalutaide. **-esine** *s.* Puisia ja metallisia t:itä. **-kokoelma** *s.* Museon t:t. **-koulu** *s.* **-malli** *s.* T:en suunnittelu. **-museo** *s.* **-näyttely** *s.* Ottaa osaa t:yn. Suomalainen t. Bukarestissa. Pariisin t. **-tuot|e** *s.*, tav. *mon.* Yhdysvaltain markkinain avautuminen suomalaisille t:teille.

taide|teoreetikko *s.* taideteorian tutkija. **-teoreettinen** *a.* taideteoriaa koskeva, siihen kuuluva tai liittyvä. | T. oppi. **-teoria** *s.* taiteen teoria; vrt. estetiikka. | Naturalistinen t. Runousoppi t:n osana. **-teo|s** *s.* taiteellisen luomistyön tulos, taiteen tuote. | Kirkko, joka on arkkitehtoninen t. "Nummisuutarit" t:ksena. - - jokaisen t:ksen, olipa se runo, maalaus, sävellys tai romaani, olennainen perusominaisuus on rytmi WALTARI. — *Erik.* **1.** hyvästä taideteoksesta. | Kirjailija, jonka kertomukset ovat pieniä t:ksia. Maalaus oli todellinen t. **2.** kuvataiteen tuotteista. | Hankkia t. koulun juhlasaliin. Kirja-, musiikki- ja t:sten kauppa. **3.** yl. taiturimaisista suorituksista. | Kuhankeittäjän pesä on t. Hyvin kaivetut ojat olivat t:ksia alallaan. Varatuomarin tulo konserttisaliin oli aina jo t. sellaisenaan LEINO. **-termi** *s.* taidekielen termi. **-terminologia** *s.* vrt. ed. **-tilaisuu|s** *s.* vars. esittävää sanataidetta ja / tai musiikkia sisältävä tilaisuus. | Konsertit ym. t:det. **-tina** *s.* taidevaluun käytetty tina; myös tinaisista taide-esineistä. **-toiminta** *s.* Barokkikauden vilkas t. **-tuotan|to** *s.* **1.** taiteellinen luomistoiminta. **2.** taidetuotteet. | T:non myynti. **-tuot|e** *s.* taiteen tuote, taideteos (joka us. on merk:ltään arvostavampi). | T:teiden tekijänoikeus. Lastenlaulujen kaltaisia t:teita. — Kirjallisuus- ja t:teiden vienti. Kivikaudelta säilyneet t:teet. **-tyyl|i** *s.* jllek taidelajille tai -suunnalle, jnk ajanjakson tai yhteisön taiteelle ominainen tyyli; us. = taidesuunta. | Gotiikka, renessanssi ym. t:it. Ekspressionistinen t. Noudattaa ajan makusuuntaa ja vallitsevaa t:iä. Romaanisessa t:issä lohikäärme esiintyy koristeaiheena. Kansansävelmissä voi havaita vaikutuksia eri aikakausien t:eistä. **-|työ** *s.* **1.** vars. taideteollisuudesta. | Kuvanpainanta oli ennen t:työtä. **2.** vars. kuvataiteista: taideteos, -tuote. | Valmistaa kirkkoihin t:töitä. **-uinti** *s.* par. taitouinti. **-vaikut|e** *s.* Saada t:teita jklta. **-vaikutu|s** *s.* Musiikki, jonka t. perustuu yksiäänisyyteen. — N.N. sai varsinaiset t:ksensa Ranskassa. **-valaja** *s.* vrt. seur. | T. Mauno Virtanen. **-valanta** *s.* taideteosten valanta. **-valokuva** *s.* taiteellinen valokuva. **-valokuvaaja** *s.* vrt. seur. **-valokuvaus** *s.* taiteellinen valokuvaus. **-valu** *s.* taidevalanta. **-vietti** *s.* Voimakas t. Tyydyttää t:ään. Jokaisen ihmisen sisimmässä on t. **-virtau|s** *s.* taidesuunnasta. | Uudet t:kset. Taiteilija, joka kuvastaa ajan t:ksia. **-yhdistys** *s.* vars. kuvataidetta vaalivia yhdistyksiä. | Suomen t.

taidok|as[66]* *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* vrt. taitava, taidollinen 1. **1.** henkilöistä tms.; jolla on suuri taito jhk; monitaitoinen. | Väinämöinen oli t. uros. Mies olin silloin t., / niin luulin, vaikka miksi *MANN. - - Matin t. käsi oli ohjissa KATAJA. Pojan käytännöllinen t:kuus. Kaivertaa t:kaasti. — Vars. **2.** suurta taitoa osoittava tai vaativa, taitavasti tehty. | T:kaat käsityöt. T:kaita savitavaroita. Voimistelijan t:kaat liikkeet. Puvun t:kaat laskokset. Lintujen t:kaat pesät. Puolustautua t:kain sanoin. Välimerkkien t. käyttö. T:kaasti ommeltu puku.

taidolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** taidokas, taitava. | Taukojen t. käyttö. Koko t:sesti tehty rakennus luhistui. [Onkijan on saaliinsa] otettava t:sesti, kaikkien taiteen sääntöjen mukaan oikein, elegantisti AHO. **2.** vars. *raam.* ymmärtäväinen, viisas. | [Puhuttele] t:sia miehiä, jotka minä olen täyttänyt t:suuden hengellä VT. - - hän on lakannut tekemästä sitä, mikä t:sta ja hyvää on VT. — *S:sesti.* Nuhde vaikuttaa enemmän t:sessa kuin sata lyöntiä tyhmässä VT[V]. **3.** (jhk) taitoon kuuluva tai liittyvä; us. par. muuten. | Sekakuoro, jota vaivasi epäpuhtaus ja muut t:set puutteet. Jokaisen sotilaan on osattava seuraavat t:set perusasiat: - - AK. [Painikilpailujen] raskas sarja oli t:sesti [= taidon kannalta] heikko.

taidonnäyt|e *s.* kelpoisuuden osoittamiseksi vaadittu tai suoritettu näyte; yl. taidokas työ tms. | Opin- ja t:teet. Suullinen ja kirjallinen t. Suorittaa t. Osoittaa pystyvyytensä t:tein. Seurata voimistelijain t:teitä. Runous on enemmän kuin kirjallista ajanvietettä tai esteettistä t:että. - - ei mikään mestariteos, mutta t:teenä ensiluokkainen valtakirja runoilijain ammattikuntaan KOSKENN. Saviastiat voivat olla työmiehen oivia t:teitä. Elannon leipomon t:teitä Messuhallissa.

taidot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < taito. **1.** taito(j)a vailla oleva, taitamaton; kykenemätön; kömpelö. | Salata t:tomuutensa. T:tomasti kyhätty uuni. Voi meitä onnettomia, / tyhmiä, t:tomia! VK[V] - - taluttele t:onta / syliin Herran Jeesuksen! S.KORPELA. — Gen:n ohessa. | - - niitä [sanoja] ainakaan suomen t. ei olisi ymmärtänyt L.KETTUNEN. **2.** vars. *kans.* tajuton, tiedoton. | T:tomiksi humaltuneet SILL. Maata t:onna HAANPÄÄ. - - vyöryi siitä alas nurin niskoin ja makasi kuin t. jonkin aikaa PAKK.

taifuuni[6] *s.* Kaakkois-Aasian rannikolla esiintyvä pyörremyrsky; vrt. hurrikaani, sykloni, tornado.

taiga[10] *s.* Siperian metsävyöhyke, joka vaihtelevan levyisenä ulottuu Uralista Tyyneen mereen saakka.

tai|ka[10]* *s.* **1.** menettely(tapa), jollaisilla vars.

alkukantaiset kansat ovat uskoneet saavansa luonnonvoimat tms. hallintaansa. | Teki t:an: sitoi kaksi puunlatvaa yhteen karjapolun poikki. Suomen kansan muinaiset t:at. Eri eläinten suojeluun tehoavat t:at. Harjoittaa t:koja. Aiheuttaa t:oilla sairautta. Vanha t., johon vieläkin uskotaan. T:koja tehtiin maanviljelyksessä, karjanhoidossa, kalastuksessa, sairauden sattuessa, häissä jne. — Suhteet työväkeen olivat kuin t:asta selvinneet. — *Yhd.* kalastus-, karjanhoito-, lemmennosto-, lääkitys-, maanviljelys-, metsästys-, parannust.; hedelmällisyys-, karja-, kauneus-, rakkaus-, tuulit.; lemment.; vastat.; kevätt. **2.** *harv.* taikaväline. | Maamyyrän etukäpälä on hyvä t. karhunpyynnissä. **3.** avarammin ja *kuv.* **a.** kiehtova, salaperäinen voima, lumous. | Aavikoillakin on kahlehtiva t:kansa. Kauneus on t., jonka piiriin elämämme voi joutua yhä täydellisemmin. Ihailimme pohjolan kesäyön t:kaa. - - kun päättyy talven pitkä yö, / ja välkkyy valon t. KOSKENN. **b.** *jksta, jstak ei ole taikaa* ei ole uskomista jkhun tai jhk, jklla tai jllak ei ole merkitystä, jksta tai jstak ei ole hyötyä, apua. | Lieneekö t:kaa koko ennustuksesta! Mitäpä juopuneen puheista on t:kaa! Ei äijästä enää ole mitään t:kaa. Kun ei ole takkia, niin housuistakaan ei ole paljon t:kaa. Rakennuksista ei ole t:kaa, mutta pellot ovat hyvät TOPPILA. — Ei siihen ole taikaa [että lapsi kuolee] CANTH.

taika|-aine *s.* - - keräsi - - vuoden varat sarvia, kynsiä, rakkoja ja muita t:-aineita AHO. — *Kuv.* Radiumia, terveyttä tuottavaa t:-ainetta. **-esine** *s.* taikakalu. | Karhunturpa, -hammas ja -kynsi t:inä. Ihmeellinen, onnea tuottava t. sampo. **-huilu** *s.* [Eevan ääni] helkkyi sieltä heleänä kuin t:n säveleet IMMI HELLÉN. **-hun|tu** *s.* sadussa: näkymättömäksi tekevä huntu. | Vuoren ääriviivat katosivat yhtäkkiä kuin t:nun peittäminä.

taikai|nen[63] *a.*, vars. *kuv.* taianomainen, taiallinen, taika-. | T. kunnioitus jkta kohtaan. Vangita jku t:sin voimin. T. kesäyön hämärä.

taika|isku *s.* — *kuin taikaiskusta, -iskulla* eräissä yhteyksissä: yhtäkkiä, nopeasti; yllättäen, odottamatta. | Kaikki muuttui kuin t:iskusta. Tusina palvelijoita ilmestyi kuin t:iskulla näkyviin. **-juom|a** *s.* taianomaisesti vaikuttavaksi tarkoitettu juoma. | T:iin sekoitettiin mitä ihmeellisimpiä aineita, ja niitä käytettiin lemmen nostatukseen ym. **-kaava** *s.* = taikaluku 1. | Hokuspokus, t., jota silmänkääntäjät käyttävät kujeissaan. **-kalu** *s.* esine, jossa kuvitellaan olevan maagillista voimaa (ja jota siksi käytetään taianteossa), taikaesine, -kapine. | T:ja ovat amuletit, talismaanit, fetiššit sekä taikojen tekemiseen tarvittavat esineet. Vie t:t tuulimyllyn akselin alle, niin vierellä venyjän saat TOPPILA. — Satu t:sta, joka antoi omistajalleen kultakolikoita. — *Kuv.* Kansanäänestys näkyy olevan se miellyttävä t., jota kansakunta - - kernaimmin käsittelee AK. **-kapine** *s.* = ed. | Kaulassa synnillinen t. T., joka suojeli taudeilta, jos sitä sai sipaistuksi. **-kehä** *s. kuv.* = taikapiiri 2. | Viivyttiin vielä Sihverin sanain synnyttämässä t:ssä LEINONEN. — - - tästä t:stä [ei] voida pelastua taistelemalla suoraan militarismia vastaan K.S.LAURILA. **-keino** *s.* Käyttää t:ja. Noita, joka t:illaan avasi kirkonkin oven. — *Kuv.* Tullien t:lla toivottiin voitavan lujittaa Englannin maailmanvaltaa. **-kirja** *s.* tav. taikoja sisältävä kirja. | Tietäjän t. **-kiv|i** *s.* Poppamiehen t:et. **-kone** *s.*, vars. *kuv.* Puhelin, pieni t. **-konst|i** *s. ark.* taikakeino. | Kokeilla erilaisia t:eja. — *Kuv.* - - millä ihmeen t:illa - - ovat saaneet perunantaimensakin jo kukkavarrelle? KARHUM. **-kuvastin** *s.* taikapeili. **-kuvio** *s.* taikamerkki. **-käsitys** *s.* taianomainen käsitys. **-lamppu** *s.* sadussa: taikavoimainen lamppu. | Aladdinin t. — *Kuv.* "Onni", tuo etäinen, kiehtova tarulinna, tuo Aladdinin t. HOLLO. **-linna** *s.* Satujen t:t. — Vars. *kuv.* Tapion t. KIANTO. - - avaimet t:an kanssas taoin, / ihmeiden meret meitä ympäröi AK. **-lintu** *s.* Metsänhaltijan t. **-luku** *s.* **1.** loitsu(luku), taikakaava. | T. struumaa vastaan. Parantua lääkkeiden ja t:jen ansiosta. **2.** Vanha t. kolme. — *Fys.* atomin ytimen hiukkasmääränä naapurilukuihin verrattuna poikkeuksellisen yleinen luku, maagillinen luku. **-luulo** *s.* taianomainen uskomus. | Elää vanhoissa pakanallisissa t:issa. Kehrääjälintu on antanut aihetta kaikenlaisiin t:ihin. **-lyh|ty** *s.* (alkeellinen) kuvanheitin, skioptikonkoje. — *Kuv.* - - sun taivasnäkyjesi t:dyt, / sun haavees kymmenhaarakynttilät SILJO. **-lyhtykuva** *s.* **-läh|de** *s.* taikavoimainen lähde. | Somerojan t:teestä löydetty uhriraha. **-maailma** *s.*, vars. *kuv.* Lapsuuden romanttinen t. **-mahti** *s.* taikavoima.

taikamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* taianomainen, taiallinen, taika-; taikauskoinen. | Rooman kirkon käsitys kasteen t:sesta vaikutuksesta. - - siinä tapahtui sittenkin jotakin t:sta, joka omituisesti vaikutti miesten mieliin ALKIO.

taika|menot *s. mon.* T:menojen kehitys. Vanhojen t:menojen piirteitä on yhä vieläkin parannustavoissa. **-merk|ki** *s.* taikatarkoitukseen käytetty (piirretty tai kaiverrettu) merkki. | Hannunvaakuna, viisikanta, hakaristi ym. t:it. - - t:eillä turvattiin talon astiat ja muut esineet pilauksilta PAULAH. — Tehdä käsin salaperäisiä t:kejä. **-mie|s** *s.* taikuri. — *Kuv.* Jotakin tavallisuuteen soveltumatonta numen adest -tuntua on tämän t:hen [Hellaakosken] koko runoilijankehityksessä AK. **-neliö** *s.* neliöruudukko, jonka ruutuihin on kirjoitettu kokonaisluvut yhdestä jhk neliölukuun saakka tai muut sovitut kokonaisluvut siten, että jokaisen pysty-, vaaka- ja lävistäjärivin lukujen summa on sama. **-neste** *s.* **-neuvo** *s.* taikaväline, -keino. | Ensimmäinen kevätkala t:na. Solmii t:illa miesten sydämet. **-numero** *s.* Yhdeksikkö on kolminkertaisen onnen luku, t. **-opillinen** *a.* vrt. seur. **-oppi** *s.* taikuus, magia. **-peili** *s.* **1.** saduissa: taikavoimainen, esim. ennustustaitoinen peili. — *Kuv.* [Kuvat] sielun t:n, joissa / sydänsynnyt kangastuvat LEINO. **2.** *fys.* metallipeili, jonka takapinnassa olevat ornamentit näkyvät etupinnan heijastamassa kuvassa. **-peräinen** *a.* taikuuteen perustuva, taianomainen. | T.

ajatustapa. **-piiri** *s.* taikaympyrä. **1.** taikavälinein kierretty piiri, jonka sisäpuolella uskottiin oltavan turvassa pahoilta voimilta. **2.** *kuv.* taikakehä. **a.** kiehtovasta tilasta, paikasta tms., josta ei haluta luopua. | Elokuisen kuutamoillan ihmeellinen t. Onkimies, joka joutuu kalastuksen t:iin. Keitaan t:n ulkopuolella alkaa autiomaa. **b.** tilasta, josta ei ole pääsyä, noidankehä. | Yrittää vapautua sovinnaisten käsitysten t:stä. **-pussi** *s.* Säilyttää taikakaluja t:ssa. **-puu** *s.* Tammi t:na ja palvontapuuna. **-rumpu** *s.* **1.** noitarumpu. **2.** yksinkertainen elokuvakoneen edeltäjä, stroboskooppi. **-san|a** *s.* vrt. taikakaava, -luku. | Lausua ihmeellisiä t:oja. — *Kuv.* us. "muodissa" olevista, tärkeistä käsitteistä; vrt. iskusana. | Persoonallisuus, länsimaisen maailman t. Vapaus on nykyajan t:oja. **-sauva** *s.* taikavoimainen sauva. | Haltijan t., jonka kosketuksesta ympäristö muuttui kokonaan toiseksi. — Nykyisetkin silmänkääntäjä-taikurit käyttävät t:a. — *Kuv.* Kuin t:n kosketuksesta muuttui ennen aivan eloton alue suureksi tehdasyhdyskunnaksi. Runon t. Menneisyyden kultainen t. oli häntä koskettanut LEINO. **-sormus** *s.* saduissa: taikavoimainen sormus. **-taito** *s.* Suomalaisten tunnettu t. **-taitoinen** *a.* **-taituri** *s.* taitava taikuri. **-tarkoitu|s** *s.* Tehdä risti oven kamanaan t:ksessa. Käyttää tuhkaa t:kseen. **-temp|pu** *s.* **1.** silmänkääntötemppu. | T:puja yleisön huviksi. **2.** taika (1), taikakeino. | Noidat, jotka osasivat eniten t:puja. Tehdä t. päästääkseen jku metsänpeitosta. Toimittaa t:uilla kadonneita tavaroita takaisin omistajalleen. — *Kuv.* T., jolla yhteiskuntaolot saadaan paremmiksi. **-temppuesity|s** *s.* Ilahduttaa katsojia t:ksillään. **-toim|i** *s.* Tietäjän t:et.

taikau|s[64] *s. vanh.* taika, taian teko. | Noituuden ja t:sten karttamisesta VT[V]. Joka maksusta harjoittaa - - t:sta LK.

taika|usko *s.* usko, että tapahtumilla on yliluonnolliset syynsä ja yksityisten ilmiöiden välillä salaperäinen yhteys. | Karkea, törkeä t. T. rehottaa. On pelkkää t:uskoa luulla, että kolmetoista on onnettomuuden luku. T:uskosta erotetaan usein ns. liikausko. **-uskoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* taikauskoon kuuluva tai liittyvä, sitä osoittava; taikauskon vallassa oleva. | T:set käsitykset, tavat. T:set laulut. Joutua t:sen kauhun valtaan. Silmälasikäärme t:sen kunnioituksen kohteena. — T. ihminen, kansa. Seurata ennusmerkkejä t:sesti. **-vaikutus** *s.* Oli saatava tiettyyn kohteeseen suuntautuva t. **-valo** *s. kuv.* Pohjolan kesäyön t. **-varpu** *s.* kaksihaarainen (pajun)oksa tms. esine, jonka avulla väitetään voitavan löytää vesisuonia tai malmeja ja havaita maasäteilyä. **-viitta** *s.* saduissa: näkymättömäksi tekevä viitta. **-virpi** *s.* taikavarpu. **-voide** *s.* Pääsiäisnoidan t. **-voima** *s.* Talismaanin t:t. — *Kuv.* **a.** Luonnon suuri t. Korujen t. Röntgensäteet, jotka t:llansa kykenevät parantamaan ihmisruumiin sairasta organismia. T. muistojemme, / - - / taikoo kirkkaaks sydämemme *A.KIVIMAA. **b.** *kuin taikavoimalla* tms., us. toiminnan nopeudesta, helppoudesta, yllättävyydestä tms.; vrt. taikaisku. | Raittiustalo, joka nousi kuin t:lla männikkökummulle. Kuin t:lla alkoi kesä lähestyä. Ja ikään kuin näkymättömän t:n käskystä kangastui samalla hänen eteensä luminen erämaa LEINO. **-voimai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* vrt. ed. | T. karhun veri. T. kasvi. Vihollisen päänahka t:sena voitonmerkkinä. T:set haltijat. Vaikuttaa t:sesti. — *Kuv.* T:sten tuoksujen täyttämä sikari. **-väline** *s.* taikakalu. | Tulen käyttö t:enä. **-ympyrä** *s.* taikapiiri. | Piirtää t. jnk suojaksi. — *Kuv.* Harhata nautintoelämän t:ssä. **-yrtti** *s.* T:en parantava voima.

taike|a[21] *a. harv.* juonikas, tukala; kankea. | - - opas taitava t:illa teillä A.V.KOSKIMIES. Siveä silmän edessä, t. takaisin puolin SL. — Siitä [iskusta] on hukalla t. selkä KS. — *S:sesti.* Tuolta ennen pulmat puuttui, / tuolta t:at tapahtui: / tietomiesten tienohilta KAL.

taikina[15] *s.* jauhoja (ym.) nesteeseen sekoittamalla tehty, (kohotusaineilla kuohkeutuva) leivän tms. valmistukseen käytetty tahdas; myös samantapaisista seoksista; vrt. tahna, voide, iskos, seos, sekoite. | Hapan t. Kiinteä, notkea, jäykkä t. Hieno, kermamainen t. T:n juuri. Alustaa, sekoittaa, vaivata t:ksi. Tehdä t. maitoon. Sotkea, alustaa t:a. Hapattaa t:a. T., joka kaaviloidaan ohueksi levyksi. T. happanee, nousee, kohoaa. Lapsella oli suupielet t:ssa. Antaa joka t:sta [= aina kun leivotaan] lämpimäisiä. — Hiertää liisteri ja liitujauho veteläksi t:ksi. Valssit hienonsivat lumppuja t:ksi. Mylly, puimakone lyö t:an [käy tahmaiseksi, jyvistä muodostuu tahmaa]. — *Kuv.* Lauhkea kuin lammas ja taipuisa kuin t. Niin kuin sokeroidussa t:ssa rattaat pyörivät [loansekaisessa lumessa] LEINONEN. — *Yhd.* hiiva-, jauho-, maito-, muna-, ruis(jauho)-, savi-, suklaa-, vehnä(jauho)-, veri-, voit.; hapanleipä-, kahvileipä-, korppu-, leipä-, makaroni-, marenki-, munakas-, mureke-, ohukais-, pannukakku-, piirakka-, pikkuleipä-, piparkakku-, sokerikakku-, vehnäleipät.; kuorrutust.; hapant.; murot.

taikina-|allas *s.* **-astia** *s.*

taikinai|nen[63] *a.* **1.** *ain.* T., puoliraaka kakku. **2.** *poss.* T:set kädet.

taikina|kaukalo *s.* **-kaulin** *s.* **-kerros** *s.* Astian reunoihin jäänyt t. **-kone** *s. ruok. tekn.* T:essa alustettu taikina. Vatkata nitroselluloosaa ja kamferia t:essa [selluloidin valmistuksessa]. **-korvo** *s.* Kohoava t. **-kuor|i** *s.* T:essa kypsytetty paisti. Piirakan t. **-levy** *s.* levyksi kaulittu taikina. | Kiertää t. kääröksi. Levittää riisiryynit t:lle. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* T:sen kostea täyteaine. T:siksi pehminneet rautakappaleet. Kuumentaa aine t:seksi. Ihonalaisen kudoksen t. turpoaminen. Säilyttää värejä t:sessa tilassa. — *Kuv.* Pehmeä, t. käsiala. **-marja** *s.* Ribes alpinum, lehdoissa ja kivikkorinteillä kasvava n. 1—1,5 m:n korkuinen herukoiden sukuinen pensas; sen marja. **-marjapensas** *s.* vrt. ed. **-massa** *s.* **-neste** *s.* taikinaan tarvittava neste. | Käyttää maitoa t:enä. **-n|juuri** *s.* taikinan juuri; ks. 1. juuri 4. | Sekoittaa t:juurta. **-n|sekoitin** *s.* us. taikinakone. **-pala** *s.* **-purtilo** *s.* **-pyt|ty** *s.* Puinen t. T:yn kansi. **-pyö-**

rä *s.* laite, jolla taikinalevystä leikataan halutun muotoisia paloja. **-saavi** *s.* **-suikale** *s.* T:in koristettu jouluuleipä. **-tanko** *s.* eräs pikkuleipä(laji); myös = ed. **-tiinu** *s.* **-tulos** *s.* se määrä, mikä jstak jauhomäärästä saadaan taikinaa. | T. 100 jauhokiloa kohti 160 kg. **-väri** *s. kirj.* erikoisen jäykkä, hitaasti kuivuvaan vernissaan runsaasti väriainetta käyttäen jauhettu väri.

taikinoi|da[30] *v.* **1.** päällystää, sulkea tai varustaa taikinalla. | T:dut kyljykset, omenat. T. sahtitynnyrin ilmareikä. Hanhen voi t. samaan tapaan kuin kinkun. **2.** tehdä taikinaa. | T. vehnäjauhoista tiukka tahdas. — *Erik.* sintrata 1.

taikinoitu|a[1*] *pass.v.* < ed. 2. | Väkilanta, joka helposti t:u. — *Erik.* sintrautua. | Hiilen t:minen.

taikka *konj.; puhek.* kieltov:n yhteydessä taikk'en, taikket jne. = tai. (*1.*) Henkilöt, jotka nauttivat t. myöntävät luottoa. — *taikka* — *taikka* (vanh.) joko — tai. | T. jousi murtuu, t. jänne katkeaapi SP. - - t. hän tätä vihaa, ja toista rakastaa; t. hän tähän suostuu, ja toisen ylönkatsoo UT[V]. (*2.*) Niin pian kuin on käynyt selville, onko - - avoimeksi joutuneelle alueelle saatu uusi asukas vai onko luovuttaja pysynyt alueen omistajana t. lunastetaanko se kunnalle tai valtiolle - - LK. (*3.*) - - Hiltu nyt on täällä Tampereella, taikkei se Tampereella ole, mutta on Pyynikillä SILL. — Älkää vain rakastuko, t. minä tulen mustasukkaiseksi... LINN. — Yhtä kaikki, kuoli t. eli KOSKENN.

taikko[1*] *s. murt.* tadikko. | - - ei tasavallan tallia / sun t:s luoda voi MANN.

taiko|a[1*] *v.* **1.** tehdä taika tai taikoja; aiheuttaa, tuottaa tai aikaansaada taikojen avulla; tehdä taianomaisesti, loihtia (1), noitua; vrt. loitsia. | Kuvilla t:minen. — T. sairas porsas syömään. T. sammakkoja ihmisten vatsaan. T. tauti pois. Panu oli - - t:nut torniolaisen koskeen AHO. — Taiottu lähde, pöytä. **2.** tehdä silmänkääntötemppu(ja), aikaansaada niiden avulla. | Silmänkääntäjä t:i jäniksen hatustaan. **3.** *kuv.* noitua, loihtia. | Mistä minä rahaa taion? Kalkkisalpietarin kylvö suorastaan t:o esille vihreyttä ja voimaa.

taikoja[10] *tek.* Taitava t.

taikomisväline *s.* Rumpu t:enä.

taikomu|s[64] *s. harv.* taika, taikominen. | - - että noitia sieltä kuljetetaan tännekin sydänpitäjään t:ksiaan tekemään AHO.

taikuri[5] *s.* **1.** taikojen tekijä; vrt. noita, velho, poppamies, tietäjä, maagi. **2.** silmänkääntäjä. **3.** *kuv.* vars. 1. kohtaan liittyen. | Kuinka taitava t. onkaan Luonto, kun se kietoo nuoren olemuksen lemmen pauloihin! HOLLO.

taikurimai|nen[63] *kalt.a.*, vars. *kuv.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* taidokas, taiturimainen. | T:sta voimistelua. Suoriutua tehtävistään t:sen helposti. T:suuden hohde.

taikuruus[65] *omin.* < taikuri. | Renessanssiajan t.

taikuu|s[65] *s.* toiminta luonnossa piilevien salaperäisten voimien hallitsemiseksi: taikominen, loitsiminen; usko taikojen, loitsujen yms. tehoon; magia, noituus; vrt. taikausko. | Harjoittaa t:tta. Kuvat taikomisvälineinä luonnonkansojen t:dessa. Kunhan vain muisti siunata itsensä, ei t. vaikuttanut mitään. Musta t. 'musta magia'. Uskoessaan persoonattomiin voimiin ihminen käyttää niitä hyödykseen yksinomaan taikojen avulla; sen vuoksi tätä uskonnonmuotoa nimitetään t:deksi eli magiaksi UNO HARVA. — *Erik.* taika, taikakeino. | Vastustaa t:ksia. Uskoa t:ksiin. Leikata ruumiin sormi t:ksia varten. — *Yhd.* kuvat.

taimelle|nousu, -tulo *s.* Tasainen, nopea t. Perunan t.

taimen[55] *s.* Salmo trutta, paksuhko, leveäpyrstöinen, runsastäpläinen lohen sukuinen kala. | T:esta on usein eri lajeinakin pidettyjä muunnoksia. — *Yhd.* järvi-, meri-, purot.

taimeton[57] *kar.a.* < taimi. | Kuusikon t. aukkopaikka.

taimettu|a[1*] *v.*, vars. *metsät.* maa-alasta: ruveta kasvamaan taimia, tulla taimiseksi; vrt. taimia. | T:nut vyöhyke. Ojitettujen soiden t:minen. Huolehtia hakkuualojen t:misesta. Kasvualusta t:u.

taim|i[35] *s.* vrt. oras, vesa, verso, istukas. **1.** vasta mullasta noussut tai istutettava tai istutettu, vars. (omakohtaista) hoitoa saava nuori, kehittyvä (ei vilja)kasvi. | Asterin, kurkun t. Männyn t. Hento, rehevä, vihanta t. Istuttaa t:ia multapenkkiin, ruukkuun. Koulutetut, koulut tamattomat t:et. T:et juurtuvat. T:ia tekevä perunamaa, kasvi. T:ien hankinta, kuljetus. Tainten myynti. Vioittaa t:ia. T:et kohosivat uljaiksi puiksi. — Tulla t:elle. Kylvös nousee t:elle. Peruna on hyvällä t:ella. — *Yhd.* kaalin-, katajan-, kurkun-, lantun-, mansikan-, männyn-, pellavan-, perunan-, tammen-, tomaatin-, tupakant.; juurikas-, nauris-, vihannest.; kylvös-, pistokas-, rönsy-, siemen-, sirkkat.; susit. **2.** *kuv.* **a.** lapsi, (jtak ammattia, tehtävää tms. varten opiskeleva tai harjoitteleva) nuori henkilö, alku (2.b). | Ihminen, joka hennosta t:esta alkaen on saanut ympäristönsä hoivaa. Mitä sitten miehet, kun miehen t:etkin SP. Mä t. olen sun tarhassas / ja varten taivasta luotu VK. — *Yhd.* ihmist. **b.** kehkeytyvistä ilmiöistä tms. | Kristinuskon nuori t. Kansanvallan hento t. Epäilyksen t. Ajatus, joka nousi t:elle hänen mielessään. Katso, minä teen uutta; nyt se puhkeaa t:elle VT. - - t. taiteen suomalaisen, Suomen nuorin näyttämö LEINO.

taimi|a[17] *v.* nousta taimelle, olla taimella; vrt. taimettua, versoa. | Siemen t:i. Harvaan t:nut naurismaa. Kuusen t:minen. - - yks' on tammi t:matta, / juurtumatta puu Jumalan KAL. — *Kuv.* Inhimillisyys taimi Goethen elämäntyössä useammalla sirkkalehdellä KOSKENN.

taimi|aste *s.* Keväällä, kun kasvit ovat t:asteella. Perunan varhaisella t:asteella suoritettu multaus. **-etäisyy|s** *s. maat. metsät.* etäisyys taimesta taimeen (samassa rivissä). | Harventaa 20 tai 25 cm:n t:ksille. Juurikasvien t:det olivat 25 cm ja rivietäisyydet 50 cm. **-hinnasto** *s.* Hankkijan t. **--|ikä** *s.* Koivun pituuskasvu t:iällä. Merkkejä männyn t:iällä saamista vammoista. Aloittaa metsän harvennukset t:iällä.

taimikko[2*] *s. metsät. harv.* taimisto.

taimi|lava *s.* tav. kasvilava; vrt. ansari, taimi-

penkki. — *Kuv.* Maanviljelyskoulut, maanviljelyksen t:lavat. **-maa** *s.* Kerholaisten t:t. — *Kuv.* Runon t. **-penk|ki** *s.* Kasvattaa avomaan t:eissä lantun taimia. **-pikikärsäkäs** *s.* Pissodes notatus, männyntaimien kuorta nakerteleva pikikärsäkäs. **-rivi** *s.*

taimisto² *koll.s.* Tiheä t. Rikkaruohon t. Ensimmäisessä multauksessa oli perunan t. 10 cm:n korkuista. — *Erik.* **1.** *metsät.* joko luonnonsiemennyksestä syntynyt tai taimia istuttamalla aikaansaatu nuori metsänalku; vrt. taimitarha 2. | T:n harvennus, hoito, perkaus. Tiheäksi istutettu t. — *Yhd.* koivun-, kuusen-, männynt.; mäntyt.; istutus-, luonnont. **2.** vars. puutarhanhoidossa: alue (tai laitos), jossa kasvatetaan tav. monivuotisten kasvien taimia muualle myytäväksi ja istutettavaksi. | Kasvattaa omenapuita t:issa. Tilata taimia t:sta. — *Yhd.* kukkakasvi-, omenapuut.; kauppat.

taimisto|ikä *s.* T:ikää vanhemmat metsiköt. **-liike** *s.* kauppataimisto.

taimitarha *s.* **1.** *vanh.* kasvi-, puutarha. | Noin noukit rikkaruohoja, / oi äiti, t:stas LEINO. **2.** *metsät.* alue, jossa metsäpuiden taimia kasvatetaan metsään (metsäksi) istutettavaksi. **3.** *harv.* taimisto (2). | Ostaa omenapuut t:sta. **4.** *kuv.* vars. 1. ryhmään liittyen: hellän huolenpidon, pätevän ohjauksen kohteista tms. | Jumalan t:ssa. Würzburg biologisen tutkimuksen t:na.

taimiväli *s.* taimietäisyys.

taimmainen⁶³ *sup.a.* takimmainen. | Höyrykattilan t. ja keskimmäinen rengas.

taimo *vahv.adv.* *harv.* liittyneenä tahallaan-adv:iin. | [On] katujärjestelmämme sotkettu t. tahallaan jonkinlaiseksi silakkaverkon repaleeksi TIITUS.

taim|pana, -paa -maksi *sup.adv.* eniten takana. | Liisa on kuvassa t.

tain⁵⁹ *sup.a.* eniten takana oleva. | Luokan taimmat pulpetit.

taina¹⁰ *s.* *harv.* **1.** kookas kertausvärttinä. **2.** taimi.

tainaan *adv.* *kans.* sangen, erittäin, aivan. | Olisipa toki t. mukava kylmän jäykistämät jäsenensä oikaista illoin saunan löylyssä KOJO.

tainari⁵ *s.* = merikissa.

1. **tainio**³ *s.* *kal.* *vanh.* kookas suppilomainen, suu vastavirtaan asetettu lohipadon katiska.

2. **tainio**³ *s.* *harv.* tainnostila. | [Paavikunta] oli tointunut Lutherin aikuisesta t:staan YRJÖ KOSKINEN.

tainkaltai|nen *a.* *vanh.* tällainen, tämänkaltainen. | - - olisimme välttäneet t:sen tuskan ja vahingon UTᵛ. T. oli siis Võhandun joki KALLAS.

tainnoksi|ssa, -sta, -in *adv.* tajuttomana, tajuttomuuden tilassa, tajuntansa menettäneenä; tiedottomana, pyörryksissä. | Olla, maata t. Vaipua, mennä t:in. Isku leukaan vei pojan t:in. Herätä, virota t:sta. Tyttö havahtuu t:staan HAARLA. T:in vaipuminen uskonnollisena ilmiönä. — *Kuv.* Lyödä kilpaileva yritys t:in. — *Yhd.* puolit.

tainnostila *s.* tajuttomuuden tila, tainnoksissa olo, tiedottomuus, pyörtymys. | Mennä t:an. T:an lankeava noita. Herätä t:sta. Juopumista seuraava t. T:n kaltainen uni.

tainnuksi|ssa, -sta, -in *adv.* tainnoksissa. | Mennä kangen iskusta t:in. Tointua t:staan. Ampiainen vaivutti saaliinsa t:in.

tainnustila *s.* tainnostila.

tainnut|taa²* *kaus.v.* -tavasti *adv.* -us⁶⁴ *teonn.* < seur.; vrt. huumata. **1.** saattaa tainnoksiin (vars. iskemällä). | T:tava isku. T. pyydykseen tarttunut kala lyömällä. Koiranpentujen t:us ja hukuttaminen. — Kaasupistooli t:taa silmänräpäyksessä. Morfiini ym. t:tavat myrkyt. — *Erik.* teurastusta edeltävän tainnuksiin saattavan iskun tms. antamisesta. | T. teuraseläin otsaluuhun lyömällä, teurastusnaamaria käyttämällä. Laki yleensä kieltää eläinten teurastuksen ilman t:tamista. **2.** lievemmin: lamauttaa, tyynnyttää. | - - ihmeellinen, melkein t:tava olo vain SILL. [Tahdon puute] t:ti kaiken tarmon LEINONEN. Talven t:tama rantaheinä KIANTO. [Jumala] aallot t:taa VK. [Musiikki] viehkeästi, t:tavasti kajahteli JÄRN.

taintu|a¹* *v.* menettää tajuntansa, mennä tajuttomaksi, tiedottomaksi, mennä tainnoksiin, pyörtyä. | T. nyrkiniskusta, tärähdyksestä. Uupumuksesta t:nut mies. T. junan penkille. Lysähtää t:neena maahan. Kala t:i iskusta.

taintumus⁶⁴ *s.* taintuminen, tainnostila.

taionta¹⁵* *teonn.* < taikoa. | Kuvilla t.

taiot|taa²* *fakt.v.* < taikoa. | T:atko vanhalla noidalla päällemme turmion? AK.

taipale *s.* ks. taival.

taipaleen|takainen *a.* T:takaiset tšuudit, venäläisten Pohjois-Venäjällä asuneista suomalaisista, luultavasti karjalaisista käyttämä nimitys. **-teko** *s.* taivaltaminen, matkustus. | Aloittaa t:nsa hitaasti. T. jatkui nelimiehisessä jonossa.

-taipeinen⁶³ *poss.a.* < taive. | Jyrkkä-, kaksi-, syvät.

taipingkapina *s.* v. 1851—65 Kiinassa riehunut kapina, johon ulkovallatkin sekaantuivat.

taipu|a¹* *v.*; taipuva ks. erikseen.

I. *konkr.* vrt. koukistua, käyristyä, vääntyä. **1.** mennä kaarelle, mutkalle, muuttaa muotoaan siten että pituus- tai leveysakselin muoto muuttuu. | T. kaarelle, kaareksi, mutkille, alaspäin, taakse. Rautalanka, levy t:u. Lasiputken saa t:maan kuumentamalla. Terästanko ei t:nut, vaan katkesi. Koetin suoristaa [vääntynyttä] kankea, mutta en saanut sitä t:maan. Tauti, jossa selkäranka t:u sivullepäin kieroksi. — Jousi t:u. Vapa t:i luokiksi kalan nykäistessä. Oksat t:vat lumen painosta. Tuuli se puhaltaa ja puunlatvat t:u KL. — *Erik.* **a.** nivelten ja jäsenten liikkeestä. | Polvinivel on jäykkä eikä taivu tarpeeksi. Käsi t:u ranteesta. Selkä ei enää tahdo t. Päät t:ivat [= painuivat] hartaaseen rukoukseen. — *Harv.* henkilösubj:n ohella. | - - kun hän t:i [= kumartui] ottamaan lattialta Ebban lankakerää TALVIO. — *Kuv.* Suomalaisen kieli ei hevin taivu ruotsia ääntämään 'suomalaisen on vaikea ääntää ruotsia'. Hänen kätensä t:i vain vastenmielisesti tervehtimään vanhaa vastustajaa. **b.** jnk liikkeen radasta. | Valon t:minen (fys.) 'valon poikkeaminen suoraviivaisesta etenemisestään sen kulkua rajoittavan reunan vuoksi, diffrak-

tio'. Konekiväärin suihku t:u sivutuulessa. Löyly t:u alaspäin pitkin seinää. **2.** pitkänomaisten kappaleiden, linjojen tms. muodosta: olla kaarella, mutkalla, kaartua, tehdä mutka. | Skotlannin paimenkoiran häntä t:u juuresta alas-, päästä ylöspäin. Hänen yllensä ritvat t:u P.MUSTAPÄÄ. Harjujono t:u pohjoiseen päin. Vuosi-isotermit t:vat rannikon mukaan.

II. *abstr.* ed:een liittyen. **1.** vars. henkilösubj:n ohella. **a.** eri vivahteita: antaa myöten, myöntyä, suostua, alistua, nöyrtyä. | T. joka tuulen mukaan. Suomen kansa t:u, mutta ei taitu. Älä taivu kannastasi! Ja kaikki nöyrästi t:vat, nekin jotka mielessään kapinoivat KIANTO. — T. ylivoiman edessä. T. toisen vaikutuksen alaiseksi. T. jkn tahtoon, pyyntöön, vaatimuksiin. Minun käskyyni on kaikkien taivuttava! Kaupungit eivät t:neet valtion holhoukseen. En voi t. mahdottomiin ehtoihin. Naaras t:i koiraksen suostutteluihin. — T. sovitteluihin, rauhaan. T. vieraan vallan alaisuuteen. Mua, Herra, auta valvomaan, / niin etten syntiin t:is VK. T. tottelemaan. Lopulta hän t:i jäämään. Kristityt eivät tahtoneet t. uhraamaan keisarille. Lapsi alkoi t. [= oppia, tottua] ihmistavoille. — Kuinka Anna on voinut Niiloon t. [= suostua hänen puolisokseen]? Hänen sydämensä oli t:nut miehen puoleen [= hän oli mieltynyt mieheen] WALTARI. - - suo ett' sielun' silloin t:u / Sinun puolees, Jeesuksen'! VK[v]. **b.** olla taipuvainen, halukas, valmis jhk, kallistua. | Taivumme paheksumaan jyrkemmin ympäristössämme kuin kauempana tapahtuvaa vääryyttä. Näytti jo siltä, että kustantaja t:isi hylkäämään teoksen. Vertaileva tutkimus t:u olettamaan, että - -. Kristillinen teologia t:u käsitykseen, että - -. **2.** asiasubj:n ohella. | Suomen kieli t:u jo notkeasti ilmaisemaan ajatuksen kaikkia vivahteita. [Tytön ääni] t:i pehmeänä [= oli pehmeän taipuisa] JOTUNI. — *Kiel.* sanoista: esiintyä eri muodoissa. | Suomen kielessä adjektiiviattribuutti t:u yleensä samassa sijassa pääsanansa kanssa. Kieltosana t:u eri persoonissa.

taipuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Pystylaudoituksen laudat t:evat. Laivan muodottomaksi t:lut runko. Puut t:evat myrskyssä. Puiden latvat hiljaa t:evat. Tytön vartalo t:i tanssin pyörteissä. Kirjoituspaperi t:ee helposti. Pehmeästi t:eva kangas, puku. — Runoelma, joka t:ee herkästi vaihtelevien mielialojen mukaan.

taipuis|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* vrt. joustava, notkea, norja. **1.** (hyvin) taivuteltavissa tai muovailtavissa oleva, myöten antava. **a.** *konkr.* T. vitsa. T:at puuvillakuidut. Pehmeä, t. villalanka, nuora. Floretin t. terä. T. vartalo. T:asti laskeutuva tukka. Hiusten kiilto ja t:uus. — T. kangas, tervahuopa. T:at kengät. Nahan ohuus ja t:uus. — Kupari on t. metalli. T. taikina, savi, voi. T:asti leviävä täyteväri. **b.** avarammin. | Suomen kielen t:uus ja kauneus. T. ja vivahteikas runotyyli. T. (laulu)ääni. Soinnutuksen t. pehmeys. — T. äly. **c.** vars. ihmisen tai eläimen luonteesta tms.: myöntyväinen, mukautuva, nöyrä, herkkä(tunteinen). | T. luonne, tahto. Keinot, joilla koiran saa t:aksi ja tottelevaiseksi. Ihmiskohtalot hellyttävät hänen t:aa mieltään. **2.** par. taipuva(inen). | Olla t. myymään talonsa. Yksilön t:uus tarttumatauteihin.

taipum|a[13] *s.* **1.** taipumisen tulos, taipunut, taivuksissa oleva kohta. | Kuumenemisesta kiskoon tullut t. Sahanterässä ei saa olla kuhmuja eikä t:ia. Putken t:an oikaiseminen. — *Tekn.* taipuneen kappaleen pisteiden (tav. enimmän siirtyneen pisteen) kohtisuora etäisyys alkuperäisestä asemasta, taipumismäärä. | Mitata, laskea sauvan t. T., joka ei ole suurempi kuin 1/800 palkin jännevälistä. **2.** par. riippuma.

taipumakoh|ta *s.* Putken t:dat.

taipumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* joka ei taivu, jota ei voi taivuttaa. **1.** *konkr.* jäykkä. | T. tanko. Hevosenkenkien on pysyttävä t:tomina. Raskaat, sivulle t:tomat ketjut. Kiharoihin t:tomat hiukset. **2.** *abstr.* luja, jyrkkä, järkkymätön, peräänantamaton, alistumaton, itsepintainen, uppiniskainen. | T. tahto, ylpeys. T. ja jäykkä luonne. Osoittaa t:onta lujuutta. Pysyä t:tomana päätöksessään. Kreikkalaisten uskonnossa oli jumalienkin yläpuolella t. kohtalo. — Kansan vaatimuksiin t. hallitsija. Koulujärjestykseen, neuvoihin t. koulupoika. — *Kiel.* vrt. taipua II.2. | Sanaa, jolla on yksi ainoa muoto, sanotaan t:tomaksi.

taipumis|hila *s. fys.* hila, jolla taipumisilmiötä hyväksi käyttäen saadaan aikaan valon spektri. **-ilmiö** *s.*, vars. *fys.* **-liik|e** *s. kasv.* kasvinosien suunnanmuutos tai asettuminen määräasentoihin. | T:keitä ovat tropismit, nastiat ja omaehtoiset liikkeet. Yksipuolisen valaistuksen aiheuttamat t:keet. **-määrä** *s. tekn.* taipuma. | Mitata akselin t.

taipumu|s[64] *s.* **1.** toiminnan ja tahdon suunnan määräytymiseen ja ilmenemiseen johtavista tai vaikuttavista yksilön sisäisistä synnynnäisistä edellytyksistä, ominaisuuksista, sielullisista tekijöistä: luontumus; arvostavassa merk:ssä: synnynnäinen kyky tai kyvykkyys, lahjat; vrt. viehtymys, harrastus, mieltymys, tottumus. | Synnynnäiset, luontaiset t:kset. Hyvät, huonot t:kset. T. hyvään, pahaan. T. musiikkiin, maalaustaiteeseen, huumoriin. Hänellä on t:sta, hyvät, suuret t:kset opettajan uralle, opettajaksi. T:kset ja sopivuus upseerin tehtäviin. Jklla on kirjallisia, taiteellisia t:ksia. Ilman t:ksia ei tulla taiteilijaksi. Kehittää t:ksiaan. Koulu ei saa tukahduttaa oppilaiden yksilöllisiä t:ksia. Harjoittelun tietä syntynyt tottumus saattaa tukahduttaa luontaiset t:kset. — T. syntiin, rikollisuuteen. Rikolliset t:kset. Koetti salata huonot t:ksensa. Koira, jossa on ilmennyt pahoja t:ksia. — *Yhd.* kasvattajan-, opettajan-, runoilijan-, taiteilijant.; liikemiest.; kieli-, piirustus-, taidet.; lypsy-, munimist. **2. a.** se että jku helposti, halukkaasti, mielellään tekee jtak, on taipuvainen jhk, tekemään jtak, viehtymys, viettymys, mieltymys, alttius. | T. alkoholin käyttöön, liioitteluun. Hänen onneton t:ksensa viinaan. - - sillä miehellä oli aina kova t. kaikkeen, mikä kummastutti muita KIVI. N.N:n t. käyttää tarpeettomasti vieraspercäisiä sanoja. Isäntä osoitti t:sta viipyä kaupungissa.

- - mikä järjettömyys minulta, ottaa sinua vaimokseni vastoin sydämmeni t:sta KIVI. — *Harv.* Herääväa t. [= mieltymys] toiseen sukupuoleen. **b.** yksilön rakenteesta, perinnöllisistä tekijöistä tms. riippuvat edellytykset saada jk tauti, kehittyä jhk suuntaan tms., alttius, vastaanottavuus, dispositio. | T. nuhaan, päänsärkyyn, reumatismiin, tuberkuloosiin. T. useihin tauteihin on perinnöllinen. T. lihomiseen, lihoa. T. lihavuuteen, lättäjalkaisuuteen. Voimakas t. hikoiluun. T. saada ihottumaa. — *Yhd.* katarri-, keuhkotauti-, reumatismi-, tuberkuloosit.; hikoilu-, kylmettymis-, lihomis-, sairastumist. **c.** aineista, esineistä, ilmiöistä: se että jk (luonnostaan) helposti tekee jtak, pyrkii tekemään jtak, että jllek helposti tapahtuu jtak, tendenssi. | Elävän kudoksen t. parantua itsestään. Metallien t. kieroutumiseen ja repeytymiseen valettaessa. Maidon t. happanemiseen. Tauti, jolla on suuri t. uusiutua. Pitkien vokaalien t. diftongiutua. Markkamme arvolla on ollut paha t. laskea. Karjakanta on osoittanut t:sta vähäiseen kasvuun. — *Erik. kem.* atomien keskinäinen alttius yhtyä toisiinsa kemiallisesti, yhtymistaipumus, affiniteetti. | Hiilen suuri t. happeen. Kloorilla on suurempi t. sinkkiin kuin bromilla. — *Yhd.* diftongiutumis-, hapettumis-, happanemis-, kieroutumis-, kuivumis-, lasku-, leviämis-, nousu-, uusiutumis-, valumis-, vääntymist. **d.** *yhd.* Ennakkot. **3.** *harv.* taipuminen. | T. välttämättömyyden alle ALKIO.

taipuv|a[13] *a. (partis.)* -uus[65] *omin.* **1.** *konkr.* taipuisa. | Kirjan t:at kangaskannet. T. mittatikku. Liottaa kuivat tuohet t:iksi. Nuoren puun t:uus. **2.** *abstr.* taipuvainen. | Epäilyyn, melankoliaan t. luonne. Raakamaisuuteen t. mies. — Lihavuuteen t. kapteeni. Katarreihin t. Ihottumiin t:at lapset. — Pinnallisuuteen t. aikamme. Liberaalisuuteen t:at teologipiirit. — Kosteuteen t:at huoneet. **3.** *kiel.* sanoista: eri muodoissa esiintyvä.

taipuvai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **I.** vrt. taipua II. **1.** (suostuttelujen, pyyntöjen tms. johdosta) jhk suostuvainen, myöntyväinen, halukas. | Mirja oli t. sisarensa tuumiin. Hanna hymyili vastaan; oli jo vallan t. CANTH. **2.** jolla on taipumus, taipumusta jhk, altis, halukas, herkkä, hanakka. **a.** luontaisesta taipumuksesta jtak tekevä, jhk suuntautuva. | Mystillisyyteen t. luonne. Ihmisen sydän on t. pahuuteen. Julkijumalattomuuteen - - olemme kaikki luonnostamme t:set AK. Tunneihminen on liioitteluun t. T:suus alkoholiin. Apinoiden t:suus varasteluun. — Ripuliin t:set lapset. Lihavuuteen t. — Affiniteetti, eri aineiden t:suus yhtyä kemiallisesti toisiinsa. **b.** ed:een liittyen: helposti, usein tai mielellään jhk antautuva tai ryhtyvä, jtak harrastava, jhk kiinnostunut, jtak melkein tapanaan pitävä. | Ylpeilyyn, leikinlaskuun t. mies. Uudistuksiin t. johtaja. Melodramaattisuuteen t. kirjailija. Taikauskoon t. kansa. Tuhlaukseen t. nuoriso. Romantikot ovat t:sia kuvaamaan ääni-ilmiöitä. Ostajien t:suus siirtyä halpoihin laatuihin. Sovintoon t. politiikka. Kirjailijan satiiriin t. tyyli. **c.** muista kuin elävistä olennoista: altis, herkkä. | Soistumaan t:set metsämaat. Injektorin t:suus imeä ilmaa veden mukana. Kylvökone, joka osoittaa t:suutta kylvää ylämäessä enemmän kuin tasamaalla. **3.** jhk mielipiteeseen suuntautuva, jllek kannalle asettuva, jtak kannattava. | Panteismiin t:set filosofit. Olen t. väittämään, otaksumaan, että - -. Olen t. pitämään sinua taiteilijana enkä tutkijana. **II.** vars. *vanh.* taipuisa, taipuva, taivuteltava. | T. paperi. Kuitujen t:suus. - - sydämensä vielä on nuoruuden norja ja t. KIVI. Minä olin pienenä - - luonteeltani kiltti ja t. SILL.

taistelija[14] *tek.* < taistella. (*1.*) Kivääri, yksityisen t:n henkilökohtainen ase. T:lta vaaditaan käsikähmätaitoa. — *Yhd.* esi-, kauko-, lähit.; pistint.; härkät.; kaksint. (*2.*) Paavo Ruotsalainen, syvällinen kristitty ja peloton t. Snellman, tulisieluinen t. Taiteilijaan liittyy hänessä [Canthissa] t. TARK. — *Yhd.* kansallisuus-, luokka-, oikeust.; esit. **-luonne** *s.* Hän oli palava, uudistusintoinen t. Minna Canthin t. tuli - - näkyviin eräissä sanomalehtikirjoituksissa TARK.

taistel|la[28] *v.* vrt. kamppailla, otella, "ottaa yhteen".

1. toimia vastustajan kukistamiseksi tai torjumiseksi (hyökätä tai puolustautua) väkivaltaa käyttäen tai siihen pyrkien, asein tai pelkin ruumiinliikkein, us. määräsääntöjä noudattaen; vrt. tapella. | Urhoollisesti t:eva soturi. T. jkta vastaan, jkn kanssa [milloin vastustajasta on kysymys, ed. us. selvempi]. T. miekoilla, miekoin. T. elämästä ja kuolemasta 'epätoivoisesti, kiihkeästi, kaikki voimat ponnistaen'. Niinpä t:tiin kunnes viimein karheanaamainen otso makasi rauhallisna KIVI. — Naaraasta t:evat metsot. — *Erik.* **a.** sotajoukoista, valtakunnista: asevoimin toimia vihollisen pakottamiseksi mukautumaan omaan tahtoon; sotia, käydä sotaa, olla sodassa (tarkoittavat yl. pitempiaikaista, monivaiheisempaa toimintaa); vrt. kahakoida. | Joukot etenivät ankarasti t:len. T:tiin sitkeästi vihollista vastaan. Englantilaiset joukot t:ivat espanjalaisen osaston kanssa. Armeijan t:eva osa. T:evan armeijamme hyväksi järjestetty kotirintaman keräys. Voitollisesti t:lut pataljoona. T. viimeiseen mieheen. T. Itämeren rannikoiden omistamisesta. Suomi t:ee. — T. itselleen tie vihollisen selustaan. T. itselleen voitto, vapaus, itsenäisyys. T. maansa riippumattomaksi. Länsi-Eurooppa t:i itsensä uuvuksiin. **b.** kilpailujen tms. osanottajista: kilpailla, otella, mitellä voimiaan. | Kuolemaan tuomitut t:ivat Roomassa eläimiä vastaan. [Nyrkkeilijä] A. t:i urheasti. — Avarammin (liittyen kohtaan 2). | Juoksijat t:ivat kiivaasti aina maaliviivalle asti.

2. *abstr.* ja *kuv.* ponnistella jhk päämäärään vastustusta tai vaikeuksia kokien, mutta vars. muita keinoja kuin ruumiillista väkivaltaa käyttäen; kilpailla voitollepääsystä, ylivallasta. | T. paheita, juoppoutta, rikollisuutta vastaan. T. sotaa, salakauppaa vastaan. T. syöpäläisiä vastaan. Talvilaivaliikenne saa ankarasti t. ahtojäätä vastaan. Puut t:evat epäedullisia luonnonsuhteita vastaan. Epäuskon kanssa siinä

saarnamies yhä vain t:i ja - - hän saarnasi katkismussaarnaa AHO. Kattokruunujen valo t:ee päivänvaloa vastaan *TARK. — T. leipänsä puolesta. Äiti jäi t:emaan toimeentulosta kahdeksan lapsensa kanssa 'rinnalla'. - - valtio on olemassaolostaan lakkaamatta t:eva "yksilö" HOLLO. — Bulgarialaiset t:ivat piispanviroista kreikkalaisten kanssa. T:eva suomalaisuus. Kristinusko ja pakanuus t:ivat keskenään Suomessa keskiajalla. Työväenluokka on t:lut entisiä vallanpitäjiään vastaan. Ruotsalainen tulitikkutrusti alkoi t. suomalaista tulitikkuteollisuutta vastaan. — T. itselleen asema yhteiskunnassa. — *Erik.* **a.** yksilön henkilökohtaisesta, vars. sisäisestä kamppailusta. | T. itkua, kyyneleitä vastaan. T. syntiä vastaan. T. lihavuutta vastaan. Valvoa uupumusta vastaan t:len. Hän sai t. kylmässä vedessä tunnin, ennen kuin apu saapui. T. tunteensa ja järkensä kanssa. Koululainen t:ee kielioppinsa kanssa. Kustaava jäi t:emaan omantuntonsa kanssa KAUPPISH. - - Erkko on t:lut itsensä uusien elämänarvojen tunnustajaksi O.A.KALLIO. - - Minna Canth oli pian t:eva itsensä irti tämän suunnan [= jälkiromantiikan] valheellisuudesta TARK. T. viimeinen taistelunsa 'kuolla'. **b.** vars. *heng.* elää ahdingossa, olla vaikeuksissa, ponnistella syntiä vastaan, kilvoitella, kamppailla. | - - suo mieli luja, pelvoton, / kun täällä t:emme VK. Rauhan saivat pyhät Herran, / jotka kerran / t:ivat päällä maan VK. Me t:emme uskossa, / kun odotamme kruunua VK. Mut yksin en pyrkinyt, t:lut, / minä t:in tuhanten kanssa [= mukana] LEINO. Varmaan Salmeluksenkin sukua t:ee, voittaa ja häviää, elää juuri parhaassa mieskunnossaan tänäkin vuonna SILL.

taistelo[2] *s. vanh.* ja *runok.* taistelu. | Mutta ilmaiseksi eivät Toukolaisetkaan t:sta seljinneet KIVI. - - ryöstäjiä ajetaan takaa, syntyy t. E.N.SETÄLÄ. — Kuolon t. KIANTO. - - lopeta hätä, t., / taas armoos ota meitä! VK[v]. **-tanner** *s.*

taistelu[2] *teonn.* < taistella; vrt. kamppailu, ottelu, yhteenotto, tappelu. **1.** vrt. taistella 1. | Aloittaa t. Ryhtyä, käydä t:un vihollisen kanssa. Keskeyttää, menettää t. Antautua t:un. Hävitä t:ssa. Sortua epätasaisessa t:ssa ylivoimaa vastaan. Taistella toivotonta t:a. Haastaa jku t:un. Ankara, verinen t. Tappioon päättynyt t. Mies miestä vastaan tapahtuva t. T. metsän eläimiä vastaan. T. elämästä ja kuolemasta 'katkera, epätoivoinen taistelu'. — *Erik.* **a.** *sot.* sotatoimen väkivaltainen ratkaisuvaihe, jossa vihollinen pyritään alistamaan oman johtajan tahtoon; vrt. kahakka. | T. jaetaan suoritustavan mukaan hyökkäykseen, puolustukseen ja viivytykseen. Breitenfeldin, Koljonvirran t. Ahvolan t:t. Sommen t., 1. maailmansodassa käyty taistelusarja. Ratkaiseva t. Sota-alusten t. Asemasodan t:t. Valmistaa t:a. Johtaa t:a. Voittaa, hävitä, menettää t. Vaikuttaa t:n kulkuun. T:un kehittäytynyt joukkue. T:un heitetyt pataljoonat. Tarjota viholliselle t:a. Irrottautua t:sta. Pakottaa vihollinen t:un. Tavoite saavutettiin sitkeitten t:jen jälkeen. Dardanelleilla käydyt t:t. T:n luonne ja suoritustapa. Uskaltautua avoimeen t:un vihollisen kanssa. Mitali t:ssa osoitetusta urhoollisuudesta. Heittäytyä t:n tuoksinaan. Kaatua t:ssa. T:n humu, jyly. Rajuna lainehtiva t. T. riehui lakkaamatta. — *Yhd.* erämaa-, ilma-, katu-, kylä-, maa-, meri-, metsä-, raja-, saaristot.; kaasu-, käsikranaatti-, materiaali-, pistin-, tulit.; kauko-, lähit.; asema-, hyökkäys-, kohtaamis-, läpimurto-, piiritys-, puolustus-, ratkaisu-, takaa-ajo-, torjunta-, tuhoamis-, valtaus-, viivytyst.; kesä-, talvi-, yöt.; kokonais-, osa-, paikallis-, pikku-, pää-, suurt.; kansaint. **b.** ed:een liittyen avarammin: sota, sotatoimet, pitkäaikainen sodin, kaupallisin tai poliittisin keinoin käyty kiista tai kilpailu. | Talvella 1918 maassamme joudut-tiin avoimen t:n tielle. Lehti, joka t:n viimeisessä vaiheessa päästi julkisuuteen lamauttavia tietoja. T. Tanskaa vastaan leimahti uudelleen. T. Itämeren herruudesta on vaikuttanut maamme kohtaloihin. — *Yhd.* itsenäisyys-, puolustus-, valta-, vapaust. **c.** varta vasten järjestetty pareittain suoritettu urheilu- tms. ottelu, voimainmittely, (ankara) kilpailu; myös (2. ryhmään liittyen) mistä tahansa kireästä urheilutms. kilvasta. | T:ssa on miekkailijan pyrkimyksenä satuttaa vastustajaansa. Kukkojen kesken järjestetty t. — Zatopekin ja Mimounin välinen t. 5 000 m:n juoksussa. Heino aloitti t:nsa liian myöhään. T. šakkikilpailujen loppukierroksella kiristyi. T. jalkapallosarjan pisteistä. — *Yhd.* gladiaattori-, härkä-, kukkot.; olympia-, pistet.; kaksint.

2. *abstr.* ja *kuv.* vrt. taistella 2. | Poliittinen, yhteiskunnallinen t. Keisarin säätyjä vastaan käymä t. Kirkkolain ympärillä käyty t. T. dogmeja ja auktoriteettiuskoa vastaan. T. hammasmätää, sukupuolitauteja vastaan. T. syöpäläisiä vastaan. T. pakkasta, nälkää ja luonnonvoimia vastaan. T. toimeentulosta, leivästä. T. olemassaolosta. Tanskan metsissä käyvät pyökki ja tammi ankaraa t:a. Eri mielipiteiden välinen t. Etujen t. Henkien t. [kuv. esim. eri ajatussuuntien kilpailusta]. Valon ja pimeyden välinen t. Synonyymien t. Murteiden t. 'Suomessa 1800-luvun alkupuoliskolla käyty eri murteiden osuutta kirjakielen uudistamisessa koskenut kiista'. — *Erik.* **a.** kiista, riita, väittely, polemiikki. | Tuimia t:ita valtiopäivillä maankäyttölaista. Omintakeinen tyyli aseena kirjallisissa t:issa. T. Heinesta alkoi hänen eläessään. Maan pallonmuotoisuudesta käytiin t:a toista tuhatta vuotta. **b.** henkilökohtaisista, vars. sisäisistä kamppailuista. | Vaarallinen tottumus, josta luopuminen vaatii ankaraa t:a. T. kiusausta, syntiä vastaan. Sielulliset t:t. Nuorukaisen sisäisten t:jen vuodet. Kailaalle ominainen eetillinen t. Käydä t:a omassa sisimmässään. Monen t:n jälkeen Kaarina päätti suostua kosintaan. Taistella viimeinen t:nsa 'kuolla'. **c.** vrt. taistella 2.b. | Elämä on t:a. - - huumori on juuri voiton merkki, - - minkä ihminen on saanut pelastetuksi elämän t:sta TARK. — Koko elämän kestänyt t. oli lopussa 'kuolema tuli'. **d.** *yhd.* Luokka-, puolue-, ryhmä-, suuntat.; hallitusmuoto-, hinta-, kansallisuus-, kieli-, kirkko-, koulu-, kulttuuri-, leipä-, oikeus-, olemassaolo-, palkka-, perustuslaki-,

raha-, raittius-, suomalaisuus-, toimeentulo-, työ-, vaali-, valta-, valtiomuoto-, äänioikeust.; lakko-, tottelemattomuust.; sanomalehtit.; sielunt.; elämänt.

taistelu|alue *s.* T:alueen kartta. Miekkailukilpailun selvästi rajoitettu t. **-alu|s** *s. sot.* taisteluun käytettävä sota-alus; vrt. huoltoalus, taistelulaiva. | Taistelulaiva, lentotukialus, risteilijä, hävittäjä, torpedovene, sukellusvene ym. t:kset. **-ammunta** *s. sot.* jonkin verran taistelunmukaisissa olosuhteissa, esim. yllättäen ilmestyviin maaleihin suoritettu harjoitusammunta. **-arvo** *s.* Sukellusveneen t. Rooman legioonain t. **-ase** *s.* vrt. suoja-ase. | Keihäs ja miekka muinaisten kreikkalaisten t:ena. Uroseläinten sarvet t:ina. — *Kuv.* Lakko, työväen t. **-asem|a** *s. sot.*, us. *mon.* asema, joka on tarkoitettu tulitaistelua tai suojautumista varten. | T. on tuli-, vara- ja suoja-aseman sekä näissä olevan aseen tai miehen vaihtoaseman yhteisnimitys. — T:iaan lujittava valtio. **-asenne** *s.* Omaksua t. uskontoa vastaan. **-asento** *s.* vars. mies miestä vastaan tapahtuvissa otteluissa: taisteluun sopiva tai sen edellyttämä asento. | T:on käyvät miekkailijat. **-etuvartio** *s. sot.*, tav. *mon.* etuvartio, jonka päätehtävänä on varmistaa päävastarinta-asema yllättävältä hyökkäykseltä. **-etäisyy|s** *s. sot.* joukon, raskaan aseen tai sota-aluksen etäisyys viholliskohteesta (tuli)taistelun aikana. | Alukset pääsivät jo t:delle. **-haaste** *s.* Antaa, heittää t. jkulle. Ottaa vastaan [= hyväksyä] t. — *Kuv.* Menettelytapa, joka on tarkoitettu t:eksi. **-halu** *s.* Osoittaa t:a. Menettää t:nsa. Heimopäälliköiden kiihkeä t. Palaa t:sta. — T. kilpaurheilijan hyveenä. Jyrkkyydestään ja t:staan kuuluisa pappi. **-haluinen** *a.* taistelunhaluinen. **-hansikas** *s.*, tav. *kuv.* taisteluhaaste. | Heittää t. jklle. **-harjoitu|s** *s. sot.*, us. *mon.* sotajoukon rauhanaikainen, enintään vuorokauden kestävä taistelun olosuhteita vastaava harjoitus; vrt. sotaharjoitus. | Komppanian t. Laivaston t:kset. **-hauta** *s. sot.* kaivanto, jonka tarkoituksena on antaa taistelijalle edullinen aseenkäyttö- ja toimintamahdollisuus ja suoja vihollisen tulta vastaan. **-hen|ki** *s.* Ylläpitää sotajoukossa t:keä. Oikean t:gen mukaisesti pelaava joukkue. Nuorekasta t:keä uhkuva näytelmä. **-henkinen** *a.* **-huu|to** *s.* taisteluun kiihottava huuto, jonka hyökkäävä joukko päästää ilmoille rynnätessään, sotahuuto. | Hakkapeliittojen t:dot kajahtelivat. — *Kuv.* Profeetta kajahuttaa leppymättömän t:don rikkaita ja mahtavia vastaan. **-hälytys** *s. sot.* Aluksessa suoritettiin t. **-into** *s.* Lentolehtisten tarkoituksena oli heikentää vihollisjoukkojen t:a. Snellmanin hellittämätön t. **-intoinen** *a.* **-jaotus** *s. sot.* komentosuhteiden järjestämiseksi suoritettu joukon tilapäisjaotus taistelun vaatimusten mukaisiin ja tehtävän suorituksen kannalta välttämättömiin osiin. **-jono** *s. sot.* sota-alusjono taisteluryhmityksenä. | Kehittää kulkumuodostelma t:ksi. **-joukkue** *s.* vrt. seur. | Komppanian t:et ja huoltojoukkue. **-joukot** *s. mon. sot.* kenttäarmeijan (yhtymän) taisteleva osa; vrt. taisteluosa;)(huoltojoukot. | T. jakautuvat eri aselajeihin. **-järjesty|s** *s. sot.* järjestys, johon yksiköt tai yksityiset sotilaat on järjestetty taistelua varten; yl. = taisteluryhmitys. | T:ksessä lentävät lentokoneet. — Jalkapallojoukkue asettui t:kseen. **-järjestö** *s.* Fascistinen t. — Jesuiitat, vastauskonpuhdistuksen t.

taistelu|kaasu *s. sot.* myrkyllinen kaasu (neste, pöly) taisteluvälineenä. | Sinappikaasu ym. t:kaasut. Hengityselimiä ärsyttävät, tukehduttavat, kudoksia syövyttävät ja yleismyrkylliset t:kaasut. **-kan|ta** *s.* (vars. ulkopaikallissijoissa) taistelunomaisesta suhtautumistavasta. | Tarvitseeko ostajan ja myyjän olla t:nalla keskenään? Uskonto ja kulttuuri voivat joutua t:nalle. Jyrkkää t:taakin kuitenkin tarvitaan AK. **-kausi** *s.* Pähkinäsaaren rauhaa edeltänyt t. **-keino** *s.* Lakko työväen t:na. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* T. armeija. Joukkojen taktillinen t:suus. — VPS:n t. reservi. **-kent|tä** *s.* paikka, missä taistelu käydään, taistelutanner. | Juuttaan, Verdunin t. Verinen t. T:älle jääneet [vars. kaatuneista, joiden ruumis on jäänyt vihollisen puolelle]. Koota t:älle jäänyt materiaali. Nykysodille on ominaista kaivautumisesta johtuva "t:än tyhjyys". — Suomi isonvihan t:tänä. — T:ällä [= taistelussa] kunnostautunut upseeri. — *Kuv.* Kirjallisuus eri aatesuuntien t:tänä. | Henki ja liha kamppailevat ylivallasta. Ja t:tänä on ihmissydän AK. Maailma kristittyjen t:tänä. **-kertomus** *s. sot.* keskitetty, mutta tarkka kertomus jstak taistelusta (joukon toiminnasta jssak taistelussa) ja siihen olennaisesti vaikuttaneista tekijöistä. | Komppanian (päällikön) t. **-kirjoitus** *s.* Teologinen t. **-kohtau|s** *s.* vars. taiteessa kuvattuna. | Maisemia ja t:ksia maalaava taiteilija. Iliaan seikkaperäiset eepilliset t:kset. **-kosketu|s** *s. sot.* Olla t:ksessa, joutua t:kseen vihollisen kanssa. **-koulu** *s. sot.* päällystölle jatkokoulutusta antava sotakoulu. **-koulutus** *s. sot.* taistelutaidon opetus yksilölle ja joukolle. **-kukko** *s.* tav:mmin tappelukukko. **-kumppani** *s.* Pyhä Henrik kuningas Eerikin t:na. **-kun|to** *s.* Armeijan t. Esimerkillistä t:toa osoittava sotilas. Pelottavassa t:nossa oleva kilpajuoksija. Saattaa vaurioituneet laivat jälleen t:toon. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* T. mies. Joukkojen t:suuden säilyminen. **-kuormasto** *s. sot.* joukko-osaston tai sen osan kuormasto paitsi rintama-ajoneuvoja. **-kuva** *s.* vrt. taistelukohtaus. | Kuvateoksen t:t. Ossianin laulujen t:t. **-kuvau|s** *s.* Sotakirjeenvaihtajan t. Kullervo-sikermän t:kset. Maalata suurehko t. **-kyky** *s.* Armeijan t. Alusten t. **-kykyinen** *a.* T. sotilas. T. jalkapallojoukkue. **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* Kaasun t:tömäksi tekemä sotilas. T. alus. Järjestymättömänä työväki on t. **-käsky** *s. sot.* johtajan alaisilleen taistelua varten antama käsky. | Rykmentinkomentajan t.

taistelu|laiva *s. sot.* voimakas tykeillä varustettu 27 000—52 000 tonnin vetoinen, vahvapanssarinen taistelualus, jonka tehtävänä on toimia iskuvoimana vihollisen päävoimia vastaan; vrt. linjalaiva. | T. "Iron Duke" ja risteilijä "Enterprise". **-laji** *s. sot.* T:t ovat hyökkäys, puolustus ja viivytys. **-laulu** *s.* Tyrtaioksen t:t. "Jumala ompi linnamme", Saksan protestanttien

t. Internationaali, työväen kansainvälinen t. **-leik|ki** *s.* Lasten, alkuasukkaitten t:it. **-lento** *s. sot.* Suorittaa t:ja. **-lentokone** *s. sot.* hävittäjä- ja pommituslentokoneiden yhteisnimitys; vrt. koulutus-, kuljetuslentokone. **-lentäjä** *s.* vrt. ed. **-liik|e** *s.* Immelmannin käännös lentäjän t:keenä. — Valtiollinen t., jolla on 100 000 kannattajaa. **-lippu** *s.* Sota-aluksen t. — Vars. *kuv.* tunnus, päämäärä, periaate. | Vallankumouksellinen sosialismi työväen t:na. **-lähet|ti** *s. sot.* Komppanianpäällikön, joukkueenjohtajan t:it. **-lähettialiupseeri** *s. sot.* lähettiryhmän johtaja. **-maasto** *s. sot.* Edullinen t. **-mainen**[63] *kalt.a.* T. tilanne. **-menetelmä** *s.* Armeijan omaksumat uudet t:t. **-merkki** *s.* Antaa sotajoukolle t. — Silkkinen viiri joukon t:nä. **-miel|i** *s.* Parantaa komppanian t:tä. Nyrkkeilijän t. Kristityn pyhä t. **-moraali** *s.* Erityisesti puolustustaistelut koettelevat joukkojen t:a. **-muodostelma** *s. sot.* Jono laivaston t:na. **-muo|to** *s. sot.* Avorivi ryhmän t:tona. Kaavamaiset t:dot. Falangi, vanhalla ajalla käytössä ollut t. — Kulutusosuustoiminta työväen t:tona. **-märssy** *s. sot.* taistelualuksen mastossa oleva tähystys- ja tulenjohtopaikka.

taistelun|halu *s.* taisteluhalu. **-halui|nen** *a.* -sesti *adv.* T. sotilas, urheilija. — T. kirkko. T. ja elinvoimainen Minna Canth. T. ja älykäs kriitikko. T. [= riidanhaluinen] silmäys. Kysyä jtak t:-sesti. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* myös ⌒. | T. ammunta harjoitusmuotona. T:sesti ryhmittyvä joukkue. **-omainen** *a.* T. tilanne, suhtautumistapa.

taistelu|näytäntö *s.* Gladiaattorien t:näytännöt. **-ohje** *s.* **-olosuhteet** *s. mon.* **-ominaisuu|s** *s.* Lentokoneen t:det. **-onn|i** *s.* T:en epävarmuus. **-osa** *s. sot.* se osa joukoista, jolle johtaja kulloinkin on määrännyt etulinjan taistelutehtävän; vrt. taistelujoukot;)(reservi. **-osasto** *s. sot.* jnk taistelutehtävän suorittamista varten tilapäisesti yhtenäiseen johtoon määrätty osasto. **-paik|ka** *s.* vrt. taistelukenttä, -tanner. | Porrassalmen t:alle pystytetty muistomerkki. Kantaa haavoittuneet pois t:alta. — Riitapukarien t. **-pari** *s. sot.* samaa taistelutehtävää kiinteässä yhteistoiminnassa suorittava miespari; *syn. vanh.* ruotu (5.b). **-partio** *s. sot.* partio, jolla on taistelutehtävä. | T. tunkeutui vihollisen tukikohtaan ja räjäytti siinä olleet korsut. **-puol|i** *s.* toinen kahdesta taistelijasta tai taistelevasta joukosta. | Molemmat t:et välttivät taistelua. **-päiv|ä** *s.* Kiivas t. Menneitten t:ien muisto. **-rahasto** *s.* vars. ammattiyhdistysten työtaistelun käymiseen keräämistä rahastoista. **-rinta** *s. harv.* = seur. | -- lähti sotaväki t:an ja nosti sotahuudon VT. **-rintama** *s.* vars. vanhoista ajoista. | Hopliittien paikka t:n keskustassa. Makedonialaisen sotajoukon järjestyminen t:an. — Kuljettaa joukkoja t:lle. Varsinaisen t:n takana olevat joukot. — *Kuv.* Toimia valtiollisella, yhteiskunnallisella t:lla. Kristinuskon laaja t. **-risteilijä** *s. sot.* suuri, nopea taistelualus, jonka tehtävänä on suorittaa tiedustelupalvelusta ja käydä vars. etuvartiotaisteluja. | 26 550 tonnin suuruinen t. "Dunkerque". **-rivistö** *s.* **-rivit** *s. mon.* **-ryhmity|s** *s. sot.* taistelun käymistä varten suoritettu ryhmitys (hyökkäys-, puolustus-, viivytysryhmitys). **-suunnitelm|a** *s. sot.* Defensiivinen t. Reservin käyttöön ja kaksipuoliseen saarrostukseen perustuva t. — Hautoa t:ia. **-tah|to** *s.* Lujittaa joukkojen tappioiden horjuttamaa t:toa. — Työväestön t:don tehostaminen. **-tahtoinen** *a.* **-taito** *s. sot.* taistelun johtamisen taito; yksityisen miehen ja joukon taito käyttää taisteluvälineitään sekä liikkua ja suojautua maaston ja tilanteen vaihteluiden mukaan. **-taktiikka** *s. sot.* Fredrik Suuren t. perustui sivustahyökkäykseen. **-tan|ner** *s.*, vars. *ylät.* taistelupaikka, taistelukenttä. | Veren tahraama t. Suomen sodan t:tereet. Paeta t:terelta. Siirtää joukot kaukaisille t:terille. T:tereeksi joutunut valtakunta. — *Kuv.* Valtiollinen t. -- kirjallisuuden kilpakenttä uhkasi hetkittäin muuttua eri suuntien t:tereeksi TARK. **-ta|pa** *s.*, us. *mon.* Teräaseita käyttäen suoritettu rynnäkkö ratsuväen t:pana. Gladiaattorien t:vat. — Oikeiston noudattama t. **-tarmo** *s.* Työväen horjumaton t. **-tau|ko** *s.* T:on aikana valmistellaan, tiedustellaan, säästetään voimia ja keskitetään joukkoja sekä ammuksia. T. jatkuu länsirintamalla. **-tehtävä** *s. sot.* Etuvartion saamat hälytys- ja t:t. Armeijakunnan tykistön itsenäinen t. **-tiedustelu** *s. sot.* taistelun aikana suoritettu (lähi)tiedustelu. | Lentokoneen käyttö t:ssa. **-tieto** *s.* Saada t:ja. **-tilan|ne** *s.* T:teen vaihtelut. **-toimi** *s.*, tav. *mon.* Osallistua t:in. T:a vaikeuttanut huono sää. **-toimin|ta** *s.* Sotilaan, laivaston t. Vilkasta t:taa. Tauko t:nassa. — Ammattiyhdistysten t.

taistelut|on[57] *kar.a. harv.* [Loihtia ihmiselämä] t:tomaksi lekotteluksi SILL.

taistelu|torni *s.* **1.** *sot.* (sotalaivan) panssaritorni. **2.** *hist.* piiritystaistelussa hyökkääjän suojavarustuksena käytetty monikerroksinen liikkuva puutorni. **-toverI|i** *s.* Verestää sotamuistoja t:eiden kanssa. Ruotsalaiset suomalaisten t:eina. Ranska, Englannin t. Huxley, Darwinin t. — Aviopuolisosta. | Uskollinen t. **-toverukset** *s. mon.* **-toveruus** *s.*

taisteluttaa[2*] *fakt.v.* < taistella. | -- halu t. kansoilla maasta ja merestä HAANPÄÄ. — T. kukkoja.

taistelu|tulli *s. tal.* normaalia korkeampi erotustulli, jonka tarkoituksena on pakottaa toinen valtio myönnytyksiin tai kostaa tämän toimenpiteet, retorsiotulli. **-tunnu|s** *s. sot.* omien miesten keskinäisen tuntemisen helpottamiseksi ja heidän välistensä kahakkain estämiseksi määrätty tunnushuuto tai -merkki. — *Kuv.* asiasta, jonka puolesta taistellaan. | "Laillisuuden puolesta mielivaltaa vastaan" oli talonpoikaisarmeijan t:ksia. Kommunismi t:ksena. **-tuul|i** *s.* Olla t:ella. Tulla t:elle. **-vaatimus** *s.* **-vahvuus** *s. sot.* taisteluun osaa ottavien miesten lukumäärä. | Punakaartin t. ei liene ylittänyt 75 000:ta. **-vaihe** *s.* Ratkaisuvaihe, tärkein t:ista. Sortovuosien t:et. Moderni maailmankäsitys on t:essa. **-valmi|s** *a.* -us *omin.* taisteluun valmis. **1.** fyysillistä valmiutta tähdentäen: taisteluun varautunut ja asein tms. varustautunut. | T. joukkue. T:us marssin aikana.

Täydessä t:udessa olevat joukot. Taistelulaivan puolinainen t:us. **2.** henkistä valmiutta tähdentäen: helposti tai innokkaasti taistelemaan antautuva; vrt. taistelunhaluinen. | Alati t. maileri. Välitön ja t. Minna Canth. T. poliitikko. T. ja kieleltään kerkeä nainen. T. usko. **-vartiointi** *s. sot.* joukon taisteluvalmiutta ja yllätyksiltä turvaamista tarkoittava vartiointi. **-vaunu** *s.* **1.** *sot.* taisteluolosuhteissa käytetty moottoroitu kulku- tai taisteluväline. | T:ja ovat panssarivaunu, panssariauto sekä taisteluolosuhteissa käytettävät maastovaunut. **2.** *mon. hist.* sotavaunut. **-vietti** *s.* Tyydyttää t:ään. **-vimma** *s.* T., halu voittaa kaikki esteet. - - suottako välkytit peitses pään / keskellä t:n A.JÄNNES. **-vire** *s.* vars. urheilijain kunnosta. | Olla parhaassa t:essään. Täydessä t:essään oleva jääpallojoukkue. **-virsi** *s.* Lutherin t. "Jumala ompi linnamme". **-voima** *s.* **1.** *abstr.* Jalkaväen t. ilmenee sen liikkuvuudessa ja tulivoimassa. Saksan t. Nyrkkeilijän t. Suomen työväen nykyinen t. **2.** *konkr. mon.* (taistelu)joukot, sotavoimat. | Pohjoista kohti tunkeutuvat hallituksen t:t. Kapinallisten t:t on voitettu. — Šakkipelissä. | Mustan kaikki t:t ovat kentällä. **-voimainen** *a.* T. tunnustelijapartio. **-vuo|si** *s.* Nuoruuden t:det. Budhan t:det. **-vyöhyk|e** *s.* T:keellä oleva kaupunki. **-väline** *s. sot.* välineitä, joilla sodassa tuhotaan elollisia olentoja tai materiaalia tai joilla tätä toimintaa edistetään havaitsemalla, paikantamalla tai sokaisemalla kohde. — *Kuv.* Koiraseläinten t:et. Kieli sanomalehdistön t:enä. **-välinehuolto** *s. sot.* **-yksikkö** *s. sot.* taistelua käyvien yksikköjen yleisnimitys erotukseksi huolto-, johtamis- tai koulutusyksiköistä. | Lentokone, lentojoukkojen pienin t. Komppania t:nä.

taisto[1] *s. runok. ylät.* taistelu. | - - jo t:hon taasen ratsu laukkaa LEINONEN. Tää on viimeinen t., / rintamaamme yhtykää AK. - - taukosi t., aukes tanhu taivaan HLV. **-kenttä** *s.* - - kaukaa kiersi t:in ruudinsauhu LARINK. **-laulu** *s.* - - oli Kramsun Snellman-hymni kuin esiin marssivan suomalaisuuden t. KOSKENN.

taistosill|a[63] *s. vaill.,* vars. *kirjall.* Olla t. 'taistella'. Vaatia, ruveta t:e 'taistelemaan'. Suokulaiskoiraat t. Kavalasti hänen kimppuunsa karkasit, vaikka t:e vaadit AHO.

taistotan|ner *s.* tav:mmin taistelutanner. | - - mielivi sotahan mennä, / tulla t:terelle! A.AAVA.

tai|ta[45] *v.* Kons.-vartaloinen asu v:ä taitaa; vok.-vartaloiset muodot sen kohdalla. **I.** ks. taitaa I. **1.** *vanh.* - - sentään tunnussanan t:tkoon LEINO. Kostossapa onneni - -: tästä jotain tehdä t:taan KIVI. — Hän ei t:nnut sille [surulle] mitään JOTUNI. **2.** ed:een liittyen *taiten* (adv.) **a.** taitavasti, taidokkaasti, viisaasti, harkiten, varovasti, huolellisesti. | Hoitaa talonsa t:ten. T:ten kammatut hiukset. Menetellä t:ten. T:ten käytettyinä kansanomaiset sanonnat antavat vaihtelua. - - käy t:ten tietä kaitaa VK. **b.** *kans.* varmasti, varmaan. | Ihan t:ten käy tämä [kello] viidellä kivellä PAKK. **c.** *vanh.* tarkoituksellisesti, tieten taiten. | - - t:ten ja tahallani kätkin Maunon tuonne aittaan CANTH. | [Ainikki] ei itseänsä upottanut. — T:ten juuri hän itsensä pyörteen kitaan syöksi KIVI. **d.** *tieten taiten* tarkoituksellisesti, tieten tahtoen, tahallaan, varta vasten. | Ei ketään saada varkauteen syypääksi, ellei hän tieten t:ten ole salaa toiselta ottanut hänen omaansa LK. **II.** ks. taitaa II; käytössä ovat muodot *tainnut, tainneet* aivan normaalit, *taittiin, taittu* vars. puhek. tavalliset, *taita, taitaan* tuskin esiintyviä. | En ole t:nnut mainitakaan, että - -. Asia ei t:nnut ollakaan niin huonosti. Oli t:ttu vähän ryypätä. Siinä t:ttiin jo itkeäkin SILL.

tai|taa[43] *v.* Kons.-vartaloisista muodoista ks. ed.; taitava ks. erikseen. **I.** Käyttö us. hieman haennaista tai vanhastavaa; eri vivahteita: osata, kyetä, pystyä, voida, saattaa, mahtaa (1). **1.** osata harjaantuneisuuden, luontaisten kykyjen tai tietämyksensä nojalla; vrt. taito. **a.** obj:na nomini. | T. käsitöitä. T. ammattinsa. T. englantia. T. täydellisesti venäjän kieli. Hän ei t:tanut sanaakaan saksaa. T. läksynsä. Pappi, joka t:si epistolansa ja evankeliuminsa. Asiat, jotka latojan täytyy tietää ja t. Minkä nuorena oppii, sen vanhana t:taa SL. **b.** vars. *vanh.* obj:na I inf. | T:datko sanoa sen selvemmin? Jos kivet t:taisivat puhua, niin - -. T:taisiko todella se hallita, joka vihaa oikeutta? VT. — Vaimo sai tulla toimeen miten parhaiten t:si. **2.** voida olosuhteiden, yleisten mahdollisuuksien nojalla. **a.** obj:na pron., kielt. ja kysyvissä yhteyksissä: mahtaa. | Mitäpä minä sille t:dan, että hän käy meillä! Ellei isäntä antanut ryyppyä, ei rengin viikate t:tanut heinälle mitään. Minkäpä niille [lapsille] t:taa, arveli isäntä, päänsä ne pitävät JOTUNI. **b.** vars. *vanh.* obj:na I inf.: saattaa. | - - jos vaan t:taisimme uskoa naisen sanaa KIVI. Silloin Aho oli raatanut mökkinsä ympärille viljamaata, mihin t:si kylvää ohria ja potaattia PAKK. - - koska ei hän [Jumala] t:tanut yhdenkään suuremman kautta vannoa, niin hän vannoi itse kauttansa UT[V]. — *Yksipers.* Toimitsijamiesten tulee, niin pian kuin tapahtua t:taa, - - kutsua velkojat kokoukseen LK. **II.** ilmaisten pääv:n tekemisen puhujan tietojen, havaintojen tms. mukaan todennäköiseksi, luultavaksi. Vrt. saattaa, joka ilmaisee tekemisen ainoastaan mahdolliseksi, ja mahtaa. Ei yl. käytetä muodoltaan kysyvissä lauseissa. Akt. II partis:n muotona on tav. kons.-vartaloinen *tainnut, tainneet.* | Sinustapa t:taa tulla uskovainen! "T:taa tulla sade", virkkoi isäntä pilviä katsellen. Anttila t:taa olla rikas talo! T:sipa viina mennä pojan päähän! Tänään t:detaan korjata omenat. Et sinä t:da ollakaan niin tyhmä kuin miltä näytät. Äiti t:si valmistaa ateriaa, koska kuului nostelevan hellanrenkaita. T:taa olla niin, että - -. Et t:da tietää, että - -. T:taisi olla parasta, että - -. Ei t:taisi olla hullummaksi, jos - -. T:sinpa saada [= muistaakseni sain] lievät nuhteet unohduksestani. | — "Tämä t:taa olla Utuniemi?" — "Tämä se on." | "Oskari ei t:da olla kotona?" — "Ei näytä olevan" SILL. — Puhujan vaatimattomuutta, kohteliaisuutta, välinpitämättömyyttä ilmaisten. | T:dan tästä lähteä pienelle kävelylle. "T:taisihan minulla olla teillekin asiaa", sanoi siltavouti. | "Ensi viikolla

ovat sitten ne markkinat." — "Niinpä t:tavat olla."

taitaj|a[16] *tek.* < ed. I.1. | Kudonnan t. Jiujitsun t. Sai painissa ja ammunnassa opastusta parhailta t:ilta. Näyttämötekniikan t:ana kunnostautunut draamakirjailija. V. A. Koskenniemi sonettimuodon t:ana. Etevä suomen kielen t. — *Yhd.* muodon-, runon-, sanant.; venäjänt.

taitamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **I.** ihmisistä. **1. a.** v:n luonteisena: jtak osaamaton, jhk perehtymätön. | Koruompelua t. tyttö. Suomen kieltä t. henkilö. Metallitöiden t:tomuus. — *Yhd.* kielen-, kirjoituksen-, suoment. **b.** a:n luonteisena: kykenemätön, pystymätön, kyvytön, taidoton, huonotaitoinen, tottumaton, kömpelö. | T. työntekijä, opettaja, suutari. - - viisaita hyvään, mutta t:tomia pahaan UT. T:tomasti tehty korjaus. T:tomasti sijoitetut varat. Menetellä t:tomasti. Nuoren lääkärin t:tomuus. T:tomuus virantoimituksessa. Talouspoliittisen johdon t:tomuus. T:tomuutta ja huolimattomuutta valtion varojen hoidossa. Onnettomuus johtui autonkuljettajan t:tomuudesta. Hän teki sen t:tomuuttaan. **2.** *vanh. kans.* avarammin: avuton, heikko, turvaton; ymmärtämätön, tietämätön. | Pieni ja t. lapsi. - - hän oli sentään vanhoilla päivillään hoitanut Tellervoa t:tomasta alkaen SILL. Sä, Herra kaikkinäkevä, / mä t., pieni S.KORPELA. [Väärien profeettojen ihmeteot], jotka hurmaavat t:tomia G.JOHANSSON. **II.** asioista. **1.** huonosti tehty, huono, kömpelö, tökerö; varomaton, epäasiallinen. | T. teurastus. T. aseenkäsittely. T. suomen kielen käyttö. T:tomia yrityksiä tulipalon sammuttamiseksi. **2.** *puhek.* tavaton, mahdoton. | Äläpäs haasta t:tomia! AK. - - sikisi yhtäkkiä sumua niin t:tomasti M.RAPOLA. | Voi t.! Kylläpä tämä oli koko onnettomuus ... JÄRVENT.

taitav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* ks. myös taitaa I.1. **1.** ihmisistä tai heihin verrattavista: joka taitaa erityisen hyvin jtak, tottunut, kokenut, kyvykäs, lahjakas, rutinoitunut; etevä; näppärä, nokkela. | T. näyttelijä, opettaja, pianisti, urheilija. Aika t. hevoshuijari. T. veistämään veneitä. T. työssään, pyrkimyksissään. T:uudestaan kuuluisa kultaseppä. Suurta t:uutta vaativa työ. Käyttää tilannetta t:asti hyväkseen. Toimittaa tehtävänsä t:asti. Lypsää t:asti. T:asti tehty puku. Pojat pitelivät ruoria jo aika t:asti. **2.** asioista: hyvin tehty tai suoritettu, nokkela, kekseliäs. | T:aa työtä. T. hätävalhe, puolustuspuhe. Johtaa t:alla kysymyksellä keskustelu uuteen asiaan.

taitavai|nen[63] *a. vanh.* = ed. | Täss' on tyttö, neito nuori, / - - / tekemähän t. AK.

tait|e[78*] *s.* **1.** levymäisen esineen viivamaisesta taittumakohdasta. **a.** paperia, kangasta tms. taitettaessa syntynyt reuna tai uurre, taitos; vrt. käänne, falssi, laskos. | Tehdä kankaaseen t. saumanvaraa varten. Kääntää nenäliina t:teelle. Mankeloida pöytäliina kolmelle t:teelle. Kääntää sanomalehti takaisin t:teisiinsa. Sidoksen t:teet voivat painaa syvät jäljet käsivarteen. - - talonkirjat ja perintöpaperit vanhoissa t:teissaan KILPI. — *Kirj.* Taittokone, jossa neljännen t:teen saa joko samansuuntaisesti tai ristiin kolmannen suhteen. — *Yhd.* (kirj.) ristit.; kaksi-, nelit. **b.** vars. *rak. puut.* keskenään kulman muodostavien pintojen (erik. samanpuoleisten katonlappeiden) raja, kiiri. | Kovera t. 'kuvetaite'. Katon heikkoja kohtia ovat t:teet. Rinta-aitan otsikon ja alaosan välinen t. Ristiholvin t:teet. — *Yhd.* kuve-, selkä-, sisä-, ulkot. **2.** pitkänomaisen esineen tai sellaiseen verrattavan lähinnä pistemäisestä taittumakohdasta: mutka, kulma(us), käänne, polveke. | Jyrkkä t. syntyvyyskäyrässä. Linnojen ulkopuolella olevat t:teissa kulkevat varustukset. — *Tienrak.* Nousujen ja vaakasuorien matkojen t:teisiin sijoitetaan pystysuoria tasoituskaaria. **3.** aikaa ilmaisemassa. **a.** kahden ajanjakson raja, vaihde. | Pakanallisen ja kristillisen ajan t:teessa. Satalukujen t:teessa. 1600- ja 1700-luvun t:teessa. Vuosisadan [= 1800- ja 1900-luvun] t:teessa. - - keväinen ilta, päivän ja hämärän t:teessa TALVIO. — Us. tarkoittaen ajanjakson alkua. | 1890-luvun t:teessa. Ljungo Tuomaanpojan 1600-luvun t:teen ajoilta polveutuva lainsuomennos. Hän oli itse naimisensa t:teessa saanut lapsen SILL. — *Harv.* ajanjakson lopusta. | [Moisio-nimi mainitaan] Uskelasta jo keskiajan t:teessa A.M.TALLGREN. **b.** murros, käänne, kriisi. | T:teen lähetessä tuhkarokkoiselle annetaan kamferia. - - selvitttiin siitä t:teesta, joka meillä viime talvena oli läpimentävä AK. **4.** *mus.* rytmiyksikkö, jollaisiin sikermä lähinnä jäsentyy. | Kuhunkin t:teeseen voi sisältyä yksi lauseke, kaksoislauseke tai ainoastaan säepari tai säe. — *Yhd.* esi-, jälki-, kertaus-, pää-, välit. **5.** *kuv.* Todellisuuden ja mielikuvituksen välinen t. [kirjailijan tuotannossa] TARK. Sovittaa sanansa taitaviin t:teisiin AHO.

taite|aika *s.* vrt. murrosaika. | Uskonnollinen t. Aleksis Kiven tuotanto syntyi 1860-luvulla, merkityksellisenä t:aikana. **--eksponentti** *s. fys.* taitekerroin.

taiteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vrt. artistinen. **1.** taidetta koskeva, sen alaan kuuluva, siihen liittyvä. | Teoksen t. arvo 'arvo taiteena'. Näytelmän t:set heikkoudet. Runon t. teho. Suuret t:set vaatimukset. Teatterin t:sen tason kohoaminen. Jklla on t:sia taipumuksia, lahjoja. Työ, joka vaatii t:sta silmää. T. luomisvoima. Runoilijan t. omatunto. Kohota suureen t:seen kypsyyteen. T. vapaus. T:sia harrastuksia. Sikermän t. huippu. Posliinitehtaan t. [= tuotteiden taiteellisesta puolesta vastaava] johtaja. T:sesti lahjakas. T:sesti arvokas hautapatsas. T:sesti eheä teos. — Etkö sinä ole koskaan tuntenut halua t:sestikin esittää niitä uusia aatteita AHO. — Joskus erik. kuvataidetta tarkoittaen. | [Harjoitelmat] osoittavat hänen runollisen ja t:sen harrastuksensa ikään kuin keskenään kilvoitellen etsineen ilmaisua KOSKENN. — *Yhd.* kuvaama-, lausunta-, maalaus-, rakennus-, sävelt. **2.** arvostaen: taiteilijan lahjoja omaava, taidetta ymmärtävä; taiteena arvokas, kaunis. | T:sten oppilaiden työt heikoimpiin verrattuina. T:suutta ei voi katsoa minkään rodun erikoishyveeksi. Hyvin t. käsittelytapa. Sepä oli t. esitys! T:sesti ko-

ristettu ovi. — *Leik.* Pitkäkoski pöläytti t:sen savukiehkuran KARHUM. 3. us. *leik.* taiteilijamainen. | Ateljee t:sessa epäjärjestyksessä. T:sen huolimaton pukeutumisessaan. - - kuljit t:sen toimetonna LARINK.

taiteen|arvostelija *s.* tav:mmin taidearvostelija. **-arvostelu** *s.* taidearvostelu. **-haara** *s.* taidelaji. | Näyttämötaide itsenäisenä t:na. **-harjoittaja** *s.* **-harrastaja** *s.* **-harrastus** *s.* taideharrastus. **-keräilijä** *s.* **-suosija** *s.* **-tuntemus** *s.* Kehittää t:taan. **-tuntija** *s.* **-tutkija** *s.* **-tutkimu|s** *s.* Tieteellisen t:ksen harjoittaja. **-ymmärtäjä** *s.* **-ystävä** *s.*

taiteet|on[57] *kar.a. harv.* -tomuus[65] *omin.* (< taide) taiteellisesti arvoton tai vähäarvoinen. | T. kansanruno. Kiistellä naturalismin t:tomuudesta.

taitehik|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* tav:mmin seur.

taiteik|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* taitavasti tehty, taidokas (joskus läheten merk:tä taiteellinen tai taiturillinen). | Kullasta valmistettuja t:kaita korvarenkaita. T:kain leikkauksin koristettu tuoli. T:kaasti vuoreen hakattu kalliohauta. T. miekan ja keihään käyttö. Punoa sanansa t:kaaseen muotoon. T. runomitta. Suomalaisen kansanrunouden t:kuus.

taiteilij|a[14] *s.* **1.** taidetta (vars. kutsumus- ja *(amm.)* ansiotyönään) harjoittava henkilö, artisti, taideniekka. | Maalarit, kuvanveistäjät, kirjailijat, säveltäjät ym. t:at. Luova, esittävä t. Vapaa [= vapaana ammatinharjoittajana elävä] t. T. N.N. Runoilija A. ihmisenä ja t:ana. Kirjailija, joka on suurempi julistajana kuin t:ana. T. esittää meille elämänilmiöitä sellaisina kuin ne ovat esiintyneet hänen tunteenomaiselle katselemiselleen K.S.LAURILA. Jokaisessa teatterissa on kahdenlaisia näyttelijöitä, ammattilaisia ja [aitoja, todellisia] t:oita J.FINNE. — *Erik.* kuvataiteiden harjoittajasta. | Suomen kirjailijat, säveltäjät ja t:at. — *Yhd.* kirjonta-, kuvaama-, laulu-, lausunta-, lavastus-, maalaus-, rakennus-, sisustus-, soitto-, tanssit.; elokuva-, filmi-, keramiikka-, koristekuva-, muoti-, näyttämö-, ooppera-, tekstiili-, valokuvat.; harmonikka-, harppu-, huilu-, klarinetti-, piano-, sello-, urku-, viulut.; rytmi-, sana-, sävel-, tyyli-, värit.; nälkä-, tosi-, tusinat.; kansant. **2.** avarammin. **a.** henkilöstä, joka on taitaja, mestari alallaan, jonka aikaansaannoksissa on taidokkuuden, taiteellisuuden, eleganssin leima. | Keittiömestari, joka on suorastaan t. alallaan. Parturimestari N.N., todellinen t. ammatissaan. — *Yhd.* elämänt. **b.** sirkustaiteilijoista. | Sirkuksen t:oiden päätähuimaavat esitykset. Taikatemppuja esittävä t. — *Yhd.* nälkä-, sirkus-, tasapaino-, trapetsit.

taiteilija|-aines *s.* Vain yksi lapsi sadasta tuhannesta lienee todellista t:-ainesta. **-elämä** *s.* Vapaa t. Kuvaus Lontoon teatteri- ja t:stä. **-henki** *s.* Teuvo Pakkalan herkkä, lämmin ja intiimi t. Kiven runoilijahahmo kohoaa suurimpien t:en rinnalle. **-huone** *s.* Konserttitalon t. **-juhla** *s.* **1.** vars. esiintyvän taiteilijan hyväksi hänen uransa merkkipäivänä järjestetty näytäntö tai ohjelmallinen ilta. | Tyyne Haarlan t. Kansallisteatterissa. Viettää t:ansa. — *Yhd.* 25-vuotis-, nelikymmenvuotist. **2.** taiteilijain keskinen juhla. | T. Kämpin juhlakerroksessa. **-kahvila** *s.* Pariisin t:t. **-kortteli** *s.* Montmartre ym. Pariisin t:t. **-ko|ti** *s.* **1.** taiteilijoiden asumista varten taiteen suosimiseksi tarkoitettu rakennus. | Lallukan t. **2.** taiteilijan koti. | Kuvateos suomalaisista t:deista. **-kunta** *s.* Tampereen teatterin t. Taidenäyttelyssä oli mukana koko maan t. **-kuva** *s.* Sibeliuksen t:an kuuluvat piirteet. **-kyky** *s.* Goethen t:jen laajuus. **-laa|tu** *s.* Syklotyyminen t. "Taika-ampuja" oli tehtävä, joka sopi Weberin t:dulle. **-luon|ne** *s.* Teos edustaa uutta tärkeää puolta A:n t:teesta. Säilytti t:teelleen ominaisen mehevyyden. — Esko on t., jonka tunnelmat tempaavat helposti valtoihinsa. **-maailma** *s.* Pitää yllä kosketusta t:an. **-mainen**[63] *kalt.a.* T. samettipuku. T. elämänote. **-mestari** *s.* T:mme Gallen-Kallela. **-monografia** *s.* T. "Antti Favén".

taiteilijan|alku *s.* Nuori, lahjakas t. **-ammatti** *s.* **-apuraha** *s.* **-eläke** *s.* Valtion t. **-elämäkerta** *s.*

taiteilija|nero *s.* Leonardo da Vinci, monipuolinen tutkija ja t. **-nim|i** *s.* nimi, jota jku käyttää taiteilijana; vrt. kirjailijanimi, salanimi. | Hjördis Alexandroff käyttää t:eä Pia Ravenna.

taiteilijan|kehitys *s.* Piirteitä Sallisen t:kehityksestä. **-kutsumu|s** *s.* Uskollinen t:kselleen. **-kä|si** *s.* Varman t:den työtä. **-lahja** *s.*, tav. *mon.* Hän on perinyt t:nsa isältään. **-maine** *s.* Arka t:estaan. **-näkemys** *s.* **-silmä** *s.* Hänen pettämätön t:nsä. **-taipumukset** *s. mon.* **-taival** *s. kuv.* A:n 40-vuotinen t. **-temperamentti** *s.* = taiteilijatemperamentti. **-ura** *s.* **-veri** *s.*

taiteilija|olemus *s.* Ahon tyyli hänen t:ksensa ilmaisimena. **-pari** *s.* **1.** taidetta harjoittava pariskunta; pariskunta, jossa mies on taiteilija. | T. Tatu Vaaskivi — Elina Vaara. T. Sibelius. **2.** kahdesta yhdessä esiintyvästä tms. taiteilijasta. | T. Orvokki Siponen — Klaus Salin. **-perhe** *s.* **-persoonallisuu|s** *s.* Pakkalan tuotanto kuvastaa herkkää ja puhdasta t:tta. Hän on todella t. **-piir|i** *s.* Paavi Leo X:n hovin runoilija- ja t. Liikkua t:eissä. **-polv|i** *s.* Nuorempi t:emme. **-romaani** *s.* Musiikkipiirejä kuvaava t. **-ryhmä** *s.* "Septem"-niminen t. **-seura** *s.* Suomen t. **-sielu** *s.* Herkkähermoinen t. **-siirtola** *s.* Tukholman suomalainen t. Tuusulan t:ssa asuivat mm. Sibelius, Aho, Järnefelt, Halonen ja Leino. **-su|ku** *s.* Beethoven syntyi alankomaalaisesta t:vusta.

taiteilijatar[54*] *s.* naispuolinen taiteilija. — *Yhd.* lausunta-, piano-, tanssi-, tekstiili-, varieteet.

taiteilija|tarina *s.* **-temperamentti** *s.* A:n räiskähtelevä t. [Viisaat, elämää ymmärtävät tyypit] ovat hänen omaa taiteilija- ja ohjaajatemperamenttiaan lähellä AK. **-toveri** *s.* M. Enckell ja hänen t:nsa. **-unelm|a** *s.* Luopui t:istaan ja ryhtyi virkamieheksi. **-veljekset** *s. mon.* **-veri** *s.* **-voima** *s.* Teatterin pätevät t:t.

taiteil|la[28] *v.* **1.** us. hiukan väheksyen: harjoittaa taidetta. | T:ee vain aikansa kuluksi. **2.** taitavasta, nokkelasta toiminnasta. | Pojille pukuja t:eva vaatturi. Maalivahti t:i vaarallisen pallon hyppysiinsä.

taiteilu[2] *teonn.* < ed. | Harrastaa t:a jo vaativassakin mielessä. — Akrobaattien t. trapetsilla. — *Yhd.* tasapainot.

taite|katto *s. rak.* harjakatto, jonka puoliskoissa on vaakasuora ulkotaite, mansardikatto. **-kattoinen** *a.* T. talo, huone. **-kausi** *s.* käänne-, raja-, siirtymäkausi; murroskausi. | Vanhan ja keskiajan t. oli myös runouden t. **-kerroin** *s. fys.* tulo- ja taitekulman sinien suhde valon tullessa tyhjiöstä jhk aineeseen; vrt. taitesuhde. **-koh|ta** *s.* **1.** *konkr.* T:distaan murtumaton vahakangas. Höyryputken t. Kattopintojen t:dat. Rajalinjan läntisin t. Maanpinnan, rinteiden t:dat. **2.** käänneaika, -kohta, ratkaisu-, kriisi-, raja-aika tai -kohta. | 1800-luvun puoliväli, Suomen teollisuuden historian tärkeä t. — Olla elämänsä t:dassa. Sairauden t. — Romaani, joka merkitsee ratkaisevaa taite- ja nousukohtaa N.N:n tuotannossa. **-kulma** *s.* keskenään taitteen muodostavien pintojen tai suorien välinen kulma. | Taivutettavan metallilevyn t. — *Fys.* taittuneen valonsäteen ja rajapinnan normaalin välinen kulma, taittumiskulma; vrt. tulokulma. **-laipio** *s.* vrt. taitekatto. **-lehti|nen** *s.* vars. mainostarkoituksessa julkaistu useaan kertaan taitettu lehtinen. | T:set, esittelyvihot ja luettelot mainosvälineinä.

tait|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < taittaa. (*I.1.*) Lautasliinojen t:telu. T:teli sanomalehden kokoon. (*2.*) Tasajalkahyppyjä vartaloa t:ellen. (*II.1.*) T. reikäleipä pöytään vietäväksi. T. lepän oksia luudaksi. T. koivusta vastaksia. Kerppujen t:telu. — T. peistä.

taiten *adv.* ks. taita I.2.

taite|ovi *s. rak.* T:ovet avataan kääntämällä eri osat toisiansa vastaan ja työntämällä ne syrjään. **-pin|ta** *s.* **1.** murtopinta (1). | Posliini on t:naltaan lasimaista. **2.** *harv.* taitteen (kiirin) muodostavista pinnoista. | Katto, jossa on kaksi t:taa. **-piste** *s.* Kehitys on t:essään. **-suhde** *s. fys.* valon tulo- ja taitekulman sinien suhde kahden aineen rajapinnassa, taittumissuhde; vrt. taitekerroin. **-viiv|a** *s.* **1.** viiva, jota pitkin jk on taitettu tai taittunut, taitepintojen rajaviiva. | Arkin t. Katonlappeiden t. **2.** murtoviiva (2). | Esittää syntyvyyden vaihtelut t:oin. **-vuo|si** *s.* Lapsen kehityksen t:det.

taitinluu *s.* = taittoluu.

tai|to[1*] *s.* **1.** yl. attr:n määrittämänä tai yhd:n jälkiosana: tav. huomattavalta osaltaan harjaantumiseen ja oppimiseen perustuva jnk suorituksen käytännöllistä puolta koskeva kyky, jnk toiminnan hallinta, taitaminen. | Kaskenpolton, punomisen t. Voin valmistamisen t. Tanssin t. Sisäluvun, katkismuksen t. Virkamiehiltä vaadittava ruotsin kielen t. T. laatia ilmoituksia. T. käsitellä ihmisiä. Elämisen t. 'taito elää miellyttävästi'. Oppia, saavuttaa, osata, hallita jk t. Kehittää jtak t:toa. Kehittyä jssak t:dossa. Jk t. yleistyy, unohtuu. Jstak t:dosta kuuluisa. Kalan kuivaaminen on lappalaisten t:toja. Pojat oppivat usein isänsä t:dot. Ei t. taakkana ole SL. — Edistyä tiedoissa ja t:doissa. En mä tänne tullutkana / t:oittani, tieoittani KAL. — *Erik.* **a.** vars. yhd:ojen jälkiosana: jnk ammatti- tms. erikoisalan teoria ja käytäntö; vrt. taide, tiede, oppi. | Rakennust:don mestariteoksia. Merimiest:don oppikirja. Insinöörit:don estetiikka. Kuvaamat:don opettaja. Apollon, taiteen ja ennustust:don jumala. Sotat:don historia. Alkemia, t. tehdä epäjaloista metalleista kultaa. Mnemoniikka, t. keinotekoisilla menetelmillä helpottaa muistamista ja lisätä muistin suorituskykyä. **b.** pääosaltaan luontaisiksi katsottavista kyvyistä. | Mukautumisen t. Nuorilla on t. nukkua. Amatsonimuurahaiset unohtavat tietyissä olosuhteissa syömisen t:don. **c.** *yhd.* Ajo-, aseenkäyttö-, heitto-, hieronta-, hiihto-, hitsaus-, improvisaatio-, kaiverrus-, keskustelu-, kirjoitus-, kutomis-, kuvaamis-, laulu-, loitsu-, luistelu-, luku-, lypsy-, maalaus-, myynti-, nyrkkeily-, ompelu-, opetus-, paini-, pallonhallinta-, peli-, pyynti-, suunnistus-, uima-, valokuvaus-, voimistelut.; kieli-, kristinopin-, musiikki-, runo-, ruotsin-, suoment.; tasapainot.; ammatti-, näyttämö-, työt.; erikois-, lisät.; (us. a-kohtaan liittyen) ennustus-, esitys-, keitto-, kertoma-, laivanrakennus-, lento-, linnoitus-, lääkintä-, maanmittaus-, merenkulku-, puhe-, taistelu-, valtiot.; kellosepän-, kultasepänt. **2.** ed:een liittyen, vain *yks.* (teknillinen) taitavuus (jssak suorituksessa). | T:toa kysyvä, vaativa työ. Osoittaa virkatehtävissään suurta t:toa. Käytti työhön kaiken t:tonsa ja kokemuksensa. Yrittää tehdä jtak (parhaan) t:tonsa mukaan. — *(suurella) taidolla* tav. par. (erittäin) taitavasti. | Käyttää tyylikeinoja suurella t:dolla. Johti kuoroa t:dolla ja innolla. Pelata t:dolla ja järjellä. — Järjesti asian tunnetulla t:dollaan. **3.** vars. *vanh. kans.* ymmärrys, järki; taju. | Joka lähimmäistänsä häpäisee, on taidoton, mutta t:don mies on vaiti VT[V]. Olla (täydellä) t:dollaan 'järjissään, tajuissaan'.

taitoesity|s *s.* Lentäjien hullunrohkeat t:kset.

taitoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* **1.** gen:n ohella. | Ranskan kielen t. paikanhakija. **2.** yhd:n jälkiosana. | Ajo-, esiintymis-, hitsaus-, kaiverrus-, kampaus-, kirjanpito-, korjaus-, kutoma-, käsityö-, laulu-, lento-, luku-, ompelu-, opetus-, piirustus-, pikakirjoitus-, ruoanlaitto-, uintit.; ammatti-, kieli-, runot.; kielen-, lain-, raamatun-, ruotsint.; sisäluvun-, veisuunt.; heikko-, kaikki-, moni-, vähät.; toist.

taitois|a[13] *a.*, melko *harv.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* taitava, taidokas. | T. tanssija. Ernst Lingon t. säestys. T:asti orkesterille siirretty urkusävellys. T:uutta vaativa tehtävä.

taito|keino *s.* jhk taitoon kuuluva tai siinä tarpeellinen keino, teknillinen keino; (erittäin) taitava keino. | Polyfoniset t:keinot. [Painija] voitti vastustajansa t:keinoja käyttämällä. **-käsityö** *s.* erityistä taitoa vaativa käsityö. **-lahja** *s.; syn.* talangi. | Ymmärrys, äly, arvostelukyky ynnä muut erinimiset hengen t:t AK.

taitolento *s.* lento, johon kuuluu näytös- tai harjoitusmielessä suoritettuja jatkuvia liikeyhdistelmiä, aerobatia. | T:a voi verrata kaunoluisteluun. T. on hävittäjälentäjille välttämätön koulutusmuoto. **-esitys** *s.* **-liik|e** *s.* Vaakakierre, pystykahdeksikko ym. t:keet.

taito|lentäjä *s.* **-liik|e** *s.* Polkupyöräilijän, voi-

mistelijan, lentäjän t:keet. **-merk|ki** *s.* eräissä järjestöissä jnk taidon tai taidon asteen hankkineille annettava merkki. | Metsäseura Tapion, voimisteluliiton t. Liikennemerkki ym. partiolaisten t:it. **-mie|s** *s.* taitava tai monitaitoinen mies, taitoniekka, mestari, taituri, virtuoosi. | Muinaisten t:sten pronssiteokset. [Piippu], t:hen kynsistä lähtenyt KILPI. Monta silmää katseli t:hen tärkeää työtä KARHUM. — Matti Warénin lavastus oli t:hen tekoa. **-niek|ka** *s.* = ed. | Kirkonrakentajat ym. t:at. Tietosanakirjan toimittamiseen ottivat osaa monet etevät tieto- ja t:at. Benvenuto Cellini, monipuolinen t. [Paini]mestareiksi tulivat samat t:at kuin edellisenäkin vuonna. **-nyrkkeily** *s. urh.* teknillisyydelle pääpainon paneva nyrkkeily(tyyli). **-paini** *s.* vrt. ed. **-painija** *s.* **-parsinta** *s.* taitoa vaativa, huomaamaton parsinta. **-pelaaj|a** *s.* vars. jalkapalloilijasta: taitava pelaaja. | Eturivissä täytyisi olla sekä vauhti- että t:ia. **-pel|i** *s.* taitoa vaativa peli(tapa); taitava peli. | Korttipelit ovat kahta tyyppiä: uhka- ja t:ejä. — Jalkapallo-ottelu, joka ei kohonnut t:in tasolle. **-ratsastu|s** *s.* T:ksen lajit ovat kenttä-, este-, koulu-, maastoratsastus ja ratsuhevoskilpailu. Kilpailuja kiito- ja t:ksessa.

taitos[64] *s.* taite (1.a). | Kääntää paperiarkit taitokselle. Piirustuksessa ei saanut olla taitoksia. **-koh|ta** *s.* Paperin t:dat.

taito|suoritus *s.* 50 km:n hiihto ei ole lähinnä kestävyys-, vaan t. **-taso** *s.* Huomattavalla t:lla oleva kuoro. **-tekoi|nen** *a.* -suus *omin.* taitavasti tehty, teknillisesti hyvin suoritettu, taidokas. | T. fuuga. **-temp|pu** *s.* Uosikkinen esitti renkailla t:pujaan. Painijan voima- ja t:ut. Hallita kaikki dialektiikan t:ut. **-teos** *s.* vrt. taideteos. | Nuken puku oli pieni t. **-työ** *s.* 20 vuotta t:tään harjoittanut aseseppä. Krokaanien valmistus on t:tä. — Rummut, holviviemärit ym. t:t. **-uinti** *s.* T. on eri eläinten uinnin jäljittelyä ja kelluntaa eri asennoissa. **-voimistelija** *s.* vrt. seur. **-voimistelu** *s.* **1.** vaativa, tav. kilpailumielessä harjoitettu teline- ja permantovoimistelu. **2.** *harv.* akrobatia, taituruusvoimistelu.

taitse *postp.* (gen:n tai poss.-suff:n ohella) ja *adv.* **1.** paikallisesti. **a.** takaa ohi, takapuolitse. | Selän t. kulkeva hihna. Vene kiersi laivan perän t. Ukko ajoi lammen t. kylälle päin. Hiihteli aidan t. entisiä latujaan. Kuljettiin rintaman t. Tie kiersi kallioitten t. — Kiertää t. **b.** takaa (kohti); joskus = välitse. | - - pilven t. paistoi kirkas päivä jälleen LARINK. - - kunnahalle, / josta puiden t. talo puunti LEINO. **2.** *kans.* takia, tautta. | - - menet turhan t. sateeseen kastamaan takkisi KILPI.

tait|taa[110] *v.* **I.** taivuttaa (levymäinen tai pitkänomainen kappale tai kappaletta) jyrkästi jstak kohdasta. **1.** panna (levymäinen kappale) kokonaan tai osittain kaksin tai useammin kerroin siten, että käännekohdat ovat terävät, viivamaiset, harv. pyöreähköt; vrt. laskostaa. | T. pöytäliina kokoon entisiä taitteita myöten. Kulmittain t:ettu huivi. Useaan kertaan t:ettu huopa. T. päärmettä. T. kankaasta 1/2 cm saumanvaraksi. T. kirje kokoon. T. lehden kulma kaksin kerroin. T. paperiarkki kahtia. Äiti t:toi sanomalehdet huolellisesti kokoon. Faktuuroja saa t. vain kerran. — *Kirj.* vrt. II.1.c. | Arkkien t:taminen 'painettujen arkkien määräkertainen taittaminen määräkokoon, falssaaminen'. Kone, joka t:taa 8 000 arkkia tunnissa. **2.** kääntää kokoon tai taivuttaa nivelestä. | T. linkkuveitsi kokoon. Haulikon t:taminen. Kokoon t:ettava haavi, metrimitta, vaateripustin. Lentokoneen siiven takareuna tehdään alas t:ettavaksi varustamalla se saranoilla. — *Urh. voim.* vartalo suorana tapahtuvasta lantion taivuttamisesta; vrt. taittohyppy. | Voltti eteenpäin, t:taen. Vartalo t:etaan lantiosta kulmaan. **3.** valo-opissa: aiheuttaa taittuminen. | Voimakkaasti valoa t:tava neste. Likinäköisen silmä t:taa valonsäteitä liian voimakkaasti. Prismat t:tavat eniten violetin puolella olevia valonsäteitä. — T:tava [= kahden prismaa rajoittavan tason muodostama] kulma. **4.** *intr.* muuttaa jyrkästi kulkusuuntaansa, poiketa. | - - Liinaharja t:toi kotiveräjältä maantielle AK.

II. katkaista (levymäinen tai pitkänomainen kappale) vääntämällä tai leikkaamalla; us. = murtaa. **1.** *konkr.* T. leipä kahtia, suklaalevy palasiin, palasiksi. T. keppi käsissään. - - t:taa sen [silakan] keskikohdalta poikki SILL. — T. peistä, jltak kärki (us. kuv.), ks. näitä s:eja. — *Erik.* **a.** irrottaa taittamalla. | T. havuja, lehdeksiä, oksia. T. kukkia maljakkoon. - - kenpä siitä latvan t:toi, / se t:toi ikuisen taian KAL. - - he t:toivat [ja sitoivat] koivusta luudan *TARK. — - - t:toi voikakustaan hänellekin KAUPPISH. **b.** T. jklta niska, niskat [selkärangan murtamisesta]. — T. jalkansa, kätensä, niskansa, selkänsä (vars. puhek.) 'jklta taittuu jalka, jnk jalka [jne.] katkeaa'. **c.** *kirj.* jakaa ja sovittaa ladelma sivuihin, katkaista; suunnitella tekstin, otsikoiden ja kuvien sijoittaminen lehden tai kirjan aukeamille. | Ladelman t:taminen. T:ettu korrehtuuri 'taittovedos'. — Kuvalehden t:taminen. **d.** olla poikkisuunnassa erottamassa jtak osiin. | Palomuuri t:taa rakennusrivin tonttien rajalta. **2.** *abstr.* ja *kuv.* **a.** Sotilaiden on osattava t. taivalta [= kulkea, matkata] pimeässäkin. Sen taipaleen t:amme tunnissa! **b.** lopettaa, keskeyttää. | Veneiden menetys t:toi [= katkaisi] sissien pakotien. Tapa vanha, - - jota ei saa t. *MANN. **c.** voittaa, masentaa. | Palokunta koetti t. tulen vallan. Vastoinkäymiset eivät t:taneet hänen elämänuskoaan. - - ehkä lapsi olisi t:tanut taudin ilman seerumia SILL. Iäisyys on kylmä käsi, / t:taa tarmos, elämäsi LEINO. **c.** värisävyn heikentämisestä, himmentämisestä. | Puhtaat ja t:etut värit. Punainen t:etaan esim. sekoittamalla siihen vähän harmaata.

taittaja[16] *tek.* **1.** Lehdeksien t. — Vars. **2.** *kirj.*, tav. *amm.* latoja, joka suorittaa ladelman taittamisen, katkaisija; henkilö, joka suunnittelee esim. kuvalehden taiton.

taittamat|on[57] *kielt.a.* Nippu t:tomia, uusia seteleitä. T:tomasta ladelmasta otettu korjausvedos. T. keltainen väri.

taittamis- = taitto-. **-kone** *s.* **-kyky** *s.*

taittei|nen[63] *poss.a.* < taite. | T. katto 'taitekat-

to'. T. laipio, julkisivu. T. viiva. — T:set tuntosarvet 'joissa tyvinivel muodostaa kulman ulompien nivelten kanssa'. — *Yhd.* (rak.) kuve-, selkä-, sisä-, ulkot.; (kirj.) kaksi-, neli-, kahdeksant.

taitto[1*] *teonn.* < taittaa. (*I.*) Arkkien t. — *Urh.* Vartalon t. riman päällä. T. kippinojaan. — *Yhd.* (kirj.) kone-, käsint. (*II.*) Lähteä vastaksien t:on. Antaa aihetta peitsen t:on. Lehti, jonka t. on epäonnistunut. **-hyppy** *s. voim.* vauhdillinen hyppy telineen yli sääret suorina telineeseen tukeutuvien käsien välitse; *urh.* uimahyppy, jossa vartalo taittuu lantiosta kulmaan.

-taittoi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* Haja-, kahtais-, oikeat.

taitto|kohta *s.* Kuumentaa putken t:kohtaa liekissä. Ladelmaan merkityt t:kohdat. **-kone** *s. kirj.* arkkien taittamisen suorittava kone. | Täysautomaattinen t. — *Yhd.* taskut. **-korrehtuuri** *s. kirj.* taittovedos. **-kyky** *s. fys. lääk.* Linssin, silmän t. **-lait|e** *s. kirj.* vrt. taittokone. | T:teeseen yhdistetty sanomalehden lehtien liimaamislaite. **-luu** *s. kirj.* arkkeja käsin taitettaessa ja kirjansidonnassa käytetty paperiveistä muistuttava väline, kääntöluu. **-noja** *s. voim.* noja-asento, jossa vartalo on lantiosta kulmassa. **-pinta** *s.* Katkaistun puun t. Linssin t. **-pöy|tä** *s. kirj.* Latomon t:dät. **-riipunta** *s. voim.* riipunta selkä alaspäin käsivarret suorina, sääret käsien välitse yläviistossa; vrt. kulmariipunta. — *Yhd.* haarat. **-seisonta** *s. voim.* seisonta, jossa vartalo on taitettu lantiosta eteen, siten että kädet ulottuvat otteeseen telineestä. — *Yhd.* haarat. **-tela** *s. kirj.* **-terä** *s. kirj.* Taittokoneen t:t. **-vedos** *s. kirj.* taitetusta ladelmasta otettu korjausvedos, taittokorrehtuuri. **-viiva** *s.* taiteviiva. **-vika** *s.* = seur. 1. **-virhe** *s.* **1.** *lääk. fys.* Likinäköisyys ym. t:et voidaan korjata silmälaseilla. **2.** *kirj.* ladelmaa taitettaessa syntynyt virhe. **-voima** *s. fys. lääk.* Linssin, silmän t. **-väri** *s.* kolmea pääväriä sekoittamalla saatu väri, sekaväri; vrt. väliväri.

tait|tua[1*] *pass.v.* (< taittaa) levymäisestä tai pitkänomaisesta kappaleesta. **I.** kääntyä jstak kohdasta jyrkästi kulmalle tai kaksin kerroin. **1.** Arkkien t:tuminen taittokoneessa. — Toinen saappaista oli t:tuneena, toinen ojona. Haulikon t:tuessa paljastuvat patruunapesän aukot. Kokoon t:tuva [= taitettavissa oleva] metrimitta. Savu nousi piipusta ja t:tui sitten metsään päin. — *Erik.* **a.** pinnasta, viivasta tms., jonka osat ovat keskenään kulmassa. | Mäen rinne t:tui tasaiseksi kankaaksi. Tylsin kulmin t:tuva katto. Tylsäkulmaisesti t:tuva putki. Alaspäin t:tuva kaulus. **b.** *fys.* Valon t:tuminen 'valonsäteen suunnan muuttuminen sen kulkiessa kahden erilaisen väliaineen rajapinnan läpi, refraktio'; vrt. taipuminen. Prisman rajapinnassa t:tuva valonsäde. Säteitten t:tuminen linssissä. Särmiön läpi t:tuvat, yhteen pisteeseen t:tuvat säteet. Radioaaltojen t:tuminen. **c.** (ei terminä) heijastumisesta. | - - risti [kimmelsi], syysauringon säteiden siihen t:tuessa IVALO. Auringon kultaiset säteet t:tuvat hankiin JOTUNI. **2.** *kuv.* Pääkaupungissa t:tuvat vanhojen ja nuorten maailmankatsomukset toisiaan vastaan KOSKENN. - - lähtee silloin hänellekin elämä taas t:tumaan uusille urille IVALO. 1920-luvun t:tuessa 'vaihtuessa 30-luvuksi'. — Valon taittumista ajatellen. | [Leinossa] t:tuu kuin polttopisteessä - - Suomen kansan kamppailu auringosta ja elämästä L.ONERVA. - - muilla renessanssikirjailijoilla ajan suuntaviivat t:tuvat ja vastakohdat pirstoutuvat yksityiskuviksi TARK. **II.** katketa, murtua. **1.** Rosoisiin murtopintoihin t:tuva liimalevy. Siima t:tui kalan äkillisistä tempauksista. Juurikasvien tulee olla helposti t:tuvia. Puu t:tui tuulessa [ei välttämättä irtopoikki]. — Ruumiin jäsenistä luiden murtumista tarkoittaen. | Käsivarsi, niska, selkä t:tuu. — Talven selkä on t:tunut 'talvi on kulunut yli puolivälin, talven ankarin aika on ohi'. Taudin, pulakauden selkä t:tuu. — Hänen syytöksiltään t:tui kärki, kun tosiasiat tulivat ilmi. **2.** *kuv.* ja *abstr.* **a.** Taival t:tuu 'kuluu, sujuu, edistyy'. Vauhti, jolla kilometrit pian t:tuvat. Laulaessa matka t:tuu huomaamatta. 200 metriä t:tui ajassa 22,1. **b.** loppua, päättyä, keskeytyä. | Keskustelu t:tui tytön kirpeään huomautukseen. Lamakausi alkoi t. Talvi t:tui jo, reenjälki kiilsi ja kaadettu mänty tuoksahti keväälle SILL. **c.** vastustuksen, kestokyvyn murtumisesta, voimien loppumisesta tms. | Pitkälle vaivalloiselle taipaleelle t:tuu moni. Jkn usko, tahto, tarmo t:tuu. Suomen kansa taipuu, mutta ei t:u (alk. AHO). - - tuolla meni Katriraukka aivan t:tuneena, varmaankin kuumat kyyneleet tippuen silmistään RAILO. Jo t:tui valta kuoleman, / on auennut tie taivahan HLV.

taittuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Veneen kaaret t:ivat myrskyssä.

taittum|a[13] *s.* taittunut tai taitteella oleva kohta. | Paperin epätasaisuudet ja t:at. Vanhoihin kenkiin syntyneet t:at. Luun t:an tukeminen sidoksella. [Väinämöinen] laati purtta laulamalla / yhen tammen t:ista KAL.

taittumakoh|ta *s.* Tukea taittunutta jäsentä t:dan ylä- ja alapuolelta. Länsi- ja itämurteiden t.

taittumaton[57] *kielt.a.* Vapauden t. tammipuu MANN. T. voitontahto.

taittumis|kohta *s.* **-kulma** *s. fys.* = taitekulma. **-laki** *s. fys.* Snelliuksen keksimä valon t. **-suhde** *s. fys.* = taitesuhde.

taittumus[64] *s. harv.* taittuminen. | Tarmon t. LEINO.

taitur|i[5] *s.* jtak erittäin hyvin taitava henkilö, mestari. **1.** Räätäli, joka on suorastaan t. ammatissaan. Olla t. maatalouden eri aloilla. Lihojen käsittelyssä Lapin emännät ovat todellisia t:eita. — Pelaaja, joka on t. pallonkäsittelyssä. — *Vanh.* määräpätevyyden saavuttanut ammattimies. | Latojanoppilaat ja t:it. T:in arvon saanut kelloseppä. — *Yhd.* hieroma-, käsityöt.; ammattit.; sirkus-, tasapainot.; moni-, tuhatt.; kello-, nyrkki-, pallo-, sotat.; elämä-t. — *Erik.* **2.** taiteilija, jonka lahjakkuus ilmenee erityisesti taiteen teknillisten keinojen hallintana, virtuoosi. | Creutz oli suuri t. runoudessaan ja elämässään. — Vars. tekniik-

kansa hyvin taitavasta soolosoittajasta. | Viulun t. T., joka esittää mitä vaikeimmat sävellykset häikäisevän varmasti. — *Yhd.* laulu-, piano-, sello-, viulut.; kieli-, muoto-, rytmi-, sana-, sivellin-, tyylit.

taiturilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = seur.

taiturimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (tekniikaltaan) erittäin taitava, taiturillinen, virtuoosi(mai)nen. | T. pianisti, maalari. T. veden kimalluksen kuvaaja. — T. etsaus, sävellys, pujotustyö. T. suoritus. Häikäisevän t. soittoesitys. T. tekniikka, pallonkäsittely. Seiväshyppääjän t. vartalonkäyttö. T:sesti tehty, mutta sisäiseltä anniltaan köyhä näytelmä. Sivellintekniikan t:suus. — Kutojalintujen t:set pesät.

taituro|ida[18] *v. ark. leik.* tehdä jtak (liian) taiturimaisesti. | Richards t:i riman yli hienon hienosti.

taituruudennäyt|e *s.* Uuno Laakso antoi "Saiturina" rautinnollisen t:teen. Briljantit, hiontatekniikan t.

taituruu|s[65] jnk tekniikan erinomainen hallinta tai taito, taiturimaisuus, (vars. taiteesta puheen ollen) bravuuri. | Sävellyksen tekotavan t. Pitkälle kehitetty t., jota nuori Goethe osoitti runon hallinnassa. — Kirjallinen tuote, joka on vain muodollisen t:den näyte. — Ammatissaan t:den saavuttanut työntekijä. T:tta osoittava laukaussarja. — *Yhd.* pallo-, sana-, voimistelut.

taituruus|näyte *s.* = taituruudennäyte. **-temppu** *s.* Sokkosimultaani, šakkipelin t:ja. **-voimistelu** *s.* uhkarohkeutta, suurta tasapainotaitoa, notkeutta tms. vaativa voimistelu, akrobatia; vrt. taitovoimistelu.

taivaalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.*)(maanpäällinen; maallinen. **1.** taivaalla tai korkealla ilmassa oleva. | T. kaari [= sateenkaari] PAULAH. - - pitkäisen tulet leimusivat ja t:set tykistöt jylisivät TIITUS. [Kissan näköinen pilvimöykky makaa] t:sen pilvimäen lappeella SILL. — T. kuu(kausi) 'kahden uudenkuun välinen aika'. **2.** *heng. ylät.* ed:een liittyen: taivaassa oleva, taivaasta tuleva tai peräisin oleva, taivaaseen kuuluva tai liittyvä, taivaan, Jumalan, jumalallinen. | T. ja maallinen rakkaus. T. onni. Julistaa t:sia totuuksia. Puhua t:sista asioista. Marttyyrien kärsimykset ja t. [= taivaassa saatava] palkka. T. voitonseppele, -kruunu. Ja yhtäkkiä oli enkelin kanssa suuri joukko t:sta sotaväkeä UT. Ja on t:sia ruumiita ja maallisia ruumiita UT. — T:sen isänmaan ikävä. T:sen Jerusalemin laskeutuminen maan päälle. Päästä t:seen kotiin [kristitystä tav. = kuolla]. T. isä 'Jumala'. T. ylkä 'Kristus'. — Myös pakanauskonnoista. | Pakanakansojen maanpäälliset ja t:set jumalat. T. mytologia. Suomen mytologian t:set olennot. — *S:sesti.* - - Jumalalle, hänelle, joka t:setkin tuomitsee? VT. **3.** avarammin. **a.** vars. *ylät.* ylimaallinen, pyhä, jalo, henkevä, ihmeellinen. | T:sen viehättävä saari. Bachin ylhäisintä ja t:sinta säveltaidetta. - - virtasi vaan lemmen liekki / t:sest' säteillen KIVI. - - varjo niin t:sen viileä *TARK. — [Nuori mies] jolle suudelma oli t. unelma tai pilventakainen haave KIANTO. **b.** vars. *puhek.* liioitellen: erinomainen, ihana, ihmeellinen. | Pidimme illalla t:sen hauskaa! Hän tanssii t:sesti TALVIO. - - hänen ja vainajan välit olivat vallan t:set LEHT. **c.** *tuon* tai *tämän taivaallista* (ark.) kielt. yhteyksissä: yhtään, mitään, ollenkaan, vähän vähää. | Säkki jyviä ei Peltolassa merkitse tuon t:sta! En ymmärrä puutavara-asioista tämän t:sta.

taivaan|ekvaattori *s. täht.* se isoympyrä, jota pitkin maan ekvaattorin taso leikkaa taivaanpallon, taivaantasaaja. **-holvi** *s.* taivaankansi. | Syvänä ja tummana kaartuva t. **-ihana** *a.* T:t silmät. **-ilmiö** *s.* Revontulet ym. t:t. **-isä** *s.* (tav. ⌒) Jumalasta. | Turvautua t:n armoon. **-jaara** *s. kans.* taivaanvuohi. **-jumala** *s.* vars. pakanauskonnoissa: taivasta hallitseva jumala. | Votjakkien t. Inmar. **-jumalatar** *s.* vrt. ed. **-jumaluus** *s.* T. maailmanjärjestyksen hallitsijana. **-kaar|i** *s.* **1.** sateenkaari. — *Kuv.* Kas, ylläpä mustien murheiden / on kaunihit t:et LEINO. **2.** *harv.* taivaankansi, -kupu. | Tähtinen t. **-kaikkeus** *s.* maailmankaikkeus. **-kan|si** *s.* taivaanrannan yläpuolella oleva osa taivaanpalloa, taivaanholvi, -kupu, firmamentti. | Puolet t:nesta oli pilvessä. Aurinko paistoi itäiseltä t:nelta. Uusi tähti syttyi t:teen, t:nelle. - - t:teen / kuun keula kohosi verestäin H.ASUNTA. — Ilmarinen, t:nen takoja. — Mikään koko t:nen alla [= maailmassa] ei ole niin inhottavaa kuin tekopyhyys. **-kappale** *s.* maailmankaikkeuden kappaleista, kuten kiintotähdistä, tähtisumuista, planeetoista ja niiden seuralaisista sekä komeetoista ja meteoreista. **-kartta** *s.* tähtikartta. **-katto** *s.* taivaankansi. **-kaunis** *a. harv.* taivaallisen kaunis. **-korkuinen** *a.* taivaaseen ulottuva, pilvenkorkuinen. | T. tunturi. **-kumu** *s.* = seur. **-ku|pu** *s.* taivaankansi, -holvi. | Korkeana kaartuva t. — T:vun pohjoisesta etelään halkaiseva kurkiauran kiila. **-kuva** *s.* Kopernikaaninen t. 'maailmankuva'. **-lahja** *s.* tav. ⌒. | Apu tuli yllätyksenä kuin t. **-laita** *s.* tav:mmin taivaanranta. **-la|ki** *s.* taivaankansi, vars. sen keskiosa. | Pilvisyys oli 0,8 t:esta. Lounaistuuli lakaisi t:en puhtaaksi. — Länteen on kerääntynyt mustia pilviä, mutta t. on vielä kirkas. **-maa** *s. kuv.* Jo t:han lähden! KIVI. **-merk|ki** *s.* **1.** taivaan ilmiöistä, joiden mukaan on kuviteltu voitavan ennustaa. | Tarkata t:kejä. Päätellä jtak t:eistä. Sotaa ennustava t. — *Kuv.* Näyttää jklle t:it 'antaa mitä kuuluu, löylyttää'. **2.** eläinradan 12 yhtäsuuresta osasta. | Oinas ym. t:it. **-mäkärä** *s. kans.* taivaanvuohi. **-napa** *s. täht.* niistä kahdesta pisteestä, joissa maan akseli leikkaa taivaanpallon; vrt. zeniitti. | Pohjoinen t. lähellä Pohjantähteä.

taivaan|pallo *s. täht.* se pallopinta, jolla taivaankappaleet näyttävät sijaitsevan ja jonka keskipisteessä havaitsija on; tähtitaivasta kuvaava pallokartta. | Eteläisellä t:pallolla [= taivaanpallonpuoliskolla] oleva tähtikuvio. **-pallonpuolisko** *s. täht.* niistä kahdesta puoliskosta, joihin taivaanekvaattori jakaa taivaanpallon. | Perseus, suuri tähtikuvio pohjoisella t:lla. **-palvonta** *s.* jumaluudeksi käsitetyn taivaan palvonta. **-patsas** *s. myt.* taivasta kannattava patsas. **-piel|i** *s. kuv.* Ukkonen jyrisi, niin että t:et

vavahtelivat. **-ran|ta** *s.* horisontti (1); taivaankannen reuna-alue. | Auringon asema oli 23 astetta t:nasta. Päiväntasaajalta Pohjantähti näkyy aivan t:nalla. Koillinen t. ruskottaa [auringon noustessa]. Kuu kohoaa t:nalle. Aurinko on t:nan yläpuolella. Sahojen piiput piirtyvät t:taa vastaan. Kirkontorni katosi [purjehdittaessa] t:nan taa. T:nasta nousevat saaret. — *Kuv.* **1.** Tuijottaa t:tojen taakse 'etäisyyteen'. T:nan maalari 'epämääräinen kulkumies'. Kohdata t:nan tuolla puolen 'iäisyydessä, kuoleman jälkeen'. **2.** tulossa olevasta tai menneestä asiasta puheen ollen. | Taloudellinen t. kirkastuu. Poliittisella t:nalla on ukkospilviä. Uuden maailmansodan ruskotus t:nalla. — T:nan taakse painuneet vuodet. Muistin t:nan taakse häipyneet asiat. **-rantama** *s. harv.* = ed. **-reuna** *s.* tav:mmin taivaanranta. **-sin|i** *s.* vars. se väri, joka taivaalla on kirkkaana kesäpäivänä, asuuri. | Koje t:en voimakkuuden mittaamiseksi. — Messukasukka, jonka pilkut ovat t:eä. **-sini|nen** *a.* ja *s.* Turkoosi, t. jalokivi. Kuparisulfaatin t:set kiteet. T:set silmät. — T:sellä maalattu ovi. — *Kuv.* T:set [= (liian) idealistiset] aatteet. **-tarha** *s.* Kuu kuin sirppi leikkaa t:a LARINK. **-tasaaja** *s.* = taivaanekvaattori. **-tie** *s.* Matkustaa t:tä [= lentoteitse] Amerikkaan. — Kristityn pyrkimyksestä taivasta kohti. | Olla t:llä. Vaeltaa t:tä. **-tul|i** *s.* Tähdet ym. t:et. **-vahvuu|s** *s. raam.* taivaankansi, firmamentti. | Taivaat julistavat Jumalan kunniaa, t. ilmoittaa hänen kättensä tekoja VT. **-valkeat** *s. mon. kans.* revontulet. | T. roihahtavat palamaan PAULAH. **-valo** *s.* **1.** taivaalta tuleva valo, päivänvalo. | Työhuoneeseen lankeava t. **2.** tav. *mon.* auringosta, kuusta ja tähdistä. | Tarina t:ja ahdistavasta lohikäärmeestä. **-valtakun|ta** *s. heng.* Jumalan valtakunta. | Saada perintöosa t:nassa. Kristitty uskoo t:nan tulemiseen. — *Kuv.* Kesämökki oli heille t. **-vuohi** *s.* Capella, etup. aukeilla mailla eläviä pienehköjä kahlaajalintuja, vars. C. gallinago, jonka koiras lennossa laskeutuessaan synnyttää mäkättävän äänen. **-ääreläi|nen** *s. myt.* taivaankannen ja maan rajalla eläviksi kuviteltuja pieniä ihmisenkaltaisia olentoja. | T:siä mahtui pari makaamaan saavin pohjalle. **-ääri** *s.* taivaanranta.

taivaaseenastumi|nen *s.* (myös ⌒) kuolevaisen siirtyminen elävänä taivaaseen; *erik.* Jeesuksesta. | Helatorstai, Kristuksen t:sen päivä. Kristuksen t. alttaritaulun aiheena. Legenda Marian t:sesta.

taivaaseenastumispäivä *s.* Pyhän Neitsyen t.

taivahai|nen[63] *a. vanh. runok.* taivainen, taivaallinen. | T. isä. - - rakkaus t. / sinut täyttää ja ympäröi HAAHTI. — Se taide, joka ei hymyile, / se ei ole t:sta LEINO.

taivahallinen[63] *a. vanh.* taivaallinen. | Oi Ukko, ylinen luoja, / t. jumala! KAL.

taivahi|nen[63] *a. vanh. runok.* taivainen, taivaallinen. | Tähti t. kerran / tietäjiä itämaan / johdatteli VK. - - t:sta tulta / sinulta rukoilen VK. Ole istutus t., / tosioksana viinipuussa! HLV. — *S:sesti.* Tahto t:sten LEINO. T. [= hyvä jumala] mikä näky!

taivah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < taipua. | Maila, joka ei t:da palloa lyötäessä. [Tytön] notkeain vyötäisten t:dus LINN.

taivai|nen[63] *a.* **1.** taivaallinen. | Maahalla ja t. halla. — T. isä. T:set vallat. - - rauhan t:sen / toi hän tykö ihmisten VK[v]. — *S:sesti.* Näät kera t:sten / älköhön kilpaan / ihminen käykö *MANN. Oi t. [= hyvä isä] kuitenkin! — Musiikki, t. lahja. **2.** *poss.* < taivas. — *Yhd.* harmaa-, selkeät.

tai|val[82*], taipale[82] *s.* (yks. nom:ssa ja partit:ssa ed:n muodot yleisempiä, muissa sijoissa jälkimmäisen); vrt. matka.

I. kahden paikan väli. **1.** vars. kulkua silmällä pitäen: kahden paikan välinen matka. | Talojen väliset t:paleet olivat lyhyet. Kahdeksan kilometrin t. oli jo takanapäin. Hevonen tuntee kyllä tämän t:paleen. Hevonen juoksee ja t. lyhenee. Lähetti katkaisi 100 km:n t:paleen kahdessa päivässä. Auto, joka taittaa t:valta 120 km tunnissa. T. katkesi nopeasti, helposti. Jopa alkoi t. katketa! — *Erik.* **a.** vars. entisistä oloista: paikka, missä vene vedetään (teloja myöten) kosken ohi tai kannaksen poikki. | Matkaveneet vedettiin t:paleiden yli. Venettä oli vedettävä kahden järven välinen t. **b.** pitkästä tai vaikeakulkuisesta matkasta. | Tietöntä t:valta. Tulla t:paleiden takaa. Rautakaivos oli vaikeiden t:paleiden takana. Tie kulki pitkät matkat talottomia t:paleita. **c.** jnk kulkutien määrätarkoituksessa muodostetuista tai maaston vaihtelujen mukaan määräytyvistä osista. | Eri t:paleisiin jaettu matka. Matkamiehillä oli jäljellä vain yksi t. T:pale t:paleelta miehen vointi heikkeni. Nystölän ja Kauvatun väli on kauneimpia t:palia koko matkalla. — *Urh.* pesäpallossa: kahden peräkkäisen pesän väli, polku. **2.** *kuv.* ja *abstr.* Ehdimme noin viikon t:paleen päähän jouluaatosta. - - saapuu iankaikkisuuden sanansaattaja ja vie hänet pitkän t:paleen taakse TOPPILA.

II. 1. matka(n teko), vaellus (ei tav. uudenaikaisilla kulkuneuvoilla). | Miesten t. suuntautui rovastin luo. T. edistyi 4 km tunnissa. He pysähtyivät, mutta pian t. jatkui taas. — Raja I.1-ryhmään epäselvä. Keskellä t:paletta syntynyt lapsi. Kääntyä kesken t:paleen. He olivat jo lähes puolessa t:palettaan. Kylään on neljännestunnin t. — Tehdä t:valta jalan, veneellä, polkupyörällä. T:paleen teko kävi helposti. — *taipaleelle* matkaan, lähtöön, liikkeelle. | Lähteä, laittautua, valmistautua, hankkiutua t:paleelle. Toimittaa kulkijat yön selkään t:paleelle. Opastaa jku t:paleelle. Ja nyt t:paleelle, että tuli suksista suihkaa. — Seura on auttanut runonkerääjiä t:paleelle myöntämällä matkarahoja. — Veri vetää t:paleelle. — *taipaleella.* Pian olimmekin t:paleella. Salakuljettajaa ei saatu kiinni t:paleella. — Veturin höyrykattilan tuhkapesän tyhjentäminen t:paleella junan kulkiessa. — *Harv.* iness:ssä. | - - et koskaan saa viivähtää t:paleessa KATAJA. **2.** *kuv.* ja *abstr.* Auttaa jtak t:paleelle 'alkuun'. Aloittaa t. päämäärää kohti. T:paleelle lähtevä teossarja. - - huimaavia t:palia tekee mielikuvitus AHO. — Suorittaa ensimmäinen t:paleensa kirjailijanurallaan. Vallankumouksen t:-

paleelle lähtevä rahvas. Metsäalan t:valta aloitteleva ylioppilas. Valtiollisella t:paleellaan menestynyt lakimies. Olla mieron t:paleella. — Vars. ihmiselämästä. | Neuvoa lastaan elämän t:paleelle. Vanhuksen muistoja 80 vuoden t:-palelta. Kulkea yhteinen t:palensa vaikeissa olosuhteissa. On t:valta tehdessä oppia karttunut myös K.LEINO. Kun loppuu t:paleemme, / voitosta iloitaan VK. — Sosialismin t. 'vaiheet'.

III. *yhd.* Erämaa(n)-, järvi-, korpi-, maa-, metsä-, salot.; koti-, koulu-, kylät.; kinttu-, vetot.; puoli-, päivät.; alku-, lopput.; (urh.) koti-, lähtö-, poikki-, vapaa-, viistot.; kiri-, pika-, verryttelyt.; hiihto-, juoksut.; kymmenvuotis-, 20-vuotis-, vuosit.; taiteilijant.; elämänt.

taival|lella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < taivaltaa. | Olen t:lellut tuhansia kilometrejä Lapin erämaissa.

taivallu|s[64] *s.* **1.** taivaltaminen. | 20 km:n t. Useita tunteja kestänyt t. Jatkaa t:staan. — Raskasta on ihmisen t. — Venekululle ja t:kselle sopiva vesireitti. **2.** = taival I.1.a. | Kulkuyhteydet erämaavyöhykkeen harjuja, jokia ja t:ksia pitkin. Paluumatkalla hän kulki Chicagon t:ksen kautta I.K.INHA.

taivallustie *s.* vrt. vars. taivallus 2. | Intiaanien vanhat venereitit ja t:t. Käyttökelpoinen koskien ohi kulkeva vene- ja t.

taival|taa[5] *v.* **1.** *intr.* **a.** etup. rasittavasta matkanteosta: kulkea vars. jalan, tehdä taivalta, vaeltaa. | T. kotia kohti. T. jalan kouluun. Vaivaisin askelin t:tava vanhus. Kylästä kylään t:tava maankiertäjä. Kujalla tulla t:si pieni poika. — Parasta lähteä taas t:tamaan - - omaan kaupunginosaansa IVALO. T. hevoskyydillä, suksilla, veneellä. — [Majakkavalojen] väliä t:taa laiva AHO. [Epätasaisia maita] toiset eivät olleet tottuneet t:tamaan KATAJA. **b.** *kuv.* [Mielitietyn] luokse parhaimmat ajatukset t:tavat JOTUNI. — Vars. elämästä. | Kuusissakymmenissä t:tava lapseton leski SEPPÄNEN. - - alettiin t. marraskuuta LEMPI JÄÄSKELÄINEN. - - alla taakkojen t. LEINO. Elämäni kai tulee olemaan tasaista t:tamista AHO. — T. mieron polkuja. **2.** *tr.* **a.** kuljettaa vene taipaleen (I.1.a) yli. | T. veneet hevosella. Kosket, joiden ohi vene usein on t:tamalla kuljetettava. **b.** *metsät.* juontaa (vars. parireellä). | Tien varteen t:-lettu puutavara.

taivaltaja[16] *tek.* Maantien t. Mierontien t. Elämäntien t.

taiva|s[66] *s.* merk.-ryhmien raja ei aina selvä. **I.** avaruus sellaisena kuin se maasta (jstak paikasta) näkyy (us. näköhavainnon mukaan ajateltuna korkealla maan yläpuolella kaartuvaksi holvimaiseksi pinnaksi), taivaankansi; korkealla maanpinnan yläpuolella oleva tila, ilma; myös päällekkäisistä kerroksista, joista avaruuden vanhojen käsitystapojen mukaan on kuviteltu muodostuvan; us. *mon.* eräissä normaalikielenkin sanonnoissa.

1. Yllämme kaartuva t. Ikkunasta pilkottaa kaistale t:sta. Tehtaan piiput piirtyvät t:sta vasten. Näkyi vain t:sta ja merta. Horisontti, t:an ja maan tai veden rajaviiva. Kirkkaat salamat halkovat t:sta. Valonheittimien keilat pyyhkivät t:sta. — T:an kansi, holvi, kupu, laki, ranta, reuna. T:an sini, kirkkaus, korkeus. T:an tähdet, valot. — Aurinko kiertää rataansa t:alla. Kuu nousee t:alle. T:alta tuikkivat tuhannet tähdet. — Idän, itäisellä t:alla ruskottaa nousevan päivän kajo. Koko pohjoinen t. loimusi revontulten liekeissä. Kesäisen t:an poutapilvet. Marraskuun synkkä t. Lapin, etelän t. Kirkas, kuulas, pilvetön, pilvinen t. Harmaa, sateinen t. riippui matalalla maiseman yllä. Tähtinen t. T. on pilvessä. T. menee pilveen, pilvistyy, tummuu, kirkastuu, valkenee, seestyy. T. valaa vettä, sataa, itkee. Tuuli lakaisi t:an laen puhtaaksi. T:alta alkoi tippua raskaita pisaroita. Meteoriitit, t:asta pudonneet kappaleet. Ukkosen jyrähdykset tärisyttivät maata ja t:sta. — T:alla [= korkealla ilmassa] lentävä kurkiaura. Suihkukoneet piirtelivät savujuoviaan t:alla. T:an linnut. — Jumala, t:an ja maan luoja. Zeus, t:an ja ukkosen jumala. — Tarina puusta, joka kasvoi aina seitsemänteen t:aseen. [Kristus] astui ylös, kaikkia t:ita ylemmäksi, täyttääkseen kaikki UT. Katso, t:at ja t:sten t:at, maa ja kaikki, mitä siinä on, ovat Herran, sinun Jumalasi VT. [Paavali] temmattiin kolmanteen t:aseen UT. - - tähdet tippui t:hilta LEINO. - - revon tult' oli t:hat täynnä KALLIO. T:at aukenevat, sade lankee *MANN. — *Yhd.* aamu-, ilta-, yöt.; kesä-, kevät-, syyst.; avo-, sini-, tähtit.; etelä-, länsit.; keskit.; puolit:alla.

2. ed:een liittyvää us. kuv. käyttöä. **a.** Katsella, töllistellä t:alle, us. 'ylöspäin, korkeuteen'. Kädet ojennettuina t:sta kohti 'ylöspäin'. Kohti t:sta sojottava töyhtö. Mies kellellään tallukat t:sta kohti. Rattaat nurin ojassa, pyörät kohti t:sta. T:sta kohti kohoava patsas. Sankka savu kohosi t:alle, t:ille 'kohti taivasta, korkeuteen'. [Veneen] pohja kääntyi t:alle [= ylöspäin] ERKKI ILMARI. Kajahutti t:alle [= ilmoille] valtavan naurun. Vällyissä maataan - -, vain hiukan nenänpäätä t:alle näytetään LEINONEN. — Sataa, pyryttää t:an täydeltä 'erittäin rankasti, sakeasti'. — Yöpyä paljaan t:an alla, alle 'taivasalla, ulkona, ulkosalla'. Säilyttää puutavaraa paljaan t:an alla. Paljaan t:an alleko joutunevat pienet lapset ja sairas leski... KATAJA. — Sellaista ei ole toista t:an kannen alla 'maailmassa'. Sinä ihanaisin t:an alla! KIVI. Ei tämän t:han kannen alla [= ikinä] se tule tapahtumaan... KAUPPISH. - - Herra pyyhkii pois hänen nimensä t:an alta VT. **b.** T:sta piirtävä [= hyvin korkea] vuorenhuippu. T:sta, t:ita hipova tunturi. T:ita tavoitteleva honka. T:an korkuinen tulipatsas. Vesi suihkusi t:an korkeuteen. — Ylistää, kehua maasta t:aseen 'ylettömästi'. Suomen rehellisyyden maine on nostettu t:itten tasalle. Hänen t:ita hipovat [= mielikuvitukselliset] teoriansa olivat epätieteellisiä. Hänen ylpeytensä tavoittelee t:ita 'on ääretön'. - - niin korkealla kuin t. on maasta, niin voimallinen on hänen armonsa VT. Hän on minusta etäällä kuin t. Keisari on kaukana ja t. korkealla [= jku voi toimia rangaistusta pelkäämättä] SP. Ei hyttysen ääni t:aseen kuulu SL. Tie auki t:sta

myöten! SP. Tavoitella kuuta t:alta, ks. kuu 1.e. — Panosrajana t. [pokerissa: ei panosrajaa]. — Leijailla t:an ja maan välillä 'ilmassa'. Jäi roikkumaan maan ja t:an välille. Puhua kaikista asioista t:an ja maan välillä 'kaikista mahdollisista asioista'. **c.** Vapaa kuin t:an lintu. Vanha kuin t. 'hyvin vanha'. - - otsa paistoi kuin juhlapäivän puhdas t. KIVI. Rahat hupenivat kuin t:an tuuliin. Koko omaisuus on haihtunut t:an tuuliin. Näyttää jklle t:an merkit, ks. ◡. — Uutinen iski kuin salama kirkkaalta t:alta 'aivan yllättäen, odottamatta'. T:astako sinä siihen tipahdit? Ei ahvenia t:asta sada 'pyydystämättä, ilman muuta saa'. **d.** Luvata maat ja t:at 'kaikkea mahdollista, mitä tahansa'. Sukulaiset panivat liikkeelle t:at ja maat [= tekivät kaikkensa] saadakseen testamentin kumotuksi. - - käsi kättä vasten / unhotimme t:at, maat LEINO. **e.** Etelän, pohjolan, Afrikan, Pariisin t:an alla 'etelässä [jne.]'. [Suomalainen kansanrunous on] syntynyt tylymmän t:an alla [= tylymmissä oloissa] TARK. **f.** Byron, loistava tähti runouden t:alla. Tähtiä urheilumme t:alla. Kohota maineen t:alle. — *Yhd.* elokuva-, filmi-, teatteri-, urheilut. **g.** Valtiollinen t. [= valtiollisen elämän näkymät, valtiolliset olot] synkkenee. Taloudellinen t. on hiukan valjennut. Tarkata poliittisen t:an merkkejä. Pirkon elämän t. kirkastui. Heidän avioliittonsa t:alle kasaantui synkkiä pilviä.

3. *täht.* taivaanpallo. | T:an ekvaattori, napa, ks. ◡.

4. *harv.* saarnatuolin tms. katos, baldakiini, himmeli, telta.

II. vrt. paratiisi. **1.** (tav. korkeudessa, taivaassa (I) sijaitsevaksi kuviteltu) Jumalan, enkelien ja autuaiden vainajien olinpaikka, jossa vallitsee täydellisyys; jumalien olinpaikka; myös *mon.* | T:an isä, Herra 'Jumala'. T:an enkelit. T:an, t:sten valtakunta. T:an sotajoukot, vallat, voimat. T:an perilliset. T:an ilot, riemut. Päästä t:aseen, t:an kotiin, asuntoihin. Sielu liitelee t:aseen, t:isiin. Kristus tuli t:ista maan päälle. Käsitys, että avioliitot ovat t:assa määrätyt. Isä meidän, joka olet t:issa! KATEK. Tapahtukoon sinun tahtosi myös maan päällä niin kuin t:assa KATEK. Sä korjaa viimein täältä / - - / sun luokses t:an kunniaan VK. - - en ansainnut mä autuutta, / se tuotiin t:hista VK. — *Erik.* **a.** T:an valtakunta 'Kiina'. T:an poika [Kiinan keisarista; kiinalaisista]. Vinosilmäiset t:an pojat. **b.** eril. kuvailmauksissa ja sanonnoissa. | Kulkea, vaeltaa t:an tietä [kristityn pyrkimyksestä kohti iankaikkista elämää; kristillisestä elämästä]. T:an tien vaeltaja, kulkija. Mua johda totuutees / ja hoida tiellä t:an VK. Rakkaus, t:an lahja. - - sydämesi, t:an laina IMMI HELLÉN. T:an leipää jälleen meille / syödäksemme tarjosit [jumalansanasta] S.KORPELA. Perästä ajan vaivan / vain kypsyy touko t:an VK. — Kaunista kuin t:assa. Tyttö oli ihana kuin t:an enkeli. Mies, haasteletpa, saakeli vie, kuin t:an enkeli KIVI. Tuntui kuin t:an portit olisivat auenneet. Ruoka maistui kuin t:an manna. Hän ei anna anteeksi t:an portillakaan 'koskaan'.

2. *kuv.* ed:een liittyen: paikka tai olotila, missä onnellisuus vallitsee, paratiisi, onnela. | Luoda t. maan päälle. Lampi oli lapsille kesäisin suorastaan t. Lapsuuden maailma oli Aholle pieni t. — Seitsemäs t. 'ylin onnentila'. Vastanaineet olivat seitsemännessä t:assa. - - vain hymy punahuulten, / niin t. mulle alkoi LEHT. Hyvä omatunto on t., mutta paha on helvetti KATAJA.

3. 1. kohtaan liittyen Jumalasta, taivaallisista voimista. | T:an kirous, tuomio, viha. Rikkoa t:sta vastaan. Rukoilla t:sta. Anoa t:alta armoa. T. sinua varjelkoon! T. meitä varjelkoon joutumasta sellaisen kohtalon alaiseksi. Suokoon t., ettei sotaa syttyisi. T:an kiitos, että olet tullut terveenä takaisin! Kiittää t:sta [us. heikentyneessä merk:ssä 'olla kiitollinen, iloinen jstak']. Saat kiittää t:sta, ettei pahemmin käynyt. — Tulet kuin t:an lähettämänä 'sopivaan aikaan, toivottuna'. — *taivas tietää, ties(i)* on tietymätöntä, vaikea tietää. | Ajatteliko Aarnekin vain Mirjan rahoja? T. tiesi. | T. tietää, mitä vielä tapahtuukaan. Ties t., mitä mies jo on ennättänyt puhua! — *taivas tietäköön, tietää* vakuuteltaessa: varmasti, toden totta. | Se oli uskalias yritys, t. sen tietäköön! T. tietää, että olen viaton.

4. *ark.* 1. ja 3. kohtaan liittyen huudahduksissa. | Voi t., miten hyvin tämä puku sopii minulle! T., onko se totta! T., jos tämä tulisi rovastin tietoon! T. tuon miehen itserakkautta! T., kello on jo noin paljon! Armias t., miten hän lörpötteli. Laupias t., millainen hevoskaakki! T. siunatkoon! Voi t:sten tekijä! Voi t:an tapernaakkeli, miten sievä tyttö! Voi t:sten talikynttilät tuota röyhkeyttä! — T:an tähden, joku on oven takana! T:an tähden, missä Ulla on! Miten t:an nimessä olet tullut tänne! | T:an nimessä! Mitä on tapahtunut!

taivas|alla, -alta, -alle *adv.* **1.** ulkona, ulkosalla, ulkoilmassa. | T. oleva näyttämö. T. säilytettävä tavara. Pitää jumalanpalvelus, kokous t. Viettää yönsä t. Yöpyä t:alle. Muuttaa taimet kasvilavoista t:alle. Päästiin t:alta pirttiin sateen suojaan. — - - ostetaan omat huoneosakkeet, ettei t:alle jäädä JOTUNI. **2.** *harv.* maailmassa. | Opasta / tääll' ei toista t. [kuin oikeus] LEINO.

taivas|ikävä *s. heng.* Kristityn t. **-kaipuu** *s. heng.* Pietistien uskonto ja kiihkeä t. **-kat|to** *s. harv.* taivaankansi. | [Savu] kiiriskeli palloellen t:on alla KIVI. **-kuvitelma** *s.* Runon romanttiset t:t. **-la|ki** *s.* tav:mmin taivaanlaki. | Aurinko kiersi helakalla t:ella päiväkiertoansa. Aurinko helottaa korkealta t:elta. T:kea kohti kohoava kirkontorni. — Mitä tämän salamoivan t:en alla miehen tulisi pelätä! LEHT. — *Kuv.* [Runolliset pilvilinnat] juuri ja juuri mahtuivat t:en alle TARK. **-nä|ky** *s.* Danten kiirastulija t:yt. T:kyjä kuvaileva virsirunoilija. **-os|a, -os|uus** *s. heng.* taivaaseen pääsemisen mahdollisuus. | Aika, jolloin kirkko myi t:uuksia. Menettää t:uutensa tekemällä rikos. — *Kuv.* kiihkeästä halusta puhuttaessa. | Varmaan sinä vaihtaisit t:asikin tupakkaan! Antaisin t:uuteni, jos saisin aloittaa elämän alusta.

taivastatavoitteleva *a.* par. ◠.

taivastelija^{14} *tek.* < seur.
taivastel|la^{28} *v.* -u^{2} *teonn.* **1.** katsella taivaalle, töllistellä. | T. ylöspäin. Hän t:i pihamaalle ja arvaili, jatkuisiko sää samanlaisena. Joukko - - ällistyy, nokat t:evat LEINONEN. - - t:tiin alabasterisia obeliskeja LEMPI JÄÄSKELÄINEN. **2.** ed:een liittyen: aikailla, viivytellä. | Eipä siinä [lähdettäessä] ollut aikaa t. LEINONEN. | Sitäkö täytistä sinä siinä t:et! hän huusi. Ala vaan laputtaa LEINO. **3.** päivitellä, siunailla. | "Mitä ihmettä sinä olet tehnyt?" t:i äiti. Joku t:i, että kylläpä Mäkelässä vietetään kummallista elämää.
taivastie *s. heng.* taivaan (II) tie. | Tääll' on käydä turvallista / - - / t:tä ihan LEINO.
taivastu|a^{1} *v. harv.* aidastua, ilmoittua. | Harmaaksi t:nut sauna.
tai|ve^{78*} *s.* vrt. taite. **1.** taivutettu tai taivuksissa oleva kohta, mutka, polveke, kaarre. | Jyrkkä, terävä t. Metalliputken, levyn t:peet. Jalaksen, suksen t. Tien t. Linnun nokan ja otsaluun välinen t. Vääntää tuohi t:peelle, t:peeseen. Lapsen pää roikkuu taaksepäin - - t:peessa KALLAS. — *Erik.* **a.** falssi. **b.** *geol.* maakerroksissa esiintyvä taivuksissa oleva kohta. | Horstien rajoilla esiintyvät t:peet. **2.** kohta, josta jk taipuu; vars. ihmisen tai eläimen jnk nivelkohdan sisäpinta. | Kirjankannen t:peesta näkyvä sidekangas. — Käsivarren t. Sormien t:peet. Lyödä jkta takaapäin polven t:peeseen. — *Yhd.* kyynär-, nivus-, polvit.; siivent.
taive|kohta *s.* Putken, levyn t. **-paik|ka** *s.* Ruumiin t:oissa esiintyvä hiki.
taivistaa^{2} *v. harv.* taivuttaa. | T. päänsä taaksepäin SILL.
taivo^{1} *s. runok.* taivas. | Tuima on tuuli ja pimeä on t. LEINO. Tuo oli kaunis Pohjan neiti, / - - / t:n kaarella kajotti KAL. Veijon kehdon hihnat, hei, / heijaa maasta t:on *MANN. — - - esteet eestämme sä kaadoit: / auki tie on t:hon HLV. — *Yhd.* sinit.
taivo|nen^{63} *dem.s.*, vars. *kansanr.* - - aita on rautainen rakettu, / - - / maasta asti t:sehen KAL.
taivuk|as^{66*} *s. maat.* maahan taivutettu kasvin oksa, joka juurruttuaan emokasvista irrotettuna muodostaa uuden kasvin; vrt. pistokas. | Marjapensaiden lisääminen t:kaista.
taivuke^{78*} *s.* par. ed.
taivuksi|ssa, -in *adv.* taipuneena, kaarella, mutkalla. | Seisoa jalat polvista t. Painoi päänsä t:in.
taivun|ta^{15*} *teonn.* taipuminen. | Puun syykerrosten muuttuminen t:nan vaikutuksesta.
taivut|ella^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < taivuttaa. (*I.*) T. tankoa alasimella. T. rautalangasta hiirenpyydyksiä. — T. puunoksia pois tieltään. Myrsky t:teli petäjien latvoja. (*II.*) T. jkta puolelleen, omakseen. T. lapsia pelottelemalla ja narraamalla. Jeesus t:telee syntisiä palaamaan pahalta tieltä. T. jumalia rukouksin ja lahjoin. — T. suomen kieltä erilaisiin tyylitehtäviin. — Suomen kielen verbien refleksiivinen t:telu.
taivutin^{56*} *väl.* < seur. | Betoniteräksen t. — *Yhd.* putkent.
taivut|taa^{2*} *kaus.v.* < taipua. **I.** *konkr.* **1.** saattaa jk mutkalle tai mutkille, mutkistaa, koukistaa, käyristää, vääntää; vrt. taittaa. | T. jk mutkalle, kaarelle, polvelle, kulmaksi, kaksin kerroin. T. rautakanki paljain käsin. Koukuksi t:ettu metallilanka. T. vitsas renkaaksi. Lumen luokiksi t:tama puunrunko. Jyrkkään kulmaan t:ettu metalliputki. Suksen kärkien t:taminen. Laineille t:ettu tukka. Peltilevyn reunojen t:taminen. Torveksi t:ettu metallilevy. Aaltoihin t:ettu pelti. Valmiiksi t:etut tynnyrinkimmet. — T. vartaloaan taaksepäin, sivulle. T. jalkaansa polvesta, nilkasta. T. polveaan 'jalkaansa polvesta'. T. niskaansa, jkn niska (kuv.) 'taipua, nöyrtyä, totella; saada jku taipumaan [jne.]'. — Hevosen t:taminen (ratsastuksessa) 'hevosen kaulan ja vartalon saattaminen loivalle kaarelle sivusuntaan'. — Joskus: oikaista painamalla, vääntämällä tms. | T. vääntynyt rautatanko suoraksi. — *Erik.* **a.** valmistaa taivuttamalla. | Rautalangasta t:ettu sanka. Tuohilevyistä t:ettiin marjatuokkoset ja seulat. Vanerista t:etut huonekalut. **b.** *refl.taiv.* Mutta ruoko - - t:tihe mitä siroimpiin kumarruksiin *TARK.

2. muuttaa jnk asentoa tai suuntaa taivuttamalla, painamalla, vääntämällä; kallistaa, vääntää, kääntää, painaa. | T. kulkiessaan oksia tieltään. Lumi on t:tanut puun latvan maahan asti. Marjapensaiden lisääminen maahan t:etuista oksista eli taivukkaista. T. tulppaanin terälehdet ulospäin. Sahan hampaat t:etaan vuorotellen oikeaan ja vasempaan. Kynityn linnun jalat t:etaan selkäpuolelle. Tukka taaksepäin t:ettuna. T. [= painaa eteenpäin, kumarruksiin] päänsä (myös kuv. kunnioittamisesta, alistumisesta tms.).

II. *abstr.* ja *kuv.* **1. a.** saada jku mukautumaan, suostumaan, alistumaan, ryhtymään [tms.] jhk, tekemään jtak, suostuttaa, houkutella, pakottaa. | T. jku tahtoonsa, puolelleen, apurikseen, ystäväkseen, aviokseen. T. jku valtansa alle, kuuliaisuuteen. - - joka käskee, palkkaa, kiusaa taikka muuten tahallansa t:taa tahi viettelee toisen rikokseen - - LK. Potilasta ei saatu t:etuksi leikkaukseen. T. syntinen katumukseen. T. jku toiseen uskontoon. Koettaa t. jumalia uhreilla ja rukouksilla. Vähälläpä luulet t:tavasi minut kristityksi UT. Se [Silja] on tosin vähän ollakseen, mutta kyllä sinä sen t:at SILL. T. jku tekemään jtak. Väestö t:ettiin ottamaan vastaan vieras uskonto. Valtio t:ti pankit alentamaan lainauskorkoa. — Lapsia on t:ettava [= opetettava, totutettava] hyviin harrastuksiin. Mua totuutees sä t:a VK. — T. jkn tahto, mieli, sydän jhk. Liikuta sä sydämeni, / t:a se sinuhun VK. **b.** *kuv.* tehdä soveltuvaksi jhk tarkoitukseen, mukauttaa. | Viljelemättömän kielen t:taminen kirjalliseen käytäntöön on vaikea tehtävä M.RAPOLA.

2. *kiel.* luetella sanan paradigmaan kuuluvat muodot; muodostaa jstak sanasta tietty(jä) muoto(ja); flekteerata; vrt. deklinoida, konjugoida. | T. saksan vahvoja verbejä. Sanaliitto, jossa kieltosana on t:ettuna, mutta verbi t:tamatta. — T:tavat l. flekteeraavat kielet 'joissa kieliopillisia suhteita ilmaistaan osaksi päätteillä, osaksi vartalonmuutoksilla'.

taivuttaja[16] *tek.* — *Anat.* par. koukistaja. **-lihas** *s. anat.* par. koukistajalihas.

taivuttamat|on[57] *kielt.a.* T:tomien ja taivutettujen kimpilautojen myynti. — Sanojen taivutetut ja t:tomat muodot.

taivuttautu|a[44] *refl.v.* < taivuttaa. | T. taakse, eteen. Äiti t:i nukkuvan lapsen yli. Tyttö t:i ottamaan rikan lattialta.

taivutuksellinen[63] *a.*, vars. *kiel.* taivutukseen kuuluva tai liittyvä. | Sanojen kieliopillinen eli t. merkitys.

taivutu|s[64] *teonn.* < taivuttaa. | T:sta kestävä kappale. Lasiputken, betoniteräksen, sepien t. Käyttää hohtimia metallilangan t:kseen. Vartalon t:kset. Käsivarren t. kyynärnivelestä. Pään t. — *Kiel.* Sanojen t. eli fleksio. Nominien t. eli deklinaatio. Nominien omistusliitteinen t. — *Yhd.* (voim.) heitto-, jännitys-, kierto-, nytkytyst.; eteen-, sivu(lle)-, taakset.; selän-, vartalont.; päänt.; (kiel.) monikko-, sijat.

taivutus|asento *s. voim.* Suoristautua t:asennosta perusasentoon. Seisoa t:asennossa. **-jännitys** *s. fys. tekn.* taivutusvoiman vaikutuksesta kappaleessa syntyvä veto- ja puristusjännitys. **-järjestelmä** *s.* Indoeurooppalaisten kielten t. **-kaava** *s. kiel.* (kieliopissa mallina oleva) jnk sanan (taivutuksen kannalta tärkeimpien) taivutusmuotojen sarja. **-keino** *s.* Väkivalta, uhkaus ym. t:t. **-kestävyys** *s.* = taivutuslujuus. **-kimmo(isuus)** *s. fys. tekn.* kimmo(isuus) taivutettaessa. **-ko|e** *s.* Metallin lujuuden määrittäminen t:keella. **-koht|a** *s.* Tangon t:iin ilmestyneet murtumat. **-koje** *s.* Betoniteräksen t. **-kone** *s.*, vars. *tekn.* Kankien taivutus t:ella. **-kulma** *s.* Äkeen terien t. **-liik|e** *s.*, vars. *voim.* Käsivarren, vartalon t:keet. **-lujuu|s** *s. fys. tekn.* suurin jännitys, jonka kappale taivutettaessa kestää muuttumatta. | Metallien, posliinin t. Eri puulajien t:det. **-merkki** *s. kiel.* tietylle taivutusmuodolle ominainen tunnusmerkki (pääte tms.). **-momentti** *s. fys. tekn.* momentti, jonka tekijöinä ovat taivuttavan voiman suuruus ja etäisyys taivutuskohdasta. **-muoto** *s. kiel.* niistä eri muodoista, joissa sanat taipuessaan esiintyvät: toisaalta vain taivutusmerkillä muodostetuista sanan muodoista ( )(perusmuoto), toisaalta taipuvan sanan muodoista yleensä (myös perusmuodosta). | Nominien t:ja sanotaan sijamuodoiksi. **-muotoi|nen** *a. kiel.* -suus *omin.* jossa on taivutusmuotoja. | Flekteeraavat eli t:set kielet. **-muotti** *s. met.* upukka. **-opilli|nen** *a. kiel.* vrt. seur. | Lapin kielen t:set erikoisuudet. **-oppi** *s. kiel.* se kieliopin (muoto-opin) osa, joka käsittelee sanojen taivutusta. | Vatjan kielen t. **-pihdit** *s. mon.* metallilankojen yms. taivuttamiseen käytetyt pihdit, joiden leuat ovat kartiomaisesti suipot. **-pääte** *s. kiel.* taivutusmerkki, joka vartalon jälkeen liittyneenä muodostaa sen kanssa taivutusmuodon. **-rasitu|s** *s. fys. tekn.* T:ksen alainen kannatuspalkki. Silta, jonka t. on 700 kg/cm². **-rau|ta** *s. met.* erimuotoisista metallilevyjen takomisessa käytettävistä metallialustoista. | Levyn reunan taivuttaminen t:dan reunaa vasten. **-suh|de** *s. kiel.* Murteellinen t.: vanhuus — vanhuden. Tutkimus viron t:teista. **-suunta** *s.* **-ta|pa** *s.* Huulloskoneen t:vat. — Substantiivien t:vat. **-tyyp|pi** *s. kiel.* T:it risti: ristin ja kivi: kiven. **-|työ** *s.* Alasimen sarven käyttö t:töissä. Pajunvitsoista tehdyt t:työt. **-valssi** *s. met.* paksujen metallilevyjen taivuttamiseen käytetty valssi. **-vartalo** *s. kiel.* sanan vartalo, johon taivutuspäätteet liittyvät. **-verso** *s.* taivukas. **-voima** *s. fys. tekn.* voima, joka pyrkii taivuttamaan jtak kappaletta. **-väistö** *s.* ratsastuksessa liike, jossa hevonen liikkuu koottuna ja vartalo taivutettuna siten, että etu- ja takakaviot kulkevat eri uraa.

taju[1] *s.* **1. a.** = tajunta 1.a. | [Vaikutelmat] kumpusivat esiin ja risteilivät t:ssa SILL. - - outo maailma, jonka elämä tunkee t:un vain puolittain PÄLSI. T:n syvimmät uumenet HAARLA. T:nsa takana [= alitajuisesti] SILL. Tytön valtoimena liikuskeleva t. KARHUM. **b.** = tajunta 1.b. | Menettää t:nsa. - - t. alkoi paeta hänen silmistänsä HAAHTI. — Vars. sisä-, harvemmin (etup. *kans.*) ulkopaikallissijoissa adv:n tavoin. | Olla (täysin) t:issaan, (harv.) t:ssaan, t:(i)llaan;)(tajuttomana. Tulla, herätä, palata t:ihinsa. Potilas tuli t:ihinsa enää vain lyhyiksi hetkiksi. - - heikko, mutta täydellä t:lla KATAJA. - - yötuulen hetkiseksi t:illeen havahduttama kuoleva LEINONEN. **2. a.** tietämykseen tai kokemukseen perustuva käsitys jstak, selko, tieto, tietoisuus. | Hänellä oli vain hämärä t. ympäristöstään. Päästä t:lle jstak. Herätessään hän ei heti päässyt selvään t:un olinpaikastaan KARHUM. Tuskallisen ristiriitainen t. siitä, mikä on ja minkä pitäisi olla L.ONERVA. - - ylen kasvoi ylpeäksi, / - - / oman tietonsa t:sta LEINO. **b.** suurelta osalta vaistomainen (hyvä) kyky ymmärtää (ja tehdä) jtak; aisti. | - - järkevyys ja oikea t. aina on johdattavana tähtenämme täällä KIVI. — Tav. gen:n määrittämänä. | Todellisuuden t. Kauneuden, suhteellisuuden, suurpiirteisyyden, totuuden t. Jolta puuttuu pyhän ja suuren t. - -, hän on raakalainen AK. Jumalanpalveluksista - - vein mukanani elämään juhlallisuuden t:n A.LEHTONEN. Ravintoainealan työntekijöiltä vaaditaan siisteyden ja puhtauden t:a. Ihmiset, joilla ei ole t:a kauneudelle. — *Yhd.* huumorin-, kauneuden-, kielen-, koomillisuuden-, luonnon-, muodon-, todellisuuden-, totuudent.; järjestys-, kauneus-, kieli-, muoto-, rytmi-, siveellisyys-, suhteellisuus-, suunta-, todellisuus-, tyylit.

tajuamat|on[57] *kielt.a.* < tajuta. **1.** *akt.* Silmänpohjan valoa t. osa. Omaa etuaan t. yleisö. **2.** *pass.* Korvin t:tomat värähdykset. Rakkautes suuri, / t. SARKIA. T:toman nopeasti KAILAS.

tajuamis|kyky *s.* Ihmisen t. **-ta|pa** *s.* Yksilöllisen t:van erilaisuus.

tajui|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** vars. *psyk.* elämyksellisesti koettu, tajunnassa tapahtuva tai oleva; (ei *psyk.*) tietoinen. | T. sieluntelämä, mieltämistoiminta. Puoliksi t:set vaistot. Ehkäistä viettipyrkimysten t:siksi tuleminen. - - hänen kasvoillaan on täysin t. ilme KATRI INGMAN. — *S:sesti.* Tajuttoman vaikutus kaikkeen t:seen. Vasta tietoinen ja tiedoton yhteensä vastaavat t:sen koko aluetta A.LEHTOVAARA.

— *Yhd.* ali-, piilot.; puolit. 2. a. jnk luonteesta, sisällyksestä, tapahtumisesta tms. selvillä oleva, jnk havainnut, jtak käsittävä tai ymmärtävä, tietoinen. | Olla jstak t. Tulla jstak t:seksi. Havaitseva ja tunteva, t:sesti toimiva yksilö. T:suus omasta kansallisesta erikoislaadusta. Ahlqvist on täysin t. tämän tyylikeinon vaikutuksesta A.SIMOJOKI. [Kielioppi] tekee oppilaat t:siksi niistä kieliprosesseista, joita heissä tapahtuu AK. Raita ei ollut miettinyt näitä asioita koko avioliittonsa aikana, ainakaan t:sesti HEPOR. — *Yhd.* huumorin-, todellisuust. b. *harv.* jolla on tajunta, tajuava. | Ihminen on t. olento. 3. *yhd:n* jälkiosana: ymmärrettävä, tajuttava. | Helppo-, vaikeat.; yleist.; kansan-, lapsent.

tajulli|nen[63] *a. harv.* = ed. | T:set sieluntapahtumat.

tajunnan|häiriö *s.* Humalatila, hourailu ym. t:häiriöt. **-sisäl|lys, -sisäl|tö** *s.* Kun jokin ärsyke on erityisen voimakas, se sysää syrjään muut t:lykset. **-til|a** *s.* T:ojen vaihtelu. Hypnoosin normaalista poikkeava t.

tajunsisällys *s.* tajunnansisällys.

tajun|ta[15*] *s.* vrt. taju. 1. a. se sielunelämän alue, jolla yksilö kokee elämyksiä; *psyk.* yksilön kullakin hetkellä kokemien elämyssisältöjen kokonaisuus. | T:nan kynnys 'tajunnan ja tajuttoman välinen raja'. T:nan ahtaus 'se ominaisuus, että tajunta voi sisältää ainoastaan rajallisen määrän elämyksiä yhdellä kertaa'. T:nan yhteys 'tajunnassa samalla kertaa olevien elämysten muodostama yhteys'. Humalatila ym. t:nan häiriötilat. T:nan virta 'tajunnassa toisiaan seuraavat elämykset'. Melu tunkeutui hitaasti unen läpi t:taani. Uudet vaikutelmat täyttivät matkalaisen t:nan. Ja nuo muut ihmiset - - jäävät vähitellen runoilijan t:nasta loitommalle SILL. Himmeä seinä nousi t:nan eteen NUOLIV. — *Yhd.* päivät.; ali-, piilo-, salat. b. se sieluntila, jossa tajunta (1.a) on vallitsevana tekijänä;)(tajuttomuus. | T:nan menetys. Menetin t:tani muutamiksi minuuteiksi. Tulla, palata, tointua täyteen t:taan. Tainnutusmoukarilla lyötiin eläintä niin, että se menetti t:tansa. — Opettajan muistutus herätti Esan t:taan 'tietoisuuteen ulkomaailmasta'. 2. a. *harv.* tajuamis-, käsitystapa, mielipide. | [Yhdyskunnan] yhteinen t., joka ilmenee yksilöissä, mutta ei niistä lähde *U.T.SIRELIUS. - - yleinen teologinen t. [on] sen käsityksen puolella, ettei - - A.J.PIETILÄ. b. kyky tajuta, ymmärtää (ja tehdä) jtak; nyk. tav:mmin taju. | [Teoksen huumori ei ehkä] avaudu lukijan t:nalle heti TARK. — Varmentaa oppilaiden aineenjäsentelyn t:taa. Evertiltä oli ajan t. kokonaan sekaantunut IVALO. Voimakkaasti kehittynyt säädyllisyyden ja kohtuuden t. Kansan siveellinen t. [par. siveellisyys-, siveyden taju] on samentunut. c. *yhd.* a- ja b-kohtaan liittyen. | Kauneus-, kieli-, oikeus-, rytmi(n)-, siveellisyys-, taide-, tyylit.; itse-, minät.

tajunta|häiriö *s.* tajunnanhäiriö. | Hourailu ym. t:häiriöt. **-kyky** *s.* tajuamiskyky.

tajuntila *s.* tajunnantila.

taju|ta[39] *v.* -ttavasti *adv.* 1. aistimuksista, välittömästä havainnosta. a. saada aistimilla tajuntaan, aistia. | Eetteriaallon t:aminen sekä valona että lämpönä. Silmän t:amat valonsäteet. Värähdykset, joita korva ei t:a ääneksi. - - hän t:aa auringon vaikutuksen tuoksuna SILL. — *Kansanr.* vars. kuulemisesta, kuuntelemisesta. | - - eipä äiti ääntä kuulle, / iso ei itkua t:nne KAL. - - virttä Väinön kuulemahan, / soittoa t:amahan KAL. b. tulla tietoiseksi aistimastaan, tiedostaa. | Heräsin ja t:sin vähitellen, missä olin. Mutta [oltuaan aluksi ajatuksissaan] nyt t:aa hän, mitä pappi puhuu AHO. Elämää, joka sivuutettiin t:amatta — / niin kuin kulkija usein, poissa olevana / sivuuttaa taipaleen tiellä KAILAS. 2. laajemmin yl. elämyksistä: käsittää, ymmärtää, oivaltaa. | T. jtak kieltä. Intuitio 1. välitön t:aminen. Sävelkorva on kyky t. oikein sävelten korkeussuhteita. Kauneutta t:ava silmä. Mies alkoi t., mistä oli kysymys. Äkkiä t:sin olevani vaarassa. - - murteellisilla ruotsin sanoilla saada tarkoituksensa t:tuksi *A.SIMOJOKI. [Äreä äännähdys], jonka t:sin kutsuksi SILL. Sanat, jotka t:taan lainasanoiksi. — Kaikkialla ei t:ta sitä vaaraa, mikä väkijuomista saattaa koitua. Olet ainoa, joka t:aa tämän asian merkityksen. Mahdatteko t:takaan, miten huonosti asianne ovat! En vieläkään jaksa t., ettei Pekka enää ole elävien joukossa. Vaikeasti t:ttava lakiteksti. Esittää asiansa t:ttavasti. — - - he t:avat olevansa yhtä yksinäisiä O.SIPPAINEN. Hämärästi hän t:si, että hänen onnensa ja ilonsa oli miltei rikollista AK.

tajut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* 1. a. tajuntaa vailla oleva. | Olla t:tomana 'pyörryksissä, tainnoksissa'. Löi vastustajansa t:tomaksi. - - itkit niin, että pakahduit t:tomaksi SILL. Olla t:tomassa tilassa. b. joka ei kuulu tai liity tajuntaan, johon ei liity elämyksiä, jota ei ole koettu elämyksenä, ali-, piilo-, salatajuinen; (ei *psyk.*) tiedostamaton, tiedoton. | T. sielunelämä. T:tomat sielulliset voimat. Sielun t. sisältö. T:tomat ruumiilliset elontoiminnot, kuten hengitys. T:tomien toiveiden toteutuminen. Syvä t. uni. — Rikollisten t. rangaistuksen tarve. [Hyväilyt] vaikuttavat t:tomasti lapsen hermostoon AK. Mutta syvällä itsessään hän kantaa / rakkautemme t:onta muistoa ELVI SINERVO. — *S:sesti* sielunelämästä, johon ei välittömästi liity mitään elämyksiä. | T:toman tuntemattomat syvyydet. 2. "poissaoleva", ajatuksissaan oleva, hajamielinen. | - - silmät t:tomalla katseella tuijottivat lattiaan PAKK. - - silmät t:tomasti puoliummessa LEHT.

tajuttomuus[65] *s.* syvää unta muistuttava tila, jossa henkilö ei reagoi aistimuksiin ja josta häntä ei saada tavallisin keinoin havahtumaan. | Syvä t. nukutuksen tai myrkytyksen seurauksena. **-kohtaus** *s.* T. kaatumataudin oireena. **-tila** *s.*

tak *onom.interj.* ks. tik.

1\. **taka**[10*] *s.;* takana, takaa, taakse, taaksi ks. erikseen. 1. *harv.* jnk takana oleva paikka. | Tietääkö ilmojen sini, mitä kantaa - - taivaitten t.? KILPI. - - tuolla tummassa järventaassa SEPPÄNEN. 2. *omasta takaa* (itse) omista varoista, tuotteista (valmistaen), itse valmistaen tai

tuottaen tai hankkien, itseltä; omin voimin, omaperäisesti, omintakeisesti, oma-aloitteisesti. | Saada polttopuut omasta t:a. Varata kuljetuslaatikot omasta t:a. Kun on oma lehmä, on maitoa omasta t:a. Meillä oli yösija omasta t:a. Valtiot, joilla ei ole terästä omasta t:a. - - sillä on järkeä omasta t:a KILPI. Nuorilla oli illanvietossaan ohjelmaa omasta t:a. — Muodostaa mielipiteensä omasta t:a. Lehdet selostivat juhlaa ja sanoivat jotakin myös omasta t:a. Vanhus kertoi haastattelijalle tarinoita myös omasta t:a. Liitto kasvatti esitelmöitsijöitä omasta t:a 'omasta jäsenistöstään'. - - omastakin t:a [= omastakin väestä] ajettiin marjaan jokainen M.RAPOLA.

2. **taka** [-ka'] *postp. vanh.* ja *murt.* (gen:n tai poss.-suff:n ohella) taa(kse). | Poika meni pöydän t. maata. - - t:nsa katsoo UTV.

taka- tav. taimpana tai taempana oleva, takimmainen, tain, taempi;)(etu-.

takaa vrt. takana, taakse;)(edestä. **A.** *postp.* ja (etup. *runok.*) *prep.* gen:n tai poss.-suff:n ohella.

I. 1. a. jnk taka-, selkäpuolelta. | Ota pois kätesi selän t.! Raaputtaa hevosta korvan t. Nappi löytyi kaapin t. Äkkiä syöksähti t:ni koira. Otti kirjan t:nsa hyllyltä. Kuulla puhetta t:nsa. Selän t. kuului naurua. Keittiöön vie ovi talon t. **b.** eräitä ed:een liittyviä sanontoja. — *olan takaa* ks. olka 1.b. — *hartia(i)n takaa* olan takaa. | Soutaa oikein hartiain t. Pelaajat yrittivät oikein hartian t. — *voima(i)n(sa), tarmon(sa)* [yms.] *takaa* erittäin tai mahdollisimman voimakkaasti, tarmokkaasti [yms.]. | Kiskoa, työntää, hieroa, ponnistella voimien(sa) t. Kaikki puhalsivat voimiensa t. LINN. Hän liehitteli voimiensa t. Ailia TALVIO. Minä olen tätä aatetta aina tarmoni t. puolustanut AK. - - niin pieksette halunne t. sen hulttion *MANN. — *toden takaa* ks. tosi. — *henkensä takaa* tav:mmin henkensä edestä. | Juosta henkensä t. SILL. Rykiä henkensä t. KALLAS. **c.** *harv.* **(jkn) hallusta**, huostasta; vrt. takana A.I.2.e. | Täytyy ottaa se kolmesataa sieltä isännän t. esiin AK. **2.** jkn, jnk taka-, selkäpuolitse, taitse. | Kiertää jkn, jnk t. Tie kulkee talon t.

II. 1. paikasta. **a.** jnk (jksta katsoen, asianomaisen kannalta) toiselta, kaukaisemmalta, tuolta puolelta. | Rajan t. tullut muukalainen. Verhon t. astui esiin tuntematon mies. Katsella aidan t. Seinän t. kuului puhetta. Metsä alkoi heti ikkunan t. Kurkistaa puun, nurkan t. Tule pois sieltä pöydän t.! Tien mutkan t. tuli auto. Valtameren t. saapunut laiva. Aurinko tuli esiin pilven t. Taivaanrannan t. nousi kuu. Hän on kotoisin jostakin Kajaanin t. — Katsella silmälasien t. 'läpi'. Hampaat loistivat punaisten huulien t. 'välistä'. Hymyillä kyynelten t. 'läpi'. Kähistä hampaittensa t. KAUPPISH. — *Kuv.* - - katseen t. näkyi uusi, outo ihminen SILL. Haudan t. [= kuolemanjälkeisestä olotilasta] tullut viesti. **b.** jnk (jksta katsoen, asianomaisen kannalta) takapuolitse, taitse. | Kiersimme järven t. Sukua väärän koivun t. (kuv.) 'kaukaista sukua'. **2.** etäisyydestä: päästä. | Matkojen t. tullut vieras. Tiettömien taipaleiden t. [Kuuluu] aironsounti viiden virstan t. LEINO. Pyssy, jolla osuu pitkänkin matkan t. **3.** ajasta. **a.** menneestä ajasta. | Veistos on n. 1000 vuoden t. 'peräisin n. 1000 vuotta sitten olleelta ajalta'. Viesti vuosituhansien t. Muistikuvia 30 vuoden t. Vuosisatojen t. periytynyt tapa. [Tupa] olikin jo silloin vanha, kukaties isonvihan t. E.JUTIKKALA. — Tunnen miehen jo vuosien t. Hän on ystäväni jo 20 vuoden t. Koira, ihmisen uskollinen ystävä tuhansien vuosien t. **b.** ei juuri asiatyylissä: kuluttua, jälkeen, päästä. | Asia kismitti vielä vuosien t. Jälkihuomautus vuosikymmenien t. KIANTO. [Luottamus] talven t. koittaviin parempiin päiviin KATAJA. — Ja minä olin viidentoista vuoden t. [= jälkeen] taas Suomessa SIMO PENTTILÄ. Aina jonkin ajan t. on Jumala herättänyt oppineita miehiä PÄIVÄR. **c.** eräissä sanonnoissa. — *tavan takaa* ks. tapa 8. — *ehtimän takaa* ks. ehtimä. — *vuoron takaa* ks. vuoro 1.b. **4.** vrt. takana A.II. 4. | Kirjoituksen t. [= tekijäksi] paljastui eräs poliitikko. Kertomus, jonka t. häämöttää vanha itämainen kultti. Vaistota, aavistella jtak jkn sanojen t. Romaanin henkilöiden t. etsittiin todellisuusvastineita. - - minut oli saatu selville salanimen t. SILL.

B. *adv.* **I.** vrt. A.I. *(1.)* Kätten vienti t. eteen. T. tuleva ohittaa edellä kulkijan vasemmalta. Tuuli puhalsi t. T. kuulin koiran haukuntaa. Näin hänet vain t. 'selästä päin'. T. [= perästä] ladattava tykki. Hame oli t. pitempi kuin edestä. Housut ovat t. rikki. Pojat olivat liassa edestä ja t. 'joka puolelta, kauttaaltaan'. — *ajaa takaa* a) seurata tavoittaakseen, kiinni saadakseen. | Ajaa t. pakenevaa, rikollista, saalista. Ajaa t. vihollista (sot.); vrt. takaa-ajo. b) *ark.* Ajaa t. [= tavoitella] suosiota, menestystä. En osaa selittää tarkemmin, mutta arvaat kyllä, mitä ajan t. 'mitä tarkoitan, mihin pyrin'. *(2.)* Talo kierrettiin t. **II.** vrt. A.II.4. | Sanoista **kuulsi t. vakavuus.**

takaa-|ajaa *v.* tav:mmin ajaa takaa. **-ajaja** *s.* Paeta t. kintereillään.

takaa-ajo *s.* Karkurin t. — *Sot.* menestyksellisen hyökkäyksen nopea, keskeytymätön ja häikäilemätön jatkaminen lyödyn tai muuten vetäytymään pakotetun vihollisen täydelliseksi tuhoamiseksi. | Saarrostava t. Käyttää kevyitä joukkoja t:on. — *Kuv.* [Tappiolla oleva pesäpallojoukkue] aloitti hurjan t:n. — *Ark.* Rahan, menestyksen t. 'tavoittelu'. **-taistelu** *s. sot.* **-tuli** *s. sot.* Avata t. rynnäkön jälkeen.

taka-|aita *s.* Pallokentän t. Näyteikkunan t. **-aivot** *s. mon. anat.* pääkopan takaosassa oleva aivojen osa, johon kuuluvat aivosilta ja pikkuaivot; myös vain pikkuaivoista.

takaaja[16] *tek.*, vars. *lak.* (< 1. taata) takaussitoumuksen antaja, takausmies. | Lainan, vekselin t. Velallinen ja hänen t:nsa. — Englanti Belgian puolueettomuuden t:na.

taka-|ajat *s. mon.* entiset, menneet ajat. | T:aikoina, jolloin asutus levisi Suomen erämaihin. T:aikojen ennakkoluulot. **-ajatu|s** *s.* jhk liittyvä salainen (us. jssak suhteessa ilkeämielinen tai itsekäs) ajatus tai tarkoitus; vrt. sivuajatus. | Suora ihminen ei haudo t:ksia. Pisteliäiden ja

piristävien t:sten kyllästämä puhe. Lahjaan kätkeytyvä ilkeä t.

takaaja|valta, -valtio *s.* valtio, joka velvoittautuu toiselle valtiolle vastaamaan jstak sopimuksesta johtuvista velvoituksista tai jnk asiantilan voimassapitämisestä.

taka-|akseli *s.* Auton, polkupyörän t. **-akselisto** *s. tekn.* Auton t:n muodostavat takasiltaan laakeroidut taka-akselit, tasauspyörästö, vetopyörästö sekä takapyörät.

takaakäsin *adv.* takaapäin. | Vahingoittaa vastustajaansa t.

taka-ala *s.* **1.** *konkr.* Maiseman t. Näyttämön t:lla on ikkuna. **2.** *abstr.* Liiaksi t:lle, t:an jääneet ongelmat. Hänen uudistusehdotuksensa jäivät t:lle. T:lla pysyttelevä johtaja.

takaa|ladattava *a.* myös ⌒;)(suusta ladattava. | T. luodikko, tykki. — *S:sesti.* - - 1800-luvun puolivälissä t:ladattavat [haulikot] tulivat käytäntöön AK. **-lataus** *s.* Kiväärien t.

takaalta *adv.* ja *postp. kans.* takaa. | - - kohta kohoo aurinko ylös saarien t. KIVI.

takaantua[1*] *v. harv.* takautua.

takaapäin *adv.* Käydä t. toisen kimppuun. T. lähestyvät ajoneuvot. Kuulla askeleita t. Huollon suoritus t. rintamalle.

taka-|asema *s.* Luha t:asemassaan. **-asen|to** *s.* Liipaisin t:nossaan. Luistin palautuminen t:toonsa. **-askel** *s.* askel taaksepäin. | Peräytyä t:ia ottaen. — *Vars.* kuv. paluusta entiseen, taantumisesta, huonontumisesta; tav.)(edistysaskel. | T:eita kansan siveellisessä tilassa. Loistavien voittojen jälkeen seurasi t. Taktillisena välineenä makedonialainen falangi merkitsi t:ta. **-auk|ko** *s.* Ristiluun t:ot. Ilmaputken t.

taka|haara *s.* Kaulahermojen t:haarat. **-haarak|e** *s.* Linnun kylkiluiden t:keet. **-haaranoja** *s. voim.* haaranoja, jossa vartalo nojaa taaksepäin. **-haarukka** *s.* Moottoripyörän t. **-halkio** *s.* Takin t. **-hammas** *s.* takimmaisista poskihampaista. **-han|ka** *s.* Soutaa t:gassa, t:goilla. — *takahankaan* (adv. harv.) taakse-, takaisinpäin. | Juosta, silmätä t:kaan. **-heilahdus** *s. voim.* vartalon ja jalkojen heilauttaminen riipunta- tai noja-asennossa taaksepäin. **-heitto** *s. kiel.* = metateesi. **-heittoinen** *a. kiel.* = metateettinen. **-helma** *s.* Nostaa hameen t. vyön alle. **-hihna** *s.* Mäkivöiden t. — *Erik.* kengän takasauman päälle ja vahvikkeeksi ommeltu nahkakaistale. **-humala** *s.* jälkihumala, kohmelo, krapula, pohmelo. | Olla t:ssa. Heräsi aamulla raskaassa t:ssa. **-huone** *s.* Myymälän, ravintolan t. Siirryttiinpä - - suuren salin läpi t:isiin juhlaillallisille KIANTO. **-ikkuna** *s.* Auton t.

takail|la[29] *frekv.v.* < 1. taata. | Isäntä t:i köyhiä sukulaisiaan.

takai|nen[63] *a.* vars. gen:n määrittämänä: (jnk) takana oleva, (jnk) takaa tuleva; kirjoitetaan us. ◡ vars. lyhyen attr:ttoman määräyssanan kanssa.

1. paikasta. **a.** Pirtin t. huone. Aidan t. alue. Alttarin t. päätyseinä. Linnan t. puisto. Rintaman t:set joukot. Rajan t:set heimokansat. Saarten t. ulappa. Baikalin t. alue. Taivaanrannan t:set seudut. Tunturien t. Lappi. Merten t:set siirtomaat. Neptunuksen t. planeetta. Atlantin t:set suomalaiset. — Ilman määräystä. | Selvänä etinen ilma, / taakea [= sakea] t. taivas KAL. — *Kuv.* Kulissien t., ks. kulissi 1.a. Haudan t., ks. ◡ Pilven t., ks. ◡. Unten t. haave. **b.** jnk takaa tuleva, jnk takaa peräisin oleva. | Perän t. tuuli. Valtameren t. tuonti. Merten t:set kukkalähetykset. [Olut] olikin hyvää, oikein paremman tapin t:sta ALKIO. **c.** Saapua peninkulmien t:sista [= peninkulmien päässä, takana olevista] kylistä. Seurata satojen kilometrien t:sia tapahtumia. **d.** *fon.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (suhteellisen) takana ääntyvä;)(etinen. | T. sibilantti. T. *r.* T:set [= taka]vokaalit. T:selta kuuluva lauluääni. T:sesti äännetty *s.* Äänteen t:suus. **e.** us. ilman määräystä: jnk takaosassa oleva, takaosan muodostava, taempi, taka-. | Nostaa rekeä t:sesta liistevitsasta. Sivuittaishalkileikkaus kurkunpään t:sesta puoliskosta. — *S:sesti* tav:mmin takanen (1). | - - kengät oli vaan oriin t:siin lyötävät KAUPPISH. **f.** *yhd.* Aidan-, ikkunan-, joen-, järven-, kulissien-, kylän-, lahden-, meren-, metsän-, myymälän-, nielun-, nurkan-, näyttämön-, pellon-, pihan-, pilven-, rajan-, rintaman-, selänt.; peränt.; haudan-, kuolemant.; peninkulman-, taipaleent.; vaivant.

2. ajasta; selvää rajaa eri merk.-ryhmien välillä ei ole. **a.** jtak aikaa ennen ollut, tapahtunut, vallinnut, jtak ajallisesti edeltävä, jtak aikaisempi. | Vuoden 1400 t. aika. Kristuksen syntymän t:set ajat. Kantasuomen t. äänteenmuutos, äännehistoria. [Maata] peittää harmaa, ruskea, kellervä talven t. takku SILL. Hänen t:sensa sukupolvet SILL. — Vedenpaisumuksen t. [leik. = hyvin vanha] tapahtuma. — *Yhd.* historian-, kristinuskon-, maailmansodan-, miespolven-, sodan-, syntymän-, talvent. **b.** Vuosituhansien t. [= vuosituhansia sitten ollut] aika. Vuosisatain t:set ihmispolvet, kulttuurisaavutukset. Vanhus muisti vielä 60 vuoden t:sia tapahtumia. Sukupolvien t:set tavat. Ajat, jotka eivät ole sen kaukaisempia kuin parin vuosikymmenen t:sia. [Olla ajattelematta] yhdeksän talven t:sta lunta [= liian vanhaa asiaa] KARHUM. — Hänen t:set [= menneet, kuluneet] päivänsä SEPPÄNEN. — *Yhd.* aikain-, vuosien-, vuosisataint. **c.** ikää ilmaisten: jtak aikaisemmin syntynyt, jtak aikaisemmalta ajalta peräisin oleva. | Sukupolvien t. perintö. Vanha, miespolvien t. honkahuone SILL. Vuosituhannen t:sta perintöä olevat lastenlaulut.

takaisin *adv.;* merk.-ryhmien ero ei aina ole selvä.

1. lähtökohtaan, entiseen tai aikaisempaan paikkaan tai aikaisemmalle haltijalle, omistajalle, entiseen tai aikaisempaan olotilaan, aikaisemmalle kannalle yms. tulemisesta, joutumisesta, saattamisesta. | Matka Helsingistä Turkuun ja t. (Helsinkiin). Tulla, mennä t. jhk. Meni eikä t. tullut. Tie vei t. lähtökohtaan. Pakkasi tavaransa ja lähti t. perheensä luokse. Potilas lähetettiin parantumattomana t. kotiin. Kaipasin t. maaseudun rauhaan. Lapset odottivat isää t. Poikaa ei kuulu t. "T.!" kar-

jaisi poliisi karkuun yrittävälle. — Sivulta 300 hyppäämme t. sivulle 50. — Tavarat on pantava t. paikoilleen. Sijoitteli ovea t. saranoilleen. Nosti pesästä pudonneen linnunpoikasen t. Onkimies laski pikkukalat t. veteen. Yritti niellä, mutta ruoka tuli t. — Erotettu oppilas otettiin t. kouluun. Aloite lähetettiin t. valiokuntaan. — Mennyt aika ei tule koskaan t. — Tuoda lainaamansa kirja t. Kauppias otti viallisen tavaran t. Pitäjästä erotetut alueet liitettiin pian t. sen yhteyteen. — Antaa, maksaa, vaatia, saada jk t. Maksaa velka t. Verona pidätetty liikamäärä suoritetaan t. veronmaksajalle. Ei heiltä saa ikinä penniäkään t. Maksoin viisisatasella ja sain siitä t. (vaihtorahana) 210 mk. Myyjä väitti antaneensa (rahasta) oikein t. Saada varastettu tavara t. — Saada näkönsä, puhekykynsä, terveytensä t. Saada t. tarmonsa, mielenrauhansa. Hämmennyin, mutta sain pian rauhallisuuteni t. Kimmoinen kappale saa puristuksen loputtua muotonsa t. — Saisinpa sen ajan t.! — Oppilaat saivat läksynsä t. 'uudestaan luettavaksi'. — Saada itsensä t. → toipua, tointua, hillitä itsensä tms. — T. luontoon [Rousseaun iskulauseena]! Entinen hallitsija pääsi t. valtaan. Kääntyi muhamettilaisuuteen ja sitten t. kristinuskoon. Jumala ottaa luopuneen t. armoonsa. Langeta t. syntiin. Häätalo saatettiin t. arkiasuunsa. Käännöksen saattaminen t. alkukieliseen asuun. Avasin silmäni, mutta painoin ne t. umpeen. Ovi painui itsestään t. kiinni. Keriä purkautunut lanka t. kerälle. Vääntää löyhtynyt mutteri t. kiinni. Hajottaa moottori ja koota se t. Ajos painui vähitellen t. 'pois'. — Hän on tullut t. lapseksi. Jään sulaminen t. vedeksi. Rasvat voidaan hajottaa t. glyseroliksi ja rasvahapoiksi. Tarpeeksi kuumennettuna punainen fosfori muuttuu t. keltaiseksi. — Pleonastisesti. | Palata, palauttaa t.

2. *erik.* ed:een liittyen. **a.** vars. *puhek.* sanojensa, väitteensä tms. peruuttamisesta. | Ottaa sanansa, väitteensä, päätelmänsä t. Komento t. (sot. vanh. ja ark.) 'korjaan, peruutan'. Hän alkaa ottaa t. kaiken, mitä pahaa on ajatellut Valdan kuskista KALLAS. Vedä sanasi t. ja paikalla! KARHUM. Laula jo laulusi t. KAL. **b.** vars. *puhek.* korvauksen ottamisesta tai saamisesta, korvaamisesta. | Ottaa aikatappio t. nopeutta kiihdyttämällä. Hukkaan mennyt työaika on saatava t. Ottaa vahinko t. Otti heitoissa t. sen, minkä juoksuissa hävisi. **c.** vars. *puhek.* vastatoimenpiteestä: vastaan. | Jos sinua lyödään, lyö t. Antaa tappelussa, sanasodassa t. Antoi samalla mitalla t. - - antoi [väittelyssä] t. niin, että pöksyt pölisivät KIANTO. Vilkutti tytölle hyvästiksi ja tyttö vilkutti t. Niiata nytkäyttäen hän tervehti kaikkia ja kaikki niiasivat hänelle t. TALVIO. - - jos nimittäin hän rakastaa minua t. [par. tuntee, osoittaa vastarakkautta] KIVI. **d.** † Olen pian täällä t. → olen pian täällä jälleen, tulen pian tänne t. He olisivat t. samaa päätä CANTH. [Bakteerimuunnos, josta] ei syntynyt t. [→ uudestaan] alkuperäistä AK.

3. a. liikkeen suunnan vaihtumisesta päinvastaiseksi, lähtökohtaan päin suuntautuvaksi. | Kääntyä t. jstak. Lähti, mutta pyörsi portilta t. Avunpyytäjät käännytettiin ovelta t. Työntää jku ovesta t. Väkijoukko tungettiin t. Lyödä hyökkäävät vihollisjoukot t. Joukot saivat käskyn vetäytyä t. - - Jordan kääntyi t. VT. — Kallio iski aallot ankaralla läiskeellä t. Kimmota, ponnahtaa t. Aine, joka imee punaiset valonsäteet ja heijastaa muut t. — *edes (ja) takaisin* tav:mmin edestakaisin. | Käveli vihaisena edes ja t. **b.** taaksepäin; ei selvästi ed:stä erotettavissa. | Ei askeltakaan t.! Laivan koneet kävivät täyttä vauhtia t. Moottori löi t. (ark.). Suksi liukui t. Niin he katselivat t. olleisin päiviin KIVI. Jospa voisi siirtyä ajassa t. AHO. — Linnalan talo menee t. [par. taaksepäin] ja isäntä — juopi PÄIVÄR. — Auton piti ottaa hiukan t. → peruuttaa. Laiva otti juuri t. → peräytyi, peruutti.

4. par. sitten, takaperin. | Kolme kuukautta t. Pari kolme miespolvea t. SILL. — - - nuorena villitysti klasia kallisteli, mutta nyt kolmekymmentä vuotta t. [par. kolmeenkymmeneen vuoteen] ei pisarata maistanut ole KIVI.

takaisin-alkuiset v:t nominaalimuotoineen (esim. t:antaa, -ponnahtaa, -annettu, -ponnahtanut, -antaminen) tav. par. ⌒ (antaa, ponnahtaa takaisin, takaisin annettu, ponnahtanut, antaminen).

takaisin|anto *s.* Ainevihkojen t. Vaihtorahan t. **-haku** *s. liik.* reklamaatio. **-kuljetus** *s.* Näyttelytavaroiden t. **-kutsu** *s.* Lähettilään t. 'rapelli'. **-kytkentä** *s. rad.* anodi- ja hilapiirin välinen kytkentä. | Kapasitiivinen t. — T:nällä ja viritystarkkuudenvalitsijalla varustettu vastaanotin. **-käynti** *s.* Laivan koneiden t. **-lähetys** *s.* Pilaantuneen tavaran t. **-maksanta** *s.* Talletusten, lainan, luoton t.

takaisinmaksu *s.; liik.* ri(s)torno. | Lääninhallitukselle osoitettu hakemus veron t:sta. Velan, lainan t. — T:jen poistaminen tileistä. **-aika** *s.* Lainan t. **-eh|to** *s.* Laina, jossa on edulliset t:dot. **-päivä** *s.* Liikaa perityn veromäärän t. **-tapa** *s.* Lainan t. **-velvollisuu|s** *s.* Vararahaston käyttö ilman t:tta.

takaisinmeno *s.*

takaisinosto *s.* Vanhan kotitalon t. — Vars. *lak. liik.* kauppatoimi, jolla siihen oikeuden pidättänyt (myyjä tai kolmas henkilö) hankkii myydyn esineen takaisin sovitusta hinnasta. | Obligaatioiden, vakuutuksen t. **-arvo** *s.* Laina vakuutuksen t:a vastaan. **-eh|to** *s.* T:doin tapahtuva myynti. **--oikeus** *s.* Irtaimen tavaran t. **-velvollisuus** *s.*

takaisin|otto *s.* Lähetyksen t. — *Erik.* ajoneuvon tai aluksen peruuttamisesta par. peruutus, peräytys. **-paluu** *s.* par. paluu. **-ponnahdus** *s.* Kumipallon t. **-päin** *adv.* suunnasta: takaisin. | Juosta t. Kiertää mutteria t. Kone pyörähtää t. — Kääntää kehityksen ratasta t. — Ajasta par. takaperin, sitten. | Tapasin hänet viikko t. **-pääsy** *s.* **-saan|ti** *s.* Varmuus lainan t:nista. Siirtomaiden t. Saksan ulkopolitiikan pääpyrkimyksenä. — *Lak.* tuomioistuimen päätöksen mukainen tai lakisääteinen joidenkin olosuhteiden ennalleen saattaminen, us. muutos yksipuoliseen tuomioon. | Hakea t:tia konkurssipe-

sään. Sakkoon tuomitulla olkoon valta - - hakea t:tia LK.

takaisinsaanti|asia *s. lak.* Tuomion täytäntöönpano t:asioissa. **-haaste** *s. lak.* Velallisen antama t. **-kanne** *s. lak.* **-oikeu|s** *s.* Sijoittaa varoja kantarahastoon t:ksin. — *Lak.* Vastaajan t. Konkurssivelkojien t. **-vaatimus** *s.*

takaisin|suoritus *s.* Tullimaksun t. **-syöttö** *s. urh.* pallopeleissä. | Keskushyökkääjän suorittama t. välihyökkääjälle. **-tulo** *s.* paluu. | Juhlia jkn t:a. [Nyrkkeilijän] t. kilpakehään. Kristuksen t:n odotus. **-valtaus** *s.* Vihollinen yritti kaupungin t:ta. Menetettyjen markkinoiden t. **-voitto** *s. lak. vanh.* takaisinsaanti. | Hakea t:a oikeudenkäynnillä.

takaisku *s.* **1. a.** vars. *tekn.* moottorin, koneenosan tm. (vastoin tarkoitusta) taaksepäin tai takaisinpäin tapahtuva ponnahdus tm. äkkiliike, sen aiheuttama isku jhk. | Liian aikainen sytytys voi aiheuttaa t:n, jolloin kone pyörähtää takaisinpäin. Polttomoottori voi kammella käynnistettäessä antaa t:n. Nesteen tai kaasun putkistossa aikaansaama t. **b.** *kuv.* kehityksessä tapahtunut (äkillinen) käänne huonompaan, taantuminen; talouselämästä us.: lasku-, lamakausi; tappio. | Saksalaisten itärintamalla kärsimät t:t. Teollisuuden kokemat sodanaikaiset t:t. Kukoistuskautta seurasi t. ja pulakausi. Urheilulliset t:t. HPS:n saama 5 maalin t. **2.** *harv.* takaa tuleva isku. | [Hän painoi päänsä] hartioiden väliin ikään kuin t:a peläten V.KOLKKALA. **-venttiili** *s. tekn.* kaasun tai nesteen aiheuttaman takaiskun estämiseksi tarkoitettu venttiili.

taka|istuin *s.* Auton, rattaiden, reen t. **-jal|ka** *s.* Lehmän t:at. Vasen t. T:oilleen noussut hevonen. T:kojensa varassa istuva koira. Tuolin t:at. — *nousta takajaloilleen, olla takajaloillaan* (kuv. ark.) vastarinnasta, pahakseen panemisesta yms. | Nousta t:oilleen uutta muotivillitystä vastaan. Tavatessamme suomalaisten halveksimista nousemme t:oillemme. Jos taas Etelä-Suomeen tehdään vaikkapa vain lyhytkin palanen rautatietä, hyppää Pohjois-Suomi t:oilleen H.JARTTI. Opettaja oli t:oillaan kasvienkeruun lopettamisesta puhuttaessa. **-jarru** *s.* Auton t:t. **-joukko** *s.* par. jälkijoukko. **-jous|i** *s.* Auton t:et. **-juoste** *s. anat.* Selkäytimen t:et. **-juur|i** *s. anat.* Selkäydinhermo alkaa etu- ja t:ella. **-jälk|i** *s.*, vars. *mets.* Koira ajaa, seuraa t:eä, t:iä 'juoksee jälkiä seuraten päinvastaiseen suuntaan kuin mihin otus on kulkenut'. **-jäyke** *s.* = kappi 2. | Pehmeä hellesandaali ilman t:ttä. **-kaari** *s.* Kannattajanikaman t. **-kaista** *s.* Hameen t. **-kamari** *s.* **1.** peräkamari, takahuone. | Talon tupa ja t:t. Myymälän t. **2.** *anat. harv.* = seur. **-kammio** *s. anat.* silmässä värikalvon sädekehän ja mykiön reunaosan rajoittama ontelo. **-kan|si** *s.* Sylinterin t. Kellon t. Kirjan t. Vihkosen t:teen painettu mainosteksti. — Istua laivan t:nella. **-kapla|s** *s.* Kelkan, reen t:at. **-kappa** *s.* Polkupyörän t. **-kappale** *s.* Kinkun t. Liivien vuorikankainen t. **-kartano** *s. harv.* pihan takaosa, takapiha. | - - nälkäinen harakka räkättää t:lla TOPPILA. **-ka|tu** *s. harv.* syrjäkatu. | Pienen t:dun vinttipöksä TATU VALKONEN. **-kautta** *adv.* takatietä. | Tulla sisään t. **-kavio** *s.* takajalan kavio. | Hevosen oikea t. — *Leik.* ihmisen jaloista. | Pukkilaa kiemasikin sisukunnissa niin, että teki mieli potkaista t:lla KILPI.

taka|kelkka *s.* tav. = takareki. **-keno** *a.* taaksepäin kallellaan, kenossa oleva, keno. | Pään t. asento RAILO. - - hän työntyi sisään t:na HEFOR. T:t jyrsimen hampaat. — *takakeno|ssa,* -on (adv.) taaksepäin kallellaan. | Istua t:ssa. - - kukko, joka pää t:ssa laulaa heläytteli JÄRVENT. **-kenoi|nen** *a.* takakenossa oleva. | Miehen ylpeä, t. pää. Kukko - - keikistää komean asentonsa t:seksi KARHUM. T. mies HEPOR. **-kent|tä** *s.*, us. *urh.* poikkipolun takainen pesäpallokentän osa; tällä alueella pelaavat ulkomiehet; myös verkolta katsoen taemmista tenniskentän osista. | Lyödä pallo t:älle. LMV:n t. pelasi hyvin. T. vuoti 'päästi pallot ohi'. — T:ältä **lyödyt** alakierteiset pallot. **-kenttälyön|ti** *s. urh.* Hyvällä t:nillä saatu juoksu. **-kiduksi|nen** *a.* — *S:sesti.* T:set 'Opisthobranchiata, meressä eläviä kaksikylkisiä kotiloita, joiden sydän on ruumiin keskiviivassa ja kidukset takaosassa'. **-kint|tu** *s.* Nyljettävä lammas ripustettiin t:uistaan kiikkiin. **-kire|ä** *a. mus. harv.* -ys *omin.* äänestä, joka syntyy nielun lihaksiston liian kireällä ollessa. **-kohtainen** *a. kiel.* relatiivinen. | T. pronomini. **-koi|pi** *s.* Jäniksen, sammakon t:vet. Vuodan t:vet. **-konto** *s.* Kivellä: - - taka-kontoni - - ei ole juuri niin tyhjä kuin luulis [= minulla on varoja]. **-korkea** *a.* vars. hevosesta: lautasilta korkeampi kuin sään kohdalta. | T. hevonen. T. asento. **-korp|i** *s.* takana oleva, syrjäinen, kaukainen korpi. | - - karja tuntui painuvan - - niityn aidanvartta t:ea kohti KATAJA. **-kuja** *s.* Navetan ohi johtava t. **-kulm|a** *s.* Kalan kiduskannen t. Puimakoneen toisen t:an taakse asetettu kiila. — Asua pitäjän t:illa. **-kumi** *s.* takapyörän ilmarengas. | Autosta puhkesi toinen t. **-kuori** *s.* Kellon t. **-kyhmy** *s.* Kaulanikaman t. **-kyl|ä** *s.* peräkylä. | T:iltä kotoisin oleva palvelustyttö. **-käpäl|ä** *s.* Kissan, jäniksen t:ät. — *Leik.* ihmisen jalasta. | [Puukenkä hölkkäsi] kummassakin t:ässä KILPI. Oletpa jommoinenkin poika t:istäsi! KARHUM. **-käteen** *adv.* **1.** paikasta: taaksepäin, selkänsä taakse tai takaa. | T. viettävä auton istuin. - - viittiloi heidän kulkusuuntaansa nähden t. ERKKI ILMARI. [Junnu] hujahduttaa Tahvoa t. nyrkillään AHO. - - aukaisi oven ja vetäisi sen t. niin lujasti kiinni - - E.KIVIJÄRVI. [Kemuissa] joka vieras t. / lasit, pullot seinään ruhtoi! *MANN. — *Kuv.* yliolkaisesti. | - - julkisen sanan edustajia on kohdeltu töykeästi ja t. AK. **2.** ajasta: jälkeenpäin, myöhemmin. | Varsinainen verotus suoritetaan vasta t. verovelvollisen antaman ilmoituksen pohjalla.

takalai|nen[63] *s.* gen:n määrittämänä: jnk takana asuja. | - - monet merien ja maiden t:set olivat tänne saapuneet AHO. — *Yhd.* rajant.

taka|laita *s.* Soimen korkea t. Niityn t:laidassa, t:laidalla oleva lato. **-la|pa** *s.* Lampaan t. Karhun t:vat. **-lau|ta** *s.* Rattaiden t. Veneen t. Halkolaatikon t:dat.

takale[78] *s. nahk.* vain kengän takajäykkeen peittävä päällisen osa.

taka|leikkaus *s. met.* takaleikkoiseksi sorvaus. | Suorittaa t:leikkausta. Määrittää t:leikkauksen suuruus. **-leikkaussorvi** *s. met.* vrt. ed. **-leikkoi|-nen** *a. met.* jyrsimistä ja hampaista: siten sorvattu, että hampaan selkä on logaritmisen kierukan muotoinen. | T. jyrsin, hammas. T:sia muotohampaita voi teroittaa säteen suuntaan leikkuukulman ja hampaan muodon siitä muuttumatta. **-levy** *s.* **-lie|ve** *s.* Takin t:peet. **-liha|s** *s.*, tav. *mon.* Reiden etu- ja t:kset. — Us. pakaroista. | Metsästäjä sai luodin t:ksiinsa.

takalik|ko[2*] *s. harv.* takalisto. | Karjalan t:oilla säilynyt runo. — Joutua t:olle 'taka-alalle'.

taka|linja *s.* **1.** vars. *sot.* kauempana vihollisesta oleva linja, rintaman tausta. | Sotajoukko, jonka molemmissa t:linjoissa oli 3 kohorttia ja etulinjassa 4 kohorttia. T:linjoilla palvellut huoltomies. **2.** *harv.* pelikentän takaraja, -viiva. **-linssi** *s.* kaksiosaisen. vars. sarjaobjektiivin taempi linssi tai linssistö.

takalisto[1] *s.* **1.** vars. ulkopaikallissijoissa paikasta, seudusta, alueesta: jnk paikan tai alueen takaosa, taka-ala, tausta; jnk paikan tai alueen takana oleva (us. syrjäinen) paikka tai alue. | Pihan t. Käyskennellä puiston t:lla. Näyttämön etualalla pöytä ja tuoleja, t:lla uuni. Kylän t:lla oleva mökki. — Etsi onkimatoja tallin t:lla 'takana'. Järven t:lla oleva kylä. Suuren suon t:lla oleva uudistila. Törmän t:lta kuului voihkinaa IVALO. Tuusulan tapulin t. [hautapaikkana] KIANTO. — *Kuv.* Jossakin tajunnan t:lla piilevä ajatus. Mielikuvituksen t:lla ALKIO. — *Erik.* syrjäinen (us. takapajuinen) seutu, syrjäseutu, takamaa. | Rintamaat ja t:t. T., josta neljässä vuosikymmenessä on kehittynyt vauras viljelysseutu. Pitäjän t:ilta saapuneet kirkkomiehet. Kaukaisten t:jen asukkaat. Kainuun t:t ja saloseudut. Yhtiö katsoi koko Kanadan t:n omaksi alueekseen. Maamme ei ole toki enää Euroopan t. **2.** esineistä, olioista: takaosa. | Raapaisi päänsä t:a. - - lakin t:ilta liehui - - kaksi nauhan läiskää KILPI. — *Erik.*, vars. *ark. leik.* pakarat, takamukset, takapuoli; selkäpuoli. | Emännän leveä t. Potkaista jkta t:on. On epäkohteliasta kääntää t:nsa yleisölle. Koira tarrasi karhun t:on. Housujen t.

takalistoalue *s.* Itä-Suomen erä- ja t:et.

takal|lella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< takaltaa) vars. puheesta: kangerrella, takerrella, takellella. | T. lukiessaan, puhuessaan. [Kummisetä] lausui t:lellen: "Maanviljelijänkin elämästä ... tuota ... osaa herra rovasti ... tuota ... H.JARTTI. Aurinko niin hellittää, ajatus t:telee L.LESKINEN.

1. **takalli|nen**[63] vrt. 1. takka. **1.** *poss.a.* T. leivinuuni. **2.** *s.* takan täysi. | Poltettiin pari t:sta puita.

2. **takallinen**[63] *s. murt.* takan (ks. 2. takka) täysi, kantamuksellinen. | T. heiniä.

takalo[2] *s. vanh. kans.* takalisto. | Kylän t:lla olevat talot PÄIVÄR. Taivon rannan t:ilta / lonka musta nouseekin K.LEINO.

taka|lohko *s.* Aivolisäkkeen t. **-lokasuoja** *s.* Polkupyörän t. **-lonk|ka** *s. el.* Hietakiitäjien t:at.

takal|taa[5] *v.* lumesta: takertua tai iskostua suksen, jalaksen tms. pohjaan; suksista, jalaksista: tarttua lumeen, iskostua lumesta, luistaa takerrellen. | Lumi t:taa suksien pohjaan. T:tavaa, nuoskaista lunta. Sukset t:sivat kuin tervassa. — T:tava keli. — *Kuv.* - - kieleltään avuttoman t:tavat [= kangertelevat] ja virheelliset rivit A.ANTTILA.

takaltu|a[1*] *v.* takertua, tarttua, iskostua; vrt. ed. | Suksien pohjaan t:nut lumi. Kovettuma, joka on syntynyt siten, että suolen sisällystä on t:nut eläimen nielemiin karvoihin.

taka|lukossa *s. vaill.* Ovi menee t:lukkoon 'lukon salpa joutuu sellaiseen asentoon, ettei sitä saa (ulkopuolelta) avaimella liikkumaan'. Panna ovi t:lukkoon 'asettaa oven patenttilukko (esim. varkaiden varalta) siten, ettei sitä voi avata eikä sulkea avaimetta'. Ovi on t:lukossa. **-luukku** *s.* Navetan t. **-lyhty** *s.* Hinaajan, moottoriajoneuvon t. **-maa** *s.*, us. *mon.* **1.** jnk takana oleva alue. | Rintaman t:t. Vuorijonot vaikeuttavat Adrianmeren ja sen t:n välistä liikennettä. — *Erik.* **a.** *tal.* jnk rannikkoalueen tai -kaupungin vaikutuspiiriin läheisesti kuuluva (sisämaan) alue. | Eurooppa Hollannin t:na. Oulujoen vesistön alue sekä Lapin lääni Oulun t:na. Satama, jolla on laaja t. Eritrea on arvoton ilman siihen geopoliittisesti kuuluvaa t:ta. **b.** erämaa (2), nautintamaa. | Pohjanmaan lakeudet pirkkalaisten takamaina. Saaristo, joka oli suomalaisväestön t:ta. **2.** syrjäinen alue, syrjäseutu, sydänmaa. | Kylän, salon t:t. Suomi ei ole enää Ruotsin t:ta. Maamme suuret t:t kärsivät eniten kylmästä ilmastosta. — Asumaton t. T:n tölli. Yksinkertaista t:n kansaa. Rautateiden rakentaminen takamaille. — *Kuv.* Mielikuvituksen hämärät t:t T.VAASKIVI. — *Erik. hist.* vrt. seur. | Lunkaan kylän t:t Oksjärven rannalla. **-maa-alue** *s.* Viipurin taajaväkinen t. — *Erik.*, vars. *hist.* jhk maatilaan kuuluva ja sen verolukuun sisältyvä (pienehkö) maa-alue toisen kylän rajojen sisällä; kunnan toisessa kunnassa omistama alue; vrt. siirtotalo. **-maasto** *s.*, vars. *sot.* Viivytyslinjan t. Kaupungin yhteydet sekä merelle että t:on oli katkaistu. — Rannikon satamasta vuoriseen t:on nouseva rata. **-mets|ä** *s.* vrt. takamaa. | T:issä suoritettavat hakkuutyöt. Vuosisadan alussa Kauniaisten alue oli vielä asumatonta t:ää. Metsäosuutensa talot saivat usein kahtena lohkona, koto- ja t:änä. **-mie|s** *s.* uloinna takana tai jkn takana oleva mies. | Jonon t:het. — *Sot.* Rivissä jokainen t. vastaa etuojennuksen ottamisesta. **-moottori** *s.* T:lla varustettu auto.

takamu|s[64] *s.*, tav. *mon.* pakarat, takapuoli, takalisto. **1.** ihmisestä ja eläimestä puhuen. | Mummon leveät t:kset. Lyödä jkta t:ksiin. Pudota t:ksilleen. Nostaa t:ksensa [= nousta] tuolista. Keppi tarssi Pekan t:ksilla. — Emännän hyllyvä t. Vyöllä oleva puukontuppi vierähti t:kselle. — T:ksillaan istuva orava. Potkaista karhunpoikaa t:ksille. — Joutua katselemaan [juoksussa] toisten t:ksia 'jäädä jälkeen muista'. Nämä pojat kun eivät aiokaan hoitaa niitä asioita t:ksillaan vaan pääpuolellaan! HAARLA. **2.** vastaava housujen (harv. hameen) osa. | Nahkahousujen t:kset. Housut, joissa on vahvistettu t. — Housujen t:ksia kysyvä [= kes-

tävyyttä, aikaa vaativa istuma]työ. — *Yhd.* housunt.

takamusta[10] *s. kans.* = ed. | Läimäyttää jkta t:an. Piikkohousujen nokiset t:t.

taka|muuraus *s. rak.* jnk peitekerroksen takana, sisäpuolella oleva muurikerros; sen muuraaminen. | Klinkkeri estää kosteuden tunkeutumisen t:muuraukseen. — Asianmukaisesti suoritettu t. **-muuri** *s. rak.* vrt. ed. | Luonnonkivestä tehdyn kivijalan eristäminen sen taakse tehdystä t:sta.

takana vrt. takaa, taakse;)(edessä. **A.** *postp.* ja (etup. *runok.*) *prep.* gen:n tai poss.-suff:n ohella.

I. 1. paikasta: (jnk) taka-, selkäpuolella. | Seisoa jonossa jkn t. T:ni teatterissa istui rva N.N. Edessämme oli satama, t:mme aava meri. Talon etupuolella on piha, t. puutarha. Pojat tonkivat lieroja tallin t. Kaapin t. tapetissa oli repeämä. Keittiön t. oleva kamari. Seisoa kädet selän t. Kynä korvan t. Pitää jtak korvan t. (kuv.) 'muistissa'. Konekiväärin t. [ampujina] oli kokeneita miehiä. — Kulkea jkn t. '(heti) jäljessä'. Niin Jumalan enkeli, joka oli kulkenut Israelin joukon edellä, siirtyi kulkemaan heidän t:nsa VT. - - hänen t:an tuli hovineitojen iloinen hälisevä parvi AK.

2. ed:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** kuljettaessa, matkan aikana sivuutetusta paikasta, kuljetusta matkaosuudesta. | Matka jatkui, ja pian kaupunki oli t:mme. T:mme, selkämme t. on jo viiden peninkulman taival 'olemme kulkeneet jo viisi peninkulmaa'. **b.** jstak ajallisesti sivuutetusta, menneestä, eletystä, jäljelläpäin olevasta. | Hänellä on jo nuoruus t:an. T:mme ovat lapsuusvuosien leikit. Urheilija, jolla on parhaat päivät jo t:an. Taas on talvi t:mme, selkämme t. - - t:ni kolmen tunnin yöuni ja edessäni rasittava päivä SILL. Pojalla oli jo viimeinenkin tutkinto t:an 'suoritettuna'. — *Erik.* jstak ajallisesti menneestä, koetusta, eletystä ajateltuna edelleen vaikuttavaksi, jälkiä jättäneeksi. | Kirjailija, jolla on t:an hedelmälliset oppivuodet. Taiteenhaara, jolla on pitkä historia t:an. Hänellä on t:an monivuotinen kokemus. Ruotsalaisilla on t:an ylväs menneisyys. Kielimuoto, jolla on vahvat traditiot t:an. Nainen, jolla on t:an kirjava menneisyys. Iloton elämä t:an hän ponnisteli kohti parempaa tulevaisuutta. - - hänen t:an oli joukko syviä, persoonallisuutta muodostavia elämyksiä KOSKENN. **c.** jkn tai jnk tukena, puolella, kannalla olemisesta, jkn tai jnk tukemisesta, kannattamisesta. | "T:ni on johtokunta", ilmoitti N.N. Hallitus, jolla on eduskunnan enemmistö t:an. Pääministerin t. oli yksimielinen kansa. Työllisyysohjelman t. olevat puolueet. Konsistori pysyi tiukasti oman ehdotuksensa t. Kumousliikkeellä ei ollut tarpeeksi voimaa t:an. Mies, jolla on t:an koko kaupungin myötätunto. — Olla, seisoa, pysyä sanansa, sanojensa t. 'vastata sanoistaan, pysyä sanassaan'. Seisoa miehenä sanojensa, vakaumuksensa, lupauksensa t. Pysyi valansa t. kuolemaan asti. - - seiso tekosi t. [= vastaa teostasi]! KARHUM. **d.** jnk (salaisena) alkuunpanijana, aiheuttajana, alkuna, (alku)syynä, motiivina, vaikuttimena yms. olemisesta; ero II.4-kohdasta ei selvä. | Häväistyskirjoituksen t. [alkuunpanijoina] olevat miehet. Sabotaasitekojen t. oleva ryhmä. Liikeyritys, jonka t. huhutaan olevan tunnettuja rahamiehiä. Kapinan t. paljastui olevan entinen presidentti. Kaiken tämän t. on varmasti nainen. — Mekaanisesti vaikuttavat luonnonvoimatko maailmanjärjestyksen t.? — Mooseksen kirjojen t. [= lähteenä, perustana] olevat neljä vanhaa kirjallista lähdettä. — Perinnäistavan t. oleva vanha ajatuskanta. Toimenpide, jonka t. oli pelko. Teon t. oli tarve uhrautua toisten hyväksi. **e.** jkn omistuksessa (rahavaroista vars. käteisenä), hallussa, hoidossa, talletettavana tms. olemisesta. | Metsänomistaja, jolla on paljon rahaa t:an. - - mitä rahoja oli, ne hän oli säilyttänyt t:an KAUPPISH. Aarteena velka hyvän miehen t. SP. Lasten säästöt olivat äidin t. Päivämiehesi palkka älköön olko sinun t:si huomiseen asti VT. - - olkoon velkojalla valta vakuudekseen pitää hänen [velallisen] tavaransa t:an LK. — Pitää jk asia t:an 'omana tietonaan'. Salaisuus pysyy varmasti t:ni. Lapin tieto oli hänellä t:an AHO. Pidä vain tiedot t:si TALVIO.

II. 1. paikasta: jnk (jksta katsoen, asianomaisen kannalta) toisella, kaukaisemmalla, tuolla puolella. | Aidan, ojan, rajan t. Seinän t. asuva naapuri. Verhon t. Kuunnella oven t. Ulkona, ikkunan t. oli pimeää. Isän silmälasien t. välähti pahaenteisesti. Istua piilossa kiven t. Väijyksissä pensaan t. Tuomari istui pöydän t. Kuusikon t. oli koivumetsää. Auto oli tienkäänteen t. Järven, valtameren t. Lahden t. [us. = Ruotsissa tai Virossa]. Rapakon t. (ark.) 'Amerikassa'. Kaukana tunturien t. Gustav v. Numersin näytelmä "Kuopion takana". Pilvien t. lentävä lentokone. Aurinko oli pilven t. Kaukana taivaanrannan t. — Käydä nurkan t. [vars. tarpeellaan]. — *Prep.* - - t. yhdeksän meren KIVI. — *Erik.* eräitä osaksi kuv. sanontoja. | Säilyttää jtak lukon, lukkojen t., ks. lukko I.1. Olla telkien, ristikkojen t. 'vankina, pidätettynä'. Juttu käsiteltiin suljettujen ovien t., ks. ovi 2. erik. Kulissien t., ks. kulissi 1.a. Seisoa, olla tiskin t., ks. tiski 1. Isä istui sanomalehtensä t. 'edessään pitämäänsä sanomalehteä lukemassa'. Jk on kiven t. 'vaikeasti saavutettavissa'. Voitto oli kiven t. — *Kuv.* - - sielu, joka noiden silmien t. piilee KIANTO. - - jossain tajunsa t. [= hämärästi] hän kumminkin tunsi olevansa ikään kuin kurittamassa jotakin SILL. Haudan t. 'kuoleman jälkeen, kuolemanjälkeisessä olotilassa'.

2. a. välimatkasta, etäisyydestä: päässä. | Kehnojen uittoväylien t. olevat metsät. Peninkulmien t. olevat korpikylät. Asua tiettömien taipaleiden t. Asunto tunnin junamatkan t. kaupungista. — [Pesäpallojoukkueen] voitto oli vielä kahden juoksun t. **b.** ed:een liittyen. | Jk on työn, vaivan t. 'vaatii (paljon) työtä, vaivaa, on työlästä, vaivalloista, vaikeaa'. Rikkaruohojen hävittäminen oli työn t. Perheen jokapäiväinen leipä oli hien ja vaivan t. Teoksen myyminen oli tuskan t. Jutun selviäminen

on vielä monen mutkan t. Sota-aikana leipä oli usein jonotuksen t. Kirjat olivat etsimisen t. - - elämän arvot olivat niin kaukaisia ja jatkuvien ponnistusten t. TOPPILA.

3. ajasta. a. *harv.* menneestä ajasta. | Tulipalo on jo viiden viikon t. 'tulipalosta on (kulunut) jo viisi viikkoa'. Ja minä olen kahdeksantoista vuoden t. [= 18 vuotta sitten olleessa ajassa] palaamassa Tilkan sairaalasta SILL. **b.** tulevasta ajasta: päässä. | Juhannus olikin vielä kahden päivän t. MERIL. - - ajattelemalla ei voi käsittää sen ajan pituutta, jonka t. huomisilta on SILL. - - tulevaisuudessa, vuosisatojen t. KOSKENN. - - kevät ja keväänkevätkin ovat epämääräisyyden t. AHO.

4. laajemmin ja kuv. jhk sisältymisestä, kätkeytymisestä, jnk suojassa, kätkössä olemisesta; ero I.2.d-kohdasta ei selvä. | Monen ehdotuksen t. on vain vähän asiallista ja oikeaa. Oireet, joiden t. saattaa piillä syöpä. Kaiken leikillisyyden t. oli kuitenkin vakava ajatus. Sana, jonka t. on vanha germaaninen laina. Salanimen t. oleva henkilö. Mitä piilee hänen arvoituksellisen hymynsä t.? Mitä ajatusta on sanojesi t.? Tapaus, jonka t. saattaa olla rikos. Mitä on kaiken tämän t.? - - lepertelyn t. voivat piillä vihaiset ja kovat uhkaukset LEINO. Hänellä ei ollut aavistustakaan siitä, mitä noiden vieraskielisten ruuannimien t. piili TALVIO. — Olla turvan t. 'turvassa'.

B. *adv.* ks. A.I-ryhmän jaotusta. **1.** Edessä oli vihainen sonni, t. jyrkkä kallio. Edessä [= asianomaisen kuullen, asianomaiselle itselleen] kehuu, t. [= asianomaisen kuulematta, muille] moittii. Puku, jossa on t. laahus. Auto, jossa on jarrut sekä edessä että t. Vasemmalla [näyttämöllä] ovi, t. [= takaosassa, taustalla] ikkuna. Koskelon jalat ovat hyvin t. **2. a.** Matka joutui ripeästi, ja pian oli kylä t. **b.** Joulu on jo t. Talven pakkaset lienevät jo t. Nainen, jonka parhaat päivät ovat jo t. **c.** - - niillä on t. ainakin omat puoluetoverinsa IRIS UURTO. **d.** Hanke, jossa t. on vaikutusvaltaisia miehiä. Hänen toimenpiteissään on vain viekkaus t. Nuorten ottelussa oli tosi t. Tässä jutussa on jotakin epäilyttävää t. Ajatus, jossa on t. paljon tervettä järkeä. Kunhan ei heidän lähdössään olisi jotakin t. Mikä tässä oikein on t.? Kaikessa tapahtumisessa on t. jokin tarkoitus. **e.** Aina sillä on tuolla vaarilla viinaa t. KATAJA.

takana|oleva *a.* par. ⌒. **-päin** *adv.* Kaivumiehillä oli t. ojaa jo kymmenet sylet. T. ajoi parivaljakko. - - satuolento, jonka silmät ovat t. KOSKENN. Kahdeksan kilometrin taival oli jo t. — Sättiä jkta t. 'asianomaisen itsensä kuulematta'. T. hänelle yleisesti naurettiin. Puhua jksta pahaa t. — Aika, joka on 1000 vuotta meidän ajastamme t. — Kesäloma oli jo t. Unohtaa t. olevat asiat. Muorilla oli t. valonarkojakin asioita.

takaneljänne|s *s.* Ruhonpuolikas katkaistaan etu- ja t:kseksi. Lehmän utareen etu- ja t:kset.

taka|nen[63] *s.* **1.** (eläimen) takajalka. | Hevosen, koiran t:set. Vielä [tamma] t:sillaan juoksua pani, vaikka etuset jo kävelemään heitti AHO. — *Leik.* ihmisen jalasta. | - - nyt teki oikea t. kerrassa lakon KAUPPISH. **2.** *mon. harv.* takamus. | - - Jooseppi pyllähti t:silleen KIANTO.

taka|niitty *s.* Heinänteko tilan t:niityillä. **-nilk|ka** *s.* takajalan nilkka; varvasastujista us. = kinner. | Koira, jolla on lyhyt t. Kovakuoriaiset, joilla on 4-niveliset t:at. **-nivel** *s.* Perhosen keskiruumiin t. Pistoolin sulkulaitteen t. **-noja** *s. voim.* asento, jossa vartalo ja sääret ovat suorina ja ruumiin paino käsien ja jalkojen varassa, selkä lattiaan päin. **-nojai|nen** *a.* (*rinn.* takanojoinen) taaksepäin kallistuva tai nojautuva. | Hevosen jalka-asento on t., kun takajalat suuntautuvat liiaksi taaksepäin. T:set sahanhampaat. **-noj|assa,** -aan *adv.* (*rinn.* takanoj|ossa, -oon) taaksepäin nojallaan, kallellaan, kallistuneena, takakenossa. | Istua t. Toinen kivi lähenee, [koskenlaskijan] vartalo mataloituu ja vetäytyy hitaasti t:oon LINN.

takanta *postp.* ja *adv. murt.* takaa.

taka|nurkka *s.* Tuvan t. Uunin t. Sitruunaperhosen takasiipien terävästi ulkonevat t:nurkat. **-näyttämö** *s.* näyttämön takaosa; näyttämön takana oleva tila (kulissivarasto tms.). **-oikeaan** *adv.* = takaoikealle. | Käännös t. **-oikeal|la,** -ta, -le *adv.* takana(päin) oikealla. | Kaukana t. Astua askel t:le. Tulla jkn eteen t:ta. **-osa** *s.* Rakennuksen t. Pihamaan, komeron t. Auton, rattaiden t. Haulikon piipun t:na on panospesä. Suuontelon t. Mehiläisen ruumiin t. **-ote** *s.*, vars. *voim.* ote jstak selän takana olevasta. | T. puolasta molemmin käsin. **-ov|i** *s.* Talon, liikkeen t. Auton t. Paeta t:esta. — *Kuv.* Sopimukseen sisältyvä salainen varaus t:ena, johon voitiin tiukan tullen turvautua. **-paik|ka** *s.* Teatterin t:at. Istua autossa t:oilla. **-paino** *s.* Vanha vaimo reessä t:na. — *takapaino|ssa,* -on (adv.) takapainoisena. | Kuorma on t:ssa. Ratsun saattaminen t:on. **-painoi|nen** *a.* -suus *omin.* jonka takaosa painaa enemmän kuin etuosa. | T. kuorma. T:set sukset. Seisoma-asennon t:suus. **-paisti** *s.* vars. naudan tai lampaan (reisi)paisti. **-paju** *s.* **1.** *kans.* reen takakaplaita yhdistävä paju; ks. paju 2. | T:lla istuva ajaja. Kesällä kuorma ketaroille, talvella t:lle SP. **2.** *takapaju|lla,* -lle (kuv.) kehityksestä jäljessä (muihin verrattuna), kehittymättömällä, huonolla, heikolla kannalla. | T:lla oleva maa, kansa. Pieni ja köyhä, kokonaan t:lle jäänyt kylä. Sivistysolot olivat t:lla. T:lle jäänyt elinkeino. Käsityötaidossa t:lla oleva heimo. Onko Suomi t:lla ulkomaihin verrattuna? **-pajui|nen** *a.* -suus *omin.* takapajulla (2) oleva, kehittymätön. | T. kansa. T:set maat. Uskonnollisesti t:set olosuhteet. T:sella kannalla oleva puutarhatuotteiden kauppa. Taloudellinen t:suus. Henkisen elämän t:suus. **-pakara** *s.*, tav. *mon.* pakara. | Karhun t:t. **-pakki** *s. ark.* = 1. pakki 2. | Ottaa t:a 'peruuttaa (autoa tm.), peräytyä'. "Nyt t:a!" komensi kapteeni. **-palsta** *s.* Tilan t:t. **-pankko** *s.* Parireen t. **-pari** *s.* Nelivaljakon t. — *Harv.* eläinten takajaloista. | [Hevonen] oli käynyt niin vaivaiseksi t:ltaan KATAJA.

taka|peili *s.* **1.** auton tausta-, peruutuspeili. **2.** *harv.* aluksen peräpeili. **-penk|ki** *s.* Auton, veneen t. Juhlasalin t:it. Istua luokan t:eillä.

-**perin** *adv.* **1. a.** takaosa, perä, selkä edellä, kohti menosuuntaa. | Poistua huoneesta, autosta t. Kulkea t. kuin rapu. Ajaa auto t. pysäköintialueelle. Istua vaunuissa t. **b.** käänteiseen, vastakkaiseen suuntaan, taaksepäin. | Pyörät alkoivat pyöriä t. Kääntää kellon viisareita t. He hylkäsivät Herran, - - kääntyivät t. [= pois] VT[V]. — Lukea teksti, loitsu t. 'lopusta alkuun'. — *Raam. vanh.* takaisin. | [Minä olisin] Makedoniasta teidän tykönne t. tullut UT[V]. **2.** ajasta. **a.** aikaa merkitsevän s:n ohella: aikaisemmin, varhemmin, sitten. | 300 vuotta t. Miespolvi t. Vain hetki t. Muutamia vuosia t. ilmestynyt kirja. **b.** *vanh.* - - minä unohdan ne, kuin t. [= menneisyydessä, takana] ovat UT[V]. **-permanto** *s.* vars. teatterin tms. permannon takaosa. **-pero**[1] *s. vaill. harv.* Tehdä t(:a) 'perääntyä (myös kuv.)'. Kuuluupa vähän kuin olisi hänellä totisesti aikomus tehdä t. [= purkaa kihlauksensa] KIVI. — *takaperoa* (adv.) takaperin. | Kävellä t:a. Kone kävi t:a. **-peroi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** takaperin, taaksepäin tapahtuva. | Laivan t. kulku. Peilikirjoitus on t:sta kirjoitusta. Laskea t:sesti yhdeksästä yhteen. Tarkastella tilastoa t:sesti 'lopusta alkuun'. T. [= taantuva] kehitys. Moni kalojen ominaisuus, jota aikaisemmin on pidetty alkuperäisenä, onkin t:sen kehityksen tuotetta. **2.** tilasta. **a.** joka on päinvastoin (kuin on tavallista, toivottua tms.), nurinpäinen; nurinkurinen; outo, kummallinen. | Metallilaattaan leikattu t. kohokuva. Valokuvanegatiivin sävyasteikko on t. | [Maanalaisessa maailmassa] on kaikki t:sta. Se, mikä täällä on edessäpäin, on siellä takanapäin UNO HARVA. Olisi t:sta sulkea haava-aukko heti kiinnelaastarilla. On t:sta, jos omistamme juhlapuvun, mutta meillä ei ole arkivaatteita. Asetuksessa olevat t:suudet. **b.** kehityksestä jälkeen jäänyt, takapajuinen. | T:sista oloistaan kuuluisa seutu. Puhelinolojen t:suus. Mitä korkeammista kulttuurielämän muodoista on kysymys, sitä selvempänä näkyy maaseudun t:suus. **-peräi|nen** *a.* = ed. | T. häränpylly KARHUM. — Maailman t:sin heimo LINN. **-pes|ä** *s. urh.* Pesäpallossa 2. ja 3. pesä ovat t:iä. **-pih|a** *s.* asuinrakennuksen tai ulkorakennusten takana oleva tav. syrjäinen piha tai pihan osa; pihan takaosa. | Kaupunkitalojen ahtaat ja likaiset t:at. T:an roskatunkiot. Kiersi navetan sivuitse t:alle. Poikaviikarit, t:ojen sankarit. **-pin|ta** *s.* Peilin, postimerkin t. Hampaiden, säären t. Kasvin lehtien t:nalla olevat itiöpesäkkeet. **-piru** *s. alat.* korttipelissä: peliin osaa ottamattomasta, mutta sitä seuraavasta henkilöstä. | Katselijana, t:na, hän ei näyttänyt voivan olla HAANPÄÄ.

taka|polvi *s.* takajalan polvi; us. takanilkka, kinner. **-por|ras** *s.,* tav. *mon.* Ravintolan t:taat. **-port|ti** *s.* Huvilan pääportti ja t. Pujahtivat t:ista puutarhaan. — *Kuv.* huomaamattomasta, salaisesta (pääsy-, kierto- tms.) mahdollisuudesta, varauksesta, vararatkaisusta yms. | Lakiin huomaamatta jäänyt t. Sopimukseen sisältyvä t. - - t., jolla koko pulma vältetään I. KROHN. - - idealistien t.: selittää kaikki onnettomuus ja paha epäolennaiseksi ja haihtuvaksi voidakseen säilyttää maailmankatsomuksensa ehyenä TARK. **-potka** *s.* Raavaan, sian t. **-potku** *s.* potku taaksepäin. — *Kuv.* takaisku. | Toimenpide, joka antoi asialle pahan t:n. **-puhe** *s.* asianomaisen kuulematta, takanapäin, salaa puhumisesta. | Naapurien ilkeät t:et. **-puol|i** *s.* **1.** tausta, takapinta, -osa, -pää, perä. | Kortin, mitalin, peilin t. Rakennuksen julkisivu ja t. Näyttämön t. Sian ruhon etu- ja t. — *takapuol|ella,* -elta, -elle (adv. ja postp. gen:n ohella) takana. | Talon t:ella kasvoi kuusikko. Kiertää jkn t:elle. Kaarsimme talon t:elta 'taitse'. — *Erik.* **2.** takamus, pakarat; joskus monikollisena yks:n merk:ssä. | Pienokaisen pyöreä t. Kulkea t. pitkällä. Tytöt kävelivät t:taan keikutellen. Potkaista, läimäyttää jkta t:een. Selkäsauna paljaalle t:elle. Saada kalossinkuva t:eensa (kuv. leik.) 'ero, potkut'. - - tunnustelee pönäköitä t:iaan LEHT. Hevonen lyyhistyi t:illeen. — Housujen t. on rikki. — *Yhd.* housunt. **-puoli|nen** *a.* Sylinterin t. kansi. Puvun t. osa. Talon t:set alueet. **-puolitse** *adv.* ja *postp.* (gen:n ohella) takaa ohi, taitse. | Keuhkoportin t. kulkeva hermo. **-purje** *s.* **-puskuri** *s.* Auton t. **-pyörä** *s.* Polkupyörän t. **-pyörävetoinen** *a.* autosta, jossa voimansiirto tapahtuu takapyöriin. **-päiväi|nen** *a. harv.* auringolta suojassa oleva; laajemmin: takana, syrjässä oleva. | Mäen t:sellä rinteellä oli vielä lunta. Saaren t. sivu M. RAPOLA. — T. pitäjä. **-pää** *s.* taempi tai takimmainen pää tai kärki; takaosa, -puoli. | Suksen, sylinterin t. Auton, veneen t. Hyönteisen ruumiin t. Halkaisemattomat ruhot katkaistaan etu- ja t:ksi. Lyödä pallo kentän t:hän. — *Erik.* takamuksista. | Hirvi - - ulottui sarvellaan puskaisemaan Heikkiä t:hän E.JAAKKOLA. — *Harv.* järjestyksestä, paremmuudesta: jälkipää. | Jäädä jonon t:hän. **-pääty** *s.* Asumuksen t. Höyrykattilan tulipesän t. **-raaja** *s. anat.* Ihmisen t:t 'alaraajat, jalat'. **-raiva** *s. murt.* = seur. | Reunattomat patalakit t:lla V.VOIONMAA.

takaraivo *s.* päälaen ja niskan välinen, vars. takaraivonluun suomua vastaava pään osa, joka sivuilla ulottuu ulkokorvan takaosan seuduille. | Ihmisen, hevosen t. Istua lakki t:lla. T:lle renkaaksi taivutettu hiussykerö. Sai kovan iskun t:onsa. — *Mon.* - - isketään lujasti kerta pari kalaa t:ihin AK. **-hermo** *s. anat.* Iso ja pieni t. **-kyhmy** *s. anat.* takaraivosuomun ulkopinnassa oleva kyhmy, josta niskakaaret alkavat. **-lohko** *s. anat.* Isojen aivojen t. **-n|luu** *s. anat.* maljamaisesti kaareva pääkallon taka- ja alaosan muodostava luu, joka yhdistää pään luut selkärangan luihin, niskaluu. | T. jakaantuu melkein vaakasuoraan pohjaosaan, sitä vastaan melkein kohtisuorasti sijaitsevaan t:luun suomuun ja näitä yhdistäviin sivuosiin. **-suomu** *s. anat.* takaraivonluun suomu. **-tila** *s. lääk.; syn.* raivotila; vrt. perätila. | Lapsi syntyi t:ssa 'takaraivo edellä'.

taka|raja *s.* Pesäpallokentän t. Päävastarinta-aseman t. **-ran|ta** *s.* Soutaa saaren t:nalle. Huhuta t:nan [= vastarannan] talosta vene. **-rei|si** *s.* takajalan reisi; vars. teurastusterminä us. vain sen takaosasta. | Heinäsirkoilla peitinsiivet ja t:det muodostavat ääntämiselimen. — Raavaan t. eli paisti. **-reki** *s.* tav. metsäajoissa

käytetyn parireen takaosa tai sellaisena tilapäisesti käytetty reki, takakelkka. **-ren|gas** *s.* Auton t:kaat. **-reuna** *s.* Jalkapallokentän t. Laatikon t. Hatun t. Siiven t. **-rin|ne** *s.* Harjun t:teelle sijoitetut vihollisasemat. **-rinta** *s. el.* Hietakiitäjän etu-, keski- ja t. **-rintama** *s., tav. halv.* rintaman taustasta. | Etappisiat ym. t:n miehet. **-rivi** *s.* Paririvin t. Falangin t:t. T:ssä oikealta: - - [valokuvassa]. Luokan t:llä istuvat pojat. **-rumpu** *s.* Polkupyörän t. **-runko** *s.* vars. hevosesta puhuen. **-ruumis** *s.* eläimen ruumiin takaosa. | Lehmän, perhosen t. **-räpylä** *s.* takajalan räpylä. | Hylkeen t:t. **-salpa** *s.* oven sisäpuolella oleva salpa. **-sarv|i** *s.* Mustan sarvikuonon t. Selkäytimen t:et 'takahaarat'. **-sauma** *s.* Silkkisukan t. **-seinusta** *s.* Istahtaa torpan t:lle. **-seinä** *s.* Tuvan t. T:llä oleva kaappi, peili. T:ssä oleva ikkuna. Kaapin, auton t. Perunalaarin t. Silmämunan t. — Talon t:llä olevat tikapuut. **-seinämä** *s.* Laatikon, uunin t. Nielun t. Sydämen oikean kammion t. **-selkä** *s.* selän takaosa. | Kalliokyyhkyn valkea t. Perhosen t. Kielen yläpinnassa erotetaan lapa, etuselkä, keskiselkä, t. ja juuri. **-sii|pi** *s.* Kovakuoriaisen t:vet. Auran t. **-sil|ta** *s.* **1.** Raitiovaunun t:lalla olevat matkustajat. **2.** autotekniikassa: auton taka-akselien teräksinen suojuskotelo. **-sivu** *s.* Talon t:lla oleva ikkuna. Reiden, hammasrivin t. Kellon t. Mitalin t. eli reverssi. Lomakkeen, sanomalehden t. T:n pikkuilmoitukset. Jatkoa t:lla [lehdessä]. **-sorvattu** *a. met.* par. takaleikkoinen. **-sorvaus** *s. met.* takaleikkaus. **-sorvi** *s. met.* takaleikkaussorvi. **-suoli** *s.* vars. hyönteisen suolen takaosa; *harv.* suoliston takaosa, peräsuoli. **-suon|i** *s.* Perhosen siiven t:et. **-suora** *s. urh.* se juoksuradan suora, joka on vastakkaisella puolella kuin maali. | Jätti muut juoksijat viimeisellä, viimeisen kierroksen t:lla. **-syrjä** *s.* Ylähammasrivin t. Laatikon t. **-syöttö** *s. met.* takaleikkauksen suuruus. **-särmä** *s.* **-sää|ri** *s.* takajalan sääri; varvasastujista tav.: nilkan ja vuohisen välinen takajalan osa. | Hevosen vasen t. Hyönteisen t:et.

taka|talvi *s.* keväällä tai alkukesästä vallinnutta lämpökautta seurannut kylmä kausi, jolle ovat luonteenomaisia lumisateet, jäätyminen ja ankarat hallat. | Kesäkuinen t. T:talven hedelmäpuille ja viljalle aiheuttamat tuhot. — *Kuv.* Sivistyspyrkimyksiä kohdannut t. Osuustoiminta on kyennyt kestämään t:talviakin. Valtiollinen, henkinen t. **-tasku** *s.* Housujen, selkärepun t. — *Erik.* housujen takataskusta. | Pitää lompakkoa t:ssaan. Vetäistä pistooli t:staan. — *Kuv.* Jklla on jtak t:ssaan '(yllätyksenä) jhk tarkoitukseen varattuna, varalla, takavarana'. [Urheilijalla] on aina yllätyksiä t:ssaan. Valtiomies, jolla on vastakeinot t:ssaan. — Panna osa palkasta t:un pahojen päivien varalle. **-tassu** *s. leik.* Karhun t:t. — Ihmisen jaloista. | Ja nyt t. vasten t:a ja ympäri haarua kynnet! KIVI. **-tehorele** *s. sähk.* rele, jota käytetään laukaisun aikaansaamiseen, jos teho kulkee väärään suuntaan. **-teitse** *adv.* takatietä, taitse. **-|tie** *s.* **1.** jnk takapuolella, taitse kulkeva (syrjäinen) tie. | - - Eeva-täti tulla taaposti t:tiellä vastaan TOPPILA. — *Kuv.* - - vänrikki ol' arveltaan, / mutt' onni t:tiessä [= katoamassa, mennyttä] *MANN. — Vars. **2.** *takatietä, takateitä* (adv:n tavoin) takaapäin tullen, taaksepäin poistuen, takateitse, takakautta; sala-, kiertotietä. | Tulla, hiipiä taloon t:tietä. Lähteä juhlista t:tietä. Pujahti puutarhasta pois t:tietä. Mennä näyttämölle t:teitä. Vasemman käden heilautus t:tietä ylös [voimisteluliikkeenä]. — *Kuv.* Päivänuutisia tuli t:teitä sanomalehtien toimituksista G.SUOLAHTI. **-tippuri** *s.* virtsaputken takaosiin asti levinnyt tippuri.

takaton[57] *kar.a.* < 1. takka. | T. tuvanuuni.

taka|tuhto *s.* Veneen t. **-tuki** *s.* Kangaspuiden t. 'orsi, jonka ympäri loimet kiertävät loimitukilta rintapuulle'. Konekiväärin jalustan t. **-tuuppar|i** *s. ark. leik.* vars. perämoottori(vene); auto, jonka moottori on takaosassa. | Kuljettaa kirkkoväkeä salmen yli t:illa. — Volkswagen on maanteittemme tunnetuimpia t:eita. **-täyt|e** *s.* Sora tukimuurin t:teenä.

takau|s[64] *s., yleisk.* = takuu; vrt. 1. tae, vakuus. **1.** takaaminen. | Naapurin t. on usein välttämätöntä. Mennä jklle, jkn puolesta t:kseen. Isä oli pojalleen t:ksissa. Leiman lyöminen rahaan tarkoitti alkuaan jonkinlaista t:sta rahan metallipitoisuudesta ja painosta. — Tarinan todenperäisyydestä emme mene t:kseen. **2.** *lak.* sitoumus vastata siitä, että jku toinen henkilö suorittaa velvoituksensa, tav. velkansa. | Omavelkainen t. Yksinkertaisessa l. laillisessa t:ksessa takaaja vastaa toisen velasta vain sen osan, mitä velallinen ei itse kykene maksamaan. Mieskohtainen t. 'henkilötakaus'. Asettaa t. lainan vakuudeksi. — Saada laina t:sta vastaan. Panna nimensä t:kseen. — *Yhd.* henkilö-, omaisuus-, pankkit. **3.** *liik.* tav:mmin takuu. | Myydä kello t:ksella. Tuomaskuonan hienojauhopitoisuutta koskeva t. on nyttemmin poistettu.

takaus|aika *s.* Jos takausmies t:aikanansa kuolee - - LK. — Kellojen t. 'takuuaika'. **-järjestelmä** *s.* **-kelpoisuus** *s.* **-kirja** *s.* asiakirja, joka sisältää takauksen. | Velkojan hallussa oleva t. Tieurakan täyttämisestä annettava t. **-kumppani** *s.* **-laina** *s.* Pantti- ja t:t. **-maksu** *s.* **-mie|s** *s.,* vars. *lak.* takaussitoumuksen antaja, takaaja. | T:hen maksettavaksi langennut velka. — Tuppurainen Tappuraisella t:henä [tavoiltaan samanlaisista, vars. yhtä leikkisistä tai kehnoista ihmisistä] SP. **-muoto** *s.* Takaus velasta on yleisin t. **-sitoumu|s** *s. lak.* Velkakirjan t. T:ksen käyttö vakuutena. **-vastuu** *s.* **-velk|a** *s.* takauksesta takaajalle aiheutunut velka; *harv.* takausta vastaan saatu velka. | Isäntä joutui maksamaan t:oja naapureidensa puolesta.

takautu|a[44] *v.* **1. a.** suuntautua, ulottua, palautua tai vaikuttaa ajassa taaksepäin, taannehtia. | Laki, jonka vaikutus t:u. Pohjalainen paikannimistö, joka t:u Varsinais-Suomeen. — Vars. *takautu|va* (a.) -vasti (adv.) -vuus[65] (omin.) T:va laki. Lain t:va vaikutus. T:vasti maksettu osuusmaksun korko. **b.** *harv.* Toimenpide, joka merkitsi t:mista [= taantumista] työväen olosuhteissa. **2.** *lak. liik.* velkasitoumuksesta: siirtyä haltijalta toiselle henkilölle, joka alkuperäisen velallisen rinnalla on ottanut velan maksettavakseen. | Vekselin, šekin t:minen 'siirty-

minen haltijalta asettajalle tai siirtäjälle'. T:u kuluitta, protestitta [vekselimerkintöjä]. T:va kanne 'takautumiskanne'. T:va kannevalta, (kanne)oikeus 'takautumisoikeus'.

takautumis|kanne *s. lak.* kanne velkasitoumuksen takautumiseksi, regressikanne. | Nostaa t. vekselin asettajaa vastaan. **-laskelma, -lasku** *s. liik.* lasku vekselin takautumisen aiheuttamista kuluista, rekambiolasku. **-oikeus** *s. lak.* haltijan oikeus vaatia velkasitoumuksen takautumista, regressioikeus. | Haltijan t. pannaan toimeen takautumiskanteella. **-vaade** *s. lak.* **-vekseli** *s. lak. liik.* vekseli, jonka on lunastanut sen viimeiseltä maksun saantiin oikeutetulta henkilöltä joku vekselin siirtäjistä, jolla vuorostaan on takautumisvaade edeltäjiään kohtaan, rekambiovekseli.

taka|vaaka *s. voim.* telinevoimistelussa: vaaka-asento telineestä selkäpuoli ylöspäin riippuen (riipuntavaaka); permantovoimistelussa: asento, jossa seisotaan toisella jalalla vartalo kallistettuna eteen ja toinen sääri nostettuna taakse (seisontavaaka). **-valli** *s.* Ampumaradan maalitaulujen t. **-valo** *s.* Auton t(:t) 'huonon näkyvyyden aikana ajettaessa ja autoa seisotettaessa (ja pysäköitäessä) käytettävä(t) taaksepäin punaista näyttävä(t) valo(t)'. **-valssi** *s.* Jyrän, valssimyllyn t. **-vannas** *s.* Kylvökoneen t. **-vara** *s.* varalla oleva varasto, vara. | Kerätä karjalle t:a. Hyvä on pieles pienoinenkin talvella t:na SL. Murre kirjailijan kielellisenä t:na. **-varik|ko** *s.* **1.** *lak.* tilapäinen tai lopullinen tila, johon asianomainen viranomainen tietyistä syistä saattaa jnk omaisuusesineen ottamalla sen säilöön; tätä tarkoittava viranomaisen toimenpide; vrt. embargo. | Panna, ottaa, julistaa t:koon. Panna velallisen omaisuutta saamisesta t:koon. Jk on t:ossa. Suorittaa, toimittaa t. Joutua t:on alaiseksi. Pelastaa omaisuutensa t:olta. — Laajemmin. | Isä otti poikansa tupakat t:koon. — *Yhd.* spriit. **2.** *vanh. kans.* takavara. | - - ei hänellä ollut sen suurempia t:oita kuin vaatteensa ja kirves KAUPPISH.

takavarikkoon|ottaja *s.* **-otto** *s.* **-panija** *s.* **-pano** *s.* takavarikointi. | Poliisipäällikön oikeus suorittaa väliaikainen t.

takavarikoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* panna takavarikkoon, suorittaa takavarikko; vrt. konfiskoida. | Omaisuuden t:nti. T. jk oikeusministeriön määräyksestä.

taka|varsi *s.* Kangaspuiden taka- eli kuviovarret. **-varvas** *s.* Liejukanan t. **-vasemmal|la,** -ta, -le *adv.* takana(päin) vasemmalla. | Kaukana t. oli joki. Tulla t:ta. Poistua t:le. **-vasempaan** *adv.* takavasemmalle. | Kääntyä t. **-vatsa** *s.* vatsan takaosa. | Tikan punertava t. **-vaunu** *s.* Auton, junan t. **-ve|din** *s.* Lehmän utareen t:-timet. **-viikko** *s.*, tav. *mon.* vrt. takavuosi. | Munien hinnat ovat t:ina laskeneet. **-viisas** *a. harv.* kavala, viisasteleva; jälkiviisas. | - - sinä juonikas ja t. suutarin poika KIVI. **-viisto** *a.* -sti *adv.* taaksepäin viisto tai vino. | T:t jyrsimen hampaat. — *takaviisto|ssa,* -sta, -on (adv.) a) viistosti takanapäin; vrt. takaoikealla, -vasemmalla. | T:ssa vasemmalla on kumpu. Adjutantti seisoo rykmentinkomentajasta t:on. Poistua t:on. [Voimistelija] vie kädet t:sta vastakkaiselle puolelle etuviistoon. b) *harv.* taaksepäin viistossa, vinossa. | T:on käännetty takin pystykaulus. **-viiva** *s.* **-vill|at** *s. mon. leik.* eläimen takaruumiin karvoista. | Koira tarrautui karhun t:oihin. **-virta** *s.* vastavirta(us), akanvirta; *sähk.* takaisinpäin johtuva sähkövirta. **-vokaali** *s. fon.* vokaali, jota äännettäessä kielen takaselkä on koholla. | Suomen kielen t:t ovat *a, o* ja *u.* **-vokaali|nen** *a. fon.* -suus *omin.* T. sana, pääte. Johtimen t:suus. **-vuo|si** *s.*, tav. *mon.* (viimeksi tai hiljattain) kuluneista vuosista. | T:siin verrattuna vireä kaupankäynti. T:sien muoti. Tunnen hänet jo t:silta. - - maatyöläinen, joka tässä jonakin t:tena koki kipeän pettymyksen SILL. — Vars. *takavuosina.* Lappi oli vielä t:sina koskematonta korpea. Se tapahtui tässä t:sina. - - hän t:sina kaupungissa käydessään kiikutteli tyttöä polvellaan, ja nyt se oli noin iso TOPPILA. **-vuotinen** *a.* T. ja yleensä vanhempi Kalevalan-tutkimus HOLLO.

takeen *postp. kans.* ks. 1. tae 2.

1. **-takei|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* < 1. tae. | Omin-, syynt.

2. **-takei|nen**[63] *a.* -suus[65] *omin.* < 2. tae. | Hieno-, täyst.

takel|lella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) vars. puheesta. | Puhua t:lellen ja epävarmasti. Ääni t:teli kurkussa. Poika t:teli katkismusta lukiessaan. - - lempeiksi tarkoitetut sanat t:telivat karheina HEPOR. — - - lasten pukemisessa sattui jotain t:telua SILL.

takel|taa[5] *v.* -lus[64] *teonn.* **1.** vars. puheesta: kangertaa, takerrella, änkyttää, sopertaa, sammaltaa. | Puhua t:taen ja sanojaan toistaen. — *Harv.* Käveleminen se ensin tahtoi t. PÄIVÄR. **2.** *tr. harv.* tartuttaa kiinni, liimata. | - - rinnalla riippuva parta on sateen t:tama WILKUNA. [Mies] alkoi t. keltaista porsaanrasvaa [pyörän] napaan ALKIO.

takel|tua[1*] *pass.v.* (< ed. 2.) liimautua, iskostua tai juuttua kiinni jhk; takertua. | Lumi t:tui möhkäleinä anturoihin. Sukset t:tuvat suojalla. Juomalasin reunoihin t:tunut pulveri. - - silmäripset tuntuvat t:tuvan toisiinsa J.SAULI. - - eikä puutu puinen pursi, / vene tietäjän t:lu KAL. — *Kuv.* Työ t:tuu. - - ajatukseni ovat harhailleet hämärinä, raukeina, t:tumatta mihinkään pysyväiseen mielikuvaan KIANTO.

takenee *v.* ks. taeta.

taker|rella[28*] *frekv.v.* < takertaa 1. | Jäälautat t:telivat joen rantoihin. Auto t:teli lumikinoksissa. — [Voimistelija] t:teli rekkiliikkeessään. Oppilaat t:telivat pahasti läksyä kuulusteltaessa. T. opinnoissaan. Opinnot t:televat.

takerrus[64] *teonn.* < takertua. | A:lle sattui pari pientä t:ta nojapuilla. — *takerruksissa,* takerruksiin (adv.) takertuneena. | Jäi hameestaan takerruksiin pensaikkoon. **-raja** *s. maat.* se kosteusaste, jonka jälkeen savi tms. takertuu työkaluihin.

takerrutt|aa[2*] *kaus.v.* < takertua. | Hauki t:i verkon pohjaan. Paperisaoksen kuitujen t:aminen toisiinsa. Kihokin lehdillä oleva lima t:aa hyönteiset. Kosteus saattaa t. hiekan sellaiseksi, että se kulkiessaan tukkii puhalluslet-

kut. — Kohtalon toisiinsa t:amat ihmishahmot SILL.

taker|taa[6] *v.* **1.** pyrkiä takertumaan jhk, liikkua tai tehdä jtak kangertaen, kangertaa; puheesta: tankata, takeltaa. | Ruoka t:si kurkussa. Poika puhui t:taen seikkailustaan. **2.** *tr. harv.* tartuttaa kiinni, takerruttaa. | [Raiti oli] t:rettu peittoon SILL. - - kohtalo näin on t:tanut olentomme pyörteisinsä KIVI.

taker|tua[1*] *pass.* ja *refl.v.* < ed. **I.** *pass.* jäädä (sotkeutua, tahmautua tms.) kiinni jhk, tarttua, juuttua, iskostua. | Sarvistaan pensaikkoon t:tunut oinas. Kala t:tuu verkkoon. Kellon viisarit t:tuivat toisiinsa. Karille t:tunut alus. Tukit t:tuivat pohjakiviin. Sukset t:tuivat nuoskaan lumeen. Vaatteisiin t:tuneet roskat. Siima t:tui jalkaani. Kiväärin piippuun t:tunut tappuratukko. Puuro tuntui t:tuvan kurkkuun. Hikinen paita t:tui ihoon. Tervalepän t:tuvan tahmeat lehdet. Kostuessaan kokkareiksi t:tuva jauhe. — *Kuv.* Koko hyökkäys t:tui paikalleen. Sanat t:tuivat kurkkuun [mielenliikutuksesta tms.]. Ruma yksityiskohta, johon katse väkisinkin t:tuu 'kiintyy'. Lasketteli koko runon ulkoa kertaakaan t:tumatta. Kuulusteltava t:tui jo ensimmäiseen kysymykseen 'ei selviytynyt ensimmäisestä kysymyksestä'. Rekkiliikkeissä A. t:tui pahasti. T. [= jäädä, sotkeutua] puheisiin jkn kanssa.

II. *refl.* **1.** *konkr. harv.* tahallisesta tarttumisesta, tarrautumisesta. | Tyttö suorastaan t:tui hänen käsivarteensa. Ylikoski - - t:tui Pakroa kaulukseen LEINONEN. - - samassa t:tui pari vahvaa kättä velhon niskaan PÄIVÄR. - - t:tui syliksi äitiinsä WALTARI. **2.** *abstr.* ja *kuv.* **a.** keskusteluun, jhk asiaan sekaantumisesta, puuttumisesta. | T. toisten keskusteluun. En t:ru asiaan, joka ei minulle kuulu. Ehdotuksen yksityiskohtiin t:tumatta mainitsen vain, että - -. Oppilaat t:tuvat halukkaasti opettajan epähuomiossa lausumaan väärään ilmaukseen. **b.** kiinnittää liiaksi tai yksipuolisesti huomiota jhk, pitää haitallisen yksipuolisesti kiinni jstak tms. | Muodollisuuksiin t:tuva virkamies. Luomistyössään yksityiskohtiin t:tuva taiteilija. Pelkkään ulkonaiseen t:tuva taideaisti. Kirjaimeen t:tuva laintulkinta. Ruoanlaitossa ei ole syytä liiaksi t. keittokirjan kaavoihin. Hän on liiaksi t:tunut omiin pikku elämyksiinsä JOTUNI. **c.** *harv.* kiintymisestä, mieltymisestä. | Miten ihmeessä hän on saattanut t. niin rumaan tyttöön! - - hänen sydämensä on t:tunut maailmaan G.JOHANSSON.

taki *vahv.adv. harv.* aivan. | T. tahallaan (myös ◡). Otti piitä pikkuruisen, / tauloa t. vähäisen KAL. - - t. taajaan joit' [myllyjä] oli täynnä / - - virtaavan joen äyräs *MANN.

takia [-a' tai -a] *postp.* (gen:n tai poss.-suff:n ohella) tähden, vuoksi, johdosta. | Tilanpuutteen t. kirjoitus jäi julkaisematta. Erosi sairauden t. Keskeytti kilpailun lihasrevehtymän t. Esiintyä vain oman turhamaisuutensa t. Avioliitto purkautui miehen uskottomuuden t. Tärkeiden syiden t. Sinun t:si myöhästyin! Tehdä jtak periaatteen t. [= periaatteesta]. — Olla huolissaan, pelätä jkn t. — *Erik.* **1.** jk tarkoituksena, päämääränä. | Tein tämän sen t., että saavuttaisin luottamuksesi. Metsästää hirviä nahan t. Kävelen työhön ulkoilun t. **2.** jnk ansiosta. | Runot, jotka tunteen aitouden t. ovat saaneet huomiota. Hamppuköysi soveltuu sitomiseen pehmeytensä ja taipuisuutensa t. **3.** jnk edestä, hyväksi, eduksi, puolustukseksi tms.: puolesta. | Tein sen sinun t:si. Kärsiä vaivaa, kuolla isänmaan t. **4.** *turhan takia* aiheettomasti, turhaan. | Hän ei ole saanut kunniamerkkiä turhan t. En aio vaivautua turhan t. **5.** par. puolesta, suhteessa. | Tämä kuva eroaa muista sen t. [par. sen puolesta, siinä suhteessa], että - -.

takiai|nen[63] *s.* (*rinn.* takkiainen) Arctium, isokasvuisia, tanakkavartisia, leveälehtisiä kaksivuotisia mykerökukkaisia ruohoja; niiden palleromaisista mykeröistä, joiden kehtosuomut päättyvät koukkupäiseen piikkiin. | Iso, lukinverkkoinen t. Pojat pommittivat Liisun hiukset täyteen t:sia. — Tarttua jkhun kuin t. Sääsket pureutuivat ihoon kuin t:set. — *Kuv.* itsepintaisesti jhk tai jkhun tarrautuvista, jtak tai jkta ahdistavista, kiusaavista tai seuraavista olioista, vars. ihmisistä. | Panu - - potkaisihe irti t:sistaan [= lappalaisista] AHO. - - teidän piti t:sena pyöriä mademoiselle Yvonnen helmuksissa A.J.PULLA. [Fregatti tuli] tuota pientä, tukalaa t:sta [= kuunaria] kohden J.SAULI.

takiais|susi *s.* villankehräämöissä villaan tarttuneiden takiaisten poistamiseen käytetty kone. **-öljy** *s. kans. vanh.* hiusöljyistä käytetty nimitys.

takila[15] *s. mer.* aluksen kettingit, köysistö, väkipyörät yms., laajemmassa merk:ssä myös mastot ja muut pyöröpuut; *syn.* riki, taklaus. | Kiinteä [= mastoa tukeva] t. Juokseva [= purjeiden hoitamiseen käytetty] t. Riisua t. Tuuli vinkui t:n köysissä. — *Yhd.* fregatti-, kuunarit.; ala-, ylät.; prammit.

-takilainen[63] *poss.a.* Fregatti-, kuunarit.; korkea-, leveät.

takilaton[57] *kar.a.* takilastaan riisuttu, rikitön. | T. laiva.

takillinen[63] *poss.a.* < takki. | Hiihtopuku, t. malli.

takiloi|da[18] *v. mer.* -nti[1*] *teonn.* varustaa takilalla, taklata. | T. alus, purje. Fregatti, täysin t:tu kolmimastoinen purjealus. Kahdella mastolla ja nelikulmaisella raakapurjeella t:tu laiva.

takiloimaton[57] *kielt.a.* T. jaala.

takimmai|nen[63] *a.* uloimpana (kahdesta: ulompana) takapuolella, takana oleva, tain, taempi, taka-;)(etumainen. **1.** paikasta, sijainnista. | Teatterin t. tuolirivi. Jalkapallojoukkueen t. puolustus. T. masto. T. ovi. T:set hampaat. T. pyöräpari. Rysän t. kaari. Oja-auran etumaiset ja t:set kuljetusjalakset. Eräiden kilpiäyriäisten 13 raajaparista 8 t:sta ovat uimajalkoja. Ylempi ja alempi t. sahalihas. **2.** järjestyksestä tav:mmin viimeinen, loppu-. | Marssirivistön t. osa. Kulkea jonossa t:sena.

takin|helma *s.* **-hiha** *s.* Pyyhki t:llaan hikisiä kasvojaan. Nykäistä jkta t:sta. **-kaulu|s** *s.*

Nostaa t. pystyyn. Käydä jkta t:ksesta kiinni. **-käänne** *s.* takin rintakäänne, takinpieli, -pielusta, pielus(käänne). **-lie|ve** *s.* Tarttua jkta t:peeseen. Äiti näki vain vilahduksen Antin t:peestä [pojan nopeasti poistuessa]. — *Kuv.* Elokuvatähtien t:peissä riippuva lehdistö. **-nappi** *s.* **-|pieli, -|pielusta** *s.* takinkäänne. | - - hypelöipi molemmin käsin Hillerin t:pielustoita PAKK. **-rinnu|s** *s.* Käydä jkta t:kseen, t:ksiin. **-rintamus** *s.* **-selkä(mys)** *s.* **-tasku** *s.* Kulkea kädet t:issa. **-tekijä** *s.*, vars. *amm.* T. saa paikan [ilm.].

takistu|a[1] *v. harv.* takertua. | - - miss' on pursi puuttumassa, / venonen t:massa KAL. - - äänen t:essa kurkkuun AK. — *Refl.* - - vahvat eukot, jotka ovenpieliin kiinni t:vat ja ponnistavat vastaan kaikin voimin AK.

taki|tahalla(an *adv.* (myös ⌢) aivan tahalla(an. | - - sekä isä että poika olivat t. antaneet meidän värjötellä kolme tuntia KIANTO. **-tilaan** *adv. kans.* **1.** tarkasti, tarkalleen, juurta jaksain, perin juurin. | Kyllä minä sinun isäsi tunnen t. PAKK. - - tiedettiinhän tässä t., kuka mitäkin vielä perii TOPPILA. **2.** varta vasten, tahalla(an. | Mikko rupesi särkemään kelloa ihan t. Aiotko sinä t. lähteä häntä saattamaan?

takiton[57] *kar.a.* < takki. | T., paitahihasillaan oleva mies.

1. **tak|ka**[10*] *s.* **1.** lämmittämiseen ja valaisemiseen tarkoitettu (talonpoikaistuvassa us. leivinuunin yhteydessä muurin ulommaisessa nurkkauksessa oleva, myös keittämiseen käytetty) isopesäinen, suupellitön (matalahko) tulisija, jossa us. on savukupu; *kans. syn.* korsteeni (2). | Avonainen tuvan t. Tiilistä, laakakivistä tehty t. Rapattu t. T:an haahloissa oleva pata. T:an kolmijalka. Sytyttää tuli t:kaan. Lisätä puita t:kaan. Lämmitellä t:an loisteessa. Isä lueskeli lehteä olohuoneen t:an ääressä. — *Yhd.* avot.; graniitti-, kivi-, marmori-, tiilit.; lapint. **2.** *kans.* takan ja leivinuunin yhteisnimityksenä.

2. **tak|ka**[10*] *s. murt.* (vars. takkavitsalla sidottu selässä kannettava) taakka, kantamus. | Heitti t:an maahan. Panna heiniä t:koihin. Kantaja t:kansa tietää SL. Ei pihlaja kanna kahta t:kaa: marjoja ja lunta SL. — *Yhd.* havu-, heinä-, lehdes-, lintut.

3. **takka**[10*] *s. mets.* ansa, jossa vipuna toimii joko kasvava tai maahan lyöty joustava puu tai haarapuuhun asetettu riuku. | T. nostaa lauetessaan saaliin ilmaan. — *Yhd.* jäniksen-, karhun-, linnun-, sudent.

takkailta *s.* Perhe vietti perjantaisin t:a.

-takkainen[63] *poss.a.* < 1. takka. | Avo-, tiilit.

takkakiv|i *s.* takan pohjana olevista, vars. reunimmaisista kivistä; vrt. 1. takka. | Tyttö istui t:ellä ja nojasi muurinpieleen. Kopisti piippunsa t:een.

takkala[12] *kans.* **1.** *a.* kelistä tai lumesta: niin nuoskainen (tai kuiva), että lumi takaltaa. takaltava. | T. hiihtokeli, lumi. — *Kuv.* - - sitten teki t:a, kamarityö löi elämän sumeaksi TOPPILA. Kesällä on keveämpi, jos talvella on t:mpi SL. **2.** *s.* = seur. | - - kaunista pilvisäätä, seesilmaa, lauhaa t:a tai kuivaa t:a PAULAH. **-keli** *s.* takkala keli.

takkamuuri *s. kans.* = 1. takka (1).

1. **takka|nen**[63] *dem.s.* < 1. takka. | Tuli loimusi pirtin t:sessa.

2. **takkanen**[63] *dem.s.* < 2. takka. | Nykkää, nyykää, käypi, käärii pikku t. selässä [= rukki] ARV.

3. **takka|nen**[63] *dem.s.* < 3. takka. | T:seen joutunut lintu. — *Kuv.* [Rikollisen] aikoo ristikuulustelussa sotkea t:seen HEPOR.

takka|pieli *s.* takan pieli. | Istua kyyhöttää t:pielessä. T:pieleen ripustettu öljylamppu.

takkaporo *s. kans.* taakan kantamiseen tarkoitettu poro. | Talutella t:a. - - suo olisi kai liiaksi upottanut t:ja K.M.WALLENIUS.

takka|rauta *s. kans.* takan ulommaisessa nurkkauksessa lieden savusuppiloa kannattava pystysuora rauta(tanko), tantari. | Nojailla t:rautaan. **-tul|i** *s.* Istuttiin t:en hohteessa. Emäntä asetteli pataa t:elle. **-tupa** *s. kans.* varsinaista asuintupaa pienempi, vars. vieraiden majoittamiseen käytetty takkauunilla varustettu tupa. **-uuni** *s.* vars. = 1. takka 1. | Talonpoikaistuvan, olohuoneen t. **-valkea** *s.* Rätisevä t. T:n loimotus. Lekotella t:n loisteessa.

takkavitsa *s. kans.* ohuesta taipuisasta puusta ja sen päähän punotusta vitsaköydestä valmistettu silmukkapäinen laite kantamusten kuljettamiseksi selässä. | Kantaa t:lla lehtikerppuja, heinätakkoja. Hiihtäjällä oli selässään t:ssa kimppu tervaspilkkeitä.

takkela[12] *a.* ja *s. kans.* takkala. | T. kieli. — *Kuv.* - - tarinoi t:lla ranskankielellään J.SAULI.

1. **tak|ki**[4*] **1.** *s.* (vars. miehen) pukuun kuuluva ruumiin yläosaa verhoava pitkähihainen, tav. edestä napitettava, vähintään vyötäisille ja enintään selvästi polven yläpuolelle ulottuva suhteellisen vartalonmyötäinen vaatekappale; tämän kaltainen, mutta us. paksumpikankainen miesten ja naisten käyttämä, tav. polven alapuolelle ulottuva päällysvaate; vars. yhd:oissa myös erikuosisista ja -pituisista määrätarkoitukseen (esim. työssä pukua suojaamaan) käytetyistä ed:n tapaisista, us. ohuempikankaisista vaatekappaleista; vrt. nuttu, jakku, kavaiji, pusero, palttoo, ulsteri, viitta. | T. ja housut samaa kangasta. Arkipuvun, frakin t. Pyjaman t. Kävelypuvun t. ja hame. Yksi-, kaksi(nappi)rivinen t. Lyhyt, pitkä t. Väljä, tiukka t. Leveäharteinen, pitkäliepeinen t. Villakankainen, nahkainen t. Gabardiinista valmistettu t. Harmaa, ruskea t. Tytön punainen t. T:in selkä, liepeet, hihat, vuori. T:in kaulus. T:in sivutaskut. T:in käänteet l. pielet. T:in kaulus pystyssä. Rintatasku t:in vasemmassa rintapielessä. Pukea, vetää, panna t. ylleen. Heittää t. hartioilleen, yltään. Auttaa t. jkn ylle. Nuhrautunut t. yllään. Tyttö käveli ylpeänä uudessa t:issaan. Poika leväytti t:kinsa auki. Ei tule tuohesta t:kia eikä vanhasta pappia SL. — Taimet seisoivat jo tanakkoina riveissään kuin t:in napit KARHUM. — *Kuv.* Saada t:kiinsa 'saada selkäsauna, haukkumiset; kärsiä tappio(ta)'. [Kilpailujen] järjestäjät saivat hyvänlaisesti t:kiinsa. T:kiinsa olisivat kyllä saaneet sekä akka että kakarat AHO. - - ottais hän - - pojasta kirjavan t:in mittaa [= antaisi pojalle selkä-

saunan] KIVI. Yksi miljoonista / t:in harmaan kantajista [= sotilaista] LEINO. — *Yhd.* kangas-, kumi-, muovi-, nahka-, neule-, plyysi-, sametti-, sarka-, silkki-, turkis-, turkki-, tuulikangas-, verka-, villat.; amiraalin-, diplomaatin-, lääkärin-, metsästäjän-, papin-, sotilast.; hiihto-, kampaus-, kylpy-, kävely-, metsästys-, ratsastus-, siivous-, suoja-, urheilut.; apteekki-, helle-, juhla-, kirkko-, koti-, koulu-, laboratorio-, matka-, myymälä-, ranta-, sade-, tuuli-, työ-, virkat.; aamu-, arki-, ilta-, kesä-, pyhä-, syys-, talvi-, väli(kausi)t.; ase-, erikois-, siviili-, tupakkat.; päällys-, sisät.; hännys-, kaluuna-, körtti-, lieve-, pikku-, pitkä-, suora-, toppat.; 3/4-t.; lapin-, pariisilaist.; frakki-, pomppa-, smokki-, univormut.; lainat. 2. *a.* yhd:n jälkiosana: -takkinen. | Harmaa-, musta-, puna-, valko-, vihreät.; kaluuna-, nahkat.

2. **tak|ki**[4*] *s. harv.* takkirauta. | Tavallisessa t:issa on hiiltä 2,5—4,0 %. — *Yhd.* takot.

takkiai|nen[63] *s.* tav:mmin takiainen. | T:sia kasvava takapiha. — T:sten käyttö puuvillan karstauksessa. — Kävi kimppuun kuin t.

takkiaissusi *s.* tav:mmin takiaissusi.

takki|kangas *s.* Tumman sininen, raidallinen t. **-kulu** *s.* Ukon paikattu, napiton t. **-mainen**[63] *kalt.a.* Kimono, t. japanilainen viitta. **-mall|i** *s.* Tutustukaa runsaslukuisiin t:eihimme [ilm.].

takki|nen[63] **1.** *dem.s.* Pikku Marketta punaisessa t:sessaan. **2.** *poss.a.* yhd:ojen jälkiosana. | Harmaa-, lyhyt-, musta-, pitkä-, puna-, valkea-, valkot.; kaluuna-, turkist.

takkipuku *s.* Koulupojan, tytön t. Liivitön t.

takkirauta *s. met.* = harkko-, raakarauta. **-harkko** *s.* T:jen paloittelu. **-laatta** *s.* **-valimo** *s.*

takki|reuhka *s.* vanha kulunut takki. **-räätäli** *s.* takkivaatturi.

takkisill|a(an, **-e(en** *adv.* (vain) pikkutakki yllään, ilman päällystakkia. | Kulkea pakkasessa t.

takki|turkki *s.* Lyhyt t. **-vaatturi** *s.*, vars. *amm.*

tak|ku[1*] *s.* **1. a.** likaisuuttaan tm. toisiinsa takertuneiden karvojen muodostama sekava kimppu, vanuke; karvapeite, jossa on tällaisia kimppuja. | Koiran karva on täynnä t:kuja. T:uiksi sotkeutunut tukka. T:u(i)ssa oleva karvapeite. Karva lähti suurina t:kuina. Hiukset sekaisena t:kuna. — *Erik.* a) karvanlähdössä (vars. levymäisesti) irtautuvasta karvapeitteestä. | Ketulta putoaa t. suurina levyinä. b) *kans.* talvella ja keväällä keritystä huonosta, takkuisesta lampaanvillasta. | T:u(i)sta kehrätty villalanka. **b.** yl. tuuheasta karvapeitteestä. | Tuuhea on t. lampaiden selässä TALVIO. [Koirat] kelluivat sen [karhun] t:uissa kiinni KALLAS. **2.** laajentuneessa merk:ssä edelliskesäisestä kuloruohosta, lyhyestä heinästä. | [Maata] peittää harmaa, ruskea, kellervä talven takainen t. SILL. - - heinät huonoja, sammalisia t:kuja KAUPPISH.

takkuheinä *s.* lyhyt heinä, vars. ukonparta, jäkki. | - - tukkas seisoo pystyssä kuin t. KIVI.

takkui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* jossa on takkuja, takuissa oleva, vanukkeinen. | T. karvapeite, tukka. T:sta villaa. Pitkä, hoitamaton, t. parta. T. kulkukoira, hevonen. Laihaa ja t:sta karjaa. - - vanha, kuolemaisillaan oleva t. varis TOPPILA. T. kerjäläinen. — Sekaista, t:sta nurmea. — *Harv.* T. [= tuuhea, sekavaoksainen] kataja, käkkärämänty. - - kiisupitoiset kerrokset esiintyvät [kalkkikiven] rapautuneella pinnalla t:sina - - harjoina ja kyhmyinä P.ESKOLA.

takku|karva **1.** *s.* Kasvot olivat - - rakkimaisen t:karvan peitossa SILL. Lekottaa tuo päiväkin jo vanhoihin t:karvoihin KARHUM. **2.** *a.* = seur. | Valehtelet, sa t. roisto! *CAJ. — *S:sesti.* - - toinen t. [= susi] syöksyi nyt lepikosta saalistajaa vastaan NUOLIV. **-karvainen** *a.* T. kameli, karhu. Vanha, t. kuusi KIVI. **-parta** **1.** *s.* Vanhanisännän t. **2.** *a.* = seur. | T. roisto. — *S:sesti.* Väistypä tieltäni, t.! **-partainen** *a.* T. vanhus.

takkuri[5], **-varsa** *s. kans.* 1/2—1 vuoden ikäinen varsa.

takku|ruoho *s.* vrt. takkuheinä. **-sammal** *s.* Ulota, lehtisammalia. **-tukka** **1.** *s.* Kähärä t. **2.** *a.* = seur. | T. jätkä. — *S:sesti.* Muuan t. kävi leipää pyytämässä. **-tukkainen** *a.*

takkuuntu|a[1*] *v.* tulla takkuiseksi, mennä takkuun, takkuihin. | Villan t:minen. Verestä t:neet hiukset. Parta t:u. T:nut vyyhti. Kasvin t:neet karvat.

taklaaja[10] *tek.* < taklata, vars. 1. | N.N. on kova ja taitava t.

taklaasi[6] *s. mer.* → takila.

takla|ta[35] *v.* **1.** *urh.* useissa pallopeleissä: käydä vastustajan kimppuun (ja pidättää tätä) jaloin, vartalolla tm. ja yrittää näin saada pallo haltuunsa. | T. lujasti, kevyesti. Puolustajat t:sivat läpisyöksyjen yrittäjiä ankarasti. **2.** *mer.* takiloida. | T. priki, masto.

taklau|s[64] *s.* **1.** taklaaminen. **a.** *urh.* T:ksissa lujaotteinen mies. — *Yhd.* jalkat. **b.** *mer.* Prammiraakojen t. ja paikoilleen asettaminen. **2.** *mer.* takila. | Uusia laivan t.

taklaus|peli *s. urh.* Rumaa t:peliä pelannut puolustaja. **-tilanne** *s. urh.* **-virhe** *s. urh.* sääntöjen vastainen taklaus.

taklinki[6*] *s. mer.* → takila.

tako- yhd:ojen alkuosana yl. = takoma-.

tako|a[1*] *v.* Obj. ilmaisee toiminnan kohdetta (t. metallia vasaralla), työn tulosta (t. miekka) tai välinettä (t. nyrkkiä pöytään). Vrt. hakata, lyödä, piestä, moukaroida, vasaroida, nuijia.

1. perusmerk.: käsitellä tai muokata (vars. kuumennettua) metallia vasaran iskuilla (*met.* myös eril. koneellisilla laitteilla (yhdelläkin iskulla) painamalla tai puristamalla); vrt. pakottaa, valssata. | Seppä pajassaan t:massa. T. rautaa vasaralla, moukarilla. T. käsin, koneella. T:malla valmistettu uunin suupelti. Teräslevyssä olevat kuhmut oikaistaan t:malla. Kylmiltään t:minen. Taottava metalli. Kylmänä, kuumana taottavat messingit. Tinatangot taotaan vasaralla ohuiksi liuskoiksi. T. niitin pää litteäksi. — T. silloin kun rauta on kuumaa (kuv.), ks. rauta II.1.d. — *Erik.* valmistaa takomalla. | T. miekka, puukkoja, hevosenkenkiä. Taotut, prässi-, lanka- ja leikkonaulat. Teräksestä taottu koristeellinen ristikko. Lopulliseen muotoonsa taottu vannas. Taiatko t. Sammon, / kirjokannen kalkutella KAL. — *Kuv.* Lujaksi taottu ystävyysliitto. T. taitavia suunnitelmia. A:n runojen miehekäs sävy ja kalskahtelevaksi

taottu kieli. Kovin julmien tähtien alla / oli taottu kohtalos VILJANEN.

2. yl. jatkuvasta iskujen antamisesta, jnk tekemisestä jatkuvasti iskien, jatkuvasta lyömisestä, hakkaamisesta. | T. jtak nuijalla, kivellä, kepillä, nyrkillä. T. rumpua (palikoilla). T. ovea nyrkeillään. T. jkta kämmenellä selkään. [Nyrkkeilijä] t:i tehokkailla iskuilla vastustajan palleaa. Pihviliha taotaan nuijalla mureaksi. Pienokaisen sääret t:ivat vimmatusti sängyn reunaa. Tikka t:o (nokallaan) kuivuneen puun kylkeä. — T. paukuttaa, jyskyttää, kolkuttaa. — T. naula puuhun, paalu maan sisään. T. tappi nuijalla reikään. Pullon korkki taotaan kämmenpohjalla lujasti kiinni. — T. nyrkkiä, nuijaa pöytään. T. käsiään yhteen, polviin. T:i epätoivoissaan päätänsä seinään. T. [us. = polkea] kantapäitään lattiaan. T. nyrkillä kämmeneensä. — Tikan männynkylkeen t:ma kolo. — Pianoa t:va [= kovakouraisesti soittava] pojan vesseli. T. tahtia kynällä pöytään lyöden. — *Kuv.* T. [= päntätä] tietoja jkn päähän. T. läksyjä päähänsä. T. muistiinsa kieliopin sääntöjä. Valmentaja t:i taitoa ja kestävyyttä oppilaisiinsa.

3. tav. *kuv.* eril. takomista muistuttavista liikkeistä tai toiminnoista, us. erik. niiden aiheuttamaa ääntä ajatellen. | Sade t:o ikkunaruutuja. Veneen keula t:i aaltoja. Tanssijain korot t:vat permantoa. Kavioniskut t:ivat katukiviin. Hampaat t:ivat kylmästä vastakkain. — Moottori t:i haljetakseen. Tahdikkaasti t:en rätisevät konekiväärit. — Sydän t:o [= sykkii voimakkaasti, kuuluvasti, jyskyttää] pelosta, jännityksestä. Uutinen, joka pani sydämemme t:maan. Sydän t:i haljetakseen. Kuumeiset ajatukset t:ivat aivoissani. Ajatus t:i: jotakin täytyy keksiä. - - aatos lentävi, aivot t:o, / veri paksuna päähän sakoo LEINO. Mun otsani t:o, kuin halkeis pää! *MANN. — *Yksipers.* Päässä t:i ja kohisi. Silmissä kirveli, korvissa t:i. — *Eläinlääk.* hevosen virheellisestä liikuntatavasta, jossa takakaviot kuuluvasti lyövät etujalan alaosiin, tav. etukavioihin; vrt. hivuttaa 4. | Hevonen t:o. — *Kuv.* Jatsin t:va rytmi. Yksitoikkoisen t:va runomitta.

takoil|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | - - noidannuolia hän t:ee, naapuriensa turmioksi KIVI. Käden pikkusormenpuoleisella reunalla tapahtuva t:u hierontamenetelmänä.

takoja[10] *tek.* - - seppo Ilmarinen, / t. iänikuinen KAL. — *Kuv.* Virsien t. — *Yhd.* taidet.; (eläinlääk.) jänne-, päkiäist.

tako|jännitys *s. met.* taottaessa kappaleeseen syntyvä jännitys. **-kappale** *s.* Valu- ja t:et. T:iden kuumennus, karkaisu.

takoma|-alusta *s.* Tavallisin t. on alasin. **-koe** *s.* koe, jonka avulla määritetään metalliesineiden kuumana taottavuus. | Takoma-, hitsaus- ja sitkeyskokeet. **-kone** *s.* takomista suorittava kone. | T:ita ovat konevasarat ja takomapuristimet. **-kuumennus** *s.* **-kuumuu|s** *s.* Saattaa rauta t:teen. **-laite** *s.* **-lämpö** *s.* **-puristin** *s.* puristamalla metallia muokkaava takomakone, takopuristin; vrt. konevasara. **-pä|ä** *s.* takomisessa käytetty vasaran, moukarin tms. muovaava osa tai pinta;)(hamara. | Käsivasaran hieman kupera t. T:illä varustettu venytykseen käytetty konevasara. **-taito** *s.* **-teollisuus** *s.* **-teos** *s.* tae, taos, taonnainen.

takomat|on[57] *kielt.a.* Kappaleen t:tomiksi jääneet kohdat.

takoma|työ *s.* Konevasaran käyttö t:töihin. T:töihin tottunut seppä. — 1000-luvun t:töiden tyyli. **-vasara** *s.* Niittaus-, takoma- ym. vasarat.

takometri[1] *s.* koneiden ja akselien pyörimisnopeuden mittaamiseen ja tarkkaamiseen käytetty koje.

takomis- = takoma-.

takomo[2] *s.* laitos (tehdas, tehtaanosasto), jossa takomalla valmistetaan metalliesineitä. — *Yhd.* levy-, pelti-, teräst.; hieno-, höyryvasarat.; taidet.

takomuotti *s.* muotti, johon metalli jähmeänä taotaan.

takomu|s[64] *s. harv.* taonta; taos. | - - taukoaa t., katkeaa kalske KIANTO. — Sepän takomat t:kset.

tako|naula *s.* takomalla valmistettu naula; vrt. lanka-, leikko-, prässinaula. **-paja** *s.* vrt. takomo. **-pinta** *s.* Kappaleen t. **-pora** *s.* kärkipora. **-puristin** *s.* = takomapuristin. **-rauta** *s.* takoteräs, jonka hiilipitoisuus on alhainen. **-rautai|nen** *a.* vrt. ed. | T. arinarauta, kanki. T:set pylväät. T:sia kynttilänjalkoja.

takorauta|kanki *s.* **-kappale** *s.* **-levy** *s.* T:stä valmistettu lämpöpatteri, hihnapyörä. **-putki** *s.* Saumaton t. **-pylväs** *s.* **-radiaattori** *s.* **-romu** *s.*

tako|seppä *s.* karkeistyötä suorittava seppä, karkeisseppä; vars. kulta-, puu- tms. sepän vastakohtana. **-taito** *s.* **-tekniikka** *s.* **-teräksinen** *a.* vrt. seur. **-teräs** *s.* taottava teräs. **-|työ** *s.* T:työhön perehtynyt. Karkeiden t:töiden hiominen.

takoutu|a[44] *pass.v.* Malmin survonnassa ohuiksi suomuiksi t:neet kultarakeet. — Lapsesta asti mieleen t:nut sanonta SILL.

takovasara *s.* metallintaonnassa käytetty vasara.

taksa[10] *s.* viranomaisen (tai jnk yhteenliittymän) erinäisille tavaroille ja vars. suorituksille vahvistama hinta(-asteikko tai -perusteet); taksan tai taksat sisältävä luettelo; vrt. hinnasto, tariffi. | Kiinteä, vahvistettu t. Uuden t:n mukaiset sähkömaksut. Jalkinekorjaamojen, parturien t:t. — Laajemmin. | 200 markkaa kilolta on tääläpäin tavallinen t. 'yleisesti käytössä oleva hinta'. — *Kuv.* Kiveliön miehen t. on, että talvella nuotiolla ollessa on kahvia juotava - -, kunnes paita päällä kuivuu AK. — *Yhd.* kuljetus-, luotsaus-, parranajo-, toimitus-, työt.; hinta-, kanava-, liikenne(maksu)-, lääke-, posti-, puhelin-, sähkö-, tulli-, vesijohtot.; kappale-, runkot.; ajurin-, lääkärint.; yöt.; huipput. **--auto** *s. vanh.* 1. taksi. **-hint|a** *s.* Apteekkitavarat on myytävä t:oihin. **-metri** *s.* = seur. **-mittari** *s.* takseissa käytetty maksun osoittava mittari. **-n|mukainen** *a.* tav. ⌒. | T:mukaiset matkakorvaukset, puhelinmaksut.

taksatori|nen[63] *a. metsät.* -sesti *adv.* metsänarvioimiseen liittyvä tai kuuluva.

takseerata[35] *v.* par. taksoittaa.

1. **taksi**[4] *s.* tilausliikenteessä oleva henkilöauto, pirssi-, vuokra-auto.

2. **taksi**[4] *s.* mäyräkoira.
3. **taksi**[4] *s. nahk.* nauli.
taksiasema *s.* vrt. 1. taksi.
taksiat[15] *s. mon. biol.* vapaasti liikkuvien eliöiden suorittamia, tietyn ärsykkeen suuntaamia liikkeitä, taktiset, taksisliikkeet.
taksi|auto *s.* **-kone** *s.* tilausliikenteessä oleva lentokone. **-moottori** *s.* tilausliikenteessä oleva moottorivene.
taksi|s[64] *s. hist.* suurehko joukko-osasto eräissä vanhan ajan armeijoissa. | Makedonian t:kset olivat 4000 miehen suuruisia.
taksisliikkeet *s. mon. biol.* = taksiat.
taksoit|taa[2*] *v.* **1.** yhdyskunnista, yhtymistä: tiettyjen perusteiden mukaan määrätä jäsen(t)ensä maksettavaksi. | Maksettavaksi t:etut vuosimaksut. Kauppiasyhdistyksiltä t:ettiin keskusvaliokunnan hyväksi 12 000 mk. Keskinäisen henkivakuutusyhtiön mennessä konkurssiin puuttuva määrä t:etaan osakkailta. - - t:etaan kirkolliskokouksen menot kaikista seurakunnista IT. — *Erik.* (vars. kunnallisverotuksessa) arvioida verovelvollis(t)en tulot ja omaisuus sekä määrätä niistä suoritettava vero tai veroperuste, verottaa. | T. jkta 500 000 mk:sta, mk:n vuositulosta. Suurista tuloista t:ettu kauppias. Kunnallisen tuloverotuksen t:taminen. **2.** arvioida (jnk hinnaksi). | [Räätäli] alkoi t. työtänsä sen mukaan, minkä tukkimies hevosineen ansaitsi päivässä PAULAH. — *Kuv.* - - rakkaus ilman vihkimistä t:etaan aivan toisten taksojen mukaan kuin rakkaus laillistettuna JOTUNI.
taksoitus[64] *teonn.* < ed. | T. ja sen suhde vakuutusmaksuihin. — Tulojen, kunnallisverojen t. — *Yhd.* harkinta-, jälki-, kunnallist. **-asi|a** *s.* N. N. toimi lääninhallituksessa t:oiden esittelijänä. **-järjestelmä** *s.* **-lautakunta** *s.* taksoituksen suorittava kunnallinen lautakunta. **-luettelo** *s.* taksoituksessa verovelvollisille asetetut veroäyrimäärät sisältävä luettelo. **-mies** *s.* T:ten määräämät vuosimaksut. **-peruste** *s.* **-sihteeri** *s.* Tampereen kaupungin t. **-toim|i** *s.* T:en uudelleenjärjestely. **-valitus** *s.* **-valmistelukunta** *s.* Turun kaupungin t. **-viranominen** *s.*
takstuoli *s. kans.* kattotuoli.
taksvärkki[4*] *s. kans.* ja *vanh.* päivätyö (3). | Mennä jklle t:in. Tehdä jstak edusta t:ä. Torppari, joka teki t:ä neljä päivää viikossa. **-päivä** *s.* Torppari suoritti kartanoon rästissä olevat t:t.
taksvärkkäri[5] *s. kans.* ja *vanh.* taksvärkin suorittaja. | Kartanon t:t.
taktiikka[15*] *s.* **1.** *sot.* taito käyttää sotaväen joukkoyksikköjä, aselajeja ja aseita yksityisen taistelun voittamiseksi; vrt. strategia. | Muodollinen ja sovellettu t. Ilmasodan t. Metsämaastoon sopiva jalkaväen t. Kaarlelainen t. (hist.) 'Kaarle XII:n noudattama taktiikka, joka pani pääpainon liikkeeseen, iskuun ja tulitaisteluun'; vrt. lineaaritaktiikka. — *Yhd.* ilma-, merit.; komppania-, laivasto-, tykistöt.; huolto-, hyökkäys-, lento-, pommitus-, puolustus-, sota-, taistelut.; isku-, näännytys-, tuli-, uuvutust.; lineaari-, linja-, syvyyst.; falangi-, kohortti-, kolonnat.; kaarlelaist. **2.** yhteisön tai henkilön toiminnassaan, suhtautumisessaan toisiin käyttämä suunnitelmallinen menettely, menettelytapojen järjestelmä; vrt. tekniikka. | Puolueiden vaaleissa käyttämä t. — Šakkipelin t. Jalkapallon, jääkiekon t. Juoksijan, koripalloilijan, nyrkkeilijän käyttämä t. Joukkueenjohtajan kilpailua varten suunnittelema t. Karkureiden poliisin erehdyttämiseksi käyttämä t. — *Yhd.* hyökkäys-, kehä-, lyönti-, nyrkkeily-, ottelu-, peli-, puolustus-, tilannet.; kyynärpää-, pussi-, saartot.; joukkuet.; puolue-, vaalit.
taktiikka|juoksu *s. urh.* vrt. seur. **-kilpailu** *s. urh.* (juoksu-, luistelu- tm.) kilpailu, jossa osanottajat eivät ensisijaisesti pyri hyvään tulokseen, vaan taktikoimalla saatuun voittoon. **-mestari** *s. urh.* taktiikan hyvin taitava urheilija; urheilijain taktiikasta huolehtiva henkilö. **-peli** *s. urh.* **1.** vrt. taktiikkakilpailu. **2.** piste- tm. tuomarien taktikoivasta, epäasiallisesta toiminnasta. | N. N. tuli voittajaksi pistetuomarien t:n ansiosta. **-virhe** *s.* **-voitto** *s.* vrt. taktiikkakilpailu, taktiikkapeli (1, 2).
taktikko[2*] *s.* taktiikkaa (taitavasti) käyttävä henkilö; vrt. taktikoitsija. | Kaarle XII strategina ja t:na. — Parlamentaarinen t. — *Yhd.* (sot.) lineaarit.; (urh.) juoksu-, kehät.
taktiko|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* (taitavasti) noudattaa tai soveltaa jtak taktiikkaa (ks. taktiikka 2), joskus moraalisesti epäilyttäviäkin keinoja käyttäen. | Puolueet t:ivat presidentinvaalissa. Juonittelua ja t:intia johtokunnan kokouksessa. — T:iva nyrkkeilijä. Suomalaisten t:inti 1500 metrillä toi kaksoisvoiton. — [Painija] N.N. t:i itselleen työvoiton.
taktikoija[11], **taktikoitsija**[14] *tek.* N. N., HPS:n eturivin taitavin t.
taktilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** vars. *sot.* taktiikkaan kuuluva, sen alaa koskeva. | Joukkojen t. koulutus. T:set suunnitelmat. T:set liikkeet. T. hyökkäys, tiedustelu. Kolonnan t. taistelukelpoisuus. Lääkintäpalvelun t. järjestely. T:sesti organisoimaton ratsuväki. Taistelu, joka t:sesti jakaantui kolmeen päävaiheeseen. — T. yksikkö. T:set muodostelmat, yhtymät. T:set reservit. — T. virhe. — Vauhtijuoksut ja t:set juoksut. Puolueen t:set toimenpiteet. — *Yhd.* huolto-, pioneeri-, sissisota-, tykistöt.; ilma-, maat.; tulit.; yleist.; puoluet. **2.** taktiikaltaan taitava. | T. nyrkkeilijä. T:sta peliä pelaava jalkapallojoukkue.
takti|nen[63] *a. biol.* T:set liikkeet 'taksiat'.
-takuinen[63] *a.* eräiden yhd:ojen jälkiosana = takainen. | Aidan-, nurkant.
takusta[15] *s. murt.* tausta. | Uunin t. PAKK.
takut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* (säännöllisesti) toistuvasta kevyenlaisesta hakkaamisesta; vrt. nakuttaa, tikittää. | Konekivääri, moottori t:taa. Sydän t:taa. Kaappikellon harvanharva t:us M.RAPOLA.
taku|u[25] *teonn.* < taata; vrt. takaus, 1. tae, vakuus. **1.** takaaminen. | Velallisen t. Olla t:issa jkn puolesta. Mennä t:useen jkn puolesta. Joka menee t:useen, se menee maksuun SL. Hän - - meni t:useen jokaiselle, joka vain pyysi AHO. — Mennä t:useen jnk todenperäisyydestä, jnk luotettavuudesta, jksta. Kuka sinusta menee t:useen, vaikka eläviä mettiäisiä sisässäsi kul-

jettaisit KARHUM. **2.a.** (ei tav. *lak.*) = takaus 2. | T. lainan vakuutena. Saada laina t:ita vastaan. Valtion t. pankkien ottamille lainoille. — *Harv.* takauksesta aiheutunut maksu. | Maksaa jkn puolesta t:ita. — *Yhd.* pankki-, valtiont. **b.** *harv.* lainan vakuus, pantti. | En tiedä takaajista, mutta onhan siellä tila t:una KOJO. **3.** vakuus, varmuus. **a.** *liik. lak.* yksityisoikeudessa sitoumus, joka turvaa henkilön vahingolta, mikä hänelle aiheutuu, ellei jk ilmoitettu seikka pidä paikkaansa. | Antaa t. tavaran laadusta. Myydä tavara vuoden t:ulla. Koneesta, koneelle annettu viiden vuoden t. Ostaja vaati siemenen noettomuudesta t:un. — *Konkr.* Kelloa seurasi vuoden kirjallinen t. — *Yhd.* hinta-, kestävyys-, laatu-, tuoreust. **b.** eräiltä toimihenkilöiltä, vuokraajilta tms. haltuun annettujen varojen tm. omaisuuden hoidosta vaadittava takaus tm. vakuus. | Liike vaati myymälänhoitajalta 50 000 mk:n t:un. — Auton vuokraajalta vaadittu t. **c.** takuusopimuksesta aiheutuva turvallisuus, velvoitus tms. | Valtioiden keskinäinen t. rauhan säilymisestä. Antaa jllek valtiolle t:ut. **d.** varmuus jstak, jnk onnistumisesta, luotettavuudesta tm., tae. | Pyydys, joka tarjosi hyvän t:un saaliin säilymisestä. Lääkäri vaati t:un kyydistä sairaskäynnille lähtiessään. Toimenpiteet, jotka tarjoavat täyden t:un tuberkuloositartuntaa vastaan. — Ei sinusta ole koskaan t:uta 'voit tehdä mitä (yllätyksellistä) tahansa'. — *takuulla* (adv. ark.) aivan varmasti. | "Tuletkos illalla tanssimaan?" — "T:ulla!"

takuu|aika *s.* Kello, jonka t. on 2 vuotta. **-laina** *s.* tav:mmin takauslaina. **-laki** *s.* laki, jolla Ahvenanmaan maakunnan itsehallinto-oikeus on taattu. **-leima** *s.* T:lla varustettu sähkölamppu. **-lippu** *s.* Kellon t. **-mies** *s.* tav:mmin takausmies. | T:ten maksettavaksi joutunut velka. **-osuus** *s. lak.* keskinäisen vakuutusyhtiön jäsenten lisämaksusitoumuksista. **-pääoma** *s. lak.* takuuosuuksista muodostunut pääoma. **-rahasto** *s.* lisämaksusitoumuksista syntyvä rahasto. | Osuuskunnan, pankin, yhtiön t.

takuus[64] *s. vaill.* T:ten takana 'monen mutkan takana, kiven takana, kätkössä'. Viljan kuljetus t:ten taa. T:ten takana olevat uutiset.

takuu|sitoumus *s.* **1.** vrt. takuu 3.a. | Radiosta annettava t. **2.** lisämaksusitoumus. | [Pankin] t:-sitoumusten kuoletusrahasto. **3.** takaussitoumus. **-sopimus** *s.* **1.** vrt. takuu 3.a. **2.** kansainvälisessä oikeudessa sopimus, jolla valtio sitoutuu toiselle valtiolle vastaamaan jstak sopimuksesta aiheutuvista velvoituksista tai jnk asiantilan voimassa pitämisestä. | Italian ja Unkarin välillä v. 1927 solmittu ystävyys- ja t. **-summa** *s.* Puuhuutokaupoissa käytetty t. — Liikkeenhoitajalta vaadittu t. **-todistus** *s.* Rannekello, johon liittyy t. **-vakuutus** *s.* vakuutusyhtiön myöntämä eräiltä toimihenkilöiltä vaadittavan takuun (ks. takuu 3.b) käsittävä vakuutus.

taky|kardia[15] *s. lääk.* epänormaali sydämen tiheälyöntisyys. **-metri**[4] *s. maanm.* = pikamittari.

talaari[5] *s.* kantapäihin saakka ulottuva poimullinen virkapuku, jota eräissä maissa papit, tuomarit ym. käyttävät.

talangi[6] *s.* luonnonlahja, lahja (4.a); jssak suhteessa erityisen lahjakas henkilö, kyky, lahjakkuus. | Mutta hänellä tuntuu olevan erinomaisen tarkka silmä observeeraamaan itsekunkin kykyä ja t:a PAKK. Tuollaista tekee suuri taituri, t., jonka käsiala epäilemättä on ihastuttavaa E.KIVIJÄRVI.

talari[5] *s.* = taalari.

tala|s[66] *s.* **1.** rantaan veneiden, nuotan tai verkkojen suojaksi joko patsaiden varaan rakennettu katos tai hirsinen, harvaseinäinen suoja; vrt. venevaja, nuottakota. | Vetää vene t:aseen. Nuotta kuivataan ja sitä säilytetään t:assa. Vanha kirkkovene lepäsi tyynenä t:allaan RAILO. — *Yhd.* nuotta-, vene-, verkkot.; rantat. **2. a.** *kans.* karhun tms. väijymiseksi haaskan lähelle kasvaviin puihin rakennettu lava. | Karhun ampuminen t:alta. — *Yhd.* karhunt. **b.** *kansat.* elävän puun tai patsaiden varaan rakennettu teline ruokatavarain (vars. lihan, riistan) säilyttämiseksi.

talassologi[4] *s.* merentutkija; merentutkimuslaitoksen osastonjohtajan virkanimitys.

talassologia[15] *s.* etup. vain Suomessa: (reuna-, sisä-, väli)merien tutkimus.

talent|ti[6*] *s.* **1.** muinaiskreikkalaisilla ja -heprealaisilla suurin, arvoltaan vaihteleva paino- ja rahayksikkö; vrt. leiviskä 1.c. — *Yhd.* hopeat. **2.** *kuv.* lahjakkuus, lahjat, talangi, "leiviskä". | Meille itse kullekin uskotuista t:eista on tehtävä kerran tili Jumalalle. Käyttää t:tinsa oikein. Oppilaan t. voi tutkinnossa olla sivuseikka ja opettajan preppaustaito pääasia.

tali[4] *s.* tav. märehtijöiden (vars. nautaeläinten, lampaan ja vuohen) rasvapitoisista kudoksista (etenkin vatsaontelosta) saatu jähmeä rasva, jota sulatettuna ja puhdistettuna käytetään ravintorasvana ja teknillisiin tarkoituksiin; vrt. kuu, ihra. | Lampaan t. Raaka, sulatettu t. — Laajemmin. | Ihomadot ovat sarveissolujen ja t:n laajentuneisiin huokosiin muodostamia kasaumia. - - kynnet kyyn veressä, / käet käärmehen t:ssa KAL. Japanilainen t. 'sumakkilajien hedelmäkivistä saatu vaalean keltainen, kova, vahan kaltainen rasva'. — *Yhd.* härän-, naudan-, lampaan-, poron-, pukint.; kalant.; munuais-, ydint.; ihot.; kone-, kynttilä-, ruokat.; paino-, puristet. **-kirnu** *s. kansat.* pysty kirnumainen astia, johon kaadettuun sulaan taliin kynttilänsydämiä kastettiin kynttilöitä kotioloissa valmistettaessa.

talikko[2*] *s.* = tadikko.

tali|kynttilä *s.* vrt. vaha-, steariinikynttilä. | Kotioloissa t:kynttilät valmistettiin löyhäkierteistä puuvillalankaa sulaan taliin useita kertoja nopeasti kastamalla ja välillä jäähdyttämällä. Pöydällä paloi vain vaivainen, lepattava t. — *taiva(h)an, taivasten talikynttilät* hämmästystä, närkästystä tms. ilmaisevissa huudahduksissa lievähkön voimasanan tapaisesti. | Voi taivasten t:kynttilät sitä ihmisten röyhkeyttä! | Taivaan t:kynttilät! Nyt olemme kiikissä! **-mai|nen**[63] *kalt.a.* T. rasva. Voi, jolla on t. [= pilaantuneen talin makua muistuttava] maku.

tali|nen[63] *a.* 1. *poss.* T. pässi. Kynttilöitä tehdessä tulivat kädet t:siksi. — T:set [= tihruiset, himmeät] silmät. — *Yhd.* runsas-, vähät. 2. *ain.* T. [= tali]kynttilä.
talinvuoto *s. lääk.* = seborrea.
tali|rauhanen *s. anat.* nisäkkäiden ihon apueliminä toimivia, tav. vain karvojen yhteydessä tavattavia, kuolleista soluistaan muodostunutta rasvamaista ainetta erittäviä pussimaisia rauhasia. | T:rauhaset avautuvat ihokarvojen tuppeen, ja niiden erite pitää ihon ja karvat joustavina. **-rauhaspunkki** *s.* Demodex folliculorum, ihmisen ja eräiden eläinten talirauhasissa elävä, syyhyä aiheuttava punkki. **-silmä** 1. *s.* himmeistä, tihruisista silmistä. | Hänen pienet t:nsä valuivat vettä. 2. *a.* = seur. | T. mies. **-silmäi|nen** *a.* T. tattari.
talismaani[4] *s.* metallista, kivestä tms. valmistettu esine, jossa ajatellaan olevan taikavoimia ja jonka sen vuoksi uskotaan tuottavan onnea; vrt. amuletti, fetišši.
talit|a[31] *v.* voidella tai kyllästää talilla. | T. nahan pinta. T. suksensa. T:tu hampputiiviste.
tali|tiainen *s.* Parus major, mustapäinen, valkoposkinen ja -niskainen, selästä kellanvihreä, vatsapuolelta keltainen ja pitkittäisjuovainen tiainen, pak(k)astiainen, talitintti. | T. tulee talvisin mielellään lintulaudalle syömään rasvaa. T:tiaisen "titityy" on ensimmäisiä kevään tulon merkkejä. **-tintti** *s. puhek.* = ed.
taliton[57] *kar.a.* T., laiha lehmä.
tali|tuikku *s.* tuikku, jonka polttoaineena on tali; myös talikynttilästä. | Pöydällä paloi vaivainen t. **-öljy** *s.* talista puserrettu öljy.
1. **talj|a**[10] *s.* muokkaamaton tai tav:mmin (seinäkoristeena, mattona, makuualustana, rekipeitteenä tm. käytetty) muokattu, karvapeitteinen ja paloittelematon (ison) eläimen nahka; vrt. vuota. | Hirven, poron, leijonan, leopardin t. Nylkeä porolta t. Karhun t. lattiamattona. Maata t:alla, t:oilla. — Mikko heitti nahat siihen omaan oloonsa huomaamatta, että eräs kiiltomusta mirrin t. jäi siihen kovin näkösälle TOPPILA. — *Yhd.* hevosen-, hirven-, karhun-, lampaan-, leijonan-, peuran-, poron-, suden-, vasant.; lattia-, makuu-, peitet.
2. **talj|a**[10] *s. tekn.* väkipyörien ja köyden tms. avulla toimiva nosto- tms. laite, väkipyörästö. | Yksinkertainen, nelikiekkoinen t. Pelastusveneet lasketaan t:ojen avulla veteen. — *Yhd.* nosto-, vetot.; köysi-, väkiviput.; käsit.
talja|köysi, -nuora *s. mer.* kiinteän takilan tukiköysien (vanttien, partuunien ja taakien) alapäässä olevan jumprutaljan nuora.
talka[10*] *s.* 1. *mer.* aluksen emäpuu tai emäpuun sisäpuolinen vahvike (sisäköli); vrt. köli(puu). | Lyö kuohut purren puuta ja t:a LEINO. 2. kirveen hamarassa oleva kohouma, tukka, nakka, talla.
talka|pohja *s. mer.* 1. sisäköli. 2. vantaiden varassa oleva veneen tms. irtonainen sisäpohja, jonka päällä liikutaan. **-ruuma** *s. mer.* = köliruuma.
talkit|a[31] *v.* -us[64] *teonn.* sirottaa talkkijauhetta jhk, peittää talkkijauhekerroksella. | Polkupyörän sisärenkaiden t:seminen.
talkki[4*] *s. min.* pehmeä, väritön, vihertävä tai kellertävä, monokliininen, suomuinen ja kiillemäisesti lohkeava, käteen rasvaiselta tuntuva mineraali, joka on kemialliselta kokoomukseltaan vesipitoista magnesiumsilikaattia; vrt. rasvakivi. | T. on pääaineksena talkkiliuskeessa ja vuolukivessä. Hienoksi jauhettu ja puhdistettu t. — *Yleisk.* = seur. | Sirotella t:a iholle. **-jauhe** *s.* vrt. talkoliitti. | Imeväisten ihon hoidossa käytetty t. Kumiesineiden suojeleminen t:ella. **-liuske** *s. min.* etupäässä talkista muodostunut liuskekivi; vrt. vuolukivi. **-pitoi|nen** *a.* Vuolukivi on t:sta. **-puuteri** *s.*
talkkun|a[18] *s.* 1. talkkunajauhoista valmistetuista kansanomaisista ruoista: joko savolaisten ja karjalaisten syys- (kekri-) ja talviruokana käyttämästä, talkkunajauhoja kuumaan veteen sekoittaen tehdystä sakeasta, kuivakkaasta, voin tai rasvasulan kanssa syötävästä puuromaisesta seoksesta tai hämäläisten ja keskisuomalaisten kesäruokana käyttämästä talkkunajauhojen ja piimän (viilin) vellimäisestä, lusikkaruokana syötävästä seoksesta (pieposta). | Savolainen, hämäläinen t. Tehdä, sekoittaa t:aa. Syödä t:aa. Kelpaa se t. rikkaallekin SL. — *Yhd.* kopra-, piimät. 2. *mon.* talkkunajauhot. | Jauhattaa t:oita. T:at sekoitetaan piimään, kuumaan veteen. Tehdä marjoista, t:oista ja sokerista marjapöperöä.
talkkunai|nen[63] *poss.a.* T. suu. T:set kädet.
talkkunajauho *s.*, tav. *mon.* vars. talkkunaa (merk:ssä 1) tehtäessä käytetyt, alueittain vaihtelevista aineista ja vaihtelevin tavoin tehdyt jauhot, talkkunat, talkkunakset. | Savolaisten ja karjalaisten käyttämät t:t valmistetaan ohrista, jotka keitetään, kuivataan leivinuunin arinalla ja jauhetaan kuorineen karkeiksi jauhoiksi. Hämäläiset käyttävät t:ihinsa vaihtelevissa suhteissa tavallisesti kauroja, ohria ja herneitä. Pussillinen t:ja.
talkkunaks|et[64] *s. mon.* 1. talkkunajauhojen ainekset. | T:ista erotellaan pois vihreät jyvät. T. keitetään, suolataan, kuivataan ja jauhetaan. - - kävimme vedet silmissä varastamassa t:ista herneitä savuisesta ja kuumasta saunan parvesta M.RAPOLA. 2. *harv.* talkkunajauhot. | Käsikivillä tehdään vieläkin toisinaan puurojauhoja ja t:ia.
talkkuna|puuro *s.* talkkunajauhoista tehty puuro. **-velli** *s.* vrt. ed.; vars. talkkunajauhojen ja piimän vellimäisestä seoksesta, hämäläisestä talkkunasta, pieposta.
talkoliitti[4*] *s.* vuolukiveä jauhamalla ja siitä magneettisesti tummat mineraalit (malmit) erottamalla saatu talkkipitoinen jauhe. | T:a käytetään sanomalehtipaperin täyteaineeksi.
talko|o[24] *s.*, tav. *mon.* vars. työapua tarvitsevan naapurin tms. auttamiseksi kyläkunnan tm. yhteisön piirissä järjestetty yhteinen vapaaehtoinen palkaton työntekotilaisuus, johon tav. liittyy autettavan tarjoama kestitys (ja us. päättäjäisinä tanssit); *syn. kans.* kökkä. | T:ot heinänteon loppuun saattamiseksi, polttopuiden, seurantalon hirsien hankkimiseksi. Anttilassa on lauantaina t:ot. Pitää, järjestää t:ot. Pyytää, kutsua t:isiin. Syksyisin kuljettiin

t:issa usein monena iltana peräkkäin. Isäntä käski sanoa, että meillä olisi t. torstaina J.FINNE. Viljat leikattiin t:illa 'pitämällä talkoot, talkootyönä'. — *talkoolla* (adv.) yhteisvoimin, miehissä, joukolla. | - - mentiin t:olla mäkeä siivoamaan KARHUM. — *Yhd.* elo-, heinä-, hirsi-, pellavat(:ot); katonteko-, kehruu-, leikkuu-, loukutus-, perunannosto-, puinti-, rakennust(:ot); mottit(:ot).

talkoo|apu *s.* Siirtolaisille, invalideille annettu t. **-ateria** *s.* **-ilta** *s.*

talkoolai|nen[63] *s.* talkoisiin osallistuja. | T:sten palkkana on vain ilmainen kestitys talon puolesta.

talkoo|mies *s.* vrt. ed. **-päivä** *s.* **-talo** *s.* **-tanssit** *s. mon.* talkoiden päättäjäistanssit. **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* Vapaaehtoinen t. siirtoväen hyväksi. **-voim|a** *s.* T:alla, t:in tehty työ. **-väki** *s.*

1. **tall|a**[10] *s. mus.* jousisoittimissa kielien alle poikittain sijoitettu puulista, joka johtaa kielien värähtelyt soittimen kaikukoppaan, kielisilta.

2. **tall|a**[10] *s.* **1.** reen tms. liukuvan esineen alimpana olevasta lastamaisesta liuku-, kulutus- tai suojapinnasta; antura. | Reen jalaksen alla käytetty puinen vahvike eli t. Aurassa on usein t. — *Yhd.* liukut. **2.** muista lasta-, lattamaisista esineistä. | Höylätty pinta silitetään t:an ympärille kierretyllä hiekkapaperilla. Arkioloissa käytetyt silankaaret olivat aluksi todennäköisesti yksinkertaisia t:oihin tukeutuvia kaaripuita. Kirveen t. 'talka, tukka, nakka'.

tallaamaton[57] *kielt.a.* < tallata. | T., upottava lumikerros. Juhlien jälkeen ei nurmikolta löytynyt yhtään t:ta kohtaa.

tallaantua[1*] = tallautua.

talla|illa[29] *frekv.v.* < tallata. | Tungoksessa ihmiset t:ilivat toistensa varpaille. Jää hyvästi, Saaren nurmet, / - - / joit' olen kesän kävellyt, / talvet kaiket t:ellut KAL.

tallajalka *a. halv.* kompura-, pattijalka. | - - hän oli ja on niin kömpelö, avuton - -; niin ruma, lyhytjalka, t. LEHT. — *S:sesti.* Senkin puuhevonen ja t., noitui Matti [varsaansa] KATAJA.

talla|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* polkea. **1.** jaloin voimakkaasti painaa, painella tai sotkea. **a.** tiivistää jk alusta tms. tallaamalla. | Lumi t:taan kovaksi pohjan alalta ennen teltan pystyttämistä. Siemennetty kohta t:taan tiiviiksi. Lujaan t:tut heinät. Alkeellinen asunto, jossa oli t:ttu savilattia. T. polku lumihankeen. — Kovaksi t:ttu [= joko tarkoituksellisesti jaloin painelemalla kovaksi tehty tai runsaassa käytössä kovettunut] polku. **b.** vahingoittaa, turmella, rikkoa [tms.] tallaamalla. | T. jk rikki, lyttyyn. T. jk jalkoihinsa. T:ttu nurmikko. Sotilaat t:sivat viljapellot. Lehmät tekevät t:amallakin vahinkoa puuntaimille. Kuoliaaksi t:ttu mato. Aita suojaa puutarhaa eläinten ja ihmisten t:uksilta. Minä survon heidät maan tomuksi, kadun loaksi minä heidät poljen ja t:an VT. — *Kuv.* Koetti t. alustalaisensa orjan asemaan. Roskalehti, jossa siveelliset arvot t:taan raa'asti lokaan. Sortovuosina Suomen lakeja t:ttiin maahan. Koko maailma t:si Hetafiiaa kantapäittensä alle, ajatuksin, katsein ja sanoin LEINONEN. - - Jerusalem on oleva pakanain t:ttavana, kunnes pakanain ajat täyttyvät UT. Sokeasti t:ava kohtalo. **2.** astua, astella. | T:si kuraisella jalallaan keskelle mattoa. T. jkn varpaille (myös kuv.). Oven eteen oli pantu laattakiviä, joille voi t. sisään tullessaan. Kaide estää hevosta t:amasta jalkaansa kapean lastaussillan sivu. Kirkkotie, jota on moni sukupolvi t:nnut. On jo tullut t:tuksi [= kävellyksi, talsituksi] monta kilometriä. - - syntyi sillalla semmoinen seisaus, jolloin eivät lähimmät menneet eteenpäin, vaan t:sivat paikoillaan KILPI. — *Kuv.* T:si mieluummin jo auottuja polkuja kuin rupesi kokeilemaan mitään uutta virkatoimiensa hoidossa. Alan tutkimus on t:nnut paikallaan vuosikymmeniä. **3.** *harv.* = polkea 3. | Eipä tohdi torpan kukko t. talon kanoja SL.

tallautt|aa[2*] *fakt.v.* (*rinn.* talluuttaa) < ed. | Ilkeyksissään t:i lehmillään naapurin kauramaan.

tallautu|a[41] *pass.v.* (*rinn.* tallaantua) < tallata. | Kovaksi t:nut lumi. Heinä t:i karjan jalkoihin. Tungoksessa t:i ihmisiä kuoliaaksikin. Metsään t:nut polku.

talle|-esine [tav. -e'e-] *s.* talletusesine. **-kalu** [-kk-] *s. vanh.* talletusesine.

tallell|a, -e *adv.* vrt. tallessa. **1.** häviämiseltä, tuholta, vahingoittumiselta tms. säilyneenä, jäljellä. | Onko eilinen sanomalehti vielä t.? Henkiraasu on sentään vielä t., vaikka kaikki muu onkin mennyt. Neitonen, jolla on vielä t. puhtautensa. Säilyttäkää matkalippunne t.! Oikeamielisille hänellä on t. pelastus VT. **2.** tav:mmin tallessa (1). | Pitää jk t. T. ikä eletty, elämätön etsinnässä SL. Kaappiin t:e pantu tavara.

tallelokero [-ello-] *s.* talletuslokero. | Pankit vuokraavat t:ita sovitusta vuosivuokrasta.

tallen|ne[78*] *s.* äänilevyyn tai -nauhaan, kirjoittamalla tm. tallennetuista kielennäytteistä, kansanperinteestä yms. | Kansantietoutta t:teina. Kansanrunousarkistossa säilytetyt t:teet. — *Yhd.* (ääni)levy-, (ääni)nauhat.; kansanperinne-, murre-, musiikkit.

tallen|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* vrt. tallettaa. **1.** panna tai ottaa talteen, säilöön, korjuu(see)n, säästöön, turvaan; ei rahojen säästöönpanosta yms. | Kansanrunouden t:taminen äänilevyihin. Murrenäytteiden, kansansävelmien t:nus magnetofonin avulla. T:taakseen vanhaa kulttuuria museo keräyttää kokoelmiinsa vanhoja esineitä ja muinaismuistoja. Lyriikka t:taa - - katoavan hetken sisällyksen - - katoamattomalla merkkikielellä A.KIVIMAA. Pöytäkaappiin oli Betty aamiaista varten t:tanut kolme keitettyä munaa CANTH. On t:nettu taivaaseen / minulle osa kallis VK. **2.** tallessa pitämisestä → tallettaa.

tallentaja[16] *tek.* talteenottaja; vrt. tallettaja. | Talletussopimuksessa talteenottaja eli t. sitoutuu toisen henkilön, tallettajan, varalle säilyttämään jotakin irtainta omaisuutta ja palauttamaan sen aikanaan. Kansanrunouden kerääjät ja muut kansanperinteen t:t.

tallentu|a[1*] *pass.v.* < tallentaa. | Liikaravinto t:u elimistön eri osiin.

tallero[2] *deskr.s.* lyhyestä ja lihavasta ihmisestä:

tyllerö, lyllerö. | - - paksu ja lyhyt miehen t. KIANTO.

talleroinen[63] *a.* lyhyt ja lihava, lylleröinen, palleroinen. | Lyhyt akka lylleröinen, / pää tasainen t., / kaiken kansan syöttelevi, / perehen elättelevi? [= auma] ARV.

tal|lessa[43] *s. vaill.* tav. vain sisäpaikallissijoissa, määräyksettömänä adv:n tavoin, gen:n tai poss.-suff:n ohella postp:n tavoin; vrt. tallella. **1.** säilössä, korjuussa, turvassa, (jhk) tallennettuna, (jssak) talletettuna. | Pankissa rahat ovat varmassa t. Yhteisessä t. olevat tavarat. Panna jk hyvään, tiettyyn t:teen. Korjasin pelikumppanieni rahat parempaan t:teen (leik.) 'itselleni, omaan taskuuni'. Poliisi korjasi juopuneet parempaan t:teen. — Lukitussa lippaassa t. olevat kalleudet. Vuoden sato on jo t. Panna, ottaa, korjata, viedä, siirtää jk t:teen. Ottaa t:teen omistajaltaan karannut koira. Kaloista otetaan t:teen myös mäti. Vienan-Karjalasta t:teen saadut murresanat. Kerätä t:teen kansansävelmiä. — Lasten pyhävaatteet olivat äidin t. 'säilytettävänä, talletettavana, huostassa'. Yliopiston kirjaston t. oleva käsikirjoitus. Antaa tavara luotettavan miehen t:teen 'huostaan säilytettäväksi'. T:teemme jätetty tavara. Kokosi t:teensa runsaasti ruokavaroja. Arkiston t:lesta löytynyt harvinainen valokuva. — *Harv.* muissa sijoissa ja *mon.* | Aartehiaan jos maailma mulle tois sylimäärin, / täyttäen t:teni mun A.V.KOSKIMIES. **2.** = tallella 1. | Teoksen käsikirjoitus ei enää ole t.

tallesäilö [-ss-] *s.* vrt. tallelokero. | Pankki vuokraa t:jä ja ottaa säilyttääkseen suljettuja talletuksia.

tallet|e[78*] *s.* talletettu esine, talle(tus)esine; depositio. | Taidemuseossa t:teena oleva taulu.

tallet|taa[2*] *v.;* talletus ks. erikseen; vrt. tallentaa. **1.** panna tai antaa säilytettäväksi, talteen, säilöön, korjuu(see)n, säästöön, turvaan; deponoida; vrt. taltioida. | T. arvoesineet pankkiholviin. T. asiakirja kassakaappiin. Velkojan kieltäytyessä vastaanottamasta maksua velallinen voi t. sen esim. lääninrahastoon. — *Erik.* panna rahoja pankkiin (vars. talletus)tilille(en), sijoittaa rahoja pankkiin vastakirjaa tai talletustodistusta vastaan; vrt. säästää. | T. säännöllisesti osa palkastaan pankkiin. Säästöpankkeihin t:etut varat. — *Kuv.* - - me kiitämme häntä sen toivon tähden, joka teille on t:ettuna taivaissa UT. **2.** ottaa talteen, säilöön, korjuu(see)n, turvaan; us. tav:mmin tallentaa. | T. kansantietoutta magnetofonin avulla. Valokuvauskoneen t:tamia kauniita näkymiä Punkaharjulta. — *Kuv.* Sun armoos t:a / sä minut haavais tähden VK. **3.** pitää tallessa, säilössä, korjuussa, säästössä, turvassa; säilyttää. | Kokoelma, jota t:etaan kaupunginmuseossa. Kassakaappi, jossa t:etaan liikkeen rahoja ja arvopapereita. Entisaikoina on rasvaa t:ettu tuohiropeissa. Monen sukupolven muistissaan t:tama tieto.

tallettaj|a[10] *tek.* vrt. tallentaja. **1.** säilytettäväksi, talteen antaja tai panija, deponentti. | Talletussopimuksessa tallentaja sitoutuu toisen henkilön, t:an, varalle säilyttämään jotakin irtainta omaisuutta ja palauttamaan sen aikanaan takaisin. — *Erik.* (tav. fyysillinen) henkilö, jolla on rahaa pankissa (talletus- tms.) tilillään tai joka panee rahaa pankkiin säästöön; vrt. säästäjä. | Säästöpankissa on isäntävalta t:ien käsissä. T:ien luottamuksen saavuttanut pankki. **2.** *harv.* talteenottaja, tallentaja; tallessa pitäjä, säilyttäjä. | Parhaat murteen taitajat ja t:at ovat jo kuolleet. Jos kotonasi ei ole tilaa pyörälle, voit sen vähäistä maksua vastaan sijoittaa jonkun t:an luo, joka puhdistaa ja voitelee sen AHO.

tallettajisto[1] *koll.s.* tallettajat. | Pankin t.

tallettu|a[1*] *pass.v.* < tallettaa. | Maan poveen vuosituhansiksi t:nut savitaulukirjasto.

talletu|s[64] *s.* vrt. depositio. **1.** tallettaminen. **a.** talteen, säilytettäväksi antaminen tai paneminen. | Arvoesineiden t. tallelokeroon. Ratifioimisasiakirjojen t. ja säilytys. — *Lak.* Epävarsinainen t. 'talletus, jossa voidaan talletetun tavaran sijasta antaa takaisin jtak toista samanlaista tavaraa'. — *Erik.* rahojen pano pankkiin (talletus- tms.) tilille(en). | T. on itse asiassa rahojen lainaamista pankille korkoa vastaan. Yleisön kesäkuun aikana tekemien t:sten määrä. **b.** *harv.* talteenotto, tallennus. | Murrenäytteiden t. ääninauhoihin. **c.** tallessa pitäminen, säilytys. | Matkatavaran t. aseman matkatavarasäilössä. Esineen t:ksesta koituvat kulut. **2.** *konkr.* (jhk tai jssak) talletetusta omaisuudesta. | Pankit ottavat talletusholveissaan säilytettäväksi suljettuja t:ksia, so. sinetöityjä paketteja, lukittuja laukkuja tai laatikoita, joiden sisällystä pankki ei tunne. Tärkeintä puolta pankin notariaattiosaston tehtävistä edustavat avoimet t:kset, so. arvopaperit yms. pankin hoitoon uskotut omaisuusarvot. — *Erik.* pankissa talletettuna olevista rahoista; vrt. säästö. | T:ksena pankissa olevat rahat. 100 000 mk:n suuruinen t. Ottolainauksen tärkein muoto on t:sten otto yleisöltä. Varsinaiset t:kset 'erilaisille talletustileille pannut varat, jotka voidaan nostaa vasta määräajan jälkeen irtisanomisesta lukien, jos nosto ylittää määräsumman'. Vaadittaessa takaisin maksettava t. — *Yhd.* pankkit.; lahja-, pikkut.; avista-, haltijat.; šekkitilit.

talletus|aika *s.* **-ehto** *s.* T:jen mukainen talletusten irtisanomisaika. **-esine** *s.,* vars. *lak.* irtain tavara, joka talletussopimuksen perusteella on jätetty toiselle säilytettäväksi ja samassa kunnossa palautettavaksi, talle-esine, -kalu (vanh.). **-holvi** *s.* Pankin rahavaroja, osakkeita ym. arvoesineitä säilytetään t:ssa. **-kanta** *s.* Pankin t. on noussut viimevuotisesta. **-kirja** *s.* talletusvastakirja. **-konttokuranttitili** *s. vanh.* karttuva talletustili. **-konttori** *s.* Suomen Pankin alkuperäisenä nimenä oli Suomen suuriruhtinaskunnan vaihto-, laina- ja t. **-korko** *s.* pankin talletuksista tallettajalle maksama korko. **-kuitti** *s.* T:en käyttö maksuvälineinä. **-laito|s** *s.* Alkujaan säästöpankkeja käyttivät t:ksinaan vain pieneläjät. **-liike** *s.* Pankin harjoittama lainaus- ja t. Ottolainauksen tärkein muoto Suomessa on t. **-lokero** *s.* tallelokero. **-makasiini** *s.* = talletusvarasto. **-maksu** *s.* **-merkki** *s.* eräiden raha-

laitosten käyttämiä kuittausmerkkejä, joita talletusta tehtäessä kiinnitetään talletusvastakirjaan kulloisenkin säästöönpanon arvoa vastaavasti. **-muoto** *s.* Šekkitilitalletus on ulkomailla tärkein t. **-määrä** *s.* **-osakepankki** *s.* vrt. talletuspankki 2. | Pohjoismaiden Yhdyspankki on maamme vanhin t. **-paikka** *s.* Vaatteiden t. — Säästökassamme on suosittu t. **-pankki** *s.* vrt. säästöpankki. **1.** Osuuskassa on maalaisväestön oma t. **2.** pankki, jonka toiminta perustuu pääasiallisesti erilaisiin yleisön tekemiin talletuksiin; tav. = liikepankki. **-päivä** *s.* Ratifioimiskirjan t. — Pankki maksaa korkoa t:ä lähinnä seuraavasta päivästä alkaen. **-pääoma** *s.* T:t muodostivat 70 % pankin ottolainauksen kokonaismäärästä.

talletus|seteli *s. vanh.* talletustodistus. **-sopimus** *s.*, vars. *lak.* sopimus, jolla talteenottaja sitoutuu säilyttämään talletusesinettä ja palauttamaan sen aikanaan tallettajalle tai hänen oikeudenomistajalleen. **-summa** *s.* **-tili** *s. liik.* vrt. šekkitili. **1.** Karttuva t. 'vars. suurehkoja pääomia verraten pysyvästi pankkiin talletettaessa käytetty, tiettyyn henkilöön sidottu, ilman vastakirjaakin käytettävissä oleva korkeakorkoinen pankkitili, jolta saa nostaa varoja (vars. suurehkoja summia) vasta irtisanomisajan kuluttua, pääomatili'; vrt. säästötili. **2.** tav. joko sovitun ajan tai irtisanomisajan kuluttua maksettava, ilman vastakirjaa käytettävä pankkitili, jolle pannuista eristä pankki antaa tallettajan nimelle kirjoitetun talletustodistuksen. **3.** karttuvan talletustilin ja säästötilin yhteisnimitys. **-todistus** *s.* **1.** talletettavan tavaran vastaanotosta annettu todistus. | Yleisen talletusvaraston antama varastoimis- eli t. ja siihen liittyvä varrantti. **2.** talletustilille (merk:ssä 2) rahaa pantaessa pankin antama velkakirja, jossa se sitoutuu tallettajalle maksamaan määräsumman tietyn ajan tai irtisanomisajan kuluttua. | Kiinteäkorkoinen t. **-varasto** *s.* Yleinen t. 'varasto, johon maahan tuodut tavarat voidaan varastoida tullilaitoksen niitä säilytysaikana valvomatta ja omistajan tarvitsematta suorittaa niistä tullia ennen tavaroiden varastosta ottamista, talletus-, varranttimakasiini'. **-var|at** *s. mon.* Pankin saamien t:ojen sijoittaminen. **-vastakirja** *s.* pankin talletustilin (merk:ssä 3) omistajalle antama vastakirja, johon merkitään panot, otot, korot, irtisanomiset yms., talletuskirja; vrt. säästö-, pankkikirja.

talli[4] *s.* **1.** rakennus tai sen osa, jossa pidetään hevosia, milloin ne eivät ole ajossa tai laitumella. | Navetta ja t. ovat usein saman katon alla. Hevoset pidetään t:ssa joko pilttuissa tai karsinoissa. T:n parvi, yliset. Viedä hevonen ajon jälkeen t:in. Isäntä kävi vielä illalla t:ssa antamassa heiniä. Viholliset olivat käyttäneet kirkkoa t:na. Huone oli kylmä kuin t. — *Yhd.* holli-, kenttä-, kirkko-, sotilast.; lanta-, pilttuut.; aamu-, iltat. **2.** ed:een liittyvää laajentunutta käyttöä. **a.** laitoksesta, jossa kasvatetaan ja harjoitetaan kilpahevosia; jkn henkilön omistamista kilpahevosista kokonaisuutena. | Pitää t:a. Tämän vuoden Derbyn kilpailuissa kunnostautuneista hevosista kuului kaksi Aga Khanin t:in. Jos jockeyt ovat jonkin tietyn t:n palveluksessa, heidän ei ole lupa ratsastaa toisten puolesta. — *Kuv. urh. ark.* jkn managerin tai valmentajan hoivassa olevista (ammatti)urheilijoista, vars. nyrkkeilijöistä. | Nyrkkeilijä, joka liittyi Paul Damskin t:in. N. N:n t:n nyrkkeilyharjoitukset. **b.** toisinaan eräiden muidenkin eläinten kuin hevosen pitosuojista. | Korkeasaaren hirvieläinten t:t. Sirkuksen t:t ovat avoinna yleisölle. T. kymmenelle kaniinille. — Aug(e)iaan t. [kreikkalaisen taruston tarinaan pohjautuvasti epäjärjestystä ja siivottomuutta täynnä olevasta asunnosta tai (tav:immin) moraalisesti turmeltuneesta, mädännäisyyttä täynnä olevasta elämänpiiristä tms.]. Poliittisen elämän Augiaan-t. — *Yhd.* aasi-, härkä-, kaniini-, vuohit.; sirkust.; (kaniinien) kaappi-, laatikkot. **c.** rakennus tai sen osa, jossa säilytetään autoa, veturia tms. kulkuvälinettä, milloin se ei ole käytössä. | Vuokrata autolle t. Veturi ajetaan matkan päätyttyä t:in. Raitiovaunujen t:t. — *Yhd.* auto-, raitiovaunu-, veturit. **-hoi|to** *s.* T:dossa oleva hevonen. **--ilma** *s.* T:n haju tarttuu helposti rehuihin. **-järjesty|s** *s.* Mallikelpoinen t. — Jokapäiväisen t:ksen määräykset syöttöajoista. **-kalusto** *s.* **-kartano** *s. kans.* tallirakennus (ympäristöineen). | Miesten lantaiset reet seisoivat siinä t:lla viimeisen arkipäivän jäljeltä SILL. **-lanta** *s.* Kasvilavoissa käytetään usein t:a. **-lyhty** *s.* tallissa, tallitöissä käytetty lyhty. **-mestari** *s.* suurehkon tallin esimies, vars. hallitsijan hevostallin ylivalvoja (myös pelkkänä hoviarvona). | Koivikon kartanon t. Ludvig XV:n, Axel Oxenstiernan t. — *Yhd.* ali-, ylit. **-mies** *s.* työmies, jonka pääasiallisena tehtävänä on hevosten hoito, tallirenki. | Kartanon t.

tallin|haju *s.* **-ovi** *s.* **-parv|i** *s.* tallinylinen. | Pudottaa heiniä hevosille t:esta. **-yli|nen** *s.*, tav. *mon.* tallinparvi. | T:sille ajetut heinät.

talli|palvelus *s. sot.* T:palvelukseen kuuluu jokapäiväinen hevoshoito, valjaitten, satulain ja kuormastovälineitten kunnossapito ja säädetyn järjestyksen ylläpitäminen talleissa SO. **-piha** *s.* **-poika** *s.* vrt. tallimies, -renki. **-päits|et** *s. mon.* Hevosta ei saa sitoa suitsista, vaan on käytettävä t:iä tai kaulahihnaa marhamintoineen. **-päivystäjä** *s. sot.* tallipalvelusta valvova päivystäjä. **-pässi** *s.* tallissa hevosten ruoantähteillä elävä pässi. | Kas, kas, kuinka Juhanikin silmissäni taasen pöllöittelee tuolla Aapon rinnalla kuin pystysilmäinen t. vakavan valakan rinnalla KIVI. **-rakennus** *s.* **-renki** *s.* tallimiehenä toimiva renki. **-rivi** *s. kans.* (useahuoneinen) tallirakennus. **-ruokinta** *s.* Hevoset otetaan syksyllä laidunruokinnasta t:an.

talliton[57] *kar.a.* Laiha t. hevonen, kylmä pirtti porstuaton SL.

talli|tunkio *s.* tallin luokse tallista luodusta lannasta syntynyt hevosenlantatunkio. **-työ** *s.*

tallium[7] *s.* valkoinen, ilmassa nopeasti harmaantuva, lyijyä pehmeämpi maametalli.

talli|vahti *s.* vrt. seur. **1.** Olla t:vahtina. **2.** Sotamies, joka on laiminlyönyt t:vahtinsa. **-vartio** *s. sot.* **1.** Säädettyä järjestystä ja puhtautta tal-

leissa ylläpitää t. SO. 2. Olla t:ssa. **-vartiomies** *s. sot.*

tallo|a[1] *v.* tallailla, tallata, poljeksia, astella; ks. tallata v:n ryhmitystä. *(1.a.)* Lumeen t:ttu polku. *(b.)* T. jk jalkoihinsa. T. jkta, jkn varpaille. Älä laske poikaa hevosten t:ttavaksi! Lehmät t:ivat naapurin ruishalmeen. *(2.)* Tätä Suvannon seutua ovat kaikki t:neet, mantereen matkalaiset ovat historian alusta pitäneet sitä tienään A.AAVA.

talloit|taa[2*] *v.* varustaa tallalla tai talloilla. | Niinp' on kaaso kengitetty, / kuin on kelkka t:ettu KANT.

tallu[1] *s. kans.* tallukka. | Ainoastaan joku vanhempi renkimies paikkailee saappaitaan tai punoo talven varaksi t:n anturoita K.KAJANDER. — Kuollut karhu kellotti selällään t:t taivasta kohden. — Talon tähden t:tkin naidaan SL.

talluk|as[66*] *s.* = seur. 1. | Panna t:kaat jalkaansa. T:kaan kärki. Heitteli miehiä ulos kuin t:kaita.

talluk|ka[15*] *s.; rinn.* (paitsi merk:ssä 4) tallukas. **1.** vars. Hämeessä ja Satakunnassa käytetty kansanomainen, nilkan yli us. puolisääreen ulottuva, tav. nauhoitettava lämmin (talvi)-jalkine, jonka päällinen on tav. paksua kangasta ja pohjat yhteen ommeltua paksua kangasta, konehihnaa, huopaa tms.; vrt. töppönen, tohveli, huovikas. | T:at jalassa. T:at kastuvat suojailmalla. — Oli kohdellut miestään kuin risaista t:kaa. Allani makaa poika kuin märkä t. vaan KIVI. — *Yhd.* hiihto-, huopa-, sukka-, toppat. **2.** *ark.* jalka, tassu, "töppönen". | Karhun, suden, kissan t. Makasi ojassa t:at pystyssä, taivasta kohti. Mutta onpa siinä t:kamme naurishautana, ennen kuin seisomme Jukolan tuvassa KIVI. **3.** *halv.* köntys, kyhnys, nahjus, vätys, lallukka. | Senkin laiska nahjus ja t.! Täydellinen t. miehekseen. | Kyllä ne ovat yksiä t:oita. Eivät ole viitsineet hätyyttää, kun ei se mukamas ole vaarallinen WILKUNA. Ja kun Selin, kirkonisäntä, aina on ollut saapas ja t., niin hän antoi Suthoffin toimia ja touhuta TALVIO. — *Yhd.* maatiaist. **4.** *deskr.* lyhyt ja lihava(hko) ihminen tai eläin, tallero, pullukka. | Sulhanen oli lyhyt ja paksu t. Lakkasi aikaisin kasvamasta ja jäi noin pieneksi t:aksi. Miehen, pojan, tytön t. [Koiranpentu] oli silkinhieno, musta pallero, täyteläinen lyhytjalkainen t. SILL.

tallukoi|da[30] *v. ark.* tallustaa, tallustella. | Lähti t:maan kotiinsa.

tallu|s[64] *s. kans.* tallukka, tallu. | - - minä likistin hänen [Eskon] laattiaan juuri niinkuin t:ksen KIVI. — Makasi maassa t:kset pystyssä. — [Vaimo pilkallisesti miehestään:] Puutuin tuohon pulluksehen, / tartuin tuohon t:ksehen: / varikselt' on varren saanut, / - - / koko muo'on kontiolta KAL.

tallust|aa[2] *deskr.v.* harvakseen, veltosti [tms.] astella, kävellä, saapastaa, talsia, tallukoida. | Kävellä t. Työmiehet t:ivat veltosti töihinsä. T:i väsyneenä kotiinsa. T:avat askeleet. T:i ilman päämäärää katuja pitkin. Tällä retkellä tulemme kylläkin t:amaan rämeitä ja helluvia hetteitä KIVI.

tallustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Kävellä, käydä, astua, mennä, tulla t. T. verkalleen tietä pitkin. T:i väsyneenä illalla kotiinsa. Salolla t:eva karhu.

1. **tallutta|a**[2*] *v. murt.* taltuttaa. | Reki varsan t:a SL.

2. **tallutta|a**[2*] *v.* Kivellä: tallustaa. | Jos niin hulluksi päättyisinkin ja lähtisin t:maan takaisin vanhoilla koivillani.

talluuttaa[2*] *v.* tav:mmin tallauttaa.

talma[10] *s.* **1.** tahma, lima. | Vedenpinnalla oli rasvaista t:a. Maassa oli tahmeaa t:a. Lapsella oli t:a silmässä. Sairaan suusta valuva t. **2.** usva, huuru. | - - nousi t. taivahalle, / utu ilmoillen yleni KAL. - - pakkasen hengitys [on] lyönyt ovivaatteen valkoiseen t:an HEPOR. — *Kuv.* - - epätiedon t. ja himmeys muu HAAHTI.

talmaantu|a[1*] *v.* tulla talmaiseksi. | Likavesiastian reunoihin t:nut ja kuivettunut lika. Kostuttaa t:nutta kieltä.

talmai|nen[63] *poss.a.* T. lätäkön pinta. T:set pilvet.

talmikulta *s.* kylmänä taottava messinki(laji), josta helpon muovattavuuden takia valmistetaan epäaitoja, us. ohuesti galvanoimalla kullattuja koruja.

talmud[7] *s.* juutalaisten pyhiin kirjoihin kuuluvia Mooseksen lain selityskirjoja.

talmudilai|nen[63] **1.** *a.* talmudin mukainen, talmudia noudattava, talmudiin perustuva tai kuuluva, talmudin. | T. juutalaisuus otaksuu synagoogalaitoksen olevan patriarkkain ajoilta. Uusheprealainen eli t. kieli. T. kirjallisuus. **2.** *s.* talmudin tunnustaja tai tutkija, talmudin sääntöjen noudattaja, talmudisti.

talmudisti[4] *s.* = ed. 2.

talo[1] *s.* Merk.-ryhmät eivät aina ole tarkkarajaisia.

I. 1. rakennustavaltaan kohtalaisen kehittynyt (puusta, tiilistä, teräsbetonista tms. tehty) tav. (suhteellisen) kookas asuinrakennus. | Hirsistä, laudoista, tiilistä, kivestä tehty t. Vuorattu, rapattu, valkoiseksi maalattu, punainen t. Yksi-, kuusi-, monikerroksinen t. Yhden perheen t. Kaksi asuntoa käsittävä t. T., jossa on pelkkiä osakehuoneistoja. A. omistaa t:n kirkonkylän keskustassa, Töölön kaupunginosassa. T:n seinät, katto, ovi, ikkunat. T:n vuokralaiset. Alivuokralaiset on merkittävä t:n kirjoihin. Asuu Valkeakoskella Melan t:ssa. Toinen t. oikealla bussipysäkiltä lukien. Etelä-Kiinassa voi tavata joko lauttojen päällä olevia tai laivamaisia uivia t:ja. — Vrt. IV.1. | T. [menonyymisesti: talonomistaja tms.] ei maksanut vuokralaisen huoneistossaan toimittamia korjauksia. T. on velvollinen huolehtimaan katuosuudestaan. — Maalaisoloista puhuen us. nimenomaan itsenäisen maatilan, talon (merk:ssä II) asuinrakennus. | Maantien varressa oli komea t. karjasuojineen ja muineen, vähän kauempana pikku mökkejä ja järven rannalla kaupunkilaisten huviloita. — *Kuv.* - - siis pyri taivaan t:hon / hurskaitten, pyhäin seuraan VK. — *Yhd.* hirsi-, kivi-, lauta-, puu-, tiilit.; kerros-, ketju-, koonta-, lamelli-, piste-, pääty-, rivi-, tornit.; kulma-, torinvierit.; keskuslämmityst.; arava-, omakoti-, osake-, vuokra-, yhdenperheent.; asuin-, asuntot.; helsinkiläis-, kaupunki-, porvaris-, yksi-

tyist.; kummitust.; leikki-, nukent.; kortti-, paperi-, piparkakkut.

2. väljemmin: muista kuin (pelkistä) asuinrakennuksista. a. vars. yhd:ojen jälkiosana: viraston, liikkeen, yhdistyksen tms. omistama tai käytössä oleva rakennus. | Koulu on saanut oman t:n. Maapäivien t. Nuorisoseuran t. (us. ◡). Tieteellisten seurojen t. (entinen Säätytalo) Helsingissä. — *Puhek.* vars. ulkopaikallissijoissa ilman tarkempaa määräystä työväen-, ylioppilas- yms. taloista. | Menivät [työväen]t:lle iltamiin. T:lla on huomenna tanssit. Tapaisimmeko Vanhan [Ylioppilas]t:n edessä? — *Yhd.* akatemia-, asema-, eduskunta-, hallinto-, hallitus-, huvi-, iltama-, kahvi-, kerho-, kestikievari-, kirjasto-, kokous-, kongressi-, konsertti-, koulu-, kunnallis-, käräjä-, liike-, lyseo-, lähetystö-, maja-, messu-, parlamentti-, poliisi-, posti-, pörssi-, radio-, raittius-, seurakunta-, tavara-, teatteri-, toimi-, vaivais-, valtiopäivä-, varasto-, virasto-, virka-, yhdistys-, ylioppilast.; kauppalan-, kaupungin-, kunnan-, köyhäin-, lasten-, palokunnan-, piispan-, senaatin-, seuran-, työväent.; ilot. b. asuinrakennuksen ja lähellä olevien talous- ym. rakennusten muodostamasta rakennusryhmästä. | Mäelle saavuttuasi näet t:sta jo saunan. | Jos käsittelemme kansanrakennuksia elimellisenä kokonaisuutena, t:na, emme mielellään t:ksi tunnusta metsäläisen emmekä vielä kaskikiertolaisenkaan vähäpätöistä rakennusryhmää - -. T:na voimme oikeastaan pitää vasta kehittyneemmän maanviljelysasteen, kaski-vuoroviljelyn aikaista, salvosrakenteista rakennusryhmää J.AILIO. — *Yhd.* umpit. c. *harv.* muista kuin ihmisten käyttöön tarkoitetuista rakennuksista. | Eläintarhan apina-, lintut.

II. itsenäinen, rakennettu (talonpoikainen) maatila, joka tav. on vähintään niin suuri, että viljelijä (perheineen) saa siitä pääasiallisen toimeentulonsa; *lak.* ym. ammattikielessä: maarekisteriin merkitty itsenäinen, tav. rakennettu maatila; talo ja tontti (kaupungissa); vrt. tila, torppa, mäkitupa, asuntotila, kartano. | Varakas, köyhä t. Anttila oli pitäjän suurimpia t:ja. Ison t:n isäntä, emäntä, poika. T:n pellot, metsät. T. ja sen torpat. T:n kokoinen torppa. Viljellä t:aan. On itse kuokkinut t:nsa korvesta. T., jolla ei ole muiden kanssa yhteisiä tiluksia. Lehmiä oli 4—10 t:ssaan 'kussakin talossa'. Isännättömän t:n kynnöt jäivät tekemättä. A. on karjakkona N:n t:ssa. Tottumaton maanviljelijä häviää helposti t:staan. T:nsa juonut renttu. Susijahtiin lähti mies joka t:sta. Mies t:sta ja kaksi parhaasta [us. laajemmin = kaikki miehet tms.]! - - köyhän miehen [ei] ollut helppoa saada elettävää t:a KATAJA. Tietysti olisi hyvä, jos t:on naitaisiin t:sta NUOLIV. Ison t:n piiat ovat kuin pienen t:n tyttäriä SL. Tekemällä torpasta t. tulee SL. — Asua [= asukkaana viljellä] t:a. Talli, navetta ja muut t:n pidossa tarvittavat rakennukset. - - sinun isäsi oli jämerä ja asiallinen t:n asuja SILL. — *talo(t) ja tavara(t)* us. myös laajemmin: kaikki mitä jku omistaa, koko omaisuus. | Hätäkös on olla maahenkinen, kun on t:t ja tavarat AK. Maanviljelijät hyvin mielellään näyttelevät t:jaan ja tavaroitaan AHO. Lähimmäisensä t:n ja tavaran anastaja. Mieheltä meni t. ja tavarat. Heillä ei itsellään ollut t:a eikä tannerta.

— *Erik.* 1. vars. *hist.* maatilan kameraalisesta suuruudesta: savu, koukku, manttaalin tila, kokonaistila tms. | Hämeessä koko t:a eli koukkua kohti annetut sarat olivat 6 tankoa leveät. Sotaväenotossa 10 savua eli t:a asetti yhdessä yhden miehen. T. eli kokonaistila. — *Harv.* kameraalisena mittana: manttaali. | V:n 1684 säännöksen mukaan ei erittäin asuttava ja viljeltävä perintötalo saanut olla pienempi kuin 1/4 t:a (manttaalia) V.VOIONMAA. 2. talosta palvelusväen, alustalaisten tms. kannalta (työpaikkana tms.). | Torpparien oli tehtävä päiviä t:on. T:n ruoassa olevat palkolliset, päiväläiset. Piiat saivat tehdä pukunsa t:n tavarasta ja t:n ajalla. Mitä se torppariin kuuluu, mitä t:n kanat syö SP. — Laajemmin. | Vanhaemäntä oli lähtenyt t:n [= talon isäntäväen] puolella käymään. Me toiset, niin kauan kuin viivymme kotomme rakkaissa nurkissa ja olemme naimattomia miehiä, teemme t:n työtä, syömme t:n ruokaa ja saamme t:sta vaatteet KIVI. — Alivuokralaiset kutsuttiin t:n [= isäntäväen, vuokranantajan] puolelle kahville. 3. *yhd.* Maa-, yksinäist.; emä-, kanta-, pää-, tytärt.; augmentti-, kruunun-, lampuoti-, maakirja-, rajapiiri-, rälssi-, säteri-, verot.; harjoittelu-, karja-, kirjanpito-, laidunt.; piimät.; savit.

III. *yhd.* kohtiin I ja II liittyen. | Autio-, herras-, hämäläis-, karjalais-, maalais-, malli-, osto-, perintö-, pohjalais-, savolais-, suku-, talonpoikais-, uudis-, velkat.; pien-, suurt.; koti-, lähi-, naapuri-, sukulais-, tuttavat.; kuolin-, syntymät.; palvelust.

IV. laajemmin ja *kuv.* 1. lähinnä kohtaan I.1 liittyen. a. talo asukkaineen, tavaroineen yms. kokonaisuutena; koti, talous. | Koira on hyvä t:n vahti. En salli sellaista elämää omassa t:ssani. Olla herra, isäntä t:ssaan. Lukkarin t:ssa näytti rouva pitävän ohjaksia käsissään. Koko t. oli sekaisin varkaiden jäljiltä. Erimielisyydet selvitettiin, ja rauha palasi t:on. T:on oli kutsuttava lääkäri. Onnea uuteen t:on! Terve t:on! Rauha t:osi! T. on hiljentynyt, valotkin jo sammutettu. Koti ei tunnu enää kodilta äitipuolen muutettua t:on. Ajoi vilpillisen palvelijan t:staan. Kutsu häihin on lähetettävä niin ajoissa, että vieraspaikkakuntalaisillakin on aikaa järjestää matkaa varten t:nsa. — *Raam.* vanhastavasti. | Näin sanoo Herra: Toimita t:si [= järjestä asiasi tms.]; sillä sinä kuolet etkä enää parane VT. Nyt toimita t:s, / on hetki se tuntematon, / jona sammuva valos, / elonkynttiläs suitseva on SARKIA. b. ed:een läheisesti liittyen metonyymisesti talon asukkaista. | Koko t. oli jo jalkeilla. T. nukkui täydessä rauhassa. T:t heräsivät aamuaskareihinsa. - - t. työlle, vieras tielle / hyvistäki juomingista! KAL. T. elää tavallaan, vieras kulkee ajallaan SL. c. ed:iin liittyen talosta, kodista vierailu- tms. paikkana. | Tapasin A:n ja pyysin häntä poikkeamaan t:on [= pistäytymään kotiini vierailulle], mutta hän ei ehtinyt tällä kertaa. Käy-

käähän vastakin t:ssa! kehotteli illan isäntä poistuvia vieraitaan. Älkäähän t:a kiertäkö [= pistäytykää meillä käymässä], kun sielläpäin liikutte! KOJO. T:n emäntä otti vieraat vastaan, sillä kauppias ei ollut itse kotona. T:n nuori herra. Vieraille tarjottiin parasta, mitä t:ssa oli. Ei ole t. eikä mikään, jossa ei vierasta kahvitella. Ei t:sta niin lähdetä kuin torpasta [= vierasta ei lasketa pois kestitsemättä] SP. Hyvä t., mutta pitkät ryypynvälit (leik.) SP. Vanhoina aikoina ei vieraille annettu t:n puolesta haarukkaa, vaan jokainen toi sen mukanaan. — *Yhd.* hautajais-, hää-, juhla-, kinkeri-, kuuliais-, morsius-, pito-, sulhas-, surut.

2. (lähinnä kohtaan II.2, mutta osaksi myös kohtaan I.2.a liittyen) liikkeestä, laitoksesta, virastosta tms. työnantajana, työpaikkana. | Faktori, joka on ollut 30 vuotta saman t:n palveluksessa. Liikkeen pikkujoulu on tilaisuus, johon t:n koko henkilökunta saapuu. Vanhat virkailijat opastivat tulokasta t:n tavoille. Myöhästyminen ei kuulu t:mme tapoihin. Kulutti t:n aikaa [= työ-, virka-aikaa] yksityisasioidensa hoitamiseen. Tilasi t:n laskuun myös yksityispuhelunsa. Työnjohtaja, joka kaikessa piti t:n puolta. T:n edun mukaista on, että henkilökunnan viihtyisyydestä pidetään huolta. T:lla ei ole mitään sitä vastaan, että otan lisätyötä t:n ulkopuolelta. — Laajemmin. | Uusi opettaja käytti opetusmenetelmiä, jotka eivät olleet kuuluneet t:n tapoihin. Sairaalaan tullut potilas oppii pian t:n tavoille.

3. *asettua, ryhtyä, ruveta, käydä, jäädä* [yms.] *taloksi.* a) asettua asumaan, majailemaan, olemaan jhk, talottua. | Etelästä tullut kullanhuuhtoja kävi autiomajaan t:ksi. Asettuivat t:ksi hotelli Torniin. No, enhän minä teille nyt aivan t:ksi jää! | Vähitellen taivuin minä t:ksi entiseen kotiini. Ajan ollen minä töihinkin tavastuin, ja emäntä uskoi minulle melkein kaikki isäntämiehen toimet AHO. — *Erik.*, vars. *kans.* jkn kanssa yhdessä asumaan, samaan talouteen asettumisesta, yhteisen talouden perustamisesta, vars. naimisiinmenosta. | Suostutko minun kanssani t:ksi rupeamaan? Sitten [sodan loputtua] ruvettaisiin [Liisan kanssa] t:ksi ja rakennettaisiin torppa jonnekin Karkun takamaille JÄRVENT. b) ed:een liittyen: asettua oleilemaan (vieraassa paikassa) mukavasti, kuin kotonaan ja turhia pois kiirehtimättä; us. ystävällisenä kehotuksena vierailulle tulijoille. | Sotilasjunassa olivat miehet asettuneet t:ksi koettaen etsiä itselleen niin mukavaa paikkaa kuin mahdollista. Toimitti asiansa, mutta ei suostunut jäämään t:ksi. Isäntä kehotti vieraita käymään t:ksi. Riisukaa päällysvaatteet ja käykää t:ksi! Käy t:ksi ja ole kuin kotonasi! — *olla talona, päästä taloksi* (kans.) a) yhdessä, samassa taloudessa asumisesta, yhteisen talouden pitämisestä. | - - on ollut kettu ja kissa ja pukki yhtenä t:na KS. b) talollisena, tilallisena olemisesta. | Vähällä t:ksi päässyt AK. Vaikea varahin nousta, haikea t:na olla SL.

talo|huijari *s.* Maatila, joka on joutunut t:huijarien käsiin. **-huijaus** *s.*

taloi|nen[63] *a.* **1.** jossa on taloja; asuttu. | Järvi t:sine rantoineen. Muuttaa sydänmailta t:semmille seuduille. Metsä rupesi harvenemaan, alkoi tulla t:sia taipalia, ensin pienoisia mökkejä, sitten suurempia kartanoita AHO. Ja jostakin koivikon raosta kuulsi t:sen vaaran päällys, vanha Mäkkyiskylä LEHT. — *Yhd.* puna-, valkot.; moni-, vähät.; yksi-, kaksi-, kolmi-, seitsen-, 30-t. **2.** *kans.* taloon kuuluva, talon; talollisten säätyyn kuuluva, talollinen, talolle ominainen. | T:sena väkenä Mäkelässä oli emäntä ja isäntä sekä kaksi lasta. Mökin tyttö, joka sai t:sen kosijan. Hyvin on hyvä emäntä, / tuo tarkka t. vaimo, / osannut oluet panna KAL. — (Vars. suurehkosta) maalaistalosta (erotukseksi torpista, mäkituvista ym.). | Toiset syntyvät mökissä, toiset t:sessa talossa. Tilattomien tytöistä tuli piikalikkoja, jos eivät sattuneet t:seen taloon naiduksi joutumaan. T:sessa talossa ei emännän syönti tunnu ei kerrassaan mitään KAUPPISH.

taloittain *adv.* talo talolta, talojen mukaan, talo kerrallaan. | T. tehty luettelo. Myllyvuorot oli jaettu kylän kesken tarkasti t. Eivät miehet yksitellen hiihtäneet, eivätkä t:kaan erän ajoon lähteneet AHO.

talo|johdin *s. sähk.* vrt. seur. **-joh|to** *s. tekn.* vain jnk tietyn talon tarvetta palveleva johto. | Tontinomistajat huolehtivat yksityisistä viemärijohdoista, t:doista. T:don liittäminen vesijohtolaitoksen pääjohtoon. T:doissa sallittu kaasunpaine. Sähkövirta johdetaan jakeluverkosta taloihin t:toja pitkin.

talok|as[66*] *s. kans.* ja *vanh.* talollinen. | Pitäjän t:kaat ja mökkiläiset. Kävi t:kailla töissä. T:kaan tytär. T. Ville Multanen. — *Yhd.* uudist.

talolli|nen[63] tilallinen. **1.** *s.* itsenäisen, vars. keskikokoisen maatilan omistaja (ja viljelijä), talokas; vars. *mon.* näistä perhekuntineen säätynä; vrt. isäntä, talonpoika, maanviljelijä, tilanomistaja. | T. Kustaa Korkeila. T:sen poika, tytär. Kylän t:sten yhteisesti omistama mylly. T:set ja tilattomat, torpparit. T:set ja rusthollarit. Suku alentui t:sista torppareiksi. - - suomenpuolelaiset olivat ruotsalaisiin verraten kuin mökkiläisiä t:sten rinnalla JÄRVENT. — *Yhd.* kruunun-, vapaa-, verot.; pien-, suurt. **2.** *a.* joka omistaa itsenäisen maatilan, tilallisten säätyyn kuuluva, taloinen. | Pitäjän t. väki. Vaikka olikin piika, niin oli kuitenkin t:sta sukua. Oli ylpeä t:sesta syntyperästään. - - sivukummiksi oli aivan erikoisen sopiva joku t. vanhapoika SILL.

talollisen|poika *s.* T. Martti Peltola. **-tytär** *s.* T. Vieno Vähämäki.

talollis|luokka *s.* vrt. talollissääty. | Tilaton väestö ja t. T:luokkaan kuuluva henkilö. **-su|ku** *s.* Rikas t. A. on vanhan vesilahtelaisen t:vun jäsen. **-sääty** *s.* talollisten ja heidän perhekuntiensa muodostama yhteiskuntaluokka; talollisluokka; vrt. talonpoikaissääty. | Kuulua t:yn. Olla t:ä. — V:n 1649 valtiopäivillä suostui t. maksamaan erikoista veroa vapautuakseen kyyditysvelvollisuudesta. **-väestö** *s.*

talo|luku *s.* **1.** Kylän t. lähenteli kahtakymmentä. T:luvultaan pienehkö asutusalue. **2.** manttaali(luku). | Pappilaa ja kirkkoa rakennettaessa

ainekset oli tuotava ja ajotyöt tehtävä t:luvun eli manttaalin perusteella, mutta päivätyöt ruokakunnittain. Myydyn talonosan t. Muodostettavan uuden talon kameraalinen t. **-meri** *s. kuv.* Kaupungin valtava t. **-muoto** *s.* Vanha t., jossa katusivu on hyvin lyhyt. — Maamme länsiosissa syntyi t:ja, joissa rakennuksilla on säännönmukainen ja tietty järjestyksensä.

talon|asema *s. lak.* ja *vanh.* tontti(maa). | Kaupunkitaloon ja t:asemaan otettu kiinnitys. Varsinaista kaupunginaluetta ovat t:asemat sekä kadut ja torit. Rakennuskaaressa on säännöksiä mm. t:asemalle rakentamisesta. **-asuja** *s.* (myös ⁀) maatilaa asukkaana viljelevä tai hoitava henkilö. | Hyvä, huono t. Kummastakaan pojasta ei tullut t:a, ja tila joutui vieraiden käsiin. **-emäntä** *s.* maalaistalon emäntä. | Ponnekas t. **-haltija** *s.* **1.** T:n suhtautuminen palkollisiinsa. **2.** T:lle annettu uhri. **-hoi|to** *s.* Maanviljelijän t:dossa tarvitsemat koneet. **-isän|tä** *s.* maalaistalon isäntä, talollinen. | T. Taavi Lehtinen. T:nät ja torpparit. **-ja|ko** *s.* maatilan jako. | T:ossa vanhimmalle pojalle jäänyt osuus. **-juss|i** *s. leik.* talonisäntä, maanviljelijä, talollinen. | Rikas t. T:it ja muut turpeenpuskijat. Ei t:eilta leipä lopu. **-katselmus** *s.* Kruununtilalla asukkaan muuttaessa pidettävä t. **-katselmus(pöytä)kirja** *s.* **-katsojais|et** *s. mon. kans.* tulevan morsiamen ja tämän vanhempien sulhasen luokse vähän ennen kihlajaisia tekemä vierailu. | Morsian kävi äitinsä kanssa t:issa. Tulla t:iin, t:ille. — *Leik.* yleisemmin. | Koulun entisille oppilaille uuden koulutalon valmistuttua järjestetyt t. **-kaup|pa** *s.*, us. *mon.* Tehdä t:at. T. syntyi pitkän neuvottelun jälkeen. T:oilla rikastunut mies.

talonki[6*] *s. liik.* obligaatioon tai osakkeeseen kuuluva osoitus, joka oikeuttaa arvopaperin haltijan saamaan uuden korko- tai osinkolippuarkin, kun entinen on loppunut, emälippu; vrt. kanta(lippu).

talon|kirja *s.*, tav. *mon.* kiinteistön omistusoikeuden osoittava asiakirja, so. joko alkuperäinen saantoasiakirja, kiinnekirja tai lainhuudatuskirjan ja lainhuutorekisterin ote, talonpaperi. | Nimismies kävi tekemässä t:kirjat. Jos t:kirjat turmeltuvat tai hukkaantuvat, - - antakoon tuomari tahi pormestari ja raati uuden t:kirjan LK. **-koira** *s.* talonvahtina pidetty, talonvahdiksi koulittu tai sopiva koira. | Lapinpystykorva soveltuisi erinomaisesti maaseudulle t:ksi, se kun pienen metsästyshalunsa takia ei olisi vaarana metsänriistalle. **-mie|s** *s.* **1.** talon ja sen tontin kunnossapidosta ja tav. talon lämmityksestä huolehtiva henkilö, joka myös voi pitää asukasluetteloa ja muulla tavoin olla poliisiviranomaisten apuna. **2.** *kans.* talonväkeen kuuluva mies, us. = talollinen, talonpoika. | Kaikki t:het lähtivät tukkimetsään. **-numero** *s.* maakirjaan otetun kokonaisen tilan, maakirjatalon, rekisterinumero, talonumero, maakirjanumero; maakirjatalo. | Samaan t:on kuuluvat tilat. Kylä, jossa on vain kaksi t:a. Saman kantatalon eli t:n osakkaat. **-omistaja** *s.* T. ja talon vuokralaiset. **-osa** *s.* Halkomalla voi jakaa erilleen vain tietyn t:n, mutta ei määräalaa. Myydyn t:n taloluku. — Kiinnitys voidaan saada mm. maatilaan maalla sekä taloon ja t:an kaupungissa. **-osakas** *s.* kaupunkitalon (ja -tontin) osakas, osatalokas. **-ostaja** *s.* **-osto** *s.* **-osuu|s** *s.* = talo-osuus. | A. luovutti t:tensa isännäksi tulleelle vanhemmalle veljelleen. — V. 1933 nuorisoseuroilla oli 759 omaa taloa, minkä lisäksi ne omistivat 107 t:tta. **-paik|ka** *s.* **1.** paikka, jossa talo, asumus (talousrakennuksineen) on, johon sellainen aiotaan rakentaa tai jossa sellainen on ollut; vrt. tontti. | Hyvä, sopiva, kaunis t. Autioitunut t. Etsiä t:kaa. Isäntä oli luvannut vanhalle rengilleen t:an. Etäällä t:asta olevat viljelykset. Vaikka Juho oli ollut vaan kolme päivää t:alla työssä, oli hänellä kuitenkin jo huoneen alkua PÄIVÄR. — Määräraha suunnitellun merimieskirkon t:an lunastamiseksi. **2.** *harv.* rakennetusta itsenäisestä maatilasta. | - - t:koja ei ollut tullut lisää, vaan viljelysten laajeneminen oli kokonaisuudessaan koitunut entisten hyväksi E.JUTIKKALA. **3.** tav:mmin ⁀. | Isäntä huomasi aamulla t:koja kierrellessään, että aittaan oli murtauduttu. **-paperi** *s.*, tav. *mon.* talonkirja. **-pi|to** *s.* maatilan pito, maatilan viljeleminen (omistajana). | Viisas, tarmokas, taitamaton t. Vanha isäntä luovutti t:don pojalleen. T. joutui hunningolle. T:dossa tarvittiin paljon väkeä, kun maat olivat suuret ja töitä paljon. Taidossa t. eikä paljossa väessä SL. **-pitäjä** *s.* vrt. ed. | Vanhin pojista peri kotitilan, mutta hänestä ei ollut t:ksi.

talonpo|ika *s.* **I. 1.** vars. vanhoista säätyjaon aikaisista oloista: maalaisväestöön kuuluva omistamaansa tai muuten (vuokra- tms. suhteen perusteella) hallussa pitämäänsä maata (itsenäisenä yrittäjänä) viljelevä ja siitä pääasiallisen toimeentulonsa saava mies (ei kuit. yläluokkaan kuuluvista, suurmaanomistajista, kartanonherroista yms.); nykyoloissa tav. maanviljelijäväestöön kuuluvuutta (us. tunnepitoisen) tähdentävästi (ei tittelinä) pienehkön tai vars. keskikokoisen maatilan omistajasta (haltijasta) ja viljelijästä (tilallisesta, talollisesta) tai yl. maanviljelijästä, maamiehestä, harv. laajemmin yl. maanviljelyksestä ja sen sivuelinkeinoista toimeentulonsa saavista, maatalousväestöön kuuluvista. | Suomessa ja muissa Pohjoismaissa t:jat ovat aina olleet vapaita miehiä, mutta monin paikoin muualla he ovat aikoinaan olleet maaorjan asemassa. Ruotsi-Suomen t:jat olivat joko itsenäisiä talollisia, yhteismaat:ikia tai lampuoteja. Neuvostoliitossa kollektiiviin kuuluvat t:jat. Suomalainen, intialainen t. Juureva hämäläinen t. Itsenäinen t. Seudun vauraimmat t:jat. T. työssä pellollaan. Kaupungissa ostosmatkalla oleva t. T. ja hänen renkinsä. A. on t:jan poika. Suolainen ja sakea on t:jan makea SP. — Pitäjän säätyläiset ja t:jat. Työläiset ja t:jat ovat tulleet poliittisesti merkittävimmiksi yhteiskuntaluokiksi. — *Erik.* **a.** *mon.* talonpojista säätynä, talonpoikaissäädystä. | Aatelisto, papisto, porvaristo ja t:jat. T:ikien edustajat säätyvaltiopäivillä. **b.** talonpoikaisväestöön kuuluvista, maalaisista korostaen heidän (aikaisemman)

elin- tai sivistystasonsa alhaisuutta, yhteiskunnallista vähäarvoisuuttaan tai *halv.* yksinkertaisiksi, tyhmiksi, moukiksi käsitettyinä. | Herrat ja t:jat. Ei tehnyt eroa herran ja t:jan välillä, vaan kohteli kaikkia samalla tavalla. Aatelisesta syntyperästään huolimatta Tolstoi koetti elää t:ikana t:ikain keskuudessa. Mutta peijata ja nylkeä t:ikaa, siihen kyllä [herrat] ovat miehiä KIVI. Pois tieltä, t., päästä herra helvettiin SP. Ylpeys käy t:jankin takissa SL. — Oppimaton, tyhmä t. Ei t. [= talonpoikaisuus] lähde ensimmäisessä pesussa SL. **c.** *yhd.* Kruunun-, lahjoitusmaa-, läänitys-, ratsu-, rälssi-, vero-, vuokra-, yhteismaat.; pien-, suurt. **2. a.** šakkipelissä: sotilas, moukka. | T:jan uhraus. — *Kuv.* Pikkuvaltioista on tullut pelkkiä t:ikia suurvaltojen šakkipelissä. **b.** taljoissa esim. rikiä kiristettäessä käytetty kytky(solmu). **II.** talollisen, tilallisen pojasta par. ⌒.

talonpoikai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** talonpoikiin, talonpoikien luokkaan, maalaisrahvaaseen kuuluva, talollis-. | T. mies, nuorukainen. T. maanomistaja, perhe. T. väestö. Kirkkoraadin t:set jäsenet. T:sista vanhemmista syntyryt. Olla t:sta sukua. Papisto, virkamiehistö ja t. kansa. Herrastalouksiin peruna levisi nopeasti, mutta t. kansa teki monin paikoin sitkeää vastarintaa. — *S:sesti.* T:set ja herrat. T:setkin kiistelivät keskenään kristillisestä penkkijärjestyksestä. **2.** talonpojalle, talonpoikaisväestölle, maalaisrahvaalle ominainen tai kuuluva, sen käyttämä, asuma, harjoittama, harrastama, valmistama tms.; talonpojan, talonpoikaisväestön. | T:sissa oloissa kaksikerroksisia asuinrakennuksia rakennettiin ainoastaan maan länsiosissa. Kylvöheinän viljely sai vähitellen jalansijaa t:sissakin taloissa. T. elämäntyyli eroaa vieläkin olennaisesti kaupunkilaisesta. Suomi on kehittymässä lujalta t:selta pohjalta monipuoliseksi teollisuusmaaksi. — T. luonteenlaatu. A. on pystypäisen ja itsetietoisen t:suuden juureva edustaja. - - tuo oikea t:suus - -, sulotarina rehellisestä ja suorasta talonpojasta LEHT. — T. käsityötaide, rakennustyyli. T:set huonekalut. T. reki. — *Erik.* talonpoikaisväestön, maalaisrahvaan (entistä) alhaista sivistys- tai elintasoa tms. korostaen: yksinkertainen, vaatimaton, rahvaanomainen, maalainen, kehittymätön, moukkamainen. | Tavoiltaan t. pappi. Kömpelö ja t. käytös. T:sesti pukeutunut henkilö. T. ateria. T. puhetapa herraskaisen sievistelyn vastakohtana. Häpesi muka liian arkipäiväistä ja t:sta nimeään. T. ahdaskatseisuus. Kertomuksen sankarin yksinkertaisuus ja t:suus. Ja hänestä katoaisi kaikki t:suus ja hänen käytöksensä olisi kuin kaupungin neidin TALVIO. Noin terveesti nousee suomalainen rahvas taannoisesta raa'ahkosta t:suudestaan siistimpään nykyaikaisuuteen SILL.

talonpoikais|alus *s. hist.* talonpoikaispurjehdusta harjoittava alus. **-armeij|a** *s.* (pääosaltaan) talonpojista muodostettu, us. (perusteellista) sotilaskoulutusta saamaton tilapäisarmeija. | Sveitsin t:ojen voitokas taistelu ritariarmeijoja vastaan. Vapaussodan aikainen Suomen t. **-asun|to** *s.* Tupa on t:non yhteinen oleskelu- ja työhuone. **-asutus** *s.* **-edustaja** *s.* Säätyvaltiopäivien t:t. T:in, ns. herrainpäivämiesten, vaalin toimittivat 1500-luvun jälkipuoliskolla voudit. **-elämä** *s.* T:ä kuvaava kirja. **-emäntä** *s.* **-häät** *s. mon.* **-ihminen** *s.* **-isäntä** *s.*

talonpoikaisittain *adv.* talonpojan tapaan, talonpoikaisesti. | T. pukeutunut henkilö.

talonpoikais|jalkaväki *s. hist.* vrt. talonpoikaisarmeija. | Jalkaväen merkitys alkoi 1400-luvulla uudelleen kasvaa varsinkin sveitsiläisen t:jalkaväen ansiosta. **-johtaja** *s.* Nuijamiesten t:t. **-joukko** *s.* T:jen korvaaminen vakinaisella sotaväellä. **-juusto** *s.* maalaisjuusto. | Useimmat suomalaiset t:t ovat nelikulmaisia ja ne valmistetaan muotissa. **-järjestö** *s.* **-jär|ki** *s.* **1.** arvostavasti: teoreettisuudesta, haihatteluista vapaa, käytännöllinen, selvä, terve järki. | Käytännöllinen, koeteltu, terve, tavallinen t. Suunnitelmia laadittaessa on käytettävä tervettä t:keä, sillä muuten eksytään hedelmättömään kamariteoriaan. Don Quijotella ei ole aseenkantajansa käytännöllistä t:keä. T:jen mukaan asia on yksinkertainen, vaikka lakimiehet ovat sitä koettaneet parhaansa mukaan monimutkaistaa. **2.** kehittymätön, yksinkertainen, tyhmä järki. | Hänen yksinkertainen t:kensä ei käsittänyt, ettei tapeltu, kun kerta sitä varten oli matkaan lähdetty JÄRVENT.

talonpoikais|kansa *s.* Roomalaiset olivat vanhimpina aikoina yksinkertaista t:kansaa. — Maamme koko t. 'talonpoikaisväestö'. **-kapina** *s.* Nuijasota on historiamme suurin t. **-kauppa** *s.* Talonpoikaispurjehdus ja -kauppa. — Kaupunkien entinen kukoistava t. eli välitön tavarain myynti maaseudulta hevosineen saapuneille ostajille, jotka useimmiten samalla toivat kaupPiaalle myytäväksi omia tuotteitaan. **-kauppias** *s.* **-koti** *s.* **-kulttuuri** *s.* Kreikassa vallitsi vielä Homeroksen aikana vaatimaton t. — Suomalaisen t:n erikoispiirteet. Maaseudun herraskartano- ja t. **-kunin|gas** *s.* **1.** kuningas, joka erikoisesti suosii ja tukee talonpoikia, rahvasta. | Kansa antoi Kaarle IX:lle nimen "hyvä kuningas", mutta aatelisto pilkkasi häntä "t:kaaksi". **2.** mahtava talonpoika, talonpoikaisjohtaja. | Ja te sydämettömät t:kaat, köyhien mökkiläisten sortajat, korpeenkarkottajat! KIANTO. **-kuva** *s.* vrt. talonpoikaismaalaus. | Millet'n maalaamat vaikuttavat t:t. **-kuvau|s** *s.* Linnankosken t. "Pakolaiset". T:ksen mestarina pidetty maalari. **-kylä** *s.* **-levottomuu|det** *s. mon.* Elimäellä tapahtui jo 1690-luvulla t:ksia. **-liit|to** *s.* Sveitsin maatalousväestön järjestäytyminen lujaksi t:oksi. — Suomen maalaisliittoa vastaava Ruotsin t. **-luokka** *s.* Itsenäinen, sorrettu t. A. kuuluu syntyperänsä puolesta t:an. **-lähetystö** *s.* V. 1861 kävi t. keisarin luona anomassa, että suomea saisi käyttää opetuksessa ja oikeudenkäytössä. **-maalau|s** *s.* talonpoikaiselämää esittävä maalaus. | R. W. Ekmanin t:kset. A. Tideman on Norjan t:ksen johtava nimi. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* talonpoikamainen. | T. ajattelutapa. T:sen rehti ja rauhallinen mies. **-marssi** *s.* talonpoikien, maaseutuväestön eräissä maissa suorittamista jouk-

komielenosoituksista; vars. kesällä 1930 Helsingissä toimeenpannusta kommunisminvastaisesta mielenosoituksesta käytetty nimitys. **-mies** *s.* **-nainen** *s.* **-neuvosto** *s.* Venäjällä bolševikkivallankumouksen jälkeen maaseudulle perustetuista järjestöistä. **-nuorukainen** *s.*

talonpoikais|olot *s. mon.* T:oloissa ruoka on yksinkertaisempaa kuin kaupunkioloissa. T:-oloista lähtenyt virkamies. **-papu** *s.* härkäpapu. **-perhe** *s.* **-pidot** *s. mon.* **-pioni** *s.* Paeonia festiva, yleisesti viljelty pioni, jonka kukat ovat joko yksinkertaiset tai kerrannaiset. **-pirtti** *s.* **-puku** *s.* **-puolue** *s.* Norjan t. Maalaisliitto haluaa kehittää suhteitaan muiden maiden t:isiin. **-purjehdu|s** *s.*, vars. *hist.* (rannikko- ja saaristo)talonpoikien omistamillaan (purje)aluksilla oman maan rannikolla tai sisämerillä harjoittama kauppa ja rahdinkuljetus. | Rannikolla, Itämeren piirissä harjoitettu t. **-päällikkö** *s.* Nuijasodan t. Jaakko Ilkka. **-rahvas** *s.* **-rakennus** *s.* **-rokokoo** *s.* Pohjoismaissa alkuperäisestä suuresti yksinkertaistunut (kansanomainen) rokokootyylin muuntuma. | T:ta oleva ruokahuoneenkalusto. **-romaani** *s.* "Seitsemän veljestä" on kirjallisuutemme suurin t. **-runoilij|a** *s.* vars. viime vuosisadalla etenkin Savossa esiintyneistä itseoppineista kansanmiehistä, jotka enimmäkseen kalevalanmitalla kirjoittelivat tilapäisrunoja mitä erilaisimmista aiheista; rahvaan-, kansanrunoilija. | Paavo Korhonen on kuuluisin ja tuotteliain t:oista. **-runous** *s.* vrt. ed. **-sivistys** *s.* **-so|ta** *s.* Keski- ja uuden ajan alussa useissa Euroopan maissa käydyt t:dat saivat alkunsa talonpoikien pyrkimyksestä asevoimin parantaa yhteiskunnallista ja taloudellista asemaansa. **-sotilas** *s.* **-soturi** *s.* **-su|ku** *s.* Vanhan t:vun jälkeläinen. **-syntyinen** *a.* T., ensi polven sivistyneistö. **-sää|ty** *s.* talonpojat, talonpojisto yhteiskunta- ja valtiosäätynä. | T:tyyn kuuluva henkilö. Aatelisto, papisto, porvaristo ja t. T:dyn edustajat säätyvaltiopäivillä. Vuosien 1904—1905 säätyvaltiopäivillä t:dyssä tehty anomusehdotus. **-talo** *s.* talonpojan omistama ja asuma talo, maalais-, maatalo. | Kartanot ja t:t. Pärekattoinen, harmaa t. Varakas t. T:n viljelykset. **-talou|s** *s.* T:dessa tarvittavat työkalut. **-tanssi** *s.* **-tila** *s.* Pitäjän aateliskartanot ja t:t.

talonpoikaisto *s.* par. talonpojisto.

talonpoikaistu|a[1] *v.* tulla, muuttua talonpoikaise(mma)ksi. | T:nut pappissuku.

talonpoikais|tupa *s.* **-tyttö** *s.* **-tyyli** *s.* Rokokoota jäljittelevä t. Vanhaan t:in sisustettu huone. Mökin ainokaisen lehmän nimi oli t:in Ämmikki KIANTO. **-tyylinen** *a.* T. rakennus, nurkkakaappi. **-tyypp|i** *s.* Kansanomaisia t:ejä esittävä puuveistossarja. **-vaimo** *s.* **-viljelmä** *s.* **-viljelys** *s.* **-voi** *s.* maalais-, maatiaisvoi. **-väestö** *s.* maanviljelijäväestö, maalaisväestö, -rahvas. **-väk|i** *s.* Paikkakunnan asukkaat olivat enimmäkseen yksinkertaisissa oloissa elävää t:eä. **-yhdyskunta** *s.* **-yhteiskun|ta** *s.* Karjalan myöhäisemmän esihistorian ymmärtämisen edellytyksenä on sen ajan t:nan ja elinkeinojen tunteminen. **-yhteisö** *s.* **-ylimys** *s.* Varsinaissuomalainen t. Kaarlo Värri. **-ylimystö** *s.* Rusthollarit muodostivat eräänlaisen t:n. **-ylioppilas** *s.* talonpoikaisista oloista lähtenyt, talonpoikainen ylioppilas. | Kömpelökäytöksinen, vaatimattomasti pukeutunut t.

talonpoika|joukko *s.* Kapinallisiin liittyneet aseelliset t:joukot. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* talonpoikaismainen. | Käytöksen t:suus. - - penkit, lavitsat ja tuolit rupesivat hänestä näyttämään kovin t:silta ja jokapäiväisiltä PÄIVÄR. - - niiaus oli itsestäkin kauhean tyhmä ja t. AHO.

talonpojisto[2] *koll.s.* < talonpoika. | Suomen t. ei ole koskaan ollut maaorjana. — *Yhd.* suurt.

talon|pääty *s.* **-rakennu|s** *s.* us. ⌒; vrt. talorakennus. **1.** talon rakentaminen; vrt. huoneenrakennus. | T. tulee nykyisin hyvin kalliiksi. **2.** Olla työssä t:ksella. **3.** Tulipalolta säästyneet t:kset. **-rakennusosasto** *s.* Kaupungin rakennustoimiston t. **-rakentaja** *s.* **-ruokainen** *a.* joka saa talosta (työpaikasta) ruoan, jonka palkkaetuihin kuuluu talosta (työpaikasta) saatu ruoka. | T. renki, palvelija. **-savu** *s. hist.* talollisen asuma ja viljelemä itsenäinen tila eli savu. | Pitäjä, jossa oli t:ja 30 ja muita savuja saman verran. Koulumestarin palkaksi ehdotettiin puoli kappaa t:lta. V. 1717 oli Pohjanmaalla t:ista 44,5 % autiona. **-seinä** *s.* **-tekijä** *s.* **-tie** *s. harv.* taloon johtava tie. | Maantiestä erkaneva kapea t. Melkein samalta kohdalta, josta korpitie työntyi päin valtatietä, lähti myös Ahrolan t. SILL. **-tontti** *s.* **-tyt|tö** *s.* = seur. | Otti metson metsästä ja tytön aitasta, piikatytön tai torpantytön, tai t:ön, mikä milloinkin maittoi KARHUM. **-tyt|är** *s.* talollisen tytär. | Nai rikkaan t:tären. T:täret ja piikatytöt. T:tären perintöosuuteen kuului tavallisesti lehmä. T. Tilda Uotila. **-|työt** *s. mon.* (kotitalon) (maa)taloustyöt. | Oli välistä t:töissä ja välistä kalasteli. Vanha isäntä oli itse t:töissä poikien käydessä talvisin ansiotöissä. - - talon nykyinen leskiemäntä pyysi häntä auttamaan t:töitten johdossa SILL.

talo|numero *s.* = talonnumero. | Kylä, jossa oli 12 t:numeroa ja 36 tilaa. Kylän pellot oli jaettu t:numeroiden kesken sarkoihin.

talon|vahti *s.* Koira, joka on hyvä t. Tytär jäi t:vahdiksi muun perheen lähtiessä vieraisille. **-vartija** *s.* vrt. ed. **-vuokraaj|a** *s.* Maanvuokraajia oli kahdenlaisia, nimittäin t:ia eli lampuoteja ja torppareita. **-vä|ki** *s.* **1.** talon isäntäväki. | T. ja palkolliset. Vanha, uskollinen palvelija oli kuin t:keä. Vieras oli sukua t:elle. **2.** jhk talouteen vakinaisesti kuuluvat henkilöt, talon asukkaat, isäntäväki ja palkolliset tms. | Koko t. oli riihellä. T. ja päiväläiset. Ja Eesau otti vaimonsa, poikansa ja tyttärensä ja kaiken t:kensä - - ja lähti toiseen maahan VT. Joka estää palvelijaansa tahi muuta t:keänsä olemasta jumalanpalveluksessa - - LK.

talo|-osakeyhtiö *s.* vrt. asunto-osakeyhtiö. **--osuu|s** *s.* Myi t:tensa vanhemmalle veljelleen. Jos emätilalla on osuus järveen tai vesijaksoon, on myös palstatilalla t:tensa mukainen osuus siihen, ellei erotettaessa ole toisin sovittu. **-pahanen** *s.* Kallellaan oleva t. **-rakennu|s** *s.* **1.** Kaksikerroksinen, autio t. Kaukaa häämöttävät

t:kset. 2. par. talonrakennus. **-rivi** *s.* **-rivistö** *s.* **-ruisku** *s.* talon omaa tarvetta varten hankittu paloruisku. **-ryhmä** *s.* **-rykelmä** *s.* **-rähjä** *s.* **-röttelö** *s.* **-sikermä** *s.*

talosill|a *s. vaill.* **1.** *kans.* Ruveta, ryhtyä t:e 'ruveta taloksi, asettua oleilemaan jssak, asumaan yhdessä, samassa taloudessa jkn kanssa'; us. erik. naimisiinmenosta, kodin perustamisesta. Ruveta t:e autioon mökkiin. Nuoripari ryhtyi aloittelemaan t. oloa. | Pappi oli kieltäytynyt vihkimästä. Kieltänyt koko t:e rupeamisen HEPOR. Lupasi Topi toki vihtoriinejakin silloin kun t:e ruvettiin KIANTO. **2.** Olla, leikkiä t. 'leikkiä talon pitoa, kotia'. Lapset olivat ison kiven luona t.

talostel|la[28] *v. kans.* olla talosilla, talona. | Jonkin aikaa nuorten t:tua Ruuhelassa kuoli torpan vanha emäntä TOPPILA. [Lapset] leikkivät ja t:ivat, mutta Kasperi valitsi leikkikalut nyt niin kuin ennenkin PÄIVÄR.

taloteollisuus *s.* koontataloja valmistava teollisuus.

talot|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** jolla ei ole taloa. | T. ja karjaton mies. T. nuorisoseura. — *S:sesti.* Itselliset ja muut t:tomat. Älä ota köyhää äläkä t:onta [mieheksesi] JOTUNI. **2.** jossa ei ole talo(j)a; asumaton, autio. | Pitkä t. taival. T. ja tietön metsätaival.

talottu|a[1*] *v.* **1.** tulla, muuttua taloiseksi (merk:ssä 1). | Entinen erämaa, joka on t:nut ja muuttunut viljelysalueeksi. **2.** *kans.* asettua, ruveta tai jäädä asumaan, taloksi; saada tai rakentaa oma talo. | Sanoitko että menet Muurrepään metsään? Aiot sinne t.... TOPPILA. Aatami t:i eikä enää lähtenyt — aikoi ennen mennä hirteen kuin lähteä kotoaan U.KARRI. — Rikastunut ja t:nut entinen renki.

talotyyppi *s.* Omakotitaloksi sopiva t. Länsisuomalainen t., jossa miespiha ja karjapiha ovat selvästi toisistaan erillään.

taloudelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* ekonominen. **I.** taloutta, talouselämää, -asioita, aineellista kulttuuria koskeva tai käsittelevä, niiden alaan kohdistuva tai kuuluva; **talouden, talous-,** aineellinen, rahallinen, raha-. **1.** vars. taloustieteellisistä, -poliittisista ja -historiallisista asioista. | Tarvetta sanomme t:seksi, jos se voidaan tyydyttää aineellisilla esineillä, palveluksilla, työsuorituksilla tai erinäisillä oikeuksilla. Kansantaloustieteessä erotetaan vapaat ja t:set hyödykkeet. Eräissä talouselämän ilmiöissä vallitsevia säännönmukaisuuksia sanotaan t:siksi laeiksi. T. sivistys. T. kirjallisuus, aikakauslehti. Maamme parhaat t:set asiantuntijat. T. uudistusintoilija. T. liberalismi, kommunismi. Materialismi eli t. historiankäsitys. **2.** talouselämästä, liiketoiminnasta. | T. toiminta, harrastus. T. pula, lamakausi, kriisi, sekasorto, romahdus. T. kehitys, elpyminen, hyvinvointi. T. kilpailu. Maan t:set voimavarat. T. puolustusvalmius. Metsät ovat Suomen t. selkäranka. Järvien t. merkitys. Pääkaupunki on usein myös maan t. keskus. Maan t:set piirit. Vuorineuvos A. on t:sen elämämme eturivin miehiä. T:set ja aatteelliset yhdistykset, yhtymät. T. puolustusneuvosto. T. ja poliittinen itsehallinto. Suurvaltojen t:set intressit Aasiassa. Vihollismaan t. saarto. T. sota. Englanti pyrki kuristamaan Saksan t:sesti. Kehittää maiden välisiä t:sia ja sivistyksellisiä suhteita. T. kartta 'suhteellisen suurimittakaavainen kartta, joka kuvaa mm. viljelyksiä, asutusta, teitä, vesistöjä ja erilaisia hallinnollisia rajoja'; vrt. pitäjän-, topografikartta. T. aikakausi (hist.) 'hyödyn aikakausi'. T. oikeus 'talousoikeus'. **3.** ekonomisesta asemasta, menestymisestä; rahallisesta, aineellisesta tuloksesta, avusta jne. | Sairaus järkytti perheen t:sta asemaa. Lehden t. tila on ollut heikko. Työväestö on työnantajasta t:sesti riippuvaista. Kansakoulu ei saa muodostua vain t:sesti huonompiosaisten kouluksi. T:sesti ja sivistyksellisesti takapajuinen maa. T:sesti hyvä, huono, kannattamaton, kallis yritys. T. menestys, tappio. Yrityksellä ei ollut t:sia edellytyksiä onnistua. Teknilliset vaikeudet on jo voitettu, joten hankkeen toteuttaminen on enää t. kysymys. Valtion hankkeelle antama t. tuki. Kunta on avustanut yhdistystä t:sesti. Keräyksen t. tulos. Koetti saada yrityksestään mahdollisimman suuren t:sen, so. rahallisen hyödyn. Saadun työmäärän suhdetta käytettyyn energiamäärään sanotaan t:seksi hyötysuhteeksi. T. katselmus 'virkatalon viljelysten, metsän, rakennusten ym. hoidon määräaikainen katselmus'. **4.** *yhd.* Kansan-, valtio-, yhteis-, yhteiskunta-, yksityis-, yleist.; kala-, kauppa-, koti-, liikenne-, luontois-, maa-, metsä-, polttoaine-, raha-, rakennus-, sika-, sosiaali-, sota-, sotilas-, teollisuus-, vero-, voimat.; mekaanis--, teknillis-t.

II. 1. -suus[65] *omin.*)(epätaloudellinen. **a.** talouden kannalta edullinen, hyödyllinen tai kannattava. | T. polttoaine. Pienikulutuksinen ja kestävä, siis hyvin t. auto. Maksiminopeudella ajo ei ole t:sta. Aluksen t. nopeus 'nopeus, jolla alus tietyllä polttoainemäärällä pääsee kulkemaan pisimmälle'. Vesivoiman t:suus höyryvoimaan verrattuna. Sinkkipelti on galvanoitua rautapeltiä t:sempi kattamisaine. On t:sempaa valmistaa itse ruokansa kuin syödä ravintolassa. T:sesti käytetty huonetila. Tehtaan toiminnan t:suus. T:suus, t:suuden periaate 'periaate, joka tarkoittaa mahdollisimman edullisen tuloksen saavuttamista mahdollisimman pienin uhrauksin'. — Laajemmin, muista kuin talousasioista: mahdollisimman vähin voimin, ponnistuksin mahdollisimman hyvän tuloksen antava; taloudellisuuden periaatteen mukainen. | Luistava ja t. juoksutyyli. Käyttää voimiaan t:sesti. Luonto työskentelee mahdollisimman t:sesti. **b.** henkilöistä: tarpeettomia menoja, tuhlausta karttava; tarkan talouden pitävä; tarkka, säästäväinen, "nuuka". | T. perheenemäntä ompelee itse lastensa vaatteet. Koetti olla mahdollisimman t. ostoksissaan. A:n t:suus lähentelee saituutta. **2.** ekonomiseen hyötyyn pyrkivä, talouselämää suoranaisesti palveleva. | T. eli sovellettu kasvitiede. Vesirakennustyöt voidaan jakaa t:siin, so. vesivoiman hyväksikäyttöön tähtääviin, ja puolustaviin eli suojaaviin vesirakennustöihin.

taloudellista|a[2] *v.* tehdä taloudellise(mma)ksi,

taloudellisesti edullise(mma)ksi. | Työntutkimus tähtää yritysten t:miseen.
taloudellisuusnäkökoht|a *s.* T:ien huomioon ottaminen konetta suunniteltaessa.
talouden|haara *s.* **-hoidolli|nen** *a.* taloudenhoitoa koskeva tai käsittelevä, taloudenhoitoon kuuluva. | T:set kurssit seurojen taloudenhoitajille. **-hoitaja** *s.* **1.** henkilö, joka johtaa jnk laitoksen, seuran tms. talousasioiden hoitoa; ekonomi; vrt. talousjohtaja, -päällikkö, rahaston-, varainhoitaja. | Sairaalan, poliisilaitoksen t. Urheiluseuran t. **2.** vars. *raam.* jkn (rikkaan, mahtavan) henkilön talousasioista huolehtiva henkilö. | - - Johanna, Herodeksen t:n Kuusaan vaimo UT. — *Kuv.* Sillä seurakunnan kaitsijan on, niin kuin Jumalan t:n tulee, oltava nuhteeton UT. **3.** yksityisen henkilön, (emännättömän) perheen tms. koti-, vars. ruokataloutta suhteellisen itsenäisesti (palkasta) hoitava naishenkilö, taloudenhoitajatar, emännöitsijä; vrt. kotiapulainen. | Neiti N. on erään rikkaan leskimiehen t:na. **-hoitajat|ar** *s.* = ed. 3. | Nai jo ennen suruvuoden loppua t:tarensa. **-hoi|to** *s.* talousasioiden hoitaminen, talous; taloudenpito, "huusholli". | Yhdistyksen tilien ja t:don tarkastus. Eduskunnan talousvaliokunnan on käsiteltävä maan yleistä t:toa koskevat sekä niihin verrattavat asiat. Kuntien hallinnon ja t:don järjestäminen. — Palvelijan tehtäviin kuului ruoanlaitto perheelle ja muu t. — *Kuv. heng.* - - olette kaiketi kuulleet siitä Jumalan armon t:dosta, mikä on minulle teitä varten annettu UT. **-pito** *s.* = ed. | Valtion t. Kaupungin nykyistä budjettipolitiikkaa voisi verrata rikkaan miehen t:on. — Pappilain talous muistutti paljon talonpoikaisen kansan t:a. Järkevä, suunnitelmallinen t. **-pitäj|ä** *s.* henkilöstä tai yhteisöstä omaa taloutta pitävänä ja hoitavana. | A. oli taitava t. ja jätti lapsilleen melkoisen perinnön. Kustaa Vaasa oli valtakunnan suurin t. ja kauppias. Kunnat t:inä. T:ää, jonka toimesta ja jonka laskuun sosiaalinen tuotanto suoritetaan, kutsutaan tuottajaksi.
talou|s[65] *s.* **I.** ihmisen (aineellisten) tarpeiden tyydyttämiseksi tarvittavien hyödykkeiden ja palvelusten hankkimiseen ja käyttämiseen kohdistuva (suunnitelmallinen) toiminta; sellaisen toiminnan ja siinä tarvittavien välineiden, laitosten yms. muodostama kokonaisuus; ekonomia, taloudenhoito, -pito. | Anastava, keräävä, viljelevä, tuottava t. Kalastukseen perustuva t. T:den kehityksessä voidaan erottaa kolme astetta, luontoist., rahat. ja luottot. Ohjattu eli suunnitelmat. Sodan aikainen t. on pääasiallisesti pakko- ja säännöstelyt:tta. Anastavalla t:della elävä heimo. — Yksityinen, julkinen t. Valtion, kunnan, seurakunnan t. Seura, jolla on oma t., joka pitää omaa t:tta. Maanviljelijän t:dessaan tarvitsemat rakennukset ja koneet. Yhdistyksen t:den hoitaja. — *Erik.* **1.** jnk tai jkn taloudellisesta asemasta, varallisuustilasta, varoista, raha-asioista, finansseista. | Koulun t. oli rempallaan. Seuran t. on viimevuotisesta parantunut. Tämänhetkinen t:teni ei kestä sellaista menoerää. A:n oli vaikea pitää t:ttaan tasapainossa. **2.** *kuv.* **a.** *heng.* Jumalan tarkoitustensa mukaan harjoittamasta kaikkia tapahtumia ohjailevasta toiminnasta. | [Kristitty] tietää taivaan t:den aina olevan toimessa, ja Jumalan valtakunta vaikuttaa ylhäältä taivaallisilla välimillään ja voimillaan, ja ne noudattavat järkähtämättömiä siveellisiä sääntöjä ja tarkoituksia G.JOHANSSON. — *Yhd.* armo-, pelastust. **b.** Mätänemisilmiön merkitys luonnon suuressa t:dessa. Vitamiinit ihmisruumiin t:dessa. [Tarpeet] toimittavat sielun t:dessa kaiken työn EINO KAILA. **3.** *yhd.* (ks. myös IV) Kansan-, kunnallis-, maailman-, valtio(n)-, yhteiskuntat.; erä-, kaski-, keräily-, luontois-, omavarais-, paimentolais-, raha-, ryöstö-, vaihdantat.; kulutus-, luotto-, maksu-, säästö-, tulo-, tuotanto-, velka-, verot.; pakko-, suunnitelma-, säännöstelyt.; sotat.; hevos-, kala-, kana-, karja-, kotieläin-, lammas-, poro-, sikat.; laidun-, maito-, metsä-, rehu-, turkist.; energia-, lämpö-, rasva-, ravinto-, sähkö-, vesi-, voimat.

II. yksityiskodin hoidossa (erik. ruoanlaitossa) kysymykseen tulevat toimet (ja niihin tarvittavat välineet), koti-, ruokatalous, "huusholli". | Ruoanlaitto, siivous, pyykinpesu ym. kodin t:den vaatimat askareet. Vanha äiti piti t:tta naimattomaksi jääneelle pojalleen. Rouvan sairastaessa sai kotiapulainen hoitaa perheen koko t:den. Lihaa ei tavallisesti osteta enempää kuin mitä t:dessa kerralla tarvitaan. — Vrt. III. | Omassa t:dessaan [= taloustoimensa itsenäisesti hoitaen] elävä henkilö. Nuoripari halusi siirtyä omaan t:teen. Nuorenmiehen t:dessa ei paljon astioita tarvita. — *Konkr:mmin.* Emäntä on järjestänyt t:tensa ensiluokkaiseen kuntoon. - - kamarin pesän tienoilla ja osittain porstuan puolella levisi hänen mummun-t:tensa, kiuluineen ja tuoppeineen, vesisankoineen SILL.

III. *konkr.* (vars. ruoka)talouden puolesta oman itsenäisen kokonaisuutensa, talousyksikön, muodostava yhteisö (joskus yksityinenkin henkilö), vars. perhe (apulaisineen), ruokakunta, koti, "huusholli". | Viiden hengen t. Yhtenä t:tena elävä suurperhe. Pieni, suuri t. Avioliiton solmimisen tietä syntyneet uudet t:det. Maaseudun karjavaltaiset t:det. T., joka itse tuottaa kaiken kuluttamansa. Tilan jakamisessa syntyneet t:det. Kahdelle t:delle suunniteltu rakennus. Silitysrauta on tarpeellinen joka t:dessa. — Ruoanlaittotaitoinen kotiapulainen saa paikan kahden hengen t:dessa [ilm.]. — - - rakennuskeinottelijoille saattaisi olla haittaa siitä, että julkiset t:det esiintyisivät voimakkaina rakentajina AK. — Talousyksikön, tilan rakennuksista, viljelyksistä, työkaluista yms. kokonaisuutena. | Maanviljelijä N. on laittanut t:tensa mallikelpoiseen kuntoon.

IV. *yhd.* (ryhmiin I—III liittyvästi) Kaupunki-, maalaist.; kartanot.; kotit.; liiket.; maa-, ruokat.; pien-, pikku-, suurt.; kollektiivi-, yhteis-, yksityist.
talous|aitta *s.* T:aittoja ovat mm. jyvä-, jauho-, kala- ja liha-aitat. **-al|a** *s.* Historiallinen kehitys viittaa maapallon t:an lakkaamattomaan laajenemiseen. — Maatalouden, teollisuuden ym. t:ojen edustajat. Vaatetusvarikoissa säily-

tettävä t:aan kuuluva materiaali. T:an sotilasvirkamies. — Kotitalousalasta. | T:alla työskennellyt neiti haluaa taloudenhoitajaksi tai kotiapulaiseksi [ilm.]. -aliupseeri *s. sot.* muona-, rehu- ja (tai) vaatetusasioista huolehtiva huoltoaliupseeri. | Perusyksikköihin kuuluu t. vain sodanaikaisissa vahvuuksissa. **-alue** *s.* talousmaantieteellisesti tietyn kokonaisuuden muodostava alue, esim. jk liikekeskus ja lähinnä sen kanssa kauppa-, liikenne- yms. yhteydessä oleva maaseutu. | Osuuskauppojen toimipiiri käsittää yleensä yhtenäisen t:en, yhden tai useammankin saman liikekeskuksen ympärille sopivasti ryhmittyvän kunnan. Tampereen t. Kymenlaakson maakunnallinen t. Lapin lääni muodostaa oman laajan t:ensa. Englanti oli 1700-luvun alkupuolella jakautuneena lukuisiin pieniin t:isiin, joiden välillä oli hyvin vähän liikennettä. Maailman t:et. Neuvostoliitto on laaja ja itsenäinen t., jolle esimerkiksi ulkomaankauppa sinänsä merkitsee verraten vähän. **-ammattikoulu** *s.* kotitalousalan ammattikoulu. **-apu** *s.* Perheenemäntä, joka itse hoitaa perheensä käyttäen vain silloin tällöin tilapäistä t:a. **-apulainen** *s.* kotiapulainen, palvelijatar. | Ruoanlaittoon ja lypsyyn tottunut t. saa paikan maalaistalossa [ilm.]. Kuulutettu: valaja Kalle Ilmari Vuorinen ja t. Impi Lyyli Koivunen.

talousarvio *s.* tulo- ja menoarvio, budjetti. | Valtion, ylioppilaskunnan t. T:n käsittely eduskunnassa. **-ehdotus** *s.* **-esitys** *s.* **-keskustelu** *s* T. eduskunnassa venyy usein varsin pitkäksi.

talous|asema *s.* taloudellinen asema. | Valtion t. parantunut. **-asi|a** *s.* taloutta koskeva asia. | Lääkintöhallituksen talousosaston käsittelyalaan kuuluvat t:at. Oli niin varakas, ettei hänen juuri tarvinnut huolehtia t:oistaan.—Martta, joka oli tottunut t:oita hoitamaan, on heti paikalla valmis ruuanlaittoon ja muihin valmistuksiin AK. — *Lak.* Talous- ja järjestysasiat 'hallintoasiat (tuomioistuinasioiden vastakohtana)'. Kunnan talous- ja järjestysasiat. Maistraatti toimii tuomioistuimena järjestys- ja t:oissa. **-asiantuntija** *s.* **-askar|(e)** *s.*, tav. *mon.* vars. kotitalousaskareista. | Ruoanlaitto, siivous, pyykinpesu ym. t:e(e)t. Keveät t:e(e)t kuuluvat naisille ja raskaammat työt miehille. Toimitella t:eita. Emäntä oli t:issa vieraiden saapuessa. **-aste** *s.* Korkealla, alhaisella t:ella oleva kansa. Vaihdannan muotojen ja ehtojen mukaan taloustieteessä on erotettu seuraavat t:et: luontois-, raha- ja luottotalous. **-astia** *s.* kotitaloudessa, taloustöissä käytetty astia. | Kattilat, sangot ja muut t:t. **-deputaatio** *s. hist.* Ruotsi-Suomessa eräistä säätyjen vapaudenajalla asettamista valiokunnista. | V:n 1756 valtiopäivillä säädyt asettivat t:ita isonjaon toimeenpanemiseksi Suomessa. Savon, Karjalan, Pohjanmaan t. **-elämä** *s.* Maan, maailman, kaupungin t. T:n lait. T:n lamakausi. Arvopaperipörssi on t:n ilmapuntari. Verorasituksen lieventäminen on tärkeimpiä tehtäviä t:ssämme. T:n määrätietoinen ohjaaminen. **-esiliina** *s.* Keittiötöissä käytettävä t. **-esine** *s.* (koti)taloudessa, taloustöissä käytetty esine, talouskalu, -kapine. | Lusikat, kattilat, lihamylly ym. t:et. — Suurehkojen t:iden, rekien, rattaiden, kangaspuiden yms., säilytysliiteri. **-etikka** *s.* = ruokaetikka. **-fajanssi** *s.* **-haara** *s.* Maatalous, kauppa ym. t:t. **-hallinto** *s.* Kaupungin t. **-harjoittelija** *s.* T. ja sisäkkö saavat paikan [ilm.]. **-harjoittelu** *s.* Pääsyvaatimuksena talouskouluun on mm. säädetty t. **-hedelm|ä** *s.*, tav. *mon.* ruokiin, säilykkeiksi yms. käytetyistä hedelmistä. | Hedelmät ryhmitellään herkku-, pöytä- ja t:iin. **-henkilökunta** *s.* **-herne** *s.* eräs tarhaherneen lajike. **-hiili** *s.*, tav. *mon.* erityisesti liesien ja kamiinojen polttoaineeksi sopiva hiili.

talous|historia *s.* talouselämää käsittelevä kulttuurihistorian haara. **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* T. teos. T:sesti tärkeä tapahtuma. **-homma** *s. ark.*, tav. *mon.* talousaskar(e), (koti)taloustyö. | Ruoanlaitto, siivoaminen ja muut t:t. **-huol|i** *s.*, tav. *mon.* Emännän moninaiset t:et. — Velkojen ja monien muiden t:ien painama mies. **-huolto** *s. sot.* huoltotoiminnan haara, jonka tehtävänä on huolehtia joukkojen muonituksesta, vaatetuksesta, rehuista ym. **-huone** *s.* **1.** Keittiö ym. t:et. Asuinrakennuksen yhteiset t:et, kuten pesu- ja kuivaushuoneet. **2.** talousrakennus. | - - rakennus ja punertavat t:et JÄRN. **-ihminen** *s.* **1.** (koti)taloustöihin innostunut tai tottunut, (koti)talousalalla toimiva (nais)henkilö. | Hän on t., synnynnäinen Martta. Etevä t. ja ruoanlaittaja. — Jokainen t. tietää, kuinka paljon perheen ruokapuoli tulee maksamaan. **2.** *harv.* talousmies. **-ikä** *s. metsät.* epänormaaleissa olosuhteissa kasvaneen puun tai metsikön ikä määritettynä niin kuin se olisi kasvanut normaalisti. **-ilmiö** *s.*, tav. *mon.* Jo vanhalla ajalla tavataan kapitalismiin viittaavia t:itä. **-jaosto** *s.* **-johtaj|a** *s.* **1.** talouselämän johtohenkilöistä. | Suuntaus, joka suhtautuu kielteisesti ja vihamielisesti pääomanmuodostukseen ja t:iin. **2.** vrt. taloudenhoitaja. | Sairaalan t. **-joh|to** *s.* Maan t:don yritykset ohjata talouselämää toivomaansa suuntaan. **-juusto** *s.* litteä ja pyöreä, edaminjuustoa muistuttava, tav. 45 % rasvaa sisältävä herkkujuusto. **-järjestelmä** *s.* Kapitalistinen, kommunistinen t. Yksityisomaisuuden periaatteelle rakentuva, osuustoiminnallinen t. Feodaalinen, liberaalinen t. **-järjestö** *s.* **-jätte|et** *s. mon.* (koti)taloudessa, vars. ruokataloudessa syntyvistä jätteistä. | Kaikenlaiset t. kuten puuron- ja perunantähteet, perunankuoret, kannikat ja rasvavedet ovat sopivaa sianruokaa. — T:isiin kuuluvat mm. keittiöjätteet, ruoantähteet, lattiarikat, paperi, rievut ja rikkinäiset talouskalut. **-kala** *s.* ruokataloudessa (runsaasti) käytetty kala. | Silakka on rannikkoseutujemme ja muikku sisämaan merkittävin t.

talous|kalja *s.* jokapäiväisessä taloudessa käytetty maltaista valmistettu alkoholiton (ruoka)juoma. **-kalu** *s.* talousesine. | Huone- ja t:t, vaatteet ym. asuntoirtaimisto. **-kalusto** *s.* **-kan|gas** *s.* T:kaita, kuten pyyheliina-, pöytäliinaja lakanakankaita. **-kapine** *s.* talousesine, -kalu. | Keitto- ym. t:ita. **-kassa** *s.* vrt. talousraha. | Perheenemännällä oli enää 1 000 mk t:ssa.

-kasvi *s.* ihmisen taloudessa käytetty kasvi, hyötykasvi. **-kauppa** *s.* taloustarvikkeita myyvä kauppa; us. = sekatavarakauppa. **-kau|si** *s.* T:-tena eli varainhoitokautena on tavallisesti vuosi. Tuotto on tuotannon tulos tiettynä t:tena. **-kellari** *s.* ruoka-aineiden, säilykkeiden yms. (käsi)varastona oleva kellari. | T. on pyrittävä saamaan asuinrakennuksen alle, mutta varastokellari voi olla kauempanakin. **-keramiikka** *s.* vrt. talouslasi. **-kesku|s** *s.* Pääkaupunki on usein maan sivistys- ja t. Suomi sijaitsee kaukana maailman t:ksista. Maatilan t., so. se paikka tilalla, jossa on tilan taloudellisen toiminnan keskus sekä josta ja jonne ainakin tärkeimmät kuljetukset tilalla tapahtuvat. **-kirj|a** *s.* **1.** taloudessa käytetty tilikirja. | Pitää t:aa tuloistaan ja menoistaan. **2.** *vanh.* kirja, joka sisältää taloudenhoidollisia neuvoja ja ohjeita. | Vielä vapaudenajalla annettiin kaikissa t:oissa seikkaperäisiä ohjeita humaliston hoidosta. **3.** *mon. metsät. vanh.* metsätaloussuunnitelma. **-kirjailija** *s.* taloudellisia asioita käsittelevä kirjailija. **-kirjallisuus** *s.* vrt. ed. **-kirjanpito** *s.* Kodin t. **-koje** *s.* (koti)taloudessa käytetty koje. **-kokonaisuus** *s.* Sarkajaon aikana kylä oli yhtenäinen t. **-koksi** *s.* vrt. taloushiili. **-komissaari** *s. hist.* eräs vanha taloudellisista ansioista annettu arvonimi; tämän arvonimen saanut henkilö. **-komissio** *s.* Kansainliiton t. Puolan Espanjaan lähettämän t:n tehtävänä oli taloudellisten suhteiden kehittäminen. — *Hist.* Vuosien 1743—46 Suomen t. **-komitea** *s.* **-komppania** *s. sot.* armeijakuntaan ja divisioonaan kuuluva huoltoyksikkö, jonka tärkeimpänä tehtävänä on joukkojen elintarviketäydennyksestä huolehtiminen. **-kone** *s.* Pölynimuri, pesukone ym. t:et. Sähköllä käyvä t. **-koneisto** *s. kuv.* Maan t. pysähtyi. **-konferenssi** *s.* Kansainvälinen, pohjoismainen t.

talous|koulu *s.* tav. yksilukukautinen kotitalousoppilaitos, jossa annetaan naisille opetusta etupäässä ruokataloudessa ja kodin hoidossa koti- ja ammattitarvetta varten; joskus muistakin kotitalousoppilaitoksista; vrt. emäntäkoulu, kotitalousopisto, -koulu. | Turun t. T:-koulun käynyt neiti saa paikan kotiapulaisena [ilm.]. Käsityö- ja t:koulut. Aitoon talous- ja puutarhakoulu. Helsingin kasvatusopillinen t. 'kouluhallituksen alaisiin kouluihin kotitaloudenopettajia valmistava oppilaitos'. **-kunta** *s.* talousyhteisö. | Palvelija kuuluu yleensä isännän t:an. Yhteisenä t:na elävä suurperhe. **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* Marttojen järjestämät käsityö- ja t:t. **-kuvio** *s. metsät.* metsätaloudessa yksikkönä käytetty maa- tai metsikkökuvio tai -kuvioryhmä. **-kysymy|s** *s.* Pohjois-Suomen t:ksiä käsittelevä kirjoitus. **-käyt|tö** *s.* Pieni, t:töön tarkoitettu lihamylly. Yhdysvallat on sähkön t:ön alalla edelläkävijämaa. **-las|i** *s.* jokapäiväisessä (koti)taloudessa käytetyistä lasitavaroista. | Juomalasit, asetit, karahvit ym. t. Taideja t. Lasitehdas, joka valmistaa ikkuna-, koriste- ja t:eja sekä pulloja. **-laskenta** *s.* jnk yrityksen tms. taloudellista tilaa selvittävä laskenta, kannattavuuslaskenta. **-lie|si** *s.* Ravintola- ja t:det. **-lohko** *s. metsät.* (hoito)lohko. **-maa** *s.* Yhdysvalloista on kehittynyt maailman ensimmäinen t. **-maantiede** *s.* kulttuurimaantieteen osa, joka tarkastelee maapalloa ja sen yksityisiä maita kansojen taloudellisen toiminnan näyttämönä selvitellen ihmisen taloudellisen työn ja ympäröivän luonnon välistä vuorovaikutusta, tämän syitä ja seurauksia maantieteellisen leviämisen puitteissa. **-maantieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | T. tutkimus. Pohjanmaan t. erikoisasema. T:sesti Etelä-Amerikka jakautuu kahteen osaan. **-mankeli** *s.* **-meno|t** *s. mon.* (koti)talouden, perheen ylläpidon tms. aiheuttamat menot. | Oma puutarha merkitsee suurta säästöä t:issa. Polttoainekustannukset muodostavat useissa kodeissa tuntuvan osan kaikista t:ista.

talous|mestari *s.* Vankilan t. huolehtii vankilan vaatetus-, ruoka- ym. varastoista, virka- ja vanginpukujen kunnosta, puhtaudesta yms. — *Sot.* laivastossa talousasioita hoitava erikoismestari. **-mie|s** *s.* talouselämän alalla (vars. johtavassa asemassa) toimiva, talousasioista perillä oleva henkilö, talouselämän tuntija tai tutkija. | Maan johtavat t:het. T:sten käsitykset inflaation syistä. **-ministeri** *s.* eräissä maissa talousasioista huolehtiva, lähinnä Suomen valtiovarainministeriä vastaava ministeri. | Belgian, Hollannin t. **-ministeriö** *s.* vrt. ed. **-muoto** *s.* Kalastus ja metsästys ovat anastavia t:ja. Alkeellinen, kehittynyt t. Kollektiivinen, individualistinen, vapaa t. **-neuvos** *s.* **1.** talous- tai kunnalliselämän alalla ansioituneille henkilöille annettu arvonimi; sen saanut henkilö; vrt. taloustirehtööri. **2.** lääkintöhallituksen talousosaston osastopäällikkö. **-neuvosto** *s.* Hallituksen apuna talouspoliittisissa kysymyksissä toimii eri elinkeinopiirien edustajien muodostama t. Yhdistyneiden Kansakuntien talous- ja sosiaalineuvosto. **-ohjelma** *s.* Puolueen t. **-oikeudelli|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. seur. | T:set oikeussuhteet. **-oikeus** *s.* oikeusala, johon luetaan mm. maanvuokraa, maanjako-oikeutta, vesioikeutta, metsästystä, kalastusta ja työväen oloja sekä monet elinkeinoja koskevat säännökset; tätä alaa koskeva oikeustieteen haara; *syn.* erityinen yksityisoikeus. **-olot** *s. mon.* Maan sivistys- ja t. **-omena** *s.* vrt. taloushedelmä. **-opettaja** *s.* kotitalouden opettaja; kotitaloudellisen opettajainvalmistuslaitoksen säädetyn päästötutkinnon suorittanut henkilö. | Porvoon naisopiston ja tyttölukion t:n virka. Oriveden kotitalouskoulun ylimääräinen t. — Helsingin kasvatusopillisesta talouskoulusta valmistuneet t:t. T. Annikki Pesonen. **-opettajaosasto** *s.* Kotitalousopettajaopiston t. **-opettajatar** *s. vanh.* = talousopettaja. **-opetus** *s.* kotitalousopetus. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. seur. | T:set harrastukset. T:sesti merkittävä teos. **-op|pi** *s.* **1.** Maalaisliittolainen t. Vapaamielinen t. **2.** vrt. taloustiede. | T:in professori. Maanviljelyksen t. on kasvinviljelyksen sisartiede. **-oppinut** *s.* taloustieteilijä. | Tunnettu englantilainen t. Keynes. **-osasto** *s.* Sairaalan, hotellin t. Esikunnan komento-, koulutus- ja t:t. Pankin talous- ja hypoteekkiosasto. Lääkintöhallituksen t. Valtionrautateiden t. käsittelee asiat, jotka kos-

kevat tulo- ja menoarviota, tilitystä ja kirjanpitoa, tarkkailua sekä palkkausta ja terveydenhoitoa. — *Hist.* Senaatin t. 'korkeimpana hallintovirastona toiminut, nykyistä valtioneuvostoa vastaava Suomen senaatin osasto'; vrt. oikeusosasto.

talous|pakkaus *s.* (keittiö)taloudessa käytetty pakkaus. | Vehnäjauhoja kätevissä 2 1/2 kg:n t:pakkauksissa. **-paperi** *s.* (keittiö)taloudessa käytetty (vars. pergamiini- tai voi)paperi. **-periaat|e** *s.* Mahdollisimman hyvän tavaran valmistus mahdollisimman pienin kustannuksin on teollisuustalouden johtavana t:teena. Maaja maanvuokrapolitiikkamme vaiheita yleisten talous- ja oikeusperiaatteiden valossa. **-peruna** *s.* Siemen- ja t:t. **-piha** *s.* **-piir|i** *s.* Välimeren t. Maapallon jakautuminen talousvyöhykkeisiin ja -piireihin. — *Mon.* Avajaisissa oli läsnä arvovaltaisia kulttuuri- ja t:iemme edustajia. Devalvaatiohuhujen t:eissä aiheuttama levottomuus. **-poliitikko** *s.* Tunnettu finanssi- ja t. **-poliitti|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. seur. | Puolueen t. ohjelma. Merkantiilijärjestelmän nimellä tunnettu t. teoria. Maataloustuottajain Keskusliitto, Suomen maanviljelijäin t. järjestö. Ulkoasiainministeriön t. osasto. **-politiik|ka** *s.* ne toimenpiteet, joita ihmiset yksityisinä tai järjestöihin yhtyneinä tietoisesti suorittavat vaikuttaakseen taloudellisen elämän kulkuun. | Valtiovallan t:kaa sanotaan kansant:aksi. Suomen, puolueen t. Merkantilistinen t. Rooseveltin aktiivinen t. **-posliini** *s.* vrt. talouslasi. **-probleemi** *s.* **-pula** *s.* Maailmansodan jälkeinen t. Hinta-, menekki- ja luottamuspulana ilmenevä t. **-puol|i** *s.* Hotellin, sairaalan t. Emännän sisar huolehti perheen t:esta. Metsätalous tarkoittaa usein vain tämän elinkeinon t:ta sen biologisen, teknillisen ym. puolten vastakohtana. — Lehden t. on tullut niin heikoksi, että lehti lakkaa ilmestymästä vuodenvaihteessa. **-puuh|a** *s.*, tav. *mon.* Kotoiset t:at. Auttoi äitiään t:issa. **-päällikkö** *s.* jnk laitoksen tms. talousasioita johtava henkilö. | Vankilan, seuran, lehden t. — *Sot.* joukko-osaston (rykmentin tai sitä vastaavan) huoltoa johtava upseeri. **-päärynä** *s.* vrt. taloushedelmä. **-rah|a** *s.*, tav. *mon.* perheen tms. talousmenoihin tarkoitetuista rahoista. | Kuukauden t:at. T:at eivät tahdo riittää kuukauden loppuun. Perheenpää on usein kitsas t:oja antaessaan. Pojan palkka oli tervetullut lisä äidin laihaan t:aan. **-rakenne** *s.* Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen erilainen t. **-rakennelma** *s.* Rooman valtakunnan luoma t. sortui kansainvaelluksen myrskyissä. **-rakennu|s** *s.* asuin-, päärakennuksen lisäksi taloudenpidossa tarvittavista (ulko)-rakennuksista. | Talli, navetta, aitta, halkovaja, kalustosuoja, riihi, sauna, lato ym. t:kset. Pihaa ympäröivät t:kset. Niittylatoja ei voi katsoa kodin välittömiksi t:ksiksi. — Sairaalan potilasrakennus ja erillinen hallinto- ja t. **-ryhmä** *s.* Yksityinen talous tai pienehkö t. — Karjanäyttelyiden huomattavana osana ovat olleet t:t, joissa kilpailevat joko yksityisten tai sonniyhtymäin näytteille panemat eläinryhmät.

talous|saippua *s.* jokapäiväiseen talouskäyttöön tarkoitettu saippua, pesu-, pyykkisaippua; vrt. hieno-, ihosaippua. | T:saippuaa valmistetaan kotioloissa teurastusjätteistä. **-seura** *s.* seura, jonka tarkoituksena on eritoten maatalouden edistäminen; vrt. maanviljelys-, maatalousseura. | Suomen t. Oulun läänin t. **-sihteeri** *s.* Yhdistyksen t. **-siipi** *s.* Sairaalarakennuksen t. **-siirappi** *s.* sokeritehtaissa sokerin puhdistuksessa sivutuotteena syntyvä ruokataloudessa käytetty ruskeahko siirappi. **-sika** *s.* vars. kotoista ruokataloutta varten kasvatettava, ennen teurastusta paksusilavaiseksi lihotettava sika, silavasika; vrt. pekonisika. **-silava** *s.* jokapäiväisessä ruokataloudessa käytetty silava; vrt. herkkusilava. | Maatiaissika tuottaa kiinteää ja vahvakerroksista t:a. **-sopimus** *s.* Neuvostoliiton Saksan kanssa v. 1937 solmima t. **-sota** *s. kuv.* ankara taloudellinen kilpailu, painostaminen tai riita; vrt. kauppasota, kylmä sota. | Maa, jossa vallitsee sisäinen t. Tuomittavimpia menetelmiä, joita jokin kansakunta voi käyttää taistelussa toista kansakuntaa vastaan, on t., sillä sen päämääränä on nälkään näännyttäminen. **-sprii** *s.* (poltto-, valaistus- ja puhdistusaineena käytetty) denaturoitu sprii. **-subjekti** *s. tal.* talousyksikkö. **-suhdan|ne** *s.*, tav. *mon.* T:teiden kehitys, paraneminen. **-suhte|et** *s. mon.* Maiden välisten t:iden kehittäminen. **-suoja** *s.* vrt. talousrakennus. | Maatilan asuin- ja t:t. **-suunnitelm|a** *s.* T. seuraavaksi viisivuotiskaudeksi. Valtion metsiä hoidetaan t:ien mukaan. **-suunta** *s.* Valtakunnan omavaraisuuteen pyrkivä t. **-sähkö** *s.* kotitaloudessa käytetty sähkö; talousvirta. **-tapa** *s.* Entisajan pappilain t. vaati suurta palkollismäärää. **-tariffi** *s.* talousvirran laskutuksessa käytetty tariffi. **-tarkastaja** *s.* Vankeinhoitoviraston t. **-tarkoitu|s** *s.* Sähkön käyttö t:ksiin. **-tar|ve** *s.* **1.** Pelkästään t:vetta varten hankittu myllylaite. T:peisiin käytettävältä vedeltä vaadittavat ominaisuudet. **2.** par. taloustarvike. **-tarvekalu** *s.* talousesine, -kalu. **-tarvik|e** *s.*, tav. *mon.* (koti)taloudessa käytetty elintarvike tai esine; ahtaammassa merk:ssä ja tav:immin: talousesine, -(tarve)kalu; vrt. taloustavara. | Tee, sokeri ym. t:keet. Ruokaöljy on monipuolinen t. — Keittoastiat, ruokailu- ja siivousvälineet ym. t:keet. Harjoittaa kangas-, ruoka- ja t:keiden kauppaa.

taloustarvike|ala *s.* T:alan erikoisliike. **-liike** *s.* **-myymälä** *s.* **-osasto** *s.* Liikkeen ruoka- ja t.

taloustavar|a *s.* (koti)taloudessa käytetty tai tarvittava tavara; ahtaammassa merk:ssä ja tav:immin vain taloustarvekaluista; vrt. taloustarvike. | Vihanneksia, voita ym. t:oita sisältävä torikassi. — Talousastiat, pyyheliinat ym. t. Rautakaupoissa on usein erikoisosasto t:oita varten.

taloustavara|-ala *s.* **-kauppa** *s.* **-liike** *s.* Ruoka- ja t.

talous|tehtävä *s.* **1.** kotitaloustehtävä. | T:tehtäviin tottunut nainen saa paikan virkamiesperheessä [ilm.]. T:tehtävissä häärivä emäntä. **2.** talouselämään kuuluva tai liittyvä tehtävä. | Niillä yhteisöillä, joiksi ihmiset yhteiskunnassa yhtyvät, on muiden tarkoitustensa ohella useimmiten myös t:tehtäviä. **-teoreetikko** *s.* **-teoreet-**

ti|nen *a.* -sesti *adv.* T. järjestelmä. T. tutkimus. **-teoria** *s.* Liberalistinen t. on joutunut ankaran kritiikin kohteeksi sekä sosialismin että monien muidenkin oppisuuntien taholta. **-tie** *s.* maanomistajien toimesta maa- ja metsätalouden harjoittamista varten rakennettu ja kunnossa pidetty pellolle, niitylle, hakamaalle, karjanlaitumelle tai metsämaalle vievä tilustie. **-tie|de** *s.* T:teet 'tieteet, jotka käsittelevät ihmisten taloudellista toimintaa'. Yksityiset t:teet selvittävät, millä tavalla yksityistaloutta on hoidettava. Kodin t. Yleinen t. jakautuu finanssitieteeseen ja kansantaloustieteeseen. — Tav. *erik.* kansantaloustiede. **-tieteelli|nen** *a.* T. tutkimustyö. T:set opinnot. T. seura. **-tieteilijä** *s.* **-tikkaat** *s. mon.* kotitaloudessa käytetyt, kotitalouskäyttöön tarkoitetut tikkaat. **-til|a** *s.* Hotellin t:at. Sairaalaosaston t:oihin kuuluvat mm. keittiö, pesu-, kylpy- ja huuhteluhuone, mukavuuslaitokset ja liinavaatteiden säilytystila. — Valuuttalupia myönnetään sikäli kuin maan yleinen t. sen sallii. **-tilanne** *s.* **-tilasto** *s.* T:n tehtävänä on tilastollisesti valaista taloudellista toimintaa ja niitä laitoksia, joita ihmiset ovat luoneet talouselämän tarkoituksia varten. **-tilastollinen** *a.* Tilastollisen päätoimiston t. osasto. **-tili** *s.* Perheenemäntä voi tarkkailla talousmenojaan pitämällä t:ä. — Pienmaatalouksissa voi viljelystilin ja karjatilin yhdistää yhdeksi t:ksi. **-tirehtööri** *s.* etupäässä kunnallisista ansioista annettu arvonimi; sen saanut henkilö; vrt. talousneuvos. **-toim|i** *s.*, tav. *mon.* Ruoanlaitto, käsityöt ym. t:et. Kaikkiin t:iin tottunut palvelija saa paikan [ilm.]. — Aikaisemmin kaikki perheenjäsenet osallistuivat kodin t:iin: maanviljelykseen, karjanhoitoon, käsitöiden tekoon, kalastukseen, metsästykseen jne. **-toimikunta** *s.* Yliopiston omaisuutta hoitavat t. ja rahatoimikunta. Kalevalaseuran t. **-toimin|ta** *s.* Maatalous, teollisuus, rakennustuotanto ym. t:nan alat. **-toimisto** *s.* Rautatiehallituksen talousosaston t. Rykmentin esikunnan t. **-tutkija** *s.* Asia, josta sekä t:in että käytännön talousmiesten kesken vallitsee täysi yksimielisyys. **-tutkimus** *s.* **-|työ** *s.*, tav. *mon.* vars. kotitaloustöistä. | Keittiössä, leivintuvassa suoritettavat t:työt. T:töihin tottunut palvelija haluaa paikkaa [ilm.]. Miehille t. on yleensä kauhistus. — Kylän väki kävi vuorotellen kussakin talossa tekemässä erinäisiä vuotuisia t:töitä. **-työntekijä** *s.* Helsingin t:in yhdistys. **-upseeri** *s. sot.* Sodanaikaisen pataljoonan vahvuuteen kuului t.

talous|vaaka *s.* kotitalouskäyttöön suunniteltu vaaka. | Varsinkin pienten erien punnitseminen käy t:vaa'alla helpommin kuin puntarilla. — *Yhd.* jousit. **-vahtimestari** *s.* Vankilan t. (vanh.) 'talousmestari'. **-valiokunta** *s.* talouskysymyksiä käsittelevä valiokunta. | Osakunnan, SVUL:n t. — Säätyvaltiopäivien aikainen t. — *Hall.* **1.** eduskunnan ylimääräinen (v:een 1928 lakimääräinen) valiokunta, joka valmistelee terveyden- ja sairaanhoitoon, alkoholilainsäädäntöön ja elinkeinolainsäädäntöön kuuluvat asiat. **2.** ks. lakivaliokunta 2. **-val|ta** *s.* Englannin t:lan ylläpitäminen siirtomaissa. — Saksa kohosi Euroopan johtavaksi t:laksi. **-valtio** *s.* Nykyajan valtiot ovat kehittyneet todellisiksi t:iksi, joissa taloudelliset kysymykset ovat saaneet entistä paljon suuremman yhteiskunnallisen ja valtiollisen merkityksen. Maailman johtavat t:t. **-ve|si** *s.* Juomavesi ja t. T. ja teollisuustarkoituksiin käytettävä vesi. Laite t:den puhdistamiseksi. — Jätteillä ja t:sillä lihotettu sika. **-villa** *s.* Tekstiili- eli kutoma-, turkis- ja t. T:a käytetään lampaanomistajan omassa taloudessa monenlaisiin kudonnaisiin. **-virta** *s.* vars. kotitaloudessa käytettyjen sähkökojeiden virraksi tarkoitettu, tavallista valaistusvirtaa halvemmaksi luokiteltu sähkövirta. **-vuo|si** *s.* vuoden pituinen talouselämän jakso (vars. tilikautena). | Liiton toiminta- ja t:tena on kalenterivuosi. Tulo- ja omaisuusverotuksessa talous- ja hakkuuvuosi luetaan heinäkuun 1. päivästä seuraavan kesäkuun 30. päivään. Karjan tuotto t:tena 1951—52. **-vyöhyk|e** *s.* Maapallon jakautuminen luonnonmukaisiin t:keisiin ja -piireihin. **-väline** *s.* Veitset ja haarukat ovat ensimmäisiä ruostumattomasta teräksestä valmistettuja t:itä. Tehdas, joka valmistaa talous- ja sairaalavälineitä. **-yhteisö** *s.* Perhettä laajemmat t:t. Suomi kuuluu Euroopan t:ön. **-yhtymä** *s.* Kartellit, trustit ym. t:t. **-yksik|kö** *s. tal.* erillistä taloudellista toimintaa harjoittava fyysillinen henkilö, henkilöryhmä tai oikeudellinen henkilö, talous(subjekti). | Perheen, valtion muodostama t. Vaihdannaksi sanotaan hyödykkeiden hankkimista muilta t:öiltä korvausta vastaan.

talo|vanhus *s. kuv.* vanhasta talosta. **-yhtiö** *s.* **1.** *kansat. hist.* (vars. karjalaisalueella) maatalouden harjoittamiseksi muodostettu kahden tai useamman osakkaan yhtymä. | Vanhat kansanomaiset kaski- ja t:t. **2.** talo-osakeyhtiö tms. | T:n johtokunta. **-yksik|kö** *s.* Ainoastaan kokonaiset tilat, t:öt, otetaan maakirjaan ja vain niitä nimitetään maakirjataloiksi.

talrik|ki[6*] *s. kans.* (*rinn.* taltrikki) lautanen.

talsi|a[17] *deskr.v.* vars. vaivalloisesta, väsyttävästä tai väsyneestä astelemisesta: tallustella, tarsia. | Väsyneet miehet t:vat tylsästi eteenpäin. Oli kisälliaikanaan t:nut kerran Turusta Ouluun saakka. Sitten me taas t:mme koukertelevaa kinttupolkua kilometreittäin tulisessa tahdissa SIMO PENTTILÄ.

talso[1] *s.* kovero-, kourukirves, task(o)in, telso.

talt|ata[35*] *v.* työstää (muotoilla, silottaa, loveta, katkoa jne.) taltalla. | Metalliharkoista t:ataan pois epätasaisuudet. Muuriin tulevat kivet lohkotaan ja t:ataan sopiviksi. T. kolo lukkoa varten. [Varikset] t:tasivat ne [perunat] terävällä nokallaan rikki E.ELENIUS.

talteen ks. tallessa.

talteen- alkuiset yhdysv:t, kielt. a:t ja -minen -loppuiset teonn:t par. ⌒; esim. jättää talteen, talteen otettu, talteen panematon, talteen paneminen. **-ottaja** *s.* talteensa ottaja, tallentaja; vrt. tallettaja. | [Kadotetun] salkun t:a pyydetään ystävällisesti soittamaan n:oon - - [ilm.]. Jos ei omistaja ollenkaan ilmaannu, t:lla on oikeus pitää löytökalu omanaan. — Kansankielen sanavarain, kansanmusiikin t. — Hukka-

lämmön t:lla varustettu moottori. **-otto** *s.* talteen ottaminen; *lak.* irtaimen esineen haltuunotto säilyttämistä ja asian vaatiessa hoitoakin varten. | Löytötavaran t. Sivutuotteiden, jätteiden t. Virtsan t:a varten lantalaan tehty kaivo. Vesivoiman t. kanavoitaessa on vain sivuasiana. Kansanrunouden, kulttuurimuistojen t. **-ottolaite** *s.* **-panija** *s.* jhk talteen panija, jkn tai jnk talteen antaja, tallettaja; vrt. tallentaja. | T. saa talletusmakasiinista joko talletetun tavaran tai toista samanlaatuista. **-pano** *s.*

taltio[3] *s.* viraston tai vastaavan tärkeimpien toimituskirjojen arkistossa säilytettäväksi tarkoitetuista alkuperäis-, kantakappaleista; vrt. konsepti, kopio. | Hovioikeudessa allekirjoittavat ne jäsenet, jotka ovat ottaneet osaa asian käsittelyyn, t:n, mutta asianomaiselle menevän kappaleen hovioikeuden presidentti. Esittelijällä on oikeus vastuusta vapautuakseen merkitä eriävä mielipiteensä t:on. Vesistötoimikunnan päätös on erikseen kirjoitettava ja sen pääkappale säilytettävä toimikunnassa t:na LK.

taltioida[18] *v.* tallentaa arkistoon tms. taltiona. | Puhelinsanomat kirjoitetaan vain yksin kappalein ja t:an kuten kirjeenvaihto.

taltioin[56] *s. liik.* = varrantti.

taltrikki[6*] *s. kans.* = talrikki.

talt|ta[10*] *s.* toisesta päästään leikkuusärmäksi (yhdeltä sivulta tai kahdelta vastakkaissivulta) viistottu tav:immin latta- tai kiilamainen, us. puupäinen tai -vartinen tav. teräksinen käsityökalu, jolla työstetään (tasoitetaan, lovetaan, paloitellaan tms.) puuta, metallia, kiveä tms. (us. iskemällä varren päähän nuijalla tms.); myös talttakoneen terästä; vrt. pora, ruuvitaltta, tilkerauta. | Tasa-, viisto-, kouruteräinen t. T:an terä, pää. Loveta, katkaista, tasoittaa, vuolla t:alla. — *Erik.* **1.** puutyökaluna: puras(in), purha, "temmi(rauta)". | Puusepän, sorvarin, puunleikkaajan t. Puusorvin t. Koristeveistoon käytetty t. — Kivikautisen kirveen ja t:an ero on osaksi sovinnainen. **2.** us. kiilamaisena metalli- tai kivityökaluna: "meisseli". | Peltilevyjen leikkaamiseen käytetään joko t:taa tai peltisaksia. Kivenhakkaajan, kuvanveistäjän t. — *Kuv.* kuvanveistäjän työstä, kuvanveistotaiteesta. | [Kuvanveistäjä] heitti katkeroituneena t:an ainiaaksi syrjään 'ei enää koskaan harjoittanut kuvanveistoa'. A. vaihtoi t:an siveltimeen 'jätti kuvanveiston ja ryhtyi taidemaalariksi'. -- taiteen maassa, jossa t. ja sivellin ovat aina puhuneet enemmän kuin kynä AHO. **3.** *yhd.* Kivi-, pii-, teräs-, vaskit.; lovi-, lukko-, pora-, puut.; kivityö-, metallityö-, puutyöt.; hiomis-, isku-, kaiverrus-, lohko-, luunleikkaus-, pakotus-, pisto-, puunleikkaus-, rouhinta-, veistot.; alasin-, sorvit.; käsit.; hammas-, kouru-, kynsit.; litteä-, ohut-, paksu-, risti-, suora-, tasa-, viistot.; ruuvi-, tilkityst.

taltta|kone *s.* puuntyöstökone, jolla taltataan tapinreikiä, talttauskone. — *Yhd.* isku-, jyrsin-, porat. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Jäniksen etuhampaat ovat t:set. T. kaakelivasara. **-nuija** *s.* taltan iskemiseen käytetty (puu)nuija. **-pora** *s.* talttamainen (kivi)pora. **-rauta** *s.* taltta. **-teräs** *s.* Jos litteätalttoja valmistetaan suurehkoja eriä, voidaan käyttää erikoista t:tä, joka muistuttaa lattaterästä.

talttaus[64] *teonn.* < taltata. | Tapinreiän t. Kiven t. T. eli louhinta tulee kysymykseen teräskiskoa tms. katkaistaessa tai irrotettaessa esineestä liikoja osia tai sälöilleitä kohtia. **-jälki** *s.* T. tasoitetaan viilalla. **-kone** *s.* talttakone. **-työ** *s.*

talttavasara *s.* **1.** taltan iskemiseen käytetty vasara. **2.** *tekn.* taltalla varustettu pneumaattinen vasara.

talt|tua[1*] *v.* rauhoittua, hilliintyä, asettua, tasaantua, tyyntyä, lauhtua, kesyttyä. | Riehaantua ja taas t. Raivostunut mies t:tui vähitellen. Iestetty nuori härkä t:tuu nopeasti kelvolliseksi juhdaksi. Oli nuorempana äkkipikainen, mutta on ajan oloon paljon t:tunut. Minä olen tyyni, t:tunut virkamies LEINO. Jumala ei t:u vihastansa VT. Heimon sotaisa luonne on t:tunut. Kiehuva viha t:tui. Ilo, suru t:tuu. Tulipalo, tulva, rajuilma t:tuu. Myrsky, tuulen voima t:tui hiljalleen. Vauhti t:tui. Vihollisen hyökkäys t:tui t:tumistaan. Melu t:tuu. On haudan kammioissa / jo taistot t:tuneet SIIONIN KANNEL.

talttumaton[57] *kielt.a.* T. myrsky. T. himo, tarmo.

talttumu|s[64] *s.*, vars. *ylät.* talttuminen, talttuneisuus. | -- hänen liikuttava tyytymyksensä, t:ksensa ja alistumisensa harmaan arkielämän välttämättömyyteen LEINO. -- rehevään, elämäniloiseen huumoriin heittyi tyynen alakuloisuuden ja viisaan t:ksen varjoja A.KIVIMAA.

taltua[1*] *v. murt.* talttua.

taltuksissa *adv. harv.* talttuneena. | Tääll' [Suomessa] on tuntehet t. K.LEINO.

taltut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | T. reuhaavia lapsia. Hän t:teli koko voimallaan verensä käyntiä TALVIO.

taltut|taa[2*] *kaus.v.* (< talttua) rauhoittaa, hillitä, asettaa, tyynnyttää, lauhduttaa, kesyttää. | Tappelijat t:ettiin nopeasti. Vauhkoutunutta hevosta ei kukaan pystynyt t:tamaan. T. jkn liiallista innostusta. T. kuohahtanut mielensä. T. lihansa himot. Raakojen tapojen t:taminen. Kapinan t:taminen. Koetti t. kovaa verenvuotoa. Turhaan riennät tuiretuinen, / rientos talvi t:taa LEINO.

taltuttaja[16] *tek.* Hurjistunut ori ruhjoi t:nsa.

taltuttamaton[57] *kielt.a.* Vielä kesyttämätön ja t. villihevonen.

talu|a[1] *v. kansanr. murt.* **1.** *tr.* taluttaa, vetää, johdattaa. | -- kala otti onkehensa / --. / Sen veti venosehensa, / t:i talkapohjahansa KAL. -- tanssi on tuotu tuolta maalta, / kisa taampata t:ttu KANT. — *Kuv.* -- ison tietohon vihitty, / taaton taitohon t:ttu L.KETTUNEN. **2.** *intr.* (hiljakseen) taivaltaa, tallustella. | Halukkaammin alkoi lehmä t., kun pääsi metsätielle KIANTO. — *Kuv.* Tapa kanssani t:upi, virka muunne vierähtääpi SL.

talut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < taluttaa. | T. jkta kädestä. — On nuorimies ja aika poika tyttöjä t:telemaan 'saattelemaan, hakkailemaan'. — *Kuv.* Kyllä osaan pitää hänet ai-

soissa tämän kevättä - -. Kanervan kaltaista helläluontoista miestä on hyvin helppo t. KATAJA.

talut|in[56*] *väl.* (< seur.) talutusnauha, -ketju tms. | T. kiinnitetään koiran kaulaimeen. Koira on totutettava kulkemaan rauhallisesti t:timessa isäntänsä vieressä.

talut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < talua 2. **1.** itsekin kävellen kävelyttää, kävelyttäen kuljettaa, viedä tai johdattaa jkta ihmistä (vars. lasta tai jstak syystä huonosti liikkumaan pääsevää) kädestä, käsipuolesta, kainalosta pitäen tai tukien tai jtak eläintä talutushihnasta, päitsistä, harjaksista tm. pitäen ja ohjaten. **a.** ihmisistä. | T. lasta. T. vanhus, sokea kadun yli. T. käsikynkästä, kainalosta tukien. T:ti pikku poikaansa kädestä. Poliisi t:ti humalaista putkaan. - - jos sokea sokeaa t:taa, niin he molemmat kuoppaan lankeavat UT. Ruokasalista poistuttaessa astuu emäntä ensimmäisenä pöytätoverinsa t:tamana 'pöytätoverinsa käsipuolessa kulkien'. T. jku alttarille, vihille (myös kuv. naimisiinmenosta). Ja sen sorjan tytön itselleni kihlaan / ja alttarin eteen sen t:an AK. — *Kuv.* Uusi toimistoapulainen oli aivan kädestä t:ettava 'aivan tottumaton ja avuton, joka asiassa neuvottava [tms.]'. Osa selveni muitta mutkitta, ja sekaisissa kohdissa Janne hänet t:ti tolalle, joten parin viikon kuluttua hän painautui uuteen virkaansa AK. - - hengelläs meitä valistat / ja sanas tuntoon t:at VK[V]. — Uusi hallitsija joutui kansalliskiihkoisen puolueen t:ettavaksi. Työväestö sanoutui irti kumousmiesten t:uksesta. **b.** eläimistä. | T. hevonen talliin. T. koiraa hihnasta. Sirkuskulkueessa t:ettiin kahta elefanttiakin. Jo ensimmäisenä talvena on varsa opetettava t:ukseen. **2.** ed:een, vars. b-kohtaan liittyen: itse kävellen työntää polkupyörää tms. vierellään. | Kumi meni puhki, joten pyörää oli t:ettava. T:ti pyöräänsä kaikki ylämäet ja pahimmat alamäetkin.

taluttaja[16] *tek.* Nojata t:nsa käsivarteen. Hevosen, lehmän, koiran t. Opaskoira on korvaamaton sokeain t:na.

talutus|hihna *s.* Koiran t. **-köy|si** *s.* Sonnin t. — *Kuv.* Ei halunnut kulkea puoluejohtajien t:dessä. **-nuora** *s.* Lehmän t. — Vars. *kuv.* Työmiehet kulkivat herrojen t:ssa. Ei taipunut kulkemaan kirkon, yleisen mielipiteen t:ssa. Puola ei enää kulje Ranskan t:ssa.

talututt|aa[2*] *fakt.v.* < taluttaa. | Vanhus t:i itsensä ikkunan ääreen.

talvehdit|taa[2*] *kaus.v.* (< seur. 1) säilyttää tai pitää hengissä talven yli. | Kasvihuone, jossa on tilat sekä viljeltäville että t:ettaville kasveille. Mehiläiset on parasta t. tasalämpöisessä paikassa.

talveh|tia[17*] *v.* **1.** *intr.* **a.** viettää talvi, pitää, olla talvea jssak (us. suhteellisen toimettomana). | Etelänapamantereella t:tiva tutkimusretkikunta. Pääarmeija asettui t:timaan [= talvileiriin] Porin seuduille. Tonavan rannalla t:tivat sotajoukot. Tämä Tolari se Pietolassa aina t:tii kuin karhu pesässään PAKK. — Törmäpääsky t:tii Afrikassa. Kalat t:tivat usein syvissä kuopanteissa. — Aikaisen talventulon takia satamaan t:timaan jäänyt tavara. — Aluksista: olla talviteloilla, poissa liikenteestä talven aika. | Alus t:ti Haminassa. Satamassa korjailtiin t:tivia laivoja. **b.** elää tai pysyä hengissä, säilyä yli talven. | Nummimehiläiset t:tivat Suomessakin oikein hyvin. Perhonen, jonka kotelo t:tii. T:tineesta munasta syntyy keväällä hyönteinen. — T:tiva kasvi. Hyvin t:tineet oraat. Kevyissä multamaissa ei vehnä yleensä t:di. Kasvi, jolla on t:tivat lehdet. — Poimi t:tineita puolukoita pahimpaan nälkäänsä. **2.** *tr.* → talvehdittaa.

talvehtija[14] *tek.* Suomalainen mehiläinen on hyvä t.

talvehtimaton[57] *kielt.a.* T. lehti, kasvin varsi.

talvehtimis|alue *s.* Muuttolintujen t:alueet. **-aste** *s.* Kasvimyrkky, joka hävittää hyönteisten t:et. **-kyky** *s.* Ruislajike, jolla on hyvä t. **-paikka** *s.* Lepakon, kovakuoriaisen t. Aluksen t. **-silmu** *s.* *kasv.* emokasvista irtautuva silmu, joka talvehtii ja jonka avulla kasvi lisääntyy suvuttomasti; vrt. talvisilmu.

talvelli|nen[63] *a.* menneen talven aikainen, viimetalvinen. | T. vasikka. Maksoi t:sen velkansa. On miehistynyt paljon sitten t:sen.

talvem|pana, -malla, -maksi, -ma(s), -malle *komp.adv.* myöhemmin (keski)talvella. | Alustavasti sovittiin, että ottelu järjestetään t. Tilaisuuden piti olla joulukuussa, mutta se siirrettiin t:maksi.

talven|aikainen *a.* myös ⌒. | T. liikenne. **-ark|a** *a.* -uus *omin.*)(talvenkestävä; vrt. hallanarka. | Ruislajike, joka ei ole kovin t. **-karvai|nen** *a.* *harv.* talven värinen, so. harmaa, kalpea tms. | Vilkkaaseen elämään joutuminen haihdutti vähitellen t:set ajatukset kuulumattomiin SEPPÄNEN. Mure mustaksi vetävi, tauti t:seksi SL. **-kestäv|ä** *a.* -yys *omin.* vars. (vilja)kasveista: joka on hyvä talvehtimaan;)(talvenarka. | T. vilja-, koristekasvi. Syksyllä kylvettynä apila ei ehtisi varttua t:äksi. Huono t:yys. **-raikas** *a.* talvisen raikas, raikas kuin talvi. | Hänen mielialansa oli t. **-sel|kä** *s.* (us. ⌒) talven ankarimmasta ajasta, keskitalvesta. | Laskiainen, t:än suuri merkkipäivä. Syksyllisiä kynttilöitä poltettiin pitkin t:kää. Meni joulu iloineen ja vieraskäynteineen ja tuli pitkä suora t. PAULAH. T. on taittunut, katkennut 'talven ankarin aika on ohi'. Suomessa on Heikin päivää pidetty t:än taittumisen päivänä eli talven harjapäivänä. Vihdoin katkesi t. ja korven kevät koitti KIANTO. **-tulo** *s.* Aikainen t. **-vara** *s.* talvikäyttöön varatuista tarvikkeista. | Syksyllä on koottava t:a aittoihin ja kellareihin. Paljon oli kerppuja taitettava, ennen kuin t. tuli kokoon.

talvet|on[57] *kar.a.* *harv.* < talvi. | - - lauloi laulua iäistä / elämästä entisestä, / t:tomasta kesästä LEINO.

talv|i[8] *s.* **1.** kylmin vuodenaika, Suomessa vars. joulu-, tammi- ja helmikuu; joskus: vuoden kylmempi puolisko;)(kesä. | Suomen t. T. 1952—53. Ankara, pitkä t. Aikainen, myöhäinen t. T:en pakkaset, pyryt. T:en puuhat, ilot. T:en alku, loppupuoli. T:en tulo on myöhässä. T. tekee tuloaan. Päästä t:een. T. alkaa, päättyy. Tuli

huono t:en pohja, kun satoi lumen melkein sulaan maahan. Ei marraskuussa pohjattu t. pysy SL. T:ella. Tänä, ensi, viime t:ena. Keskellä t:ea. Maaliskuun lopulla oli vielä täysi t. T. alkaa kallistua kevääseen. T:en selkä, ks. ⌣. Olen koko t:en tehnyt lähtöä, mutta hankkeeksi se on vain jäänyt. T:en mittaan ehtii tapahtua paljon. Kurki on t:ea Välimeren rantamilla. Pääskynen muuttaa t:eksi etelään. T:en yli pidettävä lammas. Tavallisesti vain siitosuuhet jätetään t:elle 'talveksi'. Turnipsit olivat jäädä t:en alle 'nostamatta ennen talven tuloa'. Oras on säilynyt hyvin t:en alla, kestänyt hyvin t:en yli. T. on heikentänyt orasta. T:en kimalteleva valkeus. Monen t:en lumet ovat jo sen jälkeen sataneet 'siitä on jo pitkä aika'. Kun seuraava t. lumensa satoi, oli Vilho jo Amerikassa. On jo toista t:ea [= lukuvuotta] samalla luokalla. Toisena t:enaan varsa valjastetaan reen eteen. Hänen katseensa oli avonainen ja kirkas kuin lapsen - -, niin kuin vuosikymmenien painoa ei hartioilla olisikaan eikä hapsissa t:ien lunta [= ikävuosien mukana tullutta harmaata] JOTUNI. — *kesät talvet* (harvemmin yks.) koko vuoden, aina. | Kosken pauhu kuului yötä päivää kesät t:et. Korppi oleksii pesimisseudullaan yleensä kesät t:et. Kulki suvet t:et samoissa vaatteissa. Kesän t:en vihreä kasvi. Asui kaupungissa kesänsä t:ensa. Aina se on tuo Laurin raudikko lihavana ja pyöreänä, vaikka kesää t:ea ajetaan KATAJA. — *Yhd.* alku-, keski-, kevät-, loppu-, sydän-, syys-, takat.; hankiais-, hiihto-, hylje-, jäätikkö-, kapina-, lumi-, normaali-, nälkä-, pakkas-, poro-, pula-, pyry-, reki-, sota-, urheilut. 2. *kuv.* Mitä menneen t:en lumesta 'vanhasta, unohdetusta asiasta'. Voitit tai hävisit, minulle se ei tee suvea eikä t:ea 'minun kannaltani se on samantekevää, minua se ei liikuta'. — Hänen sydämessään oli yhä t., vaikka luonnossa oli jo kevät. Vielä kahlehtivat henkisen t:en jäät kansamme uskonnollista elämää AK.

talvi- talven aikainen, talveen kuuluva, talvelle ominainen, talvella ilmenevä, tapahtuva, suoritettava tai käytettävä, talvinen.

talvi|aamu *s.* Pimeä, huurteinen t. **-aamuinen** *a.* T. hämärä. **-aihe** *s.* Pekka Halonen kuvasi maalauksissaan usein t:ita. **-aiheinen** *a.* T. taulu. **-|aika** *s.* talvisaika. | Sisävesiliikenne pysähtyy t:ajaksi. Influenssa on varsinkin pilvisten t:-aikojen tauti. **-aikai|nen** *a.* talvisaikainen. | Maaseudun t:sten kuljetusolojen parantaminen. **-aikataulu** *s.* Linja-autojen t. **-ajo** *s.* Tuli rekikeli ja talon t:t pääsivät hyvään vauhtiin. T:on tottumaton autonkuljettaja. **-ajoneuvo** *s.* **-apaja** *s.* Koiviston edustan tunnetut t:t.

talvias[66] *a.* (yhd:n jälkiosana, *harv.* gen:n ohella) vars. hevosen iästä: talven vanha, vuotias. | Tällä [hevosella] on vielä aivan kova hammas, niin että enintään jos olisi viidentoista t. KAUPPISH. Kaksi-, kolmi-, kymment.

talvi|askar *s.*, tav. *mon.* **-asu** *s.* Isä uudessa t:ssaan. Puut olivat jo t:ssa. **-asuinen** *a.* **-asumus** *s.* **-asunto** *s.* Eskimojen t:na on puolipallon muotoinen lumimaja. — Pitää t:aan jssak. **-auraus** *s.* Teiden t. **-aurin|ko** *s.* T:gon kalpea paiste. **-ehtoo** *s.* **-elämä** *s.* T. ritarilinnoissa oli yksitoikkoista. **-hakku|u** *s.* Puutavaran t:issa lisäystä edelliseen vuoteen verrattuna. **-hame** *s.* Paksu t. **-hammas** *s. puut.*, tav. *mon.* jäätyneen puun sahauksessa käytetyn halkaisuterän lyhyistä, melko vähän haritetuista hampaista. **-hanki** *s.* T:en loistava kimallus. **-harjoittelu** *s.* Uimahyppääjän t. **-harjoitu|s** *s.* Armeijan, laivaston t:kset. **-hattu** *s.* **-hau|ta** *s.* ruumisvaja, johon ruumiit entisaikaan talvella siunauksen jälkeen siirrettiin keväällä tapahtuvaa hautaan panemista odottamaan. | V. 1879 annettu keisarillinen asetus terveydenhoidosta lopetti t:dat. **-hedelm|ä** *s.* Åkerö [omenalajike] on arvokkaimpia t:iämme. Syys- ja t:ät kypsyvät lopullisesti vasta varastossa. **-hein|ä** *s.* Lehmän t:iksi tarvittiin 30 rukoa. **-hoito** *s.* Kanojen t. Teiden t. **-horro|s** *s. el.* ruumiinlämmön alenemisen aiheuttama vaihtolämpöisen eläimen talvinen horrostila, kylmänhorros; myös eräiden nisäkkäiden, esim. siilin, lepakon, tammi- ja koivuhiiren, talvisesta horrostilasta, jossa niiden ruumiinlämpö on huomattavan alhainen; vrt. talviuni. | Kärpäsen t. Vaipua t:kseen. Herätä t:ksesta. **-huvila** *s.* myös talvikäyttöä varten rakennettu huvila. **-hämärä** *s.* **-höyhenys** *s.* Riekon valkoinen t. **--ilma** *s.* Kylmä, raikas t. **--ilt|a** *s.* Eräänä t:ana. Seuraleikkejä pitkien t:ojen ratoksi. **--iltainen** *a.* T. maisema. **--iltaisin** *adv.* **--itiö** *s. kasv.* myöhäiskesällä muodostuvia paksukettoisia, kaksisoluisia ja talvehtivia ruostesienen itiöitä; vrt. kesä-, helmi-itiö. **-jalkine** *s.*, tav. *mon.* **-juhla** *s.*, us. *mon.* Pelastusarmeijan t:t. **-jänis** *s.* talvinen jänis, jänis talvella. | Valkoinen t.

talvi|kaali *s.* myöhäisistä ja hyvin varastossa säilyvistä kupukaalilajikkeista. **-kaato** *s.* Puiden t. **-kala** *s.* 1. Sai perheelleen t:t 'talven aikana syötävät kalat'. 2. vrt. talvikalastus. | T:ssa olo aavoilla jääkentillä saattaa olla hyvin kylmää työtä. **-kalastaja** *s.* **-kalastus** *s.* jäältä harjoitettu kalastus. **-kangas** *s.* Paksua, villaista, tummaa t:ta. **-kapp|a** *s.* Valmistamme naisille muodikkaita syys- ja t:oja. **-karva** *s.* Oravan harmaa t. Valkoinen kuin t:ssaan oleva jänis. Kesä- ja heinäkuussa porot luovat t:nsa. **-kau|si** *s.* T. 1952—53. Kuluneen t:den hiihtokilpailut. Teki t:det rekiä ja rattaita. **-kautinen** *a.* T. työ. **-keli** *s.* vrt. rekikeli. | Metsäajot alkavat t:n tultua. Kesävoi vietiin vasta t:llä kaupunkiin. **-kengity|s** *s.* T:ksessä käytetään hokkinauloja. **-ken|kä** *s.* Sopiva hiihto- ja t. Hevonen on t:gässä. **-kilpailu** *s.*, tav. *mon.* Hiihto- ja mäenlasku- ym. t:t. **-kirkko** *s.* Lämmitettävää sakastia käytettiin t:na. **-kisat** *s. mon.* Ounasvaaran t.

talvikki[6*] *s.* Pyrola, pieniä puolivarpuja, joiden lehdet talvehtivat ja kukat ovat tav. valkoiset, tertussa. | Pyöreälehtinen, yksikukkainen t. — *Yhd.* nuokku-, pikkut. **-tyyppi** *s. metsät.* vars. Etelä-Suomen savimaille levinnyt metsätyyppi, jolle ovat tunnusomaisia runsaanlainen puolukkavarvusto ja talvikkilajit sekä purtojuuri.

talvikko[2*] *s. kans.* 1. lumikko. | [Riihen ja pajan]

ympärillä asustaa peltopyyparvi ja heidän vainoojansa valkea t. AHO. 2. riskilä. 3. talveksi sisävesiin jäänyt lohi.

talvi|kokous *s.* Osuusliikkeen edustajiston varsinainen t. **-korju|(u)** *s.* Panna purjevene t:u(see)n. **-kosteu|s** *s.* Syyskyntö tekee maan kykeneväksi ottamaan vastaan t:tta. **-kota** *s.* Lappalaisten kesä- ja t. **-koulu** *s.* talvisin pidettävä koulu. **-kukk|a** *s.* Joulukaktus ja hyasintti ovat suosituimpia t:iamme. **-kuljetus** *s.* Sulan maan aikana kaadetut puut varastoidaan t:ta odottamaan. **-kulkuneuvo** *s.* Reki ym. t:t. **-kunto** *s.* Teiden t. Panna asunto, alus, mehiläispesä t:on. **-kuorma** *s.* Reki on kevyempi vetää kuin rattaat, joten t. voidaan tehdä kesäkuormaa isompi. T. heiniä. **-kuu** *s.* vanhan kansanomaisen kalenterin alkutalven kuu. | Nyt sankarit joulua joi; / sai sarvet kuohumaan sima t:n *MANN. **-kuukausi** *s.* tav. joulu-, tammi- ja helmikuusta (sekä maaliskuusta). | Puut kaadetaan mieluimmin t:na. **-kuutamo** *s.* **-kuv|a** *s.* [Taiteilija] on maalannut etupäässä realistisia kesä- ja t:ia. Elokuvan t:at otetaan Lapissa. **-kylmä 1.** *a.* talvisen kylmä. | Vielä t. yö. **2.** *s.* talvinen kylmyys; talvipakkanen. | T:t ovat alkaneet. Vilustui seisoskeltuaan vähissä vaatteissa t:ssä. **-kylä** *s.* Ostjakkien t. Koltat muuttivat talveksi kesäkylästä t:än. **-kärpänen** *s.* talviseen aikaan tavatusta kärpäsestä, joka ei ole talvihorroksessa. | Lämmön vaikutuksesta herännyt t. pörräsi laiskasti pöytää kohti JÄRVENT. **-käräjät** *s. mon.* toiset lakimääräiset käräjät, jotka on käräjäkunnassa vuosittain pidettävä tammik. 10. p:n ja kesäk. 24. p:n välisenä aikana. **-käyttö** *s.* T:ön sopiva voiteluöljy. T:ön tarkoitetut jalkineet.

talvi|laidun *s.* Porojen t. **-laiva** *s.* **-laivaliikenne** *s.* Ahtojäät vaikeuttavat t:ttä. **-laivaus** *s.* Myynnit on tehty osittain talvi-, osittain ensi avoveden laivaukseen. **-lakki** *s.* **-lam|mas** *s.* Siitoseli t:paiden valinta ennen syysteurastusta. **-lammikko** *s.* Kalanviljelylaitoksissa siirretään kalat talveksi kasvulammikoista t:ihin. **-leiri** *s.* Talven ajaksi armeijat tavallisesti asettuivat t:in. **-le|po** *s.* vrt. talvihorros, -uni. | Subtrooppisen vyöhykkeen kasveilla ei ole varsinaista t:poa. Jos tahdomme aikaisin kukkivia ruusuja, otamme ne t:vosta jo tammikuussa. Karhu asettui t:volleen. Talitiaiset ja tikat häiritsevät mehiläisten t:poa koputuksellaan. — Paavo Nurmi harjoitteli ympäri vuoden ilman varsinaista t:poa. **-liiken|ne** *s.* T:teeseen sopiva alus. Teiden auraaminen t:teen ylläpitämiseksi. **-liikennekausi** *s.* **-lin|tu** *s.* (myös) talvella jllak seudulla asustavista linnuista. | Suomen t:nut. Useimmat t:nut kuten kotka, monet pöllöt, käpylinnut, varpunen, kottarainen ja tikat munivat Etelä-Suomessa jo huhtikuussa. **-liotus** *s. maat.* pellavien liottaminen maan jäädyttyä nurmella tai kevättalvella hangella, hankiliotus. **-loma** *s.* **-luonto** *s.* talvinen luonto. | Luminen ja eloton t. **-lämpö** *s.* Muikut kutevat veden jäähtyessä kesälämmöstä t:ön. **-maasto** *s.* Suomalaiset olivat tottuneita sodankäyntiin t:ssa. **-maisema** *s.* **-maito** *s.* T. sisältää verraten vähän C-vitamiineja. **-maj|a** *s.* Karhun t. — Armeija asettui t:oilleen. Kaarle XII oli joukkoineen t:oissa Virossa joulukuusta 1700 toukokuuhun 1701. **-majoitus** *s.* **-makuu** *s.* Karhu menee t:lle myöhäissyksyllä. Karhunpyynti t:lta eli pesältä. **-markkinat** *s. mon.* Kuopion, Tampereen t. **-marssi** *s.* Tykistöä t:lla. **-matka** *s.* **-matkailu** *s.* **-matkailukausi** *s.* **-matkailumaa** *s.* Suomi t:na. **-merenkulku** *s.* **-metsä** *s.* Vaaleana lumivuoteellansa / t:s [= t:ssä] poika uneksuu KIVI. **-metsästys** *s.* **-monsuuni** *s.* T:n vaikutuksesta Kiinan talvi on melko kylmä. **-mun|a** *s.* Kanojen t:at. — *Biol.* useilla selkärangattomilla (vars. vesieläimillä) kylmän tai kuivan vuodenajan tullen esiintyviä vahvakuorisia munia, jotka säilyttävät lajin epäsuotuisan ajan yli ja kehittyäkseen vaativat hedelmöitystä. | Kirvojen t:ien hävittäminen hedelmäpuiden ja marjapensaiden oksista. **-munija** *s.* Kana, joka on hyvä t. **-muninta** *s.* T. on kanoille luonnonvastaista, ja sen tähden se kysyy hoitajalta taitavuutta. **-muona** *s.* **-muoti** *s.* **-musta** *a.* talvisen musta. | T. meri. **-myrsky** *s.* Kylmä t. **-myynti** *s.* Perunoiden varastoiminen t:ä varten. **-nahka** *s.* Oravan harmaa t. on arvokkaampi kuin ruskea kesänahka. Käärme luo t:nsa puun tai pensaan oksahankaan.

talvi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* talven aikainen, talvelle ominainen, talvella tapahtuva, suoritettava tai käytettävä, talvi-; vrt. talvellinen. | T. päivä, iltahämärä. T:seen aikaan. Koulujen t. työkausi. Järvien t. jääpeite. T. luonto, metsä. T. Lappi. T. kylmyys, lumisade. T:sen harmaa, kylmä. Meri oli t:sen tumma. Nälkäinen kuin t. susi. T. kalastus, työnteko. Sai peltotilkustaan t:set perunat perheelleen. Lehmän t. rehunkulutus. Kalojen t. oleskelupaikka. Kylän teiltä suli lumi, mutta ei t. lanta SILL. — Erämaissa oli t:seltaan [= talven jäljeltä] tukkisavottain viljavarastoja PÄLSI. — *Yhd.* ensi-, menneen-, toisen-, tämän-, viime-, ylit.; keski-, kevät-, syyst.; joka-, kaksi-, koko-, kolmi-, yksit.; kuiva-, pitkät.

talvinuot|ta *s. kal.* jään alta tapahtuvaan pyyntiin käytetty nuotta, jää-, rahenuotta. | T:an veto. — Olla t:alla.

talvio[3] *s.* Vinca minor, koristekasvina viljelty talvivihanta, suikertava, tiheitä kasvustoja muodostava sini- tai sinipunakukkainen varpu, talvivihreä.

talvi|oksastus *s.* puutarhanhoidossa: maasta syksyllä kellariin otettuihin taimiin kevättalvella suoritettu oksastus. **-olosuhte|et** *s. mon.* Joukkojen toiminta t:issa eroaa pakkasen ja lumipeitteen vuoksi huomattavasti kesäajan toiminnasta. **-olo|t** *s. mon.* T:issa on kaarituliaseiden tarve vielä suurempi kuin kesällä. **-olympialaiset** *s. mon.* olympiakisojen talvikilpailut. | Oslon t. **-omen|a** *s.* Kypsymis- ja säilymisaikaan nähden omenalajikkeet jaetaan kesä-, syys- ja t:iin. T:at poimitaan raakoina puista, ja ne kypsyvät vasta varastossa. **-omenalajike** *s.* **-omenapuu** *s.* **-onginta** *s.* avannosta tms. tapahtuva onginta, talviongella onginta. **-on|ki** *s.* tav. pilkillä varustettu lyhytvapainen, talviongintaan käytetty onki; vrt. pohjaonki. | T:gen vapa. — Olla t:gella. **-onkija** *s.**

talvi|paikka *s.* Porot oleskelivat vielä t:paikoillaan. — Tanssiorkesteri saa t:paikan maaseutukaupungin ravintolassa [ilm.]. **-pakka|nen** *s.* Talitiainen tulee t:sella asuntojen läheisyyteen. Hevonen sai entiseen aikaan t:silla syödä appeensa tuvassa. Karja oli ajettu lämpimästä navetasta t:seen. **-palatsi** *s.* talviasunnoksi tarkoitettu palatsi. | Venäjän keisarien t. Pietarissa. Herodes Suuren rakennuttama t. **-pallo** *s.* Päivien lyhetessä ja ilmojen jäähtyessä mehiläiset vetäytyvät pesän keskustaa kohti t:ksi. **-palttoo** *s.* talvipäällystakki. **-parantola** *s.* Välimeren rannikon t:t. **-peit|e** *s.* Kukkaistutuksille syksyllä t:teeksi asetetut kuusenhavut. — Keväällä luonto vapautuu valkoisesta t:teestään. **-pel|i** *s.* **1.** Kotimaassaan Englannissa jalkapallo on t. **2.** Ei satu edes tuttuja taloja lähimaille, että saisi vaihdetuksi reen kärryihin. Hinkkaile vain t:ein rapakossa että raudat kipenöivät LEINONEN. **-peruna** *s.* myöhäisistä perunalajikkeista. **-pesä** *s.* Karhun, siilin t. **-pesäke** *s.* Perunasyövän t. **-pilvi** *s.* Kerrospilvet ovat t:ä ja keräpilvet yhdessä harsopilvien kanssa kesäpilviä. **-pimey|s** *s.* Keskellä t:ttä. **-pimeä** **1.** *a.* T. yö. **2.** *s.* Arktinen t. Talo näytti autiolta t:ssä. **-porkkana** *s.* Hyvin säilyvä t. **-posti** *s.* Entisaikaan oli saaristotalonpoikien tehtävänä t:n kuljetus Turun ja Tukholman välillä. **-puh|de** *s.* Talon väki teki pitkinä t:teina käsitöitä. **-pukimet** *s. mon.* Lämpimät t. **-pu|ku** *s.* Miehen tumma t. — *Kuv.* Töyhtökiurun t. on melkein samanlainen kuin kesäpuku. Oravan t. Puisto tunnelmallisessa t:vussaan. **-pukui|nen** *a.* T. poika. — Lumijänis t:sena. T. lintu. T. luonto. **-puol|i** *s.* T. vuotta. Tehtaassa oli työläisiä t:ella tuhatkunta, kesäisin parikin tuhatta. **-puolisko** *s.* Vuoden t. **-purje** *s.* Erityisiä kesäpurjeita ei tavallisesti tehdä, vaan vanhempia t:ita käytetään kesäpurjeina. **-purjehdus** *s.* **-puu** *s.* talvenaikaiseen käyttöön tarkoitettu (poltto)puu. | T:nne ostatte edullisimmin halkotarhastamme [ilm.]. **-puutarha** *s.* varta vasten rakennettu kasvihuone tai muu lasiseinäinen ja mahdollisesti myös -kattoinen huone tai tila, jossa kasvatetaan ainavihantia koristekasveja. **-pyynti** *s.* Mateen t. **-päivä** *s.* **1.** Jäämeren t. on lyhyt. Eräänä t:nä. — Herätessäni paistoi kirkas t. ikkunoista. — *Mon.* Partiolaisten t:t pidettiin 4.—6. tammikuuta. **2.** kansanomaisia merkkipäiviä, vars. 14. 10.; vrt. talviyö, suvipäivä. | Minkä verran t:nä on lehtiä puussa, sen verran suvipäivänä on lunta maassa SL. **-päiväi|nen** *a.* On vielä sahtiakin jäljellä ja siististä t:sessä pirtissä joulukuusi SILL. **-päivänseisaus** *s.* se ajankohta keskitalvella, n. joulukuun 22. päivänä, jolloin aurinko on eteläisimmillään ja josta päivät alkavat pidetä. **-päähine** *s.* Lämmin t. **-päällystakki** *s.*

talvi|ravinto *s.* Mehiläisille täytyy syksyllä jättää hunajaa t:ravinnoksi. **-rehu** *s.* Kotieläinten t. **-ruiskute** *s.* Hedelmätarhan t., joka hävittää tuhoeläinten talvehtimisasteet. **-ruiskutu|s** *s.* Hedelmäpuiden ja marjapensaiden t:kset suoritetaan tavallisesti aikaisin keväällä. **-ruoka** *s.* Kotieläinten t. **-ruokinta** *s.* Karjan t. **-ruokintakausi** *s.* **-sa|de** *s.* Talvi on meillä niin kylmä, että t:teet ovat etupäässä lumisateita. Subtrooppinen t:teiden alue. **-sahaus** *s.* Tukkien t.

talvis|aika *s.* talviaika. | Huolehtia maanteiden aukipidosta t:aikana, t:aikaan. T. lisää monessa suhteessa liikennemahdollisuuksia. **-aikainen** *a.* talviaikainen. | T. kauppamerenkulku.

talvi|satama s. satama, joka pidetään laivaliikenteelle avoinna myös talvella. | Hangon t. — *Harv.* satama, jossa alus talvehtii. **-sesonki** *s.* **-siementäj|ä** *s. kasv.* kasvi, joka varistaa siemenensä talvella. | Mm. havupuut, lepät, pihlaja, monet putket ja heinät ovat t:iä. **-sij|a** *s.* Silakkaparvet vaeltavat t:oiltaan meren syvistä haudoista rannikolle. **-silakka** *s.* talvella pyydetty silakka. **-silmu** *s. kasv.* silmu, jossa kasvin seuraavan kasvukauden versot talvehtivat silmutilassa; vrt. talvehtimissilmu.

1\. **talvis|ilta** *s.* tav:mmin talvi-ilta. | Tupaan t:iltan' astui poika *CAJ.

2\. **talvi|silta** *s.* vain talvikäyttöön tarkoitettu (jäälle rakennettu) silta.

talvisin *adv.* talvi(s)aikaan, (aina) talvella. | T. oli elämä hiljaista ja yksitoikkoista. Oli t. metsätöissä ja kesäisin viljeli pikku tilaansa.

talvi|sipuli *s.* Allium fistulosum, monivuotinen viljelty sipuli. **-sota** *s.* talvella käyty sota. | Joukot olivat tottumattomia t:an. — *Erik.* talvella 1939—40 Neuvostoliiton ja Suomen välillä käyty sota. **-sotaharjoitus** *s.* **-sotaretki** *s.* **-suk|ka** *s.* Villaiset t:at. **-suoja** *s.* **1.** Lämmin ja valoisa kotieläinten t. **2.** talvinen suoja(ilma). **-sydä|n** *s.* keskitalvi, sydäntalvi. | Oli t. ja kova pakkanen. Hirsitalkoot pidettiin tavallisesti t:nnä, t:menä. T:men aikaan tehdas seisoi kuukauden. **-syöttö** *s.* talviruokinta. | Kotieläinten t. **-säilyty|s** *s.* Kasviksien t. Lanttu kestää t:ksen paremmin kuin turnipsi. **-säilö** *s.* Panna t:ön. Verkot otetaan keväällä t:stä. Talviomenat kypsyvät vasta t:ssä. **-sää** *s.* Kylmä t. **-taistelu** *s.* **-taiva|s** *s.* Kuulas t. Suomen t:an pilvisyys lauhduttaa huomattavasti talvi-ilmastomme ankaruutta. **-takki** *s.* **-tak|ku** *s.* Lampaat olivat vielä keritsemättä ja t:uissaan. Hevosen t. lähtee keväällä. **-tamine** *s.,* tav. *mon.* Turkki, karvalakki ym. t:et. **-tar|ve** *s.* Koota karjanrehua t:vetta varten, t:peiksi. **-teloill|a** *s. vaill.* vars. vesikulkuneuvojen talvisesta maissa pitämisestä. | Vetää vene t:e. T. oleva alus. — *Kuv.* Vanhemmat runoilijamme olivat joko menneet manalle tai asettuneet t:een ja uusia ei ollut vielä ilmaantunut AHO. **-teltta** *s.* Lämmityskamiinalla varustettu t. **-tie** *s.* **1.** tie, joka välittää liikennettä talvella sellaisen maaston yli, jossa kesällä ei ole tietä. | Jäätä pitkin kulkeva viitoitettu t. Suon, niityn poikki kulkeva t. **2.** yl. talvinen tie. **-til|a** *s.* Asettaa lehmät syksyllä t:oilleen. Kärytys tuholaisten hävittämiseksi toimitetaan hedelmäpuiden ollessa t:assa. **-toiminta** *s.* Yhdistyksen t. **-toimintakausi** *s.* **-tulva** *s.* Koskeen muodostuneen supon aiheuttama t. **-tuotanto** *s.* Kanojen t. **-turk|ki** *s* **1.** Oravan harmahtava t. **2.** Osti itselleen uuden kriminnahkaisen t:in. — *Kuv.* Heittää t:kinsa 'käydä uimassa ensimmäinen kerta uintikautena'. **-turkkinen** *a.* T. naali. **-tuuli** *s.* Kylmä t. **-|työ** *s.* Oli t:työkseen, t:töinään kehrännyt

lankoja. Lankunsahaus entisaikojen t:työnä. **-työttömyys** *s.* T. on tärkein laji kausityöttömyyttä. **-ulsteri** *s.* **-un|i** *s.* eräiden nisäkkäiden (karhun, metsäsian) talvinen unitila, jonka aikana eläin pysyy tasalämpöisenä; vrt. talvihorros. | Karhun t. Vaipua t:een. Nukkua t:taan. — Avarammin ja *kuv.* Talitiainen häiritsee usein mehiläisten t:ta koputuksellaan. — Orvokki heräsi t:estaan. Luonto nukkui pitkää t:taan. Satama heräsi t:estaan. **-urheilija** *s.* Suomalaisten t:in menestykset kansainvälisissä hiihto- ja luistelukilpailuissa.

talviurheilu *s.* Hiihto, mäenlasku, luistelu ynnä muu t. **-kausi** *s.* **-keskus** *s.* **-paikka** *s.* **-väline** *s.*

talvi|uutuus *s.* Muotisalonkien t:uutuudet. **-vaat|e** *s.*, tav. *mon.* Lämpimät t:teet. **-vaippa** *s.* *kuv.* lumipeite. | Vuorien valkoinen t. **-varasto** *s.* **-varastointi** *s.* **-var|at** *s. mon.* T:ojen säilytyspaikkana ovat kellarit ja aitat tavallisimpia. Syysteurastuksen aikaan suolattiin lihaa t:oiksi. **-varuste** *s.*, tav. *mon.* Jalkaväkeä t:issa. **-varustu|s** *s.* Pystyäkseen käymään talvisotaa joukoilla täytyy olla erityinen t. — Syksy oli jo pitkällä, joten piti täydellä teolla ryhtyä t:ksiin. **-vehnä** *s. harv.* syysvehnä. **-vien|ti** *s.* Hanko välittää ydinosan t:nistämme. **-vihanta** *a.* aina-, ikivihanta, talvivihreä. | T. puu. **-vihreä 1.** *a.* = ed. **2.** *s.* = talvio. **-viikko** *s.* Kylminä t:ina. **-viima** *s.* **-vilja** *s.* talvella kasvatettava vilja; vars. Suomen oloista: syysvilja. | Kuumissa maissa vehnää viljellään t:na. — Lumihome hävittää heinää ja t:a. **-villa** *s. maat.* talvella kasvanut, keväällä kerittävä villa. **-voi** *s.* talvella kirnuttu, kesävoita vaaleampi voi. **-|yö** *s.* **1.** Pimeä t. — Lapissa on talvisin pimeän kausi, ja pohjoisimpana t. kestää noin 50 vrk. **2.** kansanomaisia merkkiöitä, vars. 13.—14. 10.; vrt. talvipäivä; suviyö. | Yrjänä pyhä ritari, pane koiras [= sudet] kahleisiin suviöistä t:öihin! SP. **-öinen** *a.* T. luonto. **-öljy** *s.* Auton t.

tamaani[6] *s.* T:t 'Procavia, kaniinin kokoisia, ulkomuodoltaan ja elämäntavoiltaan jyrsijäin kaltaisia, todennäköisesti kavioeläinten sukuisia, Afrikan ja Länsi-Aasian vuoristoissa eläviä kasvinsyöjänisäkkäitä'.

tamarindi[4] *s.* **1.** Tamarindus indica, tropiikissa viljelty palkokasvi, tamarindipuu. **2.** tamarindipuun syötävä palkohedelmä; siitä valmistettu lievä ulostuslääke. **-puu** *s.* = ed. 1. **-viini** *s.*

tamariski[4] *s.* Tamarix, subtrooppisissa aro- ja aavikkoseuduissa kasvavia pensaita ja puita. **-pensas** *s.* **-puu** *s.*

tamburiini[4] *s.* **1.** yksikalvoinen, kulkusilla varustettu pieni rumpu, jolla tanssijat ja naisvoimistelijat säestävät liikkeitään. — *Yhd.* voimistelut. **2.** vanha provencelainen vilkas, tasajakoinen tanssi. **-ompelu** *s. käs.* ketjuompelu.

tamine|et[78] *s. mon.* **1.** vars. *ark.* (täydelliseen) vaatetukseen kuuluvat pukimet, jalkineet yms., kamppeet; vaatteet, asusteet. | Metsämiehen, sotilaan t. Poliisimiehistön aseistus ja t. Reserviläiset pukeutuivat valtion t:ihin 'sotilaspukimiin'. Olimme pelkissä Aatamin t:issa 'alasti'. Uudet, hyvät, huonot, lämpimät, kesäiset t. Muistutti t:iltaan linnunpelätintä. Miehet nukkuivat ruotiolla täysissä t:issa, puukko vyöllä, kintaat kädessä, kengät jalassa ja lakki päässä. Nainen älköön käyttäkö miehen t:ita, älköönkä mies pukeutuko naisen vaatteisiin VT. — Harv. *yks.* Jos joutuu kauan seisomaan pakkasessa, täytyy olla paljon t:tta yllä. — *Yhd.* arki-, erä-, herras-, hiihto-, ilta-, juhla-, kalastus-, kaupunki-, kevät-, kirkko-, matka-, metsä-, metsästys-, nahka-, pyhä-, päivä-, sade-, talonpoikais-, talvi-, turkis-, työ-, ulko-, urheilu-, virka-, yöt. **2.** *kans.* avarammin, myös työkaluista, tarve-esineistä yms.: kapineet, vehkeet, kalut, kamppeet. | Veti sitten tupakkat. esille ja latasi piippunsa ALKIO. [Peräkamarissa] olivat hänen sänkynsä ja muut t:ensa TOPPILA. — *Yhd.* hevos-, kahvi-, porot.

-tamineinen[63] *poss.a.* < ed. | Hiihto-, maalais-, työ-, valkot.

tamma[10] *s.* (etenkin) hevoseläinten naaras, vars. täysikasvuinen naarashevonen, tammahevonen; vrt. ori, ruuna, varsa. | T. varsoineen. T:n maito. Tiine t. Luonteeltaan t. on oritta säyseämpi. Ladon katto oli notkollaan kuin vanhan t:n selkä. — *Yhd.* emä-, juoksija-, kantakirja-, kylmäveri-, puoliveri-, siitos-, varsat.; aasint.; kamelint. **--aasi** *s.* aasintamma. | Muuliaasi on t:n ja orihevosen sekamuoto. **-hevonen** *s.*

tammakko[2*] *s.* = tammukka.

tamma|mainen[63] *kalt.a.* Ulkomuodoltaan t. ruuna. **-n|maito** *s.* **-näyttely** *s.* **-varsa** *s.* 4 kk vanha t.

tammen|kuori *s.* T. parkitsemisaineena. **-lehti** *s.* **-lehv|ä** *s.* T:istä tehty seppele. — 3. luokan vapaudenristi t:än [= tammenlehvää muistuttavan soljen] kera. **-oksa** *s.* **-runko** *s.* **-taimi** *s.* **-terho** *s.*

1. **tamm|i**[8] *s.* **1.** Quercus, pyökkikasvien heimoon kuuluvia lehtipuita ja pensaita, vars. ainoa Suomessa luonnonvaraisena kasvava Q. robur, kesätammi, tuuhea- ja leveälatvuksinen, vääräoksainen puu, jolla on pitkulaisen vastapuikeat, parihalkoiset, nahkeanlaiset lehdet. | Vanha, iso t. T:en oksa, lehvä, terho. T. on jalopiirteisen latvuksensa ansiosta Suomen arvokkaimpia puistopuita. Tuomas seisoo niinkuin t., / koska saarnaa Aaprahammi KIVI. — Ison t:en runo 'Uuden Kalevalan 2. runo, säkeet 43—224'. - - Pikkaraisessa oli jotakin pyhää kiivastusta, ison t:en kaatajaa KIANTO. — T:en kaarnakuoriainen. **2.** *ain.* T:esta tehty parkettilattia, vene. Pöytä on t:ea. **3.** *yhd.* Kesä-, talvit.; puna-, valko-, värit.; hopea-, rautat.; korkki-, parkitust.

2. **tamm|i**[8] *s. kans.* pato. | Kosken niskassa oleva t., jonka kautta tukit päästetään ruuheen. Nurmeksi aiottu paikka saatettiin veden alle patolaitteen, t:en, avulla. Kesällä järvi pantiin t:een [= padottiin] uittoveden kokoamista varten. — *Kuv.* Silloin aukeni t. ja [puheen] rähinä syntyi yhtäkkiä KATAJA.

3. **tamm|i**[8] *s.*, vars. *kansat.* myllyn tms. siipien akselina oleva tukki, tammi-, siipitukki. | Jalkamyllyn käyttörattaan muodostavat pystysuorassa asennossa oleva myllyn t. ja siihen säteittäisesti upotetut ja kiinnitetyt siivet.

4. **tamm|i**[8] *s.* **1.** tammipeli. | Pelata t:ea. **2.** tammipelin nappula, joka on tunkeutunut vastapelaajan sisimpään ruuturiviin ja saa syödä ja

harpata sekä eteen- että taaksepäin yli useankin perättäisen (tyhjän) ruudun.
tammi|alue s. tammea kasvava alue. | Etelä-Suomen t. **-alus** s. **-arkku** s. **-astia** s. **-hiiri** s. Eliomys quercinus, vars. Keski- ja Etelä-Euroopassa elävä pienehkön rotan kokoinen jyrsijä. **-härkä** s. Lucanus cervus, suurin palearktisen alueen kovakuoriaisista, tamminkainen. **-kaappi** s. **-kaar|i** s. Moottoriveneen t:et. **-kehrääjä** s. Lasiocampa quercus, iso kehrääjäperhonen.
tammikko[2*] s. *harv.* tammisto.
tammikuinen a. T. pakkanen. Hämärä t. aamu.
tammikujanne s.
tammikuu s. vuoden 1. kuukausi. | 31. p:nä t:ta. T. se talven näyttää SP. — T:n valiokunta 'Suomen neljästä säädystä valittu valiokunta, joka keisarillisella julistuksella v. 1861 kutsuttiin kokoon'.
tammilankku s.
1. **tammilauta** s. tamminen lauta.
2. **tammilauta** s. tammipelissä käytetty pelilauta.
tammi|lehto s. **-lista** s. **-metsikkö** s. **-metsä** s.
tamminappula s. tammipelin nappula.
tamminaula s. paksu, teräväsärmäinen takonaula, laivanaula.
tammi|nen[63] a. 1. *ain.* < 1. tammi 2. | T. tynnyri, huonekalu. 2. *poss. harv.* < 1. tammi 1. | T:sta seutua. — *Yhd.* runsast.
tamminkainen[63] s. = tammihärkä.
tammiovi s.
tammipakka|nen s. tammikuisista (kovista) pakkasista. | Keskellä paukkuvinta t:sta. T:sien aikaan.
tammiparketti s.
tammipeli s. lautapeli, jota kaksi henkilöä, kumpikin käyttäen 12:ta pyöreätä nappulaa, pelaa šakkilaudan kaltaisella pelilaudalla, tammi.
tammi|portti s. **-puinen** a. T. huonekalu. **-puu** s. Tuuhea t. — T:sta tehty huonekalu. **-pöytä** s. **-seppele** s. tammenlehväseppele.
tammisto[2] *koll.s.* tammimetsikkö, -metsä, tammikko. | Mamren t. Ruissalon t.
tammisunnuntai s. vapaussodan alkamispäivästä, sunnuntaista tammikuun 27. päivästä 1918.
1. **tammituk|ki** s. T:ista sahatut laudat.
2. **tammitukki** s., vars. *kansat.* = 3. tammi. | Ratasmyllyn t.
tammi|tynnyri s. Konjakki varastoidaan isoihin t:tynnyreihin. **-viilu** s. **-vyöhyk|e** s. *maant.* T:-keeseen kuuluu Suomesta vain Suomenlahden kapea rannikkokaistale saaristoineen.
tammukka[15*] s. (*rinn.* tammakko) purotaimen, forelli.
1. **tamp|ata**[35*] v. *kans.* -paus[64] *teonn.* 1. tallata, polkea, painaa tai hakata lujasti. | Lantalan lattian voi t. savesta mukulakivillä lujittaen. Kovaksi t:attu lumi. T. ruuti kireälle luodikon piippuun. Lattian t:paus. 2. vanuttaa sarkaa. | Saran t:paus.
2. **tamp|ata**[35*] v. *ark.* -paus[64] *teonn.* tomuttaa piiskaamalla, piiskata. | T. mattoja.
tamponi[6] s. kangas-, vanu- tms. tukko. | Värin levittämiseen käytetty t. — Tav. *lääk.* harso- tai vanutukko, joka pannaan esim. verta vuotavaan nenään tai emättimeen. — *Yhd.* nahkat. **-hoito** s. *lääk.* lääkkeellä imeytetyn tamponin käyttö esim. tulehduksen hoidossa.
tamponoi|da[18] v. -nti[4*] *teonn.* 1. levittää väriä tms., hangata [tms.] tamponilla. | Klišeehen t:tava väri. T. vernissalla. — Tav. 2. *lääk.* panna tamponi haavaan tms. | T. haava. Tehokkain parannuskeino ankarissa vuodoissa on emättimen tukkiminen eli t:minen.
tamppautu|a[44] *pass.v. kans.* < tampata 1. | Maahan t:neet heinät.
1. **tamp|pi**[4*] s. **I. 1.** *met.* lävistimen tapainen teräspuikko, merasin, tuurna. 2. tamppimylly, valkki. **a.** vanhanaikainen survin-, petkelmylly. | Kosken kuohuissa jyskivä t. ja hyrisevät myllyt PÄIVÄR. — *Yhd.* luut. **b.** *kut.*, vars. *vanh.* vasaravanutin. | Nykyisin ovat t:it harvinaisia, mutta niitä käytetään vielä esim. hamppukuitujen pehmittämiseen. Viedä sarka t:piin. — *Yhd.* vanutus-, verkat. **II.** *kans.* tamppaus; ks. 1. tampata. — *Kuv.* Se oli kova t. se rippikoulun pitäminen! TALVIO.
2. **tamp|pi**[4*] s. 1. *vaat.* pukimessa molemmista päistään kiinni oleva, sitä kokoon vetävä tai vain koristeena käytetty vyömäinen kangaskaistale. | Takin, liivin t. T:in solki. Kiristää t:illa. — *Yhd.* selkät. 2. silavaljaissa ajoneuvojen aisaan kiinnitettävä tav. reiäkäs vetohihnan pää. 3. *kut.* kutomakoneessa pikkerin jarrulaite.
3. **tamppi**[4*] s. *kans.* höyrylaiva. | Vihdoin, kesäkuun puolivälissä lähti valast. Varanki kyntämään Jäämeren aaltoja AK.
tamppi|laitos s. Vasaravanuttamot eli t:laitokset. **-mylly** s. = 1. tamppi I.2. | Kivimyllyjen ohella käytettiin myös t:jä. — Veran vanutukseen käytetty t.
tamp|pu[1*] s. *kans.* 1. puitu tähkä. | T:ut katkottiin levitetyistä oljista petkeleellä luuvan lattiaa vasten ja jauhettiin rehuksi. 2. us. *mon.* hätäravintona ja eläinten rehuna käytetyt, (rukiin)-tähkistä, akanoista, oljista yms. jauhetut jauhot. | Silppua höystettiin t:uilla tai ruumenilla. Parempi paikka vaattehessa kuin t. taikinassa SL — *Kuv.* - - me teemme t:pua tuosta häpeämättömästä miehestä! KIVI. — *Yhd.* olkit.
tamppu|kakku s. *kans.* = seur. | Tyhjästähän on luotu koko tämä maailmakin. Miksi ei syntyisi siitä sitten edes yksi kappale t:kakkua? KIVI. **-leipä** s. leipä, jonka jauhot ovat (osaksi) tamppuja. | T. ei liene entisaikaan ollut kovinkaan harvinainen syötävä. **-puuro** s. [Sinä olet] vehnävellini tamppu-puuroksi tehnyt KIVI. **-säkki** s. - - ja alas joka mies kuin t. härkien saaliiksi! KIVI.
tampuuri[6] s. 1. *puhek.* eteinen. 2. *rak.* kupolin lieriömäinen tai monisivuinen jalusta. **-majuri** s. *ark. leik.* päällysvaatteista huolehtiva eteisvartija. | Ravintolan kultakaluunainen t.
tamtam[7] s. gonggongi, kumistin.
tana|-asento s. *voim.* asento, jossa toinen sääri on suorana eteenpäin niin korkealla kuin mahdollista. **-juoksu** s. *voim.* vrt. tanakäynti.
tanakahko[1] *mod.a.* < seur. | T:lle henkilölle sopiva puku.
tanak|ka[15*] a. -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* tukeva, vankka; merk.-ryhmien rajat eivät aina tark-

koja. 1. (ihmis)ruumiin muodoista, rakenteesta: (lyhyehkö ja) lihavahko, pönäkkä, mutta tiivis- ja voimakasrakenteinen. | T. mies, emäntä. T:oille herroille sopiva pukumalli. Reipas ja t. miehenalku. Leveäharteinen ja muutenkin t:kaa tekoa oleva mies. T. vartalo. T:at olkapäät, käsivarret. — T., 500-sivuinen kirja. — *Yhd.* lyhyent. 2. jäykkä, taipumaton, vahva, jäntevä. | T:at tikkaat. T. lusikka. Rakenteita jäykistävät t:at sideparrut. T. taimi. Kasvi, jolla on t:at oksat, lehdet. T:kaa kangasta. T. pitsi. T. taikina. Pahvin t:kuus. T:asti pystyssä sojottava kissanhäntä. 3. vakavasti, tukevasti paikallaan, asemallaan, alallaan, tasapainossa pysyvä, häilymätön, vakava, vakaa. | Painava lasti ruumassa tekee aluksen t:ammaksi. Lumiselle maalle on vaikea saada pinoa tarpeeksi t:asti. T. ruumiinasento, so. asento, jossa tasapaino on vakaa. Varmana ja t:kana mies seisoi suksillaan pahimmissakin mäissä. Istui t:asti satulassa hevosen vikuroidessakin. Asettui t:asti polvilleen rekeen. Seisoa t:asti haarat levällään. Astella t:asti. Naulakko ruuvataan t:asti kiinni seinään. Koneen vauhtipyörä sovitetaan t:kuuden saavuttamiseksi mahdollisimman alas. 4. voimakas, väkevä, kestävä, pitävä, luja. | Luja ja t. ote. Antaa jklle t. töytäys kylkeen. Kävi rauhan häiritsijää t:alla kädellä niskasta. Tarttui t:asti auran kurkeen. Painaa kirveen terää t:asti tahkoa vasten. Tempaisi t:asti ohjaksista. Tervehtivät ja löivät t:asti kättä. Vappuna ravintolaväki saa varautua tavallista t:ampaan työntekoon. Pani hylsyyn niin paljon ruutia, että tuli jotenkin t. panos. Söi t:an [= runsaan ja ravitsevan] aterian. Metsätyömies kaipaa t:ampaa ruokaa kuin konttoristi. Syödä t:asti. - - ryyppäsi Henteri oikein t:asti SEPPÄNEN. — Katsoa jkta t:asti silmiin. 5. *kuv.* ed:iin liittyen. | Kuoron syvä ja t. basso. Sommittelultaan t. maalaus. Kyösti Wilkunan tyyni, koruton, t. ja asiallinen tyyli. Runo, jossa pistää silmään erityisesti poljennon ja muodon t:kuus.

tanakka|jalkainen *a.* T. hevonen. **-kantinen** *a.* T. kirja. **-kasvuinen** *a.* T. henkilö, omenapuu. **-luinen** *a.* **-rakenteinen** *a.* T. talonpoika. Majava on t. jyrsijä. — T. kivikirkko. **-ruumiinen** *a.* Lyhyt- ja t. mies. **-tekoinen** *a.* T. painija. **-vartaloi|nen** *a.* Pyknikot ovat t:sia. **-vartinen** *a.* T. kasvi.

tanakoitu|a[1*] *v.* tulla tanaka(mma)ksi. | Tyttö oli laiha ruipelo, mutta on nyt paljon t:nut.

tanakäynti *s. voim.* käynti, jossa jalka nostetaan tai heitetään taivuttamatta eteenpäin.

tana|ssa, -an *adv.* tanakasti, jäntevästi, jäykästi (eteenpäin) ojennettuna, sojona, ojona. | Sotilaat syöksyivät rynnäkköön pistimet t. Hirvas asetti sarvensa t:an ja odotti ahdistajansa kiitävän suoraan niiden haaraisiin piikkeihin. Siilin piikit ovat t. kaikille tahoille. — - - seistessään siinä odottavassa asemassa, sääret t., kädet ojona AHO. [Palokärki] iski kyntensä puun kylkeen niska kekkavasti t. KARHUM. — *Kuv.* - - lerpahtanut miehenluonto oli jälleen t. maailmaa vastaan L.VIITA.

tandem[7] *s.* 1. valjakko, jossa kaksi hevosta on peräkkäin saman ajoneuvon edessä. 2. polkupyörä, jossa on kaksi istuinta toinen toisensa takana ja kahdet polkimet, tandem(polku)pyörä. **-jyrä** *s.* jyrä, jossa on kaksi pyörää peräkkäin. **-järjestelmä** *s.* Höyrykone, jossa kaksi sylinteriä vaikuttaa t:n mukaan samaan kampeen. **-kone** *s.* kaksisylinterinen kone, jossa sylinterit ovat peräkkäin, niin että tarvitaan vain yksi männänvarsi. **-(polku)pyörä** *s.* = tandem 2.

tanea[21] *a. harv.* luja, tanakka. | Piteä sinun pitävi / pää tarkka, t. mieli KAL.

tangeera|ta[35] *v. geom.* sivuta. | Suoran, jolla on vain yksi piste yhteisenä käyrän kanssa, sanotaan sivuavan eli t:avan tätä käyrää. — *Kuv.* Maailmanennätystä t:ava urheilutulos 'sama kuin maailmanennätys'. Äärimmäisyydet usein t:avat politiikassa.

tangeeraus[64] *teonn.* < ed. **-piste** *s. geom.* sivuamispiste.

tangentiaali- tangentin suuntainen, tangentiaalinen. **-jännitys** *s. fys.* leikkausjännitys. **-komponentti** *s. fys.* Voiman normaali- ja t.

tangentiaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* tangentin suuntainen, tangentiaali-. | T. voima. T. kiihtyvyys 'kiihtyvyyden komponentti, joka on radan tangentin suuntainen'. Poimurakenne on ilmeisesti maanpinnan suuntaan vaikuttavien t:sten voimain aiheuttama. Turbiini, jonka siipiin vesivirta sattuu t:sesti.

tangentiaali|turbiini *s. tekn.* turbiini, johon neste, höyry tai kaasu tulee tangentin suunnassa. **-voima** *s. fys.* leikkausvoima.

tangentti[5*] *s.* 1. *geom. fys.* se suora, jota käyrän jnk pisteen kautta piirretty sekantti lähenee, kun tämän ja käyrän toinen leikkauspiste lähenee rajattomasti annettua pistettä, sivuaja. 2. *mat.* eräs trigonometrinen funktio: suorakulmaisen kolmion terävän kulman vastaisen ja viereisen kateetin suhde; vrt. kotangentti. 3. soittimen, kirjoitus-, lasku- tai latomakoneen tms. kosketin, näppäin.

tangentti|bussoli *s. fys.* sähkövirran voimakkuuden mittaamiseen käytetty laite, jossa virranvoimakkuus on verrannollinen kompassineulan kääntymiskulman tangenttiin (vrt. tangentti 2). **-kartio** *s. geom.* Pallon t. sivuaa palloa ympyrää pitkin. **-kulma** *s. geom.* saman käyrän, vars. ympyrän kahden tangentin välinen kulma. **-leikkaus** *s.* Puun anatomista rakennetta tutkittaessa tehdään yleensä kolme leikkausta, nimittäin poikkileikkaus, sädeleikkaus ja sivuajan suuntainen eli t. **-lieriö** *s. geom.* **-pinta** *s. geom.* avaruuskäyrän tangenttien muodostama pinta. **-taso** *s. geom.* taso, joka sisältää kaikki pinnan tangentit, jotka sivuavat pintaa annetussa pisteessä. **-väittämä** *s. mat.* eräs vinokulmaisen kolmion ratkaisussa käytetty trigonometrian kaava.

tango[1] *s.* espanjalaisesta kansantanssista Argentiinassa muodostettu rytmiltään tasajakoinen ja sävelmältään useimmiten sentimentaalinen seuratanssi; tämän tahtiin sävelletty musiikki. | Tanssia, soittaa t:a. A:n säveltämä t. T:n kaihoisat sävelet.

tangot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* 1. varustaa, merkitä

[tms.] tango(i)lla. | Koelinja on maastoon kartan määräämään paikkaan koetteeksi t:ettu rajalinja. 2. *hist.* panna tankojakoon, jakaa maa tankoluvun mukaan. | T:us tarkoitti sellaista sarkajakoa, jossa jokaisen osakkaan osuus kylässä ilmaistiin tiettynä tankolukuna. Kylän peltojen, niittyjen t:taminen.

tanhu[1] *s.* etenkin suomalaisista kansantansseista; vars. *runok.* avarammin: tanssi, karkelo. | Suomalaisia leikkejä ja t:ja sisältävä kokoelma. — Pian päätät t:s, oot kohta vanhus JYLHÄ. — *Yhd.* kansant.

tanhu|a[29] *s., harv.* tanhut. **1.** karjapiha, tarha, kartano; (aidattu) kuja; myös yl. piha, aukea kenttä tai keto (kylässä tms.). | Talon piha ja t. Karjan t. Lehmisavu suitsusi t:alla. Laaja t. erottaa ne rakennukset [= tallin, navetan jne.] päärakennuksesta, jonne talon miehillä perin harvoin on asiaa SILL. Niin Herran enkeli astui ahtaaseen t:aan viinimäkien välille, jossa oli aita molemmin puolin VT[v]. Talo t:oineen sijaitsi vainioiden keskellä. Lapsia ei näkynyt tuvassa, ei t:oilla. Majatalon vierellä oli avara t. — Us. *ylät.* avarammin ja kuv. | L. voitti suomalaiset keihäänheittäjät näiden omalla t:alla. Avarat on maailman t:at tallustellaksesi JÄRN. Taivaan t:alla tupa kaunis, valkoinen *MANN. — *Yhd.* karja-, koti-, leikki-, pihat. **2.** *kansat.* katettu karjasuoja. | Karjalaisen rakennuksen avara t. on kesäisin lehmien yösuojana ja talvella hevosten tallina.

tanhuaja[16] *tek.* < tanhuta. | Kansallispukuiset t:t.

tanhuil|la[29] *frekv.v.* < tanhuta. | - - ympäri hirsipuun on t:tu, / tanhulla surunäytös loppukoonkin LARINK.

tanhut[73] *s. harv.* = tanhua.

tanhu|ta[39] *v.* tanssia tanhu(j)a; vars. *runok.* avarammin: tanssia, karkeloida. | Vanhoja tanhuja t:taan usein nuorisoseurojen kesäjuhlissa. Katrilli, jota on t:ttu vielä vuosisadan vaihteessa. — Ylt'ympäri t:si terhenet yön LEINO.

tanhuvil|la *s. vaill.*, vars. *ylät.* tanhuoilla, tienoilla, mailla. | On pysytellyt kaiken ikänsä samoilla t. Vietti lapsuutensa Hämeenlinnan t. Mieli paloi Tapion t:le 'metsiin'. Vierailija toi tuulahduksen taiteen t:ta.

tanka[10] *s.* alk. japanilainen viisirivinen runo(muoto).

1. **tank|ata**[35*] *v.* -kaus[64] *teonn.* **1.** puhua tai lukea takeltaen, änkyttäen. | T:kasi hermostuneena esitelmäänsä yleisön kuunnellessa ikävystyneesti. Tä-tä-tänään, t:kasi poika häkeltyneenä. Lukea t:aten. Sai t:kaamalla selvän kirjeen sisällöstä. [Sanat] tulivat t:kaamalla, hän melkein hengähti joka sanan välissä IVALO. **2.** päntätä, takoa päähänsä, mieleensä jtak. | Poika t:kasi kertotaulua päähänsä. Koululaiset t:kasivat hikipäässä läksyjään. — Sitten t:attiin ryhmäkaartoja ja ojennuksia AK. **3.** jankuttaa, jankata. | [Puolueen] vaalijulistuksessa t:ataan yhä tuota jo liiaksikin t:attua kysymystä sosialisoimisesta. Appiukko - - t:kasi t:kaamistaan, että tilinpito on opittava, ei tule kauppamiestä muuten TALVIO.

2. **tank|ata**[35*] *v.*, vars. *puhek.* -kaus[64] *teonn.* lentokoneesta, laivasta tms.: täyttää tankki (ks. 1. tankki 1) bentsiinillä tms., ottaa polttoainetta. | Laiva t:kaa.

tanke|a[21] *a.*, vars. *el. kasv.* kankea, taipumaton, jäykkä. | T:at viiksikarvat. Sian karvat ovat muuttuneet t:iksi harjaksiksi. Kiivetessään tikka nojaa t:aan pyrstöönsä. T. lehti, kasvi.

tankeahko[1] *mod.a.* T. karva, lehti.

tankea|karvainen *a.* **-piikkinen** *a.*

tankkaaj|a[16] *tek.* < tankata. | Väkinäisen hengityspaineen käyttö riittää tekemään meistä änkyttäjiä, t:ia ym. puhevikaisia.

tankkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < 1. tankata. (*1.*) Roolinsa huonosti opetellut, t:eva näyttelijä. Koetti t. kyltissä olevaa kirjoitusta. (*2.*) Yritti t. päähänsä ulkoläksyjään.

1. **tank|ki**[4*] *s.* **1.** vars. jhk koneeseen tm. laitteeseen asennettu, sen osana oleva vesi-, öljy- tms. (neste)säiliö; vrt. sisterni. | Moottorialuksen, auton, moottoripyörän [polttoaine]t. Aluksen vesisäiliöt eli t:it. Tankkialuksessa lasti on suljettu useaan tiiviiseen osastoon, t:kiin. Vesiklosetin poistovedelle rakennuksen viereen tehty t., josta vesi juoksee viemärijohtoon. Öljylähteistä virtaava öljy pumputaan t:keihin. — Kuivaa muonaa säilytetään laivassa hermeettisesti sulkeutuvissa t:eissa. — *Valok.* valonpitävällä kannella suljettava kehitysallas. — *Yhd.* bentsiini-, juomavesi-, maito-, painolasti-, polttoaine-, traani-, öljyt.; kuljetus-, sukellus-, säilytyst.; apu-, lisä-, varat.; keski-, keskus-, perä-, pohja-, sivut. **2.** *sot. vanh.* panssarivaunu. | Ja kaukana huudot hyökkääjäin / suli t:kien jyrinään U.KARRI.

2. **tank|ki**[4*] *s. kansat.* vars. Kaakkois-Suomen kansanpuvustoon kuulunut hihaton tai hihallinen liivi.

tankki|alus *s.* nestemäisen lastin kuljetukseen rakennettu (moottori)alus, jossa lastitila on jaettu tiiviisti suljettaviin osiin, tankkeihin, tankkilaiva, säiliöalus, -laiva. **-laiva** *s.* vrt. ed. **-vaunu** *s. raut.* säiliövaunu. **-veturi** *s. raut.* veturi, jossa polttoaine- ja vesivarastot ovat veturin aluskehyksen varassa; vrt. tenderiveturi.

tan|ko[1*] *s.* **1.** yl. suora, suhteellisen pitkä, ohuehko, kankea tav. määräkäyttöä varten tehty esine tai vars. jnk koneen, laitteen tms. osa; vrt. salko, sauva, seiväs, riuku, kanki, varras. | Maanmittauksessa mittalinjalle merkkipisteeseen asetettu keppi eli t. Sonni viedään astutukseen parhaiten t:golla, jonka päässä oleva koukku kiinnitetään renkaaseen. Ikkunaverhon t. Vanhanaikainen, t:gosta vedettävä ovikello. Seinään kiinnitettävä kuivausteline kääntyvine t:koineen. Helmitaulun kehyksissä olevissa t:goissa on kussakin 10 "helmeä". Auton käsijarrun t. Kaikkein yksinkertaisin linkkulukko on lattateräksestä valmistettu, pultin ympäri kääntyvä t. eli linkku. Kuljettaa jkta pyörän t:golla 'miestenpyörän rungossa ylinnä olevan vaakasuoran putken päällä'. Minä olen murtanut poikki teidän ikeenne t:gon VT[v]. Nostaa lippu t:koon. Pöytälipun t. T:gon nenässä kääntyilevä tuuliviiri. — *Voim.* rekki, voimistelutanko. | Heilunta t:golla. — *Mer.* aluksen alamaston jatkeena oleva pyöröpuu. |

T:kojen taklaus. — *Yhd.* koivu-, messinki-, metalli-, pronssi-, puu-, rauta-, sinkki-, teräst.; hammas-, kierre-, nivelt.; asetin-, kaihdin-, kytkin-, liipaisin-, lippu-, mitta-, näppäin-, rekki-, tähtäin-, uudin-, verho-, viiri-, viput.; kannatus-, kierto-, kiipeämis-, kuivaus-, käyntiinpano-, ohjaus-, palautus-, puhdistus-, tuki-, veto-, virityst.; latva-, märssy-, prammi-, rainet.; keula-, perät.; juhla-, voittot.; puolit:gossa; apu-, etu-, jatko-, keski-, poikki-, pysty-, taka-, väli-, yhdyst.

2. muista, ed:tä muodoltaan muistuttavista esineistä. **a.** tankomainen kappale metallia tms.; vrt. harkko. | Kultaa, hopeaa t:koina. Rahametalli valetaan pitkiksi ja kapeiksi kaistaleiksi eli t:goiksi. Tina on kaupassa ohuina 50 cm:n pituisina t:koina. Pienet porat voi itsekin valmistaa ohuina t:koina myytävästä teräksestä. — *Yhd.* hopea-, kulta-, kupari-, lakka-, lasi-, tinat. **b.** vars. kotitalouden piiriin kuuluvista ainekappaleista. | Pyykkisaippuaa myydään tavallisesti t:koina. T. saippuaa. 1/2 t:koa vaniljaa. Taikina leivotaan t:goksi ja muodostetaan rinkiläksi. Mureat t:got, piispan t:got 'eräänlaisia pikkuleipiä'. — *Yhd.* anis-, juusto-, kaneli-, lakritsi-, peruna-, pomeranssi-, pähkinä-, saippua-, suklaa-, suola-, taateli-, taikina-, vaniljat.

3. *hist.* tankojakoa toimitettaessa maanmittausvälineenä käytetty, eri aikoina ja eri paikoissa vaihtelevan (Suomessa tav. 6 kyynärän) pituinen mittaseiväs; sen pituinen mittayksikkö; myös tankojaossa olevan talon tms. (pelto-, niitty- ja metsäalan) suuruudesta, so. tankoina mitattujen sarkaosuuksien leveydestä puhuen. | Yhden t:gon maa 'maa (talo), jonka sarkojen leveys tankojaossa oli yksi tanko'. — Maaperä oli niin kivistä ja vuorista, ettei peltoja voitu asettaa t:koihin 'tankojakoon, tangottaa'.

tanko|harjoitus *s. voim.* rekkiharjoitus. **-harppi** *s.* vars. suurehkojen mittojen ottamiseen ja isohkosäteisten kaarien piirtämiseen käytetty harppi, jonka toinen tai kumpikin kärki on liikkuvasti kiinnitetty us. asteikolliseen poikkitankoon, varsiharppi. **-hevonen** *s. sot.* tankoparin hevonen.

-tankoinen[63] *poss.a.* Yksi-, kolmi-, 6-t.

tanko|jako *s. hist.* sarkajako, jossa kylän pelto- (sekä niitty- ja metsä)maat jaettiin kunkin talon tankoluvun mukaan. **-jyrä** *s. maat.* jyrä, jonka muodostavat kahden tai useamman renkaan kehälle kiinnitetyt akselin suuntaiset terästangot, niin että telan pinta on arinamainen. **-luku** *s. hist.* luku, joka aurinko- eli sarkajaoissa osoitti tilojen kesken jaettujen pelto-, niitty- ja metsäsarkojen leveyden tankoina ja siis tilojen suhteellisen suuruuden. **-magneetti** *s. sähk.* suoran tangon muotoinen magneetti; vrt. hevosenkenkämagneetti. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* T. esine. **-mie|s** *s.* tankoa työaseenaan käyttävästä miehestä. | Puhelinlinjan rakennusryhmään kuuluva t. Metsää arvioitaessa puunlukijat mittaavat puut linjan keskuksen kummaltakin puolelta t:hen osoittaessa pitkällä tangolla, kuinka leveälti puut on otettava mukaan. **-mitta** *s.* *hist.* = tanko 3. **-mylly** *s. tekn.* eri aineiden (malmin, paperimassan ym.) hienontamiseen käytetty mylly, jossa alustalla vierii terästankoja. **-pari** *s.* **1.** kahden tangon muodostama pari. **2.** *sot.* tykkiä vetävän valjakon se hevospari, joka on valjastettu etuvaunun vetotangon molemmin puolin; vrt. tankohevonen. **-pel|to** *s.* *hist.* tankoluvun mukaan sarkajakoon pantu pelto. | T:lot ja ulkotilukset. **-ratsuri** *s. sot.* tankoparin ratsuri. **-rauta** *s.* = tankoteräs. **-rikki** *s.* = kankirikki. **-teräs** *s.* tangoksi taottu tai valssattu teräs, tankorauta; vrt. kankiteräs. **-vantti** *s. mer.* purjealuksen kiinteään takilaan kuuluvia vaijereita, jotka pareittain tukevat tankoja kummaltakin sivulta.

tannaatti[6*] *s.* tanniinin suola. — *Yhd.* kiniinit.

tannalbiini[4] *s. farm.* tanniinin valkuaisyhdiste, ruskean harmaa, hajuton ja mauton jauhe, jota käytetään lääkkeenä ripulissa.

tan|ner[82*], tantere *s.* tav. kovaksi tallattu tai muuten suhteellisen kovapintainen, avoin ja melko tasainen maa-ala, kenttä, piha(maa); myös yl. maa, maanpinta, -kamara. | Viljan puintiin käytetty tasainen t. Nuorten kisapaikkanaan pitämä t. Retkeilijöiden jäljiltä oli vihreä t. siivottomassa kunnossa. Lumi oli polkeutunut tasaiseksi t:tere(e)ksi. Entisaikaisen pirtin lavan alla olevaa permantoa ei palkitettu, vaan se pidettiin t:terena. Ei maassa eikä taivaassa ole paikkaa niin rakasta kuin se, - - jonka t:tereilla pieninä piimäpartaisina piehtaroitselimme KIVI. T:terella tamman kauppa, tyttären ison kotona SL. Sotilaat marssivat niin että t. tömisi. Putosi että t. jytkähti. Tuntui mukavalta, kun oli taas tukeva t. jalkojen alla. Hevonen kuopi hermostuneena t:nerta. Maanpinnan alapuolella oleva permanto oli vedottomampi kuin t:teren tasassa oleva. — Kaataa jku t:tereeseen 'maahan, nurin'. Tuupertui t:tereeseen. Emme pelkin nyrkein saa heitä t:tereeseen 'nujerretuksi'. — Avarammin ja *kuv.* | Lapsuutensa t:terilta jälleen Tuusulaan kotiuduttuaan Leino saa uuden henkisen intiaanikesän L.ONERVA. Kun taivaan t:nerta tuulet pyyhkii SILJO. — *Erik* **1.** vars. *ylät.* sota-, taistelutanner, -kenttä. | Jääski on ollut useiden rajakahakkain t:terena. Niin; leimahtele, jyskää kovasti / kuin rautakirnut sodan t:terella KIVI. - - taas Siikajoen t. meidän on *MANN. Ja vaikka t:terelle jään, / kun täyttyy arpa elon KOSKENN. **2.** maaomaisuudesta: mantu, kontu. | Hänellä ei ole taloa eikä t:nerta. Onnen myyri on se miesi, / kellä oma t. on KIVI. **3.** *yhd.* Kilpa-, leikki-, puima-, tanssi-, temmellyst.; sota-, taistelu-, tappo-, vainot.; koti-, piha-, riihit.; karjant.; lumi-, nurmikko-, sorat.

tanner|taa[8] *v.* -rus[64] *teonn.* polkea, tallata tiiviiksi, tantereksi. | Pihamaa oli t:rettu tasaiseksi. Kovaksi t:rettu lumi. Jänisten t:tama polku. T:ruksessa erotti leveitä jalanjälkiä. Yksissä Roopen kanssa Lapin kairoja t:rettu [= astuttu, taivallettu] A.E.JÄRVINEN.

tanniini[6] *s.* kellertävä, helposti veteen, huonommin alkoholiin liukeneva amorfinen jauhe, jota käytetään mm. musteen valmistukseen,

nahan parkituksessa, värjäyksessä ja lääkkeenä, (äkämä)parkkihappo. **-liuos** *s.* **-valmiste** *s.*

tannoformi[4] *s. farm.* tanniinin ja formaldehydin kondensaatiotuote, punertavan harmaa, hajuton ja mauton jauhe, jota käytetään suolitulehdusten ja vetistävien ihottumien hoitoon.

tano[1] *s.*, vars. *kansat.* **1.** tuohinauha, -siisna. | T. otetaan keväällä koivun salollaan ollessa. **2.** tav:mmin tanu. | T. pidettiin nutturan päällä keskellä päälakea.

tanok|as[66*] *s. kans.*, tav. *mon.* tuohivirsu, tanokenkä. | Lämpimänä vuodenaikana pidettiin jalassa t:kaita. Ei ole piika ihminen, tuokkonen astia, t. kenkä eikä harakka lintu SL.

tano|kenkä *s.* = ed. **-kerä** *s.* T:t säilytetään kuivassa paikassa. **-torvi** *s.* tuohitorvi. | - - törisyttivät t:aan, puolisylisiä tuohikierukoitaan LEINONEN. **-tuohi** *s.* T. irrotetaan yhtäjaksoisena puun ympäri ruuvimaisesti kiertäen.

tanreki[4] *s.* Centetes ecaudatus, hyönteissyöjiin kuuluva madagaskarilainen nisäkäs.

tanska[10] *s.* tanskalaisten kieli. | T:n kieli. Puhuu hyvää t:a.

tanskalai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* T:set viikingit. T. karjarotu. T. akvaviitti. — T:sten kieli. T:set eli juutit.

tanskalaisittain *adv.* tanskalaisten tapaan. | T. äännettynä nimi tuntui aivan oudolta.

tanskalais|mielinen *a.* T. unionipolitiikka. **-syntyinen** *a.* Aleksanteri III:lla oli t. puoliso.

tanskalaistu|a[1] *s.* muuttua tanskalaiseksi. | T:nut kirjailija.

tanskalais|valta *s.* Viro t:vallan aikana. Kustaa Vaasa vapautti maansa t:vallasta. **-ystävälli|nen** *a.* Unionikaudella oli Ruotsin suuraatelisto t:stä.

tanskan|dogi *s.* Tanskasta peräisin oleva isokokoinen, lyhytkarvainen, väriltään vaihteleva seurakoira. **-kieli** *s.* tav. ⌒. **-kielinen** *a.* T. väestö, kirjallisuus.

tanskanta|a[8] *v.* kääntää tanskaksi. | Rørdam on t:nut Vänrikki Stoolin tarinat.

tanskatar[54*] *s.* tanskalainen nainen.

tanssailla[29] *frekv.v.* < seur.

tanssa|ta[35] *v. kans.* tanssia. | T. häitä. Rupesi ilosta t:amaan ja pomppimaan. — Maa t:si ympäri auringon HELLAAKOSKI.

tanss|i[4] *s.* **1.** tanssiminen, nyk. vars. seurahuvina ja taidemuotona; vrt. tanhu, karkelo, piirileikki. | Luonnonkansoilla t. ei ole pelkkää ilonpitoa ja ruumiinliikuntaa, vaan maagillinen toimitus, palvontamenojen säestystä. T. on olennaisesti liikuntataidetta. Plastillinen t. '1900-luvun alussa baletin vastapainoksi syntynyt liikuntamuodoiltaan sitä vapaampi taidetanssi'. Neidon käsien liikkeet olivat sulokkaat ja ilmeikkäät kuin t. — Parit pyörähtelivät t:in tahdissa. Iltamat päättyivät yleiseen t:iin. T:in humu, jyske. Ohjelman päätteeksi tunti t:ia. Ravintolassa oli t:ia joka ilta. Pistää, panna t:iksi (ark.) 'ruveta tanssimaan'. T. oli jo täydessä käynnissä. Piti t:ia syntinä. — Avarammin ja *kuv.* **a.** vertauksissa jstak helposta, vaivattomasta, hauskasta. | Työ kävi, sujui kuin t. Hänen elämänsä ei suinkaan ollut pelkkää t:ia. **b.** tanssia jotenkin muistuttavasta liikehtimisestä. | Siitä vasta tulee t. [= hurja taistelu]! — Kurkien t. kiima-aikana. Korentojen t. Hyttysten t. kesäiltana. Aaltojen hurja t. myrskyisellä merellä. Tuuli oli temmata hatun t:iinsa. Patukka aloitti t:insa. Unen lähestyessä muuttui muistojen ja mielikuvien t. yhä hurjemmaksi SILL. **2.** tietystä tanssitavasta, -kappaleesta, tanssiaisten kustakin yhteen jaksoon soitetusta tanssierästä. | Tango on suhteellisen hidastempoinen t. Menuetti tuli 1600-luvun puolivälissä Ranskan hovissa suosituksi t:iksi. Valssi on tavallisesti tanssiaisten ensimmäinen ja viimeinen t. Tanssin vain pari t:ia koko iltana. Pääsymaksu tivolin tanssilavalle on 20 mk t:ilta. Saanko pyytää seuraavaan t:iin! Kaarlo kirvoitti viulustaan huimaa, pyörryttävää t:ia LEINONEN. **3.** *yhd.* ed:iin liittyen: Juhla-, kilpa-, salonki-, seura-, taidet.; piiri-, rivi-, ryhmä-, vakio-, vastakkais-, vuoro-, yksint.; ele-, hyppy-, istuma-, kävely-, liikehtimis-, pyörähtelyt.; ase-, huntu-, käärme-, miekka-, naamio-, tuli-, varvas-, vatsat.; hää-, kesä-, kuutamo-, soidin-, sota-, temppeli-, uhrit.; neekeri-, tonttut.; kuoleman-, kuolint.; harakan-, kansan-, merimies-, noidan-, paholais-, perhost.; espanjalais-, kansallis-, muotit.; alkajais-, päätöst. **4.** tav. *mon.* vars. suurelle yleisölle tarkoitettu tanssitilaisuus, karkelot, "hipat", "hypyt"; vrt. iltama, tanssiaiset. | Hauskat t:it huomenna työväentalossa. Talon nuori väki oli mennyt t:eihin. Juoksi kaikki t:it ja iltamat. Jos näin pyhäehtoona sattui olemaan t. lähettyvillä, saattoi hän mennä sinnekin SILL. — *Yhd.* juhannus-, laskiais-, tapaninpäivät:it; kylä-, lato-, nurkka-, riihit:it; kuuliais-, lähtiäis-, päättäjäis-, talkoot:it; koululaist:it.

tanss|ia[17] *v.* **1.** liikehtiä rytmillisesti ja plastillisesti vars. musiikin mukaan (nyk. vars. toisaalta huvittelu- ja seurustelutarkoituksessa, toisaalta taiteellisessa, esittämistarkoituksessa); vrt. karkeloida, tanhuta, pyörähdellä, hypätä. | Juhlan lopuksi t:ittiin. Saaliin ympärillä hurjasti t:ivia alkuasukkaita. T. musiikin, rummun tahdissa. T. hyvin, huonosti, kauniisti, rumasti, sirosti, kömpelösti. Opetella t:imaan. Häissä t:ittiin aamuun asti. T:iva pari. T. valssia, polkkaa, masurkkaa. T. [= viettää tanssimalla] häitä. T. kruunu morsiamen päästä [kans. häiden päätöstanssista, jonka aikana morsian riisuu morsiuskruununsa]. T. itsensä uuvuksiin. — T. oopperan baletissa. T. solistina. T:i pääosan baletissa Joutsenlampi. — Kulkea kuin t:ien. Hän asteli riemullisin askelin, koko vartalo ikään kuin t:i sen hyräilyn mukaan, joka huulilla hymisi SILL. Nuoralla t:iminen sirkushuvina. T:imaan opetettu karhu. — *Kuv.* **a.** T. ruusuilla [tav. kielt. yhteyksissä onnellisesta, huolettomasta elämästä]. Ei opiskelijankaan elämä ole aina ruusuilla t:imista. - - täällä ei t:ita aina ruusuilla ja kukkasilla KIVI. T. jkn pillin mukaan, ks. pilli 2.a. Sen [rakkauden] tahtipuikon jälkeen kun t:ii, niin se sitten vasta polkkaa on JOTUNI. **b.** helposta, kevyestä, vaivattomasta tekemisestä. | Työ sujui (kuin) t:ien. Kun jalat tahtovat juuttua liejuun, niin ei kä-

vely silloin käy aivan t:ien. Raha ontuen tulee ja t:ien menee SL. 2. laajentuneessa, us. kuv. merk:ssä tanssimista muistuttavasta liikehtimisestä, hyppimisestä yms. | - - Leppo t:ii aidan takana tasakäpälää ja huutaa ihan hurjana J.SAULI. Ori hypähteli ja t:i [= otti nopeita lyhyitä askelia] hermostuneena. Poro t:i kuin sirkushevonen. Hirvenvasat t:ivat emänsä ympärillä. Surviaiset t:ivat kesäillassa. - - kun taimenet lahdessa t:ivat / ja lauloi myllyn siipi KOSKENN. Mitäpä virkaa sellaisella kissalla olisikaan, jonka nenän alla jokainen hiiri uskaltaisi t.! HILJA VALTONEN. Vitsa alkoi t. pojan pakaroilla. Vene t:i keveästi aalloilla. Hiussuortuvat t:ivat tuulessa. Lumihiutaleet t:ivat ilmassa. Varjot kisailivat ja t:ivat. — Yleisen uskomuksen mukaan aurinko t:ii pääsiäisaamuna. Ja aurinko - - on noussut t:ien idästä SILL. Konsa tähet taivaalla t:ii KANT.

tanssiaisasu *s.* Viimeistä Pariisin muotia oleva t.

tanssiais|et[63] *s. mon.* vars. suurehko ja juhlallinen tai yksityinen, kotona järjestetty tanssitilaisuus; vrt. tanssit, iltamat, hipat, hypyt, karkelot. | Maisteripromootion suuret t. kaupungintalon juhlasalissa. Edinburghin herttuan kunniaksi Kalastajatorppaan järjestetyt t. T:ten juhlapukuinen yleisö. Meillä oli viime lauantaina t. — *Yhd.* avajais-, hyväntekeväisyys-, juhla-, jäähyväis-, karnevaali-, promootio-, päättäjäis-, valtiopäivät.; illallis-, konsertti-, naamiais-, puku-, teet.; juhannus-, loppiaist.; koti-, ravintolat.; äänilevyt.; merimies-, talonpoikais-, ylioppilast.

tanssiais|ilta *s.* **-puku** *s.*

tanssiaskel *s.* Ottaa t:eita. Liikkua t:in.

tanssiel|la[28] *frekv.v. harv.* (< tanssia) tanssiskella. | Luuletko tässä näin vaan t:evasi KIVI.

tanssi|elokuva *s.* Laulu- ja t. **-esitys** *s.* **-halu** *s.* **-haluinen** *a.* tanssinhaluinen. **-harjoitus** *s.* **-hiiri** *s.* (Japanilainen) t. 'erään hiirilajin (Mus Wagneri) häkkieläiminä suosittu rotu; sen yksilö'. **-huoneisto** *s.* **-huvi|t** *s. mon.* Julkisten t:en järjestämiseen vaaditaan viranomaisen lupa. **-häät** *s. mon.* häät, joissa on tanssia. **--il|ta** *s.* **1.** ilta, jolloin jssak on tanssi(aise)t. | T:toina lähtee Mustikkamaalta viimeinen moottori klo 24. **2.** iltatilaisuus, jonka ohjelmana on (etupäässä) tanssi. **a.** [Tanssijattaren] loistelias t. **b.** Tuttavapiirin kesken toimeenpantu tarinointi- ja t. Koululaisten t:lat. **--iltama** *s.* iltama, jonka ohjelmaan kuuluu tai jossa on yksinomaan tanssia. **--into** *s.*

tanssij|a[14] *tek.*, myös *amm.* T:at täyttivät pian lattian tungokseen asti. Tytöt osasivat tanssia, mutta pojista vain harvat olivat t:oita. — Baletin ainoa miespuolinen t. Kabareeohjelmassa esiintyvät t:at. — *Yhd.* kapakka-, temppelit.; ammatti-, baletti-, ensi-, nuoralla-, soolo-, taide-, varvast.

tanssijatar[54*] *s.*, vars. *amm.* naispuolinen tanssitaiteilija; vrt. ballerina. | Kuninkaallisen teatterin juhlittu t. Intialaisen temppelin t:taret. T. Anna Pavlova. — Muuten par. tanssija. | - - joku innokkaimpia ja parhaita t:taria voi viipyä näkymättömissä kokonaisen valssin ajan SILL. — *Yhd.* hovi-, temppeli-, varieteet.; akrobaatti-, baletti-, taide-, varvas-, vatsat.

tanssi|kahvila *s.* vrt. tanssiravintola. **-kappale** *s.* tanssisävellys; vrt. iskelmä. | Suosittuja t:ita sisältävä vihko. Vihelteli t:tta. **-ken|kä** *s.* vrt. balettitossu. | Herrain kiiltonahkaiset t:gät. Korkeakorkoiset t:gät. **-kielto** *s.* **-kiihko** *s.* Nuorison t. **-kilpailut** *s. mon.* **-kohtaus** *s.* Elokuvan, oopperan t. **-koulu** *s.* koulu, jossa opetetaan vars. seuratansseja; vrt. balettikoulu. | Kävi joululoman aikana t:n ja oli nyt innokkaimpia tanssijoita konventin juhlissa. **-kumppani** *s.* **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* vrt. tanssikoulu. | T:t vasta-alkaville. **-lattia** *s.* **-laulu** *s.* tanssittavaksi sepitetty laulu. | T:n kertosäe. Uudempaa kansanrunouttamme voi eurooppalaiselta kannalta katsoen pitää keskiaikaisten t:jen myöhäsyntyisenä jälkeläisenä. **-lava** *s.* tanssipaikaksi ulkoilmaan rakennettu avoin tai katoksellinen lava. **-leikki** *s.* **-levy** *s.* tanssimusiikkia sisältävä äänilevy. **-liik|e** *s.* Tehdä keinuvia t:keitä.

tanssilli|nen[63] *a.* tanssinomainen, tanssittavaksi sopiva, tanssiin kuuluva. | T. voimistelu. T. rytmi. Osa ei tarjonnut nimeksikään t:sia mahdollisuuksia.

tanssimat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* T:tomia poikasia seisoskeli iltamatalon ovella.

tanssi|mestari *s.* **1.** hyvä tanssija. | En ole koskaan ollut mikään t., vaan olen aina mieluummin katsellut sivusta toisten pyörähtelyä. **2.** tanssinopettaja, -ohjaaja. **-mie|s** *s.* Sulhanen ei ollut t:hiä. **-muoto** *s.* Steppaus erikoisena t:na. **-musiik|ki** *s.* seuratansseja säestävä (soitin)-musiikki; vrt. konsertti-, ajanviete-, viihde-, baletti-, jatsimusiikki. | T:ille on ominaista pirteä tai viehkeä melodiikka, helppotajuinen rytmi ja soinnutus sekä tarkasti "nelikulmainen" muotorakenne. Soittaa t:kia. Esittää t:kia äänilevyistä.

-tanssinen[63] *poss.a.* 6-t. balettisarja.

tanssin|halu *s.* tanssihalu. **-haluinen** *a.* T. nuoriso. **-opettaja** *s.* **-opetus** *s.*

tanssinta[15*] *teonn.* < tanssia. | Katseli syrjästä toisten t:a. — *Yhd.* nuorallat.

tanssi|numero *s.* Juhlan ohjelmasta mainittakoon taiteilija N:n t:numerot. **-näytelmä** *s.* Kohtaus t:stä Kleopatra. **-näytäntö** *s.* **-opinnot** *s. mon.* **-opisto** *s.* vrt. tanssikoulu. **-orkesteri** *s.* tanssimusiikkia esittävä orkesteri; vrt. konsertti-, ajanviete-, viihde-, jatsiorkesteri. **-paik|ka** *s.* Nuorison huvittelu- ja t. Ei kuluttanut aikaansa t:oissa. **-pari** *s.* T. Orvokki Siponen ja Klaus Salin. — Ei tiennyt t:nsa nimeä. **-parket|ti** *s.* Kiiltävällä t:illa liitelevät tanssijat. **-pedagogi** *s.* **-puku** *s.* **-ravintola** *s.* ravintola, jossa yleisöllä on tilaisuus tanssia. **-ryhmä** *s.* Romanialaisia kansantansseja esittävän t:n kiertue. **-rytmi** *s.* Espanjalaisissa ja italialaisissa tansseissa korostetaan t:ä kastanjeteilla. **-rytmi|nen** *a.* -syys *omin.* T. laulelma. **-sali** *s.* T:n parkettilattialla pyörähtelevät parit. **-salonki** *s.* **-sarja** *s.*, vars. *mus.* eril. tanssirytmisistä osista kokoonpantu sarjasävellys.

tanssiskell|a[28] *frekv.v.* < tanssia. | Maantiellä meni kolme tyttöä toistensa käsikoukussa t:en AK.

tanssi|soitin *s.* Harmonikka on t:soittimena syrjäyttänyt viulun. **-solisti** *s.* **-sävelmä** *s.* Lauluja t:t. **-tahti|nen** *a.* T:set sävelmät. **-taide** *s.* tanssi taiteena, liikuntataide, orkestiikka; vrt. koreografia. **-taidoton** *a.* **-taiteellinen** *a.* **-taiteilija** *s.* **-taito** *s.* Esittää t:aan. **-taitoinen** *a.* T. neitonen. **-taituri** *s.* **-tanner** *s.* **-ta|pa** *s.* Kansanomaiset t:vat. **-tauti** *s.* *lääk.* aivotauti, jonka oireina ovat lihasnytkähdykset ja tahdottomat liikkeet. **-tautinen** *a.* ja *s.*

tanssit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < tanssittaa. | T:teli illan mittaan kaikkia tyttöjä. Piikojen t:telu. Iltamissakin hän kävi ja t:teli Jaskarin Annia SILL. — *Kuv.* SAK on t:ellut koko yhteiskuntaa pillinsä mukaan. - - västäräkki t:telee pyrstöään sammaltuneen aidan selällä KOJO.

tanssitilaisuus *s.* Tanssi- ja huvittelutilaisuudet.

tanssit|on[67] *kar.a.* T:tomat häät. — - - lauluttomat laulatamme, / t:tomat tanssitamme *MANN.

tanssitoveri *s.* Tallasi t:nsa varpaille.

tanssit|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < tanssia. **1.** viedä tanssissa jkta. | T:ti illan mittaan useita kylän tyttöjä. T. daamiaan. **2.** avarammin. | Soittajan elämäntyönä on ilahduttaa toisia ihmisiä, laulattaa, t. — T. karhua. Sätkyukko, jota jokainen voi t. nuorasta nykien. - - tulenko taas ja t:an patukkaani seljässäs? KIVI. Tuuli t:ti lunta sakeana ryöppynä. Järvenselkä t:ti laineitaan. — Pari ryyppyä ei minua vielä laulata eikä t:a. — *Yksipers.* Vieraita alkoi t:taa 'vieraiden alkoi tehdä mieli tanssia'.

tanssittaj|a[10] *tek.* < ed. 1; vrt. gigolo. | Tyttöjen t. Martalla riitti t:ia. — Toimi ravintolassa t:ana ja hovimestarina. — *Yhd.* ammattit.

tanssi|tunti *s.* Ottaa t:tunteja. **-tyt|tö** *s.* Ulkomailla on tapana palkata ravintoloihin t:töjä. T:öt sätkyttivät sääriään kabaree-esityksessä. **-tyyli** *s.* **-uutuus** *s.* **-vimma** *s.* **-vuoro** *s.* T:t määräsivät rituaalilaulujen jäsentelyn. — T:n jälkeen kavaljeerin oli pidettävä daamilleen seuraa seuraavaan tanssiin saakka. Olla t:ssa. **-väk|i** *s.* T:eä iltamista palaamassa. **-yhtye** *s.* **1.** tanssimusiikkia esittävä yhtye. **2.** (taide)tanssia esittävä yhtye.

tantaali[6] *s.* eräs alkuaine, harvinainen raskas metalli. **-lamppu** *s.* sähkölamppu, jonka hehkulanka on tantaalia. **-lanka** *s.*

tantaliitti[4*] *s.* eräs musta malmimineraali.

tantari[5] *s.* *kans.* takkarauta.

tantere *s.* ks. tanner.

tantieemi[4] *s.* osapalkka, -palkkio.

tantt|a[10*], **-|i**[4*] *s.* *ark.* täti. | Ompeluseuroista on usein tullut vanhojen t:ojen juoruilutilaisuuksia. — Puhuttelusanana *vanh.* | Sinun pitää sanoa: kiitoksia kysymästä, hyvä t:i, minä olen yhdentoista vuoden vanha AHO. — *Yhd.* kahvit.

tanttu[1*] *s.* *kans.* hame, kolttu. | Olipa tämä nyt piian t. sininen tai punainen! NUOLIV.

1. **tanu**[1] *s.* *kansat.* (*rinn.* tano) muodoltaan vaihteleva, us. valkoinen ja pellavakankaasta tehty, pitsikoristeinen (naineen) naisen päähine. — *Yhd.* juhla-, pitsit.

2. **tanu**[1] *a.* *kans.* tanakka, vankka. | - - täyteläinen ja punaposkinen mustapalmikkoinen t. tyttö KIANTO.

tanu|päinen *a.* T. nainen. **-pää** *a.* = ed.

taolai|nen[63] **1.** *a.* taolaisuuteen kuuluva, sille ominainen, sen opin mukainen. | T. pappi. **2.** *s.* taolaisuuden tunnustaja. | T:silla on pappeja, luostareita ja ylimmäinen pappi l. paavi.

taolaisuus[65] *s.* yksi Kiinan kolmesta pääuskonnosta.

taonnai|nen[63] **1.** *a.* taottu, takomalla tehty. | T. työkalu. **2.** *s.* takomalla valmistettu esine, tae, taos. | Viikate oli kotipajan t:sia. — *Yhd.* messinki-, rauta-, teräst.

taonta[15*] *teonn.* < takoa. | Metallien luonnolliset muokkaamistavat ovat valaminen ja t. Miekan, terän t. Kylmiltään t. T:an kelpaamattomat rautalejeeringit. — Sammon, kultaneidon t. — Laajemmin ja *kuv.* | Selän t. kämmensyrjillä hierottaessa. Sydän yltyi kiivaaseen t:an. Samassa kuulen suurten siipien t:a ja pian sen jälkeen erotan haukunnan lomasta metson terävää narskahtelua A.E.JÄRVINEN. — *Yhd.* hieno-, kone-, koriste-, käsi-, taide-, tehdast.; levy-, pakotust.; muotti-, upukkat.; vasarat. **-kelpoinen** *a.* T. metalli. **-työ** *s.*

taos[64] *s.* takomalla valmistettu esine: tae, taonnainen. — *Yhd.* messinki-, rauta-, teräst.

taoskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < takoa. | Seppä t:i päivät pitkät pajassaan. — *Kuv.* T:i itselleen lujaa vakaumusta HAARLA.

taott|aa[2*] *fakt.v.* < takoa. | T. sepällä veneen raudat. T:i vangin kahleisiin.

taottavuus[65] *s.* *met.* useimpien metallien ominaisuus kestää särkymättä joko kuumana tai kylmänä takoen, puristaen, valssaten tai vetäen tapahtuvaa muovailua.

tapa[10*] *s.*; tavallaan ks. myös erikseen. Merk.-ryhmät eivät aina tarkkarajaisia.

1. vars. jklle henkilölle kehittynyt yksilöllinen, piintynyt (aktiivinen) menettelytottumus; vrt. maneeri. | Kun puhutaan yksilöllisestä tavasta, pannaan pääpaino asianomaisen henkilön aktiivisuuteen, hänen haluunsa toimia tietyllä tavalla, joten t:a voidaan pitää pelkkää passiivista tottumusta korkeampana ilmentymänä. Tavaksi tullut tottumus. Tavoilleen uskollinen. Tapojensa orja. Opetella uusille tavoille. Kirkossa käynti oli hänelle vain t., ei muuta. Emännän t:na oli aina navetassa käydessään silitellä lehmiä ja puhella niille. Joi vastoin t:ansa runsaasti kahvia. Lähti tavalliseen t:an(sa) aamulla ongelle. Jäi t:nsa mukaan hetkeksi istumaan ja juttelemaan. Otti tavakseen käydä joka aamu uimassa. Piti t:naan pestä astiat heti ruokailun jälkeen. En pidä tapoinani valehdella. Varastaminen oli tullut hänelle tavaksi. Minä olen viisikymmentä vuotta joka ilta totia tehnyt, eikä se vaan ole tullut tavaksi SILL. — Piipunpoltto oli yleinen t. naistenkin keskuudessa. Jäkäläkangas, jossa porojen oli t:na kuljeksia. — *Yhd.* juoma-, lunttaus-, nuuskaamist.

2. jklle luonteenomainen, ominainen taipumus menetellä jotenkin; myös eläimistä, esineistä ja asioista puhuen jstak, joka tav. on niille ominaista. | Lörpöttely ei kuulu tapoihini. Myöhästyi t:nsa mukaan. Humalluttuaan alkoi t:nsa mukaan rettelöidä. Japani aloitti sodan t:nsa mukaan yllätyshyökkäyksellä. - - sika

tönkii maata, se kun on t. sialla KS. Metson tavoille tottunut metsämies. Kyllä talvi t:nsa näyttää SP. — *jkn tavalla*. Teki työtä oikein miehen tavalla 'miehen lailla, kuin mies'. Ei sentään pidä hullun tavalla rehkiä. Eleli komeasti herrojen tavalla. — *jkn* tai *jnk tavoin*. Rupesi isänsä tavoin [= isänsä lailla, kuten isänsä] kauppiaaksi. Uutinen levisi kulovalkean tavoin. Tähtien tavoin loistavat silmät. — Obj:n yhteydessä. | Jumala ei salli, että ketään rakastetaan epäjumalan tavoin 'kuin epäjumalaa'. — *jkn* tai *jnk tapaan*. Nousi varhain vanhojen ihmisten t:an 'kuten vanhojen ihmisten tapa on'. Jutteli ystävälliseen t:ansa 'ystävällisesti, kuten hänen tapansa oli'. Vastaili kysymyksiin verkkaiseen t:ansa. Elämä jatkui tuttuun t:ansa. Lauluja Kantelettaren t:an LEINO.

3. jssak yhteisössä noudatettu (us. velvoittava, toiminnan ohjeena oleva) vallitseva käytäntö, praksis. | Tavan lait käsitetään siveellisiksi käskyiksi, jotka määräävät, mikä on oikein ja mikä on väärin AK. Maan, paikkakunnan t. Perinnäinen t. Yleinen, juurtunut t. Pyhä, pakanallinen t. Käytäntö eli t. oikeusohjeena. Vanhan tavan mukaan. T. vaatii, että - -. Maassa maan tavalla SL. Totuttaa tulokas talon tavoille. Koululla oli jo omat vakiintuneet t:nsa. Tavaksi tuli, että kuningas otti ministerit alahuoneen enemmistöpuolueesta. Uusi käytäntö poikkeaa tavaksi tulleesta. Painovoiman kiihtyvyyttä on t:na merkitä g:llä. Häät on t:na pitää morsiamen kotona. Häätalon ohitse ei yksikään pääse kaulaa kastamatta; se on vanha t. KIVI. — *jhk tapaan* vrt. 7. | Keisarilliset käskynhaltijat heitettiin vanhaan böömiläiseen t:an [= kuten Böömissä vanha tapa oli] ikkunasta ulos. Niisti nenänsä rahvaanomaiseen t:an sormin. Kaupunkilaiseen t:an [= kaupunkilaisittain] pukeutuva herrasmies. Italialaiseen t:an valmistettu salaatti. Jesuiittajärjestö oli organisoitu sotilaalliseen t:an 'sotilaallisesti'. — Gen:n ohella. | Häät olivat ajan t:an loisteliaat. — *Yhd.* heimo-, joulu-, juhla-, kansan-, kauppa-, kultti-, liike-, maan-, merimies-, muinais-, naima-, oikeinkirjoitus-, oikeus-, paikallis-, palvonta-, perhe-, perinnäis-, perintä-, pääsiäis-, satama-, sotilas-, sovinnais-, uhri-, yhteiskuntat.; lause-, puheen-, sanan-, sanontat.

4. *yhd.* kohtiin 1—3 liittyen. | Ajattelu-, ajatus-, ajo-, elin-, elämän-, katsanto-, katsomus-, keskustelu-, kirjoittamis-, kirjoitus-, käsitys-, kävely-, laulu-, maalaus-, näkemis-, peli-, puhe-, pukeutumis-, saarna-, suhtautumis-, tarkastelu-, toiminta-, työskentely-, ääntämist.

5. tav. *mon.* (kohtaan 3 läheisesti liittyen) etenkin moraalisena käsitteenä: käytös; käyttäytymis-, siveyssääntö. | Tapojen puhtaus, turmelus. Tavoiltaan puhdas, siveä, raaka. Lain ja hyvien tapojen vastainen teko. Tapojen tuomari. Oi aikoja, oi tapoja! (Cicero). Sotilaiden karkeat tavat. Satama oli huonojen tapojen ja paheiden tyyssija. Tavat raaistuivat. Muuttaa, parantaa t:nsa. Luopua pahoista tavoista. Opettaa jklle sivistyneitä tapoja, jku siisteille tavoille. Tottua ihmisten tavoille. Saisi jo ruveta miehen tavoille [= käyttäytymään kuten mies], iso poika. — *Yks.* Alastomuus loukkaa hyvää t:a. Hyvä t. vaatii, että - -. Oli hyvä t., melkein velvollisuus joka aamu tiedustella, kuinka hän oli nukkunut AHO. — *Erik.* hyvästä käytöksestä. | Varakas mutta tapoja oppimaton. Tytöllähän ei ole tapoja! Hänet on jo lapsesta alkaen kasvatettu noudattamaan tapoja. Opastaa jkta tavoille. Ei välittänyt tavoista mitään. — *Yhd.* esiintymis-, hovi-, hovimies-, juoma-, katu-, koti-, käyttäytymis-, käytös-, pöytä-, salonki-, seurat(avat).

6. siitä, miten jk tapahtuu tai suoritetaan: menettely(tapa), menetelmä, keino, metodi. | T., jolla haaste on toimitettava. Varma t. hillojen homehtumisen ehkäisemiseksi. Käytti vain rehellisiä tapoja liiketoimissaan. - - lopun aika ja t. oli tietymättömissä SILL. — *Yhd.* ansaitsemis-, asennus-, auttamis-, erottamis-, haarautumis-, hioma-, hoito-, hävittämis-, impregnoimis-, jako-, jalostus-, johtamis-, kiinnitys-, konstruktio-, korjaus-, kytkemis-, käsittely-, käyttö-, lasku-, leviämis-, liitos-, lisääntymis-, luokitus-, lähetys-, maksu-, menettely-, merkintä-, merkitsemis-, nimikoimis-, painamis-, puhdistus-, pyynti-, rakennus-, rakentamis-, rappaus-, ratkaisu-, reagoimis-, ryhmittely-, selitys-, sijoitus-, steriloimis-, suurentamis-, synty-, sytytys-, säilytys-, taistelu-, teko-, toiminta-, toimitus-, tutkimis-, tutkimus-, työ-, vahvistamis-, valmistus-, verotus-, veto-, viljelyst.; (kiel.) ehto-, käsky-, laatu-, mahto-, nimi-, tosit.; erikois-, määrä-, päät.

7. ed. kohtaan liittyen eräissä adverbiaaliilmauksissa: lailla; vrt. 2. — *jllak tavalla, tavoin.* a) jtak menetelmää, metodia käyttäen, jllak tapaa. | Tehdä jk sovitulla, oikealla, väärällä tavalla, omalla tavallaan. Ilmoitus on tehtävä laissa säädetyllä tavalla. Hankki omaisuutensa laittomalla tavalla. Koetti päästä kansansuosioon helppohintaisella tavalla. Tehtävä voidaan suorittaa usealla tavalla. Kukin tulkoon autuaaksi omalla tavallaan. Ratkaisi kysymyksen eri tavalla kuin muut. Asiat ovat nyt sillä tavalla [= siten], että - -. Asia on ymmärretty eri aikoina hieman eri tavoin. Sitä on koetettu selittää monin tavoin. Koetti kaikin mahdollisin tavoin auttaa ystäväänsä. Niin tavoin tulimme kaupunkiin PÄIVÄR. Tuolla, tällä, muulla, jollakin tavalla, tavoin. Sillä tavoin kuin ennenkin. Hänelle kävi samalla tavoin [= samoin] kuin minullekin. A. on jollakin tavoin [= jotenkin, jotakin kautta] sukua B:lle. b) ed:een liittyen vars. astetta, määrää tarkoittaen. | Osasi edes jollakin tavalla [= jotenkuten, auttavasti] lukea. Ei osoittanut pienimmälläkään tavalla olevansa pahoillaan tapauksesta. Älkää millään tavoin antako tulomme häiritä työtänne. Kaikin tavoin [= joka suhteessa] sopiva mies. - - jok' oli kaunis kasvoiltansa, / kaunis kaikella tavalla KANT. Kaikki aistit ovat omalla tavallaan yhtä tärkeitä. Asia ei ole millään tavoin [= missään suhteessa, ollenkaan] valjennut. Myynti on lisääntynyt tuntuvalla tavalla 'tuntuvasti'. Joutui ratkaisevalla tavalla vaikuttamaan tapahtumien kulkuun. Mökki oli aika tavalla [= melkoisesti, ko-

vasti] kallellaan. Teki mieli lyödä — ja täräyttää oikein eri tavalla (ark.) — *jllak tapaa* (pron:n yhteydessä) = ed. a). | Koetti kaikella t:a saada vaikutusvaltaa. Hänelle kävi samalla t:a kuin minullekin. Asia on aivan toisella t:a, kuin on kerrottu. Tällä t:a haastellen kului ilta rattoisasti. - - katselivat kummastuneesti minua, kun minä sillä t:a siihen syöksähdin KILPI. — *Harv.* a:n yhteydessä. | Älä veli kulta, niin pahalla t:a syö, syö hyväisesti KS. — *tapaan* pron:n määrittämänä; vrt. 2. | Tähän t:an [= (jotenkin) näin] se kävi. Tuohon t:an! Siihen t:an me sitä suunnittelimme. Kaikki todistajat kertoivat asiasta samaan t:an. Ennen meneteltiin hiukan toiseen t:an. Mihin t:an olet ajatellut? — *tavalla tai toisella, tavoin tai toisin.* a) jotakin, mitä tahansa menetelmää käyttäen, jollakin tavalla, millä tavalla tahansa. | Koetti päästä päämääräänsä tavalla taikka toisella. Jokainen esine oli tavoin tai toisin kirjailtu. Kivihiili on muodostunut muinaisaikojen kasvillisuudesta, joka tavalla tai toisella on joutunut maan sisään. Lausun sydämelliset kiitokseni kaikille, jotka tavalla tai toisella muistivat minua merkkipäivänäni. b) jssak suhteessa, mielessä. | Nuorison kasvattaja erehtyy usein pitämään lapsia tavalla tai toisella aikuisina.

8. tempor. adverbiaali-ilmauksia. — *tavan takaa* tämän tästä, tuon tuostakin, usein. | Pistäytyi tavan takaa ulkona. Asiasta on ollut puhetta tavan takaa. Häviö oli tavan takaa uhkaamassa. — *tavastaan* (kans.) = ed. | Teki tavastaan raittiuslupauksia JÄRN. — *tavasta* (kans.) joskus, välistä, aika ajoin, toisinaan; vrt. ed. | Voi voi, kuinka paljon me Taatan ja toistenkin Loikarin äijien — ja tavasta ämmienkin — kanssa siitä torpanlunastusasiasta tiskuteeranneet olemme SILL.

tapaam|a[13] *s.* tapaaminen. | Jo ensi t:alta sain hänestä edullisen käsityksen. — Hyvästeltiin ja toivotettiin t:iin 'näkemiin'.

tapaamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < 1. tavata. **1.** *akt.* Haihattelijoiden vastakaikua t. äänenpito. Syynä nuorten t:tomuuteen oli jostain pikku asiasta syntynyt riita. **2.** *pass.* Ne [uskonnolliset näyt] olivat jalostuneempia, ylhäisiä, sanalla t:tomia HEPOR. **3.** *tapaamat|tomissa,* -tomiin (adv.). - - Ruoska-Juoneksen ajatus viillätteli äänten t:tomissa SEPPÄNEN.

tapaamis|aika *s.* Sopi puhelimessa t:ajasta johtaja N:n kanssa. **-paikka** *s.* Brondinin kahvila oli suosittu taiteilijoiden t. **-tilaisuus** *s.* Järjestää joillekuille t. **-yhteys** *s. sot.*

tapah|tua[18] *v.* jnk ilmiön, toiminnan tai prosessin esiintymisestä; vrt. tapahtuma, tapaus.

1. subj:na tav. teonn. tai epämääräistä asiaa tarkoittava pron. tai a. taikka sivulause; us.: sattua; ihmistoimista myös: tulla tehdyksi, suoritetuksi. | Helmikuussa t:tuva [= sattuva] kuunpimennys. T:tui hirmuinen räjähdys. On t:tunut paha laiminlyönti. Puolustusvoimain lippupäivänä t:tuva [= suoritettava] kadettien ylentäminen. On t:tunut [= tehty] rikos, murha, varkaus, väärennys. Tässä t:tuu tänäpän kihlaus KIVI. Koron lisääminen pääomaan t:tuu [us. par.: korko lisätään pääomaan] kerran vuodessa. — Ihmeitä t:tuu harvoin. T:tunut tosiasia. Miksi aattelemme asiaa, joka ei t:du? KIVI. — Viime vuosikymmeninä on Helsingissä t:tunut [= ilmennyt, ollut käynnissä] voimakasta suomalaistumista. Tilanteessa on t:tunut helpottumista. Teollisuuden alalla t:tunut kehitys. Taikinassa t:tuva käyminen. — Minä lähden, t:tui mitä t:tui. Mitä täällä oikein t:tuu? On t:tunut jotakin hyvin hauskaa. Poika halusi suudella, ja tyttö salli sen t. Sen jälkeen on t:tunut yhtä ja toista. Kohta t:tuu kauheita! Ja t:tui niinä päivinä, että keisari Augustukselta kävi käsky, että kaikki maailma oli verolle pantava UT. — *Yksipers.* Toimitsijamiesten tulee, niin pian kuin t. taitaa, - - kutsua velkojat kokoukseen LK. — *Erik.* **a.** jstak merkittävästä, us. pahasta. | Vuosikausiin ei t:tunut mitään. Jos jotakin t:tuu, sähkötä. **b.** tapaa, keinoa tms. ilmaisevan adverbiaalin yhteydessä. | Kaste t:tui upottamalla. Liikkeellelähtö t:tuu komennolla "mars". Matka t:tuu veneellä. - - pruustinnan sormuksella se [vihkiminen] t:tui SILL. Jonona t:tuva sillan ylitys. Juoksu [urheilukentällä] t:tuu vastapäivään. Ojentaminen t:tui sävyisästi. Hälytys t:tuu automaattisesti. Panettelu on tuomittavaa, t:tuipa se salaa tai julkisesti. Keskustelu t:tui suomeksi. Kuinka kaikki oikein t:tui [= kävi]? Nosto t:tuu näin varsin nopeasti. — *Yksipers.* T:tukoon niin!

2. ed:een liittyen; subj. merkitsee tav. onnettomuutta tai onnea; us. datiiviadverbiaalin ohessa: sattua (jllek), tulla (jnk osaksi). | Yhteentörmäyksessä autolle ei t:tunut juuri mitään vahinkoa. Minulle on t:tunut valitettava erehdys 'olen erehtynyt'. Isännälle on t:tunut odottamaton onnettomuus: hevonen kuoli. Meille t:tui sellainen onni, kunnia, että - -. Varo, ettei sinulle t:du mitään [pahaa]! - - joka sen [pahan tekonsa] tunnustaa ja hylkää, hänelle t:tuu laupeus KIRKKOKÄSIKIRJA. - - silloin t:tui [= tuli] Jumalan sana Johannekselle - - korvessa UT[v].

3. vars. *vanh.* ja *heng.* toteutua, täyttyä. | T:tukoon oikeus! - - t:tukoon laki, vaikka maa menisi! AK. T:tukoon sinun tahtosi myös maan päällä niin kuin taivaassa KATEK.

tapahtum|a[13] *s.* vars. havaitsijasta (suoranaisesti) riippumattomien tekijöiden aiheuttamana tapahtuva tai tapahtunut, oman, kestoltaan rajallisen, yl. lyhyehkön kokonaisuuden muodostava asia, ilmiö tms.; *syn.* tapaus (1); vrt. sattuma, prosessi, toiminta; *mon.* us. tapahtumasarjasta tai yl. kaikesta siitä, mitä tapahtuu. | Merkittävä, merkillinen, jokapäiväinen t. Hirveä, ilahduttava t. Pieni, suuri t. Mennyt, tuleva t. Historiallinen, tosi t. Sielullinen, fysiologinen t. Kemiallinen t. eli reaktio. Oppi viimeisistä t:ista eli eskatologia. Sattuma, so. satunnainen t. Ylivoimaisen t:an aiheuttama vahinko. Jo edeltäpäin ennustettu t. Luonnon t:at. Maanantain t:at. T:an aiheuttaja. T:ien kulku, ketju, polttopiste. T:ien virta tempasi mukaansa vastustamattomasti. Astua t:ien näyttämölle. Puuttua t:ien kulkuun. Seurata t:ia syrjästä. Pysyä t:ien tasalla. Kirjailija vie lukijan heti

keskelle t:ia. T:at seurasivat nopeasti toisiaan. T:at kehittyivät kohti ratkaisuaan. Romaanin t:at on sijoitettu maalaiskartanoon. Kuukausitaseeseen merkitään kaikki t:at, jotka kuukauden kuluessa on kullekin tilille merkitty. — *Yhd.* koulu-, kulttuuri-, liike-, perhe-, sota-, taistelu-, teatteri-, urheilut.; hapettumis-, kiteytymis-, luomis-, tili-, vakuutust.; alku-, osa-, taustat.; hirmu-, ihme-, suurt.

tapahtuma|-aika *s.* Rikoksen t. **-hetki** *s.*

-tapahtumainen[63] *poss.a.* Moni-, niukka-, runsas-, vähät.

tapahtuma|jakso *s.* **-köyhä** *a.* → vähä-, niukkatapahtumainen, (jokseenkin, melkein) tapahtumaton. **-paikka** *s.* Rikoksen, juhlan, näytelmän t. **-päivä** *s.* **-rikas** *a.* → moni-, runsastapahtumainen. **-sarja** *s.* Rikas, monivivahteinen, dramaattinen t. Biologinen, historiallinen t.

tapahtumat|on[57] *a.* **1.** *kielt.* < tapahtua. | Vielä t. asia. — Tapahtunutta ei enää saanut t:tomaksi. **2.** *kar.* (< tapahtuma) tapaukseton. | Yksitoikkoinen, t. ajanjakso.

tapahtumis|aika *s.* **-hetki** *s.* **-järjestys** *s.* **-paikka** *s.* **-päivä** *s.*

tapahtumu|s[64] *s. vanh.* tapahtuma, tapaus. | Ja sinne päättymättömälle kruununsarallehan t:ksia mahtui ja jäi tietymättömiin PÄLSI.

1. **tapail|la**[29] *frekv.v.* < 1. tavata. **1.** haparoida, hapuilla, hamuilla jtak, jota ei voi nähdä tai selvästi erottaa. | T. pimeässä ovenripaa, yöpöydältä vesilasia. T:i raivostuneena puukkonsa kahvaa, pistooliaan. T:i hattuaan tervehtiäkseen. Käsi t:i kyynelkarpaloa poskelta. Tyttö t:i arkana pojan kättä omaansa. Horjahti ja yritti t. tukea ovenpielestä. Katse etsii ja t:ee, vihdoin löytää KARHUM. — *Abstr.* ja *kuv.* Opiston toiminta oli aluksi hyvin t:evaa, mutta vakiintui pian. Koetti hämmästyneenä änkyttäen t. sanoja. Vangin puhe oli hidasta ja t:evaa. **2.** ed:een liittyen: tavoitella (jtak näkyvissä tai päämääränä olevaa). **a.** T. karkuun juoksevaa kiinni. Pässi t:i poikaa sarvillaan. - - mies t:i sapelilla kukon kaulaa KS. T. tulta uunista piippuunsa. T. tasapainoa. Von Rosen vaipui henkeä t:len [= haukkoen] nojatuoliin KALLAS. — *Intr.* T:i (kiinni) köysistä päästäkseen kapuamaan ylös. **b.** *kuv.* Kengän kärki t:i tanssin tahtia. Bysanttilaista tyyliä t:eva rakennus. Kalevalanmittaa t:eva runo. - - juutalaiset olivat kilvoitellen maailmanvaltaa t:leet G.JOHANSSON. — *Intr.* Niin, minä haaveksin suuruutta, t:in liian korkealle, siksi olen pudonnut alas IVALO. — *Mus.* vrt. sävelentapailu. | T:tava sävel. Sekunnit ovat ristiriitaisia sävelsuhteita, ja niiden t:eminen on vaikeampaa kuin kvarttien. — T. pianosta jtak sävelmää. **3.** hipoa, lähetä. | Oli niin kookas, että pää t:i kattoa. Korkea, taivasta t:eva vuorenhuippu. — Kello t:i jo kahtatoista. — *Kuv.* Varsinkin noilla yliaistillisuutta t:evilla aloilla Kailas on tuonut suomalaiseen runouteen jotakin uutta ja syvästi vavahduttavaa TARK. **4.** vrt. 1. tavata III. | Koulutoverukset t:ivat vieläkin usein toisiaan. Tyttö ei uskaltanut t. sulhastaan kotinurkissa.

2. **tapail|la**[29] *frekv.v. harv.* < 2. tavata. | - - Uorolan majuri, Piru-majuri, kuten rahvas häntä myös t:i nimittää LEHT.

tapailu[2] *teonn.* < 1. tapailla. | Sai sanotuksi asiansa vasta pitkän t:n jälkeen. — *Yhd.* sävel(en)t. **-nimi** *s. mus.* sävelentapailussa käytetty sävelen nimi (do, re, mi jne.); vrt. nuottinimi.

tapai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** gen:n tai poss.-suff:n ohessa; kirjoitetaan us. ◡ lyhyen, attr:ttoman määräyssanansa kanssa. **a.** (jtak) muistuttava, samankaltainen kuin (jk muu), (jnk) kaltainen, lainen, omainen, mallinen, tyylinen; -mainen, -mäinen. | Herneen t. pahkura. Obeliskin t. kivi. Miekan t. ase. Waltarin t. kirjailija. Hänen t:siinsa miehiin ei ole luottamista. Edellä kerrotun t. asia. Säästökassatili on karttuvan talletustilin t. Viuhkan t:sesti levällään oleva teeren pyrstö. Puristi kättään nyrkkiin kouristuksen t:sesti. — Hänen liikkeissään oli jotakin virkeän oravakoiran t:sta. — *Yhd.* monen-, saman-, sen-, tuon-, tämänt.; edellytetyn-, entisen-, esitetyn-, seuraavant. **b.** *s:sesti* ed:een liittyen jksik tarkoitetusta, jnak käytetystä tai jtak muistuttavasta, us. väheksyvää, ivallista tai vaatimatonta suhtautumista ilmaisten. | Oli vanhempiensa kaupassa puotipojan t:sena 'jonkinlaisena puotipoikana'. Minähän tässä olen isännän t. Onhan minulla talon t. Kyhäsivät joen yli sillan t:sen. Hymyn t. suupielessä. Yritteli hieman laulun t:stakin. On ollut tässä vähän kiireen t:sta 'pikku kiirettä'. Olisi hieman asian t:stakin. Saako talossa yösijan t:sta? KIANTO. **c.** *yhd.* ed:iin liittyen; tav. ⌒. | Alttarin-, auton-, balladin-, elohopean-, hatun-, huvilan-, hymyn-, kamarin-, kaupungin-, kirouksen-, kosken-, koulun-, kouristuksen-, kynän-, laiturin-, lasin-, leivän-, marssin-, miekan-, naurun-, nyyhkytyksen-, ojan-, paidan-, pakinan-, polun-, puuron-, runon-, ruton-, räjähdyksen-, talon-, tanssin-, tarinan-, unen- jne. t. **d.** jkn luonteeseen, tapoihin kuuluva, jklle ominainen, luonteenomainen tai tyypillinen. | Selitti asian t:sellaan perusteellisuudella. Se on aivan hänen t:staan. On hyvin A:n t:sta vierittää vastuu muille. **2.** *poss.* yhd:ojen jälkiosana. | Huono-, hyvä-, löyhä-, puhdas-, raitist.; hyvänt-, pahant.

tapain|kuvaaja *s.* Luonteen- ja t:kuvaajana kuuluisa kirjailija. **-kuvaus** *s.* Volter Kilven "Alastalon salissa" on voimakas tyyppi- ja t. Kustavista. **-tuomari** *s.* moralisti. | Ankara t. ja konservatiivinen kirjallisuuskriitikko. **-turmelu|s** *s.* Aikakauden t. T:ksen leviäminen.

tapa|juoppo *s.* henkilö, jolle alkoholin väärinkäyttö on tullut tavaksi, alkoholisti. **-kristilli|nen** *a.* -syys *s.* muoto-, nimikristillinen. **-luokka** *s. kiel.* = modus. **-muoto** *s. kiel.* jtak tapaluokkaa oleva muoto.

tapani[5] *s.* tapaninpäivä. | T:na päivä on jo kukonaskelta pitempi SL. Ajaa t:a, vrt. tapaninajo.

tapanin|ajo *s.* vanhan tavan mukainen tapaninpäivän huviajelu. | Lähteä t:ajoon. **-päivä** *s.* joulukuun 26. päivä, jota vietetään kirkon ensimmäisen marttyyrin Stefanuksen muistopäivänä, toinen joulupäivä, tapani.

tapanta[15*] *s. harv.* tappaminen.

tapa|oikeudellinen *a.* vrt. seur. | T:oikeudelliset säännökset. **-oikeus** *s.* totuttuun, perittyyn maan, kansan tms. tapaan perustuvat oikeuskäsitykset ja normit. **-rikollinen** *s.* henkilö, jolle rikollisuus on tullut tavaksi; vrt. ammatti-, tilapäisrikollinen. **-rikollisuus** *s.* vrt. ed.

tap|ata[35*] *v. kans.* kärsiä tappio, joutua tappiolle, hävitä, menettää (vars. pelissä tai kaupankäynnissä). | T:pasin kaupassa tuhat markkaa. T:pasi pelissä kaikki rahansa. Sinäpä joutava mies olet; ensin tulee korttisille ja sitten kun t:paa, tahtoo rahojansa takaisin PÄIVÄR. — T. käräjäjuttunsa.

tapatt|aa[2*] *fakt.v.* < tappaa. | Poliisiviranomaisilla on oikeus tappaa tai t. rääkkäytynyt eläin. Linnan komentaja t:i vangit ennen antautumista. Hullu mies, kun menee syyttä suotta itsensä t:amaan syrjäisten tappelussa. En lähde heikoille jäille hevostani t:amaan. — T. riihi vieraalla työvoimalla.

tapaturm|a *s.* onnettomuus tai vahinko, joka sattuu aiheuttajan sitä tarkoittamatta (ja tavanomaisesta varovaisuudesta huolimatta), vars. sellainen, jonka uhrina on ihminen. | Paha, lievä t. Työssä, liikenteen yhteydessä sattunut t. Ihmishengen vaatinut t. T:an aiheuttama vahinko, ruumiinvamma, sairaus. Joutua t:an uhriksi, t:aan. Vakuuttaa itsensä t:an varalta. T. vei käden. Ensiapu t:issa. Onnettomuus oli pelkkä t. Teosta, joka harkitaan tapahtuneeksi pikemmin t:asta kuin tuottamuksesta, älköön rangaistusta tuomittako LK. Väitetään, että useimmat keksinnöt suoritetaan kuin vahingossa ja että t. voi olla anteliaampi kuin määrätietoinen työ ja ponnistus KOSKENN. Hän oli arvannut kuvalle sattuneen jonkun t:an, kun ei ollut tavannut sitä forstmestarin työhuoneessa PAKK. — *Yhd.* auto-, sähköt.; koti-, liikenne-, työ-, urheilut.; myrkytys-, syövytyst.

tapaturma|-asia *s.* Valtion työntekijäin t:-asiat. **-ilmoitus** *s.* Vakuutuslaitokselle tehtävä t.

tapaturmai|nen[63] 1. *a.* -sesti *adv.* tapaturman aiheuttama, tapaturmasta johtuva, tapaturma-. | T. vamma, kuolema. T. eli tarkoittamaton teko. Kuolla t:sesti. 2. *s.* tapaturman uhri. | T. vietiin ambulanssilla sairaalaan.

tapaturma|invalidi *s.* **-korvaus** *s.* tapaturman uhrille tai hänen omaisilleen suoritettu korvaus. **-neuroosi** *s. lääk.* toiminnallinen hermostohäiriö, jollaisia saattaa ilmetä vielä sen jälkeen, kun elimiin kohdistuneen tapaturman seuraukset ovat täysin parantuneet, traumaattinen neuroosi. **-n|torjunta** *s.* **-n|vaara** *s.* **-tapaus** *s.* **-tilasto** *s.* **-toimisto** *s.* Valtion t. 'sosiaaliministeriön alainen virasto, joka käsittelee tapaturma- ja liikennevakuutus- sekä sotilasvammalainsäädännön mukaan valtion varoista maksettavia korvauksia koskevat asiat'. **-vaara** *s.* = tapaturmanvaara. **-vakuut|taa** *v.* vakuuttaa tapaturman varalta, hankkia tai myöntää tapaturmavakuutus. | T:etut työntekijät.

tapaturmavakuutus *s.* vakuutus, jonka tarkoituksena on taloudellisen tuen hankkiminen sen varalta, että vakuutettu tapaturman vuoksi menettää henkensä tai ainakin jksik ajaksi työkyky(ä)nsä. | Sosiaalinen eli lain säätämä t. Yksityinen t. Työväen t. Ottaa, myöntää, päättää t. **-lainsäädäntö** *s.* **-laitos** *s.* Maan suurin t. **-laki** *s.* **-liike** *s.* Harjoittaa t:ttä. **-maksu** *s.* **-yhtiö** *s.*

tapaturmavamma *s.*

tapauksekas[66*] *poss.a.* (< tapaus) moni-, runsastapauksinen. | T. päivä.

tapaukset|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < tapaus. | Hiljainen ja t. ilta.

-tapauksinen[63] *poss.a.* < tapaus. | Moni-, niukka-, runsas-, vähät.

tapauksittain *adv.* tapaus kerrallaan, kussakin yksityistapauksessa. | Käsitteli asioita t. Työhön käytetty aika vaihtelee t. suuresti.

tapau|s[64] *s.* 1. tapahtuma. | Suuri, vähäinen t. Maailmanhistoriallinen, merkillinen, odottamaton, virkistävä, kamala t. Entisajan, viime talven t:kset. T. nuoruuteni ajoilta. T:ksen tausta. T:sten meno. Tarttua t:sten kulkuun. Näiden t:sten jälkeen. T:kset seurasivat toisiaan nopeassa tahdissa. T:sten logiikka ei aina seuraa toimivien henkilöiden hyviä tarkoituksia. - - tahdon sulle kertoa t:ksen pipliasta KIVI. — Eilinen Kansallisteatterin ensi-ilta oli näytäntökauden suuri t. — *Erik.* suuri, merkittävä, huomattava tapaus. | Useat Waltarin teokset ovat olleet t:ksia kirjallisessa elämässämme. - - jokainen askel oli kuin pieni t., niin kuin vahvistus jollekin SILL. — *Yhd.* alku-, huippu-, juhla-, kulttuuri-, käänne-, perhe-, sota-, teatteri-, urheilut.; vahinko-, vakuutust.; hirmu-, jymy-, suurt.; elämän-, maailman-, **päivän**t:kset.

2. jk yksityinen ilmiö, seikka, tilanne vars. käsitettynä oman lajinsa esimerkiksi. | T., jota lainlaatija ei ole ottanut huomioon. Asiat on ratkaistava t:sta myöten. Ei ole mitään aikaisempaa t:sta, johon voisi nojautua. Hypoteettinen t. Esillä olevaan, kaikkiin t:ksiin sopiva sääntö. Oli t:ksia, että virkamiehet saivat muistutuksen siitä, että käyttivät virkakirjeissään suomea. Sellaiset t:kset kuin *hammas, kaula* ja *reisi* varoittavat antamasta tärkeiltäkään näyttäville lainasanoille liian suurta kulttuurihistoriallista todistusvoimaa. T. Antikainen, Tanner, par. Antikaisen, Tannerin t. 'huomiota herättänyt tapahtuma, episodi, asia, jossa A., T. on tai oli päähenkilönä'. Minun t:kseni ei ole aivan niin monimutkainen. — *Iness.* Helgan t:ksessa avioero oli ainoa mahdollinen ratkaisu. Menettelytavat ovat eri t:ksissa erilaisia. Useimmissa t:ksissa muukalaislegioonalaiset ovat seikkailijoita. Joissakin t:ksissa on päästy hyviinkin tuloksiin. Tässä t:ksessa on puhe aivan muusta asiasta. Pakottavissa t:ksissa voidaan määräyksestä tinkiä. Lähtö voi pahimmassa t:ksessa lykkäytyä viikolla. Mukaan pääsee viisi, parhaassa t:ksessa 10 miestä. Jeesuksen julkinen vaikutusaika oli lyhyt, parhaassa t:ksessa [= enintään] kolmisen vuotta. | Sinä siis lähdet? Siinä t:ksessa [= silloin] lähden minäkin. Siinä, sellaisessa t:ksessa, että - -. Löytötavara on lunastettava määräajan kuluessa, muussa t:ksessa [= muuten] löytäjä saa sen omakseen. Vahvistettuja hintoja ei saa missään t:ksessa [= millään ehdolla] ylittää. Älä missään t:k-

sessa tee sitä! Ystävät varoittelivat, mutta lähdimme joka t:ksessa 'sittenkin, kaikesta huolimatta'. Muista en tiedä, mutta sinä olet joka t:ksessa [= oli miten oli] valittujen joukossa. — Vars. *lääk.* jnk taudin tms. yksityisestä ilmenemyksestä, us. siihen sovellettavaa hoitoa tms. ajatellen; myös konkr. potilaasta. | Jnk taudin ankara, lievä, krooninen t. Kirurginen t. Lapsihalvaus leviää yhä, sillä eilen ilmoitettiin viisi uutta t:sta. Sairastaa syöpää, mutta t. ei ole toivoton. Vastaanotolla oli vain viisi mitätöntä t:sta. Pahat t:kset siirretään eristysosastolle. Ensin vaihdetaan puhtaiden t:sten sidokset ja vasta sen jälkeen epäpuhtaiden. A. on ihmisenä toivoton t. Sielunhoidollisten t:sten käsittely. — Juttulistalla oli monta vaikeasti tuomittavaa t:sta. — *Yhd.* kuoleman-, kuolin-, taudint.; ampumis-, hukkumis-, juopumus-, karkaamis-, katoamis-, myrkytys-, onnettomuus-, paleltumis-, sairastumis-, vilustumist.; astevaihtelu-, dissimilaatio-, sisäheittot.; oikeust.; angiina-, halvaus-, hysteria-, influenssa-, ripuli-, sairaus-, syöpä-, tuberkuloosi-, tulirokkot.

3. *yhd.* kohtiin 1—2 liittyen. | Ennakko-, erikois-, haja-, ihanne-, lisä-, määrä-, normaali-, poikkeus-, raja-, yksityis-, äärimmäis-, äärimmäisyyst.

4. *vanh.* kertomus, vertaus; arvoitus. | T. [= äsken kerrottu tarina] ketusta ja karhusta on arvattavasti niistä ajoista, joina kaikki luontokappaleet - - taisivat puhua KIVI. [Hymylään] lähetettiin ne, jotka eivät arvanneet kolmea - - arvoitusta eli t:sta M.HAAVIO.

tapausjakso *s.*

tapa|uskonto *s.* ulkonaisiin tapoihin ja muotoihin rajoittuva uskonto;)(sydämenuskonto.

tapaus|rikas *a.* → tapauksekas, moni-, runsastapauksinen. **-sarja** *s.*

tapau|tua[44] *refl.v. kans.* (< 1. tavata) joutua jhk, yhtyä, tavata. | [Retkeilijät] t:tuivat pienelle, kauniille lammelle PAKK. Tiellä t:si hän minun matkaani PÄIVÄR.

tapeetti[6*] *s.* → tapetti.

tap|ella[28*] *v.* **1.** yksityisten ihmisten tai eläinten tai (järjestymättömien) joukkojen keskenään käymästä säännöttömästä, us. keinoja kaihtamattomasta kamppailusta vastustajan nujertamiseksi väkivaltaa käyttäen tai siihen pyrkien; vrt. nujakoida, nahistella, kahinoida, kahistella; tiimeltää; otella, kamppailla, taistella, sotia. | T. paljain käsin, puukoin. T. rajusti, hurjistuneena. T. nahistella, kahistaa, nujuuttaa, rytistellä, rymistää. T:pelee kuin piru. T. jkn puolesta. T:peli neljää miestä vastaan. Pojat t:pelivat keskenään tyttöasioista. Lapsuustoveri, jonka kanssa on monet leikit leikitty ja monet tappelut t:eltu. Yleisö aivan t:peli pääsylipuista. Nyrkkeily oli epäpuhdasta ja muuttui lopulta pelkäksi t:pelemiseksi. T:pelevat kuin kissa ja koira. Taulu, joka esittää t:pelevia metsoja. Heidän isäänsä - - kohtasi - - surma, kun hän t:peli äkeän karhun kanssa KIVI. Ei meillä napilla pelata eikä tupella t. SP. — *Vanh.* ja *ark.* taistella, sotia. | Täss' Savon joukko t:peli, / ja joka kynsi kylmeni / edestä Suomenmaan! A.OKSANEN. On t:eltu jo kolme vuotta, eikä rauhasta ole vielä tietoakaan. Komppania sai t. vimmatusti, ennen kuin vihollinen luopui tukikohdastaan. Englanti on osannut pysytellä viisaasti sivussa, kun liittolaiset t:pelevat henkeen ja vereen. **2.** *ark.* laajentunutta ja kuv. käyttöä: pyrkiä, ponnistella jhk päämäärään (jnk vähentämiseksi, poistamiseksi, hävittämiseksi, lisäämiseksi, aikaansaamiseksi) vastustusta kokien, mutta vars. muita keinoja kuin ruumiillista väkivaltaa käyttäen; vrt. taistella 2. | Sain kauan t., ennen kuin johtokunta suostui ehdotukseeni. Hermostuuhan sitä, kun saa kaiket päivät koulussa t. tottelemattomien oppilaiden kanssa. Tauteja vastaan t:peleva lääkäri. T. puutetta, hallaa vastaan.

tapernaakkeli[5] *s.* par. tabernaakkeli. — *Vanh.* voimasanan tapaisena. | Voi sun, taivaan t.! Onpa tämä sentään hauska juttu CANTH.

tapetoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* verhota seinä tms. tapetilla, tapisoida, paperoida. | T. seinä. Eteinen t:tiin lakatulla seinäpaperilla. Huoneen t:nti.

tapet|ti[6*] *s.* alk. vars. kankaasta tai nahasta tehty, tav. kuvioitu seinäverho; nyk. (us. *mon.*) tav. vain = seinäpaperi. | Kuuluisa Bayeux'n t. on 70 m pitkä, Vilhelm Valloittajan sotaretkeä kuvaileva verho, jota juhlallisissa tilaisuuksissa käytettiin koristamaan tuomiokirkon seiniä. — Rulla t:tia. Vaaleat, keltaiset, kukikkaat, haalistuneet t:it. Pesunkestävä t. Panna, kiinnittää uudet t:it huoneeseen. — *tapet|illa*, -ilta, -ille (kuv.) (yleisen) huomion kohteena, käsittelyn alaisena, esillä, päiväjärjestyksessä. | Asia on pysynyt t:illa jo vuosikausia. Kysymys joutui uudelleen t:ille. Kirjailija, jonka nimi on jo jäänyt t:ilta. — *Yhd.* katto-, seinät.; kangas-, kartonki-, nahka-, paperi-, selluloosa-, silkki-, villat.; kuvat.; kestot.; ensot.

tapetti|harja *s.* tapettien kiinnityksessä käytetty (varreton) harja. **-kauppa** *s.* Kaupungin suurin matto- ja t. **-liike** *s.* Väri- ja t. **-liisteri** *s.* **-lista** *s.* tapettireunuksen tapaan käytetty puutms. lista. **-ovi** *s. rak.* listaton ovi, jonka pinta on samanlainen (samalla tapetilla verhottu) kuin ympäröivä seinä. **-paino** *s.* T:ssa käytetty väri. **-painokone** *s.* **-paperi** *s.* seinäpaperien valmistamiseen käytetty paperi; *harv.* seinäpaperi. **-reunus** *s.* seinäpaperien yläreunan peitoksi liimattava paperinauha, reunuspaperi; vrt. tapettilista. **-rulla** *s.* Huone, jonka paperoimiseen tarvitaan 15 t:a. **-seinä** *s.* tapeteilla verhottu seinä. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-väri** *s.* tapettipainossa käytetty väriaine.

tapiiri[6] *s.* Tapirus, paritonvarpaisia, joilla on kärsämäinen kuono ja lyhyt häntä. | Intian, Etelä-Amerikan t.

tapillinen[63] *poss.a.* < tappi. | Laakeripesä, jossa on t. rasvausreikä.

tapinreikä *s.* Tynnyrin, veneen t.

Tapio[3] *s. myt.* metsän miespuolinen päähaltija, metsän kuningas; (us. personoituna:) metsä. | - - ihastui salon isäntä, / taipui ainoinen T. KAL. T:n vaimo, neiti, tytär, poika ym. Kalevalassa mainitut metsän haltijat. Miesty, metsä,

kostu, korpi, / taivu, ainoinen T. KAL. Ja silloin Ahtolan ja T:n asujamista moni henkensä heitti KIVI. — Vars. eräissä sanonnoissa. | T:n karja, vilja 'metsän riista, metsän eläimet'. T:n pöytä 'matala, tasalatvainen kuusi'. T:n riihenpuinti, ks. riihenpuinti.

tapioka[11] *s.* toisiinsa takeltuneiden karkeiden rakeiden muodostama vaaleahko ravintoaineena käytetty massa, joka valmistetaan maniokin mukulajuurista saadusta tärkkelyksestä. **-ryyni** *s.* **-suurimo** *s.* **-velli** *s.*

Tapiola[14] *s. myt. runok. ylät.* Tapion asunto, valtakunta; Metsola, metsä. | Mielikki, metsän emäntä, / T:n tarkka vaimo KAL. - - T:n vainiolla / karhun kanssa painii lyön KIVI.

tapioliitti[4*] *s.* eräs mineraali, kokoomukseltaan samaa kuin tantaliitti.

tapiseera|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* = seur. | - - ja sitten koko hoito t:ttu masiinapaperilla SILL.

tapisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* tapetoida, paperoida. | T:tava huone.

tapiton[57] *kar.a.* < tappi.

tapit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa tai kiinnittää tap(e)illa, vaarnata. | Kehyksen liitokset tehdään naulaten, t:tamalla tai sitoen. Pylväs t:etaan alapäästään alushirteen. Huonosti t:ettu hirsiseinä. Ilman t:uksia rakennettu lato.

tapo *vahv.adv. kans.* eräiden a:ien ja adv:ien ohessa: ihan, aivan, tap(p)osen. | T. tarkkaan, tahallaan. Asia ei ole vielä t. taattu.

tapojenturmelus *s.* tapainturmelus.

taponlehti *s.* Asarum, piippuruohon sukuisia kasveja, vars. varjoisissa paikoissa koristekasvina käytetty A. europaeum.

taposen *vahv.adv. kans.* (*rinn.* tapposen) = tapo. | Teki ilkityönsä t. tahallaan.

tap|paa[9*] *v.* **A.** -pavasti *adv.* -pavuus[65] *omin.* **I.** ottaa hengiltä, ottaa jklta, jltak henki, aiheuttaa jkn, jnk kuolema, surmata; vrt. murhata, teurastaa, lahdata, lopettaa, kaataa, teloittaa, mestata, myrkyttää, kuolettaa. **1.** kohteena ihminen tai eläin. | T. mies. T. itsensä nälkään. T:poivat ihmisiä kuin kirppuja. T:ettu, t:ettava kana. T. haavoittunut eläin kitumasta. T. sika pistoolilla. T. kala iskemällä. Toukat t:etaan tulessa. Karhu t:ettiin pesäänsä. Kissa t:poi linnunpoikaset pesästä. Ukkosen t:pama raato. On niin helläluontoinen, ettei t:a varpustakaan. Rutto t:poi paljon kansaa. Luodikko t:paa pitemmältä kuin haulikko. | "Selvisit sentään hengissä." — "Mikäs pahan t:paisi!" Älä t:a KATEK. Parempi on lehmä lypsää kuin t. SP. — Huusi kuin t:ettava. Kranaatti, jonka sirpalevaikutus on t:pava 30 m:n säteellä. T:pava annos myrkkyä. Hitaasti t:pava tauti. Huumaava lääke, joka liian isona annoksena vaikuttaa t:pavasti. — *Kans.* - - mummo rupeaa nyt t:pamaan Repekan päätä [= päästä täitä] LEHT. **2.** kohteena kasvi tm. elävä organismi. | Rikkaruohojen t:paminen suolalla. Tuhosieni, joka on t:panut omenapuusta oksia. Pakkanen t:poi kukat. Pimeys vaikuttaa useihin kasveihin t:pavasti. Solut t:etaan ennen mikroskopointia. Auringonsäteet t:pavat bakteereja. Myrkkykaasu t:paa kaiken elämän lähiseuduilla. **3.** us. lieventyneenä, vars. kohtaan 1 liittyen: lopen, yli kestokyvyn uuvuttaa tai kiusata. | Työ oli t:pavan yksitoikkoista. Isäntä aivan t:poi meidät juttelullaan. Hulluhan se on, joka itsensä työllä t:paa! Hermoja t:pava meteli. — Vars. *urh.* **a.** T:pava meno. Pitkä ylämäki t:poi juoksijat. Vauhti t:paa eikä matkan pituus. **b.** pesäpallossa: polttaa.

II. *kuv.* **1.** kohteena esine. | Pienikin määrä öljyä vaahdotuskoneeseen päässeenä hajottaa, "t:paa", vaahdon. Pistoolin iskuri ei pystynyt t:pamaan [= sytyttämään] nallia. — Tenniksessä: lyödä pallo vastustajan kenttäpuoliskolle niin voimakkaasti, että vastustaja ei pysty sitä palauttamaan. | Iskulyönnillä t:ettu pallo. — Tav. **2.** kohteena asia tms. **a.** lopettaa, lakkauttaa, hävittää, tukahduttaa, sammuttaa, vaimentaa. | Koetti t. kilpailevan yrityksen. T. perätön huhu. Väkivallalla ei aatetta pystytty t:pamaan. Ehdotus t:ettiin jo valiokunta-asteella. Asia t:ettiin vaitiololla. Linja-autot ovat t:paneet sisävesiliikenten melkein kokonaan. Harmonikka t:poi vanhaa runoutta enemmän kuin uskonkiihkoiset papit. Isännän tyly käytös t:poi keskustelun alkuunsa. [Unilukkari] käveli verkkaan miesten lehterillä unta t:pamassa SEPPÄNEN. Liiallinen suolaus t:paa ravun lihan herkän maun. Räikeä punainen t:paa muut taulun värit. Kostea sammal t:poi astunnan äänen. Hevonen ravasi ripeästi t:paen kilometrin toisensa jälkeen. — T. akka [hiihtomäessä] 'laskea kaatumisen, "akan", jälkeen sama mäki pystyssä pysyen'. — Tunteista, harrastuksesta ym. | Ankara kuri t:paa ilon ja masentaa mielen. Huonot elokuvat ja romaanit t:pavat halun harrastaa todellista taidetta. Harrastuksen t:pava opetustyyli. Liioittelu mainonnassa t:paa ostajan mielenkiinnon. Leipähuolet t:pavat monelta tutkijanhengen. Tauti ei kyennyt t:pamaan hänen tarmoaan. T. janoaan. Koetti lukemalla t:paa ikäväänsä. **b.** kuluttaa (pitkäksi käyvää aikaa). | T:poi aikaansa lukemalla 'luki aikansa kuluksi'. Ei ole ollut erikoista tekemistä viime aikoina, olenpahan vain t:panut aikaa. Siellä oli Kurjalan niin sanottu intelligenssi koolla yhteisvoimin - - iltapäivää t:pamassa KIANTO. - - vaari suruaikaa t:poi LARINK.

B. *kans.* ja *vanh.* puida. | T. ruista. T:etut oljet. Riihi t:ettiin ja uusi ahdettiin seuraavana päivänä. Ei sinun pidä riihtä t:pavan härjän suuta sitoman kiinni VT[V].

tappaja[10] *tek.* < ed. *(A.)* tapon suorittaja. | Jos varas tavataan murtautumasta sisälle ja lyödään kuoliaaksi, ei t. ole vereen vikapää VT. Kuuluisa karhujen t. Eikä emännän arvolle sopinut olla mistään tietävinään, ei varkaaksi, ei nälällä piinaajaksi, ei työllä t:ksi haukkumisesta! NUOLIV. Aurinko on paras bakteerien t. — *Yhd.* karhun-, käärmeen-, miehen-, sudent.; (el.) papint. *(B.)* Tottuneet riihen t:t lyövät ihan tahdissa ja nopeahkoon. — *Yhd.* riihent.

tappajais|et[63] *s. mon.* riista- tai kotieläimen tappamistilaisuudesta ja vars. sen jälkeisestä aterioimis- tms. tilaisuudesta; vrt. peijaiset. | Satumaan äijä ja Rinkin ukko tokostivat entisistä karhunkaatohommista, suurista otson

t:ista TOPPILA. Missäs harakka jos ei sian t:issa SL. — *Yhd.* karhun-, siant.
tappajaiskeitto *s. kans.* teurastuspäivänä teurastuotteista valmistettu keitto.
tappamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *pass.* Vielä t. vasikka. — T. riihi. **2.** *akt.* Entisajan metsämiehet uskoivat, että pyssy voitiin pilata t:tomaksi. Taikakeinot pyssyn t:tomuuden poistamiseksi.
tappamis|himo *s.* **-kyky** *s.* Kiväärin, myrkyn t.
tappara[15] *s. hist.* sota-aseena käytetty (leveäteräinen) kirves, sotakirves, -tappara; vrt. hilpari. | Kivikautinen, rautakauden, ratsuväen t. T:n terä. — *Kuv.* T. sivulla ken syntynyt on, / taiston on tantereilla taipumaton R.HIRVISEPPÄ. -- heilutti hengen t:ta LEINO. — *Yhd.* heitto-, sota-, taistelut. **-keihäs** *s. hist.* pitkävartinen pisto- ja lyömäase, jonka terä on keihään ja tapparan terien yhdistelmä; *syn.* hilpari; vrt. pertuska.
tappelija[14] *tek.* < tapella. | Vimmattu t. Erottaa t:t toisistaan. — *Yhd.* katu-, kehä-, nyrkkit.
tappelo[2] *s. vanh.* ja *runok.* taistelo, taistelu, tappelu. | -- sodan-päämies voittakoon suurimman t:n sodan tanterella KIVI. -- kulki suurihin sotihin, / tasapäihin t:ihin LEINO.
tappelu[2] *teonn.* < tapella; vrt. taistelu, tappelo, tappelus, ottelu, kahakka, mellakka, käsikähmä, -rysy. | Tulinen, raivoisa, yleinen t. T:n nujakka, nahina. T:n haastaja. Haastaa, hieroa, hankkia t:a. Aloittaa, lopettaa t. Panna t:ksi. Yhtyä t:un. Hävitä t:ssa. Kaksi poikaa t:ssa. T. syntyi mitättömästä asiasta. T:n tuoksinassa saadut iskut. Nyrkkeily muuttui räikeäksi t:ksi. Lapsuustoveri, jonka kanssa on monet leikit lyöty ja t:t tapeltu. Hyvä tapa t:ssa: lyö ken kerkiää SP. Jos hyökkäyksessä tahi t:ssa, johon kaksi tahi useammat ovat ottaneet osaa, joku on saanut kuoleman tahi vaikean ruumiinvamman -- LK. Jokapäiväinen kiukuttelu ja t. hevosen kanssa ei saa tulla kysymykseen, sillä se masentaa sekä hevosen että ratsastajan mielen AK. Hirvihärät käyvät keskenään t:ita, joissa voi mennä henkikin. — *Vanh.* ja *ark.* taistelu. | Monessa kovassa t:ssa mukana ollut sotajermu. Aleksanteri ja Dareios Issoksen t:ssa I.K.INHA. Suomen herrat menettivät t:n Kaarle-herttuaa vastaan V.VOIONMAA. — *Yhd.* katu-, koti-, kylä-, maantie-, markkinat.; koira-, kukkot.; lähi-, pussi-, sokkot.; ilmi-, tosit. (tav. ⌒); merit.
tappelu|ase *s.* Puukko t:aseena. **-halu** *s.* = tappelunhalu. **-haluinen** *a.* = tappelunhaluinen. **-into** *s.* **-kohtaus** *s.* "Seitsemän veljeksen" t. **-kuk|ko** *s.* kukkotappelussa käytetty kukko. | Raivokkaina kuin espanjalaiset t:ot iskivät pojat yhteen. — Avarammin ja *kuv.* tappelupukari. | Urosmetso, joka oli kokenut t. — Kylän pahin riitapukari ja t. Gunnar Bärlundin ottelu irlantilaista t:koa Patrick Marrinania vastaan. Paljon pahaa ehti tämä tykkivene tehdä, ja tarvittiin kerrassaan panssariristeilijä pikku t:on nujertamiseksi.
tappelun|halu *s.* Mielet paloivat t:halusta, t:halua. **-haluinen** *a.* **-nujakka** *s.*
tappelu|pukari *s.* henkilö, joka mielellään haastaa tappelua, sekaantuu tappeluun, innokas, sisukas tappelija, tappelukukko, -sankari. | Kylän riita- ja t:pukarit. Vanha, tunnettu t. ja hulttio. — Vanha kukkometso, sammalpartainen ja valkonokkainen t. **-päivä** *s.* — *Vanh.* taistelupäivä. | Efraimin lapset, varustetut jousimiehet, kääntyivät pakoon t:nä VT[v]. **-raivo** *s.*
tappelu|s[64] *s. vanh.* ja *leik.* tappelu, taistelu. | Kuitenkaan ei saa tämä tiimelys [= paini] -- loppua t:ksella ja verellä KIVI. Kusta sodat ja t:kset tulevat teidän seassanne? UT[v]. — Valtiomies, joka yritti pysyä erossa poliittisista t:ksista.
tappelu|sankari *s.* tappelupukari. **-tan|ner** *s.* — *Vanh.* taistelutanner. | [Sota] ratkaistiin Euroopan t:terilla I.K.INHA.
tappelutt|aa[2*] *fakt.v.* < tapella. | Muinaiset germaanit t:ivat oriita keskenään. -- huvikseen vaihtelevat sulhasia ja näitä henkiin veriin asti t:avat ALKIO.
tappelu|tuuli *s.* Pojat olivat oikein t:tuulella. **-vimma** *s.*
tap|pi[4*] *s.* **I.** lyhyehkö, tav. puinen tai metallinen, poikkileikkaukseltaan us. pyöreä, joskus kulmikaskin jnk reiän täyttävä irrotettava tai kiintonainen kappale tai rakenteen osa. **1.** kappale, jonka tarkoituksena on sulkea tai täyttää jk reikä: tulppa; vrt. korkki. **a.** Tynnyrin, piimäleilin t. Veneen t. T:in reikä. Sulkea tynnyri t:illa. Panna t. kiinni. T. jäi auki, ja vesi virtasi veneeseen. — *Kuv.* Puheen t. oli auennut ja tarinat virtasivat vuolaina ukon suusta. **b.** Laudassa oleva oksakohta voidaan korjata kairaamalla siihen reikä ja liimaamalla reikään sopiva t. Juustoa tarkastettaessa syntyviin kairausreikiin pantava t. Putkiporalla kairattaessa syntyy putken sisään t. eli sydän. **2.** jäykästi tai liikkuvasti liittävä, yhdistävä kappale tai esineen osa: (puu)naula, vaarna, kara, pultti. | T:peja ja liimaa käyttäen tehty puuliitos. Kaustan läpi ulottuva reen kaplaan t. T:pien eli vaarnojen avulla toisiinsa sidotut seinähirret. T:in varassa kääntyvä puomi, työpöytä. Kaikkein yksinkertaisin linkkulukko on linkku, joka kääntyy ovessa olevan t:in eli pultin ympäri. — Silavaljaiden vetotampit kiinnitetään valjastettaessa t:illa aisoihin. **3.** *tekn.* **a.** akselintapista. | Laakerin tehtävänä on t:pien sekä niihin kuuluvien akselien, vipujen ym. kannattaminen tai tukeminen, niin että t:it voivat kiertyä mahdollisimman pienen kitkan vallitessa. **b.** kierretapista. | Oikein valmistettujen t:pien pitää leikata kierteet valmiiksi yhdellä kertaa.

II. ed:iä ulkomuodoltaan tai käytöltään muistuttava jssak kiinni oleva, jhk kiinnitettävä kappale tai jnk esineen tms. osa, joka (us. määrätarkoitusta varten) pistää piikkimäisesti ulospäin itse rakenteesta. | Vaatenaulakon puiset t:it. Heinäseipään t:it eli nappulat. Viulun t:it 'vääntimet, joilla kieliä voidaan kiristää tai löyhentää'. Jos parirekeen asetetaan lautalava ja laitoihin noin metrin korkuiset t:it, niin saadaan hyvä heinänkuljetusreki. Hedelmä- ja koristepuita taimistossa leikattaessa jätetään n. 6—10 cm pitkä verson tynkä, t. — Hirviuroksen leuan alla riippuva täyteläi-

nen pussi, joka usein on muodoltaan pitkähkö, karvatupsuun päättyvä t. Kilin otsaluun t:it, sarvenalut. — *Anat.* silmän verkkokalvon tappimainen näkösolu; vrt. sauva. — Avarammin ja *kuv.* Pojan, miehen t. 'lyhyt ja tanakka poika, mies'. Eversti on jo iso t. (ark.) 'kiho, pomo'. — Silmistä: *tapilla(an)* (adv. ark.) hämmästyksestä tm. suurina muljottaen ja kiinteästi tarkaten tai tuijottaen. | Tuijotti hirveätä näytelmää silmät t:illa(an). Kuuntelimme tarinaa korvat höröllä ja silmät t:illa.

III. *yhd.* Akselin-, kammen-, lukon-, männän-, tynnyrin-, veneent.; niska-, pohjat.; hanka-, kiinnike-, merkki-, pidätin-, salpa-, sarana-, sokka-, suude-, tuki-, varmistint.; kannatus-, kiinnitys-, liitos-, ohjaus-, sinkkaus-, sulku-, tyhjennys-, vahvistus-, viritys-, yhdistyst.; kairaust.; mutterit.; lyijy-, metalli-, mänty-, puu-, rauta-, tammi-, teräst.; kierre-, nivel-, olka-, rengas-, risti-, ruuvi-, väkät.; pysty-, vino-, välit.

tappi|akseli *s. tekn.* akseli, jossa on (akselin)tappi. **-hankain** *s.* tappimainen veneen hankain. **-kitka** *s. fys.* liukukitka, jota syntyy, kun sylinterimäinen kappale (esim. akselintappi) pyörii ontossa sylinterissä (laakerissa). **-kone** *s. puut.* tappiliitoksen tappeja ja lovia leikkaava kone. **-kytkin** *s. tekn.* kahta perättäistä akselia liittävä nivelkytkin, jonka muodostavat toisen akselin laipassa olevat tapit ja toisen laipassa olevat vastaavat, väljähköt reiät. | Nelitappinen t. **-laakeri** *s. tekn.* (akselin)tapin laakeri. **-liitos** *s. puut. tekn.* liitos, jossa yhdistävänä osana on (*puut.* toisen liitettävän osan päähän leikattu) tappi. | Suorakulmainen t. Ristikkorakenteissa, paalujen jatkoissa käytetty t. — Jäykkä, liikkuva t. Hihna, jossa on t. **-mainen**[63] *kalt.a.* T. juuri, lisäke.

-tappinen[63] *poss.a.* Kartio-, puut.; yksi-, kolmi-, monit.

tappinivel *s. tekn.* nivel, jonka muodostaa liikkuva tappiliitos.

tappio[3] *s.* epäedullinen tulos jtak etua tarkoittavasta pyrinnöstä; vrt. tapata;)(voitto. **1.** häviölle joutuminen, häviö. | Kärsiä t., joutua, jäädä t:lle taistelussa, ottelussa, pelissä, riidassa, väittelyssä, oikeusjutussa, äänestyksessä, vaalissa. Taistelu päättyi t:on. Olla t:lla, t:n puolella. Tuottaa jklle t. Kostaa kärsimänsä t. Ratkaiseva, musertava, verinen t. Sotilaallinen, siveellinen t. Pakeneminen olisi selvää t:nsa tunnustamista. Taistelun keskeyttämisen ei ehdottomasti tarvitse merkitä t:ta. Ottelu päättyi VPS:n t:on. Joukkueen tilillä on 3 voittoa, 2 tasapeliä ja 5 t:ta. Sisävesilaivat joutuivat t:lle kilpailussa linja-autojen kanssa. T:n kalkki oli karvas juoda. — *Yhd.* jalkapallo-, paini-, vaalit.; osa-, tyrmäyst. **2.** se mitä jku häviää; vars. *tal.* se määrä, millä kulut ylittävät tuoton; vars. yhd:oissa: se mikä jstak häviää, joutuu hukkaan; vrt. häviö (3), menetys, hukka. | Tuottaa, aiheuttaa t:ta. Kansantaloudellinen t. Rahallinen t. oli 10 000 mk. Tehdas kävi t:lla 'tappiota tuottaen'. Myydä tavaraa t:lla, t:kseen. Tavara meni kaupaksi vain t:lla. Vuoden t:n eli alijäämän peittäminen vararahastosta. Voitto ja t. ilmaisevat, kuinka paljon myyntihinta on ostohintaa suurempi tai pienempi. Joka - - saattaa jollekulle tavaran tahi rahan t:n LK. A:n kuoleman tuntee koko Suomen kansa raskaaksi t:kseen. — *Mon.*, vars. *sot.* Rehun kuivatus ilman t:ita. T:mme olivat 10 kaatunutta, 21 haavoittunutta ja 3 kadonnutta. Hyökkääjän oli pakko peräytyä hirveitä t:ita kärsittyään. Kaivautuminen säästää joukkoja t:ilta. — *Yhd.* aika-, aine-, energia-, korko-, paino-, sato-, valo-, valuutta-, vuokrat.; hakkuu-, kauppa-, kurssi-, lajittelu-, luotto-, mitta-, myllytys-, pilaantumis-, poltto-, punnitus-, säilytys-, teurastus-, varisemist.; kokonaist.; hevos-, ihmis-, kalusto-, lentokone-, materiaali-, miehistö-, päällystö-, väestöt:t.

tappio|ilmoitus *s. sot.* vrt. tappioluettelo. **-laskelma** *s.* Tulostase eli voitto- ja t. T. vihollisen menetyksistä. **-lista** *s.* = tappioluettelo.

tappiolli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tappio(i)ta tuottava. | Hallituksen joukoille t. [)(voitollinen] taistelu. T:seksi osoittautunut sota. T. liiketoiminta. T:sen hankintasopimuksen purkaminen. T. yritys, liike. T. tilinpäätös. T:sesti toimiva liike. Rautatieliikenteen t:suus.

tappio|luettelo *s. sot.* joukko-osaston tai vastaavan sodan aikana pitämä luettelo, joka käsittää kaatuneet, haavoittuneet, vangiksi joutuneet ja kadonneet. **-lu|ku** *s.* Koko sotavuoden t:vut olivat 2 060 000 kaatunutta ja haavoittunutta sekä 344 000 vankia. **-mieliala** *s.* mieliala, joka perustuu uskoon, että tulee tappio; *syn.* defaitismi. | T:n vallassa olevat joukot.

tappion|uhka *s.* = seur.; vrt. riski. | T. vaikuttaa hintoja korottavasti. — Antautui taisteluun ilmeisestä t:uhasta huolimatta. **-vaara** *s.* = ed.

tappio|prosentti *s.* T:prosentit vaihtelevat aselajeittain suuresti. **-puol|i** *s.* Elämän tilikirjan t:elle kuuluva asia. — *Lak.* oikeudenkäynnin hävinnyt asianosainen. | - - t. on velvoitettu maksamaan rahaa tahi tavaraa LK. **-tilasto** *s.* **-tili** *s. liik.* Voitto- ja t. 'tulostase'.

tappiot|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* T. hyökkäys, taistelu. — Yrityksen t:tomuus.

tappi|reikä *s.* tapinreikä. **-saha** *s. puut.* Tappi- ja sinkkaussaha. **-sarana** *s. tekn.* kolmiosainen sarana, johon kuuluu ulkokappale, tämän loveen tai loviin sopiva sisäkappale ja näiden silmuksiin sopiva yhdistävä tappi. **-silm|ä** vrt. mulkosilmä. **1.** *s.* tapillaan oleva silmä. | Kampelan ulkonevat t:ät. Jokainen seivästää [= katsoo terävästi] t:in kuin suurta rosvoa tahi varasta KARHUM. **2.** *a.* = seur. | **T.** poika. — *S:sesti.* Särkevät, siivottomat, mainion sillan, viheliäiset koninlihansyöjät, baijerilaiset t:ät, mallasmahat! LEINONEN. **-silmäinen** *a.* vrt. ed. **-tulkki** *s. met.* tappimainen mittatulkki. **-vaihde** *s. tekn.* puhelinvaihde, jossa kytkentä suoritetaan tappien avulla. **-vastus** *s. sähk.* vastus, jota voidaan säätää tappien avulla.

1. **tap|po**[1*] *teonn.* < tappaa. **1.** surmaaminen, hengiltä otto; *lak.* pikaistuksissa tapahtuva toisen tahallinen surmaaminen tai kuoleman tuottaminen toiselle huolimattomuudesta tai varomattomuudesta; vrt. murha. | Tahallinen t. Humalaisten riita johti t:poon. Oikeus tuo-

mitsi A:n t:osta 8 v:ksi kuritushuoneeseen. Jokatalviset karhun t:ot, suden ja hirven hiihdännät AHO. — *Yhd.* miest.; tuottamust.; hirven-, karhun-, siant. 2. *kans.* ja *vanh.* puinti, riihitys. — *Yhd.* riihent.

2. **tap|po**1* *s. kans.* häviö, tappio. | No, jo käyvät t:on puolelle Sipillan kylän miehet [meijeririidassa] KATAJA.

tappo|ase *s.* **-lasi** *s.* hyönteisiä kokoelmiin pyydystettäessä käytetty avarasuinen lasitölkki, jonka pohjalla on myrkkyä ja jonne pyydystetty hyönteinen pannaan kuolemaan. **-mie|s** *s.* Kaatunutta kontiota tervehtivät t:het vuoron perään kämmenestä puristaen. **-päivä** *s.* **-raha** *s.* eräiden vahinkoeläinten tappajalle yleisistä varoista suoritettu palkkio. | Suden t. Metsästysseuran ketuista lupaama ylimääräinen t. — Avarammin. | Poika pyydysteli hiiriä markan t:sta. — Siirtokunnat maksoivat aikoinaan t:n intiaanista päänahan perusteella. **-rau|ta** *s. ylät.* miekka tms. ase. | Näytetähän Vornan miekka: / "Totta tunnet t:dan" LEINO.

tapposen *vahv.adv. kans.* = taposen.

tappo|tanner *s. vanh.* ja *ylät.* taistelutanner. | - - valo välkähti kirkas, kaukainen / yli yöllisen t:tanteren LEINO. — *Harv.* muuten. | Mutta ruispellon päässä, siinä on koira saanut kiinni jäniksen, siinä on kovaksi sileytynyt t. SILL. **-tuomio** *s.* Vanha hevonen sai t:n. **-vasikka** *s.* teurasvasikka. **-väline** *s.*

tappu1* *s. murt.* = 1. tappo.

tappur|a15 *s.*, tav. *mon.* **1.** rohtimia lyhytkuituisempaa ja arvottomampaa, päistäreistä pellavan, hampun tms. puhdistusjätettä; toisinaan = rohdin. | Häkilöitäessä tai harjattaessa lähtevät ensin t:at eli päällysteet, sitten rohtimet, ja jäljelle jäävät parhaat kuidut, aivinat. Pellavan, hampun t:at. Tilkkeiksi, aseiden puhdistukseen käytetyt t:at. T:at puhdistetaan päistäreistä ja kehrätään karkeaksi langaksi. — *Yhd.* hamppu-, liinat(:at); puhdistus-, rakennus-, tilket(:at); tervat(:at). **2.** *kuv.* ja vertauksissa. **a.** tappuroiden karkeutta tai takkuisuutta ajatellen. | Tukka kuin t:aa. Koirakin on retaleturkki, karva kaikki t:oina riippuu LEHT. - - tarpoi nuotan t:oiksi KAL. **b.** tappuroiden tulenarkuutta ajatellen. | Tapaus vaikutti kiihtyneisiin mieliin kuin tuli t:oihin. [Taiteilija] oli tulta ja t:oita. Kielto lisäsi tulta t:oihin. Rukkasten saaminen ei jäähdyttänyt poikaa, päinvastoin se oli kuin tulta t:oihin. Kapinamieli syttyi kuin tuli t:oissa.

tappurai|nen63 *poss.a.* — *Kuv.* vrt. tappura 2.a. | T. tukka. — T:sta on Maijan elämä - -, ei kunnollista tiiman unta saa TOPPILA.

tappura|kivi *s. kans.* asbesti. **-kuontalo** *s.* Tukka oli sekaisin kuin t. **-lanka** *s.* **-tukko** *s.*

tappuri5 *s. kans.* puimakone, puimuri.

tapsi4 *s.* **1.** *puhek.* peruke, perustin. — *Yhd.* messinki-, nailon-, teräst.; perhot. **2.** (sotilas)slangissa: (päällystetty) puhelinkaapeli tai -johdin. | Puhelinryhmä t:a vetämässä.

tapsut|ella28* *frekv.v.* -telu2 *teonn.* < seur. | Juosta t. T:televa kävely. - - astelit he t:telit kahdenkesken kivistä tietä myöden KIVI. **-|taa**2* *onom.v.* -us64 *teonn.* kävelystä; vrt. tipsuttaa. | Mennä t. tietä pitkin. - - kuuli töminätä, askelten sihinätä ja t:usta hietaisella tiellä KIVI.

tapui|n56 *s.* pesukarttu, kurikka. | - - huuhtoilee laiturilla pesuvaatteita, t:mella räiskyttelee HAARLA.

tapul|i5 *s.* **1.** kirkon viereen tehty erillinen kellotorni, (kello)kastari. | Keskiaikainen harmaakivikirkko ja sen viereen myöhemmin rakennettu t. Kolminivelinen t. Isäntä kuuluu taloon niin kuin t. kirkkoon SP. — *Yhd.* kellot.; kirkont.; puu-, kivit. **2.** *puut.* pino määräjärjestykseen ladottuja ainespuita, vars. sahatavaraa, karkko, "taapeli". | Välirimoilla varustettu, harva, ilmava t. Sahatavaran kuivaus, varastointi t:eissa. — *Yhd.* hirsi-, lankku-, lauta-, parrut.; kuusi-, mänty-, puut.; pinkka-, ristit. **3.** *hist. harv.* tapulipaikka.

tapuli|kaupunki *s. hist.* Ruotsi-Suomessa kaupunki, jolla oli tapulioikeudet;)(maakaupunki. | Ensi luokan t:kaupungeilla oli oikeus lähettää laivoja ulkomaille ja laskea ulkomaisia laivoja omiin satamiinsa, mutta toisen luokan t:kaupungeilla oli vain ensin mainittu oikeus. **-mai|nen**63 *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus65 *omin.* T. kellotorni. **-oikeu|s** *s. hist.*, us. *mon.* Ruotsi-Suomessa 1600-luvulta lähtien eräille kaupungeille (tapulikaupungeille) myönnetty oikeus ulkomaankaupan harjoittamiseen. | Ensi luokan tapulikaupungeilla oli sekä aktiivinen että passiivinen t. Turulle myönnettiin täydet t:det. **-paik|ka** *s.*, vars. *hist.* satamapaikka, jossa oli oikeus pitää tiettyjen tavaroiden varastoa ja jonka kautta tapahtui jnk suurehkon alueen tuonti ja vienti. | Viipurin tehtävä Itä-Suomen tervan ja puutavaran t:kana. **-pakko** *s. hist.* Ruotsi-Suomessa 1600-luvulta lähtien voimassa ollut maakaupungeille säädetty velvollisuus hankkia ulkomaantavaransa tapulikaupungeista. **-rakennus** *s.* Kirkon vieressä sijaitseva erillinen t. **-torni** *s.*

tapuloi|da18 *v.* -nti4* *teonn.* latoa, pinota puutavaraa tapuliin, karkota, "taaplata".

tapuloimis|kiramo *s.* **-kustannukset** *s. mon.* **-tapa** *s.* **-työ** *s.*

taput|ella28* *frekv.v.* -telu2 *teonn.* < seur. (*1.a.*) T. lasta poskelle. T:teli kiharaista päätä. [Aterian jälkeen ruokapaikan emäntä] t:teli lapset ja puhutteli aikuiset SILL. T. hevosen lautasia, koiraa. — Appiukko t:teli kauniisti kaartuvaa vatsaansa ja väitti, että jokainen kilo siinä oli tullut maksamaan tuhat markkaa J.SAULI. — *Erik.* eroottissävyisestä taputtelusta, hyväilystä. | T. tyttöjä. (*b.*) T. ihovoidetta kasvoihinsa. Ohrasta t:eltiin ohuita rieskoja. Siell' on seppo Ilmarinen, / takoa t:televi KAL. (*2.*) T:teli käsiään yhtä innostuneena kuin muutkin. (*3.*) Kävellä, tanssia t. Astua t:televi, / käyä kulleroittelevi / vihannalle vainiolle KAL.

taput|taa2* *v.* **1.** antaa keveitä lyöntejä, läpsäyksiä jkIle tai jllek. **a.** kämmenellä nopeahkossa tahdissa kosketella, läpyttää jkta tai jtak, vars. ystävällisyyden, kiitoksen tms. merkiksi; vrt. silittää. | T. jkta hellästi poskelle hyvästiksi. T. lasta päähän kiitoksen merkiksi. T. jkn poskea, päätä. T. koiraa, hevosta. **b.** kädellä (käsillä) tai kädessä olevalla välineellä naputellen,

hakaten, läpsäytellen tehdä jtak. | T. kasvoihinsa ihojauhetta. T. eli töpätä väriä siveltimellä maalattavaan pintaan. T. laudalla multapenkin reuna tiiviiksi. Pesty puku t:etaan puolikuivaksi lakanan sisällä. Mutta hän oli harmillaankin t:tanut [= kutonut] niitä [kangaskyynäröitä] seitsemän NUOLIV. Takoa yhä t:at, / ajan kaiken kalkuttelet KAL. **2.** lyödä, läiskyttää, läpyttää, paukuttaa kämmeniään yhteen useita kertoja ja nopeahkossa tahdissa, vars. hyväksymistä, suosiota osoittaakseen, aplodeerata. | T. käsiään esiintyjälle hänen noustessaan lavalle. T:ti kämmenensä helliksi konsertissa. Kansa t:ti ja hurrasi vimmatusti suosikkijoukkueelleen. Yleisö t:ti haltioissaan ja kutsui taiteilijattaren esiin uudestaan ja uudestaan. Ja niin tuntui mielestä hauskalle, että piti t. käsiä ja muuan kerta pyörähtää PAKK. — Opettaja t:ti käsiään ja luokka hiljeni odottamaan. **3.** *deskr.* kävelystä yms. | Kävellä, tanssia t. Käsinkävely oli epävarmaa lyhytaskelista t:tamista. Astu hanhen askelilla, / t:a tavin jaloilla / näitä pestyjä pihoja KAL. - - alkavat jalkani t. polkua tiheään kuin ompelukone AK.

taputu|s[64] *teonn.* < ed. | T:ksista ja hyväilyistä pitävä koira. Kiihkeistä t:ksista huolimatta taiteilijatar ei laulanut ylimääräistä numeroa. — *Yhd.* käsien-, kättent. (myös ⌒); nyrkkit.

-tar[54*] (etuvok. sanoissa -tär) denominaalinen johdin, jolla muodostetaan naista (naispuolista olentoa) tarkoittavia s:eja. **I.** sukulaisuussuhteeseen viittaavia. **1.** *kans.*, vars. *vanh.* sukunimiä, kantana isän, harv. aviomiehen nimi. | Kaisa Karhutar (vrt. Karhunen). Mateli Kuivalatar (vrt. Kuivalainen). **2.** monarkkisia ja aatelisarvonimiä, toisaalta kantasanan ilmaiseman puolisoa tai (meillä ja Ruotsissa: arvonimettömän aatelismiehen kanssa naimisissa olevaa) tytärtä, toisaalta naispuolista hallitsijaa tai pääriä merkitseviä: herttuatar, kreivitär, kuningatar, markiisitar, paronitar, ruhtinatar, šaahitar, vapaaherratar. **3.** muista arvonimistä tai virkanimistä johdettuja, kantasanan ilmaiseman puolisoa merkitseviä: kauppa-, kunnallis-, maanviljelys-, teollisuus-, valtio-, vuorineuvoksetar; kenraalitar, maaherratar, piispatar. **II. 1.** tekijännimistä johdettuja; myös kantasanaa käyt. yl. samassa merk:ssä. **a.** *amm.* Hierojatar, johtajatar, keittäjätär, laulajatar, myyjätär, näyttelijätär, opettajatar, pesijätär, sairaanhoitajatar, tanssijatar, tarjoilijatar 'naishieroja jne.'. **b.** muita: perijätär, rakastajatar, seikkailijatar. — Tilap. tekijännimissä yl. epäsuomalaista, kartettavaa käyttöä. | Jousella-ampujatar. Taitava luistelijatar. Kirjeen kaunis vastaanottajatar. **2.** jnk maan tai seudun asukasta, jnk kansan tai heimon jäsentä tarkoittavia: englannitar, helsingitär, hämetär, karjalatar, kreolitar, mordvatar, norjatar, pariisitar, ranskatar, savotar, virotar. **3.** vars. *myt.* ja *runok.* haltijatar, kieletär, kohtalotar, koitar, kuutar, luonnotar, onnetar, raivotar, runotar, sulotar; Suometar. **4.** muita: kaunotar, papitar, sankaritar, ystävätär.

tarak|ka[15*] *s. ark.* ja *kans.* **1.** (kanto)kuorma, kantamus, taakka. | T. heiniä. - - laukun viilekkeet leikkaavat hartioita, t. tuntuu riivatun raskaalta KIANTO. — T. irtautui nosturista ja putosi työmiesten päälle. — *Yhd.* heinä-, tuohit.; propsit. **2.** polkupyörän tavarateline. | Pikkulapsen kuljettaminen t:alla vilkkaassa liikenteessä on vaarallista.

tarantassi[4] *s.* vars. venäläisten käyttämät nelipyöräiset, jousettomat umpivaunut.

tarantella[10] **1.** napolilainen, nopeata kolmijakoista rytmiä oleva tanssi; vastaavarytminen soitinsävellys. | Tanssia t:a. **2.** Hogna tarentula, 3,5 cm pitkä, Etelä-Euroopassa elävä juoksuhämähäkki. | Keskiajalla luultiin t:n pureman aiheuttavan ns. tanssitautia. **3.** *vaat.* printersin tapainen värillinen, verraten ohut alusvaatekangas.

tarapaappa[10*] *s. kans.* hyrrä; *kuv.* lyhyestä, vilkkaasta ihmisestä, vars. lapsesta.

tareera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *fys.* punnita siten, että vaa'assa olevalle punnittavalle kappaleelle pannaan vastapainoksi toiseen vaakakuppiin astia, johon pannaan hiekkaa, nauloja tms., kunnes vaaka on tasapainossa, minkä jälkeen punnittava kappale otetaan pois ja sijalle asetetaan niin paljon punnuksia, että tasapaino palautuu. | T:us tekee mahdolliseksi vaa'an virheiden välttämisen. **2.** *liik.* tavaran päällyksen punnitseminen taaran selville saamiseksi.

tareta[34*] *v.* → tarjeta.

tarh|a[10] *s.* vrt. aitaus. **I.** määrätarkoitukseen vars. aitaamalla eristetty (pienehkö) ulkona oleva alue.

1. alueesta, joka on aidattu eläinten ulospääsyn estämiseksi; vrt. karsina, haka. **a.** vars. lehmien kesäinen lypsy- ja yöaitaus, harv. muiden kotieläinten oleskelu-, ulkoilu- tms. aitaus; vanhan umpikartanon pihamaan toinen, karjarakennusten ympäröimä puoli; *syn.* karjapiha; vrt. I.3.a. | Navetan takana, kesantopellolla sijaitseva t. Karja on t:assa. Laskea karja t:asta laitumelle. Entisaikaan hakattiin kuusenhavuja t:aan lehmien alusiksi. Porojen t. Kanalan eteen kanojen ulkoilupaikaksi aidattu t. Pihamaa oli vanhaan aikaan jaettu kahteen osaan: miespihaan ja t:aan. — *Yhd.* hevos-, karja-, lammas-, lehmi-, lehmä-, sika-, siko-, tamma-, vuohit.; jaloittelu-, juoksu-, lypsyt.; kesä-, ulkot.; hakot. **b.** *kansat.* sudenpyyntiin käytetty umpinainen aitaus, johon susi pääsi porrasta myöten tai itsestään sulkeutuvasta ovesta; myös eräistä muista vastaavanlaisista pyydyksistä. | T:at, loukut, haudat ym. pyydykset. — Tav. *yhd.* suden-, susit.; teerent.

2. sivullisten, asiaankuulumattomien pääsyn estämiseksi aidalla tai muulla tavalla eristetystä tai yl. rajallisesta alueesta. **a.** hedelmäpuiden, marjapensaiden, keittiökasvien, kukkien tm. viljelyyn käytetystä maa-alueesta (kasveineen). | Talon vieressä oli t., jossa viljeltiin kaalia, lanttua ym. - - äidillä oli pari t:aa räätiköitä ALKIO. Taattoni t:assa sinivatut kasvaa *MANN. — Tav. *yhd.* appelsiini-, banaani-, hedelmä-, humala-, kasvi-, kukka-, luumu-, omena-, puu-, ruusu-, ryyti-, taimi-, vihannes-, viinit.; lavat.; huvi-, ilot. **b.** hautausmaasta. | Hautausmaan syrjäiseen kolkkaan oli hiekka-

kankaaseen kaivettu kolo hänellekin, samaan t:aan kuin kaikille muillekin PÄIVÄR. Hyljätty hautausmaa, / hyljätty kuoleman t. V.E.TÖRMÄNEN — *Yhd.* kirkkot. **c.** uhrilehdosta yms. | Metsän ympäröimässä bjarmien pyhässä t:assa sijainnut jumalankuva. Paloi t:at jumalten / ja templit maahan kaatui LEINO.

3. avarammin. **a.** laitos tms., jossa kasvatetaan vars. siipikarjaa tai turkiseläimiä, farmi; vrt. I.1.a. | T., jossa kasvatetaan kettuja. Satoja mehiläispesiä käsittävä t. — Tav. *yhd.* fasaani-, hanhi-, jänis-, kalkkuna-, kana-, kaniini-, kettu-, koira-, mehiläis-, minkki-, piisami-, siipikarja-, turkist.; eläint. **b.** lastentarhasta. | T:aan otetaan 3—6-vuotiaita lapsia. **c.** halkojen, lautojen ym. varastoalueesta. | Lautatavaran siirto t:asta laivaan. Sahan t:assa olevat lautatapulit. — Tav. *yhd.* halko-, hiili-, lauta-, tukkit.

4. *kuv.* ed:iin, vars. kohtaan 2 liittyen. | - - kirkon t:asta eksyneitä lampaita AHO. Kun mies vanhenee, niin t. [= liikkuma-, toiminta-ala tms.] pienenee SL. — Kuolema avaa uskovalle portit taivaan t:oihin. Älä heitä meitä armosi t:asta ulos IVALO. Mä taimi olen sun t:assas / ja varten taivasta luotu VK. Vielä käväisy unen t:aan [= pieni uinahdus] SILL. Ja yllämme tähtien t:at — / ne yhteistä meillä ja yö AK. — *Yhd.* tähtit.

II. *harv.* **1.** (alue ja sitä ympäröivä) aita(us). | Ympyrän tai soikion muotoon pystykivistä ladottu esihistoriallinen t. - - aian rautaisen avasi, / käänti t:an käärmehisen / viieltä vitsasväliltä KAL. — *Yhd.* jatulin-, nunnat. **2.** avarammin: kehä, rata, rivi. | Varjo lännestä itään kiertyy, päinvastoin sinun [auringon] t:as juoksua KIVI. Mikä on siis saattanut aatoksesi oikealta t:altansa pois? KIVI. Yhä yhtä t:aa / hetkin, päivin, öin / aatos kiertää, harhaa *MANN. Kyllä minä sinun hammaslukusi tunnen tarvitsematta laskea sitä koko t:alta ja kahdelta riviltä! KILPI. — *Yhd.* hammast.

tarha-aita *s.*

tarhaaja[16] *tek.* < tarhata. | Turkiseläinten t:t.

tarha|-ajuruoho *s.* Thymus vulgaris, mausteeksi ja lääkkeisiin käytettäväksi viljelty ajuruoho, timjami. **-herne** *s.* Pisum sativum hortense, valkoteriöinen herne, jonka kellahkoja tai vihertäviä siemeniä käytetään vars. ihmisravinnoksi; sen siemen; *syn.* ruokaherne; vrt. peltoherne. | T:en muotoja ovat silpo-, sokerija silpoydinherne. **-kasvatus** *s.* Turkiseläinten t. **-kettu** *s.* turkistarhassa kasvatettu kettu. **-krassi** *s.* = vihanneskrassi. **-kukka** *s.* puutarhakukka. — *Kuv.* Sa t:na kasvat, tuoksut, / on sulle viima ja nälkä vieras SILJO. **-käärme** *s.* = rantakäärme. **-mansikka** *s.* = hyötymansikka. **-piha** *s.* karjapiha, tarha. **-port|ti** *s.* Avasi t:in ja ajoi karjan yöksi tarhaan. **-pöllö** *s.* = helmipöllö. — *Halv.* tyhmästä, pörrötukkaisesta tms. ihmisestä. | Mutta siellä vakavana istui / t:nä hän pöydän alla [lukukinkereillä] KIVI. **-ruusu** *s.*)(villiruusu. | Tavallinen t. eli juhannusruusu.

tarha|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* hoitaa (turkis)eläimiä tarhassa, farmata. | T:ttu siniketttu. Oy. Hopeakettu t:a hopeakettuja, minkkejä ja saksanpaimenkoiria.

tarha|turkiseläin *s.* **-veräjä** *s.* T. oli auki ja karja viety laitumelle. **-yökkönen** *s.* Mamestra, yöperhosia, joista eräät toukka-asteellaan ovat vahingollisia.

tarhuri[5] *s.*, us. *ylät.* puu- tms. tarhan hoitaja, puutarhuri. — *Yhd.* hedelmä-, puu-, viinit.

tariffi[6] *s.* jllak alalla voimassa olevien yksikkömaksujen ja -hintojen, palkkojen tms. luettelma; vrt. taksa. | Rautatiekuljetuksissa noudatettavat t:t. Tullimaksuja kannetaan yhtenäisen luettelon, t:n, mukaan. Suurkuluttaja joutuu maksamaan sähköstä halvemman t:n mukaan kuin pienkuluttaja. — *Yhd.* halko-, henkilö-, maksu-, palkka-, palkkaus-, palkkio-, puhelin-, rahtaus-, rautatie-, sotilas-, tavara-, tulli-, valuuttat.; (sähk.) suurkuluttaja-, talous-, valaistus-, virta-, voimat.; kaksois-, maksimi-, poikkeus-, sopimus-, vähimmäis-, yksikkö-, yleist. **-alennus** *s.* **-luok|ka** *s.* Rautatierahtien perimistä varten tavarat jaetaan eri näkökohtien mukaan tariffi- eli rahtiluokkiin. Puhelinliikenteessä voimassa olevat t:at. **-määräy|s** *s.* Tullilaskun kirjoittamispäivänä voimassa olleet t:kset. **-nimik|e** *s.* Tullitariffin sisältämät t:keet. **-n|mukainen** *a.* myös ⌒. | T. kuljetusmaksu. **-osasto** *s.* Tullihallituksen t. **-politiikka** *s.* Valtionrautateiden t. **-sopimus** *s.* **1.** sopimustariffin sisältävä kauppasopimus. | Suomen ja Yhdysvaltojen kesken solmittu t. **2.** *vanh.* työehtosopimus. **-sääntö** *s.* Valtionrautateiden t. 'määräykset valtionrautateillä kannettavista maksuista'. **-toimisto** *s.* Rautatiehallituksen t. **-vyöhyke** *s.* **-yksik|kö** *s.* sähkön käytöstä suoritettavia vuosimaksuja tms. määritettäessä käytetty, asuinhuoneiden lukumäärän, peltopinta-alan tms. mukaan määräytyvä yksikkö.

tariffoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* määrätä tariffi.

tarin|a[14] *s.* **1. a.** kertomus, kuvaus, juttu, jutelma, "historia"; vrt. anekdootti, kasku. | Tosi, hauska t. Surullinen t. jäniksenpojasta. Kertoi t:oita menneistä ajoista. A:sta kerrotaan hyvin kummallisia t:oita. — *Kansanr.* kansan suussa elävä tai muistiin merkitty kansanuskomusta sisältävä (suorasanainen) kertomus, joka esittää jnk tiettyyn paikkaan tai henkilöön ja aikaan liittyvän todellisen tai todelliseksi oletetun tapahtuman; vrt. satu, taru, faabeli, legenda, memoraatti. | Suomen kansan satuja ja t:oita. Myytillinen t. — *Yhd.* merimies-, taiteilijat.; avioliitto-, rakkaust.; elokuvat.; runot.; kansant.; hölmöläis-, jättiläis-, kuningas-, rosvo-, sankari-, tietäjä-, vainolaist.; aarre-, asutus-, kalastus-, kirkko-, kotiseutu-, linna-, paikallis-, sota-, sukut. **b.** mielikuvituksen tuotetta olevasta jutusta, valheesta. | Tieto, joka tuntuu pelkältä t:alta. Katolinen väite Pietarin 25-vuotisesta piispuudesta Roomassa on varmaan vain t:aa. | Olen yhä edelleen lopen kyllästynyt kaikkiin "t:oihin". Kirjoitan siis tänäänkin vain asiallista selostusta siitä, mitä aistimeni ovat tuoneet aivojeni sulatettavaksi SILL. **2.** *kuv.* **a.** jkn tai jnk elämästä, kohtaloista, vaiheista. | Romaani, jossa kerrotaan äidin t. Linnan mus-

tuneet muurit ja ylväät tornit kertovat hiljentyneelle tarkkailijalle t:ansa. — Pika-ajureiden t. alkaa olla lopussa. Yrityksen t. loppui lyhyeen. - - sekä talon että sen isännän t. on palanen rajantakaisen maan t:aa AHO. — *Yhd.* elämän-, lemment. **b.** asia, juttu. | Rahat loppuivat aina paljon ennen tilipäivää, ja joka kuukausi oli sama t. edessä: vippivelan otto. **3.** tarinointi, juttelu, puhelu, keskustelu. | Pitää, jatkaa, (ark.) veistää t:aa. Joutua t:oihin jkn kanssa. T. luistaa. Laskettivat, pistivät t:aa tuntikausia. Asiasta riitti turinaa ja t:aa. Tyynenä iltana kuului aivan tavallinen t. hyvin lahden yli. - - isännät istuivat omissa t:oissaan AHO. — *Kuv.* Jokikolun kohina tosin oli aivan tasaäänistä, mutta itse asiassa sen t. oli loppumaton SILL.

tarina|-aihe *s.* **-ilta** *s.* **-kokoelma** *s.* Kirjailijan uusi t. Kansanrunousarkiston satu- ja t:t. **-kumppani** *s.*

tarinan|omainen *a.* Wilhelm Tell, Sveitsin t. vapaussankari. **-pito** *s.* Leppoinen t. takkatulen loimutessa.

tarina|piiri *s.* Parcival on keskiaikaisen Arturin t:piirin sankareita. **-ryhmä** *s.* Kaarle Suureen liittyvä t. **-sankari** *s.* **-sikermä** *s.* Kalevinpojan t.

tarinasto[1] *koll.s.* Shakespeare otti aiheet draamoihinsa milloin historiasta, milloin t:sta. — *Yhd.* kansant.

tarina|tieto *s.* Rooma perustettiin t:tiedon mukaan v. 753 eKr. **-toveri** *s.*

tarino|ida[30*] *v.* -inti[1*] *teonn.* leppoisasti jutella, haastella, puhella, turinoida, turista, rupatella, pakinoida, pakista. | T. jkn kanssa. Ukot t:ivat punssilasin ääressä. Ilta kului t:idessa leppoisasti. T:itiin maailmantapahtumista. Aloimme t. muinaisia. - - oli t:itu ilmat ja pellot, kirkot ja käräjät AK. — Kerhoilta, jossa maisteri N. t:i syksyn teatteri-illoista. Kuunnella jkn t:intia. [Kirjailijan] kirjassaan käyttämä t:iva ja lystikäs kirjetyyli. Äijä t:itsee kauan, ihmeellisiä asioita hän kertoilee KARHUM. — Hämeessä t:idaan [= tiedetään kertoa tarinoita] myös vuoreen viedyistä vainajista UNO HARVA.

tarinoija[13] *tek.* Kirjailija, joka tunnetaan kevyenä t:na.

tarinoitsija[14] *s.* = ed.

tarinoitta|a[2*] *kaus.v.* jututtaa, puhuttaa, haastattaa. | Kauan ei herttua kuitenkaan malttanut viipyä levähdyspaikoissa kansaa t:massa IVALO.

tarit|a[31] *v.vanh.* tarjota; nyk. vanhastavasti abstr. obj:n ohella merk:ssä I.3, avarammin etup. *heng.* ja *kans.* | - - Cervantes t:see näytteitä [ritariseikkailuista] romaanissaan TARK. - - me, jotka "kevyen" koserian kehyksissä koetamme t. lukijoillemme joskus joitakin ajatuksiakin E.KIVIJÄRVI. — - - minä otan aina vehnästä kun minulle t:aan KILPI. Evankeliumin kautta pelastus t:aan AK. Ja joka sinua lyö poskelle, t:se myös hänelle toinen UT[V].

tar|jeta[34*] *v.* **1.** tulla toimeen palelematta. | Olen tullut niin viluiseksi, etten t:kene enää missään. Kesällä oli tilaa yllin kyllin, kun t:jettiin nukkua aitassa. Kesätakki yllä en enää t:jennut, joten piti ottaa turkki. Milloin laiska työn tekee: talvella ei t:kene, kesällä ei kerkiä SL. Tamineet, joissa mainiosti t:kenee pakkasellakin. Oli vielä niin lämmintä, että t:keni olla ulkona paitahihasillaan. | "Oliko saunassa löylyä?" — "No, t:kenihan siellä!" **2.** *kuv.* **a.** *leik.* ankarasta työstä, vaivasta tms. | Niin että t:kenee siinä ryssä, kun Justuksen kanssa koittosille joutuu WILKUNA. - - kyllä sinä Paavoparka sen naisen kynsissä t:kenet ALKIO. **b.** *kans.* rohjeta. | - - tokko sitä nyt t:kenee mennä häneltä kysymään RAILO. - - mutta karhu ja susi eivät pitkään aikaan t:jenneet mennä koko seudulle KS.

tarjo|a[1] *v. vanh.* tarjota. | Taisinko kiristää kruunun hanskoilla häntä, joka mulle ystävällisesti ryypin t:i? KIVI.

tarjoaja[16] *tek.* = tarjooja.

tarjoamat|on[57] *kielt.a.* < tarjota. **1.** *akt.* Suojaa t. maasto. **2.** *pass.* Vielä t:tomat ruokalajit.

tarjoilija[14] *tek.* < tarjoilla. | "Otitpahan silloinkin ja kelpo lailla otitkin" sanoi [viinaryypyn] t. pisteliäästi muistuttaen PÄIVÄR. — Tav. *amm.* vrt. edeskäypä, kyyppari, passari, viinuri. | Ravintolan t. Mustapukuinen, kohtelias, nopea t. — *Yhd.* mies-, naist.; ravintolat. **-kun|ta** *s.* T:nan ammatillinen järjestäytyminen. **-neiti** *s.*

tarjoilijatar[51*] *amm.* naispuolinen tarjoilija. | Soittaa, kutsua t:ta maksaakseen ravintolalaskunsa.

tarjoilijatyttö *s.*

tarjoil|la[29] *frekv.v.* < tarjota. (*I.1.*) T:i maksua, mutta en ottanut. T. jklle renginpaikkaa talossaan. — *Kiert. kans.* Tyttäret - - t:ivat halolla, jos meni niitä hyväilemään KAUPPISH. (*2.*) T. taloaan myytäväksi. — Itseään t:eva naikkonen. (*3.*) T. vieraille tupakkaa. Matkustajakodilla on oikeus t. kahvia, teetä ym. virvokkeita. Voi t:laan siten, että siitä pyöritellään pieniä palloja, jotka järjestetään asetille pyramidin muotoon. — Tav. *erik.* tarjoilun hoitamisesta ruoka-, kahvi- tms. pöydässä. | Talon omat tyttäret t:ivat (juhlapöydässä). Kuka t:ee tähän pöytään? Kahvilassa riitti aina t:emista ja astiain pesua. — *Kuv.*, vars. *puhek.* T:i tuttavilleen heti kaiken, mitä oli sattunut jossain kuulemaan. Päätti t. sopivan tilaisuuden tullen arvostelun takaisin uudelleen lämmitettynä. (*4.*) T:i kättään jokaiselle sisääntulijalle tervehdykseksi. (*II.*) Ostajat ovat t:leet suuriakin summia, mutta en ole vielä myynyt.

tarjoilu[2] *s.* ruoan, juomien tms. tarjoileminen. | Tytär auttoi päivällisen t:ssa. Hidas t. on kiusallista ravintolavieraille. — Myös siitä mitä tarjoillaan; vrt. tarjous 2. | Kokouksen väliajalla oli osanottajille järjestetty vapaa t. - - kulttuuriravintolan hienot t:t KIANTO. — *Yhd.* kahvin-, ruoan-, teen-, viinint.; aamiais-, päivällis-, illallist.; baarit.; aamu-, hää-, lähtöt. **-|aika** *s.* Ravintolan aukioloajan määräaikainen pidentäminen oikeuttaa t:ajan vastaavaan jatkamiseen. **-astia** *s.* Keitto- ja t:t. **-esiliina** *s.* Valkoinen t. **-henkilökunta** *s.* Ravintolan t. **-hilkka** *s.* **-huone** *s.* keittiön ja ruokailuhuoneen välissä oleva apuhuone, jossa säilytetään pöytäastioita ja -liinoja; vrt. tarjoiluvälikkö. **-kaappi**

s. myös tarjoilupöytänä käytetty (astia)kaappi. **-liina** *s.* tarjoilijan tarjoillessaan mukanaan pitämä pyyheliina. **-luukku** *s.* Työmaaruokalan seinässä oleva t., josta pyydetty annos ojennetaan tilaajalle. **-palkkio** *s.* Ravintola, jossa peritään 10 % t:ta. **-pannu** *s.* T:ksi sopiva kahvipannu. **-puol|i** *s.* Ravintolaamme otetaan harjoittelijoita keittiö- ja t:elle [ilm.]. **-pöytä** *s.* **1.** (ruokailuhuoneessa sijaitseva) pienehkö erillinen pöytä, jota tarjoillessa pidetään apupöytänä. **2.** T:nsä takana seisova krouvari. **-rah|a** *s.* vrt. palvelu-, juomaraha. | Ravintola, jossa ei oteta t:oja. **-vati** *s.* **-välikkö** *s.* pienehkö tarjoiluhuone. **-väline** *s.*

tarjoi|n[33] *s. harv.* tarjotin. | T:mella toi äiti kahvia ALKIO. -- teen nyt toi tytär innoin / toimekkain, käsivarrellaan oli välkkyvä t. *MANN.

tarjok|as[41*] *s.* **1.** virkaan, työhön tms. tarjoutuja, pyrkijä. | Toimeen ei ollut ainoatakaan t:asta. Kursseille ilmoittautui t:kaita enemmän kuin voitiin ottaa. Kyllä hänenlaisellaan tytöllä aina t:kaita olisi, jos vain haluaisi mennä naimisiin. — *Yhd.* opettaja-, sulhast. **2.** vapaaehtoisena palveleva sotilas, *erik.* vanhassa Suomen sotaväessä sellainen, joka päinvastoin kuin varsinainen (ylläpidostaan itse huolehtiva) vapaaehtoinen oli palveluksensa suhteen samassa asemassa kuin kutsunnan tietä otetut. | Rooman keisariajalla oli erityisiä t:kaiden ja maakuntalaisten muodostamia kohortteja. | En minä odottanut arvannostoa, vaan menin t:kaana KAUPPISH.

tarjok|e[78*] *s. harv.*, tav. *mon.* tarjoiltu, tarjoiltava oleva ravinto- tai nautintoaine, "tarjous". | Minun alueellani on päästävä niin pitkälle, että perunat ja laiha olut tulevat juhlat:keiksi *SILJO.

tarjo|lla, -lle, -na, (harv.) -ksi *adv.* Ulkopaikallissijat tav:mmat, ryhmässä 2 yksinomaiset. **1.** tarjoutumassa, tarjokkaana. | Kävin t., mutta en päässyt töihin. Kuulin, että tarvitsette apulaista, ja tulin t:lle. -- eivät kelvanneet sille minkäänlaiset miehet, vaikka kuinka hyviä t:ksi tuli KS. **2.** tarjoamassa, kaupalla. | Käydä itseään t. jhk toimeen. Kävi taloissa kaloja t. Kauppias tuli kotiin tavaroitaan t:lle. **3.** tarjottavana, kaupan, saatavissa, valittavana. | Lähettää tuotteitaan t:lle. Nykyisin t. olevat kankaat ovat etupäässä kotimaisia. Pöydässä t. olevat ruokalajit. Tilliliha viedään kiehuvan kuumana t:lle. -- nimismiehellä ei sattunut t:ksi [pontikkaa] parempaa KIANTO. — Otti vastaan ensimmäisen t. olevan toimen. Jumalan sanaa oli t:na omalla kielellä. Ehdotuksia on t. useitakin. -- iskenpä kiinni joka koukkuun ja solmuun, jotka ovat mulle t:na tässä asiassa KIVI. **4.** odotettavissa, edessä; pelättävissä, uhkaamassa. | On t:na vaara, että --. Huonossa kellarissa säilytettäessä on t:na pilaantumisen vaara. Vastoinkäymisiä on t. alati.

tarjomu|s[64] *s. vanh.* tarjoomus. | En tehnyt sitä itse ryypin tähden, vaan sen ystävyyden -- tähden, jota hänen t:ksensa osoitti KIVI.

tarjonta[15*] *s.* tarjoaminen. | Jääkylmää juomaa on ennen t:a hyvä lämmittää. — Vars. *tal.* hyödykkeiden (ja palvelusten) tarjoaminen kaupaksi; niiden hyödykkeiden määrä, joita halutaan myydä tiettyyn hintaan tiettynä ajanjaksona tarkastelun alaisilla markkinoilla. | Vilkas, laimea t. Tuotteiden, tavarain, puutavaran, viljan t. Työvoiman t. T. kasvaa, pienenee, laimenee. T. ei vastaa kysyntää, ylittää kysynnän. Kysynnän ja tarjonnan laki. — *Lääk.* synnytyksessä; vrt. tarjoutua. | Hyvä, huono t. — *Yhd.* kaalin-, munien-, paikan-, työnt.; ali-, liika-, tulva-, ylit. **-hinta** *s.* **-määrä** *s.*

tarjooja[10] *tek.* (*rinn.* tarjoaja) < tarjota. | Vedon, sovinnon t. Lahjojen t. Tavaran t. ja ostaja. — Ravintolan hovimestari ja t:t 'tarjoilijat'.

tarjoomo[2] *s.* tarjoilupaikka, -huone(isto). — *Yhd.* virvoitusjuomat.

tarjoomu|s[64] *s.*, vars. *vanh.* tarjous. | -- eivät [osanneet] iloita verrattomasta jäästä eivätkä antaa arvoa sen riemukkaille t:ksille PÄLSI.

tarjoskell|a[28] *frekv.v.* < tarjota; vrt. tarjoilla, tarjotella. | T. vieraille tupakkaa. T. tilaansa myytäväksi. On turhaan t:ut kirjaansa kustantajille.

tarjo|ta[38] *v.* vrt. tarita. **I.** sanoin tai elein ehdottaa (pyytää, kehottaa), että jku ottaisi jnk (vastaan, omakseen, käyttöönsä); vrt. tyrkyttää. **1.** T. jtak omaksi, lahjaksi, lainaksi. T. lahjuksia. T. maksua jstak. T. suoritusta velasta. T. istumapaikkaansa, yösijaa jkllle. T. työpaikkaa, palkankorotusta jkllle. T. jklle palveluksia, apuaan. Kantakirjaan t:ttava hevonen. — *Lak.* T:ttu [)(oikeuden määräämä] vala 'asianosaisen vala(n muoto), joka perustuu molempien asianosaisten nimenomaan lausumaan tahtoon'. Delaatio eli valan t:aminen. — *Kiert. kans.* aseella, vitsalla tms. uhkaamisesta. | -- raksautti kiväärinsä vireeseen ja sitä t:ten lähestyi ladon ovea SILL. **2.** myytäväksi, vuokralle tms. tarjoamisesta: kaupata, kaupitella, tehdä myyntitarjous. | T. tuotteitaan kaupan, kaupaksi. Tavara, joka menee kaupaksi t:amattakin. T. jtak liian halpaan hintaan. Liike, joka on t:nnut tarvitsemaanne tavaraa hyvin halvalla. — Vuokralle t:ttava huoneisto. Osakkeita merkittiin yli t:tun määrän. T. käsikirjoitustaan kustantajalle. — Katunainen, joka t:aa itseään rahasta. **3.** ruoasta, juomasta ym. **a.** ojentaa, antaa, tuoda tai panna esiin nautittavaksi, panna tarjolle; vrt. tarjoilla, serveerata, trahteerata. | T. savuke, tupakkaa, ryyppy. T. pöytätoverilleen leipää. En voi t. vieraille pelkkää kahvia. — Olut t:taan kylmänä. Kalaruoat t:taan ennen liharuokia. Kahvia ei katettu pöytään, vaan se t:ttiin kullekin vieraalle erikseen. Toinen tyttäristä t:si pöydässä ja toinen hääri keittiössä. — Pikkulapselle t:ttava ruoka. Turhaan t:sin ahvenille onkea ... KIANTO. — *Kuv.* ja *abstr.* T. kiviä leivän asemesta, ks. leipä 2.e. Sitaatit ovat paikallaan, kun niitä ei vain t. liian runsaasti. Koehenkilö opetteli ulkoa trokeisessa tahdissa t:ttuja merkityksettömiä tavuja. — *tarjottava.* Laittaa jotain t:ttavaa vieraille. **b.** ed:een liittyen, mukana lisämerk., että tarjooja kustantaa tarjottavan; vrt. pistää, piffata, pistouvata. | T:si työtovereilleen syntymäpäiväkahvit. Antakaa

lasku tänne, nyt oli minun vuoroni t.! - - juo, t:an nyt koko illan! LARINK. 4. ojentaminen merk:ssä etualalla. | T. kätensä hyvästiksi, sovinnon merkiksi. T. poskensa, kätensä suudeltavaksi. T. suuta [suudeltavaksi]. T. lapselleen rintaa. Ka, t:tkaahan nyt toki kättä toisillenne, ettehän ole vielä tervehtineetkään... AHO. Jos joku lyö sinua poskelle, t:a hänelle toinenkin UT. - - ei ymmärtänyt t. seivästä avannossa porskuttavalle poikarukalle KIANTO.

II. lupautua, sitoutua tai ilmoittaa olevansa halukas maksamaan jstak jtak saadakseen sen haltuunsa. | T:ttu hinta. Paljonko t:at kellosta? T:sin tuhat markkaa, mutta hän ei myynyt sillä. T. liian vähän. Myydä enimmän t:avalle. A:lle t:ttiin palkankorotusta, jos hän jäisi työhönsä. En hylkäisi sinua, vaikka minulle t:ttaisiin koko maailma.

III. antaa tai varata mahdollisuus, tilaisuus jhk, tehdä jk mahdolliseksi. **1.** subj:na henkilö. | T. jklle tilaisuus jhk. T. viholliselle taistelua. T. vaihtoa, sovintoa. Oli niin varakas, että saattoi t. lapsilleen hyvän kasvatuksen. — Epäsuomalaista käyttöä. | Piiritetyt t:sivat [→ tekivät] kiivasta vastarintaa. Turistit t:sivat [→ antoivat] kyläläisille tärkeimmän ansiomahdollisuuden. **2.** subj:na muu kuin henkilö; käyttö us. epäsuomalaista, par. antaa, jssk tai jstak on tms. | Teltta t:si suojan sadetta ja tuulta vastaan. Täytteet t:avat rotille hyviä piilopaikkoja. Tehdas, joka t:aa toimeentulon sadoille työläisille. Isän laaja kirjasto t:si pojalle tilaisuuden tietojensa kartuttamiseen. Luonnon t:amat mahdollisuudet karjanhoitoon. Kiinnitys, joka t:aa riittävän vakuuden lainalle. Kalevala on t:nnut kiitollisia aiheita taiteilijoille. Ulkoilun t:ama hyöty ja huvi. Kauniin näköalan t:ama nautinto. Ihanan näyn t:ava puutarha. Tehtävä, joka on t:nnut [→ tuottanut] suuria vaikeuksia.

tarjot|ella[28*] *v.*, vars. *kans.* -telu[2] *teonn.* tyrkytellä, kaupitella; vrt. tarjoilla. | T. taloaan kaupaksi. T. neuvojaan jklle. Sulojaan t:televa naikkonen. — *Refl.* Vieläkö t:telet tappeluun väkevämpäsi kanssa? NUOLIV.

tarjot|in[56*] *s.* **1.** reunuksellinen puu-, metallitm. levy, jota käytetään ruoka- ym. astioiden kantamiseen yms.; myös tarjottimesta ja sillä olevista tavaroista. | Tuoda t:timella ruoka sairaalle sänkyyn. — Eivät ole juoneet kahviaan, vaikka t. on jo ollut kauan pöydässä. — *Yhd.* lasi-, puut.; aamiais-, kahvi-, leikkele-, tee-, voileipät. **2.** *(kuin) tarjot|timella,* -timelta (kuv.) vars. jstak helposti, vaivatta saatavasta, valmiina, tarjolla, edessä olevasta. | Vihollisasemat olivat edessämme kuin t:timella. Ei tämä tyttö ole noin vain t:timelta kenen tahansa otettavissa. Tunnustuskirja, jossa intiimeimmätkin asiat tuodaan t:timella kaikkien tietoon.

tarjotinliina *s.* Pöytä- ja t:t.

tarjotutt|aa[2*] *fakt.v.* < tarjota. | T:i itselleen joka ruokalajia. T:i hävinneellä itselleen ryypyt ravintolassa.

tarjou|s[64] *s.* vrt. tarjonta. **1.** tarjoaminen; ehdotus, kehotus. | Huolehtia ruoan t:ksesta vieraille. Useista t:ksista huolimatta ei syönyt mitään. Avun, sovinnon t. Houkutteleva, edullinen t. — Vars. *liik.* sopimuksen aikaansaamiseksi tehty, toisen sopimuspuolen hyväksyttäväksi tarkoitettu tekijäänsä sitova ehdotus; myös *konkr.* kirjeestä tms., joka sisältää tällaisen ehdotuksen; *syn.* offertti. | Kauppateknilliseltä kannalta t:kset voivat olla joko varsinaisia eli myynti- ja ostot:ksia tai mainontaeli ilmoitust:ksia, mutta oikeudelliselta kannalta viimeksi mainitut ovat vain kehotuksia tehdä t:ksia. Tavaran toimittamista, työn suorittamista koskeva t. Huutokaupassa tehty korkein t. Suullinen, kirjallinen t. Pyytää t. Tehdä, antaa t. Peruuttaa, hyväksyä t. — Toimitusjohtajan pöydällä oli paksu pinkka saapuneita t:ksia. — *Yhd.* elokuva-, kilpailu-, liitto-, matka-, naima-, ottelut.; myynti-, ostot.; hinta-, palkka-, urakka-, vienti-, vuokrat.; ennakko-, erikois-, jälki-, vastat. **2.** *puhek.*, vars. *mon.* tarjotuista, tarjona olevista ruoista, juomista jne.: tarjoke. | Emäntä tarjoili omin käsin kaikki t:kset. Häissä oli hyvät t:kset. Eikö emäntäkin halua maistaa vieraan t:sta? AHO.

tarjous|kirje *s. liik.* **-seloste, -selostus** *s. liik.* prospekti.

tarjoutu|a[44] *v.* < tarjota. **1.** *refl.* ehdottaa, esittää tai pyytää, että saisi tehdä jtak; ilmoittaa olevansa halukas jhk, tekemään jtak. | T. tekemään jtak jkn puolesta. T:i sopimaan vanhat riidat. T. myyjäksi kauppaan. Liike t:i ostamaan tehtaan koko tuotannon. Särkiä ei [ongittaessa] huolittu ollenkaan, eikä niitä kovin usein t:nutkaan KARHUM. **2.** *pass.* vrt. tarjota III.2. | Jssak tilanteessa t:va menettelytapa. Jklle t:u tilaisuus jhk. Sopivan tilaisuuden t:essa. Kauppatorilla t:u katselijan silmien eteen värikäs näky. Houkuttelevana t:va tutkimustehtävä. Snellmanille olisi t:nut professorinpaikka Ruotsissa. Etenkin Alankomaat t:ivat Sprengtportenille esikuvaksi hänen hahmotellessaan itsenäisen Suomen hallitusmuotoa. — *Lääk.* Synnytyksessä t:va [= helpoimmin tai ensiksi esiin tuleva, käsiin saatava] lapsen osa.

tarjoutuj|a[10] *tek.* Avoinna olevaan paikkaan t:ien esittämät palkkavaatimukset.

tarkahko[2*] *mod.a.* -sti *adv.* < tarkka. | T. luettelo.

tarkall|a, -e *adv.* täpärällä. | Olipa t. [= vähältä piti], ettemme myöhästyneet junasta! Asia meni t:e äänestyksessä, sillä vasta arpa ratkaisi tuloksen. — T:e ottaen [= itse asiassa, kun ollaan tarkkoja] jokainen perhe puhuu omaa "murrettaan".

tark|alleen *adv.* tarkasti, tarkkaan, tarkoin, tarkoilleen; vrt. ed. **1.** perusteellisesti, tyystin. | Tunsi tienoot aivan t. En ole t. selvillä, mitä pitäisi tehdä. Rahat kuluivat ostoksiin ihan t. Ponnisti voimansa aivan t:immilleen. **2.** täsmälleen, pilkulleen. | T. oikea. T., t:allensa yhtä pitkät. Sanoilla *suuri* ja *iso* on melkein t. sama merkitys. Korkeus oli t. 3 m. Asia ei ole t. sillä tavoin. Palon syytä ei tiedetä t. T. ottaen asiassa voi nähdä hyviäkin puolia.

tark|alti *adv.* tarkasti. **1.** täpärästi. | Liian t. leikattu kangas. **2.** perusteellisesti, seikkaperäisesti. | Käytyjä keskusteluja ei pöytäkirjaan

tarvitse ottaa t:emmalti, kuin on ehdottoman välttämätöntä.

tarkast|aa[2] *v.* Merk.-ryhmät eivät tarkkarajaisia; vrt. katsoa, katsastaa. **1.** ottaa selvää jstak, tutkia, tutkistella. | T. [= käydä läpi] saapuneet kirjeet. T. kukkaa suurennuslasilla. T:apas millainen on ilma! — Tav:mmin tarkastella. | Artikkeli, jossa t:etaan poliittista tilannetta. | **2.** käydä läpi, tutkia jk asianmukaisuuden, vikojen tm. toteamista (ja korjaamista) varten (us. virallisesti); vrt. tarkistaa, kontrolloida. | T., onko kaikki (että kaikki on) asianmukaisessa kunnossa. T. moottori vian löytämiseksi. Kellarissa olevat säilykkeet t:etaan ainakin kerran kuukaudessa. Munien tuoreuden t:aminen. Lihantarkastamossa t:ettua lihaa. T:ettua siemenviljaa. Teoksen kieliasun on t:anut maisteri N.N. T. tilit. Alistaa päätös maaherran t:ettavaksi ja hyväksyttäväksi. Rajalla tapahtuva passien t:aminen. Väitöskirjan julkinen t:aminen. Poliisit t:ivat pidätetyn vaatteet löytääkseen varastetun kellon. T:ettava teki vastarintaa poliiseille. — Vars. *sot.* paraatiin tm. juhlamenoihin kuuluvasta (sotilas)osaston katselmuksesta. | Varuskunnan komentaja t:i itsenäisyyspäiväparaatiin järjestäytyneet joukot. — T:ava kenraali 'pääesikunnan upseeri, jonka tehtävänä on johtaa ja valvoa jnk alan tai aselajin kehitystä (esim. jalkaväen tarkastaja)'. — Par. tarkistaa. | T. kellon käynti. T. tiedon paikkansapitävyys. [Kirjan] toinen, t:ettu painos.

tarkastaja[16] *tek.*, us. *amm.* < ed., vars. 2. | Jarrujen t. eli vaunumies. Vartioiden t. Teoksen kieliasun t. Väitöskirjan t. — *Erik.* henkilö, vars. viranomainen, jonka toimena on jnk ammatti- tm. alan laitoksen tms. valvonta. | Kansakoulujen, liikennelaitoksen, säästöpankkien, sosiaalihuollon, hevoshoidon t. Toimia t:na rautatiehallituksessa. T. hyväksyi johtokunnan suorittaman kansakoulunopettajan vaalin. Oli aluksi tavallisena henkivakuutusasiamiehenä ja pääsi sitten t:ksi yhtiön Etelä-Hämeen piiriin. Jalkaväen, tykistön t. — *Yhd.* asunnon-, kielen-, passin-, tilin-, vaununt.; ammattien-, kansakoulun-, lastenhoidon-, pankin-, terveydenhuollont.; huolto-, liikenne-, poliisi-, posti-, talous-, tulli-, verot.; apulais-, matka-, nais-, piiri-, ylit.

tarkastajakunta *s.* tarkastajisto.

tarkastajan|toimi *s.* **-virka** *s.*

tarkastajisto[1] *koll.s.* < tarkastaja.

tarkastamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* T:onta lihaa. Vielä t:tomat tilit. Käsikirjoitus pääsi painoon t:tomana.

tarkastamis- tav:mmin tarkastus-.

tarkastamo[2] *s.* laitos tai osasto, jossa jnk tavaran tms. tarkastus suoritetaan. | T:ssa tutkittu ja hyväksytty liha, maito. — *Yhd.* lihan-, maidont.; elokuvat.

tarkastelija[14] *tek.* < seur. | Näyteikkunoiden t. Elämän t. Ulkopuolisesta t:sta näyttää siltä, että asiaa on hoidettu huonosti.

tarkastel|la[28] *frekv.v.* -evasti *adv.* **1.** < tarkastaa 1. **a.** aistihavainnoista: (katsellen) tutkia, tarkkailla, havannoida jtak (saadakseen selville sen ominaisuuksia). | T. ruokalistaa tilatakseen jotakin. T. näytteille tuotuja tavaroita. Kävi ulkona tuulta t:emassa. Kopeloi ja t:i, mutta ei löytänyt koneesta vikaa. Katsella jkta t:evasti. **b.** *abstr.* ajatteluun tms. perustuvasta ilmiöiden, asioiden tarkastelusta: katsella, käsitellä jtak asiaa (jltak kannalta). | Asiaa voi t. monelta kannalta. T. asiaa kiihkottomasti. Artikkeli, jossa kysymystä on t:tu hyvin mielenkiintoisella tavalla. **2.** *harv.* < tarkastaa 2. | A. t:ee nykyään pankkeja 'on pankintarkastajana'.

tarkastelu[2] *teonn.* *(1.a.)* Unohtui pitkäksi ajaksi kynsiensä t:un. Kokoelmien t. vei paljon aikaa. (*b.*) Tilanteen, tulosten, kysymyksen t. Ottaa asia t:n alaiseksi. — *Mat.* probleeman käsittelyn osa, jossa tutkitaan olosuhteita, joissa ratkaisu voidaan suorittaa, ja myös ratkaisujen lukumäärää. — *Yhd.* jälki-, lisä-, yleist. **-tapa** *s.*

tark|asti *adv.* < tarkka; vrt. tarkkaan, tarkoin. **1.** < tarkka I. | Reikään t. sopiva tappi. T. määrämittainen. T. yhtä suuret kappaleet. Absoluuttisen, matemaattisen t. jaettu kulma. Ennusti jäiden lähdön t. **2.** < tarkka II. | T. käyvä kello. Ampua t. kohteeseen. En näe t. ilman laseja. Kuulen vielä melko t. **3.** < tarkka III (1 ja) 2. | Kuunnella t. jtak. Seurata t. tilanteen kehitystä. — Sulkea ikkuna t. Huolehtia t. jstak. Vankeja vartioitiin t. Pani rahat t. säästöön. Kuumeisen on pysyttävä t. vuoteessa. Painaa asia t. muistiinsa. Säilyttää asia t. omana tietonaan. Piti t. kiinni etuoikeuksistaan. **4. a.** < tarkka III.3. | Elää niin t., ettei raski kunnolla syödäkään. Palkka ei riittänyt t:astikaan eläen. **b.** nipin napin, täpärästi. | [Jauhoista] ei tule enää kuin t. yksi taikina KAUPPISH. **5. a.** < tarkka III.4. | Harkita asiaa t. Kuulustella läksy t. Selosta asiaa hieman t:emmasti! Kuvata tapahtumia realistisen t. **b.** tyystin, tarkkaan. | Vietti päivänsä t. kirjastoissa. Uuni, jossa lämpö tulee käytetyksi t. hyödyksi. Pyykki on huuhdottava hyvin, että lipeä saadaan t. pois. **6.** *yhd.* ks. tarkka V.

tarkasti|n[56] *s.* *mat.* kriteeri. | Cauchyn t:mella tutkitaan potenssisarjan suppenevuutta.

tarkastu|s[64] *teonn.* **1.** < tarkastaa 1. | Saapuneen postin t. — Tav:mmin tarkastelu. | Asia, joka vaatii perusteellista t:sta. **2.** < tarkastaa 2. | Tavaran laadun t. Munien tuoreuden t. Lihan, maidon t. Ravintoaineiden t. tarkoittaa ensi kädessä ihmisten turvaamista terveydelle vahingollisilta ravintoaineilta. Potilaan terveydentilan t. Höyrykattilain t. Palovahinkojen t. Rajaa ylitettäessä suoritettavat monenlaiset t:kset. Väitöskirjan t. Teoksen kielellisen asun t. — Pöytäkirjan t., par. tarkistus. Tiedon todenperäisyyden t., par. tarkistus. — *Erik.* **a.** viranomaisen tms. (itse paikalla) määräajoin tai yllättäen suorittamasta jnk laitoksen tms. tilan, kunnon toteamisesta: tarkastustilaisuus, -matka tms.; vrt. katsastus, katselmus, revisio. | Nimismiehen vuosittain toimittama kyläteiden t. Tilien t. Koulussa ei kuluneena vuonna ole ollut t:sta. Piispaa seuraa t:ksella yksi tuomiokapitulin jäsen. Koko joukko-osaston käsittävä t. Divisioonan komentajan pitämä t. **b.** jatkuva virallinen valvonta, silmälläpito,

tarkkailu, kontrolli. | Ammattien t:sta harjoittavat sekä valtio että kunnat. Kansakoulun käsitöiden t. kuuluu piiritarkastajalle kuten muidenkin aineiden t. 3. *yhd.* vars. kohtaan 2 liittyen. | Lääkärin-, piispan-, rovastint.; ammattien-, asunnon-, karjan-, lihan-, maidon-, ruumiin-, tilint.; alokas-, hevos-, itävyys-, koulutus-, puhtaus-, rakennus-, terveys-, varust.; ase-, kaappi-, koti-, laidun-, perhe-, tupat.; trikiini-, täit.; kenttä-, laboratorio-, rajat.; kutsunta-, tulli-, vientit.; röntgen-, valot.; alku-, ennakko-, joukko-, jälki-, kevät-, loppu-, lähtö-, ryhmä-, syys-, tulo-, uusinta-, vuosi-, yleist.

tarkastus|aika *s.* **-alue** *s.* **-alus** *s.* Luotsilaitoksen t. **-asema** *s.* Hiihtoreitin varrella olevat t:t. **-karjakko** *s.* karjantarkastusyhdistyksen kiertävä karjakko, jonka tehtävänä on suorittaa karjojen koelypsyt, rasvakokeet, tarkastuskirjanpito ym. neuvonta- ja valvontatyöt. **-kausi** *s.* **-keino** *s.* **-kertomus** *s.* Tilintarkastajien t. **-kierro|s** *s.* Lähteä t:kselle. **-kirja** *s.* **-kirjanpito** *s.* Karjantarkastusyhdistykseen kuuluvissa karjoissa pidettävä t. **-koje** *s.* Kananmunien katsominen t:essa. **-kokou|s** *s.* Ruoturykmenttien t:kset. **-konstaapeli** *s.* etup. kiertävänä vartiopaikkojen tarkastajana toimiva konstaapeli. **-kustannukset** *s. mon.* **-käynti** *s.* **-laboratorio** *s.* **-laite** *s.* **-laito|s** *s.* Maatalouden koe- ja t:kset. **-lasi** *s.* Kirnutynnyrin seinässä oleva t., josta voidaan seurata kirnuamista. **-lautakunta** *s.* — *Erik.* tulo- ja omaisuusvero- sekä perintöverolautakunnan päätöksistä tehtyjä valituksia ratkaisemaan asetettu lautakunta; vrt. tutkijalautakunta. **-leima** *s.* kontrollileima. | T:lla varustettu kultateos, lihatuote. **-leimaus** *s.* — *Erik.* kulta- ja hopeateosten varustaminen niiden täysipitoisuutta osoittavilla merkeillä. **-luukku** *s.* **-lääkäri** *s.* **-maito** *s.* valiomaitoa tuottavista karjoista saatu, meijerissä tarkan valvonnan alaisena jäähdytetty ja pullotettu maito. **-maksu** *s.* **-matka** *s.* **-menetelmä** *s.* **-merkintä** *s.* **-merkki** *s.* **-mie|s** *s.* tarkastaja, valvoja, katsastusmies. | Kyläkuntiin asetettiin t:hiä pitämään silmällä seurakuntalaisten elämää. Kaupungin irtaimen omaisuuden t. **-mittaus** *s.* **-ohjesääntö** *s.* **-oikeu|s** *s.* **1.** oikeus toimittaa tarkastusta, tarkastuksia, valvontaoikeus; *lak.* viranomaisen valta toimeenpanna tarkastuksia alempiin viranomaisiin sekä erinäisiin laitoksiin, elinkeinoihin, ammatteihin ym. kohdistuvan valvonnan tehostamiseksi tai joidenkin määräseikkojen selville saamiseksi. | Upseerit, joilla on vartioident. T. rikoksen selville saamiseksi. Tasavallan presidentillä on yleinen t. virastoihin ja yleisiin laitoksiin. **2.** oikeusistuin, joka ratkaisee maanlunastuslautakunnan päätöksistä tehdyt valitukset. **-osasto** *s.* Revisiolaitos jakautuu t:on ja tilinpäätösosastoon. **-paikka** *s.* **-pakko** *s.* **-palkkio** *s.* **-partio** *s. sot.* vartiojoukkojen välillä yhteyttä pitävä ja välimaastoa tarkkaileva partio. **-pesä** *s. maat.* pesä, josta munimaan mennyt kana ei pääse omin neuvoin pois. **-pihdit** *s. mon.* hevosen kavioita tutkittaessa käytetyt pihdit. **-piir|i** *s.* Metsähallituksen alaiset piirikunnat jaetaan t:eihin. **-päivä** *s.* **-pöytäkirja** *s.* **-tilaisuu|s** *s.* T:dessa väitöskirjaa vastaan tehdyt huomautukset. **-todistus** *s.* **-toiminta** *s.* **-toimisto** *s.* Rautatiehallituksen tariffiosaston t. **-tulos** *s.* **-työ** *s.* **-valiokunta** *s.* — *Hall.* v:een 1928 eduskunnan valiokunta, jonka tehtävänä oli tarkastaa ja hyväksyä eduskunnasta lähetettävät toimituskirjat. **-velvollisuus** *s.* **-viranomai|nen** *s.* Ammattientarkastajat ym. t:set. **-virasto** *s.* **-vuosi** *s.* Karjantarkastusyhdistyksiin kuuluvien karjojen t. alkaa heinäkuun 1. p:nä. **-väline** *s.*

tarkastuttaa[2*] *fakt.v.* < tarkastaa. | T. jklla käsikirjoituksensa. Piti tapanaan t. itsensä lääkärillä kerran vuodessa.

tark|ata[35*] *v.* **1.** (aktiivisesti) katsoa tai kuunnella; pitää silmällä, havainnoida, huomioida, tarkkailla. | Koettaa t., näkyykö, kuuluuko mitään. T:kasi silmillään vastustajan jokaista liikettä. Herran silmät t:kaavat vanhurskaita ja hänen korvansa heidän huutoansa VT. T:atkaa mitä sanon! T:atkaa, että saatte kunnon tavaraa! T. sairaan hengitystä. T. ja ohjata lapsensa kehitystä. T. tilannetta. — *tark|kaava* (a.) -kaavasti (adv.) -kaavuus[65] (omin.) tarkkaavainen. | Puhujalla oli erittäin t:kaava kuulijakunta. Kuunnella esitystä t:kaavasti. Lukea ajatellen ja t:kaavasti. **2.** herkistää, teroittaa, jännittää (näköään tai kuuloaan). | T. näköään tunteakseen tulijan. T:kasi kuuloaan ja huomasi, että haukunta kuului yhä. **3.** *kans.* osata, osua. | Kyllä pitäisi tältä matkalta vielä hirveen t. Kallu koetti t. itsensä [= osuttautua] jahdin luovimisen keskilinjalle E.ELENIUS.

tarke[78*] *s. fon.* tarkekirjoituksessa käytettyjä diakriittisia merkkejä. **-kirjoitus** *s. fon.* ääntämisen mukainen kirjoitus, transkriptio (2).

tarkemmin *komp.adv.* ks. tarkoin.

tarkennin[50*] *väl.* < tarkentaa.

tarkennus[64] *teonn.* < tarkentaa. | Säännökseen jälkeenpäin annetut tarkennukset ja lisäykset. — *Erik.* Heittokuvan t. Kameran t. määräetäisyydelle. — *Yhd* etäisyyst.; kauko-, lähit.; ohit. **-huppu** *s. valok.* musta vaate, joka kameran ja kuvaajan pään yli heitettynä suojaa sivuvalolta.

tarken|taa[8] *v.* tehdä tarkemmaksi, täsmentää; vrt. tarkistaa. | Romanian kielen kirjaimisto on sama kuin latinan, mutta lisämerkeillä t:nettu. T:tamista kaipaava määritelmä. Sekstantissa on tavallisesti kiikari tähtäyksen t:tamiseksi. — *Erik.* säätää kamera, kuvanheitin, kiikari tms. siten, että kuva tulee terävä. | Kuvan t:taminen. Kamera, jonka voi t. mille etäisyydelle tahansa.

tarkentamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.*

tarkentu|a[1*] *pass.v.* (< tarkentaa) tarketa. | Mittausmenetelmät ovat entisestään t:neet. Tietämyksemme on t:nut [= täsmentynyt] ja täydentynyt. Sumun hälvetessä maiseman ääriviivat alkoivat t. 'terävöityä'.

tarkesäätö *s. tekn.* tarkkuussäätö.

tark|eta[34*] *v.* = tarkentua. | Kuva t:kenee.

tarkimmin *sup.adv.* ks. tarkoin.

tarkist|aa[2] *v.* vrt. tarkastaa, tarkentaa. **1.** *syn. ark.* justeerata. **a.** tarkastamalla (ja virheelli-

syydet korjaamalla) varmistautua siitä, että jk on asianmukainen, kunnossa, oikea, paikkansapitävä; kontrolloida. | T. kellon käynti. Sytytystulpan kärkiväli t:etaan 0,5 mm:ksi. T:ettu lämpömittari, kompassi. 15 tonnia kestäväksi t:ettu vaijeri. T. peilistä, että solmio on suorassa. Kiväärin varmistus t:etaan lyömällä oikealla kädellä kevyesti altapäin lukontappiin. Murreaineisto on t:ettava toisen kielenoppaan avulla. Saatu x:n arvo todetaan oikeaksi eli t:etaan sijoittamalla se yhtälöön x:n tilalle. T. tieto, ilmoitus. Asian todenperäisyys on vaikeasti t:ettavissa. — *Erik.* tarkastaa ja oikeaksi havaitsemisen tai mahdollisten virheiden korjaamisen jälkeen hyväksyä tai vahvistaa. | Pöytäkirjan t:aminen. Pykälä julistettiin heti t:etuksi. **b.** tehdä asian vaatimat korjaukset, oikaista, muuttaa. | [Kirjan] kolmas, t:ettu painos. Hintatason muuttuessa palkkoja t:etaan vastaavasti. Hakea tuomioistuimelta päätöksen t:amista. T:amista kaipaava säännös. Sopimusta on jouduttu t:amaan useaan otteeseen. Rauhanehtoja t:ettiin Saksan hyväksi. T. kanta(a)nsa. T. mielipiteensä tosiasiain mukaan. — *Puut.* par. tasata. | Vientisahatavaran täytyy olla t:ettuna, tarkkaan määrämittoihinsa katkottuna. **2.** par. tarkentaa, täsmentää. — *Kans.* T. kuuloaan 'heristää korviaan'. Molemmat t:ivat silmiänsä, mutta mitään ei näkynyt PÄIVÄR.

tarkistaja[16] *tek.* Pöytäkirjan t. Eduskunnan t:t 'viisi valittua kansanedustajaa, joiden valvonnassa eduskunnan kanslia laatii ja toimittaa eduskunnasta lähtevät kirjelmät sekä valtiopäiväpäätöksen'.

tarkistamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* T. punnus, vaaka. T. voittoluettelo, ennakkotieto.

tarkiste[78] *s. kiel.* attribuutti.

tarkistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < tarkistaa. | Ennen käynnistämistä piti kone rasvata ja mutterit t. — Eikäkö veisattu? t:i Riika KIANTO. Mielenkiintoista on joskus t. niitä vaikutelmia, joita on pysyvästi saanut erinäisistä elämän tiellä tapaamistaan ihmisistä SILL.

tarkistin[56] *väl.* < tarkistaa.

tarkistu|a[1] *pass.v.* < tarkistaa *(1.)* Lopputulosta tarkistettaessa t:vat myös välisummat. (2.) par. muuten. | Kuulo t:u 'tarkentuu, tarkkenee'. Aluksi epämääräinen heimoraja t:i t:mistaan 'täsmentyi, kiinteni'.

tarkistus[64] *teonn.* < tarkistaa. | Kellon käynnin, kompassin t. Matkan pituuden t. kartan avulla. Tuloksen, asian todenperäisyyden t. Pöytäkirjan t. Mittojen t. eli vakaus. — Palkkojen t. Kustannustason muuttuessa tapahtuva hintojen t. Hintojen t. alaspäin. T:ta kaipaava säännös, käsitys. Sahatavaran t., par. tasaus. — *Yhd.* jälki-, lopput. **-ammunta** *s. sot.* ammunta, jonka tarkoituksena on ampuma-arvojen tarkistaminen. **-arkki** *s. kirj.* revideeriarkki. **-keino** *s.* **-koe** *s.* **-korjaus** *s. sot.* tarkistusammunnan perusteella ampuma-arvoihin tehtävä korjaus. **-laite** *s.* **-lamppu** *s.* Jos laitteisiin tulee vikaa, niin tarkkailijan huoneessa syttyy heti t. **-laskelma** *s.* **-laskenta** *s.* Vaaleissa annettujen äänien t. **-lasku** *s.* Tuloksen varmistamiseksi suoritettu t. **-laukaus** *s. sot.* tarkistusammunnan laukaus. **-linja** *s. maanm.* Peruslinjan suuntainen t. **-maali** *s. sot.* tarkistusammunnan kohteena oleva maali. **-menetelmä** *s.* **-mies** *s.* tarkistuksen suorittaja, tarkistaja. **-mitta** *s.* Asetettava t. **-mittari** *s. tekn.* T. höyrynpaineen tarkkailemista varten. — *Erik.* tavallista tarkempi mittari, jota käytetään työssä käytettävien mittarien tarkistukseen. **-mittaus** *s.* **-punnitus** *s.* **-ruuv|i** *s.* Tarkat vaa'at rakennetaan t:eilla varustetulle alustalle. **-saha** *s. puut.* par. tasaussaha. **-soit|to** *s.* Puhelinherätyksen tilaus varmistetaan t:olla. **-työ** *s.* **-vedos** *s. kirj.* revideeri.

tarkistuttaa[2*] *fakt.v.* < tarkistaa. | T. kellonsa käynti. T. asian todenperäisyys.

tark|ka[10*] *a.*; tarkalla, tarkalleen, tarkalti, tarkasti, tarkkaan, tarkoilleen, tarkoin, tarkkuus ks. erikseen; merk.-ryhmien rajat us. liukuvia.

I. 1. oikean, todellisen asiantilan kanssa (ehdottoman) yhdenmukainen, (täsmälleen) oikea, täsmällinen, eksakti(nen). | T. malli, jäljennös. T:at kaavat. Mitoiltaan t. Sekunnilleen t. aika. Pakkauksen kuoreen merkitään usein t. tai ylimalkainen paljoussisältö. T. osamäärä. x:n t. arvo. Rasvoilla ei ole t:kaa sulamispistettä. Tavaralla on niin t. hinta, ettei sitä voi enää yhtään alentaa. Muotokuvan näköisyys ei ollut t. T., sananmukainen käännös. T. äännekirjoitus. Sanan t. äännevastine. T. käsitys asiasta. — Ei saanut t:kaa jyvää [= tähtäystä] hirveen. — Niitin tulee olla niin t., että se juuri ja juuri mahtuu reikään. — *Kans.* tiivis, tiheä. | - - mutta tee t. maja, jotteivät taivaan tähdet paista lävitse KS. **2.** kohdalle osuva. | T. laukaus, heitto. T:kaa tykistötulta. Kaatui t:an luodin lävistämänä. T. arvio, arvaus. **3.** (yksityiskohtia myöten) selvä, terävä, selväpiirteinen, -rajainen. | T. valokuva. T. mielikuva jstak. Poliisilla on murhaajasta t:at tuntomerkit. Hänellä ei ole nimeä minulle, ei muotoa eikä t:koja piirteitä AHO. Tutkimus on tuonut t:empaa valoa [runon] syntyhistoriaan. Ammattiurheilun ja amatööriurheilun välille on vaikea vetää t:kaa rajaa. Raudan ja teräksen välillä tehdään t. ero.

II. 1. ampuma-aseista, mittareista yms.: tarkkoja tuloksia tekevä, tarkkakäyntinen. | T. kivääri, luodikko, jousi. — T. kello, vaaka, lämpömittari. — Lentoonammunta vaatii t:kaa kättä. **2.** aisteista, huomio-, arvostelu- ym. kyvystä: hyvä, terävä, herkkä, kehittynyt. | T. korva. T. näkö, kuulo, vainu. T. sävelkorva, värisilmä, maku, havaintokyky, muisti. Äidin t. silmä valvoi lapsen puuhia. **3.** ihmisistä tai eläimistä: taitava, pystyvä, osaava. | T. pyssymies. T. heittämään nuolta. T. huomioiden tekijä. Todella t. poika, älykäs ja nokkela. Kätevä ja t. ammatissaan. - - t. taikojen tekijä ja uhripappi verraton JÄRVENT. Koira, joka on t. oravia löytämään.

III. 1. tarkkaava(inen), valpas. | Puhui vaikka päiväkauden, jos sai t:an kuuntelijan. Koskea laskettaessa pitää olla t:kana. Hevoskaupoissa saa olla t:kana, ettei joudu petetyksi. Katsella jtak silmä t:kana 'tarkkaavaisesti,

valppaasti, silmä kovana'. Kuunteli juttua korva t:kana. **2.** säntillinen, tiukka, ehdoton, tinkimätön, jyrkkä, ankara; huolellinen, tunnollinen; pedanttinen. | Äiti oli t. lastensa puhtaudesta. Ole t. sanoissasi, ettet puhu ohi suusi! T. sääntöjen noudattaminen. Kiusallisen, pikkumaisen, turhan t. valvonta. Sotaväessä on t. komento. Sairaan oli pidettävä t:kaa paastoa. Kiinnittää jhk t:kaa huomiota. Pitää jstak t:kaa huolta. Pitää t. vaari jstak. Ei pitänyt totuudesta t:kaa lukua. Ei se niin t:kaa ole, vaikka vähän myöhästytkin! Velat kasvoivat t:asta säästäväisyydestä huolimatta. — *Erik.* **a.** vaativainen, valikoiva, nirso. | Ostaja oli hyvin t. tavaran laadusta. Villit virnat eivät ole t:koja maan laadun suhteen. **b.** T. [= arka, herkkä] kunniastaan. Metsämiehet olivat hyvin t:koja ja kateellisia riistamaistaan. **c.** *mus.* T. tyyli 'sävellystapa, jossa esiintyy ainoastaan itsenäisiä ääniä toisistaan näennäisesti riippumattomine sävelkulkuineen, mutta samalla noudattaen kontrapunktijärjestelmän ankaria sääntöjä'. **3.** säästäväinen, säästeliäs, saita, kitsas, itara. | T. tavarastaan. On niin t., ettei raatsi kunnolla syödäkään. En minä ole saita, mutta t. minä olen, t. elikkä nuuka M. RAPOLA. - - pariisilaiset ovat t:koja rahalle AHO. **4.** perusteellinen, perinpohjainen, seikkaperäinen, yksityiskohtainen. | Olojemme t. tuntija. A:lla on t. alan tuntemus, t:at tiedot jstak. T. osoite. Ottaa t. selko jstak. Yksityiskohtaisen t. selonteko. Vakuutuksenottajan on täytettävä t. kyselylomake. Antoi vastauksen vasta t:an harkinnan jälkeen. Vasta t. tutkimus selvittää asian todellisen laidan. T:emmat määräykset annetaan myöhemmin. Syöpäläisten t. hävittäminen. T. lypsäminen saa lehmän herumaan. Tullimiehet tekivät t:kaa työtä matkatavaroita penkoessaan.

IV. 1. aistien, vars. näkökyvyn tarkkuutta vaativa. | Näköni on huonontunut niin, etten lampun valossa näe tehdä mitään t:kaa työtä. — Mitä sinä nyt niin t:kaa luet, ettet muiden tulella näe? **2.** huolellisuutta, tunnollisuutta, tarkkaavaisuutta, taitoa vaativa. | Sahdin teko on t:kaa työtä. Kaikki t. työ vaatii omakohtaista harjoittelua. — - - koskessa oli t. kohta, jota laskiessa kaikki ajatukset piti olla koolla PAKK.

V. *yhd.* ed:iin liittyen. | Hiuksen-, valokuvant.; (oman)tunnon-, turhant.; pikkut.; epät.; † kulma-, pinta-, pituust. → oikeakulmainen [jne.]; käynti-, muoto-, sana-, viritys-, vivahdust. → tarkkakäyntinen [jne.].

tarkka-aistinen *a.*

tarkkaaj|a[16] *tek.*, myös *amm.* < tarkata. | Sulkeutui huoneeseensa t:ien katseilta piiloon. Puolueeton tilanteen t. Kirjailija, joka on etevä sielunelämän t. ja kuvaaja. — Rautatiehallituksen tariffitoimiston toisen luokan t:an virka. — *Yhd.* huoltot.

tarkkaamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < tarkata. | Väsyneet oppilaat tulevat t:tomiksi. Opettaja valitti pojan t:tomuutta ja laiskuutta.

tarkka-ampuja[83] *s.* **1.** *hist.* **a.** jalkaväen mies, jonka aseena oli rihlakivääri. **b.** Suomen ja Venäjän tarkkampujajoukkojen sotamiehestä käytetty nimitys. **2.** *sot.* aik. pikakivääriryhmään, nyk. tarkka-ampujaryhmään kuuluva sotilas, jonka aseena on tarkkuuskivääri. **3.** yl. taitavasta, tarkasta ampujasta. | A. oli erinomainen t. Jos noissa ryssissä on hiukankin t:n vikaa, niin pian ne minusta seulan tekevät E.JAAKKOLA. **-pataljoona** *s. hist.* = tarkkampujapataljoona. **-ryhmä** *s. sot.* kiväärikomppanian komentojoukkueeseen kuuluva, tarkkuuskivääreillä varustettu ryhmä.

tark|kaan *adv.* (< tarkka) tarkoin; vrt. tarkasti. **1.** < tarkka I.1. | Kappaleen osa, joka sopii aivan t. paikalleen. T. ympyrän keskipisteen kautta kulkeva suora. Suomen markka oli jotenkin t. hopeafrangin suuruinen. **2.** < tarkka II.2. | En näe oikein t. ilman laseja. Kuulin t., miten askelten ääni lähestyi. **3.** < tarkka III (1 ja) 2. | Katsoa, kuunnella t. Piti ovea t. kiinni. Sairasta on hoidettava hyvin t. Kirkon arvopenkit oli t. jaettu pitäjän säätyläisille ja talollisille. **4. a.** < tarkka III. 4. | Mietti asiaa kauan ja t. Kuvasi tapauksen hyvin t. **b.** tyystin, kokonaan, täydellisesti. | Puhdistaa astia t. DDT hävittää syöpäläiset t. Rahat olivat kuluneet ihan t. Maito oli myytävä entistä t:empaan. Vietti päivät t. työmaalla. Kerhohuone on ollut hyvin t. käytössä. Kestilän isäntä uskoi puheen t. MERIL. Kotka ei ollut ihan t. kuollut PÄLSI. T. tuli verka leikatuksi — pieniksi tilkuiksi vallan KS.

tarkkaava[13] *a.* (*partis.*) ks. tarkata 1.

tarkkaavai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* joka valppaasti ja keskittyneesti tarkkaa jtak, keskittää huomionsa jhk, tarkkaava. | T. katselija, kuulija, lukija. Ahkera ja t. oppilas. T. ilme. Kuunnella t:sena, t:sesti jtak. Katsella t:sena peliä. Seurata t:sesti tapahtumien kulkua. Lapset istuivat tunnilla t:sina. T:suutta ja huomiokykyä vaativa työ. T:suus herää, sammuu. Aktiivinen, passiivinen t:suus. — Koulutodistukseen ahkeruudesta ja t:suudesta tuleva arvosana

tarkka|havaintoinen *a.* -havaintoisesti *adv.* **-huomioi|nen** *a.* -sesti *adv.* T. katselija.

tarkkailija[14] *tek.* < seur. | Tilanteen t. Tilinpidon ja kassanhoidon t. YK:n levottomuusalueelle lähettämä t.

tarkkail|la[29] *frekv.v.* < tarkata 1. **1.** (aktiivisesti) katsella, tähyillä, havainnoida, huomioida, tarkastella. | Oli aika ruveta t:emaan sopivaa maihinlaskupaikkaa. Pistäytyi ulkona ilmaa t:emassa. T:i sikaristaan nousevia savukiemuroita. T. ajan merkkejä. T:emme myös omia elämyksiämme. **2.** pitää silmällä, valvoa, kontrolloida. | T:e, ettei kahvi pääse kiehumaan liedelle! Koetti t. lastensa edesottamuksia. Valtiollinen poliisi t:ee epäilyttäviä henkilöitä. T. liikeyrityksen toimintaa. Ylihintojen estämiseksi suoritettava hintojen t:eminen.

tarkkailu[2] *teonn.* < ed. (*1.*) Kaunotar joutui ihailevan t:n kohteeksi. Kirje sai osakseen huolellisen t:n. Tekstin filologinen t. Tilanteen t. — *Yhd.* itset. (*2.*) Kulutuksen, tuotannon, tilien t. Asettaa tehokkaan t:n alaiseksi. Jatkuva järjestelmällinen valvonta eli t. on välttä-

mätön liikkeen menestymiselle. — *Yhd.* ajan-, koneen-, laadun-, sadon-, tehon-, työnt.; lääkärint.; asiakas-, kosteus-, nopeust.; kirjanpitot.; ennakko-, jälki-, välit.

tarkkailu|aika *s.* **-asema** *s.* **-huone** *s.* Radiolähetysten t. **-järjestelmä** *s.* **-kanala** *s.* **-karja** *s.* **-keino** *s.* **-kello** *s.* kello, jonka avulla tarkkaillaan jnk työn suoritusaikaa. | T:ja ovat työaikakello ja vartijankello. **-kirja** *s.* Varaston t. **-kortti** *s.* **-koti** *s.* Valtion koulukoteihin otettavat pojat lähetetään ensin vastaanotto- ja t:in, jossa riittävän ajan kuluessa tarkataan heidän älyllistä ja siveellistä kehitystään sekä käytännöllisiä taipumuksiaan. **-laite** *s.* **-luok|ka** *s.* Oppilaat, jotka eivät lahjojensa puolesta sovellu tavalliseen kouluun, joutuvat ainakin suurimpien kaupunkiemme kansakouluista t:ille ja apukouluun. **-mahdollisuus** *s.* **-menetelmä** *s.* **-nauha** *s.* Kassakoneen t. **-tehtävä** *s.* **-toimenpide** *s.* **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* **-vuosi** *s.* **-väline** *s.*

tarkka|iskuinen *a.* T. nyrkkeilijä. **-katsei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **-korvai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* T. henkilö, laulaja, oikeakielisyysmies. **-kuuloi|nen** *a.* -suus *omin.* **-käti|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* Poika hämmästytti lumisodassa tovereitaan t:syydellään. **-käynti|nen** *a.* -syys *omin.* T. kello, ase. **-mittai|nen** *a.* -suus *omin.*

tarkk(')ampuja *s.* nyk. tav:mmin tarkka-ampuja. **-joukko** *s.* *hist.*, tav. *mon.* vrt. seur. **-pataljoona** *s.* *hist.* Venäjän vallan aikaisen Suomen sotaväen ja vastaavasti Venäjän armeijan jalkaväkipataljoonista käytetty nimitys. | 3. Suomen t:n vänrikki. Mikkelin, Oulun t. **-rykmentti** *s.* *hist.* vrt. ed. | 6. Itä-Siperian t.

tarkka|muistinen *a.* -muistisuus *omin.* **-muotoi|nen** *a.* -suus *omin.* **-määräi|nen** *a.* -syys *omin.* **-näköi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* tarkkasilmäinen, terävänäköinen. **1.** Kala on likinäköinen, mutta samalla t. AHO. — Tav. **2.** ihmisestä, jolla on terävä, hyvä huomio- ja päättelemiskyky. | Psykologinen t:syys. T:set naapurit alkoivat aavistella, mihin päin Roimalan ja Salmeluksen suhteet olivat kehittymässä SILL. **-piirtei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* T. oppilas, juristi. **-rajai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* T. alue. Sanan merkitysryhmät eivät ole t:sia. **-rakentei|nen** *a.* -suus *omin.* T. koje. **-silmäi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* = tarkkanäköinen. | T. metsästäjä, jousimies. — T. tutkija, psykologi, havainnoitsija. **-tuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* tuntoaistiltaan tarkka; *harv.* tunnollinen. **-töi|nen** *a.* -syys *omin.* tarkkaa työtä oleva tai vaativa. | T. maalaus.

tarkkaus[64] *teonn.* *harv.* < tarkata.

tarkkavaaitus[39] *s.* *maanm.* vaaitus, joka suoritustapansa ja tuloksensa tarkkuuden puolesta täyttää eräät yleisesti hyväksytyt vaatimukset. | Tarkkavaaituksen kiintopiste. **-kiintopiste** *s.* **-linja** *s.*

tarkka|vainuinen *a.* -vainuisuus *omin.* T. koira. **-vaistoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **-virei|nen** *a.*, vars. *rad.* -syys *omin.* T. eli selektiivinen vastaanotin.

tarkko|a[1*] *v.* *kans.* viimeistelevästä, tarkistavasta työstä. | Varsinaisen lypsyn jälkeen suoritettava jälkilypsy eli t:minen.

tarkkuu|s[65] *omin.* < tarkka. *(1.1.)* Puvun sopivuus riippuu suurelta osalta mittojen t:desta. Tuloksen, arvion t. Intervallien t. Absoluuttinen, suhteellinen t. Tavoitella tieteellistä t:tta. Tykistön teho piilee mm. tulen t:dessa ja hävitysvoimassa. — Pojat heittivät kivillä t:tta [= tarkkuudessa kilpaillen] puun kylkeen. — *jllak, jnk tarkkuudella.* Matemaattisella t:della [par. matemaattisen tarkasti] suoritettu työ. Komppanian, kuukauden, metrin, gramman t:della. Kahden desimaalin t:della. Heitti kranaattinsa hirvittävällä t:della, par. hirvittävän tarkasti. *(3.)* Muotokuvan valokuvamainen t. *(II.)* Kojeen t:den toteaminen. Rihlatun aseen t. on huomattavasti parempi kuin rihlaamattoman. — Näön, kuulon t. Korvien, silmien t. Muistin t. *(III.1,2.)* Työ, joka ei vaadi erikoista taitoa, mutta sitä enemmän t:tta. *(3.)* A:n t. lähenteli saituutta. Kitupiikki, joka t:desta oli pitämättä itsellään palvelijaa. *(4.)* Maidon rasvaisuus riippuu mm. lypsyn t:desta. Puimakone, jonka puinnin t. on hyvä. *(V.)* *yhd.* ed:iin liittyen. | Heitto-, isku-, käynti-, laukaisu-, lypsy-, puinti-, syöttöt.; kuorimis-, lukemis-, mittaus-, osumis-, pommitus-, tähtäys-, viritysť.; ampuma-, kermonta-, kuorima-, osuma-, toimintat.; profiili-, reuna-, ääriviivat.; ammattit.; (oman)tunnon-, turhant.; pikkut.; epät.

tarkkuus|ajo *s.* vars. autokilpailuista, joissa on kyseessä ajon tarkkuus (määränopeus yms.) eikä mahdollisimman suuri nopeus. **-ammunta** *s.* vars. maaliin ammunnasta. | Aseita metsästystä ja t:a varten. **-ase** *s.* tarkka ampuma-ase. **-aste** *s.* **-hammaspyörä** *s.* *tekn.* **-hammasvaihde** *s.* *tekn.* Turbiinin t. **-heitto** *s.* Käsikranaatin pituus- ja t. **-hionta** *s.* **-kello** *s.* tarkkakäyntinen kello, kronometri. **-kivääri** *s.* tarkkuustähtäimellä varustettu kivääri. **-koje** *s.* **-kone** *s.* **-käynti** *s.* **-laite** *s.* **-mitta** *s.*, vars. *tekn.* **-mittain** *s.* *tekn.* **-mittari** *s.* **-mittaus** *s.* **-pistooli** *s.* tarkkuusammunnassa käytetty erikoispistooli. **-raja** *s.* Graafinen t., jota tarkemmaksi karttaa on vaikea laatia. **-sorvi** *s.* *tekn.* **-säätö** *s.* *tekn.*; *syn.* hienosäätö. | Ilmaventtiilin t. **-tahkonta** *s.* *tekn.*; *syn.* hienotahkonta. **-tekniikka** *s.*; *syn.* hienotekniikka. **-teko** *s.* T:a [= tarkkaa tekoa] oleva koje. **-työ** *s.* T:nä valmistettu, t:tä oleva laite. Kone, jolla ei voi tehdä t:tä. **-työkalu** *s.* Tarkkuustyö vaatii t:ja. **-tähtäin** *s.* diopteri tms. erikoistähtäin, jolla tähtäys voidaan suorittaa tarkasti myös pieniin ja etäisiin maaleihin. **-vaaka** *s.* **-vaatimu|s** *s.* Suuret t:kset täyttävä mittari. **-vakio** *s.* *mat.* vakio, joka ilmaisee, mihin tarkkuuteen tietyllä menetelmällä voidaan päästä. **-valmiste** *s.* T:tta oleva koje. **-viila** *s.* Kelloseppien t:t.

tarkkuut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* vars. ampuma-aseista: ampumalla todeta osumakeskipisteen sijainti tähtäyspisteen suhteen ja esim. jyvää siirtämällä saattaa ne määräsuhteeseen keskenään, kohdistaa. | Sotilaskivääri t:etaan siten, että osumapiste joutuu jonkin verran tähtäyspisteen yläpuolelle.

tarkoille|en *adv.*, vars. *kans.* tarkalleen. *(1.)* Tiesi kylän asiat aivan t. Selitti t., miten oli meneteltävä. *(2.)* Arvasin asian ihan t. En

tiedä t., milloin hän tulee. Ei lennä kuville teeret, / - - / jos et taio t:hen A.AAVA.

tark|oin *adv.* (< tarkka) = tarkkaan. *(1.)* Kuumennettu niitti täyttää reiän t:emmin kuin kylmä. T., mitä t:immin oikea punnus. T. paikkansapitävä tieto. Metsikön kasvu on saatava jotakuinkin t. lasketuksi. *(2.)* tav. vain *komp.* Tuli lähemmäksi kuullakseen t:emmin. *(3.)* Kuunnella t. jtak. Katso t:emmin, niin näet! Panna ovi t. kiinni. Vankia vartioitiin t. Piti t. huolta luvuistaan. Piti asian t. omana tietonaan. Vaikeni asiasta t. Muista t., mitä olen sanonut! T. pideltävä, raisu hevonen. *(4.a.)* Maa oli t. viljeltyä. Asiaa ei tunneta kovin t. Perustella esityksensä t. Puhumme asiasta huomenna t:emmin. *(b.)* Rahat ovat kuluneet niin t., ettei ole kuin pari markkaa jäljellä. Talo meni t. velkojen maksuun. Työ vei aikani aivan t.

tarkoite[78*] *s. kiel.* se olio, toiminta tms., jota sana kulloinkin tarkoittaa.

tarkoit|ella[28*] *frekv.v. harv.* -televasti *adv.* -telu[2] *teonn.* < seur. | - - yhä iski, ei epäillyt, / t:teli, ei tavannut KAL. — Puhua jstak asiasta pisteliään t:televasti. — *Vanh.* T:televa runous eli tendenssikirjallisuus. Pakkalan kriitillisyyttä yläluokkaa kohtaan - - ei voi sanoa miksikään ennakolliseksi t:teluksi SILJO.

tarkoit|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* **I.** *vanh.* ja *kans.* tähdätä, suunnata. | - - tuota ensimmäistä [sutta] vasemmalla t:amme, ja laukaisemme yht'aikaa KIVI. Saatana tulisill' nuolillansa / uskomme kimppuun t:taa SIIONIN VIRRET. — Merta aavaa haaksi viiltää, t:taen / kotisatamata kohden KIVI.

II. tarkoituksesta, pyrkimyksestä, päämäärästä. **1.** henkilösubj:n ohella: aikoa, ajatella, suunnitella; vrt. III.1.b. | T:ti keitoksesta puuroa. Sahtia ei ollut t:ettu juovuttavaksi. Teuraaksi t:etut eläimet. Kotikäyttöön t:ettu pesukone. Nuorille t:ettu kokous. Saavuttaa t:ettu tulos. Huhu teki t:etun vaikutuksen. Hyvää t:tava, mutta heikko hallitsija. Oppilaiden parasta t:tava opettaja. En t:tanut mitään pahaa. Mitä t:it, kun lähdit karkuun? Juuri näin olen t:tanut! Kiitos tuottaa suurta tyydytystä silloin, kun tietää, että se on todella t:ettu eikä vain pelkkä kohteliaisuus. Tulin sanoneeksi kuulemiin, vaikka t:in näkemiin. Kansanedustaja, t:an ministeri N.N. — T:ti hypätä puron yli, mutta putosikin veteen. T:in tulla jo eilen, mutta myöhästyin junasta. Herodes t:ti tuhota Jeesus-lapsen. En ole t:tanutkaan ratkaista kysymystä siitä, onko - -. En t:tanut, että kävisi noin. — *tarkoittaa totta* olla tosissaan. | Kaikesta näki, että hän t:ti sanoillaan (täyttä) totta. Ei t:tanut totta eronpyynnöllään, koetti vain sillä tavoin kiristää palkankorotusta. — *Erik.* tähdentäen, että jku tahallaan, ehdoin tahdoin, harkiten haluaa tavoitella jtak, pyrkiä jhk päämäärään. | Tahallinen eli t:ettu vahingonteko. Ei se ollut vahingonlaukaus, vaan kyllä hän todella t:ti ampua. T:tamatta loukata ketään haluan kuitenkin sanoa suoraan käsitykseni asiasta. **2.** asiasubj:n ohella: pyrkiä, tähdätä jhk, tavoitella jtak, pitää silmämääränä. | Hyvää t:tava ehdotus. Yliopiston suomalaistamista t:tava eduskunta-aloite. Vakinaista eläkettä t:tava anomus. Pitäjän vaurastumista t:tava toiminta. Kauppakorkeakoulun päästötutkintoa t:tavissa opinnoissa on valittavana kaksi linjaa. Oppivelvollisuus t:taa sen tietoja taitomäärän saavuttamista, joka kansakoulussa annetaan LK. Ja isänmaata ihanaa / tää matka aina t:taa, / he sinne ikävöivät VK. — Irvistys t:ti olla hymyilyä. Tuollainen rähjäkö t:taa olla ihmisasunto?

III. ilmauksen tai ilmiön merkityksestä. **1.** henkilösubj:n ohella. **a.** käsittää tai ymmärtää jllak jtak. | A:n ja B:n suhteella t:etaan sitä lukua, jolla B on kerrottava, jotta saataisiin A. Sanalla raha on aikoinaan t:ettu turkisnahkaa. Seuraavassa esityksessä t:etaan ojituksella metsien ojitusta. Tiede ei voi antaa tyhjentävää selitystä siitä, mitä t:amme elämällä. Puhuessani vihamiehistäni en t:tanut sinua. **b.** us. kohdan II.1 merk:tä läheten: tahtoa esittää jnk sanan, lausuman tarkoituksena, tahtoa saada ilmaistuksi jtak. | Muille kuin edellä t:etuille henkilöille avustusta ei saa myöntää. Puhuja voi t. toista, kuulija käsittää toisin. Sitähän hän murjotuksellaan t:taa, että on meille vihainen, vaikka ei suoraan sanokaan. Juoksija tempaa keihään kouraansa ja ravistaa sitä, t:taen käskeä miehet itseään seuraamaan HAARLA. **2.** asiasubj:n ohella: merkitä. **a.** olla jnk merkkinä, symbolina, ilmaista jtak käsitettä. | Lyhennys km t:taa kilometriä. Varusteissa oleva vuosiluku t:taa valmistusvuotta. Punaisen liikennevalon syttyminen t:taa, että liikenteen on pysähdyttävä. Samaa t:tavat sanat. Ositus t:taa kumpaisenkin puolison avio-oikeuden toteuttamista LK. **b.** olla jnk enteenä, ennustaa, ennakoida, "tietää". | Jotakin pahaa sellainen uni t:taa. **c.** olla selitettävissä, tulkittavissa jotenkin. | Rupeatko niskuroimaan, vai mitä käytöksesi t:taa? Mitä ihmettä tämä t:taa, kun tullaan keskellä yötä häiritsemään! Mitä t:tavat nuo seitsemän karitsaa, jotka olet asettanut tuonne erilleen? VT. — *tarkoit|tava* (a.) -tavasti (adv.) katseesta, eleestä yms., jolla tahdotaan ilmaista tai sanoa jtak, jota ei voi tai tarvitse muuten ilmaista: merkitsevä; vrt. tarkoituksellinen. | - - sanoi hän pari t:tavaa lausetta, joista minun piti ymmärtää, jos minulla oli hiukankin älyä SILL. Katsahtaa, hymyillä t:tavasti.

tarkoittamaton[57] *kielt.a.* **1.** *pass.* Tapaturmainen eli t. vahingonteko. T. tarkkaavaisuus. **2.** *akt.* Pahaa t. leikinlasku.

tarkoitukselli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] (< tarkoitus) tarkoitusperäinen. **1.** tietoinen, tahallinen, ehdoin tahdoin tehty. | T. teko. Lapsiluvun t. rajoittaminen. Muuliaaseja ei kasvateta t:sesti. **2.** jolla on (varma) päämäärä, tarkoitus. | Toiminta ei ollut päämäärätöntä hapuilua, vaan t:sta, määrätietoista pyrkimystä suurta tavoitetta kohden. Paiskasi oven t:sen äänekkäästi kiinni. Kommunistit ovat t:sesti pyrkineet rajoittamaan kansa-käsitteen alaa. - - tunnustaa kärsimyksen t:suuden ja alistumisen välttämättömyyden TARK. — *Yhd.* itset. **3.**

jtak tarkoitusta tietoisesti palveleva, tendenssimäinen, tendenssinen. | Antoi tapauksesta vahvasti t:sen [= määräsuuntaan väritetyn] kuvauksen. Levitti t:sia huhuja vastustajastaan. T. näytelmä 'tendenssinäytelmä'. Romaani, jonka taiteellisuus kärsii voimakkaasta t:suudesta. **4.** *harv.* = seur. | Tehtävät on t:sinta yhdistää saman henkilön hoitoon. Erittäin t:sesti järjestetty toiminta.

tarkoituksenmukai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* jhk tarkoitukseen (hyvin) sopiva, asianmukainen. | T. työkalu, matkapuku. T. menetelmä. Linnun siiven rakenne on erittäin t. Jätteet on hävitettävä t:sella tavalla. Tässä tapauksessa on t:sinta menetellä siten, että - -. T:sesti suoritettu työ. Jos - - maan hankkiminen hakijalle hänen kotikunnastaan ei voi t:sesti tapahtua - - LK. Hallituksen toimenpiteiden t:suus.

tarkoituksenmukaista|a *v.* tehdä tarkoituksenmukaise(mma)ksi. | Työmenetelmien t:minen.

tarkoituksenmukaisuus|näkökohta *s.* T:näkökohdat on otettava huomioon. **-periaate** *s.* **-sy|y** *s.*, tav. *mon.* Näin tehtiin t:istä.

tarkoituksenomai|nen *a.* -suus *omin.* tarkoituksellinen. | "Katkonaisten" sanojen käyttö runoissa oli Aleksis Kivellä täysin t:sta. Legendoille on ominaista tendenssi eli t:suus.

tarkoitukset|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < tarkoitus. **1.** jolla ei ole tarkoitusta, päämäärätön, turha, tyhjä, hyödytön, joutava. | T:onta leikkiä. Näennäisesti t. toiminta. Aineellisten arvojen t. hävittäminen sotatoimien yhteydessä on tuomittavaa. Elämä tuntui tyhjältä ja t:tomalta. Keskustelu muuttui t:tomaksi sanoilla leikkimiseksi. Huone oli täynnä t:tomia esineitä. Kääntyili t:tomasti tuolissaan. Tunsi kipeästi nykyisen elämänsä tyhjyyden ja t:tomuuden. **2.** tarkoitustaan vastaamaton, epätarkoituksenmukainen. | Uuden sulakkeen umpimähkäinen asettaminen palaneen tilalle on t:onta. Panssarivaunujen käyttö suolla on t:onta. **3.** joka ei ole (ollut) tarkoituksena, tahaton. | Muutos voi olla joko tarkoituksellinen tai t., seurauksena jostakin aavistamattomasta tekijästä. Harppia aseteltaessa on varottava, ettei piirrin pääse tekemään t:tomia viivoja. Kiven kirjeet sisältävät mielenkiintoisen t:tomasti syntyneen runoilijanelämäkerran.

-tarkoituksi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* (< seur.) Eri-, moni-, samat.; uskonnollist.

tarkoitu|s[64] *s.* Merk.-ryhmien rajat eivät aina selvät. **1.** aikomus, aie, suunnitelma. | Toteuttaa t:ksensa. T:kseni epäonnistui. Arkistoon on t. koota kaikki mahdollinen aineisto. Ei ole t., että jokainen saa tehdä mielensä mukaan. Vierailla ei ollut vielä pienintäkään t:sta lähteä. Minulla oli t:ksena tulla jo eilen. T:kseni ei ollut loukata ketään. Hän teki sen vahingossa, t:ksetta. — Tietyssä t:ksessa esitetty kysymys. Tämä tapahtui siinä t:ksessa, että - -. Harhaan johtamisen t:ksessa. Lentokirjanen julkaistiin t:ksessa tehdä asia tunnetuksi → asian tunnetuksi tekemiseksi. Murtautui huoneistoon t:ksella kostaa [→ kostaakseen] vihamiehelleen. — *tarkoituksella* (adv.) tahallaan, tahallisesti, tietoisesti, ehdoin tahdoin. | Yliajo ei tapahtunut vahingossa, vaan selvästikin t:ksella. Teräkseen on t:ksella sekoitettu lisäaineita.

2. päämäärä, tavoite, tarkoitusperä. **a.** toimivasta olennosta tms. | Saavuttaa t:ksensa. Päästä t:stensa perille. Yhdistys, jonka t:ksena on jäsentensä tukeminen ja kasvattaminen. T. pyhittää keinot [sanonta, jolla on luonnehdittu jesuiittamoraalia]. Kirjailijan t. [= tendenssi] pistää teoksesta liiaksi silmään. — *Erik.* se mitä halutaan saada ilmaistuksi: ajatus. | Ymmärsi t:kseni jo puolesta sanasta. Epäselvässä tapauksessa on koetettava ottaa selvää lainsäätäjän t:ksesta. **b.** jstak asiasta, toiminnasta tai välineestä. | Ihmiselämän t. Toiminnan t. Lain t. Kirjoituksen t. oli tyytymättömyyden herättäminen. Näytelmä, jolla on selvä yhteiskunnallinen t. 'tendenssi'. Sodan t:ksena on vihollisen nujertaminen. Matkan t. oli puhtaasti yksityisluonteinen. - - siihen taloon matkamme t:skin oli PÄIVÄR. T:staan vastaava, vastaamaton laite. Mäkivyöt eivät saa olla niin väljiä, etteivät ne toimita t:staan alamäessä. T:ksensa täyttävä näyteikkuna. — Sodan t:ksia varten rakennettu tie. Metsänhoidon t:ksia palveleva kulotus. — *Yhd.* elämänt.

3. käyttö, tehtävä, funktio, tarve. | Jhk t:kseen sopiva väline. Moneen eri t:kseen käyvä työkalu. Kirurgisiin t:ksiin käytettävät instrumentit. Rahat menevät hyvään t:kseen. Funktionalismi pyrkii muotoilussa korostamaan rakennuksen tai esineen t:sta eli funktiota. Vihkiä kirkko t:kseensa. Rakennus, jolla ei ole enää mitään t:sta. Mutta t:staan ihmiskunnan jäseninä he uskollisesti täyttivät: syntyi milloin tyttäriä, milloin poikia ALKIO. Jäniksiä metsästetään t:kseen totutettujen koirien avulla. Bentsiiniä säilytettiin erityisesti t:sta varten rakennetussa säiliössä.

4. *yhd.* vars. kohtiin 1, 2.a ja 3 liittyen. | Ansio-, asunto-, asutus-, avioliitto-, harhauttamis-, hyväntekeväisyys-, hyöty-, hävittämis-, kiihotus-, kokeilu-, kulutus-, käyttö-, laboratorio-, laihduttamis-, leivonta-, lääke-, mainos-, opetus-, pioneeri-, propaganda-, puolue-, puolustus-, salaamis-, siviili-, sotilas-, säästämis-, talous-, teollisuus-, valistus-, valokuvaus-, venäläistämis-, ylellisyyst.; erikois-, itse-, loppu-, määrä-, pää-, sala-, sivut.

tarkoitus|perä *s.* päämäärä, tavoite, tarkoitus (2). | Jalo, arvokas, ylevä t. A:n valtiolliset t:perät. Työ kristillisten t:perien hyväksi. Saavuttaa t:peränsä. Lueskeli ilman mitään t:perää, vain omaksi ilokseen. Elämän, taiteen t. Tutkimus ei saa muodostua oman itsensä t:peräksi. Talletuspankit ovat t:perältään liikeyrityksiä. Välipuheen t:perän vastainen teko. Sodan t:periä palveleva politiikka. Käytännöllisiä t:periä palveleva tutkimus. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* jhk tarkoitusperään tähtäävä, tarkoituksellinen. | T., määrätietoinen pyrkimys jnk päämäärän saavuttamiseksi. Näki kansojen vaiheissa korkean t:syyden, jumalallisen kaitselmuksen. Goethellä oli syvälle juurtunut vastenmielisyys kaikkea teleologista, t:-

syyteen perustuvaa käsitystapaa kohtaan. — *Erik.* tendenssinen. | Selvästi t. ja yksipuolinen arvostelu. T. romaani. Näytelmän tendenssi eli t:syys. **-peräisyysoppi** *s. fil.* teleologia. **-romaani** *s.* tendenssiromaani.

tarlataani[4] *s.* harva, vahvasti appretoitu kaksiniitinen puuvillakangas, jota käytetään naisten tanssiais- ja naamiaispukuihin.

tarmo[1] *s.; syn.* energia. **1.** etup. henkisestä voimasta: aloite- tai työkyky, luja tahto, ponteVuus, tarmokkuus, sitkeys, kestävyys. | Teräksinen, herpaantumaton, murtumaton t. Nuoruuden liika t. purkautui urheiluun. Uhkua voimaa ja t:a. Miehellä riitti sisua ja t:a. Käydä t:lla työhön käsiksi. Tehdä jtak t:nsa takaa. Taiteilija Jumalan armosta sekä omasta t:sta AK. — *Yhd.* ihmist.; elin-, taistelu-, toiminta-, työt. **2.** *fys. tekn. harv.* Kemiallinen, mekaaninen t. — *Yhd.* lepo-, liike-, säteilyt.; lämpö-, sähkö-, valot.

-tarmoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Toiminta-, työt.

tarmok|as[66*] *poss.a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* (< tarmo 1) energinen, ponteva, jäntevä. | Viisas ja t. hallitsija. T. luonne. T. toiminta. Tehdä jtak t:kaasti, entistä t:kaammin. — T:kaat silmät, kasvot. T. ilme. Katseen t:kuus. — T. hevonen. Rakennuksen t:kaat ääriviivat.

tarmokas|leukainen *a.* **-otteinen** *a.* **-piirteinen** *a.*

tarmonpuuska *s.* Tehdä jtak äkillisen t:n vallassa.

tarmot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** jolla ei ole tarmoa, tarmokkuutta; (henkisesti) veltto, voimaton; saamaton, passiivinen. | Laiska ja t. henkilö. T. luonne. T. esiintyminen, sodankäynti. Hänet valtasi t:tomuuden puuska. — T. rytmi. **2.** *harv.* vars. ruumiinjäsenistä: hervoton, hervakka, rento, veltto. | Jalat kävivät t:tomiksi kuin halvautuneella. Pää heilui t:tomasti puolelta toiselle.

taro[1] *s.* (*rinn.* tarro) Colocasia antiquorum, monivuotinen vehkakasvi, jota viljellään tärkkelyspitoisten juurakkojensa vuoksi ravintokasvina trooppisissa maissa.

tarokki[6*], **-peli** *s.* ikivanha, erikoislaatuisilla korteilla pelattu kolmen hengen korttipeli.

tarpaani[6] *s.* Equus orientalis, Etelä-Venäjän aroilla elänyt, sukupuuttoon kuollut pienikokoinen hevonen.

tarpeeks|i *adv.* kylliksi; vrt. tarve. **1.** (myös poss.-suff:llisena) joko v:iin tai v:iin ja s:iin (partit:iin) liittyen: riittävän paljon, riittävästi, riittämiin. | Syödä t., t:een. Katsella jtak t:ensa. Ruokaa oli kerrankin t. asti. Rahaa ei ollut t. Pakkasta on ollut jo enemmän kuin t. Työtä on tehty jo t. T. kiehunut keitto. Saada jtak t., t:een. Lehti ei saanut tilauksia t. — *saada jstak tarpeekse(en* kyllästyä, ikävystyä, tympeytyä jhk, saada tarpeensa jstak. | Oli saanut työstä t:een. Saimme vieraista enemmän kuin t:emme. **2.** a:iin, partis:iin tai adv:iin liittyen: kyllin, riittävän. | T. korkea huone. T. hyvä, ohut, sileä. Vain paras on t. hyvää. T. oppinut. T. ajoissa, lähellä, selvästi. Konetta on voideltava t. usein.

tarpeelli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* tarpeen tai asian vaatima, välttämätön. **1.** jolla on käyttöä, tähdellinen. | T. työkalu. Auto on myyntimiehelle välttämättömän t. T. tieto. Uuden viran t:suudesta syntynyt kiista. **2.** johon on (ollut) syytä, aiheellinen, asiallinen. | Ryhtyä t:siin toimenpiteisiin, varokeinoihin. Korrehtuuriin saa tehdä vain ehdottoman t:set korjaukset. Tulot eivät tahtoneet riittää t:simpiinkaan menoihin. Jos on t:sta, lähetän valtakirjan. Katsoin t:seksi ilmoittaa asiasta. **3.** määrästä, asteesta, laadusta: tarvittava, riittävä, tarpeen-, asianmukainen, sopiva. | Kirjeeseen on liimattava t. määrä postimerkkejä. Retkelle ei ilmoittautunut t:sta osanottajamäärää. Hankkia t. pätevyys. Hänellä on kaikki t:set edellytykset. Liikkeelle on hankittava t. henkilökunta. Paraskin kellari tulee kosteaksi, jollei ole t:sta ilmanvaihtoa. T:sessa määrässä, määrin. Pidätellä toista t:sen välimatkan päässä, t:sen etäällä. T:sen kestävää betonia.

tarpeen *adv.* Olla t. 'tarpeellinen, tarpeellista, tarpeen vaatima(a), tarpeeseen'. Vanhus tunsi, ettei hän enää ollut t. Uusi puku olisi jo t. Nyt ovat hyvät neuvot t.! — - - jos on t. [= tarvis] puhemiestä LEINO. Asiaa ei liene t. todistaa. - - väite, ettei kirjailijan ollut t. mennä tutkimaan muita K.NIEMINEN.

tarpeen|mukainen *a.* -mukaisesti *adv.* -mukaisuus *omin.* (myös ⌒) tarvittava, tarpeellinen, asianmukainen. | Retkikunnan käyttöön asetettiin t. määrä autoja. Antaa jklle t. ravinto ja hoito. Pitää t:mukaista huolta jstak. Kermaa säilytetään t:mukaisissa laajasuisissa pulloissa. **-te|ko** *s.* ulostamisesta (ja (tai) virtsaamisesta). | Veden heittäminen tai muu t. T. vartiopaikalla on kiellettyä. T:on laiminlyönti voi synnyttää umpitautia. **-tyydyty|s** *s. tal.* T:ksen konkreettisia välineitä ovat hyödykkeet. **-vaatima** *a.* par. ⌒; ks. tarve I.1.d.

tarpeet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* (< tarve) turha. **1.** jolla ei ole käyttöä, viraton, joutilas, joutava, hyödytön. | T. huonekalu, koru-, ylellisyysesine. T:tomiksi käyneet vanhat koulukirjat. Virka havaittiin t:tomaksi ja lakkautettiin. Kristittyjen yhtyminen tekisi eri kirkkokunnat t:tomiksi. Pyyhkikää t. yli [lomakkeessa tms.]! Tunsi katkerasti oman syrjäytyneisyytensä ja t:tomuutensa. Käsitys valtiovallan t:tomuudesta muuhun kuin järjestyksen ja oikeusturvan ylläpitoon. **2.** (-tomasti *adv.*) johon ei ole aihetta, syytä tai tarvetta, aiheeton, perusteeton, asiaton. | Tarpeelliset ja t:tomat menot. T. ajanhukka. T:onta vaatimattomuutta. Välttää t:onta viivyttelyä. Sai t:toman ojennuksen esimieheltään. Puhua t:toman kovalla äänellä. T:toman usein. Ärsyttää jkta t:tomasti. Sekstanttia ei saa t:tomasti asettaa auringonpaisteeseen.

tarpeiksi *adv. kans.* tarpeeksi. | Eihän - - kolmesataa ruplaa maksaisi t. sitä vahinkoa, jos kuolis tämä akka KIVI.

-tarpeinen[63] *poss.a.* < tarve. | Moni-, suuri-, vähät.

tarpeisto[1] *koll.s.* tarvikkeet, tarve-esineet; vrt. rekvisiitta. | Teatterin puvusto ja t. Tuonnistamme on melkoinen osa raaka-aineita ja

muuta teollisuuden t:a. Ompelupöydällä oli sakset, lankarullia, neuloja ym. emäntäväen t:a. — *Lak.* esineet, jotka taloudellisen käytettävyytensä puolesta palvelevat pääesinettä ja sen vuoksi seuraavat pääesineen mukana kaupassa ym., ellei niitä tällöin ole nimenomaan pääesineestä erotettu; *syn.* pertinenssi. | Avaimet, tikapuut, palokalut, halot yms. kuuluvat kiinteistön t:on. — *Yhd.* kauneudenhoito-, konttori-, sairaala-, teatteri-, vaatetus-, valokuvaus-, vuodet. **-esine** *s. lak.* vrt. ed.; *syn.* pertinenssiesine.

tar|poa[1*] *v.* **1.** polskuttaa vettä tarpoimella (kalojen hätyyttämiseksi pyydykseen), porkata. | T. kaloja nuottaan. - - ve'en velliksi seotti, / t:poi nuotan tappuroiksi KAL. **2.** ed:een liittyen: polkea, tallata. **a.** polskutella, survoa, sotkea. | Jäihin pudonnut t:poi hätääntyneenä avannossa. Heilutteli käsiään ja t:poi jaloillaan maata pysyäkseen lämpimänä. - - koetetaan saada [vatsan]vaivat paranemaan antamalla lapsen jaloillaan vatsaa t. AK. **b.** rämpiä, kahlata, tarsia, talsia, tallustaa. | Kävellä t. T. polvia myöten lumessa. T. metsiä, suota, umpea. T. savista tietä pitkin. On jo tullut t:votuksi monta kilometriä. On siinä taivalta t.! — *Kuv.* Uransa alkuvaiheita t:pova virkamies.

tarpoja[10] *tek.* Hosuu kuin t. nuotalla. — Soiden, tiettömien taivalten t. — *Erik.* yli 18-vuotiaiden partiotyttöjen nimitys; vrt. vaeltaja.

tarponi[6] *s.* Tarpon atlanticus, jopa 2 m:n pituiseksi ja 100 kg:n painoiseksi kasvava sillikala.

tarraaja[10] *tek.* — *Tekn.* Hississä on kaksi t:a, jotka kannattavien elimien joutuessa epäkuntoon puristuvat koria ohjaaviin johdetankoihin pysäyttäen sen.

tarraantua[1*] *v.* tav:mmin tarrautua.

tarrailla[29] *frekv.v.* < seur.

tarra|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* tarttua jhk tahallaan (käsin, hampain, voimakkaasti, kouristuksenomaisesti), käydä jhk (kiinni), tarrautua, hairata. | T. kiinni jhk. T. jkta, jkn niskaan, tukkaan. T. syliksi vastustajaansa. T:sivat toisiinsa kuin vihaiset koirat. Koira t:si hampain, hampaansa vieraan sääreen. Ahven on syöntituulella ollessaan kova t:amaan onkeen. — Kaivurin kauhan terät t:avat maahan, ja kuorma nousee. — T. jkn puheeseen, lausumaan. Sairas t:si kiihkeästi kiinni elämään. Tauti t:a jkhun.

tarrauslaite *s. tekn.* = tarraaja.

tarrautu|a[44] *v.* (*rinn.* tarraantua) tarttua kiinni jhk. **1.** *refl.* tarrata. | T. kiinni jhk. T. vastustajansa niskaan. Hukkuva t:u vaikka oljenkorteen. — Mänty oli t:nut kiinni kallion halkeamiin. — Vanhoillinen talonpoikaisväestö t:u jäykästi perinnäistapaan. **2.** *pass.* Vasikan jalka oli t:nut kivenkoloon. Heinänsänki t:i auran veitseen. — Väinämöis-hahmoon t:neet runoaiheet.

tarri[4], **-|kka**[15*] *deskr.s. kans.* vars. lyhytkasvuisesta puusta ja ihmisestä. | Äijän t. Suolla kasvavat männyn t:kat. — *Yhd.* koivu-, mäntyt.

tarro[1] *s.* = taro.

tarsi|a[17] *deskr.v.* vars. vaivalloisesta, hankalasta (upottavalla pohjalla) astelemisesta: talsia, tarpoa, rämpiä, tallustaa. | Kävellä, astua t. T. liejuista tietä, suota. T. lumisohjossa. Alkoi hitaasti t. katuja ylös ja alas. — *Kuv.* - - ajatus t:i piinallisia kärsimysten teitä KARHUM.

tartaani[6] *s.* skotlantilaismallinen ristiraitainen villakangas. | Ylämaan klaanien t:t.

tartarikastike *s. ruok.* par. tataarilaiskastike.

tarteletti[4*] *s. ruok.* vuoassa paistettu voi- tai murotaikinaleivos, joka paistettuna on täytetty hedelmillä, marjoilla, hillolla tai hyytelöllä.

tartraatti[6*] *s. kem.* viinihapon suola.

tart|tua[1*] *v.* -tuvuus[65] *omin.* **I.** tahallisesta toiminnasta. **1.** käsin, kynsin, hampain tai jllak (tarkoitusta varten tehdyllä) työkalulla tms. käydä kiinni jhk, ottaa ote jstak, tarrata, tarrautua, hairata. | T. (kiinni) jhk. T. käsiksi jkhun. T. jkta ranteeseen, tukkaan, käsipuolesta, kauluksesta. T. härkää sarvista kiinni (us. kuv.). T. jkta syliksi. Ahven on hanakka t:tumaan onkeen. T. syöttiin (myös kuv.). T. käsin, hampain, pihdeillä jhk. Hukkuva t:tuu (vaikka) oljenkorteen SP. — Tuuli t:tui purjeisiin. — *Erik.*, us. *kuv.* työaseesta, välineestä tms. puhuttaessa ilmaisemassa sillä suoritettavan tai sen luonnehtiman toiminnan aloittamista. | T. aseisiin, miekkaan, us. 'ryhtyä taisteluun, sotaan'. T. kynään, siveltimeen, aurankurkeen, us. 'ryhtyä kirjoittamaan, maalaamaan, maanviljelijäksi'. T:uhan nyt sinä airoihin [= käy vuorostasi soutamaan]! T. kerjuu-, matkasauvaan. T. ohjaksiin, us. 'ryhtyä johtajaksi'. **2.** *kuv.* ed:een liittyen asioista. **a.** turvautua jhk; ottaa käyttöön, ryhtyä käyttämään. | Lääke, johon saa t. vain hätätilassa. T. jhk keinoon. Sammon arvoitusta ratkaistaessa on usein t:uttu ihmekalu-selitykseen. Mun anna armoos t. / ja siihen yksin turvata VK. **b.** ryhtyä, puuttua, kajota, käydä käsiksi, sekaantua jhk. | T. asiaan, väärinkäytökseen kovin kourin. T. asioiden kulkuun. T. innokkaasti työhön. - - jos toimeen t:utaan ERKKO. T. tuumaan, ehdotukseen. — T. [= sekaantua; ryhtyä ottamaan osaa, yhtyä] puheeseen, keskusteluun, väittelyyn.

II. passiivisesta, tahattomasta toiminnasta. **1.** olennoista, esineistä: takertua, juuttua, jäädä kiinni. | Kiduksistaan verkkoon t:tunut kala. Uistimeen t:tunut ruoho. Postimerkki ei ollut t:tunut kirjekuoreen. Vene t:tui karille. Auto t:tui kinoksiin. Kun jarru äkkiä pysäyttää pyörän, jarrun sanotaan t:tuvan eli hirttäytyvän. — Läheten I ryhmän merk:tä. | Hihaan t:tunut takiainen. Haavan reunat t:tuivat kiinni toisiinsa. Varmistaudutaan siitä, että ankkuri on t:tunut lujasti pohjaan. — *Kuv.* ja *abstr.* **a.** - - elä nyt vain t:u suustasi kiinni [= jää juttelemaan] koko päiväksi PAKK. Läheltä piti, etten [käräjillä] t:tunut pahemmin JÄRVENT. Liikuttui niin, että sanat t:tuivat kurkkuun 'ei voinut puhua'. Lapsen silmät t:tuivat [= katse kiintyi] vieraan partaan. Kansanrunoon myöhemmin t:tuneet lisät. **b.** mieleen, muistiin jäämisestä. | Nimi ei ole t:tunut mieleeni. Runo t:tui muistiin yhdellä lukemalla. Opettaja ei saanut asiaa t:tumaan pojan päähän. Semmoinen kuva on minuun hänestä t:-

tunut AHO. **2. a.** nesteistä, kaasuista yms.: joutua ja jäädä jhk. | Väri, joka t:tuu hyvin villaan. Maali on vielä niin tuoretta, että se t:tuu 'lähtee, tahraa'. Tuli t:tui ikkunaverhoihin. Tupakanhaju t:tuu vaatteisiin. Voihin t:tunut häiritsevä sivumaku. **b.** taudeista: siirtyä tartunta-aineen välityksellä toiseen henkilöön, eläimeen tai kasviin. | T:tuvat taudit. Kurkkumätä on hyvin t:tuvaa. T:tuvassa vaiheessa oleva sukupuolitauti. Minuun ei tauti t:u! **c.** *kuv.* ja *abstr.* T:tuvaa naurua. T:tuva melodia. Poikaan t:tui [= pojan valtasi] oikea työn ilo. Mieleen t:tunut epäilys. Toivottomuus oli vallannut väestön, ja se t:tui kaupungin puolustajiinkin. Ihmisiin t:tuvat hyvin helposti varakkaampien piirien tavat.

tarttuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Sommat t:ivat puunvesoihin.

tarttuja[14] *tek.*

tarttum|a[13] *s.* tartunta, infektio; vrt. tartunnainen, puutunnainen. | Sairas voi yskimällä levittää t:aa terveisiin. Tuberkuloosin t. on hyvin yleinen täysikasvuisissa. - - t. [on] pahanlaatuista pitalia VT. — Leikkiluvut ovat saaneet t:ia mm. tanssilauluista. Lauserakenne, jossa on havaittavissa vieraan kielen t:aa. Riikaankin - - tuulahti jotakin saman uskon ja toivon t:aa KIANTO. — *Yhd.* taudint.; spitaalit.; haavat.

tarttuma|elin *s.* tarttumis-, tartuntaelin. | Alempien selkärankaisten hampaat ovat yleensä vain t:elimiä. **-häntä** *s. el.* Useilla pussikiipijöillä on t. **-jalka** *s. el.* Apinain t. — *Erik.* linnun jalka, joka eroaa istumajalasta siinä, että takavarvaskin voi kääntyä eteen. **-kanta** *s. kasv.* pölymyhkyn varren alapäässä oleva tahmea kanta, jolla pölymyhky kiinnittyy pölytystä välittäviin hyönteisiin. **-levy** *s.* Lentosammakon varpaissa olevat t:t. Eräillä kiipijäkasveilla on kärhissä t:t. **-liuska** *s. el.* vrt. seur. | Mehiläisellä on jalan viimeisessä nivelessä kynsien välissä kalvomainen t. **-rakko** *s. el.* ripsiäisten jaloissa kynsien välissä oleva tarttumista edistävä rakko. **-tauti** *s.* = tartuntatauti. **-tautinen** *a.* ja *s.* vrt. ed.

tarttumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Lakka, joka kuivuu muutamassa tunnissa t:tomaksi. Taudin t:tomuus.

tarttumis|elin *s.* = tarttumaelin. **-kyky** *s.* **-tapa** *s.* Taudin t. **-vaara** *s.* = tartuntavaara. **-voima** *s.*

tarttumus[64] *s. kans.* tarttumalla tullut tauti, tartunnainen, tarttuma, puutunnainen.

tarttuvai|nen[63] *a. vanh.* -suus[65] *omin.* = tarttuva.

tarttuvatauti *s.* par. tarttuva tauti, tartuntatauti. **-nen** *a.* ja *s.*

tartuin[56*] *väl.* < tarttua.

tartunnai|nen[63] *s.* tarttuma, tartunta. | Kansanrunoon myöhemmin tulleet t:set. Puhdistaa kieltä vieraista t:sista. — *Kans.* jstak tarttunut tauti, tarttumus, puutunnainen.

tartunnalli|nen[63] *a. lääk.* tartunnan aiheuttama, tartunnasta johtuva, tartunta-, infektio-. | T. katarri. Taudin syyt voivat olla mekaanisia tai t:sia.

tartunnan|kantaja *s. lääk.* ihminen tai eläin, jonka elimistössä ilman näkyviä oireita on jnk taudin aiheuttajia ja joka voi niitä levittämällä olla tartunnanlähteenä. **-läh|de** *s.* Vesi lavantaudin t:teenä. **-vaara** *s.* **-vaaralli|nen** *a.* -suus *omin.* T. tauti, henkilö. **-vaarat|on** *a.* -tomuus *omin.*

tartun|ta[15*] *teonn.* < tarttua. **1.** T. rekkiin kaksin käsin. Kalan t. täkyyn. — Kakun t. vuokaan voidaan estää voitelemalla vuoka rasvalla ja sirottelemalla siihen korppujauhoja. — *Fys.* tartuntavoima, adheesio, kiinne. — *Yhd.* kitka-, pintat. — Vars. **2.** taudin tarttuminen jkhun ihmiseen, jhk eläimeen tai kasviin, tarttuma, infektio. | Ilman, kosketuksen välityksellä tapahtuva t. Lievä, voimakas t. T:nan saanut henkilö, haava. T:nan leviäminen ihmisestä toiseen. Tuberkuloosi puhkeaa vain harvoissa, vaikka melkein jokainen täysikasvuinen on saanut t:nan. — *Kuv.* Saada tyytymättömyyden t. Fascistisen, kommunistisen t:nan pelko. Nikolai I halusi pelastaa maansa vieraalta t:nalta. — *Erik.* **a.** vastaavasti syöpäläisistä ym. loisista puhuen. | Huonot asunto-olosuhteet ovat omiaan lisäämään loisten t:nan leviämistä. **b.** *kans.* jstak tarttunut tauti, tarttumus, tartunnainen, puutunnainen; pilaus. | [Taikojen tekijä] kylvetteli taikavastallaan painajaisista, kohtauksista, poisti monet t:nat PAULAH. — Pyyntiaseen ja saaliin vapauttaminen metsänja vedenväen t:nasta. **c.** taudin aiheuttajien joutumisesta elottomiin esineisiin tai aineisiin par. saastunta. | Sairaan ruokailuvälineet on puhdistettava t:nasta. **d.** *yhd.* Influenssa-, isorokko-, kuppa-, malaria-, polio-, tuberkuloosit.; sieni-, täit.; haava-, iho-, sukupuolielint.; eläin-, itse-, kosketus-, maito-, pisara-, pölyt.; joukko-, seka-, yleist.

tartunta|-aine *s.* mikro-organismeista tai näitä suuremmistakin olioista (esim. punkeista) tai niiden kehittämistä tai niitä sisältävistä aineista, jotka ihmiseen, eläimeen tai kasviin joutuneina voivat aiheuttaa tartuntatauteja. | Syöpäläiset t:-aineen levittäjinä. Runsaasti t:-ainetta sisältävä yskös. **-elin** *s.* tarttumaelin. **-jännitys** *s. tekn.* Siderautojen ja betonin välinen t. **-koht|a** *s.* **1.** Jyrkänteessä olevat lovet ja ulokkeet tarjoavat kiipeilijälle hyviä t:ia. **2.** *lääk.* Syfiliksessä ilmestyy t:aan kovareunainen haava. **-kyky** *s.* Telaketjun t. Vernissan imeytymis- eli t. — Taudin t. **-kynsi** *s.* T:llä varustettu kuljetuspyörä. **-lait|e** *s.* Piikkilankaesteiden tuhoamiseen voidaan käyttää t:teella varustettuja käsikranaatteja. **-lähde** *s.* = tartunnanlähde. **-oppi** *s. lääk.* **-paikka** *s.* vrt. tartuntakohta. **-pesä** *s. kuv.* Huonosti muista eristetty kurkkumätäpotilas on t., josta tauti leviää edelleen. **-pesäke** *s.* **-piiri** *s.* Kulkutaudin t:ssä olevien henkilöiden suojaaminen. **-pinta** *s.* Sementti tarttuu kiveen sitä paremmin, mitä karkeampi t. on. **-taipumus** *s.* Rutolla on voimakas t. **-tapa** *s.* Taudin t. **-tauti** *s.* tauti, joka johtuu taudinaiheuttajan tai sen kehittämän myrkyllisen aineen siirtymisestä terveeseen henkilöön, eläimeen tai kasviin suoraan tai välillisesti tartunnan saaneesta, tarttuva,

tarttuma-, infektiotauti; vrt. kuume-, kulkutauti. **-tauti|nen** *a.* ja *s.* T. henkilö. — T:sen hoito. **-tie** *s.* Hengityselimet keuhkotaudin t:nä. **-vaara** *s.* Tulirokkopotilas on t:n takia eristettävä. **-vaaralli|nen** *a.* -suus *omin.* **-vaarat|on** *a.* -tomuus *omin.* Oireeton ja t. toipilas. **-vaihe** *s. lääk.* taudin vaihe, jonka aikana tartunnan saanut ihminen tm. voi levittää tartuntaa. | T:essa oleva tauti. **-vapaa** *a.* → tartunta-aineeton tm. **-voima** *s.* Käden t. — *Fys.* adheesio, tartunta, kiinne. **-väripaperi** *s.* kalkio-, jäljennöspaperi, joka on päällystetty painettaessa tarttuvalla väriaineella; hiilipaperi.

tartut|taa[2*] *kaus.v.* -tavasti *adv.* < tarttua II. | Kala oli t:tanut siiman pohjaan. Juottimen kärkeen t:etaan ennen käyttöä ohuelti juottotinaa. Värin t:taminen kankaaseen. Muurahaiskarhu t:taa saaliin limaiseen kieleensä. T. tuli sytykkeisiin, tulilankaan. — *Erik.* taudin tms. tartunnan aiheuttamisesta; infektoida, infisioida; obj:na joko tauti, taudinaiheuttaja tms. tai se, johon tauti tms. tarttuu. | T. tauti jkhun. Potilas t:ti lavantaudin koko perheeseensä. T. basilleja jhk. T. syöpäläisiä vierustoveriinsa. — Jnk taudin t:tama ihminen, eläin, kasvi. T:ettu [par. tartunnan saanut] henkilö, haava. Yksikin suussa oleva mätähammas voi t. toiset. Hapan maito t:taa tuoreen. — Tartunta-aineen joutumisesta elottomaan aineeseen tms. par. saastuttaa. | Tartuntatautia sairastava t:taa helposti huoneensa ilman. T:etun [par. saastuneen] ravinnon nauttiminen on vaarallista. — *Kuv.* T:ti iloisuutensa muihinkin. T:ti oppilaihinsa suomalaisuuden harrastuksen. Pakinan t:tava huumori. Nauraa t:tavasti.

tartuttaj|a[16] *tek.* Syöpäläiset ovat vaarallisia tautien t:ia.

tartuttamis- = tartutus-.

tartutus[64] *teonn.* Taudin t. koe-eläimiin. **-kyky** *s.* Taudinaiheuttajan t. eli virulenssi. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* T. bakteerikanta. **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.*

taru[1] *s.* **1.** jumalia, yliluonnollisia olentoja tai tapahtumia tms. käsittelevä, sadunomainen ja uskomuksellinen, us. etiologinen kertomus; myytti; vrt. tarina, satu. | Etiologinen t. T:t maailman ja ihmisen synnystä. — Muinaistaruista. | Olympian kisojen alkuperä peittyy t:jen hämärään. T:jen aikaan kuuluva tapahtuma. — *Yhd.* eläin-, jumalais-, lohikäärme-, luomis-, luonnon-, pyhimys-, sankari-, synty-t.; kansan-, muinais-, perimät. **2.** laajemmin ja *kuv.* **a.** satu, kuvitelma. | Kaunis kuin t:n prinsessa. Kaikki oli kuin ihanaa t:a, mutta kuitenkin totta. Todellisuus on usein t:a ihmeellisempi. — Korostamassa asian, puheen tms. paikkansapitämättömyyttä, valheellisuutta. | Koko juttu on pelkkää t:a. — *Yhd.* lastent. **b.** jkn tai jnk elämästä, kohtaloista, vaiheista. | A:n elämän t. päättyi hirsipuussa. Laiva sai niin pahan osuman, että sen t. oli lopussa. Esine, jolla on oma pitkä t:nsa. — *Yhd.* elämän-, lemment.

taru|aihe *s.* Vanhaan t:aiheeseen pohjautuva runoelma. **-aiheinen** *a.* T. runoelma, draama. **-|aika** *s.* Kreikan t:ajan sankarit. **-aines** *s.* Väinämöis-runosto sisältää paljon t:ta. **-eläi|n** *s.* (vain) taru(i)ssa esiintyvä eläin, satueläin. | Lohikäärmeillä ja muilla t:millä koristeltu kuvakudos. **-hahmo** *s.* vrt. seur. **-henkilö** *s.* (vain) taru(i)ssa esiintyvä henkilö; vrt. historiallinen henkilö. | Medeia, kreikkalainen t. **-hirviö** *s.* vrt. tarueläin. **-hohteinen, -hohtoinen** *a.* = tarunhohteinen, -hohtoinen. **-kansa** *s.* vrt. taruhenkilö. | Faiaakit, kreikkalainen t. **-kuningas** *s.* vrt. taruhenkilö. **-linna** *s.* Mielikuvituksen luomat onnen t:t. **-lintu** *s.* vrt. tarueläin.

tarulli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* (vain) taru(i)ssa esiintyvä, taruun tai taruihin kuuluva, perustuva tai liittyvä, tarunomainen, myytillinen, taru-. | T. olento. Kalevalassa esiintyvät t:set nimet. Vanhan testamentin t. värikkyys. Kiistakysymys, ovatko vanhat runomme perusluonteeltaan t:sia vai historiallisia.

taru|maa *s.* (vain) taru(i)ssa esiintyvä maa, tarunomainen maa, satumaa. | Runo, joka vie lukijansa t:maille. Intia väikkyy mielessämme sadunomaisena t:maana. **-maailma** *s.* (vain) taruissa esiintyvä maailma, tarun, tarujen maailma; tarunomainen maailma. | Ossianin kelttiläinen t. Muinaissuomalainen taru- ja jumalaismaailma. T:n kuningas. — Vähän-Aasian t:n lumoissa oleva matkailija. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* satumainen. **1.** tarua muistuttava, tarun-, sadunomainen. | Puut näyttivät kuutamossa t:silta. T. sankari. Ensimmäisen ristiretken tapahtumat ovat puoliksi t:sia; varmoja tietoja niistä ei ole säilynyt. **2.** mielikuvituksellinen, ihmeellinen, huimaava, uskomaton, tavaton, fantastinen. | Intian t:set aarteet. Ansaitsi t:sia summia. Elintarvikkeista maksettiin t:sia hintoja. Myydä t:sen halvalla. T:sen nopea kehitys. Lope de Vegan t:suutta lähentelevä tuotteliaisuus.

tarun|hohteinen *a.* Muinaiset, t:hohteiset ajat. **-hohtoinen** *a.* **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tarua muistuttava; (vain) taru(i)ssa esiintyvä, taruun, taruihin kuuluva, taru(i)lle ominainen, tarumainen, taruperäinen, myytillinen. | T. kertomus. Sodan t:set vaiheet. T. viehätys. Sotasankari, jonka kuvaan on tarttunut paljon t:sta. T. henkilö, olento. Kalevalan t:suus. — *Harv.* mielikuvituksellinen, satumainen, fantastinen. | A:n t. rikkaus. **-sekainen** *a.* T. kertomus.

taru|olento *s.* (vain) taru(i)ssa esiintyvä olento, tarunomainen olento. | Satyyrit, kentaurit ym. t:olennot. **-opilli|nen** *a.* vrt. seur. | A. tutki muinaisrunoja t:selta kannalta. **-oppi** *s.* mytologia (2). **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* taruun tai taruihin pohjautuva, tarunomainen, myytillinen. | Paikallistarinoita on sekä historiallisia että t:siä. T. henkilö, olento. **-piiri** *s.* Kreon oli Theban t:in kuuluva kreikkalainen tarusankari. **-sankari** *s.* (vain) taru(i)ssa esiintyvä sankari, tarunomainen sankari. **-sikermä** *s.*

tarusto[2] *koll.s.* Kreikkalainen, Intian t. T:n ja historiallisten tietojen perusteella voidaan päätellä, että - -. T.E. Lawrencen ympärille punoutunut t. — *Yhd.* eläin-, jumalais-, sankari-, viikinkit.

tarutoisinto *s.*

tarva|s[60] *s. vanh.* ja *kansanr.* villi härkä; myös epämääräisemmin mahdollisesti hirven sukuisesta eläimestä. | - - pohjola porolla kynti, / etelä emähevolla, / takalappi t:halla KAL. En ole pyytä pyytämässä, / t:sta tavottamassa LEINO.

tar|ve[78*] *s.*; tarpeeksi, tarpeen ks. myös erikseen; vrt. tarvis.

I. 1. a. tila, että jku tai jk tarvitsee, kaipaa jtak, ei tule toimeen (tai tulee huonosti toimeen) ilman jtak; tila tai seikka, joka ilmenee tai koetaan jnk välttämättömän, tarpeellisen, halutun, toivotun tms. (tiedostettuna tai tiedostamattomana) puutteena, jota pyritään poistamaan; sellaisen tunto. | Ihmisen fyysilliset, aineelliset, henkiset, uskonnolliset t:peet. Ruumiin, sielun t:peet. Dynaamisen psykologian mukaan t:peet ovat sielullisten tapahtumien takana ja kaiken toiminnan pohjana olevia voimia. Pyrkimykset päämäärää kohti ihminen kokee t:peina. Ruoan, rasvan, juomisen, unen, asunnon, työvoiman t. Katoalueilla oli suuri leivän t. ja puute muustakin välttämättömästä. Tilapäinen rahan t. Levon, hoidon t. Lapsen hellyyden t. Uusien teiden t. Laitos, jonka t. [= tarpeellisuus] on ilmeinen. Opettajien t. kasvaa paljon lähivuosina. Sairaaloiden hoitopaikkojen t. Postitoimipaikkojen lisäämisen t. Eri kansankerrosten sivistyksen t. Ihmisen luontainen pätemisen t. Sisäinen totuuden t. Häntä vaivaa tärkeyden t. — Kasvien ravinnon, veden t. Pellon kosteuden t. — Pakottava, välttämätön, kuviteltu t. Oma t. ensimmäinen, kylän t. takimmainen SL. Onko t. [= tarvitaanko] tarpojata, / puun pitkän pitelijätä? KAL. — T:peen. t:peiden tyydyttäminen. Tuotanto ei riittänyt tyydyttämään t:vetta. Nykyhetken t:vetta vastaava määrä autoja. Pitkäaikaista t:vetta varten suunniteltu rakennus. Hevosia kasvatettiin sekä omaa t:vetta varten että myytäväksi. Kirja, joka täyttää todellisen, kauan tunnetun t:peen. — Myi rahan t:peessa kellonsa. Keino, johon turvaudutaan vain äärimmäisessä t:peessa. Rahat riittivät kipeimpään t:peeseen. Suurimpaan t:peeseen saatiin apua naapurista. Tämä riittänee ensi t:peeseen. Nyt olisi ryyppy hyvään t:peeseen 'olisi hyvä jos saisi ryypyn'. Turkki on pakkasella hyvään t:peeseen. Apu tuli kipeään t:peeseen. A:n ammattitaito tuli hyvään t:peeseen uudessakin toimessa.

b. jnk tarpeen aiheuttama tunne; halu, sisäinen pakko jnk tarpeen tyydyttämiseen. | Tuntea t:vetta tehdä jtak. T. miellyttää rakastettuaan. T. uskoutua jklle. Sisäinen t. opiskeluun. Sairaalloisen tiheä t. tyhjentää virtsarakkonsa. — *Yhd.* eristäytymis-, esiintymis-, luomis-, suojelemis-, toiminta-, tunnustamis-, tunnustus-, työskentelyt.; ulostamis-, ulostus-, vedenheitto-, virtsaamist.

c. *harv.* ulkonaisten olosuhteiden aiheuttamasta tarpeellisuudesta, välttämättömyydestä. | - - valitusta [ei] ole t. [= tarpeellista, tarvis] tehdä minkään määräajan kuluessa LK.

d. ed:iin liittyvissä (ainakin jossain määrin) kiteytyneissä sanonnoissa. — *olla (jnk) tarpeessa* olla (jnk) puutteessa, tarvita jtak. | Auttaa t:peessa olevia. Kipeimmässä t:peessa olevat asunnonhakijat. Olla ravinnon, unen, avun, rohkaisun t:peessa. En ole neuvojesi t:peessa. Parantolahoidon t:peessa oleva potilas. Pesun t:peessa oleva paita. Korjauksen t:peessa oleva rakennus. Kastelun t:peessa oleva kasvitarha. Asia on vielä lisäselvityksen t:peessa. — *olla tarpeeseen* tav:mmin olla tarpeen. | Taimien jälki-istutukset ovat melkein aina t:peeseen. - - suomalainen sisu - - lienee t:peeseen AK. — *tulla tarpeeseen* (harv.) olla tarpeen. | Ajojahti, jossa koko hänen vikkelyytensä tuli t:peeseen. — *mikäli* (jos, kun tms.) *tarve vaatii, tarpeen vaatiessa, tarpeen tullen* mikäli (jos jne.) on tarpeen, tarpeellista, jos tarvitaan, tarvittaessa. | Tulen, jos t. vaatii. Lainaa nostettiin vain sitä mukaa kuin t. vaati. Pyhäpäivänäkään ei ole jätettävä tekemättä sitä, mitä kristillinen rakkaus ja välttämätön t. vaatii. Ken voi kieltää - - lähestymästä kylienkin nurkkia, tuolloin tällöin, aina kuinka t:peet vaativat? KIVI. Lääke, jota otetaan vain t:peen vaatiessa. T:peen vaatiessa pysähtyvä juna. Osasi t:peen tullen olla ankarakin. Piti kirveen varalta mukanaan, jos t. tulisi. — *tarpeen vaatima* tarpeellinen, aiheellinen, asian vaatima, tarvittava. | Tosi t:peen vaatima uudistus. Ryhtyä t:peen vaatimiin toimenpiteisiin. — *tarpeen mukaan, tarvetta myöten* sen mukaan kuin tarvitaan. | Ylimääräisiä yhtiökokouksia voidaan pitää t:peen mukaan. Yleinen talvitie on t:peen mukaan viitoitettava. Palveluskuntaa otettiin lisää aina t:vetta myöten. — *tarpeen varalta,* (harv.) *varalle.* Otti pyssyn mukaan t:peen varalta 'siltä varalta että sitä tarvittaisiin'. - - päätettiin lähettää t:peen varalle joukko miehiä - - avuksi ALKIO. — *tarpeetta* ilman aihetta, pakkoa; aiheetta, syyttä, suotta, tarpeettomasti. | Henkilökuntaa lisättiin aivan t:peetta. Tuleekin syyttä t:peetta tärväämään ja parjaamaan toisen kelloa PÄIVÄR. - - suotta lähtisi sotahan, / t:pehetta tappelohon KAL.

2. seikka, johon jtak tarvitaan, tarkoitus, käyttö, tehtävä. | Satunnaisiin t:peisiin varattu rahamäärä. Monenlaisia t:peita palveleva kone. Sodan t:peita varten suunniteltu lentokone. Seura sai t:peisiinsa valtiolta vuosittaisen määrärahan. Itsestään kuolleen - - eläimen rasva käytettäköön kaikkinaisiin t:peisiin; mutta älkää sitä syökö VT. Maan pakkolunastus yleiseen t:peeseen. Lippi tehtiin kutakin t:vetta varten erikseen. — *jkn, jnk tarpeeksi, tarpeiksi* jkn, jnk tarpeita varten, käyttöön. | Armeijan t:peiksi varatut hevoset. Meillä on ruokaa toistenkin t:peiksi. Laskuoppi, koulujen t:peeksi toimittanut N. N. Tiiliä tehtiin sekä omaksi t:peeksi että myytäväksi. Osasi omiksi t:peikseen suutaroidakin. Harrasti musiikkia vain omiksi t:peikseen.

II. 1. a. asia, jota ilman jku ei voi olla, tulla toimeen; se mikä on jklle tai jllek tarpeellinen tai välttämätön; välttämättömyys. | Syöminen ym. t:peet. Tupakoimisesta on tullut hänelle suorastaan t. — Ravinto ja muut elämisen t:peet. Hän t:pehemme lahjoittaa / ja murheen meistä kantaa VK. **b.** määrästä, joka jnk tar-

peen tyydyttämiseen, jhk tarvitaan. | Pilautuvaa ruokaa kannattaa ostaa vain päivän t. kerrallaan. Osti kerralla koko vuoden t:peen kauroja. Kattonaulojen t. neliömetriä kohti. Suurin osa koko maailman jalokivien t:peesta saadaan huuhtomalla jokisorasta. Lapsen päivittäinen unen t. Viljaa oli yli oman t:peen. Halukkaita ilmoittautui yli t:peenkin. Ei kannata rehkiä yli t:peen 'enempää kuin on tarpeellista'. Demokratia ei saa käyttää pakkoa yli t:peen U.KEKKONEN. — *saada jstak tarpeensa* saada jstak tarpeekseen, kyllikseen; ikävystyä jhk. | Sain t:peeni koko puuhasta. Lapset saivat pian t:peensa leikkimisestä.

2. *mon.*, vars. *vanh.* esineistä tai aineksista, joita jhk tarvitaan, joista jtak tehdään, jotka kuuluvat jkn tai jnk varusteisiin; tav. par. tarvikkeet, tarveaineet, välineet, varusteet. | Tilaajan t:peista tehty puku. Pöytään tuodaan lautaset, lusikat ym. t:peet. Maalit, siveltimet ym. maalarin t:peet. Verhotankoja renkaineen ja muine t:peineen. — *Koll.* - - oli kiire saada halkoja, heiniä ynnä muuta t:vetta koko talven ajaksi kasaan ajetuksi KATAJA. — *Yhd.* tyköt:peet; muita ks. tarvike-sanan kohdalta.

III. us. *kiert.* ulostamisesta (ja virtsaamisesta): tarpeenteko; myös *konkr.* ulosteista (ja virtsasta). | Olla, käydä t:peellaan. Viedä koira t:peelleen. Toimittaa luonnollista t:vetta(an), luonnolliset t:peensa. Tehdä t:peensa. Iso, pieni t. Sairas teki sänkyyn molemmat t:peensa. Punataudissa tulee t:peen mukana verta. Peräsuolen katarrissa t. on useimmiten kovaa.

IV. *yhd.* Asunnon-, avun-, energian-, hapen-, hiilen-, ilman-, kahvin-, kalan-, kumin-, kuparin-, levon-, lihan-, liikunnon-, luoton-, lämmön-, maan-, maidon-, paperin-, polttoaineen-, puun-, pääoman-, rahan-, rasvan-, ravinnon-, rehun-, sokerin-, suolan-, sähkön-, tavaran-, teräksen-, tilan-, toiminnan-, työvoiman-, unen-, vaihtelun-, valon-, veden-, viljan-, vitamiinin-, voiman-, öljynt.; ammus-, siemen-, vakuutus-, valkuais-, virkamiest.; koti-, kulutus-, käyttöt.; elin-, elämänt.; kulttuuri-, sivistys-, ylellisyyst.; arki-, erikois-, hätä-, nyky-, paikallis-, perus-, tilapäis-, yhteist.; maksimi-, normaalit.; kuukausi-, vuosit.

tarveaine *s.* tarveaines, tarvisaine; vrt. tarvike. **1.** jssak työssä, jtak valmistettaessa tarvittavista aineista; vrt. raaka-aine. | Ryijyn t:et maksoivat 12 000 mk. Kirjansitojan työkalut ja t:et. Urakoitsijan omilla t:illaan suorittama maalaustyö. Käyttää työssä parasta mahdollista t:tta. **2.** jklle tai jllek (välttämättömän) tarpeellinen aine. | Leipä, voi ym. t:et. Lasi on kulttuuri-ihmiselle välttämätön t. **-kustannukset** *s. mon.* Rakennuksen työ- ja t. **-luettelo** *s.*

tarveaine|s *s.* = tarveaine. | Myytävänä t:ksia onkia varten. — Linnoituksen varustaminen t:ksilla.

tarveaine|tili *s.* **-varasto** *s.*

tarve|-esine *s.* tarpeellinen esine, tarvekalu, -kapine, tarvisesine, käyttöesine; vrt. koriste-, taide-, ylellisyysesine. **-kalu** *s.* = ed. **-kalusto** *s.* vrt. ed **-kapine** *s.* = tarve-esine. **-pakko, -pakotus** *s. lääk.* ulostamispakko. **-pisto** *s. käs.* = nyötypisto. **-puu** *s.* muu kuin polttopuuksi käytetty puu(tavara); us. *mon.* = tarvis-, kalupuu. | [Tila] saa tarve- ja polttopuunsa omalta maalta. Tammea käytetään laivanrakennukseen, huonekaluihin ym. t:na. Ajokalujen t:t kuivattiin tuvassa. **-rah|a** *s.* (pienehköihin) tarkemmin erittelemättömiin tarpeisiin, sekalaisiin kuluihin varattu tai käytetty raha(summa). | Nyt sai leipäainetta kotiväelle ja jäi vielä matkaakin varten yllin kyllin t:aa KATAJA. Virastojen t:oja on korotettu puhelinkulujen lisääntymisen vuoksi.

tarves[67*] *s. murt.* tarvis. | T. on härällä häntää, jos ei ennen niin kesällä SL. — T. on talossa vaimo, vaikka vettä keittäkähän SL.

tarvetavara *s.*, tav. *mon.* tarve-esineistä, tarvikkeista. | Työkalut, astiat, huonekalut ym. t:t. Jauhot, suola, mausteet ym. keittiötaloudessa välttämäton t.

tarvik|e[78*] *s.*, tav. *mon.* jnk valmistamiseen, aikaansaamiseen, kunnossapitoon tms. tarvittavista aineksista (esineistä tai aineista), harvemmin jnk työn suorittamiseen tarvittavista välineistä (työkaluista ym.); joskus laajemmin yl. jokapäiväisessä elämässä tarpeellisista esineistä tai aineista, tarve-esineistä, -aineista, *(tal.)* aineellisista hyödykkeistä. | Ruoanlaittoon tarvittavat välineet ja t:keet. Pitojen valmistamisessa välttämättömät t:keet. Pioneeritöissä tarvittavat välineet (erilaiset työkalut ja koneet) ja t:keet (piikkilanka, naulat, laudat, räjähdysaineet ym.). Radion rakentamiseen tarpeelliset t:keet. Ensiluokkaisista t:keista tehty puku. Sähköalan t:keita valmistava tehdas. Liike, joka myy maalarin ja rakennusalan t:keita. — Kello on nykyään jokaiselle välttämätön t. — Esim. leipä, maito ja polttokaasu ovat kotitaloudessa t:keita, mutta myyjän hallussa tavaroita. — *Erik.* jnk laitteen lisävaruste, varustin, kaluste, armatuuri. | Verhotangon renkaat ja muut t:keet. Valjaiden osia ja t:keita. — *Yhd.* ampuma-, ilotulitus-, kirjoitus-, kokeilu-, maalaus-, matka-, metsästys-, ompelu-, paikkaus-, pesu-, piirustus-, pukeutumis-, rakennus-, sidonta-, siivous-, työ-, urheilu-, vaatetus-, valokuvaust.; elin-, sota-, taloust.; auto-, kone-, puhelin-, radio-, sähköt.; konttori-, koulu-, pioneeri-, ravintola-, sairaalat.; lääke-, maali-, nahka-, ruoka-, sidet.; kulutus-, tuotantot.; ammatti-, maalarint.; erikois-, lisä-, täydennys-, välttämättömyyst.

tarvike|aine *s.* tarve-aine. **-puu** *s. metsät.* kaikenlaisten käyttöesineiden valmistuksessa käytettävä puu(tavara). **-tilaus** *s.* **-varasto** *s.*

tarvikkeisto[1] *koll.s. harv.* < tarvike. | Talouspäällikön on huolehdittava, että käytössä oleva t. on kunnossa.

tarvis *s. vaill.* (*murt.* tarves) vain yks. nom. ja partit., us. adv:n tavoin. **1.** s:sta käyttöä: tarve. **a.** vrt. tarve I. | Apua tuli vasta sitten, kun kipein t. oli jo ohi. Tavaran t. ja kysyntä. Ruista viljeltiin vain omaa t:ta varten. Minulla on kova rahan t., t. rahasta 'tarvitsen kipeästi rahaa'. Kävi kysymässä, olisiko talossa työmie-

hen t:ta. Jos sinulle tulee avun t., niin käänny vain puoleeni. Kun tulevi ruoan t., / syöä mielesi tekevi KAL. Mikä t. on saanut sinut lähtemään kaupunkiin? Laivoja ei rakennettu, koska ei ollut t:ta kulkea vesitse. — Menen, jos t. vaatii. — Tuntea t:ta tehdä jtak. **b.** vrt. tarve II.1.b. | Talon vuotuinen viljan t. Väkirehujen t. lehmää kohti. **c.** *yhd.* Rahan-, viljant.; ilmaisut. **2.** adv:n tavoin. | Jklla, jkn on t. jtak 'jku tarvitsee jtak, jklle on jk tarpeen'. Kyllä onkin rahan t.! Talossa oli kipeästi t. lisätyöväkeä. Jospa noita [rukiita] jonkin verran möisikin, olisiko paljonkin t.? AHO. - - on t. sampoa uutta ja t. soittoa taas! LEINO. — Jkn on t. [= tarpeellista, välttämätöntä, syytä, tarpeen] tehdä jtak. Olisi kovin t. saada uusi kesäpuku. Ei sinun ole pakko eikä t. tulla, ellet halua. Hänen ei ole t. tietää enempää. Tuskin lienee t. mainita, että - -. Oliko t. särkeä hyvä kello?

tarvis|aine *s.* tarveaine. | Veneen t:aineet. — Leipä, maito ym. t:aineet. **-esine** *s.* tarve-esine. **-kalu** *s.* tarvekalu. **-pu|u** *s.* jnk esineen valmistamiseen tarvittava, varattu tai sopiva puu, kalu-, veistopuu; myös laajemmin: tarvepuu. | Tuvan orsilla kuivumassa olevat t:ut. Reen t:ut. Venemestari pani metsiä kulkiessaan tarkoin muistiin, missä oli tavannut sopivia t:ita. Matti vuoleskelee kirvesvartta, ojentelee ja sihtailee t:utaan KARHUM. — Taloa rakennettaessa saatiin t. omasta metsästä. — *Kuv.* - - valtuustojen ja puoluehallitusten jäsenet voivat olla hyvinkin hyödyllisiä t:ita uutta ja meille rakkaampaa maailmanjärjestystä luotaessa LEINO.

tarvi|ta[31] *v.* **1. a.** olla jnk tarpeessa, puutteessa; olla toimeen tulematta tai tulla huonosti toimeen ilman jtak; us. *syn.* kaivata, (ei henkilösubj:n ohella:) vaatia. | T. ruokaa, rahaa, apua, lepoa, hoitoa, neuvoja. T. apulaista, auttajaa. Älä heitä pulloa pois, saatat sitä vielä t. En voi lainata kirjaani, t:tsen sitä itse. Ruokaa ei pidä valmistaa enempää kuin kerralla t:taan. Ota kaikkea mitä t:tset. Lääkäriä t:tessanne soittakaa puhelimeen 008. Eivät terveet t:tse parantajaa, vaan sairaat UT. T:tsemme työhön kaksi miestä lisää. Vuolemiseen t:taan puukkoa 'on tarpeen puukko'. Työ, johon t:taan ammattimiestä. Mies, jota on t:ttu ja t:taan monenlaisissa kunnallisissa tehtävissä. Talossa t:ttaisiin jo nuorempaa isäntää. Kaipa sellaisiakin ihmisiä maailmassa t:taan. Sinua ei täällä t:ta, us. 'olet täällä liikaa, läsnäolosi ei ole suotavaa'. Joka lakkaa lainaa t:tsemasta, voi sanoa lainan irti. Valmisti t:tsemansa välineet itse. Ihmisen päivässä t:tsema kalorimäärä. Arvioida, paljonko sementtiä rakennukseen t:taan. Tukikeppejä t:taan yksi kutakin tainta kohti. T:tsin koko taitoni kokeesta selviytyäkseni. Ei paljon t:nnut humaltuakseen. Teko, johon t:taan rohkeutta. Tottelematon lapsi t:tsee vitsaa. Selkäänsä [= selkäsaunan] hän t:tsisi. Nyt t:ttaisiin sadetta 'olisi sade tarpeen'. Tulen heti kun t:taan 'on tarpeellista'. T:taanko enää lisää todisteita! Oli mies paikallaan, kun niin t:ttiin. Jos t:taan [= on tarpeellista], on käytettävä pakkokeinojakin. Potilas t:tsi kuukausia toipuakseen 'potilaan toipumiseen kului kuukausia'. — T:taan vain yksi epäonnistuminen, ja koko suunnitelma on pilalla 'yksi epäonnistuminen riittää saattamaan koko suunnitelman pilalle'. Enempää ei t:ttu — koko sali räjähti nauruun. Siemenen itämiseen t:taan kosteutta 'on kosteus tarpeen'. — Taloudessa t:ttava [= tarpeellinen] esine. — Huonekasvit t:tsevat hoitoa menestyäkseen. Punajuuri ei t:tse pitkää kasvukautta. Pellon t:tsema lannoitemäärä. Harventamista t:tseva metsikkö. Sukkani t:tsevat parsimista. Navetta t:tsisi uuden katon. Autotalli t:tsee leveän oven 'autotallissa on tarpeen leveä ovi'. Suunnitelma t:tsee vielä aikaa lopullisesti valmistuakseen. Väite, joka ei perusteluja t:tse. — *tarvitseva* (a., tav. s:sesti) tarpeessa, puutteessa oleva, tarvitsevainen. | Auta köyhiä ja muita t:tsevia. Jakaa ruokaa t:tseville. Älä kiellä t:tsevalta hyvää, milloin sitä tehdä voit VT. — *tarvi|ttava* (a.) -ttavasti (adv.) tarpeen mukainen, tarpeellinen, asianmukainen, riittävä, sopiva, vaadittu. | Rakennustöihin ryhdytään heti, kun t:ttava tontti on saatu hankituksi. Komeroissa pitää olla t:ttavat tilat ruoka-astioillekin. Laina-anomukseen on liitettävä t:tava selvitys taloudellisesta tilasta. Maatila t:ttavine rakennuksineen. Ulkomaan valuuttaa ei ole t:ttavasti [= tarvittavassa määrin, riittävästi] käytettävissä. T:ttavan painoinen, kokoinen. — *tarvittaessa* tarpeen vaatiessa, tarpeen tullen. | T:ttaessa pysähtyvä juna. Saattoi t:ttaessa kirotakin.

b. †; ks. 2. | T:tsenko [→ tarvitseeko minun] tulla heti? Et sinä [→ ei sinun] t:tse minun takiani kärsiä. Luuli t:tsevansa [→ että hänen tarvitsee] auttaa. Jos petrolia välttämättä t:taan [→ tarvitsee] käyttää, on sitä - -. Jos t:tsette [→ tunnette tarvetta] nauraa, menkää katsomaan tätä elokuvaa. — Vihollista ette [→ teidän ei] t:tse pelätä. Nuorison takia emme [→ meidän ei] t:tse olla toivottomia. Selkäänsä tuollaiset t:tsisivat [→ tuollaisten tarvitsisi] saada. Et [→ sinun ei] t:nnut kuin hiukan horjahdella, niin heti oli poliisi kimpussa.

2. *yksipers.* tav. kielt. yhteyksissä. **a.** ilmaisemassa, että jkn tai jnk on välttämätöntä, pakko tehdä jtak. | Sinun ei t:tse lähteä, ellet halua. Kauniin tytön ei t:tse jäädä ilman seuraa. Kun ostatte turkin, teidän ei t:tse palella pakkasillakaan. Pääsin naapurin autossa, niin ettei t:nnut kävellä. Puhetta ei t:nnut kääntää, koska kaikki osasivat ruotsia. Ei t:nne sanoakaan, että - -. Nälkäisiä vieraita ei t:nnut kahdesti aterialle pyytää. Ei toimeentulo loistavaakaan ollut, muttei t:nnut nälkääkään nähdä. Onneksi minun tuskin enää t:tsee elää sitä aikaa. Oppilaita ei ole t:nnut kertaakaan rangaista. Oven ei välttämättä t:tse olla puuta. Ankaran rehupulan takia on t:nnut vähentää karjaa. Talo t:tsisi saada valmiiksi ennen talven tuloa T:tsiko sinun taas juoda itsesi humalaan! Mitäs t:tsi mennä [= pakkoko oli mennä, mitäs menit, oma syysi kun menit] isompaasi kiusaamaan! — *Kans.* I inf:n pitemmän muodon ohella. | Kohta se sen sanoo,

ei t:tse pyytääksenikään AHO. - - tarttee [= tarvitsee] ottaaksenne [= olkaa hyvä ja ottakaa] tota kaakkuakin M.RAPOLA. — *Erik.* ilmaisemassa, että asia puhujan mielestä ei välttämättä, ilman muuta ole (tai harvemmin: välttämättä on) niin kuin sanotaan. | Pikku kivun ei t:tse merkitä mitään vakavaa. Isän ei t:tse tietää asiasta mitään. Ei hänen t:tse olla huono ihminen, vaikka hän juokin. Kirjoittaja panee A:n tilille kuvitelmia, joita tällä ei lainkaan ole t:nnut olla. Vaikka pilveileekin, ei silti t:tse tulla sadetta. | "Vai niin, pojat — ja missä se ruumis on?" — "Ei sen vielä ruumis t:tse olla — kuka piru sen on sanonut ennen kuin lääkäri on käynyt" SILL. Varkaalla on t:nnut olla apureita, muuten ei varkaus ole onnistunut.

b. ilmaisemassa, että jkn tai jnk on tarpeellista, syytä, aihetta, kohtuullista tehdä jtak; kannattaa, sietää. | Täällä sinun ei t:tse pelätä mitään. Enempää minun ei t:tse asiasta tietääkään. Asiaa ei t:nne tarkemmin selittää. Ei noin selvää asiaa t:tse kysyäkään. Ruumiinavausta ei katsottu t:tsevan suorittaa. Voimme mennä jalan t:tsematta pelätä myöhästymistä. Ei hänen silti olisi t:nnut suuttua. — Suunnitelmaa t:tsee vielä harkita. Vuodevaatteita t:tsee usein tuulettaa. T:tsisi olla isompaa tekstiä, että näkisi selvästi. Ei niin hyvä, kuin t:tsisi olla. T:tsisi minunkin saada uusi asunto. Selkäänsä tuollaisten t:tsisi saada! T:tsisi tästä jo lähteä kotiin. — Ei t:tse [= kannata, hyödytä, toimita, saa] luullakaan, että suostun. Koski on niin kivikkoinen, ettei veneellä laskemista t:tse [= voi] ajatellakaan. Jos pellon lannoitus on laiminlyöty, ei t:tse [= on turhaa, ei voi] odottaa hyvää satoa. — ***tarvitsee vain*** tai *ainoastaan, ei tarvitse (muuta) kuin* riittää että, ei ole tarpeellista tehdä muuta kuin. | Sinun t:tsee vain soittaa, niin tulen heti. Koomikon ei t:nnut muuta kuin näyttäytyä, niin yleisö räjähti nauramaan.

tarvitsematon[57] *kielt.a.* < ed. **1.** *akt.* Apua t. henkilö. **2.** *pass.* Eläinten ravinnoksi käytetään paljon muuhun t:ta jätettä tai ruokaa.

tarvitsevai|nen[63] *a.*, vars. *vanh.* ja *ylät.* tarvitseva. | Auttaa t:sia lähimmäisiään. — Tav. *s:sesti.* Ylijäämä annettiin ilmaiseksi t:sille. T:sten altis auttaja.

tarvitsij|a[14] *tek.* < tarvita. | Tuotteet joutuvat kaupan välityksellä t:oille. Pankit lainaavat rahaa t:oille. Autojen t:at. — *Yhd.* asunnon-, avun-, luoton-, maan-, virran-, öljynt.

tarvoin[56*] *s.* pitkähkö, kiekko- tai sarvipäinen salko tai sauva, jolla vettä polskuttelemalla ajetaan kaloja pyydykseen (vars. nuotanperään), porkka.

tarvonta[15*] *teonn.* < tarpoa. | Kullervo, Kalervon poika, / meni nuotan t:han KAL. **-kalastus** *s.* **-pyynti** *s.*

tasa[10] *a. vaill.* (tasan, tasassa, tasoissa, tasalla, tasoilla, tasalleen ks. erikseen) vrt. tasainen. **1.** jossa kaikki on samassa tasossa; jnk kanssa samassa tasossa, samalla tasolla, korkeudella oleva. | T:ksi tahdoitte maan: valot korkeat vaipui M.KUUSI. - - isä poikansa omansa / löi t:ksi tanterehen LEINO. Ken teistä ylös tavoitti, / - - / sen te tanteren t:ksi / maahan löitte maan madoksi E.EEROLA. **2.** lukumäärästä (tav. ⌣): tarkka, täsmällinen, "jämtti". | - - t. tusina omia lippuja omien parkkien kahveleissa läiskämässä KILPI.

tasa-|aikainen *a. harv.*, vars. *fys.* -aikaisesti *adv.* -aikaisuus *omin.* isokroninen. **-ainei|nen** *a.* -suus *omin.* aineeltaan tasalaatuinen, homogeeninen. | T. seos, massa. Betonia ei voi koskaan saada täysin t:seksi.

tasaaj|a[10] *tek.* < tasata; vrt. tasoittaja. **1.** < tasata A. | Pihamaan t. — *Erik.* **a.** *sot.* latupartion mies, joka tasoittaa avaajan hiihtämää latua. **b.** *puut.* työntekijä, joka katkoo sahatavaran määrämittaiseksi. **c.** *tekn.* kompensaattori. | Kellon käynnin t. Radiovastaanottimen säätölaitteisiin luettava häipymisen t. Massavoiman t:illa varustettu kampiakseli. — *Yhd.* lämmön-, paineen-, vedent.; kaksois-, vaihet. **d.** Viljavarastot viljan myynnin t:ina. Välityöt ovat tarpeellisia sesonkivaihtelujen t:ina. **2.** < tasata B. **a.** henkilöistä, jotka jakavat (tasan) jtak keskenään. | - - oli siinä tavaran [= perinnön] t:ia tarpeeksi koolla E.JAAKKOLA. **b.** *harv.* päiväntasaajasta. | Matka t:alta navalle on 10 000 km. - - alkuasukkaat eivät malta erota [villalakista] täällä t:ankaan alla *I.K.INHA. **3.** *sot. vanh.* = tasain.

tasaajalaite *s.* Kellon käynnin t.

tasaamaton[57] *kielt.a.* < tasata. | Uudistalon vielä t. pihamaa. T. paine.

tasaamis- = tasaus-.

tasaan *postp.* ja *adv.* ks. tasassa.

tasaannutta|a[2*] *fakt.v.* < seur. | Vauhtipyörä on varustettu vastapainolla käynnin t:miseksi.

tasaan|tua[1*] *v.* (*rinn.* tasautua) tulla tasaise(mma)ksi; vrt. tasoittua.

I. pinnasta, pinnan epätasaisuuksista: tasoittua, siletä. | Jyrättäessä pelto t:tuu. Aallokko t:tui tuulen heiketessä. — Merta kohden maa alenee ja t:tuu. — Otsan rypyt t:tuivat ja kasvoille levisi hymy. Tiessä olleet kuopat ja kohoamat ovat t:tuneet. Vuoristojen t:tuminen rapautumisen johdosta.

II. yl. erojen, eroavuuksien, vaihtelujen tms. häviämisestä tai vähenemisestä, eri puolien, seikkain tms. tulemisesta jssak suhteessa toisiaan vastaaviksi, yhtäläisiksi tms. **1.** Vedenpintain kanavan sulkukammioissa t:nuttua [= asetuttua samalle korkeudelle] avataan portit. — Kun puhdas voitto lisätään debetpuolelle, niin tilin eri puolet t:tuvat 'tulevat yhtä suuriksi, tasoihin keskenään'. [Velka] t:tuisi [= korvautuisi, tulisi maksetuksi] "jouluromaanin" tekijänpalkkiolla KATAJA. — Erilaisuuksien, vastakohtien t:tuminen. Viennin ja tuonnin välinen epäsuhde on t:tumassa. Lähimpään sopivaan arvoon pyöristettäessä puoleen tai toiseen sattuneet mittavirheet t:tuvat 'tasoittuvat, eliminoivat toisensa'. Murteiden välisten erojen t:tuminen. [Kirjailijan] tyyliä haitannut kirjavuus on t:tunut. Puolueiden väliset erimielisyydet ovat melkoisesti t:tuneet. Salaojituksen johdosta pellon kosteussuhteet t:tuvat 'tulevat eri kohdissa samanlaisiksi'. Alussa

Ruotsin joukkueella oli pelissä yliote, mutta pian peli t:tui 'tuli tasaväkise(mmä)ksi'. 2. jakautua tasaisesti, samalla tavoin jhk. | Seisoa vartalon paino molemmille jaloille t:tuneena. Kustannukset t:tuvat kolmen vuoden osalle. Kansallisvarallisuus on yhä kasvanut ja ennen kaikkea suuresti t:tunut. 3. a. tulla vaihtelemattoma(mma)ksi, vakaantua, vakiintua. | Häiriytyneen sydämentoiminnan t:tuminen. Läähättävä hengitys t:tui vähitellen. Asuinhuoneen lämpötila pitäisi saada t:tumaan + 18 asteeseen. Nopeuden, paineen t:tuminen. Lasten pituuskasvu t:tuu kolmannesta ikävuodesta alkaen niin, että se on vuotta kohti jokseenkin yhtä suuri. Syksystä kovin epävakaiset ilmat ovat t:tuneet. Tilanteen t:nuttua. Rauhan tultua olot t:tuivat. Hinnat on saatu t:tumaan, niin ettei kausivaihteluja enää sanottavasti ole. Arvopaperimarkkinat ovat t:tuneet 'kiinnenneet'. b. asettua, rauhoittua, hiljetä, tyyntyä, laimeta, vaimentua tms. | Saada vikuri hevonen t:tumaan. Vanhetessaan ihminen t:tuu. Vähitellen levoton mieli t:tui ja tyyntyi. Kiihkeä väittely t:tui rauhalliseksi keskusteluksi. Raisuna alkanut ottelu t:tui pian. [Kirjailijan] ennen kuohahteleva ja särmikäs tyyli on t:tunut ja pyöristynyt. -- vähitellen heidän suhteensa t:tui arkiseksi WALTARI.

tasaantumaton[57] *kielt.a.* Sokerijuurikkaan viljely on levinneisyydeltään t:ta. Elinan ajo oli vielä t:ta, rata teki luikertelevia mutkia KIANTO.

tasa-|arvo *s.* **1.** tasa-arvoisuus. | T:arvon eli yhdenvertaisuuden aate. Naisten ja miesten t. Oikeudellinen, taloudellinen t. **2.** *liik.* pari(arvo, -kurssi). | Kurssi on t:arvoa ylempänä, alempana. Kurssi on t:arvossa 'al pari, nimellisarvoa vastaava'. **-arvoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* saman-, yhdenarvoinen. | Nainen ja mies ovat t:sia. Ruotsin yhteydessä Suomi oli t. valtakunnan vanhemman osan kanssa. Jkn t. kilpailija. Turvekoksia pidetään t:sena puuhiilen kanssa. Uudet jäsenet pääsevät t:sesti vanhempien kanssa osallisiksi osuuskunnan omaisuudesta. Ranskan suuren vallankumouksen tunnukset olivat vapaus, veljeys ja t:suus. — *Liik.* T:suus eli pariteetti. **-arvoist|aa** *v. harv.* tehdä tasa-arvoise(mma)ksi. | T:ettu yhteiskunta. **-arvoisuusperiaate** *s.* **-arvopinta** *s. fys. geol.* nivoo-, sama-arvopinta. **-arvoviiva** *s. mat.* nivoo-, sama-arvoviiva. **-asema** *s.* vars. šakkipelissä: asema, jossa tilanne on kummallekin pelaajalle yhtä edullinen. | Oli ensin häviöllä, mutta saavutti sitten t:n. Peli keskeytyi t:ssa. **-asentoi|nen** *a.* -suus *omin.* **1.** laaka-, vaaka-asentoinen. | Itä-Euroopan laaja alanko on t:sten kerroskivilajien muodostama laakio. **2.** *metsät.* T. metsikkö 'jossa puut ovat tasaisten välimatkojen päässä toisistaan'. **-asteinen** *a. mat.* T. eli homogeeninen polynomi 'polynomi, jonka kaikki jäsenet ovat samaa astetta'. **-astuja** *s.* tasakäyntiä astuva hevonen tm. nelijalkainen eläin, konkari. | Kameli on t. **-astunta** *s.* tasakäynti, passi.

tasaavasti *adv.* ks. tasata.

tasa|etäisyys *s.* Seipäät pystytetään t:etäisyydelle [= samalle etäisyydelle] toisistaan. **-haara** *s. lak.* sukuhaara suhteessaan yhtä lähellä samaa kantaa olevaan sukuhaaraan. **-haarai|nen** *a.* **1.** T. [= tasavartinen] risti. **2.** *lak.* vrt. tasahaara. | -- jos he [sivuperilliset] molemmat ovat tasapolviset ja t:set, niin olkoot kanssaperilliset LK. **-hammas** *s. el.* pinnaltaan tasainen hammas;)(lainehammas. **-harva** *a.* tasaisen harva. | T:ssa sijaitsevat tähdet. **-herkkä** *a. valok.* jonka herkkyys vastaa ihmissilmän värinherkkyyttä; vrt. kelta-, puna-, siniherkkä. | T. kuvas. **-huokoinen** *a.* tasaisesti, kauttaaltaan yhtä huokoinen. | T. leipä. **-hyppely, -hyppy, -hyppäys** *s. voim.* tasajalkahyppely, -hyppy, -hyppäys. **-ikäinen** *a.* — *Metsät.* T. metsikkö 'metsikkö, jossa puut ovat samanikäisiä';)(eri-ikäinen metsikkö.

tasail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < tasata; vrt. tasoitella. | T. pihamaata. T. tuohinauhoja tasalevyisiksi. — Kylätierasituksia oli aika ajoin t:tava. Suomalaiset ja neuvostoliittolaiset t:ivat Falunissa hiihtomestaruudet.

tasain[56] *väl.*, vars. *sot.* (< tasata) suuntaimissa ym. kulmanmittauskojeissa oleva laite, vesivaaka, jolla koje tasataan tai jolla määritetään suorien kaltevuus vaakatason suhteen. — *Yhd.* putki-, rasiat.; kaltevuus-, korkeust.

tasai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.*

I. 1. pinnasta. **a.** joka muodostaa tason, profiililtaan suora, tasopintainen;)(kupera, kovera. | T. mäen laki. T. padan, veneen pohja. Ruuvin kanta voi olla kupera tai t. Puolipallon t. ja kupera pinta. Lättäjalkaisen jalkapohja on t. Kukkurainen siemenkoppa pyyhkäistään reunoja myöten t:seksi. T:siksi pinnoiksi hiottu jalokivi. T:seksi pingotettu rummun kalvo. Päälaelta t:seksi leikattu pystytukka. Alkuaan pyöreät hirret veistettiin t:siksi. — T. [= latta-, litteä] kierre. — *Erik.* astialla (jyviä, jauhoja tms.) mitattaessa määrästä, joka ulottuu juuri reunojen tasalle;)(kukkurainen, vajaa. | T. ruokalusikallinen suolaa. Kaikki tässä keittokirjassa esitetyt mitat tarkoittavat t:sia. **b.** jossa ei ole kohoamia, kuoppia, rosoja tms., sileä, siloinen;)(epätasainen, kuoppainen, rosoinen, ryppyinen, karhea tms. | T. lattia. Höylätä kuoppainen tie t:seksi. T:seksi hakattu kivenpinta. Ladan t. jälki. Hiekkapaperilla t:seksi hiottu puupallo. Lapsen otsa on t., rypyt tulevat vasta huolten mukana. — *Erik.* maanpinnasta, tav. lisäksi: (jokseenkin) vaakasuora, laakea. | T. kenttä, tanner, pihamaa, ranta. T:sta aavikkoseutua. Lakeus oli t. kuin pöytä. T:sta tietä on ikävämpi kulkea kuin kumpuilevaa. Lanttua kasvatetaan sekä t:sella maalla että vakoharjuissa. Pelto, jota on vaikea ojittaa maan t:suuden, so. laskun puutteen vuoksi. — Viettävälappeiset katot sopivat Suomen ilmastoon paremmin kuin t:set 'vaakasuorat'. — *S:sesti.* Saavutti edelläkulkijoita t:sella, mutta jäi vastamäissä. Hiihtokilpailut pidettiin ennen t:sella, esim. jäällä, nykyään sen sijaan maastossa. — *Kuv.* Nouseva, t. tai laskeva sävelkulku.

2. reuna(viiva)sta tms. **a.** suora(viivainen);)(kaareva. | T. tai kaareva lapionkärki. Leikata saran pää t:seksi. Niskasta t:seksi leikattu körttiläismiehen tukka. **b.** ehyt, säännöllinen. |

Voileipien reunat leikataan veitsellä t:siksi. T:seksi tai pykälikkääksi leikattu hameen helma. Sahalaitainen tai t. lehden reuna.

II. 1. kauttaaltaan, joka kohdastaan jssak suhteessa (leveydeltään, paksuudeltaan, korkeudeltaan, tiheydeltään, rakenteeltaan, kokoomukseltaan tms.) samanlainen, säännöllinen. | T:sta [= tasapaksua] lankaa. T. käsiala. Haavalle levitetään t. [= tasapaksu] kerros vanua. Lannoite levitetään pellolle mahdollisimman t:sesti. T:sesti ruskettunut iho. Säännöllinen ja t. hammasrivi. Pensaat istutetaan t:seen [= säännölliseen] kaareen. Pituudeltaan ja tiheydeltään t:sta laihoa. Taimiston t:suus. T:sen kylvön edut. Haulikon osumiskuvion tulee olla t., niin ettei siinä ole läjäpäitä tai aukkoja. Neuleen tulee olla t:sta, ts. kaikkien silmukoiden yhtä suuria. - - pilvihöytöä t:sena täplikkönä kuin linnun rinnassa SILL. T. [= tasaaineinen, -laatuinen, homogeeninen] seos. Laadultaan t:sia jauhoja. T:sen hienoksi jauhettu kahvi. T:sesti kulunut kengänpohja. Öljyn pitää imeytyä t:sesti joka kohtaan. T:sesti kumpuilevaa maastoa. T:sesti joka puolelta paistunut leipä. Koko huoneen t:sesti valaiseva lamppu. T:sesti suippeneva puikko. T:sen leveää nauhaa. T:sen harmaa pinta. T:sesti jakautunut paine, kuormitus, asutus. Omaisuuden entistä t:sempi jakautuminen. T. jakautuma (tilastotieteessä) 'todennäköisyysjakautuma, jonka frekvenssifunktio on vakio'. T. [fys. = paikallisesti vakinainen] tiheys, kenttä. Sadetta on saatu t:sesti läpi kesän. Seisoa vartalon paino t:sesti molemmilla jaloilla. Opettajan ei tule kysellä yksiltä "kynttilöiltä", vaan t:sesti koko luokalta. — Iältään t:sta [= samanikäistä] joukkoa. Kyvyiltään t. koululuokka, jalkapallojoukkue. Ensiesiintyjien t:sesta parvesta erottuva lyyrikko. Emakoksi aiottu porsas valitaan suuresta ja t:sesta pahnueesta.

2. keskinäisestä samanlaisuudesta. **a.** saman-, yhdenlainen, -laatuinen, -kokoinen, -muotoinen, -pituinen tms., säännöllinen. | T:siin paloihin leikattu pitko. Liha paloitellaan t:siksi kuutioiksi. Keitinperunoiden pitäisi olla kooltaan t:sia. Taimet istutetaan t:sten välimatkojen päähän toisistaan. Kirjan eri osat ilmestyvät t:sin väliajoin. T. askelpituus. **b.** tasaväkinen, -päinen, -veroinen, -vertainen, samanarvoinen. | Voimasuhteiltaan t:set puolueet, jalkapallojoukkueet. T. vetohevospari. Tasoltaan t:set kilpailutyöt. T:set numerot koulutodistuksessa. Tulosten t:suus. A. voitti ensimmäisen [nyrkkeily]erän, mutta toinen erä oli t.

3. a. jossa ei tapahdu (sanottavia) muutoksia, vaihteluja tai keskeytyksiä, samanlaisena pysyvä tai jatkuva, muuttumaton, vaihtelematon, konstantti, vakio-. | Joki, jonka vesimäärä on kautta vuoden t. Hinnat ovat pysyneet t:sina. T. menekki, kulutus. T. jännite, lämpö. Keiton annetaan kiehua t:sella tulella. T:sen, värinättömän valon antava lamppu. T:sesti palava kynttilä. Tuuli puhalsi t:sena mutta navakkana. Puhujan voimakas ja t. ääni. T. pulssi. Kosken t. jymy. Junan pyörien unettavan t. kolke. Pitää t:sta vauhtia, työntahtia. Koira, jonka ajo on t:sta. Ihmisiä solui portista t:sena virtana. Riikalla oli aina t. kiire SILL. Loppumatka oli t:sta nousua. Hintojen t. aleneminen. T:sesti heikkenevä ääni. — *Mat. fys.* T. liike 'jonka nopeus on vakio'. T. nopeus, kiihtyvyys. Putoamisliike on t:sesti kiihtyvää. T:sesti hidastuva liike. T. suppeneminen. **b.** ihmisistä ja eläimistä: jonka kyvyt, saavutukset tms. ovat eri aikoina, eri tilanteissa tms. samanlaiset. | Kaikissa aineissa t. oppilas. Kana, joka on t. munija. T:sesti suurituottoinen lehmä. **c.** rauhallinen, tyyni, vakaa, hiljainen, hillitty. | Nukkuvan t. hengitys. Merimatkalla oli sekä myrskyä että t:sta säätä. Nuorta hevosta käytettäköön vain t:siin töihin. Neuvoi lapsia t:sesti ja lempeästi. Tyytyi kohtaloonsa t:sella mielellä. Hiljainen ja t. mies. Luonteeltaan t. hämäläinen. Antista ei tullut t:sta avioiduttuaankaan. Rauhallinen ja t. ruuna. — *S:sesti.* Tuollaisesta suuttuisi t:nenkin. Hullu tyynelle toruupi, t:selle tappeleepi SL.

III. luvuista, määristä: tasa-. **1.** vars. nollaan päättyvä tai sellaiseksi pyöristetty, pyöreä; kokonainen (ilman kymmenyksiä), täysi; likimääräinen, summittainen. | Jokin t. luku, esimerkiksi 10, 100 tai 1000. Tavaraa tilataan t:sin määrin, esim. 10 tai 100 kg. Hinta pyöristetään lähimpään t:seen kymmenlukuun. Metsän ikä määritetään t:sina vuosikymmeninä. T:selle summalle kirjoitettu velkakirja. Pituus mitataan t:sin jaloin. Hinta t:sina markkoina. Vei t:set tuhannet pankkiin ja piti ylijäämän taskurahoinaan. Väkeä oli t:sin luvuin 600 henkeä. **2.** vars. *puhek.* joka on (määrältään) juuri, tasan, täsmälleen oikea, tarkka, "jämtti". | Minulla ei satu olemaan t:sta rahaa, mutta voitteko antaa sadasta markasta takaisin? Joudutatte rahastajan työtä, jos varaatte t:set rahat lippua ostaessanne. T. tusina nappeja. — *Harv.* Karkea, t. [= tasa-] ja hieno jyvä [tähdättäessä]. **3.** *harv.* kokonaisluvusta: parillinen. | Holhouslautakunta on päätöksenvoipa, kun vähintäänkin puolet sen jäsenistä - -, taikka, jos lukumäärä ei ole t., lähin korkeampi luku on saapuvilla LK.

IV. *yhd.* Epät.

tasaisehko[1] *mod.a.* -sti *adv.* < ed. | T:a maastoa.

tasa|jako *s.* tasanjako. | Kulman t. Aritmeettinen t. Omaisuuden, oikeuksien, velvollisuuksien t. Tehdä kristillinen t. T. nälän tappaa SL. — Kahden metrin välimatkoin t:jakoon pystytetyt pylväät. **-jakoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* yhtä suuriin osiin jaettu tai jakautunut. | Vaaka, jossa on t. asteikko. Ovet ja ikkunat sijoitetaan rakennukseen mahdollisimman t:sesti. — *Erik.* **1.** *el.* kalan lovipäiseksi jakautuneesta pyrstöevästä, jossa ylä- ja alaliuska ovat keskenään tasasuhtaiset; vrt. epäjakoinen, tasamukainen. **2.** *mus.* jossa iskuala jakaantuu kahteen yhtä pitkään tahtiosaan. | T. iskuala, rytmi, tahtilaji. **-jaksokondensaattori** *s. rad.* värähtelypiirin säätökondensaattori, jonka jokaista asennonmuutosta vastaa aina yhtä suuri värähtelypiirin jaksoluvun muutos. **-jalan** *adv. harv.* tasajalkaa (1). | Harjoitella t. hyppäämistä. **-jalassa** *adv.* **1.** tasajalkaa. | Hyppiä t. Kevät

tuli ihan t. tanssien! KOJO. 2. opettaa hevosta seisomaan t. 'jalat täsmälleen rinnakkain, tasajaloin'. **-jalkaa** *adv.* **1.** jalat rinnan ja molemmilla yhtaikaa ponnistaen, tasajalan, -jalassa, -jaloin, tasakäpälää, -käpälässä. | Hypätä, ponnistaa t. Hypellä t. ilosta, kiukuissaan. 2. tasatahdissa. | Sotilaat marssivat t.
tasajalka|hyppely, -hyppy, -hyppäys *s. voim.* tasajaloin suoritettu hyppely, hyppy, hyppäys, tasahyppely, -hyppy, -hyppäys. **-ponnistus** *s.*
tasa|jaloin *adv.* tasajalassa. **1.** Ponnistaa t. **2.** T. seisova hevonen. **-jatkui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tasaisesti jatkuva tai jatkunut, kontinuitiivinen. | Mekaaninen tapahtuminen on yleensä t:sta, sielunelämä rytmistä. Kehityksen t:suus eli kontinuiteetti. **-juoksui|nen** *a.* -suus *omin.* T. [= tasaisesti virtaava] joki. **-jyvä** *s.* aseella tähtäämisestä: tähtäimen asento, jossa jyvän kärki näyttää olevan hahlon keskellä asettimen yläreunan tasalla; vrt. hieno, karkea jyvä. | Tähdätä t:llä. — Kunpa me saisimme ottaa iivanat t:lle E.PALOLAMPI. **-jyväi|nen** *a.* -syys *omin.* vrt. tasarakeinen. | T:stä soraa. **-jännite** *s. sähk.* tav:mmin tasavirta. **-jännitekone** *s. sähk.* tav:mmin tasavirtakone. **-jännitteinen** *a. sähk.* T. eli tasavirta. **-kanta** *s.* tasainen kanta. | Ruuvi, jossa on t. **-kantainen** *a.* Pyöreä- tai t. niitti. **-kanti|nen** *a.* Vaatearkkuja on sekä kupera- että t:sia. **-kapea** *a.* vrt. tasaleveä. **-kasvuinen** *a.* T. nurmikko. **-katto** *s.* (jokseenkin) vaakasuora (vesi)katto. **-kattoinen** *a.* T. rakennus. **-ker|ta** *s. rak.* hirsirakennuksissa ylin seinähirsikerta, jossa kaikki hirret ovat samassa vaakasuorassa tasossa. | T:ran hirret. Rakennuksen korkeus kivijalasta t:taan. Riihi on jo t:rassa, saatu t:taan. **-kierteinen** *a.* T. [= tasaisesti kierteinen] lanka. **-kiiltoinen** *a.* **-kilpailu** *s.* tasaväkinen kilpailu. **-kireä** *a.* -sti *adv.* tasaisen kireä. | T:lle pingotettu rummun kalvo. **-kitei|nen** *a.* vrt. tasarakeinen. | Hieno- ja t:stä ainetta.
tasakkain *adv.* keskinäisestä sijainnista, asemasta: toistensa tasassa tai tasaan, tasan, tasoissa. | Lattialankkujen reunojen pitää olla t. 'samalla, tasakorkeudella'. Vaa'an kuppien on punnittaessa asetuttava t. Pöllit pinotaan päät t. 'niin että päät ovat yhtä pitkällä, samassa tasossa'. Taittaa arkki niin, että reunat tulevat t. 'yhtyvät'.
tasa|kokkainen *a.* T. ruuhi. **-kokoi|nen** *a.* -suus *omin.* kooltaan tasainen. | T:sta perunaa. T. ja -laatuinen siemen. **-korke|a** *a.* -us *omin.* T. [= kauttaaltaan yhtä korkea] halkopino. Pitää järven vedenpinta säännöstelypadon avulla t:ana 'aina samalla korkeudella'. T:at [= keskenään samankorkuiset] talot. Kun vedenpinnat kanavan sulkukammioissa ovat tulleet t:udelle, t:uteen [= samalle tasolle], avataan portit. **-korkui|nen** *a.* vrt. ed. | T:selta näyttävä metsän reuna. T:set rakennukset. **-koste|a** *a.* -asti *adv.* -us *omin.* kauttaaltaan tai aina yhtä kostea. | T. maa, ilma. **-kova** *a.* vrt. ed. | T. karkaisupinta. T. vauhti. **-kulmainen** *a. geom.* monikulmiosta: jonka kaikki kulmat ovat yhtä suuret. **-kupera** *a.* **1.** tasaisen, säännöllisen kupera. | T. pinta. **2.** → tasokupera. **-kuuma** *a.* vrt. tasalämmin. | Kuumentaa esine t:ksi. **-kylkinen** *a.* **1.** jonka kyljet ovat samanpituiset. | T. kiila, kulmarauta. — *Geom.* kolmiosta, jossa on kaksi yhtä pitkää sivua; vrt. tasasivuinen. **2.** *harv.* - - t. yhdeksänsadan gramman pullo spriitä SEPPÄNEN. **-kyps|ä** *a.* T:äksi [= kauttaaltaan yhtä kypsäksi] paistunut leipä. T:iä [= keskenään yhtä kypsiä] päärynöitä. **-käpälä** *s.* — *voi taiva(h)an tasakäpälä* hämmästystä, närkästystä tm. ilmaisevana huudahduksena. | Voi hyvä luoja, voi taivaan t., tuollaisten kanssa pitäisi tehdä työtä! *L.HIRVENSALO. **-käpälässä, -käpälää** *adv. ark.* tasajalkaa. | Hypätä, tanssia t. **-kärkinen** *a.* kärjestään tasainen. | T. lapio, kenkä. **-kärsä** *a.* tasakärsäinen, -kuonoinen. — *S:sesti* kiertoilmauksena karhusta. | - - kuuli koiran haukkuvaksi, / - - / pikkusilmäisen pihalla, / t:n tanhu'illa KAL. **-käsin, -kättä** *adv. voim.* vrt. tasajaloin, -jalkaa. | Haarakiipeämisessä kahdella tangolla nousu tapahtuu t., so. molemmat kädet siirretään yhtaikaa ylemmäksi. **-käynti** *s.* hevosen tai muun nelijalkaisen eläimen käynti, jossa samanpuoleinen etu- ja takajalka siirtyvät yhtaikaa, tasa-astunta, passi. **-kölill|ä, -e** *adv. mer.* aluksen pitkittäissuuntaisesta kellumisasennosta: keulan ja perän syväys samana. | T. makaava alus. T:e(en) lastattu laiva. **-laatui|nen** *a.* -suus *omin.* laadultaan, ominaisuuksiltaan, sisäiseltä rakenteeltaan tms. kauttaaltaan samanlainen, homogeeninen; vrt. isotrooppinen. | T. seos, massa. T:sta siementä, voita, malmia. T. voimakenttä. **-laki** *s.* tasainen laki. | Vuoren t. **-lakinen** *a.* T. ylänne, tunturi. T. holvi, kupu. **-lakiselän|ne** *s. maant.* Salpausselkä paisuu Hyvinkäällä leveäksi t:teeksi. **-latv|a** *a.* = seur. | T. mänty. — T:aksi leikattu körttiläisen tukka. — *S:sesti* tasalatvaisesta puusta. | Kankaalla kasvoi useita varhoja t:oja. **-latvai|nen** *a.* -suus *omin.* latvastaan tasainen. | T. honka. Tapion pöydäksi sanotaan t:sta närettä. T. kukinto. — T:seksi leikattu tukka. — *Kuv.* - - tasa-arvoisuus ja t:suus on todella heidän herruutensa, so. kansanvallan, säilymisen ehto K.S.LAURILA. **-leve|ä** *a.* -ästi *adv.* -ys *omin.* kauttaaltaan yhtä leveä. | T. nauha, lauta. T. rako. T:äksi kudottu verkko. **-levyi|nen** *a.* = ed. | T. ja -paksuinen lauta. T. katu. — Pellon t:set [= keskenään yhtä leveät] sarat.
tasal|la, -ta, -le *postp.* gen:n ohella; tasalleen ks. myös erikseen. **1.** korkeussuuntaisesta sijainnista tai ulottuvuudesta: samalla korkeudella, (korkeus)tasolla kuin jk toinen, jnk tasossa, tasolla. | Merenpinnan, rinnan t. Silmien t:ta katsottuna. Ikkunan t:le ulottuva pensas. Kinokset kasvoivat aidanseipäiden t:le. Maan t:le asti oksainen puu. Rakennus paloi maan t:le 'kokonaan'. Nöyryyttää jku maan t:le (kuv.) 'perusteellisesti'. — T:laan [= samana] pysyvä lämpötila. — *Prep. runok.* - - sinkoo t:le pilvien WALTARI. — *S:sesti.* Keskenään samalla t. olevat vedenpinnat. **2.** vaakasuuntaisesta sijainnista tai ulottuvuudesta: yhtä kaukana jstak kuin jk toinen, samassa rintamassa, linjassa, samalla viivalla, jnk rinnalla. | Rintaman etulinjan t. olevat asemat. Puolustusketju [jalka-

pallo-ottelussa] nousi hyökkääjäin t:le. Meni jonossa edessä olevien t:le. Koetti niittäessään pysytellä toisten t. 'edetä yhtä rintaa'. Pistokärpänen pysyy nopeastikin juoksevan hevosen t. — *S:sesti.* Armeijan oikea siipi oli samalla t. kuin keskusta, vasen hiukan taempana. Nurkanpäiden tulee ulottua samalle t:le 'yhtä pitkälle'. **3.** *kuv.* Tuotanto on noussut huippuvuosien t:le. Opettajan on osattava asettua oppilaiden t:le 'asennoitua oppilaiden kehitystasoa vastaavasti'. Normaali, kehityksessään ikänsä t. oleva lapsi. Teiden runsaudessa emme vielä ole muun Euroopan t. Nykyajan vaatimusten t. oleva [= vaatimuksia vastaava] sairaala. Pysyä kehityksen, tapausten kulun t. Päästä tilanteen t:le 'selville tilanteesta'. Hyvä uutislehti pitää teidät tapahtumien t. Ajan, päivän t. oleva [= nykytilannetta vastaava] kortisto. Olla tehtäviensä t. 'kyetä hyvin hoitamaan tehtävänsä'.

tasalleen *adv.* tasan, tarkalleen. | T. kymmenen vuotta sitten. T. yhtä suuret.

tasa|loikka *s.* vrt. tasahyppy. | Hypätä vuoro- ja t:loikkaa. **-lu|ku** *s.* vrt. tasainen III. **1.** vars. nollaan päättyvä tai sellaiseksi pyöristetty luku, pyöreä, likimääräinen luku. | A:n syntymästä on kulunut t., 200 v. Korkeuskäyrien korkeusero valitaan tavallisesti joksikin t:vuksi, suuremmissa kartoissa yhdeksi metriksi ja pienemmissä viideksi metriksi. — *tasaluvuin, tasalukuina* pyörein luvuin; likimäärin, summittaisesti, noin. | Minulla on rahaa t:vuin 5 000 mk. Kaupungin väkiluku oli t:vuin tuhansina 56 000 henkeä. Astia, jonka vetoisuus on t:kuina 30 litraa. **2.** tav:mmin: parillinen luku. | Autojen rekisterikilpi oli t:kuun päättyvinä vuosina mustapohjainen ja parittomaan lukuun päättyvinä valkopohjainen. — Komennetaan jako kahteen, ja t:vut astuvat askelen eteenpäin. **-lukui|nen** *a.* tasamääräinen. **1.** vrt. ed. **a.** T. summa rahaa. **b.** Kuukauden t:set ja parittomat päivät. **2.** Seurue, jossa oli t. [= yhtä suuri, sama] määrä miehiä ja naisia. **-luontoi|nen** *a.* -suus *omin.* luonteeltaan, luonnoltaan tasainen. | Hiljainen ja t. ihminen. **-lämmin** *a.* = seur. | T. varasto. **-lämpöi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* lämpötilaltaan kauttaaltaan tai aina samanlainen. | T. huone, kellari. T. kappale. — *Erik.* **1.** *el.* = pysyväislämpöinen. | T. eläin. — *S:sesti.* T:set 'nisäkkäät ja linnut'. **2.** = isoterminen. **a.** *fys.* T:set olotilanmuutokset. **b.** *metrl.* Stratosfäärin alaosaa kutsutaan t:seksi kerrokseksi. **-lämpökäyrä** *s. metrl. fys.* = isotermi.

tasamaa *s.* **1.** kumpuilemattomasta, pinnaltaan (jokseenkin) vaakasuorasta, laakeasta maastosta. | Ennen suoritettiin hiihtokilpailut t:lla, tavallisesti jäällä. Saavutti t:lla, mutta jäi vastamäissä. Taukoo t:ksi / laki vaaran loivan MANN. **2.** kasvitarha- tm. maasta, jossa ei ole penkkejä, vakoja tms. | Vakoihin istutetut taimet kärsivät vähemmän kuivuudesta kuin t:lle istutetut. Kaalintaimet istutetaan yleensä t:han, sillä penkeiksi muodostettu maa on alttiimpaa kuivumaan. **-hiihto** *s.*)(maasto-, murtomaahiihto. **-suks|i** *s.*)(maasto-, murtomaasuksi. | Entisajan pitkät ja kapeat t:et.

tasa|mielinen *a.* -mielisyys *omin.* mieleltään tasainen, rauhallinen. | T. ja vakaa ihminen. **-mitta** *s.* tasainen mitta; vrt. tasainen I.1.a, erik. | Kahvimittana käytetään tavallisesti teelusikkaa, ja jauhoa pannaan pannuun yksi t. kupillista kohti. **-mittai|nen** *a.* -suus *omin.* saman-, yhdenmittainen. | T:set kepit, välit. T:set heilahdukset. T. iskutus (mus.) 'jossa kaikki iskualat ovat yhtä pitkiä'. — *Kuv.* Tiedoiltaan t:set oppilaat. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.*)(epämukainen. **1.** symmetrinen, tasasuhtainen. | T. kuvio. Kampela on nuoruusasteellaan t., mutta muuttuu sitten epämukaiseksi. Maalauksen t. asettelu. Symmetria eli t:suus. — *Kasv.* T. lehti, kukka. **2.** kauttaaltaan samanmuotoinen, -kokoinen, yhtäläinen, tasajakoinen. | Esine, joka ei suippene päistään, vaan on t. Hyönteisen tuntosarvet ovat t:set, kun kaikki nivelet ovat jotenkin samaa kokoa ja muotoa. Savi, joka ei ole kerroksina, vaan t:sta. T:sesti jakautunut asutus. — *El.* kalan pyrstöevästä, joka tasaisesti ympäröi takaruumiin suorasti päättyvää päätä; vrt. tasajakoinen. **-muotoi|nen** *a.* -suus *omin.* kauttaaltaan säännöllisen-, samanmuotoinen, symmetrinen, tasamukainen. | T. eli symmetrinen esine, kuvio. T:sia perunoita. T. raidoitus. **-määräi|nen** *a.* -sesti *adv.* luvuista, määristä. **1.** vars. nollaan päättyvä tai sellaiseksi pyöristetty, pyöreä, tasalukuinen. | Suuruudeltaan t. velkakirja. **2.** T:siin [= määrältään yhtä suuriin] osiin jaettu seos.

tasan *adv.* **1.** = tasakkain. | Pellavanipuissa on juuripäiden oltava aivan t. Kankaan oikeat puolet asetetaan vastakkain, reunat t. Pojan pää on jo melkein t. isän hartioiden kanssa. T. kumpaisenkin kulki / taival kunniaan *MANN. — Ajasta. | - - kuuluu lapsen itkua ja vaimon valitusta ja ihan yhtä t. [= samanaikaisesti] niitten kanssa jotain aivan muuta puhetta SILL. **2.** jakamisesta, jakautumisesta: siten että osat ovat yhtä suuret; tasoiksi; kahdesta: puoliksi, kahtia; tasajakoisesti, -puolisesti. | Jakaa, panna rahat, saalis, voitto, kulut t. Jakoi omenan t. veljensä kanssa. T. ei käy onnen lahjat SL. Seurueessa oli kuusi henkeä, t. kumpaakin sukupuolta. Seisoa t. molemmilla jaloilla. Työt jaetaan t. pitkin vuotta. Komiteassa ovat kaikki etupiirit jokseenkin t. edustettuina. - - johdata palvelijasi kynä, että totuus sitä taluttaisi, ja se t. oikeutta jakaisi KALLAS. — *Erik.* **a.** pelistä, äänestyksestä tms., jossa molempien tai kaikkien puolten tulos on sama. | Äänten mennessä t. ratkaisee puheenjohtajan ääni. Peli päättyi t., 1—1. Peli on t. 'tasoissa'. — Tilit menivät t. 'tulo- ja menopuoli olivat yhtä suuret'. **b.** vars. *mat.* jakolaskusta. | Jos kokonaislukua *a* kokonaisluvulla *b* jaettaessa saadaan osamääräksi kokonaisluku, sanotaan *a*:n olevan jaollinen *b*:llä eli jaon menevän t. Luku, joka sisältyy t. johonkin toiseen lukuun. Neljällä t. jaollinen [tav. ◡] luku. **3.** täsmälleen, tarkkaan, tarkalleen, aivan, ihan, juuri, "jämtisti", "prikulleen". | T. 60 vuotta sitten. Kokous alkaa t. klo 19. Matkaa on t. 10 km. Aivan t. sata markkaa. T. puolta pienempi. T. pultin

suuruinen reikä. T. minun kokoiseni puu. Kukin sai t. saman verran.
tasan|jako *s.* yhtä suuriin osiin, tasan jakaminen tai jakautuminen, tasajako. | Omaisuuden t. Osa, joka t:jaossa tulee jonkun osalle. **-jaollinen** *a.*, vars. *mat.* vrt. tasan 2.b. | Luku, joka on t. 7:llä.
tasan|ko[2*] *s.* korkeussuhteiltaan jotakuinkin vaihtelematon ja tasainen (*maant.* korkeussuhteiltaan enintään 10 m vaihteleva ja kaltevuudeltaan enintään 1:170-suhteinen), irtonaisten maalajien peittämä suurehko alue; vrt. laakio. | Maanpinnan muodoissa erotetaan kohoumat, laskeumat ja relatiivisen korkeutensa puolesta vaihtelemattomat t:got. Itä-Euroopan, Unkarin t. Limingan niittyalue on tyypillistä t:koa. Pohjanmaa on melkein yhtä t:koa. — Lumisateen jälkeen järven jää oli valkoisena t:kona. — *Yhd.* hiekka-, kalkki-, savit.; joki-, laakso-, malja-, rannikko-, rinnet.; järvit.; pelto-, viljat.; jäät.; ala-, ylät.; puolit.
tasanko|alue *s.* **-joki** *s.* Rauhallisesti virtaava t. **-maa** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* **-maisema** *s.* **-seutu** *s.*
tasan|ne[78*] *s.* (pienehkö) luonnon tai ihmisen muovaama tasainen ja vaakasuora alue tai kohta jssak; *maant.* kohouman tai laskeuman tasainen osa. | Penkereen t. Vuoren huipulla oleva t. Syvänmeren t. eli valtamerisyvänne. Terassimainen t. Penkereen luiskaan tehty t. eli banketti. Portaikossa on t. joka kerroksen kohdalla. Tässä oli piha — pihapa tosiaan: pieni t. - - mökin edessä SILL. — Laaja Liauhon t. — *Fys.* apujännitteellä toimivista mittareista puhuttaessa: alue, jolla mittarin herkkyys ei sanottavasti riipu jännitteestä. — *Yhd.* laakso-, rantat.; katto-, piha-, porrast.; ruoho-, viljelyst.; kuormaus-, lastaust.; välit.
tasannes|geometria, -kolmio, -kuvio, -trigonometria jne. *vanh.* = tasogeometria jne.
tasannus[64] *teonn.* < tasantaa. **-viiva** *s.* tien tms. tasannuksessa profiiliin piirretty tien tms. suunniteltua pintaa kuvaava viiva, joka on vedetty niin, että tasoitustyöt saataisiin mahdollisimman vähäisiksi, tasaus-, tasoitusviiva. | Tien t. osoittaa rakennettavan tien noususuhteita, leikkauksia ja penkereitä.
tasantaa[8] *v.* tien-, rautatien- ja maarakennuksessa: tasaisen pinnan aikaansaamiseksi merkitä tarpeelliset leikkaukset ja täytteet profiiliin tasannusviivalla, tasapainottaa.
tasa|numero *s. harv.* vrt. tasaluku. **1.** Tuotannon määrä t:numeroina lausuttuna. **2.** Komennetaan luku kahteen ja t:numerot astuvat askelen eteenpäin. **-numeroinen** *a.* tasalukuinen. | T. luku, esim. 100. — T. [= yhtä suuri] määrä lehmiä ja lampaita. **-nurkka** *s. rak.* hirsirakennuksen nurkka, jossa hirrenpäät eivät ulotu nurkan ulkopuolelle, vaan ovat seinähirsien kanssa samassa tasossa, lyhytnurkka. **-os|a** *s.* keskenään samansuuruisista jako-osista. | Pätkiä tanko t:iin. — *Mat.*)(kerrannainen, monikerta. | Osia, jotka saadaan jakamalla kokonainen yhtä suuriin osiin, sanotaan kokonaisen t:iksi. Murtoluku on joko ykkösen t. tai ykkösen t:an monikerta. **-ottelu** *s.* vrt. tasapeli. **-paineinen** *a.* kauttaaltaan tai aina saman paineinen. | T. ilmavirta. **-painemoottori** *s. tekn.* polttomoottori, jonka sylinterissä paine työiskun aikana pysyy pitkähkön aikaa melkein muuttumattomana. | Tärkein t. on dieselmoottori. **-paineturbiini** *s. tekn.* = aktio-, suihku-, paineturbiini.
tasapaino *s.* balanssi. **1.** ahtaassa merk:ssä: tila, jossa eri kappaleiden painot jakautuvat tai saman kappaleen paino jakautuu tukipisteen tai tukipisteiden suhteen siten, että asema ulkoisten voimien vaikuttamatta pysyy muuttumattomana. **a.** Puntari on t:ssa, kun se tukiterästä riiputettuna pysyy vaakasuorassa asennossa. Vaaka asettuu t:on, kun vaakakuppien suhteellinen kuormitus on sama. Punnittavan ja punnusten välinen t. Koettaa saada keppi pysymään t:ssa sormen varassa. **b.** asennon vakavuudesta, liikkeiden hallitsemisesta, vakaana, kaatumatta, horjumatta tms. pysymisestä. | Tulitikkulaatikkoa on vaikea saada pysymään t:ssa särmällään. Opetella pysymään t:ssa polkupyörän selässä. Kompastui ja kadotti t:nsa. Horjahti t:staan ja kaatui. Horjui kaatumaisillaan t:a tavoitellen. Säilytti t:nsa pyörivän tukinkin päällä. Lasti on asetettava niin, että lautta jää t:on 'pysyy vaakasuorassa, kallistumatta'. Kiikkerä kuorma ei kuoppaisella tiellä pysynyt t:ssa, vaan kaatui. — *Erik.* ratsastuksessa hevosen ruumiin painon jakautumisesta tasaisesti etu- ja takajaloille. | T:ssa olevaa hevosta on helpompi hallita kuin etu- tai takapainoista. **2.** laajemmassa merk:ssä. **a.** mekaniikassa: tila, jossa kappaleeseen vaikuttavien voimien resultantti on nolla; *fys.* tila, jossa muutosilmiöön pyrkivät eri tekijät kumoavat toistensa vaikutuksen, pysyvä tila. | Painopisteensä varassa oleva kappale pysyy t:ssa kaikissa asennoissa. Tila, jossa voima ja kuorma pitävät toisensa t:ssa. — Staattinen, dynaaminen t. Indifferentti, stabiili, labiili t. — Isostaattinen, hydrostaattinen t. — Lämpöopissa sanotaan t:n vallitsevan eri olomuotojen välillä, jos jokaista olomuotoa syntyy yhtä paljon kuin sitä muuttuu toisiksi. Veden ja sen yläpuolella olevan kyllästyneen vesihöyryn välillä on t., koska vettä haihtuu höyryksi yhtä paljon kuin höyryä tiivistyy vedeksi. **b.** *kem.* peruutuvissa kemiallisissa reaktioissa tila, jossa muodostuvien ja lähtöaineiden suhde pysyy samoissa ulkonaisissa olosuhteissa vakiona. **3.** *kuv.* ed:iin liittyvästi. **a.** Pintojen, viivojen, värien t. 'sopusuhtaisuus'. Rakennus, jonka linjat ovat t:ssa keskenään. Sommittelultaan t:ssa oleva maalaus, ryijy. Vaatetuksen värien tulisi olla t:ssa keskenään. Romaanin rakenteen sisäinen t. — Insuliini pitää sokeritautisen veren sokeripitoisuuden t:ssa. — Saada tulot ja menot t:on 'yhtä suuriksi'. Saattaa budjetti t:on menoja supistamalla. Koettaa pitää taloutensa t:ssa. Kysynnän ja tarjonnan välinen t. Valtioiden välisen sotilaallisen t:n säilyttäminen. Euroopan poliittinen t. Maailman taloudellinen t. järkkyi pahasti sodan johdosta. Puolustajat joutuivat vaikeaan asemaan, mutta apujoukot palauttivat t:n. — *Yhd.* emäs-,

kivennäis-, neste-, typpit.; finanssi-, valtat. **b.** tunne- tai yl. sielunelämän häiriintymättömyydestä, mielenrauhasta yms. | Mielen, luonteen t. Menettää sielullinen, henkinen t:nsa. Häilähtelevä, t:a vailla oleva ihminen. Hermosto joutui pois t:sta. Päästä t:on sielullisen järkytyksen jälkeen.

tasapaino|aisti *s.* aisti, jonka välityksellä ihminen saa käsityksen päänsä ja ruumiinsa asennosta ynnä pään asennon muutoksista; vastaava eläinten aisti. **-aistimus** *s.* vrt. ed. **-asema** *s.* T:ssa oleva kappale. Stabiili, labiili t. **-asento** *s.* Riippuva kappale palaa itsestään t:onsa. **-eli|to** *s. fys.* Vivun t:dot. **-eli|n** *s.* **1.** elin, jonka avulla eliö kykenee asettumaan tiettyyn asentoon painovoiman suunnan suhteen. | Nisäkkäiden t:menä toimii sisäkorvan eteinen kaaritiehyineen. **2.** elin, jonka avulla eliö pitää hypyn, lennon tm. aikana yllä tasapainoaan. | Oravan häntä on t. sekä samalla myös ohjauselin ja liitopurje. **-harava** *s. maat.* käsiotteella luovuttava hevosharava; vrt. itseluovuttava (hevos)harava. **-harjoitus** *s.*, vars. *voim.* **-häiriö** *s.* Sisäkorvan sairauksien oireina esiintyvät t:t.

tasa|painoilla[28] *v.* -painoilu[2] *teonn.* pysytellä, (koettaa) olla tai pitää tasapainossa, balansoida. | T. ilmaan pingotetulla nuoralla. Uinti on t:painoilua vedessä. Huonosti t:painoiltu asento. — *Kuv.* Puoluepoliittinen t:painoilu. Se oli lähtöhetken leppoisaa ja harmitonta sanailua, isännän ei tarvinnut t. kumpaankaan puoleen KARHUM. **-painoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* jonka paino on jakautunut tasaisesti; tasapainossa oleva; vrt. staattinen. | Kärki- tai t. suksi. Lastata laiva t:sesti. — *Kuv.* T. huonekaluryhmä, asetelma. Rakenteeltaan t. sinfonia. Mielen t. rauha. T. luonne. T:suuden puute valtiollisessa elämässä. **-painoist|aa**[2] *v.* -us[04] *teonn.* = tasapainottaa 1. **-painoistu|a**[1] *pass.v.* (< ed.) tasapainottua. **-painoittaa**[2*], **-painoittua**[1*] *v.* → tasapainottaa, -painottua.

tasapaino|katkaisija *s. puut.* vrt. seur. **-katkaisusaha** *s. puut.* pyörösaha, joka on tasapainotetusti akselissa kiinni ja katkaisee puun tms. terää painettaessa tai nostettaessa. **-kesku|s** *s. anat.* vrt. tasapainoaisti. | Pikkuaivojen t:kset. **-kivi** *s. anat.* ihmisen sisäkorvan tasapainoelimeen kuuluvista, ärsyttimenä toimivista pienistä kiteistä; joskus myös vastaavasti eläinten statoliitista. **-kohta** *s.* Kahden puolen t:a heiluva heiluri. **-laki** *s.*, vars. *fys.* Kun vaikuttavat voimat tunnetaan, voidaan jännitysvoimat määrittää yleisten t:en perusteella. **-liik|e** *s.* **1.** Pienet aivot johtavat ruumiin t:keitä. **2.** *voim. urh.* Kohontapuilla, permannolla suoritettu t. Kaunoluistelussa käytetyt t:keet.

tasapainolli|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tav:mmin tasapainoinen.

tasapaino|-oppi *s.* oppi tasapainosta; erik. se mekaniikan osa, joka käsittelee kappaleiden tasapainoa; *syn.* statiikka. **-peräsin** *s.* peräsin, jossa peräsinakselin etupuolelle on sijoitettu osa, enintään 25 %, peräsimen pinnasta. **-piste** *s.* **-politiikka** *s.* politiikka, joka pyrkii säilyttämään tai saavuttamaan tasapainon eri (poliittisten) voimien kesken. | Englannin harjoittama t. **-puu** *s. voim.* punnerruspuu, puomi (1.e). **-ren|gas** *s.* Kompassin t:kaat pitävät laivan kompassin vaakasuorassa aluksen keinumisesta huolimatta. **-saha** *s.* vrt. tasapainokatkaisusaha.

tasapainostaa *v.* → tasapainottaa, tasapainoistaa.

tasapaino|suhde *s.* **-taiteilija** *s.* tasapainotemppujen suorittaja. | Sirkuksessa esiintyvä t. — *Kuv.* Poliittinen t. **-taiteilu** *s.* tasapainotemppujen suorittaminen; tasapainoilu. **-taito** *s.* taito pysyä tasapainossa. | T:a vaativa voimisteluliike, sirkustemppu. **-taituri** *s.* vrt. tasapainotaiteilija. **-taituruus** *s.* **-temppu** *s.* tasapainotaitoa vaativa temppu. **-tila** *s.* T:ssa oleva kappale. — Poliittinen t.

tasapainot|on *a.* -tomasti *adv.* -tomuus *omin.* T. sommittelu. T. ihminen, luonne, sielunelämä.

tasapainot|taa *v.* -us *teonn.* **1.** saattaa tasapainoon, tehdä tasapainoise(mma)ksi, tasapainoistaa, tasauttaa, balansoida; vars. *tekn.* järjestää nopeasti pyörivien tai edestakaisin liikkuvien koneenosien paino siten, ettei synny konetta tai laitetta tärisyttäviä tai siirtäviä voimia. | T:ettu vipuvarsi. — Hihnapyörän, potkurin t:taminen. — Matkustajalaivoja t:etaan esim. gyroskoopilla heilumisen vaimentamiseksi. — Budjetin t:taminen. Ominaisuuksiltaan t:ettu voiteluöljy. **2.** = tasantaa. **-tu|a**[1] *pass.v.* < ed. | Vaa'an t:minen.

tasapaino|vaisto *s.* **-vakio** *s. kem.* vrt. tasapaino 2.b. | T. on riippumaton aineiden määrästä, mutta riippuvainen lämpötilasta. **-yhtälö** *s. fys.*

tasa|paksu *a.* -paksusti *adv.* -paksuus *omin.* saman-, tasapaksuinen. **1.** kauttaaltaan yhtä paksu. | T. seiväs, levy, kerros. Kärkeen asti t. tuntosarvi. Veistää parru t:paksuksi. — T. kalkkivelli. — *Kuv.* T. [= "harmaa"] tyyli. **2.** Jolleivät halot ole keskenään t:paksuja [= yhtä paksuja], on paksuimmat halkaistava. **-paksui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = ed. **-pari** *s.* vrt. seur. | Seurueessa oli t:t miehiä ja naisia. — -- väännän minä vasemman polvesikin niin, että se tulee t:in tuon oikean kanssa J.SAULI. **-pari|nen** *a.* **1. a.** jossa jtak on täydet parit. | T. lehti 'parilehtinen lehti, jossa lehdyköitä on parillinen luku'; vrt. pääteparinen lehti. T. seurue miehiä ja naisia. **b.** määristä, luvuista tav:mmin parillinen. | T. luku. T:set vuodet, esim. 1952 ja 1954. Tavuluvultaan t. sana. **2.** T:set sukset 'parina käytetyt samanpituiset ja muutenkin samanlaiset sukset';)(epäpariset sukset.

tasapeli *s.* ratkaisemattomana, tasatulokseen päättynyt peli; šakkipelissä *syn.* remissi. | Ottelu päättyi t:in 2—2. **-asema** *s.* vars. šakkipelissä. | Peli keskeytyi t:ssa.

tasa|peräinen *a.* perästään tasainen. | T. ruuhi. **-pin|ta** *s.* **1.** tasainen ja suora pinta, taso(pinta). | Tyyni vedenpinta on t. Kone, joka soveltuu sekä tasa- että lieriöpintojen jyrsintään. Kuutio on t:tojen rajoittama kappale. Kuperan pinnan oikaiseminen t:naksi. T:noiksi hiottu jalokivi. T:nalle tehty rappaus. **2.** nyk. tav:mmin taso. | Ojan leveys maan t:nasta

'maanpinnan tasossa, tasalta'. Satakunta metriä meren t:nasta [= meren pinnan tasosta] kohoava saari. — Keskenään (samassa) t:nassa [= samassa tasossa, samalla korkeudella, tasolla, tasakkain] olevat puunlatvat. Liesikivi t:nassa arinan kanssa. Kolmella eri t:nassa [= tasossa] olevalla terällä varustettu höyläkone. — *Kuv.* - - taiteilijoina sangen t:nassa toistensa kanssa [= tasaveroiset] L.ONERVA. **-pintai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* pinnaltaan tasainen. **1.** tasopintainen. | Laakea, t. kivi. T. tai mykevä alasin. Veneen pohja ei ole t., vaan kaareva. — T:sta tai kumpuilevaa maastoa. T:set ja korkokartat. **2.** sileäpintainen. | T:seksi hiottu pallo, lieriö. Toiset kivet olivat t:sia, toiset rosoisia. T:sta kangasta, paperia. **-pintaluisti** *s. tekn. vanh.* tasoluisti. **-piste** *s.* vrt. tasapeli. | Mestaruussarjan t:issä [= yhtä suurissa pistemäärissä] olevat joukkueet. **-pitk|ä** *a.* keskinäisestä samanpituisuudesta. | T:ät sukset. Halot sahataan t:iksi. Kilpailijat lähtivät ladulle t:in väliajoin. — T:ää ruista. Leikkotukan tasoitus t:äksi. **-pitui|nen** *a.* = ed. | T:set ja -levyiset sarat.

tasa|pohja 1. *s.* tasainen pohja. | Ruuhessa on usein t. **2.** *a.* = seur. | T. alus. — *S:sesti.* - - uivia taloja ovat laivatkin, leveitä ja siipipyöräisiä t:pohjia AK. **-pohjai|nen** *a.* -suus *omin.* pohjastaan tasainen. | T. astia, alus, oja. Alkeellinen, t. suksi. T. ja kapealierinen hattu. T., kivetön uimaranta. T:sta metsämaata. **-polv|i** *s. lak.* sukupolvi suhteessaan samaa kantaa olevaan yhtä läheiseen sukupolveen. | Jos selkäperillinen ja sivuperillinen ovat t:essa, niin periköön sivuperillinen ennen selkäperillistä LK. **-polvi|nen** *a. lak.* vrt. ed. | T:set sivuperilliset. **-ponnistus** *s. voim. urh.* tasajaloin suoritettu ponnistus. **-potentiaalipinta** *s. fys. geol.* samaarvo-, nivoopinta. **-puoli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* vrt. yksipuolinen. **1.** *konkr.* tasan kummallakin tai joka puolella oleva tms. | Sahan harituksen tulee olla t. Pystyasennossa olevan polttomoottorin avokehys on joko yksi- tai t. Hevosen jalkaparin liikkeet ovat käynnissä ja ravissa t:sia, so. jalat tekevät vuoroittain ja säännönmukaisesti samoja liikkeitä. T:sesti kuormitettu ajoneuvo. **2.** *abstr.* samalla tavoin, samojen periaatteiden mukaan tms. molempiin tai kaikkiin suhtautuva, kohdistuva tms., puolueeton, asiallinen, oikeudenmukainen, objektiivinen. | T. selostus tapahtumasta. T. totuudenetsijä. T. verotus. Puolueet ovat hallituksessa edustettuina t:sesti voimasuhteidensa mukaan. Olla t., noudattaa t:suutta arvostelussaan. T:suuden vuoksi on sanottava, että - -. **-purenta** *s. biol.* ortognatia. **-purentainen** *a. biol.* ortognaattinen. **-pyöreä** *a.* säännöllisen pyöreä. | T. kiekko. **-päi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.** *konkr.* **a.** päästään tasainen, jonka pää muodostaa tason. | T. pölkky, ruuhi. T:seksi murtunut puun latva. Sivellin voi olla joko t. tai terävä. Mykevä tai t. ruuvi. T. [= tasainen, pyyhkäisty] ruokalusikallinen suolaa. **b.** T. olkikupo 'jossa olkien päät ovat yhtä pitkällä, tasakkain'. — T:stä metsää 'jossa puut ovat yhtä pitkiä'. **2.** *kuv.* tasaveroinen, -vertainen. **a.** Kaikkialla hän oli päätänsä muita pitempi tai ainakin t:senä ensimmäisten joukossa. Oppilaiden t:sestä parvesta erottuva pikkunero. Harmaan t. [= kauttaaltaan samantasoinen] novellikokoelma. T:syyden ihannointi demokratian vaarana. **b.** kilpailusta, taistelusta tms., jossa osapuolet ovat yhtä voimakkaita: tasaväkinen. | T. taistelu, kilpailu, ottelu. — Pystyi antamaan kilpatoverilleen t:sen vastuksen. **-pä|ä** *a.* = ed. (*1.*) T:äksi sahattu tukki. - - t. kuin - - pyyhkäisty jyväkappa LASSILA. — - - poikia ja tyttäriä pyöräyttelee [= synnyttää] - - tusinan t:äksi [= täyteen] KARHUM. (*2.*) Juoksijat tulivat melkein t:änä maaliin. - - noihin suurihin sotihin, / t:ihin tappeloihin KAL. — Oli aika, mi sankaruuttakin suosi, / t:itä nyt vaatii päivien kuosi AK. **-päätappelu** *s.* tasapäinen, -väkinen tappelu.

tasa|rakeinen *a.* -rakeisuus *omin.* raesuuruudeltaan tasainen. | Hieno- ja t:rakeista suolaa. T:rakeista graniittia. **-rakentei|nen** *a.* -suus *omin.* rakenteeltaan tasainen, tasa-, yhdenlaatuinen, homogeeninen. | Tuma näyttää ennen jakautumistaan melkein t:selta. T. lause. Spencerin mukaan olevainen muuttuu yhdenlaatuisesta eli t:sesta olotilasta sekarakenteiseen. **-reunai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** reunaltaan tasainen. | T:seksi särmätty lauta. T. juomalasi. T. haava. **2.** T:sesti [= reunat tasakkain] päällekkäin asetetut metallilevyt. **-rinnan, -rinnoin, -rintaa** *adv.* rinnakkain, rinta rinnan, yhtä rintaa. **1.** Kävelivät t. maantietä pitkin. T. sijoitetut mehiläispesät. **2.** *kuv.* samanaikaisesti, yhdessä, tasaveroisesti jkn tai jnk kanssa. | Kehitys on kulkenut t. maaseudulla ja kaupungeissa. **-ruutuinen** *a.* samanlaisiin ruutuihin jaettu tai jakautuva. | T. kuin šakkilauta. **-rytminen** *a. mus.* rytmiltään tasajakoisiin iskualoihin jakautuva. **-sauma** *s.* **1.** Kappaleita hitsattaessa hitsattavat päät ovat joko tasaisia tai viistottuja, ja sen mukaisesti puhutaan tasa- ja viistesaumoista. **2.** vars. *rak.* tiiliseinää muurattaessa käytetty sauma, jossa laasti ulottuu tiilien ulkopinnan tasoon; vrt. avosauma. **3.** *mer.* alusten rakennuksessa sauma, jossa laudat tai lankut liitetään reunat tasakkain; vrt. limisauma. | T:lle, t:an rakennettu alus. **-sauma-alus** *s. mer.* tasasaumainen alus. **-saumai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* T. liitos. T:sesti rakennettu alus. **-selkäinen** *a.* selästään tasainen. | T. nenä. T. hihnapyörä. **-siir|to** *s.* Käsinkulku oikonojassa tapahtuu joko t:roin, jolloin molemmat kädet siirretään yhtaikaa hyppäyksittäin, tai vuorosiirroin. **-sivui|nen** *a.* **1.** suorasivuinen. | T:seksi höylätty lauta. Painoksi asetetaan tiili tai t. kivi. **2.** *geom.* Monikulmiota sanotaan t:seksi, jos sen kaikki sivut ovat yhtä pitkät. T. kolmio, suunnikas. T. kartio. — T. hyperbeli 'jonka haarat ovat samanmuotoiset'. **-sointi|nen** *a. mus.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Puhtaat intervallit sekä suuret ja pienet terssit muodostavat ns. t:sten intervallien ryhmän. **-sointu** *s. mus.* = konsonanssi. **-sointui|nen** *a. mus.* -sesti *adv.* -suus *omin.* T:set sävelsuhteet eli konsonanssit. **-souk|ka** *a.*, vars. *kasv.* -asti *adv.* vrt.

tasaleveä, -paksu. | Heinäkasvien t:at lehdet. Piharatamon t. tähkä. Lintu, jolla on t. nokka.
tasa|ssa, -sta -an. **1.** *postp.* (gen:n ohella) tasalla, tasossa. | Aurinko oli jo puiden latvojen t. Aivan maan t:sta katkaistu puu. Poika on muutamassa vuodessa kasvanut isänsä rinnan t:sta pään t:an ja ylikin. — *Prep. runok.* - - ruhjoakseen hänet t:an maan JYLHÄ. **2.** *adv.* tasakkain, tasoissa, tasan. **a.** *konkr.* sijainnista. | Kanavan sulkukammioiden vedenpintojen on oltava t., ennen kuin portit avataan. Vaaka on t. 'vaakakupit tasakkain, tasapainossa'. — *S:sesti.* Samassa t. olevat katonharjat. **b.** *abstr.* määristä, voimasuhteista yms. | Vienti ja tuonti ovat jokseenkin t. 'yhtä suuret'. Jos juoksut [pesäpallo]pelin päättyessä ovat t., pelataan yksi jatkovuoro. Päästä kilpailussa t:an jkn kanssa. Kun tilin debet- ja kreditpuoli ovat yhtä suuret, niin tilin sanotaan olevan t.
tasa|suhde *s.* tasaveroisuus-, tasaväkisyyssuhde. | Taisteluvoimien t:suhdetta ei vielä merkitse se, että hyökkääjällä ja puolustajalla on yhtä paljon miehiä aseissa. **-suhta** *s. harv.* tasasuhtaisuus, -suhde. | Täytyy olla t. henkimaailman elämysten ja tämän maailman välillä HEPOR. **-suhtai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tasasuhteinen. **1.** symmetrinen, tasamukainen. | Ympyrä on t. joka suuntaan. Renessanssiajan arkkitehtuurissa noudatettiin tarkkaa t:suutta, symmetriaa. **2.** jonka eri osat, puolet tms. ovat keskenään jssak suhteessa tasaveroisia, samassa asemassa tai oikeassa suhteessa; tasaisesti, samassa suhteessa eri puolille jakautunut; tasaveroisesti, samassa suhteessa eri osien, puolten tms. kesken tapahtuva, kehittynyt tms.; tasapuolinen, sopusuhtainen. | T. kokoelma. Sosiaaliselta rakenteeltaan t. yhteiskunta. T:siin osiin jaettu asteikko. Kansantulon entistä t:sempi jakautuminen. Huone, jossa on t. valaistus. Ruumiin ja sielun t. kehittäminen. T:sesti kehittynyt kymmenottelija. T:sesti [= tasaisesti] kapeneva puikko. Kuvattavastaan t:sen käsityksen antava teos. Työnantajia ja työntekijöitä t:sesti edustava komitea. Tilalla pitäisi olla kaikenikäistä metsää t:sesti. Minun maineeni, perheeni ja velkani olivat jokseenkin t:sesti vuosi vuodelta karttuneet SILL. Sävellyksen harmoninen t:suus. **-suhtei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = ed. | T. sommitelma. — Kauttaaltaan t., homogeeninen massa. T:sesti kehittynyt luonne. **-summai|nen** *a.* summaltaan tav. nollaan päättyvä tai sellaiseksi pyöristetty. | Obligaatiot ovat painettuja, t:sia velkapapereita.
tasa|suunnata *v. sähk.* muuttaa (tasasuuntaajan avulla) vaihtovirta tasavirraksi. | T:suunnattu virta. **-suunnin** *s. sähk.* par. seur.
tasasuuntaaja *s. sähk.* koje, jolla vaihtovirtaa suoraan muutetaan tasavirraksi; vrt. vaihtosuuntaaja. | Mekaaninen, pyörivä, elektrolyyttinen t. — *Yhd.* alumiinikenno-, elektrolyytti-, elohopea-, hehkukatodi-, heiluri-, hohtovalo-, kuiva-, seleeni-, synkronit. **--asema** *s. sähk.* Itsetoimiva t. **-putki** *s. rad.* tasasuuntausputki.
tasasuuntaus *teonn. sähk.* < tasasuunnata. — *Yhd.* kokoaalto-, puoliaalto-, täysiaaltot. **-kenno** *s. sähk.* **-koje** *s. sähk.* **-putki** *s. rad.* tasasuuntaajaputki. — *Yhd.* puoliaaltot.
tasa|suuri *a.* -suuruus *omin.* T. [= kauttaaltaan yhtä leveä] rako. — T:suuria [= keskenään yhtä suuria] herneitä. T:suurien välimatkojen päässä. **-suurui|nen** *a.* = ed. | T. halkeama. — T:seksi lajiteltua perunaa. Tuonti ja vienti olivat jokseenkin t:sia. **-syi|nen** *a.* syyrakenteeltaan tasainen. | T:stä ja oksatonta puuta. **-syrjäinen** *a.* syrjästään tasainen. | T. lauta. **-syv|ä** *a.* -yys *omin.* kauttaaltaan yhtä syvä. | T. meri. T:ään, t:älle mullatut siemenet. **-sävel** *s. mus.* = spondee 2. **-sävelinen** *a. mus.* vrt. ed. | T. iskuala.
tasa|ta[35] *v.* -avasti *adv.* **A.** tasoittaa. **I.** vrt. tasoittaa I. **1. a.** Terästangon pää t:taan sahan jäljiltä viilalla. Ennen peittämistä miilun yläpinta t:taan. — T:ttu [= tasainen, pyyhkäisty] ruokalusikallinen suolaa. **b.** T. pihamaata, tietä. Raivattu ja t:ttu kenttä. Multa t:taan haravalla. **2.** Olkimaton pää t:taan leikkaamalla suoraksi. T. ja päärmätä hameen helma. Niskasta t:ttu tukka. **3.** T. mäki. Täytemaalla t:ttu notko. Maantien aaltojen ja kuoppien t:aminen tiehöylällä. - - kun kerran hautas t:taan, / sa mykkä matkalainen maan KOSKENN. — *Ark. leik.* - - luulin, että jokohan tässä pitää Rekonkin pää t. [R:kin mestata] WILKUNA.
II. 1. vrt. tasoittaa II.1. | Kauttaaltaan samanpaksuiseksi t:ttu vanukerros. — *Erik.* **a.** vrt. tasoittaa II.1.b. | Vedenpinnan korkeutta t:ava säiliö. Liipotin t:a kellon käynnin. Venttiili, joka t:a kaasun paineen. Jännitteen t:aminen. Ponnistusten välillä on hyvä levähtää hengityksen t:amiseksi. **b.** vrt. tasoittaa II.1.c; vrt. myös B. | Paino t:ttiin kumpaisellekin olkapäälle. Työt t:ttiin usean suoritettavaksi. Verorasituksen entistä oikeudenmukaisempi t:aminen. Lämmön t:aminen eri huoneiden kesken. **c.** vrt. tasoittaa II.1.d. | Tili saadaan t:tuksi, kun tilipääoma lisätään pienempään summaan. — *Kuv.* T. tilinsä kiistakumppaninsa kanssa. **2.** vrt. tasoittaa II.2. | Oljet niputetaan ja tyvipäät t:taan. Nurkanpäitä ei t:ttu, vaan ne jäivät hyvin eri pitkiksi. Kanava, joka vaikuttaa t:avasti erikorkuisiin vedenpintoihin. Kankaan poimujen t:aminen. T. askelensa toisen kävelyn mukaisiksi. Tuotannon lisääntyminen on vaikuttanut hintoja t:avasti. Eri puolilla pelaavien lukumäärät t:ttiin siirtämällä yksi pelaaja sille puolelle, jolla heitä oli kaksi vähemmän. — *Puut.* katkoa sahatavara sahaamalla määrämittaiseksi. | Sahatavaran pituus lasketaan täysinä jalkoina, mutta t:ttaessa jätetään tavallisesti 1—2 tuumaa ylipituutta. — *Erik.* **a.** vrt. tasoittaa II.2.a. | Kausivaihtelujen t:aminen alennusmyyntien avulla. Vastakkaisten etujen t:aminen. Seikka, joka jossain määrin t:a taistelevien puolten epäsuhdetta. **b.** vrt. tasoittaa II.2.b. | Velka t:ttiin [= korvattiin, maksettiin] tavaralla. Saatavat ja velat t:sivat toisensa 'vastasivat toisiaan'. Mantereiden ja merien ilmanpaineolosuhteet t:avat toisiaan. Laite, joka t:a [= korvaa] polttoaineen

lisämenekin aiheuttamat kulut. - - aikoi t. [= korvata] tappionsa J.SAULI.

III. vrt. tasoittaa III. | Loppusumma t:taan lähimpään kymmenlukuun, lähimmäksi kymmenluvuksi. Yhtiön pääoma t:tiin 136 milj. markasta 140 milj. markkaan myymällä uusia osakkeita.

B. jakaa yhtä suuriin osiin, tasan, panna tasan. | T. omena, voitto. T. saalis veljellisesti, kristillisesti. T. perintö. T. kulut. T. surut ja huolet. HKV ja Pyrkivä t:sivat mestaruudet 'saivat yhtä monta mestaruutta'. Pian siitä kuitenkin sovittiin, syyt t:ttiin ALKIO.

C. tasauttaa (2). | Hissin kori ja osa kuormaa t:taan vastapainolla. — *Sot.* vars. ampumaopissa: saattaa välineen pystyakseli pystysuoraan.

tasatahti *s.* Hiihtää t:a, tasatahdissa 'molemmilla sauvoilla yhtaikaa työnnellen'. Luistavaa t:a käyttävä hiihtäjä. Sekatahtiuinti, jossa kädet toimivat vuorotahdissa ja jalat tasatahdissa. — Kävellä t:a [= samassa tahdissa, yhtä jalkaa] jkn kanssa. — *Kuv.* Teoria ja käytäntö eivät ole aina jaksaneet kulkea t:a. **-kello** *s.* synkroninen sähkökello, synkronikello. **-moottori** *s. tekn.* vaihtovirtasähkömoottori, joka virran jaksolukua vastaavan nopeuden ulkoapäin saatuaan jatkaa käyntiään kuormituksen vaihdellessakin täsmälleen tällä tasatahtisella eli synkronisella nopeudella, synkronimoottori.

tasa|tahtinen *a.* -tahtisesti *adv.* -tahtisuus *omin.* **1.** Rintauinnissa eli t:tahtisessa vatsauinnissa kädet liikkuvat yhtaikaa, tasatahdissa. **2.** tahdiltaan tasainen, samanlaisena, vaihtelemattomana pysyvä. | Työstä palaavan miehen t. kävely. — *Erik.* **a.** *tekn.* synkroninen. **b.** *mus.* jossa (lähes) kaikkien sävelten kesto on sama;)(rytmillinen. | T. rytmi, sävelmä, koraali. **-taltta** *s.* tasateräinen taltta; vrt. kouru-, vinotaltta. **-tavui|nen** *a.* -suus *omin.* jonka tavuluku yksikön kaikissa sijamuodoissa on sama;)(eritavuinen. | Latinan t:set nominit. **-terä 1.** *s.* tasainen terä. | Taltan terä voi olla tasa-, vino- tai kouruterä. **2.** *a.* = seur. | Oi sie kirves kikkanokka, / t. tapparainen! KAL. — *S:sesti* tasateräisestä aseesta, työkalusta ym. | Puusepän käyttämät t:t eli tasataltat. **-teräi|nen** *a.* Talttoja on tasa- ja vinoteräisiä sekä kulmikkaita ja kourutalttoja. Pyöreä- ja t:set lapiot. **-tiheä** *a.* kauttaaltaan yhtä tiheä. | T. turkis, taimisto. **-tilan|ne** *s.* vrt. tasa-asema, -peli. | Peli keskeytyi t:teena. **-tukka 1.** *s.* takaa tasaiseksi leikattu tukka. **2.** *a.* = seur. | T. körttiläisukko. **-tukkainen** *a.* T. talonpoika. **-tulo|s** *s.* vrt. tasapeli. | Ottelu päättyi t:kseen 2—2. **-tyvi|nen** *a.* -syys *omin.* tyvestään tasainen. | T. tukki, lyhde. **-työn|tö** *s.* Lasketti suksilla mäkeä t:nöillä [= molemmilla sauvoilla yhtaikaisesti työntäen] vauhtia lisäten. **-työntöhiihto** *s.* hiihto, jossa kummankin käden työnnöt tapahtuvat samanaikaisesti.

tasau|s[64] *s.* vrt. tasoitus. **1.** tasaaminen. **a.** Pihamaan, kuopan, ojamultien t. Hameen helman t. ennen päärmäystä. Sahatavaran syrjäys, t. ja lajittelu. — Pyörimisnopeuden, paineen t. Tilien t. - - ei ole tarkoitus, että muilla olisi huojennus, teillä rasitus, vaan t:ksen vuoksi tulkoon - - teidän yltäkylläisyytenne heidän puutteensa hyväksi UT. Kesäpäivän, syyspäivän t., par. ⌣. — Jos tukkien paksuusmittauksessa saadut tarkat arvot pyöristetään lähinnä olevaan sovittuun arvoon, niin t:ksesta johtuvat mittausvirheet tasoittavat toisensa. — *Yhd.* ajan-, hinnan-, lämmön-, paineen-, tilin-, voimant.; päivänt. **b.** Suorittaa saaliin t. **c.** Auton jarrujen t. — *Yhd.* jarrunt. **2.** *konkr.* **a.** se jolla jk, jtak tasataan, joka annetaan jnk tasaamiseksi, hyvittämiseksi tai korvaamiseksi. | T. tehdään sepelistä. - - jos joku [perillinen], jonka osa sittemmin on vajennut, vaatii täytettä, pyytäköön hän t:sta tahi täytettä siellä, missä perittiin LK. **b.** jäte tms., mikä on saatu jtak tasattaessa. | Myytävänä hevosenjouhia (t:ksia).

tasaus|heiluri *s. fys. tekn.* (tarkkuuskellon) heiluri, josta on koetettu poistaa lämmön aiheuttaman pitenemisen, ilmanpaineen vaihtelujen tms. vaikutus; *syn.* kompensaatioheiluri. **-kehitys** *s. valok.* kehitys(menetelmä), jossa voimakkaimmin valotetut kuvaksen osat eivät pääse kehittymään liian tiheiksi, vaikka heikoimminkin valotetut osat saadaan riittävästi esiin. **-kone** *s.* **1.** Lautojen särmäys- ja t. **2.** *kut.* pellavankehruu-, laskukone. **3.** kompensaattorina toimiva kone. **-laite** *s. tekn.* kompensaattori. **-liipotin** *s.* Taskukellon t. **-menetelmä** *s.* = kompensaatiomenetelmä. **-paino** *s. tekn.* vastapaino, balanssi. **-pinta** *s. geol.* isostasiaopissa: se ajateltu, maan sisässä oleva pinta, johon mennessä maankuoren epätasaisuuksien paino tasaantuu ja jonka alapuolella siis vallitsee hydrostaattinen tasapaino. **-piste** *s. täht.* ekliptikan ja taivaanpallon ekvaattorin leikkauspisteistä. | Aurinko on t:issä n. maaliskuun 21. päivänä ja n. syyskuun 23. päivänä. **-pyörä** *s. tekn.* vrt. seur. **-pyörästö** *s. tekn.; syn.* differentiaalipyörästö. | Auton t. tasaa käänteissä syntyvän takapyörien matkaeron. **-päivä** *s. liik.* Clearingtilien t. **-pätkä** *s. puut.* piensahatavaraan luettavia, sahatavaran tasauksessa syntyviä 1—5½ jalkaa pitkiä pätkiä; *syn.* kuutiopätkä, -pää, lankunpää. **-saha** *s. puut.* sahatavaran tasaamiseen käytetty (pyörö)saha, "justeeri(saha)". | Kaksiteräinen t. — *Yhd.* kimpit. **-säiliö** *s.* Laivan t:itä vedellä täyttämällä tai tyhjentämällä voidaan tarvittaessa muuttaa laivan uintiasentoa. **-tili** *s. liik.* Pääoman t. **-työ** *s.* **-vara** *s.* Tukkien pituus mitataan tavallisesti täysille jaloille lisäämällä pituuteen muutamia tuumia t:a. **-viik|ko** *s. liik.* Kuluneella t:olla clearingtilille kertyneet tuontimaksut. **-viiva** *s.* = tasannusviiva. **-vi|pu** *s. tekn.* Radan epätasaisuuksien aiheuttamat, veturin eri jousiin kohdistuvat kuormituksen vaihtelut tasoitetaan kahden peräkkäisen jousen väliin asetetulla t:vulla. **-äes** *s. maat.* pintamaan viimeiseen ennen kylvöä tapahtuvaan muokkaukseen, kuten hienontamiseen, tasoittamiseen ja sekoittamiseen käytetty äes. **-äestys** *s. maat.*

tasaut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *fakt.* < tasata. | T. parturilla tukkansa. **2.** vars. *tekn.* tasapainottaa, kompensoida, balansoida. | T:ettu moot-

tori. Laivakompassin t:taminen. — Hintojen t:taminen.
tasautua[44] *v.* = tasaantua.
tasava[13] *s. kirj.* keilin levyinen suluke. — *Yhd.* piste-, puolit.
tasa|vahva *a.* T. [= kauttaaltaan yhtä vahva] kuitu, vuota, käsiala. — T:vahvat [= keskenään yhtä vahvat] joukkueet. **-vahvuinen** *a.* = ed. **-val|ta** *s.* **1.** T. [= kaikilla yhtäläinen valta] tappelussa: se lyö ken ennättää SL. — Tav. **2.**)(hallitsijavalta, yksinvalta, monarkia. **a.** valtiomuoto, jonka mukaan joko valtionpäämiestä ei ole ollenkaan tai tämä tulee asemaansa vaalin perusteella, tavallisesti määräajaksi, minkä päätyttyä on toimitettava uusi vaali. | Kansanvaltainen eli demokraattinen t. Ylimysvaltainen eli aristokraattinen t. T:lan kannattaja. **b.** valtio, jossa on voimassa ed. kohdassa mainitun lainen valtiomuoto. | Suomen t. Jakuuttien t. Itsenäinen, täysivaltainen, autonominen t. T:lan presidentti. — Viides t. 'Ranska v:n 1958 jälkeen'. — Rakkaaseen t:taamme pesiytyneet henkiset kulkutaudit. — Laajemmin. | Muurahaisyhteiskuntia sanotaan eläinopissa t:loiksi vastakohtana mehiläisten kuningatarkunnille. **c.** *yhd.* Kansan-, kauppa-, kaupunki-, liitto-, neuvosto-, sotilast. **-valtai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** Kumpikin olivat t:sia komentelemaan apulaista. — Tav. **2.** jonka valtiomuotona on tasavalta; tasavallan periaatteiden mukainen, siihen nojautuva, tasavaltaan kuuluva; republikaaninen. | T. maa, valtio. T. hallitusmuoto, järjestelmä, periaate. **3.** *kut.* kankaasta: jossa loimi ja kude näkyvät kumpikin yhtä paljon kankaan pinnalla;)(toisvaltainen. | T. toimikas.
tasavaltakau|si *s.* T:den Rooma.
tasavaltalai|nen[63] **1.** *a.* republikaaninen. **a.** tasavaltaa kannattava, tasavaltalaismielinen. | T. puolue. T. ja Francon Espanja. — T. [= tasavaltalaismielinen tai tasavallan palveluksessa oleva] virkamies. **b.** par. tasavaltainen. | T. valtio, järjestelmä. **2.** *s.* **a.** tasavallan tai tasavaltalaisen puolueen kannattaja, tasavaltalaismielinen henkilö, republikaani. | Bonapartistit ja t:set. Kenraali Franco voitti Espanjan t:set. T:set eli republikaanit, toinen Yhdysvaltojen suurista valtiollisista puolueista. **b.** Philetairus socius, eteläafrikkalainen kutojalintu, joka tekee puihin palmikoimalla valtavan isoja yhteispesiä.
tasavaltalais|armeija *s.* **-mielinen** *a.*
tasa|varsivaaka *s.* tasavartinen vaaka. **-varti|nen** *a.* -suus *omin.* **1.** jonka varret ovat samanpituiset. | T. risti. — T. vipu. T. vaaka 'vaaka, jonka selkä on tasavartinen vipu'. **2.** varreltaan tasapaksu tms. | T. ja oksaton puu. **-veroi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* samanveroinen, -arvoinen, tasavertainen, -päinen, -väkinen, -voimainen. | T:set kilpailijat. Pystyä tarjoamaan t. vastus jklle. Kansalaisten t:suus lain edessä. T. peli 'peli, jossa osapuolet ovat tasaväkisiä'. **-vertai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = ed. | T. vastustaja, kilpailija, sopimuspuoli. Rauhanteossa noudatettiin t:suuden periaatetta. T. kamppailu. **-ve|to** *s.* molemmin käsin tai muuten yhtaikaa suoritettu veto. | Selkäuintia t:doin. **-vireinen** *a. mus.* = tasaväreinen. **-vir|ta** *s. sähk.* sähkövirta, jonka jännite tai jännitteen vaihdellessa suunta pysyy muuttumattomana;)(vaihtovirta. | Sykkivä t. Pienjännitteinen t. T:ralla käyvä kone. Akkumulaattorien lataus toimitetaan t:ralla.
tasavirta- tav. *sähk.* tasavirralla käyvä, toimiva, tasavirralla toimivissa laitteissa käytetty, tasavirtaa tuottava tms.;)(vaihtovirta-. **--ankkuri** *s.* **-dynamo** *s.* **-generaattori** *s.* **-höyrykone** *s. tekn.* venttiilihöyrykone, jonka sylinterissä höyry liikkuu aina samaan suuntaan, nimittäin päistä keskelle. **-jännite** *s.* **-järjestelmä** *s.* **1.** *sähk.* **2.** *tekn.* Viljaa kuivattaessa voidaan käyttää joko t:ä, jossa kuuma ilmavirta kulkee samaan suuntaan kuin jyvät, tai vastavirtajärjestelmää. — Vrt. tasavirtahöyrykone. | T:n mukaisesti toimiva höyrykoneen sylinteri. **-kello** *s.* Puhelimen t. **-koje** *s.* **-kone** *s.* **-käämitys** *s.* **-laito|s** *s.* Virran laadun puolesta sähkölaitokset voidaan jakaa t:ksiin ja vaihtovirtalaitoksiin. **-läh|de** *s.* Generaattori, jonka magnetoimisvirta otetaan jostakin t:teestä, esim. akkumulaattoriparistosta. **-magneetto** *s.* **-mittari** *s.* **-mittaus** *s.* **-moottori** *s.* **-piiri** *s.* **-sarjamoottori** *s.* **-soittokello** *s.* **-sähkömoottori** *s.* tasavirtamoottori. **-teho** *s.* **-vastaanotin** *s. rad.* **-vastus** *s.* ohminen vastus. **-verkko** *s.*
tasa|voimainen *a.* -voimaisesti *adv.* -voimaisuus *omin.* **1.** tasaväkinen, -veroinen. | T:voimaiset joukkueet. Metsänomistaja on nykyään t. osapuoli metsäkaupoissa. **2.** Vakiosuuntainen ja t. [= voimakkuudeltaan samana pysyvä] pasaatituuli. T. virta. **-väki|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* tasavoimainen; tasaveroinen, -vertainen, -päinen, -arvoinen. | T. taistelu. Pystyä antamaan t. vastus jklle. Lukumäärältään t:set joukkueet. T. kilpailukumppani, vastustaja. T. sopimuskumppani. **-väl|i** *s.* T:ein [= yhtä pitkien välimatkojen päähän] pystytetyt pylväät. **-välinen** *a.* T. asteikko, jaotus. **-värei|nen** *a. mus.* -sesti *adv.* -syys *omin.* viritykseltään, intervalliensa tasosuhteilta siten tasoitettu, että tarkan puhdasvireisyyden sijasta tyydytään likimääräisesti vastaaviin säveltasoihin, tasavireinen, temperoitu; vrt. enharmoninen. | Piano ja urut ovat t:siä soittimia. T. viritys, asteikko. **-väri|nen** *a.* -syys *omin.* väriltään tasainen. | T:stä graniittia. T. seos. Hyvän voin tulee olla t:stä. Kangas, jonka t:sellä pohjalla on toisvärisiä raitoja.
tase[78] *s. liik.* tiliasemaa tiettynä ajankohtana osoittava laskelma, tilitase, bilanssi. — *Kuv.* Kun armeijan johto laati t:tta, se näki tilanteen seuraavana: - -. — *Yhd.* kauppa-, maksu-, omaisuus-, tilinpäätös-, tulos-, varallisuust.; voitto- ja tappiot.; jäännös-, koe-, kokonais-, kuukausi-, vuosit.; (kuv.) kuusipuu-, metsät.; energia-, fosfori-, kivennäis-, lämpö-, rasva-, typpit. **-kirja** *s. liik.* **-tili** *s. liik.* tilin muotoon laadittu varojen ja velkojen yhdistelmä, bilanssitili.
tasetti[6*] *s.*, vars. *puhek.* sarjanarsissi.
tasi|a[17] *v. kans.* tasata, tasoittaa. | Aika t:i meitä kaikkia KIVI.

tasinko[2*] *s.* välinsuoritus l. tasaus erinäisissä selvityksissä, esim. maanjaossa, maksettavista korvauksista, muuttokustannuksista, viljelysparannuksista tai metsästä. | Avioliiton purkautuessa suoritettavassa osituksessa enemmän omistava antaa t:a vähemmän omistavalle. — *Yhd.* metsä-, viljelyst.

taskin[56], **taskoin**[56] *s.* = talso.

tasku[1] *s.* **I.** *syn. kans.* lakkari, kormano. **1.** vaatekappaleeseen us. päällyskankaan sisäpuolelle kiinni ommeltu ja päällyskankaan tai vuorin ulkopuolelle aukeava (joskus myös nauhoilla tms. vaatetukseen kiinnitettävä irrallinen) pieni, tyhjänä litteä pussi, joka on tarkoitettu eril. pienten esineiden (nenäliinan, lompakon, rahojen, kellon tms.) mukana kuljettamiseen. | Takin, liivin, housujen, hameen, puseron t. Esiliina, jossa on sivulla t:t. Päällyskankaan päälle ommeltu t. Naisten kansallispukuun vyötäisille sidottava irrallinen t. Avara, pieni t. T:n suu, läppä, kansi, pohja. Seisoa kädet t:ssa. Työnsi lompakon t:unsa. T:t pullollaan makeisia. T:un mahtuva sanakirja. — Puida nyrkkiä t:ssaan (kuv.) 'olla vihainen uskaltamatta sitä näyttää'. — *Yhd.* hameen-, housun-, liivin-, takint.; kello-, koriste-, lippu-, rahat.; irto-, paikkat.; etu-, povi-, rinta-, sala-, sisä-, sivu-, taka-, ulkot. **2.** eräissä kuv. sanonnoissa. **a.** rahavarojen omistamisesta, hallussapidosta yms. | Minulla ei ole markkaakaan t:ssa 'minulla ei ole lainkaan rahaa'. Aloittaa elämänsä, jk yritys tyhjin t:in 'rahattomana, omaisuudetta'. Kääntää vaikka t:nsa nurin [= antaa viimeisetkin rahansa], kun tulee avun pyytäjä. Valtio on taipuvainen osoittelemaan tyhjiä t:jaan, kun tulee puhe virkamiesten palkankorotuksista. Veronmaksajain t:sta nekin rahat otetaan. Pani ylijäämän omaan t:unsa 'piti itse ylijäämän'. Huijari pisti t:unsa useita miljoonia herkkäuskoisten rahoja. Paikata t:jaan '(us. epäilyttävällä tavalla) parantaa raha-asioitaan, taloudellista asemaansa'. Taisi holhoojana ollessaan paikata t:jaan 'kavaltaa holhokkinsa varoja'. Jälkimmäisessä tilankaupassa Jussi varmasti paikkasi t:nsa. **b.** jnk esineen (asiakirjan) mukana, hallussa pitämisestä, jnk asian omaamisesta, hallitsemisesta, määräysvallasta jhk tms. | Saapui hoviin suosituskirje t:ssaan. Poistui neuvotteluista sopimus t:ssaan. Joka tekee aina enemmän kuin on luvannut, pitää menestystä t:ssaan. Voitto on jo kuin t:ssa. Lasten tahto on äidin t:ssa.

II. laajemmin. **1. a.** taskumaisesta säilytyslokerosta yms. | Salkku, jonka etupuolella on kaksi t:a. Selkärepun, satulan t. Valokuvakansio, jonka takakannen sisäpuolella on t. liimaamattomia kuvia varten. Nahkainen t., jossa retkeiltäessä voi kuljettaa ruokailuvälineitä. — *Yhd.* satulat.; patruuna-, työkalu-, varaosat. **b.** *anat.* taskun tapainen elin, poimu, ontelo tms. | Kurkunpään eli Morgagnin t. (vanh.) 'taskuontelo'. Ennen kuin haava ommellaan kiinni, on katsottava, ettei siihen jää t:ja, so. syvennyksiä, joihin märkä voisi kokoontua. Taskusammakon takaselässä on t. eli pussi, jossa munat kehittyvät toukiksi. — *Yhd.* ient. **c.** *tekn.* Auton jäähdyttimen vesikanavien sivussa olevat t:t saavat aikaan veden sekoittumisen. Suurteollisessa valmistuksessa sepelin eri karkeusasteet johdetaan eri siiloihin eli t:ihin, jotka luukkua avaamalla voi tyhjentää suoraan kuljetusajoneuvoon. — *Yhd.* hiili-, kuonat. **d.** vars. sisäpaikallissijoissa (melkein) saarroksissa, eristyksissä, "pussissa" olemisesta. | Vihollinen teki tuloksettomia hyökkäyksiä t:sta, johon se oli joutunut. — *Urh.* A. joutui juoksemaan t:ssa yksi kilpatoveri edessään, toinen vieressä ja kolmas takana.

III. *el.* T:t 'rastaiden sukuisia varpuslintuja'. — *Yhd.* kivi-, pensast.

tasku|almanakka *s.* taskussa pidettävä, taskukokoinen almanakka. | Pieni t. urheilijoille. **-ase** *s.* pienikokoinen, taskuun mahtuva tuliase. **-heinä** *s. par.* taskuruoho. **-hiir|i** *s.* T:et 'Heteromyidae, jyrsijöitä, jotka muistuttavat hyppyrottia, mutta joilla on ulkoiset poskipussit kuten taskurotilla'. **-huul|et** *s. mon. anat.* hiukan äänihuulten yläpuolella sijaitsevat poimumaiset muodostumat; *syn. vanh.* väärät äänihuulet, taskujänteet. | T:ten välistä rakoa nimitetään vale-ääniraoksi.

-taskuinen[63] *poss.a.* Pieni-, suurit.

tasku|jänteet *s. mon. anat. vanh.* = taskuhuulet. **-kalenteri** *s.* pienikokoinen, taskussa pidettävä kalenteri. **-kampa** *s.* taskussa pidettävä kampa. **-kan|gas** *s.* Taskut tehdään erikoisesta t:kaasta tai satiinista.

taskukas[66*] *poss.a.* tav:mmin taskullinen. | T. urheiluvyö.

tasku|kello *s.* taskussa pidettävä kello; vrt. rannekello. **-kirja** *s.* pienikokoinen, taskussa pidettävä muisti-, käsi- tms. kirja. | Pioneerin t. Piti mukanaan t:a, johon tarvittaessa merkitsi muistettavat asiat. **-kives** *s. kal.* verkon tai nuotan kives, jossa on pussimainen kangaspäällys. **-ko|ko** *s.* vrt. seur. | T:koa oleva kirja, ase. T:koon taitettu kartta. — Poika on ilmetty isänsä — t:ossa. **-kokoinen** *a.* taskuun mahtuva. | T. käsikirja. — *Leik.* pienois-, miniatyyrikokoinen. | T., mutta erittäin tulivoimainen taistelulaiva. **-kompassi** *s.* taskukokoinen, taskussa pidettävä kompassi. **-kynä** *s.* vars. tavallisen (muste- tms.) kynän vastakohtana säiliö- tms. kynistä. **-lamp|pu** *s.* pienikokoinen, kädessä pidettävä paristokäyttöinen sähkövalaisin (polttimineen, paristoineen ja koteloineen), sähkötaskulamppu, taskusähkölamppu; vrt. käsilamppu. **-lyhty** *s.* = ed. **-mainen**[63] *kalt.a.* T. ontelo, säiliö. **-mat|ti** *s.*, tav. *leik.* litteä, us. leveyssuunnassa kaareva viina- tms. pullo, jota us. pidetään taskussa vars. retkillä, matkoilla ym. | T:tina käytetty tinapullo. T. povitaskussa. Silloinpa [metsästysretkellä ulkosalla märkänä yövyttäessä] tekee pieni kulaus t:ista hyvääkin KIVI. **-muistikirja** *s.* vrt. taskukirja. **-n|pohja** *s.* **-n|suu** *s.* T:suiden kuluminen. **-ontelo** *s. anat.* T:t 'kurkunpäässä äänihuulten yläpuolella oleva sivulle- ja ylöspäin suuntautuva taskumainen ontelopari'; *syn. vanh.* kurkunpään, Morgagnin taskut. **-painos** *s.* kirjan taskukokoinen painos. | Raamatun t. **-pakkau|s** *s.* taskuun mahtuva pakkaus. | Sikareja t:ksessa.

-**peili** *s.* taskussa pidettävä pieni peili. -**pullo** *s.* vrt. taskumatti. -**rah|a** *s.*, us. *mon.* raha(summa)sta, jota jku pitää mukanaan satunnaisia pikku menojaan varten; us. esim. vanhempien lapsilleen säännöllisin väliajoin näiden omaan käyttöön antamista rahoista; vrt. neularaha. | Poika ansaitsi t:oja postikorttien myynnillä. Vanhemmat antoivat pojalleen 100 mk viikossa t:aksi. -**ra|pu** *s.* T:vut 'Brachyura, tav. merissä eläviä kymmenjalkaisia kilpiäyriäisiä, joiden lyhyt takaruumis on rinnan alla taivuksissa'. Iso t. 'Cancer pagurus, maukkaan lihansa vuoksi pyydetty isokokoinen taskurapuihin kuuluva äyriäinen'. -**rot|ta** *s.* T:at 'Geomyidae, amerikkalaisia pienehköjä, kömpelöitä jyrsijöitä, joilla on ulkopuoliset poskipussit'. -**ruoho** *s.* Thlaspi, ristikukkaiskasveihin kuuluvia rikkaruohoja, joiden lyhyet lidut ovat siipipalteiset; *syn. vanh.* taskuheinä. — *Yhd.* alppi-, laukka-, peltot. -**sammak|ko** *s.* T:ot 'Nototrema, hännättömiä sammakkoeläimiä, joiden naarailla on takaselässä pussi, jossa munat kehittyvät toukiksi'. -**sanakirja** *s.* taskukokoinen tai yl. kooltaan pienehkö sanakirja. -**sähkölamppu** *s.* = (sähkö)taskulamppu.

taskuton[57] *kar.a.* T. paita, pusero.

taskuttaja[16] *s.* pukutehtaassa työssä oleva taskujen ompelija.

tasku|täytekynä *s.* vrt. taskukynä. -**varas** *s.* henkilö, joka tungoksessa tms. varastaa (arvo)esineitä toisten taskuista. -**varkaus** *s.* vrt. ed. -**veitsi** *s.* tav. = linkkuveitsi.

taso[1] *s.* **I. 1.** *mat.* (rajaton) pinta, joka täydellisesti sisältää jokaisen suoran, jonka kanssa sillä on ainakin kaksi yhteistä pistettä; *yleisk.* (us. jhk asetetuksi, jtak leikkaavaksi tai sivuavaksi, jnk pisteen kautta kulkevaksi tms. ajateltu abstr.) tasainen ja suora pinta, taso-, (vanh.) tasapinta; vrt. kartio-, lieriö-, pallopinta. | T:n määrää kolme pistettä, jotka eivät ole samalla suoralla, tai suora ja sen ulkopuolella oleva piste tai kaksi toisensa leikkaavaa tai yhdensuuntaista suoraa. Vaakasuora, pystysuora, kalteva t. Kaksi toisensa leikkaavaa t:a. Ruumiin keskiviivan kautta kulkevaksi ajateltu t. Jos kappale leikataan pystysuoralla t:lla - -. T:a vastaan piirretty kohtisuora. T:n ja pallopinnan rajoittama linssi. Kuuden t:n rajoittama kappale. Pallon ja t:n sivuamispiste. Perspektiivikuva saadaan asettamalla läpinäkyvä t. silmän ja esineen väliin ja piirtämällä tähän t:on viivoja, jotka peittävät esineen viivat. Levittää sylinterin pinta t:ksi. Pallon projisioiminen t:on. T:on kuvaava linssi. Astia, jonka pohjapinta on t. — *Yhd.* ampuma-, ekvaattori-, frontaali-, halkaisija-, heilahdus-, horisontaali-, keski-, kompleksi-, kuva-, leikkaus-, lävistäjä-, mediaani-, meridiaani-, neutraali-, nolla-, nuoli-, otsa-, perus-, pohja-, polarisaatio-, pysty-, rata-, sagittaali-, sivu-, suuntaus-, symmetria-, tangentti-, tähtäys-, vaaka-, vertikaali-, vino-, värähtelyt.; puolit.

2. ed:een liittyvästi jnk pintana tai osana olevasta konkr. tasosta. **a.** T:iksi hiottu jalokiven pinta. Keittorei'illä varustettu lieden t. Kappaleita alemmasta paikasta ylemmäksi siirrettäessä käytetään usein kaltevaa t:a. Portaiden t:t eli porrastasanteet. — *Yhd.* kerros-, porras-, välit.; ratat. **b.** työkalun tms. tasainen työpinta. | Höyläkoneen työpöytä eli t., johon työkappale kiinnitetään. Alasimen selkä eli t. Sähkövasaran iskupää eli t.

3. a. lentokoneen siivistä. | Lentokoneen siivet eli t:t. Pommikone sai osuman vasempaan t:onsa. — *Yhd.* ala-, kanto-, ohjaus-, siipi-, vakaus-, ylät. **b.** yhd:ojen jälkiosana eril. lentokonetyyppien nimissä: Yksi-, kaksi-, monit.; liitot.

II. 1. paikallissijoissa us. postp:n tapaan. **a.** jnk korkeusasemasta tietyllä korkeudella olevaksi vaakatasoksi ajateltuna, sellaisessa sijaitsevana tai sellaiseen verrattuna. | Maanpinnan t:a alempana oleva huone. Paikka, joka on 200 m merenpinnan t:a ylempänä. Kadun pinnan t:on [= samaan korkeuteen, samalle tasolle kadun pinnan kanssa] upotetut raitiotiekiskot. Rautatien t:ssa oleva ylikäytävä. Rehusuoja sijoitetaan parvelle tai samaan t:on [tai: samalle t:lle] kuin navetta. Kivijalkaa ei lähdetä tekemään maanpinnan t:sta, vaan hiukan syvemmältä. Sähköuuni, jossa voi paistaa kolmella eri t:lla. Padon yläreunan t:lle [= korkeudelle, tasalle] kohonnut vesi. Suksisauvojen tulee ulottua olkapään t:lle [tav:mmin tasalle]. **b.** muista sijaintisuhteista. | Pääkallon muoto, jossa leuat eivät sanottavasti ulkone otsan t:sta 'otsaa sivuavaksi ajatellusta pystytasosta'. Sivellin, jonka harjasten päät ovat samalla t:lla [tav:mmin tasalla]. Tykistö asettui jalkaväen t:lle [= samaan rintamaan, linjaan jalkaväen kanssa, jalkaväen tasalle] tai sen taakse. Helsingin t:lla [= leveyspiirin kohdalla] pohjoisessa. Jo paljon ennen kuin päästiin Madeiran t:lle, ilmaantuivat ensimmäiset lentokalat laivan viereen Y.RAUANHEIMO. **c.** *yhd.* Korkeust.; hartia-, lattiat.; rintama-, seinät.

2. *abstr.* ja *kuv.* suuruuden, määrän, laadun, kehityksen tms. asteesta. | Vuokrien nykyinen keskimääräinen t. Väkiluku on saavuttanut ennen sotia vallinneen t:n. Jkn, jnk laadullinen, taiteellinen, henkinen, moraalinen t. Lapsen älyllinen t. Korkea, alhainen t. Hyvä, huono t. Vuokra-asuntojen yleinen t. on huonontunut säännöstelyn aikana. Kilpailujen t. on vuosi vuodelta parantunut. Taiteelliselta ja siveelliseltä t:ltaan ala-arvoinen elokuva. Kilpailija, joka on kokonaan toista t:a kuin muut. Kiinalainen kulttuuri saavutti jo varhain korkean t:n. Korkeimman t:n [= valtioiden ylimpien poliittisten johtajien] neuvottelut. — Harrastelijan t:lle jäänyt taiteilija. Korkealla, alhaisella t:lla oleva kansa. Ajan vaatimusten mukaisella t:lla oleva kirjapaino. Täysin mannermaisella t:lla oleva ravintola. Työpalkat ovat kohonneet t:lle, joka tekee tuotannon kannattamattomaksi. Ihminen ei saa alentua eläinten t:lle 'tasalle'. Päästä jkn t:lle tiedoissaan. Siinä suhteessa olemme muiden Pohjoismaiden t:lla. Olla tehtävänsä, ajan, kehityksen t:lla, tav:mmin tasalla. Minä tietysti toivon ja tahdon, että jälkeläiseni - - nousevat yhä korkeammille ihmisyyden t:ille SILL. — *Yhd.* ama-

tööri-, ammatti-, asumis-, elin-, ennätys-, hinta-, kehitys-, korko-, koulutus-, kulttuuri-, kustannus-, laatu-, palkka-, peli-, siveellisyys-, terveys-, tulos-, tuotanto-, tyyli-, valistus-, varallisuus-, vuokra-, älykkyyst.; huippu-, keski-, yleist.

3. *mus.* säveltaso, -korkeus. | Sävelen t., kesto, voima ja sointi. T:ltaan sävelet ovat korkeampia tai matalampia. — *Yhd.* sävel-, virityst.

taso|a[1] *v. harv.* tasata, tasoittaa. | Pinta on t:ttava reiän ympäriltä.

taso|arina *s. tekn.* tasapintainen arina; vrt. porrasarina. **-aste** *s.* Sävelten t:et. **-ero** *s.* Sävelten t. **-geometria** *s.* tasokuvioita käsittelevä geometrian osa;)(avaruusgeometria; vrt. planimetria. **-hiomakone** *s. tekn.* tasopintojen hiomiseen käytetty hiomakone. **-höylä(kone)** *s. tekn.*, vars. *puut.* höyläkone, jolla muotoillaan etupäässä tasopintoja. **-höyläys** *s. tekn.*, vars. *puut.*

tasoill|a, -e *postp.* ja *adv.*, vars. *kans.* tasalla. | Vanhan Marian kattolumet olivat Erkkinä vielä maassa aidan t. PAULAH. - - Kalevalan kansa oli pääsevä Pohjolan t:e viljelyksessä ja sivistyksessä E.N.SETÄLÄ. Päästä pelissä t:e 'tasoihin'.

tasoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Pöydän pinnan suuntainen ja t. jatke. — Tav. *yhd.* vaaka-, viistot.; saman-, toisent.; suurit.; heikko-, hyvä-, keski-, korkea-, normaalit.; yksi-, kaksi-, kuusi-, monit.

tasoi|ssa, -hin *adv.* tasassa, tasan. **1.** *konkr.* sijainnista: tasakkain. | Kanavan sulkukammioiden vedenpintojen tulee olla t. ennen porttien avaamista. Kirkko, jonka ristivarsien harjat ovat t. runkohuoneen harjan kanssa. Juoksijat olivat maaliin tullessaan niin t., että oli vaikea ratkaista, kuka oli voittaja. **2.** *abstr.* määristä, voimasuhteista yms. | Tilit ovat t. 'tulo- ja menopuoli ovat yhtä suuret'. Tuonti ja vienti ovat olleet jokseenkin t. Puoliajalla peli oli t., mutta lopputulokseksi saatiin 4—2. Ensimmäinen painierä meni t:hin. Maksoin menomatkan, joten olemme t., jos sinä maksat tulomatkan.

tasoit|ella[28*] *frekv.v.* -televasti *adv.* -telu[2] *teonn.* < tasoittaa; vrt. tasailla. | T. rosoista pintaa höyläämällä. Pihamaan t:telu. Mättäät on t:eltava 'maa tasoitettava mättäät poistamalla'. T. tukkaa. T. hameen laskoksia. — Erisuuruiset kappaleet t:ellaan yhtä suuriksi ja samanmuotoisiksi. Jyvityksessä pellot jaettiin viiteen luokkaan ja jakoa vielä t:eltiin. — Lönnrot t:teli kansanrunojen kieltä enemmän kirjakielen mukaiseksi. Koetti luonteeltaan sovittelevana t. vastakohtien jyrkkyyttä. Bismarck koetti vaikuttaa t:televasti Venäjän ja Itävalta-Unkarin välisiin epäluuloihin.

tasoitin[56*] *väl.* < seur. — *Maal.* lattasivellin.

tasoit|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* tehdä tasaise(mma)ksi, tasata.

I. vrt. tasainen I. 1. pinnasta. **a.** tehdä profiililtaan suoraviivaise(mma)ksi. | Kahdelta sivulta veistämällä t:ettu hirsi. Sisäpinnaltaan t:etut pihtien leuat. - - levähdyspaikka, milloin puupenkki, milloin kalliopaasi, milloin t:ettu kanto AHO. — T:ettu [= pyyhkäisty] kappa ohria. **b.** poistaa epätasaisuudet, tehdä tasapintaise(mma)ksi, sileä(mmä)ksi; maanpinnasta, maastosta us. lisäksi: tehdä vaakasuor(emm)aksi. | T. pihamaa, leikkikenttä. T. tietä lanalla. Kynnöksen t:taminen äkeellä. Nurmikon t:taminen ruohonleikkurilla. Ryijyn nukkakerroksen t:taminen. Ennen maalaamista pinta t:etaan täytemaalilla. Kuorrutus levitetään kakun pinnalle ja t:etaan veitsellä. Kuivaamisen jälkeen nahka oiotaan, t:etaan ja viimeistellään. Rapautumisen t:tava eli nivelloiva vaikutus. Lumipeite vaikuttaa yleensä maastoa t:tavasti. — Melko *harv.* kuperasta tai koverasta pinnasta: silottaa. | Hiomalla t:ettu lasipallo. Sorvaamalla t:ettu puupalikka. — *Kuv.* T. jkn, jnk tietä, tietä jklle, jllek 'helpottaa, valmistaa [tms.] jkn, jnk pääsyä, tuloa [tms.] (jhk)'. Kasimir Leinon runoilijanmaine t:ti tietä nuoremmalle Eino-veljelle. Yritykset t. modernin ihmisen tietä kristillisyyteen. Tapaus, joka t:ti tietä vallankumoukselle.

2. reunaviivasta yms.: tehdä suor(emm)aksi, säännöllise(mmä)ksi, ehye(mmä)ksi. | Hameen helman t:taminen. Otsalta suoraksi t:ettu tukanreuna. Rantavirtausten t:tama rannikkoviiva. Reiän reunat t:etaan saksilla ennen parsimista.

3. kohoamista, ulkonemista, syvennyksistä, lovista yms. epätasaisuuksista: saattaa samaan tasoon tai linjaan ympäristön kanssa. | T. mätäs, kuhmu. Täyttämällä t:ettu kuoppa. Puun pinnan rosojen t:taminen. Voide, joka t:taa ihonne rypyt. Maahan [= maan tasalle] t:ettu hautakumpu, muurahaispesä. Milloin laakso nostetaan tai t:etaan mäki LEINO. - - talon polttivat poroksi, / t:tivat tantereksi KAL. — Paperin reunaan jääneiden pykälien t:taminen. — *Kuv.* Avioliitto hioo ja t:taa luonteen särmät. Kansanluokkia erottavien kuilujen t:taminen. Pyrkimykset t. kirkon ja kommunismin välistä juopaa.

II. poistaa jssak olevat tai eri esineiden väliset erot, erilaisuudet, epätasaisuudet, tehdä jssak suhteessa samanlaise(mma)ksi, yhtenäise(mmä)ksi, samantasoise(mma)ksi, tasasuhtaise(mma)ksi tms.; vrt. tasainen II.

1. jnk kokonaisuuden eri osien, kohtien tms. välisten eroavuuksien poistamisesta tai pienentämisestä. | Kone, joka t:taa [= tekee tasapaksuiseksi] karstakoneesta tulevan epätasaisen langan. — Epätasaista kylvöstä on vaikea myöhemmin t. Laikkuiseksi jäänyt väri koetetaan t. — T. suitset 'järjestää ohjakset käteen niin, että veto suitsien eri päistä on yhtä voimakas'. — *Erik.* **a.** yhtenäistää. | Uudessa painoksessa teoksen kieltä on paikoin t:ettu. Eräiden esimerkkien transkriptiota on yksinkertaistettu, eräiden t:ettu. Oppikoulun laskennonopetus on aluksi t:tavaa ja täydentävää kertausta. Kirjakieli vaikuttaa murteisiin t:tavasti. **b.** saattaa vaihtelemattoma(mma)ksi. | Huoneen lämpötilan t:taminen. Vauhtipyörä t:taa koneen käynnin. Sykkivän tasavirran t:taminen. Laite, jonka tarkoituksena on t. kaasun painet-

ta. Sydämen toimintaa t:tava aine. Verenpainetta t:tava lääke. — *Erik.* tyynnyttää, rauhoittaa, vakaannuttaa tms. | Sininen väri vaikuttaa mielialaan rauhoittavasti ja t:tavasti. Pian aika t:ti kiihtyneet mielet. - - vanhuus alkaa suorittaa t:tavaa, vaimentavaa ja askeleita hiljentävää työtänsä JOTUNI. **c.** saattaa tasaisesti jakautuvaksi. | Kuormituksen t:taminen. Perinnön t:taminen suoritetaan uutta jakoa toimittamatta. Puku, joka ikään kuin t:taa liikalihavuuden vartalon eri osiin. Virhe on t:ettava suhteellisesti eri kuvioihin. **d.** T. tili 'saattaa tilin eri puolet yhtä suuriksi, tasaan'. Olemme t:taneet [= hyvittäneet] laskuanne lähettämällänne summalla. **e.** *mus.* tehdä tasaväreiseksi. | T:ettu sävelasteikko. **f.** pelistä yms.: tehdä tasaväkiseksi, -tuloksiseksi, saattaa tasoihin. | [Šakissa] musta pystyi t:tamaan pelin onnistuneella siirrollaan. Ensimmäisen puoliajan päättyessä HPS johti 3—2, mutta toisella puoliajalla KuPS t:ti. T:tava maali. **g.** *urh.* miekkailussa. | T:taminen eli sopivan syöksyvälin päähän pyrkiminen tai pääseminen.

2. eri esineiden, ilmiöiden tms. välisten erojen, erilaisuuksien, epätasaisuuksien poistamisesta tai pienentämisestä; vrt. I.3. | Maton nukat t:etaan samanpituisiksi. Hiukset leikataan koneella ja t:etaan saksilla. Rivinvälien t:taminen 'yhtä suuriksi tekeminen'. — Kanava, joka t:taa järvien vedenkorkeuden. Parkituksessa syntyneet värikirjavuudet t:etaan. Eri paikkakunnilla vallitsevien hintojen t:taminen 'saattaminen samansuuruisiksi'. Seikka, joka t:taa taistelevien puolien voimasuhteita. — *Erik.* **a.** poistaa, pienentää, vähentää, lieventää, vaimentaa. | Edellisen painoksen epätasaisuuksia on uudessa laitoksessa jossain määrin t:ettu. Kausivaihteluja t:tava ilmiö. Hyödykkeiden liiallisen runsauden tai puutteen t:taminen. Kysynnän ja tarjonnan välisen epäsuhteen t:taminen. Eri kansanluokkien välisten vastakohtien t:taminen. Laite, jonka tarkoituksena on t. koneen käynnissä sattuvat heilahdukset. Koetti selittämällä t. sanojensa epäedullista vaikutusta. Petetyn vänrikin kohtalon kovuutta t:taa lukijan silmissä se, että - - TARK. **b.** tehdä tehottoma(mma)ksi, kumota jnk vaikutus, eliminoida, kompensoida, korvata. | T. eli kompensoida jk häiritsevä vaikutus. Kanava, joka t:taa eri vedenpintojen korkeuseron. Mittavirheet t:tavat toisensa. Liikunta raikkaassa ilmassa t:taa koululaisille istumatyöstä aiheutuvat haitat. **c.** *mus.* vrt. tasoitusmerkki. | Alennettu, ylennetty tai t:ettu nuotti. **d.** *urh.* vrt. II.1.f. | KTP teki maalin, jonka VPS heti t:ti.

III. luvuista, määristä: suurentaa tai pienentää lukua tai määrää hiukan, niin että siitä tulee tasainen (vars. nollaan päättyvä tai kokonais)luku tai määrä, pyöristää. | T. 9,7 10:ksi. T. jk summa. Laskettu veromäärä t:etaan kymmeniin markkoihin jättämällä ylittävä määrä pois. Astemäärät t:etaan lähimmiksi täysiksi asteiksi. — Kalenterivuoden t:taminen keskimäärin todellisen vuoden pituiseksi.

tasoittaj|a[16] *tek.* vrt. tasaaja. | Laidunniittyjen mättäiden t:ana käytetty aura. Uinti on hyvä painon t.: se laihduttaa liian lihavat ja lihottaa liian laihat. Keskuspankit luottoliikkeen t:ina. Kirjakieli murteiden t:ana ja hävittäjänä. — *Tekn.* par. tasaaja, kompensaattori. — *Maal.* par. tasoitin.

tasoittamaton[57] *kielt.a.* T. tie, kuoppa. T. luku.

tasoittamistyö *s.* tasoitustyö. | Urheilukentän t.

tasoittelija[14] *tek.* < tasoitella. | - - kirkkoisä Origenes, se taivaan ja helvetin yhdistäjä, dualismin t. LEHT.

tasoittu|a[1*] *pass.v.* < tasoittaa; vrt. tasaantua. **I. 1.** vrt. tasoittaa I. | Pelto t:u jyrättäessä. Kuivuessaan t:va maali. T:nut vuorijono. Länteen päin maa t:u alangoksi. — Ehyeksi t:nut rantaviiva. — Pinnan rosojen ja kuoppien t:minen. Maan tasalle t:nut hautakumpu. — *Kuv.* Vähäväkisten tie korkeampaan sivistykseen on paljon t:nut. Yhteiskuntaluokkia erottava juopa t:i vuosi vuodelta. **II. 1.** vrt. tasoittaa II.1. | Kone, jossa vanukerros t:u paksuudeltaan. Kastiketta hämmennetään, kunnes se on t:nut 'tullut tasa-aineiseksi'. — Kirjailijan tyyli on edellisestä romaanista paljon t:nut. — Kylvö suoritetaan vasta kun maan kosteus on t:nut. Värin t:minen joka kohtaan. Liuoksen väkevyyden t:minen. Menekin t:minen koko vuoden osalle. Vaunuista purkautui ihmisten kirjava paljous, joka t:i pian ajuripuomin rattaille SEPPÄNEN. — Paineen, lämpötilan, koneen käynnin, sydämen toiminnan t:minen. Puuskainen tuuli t:i ja tyyntyi vähitellen. Kiivas luonto t:u [tav:mmin tasaantuu] ja rauhoittuu vanhemmiten. T:nut, mutta asetuttuaankin vielä korskahteleva hevonen. — Tilin t:minen. — Toisella puoliajalla peli t:i A:n tekemästä maalista. **2.** vrt. tasoittaa II.2. | Eri vesistöjen vedenkorkeuden t:minen. Erilaisuuksien, vastakohtien, ristiriitojen t:minen. Ääriarvojen t:minen. Kausivaihtelujen t:minen. Murre-erot t:vat ajan mittaan. Astevaihtelun t:minen. Ero, joka t:misen johdosta on hävinnyt. Kauppataseen passiivisuus on t:nut 230 milj. markasta 140 milj. markkaan. Lääkkeen epäedullinen vaikutus t:u sen johdosta, että - -. — *Lääk.* T:nut eli kompensoitunut sydänvika.

tasoittumaton[57] *kielt.a.* T. paine.

tasoitus[64] *s.* vrt. tasaus. **1.** tasoittaminen. | Tien, tukan t. Mättäiden, kuoppien t. — Rivinvälien t. Kuormituksen, paineen t. Kustannusten, tilin, perinnön t. — Kuittaus on kahden henkilön saatavien molemminpuolinen t. Rahalaitosten keskinäisten saatavien selvitys eli t. — [Jalkapallo]joukkue yritti t:ta, mutta se ei onnistunut. — Säveljärjestelmän t. eli temperoiminen. **2.** se jolla jk, jtak tasoitetaan. | Panna kuoppaan kiviä, multaa tms. t:ta. — *Urh.* tasoituskilpailussa heikommille annettava etu, hyvitys. | Antaa, saada t:ta. Matkana, aikana annettava t. Ikämiehille annettava t. — *Yhd.* aika-, ikä-, luokkat.; rahtit.

tasoitus|ajo *s. urh.* vrt. tasoituskilpailu. | Ravi-, pyöräilykilpailujen t. T:ajoissa on rajamatkana yleisesti 2,5 km, minkä lisäksi ennen palkituille hevosille lasketaan entisten ennätysten tms. perusteella lisämatkaa. **-al|las** *s.* Voimalaitokselle tulevan veden t:taana oleva järvi.

-joh|to *s. sähk.* Syöttöpisteet yhdistetään usein toisiinsa t:doilla, joiden tarkoituksena on tasoittaa jännitettä syöttöpisteissä kuormituksen vaihdellessa. **-juoksu** *s. urh.* **1.** vrt. tasoituskilpailu. | 5 000 metrin t. **2.** pesäpallossa; vrt. tasoitusmaali. | Peli oli 5—4, mutta sitten tuli t. **-jyrä** *s.* **-kaari** *s. tekn.* rautateiden ja maanteiden rakennuksessa: tav. paraabelin muotoinen kaari, joka kaarteissa yhdistää suoran kohdan ja tietynsäteisen ympyränkaaren toisiinsa, niin ettei yhtymäkohdassa synny äkillistä taitetta; erilaisten nousujen sekä nousujen ja vaakasuorien matkojen taitekohtia yhdistävä ja tasoittava ympyrän kaari, pystysuora tasoituskaari; *syn.* tasoituskäyrä. **-kerroin** *s.* työntutkimuksessa: luku, jolla havaittu keskiaika kerrotaan tasoitusmenetelmää käytettäessä. **-kilpailu** *s. urh.* kilpailu, jossa kykenevämmälle kilpailijalle asetetaan esim. pitempi matka juostavaksi tai jk ennakolta laskettu aika-, metri-, pistetm. etumatka rasitukseksi, jotta erikykyisten kilpailijoiden mahdollisuudet olisivat mikäli mahdollista yhtä suuret. **-kone** *s. tekn.* Kumipainolaattojen hionta- eli t. **-kuoppa** *s. met.* valssilaitosten lattioihin tulenkestävistä tiilistä muurattu kannellinen kuoppa, johon suurehkot valanneharkot pannaan hehkuvina kokilleista otettuina tasaantumaan, niin että harkkojen sisus on varmasti jähmettynyt ennen valssausta. **-käyrä** *s. tekn.* = tasoituskaari. **-käämity|s** *s. sähk.* Ankkurin itseinduktion aiheuttama vaihesiirto voidaan melkein kokonaan poistaa napoihin asetetulla t:ksellä.

tasoitus|laite *s.* Turbiinin itsetoimiva t. **-lasku** *s.* geodesiassa: menetelmä määrittää havainnoista saaduille suureille niiden todennäköiset arvot. **-lauta** *s.* Kädensijallinen t., jolla lavamullan pinta tasoitetaan ennen kylvöä. **-maali** *s. urh.* jalkapallo- tms. pelissä maali, joka tasoittaa maalitilanteen. **-marssi** *s. urh.* ks. marssi 3. **-menetelmä** *s.* **1.** vars. *liik.* Clearing- ym. t:t. Jos vakuutuslaitoksen toiminta on rakennettu t:n pohjalle, niin korvaukset jaetaan vakuutettujen kesken ja maksut siis peritään vahinkojen tapahduttua. **2.** työntutkimuksessa: menetelmä, jonka avulla keskiaikaan vaikuttavat työntekijästä ja olosuhteista riippuvat vaihtelut koetetaan poistaa. **-menettely** *s.* vrt. ed. **-merkki** *s. mus.* etumerkki, joka kumoaa edellä olevan korotus- tai alennusmerkin vaikutuksen tav. seuraavaan tahtiviivaan asti, palautusmerkki. **-ottelu** *s. urh.* vrt. tasoituskilpailu. **-peli** *s.* šakkipelissä; vrt. tasoituskilpailu. **-pinta** *s. geol.* tasopinta, johon juoksevan veden kulutustyö pyrkii tasoittamaan maanpinnan, ts. meren tai (väliaikaisesti) järven vedenpinta. **-rahasto** *s.* Vakuutusmaksujen t. **-sivellin** *s. maal.* lattasivellin, tasoitin. **-sopimus** *s. liik.* clearingsopimus. **-sorvaus** *s.* **-säiliö** *s.* Paineilmapumppulaitteen t. **-tapa** *s.* **-taulukko** *s.* taulukko, jonka avulla tasoituskerroin lasketaan. **-tilaisuus** *s. urh.* vrt. tasoitusmaali. | HJK:lla oli mainio t., sillä se sai rangaistuspotkun hyväkseen. **-tili** *s. liik.* clearing-, selvitystili. **-tukki** *s. maat.* salaojien täyttämiseen käytetty, hevosten vetämä lataa muistuttava tukki. **-tulli** *s.* Saksasta tuodulle posliinille määrättiin t., joka määrältään vastasi Saksasta tavaralle maksettua vientipalkkiota. **-työ** *s.* Leikkikentän raivaus- ja t:t. **-vasara** *s. tekn.* takomapäästään hieman kupera käsivasara, jolla tasoitetaan metalliesineen, -levyn tms. pintaa; vrt. tasovasara. **-vastu|s** *s. sähk.* Sarjaan kytketyn t:ksen tehtävänä on estää purkausvirtaa kasvamasta vahingollisen suureksi. **-viikko** *s. liik.* tasausviikko. **-viiva** *s.* = tasannusviiva. **-virhe** *s.* geodesiassa: tasoituslaskussa jäänyt virhe. **-virt|a** *s.* Veden siirtymisestä merivirtojen mukana aiheutuu t:oja, jotka tuovat vettä takaisin. — *Sähk.* virta, joka jännitteen kasvaessa tai pienetessä kasvaa tai pienenee, kunnes se on saavuttanut lopullisen arvonsa. | Eri suuret sähkömotoriset voimat synnyttävät ankkurissa t:oja. **-äes** *s. maat.*

tasoituttaa[2*] *fakt.v.* < tasoittaa.

taso|jyrsinkone *s. tekn.* jyrsinkone, jossa pöytä liikkuu samassa vaakatasossa pituus- ja poikittaissuuntaansa ja jossa karapylkkää voidaan siirtää pystysuuntaan; vrt. yleisjyrsinkone. **-kangaspuut** *s. mon.* kangaspuut, joissa loimet ovat vaakatasossa. **-kimppu** *s. mat.* vrt. suorakimppu. **-kolmio** *s. geom.* kolmio, jonka kyljet ovat janoja; vrt. pallokolmio. **-kone** *s.* **1.** *kut.* työskentelypinnaltaan tasomainen neulomakone, jossa valmistetaan kaksireunaista neuletta; vrt. pyörö(neuloma)kone. **2.** *maat.* silppukone, jossa leikkaavat terät on kiinnitetty vauhtipyörän tasoon; vrt. kelakone, -silppuri. **-koordinaatisto** *s. mat.* koordinaatisto, jonka avulla määritetään pisteen paikka tasossa; vrt. avaruuskoordinaatisto. | Kaksi toisiaan vastaan kohtisuoraa suoraa määrää suorakulmaisen t:n l. napakoordinaatiston. **-kovera** *a.* T. linssi 'linssi, jonka pinnoista toinen on kovera ja toinen tasopinta'. **-kulma** *s. mat.* kahden puolisäteen rajoittama tason osa;)(avaruuskulma. **-kupera** *a.* vrt. tasokovera. | T. linssi. **-kuva** *s.* tasopinnan muodostava kuva. | Aplanaattinen linssi antaa kuvattavasta t:n. **-kuvio** *s. mat.* kuvio, jonka kaikki osat ovat samassa tasossa;)(avaruuskuvio. **-käyrä** *s. mat.* käyrä, jonka kaikki pisteet kuuluvat samaan tasoon;)(avaruuskäyrä. **-laikka** *s. tekn.* tasapaksu laikka. **-lasi** *s.* lasi, joka valmistetaan puhaltamalla ja sitten tasoksi oikaisemalla, esim. ikkunalasi. **-leikkau|s** *s. mat.* jnk pinnan ja tason leikkausviiva. | Pallopinta on ainoa pinta, jonka kaikki t:kset ovat ympyröitä. **-levy** *s.* tasopintainen levy. **-luisti** *s. tekn.* luisti, jonka liukupinta on taso; *syn. vanh.* tasapintaluisti; vrt. mäntäluisti. **-mainen**[63] *kalt.a.* T. pinta. **-pallo** *s.* tasoon kuvattu pallon tai puolipallon pinta (esim. maapallon tai jnk muun taivaankappaleen kartta). **-peili** *s.* tasopintainen peili. **-pinta** *s.* pinta, joka on taso (tason osa); vrt. kartio-, lieriö-, pallopinta. **-pintainen** *a.* vrt. ed. | T. kuvio, kappale. **-projektio** *s.* karttaprojektio, jossa kuvapintana on taso, jonka ajatellaan sivuavan maapalloa yhdessä pisteessä. **-risteys** *s.* risteys, jossa kaksi tietä, vars. maantie ja rautatie, risteää toisensa samassa tasossa; vrt. tasoylikäytävä. **-seula** *s.* seulapinnaltaan tasopintainen, (tav. epäkeskojen

liikuttamana) vaakatasossa edestakaisin heilahteleva seula; vrt. rumpuseula. **-seulainen** *a.* T. lajittelija. **-sihti** *s.* vrt. tasoseula. **-sorvaus** *s. tekn.* sorvaus, jossa syöttö tapahtuu työstettävän kappaleen pyörimisakselia vastaan kohtisuorassa olevassa tasossa, poikittaissorvaus. **-sorvi** *s. tekn.* suuriläpimittaisten, mutta lyhyiden esineiden sorvaamiseen käytetty sorvi, jossa työstettävä kappale kiinnitetään suureen tasoon ja teränpidin on sovitettu patsaan varaan, patruunasorvi. **-suhde** *s.* Nuoteilla ilmaistaan sävelten taso-, isku- ja kestosuhteita. **-syöttö** *s. met.* = poikittaissyöttö.

taso|terä *s. tekn.* Suurehkoissa puuhöyläkoneissa on usein 5 kutteria ja näiden lisäksi silitysеli t:terät, so. kiinteät höylänterät, jotka vaikuttavat käsihöylän terän tapaan. — Viimeistelyssä karstavillakankaan pintanukka poistetaan leikkauskoneessa, jossa nukka joutuu kankaan pintaa sivuavan t:terän ja nopeasti pyörivän spiraaliterän väliin. **-trigonometria** *s.* tasokolmioita käsittelevä trigonometrian osa;)(pallotrigonometria.

tasott|aa[2*], **-ua**[1*] *v.* **1.** = tasouttaa, tasoutua. **2.** → tasoittaa, tasoittua.

tasotuuki *s. tekn.* eräissä paperikonetyypeissä vaakatasossa juokseva päätön metallikangas, jolla kuivattava paperisaos kulkee, viira.

tasout|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* saattaa samaan tasoon, muuttaa tasoksi. | T:ettu [= tasoksi levitetty] lieriöpinta.

tasoutu|a[1*] *pass.v.* < ed. | T:va pinta (geom.) 'sellainen viivoitinpinta, joka voidaan levittää tasoon (esim. lieriö- ja kartiopinta)'.

taso|vasara *s. tekn.* vasara, jonka takomapää on tasopintainen; vrt. tasoitusvasara. **-viuhka** *s. mat.* vrt. suoraviuhka. **-ylikäytävä** *s.* paikka, jossa tie ja rautatie risteävät toisensa samassa tasossa; vrt. tasoristeys.

tassaht|aa[2*] *mom.v.* < tassia. | Paljas jalkapohja t:i pehmeästi hiekkaan.

tassail|la[29] *frekv.v.* < tassia. | Mutta viimein kuului arolta hiljaista t:emista ja varpuin ratinaa KIVI.

tassi[4] *s. kans.* teevati.

tass|ia[17] *v.* **1.** *deskr.* tassuttaa, tassutella. | Astua t:i huovikkaat jalassa. Hiljakseen t:i hän [vanhus] väentuvan kamariin LEINONEN. — Ei tohdi torpan kukko t. [= polkea] talon kanoja SL. **2.** *murt.* tasia. | Kyllä maailma t:ii SP.

tassu[1] *s.*, hieman *ark.* käpälä. | Kissan, koiran, ketun, karhun t. Koira, joka on opetettu antamaan t:a 'ojentamaan toinen etukäpälänsä "kättelemistä" varten'. — Vars. *leik.* ihmisen kädestä (tai jalasta). | Lusikka ei tahtonut vielä pysyä lapsen t:ssa. Ojentaa t:nsa vieraalle. Paiskata t:a 'kätellä'. Lyödä kauppa lukkoon t:a paiskaamalla. | Terveeks, huusholliska. - - Noo, tuohon t:un TALVIO. — *Yhd.* etu-, takat.; karhun-, leijonant.

tassut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Astua, kävellä t. kuulumattomin askelin. T. sukkasillaan, tohveleissa. Koira t:teli laiskasti sisään. T:televat askelet. — Vanha heilurikello käydä t:teli hiljaa.

tassut|taa[2*] *deskr.v.* -us[61] *teonn.* kävellä vähin äänin ja pehmeästi; vrt. tissuttaa. | T:ti hiljakseen kylälle päin. Askelten pehmeä t:us. Mummu toi t:ti omalla kupillaan tilkan kahvia SILL.

tataari[5] *s.* **1.** tataarilainen. | T:t, monelle Aasiasta päin tulleelle tai Aasiassa asuvalle kansalle annettu, varsinkin eräistä turkkilais-tataarilaisen kielikunnan kansoista käytetty yhteisnimi. T:en autonominen tasavalta 'eräs Volgan ja Kaman yhtymäkohdan ympärillä sijaitseva Neuvostoliiton itsehallintoalue'. — Kankaiden kauppiaana kiertelevä t. **2.** tataarien puhuma turkkilais-tataarilainen kieli. **-heimo** *s.* **-kaani** *s.* **-kastike** *s. ruok.* par. tataarilaiskastike.

tataarilai|nen[63] *a.* ja *s.* vrt. ed. | T. kaupustelija. — Julmat t:set.

tataarilaiskastike *s. ruok.* vars. kalaruokien kera tarjottu majoneesista ja pikkelsistä valmistettu kastike.

tatar[54*] *s. kasv.* Polygonum, tatarkasveihin kuuluvia ehytlehtisiä kaksisirkkaisia ruohoja. — *Yhd.* kierto-, nurmi-, piha-, ukon-, vesi-, viljat. **-kasvi** *s. kasv.* T:t 'Polygonaceae, kasviheimo, johon kuuluvat mm. tattaret, hierakat ja raparperi'. **-laji** *s.*

tatat|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Konekiväärit t:telivat. Da-da-daa, verno, verno, t:teli [venäjän kielen] professori KIANTO.

tatat|taa[2*] *onom.v.* -us[61] *teonn.* nopeasti toistuvasta ja terävästi paukahtelevasta, esim. konekiväärin ammuttaessa synnyttämästä äänestä. | Konekivääri, pikakivääri t:taa. — Minä t:in vimmaisesti [konekiväärin] nauhan tyhjäksi SIMO PENTTILÄ.

tattari[5] *s.* **1.** Fagopyrum sagittatum, tatarkasveihin kuuluva yksivuotinen, 0,2—0,5 m korkea viljelyskasvi, jonka mustan ruskeista pähkylöistä valmistetaan suurimoita ja jauhoja, viljatatar. | T:n pähkylä. — *Koll.* vars. kasvavasta tattarista, tattarin pähkylöistä, tattarista ravintoaineena. | T:a kasvava pelto. T:sta saatu sato. Hehto t:a. T. on vielä puimatta. T:n hinta. T:sta keitetty puuro. **2.** *ark. kans.* tataarilaisista kaupustelijoista tai kauppiaista, *vanh.* myös mustalaisista. **-hiutale** *s. ruok.*, tav *mon.* T:et valmistetaan kuoritusta tattarista. **-jauho** *s.*, tav. *mon.* **-pelto** *s.* **-puuro** *s.* **-ryyni** *s.* **-ryynipuuro** *s.* **-suurimo** *s.*

tatti[1*] *s.* Boletus, pillisieniä, joiden itiöemä on maltoinen, lakiksi ja kannaksi erilaistunut, pillikerros lakista helposti irtautuva. | Syötävä t. Kyhjöttää kuin vanha t. — *Yhd.* haapa-, hepo-, herkku-, kangas-, kivi-, lampaan-, lehmän-, ora-, punikki-, rusko-, sametti-, sappi-, voit.

tattis 1. *interj. ark. kans.* kiitos. | T. vain tupakasta! **2.** *adv. alat.* Sellaisen urakan jälkeen olin ihan t. 'uuvuksissa, lopussa, "poikki"'.

tattista *interj. ark. kans.* = ed. 1.

tatuoi|da[18] *v.* tehdä ihoon pysyviä kuvioita tai kuvia leikkaamalla tai polttamalla ja sen jälkeen arpeuttamalla tai tav:immin pieniin pistoreikiin väriainetta hieromalla. | T:minen on yleistä useilla luonnonkansoilla, mutta myös merimiesten keskuudessa. Rintaan t:tu sydän, ankkuri. T:dut kädet 'kädet, joissa on tatuoi-

tuja kuvioita tms.'. T:tu maori, merimies. — Sikojen merkitseminen t:malla numero niiden korvalehteen. — *Tilap. leik.* - - miehiä, joiden kasvoissa ja kaulassa oli irvisteleviä arpia merkkinä siitä, että puukko oli usein vapaasti t:nut heidän julkisivuaan AK.

tatuoimis|kuvio *s.* **-neula** *s.* **-pihdit** *s. mon.* T., joilla tatuoidaan numero sikojen korvalehteen.

tatuoin|ti[4*] *s.* **1.** tatuoiminen. | T. poltinraudalla. **2.** tatuoimisen tulos, tatuoimiskuvio(t). | Merimies, jonka käsivarret ja rinta olivat täynnä monenlaisia t:teja. T:nin poisto. **3.** *yhd.* Arpit.; poskit.

tatuointi- = tatuoimis-.

tatuoittaa[2*] *fakt.v.* < tatuoida. | T. itsensä.

taudilli|nen[63] *a.* taudin aiheuttama, taudista johtuva, taudille ominainen, tautiperäinen, sairaalloinen, patologinen. | Kudoksen t:set muutokset. Elimen t. kovettuminen. T. tila, jossa nestettä kerääntyy sydänpussiin. — Melkeinpä t. innostus vallitsi koko laumassa ALKIO.

taudin- vars. *lääk.* **-aihe** *s.* **1.** taudinaiheuttaja. | Bakteerit, virukset ym. t:et. **2.** Varsinainen mielisairaus saattaa perustua perinnölliseen t:eseen, joka vasta myöhemmin elämässä puhkeaa taudiksi, tai johtua ulkonaisista tekijöistä. **-aiheuttaja** *s.* bakteereista, viruksista, alkueläimistä, sienistä, toksiineista yms. tautien aiheuttajina. | Elollinen t. **-arkuus** *s.* alttius jllek taudille. **-henki** *s.* alkukantaisten kansojen taudinaiheuttajaksi kuvittelema henkiolento. | T:en lepyttäminen. **-ilmau|s** *s.* Kuume t:ksena. **-ilmiö** *s.* Kuume, kipu, unettomuus ym. t:t, jotka itsessään eivät ole tauteja. **-itu** *s.* **-kestäv|ä** *a.* -yys *omin.* immuuni, vastustuskykyinen jtak tautia tai joitakin tauteja kohtaan. | T. omenalajike. Marjapensaiden t:yys. Tartuntatauti, jonka sairastettuaan ihminen on t. **-kohtau|s** *s.* Vaikea, tuskallinen t. T:ksen sattuessa potilas on asetettava makuulle. **-kulku** *s.* **-kuv|a** *s.* niiden ilmiöiden, oireiden, piirteiden kokonaisuus, joina jk tauti ilmenee. | Luomataudin t. muistuttaa lievähköä lavantautia. Lapsuusiän tuberkuloosissa on silmäänpistävää t:ien kirjavuus. **-käänne** *s.* **-levittäj|ä** *s.* Kärpäset t:inä. **-merkki** *s.* taudinoire. **-muoto** *s.* Mutakylpyjä käytetään reumaattisia t:ja hoidettaessa. **-määritys** *s.* diagnoosi. **-määritysoppi** *s.* diagnostiikka. **-oire** *s.* **-omainen** *a.* tautia muistuttava. | Päiväsokeus on t. tila, jossa näkö on hämärässä parempi kuin kirkkaassa valossa. **-pesä|(ke)** *s.* Keuhkossa oleva t. — Huono lokaviemäri t:kkeenä. **-puusk|a** *s.* Maanis-depressiivinen mielitauti esiintyy periodisina t:ina. **-siemen** *s.* Aurinko tappaa basillit ja muut t:et. **-synnyttäjä** *s.* taudinaiheuttaja. **-syy** *s.* **-tapau|s** *s.* Lievä, ankara t. Krooninen t. Tulirokkoa on esiintynyt muutamia t:ksia kaupungeissa. **-tila** *s.* **1.** T:ssa tapahtunut käänne. **2.** par. tautitila. | Melankolia ym. sielulliset t:t. **-vaihe** *s.* Oireeton t. Varhaisessa t:essa todettu syöpä.

taudit|on[57] *kar.a.* < tauti. | Talvi on usein t:tomampaa aikaa kuin kevät.

tauhka[10] *s. kans.* tavara, roju, roina, töhkä. | Kaupassa oli jauhoja, sokeria, kahvia ja monenlaista muuta t:a. Pöytälaatikkoon kertyy vaikka minkälaista t:a, ellei sitä usein siivoa.

tau|ko[1*] *s.* vars. lyhyehkö väliaika, jolloin jk toiminta on pysähdyksissä, keskeytyneenä, paussi; seisaus, pysähdys. | Oikeus piti pienen t:on, jonka jälkeen asian käsittelyä jatkettiin. Jalkapallo-ottelu jakautuu kahteen puoliaikaan, ja niiden välillä pidetään tavallisesti 10 min:n t. Marssilla oltaessa pidetään kerran tunnissa lyhyt t., kun taas marssilepo on vähintään tunnin kestävä. T:olle — poistukaa! Taistelutoiminnassa vallitseva t. Keskustelussa syntyi t. Luova t. 'jssak (vars. henkisessä) toiminnassa vallitseva tilapäinen toimettomuuden aika, jolloin kehkeytyy uusia virikkeitä tai suunnitelmia, jolloin jk aihe kypsyy [tms.]'. Kirjailija, jolla on luovan t:on aika. — *Erik.* **1.** yhdenjaksoisessa puheessa tuon tuostakin esiintyvä hetkellinen vaitioloaika. | Loogillinen, rytmillinen t. Välimerkit ovat yleensä t:on merkkejä. Erikoisen tärkeän sanan edellä pidetty t. Komennon valmistus- ja suoritusosan välillä pidettävä t. osoitetaan viivalla (—). **2.** *mus.* säveliä toisistaan erottava määrämittainen vaitioloaika; sen merkki nuottikirjoituksessa. **3.** *yhd.* Marssi-, taistelu-, tuli-, työt.; hengähdys-, kahvi-, lepo-, levähdys-, lounas-, ruokailu-, tupakkat.; ajatus-, miettimis-, taidet.; (mus.) koko-, neljännes-, puolit.; 1/4--, 1/8--, 1/16-t.

taukoaik|a *s.* Työ- ja t:ojen vaihtelu.

taukoamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< tauota) lakkaamaton, keskeytymätön, herkeämätön, yhtämittainen, jatkuva. | T. toiminta, uurastus. T. melu, hälinä. Meren t. kohina. T:tomasti jatkuva työ. On sinne mun toivoni taukoomaton SIIONIN KANNEL.

tauko|arvo *s. mus.* taukomerkin kestoarvo. **-isku** *s. mus.* isku, jonka kohdalla on tauko. **-merkki** *s. mus.* taukoa osoittava nuottikirjoituksen merkki, tauko, paussi(merkki).

taul|a[10] *s.* **1.** tav. taulakäävän sisuksesta lipeällä käsittelemällä, kiehauttamalla ja kuivattuna takomalla valmistettu kevyt ja kuohkea massa, jota käytettiin etenkin sytykkeenä tuluksilla tulta iskettäessä ja haavalääkkeenä. | Iskeä tuli t:aan. — *Kuv.* - - kiusauksen kipinä sytytti perisynnin t:an E.SORMUNEN. — Vars. *kans.* eräissä sanonnoissa. **a.** taulan tulenarkuutta, polttavuutta tms. ajatellen. | Jk on tulenarkaa kuin t. Juoksee kuin olisi palava t. hännän alla. Ponnahti pystyyn kuin tulissa ja t:oissa. - - appiukkoni peppuroi tulisissa t:oissa siitä, kun häneltä tyttö viedään väkisellä MERIL. **b.** Lapset olivat sotkeneet vuoteensa t:aksi. Iänikuinen korjausluku alkoi jo maistua t:alta. - - tottapa löysivätkin korpijunkkaria, sillä t:assa [= humalassa] ne nyt makaavat kuin taivaan käet LEHT. **2.** *harv.* (taula)kääpä. | [Vuorimaja] on kuin harmaa t. valkovartisen koivun kyljessä J.SAULI.

taula|kääpä *s.* Fomes fomentarius, kautta maan koivuissa, toisinaan myös lepissä esiintyvä kääpäsieni. **-pää** *a. ark.*, tav. *s:sesti* tyhmästä ihmisestä: jästi-, pölkkypää, hölmö, pöllö, tollo, tolvana, tomppeli. | Etkö ymmärrä, senkin t.! Olet täysi t.!

taulikka[15*] *s. kans.* pieni rasia. | Tuohinen t. — *Yhd.* nuuskat.

taulu[1] *s.* **I.** levy tai laatta, johon jtak kirjoitetaan, piirretään, merkitään [tms.] tai johon on jtak kirjoitettu [jne.]. **1.** opetus- tms. välineenä käytetty (maalatusta) puusta, linolista, lasista tms. tehty levy, jonka pintaa käytetään vars. liidulla kirjoittamiseen, piirtämiseen yms. ja josta jälki tav. voidaan poistaa esim. pyyhkimällä. | Luokkahuoneen etuseinään kiinnitetty suuri musta t. Kirjoittaa liidulla t:un, t:lle. Kirjoitusharjoituksia luokan t:un ja vihkoihin. Mennä t:lle 'taulun ääreen kirjoittamaan [tms.]'. — Antiikin aikana kirjoitusalustana oli pieni vahasta tehty t., johon terävällä puikolla piirtäen kirjoitettiin. Kiertokoulussa oli kullakin oppilaalla pieni liuskeesta tehty t., johon he kirjoittivat ja laskivat kivikynällä. — *Kuv.* - - säilytä opetukseni kuin silmäteräsi. Sido ne kiinni sormiisi, kirjoita ne sydämesi t:un VT. Stoalaisten mielestä sielu alkuaan on kuin kirjoittamaton t., "tabula rasa", johon kokemus piirtää kirjoituksen. — *Yhd.* kivi-, puu-, rihveli-, savi-, vahat.; koulu-, luokkat.; kirjoitus-, piirustust.; helmit. **2.** yl. laatta tai levy, johon kirjoitetaan, merkitään, kiinnitetään [tms.] tai on kirjoitettu [jne.] tiedonantoja (ilmoituksia, kuulutuksia, varoituksia yms.). | Kunkin lehmän parren kohdalle kiinnitetään t., jossa on lehmän nimi ja johon liidulla merkitään lehmän tuotantoa, ruokintaa tms. koskevia tietoja. Tienhaaraan kulkijoiden opastukseksi asetettu t. Rantaan heikoista jäistä varoittamaan pystytetty t. T., johon on kaiverrettu osakunnan kaatuneiden jäsenten nimet. Kunnantalon seinässä on t. ilmoitusten kiinnittämistä varten. — *Yhd.* ilmoitus-, kielto-, kunnia-, kuulutus-, mainos-, muisto-, nimi-, numero-, ohje-, tiedotus-, varoitust.; kivi-, marmori-, pahvit. — *Erik.* **a.** Lain t:t 'kaksi kivitaulua, joihin Jumalan kymmenen käskyä oli kaiverrettu'. Kahdentoista t:n lait 'Rooman ensimmäiset lait, jotka oli kaiverrettu 12 kivitauluun'. — *Yhd.* lain-, lakit. **b.** kirkossa oleva taulu, johon kulloinkin veisattavat virret merkitään irtonumeroilla, numerotaulu. | Suntio ripusti virsien numerot t:lle. Urkuparven laitaan kiinnitetty käännettävä t. **c.** ampuma-, maalitaulusta. | T:ssa olevat kymmenen rengasta tarkoittavat pistemääriä 1—10. 5-renkainen t. Tähdätä, ampua t:un. Laukaus ei osunut t:unkaan. — *Yhd.* kaksintaistelu-, kilpailut.; kivääri-, pistoolit.; hirvikuvio-, rengast. **3.** eräissä laitteissa olevasta taulumaisesta merkintöjä, säätönappuloita tms. sisältävästä laatasta tai pinnasta. | Kellon t. ja osoittimet. Kompassin t. eli kompassiruusu. Sähkövoimalaitoksen t., jossa on ohjaus- ja mittauslaitteita, releitä ja varokkeita. — *Yhd.* kello-, kompassit.; jako-, koje-, kytkin-, mittari-, numero-, ohjaus-, osoitus-, rele(e)-, varoket. **4.** *ark.* kasvoista: naamataulu. | Lyödä jkta päin, vasten t:a. Sai kumoonajossa naarmuja t:ursa. Uskallan sanoa sen hänelle päin t:a.

II. kankaalle, vanerille, pahville, paperille tms. maalaamalla, piirtämällä, painamalla tm. tehty tav. jtak kuvaava taidetuote (joka tav. kehystettynä ripustetaan seinälle; vrt. fresko, veistos); myös havainto-opetuksessa tms. käytetystä kasveja, eläimiä, historian tapahtumia tms. esittävästä tav. kovalle pahville liimatusta (väri)kuvasta, kuvataulusta. | Rubensin, Edelfeltin maalaama t. Maisema-, henkilöaiheinen t. Kanavakankaalle ompelemalla tehty t. Erivärisistä höyhenistä sommiteltu t. Koti, jossa seinät ovat täynnä t:ja. T:jen kehystäminen. Korjata vinoon menneen t:n asentoa. — *Kuv.* Kukkulalta avautui eteemme ihana t. 'maisema, näky'. Käy elon t:t ohi himmeten / kuin iltataivaan varjot vaihtuvaiset LEINO. — *Yhd.* alttari-, seinät.; lintu-, maisemat.; votiivit.; sienit.; kuva-, värit.

III. 1. tav:mmin taulukko (1). | Kolminumeroinen trigonometrinen t. Henkivakuutusmaksujen laskemista helpottava t. T., joka osoittaa normaalisti kehittyvän metsikön kasvua eri kasvullisuusluokissa. Lukumäärät ilmenevät sivulla 280 olevasta t:sta. — *Yhd.* aika-, eksymä-, hinta-, kasvu-, kerto(ma)-, keskiarvo-, kuoletus-, kuu-, kuume-, lasku-, logaritmi-, lämpötila-, tuotanto-, valotust. **2.** muunlaisesta, kaaviokuvan tapaisesta havainnollistavasta esityksestä. | Suvun esivanhempia esittävä t. — *Yhd.* sukut.

IV. *vanh. harv.* eräissä yhteyksissä: levy. | Kaksi t:a suklaata.

taulu|galleria *s.* Arvokas t. **-ilmoitu|s** *s.* Tietä tai tienosaa, jolla liikenne aitauksen asettamisella, t:ksella tai muulla näkyvällä tavalla on ilmaistu kielletyksi LK.

tauluk|ko[2*] *s.* **1.** numero- tms. tietojen luettelo tai yhdistelmä, jossa aineisto asianmukaisesti otsikoituna on yleiskatsauksen, tietojen nopean saamisen tms. vuoksi järjestetty systemaattisesti riveihin ja sarakkeisiin, taulu, (vanh.) tabelli; vrt. asetelma. | Tilastollinen t. Kasvu- ja tuottosuhteita kuvaava t. Ruoka-aineiden ravintoarvoa osoittava t. Tykistön ammunnassaan tarvitsemat t:ot. Koron laskemista helpottava t. Esitys, jota havainnollistavat t:ot ja graafiset piirrokset. Kuolleisuuden jakautuminen sukupuolen ja iän mukaan käy ilmi alla olevasta t:osta. **2.** kokoelma ed. kohdassa mainitun laisia taulukkoja, taulusto. | Kirjaksi koottu t. T:osta etsitään sivu, jossa - -. **3.** *yhd.* Ampuma-, arvostelu-, eksymä-, ennätys-, hinnoittelu-, hinta-, kasvu-, kilpailu-, koe-, korko-, kuoletus-, kuolleisuus-, kuume-, kuutioimis-, lasku-, logaritmi-, mitta-, nopeus-, ohje-, paino-, piste-, rahti-, sarja-, sato-, tasoitus-, tilasto-, tilavuus-, tulos-, tuotanto-, tuotto-, valotus-, voitelu-, värit.; apu-, irto-, vertailu-, yhteenveto-, yleist.

taulukko|ladelma *s. kirj.* **-liite** *s.* taulukon tai taulukkoja sisältävä kirjan tms. liite. **-muoto** *s.* Koetulokset esitettiin t:on tiivistettyinä.

taulukoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* sovittaa taulukkoon, järjestää tauluko(i)ksi. | Koetulosten t:minen.

taulu|kokoelma *s.* Taidemuseoiden t:kokoelmat. **-kuv|a** *s.* vrt. taulu II. | Taiteilija, joka on tehnyt paitsi t:ia myös koristemaalauksia. A:n t:at ovat temperamaalauksia. **-ladelma** *s. kirj.*

taulukkoladelma. **-laitos** *s. vanh.* taulustolaitos. **-liite** *s.* taulukkoliite. **-liitu** *s.* tauluun kirjoittamiseen, piirtämiseen tms. tarkoitettu liitu, kirjoitusliitu. **-maalari** *s.* vrt. taulu II. | Tunnettu miniatyyri- ja t. **-maalaus** *s.* Sikstuksen madonna, Rafaelin kuuluisin t. — T:ta harrastettiin jo muinaisessa Egyptissä. **-maali** *s.* luokkahuoneiden tms. taulujen maalaamiseen käytetty maali. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Korkin solut ovat muodoltaan t:sia. **-mittari** *s. tekn.* koje- tms. taulussa oleva mittari.

taulun|kehys *s.* T:kehysten kultaukseen käytetty lehtikulta. **-pyyh|e** *s.* Järjestäjän on pidettävä luokkahuoneensa t:keet puhtaina ja riittävän kosteina.

taulu|näyttely *s.* vrt. taidenäyttely. **-piirros** *s.* Havainnollistaa esitystä t:ten avulla. **-piirustus** *s.* Käyttää t:ta opetusta havainnollistamaan.

taulusto[2] *koll.s.* kokoelma tai joukko taulukoita. | Kivääriammunnassa virallisesti käyttöön hyväksytty t. Vakuutusmaksujen laskemiseen käytetty t. — *Yhd.* henkivakuutus-, tilastot. **-laitos** *s.* v. 1749 aloitettu Ruotsi-Suomen väestötilasto ja sitä hoitavat elimet, tabellilaitos.

tauoksissa *adv.* tauonneena. | T. oleva toiminta.

tau|ota[38*] *v.* lakata, herjetä. **1.** päättyä, loppua, tyrehtyä, vaimeta, keskeytyä. | Laulu, keskustelu t:koaa. Sydämen toiminta, verenvuoto t:kosi. Taistelun t:ottua. Myrsky, sade t:koaa. Viikinkiretket t:kosivat. Kuukautisten t:koaminen. Se rakkaus ei raukea, / ei kuolossakaan t:koa VK. **2. a.** elat:ssa olevan, v:n merk:tä lähemmin määrittävän s:sen adverbiaalin ohessa: päättää, lopettaa tai keskeyttää jk oma toiminta. | T. huutamasta, syömästä. Sydän t:kosi hetkeksi sykkimästä. T. työstään. Nuoret t:koavat tanssista CANTH. — *Ellipt.* - - seinäll' on kello, t:onnut [käymästä] aikaa JYLHÄ. **b.** *harv.* III inf. ill:n ohella: päättää, lopettaa, keskeyttää jk oma toiminta ja ryhtyä tekemään jtak toista. | T. seisomaan 'lakata kävelemästä tms. ja ryhtyä seisomaan, pysähtyä'. - - t:koo kummastellen katsomahan A.OKSANEN. [Hevonen] t:kosi vähitellen käymään mäkitörmässä AHO. **3.** *taukoamatta* (adv:n tavoin) lakkaamatta, herkeämättä. | Työskenteli t:koamatta yötä päivää. Sadetta jatkui t:koamatta koko päivän.

tauot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < tauko. | Radion t. äänilevykonsertti.

1. **tauott|aa**[2*] *kaus.v.* < tauota. | Salon hiljaisuus t:i huutajat.

2. **tauot|taa**[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa tauo(i)lla, paussittaa. | Puheen t:taminen. Välimerkit t:uksen ohjeina.

tauriini[6] *s.* rikkipitoinen aminohappo, valkoinen kiteinen aine, jota elimistössä on sapessa sappihappoihin yhtyneenä.

tauro[1] *kans.* **1.** *a.* kalasta: rasvainen, hyvä. | [Siiat] olivat nyt t:ja, että "yhenkin kun keitti, niin auskari tuli rasvaa" PAULAH. **2.** *s.* rasvaisista kaloista keitetty keitto. | Ja sitten rupeaa emäntä - - keittämään isoista siioista t:a PAULAH.

tau|s[64] *s.* tav:mmin seur. (*1.*) Korvien t. Tallin, joen t. — *Yhd.* aidan-, korvant. (*2.b.*) [Isä] oli säästänyt pojalleen sellaiset t:kset, että niiden tiimalta olisi taloon tullut moni koreakin tyttö KOJO. - - oli Suomen viime taisto hällä laulun laaja t. *MANN.

taust|a[10] *s.* taus. **1.** *konkr.* **a.** jnk takana oleva ala tai tila, takalisto;)(edusta. | Raapia korvansa t:aa. Kaapin t. oli täynnä pölyä. Rintaman t. Järven ranta t:oineen. Kaiken Koutinmäen t:an annan sinulle alaksi KIVI. — Ulkopaikallissijoissa us. postp:n tavoin. | Käänsi maata navetan t:alla 'takana'. Täällä suurten selkosten t:alla. [Puut] pitää etsiä ja vedättää korven t:alta asti AHO. — *Yhd.* korvant.; aseman-, tuvant. **b.** jnk takana oleva pinta, esine, maisema tms., jota vasten se erottuu. | Valtaistuimen t:aksi ripustettu verho. Tummalle t:alle kiinnitetyt näyttelyesineet. Talo, joka valkoisena erottuu metsän vihreästä t:asta. Seisoi valokuvattavana kirkko t:anaan. Seinän on oltava sopivana t:ana huonekaluille. - - kuulaassa ilmassa piirtyvät savutuprut selvinä taivaan t:aa vastaan SILL. — *Erik.* kuvaamataiteiden tuotteissa: se taulun tms. osa, joka on tai näyttää (perspektiiviin kuvattuna) olevan taka-alalla ja jota vasten (näennäisesti) lähempänä olevat esineet erottuvat. | Kuvio ja sen t. Mustalle t:alle maalattu kukka-asetelma. Muotokuva, jossa t:ana on maisema. Valokuva, josta t. on häivytetty. Reliefin pohjapinnasta eli t:asta kohoavat kuviot. — *Yhd.* perspektiivit. **c.** jnk taka-ala, -osa. | Näyttämöllä on etualalla pöytä ja tuoleja, t:alla uuni. Jäi seisomaan salin t:alle. Kuvassa etualalla rakennus, t:alla puita. Puutarhan t:assa pilkottaa huvimaja. — Aallotettu konserttilavan t. 'takaseinä, -pinta'. Näyttämön t:ana oleva kulissi. — *Yhd.* kaikut. **2.** ed:iin liittyvää kuv. ja abstr. käyttöä. **a.** ulkopaikallissijoissa: jssak suhteessa taka-alalla, muita huomaamattomammassa, merkityksettömämmässä, toisarvoisessa tms. asemassa olemisesta. | Tajunnan t:alla väikkyvä mielikuva. Omat murheet väistyivät t:alle, kun oli kysymys koko kansan kohtalosta. Alue, joka uudistusohjelmaa toteutettaessa on jäänyt aivan t:alle. Neuvotteluissa liiaksi t:alle tungettu kysymys. Romaanin sanonta on leikillistä, mutta t:alta kuultaa vakavuus. **b.** siitä mikä on jnk tapahtuman, ilmiön, kuvauksen tms. takana, lähtökohtana, perustana, syynä, aiheena, edellytyksenä, ympäristönä tms. tai mikä vaikuttaa jnk aiheutumiseen, ymmärtämiseen tms. | Tapahtuman, ilmiön, rikoksen, kuvauksen t. Runon, romaanin aatehistoriallinen t. Sodan poliittinen t. Näytelmä, jonka ulkonaisena t:ana on kesäinen maalaiskylä. Lisävalaistusta oikeusjutun t:aan. Olot, jotka ovat A:n toiminnan t:ana. Käsitys, jonka t:ana on usko yliluonnollisiin ilmiöihin. Budhan opin t:ana on voimakas tunne elämän viheliäisyydestä. Luovalla työllä on t:ansa luovassa ihmisessä itsessään. Asioita voi oikein ymmärtää vain niiden t:aa vasten. Goethe meidän aikamme t:aa vasten nähtynä. — *Fys.* suureenmittauksissa: ympäristöstä johtuvat vaikutukset, joiden poistaminen on mahdotonta tai hankalaa. — *Yhd.* kulttuuri-, tapahtuma-, todellisuus-, tunnet.

taust|aa[2] *v.* varustaa jk taustalla, muodostaa tausta, olla taustana jllek. | Pahvilla t:ettu [= pohjustettu] kuvataulu. Kankaalla t:ettu kartta. Näyttämö oli t:ettu verhoilla. Lasin t:aminen peiliksi. — Huvilaa t:ava metsä.

tausta|-aihe *s.* Romaanin pää- ja t. **-henkilö** *s.* Näytelmän t. — Leo Tolstoi on vallankumouksen suuri t. **-ilmiö** *s.* **-koriste** *s.* **-kuva** *s.* **-kuvaus** *s.* Romaanin kulttuurihistoriallisestikin arvokas t. **-kuvio** *s.* **-maisema** *s.* Gallen-Kallelan "Kullervon kirouksen" t. **-musiikki** *s.* elokuvan, näytelmän tms. tapahtumia säestävä musiikki. **-peili** *s.* **1.** taustana oleva peili. | Baarikaapin, posliinikaapin t. **2.** peili, josta moottoriajoneuvon kuljettaja voi seurata takana tapahtuvaa liikennettä; peruutuspeili. **-pinta** *s.* **-seinä** *s.* **-ton**[57] *kar.a.* **-valaistus** *s.* **-valo** *s.* **-verho** *s.* **-väri** *s.* Taulu, jossa on sinivihreä t.

taušeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* koristelutarkoituksessa vasaroimalla upottaa (us. jaloja) metalleja tav. huokeampiaineiseen pohjaan, esim. teräkseen tai pronssiin.

tau|ti[4*] *s.* **1.** anatomisiin muutoksiin tai pelkästään elintoimintojen epänormaalisuuteen pohjautuva terveydentilan häiriö, sairaus; vrt. kipu, vaiva, vamma. **a.** ihmisistä. | Hengityselinten, keuhkojen, verenkiertoelinten, sydämen, veren, ruoansulatuselinten, suoliston, maksan, munuaisten, nivelten, hampaiden, aivojen, hermoston t:dit. Addisonin, Basedowin, Korsakovin, Parkinsonin t. [keksijänsä tai ensimmäisen kuvaajansa mukaan nimitettyjä tauteja]. Lasten t:dit, tav. ⌣. Lapsuusiälle ominaiset t:dit. Umpierityksen, aineenvaihdunnan t:dit. Vitamiinien puutteesta johtuva t. Orgaaninen, toiminnallinen t. Kirurginen t. Reumaattinen, veneerinen, allerginen t. Tarttuva, peritty t. Äkillinen, akuuttinen, pitkällinen, krooninen, parantumaton t. Hengenvaarallinen, kova, ankara, tuskallinen, hivuttava, lievä t. Paha, häpeällinen [us. = veneerinen] t. Langettava t. (vanh.) 'kaatumatauti'. Ulkonainen, sisällinen t. (vanh.). T:din aiheuttaja, syy, oire, synty, puhkeaminen, ennuste, kulku, päättyminen, uusiutuminen. T:din eri vaiheet. T:din aiheuttamat kivut, vammat. Sairastaa, potea jtak t:tia. Parantua, toipua, selvitä jstak t:dista. Sairastua, kuolla, sortua jhk t:tiin. T:din ehkäisy, hoito. Murtaa, taittaa t:din valta (ylät.). Jeesuksella oli valta parantaa t:teja. Salata t:tinsa. Taistelu t:teja vastaan. Elimistön kyky vastustaa t:teja. Kovalla kuumeella alkava t. T:dissa tapahtui käänne parempaan. T., joka saattaa olla kuolemaksi. Hourailla t:din kourissa. T:din näivettämä lapsi. T:din saastuttama huoneisto, alue. Kuume ei sinänsä ole t. - - vilu vain yltyi ja tuntui muuttuvan t:diksi MERIL. Kuuluisa rikkaan t., ei köyhän kuolemakaan SL. Yskä on joka taudin renki SL. **b.** eläimistä ja kasveista. | Hevosten, nautakarjan, kanojen, mehiläisten t:dit. Puiden, humalan, herneen, mansikanlehtien t. — Porsaiden syöminen emakkojen t:tina. **c.** *yhd.* Aivo-, hammas-, hermo-, hius-, iho-, korva-, kurkku-, luu-, nivel-, silmä-, suolisto-, sydän-, vatsa-, verisuonit.; mieli-, sisä-, sukupuoli-, verit.; reuma-, syöpät.; kaatuma-, kalvetus-, kelta-, keuhko-, kuppa-, lavan-, meri-, munuais-, munuaiskivi-, puna-, pussi-, riisi-, risa-, siko-, sokeri-, syyhy-, tanssi-, umpi-, uni-, verenvuoto-, vilut.; infektio-, kuume-, kylmettymis-, puutos-, tartunta-, vilustumist.; bakteeri-, lois-, sieni-, virust.; ammatti-, kansan-, kulku-, luulo-, muotit.; paikallis-, yleist.; jälki-, lisät.; lasten-, naisten-, vanhuudent.; englannin-, espanjan-, ranskant.; kuoleman-, kuolint.; eläin-, kala-, kana-, karja-, kasvit.; kavio-, pään-, sorkka-, suut.; laidun-, luomis-, nuolu-, penikka-, raivo-, räkä-, sonnit.; hedelmä-, juuri-, siement.; kariste-, kurttu-, laikku-, mosaiikki-, muumio-, noki-, täplä-, viirut. **2.** *kuv.* Köyhyyden t. Rakkauden t. Ihminen, johon on tarttunut juoppouden t. Sairastua ylpeyden t:tiin. Saituuden t. on hänessä vain lisääntynyt. Koti-ikävä on kova t. Sisäinen velttous on helposti tarttuva t. Synninpäästössä saa parannuksen hengellisistä t:deista eli synneistä AK. Sorea sotainen t. KAL. — [Tahkottaessa] lähtee t. [= tylsyys] kirveestänne MERIL.

tauti|aihe *s.* par. taudinaihe. **-alue** *s.* alue, jossa jtak (tartunta)tautia esiintyy. **-bakteeri** *s.* tautia aiheuttava bakteeri. **--ilmiö** *s.* **--itiö** *s. puhek.* tautibakteeri, taudinaiheuttaja. **-kuolema** *s.* taudin aiheuttama kuolema. **-kuva** *s.* tav:mmin taudinkuva. **-muo|to** *s.* Taudit ja t:dot, jotka ammattitauteina oikeuttavat korvaukseen.

tauti|nen[63] *poss.a.* jossa tai jolla on jk tauti; jolloin tautia tai tauteja on (runsaasti) liikkeellä. | Kivulloinen ja t. mies. T:set perunat lajitellaan erilleen. Kevät on t:sta aikaa. — *Yhd.* (myös s:eja) kaatuma-, keuhko-, kuume-, luomis-, mieli-, raivo-, riisi-, risa-, vatsat.

tauti|oire *s.* tav:mmin taudinoire. **-opillinen** *a.* = patologinen 1. **-oppi** *s.* = patologia. **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* taudista johtuva, sairaalloinen, patologinen. **-pesäke** *s.* tav:mmin taudinpesäke. **-prosessi** *s.* **-ryhmä** *s.* Ravitsemushäiriöiden muodostama t.

tautisuus[65] *omin.* < tautinen. | T. alentaa siemenperunan arvoa. — *Erik.* taudin tai tautien esiintymisrunsaus. | Takapajuisten maiden suuri t. Viime vuoden t. Hygienian paraneminen on vähentänyt yleistä tautisuutta. **-prosentti** *s.* Siemenviljan t. **-tilasto** *s.* Kuolleisuus- ja t.

tauti|tapaus *s.* taudintapaus. **-tila** *s.* **1.** Vitamiinien puutteesta aiheutuva t. **2.** tav:mmin taudintila. | T:ssa tapahtunut käänne. **-tilanne** *s.* Maaseudun t. on helpottunut. **-vapaa** *a.* → tauditon, terve, steriili tms. **-vuo|de** *s.* tav. = sairasvuode. | Istua jkn t:teen [= vuoteenomana sairastavan henkilön vuoteen] ääressä. Joutua t:teeseen, t:teelle 'sairastua ja joutua vuoteenomaksi'. Johti työtä vielä t:teelta käsin. Tuli kääntymykseen t:teensa [= vuoteenomana sairastamisensa] aikana. T. opettaa ihmistä ajattelemaan elämänsä tarkoitusta. **-vuo|si** *s.* Sotaa seuranneet nälkä- ja t:det.

tauto|fonia[15] *s. kiel.* saman sana-aineksen lähekkäinen toistuminen puheessa tai kirjoituksessa, esim. *kirjoittaa kirja.* | Tyylisyistä t:foniaa kartetaan. **-foni|nen**[63] *a. kiel.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tautofoniaa sisältävä. **-kroni|nen**[63] *a.* saman-

hetkinen. — *Täht.* T:set ilmiöt 'ilmiöt, jotka samana hetkenä nähdään mistä havaintopaikasta tahansa, josta ne yleensä voidaan nähdä'. — *Fys.* Käyrä on t., jos ainepiste, joka tiettyjen voimien vaikutuksesta liikkuu pitkin käyrää ja jonka alkunopeus on nolla, tarvitsee samanpituisen ajan saavuttaakseen määräpisteen käyrällä riippumatta siitä, mistä käyrän pisteestä ainepisteen liike alkaa. **-logia**[15] *s. kiel.* **1.** saman seikan tai sanan tarpeeton toistaminen puheessa tai kirjoituksessa; vrt. pleonasmi. **2.** par. tautofonia. **-logi|nen**[63] *a. kiel.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tautologian, tautologiaa sisältävä. | Esityksen t:suus. **-meerinen**[63] *a. kem.* vrt. seur. **-meria**[15] *s. kem.* se ilmiö, että jk yhdiste saattaa reagoida milloin toisen, milloin toisen rakennekaavan mukaisesti; vrt. isomeria.

tautta *postp. kans.* (gen:n tai poss.-suff:n ohella) takia, vuoksi, tähden. | Ei noin vähän t. viitsi ketään vaivata. Tuollaisen asian t:ko suutut? Tulin ihan turhan t. 'turhaan'. Sinun t:si. Olet saanut t:ni paljon kärsiä. Sen, tämän t. Minkä t.?

tav. *lyh.* tavallinen, tavallisesti.

tavaaja[10] *tek.* < 3. tavata.

tavaamisharjoitu|s *s.* Alakoululaisten t:kset.

tavail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < 3. tavata. | Helena osasi kirjaimet ja rupesi jo t:emaan. T. aapiskirjaa, sanoja kokoon. — Laajemmin vaivalloisesta, hapuilevasta lukemisesta: tankkailla. | Koetti t. vieraskielistä tekstiä.

tavallaan *adv.* **1.** tietyssä, eräässä mielessä, suhteessa. | Asia on jo t. ratkaistu, koska on olemassa selvä ennakkotapaus. Tämä teos on t. jatkoa viime vuonna ilmestyneeseen. Olet t. oikeassa. Palkinto on samalla t. tunnustus. Tätä olettamusta tukee t. sekin, että - -. Olen t. esteellinen siinä asiassa. T. itsenäinen alusmaa. | "Oletko ollut sairaana?" — "T." | - - heidän oma onnettomuutensa t. pieneni sen vääryyden rinnalla, mikä Uutelalle oli tapahtunut LINN. **2.** → tavallisesti.

tavalli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* (tavallisesti ks. erikseen) us. = normaali(nen); merk.-ryhmät eivät ole tarkkarajaisia. **1.** jota on olemassa, esiintyy, tavataan paljon, monin paikoin, usein, yleisesti, jota käytetään yleisesti, usein; yleinen, jokapäiväinen;)(harvinainen. | T. kasvi, sana, ilmiö. Aivan, tuiki t. asia. Liian t:sten ilmausten karttaminen. Taudin t:simmat oireet. Seutu, jossa maanjäristykset ovat t:sia. Avioerot ovat tulleet liiankin t:siksi. Savupirtit eivät ole enää t:sta nähtävää. On t:sta, että hän myöhästyy. Ilmiön t:suus.

2. tapoihin kuuluva, tavanomainen, -mukainen, totunnainen, totuttu, vakiintunut, säännöllinen;)(poikkeuksellinen. | Istui t:sella paikallaan takan ääressä. Kuosiltaan t. jalkine. T. huoneenlämpö. Lähti t:selle aamukävelylleen. T. arkinen aherrus. Teki työn t:seen tapaansa. Se on sitä naisten t:sta oikuttelua. Elämä on palannut t:seen uomaansa. T. eli käypä hinta. Nopeammin kuin t:sta. Kuten t:sta. T:sta isompi, parempi. T:sta enemmän, tarkemmin. Kuu oli helakampi t:staan. Et ole ihan t:sellasi, eiköhän sinulla vain olekin kuumetta? Taideteollisuuden tuotteet eivät ole taidetta sanan t:sessa merkityksessä. Lähti vastoin t:suutta jalkaisin. Jotain t:suudesta poikkeavaa oli tekeillä. - - pelkään, että hän t:suutensa [= tapansa] mukaan pilkkaa AHO. — *Erik.* jokapäiväinen, arkinen. | T:sessa kielenkäytössä sanotaan seteleitä paperirahaksi. Työntöovia pidettiin t:sissa oloissa kiinni. Avioliittomme on jo muodostunut jotenkin t:seksi, ja yhdyselämämme on yksitoikkoista ja ikävää AHO.

3. joka on ryhmässään, lajissaan yleisin, normaali-, kanta-, perus- tai vakiomuoto (ja jonka lisäksi on tav. harvinaisempia erikoismuotoja); us.)(erikoinen, erikois-. | Nerot ja t:set ihmiset. T. kuolevainen. T. ja pikajuna. T. suurennuslasi ja mikroskooppi. T. ja hienosaippua. T:sta ja savutonta ruutia. Tämä ei olekaan t. viulu, vaan oikea stradivarius. T., kirjattu tai vakuutettu kirje. Pikapuhelut toimitetaan ennen t:sia puheluja. T:set eli arabialaiset numerot. T:set ja kymmenmurtoluvut. T. ja karkausvuosi. T. arki. T:sin ehdoin myönnetty henkivakuutus. Tilaisuus, johon ei pääse t:sissa vaatteissa, vaan jossa pitää olla juhlapuku. Munat puhdistetaan etikalla, sillä t:sella [= pelkällä] vedellä lika ei tahdo lähteä. — *El.* ja *kasv.* lajien nimissä. | T. jänis eli metsäjänis. T. ja paksuhäntäinen päästäinen. T. sammakko, sääski. T. haapa, kuusi, ohra, ruis, näsiä, voikukka, kärpässieni. T. eli punapyökki. T. eli kotipihlaja.

4. vars. kohtiin 2 ja 3 liittyvää käyttöä. **a.** keskinkertainen, keskimääräinen, -tasoinen; kohtalainen. | Kooltaan, muodoltaan, väriltään t. T:sella miehellä työntutkimuksessa tarkoitetaan keskitason suorituksiin pystyvää miestä. Miehen t. päiväpalkka. Huono, t. tai hyvä vuodentulo. Ei suuri eikä pieni, vaan t. Ei kovaa eikä hiljaa, vaan t:sta vauhtia, t:sesti. T:sta navakampi tuuli. T:sessa kunnossa oleva työhevonen. A. on ihan t:sen näköinen ihminen. Karkurin tuntomerkit: nenä kyömy, suu t. - -. T. terve järki. T:sella järjellä asiaa ajatellen tuntuu siltä, että - -. **b.** *ark.* painollisena kiertoilmauksena: aika(moinen), melko(inen), jommoinenkin, koko. | Jo olet t. porsas mieheksi! Oletpa t:sen hyvä valehtelija! Onpas t. hauki, viisikiloinen ainakin! Sai oikein t:sen iskun naamaansa. A:lla on t:sen hyvä palkka. Kyllä minulla on sitten t:sen paha olo! — *Halv.* mokoma(kin). | Olet sinä kanssa t. mies, kun annat itseäsi noin pettää! **c.** halpa, yksinkertainen. | Aloitti elämänuransa t:sena työmiehenä. Kenraali alennettiin t:seksi sotamieheksi. T. rivimies, talonpoika. T. kansa ei tiennyt asiasta mitään. T. kyläseppäkin sellaisen osaa takoa! Romaani, jonka päähenkilö on t:sen, yksinkertaisen kodin äiti.

5. *yhd.* Epät.

tavallisemmuu|s[65] *komp.omin.* < ed. | T:tensa vuoksi muita halvempi.

tavallisen|kokoinen, -laatuinen, -mallinen, -värinen jne. *a.* tav. ⌒.

tavallisesti *adv.* **1.** useimmissa tapauksissa, useimmiten, tavallisissa oloissa, normaalisti, yleensä. | Ei aina, mutta t. Aisat tehdään t.

koivusta. Herään t. kello 7. Humalassa hän t. on riitaisa. Kesä tulee t. toukokuussa. Uroshevosta sanotaan t. oriiksi. Puun paksuus mitataan tavallisimmin rinnan korkeudelta. Tärkeämpi asia kuin t. luullaankaan. — En t. syö kaurapuuroa. Oli hiljaisempi kuin t. Käveli nopeaan kuten t. Tuttavankaupassa hinta on yleensä halvempi kuin t. Maidossa oli maku, joka siihen ei t. kuulu. **2.** *ark.* kohtalaisesti, aikamoisesti, melkoisesti. | Tuuli t. Osaa t. ruotsia. Ymmärrän minä kaikki ja puhunkin t. [ranskaa] AHO.

tavallisittain *adv.* tavallisesti, normaalisti; tavalliseen tapaan. | T. kuuluu päivälliseen liemi, lämmin ruoka ja jälkiruoka. Työtä ei voinut tehdä t., sillä kyseessä oli poikkeuksellinen tilanne.

tavan|mukainen *a.* -mukaisesti *adv.* -mukaisuus *omin.* = seur. (*1.*) Toimitella t:mukaisia askareitaan. Yhdistyksen t. kuukausikokous. T. tai erikseen sovittu lainauskorko. T:mukaisilla ehdoilla myönnetty vakuutus. Luonnonihmiset kunnioittavat suuresti t:mukaista. Ohjelma aloitetaan t:mukaisesti tervehdyspuheella. (*2.*) Useilla juhlapäivillä on t:mukaiset ruokansa. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tavarmukainen; us. = tavallinen 2, normaali(nen). **1.** vakiintuneeseen tapaan kuuluva tai perustuva, tapana oleva, tapana ilmenevä, tavaksi tullut, totunnainen, vakiintunut, säännöllinen. | Suoritti t:sen aamuvoimistelunsa. T. tottumus. Ei poikennut pikkuasioissakaan t:sesta. Työ vastasi laadultaan t:sia vaatimuksia. T:sesta kielenkäytöstä poikkeava ilmaus. T:sten diplomaattisten suhteiden solmiminen. Armeija oli t:sesti jaettu kuuteen rykmenttiin. Pelkästään t:suuteen perustuva maku on maun puutetta. — *Lak.* T. oikeus 'vakiintuneena tapana ilmenevä oikeuskäsitys, joka yleisten oikeusperiaatteiden ja säädännäisen oikeuden rinnalla on kolmas oikeuslähde'. — T. rikollinen 'taparikollinen'. Ammattimaiset ja t:set rikokset. Harjoittaa kiskomista t:sesti. **2.** jklle tai jllek tunnusomainen, ominainen, luonteenomainen, tyypillinen. | Käyttäytyi t:seen ylimieliseen tapaansa. [Juoksija] otti t:sen kovan loppukirinsä. **-takaa** *adv.* par. ⌒. **-takai|nen** *a.* -sesti *adv.* tavan takaa, tuon tuostakin toistuva. | T:set myrskyt haittasivat kalastusta. — *Lääk.* T. sijoiltaanmeno, nielemispakko.

tavar|a[15] *s.*, tav. *koll.* tai *mon.* ihmisten omistamista tai käyttöönsä tarvitsemista irtaimista ja tav. elottomista esineistä tai aineista; aineellisista (kulutus)hyödykkeistä (rahaa ja arvopapereita lukuun ottamatta). **1.** tavarasta, tavaroista omaisuusesineinä. **a.** Talo, jossa on paljon sekä rahaa että t:aa. Työvälineet, huonekalut, astiat, vaatteet, koriste-esineet ym. talon t. Maatilan karja ja t. Kajota vieraaseen, toisten t:aan. Tuomita jku varastetun t:an kätkemisestä. — Lapsen leikkikalut ja muut t:at. Pitää t:ansa hyvässä järjestyksessä. Viskeli t:ansa ympäri huonetta. Pakkasi t:ansa ja lähti ulkomaille. Oli niin paljon [matka]t:oita, että piti ajaa autolla asemalle. — *talo(t) ja tavara(t).* Hätäkös on olla maahenkinen, kun on talot ja t:at. Eli ja rellesti, kunnes meni talo ja t(:at). — *Yhd.* käyttö-, lahja-, laina-, perintö-, yksityist. **b.** *koll.*, vars. *vanh. heng.* ja eräissä sanonnoissa yl. omaisuudesta. | Mies, jolla on maallista t:aa yli tarpeen. Kiintyä liiaksi t:aan. Ajatuksesi ovat aina kiinni t:assa. - - naimaosa olkoon puoli irtaimesta t:asta LK. Miks suret, sielu, maailmaa, / miks ajallista t:aa? VK. T. tuo ystäviä paljon, mutta vaivainen joutuu ystävästänsä eroon VT. Yhteistä uskovaisten t. SP. — *Kuv.* Taito miehellä t., toivo vaimon paras turva SL. - - ahkeruus on ihmiselle kallis t. VT.

2. vars. *tal.* tavarasta, tavaroista kaupan tm. tulon hankinnan kohteena; vrt. tarvike. | Esim. leipä, maito, vaatteet, polttopuut ja kaasu ovat kotitaloudessa tarvikkeita, mutta myyjän hallussa t:oita. Kauppa, jossa on kaikkea talousalan t:aa, kaikkia talousalan t:oita. Myymälässä oli t:aa hyllyt notkollaan. Vekselin arvo rahana tai t:ana. Metallialan t:aa, t:oita valmistava tehdas. Liike, joka myy vain ensiluokkaista t:aa. Munat ovat sellaisenaan kauppakelpoista t:aa. Sadetakit ovat syksyisin haluttua, kysyttyä, käypää t:aa. Teuraseläin, josta saatiin vain soppalihaksi kelpaavaa t:aa. Tehtaan valmiin t:an varasto. T:an runsaus, puute. T:an niukkuus on haitannut liike-elämän kehitystä. — Sienetkin ovat rahanarvoista t:aa. Kyllä tuollaisesta pellosta t:aa [= viljaa, heiniä] lähtee. — *Harv.* myös arvopapereista. | Osakkeita voidaan myydä ja vaihtaa kuten muutakin t:aa. — *Kuv.* Vaan kuuluivat nämä maantytöt olevan siellä Pietarin kaupungissa kovin kysyttyä t:aa JOTUNI. Vuodenvaihteessa ovat kaikenlaiset ennustukset ja horoskoopit haluttua t:aa. — *Yhd.* alkoholi-, hopea-, kangas-, kivi-, kumi-, lasi-, liha-, metalli-, posliini-, pumpuli-, rauta-, trikoo-, turkis-, vaate-, villa-, värit.; apteekki-, koru-, kulutus-, mauste-, muoti-, rehu-, ruoka-, saniteetti-, talous-, vaatetus-, välttämättömyys-, ylellisyyst.; kauppa-, myynti-, näyttely-, osto-, pantti-, sotakielto-, tukku-, tuonti-, tuotanto-, vientit.; joulu-, kausi-, markkina-, menekki-, sesonkit.; maalais-, siirtomaan-, teollisuust.; valut.; arvo-, erikois-, hylky-, laatu-, priima-, raaka-, romu-, sekunda-, standardit.; joukko-, laatikko-, metri-, säkki-, tynnyrit.; varasto-, vinttit.

3. ed:iin liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** *kiert.* vars. väkijuomista. | Sprii on oikeaa t:aa eikä mitään litkua. - - hänellä oli tätä t:aa muuallakin kuin tässä pullossa SILL. — Pellolle vedettiin lantalasta aitoa t:aa [= lantaa], ei mitään väkilannoitteita. Pienokaisella näkyy taas olevan kaikki t:at [= uloste, virtsa] housuissa. **b.** puutavarasta. | Tarvittavien metsätyömiesten määrä riippuu paljon siitä, minkälaiseksi t:aksi puut metsässä valmistetaan. T:an tasaus, särmäys. Veistetty, sahattu, höylätty, pyöreä t. Järeä t. Kuiva t. Pitkä t., kuten lankut, soirot ja laudat. Lyhyt t., kuten paperipuut ja halot. — *Yhd.* halko-, höylä-, kimpi-, kuusi-, lankku-, lauta-, pino-, puu-, päre-, sahat.; pien-, suurt. **c.** jhk tarvittavasta raaka-aineesta, jalostettavana olevasta tuotteesta yms. | Rakennukseen

meni laskettua enemmän t:aa. Piiat saivat kehrätä itselleen lankaa talon t:asta. Suurijyväinen t. on panimo-ohrana edullisinta. Lieskauunit kuumentavat t:an tasaisesti. T:an valssaaminen, sorvaus. T:an syöttäminen puimakoneeseen. Miiluun pyrkii jäämään hiiltymätöntä t:aa. **d.** tavaroiden kuljetusta ajatellen. | T:ain kuljetus rautateillä. Tulenaran t:an kuljetuksesta annetut määräykset. Tullaamatonta t:aa. Lähtevän t:an vastaanottopaikka. Saapuvan t:an toimisto. — *Yhd.* kappale-, kiito-, läpikulku-, löytö-, matka-, muutto-, paketti-, pika-, rahtit.

tavara|-aitta *s.* **--ajoneuvo** *s. sot.* perusyksikön tms. hevosajoneuvo sellaisen tavaran kuljettamista varten, jolle ei ole varattu eri ajoneuvoa. **--arpajaiset** *s. mon.* arpajaiset, joiden voittoina on tavaraa. **--asem|a** *s. raut.* vain tavaran vastaanottoon ja luovutukseen tarkoitettu asema; vrt. henkilöasema. | T:at jaetaan varsinaisiin t:iin, (karja-asemiin,) teollisuusasemiin ja satama-asemiin. Katajanokan, Töölön t. **--auto** *s.* kuorma- tai pakettiautosta. **-erä** *s.* **-hissi** *s.* vrt. henkilöhissi. **-hylly** *s.* Varastohuoneen pitkät t:t. **-ilmoitus** *s.*

tavarain|hankinta *s.* **-kuljetus** *s.* **-siirto** *s.* **-vaihto** *s.* tavaranvaihto. | Suomen ja Englannin välinen t.

tavara|juna *s. raut.* etupäässä rahtitavaran kuljetukseen tarkoitettu juna, jossa voidaan kuljettaa myös matkustajia; vrt. henkilöjuna. **-kasa** *s.* **-kauppa** *s.* Kauppa on joko t:a, rahakauppaa tai kiinteistökauppaa. **-kirja** *s. liik.* tilikirja, johon tehdään tavaratiliä koskevat merkinnöt. **-kolli** *s.* T:en lastaus laivaan. **-kuljetu|s** *s.* Rautateiden henkilö- ja t:kset. **-kuorma** *s.* **-kuormasto** *s.* **-käärö** *s.* **-laatikko** *s.* **-laatu** *s.* tavaralaji. **-laina** *s.* **-laituri** *s.* Rautatieaseman t. **-laiva** *s. harv.* rahtilaiva. **-lajeittain** *adv.* Tehtaan vuosituotanto t. eriteltynä. **-laji** *s.* **-lasku** *s.* us. = lähetyslasku, faktuura. **-lasti** *s.* Aluksen kannella oleva t.

tavaraleima *s.*, vars. *lak.* = tavaramerkki 1. **-laki** *s.* **-oikeus** *s.* **-rekisteri** *s.* rekisteröidyistä tavaraleimoista pidettävä virallinen luettelo.

tavara|liike *s.* **1.** Raha- ja t:liikettä harjoittava yhtiö. **2.** tav:mmin seur. **-liikenne** *s.* Rautateiden henkilö- ja t. **-luettelo** *s.* **-luotto** *s.* T. on tavallisesti velaksimyyntiä. **-lähetys** *s.* N. N:lle saapunut t. **-makasiini** *s.* **-markkin|at** *s. mon.* Kaupungeissa määräajoin pidetyt eläin- ja t. — Nousuusuunta maailman t:oilla. **-meklari** *s. liik.* tavarakauppojen välittäjä. **-merk|ki** *s.* **1.** merkki, jota elinkeinonharjoittaja käyttää tavaroissaan erottaakseen omat tuotteensa ja valmisteensa muiden tavaroista, tavaraleima, kauppa-, tehtaanmerkki. | Rekisteröidyn t:in omistajalla on yksinoikeus sen käyttöön. **2.** tietyllä tavaramerkillä varustetuista tavaroista. | Käyttämällä vain tunnettuja t:kejä välttyy usein ostamasta ala-arvoista tavaraa. **-messut** *s. mon.* Leipzigin kansainväliset t. **-mytty** *s.* **-määrä** *s.* **-määräi|nen** *a.* -sesti *adv.* T:sesti arvosteltuna kansainvälinen kauppa on pysynyt saman laajuisena kuin edellisvuonna.

tavaran|haltija *s.* **-hankinta** *s.* **-hankkija** *s.* **-hinta** *s.*

tavara|nimike *s.* Vientimme Neuvostoliittoon käsittää lukuisia t:nimikkeitä. **-nimikkeistö** *s.* Kauppatilastollinen t.

tavaran|jakelu *s.* **-kuljetus** *s.* Maanteitse tapahtuva t. **-lähettäjä** *s.* Reipas mies saa toimen liikkeemme varastossa t:nä [ilm.]. **-menekki** *s.* **-omistaja** *s.* **-puute** *s.* **-tarkastus** *s.* **-tarve** *s.* **-toimittaja** *s.* **-toimitus** *s.* **-tuntemus** *s.* **-tuntija** *s.* Myyjän tulisi olla hyvä t. **-vaihto** *s.* (vars. valtioiden välisestä) tavarakaupasta. | Kansainvälinen t. **-vaihtosopimus** *s.* Suomen ja Neuvostoliiton välinen t. **-valmistaja** *s.* **-välittäjä** *s.* **-välitys** *s.*

tavaranäyte *s.* Kauppamatkustajan mukanaan kuljettamat tavaranäytteet. Messuilla tavaranäyttein edustettuna oleva toiminimi. — *Erik.* ristisiteenä kuljetettava, tavaranäytteen sisältävä postilähetys, arvoton näyte, tavaranäytelähetys. **-kokoelma** *s.* **-lähetys** *s.* Postissa kuljetettava t. ei saa sisältää esinettä, jolla on kauppa-arvoa.

tavara|näyttely *s.* **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. seur. | T. ammattikirjallisuus. T:set kurssit kangaskauppa-alan myyjille. **-oppi** *s.* oppi kauppatavaroista ja tekniikan raaka-aineista (vars. kauppa- ja teknillisten oppilaitosten oppiaineena); sitä käsittelevä oppi- tms. kirja. **-osasto** *s.* Konduktöörinvaunun t. **-osto** *s.*, tav. *mon.* Suomen Saksasta tekemät t:t. **-paali** *s.* T:en purkaminen laivasta. **-paketti** *s.* **-paljous** *s.* tavaramäärä. **-paper|i** *s. liik.* arvopaperi, joka oikeuttaa saamaan tavaraa; vrt. rahapaperi. | T:eita ovat varrantti ja konossementti. **-passitus** *s. liik.* Tullitonta tavaraa tulee seurata tullikamarin antama t. **-peit|e** *s.* Ulkosalla olevat tavarat peitettiin yöksi t:teellä. **-piha** *s.* tavararatapiha. **-pino** *s.* **-pula** *s.* Maailmansodan aiheuttama t. **-pörssi** *s.* pörssi, jossa harjoitetaan tavaroiden tukkukauppaa; vrt. arvopaperipörssi. **-ratapiha** *s.* se ratapihan osa, jossa sijaitsevat kuormausraiteet, tavarapiha. **-ryhmittäin** *adv.* Vientimme Englantiin t. eriteltynä. **-ryhm|ä** *s.* Tuonnin jakautuminen eri t:ien kesken. **-röykkiö** *s.* **-saatava** *s.* Raha- ja t:t. **-sanakirja** *s.* (aakkosellinen) hakuteos, jossa selostetaan kauppatavaroiden kansainvälisessä kaupassa käytettyjä nimityksiä, kemiallista koostumusta, tuntomerkkejä, laatuvaatimuksia, käyttöä, valmistus- ja säilytysmenetelmiä yms. **-satula** *s.* Muulit pystyvät t:ssaan kantamaan ilmiömäisen raskaita kuormia.

tavarasto[1] *koll.s. vanh.* tavarat, tavaravarasto.

tavara|suoja *s.* **-suoritus** *s.* vrt. rahasuoritus. **-säiliö** *s.* **-säilö** *s.* **-talo** *s.* liike, jossa harjoitetaan erilaisten tavarain vähittäis- (ja tukku)kauppaa suuressa mitassa; vrt. suurmyymälä. | Stockmannin t. **-teline** *s.* Polkupyörään satulan taakse kiinnitetty t. Linja-auton takana oleva t. **-tila** *s.* Auto, jossa on runsaasti t:a. **-tilaus** *s.* Kauppamatkustajan välityksellä tehty t. **-tili** *s. liik.* tavaroiden ostoa ja myyntiä, siitä aiheutuvia (rahti)kuluja yms. osoittava kirjanpitotili. **-toimisto** *s.* Rautatieaseman t. **-toimitu|s** *s.* T:kset Suomesta Neuvostoliittoon

ovat sodan jälkeen suuresti lisääntyneet. **-tonni** *s.* **-tulo** *s. harv.* vrt. rahatulo. **-vaaka** *s.* vrt. henkilövaaka. **-vaihto** *s.* par. tavaranvaihto. **-vaja** *s.* **-vakuutus** *s.* **1.** esinevakuutus; vrt. henkivakuutus. **2.** = kargovakuutus. **-valikoima** *s.* Kauppaliikkeen monipuolinen t. **-varasto** *s.* **-vaunu** *s. raut.* vrt. henkilövaunu. **-vekseli** *s. liik.* vekseli, jonka tavaran myyjä asettaa ostajan maksettavaksi. **-velka** *s.* **-veturi** *s.* tavarajunan veturi. **-yhdysliikenne** *s.* Suomen ja Neuvostoliiton rautateiden t. **-yksikkö** *s.* T:ä (kiloa, litraa jne.) kohti maksettava rahti.

tavaritsi[4] *s. leik.*, us. *halv.* toveri, vars. venäläisistä kommunisteista. | Sitten alkoivat matruusit ja muut t:t pistimet tanassa pitää tämän kaupungin katuja - - ampumaratanaan AHO.

tavaskainen[63] *a. harv.* villakuiduista: paksuudeltaan epätasainen.

tavasta(an) *adv.* ks. tapa 8.

tavasti[6] *s. hist.* muinaishämäläinen.

tavastu|a[1] *v. kans.* tottua. | Vaan kun siihen juontiin on kerran t:nut, niin mihinkäpä siitä pääsee KAUPPISH.

1. **tava|ta**[35*] *v.* vrt. tavoittaa, kohdata. **I.** (etsinnän perusteella tai sattumalta) saada ilmi, näkyviinsä, käsiinsä, kiinni; tulla kosketukseen, sattua yhteen jkn tai jnk kanssa; löytää, yhdyttää.

1. Etsinnöistä huolimatta häntä ei ole t:ttu. Kadonnutta etsittiin, mutta ei t:ttu. Karkulaiset on t:ttaessa pidätettävä. Partio ei t:nnut vihollisesta jälkeäkään. Pauli on vihdoinkin t:nnut omansa, koska kuuluu menneen naimisiin. Tapasimme tuuliajolle joutuneen veneemme järven toiselta puolelta. Joka esineen tapaa tai löytää, on velvollinen - - LK. Talon ullakolta t:ttiin täydellinen viinatehdas. Saven alta t:ttiin luja kallio. Uusi nikkeliesiintymä t:ttu Keski-Suomesta. Olen t:nnut teoksesta runsaasti virheitä. — Hapuili kädellään pimeässä ja tapasi vihdoin etsimänsä. Horjahti eikä t:nnut tukea mistään. Vihdoinkin jalka tapasi lujan pohjan. T. pohja luotauslaitteella. [Kodin] porrasaskelmat hänen jalkansa pimeässäkin varmasti tapaa SILL. Järven toiselta puolen silmä tapasi [= silmään osui] muutamia taloja. Heidän katseensa tapasivat toisensa — *Erik.* **a.** tavata jku tai jk tekemästä jtak; vars. pahanteosta, komprometoivasta tilanteesta tms. yllättämisestä, kiinni saamisesta. | T. jku nukkumasta. Vanki t:ttiin kopistaan hirttäytyneenä. Rauhoitusaikana kuolleena t:ttu otus kuuluu valtiolle. Anni tapasi itsensä haaveilemasta [= huomasi haaveilevansa] mahdottomia. Teosta t:ttu varas. T. jku verekseltä, tuoreeltaan rikoksesta. Juopuneena t:ttu autonkuljettaja. Säikähti kuin pahanteosta t:ttu. Tapasi vaimonsa vieraan miehen sylistä. T. jku rysän päältä (leik.) 'itse teosta'. Sitä sikaa vingutetaan, joka aidanraosta t:taan SL. **b.** joutua tekemisiin jkn tai jnk kanssa. | T. voittajansa, parempansa. Tapasi hänessä vaarallisen kilpailijan. T. kohtalonsa. **c.** saada osakseen, koettavakseen jtak. | T. surmansa. Armeija tapasi tiukkaa vastarintaa. Ehdotus tapasi vastustakin. Aate, joka on t:nnut vastakaikua laajoissa piireissä. **d.** kertomuksissa, historiallisissa kuvauksissa yms.; vrt. III. | Seuraavana vuonna tapaamme A:n kauppiaana Turusta. Syksyllä 1520 tapaamme Paracelsuksen Tukholmasta Kristian II:n seurueesta.

2. ed:een liittyen joko pass. prees:ssä tai persoonattomaan tapaan käytetyssä akt. prees. yks. **3.** tai mon. 1. pers:ssa: olla (olemassa, käytössä, jssak olomuodossa tms.), esiintyä, ilmetä. | Karhuja t:taan enää vain itärajalla ja Lapissa. Litiumia t:taan luonnossa laajalle levinneenä. Olkikattoja ei tapaa enää juuri missään. Harvoin tapaa A:n veroista seuramiestä. Harjuksen vatsan tapaa harvoin aivan tyhjänä. T:taan esimerkkejä, että vieläpä kokonainen kansa on vaihtanut kieltä. Sana, joka t:taan kaikissa sukukielissämme. Suomen kielen ortografia sellaisena kuin sen tapaamme Agricolan teoksissa. Pelkkänä t:taan rautaa vain meteoreissa ja joskus basaltissa. Sotakomissaareina voi t. siviilihenkilöitäkin. — Sydänmaan asukkaan käytöksessä t:tava luonnollisuus.

3. a. tavoittaa, löytää. | Oli niin hämillään, ettei t:nnut sanoja puolustautuakseen. Lausujan onnistui t. runon herkkä tunnelma. Muotokuva, jossa on onnistuneesti t:ttu kuvattavan luonteenomaiset piirteet. Yritti laulaa, mutta ei t:nnut oikeaa säveltä. **b.** luonnonvoimista, taudeista, tunteista yms.: yllättää, saada (yllättäen) valtaansa. | Ankara myrsky tapasi purjehtijat keskellä ulappaa. Pimeä tapasi meidät kesken matkaa. Täytyy joutua matkaan, ettei myöhä tapaa. Sota tapasi maan valmistautumattomana. Pellot olivat vaaran rinteellä, joten halla tapasi vain harvoin. Taudinkohtauksen tapaama henkilö. Parantumaton tauti tapasi A:n jo nuorena. Kesken puheen tapasi hänet ankara yskänpuuska. Vaipui hangelle konekivääritulen tapaamana. Sydänvikaisen saattaa t. äkkikuolema. Väsymys oli t. kesken matkaa. Onpa tainnut laiskuus t. Pekan, kun ei ole tullut. Pojan tapasi kova lukuhalu. **c.** *harv.* tavoittaa tai saavuttaa jku tai jk edellä kulkeva, edessäpäin oleva. | Koettaa t. pakeneva. Oli pantava juoksuksi, jos mieli t. edellä menijät. Huomeniltaan kun ajamme, tapaamme jo leirin LEINONEN.

4. *kans.* ottaa, siepata, kopata; tarttua, tarrata jhk. | Kuuli pimeästä kahinaa, tapasi pyssynsä ja ampui. Tapasimme haulikon veneen pohjalle vain sopivaksi tekosyyksi lähtiessämme tappamaan aikaa ERKKI ILMARI. — Tapasi poikaa käsivarresta ja talutti ulos. Tapasi kädellään kaiteeseen kiinni.

II. 1. (tarkoittaen tai sattumalta) osua, sattua jhk, kohdata jk, saada kosketus, yhteys jhk. | Kranaatti räjähtää t:tessaan kovan esteen. Luoti tapasi maalinsa. Ropisten tapasivat sadepisarat maanpinnan. - - tavoitteli, ei t:nnut, / Lemminkäistä päälakehen KAL. — *Intr.* Pimeässä käsi tapasi johonkin pehmeään. Ilmasuihkun on t:ttava tasaisesti rattaan siipiin. Kulkee niin, että vain varpaat tapaavat maahan. — *Kuv.* Naulan kantaan tapaava lausuma. A. on kirjoituksessaan t:nnut suomalaisen kansanluonteen heikkoon kohtaan, eripuraisuuteen.

2. koskettaa, hipoa. | Luoti oli t:nnut korvanjuurta. Taivasta tapaavat vuorenhuiput. Yksi siipi vettä viisti, / toinen taivasta tapasi KAL. — Sormi tapasi jo liipaisinta, mutta ei vielä vetänyt. Tapasi taskuaan ja löysi muutaman kolikon. — *Intr.* ulottua, yltää (koskettamaan jtak, jhk kiinni). | Oli niin pitkä, että pää tapasi kattoon. Niin syvää, etteivät jalat pohjaan tapaa. Matalassa väylässä veneen pohja tapasi kiveen. Verkot on laskettava niin syvään, etteivät yli kulkevat alukset niihin tapaa. Pellot tapasivat järven rantaan asti.
3. yrittää tavoittaa, tapailla, tavoitella. | Tapasi vyöltä puukkoaan, mutta se oli poissa. Pohjolaiset tapaavat häntä keihäillään, vaan eivät ehdi osata IVALO. — Suuria päämääriä tapaava suunnitelma. Menin sitten toisilta miehiltä velkaa tapaamaan KS.
III. ihmisistä: joko sattumalta tai etukäteen sopimalla [tms.] tulla henkilökohtaiseen kosketukseen, jolloin kohtaamiseen sisältyy, että ao. henkilöt keskustelevat, seurustelevat keskenään tai ainakin tervehtivät toisiaan. | Tapasin kadulla tänään vanhan tuttavani. Juhlissa tapaa usein tuttuja. Käydä tapaamassa sairaana olevaa ystäväänsä. En ole milloinkaan t:nnut häntä silmästä silmään. Suurvaltojen pääministerit tapaavat toisensa ensi kuussa Pariisissa. Rakastavaiset tapasivat (toisensa) joka ilta. Sopia tapaamisesta. Ensi tapaamisestamme on kulunut jo vuosia. Haluaisin t. johtajaa. Onko talon isäntä t:ttavissa? Neuvonantajamme on t:ttavana joka päivä klo 13—15. Olemme t:nneet vain puhelimessa. — *Kuv.* Tapaamme kirjan sankarin jälleen seitsemännessä luvussa.

2. **tavata**[35*] *v.* yleiskielessä par.: jklla on tapana. | Tapaan ottaa [par. minulla on tapana ottaa, otan tavallisesti] nokkaunet. Tapasi istua joka ilta elokuvissa. — Taloissa tapasi olla [par. oli tavallisesti, usein] kaksi hevosta.

3. **tava|ta**[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** lukea luettelemalla sanan jokaisen tavun äänteet erikseen ja yhdistämällä ne tavuiksi ja sen jälkeen sanan eri tavut sanaksi. | Tyttö ei osannut vielä lukea suoraan, mutta kylläkin t. T:uksen opettelu alakoulussa. [Eero] oli jättänyt aapiston ja harjoitteli t:amista oikein vikkelästi KIVI. **2.** ed:een liittyen laajemmin vaivalloisesta, hapuilevasta lukemisesta: tankata. | Koetti t. tienviittojen nimiä ja numeroita voidakseen seurata matkan edistymistä. Suu-suu-tari Hermanmanni Mä-mäki-tupa, t:si Hemppa kirjekuoresta AK. — Nyt haavani avaan / ja puukkoni kahvaa suudellen / isämeitäni t:an JYLHÄ. **3.** vieraista, etenkin englanninkielisistä oloista: luetella kirjain kirjaimelta miten jk sana kirjoitetaan. | Varsinkin ulkomaalainen joutuu Englannissa usein t:amaan nimensä. Miten t:atte [par. kirjoitatte] nimenne?

tavat|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1. a.** tavallisuudesta poikkeava, epätavallinen; outo, kummallinen, mahdoton. | Aivan t. kone, joka melkeinpä ajattelee. T. näky. On harvinaista, joskaan ei t:onta, että - -. Kuka nyt näin t:tomaan aikaan, keskellä yötä, sisälle pyrkii. Jack London haki kirjailijana t:tomuuksia kuitenkaan hylkäämättä todennäköisyyden kehystä. — *S:sesti.* Kaikki t. kiinnittää huomiota. Kaikesta huomasi, että jotain t:onta oli tekeillä. Puhua, tehdä t:tomia 'mahdottomia, mielettömiä, uskomattomia'. Tytöstä kerrotaan kylällä vallan t:tomia. — Vahvistussanana huudahduslauseessa. | Voi t. sitä menoa! Voi t:onta, miten minua harmitti! Voi hyvä t., mikä meteli! **b.** suunnaton, valtava, määrätön, rajaton; suunnattoman, mahdottoman suuri, kova tms. | T. jaarittelija. T. pakkanen, nopeus. Aivan t. muisti. Hintojen t. nousu. Aga Khanin t:tomat rikkaudet. Sadevesi koottiin t:tomiin ammeisiin. Tulva sai aikaan t:onta tuhoa. T:toman suosion saavuttanut iskelmä. Rahaa meni t:tomasti. Sisävesiliikenne on t:tomasti vähentynyt. — *tavattoman* erittäin, suunnattoman, mahdottoman. | T:toman suuri. T:toman kaunis ilma. Tervehti t:toman ystävällisesti. **2.** *vanh.* hyviä tapoja loukkaava, huono-, pahantapainen. | [Palkolliset eivät] saa lasten kuullen puhua rivoja, sopimattomia sanoja eikä lausua t:tomia puheita PÄIVÄR. - - neuvokaat t:tomia [uusi käännös: kurittomia] UT[V]. Voi poloinen päiviäni, / kun panin pahan oluen, / t:toman taarin laitoin: / ulos korvosta kohosi KAL.

tavaus|harjoitus *s.* **-taito** *s.*

tavauttaa[2*] *fakt.v.* < **3.** tavata.

taverni[6] *s.,* vars. *vanh.* tai ulkomaan oloista: kapakka, ravintola; kestikievari.

tavi[4] *s.* Anas crecca, sorsien sukuun kuuluva, pienin Suomessa tavattava sorsalintu. — *Yhd.* heinät.

taviokuurna *s.* Pinicola enucleator, elintavoiltaan punatulkkua muistuttava, tätä jonkin verran suurempi peipposlintu.

tavoin ks. tapa, vars. 2, 7.

tavoit|e[78*] *s.* **1.** *sot.* joukon saavutettavaksi määrätty maastonkohta tai linja; vrt. kohde. | Joukot saavuttivat annetun t:teen. Hyökkäyksen ensimmäisenä t:teena oli A:n rautatiesolmu. — *Yhd.* hyökkäys-, marssi-, operaatio-, tiedustelut. **2.** laajemmin: päämäärä, maali, tarkoitus. | Retkemme t:teena on Tuusula. — Asettaa toiminnalleen jokin t. Keräyksen t:teeksi asetettu rahamäärä. Pääministerin matkalla ei ole mitään poliittisia tarkoituksia tai t:teita. Näyttelyn t:teena on tuotteiden tunnetuksi tekeminen. — *Yhd.* hakkuut. **3.** *yhd.* (ed:iin liittyen). Pää-, välit.

tavoit|ella[28*] *frekv.v.* < tavoittaa; vrt. 1. tapailla. **1.** *tr.* (jatkuvasti, toistuvasti) koettaa saada käsiinsä, kiinni, haltuunsa, yrittää saavuttaa; havitella. | T. jtak käsiinsä, haltuunsa. T:teli pakenijaa kiinni. Sen tähden juutalaiset vielä enemmän t:telivat häntä [Jeesusta] tappaaksensa UT. T. asetta lyödäkseen. T. jkta kurkusta. Vesikauhuinen koira t:teli purra. T. jkta valtaansa, puolisokseen. Kaikkien t:telema tyttö. T:eltu kaunotar. T. kuuta taivaalta (kuv.), ks. 1. kuu 1.e. T:telemisen arvoinen päämäärä. T. jtak virkaa. T. mainetta, rikkautta, valtaa. Laskutoimituksessa t:eltu tarkkuus. Täydellisyyttä t:televa luettelo. Taika-

kalu, jossa on t:eltu ihmismuotoa. Hienoutta t:televa käytös. T:teli hymyä. Aikuisten käytöstä t:televa lapsi. - - t:teli [= tapaili] hiukan askeliaan oudoissa rappusissa SILL. Hän änkytti ja t:teli [= tapaili, hapuili] ja kertaili sanojaan E.ELENIUS. — Kovin t:ellulta [= haennaiselta, väkinäiseltä] tuntuva tyyli. — *tavoiteltava* (a.) tavoittelemisen arvoinen. | Kaikki, mikä ennen oli tuntunut t:eltavalta, oli menettänyt merkityksensä. Parasta ja t:eltavinta puheessa on sen luonnollisuus. Itsehillintä on todella t:eltava päämäärä. — *Kuv.* Palmikonpää t:teli [= hipoi] vyötäröä. Pilviä t:televa vuori. Suuri, suorastaan taivaita t:televa suunnitelma. **2.** *intr.* koettaa päästä, pyrkiä jhk päämäärään, tavoitteeseen. | Pikku Sanelma t:telee kynsimään Ananiaksen silmiä LEHT. T:teli, ei tavannut, / Lemminkäistä päälakehen KAL. T:telin useaankin hotelliin, mutta kaikki olivat täynnä. Lähti pimeässä t:telemaan kotiinsa. - - t:teli taskuhunsa, / kulki kukkaroisehensa KAL.

tavoit|in[56*] *väl. harv.* < seur. | T:timina toimivat [skorpionilla] pitkät, suuriin pihteihin päättyvät alaleuat.

tavoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* vrt. 1. tavata I—II. **A.** toiminta täyttynyttä tai täyttyvää. **I. 1.** pakenevasta, edellä kulkevasta tai olevasta: saada kiinni, saavuttaa. | T:in aikaisemmin lähteneet jo puolimatkassa. Kyllä minä sinut vielä kerran t:an ja löylytän! Koettaa t. sukkansa karannutta silmää. T. hyökkäyskohde. — Posti t:ti laivamme Hullissa. **2.** (etsien tai etsimättä, sattumalta, yllättävästi) saada käsiinsä, kiinni tai ilmi, löytää, yhdyttää. | T. pallo lennosta. T:ti seipään ja alkoi huitoa. On huolehdittava, etteivät tulitikut ole lasten t:ettavissa. Siikaverkolla voi t. lohiakin. Meidän onnistui t. vapaa vuokra-auto. Haravan piiksi koetetaan t. pihlajaa. T. ostaja tuotteilleen. T. jkn katse. Radiovastaanotin, joka t:taa kaikki käytössä olevat aaltoalueet. — T. jku kotoa, puhelimella. — Kunnalliskodista oli kirje muorin t:tanut A.E.JÄRVINEN. — *Erik.* vars. pahanteosta yllättämisestä, kiinni saamisesta. | Kuolema sinulle, jos sinut noituudesta t:an! AHO. **3.** *abstr.* ed:iin liittyen. **a.** T:ti menettämänsä ajan ajamalla kovempaa vauhtia. Häntä [vainajaa] ei kiitoksemme enää t:a. Edellisen vuoden vientilukuja ei tänä vuonna t:eta. **b.** T. mielensä tasapaino. T. oikea ilmaisu ajatuksilleen. Runo, jossa on t:ettu herkkä tunnelma. **c.** luonnonvoimista, taudeista, tunteesta, mielialasta yms.: yllättää, saada (yllättäen) valtaansa. | Halla t:ti tuleentumassa olevan viljan. A:n t:ti ennenaikainen kuolema. Uupumus t:ti matkamiehen. Mielipuolen t:ti murhanhimo. **II.** tarkoituksellisesti tai sattumalta kohdata jk, osua, sattua, saada kosketus, yhteys jhk. **1.** *tr.* Kohta, missä ammus t:taa maanpinnan. Isku, kranaatti t:ti maalinsa. Rintama t:ti meren N:n kaupungin kohdalla. **2.** *intr.* ulottua, yltää jhk. | Jalat eivät t:taneet pohjaan. Vastaranta on niin kaukana, ettei silmä sinne t:a.

B. toiminta täyttymätöntä. **I.** päästä lähemmäksi edellä kulkevaa, pakenevaa tms., lyhentää välimatkaa edellä kulkevaan, saavuttaa. | Takaa-ajaja ei ole jäänyt eikä t:tanut toisia. **II.** koettaa saada käsiinsä, kiinni, haltuunsa, yrittää saavuttaa, pyrkiä jhk päämäärään, tavoitella. | Lähti t:tamaan karkuria kiinni. T. turhaan jkta puhelimella. T:ti tyttöä syliinsä. T. jkn katsetta. T. jkn henkeä 'vaania jkta tappaakseen, yrittää tappaa jku'. T. puukolla jkta rintaan. T:ti lyödäkseen, mutta ei osunut. - - laine toistaan t:taa K.LEINO. - - t:ti temmata suitset ALKIO. - - t:ti raukeasti käsivarttaan miehen kaulalle SILL. — Toimi epäitsekkäästi itselleen valtaa t:tamatta. T. ystävällistä hymyä huulilleen. Valöörivaihtelua t:tava piirustustapa. Suuria ken t:taapi, / suurta uskaltaa myös saapi AK. — *Intr.* T:in aamujunalle, mutta se oli jo mennyt. Oi, ihmiset toistanne lempikää / ja kohti taivasta t:takaa! LEINO. Ken teistä ylös t:ti, / - - / maahan löitte maan madoksi E.EEROLA. — *Kuv.* Tupa oli niin matala, että pää t:ti [= hipoi] kattoa. Vesi kohosi ja t:ti jo vyötäisiä. Pilviä t:tava vuorenhuippu. Taivaita t:tava suunnitelma.

tavoittaja[16] *tek.* — *Yhd.* vallant.

tavoittamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* T. haave. Vielä t. ennätys. — *tavoittamat|tomissa,* -tomiin (adv.) Olla t:tomissa. Piiloutua vihollisen t:tomiin.

tavoittamiseli|n *s.* Ihminen ja apina käyttävät käsiään t:minä.

tavoittei|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < tavoite. — *Psyk.* Sielun toimintaa ohjaa t:suus eli tavoitteisiin pyrkiminen. — *Yhd.* moni-, yksit.

tavoittelematon[57] *kielt.a.* < tavoitella. | Omaa etuaan t. henkilö.

tavoittelija[14] *tek.* < tavoitella. | Väisti notkealla liikkeellä t:nsa syöksyn. Viran, etujen t. — *Yhd.* kruunun-, vallant.

tavoittelu[2] *teonn.* < tavoitella. | Ravinnon t. Tasapainon t. Voiton, oman edun t. Erikoisuuden, uutuuden, sensaation t. — *Yhd.* edun-, tehon-, vallan-, voitont.

tavoke[78*] *s.* → tavoite.

tavu[1] *s.* kielen rytmiyksikkö, joka sisältää ainakin huippuäänteen 1. sonantin ja tav. sen lisäksi yhden tai useamman sivuäänteen. | Sanassa "pakana" on kolme t:a. Avoin, avonainen t. 'avotavu'. Umpinainen t. 'umpitavu'. Pitkä on t., joka sisältää pitkän vokaalin tai diftongin tai loppuu konsonanttiin, ja lyhyt on lyhyeen vokaaliin päättyvä t. Painollinen, painoton t. Runossa nousussa, laskussa oleva t. — Eräissä sanonnoissa. | En ymmärtänyt hänen puheestaan t:akaan 'mitään'. Asia on t:lleen [= aivan, prikulleen] totta. — *Yhd.* avo-, umpit.; alku-, lopput.; lasku-, nousut. **-aines** *s.* Pitkä t. **-arvo** *s.* Samalla hieroglyfillä saattaa olla useita t:ja. **-arvoitus** *s.* = šaradi. **-asema** *s.* T:sta johtuvat äännevaihtelut. **-heitto** *s. kiel.* haplologia. **-heittoinen** *a. kiel.* T. muoto. **-tavui|nen**[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Lyhyt-, pitkät.; yksi-, kolmi-, seitsen-, kahdeksan-, monit.; 7--, 16-t.; eri-, tasat.

tavuittain *adv.* tavu kerrallaan, tavu tavulta. | Lukea sana t.

tavu|jako *s.* **-järjestys** *s.* Leikkikieli, jossa sanojen t:tä on muutettu. **-kesto** *s.* tavunkesto. **-kir-**

joitus *s.* kirjoitus, jonka kukin merkki tarkoittaa yl. tavua; vrt. kirjain-, kuva-, sanakirjoitus. **-korko** *s. fon.* tavun äänteiden, enimmäkseen sen huippuäänteen (vokaalin tai diftongin), ääntämisessä esiintyvä korko.

tavullinen[63] *a. mus.* = syllabinen. | T. sävelkulku.

tavu|luku *s.* tavujen lukumäärä. | Sanan t. **-merkki** *s.* **1.** tavukirjoituksessa käytetty tavua tm. tarkoittava kirjoitusmerkki. | Hieroglyfikirjoituksessa käytettiin sekaisin sana-, tavu- ja äännemerkkejä. **2.** = tavuviiva. | Sanaa eri riveille jaettaessa käytetään t:ä. **-määrä** *s.* tavuluku.

tavun|alkuinen *a.* T. konsonantti. **-kesto** *s.* T:on perustuva runomitta. **-loppuinen** *a.* **-raja** *s.*

tavu|paino *s.* vrt. tavukorko. **-raja** *s.* tavunraja. **-ryhmä** *s.*

tavut|taa[24] *v.* -us[64] *teonn.* jakaa tavuihin. | Vierasperäisten sanojen t:taminen.

tavuu[25] *s.* **1.** tavaus. | Harjoitella t:ta. **2.** *vanh.* tavu.

tavuviiva *s.* tavunrajan osoittava yhdysviiva, tavumerkki.

taxi[4] *s.* → 1. taksi.

te I. mon. 2. pers:n *pron.* Taivutus: gen. *teidän*, akk. *teidät*, vanh. tai kans. *teidän, te*, muissa sijoissa vartalo *tei-*. Murt. vartalo *teitti-, teiti-*; murt. nom. *työ*, vartalo *tei-*. Yks:n vastaava pron. sinä.

1. ilmaisten kahta tai useampaa, joista ainakin toinen tai yksi on puhuteltava, osoittaen (tiettyä tai epämääräistä) ryhmää, johon puhuteltava kuuluu (puhuteltavat kuuluvat); kirjoitetaan joskus kohteliaisuussyistä isolla alkukirjaimella. | Te ja me. Te, Kalle ja Paavo. Te, jotka seisotte kauimpana. Ehkä Te, arvoisat lukijat, olette huomanneet, että --. Te Irjan kanssa (vars. ark.) 'Irja ja sinä'. Teidän ja meidän välillä(mme). Jätän teidät kahden kesken. Joku teistä on syyllinen. Annan tämän teille yhteiseksi. Ei teistä ole vielä apulaisiksi. Oliko teillä hauska luokkakokous? — Huom. että nom:a käytetään täydellisen lauseen ainoana subj:na ja gen:ä attr:na, postp:n kera sekä tempor.-rakenteen subj:n asemassa yl. vain mikäli pron. on painokas; muutoin käyt. pelkkää persoonapäätettä tai poss.-suff:a. | Te ainakin olette luvanneet tulla. Se on teidän tehtävänne, pojat. Teidänkin takianne Jeesus on kuollut ristillä. — Huom. että pääsana esiintyy välittömästi gen:n jäljessä us. ilman poss.-suff:a, milloin ei ole puhe varsinaisesta omistamisesta, vaan perhesuhteista, asuinpaikasta yms. (vrt. 2.a). | Teidän palvelija, väki. Teidän koulu, talo. Teidän luokan pojat. — *Erik.* **a.** välittömästi seuraavan attr:n määrittämänä. | Te kornat ja kelmit! Te kaupunkilaiset, naiset. Te kaksitoista. Teidän kaikkien asia, kaikkien teidän asianne. — Voi teitä, te omahyväiset! **b.** koll.s:iin liittyen. | Te, Aaronin suku, turvatkaa Herraan — hän on heidän apunsa ja kilpensä VT. **c.** vars. *ylät.* muista kuin henkilöistä, kun ne esitetään personoituina. | Mitä olisi minulle maailma ilman teitä [tunnelmiani]? AHO. Purjeet, teistä mä öisin haaveilen AK.

2. ed:een liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** tarkoittaen puhuteltava(i)n perhettä, kotia, asuin- tai työpaikkaa, puoluetta tms. | Teidän äiti, Matti, lapset, väki. Teidän lehmä(nne), talo(nne). Teidän ehdokkaidenne vaalilupaukset. — *te|illä*, -iltä, -ille 'teidän kotonanne, sinun kotonasi'. | Joko teillä on tehty toukoja? Onko anoppisi muuttanut teille asumaan? Soitin, mutta teiltä ei vastattu. — *Kans.* Joko teidän [talossa] pian aloitetaan perunannosto? **b.** tarkoittaen puhuteltava(i)n kotimaata, kansaa, johon puhuteltava kuuluu (puhuteltavat kuuluvat). | Teidän maanne, kansanne. — *te|illä*, -iltä, -ille 'teidän kotimaassanne (sinun kotimaassasi), kotimaanne (kotimaasi) oloissa'. | Teillä Ruotsissa. Osuuskaupat eli kulutusyhdistykset, kuten teillä sanotaan.

3. yks. 2. pers:sta puhuteltaessa henkilöä, jota ei sinutella; kirjoitetaan kohteliaisuussyistä us. isolla alkukirjaimella. **a.** predikatiivi ja v:n liittomuodoissa partis. yks:ssä. | Suokaa anteeksi, hyvä herra, en aikonut loukata teitä. Te olette ollut minulle kovin ystävällinen. Esitän Teille, Herra Professori, kunnioittavat kiitokseni. **b.** arvonimen yhteydessä ruhtinaallista, jalosukuista, korkeassa virka-asemassa olevaa tms. henkilöä puhuteltaessa; nyk. ulkomaan oloista. | Teidän Majesteettinne. Teidän kuninkaallinen korkeutenne. Teidän jalosukuisuutenne, ylhäisyytenne. Mitä teidän armonne suvaitsee käskeä? — *Leik.* Pyydän kiittää teidän konnuuttanne ilmoituksesta SIMO PENTTILÄ.

II. *vanh. raam.* refl.-pron:na. | Mutta kavahtakaat teitänne vääristä profeetoista UT[V]. Ja itse teistänne nousevat miehet, jotka vääryyttä puhuvat UT[V]. — *teitänne* (leik.) huudahduksenomaisissa ilmauksissa. | Herran terttu teitänne, tämähän on suurenmoista! AHO. Voi teitänne raittiussantarmit KIANTO. Voi teitänne te puplikaanit, pakanat! K.LEHTIMÄKI.

III. *s. harv.* Sanoa, puhutella jkta teiksi 'teititellä jkta'. Hän [vaimo] ei osannut sanoa Penjamia muuksi kuin isännäksi ja teiksi SILL.

teak[7] [tīk] *s.* teakpuu. **1.** Tectona grandis, isokokoinen, Itä-Intiassa luonnonvaraisena kasvava ja vars. arvokkaan puuaineksensa vuoksi monin paikoin trooppisessa vyöhykkeessä viljelty puu. **2.** ed:n puuaines. | T:iä käytetään lujuutensa tähden mm. laivojen ja rautatievaunujen rakennusaineena. Leikkuuveitsi, jonka kahva on t:iä. **-puinen** *a.* T. lankku. T. pöytä. **-puu** *s.* = teak. **-pöytä** *s.*

teatraali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* teatterimainen. **1.** arvostavassa mielessä: teatteritaiteellinen. | [Näytelmä] oli todella t., teatteria oikeassa mielessä. — Tav. **2.** vars. arvostelevassa, kielteisessä mielessä: (liian) suurieleinen, teeskentelevä, asenteellinen, teennäinen. | T. kumarrus, huudahdus. Liian t. elehtiminen. Strutsinsulkaviuhka tavallisissa oloissa käytettynä vaikuttaa helposti t:selta. Ojennella käsiään t:sesti. Lausujan tulee karttaa t:suutta ja onttoa paatosta.

teatteri[5] *s.* vrt. näyttämö 2. **1.** rakennus tai huo-

neisto, jonka (pääasiallisimpana) tarkoituksena on olla näytelmien esittämispaikkana, teatteritalo, -huoneisto. | Uusklassilliseen tyyliin rakennettu t. Kiertävä tanssiseurue vuokrasi kaupungin ainoan t:n esityksiään varten. Elävienkuvien t. (vanh.) 'elokuvateatteri'. T:n näyttämö, katsomo, lämpiö. **2.** laitos, toimintayhtymä, jonka tarkoituksena on esittää (vars. puhe)näytelmiä. | T:n näyttelijäkunta, kapellimestari, puvustonhoitaja. Kuninkaallisen t:n johtaja. Kiertävä t. T:n ensi-ilta, ohjelmisto, näytäntökausi. Kaupunki, jossa on toiminnassa kaksi t:a. T. saa oman talon. Pyrkiä, päästä t:in näyttelijäksi. Joutui jättämään t:n heikentyneen terveytensä vuoksi. — Jnk maan tms. teatterilaitoksesta kokonaisuutena. | Suomalainen t. kärsii kotimaisten näytelmien puutetta. **3.** teatteri taidemuotona, näyttämö-, teatteritaide. | Elokuva ei ole suinkaan t:a. Näytelmä, joka on alkeellista t:a. **4.** teatteriesityksestä, -näytännöstä. | En ole pitkään aikaan käynyt t:ssa ja elokuvissakin vain harvoin. A:lla on melkein joka ilta t., konsertti tai kokous. Mennä t:n jälkeen ravintolaan illastamaan. — - - kaiket päivät nyt meiskataan siellä Illikaisen salissa ja t:a näytellään TIITUS. **5.** laajentunutta käyttöä. **a.** tahdottaessa ilmaista, että jkn esiintyminen tms. on teatraalista, teennäistä, asenteellista, epäaitoa. | Lausuntaesitys, jossa ei ollut jälkeäkään t:sta. Komeitten juhlapukujen käyttö ei Unkarissa tunnu mitenkään t:lta, sillä se on perua muinaisilta ajoilta. **b.** tahdottaessa ilmaista, että jk asia, toiminta tms. on teeskentelyä, hämäystä, bluffia. | Mitä toimittaa näytellä t:a näin perheen kesken! Rouvan pyörtyminen oli pelkkää t:a. **6** *yhd.* vars. kohtiin 1—2 liittyen: Amatööri-, ammattit.; hovi-, kansallis-, kansan-, kaupungin-, koulu-, maaseutu-, työväen-, ylioppilast.; kesä-, puisto-, ulkoilmat.; intiimi-, marionetti-, nukke-, operetti-, puhe-, revyy-, varieteet.; amfit.; elokuvat.

teatteri|ala *s.* Toimia t:alalla. **-arvostelija** *s.* **-arvostelu** *s.* **-elämys** *s.* Voimakas t. **-elämä** *s.* T:mme taiteellinen voimistuminen. **-esitys** *s.* **-harrastus** *s.* Ylioppilasnuorison kasvava t. **-historia** *s.* Kaarlo Bergbomilla on t:ssamme perustajan asema. **-historiallinen** *a.* T. teos, museo. **-historioitsija** *s.* **-hullu** *a.* ja *s.* *leik.* henkilöstä, joka käy erittäin ahkerasti teatterissa, harrastaa innokkaasti teatteritaidetta. **-huoneisto** *s.* **--ihminen** *s.* teatterilaisesta tai teatteritaiteen harrastajasta tai ystävästä. **--illallinen** *s.* teatteriesityksen jälkeen nautittu illallinen. **--ilta** *s.* Näytelmäkerhon järjestämä t. **--innostus** *s.* **-juhla** *s.* **-järjestö** *s.* Kansainvälinen t. Suomen t:jen keskusliitto. **-kapellimestari** *s.* teatterin kapellimestari. **-kappale** *s.*, vars. *ark.* näytelmä(kappale). **-katsau|s** *s.* Aikakauslehden, radion t:kset. **-katsomo** *s.* teatterin katsomo. **-kau|si** *s.* teatterin (teattereiden) näytäntökausi. | Kuluneen t:den paras ensi-ilta. **-kiertue** *s.* **-kiikari** *s.* teatteriesitysten seuraamiseen tarkoitettu pieni kiikari. | Siro, helmiäiskoristeinen t. **-kirjailija** *s.* **1.** teatteriaiheisten esseiden tms. kirjoittaja. **2.** *harv.* näytelmäkirjailija. **-kirjallisuus** *s.* **1.** teatteria käsittelevä kirjallisuus. **2.** *harv.* näytelmäkirjallisuus. **-konna** *s.* vars. taiteellisesti heikoissa näytelmissä tms. esiintyvä pelkistetyn, sysimustan konnan tyypin edustaja. **-koriste** *s.* **-koulu** *s.* koulu, jossa annetaan opetusta näyttelijöiksi (ja ohjaajiksi) aikoville. | Suomen t. **-koululainen** *s.* **-kriitikko** *s.* **-kritiikki** *s.* **-kulissi** *s.* **-kumarrus** *s.* liioitellun kohtelias ja sulava kumarrus. **-käynti** *s.* Koulun oppilaille järjestetty yhteinen t.

teatterilai|nen[63] *s.* teatterin henkilökunnan jäsen, vars. näyttelijä. | Maaseutukiertueeseen kuului johtaja, näyttelijöitä ja teknillistä henkilökuntaa, yhteensä 23 t:sta. Tyttö oli maalannut itsensä kuin t.

teatteri|laitos *s.* Suomen t. **-laukku** *s.* pienehkö, vars. teatterissa käytetty naisten käsilaukku. **-lava** *s.* näyttämö. **-lippu** *s.* teatterin pääsylippu.

teatterilli|nen[63] *s.* teatterin täysi. | Yleisöä ei ollut puolta t:sta.

teatteri|maailma *s.* Ensi-ilta, josta tuli t:maailman merkkitapauksia. **-maalari** *s.* teatterin kulissien maalaaja. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** T. juhlasali. — Vars. **2.** teatraalinen. | T. ele, kumarrus. Purskahtaa t:seen itkuun. Maalannut t:sen juhlallisia vuoristokuvia. **-mies** *s.* Jalmari Finne oli kokenut t. **-museo** *s.* **-neuvos** *s.* arvonimi, jonka valtiovalta antaa teatterialalla ansioituneelle henkilölle; sen saanut henkilö. **-n|johtaja** *s.* **-nukke** *s.* = marionetti. — *Kuv.* Valtio, joka on vain mitätön t. **-näytelmä** *s.* **-näyttelijä** *s.* Elokuva- ja t:t. **-näytäntö** *s.* **-ohjaaja** *s.* **-ohjelma** *s.* **-ohjelmisto** *s.* Pääkaupungin tämänsyksyinen t. **-olot** *s. mon.* **-orkesteri** *s.* teattereiden operettiym. esityksissä säestyksestä huolehtiva orkesteri. | Helsingin t. **-piir|i** *s.* Pääkaupungin t:eissä. **-pu|ku** *s.* **1.** Smoking oli aikaisemmin ensi-iltojen t. **2.** Kenraaliharjoituksessa on näyttelijöillä jo t:vut yllään. **-päivät** *s. mon.* Suomen teatterijärjestöjen keskusliiton vuosittain järjestämät t. **-rakennus** *s.* **-ravintola** *s.* teatteritalossa toimiva, vain tai ainakin osaksi teatteriyleisön käytössä oleva ravintola. **-sali** *s.* **-sankari** *s.* **-seurue** *s.* Vieraileva, kiertävä t. **-taide** *s.* näyttämötaide. **-talo** *s.* **-tapaus** *s.* "Hamlet" oli näytäntökauden huomattavin t. **-temp|pu** *s.* hämäyttämistarkoituksessa tehty temppu; silmänkääntötemppu. | Rouvan pyörtyminen oli vain t. - - miljoonavelka, joka t:ulla yritettiin siirtää kaupungin kannettavaksi KARHUM. **-toiminta** *s.*

teatterit|on[57] *kar.a.* Kiertävät teatterit pitävät huolta t:tomien paikkakuntien näyttämöntarpeen tyydyttämisestä.

teatteri|ura *s.* Antautua t:uralle. **-viikko** *s.* **1.** viikoista, joiden ajan jtak elokuvaa on esitetty jssak elokuvateatterissa tai jllak paikkakunnalla. | Jos elokuvaa on esitetty jollakin paikkakunnalla samanaikaisesti kolmessa elokuvateatterissa viikon ajan, niin sitä sanotaan esitetyn kolme t:a. **2.** teatteritaiteelle omistettu juhlaviikko. **-vä|ki** *s.* Ravintola, joka on suosittu taiteilija- ja t:en kohtauspaikka. **-yhdistys** *s.*

yhdistys, jonka tarkoituksena on teatterin ylläpitäminen. **-yleisö** *s.*

tebaiini[4] *s. farm.* eräs oopiumin sisältämä myrkyllinen, kouristuksia aiheuttava alkaloidi.

teddykarhu *s.* pörhökarvainen, liikkuvajäseninen leikkikarhu.

tee[20] *s.* **1.** teepensaan kuivatut lehdet, teelehdet; myös eräistä muista kasveista tai niiden osista, rohdoksista tms., joita käytetään oikean teen korvikkeena tai lääkejuomien valmistukseen. | Teelehtien käsittelyn mukaan t:tä on mustaa, vihreää ja keltaista. Paketti t:tä. Kuivatut vadelmanlehdet t:n korvikkeena. — *Yhd.* (vrt. myös 2) paketti-, tiilit.; keisarin-, kukkat. **2.** kuivatuista teelehdistä valmistettu juoma; myös eräistä muista aineista oikean teen tavoin valmistetusta (korvike-, lääke- tms.) juomasta; vrt. sa(i)ju, saikka. | Mietoa, väkevää t:tä. T. virkistää. Lasi, lasillinen, kuppi, kupillinen t:tä. Keittää, tarjota t:tä. Tuoda t. pöytään. Pistäytyi ravintolassa t:llä. (Kello) viiden t. 'vars. englantilaisten lounaan ja päivällisen välillä tarjoilema väliateria, jolla nautitaan teetä, voileipiä ja leivonnaisia; iltapäivällä pidetyt teekutsut'. — Harv. *mon.* Keittää t:t. — *Yhd.* aamu-, iltat.; hopea-, jää-, sitruunat.; mustikka-, vadelmat.; heisi-, kamomilla-, persilja-, piparminttu-, sennat.; rinta-, rohtot.

tee|aamiainen *s.* vrt. kahviaamiainen. **-aika** *s.* teenjuontiaika. **-annos** *s.* **-astia** *s.* Tuoda t:t pöytään. **-astiasto** *s.* **-huone** *s.* Kiinassa ja Japanissa ravintola, jossa tarjotaan teetä ja virvokkeita. **-hybridi** *s.* T:t 'teeruusun ja usein kukkivien hybridien risteytyksen tuloksena syntyneitä ruusuja'. **-illalli|nen** *s.* T:sella tarjotaan teetä ja voileipiä, lämmintä piirakkaa ja jälkiruokaa. **-ilta** *s.* illanvietto, jossa tarjoillaan teetä. | Osakunnan t. **-istutus** *s.* teepensasistutus. **-kakku** *s.* teen kanssa tarjoiltava kakku. **-kalusto** *s.* teeastiasto. **-kannu** *s.* Teeastiastoon kuuluu teekupit lautasineen ja kaksi t:a: toinen kuumaa vettä, toinen laimentamatonta teetä varten. **-kattila** *s.* teeveden keittokattila. **-kauppa** *s.* **-keitin, -keittiö** *s.* par. teenkeitin.

teekkari[5] *s.*, etup. *ark.* Teknillisen korkeakoulun opiskelija. | T:en tempaus. **-n|lakki** *s.* Teknillisen korkeakoulun opiskelijain mustatupsuinen, muuten tavallista ylioppilaslakkia muistuttava lakki.

tee|kupillinen *s.* T. sokeria. — En ole syönyt, mutta aamulla join t:kupillisen 'kupillisen teetä'. **-kupp|i** *s.* **1.** Iso t. Tusina t:eja. **2.** kupillinen teetä. | Keskusteltiin vilkkaasti t:ien ääressä. **-kutsut** *s. mon.* Järjestää t. **-laatu** *s.* **-laji** *s.* **-lasi** *s.* **1.** T:t ovat yleensä tavallista juomalasia hieman isompia. **2.** lasillinen teetä. | Jätti t:nsa juomatta. **-lasillinen** *s.* T. jauhoja. **-lautanen** *s.* = teevati. **-leh|ti** *s.* teepensaan lehti; *mon.* teepensaan kuivatut lehdet, tee (1). | T:det saavat hautua kiehuvassa vedessä. **-leipä** *s.* teen kanssa nautittavista voileivistä ja leivonnaisista.

teelmy|s[64] *s.* = seur. (*1.*) Suksien t. Rekiä ja niiden t:ksiä. (*2.*) Pienoisromaanina mainostettu kurja t. (*3.*) Kaivon-, reent.

teelm|ä[11] *s.* teelmys; vrt. tekele. **1.** tekeillä oleva tai keskentekoinen esine, valmiste tai teos; *erik.* määräesineen valmistukseen tarkoitettu enemmän tai vähemmän karkeasti muodosteltu raakavalmiste, puolivalmiste, aunio, aihio. | Reen, verkon, pirtin t. Veitsenpäitä ja niiden t:iä. Kuumat valanteet valssataan ensin t:iksi, jotka edelleen valssataan valmiiksi tavaraksi. Puolivalmisteiden eli t:ien varastointi. **2.** tekemisen, työn tulos, tuote, teos; us. väheksyvästi kehnosta aikaansaannoksesta: tekele, kyhäys, kyhäelmä, sepustus. | Ei ollut koskaan tyytyväinen t:iinsä, vaan muokkaili niitä alinomaa. Pojan veistämä vene oli varsin kömpelö t. Aloittelevan kirjailijan alkeelliset t:ät. **3.** *yhd.* ed:iin liittyen. | Hatun-, kankaan-, sangon-, verkont.; lanka-, teräst.; ajatus-, sanat.

teelmäs[64] *s. kans.* teelmä, teelmys.

tee|lusikallinen *s.* teelusikan täysi. | T. suolaa. **-lusik|ka** *s.* pieni lusikka, jota käytetään kupissa tai lasissa olevan kahvin, teen tms. sekaan pannun sokerin (ja kerman) hämmentämiseen, kakun syöntiin yms., pikkulusikka; myös: teelusikallinen; vrt. ruoka-, jälkiruokalusikka. | Hopeinen t. Tusina t:oita. **-lusikoittain** *adv.* teelusikallinen kerrallaan, teelusikallisina. | Risiiniöljyä annetaan lapsille t.

teema[10] *s.* **1.** vrt. motiivi. **a.** käsiteltäväksi annettu tai otettu, käsittelyn kohteena oleva aihe; puheen, tutkimuksen tm. esityksen keskeinen, johtava, syvin ajatus; pää-, perusajatus, -idea. | Väitöskirjan t. Tutkimuksen t:a oli pakko supistaa. Puheen, saarnan t. Apostolien tekojen t:na voi pitää 1. luvun 8. jakeessa olevia Jeesuksen sanoja. **b.** *mus.* yksilölliseen muotoon kiteytynyt sävelaihe, jonka kehittelylle laajahkon sävellyksen aiheenmuodostus rakentuu, valta-, pääaihe. | Fuugan t. Sonaattimuodossa on aina 2 tai 3 t:a. T. variaatioineen. Muunnelmia t:sta "Tule lentäen lintu". — *Yhd.* fuugat. **c.** *yhd.* ed:iin liittyen. | Loppu-, pää-, sivut. **2.** *kiel.* sanan merkki- l. teemamuodot, joista sen taivutus ilmenee.

-teemainen[63] *poss.a.*, vars. *mus.* Yksi-, kolmit.

teemakkara *s. ruok.* lihamakkara, jonka raavaan- ja vasikanlihasta tehdyssä massassa on silavaa pieninä rakeina.

teemalli|nen[63] *a. mus.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* teemaan kuuluva, teemaa koskeva. | Fuugan t. yhtenäisyys.

teemamuoto *s. kiel.* merkkimuoto.

teen|juoja *s.* **-juon|ti** *s.* Kiina on t:nin kotimaa. **-keitin** *s.* teeveden keittämiseen käytetty keitin. | Venäläisten t., samovaari. Sähköllä toimiva t. **-keitto** *s.* **-korvik|e** *s.* Vadelmanlehdet t:keena. **-kulutus** *s.* **-lehti** *s.* = teelehti.

teennäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* keinotekoinen, tekemällä tehty, teko-. **1.** ihmisen tm. tekemä, aikaansaama;)(luonnon muovaama tms. | T. kalapato. Alkuperäisimpiä luonnonkansojen t:siä suojuksia on viistokatos. T. kasvijärjestelmä 'tekojärjestelmä'. — Tav. **2.** luonnoton, epäaito, haennainen, väkinäinen. | T. puhetapa, esiintyminen. T. tyyli. T:sen kohtelias. Hymyillä t:sesti. Tuntua, vaikuttaa t:seltä. Juoneltaan t. näytelmä.

teennäisjärjestelmä *s.* = tekojärjestelmä.

teen|tarjoilu *s.* **-tuonti** *s.* **-tuotanto** *s.*

teen|tä[10*] *s.* tekeminen. | Nytpä soitanto sopisi, / ilon t. kelpoaisi KAL. Tämä [hevonen] on t:nälleen tiivisluinen KAUPPISH.
teen|valmistus *s.* **-vienti** *s.* **-viljely** *s.*
tee|paketti *s.* **-pakkaus** *s.* **-pannu** *s.* teeveden keittopannu. **-pensas** *s.* Camellia sinensis, vars. Kaakkois-Aasiassa viljelty ainavihanta pensas, jonka kuivatuista lehdistä valmistetaan teetä. **-plantaasi** *s.* teepensasplantaasi. **-pussi** *s.* **-pöy|tä** *s.* T:dän kattaminen. Istuutua t:tään, t:dän ääreen.
teeren|kuva *s.* *mets.* ks. kuva I.1.b, mets. | Käydä t:kuvilla 'teeriä kuvilta pyydystämässä, kuvastamassa'. **-leipä** *s.* *kans.* Chrysomyxa ledi -nimisen ruostesienen saastuttamista nuorista kuusenkasvaimista käytetty nimitys. **-peli** *s.* **1.** teerensoidin. | Tässä paadella pitivät teeret ennen keväisin t:ään TOPPILA. — Tav. **2.** *kuv.* hakkailu, kuhertelu, kurtiisi, flirtti, vispilänkauppa. | Pientä, viatonta t:ä. Pitää t:ä jkn kanssa. — *Leik.* Puolueiden välinen t. **-pilkku** *s.* kesakko, (teeren)pisama. | T:ja kasvoissa. **-pilkkui|nen** *a.* T:set kasvot. Punatukkainen ja t. poika. **-pisama** *s.* = teerenpilkku. **-poika(nen)** *s.* — *Kuv.* nuoresta, kokemattomasta tai tietämättömästä ihmisestä. | Hän ei ole enää mikään t., vaan jo 27 vuottaan täyttänyt. Ei ollut juoksijana mikään eilinen, eilispäiväinen t. [tav:mmin eilisen teeren poika]. **-pyydys** *s.* **-soidin** *s.* **-tarh|a** *s.* Kivellä: kaha. | He rakentelivat - - t:oja surmaksi linnuille.
teerev|ä[13] *a.* *kans.* terhakka, pirteä. | T. koira. Lumme-Iikka, pappilan t:in torppari, joka juoksujalkaa tuli pappilaan päivätöitänsä suorittamaan KIANTO.
teer|i[32] *s.* Lyrurus tetrix, metson läheinen sukulainen ja sen jälkeen suurin kanalintumme. | T:en pyrstö on halkopäinen, koiraalla lyyran muotoinen. T:en kukerrus. T:et soitimella. Ampua t:iä kuvilta, kuvastaa t:iä. - - kun tarkka-ampujat sihtasivat, niin tippui engelsmannia taklaukselta kuin t:iä kuvilta NUOLIV. — *Ruok.* Paistettua t:tä. — *Kuv.* sanonnassa: *eilisen teeren poika, poikia* (aivan) nuori, uusi, kokematon tai tietämätön. | Olet vielä eilisen t:en poika minun rinnallani. N. ei ole liikealalla eilisen t:en poikia. Puku ei ollut enää eilisen t:en poika, vaan jo kerran käännettykin. — *Yhd.* koiras-, kukko- naaras-, urost.; soidint.; pyy-, riekkot.
teeri|kana *s.* naarasteeri. **-kukko** *s.* urosteeri. | T:jen soidinleikki. **-parvi** *s.*
tee|ruusu *s.* kukiltaan punertavan keltaisia, tuoksultaan kuivia teelehtiä muistuttavia ruusuja. **-sekoitus** *s.* eri teelajikkeista sekoittamalla saatu tee. | Hienoarominen t. **-seremonia** *s.* vars. japanilaisten teenjuonnissa noudattama seremonia.
tees|i[1] *s.* **1.** lyhyeen muotoon formuloitu väite, väitös, väittämä, väitöslauselma, joka halutaan keskustelun tai väittelyn alaiseksi; vars. (latinankielisistä) väitöslauseista, joita entisaikaan asetettiin akateemisessa tms. väittelytilaisuudessa; kirjoituksesta, kirjasta tms., jossa esitetään ko. väitöksiä. | V. 1517 Luther naulasi Wittenbergin linnankirkon oveen 95 t:iä anekauppaa vastaan. Sai lakitieteen lisensiaatin arvon puolustamalla eräitä lainopillisia t:ejä. Pastoraalitutkintoon kuului mm., että tutkittavan oli esitettävä julkisesti tarkastettavaksi painattamansa t:it. Yliopiston nimessä kutsun teitä, James Crichton, astumaan esiin ja lausumaan t:inne J.FINNE. — *Mat.* väitös. **2.** laajemmin. | Kommunismi pyrkii vahvistamiensa t:ien ja toimintaohjeiden mukaan proletariaatin diktatuuriin. Kirjoittaja päätyy t:iin, että panssarilaivat on korvattava pommikoneilla. Viime kokouksessa venttileerasimme t:iä: "Onko mahdollista, että Suomi koskaan voi tulla suomalaiseksi?" AHO.
teesiivilä *s.* tav. varrellinen pikku siivilä, jonka läpi tee kaadetaan juoma-astiaan seassa mahdollisesti olevien teelehtien erottamiseksi.
teeskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* (< tehdä) vrt. seur. **1.** (hiljakseen, ajanvietteekseen, jatkuvasti) tehdä, askarrella, puuhailla, näperrellä. | T. yhtä ja toista aikansa kuluksi. Vaari t:i talon töitä niin kauan kuin jaksoi. Hänellä ei ollut mitään kiirettä työssään, t:i vain hiljakseen. Iltaisin oli aikaa t. käsitöitä. **2.** vars. *vanh.* ja *runok.* = seur. 1. | T. ystävyyttä. T:lyn kohtelias. Surua t. on viekkaan helppo *CAJ. - - t:i nukkuvansa KALLAS.
teesken|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < tehdä; vrt. ed. **1.** (myös -televästi, -nellysti *adv.*) koettaa näyttää muulta tai olla muuta kuin todellisuudessa on, olla tekevinään jtak, näytellä jtak, simuloida, "teetellä". | T:televä uskonsisar. T. sokeaa, varakasta, loukkaantunutta. T. oikeamielistä tuomaria. T. ystävyyttä, jumalisuutta, kevytmielisyyttä. T. loukkaantumista, perääntymistä. T. olevansa sairas, ulkomaalainen. T:nelty lempeys, vastustus. T:nellyn kohtelias. Puhua t:nellyn hienosti. Hymyillä t:nellysti. A:n ystävällisyys oli t:neltyä, t:telyä, pelkkää t:telemistä. Spartassa sulhanen ryösti morsiamen väkivaltaa t:nellen. Ihmiset t:televät toisilleen, - - valehtelevat kohteliaisuudesta PAKK. — Iivari (t:nellen itsensä [= tekeytyen] hulluksi) KIVI. **2.** *harv.* = teeskellä 1. | Olen t:nellyt aikani kuluksi minkä mitäkin.
teeskentelemät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* (< ed. 1) luonnollinen, luonteva, suora, kaunistelematon, vilpitön, naiivi, avoin. | T. suhtautuminen kanssaihmisiin. T. itku lievittää surua. T:tömän luonteva tyyli. Petőfin runoudelle on ominaista välittömyys ja t:tömyys.
teeskenteleväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* teeskentelevä.
teeskentelijä[14] *tek.* < teeskennellä.
teeskentelytaito *s.* Itsehillintä- ja t.
tee|tanssiaiset *s.* iltapäivätanssiaiset, joissa on teentarjoilua. | Alankomaiden lähettilään t. Kulosaaren kasinossa. **-tarjoilu** *s.* par. teentarjoilu. **-tarjotin** *s.*
teet|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < teettää. **1.** - - ovat hällä ihmiset kovia töitä t:elleet, makselleet mitä sattuu KIANTO. Viina viittä t:teleepi SL. **2.** *kans.* **a.** teeskennellä (1). | T. vaatimattomuutta, raurua. — Tuntien - - perheen turhamielisyyden t:telivät he itsensä [= he tekey-

tyivät] heidän suurimmiksi - - ihantelijoikseen PÄIVÄR. **b.** hankkia, valmistella, valmistautua tekemään jtak. | T. itkua, lähtöä. Lapsi, joka vasta t:telee puhetta. Koetti t. unta, mutta turhaan. [Tuli] t:teli sammumista ALKIO.

teetto[1*] *teonn.* (< teettää) teetäntä. | Työn t. Rakennuksen, kuulutuskirjan t. **-verbi** *s. kiel.* = faktitiivi- l. kuratiiviverbi.

teettäjä[16] *tek.* Työn tekijä ja t. T:n kankaasta valmistettu puku.

teettämät|ön[57] *kielt.a.* T. työ. - - äidillä oli kankaita [puvuiksi] t:töminä laatikko täynnä TALVIO.

teet|tää[2*] *fakt.v.* (< tehdä) panna tekemään, antaa tehdä. **1.** T. jklla jk työ. Räätälillä t:etty puku. Valtioneuvosto t:ti Wäinö Aaltosella Nurmen juoksijapatsaan. Teen mitä t:etään. — *Harv.* T. kanalla poikaset. **2.** subj:na muu kuin henkilö: aiheuttaa, saada aikaan, vaikuttaa. **a.** Väitöskirja t:tää paljon työtä. — *Yksipers.* Miehillä t:ti tuntikausia töitä, ennen kuin he saivat traktorin ojasta ylös. **b.** intohimoista tms., jotka saavat niiden valtaan joutuneen tekemään jtak järjetöntä, pahaa tms. | Intohimot t:tävät tyhmyyksiä. Kaikkea se rakkaus t:tää! Ahneus voi t. ihmisellä paljon pahaa.

teetäntä[15*] *teonn. harv.* (< ed.) teetto.

teetättää[2*] *fakt.v.* par. teettää.

tee|vadillinen *s.* T. vettä. **-va|ti** *s.* kahvi- tai teekupin alla pidettävä pieni lautanen, teelautanen, "tassi". | Hörppiä kahvinsa t:dilta. — Silmät suurina kuin t:dit. **-vehkeet** *s. mon.* Tuoda t. pöytään. **-ve|si** *s.* **1.** vesi, jota käytetään teen valmistukseen. | Panna t. tulelle, kiehumaan. Sulattaa lunta t:deksi. **2.** teestä valmiina juomana. | Mietoa, väkevää t:ttä. **-viljelys** *s.* teepensasviljelys.

tefloni[6] *s.* eräs tekohartsi.

teh|das[66*] *s.* **1.** teollisuuslaitos, jossa suurehko joukko työväkeä jatkuvasti teknillisiä välineitä käyttäen valmistaa markkinoitavaksi samoja tai jnk määräalan tavaroita; rakennus (rakennukset) tai huoneisto, jossa tällainen teollisuuslaitos toimii; vrt. (työ)paja, verstas, ruukki. | Selluloosaa ja paperia tuottava t. Kemiallinen, hienokeraaminen t. Enson t:taat. T:taan työväki, koneet, varasto. T:taan tuotteet. Olla työssä t:taassa. T. käy, on toiminnassa. Panna t. seisomaan menekkipulan vuoksi. Myydä tavaraa t:taan hinnalla, hintaan. T:taan [= tehdastekoista, -valmisteista] lankaa, kangasta Kone, joka on vielä aivan t:taan jäljeltä 'sellainen kuin se on ollut tehtaasta lähetettäessä, käyttämätön, uusi'. — Viinatehtaasta, salapolttimosta. | Jos sattuisi tulemaan nuuskijoita, on t. minun LEHT. — *Kuv.* Yhteyttämisessä ovat lehtivihreätä sisältävät solut t:taana. Amerikan elokuvat:taat. Sitten me pelkäsimme kauheasti, että sinut siellä t:taassa [= synnytyslaitoksessa] vaihdetaan SILL. — *Yhd.* ammus-, ase-, auto-, hissi-, huonekalu-, jäätelö-, kaapeli-, kaasu-, kalja-, kalkki-, kappa-, kartonki-, keksi-, kenkä-, kone-, kotelo-, kumi-, laatikko-, lakki-, lannoite-, lasi-, leipä-, lentokone-, lääke-, makeis-, makkara-, margariini-, mehu-, metalli-, muovi-, olut-, paita-, paperi-, patruuna-, pellava-, posliini-, puku-, puuvilla-, radio-, rauta-, rulla-, ruuti-, saippua-, selluloosa-, sukka-, suklaa-, suksi-, sulfaatti-, sulfiitti-, superfosfaatti-, säilyke-, talo-, tiili-, trikoo-, tulitikku-, tupakka-, typpi-, vaate(tus)-, vaneri-, verka-, vernissa-, vesi-, viina-, villa-, värit.; jalostus-, kehruu-, kokoonpano-, kutoma-, puunjalostus-, rikastust.; puusepänt.; vientit.; manufaktuuri-, suurt.; haara-, pää-, sivut.; koe-, kokeilut.; (kuv.) kilometrit. **2.** *kans.* **a.** jnk tekopaikka. | Teki tieolla venettä, / tietoisilla t:tahilla KAL. **b.** perunapenkki. **c.** navetan parsi. | Ei härkää ennen kaivata kuin t. tyhjäksi tulee SL. **d.** veneessä: kaarien väli, josta vesi veneestä viskataan pois; paikka, jossa soutajan jalat ovat; teljo. — *Yhd.* vesit.

tehdas|alue *s.* **-asutus** *s.* tehdaslaitoksen tai -laitosten yhteydessä oleva asutus. **-halli** *s.* **-huone** *s.* **-huoneisto** *s.* **-hygienia** *s.* **-insinööri** *s.* **-jäte** *s.* **-kangas** *s.* tehdasvalmisteinen kangas, tehtaankangas. **-kauppala** *s.* Valkeakosken kehitys pienestä myllykylästä t:ksi. **-kaupunginosa** *s.* **-kaupunki** *s.* Tampere t:na. **-kenkä** *s.* tehdasvalmisteinen kenkä. **-kesku|s** *s.* Etelä-Suomen suuret t:kset. **-kiinteistö** *s.* **-kirjanpito** *s.* **-kompleksi** *s.* Kaipolan suuri t. **-kone** *s.* **-koneisto** *s.* **-konttori** *s.* tehtaan konttori. **-kortteli** *s.* Esikaupungin t:t. **-kutoinen** *a.* T. matto. **-kutomo** *s.* **-käyttö** *s.* T:ön tarkoitettu kutomakone. **-lainsäädäntö** *s.* tehdastyöväen suojelua koskeva lainsäädäntö, työväenlainsäädäntö. **-laitos** *s.* **-laki** *s.* vrt. tehdaslainsäädäntö. **-lanka** *s.* tehdasvalmisteinen lanka. **-liik|e** *s.* **1.** T:keen konttori. **2.** Harjoittaa t:että. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* T. mylly. Puutalojen t. valmistus. T:sesti tuotetut hyödykkeet. Kouluopetuksen t:suus.

tehdasmaistu|a[1] *v.* tulla tehdasmaise(mma)ksi. | T:va elokuvain tuotanto.

tehdas|olot *s. mon.* Maan t. **-osake** *s.* **-osasto** *s.* **-paik|ka** *s.* **1.** tehtaan paikka. | T:aksi sopiva alue. **2.** = seur. | Maaseudun liikaväestön siirtyminen kaupunkeihin ja t:koihin. **-paikkakunta** *s.* **-palo** *s.* **-peruna** *s.* perunajauho-, viina- ym. tehtaiden raaka-aineeksi tarkoitettu peruna; vrt. ruoka-, rehuperuna. **-pitsi** *s.* tehdasvalmisteinen pitsi. **-privilegio** *s. hist.* **-puku** *s.* tehdasvalmisteinen puku. **-raide** *s. raut.* teollisuuslaitoksen käyttöön rakennettu sivuraide. **-rakennus** *s.* **-rata** *s. raut.* vrt. tehdasraide. **-sali** *s.* **-seurakunta** *s.* tehdaspaikkakunnan epäitsenäinen seurakunta, jonka papin, saarnaajan, kutsuu ao. tehdaslaitoksen omistaja ja joka on emäseurakuntaan samassa suhteessa kuin kappeliseurakunta. | Suomen viimeinen t. lakkautettiin v. 1929.

tehdast|aa[1] *v.* -us[64] *teonn.* valmistaa tehdasmaisesti, tehtaassa.

tehdas|taonta *s. met. vanh.* = hierotaonta. **-tarvike** *s.* **-tavara** *s.* tehdasvalmisteinen tavara. | Sadetakki ostetaan tavallisesti valmiina t:na. — *Kuv.* [Laitoskasvatus] hävittää yksilöllisyyden, se tekee tusinaihmisiä, t:a AK. **-teko** *s.* T:a oleva matto. **-tekoinen** *a.* T. työkalu, miesten puku.

tehdasteollisuus *s.* kauppaan tarkoitettujen tuot-

teiden (joukko)valmistus tehtaassa mekaanisin laittein; vrt. koti-, käsiteollisuus. **-tuote** *s.* **-yritys** *s.*

tehdas|terva *s.* tehdasvalmisteinen terva; vrt. hautaterva. **-til|a** *s.* **1. a.** maakirjaan tai -rekisteriin merkitty tila, jota varsinaisesti käytetään tehdasliikkeen harjoittamiseen. **b.** erikoissäännösten mukaisesti muodostettu tai tehtaalle luovutettu tila, joka on katsottu ao. tehdasliikkeen harjoittamiseen tarpeelliseksi. | Nykyisin on erityisen t:an muodostaminen tarpeen vain silloin, kun on kysymyksessä kaivoksen tai vesivoimalaitoksen perustaminen. **2.** Uudisrakennus, jossa on varasto- ja t:oja 3 000 m^3. **-tilallinen** *s.* tehdastilaan (merk:ssä 1.b) kuuluvan, vakaalla asukasoikeudella hallittavan viljelmän haltija. **-toiminta** *s.* **-tont|ti** *s.* T:eiksi varattu alue.

tehdastu|a[1] *v.* muuttua tehdasmaise(mma)ksi, tehdasteollisuudeksi. | Teollisuuden, tuotannon t:minen.

tehdas|tuotanto *s.* Kulutushyödykkeiden t. **-tuote** *s.* tehtaassa valmistettu tuote. **-työ** *s.* tehtaassa suoritettu työ. | Koneellinen t. Sarjatyö on t:nä edullisempaa kuin käsityönä. Saada elatuksensa t:llä. **-työläinen** *s.* tehdastyötä ammattinaan harjoittava henkilö, tehtaantyöläinen. **-työmies** *s.* vrt. ed. **-työväestö, -työväki** *s.* vrt. tehdastyöläinen. **-valmiste** *s.* T:tta olevat kengät. **-valmisteinen** *a.* T. kangas. **-valmistus** *s.* **-väestö, -väki** *s.* vars. tehdastyöväestö. **-yhdistys** *s.* Käsityöläisten yhdistysten tavallisin nimitys on käsityö- ja t. **-yhdyskunta** *s.* Vaajakosken t. **-yhtiö** *s.* **-yhtymä** *s.* **-yritys** *s.* V. 1931 perustettu t.

teh|dä[33] *v.*; tekeminen, tekevä ks. myös erikseen. Merk. varsin ylimalkainen. V. (ja siihen us. jokseenkin kiinteästi liittyvä määräys) voidaan us. luontevasti korvata jllak definitiivisemmällä v:llä. Monista v:n ja sen määräyksen muodostamista sanaliitoista tarkempi esitys määräyksenä olevaa sanaa käsittelevässä artikkelissa.

A. tilan tai muodon muutoksen aiheuttavasta toiminnasta.

I. v:n määräyksenä oleva obj. ilmaisee, mikä tai mitä (ennestään olematonta) valmistetaan, tuotetaan, saadaan aikaan. **1.** obj:na jk konkr. esine tms.: valmistaa, laittaa. | T. kirvesvarsi, sukka, vakkoja. T. taikina. T. [= leipoa, paistaa tms.] leipää. T. [= keittää tms.] ruokaa. T. [= rakentaa] talo, tietä. T. [= panna] aitaa. T. [= raivata] peltoa. T. [= hakata tms.] halkoja, propseja. T. silppua, painorehua. T. väärää rahaa. T. [= sekoittaa] toti, puolikuppinen. T. kuorma. T. [= sijata tms.] vuode. T. solmu, silmukka. T. [= sytyttää] tuli takkaan. T. reikä, lovi. T. pilkkoja puihin. T. (vahingossa) haava sormeensa. Käsin t:ty pitsi. Kinnasneulalla t:dyt lapaset. Öljyväreillä t:ty taulu. Puusta t:ty lusikka. Hämäläisten talkkuna t:dään piimään. Tehtaassa t:ty, oma tekemäni hame. Varastoon t:tyjä tuotteita. Pääskynen teki pesänsä räystään alle. — Kone, joka tekee paperisäkkejä. Mylly teki liian hienoja jauhoja. Isonrokon tekemät arvet. Ei haukku haavaa tee SL. — *tehty* (a.) par. keinotekoinen, teko-. | T:ty Karlsbadin suola. - - päähän pantiin t:tyjä myrttikukkia TALVIO.

2. ed. kohtaan liittyvää käyttöä. **a.** Jumalasta: luoda. | Jumala teki metsäeläimet, kunkin lajinsa mukaan VT. [Uskomme] Jeesukseen Kristukseen, Jumalan ainokaiseen poikaan, joka ennen aikojen alkua on Isästä syntynyt - -, syntynyt eikä t:ty KATEK. **b.** jälkeläisten maailmaan saattamisesta (ihmisestä vain *ark.*): synnyttää, siittää. | T. pentuja, poikasia. Jänis tekee kolmet pojat vuodessa. T. lapsia. Piika teki isännälle äpärän. Teki lapsen naapurin tytölle. — Korppi tekee munansa [= munii] jo kevättalvella. **c.** tav. kasveista: tuottaa, kasvaa (kukkia, hedelmiä tms.). | Valkoisia kukkia tekevä ruusu. Puu, joka tekee runsaasti omenia. Mänty tekee siemeniä jokseenkin joka vuosi. — *Erik.* parhaillaan tapahtuvasta toiminnasta. | Koivut tekevät jo lehteä. Ruis teki tähkää, terää. Ettäkö on, niin kuin luontosi lehteä tekisi? AHO. — Haava tekee mätää 'märkii'. — *Yksipers.* - - mereen alkoi jo t. jäätä E.ELENIUS. **d.** ulostamisesta tai virtsaamisesta. | Lehmän tekemä kasa. T. tarpeensa. — *Kiert.* myös ilman obj:a. | Lapsi teki housuihinsa, alleen. **e.** *puhek.* rahan ansaitsemisesta. | A. on t:nyt liiketoimillaan kovasti rahaa. Lähti Amerikkaan dollareita tekemään.

3. v:n merk. hyvin kalvennut. **a.** vars. *kans.* kylvämisestä, istuttamisesta. | T. kauraa. Kaskeen t:ty ruis. T. toukoja. T. [= istuttaa, panna] perunaa. Tii tii tikanpoika/ teki tielle nauriin KL. **b.** T. [= korjata rehuksi] heinää, lehdeksiä. Rantaniitty oli jo t:ty. **c.** *puhek. ark.* T. lihaa 'teurastaa'. Pidoissa t:tiin ruumiita 'tapahtui miestappoja'. Minun muistiaikanani on tämä koski jo viisi vainajata t:nyt LINN. **d.** *kans.* T. pyykkiä 'pestä pyykkiä, olla pyykillä'. T. siivoa 'siivota'.

II. obj. enemmän tai vähemmän abstr. **1.** kirjoituksen, asiakirjan tms. laatimisesta. | T. merkintä opintokirjaan. T. muistiinpanoja. T. pöytäkirja, kauppakirjat. T. vekseli 'kirjoittaa vekseli, ottaa vekselilaina'. A:n tekemä oppikirja, runo, suomennos, sävellys. Menestysromaanin pohjalta t:ty elokuva.

2. huomautuksen tms. esittämisestä. | T. huomautus, vastalause, kantelu. T. [= nostaa] kanne. T. valitus verotuksesta. T. kysymyksiä. T. välikysymys eduskunnassa. T. ilmoitus, tunnustus. T. ehdotus, esitys. T. ostotarjous. T. [par. esittää] pyyntö, toivomus, vaatimus. T. selkoa, tiliä jstak. — T. [= antaa] lupaus. T. [= vannoa] vala. — *Kans.* tervehtimisestä yms. | T. hyvä(t) päivä(t) 'sanoa "hyvää päivää" [tms.]'. Teki hyvän huomenen. Teki monet kiitokset [= kiitti moneen kertaan] neuvosta.

3. (ruumiin)liikkeestä tms. | T. kuperkeikka, voltti. T. täyskäännös, asento. T. ristinmerkki. Puhuja teki kiivaita eleitä. T. mutkia juostessaan. T. siirto (esim. šakkipelissä). Jänis tekee monen metrin hyppyjä. Kellon liipotin tekee tunnissa tuhansia heilahduksia. — T. kunniaa (myös kuv.).

4. eril. töistä, toimista, toimenpiteistä, teoista,

hankkeista tms.: suorittaa, toimittaa, toteuttaa, panna toimeen. | T. työ loppuun. T. työnsä valmiiksi. Työ oli vaikea t. T. hyviä töitä (us. usk.). T:tyä ei saa tekemättömäksi. Helpommin sanottu kuin t:ty. Sanottu ja t:ty 'tuumasta toimeen'. T. matka, kierros, sairaskäynti, vierailu. T. poikkeus, ks. poikkeus 1. T. hyökkäys, maihinnousu. T. kapina, vallankumous, lakko. T. urotekoja. T. kepponen, kuje, koiruuksia. T. rikos, murha, varkaus. T. palveluksia jklle. Leikkauksen teki tri N. T. kokeita. Teki turhan yrityksen. T. muutos, parannuksia jhk. T. parannus (us. usk.). T. taikoja, taikatemppuja. T. päivän ostokset. T. tilaus. Verotuksessa t:tävät poistot. T. tilitys, tilit. T. lahjoitus, testamentti. Nythän sinä tempun teit! Kas vain, minkä teki! Minkäs hänelle tekisimme, jotta parantaisi tapansa? — Us. par. definitiivisempää v:ä käyttäen. | Koneen puhdistus on t:tävä [par. kone on puhdistettava] joka viikko. Runkojen karsiminen t:tiin [par. rungot karsittiin] pölkytyksen jälkeen. — *Erik.* **a.** jnk tuloksen saavuttamisesta. | Maaottelussa t:tiin loistavia tuloksia. T. maailmanennätys. T. maali, juoksu [pallopelissä]. — T. matti [šakkipelissä]. T. kärpänen [pesäpallossa]. — Laiva, joka tekee 20 solmua, par. esim. saavuttaa 20 solmun nopeuden. **b.** velvollisuutensa tms. täyttämisestä, suorittamisesta. | T. velvollisuutensa, tehtävänsä. Lapset lihoivat, sillä hyvä ruoka teki t:tävänsä. Laiva oli yrittänyt t. vuoronsa vielä ensimmäisenä pikkupyhänä SILL. — T. kaikkensa, parhaansa, voitavansa. Lupasi t. kaiken, mikä oli t:tävissä. T. jkn tahto 'täyttää jkn tahto, menetellä jkn tahdon mukaan'. T. tahtonsa 'menetellä oman tahtonsa mukaan'. Lähti Simeoni tekemään [= täyttämään] Juhanin käskyä KIVI. Auta sanaas t:däksemme [= noudattaaksemme] HLV. **c.** sopimuksen tms. solmimisesta, päättämisestä. | T. sopimus. T. sovinto, liitto. T. aselepo, rauha. T. kauppa, kaupat. T. [= ottaa tai myöntää] vakuutus. T. myönnytyksiä jklle. T. määrä (kans.) 'sopia, määrätä'. Ja tehtiin [= sovittiin, määrättiin] päivä jo, minä se pitää tuoda syödä KS. Jos rahojen nostamisesta on t:ty ehto - - LK. **d.** aisti- tai ajatustoiminnasta. | T. löytö, havainto, keksintö. T. päätös, valinta. T. päätelmiä. T. suunnitelma, laskelmia. T. ero joidenkin asioiden välillä. **e.** † musiikkikappaleen, näytelmän osan tms. esittämisestä. | [Pianisti] teki [→ esitti, soitti] mainiosti Griegin konserton. Pääosan teki [→ esitti, näytteli] Aku Korhonen joviaaliin tapaansa.

5. ed:een läheisesti liittyen. **a.** jnk epäedullisen seikan tahattomasta aiheuttamisesta. | T. erehdys 'erehtyä'. T. virheitä. Tulin t:neeksi typeryyden. Kolmen markan suutari tekee kuuden markan vahingon SL, ks. suutari 1.b. **b.** Saarna teki voimakkaan vaikutuksen. Jk tekee hyvän säväyksen (ark.). Poika teki älykkään vaikutuksen 'vaikutti älykkäältä'. Ryyppy teki mukavan olon 'sai tuntumaan mukavalta'. Jos pääset luokaltasi, teet vanhemmillesi suuren ilon. — Tavara, velli teki hyvin kauppansa, ks. kauppa 1.c. — Tapaus, joka teki [= aiheutti, vaikutti] käänteen asiain kehittymisessä. Nuha tekee sen [par. aiheuttaa sen, nuhasta johtuu], ettei hajuaisti toimi.

6. jatkuvasta työskentelystä, jnk toiminnan harjoittamisesta tms. (mahdollinen obj. tav. partit:ssa). | T. työtä 'työskennellä'. Tekee ammatikseen suutarin töitä. T. askareita, ylitöitä. T. työtä käskettyä 'toimia käskyn mukaan'. T. [= käydä] kauppaa. T. mainosta 'mainostaa'. T. matkaa, taivalta 'matkata, taivaltaa'. T. vastusta, vastarintaa, tenää. T. väkivaltaa jklle. Virkaa tekevä [ks. virka] nimismies. Kellarin virkaa tekevä [par. esim. kellarina oleva] kuoppa. Päivät soisin soitettavan, / illat t:tävän iloa KAL. Tee joutua, tee joutua [= pidä kiirettä, kiiruhda], Aapo-veljeni KIVI. — Työ sujui kuin ennen t:neeltä. Ei työ tekemällä lopu SL. T:den jotain tulee, tekemättä ei mitään SL. T. jtak oikein tekemällä 'tosissaan, ahkerasti'. Niin huono, ettei siitä saa kunnollista tekemälläkään 'vaikka kuinka yrittäisi'. Mitä aiot t. [= puuhata] illalla? Ei osannut t. muuta kuin istua. Mummolassa lapset saivat t. mitä halusivat. — Vieraanvoittoisesti. | T. [par. pitää] vahtia. T. [par. suorittaa] sotapalvelusta. - - enkelit tekivät hänelle palvelusta UT. T. kyytiä, par. kyyditä, suorittaa kyyditystä. T. [→ laskea] leikkiä. T. musiikkia → soittaa, musisoida. T. politiikkaa → harrastaa politiikkaa, osallistua politiikkaan. — *Erik.* **a.** T. pitkiä päiviä, 45-tuntisia viikkoja. Torpparin piti t. taloon kaksi päivää viikossa. Kello kolmeen mennessä oli virkatunnit t:ty. **b.** parhaillaan tapahtuvasta toiminnasta (vars. kiinteissä) ilmauksissa, joissa on deverbaalinen s. obj:na. | T. kuolemaa 'olla kuolemaisillaan, käydä kuolinkamppailua'. T. parannusta, katumusta (us. heng.). T. itkua. Vieraat tekivät lähtöä. Uusi aikakausi teki tuloaan. Aurinko tekee jo laskua. Tie teki nousua. Lukukausi tekee loppuaan. Alkoi haukotellen t. heräämistään. - - hiljaista juoksua tekee hevonen TALVIO. - - tyttölapsi teki paranemista SILL.

7. partit:ssa olevan obj:n kanssa monissa kiinteissä sanonnoissa, joissa us. toiminnan tulos (eikä niinkään itse toiminta) hallitsevana. | T. säästöjä. T. [= ottaa] velkaa. T. [= antaa] tilaa, vastaantulijalle tietä. Juoksija alkoi t. kaulaa, rakoa 'jättää kilpatovereitaan'. T. seuraa jklle, jllek, tuttavuutta jkn, jnk kanssa. — T. sileää, huonoa, hyvää, selvää [jne.] jälkeä, ks. jälki 3.a ja b. T. puhdasta (jälkeä), ks. puhdas III.1. Tullimiehet tekivät tarkkaa laukkuja penkoessaan. — T. tiedettä (ark.). T. historiaa, ks. historia 1. — T. syntiä, vilppiä, vääryyttä. T. oikeutta jklle, jllek, ks. oikeus 1.a. - - tuomio on laupeudeton sille, joka ei ole laupeutta t:nyt UT. T. jklle hyvää, pahaa, ilkeyttä, kiusaa. T. pilaa, pilkkaa jstak. Ei lisä pahaa tee SL. Ulkoilu tekee toipilaalle hyvää. Kettu tekee ihmiselle hyötyäkin tappamalla hiiriä. Sade teki haittaa, hallaa kilpailuille. Tuli teki tuhojaan. Uinti tekee saunan jälkeen terää 'vaikuttaa edullisesti, tuntuu hyvältä'. Hampaanpoisto teki kipeää 'koski'. Ajoksen puhkaisu tekee ilkeää 'tuntuu ilkeältä'. — Raha

ei t:nyt kiusaa 'rahaa oli käytettävissä riittävästi'. Lainan saanti teki tiukkaa 'oli tiukassa'. — Ei tee mitään [= ei haittaa], vaikka vähän myöhästyisitkin. Vähän sataa, mutta mitäs se tekee [= ei se haittaa, samantekevää]! — *Yksipers.* Minun tekee oikein pahaa [= minusta tuntuu pahalta] kuulla hänen lauluaan. Tekee hyvää nähdä sellaista. Ihan teki heikkoa (ark.) 'heikotti, huimasi'.

8. a. muodoltaan kysyvissä, ajatukseltaan kielt. ilmauksissa: mahtaa, taitaa. | Mitäs ihminen hallalle tekee. Haluaisin lähteä ulkomaille, mutta minkäs tekee [= en voi], kun ei ole rahaa. Ei ollut hauskaa nousta niin aikaisin, mutta mitäpä teit [= muutakaan ei voinut]! Marjaanaa olisi pitänyt kurittaa lapsena — minkäs hänen enää teki? TALVIO. **b.** ajatukseltaan kielt. ilmauksissa jnk tarpeellisuudesta, hyödyllisyydestä tms. puhuttaessa. | Ei hän, sairas mies, siellä mitään tee 'ei häntä siellä tarvita'. Mitä ne rahat lompakossa tekevät, panisit pankkiin! — *tehdä jllak jtak.* Huone, jolla emme tee mitään 'jota emme tarvitse'. Eihän kuuro radiolla mitään tee. Mitä sinä sillä tiedolla teet? — Vanha rakkine, jolla ei enää tee mitään 'joka ei kelpaa mihinkään, jolla ei ole mitään virkaa'. — Vastauksissa, vastaväitteissä tms. myös myönt. | "Et sinä autolla mitään tee." — "Teenpä hyvinkin."

9. *vanh.* ja *kans.* maksaa. | Paljonko teet väliä, jos vaihdetaan hevosia? Ja täytyy kaupungille t. ulostekoja TALVIO. Jos päällysmies laiminlyö laivan päiväkirjan kirjoittamisen - -, t:köön hän sakkoa LK.

10. a. *jkn tekee mieli jtak* tai *jnnek* ks. mieli I.3.b. **b.** *jtak tehden* (kans.) On juonut yhtä t:den [= yhtä menoa] monta päivää. Myöhään oli venyryt oljen kasvu ja sitä t:den [= sitä myöten] terän teko MERIL.

III. jkn tai jnk (jo ennestään olevan) muuttamisesta toiseksi, toisenlaiseksi; uusi olomuoto ilmaistaan obj:lla tai (predikatiivi)adverbiaalilla.

1. a. T. oriista ruuna. Vanhasta makasiinista t:ty museo. Sohva, josta voi kätevästi t. vuoteen. A:sta t:tiin ylipäällikkö. [Kastettavasta] pojasta t:tiin Antti. Sotaväessä olo on t:nyt sinusta miehen. Pelkkä opiskelu ei tee kenestäkään taiteilijaa. Elokuvassa oli näytelmän murhasta t:ty tapaturma. Teki vanhasta kellorämästä käyttökelpoisen. Kärsimys on t:nyt hänestä nöyrän. — Koulu, jossa t:dään puutarhureita. Räätälin tekemä herra. Vaatteet tekevät miehen SL. Tilaisuus tekee varkaan SL. Ei yksi pääskynen kesää tee SL. — T. loppu jstak, ks. loppu III. T. selvää jstak, ks. selvä IV. T. totta, tosi jstak, ks. tosi IV. — Tav. *yksipers.* tai muodollisen subj:n ohella vars. ilmoista tms. puhuttaessa. | Näyttää tekevän sateen [= tulevan sade], kun noin pilveilee. Teki tyynen [= tyyntyi] moneksi päiväksi. Ei se vielä kesää tee 'ei vielä kesä tule'. Tammikuussa vasta teki kunnon talven. — Selvän teki [ark. = selvä (tuli)]! **b.** Latvukset t:tiin haloiksi. Pelloksi t:ty suo. T. jku orjakseen. T. nainen raskaaksi. T. jku vastuulliseksi jstak. Isä teki poikansa perinnöttömäksi. T. jku naurunalaiseksi. T. nimensä tunnetuksi 'hankkia kuuluisuutta'. T. ammus vaarattomaksi, tie leveämmäksi. Katso, uudeksi minä teen kaikki UT. T. jk mitättömäksi. T. tyhjäksi jkn aikeet. T. välit selviksi [= selvittää välit] jkn kanssa. T. asia selväksi, ymmärrettäväksi, havainnolliseksi. Teki kielitaidottomana itsensä ymmärretyksi viittomalla. Hänen Majesteettinsa tekee tiettäväksi [= ilmoittaa, tiedottaa], että - -. — T. itsensä syypääksi [= syyllistyä] jhk. Epäinhimillisyydellään hän teki itsensä vihatuksi. — Sitruuna tekee kalanlihan valkoiseksi. Tupakansavu teki ilman raskaaksi. Näkymättömäksi tekevä taikaviitta. Puku, joka tekee hänet paksuksi 'paksun näköiseksi'. Rakkaus tekee sokeaksi. Odotus teki lapset kärsimättömiksi. Ainoa autuaaksi tekevä oppi. — [Uistimen] kupera puoli oli t:ty suomuille AHO.

2. todellisuuden vääristämisestä, liioittelusta tms. **a.** väittää, uskotella jtak jksik, jnklaiseksi, koettaa saada jk näyttämään jltak, jnklaiselta, esittää jssak valossa. | Teetkö minusta valehtelijan, minut valehtelijaksi! T. musta valkoiseksi (kuv.), ks. musta 3.b. T. välttämättömyydestä hyve. Kerskailija, joka tekee itsestään suurenkin sankarin. T. kärpäsestä härkänen (kuv.), ks. kärpänen 1. T. numero(a) jstak, ks. numero III.2. - - lain mukaan hänen pitää kuoleman, koska hän on t:nyt itsensä Jumalan Pojaksi [= sanonut olevansa Jumalan Poika] UT. Älä tee itseäsi [= älä tekeydy] tyhmemmäksi kuin olet! Jussi - - käy lepytellen ja tutuksi t:den [= tekeytyen] sonnia kohti ALKIO. Teki tyhjäksi [= kielsi] entiset väitteensä. — Elkätte, imeisen lapset, / - - / t:kö syytä syyttömälle KAL. — *Refl. taiv.* Mutta Panu ei ollut niin rauhallinen, kuin miksi tekihe AHO. **b.** T. asiaa jnnek 'käydä jssak muka jllak asialla, jnk varjolla'. Pojat tekivät taloon milloin mitäkin asiaa tyttöjä tavatakseen. T. tikusta asiaa (kuv.), ks. tikku 1.b. | Ville jänistämään. Syyksi teki, että oli liian pakkanen avojaloin juosta [kilpaa] PAKK. **c.** *teh|ty* (a.) -dysti (adv.) (paitsi vakiintuneessa sanaliitossa *tekemällä tehty*) par. teennäinen, keinotekoinen, väkinäinen, epäaito, -tosi. | T:tyä miehekkyyttä, välinpitämättömyyttä. Hänen surunsa vaikutti t:dyltä. Naurahti hieman t:dysti. — Äänessä oli tekemällä t:tyä huolettomuutta. Elokuva, jossa on epäuskottava, tekemällä t:ty juoni.

IV. ilman obj:a, määräyksenä adverbiaali: toimia, menetellä, käyttäytyä jllak tavoin. | Teit oikein, väärin, viisaasti, tyhmästi kieltäytyessäsi kutsusta. Siinä teit hyvin kiltisti. T. vastoin käskyä. T. jklle mieliksi. Hän tekee aina miten haluaa. T:dään niin kuin hyvä tulee. T. huorin 'aviorikos'. Tee kuten minäkin: lähde maaseudulle! Miten minun pitäisi t. tässä tilanteessa. - - siis minun t:kää, miten miellyttää! *CAJ. - - jos et hyvin tee, niin väijyy synti ovella VT. — Kohteliaissa kehotuksissa merk:ltään kalvenneena. | T:kää hyvin [= olkaa hyvä] ja ottakaa kahvia! Pyysi vieraita tekemään hyvin ja käymään peremmälle.

B. muuttumattomana pysyvästä tilasta. **I.**

Kohta, jossa joki, maantie, aita tekee mutkan 'joessa, tiessä, aidassa on mutka'. Rajalinja teki jyrkän polvekkeen itään. - - joen leveä uoma, joka Haukkavaaran kohdalla teki lahdelman KATAJA. **II.** lukumääristä. **1.** luvuista, määristä, jotka yhdessä muodostavat jnk määrän; par. olla (yhteensä, yhtä kuin) tms. | Kaksi ynnä neljä tekee kuusi. Kolme kertaa kahdeksan tekee 24. 12 kappaletta tekee tusinan. Ostokset tekivät yhteensä 700 mk. Pankin omat rahastot tekivät 6 % talletuksista. — Ja tekeväthän [= maksavathan] ne rahaa nekin [kapiot], jos niitä ostamaan ryhdytään JOTUNI. **2.** ilmaisemassa, että jk (yksinään) vastaa jtak määrää; par. olla tms. | Matka A:sta B:hen tekee 52 km. Väestönlisäys teki 25 000 henkeä. Oma osuuteni laskusta tekee 500 mk.

C. (vieraanvoittoisesti) vailla itsenäistä merk:-tä korvaamassa puheyhteydessä edellä olevaa toista v:ä; korvattavissa us. asianmukaisella ed. v:n muodolla tai jättämällä v. kokonaan pois. | - - niin usein kuin te juotte, t:kää se minun muistokseni UT. Joka voi haitatta lastaan imettää, hän sen myös t:köön. — En pidä juttua totena, kuten sinä näyt tekevän. Huono muste haalistuu, mutta hyvä ei sitä tee. | Unohtaisinko siitä? Sitä en tee koskaan! | "Rupeaa satamaan." — "Niinkö tekee." | - - palvelustyttö niiasi hänelle kevyesti, niin kuin hänet oli opetettu vieraille tekemään SILL.

teho[1] *s.* vaikutus, voima, tehokkuus, efekti. | Tuliaseen, räjähdysaineiden t. Moottorin t. Kone, tehdas käy täydellä t:llaan. Ryhtyä täydellä t:lla työhön, ajamaan jtak asiaa. Hyökkäyksen t. Mainonnan t. Vetoomuksella oli valtava t. Kielto, jonka noudattamista ei valvota, menettää t:nsa. — Esteettisestä vaikutuksesta. | Näytelmän taiteellinen, draamallinen t. Ulkonaista t:a tavoitteleva taide. — *Fys. tekn.* työ tai muu energian muutos aikayksikköä (tav. sekuntia) kohti, työteho. | T:n yksikköjä ovat hevosvoima ja watti. Moottorin t. hevosvoimina. Radioasema, jonka t. on 10 kW. Sähkökalorinen t. 'sähkövirran johdossa synnyttämä lämpömäärä aikayksikköä (sekuntia) kohti'. Todellinen, näennäinen t. Hyödyllinen t. 'hyötyteho'. Reaktiivinen t. 'loisteho'. — *Yhd.* akseli-, antenni-, hila-, kattila-, kone-, moottori-, muuntaja-, sylinteri-, turbiinit.; lämpö-, mainos-, peli-, propaganda-, sirpale-, sähkö-, tuli-, tyyli-, työ-, valo-, väri-, äänit.; ampuma-, hehku-, hyökkäys-, isku-, jarrutus-, katkaisu-, lähetys-, myynti-, nosto-, paistamis-, poltto-, puolustus-, puristus-, räjähdys-, suoritus-, syöttö-, säteily-, taistelu-, toiminta-, tuotanto-, työ-, vaikutus-, valaistus-, valmistust.; ali-, huippu-, hyöty-, joukko-, kokonais-, liika-, lisä-, lois-, maksimi-, nimellis-, normaali-, näennäis-, ominais-, pätö-, pääte-, suur-, tasa-, vaihto-, watti-, yhteis-, yleist.

tehoa[1] *v. murt.* tehota.

teho|arvo *s. fys. tekn.* tehollinen, efektiivinen arvo. | Vaihtovirran t. **-hiili** *s.* kaarilampuissa käytetty, huonosti kaasuuntuvilla metallisuoloilla kyllästetty hiili. **-häviö** *s.* = tehonhäviö.

tehoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** *harv.* tehokas, tehoisa. | Suolahapon t. aineosa. **2.** vain gen:n ohella ja yhd:ojen jälkiosana: teholtaan jnk suuruinen. | 3 hv:n t. moottori. Paloruisku, joka on 1000 minuuttilitran t. - - haju, jonka voimaista ja t:sta Punkero ei ollut koskaan sieraimiinsa vetänyt AK. — *Yhd.* samant.; heikko-, huono-, normaali-, pieni-, suuri-, täysi-, varma-, vähä-, väkevät.

tehois|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* = seur. (*1.*) T. lamppu. T. valvonta, keino. T:asti vaikuttava lääke. Myrkyn, hoidon t:uus. — Taulun t:at ja vaihtelevat värit. (*2.*) T. jännite. Astian t. tilavuus. — Työajasta käytetään vain osa t:aan työhön. (*3.*) T. kloori.

tehok|as[41*] *a.* -kaasti *adv.* efektiivinen, tehoisa. **1.** jolla on (tarkoitettu, hyvä, voimakas) teho, vaikutus: tehoava, vaikuttava, tuloksellinen, tepsivä, pätevä;)(tehoton. | T. ase, myrkky, puhdistusaine. T. laki. T. keino. T. tuuletus. T. vastarinta. T. kysyntä, tarjous. T:kaan ampumamatkan päässä oleva maali. Työskennellä intensiivisesti ja t:kaasti, t:kaalla tavalla. Tukea t:kaasti jkn pyrkimyksiä. — *Lak.* Rikoksenyritys jää rankaisematta, jos tekijä on omasta tahdostaan eikä ulkonaisten esteiden tähden - - ehkäissyt sen vaikutuksen, joka tekee rikoksen täytetyksi (t. katuminen) IT. - - antaa etusija t:kaalle kansalaisuudelle, so. sille, johon liittyy tosiasiallinen pysyväinen asuminen K. KAIRA. **2.** vars. *fys. tekn.* tav:mmin tehollinen, hyödyllinen. | Koneen hyötyä tuottava eli t. työkyky. Säiliön hyödyllinen eli t. tilavuus. **3.** *kem.* aktiivinen, vaikutuskykyinen, vaikuttava. | Sterisoli sisältää vähintään 25 % t:asta klooria.

teho|keino *s.* (vars. esteettinen) vaikutuskeino, efekti; vrt. tehostuskeino. | Puhujan t:keinot. Komiikan, musiikin, mainonnan t:keinot. Näytämöllinen t. Ulkonaisten t:keinojen tavoittelu. Tintoretto loi epäsoinnusta taiteellisen t:keinon. **-kerroin** *s.* **1.** *sähk.* se kerroin, jolla vaihtovirran jännitteen ja virranvoimakkuuden tulo on kerrottava, jotta saataisiin vaihtovirran teho. **2.** *tekn.* par. hyötysuhde.

tehokkuus[65] *omin.* (< tehokas) teho. | Aseen, koneen t. Valvonnan t. — *Yhd.* lämpö-, opetus-, peli-, työ-, valot.

teho|komponentti *s. sähk.* **-kulutus** *s. tekn.* → tehonkulutus. **-kuvio** *s. tekn.* = indikaattoripiirros. **-käyrä** *s. tekn.* käyrä, joka osoittaa voimakoneiden tehon riippuvuutta koneen kuormitussuhteesta tm. tekijöistä. **-lanka** *s. kut.* par. tehostelanka.

teholli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* vrt. tehokas. **1.** vars. *fys. tekn.* mikä voidaan käyttää suoranaisesti hyödyksi, hyödyllinen, efektiivinen, todella vaikuttava, todellinen. | T. eli akselihevosvoima;)(indikoitu hevosvoima. Vaihtovirran t. teho eli wattiteho. T. jännite. Vaihtovirran ohminen eli t. vastus;)(loisvastus. Polttoaineen t. lämpöarvo kaloreina. Voimalaitoksen t. putouskorkeus. Rakennuksen t. pinta-ala. **2.** tav. *vanh.* = tehokas 1. | T. ponnistelu epäkohtien poistamiseksi. - - aistitoimiminnan viljely t:suuden näkökannalta J.HOLLO. Päätös sääntöjen muuttamisesta älköön olko t., ennen kuin - - LK. - -

olkoon se kiinnitys t. kaikkien toistenkin omistajien hyväksi LK.

teho|lähde *s. tekn.* = tehonlähde. **-mittari** *s. tekn.* = wattimittari. **-määrä** *s. tekn.*

tehon|häviö, -kulutus, -lisäys *s. tekn.* **-lähde** *s. tekn.* Paristo, generaattori tms. t. **-siirto** *s. tekn.* **-tarve** *s. tekn.* **-tavoittelu** *s.* Taiteilijan pintapuolinen t. **-vahvistin** *s. sähk.*

tehost|aa[2] *v.* -avasti, -etusti *adv.* vrt. korostaa. **1.** lisätä jnk tehoa, vaikutusta, tehdä tehokkaa(mma)ksi, selvemmin huomattavaksi. | T. verotusta, valvontaa. Työn t:aminen. Veden puhdistavaa vaikutusta t:etaan pesuaineilla. T. eleillä sanojensa vaikutusta. T. heikosti näkyviä viivoja kynällä. Kirjontaan käytettäviä silkkilankoja voidaan t. kullalla ja hopealla. T:etusti uudenaikainen talo. — Tunnelmaa t:ava taustamusiikki. Musta puku t:i hänen kalpeuttaan. Tori on omiansa t:amaan rakennusten monumentaalisuutta. Vaikuttaa t:avasti. **2.** huomion kiinnittämisestä: tav. par. tähdentää, korostaa. | Artikkeli, jossa t:etaan raittiuden merkitystä. T:an vielä, että paras tulee ajan oloon halvimmaksi. — Ihmisen halu t. omaa itseään ja merkitystään.

tehostaj|a[10] *tek.* Toiminnan t. Deskriptiiviset sanat tyylin t:ina.

tehostamiskeino *s.* Myynnin t.

tehoste[78] *s.* se millä jtak tehostetaan, tehostusväline, -keino, tehostin. | Kirjailussa t:ena käytetty kultalanka. — *Lak.* sanktio (1), tehostuskeino. **-lanka** *s. kut.* us. erityisellä tavalla kierretty tai kerrattu, nypyllinen tm. koristeellinen lanka, jollaisia kiinnitetään (vars. miesten puku)kankaan loimeen muodostamaan raitoja tm. tehosteita; *syn.* efektilanka; vrt. koriste-, fantasialanka.

tehostin[56] *väl.* < tehostaa 1.

tehostu|a[1] *pass.v.* < tehostaa. | T:nut toiminta, valvonta. Tunnelman t:minen.

tehostus[64] *teonn.* < tehostaa. | Työn keskitys ja t. — *Yhd.* itset. **-keino** *s.* vrt. tehokeino. | Tauko on puhujan tärkeimpiä t:ja. Kalevalaisen tyylin t:t. — *Lak.* = tehoste.

teho|ta[38] *v.* -avasti *adv.* -avuus[65] *omin.* vaikuttaa (tehoisasti), tehdä (tarkoitettu) vaikutus, efekti, "tepsiä", pystyä. | Pora, joka t:aa puuhun, metalliin. T:avaa lääkettä. Särkyyn eivät mitkään pillerit t:nneet. Sivustahyökkäys t:si, ja vihollisen oli pakko vetäytyä. Väreillään t:ava taulu. Puhua t:avasti. Runo, joka ei voi olla t:amatta lukijaan. Järkeväkään puhe ei t:a kiihtyneisiin mieliin. Eikö sana kuulu vai eikö se t:a? [tav. leik. huomautuksena]. - - tuntui soitto soitannalle, / laulu laululle t:si KAL.

tehot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** jolla ei ole (tarkoitettua) tehoa, vaikutusta, vaikuttamaton, vaikutukseton, "tepsimätön", pätemätön, mitätön;)(tehokas. | Nuolet kilpistyivät panssarista t:tomina. T. lääke, hoitotapa. Vastoin määräystä annettu käsky on t. T:tomaksi osoittautunut kielto, toimenpide. Julistaa velkakirja, patentti t:tomaksi. Menetelmän t:tomuus. Sekä väreiltään että sommittelultaan t. maalaus. [Jeesus] joka t:tomaksi teki kuoleman UT[v]. **2.** *fys. tekn.* hyötyä tuottamaton;)(tehollinen, efektiivinen. | Moottorin t. tahti. Sylinterin t. tila. — Tehollinen ja t. vastus. **3.** *fys. kem.* indifferentti, inaktiivinen. | Sitä osaa magneetista, jossa vetovoima ei ollenkaan ilmene, nimitetään t:tomaksi kohdaksi. Kemiallisesti t. aine.

tehot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* tehostaa jtak ilmaisua; vrt. tehostaa. | Esityksen kohokohdan t:taminen tapahtuu usein äänen voimakkuutta lisäämällä. Puheen t:uksen eri puolia ovat painotus, tauotus, tempo, rytmi, sävelkulku ja sointisävy.

teho|vahvistin *s. sähk.* → tehonvahvistin. **-vaikutu|s** *s.* efekti, teho(kkuus), tehovoima. | Teatterin pyrkimyksenä oli efektin, t:ksen, etsiminen. Pommikoneiden massakäyttö suurentaa niiden t:sta. **-virta** *s. sähk.* par. pätövirta. **-voima** *s.* teho(kkuus), tehovaikutus. | Iskulauseen parhain t. piilee sen sanonnallisessa nasevuudessa. **-yksik|kö** *s.* tehon mittayksikkö. | T:köjä ovat esim. hevosvoima ja watti. — Lääkevalmisteiden t:öt saattoivat olla hyvin erilaisia.

tehtaalai|nen[63] *s.* tehdas-, tehtaantyöläinen. | T:sten lapsille järjestetty pikkujoulu. — Avioliittoon kuulutettu t:set Toivo Alfred Vainio ja Sofia Alina Kärki.

tehtaalaisnainen *s.*

tehtaan|edustaja *s. liik.* **-hin|ta** *s.* tav. ⌒. | Myydä tavaraa t:nalla, t:taan. **-hoitaja** *s.* vars. vanhoista oloista: (pienehkön) tehtaan isännöitsijä. **-isännöitsijä** *s.* **-isäntä** *s.* vars. vanhoista oloista: tehtaan omistaja tai isännöitsijä; patruuna. **-johtaja** *s.* **-joh|to** *s.* T:don antamat määräykset. **-kirkko** *s.* jnk tehtaan työväestölle tarkoitettu kirkko. | Finlaysonin t. **-konttori** *s.* **-lääkäri** *s.* tehtaan (tai tehtaan sairauskassan) työväestön ja us. samalla myös työväen perheiden sairaanhoitoa varten palkkaama lääkäri. **-merkki** *s.* = tavaramerkki. **-myymälä** *s.* **1.** tehtaan yhteyteen kuuluva vähittäismyymälä, jossa on kaupan vain tehtaan omia tuotteita. **2.** tehtaan henkilökuntaa varten tehtaan yhteyteen järjestetty myymälä. **-omistaja** *s.* **-palo** *s.* **-patruuna** *s.* Entisaikojen mahtailevat t:t. **-piip|pu** *s.* Korkeat t:ut näkyvät kauas ympäristöön. **-pilli** *s.* T. vihelsi työajan päättymistä. **-port|ti** *s.* T:illa oleva vahti estää asiattomien pääsyn tehdasalueelle. **-ruokala** *s.* tehtaan henkilökunnan, vars. työväen ruokala. **-saarnaaja** *s. hist.* tehtaan työläistensä ja heidän perheidensä sielunhoitoa varten palkkaama pappi. **-sairaala** *s.* tehtaan (tai tehtaan sairauskassan) omistama sairaala, jossa hoidetaan tehtaan työväkeä ja us. samalla myös työväen perheenjäseniä. **-savu** *s.* **-savupiippu** *s.* **-tekoinen** *a.* tav:mmin tehdastekoinen. **-tyttö** *s.* tehtaassa työssä käyvä tyttö tai nuori nainen. **-työ** *s.* tav:mmin tehdastyö. **-työläinen** *s.* = tehdastyöläinen. **-työmies** *s.* vrt. ed.

tehtailija[14] *s.* **1.** (vars. pienen tai keskisuuren) tehtaan omistaja (ja johtaja), tehdasliikkeen harjoittaja. — *Yhd.* ase-, kalja-, nahka-, saippua-, verkat. **2.** vrt. seur. 2. | Viinat.; ennätys-, kilometri-, maalit.

tehtail|la[28] *v.* **1.** harjoittaa tehdasteollisuutta, -liikettä. | Ryhtyi liikemieheksi, kun t:eminen ei lyönyt leiville. — Vars. **2.** laajemmin ja

kuv. runsaasta, tehdasmaisesta valmistamisesta, tuotannosta. **a.** viinan salapoltosta. | Korpipitäjä, jossa harjoitetaan pontikan t:emista. **b.** *leik.* tai *halv.* Kahden paksun romaanin julkaiseminen vuodessa on jo t:emista. Maan eri puolilla on viime aikoina t:tu ponsia milloin eduskunnalle, milloin hallitukselle lähetettäväksi. [Urheilija] jatkoi ennätysten t:emista.

tehtailu[2] *teonn.* < ed. | Jos se on sitä t:a [= viinanpolttoa] harjoittanut ennenkin ja syöttänyt hevosellaan rankkia KAUPPISH. Ponsien, ennätysten t. — Vars. *yhd.* viinat.; elokuva-, laki-, ponsi-, romaanit.; (vars. urh.) ennätys-, kilometri-, maali-, tulost.

tehtäv|ä[13] *s.* (*partis.* < tehdä); selvästi verbaalisesta käytöstä ks. tehdä.

1. ihmis(yhteisö)istä: suoritettavaksi annettu tai otettu, jkn itselleen asettama, jklle kuuluva (määrä)työ, toimi(tettava), tekeminen, velvollisuus. | Antaa, määrätä jklle jk t. Saada, ottaa jk t. Astianpesu annettiin Liisan t:äksi. Sai, otti maidon haun t:äkseen. Tehdä, toimittaa, hoitaa jtak t:ää. Suorittaa annettu t. Toimia saamansa t:än mukaan. Toimittaa t:änsä huolellisesti. Mies, joka taitaa t:änsä. Olla t:änsä tasalla 'kyetä hyvin hoitamaan tehtävänsä'. Hoida vain omat t:äsi äläkä puutu muiden asioihin! Olen saanut t:äkseni ilmoittaa, että - -. Asian hoitaminen tuli, jäi minun t:äkseni. T:änäni on, t:iini kuuluu postin lähetys. Järjestäjän, vartiomiehen t:ät. Pataljoonalle määrätty t. Valtion t:ät sosiaalihuollon alalla. Mauri on tehnyt t:änsä, mauri saa mennä SP. Helppo, vaikea, raskas, rasittava, ylivoimainen t. Mieluinen t. Tärkeä, vaativa, toisarvoinen t. Julkinen, virallinen t. Betonoiminen on paha t. kylmillä ilmoilla. A:ta on käytetty myös diplomaattisiin t:iin. Papilliset t:ät. Ensimmäinen t:äni oli käydä tapaamassa esimiestäni. — *Yhd.* esimies-, johtajan-, opettajan-, papin-, tuomarint.; edustaja-, kasvattajat. yms. nom.-alkuiset par. edustajan-, kasvattajant. jne.; konttori-, toimisto-, virkat.; kulttuuri-, kunnia-, luottamus-, mielit.; edustus-, hallinto-, huolinta-, huolto-, järjestely-, kasvatus-, neuvonta-, perimis-, puolustus-, taistelu-, tarkkailu-, tiedustelu-, tutkimus-, vakoilu-, valvonta-, varmistus-, vartio-, viivytyst.; erikois-, pää-, tilapäist. — *Erik.* **a.** siveellinen velvoitus, kutsumus, elämäntehtävä. | Nuoriso katsoi t:äkseen kansallisen vapauden luomisen. — *Yhd.* elämän-, kutsumus-, lunastus-, lähetyst. **b.** harjoitus-, koe-, kilpailu-, askartelu- tms. mielessä ratkaistava, suoritettava, käsiteltävä ongelma, probleemi, lasku- tai käännösharjoitus tms. työ. | Matemaattinen, geometrinen t. Kirjallinen t. Ratkaista ylioppilaskirjoitusten matematiikan t:ät. Laski ja tarkasti luokkatovereidensakin t:ät. Piirustuksessa ehdittiin vain 30 t:ää vuodessa. T:ien sommittelijanakin tunnettu šakkimies. Lehtemme viime numerossa ollut t. oli niin vaikea, että oikeita ratkaisuja tuli vain kolme. — T:än ilmoitus ja valmistava keskustelu [oppitunnilla]. — *Yhd.* koti-, koulut.; kirjain-, ristisana-, ruudukko-, tulitikkut.; matti-, šakkit.; askartelu-, harjoitus-, kilpa-, kirjoitus-, koe-, käännös-, lasku-, opetus-, soitto-, sommittelut. **c.** näytelmän tms. rooli, osa. | Näytelmän keskeinen t. oli uskottu Ella Eroselle. — *Yhd.* koloratuuri-, luonnet.

2. vars. esineistä tai asioista: tarkoitus, käyttö, funktio. | Kirjallisuuden kasvattava t. Orkesterisävellys, jossa huilulla on tärkeä t. Vihkiä kirkko t:äänsä. Kukko hoiti entisaikaan herätyskellon t:ää 'virkaa'. Olohuone sai täyttää ruokasalinkin t:än. Puukko toimitti voiveitsen t:ää. Vanha pyssy, joka vielä tekee, täyttää t:änsä. Unikkokasvien verhiö varisee t:änsä tehtyään jo kukan auetessa. — *tehdä tehtävänsä* heikentyneessä merk:ssä: vaikuttaa odotetulla, toivotulla, jllek luonteenomaisella tms. tavalla, saada aikaan jtak (odotettua, luonteenomaista tms.). | Sillan alle sijoitettu räjähdyspanos teki t:änsä, joten vihollisen perääntymistie oli tukossa. Basillit eivät kestä ulkoilmaa, sillä valo ja aurinko tekevät t:änsä. Ennen kuin palokunta ehti paikalle, oli tuli jo tehnyt t:änsä. Ruoste tekee pian t:änsä. — *Yhd.* ilmaisu-, käyttö-, merkityst.

tehtävä|kilpailu *s.* tehtävien laatimista koskeva kilpailu. | T. šakin harrastajille. **-kokoelma** *s.* Laskuopin liitteenä oleva t. **-mestari** *s.* Šakkiliiton antama t:n arvo. **-piiri** *s.* toimipiiri, -ala. | Palotoimi on vanhastaan kuulunut kaupunkien t:in. **-šak|ki** *s.* šakkitehtävien laatiminen (ja ratkaiseminen). | T:in harrastaja.

teidän|kaltaisenne *a.* (myös ⌒) = seur. | T:kaltaisianne miehiä. **-lais|enne** *a.* (myös ⌒) sellainen kuin te. | T:ianne poikia on hauska opettaa. Oli onni, että jouduin t:enne miehen hoiviin.

teiini[6] *s.* teessä olevasta kofeiinista joskus käytetty nimitys.

teija[10] *s.* *kans.* karjapiika. | - - tarhapiika olen ja t:n karahtäärissä Lahdenperässä KILPI.

teijulisko *s.* T:t 'Tejidae, eteläamerikkalaisia sisiliskoja'.

teikari[5] *s.* (*rinn.* teikkari) keikari, komeilija, mahtailija, rehentelijä. | - - t. hänen [kaupunkilaisneidin] edessänsä viskelee kättänsä ja häntäänsä, heilauttelee hattuansa KIVI. Keväällinen varsa on kasvanut jo aika t:ksi SILL.

teikaro|ida[30] *v.* -ivasti *adv.* -inti[4*] *teonn.* (*rinn.* teikkaroida) teiskaroida. **1.** ylvästelevästä, mahtailevasta, hienostelevasta esiintymisestä, vars. kävelystä: keikaroida, hienostella, mahtailla, isotella. | Hienoissa vaatteissa t:iva nuorukainen. Kanojen keskellä t:iva kukko. **2.** harppovasta tai vaappuvasta, hoippuvasta kulkemisesta: toikkaroida. | Humalainen herättää pahennusta kadulla t:idessaan. Siellä t:i Juudit retuuttaen pientä laukkua M.MERENMAA. **3.** telmiä, meiskata, teiskata, peuhata. | Poikaset hyppelivät ja t:ivat nurmikolla.

1. **teik|ata**[35*] *v.* astua kevein askelin; teikaroida. | Ne pikku neidit t:kaa, / - - / ja kengänkannat keikkaa LEINO. — Talonpoikain eessä t:kaa / täysissä hän [humalainen luutnantti] asehissa LEINO.

2. **teik|ata**[35*] *v.* -kaus[64] *teonn.* **1.** pelata nappikuopan tapaista peliä, jossa kuopan tilalla on puutikku. **2.** *urh.* eräiden pallopelien alussa

suoritettavasta arvonnasta, ns. hutunkeitosta. | KPT voitti t:kauksen ja valitsi tuulen selkänsä taa.
teikit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* varustaa teikeillä; merkitä tie-, raja- tm. linja maastoon teikkien avulla. | Merkitä tielinja maastoon t:tämällä. Rajalinjan t:ys.
teikkari[5] *s.* = teikari.
teikkaroida[30] *v.* = teikaroida.
teik|ki[1*] *s.* lyhyehkö, us. päästään teroitettu (puu)keppi. | Maahan pistetyt t:it maastoon suunnitellun tielinjan merkkeinä. Paistoi t:kiin pistettyjä kaloja hiilustalla. T:kien varaan pingotettu nuora. — *Yhd.* istutust.
teikkikoukku *s. kal.* avannosta kalastamiseen käytetty koukkupyydys, joka kiinnitetään avannon reunaan teikin avulla.
teikäläi|nen[63] *a.* ja *s.* teille kuuluva, teidän omanne, teidän maahanne, joukkoonne, perheeseenne, sukuunne, puolueeseenne, säätyynne [jne.] kuuluva, teidän miehiänne. | T:set olot. — En ole tavannut t:siä aikoihin. Muukalainen, joka asuu teidän luonanne, olkoon niin kuin maassa syntynyt t. VT.
teilaaj|a[10] *tek.* < seur. | - - t:anpa telineelle / tuomitun jo toivat *MANN. — *Kuv.* Arvostelijat nuoren runoilijanalun t:ina. Eduskunta-aloitteen t:at. Urheiluennätysten t.
teila|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** entisaikoina käytetystä kuolemanrangaistuksen koventamisesta siten, että kuolemaantuomitun jäsenet ruhjottiin pyörällä tai muulla tavoin tai että hänet aikaisemmin elävänä, myöhemmin vasta kuolleena pujotettiin pyörään ja tämä asetettiin paalun päähän tai muuten yleisön nähtäväksi. | Eräissä tapauksissa kuolemaantuomitun ruumis t:ttiin tai poltettiin teloituksen jälkeen. **2.** laajemmin. **a.** sekä varsinaisen kuolemanrangaistuksen että siihen liitetyn teilauksen toimeenpanemisesta. | Kuoleman tuottaneesta noituudesta tuomittu mies t:ttiin, nainen mestattiin ja poltettiin. **b.** yl. surmaamisesta. | Murhanhimoiset sotilaat t:sivat viattomat naiset ja lapsetkin. — - - väliin hän t:si kanatornista poikakukkoja paistinvartaaseen SEPPÄNEN. **3.** *kuv.*, vars. *ark.* VPS t:si [= voitti ylivoimaisesti] HJK:n 7—0. Esitys t:ttiin [= hylättiin] valtavalla äänten enemmistöllä. Arvostelijain t:ama [= murhaavasti arvostelema] kirjailija, näytelmä. Kirjoitus, jossa t:taan hallitus pääministeristä sosiaaliministeriön juoksupoikiin asti.
teilaus|pyörä *s.* vrt. teili. | - - hirsipuuhun ja t:pyörälle syntynyt joukkio *SILJO. **-ratas** *s.* = ed.
teili[4], **-puu** *s.* teilauksessa käytetty laite: paalu ja sen päähän vaaka-asentoon asetettu pyörä.
tein[59*] *väl.* (< tehdä) tav. vain termissä *tekimen nimi* (kiel.; myös ◡) ks. välineennimi.
-tei|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < tie. | Harva-, huono-, suorat.; kolmit.
tein|i[4] *s.* **1.** *hist.* oppikoulujen ylempien luokkien oppilas; *harv.* = teinipappi. | Vanhan Turun t:it. T:ien ja ylioppilaiden pitäjänkäynti. Ei vanhasta t:istä pappia SL. **2.** nykyoloista: lukioluokkien (ja keskikoulun ylimmän luokan) oppilas, teinikunnan jäsen. | T:eille järjestettävä ammatinvalinnan ohjaus.
teini|aika *s.* **--|ikä** *s.* vars. koulunuorisosta: n. 15—19 vuoden ikä. | T:iässä oleva poika. **--ikäi|nen** *a.* teini-iässä oleva. | T:set koululaiset. — *S:sesti.* T:sten jalkineet ovat nuorekkaita ja matalakorkoisia. **-kunta** *s.* jnk oppikoulun lukioluokkalaisten (ja us. lisäksi keskikoulun ylimmän luokan oppilaiden) oppilasyhdistys, konventti, (vanh.) toverikunta. **-laulu** *s.* vrt. teini 1. | Latinankieliset t:t. **-liitto** *s.* Suomen t., entinen Suomen oppikoulujen toverikuntien liitto. **-n|kulku, -n|käynti** *s.* = pitäjänkäynti. **-pappi** *s.* **1.** *hist.* heti koulunkäynnin päätyttyä, ilman yliopistolukuja papiksi vihitty henkilö, teini. **2.** vrt. seur. **-pastori** *s.* teinien (2) keskuudessa toimiva pastori. | Suomen teiniliiton t. **-po|ika** *s.* Kirkon kuorissa laulavat t:jat. Ei tiedä t., mitä tyttäret tekevät SL. **-raha** *s. hist.*, us. *mon.* vuosina 1624—1865 (alkuaan teinien pitäjänkäynnin poistamiseksi) köyhien koululaisten avustamiseen ja myöh. myös koulujen palvelusmiesten palkkojen parantamiseen peritty lakisääteinen maksu.
teippi[4*] *s.* kostuttamatta tarttuva muovinen liimanauha.
teiri[32] *s. murt.* teeri.
teiskail|la[29] *frekv.v.* < teiskata. | Keppi kädessä kävellä t:ee kujilla ja rannassa kuin herra ainakin E.ELENIUS.
teiskaroi|da[30] *v. kans.* -nti[4*] *teonn.* teikaroida. **1.** Paraatipuvuissaan ja helisevissä kannuksissa t:vat nuoret luutnantit. - - arvasin talonpoikaisylpeyden vaativan, että ison Ilolan ainoan pojan pitäisi kerran kotitalonsa isäntänä t. J.REIJONEN. **2.** Kadulla t:va hiljainen humalainen. **3.** Pihamaalla keskenään t:via pikkupoikia. Pellavia likoon pantaessa saa t. kylmässä vedessä tuntikausia.
teiska|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* vrt. ed. **1.** temmeltää, telmiä, peuhata, meiskata. | Hypellä ja t. Lapset t:sivat kuin nuoret mullit. Riehaantunut hevonen t:si ja potki. **2.** *harv.* keikaroida, teikaroida. | Eräänä päivänä oli koko pitäjän herrasväki t:amassa [huvikävelyllä] PÄIVÄR.
teisku|a[1] *v.* teiskata, hyppiä, liehua, leiskua, huiskua, hulmuta. | T:va ja temmeltävä ori. Pitkä tukka, hameen helma t:u tuulessa. — *Kuv.* - - tulenpunainen, t:va raivo, joka tekee ihmisen sokeaksi SIMO PENTTILÄ.
teismi[4] *s. fil.* monismin suunta, joka tähdentää jumaluuden persoonallisuutta ja sitä, että tämä jumaluus on yksilöllinen ja erillään maailmankaikkeudesta, mutta siinä elävästi ja jatkuvasti toimiva; vrt. monoteismi, panteismi, deismi.
1. **teisti**[4] *s.* teismin kannattaja.
2. **teisti**[4] *s.* Pholis gunellus, vars. arktisissa merissä elävä 20—25 cm pitkä limakala. **-kala** *s.* = ed.
teisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* teismin mukainen. | T. maailmankäsitys.
teistö[1] *koll.s. harv.* = tiestö.
teitit|ellä[28*] *v.* -tely[2] *teonn.* puhutella jkta teiksi, käyttää yhtä henkilöä puhuteltaessa mon. 2. pers:aa; vrt. sinutella, hänetellä, heititellä. | Nykyisin on tapana t. yleensä kaikkia muita

kuin sukulaisia ja läheisiä tuttavia. Ruotsissa ei t:telyä pidetä kyllin kohteliaana puhutteluna, vaan te-pronominin sijasta käytetään kernaammin puhuteltavan henkilön titteliä. Älkää nyt toki t:elkö toisianne, lapsuuden leikkitoverit!

teitse *adv.* **1.** *harv.* tietä tai teitä pitkin. | Osa joukoista eteni t., osa suoraan metsän halki. — Vars. **2.** yhd:ojen jälkiosana: jtak tietä, menetelmää, keinoa tms. käyttäen, jnk kautta, välityksellä. | Ilma-, maa-, vesit.; ala-, kierto-, sala-, ylät.; laiva-, lento-, radiot.; asetus-, komento-, kurinpito-, lainsäädäntö-, osto-, pakko-, sopimust.

teivi|ä[17] *v. kans.*, vars. *last.* kaulailla, syleillä, halata. | Hyväillä, t. ja suudella jkta. Lapset t:vät toisiaan. Meistä tuli hyvät ystävät ja t:en aina erottiin AHO.

tekais|ta[24] *mom.v.*, us. *ark.* < tehdä. **1.** tehdä nopeasti, pyöräyttää; toisinaan lisämerk:nä, että tekeminen tapahtuu helposti, vaivattomasti tai (puoli)huolimattomasti, hutiloiden, jotenkuten, viimeistelemättömästi. | Uitteli halosta t:emaansa laivaa. T:i tuvan itselleen. Ei se aivan t:emalla synny, on siinä työtä. T. vuode. — T. lapsi. T. vekseli. T. runo. T. keksintö. T. ennätys, maali. A:sta t:tiin komppanianpäällikkö. **2.** keksiä, sepittää jtak todellisuutta vastaamatonta, todellisuudessa olematonta, valheellista. | T. omasta päästään perättömiä tarinoita. T:tu juttu. Käyttää t:tua nimeä. Selitys vaikuttaa hieman t:tulta. T:tu [= teko]syy. Lähettivät pojan t:tulle asialle saadakseen jutella rauhassa.

teke|et[78*] *s. mon. kans.* **1.** tarvikkeet, tarve-, raaka-aineet. | Lapikkaiden, reen t. **2.** valmisteet, tuotteet. | [Kello on] Könnin kuuluisan t:itä AK.

tekeill|ä, -e *adv.* tehtävänä, työn alaisena, valmisteilla, suunnitteilla. | Panna työ t:e. T. oleva rakennus, työ. Kirjasta on t. uusi painos. Kaikesta huomasi, että jotain erikoista oli t.

tekele[78] *s.* teelmä, teelmys. **1.** tekeillä oleva tai keskentekoinen esine, valmiste tai teos; *harv.* puolivalmiste, aunio, aihio. | Puoliksi veistetty kirvesvarren t. Toisinaan voi olla epäselvää, ovatko löydetyt kiviesineet t:itä vai valmiita. — Tav. **2.** tekemisen, työn tulos, aikaansaannos, tuote, teos; tav. väheksyvästi vars. kehnosta, mitättömästä aikaansaannoksesta; vrt. sepustus, kyhäelmä. | Rasioita, koteloita ym. taidokkaita t:itä. Runo ei ollut hullumpi ensi t:eksi. Sanaseppojen uusimmat t:et. — Kehno, surkea, naurettava t. Näytelmä oli joka suhteessa erittäin heikko t. "Taiteilija", jonka t:itä ostettiin vain tekijän auttamiseksi. — - - tarkoitan oikeita, väärentämättömiä kairan kulkijoita, en etelästä tulleita t:itä ERKKI ILMARI. **3.** *yhd.* Kelkan-, saavint.; sanat.; tilapäist.

tekemi|nen[63] *teonn.* (< tehdä) vrt. teko. **1.** teko, teentä, valmistaminen, suorittaminen, toteuttaminen, toimittaminen, aiheuttaminen, aikaansaaminen tms. | Tien t. Puvun t. Reiän t. Vuoteen t. Luonnollisten tarpeiden t. Matkan t. Työn t. on terveelle ihmiselle välttämätöntä. Kysymysten t. Päätöksen t. Miinan vaarattomaksi t. — *Kiel.* Verbit ilmaisevat t:stä tai olemista. Päättynyttä t:stä ilmaiseva verbinmuoto. **2.** työ, puuha, "homma", toimi, tehtävä. | Jokaisella on omat puuhansa ja t:sensä. Eikö sinulla ole parempaa t:stä kuin toisten töllisteleminen? Minulla ei ole ryt mitään t:stä. Hänellä on tarpeeksi t:stä omissa asioissaan. Työ, jossa on aikamiehellekin t:stä. Hevosella oli täysi, aika t. kuormaa kiskoessaan. **3.** kosketuksissa, yhteydessä olosta, kanssakäymisestä. | Kysymys, jolla ei ole mitään t:stä tämän asian kanssa 'joka ei kuulu, vaikuta lainkaan tähän asiaan, koske tätä asiaa'. — Tav:immin inessiivissä tai ill:ssa. | Olla t:sissä (t:sessä) jnk kanssa 'olla kosketuksissa jhk, tehdä, käsitellä jtak, olla sekaantuneena jhk tms.'. Tulla, joutua t:siin (t:seen) jkn tai jnk kanssa. Jokainen valtio on monenlaisessa t:sessä muiden valtioiden kanssa. Vaimo epäili, että hänen miehensä on t:sissä toisten naisten kanssa. Joutui ikäviin t:siin virkavallan, rikoslain kanssa. Ruokatavaroiden kanssa t:sissä olevien henkilöiden tulee noudattaa puhtautta. Työ, jonka kanssa olen läheisissä t:sissä joka päivä. Asiat, jotka ovat jollain tavoin t:sissä keskenään.

tekemy|s[64] *s. harv.* toiminta, tekeminen, teko. | Maa tuottaa jotain ilman ihmisen t:stäkin. Opettaja on vastuussa oppilaansa t:ksistä.

tekemät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* < tehdä. **1.** *akt.* Säästöjä t., tuhlaileva henkilö. Työtä t:tömän miehen ravinnontarve. Sairastui ja makaili mitään t:tömänä vuoteessa. **2.** *pass.* T. työ. Niitty oli vielä t., heinikko korkeaa. Tehtyä ei saa t:tömäksi. Mitään t. [= kelvoton, arvoton; myös ◡], resuinen tuohikatto.

tekev|ä[13] *a.* (*partis.* < tehdä) -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** ahkera, puuhakas, toimekas, aikaansaapa. | Toimelias ja t. emäntä. Käsistään t. ihminen. T. toruva akka SL. — *S:sesti.* Kyllä t:älle työtä riittää SL. Terävä t:än veitsi SL. **2.** selvästi v:n luonteisena ks. tehdä. — *Yhd.* käänteen-, saman-, silmän-, yhdent.; työtät.; (par. ⌒) hyvää-, ihmeität.; autuaaksit.

tekeväi|nen[63] *a.*, vars. *vanh.* -syys[65] *omin.* = ed. — *Yhd.* työtät.; hyvänt.

tekeytymätön[57] *kielt.a.*

tekeyty|ä[44] *v.* < tehdä. **1.** *refl.* tehdä itsensä jksik, jnklaiseksi. **a.** *harv.* ruveta, ryhtyä. | Sisällissotien aikana eräät syrjäiset maakunnat t:ivät itsenäisiksi. T. [= asettua] taloksi, ks. talo IV.3. **b.** ryhtyä harhauttamistarkoituksessa olemaan jk, jnklainen, näyttämään jltak, jnklaiselta, ryhtyä teeskentelemään, näyttelemään jtak, jnklaista. | T. iloiseksi, vihaiseksi, viattomaksi, tärkeäksi, välinpitämättömäksi. T:i tietämättömäksi koko asiasta. T. jkn ystäväksi. Eräät kovakuoriaiset t:vät vaaran uhatessa kuolleeksi. Tutkimusmatkailijat pääsivät Tiibetiin vain aasialaisiksi t:mällä. Jussi tekeysi surkeaksi KATAJA. **2.** *pass.* muodostua, muovautua, kehkeytyä, muuttua jksik, jnklaiseksi. | Kansanlauluja ei tehdä, vaan ne t:vät itsestään. Äkeästä Äijän tytöstä on eri nimeksi t:nyt *Äkäätär* K.KROHN. - - haudevettä, minkä on määrä lehmän suonissa maidoksi t. AHTI RYTKÖNEN. — *Erik.* jssak aineessa esim. sen ollessa varastoi-

tuna itsestään tapahtuvasta valmistumis-, kypsymis- tms. prosessista. | Rantasoiden turve t:y, lahoaa verraten helposti. Tunkiossa hyvin t:nyttä lantaa. Käynyt olut pannaan tynnyriin t:mään. T:mässä olevaa viiliä.

tekij|ä[14] *tek.* < tehdä. **1.** tav. vain ihmisistä: se joka tekee tai on tehnyt jtak, tekomies, valmistaja, suorittaja, aikaansaaja tms. | Veneen, puvun t. Kuorman t. Halkojen t. Ruumiillisen, henkisen työn t. Työ, joka vaatii t:ältään taitoa. Kirjan, almanakan t. T:än hyväksymä käännös. Näytelmän päätyttyä vaadittiin t. esiin. Ilmoituksen, ehdotuksen, tarjouksen t. Matkan t. Konkurssin t. Laittomuuden, rikoksen, väärän valan t. Ihmeiden t. Sinussa ei ole minkään t:ää 'et pysty mitään tekemään'. Ei makaajalle mitään tapahdu, vaan t:älle KALLAS. Työ t:äänsä neuvoo (tai: kiittää) SL. Lapsi oli t:änsä [= isänsä tai äitinsä] näköinen. - - t. maan ja taivahan VK[V]. Kristus on uskon alkuunpanija ja täydelliseksi t. - - olkaa sanan t:öitä [= toteuttajia], eikä vain sen kuulijoita UT. — Yksi ukon höperöksi t. oli viina LEHT. — Eräissä yhteyksissä lievän voimasanan tapaan. | Voi taivasten, taivahan t., millainen pelkuri! Taivasten t:ät, kuinka meillä oli hauskaa! — *Erik.* **a.** vars. *ark.* arvostavasti: hyvä, taitava, tottunut tekijä, mestari jllak alalla, huippuluokan mies, tekijämies. | A. on t. alallaan. Käytteli asetta jo kuin vanha, täysi t. Hän on melkoinen t. kirvesmieheksi. En ole vielä mikään t. lentäjänä. Kilpailuihin osallistuu monta kansainvälisesti tunnettua t:ää. A. ei ole aloittelija näissä puuhissa, vaan jo vanha t. Ei vanhaa t:ää niin vain kaupoissa petetä! **b.** *kiel.* persoona. | T. eli persoona ilmaistaan suomen verbintaivutuksessa persoonapäätteiden avulla. **c.** *yhd.* Arkun-, harjan-, hatun-, jalkineen-, kaivon-, kirjan-, liivin-, putkityön-, sanakirjan-, torven-, uunin-, virrent.; työnt.; heinänt.; aloitteen-, havainnon-, tarjouksen, testamentint.; hyvän-, ihmeiden-, ilkivallan-, katumuksen-, kiusan-, parannuksen-, rauhan-, rikoksen-, vahingon-, väkivallant.; huorin-, väärint.; kuninkaant.; ammatti-, huippu-, mestarit.

2. *syn.* faktori. **a.** *mat.* kukin niistä suureista (luvuista tai polynomeista), jotka keskenään kerrottuina antavat tuloksi jnk määräsuureen (luvun, lausekkeen); vrt. kertoja, kerrottava. | Tulon t:ät. Jakaa luku t:öihinsä. Tulon arvo on riippumaton t:äin järjestyksestä. Lukujen suurin yhteinen t. — *Yhd.* alkut. **b.** laajentuneessa merk:ssä jstak, joka osaltaan vaikuttaa jhk tulokseen, asiaan tms.; seikka, momentti, elementti; vrt. syy, vaikutin. | Geenit eli peruasun t:ät. Tuotannon t:öitä ovat luonto, pääoma ja työ. Luonnollinen väestönlisäys ja sen t:ät. Veden kuluttava työ maanpintaa muovaavana t:änä. Lopputulokseen, hinnanmuodostukseen, tuotteen laatuun, yksilön luonteeseen vaikuttavat t:ät. Kehitystä edistävät ja jarruttavat t:ät. Maan viljavuus riippuu useista t:öistä. Tuuli, sade ym. ilmastolliset t:ät. Ottaa huomioon kaikki asiaan vaikuttavat t:ät. Suunnitelma, johon sisältyy monta epävarmaa ja tuntematonta t:ää. Työtä häiritsevien t:äin eliminoiminen. Sähkö on tärkeä t. kaikilla tekniikan aloilla. Vesistöt taloudellisina t:öinä. Ranska on edelleen merkitsevä t. maailman politiikassa. Sanomalehdistö poliittisena t:änä. Ruotsin joukkue tulee olemaan vaarallinen t. jalkapallon maailmanmestaruuskisoissa. Hän on hyvin pieni t. isoisten neuvottelupöydässä. Krapu on myös tärkeä t. lapsuuteni muistoissa SILL. — Arvostavasti: tärkeä, huomattava tekijä. | Turkista tuli jälleen t. Euroopan politiikassa. — *Yhd.* ilmasto-, kasvu-, kauneus-, konjunktuuri-, korko-, kustannus-, perinnöllisyys-, perintö-, tyyli-, voima-, ympäristöt.; tuotannont.; alku-, lisä-, myötä-, osa-, perus-, pää-, suur-, valta-, yllätyst.

tekijäasemo *s. kiel.* = persoonapronomini.

tekijäinen[63] **1.** *poss.a.* yhd:ojen jälkiosana. | Yksi-, kaksi-, monit. **2.** *s.* par. tekiäinen.

tekijällinen[63] *poss.a. kiel.* Aktiivi eli monipersoonainen, t. pääluokka.

tekijä|luettelo *s.* Kirjastoissa tulee olla yleisöä varten aakkosellinen t. **-luok|ka** *s.*, tav. *ark.* mestari-, huippuluokka. | T:an ammattimies. — Vars. *urh.* T:an uimari. Kilpailun tulokset olivat aivan t:kaa. **-mie|s** *s.*, tav. *ark.* tekijäluokan mies jllak alalla, mestari, taituri, huippu-, kyky-, hakamies. | Lappalainen on t. poronhoidon alalla. Talouspoliittinen, elokuva-alan, musiikin t. — Vars. *urh.* Kilpailuissa olivat mukana kaikki t:hemme. 190 cm [korkeushypyssä] oli liikaa monelle t:hellekin. **-muoto** *s. kiel.* persoona-, finiittimuoto. | Verbin t.

tekijän|kappale *s.* vars. kirjan tekijän kustantajalta saamista kirjansa vapaakappaleista. **-leima** *s.* Kulta- ja hopeaesineissä tavattavat t:t. — *Kuv.* Hänen [Larin-Kyöstin] tuotteidensa parhaana t:na ovat koruton naiivisuus, - - TARK. **-mukainen** *s.* Kirjastosta on sekä t. että aineenmukainen luettelo. **-nim|i** *s.* **1.** Ilman t:eä, t:että julkaistu lentokirjanen. **2.** *kiel.* deverbaalinen substantiivi, joka nimittää tekijän, esim. tuoja, laulaja, laturi, sahuri.

tekijänoikeus *s.* kirjallisen, taiteellisen tai tieteellisen tuotteen tekijän yksinomainen oikeus saattaa tuotteensa yleisön saataviin, kääntää ja muunnella, jäljentää, monistaa ja levittää sitä sekä esittää se nähtäväksi ja kuultavaksi; vrt. copyright, kustannusoikeus. — Kaupallisteollinen t. 'oikeus keksintöön, tavaramerkkiin, toiminimeen, kaavaan tai malliin, teollinen omistusoikeus'. **-laki** *s.* vrt. ed. **-toimisto** *s.* Säveltäjäin t. Teosto.

tekijänpalkkio *s.* Kustantajan kirjailijalle maksama t. Näytelmäin esityksistä kannettavat t:t.

tekijä|palkkio *s.* → ed. **-pääte** *s. kiel.* = persoonapääte.

tekijätär[54*] *s.* tav. par. tekijä. | Kirjan t. — *Yhd.* työnt.; hyvänt.

tekijät|ön[57] *kar.a.* T:tömänä, vain nimellään kulkeva sävellys. — *Kiel.* passiivinen, yksipersoonainen. | Passiivi eli t. pääluokka.

tekijöittäin *adv.* tekijöiden mukaan, tekijä kerrallaan. | Kirjaluettelot on tehty sekä t. että teoksien nimen mukaan.

tekimennimi *s. kiel.* = välineennimi.

tekiäi|nen[63] *s.*, tav. *mon.* **1.** *harv.* tekopalkka. | Halkokuutiosta maksettiin t:stä, t:siä 300 mk. **2.** jnk sopimuksen, teon tms. johdosta, kunniaksi annettavasta kestityksestä, lahjasta tms.; harjakaisista, päällisistä. | -- aikoi keittää pyypaistia itselleen ja akalleen sovinnon t:siksi AK. — *Yhd.* kaupant:set; hyvänt:set.

teknetium[7] *s.* hyvin harvinainen mangaanin sukuinen alkuaine; *syn. vanh.* masurium.

tekniik|ka[15*] *s.* **1.** jnk valmistamisessa, suorittamisessa tms. käytetyt teko-, suoritus-, menettelytavat, menetelmät; teko-, suoritustaito; jnk tarkoitusperän saavuttamiseksi tarvittavien tarkoituksenmukaisimpien ja säästävimpien keinojen tuntemus ja käyttötaito. | Esihistoriallisten kiviaseiden valmistuksessa käytetty t. Kankaankudonnan, tervanpolton, kirjanpainamisen, kivenpiirrännän, koruompelun t. Maanviljelyn, metsänhoidon, liikkeenhoidon t. Hieronnan, viulunsoiton t. Oppia aivoleikkauksissa käytetty t. Tavallisuudesta poikkeavalla t:alla tehty seinämaalaus. Romaanin(teon), runouden t. Kirjailija, joka mestarillisesti hallitsee kuvauksen t:an. Äänenkäytön t. eli äänenmuodostus. — Pianistin, lausujan, korkeushyppääjän t. Laulaja, jonka ääniaines on hyvä, mutta t. vielä puolitiessä. Viulutaiteilija, joka suorastaan häikäisee t:allaan. [Sellisti N:n] vasemman käden t. on ilmiömäinen. Konserttiesitys, joka oli pelkkää t:kaa ilman eläytymistä ja tunnetta. — *Yhd.* hiihto-, hyökkäys-, ilmoitus-, juoksu-, konttori-, kriminaali-, kuvitus-, laulu-, leikkaus-, maalaus-, myynti-, pallo-, peli-, piano-, piirustus-, puhe-, puolustus-, ratsastus-, romaani-, runo-, sivellin-, soitto-, säe-, sävellys-, valmistus-, viulu-, värit. **2.** luonnon ja sen lakien tuntemiseen perustuva (käsityömäinen tai tehdasmainen) toiminta, jonka avulla luonnon tarjoamat mahdollisuudet saatetaan palvelemaan ihmisen päämääriä; se aineellisen kulttuurin puoli, joka perustuu tähän toimintaan. | Luonnonkansojen t. Maanviljelys ja t. Nykyaikaisen t:an voittokulku alkoi höyrykoneen keksimisestä. T:an alalla saavutetut tulokset. Koneet, sota-aseet, liikennevälineet ym. t:an tuotteet. Radio on todellinen t:an ihme. T:assa käytetyt menetelmät. Sähköopin käytännöllinen soveltaminen t:kaan. — T:an [= teknillisten aineiden] tohtori. T:an [= teknillisessä korkeakoulussa opiskeleva] ylioppilas. — *Yhd.* ase-, höyry-, ilmailu-, kirjapaino-, kone-, kulttuuri-, lento-, liikenne-, linnoitus-, lämmitys-, lämpö-, maanviljelys-, paperi-, puhelin-, puu-, radio-, rakennus-, sota-, sähkö-, valaistus-, viestit.; hieno-, tarkkuust.; insinöörit.

tekniikkamie|s *s.* vars. urheilijasta harrastamansa lajin tekniikan taitajana. | Pohjoismaalaiset ovat hiihtäjinä yleensä parempia t:hiä kuin keskieurooppalaiset.

teknik|ko[2*] *s.* **1.** vrt. teknologi. **a.** laajassa merk:ssä: insinööritieteisiin perehtynyt, teknillisen koulutuksen saanut, teknillisellä alalla toimiva, tekniikan palveluksessa oleva henkilö. | Insinöörit, arkkitehdit ym. t:ot. Suomalaisten T:kojen Seura. Itämaisten ruhtinaiden palvelukseen antautuneet länsimaiset t:ot ja upseerit. — Tav. **b.** vars. *amm.* jnk, etenkin teollisen ammatin käytännöllisteknilliseen puoleen perehtynyt, vars. teknillisen koulun tms. suorittanut henkilö; vrt. insinööri. | Alkuaan nimitettiin vain konet:koa t:oksi. Sahateollisuuskoulun suorittanut t. T. Aarne Riihelä. **c.** *yhd.* Ase-, auto-, betoni-, hammas-, kone-, kutomo-, lennätin-, lämpö-, näyttämö-, paperi-, piano-, pioneeri-, puhelin-, radio-, rakennus-, rautatie-, vesi-, vuori-, äänit.; kauppa-, maatalous-, metsät. **2.** *tilap.* **a.** taiteilijoista, urheilijoista tms. alansa tekniikan taitajina. | Pianisti, joka osoittautui myös t:kona alansa eturivin mieheksi. Mainiona t:kona tunnettu painija. Taitava jalkapallot. — *Yhd.* romaanit. **b.** jnk henkitieteen alan käytännöllisen puolen tuntijasta, käytäntöön soveltajasta. | Kielit:kona tunnettu maisteri Hannes Teppo.

teknikko|kunta *s.* Maan t. **-piiri** *s.*, tav. *mon.* T:en edustajille järjestetty uuden laitteen esittelytilaisuus. **-polv|i** *s.* Uuden t:en kasvattaminen.

teknikumi[4] *s.* vars. eräistä Suomen teknillisiä opistoja tms. vastaavista ulkomaisista teknillisistä keskikouluista käytetty nimitys. — *Yhd.* maataloust.

teknilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.*; *rinn.* tekninen.

I. vrt. tekniikka 1. **1.** teko-, valmistus-, suoritustapaa tai -taitoa koskeva, niihin kuuluva tai liittyvä. | Työn teoreettinen suunnittelu ja t. toteutus. Autogiron t. ratkaisu suoritettiin jo v. 1920. Samalla t:sellä tavalla kudotut matot. Laite, johon on tehty joukko t:siä parannuksia. Painosivun rivien tulee olla esteettisistä ja t:sistä syistä samanpituisia. T:senä taidonnäytteenä erittäin huomattava novelli. [Runon] t:set puutteet. T:sen kypsyyden saavuttanut näyttelijä. T:sesti täysin hallittu suoritus. — *Erik.* jonka tehtävä tai joka on (enää) vain käytännöllistä, rutiininluonteista laatua. | Konferenssin t:set avustajat. Kaupan t. järjestely. Kirjastonhoidon t:set harjoitukset, kuten aakkosjärjestykseen asettaminen ja etsintäharjoitukset. Pankkien rahapula oli vain t:stä laatua. Valkoisen voitto [šakissa] oli enää vain t. kysymys. — *Urh.* Nyrkkeilyottelu voi päättyä ennen määräaikaa paitsi tyrmäykseen myös t:seen tyrmäykseen, jos toinen kilpailija on jäänyt siinä määrin alakynteen, on aisteiltaan hämmennyksissä tms., ettei hän ilmeisestikään kykene puolustautumaan toisen iskuja vastaan. **2.** jolla on tekniikkaa, hyvä tekniikka. | Lujaiskuinen, mutta samalla t. nyrkkeilijä. Erittäin t:sesti pelaava joukkue.

II. vrt. tekniikka 2. **1.** tekniikkaan kuuluva, liittyvä tai perustuva, sitä koskeva tai käsittelevä, tekniikan keinoja hyväkseen käyttävä. | Maassamme tapahtunut t. kehitys. T:set uudistukset. Radiolähetyksessä sattunut t. häiriö. T:set ja biologiset tuhohyönteisten torjuntamenetelmät. Tehtaan t. ja talouspuolen johtaja. Puolustusministeriön t. osasto. T:set joukot [pioneeri- ja viestijoukoista aiemmin käytetty nimitys]. Nostokurjet ym. satamien t:set laitteet. Käyttää t:siä apuneuvoja jnk työn suo-

rittamisessa. T. asiantuntemus. — *Erik.* tekniikkaan tieteenä, oppi- tai kulttuurin alana liittyvä. | T:set tieteet. T. tutkimus, opetus. T. väitöskirja. T. korkeakoulu 'ylintä teknillistä opetusta antava oppilaitos'. T. opisto '4-vuotinen teknillisen koulun ja teknillisen korkeakoulun väliasteena toimiva, sekä teoreettista että käytännöllistä opetusta antava teknillinen oppilaitos'. T. koulu 'tav. 3-vuotinen koulu, jossa annetaan teknillistä ja käytännöllistä opetusta ja jossa valmistetaan suunnittelijoita, piirtäjiä ja työnjohtajia, teknikoita, etupäässä teollisuutta ja rakennustoimintaa varten'. Tampereen t. oppilaitos. T. museo. T:sesti sivistynyt henkilö.

2. käytännön tekniikkaan (teollisuuteen tms.) sovellettu, sen tarkoituksia palveleva, siinä käytetty tai kysymykseen tuleva; us.)(teoreettinen, tieteellinen. | T., so. tekniikan kysymyksiä huomioon ottava mekaniikka. Teoreettinen ja t. hydrodynamiikka. Puhdas ja sovellettu eli t. fysiikka. T. lämpöoppi. Tutkimus- ja t:set laboratoriot. T:sessä mielessä posliini voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Esineen t. käyttöarvo. Niitä puun ominaisuuksia, joista sen käyttötekniikan eri aloilla on riippuvainen, nimitetään sen t:siksi ominaisuuksiksi. Hiekka on t:sesti sitä arvokkaampaa, mitä enemmän siinä on piihappoa. — *Erik.* **a.** (vain) tekniikan, teollisuustarkoituksiin käytettävä tai sopiva. | Tehdas, joka valmistaa kumijalkineita ja t:stä kumitavaraa, kuten hihnoja, letkuja ja tiivisteitä. T:set rasvat 'ihmisravinnoksi kelpaamattomat eläin- tai kasvirasvat ja rasvahapot'. T. rauta sisältää aina useita vieraita aineita. Puhdas ja t. kupari. Raaka eli t. typpihappo. Galvaanisiin tarkoituksiin käytettyjen suolojen tulee olla kemiallisesti puhtaita, ns. t. puhtaus ei riitä. T:sesti puhdas suolahappo. T:siin tarkoituksiin kelpaamaton aine. T:sesti ala-arvoista puutavaraa. **b.** jstak mittajärjestelmästä tms., joka on laadittu nimenomaan käytännön tekniikan tarpeita silmällä pitäen. | Käytännöllinen eli t. mittajärjestelmä, jonka perusyksikköinä ovat 1 m:n pituus, 1 kg:n voima ja 1 s:n aika. T. eli teollisuusilmakehä (1 kg/cm^2). — *Metsät.* Todellinen ja t. kiintokuutio. Varsinkin sahatukkeja valmistettaessa on usein tärkeätä tietää saatavan käyttökelpoisen puun määrä, so. t. eli latvamitan mukainen kuutiomäärä. — Metsikön t. kiertoaika 'kiertoaika, jota käytettäessä metsiköstä saadaan enimmin joihinkin käyttötarkoituksiin sopivaa puutavaraa';)(fyysillinen kiertoaika.

3. tekniikan keinoin, keinotekoisesti aikaansaatu, tuotettu, teko-;)(luonnon, aito. | T. vaha ja aito mehiläisvaha. Jähmeiden palmitiini- ja steariinihappojen seos, ns. t. steariini. Kun kivennäisöljyt on poistettu petrolijätteistä, jää jäljelle pehmeä, pikimäinen massa, jota sanotaan t:seksi asfaltiksi.

III. jnk ammatti- tms. alan kiteytyneeseen erikoissanastoon kuuluva, ammatti-. | Apostoli merkitsee alkukristillisyyden piirissä t:senä sanontara 'Kristuksen lähettiläs'. Paavali ei käyttänyt mysteeriuskontojen kielenkäytöstä lainaamiaan kuvia tai sanoja niiden t:sessä erikoismerkityksessä, vaan niiden yleisessä merkityksessä.

IV. *yhd.* **1.** vars. kohtaan I liittyen. | Ampuma-, hoito-, huolto-, konttori-, käsky-, latoma-, laulu-, lähetys-, maalaus-, muisti-, ojitus-, paino-, puhe-, suoritus-, sävellys-, tilasto-, toimitus-, työ-, uitto-, urheilu-, vakuutus-, valmistus-, viljelyst. **2.** vars. kohtaan II liittyen. | Ase-, kone-, lento-, lämpö-, palo-, rakennus-, sota-, sähkö-, vesit.; kemiallis(-)-, mekaanis(-)-, tieteellis(-)t.

teknillisty|ä^{1} *pass.v.* tulla teknillise(mmä)ksi. | Euroopan t:minen on tehnyt mahdolliseksi asukasluvun suuren lisääntymisen.

teknillist|ää^{2} *v.* tehdä teknillise(mmä)ksi. | Armeijan t:äminen. T:etty talo.

tekninen^{63} *a.* = teknillinen.

tekno|kemiallinen *a.* T. teollisuus eli kemian pienteollisuus valmistaa monenlaisia kemiallisia kulutustuotteita, kuten musteita, kosmeettisia aineita, suuvesiä, desinfioimisaineita, puhdistusaineita, kiillotteita, hedelmäsuoloja, leivinjauheita ym. T. tehdas, tuote. **-kraatti**^{5*} *s.* teknokratian kannattaja. | T:en mielestä yhteiskunnalliset ja taloudelliset epäkohdat johtuvat siitä, että yhteiskunnallinen kehitys ei ole päässyt teknillisen kehityksen tasolle. **-kratia**^{15} *s.* "teknikkojen valta", teknikkojen järjestämä ja johtama yhteiskunta. **-logi**^{4} *s.* teollisuudessa käytettävien aineiden ja niiden valmistuksen tuntija; teknikko. **-logia**^{15} *s.* oppi, joka käsittelee työtapoja, -koneita ja -välineitä, joita käytetään luonnosta saatujen aineiden jalostamisessa. | Mekaaninen, kemiallinen t. T:n tohtori 'tekniikan tohtori'. — *Yhd.* metsä-, puu-, saha-, tekstiili-, uittot. **-logi|nen**^{63} *a.* teknologiaan kuuluva, perustuva, sitä koskeva, sen mukainen. | Metallien valmistusteknilliset eli t:set ominaisuudet. T. tutkimus, koe, teos, instituutti. Teollisuustuotteiden t. ryhmittely. — *Yhd.* metsä-, puut.

teko^{1*} *s.* **1.** tekeminen, teentä. | Talon, halkojen t. Toukojen t. Heinän t. Matkan t. Ilmoituksen, johtopäätöksen, ratkaisun t. Velan t. Työ tuntui leikin teolta. Tunnetuksi t. Siirtyä leikistä toden t:on. — Tavata rikollinen (itse) teossa, teosta 'parhaillaan rikosta tekemästä'. — *yhdellä* tai *samalla teolla, yksin teoin* (vars. lak.) samalla, yhdellä kertaa. | Yhdellä, samalla teolla tehdyt rikokset. Tuomita jku yksin teoin tehdystä murhasta ja ryöstöstä. — *yhteen tekoon* (kans.) = ed. | Ei jaksanut kauan yhteen t:on juosta. — *toden teolla* tai *teosta* todella, tosissaan. | Ryhtyä toimeen oikein toden teolla. En minä toden teolla ole koskaan sellaista luvannut. — *Yhd.* aidan-, halon-, heinän-, kullan-, kylvön-, luudan-, ohran-, tien-, touont.; aloitteen-, havainnon-, havaintojen-, kaupan-, kiusan-, kunnian-, leikin-, maalin-, matkan-, pahan-, parannuksen-, päätöksen-, rauhan-, tarpeen-, tilin-, tuhon-, työn-, vahingon-, valan-, velan-, väkivallant.; mielit.; ulost.; selon-, selvänt.

2. työn, toiminnan, tekemisen abstr. tulos, aikaansaannos, saavutus; työ; toimi; us. toi-

minnasta ajatusten, sanojen tms. vastakohtana tai toiminnan moraalisesta laadusta puhuttaessa. | Wulfilan kuolematon t. oli Raamatun kääntäminen gootin kielelle. Apostolien teot 'Uuden testamentin 5:s, kristinuskon leviämisestä ja Paavalin lähetystoiminnasta kertova kirja'. - - Herran t:ja he eivät tarkkaa, eivät näe hänen kättensä töitä VT. Ryhtyä sanoista t:ihin. Ei suurten sanojen, vaan hiljaisten t:jen mies. Osoitti uskollisuutensa teoin eikä vain puhein. Ajatus kypsyi teoksi. - - usko ilman t:ja on voimaton UT. Hyvä, paha, jalo, häpeällinen, rikollinen, rangaistava, vilpillinen, lainvastainen, laiton, omavaltainen t. T., jolla on oikeusseuraamuksia. Tyrannin kukistaminen oli ansiollinen t. Se oli miehen t.! Ryhtyä epätoivoiseen t:on. Tunnustaa t:nsa. Vastata teoistaan. Istui vankilassa t:jaan sovittamassa. [Herra] kostaa isien pahat teot lapsille VT. - - ei mikään liha tule vanhurskaaksi lain teoista UT. — *teossa* käytännössä. | Toteuttaa teossa suunnitelmiaan. Sinulla on tilaisuus näyttää teossa, mihin kykenet. Kolehti on teossa toteutettu kiitosuhri. — *itse teossa* (harv.) itse asiassa, tosiasiassa. | Tilanne ei ole itse teossa lainkaan muuttunut. Yhdistyksen toiminta oli itse teossa loppunut jo paljon ennen lakkauttamispäätöstä. — *Yhd.* armo-, hirmu-, ihme-, ilki-, konnan-, luomis-, maine-, mestari-, murha-, sankari-, terrori-, uro-, valtiot.; selont.

3. (ed:iin liittyen) us. partit:ssa ja a.-attr:n tai gen:ssä olevan s.-attr:n määrittämänä, muissa sijoissa ollessaan tav. poss.-suff:llisena. a. ilmaistaessa kenen, minkä valmistetta, aikaansaannosta, käsialaa, tekemä jk on tai missä jk on valmistettu. | Räätälin t:a oleva puku. Aura oli Fiskarsin t:a. Kaikki on omaa t:a. Kotimaista t:a oleva kone. — Katseli kättensä t:ja. Kiittäkää Herraa, kaikki hänen t:nsa VT. **b.** ilmaistaessa, millainen jk on valmistus-, tekotavaltaan, rakenteeltaan. | Kalusto oli tukevaa t:a. Tyttö oli hentoa t:a 'ruumiinrakenteeltaan hento'. Kömpelön t:nsa takia silmäänpistävä esine. Teoltaan vahva kapine. Polyfoniselta teoltaan rikasilmeinen sävellys. — En tieä t:a taarin / enkä syntyä olosen KAL. **c.** *yhd.* Erikois-, koti-, talonpoikais-, tehdast:a.

teko- yhd:ojen alkuosana mm.: **1.** tekemis-, valmistus-, suoritus-; esim. t:aika, -kustannukset, -paikka, -taito, -tapa. **2. a.** s:eihin liittyneenä: tekemällä tehty, keinotekoinen; vrt. keino-, korvike-;)(luonnon, aito; esim. t:aine, -hartsi, -hengitys, -jäsen, -kuitu, -kukka, -lammikko, -tukka. **b.** a:eihin liittyneenä: teennäisen, teeskennellyn; esim. t:hurskas, -pyhä, -sairas, -siveä.

tekoaika *s.* Ryijy, jonka t. ja -paikka ovat tuntemattomat.

tekoaine *s.* **1.** *tekn.* keinotekoinen, synteettinen aine; ahtaammassa merk:ssä = muovi; vrt. korvike;)(luonnonaine. | Silla, selluloidi, tekokivi, tekonahka ym. t:et. **2.** aine, josta jk tai jtak tehdään, valmistusaine. | Tuohi tuppien t:ena. **-teollisuus** *s. tekn.* **-valmiste** *s. tekn.*

teko|asfaltti *s.*)(luonnonasfaltti. **-asia** *s.* teeskennelty, "tehty" asia. | Pistäytyi t:lla naapurissa kuullakseen uutisia. **-aste** *s.* valmistusaste. | Eräällä t:ellaan tuohikontti on ulkopinnaltaan valkoinen. — T:ella oleva sopimus. **-eli|n** *s.* Sydämen läpän korvaaminen muovisella t:mellä. **-este** *s.*, tav. *sot.*)(luonnoneste. | Piikkilanka- ja kaivantoesteet, miinoitukset ym. t:et. **-ham|mas** *s.* luonnollisen hampaan korvikkeena käytetty keinotekoinen nasta-, irtotms. hammas, hammasproteesi; *mon.* normaalikielessä tav. vain irtohampaista. | T:paat eivät voi koskaan täysin korvata omia hampaita. Parna t:paat yöksi vesilasiin. **-hartsi** *s. tekn.* T:t 'ominaisuuksiltaan luonnonhartseja muistuttavat tekoaineet'. **-hedelmä** *s.* koriste- tm. tarkoitukseen käytetty tav. jnk aidon hedelmän keinotekoinen jäljitelmä. **-helmi** *s.* luonnonhelmen keinotekoinen jäljitelmä. **-hengellisyys** *s.* vrt. tekokristillisyys. **-hengitys** *s.* toisen hengityselinten keinotekoinen toimintaan saattaminen, kun tämä jstak syystä on lakannut hengittämästä, mutta (mahdollisesti) vielä on hengissä. | Antaa hukkuneelle, tukehtuneelle t:tä. T:tä [= tekohengityksen antamista] jatketaan, kunnes pelastettava alkaa normaalisti hengittää tai ei enää ole toiveita virkoamisesta. — Hengityshalvauksen saaneelle potilaalle annetaan t:tä erityisesti sitä varten konstruoidussa hengityslaitteessa. — *Kuv.*, tav. *halv.* Elinkelvoton yritys, jolle annettu jatkuva t. on jo niellyt miljoonia. **-hetk|i** *s.* Murhan t:ellä ei rikospaikalla ollut ketään sivullisia. **-hiukset** *s. mon.* tekotukka, peruukki. **-horisontti** *s.* astiassa olevan elohopean, öljyn tm. aineen vaakasuora ja heijastava pinta, jonka avulla voidaan mitata korkeuskulmia käyttämättä taivaanrantaa tai vesivaakaa ja määrittää astronomisten kojeiden zeniittipiste; *syn.* tekonäköpiiri. **-hormon|i** *s. kasv.* kasveissa itsessään olevien hormonien tavoin vaikuttavia orgaanisia yhdisteitä. | Rikkaruohojen torjunta t:eilla. **-hunaja** *s.* ruokosokeriliuoksesta valmistettu luonnonhunajaa muistuttava tuote. **-hurska|s** *a.* -asti *adv.* -us *omin.* hurskaaksi tekeytyvä, hurskaana esiintyvä sellainen todella olematta, tekojumalinen, -pyhä. | T. ihminen, siveyssaarnaaja. T. ilme. T. moraali. Ulkokultainen t:us. — *S:sesti.* - - ylpeimpienkin t:iden oman vanhurskauden rakennus romahti PAULAH. **-ihra** *s.* sianihran kaltainen ravintorasva, joka on valmistettu sekoittamalla kahta tai useampaa rasvalajia.

-tekoi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Koti-, oma-, tehdast.; tehtaant.; kirvest.; punontat.; hankala-, helppo-, nopea-, vaikeat.; hieno-, hintelä-, huono-, hyvä-, jykevä-, järeä-, kallis-, karkea-, kaunis-, kevyt-, kova-, kömpelö-, luja-, nokkela-, puhdas-, raskas-, sievä-, sileä-, siro-, taidokas-, tanakka-, tiivis-, tukeva-, tökerö-, vahvat.; erikois-, keinot.; kesken-, puolit.

teko|itku *s.* teeskennelty itku. **-jalka** *s.* vrt. tekojäsen. **-jalokivi** *s.* keinotekoinen jalokivi. **-jouhi** *s.*, tav. *mon.* keinotekoinen jouhi. **-jumali|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tekohurskas. **-järjestelmä** *s.* eläin- tai kasvijärjestelmä, jossa eliöt luokitellaan jnk tietyn elimen tunnusmerkkien

mukaan, teennäisjärjestelmä;)(luonnollinen järjestelmä. | Tunnetuin t. on Linnén kasvijärjestelmä. **-järvi** *s.* keinotekoinen järvi. | Patoamalla aikaansaatu t. **-jäsen** *s.* puuttuvaa ruumiinjäsentä korvaamaan tarkoitettu, sitä muodoltaan enemmän tai vähemmän jäljittelevä proteesi. **-jää** *s.*)(luonnonjää. | T:lle tehty luistinrata. **-kaino** *a.* -sti *adv.* -us *omin.* kainoutta teeskentelevä. **-kappale** *s.* Proteesi on t., jonka tarkoituksena on korvata puuttuva ruumiinosa. **-kasvi** *s.* vrt. tekokukka. | Muovinen t. **-kaun|is** *a.* -eus *omin.* kauniista, joka vaikuttaa tehdyltä, tavoitellulta, imelältä, korealta. | Ranskalaisen puutarhan t:eus. **-kautsu** *s.* vulkanoituvista tekoaineista käytetty yhteisnimitys. **-kerma** *s.* keinotekoinen, kasvirasvasta ja maidosta tehty kerma. **-kieli** *s.* apu-, sala- tm. kielenä käytetty keinotekoinen kieli. **-kihara** *s.* kähertämällä aikaansaatu tai (hiuksiin kiinnitettävä) irtokihara;)(luonnonkihara. **-kipeä** *a.* vrt. tekosairas. **-kivi** *s.* rakennuskivi tai kivimassa, jota polttamatta valmistetaan keinotekoisesti etupäässä epäorgaanisista täyteaineista sideaineiden avulla ja joka ulkopinnaltaan muistuttaa luonnonkiven rakennetta, väriä ja pintakäsittelyä. | Marmoria jäljittelevä t. **-korkki** *s.* luonnonkorkin korvike, joka on tehty joko täysin synteettisesti tai jonka valmistukseen on osittain käytetty luonnonkorkkia. **-kristillisyys** *s.* teeskennelty kristillisyys.

tekokuitu *s.* synteettisesti valmistettu kuitu. | Useimmat tekokuidut valmistetaan selluloosasta. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

teko|kukka(nen) *s.* koriste- tm. tarkoitukseen käytetty tav. jnk aidon kukan, kukkaoksan tms. keinotekoinen jäljitelmä tai tyylitelmä. | Paperinen t. T:kukilla koristettu hattu. **-kul|ta** *s.* kullan jäljitelmä;)(aito, luonnonkulta. | T:lasta valmistettu esine. **-kumi** *s.* vars. tekokautsuista vulkanoimalla saatu kumimainen tuote. **-kustannukset** *s. mon.* Tukkien teko- ja vedätyskustannukset. **-kuu** *s.* ihmisen avaruuteen maata kiertämään sinkoama kappale. **-kä|si** *s.* vrt. tekojäsen. | T:den tilalle asetettava työkoukku. **-laidun** *s.* varta vasten raivattu tai kylvetty laidun luonnonlaitumen vastakohtana; vrt. viljelyslaidun. **-lammikko** *s.* keinotekoinen lammikko. | Puistoon kaivettu t. **-lampi** *s.* vrt. ed. **-lannoite** *s.* keinotekoinen lannoite, väkilannoite, -lanta, apulanta. **-lan|ta** *s.* **1.** sekalanta, komposti. | T:nan valmistus oljista. **2.** = tekolannoite. **-maa** *s. kans.* viljelysmaaksi tehtävä tai tehtävissä oleva, so. viljelyskelpoinen maa. | Korvessa - - oli mainiota t:ta ALKIO. Etumies, Taatila, ei ollut vielä palannut t:lta risunpoltosta SILL. **-magneetti** *s.* keinotekoinen magneetti. **-maisema** *s.*)(luonnonmaisema. **-marmori** *s.* vrt. tekokivi. **-massa** *s. tekn.* tekoaineesta valmistettu puristus- tai valumassa, joka voi olla joko puhdasta tekoainetta tai eri teko- ja täyteaineiden seos. **-menetelmä** *s.* valmistusmenetelmä. **-mie|s** *s.* tekijä, valmistaja, suorittaja; *metsät.* puiden kaato- yms. työn tekevä metsämies (vars. ajomiehen vastakohtana). | Tietä rakennettaessa käytettiin paikkakuntalaisia t:hinä. Työtoverit huomaavat helposti, onko joku taitava ammatissaan vai huono t. — Puutavaran ajoja t:het. — *Erik.* arvostavasti: hyvä tekijä, (taitava) ammattimies, tekijämies, mestari alallaan. | Aloittelijain tekeleet jäävät kauaksi jälkeen t:sten tuotteista. Jaakolla oli t:hen silmää ja kierre tuli tasainen, kaunis ja kaikkialta yhtä leveä S.VUOLIJOKI. **-muo|to** *s. maant.* ihmisten tai eläinten toimesta syntynyt maiseman muoto. | Rakennukset ym. t:dot. **-nahka** *s.* nahkajätteiden palasia tai nahkajauhetta sideaineen ja us. lisäksi täyteaineiden kanssa yhteen puristamalla tai muulla tavoin, täysin keinotekoisestikin valmistettu nahkamainen tuote; vrt. nahkapahvi, pegamoidi. **-nauru** *s.* teennäinen nauru. | Väkinäinen ja käheä t.

teko|nen[63] *dem.s.* **1. a.** us. *mon.* (vähäisehkö) sopimaton teko, rikkomus, tihutyö, kolttonen, tepponen, pilla. | Voi sinua, minkä t:sen teit! Nytpä hän vasta t:set teki! Joutua tilille t:sestaan, t:sistaan. Tunnustaa t:sensa. T:siaan pakoileva pojanviikari. Oli muka muudan korkea-arvoinen herra siellä tehnyt t:sensa kotiopettajattarelle - -, ja lapsi oli tuotu melkein syntymäsijoiltaan Henterin torppaan SEPPÄNEN. Jo teki tuli t:set, / valkea vahingot laati! KAL. **b.** *harv.* yl. (vähäisehkö) teko. | Kun Suomi lyhensi sotavelkaansa, niin siitä t:sesta Amerikan lehdistö nosti Suomen rehellisyyden maineen taivasten tasalle. **c.** *harv.* tekemisen konkr. tuloksesta. | - - Henteri huomasi t:sen [= ulostekasan] keskellä pihaa ja kirosi SEPPÄNEN. **2.** *kans.* tekeminen. | Sitä t:staan [= nousemista ja laskeutumista] teki kymmeniä kertoja MERIL.

teko|nenä *s.* vrt. tekoparta. **-niitty** *s.*)(luonnonniitty. **-nopeu|s** *s.* Kuormien t:teen vaikuttavat tekijät. **-näköpiiri** *s.* = tekohorisontti. **-ohje** *s.* Mukana t:et. **-paik|ka** *s.* Kuljettaa tarveaineet t:alle. Rikoksen, sopimuksen t. **-palkka** *s.* jnk valmistamisesta maksettu palkka, tekiäinen, tekiäiset; vrt. työpalkka. | Puvun t. Paperipuiden teko- ja ajopalkka. **-parta** *s.* naamioitaessa tm. liimaamalla tai muuten leukaan kiinnitetty keinotekoinen parta, irto-, valeparta. **-peli** *s. ark.* teeskentely, hämäys, bluffi. | Rouvan pyörtyminen oli vain t:ä. **-perho** *s.* Harreja ongittaessa käytetty ruskeahöyheninen t. **-perusteinen** *a. lak.* T. oikeustoimi 'oikeustoimi, jonka pätevöityminen edellyttää reaalitekoa ja johon ei siis riitä pelkkä tahtojen yhtyminen eikä määrämuodon noudattaminenkaan'; *syn.* reaalioikeustoimi. **-pyh|ä** *a.* -ästi *adv.* -yys *omin.* ulkokultainen. **1.** tekohurskas, -jumalinen. | T. henkilö. T:ät tavat. Gregorius VII nimitti itseään t:ästi "Jumalan palvelijain palvelijaksi". Farisealainen t:yys. — *S:sesti.* Vain t:ät kerskaavat pelastuksestaan. **2.** laajemmin: viattomaksi, kunnolliseksi, siveäksi tms. tekeytyvä, vilpillinen, teeskentelevä. | T. silmänpalvelija. Puolueen t:ät ohjelmafraasit. T. ilme. T. moraali. **-päivä** *s.* Sopimukseen on merkittävä t. **-raaja** *s.* vrt. tekojäsen. **-raamattu** *s.* Apostolien teoista toisinaan käytetty nimitys. **-rin|ta** *s.*, tav. *mon.* Vaahtokumiset t:nat. **-ripset** *s. mon.* keinotekoiset silmäripset.

-ruumi|s *s.* Eläimiä täytettäessä käytetään nyljettyä ruhoa mallina t:in valmistuksessa. **-ruusu** *s.* vrt. tekokukka. **-sade** *s.* ilmassa leijuvista alijäähtyneistä vesipisaroista ja vesihöyrystä eri menetelmin aikaansaatu sade. **-saira|s** *a.* -us *omin.* sairaaksi tekeytynyt. | Ei hän ole todella kipeä, t. vain.
tekosilkki *s.* luonnonsilkkiä jäljittelevä, selluloosasta tai sen johdannaisista jatkuvina säikeinä kemiallista tietä valmistettu tekokuitu; siitä valmistetut tuotteet; *syn.* säteri, selluloosasilkki. **-kangas** *s.* **-kuitu** *s.* **-lanka** *s.* **-|nen** *ain.a.* T:set sukat, alusvaatteet. **-selluloosa** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuote** *s.* **-valmiste** *s.*
teko|silmä *s.* menetetyn silmän tilalle tyhjään silmäkuoppaan sijoitettu lasinen tai muovinen vastike, joka muodoltaan ja väriltään vastaa toista, jäljellä olevaa silmää, silmäproteesi. **-sive|ä** *a.* -ästi *adv.* -ys *omin.* vrt. tekohurskas, -jumalinen. **-suoli** *s.* makkaroiden valmistuksessa käytetty keinotekoinen suoli. **-sydän** *s. lääk.* kirurgisissa toimenpiteissä, vars. sydän- ja keuhkoleikkauksissa sydämen toimintaa korvaamaan käytetty laite. **-synti** *s. usk.* perisynnin ilmeneminen pahoina ajatuksina, puheina ja töinä. **-syy** *s.* keksitty, teennäinen syy, veruke. | Keksiä t. Tehdä jtak jnk t:n varjolla. Läpinäkyvä t. Jäi pois koulusta t:nä sairaus. Käyttää kiireitä t:nä voidakseen salata haluttomuutensa lähteä. Karttoi tapaamista milloin milläkin t:llä. **-taidolli|nen** *a.* -sesti *adv.* tekotaitoa koskeva, teknillinen. | T:sta kypsyyttä osoittava sävellys. **-taito** *s.* valmistustaito, tekniikka (1). | Paperi on keksitty Kiinassa, ja sieltä sen t. on levinnyt länsimaihin. — Mainiota t:a osoittava sävellys, romaani. **-taitoi|nen** *a.* -suus *omin.* T. henkilö olisi saanut työn jo aikoja valmiiksi. **-taituruu|s** *s.* Ammatti, jossa vaaditaan luontaista kätevyyttä ja t:tta. **-ta|pa** *s.* valmistustapa, tekniikka (1). | Merimiessolmun oikea t. T:valtaan erikoinen esine. Itämaisen pitsin t. Kattamistapa, joka lähenee pärekaton t:paa. — "Seitsemän veljestä" on t:valtaan eepillis-draamallinen. [Näytelmän] taiteellisesti hallittu t. **-tavalli|nen** *a.* -sesti *adv.* tekotapaa koskeva, teknillinen. | Suorituksen ammatillinen, t. taitaminen. Runokokoelma, joka myös t:sesti [par. tekotavaltaan] on huomattava saavutus. **-tekniikka** *s.* Haapion t. on varsin erikoinen. **-tilaisuu|s** *s.* Testamentti laadittiin viipymättä, ja t:dessa oli läsnä todistajia. **-timantti** *s.* keinotekoinen timantti, timantin jäljitelmä, simili-, valetimantti. **-tukka** *s.* peruukki, irtotukka. **-tuote** *s.*)(luonnontuote. **-täky** *s. kal.* keinotekoinen täky. **-tärkeä** *a.* tärkeilevä, teennäisen tärkeä. | Nuori ylioppilas saapui t:nä asiaansa esittämään. **-untuv|a** *s.* T:ia valmistetaan tehdasmaisesti tavallisista höyhenistä, jotka ensin leikellään palasiksi koneessa ja sen jälkeen puhdistetaan ja lajitellaan. **-vaha** *s.* keinotekoinen vaha tai vahan korvike. **-valmiste** *s.* synteettinen valmiste. **-valo** *s.* keinotekoinen valo, keinovalo. **-vanhurskau|s** *s.* teeskennelty vanhurskaus, omavanhurskaus. | Paavo Ruotsalainen moitti t:tta ja teroitti jokapäiväisen parannuksen ja Jumalan armoon turvautumisen tärkeyttä. **-vika** *s.* jhk esineeseen tms. sitä tehtäessä tullut tai jäänyt vika, valmistusvika.
tekovilla *s.* **1.** = lumppu-, nypösvilla, šodi. **2.** = silla. **-|inen** *ain.a.* T. kangas. **-kangas** *s.* **-kuitu** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*
teko|voi *s.* = margariini. **-vuo|si** *s.* Kantele, johon tekijä on merkinnyt nimensä ja t:den. **-väline** *s.* jnk tekemisessä käytetty väline. **-väri** *s.*)(luonnonväri. **-yskä** *s.* teeskennelty yskä.
tekstaaja[10] *tek.* < tekstata.
tekstaamo[2] *s.* laitos, osasto tms., jossa suoritetaan (yksinomaan) tekstausta.
tekstail|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur.
teksta|ta[35] *v.* (selvyyttä, kauneutta tms. tavoitellen tav. huolellisesti) kirjoittaa käsin piirtämällä kukin kirjain erikseen paino- tai (tyylitellyn) kirjoituskirjaimen muotoon. | Kauniisti, erikoistyylisin kirjaimin t:ttu adressi. Kilpeen mustalla maalilla t:ttu nimi. Ilmoituksen t:aminen. Kirjojen kopioiminen tapahtui joko kirjoittamalla tai t:amalla. Kirjoittakaa nimenne selvästi, mieluimmin t:amalla.
tekstau|s[64] *teonn.* **1.** tekstaaminen. | Opetella t:sta. — Mainoskurssien oppiaineina ovat mm. piirustus ja t. **2.** tekstaamalla valmistettu teksti. | Hyvin sommiteltu adressi muodostaa t:ksineen ja koristekuvioineen taiteellisen kokonaisuuden. **3.** *yhd.* Kaavio-, käsivaraist.
tekstaus|harjoitus *s.* **-kaavio** *s.* **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* **-kynä** *s.* **-taide** *s.* **-taito** *s.* **-taitoinen** *a.* Piirustus- ja t. henkilö. **-tyyli** *s.* **-työ** *s.*
teksti[4] *s.* **I.** kirjoitetut tai painetut sanat (ja niihin liittyvät välimerkit, numerot yms.) jatkuvana, yhteen kuuluvana kokonaisuutena, kirjoitus. | Käsin kirjoitettu, painettu t. Muistolaatta, johon on hakattu nimi ja seuraava t.: - -. Seppelenauhaan tuleva t. Ilmoitus, jossa on vain muutama sana t:ä. Kuvan alla oleva selittävä t. Leimasimen t. Juliste, jossa on suomen- ja ruotsinkielinen t. rinnakkain. Sopimuksen täydellinen t. [= sanamuoto] saatetaan julkisuuteen huomenna. Elokuvan kopio, johon on liitetty suomenkielinen t. Liian pientä t:ä on työläs lukea. Helppoa vieraskielistä t:ä. Kielen kannalta huoliteltua t:ä. Lehti yrittää pääkirjoituksessaan syöttää lukijoilleen aivan asiatonta t:ä. Tekstejä saksan kielen opiskelijoita varten. Vanhojen t:en lukeminen saattaa tuottaa vaikeuksia. — *Erik.* **1. a.** kirjoituksesta erotukseksi siihen liittyvistä kuvista, taulukoista tms.; kirjoituksen, sanomalehden, kirjan tms. varsinaisesta sisällyksestä erotukseksi otsikoista, muistutuksista, selityksistä, ilmoituksista yms. | Teoksen t:ä valaisevat kuvat. Tittelilehden jälkeen alkaa kirjan varsinainen sisällys eli t. Kirjeen otsikko ja t. Sähkösanoman osoite ja t. T:n sivuun tehdyt reunahuomautukset. Kirjoittaja mainitsee asian sekä t:ssä että alaviitteessä. Ilmoitukset sijoitetaan lehteen joko t:n edelle, t:in tai t:n jälkeen. **b.** *yhd.* Ilmoitus-, kuva-, laki-, mainos-, murre-, runo-, sanomalehti-, sopimus-, vekselit.; alku-, käännös-, rinnakkaist.; antiikva-, fraktuura-, hieroglyfi-, nuolenpäät.; kirjoitus-, painot. **2.** laulettavaan melodiaan liittyvät sa-

nat, laulun, oopperan tms. sanat. | Laulaja, joka lausuu t:ä moitteettomasti. Oopperan, oratorion t. — *Harv.* elokuvan käsikirjoituksesta, vars. näyttelijöiden repliikeistä. | Elokuvien t:t ovat usein menestyskirjoista muokattuja. — *Yhd.* oopperat.; elokuvat. **3.** saarnan aiheena oleva raamatunkohta. | Päiväsaarnan t. Selittää päivän t:ä. Saarnan t:nä oli Vapahtajan vertaus kylväjästä. T:mme puhuu tänään Jobin koettelemuksista. — Vars. *leik.* keskustelun, puheen tms. aiheesta. | Puheenvuorojen käyttäjät eivät pysyneet t:ssä, vaan puhuivat asiaankuulumattomia. - - Taavetilla oli päivän t:nä uusi suoraan kaupunkiin suunnittelemansa maantie KARHUM. — *Yhd.* saarnat.; adventti-, epistola-, evankeliumi-, joulut. **II.** *kirj.* kirjakeaste, jonka keilinmitta on 20 typografista pistettä; sillä ladottu teksti.

teksti|aines *s.* Pikkulehti, jonka koko t. oli toimittajan kynän tuotetta. **-asu** *s.* T:ltaan huoliteltu kirja. **-esitys** *s.* Kuvateoksen alussa oleva suppea t.

tekstiili[5] *s.*, us. *mon.* kutoma- tai vaatetusalaan kuuluva tuote, kudonnainen, kutomatuote. | Museon kokoelmissa olevat kansanomaiset t:t. Kirkolliset t:t. Verhot, huonekalukankaat ym. sisustuksessa käytetyt t:t. Seinäryijyn tilalle voi asettaa jonkin kevyemmän t:n, esim. täkänän. — *Yhd.* huonekalu-, kirkko-, taidet. **-ala** *s.* T:lla toimiva henkilö. **--insinööri** *s.* **-jät|e** *s.* Lumput ym. t:teet. **-kasvi** *s.* kehruukasvi. **-keramiikka** *s. arkeol.* kivikaudelta peräisin olevista keramiikkatuotteista, joiden pintaan on jäänyt kangas- tai oikeammin nidontapainanteita. **-kone** *s.* Karstaus-, kampaus-, kutomaym. t:et. **-kuitu** *s.* kehruukuitu. **-liike** *s.* tekstiilialan liike(yritys). **-näyttely** *s.* **-raaka-aine** *s.* **-tai|de** *s.* Ryijyt, matot, verhot, pitsit ym. t:teen tuotteet. **-taiteilija** *s.* **-tavara** *s.*, tav. *mon.* **-tehdas** *s.* vrt. tekstiiliteollisuus. **-tekniikka** *s.* **-teknikko** *s.* **-teknillinen** *a.* **-teknologia** *s.* **-teollisuus** *s.* kutoma-, huopa- ja vaatetusteollisuus. **-tuotanto** *s.* **-tuote** *s.* **-|työ** *s.* T:töissä käytetty koristelu. **-työläinen** *s.* **-valmiste** *s.* **-villa** *s.* T. ja turkisvilla. **-värjäämö** *s.*

teksti|-ilmoitus *s.* **1.** vain tai enimmäkseen tekstiä sisältävä ilmoitus. **2.** sanomalehdessä tms. varsinaisen tekstin keskellä oleva ilmoitus. **-jakso** *s.* **-julkaisu** *s.* historiallisesti tai kielitieteellisesti arvokkaita tekstejä sisältävä julkaisu. | Kriitillinen t. Roomalaisia piirtokirjoituksia, lappalaisten tarinoita sisältävä t. Tarkiaisen ja Brummerin t. "Poimintoja vanhemmasta suomalaisesta kirjallisuudesta". **-kappale** *s.* Pitkiä t:ita ei olisi ladottava kokonaan kursiivilla. **-kartta** *s.* vrt. tekstikuva;)(liitekartta, karttaliite. **-katkelma** *s.* **-kirja** *s.* Kirjallisuuden opetuksessa kirjallisuudenhistorian ohella t:na käytetty valikoima. Karttajulkaisuun liittyvä erillinen t. — Kielilevyjen mukana seuraa kuvitettu t. sanastoineen. Oopperan partituuri ja t. Nuotti- ja t. Laulajan on lausuttava sanat niin selvästi, että ne voi ymmärtää ilman t:akin. **-kirjain** *s.* T:ten on oltava kaunismuotoisia ja helposti luettavia. **-kokoelma** *s.* Talmud on kahden juutalaisen t:n yhteisnimi. **-kriitikko** *s.* tekstikritiikkiä harrastava henkilö. **-kriitilli|nen** *a.* -sesti *adv.* T. tutkimus. Kreikankielisen Uuden testamentin t. laitos. **-kritiikki** *s.* filologian haara, jonka tarkoituksena on tutkia ja arvostella jtak (vanhaa) tekstiä ja sen mahdollisia toisintoja alkuperäisyyden, kielen, esitystavan ym. kannalta ja saattaa se mahdollisimman alkuperäiseen muotoonsa. **-kuva** *s.* kirjan tm. varsinaisilla tekstisivuilla oleva kuva;)(liitekuva, kuvaliite. | Kirja, jossa on 282 t:a sekä 10 värillistä liitekuvaa. **-ladelma** *s. kirj.* T. ja kuvalaatat. **-laitos** *s.* Kreikankielisen Uuden testamentin kriitillinen t.

tekstilli|nen[63] *poss.a.* T:siä ja tekstittömiä lasten maalauskirjoja. Joiunta ja t. laulu.

teksti|lähde *s.* (tekstikriitillisesti laaditun) kirjallisen teoksen tai laitoksen lähteinä käytetyistä teksteistä. | Hakaset merkitsevät Raamatussa, että niiden sisällä olevia jakeita tai jakeenosia ei ole vanhimmissa ja luotettavimmiksi tunnetuissa t:lähteissä. **-materiaali** *s.* Lehteen tuleva t. **-muo|to** *s.* **1.** Samarialaiset käyttävät Mooseksen kirjojen lakikääröä, joka on t:doltaan säilynyt juutalaisten tekstistä riippumattomana. **2.** Vihkonen, jossa on tilastotauluston ohella t:toon laadittu katsaus.

-tekstinen[63] *poss.a.* Lyhyt-, pitkät.

tekstin|katkelma *s.* Vanhimmat säilyneet georgiankieliset käsikirjoitukset ovat 800-luvulta, mutta aikaisemmiltakin ajoilta on olemassa t:-katkelmia. **-kohta** *s.* **-käsittely** *s. mus.* tapa, jolla sävelmä sovitetaan vastaamaan sävellettävän tekstin muotoa, sisällystä yms. **-lausunta** *s.* Laulaja, jolla on loistava ääni ja selvä t. **-osa** *s.* **-selitys** *s.*

teksti|näyte *s.* T:näytteitä vanhimmasta suomenkielisestä kirjallisuudesta. **-osa** *s.* Kirjan t. ja taulukot. **-osasto** *s.* Saksan kielen oppikirjan t. ja kieliopillinen osasto. Sanomalehden teksti- ja ilmoitusosasto. **-painos** *s.* Siionin virsien t. ja nuottipainos. **-palsta** *s.* **-puoli** *s.* Sanomalehden ilmoitus- ja t. **-rivi** *s.* **-sarake** *s.* Tilikirjan päiväys-, teksti- ja numerosarakkeet. **-sarja** *s.* **-siirto** *s.* = pelisiirto. **-sivu** *s.* Kirja, jossa on 510 kookasta t:a ja 10 liitetaulukkoa. **-taulukko** *s.* vrt. tekstikuva;)(liitetaulukko. **-toisinto** *s.*

tekstitön[57] *kar.a.* T. kuvakirja, sävelmä.

teksti|valikoima *s.* **-virhe** *s.* **-yhtey|s** *s.* T:destä voi päätellä, että asiakirja on kirjoitettu heti v:n 1809 jälkeen.

tekstuuri[6] *s.* pintarakenne; vrt. struktuuri. | Kiven leikkauspinnan t. Puun kuvioituma eli t.

tektiit|ti[6*] *s.* T:it 'eri osista maapalloa kvartääri- ja tertiäärikerroksista irtonaisina löydetyt silikaattilasikappaleet'.

tektoniik|ka[10*] *s.* **1.** rakennustaiteen ja taideteollisuusesineiden yksinkertaisten osien ja ainesten taiteellinen käsitteleminen ja sommittelu; sitä käsittelevä oppi. | Kreikkalaisen temppelityylin puhdas t. **2.** *geol. maant.* kallioperän muodot, kerrostumasuhteet ja liikunnot; niitä käsittelevä geologian haara, tektoninen geologia, geotekniikka. | Alue, jonka joet virtaavat t:an nuoruuden takia hyvin mutkitellen ja

ovat täynnä koskia. — T:an alaan kuuluva kysymys.

tektoni|nen[63] *a.* -sesti *adv.* tektoniikkaan kuuluva tai liittyvä, tektoniikan aiheuttama. **1.** vrt. tektoniikka 1. | Rakennuksen t. luonne. **2.** *geol. maant.* vrt. tektoniikka 2. | T:set ilmiöt 'kallioperän muotoon ja rakenteeseen muutoksia aiheuttavat ilmiöt, kuten poimuttuminen, siirrokset ja murtumat'. T. geologia 'tektoniikka'. T:set maanjäristykset. T:set järvet. T:sesti syntynyt allas.

tel|a[10] *s.* **1.** jnk alla poikittain varastoimis-, vieritys-, kuljetus- tm. alustana käytetty puun ranka tms., telapuu. | Kuoritut pylväät asetetaan t:oille kuivumaan. T:ojen varaan, päälle tehty halkopino. Tukkikasan t:at 'pohjalle ja eri kerrosten väliin pannut poikkipuut'. Vierittää tukit t:oja pitkin veteen. Vierrettäviä puita siirrellään [kaskettaessa] t:ojen päällä. Veneet vedettiin pyöriviä t:oja myöten kannasten poikki. — *Yhd.* poikkit. — Ed:een liittyvää laajentunutta ja erik.-käyttöä. **a.** (us. *mon.* ja ulkopaikallissijoissa) maissa olevan veneen tai isomman aluksen aluspuista tai tarkoitusta varten tehdystä, veneille us. pyörivällä rullalla varustetusta alustarakennelmasta. | Tukki veneen ta:ana. T:oillaan oleva vene. Työntää vene t:alta, t:oilta vesille. Vetää vene t:alle, t:oille. Nostaa alus talveksi t:oille. Toisen aluksen teko aloitettiin veistämöllä heti, kun toinen oli laskettu t:oiltaan. — *Yhd.* venet. **b.** joen, puron tms. yli vievä porraspuu; suolle tehty porras, kapula-, telasilta. | [Metsäpurojen] yli oli asetettu veistetyt t:at, kaksi vierekkäin KATAJA. **c.** *metsät.* telapuita käyttäen tehty tukkikasa. | Tukit vedetään lastauspaikalle suuriin t:oihin. — *Yhd.* tukkit. **d.** *tel|oilla(an), -oilta(an), -oille(en)* 'sijoillaan'. | Rattaat olivat vielä talvisilla t:oillaan 'talvikorjuussa'. Kalastajat saattoivat jättää liistekatiskansa veteen niille t:oilleen talvehtimaan. — *Kuv.* - - pelkää aivonsa vierivän pois oikeilta t:oiltansa KIVI. - - ja jälleen t:oillensa saattaa asiain entisen tilan KIVI. - - lopetti opintonsa ja asettui täysi-ikäisenä kansalaisena vakinaisille t:oille M.RAPOLA. — *Yhd.* kesä-, talvi-, yöt:oillaan. **2.** vars. *tekn.* pituusakselinsa ympäri pyörivä umpisylinteri, valssi, rulla, kela, tukki; vrt. rumpu. | Jyrän t. eli tukki. Vintturin t. Mankelin t:at. Kirjoituskoneen t. Painokoneen t. Valssattava kappale puristetaan kahden vastakkain pyörivän t:an väliin. Metallilevyjen venyttäminen t:oilla. — *Yhd.* hyppy-, kannatus-, kostutus-, kuivaus-, kyllästämis-, kääntö-, nosto-, paino-, siirto-, syöttö-, taittot.; kehilö-, köysi-, terä-, urat.; hyty-, vaha-, värit.; kumi-, puu-, rauta-, teräst.; käsit. **3.** *anat.* Olkaluun t. 'lieriömäinen yläosa'. Telaluun t.

tela|halkaisusaha *s. puut.* pystytelaisella syöttölaitteella varustettu kimpien valmistukseen ja sahatavaran halkaisuun käytetty pyörösaha. **-hermo** *s. anat.* eräs silmän ulkolihaksia hermottava aivohermo. **-hihna** *s.* **-hirssi** *s.* Setaria italica, vars. Aasian lämpimissä maissa viljelty viljalaji. **-hyty** *s. kirj.* painokoneen väritelojen valmistukseen käytetty hyty, valssimassa.

-telainen[63] *poss.a.* Kolmi-, nelit.; leveä-, lieriö-, poikkit.

telaketju *s.* raskaissa, us. maastossa kulkevissa moottoriajoneuvoissa tms. käytetty pyörien ympäri kulkeva päätön nivelketju. | T:illa kulkeva traktori, kaivinkone, panssarivaunu, rynnäkkötykki. **-alusta** *s.* T:lla liikkuva raskas tykki. **-lavet|ti** *s.* T:ille asennettu mörssäri. **-panssarivaunu** *s.* **-traktori** *s.* **-vaunu** *s.*

telak|ka[15*] *s.* paikka tai tehdas, jossa rakennetaan, varustetaan tai korjataan laivoja, laivanveistämö, "varvi"; vrt. tokka. | Uiva t. Ottaa laiva t:kaan, t:alle. Laiva seisoo t:alla. T:alta laskeminen. T:an portti, alusta. — *Yhd.* allas-, kuiva-, sulkut.; uivat.; korjaus-, nosto-, vetot.; laiva-, venet.

telakka|-allas *s.* **-kelkka** *s.* aluksia telakkaan tai talviteloille vedettäessä käytetty joko rullilla tai pyörillä varustettu tai laahausalusta. **-laite** *s.* **-maksu** *s.* telakan käytöstä suoritettava maksu. **-työntekijä** *s.* telakalla työskentelevä työläinen.

telakoi|da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* panna (alus) telakkaan tarkastusta, korjausta, maalausta tms. varten.

telakoimis|aika *s.* **-kustannukset** *s. mon.* **-paikka** *s.*

tela|kone *s.; syn.* valssikone, telasto. **-kuivuri** *s.* **-kumi** *s.* **-lava** *s.* tietä suolle tehtäessä pitkittäisten aluspuiden varaan poikittaisista puista rakennettu lava, joka peitetään maalla; vrt. telasilta. **-luu** *s. anat.* ylin nilkkaluu, jonka yläosa niveltyy säären luihin.

telama[13] *s. metsät.* = lanssi.

telamainen[63] *kalt.a.*

tela|miina *s. sot.* panssarivaunun telaketjun särkemiseen tarkoitettu miina. **-mylly** *s.* valssimylly. **-pari** *s.* **-puristi|n** *s.* T:milla kuivattu hiokelevy. **-puserrin** *s.* **-puu** *s.* tela (1); *metsät.* tukkikasan pohjalla ja eri kerrosten välissä käytetty poikkipuu. **-pyörä** *s. tekn.* Yksinkertaisimmassa muodossaan t. on sylinteri, johon on samankeskisesti kiinnitetty pyörä. **-pölkky** *s.* telana käytetty pölkky. **-pöytä** *s. tekn.* vrt. rullapöytä. **-rata** *s. tekn.* vrt. rullarata. **-ratas** *s. tekn.* koje, jossa samaan akseliin on kiinnitetty kaksi eri suurta pyörää, joista suurempaan vaikuttaa voima ja pienempään kuorma. **-silta** *s.* kapulasilta; vrt. telalava.

telasto[2] *koll.s.* telat; tela-, valssikone.

telasyöttöinen *a.* T. kehyssaha.

tela|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** koota tukkeja tm. puutavaraa säännöllisiin kasoihin, joissa käytetään alus- ja poikkipuita. | Uittoväylän varteen t:tut tukit. **2.** *tekn.* valssata.

tela|tie *s.* pehmeälle maalle, esim. suolle, poikittain asetetuista puista rakennettu tie; vrt. pitkospuut. **-traktori** *s.* telaketjutraktori.

telauspaikka *s.* Tukkien, puutavaran t.

telavaunu *s.* telaa sivusuuntaan kuljettava kirjoituskoneen osa.

tele- kreikkalaisperäisten yhd:ojen alkuosana: kauko-.

tele|foneerata[35] *v. vanh.* telefonoida. **-foni**[4] *s.,*

vars. *vanh.* puhelin. **-fonia**[15] *s.* puheen ja musiikin välitys radiolla tai puhelimella; vrt. telegrafia. | Langallinen, langaton t. **-fonografi** *s.* laite, joka puhelimeen kytkettynä tallentaa puhutun äänilevyyn, magnetoituvaan lankaan tai nauhaan tms., telegrafoni. **-fonoida**[18] *v.*, vars. *vanh.* soittaa puhelimella. **-foto**[1] *s.* sähköteitse välitetty kuva. **-fotografia** *s.* kaukovalokuvaus.

telega[15] *s.* avoimet, istuimettomat nelipyöräiset (hevosvetoiset) rattaat.

tele|gonia[15] *s.* vars. kotieläinten jalostuksessa esiintynyt käsitys, jonka mukaan jnk koiraan aikaisempi hedelmöitys saattaisi vaikuttaa naaraseläimen myöhäisempiin, jnk toisen koiraan hedelmöityksestä syntyneisiin jälkeläisiin. **-grafeerata**[35] *v. vanh.* telegrafoida. **-grafi**[1] *s.* (sähkö)-lennätin. **-grafia**[15] *s.* sähkötysmerkkien välitys, sähkötys, lennätys; vrt. telefonia. — *Yhd.* fotot. **-grafisti**[6] *s. vanh.* sähköttäjä. **-grafoida**[18] *s.* sähköttää (1), lennättää. **-grafoni**[6] *s.* telefonografi. **-grammi**[1] *s.* sähkösanoma, sähke.

teleks[7] *s.* kaukokirjoitin. **-liittymä** *s.* **-tilaaja** *s.* **-yhteys** *s.*

telemarkki[4*] *s. urh.* hiihtourheilussa: vars. mäenlaskijain suosima ohjauskäännös, jossa eteen työnnetty ulkosuksi sisäsyrjälleen kallistettuna suorittaa kääntämisen takimmaisen suksen seuratessa haara-askelen verran perässä.

tele|metri[1] *s.* etäisyysmittari. **-objektiivi** *s.* kaukoobjektiivi.

teleologia[15] *s. fil.* katsantotapa, jonka mukaan maailman rakenne ja järjestys tähtäävät joihinkin tarkoitusperiin, tarkoitusperäisyysoppi.

teleologi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* teleologian mukainen, siihen perustuva, tarkoitusperää tavoitteleva. | T. katsantokanta, maailmankatsomus, luonnonselitys, siveysoppi. T. Jumalan olemassaolon todistus. T:sesti rakennettu maailma.

teleosaurus[64] *s.* jurakaudella eläneitä krokotiilieläimiä.

tele|paattinen[63] *a.* telepatian aiheuttama tai luonteinen. | T:paattiset kyvyt. **-patia**[15] *s.* sielunsisältöjen (ajatusten, tunteiden) siirtyminen toisen sielullisen olennon tajunnasta suoraan toisen tajuntaan ilman aistien välitystä, sielullinen kaukovaikutus, kaukotaju, ajatuksensiirto.

teleskooppi[4*] *s.* kaukoputki. **--iskunvaimennin** *s. tekn.* (neste)iskunvaimennin, jonka kuorena olevat sylinterit iskun vaikutuksesta painuvat kaukoputken tavoin sisäkkäin. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* T:sesti koottava valokuvausjalusta. **-|nen**[63] *a.* **1.** *täht.* paljaalle silmälle näkymätön, vain teleskoopilla näkyvä. | T. pyrstötähti. **2.** -sesti *adv.* teleskooppimaisesti kokoon menevä. | T. putkivapa. **-putki** *s. tekn.* kaukoputken tavoin sisäkkäin menevistä osista muodostuva putki. **-silmä** *s.* (eräiden eläinten) silmistä, joissa pituusakseli on leveyttä suurempi ja jotka ovat lähellä toisiaan ja yhdensuuntaisina tehden siten binokulaarisen näkemisen ja siis tarkan välimatkan, liikuntojen yms. arvioimisen mahdolliseksi. **-syöttö** *s. tekn.* Porakone, jossa on t.

tele|tekniikka *s.* sähkömenetelmää käyttävä viestitekniikka. **-termometri** *s.* kaukolämpömittari.

teleuto|itiö, -spori *s.* talvi-itiö.

televisio[3] *s.* (*lyh.* TV, tv) näköradio. **1.** liikkuvien kuvien tai kohtausten siirto erikoiskaapelin tai radion välityksellä vastaanottimen kuvapinnassa nähtäväksi, kaukonäkeminen, -näkö. | T:n nopea kehitys. **2.** ed. kohdassa mainittujen lähetysten (ja niihin kuuluvan äänen) lähettämiseen ja vastaanottamiseen käytetyistä laitteista tai menetelmistä. **a.** televisioasema, -lähetin; laajemmin: television asemaverkko, televisioyhtymä; televisiolähetys, -ohjelma. | Yleisradion, teekkarien t. Tallinnan t:n ohjelman näkyvyys. — Amerikan, Englannin t. — Esiintyä [= suorittaa ohjelmaa] t:ssa. Katsella t:ta. — T. elokuvien kilpailijana. — *Yhd.* mainos-, yleist. **b.** televisiovastaanotin. | Ostaa kotiinsa t. Istua t:n ääressä. **3.** *yhd.* Värit.

televisio- vrt. radio-. **-antenni** *s.* **-asema** *s.* **-esiintyjä** *s.* **-esitys** *s.*

televisioi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* lähettää television välityksellä. | Presidentin puheen, oopperaesityksen t:nti.

televisio|insinööri *s.* **-kamera** *s.* **-koje, -kone** *s.* **-kuva** *s.* **-lupa** *s.* vrt. radiolupa. **-lähetin** *s.* **-lähetys** *s.* **--ohjelma** *s.* **-putki** *s.* televisiovastaanottimen putki, jonka vastaanottimen etuseinässä olevaan kuvapintaan televisiokuva muodostuu nähtäväksi. **-selostaja** *s.* **-studio** *s.* **-tekniikka** *s.* **-toiminta** *s.* **-tähti** *s.* suosittu televisioesiintyjä; vrt. elokuvatähti. **-vastaanotin** *s.* **-yhtiö** *s.* **-yhtymä** *s.*

telferrata *s. tekn.* tavaroiden kuljetukseen käytetty riippurata.

tel|i[1] *s.* **1.** *tekn.* nopeasti pyörivä akseli, jonka vapaaseen päähän teränkiinnike sovitetaan. | Sorvikone, jossa on liikkuva t. Jyrsinkoneen t:it. — *Yhd.* jyrsin-, porat. **2.** rautatie-, raitiovaunun, veturin tms. runkoa kannattava, siihen pystytapilla niveltyvästi yhdistetty alusvaunu, joka helpottaa liikettä käänteissä, boggi, trukki. **3.** jäälautta, harvemmin jk muu levy, laatta. | Jäät ajelehtivat tulvaveden mukana suurina t:einä. Virran yli mentiin rannasta sahatulla t:illä. — Taimia otetaan lavasta useita yhtenä t:inä, joka lohkeilee juurien mukaisesti. Rappaus lohkeili suurina t:einä. — *Yhd.* jäät.

telikko[2*] *koll.s.* < ed. **3.** | Oli kevät, ja meren jäät olivat jo t:na.

telikkä[15*] *s. kansat.* eräänlainen jalas, jolla esim. vesisaavia talvisaikaan kuljetetaan tav. korvista työntäen, kola.

teline[78] *s.* (vars. jllak alustalla seisova) (pysty)-rakennelma, laite, jalusta, jonka varaan jtak voidaan asettaa koholle, näkyviin, säilöön, kuivumaan tms. | Haasia on heinien, turpeiden tms. kuivatukseen käytetty t. Päällysvaatteita varten nurkassa oleva t. Mausteastioita varten pöydässä pidettävä siro t. Seinään astioita varten kiinnitetty t. Polkupyörälle pihaan pystytetty t. Tahkon t. Taidemaalarin, kuvanveistäjän, savenvalajan t. Ripustaa kartta t:eseen. Asettaa sateenvarjo t:eseen kuivumaan. T:eseen liikkuvasti kiinnitetty kaukoputki. — *Erik.* **a.** *rak.*, tav. *mon.* rakennuksia rakennettaessa, korjattaessa, maalattaessa tms. pystytukien, pukkien, köysien tms. varaan lankuista, laudoista, teräsputkista tms. tehty rakennelma, jonka va-

rassa työntekijät korkealla ollessaan työskentelevät. | Rakennuksen ympäriltä puretaan t:itä. Maalarin t. eli kelkka. Rappaaja pudonnut t:iltä. **b.** *voim.* laite, jonka varassa suoritetaan riipunta-, noja- ja hyppyliikkeitä, voimisteluteline. | Rekki, nojapuut, puolapuut, hyppyarkku ym. t:et. T:illä suoritettavat voimisteluliikkeet. **c.** *urh.* lähtötelineistä. | 100 metrin juoksun lähtö tapahtuu t:istä. **d.** *yhd.* Astia-, kartta-, kenkä-, kirja-, kivääri-, koeputki-, kukka-, kuva-, kynä-, lautasliina-, nuotti-, paketti-, polkupyörä-, postikortti-, puku-, pyörä-, saapas-, sateenvarjo-, suksi-, tavarat.; hyppy-, höyläys-, kannatus-, keitto-, kiinnitys-, kirjoitus-, kuivaus-, lasku-, lataus-, luku-, lähtö-, maalaus-, pesu-, piirustus-, ponnahdus-, rakennus-, riipunta-, sitoma-, valokuvaus-, valu-, voimistelut.; irto-, kiinto-, riippu-, ulkot.; hirsi-, lauta-, putki-, puu-, rima-, riuku-, teräst.; kehys-, pukkit.; noja-, tukit.

teline|harjoitus *s. voim.*, tav. *mon.* **-huone** *s.* Voimistelusalin vieressä oleva t. **-hyppy** *s. voim.* Telineliikkeet jaetaan varsinaisiin telineliikkeisiin ja t:ihin.

telineistö[1] *koll.s.* Voimistelusalin t. — *Yhd.* voimistelut.

teline|kilpailu *s. voim.* **-lankku** *s.* **-lauta** *s.* **-liike** *s. voim.* telineillä suoritettu liike;)(permantoliike. **-piiru** *s.* **-pukki** *s.* **-puu** *s.* **-pylväs** *s.* **-pöytä** *s.* **-raken|ne** *s.* Kiinteät t:teet. **-silta** *s.* väliaikainen, rakennustelineiden tapaan tav. puusta tehty silta; *rak.* rakennustelineissä kuormaa kannattava lava. **-tavar|a** *s.* Ostetaan käytettyjä t:oita kuten piiruja, telinelankkuja, jokkia [ilm.]. **-voimistelija** *s.* **-voimistelu** *s. voim.*)(permantovoimistelu.

telinpylkkä *s. tekn.* Sorvin t.

telivaunu *s.*, vars. *raut.* boggivaunu.

tel|je[78*] *s.* telki. | Oven t:keenä oleva rautakanki. [Oven] takana oli t., vankka kuin kallio LINN. Häkit äkisti aukee, / pois t:keet laukee, / pedot kentälle syöksyvät valtoinaan HAAHTI. — *Kuv.* este. | Raivata, murtaa kaikki t:keet tieltään. Panna luja t. jnk aatteen leviämiselle.

tel|jetä[36*] *v.* **1.** sulkea tai kiinnittää ovi, luukku tms. teljellä, salvata. | T. ovi. Ovi oli t:jetty ulkoapäin. Rautakanki t:kesi oven. — *Kuv.* -- ken t:kee edestänsä taivaan oven, koska se kerran hänelle avattiin KIVI. -- mutta huomasivat pian kauhistuen tiensä t:jetyksi kaikkialta KIVI. Enempää ei hän saanut sanotuksi, sillä kauhu t:kesi hänen suunsa J.FINNE. **2.** telkien taakse panemisesta; vrt. sulkea II.1. | T. jku oven, lukkojen taakse. T. vankilaan, kamariin, sisään. N. t:jettiin elinkautiseen vankeuteen. Tyttö t:jettiin luostariin.

tel|jin[56*] *väl.* telki. | Portin t. Oven t:kimet. Lukon t. eli kieli. Porakoneen t:kimen tapit. — *Yhd.* haka-, kääntöt.

teljo[1] *s.* soutuveneen soutu- tai istuinpenkki, tuhto, piitta. | Kiinteä, siirreltävä t. — *Yhd.* etu-, keski-, keula-, perät.; soutut.; rullat. **-lauta** *s.* **-puu** *s.*

tel|keä[13*] *v. vanh.* teljetä. | Kadotuksen kurimus hänen nielee, ellen t:je hänen tietänsä KIVI. Mahtias ei t:je Mana MANN.

tel|ki[8*] *s.* oven tms. salpaamiseen käytetty pönkkä tai salpa, telje, teljin; vars. *tekn.* lukonkieli, -salpa, pidäte, säppi, pidätys-, vastehaka. | Navetan oven edessä oli rautakanki t:kenä. Aitan ovessa oli sisäpuolella vahva t. Kirkko suljettiin rautaisilla t:jillä. Hänen pistän tuonne vuoren komeroon ja kannan kasan kymmenleiviskäisiä kiviä t:jeksi luolan kitaan KIVI. Abloy-lukon t. Ankkurivintturin telan t. Heilurin t. Tykin lukon sulkimen t. Parioven toinen puoli voidaan salvata t:jillä kynnykseen ja yläkamanaan. — Olla t:kien takana 'suljettuna huoneeseen tms., jonka ovi on teljetty; pidätettynä, vankilassa'. Joutua, panna jku t:kien taakse. — *Kuv.* Asettaa t:kiä jkn tielle. Miehen teki mieli kertoa kaikki vaimollensa, mutta aina oli kuin t. suun edessä eikä hän saanutkaan sanotuksi mitään. Hän haudan t:jet musersi / ja tuonen portit kukisti / iloksi ihmiskunnan VK. — *Yhd.* puu-, teräst.

telki|haka *s.* T. estää hakapyörää pyörimästä takaisin. **-jousi** *s.* **-kanki** *s.* **-lait|e** *s.* Hammaspyörä, jonka napaan on kiinnitetty t. Loimitukin t. Niittokoneen hammasrattaiston t:teet. Hissien telki- eli tarrauslaitteet estävät koria putoamasta köyden katkettua. **-nasta** *s.* **-nuppi** *s.* Abloy-lukon t. **-pyörä** *s.* Loimitukin t. **-ratas** *s. tekn.* hakapyörä. **-rengas** *s.* **-ruuvi** *s.* Lukita t:lla. Harpin t. **-säppi** *s.*

telki|tä[31] *v. harv.* teljetä. | -- ajanut sudet lammaskarsinaan ja sinne t:nnyt katumusta tekemään AHO.

telk|iä[17*] *v. harv.* teljetä. | Tehtyänsä tämän, t:i hän tarkasti porstuvan tuimat ovet KIVI. Kalle t:ii isänsä saunaan TALVIO.

telk|kiä[17*] *v. harv.* hypellä yhdellä jalalla; astella. | -- t:i tietä, tuuma tiima! MANN.

telkkä[11*] *s.* Bucephala clangula, onttoihin puihin pesivä, kokosukeltajiin kuuluva sorsalintu.

telk|uta[39*] *v. kans.* vars. lapsista: hyppiä, teuhata. | Olkaapas siinä t:kuamatta! -- oriille, joka hyppii ja t:kuaa niin kuin vietävä LEINO.

telkänpönttö *s.* telkälle munittamistarkoituksessa tehty pesimäpönttö, uuttu.

tellingit[6*] *s. mon. ark.* rakennustelineet.

tellit[4] *s. mon. kans.* kangaspuut.

telluk|ka[15*] *s.* **1.** *deskr.* lapsesta tai lyhytkasvuisesta aikuisesta. | Pojan, tytön t. Pieni miehen t. **2.** Sainpa [ryypätä], että olin aika t:assa [= humalassa] KIVI.

telluridimalmi *s.* T:t 'kullan, myös hopean, lyijyn ja kuparin telluuriyhdisteet'.

telluuri[6] *s.* rikin sukuinen verraten harvinainen alkuaine.

telluuri|nen[63] *a.* maapalloon, maahan kuuluva, siitä johtuva tai peräisin oleva, maa-. | T. rauta 'maapallossa syntynyt pelkkä rauta meteoriraudan vastakohtana'; *syn.* telluurirauta. Auringon spektrin ns. Fraunhoferin viivat, jotka johtuvat valon imeytymisestä maan ilmakehässä, ovat t:sia.

telluurio[3] *s.* koje, jolla havainnollistetaan maan (joskus myös kuun) liike auringon suhteen; vrt. planetaario.

telluuriyhdiste *s.*

tellä|tä[35] *v. kans.; rinn.* tällätä. **1.** asettaa, sijoit-

taa, panna. | T. lautanen pöydälle. Puistelkaa akat postelista [= patjasta] vanhat pehkut lehmien alle ja t:tkää uutta olkea sisään mikä suusta mahtuu LASSILA. **2.** asetella, sovitella, järjestellä; laittaa, somistaa. | T. peilin edessä tukkaansa, hattua päähänsä. — Koreaksi t:tty pöytä. [Oli kotiapulaisena] kolme vuotta kaupungissa ja tuli sieltä niin t:ttynä [= laitettuna, pyntättynä] kuin mikäkin pappilan ryökynä E.ELENIUS. **3.** antaa, "pistää". | T. jklle, jkn kouraan rahaa. **4.** iskeä, paiskata. | T. jkta nyrkillä vasten naamaa. **5.** *deskr.* Syödä t. [runsaasta syömisestä]. — Kävelemisestä: patikoida, tallata. | Pitkä matka jalkapatikassa t. Sitten me lähdettiin yötä myöten yhdessä astua t:ämään KAUPPISH.

telläyty|ä[44] *refl.v. kans.* (< ed.) pakkautua, tuppautua. | Älkää t:kö, kun täällä on jo muutenkin ahdasta! Mies t:i kutsumattomana mukaan.

telmaatti|nen[63] *a. geol.* maakerrostumista: ajoittain tulvan alle joutuvalle paikalle kerrostunut. | T. turve. T:set muodostumat.

telme[78] *s.* melske, temmellys, telminä, telmintä; vrt. telmiä. | Taistelun, sodan t. Syöksyä suin päin taistelun t:eseen. Tanssin t. ja naurun remakka. — Mutta äkkiinpä nyt lakkasi [kannon kimpussa reuhtovan haavoittuneen karhun] t., ja kaikki oli hiljaa KIVI. Kari kertoi jo kauan tienneensä suuren metson näillä paikoin t:ttään pitävän AHO.

telm|iä[17] *v.* -intä[15*], -inä[14] *teonn.* äänekkäästi hälisten, raisusti kisailla, pelmuta, peuhata, teuhata, telmätä, telmää, temmeltää, teutaroida; reuhtoa, mellastaa. | Lapset t:ivät ja mekastavat iloisina. T:iessään pojat ovat panneet huoneensa aivan sekaisin. Koira hyppii ja t:ii iloissaan isäntänsä ympärillä. T:ii ja ryskää suutuksissaan. - - sai haaviinsa suuren lohen, joka potki ja t:i niin, että haavi repesi AHO. Ulkona pauhasi myrsky, t:i ja ryski PAKK. Hält' ammoin miekka herposi, / hän kaatui taiston t:inään *MANN.

telmätä[35] *v.* = ed. | Suuressa pirtissä oli tilaa lasten t. Vaan kun oli muka se toimi [= navetan siivoaminen] hänestä halpa, niin alkoi äkeissänsä t., ryskiä läävässä, löi hangolla, rönkytteli lehmiä päähän KS.

telmä|ä[2] *v.* = telmiä. | Lapset huutavat ja t:vät. Hetken t:ä se [aaltonen], sitte viihtyy / luona rannikon rauhaisan HAAHTI. Hukka parka huutaa, elämöipi ja t:ä hädässä ja tuskassa siinä [vivussa] KS. — Kuin myrskyn ja ukkosen pauhu, / niin temmeltää, t:ä ja ryskää / tää kuolon ja kunnian pelto KIVI.

telo|a[1] *v. kans. ark.* satuttaa, loukata. | T:i kätensä vuoleskellessaan puukolla.

1. **teloit|taa**[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** panna kuolemantuomio täytäntöön; vrt. mestata, teilata, arkebusoida. | T. hirttämällä, ampumalla, mestaamalla. Amerikassa rikolliset t:etaan sähkötuolissa. — Mutta suuren määrän vangeista t:ti myös tuoni, he kuolivat ruoan, vieläpä juomankin puutteeseen SILL. **2.** *harv.* hävittää, hukata. | Katso, poika, ettet t:tanut kiekkoani visaista ja vahvaa KIVI.

2. **teloit|taa**[2*] *v. harv.* -us[64] *teonn.* panna jhk tela tai telat. | T. tie suon yli.

teloittaja[16] *tek.* kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanija, pyöveli.

teloitus|komennuskunta *s.* **-kone** *s.* Giljotiini, suuren vallankumouksen ajan t. **-käsky** *s.* **-lava** *s.* vrt. mestauslava. **-paikka** *s.* Julkinen t.

teloitutt|aa[2*] *fakt.v.* < 1. teloittaa. | Klaus Fleming t:i kapinalliset talonpojat.

telon[7] *s.* eräs tekonahkalaji.

telso[1] *s.* = talso.

telso|ta[38] *v.* -us[64] *teonn.* kovertaa telsolla.

telta[10*] *s. kansat.* vihittävien yläpuolella pidettävä kankainen kunniakatos, teltta; vrt. himmeli 4. | He lankesivat polvilleen, t. levitettiin heidän päällensä ja pappi siunasi heidät TALVIO.

teltantekijä *s.* Paavali oli ammatiltaan t.

telt|ta[10*] *s.* tav. puu- tai metallirungolle pingotettu, vedenpitävästä kankaasta (joskus myös vuodista, huovasta, pahvista tms.) tehty kevyt maja, joka us. tuetaan maahan lyötyihin tappeihin kiinnitetyillä nuorilla. | T:toja ovat ammoisista ajoista käyttäneet paimentolais- ja metsästäjäkansat. Erillisistä kappaleista koottava, yhtenäisestä kankaasta tehty t. T:an keskisalko, ovi, kamiina. Beduiinien t:at. Pystyttää, purkaa t. Asua t:assa. Majoittaa sotaväkeä t:toihin. Miehistön, upseerien t:at. Komentajan t. — Erik. *kansat.* = telta. — *Kuv.* Taivaan t. 'taivaankansi'. On taivaan t. sininen, se hohtaa lailla sametin AK. — *Yhd.* huopa-, kangas-, nahka-, pahvit.; leiri-, markkina-, sirkus-, sotilast.; miehistö-, radio-, ryhmä-, varastot.; höyryt.; makuu-, retkeily-, vihkit.; morsiust.; komentot.

teltta-ajoneuvo *s. sot.*

telttail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* retkeillä teltta majoitusvälineenä. | T:ua tunturin rinteillä.

teltta|kangas *s.* **-katos** *s.* telttamainen katos, esim. aurinkokatos. | Huvimajan t. Pilaantuvien tavaroiden suojaksi tehty t. **-katto** *s.* **1.** = ed. | Siitä kujasta astuu sisään papisto pyhiä kaluja kantaen. Heidän päällään kantavat kuoripojat t:a AHO. **2.** *rak.* yhteen pisteeseen huipentuva neli- tai useampilappeinen katto. **-kaupunki** *s.* suuri ja säännöllinen telttaleiri. **-ko|ta** *s.* Tunturilappalaisten helposti siirreltävät t:dat. **-kunta** *s.* saman teltan asukkaat, telttue. **-kylä** *s.* vrt. telttakaupunki. **-köysi** *s.* Sateen sattuessa on t:ä höllennettävä. **-leiri** *s.* Retkikunnan, sotajoukon t.

telttamainen[63] *kalt.a.* T. maja, katos. T. katto.

teltta|maja *s.* **-majoitus** *s.* Kurssilaisille järjestetään t. **-nuora** *s.* **-paalu** *s.* pieni maahan lyötävä paalu, jollaisiin telttaköydet tai -nuorat sidotaan teltan kiristämiseksi, telttavaarna. **-pussi** *s.* kankainen tms. teltan kuljetus- ja säilytyspussi. **-rivi** *s.* **-sauna** *s.* Partioleirin t. **-sänky** *s.* **1.** kevytrakenteinen kokoon pantava sänky. **2.** sänky, jonka päällä on korukatos 1. himmeli. **-tuoli** *s.* kokoon pantava tuoli, jonka istuin on kangasta. **-vaarna** *s.* = telttapaalu. **-vaate** *s.* **-vaunu** *s.* vaunu, jossa on telttamainen katos.

teltti[10] *s. kans.* teltta.

telttue[78] *s.* = telttakunta.
telturi[5] *s. kansat.* kunniakatoksen, tellan, pitelijä vihittäessä.
telus[64] *s. rak.* holvikaaren mukainen teline, joka holvia muurattaessa kannattaa sitä työn ja kuivattamisen aikana. **-kaari** *s. rak.* telus.
temaatti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kehittelevä. | T. puhe, ajatus-, saarnatapa. T. siirto (šakkipelissä). — *Mus.* T. työ 'teemasta johtuvien vapaampien aihemuodostusten kehittely'.
tematiikka[10*] *s. mus.* teemat, teema-aines; teemojen kehittely, käsittely(tapa).
temmaista[24*] *v.* = tempaista.
tem|mata[35*] *v.* **1.** voimakkaasti, äkkinykäyksellä vetäistä, tempaista, kiskaista, riuhtaista, repäistä. | T. ovi auki, kiinni. T. kanto juurineen maasta. T. kuohuva kattila tulelta. T. hattu päästään. T. vaatteet yltään. Tulvavesi t:pasi koko rantaäyrään mukaansa. Tuulispää t:pasi ladosta katon. T. jku, jk syliinsä, mukaansa. T. jk kumoon, irti, alas. T. [hevosta] ohjaksista, suitsista. T. jkta kauluksesta, käsipuolesta. Junnu on t:mannut sylensä täyteisen kiven maasta AHO. Hän t:pasi ruunan [ohjaksista kiskaisemalla] juoksuun JÄRVENT. — *Abstr.* ja *kuv.* T. aloite, johto, valta käsiinsä. T. jk valtaansa. Kokonaan tuulesta t:mattu [= aivan perätön] juttu, väite, huhu, syytös. Mikä sen lienee muistista t:mannut. Alkuperäisestä yhteydestään t:mattu irrallinen lause. Esimerkkinsä voimalla ryhmänjohtaja t:pasi kaikki miehensä rynnäkköön. Runotar t:paa nuorukaisen kokonaan valtoihinsa. Innostus, intohimo t:paa mukaansa. Vapausliikkeen mukaansa t:paamat nuoret. Mukaansa t:paava [myös ◡] esitys, puhe. Taas Auroora t:pasi jo uuden virren päästä, johon toisetkin tytöt yhtyivät NUOLIV. Ajan virta on väkevä ja tahtoo t. kaikki pyörteisiinsä HOLLO. Hyvä toivo t:pasi hänet lähtöön PAKK. - - hänet t:paa hurmio taivahainen LEINO. - - hänet oli t:mannut ajatus, että - - HEPOR. — Kuolemasta. | Tuoni, kuolema t:paa jkn. A. t:mattiin järkyttävällä tavalla ja ennenaikaisesti keskeltämme. **2.** *ark.* nopeasti ja voimakkaasti iskeä, sivaltaa. | - - t:pasit nyrkilläsi poskelle kunniallista miestä KIVI. - - ehti hän puukolla t. äskeistä miestä selkään, niin että takki halkesi helmaan asti KATAJA.
temmel|le[78*] *s. harv.* temmellys, telme. | Sai t:-teessä taistelun / jo voiton onnekkaan JYLHÄ.
temmellys|kenttä *s.* 30-vuotisen sodan aikana oli Saksa vieraiden sotajoukkojen t:kenttänä. Yhteiskunta on muuttunut puoluetaisteluiden t:-kentäksi. Avioliitto ei saa tulla lihan himojen vapaaksi t:kentäksi. **-paik|ka** *s.* Lasten leikki- ja t:at. **-tanner** *s.* Keskenään sotivien suurvaltojen t.
temmeltäjä[16] *tek.*
temmel|tää[5] *v.* -lys[64] *teonn.* telmiä, peuhata, teiskata, teuhata, teutaroida; reuhtoa, mellastaa, riehua. | Lapset peuhaavat ja t:tävät. Pojista on hauskaa t. heinäkasassa, lumessa. — Tappelijat ähelsivät ja t:sivät maassa nurin riskoin. Juopunut alkoi t. kuin peto. Puukkojunkkarit t:sivät puukot kourassa. Sodan verinen t:lys. Aavikolla t:si jäätävä viima. Myrskyn raivoisa t:lys. - - sydänala kovin pelosta t:si ja jalka ei ottanut totellaksensa AHO. Muutamat vahvimmat lehmät olivat riuhtoutuneet kytkyeistä irti ja t:sivät ympäri navettaa, puskien toisensa verille KALLAS. — Suuren kiven kimpussa t:lettiin [= touhuttiin, nujuttiin] pari tuntia, mutta se ei liikahtanutkaan. Syksyisin saavat ajokoirat vapaasti t. metsissä. Korpit t:sivät jo raadon kimpussa. Lyseolaiset t:tävät tulipalossa kuin sata nokimustaa, hikistä paholaista: yhtäällä tosi-innossa pelastetaan, toisaalla säretään LEHT. — *Kuv.* Jkn sydämessä t:tävät viha ja rakkaus. Mielikuvitus t:tää mitä kummallisimmalla tavalla. Intohimojen t:lys. Sikin sokin menivät hänen ajatuksensa, sekaisin t:sivät hänen tunteensa AHO.
temmi[4], **-rauta** *s. kans. ark.* taltta.
temmonta[15*] *teonn.* < tempoa.
tempaaja[16] *tek.* < temmata.
tempaantua[1*] *v.* = tempautua.
tempail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< temmata) tempoa. **1.** Joas ja Ruben t:evat arkkua kukin puolellensa KIVI. **2.** tempoilla, teutaroida. | Ja siinä onneton impi huusi, reutoili ja t:i tuskissansa, mutta turhaan KIVI.
tempais|ta[24] *mom.v.* (*rinn.* temmaista) < temmata. | T. ovi auki. T. kasvi juurineen maasta. T. jtak jkn käsistä. T. kätensä irti. T. hattu päästään, takki yltään. T. miekka tupesta. Juopunut t:i puukon ja iski toveriaan. T. jku syliinsä. T. vene kuiville. T. ohjaksista. T. hevonen raviin. Virta t:i veneen mukaansa. T. [= siemaista] ryyppy kurkkuunsa (ark.). — Politiikka t:i miehen kokonaan valtoihinsa. — - - niin kaiketi tämä näky hieman t:nee sydämmiensä tuntosuonia KIVI. Me laulaa t:taan keskellä luentoakin asiaan sopiva laulu KAUPPISH. - - vaipuen jälleen entiseen murjotukseensa, josta Mikon touhu oli hänet hetkeksi t:sut JÄRVENT. — Erik. *ark.* vrt. tempaus 2. | Teekkarit t:evat taas. — *Refl.taiv.* [Makaaja] t:ihe ylös ja seisoi hetken lattialla niin kuin lähteäkseen AHO.
tempaisu[2] *teonn.* < ed. | Rivakka, voimakas t. Kiskaisi yhdellä t:lla puun juurineen maasta. — *Yhd.* loppu-, äkkit.
tempauksittain *adv.* tempauksina, tempoen, nykäyksittäin, sysäyksittäin. | T. tapahtuva liike.
tempau|s[64] *teonn.* < temmata. **1.** tempaisu, nykäisy, riuhtaisu. | Vihainen, voimakas t. Vetäkää tasaisesti, t:ksitta! Tuohan irtoaa yhdellä t:ksella. — *Urh.* Painonnoston kilpailulajeina ovat punnerrus, t. ja työntö. A. nosti kahden käden t:ksella 102,5 kg. — *Abstr.* ja *kuv.* Iso reduktio palautti yhdellä t:ksella [= iskulla; äkkiä] lahjoitusmaat ja läänitykset kruunulle. Ja vanhan miehen hetkellinen tarmon t. oikaisi hänen selkänsä AHO. Mutta yhtä paljon kuin taidosta, riippuu saalis sattumasta, onnen t:ksesta AHO. **2.** *ark.* odottamaton ja reipas, rohkea, nolo tms. teko, yritys tai temppu. | Rohkea, nokkela, omalaatuinen, nolo, typerä, päätön t. Pojilla on suunnitteilla hauska t. Hitto vie, tuumi lääkäri, tuo oli hienoin t., mitä pitkän praktiikkani aikana olen tavannut: estää verenmyrkytys leviämästä palelluttamalla sormi ERKKI ILMARI. — *Erik.* vars. varojen

keräämiseksi suoritetusta, tiettyyn ajankohtaan keskitetystä reipasotteisesta toiminnasta. | Teekkarien t. Otaniemen hyväksi. **3.** *yhd.* Äkkit.

tempaus|nosto *s. urh.* painonnostossa. | T:nostossa tanko nostetaan maasta yhdellä heilahduksella käsivarret suorina pään yläpuolelle. **-tyyli** *s. urh.* pituushyppytyyli, jossa hyppääjä on ilmalennon loppupuolella selkä eteenpäin notkistuneena ja vasta vähän ennen maahan tuloaan tempaisee itsensä matalaan alastuloasentoon.

tempau|tua[14] *v.* (*rinn.* tempaantua) < temmata. **1.** *refl.* T. irti kahleistaan, jkn syleilystä. Viimeisin voimin vanki t:tui ahdistajiensa käsistä. Hevonen t:tui hurjaan laukkaan. Kuulemme kuinka äijä t:tuu sängystä ALKIO. — *Kuv.* Ihmisen on joskus t:duttava irti arkisen elämän huolista. Kuin päätöksen tehneenä hän t:tui mietteistään ja käveli ripein askelin tupaan KARHUM. **2.** *pass.* Vene t:tui virran vietäväksi. — *Kuv.* Esitys oli niin eloisa, että kaikki kuulijat t:tuivat mukaan.

tempera[15] *s.* temperamaalaus, -väri. **-maalaus** *s.* temperaväreillä tehty maalaus; maalaustapa tai -taide, jossa käytetään temperavärejä.

temperamentikas[66*] *a.* kiihkeätemperamenttinen. | T. taiteilija. T. ja oikukas nainen. T. etelämaalainen.

temperament|ti[4*] *s.* yksilön tunne-elämän peruslaatu vireyden, herkkyyden, rytmin ja voimakkuuden kannalta, luonteenlaatu, -sävy. | Kiihkeä, kiivas, voimakas, väkevä, kuohuva, kriitillinen, naisellinen t. T:iltaan tulinen taiteilija. — Onpas sillä tytöllä t:tia 'kiivas, vilkas temperamentti'. — *Yhd.* näyttelijä(n)-, runoilija(n)-, taiteilija(n)t.

temperamenttinen[63] *poss.a.* **1.** temperamentikas. | T. diiva. **2.** yhd:ojen jälkiosana. | Hidas-, kiihkeä-, kiivas-, voimakas-, vilkast.

temperatuuri[4] *s.* **1.** lämpötila. **2.** *mus. harv.* tasaväreisen järjestelmän mukainen viritys.

temperaväri *s.* vars. taidemaalauksessa käytetty veteen sekoitettu peiteväri, jossa sideaineena käytetään munanvalkuaista, kaseiinia tms.

temperoi|da[18] *v.* -nti[4*] **1.** *mus.* saattaa tasaväreiseksi. | T:tu säveljärjestelmä. T:tu viritys. **2.** *tekn.* suorittaa jllek lämpökäsittely. | T:tu teräs.

templi[4] *s. ylät.* temppeli. | Herran t. Sydämeni saastutetun / armosi voi puhdistaa, / ruumihini rusennetun / hengen t:ks uudistaa VK.

tempo[1] *s.* **1.** *mus.* sävellyksen esityksen nopeus(aste), aikamitta. | T:ltaan nopea sävellys. Soittaa liian hitaassa t:ssa. **2.** yl. nopeus, vauhti. | Puheen nopea, hidas t. Kasvaa, lisääntyä, vähetä nopeassa t:ssa 'nopeasti'. — Nykyajan elämän kuumeinen, kiihkeä t. 'elämäntahti'. Talouselämän t. on yhä kiihtynyt. — *Yhd.* puhet. **3.** šakkipelissä: nappulan siirtoa tarkoittava aikayksikkö. | T:n voitto. Virhe, joka maksoi kaksi t:a.

tempo|a[1*] *frekv.v.* < temmata. **1.** kiskoa jtak (rajuin) äkkinykäyksin (puoleensa), riuhtoa, nyhtää, nykiä. | T. jkta takin liepeestä. Poika t:i vimmatusti oven kolkutinta. T. peitettä ylleen. T. ohjaksista, ohjaksia. On opittava ohjastamaan nykimättä ja t:matta. Nuori varsa veti epätasaisesti, t:i ja rimpuili. Koira t:o ketjussaan. Kala t:o (onkea, ongessa). Myrskyn puusta t:mat [= tempomalla irrottamat] oksat. — *Kuv.* Rauta mun Manalle saattoi, / teräs t:i Tuonelahan KAL. **2.** ed:een liittyen ruumiinosista tms.: liikuttaa jtak äkillisin, nykivin liikkein, saada liikkumaan nykäyksin; tehdä äkkiliikkeitä, nykäyksiä, nytkähdellä, nykiä. | Vauva huutaa ja t:o vimmatusti nyrkkejään. Kylmässä värisevä hevonen t:o levottomana päätään. Mikko iski Akaattalle kiukkuisesti silmää, t:i vanhaa naamaansa — ja oli täysin vakuutettu siitä, etten minä sitä huomannut SILL. - - sairaan kasvot olivat aivan verettömät, ja niitä t:i tuska ja syvä liikutus LINN. — Jalat t:ivat rajusti, ja koko ruumis nytkähteli suonenvedontapaisesti JÄRVENT. — *Yksipers.* Suupieliä, kasvolihaksia, jäseniä t:o. — *tempoen* us. = nykien, nykäyksittäin. | Juosta vimmatusti t:en.

tempohyökkäys *s. urh.* miekkailussa: vastustajan hyökkäykseen valmistuessa suoritettu yllätyshyökkäys.

tempoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < tempoa. | Äkeissään riuhtoi ja t:i oven kahvasta. - - alkoi kiivaasti t:len nauhoittaa kenkiään KARHUM. T. irti päästäkseen. Suopungilla vangittu poro hyppii ja t:ee rajusti. Vene t:ee tuulessa ankkuriketjua. — T. hermostuneena suupieliään. Sairaan jäsenet t:evat suonenvedon tapaisesti. Sokea kyyristyy kerälle ja kauhun t:lessa jäseniä odottaa iskua LEINONEN. — En ymmärrä mikä häiritsee vertani, joka juoksee t:len, ja korvani soivat KIVI. - - niin hän kalveana mietiskelee, / sydän tempoellen poves lyö KIVI.

-tempoinen[63] *poss.a.* Hidas-, nopea-, vilkast.

tempo|merkintä, -merkintö *s. mus.* tempon osoittava merkintä, merkintö. | ”Presto”, ”allegro”, ”adagio” ym. t:merkinnöt.

temporaali[4] *s.* monsuunituulten kääntymisen aikana Itä-Intian saaristossa syntyvä rajuilma; lounaistuuli Keski-Amerikan länsirannikolla.

temporaali- = temporaalinen. **-järjestelmä** *s. kiel. vanh.* temporaalirakenne. **-konjunktio** *s. kiel.* aikaa ilmaiseva 1. temporaalinen konjunktio, esim. kun, kunnes, ennen kuin. **-lause** *s. kiel.* temporaalinen sivulause. **-|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* aikaa koskeva; *kiel.* aikaa ilmaiseva, temporaali-. | T. konjunktio, adverbi, (sivu)lause. **-rakenne** *s. kiel.* lauseenvastike, joka vastaa temporaalista sivulausetta.

temporaarinen[63] *a.* tilapäinen, väliaikainen.

tempori[5] *s. kiel. vanh.* tempus.

temppeli[5] *s.* pyhäkkö. **1.** ei-kristillisten kansojen keskuudessa jllek jumaluudelle pyhitetty rakennus, rakennuksen suojaama kulttipaikka. | Pakanallinen t. Intialainen, kreikkalainen, roomalainen t. Kotilieden jumalattaren t. Venuksen t. — Salomon t. **2.** vars. *ylät.* ja *runok.* kirkosta, Herran huoneesta. | Herran t. Seurakuntalaisia t:insä kokoontuneina. **3.** *kuv.* Mielessä pyhäinen hartaus ja ympärillä luonnon suuri t. Sinä ihmeellinen, olet käynnilläsi tuulahuttanut minun matalan majani korkealakiseksi t:ksi! KIANTO. [Tähtitaivas] avaa hänelle [viisaalle] puhtaimman hartauden t:n SILL. Ettekö tiedä, että te [seurakunta] olette Jumalan

t. ja että Jumalan Henki asuu teissä? UT. - - eikö ollutkin pyhä koko ihmisolento, eikö ihmisruumis rakkauden pyhä t.? JOTUNI. — Thalian t. 'teatteri'. Taiteen, tiedon t. Runebergin ja Snellmanin kuvittelin ilman kainostelua, pää pystyssä ja kehotuksia odottamatta, astuneen maineen t:n ovesta sisään KOSKENN. — Joutua t:n harjalle, ks. harja 2.a. **4.** *yhd.* Hauta-, kuolin-, uhrit.; kallio-, luola-, pyöröt.; kivit.; lemment.

temppeli|aarre *s.* Antiokhos ryösti Jerusalemin t:aarteet v. 170 eKr. **-alue** *s.* **-herra** *s.* T:in ritaristo 'v. 1119 perustettu hengellinen ritarikunta, joka sai nimensä Salomon temppelin alueella Jerusalemissa olleen majapaikkansa mukaan'. Filip IV vangitutti kaikki Ranskan t:t v. 1307. **-huone** *s.* Kreikkalaisen temppelin varsinainen t. eli cella, jossa jumalan kuvapatsas oli. **-kalusto** *s.* **-kammio** *s.* **-kartano** *s.* **-kuoro** *s.* **-lahja** *s.* **-laulu** *s.* Juutalaisten t:t. **-muoto** *s.* Korinttilainen t. **-musiikki** *s.* Juutalainen t. **-neito(nen)** *s.* Afroditen palvelukseen vihitty t. **-orja** *s.* **-palvelija** *s.* **-palvelu|s** *s.* T:kseen vihkiytynyt tanssijatar. T:sta suorittava pappi. **-piha** *s.* temppelin piha. **-portto** *s.* eräissä pakanallisissa temppeleissä jumalanpalvelukseen kuuluvaa haureutta harjoittava nainen. **-pääty** *s.* temppelin pääty; *rak.* (kreikkalaisen) temppelin päädyn tapaan tehty rakennuksen pääty. **-rahasto** *s.* **-rakennu|s** *s.* Juutalaisten t:kseen kuului kolme osaa: esikartano, pyhä ja kaikkein pyhin. **-ritari** *s.* temppeliherra. **-sali** *s.* **-soitin** *s.* Muinaisisraelilainen t. **-sävelmä** *s.* Juutalainen t. **-tanssi** *s.* eräissä pakanallisissa temppeleissä suoritettu rituaalitanssi. | Intialainen t. **-tanssija(tar)** *s.* **-torni** *s.* Muinaisten babylonialaisten t:t. **-tyyli** *s.* Doorilaista t:ä oleva rakennus. **-vero** *s.* muinaisten juutalaisten temppelille vuosittain maksama vero. **-vuori** *s.* Jerusalemin t.

temp|pu[1*] *s.* **1.** vars. (suurta) taitoa, notkeutta, kätevyyttä, harjoittelua tms. vaativa liike, liikesarja tms. | Taitovoimistelussa tehdään etupäässä taituruutta vaativia t:puja. Orava tekee puun oksilla notkeita t:puja. Koira oli opetettu tekemään komennon mukaan t:puja. — Tarvittiin monta t:pua, ennen kuin suustaladattava pyssy oli ampumakunnossa. — *Erik.* hauskutus- tms. tarkoituksessa tehty, esim. klovnin, narrin, taikurin tms. temppu. | Tehdä kasvoillaan ja ilmeillään hullunkurisia t:puja. Nuorallatanssijat ja muut t:pujen tekijät. N. osasi tehdä korteilla hämmästyttäviä t:puja. Taikurin, silmänkääntäjän t:ut. — *Yhd.* akrobaatti-, voimistelut.; notkeus-, taito-, tasapaino-, voimat.; jalka-, kivääri-, kortti-, käsit.; paraati-, sirkus-, sotat.; silmänkääntö-, taikat. **2.** neuvokas, ovela tms. teko tai menettely, konsti, niksi, metku, manööveri. | Nokkela, ovela, ruma t. Tällä t:ulla N. selvisi uhkaavasta tilanteesta. Minkähän t:un tässä nyt voisi keksiä? Siinähän se t. juuri onkin! Asianajajain t:ut. — *Yhd.* asianajot. **3.** *puhek.* yl. teosta, asiasta: "juttu". | Vene vedettiin kannaksen poikki, ja sama t. oli matkan varrella tehtävä kolme kertaa. Aion tehdä saman t:un 'menetellä samoin'. Filmirullan vaihtaminen valokuvauskoneeseen on perin yksinkertainen t. Tupakanpolton lopettaminen ei olekaan aivan helppo t. Teitpä nolon t:un, kun et tullut sovittuna aikana. Sepä oli ruma t. Mutta jos nyt tästä lähtien tehtäisiin se t., ettei näytetä hänelle peljästystämme KIANTO.

temppuilija[14] *tek.* < seur. | Kaikenlaiset sirkusilveilijät, nuorallatanssijat ja muut t:t. — Joutava t. koko mies. — *Yhd.* sirkust.

temppuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* tehdä temppuja. **1.** T. nojapuilla. Lopettakaa jo tuo joutava kujeileminen ja t:eminen! Katselimme kentän reunassa sotilaiden t:ua. Lentokoneen t:u taitolentonäytöksessä. No, en kai minä tässä koko yötä rupea äkseeraamaan ja kokokäännöksiä tekemään, saahan tuota sotaväessäkin tarpeekseen t. KIANTO. **2.** juonitella, konstailla, oikkuilla, koukutella. | Mitä sinä selvässä asiassa t:et? Tee tehtäväsi t:ematta! [Puolueen] t:u lakiesityksen käsittelyssä herätti yleistä närkästystä.

tempuk|as[66*] *a. kans.* -kaasti *adv.* temppuileva, oikullinen, konstikas. | T. rouva. T. kone.

tempus[64] *s. kiel.* aikaluokka. — *Yhd.* **liittot.**

temuta[39] *v. kans.* telmiä, telmää, peuhata, temmeltää.

tenaakkeli[5] *s. kirj.* ladottaessa käytettävä käsikirjoituksen pidin.

tenalji[6] *s.* linnoitus[muoto], jossa ulkonevat ja sisälle kääntyvät kulmat säännöllisesti vuorottelevat.

tenava[13] *s. ark.* lapsesta: vesa, vekara, mukula, penska, kersa. | Kolmivuotias terhakka t. Polvenkorkuinen t. Olkaapa, t:t, hiljempää! Minä olen mökissä syntynyt ja joutunut ihan pahaisena t:na vierasta palvelemaan H.JARTTI.

tendenssi[6] *s.* pyrkimys tiettyyn suuntaan, tarkoitus, tarkoituksellisuus, tarkoitusperäisyys; tapahtumisen tai pyrkimyksen suunta, yleinen kehityssuunta, taipumus. | Naturalismin romaaneja ja näytelmiä hallitsi sangen läpinäkyvä t. Teoksesta kuvastuu selvä yhteiskunnallinen t. Sosialistinen, pasifistinen, puristinen t. — Hintain muodostumisen yleinen suunta eli t. Tilastot eivät osoita selvää t:ä mihinkään tiettyyn suuntaan. — *Yhd.* kaventamis-, keskittämis-, lisäämist.; kehitys-, laventumis-, muuttumis-, nousu-, säilymist.

tendenssi|draama, -kertomus, -kirja *s.* vrt. tendenssikirjallisuus. **-kirjailija** *s.* vrt. seur. | Leo Tolstoi, maailmankuulu t. **-kirjallisuus** *s.* kaunokirjallisuus, jossa uskonnollinen, siveellinen, poliittinen tms. tarkoitusperäisyys on voimakas [niin että puhdas taiteellinen vaikutus häiriintyy]. **-kirjoitus** *s.* Uskonnollinen t.

tendenssimäi|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = seur. | T. kuvaus köyhälistön elämän vaikeuksista. Kuvata asioita yksipuolisesti ja t:sesti. T:sesti väritetty kuvaus, kertomus. Moralisoiva t:syys.

tendenssi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* tarkoituksellinen, tarkoitusperäinen. | T. kuvaustapa. Kielteisten puolien tähdentäminen vaikutti kovin t:seltä. — *Yhd.* räikeä-, voimakast.

tendenssi|näytelmä, -romaani, -runous *s.* vrt. tendenssikirjallisuus.

tendenssit|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* T. kuvaus.

tenderi[5] *s. raut.* höyryveturiin yhdistetty erityinen vaunu, jossa kuljetetaan tarvittavat polttoaineet ja vesi. **-veturi** *s. raut.* veturi, johon on yhdistetty tenderi; vrt. tankkiveturi.

tenho[1] *s.* viehätys(voima), lumo(us), taikavoima, hurma. | Tyynen kesäillan t. Laulun, soiton t. Sadun salaperäinen t. Kiven tyylin ominaisin t. piilee hänen persoonallisessa lausepoljennossaan. N:n saarnoilla oli harvinainen vaikutus ja t. kuulijoihin. Et miekoilla, keihäillä sinne mennyt: / hymys t:lla tie avattiin LEHT. - - sa pohjan ääretön korpimaa, / en pääse sun t:si alta *LEINO.

tenhoav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* kiehtova, lumoava, hurmaava, tenhoisa, tenhokas. | Salaperäisen t. tarina, satu. Eloisa ja t. kuvaus erämiesten elämästä. T:asti hymyilevä nainen.

tenhois|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* = ed. | Kotoisen luonnon t. vaikutus. Kuun t. valo. - - sotamarssin t. poljento SILL.

tenhok|as[66*] *a. harv.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* tenhoava. | Jo tauonnut on laulu t. A.V.KOSKIMIES.

tenho|laulu *s. harv.* - - lauloi Suomen suuret noidat t:laulujansa LEINO. — He kuuntelevat vain aistillisuuden t:laulua TOPPILA. **-mies** *s.harv.* noidasta. | Asui ennen linnassansa Lapin tuntureilla eräs voimallinen Hiiden-ruhtinas, mahtavin t. Pohjolassa KIVI. **-piiri** *s.* taikapiiri. | Päästä jnk t:stä vapaaksi. Jk vetää t:insä. **-sauva** *s. harv.* taikasauva. | - - kuvitelman t. vallan sai, / ja niin sielu unta uneksumaan päätyi KIVI.

tenho|ta[38] *v.*; tenhoava ks. myös erikseen. **1.** taikoa, noitua. | Mutta viimeisillä voimillaan tempasi hän silloin seinältä kaarensa t:tun, ampui nuolensa sulitun LEINO. **2.** saattaa tenhon valtaan, kiehtoa, hurmata, lumota. | Sadut ja ihmeet t:avat lapsen mieltä. Naisen kauneus t:si kaikki miehet. Teitä kiehtoo hyöty lähin, / teitä aine t:aa LEINO.

tenhot|ar[54*] *s.* hurmaava, lumoava nainen, lumoojatar. | Vaalea, tumma t. 20-vuotias t. Te olette jäänyt aina oudoksi t:tareksi niille miehille, jotka teidän tähtenne ovat itsensä uhranneet LEINO.

tenhovoima *s.* **1.** taikavoima. | - - koko loitsukyky ja t. pysyi piispassa vain niin kauan, kuin tuo punalakki oli hänen päässään JÄRN. - - kaikki [syntisen elämän jäljet] on sunnuntaiaamun t. huuhtaissut näkymättömiin AHO. **2.** viehätys-, vetovoima. | Tuhlasi omaisuutensa naisen t:n lumoamana. Raikkaan luonnollisuuden t. Rahalla on ihmisiin ihmeellinen t.

teni|ä[17] *v. kans.* tenätä. | T. kynsin hampain vastaan. - - taipaleet, jotka poro jaksoi t:mättä kulkea A.E.JÄRVINEN.

tenka[10*] *s. vanh.* ja *kans.* **1.** puolen kopeekan raha. | T. teinillä rahaa, ei ole sijaa sillekään SL. **2.** vanha tilan suuruuden mitta l. veroluku Pohjois-Karjalassa, 1/32 vanhaa manttaalia.

tenkkapoo[20] *s. vaill. ark.* pulma, pula. | Nyt vasta tuli t., sanoi Pentti J.FINNE.

tennis[64] *s.* kahden pelaajan tai pelaajaparin keskinen, suorakaiteen muotoisella määrämittaisella kentällä pelattava pallopeli, jossa pientä kangaspäällysteistä kumipalloa lyödään mailoilla edestakaisin keskikentän poikki pingotetun määräkorkuisen verkon yli, verkkopallo(peli), verkkopalloilu. | Pelata, harrastaa t:tä. — *Yhd.* pöytät. **-halli** *s.* **-harrastus** *s.* **-housut** *s. mon.* Valkoiset t. **-kangas** *s. puhek.* mm. tennispukuihin käytetty valkoinen vahvahko puuvillakangas. **-kaulus** *s. vaat.* avonainen paidan, puseron tms. kiintokaulus, jonka käänteet ovat lovettomat. **-kenkä** *s.* tennistossu. **-kenttä** *s* **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-maila** *s.* tennispelissä käytetty maila, jossa varrelliseen soikeaan kehykseen on pingotettu kimmoisa verkko. **-mestari** *s.* **-mestaruus** *s.* **-ottelu** *s.* **-paita** *s.* tennispelissä käytetty paita; *puhek.* myös paidasta, jossa on tenniskaulus. **-pallo** *s.* tenniksessä käytetty pieni kangaspäällysteinen kumipallo. **-tossu** *s.* tenniksessä käytetty valkoinen urheilutossu, tenniskenkä. **-tunti** *s.* **-verkko** *s.* tenniskentän poikki pingotettu tai pingotettava verkko.

tenori[5] *s. mus.* laulusta. **1.** korkein miesääni; sille tarkoitettu kuorolaulun ääni. | Kaunis t. — Laulaa t:a. Kvartettilaulussa erotetaan korkeampi ensimmäinen t. ja matalampi toinen t. **2.** tenoriääninen tai kuorossa tenoria laulava henkilö; myös *koll.* tenoria laulava kuoron osa. | A. on t. Oopperan ensimmäinen t. — Kuoron t. lauloi pahasti ylävireisesti. — *Yhd.* ooppera-, sankarit.

tenori|aaria *s.* tenoriäänellä laulettava aaria. **-avain, -klaavi** *s.* nuottiviivaston 4. viivalle sijoitettu C-avain. **-laulaja** *s.* **-osa** *s.* Oratorion t. **-solisti** *s.* **-soolo** *s.* tenoriäänellä laulettava soolo. **-torvi** *s.* eräs vaskipuhallin. **-ääni** *s.* = tenori 1. **-ääninen** *a.*

tensik|ka[15*] *s. kans. vanh.* sotilaspalvelija. | Upseerin t:an, Iivanan, tyhmän naaman olin erottavinani joukosta RAILO.

tensio[3] *s. fys.* kaasun paine, ekspansiovoima.

tensori[5] *s. mat. fys.* lineaarinen operaattori, jota käyttäen vektoriavaruus kuvataan toiselle.

tentaattori[5] *s.* tutkija, kuulustelija (tentissä).

tentata[35*] *v. ark.* tenttiä.

tent|ti[4*] *s.* kuulustelu (2), tutkinto. | Historian, filosofian t. Pitää t. Suorittaa t. Läpäistä t., t:issä. Reputtaa t:issä. Valmistautua t:tiin. — Laajemmin yl. innokkaasta, perinpohjaisesta tai tiukkaavasta kyselemisestä. | Kansanedustajat panivat sisäministerin eduskunnassa sellaiseen t:tiin, että tämä oli pahemmassa kuin pulassa. — *Yhd.* kevät-, loppu**t**.

tenttiaika *s.*

tenttij|ä[14] *tek.* Professori A. oli ankara t. — Kuulustelija reputti puolet t:öistä.

tentti|järjestys *s.* Abiturienttien t. **-kausi** *s.* **-kiire** *s.* Jklla on t:itä. **-kirja** *s.* tentittävä kirja. **-kysymys** *s.* Vaikea, helppo t. **-luku** *s.*, tav. *mon.* Syventyä t:ihinsa. **-maksu** *s.* **-päivä** *s.* **-ryhmä** *s.* **-toveri** *s.* **-vuosi** *s.*

tentti|ä[17*] *v.* **1.** pitää tentti. | Professori N. t:i nyt kemian. — Laajemmin; vrt. tentti. | No niin,

toimitusjohtaja tuli ja alkoi t. kinastelun syytä R.RAUANHEIMO. 2. suorittaa tentti. | Mitkä aineet olet jo t:nyt? Historian laudatur on vielä t:mättä.
tenttu[1*] *s. ark.* denaturoitu sprii, tenu. **-pullo** *s.*
tenu[1] *s. ark.* tenttu.
tenui|s[64] *s. fon.* klusiili, jossa sulkeuman avautuminen tapahtuu lujasti. | T:kset ja meediat.
tenuto[1] [-ū·-] **1.** *adv. mus.* (*lyh.* ten.) pidättäen, niin että sävel koko aika-arvonsa pääsee kuuluville täysisointisena. **2.** *s.* vrt. 1. | Kaihomielisen melodian pateettiset t:t.
tenä[11] *s.* **1.** vastustus, vastarinta, -hanka. | Tehdä t:ä 'vastustaa, harata, panna vastaan'. Härkä käveli taluttajansa rinnalla pahasti t:ä tekemättä. Varsa ei olisi halunnut mennä talliin ja teki pientä t:ä. | Vaikenette? Teette t:ä? / Onko tuo nyt urhon tapaa? LEINO. Kärsin pilkan, kärsin tiuskeen ilman t:ä *MANN. — Tehdä t. 'kieltäytyä tekemästä jtak, jatkamasta (työtään), asettua poikkiteloin, ryhtyä vastarintaan'. Esteelle tultaessa ratsu teki t:n eikä suostunut hyppäämään. Miehistö teki jyrkän t:n. Pidätettävä teki poliisille t:n. Moottori voi tehdä t:n vaikka keskellä selkää. Juoksijan lihakset tekivät t:n, ja hänen oli pakko keskeyttää. Ankarassa kilpailussa N:n hermot tekivät t:n 'pettivät'. **2.** vaikeus, pulma, este. | Pojalle tekee [koulussa] saksa t:ä 'tuottaa vaikeuksia'. Työn tässä vaiheessa tuleekin useimmille t. 'nousee tie pystyyn, eivät osaa jatkaa'. | - - jos vain saisin venekyydin eteenpäin. Mutta siinä t. — väet joka talossa olivat niityllä KIANTO. Mutta keittiössä tuli t. Mimmi ei laskenut ulos HEPOR.
tenä|tä[35] *v.* tehdä tenää, vastustaa, panna vastaan. | Suopungilla vangittu poro t:ä kaikin voimin vastaan. Mies t:si niin kovasti vastaan, ettei häntä saatu väkivalloinkaan ulos. — Puhumisesta: painokkaasti sanoa, väittää, kiistää, inttää (vastaan). | Isännistä toiset hymähtelivät myöntäväisesti, ja toiset t:sivät vastaan ALKIO. En tee, t:si neitonen AK. Sittenpä nähtäisiin, t:si Lauri AK.
teobromiini[1] *s.* kaakaossa vaikuttavana aineena oleva puriiniryhmään kuuluva kofeiinin sukuinen emäs.
teodikea[15] *s. fil.* yritys filosofisesti osoittaa, ettei pahan olemassaolo ole ristiriidassa viisaaksi, hyväksi ja oikeutta toteuttavaksi ajatellun jumaluuden kanssa.
teodoliitti[1*] *s.* korkeuskulmien mittaamiseen ulkona luonnossa käytetty koje, jossa on kiikari kulman toisen kylkipisteen tähystämiseksi ja vaaka- ja pystyasteikot, joista kulmat luetaan noonioiden ja mikroskooppiasteikkojen avulla; vrt. universaalikoje. | Magneettinen t. 'teodoliitti, jolla magneettisen meridiaanin poikkeama tähtitieteellisestä meridiaanista luetaan'. **-mittaus** *s.* **-punnitus** *s.*
teofania[15] *s.* Jumalan näkyvä ilmestyminen ihmisille.
teofylliini[1] *s.* puriiniryhmään kuuluva teobromiinin ja kofeiinin sukuinen emäs, jota on pienissä määrin teepensaan lehdissä.
teokraatti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* teokratiaan perustuva, sen mukainen. | T. maailmankäsitys, valtiojärjestys. Hallita t:sesti.
teokratia[15] *s.* valtiomuoto, jossa jumaluus käsitetään hallitusvallan omistajaksi, jumalanvalta.
teolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* teollisuuteen kuuluva tai perustuva, sitä koskeva, palveleva tai harjoittava; teollisuus-, teollisuuden (us. par. näin). | T. tuotanto, toiminta, elämä. T. ammatti, työ. T. laitos, yritys. Kaupalliset ja t:set järjestöt. Aine, jolla ei ole t:sta merkitystä. T. omistusoikeus; nyk. tav:mmin kaupallisteollinen tekijänoikeus. T. vallankumous. T. kulttuuri, kehitys. T:sesti kehittynyt maa. T:sesti tärkeä seutu. Jalostaa t:sesti. — *Yhd.* sota-, taidet.; kaupallis-, tieteellist.; suurt.
teollist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* muuttaa (elinkeino tms.) teollisuudeksi, (tuotanto) toimimaan tehdasmaisesti, tehdä tai muuttaa maa, yhteiskunta tms. teollisuusmaaksi jne. | Maan talouselämän, tuotannon t:aminen. Pitkälle t:ettu maa, alue.
teollistamis|ohjelma *s.* **-suunnitelma** *s.*
teollistu|a[1] *pass.v.* < teollistaa. | Elinkeino, maatalous, liikeyritys, tuotanto t:u. Maa, yhteiskunta t:u. Belgia on maailman t:neimpia maita. Tarvikkeiden valmistuksen t:minen.
teollistuttaa[2*] *v.* tav:mmin teollistaa.
teollisuuden|ala *s.* **-haara** *s.* **-harjoittaja** *s.* **-tuote** *s.*
teollisuu|s[65] *s.* vars. tehdasmaisesti ja massatuotantona harjoitettu alkutuotannon, ts. maanviljelyksen, karjanhoidon, metsätalouden, kalastuksen, metsästyksen tai kaivostoiminnan antamien tai kokonaan luonnonvaraisten aineellisten hyödykkeiden jalostaminen; myös *koll.* tehtaista yms. tuotantolaitoksista. | Kauppa ja t. Laaja, korkeatasoinen, suorituskykyinen t. Suomen, Saksan t. Kotimainen t. T:della menekkivaikeuksia. T. on kärsinyt raaka-aineiden ja työvoiman puutetta. Sotakorvausten suoritus pakotti Suomen laajentamaan t:ttaan. T. uusii koneistojaan. T:den liikekannallepano. Raskas t. Keraaminen t. 'saviteollisuus'. Kemiallinen, kosmeettinen t. Graafinen t. T:den vallankumous 'se talous- ja yhteiskuntaelämän mullistus, jonka aiheuttivat Englannissa 1700-luvulla tehdyt suuret keksinnöt (höyry-, kehruu- ja kutomakone ym.)'. — Myös *mon.* Suomen tärkeimpiä t:ksia [= teollisuusaloja, -haaroja] ovat puunjalostus-, metalli- ja elintarviket. — *Yhd.* ase-, auto-, filmi-, huonekalu-, jalkine-, kangas-, kello-, kenkä-, kirja-, kivi-, kivihiili-, kone-, kumi-, lasi-, makeis-, metalli-, nahka-, paperi-, puu-, puutavara-, rakennus-, ravinto(aine)-, saippua-, sokeri-, suklaa-, tekstiili-, teräs-, tulitikku-, vaneri-, veturit.; kaivos-, metsä-, vuorit.; koti-, kotimarkkina-, kotitarvike-, tuonti-, vientit.; pien-, suurt.; avain-, sota-, taidet.; jalostus-, kehruu-, kutoma-, puunjalostus-, rakennus-, sotakorvaus-, varustust.; käsi-, saha-, tehdast.
teollisuus|ala *s.* Monilla t:aloilla käytetty raaka-aine. — Toimia t:alalla. Antautua t:alalle. **-alue** *s.* Kymenlaakson t. Yhtenäinen, laaja, tärkeä t. **-ammatti** *s.* teollisuuden alaan kuuluva ammatti. **-asutus** *s.* teollisuuden vaikutuk-

sesta syntynyt asutus. **-demokratia** *s.* järjestys, jonka tarkoituksena on antaa työväelle ja virkamiehille tilaisuus joko neuvonantajina tai päätösvaltaisina osallistua jnk yrityksen tai teollisuudenhaaran liikejohtoon, taloudellinen kansanvalta. **-elämä** *s.* Kauppa- ja t:n johtohenkilöt. **-haar|a** *s.* teollisuuden haara. | Kokonaan uusien t:ojen syntyminen. **-hakemisto** *s.* Yleismaailmallinen t. **-hallitus** *s.* **1.** meillä v:een 1918 toiminut erinäisiä teollisuutta koskevia asioita hoitanut keskusvirasto. **2.** Kauppa- ja t. 'edellisestä v. 1918 muodostettu virasto, joka v. 1926 yhdistettiin kauppa- ja teollisuusministeriöön'. **-hygienia** *s.* **-ilmakehä** *s.* teknillinen ilmakehä (kg/cm²). **-jaosto** *s.* teollisuutta koskevia asioita käsittelevä jaosto. | Taloudellisen puolustusneuvoston t. **-johtaja** *s.* **-järjestö** *s.* Vapaita t:jä ovat mm. Suomen puunjalostusteollisuuden keskusliitto ja Suomen teollisuusliitto. **-jät|e** *s.* Karjanrehuksi kelpaavat t:teet. **-kaasu** *s.* Johtamalla ilmaa paksun hehkuvan hiilikerroksen läpi saadaan tärkeätä t:a, generaattorikaasua. **-kalenteri** *s.* Suomen t. Kauppa- ja t. **-kamari** *s.* eräissä maissa lähinnä kauppakamaria vastaava teollisuuden edustuselin. | Kauppa- ja t. **-kansa** *s.* Länsi-Euroopan t:t. **-kapitalismi** *s.* **-kapitalisti** *s.* **-kasvi** *s.* teollisuuden raaka-aineeksi käytetty (viljelys)kasvi. **-kaupunginosa** *s.* kaupunginosa, jossa on etupäässä teollisuuslaitoksia. **-kaupunki** *s.* Tampere, tyypillinen t. **-kesku|s** *s.* Kaupungit ja t:kset maaseudun vastakohtana. Vuoksenlaakson t. **-kiinteistö** *s.* **-kirjanpito** *s.* **-kiv|i** *s.* vrt. teollisuuskasvi. | Kalkkisälpä t:enä. **-kone** *s.* Maatalous- ja t:ita valmistava tehdas. **-koneisto** *s.* **-konserni** *s.* **-kortteli** *s.* Suurkaupunkien t:t. **-koulu** *s. vanh.* teknillinen koulu. **-koululainen** *s.* teollisuuskoulun oppilas. **-käyttö** *s.* T:ön [= teollisuudessa käytettäväksi] tarkoitettu kone. **-köyhälistö** *s.* teollisuustyöläisiin kuuluva köyhälistö.

teollisuus|laina *s.* vrt. teollisuusluotto. **-lainsäädäntö** *s.* teollisuutta koskeva lainsäädäntö. **-laitos** *s.* tehdas tms. teollisuutta harjoittava laitos. **-lanka** *s.* kutoma- ja vaatetusteollisuuden käyttöön valmistettu lanka. **-laskenta** *s.* **-liik|e** *s.* Tehdas-, käsityö- ym. t:keet. — *Yhd.* koti-, käsit. **-liitto** *s.* Suomen t., Suomen kotimarkkinateollisuuden yleisjärjestö. **-luotto** *s. liik.* teollisuudelle annettu luotto. **-maa** *s.* maa, jonka tuotantoelämässä teollisuudella on keskeinen asema;)(maatalous-, raaka-ainemaa tms. **-maailma** *s.* vrt. kauppa-, liikemaailma. **-magnaat|ti** *s.* T:it ja kauppa通ruhtinaat. **-mai|nen**[38] *kalt.a.* -sesti *adv.* Puusellulosan t. valmistus. Valmistaa jtak t:sesti. **-manttaali** *s. hist.* eräille teollisuus- ym. laitoksille laskettu manttaali, jonka mukaan ne olivat velvolliset ottamaan osaa yleisiin rasituksiin. **-messut** *s. mon.* messut, joilla on näytteillä teollisuuden tuotteita. **-mies** *s.* Huomattava, johtava, tunnettu t. **-ministeri** *s.* vrt. seur. **-ministeriö** *s.* Kauppa- ja t., ks. kauppaministeriö. **-muoto** *s.* Suurtuotanto on syrjäyttänyt entisiä t:ja. **-museo** *s.* **-naamari** *s.* teollisuustyössä hengityselimien, kasvojen ja silmien suojana käytetty naamari; vrt. tomunaamari. **-neuvos** *s.* **1.** eräiden kauppa- ja teollisuusministeriön virkamiesten virkanimi. **2.** arvonimi, jonka tasavallan presidentti voi antaa ansioituneille teollisuusmiehille; sen saanut henkilö. **-neuvosto** *s.* **-näyttely** *s.* **-olot** *s. mon.* **-omena** *s.* teollisuudessa käytettävä omena. **-omistusoikeus** *s.* = kaupallisteollinen tekijänoikeus; ks. tekijänoikeus. **-osake** *s. liik.* **-osakeyhtiö** *s.* **-osasto** *s.* Kauppa- ja teollisuusministeriön t.

teollisuus|paikkakunta *s.* **-pankki** *s.* pankki, joka pitää huolta pääasiassa teollisuuden luotontarpeen tyydyttämisestä. **-paperi** *s. liik.* teollisuusosake. **-peruna** *s.* vrt. teollisuusomena. | Ruoka-, rehu- ja t. **-piiri** *s.* **1.** *sot.* teollisuuden liikekannallepanoa varten muodostettu yhtenäisen teollisuusalueen käsittävä piiri. | Turun t. **2.** *mon.* Neuvotteluja Ruotsin t:en kanssa. **-poliitti|nen** *a.* teollisuuspolitiikkaa koskeva. | T:set kysymykset, ongelmat. Laajasuuntainen t. ohjelma. **-politiikka** *s.* teollisuuteen kohdistuva talouspolitiikka. **-pula** *s.* **-puu** *s.* Mäntyä käytetään rakennus- ja t:na. **-päivät** *s. mon.* Ensimmäiset yleiset kauppa- ja t. pidettiin Helsingissä v. 1921. **-pääoma** *s. liik.* **-raaka-aine** *s.* **-rakennu|s** *s.* Paikkakunnalla on suuria t:ksia. **-rekisteri** *s.* eräissä valtioissa rekisteri, johon otetaan tav. oikeussäännöksien tarkemmin määräämät teollisuuslaitokset. **-ryhmä** *s.* **-satama** *s.* **-seu|tu** *s.* Tiheään asutut t:dut. **-sprii** *s.* teollisuuden tarkoituksiin denaturoitu sprii. **-taloudelli|nen** *a.* Insinöörien t. jatkokoulutus. Tutkia t:sia kysymyksiä. **-talou|s** *s.* **1.** vrt. liiketalous 1. | T:det ovat liiketalouksia. **2.** = seur. **-talousoppi, -taloustiede** *s.* taloustieteen haara, jonka tutkimuksen kohteena ovat teollisuustaloudet. **-tapaturma** *s.* **-tarkoitu|s** *s.* T:ksiin käytetyt raaka-aineet. **-tarvike** *s.* **-tavara** *s.* **-teknikko** *s.* **-tilasto** *s.* teollisuutta käsittelevä tilasto. **-toi|mi** *s.* Harjoittaa t:nta. T:nta valvovat viranomaiset. **-toiminimi** *s.* **-toimin|ta** *s.* Valtion harjoittaman t:nan laajentaminen. **-toimisto** *s.* Kauppa- ja teollisuusministeriön teollisuusosaston kemian t. **-toimituskunta** *s. hist.* eräs senaatin talousosaston toimituskunta. **-tomu** *s.* **-tont|ti** *s.* T:eiksi varattu alue. **-tulli** *s.* vrt. maataloustulli. **-tuotan|to** *s.* T:non kasvu, säännöstely. **-tuot|e** *s.* Ulkomaisten t:teiden tuonti. **-työ** *s.* T:n terveydelle aiheuttamat haitat. Jtak valmistetaan t:nä. **-työasetus** *s. lak.* **-työläinen** *s.* **-työnantaja** *s.* **-työntekijä** *s.* **-työväestö** *s.* **-työväki** *s.* **-vakoilu** *s.* teollisuuteen kohdistuva vakoilu. **-vakuutus** *s.* **-valaisin** *s.* teollisuuslaitoksissa käytetty valaisin. **-valmiste** *s.* **-valtai|nen** *a.* sellainen, jossa teollisuudella on keskeinen asema. | T. maa. Talouselämä kehittyy yhä t:semmaksi. **-valtio** *s.* vrt. teollisuusmaa. **-virkailija** *s.* **-väestö** *s.* **-väki** *s.* **-yhdyskunta** *s.* Laaja t. **-yhteiskunta** *s.* Nykyajan t. **-yhtiö** *s.* **-yhtymä** *s.* **-yrittäjä** *s.* **-yritys** *s.*

teologi[4] *s.* **1.** teologian tutkija tai opiskelija, jumaluusoppinut. — *Yhd.* mies-, naist.; yliopistot. **2.** *yliopp. vanh.* Pikku t. (us. ◡) 'yliopiston filosofisessa tiedekunnassa aikaisemmin vaadittu suppea teologian tutkinto'.

teologia[15] *s.* oppi jumalasta, hänen olemuksestaan ja toiminnastaan sekä oman uskonnon koko sisällyksestä; vars. tieteellinen oppi kristittyjen Jumalasta ja kristinuskon sisällyksestä, kirjoituksista, jotka sen sisältävät jne.; jumaluusoppi. | Systemaattinen t. Historiallinen t. Juutalainen t. Kristillinen, katolinen, protestanttinen t. Paavalin t. Tutkia, opiskella t:a. Keskiaikainen t. jakaantui pääasiassa kahteen osaan: luonnolliseen l. luontoon ja järkeen perustuvaan sekä ilmoitettuun l. ilmestykseen perustuvaan. Käytännöllinen t. 'se teologian haara, joka käsittelee kirkon toimintaa'. — T:n professori, lisensiaatti, kandidaatti, ylioppilas.

teologi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* teologiaa koskeva, jumaluusopillinen. | T. kysymys, teos. T:set esikäsitteet. T. tutkimus, tiede. T. tiedekunta, seminaari. T:set opinnot. T. erotutkinto.

teon|nimi *s. kiel.* T:nimiä ovat esim. sanat meneminen, meno ja hakkuu. **-sana** *s. kiel.* = verbi.

teoreema[10] *s. mat.* väittämä. | T:n olettamus ja todistus.

teoreetik|ko[2*] *s.* henkilö, joka tarkoin tuntee jnk alan tai asian teorian; teorian yksipuolinen harrastaja;)(praktikko. | Kuuluisa kasvatusopin t. T:ot ja käytännön ihmiset. — *Yhd.* musiikki-, sota-, taide-, urheilut.; kamarit.

teoreetti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* teoriaa koskeva tai siihen perustuva tai kuuluva, tietopuolinen;)(praktillinen, käytännöllinen. | T. kysymys. T. kiista. T. fysiikka, filosofia. T. eli puhdas kasvitiede. T:set tiedot. Jnk alan t. tuntemus. Liian t. määritelmä. Seikka, jolla on vain t:sta arvoa. T. ajattelu. T. ja käytännöllinen lahjakkuus. Pumpun t. imukorkeus on suurempi kuin todellinen imukorkeus. T. todennäköisyysjakautuma. Suureen t. eli tarkka arvo. Tutkia, selvitellä jtak t:sesti. Vain t:sesti mahdollinen. Esitelmää moitittiin liiasta t:suudesta. — *Yhd.* taide-, taloust.

teoretisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* teorioida. | He eivät pysähtyneet miettimään ja t:maan, he panivat toimeksi PEKKANEN.

teori|a[15] *s.* yhtenäinen tietojen järjestelmä, joka sisältää yleisessä muodossa ja tiivistettynä jnk tiedonpiirin, erittäinkin yleisiä lakeja ja periaatteita, joihin sisältyy suuri joukko yksityisiä tosiasioita; us. hypoteesia varmempana pidetty olettamus tai olettamusten järjestelmä, jonka avulla joitakin tosiasioita tai ilmiöitä selitetään; yleisessä kielenkäytössä myös (us. negatiivisessa mielessä) pelkästään teoreettisen, käytännölle, todellisuudelle vieraan pohdiskelun, spekulaation tuloksista. | Kun hypoteesien avulla koetetaan selittää kokonaista ilmiöiden sarjaa, syntyy näiden ilmiöiden t. Musiikin, kansantalouden t. Draaman, romaanin t. Johdatusta kielen t:aan. — Koron muodostumista koskevat t:at. Filosofinen, kansantaloudellinen t. Tieteellinen t. T:aa tukevat tosiseikat. Rakennella t:oita. Kumota jk t. T:an soveltaminen käytäntöön. Poliisilla on oma t:ansa murhan vaikuttimista. Jk on mahdollista vain t:assa 'ajateltuna'. T:assa [= periaatteessa] asevelvollisuus koski kaikkia, mutta käytännössä vain suhteellisen harvoja. Asia voi olla niin t:assa, mutta käytäntö todistaa aivan muuta. Mikä juureton t., mikä ilmassa häilyvä haave tämän todellisuuden rinnalla! AHO. Harmaata on kaikki t. SP (alk. Goethe). — *Yhd.* hinta-, korko-, luku-, palkka-, raha-, rotu-, sota-, synty-, tasapaino-, valot.; kurjistumis-, riistämis-, siirtymis-, sovitus-, välityst.; relativiteetti-, suhteellisuust.; kamarit.

teorian|muodostus *s.* Tieteellinen t. **-opettaja** *s.* Musiikkiakatemian t.

teorioi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* rakennella teorioita, perustaa (pelkkiin) teorioihin, teoretisoida. | Tulla jhk johtopäätökseen t:malla. T:va esitys. Koko oppi on vain t:vaa kamarifilosofiaa. Langeta hedelmättömään t:ntiin. — T:tu kantakielen muoto.

teo|s[64] *s.* **1.** *vanh.* teko. | Sylkeä naisen päälle, se ei oliskaan ollut ritarillinen t. KIVI. Sillä kamalat t:kset on tehty KIVI. **2.** teon tuloksesta: aikaansaannos, tuote, valmiste. | - - vaikka oma kättensä t., se [lumiukko] yöllä heitä [lapsia] kuitenkin kamoittaa KIVI. Sampo on - - Ilmarisen t., joka todistaa hänen kekseliästä mieltään E.N.SETÄLÄ. — Puusepän t. Metalliteollisuuden t:kset. Valmiiden t:sten markkinointi. — *Yhd.* graniitti-, hopea-, kangas-, kulta-, lasi-, metalli-, nahka-, pahvi-, paperi-, pelti-, puu-, savi-, tuohit.; kutoma-, neuloma-, punontat. — Tav. *erik.* **a.** kirjallisesta tuotteesta: yhden tai useampia nidoksia käsittävä kokonaisuus, kirja. | Iso, pieni, laaja, suppea t. Kaunokirjallinen, tieteellinen, historiallinen t. Syvällinen, perusteellinen, uraa uurtava t. Lahjaksi sopiva t. Kaksi-, moniosainen t. Nahkaselkäinen t. Kirjailijan kootut t:kset. T:ksen nimi, kirjoittaja, painopaikka. Kirjoittaa, julkaista t. Ottaa t:ksesta uusi painos. — *Yhd.* elämäkerta-, historia-, kuva-, mietelmä-, muistelmat.; haku-, kulttuuri-, selitys-, sivistys-, tieto-, tunnustust.; alku-, erikois-, esikois-, kokooma-, lahja-, mukailu-, pää-, sarja-, yleist.; proosa-, runot.; kansallis-, merkki-, mestari-, vuosisataist.; nuoruuden-, vanhuudent. **b.** maalaus, veistos, sävellys tms. taiteellisen luomistyön tulos: luomus, työ, opus. | Taidenäyttelyssä esillä olevat t:kset. Sibeliuksen t:sten saavuttama maailmanmaine. — *Yhd.* taidet.; musiikki-, sävelt.; kuoro-, orkesteri-, piano-, urkut. **3.** tekeillä olevasta, keskeneräisestä rakennuksesta, esineestä tms.: teelmä. | Pirtin, uunin, veneen, sukan t. Kuului olevan jo puolirajassa se kirkon t. JÄRVENT.

teosentri|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* jossa jumala on kaiken keskipisteenä, valta-asemassa, jumalakeskeinen; vrt. kristo-, antroposentrinen. | T. usko, teologia.

teos|laina *s. vanh.* teollisuuslaitoksen irtaimistoa, raaka-aineita ja puolivalmiita tai valmiita tuotteita vastaan annettu laina. | T:lainaa vastaa nykyisin irtaimistokiinnitystä vastaan annettu laina. **-lainakiinnitys** *s. vanh.* teoslainan vakuudeksi otettu kiinnitys. **-luettelo** *s.*

teosofi[4] teosofian harrastaja tai kannattaja.

teosofia[15] *s.* **1.** filosofinen ajattelu, joka kohdis-

tuu Jumalan olemuksen selville saamiseen välittömällä näkemyksellä. 2. uskonnollis-mystillinen oppi, jossa on aineksia uusplatonisuudesta, länsimaisesta mystiikasta ja idän vanhoista uskonnoista. | T:n mukaan ihminen syntyy yhä uudelleen, kunnes hän on saavuttanut täydellisyyden.

teosofinen[63] *a.* teosofian mukainen. | T. oppi. T. kirjallisuus.

teossarja *s.* Laajaksi suunnitellun t:n ensimmäinen osa.

tepast|aa[2] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* = seur.; vrt. teppaista, tepsuttaa. | Pienokainen t:aa lattialla. - - kyökin puolelta alkoi kuulua kova t:us: pojat palasivat luistinradalta TALVIO. - - kissanjäljet, jotka olivat t:aneet yhdessä kohdassa... SILL.

tepastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< ed.) lyhyin (ja kevein, terhakoin) askelin kävellä tai paikallaan liikehtiä, teperrellä, tepikoida, teppailla. | Kävellä t. Pienokainen osaa jo t. seinästä seinään. T:ee kuin kävelemään opetteleva lapsi. T:ee kuin kukko kanaparven keskellä. T. mahtaillen jkn edessä. Varsa t:ee milloin emänsä rinnalla, milloin taas perässä. Sirkustaiteilija t:ee ilmaan pingotetun köyden päällä. Juha t:i ja hypäkehteli eikä tiennyt, miten hyvän mielensä ilmaista AHO. Lapsen t:evat askelet, t:eva tanssi. — Tämä tapahtui eräillä välikäräjillä, jonne olin suoraan halkometsästä t:lut [= kävellyt, astellut] SILL. — Pelästynyt ratsu karkasi pystyyn ja alkoi t. [Varsan] t:u [= teutarointi] sai yhä rajumpia muotoja SILL.

teperrell|ä[28*] *deskr.v.* = ed. | Jäljet osoittivat lintujen t:een ladon ovella.

tepiko|ida[20] *deskr.v.* tepastella. | Ori t:i hänen vieressään, mutta Jyrki ei huomannut sen äkäisiä luimisteluja SEPPÄNEN.

tepo|nen[63] *s. harv.* tepponen. | Mutta housunsa tekivät hänelle t:set KIVI.

teppail|la[29] *deskr.v.* tepastella. | Iltapuolen hän [Isoahon äijä] t:i yksinään tuvassa KARHUM.

teppais|ta[24] *deskr.v.* kävellä lyhyin, kevein askelin; vrt. tepastaa, tepsuttaa. | Tuolta hän jo tulla t:ee.

teppo|nen[63] *s.* kepponen, kuje, tekonen, kolttonen, koirankuje. | Viaton, vallaton, hauska, odottamaton, paha, ruma, ilkeä t. Iloinen t:sten tekijä. Saduissa repolainen tekee usein pahojakin t:sia. Jopa teki aika t:set! Joutua t:sistaan tilille. — *Kuv.* Liukas keli teki autolle pahanlaiset t:set. Uni teki t:set, ja lähtö myöhästyi.

teps|iä[17] *v.*, vars. *puhek.* -ivästi *adv.* -ivyys[65] *omin.* vaikuttaa, tehota. | Pienet ryypyt eivät siihen mieheen t:i. Kiellot ja varoitukset eivät näytä t:ivän. T:ivä vastamyrkky. T:ivä keino, rangaistus. Lääkkeen t:ivyys.

tepsut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Kävellä t. Lapset t:televat sukkasillaan. Ruuna, virsta vielä / t:tele pois! IMMI HELLÉN.

tepsut|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* kävellä (joskus juosta) lyhyin (ja kevein) askelin, tipsuttaa, teputtaa; vrt. teppaista, tepastaa. | Kävellä, juosta t. Äidin pieni armahainen / koulutietä t:taa HAAHTI.

teputtaa[2*] *deskr.v.* = ed. | Kävellä, tulla t.

tera|peutiikka[10*] *s.* taudinhoito-oppi. **-peutti**[4*] *s.* parantaja, hoitava lääkäri. **-peutti|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* taudinhoitoa koskeva, hoidollinen. | T. toimenpide. T. aine. Jllak aineella on t:sta arvoa. T. annos 'sopiva, parantava annos, hoitoannos'. Käyttää t:siin tarkoituksiin. T:sesti vaikuttavat aineet.

terapia[15] *s.* toimenpiteet, joiden tarkoituksena on taudin tai sen oireiden parantaminen tai ainakin helpottaminen, taudinhoito. | Syyperäinen eli spesifinen t. pyrkii poistamaan taudin alkusyyn. Oireenmukainen eli symptomaattinen t. Fysikaalinen t. 'sähkö-, kylpy-, hieronta- yms. hoito'. Radiologinen t. 'sädehoito'. Psyykkinen t. 'sielullinen hoito'. — *Yhd.* dieetti-, kemo-, leikki-, psyko-, sähkö-, työt.

terassi[6] *s.* porrasmainen penger puutarhassa, rakennuksen edustalla tms.; tasakatolla oleva oleskelupaikka, kattotasanne; *maant.* rantapenger. — *Yhd.* kahvila-, kattot. **-kahvila** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* T. penger, vuori, jyrkänne. T. tasanne. T:sesti kohoava rinne.

terasti[4] *s.* par. terrasti.

terato|logia[15] *s.* oppi eläinten ja kasvien epämuodostumista. **-logi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* teratologian alaan kuuluva. | T. ilmiö.

teratooma[13] *s. lääk.* synnynnäinen kasvain, joka on muodostunut erilaisista kudoksista tai elinosista.

terbium[7] *s.* eräs harvinainen maametalli.

tere[78] *s. käs. nahk.* saumaan tai reunaan vahvikkeeksi (tai koristeeksi) ommeltu kapea suikale tai nauha. **-reuna, -sauma** *s. käs.* tereellä vahvistettu tai koristettu reuna, sauma.

terhak|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* tav:mmin seur.

terhak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* reipas, pirteä, virkeä. | T. lapsi. Vielä t. vanhus. Istua, seisoa t:kana. Viitata, puhua t:asti. Hevonen yrittää t:asti vetää, mutta kuormaa on liikaa. Hyökätä t:asti kimppuun. — *Kuv.* T. puun taimi. Sateen jälkeen oras näyttää hyvin t:alta. Uuden näköisen savupiippu nousi t:asti malkakaton harjalta SILL. - - pihkan t. haju HAANPÄÄ.

terhen[55] *s.*, vars. *runok.* auer, utu, utuharso. | Ylt'ympäri tanhusi t:et yön, / utu ulapan aalloilla sousi LEINO. — *Kuv.* - - minä, talven tuima tuuli, / hän salon sinisen t. LEINO.

terheni|nen[63] *a.*, vars. *runok.* 1. *poss.* T. syyspäivä. — *Kuv.* Hänessä ei ollut mitään peitettyä, teeskenneltyä taikka t:stä LEINO. - - ja hänen kirkkaiden silmiensä katse kaukainen ja t. U.KARRI. 2. *ain.* [Haltija] levittäen t:set siipensä halmeen päälle ja maan alta lämmintä liehtoen AHO. Edempänä, kumpujen rinteillä lainehtii himmeää, t:stä päivän sauhua J.REIJONEN.

terhen|nellä[28*] *frekv.v. kans.* < seur. | T. jkn edessä. Kiukkuisesti t:televä koira. Kyllähän sinä... uskallat vaikka sata kertaa vannoa, t:teli Agaatta vastaan KAUPPISH.

terhen|tää[8] *v. kans.* -nys[64] *teonn.* ärhentää. | Koira t:si taloon tulijoille. Heh-heh, on se huoletonta tuon joukottoman olento, ei ole kuka

siinä edes t:täisi, ole pitkin tahi poikki JOTUNI.

terhenvyö *s. kuv. runok.* - - ja kynttilätkin tuikkaa kuin läpi t:n CAJ.

terhi[1](*) *s.* Asperugo, karhealehtisiin kuuluvia kasveja, tav. A. procumbens, rento terhi.

terho[1] *s.* tammen pähkinä ja sen tyveä ympäröivä puutunut kehto. — *Yhd.* tamment.

teriakki[1*] *s.* monta eri ainetta sisältävä kansanomainen yleislääke ja vastamyrkky.

teristäyty|ä[44] *refl.v.* (< seur.) terästäytyä. | Kyyneleet alkoivat pyrkiä Jeren silmäkulmaan, mutta hän t:i miehevästi KARHUM.

terist|ää[2] *v.* terästää. | T. kuuloaan. - - hepo t:i päänsä pystyyn AK.

terit|tää[2*] *v.* **1.** tehdä jhk terä, panna jhk (uusi) terä. | T. sukan, saappaan varsi. Jos sukanterät ovat niin kuluneet, ettei niitä kannata parsia, ne leikataan pois ja sukat t:etään uudestaan. T. viikate 'kiinnittää terä varteen'. — *Met.* T. viila taltalla hakkaamalla 'hakata viilaan uurteet, teritys'. Yhteen suuntaan t:etty viila. **2.** ed:een liittyen: teroittaa. | T. heinäseipäät. Kahden puolen t:etty teurastusveitsi. Saha ja kirves käydään ostamassa kauppapuodista, pistetään varteen ja t:etään käyttökuntoon KARHUM.

teritys[64] *s.* **1.** terittäminen. | Poran t. Sukkien t. **2.** *konkr. met.* Viilan t. 'viilan uurteet ja harjat'. Viilasta on jo t. kulunut pois. — *Yhd.* panssariviila-, raspi-, ristit.

teriö[3] *s. kasv.* kukan sisempi kehälehtikiehkura, terälehdistö; vrt. verhiö. | Yhdislehtinen, erilehtinen t. Säteittäinen, vastakohtainen t. Huulimainen, kielimäinen, ristimäinen t. T:n laide, torvi, nielu. — *Yhd.* lisät.

-teriöinen[63] *poss.a.* Iso-, pieni-, puna-, sinit.

teriölli|nen[63] *poss.a.* Kukat t:siä.

teriömuoto *s. kasv.* Huulimainen, kellomainen, neilikkamainen, perhomainen, ristimäinen t.

teriömäinen[63] *kalt.a.* T. verhiö.

teriötön[57] *kar.a.* T. kukka, kehä.

termeittäin *adv.* termi kerrallaan, termeinä. | Yhteenlasku, lausekkeen integrointi suoritetaan t.

term|i[5] *s.* **1.** jnk alan erikoissana, oppisana, ammatti-, termisana. | Latinankielinen t. Suosia suomenkielisiä t:ejä. Tieteellinen, teknillinen t. Taloustieteen, filosofian t. Rakennusalan t. Virallinen t. "90-luku" kirjallisuushistoriallisena t:nä. — *Yhd.* ammatti-, kauppa-, komento-, liike-, meri-, metsästys-, oikeus-, paini-, pankki-, sotilas-, tilit. **2.** *mat.* lausekkeen jäsen. | Polynomin t:it.

termiikka[15*] *s.* lämpöopin osa, joka käsittelee lämpötilan muutosten aiheuttamia tilanmuutoksia.

termiini[5] *s.; rinn.* termiina[15]. **1. a.** määräaika tai -päivä, jolloin, jota ennen tai jonka jälkeen jnk tulee tapahtua. **b.** *puhek.* määräaikaisilmoitus. **2.** lukukausi. — *Yhd.* kevät-, syyst.

termiini|kauppa *s. liik.* (tavara-, valuutta)pörssissä tehty aikakauppa. | Puuvillan t:kaupat. **-keinottelu** *s. liik.* keinottelu, jossa käytetään hyväksi sitä eroa, joka mahdollisesti on tavaran hinnassa kaupanteko- ja tavaran toimituspäivänä. **-kurssi** *s. liik.*)(avistakurssi. | Frangin 3 kuukauden t.

1. **termiit|ti**[6*] *s.* T:it 'Isoptera, jyrsijäkorentojen lahkoon kuuluvia, yhteiskunnittain eläviä, muurahaisten näköisiä (mutta näitä vaaleampia) hyönteisiä, "valkoiset muurahaiset"'. — *Yhd.* työt.

2. **termiitti**[6*] *s.* alumiinijauheen ja jnk metallioksidin seos, jota käytetään kuuman liekkinsä vuoksi mm. hitsauksessa ja palopommeissa. **-hitsaus** *s. met.* termiittiä käyttäen suoritettu hitsaus.

termiitti|keko *s.* vrt. muurahaiskeko. **-kuningatar** *s.* naarastermiitti.

termiittipanos *s.* Palopommin t.

termiittipesä *s.*

termiitti|pommi *s.* palopommi, jonka täytteenä on termiittiä. **-rauta** *s.* rautaoksiduulin ja alumiinijauheen seos. **-seos** *s.*

termiittiyhteiskunta *s.* T:an kuuluu työtermiittejä, sotilaita, kuninkaita ja kuningattaria.

terminaalinen[63] *a. kasv.* = päätteinen 1.b. | T. kasvupiste.

terminatiivi|nen[63] *a. kiel.*)(duratiivinen. | Verbin tekeminen on t:sta silloin, kun se on kestoltaan rajallista, niin että verbin merkitykseen sisältyy myös tekemisen alkaminen tai päättyminen; esim. sanoa, pysähtyä, kuolla.

1. **termi|nen**[63] *a.*, vars. *fys.* -sesti *adv.* lämpöä koskeva, lämpö-, termo-. | T. energia 'lämpöenergia'. Raudan t:set ominaisuudet. T. analyysi 'aineiden fysikaalisten ja kemiallisten ominaisuuksien tutkiminen lämmittämällä niitä tasaisesti'. T. anomalia 'paikan keskilämmön ja samalla leveysasteella vallitsevan keskilämmön erotus'. T. diffuusio 'lämpötilaerojen vallitessa esiintyvä diffuusio'. T. dissosiaatio 'aineiden hajautuminen lämpötilan noustessa'. T:set [= pääasiallisesti kovan kuumuuden vaikutukseen perustuvat] desinfioimiskeinot. Sähkövirran aiheuttamat mekaaniset ja t:set rasitukset. T. hyötysuhde 'se luku, joka ilmaisee, mikä osa käytetystä lämmöstä muuttuu lämpövoimakoneessa mekaaniseksi työksi'. T. työekvivalentti 'se lämpömäärä, joka syntyy yhden työyksikön (kilogrammametrin) muuttuessa kokonaan lämmöksi'. — *Erik.* nopeudeltaan normaalia lämpöliikettä vastaava. | T:set neutronit 'neutronit, joiden nopeus on enintään muutamia tuhansia kilometrejä sekunnissa'.

2. **-terminen**[63] *poss.a.* < termi. | Yksi-, kaksit.

terminologia[15] *s.* termistö, oppisanasto. | Nuori tieteenhaara, jonka t. on vielä vakiintumaton. Täsmällinen t. Filosofinen, tieteellinen t. — *Yhd.* kalastus-, laki-, musiikkit.

terminologinen[63] *a.* terminologiaa koskeva tai käsittelevä. | T. muutos, kiista. T. sanakirja.

termisana *s.* termi. | T:ksi kehittynyt nimitys.

termistö[2] *koll.s.* (< termi) oppisanasto, terminologia.

termit[5] *s. mon.* **1.** muinaisten roomalaisten (tav. julkisista) kylpylaitoksista. | Caracallan t. **2.** *harv.* lämpimistä lähteistä käytetty nimitys.

termo- = lämpö-. **-dynaami|nen** *a.* -sesti *adv.* T:set ilmiöt, lait. T:sen 1. absoluuttisen lämpötila-asteikon nollapiste on —273,16°. **-dyna-**

miikka *s. fys.* lämpöopin osa, joka tarkastelee lämpötilan muutosten yhteydessä esiintyviä energian muutoksia. **-elementti** *s. sähk.* lämpöelementti. **-fori**[4] *s. lääk.* lämpöhaudin. **-grafi**[4] *s.* lämpömittari, joka automaattisesti merkitsee paperiin kunkin hetken lämpötilan. **-hydrografi** *s.* laite, joka samanaikaisesti merkitsee kunkin hetken lämpötilan ja kosteuden. **-integraattori**[5] *s.* laite, jonka avulla voidaan määrittää tietyn aikavälin keskilämpö. **-kautteri**[5] *s. lääk.* = hehkupoltin. **-kemia** *s.* lämpökemia. **-kemiallinen** *a.* T. prosessi. **-loiste** *s.* = seur. **-luminisenssi** *s.* eräiden aineiden kuten timantin ja fluorisälvän ominaisuus loistaa niitä vähän lämmitettäessä, termoloiste. **-magneettinen** *a. fys.* lämpömagneettinen. **-metri**[4] *s.* lämpömittari. **-metria**[15] *s.* lämpöopin osa, joka käsittelee lämpötilojen mittaamista; *lääk.* ihmisruumiin lämpötilan toteaminen. **-nasti|nen** *a. kasv.* T:set liikkeet 'lämpötilan vaihtelun aiheuttamat nastiset liikkeet'. **-pari(sto)** *s.* lämpö(sähkö)pari(sto), termoelementti. **-regulaattori** *s.* lämmönsäädin, termostaatti (1).

termospullo *s.* taloudessa nestemäisten aineiden kuumana (tai kylmänä) säilyttämiseen käytetty pelti- tai muovikuorinen lasipullo, jossa on kaksinkertaiset, ilmattoman välitilan erottamat hopeoidut seinämät. | Otetaan evääksi voileipiä ja t:on kahvia.

termo|staatti[1*] *s.* **1.** lämmönsäädin, termoregulaattori. | Jääkaapin, auton jäähdytysjärjestelmän t. **2.** *fys. kem. lääk.* säiliö, jonka lämpötila tav. lämmönsäätimen avulla voidaan pitää vakiona ja jota käytetään tietyssä lämpötilassa tapahtuvien ilmiöiden tutkimiseen, bakteerien viljelemiseen jne. **-staatti|nen** *a.* -sesti *adv.* T. lämpötilan säätö. **-terapia** *s. lääk.* lämpöhoito. **-tropismi** *s. kasv.* kasvavien kasvinosien taipuminen lämmön lähdettä kohti tai siitä poispäin. | Positiivinen t. 'lämpöhakuisuus'. Negatiivinen t. 'lämpöpakoisuus'. **-virta** *s. fys.* lämpösähkövirta.

termä[11] *s. kans.* törmä.

1. **terni**[4] *s.* ternimaito.

2. **terni**[4] *s.* = ternikivääri.

ternijuusto *s.* ternimaidosta tehty (uuni)juusto.

ternikivääri *s.* eräs italialainen kivääri(malli), jota meilläkin jonkin verran käytettiin talvisodassa.

ternimaito *s.* pihkamaito, juustomaito; vrt. heramaito.

tero|a[1] *v. kans.* teroittua. | - - siitä nokkasi koukistui, siitä kyntesi t:i AHO. — *Kuv.* Ilmeestä päättäen oli ensin tulemassa suuttumuksen sana, sitten se t:i ja kärjistyi ivaksi AHO.

teroitella[28*] *frekv.v.* < teroittaa. | T. heinäseipäitä.

teroitin[56*] *väl.* Parranajokoneen terien t. — *Yhd.* kynänt.

teroit|taa[2*] *v.* **I.** *konkr.* tehdä terävä(mmä)ksi. | T. veitsi, kirves tahkoamalla. T. viikate takomalla, kovasimella hiomalla. T. saha viilalla. Kahden puolen t:ettu vuolurauta. T. luistimet. — T. seiväs 'ohentaa seipään pää teräväksi kärjeksi'. Molemmista päistään t:ettu paalu. T. kyrä veitsellä, teroittimella. **II.** *abstr.* ja *kuv.* **1. a.** aisteista, aistimista, tarkkaavaisuudesta tms.: herkistää, terästää, jännittää. | T. katsettaan, kuuloaan vaaran uhatessa. Koettaa t. muistiaan, huomiokykyään. Kun saan katseeni t:etuksi, näen kantotuolissa pienen olennon AHO. Suthoff t:ti kuuloaan ja erotti sanat: - - TALVIO. Tarkemmin me korvan t:amme / kuultelemaan — kaikki vaiti KIVI. [Mietelmät], jotka saavat lukijan t:tamaan korvaansa [= tarkkaavaiseksi] KOSKENN. - - koki hän t. kaikki sielunsa voimat PÄIVÄR. — Mutta vanha postineiti on päättänyt t. herra veljensä huonoa muistia ja tuoda "salat julki" KIANTO. — Hämärä tuntui t:tavan kuuloa. Ulkoilmaelämä t:taa aistit. Silmää ja huomiokykyä t:tavaa työtä. **b.** us. *vanh.* vars. silmistä, katseesta: terävästi, tiukasti, kiinteästi suunnata, tähdätä tai kiinnittää jhk. | T. silmänsä, katseensa jkhun, jhk. - - alas permantoon on t:ettu heidän katsantonsa, vimmaa täynnä KIVI. — Veljet, kuulkaat mitä sanon ja mihin tahdon nyt t. teidän mielenne KIVI. Ei ihme, että Nikkilä tulee t:taneeksi silmänsä ja ajatuksensa erityisesti myös yhteiskunnan etuoikeutettuja vastaan SILJO. Taivas oli se näky - - johon hän t:ti katseensa TARK. **2.** tähdentää, korostaa, painottaa. | T. jtak seikkaa, käsitystä, näkökohtaa. T. jklle jtak, jnk asian tärkeyttä, merkitystä. Lapsille on t:ettava varovaisuutta tulen käsittelyssä. Abélard t:ti pahaa aikomusta varsinaisena syntinä ERKKI KAILA. Se mies t:ti meille t:tamalla: "Ette saa tulla minun kasvojeni eteen, ellei veljenne ole teidän kanssanne" VT. — T. jtak jkn mieleen, muistiin. Käskyjen ja ohjeiden t:taminen mieliin.

teroittaja[16] *tek.* < ed. **1.** Kiertelevä veitsien t. — *Puut.* henkilö, jonka tehtävänä on teroittaa sahanterien hampaat. **2.** teroitusvälineistä ja -laitteista tav:mmin teroitin.

teroittamaton[57] *kielt.a.* Uusi, vielä t. lyijykynä.

teroit|tua[1*] *pass.v.* < teroittaa. | Kirves t:tuu tahkottaessa. Käytössä itsestään t:tuva veitsi. — Erikoisen t:tunut näkö, kuulo. Hämärässä aistit saattavat t. kovasti. — - - realistisesti t:tunut on se silmä, joka on voinut niin selvästi nähdä TARK. Havaintokyky, järki t:tuu. Korvat kaikkialla t:tuivat kuulemaan tuolta metsän sisästä kuuluvia ääniä ALKIO. — Minua alkaa uuvuttaa, kohta ei mieleni mihinkään t:u AHO.

teroitus[64] *teonn.* < teroittaa. | Kirveen, sahan, poran t. Kynän, seipään t. — *Yhd.* jälki-, uusintat.

teroitus|hihna *s.* Partaveitsen t. **-kivi** *s.* **-koje** *s.* **-kone** *s.* Sahanterien, kierukkaporien t. **-kulma** *s.* **-laite** *s.* **-pidin** *s.* pidin, johon teroitettava esine kiinnitetään. **-pinta** *s.* **-tahko** *s.* Sopiva t:n kovuus. **-taonta** *s.* **-tapa** *s.* **-työ** *s.* **-viila** *s.* **-väline** *s.*

teroitut|taa[2*] *fakt.v.* < teroittaa. | T. veitsensä. Aura oli t:ettava pajalla.

terpeeni[6] *s.* T:t 'hiilivety-yhdisteitä, jotka ovat hedelmien ja kukkien haihtuvien öljyjen pääaineksina'. **-alkoholi** *s.*

terpentiini[4] *s.*, vars. *vanh.* pihka, tärpätti.

terpiini[6] *s.* kahdenarvoinen alkoholi, 105°:ssa sulava kiteinen aine.

terpineoli[4] *s.* useiden sama-aineisten terpeenialkoholien seos.

terra[10] *s.* eräistä maaväreistä. | T:t ovat heikosti peittäviä mutta kestäviä värejä. Luonnollinen t. sisältää rautaoksidihydraattia ja piihappoista savea. Poltettu t. — *Yhd.* keltat.

terraario[3] *s.* lasiseinäinen, tav. laatikkomainen säiliö, jossa elätetään erilaisia pieniä maaeläimiä, tav. matelijoita, ja jonka pohjalle pannaan hiekkaa, kiviä ym. elätettävien eläinten luonnollisen asuinpaikan mukaisesti; vrt. akvaario. **-eläin** *s.*

terrakotta[11*] *s.* poltettu lasittamaton ruskea, kellertävä tai punertava savi; siitä valmistettu saviteos. **-esine** *s.* **-kuva** *s.* **-levy** *s.* **-teos** *s.* **-veistos** *s.*

terramysiini[6] *s. farm.* mullasta tavatusta Streptomyces rimosus -sienestä eristetty antibiootti.

terrasti[6] *s. rak.* märkänä seinäpintaan silattu sementtilaasti, jossa on erivärisiä kivi- tms. mineraali- tai lasisiruja. **-laasti** *s.* = ed. **-rappaus** *s.* rappaus, jossa pintalaastina käytetään terrastia ja joka hieman kovetuttuaan vielä käsitellään pesemällä, raapimalla tai hakkaamalla.

terrestri|nen[63] *a.* maahan kuuluva, maa-. | T. turve 'kostealla maalla, vedenpinnan yläpuolella muodostunut turve, esim. rahka- tai metsäturve'. T:set suomaalajit. — T:sellä purjehduksella tarkoitetaan sitä tai niitä menetelmiä, joita käytettäessä merenkulussa esiintyviä kysymyksiä ratkaistaan maalla olevien kiinteiden merimerkkien avulla AK.

terri[5] *s. murt.* teeri.

terrieri[4] *s.* rottakoiriin kuuluvia seura- ja metsästyskoirina käytettyjä koiria. | Sileä-, karkeakarvainen t. — *Yhd.* foks-, kettut.; irlannin-, skotlannint. **-rotu** *s.*

terrigeeni|nen[63] *a.* T:set kerrostumat 'mantereilta jokien ja tuulien kuljettamasta ja tyrskyn irrottamasta aineksesta merien pohjalle syntyneet sedimentit'.

territoriaali- = maa-alue-, alueellinen, aluetta koskeva, territoriaalinen. **-armeija** *s.* Englannilla vakinaisen armeijan ohella olevat koulutetut vapaaehtoisjoukot. **-joukot** *s. mon.* sodan syttyessä alueittain koottavat joukot, joita varten on rauhan aikana tav. vain pienehkö määrä vakinaista päällystöä ja alipäällystöä sekä ase- ja varusvarastot;)(kaaderijoukot. **-järjestelmä** *s.* **1.** oppi, jonka mukaan hallitsijalla on oikeus määrätä maan uskonto. **2.** *sot.* aluejärjestelmä.

territoriaalinen[63] *a.* territoriaali-.

territorio[3] *s.* **1.** vars. Pohjois-Amerikassa ja Australiassa alue, jota ei ole asutuksen harvuuden vuoksi otettu osavaltioksi liittovaltioon, vaan joka on suoraan keskushallinnon alainen. **2.** Ranskan merentakaisia t:ita ovat mm. Ranskan Länsi-Afrikka ja Ranskan Somalimaa.

terrori[5] *s.* pelkoa herättävä, väkivaltaisia keinoja käyttävä sorto tai pakkovalta, hirmuvalta, terrorismi. | Ankara, hirveä t. Taloudellinen, poliittinen t. Harjoittaa t:a. Elää jkn, jnk t:n alaisena. — *Yhd.* joukko-, kommunisti-, natsi-, puoluet.; työmaa-, vaalit. **-järjestö** *s.* Salainen rosvo- ja t.

terrorismi[4] *s.* terrorin harjoittaminen, hirmuvalta.

terroriso|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* (*rinn.* terroroida) harjoittaa terroria, saattaa terrorin alaiseksi, pitää terrorin alaisena. | Kapinalliset, rosvot t:ivat häikäilemättömästi koko maakuntaa. Tovereitaan t:iva puoluepamppu. Robespierren hirmuhallitus t:i elämän täydellisesti. — [Emännöitsijä] t:i minua ihan sietämättömästi WILKUNA. Häikäilemättömät autoilijat t:ivat liikenteen.

terroristi[4] *s.* terrorismin kannattaja tai harjoittaja, vars. poliittisten väkivallantekojen tekijä. | Vallankumouksellinen t. **-joukkue** *s.* **-järjestö** *s.* Maanalaisen t:n toimeen panemat väkivallanteot.

terroristinen[63] *a.* terroria harjoittava, terrorismille ominainen, terrori-, terroristi-. | T. liike, järjestö. T. suunnitelma, teko, toiminta.

terroristiryhmä *s.*

terrori|teko *s.* Kapinallisten t:teot murhineen ja ryöstöineen.

terroroida[18] *v.* = terrorisoida.

terska[10] *s. anat.* siittimen päässä oleva pullea osa. **-tippuri** *s. lääk.* esinahan ja terskan tulehdus.

tersseittäin *adv. mus.* vrt. kvarteittain. | Mandoliini, joka on viritetty t. ja kvarteittain.

terssi[4] *s.* **1.** *mus.* **a.** asteikon 3:s aste. **b.** intervalli kahden asteen välillä, jotka diatonisessa asteikkokulussa esiintyvät kahden puolen jtak muuta astetta. | Duurikolmisoinnussa on perättäin suuri ja pieni t. (esim. c-e-g). Ylinouseva, vähennetty t. **c.** kolmisoinnun keskimmäinen sävel, joka "välittäjänä" liittää soinnun äärisävelet yhteen. **2.** miekkailussa: pistomiekan pitäminen sellaisessa asennossa, että etusormen rystynen kohoaa kohtisuoraan ylöspäin.

terssi|-intervalli *s. mus.* **-väistö** *s.* miekkailussa: ulkoväistö.

tertia[15] **1.** *a. vaill.* (attr:na tav. taipum.; us. ◡) vars. liikekielessä: kolmanteen hyvyysluokkaan kuuluva; vrt. priima, sekunda. — *S:sesti.* Myydä t:a. **2.** *s.* **a.** *liik.* tertiavekseli. **b.** *kirj.* kirjakeaste, jonka keilin mitta on 16 typografista pistettä.

tertiaali[4] *s. hist.* = seur. **-jyvät, -kymmenykset** *s. mon. hist.* kirkkoherralle kannettu viljakymmenysten kolmannes; vrt. kruununkymmenykset.

tertiaari[4] *s.* T:t 'useissa munkkikunnissa maallikko-osaston jäsenet, jotka tav. maallisessa kutsumuksessa eläen tahtovat toteuttaa munkkilaisuuden ihanteita'.

tertia|-aste *s. kirj.* **-laatu** *s.* T:un kuuluva tavara. **-vekseli** *s. liik.* kolmas kappale samaa vekseliä; *syn.* tertia.

tertiääri[4], **-aika, -kausi** *s. geol.* kenotsooisen maailmankauden ensimmäinen, liitukauden ja kvartäärikauden välinen kausi. **-kautinen** *a. geol.* T. kerrostuma, tulivuori. **-käämitys** *s. sähk.* kolmas käämitys.

tertiäärinen[63] *a.* järjestyksessä kolmas, kolmantena oleva. — *Geol.* tertiäärikautinen. | T. fossiili. T. vuorijono, kerrostuma, kivilaji. — *Lääk.* kolmannessa vaiheessa oleva. | Tuberkuloosin t.

aste. — *Kem.* T. kalsiumfosfaatti 'trikalsiumfosfaatti'. T. alkoholi.

tertiääri|systeemi *s. geol.* kenotsooisen sarjan vanhempi systeemi. **-vaihe** *s. lääk.* (taudin) kolmas vaihe. | Tuberkuloosin t.

tertseroni[5] *s.* valkoihoisen ja mulatin jälkeläinen.

tertsetti[5*] *s. mus.* vrt. trio. **1.** kolmen solistin muodostama lauluyhtye. **2.** = seur.

tertsetto[2*] *s. mus.* kolmen laulusolistin esitettävä sävellys tai vars. sen osa, tertsetti.

tertsiini[6] *s. run.* runomuoto, joka käsittää kolmesta 11-tavuisesta säkeestä muodostettuja säkeistöjä ja lopussa yhden yksinäisen säkeen.

tert|tu[1*] *s.* **1.** tiheähköstä kukka-, hedelmä- tai marjaryhmästä; *kasv.* kukinto(muoto), jossa perälliset kukat ovat kiinni pitkässä kukkalapakossa; vrt. huiskilo. | Tuomen, syreenin t. Valkokukkainen pihlajan t. Lepän t:ut. Riipiä marjat irti t:uista. Poimia viinimarjapensaasta kypsiä t:tuja. Puoliraakoja puolukan t:tuja. Banaanin t. — *Yhd.* banaani-, hedelmä-, kukinto-, kukka-, marja-, puolukka-, rypäle-, viinimarjat.; lepän-, syreenint.; latvat. **2. a.** hellittelysanana rakastetusta tai pienestä lapsesta. | Ainoastaan nuorimpia [lapsenlapsia] hän [mummo] ajattelee ilolla. Repekkaa, Herran t:tua LEHT. **b.** huudahduksissa. | Herran t. sentään! Herran t. kun on soma lapsi! Herran t. teitänne, tämähän on suurenmoista! AHO. **c.** *yhd.* Herrant. **3.** *yhd.* Lehti-, leppät.

terttu|alpi *s.* Lysimachia thyrsiflora, rannoilla, puroissa, ojissa ym. yleinen alpi. **-heisi** *s.* terttuselja. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* T. kukinto. **-selja** *s.* Sambucus racemosa, koristepensaana yleinen, us. myös villiintynyt selja, terttuheisi.

tertullinen[63] **1.** *poss.a.* < terttu. | T. lumimarjapensas. **2.** *s.* tertun täysi. | T. viinimarjoja.

terv|a[10] *s.* puun, kivihiilen, ruskohiilen, turpeen tms. kuivatislauksessa muodostuva tumma, öljymäinen ja tav. sakea neste, jossa on useita toisiinsa sekoittuneita yhdisteitä. | T:aa käytetään lahonsuojaus- ja kyllästysaineena, raaka-aineena edelleen jalostukseen jne. Kankeata, paksua, juoksevaa, kiehuvaa t:aa. Ruskeata t:aa. Havupuusta, juurikoista poltettu [= valmistettu] t. Katajan t. T:an raikas tuoksu. Polttaa t:aa haudassa, uunissa. Sivellä jk t:alla, t:aa jhk. Sauna oli niin kuuma, että t. [= sula pihka] kihosi laipiosta. Minkä teet, tee t:an kanssa SL. Jos ei viina, sauna ja t. auta, niin tauti on kuolemaksi SL. Kahvi oli mustaa kuin t. Jk tarttuu kuin t:aan. On kiinni, liikkuu kuin täi, kärpänen t:assa. Mutta halkolaivahan makaa syvässä ja kulkee kuin täi t:assa TALVIO. Jk on vastenmielistä kuin t:an juonti. Uni ja ruoka maistuu, mutta työ on kuin t:aa SP. Tuo lapsellinen loru - - näytti uppoavan yleisöön kuin kuuma t. kuivaan puuhun KIANTO. - - mieli ei t:oa parempi, / syän ei syttä valkeampi KAL. — Vene on hyvässä t:assa. Ja hetken päästä on hän jo venevalkamassa työntämässä t:oissaan kiiltelevää venettä vesille KATAJA. - - se on Englanti, joka maan akselin t:assa pitää KIVI. — *Yhd.* hauta, tehdas-, uunit.; asfaltti-, kaasu-, kanto-, kivihiili-, koivu-, kuusi-, luu-, mänty-, puu-, ruskohiili-, saarni-, tervas-, tuohi-, turve-, vuorit.; piki-, vesit.: katajan-, tuohent.; vientit.; tiet.

terva-aine *s.* Tupakan savussa olevat t:et.

tervaaja[10] *tek.* < tervata. | Veneen, katon t.

tervaamat|on[57] *kielt.a.* < tervata. | Aivan uusi, t. vene. T:tomat pieksut.

tervaantua[1*] *v.* = tervautua.

terva|-astia *s.* **-betoni** *s.* sorasta, sepelistä, hiekasta ja tervavalmisteista tehty tien peiteaine; vrt. asfalttibetoni. **-emulsio** *s.* **-eriste** *s.* T. kosteutta vastaan. **-esanssi** *s.* **-hau|ta** *s.* tervanpoltossa käytetty kouru- tai suppilomainen maakuoppa, jossa tervakset poltetaan mullalla, turpeilla yms. peitettyinä ja jonka pohjasta lähtevää putkea pitkin terva juoksee astiaan; terva(s)miilu. | Polttaa t:taa. T. palaa. On kuuma kuin t:dassa. **-heinä** *s.*, vars. *kans.* mäkitervakko, kiertomatara. **-hov|i** *s.* vars. tervakaupungeissa sijainnut (vienti)tervan varasto-, lajittelu- yms. alue. | Oulun, Kajaanin, Arkangelin t. Veden erottamiseksi tervaa seisotettiin t:eissa suurissa säiliöissä joskus vuosikin. **-huopa** *s.* kivihiilitervan tislaustuotteilla kyllästetty huopa, jota käytetään katon peitteeksi ja eristyskerroksiksi, tervapahvi; vrt. asfaltti-, bitumihuopa. **-huopakatto** *s.* **-hytti** *s. hist.* vähäinen tehdasmainen tervanpolttimo. **-höyry** *s.* **1.** Puun ja kivihiilen savun sisältämät t:t. **2.** alkuaan puisesta tervatusta rungostaan nimensä saanut vars. Saimaalla käytetty lasti(höyry)laiva, jonka koneisto on perässä. | T. Untamo. — *Kuv.* Valtiollinen t:mme (leik.) 'valtiolaivamme, Suomen valtio'.

tervail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < tervata. | T. venettä, saappaitaan.

tervai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** tervaa sisältävä, tervautunut, tervassa oleva, tervattu. | T:sta vettä. T:set vaatteet. Tarttua jhk t:sin käsin. Ennen juon joesta vettä / melan t:sen terältä KAL. **2.** runsaasti pihkaa sisältävä, pihkainen, tervaksinen. | T. männynkanto. - - vaan vihaisesti uppoaa kirkas kirves hongan t:seen tyveen KATAJA.

terva|kangas *s.* tervalla kyllästetty kangas; vrt. vaha-, öljykangas. **-kassa** *s. hist.* kirkon kassa, johon kertyneet tervarahat käytettiin kirkon katon tervauskuluihin. **-kaup|pa** *s.* Oulu oli aikoinaan Suomen t:an keskuksia. **-kauppias** *s.* **-kaupunki** *s.* entisaikojen tervakauppaa ja tervanvientiä harjoittanut kaupunki. | Pohjanmaan tärkein t. oli Oulu. **-kerros** *s.* Kosteutta eristävä t. tulilangassa.

tervakko[2*] *s.* Viscaria, kohokkikasveihin kuuluvia kaljuja ruohoja. — *Yhd.* mäki-, tunturit.

tervakomppania *s. hist.* vrt. komppania 3. | V. 1648—1715 Suomen tervakauppa oli - - useampain perättäisten "t:in" yksinoikeutena V.VOIONMAA.

tervaksi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < tervas; vrt. pihkainen. | T. kanto, puu. T. päre, lastu. — Tuli on tuohinen rämäkkä, / savu musta t. [= tervaksista syntyvä] KAL. — *Kuv.* vrt. tervaskarto. | Vaari oli vanhaa, t:sta tekoa J.SAULI.

terva|kukka *s.*, vars. *kans.* mäkitervakko. | Lahden aurinkoinen rinne hehkui punaisenaan

t:kukkia LEHT. **-köysi** *s.* tervalla kyllästetty köysi. **-laatikko** *s.* vahingollisten kovakuoriaisten pyydystämiseen käytetty laatikko, johon on sivelty toukkaliimaa. **-lai|ta** *s.* tervatusta veneestä tms. | Ja kun nuo pitkät ja solakat t:dat olivat kohisten järveen sysätyt AHO. **-lanka** *s.* vrt. tervaköysi. **-lasti** *s.* Laivassa oli t. **-lau|ta** *s.* tervattu lauta. | Pyydystää maakirppuja t:dalla. **-lepikkö** *s.* **-leppä** *s.* Alnus glutinosa, korkea paksurunkoinen leppä, jonka kuori on rosoinen ja lanttopäiset lehdet nuorina erittäin tahmeat. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* T. aine, tisle. **-makasiini** *s.* **-markkinat** *s. mon.* **-metsä** *s.* = tervasmetsä. **-mies** *s.* tervanpolttaja, terva-alan mies. | Kuhmolaisten t:ten Oulun-matkat. T:ten metsäkoju. **-miilu** *s.* = tervasmiilu. **-monopoli** *s.* Tervakomppania sai t:n 20 vuodeksi. **-nahturi** *s.*

tervan|erotin *s. tekn.* Imukaasumoottorin t. **-haju** *s.* Sataman kalan- ja t. **-hajuinen** *a.* T. ilma, neste. **-musta** *a.* T:a kahvia, suovettä. T:t silmät. **-polttaja** *s.* Kokenut t. T:in maakota. **-polttimo** *s.* tervanpolttolaitos, tervatehdas. **-polt|to** *s.* puutervan valmistus kuivatislauksen avulla. | Suomessa t. oli vuosisatoja tärkeä teollisuudenhaara ja elinkeino. Harjoittaa t:toa. **-ruskea** *a.* Kahvi oli aivan t:a. **-sekai|nen** *a.* T:sta vettä. **-tislaamo, -tislauslaitos** *s.* **-tuoksu** *s.* **-tuoksuinen** *a.* T. savu. **-tuotanto** *s.*

tervanuora *s.* vrt. tervaköysi.

tervan|valmistus *s.* **-viejä** *s.* **-vienti** *s.* Harjoittaa t:ä ulkomaille.

terva|pahvi *s.* tervahuopa. **-pamppu** *s.* tervaköydestä tehty pamppu. | - - kartanon harteva vouti, kourassa peloittava t. KIVI. **-paperi** *s.* vrt. tervapahvi. **-pa|ta** *s.* Itsenäisyyspäivän iltana Suurkirkon edustalla roihuavat t:dat. **-pimeä** *a.* ja *s.* pilkkosen pimeä, sysipimeä. | Ulkona oli aivan t. — Eihän tässä t:ssä näe nenäänsä pitemmälle. **-pin|ta** *s.* Öljyväriä ei saa sivellä suoraan t:nalle. **-pitoi|nen** *a.* T. aine, lääke, saippua. Rasva- ja t:set liimat. **-porvari** *s.* entisaikain tervakauppaa harjoittanut kaupungin porvari. | Oulun t:t. [Juhalla] on uusi pykninki kuin parhaalla t:lla AHO. **-putki** *s.* Tervauunin t. **-pytty** *s.* T. ja nahturi. **-pääsky(nen)** *s.* Apus l. Cypselus apus, tavallisten pääskyjen näköinen, väriltään mustan ruskea, keltakurkkuinen kirskulintu, tornipääskynen. **-rah|a** *s.* **1.** us. *mon.* tervakaupalla ansaituista tai tervan ostoon tarkoitetuista rahoista. | T:oja kertyi melkoiset summat. Mies pani t:arsa viinaan. **2.** *hist.* sakko, joka aviottoman lapsen saaneen oli maksettava kirkon tervakassaan. **-rive** *s.* tervalla kyllästetty rive. **-roso** *s.* tervasroso.

terva|s[61] *s.* **1.** vanhoihin männynkantoihin tai mäntykeloihin tai elävän männyn rungon vioittuneeseen kohtaan muodostunut erittäin pihkainen puuaines. | Kanto, jossa on runsaasti t:sta. **2.** tav. *mon.* tervaksesta (merk:ssä 1), tervaspuusta hakatut pilkkeet, joita käytetään tervanpoltossa raaka-aineena, sytykelastut tms. | T:ksien latominen tervahautaan. Hakata kannoista t:ksia. Koloa kasvavia mäntyjä t:ksiksi 'tervaspuiksi'. — Noutaa t:ksia sytykkeeksi. T:ksista tehty soihtu. — *Yhd.* honka-, juuri-, kantot.

terva|saippua *s.* tervapitoinen saippua. **-salva** *s. farm.* tervaa ja rasvoja sisältävä salva. **-sepeli** *s.* tien tms. päällysteenä käytetty tervalla sidottu sepeli.

tervas|halko *s.* **-hon|ka** *s.* Kahdesta t:gasta tehty rakovalkea. **-juurakko** *s.* Kaatuneen kelon t. **-juurikka** *s.* **-kan|to** *s.* pihkainen, terva(ks)inen kanto. | T:toja koottiin tervanpolttoa varten. Hakata t:nosta sytykelastuja. — Tanakka ja harteva kuin t. - - kaksi sonnia, kuin kaksi juurevaa t:toa KIVI. — *Kuv.* Vaari on oikea vanhan kansan t. 'terve ja jäyhä vanhus'. Tohtori on juureva ukko, kaikkein parhaasta puusta luontunut t. SILL. **-koro** *s. metsät.* **-lastu** *s.* Vuolla t:ja sytykkeiksi. **-liekki** *s.* Siinä hän istui, kuivatellen vaatteitansa t:en hohteessa KIVI. **-metsä** *s.* tervaspuiksi kolottu metsä tai metsä, josta hakataan puita tervanpolttoon. **-miilu** *s.* valmiiksi ladottu tervahauta, tervamiilu. **-nuotio** *s.* tervaksista tehty nuotio.

tervasoihtu *s.* soihtu, jossa palavana aineena on tervaa.

tervas|pilke *s.* Märät puut oli sytytettävä t:pilkkeillä. **-pu|u** *s.* vars. tervanpolttoon käytetty runsaasti tervasta sisältävä puu. | Koloa metsää t:iksi. Hakata, vedättää t:ita. Kuivista t:ista tehty nuotio. **-päre** *s.* T:istä tehty soihtu. **-pölkky** *s.* **-roihu** *s.* Puhdetöitä tehtiin päretulen tai t:n valossa. **-roso** *s. metsät.* tervasrososienen mäntylajeissa aiheuttamasta taudista johtuva latvaosien ja oksien kuoren ja jällen vioittuma; tervasrososieni. **-rosoinen** *a.* T. mänty. **-rososieni** *s.* mäntylajeissa vioittumaa, tervasrosoa, aiheuttavia Cronartium-sukuisia ruostesieniä. **-rovio** *s.* **-savu** *s.* Silmiä ilkeästi karvasteleva t. **-soihtu** *s.* tervaksista, tervaspäreistä tehty soihtu. **-soitto** *s. kans.* = ed. **-syl|i** *s.* Kaksi tynnyriä [tervaa] laskettiin tulevan aina yhdestä t:estä PAULAH. **-säle** *s.* Tervahaudan viritysreiät täytetään hienoilla t:illä. **-tikku** *s.*

tervastu|a[1] *v.* muuttua tervakseksi, pihkaiseksi, terva(ks)iseksi. | Pystyyn kolotut männyt t:vat vähitellen. On vanhoja männyn kantoja, jotka ovat parahiksi t:neet, mutta eivät vielä lahonneet SILL.

tervastul|i *s.* Takassa roihuava t. Lämmiteltiin nuotiolla t:en loisteessa. Tuulastajan laajalti valaiseva t.

terva|suti *s.* Terva-astia ja t. **-säiliö** *s.* Tervatehtaan t.

terva|ta[35] *v.* -us[61] *teonn.* käsitellä, vars. sivellä tervalla, tehdä tervaiseksi. | T. vene, airot, reki. T. katto, lattia. T. saappaat. T. ja paahtaa sukset. Lahoamisen estämiseksi pylväät voidaan t. alapäästä. T. verkot. T:ttu purjevaate, hamppunuora. — Voi lapsikulta, missä sinä olet itsesi t:nnut [= tahrinut tervaan]? Pää oli kuin puusta, ajatuksia ei ollut ollenkaan, mieli oli kuin t:ttu MERIL. - - ja jonka ääni oli aina kuin t:ttu KATAJA. — *Kuv.* Joutua kirkon kattoa t:amaan, ks. kirkko 1.b. - - ja sainpa, koira vieköön! maksaa tervarahaa Eskon tähden, kirkkoa t. sain KIVI — - - ne kaikki karsaasti katsoivat, / teon mustaksi t:sivat *MANN. Tämä

t:si [= harmitti, kiukutti] Tenikkaa ja sai hänessä vireille kaikki koston vaistot A.AAVA.
terva|tahra *s.* T:tahrojen poistaminen vaatteesta. **-tappur|a** *s.* tervainen tappura. | Tilkitä t:oilla. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tilk|e** *s.* Tilkitä talon nurkat t:keillä.
tervaton[57] *kar.a.* T. kattohuopa.
terva|touvi *s.* vrt. tervaköysi. **-tuk|ko** *s.* tervaan kastettu tukko. | Hangata t:olla. **-tuote** *s.* **-tynnyri** *s.* **-tärpätti** *s.* tervanpoltossa sivutuotteena saatu tärpätti. **-uk|ko** *s. kans.* tervanpolttajasta. | Kainuun t:ot.
tervauttaa[2*] *fakt.v.* T. jklla veneensä.
tervautu|a[44] (*rinn.* tervaantua) tulla tervaiseksi, tahriintua tervaan; vrt. tervoittua. | Kädet, vaatteet t:vat.
terva|uuni *s.* uuni, jossa poltetaan tervaa; vrt. tervahauta, -miilu. **-vaat|e** *s.* Laivan kansilasti peitettiin t:teella. **-valmiste** *s.* **-varasto** *s.* **-vene** *s.* tervan kuljetukseen Pohjois-Suomessa, vars. Oulujoen vesistössä käytetty pitkä ja kapea erikoisrakenteinen vene, paltamo; vrt. koskivene. **-ve|si** *s.* (tervanpolton alkuvaiheessa saatava happopitoinen) tervansekainen vesi. | Seisovan tervan pinnalle kohoaa ruskeaa t:ttä. T:ttä on juotu keuhkotaudin lääkkeenä. **-vesimaali** *s.* **-väri** *s.* kivihiilitervan sisältämistä orgaanisista yhdisteistä synteettisesti valmistettuja väriaineita. | Aniliini- ja muut t:t. **-väriaine** *s.* **-öljy** *s.* tervaa tislaamalla saatu öljy; vrt. pikiöljy.
terve[78] **A.** *a.* -esti *adv.* **I.**)(sairas. **1.** vars. elävistä olennoista ja organismeista: sellainen, jonka elimet ja elintoiminnot ovat normaalit, joka on hyvässä, heikentymättömässä, virheettömässä, normaalissa kunnossa, jota ei vaivaa sairaus, tauti tms.;)(kipeä, kivulloinen, tautinen, vioittunut, loukkaantunut. **a.** ihmisistä ja eläimistä. | T. ja elämänhaluinen. Yskäinen ja nuhainen, mutta muuten kyllä t. Syntynyt t. poika. T. ja vireä vanhus. T. kuin pukki SP. Pysyä t:enä. Perhe on ollut t:enä. Nuorena ja t:enä jaksaa ponnistella. Palata taistelusta t:enä. Tulla t:eksi 'parantua täysin'. Ei hänestä taida tulla koskaan aivan t:ttä. Sairas parani viikossa t:eksi. Ruumiiltaan ja sielultaan t. Ruumiillisesti, henkisesti t. T. sielu t:essä ruumiissa SP. — Juhlallisissa (hyvästely)-toivotuksissa. | [Kirjeen lopussa] T:eksi jää! KATAJA. Mene t:nnä! JÄRVENT. — T:et keuhkot, elimet. Sairaus levisi t:eseenkin silmään. Jäljellä on vain muutama t. hammas. Loukkaantunut jalka alkaa jo olla t. Mies piestiin niin perusteellisesti, ettei häneen jäänyt t:ttä paikkaa. — Sen sairauden jälkeen en ole t:ttä päivää nähnyt 'ollut päivääkään terveenä'. — T. hevonen, koira. Hyvätuottoista ja t:ttä karjaa. Runsas ja t. riistakanta. — *S:sesti.* Tarttuvia tauteja sairastavat on eristettävä t:istä. Eivät t:et tarvitse parantajaa, vaan sairaat UT. **b.** kasveista, kasvikunnan tuotteista: joka ei ole (kasvi)taudin turmelema tai saastuttama, vioittumaton, pilaantumaton. | T:ttä on puu, jossa ei ole lahoa, hometta, tervasrosoa tms. kasvavan tai kaadetun puun sairaalloisuuksia. Vanhan rakennuksen hirret olivat vielä t:itä ja lujia. Hiukan pehmenneitä, mutta silti aivan t:itä tomaatteja. T:ttä siemenviljaa. — Laajemmin. | Ns. tinarutto voi tarttua lähellä oleviin t:isiinkin tinaesineihin. — Kiireestä kantapäähän näyttää hän olevan tuota t:ttä, pilaantumatonta tekoa AHO.

2. terveelle ominainen, terveyttä osoittava tai todistava, terveen. | T. ihonväri. Poskilla t. puna. Koko olemuksessa nuoruuden t. kukkeus. — Seitsemän miehen suolia kurni t. nälkä KIANTO. Hän ei moneen aikaan ole nukkunut t:ttä unta TALVIO.

3. laajentuneessa ja kuv. merk:ssä: luonnollinen, turmeltumaton, raitis, oikea, normaali; asiallinen, järkevä; luotettava, todellisuuspohjainen;)(epäterve, sairaalloinen, epänormaali, abnormi, väärään suuntaan kehittynyt, rappeutunut, turmeltunut, todellisuudelle vieras tms. | T. mielikuvitus. T:et vaistot. T. aistillisuus. Romaanin t. ja raitis henki. Elettiin vielä yksinkertaista ja t:ttä elämää. T. ja luja yhteiskunta. Taloudellisesti ja poliittisesti t. maa. T:et olot. T. politiikka, kehitys. T. ilmiö. T. pyrkimys olojen parantamiseen. T:et liikeperiaatteet. T. järki, ks. 1. järki 1.a. T. talonpoikaisjärki sanoo, että --. T. kritiikki. T. elämänviisaus turhien haihattelujen vastakohtana. Ohjata kehitystä t:eseen suuntaan. Maa, jonka talous on t:ellä pohjalla. Ei ainoakaan t. ajatus tunge esiin aivojeni pimeydestä AHO. -- avoin ja t. sydän, jota ei mikään pinttynyt itsekkäisyys ole kutistanut eikä kangistanut TARK. [Cervanteen esitystapa] on vankkaa ja t:ttä, yksinkertaista ja henkevää TARK. -- hän olikin elänyt toisenlaisessa, t:emmässä ilmapiirissä kuin Leilahden jännittyneen, yliherkän, haihattelevan, modernin perheen lapset ELSA SOINI. — Jos joku muuta oppia opettaa eikä pitäydy meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen t:isiin sanoihin -- UT.

II. vars. *kans.* ehjä;)(rikkinäinen. | Pinnasta sälöillyt, mutta sisempää aivan t. luokki. Ikkunassa oli vain yksi t. ruutu. Kaivon pohjalla tuli vastaan t. kallio. Saviteokset on kuivatettava huolellisesti, että ne pysyvät t:inä, säröilemättä ja halkeilematta. No, mutta suntiollahan on hyvä puku, siisti ja t. KATAJA.

B. *interj.* **I.** vars. tuttavallisena tervehdys- ja hyvästelysanana: hei, hyvästi, näkemiin. | T.! — T. t.! tai T:pä t.! | No t.! Mitäs kuuluu? T. mieheen! | Totisesti! T. miestä! KIVI. T. taloon! KATAJA. No t. taas huomiseen! T. sitten! T. likka sitten vaan ja voi paksusti SILL. — *Ylät.* ja *runok.* T., metsä, t., vuori, / t., metsän ruhtinas! KIVI. T. armoitettu! Herra olkoon sinun kanssasi UT. T. tänne tultuas, / armon, rauhan ruhtinas VK. — *terveeksi* (kans.). Herran t:eks vain, emäntä, Herran t:eks TALVIO. "Päivää, likka! T:eks!" sanoi hän ojentaen kätensä tytölle NUOLIV. Jää nyt, pirtti, t:heksi, / pirtti lautakattoinesi! KAL. — *terve tuloa* (myös ◡) tav. tervehdyksenä, jolla jku toivotetaan tervetulleeksi. | Hyvää iltaa ja t. tuloa! T. tuloa matalaan majaamme! T. tuloa Suomeen, juhlaamme! T. tuloa takaisin kotiin. Näkemiin ja t. tuloa toistekin! Tänään ei sovi [tulla vierai-

lulle], mutta t. tuloa huomenna! T. tuloa sitten tiistaina kello seitsemältä! Toivottaa t. tuloa. — *terve tulemaan* (vars. kans.; myös ◡) = ed. | T. tulemaan, naapuri KATAJA. T. tulemaanne! toivotti luutnantti Chatelaine J.SAULI. — *terve tultua* (vars. kans.; myös ◡) vrt. terve tuloa. | - - t. tultuasi / tänne pienehen tupahan KAL. — *terve menoa* (ark.) vrt. terve tuloa. | Hyvästi! — T. menoa! | T. menoa vain [= ala vain mennä, saat minun puolestani mennä]! | Hän kumarsi, lähti. Lång huokasi helpottuneena: t. menoa! HEPOR. — Jos hänelle olet antanut lainaa, niin saat sanoa rahoillesi t. menoa 'pitää rahojasi menetettyinä'.

II. maljoja juotaessa, laseja kilistettäessä (tuttavallisesti): maljasi, kippis, hei, terveydeksi! | T.! lasit pohjaan! No, mutta t. nyt ... pannaan nyt toiselle jalalle AHO. Kippis! — T:eksi! **3.** *ark.* (us.: te·rve·) huudahduksena jtak kummallista, odottamatonta (tav. ikävää, huonoa) kuultaessa tai nähtäessä, pikku vahingon sattuessa tms. | T.! Niinkö siinä lopulta kävikin. | T.! Nyt se pahus meni rikki. | T.! Ollaanpa kauniisti kiikissä.

terveeksitekevä *a.* par. ⌒.

terveelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** terveydelle suotuisa, terveyttä edistävä. | T:stä ruokaa. On t:stä levätä aterian jälkeen. Sisämaassa on ilmasto kuivempaa ja t:sempää kuin Helsingissä. Ruumiillinen työ antaa t:stä vaihtelua henkisen työn tekijälle. Raittiit ja t:set elämäntavat. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** vars. *leik.* ed:een liittyen. | Kranaattisateessa ei ole t:stä liikkua. Nyt on t:sintä häipyä. Mene nyt; sillä minun läsnäoloni ei ole sinulle juuri t:stä KIVI. **b.** *kuv.* hyvää tekevä, hyödyllinen, paikallaan oleva. | Ajaminen pitkään ykkösvaihteella ei ole t:stä auton koneistolle. — Jk on jllek t:senä vastapainona. Epäonnistuminen oli tuolle öykkärille t. opetus. T. kokemus. T. uudistus, parannus. T. muistutus, varoitus. Jokaisen olisi t:stä muistaa, että - -. Hyvä esimerkki vaikuttaa t:sesti ympäristöönkin. Katsonpa t:seksi pidentää arestianne aina iltaan asti KIVI. Vastahakoiset ja niskoittelijat olen pitänyt t:sessä kurissa WILKUNA. **3.** *yhd.* Epät.

terveen|näköinen *a.* tav. ⌒. **-punai|nen** *a.* T:set huulet. **-värinen** *a.* T. iho.

tervehampainen *a.* T. henkilö. T. hevonen.

terveh|dellä[28*] *frekv.v. harv.* -tely[2] *teonn.* (< tervehtää) tervehtiä. | T:telimme yli veräjän SILL. [Vieras ojensi] kämmenensä ja toivottaen hyvää päivää t:teli: "Terveisiä sieltä meidänkin paikoilta" KATAJA.

tervehdy|s[64] *s.* tervehtiminen; tervehtimistapa; ele, liike, sana, lausuma tms., jolla jkta, jtak tervehditään. | Hatunnosto t:ksenä. Fascistien, kommunistien t. Ystävällinen, virallinen t. Kätellä t:kseksi. Vastata tulijan t:kseen päännyökkäyksellä. Roomalaiset käyttivät tavatessaan ja erotessaan t:stä "salve". Vaihtaa t:ksiä. Laiva töräytti t:kseksi laituriin saapuessaan. - - hän ojensi iloisesti kättä t:kseksi JÄRN. [Maria] mietti, mitä tämä [enkeli Gabrielin] t. mahtoi tarkoittaa UT. — *Erik.* välillinen (esim. kirjeitse tai edustajan välityksellä toimitettu), joskus myös henkilökohtaisesti esitetty (juhlallinen) hyvän voinnin, onnen, menestyksen tms. toivotus tai kunnioituksen, arvonannon, ystävyyden tms. ilmaus; terveiset. | Vie t:kseni kaikille tutuille! Tasavallan presidentti oli lähettänyt kokoukseen t:ksensä. Kouluhallituksen t:ksen juhlivalle oppilaitokselle esitti, toi kouluneuvos N. Vapaan sanan aikana esitti K. t:ksensä juhlivalle seuralle. Sanokaa t. kaikille johtajillenne ja kaikille pyhille UT. Filatelistisin, osuustoiminnallisin t:ksin [kirjeen loppuna; tav:mmin terveisin] N.N. — Käydä t:ksellä [= tervehtimässä, tervehdyskäynnillä] jkn luona. — *viimeinen tervehdys.* Esittää haudalla vainajalle viimeinen t. Seppelenauhaan oli tekstattuna: Viimeinen t. Mattilan perheeltä. — *Kuv.* Lopulta ne [perässä juosseet koirat] pysähtyivät, haukkuivat viimeiset t:ksensä ja läksivät juoksemaan kaupunkiin päin J.FINNE. Tykit lähettivät tuliset t:ksensä 'ampuivat'. — *Yhd.* jäähyväis-, kohteliaisuus-, tuliaist.; aamu-, joulu-, pääsiäis-, syntymäpäivät.; kukkas-, laulu-, lippu-, runo-, sähkösanomat.; fascisti-, natsi-, partiot.; joukkot.; vastat.; rauhan-, uudenvuodent.

tervehdys|asento *s.* Käsi, lippu t:asennossa. **-huuto** *s.* **-kirje** *s.* **-käyn|ti** *s.* Mennä t:nille jkn luo. Olla t:nillä jkn luona. Virallinen t. **-laukaus** *s.* saluutti; vrt. kunnialaukaus. **-laulu** *s.* **-lause** *s.* Vaihtaa sovinnaisia t:ita. **-matka** *s.* vrt. tervehdyskäynti. **-ote** *s. voim.* ote, jossa voimistelija tarttuu oikealla kädellään toverinsa käteen samalla tavoin kuin käteltäessä. **-puhe** *s.* vars. juhlatilaisuuden alussa (alkusoiton tms. jälkeen) pidetty puhe, jossa yleisö lausutaan tervetulleeksi tilaisuuteen. **-runo** *s.* Schillerin t. 19. vuosisadalle. **-sana** *s.* Roomalaisten t. salve merkitsee 'terve'. - - ja ehätti aina sanomaan jonkun ystävällisen t:n uudelle vieraalle IVALO. — *Mon.* tervehdyspuheesta. | Juhlan t:t lausui johtaja N. **-sanoma** *s.* **-sähkösanoma** *s.* **-ta|pa** *s.* tervehtimistapa. | Sivistyskansojen kaavoittuneet t:vat.

tervehdyttäjä[10] *s.* **1.** terveeksi tekijä. | Valtiollisen elämän t. - - niin tärkeä t. kuin ulkoilmassa harjoitettu ruumiinliikunto sielullisesti sairaalle lieneekin AK. **2.** vars. *kans.* tervetulleeksi toivottaja, tervehyttäjä. | T:n käsi vaipui alas, hymy jähmettyi silmissä LINN. Kun sitten kaikki oli valmista ja puhdasta, kutsuttiin taloon vieraiden vastaanottaja eli t. M.HAAVIO.

tervehdyttämis|politiikka *s.* **-suunnitelma** *s.*

tervehdyttä|ä[2*] *v.; rinn.* terveyttää. **1.** *kaus.* -västi *adv.* (< tervehtyä) tehdä terveeksi, parantaa; saattaa terveelle pohjalle, saneerata. | Vuoristoilmaston t:vä vaikutus. — Talouselämän t:miseen tähtäävät suunnitelmat. Toimenpide vaikutti t:västi luotto-oloihin. **2.** *kans. harv.* = tervehyttää 1.

terve|henkinen *a.* -henkisesti *adv.* -henkisyys *omin.* T. romaani. T. perhe-elämä. **-hermoinen** *a.* T. ihminen. **-hipiäinen** *a.* Punakka ja t. lapsi.

tervehtijä[14] *tek.* < tervehtiä.

tervehtimista|pa *s.* tervehdystapa. | Itämaisten kansojen monimutkaiset t:vat.

terveh|tiä[17*] *v.; rinn.*, vars. *ylät.* tervehtää.
1. ilmaista jkn tavatessaan (harv. jksta erotessaan) kohteliaisuuttaan, kunnioitustaan, ystävyyttään, tuntemista tms. jllak (us. yleisiin tapoihin kuuluvalla, seremoniallisella) eleellä, liikkeellä, sanalla, lausumalla tms. | T. jkta kumartamalla, niiaamalla, hattua nostamalla, kättelemällä, kättään heilauttamalla, sanomalla "Hyvää päivää". T:tikää toisianne pyhällä suunannolla UT. T. jkta kädestä 'kätellen'. Tulija t:ti kädestä pitäen kaikki läsnä olevat. T. kunnioittavasti, juhlallisesti, virallisesti, alentuvasti, nöyrästi. T. sotilaallisesti, partiolaisten tapaan. Itämaalaiset t:tivät ylenpalttisen kohteliaasti ja monisanaisesti. Englantilainen sanoo t:tiessään "How do you do". T:ti ja pysähtyi juttelemaan. Mennä ohi t:timättä. Ovat niin riidoissa, että eivät t:di (toisiaan). — Merellä laivat t:tivät toisiaan laskemalla lippunsa ²/₃-tankoon. T. lipulla, kunnialaukauksilla. — Sen sanottuaan nousi abbedissa, t:ti [hyvästiksi] ja [lähti huoneesta] WILKUNA. — *Erik.* **a.** sotilashenkilöiden keskisestä määrämuotoisesta tervehtimisestä; vrt. kunnianosoitus. | T. esimiestään, vertaistaan. T. viemällä oikea käsi päähineeseen. **b.** *harv.* (tervehdittäessä) kutsua jkta jllak kunnia- tms. nimellä. | - - Venäjän tsaariksi t:tii / jo prinssiä ruotsalaista LEINO. - - ja rupesivat t:timään häntä: "Terve, juutalaisten kuningas!" UT. **c.** vars. *ylät.* tervehdysilmauksissa. | Ole t:ditty, soma neito! KIVI. T:din sinua, veljeni Iisakki, Jeesuksen Kristuksen nimessä! Syntisi anteeksi ja rauha talossasi! KATAJA. **d.** *kuv.* Kylään tultaessa t:tii vieraita jo kaukaa kirkon korkea torni. Ensimmäisenä t:ti taloon tulijaa vanha sauna. Kun avasin oven, t:ti minua vastapaistetun leivän tuoksu. [Aurinko] nostaa kohta kirkkaan otsansa ja meitä t:tii KIVI.
2. tervehdyksen (kunnian- tai suosionosoituksen, onnittelun tms.) esittämisestä. **a.** jkn muistamisesta kirjeitse, sähkeitse, adressilla, kukkasin, jkn välityksellä, käymällä jkn luona yms. | T:din Sinua näillä vaatimattomilla riveillä [kirjeen alkuna]. T:dimme ystäviä heidän merkkipäivänään kukkasin 'lähettämällä tai antamalla heille kukkasia'. Seuran puolesta t:ti juhlivaa yhdistystä [= toi, esitti tervehdyksen juhlivalle yhdistykselle] seuran sihteeri. T:di puolestani äitiäsi 'vie, sano tervehdykseni, terveiseni äidillesi'. — Käydä t:timässä jkta 'lyhyellä (ystävyys-, onnittelu-, kohteliaisuus- tms.) vierailulla jkn luona'. Pistäydyin t:timässä vanhaa opettajaani. Kun liikut täälläpäin, tule t:timään minuakin. **b.** tervetulotoivotuksen esittämisestä, tervetulleeksi lausumisesta. | Kokoonkutsuja t:ti yleisöä muutamin valituin sanoin ja julisti kokouksen alkaneeksi. Seuran puolesta on minulla kunnia t. Teitä ja lausua Teidät tervetulleeksi juhlaamme. Sanoi Kuolo kutsumaton: / "Kun ei kuulu tervehdystä, / itse t:din tuloni" LEINO.
3. a. suhtautumisesta saapuvaan, luokse, näkyviin tulevan vastaanottamisesta. | Väkijoukko t:ti kuninkaallisia raikuvin suosionosoituksin. Kättentaputukset t:tivät lavalle astuvaa kuoroa. — Yleisö t:ti puhujaa pilkkahuudoin. Esitystä t:dittiin vihellyksin. — *Kuv.*, us. *iron.* Hyökkääjää t:ti vihainen konekivärituli. **b.** laajentuneessa merk:ssä vars. tunnesävyisestä suhtautumisesta jhk saapuvaan, odotettuun, uuteen tms.; ottaa vastaan jnak, jllak tavoin, reagoida jhk jllak tavoin, pitää jnak. | Kaupunki t:ti valloittajia ystävinään. T:ti kuolemaa vapauttajana. Päätöstä t:dittiin tyydytyksen tuntein. Kirja, jota t:dittiin suurena taideteoksena. Toimenpidettä t:dittiin ilolla, innostuksella, par. iloiten, innostuneesti.

tervehty|ä[1*] *v.* tulla tervee(mmä)ksi, parantua, parata, terveytyä. | T. jalkavammastaan. Potilaan t:minen edistyy normaalisti. Kiittää Jumalaa t:misestään. — Talouselämän t:minen. Luotto-olojen t:miseen tähtäävä toimenpide.

terveh|tää[2*] *v.*, nyk. vars. *ylät.* tervehtiä. | T. jkta kädestä. - - siksi he kaikki minua ystävänään t:tävät AHO. Oi, valkolinnut, vieraat Lapin kesän, / te suuret aatteet, teitä t:dän! LEINO. Sua, Suomen Leijona, t:dän KOSKENN.

tervehyttäjä[10] *tek. kans.* < seur., vars. 2. | Terve tänne tultuani, / terve t:lle! KAL.

tervehyt|tää[2*] *v.* **1.** *kans.* tervehtiä, tervehtää. | Tulethan kuitenkin häntä t:tämään LINN. Kaikki t:in, yksikään ei vastaa! *MANN. **2.** *harv.* = tervehdyttää 1. | - - jolloin meillä synnyttiin saunassa, nautittiin siellä t:täviä parannuskeinoja PÄLSI.

terveihoinen *a.* Lihava ja t. lapsi.

terveis|et[63] *s. mon.* jkn henkilön välityksellä tai esim. kirjeitse jklle lähetetty (us. vain muodollinen) tervehdys; myös ilmaisemassa pelkästään, että puhuja on juuri tai äskettäin ollut yhteydessä jkhun henkilöön tai tullut jstak. | Lähettää t:iä jklle, jnnek jkn mukana. Pyytää jkta viemään, kertomaan, sanomaan t:iä jklle. Viedä, toimittaa jkn t. perille. Tuoda, saada t:iä jklta. Minulla on sinulle t:iä Vuorelalta, Koskelasta. T:iä isältä ja äidiltä! Hyvästi ja t:iä kaikille tutuille! T:iä vaimollesi, kotiisi! — Hyvää päivää ja t:iä sieltä meidän kylältä! T. Turusta, Ruotsista! T. kirkosta, saunasta! — Keneltä saan kertoa t:iä [vars. puhelimessa: kenen saan sanoa yrittäneen tavata]? — Vars. kirjeissä lopputoivotuksena. | Sydämelliset, parhaat t:eni. Veljellisin t:in. — Laajemmin yl. viestistä, tiedonannosta, ilmoituksesta. | Vie hänelle sellaiset t., että tulemme viikon kuluttua. - - oli lähettänyt palvelustyttöä myöten t. alas ettei hän kirkkoon tule KIANTO. — *Kuv.* Muuttolinnut toivat t:iä etelän mailta. Tykistö lähetti vihholliselle tulisia t:iään 'ampui vihollista'. — *Yhd.* us. instruktiivissa kirjeen tms. lopputoivotuksena. | Ammatti-, aseveli-, osuustoiminta-, partio-, urheilut.

terve|jalkainen *a.* T. hevonen. **-järki|nen** *a.* -syys *omin.* järkevä, selväjärkinen; täysijärkinen. | T. ja arvostelukykyinen henkilö. T. harkinta, neuvo. — *S:sesti.* Tuollainen ei ole t:sen puhetta. **-käti|nen** *a.* Palasi sodasta jalkapuolena, mutta t:senä. **-pohjainen** *a.* T. kehitys. **-ruumiinen** *a.* T. nuorukainen. **-sieluinen** *a.* **-silmäinen** *a.* **-sydäminen** *a.* **-tulemaa|n** *interj.*, vars. *kans.* tav. ⌒; ks. terve B.I. | Onko se Emma? T:si JOTUNI. **-tuliais|et** *s. mon.* toimenpiteestä, jolla jku toivotetaan tervetulleeksi. | Antaa

jklle suudelma t:iksi. Juoda malja t:iksi. Huutaa, vilkuttaa jklle t:ensa, t:ia. Viettää jkn t:ia 'tervetuliaisjuhlaa, -tilaisuutta'. Istutaanpa nyt kaikessa rauhassa alas ja jatketaan t:ia KIANTO.

tervetuliais|hymy *s.* **-illanvietto** *s.* **-juhla** *s.* **-kahvi** *s.* Olla t:lla jkn luona. Tarjota t:t. **-laukaus** *s.* **-lounas** *s.* **-malja** *s.* Juoda t:t. — Turun suutarien ammattikunnan hopeinen t. **-marssi** *s.* **-puhe** *s.* **-runo** *s.* **-ryyppy** *s.* **-sanat** *s. mon.* vrt. tervetuliaispuhe. **-suudelma** *s.* **-tilaisuus** *s.* vrt. tervetuliaisjuhla. **-toivotus** *s.* Juhlan järjestäjien puolesta esitetty t.

terve|tullut *a.* **1.** vars. ihmisistä: joka otetaan mielihyvin vastaan, jonka tuloa tervehditään mielihyvin. | Vanha herttainen rovasti oli kaikkialle t. vieras. Olet aina t. meille. Lausua, toivottaa jku t:tulleeksi taloon, juhlaan, uuteen virkaan. Olkaa t:tulleet KIVI. — Niin ole t., syys! KOSKENN. **2.** ed:een liittyen esineistä ja asioista. | Kaikenlainen apu on t:tullutta. Käytännön miehellekin t. tietokirja. Tuoreet vihannekset tuovat t:tullutta vaihtelua talven ruokavalioon. Etenkin häitä pidetään t:tulleena juhlimisen, tanssin ja laulun aiheena AK. **-tuloa** *interj.* tav. ⌒; ks. terve B.I. | T. juhlaamme! T. meillä käymään! — *S:sesti.* Sydämellisempää t. [= vastaanottoa] en olisi voinut saada AK. **-tulojuhla** *s.* tervetuliaisjuhla. **-tulotoivotus** *s.* toivotus, jolla jku lausutaan tervetulleeksi. | Sydämellinen, ystävällinen t. **-tultua** *interj.*, vars. *kans.* tav. ⌒; ks. terve B.I. | T.! On, kyllä mamma on kotona CANTH. **-vaistoinen** *a.* Nuori, t. tyttö. T. nuoriso. **-väri|nen** *a.* T:set kasvot.

terveydelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* terveyttä koskeva, siihen vaikuttava; us. par. terveyden, terveys-. | T:seltä kannalta epätyydyttävä asunto. T:set haitat. Erota toimestaan t:sistä syistä 'terveyssyistä'. T. [par. terveys]-tarkastus. T:sesti haitallinen, vaarallinen. T:-sesti paras valaistus.

terveyden|haitta *s. lak.* Pysyväinen t. **-hoidolli|nen** *a.* -sesti *adv.* terveydenhoitoa koskeva, sen alaan kuuluva, terveydenhoito-. | T. valistustyö. T:set toimenpiteet, laitokset. T. epäkohta. **-hoitaja(tar)** *s. vanh.* terveyssisar.

terveydenhoi|to *s.* kaikkinainen terveyden säilyttämistä ja vahvistamista sekä terveyttä uhkaavien vaarojen vastustamista ja ehkäisemistä tarkoittava sekä yksilöitä että väestöryhmiä koskeva toiminta, hygienia. | Yksilöllinen, yleinen t. Sosiaalinen, kunnallinen t. Psyykkinen t. Raskausajan t. Ihon t. T:don hyväksi toimivat järjestöt. T:don opas, käsikirja.

terveydenhoito|asetus *s.* **-asia** *s.* **-järjestys** *s.* Kaupungin rakennus- ja t. **-järjestö** *s.* **-keino** *s.* Kansanomaiset t:t. **-kirja** *s.* **-kurssi** *s.* T:n suorittanut sairaanhoitaja. **-lainsäädäntö** *s.* **-laitos** *s.* **-laki** *s.* yleistä terveydenhoitoa koskeva laki. | V. 1927 annettu t. **-lautakunta** *s.* kunnallinen lautakunta, jonka tehtävänä on pitää huolta kunnan yleisestä terveydenhoidosta ja valvoa terveydenhoidosta annettujen säännösten noudattamista. **-menot** *s. mon.* Kunnan huolto- ja t. **-neuvo** *s.* **-neuvonta** *s.* **--ohje** *s.* **--olo|t** *s. mon.* T:jen kehittäminen. **--opetus** *s.* **--oppi** *s.* **--osasto** *s.* Lääkintöhallituksen t. **-paikka** *s.* Suosittu kylpylä- ja t. **-säännös** *s.* **-sääntö** *s.* T. vuodelta 1927. **-työ** *s.* Käytännöllinen t. **-viranomainen** *s.* yleisestä terveydenhoidosta huolehtiva viranomainen. **-väline** *s.*

terveydenhuolto *s.* **--opetus** *s.* **--opisto** *s.* Helsingin sairaanhoito-opiston yhteydessä toimiva laitos, jossa valmiista sairaanhoitajista koulutetaan terveyssisaria.

terveyden|häiriö *s.* terveyshäiriö. **-tarkastus** *s.* terveystarkastus. **-tila** *s.* Lääkärin antama todistus jkn t:sta. Potilaan t:ssa tapahtunut muutos. Jk vaikuttaa haitallisesti jkn t:an. **-vaara** *s.* terveyttä uhkaava vaara.

terveykset[64] *s. mon.* Kivellä: terveiset, tervehdys. | - - teille kuolleen äitini t. saatan!

tervey|s[65] *s.* Merk.-ryhmien raja ei aina tarkka. **1. a.** terveenä oleminen, hyvä ruumiillinen tai sielullinen tila tai kunto, hyvinvointi. | Ruumiin t. Henkinen, sielullinen t. Ihon, mielen t. Huolehtia t:destään. Jk on vaarana t:delle. T. horjuu, heikkenee. T. vahvistuu. Menettää, säilyttää t:tensä. Jos vain t. säilyy, niin aion yrittää. Toivottaa jklle t:ttä ja pitkää ikää. T. on Jumalan lahja. Urheilen vain t:dekseni. T:ttään punoittavat posket. Poika oli kuin itse t. T. on kultaa kalliimpi SL. Minä kuppaan, minä, ja teen t:ttä KIVI. — Onnellisuus on olemuksen t:ttä HOLLO. — *terveydeksi* vastauksena ruoasta tms. esitettyyn kiitokseen; maljoja juotaessa, laseja kilistettäessä käytettynä sanontana. | Kiitoksia ruoasta! — T:deksi. | T:deksi, vanha veikko! — Kippis! | Ei tavaksi, vaan t:deksi! **b.** vrt. terve I.1.b. | Puiden t. ja elinvoimaisuus. Kylvösiemenen t. **c.** us. *kuv.*; vrt. terve I.3. | Yhteiskunnan, elämäntapojen t. **2.** yl. jkn voinnista, kunnosta, terveydentilasta. | Hyvä, luja, vankka, rautainen t. Huono, heikko t. Kuinka on t:tesi laita? N. on maalla hoitamassa t:ttään ja lepäilemässä. Jos olisin silloin elossa ja tässäkin t:dessä, niin - - KAUPPISH. **3.** *yhd.* Kansan-, mielen-, yleist.

terveys|akkuna *s.* = terveysikkuna. **-esine** *s.* kondomista. **-hait|ta** *s.* Ammatista johtuvat t:at. **-hoidolli|nen** *a.* -sesti *adv.* tav:mmin terveydenhoidollinen. **-hoito** *s.* tav:mmin terveydenhoito. **-huolto** *s.* terveydenhuolto. **-häiriö** *s.* terveydentilassa esiintyvä häiriö. | Puutostaudit, ruokahalun puute, unettomuus ym. t:t. **-ikkuna** *s.* tuuletusikkunaksi järjestetty ikkunan yläosa, jonka sisäkehys avautuu yläosastaan ja ulkokehys alaosastaan, niin että sisään virtaava kylmä ilma joutuu ensiksi huoneen yläosaan ja vasta hiukan lämminneenä leviää huoneeseen. **-juoma** *s.* terveyttä edistävä juoma. | Ruoansulatuksen kunnossa pitävä t. **-kaitsija** *s. vanh.* terveydenhoidon katsastaja. **-kasvatus** *s.* Koulujen suorittama t. **-keitto** *s. ruok.* vedestä ja ohraryyneistä, luumuista yms. valmistettu makea keitto. **-korppu** *s. ruok.* ohra-, ruis- ja vehnäjauhoja, voita, maitoa ja mausteita sisältävästä taikinasta valmistettuja korppuja. **-kortisto** *s.* vrt. seur. **-kortti** *s.* kortti, johon tehdään merkintöjä henkilön (esim. koululaisen) terveydentilasta, fyysisestä kehityksestä ja hoitotoimenpiteistä. **-kylpy** *s.* vrt. puhdistuskyl-

py. **-kylpylä** *s.* Budapestin t:t. **-lautakunta** *s. vanh.* terveydenhoitolautakunta. **-liivi** *s.*, us. *mon.* esim. selkäsairauksissa tai höltyneitä vatsalihaksia tukemaan käytetty erikoisliivi. **-läh|de** *s.* **1.** lähde, jonka vedellä kivennäisainestensa, lämpötilansa tai radioaktiivisuutensa vuoksi on sairaiden hoidossa merkitystä juoma- tai kylpyvetenä. | Runnin t. Rikkipitoinen t. **2.** *harv.* terveyden lähde. | - - pohjolan pitkät kesäpäivät muodostavat todellisen t:teen AK. Vain sun veres, Jeesus, mun voimani on; / se t. on loppumaton SIIONIN KANNEL. **-lähdekylpylä** *s.* **-ministeri** *s.* vrt. seur. **-ministeriö** *s.* ulkomaiden oloista: terveydenhoitoasioita hoitava ministeriö. **-näkökoht|a** *s.* T:ien huomioon ottaminen asuntoja suunniteltaessa. **-ohje** *s.* terveydenhoitoa koskeva ohje. **-olo|t** *s. mon.* Tehdastyöväen t:jen parantaminen. **-opilli|nen** *a.* terveysoppia koskeva, sen alaan kuuluva. | T. teos, tutkimus. T:sten kysymysten käsittely. **-oppi** *s.* terveyden hoitoa ja edistämistä käsittelevä lääketieteen haara; tätä käsittelevä oppiaine tai oppikirja, hygienia. — *Yhd.* ammatti-, koulut.; rotut.

terveys|passi *s. mer. vanh.* terveystodistus. **-poliis|i** *s.* poliisivaltuuksin toimiva terveydenhoitoviranomainen. — Tav. *kuv.* Raatoja syövät eläimet metsien t:eina. **-poliitti|nen** *a.* T:sista syistä johtuva kielto. **-rehu** *s.* **-seik|ka** *s.* Asuntoa suunniteltaessa on t:at asetettava kauneusseikkojen edelle. **-side** *s.* kuukautisverta imevä side, kuukautisside. **-sisar** *amm.* sairaanhoitajakoulutuksen lisäksi terveydenhoidossa säädetyn erikoiskoulutuksen saanut nainen. | Kunnan, tehtaan t. — *Yhd.* läänint. **-sisarkurssi** *s.* **-suhteet** *s. mon.* terveysolot. **-suola** *s.* jauheseoksia, joita käytetään neutralisoimaan liiallista mahahappoa. **-sy|y** *s.* Lopettaa tupakoiminen t:istä. Erota t:istä virastaan. **-sääntö** *s.* Kolme tärkeätä t:ä: tarpeeksi unta, tarpeeksi liikuntaa ja ravitsevaa ruokaa. **-talo** *s.* kunnallinen terveydenhoitotyön keskus, jossa on äitiys- ja lastenneuvola sekä tav. terveyssisaren ja kätilön asunto. **-tarkastaja** *s.* terveydenhoidon tarkastaja. **-tarkastus** *s.*, vars. *sot.* tarkastus, jossa lääkäri toteaa tarkastettavien terveydentilan. **-teknillinen** *a.* T. laite, kone. T. tutkimus. **-tila** *s.* terveydentila. **-tilanne** *s.* T. on kaupungissa ollut viime aikoina hyvä. **-todistus** *s.* lääkärin antama todistus jkn terveydentilasta; *mer.* lähtösataman terveydenhoitoviranomaisten alukselle antama todistus sikäläisestä yleisvaarallisia tartuntatauteja koskevasta tilanteesta. **-täti** *s. last.* terveyssisar, kouluhoitaja. **-vaar|a** *s.* terveyttä uhkaava vaara. | Tehdastyöläisten suojeleminen tapaturma- ja t:oilta. **-vaatimu|s** *s.* Kohtuulliset viihtyisyys- ja t:kset täyttävä asunto. **-vesi** *s.* terveydenhoitotarkoituksessa nautittu (kivennäis)vesi. **-vesilähde** *s.* = terveyslähde. **-viranomainen** *s.* terveydenhoitoviranomainen. **-voimistelu** *s.* voimistelu, jonka tarkoituksena on estää paikallishäiriöiden syntyminen elimistössä pitämällä yleiskunto hyvänä tai häiriöiden poistaminen saattamalla yleistila tasapainoon.

terveyttää[2*] *v.* tav:mmin tervehdyttää.

terveytyä[44] *v. kans.* tervehtyä.

tervoittu|a[1*] *v.* tulla terva(ks)iseksi; vrt. tervautua. | T:nut märnynkanto.

teryleeni[3] *s.* eräs tekokuituaine.

terys[64] *s.* Kalvimen t. 'teräsärmä'.

ter|ä[11] *s.* **I. 1.** työvälineen, aseen tms. leikkaava särmä tai pistävä kärki; us.) (hamara. | Kirveen, veitsen, viikatteen t. Säilän, tikarin t. Lyömämiekassa on kaksi t:ää. Iskeä vahingossa kirveen t. kiveen. - - ja kirves sinkosi täydeltä t:ältä [= koko terän pituudelta] Martin vasempaan käteen AK. Terävä, tylsä t. Teroittaa, tahkota, hioa t:ää. Karkaista t. T. tylsyy, lohkeilee. Kirveen t., t:än suu on auki 'tylsä'. Hioa t:än suu kiinni. Puukko, kirves on hyvässä t:ässä [= terävä], huonossa, kesät:ässä 'tylsä'. Sukkapuikon t. - - silmät kuin naskalin t:ät KARHUM. — *Kuv.* **a.** Elämä, tilanne, ratkaisu on veitsen t:ällä 'kriitillinen, hiuskarvan varassa'. - - sille t:ällehän [= kannallehan] olivat asiat hiljalleen luiskahtaneet, että - - LEINONEN. Sepä [sana] osui t:älleen [= paikalleen] HEPOR. - - korvat olivat t:ällään [= terästettyinä] kuulemaan asian kulkua MERIL. **b.** terävyys, teho, voima, tarmo, teräs. | Puhe oli ponnetonta, vailla t:ää. Lauri kirosi, mutta ei saanut siihen oikeata t:ää AHO. [Poskien hehkuva puna] antoi t:än silmien välkkeelle PAKK. - - opittu taito ei ole unohtunut, vaan kypsynyt ottavimpaan t:äänsä KARHUM. - - laki ja parannussaarna oli menettänyt entisen t:änsä V.HAVAS. — Insinööri lisäsi tavan takaa [totilasin] t:ää WILKUNA. Nyt on saatava oikeaa viiniä tuon vetisen litkun t:äksi LEINONEN. — Vars. *urh.* Parhaan t:änsä menettänyt juoksija. N.N. jälleen entisessä t:ässään. Joukkueen pelistä oli t. poissa. — *Puhek.* Nyt tekisi kupillinen kahvia t:ää 'hyvää, olisi poikaa'. Kohtuullinen santsaus tekee alokkaille vain t:ää.

2. ed:een liittyen: koko se työvälineen, aseen, koneen tms. (kiinteä tai irrotettava) osa, jossa leikkaava särmä tai pistävä kärki on. | Kirveen t:än lape ja hamara. Puukon t., ruoto ja pää. Vaihtaa viikatteeseen uusi t. Auran t. Höylän t. Sahan t. eli lehti. Veitsiäkeen, lihamyllyn t:ät. Niittokoneen, parranajokoneen t. Suora, käyrä, kolmisärmäinen, taipuisa, jäykkä, pitkä, lyhyt, leveä, kapea, paksu, ohut t. — Kiviporan t. eli kruunu. Naskalin pää ja t. Keihään rautainen t. — Ahraimen, rohkan t:t 'piikit'. — *Harv.*, vars. *ylät.* teräaseesta. | - - uutisviljelyksiä varten on - - metsää ollut tulella ja t:ällä tuhottava V.VOIONMAA. — *Kuv.* [Jääkylmä vesi] vihloi ja pisteli tuhannella veitsen t:ällä KARHUM. - - kuin olisi vielä kasvoissa, niskassa, selässä Pärtyn syyttävien katseitten t:ät HEPOR.

3. laajemmin, muista kuin teräaseista. **a.** Mustekynän t., ks. kynänterä. Lusikan, kauhan t. 'pesä'. Varstan t. 'kieli, lapa'. Airon, melan t. 'lapa'. Siveltimen t. 'jouhiosa'. Hampaan t. 'näkyvissä oleva osa, latva'. Jalan t. 'jalkaterä'. Kengän, saappaan, sukan t. 'jalkaterää verhoava osa'. — Pärekatossa: nousu. | Naulata päreet 10 cm:n t:älle. — *Yhd.* jalka-, jalko-, käsit.; kumit.; hampaan-, kynän-, melant.; kengän-, saappaan-, sukant. **b.** terävä harja tai kärki. | Kiilan t. Juottovasaran t. Vaa'an selän t:ät. —

Lyijykynän t. on poikki. - - toukojen oras pilkisti pilviä kohti hienoa t:äänsä ALKIO. c. vars. viljan tähkästä. | Rukiissa oli tänä vuonna vankka olki ja täysi t. Ruis tekee t:ää. Vilu viljan kasvattaa, lämmin t:än tekee SL. Lyhteet ladottiin riihen lattialle t:ät vastakkain. — *Kuv.* Monet uudet ajatukset tekevät t:ää [= kypsyvät] minun sydämessäni LEINO. — *Yhd.* heinänt.

4. *yhd.* vars. 1. ja 2. kohtaan liittyen. | Ala-, irto-, lisä-, pohja-, sivu-, vasta-, ylät.; jousi-, kartio-, kiekko-, muoto-, pyörö-, taltta-, veitsit.; kierre-, rouhet.; jyrsin-, rouhint.; halkaisu-, katkaisu-, leikkuu-, pisto-, särmäyst.; tulit.; metalli-, pronssi-, teräst.; auran-, höylän-, miekan-, poran-, puukon-, sahan-, saksen-, veitsent.

II. **1.** auringon (harv. kuun) kehrä, kiekko. | Auringon kultainen t. Aurinko paistaa, loistaa, helottaa täydeltä t:ältä(än). - - täydellä t:ällään loistava kuu ALKIO. — *Kuv.* Mitä siitä jos valhetta onkin ne vaan / ja kestä ei päivän t:ää! LEINO. Vaalitaistelu on jo alkanut täydeltä t:ältä. - - ja elämä näytti hymyilevän täydeltä t:ältään ALKIO. Täyttä t:ää hän alkoi vedellä [= soittaa] polkkaa KARHUM. — *Yhd.* auringon-, päivänt. **2.** silmäterästä. | Hänen silmäns t. tummansininen KIVI. Katsoo rävähtämättömin t:in LEINONEN. **3.** kukan teriö, terälehdet; kukka. | Ensimmäiset kevätkukkaset alkoivat jo aukoa t:iään. Pääsiäisliljat olivat jo täydessä t:ässään 'avanneet täysin kukkansa'. [Kukka] aurinkoon kaivaten kohotti aamukasteen täyttämää t:äinsä maljaa LEHT.

terä|aine *s.* T:aineena käytetty teräs. **-akseli** *s.* Rullaäkeen t. **-ase** *s.* terällinen taisteluase tai työkalu; vrt. ampuma-, lyömäase. | Kylmät aseet eli t:et 'pistin, miekka, keihäs yms. lyömä- ja pistoaseet'. Lähitaistelu t:in. Kirveet, sahat, viikatteet ym. t:et. **-esine** *s.* teräkalu. | Pronssikaudella tehtiin t:et pronssista.

teräi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* **1.** yhd:ojen jälkiosana. | Saha-, veitsit.; kumi-, nahkat.; hyvä-, kapea-, kouru-, käyrä-, leveä-, lyhyt-, ohut-, paksu-, pitkä-, suippo-, tasat.; kelta-, puna-, valkot.; yksi-, kaksi-, neli-, 7-t.; eri-, yhdist. **2.** viljasta: iso- ja runsastähkäinen, teräkäs, teräisä. | T:stä viljaa. - - huhdassamme seisoo valmiina t. laiho KIVI.

teräisä[13] *a.* viljasta: teräinen. | T:ä ruista.

terä|kalu *s.* terällinen työkalu, teräesine, -ase. **-kappale** *s.* **-kehys** *s.* Kehyssahan t. **-kelkka** *s.* *tekn.* teränpidin. **-kiekko** *s.* kiekon muotoinen terä. **-kisko** *s.* T., johon niittokoneen terän terälaput on kiinnitetty. **-kivi** *s.* löylykivi. **-kone** *s.* vrt. teräkalu.

teräksen|harmaa *a.* T:harmaat silmät. T. vesi, väri. **-kiiltävä** *a.* **-kirkas** *a.* **-kova** *a.* **-kylmä** *a.* **-luja** *a.* T. tahto. T:t hermot. **-sininen** *a.* T. taivas, meri. **-tuotanto** *s.* **-värinen** *a.* tav. ⌒.

teräksi|nen[63] *a.* **1.** *ain.* **a.** varsin. merk. | T. kiila, tela. T. kattila. T. laiva. **b.** *kuv.* teräksen lujuutta, kovuutta ajatellen: teräksenluja. | T:set jäntereet. T:set voimat. T:set hermot. T. ote, kunto, tahto, tarmo. T. terveys. T. katse. T:sen kylmä ääni. **2.** *harv.* teräksen värinen, teräksen tavoin kiiltävä, teräksenkirkas. | T. taivas. Vesi välkkyi t:senä. T:set silmät.

terä|kulma *s.* *tekn.* teroitus-, päästö- ja rintakulman yhteisnimitys. **-kun|to** *s.* *urh.* huippukunto. | Olla t:nossa. Päästä t:toon. Menettää t:tonsa.

teräkäs[66*] **1.** *poss.a.* viljasta: teräinen. | T:tä ohraa. **2.** *s.* varreton sukka, syylinki.

terä|laite *s.* Niittokoneen t. **-lap|pu** *s.* Niittokoneen terän muodostavat teräkisko ja t:ut. **-leh|ti** *s.* **1.** *kasv.* siemenkasvin teriön osana oleva kukkalehti. | T:den lapa, kannus, kynsi. Niittyleinikin kukassa on viisi keltaista t:teä. Kukan t:det avautuvat, sulkeutuvat. — *Kuv.* Versoi alta murheen mullan / t:det toimen, tarmon LEINO. **2.** lehtimäinen terä tai terän osa. | Niittokoneen t. 'terälappu'. Jännesahan t. **-levy** *s.* Sahan t.

terällinen[63] *poss.a.* T. työkalu, aura. — T. kukka.

terä|luku *s.* Kutterin t. **-malli** *s.* Patentoitu t. **-metalli** *s.* **-muoto** *s.* Erilaisia sahan t:ja.

terämäi|nen[63] *kalt.a.* *kasv.* vrt. verhomainen. | Heleänvärisiä kehälehtiä sanotaan t:siksi. Tulppaanin kaikki kehälehdet ovat t:siä. T. verhiö.

terän|istukka *s.* *tekn.* **-kiinnitin** *s.*

teränopeus *s.* Kehyssahan t.

terän|pidike *s.* = seur. **-pidin** *s.* *tekn.* erinäisissä työstökoneissa: osa, johon terä kiinnitetään, supportti, teräkelkka, teränpidike. | Höyläkoneen pyörivä t. **-ripustin** *s.* niittokoneen osa, jolla sormitanko kiinnitetään kulmasiteeseen. **-suojus** *s.* Pyörösahan t. **-suu** *s.* myös ⌒; ks. suu V.3.b. | Hioa t. umpeen. **-tuki** *s.* Puusorvin t.

terä|osa *s.* Työkalun t. Vasarakirveen t. **-peräinen** *a.* *kasv.* T. [= terälehtiin kiinnittynyt] hetiö. **-puoli** *s.* Veitsen, kynän t. **-pyörä** *s.* Silppukoneen t. **-pää** *s.* **1.** Hiotun kiviaseen t. **2.** *tekn.* Jyrsinkoneen, automaattisorvin t. 'teränpidin, kutteri'. **-pöytä** *s.* *tekn.* Leikkuukoneen t. Liikkuva t. **-rauta** *s.* Puupesäisen lapion t.

terä|s[64] *s.* karkaisulla kovetettu tai koveneva rauta; *tekn.* nyk. laajemmin: pääaineksenaan rautaa sisältävä metalliseos, jonka hiilipitoisuus on tav. 0,1—1,7 %; vrt. rauta. | Hakkuukirves, jonka hamarapuoli on pehmeätä ja sileätä rautaa ja vain teräosa kovaa t:stä. T:stä, joka on karkaisemattakin kyllin kovaa, sanotaan luonnonkovaksi. Karkeneva, karkenematon t. Pehmeä t. 'jonka hiilipitoisuus on alle 0,25 %:n'. Sekoittamaton t. 'hiiliteräs'. Hiiletetty t. Ruostumaton t., ks. ruostumaton. Hapon kestävä t. T:ksestä tehty kattila, akseli, putki, jousi. Kovaa ja kestävää kuin t. - - rauta vellinä venyvi, / t. taipui tahtahana KAL. — *Kuv.* vars. teräksen lujuutta ja kovuutta ajatellen. | Jkn lihakset ja jänteret ovat t:stä. Saada jäseniinsä t:stä. N:n hermot näyttävät olevan t:stä. Tahdon t. Turmaa miel' ei torju melto, / torjuu tarmon t. vain MANN. | Oksaseen verrattuna Suonion olemus vaikuttaa paljoa pehmeämmältä, miltei naiselliselta. Siitä puuttuu t:stä TARK. Nyt Possekin vilkastui, ja t:stä oli taas hänen äänessään IVALO. — *Yhd.* erikois-, jalo-, kova-, pika-, seos-, takot.; bessemer-, martin-, thomast.; keitto-, poltto-, putla-, sähkö-, upokas-, valut.; rakko-, rokkot.; hiili-, ho-

pea-, kromi-, krominikkeli-, mangaani-, nikkeli-, titaani-, volframit.; betoni-, kone-, rakenne-, rakennus-, taltta-, työkalu-, veitsit. — *Erik.* **a.** teräksestä vars. määrätarkoitusta varten muotoiltuna. — *Yhd.* muoto-, pyöröt.; H--, I--, T--, U-t. **b.** tunnepitoisessa (ei asia)tyylissä: teräksestä aseiden, ammusten tms. aineksena. | Ilma oli täynnä t:stä 'kranaatinsirpaleita'. Taas ryöppysi niskaamme t:stä ja lyijyä. - - Sommen hirveät taistelukentät, t:ksen auraamat ja veren kostuttamat aukeat J.O.HANNULA. — Joskus välähtää Kauhavan t. [= puukko] juopuneen jätkän kädessä HAANPÄÄ. Kuusi tuumaa t:stä se [vallesmanni] olisi tarvinnut A.JÄRVILUOMA. - - jottei pysty noian nuolet / eikä tietäjän t:kset / - -, / ei asehet ampumiehen! KAL.

teräs- ks. myös rauta-.

teräs|akseli *s.* **-akselinen** *a.* T. jyrä, jousiäes. **-alus** *s.* **-alusta** *s.* **-ankkuri** *s.* **-ase** *s.* **-astia** *s.* **-aura** *s.*

teräsbetoni *s. rak.* betoni, jonka sisään on valettaessa asetettu vahvikkeeksi terästankoja, rautabetoni. | T:sta valettu rakennuksen perustus. **-alusta** *s.* **-ark|ku** *s.* Sillan t:ut. **-holvi** *s.* **-jalusta** *s.* T:lle pystytetty sähköpylväs. **-kaari** *s.* **-kansi** *s.* Sillan t. **-kasuun|i** *s.* Aallonmurtaja voidaan rakentaa t:eille. **-katto** *s.* **-laatta** *s.* **-laipio** *s.* **-lattia** *s.* **-muotti** *s.* teräsbetonia valettaessa käytetty, tav. laudoista valmistettu muotti.

teräsbetoninen *a.* T. tukipylväs, laatta, silta.

teräsbetoni|paalu *s.* **-paalutus** *s.* **-palkisto** *s.* **-palkki** *s.* **-pato** *s.* **-pilari** *s.* **-putki** *s.* **-pylväs** *s.* **-rakenne** *s.* **-rakennus** *s.* **-ranko** *s.* **-runko** *s.* Rakennus, jossa on t. **-seinä** *s.* Tulenkestävä t. **-silta** *s.* **-tekniikka** *s.* **-työ** *s.* **-välipohja** *s.*

teräs|esine *s.* **-haarniska** *s.* - - pimeyden vehkeet kilpistyivät kuin puunuolet t:sta AHO. **-ham|mas** *s.* Sahan t:paat. **-hammaspyörä** *s.* **-harja** *s.* Metallipinnan puhdistaminen t:lla. **-harkko** *s.* **-harmaa** *a.* teräksenharmaa. | Taivas oli pilvessä, t:t aallot löivät raskaasti rantamiin LEINO. - - silmät t:t, miettivät TALVIO. **-harppi** *s.* **-hepo** *s. leik.* veturista, polkupyörästä tms. **-hermoinen** *a.* erittäin lujahermoinen. | T. kilpailija. **-hevonen** *s. leik.* = teräshepo. **-hiekka** *s. tekn.* kivien tahkoamiseen ja sahaamiseen sekä valukappaleiden puhdistamiseen käytetyt teräsrakeet. | T:a valmistetaan juoksuttamalla sulaa takkirautaa veteen. **-hierrin** *s.* **-hierto** *s. rak.* betoni- tai laastipinnan tasoittaminen teräshiertimellä. **-hihna** *s.* **-hionta** *s. rak.* teräshierto. **-hirviö** *s.* suurista teräksisistä koneista, panssarivaunuista yms. | Vimmatusti ampuvat t:t hyökkäämässä. **-hokki** *s.* **-holkki** *s.* **-huonekalu** *s.* teräsputkihuonekalu. **-hylly** *s.* **-hylsy** *s.* **-ikkuna** *s.* teräspuitteinen ikkuna. **-jauhe** *s.* T:esta ja sementistä valmistettu permantopinnan hierrelaasti. **-jous|i** *s.* Rattaiden t:et. Kitkakytkimen t. — Ampua t:illa. — Lähtökuoppiin asettuneet pikajuoksijat olivat kuin jännitetyt t:et. **-joustin** *s.* **-jänne** *s.* Jousen t. **-jättiläinen** *s.* vrt. teräshirviö. | Valtameren t. 'suuri valtamerilaiva'. **-jää** *s.* rautajää. | Syksyinen t. **-kaapeli** *s.* **-kaappi** *s.* Tulenkestävä t. **-kaar|i** *s.* Halkosahan t. Jousen t. Sillan t:et. **-kaarinen** *a.* T. halkosaha. **-kaide** *s.* Sillan, parvekkeen t. — Kangaspuiden t. **-kaistale** *s.* **-kaiverrin** *s.* **-kalu** *s.* **-kampa** *s.* **-kanki** *s.* **-kansi** *s.* **-kappale** *s.* **-kartelli** *s.* Kansainvälinen t. **-kattila** *s.* **-katto** *s.* Auton panssarikorin t. **-kauha** *s.* Kaivinkoneen t. **-kehys** *s.* **-kello** *s.* **-ketju** *s.* Kauhanosturin t:t. **-kiekko** *s.* **-kieli** *s.* Viulun t. **-kielinen** *a.* T. kantele. **-kierukka** *s.* **-kiila** *s.* **-kilpi** *s.* **-kisko** *s.* **-konserni** *s.* **-kova** *a.* = teräksenkova. **-kranaatti** *s.* **-kun|to** *s. urh.* teräksinen kunto. | Olla t:nossa. Päästä t:toon. **-kuori** *s.* Merimiinan vedenpitävä t. **-kuorinen** *a.* T. kello, kranaatti. **-kuula** *s.* **-kylki** *s.* Sotalaivan t. **-kylm|ä** *a.* teräksenkylmä. | - - t:inä tähdet leimuaa LEHT. **-kynä** *s.* terästeräinen mustekynä. | T. syrjäytti hanhenkynän 1800-luvulla. **-kynätehdas** *s.* **-kypärä** *s.*, vars. *sot.* **-kypäräi|nen** *a.* T. sotilas. **-kärki** *s.* Harpin, keihään t. **-köysi** *s.* teräslangoista tehty köysi, teräsvaijeri. | Lieväkierteinen t. **-laatta** *s.* **-laatu** *s.* **-laiva** *s.* **-laji** *s.* **-lakko** *s.* terästyöläisten lakko.

teräslanka *s.* teräksinen metallilanka. **-harja** *s.* Poistaa ruoste t:lla. **-i|nen** *a.* T. harja. T:set pyörän puolat. **-kierukka** *s.* Imuletkun sisällä oleva t. estää letkun litistymisen. **-köysi** *s.* teräsköysi. **-niisi** *s. kut.*, tav. *mon.* **-puola** *s.* Auton pyörän t:t. **-ristikko** *s.* **-vahviste** *s.* **-verk|ko** *s.* T:osta tehty katiska.

teräs|lasta *s.* Maalarin t. **-lastu** *s.* **-lehti** *s.* Pistosaha on tikarin muotoinen t. **-leimasin** *s.* Patriisi on kohokuvalla varustettu t., jolla kirjaimen syvennyskuva pakotetaan matriisiin. **-lejeerinki** *s.* terässeos. **-leposohva** *s.* **-leu|ka** *s.* Ruuvipenkin t:at. **-levy** *s.* **-levyinen** *a.* teräslevystä tehty. | T. heijastin. **-levylieriö** *s.* **-lieriö** *s.* **-lintu** *s. kuv.* lentokoneesta. **-lista** *s.* **-luokki** *s.* **-magneetti** *s.* **-masto** *s.* **-mittanauha** *s.* **-muhviputki** *s.* **-muotti** *s.* **-mutteri** *s.* **-myrsky** *s. kuv.* ankarasta tykistötulesta, kranaattisateesta. **-mäntä** *s.* **-möhkäle** *s.* **-nasta** *s.* **-nauha** *s.* **-naula** *s.* **-neula** *s.* Virkattaessa käytetään t:a. Lasinuppinen t. Radeerattaessa käytetty varrellinen t. **-nuppineula** *s.* **-nyrk|ki** *s. kuv.* Iski t:illään räyhääjän kumoon. **-osa** *s.* Lastiruuman t:t sivellään ruostumisen estämiseksi mönjällä. **-ovi** *s.* Kassaholvin t. **-paalu** *s.* **-paino** *s. kirj.* vrt. seur. | T:ssa painettu postimerkki. **-painokone** *s. kirj.* painokone, joka kaiverretusta teräslaatasta erikoisvärillä painaa koholle jäävää painosta. **-pala(nen)** *s.* **-palkki** *s.* **-pallo** *s.* **-panssari** *s.* **-panssariputki** *s.* **-pelti** *s.* **-peltinen** *a.* T. astia. **-peruke** *s.* **-pihdit** *s. mon.* **-piik|ki** *s.* Nukituskoneen t:it. Harpin t:it. **-piikkinen** *a.* T. hanko, harja, kampa. **-piirrin** *s.* teräskärkinen piirrin. **-piirros** *s.* kaiverretulla teräslaatalla syväpainomenetelmää käyttäen valmistettu piirros. **-pilari** *s.* **-pin|ta** *s.* Liitumaali ei pysy sileässä t:nassa. **-pora** *s.* **-pronssi** *s.* aik. pronssi, jossa on 90—92 % kuparia ja 8—10 % tinaa ja jonka lujuutta kylmiltään takomalla tai muulla käsittelyllä on koetettu lisätä; nyk. rauta- ja mangaanipitoisia kuumana taottavan messingin lajeja. **-puikko** *s.* Teräväkärkinen t. **-pullo** *s.* Korkeapaineisia kaasuja säilytetään t:issa. 500 atmosfäärin paineen kestävä t. **-pultti** *s.* **-puola** *s.* Polkupyörän t:t. **-puolapyörä** *s.* Auton t:t.

teräsputki *s.* **-huonekalu** *s.* **-kalusto** *s.* **-sänky** *s.* **-tuoli** *s.*
teräs|pylväs *s.* **-pyörä** *s.* **-päällysteinen** *a.* T. pinta, putki. **-pöytä** *s.* **-ra|e** *s.* T:keita saadaan juoksuttamalla sulaa takkirautaa veteen. **-rakenne** *s.* **-rakenteinen** *a.* T. ikkuna, rautatievaunu. **-ratas** *s.* **-ren|gas** *s.* T:kaista tehty panssaripaita. **-romu** *s.* **-rulla** *s.* **-runko** *s.* Pilvenpiirtäjän t. **-ruuvi** *s.* **-sauva** *s.* **-sein|ä** *s.* Aallot löivät laivan t:iin. **-seiväs** *s.;* myös = rautakanki. **-seos** *s.* **-siipi** *s.* Auran t. **-siivilä** *s.* **-silta** *s.* **-sini|nen** *a.* teräksensininen. | Meren lahdelma karehti t:senä KIANTO. **-siru** *s.* **-sohva** *s.* sohva, jonka runko on terästä. **-sulate** *s.* **-sulatto** *s.* **-sydän** *s.* Valojuovaluodin t. **-sylinteri** *s.* **-säie** *s.* **-säiliö** *s.* T:ön puserrettu asetyleenikaasu. **-sänky** *s.* rautasänky. **-tahto** *s.* teräksisen luja tahto. **-tahtoinen** *a.* T. sotapäällikkö, urheilija. **-takomo** *s.* **-taltta** *s.* **-tanko** *s.* **-tappi** *s.* **-tavara** *s.* **-tehdas** *s.* **-tela** *s.*
terästel|lä[28] *frekv.v.* < terästää. | Seppä t:ee viikatteita. — Se petäjällä t:i ruistaan ASUNTA. [Näkijä, ennustaja] jonkin aikaa makailisi vain [kylässä] ja t:isi näköään SEPPÄNEN.
teräs|teollisuus *s.* **-teos** *s.* **-terä** *s.* **-trusti** *s.* Amerikan t. **-tuotanto** *s.* **-tuot|e** *s.* Takomalla valmistetut t:teet. **-tuubi** *s.* **-tuurna** *s.* **-tynnyri** *s.*
terästys[64] *teonn.* < terästää. | Työkalujen t. — *Konkr.* aineesta, jolla jtak liuosta, totia tms. terästetään. | Kaasi viinaa kahvin terästykseksi. Kaljassa oli spriitä terästyksenä. **-aine** *s.* Nahkurin liuosten t:et.
terästy|ä[1] *pass.v.* < terästää 2. **1.** voimakkuudesta, tarmosta tms.: tulla lujaksi, kovaksi kuin teräs, vahvistua, karaistua. | Varsi [ankarassa raadannassa] ikään kuin kasvoi, ja jäsenet t:ivät TALVIO. Jo silloin äijän suoniset nyrkit t:vät ja silmät julmina muljahtavat PAULAH. Tahto, työtarmo, taisteluhalu t:y. Voimat t:vät. Kunto t:y. - - sitä myöten kuin tuuli tyyntyi, t:i [= kiristyi] pakkanen IVALO. Siitä tanssi t:i ja puheet ja naurut kävivät äänekkäämmiksi E.KIVIJÄRVI. Hänen äänensä sai Uronkin t:mään kylmäksi, hermottomaksi AK. **2.** aisteista, aistimista, tarkkaavaisuudesta, henkisistä kyvyistä tms.: teroittua, herkistyä. | Aistit t:vät. Pimeässä silmä ja korva t:vät. Katse t:y erottamaan olennaisen epäolennaisesta. Huomiokyky, äly, ymmärrys t:y. — Jounin katse t:i ja sai tuijottavan ilmeen JÄRVENT. Ääni oli sana sanalta t:nyt yhä viiltävämmäksi ivaksi HAARLA. — Katse t:y jhk 'kiinnittyy, suuntautuu tiukasti jhk'.
teräs|työ *s.* Rauta- ja t:työt. **-työkalu** *s.*
terästäjä[16] *tek.* Sprii teen t:nä.
terästäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. 2. | Alakynnessä ollut [painija] t:i ja voitti ottelun. Koetahan t.!
teräst|ää[2] *v.* -ävästi *adv.* **1.** konkr. yhteyksissä. **a.** työkaluista, aseista tms.: kiinnittää, liittää meltorautaiseen lapaan tms. terästä teräksi; joskus: (takoa ja) karkaista työkalun tai aseen terä tai terän teräosa (uudelleen). | T. kirves, viikate, miekka, peitsi, nuoli. Viedä työkalut sepän t:ettäviksi. Kokoteräksiset ja t:etyt kirveet. Porkkien t:etyt kärjet narskahtelivat jäähän. T. alasin 'kiinnittää teräslaatta alasimen selkään'. — *Kuv.* - - kärsimyksiin, joiden katkeruudessa Minna Canth myöhemmin oli t:ävä kaikista tulisimmat nuolensa miehiä ja miesten yhteiskuntaa vastaan TARK. **b.** laajemmin nesteistä tms. aineista: tehdä väkevämmäksi, vahvistaa, lisätä terää. | T. laihaa kahvia. T. kahvinsa viinalla. T. totiaan. Miehillä oli mukanaan pullo, josta he t:ivät kuppejaan. Rikkinatriumilla t:etty kalkkiliuos. — Löylystä: lyödä lisää. | - - eihän tämä vielä mitään miehen löylyksi ...Miina käypi vielä t:ämässä AHO. **2.** *abstr.* ja *kuv.* **a.** voimakkuudesta, tarmosta, tahdosta yms.: tehdä teräksiseksi, lujaksi, karaista, rohkaista, innostaa; virkistää, piristää. | Ulkoilu virkistää ja t:ää voimia. Lujan kurin t:ämä sotajoukko. [Urheilija] t:i kuntoaan ankaralla harjoittelulla. [Matti] lähtee uhman t:ämänä päämääräänsä kohti LINN. Mutta tuo näky ei häntä masentanut, se häntä päinvastoin vahvisti ja t:i IVALO. Tämä aika koetteli ja t:i Minna Canthin luonnetta TARK. T:ä tahtosi ja ole mies! Jk t:ää sisua. Vaara t:i rohkeuttamme. — Vastoinkäymiset t:ivät sisukasta nuorukaista yhä uusiin ponnistuksiin. - - niinä aikoina, jolloin taiteilijain tärkeimpänä tehtävänä on ollut t. ihmisiä taisteluun tai työhön AK. **b.** puheesta, sanoista yms.: tehostaa, kärjistää. | Eduskunta voi täydentää ja t. valtion tilintarkastajien lausuntoja. T. sanojaan uhkauksilla. Osaa t. kielensä, mutta tarvittaessa myös vaieta. - - ja vielä t:ää puhettaan epälukuisilla perhanoilla ja perkeleillä PAULAH. Sisäistä sekasortoa ja kurjuutta kärjisti ja t:i maan toivoton ulkopoliittinen tilanne K.S.LAURILA. **c.** aisteista, aistimista, tarkkaavaisuudesta tms.: teroittaa, herkistää, jännittää. | T. korviaan. Vain kuuloani t:äen kykenin erottamaan muutaman selvän sanan. T. silmäänsä, katsettaan. Vartiomies koetti pimeässä t. silmänsä ja korvansa välttyäkseen yllätyksiltä. T. valppauttaan. Hän t:i älyään ja jatkoi arvaamista AK. — Jk t:ää [= teroittaa] silmää ja huomiokykyä. Šakkipeli kehittää ja t:ää ajatusta. Mutta uhkaava vaara t:i varhan emännän ajatukset J.FINNE. — Isäkin t:i katseensa Osmon viittaamaan suuntaan joelle IVALO.
terästö[2] *koll.s.* Sorvin t.
teräs|uuni *s. met.* teräksen valmistuksessa käytetty sulatusuuni. **-vaijeri** *s.* teräsköysi. | Kolmisäikeinen t. **-vaippa** *s.* Teräsparssariputken t. **-valanne** *s.* **-valimo** *s.* **-valmiste** *s.* **-valssi** *s.* **-valu** *s.* T:ssa käytettävä muotti. — *Konkr.* Hapon kestävää ja ruostumatonta t:a. T:n hitsaus. **-valutavara** *s.* **-van|ne** *s.* Auton, polkupyörän t:teet. Pönkkähameen t:teet. **-varasto** *s.* **-vasara** *s.* **-vaunu** *s.* Rautateiden t:t. **-veitsi** *s.* **-vieteri** *s.* — *Kuv.* - - aivan kuin vaara olisi jännittänyt hänen ruumiinsa t:ksi K.LEHTIMÄKI. **-viila** *s.* **-viivoitin** *s.* **-villa** *s.* tukoiksi huopautettua ohutta, poikkileikkaukseltaan teräväsärmäistä teräslankaa, jota puu- ja metalliteollisuudessa käytetään pintojen tasoitukseen ja kiillotukseen, kotitaloudessa lian irrotukseen. **-villatukko** *s.* **-vispilä** *s.* **-vitjat** *s. mon.* **-vyö** *s.* **-yhtiö** *s.*
terä|särmä *s.* Leikkaava t. **-sävel** *s. mus.* huippusävelen kvintti, asteikon toinen aste. **-tanko** *s.*

Niittokoneen t. **-tappi** *s.* Jyrsinkoneen akseliin kiinnitetty tasapainotettu t., johon terät kiinnitetään mutterin avulla. **-tehdas** *s.* Sahanteriä valmistava t. **-tela** *s.* Höyläkoneen t. **-tuki** *s.* Sorvin t. **-tyyppi** *s.* **-työkalu** *s.* työkalu, jossa on terä.

terä|tä[35] *v.* -ys[64] *teonn.* teroittaa. | Kolmikulmaiseksi tai pyöreäksi t:tty seiväs. Juuri t:tyllä kivellä hiottua puuhioketta.

terätäht|i *s.* ristikkäin olevien terien tähtimäinen ryhmä. | Kussakin äkeen akselissa on neljä t:eä.

terätön[57] *kar.a.* T. keihään tynkä. T. parranajokone. — *Kasv.* T. kukka.

terävarsi *s.* Niittokoneen t.

terävyysalue *s. valok.* ja optiikassa: se objektiivin edessä oleva (maiseman) alue, jonka rajoissa kuvauksen kohde piirtyy teräväksi.

teräv|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* Merk.-ryhmät eivät ole selvärajaisia. **I.** varsin merk. **1.** sellainen, jossa on leikkaava särmä tai pistävä kärki. **a.** teräkalusta, -aseesta tai sen terästä, kärjestä: hyvin leikkaava tai pistävä, hyvin pystyvä, ottava;)(tylsä. | T. kirves, veitsi, miekka, viikate, saha, sirppi. T. vuolinrauta, höylä. T:ät sakset. Ota tuo t:in puukko! Vaihtaa partakoneeseen t:ämpi terä. T. taltta, kaira, pora. T. keihäs, nuoli, neula. T:ät ja tylpät lyöntiaseet. T. kuin partaveitsi. T. kuin naskalin kärki. Takoa, tahkota, viilata, hioa, teroittaa t:äksi. Veitsestä tuli nyt liiankin t. Tylsä veitsi tyhmän miehen, t. tekevän veitsi SL. - - tässä on puukko t. kuin kärmeen kieli KIVI. — *Kuv.* Pitää aina miekkansa t:änä 'on taisteluun valmistautunut, varustautunut'. — *Yhd.* veitsent. **b.** muista esineistä, joissa on särm(i)ä tai kärki(ä), jo(t)ka helposti voi(vat) leikata, pistää, puhkaista, haavoittaa tms.;)(sileä-, pyöreäreunainen, -kärkinen, tylppä; vrt. seur. | T. pellin, lasin reuna. T. lasinsiru, kranaatinsirpale, kivenlohkare. Höylätä, viilata pois, pyöristää t:ät särmät ja kulmat. Saraheinän t. lehti leikkasi haavan sormeen. Ruusupensaan, ohdakkeen, kaktuksen t:ät piikit. T. tikku, sälö. Metalliharjan t:ät piikit rikkovat hevosen ihon. Kissalla on t:ät kynnet. Hiiren t:ät hampaat. Petolinnun t. nokka. Käärmeen t. kieli. Hevonen on t:ässä talvikengässä 'kengissä on terävät hokit, naulat'.

2. ed:een liittyen, vain muotoa, ääriviivoja, piirteitä ajatellen: terämäisesti ohenevaan harjaan tai kärkeen päättyvä;)(pyöreä, tylppä yms. **a.** T. katonharja. T:ät laskokset. Ruuvin t:ät kierteet. Laihan lehmän t. selkä. T. seipään pää. Liian t:äksi teroitettu lyijykynä. Tornin t. huippu. Pieksujen t:ät kärjet. Kananmunan t. [= suipompi] pää. T:ät viikset, pujoparta. Koiran t:ät korvat. T:ästi liuskainen lehti. Kynttilän t. liekki. T. mutka, taive. T. [)(pyöreä] käsiala. — *Mat.* T. [= suoraa kulmaa pienempi] kulma. — *Kuv.* vrt. II.3.b ja 4. | Jklla on t. kynä 'jku on sujuva, etevä, kärkevä, ytimekäs tms. kirjoittaja, kynämies'. **b.** ihmisen ruumiinosista, vars. kasvoista; us. = luiseva, kulmikas. | T:ät kasvot. T:ät kasvojen piirteet. Kasvojen lintumainen, luiseva t:yys. Poskipäät törröttivät t:inä kuihtuneista kasvoista. T. nenä, leuka. Miten hirveän laiha olikaan tuo rinta... vain t:ät luut K.LEHTIMÄKI.

II. laajemmin ja *kuv.* **1.** aistimuksista, aistivaikutelmista: pistävä, pureva, viiltävä, kirpeä. **a.** tuntoaistimuksista, kivusta yms. | Haavassa on t:iä vihlaisuja. Kipu tuntui rinnassa t:inä pistoina. Talvinen viima puree t:ästi kasvoihin. Sama t. puhuri nipisti nenäämme ja korviamme PÄLSI. — On suuri armo, jos lain kärki pistää t:ästi ja paljastaa syntiä ilman valheverhoja AK. **b.** *harv.* makuaistimuksista: pistävä. | Kahvi, jossa on t. maku. **c.** kuuloaistimuksista, äänestä: (vars. epämiellyttävän, korvia särkevän) leikkaava, pistävä, repivä, vihlova, viiltävä, läpitunkeva, (us. lyhyt ja) kova ja kimeä, kimakka; us.)(kumea, täyteläinen, paksu, pehmeä; vrt. II.5.b. | Leikkaavan, kirkuvan t. ääni. T. kirkaisu, vihellys. Ukkosen t. räsähdys. Kiväärin t. laukaus. Konepistoolien t. rätinä. Laulajattaren ääni oli kireän t. Moottorissa on nyt jotakin vikaa, kun ääni on noin t. - - yski niin t:ästi ja vihlovasti, kuin olisi laihassa rinnassa jotain särkynyt K.LEHTIMÄKI. Ruotsalaisen *s*-äänne on t:ämpi kuin suomalaisen. Hyvän tahkon ääni on t:ää sihinää. **d.** valosta ja valovaikutelmista: vars. niin voimakkaan, pistävän kirkas, että silmiin koskee; vrt. II.5.a. | Hitsausliekin t. valo. Aamuauringon t:ät säteet osuivat suoraan nukkujan silmiin. Tähdet tuikkivat t:ästi öiseltä taivaalta. - - nousevan päivän säteet jo t:inä, kirkkaina nuolina kuvastuivat vaaleaa taivasta vasten KATAJA.

2. silmistä, katseesta, silmien ilmeestä yms.: läpitunkeva, pistävä; tiukka, tuikea; vrt. II.3.a. | Katsella jkta t:in silmin. Marja melkein tiuskaisi, silmä kylmänä ja t:änä kuin puukon kärki AHO. Tarkastella jkta t:ästi. Läpitunkevan t. katse. Katse t. kuin nuoli. T:än kysyvä, tutkiva katse. Luoda jkhun t. silmäys. Silmissä t. ilme. - - niin rupesi veljesten sappi paisumaan ja heidän silmänsä kävivät t:iksi, supistuivat pieniksi kuin tihkurin silmät KIVI.

3. **a.** aistimista ja aisteista: herkkä, tarkka, sellainen, joka huomaa kaiken. | Esimiehen t:ät silmät seurasivat kaikkia puuhiamme. Seurata jtak silmä t:änä 'tarkkaavaisesti'. Kissan t:ät korvat kuulevat heikoimmatkin äänet. T. näkö, kuulo. T:ät aistit. Koiran t. vainu. T. värisilmä, -aisti. — *terävä silmä* (kuv.) tarkasta, hyvästä huomiokyvystä. | N:n t. silmä huomasi heti, mitä oli tekeillä. Jklla on t. silmä huomaamaan lähimmäistensä heikkoudet. Teoksen luonteenkuvaus todistaa kirjailijan psykologisen silmän t:yyttä. **b.** henkisistä kyvyistä: sellainen, joka huomaa ja käsittää nopeasti ja selvästi, terävänäköinen, -silmäinen; pystyvä, etevä, järkevä, teräväjärkinen, -älyinen. | T. havainto-, huomiokyky. T. järki, ymmärrys, äly. T. ajatustenjuoksu. Arvostelukyvyn t:yys. — T. havaintojen, huomioiden tekijä. T. ajattelija, tutkija, kriitikko. T. sielunelämän erittelijä. T. kynämies, kynänkäyttäjä. Luokan t:in oppilas. Joka on rutto ruoillensa, se on töillensä t. SL. — T. [= hyvä, tarkka] muisti. — *terävä pää, terävät aivot.* Pää on t. kuin partaveitsi. Jklla on t. pää ja hyvä muisti. Kaikki puolueen t:immät

päät olivat kokoontuneet neuvottelemaan. — *Erik.* terävyyttä todistava, sattuva, asian ytimeen osuva, iskevä. | T. huomio. T. ihmistuntemus. T. ajatus. T. kritiikki. Syysuhteen käsitteen t. erittelеminen. Runon t. tulkinta. T. tutkielma, kirjoitus. Tuon Leenan huomautukset sattuivat joskus niin t:ästi asiaan, vaikkei hän itsekään sitä käsittänyt NUOLIV. **c.** T:ässä [= terä]kunnossa oleva urheilija.

4. jnk lausuman tms. sävystä: kirpeä, kärkevä, piikikäs, pisteliäs, pureva, ivallinen. | Ivallisen t. huomautus. T. arvostelu, viittaus. Kielellä pyöri jo t. vastaus. T. iva, ironia, satiiri. Käyttää t:iä sanoja. Koettaa lieventää sanojensa t:yyttä. Lausunnon ironinen t:yys. Äänessä t. sävy. Jklla on t. kieli. Eukkoa pelättiin hänen t:än kielensä vuoksi. - - oli pilkallinen, t., kaiken arvostelija ja repijä AHO.

5. sellainen, joka helposti erottuu tai jonka voi erottaa (ympäristöstä, samalla kertaa vaikuttavasta tms.). **a.** nähtävästä: sellainen, jolla on selvät, jyrkät ääriviivat, rajat, jonka yksityiskohdat erottuvat selvästi, selväpiirteinen, -rajainen; selvä, jyrkkä. | T. valopiste. T:ät ääriviivat. Värien rajat t:ät. T:ät varjot. Valon ja varjon vastakohdat liian t:ät [maalauksessa]. Hämärässä värit ja ääriviivat menettävät t:yytensä. Jk erottuu taustasta t:ästi. Mustat metsät erottuvat t:inä vuorten valkeasta pinnasta PÄLSI. T. piirros. Kirjailijan henkilökuvissa on kuparipiirroksen t:yyttä. T. valokuva. Valokuvan t. alue. **b.** kuultavasta: vars. sellainen, joka kuuluu lyhyenä (täsmällisenä) ja (suhteellisen) voimakkaana, napakkana, nasevana, selvästi; vrt. II.1.c. | Hevosen kavioniskut [katukiviin] kuuluvat t:inä liikenteen melunkin keskeltä. Ovelta kuului t. koputus. Syyssade ropisi t:ästi ikkunaruutuihin. T. komento, käsky. Tulijat pysäytti vartiomiehen t. "Seis!" **c.** T. [= jyrkkä] vastakohta. T. ristiriita. Erot varsin t:ät. Jk eroaa jstak t:ästi. - - kaikki t:ämpi luonteenomaisuus ja jyrkempi ristiriitaisuus jäisi syrjään AK. — *Rad.* T. [= tarkka] viritys.

6. liikkeistä, otteista tms.: äkillinen ja riuska, nopea ja jäntevä;)(hidas ja veltto. | T:ät liikkeet, otteet. T. nykäisy, riuhtaisu. Kävellä t:in askelin. T. potku. Sai t:än iskun leukaansa. Ponnahti t:ästi pystyyn. Juoksijat lähtivät t:ästi kuin 100 metrille. Käännähti t:ästi ympäri. Sylkäisi t:ästi. Tuosta tunnen virkun miehen: / pian söi, välehen kenki, / pian pistihen pihalle, / t:ähän töille lähti SL. Hyppääjä otti lyhyen, mutta t:än vauhdin. T. ponnistus [hypättäessä]. T. mailankäyttö, pelitapa [esim. jääpallossa]. — Soittajan kosketustavan mukaan soitto voi olla pehmeää tai t:ää. T. poljento, rytmi.

terävä|hampainen *a.* T. peto. T. saha. T. kasvin lehti. **-harjainen** *a.* T. turveauma, vuorenselänne. T. aallokko.

terävähkö[1] *mod.a.* T. veitsi. T. nenä.

terävähuippuinen *a.* T. torni, vuori.

teräväi|nen[63] *a. vanh.* terävä. | - - niin puski syyllinen kiivaassa vauhdissansa ohimonsa penkin t:seen syrjään KALLAS.

terävä|jyväinen *a.* T. hiekka. **-järki|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* T. tutkija, kriitikko, valtiomies. T. ja syvällinen tiedemies. T:syydestään kuuluisa lainoppinut. **-katsei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* teräväsilmäinen. | Kenraali oli kookas, t. mies. — T. huomioiden tekijä, ihmistuntija. **-keulainen** *a.* T. laiva, tervavene. **-kieli|nen** *a.* -syys *omin.* kärkevä-, teräväsanainen; vrt. terävä II.4. | T. juoruämmä. T. satiirikko, kriitikko. **-kierteinen** *a.* T. ruuvi. **-kulmai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* T. kivi. T. käsiala. — *Mat.* T. kolmio 'jonka kaikki kulmat ovat teräviä'. **-kuonoinen** *a.* T. koira. **-kyntinen** *a.* T. petoeläin, kissa. **-kynäinen** *a.* terävästi kirjoittava. | T. kriitikko, sanomalehtimies. **-kärki|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* T. nuoli, puukko, neula. T. seiväs, kynä. T:set lehdet. T. vuoren, tornin huippu. T. niemi. T. kenkä. Hyönteisen t:set siivet. **-leukai|nen** *a.* T:set hohtimet. **-muistinen** *a.* tarkkamuistinen. **-nenäinen** *a.* T. vanha eukko. **-näköi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* tarkkanäköinen, teräväsilmäinen. | T. metsämies. — T. valtiomies. Toimia, menetellä t:sesti. Ihailla jkn t:syyttä. **-piikkinen** *a.* T. rautasuka. T. pensas. **-piirtei|nen** *a.* -syys *omin.* T:set kasvot. T. kuva. Lumipukuiset miehet erottuivat t:sinä tummaa metsää vasten. **-pohjainen** *a.* Kapea- eli t. alus. T. oja. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* T. seiväs. T:set viikset. — *Kuv.* Hyvämuistinen ja t. lapsi. T. arvostelija. **-pää** *s.* teräväpäinen henkilö, älyniekka. | Hän on avoimin sydämin elämää ja ihmisiä vastaan ottava kirjailija, tyyliniekka ja t. ELSA ENÄJÄRVI. **-rakei|nen** *a.* T:sta hiekkaa. **-reunainen** *a.* T. lasinsiru. T. penkki. **-saha|inen** *a.*, vars. *kasv.* terävästi sahalaitainen. | T. lehti. T:set lehtiliuskat. — T:set tuntosarvet. **-sanainen** *a.* T. arvostelija, väittelijä. **-selkäinen** *a.* T. lehmä. T. ruuvin kierre. — *Kasv.* T. pähkylä, kale, helve. **-silmäi|nen** *a.* -syys *omin.* tarkkanäköinen, -silmäinen, terävänäköinen, -katseinen. | Tuo pienehkö t., laihankalpea mies puhui niin että säkenöitsi innosta ALKIO. T. vartiomies huomasi jotakin outoa olevan tekeillä. — Hän on niin t., että huomaa kaiken. T. poliitikko, liikemies. T. ja nopeaälyinen tiedemies. **-sointi|nen** *a.* T. puhallussoitin. **-syrjäi|nen** *a.* T. kivenlohkare, peltilevy. T. lauta. T. penkki. Kasvi, jonka varressa on t:siä uurteita. **-särmäi|nen** *a.* T. kivi, lauta. T:stä kvartsihiekkaa. **-sävyinen** *a.* Soinniltaan t. klarinetti. — T. huomautus. **-teräinen** *a.* T. kirves, puukko. **-vatsainen** *a.* Miekkakala on t. lahnan sukuinen kala. **--älyi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* T. ja kaukonäköinen valtiomies. T. tutkija. **--ääninen** *a.* T. viihellyspilli.

terävöittä|ä[2*] *v. harv.*, vars. *kuv.* tehdä terävä(mmä)ksi, teroittaa. | Tarkkaavaisuuden t:mät silmät. Muistin t:minen.

terävöity|ä[1*] *v.*, vars. *kuv.* tulla terävä(mmä)ksi. | Iän lisääntyessä miehen kasvonpiirteet yhä t:ivät. Katse t:i ja silmissä välähti.

teräänty|ä[1*] *v. harv.* viljasta: tulla terälle, tähkälle. | Halla vei juuri t:vän rukiin.

tesauroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* kerätä ja pitää hallussaan jalometalleja ja kovaa rahaa. | T:ntia

tapahtuu levottomina aikoina taloudellisen romahduksen tai inflaation pelosta.

tesla|muuntaja *s. sähk.* muuntaja, jolla synnytetään teslavirtoja. **-virrat** *s. mon. sähk.* taajajaksoisia ja suurjännitteisiä vaihtovirtoja, joilla on monia tavallisista vaihtovirroista poikkeavia ominaisuuksia.

tesma[10] *s.* Milium, korkea, kalju, hyvänhajuinen monivuotinen lehtoheinä. — *Yhd.* lehtot. **-yrtti** *s.* Adoxa moschatellina, matala, hento, myskinhajuinen monivuotinen ruoho.

tessalonikalaiskirje *s.* T:et 'kaksi Uuden testamentin kirjettä, jotka Paavali on kirjoittanut Tessalonikan seurakunnalle'.

testaaja[10] *tek.* < testata.

testament|ata[35*] *v.* määrätä testamentilla jtak jklle tai jllek, tehdä jtak koskeva testamentti. | T. omaisuutensa jklle, jhk tarkoitukseen.

testamentin|moite *s.* tuomioistuimessa esitetty vaatimus, että testamentti julistetaan pätemättömäksi. **-saaja** *s.* se, jonka hyväksi testamentti on tehty. **-tekijä** *s.* testamenttaaja. **-teko** *s.* **-todistaja** *s.* **-toimeenpanija** *s.* henkilö, joka testamentissa on määrätty huolehtimaan testamentin toimeenpanosta. **-valvonta** *s.* testamentinsaajan toimesta tapahtuva testamentin näyttäminen tuomioistuimelle määräajassa, mikä on edellytyksenä testamentin voimassa pysymiselle.

testamenttaaja[10] *tek.* < testamentata.

testamenttaamis- = testamenttaus-.

testamenttaus[64] *teonn.* < testamentata. **-oikeus** *s.*

testament|ti[4*] *s.* **1.** jälkisäädös; *lak.* yksipuolinen oikeustoimi, jossa jku määrää jäämistöstään; myös vastaava asiakirja. | Suullinen, kirjallinen t. Keskinäinen t. Omakätinen t. Tehdä t. jkn hyväksi. Määrätä omaisuudestaan t:illa. Avata t. Valvoa t. Saada tieto t:ista. Moittia t:tia. T:in tekijä, saaja. T:tiin perustuva saanto. T:in perusteella saatu omaisuus. — *Kuv.* lausunto, kirjoitus, teos tms., johon jku henkilö (aatteellinen johtaja, kirjailija, poliitikko tms.) on koonnut (vähää ennen kuolemaansa) keskeisimmät käsityksensä elämästä, uskonnosta, taiteesta, politiikasta tms. | Kirjallinen, poliittinen t. Mannerheim jätti Muistelmissaan t:tinsa Suomen kansalle. — *Yhd.* runoilijant. **2.** *usk.* **a.** *vanh.* Jumalan ja ihmisten välisistä suhteista: liitto (1.c). | - - tämä kalkki on se uusi t., minun veressäni, joka teidän edestänne vuodatetaan UT[v]. **b.** Raamatun osista. | Vanha t. 'se osa Raamattua, joka sisältää juutalaisten uskonnon perustan'. Vanhan t:in profeetat. Uusi t. 'se osa Raamattua, joka sisältää kristinopin perustan'. — *Puhek.* ilman määräyssanaa: Uusi testamentti.

testamentti|asia *s.* testamenttia koskeva asia. **-juttu** *s.* vrt. ed. **-kirja** *s.* testamentin sisältävä asiakirja. **-lahja** *s.* testamentilla annettu lahja. **-lahjoitu|s** *s.* vrt. ed. | Omaisuus siirtyi säätiölle t:ksena. **-lehmä** *s.* lehmä, joka entisaikoina piti antaa papille emännän tai isännän kuoltua. **-muoto** *s.* T:ja ovat mm. suullinen, kirjallinen ja keskinäinen testamentti. **-määräys** *s.* testamenttiin sisältyvä määräys. **-oikeus** *s.* testamenttiperimystä koskevat oikeussäännöt. **-perijä** *s.* henkilö, jonka perimisoikeus perustuu testamenttiin. **-perimys** *s.* testamenttiin perustuva perimys;)(lakimääräinen perimys. **-perintö** *s.* vrt. ed. **-rahasto** *s.* testamenttimääräyksellä perustettu rahasto. | Juho Lallukan t. **-riita** *s.* testamenttia koskeva riita. **-saanto** *s.* vrt. testamenttiperintö. **-säädös** *s.* testamentti. **-var|at** *s. mon.* testamenttimääräysten mukaan saadut varat, jkn testamenttaamat varat. | Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran t. T:oilla perustettu hyväntekeväisyyslaitos.

testa|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* tutkia, koetella testejä käyttäen. | T. oppilaita, kouluun pyrkijöitä. Auton moottorin, sähkölaitteiden t:us.

testi[4] *s.* jnk kunnon, kelvollisuuden, soveltuvuuden tms. selville saamiseksi suoritettu koe; vars. koehenkilön tai -henkilöryhmän älykkyysasteen, jhk ammattiin soveltuvuuden, koulukypsyyden tms. sielulliseen rakenteeseen kuuluvien seikkojen selvittämiseksi tehty psykologinen koe; siinä käytetty tehtävä(sarja). — *Yhd.* suoritus-, älykkyyst.

testikkeli[5] *s. anat.* kives.

testi|kuva *s. rad.* televisiolähetyksissä (lähetyksen alussa) lähetetty kuvio, jonka avulla säädetään vastaanottimeen tulevan kuvan tarkkuus tai todetaan lähetyksen teknillinen laatu. **-sarja** *s.* Psykologinen t.

testistö[2] *koll.s.* Psykologiset t:t.

testosteroni[6] kivesten erittämä hormoni.

tetaaninen[63] *a. lääk.* vrt. seur. | T. kouristus.

tetania[15] *s. lääk.* lisäkilpirauhasen toiminnan vajavuuden johdosta tav. lapsissa ja nuorissa tavattava tahdonalaisten lihasten ajoittain esiintyvä yhtämittainen kouristustauti, jonka kestämisaika vaihtelee.

tetanus[64] *s. lääk.* jäykkäkouristustauti. **-basilli** *s.* **-seerumi** *s.* **-toksiini** *s.* tetanusbasillin erittämä toksiini.

tetra[10] *s.* hiilitetrakloridin kauppanimitys.

tetra- kreikkalaisperäisten sanojen alkuosana: neli-. — *Kem.* yhdisteiden nimissä tav. osoittamassa, että ko. aineen molekyylissa on jälkiosan ilmaisemia atomeja tai atomiryhmiä neljä.

tetrad|i[6] *s.* neljän muodostama ryhmä. | T:eiksi yhtyneet siitepölyhiukkaset. Kahdesta komplementtiväriparista syntyvä t.

tetra|edri[4] *s. geom.* nelitahokas. **-edriitti**[4*] *s.* falertseihin kuuluva kupari- ja sinkkipitoinen malmi. **-edri|nen**[63] *a. geom.* -sesti *adv.* nelisärmäinen, -kylkinen. | T. soppi. **-goni**[4] *s. geom.* nelikulmio. **-goni|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* T. kidejärjestelmä 'jossa on 5 symmetriatasoa'. T. kide. T:sesti kiteytyvä mineraali. **-kloorietaani** *s.* rasvojen, öljyjen, hartsien ym. liuotteena käytetty kloroformin hajuinen neste, jota valmistetaan asetyleenista ja kloorista. **-kloorimetaani** *s.* hiilitetrakloridi. **-kordi**[4] *s. mus.* nelisävelikkö. **-liini**[4] *s.* eräs naftaliinijohdannainen. **-logia**[15] *s.* neljän toisiinsa liittyvän taideteoksen, vars. draaman muodostama sarja. **-metri**[4] *s. run.* nelimitta(säe). | Trokeinen, jambinen t. **-podia**[15] *s. run.* neljän runojalan muodostama rytmillinen ryhmä. | Yleensä tetrametri on sesuuralla jaettu kahteen t:an.

tetrarkki[5*] *s. hist.* neljännesruhtinas.
tetri[8] *s. murt.* teeri.
tetrodi[6] *s. rad.* elektroniputki, jossa (anodin ja katodin lisäksi) on kaksi hilaa.
tetroksidi[6] *s. kem.* oksidi, jonka molekyylissa on neljä happiatomia.
tetroosi[6] *s. kem.* neljä hiiliatomia sisältävä monosakkaridi.
tetryyli[6] *s.* eräs räjähdysaine.
teuhaaja[10] *tek.* < seur.
teuh|ata[35] *v.* -ina[14] *teonn.* peuhata, teuhuta. **1.** kisailla leikin luonteisesti, raisusti, telmiä, temmeltää. | T. ja peuhata. Vajaaksi täytetyssä heinäladossa oli lasten hauska t. Pojat ovat taas t:anneet ja panneet huoneet sekaisin. Koulun ovesta purkautui huutava ja t:aava poikajoukko. Koiranpentu t:asi ja pyöriskeli lattialla. — Touhukkaasta toiminnasta. | Kävellä t. **2.** elämöidä, metelöidä, mellastaa, riehua, reuhtoa, teutaroida. | Humalainen t:asi kiroillen ja uhkaillen. Kurittomat kapinalliset t:asivat kuin mielipuolet. Hurjistunut sonni mylvi ja t:asi pelottavasti. Miehellä oli täysi työ pidätellä paikoillaan levottomasti kuopivaa ja t:aavaa orittaan.
teuhu|ta[39] *v.* = ed. | Koirat t:avat karhun kimpussa.
teura|s[66] *s.* teuraseläin. | T:iksi lihotetut siat, kanat. Kasvattaa, myydä t:aksi 'teurastettavaksi'. Karjaa ei liiennyt t:aksi. Härkä joutui t:aksi. Ostaa t:ita. - - karitsa, joka t:aksi viedään VT. — Älkää silloin kuolko niin kuin älyttömät t:at, vaan tietäkää, mistä on kysymys SILL. — *Yhd.* uhrit.
teuras|arvo *s.* eläimen arvo teuraseläimenä. | Poron t. **-eläin** *s.* teurastettavaksi tarkoitettu, lihotettu, määrätty tms. eläin, teuras;)(pito-, siitoseläin. **-hevonen** *s.* **-härkä** *s.* **-jäte** *s.*, tav. *mon.* teurastusjäte. **-kana** *s.* **-karja** *s.* vrt. pito-, siitoskarja. **-karjakauppa** *s.* T:a harjoittava osuuskunta. **-kunto** *s.* sellainen teuraseläimen kunto, että sen teuraspaino on melko suuri. | Lihottaa t:on. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* T. sika. **-lammas** *s.* **-lehmä** *s.* **-liha** *s.* teurastetun eläimen liha jalostamattomana. **-nauta** *s.* **-paino** *s. maat.* se osa eläimen elopainosta, joka teurastuksessa jää, kun nahka, sisälmykset, pää, häntä ja raajain lihattomat osat etupolvesta ja kinterestä alaspäin erotetaan. | Lihotussian t. on 60—86 % elopainosta. **-penkki** *s.* teurastuspenkki. | Joutua t:in 'teurastettavaksi'. **-poro** *s.* **-siipikarja** *s.* **-sika** *s.*
teurast|aa[2] *v.; syn. kans.* lahdata. **1.** tappaa (koti)eläin lihansaantia varten; vrt. šektata. | T:aminen tapahtuu tavallisesti siten, että tainnutetusta tai surmatusta eläimestä lasketaan veri tarkkaan pois (pistämällä, leikkaamalla kurkku auki), eläin (sikaa ja siipikarjaa lukuun ottamatta) nyljetään ja sisälmykset, sorkat ja usein pääkin poistetaan, minkä lisäksi puhtaaksi pesty ruho vielä voidaan paloitella. T. lehmä, härkä, vasikka, lammas. T. karjaa. Vanhoja hevosia t:etaan sikojen ruoaksi. Siipikarja t:etaan tavallisimmin lyömällä kirveellä pää irti. T. uhrieläin. — *Kal.* tappaa kala ja juoksuttaa siitä veri. **2.** avarammin: tappaa säälimättä tms. | Puoliksi kesyyntyneiden sorsapoikueiden ampuminen ei ole metsästystä, vaan t:amista. Vangiksi saadut viholliset t:ettiin armotta. - - ja sitten Eurooppa t:i [1. maailmansodassa] kymmenen miljoonaa nuorta miestä SILL. **3.** *kuv. urh.* voittaa musertavan ylivoimaisesti, hakata, peitota. | Ensimmäisessä ottelussa Into t:i SP:n 8—0.
teurastaja[10] *tek.*, myös *amm.; syn. kans.* lahtari.
teurastamo[2] *s.* laitos, jossa eläinten teurastaminen tapahtuu (nyk. eläinsuojelulain ja lihantarkastuslainsäädännön määräämällä tavalla). | Yksityinen, kunnallinen t. T:n teurastushalli, jäähdyttämö. — *Yhd.* osuus-, vientit.; pekonit.
teurastimo[2] *s.* tav:mmin ed.
teurastuote *s.*, tav. *mon.* eläimestä teurastettaessa saatavat tuotteet.
teurastu|s[64] *teonn.* < teurastaa. | Sikojen, vasikoiden t. — Taistelu muuttui t:kseksi, jossa pakeneva vihollinen surmattiin viimeiseen mieheen. Peltopyiden ampuminen voi muodostua t:kseksi. — *Yhd.* hätä-, koti-, syyst.; ihmis-, joukkot.
teurastus|aika *s.* Talven kynttilät valettiin ennen vanhaan syksyllä t:aikana. **-arvo** *s.* teurasarvo. **-halli** *s.* Teurastamon t. **-huone** *s.* **-ikä** *s.* ikä, jossa eläin teurastetaan. | Pekoniporsaan t. on kuusi kuukautta. **-jäte** *s.*, tav. *mon.* teuraseläimen pää kielineen, luut, sorkat, veri, sisälmykset, (naudan) utaret yms. **-kirves** *s.* **-komitea** *s. leik.* Hallitus asetti erityisen "t:n", jonka tehtävänä oli tehdä ehdotus valtion menojen radikaaliseksi supistamiseksi. **-kone** *s.* **-laitos** *s.* teurastamo. **-maksu** *s.* **-naamari** *s.* teurastuksessa käytetty, eläimen silmät peittävä naamari, jossa eläimen tainnuttamiseksi on erityinen lyömä- tai ampumalaite; vrt. ampumanaamari. **-palk|ka** *s.* Taluttaa eläin t:alle. **-paino** *s.* teuraspaino. **-penk|ki** *s.* penkki, lava tms. koroke, jolla vars. vasikka, lammas tms. pienehkö eläin teurastetaan. | Vasikoita ja lampaita varten on teurastamoiden teurastushalleissa erityiset t:it, joissa eläimet tainnutetaan, pistetään ja puoliksi nyljetään. — Vars. vertauksissa ja sanontatavoissa. | Karjuu, makaa kuin härkä t:illä. - - kunnes julistetaan sota ja heidät viedään vastuksetta kuni lampaat t:kiin! K.LEHTIMÄKI. **-puukko** *s.* **-päivä** *s.* **-tapa** *s.* Šektaus, juutalaisten ja muhamettilaisten rituaalin mukainen t. Epäinhimillinen t. **-tappio** *s.* elopainon ja teuraspainon välinen ero. **-tuot|e** *s.*, tav. *mon.* Liha ja muut t:teet. **-veitsi** *s.* **-väline** *s.*
teurastutta|a[2*] *fakt.v.* < teurastaa. | T. karja teurastamossa. — [Kenraali] ei ole ruvennut ryssillä t:maan omia tuttuja miehiään, hän on antautunut SILL.
teuras|uhri *s. usk.* uhraus(tapa), jossa uhrieläin teurastetaan ja ainakin osa lihoista syödään; näin uhrattu eläin; vrt. juoma-, ruoka-, polttouhri. | Ja Jaakob uhrasi vuorella t:uhrin ja kutsui heimonsa miehet aterioimaan VT. **-valmi|s** *a.* valmis teurastettavaksi, teuraskuntoinen. | Nopeakasvuiset siat ovat t:ita 8—10 kuukauden iässä. **-vasik|ka** *s.*)(elovasikka. | Lihottaa vasikka t:aksi. **-veitsi** *s.* teurastusveitsi.

teurgia[15] *s.* kuviteltu kyky maagillisin keinoin vaikuttaa jumaliin ja henkiin.
teutaro|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* kisaillen peuhata, teuhata, temmeltää, telmiä; levottomasti liikehtiä, "tanssia" paikallaan, hyppiä; reuhtoa, rimpuilla, riuhtoa; (mahtaillen) reuhata, räyhätä, riehua, mellastaa. | Lapset t:ivat päiväkaudet lumihangessa ja kelkkamäessä. Varsat saivat talvellakin t. muutamia tunteja pihamaalla. Hyppien ja t:iden juoksi karja [laitumelle vietäessä] tuttavan äänen perässä KATAJA. - - missä metsän eläimet vielä villissä vapaudessaan t:ivat AK. — Ratsut t:ivat paraatissa pysymättä hetkeäkään alallaan. Miehellä oli täysi työ koettaessaan suitsista hillitä villinä t:ivaa orittaan. [Ison tammen kaatajan] Jalka maassa t:ivi, / päähyt pilviä pitävi KAL. — Rautoihin tarttunut kettu t:i epätoivoisesti irti päästäkseen. Haavoittunut eläin t:i [= heittelehtii] maassa tuskissaan. Ja sitten kuului jytinää... aivan kuin olisi suopunkiin tarttunut porohirvas väkevästi t:inut vastaan ja iskenyt koparoitaan kovaksi jäätyneeseen tantereeseen JÄRVENT. — Humalainen t:i keskellä lattiaa ja haastoi riitaa. Miehitysjoukot ovat saaneet t. mielin määrin valloitetussa maassa. [Juopunut] Tuira t:i humalaisten miestensä keskellä - - kehuskellen mahdillaan ja viisaudellaan AK. — *Kuv.* Mielikuvitus siinä ennen kaikkea vapaana t:i AK.
teuto|a[1*] *v. kans.* teutaroida. | - - vain muutamat [tappelua hierovat miehet] t:vat tasajalkaa HAARLA.
teutoni[6] *s.* T:t 'germaaninen kansa, joka kimbrien kanssa hyökkäsi noin v. 110 eKr. Rooman valtakunnan alueelle'.
teutu|a[1*] *v. kans.* teutaroida. | Hän ei ollut kärsinyt lasten t:mista, ei eukon kyselyjä, ei mitään KOJO. Pimiä-Topi noitui ja t:i aikansa HAANPÄÄ.
tevana[15] *s. kans.* poro, hirvi. | - - poron, joka pitkillä harppauksilla - - loikkasi pakoon, jalo t., korven koristus! KIANTO. Nyt sie juokse, hiitten hirvi, / jalkoa, jalo t. KAL. — *Kuv.* Nyt lyöpi Karin Samppa. Se on t. pojaksi PAKK.
th- ks. myös t-.
thallium[7] [ta-] *s.* = tallium.
therm[7] [te-] *s.* tonnikalori.
thesaurus[64] [te-] *s.* suurista sanakirjoista tm. kokoomateoksista. | Gananderin t.
thomas- [tōmas-] **-fosfaatti** *s.* = tuomaskuona. **-mellotus** *s. met.* runsaasti fosforipitoisen raudan mellotus(menetelmä). **-rauta** *s.* vrt. seur. **-teräs** *s. met.* thomasmellotusta käyttäen valmistettu teräs.
thorium[7] *s. kem.* = torium.
thriller[7] [θr-] *s.* = trilleri.
thyi *onom.interj. kirjall.* = pthyi. | Oikein syljettää, t.! En, jumaliste, huolisikaan, viereeni semmoista porsasta — t.! — iljettää jo ajatellakin CANTH.
tiaara[15] *s.* **1.** muinaisten persialaisten ja muidenkin itämaisten kuninkaiden päähine (turbaani). **2.** paavin kolminkertainen kruunu, paavinkruunu.
tiai|nen[63] *s.* T:set 'Paridae, varpuslintuheimo, pieniä, suoranokkaisia, hyönteisiä ja siemeniä syöviä lintuja'. T:sen sukuun (Parus) kuuluu 6 lajia paikka- ja kiertolintuja. — *Yhd.* hömö-, metsä-, musta-, pakas-, pyrstö-, sini-, tali-, töyhtöt.; lapint.
tiais|laji *s.* Mustatiainen on pienin t:lajimme. **-parvi** *s.* **-pönttö** *s.* tiaiselle tehty pesimispönttö.
tiakka[15*] *s. kans.* kreikkalaiskatolisessa kirkossa kirkonpalvelija.
tiamiini[4] *s.* B_1-vitamiini.
tiatsoli[4] *s.* eräs happojen kanssa suoloja muodostava nestemäinen syklinen kemiallinen yhdiste.
tie[30] *s.* Merk.-ryhmät eivät ole tarkkarajaisia.
I. 1. varsin. merk.: (vakinainen) maastossa näkyvä jalan, ratsain tai maakulkuneuvolla kuljettava luonnonvarainen tai vars. ajoneuvoliikennettä varten rakennettu (talvella esim. jäälle aurattu) kulkuväylä; ei kuit. yl. kadusta; vrt. rautatie, katu, kuja, raitti, polku. | Vanhimpia teitä ovat olleet polut eli polkut:t. Viitoittaa t. jäätyneen järven yli. Torppaan ei ollut muuta t:tä kuin suksenlatu. — T:t jaetaan yleisiin ja yksityisiin teihin. Yleisiä teitä ovat maant., kunnant. ja kylät. Tilust. on yksityinen t. T:nä pidetään yleistä ja yksityistä t:tä, katua, toria, kujaa, käytävää, siltaa ja muuta yleiselle liikenteelle tarkoitettua tai yleisesti liikenteeseen käytettyä t:tä tai aluetta TIELIIKENNELAKI. T:n suunta, pohja, runko, täyte, pinta, peite, ajorata, luiskat, pengermät, ojat. T:n haara, risteys. Autolla ajettava t. Suora, mutkainen, leveä, kapea, tasainen, sileä, mäkinen, kuoppainen t. Kestopäällysteinen t. Kuiva, kurainen, pölyinen, kova, pehmeä, upottava, jäinen, liukas, iljankoinen, umpinen t. I, IV luokan t. Hiljainen, vilkasliikenteinen t. Tehdä, rakentaa, korjata, kunnostaa t. Avata, raivata t. Levittää, tasoittaa, höylätä, oikaista, ojittaa t. Kivetä, sorittaa t:tä. Pitää t. auki auraamalla. Puhkaista t. metsän läpi. Sulkea t. puomilla. Räjäyttää t. poikki. Miinoittaa t. Kärryn pyörät uppoavat liejuiseen t:hen. T:n reuna sortuu. T:ssä on syvät raiteet. T. oli yhtenä savivellinä. T. upottaa, vajottaa. Seisoa keskellä t:tä. Väistyä t:n reunaan. Auto suistui t:ltä. Mökki oli aivan t:n vieressä. T:n varrella oli runsaasti taloja. — Turun t. 'Turkuun vievä tai Turusta tuleva tie'. Jäämeren t. Hämeen t. Lopen [= Lopelle vievä, sen kautta kulkeva valta]t. Suuri Savon t. (vars. hist.) 'Hämeenlinnan ja Savonlinnan välinen maantie'. Heinolan—Jyväskylän t. — Jnnek on jstak hyvä t. Sinne ei täältä ole minkäänlaista t:tä. — T. tekee mutkan, haarautuu. T. menee, kulkee, luikertelee pitkin joen rantaa. T. nousee ylös vuoren rinnettä. T. laskee jyrkästi alas. T. sukeltaa metsään. Mihin tämä t. johtaa? Tämä t. tulee Kuopiosta. Se t. vie meidät aivan väärään. Mistähän t. vetää Paltamon seurakuntaan? KIANTO. Virkku juoksi, matka joutui, / reki vieri, t. lyheni KAL. — Kulkea, ajaa, ratsastaa, kävellä, marssia, matkustaa, mennä, tulla jtak t:tä. Vihollinen eteni vain teitä pitkin. Poiketa t:ltä metsään. T:t olivat täynnä

pakolaisia ja heidän ajoneuvojaan. Sotaväkeä tuli t:n täydeltä.

— *Erik.* **a.** katujen nimissä. | Juhani Ahon t. — *Yhd.* Huopalahden-, Mannerheimint.; Länsit. **b.** gen.-attr:n määrittämänä attr:n ilmaisemaan paikkaan tai suuntaan vievästä rautatiestä. | Haapamäellä on Savon t:n matkustajilla junanmuutto. **c.** *yhd.* Asfaltti-, betoni-, hiekka-, jää-, kapula-, lankku-, lumi-, nupukivi-, riuku-, sepeli-, sora-, telat.; kisko-, raitio-, rautat.; apu-, kanta-, kinttu-, kylä-, paikallis-, palsta-, pää-, runko-, sivu-, syrjä-, tilus-, valta-, vierto-, yksityist.; kierto-, oiko-, pika-, poikki-, rinnakkais-, suoja-, yhdyst.; viittat.; keski-, puolit.; kesä-, talvit.; harju-, kangas-, korpi-, lehto-, metsä-, niitty-, pelto-, piha-, puisto-, puutarha-, ranta-, vuori-, vuoristot.; auto-, hevos-, härkä-, jalka-, karavaani-, karja-, kärry-, polkupyörä-, ratsu-, rekit.; aitta-, kaivo-, kirkko-, koti-, koulu-, mylly-, navetta-, posti-, riihi-, sauna-, varastot.; halko-, heinä-, tukki-, vesit.; kauppa-, markkina-, sota-, sotilast.; ajelu-, ajo-, etenemis-, huolto-, kauttakulku-, kuljetus-, kävely-, liikenne-, pyöräily-, viljelyst.; ajoneuvo-, kuormasto-, rivistöt.; koivu-, kuusit.; kunnan-, maan-, tilust.

2. laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** muista kuin maakulkureiteistä. | Meri oli t:nä Itämeren rantakaupunkeihin. Hän purjehti pois, / meni merien teitä [= merta pitkin] LEINO. Kulkea tuulen t:tä, teitä 'ilman kautta, ilmojen halki'. Heittää huolensa tuulien teille 'menemään'. Sentähden menköön kaikki tulena ja tuhkana tuulien teitä [= palakoon ja tuhoutukoon] KIVI. Ilmojen teitä kulkevat radioaallot. — Taikka jo ajeletkin aaltojen teitä, / poikani pieni ja hentoinen LEINO. — *Yhd.* meri-, vesit.; linnunt(:tä). **b.** Lentotähti piirsi tummalle taivaalle tulisen t:nsä 'jälkensä, ratansa'. - - tuli suitsi suksen t:stä, / savu sauvan somman t:stä KANT. — - - toisen ruis [päivätöiden tekijän] sirpin t:ssä [= leikattavana], / oma ruis mielessään AHO. **c.** *kans.* Minä seisoin ovipielessä yksissä jalkojen t:ssä [= yksillä jalkojen sijoilla, paikallani] PÄIVÄR. Jukella siinä selkänsä t:ssä [= selällään] hengen heikkona sairastaminen kävi polttavan ikäväksi MERIL. - - sortui suksi pälkähästä, / kalhu taittui kannan t:stä [= kohdalta] KAL. — *tiestä* postp:n tavoin. | Vuoronsa t:stä [= vuoron perään, vuorotellen] koettivat pojat nyt taitoansa näyttää ALKIO. - - semmoisille mokomille karhuntappajille hän oikein vihan t:stä [= vihaisesti] saarnasi PAULAH.

3. ryhmään 1 liittyviä enemmän tai vähemmän kuv. ilmauksia ja sanontoja.

a. T. nousee pystyyn 'tulee ylipääsemättömiä esteitä, voittamattomia vaikeuksia'. Sulan järven rantaan tultua nousi t. pystyyn. Tämä häviö nosti nyrkkeilijältä t:n pystyyn todellisiin suurkamppailuihin. Yrittipä hän mitä tahansa, niin aina oli t. pystyssä.

b. Kyllä niille pian t. näytetään 'annetaan lähdöt, ajetaan pois'. Heti matkoihinne siitä niin kauas kuin t:tä riittää! Joutua mieron t:lle 'kodittomaksi, us. kerjuulle'. Lähteä maailman teille 'maailmalle'. Jklle tulee t. eteen ja keppi käteen 'joutuu kerjuulle, puille paljaille'. Piikatyttö ajettiin t:lle 'pois talosta'. — Toimittaa jku t:lle 'matkalle'. Akka t:ltä kääntyköhön, ei mies pahainenkana SL. Monet on kummat matkallasi, / monet t:lläsi imehet KAL. Linja-auto oli lähdettäessä täynnä ihmisiä, mutta suurin osa tippui t:lle 'jäi matkan varrelle'. Minä en ole saanut sinun kirjettäs; se on niinmuodoin jäänyt t:lle KIVI. Leipä miehen t:llä [= voimissa] pitää. — Jkn t. vie, johtaa jnnek 'kulku, matka käy jnnek'. - - mutta ei joutunut t:nsä [= ei päässyt eteenpäin] KIVI. Johdata, Herra, kellojen kutsuissa / kirkkohon t:mme AK. — *sille tielleen, sillä tiellään, sitä tietään.* Hävisi sille t:lleen, niille teilleen 'sille matkalleen, jääden palaamatta, ainiaaksi'. Kesy jänis karkasi metsään ja jäi sille t:lleen. Isä lähti aamulla metsään ja on vieläkin sillä t:llään. Kun minusta aika jättää ja talo ja tavarat joutuvat tämän Samelin huostaan, menevät ne sitä t:tään [= hän hävittää kaiken] E.ELENIUS. Uutisen kuultuaan kaikki säntäsivät sitä t:tään [= suoraa päätä] ulos. — *sen tien(sä)* samassa, heti; yhtä kyytiä; sille tielleen. | Sotilas sai ohjeet ja poistui sen t:n. Äkkiä viilähtää ilmassa vihellys ja sen t:nsä häviää koira TALVIO. - - lintu lähti lentoon ja lensi sen t:n [= yhteen menoon] aina Kalvolan Sääksniemeen E.JUTIKKALA. Lähti ulkomaille ja hävisi sen t:n. Lainaksi antamani rahat menivät sen t:n. Räsähtäen ratkesi kangas ja napit lensivät sen t:n AK. — *sen sileän, pitkän tien* (ark.) tyystin, iäksi, ainiaaksi. | Meni, hävisi, katosi sen sileän t:n. Varastettujen esineiden uskottiin jo menneen sen sileän t:n. Luulen miesten menneen sen pitkän t:n. — *tuon tien* (harv.) heti, samassa. | Nyt saat laittaa tavarasi kuntoon ja tuon t:n lähteä kotiisi tai mihin tahdot TALVIO. — *saman tien* samalla (kertaa), samassa (yhteydessä), yksin tein. | Heitin paperit uuniin ja kuitti meni saman t:n. Voimmehan saman t:n selvittää senkin seikan. — *samalla tiellä* (kans.) = ed. | Kerran vuodessa kulkee pappi kylissä keräämässä saataviaan, ja samalla t:llä toimittaa joitakuita kirkollisia tehtäviä AK. — *yksin tein* samalla kertaa, samalla matkalla, saman tien. | Mennään yksin tein perille asti. Tuo yksin tein minullekin laatikko tupakkaa! Sano yksin tein suusi puhtaaksi! — *yhdellä tiellä* (kans.) = ed. | - - niin kävisi häntä katsomassa ja olisi Lapinlahden kirkossa yhdellä t:llä AHO. Miksi et jo yhdellä t:llä hakenut maaherraksi? JÄRVENT. — *viimeinen, ikuinen tie.* Surukelloin ääni saattaa siellä / matkamiestä [= vainajaa] viimeisellä t:llä A.OKSANEN. Taisi mennä viimeistä t:tään [= iäksi] mies ja kantamus HEPOR. - - monesti katosivat kokonaiset venekunnat ikuisille teilleen [= tuhoutuivat] PAULAH. — *tuonen tie.* Toki on sen [elämäni] päätös tässä ja Tuonen t. nyt alkaa KIVI. Päättyy päivä ratsumiehen / tuvan taikka tuonen t:hen LEINO. — *tie|ssään, -hensä* (adv.) matkoissaan, poissa, tietymättömissä. | Poliisin saapuessa olivat hulinoitsijat jo t:ssään. Lähteä, mennä, juosta, pötkiä t:-

hensä. Suori t:hesi! T:henne siitä! Ajaa jku t:hensä. Parin päivän kuluttua on jo kaikki lumi t:ssään. Siinä hetkessä oli väsymys t:ssään. Paras ilo on nyt t:ssään, kuin vietiin meiltä musikantti KIVI.

II. ed:een liittyen, abstr:mmin: etenemis-, kulkusuunta; kulkureitti, -tie, -ura, -väylä; pääsytie.

1. todellisen tai myös ajatellun liikkeen suunnasta tai radasta. | Tuntea, tietää, osata t. [= osata mennä] jnnek. Neuvoa, näyttää t:tä [= ohjata, opastaa] jnnek. Kysyä jklta t:tä jnnek. Käyttää lyhintä, suorinta t:tä. Palasin samaa t:tä kuin meninkin. Mitä t:tä he lähtivät? Olet valinnut väärän t:n. Eksyä oikealta t:ltä. Liput viittoivat sotajoukoille t:tä. Yö oli valoisa, hän osasi hyvin t:n pakarin vesisaaville SILL. — *Urh.* Mennä t:tä näyttämään (juoksu- tms. kilpailussa) 'johtoon, kärkeen'. — Käytävällä seisovien on annettava t:tä poistuville. Antaa takaa tuleville ajoneuvoille t:tä 'väistymällä päästää ohittamaan'. T:tä! T. auki taivasta myöten! Tehkää [= antakaa] t:tä! Pyytää t:tä (moottoriajoneuvoista) 'tiedottaa edellä ajavalle ääni- tai valomerkillä ohittamisaikomuksestaan'. Raivata t. väkijoukon läpi. Saarrettu rykmentti avasi taistellen t:n omiensa luo. Vesimassat mursivat itselleen t:n harjun poikki. Tukkia, sulkea jklta, jltak t. 'estää pääsy'. Vartija katkaisi karkurien t:n. T. jnnek on auki, avoinna, selvä, vapaa. Hyökkääjälle aukeni t. maan pääkaupunkiin. [Palavaan pirttiin] ryntäsi liekki joka reijästä - - suomatta meille auki yhtään pelastuksen t:tä KIVI. Sillä sulki suun vereltä, / t:n on telkki hurmehelta KAL. — Us. vieraanvoittoista, vanhahtavaa tai kansanomaista käyttöä. | Pitää t:tään [= pitää kulkutietään, kulkea säännöllisesti] jstak, jnk kautta. Jos joku luvattomasti ottaa t:nsä tahi polkunsa yli toisen pihamaan LK. — Oi, kenen luo mä pakenen, / minnekä t:ni otan [= suuntaan kulkuni]? HLV. — - - kun minä Rōngun linnasta palasin ja t:ni oikaisin lehtimetsän halki KALLAS. — Ja tänne - - oli hakenut t:nsä [= hakeutunut] myös Kalsoisten vainottu päällikkö HAARLA. [Yksi niistä] uomista, joita pitkin Kainuun levottomat vedet hakivat t:nsä mereen KOSKENN. — Vainolaiset löysivät t:nsä [= löysivät, osasivat] piilopirteillekin. Suomalaiset tuotteet ovat löytäneet t:nsä kaukaisiinkin maihin. Tämän teoksen toivoisin löytävän t:nsä jokaiseen kotiin. — *Abstr.* ja *kuv.* Ylioppilastutkinto avaa t:n yliopistoon. Jklle avautuu t. valtion korkeimpiin virkoihin, valtaan ja kunniaan. Raivata, valmistaa t:tä [= muokata maaperää] uusille aatteille. Tasoittaa t:tä kumouksellisille pyrkimyksille. Viitoittaa t. jllek toiminnalle. - - se t:tä valmistaapi / tulolle Jeesuksen VK. — T. onneen, rikkauteen, sivistykseen. T. sadun ja ihmeitten maailmaan. T. miehen sydämeen käy vatsan kautta SL. - - t. suorin kulkee onnehen / lähellä kuolon rantaa! KRAMSU. - - ja koska kirkko ja varikset johtivat minut taaskin muistelemisen t:lle [= muistoihin] SILL. — Päästä, pyrkiä, antautua opin t:lle 'kouluja käymään, opintoja harjoittamaan'. Menestyä, auttaa jkta eteenpäin opin t:llä. — Sodan, rauhan t. Lähteä väkivallan, vallankumouksen t:lle. Työläiset valitsivat avoimen palkkataistelun t:n. Rauhallisten neuvottelujen, sovittelujen t. Sileä sovinnon t. SL. Suomalaisia nuorukaisia taiston t:llä 'sotapoluilla, taistelussa'. Oi rauhan työ, / on siunattu sun t:si KOSKENN. — Mahdollisuudesta, keinosta; vrt. II.4. | Mitään muuta t:tä pulman selvittämiseen ei ole. Yksi t. olisi menetellä siten, että - -. Hyökkäys on varmin t. voiton saavuttamiseen. - - rangaistuksen kärsiminen on samalla ollut t. sovintoon yhteisön kanssa EINO KAILA. - - mutta nyt olivat mahdollisuudet lopussa, kaikki t:t tukossa eikä rahaa mistään saatavissa LEINO. Kaikki t:t vievät Roomaan [= kaikki menetelmät johtavat lopulta samaan tulokseen] SP. — *Yhd.* etenemis-, hyökkäys-, kulku-, lainautumis-, liikkumis-, meno-, pako-, paluu-, pelastus-, peräätymis-, purkaantumis-, tulo-, vaellus-, vetääntymist.; kerjuu-, toiviot.; ase-, komento-, virkat.; salat.; puolit.; kaulan-, päänt.; hengitys-, synnytyst.; ilma-, kyynel-, virtsat.

2. *tie|llä,* -ltä, -lle 'jkn, jnk liikkumisen, jnk tilaa vaativan esineen tai toiminnan esteenä, haittana, häiriönä'. **a.** postp:n tavoin. | Älä seiso kulkijoiden t:llä! Väistyä vastaan tulevan auton t:ltä. Katseen t:llä ei ole mitään esteitä 'on vapaa näkymä'. Sumu hälvenee auringon t:ltä [niin että aurinko pääsee paistamaan]. Kaasu työntää sylinterin mäntää pois t:ltään. Vanha puurakennus revittiin uuden kivitalon t:ltä 'jotta saatiin tilaa kivitalolle'. Alkuasukkaat vetäytyivät valloittajien t:ltä vuoristoon. — Abstr. yhteyksissä. | Vanhat työkalut ja -tavat väistyvät nykyaikaisten t:ltä. Raivata kilpailijansa, vastustajansa pois t:ltään. Raivata kaikki esteet t:ltään. Jk työntää t:ltään jnk 'valtaa jnk sijan'. Asettua jkn pyrkimysten t:lle 'ruveta vastustamaan pyrkimyksiä'. Panna sulku kehityksen t:lle. Yksityisetujen on väistyttävä yhteisen edun t:ltä. - - niin väistyköön saaminen mainitun oikeuden t:ltä LK. — Mutta Eero on irvihammas, aina t:llämme, aina pitkänä kantona kaskessamme KIVI. [Torjuttava] dogmeja, jotka ovat asiain oikean käsittämisen t:llä EINO KAILA. **b.** *adv.* jaloissa, vastuksina. | Pois t:ltä! Älä tule t:lle! T:llä laiska riihessä SL. [Ylös nouseminen] olisi kovin vaikeata, kun on iso maha t:llä AHO. Vaikka t:llä se siinä on, ettei tahdo liikkumaan päästä TALVIO. Koko kotiväki tuntui tytöstä nyt vieraalta, ikään kuin jotenkin t:llä olevalta SILL. — *pois tieltä* kehuskelevissa, leventelevissä ilmauksissa. | Tämä onkin sellainen hevonen, että pois t:ltä. Niin nätti tyttö, että pois t:ltä. Sinun elämäsi tulee vielä olemaan niin hauska, että pois t:ltä TALVIO. Yhteistyö ei tässäkään olisi pois t:ltä (ark.) 'yhteistyö olisi paikallaan'. Nyt ei pieni ryyppy olisi pois t:ltä!

3. a. Aluksi kumpikin lähti omalle taholleen, mutta Oulussa t:mme yhtyivät 'tapasimme, osuimme yhteen'. Haapaniemelle tultua t:mme erosivat: hän lähti pohjoiseen ja minä itään. Yksi t., kaksi asiaa SP. Perille tultua sai kukin

lähteä omille teilleen 'minne halusi, minne vain'. Aikuisiksi tultuaan lapset erkanivat omille teilleen 'kukin taholleen'. Ohjaton ratsu sai kiitää omia teitään 'mistä ja minne vain halusi'. Nuoriso haluaa kulkea omia teitään 'elää oman mielensä mukaan'. Ajatukset pyrkivät liitämään omia teitään. Olla, uskoa olevansa oikealla t:llä 'jssak asiassa oikeilla jäljillä, oikeassa'. Joutua päätelmissään väärille teille 'harhaan'. — *teillä tietymättömillä* tai *tuntemattomilla* tietymättömissä, kadoksissa. | Jku, jk on teillä tietymättömillä, joutuu, jää, häviää teille tietymättömille. - - miehet olivat sodassa kaatuneet tai hävinneet teille tuntemattomille IVALO. — *kaiken maailman tietä* tai *teitä*. Minä menen kaiken maailman t:tä [= kuolen] VT. Tämäkin maalaus olisi epäilemättä mennyt kaiken maailman t:tä 'hävinnyt tietymättömiin'. Tuhlarin rahat menevät kaiken maailman teitä.

b. vars. *ylät.* yksilön tai yhteisön elämästä, elämäntaipalesta, vaiheista, vaelluksesta. | Jkn t. on raskas, ohdakkeinen. Jokaisen t:llä on pettymyksiä ja vastoinkäymisiä. Olkoon Jumala kanssasi kaikilla teilläsi. A:n t. on kulkenut vankilasta vankilaan. Kulkurin t:llä on tyyntä ja tuulta. Kummia kujia ne kulkivat ihmisen t:t KATAJA. Nuhteettoman vanhurskaus tasoittaa hänen t:nsä VT. En t:täni voi itse ohjata, / siis minua, oi Herra, johdata VK. Anna t:si Herran haltuun ja turvaa häneen VT. — He luulivat jo polkevansa viimeistä tynkkää elämänsä t:stä KIVI. - - enää en sua elon t:llä / nähdä saa *MANN. Täänkin päivän kuluessa / moni päättää elon t:n VK. — Lapsuuden aikaisten leikkitovereiden t:t erosivat iäksi. Vuodet kuluivat ja t:mme erosivat. Editha neiti oli vasta kuudentoista vanha, kun heidän t:nsä veivät yhteen [= he ensi kerran tapasivat] TALVIO. — Tärkeimmät virstanpylväät Suomen kansan t:llä. Suomen t. vuosina 1809—1917. Välähdyksiä karjalaisheimon kärsimysten t:ltä. Ammattilaisnyrkkeilijän t. maailmanmestaruuteen. Älä vihastu siihen, jonka t. menestyy VT. — Elämästä, elämäntavoista siveelliseltä ja uskonnolliselta kannalta. | Hairahtua, eksyä, luisua, sortua, vajota synnin, rikosten, valheen t:lle. Vietellä jku hyveen t:ltä. Vietellä pahoille, huonoille teille. Eksyä kunnian t:ltä. Pysyä totuuden t:llä. Palauttaa jku velvollisuuden t:lle. Luulen, ettei se mies nyt ole kunnian teillä 'kunniallisissa puuhissa'. Parannuksen t:llähän nyt ollaan KIVI. Ei ollut ihmisyyden teitä kulkiessa muuta edessä kuin ankara täytymys ja itsensä kieltäminen JOTUNI. Kääntykää siis kukin pahalta t:ltänne ja parantakaa vaelluksenne ja tekonne VT. — Vars. *heng.* Tutkimattomat ovat Herran t:t. Tuntea vaeltavansa Herran teillä. Armon, autuuden, elämän, pelastuksen, taivaan t. Ristin t. Lankeemuksen, turmeluksen, suruttomuuden t. Kaidan t:n kulkija 'tosi kristitty'. Lavean t:n vaeltajat 'maailmalliset, syntiset ihmiset'. T. helvettiin on kivetty hyvillä päätöksillä SL. Se t. vie viimein taivaaseen, / mutta t. se on tuskien HLV. — *Yhd.* kärsimyst.; elon-, elämänt.; synnin-, taivaant.

4. partit:ssa. | Tätä t:tä [= tätä kautta, tästä], olkaa hyvä! Suorinta, lyhintä t:tä [= kohtisuoraan] kadun poikki. Tulimme hiukan eri teitä. Menkää vain edeltä, minä tulen omia teitäni. Varas tuli ikkunasta sisään ja poistui samaa t:tä. Kivikauden asukkaat saapuivat Suomeen ilmeisesti kahta t:tä. — Abstr:mmin, keinosta, menetelmästä, tavasta; vrt. II.1. | Kertoi uutisen vaimolleen, ja sitä t:tä se levisi. Mies tuhlasi ensin oman omaisuutensa, ja vaimon perintö meni samaa t:tä. Aivan eri teitä on tultu samaan lopputulokseen. Ratkaista yhtälö graafista t:tä 'graafisesti'. Kemiallista t:tä valmistetut väriaineet. Suullista, kirjallista t:tä saadut lainasanat. Kasvien lisääntyminen luonnollista, suvullista t:tä. Hallinnollista t:tä 'hallintotoimenpiteillä, hallintoteitse'. Riitakysymysten ratkaiseminen rauhallista t:tä 'rauhanomaisin keinoin'. Päästä ylioppilaaksi yksityistä t:tä 'yksityisoppilaana'. — Postp:n tavoin: avulla, välityksellä. | Pyrkiä ratkaisuun neuvottelujen t:tä. Oston t:tä uudelle omistajalle siirtynyt kiinteistö. Perinnön t:tä saatu omaisuus. Supistumisen t:tä syntyneet pitkät vokaalit. Tulla jhk päätelmään ajattelun t:tä. Ainoastaan unelmiensa t:tä on ihmiskunta - - päässyt toiveittensa viimeisille perille AHO. — *Yhd.* kantelu-, kokeilu-, käännös-, lahjoitus-, lainaus-, lainsäädäntä-, supistumis-, valitus-, verotust:tä; ala-, etu-, sisä-, taka-, ulkot:tä.

tie|aine *s.* Asfaltti, betoni ja sora t:aineina. **-aines** *s.* **-ala** *s.* Tiekoneiden, lumiaurojen ym. t:n välineiden näyttely. T:n ammattimies. **-alue** *s.* T:eksi varattu maa. T:en lunastus. **-asetus** *s.* teitä koskeva asetus. **-betoni** *s.*

tie|de[78*] *s.* (määräalan) ilmiöiden ja niiden välisten suhteiden järjestelmällinen ja kriitillinen tutkiminen; sen avulla saatu tärkeiden ja yleismerkityksisten tietojen järjestelmällinen kokonaisuus; yhd:ojen jälkiosana myös teoksesta, jossa jtak tiedettä esitetään. | T. on olevaisen selvittelemistä kokemuksen ja logiikan keinoin AK. T:teen ja taiteen edustajat. Harjoittaa, harrastaa t:dettä. T. käytännön palveluksessa. T:teen uusimmat tulokset, saavutukset. T:teen viimeinen sana jstak asiasta. Humanistiset t:teet: filosofia, historia, kielitiede. Puhtaat ja sovelletut t:teet. Muodollisia t:teitä ovat esim. matematiikka ja logiikka. Eksaktiset, empiiriset, induktiiviset t:teet. Kansalliset t:teet. — *Yhd.* eläin-, hyönteis-, ihmis-, kasvi-, lintut.; ilma-, maa-, metsä-, sää-, tähti-, vuorit.; historia-, kansa-, kide-, perinnöllisyys-, sota-, tilasto-, vaakuna-, väestöt.; laki-, lääke-, oikeus-, sielu-, uskonto-, yhteiskuntat.; kansantalous-, kauppa-, kirjallisuus-, maatalous-, taloust.; luonnon-, maant.; henki-, reaalit.; kamari-, salat.; apu-, erikois-, lähi-, raja-, sisar-, sukulais-, yleist.

tiede|akatemia *s.* Suomalainen t. **-filmi** *s.* Tiede-, opetus- ja taidefilmit. **-kun|ta** *s.* toisilleen lähisukuisten tieteiden opettajien ja oppilaiden muodostama yliopiston osasto; suppeammassa merk:ssä tällaisen osaston opettajat. | Helsingin yliopistossa on filosofinen, lainopillinen, lääketieteellinen, maatalous-metsätieteellinen, teologinen ja valtiotieteellinen t. Filosofisen t:nan

historiallis-kielitieteellinen osasto. Kirjoittautua jhk t:taan. Opiskella jssak t:nassa. T:nan dekaani, notaari. T:nan kokous, pöytäkirja. **-kuntajärjestö** *s.* jnk tietyn aineen (tiettyjen aineiden) opiskelijoiden muodostama ylioppilasyhdistys.

tie|dellä[28]* *frekv.v. kans.* < tietää. **1.** tiedustella, ottaa selvää. | T. jklta tai jstak jtak. Mennä t:telemään jtak. Silloin Rosina t:teli veljeltään terävästi, millä hän oikein oli Juutasta uhannut LEHT. **2.** tietää. | Sitä suu julisteleepi, mitä mieli t:teleepi SL.

tiedemies *s.* tieteen harjoittaja, tutkija. | Kansainvälisesti tunnettu t. Tästä asiasta käyvät eri t:ten käsitykset ristiin. **-ansiot** *s. mon.* jkn ansiot tiedemiehenä. **-piir|i** *s.*, tav. *mon.* T:eissä hyvin tunnettu nimi. **-polv|i** *s.* Vanhemman t:en kuuluisin edustaja. **-retkikunta** *s.* **-toiminta** *s.* toiminta tiedemiehenä. **-ura** *s.* tiedemiehen ura.

tiede|nainen *s.* naispuolisesta tieteenharjoittajasta. | Ranskalainen t. Marie Curie. **-sana** *s.* tieteellinen ammattisana, termi. | Latinankielinen t. **-seura** *s.* tieteellinen seura. | Suomen t. on maamme vanhin yleistieteellisen ohjelman pohjalla toimiva seura.

tiedettävästi *adv.* tav:mmin tiettävästi.

tiedoita[31] *v.* par. tiedostaa.

tiedoit- → tiedot-.

tiedokas[66]* *a.* runsastietoinen, paljon tietävä. | T. kertoja.

tiedoksi|antaja *s.* Haasteen t.

tiedoksianto *s.* **1.** tiedoksi antaminen. | Kirjallisen haasteen t. voi tapahtua siten, että - -. **2.** tiedonanto, ilmoitus. | Lähettää jklle t. jstak. Eduskunnan puhemiehen t. **-menettely** *s.* **-päivä** *s.* **-päätös** *s. lak.* viranomaisen antama päätös, jossa määrätään, että käsiteltävänä olevaan asiaan kuuluvat asiakirjat on annettava vastapuolelle tiedoksi. **-tapa** *s.* Haasteen t. **-todistus** *s. lak.* todistus siitä, että asiakirja tai hallintotoimenpide on annettu asianosaisille tiedoksi.

tiedoksi|pano *s.*, vars. *lak.* tiedonannon nähtäväksi pano; yleisön nähtäväksi pantu tiedonanto, julkipano. **-panoaika** *s.* **-saanti** *s.* **-saantiaika** *s.* **-saantipäivä** *s.* **-saantitodistus** *s.*

tiedolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** intellektuaalinen, älyllinen; tieto(j)a koskeva, tietopuolinen. | T. elämä. Uskonelämän t. aines. Jklle riittää luja usko ilman t:sia selvittelyjä. Älyllinen kehitys, mielen t. valistuminen. Alkuasukaskansojen siveellinen ja t. taso. Ajatus tulee myös toisinaan mieleen kuin keränä, joka on avattava vähitellen, väsyttävällä t:sella erittelytyöllä HOLLO. Tunnetaipumukset kuuluvat kiinteämmin tajuun kuin t:set AK. T:set opinnot, harrastukset. Oppilaiden t. edistyminen koulussa. Koulujen pyrkimyksenä ei saisi olla vain t:sen sivistyksen jakaminen, vaan myös tahdon ja tunteen kasvatus. T:sessa suhteessa [= tietojen puolesta] täysin pätevä ammattimies. Perehtyä jhk alaan myös t:sesti. **2.** *vanh.* runsastietoinen, tiedokas. | Kokenut ja t. kansanmies.

tiedon|ahjo *s. kuv.* opinahjo. **-al|a** *s.* Aristotelesta pidettiin keskiajalla auktoriteettina useimmilla t:oilla. Yliopiston opetusohjelmaan kuuluvat t:at. **-antaja** *s.* tiedon, tietojen antaja, tiedottaja. | Luotettava, epäluotettava t. Toimia jkn t:na. Käyttää jkta tai jtak t:naan. Kansankielen tutkijan t:t eli kielimestarit. Suomen kansanvaltuuskunnan t. 'kapinahallituksen v. 1918 julkaisema sanomalehti'.

tiedonan|to *s.* (us. julkinen tai virallinen) tiedotus, tiedote, tiedoksianto, ilmoitus, tieto, raportti, informaatio; kommunikee; vrt. bulletiini. | Lähettää, toimittaa jklle tai jhk t. jstak. Virallinen t. Hallituksen t. eduskunnalle. Seuran johtokunnan t:not jäsenille. Kuljin taaskin junassa — t. ei ole ihmeellinen, mutta tässä tapauksessa asiaan kuuluva SILL.

tiedonanto|elin *s.* Kaupalliset t:elimet. **-laite** *s.* **-laitos** *s.* Kaupallisten t:ten liike-elämälle tarjoama apu. **-lehti** *s.* Keskuskauppakamarin t. **-tapa** *s.* **-tehtävä** *s.* **-toiminta** *s.* Taloudellinen t. **-toimisto** *s.* toimisto, joka antaa yleisölle jtak alaa, toimintaa, laitosta tms. koskevia tietoja. | Taloudellinen, kaupallinen t. Yliopiston, poliisilaitoksen, rautateiden t. Näyttelyn yhteyteen perustettiin erityinen t. **-velvollisuus** *s.* **-väline** *s.* tiedotusväline.

tiedon|haara *s.* **-halu** *s.* Suuri, sammumaton t. Harrastaa jtak pelkästä t:sta. Saada t:nsa tyydytetyksi. Jk kiihottaa jkn t:a. **-haluinen** *a.* T. nuoriso, oppilas. **-hankinta** *s.* tietojen hankinta. **-jano** *s. kuv.* voimakas tiedonhalu, tiedonnälkä. | Pohjaton t. Faustin t. on yhtä hänen elämänjanonsa kanssa KOSKENN. **-janoinen** *a.* T. lukija. T. kysymys. **-jyvä(nen)** *s. kuv.* **-läh|de** *s.* Tietosanakirja on arvokas t. Kokemus luonnontutkimuksen t:teenä. Monista muinaisista kansoista ovat arkeologiset löydöt ainoita t:teitä. — Luotettava, epävarma t. **-muru(nen)** *s. kuv.* **-nälkä** *s. kuv.* voimakas tiedonhalu, tiedonjano. | Palava, voimakas t. **-piiri** *s.* Lukijan t:ä avartava teos. **-puu** *s. kuv.* Mutta sitten tulee hetki, jolloin hän maistaa t:n marjaa, lapsuuden onnelan samassa häneltä iäksi sulkeutuessa HOLLO. **-puute** *s.* tietämättömyys.

tiedonsaanti *s.* **-oikeus** *s. lak.*

tiedon|välittäjä *s.* Sanomalehdistö t:välittäjänä. **-välitys** *s.*

tiedost|aa[2] *v.*, vars. *psyk.* -us[64] *teonn.* tajuta tietoisesti. | Elämyksen olemassaolo on olennaisesti toista kuin tiedon saaminen siitä eli sen t:aminen. Tajunnasta tulee vain osa t:etuksi A. LEHTOVAARA.

tiedostamaton[57] *kielt.a.*

tiedostua[1] *v.*, vars. *psyk.* tulla tietoisesti tajutuksi.

tiedote[78]* *s.* tiedonanto, tiedotus.

tiedot|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** sellainen, jolla ei ole tietoa jstak, joka on tietämätön jstak;)(tietoinen. | Työnsä arvosta täysin t. Ei hänkään ole asiasta t. Lepänlehdet siinä vain olivat - - tarkoituksestaan t:tomina SILL. - - hänen toimintansa on suuressa määrässä vaistotoimintaa, t:onta päämaalista PÄLSI. **2.** sellainen, jota ei ole tiedostettu, alitajuinen, vaistomainen, tahaton, tarkoitukseton;)(tietoinen; tahallinen, tarkoituksellinen. | T. sielunelämän sisällys. Sielun t:tomat syvyydet.

Oli niin kuin jokin t. vietti olisi johtanut meitä jatkamaan tuota kiusallista tilaa SILL. — Tietoinen ja t. itsepetos. Tahallisuuteen katsoen koomillisuus on joko tietoista tai t:onta. Omaksua aivan t:tomasti vieraita vaikutteita. Piirtäessään lapsi suurentaa usein t:tomasti kaikki kiinnostavat kohdat. **3.** tajuton, pyörtynyt, tunnoton. | T. potilas. Meni päähän saamastaan iskusta t:tomaksi. Olla t:tomana, t:tomassa tilassa. Säikäyttää jku t:tomaksi. Potilaan t:tomuus kesti useita tunteja. | Päätä pyörrytti, sydäntä etoi. Hän oli kuin t:onna hetken AHO. Retkotti [sikahumalassa] talonpoikien resloilla selällään kuin kuollut, aivan t:tomana LEHT.

tiedot|taa[2*] *v.* antaa tieto jstak, antaa, saattaa jk tiedoksi, ilmoittaa, raportoida. | T. jklle jstak, jtak, jk asia. T. jklle uhkaavasta vaarasta, aikeistaan. Virallisesti t:etaan, että - -. Kihlauksesta t:etaan ystäville ja tuttaville kihlakortilla ja sanomalehti-ilmoituksella.

tiedottaja[16] *tek.*

tiedottamis|tapa *s.* **-velvollisuus** *s.*

tiedotus[64] *s.* **1.** tiedon-, tiedoksianto, ilmoitus, tiedote, raportti, informaatio. | Lähettää jklle t. jstak. Virallinen t. T. merenkulkijoille. Puhelimitse annettu t. Radiossa luettu t. — *Yhd.* puhelin-, radio-, sanomalehtit.; poliisi-, virkat.; luotto-, markkinat.; hinta-, jää-, sää-, tilanne-, väliaikat. **2.** *harv.* tiedottaminen.

tiedotus|elin *s.* **-keskus** *s.* **-kirjelmä** *s.* — Erik. *hall.* kirjelmä, jolla valtion päämies kääntyy henkilökohtaisesti eduskunnan puoleen. **-komppania** *s. sot.* psykologisen sodankäynnin yksikkö, jonka tehtävänä on omien joukkojen ja kotiseudun väestön taisteluhengen ylläpitäminen ja vihollisen taistelutahdon murtaminen. **-lait|e** *s.* Mekaaniset t:teet. **-laito|s** *s.* Posti-, puhelin-, lennätin-, radio- ym. t:kset. **-lehti** *s.* Tehtaan t. **-merk|ki** *s.* Eräs laji liikennemerkkejä ovat t:it. Sovitut t:it. **-osasto** *s.* Yleisradion t. **-paikka** *s.* Jääsuhteiden t. **-palvelu** *s.* Sanomalehtien t. Suomen ulkomailla harjoittama t. **-päällikkö** *s.* **-sihteeri** *s.* Virkamiesliiton t. **-tapa** *s.* **-taulu** *s.* **-tekniikka** *s.* **-tilaisuus** *s.* informaatiotilaisuus. | Sanomalehtimiehille järjestetty t. **-toiminta** *s.* Taloudellinen, kaupallinen t. **-toimisto** *s.* Kaupallinen t. **-velvollisuus** *s.* Keskinäinen t. **-väline** *s.* Puhelin, lennätin, radio ym. nykyaikaiset t:et. **-yhtey|s** *s.* Hyvät liikenne- ja t:det.

tiedust|aa[2] *v.* kysyä, kysellä, kuulustaa, perätä, tiedustella. **1.** vrt. kysyä 1. | T. jkn nimeä, vointia, mielipidettä, toivomuksia. T. jnk tavaran hintaa. T. jklta jtak tai jstak, jklta jkta tai jksta. N:ltä olisi t:ettava, hyväksyykö hän tarjouksen. **2.** vrt. kysyä 2. | T. työtä. Sinua t:ettiin puhelimessa. Samassa syöksyi pirttiin tyttö, joka oli ollut sitä Alviinaa, apuvaimoa, t:amassa SILL.

tiedustelija[14] *tek.* < seur. | Vastata t:lle. Yösijan t. — *Sot.* Toimia hyökkäyksen aikana t:na. Tulenjohtoryhmän, tuliaseman t:t. T:t [= tiedustelualukset] taistelussa keveiden risteilijöiden kanssa. — Vars. *vanh.* vakoilija.

tiedustel|la[28] *frekv.v.* < tiedustaa. (*1.*) T. jtak, jstak. T. jkn nimeä, osoitetta, mielipidettä, aikomuksia, toivomuksia. T. jklta kuulumisia. N:ltä olisi t:tava, miten hän ehdotukseen suhtautuu. T. potilaan vointia. Asiaa on t:tu sanomalehdissäkin. T. arvan avulla tulevia tapahtumia. — *Sot.* hankkia tietoja, ottaa selvää vihollisesta, maastosta ym. toimintaan vaikuttavista tekijöistä. | Lähettää partioita t:emaan etumaastoon. T. vihollisen vahvuus, asemat, ryhmitys. T. joukoille uudet asemat, majoituspaikat. (2.) T. talosta yösijaa. Isäntä meni t:emaan heinäväkeä. T. itselleen apulaista, sihteeriä.

tiedustelu[2] *s.* **1.** tiedusteleminen, tiedustelutoiminta. | Suorittaa, jatkaa t:a. Ryhtyä lainansaantimahdollisuuksien t:un. — Viholliseen, maastoon kohdistuva t. T:n kohde, tavoite, suunta. Jalkaväen, tykistön t. Maaston, majoituksen, asemien t. Taktillinen, operatiivinen, strateginen t. Väkivaltainen t. eli hyökkäys rajoitetuin tavoittein. Selvittää vihollisen ryhmitys t:n avulla. Lähteä t:lle 'tiedustelemaan'. — Salainen t. 'vakoilu, urkinta'. **2.** suullinen tai kirjallinen kysymys tai kysely. | Tilastollinen, virallinen t. Lähettää, julkaista, panna toimeen jtak asiaa koskeva t. T:un saadut vastaukset. **3.** *yhd.* Ennakko-, erikois-, kauko-, lisä-, lähi-, taistelu-, yleist.; ilma-, lento-, maa-, merit.; kaasu-, leiri-, sana-, tie-, vesistöt.; majoitust.; maataloust.; luotto-, ostot.; puhelin-, sanomalehtit.; maalin-, maastont.

tiedustelu|alue *s. sot.* **-alus** *s. sot.* kevyt sota-alus, jota käytetään tiedustelutoimintaan. | T:ten tehtävänä on ensi sijassa kaukotiedustelu. **-eli|n** *s. sot.* Jalkaväen t:minä toimivat partiot. **-hyökkäys** *s.* (vain) tiedustelua varten suoritettu hyökkäys. **-joukko** *s.* **-juoksu** *s. urh. vanh.* suunnistamisjuoksu. **-kaavake** *s.* **-kaista** *s. sot.* sivuiltaan rajoitettu maastoalue, jolla tiedustelu tapahtuu. **-kartta** *s. sot.* tiedustelun tulosten selostukseen liittyvä kartta. **-keino** *s.* **-kertomus** *s.* selostus tiedustelun suorituksesta ja tuloksista. **-kirje** *s.* **-koh|de** *s.* Tavoitteiden ja t:teiden etäisyyden mukaan erotetaan kauko-, lähi- ja taistelutiedustelu. **-kone** *s. sot.* sotilaslentokone, jota käytetään etupäässä näkötiedusteluun, lentovalokuvaukseen, tykistön tulenjohtoon, yhteyspalvelukseen, maataisteluihin jne. — *Yhd.* kauko-, lähit. **-konttori** *s.* Posti- ja lennätinhallituksen t. **-käsky** *s. sot.* tiedustelua koskeva käsky. **-laivue** *s. sot.* ilmavoimissa: tiedustelua suorittava laivue. **-leht|i** *s.* Sanakirjasäätiö julkaisee Sanastaja-nimistä t:eä. **-lento** *s.*, vars. *sot.* tiedustelutarkoituksessa suoritettu lento. **-lentokone** *s.*, vars. *sot.* tiedustelukone. **-lentue** *s.* vrt. tiedustelulaivue. **-lentäjä** *s. sot.* **-lomak|e** *s.* T:keiden täyttäminen. **-matka** *s.* **-osasto** *s.* **1.** *sot.* maatiedusteluelin, jota käytetään suurehkoa taisteluvoimaa vaativiin tiedustelutehtäviin. **2.** Yleisesikunnan t. Tykistörykmentin esikunnan t. **3.** sanoma-, ammatti-, viikko- tm. lehden osasto, jossa julkaistaan tiedusteluja ja usein myös niihin vastaukset. **-palvelu, -palvelu|s** *s.* Suorittaa t:a. T:kseen käytetty lentokone. **-partio** *s. sot.* T:iden välinen kahakka. **-retk|i** *s.* T:eltä palaavia lentokoneita. **-tapa** *s.* **-tavoite** *s. sot.* se maastolinja tai -kohta, johon saakka tiedustelu on ulotettava. **-tehtävä** *s.*

Partiolla oli vain t. **-toiminta** *s.* Kaikilla rintamilla vilkasta t:a. **-toimisto** *s.* tiedustelua harjoittava toimisto. | Salainen t. Sotaministeriön t. **-tulos** *s.* T:ten vertailu. **-upseeri** *s. sot.* Rykmentin t. **-vaunu** *s.* Puoleksi panssaroitu, nopea t. **-verkko** *s.* Vihollisen asiamiesten salainen t. **-väline** *s.*

tiedustus[64] *s.*, nyk. *harv.* = tiedustelu.

tiedäntä[15*] *teonn. harv.* < tietää.

tie|haara *s.* tav:mmin tienhaara. | Mutta kun oli tultu Rekolan t:haaraan TALVIO. **-hallin|to** *s.* Lääninhallitukset joutuvat käsittelemään myös moninaisia t:non alaan kuuluvia asioita. **-hank|e** *s.* T:keen alkuunpanija.

tiehye[78] *s.* → tiehyt.

tiehyelli|nen[63] *poss.a.* < tiehyt. | T:set rauhaset.

tiehyet|ön[57] *kar.a.* < tiehyt. | T:tömät eli varsinaiset umpirauhaset.

-tiehyinen[63] *poss.a.* < seur. | Ohutt.

tiehy|t[73] *dem.s.* **1.** *harv.* tiestä. | T. vastahan tulevi; / niin tielle kumarteleikse KAL. **2.** vars. *anat.* ohut putkimainen johdin, kanava tai ontelo. | Hieno, ahdas t. Sylkirauhasen t. Sukupuolirauhasten t:et. Varhaisvirtsajohdin eli Wolffin t. Lehmän utareiden t:et. Männyssä on t:itä, joiden ympäryssolut erittävät pihkaa. — Polttomoottorin jäähdyttimen t:et. — *Yhd.* höyry-, ilma-, kaasu-, kyynel-, lima-, myrkky-, neste-, pihka-, savu-, siemen-, vesi-, virtsa-, öljyt.; eritys-, hengitys-, imu-, lasku-, paluu-, purkautumist.; esimunuais-, haima-, keuhkorakkula-, lisäkives-, maksa-, muna-, munuais-, sappit.; nänni-, rauhas-, rinta-, sukupuolit.

tie|höylä *s.* nyk. polttomoottorikäyttöinen tiekone, jossa tav. on 250 cm:n levyinen, kääntöpöydän ja nostoruuvien avulla haluttuun asentoon ja korkeuteen säädettävä leikkausterä 4-pyöräisen teräskehyksen keskivaiheilla. | T:höylää käytetään sorateiden kunnostamisessa ajoradan tasaukseen, päällystemassan sekoittamiseen, tienpinnan auki repimiseen, jääraiteiden poistamiseen jne. **-insinööri** *s.* Tiepiirin t. **-jakso** *s.* Yhtenäinen, pitkä t. **-jyrä** *s.* raskas, nyk. polttomoottorikäyttöinen jyräkone, jossa tav. on kolme leveää valurautaista tasoituspyörää. | T:ä käytetään varsinkin sepelillä sorattujen teiden tasoittamiseen. **-kaide** *s.* tien kaide. **-karhu** *s.* moottorikäyttöinen tiehöylä. **-kartta** *s.* jnk alueen tiet esittävä kartta. | Autoilijan t. **-katselmu|s** *s.* tietarkastus. | Nimismiehen t:kset. **-kilometri** *s.* Tien hoitokustannukset t:ä kohti. **-kirja** *s. vanh.* viranomaisen matkustajalle, kerjäläiselle tms. antama passin tapainen lupakirja tai todistus, matkakirja (4). **-komitea** *s.* **-komppania** *s. sot.* tien hoidosta ja rakentamisesta huolehtiva pioneerikomppania. **-kone** *s.* teiden tekoon ja kunnossapitoon käytetty kone, esim. raivaustraktori, kaivukone, tiehöylä, tiejyrä, tielana, soramylly, tienrepijä tai lumiaura. **-kongressi** *s.* Kansainvälinen t. **-kuljetus** *s.* tietä myöten tapahtuva kuljetus. **-kulkulaitos** *s. vanh.* tielaitos. **-kunta** *s.* kyläteiden tienteko- ja -hoitovelvollisten järjestynyt yhtymä. **-kustannukset** *s. mon.* **-kysymys** *s.* **-lahko** *s. hist.* tientekolahko. **-lainsäädäntö** *s.* **-laito|s** *s.* T:ksen kehittyminen. **-laki** *s.* Vuoden 1958 alusta voimaan tullut uusi t. **-lana** *s.* Traktorivetoinen t. **-lautakunta** *s.* kunnan tiehallinnon alalla valmistelevana ja täytäntöönpanevana elimenä toimiva kunnallinen lautakunta. | Jos maalaiskunta on tienpitäjänä, t. toimii myös tienhoitoviranomaisena. **-leikkaus** *s.* tietä rakennettaessa tehty maa- tai kallioleikkaus. **-liikenne** *s.* teitä pitkin tapahtuva maaliikenne; vrt. rataliikenne. **-liikenneonnettomuus** *s.* **-linja** *s.* Suunnitella, tutkia, mitata, merkitä, avata t. jstak jnnek. **-luiska** *s.* tien luiska. **-luokka** *s.* **-maa** *s.* **1.** tietä varten tarvittava tai tienä oleva maapohja, tien sija. | Palstojen väliin erotettiin 4 m leveä t. T:n raivaaminen, tasoitus. **2.** tien tekoon tai kunnossapitoon käytetty maa-aines. **-maksu** *s.* tien käyttämisestä maksettava korvaus **-manttaali** *s. hist.* manttaalin perusteella jaetun tientekovelvollisuuden aiheuttaman tierasituksen jakoa varten niille tientekovelvollisille laskettu manttaali, joilla ei ollut maakirjassa merkittyä manttaalia. **-marssi** *s. sot.*)(maastomarssi. **-menot** *s. mon.* Kuntien, valtion t. **-merkk|i** *s.* T:ejä ovat mm. valtakunnan, läänin ja kunnan rajapylväät, kilometripylväät ja liikennemerkit. **-mestari** *s.* Tie- ja vesirakennushallituksen alainen rakennusmestari, joka johtaa piirinsä teiden kunnossapitotöitä. **-mestaripiir|i** *s.* Tie- ja vesirakennuspiirit on jaettu t:eihin. **-mies** *s.* tientekijä; tieasioita harrastava henkilö. **-mitta** *s.* Ruotsinvirsta, vanha t., on 2672 m.

tiemmä *adv. kans.* (= tiedän mä) tietääkseni, tiettävästi, kuulemma. | Helsingistä hän t. on tullut. Elä helvetissä laske lämmintä pellolle... jumalan viljaa se on lämminkin, t. AHO. Pojat ovat t. tulleet maahanpanijaisia viettämään E. JAAKKOLA.

tiemääräraha *s.*

1. **tiena**[10] *s. kans.* ansio, tienesti. | Niillä kun oli nykyään niin hyvät t:t... jätkämiehilläkin JÄRVENT.

2. **tiena**[10] *s. kansat.* Verkon t. 'se reuna, josta verkot jamotaan toisiinsa'.

tienaaja[16] *tek. ark.* < tienata. | - - ei minusta enää ryypyn t:ksikaan AHO

tienailla[29] *frekv.v.* < seur.

tiena|ta[35] *v. ark.* ansaita. | T. rahaa. T. työllään elatuksensa. Lapsetkin t:avat jo itse leipänsä. Mies käy savotoissa ja vaimo t:a pyykinpesulla. Syö enemmän kuin t:a SP.

tienest|i[6] *s. ark.* ansio. **1.** ansiotyö. | Olla t:issä jssak. Mennä t:iin. Rahat loppuivat ja tuli kiire t:iin. Siinähän sinulle on sopivaa ylimääräistä t:iä. En minä semmoisille ihmisille anna mitään t:iä KIANTO. — *Mon.* myös 'ansaitsemismahdollisuudet'. | Kaupungissa oli paremmat t:it kuin maaseudulla. **2.** ansiotulo. | Tuhannen markan t:it päivässä. Tilapäiset, ylimääräiset t:it. Tuhlata kaikki t:insä. Poika osti pikku t:eistään kertyneillä rahoilla luistimet.

tien|haara *s.* T:haarassa olevat tienviitat. Teidän on lähdettävä ensimmäisestä t:haarasta oikealle. Pappilan, Jaakkolan t. — *Kuv.* Olla t:haarassa 'tärkeän ratkaisun, vaikean valinnan edessä'. — Elämässä on monta eksyttävää t:haaraa. **-hoitokustannukset** *s. mon.*

tien|jako *s.* tien teko- ja kunnossapitovelvolli-

suuden jakaminen tieosakasten kesken. **-kaarre** *s.* **-kamara** *s.* **-korjaaja** *s.*
tienkorjaus *s.* **-joukkue** *s. sot.* Liikennekomppanian t. **-työ** *s.*
tien|kävijä *s.* **1.** (jalan kulkeva) matkamies; kulkuri. | Oli pitkin matkanvartta vakituisia "syöttötaloja", t:kävijäin jo vanhastaan valitsemia PAULAH. - - heitä sielustasi ulos tuo mies, joka on tullut sinne kuin t. ja ryöväri KALLAS. **2.** *kuv. harv.* uranuurtaja, edelläkävijä, tienviitoittaja, -raivaaja. **-käyttäjä** *s.* **-käyttö** *s.* **-käyttöoikeus** *s.* **-kään|ne** *s.* Jyrkkä, loiva t. Auto suistui t:teessä ojaan. **-laita** *s.* **-mutka** *s.* T:a osoittava varoitustaulu. **-näyttäj|ä** *s.* opas, tien neuvoja. | Tiettömillä taipalilla oli t:änämme kokenut erämies. Kompassi on merenkulkijoiden välttämätön t. — *Urh.* Mennä [juoksukilpailussa] t:äksi 'johtoon, kärkeen'. — *Kuv.* Oppilaita omatoimisuuteen ohjattaessa on opettaja vain t. ja auttaja. Maineikas tutkija, alansa etevimpiä t:iä.
tieno[1] *s. vanh.* tienoo. | Metsäinen t. KIVI. - - uuden ajan riennot / nyt kulkee kautta maiden, täyttää t:t CAJ.
tien|oheinen *a. harv.* tienvieressä, tiepuolessa oleva. | - - jokaisen t:oheisen paadenkin tunsimme KIANTO. — *Kuv.* Ne tunsivat itsensä äkkiä mitättömiksi ja t:oheisiksi L.ONERVA. **-oh|i** *s. vaill.* (tav. sisäpaikallissijoissa) tien vieri, tiepuoli. | Taittaa t:esta ruoska. [Luuli] tien soran sinkoovan saappaista vapaille t:ille KILPI. - - kertaakaan sortumatta niljakkaalta pinnalta soiseen t:een AK. — *Kuv.* - - eikä ollut silti ylpeyttään heittänyt t:een [= luopunut ylpeydestään] HAARLA. **-oikaisu** *s.*
tieno|o[24] *s.* **1.** seutu, seutukunta, jk paikka lähiympäristöineen, lähistö. | Metsäinen, kallioinen, karu t. Kirkas kuutamo valaisi koko t:on. Nämä ovat minulle aivan outoja t:ita. - - niinkuin on heränneitten miesten vaatteenparsi yhdessä ja toisessa t:ossa Suomenmaassa KIVI. Juna puuskutti iltaantuvien kevättalvisten t:iden halki KALLAS. Tämä oli toista seurakuntaa, he olivat muuttaneet vieraalle t:olle SILL. — Porin t:ot 'Pori ja sen ympäristö'. Päiväntasaajan t:iden aarniometsät. Kuinka taidat sanoa niin sun kehdostasi, lapsuutesi kultasista t:ista? KIVI. — Nilkan t. oli kovasti turvoksissa. Suun t. Nivelten t:ot ajetuksissa. — *Erik.* ajasta. | Oli juhannuksen t. - - tultua illan t:on KALLAS. — *Yhd.* koti-, lähi-, rajat. **2.** vars. *mon.* paikallissijoissa tav. gen:n määrittämänä ilmaisemassa likimääräisyyttä: paikkeilla, seuduilla, vaiheilla. **a.** paikasta. | Näillä t:illa, t:in 'näillä seuduilla, näillä main, täälläpäin, tässä lähistöllä'. Näillä t:illa tuli hyvä heinävuosi. Kauanko aiot viipyä näillä t:in? Olemme samoilta t:ilta kotoisin. Tie lähtee siitä Hakalan torpan t:ilta. Oulun t:ille saakka pohjoiseen. Tontut ovat ihmisasumusten t:illa viihtyviä haltioita. - - kuulivat horjahtavia askelia portailta ja oven t:ilta SILL. Harakan ilmestyminen metsämiehen t:ille oli paha enne. Mutta milloin yksikin heistä - - sattuu t:illeni - - ALKIO. Koeta pysytellä t:illa [= lähistöllä], jos vaikka tarvittaisiin apuun! - - laatumies muuten, reipas ja voimakas, kun ei vain ole viinaa t:illa AK. Katkera piirre suun t:illa. Vatsa navan t:ilta arka. Iski nyrkillä pallean t:ille. Polven t:ille ulottuva mekko. **b.** ajasta, iästä. | Joulun, pääsiäisen t:illa, t:issa 'aikoihin, maissa'. V:n 1250 t:oilta oleva alttarikaappi. Joulukuun 25. päivän t:ille saakka. Kello kahdeksan t:issa illalla. Mies on jo [iältään] viidenkymmenen t:illa, t:issa. **c.** lukumäärästä. | Seura, jonka jäsenmäärä on sadan t:illa. Hinta on kai siinä tuhannen markan t:illa. **3.** *yhd.* Asutus-, koti-, raja-, rantat.; aseman-, kylänt.; nivel-, polvit.; polven-, suunt.; pyhän-, yönt.; lähit.
tienot *s. murt.* tienoo. | Kuu alkoi juuri päästä pilviverhostaan, valaista t:ta ALKIO.
tien|paikka *s.* Ruuna paransi vauhtiaan, kun ehti aavikolle, jossa t:paikan paremmin näki IVALO. **-parannustyö** *s.* **-peite** *s.* **-peiteaine** *s.* **-penger** *s.* **-pin|ta** *s.* Tasainen, iljankoinen t. — Ajorata ja pientareet muodostavat t:nan.
tienpito *s.* Oikeus t:on. **--oikeus** *s.* **-velvollisuus** *s.* **-viranomai|nen** *s.* Kun tienpitäjänä on kunta, t:sena on tielautakunta.
tien|pitäjä *s.* Valtio, kunta t:pitäjänä. **-pohja** *s.* Kova, pettävä t. Vanha t. Hevonen löytää umpikelilläkin t:n. **-posk|i** *s.* tiepuoli. | Mökki on aivan t:essa. Väsynyt matkamies istahti t:een. **-puoleinen** *a.* myös ⌒. | Tontin t. sivu. Auton t. takaovi oli raollaan. **-pää** *s.* Jos vain löydämme oikean t:n 'osaamme lähteä oikeata tietä'. Mutta vielä myöhemmin, levättäessä maataipaleen t:ssä HAARLA. — *Kuv.* Hetkittäin oli toki ihmisenkin suotu nähdä, suotu valita se t., jota hän lähti taivaltamaan KOSKENN. - - saapua onkikoskelleen, mikä on ollut talvenpitkäisten toivotusten t. [= määränpää] AHO. **-päällyste** *s.* **-raivaaja** *s.*, tav. *kuv.* uranuurtaja, edelläkävijä, esitaistelija, pioneeri. | Sivistyksen, suomalaisuuden t. Osuustoiminnan, sosialismin t. **-raivaus** *s.*
tienrakennus *s.* **-insinööri** *s.* **-oppi** *s.* **-tekniikka** *s.* **-työ** *s.*
tien|rakentaja *s.* **-repijä** *s.* tiekone, jolla tien vanha ajorata revitään rikki. **-reuna** *s.* **-ristey|s** *s.* T:kseen tultaessa on ajonopeutta pienennettävä. Annalan talon t. on tuossa aivan lähellä. **-risti** *s.* tav:mmin ed. | Sonnimäen tien-risti KIVI. **-run|ko** *s.* T:gon muodostavat jakava kerros, eristyskerros, tienpenger sekä ojituksen tm. avulla vahvistettu osa tienpohjasta. Kun t. on valmis, on jäljellä ajoradan ja pientareiden teko sekä luiskien vahvistaminen. **-selkä** *s.* tien pinta. | - - reen pohja harasi kovettunutta t:ä I.K.INHA. **-sivu** *s.* Auto suistui t:un 'tiepuoleen, tieltä'. Lepäiltiin siinä t:ssa puiden suojassa. **-sulku** *s.* Murrosta käytetään myös t:na. **-su|u** *s.* tien alku-, lähtökohta. | Mutta ei sieltä ketään näkynyt, ei muuta kuin tuo musta t., josta hän vasta oli itse hyökännyt AHO. Isäntä juoksee pihalle, käy kaikilla t:illa, katselee ja kuuntelee SILL. **-suunta** *s.* **-syrjä** *s.* Ajaa aivan t:ä. **-tapainen** *a.* myös ⌒. | T. ura. — *S:sesti* huonosta tiestä. | Metsän läpi raivattu t. **-tekijä** *s.*
tienteko *s.* **-aine** *s.* Harjusora t:ena. **-kone** *s.* vrt. tiekone. **-lahko** *s. hist.* lahko (2), jonka

velvollisuutena oli maanteiden rakentaminen ja kunnossapito; vrt. tiekunta. | Suomessa oli kukin käräjäkunta t:na. **-rasitus** *s.* tientekovelvollisuuden aiheuttama rasitus, tierasitus. | T. on Suomessa kuulunut vanhoista ajoista alkaen maata omistavalle väestölle. Valtamaanteiden osalta t. on siirtynyt valtiolle. **-velvolli|nen** *a.* ja *s.* vrt. seur. | Kyläteiden t:sten yhtymä eli tiekunta. **-velvollisuu|s** *s.* tien rakentamis- ja kunnossapitovelvollisuus. | T:den jakaminen. **-väline** *s.*

tien|ura *s.* Syvälle lumeen polkeutunut t. **-var|si** *s.* T:silla kasvava rikkaruoho. Istuuduttiin t:teen lepäämään. - - poikkesimme t:ren kapakkaan PÄLSI. **-varsiasutus** *s.* **-varsitalo** *s.* **-vartelai|nen** *s.* tien varrella asuja. | T:sten kiusana olevat kulkurit. T. näkee monenlaisia matkamiehiä. **-vier|i** *s.* T:iä pitkin vedetyt viestilinjat. T:illä kasvava pensas. Valtateiden t:et pidetään avoimiksi raivattuina. Lepohetki pienessä t:en torpassa HAANPÄÄ. **-vierialue** *s.* **-vierus** *s.* **-vierust|a** *s.* T:oilla viihtyvä kasvi. **-viitoittaja** *s.*, tav. *kuv.* Naturalismin ensimmäinen uranuurtaja ja t. **-viit|ta** *s.* Jään yli menevän talvitien varteen t:oiksi pystytetyt näreet ja oksat. Tien haarautumiskohtaan asetettu t. ilmoittaa, mihin tie johtaa. — Merimerkit, merenkulkijoiden t:at. — *Kuv.* Evankeliumin valo ihmisten t:tana. Kansan suurimpien nimet voivat muuttua - - tunnuslauseiksi, t:iksi korkeampaan henkiseen elämään KOSKENN. **-viittaaja** *s. kuv.* edelläkävijä, tiennäyttäjä. | Sun ristis olkoon ainoa / t:ni matkalla VK. **-viittapylväs** *s.*

tie|ohjelma *s.* Uusi laaja t. tekeillä. **-oikeus** *s.* **1.** oikeus tien käyttöön tai tienpitoon. **2.** *lak.* teitä koskevia oikeussuhteita säännöstelevät oikeusnormit. **-olo|t** *s. mon.* T:jen kehittäminen, parantaminen. **-osa** *s.* Vilkkaimmin liikennöidyt t:t. — Tientekovelvollisen vastuulla oleva osa tietä. | Pitää t:nsa hyvässä kunnossa. **-osakas** *s.* (kylä)tien tekoon ja kunnossapitoon velvollinen henkilö. | Tieyksikköjen jako t:ten kesken. **-osuus** *s.* se osa (kylä)tietä, joka tieosakkaan on tehtävä ja pidettävä kunnossa. **-parannus** *s.* teitä koskeva parannus. **-penger** *s.* **-pengermä** *s.* **-pistiäi|nen** *s.* T:set 'Psammocharidae, myrkkypistiäisiä, joiden väri on tav. mustan tai punaisen kirjava, takaruumis varrellinen'. **-poliitti|nen** *a.* tiepolitiikkaa koskeva. | T:sten kysymysten käsittely kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriössä. **-politiik|ka** *s.* Maanpuolustusnäkökohtien huomioon ottaminen t:assa. **-puol|i** *s. vaill.* (tav. yks. sisäpaikallissijoissa) tien vieri, sivu, laita, reuna, poski, lähistö. | T:essa oleva mökki. Reki liukui t:een. Särkyneet ajoneuvot oli jätettävä t:een. Kapealla tiellä oli vastaantulijan väistyttävä t:een. Nälkäinen hevonen pyrki hamuilemaan t:esta ruohoa. Minä ajoin lämpimiin nahkaisiin käärittynä uutta kotia kohti huomio kiintyneenä t:en ihmeihin AHO. Autoja pörisi [maantiellä] kuin ampiaisia. Hevosmies sai aina olla t:en pölyissä KARHUM. — *Kuv.* Sysätä, heittää jku t:een 'syrjäyttää, sysätä sivuun, hylätä'. Kumpikaan tapa ei sisältäisi suurta harppausta vanhan kirkkokielen ladulta t:een E.A.TUNKELO. **-puomi** *s.* Rautatien tasoylikäytävillä käytetty t. **-päätö|s** *s. lak.* Osallisuus tientekorasitukseen määrätään t:ksessä tieyksikköjen perusteella LK. **-pöly** *s.* T:n sitominen.

tier|a[10] *s.* **1.** kavion tai kengän pohjaan kertyvä jäänsekainen lumikokkare, tilsa. | Kopistella t:at saappaistaan, hevosen kavioista. Oriin ravatessa lenteli jäisiä t:oja ajajan silmille. — *Yhd.* lumit. **2.** *kans.* = tierake. | Pieni t. otraa tässä ja toinen samanlainen rannassa KOJO.

tie|raha *s.*, tav. *mon.* **1.** *vanh.* tiemaksu, -tulli. **2.** tien tai teiden tekoon ja kunnossapitoon tarkoitetuista rahoista. **-rahasto** *s.* tien tai teiden rakennus- tai kunnossapitorahasto.

tierai|nen[63] *poss.a.* T:set kaviot, saappaat.

tierak|e[78*] *s. kans.* pelto- tm. tilkku, palamaton kohta kaskessa, pälvi, tiera. | Kaskeen jäi palamattomia t:keita. Pellavaa oli kasvussa vain t. — *Yhd.* niitty-, peltot.

tie|rakenne *s.* Nykyaikaisen t:rakenteen osat. T:rakenteen paksuus. **-rakennushallitus** *s.* Tie- ja vesirakennushallitus 'kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön alainen keskusvirasto'. **-rakennuspiiri** *s.* Uudenmaan tie- ja vesirakennuspiiri. **-rasitus** *s.* tientekorasitus. **-rauha** *s. lak.* se erityinen lain suoma turva, jonka suojassa yleinen tie on. | Meluaminen ja kaikenlainen ilkivallan harjoittaminen yleisellä tiellä on t:n rikkomista ja rangaistava teko.

tiernapoika *s.* tähtipoika.

tieroittu|a[1*] *v.* tilsoittua. | Hevosen kaviot t:vat 'kavioihin muodostuu tierat'.

tie|rumpu *s.* **-runko** *s.* tienrunko. **-ryhmä** *s.* Tärkein t., maantiet.

ties, harv. tiesi *adv.* epätietoisuutta, epämääräisyyttä ilmaisemassa: kukaan ei tiedä, on tietymätöntä, (mene ja) tiedä, taivas tietäköön; vrt. tietää I.1.i. **1.** jtak yksityistä sanaa tai lauseenjäsentä määrittämässä. | T. kuka, mikä, milloin, miten. Rankkasateet ja t. mitkä esteet. T. millä tavoin hän on onkinut asian tietoonsa. Saimme odotella t. kuinka kauan. Yö on jo t. kuinka pitkällä. Kysyi hintaa t. monennenko kerran. T. mitä kaikkea hän on valehdellut. Haukkui apulaistaan laiskimukseksi, lurjukseksi ja t. miksi. Vihollinen lopetti hyökkäyksensä t. mistä strategisista syistä. Minä olen ollut jätkänä, kotitöissä, kasakkana ja t:i minä kaikkena PAKK. Ja kaikkialla - - mädän löyhkä, joka johtuu t:i mistä KIANTO. **2.** koko lausetta määrittämässä. | - - rukoili, ettei hän toki tuolla tavalla eroaisi kodistaan, t. vaikka sattuisi matkalla kuolemaan TALVIO.

tie|silta *s.* vrt. rautatiesilta. **-solmu** *s. harv.* tärkeiden liikenneteiden risteyskohta. **-sora** *s.*

tiestö[1] *koll.s.* Tiheä, harva t.

tie|sulku *s.* vrt. katusulku. | Rakentaa t:sulkuja vihollisen panssarivoimien torjumiseksi. **-suunnitelma** *s.* **-suunta** *s.* tien suunta. **-tarkastus** *s.*

tieteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* tiedettä koskeva, sen alaan kuuluva, sen vaatimusten mukainen, sille ominainen, tieteen; teoreettinen; joskus)(kansantajuinen, käytännöllinen, teknillinen. | T. tutkimustyö. Tehdä t:stä työtä. T:set harrastukset, opinnot. Alkeis-, ammatti-

ja t. opetus. T. kasvatus, koulutus. T. ajattelu. T. lahjakkuus. T. nero. T. probleemi. T. totuus. T. väite. Jnk teoksen t. arvo. T. esitelmä, teos, julkaisu, aikakauskirja, sarja. Runebergin koottujen teosten t. [= tekstikriitillinen] painos. T:set kirjastot ja kansankirjastot. N:n t. tuotanto. A:lla on suuret t:set ansiot. T:sesti [= tiedemiehenä] ansioitunut tutkija. Museon t. ja teknillinen henkilökunta. Graafisen statiikan t. perustaja. Ns. t. sosialismi. T. seura, yhdistys, tutkimuslaitos, laboratorio. T. maailma, t:set piirit 'tieteen maailma, tieteen harjoittajat, tiedemiespiirit'. T. termi, terminologia, oppisanasto. Ns. absoluuttinen eli t. mittajärjestelmä, jonka perusyksikköinä ovat pituuden yksikkö senttimetri, massan yksikkö gramma ja ajan yksikkö sekunti. Kasvin, eläimen t. [= latinalainen] nimi. Tutkia, käsitellä jtak asiaa, ilmiötä t:sesti. T:sesti arvokas, täysipainoinen esitelmä, teos. T:sen tarkasti suoritettu työ. Tavoitella esityksessään t:syyttä. Tinkiä t:syyden vaatimuksista. — Esitelmä oli liian t. kiinnostaakseen yleisöä. — *Yhd.* epä-, kvasit.

tieteellisluonteinen *a.* T. esitelmä, teos. T. kysymys.

tieteellisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Psykologian, ampumatekniikan t:minen.

tieteellist|ää[2] *v.* tehdä, muuttaa tieteellise(mmä)ksi. | Kansantajuisen julkaisun t:etty laitos.

tieteen|ala *s.* **-haara** *s.* **-harjoittaja** *s.* Nuorten t:in apurahat.

tieteilijä[14] *tek.*, vars. *vanh.* (yhd:ojen jälkiosana myös nyk.) (< seur.) tiedemies, tieteenharjoittaja. — *Yhd.* eläin-, ilma-, kansa-, kansantalous-, lintu-, sota-, tähtit.

tieteil|lä[28] *v.* -y[2] *teonn.* harjoittaa jtak tiedettä; nyk. vars. harrastelun asteella olevasta tieteen harjoittamisesta, teoreettisesta pohdiskelusta, järkeilemisestä. | Tutkiva ja t:evä suhtautuminen jhk asiaan. T:evä kansanjohdannainen. Skolastinen t:y. Käytännöllis-hyödyllisiä näkökohtia silmällä pitävä t:eminen. - - hänen [K. A. Gottlundin] t:yssään paljastuu silmitön kritiikittömyys ja mielikuvituksellinen haihattelu TARK. T:evää kekseliäisyyttä on myös väite - - A.KORHONEN. - - "valmiin" kielen muodot on ensiksi opittava, ennen kuin voi ryhtyä t:emään niiden synnystä AK.

tieteis|opillinen *a.* vrt. seur. | Kysymyksen t. selvittely. T. lähtökohta. **-op|pi** *s.* (teoreettinen) tiede, tieteen (vars. lainopin) teoria. | Kansainvälisen oikeuden t. T. ja oikeuskäytäntö ovat tässä asiassa samalla kannalla. Ero pappien niin usein tuomitseman t:in ja kirkon opin välillä on se, että - - AHO. **-romaani** *s.* luonnontieteisiin perustuva mielikuvitusromaani.

tie|tekniikka *s.* **-teknikko** *s.* **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* T. laboratorio. T. kirjallisuus.

tietelijä[14] *tek. kans.* < tiedellä. | - - kylän kynnysten kävijä, / mieron teien t. KAL.

tieten ks. tietä.

tieten|kin *adv.* (kielt. yhteyksissä -kään) tietysti, luonnollisesti. | Olet t. jo kuullut, että - -. Hän joutuu t. korvaamaan vahingon. SukSipuun olisi t. oltava suorasyistä ja oksatonta. Tarkoituksenmukaisinta on t. menetellä niin, että - -. T. hän tulee mukaan. | Lähdetkö sinäkin? — Lähden t. Onpa t. Hänpä t., kukas muu. | Et siis aio antaa periksi? — En t:kään. Mies ei t:kään myönnä syyllisyyttään. | No sitten ei koko yrityksestä tule mitään. — Eipä t:kään.

tie|terva *s.* tien pintakerrokseksi käytetyn sepelin tms. sideaineena käytetty terva. **-tiedustelu** *s.*, vars. *sot.*

tie|to[1*] *s.* **I.** yl. tietämisestä. **1.** Jklla on t. jstak 'jku tietää, on selvillä, tietoinen jstak'. Onko kenelläkään t:toa ajasta [= tietääkö kukaan, paljonko kello on]? Onko hinnasta t:toa? Meillä ei ole ollenkaan t:toa, miten asia on aiottu järjestää. Rahaa ei ole penniäkään eikä edes t:toa, mistä sitä saisi. Ilkityön tekijöistä ei vieläkään ole t:toa. Jklla on tarkka t. jstak 'jku on tarkoin selvillä jstak'. Siitä ei ole varmaa t:toa 'sitä ei tiedetä varmasti, siitä ei olla varmasti selvillä'. Minulla ei ole asiasta mitään, minkäänlaista, pienintäkään t:toa. Sanoa, puhua, tehdä jtak vastoin parempaa t:toa(nsa) (vars. lak.) 'toisin kuin todella tietää asian olevan, tahallaan väärin, totuudenvastaisesti'. Onkos papalla nyt oikein t:toa - - mihin minä lähden? KIVI. Mutta saadakseen kuulla - - oliko kylällä t:toa, että Viiklunti oli joukossa, meni hän laukkuineen pirttiin KATAJA. Tehdä jtak ilman asianomaisen t:toa ja suostumusta. Syrjäisille ei näistä asioista saa antaa t:toa. Viranomaiset ovat jo saaneet t:don asiasta 'ovat kuulleet asiasta, ovat päässeet tietämään asian'. — *tietona.* Pitää jk (ainoastaan) omana t:tonaan, omina t:toinaan 'olla ilmoittamatta jstak tietämästään asiasta muille'. Jk on yleisesti, yleisenä t:tona 'tiedetään yleisesti'. Jk on jkn, kylän, kaiken maailman t:tona. Meillä on jo t:tona, mitä kokouksessa päätettiin. Asia on pian t:tona kylällä. — *tiedoksi.* Jk tulee t:doksi 'tulee tunnetuksi, saadaan tietää, tulee ilmi, paljastuu'. Jk tulee yleisesti t:doksi. Saattaa jk jkn t:doksi 'ilmoittaa jtak jklle, saattaa jtak jkn tietoon'. Antaa julkisesti t:doksi. Julistaa päätös t:doksi. Kirjelmä lähetetään asianomaisille t:doksi ja noudatettavaksi. T:doksi ja huomioon otettavaksi [lauselma virkakirjeissä]. Merkitään pöytäkirjaan t:doksi. Kuukauden kuluessa päätöksen t:doksi saamisesta. Paavon sitä ollenkaan huomaamatta otti Alma kumminkin häneltä t:doksi [= selville] jotenkin tarkoin hänen talonsa nykyiset olosuhteet SILL. — *tiedossa.* Asia on jo yleisesti t:dossa 'tiedetään, tunnetaan yleisesti'. Mitään estettä ei ainakaan vielä ole t:dossa 'ei tiedetä olevan'. N:n nykyinen olinpaikka ei ole t:dossa. Luultavasti asia on jo viranomaistenkin t:dossa. Mitä sitten tapahtui, ei ole t:dossamme. Sattuisiko t:dossanne olemaan ketään sopivaa ehdokasta? Minulla on jo yösijakin t:dossa. Jos myöhästymme autosta, niin on t:dossa parin tunnin kävely. N:llä on t:dossa [= odotettavissa] suurehko perintö. — *tietoon.* Jk tulee t:toon 'saadaan tietää, tulee tunnetuksi, selville'. Entäpä jos tuleekin t:toon, että - -. Olisi pitänyt ottaa

talon paperit ja velat t:toon [= selville] jo aikoja sitten KATAJA. - - mutta voisi siitä olla jotain haittaa, jos t:toon pääsisivät [= saisivat tietää] KAUPPISH. Jk tulee jkn t:toon. Saattaa jk jkn t:toon. Mikä asianomaisten t:toon saatettavaksi ilmoitetaan. Asiaa ei saa päästää syrjäisten t:toon. Saada, onkia, urkkia jtak t:toonsa. Sikäli kuin t:toomme juuri on tullut. — Laajentuneesti: *jstak ei ole tietoa(kaan).* Parin viikon päästä ei lumesta enää ole t:toakaan 'merkkiäkään, jälkeäkään'. Sateesta ei tänään ole t:toakaan 'sadetta ei ole odotettavissa, ei tarvitse pelätä'. Elämä oli niin tiukalla, ettei edes ruoasta ollut aina t:toa 'ruokaakaan ei aina ollut'. Teistä ei tuolla metsäseudulla juuri ollut t:toa. Yö oli jo puolessa eikä unesta ollut t:toakaan. Kiireestä ei näyttänyt olevan t:toakaan 'ei näyttänyt olevan minkäänlaista kiirettä'. Lappalaisen kodassa ei ole paljonkaan t:toa elämän mukavuuksista. - - noin kun ei sen pitemmältä ole elämisen t:toa [= ei tiedä millä elää] SILL.

2. Puhdasoppisuuden aika oli pannut pääpainon oikealle opille, ja kristillisyys oli monelle tullut ensi sijassa t:don [= tietämisen, järjen] asiaksi AK. — Vain [ihmisten] pienoisen vähemmistön oikeutena ja velvollisuutena on elää puhtaan ajattelun, t:don elämää HOLLO.

3. tietoisuus; vakaumus. | T. kaiken katoavaisuudesta. - - perheet, ennen kaikkea nuori väki, on totutettava siihen ajatukseen ja t:toon, että kotikaskesta ja pellosta on elettävä IVALO. - - ja Kustaalle oli alkanut häämöttää se t., ettei taivaaseen muuta tietä olekaan kuin tuo yksi AK.

4. *tällä tietoa* tällä tietämällä, nykyisen tietämyksen perusteella tai mukaan. | En osaa sitä vielä tällä t:toa sanoa. | Oletko sinä Korpisesta? tutki täti. — Sieltä. Ainakin vielä tällä t:toa AK.

II. siitä, mitä tiedetään. 1. tietämiseen perustuva käsitys jstak;)(olettamus, otaksuma, arvelu, luulo, usko. | Nyt ei ole kysymys arveluista eikä luuloista, vaan t:doista. Luulo ei ole t:don arvoinen SL. Objektiivinen t. uskon vastakohtana. Kokemusperäinen, intuitiivinen t.

2. asia, seikka tai yksityiskohta, joka jstak tiedetään, annetaan tai saadaan tietää tms. | Asia-, sanakirjoista saadut t:dot jstak. Ensi käden t. Vanhin maatamme koskeva kirjallinen t. Jtak, jkta koskeva varma, luotettava, oikea, arvokas, epäluotettava, harhauttava, väärä t. Asiasta on esitetty harhaan johtavia t:toja. Levittää jstak vääristeltyjä t:toja. Seuran toiminnasta ei ole tarkkoja t:toja. Eri tahoilta saatujen, tulleiden yhtäpitävien t:tojen perusteella, mukaan. Partio toi tärkeitä t:toja vihollisesta. Vakoilijoiden käsiin joutui erittäin salaisina pidettyjä sotilaallisia t:toja. Kaikki asiaa valaisevat t:dot on ilmoitettava. Haluta jstak asiasta lähempiä t:toja. Kerätä, koota jtak asiaa koskevia t:toja. Pyytää, onkia, udella, urkkia, vaatia, pusertaa, kiristää, saada jklta t:toja jstak. Paljastaa, salata t:tonsa. Antaa, toimittaa, välittää, julkaista t:toja. — Minne aiot mennä? — Mitä sinä sillä t:dolla teet? | Sinä kuulut aikovan mennä naimisiin. — Mistä sinä sellaisen t:don olet saanut? — *Yhd.* asia-, elämäkerta-, henkilö-, henkilöllisyys-, hinta-, levinneisyys-, luotto-, lähde-, markkina-, palkka-, sana-, sato-, sota-, suku-, sää-, tulos-, tuonti-, vienti-, väliaikat.; arkisto-, asiakirja-, haastattelu-, lehti-, lennätin-, puhelin-, radio-, sanakirja-, sanomalehti-, sähkösanoma-, tilastot.; ennakko-, erikois-, haja-, kuukausi-, lisä-, numero-, yleist.

3. ed:een liittyen: ilmoitus, tiedonanto, tiedotus, sana, sanoma, viesti; uutinen. | Antaa, lähettää, toimittaa, saattaa jklle t. jstak. Suullinen, kirjallinen t. Puhelimitse välitetty t. Professori N:n antaman t:don mukaan. Isälle saapui juuri t. pojan kuolemasta. Antaa t. tulostaan, saapumisajastaan. Poika ei ole vuosikausiin antanut vanhemmilleen minkäänlaista t:toa itsestään. T. tapahtumasta levisi kulovalkean tavoin. Vaimo juoksi suurta t:toaan kertomaan. Tuoreimmat t:dot päivän tapahtumista. Pistät kortilla muutamaa päivää ennen t:don, että tiedän hevosen panna asemalle vastaan KARHUM. Oli ollut sanomalehdissä t., uutinen sellainen, että - - KATAJA. Sai sanoma Pohjolahan, / t. kylmähän kylähän / Väinölän vironneheksi KAL. — *Yhd.* hälytys-, kuolin-, yllätyst.; rauhan-, voitont.

4. opetuksen, opintojen, tutkimusten, kokemuksen tms. tuloksena saatu henkinen pääoma, kaiken sen summa, mitä jku tietää tai mitä tiedetään jstak, tuntemus, tietous, tietämys, oppi, viisaus. **a.** *mon.* Jklla on paljon, vähän t:toja. T:tojen ja kokemuksen puute. Hakijalla ei ole tehtävän hoitamiseen tarvittavia t:toja. T:doistaan ja oppineisuudestaan tunnettu kirjailija. Teoreettiset, käytännölliset t:dot. Lainopilliset, sotilaalliset, teknilliset t:dot. Jklla on jltak alalta hyvät, perinpohjaiset, laajat, pintapuoliset t:dot. N:llä on erinomaiset t:dot fysiikasta ja kemiasta. Historian, kasviopin t:dot. Seurakuntalaisten kristinopin t:dot. Mutta et sinä piisaa mulle raamatun t:doissa ALKIO. Luokan priimus sai tilaisuuden loistaa t:doillaan. Niin hatarilla t:doilla et tentistä selviä. Avartaa, laajentaa, syventää t:tojaan. Kartuttaa t:tojaan. Edistyä t:doissa ja taidoissa. — *Erik.* tutkintojen ja todistusten arvosanoissa. | Tyydyttävät, hyvät, erinomaiset t:dot. Suomen kielessä [arvosana] laudatur (hyvät t:dot). N. sai historian tentistä [merkinnän] "erinomaiset t:dot". **b.** *yks.* Hullu kaiken t:tonsa sanoo SL. Ei oppi ojahan kaada, eikä t. tieltä työnnä SL. T. on valtaa SL. Inhimillisen t:don eri alat. Koulujen pyrkimyksenä ei saisi olla yksin t:don jakaminen, vaan myös oppilaiden kasvattaminen. Jk jää jklle kuolleeksi t:doksi. Teos, joka sisältää runsaasti yhteiskunnallista t:toa. Levittää t:toa ja valistusta. Raamatun luomiskertomuksessa mainittu hyvän ja pahan t:don puu 'paratiisin puu, jonka hedelmää syömällä sai kyvyn erottaa hyvän ja pahan'. — T:don valo, soihtu. T:don tie 'opin tie'. T:don puun hedelmä oli mehuttomampi kuin hän oli kuvitellut KOSKENN. — Herran pelko on t:don alku VT. T. paisuttaa, mutta rakkaus rakentaa UT. Ja vaikka - - minä tie-

täisin kaikki salaisuudet ja kaiken t:don UT. — Uhanneen kuului [pappi] jo heti tultuaan Karjalaan vanhan t:don [= taikuuden siihen liittyvine uskomuksineen ja tapoineen] hävittää, ajaa tiehensä t:don ja tietomiehet AHO. Silloin virsikäs Vipunen, / - - / jonk' oli suussa suuri t., / mahti ponnetoin povessa KAL. - - teki tieolla venettä, / laati purtta laulamalla KAL. — *Yhd.* alkeis-, alku-, esi-, perus-, pohja-, yleist.; ammatti-, kirja-, koulu-, kurssit.; reaalit.; iki-, muinais-, muisti-, muisto-, perimä-, perintät.

5. yhd:ojen jälkiosana: tieteenhaara vars. koulun oppiaineena. | Luonnon-, maant.

tieto|aarre *s.* Kansamme runo- ym. t:aarteiden kerääminen. **-aarteisto** *s.* Kansan suussa säilynyt t. **-aineisto** *s.* **-aines** *s.* Oppikirjaan koottu runsas t. Eri tahoilta saatujen t:ten sulattaminen ehjäksi kokonaisuudeksi. Tunteiden ja t:ten osuus tahdonilmiöissä. **-arvo** *s.* Teoksen t. **-hakemisto** *s.* Aakkosellinen t.

tietoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** *poss.* yhd:ojen jälkiosana. | Laaja-, runsas-, suuri-, vähät. **2. a.** sellainen, joka tietää jtak tai jstak, on selvillä, perillä jstak, on saanut tiedon jstak. | Olla t. jstak, us. par. tietää. En ole ollut t. koko asiasta. Olla t. jkn aikeista, suunnitelmista, salahankkeista. Nuori nainen oli täysin t. viehätysvoimastaan. Pitää jku t:sena asioiden kehityksestä. Arvostaan, vallastaan, mahdistaan t. Päämäärästään t. 'jolla on päämäärä selvänä'. — *Yhd.* itse-, luokka-, määrä-, rotu-, säätyt.; epät. **b.** tiedostetuista sielunelämän ilmiöistä; jstak, jonka olemus tai tarkoitus on tekijälle täysin selvillä, tarkoituksellinen, tahallinen;)(tiedoton, tahaton. | Tuommoiset pikku tiedusteluihin saadut pikku vastaukset eivät juuri jää t:sina mieleen SILL. Minulla on siinä silmänräpäyksessä se t. tunne, että nyt ei ole kala kiinni AHO. — T. valhe, petos. T. ja tiedoton koomillisuus. T. pyrkimys. T. petkuttaja. Toimia täysin t:sesti jkn vahingoksi. Nainen keimaili aivan t:sesti. Olen t:sesti, harkitusti pettänyt AHO. — *S:sesti.* - - kaikki t. on tajuista, mutta kaikki tajuinen ei ole t:sta. Vasta t. ja tiedoton yhteensä vastaavat tajuisen koko aluetta A. LEHTOVAARA.

tietoisuu|s[65] *s.* **1.** *omin.* < ed. **a.** Meitä rauhoitti t. siitä, että olimme tehneet tehtävämme. Päästä t:teen [= selville] jstak. — Jk asia syöpyy jkn t:teen. Yleiseen t:teen levinnyt käsitys. Jk asia työntyy jkn t:dessa etualalle. Herätä t:teen omasta itsestään 'huomaamaan yksilöllinen erikoislaatunsa'. — *Yhd.* kutsumust.; ks. myös tietoinen-sanan yhd:oja. **b.** *harv.* tajunnasta. | Menettää t:tensa 'mennä tajuttomaksi'. | Yksitoikkoiset lämpöä uhoavat äänet säestivät vaivuttavaa unta. T. katosi kokonaan NUOLIV. **2.** jtak elämänilmiötä koskeva tietämys, käsitykset ja uskomukset. | Jk on sopusoinnussa jkn siveellisen t:den kanssa. - - löytöjä, jotka rikastuttavat meidän sisäistä t:ttamme ihmisestä ja elämästä TARK. Ja kun kansa otti vastaan kristinuskon, ei meidän tarvitse ajatella, että samassa koko aikaisempi uskonnollinen t. oli poispyyhitty E.N.SETÄLÄ.

tieto|kalenteri *s.* kalenteri, joka sisältää tietoja eri aloilta (vars. jltak ammattialalta). | Kansanvalistusseuran t. Maatalouden t. **-kilpailu** *s.* Väinämöisen ja Joukahaisen t. — *Erik.* kahden tai useamman henkilön tai joukkueen välisestä kilpailusta, jossa asianomaisille tehdään eril. kysymyksiä ja vastauksista annetaan määrätavalla pisteitä. | T. radiossa, televisiossa. **-kirja** *s.* kirja, jonka nimenomaisena tarkoituksena on tietojen antaminen. | Oppikirjat, hakuteokset ym. t:t. **-kirjallisuus** *s.* **-kriitillinen** *a.* tietokritiikkiä koskeva, sen alaan kuuluva. | Kantin t. perusaate, pääteos. T. probleemi, tutkimus. **-kritiikki** *s.* tutkimus tietämisen mahdollisuudesta, rajoista ja varmuudesta. | Filosofinen, uskonnollinen t. **-ky|ky** *s.* kyky tietää, tietämiskyky. | Inhimillisen t:vyn rajallisuus. **-liiken|ne** *s.* tiedonantojen perille toimittaminen postin, puhelimen, lennättimen tai radion välityksellä. | Liikenne jaetaan tavallisesti henkilö-, tavaraja t:teeseen. **-lähde** *s.* Luotettava, varma, antoisa t. Teos, joka on arvokas t. varsinkin itseopiskelijoille. **-mie|s** *s.* runsastietoisesta henkilöstä; tietäjästä, noidasta. | Eivät sitä ole tienneet paremmatkaan t:het kuin sinä. — Vanha t. ja parantajaukko. Heimon taikuri ja t. — Tiedonantajasta. | Domander, joka on ollut monen Kiven-tutkijan t:henä J.V.LEHTONEN. **-määrä** *s.* Oppilaiden t. Keskikoulun t. **-niekka** *s.* runsastietoinen henkilö, tietomies. | Maankuulu t. — - - noin 70-vuotias puhelias t., kansan parantelija ja hierojaukko PAULAH. **-nihilismi** *s.* käsitys, että pätevän tiedon saavuttaminen on mahdotonta. **--opillinen** *a.* tieto-oppia koskeva, sen alaan kuuluva. | T. kysymys, teoria. T. idealismi, monismi. **--oppi** *s.* filosofian osa, joka tutkii tiedon yleistä pätevyyttä ja koettimia ja pyrkii selvittämään tiedon asiallisen sisällyksen, tietoteoria; vrt. logiikka. **--osasto** *s.* Tietokalenterin kalendaario ja t.

tieto|peruste *s.* se, johon jk tieto perustuu. | Raamattu on meille - - ihmisille Kristuksen t. A.J.PIETILÄ. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* tietopuolinen, teoreettinen. | Käytännöllinen ja t. viisaus. T. ajattelu. **-piiri** *s.* Valita ainekirjoituksen aiheet oppilaiden omasta kokemus- ja t:stä. Jkn t. on ahdas, laaja, avara. Laajentaa, avartaa t:ään. Inhimillisen t:n rajat. Jk asia tulee jkn t:iin 'tietoon'. **-pohja** *s.* Jklla on laaja yleissivistyksellinen t. Mutta opilliselta sivistykseltään ja t:ltaan hän seisoi silloisen suomalaisen kulttuurin huipulla TARK. **-puoli** *s.* Sielunelämän t. tunteen ja tahdon vastakohtana. **-puoli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tietämistä, tieto(j)a koskeva, tietämiseen, tietoon kohdistuva, teoreettinen;)(käytännöllinen. | T. opetus ja käytännöllinen harjoitus. T. kasvatus, valistus. Kurssien t. ohjelma. T. karjanhoitokoulu. T. kirjallisuus. T. maamiehen opas. T:sten kysymysten pohdinta. Perehtyä jhk asiaan t:sesti ja käytännössä. T:sesti sivistynyt henkilö. — T:sen [= intellektuaalisen] sieluntoiminnan pääasteet: havaitseminen, mielikuvatoiminta ja ajatteleminen. **-rikas** *a.* par. runsas-, laajatietoinen, tiedokas. **-rikkaus** *s.* Mies, jonka t. on laaja. **-sanakirja** *s.* aakkosjär-

jestyksessä olevien hakusanojen mukaan järjestetty kokoelma kirjoituksia inhimillisen tietämyksen eri aloilta; sanakirjan tapaan laadittu reaaliensyklopedia. | Iso t. Maatalouden t. — *Kuv.* hyvin runsastietoisesta henkilöstä. | Elävä t. **-sivistys** *s.* tietopuolinen, teoreettinen sivistys. **-taso** *s.* Kansakoululaisen t. **-teoreetti|nen** *a.* -sesti *adv.* tieto-opillinen. | T. probleemi, kiista. **-teoria** *s.* = tieto-oppi. **-teos** *s.* vrt. tietokirja. | Yleisluonteinen t. **-toimisto** *s.* **1.** uutistoimisto. | Suomen T:n iltauutiset. **2.** *harv.* tiedonanto-, tiedotustoimisto. | Taloudellinen t.

tietou|s[65] *s.* tiedot, tietämys. | Muistinvaraisena säilyneen vanhan t:den tallentaminen. — *Yhd.* kansant.; ammatti-, murret.

tieto|usko *s.* uskonnollisten oppilauselmien tietopuoliseen omaksumiseen perustuvasta uskosta. **-varasto** *s.* Jklla on hyvä t. 'runsaasti tietoja'. Kertoja tyhjensi koko t:nsa. Kartuttaa t:aan. **-var|at** *s. mon.* tiedot, tietovarasto. | Kansan vanhojen t:ojen julkaiseminen. **-viisa|s** *a.* laaja-, runsastietoinen, viisas, oppinut. | Harvinaisen t. miehen alku. Yritti olla t. ja sanoi - -. Nyökytteli päätään hyvin t:an näköisenä. — *S:sesti* tietomies, -niekka. | Niinhän ne t:at kuuluvat asian selittävän. Me istumme vierelle opin tien, / jota t:hat astuu LEINO. **-viisau|s** *s.* **1.** Osoittaa jklle t:ttaan. **2.** (tietopuolinen) oppi, tieto, tietämys. | Akateeminen t. Runsaasti t:tta sisältävä teos. **-väline** *s.* tietojen hankkimiseen, antamiseen ja välittämiseen käytetty väline.

tiet|ty[1*] *a. (partis.);* tietysti ks. erikseen. **1.** tiedetty, tu(nne)ttu; selvä, varma. | On t. asia, että - -. Onhan sitä paitsi t:tyä, että N.N. juopottelee. Vainajan t:yt velat on jo maksettu. Se on t:tyä tervaa, joka on kotona keitettyä SL. No sepä t., kuinkas muuten. Se on t., missäs kauha on muualla kuin padassa ALKIO. Niinpä näkee vanhemmissa teoksissa vallan t:tynä asiana selitettävän, että - - AK. **2.** olemukseltaan tai ominaisuuksiltaan (laadultaan, suuruudeltaan, määrältään, kestoltaan, ajaltaan tms.) (ennakolta) tiedetty, sovittu tai määrätty, mutta esityksessä tarkemmin mainitsematon, määrä-; epämääräisemmin: jokin, jonkinlainen, eräs, eräänlainen (us. miel. näin); "vissi". | Tavaran hinta on maksettava t:tynä valuuttana. Apulainen oli tottunut tekemään t:tyinä aikoina t:yt työt. Vientitavaran on täytettävä t:yt minimivaatimukset. - - elänhän tätä t:tyä vuotta, enkä mitään epämääräistä SILL. Hän oli vain ammattimies, joka oli tullut maksua vastaan suorittamaan t:tyä tehtävää PEKKANEN. Eräs t. henkilö, tapaus. Tuollainen juttu oli varmasti keksitty t:yssä tarkoituksessa. — T:yn kokoinen, pituinen, hintainen. T:yn vahvuiseksi laimennettu myrkky. — Tämä on mahdollista vain t:yissä erikoistapauksissa. T:yin edellytyksin. A:n esiintymisessä on t:tyä arvokkuutta. Kirjailijan ammatti edellyttää harjoittajassaan t:tyä uskoa omiin kykyihinsä. Opettajille on annettava t. vapaus opetuksen järjestämisessä. T. väsähtäneisyys painoi leimansa kyläkunnan arkitoimiin AK.

tiettävästi *adv.* saadun tiedon mukaan, sikäli kuin, sen mukaan kuin tai niin kuin (yleisesti) tiedetään, on tunnettua, niin kuin asian (yleisesti) arvellaan, uskotaan olevan; tiedettävästi. | N. on t. hyvin sairaana. Haastettava on t. poistunut maasta. Maailman t. mahtavin vesiputous. Tämä oli t. ensimmäinen kerta, kun - -. | Tuleeko rehtori mukaan? — T. | Vai eikö Aatami olekaan sinun esi-isäsi. — T. JOTUNI. — No, t. [= arvatenkin, tietysti] lennätit lemmosti löylyä hyvän asian puolesta? KIANTO. Kun se konttoristi antaisi nyt hänelle anteeksi. Mutta t. [= luultavasti, todennäköisesti] se nauraa hänelle LEHT. T. [= ilmeisesti] hän siis ansaitsi melkoiset rahat SILL.

tiettömyys[65] *omin.* < tietön. | Seudun t.

tietulli *s. vanh.* tieraha (1).

tietymät|ön[57] *a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* sellainen, josta ei ole mitään tietoa, joka ei ole tiedossa, tietämätön, tuntematon, hämärä, epämääräinen;)(tietty, tunnettu, varma, selvä. | A:n nykyinen olinpaikka on t. Asian ratkaisu on lykätty t:tömään tulevaisuuteen. Lähti erakoksi t:tömään seutuun. Olen vielä sillä ikäasteella, että kaikki tuntematon ja t. pelottaa AHO. On aivan t:öntä, kuinka heille on käynyt. Meille on täysin t:öntä, mihin rahat ovat voineet joutua. — Enemmän tai vähemmän kiteytynyttä paikallissijojen käyttöä. | Olla teillä t:tömillä 'kateissa, tietymättömissä, teillä tietämättömillä'. Joutua, hävitä, kadota, häipyä, lähteä teille t:tömille. — [Varastetut rahat] ovat aina vain tiellä t:tömällä CANTH. — Olla, pysyä t:tömissä 'kateissa, tietämättömissä'. Hävitä, kadota t:tömiin. Metsää näytti jatkuvan t:tömiin 'loputtomiin'. Tuo tuntematon nuorukainen, joka oli tullut t:tömistä ja painunut t:tömiin SILL. - - läpivuotisviljaa ei riittänyt tässäkään torpassa ja työansiot olivat alati t:tömissä KIANTO.

tietyn|laatuinen *a.* **-lai|nen** *a.* Polttaa vain t:sta tupakkaa.

tietysti *adv.* **1.** tietenkin, luonnollisesti, sehän on selvää, tottahan toki, kuinkas muuten. | T. olet kuullut, että - -. Hän on t:kin jo ehtinyt kertoa tapauksen. Asia ei t(:kään) ole niin. T. se on valhetta koko juttu. | Lähdetkö mukaan? — T. | Koko vahinko pannaan t. meidän syyksemme. Sellainen yritys epäonnistui t. — *Iron.* | Sinäkö tämän astian olet särkenyt? — T., kukas muu, minuahan täällä aina syytetään. **2.** *harv.* tie(de)ttävästi. | T. ensimmäinen asiaa koskeva tutkielma. Ainakaan t. sellaista ei ole tapahtunut.

tietyvi|llä, -ltä, -lle, -ssä, -stä, -in *adv.* ja *postp. harv.* (gen:n tai poss.-suff:n kera) tietopiirissä. | Kadota t:stä 'tietymättömiin'. - - toivo, ettei kohtalo pitkään aikaan kuljettaisi meitä pois toistemme t:ltä HEPOR.

tie|työ *s.* Aloittaa t:työt. Olla t:töissä. **-työmaa** *s.* **-työmies** *s.*

tie|tä[45] *v.* (tietty, tiettävästi, tietysti ks. erikseen). Kons.-vartaloinen asu v:ä tietää; vok.-vartaloiset muodot sen kohdalla. Kons.-vartaloisena nyk. tav. vain potentiaalissa, akt. II partis:ssa ja II inf:n instr:ssa. | Olen t:nnyt asian, mutta en ole siitä mitään puhunut. Isä ei t:nnyt kirjan hintaa. Kukapa tuon t:nnee. Siihen aikaan ei koko asiasta t:tty mitään.

Eduskunnan oikeusasiamieheksi valitaan eteväksi laintuntijaksi t:tty mies. T:tkööt huutia! Se t:tään, ettei Teemu säästä sompaansa KIVI. -- palajaa jo ennen puoltapäivää, / kun vast' yöksi t:ttiin tulevaksi *CAJ. Ei ole t. pannakseenkaan [kans. = ei ole tietääkseen, ei välitä] koko asiasta. Tahdon täten t. antaa, että -- [vanh. kirjeissä]. — Tehdä jtak jkn t:ten. Onko hän sinun t:tesi tehnyt kaiken tuon? Ainakaan t:teni [= tietoisesti] en ole sitä tehnyt. Minun t:teni [= tietääkseni, mikäli tiedän] sellaista miestä ei pitäisi olla koko kylässä. T:ten tai tietämättään hän on paljastanut salaisuuden. T:ten tahtoen 'tahallaan, tarkoituksellisesti'. Ja Pertta rupesi itsekin pettämään [miestään], ihan t:ten taiten [= tahallaan] LEHT. — Tehdä t:ttäväksi (vars. vanh. ja ylät.) '(julkisesti ja virallisesti) ilmoittaa, saattaa tiedoksi'. Keisarillisella julistuksella tehtiin t:ttäväksi, että --. Julistaa kaikkien t:ttäväksi. Sillä minä teen teille t:ttäväksi, veljet, että minun julistamani evankeliumi ei ole ihmisten mukaista UT. -- ja tyhmien keskellä se [viisaus] itsensä t:ttäväksi [= tunnetuksi] tekee VT.

tietäj|ä[10] *tek.* **1.** kansanuskon mukaan synnynnäisiä yliluonnollisia kykyjä omaava, maagisia keinoja käyttävä vars. mahtavana parantajana esiintyvä henkilö, tietomies; myös šamaanista ja noidasta. | T. oli usein tietomiehestä, heimonsa johtajasta, käytetty kunnianimitys. Suuri t. ja poppamies. Käydä t:issä 'tietäjän puheilla, tietäjältä apua, neuvoa pyytämässä'. Mennä t:iin. Vaka vanha Väinämöinen, / t. iän-ikuinen KAL. Tuolla kivellä oli muinainen t. kironnut kirkon, nostaen sen ylösalaisin maasta AHO. Jos miehessä tahi naisessa on noidan eli t:än henki, niin he ovat totisesti kuolettavat VT[V]. **2. a.** näkijä (2). | Mikä mies hän oli, tuo Jouko? Oliko t., näkijä, aavistelija? KATAJA. | Mutta rouvahan on ihan t.! -- Juuri sen summan olen tästä maksanut KIANTO. **b.** Korppi on kansanuskomuksissa tapaturmaisen lopun t. 'enne-, ennuslintu'. **3.** runsastietoisesta, viisaasta henkilöstä. | Liebig, tuo suuri t. kemian alalla. — Raamatussa kerrotaan, miten Kristus-lapsen luo tuli t:iä itäisiltä mailta.

tietäjä|akka *s.* **-euk|ko** *s.* Vanhan t:on ennustus toteutui. **-henki** *s.* -- palvelijatar, jossa oli t. ja joka tuotti paljon tuloja isännilleen ennustamisellaan UT. **-mies** *s.*

tietäjän|maine *s.* Ukolla oli suuri t. **-toi|mi** *s.* Joka maksusta harjoittaa t:nta, loihtimista tai muuta senkaltaista taikausta -- LK.

tietäjäukko *s.*

tietämy|s[64] *s.* **1.** tiedot, tietous, tietojen summa. | Historiallinen, yhteiskunnallinen, lääketieteellinen t. N. kokosi teokseen aikansa kaiken fysiologisen t:ksen. Löytöretket avarsivat suuresti maantieteellistä t:stä. Tietoja inhimillisen t:ksen kaikilta aloilta. Salaisin osa esi-isiemme t:ksestä, heidän taikansa. N. perehtyi monipuolisesti aikakautensa t:kseen. Minun t:kseni on niin suuri, että kaikki menneen ajan viisaat ovat rinnallani hutiluksia J.FINNE. Viian t:kset kumpusivat suoraan Suomen kansan povesta KIANTO. **2.** *harv.* tietoisuus, tieto. | Varma t. siitä, että todellakin saamme painaa valkoisen lyyrylakin nuorille hiuksillenne KIANTO. Hänen kasvojensa naamion taakse kätkeytyi loputon määrä tuskaa — kaiken luhistumisen t. U.KOSKELA. — *Yhd.* edeltät.

tietäm|ä[13] *s.* **1. a.** tietäminen, tiedäntä. | No en nyt vielä tällä t:ällä [= tällä tietoa] osaa sanoa. Uutinen on jo kantautunut isän t:iin 'tietoon'. **b.** se mitä tiedetään. | Kerroin kaiken t:äni. T:äni, t:än mukaan. Sanomalehtien t:än mukaan asia on jo ratkaistu. **2.** vars. mon:n sisäpaikallissijoissa postp:n tavoin gen:n ohella ajanilmauksissa. **a.** tienoilla, maissa, paikkeilla, seuduilla. | Jo viiden t:issä aamulla. Joulun, viime sunnuntain t:issä, t:ässä. **b.** kuluessa, aikana. | Tämän vuoden t:iin ei ole tullut siellä käydyksi. Kaikki tämä tapahtui yhden ainoan päivän t:iin. Tämän vuosisadan t:iin tapahtunut teknillinen kehitys. [Lampun] öljyn pinta on yön t:iin kovasti laskenut SILL. -- pimeän yön t:issä oli paras pysytellä kotinurkilla PAULAH. Jos viitsin, myyränpesän, kuten tään, / ma muuraan kolmen päivän t:ään *V.JUVA. — Asia on ollut vireillä jo vuoden t:än 'ajan'.

tietämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* **1.** *akt.* **a.** joka ei tiedä, jolla ei ole tietoa jstak, epätietoinen;)(tietoinen. | Olla t. jstak. Jäädä, tekeytyä t:tömäksi jstak. Pysyä, pitää jku t:tömänä jstak. Selostus jätti lukijan t:tömyyteen monesta seikasta. Hullu huolensa sanoopi, ikävänsä ilmoittaapi tuskan t:tömälle SL. — Rikas talo kuin linna, ihan ääriään t. MERIL. **b.** jolla ei ole lainkaan tai on vain vähän tietoja, vähätietoinen; valistumaton;)(tietävä, runsastietoinen. | T. ja taitamaton aloittelija. T., mutta järkevä ja nopeaälyinen. Jospa hän sanoi sen vain t:tömyyttään peittääkseen. Tehdä jtak t:tömyydestä, t:tömyyttään. Käyttää jkn t:tömyyttä hyväkseen. Syvässä t:tömyyden unessa nukkui vielä erämaan rahvas KIANTO. — *S:sesti.* Käy maailma helposti ahtahaksi, / kun sotii t:öntä kaksi KOSKENN. **2.** *pass.* josta ei ole tietoa, jota ei tiedetä, tuntematon, tietymätön, epävarma, -tietoinen, arvaamaton;)(tie(de)tty. | Toistaiseksi on t:öntä, missä hän on. Jku on teillä t:tömillä (tav:mmin: tietymättömillä). Lykätä asia t:tömään tulevaisuuteen. Tallessa ikä eletty, elämätön t. SL. -- tähän asti t:öntä minulle kätkössä ollutta elämänlähdettä kohti AHO. Terveenäkin ollessa t. / näin täältä on lähtömme aika VK. — *Harv.* Jk on t:tömissä 'tietymättömissä'. Hävitä t:tömiin. Noin pari päivää pysyi Santran olinpaikka t:tömissä ALKIO.

tietäv|ä[13] *a. (partis.)* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* Olla t:än näköinen. Hymähtää t:ästi. Mutta Topi se hätiköimättä, t:ämmän maltillisuudella, vastasi eukolleen, että -- KIANTO. Luonto samoin kuin asutus ja talouselämä ovat [teoksessa] t:ästi [= asiantuntevasti] ja valaisevasti esitetyt V.VOIONMAA. — *Yhd.* kaikkit.

tietäväi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* tietävä, runsastietoinen. | Nokkela ja t. poika. Nainen hymyili t:sen näköisenä. Tekeytyä viisaaksi ja t:seksi. Luottaa jkn t:syyteen 'siihen että jku

tietää'. Ei Liisa tahtonut olla miestään viisaampi ja t:sempi AHO. Hän oli kiusoittavan t. sen tapaisissa asioissa SILL. — *Yhd.* kaikkit.

tie|tää[32] *v.*; tietävä, tiedettävästi, ties ks. erikseen; kons.-vartaloisista muodoista ks. tietä. Merk.-ryhmät eivät ole selvärajaisia.

I. 1. välittömien havaintojen, kokemusten, päätelmien tai muilta saatujen selvitysten, ilmoitusten perusteella olla (us. varmasti) selvillä, perillä, tietoinen jstak, tuntea jk tai olla varma, vakuuttunut jstak. | T. tavaran hinta, junan lähtöaika. Eräs mies, jonka nimeä en t:dä. T. jkn aikomukset, juonet. T. jk salaisuus. Hänen seikkailunsa t:detään yleisesti. Sitä ei t:dä kukaan. | "Mitä aiot hänelle vastata?" — "Sitä ei sinun tarvitse t." | "Koska hän tulee?" — "En t:dä." Mikäli t:dän, on - -. Sen verran vain t:dän, että - -. Kaikkihan t:tävät, että hän on suuri lurjus. Pitihän sinun t., että - - En t:dä [= muista] nähneeni häntä aikaisemmin. T:si käyttäytyneensä epäkohteliaasti. Hän t:tää vallan hyvin, miten tämän asian laita oikein on. Ei t:detä, mihin hän on lähtenyt. Haluaisin auttaa häntä, mutta en t:dä miten [auttaisin]. Olin niin hämilläni, etten t:tänyt mitä sanoa. Vaan kun sinä almua annat, älköön vasen kätesi t:täkö, mitä oikea kätesi tekee UT. Sano mitä t:dät! N. raivattiin tieltä, sillä hän t:si liian paljon 'oli liian tarkoin perillä toisten salaisista, rikollisista puuhista ja siksi heille vaarallinen'. Asiasta ei toistaiseksi t:detä muuta kuin - -. T. jstak asiasta. Vain äiti t:si pojan sairaudesta. T. jkn aikeista, suunnitelmista. Mutta siitä päivästä ja hetkestä ei t:dä kukaan [= ei ole kellään tietoa] UT. T:dättekö [= oletteko kuullut, saanut tietoja] ulkomailla olevasta pojastanne? Mitä sinä hänestä t:dät? Hänestä t:detään vain hyvää. Heistä t:detään kyllä yhtä ja toista [vars. epäedullista, komprometoivaa]. Terve, mitäs t:dät [= kuuluu]? T:dän asian vain korvakuulolta. Mistä minä sen t:täisin! — T:tääkseni [= mikäli tiedän, tietämäni mukaan] kauppa on jo tehty. Isä kertoi, ettei asiaa hänen t:täákseen ole vielä ratkaistu. — Painotettuna tähdennettäessä, että jku on niin selvillä jstak, että on aivan varma tietojensa todenperäisyydestä;)(arvella, luulla, kuvitella, uskoa. | T:dätkö tosiaan etkä vain otaksu? En luule, minä t:dän sen.

— *Erik.* **a.** olla selvillä jkn tai jnk olemassaolosta tai olinpaikasta, sijainnista. | Shakespeare ja Cervantes eivät t:täneet toisistaan. Matkustimme samassa junassa toisistamme t:tämättä. T:dätkö ketään, jolta voisi kysyä neuvoa? Toverini t:si hyvän piilopaikan. T:dänpä mainion keinon. En tiedä mitään parempaa kuin jäätelö. Valehteleminen on pahinta, mitä t:dän. En minä t:dä Santraa [= missä Santra on] ALKIO. Hän t:si isännän aran paikan ja pisti sen vuoksi heti alussa niin että tuntui KATAJA. Jeesuksen minä tunnen, ja Paavalin minä t:dän, mutta keitä te olette? UT.

b. tuntemuksen perusteella olla täysin selvillä siitä, millainen jku tai jk on tavoiltaan, luonteeltaan, olemukseltaan, laadultaan tms. | T. jku kelpo mieheksi, totiseksi kristityksi. Äiti t:si poikansa tottelevaiseksi. T. itsensä syylliseksi. T. asiansa oikeaksi, menetetyksi. T. onnensa menneeksi. T. jk omakseen. - - oikaisi menemään sieltä, mistä t:si matkan lyhimmäksi KATAJA. Niin he nauroivat häntä, t:täen tytön kuolleeksi. UT — - - kyllä Santalan joukko t:detään SILL. | Et jaksa. T:dän sinut. Olet ihminen kuten muutkin JOTUNI. Kukapa naiset lopulta t:tää, kukapa Marjenkaan sydämykset punnitsee... HEPOR. Mistä paimen suden t:tää, tänäpänä tässä, huomenna Pohjan Torniossa NUOLIV. — Emäntä Heta t:si työmiehensä ruokahalun KAUPPISH. — Naapuri, josta ei t:dä, onko hän kala vai lintu 'mikä hän on miehiään'. T:täähän ne lapset. T:täähän sen heikkopäisen, mitä se tekee. Ei niitä outoja, villejä, vieraita metsänelukoita t:dä, mistä kulloinkin laumaan karkaavat ALKIO.

c. ed:een liittyen: päättelyn, oivalluksen tms. perusteella olla selvillä jstak. | Vaimo t:si [synnytys]aikansa tulleen. Vanhus t:si kuolinhetkensä lähestyvän. Ehdotus, jonka t:detään saavan eniten kannatusta. Kunpa nyt vain t:täisin, mitä pitäisi tehdä. Etpä t:dä, mitä ostin. Et t:dä, miten hauskaa siellä oli! Ennen kuin t:dettiinkään, oltiin perillä. | Mikähän pamaus tuo oli? Ai, nyt t:dänkin [= keksinkin]: siellä ammutaan kiviä. | Nytpä t:dän: lähdetään elokuviin! — Tulin t:tämättäni paljastaneeksi asian. Isä, anna heille anteeksi, sillä he eivät t:dä, mitä he tekevät UT. Ei se sanasta t:dä, joka ei puolesta älyä SL. — T:täähän sen etukäteen, miten siinä käy. No sen t:tää, mitä käräjöinti maksaa. Kun nuo kaksi kohtaavat, ei koskaan t:dä, mitä tapahtuu. Ei voi ollenkaan t., mitä hänen päähänsä pälkähtää. Ei niitä liikkalapsia t:dä [= niiden kohtaloa aavista], vaikka vielä itkupaikkoihin naitaisiin NUOLIV. — Itsevarmuutta osoittavissa ilmauksissa. | T:dän mitä sanon 'olen harkinnut sanani'. Hän t:tää mitä tahtoo.

d. viitaten aikaisempaan omakohtaiseen kokemukseen; vrt. I.5. | Niin pieni lapsi ei vielä t:dä maailman julmuudesta. Nuorena orvoksi jäänyt lapsi, joka ei t:dä äidinrakkaudesta mitään. Hän tietää kyllä, mitä nälkä on. Rakas lapsi, mitä sinä t:dät elämästä! Mitä he t:tävät todellisesta puutteesta! Kun koko päivän rämpii soita, niin t:tää lakassa olleensa. Poika sai sellaisen selkäsaunan, että t:si valehdelleensa. Katsokaa, minulla on kaksi tytärtä, jotka eivät vielä miehestä t:dä VT.

e. laajentuneessa merk:ssä. | Ulkona paukkuvasta pakkasesta ei pirtissä t:detty mitään 'pakkanen ei pirtissä tuntunut, pakkasesta ei ollut tietoakaan'. Sen yön levosta ei Törmälässä paljon t:detty AK. Ei isän eikä äidin nuoruudenaikana herrasjalkineista t:detty mitään KIANTO. — Mies, joka ei t:dä pelosta mitään 'jolle pelko on tuntematon, joka on aivan pelkäämätön'. - - kesyjä lintuja, jotka eivät t:dä mitään ihmispelosta [= eivät pelkää ihmisiä] AK.

f. yhteyksissä, joissa on kysymys siitä, että jku pääsee selville, perille jstak, saa jtak tie-

toonsa, saa tieto(j)a jstak, kuulee jtak tai jstak. | Keneltä sait sen t.? Vasta silloin saimme t. totuuden tuosta jutusta. Päätöksestä saat t. aikanaan. Saanko t., koska aiot lähteä? Nyt minä tahdon lopultakin t., tuleeko siitä kaupasta mitään. Anteeksi, haluaisin vain t. [= pyytäisin tietoa siitä], koska seuraava juna lähtee. Hän tahtoi t. Kaarlon isän ja perheolot KATAJA. — Antaa jkn epäsuorasti t., mitä hänestä ajattelee. - - ja jalkojen tömistely narisevassa lumessa antoi t. [= ilmaisi] uusien matkamiesten - - pyrkivän huoneen suojaan TALVIO. Opetusköyden tiukentaminen antaa koiran t., että nyt on pysyttävä alallaan AK. Täten lähestyn teitä ja saan t. antaa [= ilmoittaa], että olen voinut hyvin [vanh. kirjeissä]. — Heikin ei tarvitse t. tästä mitään 'emme puhu tästä H:lle'. — Tulet sen kyllä aikanaan t:tämään. - - lampaitako vai vasikoita, emme olleet tulleet tarkemmin t:tämään KIANTO. Siellä sitä tuli yhtä ja toista t:tämään, kun piti silmänsä ja korvansa auki SILL. Silloin opin t:tämään, että - -. Olisin utelias t:tämään [= kuulemaan], mitä hänellä on sanottavaa.

g. I inf:ssä olevan obj:n ohella ilmaisemassa, että jklla on tietoja jstak asiasta, jku tuntee jnk asian ja myös ilmoittaa, kertoo tietonsa edelleen. | T:dätkö sanoa, paljonko kello on? N. t:si kertoa karmivia kummitusjuttuja. Eukolla oli uutisia, t:si kertoa, että - -. Mutta siitä ei saa tulla kuin yksi keitos, t:si toinen rengeistä sanoa, niin kuuluu isäntä määränneen TOPPILA. — Huhut, tarinat t:tävät kertoa. Asiakirjat t:tävät kertoa [= sisältävät tietoja siitä], että - -. Tämä asuntoni ei t:dä kertoa muusta kuin yksinäisen miehen töistä ja kuluttavasta ikävästä KATAJA. — *Ellipt.* Lapset t:sivät [kertoa, ilmoittaa] äidin menneen kauppaan. Huomenna tulee sade, t:si ukko. Siitäpä kuuluvatkin tekevän herran, t:si emäntä KAUPPISH. Tähän t:si hämeenlinnalainen: Me roikumme kohta hirressä joka mies AK. Siellä t:si uutinen myös, että - - L.KETTUNEN. Meidän työtä t:tää niityt, / puhuu pellot, vainiot K. LEINO.

h. eräissä kielt. sanontatavoissa: *ei ole tietääkseen, tietävinään jstak* ei piittaa, välitä jstak, ei ole millänsäkään jstak. | Poika ei ollut opetuksesta t:tääkseenkään, t:tävinään(kään). Älä ole t:tääksesi moisista puheista! Poika on kovasti rakastunut, mutta tyttö ei ole hänestä t:tääkseenkään. Toiset olivat työstä uupuneita, mutta eräs roteva mies ei ollut t:tääkseenkään. Mutta ruuna ei ollut ruoskasta t:tääkseenkään. Siinä menee sammuttajien suihkuama vesi höyrynä savun seassa, eikä tuli kai ole t:tävinään SILL. — *ei tahdo tietää, ei tiedä (mitään) jstak* ei halua olla missään tekemisissä jkn tai jnk kanssa, ei halua kuullakaan jstak, ei piittaa jstak, sivuuttaa, ignoroi jnk. | Hän ei tahtonut t. mitään hulttioista, jotka eivät pystyneet hoitamaan edes omia asioitaan KARHUM. Järjestyksestä ei nykyaika tahdo t. mitään TALVIO. - - suorastaan taudintapainen säännöstelyvimma, joka ei tahdo t. mistään rajoista K.S.LAURILA. Sylvin tunne-elämä - - ei t:dä mitään avioliiton sitoumuksista TARK.

i. eräissä vars. c-kohtaan liittyvissä merk:ltään kieltävissä taikka epävarmuutta osoittavissa ilmauksissa: on epätietoista, epävarmaa, arvaamatonta tms. | Jumala t:si, missä hän nyt on. - - näkyi hyvin tuntevan hänet jumala t:s mistä entisistä huvitilaisuuksista LEINO. Oli lähdettävä herra t:s kuinka kauaksi. - - kun jo oli lähdettävä talosta Herra t:s minne NUOLIV. | "Paraneeko hän?" — "Taivas t:tää." Kuka t:tää, vaikkei hän koskaan palaisi. Mikä sen t:tää, kuinka asia ratkeaa. Ja kuka t:si, eikö kukkiva kesä voinut seurata kirkasta kevättä JOTUNI. Lempo t:si, miten siinä vielä käy. Piru sen t:si, vaikka tuo nyt toimittaisi ikävyyksiä SILL. Hitto hänen t:s, mutta jotain se merkitsee E.ELENIUS. — *mene (ja) tiedä.* Mene t:dä mihin hän pyrkii. | "Tuleekohan sade." — "Mene ja t:dä." - - kukapa häntä kiinni ottamaan, velhoa, mene t:dä, mitkä vihat viskaisi? AHO. Jos ei olisi sitä tullut sanotuksi, niin mene t. Manti ei olisi ihan niin ilkeäksi muuttunut KOJO. — *tiedä* tai *tiesi häntä, hänet.* Kuinka lienee jäänyt kutsumatta, t:dä häntä. | "No auttoiko leikkaus?" — "T:si häntä." - - katui sitäkin, ettei salaa Kiesuksen nimeen kastattanut... t:si hänen, eikö siten olisi salavihoja välttänyt AHO. | "Taidat todella peljätä Jounia?" — "T:si hänet... mutta mielelläni en sille matkalle lähde" JÄRVENT. — Yritä toki, [ei] t:dä vaikka onnistuisit! Ei suinkaan se sitä lahjaksi ottaisikaan — t:dä, huoliiko lainaksikaan SILL. — *en tiedä.* "Mitäs arvelet ehdotuksesta?" — "No enpä t:dä. Ei ole ollut aikaa miettiä sitä." | "Tuletko mukaan?" — "En tuota nyt t:dä. Olisi töitäkin." | "Oliko siellä hauskaa?" — "No en häntä t:dä. Siinähän tuo meni." | Enpähän t:dä tuloani [= tulenko vai en] ALKIO. — En tiedä [= mistä johtunee], mutta minun on usein vaikea ymmärtää hänen oikkujaan. | Sitten tulin tuntemaan erään, joka oli myöskin vanhempi kuin minä. En t:dä, kaikki naiset, joihin olen ollut suhteessa, ovat olleet minua vanhempia IRIS UURTO.

j. painokkaasti vakuutettaessa jtak. | Taivas t:tää, että olen tarkoittanut vain hänen parastaan. Taivas t:tää, että puhun totta. — Uskonhan minä, pahus t:täköön [= hitto soikoon] TALVIO.

k. painokkaasti kehotettaessa puhuteltua ottamaan huomioon, painamaan mieleensä jtak. | Työ on saatava tänään valmiiksi, t:täkää se! Sinne et mene, t:dä se! Mutta t:däkin, että olet ajoissa lähtöpaikalla! Ja t:dät sen, Sofia, ettet päästä sinne akkoja vaakkumaan SILL. Mutta jollet anna häntä takaisin, niin t:dä, että olet kuolemalla kuoleva VT. T:täkäät, vihani on oikea KIVI. — *ettäs (sen) tiedät* (puhek.) Olen sosialisti, ettäs sen t:dät [= niin että nyt sen siis tiedät]! Huomenna saatte lähteä tiehenne, että sen t:dätte! — *tietää huutia* ks. huuti 1.

l. *tiedät(te)kö* huudahduksen tapaisena johdantona siihen, mitä aiotaan sanoa: kuules, kuulkaahan. | T:dätkös, olen ajatellut luopua

koko yrityksestä. Tämä on, t:dättekö, kerrassaan kohtuuton vaatimus. Tiedätkös sinä mitä: sinä rakastat miestäsi TALVIO.

2. harjaantuneisuuden, kokemuksen, tietämyksen tms. perusteella hallita jk asia tai kyetä suoriutumaan jstak, osata (3). | T. oikea työskentelytapa. T. miten moottori käynnistetään. N. t:si kaikki temput. — T. tie jnnek. — *Erik.* jstak vaikeasta, pulmallisesta tehtävästä tai asiasta puhuttaessa. | Meillä on kyllin t:tämistä [= tekemistä, huolehtimista] omissa asioissamme. Hänellä on täysi t:täminen jo omankin perheensä huoltamisessa. Sen asian selvittämisessä on t:tämistä kerrakseen. Silakkaakin on — Niäminen käy sen itse ostamassa, sillä siinä on vähän t:tämistä sen tavaran ostossa SILL.

3. ed:een liittyen, obj:na I inf.; vrt. osata 4. **a.** osata tehdä jtak, kun on saanut kuulla jstak asiasta; vars. kielt. yhteyksissä. | En t:tänyt jäädä odottelemaan, kun en ollut varma tulostasi. Lapsen sairautta ei aluksi t:detty pitää kovin pahana. Vieraita ei t:detty odottaa niin aikaisin. Ilmoita tulostasi, että t:dän tulla asemalle vastaan. Mistä t:sit etsiä minua täältä? Yhden ainoan tapauksen perusteella ei vielä t:dä mennä mitään päättelemään. Eihän tuota nyt vielä niin varmaan t:dä uskoa KATAJA. **b.** ei normaalityylissä: luontaisen lahjakkuuden, ymmärryksen, nokkeluuden tms. perusteella osata, taitaa tehdä jtak, ymmärtää, älytä. | T:si asettaa sanansa niin taitavasti, että kaikki uskoivat hänen puheensa. Näin Herra t:tää pelastaa jumaliset kiusauksesta UT. Näin t:si Repolainen kääntää kaikki Hukan syytökset tämän omaksi häpeäksi AK. **c.** ainoastaan ilmaisua vahvistamassa. | Kyllä t:sikin maistua [= maistuikin, osasikin maistua] pahalta. Hyvin t:sikin tuo neitonen olla ylpeä viehätysvoimastaan AK.

4. (opiskelun, tutkimisen, ajattelun tms. perusteella) hallita jk ala tiedollisesti, omistaa tietoja, olla selvillä, perillä jstak tietämyksen alasta. | Kuta enemmän ihminen oppii t:tämään, sitä vähemmän hän huomaa t:tävänsä. Häntä pidetään oppineena miehenä, mutta hän ei t:dä mitään. Hän t:tää kaiken radioista. Sen vähän, minkä kouluaikana t:sin historiasta, olen jo unohtanut. Mitä t:dätte teräksen valmistuksesta? Ei t:tänyt tentissä mitään 'ei osannut vastata kysymyksiin'. Teos sisältää kaiken sen, mitä noista ilmiöistä tällä hetkellä t:detään. T:si vuodelleen maansa kuninkaiden hallitusajat.

5. kielt. yhteyksissä fyysisestä tajuisuudesta tai tuntemisesta; vrt. I.1.d. **a.** tajunnasta. | Ei t:dä (tästä maailmasta) mitään, mistään 'on tiedottomassa tilassa, tajuttomana, syvässä unessa tms.'. **b.** kivun tms. aistimisesta. | Lääkäri puudutti niin hyvin, etten t:tänyt hampaanotosta mitään. — Säiden vaihteluistakaan eivät jalkani enää t:dä mitään.

II. *käydä tietämässä, mennä (lähteä* jne.) *tietämään jtak* (kans.) käydä [jne.] tiedustamassa, tiedustelemassa jtak, ottamassa selkoa jstak. | Käydä naapurissa uutisia t:tämässä. Tulin vain t:tämään, onko isäntä jo kotiutunut. - - läksi työtä etsimähän, / tekemistä t:tämähän LEINO. Minä kävelen sinne myllylle... ruuan jatkoa t:tämään LEHT.

III. vars. muun kuin henkilösubj:n ohella; vrt. merkitä II. **1.** olla enteenä jstak, ennustaa, enteillä, ennakoida jtak, merkitä (II.1.e). | Kuun kehä t:tää poutaa. Mitähän sellainenkin uni t:tää? Itäinen taivaanranta punoitti pakkasta t:täen. Kun vanha mies valvoo aamupuoleen tuollaisia mietiskellen, ei se t:dä hänelle hyvää SILL. Kuolemaa ne t:tävät metsälinnut, kun talon likelle pyrkivät KATAJA. **2.** olla merkkinä, ilmauksena, osoituksena jstak, merkitä (II.1.c). | Kaasuttimen paukkuminen t:tää, että moottori ei saa tarpeeksi polttoainetta. Vaalea keltainen juova läntisellä taivaanrannalla t:si auringon jo aikoja sitten menneen mailleen AK. Mitä tuo huuto ja pauhu kaupungissa t:tää? VT. **3.** olla sisällykseltään, vaikutukseltaan jtak, aiheuttaa, tuottaa jtak, merkitä (II.2). | Suunnitelman muutos t:tää monen päivän lisätyötä. Tämä uudistus t:tää huomattavaa parannusta oleviin oloihin. - - hän löi, joka iskunsa kuoloa t:s LEINO. — Naapuruus kylässä on ehkä alkuaan t:tänyt läheisempää sidettä kuin sukulaisuus E.JUTIKKALA. **4.** par. tarkoittaa, merkitä jtak; vrt. merkitä II.1.b. | Tuo sana "hoosianna" t:tää samaa kuin: Herra auta! AK.

tiet|ön[57] *kar.a.* T:öntä erämaata. Edessä t. ja taloton taival. T:tömien taipaleiden takana olevat salomökit.

tie|urakka *s.* tienteko- tai -hoitourakka. **-urakoitsija** *s.*

tieva[10] *s. kans.* Pohjois-Suomessa: hiekkaharjanne, -harju, -kumpu.

tie|valaistus *s.* vrt. katuvalaistus. **-var|si** *s.* = tienvarsi. | - - kaupungin vai t:ren krouvissa KIVI. **-verkko** *s.* Suomen t. Tiheä, harva t. **-vero** *s. hist.* aikoinaan kruunulle tielaitoksen kunnossapitoa ja hallintoa varten maksettu vero. **-vieri** *s.* = tienvieri. **-viitta** *s.* = tienviitta. **-viranomainen** *s.* **-virasto** *s.* **-yhdistys** *s.* tieasioita harrastavien yhdistys. | Suomen T. **-yhtey|s** *s.* Jstak on t. jhk, jnnek. Hyvä, huono t. Suunnitella uusia t:ksiä. **-yksikkö** *s.* yksikkö, jonka perusteella tientekorasitus jaetaan kylätien osakasten kesken. | T:jen luku määrätään sen mukaan, kuinka paljon kukin tieosakas tiestä hyötyy.

tihautt|aa[2*] *deskr.v.* vrt. pihauttaa, pirauttaa. | Vähän sataa t:i. Taisihan se tyttö vähän itkeä t. 'itkaista'.

tihdata[35*] *v. kans.* katsoa tutkivasti, uteliaasti, sihdata, tiirata. | - - silmä kovana, kulmakarvat kippurassa täytyi t. pimeyteen KIANTO.

tiheikkö[2*] *s.* tiheäkasvuinen paikka (metsässä, viidassa tms.). | Metsässä tuli vastaan läpipääsemätön t. — *Yhd.* kuusi-, mangrove-, orjantappura-, sanajalkat.

tihenny|s[64] *s.* **1.** tihentäminen. **2.** tihentymä. | Ääni etenee pallopinnan muotoisina t:ksinä ja ohennuksina.

tihentymä[13] *s.* tihennetty tai tihentynyt kohta,

ympäristöään tiheämpi kohta, tihennys (2); tiivistymä. | Ilman t.

tihenty|ä[1*] *pass.v.* (< seur.) tihetä. (*1.*) Taimisto t:y. T:nyt tieverkko. Asutus t:y t:mistään. Sumu, ilma, hämärä t:y. - - lumipyry t:i niin sakeaksi, ettei nähnyt enää näköpiiriin asti E.ELENIUS. — Seuran jäsenistön rivit t:ivät. — *Kuv.* Tunnelma t:y. - - alistumiseen tuomitun sielun yksinäisyyden tunto on t:nyt synkäksi ja raskaaksi syystunnelmaksi TARK. (2.) Taudinkohtaukset t:ivät.

tihen|tää[8] *v.* tehdä tiheä(mmä)ksi, muuttaa jnk koostumusta niin, että osien etäisyydet pienenevät, tiheyttää. **1.** paikallisesti. | T. riviä. T. välejä. T. aitaa, verkkoa. T. ommelta. T. kirjoitusta, tekstiä. — T. kaasua. — Vars. lukumäärän lisäämistä ajatellen. | T. puolustuslinjan miehitystä. — *Tekn.* tiivistää, kondensoida, väkevöidä. | T. seosta. Liuosta voidaan t. liuotinta haihduttamalla, liuosta jähmettämällä tai jäähdyttämällä. — *Kuv.* Näytelmän tunnelmaa t:tävä valaistus. - - loppukäänteellä, johon [runon] ajatus on ikään kuin koottu ja t:netty TARK. **2.** ajallisesti: saattaa tiheämmin tai nopeammin tapahtuvaksi. | T. käyntejään. T. lapsen ruokinta-aikoja. Lisätä ja t. lääkeannoksia. T. askeleitaan, tahtia. — Vars. lukumäärän lisäämistä ajatellen. | T. raitiotievaunujen kulkuvuoroja.

tiherrellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Itkeä t.

tihertä|ä[6] *deskr.v.* tav. itkeä-v:n yhteydessä vaimeasta itkusta: tuhertaa; vrt. vollottaa, kollottaa. | Itkeä t. Tyttö tuli laskennon kokeista itkua t:en.

tihe|tä[34] *v.* tulla tiheä(mmä)ksi, muuttua koostumukseltaan niin, että osien etäisyydet pienenevät, tihentyä, taajeta. **1.** paikallisesti. | Kuusikko t:nee vuosi vuodelta. Asutus on t:nnyt nopeasti. Sumu, pilvikerros t:nee. Pilvet t:nevät, taitaa tulla sade. Hämärän t:tessä yöksi. Sitten sade t:ni kehittyen yhä vuolaammaksi. Perää kohti t:nevä verkko. — Vars. lukumäärän enentymistä, lisääntymistä ajatellen. | Omat joukot hupenivat, mutta vihollisen vain t:nivät. — *Kuv.* Illan hämy tummeni ja hiljaisuus t:ni [= syveni] AK. Sitten Eevan lähdettyä seuraa ulkonaisesti aleneva, mutta tunnelmaltaan yhä patoutuva ja koomilliseksi t:nevä toiminta TARK. **2.** ajallisesti: muuttua tiheämmin tai nopeammin tapahtuvaksi. | Valtimontykytys t:nee. Tuulenpuuskat t:nivät. T:nevä tahti. Minun retkeni Töllinmäkeen t:nivät noina viikkoina SILL. — Vars. lukumäärän enentymistä, lisääntymistä ajatellen. | Bussien kulkuvuorojen t:neminen.

tiheyinen[63] *a. harv.* (gen:ssä olevan nominin määrittämänä) niin tiheä kuin (määrittävä sana ilmaisee). | Salakkaverkon t. havas.

tihey|s[65] *omin.* < tiheä; *fys.* aineen tai kappaleen tilavuusyksikön massa; vrt. ominaispaino, tilavuus. | Taimiston t. Asutuksen t. Verkot olivat samaa t:ttä. Kankaan t. Aidan, seulan t. Kaiteen t. oli 5 piinrakoa senttimetrillä. Pinon t. Ilman t. pienenee ylöspäin mentäessä. Kaasun, höyryn t. Lumen t. eli senttimetrin paksuisen lumipeitteen vesiarvo millimetreinä. Ominaispaino on käytännössä sama kuin t. Sähkövirran t:dellä tarkoitetaan kohtisuoraan virran suuntaa vastaan ajatellun pintayksikön kautta aikayksikössä kulkenutta sähkömäärää. — Suonen, valtimon t. — *Yhd.* asukas-, asutus-, esiintymis-, istutus-, latoma-, osuma-, rakentamis-, solmut.; lataust.; hengitys-, tulit.; suonen-, väestönt.; keski-, maksimi-, minimit.

tiheys|aste *s.* **-ero** *s.* **-luku** *s.* tiheyttä osoittava luku. | Täystiheän metsän t. on 1,0. T., joka ilmaisee tapaturmien luvun 1000:ta tapaturman vaaran uhkaamaa henkilöä kohti. **-mittari** *s.* Ilman, nesteen t. **-suh|de** *s.*, tav. *mon.* Euroopan väestön t:teet.

tiheyt|tää[2*] *v. harv.* -ys[64] *teonn.* lisätä tiheyttä, tihentää.

tiheytymä[13] *s. harv.* tihentymä.

tiheyty|ä[44] *v. harv.* tihetä, tihentyä. | Massan t:minen.

tihe|ä[21] *a.* -ästi *adv.* (tiheys ks. erikseen) jstak, jonka (lukuisat) osat ovat lähellä toisiaan, tiuha, taaja;)(harva; vrt. sakea, sankka, tuuhea. **1.** paikallisesti. | T. latva. T. näreikkö, pensaikko. T. heinikko, nurmi. Metsikkö on t:ää, jos puiden latvat varjostavat maan kokonaan. T. tukka, parta, villa, karvapeite. T. asutus. Taivas on t:ässä pilvessä. T. sumu, sade, pyry. T. luotisuihku. Osasto eteni t:änä ketjuna. Ommella t:in pistoin. T. ommel. T. kampa, pirta, aita. T. seula, siivilä. T. verkko, katiska. T. kangas, harso, verho. T. pino. T. tukkisuma. T. kylvö. T. viivoitus (esim. vihossa). T. ladelma. T. käsiala. Tiivispohjainen maa vaatii t:än ojituksen. T. rei'itys, hammastus. T:ästi viivoitettu pinta. T:ästi asuttua seutua. Ruskea tukka meni itsestään t:ille pienille kiharoille IRIS UURTO. — Vars. runsaslukuisuutta ajatellen. | [Armeijan] rivit olivat jälleen t:ät, mutta sisäisesti se oli murtunut AK. — Enemmän tai vähemmän yhtenäisen aineen sisäisestä rakenteesta: tiivis (1). | T. massa. T. maaperä. T. hiekka, betoni. Suolaton vesi on t:immillään eli raskaimmillaan silloin, kun sen lämpötila on + 4°C. Ainetta, jossa valo taituttuaan kulkee, sanotaan optisesti **t:äksi**, jos taittumiskulma on pienempi kuin tulokulma. — *Kuv.* - - on näissä runoissa lisäksi erinomaisen t. ja uhkuva tunnesisällys KILPI. — *Yhd.* tasa-, täys(i)t.; luonnont.; turkint. **2.** ajallisesti: lyhyiden väliaikojen jälkeen toistuva, usein tapahtuva, nopea(tahtinen). | T:ät vierailut. T:ät asunnonvaihdot. Antaa t:itä iskuja. T. tahti. Ompelukoneen t. naksutus. Lintukoiran t. haukku. T. pulssi, suoni. T. virtsaamistarve. T:ästi toistuva ilmiö. — Vars. runsaslukuisuutta ajatellen. | - - muinaislempääläisillä on ollut t:itä - - suhteita Kyrönjoen suupuolen seutujen kanssa V.VOIONMAA. — *tiheän päähän* (kans.) tiheään. | Käveli siinä rovastikin t:än päähän piippuineen kyökkikamarin läpi AHO. **3.** adv:sia käyttötapoja. **a.** paikallisesti: *tihe|ässä*, -ään. | Aarniometsän t:ässä kasvavat puut. Tarkastusasemia oli turhan t:ässä. T:ässä kuin tähtiä taivaalla. Tässä ollaan niin t:ässä, että on toinen toisensa tiellä ALKIO. — Istuttaa, kylvää

t:ään. T:ään rakennettu kylä. T:ään asuttu seutu. T:ään pakkautunut ihmisjoukko. Kirjettä oli kaksi t:ään kirjoitettua sivua. — T:ään täplikäs linnunmuna. **b.** ajallisesti: *tiheään.* | Vierailla jssak t:ään. Koira haukkui tavallista t:ämpään. Sydän takoi t:ään. Astua t:ään. **c.** *yhd.* Tuhkat:ässä, -ään.

tiheä|haarainen *a.* T. jäkälä. **-hampainen** *a.* T. saha, raspi.

tiheähkö[1] *mod.a.* T. taimisto. T:ä puuvillakangasta. T:ön istutetut pensaat. Taimia on t:ssä. T:t kulkuvuorot.

tiheä|karvainen *a.* T. turkiseläin. T. yöperhonen, toukka. Alta t. lehti. **-kasvuinen** *a.* T. sademetsä. **-kierteinen** *a.* T. lanka. T. ruuvi. **-kudontainen** *a.* T. kangas. **-kukkainen** *a.* T. kukinto. T. krassi. **-latvainen** *a.* T. puu. **-lehtinen** *a.* T. kasvi. **-loiminen** *a.* T. kangas.

tiheälti *adv. harv.* tiheään, tiheästi. | Laulurastaan t. ruskeatäpläinen rinta.

tiheämetsäinen *a.* T. rinne.

tiheän|lainen[63] *a.* -laisesti *adv.* tiheähkö. | T. taimisto. T. siivilä. — Kilpailuja on ollut t:laiseen 'melko tiheään'. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* = ed. | T. metsä. T. kampa.

tiheä|nukkainen *a.* T. ryijy. **-oksainen** *a.* T. kuusi. **-piikkinen** *a.* T. äes. T. oksa. **-piinen** *a.* T. kampa, harava. **-ruutuinen** *a.* T. ikkuna. **-silmäinen** *a.* T. verkko. **-suomuinen** *a.* Kiviyrtin t. juurakko. **-suoni|nen** *a.* Sudenkorennon t:set siivet. T. lehti. **-syi|nen** *a.* T:stä puuta. **-täpläi|nen** *a.* Perhosen t:set siivet. **-villainen** *a.* T. lammas.

tihi|stä[41] *deskr.v.* -nä[14] *teonn.* - - vaikka puristi, että silmistä vesi t:si [= tihkui] MERIL. — Naurun t:nä 'kihinä'.

tihistää[2] *deskr.v.* Itkeä t. 'itkeä tuhertaa, tihertää'. Sataa t. 'tihittää, tihuttaa'.

tihitellä[28*] *frekv.v.* < 1. tihittää. | Itkeä t.

tihitty|ä[1*] *pass.v. kans.* (< 2. tihittää) tihetä. | - - vaan hävisi yhä t:vään illan hämärään AHO. Pisaroiden tulo t:y ja kohta onkin seutu rankkasateen vallassa AK.

1. **tihittä|ä**[2*] *deskr.v.* Sataa t:ä 'sataa tihkuen, tohuttaa, tihuttaa, tihistää'.

2. **tihit|tää**[2*] *v. kans.* tihentää. | T. askeleitaan. Naukkujen ottoa t:ettiin ja siitäkös tultiin hyvälle tuulelle PÄIVÄR. - - kenpä maita kylvämähän, / toukoja t:tämähän? KAL.

tihkais|ta[24] *deskr.v.* - - hyrskähti pian katkeraan itkuun, ma'atessansa vuoteella ilman armasta aviota. Siinä huokaili ja t:i hän KIVI.

tihki|päähän, -päätä *adv. kans.* tiheään, usein, tuon tuostakin. | Sairastelee t:päähän. Pilkkasanoja sain kuulla t:päätä KAUPPISH.

tihku[1] **1.** *s.* tihkuvasta nesteestä, vars. tihkusateesta. | Sade jatkui hiljaisena t:na. Ainainen t. kastelee miltei pahemmin kuin rankkasade. Satoi lämmintä kesäistä t:a LEINONEN. Silloin tällöin sylkäisee hän tuskin tuntuvan t:n uunin eteen LEHT. Pojat seisoksivat niiden [nuotioiden] ympärillä, ähisivät ja pyyhkivät t:a silmistään AK. **2.** *a. harv. kans.* tiheä | Aitta alla, mylly päällä, t. viita myllyn päällä [= vatsa, suu ja tukka] ARV. - - entisen t:n pajukon sijaan tuli avara aukea AK.

tihku|a[1] *v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* vars. nesteistä: hyvin vähäisinä erinä, pieni pisara kerrallaan kihota, pursuta jstak esiin, pinnalle, jnk läpi, tiukkua; vrt. herua, norua, hersyä. **1.** subj. ilmaisee sen, mitä jstak kihoaa tai pursuaa. | Männyn haavasta, rososta t:u pihkaa. Haavasta t:u verta. Pienistä haavoista tulee veri t:malla. Puri huultaan, niin että veri t:i. Hiki t:u ihohuokosista. Vedet t:ivat silmistä. Maasta t:va öljy. Luolan katosta t:i vettä. Kosteus t:i ohuiden seinien läpi. Vanhan veneen saumoista t:i vettä. Harmaista pilvistä t:i hieno sade. - - ilma oli harmaa ja vettä t:i LEHT. — Säiliöstä t:i kaasua. Hämärä t:u huoneeseen. - - päivä pääsee vain t:en tunkemaan latvojen läpi AHO. — *Harv.* jauheesta tms. | Kankaisesta vehnäjauhosäkistä sitä liikuteltaessa t:vat jauhot. — *Kuv.* Jstak t:u tietoja julkisuuteen. Näistä suunnitelmista ei saa t. mitään syrjäisten tietoon. **2.** subj. ilmaisee sen, mistä jtak kihoaa tai pursuaa. | Otsa t:u hikeä. Rasvaa t:va paisti. Verta t:va haava. Kosteutta t:vat luolan seinät. Kuivaili vettä t:via vaatteitaan. Jo illan suussa rupesi taivas t:maan vesiä IVALO. — *Kuv.* Verta t:va [= verinen] tarina, uhkaus. Tallissa oli komea hevonen, joka oikein t:i hyvinvointia *AHO. - - myyn ne Kokkilan yltäkylläisyyttä t:valle karjakolle KARHUM.

tihkuinen[63] *a.* tihkusateinen. | T. sää, ilma. T. sade.

tihkuladelma *s. kirj.* tiheä tekstiladelma, jossa ei ole otsikoita tms.

tihkuri[5] *s. kans.* vesikko, tuhkuri. | [Veljesten silmät] supistuivat pieniksi kuin t:n silmät KIVI.

tihku|sade *s.* lukuisista pienistä pisaroista syntyvä tiheä sade, tuhusade; vrt. vihmasade. | Sumuinen aamu vetistyi t:sateeksi. **-sateinen** *a.* T. päivä, sää.

tihku|ta[39] *v.* tav:mmin tihkua. | Haavasta t:si verta.

tihkutt|aa[2*] *kaus.v.* < tihkua. | Hyönteinen t:i myrkkyään. Kitkerä savu t:i vedet silmistä. — Sataa t:aa. Koko aamun on t:anut vettä.

tihku|vesi *s.* tihkunut vesi; *erik.* painovoiman vaikutuksesta maahan tunkeutuva vesi, jota hiushuokoisvoima ei voi pidättää. **-viita** *s.* myös ⌒; ks. tihku 2.

tihmo|a[1] *deskr.v.* vienosta sateesta: sataa pienin, harvahkoon putoilevin pisaroin, vihmoa. | Alkoi t. vettä. - - t:o, vihmoo sade vienoinen *MANN.

tihrail|la[29] *frekv.v.* < seur. | Ukko tupakoi, t:ee ja puuhailee saappaittensa rasvaamisessa KARHUM.

tihra|ta[35] *deskr.v.* puuhailla jtak pientä, tuhertaa, tuhrata. | - - me miehet vähän ryypätä t:simme H.JARTTI.

tihru[1] *a.* = seur. | Kaaperi ummisti t:ja silmiänsä ALKIO.

tihrui|nen[63] *a.* **1.** tihrusilmistä. | Likinäköiset, t:set silmät. Siristää, hieroa t:sia silmiään. Silmät savusta, valvomisesta t:sina. **2.** melko *harv.* **a.** säästä tms.: tihkuinen, tihkusateinen. | T. sää. Taivas oli harmaa ja t., oli märkää ja alakuloista. **b.** huonosta valosta tai valaisi-

mesta. | Talikynttilän t. valo. Kolmen t:sen pöytälampun valossa TALVIO.
tihrullaan *adv.* tihruisena. | Silmät savusta t. Puolitorkuksissa, silmät t.
tihru|sade *s. harv.* tihkusade. | - - t. kostutti nokista satamasiltaa HAAHTI. **-silm|ä** **1.** *s.* pienistä, us. rähmäisistä, vetistävistä, tihruisista silmistä. | Jklla on t:ät. Nauroi niin, että t:istä juoksi vesi. **2.** *a.* = seur. | Ruma t. eukko. T. koira. — *S:sesti.* Mitä se t. täältä haki? **-silmäi|nen** *a.* -syys *omin.* T. kerjäläisukko.
tihru|ta[39] *deskr.v.* Itkeä t. 'itkeä tihertää, tuhertaa'. Vettä t:aa 'sataa tihuttaa'. Öljytuiju palaa t:aa 'palaa heikosti, käryten ja huonosti valaisten'.
tihrut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Vaimo itkeä t:teli ikävissään. Tuli palaa hiukan t:ellen tässä kosteudessa, ritisten, räiskyen ja silloin tällöin työntäen sisään savua TALVIO.
tihrutt|aa[2*] *deskr.v.* tihuttaa, tihertää, tihruta. | Sataa t:aa. [Lamppu] palaa t:aa kuin hämähäkinverkon sisästä TALVIO. Härkäniemi nauroi t:i omille sanoilleen KILPI.
tihtaali[6] *s. mer.* (*rinn.* tiktaali) = diktaali.
tihtail|la[29] *frekv.v.* < tihdata. | T. jtak kiiluvin silmin. - - saksankielinen kirja, jota hän aina vapaa-aikoinaan t:i AK.
1. **tihu**[1] = tihku. **1.** *s.* Sade on heikentynyt t:ksi. **2.** *a. kans. harv.* T:a orasta.
2. **tihu**[1] *vanh.* ja *ylät.* **1.** *s.* tihutyö. | - - ovat paheksuneet heidän tahollaan tehtyjä t:ja AHO. **2.** *a.* vrt. ed. | Toki virkkakaa, mit' on tehnyt hän t:a työtä *MANN.
tihulai|nen[63] *s. kans.* paholainen, pikkupiru. | - - on tuolla toinenkin tupa, mutta siellä on niin paljon t:sia [ettei siellä saa öisin nukutuksi] KS.
tihunti[6*] *s. hist.; rinn.* tiunti. **1.** (kirkon, papin) kymmenykset. | Maksaa t:a. **2.** osaviljana viljellystä kaskesta maan omistajalle maksettu vuokra.
tihusade *s.* tihkusade.
tihu|ta[39] *v. harv.* tihkua. | Veri t:aa ihosta. Paistista t:ava rasva.
tihuteko *s.* tihutyö.
tihut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Alkoi sataa t. T:teli vettä koko päivän. Ikävissään itkeä t:teli.
tihut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* tihuuttaa) hienosta sateesta, hiljaisesta itkusta: tihertää, tihruttaa, tuhu(u)ttaa. | Sataa t:ti hienoa utusadetta. T:ti hiljalleen räntää. Alkoi itkeä t.
tihutyö *s.* vars. törkeä, katala vahingon-, väkivallanteko, ilkityö; lievemmin: paha teko, pilla. | Rikollisjoukkion tilillä oli varkauksia, ryöstöjä, pahoinpitelyjä, murhia ym. tihutöitä. Attentaatit ja muut poliittiset t:t. T:nsä tehtyään vihollispartio pakeni palavasta kylästä. Tihutöissä hiiviskelevä pahantekijä. — Sudet tihutöissä porolaumassa. Rottien t:t vilja-aitoissa. Tämä on koin toukkien t:tä. **-n|tekijä** *s.* tav. ⌒.
tihuut|ella[28*] *frekv.v.* (< seur.) tihutella.
tihuut|taa[2*] *v.* = tihuttaa. | Sataa t:taa. Itkeä t. — Pekka nauraa t:ti [= kihersi] JÄRN.
tii *onom.interj.* vars. tiaisen ääntelystä. | T. t., tiainen, vati, kuti, varpunen! KS. "Äss-t. — t. — t." hoki ja pääristeli [talitiainen] siinä kahakäteen ikkunan ohi KATAJA. — T. t. tikanpoika / teki tielle nauriin KR.
tiibetti[6*] *s.* tiibettiläisten kieli.
tiibettiläi|nen[63] *a.* ja *s.* T. kirjaimisto. Paras myski on t:stä. — T:set ovat mongoleja.
tiikeli[5] *s. kirj.* tiikelipainokoneen painamisliikkeen suorittava laatta. **-kone** *s.* tiikelipainokone. **-painaja** *amm.* **-painatus** *s.* **-painokone** *s. kirj.* painokone, jossa kehilö on pystysuorassa ja painamisliikkeen suorittaa nivelen varassa sitä vasten käätyvä tasolaatta eli tiikeli.
tiikeri[5] *s.* Felis tigris, luonnonvaraisena Aasiassa, vars. Etu- ja Taka-Intiassa elävä iso kissansukuinen petoeläin, jonka ruosteenkeltaisessa turkissa on kiiltävän mustia tai ruskeita poikkijuovia. | Bengalin t. 'kuningastiikeri'. Jännittävää kuin t:n metsästys. Kävi kimppuun kuin verenhimoinen t. Julma kuin t.—*Kuv.* Mer(t)en t. 'hai'. — *Yhd.* ihmissyöjä-, kuningas-, kylä-, viidakkot.
tiikeri|hai *s.* Galeocerdo tigrinus, lämpimissä merissä elävä ruskeahko, juovikas hai. **-hevonen** *s.* seepra. **-hyppy** *s.* par. tiikerinhyppy. **-kakku** *s. ruok.* poikkileikkauspinnaltaan juovikas sokerikakun tapainen kakku. **-kehrääjä** *s.* Spilosoma, keskikokoisia tai pienehköjä, vankkarakenteisia kehrääjäperhosia. **-kissa** *s.* vars. ihmisestä, jota verrataan tiikeriin. | Sinähän koko peto ja naarassusi olet repimään — t. NUOLIV. **-käärme** *s.* Python molurus, Etu-Intiassa ja Ceylonissa elävä, n. 4 m:n pituinen kirjava jättiläiskäärme. **-lilja** *s.* Lilium tigrinum, yleisesti koristekasvina viljelty lilja, jolla on suuret tiilenpunaiset, mustapilkkuiset kukat.
tiikerin|hyppy *s.* — *Kuv.* Maalivahti pelasti tilanteen hurjalla t:hypyllä. — *Erik.* **1.** *urh.* juoksuvauhdilla ja tasaponnistuksella suoritettu hyppy riman tms. yli pää edellä ja käsilleen alas tullen; korkeushypyssä: sukellushyppy. **2.** *voim.* tasaponnistuksella suoritettu kyykkytai haarahyppy pitkittäisen arkun (tai hevosen) sekä sen ja ponnistuspaikan väliin asetetun riman tai nuoran yli. **-metsästys** *s.* **-silmä** *s.* kvartsi, jossa on sulkeumina kellanruskeita asbestikuituja.
tiikka[10*] *s. metsät.* = nostopiikki.
tiilen|kantaja *s.* **-kanto** *s.* **-lyöjä** *s.* **-lyönti** *s.* **-lyöntikone** *s.* **-pala(nen)** *s.* **-polttaja** *s.* **-polttimo** *s.* **-poltto** *s.* T:on sopiva savi ja hiekka. **-polttouuni** *s.* **-punai|nen** *a.* ja *s.* T. talo. T:set hiukset. **-puristin** *s.* Tiilitehtaan t. **-pätkä** *s.* **-|pää** *s.* — *Kuv.* Lukea, laskea t:päitä, olla t:päitä lukemassa 'olla vankilassa'. Joutua t:päitä lukemaan. **-pöly** *s.* Muurarin pusero oli paksussa t:ssä. **-ruskea** *a.* ja *s.* T. toukka. **-tekijä** *s.* **-teko** *s.* T:on kelpaava savi. **-valaja** *s.* **-valmistus** *s.* **-värinen** *a.*
tiil|i[32] *s.* **1.** savesta tai saven ja hiekan seoksesta muovattu ja kuumentamalla, "polttamalla", kovetettu tav. pitkähkön suorakulmaisen kuusitahokkaan muotoinen keinotekoinen rakennuskivi, tiili(s)kivi; myös vastaavanlaisista hiekasta ym. sideaineilla kylmänä kovettamalla

valmistetuista kappaleista. | Tiivis, huokoinen, rei'itetty, kevyt, kovaksi poltettu, lasitettu t. Poltettu, polttamaton t. Punainen, valkoinen t. Tulenkestävä t. Suomalaisen t:en normaalikoko on 27 × 13 × 7,5 cm. Lyödä, valaa, kuivata, polttaa t:iä. Rakentaa, muurata t:istä. Kattaa, verhota t:illä. Puolen t:en paksuinen muuri. Kahden t:en [paksuinen] seinä. T:en muotoinen, kokoinen, värinen. — *Ain.* T:estä tehty rakennus. Talo, jonka seinät ovat t:tä. — *Yhd.* arina-, fasadi-, holvi-, hormi-, julkisivu-, kaapeli-, katto-, katu-, lattia-, lista-, muuri-, piippu-, pääty-, räystäs-, sauma-, seinä-, uunit.; koriste-, rakennus-, sidet.; hiekka-, kalkki(hiekka)-, kuona-, kvartsi-, savi-, sementtit.; kiille-, klinkkeri-, lasi-, rautat.; hohka-, kanki-, ontelo-, ontto-, reikä-, sahajauho-, täryt.; kouru-, kuurna-, kuvio-, laatta-, muoto-, paanu-, suomu-, uurre-, valssit.; munkki-, nunnat.; konet.; hylky-, raakat.; erikois-, normaalit. 2. laajemmin muista muodoltaan (ja käytöltään) ed:n kaltaisista kappaleista. | Vuolukivestä sahattu t. Turpeesta puristetut ja ilmassa kuivatut t:et. — *Yhd.* puu-, tee-, turvet.

tiili|arina *s.* Leivinuunin t. **-arinainen** *a.* T. leivinuuni. **-arkkitehtuuri** *s.* Hansakaupunkien t. **-gotiikka** *s.* luonnonkiven asemesta tiiltä rakennusaineena käyttänyt goottilainen tyyli. **-hauta** *s.* hautamainen tiilenpolttouuni. **-hella** *s.* **-hiek|ka** *s.* T:aksi sopii parhaiten puhdas mäkihiekka. **-hissi** *s. rak.* Talonrakennustyömaan t. **-holvi** *s.* **-jauhe** *s.* **-kasa** *s.* **-kasarmi** *s.* **-katto** *s.* T. tehdään joko savesta poltetuista kattotiilistä tai sementtikattotiilistä. **-kattoinen** *a.* T. rakennus. **-kerros** *s.* Kattilan ympärille muurattu t. **-kerta** *s.* Rakennusta on muurattu vasta pari t:a. **-kirkko** *s.* **-kivi** *s.* tiili, tiiliskivi. **-kivinen** *a.* T. rakennus. **-kone** *s.* tiilien tekoon käytetty kone. **-laat|ta** *s.* T:oista tehty jalkakäytävä. **-laatu** *s.* **-laji** *s.* **-lattia** *s.* **-levy** *s.* T:illä laskettu tie. **-liesi** *s.* **-limitys** *s. rak.* **-massa** *s.* T:n muokkaus. **-mestari** *s.* Tiilitehtaan t. **-muotti** *s.* Laudoista tehty t. **-murska** *s.* Urheilukentän juoksuradan päällystämiseen käytetään hiili- tai t:a. — Tiilimurskapäällysteisestä juoksuradasta. | Juosta t:lla. T:n sankari. **-murskapäällyste** *s.* **-murskarata** *s.* **-muurau|s** *s.* Verhota t:ksella. **-muuri** *s.* **-navetta** *s.*

tiili|nen[63] *ain.a.* T. uuni, rakennus, katto. T:sten muurien ympäröimä vankila.

tiili|piippu *s.* tiilinen savupiippu. **-pilari** *s.* **-pinta** *s.* Rappaamaton, rapattu, lasitettu t. **-pukki** *s.* tiilenkantajan kantoteline. **-putki** *s.* T:sta tehty salaoja. **-putkioja** *s.* **-pylväs** *s.* **-päällyste** *s.* **-päällysteinen** *a.* T. lattia. **-rakenne** *s.* **rakennus** *s.* **-rivi** *s.* Seinän alin t. **-ruukki** *s. vanh. kans.* tiilitehdas; nyk. (tilapäinen) pienehkö tiilenvalmistuslaitos. **-savi** *s.* **-seinä** *s.* **-seinäinen** *a.* T. rakennus

tiiliskivi *s.* tiili(kivi). **-romaani** *s. leik.* hyvin paksusta romaanista.

tiili|takka *s.* T:takassa paloi iloinen valkea. **-talo** *s.* Viisikerroksinen t. **-tee** *s.* vars. Pohjois- ja Keski-Aasiassa käytetty huono teelaatu, joka valmistetaan teepensaan lakastuneista tai varisseista lehdistä ja varsiosista, parempien teelaatujen valmistusjätteistä ja verivedestä ja puristetaan muoteissa tiilen muotoisiksi kappaleiksi. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-torni** *s.* **-tuhat** *s. rak.* tuhat tiiltä. | Muurauskustannukset t:ta kohti. **-tyyli** *s.* rakennustapa, jossa pääasiallisena konstruktiivisena sekä pintaa muodostavana ja koristeellisena rakennusaineena käytetään rappaamatonta tiiltä. **-uuni** *s.* **1.** tiilinen uuni. **2.** tiilenpolttouuni. **-verhou|s** *s.* T:ksella eristetty sementtiseinä.

tiim|a[10] *s.* vanhahtavasti; ks. myös tiimalla. **1.** tunti. | Juuri tänäpänä, tällä t:alla ja minuutilla! KIVI. - - matka ei enää edistänyt vähääkään — tuuma ja t. KIANTO. **2.** laajemmin. **a.** kestoltaan epätäsmällinen, tav. lyhyt aika, tuokio, tovi, hetki. | Olen jo odotellut pitkät t:at. Hän ei pitkään, pitkään t:aan hiisku sanaakaan v. KOLKKALA. Parastahan siis tehdä tuossa t:assa [= tuossa tuokiossa, heti paikalla] KIVI. **b.** tietty ajankohta, hetki. | Hän voi tulla millä t:alla tahansa. Ei ihan tällä t:alla. - - missä lienevät jo ne näillä t:oilla [= näihin aikoihin] SILL. Etkös tiedä, äiti, että t:ani on läsnä, ja minun vuoroni tehdä miestentekoja tullut? KALLAS.

tiimalasi *s.* hiekkakello, tuntilasi. | T. ajanmittarina. — *Kuv.* Jkn t:ssa on hiekka juossut loppuun 'kuolemanhetki on tullut'. Eivät huomaa, eivät nää he / t:n tyhjenneen KOSKENN.

tiim|alla, -alta, -oilta *postp.* **1.** *kans.* tähden, takia, vuoksi. | Tehdä jtak rahan t. Sen tytön t:altahan se poika siellä juoksee. En minä elokuvien t:oilta viitsi niin kauas lähteä. **2.** Tämän asian t:oilta, t:alta [par. tästä asiasta, tämän asian pohjalta tms.] on harjoitettu häikäilemätöntä poliittista peliä.

tiimel|lä[28] *v. vanh.* -ys[64] *teonn.* = seur. | Kuitenkaan ei saa tämä t:ys - - loppua tappeluksella ja verellä KIVI.

tiimel|tää[8] *deskr.v.* -lys[64] *teonn.* kiihkeästi ja rajusti painia, otella, taistella tms., temmeltää, teuhata. | Painijat t:tävät matolla. Poikajoukko t:tää pallokentällä. Ottelun, taistelun t:lyksessä. Päällikkö kannusti ratsuaan kiivaimpaan t:lykseen. — *Kuv.* Historian aiheita käsitellessään kirjailija on antanut mielikuvituksensa t. vapaasti.

tiine[78] *a.* -ys[65] *omin.* eläinnaaraasta: kantava. | T. eläin, lehmä, tamma, lammas, sika, jänis. Tulla t:eksi. Kohdunulkoinen t:ys. Kaksi tietä t:hellä: joko luoda tahi kantaa SL. — *Kans.* ja karkeasti naisesta: raskaana oleva. | - - akka t., itse mies vähäväkinen SL. Aina tauti t:hessä, vaiva vanhassa akassa SL. Se oli tuo Kaisa-Reeta silloin ollut t:enä kahdeksatta lastaan KIANTO. — *Kuv.* Aina on sulla lompakko t. [= paksu, pullollaan], mutta hidas se on synnyttämään IVALO.

tiinehtiä[17*] *v.* tiinehtyä.

tiinehtymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* T. lehmä. T:tömyyden syyt.

tiinehty|ä[1*] *v.* tulla tiineeksi, tiinehtiä. | Varmasti t:vä tamma.

tiinehtämiskykyinen *a.* Ori voi olla t. jo alle kaksivuotiaana.

tiinehtää[2*] *v.* uroseläimestä: astua tiineeksi, tiineyttää. | Ori voi t. 4—5 tammaa päivässä.

tiineys|aika *s.* tiineyden aika. | Tamman keskimääräinen t. on noin 11 kuukautta. **-kausi** *s.* = ed. **-kuukau|si** *s.* Tavallisesti lehmä luo seitsemännellä t:dellaan. **-viikko** *s.* vrt. ed.
tiineyttää[2*] *v.* tiinehtää.
tiinu[1] *s.* suurikokoinen kimpiastia, amme, sammio. | Lihat suolattiin katajoituun t:un. Navettaan vedettiin vesi isolla t:lla. — *Yhd.* kala-, liha-, parkki-, taikina-, voit.; pesut.; puut.
tiinullinen[63] *s.* tiinun täysi. | T. suolasilakkaa.
tiipii[27] *s.* intiaaniteltta.
tiira[10] *s.* **1.** Sterna, pitkä- ja terävänokkaisia, suipposiipisiä ja halkopyrstöisiä, pikkukaloja, äyriäisiä yms. syöviä lokkilintuja. | T:t pyydystävät kaloja taitavasti veteen syöksymällä. — *Yhd.* kala-, raukut.; lapint. **2.** Parireen t. 'kela', ks. kela **3. 3.** *kans.* = kiventiira.
tiirail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < tiirata. | T. jkta salavihkaa, tutkivasti. T. taivaan tähtiä. Pojat koettivat aidanraosta t., mitä kentällä tapahtui. Mitä sinä sinne pimeään nurkkaan t:et?
tiirall|a(an, -e(en *adv.* silmistä: sirrillään, tiirollaan, tirrallaan. | Silmät t.
tiira|ta[35] *deskr.v.* katsella, tarkastella (uteliaasti, tutkivasti), tiirottaa, tiiristää, tihdata, tirkkiä. | T. ikkunasta ulos. T. taivaalle. T. silmälasiensa yli. Ummisti toisen silmänsä ja t:si toisella.
tiirik|ka[15*] *s.* avaimen puutteessa lukon aukaisemiseen käytetty väline, esim. teräslangasta tehty koukku. | Varkaat avasivat lukon t:alla.
tiirikoida[30] *v.* avata tiirikalla. | T. lukko, ovi, kassakaappi auki.
tiirikoimat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* jota ei voi tiirikoimalla avata. | T. varmuuslukko.
tiiristel|lä[28] *frekv.v.* < seur. | T. jtak silmät sirrillään. T:i aurinkoa varjostaen kädellä silmiään. Isäntä kävi ulkona ilmaa t:emässä.
tiiristää[2] *v. kans.* tiirata; silmistä: siristää. | Katsoa t. jkta. — T. silmänsä.
tiiroll|a(an, -e(en *adv.* silmistä: sirrillään, tiirallaan.
tiirotella[28*] *frekv.v.* < seur.
tiirot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* tuijottaa (vars. silmät sirrillään) tarkkaavasti, terävästi, tutkivasti; tiirata, tiiristää, tirrittää, tirrottaa, tihdata. | Katsoa t. taivaalle. Poika katsoa t:ti uteliaana miesten puuhia. Karvalakin alta t:ti kaksi tutkivaa silmää. Likinäköinen äijä katsoa t:ti silmät sirrillään. Jäykkä, t:tava katse. Joope t:taa tyttöä silmänsä sokeiksi TOPPILA. — *Kuv.* [Kirkon] Räystään alta katsella t:tavat pienet lyijypuitteiset ikkunat PAULAH.
tiistai[27] *s.* viikon kolmas päivä. | Tänään on t. T:na, joulukuun 2. päivänä. — *Yhd.* laskiaist. **-aamu** *s.* **--ilta** *s.* **-keitto** *s. ruok.* juureksista ja perunoista sekä sianlihasta tai jälkilihaliemestä keitetty, us. maitoon suurustettu keitto.
tiistainen[63] *a.* tiistaina tapahtuva tai tapahtunut, pidettävä tms. | T. juhla.
tiistaipäivä *s.*
tiistaisin *adv.* aina tiistaina, joka tiistai. | Seuran kokoukset ovat t.
tiistaki[4*] *s. murt.* tiistai.
tiisti[4] *s. kans.* (vars. sekarotuinen) koira, rakki. | - - mutta herkutteleehan hienoinkin setteri välistä hevosen haaskalla kylän t:en kera AHO.
tiiti|nen[63] *s. kans.* tiainen, tiitiäinen. — *Kuv.* vars. pienestä lapsesta. | - - huhtoi minua t:stä silloin oikein vahvasti KIVI.
tiitittä|ä[2*] *onom.v.* vars. tiaisen äännähtelystä. | Ja yht'äkkiä t:ä pakastiainen pään päällä AHO.
tiitiäi|nen[63] *s. kans.* tiitinen. | Kovin piti hänestä isä, kutsuen häntä milloin "t:seksi" milloin "pikku-varikseksi" KIVI. — *Kuv.* - - mikähän t. se tuokin [mies] lie ollut, kun ei näyttänyt tien yli pääsevän WILKUNA.
tiitteri[5] *s.* → titteri.
tiitterä[12] *a. kans.* -sti *adv.* ketterä, terhakka. | Ja mikäpäs Rusiltassa... t:n vaimon hän siitä saisi JÄRVENT. - - Kerttu läksi juosta sipsuttamaan kotiin t:sti kuin västäräkki RAILO.
tiiveys[65] *s.* tav:mmin tiiviys.
tiivi[4] *s.* jänkäsirriäinen.
tiivike[78*] *s. vanh.* tiiviste. | Ilmapumpun t.
tiivi|s[69] *a.* -isti *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** (yhtenäisen aineen, massan) sisäisestä rakenteesta: jonka osat ovat (aivan kuin) yhteen puristetut, toinen toisessaan kiinni, jossa ei ole huokosia, rakkuloita tms. tyhjiä kohtia, tiheä, kiinteä; luja, kompakti;)(löyhä, kuohkea, huokoinen, harva. | T. massa. T. [= lihava, jäykkä] savi. T:stä, hyvää voita. T:stä leipää, juustoa. T. tiili. Kesä- ja syyspuu on t:impää kuin kevätpuu. Turpeen kiinteys ja t:ys. Polkea, tallata, juntata maa, lumi, sora t:iksi. T:iksi sullottu ruutipanos. T. heinäpaalu. Latoa, pakata, sulloa t:iseen. — Raesuuruuteen katsoen on kiven rakenne t., jos jyväset ovat silmin erottamattoman pieniä. — *Erik.* **a.** elävän olennon ruumiinrakenteesta: tiivisrakenteinen, jänteikäs, kuiva, kiinteä. | T. hevosen vartalo. T. maatiaisori. Pieni ja t. koira. Koiran t:it käpälät. - - mies itse on t. ja täyteläinen kuin tervashonka AHO. **b.** *abstr.* Muodoltaan t. ja yksinkertainen runo. Yhtenäinen ja t. esitys. Viimeisteltyä ja t:iksi kiteytynyttä taidetta. Sananlaskujen sanonta on yleensä t:stä ja ytimekästä. Esitti asiansa t:isti ja selvästi. — *Sot.* T. [= aukottomaan ja syvään puolustusasemaan perustuva] puolustus;)(harva puolustus. **2.** (kokonaisuuden muodostavien osien) liittyvyyttä ajatellen. **a.** tiheä, tiuha, taaja;)(harva. | T. ladelma. T:stä tekstiä. T. karvapeite, turkki. T. rahkasammal. Miehet seisoskelivat t:inä ryhminä. T. rintama. Rivit t:immiksi! T. pino. T. seula, mehusiivilä. T. aita. T:stä kangasta, verhoa. **b.** raoton, tiukka; us. vars. pitävyydestä, eristyskyvystä: niin tiheä, reiätön, raoton, että pitää nesteen, pölyn, kaasun, lämmön tms.;)(hatara. | T. liitos. T., vartalonmyötäinen puku. T:isti kaulan ympärille kiedottu liina. Puristaa huulensa t:isti yhteen. Istua t:isti satulassa. Seurata t:isti [= aivan] jkn kannoilla. — T. pussi, säkki. T. katto, seinä, lattia. T. pato. T. astia, vene. T. laatikko. T. pohja, kansi, ovi, korkki, venttiili. Tilkitä seinät t:iksi. T:isti suljettu pullo. Astian t:ys. — *Abstr.* kiinteä, herkeämätön, luja, tiukka, intensiivinen. | Säilyttää t. kosketus vihollisiseen. T. yhteistoiminta. T. harjoitus-, kilpailuohjelma. T. harjoittelu.

T:in ajatustyön tulos. Työskennellä t:isti aamusta iltaan. Katsoa jkta t:isti silmiin. — *Kuv.* tarkka, säästäväinen. | -- jos talossa vaan on emäntä t. ja säästäväinen, niin seisoopa se talo KIVI. — *Yhd.* ilma-, kaasu-, pöly-, vesit. → ilman-, kaasun- jne. pitävä; puolit.

tiivis|jankkoinen *a.* T. pelto. **-kantinen** *a.* T. astia. **-kasvuinen** *a.* T. sammal. **-pintai|nen** *a.* T:sta nahkaa. **-pohjainen** *a.* T. laatikko. T. suo. **-rakentei|nen** *a.* -suus *omin.* T:sta maata. — T. hevonen, koira. — T. romaani, runo. **-runkoinen** *a.* T. hevonen. **-saumainen** *a.* T. puuastia. **-seinäinen** *a.* T. rakennus. **-syi|nen** *a.* -syys *omin.* Hitaasti kasvanutta, t:stä puuta.

tiiviste[78] *s.* **1.** aine tai esine, jolla liitoskohta, sauma tms. tiivistetään, tiivistin (2); vrt. tilke, rive. | Sauman, seinän t. Sylinterin kannen t. Venttiilin t. Kaasunpitävä t. Seinien t:enä käytetty sammal. — *Yhd.* asbesti-, huopa-, kumi-, nahka-, pahvi-, villat.; patenttit.; konet. **2.** tiivistämisen tulos, vars. tiivistetty liuos, konsentraatti, väkevöite. — *Yhd.* lihaliemi-, maitot.

tiiviste|aine *s.* **-holkki** *s.* **-huopa** *s.*

-tiivisteinen[63] *poss.a.* Asbesti-, huopa-, kangas-, kumi-, nahkat.; huono-, tiukkat.

tiivistekoinen *a.* T. astia.

tiiviste|kumi *s.* **-levy** *s.* **-lista** *s.* Sauman t.

tiivistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < tiivistää.

tiivistelmä[11] *s.* vars. jnk teoksen, tutkimuksen tms. loppuun liitetty käsitellyn asian ja saavutettujen tulosten kokoava, tiivistetyssä muodossa esitetty selostus, yhteenveto.

tiiviste|nauha *s.* **-pahvi** *s.* **-rengas** *s.*

tiivistin[56] *väl. tekn.* **1.** puristin, kompressori. | Ilman t. — *Yhd.* ilman-, kaasunt. **2.** tiiviste.

tiivistymis|ilmiö *s.* Vesihöyryn t:ilmiöitä koskevat tutkimukset. **-kesku|s** *s.* Revontulten elektronisäteet tai niiden synnyttämät ionit ilmakehän vesihöyryn t:ksina. **-lämpö** *s.* vesihöyryn tiivistyessä vapautuva lämpö. **-lämpötila** *s.* lämpötila, missä kaasu tiivistyy nesteeksi. | Vesihöyryn, kaasun t. **-piste** *s. fys.* = ed. | Vesihöyryn tiivistymis- eli kastepiste. **-tulo|s** *s.* Pisarat, lumihiutaleet, rakeet ym. vesihöyryn t:kset.

tiivistym|ä[13] *s.* tiivistymisen tulos, tiivistynyt kohta, tiivistys, tihentymä. | Kaupunki on ympäristönsä asutuksen t. Pisarat, lumihiutaleet ym. vesihöyryn t:ät. — Isämeidänhän on Vuorisaarnan keskeisin ydin, niin kuin itse Vuorisaarna on Kristuksen koko julistuksen t. SILL. — *Lääk.* Keuhkoissa tulehduksellisia t:iä.

tiivistymät|ön[57] *kielt.a.* T:tömien kaasujen poistoputki.

tiivisty|s[64] *s.* **1.** tiivistäminen, tiivistyminen. | Seinien, saumojen t. Betonin t. — Vesihöyryn t. pilvissä. **2.** *par.* tiivistyneisyys, tiiviys. **3.** *par.* tiiviste. | Vaihtaa uudet t:kset kuluneiden tilalle. **4.** = tiivistymä. | Äänivirran t:kset ja ohennukset.

tiivistys|aine *s.* Kumi t:aineena. Eristys- ja t:aineet. Betonin t:aineet. **-holkki** *s.* Akselin, männänvarren t. **-huopa** *s.* **-kammio** *s.* Polttomoottorin sylinterin t., johon kaasu puristuu ja jossa se palaa räjähtäen. **-kerros** *s.* Padon t. **-keskus** *s.* tiivistymiskeskus. **-kitti** *s.* Ikkunoiden t. **-kumi** *s.* **-laakeri** *s.* **-laite** *s.* **-levy** *s.* **-lista** *s.* Ikkunoiden t:t. **-mutteri** *s.* Vesipumpun t. **-nauha** *s.* **-pesä** *s.* Männänvarsien t:t. **-pinta** *s.* Venttiilin t. **-pisto** *s. käs.* eräs harsimiseen sekä tukikankaan ja -nauhan paikoilleen kiinnittämiseen käytetty pisto. **-pumppu** *s.* kaasujen tiivistämiseen käytetty pumppu; vrt. harvennuspumppu. **-puudutus** *s. lääk.* puudutus, joka suoritetaan suoraan puudutettavaan kudokseen; vrt. johtopuudutus. **-ren|gas** *s.* Kuminen, metallinen t. Sylinterin kannen t. Pumpun männän t:kaat. **-tulo|s** *s.* Vesihöyryn t:kset. **-vesi** *s.* vesihöyrystä tiivistynyt vesi.

tiivistyttää[2*] *kaus.v.* (< seur.) tiivistää.

tiivisty|ä[1] *pass.v.* < tiivistää. (*1.*) Massa, seos t:y. Täytemaan t:minen. Betonin t:mistä edistävät aineet. — Asutus t:y. — *Erik.* kaasusta: muuttua nestemäiseksi, nesteytyä; vrt. lauhtua. | Höyryn t:minen vedeksi. Ilman kosteus t:y esineen pinnalle. — *Abstr.* ja *kuv.* Hämärä t:y pimeydeksi. — Mannisen runojen lakoniseksi t:nyt sanonta. Tunnelma t:i t:mistään. Toiminta t:y. Vähitellen t:y [lapsella] hahmojen tajuaminen esineiden tajuamiseksi AK. (*2.*) Ravistunut puuastia t:y vedessä liotettaessa. Kengän saumat t:vät, kun ne rasvataan. Hirsirakennus t:y painuessaan. — Puolustajan rivit t:vät.

tiivistäjä[16] *tek.* Ikkunoiden t. työssään. Jyrä maan t:nä.

tiivistämis|aine *s.* **-laite** *s.*

tiivistämät|ön[57] *kielt.a.* T:tömät poistokaasut. — T. sauma, rako.

tiivist|ää[2] *v.* -ävästi *adv.* tehdä tiivii(mmä)ksi. **1.** vrt. tiivis 1;)(löyhentää, kuohkeuttaa, ohentaa. | T. puristamalla, kovassa paineessa. T. pellon pintaa jyräämällä. T. tien pinta kovaksi. Laasti t:etään sullomalla. Tuoreen betonin t:äminen erityisillä aineilla. Ilman ohentaminen ja t:äminen. Platinasienellä on kyky t. ilmasta pinnalleen happea. — *Erik.* **a.** kaasuista: muuttaa nestemäiseen tilaan, nesteyttää, kondensoida; vrt. lauhduttaa. | Kaasun, vesihöyryn t:äminen nesteeksi. Kylmä kappale t:ää lämpimästä ilmasta pinnalleen kosteutta. Mereltä puhaltava kostea tuuli t:ää vesihöyrynsä sateeksi. **b.** väkevöidä haihduttamalla, kondensoida, konsentroida. | T:etty maito eli "milkki". T:etty lihaliemi. **c.** *kuv.* T. ajatuksensa sanoiksi. T:än sanottavani muutamaan lauseeseen. Taulukon muotoon t:etyt tilastotiedot. Kivi ei runoissaankaan taiteellisesti t:ä mielikuvituksensa näkemyksiä, vaan antaa niiden vuotaa esiin kaikessa vapaudessaan TARK. **2.** tehdä raottomaksi, reiättömäksi, vars. nesteen- tai kaasunpitäväksi; tukkia, tilkitä, rivetä; vrt. tiivis 2. | T. veden-, ilmanpitäväksi. T. katto, lattia. Ikkunat ja ovet t:etään talven varalta. Seinänraot t:ettiin sammalilla. Tervapiellä t:etty sauma, liitoskohta. Parafiinia käytetään pullojen ja säilyketölkkien t:ämiseen. Kumirengas t:ää kannen kaasunpitäväksi. Kumilla vedenpitäväksi t:ettyä kangasta. T. reiät, vuotokohdat. Tuloputken yhdistäminen ja t:äminen astian suuaukkoon.

tiiviys *s.* ks. tiivis.

tik *onom.interj.* esim. kellon äänestä, vars. yhteydessä tik tak. | Kello naksuttelee: t. tak, t. tak.

tikah|taa[2*] *deskr.v.* -dus[64] *teonn.* **1.** tav. kielt. yhteyksissä. **a.** liikahtaa, siirrähtää, hievahtaa. | Hevonen ei saanut kuormaa t:tamaankaan. Seisoi t:tamatta paikallaan. Lasten sairaana ollessa ei äiti päässyt t:tamaankaan kotoa. **b.** hiiskahtaa. | Asiasta ei saa t:taakaan kenellekään. Ei t:dustakaan koko asiasta, muista se! **2.** tav:mmin tikahtua. | Oli t. naurusta.

tikahtamat|on[57] *kielt.a.* Seisoa t:tomana. Kuorma juuttui kinokseen t:tomaksi. Oli tyyni ja t. helle.

tikahtu|a[1*] *deskr.v.* tukehtua, läkähtyä, pakahtua, menehtyä. | Olla t:maisillaan itkuunsa. Pienokainen parkui ihan t:akseen. Nauroimme aivan t:aksemme. Juutas imee [tulta tupakkaansa] ja on t. selvään savuun, niin kiihtynyt hän on vielä äskeisestä ajatuksestaan LEHT.

tikais|ta[24] *v. kans.* kivahtaa, tiuskaista. | T. vastaan, vastaukseksi. Vastata t:emalla. "En!" t:i Liisa jalkaa polkien PAKK.

tikan|heitto *s.* vrt. tikka 2.b. **-kolo** *s.* T:ihin pesivä pikkulintu. **-kont|ti** *s.* Cypripedium, kauniskukkaisia ja leveälehtisiä kämmekkäkasveja. | T:in kukan huuli on pullea, syvän kauhan taikka virsun muotoinen. **-po|ika** *s.* tikan poikanen. | Oma suu t:jan surma SL. Luonto se on, joka t:jan puuhun vetää SL.

tikaportaat *s. mon. kans.* tikkaat.

tikapuuhermosto *s. el.* nivelmadoilla ja niveljalkaisilla hermosolmupareista ja niitä yhdistävistä pitkittäis- ja poikittaissyistä muodostunut tikkaita muistuttava hermosto.

tika|puut *s. mon.* = tikkaat; tav. ei vapaasti seisovista talous- tms. tikkaista. | Kaksi-, kolmireitiset t. T:puiden sivupuut, aisat, reidet. T:puiden puolat, askelmat. Räystään nojaan pystytetyt t. Katon harjalle vievät makaavat t. Nousta, kiivetä t:puita myöten katolle. Kaivosaukkoon laskeuduttiin t:puita pitkin. Lasten on vaarallista kiipeillä t:puissa, t:puilla. Palokunnan jatkettavat t. — Jaakopin t. 'patriarkka Jaakobin unessaan näkemät taivaaseen johtavat portaat'. — Harv. *yks.* T:puuhun vuoli poikkipuuta CANTH. — *Voim.* tikapuiden muotoinen teline; vrt. puolapuut. — *Kuv.* Hänen mielestään jokainen hyvä teko on askelma taivaan t:puissa. Sen oli käynyt hyvin tässä maailmassa; sillä oli ollut onnen t. kehtonsa ääressä KALLAS. - - työmiesten tehtävät ja heidän asemansa elämän yhteisillä t:puilla V.VOIONMAA. — *Yhd.* kaivos-, palo-, pujottelut.; köysi-, nuorat.; haka-, jatko-, kone-, vetot. **-rappuset, -raput** *s. mon. ark.* = ed.

tikari[5] *s.* lyhyt veitsen tapainen, suora- ja tav. kaksiteräinen kahvallinen pistoase. | Sai surmansa salamurhaajan t:sta. T:n pisto selkään. [Ääni] vaikutti kuin t:n kylmä pisto AHO. — *Yhd.* kivi-, pronssi-, teräst.; murhat.

tikarimai|nen[63] *kalt.a.* Rantasinapin lidut ovat t:sia.

tikarin|isku *s.* **-pisto** *s.*

tikaripyrstöi|nen *s.* T:set 'Xiphosura, hämähäkkieläimille sukua olevia, rapuja muistuttavia merieläimiä'.

tikas|auto *s.* tikkailla varustettu erikoisauto. | Palokunnan t. **-kuoriainen** *s.* Xyloterus, kaarnakuoriaisia, joiden syvälle puuhun kaivamat käytävät muistuttavat tikapuita. | Havupuun, lehtipuun t.

tik|ata[35*] *v.* **1.** *käs.* ommella tikki- (tai jälki)-pistoin. | Ulsterin t:atut saumat. Suutari t:kaa saumat pikilangalla. T. paikka koneella. T. täkkiä, peitettä. T. koristekuvioita. — *Kuv.* erik. ompelukoneen toimintaan liittyen. | [Konekiväärin] luotisuihku alkoi äkkiarvaamatta t. kenturaa HAANPÄÄ. — Nopeatahtisesta ja lyhytaskelisesta juoksusta: tikittää (2.a). | Mutta Ketola t:kaa yhä keveämmin ja vetää armottomasti rakoa kiinni KARHUM. — *Sot.* ampua yhdellä tykillä epäsuoraa tähystettyä tulta pistemaaliin. **2.** muokata kiveä tms. piikkihakulla, kivitikalla, teräväkärkisellä kivellä tms. hakkaamalla. **3.** *kans.* = tikoittaa. | T:attu tie. Polku on t:attu vanhoilla vihdoilla saunan kynnykselle asti KATAJA.

tikehtyä[1*] *v. murt.* tikahtua. | Oli t. nauruunsa.

tiker|ä[12] *a. kans.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* kitkerä, karvas. | T. palaneen käry. T:ältä haiseva piimäpytty.

tiketti[6*] *s. ark.* matka-, pääsylippu, piletti.

tikist|ää[2] *v.* puristaa, ponnistaa jtak ulos, irti. | T. [= päkistää] ulostaessaan. Juoksija t:i toisten edelle. Nauraa t. 'väkinäisesti nauraa hykertää, kihertää'. — Fiinulta sentään t:in jotain [tietoa asiasta] ulos HILJA VALTONEN. Koulun opettaja vähistä rahoistaan t:i isälle hyvitykseksi 2 ruplaa AK.

tikit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** *onom.* vars. kellon käymisen äänestä: tikuttaa, tiksuttaa. | Kello t:ti pöydällä. Kellon t:ys. — Sydämen t:ys kiihtyi. **2.** *deskr.* **a.** juosta lyhyin askelin ja nopeassa tahdissa. | Pienempi juoksija t:ti sisukkaasti perässä. Lyhyillä jaloillaan juosta t:ti. **b.** rävähtämättä, tiukasti katsoa, tuijottaa. | Katsoa t. jkta suoraan silmiin.

tik|ka[10*] *s.* **1.** T:at 'Picidae, kiipijöiden ryhmään kuuluva lintuheimo, jonka yksilöillä on voimakas, kärjestään taltan muotoinen nokka ja kielen kovassa ja terävässä kärjessä taapäiset väkäset'. T:at hyppivät puun runkoa alhaalta ylöspäin etsien hyönteisiä, joita ne hakkaavat esiin kuoren alta tai syvältä puun sisästä. T. koputtelemassa kelopuun kylkeä. Kirjava kuin t. T. taudiksi takoo, kuolemaksi kolkuttaa SL. Tuosta uskosta ei häntä saa kukaan pois, hän istuu siinä kuin t. ALKIO. — *Yhd.* harmaa-(pää)-, iso-, käpy-, pikku-, pohjan-, valkoselkä-, vihert. **2.** teräväkärkisen välineen nimenä. **a.** piikkikärkinen hakku tms. — *Yhd.* kivi-, rakot. **b.** pieni heittonuoli, jollaisia heitetään maaliin ajanvietetarkoituksessa. | Heittää t:kaa. **3.** *kans.* pieni näre, puun oksa tms. (vars. jäällä kulkevan) talvitien viittana.

tikkaaja[10] *tek.*, myös *amm.* < tikata. | Täkin t.

tikka|at[66*] *s. mon.* tav. kahden pitkittäisen sivupuun (-raudan, -köyden) ja niitä yhdistävien poikkipuiden (-rautojen) l. puolien tm. askelmien muodostamat us. siirreltävät ja nojaavat

portaat, tikapuut. | Kiinteät, siirreltävät, vapaasti seisovat t. T:iden sivupuut, askelmat. Nousta, kiivetä t:ita myöten. Pystyttää t. seinää vasten. Paloauton t. — *Yhd.* köysi-, nuora-, puu-, teräst.; moottori-, palo-, puola-, pysty-, taloust.

tikkailla[29] *frekv.v.* < tikata.

tikka|peli *s.* tikanheitto pelinä; siinä käytetyt tikat ja maalitaulu. **-taulu** *s.* tav. paperirullasta sahaamalla tehty, numerorenkain varustettu tikkapelin maalitaulu. **-tie** *s. kans.* tikoilla viitoitettu tie. | Jään yli vievä t.

tikkau|s[64] *s.* **1.** tikkaaminen, tikkuu. | Täkin, peitteen t. — Talvitien t. — *Yhd.* konet. **2.** tikattu ommel tai koriste. | T:ksin koristettu takki.

tikkaus|koriste *s.* **-moukari** *s.* piikkihakku. **-neula** *s.* **-sauma** *s.*

tikkauttaa[2*] *fakt.v.* < tikata.

tikkeli[5] *s. metsät.* kiilalenkki. — *Yhd.* kiila-, koukkut.

tikkeri[6] *s. rad.* hyvin nopeasti toimiva virrankatkoja, pikakatkoja.

tik|ki[4*] *s.* **1.** vars. *käs.* ompeleen yksityinen osa, pisto (1.c). | Korjata ratkeama muutamalla t:illä. Erikoisompelukoneet ompelevat tuhansia t:kejä minuutissa. — Lääkärin piti ommella haavaan kolme t:kiä. Poistaa haavasta t:it. — *Yhd.* vikat. **2.** eräissä korttipeleissä: yhden pelikierroksen voitto. | N:n viimeinen kortti oli ässä ja hän sai t:in. Misäärissä vältetään t:in ottamista. Laskea t:it. Pelata viimeistä t:kiä. — *Kuv.* Tuo auton puuhun ajaminen oli Pekalle kallis t.

tikki|pisto *s.; syn. käs.* limipisto. | Limi- eli t:pistoja ommeltaessa neula pistetään kankaan läpi piston verran edellisestä ulostulokohdasta taaksepäin ja ulos kahden piston verran sisäänpistokohdasta eteenpäin, niin että oikean puolen pistot muodostavat yhtäjaksoisen ompeleen. — Kahdella langalla vastakkain samoista neulan rei'istä ommellen saadaan t:pistoja, jotka molemmin puolin ovat aivan kiinni toisissaan. Ompelukoneen tekemät t:pistot. **-saha** *s. puhek.* käsi-, pistosaha.

tik|ku[1*] *s.* **1.** puusta irronnut pieni (terävä) sälö tms.; määrätarkoitukseen käytettynä myös puusta katkaisemalla, halkaisemalla, vuolemalla tm. tehty puikkomainen, poikkileikkaukseltaan säännöllinen tai epäsäännöllinen kappale. **a.** Halkoja kantaessa meni t. sormeen. Kaivaa neulan kärjellä t. kynnen alta. Avasin oven haan pitkällä t:ulla. Kaivella t:ulla hampaitaan. Lasten käpylehmillä on t:ut jalkoina. Terävällä t:ulla koetellaan, onko kakku kypsä. Otti tulen t:un nenään ja sytytti sillä piippunsa. Paistaa kaloja t:un nenässä. Nuotio sytytettiin tervaksista särjetyillä t:uilla. Luetut puut merkittiin kaarnan rakoon pistellyillä t:uilla 'lastuilla'. Mittanauhan pituuden päähän pistettiin t. maahan merkiksi. — Olisi valmis myymään metsänsä viimeistä t:kua myöten. Puista ei ole jäljellä t:kuakaan. — Lantussa, nauriissa on t:kuja 'puumaisia syitä'. — Myrsky taitteli suuretkin puut kuin t:ut. On niin laiha, että kädet ja jalat ovat kuin t:ut. Seisoo suorana kuin t. — *vetää pitkää tikkua* arpoa, ratkaista jk asia siten, että se joka vetää kahdesta (tai useammasta) esim. käden sisään päät tasakkain asetetusta eripituisesta tikusta pitemmän (pisimmän) tai lyhyemmän (lyhyimmän), voittaa tai häviää (sen mukaan kuinka kulloinkin on sovittu). | Vedetäänkö pitkää t:kua, kumpi lähtee? — *vetää (saada) pitempi (pisin)* tai *lyhyempi (lyhin) tikku* (kuv.) voittaa tai hävitä, vetää pitempi tai lyhyempi korsi. | A. veti kiistassa pitemmän t:un. Saadaanpa nähdä, kuka tässä kilpailussa pisimmän t:un vetää. Äänestettäessä vetivät ehdotuksen vastustajat lyhyemmän t:un. **b.** etup. kuv. sanontatavoissa ja sananlaskuissa. | Huoneessa on niin paksu ilma, että t. pystyssä pysyy. Niin sakeaa ja väkevää kahvia, että t. pystyssä pysyisi. Ei löydy vaikka t:ulla etsisi. - - siltä sai aina t:ulla kaivaa tietoa AK. Noin t:un varassa se on täällä maailmassa luontokappaleen elämänlanka, niin Mikin kuin Jeren KARHUM. On niin pimeä, ettei näkisi, vaikka t:ulla silmään pistäisi SP. Joka vanhoja muistaa, sitä t:ulla silmään SL. Herrat suuttuvat, jos t:ulla silmään pistää! LEHT. Katsella jtak silmät t:kuna 'terävästi ja herkeämättä'. — *olla tikkuna (jkn) silmässä (silmissä)* olla (jkn) silmätikkuna. — *ei pane tikkua ristiin* ei tee mitään, ei ryhdy mihinkään (jnk asian hoitamiseksi, jnk vuoksi, hyväksi, puolesta tms.). | Et ole koko päivänä pannut t:kua ristiin. On turha luulla asian edistyvän kenenkään panematta t:kua ristiin. Moisen asian vuoksi en aio panna t:kua ristiin. — *tehdä tikusta asia* ottaa jk tekosyyksi voidakseen sen varjolla tehdä jtak muuta. | Teki t:usta asian, kun teki mieli kaupungille. Tekee t:usta asian käydäkseen katsomassa, keitä vieraita meillä on. Poika käy katsomassa tyttöä jonkin t:usta tehdyn asian varjolla. **c.** *yhd.* Aapis-, hammas-, jäätelö-, karamelli-, kirja-, luku-, makkara-, merkki-, mitta-, varpu-, viriket.; paistin-, puhdistus-, sekoitust.; puu-, päret.; lihat.

2. *erik.* **a.** tulitikku. | T:ut ovat lopussa. Tämä on viimeinen t. Raapaista tuli t:kuun. Käytetty t. — *Yhd.* tulit.; bengaali-, fosfori-, rikkit.; raapaisut. **b.** *mon. kans.* sukkapuikot. — *Yhd.* sukkat:ut. **c.** *kans.* päre. — *Yhd.* rappaust. **d.** *yhd.* Lasku-, mittat.

tikkuil|la[29] *v., 3. pers., kans.* pistävistä tuntoaistimuksista: pistellä. | Palelevia varpaita, puutunutta jalkaa t:ee. — Tuumat ja ajatukset t:ivat hänen aivoissaan kuin veri kauan puutuneessa jäsenessä LEINO.

tikkui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* T. puumassa. — T. lanttu, nauris.

tikku|karamelli *s.* karamelli, jossa kädessä pitämistä varten on tikku. | Imeskellä t:karamellia. **-laatikko** *s.* tulitikkulaatikko. **-mitta** *s.* mikrometriruuvilla varustettu tanko, jolla mitataan höyrysylintereitä, putkia yms. sisäpuolelta. **-mylly** *s. tekn.* puuhiokkeen valmistuksessa mylly, joka jauhaa hiomakoneesta tulleeseen hiokkeeseen jääneet sälöt ja tikut uudelleen. **-naula** *s.* (suutarin) puunaula. **-peli** *s.* ajanvietepeli, jota pelataan siten, että sekavaksi röykkiöksi kaadetusta (tuli)tikkujoukosta kukin pelaaja ottaa vuorollaan tikulla tai erityisellä

koukulla niin monta tikkua, kuin saa otetuksi muita tikkuja liikauttamatta. **-rasia** *s.* tulitikkurasia.

1. **tikkuri**[5] *s.*, etup. *vanh.* kymmenen kappaleen erä. | T. turkisnahkoja.

2. **tikkuri**[5] *s. kans.* **1.** *mon.* neulotut käsineet, vanttuut, lapaset. | Silja otti liinasen päähänsä ja t:t käteensä SILL. **2.** paksu villapaita. | Ruijan t. yllään ja jalassa nutukkaat JÄRVENT.

tikku|sihti *s. tekn.* Puuhiomon t. **-suora** *a.* suora kuin tikku, aivan suora. | Seisoa, istua t:na.

tikkuu[35] *s.* = tikkaus.

tikkuviina *s. ark. leik.* sulfiittiselluloosan valmistuksessa jäävän jätelipeän sisältämästä sokerista valmistettu viina.

tikli[4] *s.* Carduelis carduelis, peippolintuihin kuuluva hyvin kirjava lintu.

tikoittaa[2*] *v. kans.* merkitä, viitoittaa (talvi)tie tikoilla, tikata.

tiksut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* tikuttaa, tikittää. | Kello t:taa pöydällä.

tiktaali[6] *s. mer.* (*rinn.* tihtaali) = diktaali.

tiku[1] *s. kans.* kitku. | Saunassa oli t:a niin, että silmiä kirvelee.

tikura[18] *s. kans.* = ed.

tikuton[57] *kar.a.* < tikku. | T:ta puuhioketta.

1. **tikutt|aa**[2*] *onom.v.* vars. kellon käymisen äänestä: tikittää, tiksuttaa. | Seinäkello t:aa tasaisesti. Seinän takana t:i ompelukone. T:ava seinätoukka. T:ava ääni. Sydän alkoi t. levottomasti. Ja valtimo t:aa taajaan kuin varpusella SILL.

2. **tikuttaa**[2*] *v. rak.* naulata rapattavaan seinään rappaustikut.

1. **tikutus**[64] *teonn.* < 1. tikuttaa. | Kellon, lennätinkoneen t.

2. **tikutu|s**[64] *s.* vrt. 2. tikuttaa. **1.** tikuttaminen. | Seinän t. **2.** *rak.* tikuttamalla tehty rappauksen alusta. | T:ksen naulaaminen.

til|a[10] *s.* Merk.-ryhmien rajat eivät ole aina tarkat.

A. paikallisuudesta. **I. 1. a.** *abstr.* paikallisuudesta laajuuden, määrän kannalta (jkn tai jnk paikaksi, sijoittamiseksi, jhk käytettäväksi, tarpeelliseksi, riittäväksi, jnk vaatimaksi tms.) ajateltuna. | Jk ottaa, vie, vaatii, tarvitsee paljon, vähän t:aa. Lämmetessään elohopea ottaa enemmän t:aa eli laajenee. Heinät ovat t:aa vievää tavaraa. Ahtaa, sulloa, ahtautua pieneen t:aan. Jllak on jssak riittävästi, runsaasti, liian vähän t:aa. Vaunussa ei ole enää t:aa 'vaunu on täysi'. Jssak on vielä vapaata, tyhjää t:aa. T:aa on, riittää. Salissa oli t:aa 400 hengelle. Veneessä ei riitä t:aa niin monelle. Onko talossa t:aa kahdelle yövieraalle? Syli suutarilla t:aa pitää olla SL. Käytävässä ei ollut t:aa edes kääntyä. Lattialla on hyvää t:aa vaikka tanssia. Kyllä sopu t:aa antaa SL. Tavarat on pakattava niin, että kaikki t. tulee tarkoin käytetyksi. Jos vain t. sallii, t:an puolesta käy päinsä. T:an ahtaus tekee kiusaa. T:an puutteessa oli osa tavaroita varastoitava ulkoilmaan. Jättää, varata t:aa jllek. Sanalipun yläreunaan oli jätetty t:aa lisämerkinnöille. Seikka, jolle teoksessa on uhrattu suhteettoman paljon t:aa. T:an säästämiseksi artikkelia on ollut pakko supistaa. Pyydän lehdessänne t:aa seuraavalle kirjoitukselleni. — Antaa, tehdä t:aa (jklle, jllek) 'väistyä tieltä, antaa tietä'. Ratsupoliisit tekivät kulkueelle t:aa tungoksen läpi. Nyt Herra on antanut meille t:aa, niin että voimme lisääntyä maassa VT. — *Kuv.* Yöpaita on saanut antaa yhä enemmän t:aa pyjamalle. Ensin sai miekka antaa t:aa pistimelle, ja vähitellen on pistinkin jäänyt pois käytöstä. Oppisuunnitelmissa on varattu t:aa liian monille aineille. Sitä mukaa kuin ensi hetken innostus antoi t:aa rauhalliselle harkinnalle. Hänen sydämessään ei ole t:aa säälille. - - koska minun sanani ei saa t:aa teissä UT. Todisteet ovat niin selvät, ettei epäilyksille jää t:aa. Tämä lainkohta ei jätä t:aa tulkinnoille.

b. konkr:mmin jssak suhteessa (sijainniltaan, suuruudeltaan, rajoiltaan, laadultaan, tarkoitukseltaan tms.) määräisestä, tietystä paikallisuudesta, paikallisuuden osasta. | Avaruus on taivaankappaleiden välissä oleva ja rajattomasti niiden ulkopuolelle jatkuva t. Huone on seinien, lattian ja katon rajoittama t. 20 m³:n suuruinen t. Kahden vierekkäisen rakennuksen välinen t. Muotissa on ontto t., joka vastaa valettavan esineen muotoa. Kirjoituksessa jätetään sanojen väliin pieni tyhjä t. Ylitupa näki ympärilleen jääneen tyhjän t:an, tuntui hiukan kiusalliselta seistä siinä yksinään LEINONEN. Umpinaisessa t:assa tapahtuva räjähdys. Pieneen t:an suljettu kaasu. Tutkia putousliikettä ilmattomassa t:assa 'tyhjiössä'. Kuollut t. (rak.) 'huoneen tms. tila, jota ei voi käyttää hyväksi'. Sylinterin haitallinen eli tehoton t. (tekn.) 'etuasennossa olevan männän ja kannen välinen sylinterin osa'. — *Erik. mon.* Matkustajalaivoissa on t:at myös ruokailua ja seurustelua varten. Komerot ym. säilytykseen tarkoitetut t:at. Uudessa koulurakennuksessa on väljät t:at. Ahtaisiin t:oihin majoitettu sotaväenosasto. Kyllä tässä huoneistossa t:ojen [= tilojen riittävyyden] puolesta kelpaa asua. — *Yhd.* umpi-, välit.

c. *yhd.* Asumis-, elin-, harjoittelu-, harjoitus-, istuma-, kasvu-, keitto-, kävely-, käyttö-, liikkuma-, nukkuma-, oleskelu-, ruokailu-, räjähdys-, säilytys-, varastoimist.; arina-, halli-, huone-, hylly-, karsina-, komero-, käytävä-, laituri-, lasti-, lattia-, myymälä-, ullakko-, varastot.; höyry-, ilma-, vesi-, öljyt.; hukka-, kesä-, varat.

2. vars. *vanh.* tai *kans.*, us. gen:n tai poss.-suff:n ohessa: (tietty, määrä) kohta, paikka, jossa jku tai jk on tai sijaitsee, johon jku tai jk kuuluu, sija, asema, olin-, sijainti- tms. paikka. | Pienet, ruskeat silmät tuikkivat hieman pullollaan olevista t:oistaan AHO. Ei löyä [sotka] t:oa tuota, / paikkoa pahintakana, / kuhun laatisi pesänsä KAL. — *Erik.* **a.** vrt. sija A.I, erik. 2. | Porata kiveen räjähdyspanoksen t. Tasoitteli hiillokselle kahvipannun t:aa. Torpan t. oli jo valmiiksi katsottuna. — Kyllä siihen Tervolaan aukesi isännän t. [entisen kuollessa] MERIL. **b.** vrt. sija A.I, erik. 3. | Lehmät olivat vielä tarhassa yöllisillä t:oillaan AHO.

- - näki rautaiset orahat, / - - / suen suurilla jälillä, / karhun kämmenen t:oilla KAL. — Nyt siellä anoppi emännöi minun t:oillani, leivät leipoo, lehmät lypsää AHO. **c.** makuupaikka, sija, vuode. | Tehdä jklle t. sänkyyn, lattialle, aittaan. Korjata t:at. Sairastaa t:an omana. — *Yhd.* makuu-, yöt. **d.** erikoistunutta, us. adverbinomaista käyttöä, tav. mon. ulkopaikallissijoissa. | Niiltä jalkaini t:oilta [= siinä paikassa, heti] sain tehdä hänelle selkoa matkamme tuloksista. Seisoin koko ajan samoilla jalkaini t:oilla 'liikahtamatta paikallani'. - - ehdotin naapurilleni - - että jättäisi kokeeksi laitteen niille t:oilleen AK. — Jkn tai jnk oikeasta, asianmukaisesta paikasta. | Sovittaa jk esine, koneen osa (tms.) t:alleen. Sitten hän pisti pyörän t:alleen, ruuvasi kiinni ALKIO. Laitettuaan hevosensa t:oilleen [talliin] tuli Jaakko Jaakonpoika tupaan ALKIO. Ajajien ei tarvinnut muuta kuin pudottaa tukit reestään aluspuille, joita pitkin ne itsekseen vierivät t:oilleen KARHUM. — - - jos ei vain ole lonkkaluu t:oiltansa [= sijoiltaan] ALKIO. — *Kuv.* - - on viime aikoina ollut hyvin hermostunut eikä ole tahtonut saada t:ojaan missään TATU VALKONEN. Mutta viimein asettuivat hänen aatoksensa entisille t:oillensa taas KIVI.

3. *abstr.* ed:een liittyen. **a.** arvojärjestyksestä, järjestyssijasta. | Saavutti kilpailussa toisen t:an 'tuli toiseksi'. Olla ensimmäisellä t:alla ehdokaslistalla. — *ensi tilassa* (harv.) ensi sijassa, ensi kädessä. | Kirkon tehtävänä ei ole ensi t:assa suorittaa kasvatus- ja kulttuurityötä. — *Yhd.* etu-, kakkos-, mitali-, palkintot. **b.** *til|alla*, -alle, (harv.) *til|assa*, -aan (adv:n tai postp:n tavoin) sijalla, sijassa. | Myi hevosensa ja osti t:alle nuoremman. Johtajan kuoltua tuli t:alle hänen poikansa. N. on pantu viralta ja t:alla on toinen mies. Sinä sen kuitenkin otit, kun kerran tämän Hautalaisen hevosen t:aan jätit ALKIO. N. on sairaana, joten hänen t:allaan pelaa varamies. Keisarikunnan t:alle tuli tasavalta. Lähettää, valita jku jkn t:alle. Vaihtaa jk jnk t:alle 'korvata jk jllak'. Jos minä olisin sun t:assas, niin - - ALKIO.

II. aik. maatila, joka oli osa kokonaisesta talosta (merk:ssä II), nyk. talo, verolle pantu torppa, ulkopalsta tai muukin maakirjaan omaksi numeroksi merkitty maa(nviljelys)kiinteistö. | Erottaa jk palsta itsenäiseksi t:aksi. Manttaalin t. Autioitunut t. T:an viljelykset, metsät, rakennukset. Suuriksi sanotaan t:oja, joiden johto vaatii isäntäväen kaiken ajan. Keskikokoisilla t:oilla tarvitaan vakinaista vierasta työvoimaa, mutta isäntäväkikin osallistuu ruumiilliseen työhön. T:ojen jakaminen, osittaminen, lohkominen. T:ojen silpominen. Talonpoikia häädettiin t:oiltaan. — *Yhd.* maat.; asunto-, asutus-, huvila-, kalastus-, karja-, koski-, maanviljelys-, metsä-, puutarha-, viljelyst.; harjoittelu-, havainto-, kirjanpito-, koe-, koulu-, malli-, opetus-, tutkimust.; alustalais-, augmentti-, lahjoitus-, lampuoti-, läänitys-, perintö-, ratsu-, rälssi-, sopimus-, sotilas-, suku-, säteri-, vapaat.; järvenranta-, merenrantat.; naapurit.; emä-, kanta-, pää-, sivut.; lohko-, palsta-, sekamuotois-, talonpoikais-, uudis-, vero-, yksityist.; jättiläis-, kääpiö-, pien-, pikku-, suurt.; autio-, haja-, kokonais-, rappiot.

B. muusta kuin paikallisuudesta. **I.** siitä laadusta, olo-, esiintymismuodosta, joka jllak (jklla) on, tai niistä olosuhteista, joissa jk (jku) on joidenkin (kulloistenkin) tekijöiden vaikutuksesta: olotila (1).

1. Aineen jähmeä, nestemäinen ja kaasumainen t. 'olomuoto'. Sulassa t:assa 'sulana'. Hehkuvassa t:assa oleva metalli. Maitoa säilytettiin jäätyneessä t:assa 'jäätyneenä'. Punakivi sisältää puhtaassa t:assa [= puhtaana] 70 % rautaa. — Kuormittamattomassa t:assa [= kuormittamattomana] oleva nostoköysi. — Unenomainen tajunnan t.

2. a. yksilöllisestä tai vaihtelevasta ruumiillisesta tai henkisestä olotilasta; us.: vointi, kunto. | Sairaan t. on entisellään, paranee, huononee. Potilaan t:assa tapahtui käänne parempaan päin. Haavoittuneen t. oli arveluttava. Vankien ruumiillinen t. oli säälittävä. Nälissään ja muutenkin surkeassa t:assa. Avuttomassa t:assa oleva sairas, vanhus. — Olla tajuttomassa t:assa 'tajuttomana'. Hypnoottisessa t:assa 'hypnotisoituna'. Ruumiillisten t:ojen vaikutus sielullisiin t:oihin. Olla kiihtyneessä, järkyttyneessä t:assa 'kiihtynyt, järkyttynyt'. Olla huolissaan jkn sielun t:asta. — *Erik.* Olla siunatussa t:assa 'raskaana'. **b.** laajemmin. | Tuottamattomaan t:aan hakattu metsä. Sodan johdosta olivat viljelykset surkeassa t:assa. Sisäinen eripuraisuus piti koko valtakuntaa heikkouden t:assa. Jos laiva ei ole merelle-laskettavassa t:assa LK. — *Erik.* taloudellisesta asemasta tms. | Selvittää liikkeen t. 'varat ja velat, omaisuus ja vastattavat'. Suomen Pankin t. 31.12.1957. Yhtiön taloudellinen t. on heikko, epävarma. Raha-asiain t. on hyvä 'raha-asiat ovat hyvällä kannalla'. - - mutta ne eivät enää voineet tekijänsä aineellista t:aa kohentaa SILL.

3. a. ulkonaiset (elin-, elämän)olot, olosuhteet, asema. | Kuningas masensi aateliston ja paransi alempien säätyjen t:aa. Miehitetyn maan t. on usein säälittävä. Elää sorronalaisessa, puutteenalaisessa t:assa 'kärsiä sortoa, puutetta'. Käyttää hyväkseen jkn hädänalaista t:aa. Onnellisemman t:an kuvittelut. Koskahan tämä väliaikaisuuden t. päättyy. Sen verran ne rikkaat pitävät lukua köyhän t:asta PÄIVÄR. Alussa on sellainen sosiaalinen t., jossa on vain yksi "vapaa", nim. heimon päällikkö EINO KAILA. **b.** *vanh.* tilanne (2.a), asema. | Syntyi taaskin kiusallinen t., kun ei tiedetty, erotako ja mitä sanoa AHO. Sotaväen virka-apua koskeva anomus - - voidaan pakottavassa t:assa esittää myöskin sähkösanomalla tahi suullisesti LK. Asettukaamme alkuihmisen t:aan: hän tappoi eläimen saadaksensa sen lihan ravinnoksensa AK. Sulhasmiehen t. on nolo, ellei hänellä ole äyriäkään taskussaan AK.

4. *yhd.* Hajoamis-, itämis-, kiehumis-, kuohumis-, kuohunta-, käymis-, laajentumis-, lahoamis-, mätänemis-, supistumist.; jännitys-,

kuormitus-, lepo-, liike-, seisaus-, tasapainot.; hajaannus-, lama-, rappiot.; depressio-, horros-, huimaus-, humala-, hurmos-, huumaus-, häiriö-, hämärä-, juopumus-, kiihko-, kiihotus-, kiihtymys-, kouristus-, kuume-, lamaannus-, masennus-, murros-, myrkytys-, pelko-, pyörrytys-, päihtymys-, raivo-, uupumus-, voimattomuus-, väsymyst.; heräämis-, kehitys-, toipumist.; ahdinko-, alennus-, hälytys-, hätä-, odotus-, pakko-, piiritys-, poikkeus-, sotat.; konkurssi-, suoritus-, vararikkot.; tietoisuus-, tunne-, tuskat.; sairasmielisyys-, sekavuust.; alkio-, alku-, ihanne-, jälki-, kokonais-, normaali-, raja-, seuraus-, väli-, yleist.; kulttuuri-, sivistyst.; ionit.; lämpö-, säät.; heikkouden-, levottomuuden-, raskauden-, tylsyydent.; sairauden-, taudin-, terveydent.; mielen-, sielun-, tajunnant.; luonnon-, onnen-, rauhant.; asiaint.

II. vars. *vanh.* **1.** tilaisuus (1), mahdollisuus. | - - vaikka hänellä olisi ollut hyvä t. juonitella Juhon äkkinäisen kiinnipanon vuoksi PÄIVÄR. - - mene tällä haavalla matkaas; vaan koska minä saan t:an, niin minä sinun tyköni kutsutan UTV. — Mutta ensimmäisessä, ihan ensimmäisessä t:assa se koetetaan ALKIO. — *ensi tilassa* (myös nyk.) heti tilaisuuden tullen, pian. | Tulen käymään ensi t:assa. Asia päätettiin ottaa käsiteltäväksi ensi t:assa. Pyydetään ensi t:assa ilmoittamaan, onko lähetys tullut perille.

2. tav. vain mon:n iness:ssä, us. yhd:n jälkiosana; vrt. tilaisuus 2. | Oli useissa t:oissa ilmaissut olevansa myötämielinen asialle. Erityisissä, tärkeissä t:oissa. — *Yhd.* juhlat(:oissa).

tilaaja[16] *tek.* < tilata. | Sanomalehden, aikakauskirjan t. Puhelun t. Auton t. Tavaran toimittaminen t:lle sovitussa ajassa. Räätäli teki puvun t:n kankaasta. — *Erik.* puhelimen haltija. | T:t, joilla on 5-numeroinen puhelinnumero. — *Yhd.* ennakkot.; kuukausi-, vuosit.; kaupunki-, maaseutut.; puhelint. **-johto** *s.* puhelinkeskuksesta tilaajapuhelimeen (2) vedetty johto. **-kunta** *s.* Sanomalehden t. **-luettelo** *s.* tilaajien luettelo. **-luku** *s.* **-määrä** *s.* Sanomalehden t.

tilaajapuhelin *s.* **1.** se puhelin, josta puhelu tilataan. **2.** puhelimen haltijan puhelin. | Keskus, johon kuuluu 100 t:ta.

tilaamat|on[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* Mainosmielessä lehteä on lähetetty sitä t:tomillekin henkilöille. **2.** *pass.* T:toman tavaran palauttaminen lähettäjälle.

tilaa|ottava, -säästävä, -vievä *a.* par. ⌒.

tilahinta *s.* *maat.* tuotantohinta. | Maidon t.

tilailla[29] *frekv.v.* < tilata.

tilailmoitu|s *s.* *liik.* yrityksen tilasta jonakin ajankohtana tilitaseen tapaan laadittu ilmoitus. | Pankki julkaisee kuukausittain t:ksen. Kaasulaitoksen t.

-tilainen[63] *poss.a.* Ahdas-, väljät.; hurmost.; luonnont.

tilaisuu|s[65] *s.* **1.** (sopiva) tilanne, ajankohta, mahdollisuus jhk tai tehdä jtak. | Erinomainen, hyvä, houkutteleva t. jhk. Aion sopivassa t:dessa huomauttaa hänelle asiasta. T. tekee varkaan SL. Ei ollut t:tta edes paeta. Jklla on t. jhk, tehdä jtak. Minulla ei nyt ole t:tta tulla. Siellä sinulla on t. oppia paljon uutta. Antaa, järjestää, tarjota, varata jklle t. jhk. Jklle avautuu, tarjoutuu t. jhk. Sain eilen t:den tavata hänet. Jk suo jklle t:den jhk. Vaania, etsiä, odottaa t:tta tehdä jtak. T:den tullen, sattuessa. Käytän t:tta lausuakseni sen toivomuksen, että - -. Käyttää t:tta hyväkseen. Ottaa t:desta vaari. Menettää t. jhk. Päästi monta hyvää t:tta käsistään. - - mieleeni välähti heti paon t. WILKUNA. - - tarpeen ja t:den mukaan LK. — Jku on tilaisuudessa tekemään jtak → jklla on tilaisuus tehdä jtak. — *Yhd.* (ks. myös 3) hyökkäys-, maalinsaanti-, pakot.; työt.; erikois-, loistot. **2.** ajankohdasta, tilanteesta, jolloin jtak erikoista tapahtuu tai suoritetaan. | N. pidätettiin kotoaan, ja siinä t:dessa oli hänen vaimonsakin läsnä. Olen puhunut siitä joka t:dessa, kotona, pitäjällä, kinkereillä, jopa saarnastuolistakin AHO. - - Saul eri t:ksissa puhuessaan Daavidista käyttää nimitystä "Iisain poika" AK. — *Erik.* varta vasten järjestetystä, us. etukäteen valmistellusta tapahtumasta, kuten juhlasta, kokouksesta tms. | Häät, ristiäiset ja muut kodissa pidettävät t:det. Seurat, hartaushetket ym. uskonnolliset t:det. N:n hautajaiset olivat mieliin painuva t. Juhlallinen, arvokas, miellyttävä, julkinen, suljettu, virallinen t. Akateeminen t. Ohjelmallinen, maksullinen, maksuton t. Päiväjuhlassa N. lausui t:teen sopivan runon. T:teen sopiva puku. — *Yhd.* (ks. myös 3) alkajais-, arvonta-, avajais-, esitelmä-, huvi-, hää-, juhla-, jäähyväis-, kaste-, kruunajais-, muisto-, paljastus-, palkinnonjako-, propaganda-, puhe-, ristiäis-, taide-, teatteri-, tutkinto-, valanteko-, valanvannonta-, valistus-, vastaanotto-, väitöst.; joukko-, perhe-, yksityis-, yleist.; päät.; ulkoilmat. **3.** *yhd.* kohtiin 1 ja 2 liittyen. | Esittely-, esitys-, huvittelu-, ilmoitus-, kaupanteko-, keskustelu-, kilpailu-, käyttö-, luovutus-, mielenosoitus-, neuvottelu-, pidätys-, seurustelu-, tanssi-, tarkastus-, tutustumis-, vangitsemis-, virkistys-, väittelyt.

tila|katsaus *s.* *liik.* vrt. tilailmoitus. **-keinottelija** *s.* maatiloilla keinottelija. **-keinottelu** *s.* vrt. ed.

tilalli|nen[63] talollinen. **1.** *s.* itsenäisen, vars. keskikokoisen maatilan omistaja (ja viljelijä); vrt. isäntä, maanviljelijä, tilanomistaja. | Pitäjän varakkain t. Nai t:sen tyttären naapuripitäjästä. — *Yhd.* pien-, pikku-, suurt.; palsta-, ruotut. **2.** *a.* joka omistaa itsenäisen maatilan, talollisten säätyyn kuuluva. | T. ja tilaton väestö.

tilallisen|poika *s.* **-tytär** *s.*

tilallis|suku *s.* Vanha laukaalainen t. **-väestö** *s.*)(tilaton väestö.

tila|muuttuja *s.* *fys.* tilanfunktio. | Tilanyhtälö ilmaisee t:muuttujien, esim. paineen, tilavuuden ja lämpötilan välisen yhteyden. **-määrä** *s.* tilojen määrä. | T:n kasvaminen on tapahtunut tilojen koon kustannuksella.

tilan|ahtaus *s.* Sairaaloiden ainainen t. T:ahtaudesta johtuvat haitat. **-funktio** *s.* *fys.* suure, jonka arvo riippuu yksinomaan vallitsevasta tilasta, tilamuuttuja. **-haltij|a** *s.* Eräillä aatelisilla t:oilla ollut patronaattioikeus. **-hoitaja** *s.*

palkattu henkilö, joka suhteellisen itsenäisesti hoitaa maatilan asioita; vrt. pehtori. | Kartanon t. Leski palkkasi ammattitaitoisen t:n. **-hoito** *s.* **-kartta** *s.* **-kaup|pa** *s.* Kaikki t:at on julkisen kaupanvahvistajan vahvistettava. **-kirja** *s.*, tav. *mon.* maatilan omistusoikeuden selvittävistä asiakirjoista. **-käyt|tö** *s.* Rakennuskustannuksia pyritään vähentämään tarkoituksenmukaisella t:öllä. **-muuto|s** *s.* Kemialliset t:kset. Termodynaaminen t. Termiikkka käsittelee lämpötilan muutosten aiheuttamia t:ksia.

tilan|ne[78*] *s.* situaatio, tuokiotila; merk.-ryhmät eivät ole aina tarkat. **1.** jkn tai jnk asemaan tai tilaan tiettynä ajankohtana vaikuttavat (us. tavallisuudesta poikkeavat ja hetkelliset, nopeasti vaihtuvat) olosuhteet, (hetkellinen, tietynlainen) asiaintila. | Poliittinen, taloudellinen t. Yllättävä, odottamaton, jännittävä, pulmallinen, monisärmäinen t. Huvittava, koomillinen t. T. selvisi minulle siinä silmänräpäyksessä. Säilyttää malttinsa kaikissa t:teissa. Siinä t:teessa en voinut toimia toisin. Tämä tapaus muutti t:teen kokonaan. T. muuttui joka hetki. Jo tunnin kuluttua oli t. paljon edullisempi. T. muuttuu jkn eduksi. T. vaati ryhtymään pikaisiin toimenpiteisiin. Miten aiot selviytyä näin syntyneestä t:teesta? T. ei salli viivytystä. T. kiristyy, helpottuu. Leikinlasku ei sovi näin vakavaan t:teeseen. Olla selvillä t:teesta, t:teen tasalla. Kyetä sopeutumaan t:teen vaihteluihin. Olla t:teen herra. Hallita, vallita t:netta. Harkita, punnita, tutkia t:netta. Selviytyä uhkaavalta näyttävästä t:teesta. On odotettava t:teen selkenemistä, selviämistä. T:teen arvostelu on niitten eri mahdollisuuksien harkintaa ja erittelyä, jotka tehtävän suorittamiseksi vallitsevan t:teen mukaan saattavat tulla kysymykseen SO. — Vars. *puhek.* erik. kiperästä, otollisesta tms. tilanteesta. | Ei se hullumpi mies ole t:teissa V.LINNA. Ottelussa oli kyllä t:teita, mutta maaleja ei syntynyt. **2. a.** asema tai tila, jossa jku tai jk tiettynä (lyhyenä) ajankohtana on joidenkin silloin vaikuttavien (hetkellisten) olosuhteiden tai tekijöiden perusteella. | Jkn t. on nolo, kiusallinen, piinallinen. Jku, jk saattaa jkn tukalaan t:teeseen. Jk helpottaa jkn t:netta. Jkn t. käy kriitilliseksi, sietämättömäksi, kestämättömäksi. Tarttuvien tautien osalta on t. tätä nykyä tyydyttävä. Ammusten suhteen alkoi t. olla huolestuttava eikä täydennyksestä ollut tietoakaan. Ensimmäisen puoliajan jälkeen [jalkapallo-ottelussa] on t. 2—1. **b.** suhteellisen jatkuvaksi, vain hitaasti tai ei lainkaan muuttuvaksi ajatellusta olotilasta tai asemasta → tila. | Ainekirjoituksen opetuksen viimeaikainen t. Valtion raha-asiain t. on huonontunut. Astman tapainen t. Tästä yhä useampain ajatus näytti joutuvan muistelevaan t:teeseen ALKIO **3.** *yhd.* Ammus-, ampumatarvike-, elintarvike-, hinta-, huolto-, jää-, kulmuri-, lumi-, luotto-, maali-, markkina-, paitsio-, palkka-, piste-, raha-, raittius-, rintama-, sota-, syöpä-, sää-, taistelu-, terveys-, tuberkuloosi-, työllisyys-, työttömyys-, vaatetus-, valuutta-, varus-, väkijuomat.; maailmant.; alku-, jatko-, kokonais-, loppu-, lähtökohta-, normaali-, pakko-, poikkeus-, yleis-, yllätyst.

tilanne|analyysi *s.* **-ilmoitus** *s. sot.* ylemmälle johtoportaalle määräaikoina annettu täsmällinen ilmoitus taktillisesta tilanteesta; vrt. tilannetiedotus. **-kartta** *s.* vars. *sot.* tilanteen tasalla pidettävä kartta, johon merkitään kaikki operatiivisesti tai taktillisesti tärkeät tiedot tilanteesta ja maastosta. | Pitää t:a. Merkitä tiedustelun tulokset t:an. **-katsaus** *s.* yleiskatsaus tietyn ajankohdan tilanteeseen. | Puolueenjohtajan t. — *Sot.* Päämajan, armeijakunnan t. **-komedia** *s.* huvinäytelmä, jonka huvittavuus perustuu tilannekomiikkaan. **-komiikka** *s.* satunnaisissa tilanteissa ilmenevä koomillisuus; vrt. luonnekomiikka. | Näytelmässä oli runsaasti t:a. **-kuv|a** *s.* tiettyä tilannetta esittävä kuva tai kuvaus, tuokiokuva; tietystä tilanteesta saatu kuva tai käsitys. | N. suosi taiteessaan elävästä elämästä otettuja t:ia. Ottelusta näpätty t. Kuvaelma on näyttämölle sovitettu t. — [Sotilas] selosti taistelua oman tähystyksensä nojalla saamansa t:an perusteella. **-kuvau|s** *s.* Vuoropuhelun muotoon laadittu t. Jalkapallo-ottelusta esitettiin radiossa vain lyhyitä t:ksia. **-piirros** *s.* tietystä tilanteesta tehty piirros. | Auto-onnettomuuden tapahtumispaikalla tehty t. **-poliitikko** *s.* vrt. seur. | Taitava, häikäilemätön t. **-politiikka** *s.* suhdannepolitiikka. **-selostus** *s.* **-silmä** *s. kuv.* kyky tajuta tilanne nopeasti ja oikein. | Jklla on t:ä, hyvä t. **-taju** *s.* vrt. ed. | Nopea ja hyvä t. **-tiedotus** *s.* tietyn ajankohdan tilannetta koskeva tiedotus. — *Sot.* yli- ja keskijohdon esikuntien määräajoin, yl. päivittäin, laatima ja jakama selostus tilanteesta ja tapahtumista; vrt. tilanneilmoitus. | Päämajan t. 13.3.1940. **-vaihtelu** *s.* tilanteen vaihtelu. | Liikuntasodan nopeat t:t.

tilan|nimi *s.* **1.** jnk maatilan nimi; vrt. talonnimi. **2.** *kiel.* olotilaa merkitsevä substantiivi. | *Tulehdus* on deverbaalinen t. **-omistaja** *s.* suure(hko)n tilan omistaja, possessionaatti; myös arvo- ja puhuttelunimenä; vrt. kartanonomistaja, suurtilallinen. | Rikas t. — T. Toivo Honkala. **-omistajaluokka** *s.* **-osa** *s.* **-osakas** *s.* **-osto** *s.* **-puut|e** *s.* Kuormauskoneita on kaivoksissa t:teen vuoksi vaikea käyttää. Sairaaloissa on nykyään huutava t. **-raja** *s.* **-säästö** *s.* Järjestely, jolla saavutettu t. on varsin huomattava. **-tarve** *s.*

tilanteenarvostelu *s.*

tilan|vaihto *s.* Laillisesti vahvistettu t. **-yhtälö** *s. fys.* yhtälö, joka ilmaisee tilamuuttujien, esim. paineen, tilavuuden ja lämpötilan välisen yhteyden. | Kaasujen t.

tilaosuu|s *s.* Perillisten t:det.

tilapäi|nen *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* väliaikainen, satunnainen, lyhytaikainen, hetkellinen, ohimenevä, provisorinen, okkasionaalinen, temporaarinen, tilapäis-, tilapää-;)(vakinainen, pysyvä, pitkäaikainen, jatkuva, varsinainen, säännöllinen. | T. virastoapulainen. Kiireimmäksi ajaksi palkattiin avuksi t:stä työvoimaa. Tarjolla oli vain t:siä töitä. Työsuhteen t:syys. T. tehtävä, komennus. Olin silloin t:sesti ko-

mennettuna muihin tehtäviin. Olla t:sesti poissa paikkakunnalta. Asua jssak vain t:sesti. Uusittavan sillan viereen rakennettiin t. ponttonisilta. Rakennustelineet ym. t:set rakennelmat. T. pato. T. majapaikka, varastosuoja. Konekiväärin varsinainen ja t. tulialue. T. olotila. Sanaa on käytetty vain t:sesti tässä merkityksessä. Esimiehen pysyvä ja t. käskyvalta. Olin silloin t:sesti invalidi. T. innostuksen puuska, mielenmasennus. T:sessä mielenhäiriössä tehty itsemurha. T. tanssitoveri. T. mieltymys, ihastus. T:set rakkaussuhteet. Vihdoin saatiin aikaan ainakin t. sovinto. Olla t:sessä rahapulassa. Pitkäaikaiset ja t:set lainat. Saada jhk tarkoitukseen t:stä luottoa. Hinnat laskivat vain t:sesti. T:set tulot ja menot. Säännölliset ja t:set lomat. Pulmasta selvittiin muutamilla t:sillä järjestelyillä.

tilapäis- = tilapäinen. **-ansio** *s.* Vaimo eli pyykinpesulla ja muilla t:illa. **-apu** *s.* Heinänkorjuussa saatiin naapureilta t:a. **-apulainen** *s.* **-asiakas** *s.* **-asiakirja** *s. lak.* kirjallinen selitys, jolla sitä laadittaessa ei ole ajateltu todistaa mitään, mutta jota myöhemmin käytetään todisteena. **-asunto** *s.* **-avustaja** *s.* **-avustus** *s.* **-este** *s.* **-ilmiö** *s.* **-jaotus** *s. sot.* sotajaotuksesta poikkeava, tietyn tehtävän suorittamista varten määrätty jaotus. **-julkaisu** *s.* Muistoalbumit ja muut t:t. **-järjestely** *s.* Tilanne päätettiin selvittää toistaiseksi eräiden t:jen avulla. **-kirjallisuus** *s.* vrt. tilapäisjulkaisu. **-komennu|s** *s. sot.* Olla t:ksella. **-laatuinen** *a.* T. rakennelma, asumus. **-laina** *s. liik.* lyhytaikainen, vakauttamaton laina. | Pankki sanoi irti kaikki t:nsa. **-laulu** *s.* vrt. tilapäisruno. **-leima** *s.* **1.** filateliassa: epävirallinen, tilapäisesti käytetty leima. **2.** Näillä toimenpiteillä on lähinnä t. 'ovat luonteeltaan lähinnä tilapäisiä'. **-loma** *s.* **-luonne** *s.* Työttömyystöiden t. **-luontei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* T. työ, tehtävä. T. avustustoiminta. T. julkaisu. T:set tulot. T:set harrastukset. T:set rakkaussuhteet. **-luot|to** *s.* Pankkien antamat t:ot. **-majoitu|s** *s.* Järjestää jklle t. Vain t:kseen sopiva parakki. **-merkk|i** *s.* filateliassa. | T:eihin luetaan mm. kaikki varsinaisen postitaksan muutoksista johtuvat lisäpainamamerkit. **-myyjä** *s.* **-myynti** *s.* **-osasto** *s. sot.* tilapäisjaotuksen mukainen sotilasosasto, esim. marssi-, taistelu-, majoitusosasto. **-pato** *s.* **-puhe** *s.* valmistautumatta, "kylmiltään", ekstemporoiden pidetty puhe. **-puhuja** *s.* Armoitettu humoristi ja t. **-puomi** *s.* **-rakennelma** *s.* **-ratkaisu** *s.* **-rikolli|nen** *s.* T:set muodostavat jonkinlaisen ammatti- ja taparikollisten vastakohdan. **-runo** *s.* jhk tilaisuuteen, jnk merkkipäivän kunniaksi tms. tarkoitukseen, tilapäisansion hankkimiseksi sepitetty runo. | Onnittelu- ym. t:t. **-runoilija** *s.* tilapäisrunojen sepittäjä. **-runoilu** *s.* **-runous** *s.* **-sairau|s** *s.* Influenssa on tavallisimpia t:ksia. **-side** *s.* Haavaan pantiin t. ja potilas lähetettiin lääkäriin. **-silta** *s.* **-suoja** *s.* **-tarkoitu|s** *s.* T:ksiin tehty parakki. **-tarve** *s.* **-tehtävä** *s.* Tulisuunnitelmassa määrätään kullekin tulielimelle päätehtävä ja t:t. -|**tie** *s.* T:teitä rakennetaan johtamaan liikenne väliaikaisesti tie- tai siltatyömaan ohi, sotilastarkoituksiin yms. **-tuot|e** *s.* Pienet kirjoitelmat, arvostelut yms. kirjalliset t:teet. -|**työ** *s.* Ansaita toimeentulonsa erilaisilla t:töillä. — *Kirj.* tilapäinen kirjapainotyö, aksidenssityö. **-työlatoja** *s. kirj.* **-velka** *s.* **-vieras** *s.* **-vuode** *s.* **-yhtymä** *s.* — *Sot.* tilapäisjaotuksen mukainen yhtymä.

tilapää *s. vanh.* **1.** tilaisuus. | Kun oli t:tä, katselin ja ihaelin niitä salaa PÄIVÄR. **2.** tilanne. | Pukkila oli niitä venyviä miehiä, jotka kasvavat t:n vaatiessa KILPI.

tilapää- us. tav:mmin tilapäis-. **-ansio** *s.* **-julkaisu** *s.* **-runo** *s.* Paavo Korhosen t:t. **-runoilija** *s.* **-runoilu** *s.* **-runous** *s.*

tilaselostus *s.* **1.** *maat.* maatilaa koskeva selostus, jossa on tarkka selvitys tiluksista, rakennuksista, veroista, rasituksista yms. **2.** *liik.* vrt. tilailmoitus. | Pankin t.

tilasto[2] *s.* sellainen tieto tai esitys oloista ja tapahtumista, joka saadaan laskemalla ja ryhmiksi yhdistämällä havaitut (us. luvuilla ilmaistavien joukkoilmiöiden) yksityistapaukset, statistiikka. | T:n avulla on selvitetty etupäässä ihmisyhteiskuntain joukkoilmiöitä ja niiden kehitystä, kuten väestöä, elinkeinoja, varallisuus- ja sivistysoloja. Virallinen t. Kielisuhteita, tuontia, tautisuutta koskeva t. Tapaturmien yleisyyttä osoittava t. Pitää t:a jstak. T. osoittaa, että --. T:ista selviää, miten --. — *Yhd.* ammatti-, elinkeino-, ennätys-, hinta-, kansakoulu-, kansanopetus-, kuolemansyy-, kuolleisuus-, liike-, maatalous-, metsä-, murha-, oikeus-, palkka-, pankki-, piste-, rautatie-, rikos-, sosiaali-, suhdanne-, talous-, tapaturma-, tauti-, teollisuus-, tulli-, tulos-, tuonti-, tuotanto-, vaali-, vakuutus-, vienti-, virhe-, väestö-, yleisyyst.; kuukausi-, neljännes-, vuosit.; maailmant. **-aineisto** *s.* Luotettava, edustava, virallinen t. Kerätä jtak alaa koskevaa t:a. **-aines** *s.* **-apulainen** *s.* tilastotyötä tekevä toimistoapulainen. **-haara** *s.*

tilastoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* tehdä tilasto(ja), merkitä, viedä tilastoon, järjestää tilasto(i)ksi, esittää tilasto(i)na. | T:minen on antanut seuraavia tuloksia. T. avun tarpeessa olevat työttömät. — Mitä vietävää me ryhdymme t:maan toistemme rikoksia ja virheitä? AK.

tilastoimis|kone *s.* tilastokone. **-peruste** *s.* Työttömyyden t:et ovat eri maissa erilaiset.

tilasto|instituutti *s.* Kansainvälinen t. **-julkaisu** *s.* (vain) tilastoja sisältävä julkaisu. **-kartta** *s.* kartta, johon on merkitty tilastotietoja esiintymispaikan mukaan ryhmiteltyinä; myös sellaisen pohjakartasta. **-katsaus** *s.* **-kone** *s.* reikäkorttimenetelmään perustuva kone, jota käytetään tilastollisissa virastoissa ja suurliikkeissä tilasto-, kirjanpito- ja laskentatehtävissä jaottelemaan ja ryhmittelemään käsiteltävänä olevia yksityistapauksia koskevat perustiedot kulloinkin selvitettävänä olevien tarkoitusperien mukaisesti, tilastointi-, reikäkorttikone. **-kongressi** *s.* tilastomiesten kongressi. **-konttori** *s.* Metsähallituksen, tullihallituksen t. **-kortti** *s.* tilastotietoja sisältävä kortti. **-käyrä** *s.* Tilastonumerot, -käyrät ja -pylväät. **-laito|s** *s.* Suomen t:k-

sen kehitys. **-laskelma** *s.* tilastoon tai tilastoihin pohjautuva laskelma.
tilastolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* tilastoon kuuluva tai perustuva, tilastoa koskeva, tilaston tai tilastoja sisältävä, tilaston muodossa oleva, tilasto(i)na esitetty, tilastoja laativa tai tutkiva, statistinen, tilasto-. | Kerätä t:sta aineistoa, t:sia tietoja. T. taulukko, tutkimus, julkaisu. T:set luvut, numerot. T. kartta, piirros. T. katsaus. T. tutkimusmenetelmä. T. [= näytteiden perusteella tapahtuva] laaduntarkkailu. Rikosten t. selvittely. T. päätoimisto on valtiovarainministeriön alainen virasto, joka valmistaa ja julkaisee useita Suomen virallisen tilaston sarjoja ja Suomen t:sta vuosikirjaa, toimeenpanee erityisiä t:sia tutkimuksia ja valvoo muiden viranomaisten tilastotoimintaa. Aineisto, jolla on t:sta merkitystä. Valaista, tutkia jtak ilmiötä t:sesti. Osoittaa, todistaa t:sesti. — *Yhd.* oikeus-, talous-, väestöt.
tilasto|lomake *s.* tilastotietojen merkitsemiseen käytetty lomake. **-lu|ku** *s.* Valaista jtak asiaa t:vuilla. **-matematiikka** *s.* todennäköisyyslaskentaa käytäntöön soveltava matematiikan haara. **-menetelmä** *s.* **-mies** *s.* tilastojen laatija ja tutkija, tilastotieteen harjoittaja. | Luottaa t:ten numeroihin.
tilaston|haara *s.* Siveystilasto erityisenä t:haarana. **-pito** *s.*
tilasto|numero *s.* Todistaa jk asia t:numeroilla. Tarkastella jtak t:numeroiden valossa. **--osasto** *s.* Suomen Pankin t. **-pylväs** *s.* Tilastonumerot, -käyrät ja -pylväät. **-sarja** *s.* **-suure** *s.* **-taulukko** *s.* Oppilasmäärien kasvua osoittava t. **-tie|de** *s.* tieteenhaara, joka tutkii joukkohavaintoihin nojautuen joukkoilmiöiden luonnetta ja laatua, statistiikka. | T:teen tehtävänä on tilastollisen lukuaineiston jatkuva tieteellinen käsittely ja siihen perustuva yhteiskuntaelämän joukkoilmiöiden, esim. väestö-, moraali-, hinta- ym. suhteiden lähempi tutkiminen. **-tiedustelu** *s.* tiedustelu, jolla kerätään aineksia tilastoihin. | Merikalastusta koskeva t. **-tieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* T. tutkimus. **-tieteilijä** *s.* **-tieto** *s.* tilaston tekoa varten hankittu tieto tai valmiiseen tilastoon perustuva tieto, tilastollinen tieto. | Kerätä t:ja joltakin alalta. Esitys perustuu uusimpiin t:ihin. T:jen mukaan, valossa. **-toimisto** *s.* Maataloushallituksen, Helsingin kaupungin t. **-tutkimus** *s.* tilastollinen tutkimus. **-työ** *s.* T:ssä käytetyt kortistot ja koneet. **-viranomainen** *s.* **-virasto** *s.* **-vuosi** *s.* se vuosi, jota tilasto koskee.
tila|suure *s.* aineen tilasta riippuva suure. | Kaasujen t:suureet lämpötila, paine ja tilavuus. **-suuruu|s** *s.* maatilan suuruus. | T:den kasvaessa tarvitaan yhä enemmän palkattua työväkeä.
tila|ta[35] *v.* **1.** henkilöobj:n kera: (ennakolta asiasta asianomaisen kanssa sopimalla) kutsua jku ammattihenkilö (määräaikana) saapumaan ja tekemään, suorittamaan jtak (tilapäistä) määrätehtävää. | T. ajuri noutamaan matkatavaroita. T. sähkömies korjaamaan johtoja. Onko iltamiin jo t:ttu soittajat? Valokuvaaja on t:ttu kello 20:ksi. Isä on t:nnut hierojan täksi illaksi. Juhlapuheen pitäjä oli t:ttu kaupungista saakka. Kuinka sinä nyt voit, t:taanko lääkäri? — Jopa tulit kuin t:ttuna 'sopivaan aikaan, sopivasti, kuin tilauksesta, et olisi voinut tulla sopivammin'. **2.** asiaobj:n kera: (ennakolta asiasta asianomaisen kanssa sopimalla sitovasti) kehottaa tai pyytää jkta (ammatti)henkilöä, jtak liikettä tms. (tietyn ajan kuluessa, tietyksi ajaksi tai ajankohdaksi) valmistamaan, hankkimaan, lähettämään, toimittamaan tai varaamaan jtak jklle, jkn käytettäväksi. | T. jk etukäteen, ajoissa. T. jtak kirjallisesti, puhelimitse, jkn välityksellä. T. jtak jkn laskuun. T. räätäliltä uusi puku. T. arkkitehdilta talon piirustukset. Muotokuva on t:ttu taiteilija N:ltä. Oletko jo saanut t:amasi tavarat? T. tavarat suoraan tehtaasta. Tiedustelemanne laatu on nyt varastostamme lopussa, mutta sitä voidaan t. Haaraliike t:si tavarat pääliikkeen varastosta. T. kirjakaupan välityksellä jk teos. T. huone hotellista. T. pöytä ravintolasta. T. pesutupa määräpäiväksi. T. autokyyti jstak jhk. Auto on t:ttu kello kymmeneksi. Linja-auto on t:ttu retkeilijöiden käyttöön koko päiväksi. T. puhelu jklle, jhk. T. paikkalippu makuuvaunuun. T:tut elokuvaliput on lunastettava viimeistään puoli tuntia ennen näytännön alkua. — Ravintola, jossa ruoan voi t. pöytään tai hakea itse tiskiltä. | Joko herrat ovat t:nneet? — T:amme illallisen. Vieläkö aiot t. jotakin? — T. (lääkäriltä) vastaanotto, vastaanottoaika. Minulla on t:ttu aika. T. teos lainakirjastosta. — Heti ensimmäinen koettamani puku sopi kuin t:ttu. Juhlapäiväksi tuli kuin t:ttuna [= tilauksesta] kaunis sää. Sade tuli kuin t:ttuna. — *Erik.* sanomalehden, aikakauskirjan tms. ennakkotilauksesta, jolloin numerot lähetetään ilmestyttyään määräpituisena aikana tilaajan määräämään osoitteeseen. | T. sanomalehti vuodeksi, kuukaudeksi. En ole t:nnut iltalehteä, mutta ostan irtonumeron melkein joka päivä. — *Puhek.* Älä ota tuota leivosta, Pekka on sen jo t:nnut 'ilmoittanut haluavansa sen, varannut sen itselleen'.
tilat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < tila A. **1.** *harv.* < tila A.I. | T:onta olevaista meidän on vaikea ajatella. Tulemme siis samaan tulokseen, jos suurensimme tai pienensimme mielivaltaista palloa rajattomiin; "rajattomuuden raja" on t:tomuus SILL. — Tav. **2.** < tila A.II. | T. väestö 'maa- ja metsätaloudesta pääasiallisen toimeentulonsa saava väestö, joka ei itse omista viljelys- tai metsätilaa'. T:toman väestön asuttaminen. — *S:sesti.* Tilalliset ja t:tomat. Maata t:tomille!
tilau|s[64] *s.* **1.** tilaaminen; toimeksianto, sopimus, sitoumus, asiakirja tms., jolla jtak tilataan. | Tehdä, suorittaa t. Hankkia, saada t:ksia. Uudistaa sanomalehden t. Peruuttaa t. Ottaa vastaan tavaran t:ksia. Unohdin kokonaan puhelun t:ksen. Arvopaperien, obligaatioiden t. (liik.) 'merkintä'. Hovimestari [ravintolassa] merkitsi t:ksen muistiin. Lähettää t:ksensa postissa. Valmistaa, toimittaa, hankkia t:ksesta. T:ksesta tehty puku. — Tulitte kuin t:ksesta 'sopivaan aikaan, sopivasti, kuin ti-

lattuna'. Sade lakkasi kuin t:ksesta. — *Puhek.* T., A-tilaus lehdestä [= varaan käyttööni lehden (heti tai heti sitten, kun se vapautuu edelliseltä lukijalta)]! **2.** se mitä tilataan, tilattu tavara tms. | Tehdas on toimittanut viime aikoina suuria t:ksia myös ulkomaille. T:ksenne toimitetaan perille rautateitse. **3.** *yhd.* Kirja-, kone-, lehti-, muotokuva-, osake-, paikka-, puku-, pöytä-, siemen-, tarvike-, tavarat.; ajant.; kuljetust.; ennakko-, erikois-, joukko-, jälki-, koe-, lisä-, pakko-, täydennys-, yhteist.; puhelint.; miljoona-, suurt.; kuukausi-, vuosit.; maaseutut.

tilaus|aika *s.* **1.** ajankohta, jolloin, tai aika, jonka kuluessa tilaus tapahtuu. | Tavaran tilaus- ja toimitusaika. Lehtien t. alkaa taas olla käsissä. **2.** se aika, joksi esim. sanomalehti tilataan. | T. koko vuosi. **-ajo** *s.* tilauksen perusteella suoritettu ajo. | Auto oli koko viikon t:ssa. **-ehto** *s.* **-hankinta** *s.* tilausten hankinta. **-hankintakilpailu** *s.* **-hetki** *s.* **-hinta** *s.* Sanomalehden vuosikerran t. **-ilmoitu|s** *s.* Aikakauslehden t. 'ilmoitus, jolla aikakauslehteä tarjotaan tilattavaksi'. — Tavara lähetetään tilaajalle heti t:ksen saavuttua. **-jäljennös** *s. liik.* sen kirjelmän, lomakkeen tms. jäljennös, jolla tilaus on tehty. **-kauppa** *s.* **-kausi** *s.* **1.** = tilausaika 2. **2.** aika, jonka kuluessa tilaus tapahtuu. | Syystalvi on tavallisin lehtien t. **-kirja** *s. liik.* erityinen kirja, johon tilaukset merkitään. **-kirje** *s.* **-konsertti** *s.* tilattu konsertti. **-konttori** *s.* Lentolippujen t. Sanomalehden tilaus- ja ilmoituskonttori. **-kortti** *s.* **1.** esim. tilaustarjouksen mukana seuraava kortti (lomake), jota käyttäen tilaus voidaan tehdä. | Uusikaa lehden tilaus oheista t:a käyttäen. **2.** *liik.* kirjanpidossa käytetty kortti, johon jtak tavaratilausta koskevat seikat merkitään. **-kuitti** *s.* kuitti, joka tilaajalle annetaan tilauksen teosta. **-kuponki** *s.* vrt. tilauskortti 1. **-len|to** *s.* vrt. tilausajo. | Lentoyhtiön linjaliikenne ja t:not. **-liiken|ne** *s.* ammattimainen liikenne linjaliikennettä lukuun ottamatta. | T:teessä oleva auto. **-lippu** *s.* **1.** vrt. tilauskortti 1. **2.** = aikakortti 1. **-list|a** *s.* lista, johon tilaukset ehtoineen merkitään. | Sanomalehden, muistojulkaisun t. T:ojen mukaan toimitetut tavaraerät. T:at katsotaan tavallisesti kotimaisessa kaupassa ostajaan nähden päteviksi, vaikka [ne] eivät olekaan hänen allekirjoittamiaan AK. **-lomake** *s.* **-luettelo** *s.* **-maksu** *s.* **1.** Sanomalehden vuosikerran t. 'hinta'. 2. tilaamisesta peritty lisämaksu. | Kun makuuvaunupaikka tilattiin muualta kuin lähtöasemalta, perittiin t:na 5 mk. **-malli** *s.* T:n mukaan valmistettu esine. **-merkin|tä** *s.* Tilauskorttiin tehdyt t:nät. **-määrä** *s.* **-määräys** *s. liik.* orderi. **-numero** *s.* Tavaran tilauspäivä ja -numero. **-näyt|e** *s.* T:teen mukaan toimitettu tavara. **-näytäntö** *s.* tilattu näytäntö. **-ohje** *s.* **-osasto** *s.* Tehtaan t. — Pukimon t. 'tilauspukimia tekevä osasto'. **-puhelu** *s.* samojen puhelinkoneiden kesken edeltäkäsin sovittuna, säännöllisesti toistuvana aikana toimitettu puhelu. **-pukimet** *s. mon.* vrt. tilauspuku. **-pukimo** *s.* pukimia tilauksesta valmistava pukimo. **-puku** *s.* tilauksesta valmistettu puku. — *Yhd.* mittat. **-päivä** *s.* Tavaran tilaus- ja toimittamispäivä. **-reservi** *s. liik.* toimittamattomien tilausten määrä, tilausvaranto. | T:en pieneneminen ennakoi menekkivaikeuksia. Metalliteollisuuden t. **-sitoumus** *s.* **-sopimus** *s.* **-tarjous** *s.*

tilaustenhankkija *s.* Aikakauslehden t.

tilaus|teollisuus *s.* T. valmistaa tuotteita vain tilausten perusteella. **-|työ** *s.* Tehtaalla on runsaasti t:töitä. T:työnä tehty puku, kuvapatsas. **-vaatturi** *s.* vrt. tilauspukimo. **-varanto** *s. liik.* tilausreservi. **-vuosi** *s.* vrt. tilausaika.

tilauttaa[2*] *fakt.v.* < tilata. | T. jklla jk sanomalehti. T. itselleen auto.

tilava[13] *a.* **-sti** *adv.* sellainen, jossa on (suhteellisen) paljon tilaa, jonka tilavuus, vetoisuus tai pinta-ala on (suhteellisen) suuri; kookas, avara, laaja, väljä. | T. huone, asunto, juhlasali. T. varastosuoja. T. astia, kaappi, komero, matkalaukku. T. takki. T:t kengät. T. tontti, leikkikenttä, satama. Talossa on t:t paikat. T. asemakaava. Asua t:sti.

tila|vaatteet *s. mon. kans.* vuodevaatteet. **-vaikutus** *s.* Parasta [taiteilijan] tuotannossa on mahtava avaruus- ja t. **-viikko** *s. liik.* viikko, jota tilailmoitus koskee.

tilavuinen[63] *a. harv.* gen:n tai poss:-suff:n määrittämänä: tilavuudeltaan niin suuri (kuin määresana ilmaisee). | Sadan litran t. säiliö. — *Yhd.* samant.

tilavuuden|laajenemiskerroin *s. fys.* **-lisäys** *s.* **-mitta** *s.* = tilavuusmitta. **-mittaus** *s.* **-muuto|s** *s.* Kaasun t:kset.

tilavuu|s[65] *s.* **1.** *omin.* < tilava;)(ahtaus. | Vanhoissa huoneistoissa on t:tta. Ihailla huoneen t:tta ja valoisuutta. **2.** kappaleen (tai avaruuden osan) suuruus verrattuna jhk yksikkönä pidettyyn kappaleeseen, tav. kuutioon, jonka särmä on yksikön pituinen, volyymi, kapasiteetti, vetoisuus. | Kaasun t. pienenee puristettaessa. Kappaleen lämpötilan muutokset vaikuttavat sen t:teen. Kaasun kriitillinen t. Räjähdysaineen materiaalinen t. Säännöttömän kappaleen t. saadaan jakamalla sen paino ominaispainolla. — *Erik.* **a.** astian tms. seinämien sisäpuolella olevan tilan suuruudesta; us. = vetoisuus, kapasiteetti. | Astia, jonka t. on 20 dm^3. Huoneen t. oli 60 m^3. Laivan koko t. ilmaistaan rekisteritonneina. **b.** vars. *vanh.* mielivaltainen tilavuusyksikkö jtak ainetta. | Vedessä on yhtyneenä kaksi t:tta vetyä ja yksi t. happea. **c.** Brutto-, kokonais-, kuutio-, netto-, ominais-, raja-, sisä-, ulkot.; huokos-, ilma-, lasti-, vesit.; iskut.

tilavuus|energia *s.* energia, joka kappaleella on tilavuuden muutoksen, tav. kokoon puristumisen vuoksi. **-lasku** *s.* Pinta-ala- ja t:t. **-mit|ta** *s.* (*rinn.* tilavuudenmitta) tilavuuden mittaamiseen käytetty mitta(yksikkö tai -väline); vetomitta. | T:tojen perusmittana on meillä kuutiometri. Litrasta johdetut t:at eli vetomitat. **-mittari** *s.* **-määrä** *s.* Kilosta vettä tulee isompi t. tulistettua kuin kyllästettyä höyryä. **-osa** *s.* vrt. tilavuusprosentti. | Ilma sisältää 78 t:a typpeä, 21 t:a happea ja 1 t:n argonia. **-paino** *s.* jnk kappaleen tai epähomogeenisen aineen vastaavin mittayksiköin ilmaistu painon ja tilavuu-

den suhde. | Homogeenisista aineista puhuttaessa käytetään t:n asemesta nimitystä ominaispaino. Maan, betonin, puun t. **-prosentti** *s.* Raitis ulkoilma sisältää 21 t:a happea. **-suhte|et** *s. mon.* Tietyissä t:issa sekoitetut seokset. Muuttumattomien t:iden laki. **-yksikkö** *s.* tilavuutta määritettäessä yksikkönä käytetty tilavuus. | m^3, cm^3, litra t:nä. Paino t:ä kohti. Väkijuomat, joissa on 21 t:ä alkoholia.

tila|yhtälö *s. fys.* tilanyhtälö. **-yksikkö** *s.* Maanviljelystilaa käsitellään maakirjassa ja jakotoimituksissa itsenäisenä t:nä.

tilhi[8](4) *s.* Bombycilla garrulus, Lapin ja Pohjois-Suomen havumetsissä pesivä, talvisin maan eteläosissa asti kiertelevä töyhtöpäinen varpuslintu. | Talvisin tilhet syövät pihlajanmarjoja. **-parvi** *s.*

til|i[4] *s.* **1.** jatkuvassa kirjanpidossa kaksipuolinen asetelma, jossa omaisuuden muutokset (enenemiset ja vähenemiset) merkitään eri ryhmiin (debet- ja kreditpuolelle), joista tiliä päätettäessä muodostetaan yhtälö merkitsemällä erotus pienempään ryhmään. | Pitää t:iä tuloista ja menoista. Hoitaa liikkeen t:ejä. Viedä, merkitä t:eihin. Poistaa t:eistä. T. avataan tekemällä siihen ensimmäinen vienti 1. avausmerkintä. Päättää t. 'tehdä tiliin päätösmerkintä'. Päättää t:it vuosittain, kuukausittain. T:in debet ja kredit. T:it ovat selvät, kunnossa. Liikkeen t:eissä todettiin epäselvyyksiä. — *Yhd.* huolto-, kalusto-, kiinteistö-, komissio-, korko-, kulunki-, laina-, metsä-, omaisuus-, palkka-, pääoma-, talous-, tappio-, tavara-, tulli-, tulos-, velka-, vero-, voitto-, vuokrat.; henkilö-, velallis-, velkoja-, yksityist.; bilanssi-, kassa-, taset. — *Erik.* **a.** tallettamiseen, luotollamyyntisopimukseen tms. perustuvasta yksityisen asiakkaan jatkuvasta liikesuhteesta jhk pankkiin, kauppaliikkeeseen tms. ja tämän sen kehittymisestä pitämästä kirjanpidosta, kontto. | Avata t. jssak pankissa. Jklla on t. pankissa. Panna rahaa pankkiin jkn t:ille. Nostaa rahaa t:iltään. T:iltä otot ja t:ille panot. Kartuttaa t:iään. Sanoa t:insä irti. Juokseva t., ks. juokseva 4. Jklla on jssak liikkeessä t., joten hän voi ostaa sieltä laskuun. Ostaa jtak (avoimeen, kiinteään) t:iin. Hyvittää, veloittaa jkn t:iä jllak summalla. — *Yhd.* pankkit.; šekki-, siirto-, säästö-, talletust.; myyntit.; jälkit. **b.** *kuv.* ed:een liittyen. | Kartanoa viljeltiin omistajan t:iin 'laskuun, nimissä'. Panna, lukea jtak jkn, jnk t:iin 'syyksi'. Teko on luettava N:n lapsellisuuden t:ille. Pojan t:ille pantiin paljon sellaistakin, johon hän oli syytön. Miehen t:illä on monenlaisia rikoksia. Tehdä t:insä selviksi jkn kanssa 'selvittää välinsä'. T:imme ovat siis selvät. — *Urh.* Kuluneena kesänä joukkue on saanut merkitä t:illeen [= on saavuttanut] useita huomattavia voittoja. Painijoukkueemme t:illä oli ensimmäisen kilpailupäivän jälkeen kolme voittoa ja kaksi tappiota. — *Yhd.* juoksu-, pistet.

2. tilin-, selvänteko, selvitys, tilitys. | Tehdä t. hoitoonsa uskotuista varoista. Sinulta vaaditaan tarkka t. jokaisesta pennistä. — Pitää t:it työmiestensä kanssa. Kutsua työmiehet t:ille. — *Kuv.* Tehdä t(:iä) hallitustoimistaan. Joutua t:ille menettelystään. Vaatia jku t:ille [= vastuuseen] jstak. Jokaisen on kerran tehtävä t. elämästään. - - jokaisesta turhasta sanasta, minkä ihmiset puhuvat, pitää heidän tekemän t. tuomiopäivänä UT.

3. vars. *puhek.* ed:een liittyen: tietyltä ajalta (määräaikoina) tai tietystä työstä maksettu palkka tm. saatava. | Viikon, kuukauden t. Kahden peräkkäisen t:in väli. Maksaa työmiehille t. Panna jokaisesta t:istään osa säästöön. — *Yhd.* kuukausi-, viikko-, vuosit.; lopput.; maito-, meijerit.

tili|asema *s. liik.* tilien osoittama, us. omaisuustaseena ilmaistu liikkeen tms. tila, asema tiettynä ajankohtana. | Liikkeen t. joulukuun 31. p:nä 1957. T. on vahva, heikko. **-asi|at** *s. mon.* Hoitaa liikkeen t:oita. **-aukeama** *s.* tilikirjan aukeama. **-erä** *s.* **-hyvity|s** *s. liik.* vrt. hyvitys 2. b. | Suorittaa maksu käteisenä tai t:ksenä. **--ilmoitus** *s.* **-jäljennös** *s.* tileistä otettu jäljennös. **-järjestelmä** *s.* **-jäännös** *s.* tilin debet- ja kreditpuolen erotus, saldo. **-kamari** *s. hist.* (Ruotsi-Suomessa) valtion tiliasioita hoitanut virasto. **-katsaus** *s.* T. ensimmäisen vuosineljänneksen ajalta. **-kau|si** *s.; syn.* kirjanpitokausi. | T. on tavallisesti vuosi. T:den voitto. **-kertomus** *s.* Yhdistyksen t. vuodelta 1958. Esitettiin t. ja tilintarkastajien lausunto.

tilikirja *s.* tilejä sisältävä kirjanpitokirja; kirjanpitokirja yleensä. **-merkintä** *s.* **-paperi** *s.*

tili|konttori *s.* Metsähallituksen t. **-kortisto** *s.* **-kortti** *s.* Talletustilin t. **-kuukausi** *s.* vrt. tilivuosi. **-lain|a** *s.* T:oja ovat kassakreditiivilaina ja konttokuranttilaina. **-laitos** *s. hall.* Virasto, jolla on oma t. **-laskelma** *s.* tilien hyvitys- ja veloitusmerkinnät käsittävä laskelma. **-lasku** *s.* - - jos vanki rangaistuslaitoksessa saa rahaa, on se merkittävä laitoksen t:ihin [= tileihin] LK. **-leh|ti** *s.* T:den sarakkeet. **-liit|e** *s.* Kirjanpidon t:teet ja -todisteet.

tilille|maksu *s.* **-maksukuitti** *s.* Karttuvan talletustilin t. **-pano** *s.* T:sta annettu kuitti. **-panokortti** *s.* Postisiirtoa käytettäessä tehdään tillillepanot erityistä t:a käyttäen.

tililtäotto *s.*)(tilillepano. **-kortti** *s.* Postisiirtotilin t.

tili|luettelo *s.* **-luotto** *s. liik.* vrt. tilisaatava. **-merkint|ä** *s.* T:öjen pitää olla yhtäpitävät tilitositteiden kanssa. **-mies** *s.* tilejä hoitava, tiliasioihin perehtynyt henkilö. | Pätevä, tottunut t. HTM, hyväksytty t. **-muistutus** *s.* tilejä koskeva muistutus. **-muistutusasia** *s.*

tilinavaus *s.* **-merkintä** *s.* **-vienti** *s.*

-tilinen[63] *poss.a.* Viisit.; peräkkäis-, rinnakkaist.

tilin|haltija *s.* **-hetki** *s.* tilinteon hetki. | T. on kohta käsillä. **-käyttäjä** *s.* Pankki antaa juoksevan tilin avatessaan t:lle vastakirjan ja šekkivihon. **-maksu** *s.* vrt. tili 3. | Palkkalistat t:a varten. **-maksupäivä** *s.* **-moite** *s.* vrt. tilimuistutus. **-moitejuttu** *s.* **-omistaja** *s.* Tili, jolta saa nostaa rahaa vain t. itse tai hänen valtuuttamansa. **-pidollinen** *a.* tilinpitoa koskeva, siihen kuuluva, tilinpito-. | T. ohje, neuvo. T. erikoiskysymys.

tilinpito *s.* Tarkkaan t:on perustuvat laskelmat. Tilinpidon neuvoja, tarkkailija. Tilinpidossa to-

detut virheet. **-kirja** *s.* tilikirja. **--ohje** *s.* **-vuosi** *s.* tilivuosi.

tilin|pitäjä *s.* **1.** tilinomistaja, -haltija. | Säästötilille jätetyt rahaerät merkitään t:pitäjälle annettuun säästökirjaan. **2.** tilejä hoitava henkilö, kirjanpitäjä. | Liikkeen t. T:pitäjän tekemät virheet. **-päästö** *s. vanh.* tilivapaus. **-päättäjä** *s.* **-päätö|s** *s.* tilin päättäminen; inventaarin, omaisuus- ja tulostaseen laatiminen ja tilien päättäminen; näin varallisuustilasta ja tuloksista saatu yleiskatsaus. | Osakeyhtiön hallitus esittää t:ksen kultakin toimintavuodelta vuosikokouksen hyväksyttäväksi. T. osoittaa voittoa, tappiota. — *Kuv.* Toisen maailmansodan t. on vielä tekemättä. Elämän t. Kirjailijan viimeinen teos on ikään kuin hänen elämänkokemustensa ja taistelujensa t.

tilinpäätös|päivä *s.* **-tase** *s.* **-til|i** *s.* T:ejä ovat voitto- ja tappiotili sekä pääomatili.

tilintarkastaja *s.* henkilö, joka suorittaa tilintarkastuksen; vrt. reviisori. | Osakeyhtiön, yhdistyksen, valtion t. Valantehnyt, pätevä t. KHT, Keskuskauppakamarin hyväksymä t. T:in vaali. T:in lausunto. — *Yhd.* varat. **-lautakunta** *s.* Keskuskauppakamarin t. **-n|tutkinto** *s.* **-n|-vala** *s.*

tilintarkastus *s.* tarkastus, jonka avulla selvitetään, onko tilit l. kirjanpito hoidettu oikein, revisio. **-kertomus** *s.* Tilintarkastajien laatima t. **-lausunto** *s.* vrt. ed. **-pöytäkirja** *s.* **-viranomainen** *s.* **-virasto** *s.*

tilin|tarkkailija *s.* tilien, kirjanpidon tarkkailijana toimiva henkilö. **-tekijä** *s.*

tilinteko *s.* tilien, raha-asioiden, varojen hoitoa koskeva selvitys. | Vaatia jklta t. hänen hoitoonsa uskotuista varoista. Velka kuitataan seuraavassa tilinteossa. — *Kuv.* Vaatia jku tilinteolle [= tilille, vastuuseen] jstak. Noista sanoistasi sinulle tulee vielä ankara t. Kapinan johtajat välttivät tilinteon pakenemalla. Jklle koittaa tilinteon päivä. Tilinteon hetki on tullut. Yhteiskunnallis-psykologinen t. [= tilitys] kapinan pohjimmaisista syistä. **-velvollinen** *a.* ja *s.* tilivelvollinen. **-velvollisuus** *s.*

tilinteonpäivä *s.*, vars. *kuv.* — Erik. *heng.* tuomiopäivästä. | Kun se suuri t. tulee.

tilinumero *s.* Edellisen vuoden t:iden antama kuva yrityksen asemasta.

tilinväli *s.* tiliväli.

tili|osasto *s.* Tullihallituksen t. **-ote** *s. liik.* asiakkaan tilistä tehty jäljennös, joka lähetetään tälle tarkastettavaksi. **-paper|i** *s.* Vanhoista t:eista on saatu selville, että - -. **-poisto** *s.* tilistä tehty poisto. **-pussi** *s.* pussi, jossa tilirahat annetaan (tehtaan, työmaan) työntekijöille (palkkapussi), meijerin maitotilin saajille tms. **-päivä** *s.* tilinmaksu-, palkkapäivä. **-rah|at** *s. mon.* vrt. tili 3. | Verot tekivät t:oihin suuren loven. **-saatava** *s. liik.* vain tilimerkintään perustuva saatava, avoin saatava. **-saldo** *s.* **-sarake** *s.* tilikirjan sarake. **-selvitys** *s.*

tilisiirto *s. liik.* maksu, joka tapahtuu siirtämällä pankin kirjoissa määräsumma tililtä toiselle käteistä rahaa käyttämättä. **-ilmoitus** *s.* **-kortti** *s.* **-määräys** *s.*

tili|suhde *s.* Olla t:suhteessa jhk pankkiin. Kontokuranttiluonteinen t. **-tapahtum|a** *s.* Tilikirjan viennit t:ina. **-tase** *s. liik.* tase, bilanssi. **-toimisto** *s.* Tili- ja kirjanpitotoimisto. Maataloushallituksen t. **-tosite** *s.* tiliin jstak tulotai menoerästä liitetty tosite.

tilittäjä[10] *tek.* — *Yhd.* alit.

tilittämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* T. maksumääräys.

tilit|tää[2*] *v.* **1.** *liik.* antaa toimeksiantajalleen tms. selvitys tälle hankkimistaan varoista ja suorittaa kertynyt nettomäärä. | T. kannetut maksut, arpojen myynnistä kertyneet rahat. — *Kans.* T. työmiehet 'selvittää työmiesten saamiset ja maksaa tili'. **2.** *kuv.*, etup. *kirjall.* vars. persoonallisesta, us. tunnustuksen luonteisesta jnk asian selvittämisestä. | Runoilija t:tää suhdettaan ajan tapahtumiin, jhk ongelmaan, elämän peruskysymyksiin. Kirjailija on t:tänyt novellissa oman minuutensa kehitystä. — Miehenä minun on t:ettävä joka askeleni U.KARRI.

tility|s[64] *s.* tilinteko; selvitys. **1.** tilittäminen. | Vaatia jklta t. jstak. Tehdä t. kertyneistä verorahoista. Saada varoja käyttöönsä t:stä vastaan. — *Kuv.* Aikamme t:stä kristillisessä hengessä. **2.** se, jolla tilitetään jtak. | T:kseen on liitettävä tilittäjälle toimitetut lomakekirjat. — *Kuv.* [Teos] on runoilijan persoonallinen t. kokemuksistaan. **3.** *yhd.* Metsä-, rahat.; elämänt.; ennakko-, jälki-, kuukausi-, loppu-, netto-, rästit.

tilitys|aika *s.* **-hinta** *s. liik.* hinta, jonka välitysliike tilittää jälkitiliin ostamastaan tavarasta. **-kirja** *s.* tilityksistä pidetty kirjanpitokirja. **-laskelma** *s.* **-lista** *s.* **-peruste** *s.* **-päivä** *s.* **-runous** *s.* Persoonallinen tilitys- ja tunnustusrunous. **-velvollisuus** *s.*

tili|vajaus *s.* tileissä ilmennyt vajaus. **-vapaus** *s.* tilivelvollisille tilikaudelta myönnetty vastuuvapaus. | Myöntää tilien hoitajalle tili- ja vastuuvapaus [nyk. tav:mmin vastuuvapaus]. **-velka** *s. liik.* vrt. tilisaatava. **-velvolli|nen** *a.* ja *s.* tilintekovelvollinen. | Olla jklle t. jstak. T:sille myönnettiin vastuuvapaus. **-velvollisuus** *s.* tilintekovelvollisuus. | Holhoojan t. **-vihko** *s.* tilikirjana käytetty vihko. **-viik|ko** *s.* vrt. tilivuosi. | Viimeksi kuluneen t:on saldo. **-viiva** *s.* Kirjanpitovihko, jossa on t:t. **-virasto** *s.* **-vuo|si** *s.* vuoden pituinen tilikausi, kirjanpito-, raha-, talousvuosi. | Maatalouden liiketulokset t:nna 1. 7. 1930—30. 6. 1931. **-väli** *s.* tilinmaksujen väli, tilinväli. | Kuukauden, kahden viikon t. **-yhdistelm|ä** *s.* Yhtiön vuosikertomus t:ineen. **-yhtey|s** *s.* T:dessä keskenään olevat liikkeet.

tilkare[78] *s. kans.* pieni pala, tilkku. | Mökissä oli peltoa vain pieni t. — *Yhd.* pellon-, peltot.

tilk|e[78*] *s.*, us. *mon.* (puurakenteen) sauman tiiviste (tappurat, sammal, puuvanu, purettu köysi tms.), rive, täpe. | Hirsiseinissä käytettiin t:keenä sammalta. Tilkitä seinänraot t:keillä. — *Yhd.* tappura-, tervat.; seinät.

tilke|nuora *s.* Puulaivan laidan ja kansien saumat tiivistetään tervatulla rohtimisella t:nuoralla. **-rauta, -taltta** *s.* tilkintärauta. **-tappura** *s.*, tav. *mon.* **-tehdas** *s.* **-vasara** *s.* tilkintävasara.

tilkin[56*] *väl.* tilkintärauta.

tilkintä[15*] *teonn.* < tilkitä. | Sauman, seinän,

ikkunan t. Niitin kannan t. **-rauta** *s.* terästaltta, jolla tilke lyödään saumaan, tilke-, tilkitys-, riverauta, -taltta, tilkin. **-vasara** *s.* vasara, jolla tilkintärautaa lyödään, tilkevasara.

tilkitsemätön[57] *kielt.a.* < tilkitä. | T. sauma, seinä.

tilkitsijä[11] *tek.* < tilkitä. | Sauman, veneen t.

tilkitys[64] *s.* **1.** tilkitseminen. | Saumain t. **2.** saumaan lyödyt tilkkeet. | T. löyhtyy. — *Yhd.* sammalt. **-rauta, -taltta** *s.* tilkintärauta.

tilkit|ä[31] *v.* (*rinn.* tilkkiä) tiivistää sauma, liitos, rako tms. **1.** tiivistää (puurakenteen) sauma lyömällä rako täyteen tilkettä, rivetä, täpätä. | T. sauma vedenpitäväksi. T. hirsiseinä sammalilla. Keväällä veneet t:ään ja tervataan. T. ikkunan- ja ovenpielet. T. puulaivan laidat ja kansi tilkenuoralla. — T. ikkunan raot kitillä. Ilmanpitävästi t:ty tulppa. **2.** *tekn.* Yhteen niitattujen levyjen saumat t:ään siten, että viistoon leikatun levyn reunaa lyödään erityisen taltan ja vasaran avulla hiukan kasaan, jolloin reunan kulma kääntyy tiiviisti toista levyä vasten. Niittien kannat t:ään ohutta ja kevyttä talttaa käyttäen.

tilk|ka[10*] *s.* **1.** hyvin pieni määrä nestettä. | Maitoa on vain t. kannun pohjalla. Mies tirautti pullostaan pienen t:an [viinaa] kahvikuppiinsa. - - kaikki lapset kirkuvat kärttäen maidon t:kaa ja leivänpalaa KIANTO. Kaivossa ei ole t:kaakaan vettä. Maitoa ei ole t:kaakaan. Emme maistaneet viinan t:kaakaan. — *Harv.* tippa, pisara. | Kolme t:kaa verta. Tippui t:at silmistänsä, / vierivät vesipisarat KAL. — *Kuv.* Elon almuna riemun t. / oli ärsytys vain SILJO. Valehtelet, Peer! — En t:kaa! *MANN. — *Yhd.* kahvi-, kerma-, maito-, vesi-, viina-, viinit. **2.** *harv.* pieni pala, tilkku. | Se osa peltoa - - oli vielä pienoinen t. sen suhteen, mitä navetan takapuolella oli tehty AHO. — - - harmaat paikatut t:at sinisten mekkojen olkapäillä LARINK.

tilkka|nen[63] *dem.s.* (*1.*) Lihaliemikuutiot liuotetaan t:sessa kiehuvaa vettä. Pullon pohjalla oli vielä t. viinaa. — *Yhd.* maito-, vesi-, viinat. (*2.*) Kankaan t.

tilkkiä[17*] *v.* tav:mmin tilkitä.

tilk|ku[1*] *s.* **1.** (suhteellisen) pieni kankaan, nahan tms. palanen. | T:uista ommeltu matto, peitto. Pukukankaasta jäi jäljelle vain pieniä t:kuja. Vahvistaa sauma t:ulla. — - - joka ainoa purjeen t. oli heti tuhansina riekaleina ja köydet kuin rullalangat poikki WILKUNA. — *Yhd.* huopa-, kangas-, liina-, nahka-, sarka-, trikoo-, vaate-, villat.; kainalo-, rintat.; jäte-, jäännös-, malli-, paikka-, tähde-, täyte-, vahviket. **2.** pieni ala maata, peltoa, metsää tms. | Korpikylän pellot olivat vain pieniä t:kuja. Kylvinhän minä pienen t:un pellavaksikin. — *Yhd.* maa-, metsä-, niitty-, peltot.; nauris-, perunat.; pellont.

tilkku|a[1*] *v.* *harv.* nesteestä: tippua. | Räystäästä t:u vettä.

tilkkumatto *s.* tilkuista ommeltu matto; vrt. riepumatto. | Kirjava t.

tilkku|nen[63] *dem.s.* Pellot olivat pieniä t:sia. Pilvien lomasta näkyi vain t. sinistä taivasta.

tilkku|peite, -peitto, -täkki *s.* vrt. tilkkumatto. **-vakka** *s.* (kangas)tilkkujen säilytysvakka.

tilkut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Tynnyrilintu laulaa t:telee.

tilkut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* vars. tiltaltin laulusta. | Kuusikosta kuului tynnyrilinnun t:us.

tillaht|aa[2*] *deskr.v.* pillahtaa. | T. itkuun, itkemään. Tytöltä t:i itku. Korvat t:ivat soimaan.

tillast|aa[2] *v.* *kans.* itsepintaisesti pyytää, vaatia, tiukata, tivata, kärttää. | Lapset t:avat äidiltään elokuvarahaa. T. jklta lupaa jhk.

tillastel|la[28] *frekv.v.* < ed. | Tuostapa rupesivat lapset tuskittelemaan ja t:ivat kiivaasti valoa ja valkeutta sedältänsä KIVI.

1. **tilli**[4] *s.* (*rinn.* dilli) Anethum graveolens, sarjakukkaisiin kuuluva maustekasvi; sen lehdet ja varsi mausteena. | Kuivattua t:ä. Silliä t:ssä.

2. **tilli**[4] *s.* *kans.* Korvat soivat t:ä 'tuntuu kuin korvissa soisi'. Mikä peijakas siellä veisaa vai korvaniko t:ä soivat? AHO. — *Yhd.* korvat.

tilliitti[6*] *s.* *geol.* kiveksi kovettunut moreeni.

tillikastike *s.* *ruok.*

1. **tillik|ka**[15*] *s.* korvapuusti, isku. | Antaa, sivaltaa t. Sai aika t:an. — *Yhd.* korvat.

2. **tillikka**[15*] *s.* *vanh.* *ark.* **1.** kapakka, krouvi. | Poikettiin t:an ryypylle. **2.** (pieni) ryyppy. | Otettiin pari t:a.

tilliliha *s.* *ruok.* tillikastikkeessa tarjottu keitetty (vasikan)liha.

tillilleen *adv.* *puhek.* tarkalleen, täsmälleen. | Tietää jtak aivan t.

tillistel|lä[28] *deskr.v.* -y[2] *teonn.* (uteliaan tutkivasti) katsella, killistellä, tiirailla, tirkistellä, töllistellä, tillittää. | Joulukuusta tutkitaan joka puolelta t:len. T. jkn olkapään yli. Kauneuskuningatarehdokkaat olivat lavalla kaiken kansan t:tävinä. [Mielipuoli] poika t:ee pirtin uunilta kiiluvin silmin LEHT.

tillit|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Itkeä t. Mitä se tyttö taas t:telee?

1. **tillit|tää**[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* **1.** hiljaisesta itkusta: pillittää. | Itkeä t. Taasko sinä alat t.? Lopeta jo tuo joutava t:ys! **2.** *harv.* esim. tiu'un äänestä. | Lumi lentävi siukuin, / soi t:ys tiukuin AK.

2. **tillitt|ää**[2*] *deskr.v.* killittää, tillistellä. | Pojat hymyilivät onnellisina ja katsoa t:ivät Birgeriä välillä ikään kuin ottaakseen selvää, käsittikö tämä tosiaankin kaiken M.MERENMAA.

tiloit|taa[2*] *v.* *harv.* sijoittaa. | Kivien päälle t:ettu pyykkipata. Navetta kylmeni, vaikka hevonenkin oli sinne t:ettu KARHUM.

tiloittain *adv.* tila tilalta, tilojen mukaan, tila kerrallaan. | T. tehty luettelo. Viljantuotanto t.

tiloittua[1*] *refl.* ja *pass.v.* *harv.* (< tiloittaa) sijoittua.

tilpehööri[4] *s.* *ark.*, us. *leik.* jhk kuuluvat (lisä)tarvikkeet, ainekset tms. | Mausteet ym. t. Pukuun kuuluva t.

tilsa[10] *s.* = tiera 1. | Kopistella t:t hevosen kavioista.

tilsi[4] *s.* *kans.* hienoksi survottu (peruna)sose.

tilsiä[17] *v.* *kans.* survoa tilsiksi, soseeksi. | T. keitetyt perunat. T. marjoja kupissa.

tilsoittu|a[1*] *v.* tieroittua. | Hevosen kaviot t:vat.

tiltaltti[1*] *s.* Phylloscopus collybita, yhtäjaksoisesta veden tippumista muistuttavasta laulustaan nimensä saanut kerttujen heimoon kuuluva lintu, tynnyrilintu.

tilu|s[64] *s.* maa- (tai vesi)alue, joka on käytöltään, kulttuuriltaan samaa lajia (tonttia, peltoa, niittyä, suota, kangasta, kalliota, vesiheinikkoa, järveä tms.) ja aidan, tien, puron, rajan tms. toisista maa-alueista erottama; aik.: jklle kuuluva rajoitettu viljelysalue, tilanosa tms. | Talon kaikki t:kset ovat yhtenä palana. Hajallaan olevien t:sten hoito on hankalaa. N. myi maatilansa kaikkine t:ksineen. T:sten lohkominen, vaihtaminen. Jokainen on velvollinen valvomaan, ettei hänen karjansa pääse toisen t:ksille. — *Yhd.* koti-, ulkot.

tilus|ala *s.* Veroluetteloon erikseen merkitty t. eli palsta. Talon, kylän koko t. **-jako** *s.* tilusten jako. **-järjestely** *s.* Tilusten vaihdolla, t:llä, aikaansaatu tarkoituksenmukaisempi tilusten sijainti. **-järjesty|s** *s.* Tarkoituksenmukaisen t:ksen aikaansaamiseksi suoritetut tilusten vaihdot. **-kappale** *s.* Tilan maat voivat olla yhtenä tai useana t:ena. **-kartta** *s.* tilusten koon ja laadun osoittava kartta. | Tilan, talon, kylän t. **-katselmus** *s.* tilusten tarkastus ja arviointi. — *Erik.* tilus- ja rajamerkkiriidassa riitapuolten sopimuksen mukaan pitämä tilusten katselmus; vrt. kihlakunnankatselmus. **-kauppa** *s.* **-kokonaisuus** *s.* Yhtenäinen t. **-kuvio** *s. maanm.* tiluksen muodostama karttakuvio. | Jakokartan t:t. **-laji** *s.* maankäyttölaji. **-lohko** *s.* **-luettelo** *s.* **-mittaus** *s.* tilusten mittaus. **-määrä** *s.* **-osuus** *s.* **-palsta** *s.* **-palstanne** *s.* **-raja** *s.* T:lle tehty aita.

tilusrauhoitus *s.* vrt. seur. **-la|ki** *s.* T:in mukaan kotieläinten omistaja on velvollinen pitämään huolen siitä, etteivät eläimet pääse toisten tiluksille. **-sopimus** *s.* tilusrauhoitusyhdistyksen perustajien tekemä sopimus, joka sisältää yhdistyksen toimintaa järjestävät määräykset. **-yhdistys** *s.* kotieläinten vartioimisen helpottamiseksi ja aitausten vähentämiseksi perustettu yhdistys.

tilus|riita *s.* tiluksia ja rajamerkkejä koskeva riita. **-ryhmä** *s.* **-selitelmä** *s. maanm.* = seur. **-selitys** *s. maanm.* vrt. karttaselitys. | Tiluskarttaan liittyvä t.

tilustenvaihto *s.* tilusvaihto.

tilustie *s.* maalla yksityinen tie, josta on pysyväistä hyötyä yhdelle tai useammalle kiinteistölle kotiajotienä tai muuten kiinteistön käytössä; vrt. taloustie.

tilus|vaihto *s.* maanmittaustoimitus, jossa jnk tilan tiluksia vaihdetaan jyvityksen mukaan toisen tilan tiluksiin, tilustenvaihto. | Vapaaehtoinen, pakollinen t. **-vaihtosopimus** *s.*

timantin|hiomo *s.* **-hionta** *s.* **-kova** *a.*

timant|ti[6*] *s.* **1.** erittäin kova, hiottuna läpinäkyvä ja välkehtivä (puhtaana ja melko isokokoisena) kallisarvoinen jalokivi; vrt. bortti. | T. on kiteytynyttä hiiltä. Raaka, hiomaton, hiottu t. Väritön, sininen, vihreä t. Säihkyvä, loistava t. Keinotekoinen t. Sormukseen upotettu t. Kruunun koristeena oleva t. — Mustat t:it ovat hyvin pienistä t:eista muodostunutta kompaktia massaa. Kovuutensa vuoksi t:teja, varsinkin pieniä ja epäpuhtaita, käytetään lasin leikkaamiseen, kaiverrukseen, hiontaan ja kallionporaukseen. Lasinleikkaajan t. 'väline, jonka leikkaavana teränä on timantti'. Sorvata tahko t:illa. — Vertauksissa ja *kuv.* | Kova kuin t. Lumikiteet sädehtivät auringossa kuin t. Oli hopean välkettä ja t:tien loistoa hangella ja puissa KARHUM. — *Yhd.* porat.; tekot. **2.** *kirj.* pieni kirjasinlaji, jonka keilinmitta on 4 typografista pistettä.

timantti|häät *s. mon.* häiden 60:s vuosipäivä. **-jauhe** *s.* T:tta käytetään kivien ja timanttien hiomiseen. **-kaira** *s.* timanttipora. **-kairaus** *s.* timanttiporaus. **-kaivo|s** *s.* Etelä-Afrikan t:kset. **-kent|tä** *s.* Kimberleyn t:ät. **-kide** *s.* **-kiilto** *s.*, vars. *min.* timantin kiiltoa muistuttava voimakas kiilto, joka johtuu suuresta valontaittokyvystä. **-koriste** *s.* **-koru** *s.* **-kruunu** *s.* **1.** kruunu, jonka koristeena on timantti tai timantteja. | Kuninkaan t. **2.** *tekn.* timanttiporan terä. **-kärki** *s.* Radeerauspuikon t. **-kärkinen** *a.* **-musta** *s.* nokimustan kauppanimityksiä.

timanttinen[63] *a.* timant(e)illa koristettu, timant(e)ista tehty, timantti-. | T. korvakoru, kruunu. T. poran terä.

timantti|piirrin *s.* timanttikärkinen piirrin. **-pisto** *s. käs.* vars. kirjonnassa käytetty pisto: neljä säteittäisesti ristikkäistä pistoa, kaksinkertainen ristipisto. **-pora** *s.* vuoripora, jona on mustilla tai värillisillä timanteilla teritetty teräsputki. **-porau|s** *s.* timanttiporalla poraus. | Tutkia malmiesiintymiä t:ksella. **-porauskone** *s.* **-saha** *s.* kivisaha, jonka terän reunaan on kiinnitetty pieniä mustia timantteja. **-solmu** *s.* eräs säiesolmu. **-sormus** *s.* timant(e)illa koristettu sormus. **-sälpä** *s.* korundi. **-terä** *s.* **-veitsi** *s.* lasinleikkaajan veitsi, jonka leikkaavana osana on timantti.

timbaali[6] *s. ruok.* piirakkapaistos, jonka taikinakuori paistetaan ennen täyttämistä; vuoassa paistettu täytetty mureke.

timjami[6] *s.* **1.** tarha-ajuruoho. **2.** = seur. **-mehu, -siirappi** *s.* yskänlääkkeenä käytetty tarha-ajuruohon sokeroitu uute. **-öljy** *s.* tarha-ajuruohosta tislaamalla valmistettu haihtuva öljy.

timokratia[15] *s.* hallitusmuoto, jonka mukaan kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet riippuvat heidän omaisuutensa suuruudesta.

timotee[26] *s. murt.* = seur.

timotei[27] *s.* Phleum pratense, Suomessa yleisin ja tärkein kylvöheinä, nurmitähkiö. **-heinä** *s.* Syöttää karjalle t:ä. **-kärpä|nen** *s.* T:set 'Amaurosoma, timotein tähkiä vioittavia pieniä mustan harmaita, keltajalkaisia, hoikkaruumiisia kärpäsiä'. **-kääriäinen** *s.* Tortrix paleana, kääriäisiin kuuluva pikkuperhonen, jonka mustat valkokäsnäiset toukat elävät vars. timotein lehdestä käärimässään pesässä ja aiheuttavat tuhoja puremalla korren tähkän alta poikki. **-n|siemen** *s.* **-nurmi** *s.* **-pelto** *s.* **-sarka** *s.* **-valtai|nen** *a.* T. nurmi. T:sta heinää.

timperi[5] *s. ark.* ja *mer.* (*rinn.* timpuri[5]) kirvesmies. | Laivan t.

timpermanni[4] *s. kans.* kirvesmies, timperi.

timprail|la^{29} *frekv.v. kans.* -u^{2} *teonn.* < seur. | Uuden rakennuksen sisustustöissäkin on vielä paljon t:emista.

timpra|ta^{35} *v. kans.* -us^{64} *teonn.* salvaa rakennusta, tehdä timperin, puusepän töitä. | T. tupaa, seinää.

tina^{10} *s.* väriltään hopeanvalkoinen, kirkaspintainen kiteinen metallinen alkuaine. | T:a käytetään metallien päällystykseen ja seoksiin. 18°:n alapuolella t. muuttuu ns. harmaaksi t:ksi, joka on jauhe. — Valaa t:a 'sulattaa vars. uudenvuoden aattona tinaa ja kaataa se veteen, jolloin syntyvistä muodoista ja kuvioista ennustetaan (leikillään) tulevaisuutta'. — Astia on hyvässä t:ssa 'astiassa on hyvä tinaus'. — Hävitä, kadota kuin t. tuhkaan 'hävitä äkkiä jäljettömiin'. — *Koll.* tinaesineistä. | Ostaa, kerätä t:a. — *Kuv.* Olla t:ssa 'hutikassa, hiprakassa'. — *Yhd.* kanki-, lehti-, tankot.; juottot.

tinaaja^{16} *tek.* < tinata. | Astian, kahvipannun t.

tina-amalgaami *s.* tinan ja elohopean seos. | T:a käytettiin ennen peilien kuvastinpinnan aikaansaamiseen.

tinaamaton^{57} *kielt.a.* < tinata. | T. kupariastia.

tinaamo^{2} *s.* tinausta suorittava liike tai tehtaan tms. osasto.

tina|-anodi *s.* **--astia** *s.* tinasta tehty astia. **-esiintymä** *s.* **-esine** *s.* **-haarikka** *s.* **-happeuma** *s.* Tinakivi on t:a. **-hap|po** *s.* Väkevä typpihappo hapettaa tinan t:oksi. **-harkko** *s.*

tinail|la^{29} *frekv.v.* < tinata. | Mies kierteli t:emassa kupariastioita.

tinainen^{63} *ain.a.* T. astia, pikari, kannu.

tina|jauhe *s.* **-juote** *s.* **-juotos** *s.* **-jäkälä** *s.* Stereocaulon, tuhkanharmaita, us. korallimaisia maa- ja kivijäkäliä. **-kaivos** *s.* **-kannu** *s.* **-kauha** *s.* **1.** tinainen kauha. **2.** kauha, jolla tinaa valetaan. **-kehyksinen** *a.* T. peili. **-kehys** *s.* Peilin t. **-kerros** *s.* **-kide** *s.* **-kiisu** *s.* stanniini. **-kivi** *s.* kassiteriitti. **-kloridi** *s.* tinan ja kloorin yhdiste, vars. tinatetrakloridi. **-kloruuri** *s.* kahdenarvoisen tinan kloridi, valkoinen rasvakiiltoinen aine; *syn.* stannokloridi. **-kuppi** *s.* **-kylpy** *s. tekn.* vrt. kupari-, lyijykylpy. **-lasit|e, -lasit|us** *s.* tinansekaista lyijyä sisältävä läpinäkymätön lasite. | T:uksella päällystetty fajanssiesine. **-lautanen** *s.* **-lehti** *s.* hyvin ohut tinalevy, tinapaperilevy. **-lejeerinki** *s.* **-levy** *s.* **-lusikka** *s.* **-lyijyseos** *s.* **-malja** *s.* **-malmi** *s.* Tärkein t. on kassiteriitti eli tinakivi. **-messinki** *s.* tinansekainen messinki.

tinamilin|tu *s.* T:nut 'Tinamidae, oman lahkon muodostava lintuheimo, jonka edustajat muistuttavat selkärankansa rakenteen puolesta jossain määrin strutsilintuja, ulkomuodoltaan taas melkoisesti kanalintuja'.

tina|nappi *s.* Valettu t. Silmät kiiluivat kuin t:napit. **-nast|a** *s.* T:oin koristettu verkanauha.

tinan|kitinä *s.* tinatankoa taivutettaessa kuuluva hiljainen kitinä, joka johtuu tinakiteiden hankautumisesta toisiinsa. **-valaja** *s.* **-valanta** *s.* **-valimo** *s.* **-valu** *s.*

tinaoksidi *s.* (vars. neljänarvoisen) tinan ja hapen yhdiste.

tinapaperi *s.* lehtitina, stanniolipaperi. | T:a käytetään mm. teen, suklaan ja juuston kääreenä. **-levy** *s.* **-liuska** *s.* **-pakkaus** *s.* **-päällyste** *s.*

tina|pelti *s. harv.* läkkipelti. **-pikari** *s.* **-pilli** *s.* Urkujen t:t. **-pinta** *s.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* T. malmi. Pronssin t:suus. **-pullo** *s.* **-putki** *s.* **-päällyste** *s.* **-rinta** *a. runok.*, tav. *s:sesti* naisesta, jolla on tinainen rintasolki. | Aina Annikki sanovi, / t. riukuttavi KAL. **-rutto** *s.* ilmiö, että tavallisen metallisen tinan pinnalle syntyy kylmässä harmaita täpliä, jotka pyrkivät laajenemaan. **-seos** *s.* **-silau|s** *s.* Päällystää t:ksella. **-sotamies** *s.* tinasta tai lyijyseoksesta valettuja leikkisotilaita. **-sotilas** *s.* = ed. **-sulatto** *s.* **-suola** *s.* tinakloruurikiteitä, jotka liukenevat veteen sameaksi liuokseksi.

tinat|a^{35} *v.* **1.** peittää metalliesine ohuella tinakerroksella. | Vasta t:tu kahvipannu. Läkkipelti on t:tua teräslevyä. Ruostumattomiksi t:ut suksisiteet. **2.** juottaa tinajuotteella. | T. sähköjohtimen päät yhteen.

tina|tanko *s.* **-teollisuus** *s.* **-tetrakloridi** *s.* neljänarvoisen tinan ja kloorin yhdiste, stannikloridi. **-tuhka** *s.* stanni-, tinaoksidi. **-tuoppi** *s.* **-tuubi** *s.*

tinaus^{64} *s.* **1.** tinaaminen. | Metalliesineiden, kupariastioiden t. Elektrolyyttinen t. — *Yhd.* kasto-, kuuma-, levityst. **2.** tinapäällyste tai -juotos. | Suojata pinta tinauksella. Sileä, eheä, himmeä t. T. sulaa kuumassa. T. tummuu, kuluu. **-laitos** *s.* **-tina** *s.* Ruoka-astioiden t:n pitää olla puhdasta, ennen kaikkea lyijytöntä.

tinautu|a^{44} *v.* peittyä (ohuella) tinakerroksella. | Sulaan tinaan kastettaessa metalliesineen pinta t:u.

tina|vati *s.* -|**vyö** **1.** *s.* tinanastoin koristettu vyö. **2.** *a.* — *S:sesti;* vrt. tinarinta. | - - täältä tyttöjä kyselet, / t:vöitä tieustelet? KAL. **-yhdiste** *s. kem.*

tin|gata^{35*} *v.* **1.** kiistää, väittää vastaan, inttää, kiistellä. | On sitä asiasta jo puhuttu ja t:gattukin. En viitsinyt vastaankaan t. Ei ole miehen arvon mukaista t. akkaväen kanssa! JÄRVENT. **2.** itsepintaisesti vaatia, tiukata. | T. jklta jtak. Lapsi t:kasi äidiltään karamellirahaa. T. vieraalta tietoja. Mieheltä t:gattiin, mihin hän oli pannut varastamansa rahat. "Tuletko vai et?" t:kasi toinen. - - t:kasi häntä myöntämään, ettei se ollut totta CANTH. **3.** *kans.* tinkiä. | T. hintaa. T:kaamalla voit saada alennusta. Elä nyt veikkonen rupea halventamaan ja t:kaamaan tekijänpalkkiosta! KATAJA. **4.** *kans.* tilata. | T. jku tekemään jtak. - - sianporsas, joka t:gataan kuukausia ennen syntymäänsä KARHUM. Häihin, ristiäisiin ja peijaisiin "t:gattiin" rouvalta erikoiset karamellinsa PAULAH.

tingeltangeli^{5} *s.* joutavanpäiväinen, kehittymättömän yleisön huvittelunhalua hyväkseen käyttävä markkinamainen esitys, johon tav. kuuluu jonkinlaista rämisevää soittoa. **-musiikki** *s.*

tingiskellä^{28} *frekv.v.* < tinkiä.

tin|ka^{10*} *s.* **1.** kiista, väittely. | Miehille tuli t. siitä, kumman hevonen oli parempi juoksija. Hinnasta ei tule t:kaa, kunhan vain tavara on hyvää. Ja niin jatkui t:kaa, josta lopuksi tuli riita KATAJA. **2.** puute, pula. | Entä jos matkalla tulee t. rahasta? - - sanoivat olevan muutenkin särpimestä t:gan täällä sydänmaalla AHO. **3.**

tiukka, kiperä paikka, tilanne tms. | Pääseehän täältä karkuun, jos t. tulee. Jos tuonne sitten mentäisiin, kun ne niin t:galle [= ehdottomasti, kovasti] tahtovat? AHO. Ei hän [haudankaivaja] liiku mökistään, eikä toisille sanaa sano muutoin kuin tosi t:gassa [= pakottavan tarpeen vaatiessa] HAANPÄÄ. Ei hän aivan ensi [tai vähässä] t:gassa [= ensimmäisen tiukan paikan tullen] periksi anna. — *viime tingassa,* viime tinkaan 'viime hetkellä, viime hädässä'. | Viime t:gassahan se laiskalle kiire tulee. Ehdimme junalle aivan viime t:gassa. Viime t:gassa lähetetyt joulupaketit voivat myöhästyä. Lykätä jnk tehtävän suoritus viime t:kaan. Veroilmoitusten laatimista ei pidä jättää aivan viime t:kaan. Odotimme apuvoimia viime t:kaan asti. — *Yhd.* lopput:gassa. **4.** *kans.* = tinki 2.

tinkaaja[16] *tek.* < tingata. | Kova t.

tinkail|la[29] *frekv.v.* < tingata. | Teki ostoksensa t:ematta. En minä viitsi kovin kauan t. ja toraillа samasta asiasta.

tin|ki[4*] *s.* **1.** *kans.* ja *puhek.* jklle annettu tai jkn itselleen ottama määräajassa suoritettava työ(määrä), urakka. | Päivän t. oli neljä halkomottia miestä kohti. N. pystyi tekemään kahden tavallisen miehen t:gin. Laiskan t. lauantaina SL. **2.** maidon, voin, munien, halkojen tms. kulutustavaran määräaikaista ja -eräistä toimittamista koskeva sopimus. | Mistä te ostatte maitonne? — Meillä on t. naapuritalosta. — *Yhd.* maito-, munat.

tinkiläi|nen[63] *s.* henkilöstä, perheestä tms., jolla on jtak kulutustavaraa koskeva tinki jklta tai jstak. | T:sille kuljetettu maito. Kesäisin oli huvila-asukkaita t:sinä niin paljon, ettei talosta riittänyt maitoa meijeriin vietäväksi.

tinkimaito *s.* Talosta myyty t.

tinkimis|järjestelmä *s.* Vähittäiskaupassa ennen tavallinen t. **-vara** *s.* Tavaran hinnoittelussa otettiin huomioon t.

tinkimät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** < tinkiä 1. **a.** *akt.* T. ostaja. **b.** *pass.* Kiinteät, t:tömät hinnat. **2.** < tinkiä 2. **a.** *akt.* tiukka, ankara. | T. kasvattaja. Johtaja oli t. sekä itseään että alaisiaan kohtaan. T. äänensävy. — T. raittiusmies. T:tömän rehellinen. Pitää t:tömästi kiinni periaatteistaan. N:n luonne vaatii kaikissa asioissa ehdotonta t:tömyyttä, taipumattomuutta sovitteluihin. **2.** *pass.* ehdoton, järkkymätön. | Rautainen, t. kuri. T. vaatimus, periaate. T. velvollisuudentunto. Velvollisuuksien t. täyttäminen. Noudattaa t:öntä puolueettomuutta. Se oli hänen t. päätöksensä. Jklla on t:tömän jyrkät mielipiteet.

tinkityö *s. kans.* ja *puhek.* vrt. tinki 1. | [Renkipojalla] oli t. ja hän sai sen viiteen valmiiksi SILL.

tin|kiä[17*] *v.* -gintä[15*] *teonn.* **1.** koettaa päästä sopimukseen, neuvotella kaupan kohteena olevan tavaran hinnasta, työpalkasta tms.; tällaisen toiminnan tuloksesta. **a.** ostajan kannalta: pyytää tai pyytämällä saada hinnanalennusta. | T. hintaa (alemmaksi). Sai t:gityksi 100 markkaa, 5 % hinnasta. T:gin puvun 12 000 markkaan. N. on kova, mestari t:kimään kaupoissa. Maksoi t:kimättä pyydetyn hinnan. **b.** myyjän kannalta: tav. ostajan pyynnöstä antaa hinnanalennusta; joskus: pyytää tai pyytämällä saada tarjottuun hintaan lisäystä. | Kauppias t:ki 35 markkaa. Nykyään liikkeet eivät yleensä t:gi hinnoistaan. Me emme t:gi, meillä on kiinteät hinnat. Hinnoissamme ei ole enää t:kimisen varaa. — Kovalla t:kimisellä A. sai hevosesta 60 000 mk. **c.** työntekijän kannalta: pyytää tai pyytämällä saada enemmän palkkaa; pienentää palkkavaatimustaan. | T. enemmän palkkaa, suurempi työpalkkio. T. palkankorotusta. — En t:gi palkastani penniäkään. **d.** työnantajan kannalta: (koettaa) saada työntekijän palkkavaatimusta pienennetyksi. | Työnantaja, joka ei t:gi palkoista. Koetti turhaan t. urakkasummasta. **e.** yl. kulujen, menojen pienentämisestä. | Perheen oli t:gittävä ruokamenoistaan, vaatteiden hankinnassa. Valtion menoissa on paljon t:kimisen varaa. **2.** *kuv.* (ed:een liittyen) tehdä tai harvemmin pyytää jssak asiassa myönnytyksiä, lievennyksiä, lieventää vaatimuksiaan, kantaansa tms.; tehdä kompromisseja. | T. oikeutetuista vaatimuksistaan. Tästä vaatimuksesta ei voida t. vähääkään. En t:gi sanaakaan siitä, mitä olen sanonut. T. periaatteistaan, vakaumuksestaan, kannastaan. T. omantuntonsa kanssa. Elämän pyhimmissä asioissa ei sovi t. Raaka-ainepula on pakottanut t:kimään tuotteiden laadun suhteen. Pitkän t:kimisen jälkeen päästiin vihdoin sopimukseen. Ehdoissa ei ole t:kimisen varaa. Ei mikään t:gi niin paljon ja taitavasti kuin äidin sydän JOTUNI. Pian oli karu kohtalo kuitenkin pakottanut heidät aikalailla t:kimään toiveistaan LEINO. — *tinkimättä* us. = ehdottomasti, kokonaan. | Täyttää t:kimättä tehtävänsä, velvollisuutensa. Noudattaa t:kimättä omantuntonsa ääntä. Asettua jssak asiassa t:kimättä jllek kannalle. On t:kimättä tunnustettava, että hän on oikeassa. **3. a.** itsepäisesti vaatia, tiukata, tingata. | Lapset t:kivät lupaa päästä elokuviin. -- käythän, setä, meillä? t:ki Helmi PÄIVÄR. [Tyytyy] omaan kohtaloonsa, t:kimättä siihen lainkaan onnea tai lievennystä TARK. — Sinä pidät minusta, elä t:gi [= väitä vastaan] JOTUNI. **b.** *kans.* pyrkiä (2), "pakata", "tupata". | Oli niin kylmä, että leuat t:kivät lyömään loukkua. T:ki kotimies yhtä ja toista kyselemään, mutta kun ei vastausta saanut AHO. Pojalle t:ki tulemaan itku. Väkeä oli niin paljon, että t:ki olemaan ahdasta. Pakkanen kiihtyi, t:ki huurtamaan hevosen kupeet ja miehen kulmat AHO.

tinktuura[12] *s.*, vars. *farm.* ohut rohdosuutos, jota valmistettaessa liuottimena on käytetty väkiviinaa, eetteriä tai niiden seoksia. — *Yhd.* jodit.

tinktuuri[6] *s.* tav:mmin ed.

tinneri[5] *s. maal.* (vars. selluloosalakkojen) ohennusaine, ohenne.

tinoli[6] *s.* = seur.

tinoliini[4] *s.* juoksutinta sisältävä juote, tinoli.

tintamareski[4] *s.* ilveilyteatteri, jossa henkilöt on maalattu pienoiskokoon kangas- tai paperiverhoon, josta kasvojen kohdat on leikattu pois, niin että esiintyjät voivat sijoittaa kasvonsa näin syntyneisiin aukkoihin.

tint|ata^{35*} *v. ark.* lyödä, iskeä. | T. jkta vasten kuonoa. Joko minä t:taan!
tint|ti^{4*} *s.* **1.** *ark.* tiainen. | Näkee tuolla t:in pienen, / tiaisen partakuusen kehdossa KIVI. — *Yhd.* talit. **2.** mitättömän pieni kala, sintti. | Ongella saatiin vain muutamia kiisken t:tejä.
tinuri^{5} *s. ark.* tinaaja.
tio- kemiallisen yhdisteen nimityksen alkuosana merkitsemässä, että yhdisteessä yhden happiatomin paikalla on rikkiatomi.
tio|alkoholi *s.* merkaptaani, tioli. **-anhydridi** *s.* = sulfoanhydridi. **-eetteri** *s.* yhdisteitä, joissa on kaksi orgaanista hiilivetyradikaalia sitoutuneena rikkiin. **-feeni**^{4} *s.* viisirenkainen heterosyklinen rikkipitoinen yhdiste. **-hap|po** *s.* T:oissa on hydroksyylihapen tilalla rikki. **-koli**^{4} *s.* **1.** eräs tekokautsulaji. **2.** valkoista, veteen helposti liukenevaa kidejauhetta, jota käytetään keuhkotulehduksen hoitoon.
tioli^{5} *s.* merkaptaani, tioalkoholi.
tioniini^{4} *s.* eräs orgaaninen väriaine, joka värjää villan ja silkin sinipunaiseksi.
tio|rikkihappo *s.* eräs rikin happihappo, joka säilyy hajaantumatta vain lyhyen ajan. | T:-rikkihapon suoloista on tärkein natriumtiosulfaatti. **-sulfaatti** *s.* tiorikkihapon suola, kiinnityssuola. **-syaani** *s.* rikkisyaani, rodaani. **-yhdiste** *s.* yhdiste, jossa hapen tilalla on rikki, sulfoyhdiste.
1. **tip** *onom. interj.* ilmaisemassa harvakseen jhk pintaan putoavien nestepisaroiden ääntä.
2. **tip** ks. tiptop.
tipa^{10} *s.* = tipu.
tipah|della^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < tipahtaa. | Keväisiltä räystäiltä t:telee vesipisaroita. Jklta t:televat kyynelet silmistä. Hiki t:teli otsalta suurina pisaroina. — Tavaroita t:teli kuormasta. — *Yksipers.* Alkoi t:della [= sataa pisaroittain] vettä. Pohjanpuoleisilta räystäiltä t:teli koko joutilaan sunnuntaipäivän SILL. — *Kuv.* Matkustajia alkoi t. [= jäädä] junasta asemille. Mukuloitakin vielä tulla t:telee vanhuksille ALKIO.
tipah|taa^{2*} *mom.v.* -dus^{64} *teonn.* < tippua; vrt. pudota (I-II). (*1.a.*) Kynästä t:ti mustetta pöytäliinalle. Monta hikipisaraa t:taa vielä, ennen kuin tämä oja on kaivettu. Pisaraakaan ei saa t. maahan. Älä nuolaise ennen kuin t:taa SP. (*2.*) T:taa kuin kypsä omena puusta. Paketti on t:tanut kuormasta matkan varrelle. T. hevosen selästä. Mies t:ti rakennustelineiltä ja taittoi jalkansa. Lintu t:ti puusta ensimmäisellä laukauksella. — Taivaastako sinä nyt siihen t:dit! — Laajentunutta ja kuv. käyttöä. | T. pois joukosta. Tämän häviönsä johdosta joukkue t:ti mestaruussarjasta. Kuinka hänen nimensä on voinut t. luettelosta? Tokkohan häneltä t:taa penniäkään [keräykseen]. - - koht' urhonristit rintahas / kuin tähdet t:taa *MANN. Kilpailun loppuvaiheessa N. t:ti toiselta neljännelle sijalle. Mailin ennätys t:ti alle 4 minuutin.
tip|ata^{35*} *v. vanh.* -paus^{64} *teonn.* veikata.
tipaut|ella^{28*} *frekv.v.* < seur. | T. pyssyllään lintuja. — *Yksipers.* Äsken t:teli vähän vettä 'satoi vesipisaroita'.
tipaut|taa^{2*} *kaus.v.* -us^{64} *teonn.* (*rinn.* tipah(d)uttaa^{2*}) < tipahtaa. | Vieras t:ti kahviinsa hiukan kermaa. Pesuveteen voi t. tilkan tärpättiä. — T. kirje postilaatikkoon. Hevonen t:ti ratsastajan selästään. Kaksi vihollisen pommikonetta t:ettiin alas. — *Kuv.* [Juoksija] t:taa kilpailijansa kannoiltaan. Joukkue t:ettiin huonompaan sarjaan.
tipla^{10} *s. kans.* (pieni) täplä. | Perhonen, jonka valkoisissa siivissä on punaisia tiploja. Ikkunan lasi on täynnä kärpäsen tiploja. - - sieltä täältä tuikki tulia ikkunoista, jotka punaisina tiploina kuvastuivat veteen AHO. **-pisto** *s. käs.* santapisto.
1. **tipo**^{1} *s.* = tipu.
2. **tipo** *vahv.adv.* kirjoitetaan tav. yhteen pääsanansa kanssa; ks. tipotiessään.
tipoittain *adv.* tippoina, tippa kerrallaan. | T. nautittavat lääkkeet. Mitata lääkettä t. Vettä tulee hanasta vain t. — *Kuv.* hyvin pieninä erinä. | Avustusta jaettiin t. Täydennystä saatiin epäsäännöllisesti ja t.
tipotie|ssä(än, -hen(sä *adv.* (myös ⌒) aivan tietymättömissä, matkoissaan. | Talo oli tyhjä ja väki t. Miesten tullessa kätkölleen tavarat olivatkin t. Jos hän ei pian tule, niin lähden t:heni. Kuume on jo t. Uni, ruokahalu, rohkeus, mielenmaltti, sopu on t. Kaikki harmit haihtuivat t:hensä.
tip|pa^{10*} *s.* **1.** pisara. | T. vettä, öljyä, rasvaa. Lääkettä nautitaan 10 t:paa vesilasillisessa. Koneen voitelureikään tipautetaan öljyä t. kerrallaan. Haavaan ei tullut veren t:paa. Tuskin on satanut t:paakaan pariin viikkoon. Lehmä on lypsettävä viimeiseen t:paan. — *Mon.*, vars. *kans.* tippalääkkeistä. | Ostaa apteekista t:poja. Ei satu olemaan minkäänlaisia t:pojakaan. Ehkäisevät, vahvistavat t:at. Hoffmannin (kans. hokmannin-) t:at 'eetterialkoholi'. — *Ark.* Olla t:oissaan 'olla hutikassa, päissään'. — *Kuv.* Ponnistaa voimansa viime t:paan asti. Lykätä jnk tehtävän suorittaminen aivan viime t:paan 'viime tinkaan, viime hätään'. — *tipalla* (puhek.) täpärällä, hiuskarvan varassa, vähällä. | Voitto oli aivan t:alla. N. oli t:alla voittaa koko kilpailun. On t:alla, pääseekö poika luokaltaan. T:alla piti, ettei käynyt hullusti. — *Yhd.* kerma-, neste-, rasva-, vaha-, veri-, vesi-, voide-, öljyt.; anis-, kamferi-, rauta-, virmajuurit:at; emä-, hengenahdistus-, koliikki-, sydämenvahvistust:at; hammas-, hermo-, korva-, rinta-, silmä-, vatsat:at; riiden-, ruusunt:at. **2.** ed:een liittyen pienestä nestemäärästä: tilkka(nen). | Maitoa ei ole koko talossa t:paakaan. En ole maistanut t:paakaan väkeviä. Kunpa olisi edes t. hyvää kahvia. — *ei tippaa(kaan)* (kuv.) ei hiukkaakaan, hiventäkään, hitustakaan. | Siinä miehessä ei ole t:paakaan kunniantuntoa. En ole saanut unen t:paa koko yönä. Tehdä velvollisuutensa t:paakaan tinkimättä. Koko asia ei kiinnosta minua t:paakaan.
tippa|infuusio *s. lääk.* tipparuiske. **-juoppo** *s. ark.* alkoholipitoisia tippalääkkeitä juovutustarkoitukseen käyttävästä henkilöstä. **-kuurna** *s.* **-lehmä** *s.* hyvin vähässä maidossa oleva lehmä. **-leip|ä** *s.* kermasta (maidosta), vehnäjauhoista,

munista ja sokerista valmistetusta seoksesta rasvassa keitetty leivonnainen, jonka taikina valutetaan suppilon kautta kuumaan rasvaan sekavaksi vyyhdeksi. | Vappuna tarjoillaan t:iä ja simaa. **-lääke** *s.* tipoittain käytettävä nestemäinen lääke, "tipat".

tippanen[63] *dem.s.* Pöytäliinalle putosi t. kahvia. — *Yhd.* vesi-, öljyt.

tippa|pipetti *s.* **-pullo** *s.* tiputuspullo; tippalääkettä sisältävä pullo.

tippari[5] *s. puhek.* tippuri.

tipparuiske *s. lääk.* hitaasti, jatkuvana tippasarjana annettu ruiske, tippainfuusio.

tip|pua[1*] *v.* -unta[15*] *teonn.* **1.** nesteestä: (tihkua ja) putoilla tippoina, pisaroina, pisaroida. **a.** subj. ilmaisee sen, mitä jstak (tihkuu ja) putoilee. | Hanasta, räystäästä, katosta, vaatteista t:puu vettä. Haavasta t:pui verta. Nauroin niin, että kyynelet t:puivat silmistä. On niin kuuma, että hiki t:puu. — Kohta alkaa t. 'sataa'. | Satoi ja t:pui. Joka oksa vuoti vettä TALVIO. **b.** subj. ilmaisee sen, mistä jtak (tihkuu ja) putoilee. | Räystäät t:puvat (vettä). Vettä t:puvat vaatteet. - - hiukset märkinä, otsa hikeä t:puen AHO. Nuhaisen nenän t:unta. **2.** muusta kuin nesteestä: putoilla. | Taivaalta t:pui suuria lumihiutaleita. Omenat, kävyt t:puvat puista. Paikalle alkoi t. vihollisen kranaatteja. Pojan takista olivat kaikki napit t:puneet. Laipiosta on t:punut rappausta isoja paloja. - - tähdet t:pui taivahilta LEINO. Entiset vaatteet kai myöskin jo kohta t:puisivat [riekaleina] yltä NUOLIV. — *Kuv.* Heikot marssijat t:puivat matkan varrelle. Matkustajia alkoi t. junasta asemille ja pysäkeille. Vieraita t:pui yksitellen pitkin päivää. Uutisia saapui vain t:pumalla. — *Ark.* kielt. yhteyksissä. | "Anna tänne!" — "Ei t:u!" Siihen keräykseen ei minulta t:u penniäkään. En usko sieltäkään apua t:puvan.

tippuil|la[29] *frekv.v.* Hanasta t:i hiljakseen vettä.

tippukivi *s.* T:ksi sanotaan luonnollisten kallioluolien katosta riippuvia jääpuikon näköisiä kalkkikivipuikkoja eli stalaktiitteja ja näiden kohdalla luolan pohjasta kohoavia pylväsmäisiä muodostumia eli stalagmiitteja, jotka syntyvät luolaan tippuvasta runsaasti kalsiumkarbonaattia sisältävästä pohjavedestä erkaantumalla. **-luola** *s.* **-muodostuma** *s.* **-puikko** *s.* stalaktiitti. **-pylväs** *s.* stalagmiitti.

tippu|kuppi *s. tekn.* koneen voitelukuppi, josta öljy valuu tippumalla. **-kärki** *s. kasv.* eräiden troopillisten kasvien lehdissä pitkä kärki, jonka arvellaan edistävän sadeveden valumista lehdiltä.

tippumispiste *s.* Konerasvan t. eli sulamispiste.

tippuri[5] *s.* gonokokkibakteerin aiheuttama tarttuva sukupuolitauti: virtsa- ja sukupuolielinten limakalvon tulehdus, gonorrea. — *Yhd.* takat.; silmät.; terskat. **-leini** *s.* tippurista johtuva niveltulehdus, tippurireumatismi. **-märkä** *s.* Silmään joutuessaan t. aiheuttaa vaarallisen silmätippurin. **-reumatismi** *s.* tippurileini. **-tartunta** *s.*

tippu|suppilo *s. tekn.* tippuveden poistosuppilo. **-ve|si** *s.* tippuva vesi. | T:den mädättämä lattialankku. T:den poistosuppilo. Tippu- ja roiskevedeltä suojattu moottori. **-voitelulaite** *s. tekn.* koneen voitelulaite, josta voiteluaine tippuu itsestään.

tipsut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Pieni tyttö tulla t:teli polkua pitkin.

tipsut|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* kävellä, kulkea kevein, lyhyin askelin, sipsuttaa. | Pienokainen t:ti lattian yli äitiään vastaan. Kävellä, juosta t.

tiptop *a. taipum.* ja *adv.* myös ⌒. | Juhlapuvun on oltava t. 'viimeistä piirtoa myöten moitteeton, muodin mukainen tms.'. Siinä talossa on kaikki aina t. Johtaja esiintyi aina t. Asennossa on seistävä t. **-kun|to** *s.* Olla t:nossa. Laittaa jk t:toon.

tipu[1] *s.,* vars. *last.* ja kutsuttaessa kana(npoja)sta; *rinn.* tipo, tipa. — *Kuv.* tytöistä, tyttökoululaisista. | T:jen järjestämä illanvietto.

tipu|nen[63] *dem.s.* **1.** Kaisa kaitseepi kanoja, / t:sia pikku Tiina AHO. **2.** hyväilynimenä lapsesta, vars. tytöstä, tai rakastetusta: kulta, armas. | Oletko väsynyt, t:seni? Kutsui nuorta vaimoansa t:sekseen.

tiput|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < tiputtaa. | T. tupakan tuhkaa lattialle. Puuta ravistamalla t:eltiin omenat alas. Muista, ettet t:tele pakettejasi tielle! — *Yksipers.* Taivas oli pilvessä ja alkoi t. (vettä) 'pisaroida (vettä)'. — *Kuv.* Tynnyrilintu t:teli yksitoikkoisia säveliään. Haastateltava t:teli tietojaan verkkaisesti.

tiputin[56*] *väl.* tiputuspilli, -putki, pipetti.

tiput|taa[2*] *v.* **1.** *kaus.* < tippua. | T. pipetillä lääkettä silmään. Veteen t:etaan muutamia tippoja tärpättiä. — Puolustajat t:tivat linnan muurilta kiviä hyökkääjien niskaan. — *Kuv.* Tavaraa on annettu, tullut vain t:tamalla 'pieninä erinä, vähän kerrallaan'. **2.** Koppurakavioinen hevonen t:taa 'kävelee hyvin lyhyin askelin'. T:tava askel, käynti.

tiputus[64] *teonn.* < ed. | Silmälääkkeen t. **-laite** *s.* **-lasi** *s.* pipetti. **-nokka** *s.* Tiputuspullo, jonka lasitulpassa on t:an johtava kuurna. **-pilli** *s.* pipetti. **-pullo** *s.* tiputusnokalla tms. varustettu pullo, josta nestettä voidaan valuttaa tipoittain. **-putki** *s.* pipetti. **-suutin** *s.*

tiradi[6] *s. harv.* **1.** deklamatorinen lauselma. **2.** *mus.* laulussa: juoksutus, koloratuuri.

tirah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < tirahtaa. | Pumpun torvesta t:telee vain muutama tilkka vettä. Kottaraisten t:telu.

tirahdu|s[64] *s.; rinn.* tiraus. **1.** tirahtaminen. | Veren t. haavasta pelästytti tyttösen. — Heräsin kellon t:kseen. **2.** tirahtaneesta nestemäärästä. | Haavasta tuli vain pieni t. verta.

tiraht|aa[2*] *mom.v.* < tiristä. **1.** Satutin sormeni niin kovasti, että kynnen alta t:i veri. Hanasta t:i vain tilkka vettä. Silmästä t:aa pari kyyneltä. Vielä siitä kahvipannusta t:aa puoli kuppia. **2.** Herätyskello t:aa soimaan. — *Kuv.* hiiskahtaa. | - - Jyri vakuuttaa, ettei muille ole t:anutkaan näistä salatuista! HEPOR.

tiraljööri[4] *s.* avorivissä taistelevasta jalkaväen sotilaasta aik. käytetty nimitys. **-ketju** *s.*

tiranni[6] *s. vanh.* tyranni.

tiraus[64] *s.* = tirahdus.

tirautella[28*] *frekv.v.* < seur.

tiraut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* tirah(d)ut-

taa[2*]) < tirahtaa. *(1.)* T:ti kahviinsa hiukan spriitä. Eukot hiukan itkeä t:tivatkin. — N. [keittää] t:ti panoksen pontikkaa. — *Yksipers.* Aamupäivällä taisi vähän sataa t. *(2.)* Soittaa t. [puhelimella] jklle.

tirehtööri[4] *s.* **1.** *vanh.* ja *leik.* johtaja, päällikkö. | Tehtaan, liikkeen t. Valtiokonttorin t. Vankilan t. Sirkuksen t. Palloliiton t:t. Jku on suuri, melkoinen t. Hän leventelee kuin mikäkin t. — *Yhd.* pää-, ylit.; filmi-, pankki-, sirkust. **2.** musiikki-, talous- tms. tirehtöörin arvonimen saaneesta henkilöstä.

tirhakka[15*] *a. kans.* terhakka. | T. vaimoihminen.

tirisilmäi|nen *a. harv.* pieni-, sirrisilmäinen. | - - syvälle kuin t:set myyrät siellä itsemme kaivamme aina maan ytimeen asti KIVI.

tir|istä[41] *v.* -inä[14] *teonn.* **1.** nesteestä: tihkua, tirsua, puristua, pusertua jstak esiin, jnk läpi tai välistä, herua tms. | Puristi sormillaan niin kovasti, että veri t:isi kynsien alta. Läpimäristä saappaista t:isi vesi joka askelella. Kostealla maalla t:isee vettä jokaiseen jalan jälkeen. Ompeleista t:isi vettä kenkiin. Rapa t:isee varpaiden väleistä. Sauna oli niin kuuma, että pihka t:isi seinähirsistä. Paistuvasta sianlihasta t:isee rasvaa. Vieläkö siitä pannusta t:isee [kahvia]? — *Harv.* subj:na se, mistä jtak tihkuu. | - - järvenpohjasta nostettu nahkalaukku t:isi vettä KIANTO. **2.** *onom.* **a.** vars. silavan, rasvaisen lihan tms. paistuessa tai palaessa syntyvästä ritisevästä äänestä: siristä, käristä. | Paistinpannussa t:isee silavaviipaleita. Rasvainen paisti t:isi uunissa. — Olutpullon tulppa tupsahtaa ja t:isee, samppanjapullon korkki pamahtaa ja vaahtoaa AHO. **b.** hiljaisesta ja korkeahkosta tärisevästä äänestä: piristä. | Herätyskello t:ajaa yöpöydällä. Herätä kellon t:inään. - - kuuluvilla karjan kellon, / luona tiukujen t:inän KAL. **c.** *ark.* hieman tyytymättömästä tai valittavasta äänestä tai puheesta. | Mitä sinä t:iset? Puhua t:isevällä äänellä. "T:isetkö sinä vielä?" sanoi, jos poika itki, ja löi yhä kovemmin PAULAH.

tiristä|ä[2*] *kaus.v.* < ed. 1. **1.** Emäntä koetti t. [= nuristaa] pannustaan viimeisenkin kahvitipan. **2.** *harv.* siristää. | - - nauroi t:en silmiänsä KIVI.

tirkata[35*] *deskr.v.* katsoa tarkkaan, tiirata. | Minä koin katsoa t. sinnepäin, mutta mitään ihmisen näköistä en nähnyt PÄIVÄR.

tirkatti[6*] *s. kansat.* Savo-Karjalassa käytetty poimutukseltaan vaimon hunnusta poikkeava morsiamen tai nuorikon huntu, joka suojasi kasvoja paremmin kuin tavallinen huntu.

tirk|etä[34*] *v. kans.* kulua, huveta. | Kun kerran vanhat varat rupesivat t:kenemään - - eikä muita tuloja ollut PÄIVÄR. - - kaverteli pahkaa, vuoli ja vuoli, kunnes se t:keni olemattomiin HAANPÄÄ.

tirkistelijä[14] *tek.* < seur.

tirkistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* (< tirkistää) tirkkiä. | Koetin sivusta t., mitä hän kirjoittaa. T:ivät ovenraosta uskaltamatta tulla huoneeseen. Pensaan kätköstä t:ivät väijyvät silmät. Ikkunasta t:evät päät katosivat. Pilvien raosta t:evä kuu. — Laajemmin: tutkivasti tähystellä, tarkastella. | Koetin t. joka nurkkaan, mutta ketään ei näkynyt. Muori t:i vieraita uteliaana. | Mitä sinä sinne merelle t:et? Odotatko jotakin? T:ee ja haeskelee siellä kuin kissa poikaansa KIVI. Lapsen kirkkaat silmät t:ivät terävästi ALKIO.

tirkistys[64] *teonn.* < tirkistää. **-aukko** *s.* Vankikopin ovessa oleva t. **-luukku** *s.* **-reikä** *s.*

tirkist|ää[2] *v.* katsoa salaa, piilosta jnk takaa, jstak pienestä aukosta, raosta tms., pilkistää, kurkistaa. | T. ovenraosta sisään. T. avaimenreiästä. Koetin t. nurkan takaa, mitä pihalla tapahtui. — *Kuv.* Aamuaurinko t:i jo huoneeseen. Kuu t:ää pilvien välistä. Varvas t:ää repaleisesta kengästä. — Laajemmin: katsoa tarkkaan, tutkivasti. | T. jkta tutkivasti silmiin. - - saalis tuiki tyysti punnitahan, / t:etään, tarkistetaan LEINO.

tirkka[10*] *s. murt.* tiirikka.

tirkki[4*] *s. mer.* purjeen puomin nokkakannatin.

tirkkiä[17*] *v.* tirkistellä. | T. avaimenreiästä.

tirrail|la[29] *frekv.v.* < tirrata. | Isä Jooseppi kääntyy selin seinään ja t:ee silmillään pöydän alitse KIANTO.

tirra|lla (an, -lle(en, -ssa, -an *adv.* silmistä: sirrillään, tiirallaan.

tirra|ta[35] *v.* tiirata, tiirailla. | Hän vetää povestaan esille ruttuisen sanomalehden, katsoa t:a luettavaansa kirjaviisaan hajamielisin, rasittunein silmin LEHT.

tirr|i[4] *s.* **1.** *ruok.* **a.** = marjamämmi. **b.** *kans.* paistinpannussa käristetyt läskiviipaleet ja niistä lähtenyt rasva. **2.** *deskr.* hyvin pieni kala, sirri, sintti. | Pieniä ahvenen t:ejä.

tirrill|ä (än, -e(en *adv.* silmistä: sirrillään, tiirallaan.

tirripaisti *s.* = tirri 1.b.

tirri|ssä, -in *adv.* silmistä: sirrissä, sirrillään. — *S:na.* - - silmät hymyn t. V.LINNA.

tirrittää[2*] *deskr.v.* tiirottaa. | Katsoa t.

tirriäinen[63] *s.* tirri. | Ahvenen t.

tirrottaa[2*] *deskr.v.* tiirottaa. | Katsoa t. jkta.

tirsat[10] *s. mon. alat.* Vetää t. 'nukkua (nokkaunet), »tirsata»'.

tirsata[35] *v. alat.* nukkua.

tirska|a[10] *v.* = seur. | Kengistä t:a vesi.

tirskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. *(1.)* Veri t:teli haavasta. *(2.)* [Kirves] tulta säihkyen vain kiviin t:teli AK. *(3.)* Nauraa t. Luokka t:teli puoliääneen opettajan kommellukselle. — Varpuset t:televat marjapensaissa.

tirskah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < tirskua. **1.** pienestä nestemäärästä: pirskahtaa, ruiskahtaa. | Sai sellaisen iskun vasten suutaan, että veri t:ti. Löin vasaralla sormeeni niin, että kynnen alta t:ti veri. Sylki kämmenelleen ja löi siihen sormellaan nähdäkseen, mihin päin sylki t:ti. **2.** iskeytyä jhk, jtak vasten. | Paavon luiseva nyrkki t:ti roiston leukaan. Pojan varvas t:ti kiveen. **3.** *onom.* Nauraa t. T. [= tyrskähtää] nauruun. Tyttöjoukosta kuului ilakoivia t:duksia. — "Orjan otti!" t:ti [= tiuskaisi] Kylli palmikoitaan heitellen AHO. "No mene, mikset mene!" t:ti tyttö ja vilkuili alta kulmain Viljamiin, joka virnuili vastaan NUOLIV. — Päivä nousee, jokin varpunen t:taa AHO.

tirskaus[64] *s.* = tirskahdus.
tirskautella[28*] *frekv.v.* < seur. | Sylkeä t.
tirskautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* tirskah(d)uttaa[2*]) < tirskahtaa. (*1.*) Sylkeä t. hampaittensa välistä. Ukko t:i lattialle pitkän syljen. (*2.*) Poika t:i [= iski kuoliaaksi] linnunpojan kiveen. T. toista nenään. (*3.*) Nauraa t. Aivastaa t.
tirske[78] *s.* tirskuna. | Tyttöparvesta kuului supatusta ja naurun t:ttä. Tiaisparven t.
tirsku[1] *s.* kova isku, tärsky. | Sai semmoisen t:n leukaansa, että lensi selälleen.
tirsku|a[1] *v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* **1.** nesteestä: us. ahtaasta aukosta, puristuksista tms. (ohuena suihkuna tai pisaroina lentäen) tirahdella, pirahdella, pirskua. | Niitty on vielä niin kostea, että vesi t:u jalan alla. Tappelivat niin hurjasti, että veri t:i. Vanhasta kynänterästä t:u kirjoitettaessa mustetta. — *Harv.* subj:na se, mistä jtak pirskuu. | Vettä t:i virsun jälki, / hyrskähteli heinäkenkä AHO. **2.** *onom.* vars. nuorten tyttöjen, lasten ja naisten naurusta: nauraa pidäteltyinä tai tukahdutettuina pyrskähdyksinä. | Nauraa t. Nauraa ja t. Tytöt supattelivat ja t:ivat keskenään. Vakavalle asialle t:minen on sopimatonta. T. jklle vasten kasvoja. Ettehän te ole enää t:via koulutyttöjä. Naisjoukosta kuului supatusta ja ivallista t:ntaa. — Lapset itkeä t:ivat. — Vars. eräiden lintujen terävästä, melodiattomasta ääntelystä. | Lintulaudalla t:i talitiainen. Kottarainen, varpunen, västäräkki, orava t:u. Varpusten iloinen t:nta. Tiirojen äänekäs t:na. — *Erik.* **a.** puhua nauraen ja tirskuen. | Siihen oli sitte Eprami nauraa t:nut, että "kaikki turhia!" TALVIO. **b.** tiuskia. | "Se on enempi kuin hävyttömyys", t:i anoppi PÄIVÄR. Mitäs siinä t:t ja rähäjät! ALKIO. **c.** aivastella. | Lapsi yskii ja t:u lakkaamatta. Taidat saada nuhan, kun noin t:t.
tirskuj|a[10] *tek.* < ed. | Käske niiden t:ien olla hiljempää!
tirskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | T. maitoa lehmän nänneistä kiuluun. — Mitä te siellä supattelette ja t:telette? T:televa kottaraisparvi.
tirskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < tirskua. (*1.*) Kirjoita varovasti, ettet t:a mustetta sormillesi! (*2.*) Lapsi aivastaa t:taa. — Tiaiset t:tavat puutarhan pensaissa. Västäräkin t:us. Aamuvarhaisella on kesäinen metsä täynnä t:usta. — *Yksipers.* - - ja tyttöjä t:ti ja nauratti niin, että - - ALKIO.
tirsu|a[1] *v.* tiristä, tihkua, pursua, vuotaa. | Ajos puristettiin puhtaaksi niin, että veri t:i. Kengistä aivan t:i vesi. - - hiki t:u alas ohimon sinertäviä suonia TALVIO. — Vettä t:vat vaatteet.
tirsu|ta[39] *v.* = ed. | Haavasta t:aa verta.
tiskaaja[10] *tek.* (< seur.) astianpesijä. | Ruoka-astioiden t. Ravintolan, hotellin t.
tisk|ata[35] *v. ark.* -aus[64], -uu[25] *teonn.* pestä (ruoka-)astioita.
tiski[4] *s.* **1.** myyntipöytä. | Kaupan, apteekin, ruokalan, baarin t. Kauppias häärii t:nsä takana. Unohtaa ostoksensa t:lle. — Seisoa, olla t:n takana 'toimia kauppiaana, myyjänä kaupassa'. Myydä t:n alta 'myydä vars. tuttaville salavihkaa sellaista tavaraa, jota kaupassa on vähän ja joka on vaikeasti saatavaa'. **2.** pestävät ruoka-astiat. | Isossa perheessä kertyy paljon t:ä. Monen päivän t:t olivat tiskaamatta.
tiski|mies *s. ark.* kauppa-apulainen. **-pöytä** *s.* astianpesupöytä. **-riepu** *s.* **-rotta** *s. halv.* kauppa-apulaisesta. **-vaaka** *s.* pöytävaaka. **-vesi** *s.* astia(i)npesuvesi.
tislaaja[10] *tek.* < tislata.
tislaamat|on[57] *kielt.a.* < tislata. | T:tomat alkoholijuomat viini ja olut.
tislaamo[2] *s.* tislauslaitos tai -osasto. | Viinatehtaan t. Kivihiilitervan t. — *Yhd.* jako-, kuiva-, raakat.; viinant.
tislaantua[1*] *v.* = tislautua.
tislai|n[56] *väl.* Käyttää t:mena retorttia. Väkiviinan t.
tisla|ta[35] *v.* erottaa nesteitä liuoksista tai seoksista höyrystämällä ja jälleen tiivistämällä, destilloida. | Puhdistaa vesi t:amalla. Konjakki on viinistä t:ttua paloviinaa. Polttoöljyt erotetaan raakanaftasta t:amalla. — *Yhd.* kuivat.
tislaus[64] *teonn.* (< ed.) destillaatio. | Veden, alkoholin, tervan t. — *Yhd.* jako-, kuiva-, raakat. **-astia** *s.* retortti. **-jae** *s. tekn.* jakotisle, jae. **-jät|e** *s.* Kivihiilitervan t:teenä saatu piki. **-jäännös** *s.* = ed. **-kattila** *s.* **-koje** *s.* destillaattori. **-kolvi** *s.* **-laite** *s.* **-laitos** *s.* Tervan, rikin, öljyn t. **-menetelm|ä** *s.* T:ää käyttäen valmistettu petroli. T:iä on useita. **-pannu** *s.* **-pullo** *s.* **-retortti** *s.* **-tulo|s** *s.* tisle. | Bentsiini ja petroli ovat kiviöljyn t:ksia. **-tuote** *s.* tisle. **-uuni** *s.*
tislautu|a[44] *pass.v.; rinn.* tislaantua. | Uunitervasta poistetaan vesi tavallisesti tislaamalla, jolloin myös tervassa olevat tärpättihöyryt t:vat.
tislautumaton[57] *kielt.a.* T:ta ainetta.
tisle[78] *s.* tislauksen tulos, tislaustuote, destillaatti. | Petroli on vuoriöljyn t. — *Yhd.* arvot.; jako-, kuiva-, loppu-, välit.; rypäle-, vesi-, viini-, öljyt.
tisleera|ta[35] *v. vanh.* -us[64] *teonn.* tislata.
tismalleen *adv.* täsmälleen, tarkoin. | Asia on t. niin. Kaikkien yritysten tulos on ollut t. sama. En tiedä sitä aivan t. Ohjeissa sanotaan aivan t., miten on meneteltävä.
tissi[4] *s. ark.* rinta, nisä. | Antaa lapselle t:ä. Lehmän t:t.
tissut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Anoppimuori taas oli kulkea t:ellut ja tutkinut taloa sisältä ja ulkoa JÄRVENT. — *Kans.* ryypiskellä. | Juoda t.
tissut|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* astua keveästi ja melkein äänettömästi, hissuttaa, hipsuttaa; vrt. tassuttaa. | Seinän takaa kuului hiljaista t:usta ja supinaa. Kuuli hän kerran talvisena, kuutamoisena iltana kummallisia t:tavia ja tassuttavia askeleita saunansa ympärillä LEINO.
tisuri[5] *s. ark.* päivystys. | Olla apteekissa t:ssa.
titaani[5] *s.* **1.** Kreikkalaisten muinaistarustossa t:t olivat taivaan ja maaemon poikia ja tyttäriä, jotka on kuvattu uhmamielisiksi ja väkivaltaisiksi olennoiksi. Sittemmin t:lla on tarkoitettu uhmaavaa jättiläistä yleensä sekä nimenomaan hengen jättiläistä. T. Prometheus toi ihmisille tulen taivaasta. Hengen, ajatuk-

sen, runon t. "Alkufaust" on nuoren t:n, kaksiosainen "Faust"-draama maailmaa kokeneen filosofin runoelma KOSKENN. **2.** ulkonäöltään terästä muistuttava kova ja hauras metallinen alkuaine.

titaani|dioksidi *s. kem.* puhtaana valkoinen, veteen ja mietoihin happoihin liukenematon titaanin ja hapen yhdiste; vrt. titaanivalkoinen. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* T. uhma, uhmaaja. T:set voimat. **-malmi** *s.*

titaaninen[63] *a.* titaanimainen. | T. uhma. T. voima.

titaani|rautamalmi *s.* ilmeniitti; myös yl. runsaasti titaania sisältävästä rautamalmista. **-teräs** *s.* teräs, jossa on 1—2,5 % titaania. **-tetrakloridi** *s.* sumun synnyttämiseen sodassa sekä irisoivan lasin valmistukseen käytetty vesikirkas neste. **-valkea** *s.* = seur. **-valkoinen** *s.* erittäin kestävä ja peittokykyinen maaliväri, jonka luonteenomaisena osana on titaanidioksidi.

titaniitti[4*] *s.* monokliinisesti kiteytyvä ruskea tai keltainen voimakaskiiltoinen mineraali.

titittää[2*] *onom.v.* esim. tiaisen ääntelystä.

tititvy[29] *onom. interj.* talitiaisen ääntelystä. — *S:sesti.* Talitintti visertää t:tään.

titolai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* Jugoslavian presidentin Titon edustamasta kommunismista ja sen kannattajista. | T:set kommunistit. Unkarin teloitettu t. pääministeri Imre Nagy.

titra|ta[35] *v. kem.* määrittää liuoksen ainepaljous tai väkevyys mitta-analyysilla. | Maidon happamuus määritettiin t:amalla.

titraus[64] *teonn.* < ed. **-aine** *s.* **-analyysi** *s.* titrimetria. **-liuos** *s.* mittaliuos.

titrimetria[15] *s.* mitta-analyysi.

titrimetri|nen[63] *a.* -sesti *adv.* titrimetrian avulla tapahtuva. | Liuoksen väkevyyden t. määrittäminen. Määrittää t:sesti.

titteli[5] *s.* **1.** vars. *puhek.* tav. henkilönnimen yhteydessä käytetty arvo- (tai virka)nimi. | Jklla ei ole mitään t:ä. Akateeminen t. Rovastin, tohtorin, insinöörin t. Kreivin t. Käyttää itsestään t:ä toimittaja. Jku on arka t:stään 'haluaa käytettävän nimensä yhteydessä aina titteliään'. T:en metsästys 'tavoittelu'. T:n kipeä [= titteliä tai titteleitä tavoitteleva, havitteleva] nousukas. Heittää t:t pois 'tehdä sinunkaupat'. — Saavuttaa maailmanmestarin t. 'voittaa maailmanmestaruus'. Kilpailla kauneuskuningattaren t:stä. — Kaupungin t:n saanut asutuskeskus. — *Yhd.* mestarint. **2.** otsikko (2.a); *kirj.* tittelilehti. | Teoksen t. Kirjan ensimmäisen luvun t. — *Yhd.* likat.

titteli|lehti *s.* nimi-, nimiölehti. | Kirjan t. **-ottelu** *s. urh.* mestaruusottelusta.

tittelit|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* T. nousukas.

tittelöidä[18] *v.* tituloida.

titteri[5] *s.* silkkilangan numero; *kem.* titrausliuoksen pitoisuus mitta-analyysissa.

titulatuuri[4] *s.* henkilön kaikki kunnia- ja arvonimet.

tituleerata[35] *v. ark.* = seur.

tituloi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* antaa jklle titteli; käyttää jksta puhutellessaan jtak titteliä, "karahteerata". | N. on t:tu vuorineuvokseksi. N:ää t:daan kirjailijaksi.

titulus[64] *s.* aik. kirjeissä arvonimen sijasta käytettynä (*lyh.* Tit.); nyk. *halv.* henkilöstä, josta tav. käytetään muuta titteliä: herra. | [Sanomalehtikirjoituksen otsikkona:] T. [= kuvernööri] Lindh ja kuntien sakot AHO.

1. **tiu**[20] *s.* (vain yks.-vartaloisia muotoja) munien kappalemittana: 20 kpl.

2. **tiu** *onom.interj.* vars. pikkulintujen ääntelystä.

tiuh|a[10] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* tiheä. **1.** T. metsä, näreikkö. T. heinä, ruis. Rakennukset t:assa rykelmässä. T. kampa, pirta, aita. T. verkko, kangas. T. usva, sumu. — T. pato, katto. T. savi. **2.** T. tahti. T:at vierailut. Valtimo lyö t:asti. **3.** adv:sia käyttötapoja. **a.** paikallisesti: *tiuh|assa,* -aan. | T:assa kasvavat taimet. Tukipilareita on t:assa. Istutit taimet liian t:aan. **b.** ajallisesti: *tiuhaan.* Sydän lyö t:aan. Sana toistuu tekstissä t:aan. Puhua, astua t:aan. Ampukaa t:empaan!

tiuhen|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* tehdä tai muuttaa tiuh(emm)aksi. | Aitaa olisi t:nettava. — T:netaanpas vähän tahtia!

tiuhentua[1*] *pass.v.* (< ed.) = seur.

tiuhe|ta[34] *v.* tulla tai muuttua tiuh(emm)aksi, tiuhentua. | Metsä t:nee. Taimisto pääsi t:nemaan liikaa. — Tahti t:nee.

tiuhta[10*] *s. kut.* **1.** nauhan kudonnassa käytetty pirta. **2.** kutomisessa käytetty laite, joka jakaa loimilangat kahden puulastan, tiuhtavarpojen, avulla kahdeksi risteileväksi ryhmäksi, niin etteivät ne pääse sekaantumaan. **3.** viriö. | Avata t. Avara t.

tiuhta|nappula *s.* luomapuun välipuissa oleviin reikiin kiinnitettäviä nappuloita, joihin (loimi)-sisarusten pohjukat luomista aloitettaessa pistetään. **-nauha** *s.* tiuhdalla kudottu nauha. **-puu** *s.* luomapuiden välipuu, jossa on reiät tiuhtanappuloita varten. | Ylempi, alempi t. **-pälkki** *s.* = seur. **-varpa** *s.* kangaspuissa takatuen ja niisien välille loimilankojen väliin (**tiuhtoihin**) pistetty varpa, jonka avulla loimet saadaan kulkemaan ristiin ja pysymään järjestyksessä, tiuhtapälkki.

tiuhtioi|n[56] *a. kans.* (*rinn.* tiuhtiain[56]) hevosesta, jota kuljetetaan marhaminnasta tms. ajoneuvon tai ratsun rinnalla tai perässä. | Kuljettaa t:mena.

tiuittain [ti-uit-] *adv.* = tiuttain.

tiuk|ata[35*] *v.* **1.** tiukentaa. | T. höltynyt mutteri. Rinnustinta on hiukan t:attava. T. otettaan. T. kuorman köysiä, purjenuoria. — T. vauhtia. T. juoksuaan. **2.** itsepintaisesti, vaatimalla vaatia jklta jtak tai jkta jhk, kovistaa. | Poika t:kasi äidiltään elokuvarahaa. Kuulustelijat t:kasivat pidätetyltä lisätietoja. T. jkta tekemään jtak. Mitä sinä näit? t:kasi Juha häntä hartioista ravistaen AHO. Ihmiset rupesivat kyselemään toisiltansa, onkohan uusi pappi kova lukemista t:kaamaan ALKIO. Muttinen ne [lapset] sinne [kansakouluun] t:kasi LEHT.

tiukea[21] *a. harv.* -sti *adv.* tuikea, tiukka. | Kävellä t:ta tahtia. Kysyä jtak t:sti. Äänetönnä, ja äkeämpänä yhä päivä-päivältä, hän liikkui talonsa pihoilla, ärähdellen t:sti sekä miehille että vaimoille KIVI.

tiuken|taa[3] *v.* -nus[64] *teonn.* saattaa tiuk(emm)alle, kiristää;)(löyhdyttää, löyhentää, hellittää, höllentää. **1.** *konkr.* piukata, tiukoittaa. | T. muttereita, ruuveja. T. puusaavin vanteita. T. vyötään. T. vangin siteitä. T. otettaan. — - - Kerttu t:si huivia hartioilleen ja lähti juosta sipsuttamaan RAILO. T. ohjaksia, purjenuoraa. Köysien t:nus. — *Kuv.* Motin saartorengasta t:nettiin yhä. Valtion kukkaronnauhoja oli pakko t. T. nälkävyötään 'olla syömättä, koettaa tulla toimeen mahdollisimman vähällä'. Tauti t:taa otettansa. Vallanpitäjät t:tavat ohjaksia. **2.** *abstr.* T. nopeutta, tahtia. T. kulkuaan. T. vaatimuksia, määräyksiä, rangaistuksia. T. arvosteluasteikkoa. T. kuria, valvontaa, vartiointia, säännöstelyä.

tiukentua[1*] *pass.v.* = seur.

tiuk|eta[34*] *v.* tulla tiuk(emm)aksi, tiukentua, kiristyä;)(löyhtyä, löyhetä, hellitä, hölletä, höltyä. **1.** *konkr.* Uistimen siima vuoroin t:kenee ja höltyy. Painijan ote t:kenee. Yhä t:keneva saartorengas. **2.** *abstr.* **a.** tulla ankarammaksi, tuikeammaksi, jyrkemmäksi, koveta. | Katse, ilme t:kenee. Äänensävy t:kenee. Määräykset, vaatimukset, käskyt t:kenevat. — T. jklle 'kiivastua, kimpaantua, koveta jklle'. Suu kiinni! t:keni isä lopulta. **b.** tulla voimakkaammaksi, enetä, vahveta. | Pakkanen t:kenee. Vastarinta t:kenee. Kilpailu, peli t:kenee. Harjoitukset t:kenevat vähitellen. Elämäntaistelu t:kenee yhä.

tiuk|ka[10*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* kireä, piukka;)(höllä, löyhä, löysä.

I. *konkr.* **1.** lujasti (jssak) kiinni oleva, vaikeasti irtoava tai irrotettava. | T. tulppa, kansi. Tappi lyödään t:asti reikään. Sitoa säkin suu t:asti kiinni. Vangin kädet köytettiin t:asti yhteen. Mutteri on tarttunut niin t:asti kiinni, ettei kierry ollenkaan. Pidä t:asti kiinni, ettet putoa! Käsi t:asti nyrkissä. Huulet t:asti yhteen puristettuina. Suu t:assa supussa. T. solmu. — *Erik.* T. [= tiukkamaitoinen, kireälypsyinen] lehmä. T. [= tiukkahaukkuinen] koira. - - yskii yskän t:an EINARI VUORELA. — *tiuk|assa,* -kaan (adv.) Mutteri on t:assa. T:assa oleva lika, maali. Lyödä, iskeä jk t:kaan jhk. Kiristää ruuvi t:kaan. — *tiuk|alla,* -alle (adv.) Kiertää ruuvi t:alle. — Veroruuvi on kiristynyt yhä t:emmalle.

2. a. (liian) kireästi, tiiviisti jtak ympäröivä, jhk mahtuva tai jnk mukainen, liian tiivis, ahdas, kiristävä, puristava;)(väljä, avara. | T. vyö, panta, side, kääre. Vyötäröstä t. puku. T. pusero, kaulus. Veti peiton t:emmin ympärilleen. Saartorengasta kiristettiin yhä t:emmaksi. — T:at männän renkaat. Laakerin t:kuus. T:asti sopiva tappi. — *tiuk|assa,* -kaan (adv.) Side oli pantu niin t:kaan, ettei veri päässyt kunnolla kiertämään. — *tiuk|alla,* -alle (adv.) Hevosen vatsavyö ei saa olla liian t:alla. — *Yhd.* liuku-, puserrus-, työntöt:kuus. **b.** vars. olo- ja tulosijoissa: pingottunut, jännittynyt;)(rento, veltto. | Vetää, kiristää köysi t:aksi. Voimahihna on pidettävä koko ajan t:kana. — *tiuk|alla,* -alle (adv.) Pitää ohjakset t:alla (myös kuv.). Pingottaa, kiristää, vetää köysi t:alle. Jännittää jousen jänne liian t:alle (myös kuv.). — Hermot t:alla kuin viulun kielet.

3. rakenteeltaan kiinteä, tiivis, tiheä, kompakti. | T:kaa savea, täytettä. T:aksi poljettu maa. Sulloa t:aksi. T. kaalinkerä. T:aksi sidottu lyhde, palmikko. T. kudos, kangas. T:at ja kimmoisat lihakset. — Viimeinen kierros juostiin t:assa rykelmässä. Rivit t:emmiksi! — *tiuk|assa,* -kaan (adv.) Juntata, polkea, sulloa t:kaan. T:kaan tallaantunut lumi. Istukaa t:emmassa! T:assa kuin sillit tynnyrissä.

II. *abstr.* eri konkr. ryhmiin liittyen. **1.** ankara, vaativa, kova, tuima, tuikea, hellittämätön, peräänantamaton, tinkimätön, järkähtämätön, jyrkkä. | T. esimies, opettaja. T. kasvatus, kuri, järjestys. T. kuulustelu, tutkinto, tarkastus. T. valvonta, säännöstely. T:at pätevyysvaatimukset. T:at otteet järjestyksenpidossa. — T. ilme, katse. Puhua t:alla äänellä. T:assa äänilajissa esitetty vaatimus. Katsoa jkta t:asti silmiin. Tarkata jkta silmä t:kana. T. käsky, määräys, kielto. T. väittely. Kysy vain t:asti, mitä hän tarkoittaa. - - kasvonpiirteet kovenivat, ja suupielet saivat t:an juonteen KATAJA. — Isäntä oli rengille t:kana [= oli ankara, moitti, nuhteli ankarasti] hevosen lyömisestä. — Seisoa t:assa perusasennossa. Katse t:asti eteenpäin suunnattuna. Tehdä t:kaa vastarintaa. Pitää t:asti puoliaan. Vihollinen piti kukkulaa t:asti [= lujasti] hallussaan. Johtaja piti ohjakset t:asti käsissään. Pitää t:asti kiinni periaatteistaan. Noudattaa t:asti annettuja ohjeita. Mies kielsi t:asti koko asian. Päättää jtak t:asti 'lujasti, peruuttamattomasti'. Pysyä t:asti [= johdonmukaisesti, tarkasti] asiassa. Pitää jk asia t:asti salaisuutena. On minulla sentään t. [= vakaa] tuuma saada uusi katto AHO. — T:an asiallinen selostus, kuvaus. T:an normatiivinen ohjelma. T:an keskitetty hallinto. — *Mer.* Ohjata, purjehtia t:asti tuuleen 'terävästi vastatuuleen; niin että purjeet juuri ja juuri täyttyvät'.

2. voimia kysyvä, työläs, ankara, kova. | T. ottelu, kilpailu. T:at harjoitukset. T. urakka. Ojankaivu on t:kaa työtä. Latomiehillä oli tänään t. päivä.

3. tukala, täpärä, kiperä, pulmallinen, vaikea, ankara, kireä. **a.** Teillä taisi jo olla t:at paikat. Olipa se t. paikka. Jos oikein t. paikka tulee, niin - -. Menettää t:an paikan tullen hermonsa. T:impana pula-aikana. Köyhissä salomökeissä oli elämä t:kaa. — *tiuk|assa,* -kaan (adv.) lujassa, kireällä, vaikeasti saatavissa. | Kivisistä pelloista on leipä t:assa. Lainaa on vaikea saada, sillä raha on nyt t:assa. Voitto oli tällä kertaa hyvin t:assa. He kyllä retkeilivät metsissä nytkin - - mutta t. [= niukka] oli heidän vaivansa palkka KIVI. — *tiuk|alla,* -alle (adv.) a) täpärällä. | Olipa t:alla, että ollenkaan pääsin tulemaan. T:alla piti, ettei - -. b) kireällä, ahtaalla, lujilla, kovilla. | Jkn asiat ovat t:alla. Pula oli t:immillaan. — Linnoituksen puolustajat olivat t:alla. Joukkue oli ottelussa niin t:alla, että häviö oli hiuskarvan varassa. No, pidettiinkö tentissä t:alla? Panna, ottaa jku t:alle jstak. Siitä kepposestasi sinä joudut vielä t:alle. T:alle vain, niin kyllä hän

vielä tunnustaa! N. lupasi lainata rahat, vaikka pelkää joutuvansa itsekin t:alle. Voitti kilpailun, niin t:alle kuin se näyttikin ottavan. Aion ponnistella loppuun asti, vaikka kuinka t:alle ottaisi. Viime talvena oli hyvin jo t:alle ottanut toimeentulon puolesta PAKK. — Rahat ovat, raha on t:alla 'vähissä, rahasta on puute'. **b.** *s:sesti.* Jk tekee (jklle) t:kaa 'on vaikeata, tuottaa vaikeuksia'. Niin suurten velkojen hoitaminen tekee t:kaa. N. voitti kilpailun eikä tehnyt t:kaakaan. | Saatko työn tehdyksi määräaikana? — T:kaa taitaa tehdä. | Luokalta pääseminen taitaa tehdä pojalle t:kaa. Tehdä jklle t. jstak 'panna jku lujille, koville, tiukalle jstak'. Nyt on tehtävä t., ei sellainen menettely käy päinsä. Jos t. [= tiukka paikka] tulee, t:an tullen. Me tulemme apuun, jos t. tulee. Se mies ei hermostu t:ankaan tullen. Jumalakin muistuu mieleen, kun oikein t. tulee. - - pitäähän auttaa miestä mäessä . . ., sattuuhan se t. eteen kelle tahansa IVALO. — - - mutta viimeisen t:an tullen hän sittenkin on seurannut mukana AHO. Kangas oli saatu kudotuksi, mutta ompelu teki viimeisen t:an ennen heinäaikaa NUOLIV. — Rahasta on ollut t. 'pula, puute'. Karjanrehusta tulee keväällä t. | "Lainaisitko tuhat markkaa?" — "En voi, kun itsellänikin on t."

4. a. jyrkkä, kiperä, kipakka, äkki-. | T. mutka, käänne [tiessä]. Sota-alukset tekevät usein t:koja käännöksiä. T. nousu, lasku [tiessä]. Teki t:koja liikkeitä päällään ja käsillään. **b.** voimakas, navakka, kova, kipakka. | Puhalsi niin t. tuuli, että oli viedä lakin päästä. Löipä t:an löylyn AHO. - - sinun on otettava t. ryyppy U.KARRI. — Se oli t:kaa menoa. T. vauhti. Kuokka heilui yhä t:emmassa tahdissa. Ranskan puolella rajaa ottaa juna vielä t:emman lähdön AHO. — *yhteen tiukkaan* (kans.) yhteen menoon, keskeytyksettä, yhtä painoa. | Käveltiin yhteen t:kaan kaksi peninkulmaa. Nukkui yhteen t:kaan kellon ympäri. **c.** luja, tarmokas, tiivis, intensiivinen; vrt. II.1. | Nyt alkaakin t. työnteko. Olen työskennellyt t:asti kello seitsemästä saakka. T. harjoitusohjelma. Kaikkien samanmielisten on liityttävä t:asti yhteen. Ponnista t:emmin! Mutta mielisinpä nähdä Laurin ja Eeron lyövän painia oikein t:asti KIVI. — *tiukkaan* (adv.) - - ajatteli niin t:kaan, että päätä särki NUOLIV.

tiukkahaukkuinen *a.* metsästyskoirasta: joka on liian pidättyväinen haukkumisessaan;)(herkkähaukkuinen, löysä. | T. ajokoira.

tiukkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < tiukata. | T. ruuveja. — T. jklta tietoja.

tiukka|ilmeinen *a.* T. kuulustelija. **-kantinen** *a.* T. astia. **-katseinen** *a.* T. kenraali. **-kiertei|nen** *a.* T:stä lankaa. **-maitoinen** *a.* lehmästä, jonka maito on lypsettäessä tiukassa, kireälypsyinen. | T. lehmä. **-sanainen** *a.* T. huomautus, varoitus, nootti. **-sävyinen** *a.* T. väittely.

1. **tiukku|a**[1*] *v.*, us. *ylät.* tiukunta[15*] *teonn.* = tihkua. *(1.)* Haavasta t:u verta. Pihka t:u puusta. Hiki t:i otsalta. Paistista t:va rasva. — - - maa t:u lihavuudesta ja ytimestä HAANPÄÄ. — *Kuv.* - - työntyi sisään herra pastori - - ilmielävänä, lihavuudesta t:vana KIANTO. - - sinun saappaasi korot t:vat orpojen ja leskien kyyneleistä LEINO. *(2.)* Haava t:u verta. Jkn vaatteet t:vat vettä. Taas koivun kylki t:u mahlaa / niin makeaa, kuin mettä jois MANN. - - maa järisi, taivaat t:ivat ja pilvet pisaroivat vettä VT[V]. — *Kuv.* Sinä kaunistat vuoden hyvyydelläsi, ja askelesi t:vat rasvaa VT[V]. Sinun huulesi t:vat hunajaa, morsiameni; mesi ja maito on sinun kielesi alla VT.

2. **tiuk|kua**[1*] *onom.v.* -unta[15*] *teonn.* tiukuttaa. | Tiu tiu tiu, t:kuu varpunen.

tiukoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* tiukentaa; tav. vain konkr. yhteyksissä. | T. ruuvia, mutteria. T. purjenuoria. T. solmuja. T. vyötään.

tiukoittu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) tiuketa. | Solmut t:vat kostuessaan.

tiu|ku[1*] *s.* pieni kielellinen metallikello, jollaisia käytetään eräiden laitumella olevien kotieläinten kaulassa, hevosen valjaissa, ovikellona, orkesterisoittimena jne.; vrt. kulkunen. | Hevosen valjaiden t:'ut. Lampaan, poron t. Puodin ovikellona oleva t. T:kujen helinä, helähtely, kilinä. T. helähtää, kilahtaa. Helistää t:kua. - - moni viisas on narrin kaima, / vaikka hän t:kunsa piilottaa LARINK. — *Yhd.* hopea-, vaskit.; länki-, ovit.; lampaan-, poront.; narrint.

tiuku|nen[63] *dem.s.* Maantieltä kuului t:sten helinää.

tiukut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Pensaissa t:televa varpusparvi.

tiukut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* vars. eräiden pikkulintujen ääntelystä, tiukkua, tiuskuttaa. | Varpunen, tiainen t:taa. Talitiaisen t:us.

tiunti[4*] *s.* = tihunti.

tiuskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) tiuskia. | T. jklle vihaisesti. Ole t:telematta!

tiuskah|taa[2] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< tiuskata) tiuskaista. | T. jklle jtak. En malttanut olla t:tamatta: "Painu hiiteen!" Vastauksena oli vain vihainen t:dus.

tiuskail|la[29] *frekv.v.* (< tiuskata) tiuskahdella, tiuskia. | "Mitäpä tässä tekee, kun tämä askare kestää taas puolipäivään saakka", t:i Annikka ALKIO. Sanailtiin, t:tiin ja lopuksi lattiapalkkien töminä ilmaisi syntyneen käsirysyn PÄLSI.

tiuskais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* (< seur.) tiuskahtaa. | T. vihaisesti, tylysti. Vastata t:emalla, t:ten. "Hoida omat asiasi!" t:i mies avun tarjoojalle. T:uihin ja moitteihin tottunut lapsi.

tiuska|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* kiukkuisesti, äkäisesti kivahtaa, ärähtää tai sanoa jtak. | "Mistä sinä tulet?" kysyi isä pojaltaan melkein t:ten. "Pysy loitompana!" t:si tyttö lähentelijälle. Sinä et kuule minua, ja jos kuulet, t:at tietäväsi sen asian paremmin kuin minä AHO. - - ja nainen kätensä pois riuhtaisten t:a: "Hyi!" LEHT. Ei auttanut muu kuin tavallista tiukemmin t. "suu kiinni" SILL.

tiuske[78] *s.* tiuskina, tiuskahtelu. | Lopeta jo tuo t.!

tiuskea[21] *a.* -sti *adv.* tiuskiva, äkäinen, kiukkuinen. | Tarmokas, mutta t. vaimo. T. rakki. T. vastaus. Vastasi t:lla äänellä. Muistanpa vielä tuon häijyn ja t:n käytöksesi äiti parkaa kohtaan KIVI.

tiuski|a[17] *v.* -na[14] *teonn.* tiuskahdella, tiuskailla,

tiuskua, äyskiä. | T. kiukuissaan, pahantuulisena, vihaisesti. Hermostunut rouva huutaa ja t:i palvelijalleen. -- tytär, joka lukemattomat kerrat oli isällensä t:nut ja räyskinyt, itkeä niiskutti nyt SILL.
tiuskua[1] *v.* = ed.
tiuskut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* **1.** tiukuttaa. | Varpuset pyrähtelevät t:taen puusta toiseen. Tiaisen t:us. T:ti tiainen puusta: / "Lie hyvä sivulta surra!" LEINO. **2.** (rakki)koirasta: räyskyttää, räkyttää. | Mitähän se [piski] oikein t:taa? TIITUS.
tiuttain *adv.* (*rinn.* tiuittain) tiu kerrallaan, tiukaupalla. | Myydä kananmunia t. ja kappaleittain.
tivahtaa[2*] *mom.v. kans.* (< tivata) kivahtaa, tiuskaista.
tivak|ka[15*] *a. kans.* -asti *adv.* tiukka ja kiivas, kipakka, kivakka. | T. ääni, vastaus. Ymmärtänevät tuon emännät, mutta en minä ymmärrä, vastasi Kustaava hiukan t:ammin KAUPPISH.
tiva|ta[35] *v. kans.* tiukasti kysyä tai tiedustella, tiukata; penätä. | T. jklta jtak asiaa. Turha häneltä on t., ei hän sano kuitenkaan. — T. jklta saataviaan. — Mutta miten sitä selvillään tappelee, kun ei kerta ennestään ole mitään vihoja, t:sin minä vastaan WILKUNA.
tivoli[5] *s.* (vars. puistossa sijaitseva) kansan huvittelupaikka, jossa on moninaisia huvittelulaitteita. | T:n karuselli. Suomen huomattavin t. on Linnanmäellä Helsingissä. Kiertävä t.
tjaa *interj. ark.* jaa (2.b). | T., sitä on vaikea sanoa. T., annahan kun muistelen tarkemmin.
tja(a)h *interj. ark.* = ed.
tjs. *lyh.* (myös: t.j.s.) tai jota(k)in sellaista.
TK *lyh.* teologian kandidaatti; tiedotuskomppania.
tk. *lyh.* (myös: t.k.) tämän kuun, tässä kuussa, tätä kuuta.
tkm. *lyh. sot.* tykkimies.
TK-mies *s.* jatkosodan aikaisista sotakirjeenvaihtajistamme käytetty nimitys.
TL *lyh.* teologian lisensiaatti.
tl. *lyh.*, vars. *ruok.* teelusikallinen, teelusikka.
tlt *lyh.* toltti.
tm. *lyh.* (myös: t.m.) tai muu(ta).
t:mi *lyh.* toiminimi.
tms. *lyh.* (myös: t.m.s.) tai muu sellainen, tai muuta sellaista.
tn *lyh.* tonni.
toalet|ti[4*] *s.* **1.** peseytymistä, asun järjestämistä ym. laittautumista varten tarkoitettu (naisten)huone mukavuuslaitteineen, toalettihuone; myös yl. käymälästä. **2.** *vanh.* siistiytyminen. | Herra tohtori on tehnyt oikein t:tia meidän kunniaksemme LEINO. **3.** *vanh.* (vars. naisen) asu. | Hienoissa t:eissa istui heitä [rikkaita] siinä kukitetussa pöydässä AHO. — *Yhd.* iltat.
toaletti|esine *s.* Pesuvadit, pyyheliinat, saippuat ym. t:esineet. **-huone** *s.* Yhdistetty kylpy- ja t. **-paperi** *s.* WC-paperi. **-pöytä** *s.* kampauspöytä. | Naisten t. **-saippua** *s.* ihosaippua. **-tarvikke|et** *s. mon.* Saippuoita, saksia, kampoja ym. t:ita. **-ve|si** *s.* Haju- ja t:det.
toccata[10] [tokkä:ta] *s. mus.* kosketinsoittimella (tav. uruilla tai pianolla) esitettävä sävellys, jonka sävy on juhlallisen loistelias. — *Yhd.* piano-, urkut.
todella *adv.* **1.** tosiaan, toden teolla, toden totta, ihan tai aivan tosissaan, vakavissaan. **a.** a:n ohella. | T. kaunis kukka. T. ajanmukainen tehdas. T. hauska kirja. T. hyviä šakinpelaajia on harvassa. Asiat ovat t. hyvällä tolalla. Näköala on t:kin komea. Tämä on t:kin hyvää kahvia. Hän oli t. ylpeä koivustansa ALKIO. **b.** v:n ohella. | Hän päätti nyt t. ruveta ahkeroimaan. Tuletko t.? Nyt voitiin t. tehdä työtä. Aion t:kin tehdä sen. Etkö t:kaan lähde? Asia ei t:kaan ole sen arvoinen. Mutta onko Govinius t. antanut hänen tehtäväkseen hankkia paisteja hautajaisiin ja ehkä muutakin? TALVIO. -- ihminen voi saavuttaa miltei kaikki, mitä hän t. tahtoo — mutta mitä hän voi t. tahtoa, se on "tähtiin kirjoitettu" EINO KAILA. **2.** irrallisena hämmästystä ilmaisevissa kysymyksissä ko-liitepart:n ohella: tosiaanko, ihanko totta. | "Hän on mennyt naimisiin". — "T:ko?"
todelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** tosioloihin, -asioihin perustuva, tosiasiallinen, tosioloinen, tosi, reaalinen, faktillinen. | T. tarve, puute. T. säästö, hyöty. T. hinta. Esineen t. arvo. T:set kustannukset olivat arvioituja pienemmät. Tuhohyönteiset herättävät t:sta huolestumista. Pääministerin ero näyttää yhä t:semmalta. Päätös ei t:sesti tyydytä ketään. -- unohtui t. ajan kulku JOTUNI. -- elämä näyttäisi niin suurelta ja t:selta KATAJA. Henkinen rikkaus on kahtalaista: näennäistä ja t:sta HOLLO. Historiallinen huume sai toisen ja t:semman sisällön SILL. Jos siis Poika tekee teidät vapaiksi, niin te tulette t:sesti vapaiksi UT. — *Fil.* T:sta on se, mikä ei ole paljas subjektiivinen mielikuvitelma, vaan perustuu varmoihin kokemuksen tosiasioihin. Nominalismin mukaan vain yksityisesineet ovat t:sesti olemassa. Vain harvat sielulliset ilmiöt voivat samanaikaisesti olla tajunnassa aktuaalisina l. t:sina. — *Täht.* T. aurinkoaika;)(keski(aurinko)aika. Tähden t. paikka 'paikka, jossa tähti näkyisi, ellei tiettyjä maan liikkeestä ja ilmakehästä aiheutuvia muutoksia olisi';)(näennäinen paikka. — *Metsät.* T. kiintokuutio 'mitattavan puu(tavara)n koko kuutiomäärä';)(teknillinen kiintokuutio. T. kuutiojalka 'tukin tilavuus laskettuna katkaistuna kartiona'. T. mitta 'puutavaran tilavuus höyläyksen jälkeen';)(nimellinen mitta. — *Liik.* efektiivinen. | Osakkeen t. arvo 'hinta, joka osakkeesta kaupassa maksetaan';)(nimellisarvo. T. korko;)(nimellinen korko. — *Fys.*, vars. *vanh.* us. par. absoluuttinen. T. kuva 'kuperan linssin tai koveran peilin polttopisteen ulkopuolella olevasta esineestä muodostama kuva';)(valekuva. — *Mat.* absoluuttinen. | T. virhe 'tarkan arvon ja likiarvon välinen erotus';)(suhteellinen virhe.
2. **a.** oikea, aito, väärentämätön, tosi. | T:set taiteilijat ja diletantit. T. suurmies, johtaja. T. kristitty eikä vain tekojumalinen. T:sia ystäviä on harvassa. N.N. oli sanan t:simmassa merkityksessä mies paikallaan. Kirjoittaja paljastaa sodan t:set kasvot. T. kiintymys ja har-

rastus saavat ihmeitä aikaan. T. lapsenmieli. Paljastaa t. luonteensa. Menneisyys eli siellä t:sena, väärentämättömänä. Kuva, jossa lapset ihmeteltävän t:sesti tappelevat keskenään. T. jouluilo vallitsi tuvassa. T. suuruus on aina vaatimatonta HOLLO. [Kohteliaisuus] näyttää tappavan t:sen ihmisen ja nostavan kunniaan apinan KIANTO. — *Anat.* T:set kylkiluut 'rustoillaan rintalastaan kiinnittyvät kylkiluut'. — *Lääk.* T. suolisolmu 'kahden pitkäliepeisen suolenmutkan välinen solmu'. T. neurooma 'hermojen sidoskudostupesta alkunsa saanut sidoskudoskasvain'. T. kruppi 'kuristustauti'. — *Hist.* T. valtioneuvos 'korkea arvonimi mm. Suomessa Venäjän vallan aikana'. **b.** painottomana ja vain pääsanan merkitystä vahvistavana: suoranainen, oikea; vrt. suorastaan 1.a. | A:sta on lyhyessä ajassa kehittynyt t. taiteilija. Hänen elämänsä oli t. romaani. Dürer kehitti puupiirustustaidon t:seksi taiteeksi. Osuuskauppojen tukkuliikkeet ovat t:sia jättiläisyrityksiä. Rautatie on paikkakuntamme t. elinhermo. Isän ja pojan kesken oli syntynyt t. tappelu ALKIO. Hän oli - - t. jalokivi JÄRN.

3. tosiasiallinen, varsinainen. | A:ta pidetään seuran t:sena alkuunpanijana, vaikkei hän virallisesti ottanutkaan osaa lopullisiin perustamistoimiin. Bo Joninpoika Grip oli 1300-luvun jälkipuoliskolla Suomen t. hallitsija. Nimellisesti riippuvainen Turkista oli myös Egypti, t:sesti se oli täysin itsenäinen kediivikunta AK. [M. A. Castrénin mukaan] taistelu sammosta tarkoittaa t:sesti ainoastaan ulkonaista vaurautta E.N.SETÄLÄ.

todelliskauppa *s. liik.* aikakauppa, jossa tavara todella toimitetaan ostajalle.

todellista|a[2] *v.* tehdä todelliseksi, toteuttaa. | T. unelmansa, ihanteensa. Harrastus kerää parhaimmillaan yhteen vaiston, tunteen, älyn ja tahdon voimat suunnaten ne jonkin arvon t:miseen HOLLO.

todellistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Kuvapatsas on esimerkki siitä, miten henki voi t. aineessa. Haave t:u. Odotettu ja t:nut ostokyky.

todellisuuden|kuvaaja *s.* Minna Canth esiintyy näytelmissään realistisena t:kuvaajana. **-kuvaus** *s.* Ranskassa kaunokirjallinen t. pyrki noudattamaan miltei tieteellisen tarkkaa menetelmää. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* todellisuutta vastaava tai noudattava, sen kanssa sopusoinnussa oleva, todenmukainen. | Aivan t. piirustus. Tapaukset on novellissa kuvattu t:sesti. Koje, joka esittää täysin t:sesti taivaankappaleiden liikkeet. **-taju** *s.* Hyvä, terve, varma, huono, heikko t. Sillä miehellä on järkeä ja t:a. Osoitti ilmeistä t:a kaikissa ratkaisuissaan. Olin liian hauras, vailla kaikkea t:a SEPPÄNEN. **-tuntu** *s.* Kirjailija oli saanut kuvaukseensa vankkaa t:a. **-tuntui|nen** *a.* -sesti *adv.* Värikkäästi ja t:sesti esitetty kertomus.

todellisuu|s[65] *omin.* < todellinen. **1.** se, että jk on todellista. | Sielun t. on ilmeinen. Väitteen t:tta on mahdoton todistaa. Teorian t. on epäilyksen alainen. **2.** konkr:mmin siitä, mikä on todellista. **a.** todella olemassa olevan, todellisen olevaisen, tosiolojen, tosiasioiden muodostama kokonaisuus; todelliset olosuhteet, realiteetti. | Ankara, arkinen, julma, karu, kova, kylmä, raaka, raskas t. Elämän armoton t. Sodan verinen t. T. on usein tarua ihmeellisempi. Tapahtuma oli hänelle läheistä t:tta. Lapsella unen ja t:den raja on usein häilyvä. Annetut tiedot ovat t:den kanssa yhtäpitävät. Näytelmä, jonka henkilöillä ei ole esikuvaa historiallisessa t:dessa. Tutkimuksen luoma kuva ei vastannut t:tta. T:delle vieras kuvitelma. Kirjoittaja pysytteli tiukasti t:den pohjalla. Herätä haaveista t:teen. Unelma muuttui t:deksi. Runon sisäinen t. ei noudata arkista logiikkaa. Anni toipui kumminkin kohta arkielämän t:teen IVALO. - - tarinan takana on myöskin historiallista pohjaa, joskin se tarjotaan meille runoilijamielikuvituksen kohottamana ja kirkastamana korkeampana t:tena KOSKENN. - - yksilöt muodostavat sen varsinaisen t:den, jossa ihmiselämän sykintä tuntuu HOLLO. — *Fil.* T:tta on kaikki se, mikä jollakin tavalla on todellista; siten esim. mielikuvat edustavat sielullista t:tta, joka on yhtä todellista kuin aineellinenkin t. — *todellisuudessa* (adv.) tosiasiassa, itse asiassa, tosiasiallisesti, todellisesti, faktillisesti. | Karhu näyttää kömpelöltä, mutta t:dessa se on nopea ja notkea. Vaikka suunnitelma hätäisesti katsoen näyttikin hyvältä, siinä t:dessa oli monta heikkoa kohtaa. - - Suomessa vallitsi t:dessa venäläinen itsevaltius — vaikkakin perustuslakien rajoittama TARK. - - niin ettei koko kuorma t:dessa ollut minkään arvoinen KATAJA. - - työ, joka t:dessa kohotti Suomen kansakuntien joukkoon E.N.SETÄLÄ. — *Yhd.* arkit. **b.** tarkoittamassa vain yhtä oliota, joka todella on olemassa. | Jumala on hänelle elävä t. Tämä kansa ei enää ollut mikään epämääräinen teoreettinen haavekuva, vaan reaalinen t. TARK.

todellisuus|aiheinen *a.* T. romaani. **-aisti** *s.* todellisuudentaju. | Arvostelukyky perustuu ennen muuta t:in. Voimakkaasti kehittynyt t. **-arvo** *s.* Perusteluilla oli tietty t:nsa. **-havain|to** *s.* T:not tekevät kirjailijan luonnonkuvaukset aidoiksi. **-illuusio** *s.* Naturalismi asetti teatterin päämääräksi täydellisen t:n. **-kuva** *s.* Näytelmä, joka tarjoaa t:n tekijän synnyinseudun sosiaalisista oloista. **-kuvau|s** *s.* Kubismi pyrki luonnonmukaisen t:ksen asemesta abstraktisiin mittausopillisiin perusmuotoihin. **-maailma** *s.* Tarujen ja uskomusten perustana oleva t. **-pakoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Runojen t. kaipaus mielikuvituksen maailmaan. **-periaate** *s. lak.* = reaaliperiaate. **-peräinen** *a.* T. tieto ympäristöstä ja luonnosta kiinnostaa suuresti 6—10 vuoden ikäisiä lapsia. **-piir|re** *s.*, tav. *mon.* [Cervantes] vahventaa usein jonkun t:teen humoristisessa tarkoituksessa aivan ylimittaiseksi TARK. **-pohja** *s.* Muinaisrunojen, Raamatun t. Huhu on täysin vailla t:a. Suunnitelma, joka perustuu vankalle t:lle. Tarinan historiallinen t. Hänen ihanteellisuudellaan ei ollut mitään t:a. **-pohjai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* T. novelli, olettamus. **-romaani** *s.* todellisuuspohjainen romaani. **-sävy** *s.* Kuvaus, jossa on aitoa t:ä. **-taju** *s.* todellisuudentaju. | Varma t. Hänellä on arvostelukykyä ja vankkaa t:a. **-tajui|-**

nen *a.* -sesti *adv.* T. ja selväjärkinen mies. Suunnitelma on laadittu t:sesti ja asiallisesti. **-tausta** *s.* Muinaisrunojen t. **-teho** *s.* Novelli, jolla on selvä paikallisleima ja siten myös t:a. **-tuntu** *s.* Romaani, jonka ajankuvauksissa on väkevää t:a. **-tuntui|nen** *a.* -sesti *adv.* Tarina kerrottiin elävästi ja t:sesti. **-vaikutelm|a** *s.* Lausunnassa ei pitäisi pyrkiä ulkonaisiin t:iin, vaan runon sisäisen totuuden ilmentämiseen. **-vaikutu|s** *s.* Maalaus, jossa ei ole pyritty koristeelliseen tehoon, vaan realistiseen t:kseen. **-vaisto** *s.* todellisuudentaju. | T:a vailla oleva haaveilija. **-vastine** *s.* Kalevalan henkilöille ei ole voitu esittää t:ita.

todenmukai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** totta vastaava tai noudattava, sen kanssa sopusoinnussa oleva, todellisuuden-, totuudenmukainen. | T:sia kuvauksia neekereiden elämästä. Kertomus osoittautui pääkohdiltaan t:seksi. Tuskin t. Hämmästyttävän t. maalaus. Toinen vaihtoehto vaikutti t:semmalta. Kertoi t:sesti, mitä oli tapahtunut. Epäillä tiedon t:suutta. Romaanin yksityiskohtien historiallinen t:suus. Mitä enemmän hän asiata ajatteli, sitä t:semmalta rupesi hänestä tuntumaan, että lapsi todellakin oli hänen veljensä tytär LEINO. **2.** par. seur.

todennäköi|nen *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* hyvin perustein todeksi, toteutuvaksi tai oikeaksi otaksuttu, todelta näyttävä, hyvin otaksuttava tai luultava, hyvin tai erittäin mahdollinen. | T. sää. Tavaran t. arvo. T. tappioprosentti. T. kehitys. T. poikkeama. Otaksuma, joka ei ole edes t. Onnettomuuden t:set syyt. Vihollisen pääiskun t. suunta. Mitä lähempää ammunta suoritetaan, sitä suurempi on t. osumatarkkuus. Ilmianto oli vailla t:stä perustetta. On erittäin t:stä, että - -. Jälkimmäinen mahdollisuus on t:sempi. T:sesti hän ei tule. Tapauksen t:syys. 90 %:n t:syys. Kaiken t:syyden mukaan aloite ei saa kannatusta. - - kymmenien selitysten joukossa ei ole vielä yhtäkään, jolla olisi sisäistä t:syyttä E.N.SETÄLÄ. — *Mat.* T:syys 'jllak suhdeluvulla ilmaistuna se todennäköinen tiheys, jota noudattaen jk tulos tulee toistumaan muihin mahdollisiin tuloksiin verrattuna'. Matemaattinen t:syys ilmaistaan murtoluvulla, jonka nimittäjä on tapahtumasarjan kaikkien mahdollisten tapausten lukumäärä ja osoittaja tiettyjen tapausten todellisen esiintymisen lukumäärä. T. virhe 'luku, jota (itseisarvoltaan) suuremmat virheet havaintosarjassa ovat yhtä todennäköiset kuin sitä pienemmät'. — *Yhd.* osumist:syys.

todennäköisyys|arvo *s.* Väitteen t. — T:arvojen määrittäminen. **-jakautuma** *s. mat.* funktio, joka ilmoittaa, millä todennäköisyydellä satunnaissuure saa tietyn arvon tai millä todennäköisyydellä sen arvot lankeavat tietylle välille. **-laskelm|a** *s.* Tehdä, laatia t:ia. Vakuutustoimi perustuu t:iin. Arviot ja t:at osoittautuivat oikeiksi. **-laskenta, -lasku** *s.* se matematiikan osa, jossa käsitellään todennäköisyyksiä ja niihin liittyviä kysymyksiä. **-päätelm|ä** *s.* Tehdä havaintojen perusteella t:iä. **-sy|yt** *s. mon.* Sitovia todistuksia ei ole, mutta kylläkin monia t:itä. Monet t:yt puhuvat sen puolesta, että - -. **-todiste** *s.* Väite, jonka pohjana on vain t:ita.

todenperäi|nen *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* toteen perustuva, tosiperäinen, tosi. | T:siä uutisia. Epäillä jkn sanojen t:syyttä. Asia ei vaikuttanut t:seltä. Varmentaa allekirjoituksellaan ilmoituksen t:syys. - - joka ehkä ei ollut häntä koskaan t:sesti rakastanut IVALO.

toden|perästä, -perään *adv.* par. ⌒. **-puhuj|a** *s.* Eivät kaikki profeetat ole t:ia.

todenta[10*] *teonn. harv.* (< todeta) toteaminen, toteamus. | Taudin t.

toden|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* **1.** osoittaa tai todeta todeksi, oikeaksi, varmaksi; vahvistaa, varmentaa, verifioida; vrt. todistaa. | T. väite, otaksuma. Identtisyyden t:taminen. T. jk kokeilla, laskemalla. Kokemus on sen t:tanut. Asia on tieteellisesti t:nettavissa. T. jk valokuvan avulla. Ilmiö, jota voidaan pitää suhteellisuusteorian t:nuksena. - - viimeinen t:nus siihen, mikä oli runojen sampo E.N.SETÄLÄ. [Lausumat] saavat mitä varmimman vahvistuksensa, mitä vastaansanomattomimman t:nuksensa runoilijan kirjeissä R.KOSKIMIES. **2.** par. todeta. | T:nettakoon tässä yhteydessä se seikka, että - -. Ammoniumoksalaattia käytetään kalsiumin t:tamiseen.

toden|takaa, -teolla, -teossa, -totta *adv.* par. ⌒.

todentu|a[1*] *pass.v.* < todentaa. | Otaksuman t:minen.

toden|tullen *adv.* par. ⌒. **-tuntui|nen** *a.* myös ⌒. | Romaani, jonka henkilöt ovat hyvin t:sia. **-vastai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Väite on täysin t.

todesta *adv.*, vars. *kans.* (myös poss.-suff:llisena) todella, tosissaan. | Niin se on, oikein t., en minä narraa. "No enhän minä nyt sitä niin t. ..." koki Tiitus hämillään sanoa PÄIVÄR. Ehkäpä ei enää t. ollutkaan niin lämmin, aurinko oli ehtinyt metsän latvan tasaan SILL. Ja oikein t:ankin, kyllä se [lapsen vieroittaminen rinnasta] on vähän vaikea paikka monelle äidille LINN. - - Kaarina onkin ihan t. mieltynyt pitkään teiniin WILKUNA.

todesti *adv.* todellisesti, aidosti, oikein; oikein todella, vakavasti, totisesti, totisin mielin, tosissaan. | Henkilöiden luonteet on kuvattu t. ja johdonmukaisesti. - - tavataan Kalevalassa harvinaisen elävästi ja t. vaikuttavia piirteitä ympäröivästä luonnosta sekä ihmiselämästä TARK. — Asiat on otettava t. ja vakavasti. Kun vain sanot oikein t. LINN.

todet|a[36*] *v.* toteavasti, -tavasti *adv.* -tavuus[65] *omin.* **1.** havaita, huomata, saada selville tai panna merkille jk asia, jnk olemassaolo, mikä tai millainen jk on, konstatoida. | Kokeellisesti, tieteellisesti t:tu asia. Tähän mennessä on voitu t. yli 1000 kuolonuhria. Tileissä on t:tu vajauksia. Saatu x:n arvo t:aan oikeaksi eli tarkistetaan sijoittamalla se yhtälöön x:n tilalle. Sairauden laadun toteaminen. Radioaktiivisten atomien helppo t:tavuus. Kiinteitä kappaleita voidaan siirtää ilman että niiden mittasuhteet t:tavasti muuttuvat EINO KAILA. - - hänen silmänsä totesi tutun luokanpaininpuun tallin seinässä, totesi myös "trekoolin" omenapuut

SILL. T. kokouksen laillisuus. T. julkisesti l. noteerata tavaran hinta l. kurssi. Lääkäri totesi onnettomuuden uhrin kuolleeksi. Oikeus on todennut naisen syylliseksi. Mies t:tiin varkaaksi. Väite on t:tu vääräksi. Marjojen on t:tu sisältävän runsaasti vitamiineja. — Vainajan henkilöllisyyttä ei ole voitu t. 'identifioida'. **2.** esittää jk asia toteamuksenaan, havaintonaan, huomionaan. | Puhuja totesi, että - -. Sanomalehdet toteavat yksimielisesti, että - -. Hän totesi yksikantaan olevansa nyt rikas mies. Deskriptiivinen l. toteava kielentutkimus. Teoksen toteava objektiivisuus. Mutta maa on nyt kuitenkin autioksi hävitetty, totesi yksivakainen Klaus-herra IVALO. "Olemmehan me nyt kihloissa?" hän kuiskasi ujon toteavasti WALTARI.

todist|aa[2] *v.* -ettavasti *adv.* -ettavuus[65] *omin.* **I.** sitovasti, kiistattomasti näyttää toteen jk tai jtak; osoittaa tai vahvistaa jk todeksi, oikeaksi, varmaksi, paikkansapitäväksi; vrt. todentaa. **1.** tarkoituksellisesta toiminnasta; subj:na henkilö. | T. henkilöllisyytensä. T. syyttömyytensä. T. oikeutensa perintöön. Monet saivat kuolemallaan t. uskonsa lujuuden. On t:ettu, että miltei kaikki käymisilmiöt aiheutuvat bakteereista. - - luettuna siitä päivästä, jona hän t:ettavasti on saanut tiedon vakuutusneuvoston päätöksestä LK. Tapa, joka on t:ettavasti vanha. Väitteen t:ettavuus on ilmeinen. [Asia] on tieteellisesti t:ettavissa. "Kyllä se on totta, mutta se t:ettakoon", sanoi Kakkisten Jaakko KIVI. — *Mat.* johtaa matemaattinen väite toisista oikeiksi katsotuista lauseista. | T. teoreema epäsuorasti. T:a geometrisesti, että - -. Mikä oli t:ettava. — *todistetusti* (adv.) T:etusti tehokkain mainos on ikkunanäyttely. - - se vanhin [lapsi] oli t:etusti erään jo kuolleen suurtalollisen SILL. **2.** tahattomasta toiminnasta; subj:na jk muu kuin henkilö; vrt. II.2. | Kokemus, käytäntö t:aa, että - -. Tulevaisuus on t:ava hänen neroutensa. — Yksi esimerkki ei riitä t:amaan väitettä. Tuntui - -, kuin kaukaisten vaarojen laet olisivat totisin huulin t:aneet hänen palavat aavistuksensa tosiksi KATAJA.

II. ed:een liittyvää laajentunutta ja erik.-käyttöä. **1. a.** kirjallisesti tai suullisesti vakuuttaa jnk tuntemansa asian todenmukaisuus, paikkansapitävyys. | Valtakirja on kahden jäävittömän henkilön nimikirjoituksellaan oikeaksi t:ettava. Jäljennöksen oikeaksi t:avat: - -. T:an, että N.N. on ollut yhtiömme palveluksessa - -. Sinä t:at, että minä annan pojalleni naima-luvan KIVI. — *Erik.* olla todistajana oikeudessa. | T. valaehtoisesti. Tunnustettu asia on t:etun veroinen, jos - - LK. Todistajat t:ivat oikeudessa ristiin. Tytön isäkin t:i väärin oikeudessa TOPPILA. — Ja asettakaa kaksi kelvotonta miestä istumaan häntä vastapäätä, että he t:aisivat hänestä näin: - - UT. **b.** olla toteamassa, näkemässä, kun jtak tapahtuu. | Erämaan murhenäytelmä, jota kukaan ei ollut t:amassa. — Vars. *leik.* Ihmisiä oli kerääntynyt sillalle t:amaan jäiden lähtöä joesta. 3000 maksanutta katsojaa oli t:amassa, kuinka TPS hävisi Hakalle. **2.** olla todistuksena, todisteena, osoituksena, merkkinä jstak; osoittaa olemassaolollaan, toiminnallaan jk tai jtak; vrt. I.2. | Monet seikat t:avat sen puolesta, että - -. Julkaistut tuotantoluvut t:avat vallinneesta pulakaudesta. Monihautaiset kalmistot t:avat järjestyneestä asutuksesta. Julmuutta t:ava teko. Hyvää taiteellista makua t:ava kirjasto. Hienostunutta luonnetta t:ava puhetapa. Töykeä sävy ja hillitön sanonta t:avat kirjoittajan kehitystason mataluutta. Paolla t:aa vain oman syyllisyytensä. **3.** osoittaa jk tai jku jksik. | T. jku syypääksi jhk. N. on t:ettu varkaaksi. - - mä nousin ylös, t:in hänen Messiaaksi KIVI. **4.** *harv.* vakuuttavasta, vahvistavasta, varmentavasta esityksestä. | Hauskalla mielellä kotihin käyn, sen t:an KIVI. Sääli nuorta miestä, t:i Kaupin ukko IVALO. — *Kans.* Jos sinulla on syntiä tunnollasi, niin tunnusta ne, ja minä vanhempana ristiveljenä t:an anteeksi [= Jumalan sanaan vedoten vakuutan synnit anteeksiannetuiksi] KAUPPISH. Kero-Pieti lohdutteli, t:i syntejä anteeksi KATAJA. **5.** *heng.* vars. henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuen puhua Jumalasta, julistaa uskoaan. | T. puhein ja lauluin Vapahtajasta. T:aessasi Kristuksesta asetut hänen puolelleen. - - minä siis rukoilen sinua, isä, että lähetät hänet isäni taloon — sillä minulla on viisi veljeä — t:amaan heille, etteivät hekin joutuisi tähän vaivan paikkaan UT. Herätyskokouksessa puhuu saarnaaja K. ja useat veljet t:avat.

todistaj|a[16] *tek.* *(I.)* Väitteen oikeaksi t. *(II.)* vrt. vierasmies. *(1.a.)* Kauppakirja on kahden t:an nimikirjoituksellaan vahvistettava. Valtakirjan t:at. — *Lak.* oikeudenkäynnin ulkopuolella oleva henkilö, joka suullisesti oikeuden edessä ilmoittaa, mitä hän itse on havainnut jstak oikeudenkäyntiin välittömästi tai välillisesti vaikuttavasta seikasta. | Syytetyn, kantajan t:at. T:ien kuulustelu. T:aksi kelpaamaton henkilö. — *Kuv.* Ottaa, kutsua taivas ja maa t:akseen. Jumala olkoon t:ani, että puhun totta. — *Yhd.* päät. *(b.)* Tapauksella ei ollut t:ia 'silminnäkijöitä'. — *Erik.* Kasteen t. eli kummi. Kihlauksen, vihkimisen t:at. Kaksintaistelun t:at. — *Yhd.* kasteent. *(2.)* Kodin seinillä olevat taulut isäntäväen taiteellisen maun t:ina. *(5.)* Pelkäämätön Herran t. Jehovan t:at 'kristillinen järjestö, joka mm. pitää Raamattua ehdottomana auktoriteettina, hylkää sielun kuolemattomuus- ja kolminaisuusopin sekä julistaa oppia Jeesuksen Kristuksen kuninkaana hallitsemasta taivaallisesta Jumalan valtakunnasta'; vrt. hartevalainen.

todistajakelpoi|nen *a.* *lak.* -suus *omin.* todistajaksi kelpaava. | Yleisen t:suuden puuttuminen.

todistajan- *lak.* **-jäävi** *s.* *vanh.* tav. ⌒, ks. jäävi. **-kuulustelu** *s.* **-lausunto** *s.* todistajan oikeudessa antama lausunto. **-palkkio** *s.* todistajalle todistamisvelvollisuuden täyttämisestä aiheutuneista kustannuksista tuleva korvaus. | Oikeus velvoitti tuomitun maksamaan t:ita yhteensä 10 000 mk. **-tehtävä** *s.* Todistajaksi kutsutulla ei ole oikeutta kieltäytyä t:stä. **-vala** *s.* todistajan oikeudessa vannoma vala, jolla hän vakuuttaa puhuvansa totta.

todistamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *akt.* Mitään t. asiakirja. **2.** *pass.* T. väite, otaksuma. T. perimätieto. Syylliseksi epäillyn muuallaolon t:tomuus.

todistamis|menettely *s. lak.* oikeudenkäynnissä asianosaisten ja oikeuden menettely, jonka avulla pyritään todistamaan jk asia. **-velvollinen** *a. lak.* vrt. seur. **-velvollisuus** *s.* velvollisuus todistaa. — *Lak.* **1.** yleinen kansalaisvelvollisuus, jonka mukaan todistajaksi kutsutulla ei ole oikeutta kieltäytyä todistajantehtävästä. **2.** asianosaisen velvollisuus oikeudenkäynnissä todistaa, näyttää toteen jk asianhaara, todistusvelvollisuus, (toteen)näyttövelvollisuus, todistustaakka. | Riita-asiassa kantajalla on t.

todistautu|a[44] *refl.* ja *pass.v.* todistaa itsensä tai osoittautua jksik, jnklaiseksi. | Alueen eläimistö t:i hedelmälliseksi tutkimuskohteeksi. - - Jumala oli Danielin pelastamisessa t:nut eläväksi Jumalaksi P.VIRKKUNEN.

todiste[78] *s.* **1.** jstak tai jtak todistava seikka, todistus(kappale), -peruste, argumentti. | Varma, sitova t. Kirjallinen t. Etsiä, hankkia t:ita. Surkastuneita elimiä pidetään tärkeinä t:ina polveutumisopin puolesta. - - sen pelkkä raiku t:en jo toi, / ett' urhon suoran rinnasta se soi *MANN. Esittää lausuntonsa t:eksi esimerkkejä. — *Lak.* Raskauttava t. Syytettyä vastaan ilmenneet t:et. Kaksi todistajaa on täysi t., sikäli kuin he pitävät yhtä LK. — *Yhd.* lisä-, vastat. **2.** ed:een liittyen väljemmin: osoitus, ilmaus, näyte, (esi)merkki jstak. | Esitettiin t:ita epäkohdista. Se on suurenmoinen t. ystävyydestäsi TALVIO. Kiitollisuuden ja kunnioituksen näkyväksi t:eksi juhlivalle kuorolle ojennettiin laakeriseppele. **3.** vars. *liik.* par. tosite, kuitti, verifikaatti.

todisteelli|nen[63] *poss.a.,* vars. *lak.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sellainen, josta on todiste, joka todisteilla voidaan näyttää toteen. | Katselmuksesta on asianomaisille annettava t. tieto. Kansakoulusivistys tai t:sesti sitä vastaavat tiedot. — Miina sai niistä monesti t:sia näytteitä ALKIO.

todisteet|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* Väittää jtak täysin t:tomilla perusteilla, t:tomasti.

todistel|la[28] *frekv.v.* < todistaa. | Koettaa t. jtak väitettä. T. syyttömyyttään. — *Kans.* Hän ojenteli käsiään heitä kohti, t:i heidän syntejään anteeksi KATAJA.

todistelm|a[13] *s.* todistelemisen tulos, todistelu. | Jusleniuksen t:at suomalaisten kunnosta ja suuruudesta. Kielitieteen t:ien mukaan näyttää siltä, että - -.

todistelu[2] *teonn.* < todistella. | Sitova t. Järjellinen t. ei siinä auta. — *Lak.* asian toteennäyttö oikeudenkäynnissä todisteiden avulla. — *Yhd.* indiisit. **-aineisto** *s.* **-ketju** *s.* **-peruste** *s.* Käyttää yleisiä lauselmia t:ina. **-tapa** *s.* **-yritys** *s.* Heikko t.

todistin[56] *väl.* tav:mmin todiste.

todistuksenmaja *s.* (tav. ⌒) ilmestysmaja.

todistu|s[64] *s.* **1.** todistaminen, todistava esitys tms. | Väite, jonka tueksi ei tarvita t:sta. Logiikassa t. on väitteen todeksi osoittamista siten, että se johdetaan tosiksi tiedetyistä edellytyksistä. Deduktiivinen, induktiivinen t. Analyyttinen, synteettinen t. Teoreeman suora, epäsuora t. Kokemuksen, käytännön antama t. jstak. — Oikeudessa valallisesti kuullut t:kset. Silminnäkijäin t:ksen mukaan tapahtumien kulku oli seuraava: - -. - - kaikki lausuivat hänestä hyvän t:ksen UT. Älä sano väärää t:sta lähimmäisestäsi KATEK. — Elävää t:sta Kristuksesta. Herätyskokouksessa kuultiin veljien ja sisarien t:ksia. — *Yhd.* indiisit. **2.** jtak tai jstak todistava seikka, todiste, todistuskappale, -peruste, argumentti. | Asiakirjoissa säilyneet t:kset. Germaanien vaikutus on ollut kielellisistä t:ksista päättäen voimakas. Hänellä ei ollut minkäänlaisia tietoja tai t:ksia siihen KATAJA. Jumalan olemassaolon puolesta esitetyt t:kset. Kääpä on miltei aina t. siitä, ettei puusta saada kelvollista sahatukkia. Liikuttava t. sivistystarpeen olemassaolosta. Sinulla on huuliesi, käsiesi, koko ruumiisi t. hänen hellyydestään IRIS UURTO. Sota on valtavin t. siitä tilasta, missä ihmiskunta tosiasiallisesti vielä on SILL. — Hän kohensi sylissään lepäävää lasta, rikoksensa t:sta KAUPPISH. **3.** viranomaisen, työnantajan, koulun tms. antama jnk seikan todistava asiakirja. | T. suoritetusta oppijaksosta, tutkinnosta. T. varattomuudesta. T. korvauksen suorittamisesta. Aliperämiehen t. Elintarvikkeiden kokoomusta koskevat t:kset. T., joka osoittaa, mihin luokkaan alus kuuluu. Asetus siementavaran varustamisesta virallisella t:ksella ja lyijykkeellä. — *Yhd.* lääkärin-, papint.; kisällin-, laivurin-, perämiehent.; kaste-, kuolin-, raittius-, rokotus-, sairaus-, syntymä-, terveys-, vihkimät.; esteettömyys-, henkilöllisyys-, kansalais-, kansallisuust.; komennus-, kutsunta-, lomat.; ero-, loppu-, päästöt.; koulu-, ylioppilast.; joulu-, kevät-, lukukausi-, välit.; virkat.; harjoittelu-, kelpoisuus-, kieli-, luotettavuus-, maine-, opinto-, palvelus-, pätevyyst.; alkuperä-, hallussapito-, katsastus-, laatu-, lainaus-, lainhuudatus-, lupa-, lähetys-, mittaus-, muutto-, osto-, panttaus-, protesti-, punnitus-, rasitus-, saanti-, suoritus-, säilytys-, takuu-, talletus-, tarkastus-, tuonti-, vakuus-, vakuutus-, vastaanotto-, vientit.

todistus|aihe *s. lak.* tieto tai seikka, jonka nojalla tehdään johtopäätöksiä itse todistettavasta asiasta, aihetodiste, indiisi. **-aineisto** *s.* Historiallinen t. Syyttäjän hallussa oleva t. **-aines** *s.* **-arvo** *s.* Asiakirjan historiallinen t. Todistajan kertomuksen t. **-jäljennö|s** *s.* vrt. todistus 3. | Hakemukseen liitetyt t:kset **-kaava** *s.* Testamenteissa käytetty t. **-kappale** *s.* todiste, todistusperuste, argumentti. | Kielitieteellisten t:iden mukaan vuohi on nuorin kotieläimistämme. Varmoja t:ita Egyptin ja Kreetan välisestä kaupasta. — Saatavan tulee perustua velkakirjaan tai muihin kirjallisiin t:isiin. **-keino** *s.,* vars. *lak.* Kirjallinen todistus, katselmus, kuulustelu ym. t:t. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* **-ketju** *s.* Aukoton t. T. kiristyy syytetyn ympärille. **-kirja** *s.,* vars. *vanh.* todistus (3). **-lomake** *s.* vrt. todistus **3.** **-materiaali** *s.* todistusaineisto. **-peruste** *s.* Niitä edellytyksiä, joiden nojalla

väite todistetaan, sanotaan t:iksi. **-taakka** *s. lak.* = todistamisvelvollisuus 2. **-teoria** *s. lak.* teoria, jonka mukaan oikeus harkitsee, mitä asiassa on pidettävä toteen näytettynä. | Legaalinen, vapaa t. **-velvollinen** *a. lak.* vrt. seur. **-velvollisuus** *s. lak.* = todistamisvelvollisuus 2. **-voima** *s.* Arkeologisen aineiston t. Koe, jonka t. on varma. Sinetillä ei ole laillista t:a muissa kuin valtakirjoissa. Runojen psykologinen t. **-voimai|nen** *a.* -suus *omin.* T. esimerkki. Kuvat puhuvat t:sta kieltään. Omakohtaisten kokemusten t:suus. Tämä sopimus, jonka ranskan- ja englanninkieliset tekstit ovat t:set LK.

todistutta|a[2*] *fakt.v.* < todistaa. | T. velkakirja. Nimikirjoituksen t:minen.

toe[78*] *s.* pienehkö pato, tammi; *kal.* myös johteesta. | Jokeen rakennettu t. Säiliöstä vesi johdetaan vallien ja tokeiden avulla vainioille. Lohenpyyntiä varten virtaan rakennettu t. Majavien tekemiä tokeita. — *Kuv.* Nyt on piru merrassa, toinen tokeessa [ks. merta] SP. Ala-arvoisten viikkolehtien tulvalle on asetettava tokeita. - - kyynelet, joiden tulvaa ahdistetun mielen tokeet koko päivän olivat teljenneet IVALO. Mutta nyt olivat lauenneet sielun sulut ja sortuneet kaikki synnin tokeet A.ORAVALA. — *Yhd.* kalastust.; lohi-, siikat.

1. **toet|a**[30*] *v. harv.* padota rakentamalla toe, sulkea tai säännöstellä tokeella. | T. puro. Suon halki juokseva joki on t:tu.

2. **toeta**[31*] *v.* **1.** kyetä, pystyä. | Tokeneekohan noin pieni mies edes kyntämään? Vielä ukko tokeni yhteen jos toiseenkin työhön. Eikä se tokene, vouhka, nousemaan lankoaan vastaan, kun sinä sen ensin panet jaloista pälkääseen HAARLA. **2.** rauhoittua, talttua, asettua. | Siinä oli työtä, että saatiin pillastunut hevonen tokenemaan. Vasta kolmannesta iskusta otus tokeni. Ja ellei se [kutku] piiskausta tottele, niin varmasti tokenee, kun vastalla kahden käden hankaa AHTI RYTKÖNEN. - - kun lyöt niin lyö niin että tokenee SILL.

toffee[26] *s.* sitkeä kerma- tai voikaramelli.

toga[11] *s.* (*rinn.* tooga) Rooman kansalaisten rauhan aikana käyttämä soikion muotoinen päällysvaate, joka taidokkain laskoksin kiedottiin yläruumiin ympäri. | Purppurapäärmeinen t.

tohah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Tuulen t:telu puissa. Ruuduttomasta ikkunasta - - t:teli lämmin yöilma sisään JÄRVENT. — Lehmätkin tulivat nuuskien ja t:dellen [uuteen navettaan] KARHUM.

toha|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* **1.** < tohista 1. | Iltatuuli t:hti koivujen latvoissa. Tuulen t:hdus nurkissa. Kuusikko t:hti raskaasti, kun tuulenpuuska ennätti sinne asti. Lukkari on - - kuunnellut tuiskun t:uksia LEHT. **2.** < tohista 2. | T. jtak itsekseen. Älä hassuttele! t:hti emäntä E.JAAKKOLA. **3.** liikkeen merkitys etualalla: tulla, mennä [jne.] tohahtaen, että tohahtaa. | Tuulenpyörre t:hti purjeisiin ja vene syöksähti eteenpäin. Lämmin iltatuuli t:hti ovesta huoneeseen. - - hän lentää t:hti suoraan äidin luokse CANTH. Nyt poika tuli, t:hti huoneeseen kuin tuulispää JÄRVENT. **4.** suutahtaa, tuohtua, vimmastua. | Suuttua t. - - ei Elias monasti riehaannukaan, mutta sattuuhan sitä joskus t:htamaan, hermostumaan, niin kuin ne nykyään sanovat KOJO.

tohakka[15*] *s. harv.* tohina. | - - semmoinen tulen t., että vartijat lähtivät mitä kiireintä karkua pihaan KAUPPISH. On ollut tässä kaikenlaista kiirettä ja t:a.

tohaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Tuuli t:telee puiden latvuksissa.

tohaut|taa[2*] *kaus.v.* < tohahtaa. (*1.*) Tuulenpuuska t:ti koivikossa. T. nenäänsä. (*2.*) Sanoa t. Onkos teillä täällä akkavalta? oli Kusti t:tanut AK. (*3.*) - - lentää t:ti muutamia teeriä aivan pihan aukian äärimmäisien puiden latvaan PÄIVÄR.

tohelo[2] *a.* ja *s. ark.* -sti *adv.* koheli, sekapäinen, höperö, tohlo. | Pää oli paljosta valvomisesta t. 'paksuna, sekaisin'. Helle raukaisi ja teki t:ksi. Tehdä jtak t:sti. - - tuli jossakin määrin t:ksi, nimittäin päästään vialle eli kaistapäiseksi TIITUS. Ettei vain, lallus, ryyppäisi itseänsä - - t:ksi? HAARLA. - - se [ukko] näes on jo väsynyt, uninen t. ihan TOPPILA. — *Yhd.* ukont.

toheloi|da[30] *v. puhek.* toimia tohelosti, tunaroida, möhlätä. | Mitä siinä t:t, lyö kohdalleen!

tohi|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* **1.** tav. ilmavirran synnyttämästä tasaisena jatkuvasta äänestä; vrt. esim. tuhista, humista, suhista. | Tuuli t:see puissa, lehvistössä. Kuusikko t:si ja huojui tuulessa. - - metsä tohajaa kuin urut RAILO. Metsot lensivät siivet t:sten. Sade t:see ikkunan takana. Koski ulvoi, t:si niin, että korvissa soi KATAJA. Metsän, myrskyn, tuiskun, meren t:na. Kahvipannu t:see liedellä. T:seva kamiina. Tuli t:see iloisesti uunissa. Nenä t:si hänen hengittäessään. - - nukkuvain miesten tasainen kuorsaus t:si IVALO. — *Yksipers.* Metsässä t:si ja ryskyi. Touot kasvavat niin että t:see. **2.** erikoistunutta ja laajentunutta käyttöä. **a.** tohisevalla äänellä puhumisesta. | Mitä sinä oikein t:set? Streng t:si jotakin siitä, että - - TALVIO. Huoneessa t:stiin ja kuiskuteltiin. Ähkäminen, puhkaminen, läähätys ja katkonaisten manausten t:na NUOLIV. Aina koski kohinassa, aina tyhmä t:nassa SL. **b.** pitää kohua, kohuta, hälistä. | Kirkonkylässä t:stiin kovasti tapauksesta. Mutta täällä Karkussakin oli t:stu, että kohta pamahtaisi JÄRVENT. **c.** (kiireisesti) touhuta, puuhata. | Intomielisiä nuorukaisia, jotka t:sevat vähän kaikkialla. Työn, tappelun t:na. On ollut tässä kovaa touhua ja t:naa. Kevät tuli oikein t:nalla. Erämaa oli kesät talvet täynnä huisketta ja t:naa M.MERENMAA.

tohista|a[2] *kaus.v.* (< ed.) tehdä jtak niin että tohisee, tohottaa. | Mennä, tulla, lentää t. - - tontut ajella t:vat pitkin erämaita PAULAH.

tohjo|na, -ksi *adv.* murskana, palasina, mäsänä, liiskana. | Marjat ovat t. [esim. puristumisesta]. Mennä t:ksi. Iskeä, lyödä, hakata, survoa, tallata jk t:ksi. Tie on ajettu aivan t:ksi. T:ksi mädännyt puu.

tohkais|ta[24] *deskr.v.* jatkuvasta nopeasta liikkeestä, johon tav. liittyy tohisevaa ääntä. | Poika juosta t:ee kotiinsa. Metsot lentää t:ivat kuusikkoon.

tohkeissa *adv.* (tav. poss.-suff:llisena) suutuksissaan, äkeissään, tuohduksissa; touhuissaan, innoissaan. | Olla jstak t:an. Tehdä jtak t:an. — - - juuri tullut lähetti, joka aika tavalla t:an kertoi venäläisten hyökänneen maantien pohjoispuolelta E.PALOLAMPI. Ja herrat puhuvat oikein politiikkaa ja ovat niin vietävän t.! TIITUS.

1. **tohlo**[1] *s. el.* onttosarvisilla märehtijöillä sarven sisuksen muodostava otsaluusta ulkoneva luutappi, jota sarveistuppi ympäröi. — *Yhd.* luut.

2. **tohlo**[1] *a.* ja *s.* tohelo, tollo. | Oletpa sinä aika t.! Senkin t.! Mies näytti melkein kummastelevan t:a kysymystä KARHUM.

tohmeroinen[63] *a. kans.* sohjuinen, loskainen, moskainen. | T. tie, lumi. T. ja pehmeä kuin jauholaari on maantiekin KATAJA.

tohotta|a[2*] *deskr.v.* tohistaa. | Juosta t. Puhua t. Juna mennä t:a. - - samassa alkoi hän nukkua t. PÄIVÄR.

tohrata[35] *v.* töhrätä, töhriä, tohria. | T. vaatteensa maaliin.

tohri|a[17] *v.* = ed. | Syödessään lapset t:vat pöytäliinan.

toht. *lyh.* tohtori.

tohtaja[10] *s. kans.* eräistä kuikkalinnuista. | - - sulissa rantavesissä uiskentelivat ylpeät t:t PAULAH.

toh|tia[17*] *v.* uskaltaa, rohjeta, hirvetä. | T:tiiko tuollaisessa myrskyssä lähteä merelle? Ei t:tinut edes silmäänsä räpäyttää. Kuka sen t:tii sanoa? Lyö, jos t:dit! Hevonen aristeli jalkaansa eikä t:tinut astua sillä. Taas t:din toivoa, taas t:din luottaa LEINO.

tohtori[5] *s.* (*lyh.* toht. tai tri). **1.** henkilö, joka (nyk. meillä lisensiaatin tutkinnon suoritettuaan ja) tieteellistä väitöskirjaansa puolustettuaan on (promootiossa tai ilman juhlallista vihkimistä) saavuttanut yliopiston jnk tiedekunnan tai jnk muun korkeakoulun ylimmän oppiarvon; tittelinä myös kunniatohtorista. | Filosofian, teologian, lakitieteen, lääketieteen ja kirurgian, kauppatieteiden, tekniikan, valtiotieteen t. Väitellä t:ksi. — *Yhd.* kunnia-, riemut. **2. a.** epävirallisesti yl. lääkäristä (vars. tittelinä), vaikkei tämä olisikaan saavuttanut tohtorinarvoa. | Etevä t. Kutsua t. sairaan luo. Mennä t:in, t:lle. Käydä t:ssa, t:lla. T. on kieltänyt häneltä tupakanpolton. Tehtaan lääkärinä toimii tohtori N.N. Tuttu t. sanoi kyllä, että sydänhermot olivat ehkä hiukan kiihottuneet LEHT. **b.** *kans.* ja *leik.* henkilöstä, joka olematta opinkäynyt lääkäri toimii parantajana, lääkitsijänä. | T. keitteli rohtojaan salaperäisen näköisenä. Eukko on taitava t. Sulkavalainen t. tekee umpivettä maidosta AHTI RYTKÖNEN. — *Yhd.* ihmet. **--insinööri** *s.* eräiden maiden teknillisissä korkeakouluissa saavutettava, meidän tekniikan tohtoriamme vastaava oppiarvo.

tohtorila[14] *s.* tohtorin (vars. lääkärin) koti, asunto. | Iltaisin kokoonnuttiin usein t:an seurustelemaan. - - tunnenhan minä tämän, tämän t:n piian JOTUNI.

tohtorin|arvo *s.* **-hattu** *s.* poimutettu silinterihattu, jota tohtorin arvon saaneella on oikeus käyttää arvonsa merkkinä. **-kirja** *s.* todistus, joka osoittaa ao:n saaneen tohtorin arvon. **-kysymys** *s.* promootiossa tohtoriksi vihittävien priimukselle vastattavaksi esitetty kysymys. **-miekka** *s.* promootiossa vihittävälle tohtorille arvon merkiksi annettava miekka.

tohtorinna[10] *s.*, vars. *puhek.* tohtorin rouva. | T. Kaija Koski.

tohtorin|rouva *s.* **-tutkinto** *s.* vrt. tohtori 1. **-vihkiäiset** *s. mon.* juhlallinen tilaisuus tai sarja juhlatilaisuuksia, joissa yliopisto tai muu korkeakoulu antaa tohtorin arvon, (tohtori)promootio. **-väittäjäiset** *s. mon.* **-väitöskirja** *s.*

tohtoripromootio *s.* tohtorinvihkiäiset.

tohtorismies *s.* Hienosti sivistynyt t.

tohtoro|ida[30] *v.*, vars. *kans.* ja *leik.* -inti[4*] *teonn.* suorittaa lääkärin tehtäviä, lääkitä, hoitaa; puoskaroida. | Joutua jkn t:itavaksi. Emäntä t:i itse lehmäänsä. Vai kuoli se Heikki Koposen ruuna siitä mustalaisen t:imisesta! LASSILA. - - parantola, missä hän t:i keuhkotautisia TALVIO. — Laajemmin: korjata. | - - vaikka Lybeck taisi niitäkin [vapoja] minulle ja muille t. AHO.

tohu[1] *onom.s.* kohu, häly, tohina. | Tuulen t. Metsiköstä kuuluu puiden raskasta t:a tuulenpuuskan ehdittyä sinne asti. — Koko juttu oli pelkkää päätöntä kohua ja t:a. Täydessä t:ssa jätimme Roomin KIVI.

1. **tohvel|i**[5] *s.* kevyt, pehmeä, us. väljähkö ja koroton nahasta, kankaasta tai huovasta valmistettu sisäjalkine, tossu. | Kiiltonahkaiset, huopaiset t:it. T:in solki. Käyttää t:eita. Panna, vetää t:it jalkaansa. Ottaa, riisua, vetää t:it jalasta. Kulkea, kävellä, sipsutella t:eissa. — *Kuv.* vars. tohvelisankarista. | Olla t:in alla. Joutua t:in alle. - - mahtavan sahapatroonin puoliso, joka pystyi pitämään t:insa alla pari aviomiestä kerrallaan KIANTO. — *Yhd.* huopa-, kangas-, mokka-, nahkat.; kylpy-, yöt.

2. **tohveli**[5] *s.* paksu villainen päällysvaatekangas, johon on käytetty vahvistettua sidosta ja jonka pintasidos on joko palttina- tai toimikassidoksen luonteinen, tohvelikangas, doffeli. | T:a käytetään etupäässä talvitakkeihin.

tohvelieläin *s.* Paramaecium, ripsieläimiin kuuluvia pieniä tohvelin muotoisia eläimiä, joiden pinta on kauttaaltaan ripsien peittämä.

tohvelikangas *s.* = 2. tohveli.

tohvelikukka *s.* Calceolaria, naamakukkaisten heimoon kuuluvia, meillä huonekasveina viljeltyjä eteläamerikkalaisia kasveja, joiden helakan väristen kukkien alahuuli on iso, virsumaisen pullea; virsukukka.

tohvelipalttoo *s.* tohvelikankaasta valmistettu palttoo.

tohvelisankari *s. leik.* aviomiehestä, joka on vaimonsa määräysvallan alainen; vrt. vihtori. | Työpaikassaan hän on ärhäkkä ja komenteleva, mutta kotona täysi t. Mies oli säyseä ja hyvänahkainen, ilmetty t.

toi *pron. murt. puhek.* (vartalo to-) tuo. | T. poika, talo. Hoida tota lasta vähän aikaa. Tulen tossa viiden paikkeilla.

toik|ata[35*] *v. kans.* tarjota jklle jtak, antaa (maksutta) jklle jtak, maksaa (kulut) jkn puolesta, kustantaa, "pistouvata", "piffata", "piukata". |

-- ja t:kasi minut vastapäiseen saunaan KIANTO. -- t:kasi hotellissa sellaiset kestit, että kelpaa LEHT.
toikkail|la[29] *deskr.v.* astella pitkin, harvoin (vaappuvin, hoippuvin) askelin, harppailla. | -- kurki kävellä t:ee LEHT. Nyt kävellä t:ee hän hautuumaan käytäviä HAANPÄÄ.
toikkaro|ida[30] *deskr.v.* -inti[4*] *teonn.* kulkea epävarmoin, vaappuvin askelin, hoiperrella, hoipparoida, hoippua, koikkelehtia. | Mennä, tulla t. Astua, kävellä t. Äijä t:i niin nopeasti kuin huonoilta jaloiltaan pääsi. Humalaisia t:i kadulla. Minä jatkoin matkaani t:iden epätasaista kalliopohjaa pitkin SILL. -- Aapeli ja Hermanni, hutikassa kumpainenkin, tanssata t:ivat lattialla KATAJA.
toikkeroi|da[30] *deskr.v.* tav:mmin ed. | -- ja lähti vihdoin astua t:maan kotiinsa KOJO.
toikotta|a[2*] *v. harv.* sojottaa. | Yksinäinen oksa t:a rungosta. T. sormellaan.
toilail|la[29] *deskr.v.* kuljeskella joutilaana, tarkoituksettomasti, maleksia, "haljuilla"; tehdä toilauksia. | T. pitkin katuja. Mitä sinä siellä pihalla t:et? Mies oli t:lut humalaisena työpaikassaan.
toilau|s[64] *s.*, tav. *mon.*, us. *halv.* harkitsematon, tyhmä, käsittämätön, omalaatuisuudessaan huomiota herättävä tms. toimenpide. | Pojat naureskelivat humalaisen t:ksille. Hänellä on aina ne omat t:ksensa. Hymyilytti muistella nuoruudenaikaisia t:ksiaan. Puolueen viimeiset t:kset ovat käsittämättömiä. -- Joope jäi muuten vain markkinamiesten t:sta seuraamaan TOPPILA. — *Kans.* Katsella maailman, elämän t:ksia 'menoa'.
toimeen *adv.* ks. toimi III. **-paneva** *a.* vrt. toimi III (panna toimeen). | T. viranomainen, valiokunta, komitea. T:na elimenä on asutustoimikunta. Yhdysvalloissa on presidentillä t. valta, par. toimeenpanovalta. T. johtaja 'toimitusjohtaja.' **-panija** *s.* Jälkisäädöksen t. Tuomion t. Juhlan t:na oli paikallinen nuorisoseura. **-pan|na** *v.* tav:mmin panna toimeen; nominaalistuneet muodot kuit. us. ◡. | T. arpajaiset, näyttely. Seuraavat nimenmuutokset on määrätty t:tavaksi. Viime vuosina t:tuja uudistuksia.
toimeenpano *s.* toimeen paneminen. | Huviretken t. Vallankumouksen t. kävi helposti. Kuulustelun t. oli lykättävä toistaiseksi. Valtuuston päätösten t:sta huolehtivat lautakunnat. Tarkemmat säännökset tämän lain t:sta annetaan asetuksella LK. **-asetus** *s.* Ammattitautilain t. **-elin** *s.* Kaupunginhallitus on kaupungin kunnallinen t. **-komitea** *s.* **-kustannukset** *s. mon.* **-määräys** *s.* **-valta** *s. hall.* vrt. lainsäädäntö-, tuomiovalta. | Ylin t. on tasavallan presidentillä.
toimeentul|la *v.* tav:mmin tulla toimeen; nominaalistuneet muodot kuit. us. ◡. | Hän on hyvin t:eva mies. Talvisin oli t:eminen vaikeampaa.
toimeentulo *s.* **1.** toimeen tuleminen. | Puiden t. huononee, jos pohjaveden happipitoisuus vähenee. T. riitaisen vaimon kanssa kysyy voimia. **2.** elatus, elanto, ylläpito. | Perheen t. Hankkia t:nsa ruumiillisella työllä, kirjoittamisella, kerjäämällä. Saada t:nsa maanviljelyksestä. Ansaita t:nsa opettajana. Huolehtia vanhempiensa, lastensa t:sta. Kustantaa, turvata jkn t. Stipendi ei taannut välttävää t:a perheelliselle miehelle. **-eh|to** *s.*, tav. *mon.* Ankarat t:dot. Tutkimus ammattityöläisten t:doista. Elinkustannusindeksi osoittaa, millä tavoin t:dot muuttuvat. **-läh|de** *s.* Tilattoman väestön t:teenä olivat metsätyöt. Kalastuksella on tärkeä asema ihmisen t:teiden joukossa. Nyt olin -- päättänyt hankkia jonkin t:teen KATAJA. **-mahdollisuu|s** *s.*, tav. *mon.* Hyvät, huonot t:det. Parempien t:ksien houkuttelemana nuoriso siirtyy maalta kaupunkeihin. Maa on niin karua, että uudisasukkailla ei ole minkäänlaisia t:ksia. Hakemukseen on liitettävä tiedot hakijan varallisuussuhteista ja t:ksista. **-menot** *s. mon.* **-minimi** *s.* se tarpeiden tyydyttämisen aste, joka on välttämätön yksilön (ja perheen) terveyden ja työkyvyn ylläpitämiseksi. | Palkkataso on laskenut t:n alapuolelle. **-tarpeet** *s. mon.* Luonnolliset t. ovat ravinnon, asunnon ja vaatetuksen tarve. **-vaikeudet** *s. mon.*
toimek|as[40*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* toimelias. | T. ja aikaansaapa ihminen. Emäntä liikkui t:kaana vieraitten parissa. Tytär oli perheen t:kain jäsen. Paitulan rouva siellä tuntui t:kaasti häärivän SILL. Myös talon töissä ja askareissa ulkona oli hän t. mies KIVI.
toimeksi *adv.* ks. toimi III. **-antaja** *s.* vrt. toimi III. | T:nsa toivomuksesta tekijä on tutkimuksessaan kuvannut perusteellisesti myös tehtaan alkuvaiheita. Lehtimiehet olivat t:nsa määräyksestä matkustaneet Lappiin. Murhan t:t tuomittiin kuolemaan. **-an|to** *s.* **1.** *abstr.* toimeksi antaminen, mandaatti. | Pankki suorittaa arvopaperien ostoja ja myyntejä asiakkaiden t:nosta. Tehdas perustettiin A:n t:nosta. Hallituksen t:nosta tehty tutkimus. Puoliso voi milloin hyvänsä peruuttaa 1 momentissa mainitun t:non LK. **2.** konkr:mmin se, mikä on annettu toimeksi, tehtäväksi, suoritettavaksi. | Notariaattiosasto suorittaa asiakkaiden t:not nopeasti ja täsmällisesti. **-otto** *s.* toimeksi ottaminen. **-pano** *s.* toimeksi paneminen. | Sellaista on amerikkalainen vauhti ja t. PÄLSI. **-saaja** *s.*, vars. *lak.* -- t. on siirtänyt toimeksiannon suorittamisen kolmannelle henkilölle LK. **-saanti** *s.* **1.** toimeksi saaminen, mandaatti. | Asian t. oli tapahtunut jo kuukausi sitten. **2.** konkr:mmin se, mikä on saatu toimeksi, tehtäväksi, suoritettavaksi. | A. hoiti hyvin kaikki t:nsa.
toimelia|s[66] *a.* -asti *adv.* -isuus[65] *omin.* toimekas, puuhakas, hommakas, touhukas, touhuisa, työteliäs, uuttera, uuras, ahkera. | Ahkera ja t. mies. Toinen siskoksista oli luonteeltaan paljon t:ampi. A. on seuran t:in jäsen. Osoittaa t:isuutta töissään. Talossa vallitsi vilkas t:isuus. Sun tuvassasi nuori onni eli / ja talos varttui t:in töin KOSKENN. Jos voimamme olivat heikot -- oli kuvitusvoimamme sitä t:ampi ja tuotteliaampi PÄLSI.
toimelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** *vanh. raam.* viisas, ymmärtäväinen. | Niin etsiköön farao nyt t:sen ja taitavan miehen ja asettakoon hänet Egyptin maan hallitusmieheksi VT[v]. --

hänen poikansa Sakaria, joka oli t. neuvossa VTV. "Sinä, Wendla, et puhu nyt t:sesti!" sanoin hänelle PÄIVÄR. 2. vars. *vanh.* ja *ylät.* toimelias, uuttera, uuras. | T. talonpoika. Ahkera ja t. emäntä on talon kunnia. A. otti t:sesti osaa seurakuntaelämään. - - koetan hoitaa kotini ja kontuni niin t:sesti kuin mahdollista LEINO. - - ja tästä alkaisi hänen uusi, voimakas ja t. elämänsä KATAJA.

toimen|antaja *s.* par. toimeksiantaja. **-anto** *s.* par. toimeksianto. **-hakija** *s.* T:t lähettäkööt anomuksensa 31. 12. mennessä. **-haku** *s.* **-haltija** *s.* Valtion viran- ja t:t. **-mie|s** *s.* toimekas mies. | Hän on oikea t. Nousi Lapin erämaan paimeniksi joskus oikeita t:hiäkin, jotka jaksoivat pysyä virkeinä elämän yksitoikkoisuudessakin PAULAH.

toimenpi|de *s.*, tav. *mon.* teko, toimi, joka tähtää jhk päämäärään. | T., jonka tarkoituksena on ehkäistä taudin leviäminen. Kirurgiset t:teet keuhkotaudin hoidossa. Ryhtyä t:teisiin. Asia vaatii pikaisia t:teitä. Valitus ei anna aihetta t:teisiin. Palokunnan ripeiden t:teiden ansiosta saatiin tulen valta rajoitetuksi. Jos jotain tapahtuisikin, niin ei se olisi aiheutunut mistään meidän t:teestämme tai laiminlyömisestämme AHO. — *Yhd.* ennakko-, erikois-, pakko-, vastat.; avustus-, ehkäisy-, hallinto-, harhauttamis-, hoito-, huolto-, järjestely-, kosto-, kurinpito-, pelastus-, rankaisu-, sorto-, säännöstely-, turvallisuus-, varmistus-, varmuus-, varo-, varovaisuust.

toimenpito *s. lak. vanh.* = ed. | - - älköönkä sitä ennen ruvettako vahingon korjaamista varten mihinkään t:on LK.

toimentaja[16] *s. harv.* ekspeditööri; purseri.

toimenvälitys *s.* **-osasto** *s.*

toimessa(an *adv.* ks. toimi III.

toimessa|oleva *a.* tav. ⌒. **-olo** *s.* Todistukseen on merkittävä t:n alkaminen ja päättyminen. **-oloaika** *s.*

toime|ta[36] *v. kans.* **1.** touhuta, puuhata, toimittaa. | Hanna on t:nnut hänet täällä hautaan KATAJA. **2.** selittää, puhua (innoissaan), toimittaa. | "Pidetäänpäs kerran sinunkin kodassasi luetus!" t:aa pappi JÄRVENT. **3.** suoriutua, selviytyä. | Ei t:a töihinsä koko päivänä. **4.** *kansanr.* tointua. | "Vieläkö tästä mies tulisi, uros uusi t:aisi?" KAL.

toimet|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < toimi. **1.** joka ei tee mitään, joutilas, passiivinen. | Istua t:tomana kädet ristissä. T. rahtilaiva. Saha on ollut t:tomana syksystä lähtien. Älkää pitäkö rahojanne kotona t:tomina, vaan viekää ne pankkiin! T. odotusaika. Männän t. paluuliike. Viettää aikaansa t:tomuudessa. — *Erik.* toimipaikkaa vailla oleva, työtön. | T. konepuuseppä A. Murto. Varkauteen syylliseksi epäilty t. mies B. **2.** *kans.* ja *vanh.* saamaton, kelvoton; sekapäinen, tajuton. | [Omaisuus] hävisi häviämistään, kun olivat molemmat laiskoja ja t:tomia KS. - - Kaisa muori se, - - pitää koko Löttösten t:toman talouden pystyssä J.SAULI. — Siellä oli joukot typertyä säikäyksestä aivan t:tomiksi KAUPPISH.

toimeva[13] *a.* -sti *adv.* toimelias, toimekas. | T. isäntä. Juuso puuhaili t:na hevosen kimpussa NUOLIV. Taavettikin muuttui t:mmaksi M.MERENMAA.

toim|i[35] *s.* Merk.-ryhmät eivät ole selvärajaiset.

I. tehtävä, työ, toiminta. **1.** us. *mon.* tehtävä (joka on suoritettava tai joka on annettu, otettu suoritettavaksi), (jklle kuuluva) työ, askare, puuha. | Mennä, poistua t:iinsa. Toimitella t:iaan. Palata t:iltaan kotiin. Isännän, emännän, rengit t:et. Maamiehen t:et. Rauhan t:issa harmaantunut vanhus. Arkiset, jokapäiväiset t:et. Ensi t:emme oli asunnon hankkiminen. Ennen lähtöä oli vielä jokunen t. suoritettava. Papilliset t:et suoritettuaan pastori poistui heti häätalosta. [Selma] laskeutui alakertaan emännyytensä t:iin SILL. Hierojan t:issa hän nytkin oli Niemenrannan saunassa AK. Ja mikä ne panee herratkin liikkeelle kesäsydämenä, kun itsekullakin olisi kylliksi tointa talossaan KATAJA. - - veriset t:et [= teurastukset] tehtiin pirtissä pimeinä aikaisina aamuina PAULAH. — Kaikissa virkansa t:issa tunnollinen mies. Sama pieni pappila on vieläkin pystyssä, ei enää vanhan virkansa t:issa [= ei enää pappilana] PAULAH. - - on pirtti selvästi ollut kaikissa riihen t:issa AK. Porstua toimittaakin kyökin tointa PAULAH. — Katsella sivusta lasten t:ia 'puuhia'. Sen [epäilyttävän] miehen t:ia on pidettävä silmällä. Ruoanlaitto on yleensä naisten t:ena. Pergamentin valmistus oli keskiajalla erityisesti munkkien t:ena. Saada, ottaa jtak t:ekseen 'tehtäväkseen, huolekseen'. Asia on annettu A:n t:eksi, t:eksi A:lle. T:eksi, t:ekseen saaneena N.N. [allekirjoitus]. — Tutkittavaksi lähetetyn näytteen mukana on ilmoitettava t:en antajan [par. toimeksiantajan] nimi. N:n antaman t:en johdosta. Saamamme t:en nojalla tarkastettuamme yhtiön tilit - -. — Sydämen t:ena [tav:mmin: tehtävänä] on pitää veri liikkeessä. — *Yhd.* aamu-, alttari-, arki-, koti-, navettat.; talous-, uhri-, vartio-, virkat.; palvelust.; välittäjänt.

2. tav. yks. sisäpaikallissijoissa: toiminta, työ. | Siis t:een! Heti vain t:een, ei ole aikaa hukattavaksi! Päätettiin ryhtyä heti t:een oppikouluasian läpi ajamiseksi. Koska aiot ruveta t:een? Reipas t:een tarttuminen pelasti tilanteen. Harkitse asiaa, ennen kuin käyt t:een! Tuumasta t:een [= sanoista tekoihin, "sanottu ja tehty"] SP. Olla ahkerassa t:essa. Sammutusmiehistö oli jo täydessä t:essa. - - hän oli heti t:essa vetämässä ylös naisia, miehiä, lapsia HEPOR. Särkikin kuti keväällä; silloin kun lehti oli hiirenkorvalla, oli se täydessä t:essaan PAULAH. Väki kalastajan ja myllärin / työn t:essa hääri ja hyöri KOSKENN. — Uupumaton t:en mies. Työllä ja t:ella hankittu omaisuus. — Us. *vanh.* tai *kans.* - - uusi rovasti on kaikessa virkansa t:essa [= virkatoiminnassaan] peloittavan ankara mies KIVI. - - he osoittivat myöskin t:essa [= teossa, käytännössä] luottavansa Mikkoon ALKIO. Juhannusyö on se hetki, jona kaikki pahat voimat taas alkavat t:ensa J.FINNE. | - - ei auttanut muu, kuin ruveta ankarasti vihtomaan. Se oli taas asiallista tointa SILL. Mutta suomenmielisten t. oli jo ehtinyt

kantaa hedelmiä A.R.NIEMI. - - toisten tointa [= työtä, aikaansaannosta] se heidän naimisiinmenonsakin oli ollut SILL. — Esine- ja asiasubj:n ohella tav:mmin toiminta. | Sydän on lakkaamatta t:essa. Suomessa on t:essa [= toimii] lukuisia graniittilouhoksia. Porakone on t:essa. - - kun kaikki työmaat olivat täydessä t:essaan PAULAH.

3. tav. *mon.* toimenpide (yksityinen, jatkuvaan toimintaan, esim. virkatoimintaan, kuuluvana suoritettu tai suoritettava teko, hanke); vrt. 1. | Nyt tarvitaan ripeitä t:ia. Ryhtyä tarpeellisiin, tilanteen vaatimiin, erityisiin t:iin. Asian selvittämiseksi ei ole ryhdytty mihinkään t:iin. Moittia jkn virkamiehen, hallituksen t:ia. Jos työttömyyskassa puretaan, suorittakoon viimeksi valittu hallitus siitä johtuvat t:et LK. Vankilaoikeuden tulee ryhtyä tarpeellisiin t:iin päätöstensä täytäntöönpanemiseksi LK. Hyvän edistämiseksi ja pahan voittamiseksi tapahtuvat Jumalan laupeuden ja tuomion t:et AK. — Tehdä jtak yksissä t:in, yhteisin t:in 'yhteistoimin, -voimin, yhdessä'. Jos kokoontunut väkijoukko yksin t:in tekee 1 §:ssä sanotun rikoksen - - LK. — *Harv. yks.* | Yhtä tointa sinulta pyytäsin ystävyyden nimessä. Tee hyvin ja saata tämä - - kirje maisteri Slöörille KIVI. — *Erik.* toimitus. | Kirkon pyhät t:et. Muuten kaste olisi ollut vain seremonia, kulttimeno, rituaalinen t. A.LEHTONEN. — *Yhd.* asianajo-, avustus-, hallinto-, holhous-, järjestö-, kauppa-, lainsäädäntö-, liike-, perimis-, perustamis-, sammutus-, sorto-, sovittelu-, tarkastus-, ulosotto-, uudistust.; ihmis-, pappis-, poliisit.; apu-, ennakko-, erikois-, esi-, pakko-, poikkeus-, vastat.; yhteist.; (sot.) meri-, sota-, taistelut.

4. *harv.* toimiala, erikoisala. | Siinä pöytäkirjassa, joka seuran vastaista tointa määrättäessä laadittiin perustajain kokouksessa AK. — Tav. vain *yhd.* vars. hallinnon aloista kokonaisuutena: huolto-, kansakoulu-, kauppa-, kirjasto-, koulu-, kyyti-, lääkintä-, maanmittaus-, oikeus-, opetus-, palo-, pankki-, poliisi-, raha-, raittius-, rakennus-, valistus-, vuorit.

5. jatkuva (julkinen tai yksityinen) tehtävä, josta palkkaa yl. ei makseta työtunneilta, vaan kuukausittain tai muun sopimuksen mukaan; *erik.* sellainen valtion tehtävä, jonka hoitaja (toimen haltija) saa nimittämiskirjana toimikirjan tai (ylimääräiseen toimeen) määräyksen; vrt. paikka, virka. | Valtion, kunnan, kirkon t. Julkinen t. Peruspalkkainen t. Hyväpalkkainen, tärkeä, vastuunalainen, vaativa t. Vakinainen, tilapäinen t. Viran ja t:en haltijat. Perustaa uusia virkoja ja t:ia. Lakkauttaa jk t. Julistaa t. haettavaksi. Täyttää t. Nimittää, määrätä, ottaa jku jhk t:een. Kirkkoherra asetetaan t:eensa juhlallisissa virkaanasettajaisissa. Erottaa, erota jstak t:esta. Pidättää jku t:estaan 'hoitamasta tointaan'. Hakea jtak tointa, jhk t:een. Pyrkiä, päästä, astua, siirtyä jhk t:een. Etsiä itselleen sopivaa tointa. Hoitaa jtak tointa. Olla jssak t:essa. Olla ilman tointa. Menetti t:ensa väärinkäytöksen vuoksi. Tasavallan presidentin t. Opettajan, poliisimestarin, poliisin, kersantin, aliupseerin, vahtimestarin t. Liikkeen johtajan, konttoripäällikön, kirjeenvaihtajan t. Sairaalan ylihoitajan t. Siivoojan, yövartijan t. Olla t:essa jssak virastossa, laitoksessa, tehtaassa, yksityisellä työnantajalla. N. on t:essa puhelinkeskuksessa. T:essa oleva [= kodin ulkopuolella työssä käyvä] perheenäiti. N. käy t:essa kaupungin kaasulaitoksessa. — Tehdä jtak t:ensa puolesta. Olla t:ensa vuoksi velvollinen tekemään jtak. — Elää ilman työtä ja tointa 'elää joutilaana, tyhjäntoimittajana'. Tuskinpa lienee - - kauniimpaa ja ylevämpää tointa, kuin on papin t. AHO. On jo aika, Tapani-poikaseni, sinun heittää nuo poikasten kujeet ja ruveta ajattelemaan vakavaa tointa WILKUNA. — N. on ollut ikänsä merimiehen t:essa 'ammatissa, toiminut merimiehenä'. Savenvalajan ammatista tuli vapaan kansalaisen kunniakas t. Harjoittaa kirjailijan tointa. — *Erik.* toimipaikka. | N:llä on puhelin sekä t:een että kotiin. Isä lähti aamulla t:eensa eikä ole vielä palannut. — *Yhd.* ansio-, leipä-, luottamus-, palkkiot.; pää-, sivut.; siviili-, sotilast.; aliupseerin-, insinöörin-, johtajan-, lääkärin-, opettajan-, papin-, postinhoitajan-, tuomarint.

II. *vanh.* tai *kans.* **1.** ymmärrys, järki, neuvokkuus, taito. | T. työn tekee, ei väen paljous SL. Viisaudella huone rakennetaan ja t:ella [uusi käännös: ymmärryksellä] se vahvistetaan VT[v]. Sinne päästyäni oli minulla siksi tointa, että aloin juosten paeta maantielle päin AHO. Ei ennen minun emoni / kysynyt kylästä mieltä, / tointa toisesta talosta KAL. Syötiin ja kiiteltiin ja kehuttiin nuoren emännän tointa ja taitoa PÄLSI. **2.** muuta käyttöä. | - - kylän kansakoulussa jämättiin todistuksenmajan mittoja - - ja kertotaulua niin totisella t:ella [= niin hartaasti, innokkaasti], kuin ei koko maailmassa olisi mitään tämän tärkeämpää KAUPPISH. — Jos voittopuoli, joka on oikeutettu pitämään tointa [= huolta] tuomion täytäntöönpanosta vastapuolen kustannuksella - - LK. - - ilman armotta Jumalan, / t:etta totisen Luojan KAL.

III. ed. ryhmiin liittyviä sanontoja ja adverbista ja postp:nomaista käyttöä. — *panna toimeen* toteuttaa, suorittaa, tehdä, saada aikaan, perustaa; järjestää, pitää. | Panna tuomioistuimen päätös t:een. Panna testamentti t:een. Muutosta ei panna t:een. Panna jk käsky, aie, suunnitelma, yritys t:een. Panna t:een kapina, skandaali. Kapinalliset panivat t:een ryöstöretkiä. Pärttylinyönä t:een pantu verilöyly. Älä missään nimessä pane t:een kohtausta! - - semmoinen pelkuri, ettei hän rohkene panna asiaa t:een [nim. mennä naimisiin] CANTH. - - personoitu kevätaurinko, joka kynnön ja kylvön t:een panee [= suorittaa] E.N.SETÄLÄ. Panna t:een kursseja, harjoituksia, kuulusteluja, kokeita, kilpailuja. Päätettiin panna t:een komea juhla. Ne olivat ensimmäiset kekkerit, mitkä hänen kunniakseen koskaan oli pantu t:een AHO. Yleisiä kirjastokokouksia seura pani t:een 1905 ja 1908 AK. — *saada (saattaa) toimeen* saada aikaan, tehdyksi, suoritetuksi, tapahtumaan, saada kuntoon, selväksi. | Hosuu kovasti, mutta

ei saa mitään t:een. Saada jk asia, uudistus t:een. Toista yritystä ei enää saatu t:een. N. sai t:een, että virkaan nimitettiin juuri K. Hän sai asiansa nopeasti t:een NUOLIV. Ei ollut saanut Heikki parka isoja t:een KATAJA. - - hän piti päänsä ja sai t:een [= läpi, toteutetuksi] tahtonsa HAAHTI. Hänhän kaikki työmme vihdoin / t:een saattaa, yksin hän HLV. — Itse pitää liikkeelle lähteä, jos jotain tahtoo t:een talossa! KILPI. — *tulla toimeen.* a) selviytyä, suoriutua, tulla aikaan. | Tulla t:een vähällä ravinnolla. Niin pienillä tuloilla ei tule t:een. Tuletko t:een tällä rahasummalla? Kesällä tulee t:een vähemmillä vaatteilla kuin talvella. Eihän tämä elämä kehuttavaa ole, mutta hyvin on tultu t:een. Millähän sekin perhe tulee t:een [= elää]? Tuletko sinä t:een ilman apulaista? No, kyllähän Annastiina yhden lapsen kanssa tulee t:een [= pystyy hankkimaan toimeentulon itselleen ja lapselleen] KAUPPISH. | Aina toki tulen t:een kotkan kanssa [= selviydyn kotkasta]. Varsinkin jos olisi rautapiikki sauvani nenässä *TARK. Englannin kielellä tulee t:een kaikkialla maailmassa. Me puolisivistyneet suomalaiset tulemme t:een usealla kielellä, mutta he molskaavat vain tuota yhtä ainoaa J.FINNE. — Sovusta, yhteisymmärryksestä tms. puhuttaessa. | N. tulee hyvin t:een kaikenlaisten ihmisten kanssa Kuinka hän tulee t:een alaistensa kanssa? Rouva on niin hermostunut ja oikukas, ettei hänen kanssaan tule kukaan t:een. b) nyk. harv. | Jollei yhtiötä tule t:een [= synny, saada aikaan], olkoot - - LK. Vähitellen tuli uskonnonvapaus t:een [= säädettiin, tuli voimaan] useimmissa muissakin maissa AK. — *panna toimeksi* ryhtyä (reippaasti) toimimaan; toimia reippaasti, joutua töissään, toimissaan; panna toimeen. | Pankaa t:eksi vain! Entä jos vihollinen panee t:eksi jo ennen huomisaamua? Rakennus on päätetty purkaa ja huomenna pannaan t:eksi. Yritykseen on saatava mukaan miehiä, jotka panevat t:eksi. Pankaas t:eksi [= joutukaapas], alkaa jo olla kiire! Saatte tehdä loput ylitöinä, koska ette ole panneet ajoissa t:eksi. — Mutta yhden aatoksen se minussa herätti, ja sen panen nyt t:eksi LEHT. - - niin nyt panee t:eksi kilpajuoksun TALVIO. — Heti t:eksi vain! T:eksi, miehet, t:eksi! — *saada toimeksi* saada aikaan. | Vihdoin saatiin niin paljon t:eksi, että asia joutui käsiteltäväksi. Touhutaan kyllä kovasti, mutta ei saada juuri mitään t:eksi. — *toimessa(an)* (adv.) innokkaasti, puuhakkaana, touhuissaan; tosissaan, vakavissaan. | Selittää jtak t:essaan. Lapset leikkivät niin t:essaan, etteivät huomaa ajan kulumista. Kun niin t:essa oltiin [leikissä] enkeleitä - - PAKK. Sven tappeli ja passasi ain' yhtä t:essaan *MANN. Enhän minä t:essani, leikillänihän minä JOTUNI. — *toimesta* (gen:n ohella, tav. postp.) aloitteesta, toimeksiannosta, toiminnan ansiosta, suorittamana. | Oikeusministeriön t:esta nostettu syyte. Kenen t:esta ja lukuun näitä töitä tehdään? - - piispan t:esta tulee kohta pitäjäämme viisikymmentä kasakkaa KIVI. — - - se oli rakennettu veljesten yhteisestä t:esta AHO. — Passiivin yhteydessä us. par. muuten. | Yksityisten t:esta alulle pantu [par. yksityisten alulle panema] hanke. — *tyhjin toimin.* a) toimettomana, mitään tekemättä, joutilaana, "ristissä käsin". | Seisoivat tyhjin t:in katselemassa toisten uurastusta. En voi katsella tyhjin t:in, kun joku sortaa heikompaansa. Salliiko se meidän tyhjin t:in katsella, kuinka kaunis heinäpouta menee hukkaan? JÄRVENT. b) tehtäväänsä suorittamatta, saamatta mitään aikaan. | En tavannut Anttia, joten sain palata tyhjin t:in. Kotietsinnän pitäjät poistuivat tyhjin t:in.

IV. *kut.* kankaan kudontakuvioitus; ks. toimikas.

toim|ia[17] *v.* **1.**)(olla mitään tekemättä, toimettomana, olla odottavalla kannalla, passiivisena (jssak asiassa). | Emme voi odottaa ristissä käsin, vaan meidän on ryhdyttävä t:imaan. Nyt ei ole aikaa jaaritella, nyt on t:ittava. T:iva [)(sammunut] tulivuori. Ammuksen sytyttimen t:ivat osat ovat iskuri, nalli ja välipanos. T:iva [= aktiivisesti taisteleva] laivasto ja apulaivasto. Yhdistyksen, seuran t:ivat [= aktiiviset] jäsenet. Ihminen on tunteva ja t:iva olento. Mutta täysin t:ivina olivat vielä jaloimmat aisteista: silmien näkö ja korvien kuulo SILL. **2.** ed:een liittyen. **a.** henkilösubj:n ohella: työskennellä (jotenkin, jnak), olla (jnak, jssak tehtävässä). | T. jkn hyväksi, vahingoksi. T. käskystä, hetken mielijohteesta, omin päin. T. aktiivisesti, tarmokkaasti, veltosti, vaikeissa olosuhteissa. En tiedä t:inko [= menettelinkö] oikein. Espanjassa t:i [= eli ja vaikutti] siihen aikaan kaksi nerokasta näytelmäkirjailijaa. Suurissa kaupungeissa t:ii kokonaisia rosvojoukkoja. Divisioona t:i silloin itärintamalla. Koulu t:ii nykyään 8-luokkaisena. Suojeluskunnat ehtivät t. lähes 30 vuotta. — T. liikealalla. Puutavara-alalla t:iva yhtiö. T. opettajana, lääkärinä, sanomalehtimiehenä. Kokouksessa t:i sihteerinä A. **b.** esine- tai asiasubj:n ohella. | Kone, joka t:ii [= käy, tekee tehtävänsä] hyvin. Sähkövoimalla t:iva saha. Varmasti t:ivat jarrut. Moottori lakkasi t:imasta 'pysähtyi'. Hälytyslaitteet eivät t:ineetkaan. Sydän t:i aivan säännöllisesti. Luusto t:ii [= on, luuston tehtävänä on olla] ruumiin tukena. Iho t:ii tuntoaistimena. Pirtti t:i [= "palveli"] ennen myös saunana ja riihenä. Alasin t:ii alustana taottaessa. Järjestelmä, joka t:ii hyvin, huonosti. **3.** *tr. vanh.* ja *kans.* **a.** toimittaa. | Mielihyvällä katseli hän aina tytärtään, kun tämä t:i toimiaan kotona PAKK. - - jotta t:ikoon Antti asiansa JOTUNI. Mutta teinein peitteen alla samaan aikaan / nukkuvaisen virkaa t:i sahapukki LARINK. **b.** panna toimeen, järjestää. | T. iltamat, tanssit, arpajaiset.

toimi|aika *s.* N. on ollut puheenjohtajana yhdistyksen koko t:ajan. Valtuuston jäsenten t. on kolme vuotta. **-al|a** *s.* **1.** toiminta-ala, erikoisala, jolla jku tai jk toimii. | Virkamiehen, viraston t. Eri ammatti- ja t:at. Henkiset, käytännölliset, yhteiskunnalliset t:at. T:an perusteella aliupseerit jaetaan rintama- ja toimitusaliupseereihin. Kunnan t:aan kuuluu lähinnä kunnan talouden hoito. Yhtiö, seura,

liike laajentaa t:aansa. 2. *harv.* toimialue. | Erätalous vaatii laajoja liikkuma- ja t:oja. **-alue** *s.* Liikkuvan poliisin t:ena on koko maa. Osuuskunnan t:ena ovat Lohjan ympäristöpitäjät. Kauppamatkustajan t. **-eli|n** *s.* jnk yhteisön asioita hoitava tai sen puolesta toimiva elin, orgaani. | Kansainliiton t:miä olivat yleiskokous, neuvosto ja pysyväinen sihteeristö. N. toimii useiden yhtiöiden t:missä.

toimiel|la[28] *frekv.v. vanh.* < toimia. | - - piika t:i jossain keittiöpuuhissa ALKIO. Mitähän sinä siellä t:et ja puuhailet, minne askeleesi kulkevat? J.FINNE.

toimi|haara *s.* toimiala, toiminnanhaara. **-halu** *s.* toiminnanhalu. **-henkilö** *s.* toisen palveluksessa oleva henkilö, joka suorittaa vaativampaa kuin ruumiillista työtä; vars. yhteisön johtohenkilö, virkailija. | Liikealan t:t. Osuuskauppojen liikkeenhoitajat ja muut t:t. Seuran, yhdistyksen, puolueen t:iden vaali. Poliittinen, valtiollinen, kunnallinen t. — Kilpailujen t:t 'tuomarit, suoritusten valvojat, ajanottajat yms.'.

toimija[14] *tek.*

toimik|as[66*] 1. *s. kut.* kankaan perussidos, jossa kankaan pintaan muodostuu vinoja vakoja ja jossa tarvitaan vähintään 3, tav. 4 niisivartta; yl. neliniitinen kangas. | Nelivartiset t:kaat. Aaltomainen t. Tasavaltaiset, toisvaltaiset t:kaat. Flanellin sidos on palttina tai t. — *Yhd.* kärki-, murto-, perus-, risti-, vinot. 2. *a.* **a.** *kut.* T. kangas, hursti. **b.** *vanh.* toimekas, toimelias. | T. eukko, se meidän eukko KIVI. - - joka olikin ymmärtävä, t. ja uuttera maamies AK.

toimikas|kangas *s.* Palttina- ja t:kankaat. **-kudos** *s. kut.* toimikassidos. **-sidoksinen** *a.* T. kangas. **-sidon|ta** *s. kut.* T:nassa sidospisteet muodostavat toimiviivoja kankaan pintaan. **-sidos** *s. kut.* toimikas. **-viiva** *s.* toimiviiva.

toimi|kausi *s.* Tasavallan presidentin t. on Suomessa kuusi vuotta. Määräajaksi valittujen toimihenkilöiden t:kauden päättyessä. **-kelpoi|nen** *a. lak.* -suus *omin.* kelpoinen eli pätevä päättämään oikeustoimia. | T. henkilö, liike. Oikeudellisesti t. 'oikeustoimikelpoinen'. Valtuuttaminen edellyttää päämiehen oikeudellista t:suutta. **-keskus** *s.* toimintakeskus. | Alueen taloudellinen t. **-kirja** *s.* nimittämiskirja, joka annetaan sellaiseen virkaan tai toimeen, jonka haltijan tulee olla valtion erityisen tarkkailun ja määräämisvallan alaisena. | T:n saanut voidaan vapauttaa aina, kun hänen poistamisensa toimesta katsotaan tarpeelliseksi.

toimikkai|nen[63] *s.* ja *a.* toimikas. | T:sesta ommellut housut. T. puuvillakangas.

toimikun|ta *s.* joukko henkilöitä, useajäseninen elin, jolle on annettu jk (julkinen), tav. tilapäisluonteinen tehtävä; komissio. | Kokous asetti 3-henkisen t:nan kehittelemään asiaa edelleen. Museopäivien järjestelyä varten asetettu t. — *Erik.* Muinaistieteellinen t. 'opetusministeriön alainen valtion laitos, joka valvoo kiinteiden muinaisjäännösten hoitoa ja Kansallismuseota'. — *Yhd.* huvi-, juhla-, järjestely-, keräys-, kilpailu-, näyttely-, ohjelma-, patsas-, promootio-, raha-, rajankäynti-, urheilu-, vastaanottot.; keskus-, paikallis-, piiri-, päät.; finanssi-, kirkollist.

toimi|kunto *s. vanh.* toimintakunto. **-kyky** *s.* toimintakyky. **-kyvytön** *a.* toimintakyvytön.

toimilupa *s.* lupa perustaa sellainen yritys tai aloittaa sellainen liiketoiminta, joka yleisen turvallisuuden tai muun yhteiskuntaedun vuoksi ei ilman erityistä lupaa ole sallittu; *syn.* konsessio. | Antaa, myöntää t. Hakea t:a jllek yritykselle. Puhelin-, rautatie-, kaivos-, öljy-yhtiön saama t. T. raha-arpajaisten pitoon. **--aika** *s.* aika, joksi toimilupa on myönnetty. **--alue** *s.* Kansainvälinen t. **--anomus** *s.* **-ehto** *s.* ehto, jolla toimilupa on annettu. **-hakemus** *s.* **-järjestelmä** *s.* **-maksu** *s.*

toimiluvan|haltija *s.* **-saaja** *s.*

toimi|maa *s.* = asemamaa. **-mahdollisuus** *s.* toimintamahdollisuus.

toimimat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Pysytellä t:tomana. Rikollinen teko voi olla varsinaista tekemistä tai rangaistavaa t:tomuutta.

toimimie|s *s.* toimihenkilö; toimitsija, asiamies. | Vuosikokousasioihin kuuluu seuran t:sten vaali. Huutokaupan t:het. Kuudennusmiehet olivat aikoinaan pitäjän t:hiä. Paikallisen työväenyhdistyksen t. -- Herra on asettanut erilaisia t:hiä seurakuntaan UT. Kauppaliike, jonka yhtenä, väliaikaisena t:henä Kamtšatkassa olin minä PÄLSI. — *Erik.* useissa virastoissa henkilö, jonka velvollisuutena on virkavastuun alaisena asianmukaisen valtuutuksen nojalla toimia niiden asiamiehenä, jotka häntä siihen pyytävät.

toimimis|mahdollisuus *s.* **-oikeus** *s.* **-tapa** *s.* **-tilaisuus** *s.* **-velvollisuus** *s.*

toimimääräys *s.* viran tai toimen haltijalle annettu määräys suorittaa jk erityinen julkinen tehtävä.

-toimi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* Kaksi-, moni-, oma-, samat.; nopea-, ripeät.; itset.

toiminimi *s.* nimi, jolla elinkeinonharjoittaja harjoittaa liikettään ja jota hän siinä tarvittavissa allekirjoituksissa käyttää, firma; myös itse liikkeestä. **-kilpi** *s.* **-kirjoitus** *s.* toiminimen puolesta allekirjoituksena käytetty nimikirjoitus (toiminimi ja kirjoittajan tai kirjoittajien nimi). | Prokuristin t. **-leima** *s.* **-leimasin** *s.* **-luettelo** *s.*

toiminnalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* toimintaa koskeva, siihen kuuluva, toiminnan avulla tapahtuva, aktiivinen, toiminnan, toiminta-; funktionaalinen. | T:set tottumukset. Näytelmän t. yhtenäisyys. Kansanfarssin t:set tehokeinot. T. synti. T. kasvatus-, opetustapa. Noudattaa opetuksessa teon eli t:suuden periaatetta. - - aivopuoliskot eivät muodollisesta yhtäläisyydestään huolimatta ole t:sesti tasaarvoisia AK. — *Lääk.*)(elimellinen, orgaaninen. | T. sydänvika. Hermoston t:set häiriöt. T. halvaus johtuu sairaan omasta luulosta, että hän on halvautunut.

toiminnan- us. = toiminta-. **-haara** *s.* **-halu** *s.* Antaa lapsen tyydyttää t:aan. **-haluinen** *a.* Vilkas ja t. lapsi. Kyvykäs ja t. mies. **-johtaja** *s.* vars. jnk aatteellisen yhdistyksen, järjestön tms. käytännöllisen toiminnan suunnittelija ja johtaja. | Suomen Punaisen Ristin t. Rajaseutu-

yhdistyksen t. **-muoto** *s.* **-ohje** *s.* **-tarve** *s.* Nuorekas, kiihkeä t. Lapsen luontainen t. **-vaihdos** *s. biol.* se eliössä suvun- tai yksilönkehityksen aikana todettava ilmiö, että jk elin saa vähitellen aivan uuden tehtävän. **-vajavuus** *s. lääk.; syn.* insuffisienssi. | Sydämen t.

toiminnollinen[63] *a.* → toiminnallinen.

toimin|ta[15*] *teonn.* < toimia; vrt. toiminto. | Lepo ja t. Olla t:nassa. Pitää t:nassa. Panna t:taan. Ryhtyä t:taan. Aloittaa, lopettaa t. T:nan hetki on tullut. T:nan mies. Jtak tapahtuu jkn t:nan ansiosta. T:nan tulokset, hedelmät. Kaikessa t:nassaan luotettava mies. Näytelmä, jonka t. tapahtuu maalaistalossa. Näytelmässä oli kovin vähän draamallista t:taa. Vakuutuslaitosten t:taa koskevat lait. Uusi tehdas aloitti t:tansa vuosi sitten. Koulujen t. alkaa kesäloman jälkeen syyskuun alussa. Sydämen, suoliston t. Olla selvillä koneen t:nasta. Hälytyslaitteiden t. — Aktiivinen, mekaaninen t. Yhtämittainen, keskeytymätön t. Viisas, ovela, taitava, tarmokas, veltto t. Nopea, ripeä, hidas t. Rikollinen t. T. on pysähdyksissä. T. jatkuu, edistyy, käy hyvin. T. vilkastuu, laajenee, hidastuu, häiriintyy, keskeytyy, lamaantuu. Tehostaa t:taansa. Valvoa, tarkkailla jkn t:taa. Sydämen t:taa virkistävät lääkkeet. Ehkäistä, estää, lopettaa jkn, jnk t. Arvostella jkn t:taa. — Käytännöllinen, teoreettinen t. Taloudellinen t. Poliittinen, valtiollinen, yhteiskunnallinen, kunnallinen t. Kumouksellinen t. Aatteellinen, uskonnollinen, tieteellinen, taiteellinen, kirjallinen t. — *Yhd.* asutus-, avustus-, edistämis-, eritys-, huolto-, hyökkäys-, ilmaisu-, julkaisu-, kasvatus-, keräily-, kiihotus-, kilpailu-, kokeilu-, kustannus-, lainaus-, lento-, maanparannus-, myynti-, neuvonta-, opetus-, rakennus-, taistelu-, tarkastus-, tiedotus-, tuotanto-, tutkimus-, urheilu-, valistus-, välityst.; kauko-, liika-, lisä-, lähi-, pää-, vasta-, yhteist.; kesä-, päivä-, talvi-, yöt.; joukko-, järjestö-, kerho-, liitto-, osuus-, puolue-, ryhmä-, seura-, yhdistyst.; kansalaist.; ammatti-, ansio-, elinkeino-, liiket.; aloite-, kirjasto-, koe-, koulu-, kulttuuri-, kurssi-, leikki-, leikkikenttä-, leiri-, nuoriso-, partio-, pyhäkoulu-, rajaseutu-, tehdas-, vaalit.; ilma-, maa-, merit.; tuli-, tykistöt.; ajatus-, tahto-, vaistot.; aivo-, elin-, hermo-, lihas-, rauhast.; elon-, elämän-, sielunt.

toiminta|-aika *s.* **--ala** *s.* Ahdas, laaja, vapaa t. Yhtiön, seuran t. Sisäministeriön t:an kuuluvat asiat. **--alue** *s.* Yhdistyksen t.

toimintaanpano *s.* Lentojoukkojen t.

toiminta|edellytys *s.* Liikkeen t:edellytykset ovat parantuneet. **-ehto** *s.* **-elin** *s.* **-haar|a** *s.* Lastensuojelutyössä voidaan erottaa useita t:oja. **-halu** *s.* Tarmoa ja t:a pursuava nuorukainen. **-haluinen** *a.* T. lapsi. Tarmokas ja t. mies. **-herkkyys** *s.* Keskushermoston t. **-hetk|i** *s.* Odottaa sopivaa t:eä. **-häiriö** *s.* Hermoston, aistimien t:t.

-toimintainen[63] *a.* Eri-, nopea-, samat.

toiminta|into *s.* **-jakso** *s.* **-järjestys** *s.* **-kaava** *s.* **-kaista** *s.* Komppanian t:n rajat. **-kausi** *s.* Jäänmurtajien t. jäi tänä talvena lyhyeksi. — *Yhd.* kevät-, syyst. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* T. elin. T. moottori, laite. T. yhtiö. Vajaavaltaiselta puuttuu oikeudellinen t:suus. **-kenttä** *s.* **-kertomus** *s.* Seuran, yhdistyksen t. v:lta 1950. **-kesku|s** *s.* Vakoilijoiden t. Jäänmurtaja Sammon t:ksena oli Hanko. Hermoston t:kset. — *Metrl.* T:ksia ovat sellaiset paikat maapallolla, joissa ilmanpaine on pysyvästi tai ainakin kokonaisen vuodenajan joko korkea tai matala. **-kielto** *s.* **-kiihko** *s.* **-kiihoke** *s.* **-kohde** *s.* toiminnan kohde. **-kokonaisuus** *s.* Neuroosin kehittymiseen tarvitaan synnynnäisesti yliherkkä elin tai t. **-korkeus** *s.* Kiintopallojen tavallisin t. **-kun|to** *s.* Olla t:nossa. Panna, saattaa jk laite t:toon. **-kuntoinen** *a.* T. armeija. T. pumppu, laite. **-kyky** *s.* **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* T:tömäksi tekevä myrkky. Järkyttyä t:tömäksi. Ilmapommituksilla saatettiin vihollisen patterit t:tömiksi. **-käsky** *s.* Antaa joukoille t. **-linj|a** *s.* Merisodassa lasketaan miinoja vihollisen t:oille. Kaupankäynnissä päätettiin seurata vanhoja koeteltuja t:oja. **-lupa** *s.* **-maasto** *s.* Tiedustelupartion tuleva t. **-mahdollisuu|s** *s.* T:ksien arvioiminen, tutkiminen. T:det paranevat. **-muo|to** *s.* Vapaan kansansivistystyön t:dot. Yhdistyksen tärkein t. on ollut kokousten ja esitelmätilaisuuksien järjestäminen. **-määräys** *s.* **-nopeus** *s.* **-ohje** *s.* Antaa yksityiskohtaiset t:et. N. piti t:enaan sitä yleisesti hyväksyttyä periaatetta, että - -. **-ohjelma** *s.* Tarkoin harkittu t. Seura on laajentanut t:ansa. **-oikeus** *s.* **-olosuhteet** *s. mon.* Suotuisat t. **-paikka** *s.* Luotsialuksen t. **-periaat|e** *s.* Liikemaailman t:teet. Koneen rakenne ja t. **-peruste** *s.* Oman tykistön t:iden määrääminen mittauksilla. **-piiri** *s.* Viranomaisen, tuomioistuimen t. Lentoyhtiön t. Kirkon t:n supistuminen. **-piste** *s. sähk.* eräs sähkökoneen, radioputken tms. ominaiskäyrän piste. **-pohja** *s.* Löytää yhteinen t. Liikkeen t:a aiotaan laajentaa.

toiminta|ripeys *s.* **-romaani** *s.* romaani, jossa vauhdikas toiminta on olennaista. | Toiminta- ja jännitysromaanit. **-sana** *s. voim.* komennon suoritusosa, joka ilmoittaa liikkeen aloittamishetken. **-sar|ka** *s. kuv.* Omalla t:allaan ansioitunut mies. **-selostus** *s.* **-suunnitelma** *s.* Etukäteen laadittu yksityiskohtainen t. **-suunta** *s.* Vihollisen päävoimien t. **-säde** *s.* ympyränmuotoisen toiminta-alueen säde, pisin vaikutusmatka. | Radion, lentokoneen, sotalaivan, panssarivaunun t. Nosturin t. **-sään|tö** *s.* Liiton, seuran t:nöt. Oikeudelliset t:nöt. **-ta|pa** *s.* Koettaa päästä selville vastustajan aikeista ja t:voista. Falangin ainoa t. oli isku suoraan eteenpäin. Kommunistien käsitys- ja t:valle on luonteenomaista, että - -. Keksiä yhä uusia menetelmiä ja t:poja. Äänteiden luokittelu puhe-elinten t:van perusteella. Laitteen rakenne ja t. selviävät oheisesta piirroksesta. T:pansa puolesta polttomoottorit jakautuvat neli- ja kaksitahtisiin. **-tarmo** *s.* Jk terästää jkn t:a. Purkaa t:aan jhk. **-tarmoi|nen** *a.* Vielä t. vanhus. Pystyvä ja t. johtaja. Reipas ja t. mies saa hyvän toimen hankinta-asiamiehenä [ilm.]. T. luonne. T:set askelet. **-tarve** *s.* toiminnantarve. **-teho** *s.* Lisätä voimalaitoksen t:a. **-tila** *s.* Suuren t:n vaativa koneisto. **-tilaisuus** *s.* Hyvä t. jäi käyttä-

mättä. **-tukikoh|ta** *s.* Sotalaivaston t:dat. **-tulos** *s.* toiminnan tulos. **-vaihe** *s.* **-vajaus** *s.* toiminnanvajavuus. | Sydämen t. **-vajavuus** *s.* toiminnanvajavuus. **-valmi|s** *a.* -us *omin.* Joukot ja aseet pidettiin koko ajan t:ina. Puolustusasemien t:uden tehostaminen. **-valta** *s.* Antaa jklle jssak asiassa vapaa t. Rajoittaa jkn t:a. **-valtuu|s** *s.* Yhtiön johtokunnan t:ksia laajennettiin. **-vapau|s** *s.* Jklla on täysi t. Rajoittaa jkn t:tta. Säilyttää t:tensa. **-varmuu|s** *s.* Luottaa hälytyslaitteiden t:teen. **-vietti** *s.* Lapsen vilkas t. **-vuosi** *s.* Koulun ensimmäinen t. Liiton toiminta- ja talousvuosi on kalenterivuosi.

toimin|to[2*] *s.* **1.** *vanh.* toiminta. | Tullut on t:non hetki! KIVI. **2.** jatkuvan toiminnan yksityinen vaihe; erillinen teko, toimi. | Konetta käyntiin pantaessa seuraavat alla luetellut t:not toisiaan kolmessa vaiheessa. Kaikki sielunelämän t:not kuuluvat tajunnan piiriin. Älyllisiin t:toihin ei pikkuaivoilla näytä olevan mitään osaa. Kaikissa niissä taloudellisissa t:noissa, joissa on kysymys lainaamisesta, muodostuu luottosuhde AK. — *Yhd.* hermo-, sielun-, tahtot.

toimi|ohje *s.* toimintaohje. **-paik|ka** *s.* **1.** toimintapaikka; virka-, työpaikka. | Valkoisen hallituksen t:aksi tuli Vaasa. Valita jk paikkakunta t:akseen. Vasta nimitetty lähettiläs matkustanut t:kaansa. Uuden jäänmurtajan t:aksi määrättiin Helsinki. — Etsiä, hakea itselleen sopivaa t:kaa. Erota t:astaan. T:kaansa matkalla oleva konttoristi. **2.** jnk laitoksen, liikkeen tms. toimistoista, konttoreista, myymälöistä yms. | Postilaitoksella on t:koja eri puolilla maata. Lehden tilauksia ottavat vastaan kaikki Rautatiekirjakaupan t:at. Osuusliike Elannon t:at Helsingissä. Säästöpankkien maaseudulla olevat t:at. Ellei puhelun tilaaja halua puhelua käyttää, siitä on ilmoitettava sille t:alle, josta puhelu on tilattu. — *Yhd.* lennätin-, posti-, puhelint. **-palkkio** *s.* toimituspalkkio. **-piiri** *s.* Ammattientarkastajan t. — Lääkintälaitoksen t:in kuuluvat lait ja asetukset. Kunnallishallinnon t. on varsin laaja. **-raha** *s.* eräille valtion viran ja toimen haltijoille erityisestä virantoimituksesta maksettava lisäpalkkio. | Majakkalaivojen miehistö saa t:a siltä ajalta, jonka se palvelee laivoilla.

toimiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < toimia. | Emäntä t:i loukossaan eikä puhunut mitään ALKIO. Tavallinen mielikuvitukseni t:i jo asiallisemmalla pohjalla SILL.

toimisopimus *s.* sopimus, jossa jku sitoutuu suorittamaan toisen toimeksiannosta jnk tehtävän, hoitamaan jtak tehtävää (tointa) tms., mandaatti.

toimisto[2] *s.* viraston osasto; myös erillinen laitos tai yritys (jossa työ tapahtuu suurelta osalta kirjallisesti); tällaisen yleisölle avoin huone(isto); vrt. konttori, kanslia. | Puolustusministeriön talousosasto jakautuu kahteen t:on. Divisioonan esikunnan operatiivinen t. Valtion rautateiden koneteknillinen t. Geodeettinen t. 'laitos'. Hydrografinen t. 'hydrografista työtä suorittava valtion laitos'. Osoitetoimisto on t., josta saadaan tietoja henkilöiden osoitteista. Reuterin t. 'tietotoimisto'. Löytötavarain t. Komppanian t. Asianajajan, yksityisetsivän t. T. on auki klo 9—16. Istua t:ssa. Mennä t:on. — *Yhd.* arkkitehtuuri-, arpajais-, asianajo-, hautajais-, insinööri-, järjestely-, kauppa-, kaupparekisteri-, keräily-, kieli-, kiinteistö-, kiitotavara-, komento-, konekirjoitus-, konsertti-, käännös-, köyhäinhoito-, laiva-, luottotieto-, mainos-, matka-, matkatavara-, monistus-, myynti-, neuvonta-, notariaatti-, osoite-, paikanvälitys-, paketti-, patentti-, perimis-, pikatavara-, pioneeri-, polttoaine-, posti-, raha-, rahtaus-, rahtitavara-, rakennus-, sanomalehti-, satama-, sähkösanoma-, tapaturma-, tarkastus-, terveys-, tiedonanto-, tieto-, tilasto-, tili-, tuntomerkki-, tutkimus-, työnvälitys-, uutis-, vakaus-, välitys-, värväyst.; keskus-, pika-, pää-, sivut.; kunnan-, lakiasiain-, patenttiasiain-, ulkomaant. **-aika** *s.* toimiston aukioloaika. | T. klo 9—16. Tavattavissa t:na puh. 21339. **-aliupseeri** *s.* **-apulainen** *s.* Konekirjoitustaitoinen t. **-arkkiteh|ti** *s.* Rakennushallituksen t:din virka. **-harjoittelija** *s.* **-henkilökunta** *s.* **-henkilöstö** *s.* **-huone** *s.* **-huoneisto** *s.* **-insinööri** *s.* **-kaappi** *s.* **-kulut** *s. mon.* **-menot** *s. mon.* **-n|hoitaja** *s.* **-n|johtaja** *s.* **-puhelin** *s.* toimiston puhelin. **-päällikkö** *s.* eräiden virastojen toimisto-nimisen alaosaston päällikkö, toimiston esimies. | Kauppa- ja teollisuusministeriön t. Rikosrekisteritoimiston t. Alkoholiliike Oy:n t. **-pöy|tä** *s.* Istua t:dän ääressä. **-rakennus** *s.* **-sali** *s.* Pankin pääkonttorin t. **-sihteeri** *s.* jnk toimiston sihteeri. **-talo** *s.* **-tarvike** *s.*, vars. *mon.* **-tekniikka** *s.* **-teltta** *s.* Komppanian t. **-tuoli** *s.* **-|työ** *s.* Kaikkiin t:töihin tottunut nuori mies. **-upseeri** *s. sot.* esikunnassa palveleva upseeri, toimiston päällikön välitön käskynalainen. | Päämajan operatiivisen osaston t:t. **-valaisin** *s. sähk.* **-virasto** *s.* = päällikkövirasto. **-virkailija** *s.* **-väline** *s.*, vars. *mon.*

toimi|säde *s.* toimintasäde. **-talo** *s.* Liikkeen, pankin, yhdistyksen t. Helsingin Sanomien t. **-tapa** *s. vanh.* toiminta-, menettelytapa. **-tarmo** *s.* tav:mmin toimintatarmo. **-tarmoinen** *a.* tav:mmin toimintatarmoinen.

toimit|e[78*] *s. harv.* **1.** julkaisu, toimitus. | Seuran t:teiden 20. osa. Tarton yliopiston t:teet. **2.** *liik.* liiketoimi, transaktio. | T:teen laatua osoittaa merkintä "käteisellä", "velaksi" tms.

toimit|ella[28*] *frekv.v.* < toimittaa. | Emäntä t:telee etupäässä sisätöitä. T. jkn asioita. — Isäntä t:telee hevosensa talliin ja heiniä eteen. — Ketä ne nyt t:televat sinulle vaimoksi? — Menkäähän penaskat [= lapset] siitä pirttiin, t:teli Topi siivosti ylen vakavana kasvoiltaan KIANTO. — Samalla karskilla äänellään hän sitten t:teli [= kertoili] omia olojaan SILL.

toimitodistu|s *s.* toimen hoidosta saatu todistus. | Osuuskaupat antavat eroaville toimihenkilöilleen t:ksen.

toimitsij|a[14] *s.* **1. a.** henkilö, joka toimisopimuksella on jklta toiselta saanut toimekseen jnk asian tai tehtävän suorittamisen, asiamies; henkilö, jonka joko ulosotonhaltija tai ulosottomies määrää suorittamaan tiettyjä täytäntöönpanoon kuuluvia tehtäviä; vrt. toimitsijamies, toimitusmies. | T. ja hänen päämiehensä. Jär-

venlaskuyrityksen osakkaat muodostavat osakeyhtiön ja ovat velvolliset valitsemaan yhden tai useampia t:oita, joiden tulee kantaa ja vastata yhtiön puolesta. Konkurssipesän t. 'toimitsijamies'. — *Liik.* kauppa-asioitsija, -agentti. **b.** osakeyhtiön, osuuskunnan, laitoksen tm. hallintoneuvoston, hallituksen tai johtokunnan jäsen. | Yhtiön t:ain kokous. **c.** eräistä julkisten laitosten palveluksessa olevista virka- tai palvelusmiehistä, kuten yleisten sairaalain taloudenhoitajista. | Marian sairaalan t. **2.** urheilukilpailujen, näyttelyn tms. toimihenkilö. | Kilpailujen, kisojen t:at. Pesäpallo-ottelun tuomari ja t:at. Koiranäyttelyn t. — *Yhd.* apu-, lakko-, piiri-, pää-, ylit.

toimitsija|kurssit *s. mon.* **-mie|s** *s.* toimitsija. — *Lak.* konkurssipesän hoitaja. | Viimeistään valvontapäivänä velkojat valitsevat uskottujen miesten tilalle pesää hoitamaan t:het, joille oikeus antaa tehtävään määräyksen.

toimit|taa[2*] *v.* **1.** suorittaa (jk tehtävä, asia), tehdä. | Kun päivän työt on t:ettu - -. Palvelija t:ti kaikki navettatyöt. T:a pian askareesi, jotta päästään lähtemään! Emäntä t:ti puuhiaan pirtissä. Odota vähän, minulla olisi vielä pientä t:ettavaa ennen lähtöä. Jos sinulla ei ole muuta t:ettavaa, niin tule hiukan auttamaan! Joko olet saanut kaikki kaupunkiasiasi t:etuksi? Antaa, jättää jk asia jkn t:ettavaksi. T. virkatehtäviään. T. papillisia tehtäviä. — T. tyhjää 'olla toimettomana, jouten, laiskana'. — T. (luonnolliset) tarpeensa 'käydä tarpeellaan'. — *Erik.* **a.** T. virkaa 'hoitaa virkaan kuuluvia tehtäviä'. - - viran, jonka t:tamisesta minulla ei ollut aavistustakaan AHO. Ota vaari virasta, jonka olet saanut Herrassa, että sen täysin t:at UT. T. puheenjohtajan virkaa 'toimia puheenjohtajana'. — Istuimen virkaa t:ti [= istuimena oli] puulaatikko. Pirtti t:ti myös saunan virkaa. **b.** panna toimeen, toteuttaa, pitää tms. | T. vihkiminen, kastaminen. T. hautaus, ruumiinsiunaus. Ruumiinavauksen t:ti lääninlääkäri. Verotus t:etaan veroilmoitusten perusteella. T. kuulustelu, tarkastus, katselmus. T. tutkimus, tutkimuksia jssak asiassa. T. jumalanpalvelus. Katolinen pappi t:ti viimeisen voitelun. Pakanalliset uhrit t:ettiin pyhissä lehdoissa. T. perinnönjako, perunkirjoitus, ulosmittaus. T. äänestys. T. pakkohuutokauppa. Kirkkoherran vaalin t:ti rovasti N.N. Käräjät t:etaan 'pidetään'. T:tanut [= istunut] kuudet varsinaiset käräjät AK. Vartioparaatin t:taa vartioiden tarkastaja SO. — T. jk käsky. T. resepti 'valmistaa reseptin mukainen lääke, täyttää reseptin määräykset'. [Enkelit] t:tavat [= toteuttavat] hänen tahtoansa maailmanhallinnossa AK. Sillä Jumala on pannut heidän sydämeensä, että he t:tavat hänen aikeensa UT'. **c.** tehdä, saada aikaan. | Mitä sinä noilla vehkeillä aiot t.? Vaimoväki ja palkolliset hätäysivät aivan kykenemättömiksi, ei kukaan osannut t. mitään IVALO. - - että jotakin aikoo Anttivaivajan perheen tueksi t. KATAJA. - - vaan tehköön ennemmin työtä ja t:takoon käsillään sitä, mikä hyvää on UT. — - - piru sen tiesi, vaikka tuo nyt t:taisi ikävyyksiä SILL. Kummako sitten, että kevät t:ti jonkinlaisia muutoksia Katajamäen iltaseurankin elämäntavoissa ALKIO. **d.** asiasubj:n ohella tai *yksipers.*, vars. *kans.*, kielt. yhteyksissä: hyödyttää, kannattaa, maksaa vaivaa, tointaa; vaikuttaa, merkitä. | Mitäpä se t:taa. Tokkohan sinne t:taa lähteäkään. Ei häneltä t:a kysyäkään. Sano suoraan, ei minulle t:a kaunistella! Mitä t:taa teeskennellä meidän tuttujen kesken! Jos olisi jäänytkin, niin mitä hänen työnsä olisi t:tanut? LEHT. Ei suinkaan tuon vertainen [hirren kallellaan oleminen] t:a sitä eikä tätä MERIL.

2. toimia jnk saamiseksi tai tuottamiseksi, huolehtia jnk saamisesta ja siitä, että se joutuu jkn (ostajan, tilaajan) käytettäväksi, hankkia. | T. rintamalle täydennysjoukkoja. T. jklle apulainen, avustaja, työväkeä. T. sairaalle lääkäri, hoitaja. Minä [Sakeus] tiedän, että t:an Lealleni miehen, joka ei tuhlaa, mitä Sakeus on koonnut KIVI. - - kävi kyökissä t:tamassa vieraalle kahvia TALVIO. T. jklle jtak tavaraa. T. tavara ostajalle, tilaajalle. T. tilauksesta, laskuun. Koneet t:etaan ostajille tilaamisjärjestyksessä. Laskuttaa jo t:etut tavaraerät. Viljakauppiaat eivät olleet halukkaita t:tamaan tuontiviljaa markkinoille. Rakennustarvikkeita t:tava liike. Tehtaamme on t:tanut näitä koneita ympäri maata. Ko. lääkkeitä voidaan t. vain sen paikkakunnan apteekista, jossa lääkemääräys on annettu. — *Liik.* Myydä t:ettavaksi. T. varastosta. Myydä tavara vapaasti t:ettuna 'siten, että myyjä maksaa kaikki kulut siihen hetkeen, kun tavara on ostajan vapaasti käytettävänä'. — [Paimentytölle] t:ettiin uusi, hyväkantoinen tuohitorvi merkinantoa varten NUOLIV. — T. loukkaantuneelle pikaista apua. T. jklle sopivaa työtä. T. jklle työpaikka. T. jklle lupa tehdä jtak. Eikö sitten Jumala t:taisi oikeutta valituillensa UT. — - - kulkeissani kovin märkänä metsissä, t:in itselleni kovan kylmetyksen KIVI. Nähtyään rahaa hän hiukan virkistyi ja rupesi t:tamaan kirkolle lähtöä SILL. — T. [= hankkia] lapsia maailmaan.

3. viedä, saattaa, lähettää; toimia niin, huolehtia (us. välillisesti) siitä, että jk tulee viedyksi, lähetetyksi, joutuu jklle tai jhk, että jklle tai jllek tapahtuu jtak, että jku tai jk tekee jtak (tarkemmin mainittua) tms. | T. lainakirjat takaisin 'palauttaa'. T. jklle sana, tieto jstak. T. kirje postiin. T. hakupaperit perille henkilökohtaisesti, postitse, jkn välityksellä. Antaa asiakirjat jllek viranomaiselle edelleen t:ettavaksi. T. ehdotus valtioneuvoston tarkastettavaksi. T. auto korjattavaksi. T. tavarat sateen suojaan. T. käsikirjoitus kirjapainoon. T. vastaajalle haaste. - - joka ei, käskyn saatuaan, tuo tai t:a hallussaan olevia varusteita tarkastukseen AK. T. loukkaantunut sairaalaan. Hän uhkasi t. sinut vankilaan. T. rikollinen poliisin käsiin. T. jku hirteen, mestauslavalle, hengiltä, päiviltä. T. [= raivata] jku tieltään. Järjestysmiehet t:tivat räyhääjät pois juhlapaikalta. T:a nuo rojut nopeasti ulos! T:a nyt vain itsesi pois ja huomaamatta! *SILJO. T. jku asialleen. T. lapset nukkumaan. T. jku matkalle. Setä t:ti pojan oppikouluun. T. tyttö

naimisiin. — T. ruokaa pöytään, evästä lähtijöille. Emäntä alkoi t. tulta lieteen. T. [pallopelissä] pallo verkkoon. T. [pesäpallopelissä] kolmospesältä mies kotiin. T. jku tai jk tekemään jtak. T. sotaväki järjestystä palauttamaan. Forteliusten kodassa t:ettiin muuripata kiehumaan TALVIO. Saadakseen Panaman poikki kulkevan kanavan rakentamisen turvatuksi Yhdysvallat 1903 t:tivat Panaman eroamaan Kolumbiasta ja julistautumaan itsenäiseksi tasavallaksi AK. — *Erik.* merk:een sisältyy puhumalla toimittamisen vivahdus: kehottaa, puuhata, koettaa järjestää; vrt. 6. **a.** T. jkta työhön. Sinähän minua t:it sinne menemään. Ei käynyt istumaankaan, vaan asettui seisomaan keskelle lattiaa, vaikka Erika t:ti häntä souttuolin KATAJA. - - johan se sinulle lähetti terveisiäkin, kehui nätiksi likaksi ja käski minua t:tamaan sinua tansseihin TALVIO. — T. jkta jkn morsiameksi. Ja toista hänelle t:ettiin, tylyä miestä, jota ei koskaan voisi rakastaa KATAJA. - - hänkin kuului kovin t:tavan Aliinaa Suonperälle TALVIO. Ei suinkaan hän muuten voi ottaa rouvakseen kaikkia niitä, joita Karihaara hänelle t:taa ja on t:tanut PAKK. **b.** *toimittaa (niin) että* pitää huolta, toimia, järjestää niin että. | T:a niin, että pääset mukaan retkelle! T:a sitten, että saan pestä silmäni, ja laita jotakin syötävää KATAJA. Ja kun tämä kirje on luettu teille, niin t:takaa, että se luetaan Laodikeankin seurakunnassa UT.

4. *raam.* Näin sanoo Herra: T:a talosi [= järjestä asiasi], sillä sinä kuolet etkä enää parane VT. | Tullut on eteen maallinen matkanpääsi. / T:a talos, syntisi, syysi tutki H. ASUNTA.

5. koota, järjestää ja muokata aineisto julkaistavaksi sanomalehdessä, aikakauskirjassa, kokoomateoksessa tms.; johtaa tällaista työtä; julkaista. | Karjalan kirja. T:tanut Iivo Härkönen. | N.N:n t:tama sananparsikokoelma. Käsikirjan on t:tanut N.N. T. sanomalehteä, aikakauskirjaa. Snellman t:ti Maamiehen Ystävää vain muutaman kuukauden. — Kongressikertomukset esitelmineen on t:ettu painosta. | Suomi. Kirjoituksia isänmaallisista aineista. T:tanut Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Seura on t:tanut suomennoksia parhaasta ulkomaisesta kirjallisuudesta.

6. saattaa jkn tietoon, puhua, kertoa, selittää (us. touhukkaasti, toimessaan); esitellä (neuvovasti, kehottavasti). | T. jklle jtak asiaa. Mies yritti t. jotakin venäjäksi. Mitä sinä oikein t:at, puhu selvemmin! Tyttönen t:ti innoissaan, että vieraat ovat jo tulossa. "Älä t:a!" keskeytti toinen. Niin, terveisiä kirkosta! t:ti äitiruustinna ystävälliseen tapaansa KIANTO. Kun he tulivat pappilaan ja Liisa t:ti rovastille, millä asialla ollaan - - PAKK. Kyllä minä kylässä valaisen, millä tavalla se iso Mielosen lautamies kulkee, t:an jumaliste jokaiselle! ALKIO.

toimittaja[16] *tek.* Asian t. Tarkastuksen, katselmuksen, jumalanpalveluksen, vaalin t. Käskyn t. Viran t. 'hoitaja, viransijainen'. — Tavaran t. 'hankkija'. Huomattavin kuitulevyjen t. — Aikakauskirjan, sanakirjan, sanomalehden t. — *Amm.* T. [= sanomalehdent., radiot. tms.] N.N. — *Yhd.* apu(lais)-, kesä-, pää-, radio-, urheilut.; sanomalehdent.; tyhjänt. **-kausi** *s.* aika, jonka jku on sanoma-, aikakauslehden tms. toimittajana. | N:n t. supistui muutamaan vuoteen. **-kunta** *s.* toimittajat, toimitus(kunta). | Aikakauskirjan t. **-voim|at** *s. mon.* Kiinnittää lehden palvelukseen uusia t:ia.

toimittajisto[1] *koll.s.* toimittajat, toimitus(kunta).

toimittamat|on[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* Mitään t. [= kelvoton] mies. **2.** *pass.* Minulla on vielä eräitä t:tomia asioita. T. tavaraerä, tilaus.

toimittamis|aika *s.* Katselmuksen t. on jo määrätty. **-lupa** *s.* **-päivä** *s.* Vaalien t. **-tapa** *s.* **-työ** *s.* Sanakirjan t. on jo käynnissä.

toimittautu|a[44] *refl.v.* < toimittaa, vars. 2. | T. [= järjestää itsensä, hankkiutua] istumaan jkn viereen, parhaalle paikalle. Koeta t. ajoissa perille! Eukko t:i ensimmäisenä selittämään, että - -.

toimitu|s[64] *s.* **I.** *abstr.* **1.** toimittaminen. | Tehtävän, asian t. Leikkauksen t:sta oli lykättävä. Kasteen, vihkimisen t. Äänestyksen t. vei paljon aikaa. Pölytyksen t. käy parhaiten tyynellä säällä. — Erottaa jku viran t:ksesta. - - ja tanssien välissä oli [iltamissa] yhtä ja toista pientä ohjelman t:sta SILL. — Tavaroiden t. keskeytyi. Jouduttaa, kiirehtiä tilausten t:sta. Ensi vuoden t:kseen [= ensi vuonna toimitettavaksi] tehdyt selluloosan ostot. Kohtuulliset hinnat ja täsmällinen t. [ilm.]. — Käsikirjan t. uskottiin N:lle. Sanakirjan t. on aikaa vievää työtä. — *Yhd.* tavaran-, tyhjän-, virant.

2. vars. *vanh.* **a.** tehtävä. | Mistä olet, mikä nimes on ja t:kses? KIVI. - - eikä hänellä ole muuta t:sta kuin sikojen paimentaminen L. ONERVA. Jätän sen [keittämisen] Lienan t:kseksi JOTUNI. Sitten hänkin työntyi kylän keskustaan t:ksilleen KIANTO. **b.** toimenpide, toimi; *mon.* toiminta. | Olla tyytyväinen asiamiehensä t:ksiin. Ei Alastalo aikaillut t:ksissansa yleensä KILPI. Joka aikoo asiamiehen t:ksesta nostaa kanteen LK. Sitä vastoin pitää isännistön olèman vastauksessa - - kaikesta mitä ja mistä päällysmies muualla t:ksessaan ja sen tähden tekee ja sopii LK.

3. kerrallaan, yhtäjaksoisesti suoritettujen (vars. virallisluonteisten, uskonnollisten tms., us. määräkaavan mukaisten) toimenpiteiden sarjasta. **a.** uskonnolliseen, kirkolliseen tms. tilaisuuteen liittyvistä toimenpiteistä, menoista; seremonia. | Kastaminen, hautaaminen ym. kirkolliset t:kset. Sakramentit eli kirkon pyhät t:kset. Uhreihin liittyvät rituaaliset t:kset. Rovasti astui vihittävien eteen, ja t. alkoi. Tuli kirkkoon kesken t:ksen 'jumalanpalveluksen'. Veisattiin virsi ja surullinen t. [= hautaus] oli päättynyt. Uimapromootio on juhlallinen t. Kirkossa olivat he äsken kuulleet hänen puhuvan ja t:sta pitävän tavalla, jota eivät olleet ennen nähneet AHO. - - helavalkean polttamista on aikoinaan pidetty taianomaisena t:ksena, jonka tarkoituksena lähinnä oli maan hedelmällisyyden lisääminen TARK. — *Yhd.* alttarit.; hautaus-, kaste-, kruunaus-, uhri-, vihkimist. **b.** viranomaisten tms. virallis-

luonteisessa tilaisuudessa suoritettamista toimenpiteistä. | Julkinen, virallinen t. Huutokaupan pitäjä saapui lopulta ja t. [= huutokauppa] pääsi alkamaan. Katselmuksesta on tehtävä pöytäkirja, josta selviää t:ksen kulku. Perukirja on t:ksessa läsnä olleiden perillisten ja toimitusmiesten allekirjoitettava. Tilan lohkominen ja määräalojen erottaminen käsiteltiin erillisinä t:ksina. — *Yhd.* erottamis-, halkomis-, jako-, jyvitys-, katselmus-, maanjako-, maanmittaus-, tarkastus-, vaalit. **c.** avarammin; *syn.* us. vars. *leik.* operaatio. | Aterointi on siinä perheessä aina juhlallinen t. Lapset joivat iltateetä kotiapulaisen valvoessa t:sta. Seinät kalkitaan ja t. uudistetaan tarpeen vaatiessa. Asiakirjojen allekirjoittaminen on tärkeä t. Hampaanpoisto oli tuskallinen t. Teurastus on aina suoritettava niin, että toiset eläimet eivät joudu t:sta näkemään. Takomiseen kuuluu kolme eri t:sta [= työvaihetta]: kuumennus, muovaus ja jäähdytys AK. Kaikki tiesivät, että se oli tärkeä ja juhlallinen t., kun ukko rovasti saarnaansa valmisti AHO. - - istutkos sinä - - [käymälän] laudallakin samana Langholman isäntänä koko tärkeän t:ksen hetken? KILPI. — *Yhd.* lasku-, lataus-, mestaus-, mittaust. **d.** *yhd.* ed:iin liittyen. | Alku-, copput.

II. *konkr.* **1.** *liik.* toimitetut tavarat, toimitettu tavaraerä. | Joko t. on tullut perille? — *Yhd.* kone-, tavara-, öljyt. **2.** vars. tieteellisten kirjasarjojen nimissä: julkaisu. | Suomalaisen Tiedeakatemian t:ksia. Sanakirjasäätiön t:ksia V. **3.** sanomalehden, aikakauskirjan tms. toimittajat, toimittajisto; myös se huone(isto), jossa he työskentelevät. | T:ksen nimissä julkaistu kirjoitus. Kuulua jnk aikakauslehden t:kseen. Vierailla, istua t:ksessa. — *Yhd.* maaseutut.

toimitus|aika *s. liik.* hankinta-aika. | Tavaran, tilauksen t. Kuukauden t. Kohtuulliset hinnat ja lyhyt t. **-asiakirja** *s.*, tav. *mon.* = toimituskirja. **-eh|to** *s.* Sopia tavaran hinnasta ja t:doista. **-henkilökunta, -henkilöstö** *s.* Sanomalehden konttori- ja t. — *Sot.* Komppanian t. 'taisteluvahvuuteen kuulumaton henkilökunta'. **-hinta** *s. liik.* toimitussopimuksen mukainen hinta. **-huone** *s.* Sanomalehden t. **-huoneisto** *s.* Sanomalehden t. **-ilmoitus** *s. liik.* **-insinööri** *s.* maanmittaustoimituksen suorittava insinööri. **-johtaja** *s.* yhtiön, liiton tms. toimeenpaneva johtaja. **-joukkue** *s. sot. vanh.* perusyksikön tai esikuntakomppanian joukkue, joka huolehtii huoltotehtävistä; nyk. huoltojoukkue. | T:eseen kuuluu mm. taisteluväline-, talous- ja lääkintäryhmä. **-järjestys** *s.* Yksityisten puhelujen t. **-kartta** *s.* maanmittarin mittaustoimituksesta laatima kartta. **-kauppa** *s. liik.* hankintakauppa. **-kausi** *s.* **-kelpoinen** *a.* T. tavara. **-kirj|a** *s.* **1.** viranomaisen yksityiselle antama asiakirja, tav. pöytäkirjanote. | Jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus saada t:ansa omalla kielellään. Maaherran, lääninhallituksen antama t. Viranomaiset, joiden t:oista on maksettava leimaveroa. Tuomioistuimen t:at ovat asiakirjoja, jotka kirjoitetaan asianosaisille oikeuksien kantakirjoista. **2.** jstak toimituksesta laadittu asiakirja. | Katselmuksesta, perunkirjoituksesta, jaosta laadittu t.

toimituskirja|kieli *s.* toimituskirjoissa käytetty kieli. | Suomi, ruotsi t:kielenä. **-luettelo** *s.* **-maksu** *s.* toimituskirjan lunastusmaksu.

toimitus|kulut *s. mon.* **-kunta** *s.* **1.** toimittajisto, toimitus. | Sanomalehden t. Savon maakuntahistorian t. **2.** *hist.* nykyistä ministeriötä vastannut senaatin osasto. | Kirkollisasiain t. **-kustannukset** *s. mon.* **-kyky** *s.* **-kykyinen** *a.* T. teollisuuslaitos. **-maanmittari** *s.* toimitusinsinööri. **-maksu** *s.* Virastojen t:t. Viranomaisten toimituksistaan kantamat t:t. **-matka** *s.* virkamatka. **-menot** *s. mon.* Julkaisun t. **-merkki** *s. mat.* merkki, joka osoittaa, mistä laskutoimituksesta on kysymys, esim. jako-, kertomerkki; vrt. etumerkki. **-mie|s** *s.* henkilö, joka suorittaa jnk yksityisen toimituksen, vars. laissa määrätyn tehtävän, kuten perunkirjoituksen, katselmuksen tai huutokaupan. | Maanmittauksissa ovat t:hinä maanmittari ja kaksi uskottua miestä. — *Vanh.* toimitsija, asiamies. **-ministeristö** *s.* ministeristö, joka ei edusta mitään puoluetta, ammattiministeristö. | Suomessa t:ä sanotaan virkamieshallitukseksi, kun jäsenet yleensä ovat olleet virkamiehiä. **-määräys** *s.* viranomaisen jnk toimituksen suorittamiseen saama määräys. **-neuvosto** *s.* Lehden toimituskunta ja t. **-numero** *s.* toimituksen järjestysnumero. **-paikka** *s.* Katselmuksen t. Lehden t:na on Helsinki. — *Liik.* paikka, johon myyjä toimittaa tavarat vapaasti. **-palkkio** *s.* viranomaisen erityisistä virkatehtävistä asiakkaalta perimä korvaus; *liik.* provisio. **-periaat|e** *s.* Kullakin lehdellä on omat t:teensa. **-päiv|ä** *s.* **1.** se päivä(määrä), jolloin jk toimitus tapahtuu. | Vaalien, huutokaupan t. Määrätä katselmuksen t. Lääkemääräyksen anto- ja t. Tilauksen t. **2.** viran- tai toimenhaltijan, toimihenkilön jnk tehtävän (toimituksen) suorittamiseen käyttämä päivä. | Matka- ja t:iltä maksettava korvaus. Asutuslautakunnan t:iksi luetaan - -. **-päällikkö** *s.* eräiden suurlehtien toimituksessa päätoimittajaa alempi toimitushenkilökunnan esimies. **-pöy|tä** *s.* Istua t:dän ääressä 'toimittaa lehteä tms.'. **-pöytäkirja** *s.* toimituksesta laadittu pöytäkirja. **-sihteeri** *s.* **1.** henkilö, joka päätoimittajan tai toimituspäällikön alaisena johtaa (sanoma- tai aikakauslehden, kokoomateoksen tms.) toimitustyötä ja jakaa siihen kuuluvia tehtäviä toimittajille jne. | Helsingin Sanomien, Tietosanakirjan t. **2.** *hist.* eräiden virkamiesten nimitys. | Ministerivaltiosihteerin viraston ensimmäinen t. **-sopimu|s** *s.* hankintasopimus. | Tehtaiden tekemät pitkäaikaiset t:kset. **-taksa** *s.* Moottoriajoneuvojen katsastusmiesten ohjesääntö ja t:t. **-tapa** *s.* Myyjälle edullisin t. Sanomalehden t. **-tekniikka** *s.* **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* Sanakirjatyön t:set ongelmat. T:sesti heikko. **-työ** *s.* Lehden, julkaisun t. **-valiokunta** *s.* **1.** *hist.* v:n 1906 valtiopäiväjärjestyksen mukainen valiokunta, joka laati ja toimitti eduskunnasta lähtevät kirjelmät ja valtiopäiväpäätöksen. **2.** Teknillisen Aikakauslehden t. ottaa toimituksen lisäjäsenet ja muut toimihenkilöt sekä määrää heidän tehtävänsä. **-velvollisuu|s** *s.* Täyttää sopi-

muksen mukainen t:tensa. **-voim|at** *s. mon.* Lisätä sanakirjan t:ia.

toimitut|taa[2*] *fakt.v.* < toimittaa. | T. jklla jtak. T. työ, asia. T. tarkastus, katselmus, tutkimus. T. jklle tieto jstak. Haasteen t:taminen vastaajalle. Matkatoimiston t:tama matkailuopas. Ja sisukas kun oli, t:ti hän salaa kissan pois päiviltä JOTUNI.

toimi|upseeri *s.* eräs poliisilaitoksen virkamies. **-val|ta** *s.* (vars. valtion elimen tai viranomaisen) valta toimia oikeudellisesti pätevällä tavalla, kompetenssi. | Hallitsijan, eduskunnan, kirkkovaltuuston t. Tuomioistuimen t. Holhoojan t. Kansanedustajan t. Asiamiehen t. riippuu päämiehen antamista valtuuksista. Yleinen t. Alueellinen t. Laajentaa, rajoittaa t:taa. Ylittää t:tansa. T:lan jako. Jnk viranomaisen t:-taan kuuluvat asiat. **-valtainen** *a.* jolla on toimivalta. | Olla jssak asiassa t. T. henkilö, viranomainen. **-valtariita** *s.* toimivaltaa koskeva riita. **-valtuu|s** *s.* vrt. toimivalta. | Hallituselinten t:det. Laajentaa jkn t:ksia. **-viiva** *s. kut.* toimikassidonnassa sidospisteiden kankaan pintaan muodostama viiva. | T:t saattavat muodostaa mitä moninaisimpia kuvioita. **-vuosi** *s.* toimintavuosi.

toi|nen[38] *järjestysl., pron.* ja *a.* **A.** *järjestysl.* ja *a.* Merkitään selvästi numeraalisena ja useissa vars. virallisluonteisissa yhteyksissä 2:nen (2.) tai II. Merk.-ryhmät eivät ole tarkkarajaisia.

I. järjestyksestä: jolla on numero 2, joka voidaan merkitä numerolla 2, ensimmäistä lähinnä seuraava.

1. a. paikallisesta tai ajallisesta järjestyksestä. | Seisoa jonossa t:sena. Eturivin t. mies. N:n nimi on keräyslistassa t:sena. T. ovi oikealta [lukien]. Asun [alhaalta lukien] t:sessa kerroksessa. Teatterin [permannosta lukien] t. parvi. Urkujen ensimmäinen ja t. sormio. Käden t. eli etusormi. Sivu 45, t. rivi alhaalta. Teoksen II osan 2. luku. Rikoslain 1. luvun 2. §. Näytelmän t. näytös. — Kesäkuun 2. päivä. Tiistaina, syyskuun t:sena (päivänä). T. joulupäivä eli tapaninpäivä. Vuoden t. rukouspäivä. T. lauantai pääsiäisestä, pääsiäisen jälkeen. T:sella vuosisadalla jKr. Kuningas sairastui t:sena hallitusvuotenaan. Lapsen t. ikävuosi. T:sella vuodella oleva [= vuoden, mutta ei kahta täyttänyt] pienokainen. T:sella kymmenellä oleva [= 10, mutta ei 20:tä vuotta täyttänyt] poika. Olla t:sella kymmenellä (leik.) 'humalassa'. On t:sta vuotta luokallaan. — T. maailmansota, ristiretki. Puolan t. jako. Odottaa Kristuksen t:sta tulemista. T. [usk. = ikuinen;)(ruumiillinen] kuolema. Kuun t. neljännes. Lakiesityksen t. käsittely. Onnistui jo t:sella yrityksellä. Vasta t. laukaus osui. — Meni t:siin naimisiin. A:n lapset hänen t:sesta avioliitostaan. Perheen t. [= lähinnä vanhin] poika. T:sen polven helsinkiläiset. Ensimmäinen, t. ja kolmas kerta. — Isäni t. vaimo on vielä elossa. Aleksanteri II, Elisabet II. Paavi Pius II. **b.** paremmuus-, arvo-, tärkeys-, suuruus-, kehitys- yms. järjestyksestä. | Tuli maaliin t:sena. Jäädä kilpailussa t:seksi. Paremmuusjärjestyksessä luokan t. oppilas. Hallitsijan jälkeen valtakunnan t. mies. Asukasluvultaan läänin t. kaupunki. Ensimmäisenä vieraana kielenä luettiin saksaa, t:sena englantia. — T. palkinto. Saavuttaa kilpailussa t. tila. Ehdollepanossa t:selle sijalle asetettu hakija. Vapaudenristin 2. luokan mitali. — Koulun t:sen luokan oppilaat. Lyseon II A-luokka. II luokan ravintola, makuuvaunu. Matkustaa t:sessa luokassa. Parlamentin ensimmäinen ja t. kamari. Lähetystön t. sihteeri. Seuran t. varaesimies. T. kaupunginviskaali. Aluksen t. perämies, konemestari. — T:sen luokan [= ei merkittävimpiin kuuluva] kirjailija. Espanja vajosi t:sen luokan valtioksi. Liuokset ovat t:sen luokan johteita. — T:sen asteen tuberkuloosi, syfilis, palovamma. Ensimmäisen, t:sen ja kolmannen asteen hyödykkeet. T. [kans. = pikku]serkku. T. lankous, ks. lankous. — Urheilu on hänen harrastuksissaan vasta t:sella sijalla kalastuksen jälkeen. — *toisessa kädessä, sijassa* vrt. ensi kädessä, sijassa. | Hän on ensi kädessä teoreetikko ja t:sessa kädessä käytännön mies. Pienviljelijälle maatila on ensi sijassa työansiopaikka ja vasta t:sessa sijassa pääomien sijoituspaikka. — T:sen käden [= ei-alkuperäinen, epäluotettava] tieto. Tutkimus, jossa on ollut pakko turvautua t:sen käden lähteisiin. T:sen käden tuttava 'tuttavan tuttava'. **c.** eräissä terminluonteisissa yhteyksissä. — *Mat.* Luvun t. potenssi. a^2 (lue: a t:-seen). Luvun t. juuri eli neliöjuuri. T:sen asteen polynomi. — *Kiel.* II partisiippi, infinitiivi, futuuri. Monikon 2. persoona. — *Mus.* T. [kuoro- ja kvartettilaulussa = matalampi] basso, tenori. Soittaa t:sta viulua (myös kuv., ks. viulu).

2. *erik.* **a.** suurempaan järjestyslukuun viimeisenä osana liittyen; tav:mmin kahdes. | Kolmaskymmenes t. (myös ⌣). Seitsemässadas kahdeksaskymmenes t. **b.** joka-sanan yhteydessä. | Loimi pujotetaan joka t:seen pirran rakoon 'jättäen aina yksi rako väliltä tyhjäksi'. Rivistä komennettiin ulos joka t. mies. Toimisto on auki vain joka t. päivä. — Varsinaisesti järjestystä ajattelematta ilmaisemassa puolta jstak lukumäärästä. | Panttivangeista uhattiin ampua joka t. Tuon tietää toki joka t. suomalainen. Syöpään kuolee pian joka t. ihminen.

3. a. menneestä ajankohdasta: edellisen edellinen; *yleisk.* vain yks. ess:ssä muodossa *toissa,* joka inkongruentisti saattaa liittyä muissakin sijoissa olevaan pääsanaan, *kans.* myös muissa sijoissa pääsanan mukaan taipuvana. | T:ssa [= eilisen edellisenä] päivänä. T:ssa maanantaina, iltana, jouluna. T:ssa [= viime vuoden edellisenä] vuonna. T:ssa, (kans.) t:sella [= viime viikon edellisellä] viikolla. T:ssa, (kans.) t:sen viikon lauantaina. Ei minulla ja lapsilla ole sitten t:sen illan ollut mitään suuhunpantavaa PÄIVÄR. Emäntä oli meillä kengityttänyt t:sella viikolla hevosen ALKIO. **b.** myöhäisemmästä ajankohdasta: seuraava. | Ei ensi kesänä eikä vielä t:senakaan 'sitä seuraavana'. Juominkeja seuraa t:sena päivänä kohmelo. T:sena [= seuraavana] päivänä oli Hanna niin väsynyt, ettei tahtonut jaksaa mitään tehdä CANTH. Mutta Panu kulki mietteissään sen päi-

vän ja t:sen AHO. - - tänä vuonna syödään jälkikasvua ja t:sena vuonna kesantoaaluvaa, mutta kolmantena - - VT.

II. lukumäärästä: yhden lisäksi yksi; ero B-kohdasta ei selvä.

1. On perheessä t:nenkin tytär. Saimme vielä t:sen hauen. Osti t:senkin kilon. Ota t:nenkin ryyppy! Odotti vielä t:sen tunnin. Pyssyt paukahtivat kerran, t:sen ja kolmannenkin. Jäi t:seksikin viikoksi kaupunkiin. Ei jäänyt odottamaan t:sta käskyä. Sai jo t:sen muistutuksen. Ja hän näki vielä t:senkin unen, jonka hän kertoi veljilleen VT. Tulee jo t:sen kerran. Älä tee tätä t:sta kertaa [= enää, uudestaan, toistamiseen]! Tehdä jtak t:seen kertaan 'toistamiseen, uudestaan'. — *totta toisen kerran* ks. totta 3. — *Erik.* **a.** ilmaisemassa, että jtak on enemmän kuin yhden, mutta vähemmän kuin kahden mittayksikön määrä. | Matkaa oli t:sta kilometriä. Runsaasti t:sta kiloa painava hauki. Viipyi t:sta tuntia. Uhrien luku nousi t:selle sadalle. Kului vuosi, t:stakin. — Vars. *kans.* partit:ssa inkongruentisti. | T:sta sataan [= enempään kuin sataan] vuoteen ei ollut ollut sotaa. Jo t:sta kuukauteen ei hän ollut sanottavaa sisäänsä ottanut JOTUNI. Taas oli sitten joulu lähellä, vain t:sta päivän päässä edessäpäin TOPPILA. Me lisäännymme t:sta miljoonalla joka vuosi AK. **b.** *-toista* sekä perus- että järjestyslukujen 11—19 taipumattomana jälkiosana. | Yksi-, kaksi-, viisit:sta. Kolmas-, yhdeksäst:sta. Viidellät:sta markalla. Kuudennellat:sta ikävuodellaan.

2. a. *mon.* peruslukuun liittyen ilmaisemassa, että sen osoittama määrä tulee lisäksi jo ennestään olevaan, ennen suoritettuun [tms.] yhtä suureen määrään. | Tarjoan lisää t:set sata markkaa. Lähetämme tänään sementtiä 1000 kg ja t:set 1000 kg ensi viikolla. Työ vie vielä t:set kaksi viikkoa. Silloin tuli se, joka oli saanut viisi leiviskää, ja toi t:set viisi leiviskää UT. **b.** *toinen mokoma, verta* (vars. puhek.). Saat hintaan t:sen mokoman [= saman verran, 100 %] lisää. Kaatuneita oli 10, haavoittuneita t. mokoma '(lisäksi) yhtä paljon'. 40-vuotias voi vielä elää t:sen mokoman. — T:sta mokomaa, t:sen mokoman, t:sta vertaa, t:sen verran suurempi, kalliimpi, vanhempi 'kaksi kertaa niin suuri [jne.] kuin'. Tie oli t:sta mokomaa leveämpi kuin entinen. Vihneet kaleita t:sen verran pitemmät.

3. a. ilmaisemassa, että jku tai jk vastaa (melkein) täysin jkta, jtak, on rinnastettavissa jkhun, jhk, on samanarvoinen jkn, jnk kanssa. | N. oli orvoille (kuin) t. isä. Kirjasto oli hänen t. kotinsa. Kahdentoista vuoden ajan oli Kökkön talo minulle kuin t. koti ja sen emäntä kuin t. äiti SILL. Saksasta oli tullut suorastaan hänen t. äidinkielensä. Vanhuutta on joskus sanottu t:seksi lapsuudeksi. He pitivät Pariisia t:sena Babylonina. Luulee olevansa t. Napoleon. Tottumus on t. luonto SL. Tapa, josta on tullut hänelle t. luonto. — T. minä, ks. minä III.2.c (vrt. myös toinen B.I). "Faustista" tulee hänen [Goethen] elämänrunoelmansa ja sen sankarista hänen t. minänsä KOSKENN. **b.** *toinen hyvä* (vars. puhek.) harmia, kyllästymistä yms. ilmaisten osoittamassa, että jku tai jk jssak suhteessa on rinnastettavissa jkhun tai jhk mainittuun tai muuten tunnettuun. | Ja Pekka sitten, t. hyvä! Tulvia seurasi halla, t. hyvä! | Entäs t. hyvä, tuo Topi! Sen pitää tuota tulipussia, Sanukkaa, taas ärsyttää! LEHT.

B. *indef.pron.* (ja *a.*) Merk.-ryhmät eivät aina ole tarkkarajaisia.

I. yhteyksissä, joissa on kysymys kahdesta: tietty tai jompikumpi kahdesta (mainitusta tai muuten tunnetusta). | Vain t. kahdesta hakijasta voidaan valita. Perheen kahdesta pojasta t. on rampa. Molemmat kutsuttiin, mutta vain t. tuli. Suorakulmaisen kolmion t. kateetti. T:set saappaani ovat rikki. T., pohjoisempi Salpausselkä. T., nuorempi viran hakija. - - siellä olivat Maria Magdaleena ja t. Maria UT. — Aina piti Antin olla t:sena kalaan lähdettäessä. Tulepas sinä t:seksi [= toveriksi] nostamaan! — Hän näkee vain t:sella silmällään. Lakki t:sella korvallisella. Nojasi t:sella kädellään seinään. Nukkuja kääntyi t:selle kyljelleen. Ota ryyppy t:sellekin jalalle! Kuunnella (vain) t:sella korvalla (kuv.), ks. korva 2. Ei muista t:sta kättäänkään [kuv. huonomuistisesta]. - - silmä karsas, t. kiero KAL. - - vaan jos joku lyö sinua oikealle poskelle, käännä hänelle t:nenkin UT. — Hirren t. pää. T. ikkunanpieli. T. päätyseinä. Harpin t. haara. Laudan, mitalin, kankaan t. puoli. Olisin halunnut paeta maailman t:seen ääreen. Mennä t:seen äärimmäisyyteen. Tässä on menty liian pitkälle t:seen, kielteiseen suuntaan. — T. asianosainen, sopimuspuoli. Kuultakoon t:stakin asiapuolta! T. sukupuoli. T. kotimainen kieli. — Melkein t. puoli [= puolet] omenaa oli pilaantunutta. Sai t:set puolet [= puolet] saaliista. Runsaasti t. puoli [= puolet] irtaimistosta paloi. T:set puolet [= puolet] matkaa on vielä jäljellä. Hinta laski t:seen puoleen '50 %'. Puoleksi leikkiä, t:seksi (puoleksi) totta. Ei niin pientä pilaa, ettei totta t. puoli SL. - - ja t:set puolet miehistä olivat rokulissa koko päivän KATAJA. Oma pyytämä lintu se on t:sta puolta [= kaksin verroin] makeampi kuin toisen saama MERIL. — Sadetakki, jota voi pitää sekä näin puolin että t:sin puolin. Kääntää penkki t:sin puolin, päin. Istupas kasvot ikkunaa kohti — ja nyt t:sin päin! Hän on kääntänyt koko asian t:sin päin 'päinvastaiseksi'. — T. minä [kuv. luonteenominaisuuksien kahtalaisuutta ajatellen; vrt. A.II.3.a]. Olin jo jättämäisilläni hänet pulaan, mutta t. [= parempi] minäni sai minut kääntymään. — *toinen — toinen.* Keppi katkesi kahtia: t. puoli putosi maahan, t. jäi käteen. Veljeksistä t. on rikas, t. köyhä. T. silmä terve, t. sokea. Rukkanen t:sessa kädessä, t. paljaana. T. kenkäni on puhki ja t:nenkin puhkeamaisillaan. T:selta puolelta sileä, t:selta karkea pahvi. Siirtyi käytävän t:sesta päästä t:seen. Vikana on t:selta puolelta laiskuus, t:selta puolelta varojen puute. Saksa ja Italia t:selta puolen ja länsivallat t:selta. Männyn ja kuusen kasvuvaatimukset ovat hyvin erilaiset: t. [= edellinen] vaatii paljon valoa, t. [= jälkimmäinen] tyytyy varjoisaankin kasvupaikkaan.

— *Erik.* **1. a.** kahdesta se, joka on puhujan tai asianomaisen kannalta vastakkainen, ulompi, kaukaisempi tms.; *syn.* us. tuo. | Halu miellyttää t:sta [= vastakkaista] sukupuolta. Hän ei ottanut t:sen osapuolen [= vastapuolen] väitteitä lainkaan huomioon. Huomasin kadun t:sella puolella erään tuttavani. Järven t:sella rannalla näkyi kirkko. Isäntä istui selin t:sella puolella. Amerikka on t:sella puolella maapalloa [suomalaisen, eurooppalaisen kannalta]. Pallo lensi aidan t:selle puolelle. Pohjanlahden t:sella puolella 'Ruotsissa'. Maailmaa on maantien t:sellakin puolella SL. — Siirtyä ikuisuuden, ajallisuuden rajan t:selle puolelle 'kuolla'. Haudan t:sella puolella 'kuolemanjälkeisessä elämässä'. Äitini on jo tähtien t:sella puolen 'on jo kuollut'. - - toiselle puolelle [= ohi] keskiyön AHO. — T. maailma, elämä 'kuolemanjälkeinen, "tuonpuoleinen" elämä, iäisyys (maallisen, tämän elämän vastakohtana)'. Sekä tässä että t:sessa elämässä. Valmistautua matkalle t:seen maailmaan. **b.** vars. *ark.* eufemistisesti se-pron:n määrittämänä jstak tietystä, jota ei haluta tai voida ilmaista. | Taivaassa tai siinä t:sessa paikassa 'helvetissä'. Siellä puhuttiin yhtä ja toista ja varsinkin sitä t:sta 'sopimattomia, rumia'. **2. a.** *toinen ja toinen, sekä toinen että toinen, niin toinen kuin toinenkin, toinen jos toinenkin* kumpikin, molemmat. | Mua yksissä juonin petitte t. ja t.! *MANN. Sekä t:sen että t:sen osapuolen kannalta. Niin t:sen kuin t:senkin kieliryhmän edustajat. — *ei toinen eikä toinen, ei toinen enempää (enemmän) kuin toinenkaan, toinen yhtä vähän kuin toinenkaan* ei kumpikaan. | Ei ottanut t:sta eikä t:sta. Ei suosinut t:sta enempää kuin t:stakaan. T. yhtä vähän kuin t:nenkaan oli valmis sotaan. — *toinen tai toinen* jompikumpi. | T:sen tai t:sen teistä on lähdettävä. Jos t. tai t. sopimuspuoli haluaa, niin - -. - - etteivät tarkoitetut elämykset valaise vain t:sta tai t:sta elämänpuolta erikseen HOLLO. Sama se, menetelläänkö t:sella vai t:sella tavalla 'menetelläänpä kummalla tavalla tahansa'. — *toinen jos kumpikin* (kans.) yksi ja toinen. | Se läjä on kyllä nähnyt t:sta jos kumpaakin SILL. **b.** jälkimmäisenä jäsenenä vastakohtapareissa, joissa edellinen jäsen on ilmaistu s:lla. | Auto heittelehti tien laidasta t:seen. Mennä äärimmäisyydestä t:seen. Tempoili puolelta t:selle. Heilutti päätään puoleen ja t:seen 'edestakaisin'. Mutteri ei kierry puoleen eikä t:seen. En sano mitään puoleen enkä t:seen. Oltiin vihaisia puolin jos t:sinkin. **3.** *yksi — toinen* → toinen — toinen. | Kaupunkiin rakennettiin kaksi kirkkoa, yksi luterilainen, t. katolinen. Lähettihin katsomahan / tuota kuusta kukkapäätä, / yksi vanha Väinämöinen, / t. seppo Ilmarinen KAL. Kaks istui palolla paimenta, / yks verevä, t. vaalea LEINO.

II. yhteyksissä, joissa on kysymys useasta. **1.** *yksi ja (sekä) toinen* epämääräisestä (ei kovin suuresta) lukumäärästä, joukosta: joku, jotkut, muutama(t). | Yksi ja t. lienee havainnut, että - -. Yksi ja t. onkin jo kysellyt asiaa. Vieraista yksi ja t. alkoi tehdä lähtöä. Taloa on ostellut yksi ja t., mutta kauppaa ei ole syntynyt. - - heidän lukutaitonsa oli moitteeton, vieläpä yhden ja t:sen vallan kiitettävä KIVI. — Joukossa oli yksiä ja t:sia, jotka olivat eri mieltä. Yhdet ja t:set olivat jo lähteä pakoon. — Sellaisella rahamäärällä saa jo ostetuksi yhtä ja t:sta 'kaikenlaista, minkä mitäkin, sitä ja tätä'. Maailmalla oppii yhtä ja t:sta [vars. pahaa, epäedullista]. Emäntä hääri pirtissä yhtä ja t:sta toimitellen. Tästäpä yhtä ja t:sta arvella taitaa KIVI. Tietänen yhtä t:sta minäkin AHO. Ne jutut alkoivat kuitenkin olla vähän yhtä ja t:sta [= sekalaisia, arveluttavia] WALTARI. — Sepä havainto mahtoi aiheuttaa yksiä ja t:sia [= monenmoisia, erinäisiä] liikkeitä tytön mielessä? SILL. Ja tarinat kummanmoiset / siit' yhdet on sekä t:set HELLAAKOSKI. — *yksi tai toinen* joku, jokin (kuka, mikä tahansa). | Yksi tai t. voisi tämän perusteella arvella, että - -. On aivan sama, mennäänkö yhtä vai t:sta tietä 'mennäänpä mitä tietä tahansa'. — *yksi niin kuin toinenkin* kaikki (erotuksetta, samalla tavalla). | Kyllä sillä matkalla uupuu yksi niin kuin t:nenkin. Syntisiä me kaikki olemme, niin yksi kuin t:nenkin. - - olkoon kaikkien Aaronin poikien oma, yhden niin kuin t:senkin VT. — *yksi jos toinenkin* a) yksi ja toinen. | Sillä matkalla jouduttiin kokemaan yhtä jos t:stakin 'kaikenlaista, monenmoista'. Puheltiinpahan yhtä jos t:stakin 'minkä mitäkin, kaikenlaista, sitä ja tätä'. b) moni; vrt. B.II.6. | Saa siinä yrittää yksi jos t:nenkin. On kuluttanut yhdet jos t:setkin kengät. — *ei yksi enempää (enemmän) kuin toinenkaan, yksi yhtä vähän kuin toinenkaan* ei kukaan, mikään. | Kukaan ei ole aivan synnitön, yksi enempää kuin t:nenkaan. En halua kiittää yhtä enempää kuin t:stakaan. Siihen on lupaa yhtä vähän yhdellä kuin t:sellakaan.

2. *yksi — toinen* vastakohtaparina: joku, jokin — joku, jokin muu (taas, puolestaan); kuka, mikä — kuka, mikä; tämä — tuo; toinen — toinen. | Yksi sanoi sitä, t. tätä. Yksi haluaa yhtä, t. toista. Kun yksi lähtee, t. tulee. Jos yksi jättää, kyllä t. ottaa. - - kullakin on oma lahjansa Jumalalta, yhdellä yksi, t:sella t. UT. Mikä sopii yhdelle, ei sovi t:selle. Mikä yhtä miellyttää, se t:sta suututtaa. Siinä yksi missä t:nenkin. Joka pystyy yhteen, pystyy t:seenkin. Yksi ei ole sen parempi kuin t:nenkaan. Yhdessä tapauksessa sopiva menettelytapa saattaa t:sessa olla sopimaton. Yhtenä vuonna ylen määrin antaa, t:sena kaiken viljan kadottaa AHO. Yhteen aikaan kukkui käki, t:sen kerran narskutti rääkkä SILL. Milloin yhdellä, milloin t:sella [= milloin milläkin] tavalla. — Yksi siellä, t. täällä. Yksi tuli sieltä ja t. tuli täältä LEINO. Yhdet olivat lähdössä, t:set tulossa. Yhdet suuntasivat kulkunsa etelään, t:set pohjoiseen. He kääntelevät papereita, panevat yksiä pois ja ottavat t:sia esille AHO.

3. *toinen — toinen* (yleisk. melko harv.) vastakohtaparina: yksi — toinen; vrt. B.I. | T. suuttuu helposti, t. pysyy aina tyynenä. T:sen kerran [= toisinaan] paistaa päivä, t:sen kerran sataa. Mutta tehty se on t:sen kerran

metsänhallin, vaan t:sen kerran hirtetyn nahasta KALLAS. Toisille se oli t:sena näyttäytynyt, toisille taas t:sena KIANTO. — Ja se tulee aina t:sessa tai t:sessa [= jossakin] muodossa AHO. — Sitä ei osaa tehdä t. enempää kuin t:nenkaan. — Sattui t:sia jos t:siakin [= kaikenlaisia, monenmoisia] kommelluksia.

4. jälkimmäisenä jäsenenä vastakohtaparissa, jonka ensimmäisenä jäsenenä on indef.pron. tai (harv.) *tämä:* yksi — toinen; joku, jokin — joku, jokin (muu); muutamat — muutamat (muut). | Joku valittaa terveyttään, t. huonoa onneaan. Muutamat kiittävät, t:set moittivat. Tämä väittää sitä, t. tätä. Tänään korvensi tämä tuska, huomenna t. LINN.

5. jälkimmäisenä jäsenenä vastakohtaparissa, jonka ensimmäisenä jäsenenä on s. | Sukupolvi kuolee, t. syntyy. Miehiä menee, t:sia tulee. Tie kiemurtelee rinnettä ylös, t:sta alas. Annetaan vain päivän mennä ja t:sen tulla. Hänellä kun on huono terveys, päivän elää, t:sen kuolee MERIL. — Syystä tai t:sesta [= jstak syystä] asia raukesi. Sama ilmiö toistuu muodossa tai t:sessa 'jssak muodossa'. Asia täytyy hoitaa tavalla tai t:sella 'jllak tavalla, jotenkin, miten tahansa'. Siira teki epätoivoisia ponnistuksia puoleen ja t:seen [= eri tahoille] yrittäen saada jostain lainaa KOJO. Myyjän on suhtauduttava samalla tavalla niin ostajaan kuin t:seenkin 'kaikkiin ostajiin'. — *Erik.* **a.** Pellossa piipotti korsi siellä, t. täällä 'korsia siellä täällä, harvassa'. Erotin puheesta vain sanan sieltä, t:sen täältä 'harvoja sanoja'. Väkeä tuli vähin erin, mies silloin, t. tällöin. **b.** lukuisuutta tähdentävästi. | Saa siinä mäen nousta ja t:sen laskeutua, ennen kuin ollaan perillä. On se päivän nähnyt laskevan, t:sen nousevan [= on jo ikäihminen] KATAJA. On siinä sana ja t:nenkin vaihdettu MERIL. - - eik' ihme, jos siit' on juossutkin juoru ja t. *MANN. — *Erik.* Siihen yritykseen on uponnut tuhat jos t:nenkin. Olen yrittänyt kerran ja t:senkin, mutta aina turhaan. Kiertelivätpä siinä ajatukset puoleen jos t:seenkin [= moneen suuntaan] AK.

6. *toinenkin* (vars. ark.) ilman ilmaistua vastakohtajäsentä lukumäärästä: hyvin moni; vrt. A.II.I. | Sitä tyttöä on tavoitellut t:nenkin poika, mutta turhaan. Saa siinä ottaa t:senkin askeleen, kun kävelee pari peninkulmaa. T:senkin kerran olen saanut kuulla tuon saman virren. Illan kuluessa tyhjeni t:nenkin viinilasi. Urakka, jossa vierähti t:nenkin hikipisara. Siitä neuvotellaan vielä t:nenkin kerta, ennen kuin sopimus on saatu aikaan. Harkitse t:senkin kerran [= tarkkaan, huolellisesti], ennen kuin panet nimesi hänen papereihinsa!

7. tapauksissa, joissa on kysymys useita kertoja toistuvasta tekemisestä tai (olennaisesti) samanlaisten tapahtumien, ajanosien tms. jatkuvasta toistumisesta. | Häntä siirreltiin vankilasta t:seen 'vankilasta vankilaan, aina eri vankiloihin'. Kerjäläisjoukkoja vaelsi suurina nälkävuosina kylästä t:seen. Muutti alituiseen paikasta t:seen. Juttua on lykätty käräjistä t:siin. Olen odottanut tunnista t:seen 'monta tuntia'. Elettiin vain päivästä t:seen 'huomisesta murehtimatta, huolettomasti'. Kohosi nopeasti arvoasteesta t:seen. Olosuhteet muuttuvat päivästä t:seen, par. päivä päivältä, joka päivä. — Liena kulkee t:selta t:selle peittelemässä lapsia TALVIO. Juttu luisti ja siirryttiin ihan huomaamatta yhdestä asiasta t:seen. Täi leviää t:sesta (henkilöstä) t:seen suoranaisesta kosketuksesta tai vaatteiden tms. välityksellä.

III. *mon.* muutamat, jotkut, eräät. | T:set jaksavat työskennellä kymmenenkin tuntia päivässä. Maalaaminen ei hononna kattoa, kuten t:set luulevat. On se erinomaista, kuinka t:sia luonnistaa SILL. Suo on t:sin paikoin ihan pohjaton. Työtä tehtiin t:sin ajoin jopa 12 tuntia päivässä. T:sina vuosina mänty-yökkönen voi tehdä pahaakin tuhoa. - - heidän onnistuikin t:sina hetkinä unohtaa LINN. — Toistettuna. | T:sin ajoin riehakkaan iloinen, t:sin (ajoin) taas synkän alakuloinen. Miten somia pikku tipusia; t:set mustia, t:set valkeita, t:set kirjavia! *TARK. — Vars. *kans.* myös *yks.* | Se on t. naisihminen [= muutamat naisihmiset ovat] koko ikänsä kuin opetettava varsa. Niin tämäkin Karuliina HEPOR. — Kiertoilmauksena 1. pers:sta. | Minkä takia sitä t:sen ihmisen [= minun] pitää kärsiä näin kauheita tuskia! Kyllä se eräiden elämä on helppoa; t:set [= esim. minä] saavat ponnistaa viimeisetkin voimansa.

IV. (varsinaisesti lukumäärää ajattelematta) ilmaisemassa, että mainitun (mainittujen) tai muuten tunnetun (tunnettujen) lisäksi tulee, on olemassa [tms.] yksi (muu) tai (*mon.*) useampia (muita), että mainitun (mainittujen) sijaan, korvaukseksi tms. tulee joku, jokin (muu), jotakin (muuta); ero A.I- ja B.V.2-kohdasta ei aina selvä. | Sen tietää vain Pekka ja eräs t. Mukaan tulee vain herra N. ja lisäksi eräs t. nuori mies. Niin hyvää esimiestä ei hevin löydy t:sta. Eukko on niin suulas, etten t:sta (samanlaista) tunne. En tiedä t:sta teosta, jossa tämä asia olisi sanottu näin selvästi. Niin komea talo, ettei ole t:sta koko kylässä. Tämän veroista hevosta et t:sta saa. Sellaista tyttöä ei ole tässä kylässä eikä varsin t:sessakaan. Kun yksi virsi loppui, aloitettiin t. Jos tämä teelmä menee pilalle, tehdään t. Hän on niin vanha, että on jo aika alkaa katsella t:sta hänen tilalleen. Jumala on suonut minulle t:sen pojan Aabelin sijaan, koska Kain hänet surmasi VT. Uudet tulokkaat toivat t:siakin tullessaan. Miehiä lähti, mutta t:sia tuli tilalle. Tulevi Virosta sulhot, / t:set tuolta Inkereltä KAL. Piru merrassa ja t. tulemassa SP. — Rahaa on ja t:sta [= lisää] tulee. Tavaraa on varastossa runsaasti ja t:sta on tulossa. Vilu mulle virttä virkkoi, / sae saatteli runoja. / Virttä t:sta tuulet toivat, / meren aaltoset ajoivat KAL. Syö hyvästi, juo hyvästi: kyllä tonttu t:sta tuopi SL. "Se taitaa olla rikas talo?" — "Kyllä niin sanotaan... ja t:sta [= lisää, yhä] rikastuvat" KATAJA.

V. ilmaisemassa, että jku tai jk ei ole sama kuin se tai ne, jo(t)ka mainitaan tai muuten tiedetään.

1.)(itse, oma; joskus *syn.* lähimmäinen. vieras, sivullinen, *mon.* tav. muut. | Himoita

t:sen omaa. Udella t:sen salaisuuksia. Ei pidä sekaantua t:sten asioihin. Arvaa oma tilasi, anna arvo t:sellekin SL. Joka t:selle kuoppaa kaivaa, se itse siihen lankeaa SL. Sillä mistä t:sta tuomitset, siihen sinä itsesi syypääksi tuomitset UT. Omat lapset ja t:sten kakarat SP. Tapasi morsiamensa t:sen sylistä. Mielistellä t:sen miehen vaimoa. Luotti siihen, että t:set ihmiset ovat yhtä rehellisiä kuin hän itse. On ikänsä tehnyt t:sen työtä ja syönyt t:sen leipää. Asua t:sten nurkissa. Olla t:sten armoilla. Panee aina syyn t:sten niskoille. Joutua korjailemaan t:sten käsialoja. Olla t:sten mieliksi. Saada surmansa t:sen kädestä. Kyntää t:sen vasikalla, ks. kyntää 1. Istua t:sen housuilla tuleen, ks. housut 2. Mene tuleen, kun t. käskee. — *Erik.* **a.** toinen kahdesta jssak tapahtumassa, toiminnassa, tilanteessa tms. mukana olevasta; vrt. B.I. | Iski t:sta vasten kasvoja. Tässä saa raataa itsensä puolikuoliaaksi, ja t. ei muuta kuin makaa! Koetti puhua, mutta t. ei ollut kuulevinaan. T. yritti auttaa, mutta Pekka kieltäytyi avusta. Kumarru! — ja t. tekee, niin kuin käsketään AHO. Ursula selitti, t. ei uskonut HEPOR. **b.** vars. *puhek.* kiertoilmauksena 1. pers:sta, puhujasta itsestään (puhuteltavan, muiden kannalta sivullisena). | Älä nyt noin suutu, kun t. vähän hyvänä pitää! Mistäs sen t. tietää, mitä olet aikonut, kun et ole puhunut asiasta mitään. T:set saavat raataa ja raataa, te vain laiskottelette. | On siinäkin mies! T. auttaa hänet pälkäästä, eikä hän edes kiitä!

2. yl. ilmaisemassa muuta, eri henkilöä, asiaa jne. kuin se, joka mainitaan tai joka on kysymyksessä. | Ei Erkki, vaan eräs t. Martti ei sitä kertonut, vaan eräs t. tuttavani. Sekoitin hänet johonkuhun aivan t:seen henkilöön. Joka sanoo itsensä t:seksi ja tämän nimessä ottaa osaa yleiseen äänestykseen - - LK. Joku on väittänyt, että - -, joku t. taas, että - -. Hän pystyy siihen mihin joku t:nenkin. Joku t. saattaa peräänt yäkin, minä en. Jos uutisen olisi kertonut joku t. kuin sinä, en olisi uskonut. Veti aina t:sta köyttä kuin muut. Tuollaista saat uskotella t:sille, minä en usko. Hän on asiallisempi esimies kuin moni t. Oletko sinä se tuleva, vai pitääkö meidän t:sta odottaman? UT. Valtionsyyttäjällä on oikeus tarpeen vaatiessa saada virka-apua t:selta syyttäjältä LK. Liuos tarkoittaa tässä esityksessä aina vesiliuosta, ellei t:sta liuotinta ole mainittu. Hintayksikkö voi olla t:nenkin kuin paljousyksikkö. Vaihtoi t:sen puvun ylleen. Muutti t:selle paikkakunnalle. Palattiin aivan t:sta tietä kuin oli menty. Ei tänään, mutta ehkä jonakin t:sena päivänä. Jssak t:sessa paikassa, tilanteessa. Tämän voisi tehdä t:sellakin tavalla. Asia voidaan ilmaista t:sinkin sanoin. Puhe siirtyi kokonaan t:seen asiaan. Asiasta t:seen [parenteettisena huomautuksena uuteen puheenaiheeseen siirryttäessä]. Asiasta t:seen, olet kai kuullut, että isäni on kuollut? T. [tav:mmin: eri] asia on, pystyykö lääkärikään häntä enää auttamaan. Senkin voi tehdä, mutta t. asia sitten on, hyödyttääkö se mitään. - - mutta käyttääkö sitä akkakaan, se on t. asia [= jääköön pohtimatta] AHO. Tätä asiaa käsitellään tarkemmin t:sessa yhteydessä. Jätetään se asia t:seen kertaan. Tulen joskus t:sen kerran 'muulloin'. - - lykätköön tuomari katselmuksen t:seen aikaan LK. — Sen sanoi Antti eikä kukaan t. Asia, jota kukaan t. ei voi suorittaa. Tätä ei voi tehdä millään t:sella [tav:mmin: muulla] tavalla. Ei ainoakaan t. kansa ole taiteessa saavuttanut sellaista täydellisyyttä kuin kreikkalaiset. — Sanat olivat kyllä ystävälliset, mutta äänen sävy todisti aivan t:sta. — *Erik.* **a.** toistettuna: eri — eri. | Sillä tässä on se sana tosi, että t. on kylväjä, ja leikkaaja t. UT. **b.** rinnasteisissa vastakkainasetteluissa ilmaisemassa, että kaksi asiaa, käsitettä tms. ovat olennaisesti aivan eri asioita. | Sanoa yhtä ja ajatella t:sta 'sanoa muuta kuin ajattelee'. Puhuu edessäpäin yhtä, selän takana t:sta. T:sta on luvata, t:sta pitää sanansa. T. asia on kiihottaa väkijoukon intohimoja ja t. rauhoittaa kiihtynyt joukko. T:sta suu sanoo, t:sta sydän toivoo JOTUNI. Sanat t:sta, mieli t.! AK.

3. *mon.* tietystä ryhmästä tai kokonaisuudesta ne, jotka jäävät jäljelle, kun jtak erikseen mainittua tai tiettyä luetaan pois: muu. | Pekka ja t:set lapset. Rehtori ilmoitti asian t:sille opettajille. Tanskasta kansanopisto levisi t:siin Pohjoismaihin. Miksi et ole t:sten mukana? Valvoi t:sten nukkuessa. Kulkea t:sten mukana. Tule tänne t:sten joukkoon! Alttarilla oli viisi pappia: kaksi omasta seurakunnasta ja t:set kolme naapuriseurakunnista. Ujo henkilö pelkää käyttäytyä eri tavalla kuin t:set joukon jäsenet. Ensimmäisen suudelman tyttö antoi, t:set poika otti. Yksilö, joka väriltään poikkeaa t:sista. Tarhapäivä oli työvuodessa yksi nuorten miesten kolmesta kovasta päivästä, t:sia olivat lahtipäivä - - ja lukuspäivä KUSTAA VILKUNA. — Liisa ja me t:set. Minä olen tehnyt velvollisuuteni, mutta mitä te t:set olette tehneet? — *Erik.* viittaamassa jhk, jota pidetään normaalina, tyypillisenä, tavallisena. | Miksi hän ei ole samanlainen kuin t:set lapset? Boheemi elää usein eri tavalla kuin t:set ihmiset. Haluan pukeutua aivan kuin t:setkin (ihmiset).

4. ilmaisemassa laatua, us. voimakkaan tähdentävästi: (aivan, kokonaan) erilainen, toisenlainen. | Kevään henki on t. kuin syksyn. Minun asemani on (aivan) t. kuin sinun. Niin oli silloin, mutta nyt ovat ajat t:set. Huonekalut näyttävät olevan samat, mutta niiden järjestys on t. Asia muuttuu kokonaan t:seksi, jos - -. Tosiasia, jota ei voi t:seksi muuttaa. Tällainen hän saattaa olla tänään ja t. huomenna. Tytär on aivan t:sta maata kuin äitinsä. Minä olen harkinnut asiaa hiukan t:sella tavalla. Sinä katselet asiaa t:sin silmin kuin minä. Nykyajalla on tästä asiasta hiukan t. käsitys kuin esi-isillämme. Äkkiä tuli t. ääni kelloon. On aivan t:sta olla katselijana kuin tekijänä. - - mutta olkoon tästälähin t. laki KIVI. Kun miehissä menemme, on sanallani t. voima AHO. T:set olivat täällä ihmiset kuin kotona - -, t:set tiedot, t:set tavat AHO. Sinä olet sittenkin t. [= toisenlainen] mies, kuin

mitä olen ajatellut KAUPPISH. — Toistettuna. | T. on auringon kirkkaus ja t. kuun kirkkaus ja t. tähtien kirkkaus UT. — *Erik.* **a.** erilaisuutta, vastakohtaisuutta tehostavasti: (paljon) suurempi, voimakkaampi, parempi, huonompi tms. | Avustuksella olisi ollut aivan t. merkitys, jos sitä olisi saatu aikaisemmin. Tämä on jo aivan t:sta kuin pettuleivän syönti. T:sta [= uljaampaa, vaarallisempaa tms.] on merellä purjehtiminen kuin lammella souteleminen. T:sta olisi, jos talossa olisi traktori. Uuden emännän tultua taloon alkoikin t. komento. Ellet ole siivolla, tästä tulee t. leikki [= ryhdytään ankarampiin toimenpiteisiin tms.]! Kävisi tässä t. vilske, jos sota tulisi LEHT. — *Kans.* Lampaista tuli t. [= "eri", työläs] tekeminen, ennen kuin ne saatiin saareen takaisin J.SAULI. **b.** (us. *kuv.* B.V.2-ryhmään liittyen) ilmaisemassa, että jkssa, jssak on tapahtunut (perusteellinen, suuri) muutos: (kokonaan) muuttunut, uusi. | Tuntea itsensä (kuin) t:seksi ihmiseksi. Loman jälkeen olin kuin t. ihminen, virkeä ja työkuntoinen. Sairaalasta palattuaan isä on ollut vallan t. mies. Ja Herran henki tulee sinuun - - ja sinä muutut t:seksi mieheksi VT. Sen jälkeen katselin onnettomuuttani aivan t:sin silmin. Saada t. [= syvällisempi] käsitys elämästä. Päätin aloittaa t:sen [= paremman, siveellisemmän] elämän. Uutteran työn ansiosta seutu oli lyhyessä ajassa muuttunut aivan t:seksi. Piirros antaa asiasta usein aivan t:sen [= havainnollisemman tms.] kuvan kuin pelkkä sana. Kun Saul meni pois Samuelin tyköä, antoi Herra hänelle t:sen sydämen AK.

C. *resiprookkipron.* tapauksissa, joissa on kysymys kahden tai useamman vastavuoroisuussuhteesta. Käyt. 1) *yks.* toistettuna ensimmäinen jäsen poss.-suff:ttomana aina nom:ssa, jälkimmäinen poss.-suff:llisena kulloinkin kysymykseen tulevassa sijassa (rakastavat *toinen toistansa*), 2) *mon.* toistamattomana poss.-suff:llisena (rakastavat *toisiansa*) (väärin: rakastavat *toinen toisiansa*), 3) *yks.* toistamattomana poss.-suff:llisena, milloin subj. on muodoltaan yksiköllinen, mutta on kysymys kahdesta tai useammasta (Kumpikin vihasi *toistansa;* Ei kukaan halunnut auttaa *toistansa;* Kansa vihaa *toistaan*).

I. Auttaa, syyttää t. t:stansa. Vihasivat t:siansa. Rakastavaiset saivat t:sensa. Ilmoittakaa asiasta t:sillenne. Kyllähän me t:semme tunnemme. Salainen merkki, josta veljeskunnan jäsenet tunsivat t:sensa. He ovat kuin luodut t:silleen. Kansat tekevät kaikkensa tuhotakseen t:sensa ja itsensä. Aivan t:stensa näköiset kaksoset. Vieraillа t:stensa luona, t:sissaan. He ovat tehneet saman keksinnön t:sistaan tietämättä. T:sistaan riippumattomat ilmiöt. a ja —a ovat t:stensa vastasuureita. Suorat leikkaavat t:sensa pisteessä P. Yhdisteet, jotka voivat muuttua t:sikseen. T:siinsa takertuneet ongensiimat. Latoa lautaset t:stensa päälle 'päällekkäin'. T. t:sensa vieressä 'vierekkäin'. Lähellä t:siaan 'lähekkäin'. T:stensa kanssa [= keskenään] yhtäpitävät kertomukset. — Päivä seurasi t:staan. Jokainen hetki oli t:sensa kaltainen. Ei kukaan ole aivan t:sensa kaltainen. Kukin omasta ja t:sensa [tav:mmin: toisten] puolesta. Eihän pitäisi ihmisen t:staan tappaa AHO. - - mutta ei ollut kummankaan tarvinnut t:selleen suuttua KATAJA. Rauta rautaa hioo, ja ihminen t:stansa hioo VT. - - joka t:stansa rakastaa, se on lain täyttänyt UT.

II. eräitä erikoistapauksia. **1.** *yksi, toinen, jk toisensa jälkeen, perään, perästä.* Vieraat poistuivat yksi (tai t.) t:sensa jälkeen. Meitä kuulusteltiin yhtä (tai t:sta) t:sensa jälkeen. T:sessa pappispolvessa t:sensa perästä 'monissa pappispolvissa peräkkäin'. Kilpailija t:sensa jälkeen tuli maaliin. Laiva t:sensa jälkeen upposi. Rakennustyö kesti vuoden t:sensa jälkeen 'vuodesta vuoteen, monta vuotta'. Odotettiin tunti t:sensa jälkeen. On satanut päivän t:sensa perään. Yritti kerran t:sensa jälkeen 'kerta kerran jälkeen, monta kertaa, yhtenään'. Pudotti riman kerran t:sensa jälkeen. Hyökkäys torjuttiin kerta t:sensa jälkeen. **2.** *toinen toistaan* komp:n ohella. | Tytöt olivat t. t:staan kauniimpia 'kaikki erittäin kauniita'. Kärsittiin t. t:staan suurempia tappioita. Hänestä kerrotaan t. t:staan kummallisempia juttuja.

toinnutella[28*] *frekv.v.* < seur. | T. pyörtynyttä.

toinnutta|a[2*] *kaus.v.* < tointua. | T. jäihin pudonnutta. - - se mieleni toivoja t:a, / tuo pontevuutesi reima A.V.KOSKIMIES.

toin|taa[8] *v. kans.* hyödyttää, kannattaa, toimittaa. | Mitä se t:taa? Ei t:na enää lähteä. Ei se t:na mitään.

tointu|a[1*] *v.* toipua, parantua (sairaudesta), voimistua, elpyä, virkistyä; tulla tajuihinsa, selvitä (tajuttomuudesta, horrostilasta, hämmennyksistä tms.). | Sairas on jo t:maan päin. T. entiselleen. Kaikk' kevään silmut auetkoot! / Ja mielet, toiveet t:koot! MAAMME KIRJA. T. saamastaan iskusta. T. täyteen tajuntaansa. T. herättyään täyteen tajuunsa. T. järkytyksestään, ensi hämmästyksestään. Vihollinen ei ehtinyt t. hämmingistään. — *Kans.* Toiset kolme seisoivat [kuolinsanoman kuultuaan] kuin kysymysmerkit. Ville t:i ensiksi puhumaan KAUPPISH. Eikä pastori [tyrmistykseltään] t:nut [= kyennyt, kuontunut] sanaa sanomaan AHO.

tointumus[64] *s. vanh.* tointuminen. | - - työllemme suo siunaus, / toivollemme t.! A.OKSANEN.

toipilaisuus[65] *s.* toipilaana olo.

toipila|s[66] *s.* sairaudesta toipuva potilas. | T:ana kotihoitoon siirretty potilas.

toipilas|aika *s.* **-aste** *s.* T:ella oleva sairas. **-koti** *s.* toipilaiden hoitopaikka.

toipu|a[1*] *v.* parantua, tervehtyä, voimistua, virkistyä, elpyä, tointua. | T. sairaudestaan, vammoistaan. T. entiselleen, täydellisesti. Potilas on jo t:maan päin. T. lapsivuoteestaan. Lakastumaisillaan olleet taimet näyttävät t:van saatuaan sadetta. Hyökkäysliikkeen pysäyttäminen soi puolustajalle aikaa t. ja ryhmittyä uudestaan taisteluun. Maa t:i vähitellen sodan vaurioista. Paavikunta alkoi t. alennustilastaan. — Mies t:i nopeasti hämmästyksestään.

toipumis|aika *s.* **-aste** *s.* **-koti** *s.* toipilaskoti. **-loma** *s.*, vars. *sot.* haavoittumisen tai sairauden

jälkeen toipumista varten annettu loma. **-tila** *s.* **-vaihe** *s.*

toisa [-sa'] *adv. kans.* ja *runok.* toisaanne. | Mieleni t. ja t. [= sinne ja tänne] nyt aatteli *MANN.

toisaal|la, -ta, -le *adv.* **1.** toisella taholla, toisella suunnalla, muualla. | Minun kotini on aivan t. Mies kääntää katseensa t:le 'pois jstak'. Kapteeni kääntyi yhtäkkiä hänestä t:le LEHT. — Koetti suunnata epäilykset t:le. Käänsi puheen t:le. Lapsen mielenkiinto kohdistui t:le. Syytä on etsittävä t:ta. — Mutta voimaa ja neuvokkuutta oli t:lakin 'vastapuolellakin'. — *toisaalla — toisaalla.* T. oli vastassa suo, t. jyrkkä kalliorinne. — *yhtäällä — toisaalla.* Ajatukset harhailivat yhtäällä jos t:lakin. **2.** *toisaalta* toiselta puolen, toisekseen. | Ehdottamasi ratkaisu oli paras, mutta t:ta vaikein toteuttaa. Tilanteeseen vaikuttaa t:ta se, että - -, t:ta taas se, että - -. Tuo lyhyt katse, yhtäältä pyysi nöyrästi tukea ja apua, t:ta uhmasi SILL.

toisaal|lapäin, -tapäin, -lepäin *adv.* Olla t.

toisaanne *adv.* toisaalle. | Muu osa joukkoa lähti t. Käänsi kasvonsa t. Yhdet matkustivat yhtäänne, toiset t. **-päin** *adv.* Me lähdemmekin tästä t. [kuin muut].

toisapäin [-pp-] *adv. kans.* toisin päin, toiseen suuntaan. | Kääntyä t. Pyöräytti laatikon t. Lähti soutamaan t. Mielet voidaan vielä viime hetkellä saada heilahtamaan t. AHO.

toisarvoi|nen *a.* -suus *omin.* (arvoltaan) toissijainen; epäolennainen, (suhteellisen) vähämerkityksinen. | T:set, kellahkot kidesokerilajit. Huoneiston t. pinta-ala: käytävät, eteiset jne. T. asia, kysymys. Pääasian rinnalla t. seikka. Jllak on jssak vain t. asema, merkitys. Lauluissa on usein pääasiana sävel, sanat ovat t:set. Suorittaa t:sia tehtäviä. Mikä hänelle ennen oli tärkeintä, on nyt muuttunut t:seksi. Kaikki on alkanut tuntua turhalta ja t:selta. — T:set [par. toisasteiset] sukupuoliominaisuudet. T. [par. toissijainen] laina.

toisastei|nen *a.* toista astetta oleva, toisen asteen, sekundäärinen;)(alkuperäinen, primäärinen. | T:sia värejä ovat ne, joissa kaksi perusväriä on yhdistetty, esim. oranssi, violetti ja vihreä. Aistimukseen ja havaintoon verrattuna mielikuva on t. tietopuolinen sieluntoiminto. T:set sukupuolituntomerkit, kuten parta, maitorauhaset yms.

toisekseen *adv.* toisaalta, toiselta puolen; sitä paitsi, siksi toiseksi. | Oli t. hiukan ikäväkin lähteä. En tiedä koko asiasta mitään ja t.: mitäs se minuun kuuluukaan?

toiseksi *adv.* **1.** ajasta, järjestyksestä. | T. ehti perille N.N. T. kokous käsitteli A:n eroanomuksen. Ensiksikään en ole kuullut koko asiasta, t. - - ja kolmanneksi - -. T. paras, suurin, nopein, viimeinen. T. kallein, halvin laatu. T. parhaiten, hitaimmin. **2.** tärkeydestä. | Ole ensiksi ihminen, t. puoluelainen! **3.** *siksi toiseksi* ks. se A.II.1.b.

toisem|pi[22] *komp.a. harv.* -min *adv.* toi(senlai)-nen. | Tämmöisiä me olemme, emme voi t:pia olla SILL. Täällä soi tuuli t:min kuin siellä tasangolla A.KAJANTO. — Ei, nuorna kuolla eestä maan / ja kunnian ja kuninkaan, / on totta t:paa *MANN.

toisen|kaltainen *a.* **-kesäi|nen** *a. kans.* toissakesäinen. | T:siä heiniä. **-kielinen** *a.* tav:mmin toiskielinen. **-kyläläinen** *s.* toiskyläläinen. **-laatui|nen** *a.* Hiukan t:sta kangasta. Muuttaa rangaistus t:seksi. **-lai|nen**[63] *a.* T. kuin olin kuvitellut. Aikaisemmin työtavat olivat t:set. Koko maailmankuva on muuttunut t:seksi. Minulla on hänestä aivan t:sia kokemuksia. **-luonteinen** *a.* Uudenaikainen, kokonaan t. menettelytapa. **-luontoinen** *a.* Poika oli t. kuin isänsä. **-malli|nen** *a.* Vaihtoi ylleen t:sen puvun. **-mielinen** *a.* toismielinen. **-moi|nen**[63] *a.* toisenlainen. | T:set tavat kuin muilla. - - tulemme kylään t:sina miehinä kuin ennen sieltä lähteissämme KIVI. **-muotoinen** *a.* Piilukirveen terä on t. kuin halkokirveen. **-niminen** *a.*

toisennu|s[64] *s. vanh.* toisinto. | Kansanrunojen t:kset.

toisen|näköinen *a.* Vehnän tähkä on t. kuin rukiin. **-puoleinen** *a.* Pitkänsillan t. kaupunginosa. **-päiväi|nen** *a. kans.* toissapäiväinen. | T:set ja eiliset niitokset. **-suuntainen** *a.* T. liike. T. kehitys. **-suuruinen** *a.* **-sävyinen** *a.* **-tapainen** *a.* **-tyylinen** *a.* **-uskoinen** *a.* ja *s.* tav:mmin toisuskoinen. **-varainen** *a. biol.* kasvista, joka saa ravintonsa orgaanisista aineista, heterotrofinen;)(autotrofinen. **-vuoti|nen** *a. kans.* toissavuotinen. | T:sta viljaa. **-väri|nen** *a.* Muuttua t:seksi. **-öinen** *a. kans.* toissaöinen.

toisesti *adv. kans.* toisen kerran.

toisheimoi|nen *a.* ja *s.* toiseen heimoon kuuluva. | Nai t:sen naisen. Harvat t:set sulautuivat pääväestöön.

toisi|a[17] *v. harv.* -nta[15*] *teonn.* uusiutua; vrt. toistua. | Tauti, joka helposti t:i.

toisial|la, -ta, -le *adv. kans.* toisaalla. | - - käänsi taasen pian silmänsä t:le KIVI. Miten syypää siihen ma olla voin, / kun toisiall' olin käskynne toimittelulla? *MANN.

toisiapäin [-pp-] *adv. kans.* toisin päin, toisaannepäin. | Kääntää pöytä t. - - ja siin' [joukossa] ei miestä sit' ollut, / t. joka katsonut ois kuin naapuri *MANN.

toisiintu|a[1*] *v. kem.* T:miseksi sanotaan etenkin orgaanisten yhdisteiden molekyyleissa tapahtuvaa atomien keskinäisen järjestyksen muuttumista.

toisikki[5*], **-vekseli** *s. liik.* = sekundavekseli.

toisikäi|nen *a.*, vars. *kasv.* -sesti *adv.* aikaisemmin kehittyneistä muodostumista kehittynyt; jossa jo on paksuuskasvua; *syn.* sekundäärinen;)(ensi-ikäinen. | T. kuori, kasvusolukko. T. paksuuskasvu. T:sesti paksuutta kasvava varsi.

toisin *adv.* toisella, eri tavalla. | Teki t. kuin käskettiin. Laskun voi laskea t:kin. Muuttaa lakipykälä t. kuuluvaksi. Ellei t. ole ilmoitettu, sovittu. Selitti asian aivan t. Olla suvaitsevainen t. ajattelevia kohtaan. T. sanoen, sanottuna (*lyh.* ts.), ks. sanoa II. Näenkö taas väärin kaiken, t. [= toisenlaisena] kuin mitä se on? AHO. Nyt t. päättäkää tai t., / joko rangaiskaa tai armahtakaa *MANN. - - kohta olen yhtä kanssas, eli t. [sanoen], minä tulen sinuksi ja sinä minuksi KIVI. — Asia on nykyisin aivan t.

'toisella kannalla'. Kaikki olisi aivan t., jos - -. - - mutta t. on isäni tahto KIVI. Mikäs neitosen kotona! / - - / T. tuon miniä raukan! KAL.

toisinaan *adv.* välistä, silloin tällöin, joskus. | On siellä t. hauskaakin. T. sattuu, että - -. Lauhkeakin mies suuttuu t. T. tulee hyvä, t. huono sato.

toisin|ajatteleva *a.* ja *s.* tav. ⌒. **-kirjoitus** *s. harv.* translitterointi.

toisinnos[64] *s. harv.* toisinto. | Hiukan muunneltu teoksen t.

toisinpäin *adv.* par. ⌒.

toisintaa[8] *v. harv.* jäljentää, toistaa, reprodusoida. | - - millä ehdoin sanomalehdistö saa t. esitelmiä, puheita, saarnoja ja muita samanlaisia tuotteita LK.

toisintakuume *s. lääk.* vaatetäin välityksellä leviävä tartuntatauti, jolle on ominaista korkeakuumeisten (40—41°) ja kuumeettomien jaksojen vaihtelu.

toisintelu[2] *s. harv.* toisinto, muunnos; muuntelu.

toisin|to[2*] *s.* muunnos, rinnakkaisasu, -muoto, variantti. | Runon, tarun, sananparren t. Yhtälöstä a = b·c voidaan johtaa t:not b = a:c ja c = a:b. Aikaisemman suunnitelman hiukan yksinkertaistettu t. Tytöt olivat kuin toistensa t:toja. — *Yhd.* runo-, sananlaskut.

toisinto|kuume *s.* par. toisintakuume. **-muoto** *s.* rinnakkaismuoto. | Sanan, nimen t. **-nimi** *s.* rinnakkaisnimi. | Leivon t. kiuru. Kyrönjoen vanha t. Korpijoki. **-sana** *s. harv.* synonyymi. **-tekst|i** *s.* Pääteksti t:eineen.

toisio- vars. *sähk.* toisiopuoleen kuuluva tai sen synnyttämä, sekundääri-;)(ensiö-, primääri-. **-filmi** *s. valok.* filmi, jolla negatiivista saa suoraan negatiivin. **-johto** *s.* virtaa muuntajasta edelleen siirtävä johto, sekundäärijohto. **-jännite** *s.* **-käämi** *s.* **-käämitys** *s.* **-negatiivi** *s. valok.* negatiivista (suoraan tai positiivin välityksellä) tehty uusi negatiivi. **-pari (sto)** *s.* akkumulaattori. **-puoli** *s.* voimaa siirrettäessä tai toiseen muotoon muunnettaessa sitä ensiöpuolen jälkeen vastaan ottava laitteisto, sekundääripuoli;)(ensiöpuoli. **-virta** *s.* sekundääri-, induktiovirta.

toisjalkai|nen *a.* **1.** jalkapuoli, yksijalkainen. | Mies palasi sodasta t:sena. Eräällä jalustalla seisoo t. faunin kuva LEHT. **2.** *voim.* vain toisella jalalla tapahtuva. | T. ponnistus, hyppäys.

toiska[11] *s. kans.* naapuritalo.

tois|kertaan *adv.* toiseen kertaan. | Tehdä jtak t. On jo t. naimisissa. — *Kasv.* Jos liuskatkin vielä ovat liuskaiset, lehteä sanotaan t. liuskaiseksi. T. parijakoiset, sahalaitaiset lehdet. **-kertainen** *a.* toisen kerran tapahtunut, tapahtuva, toisen kerran jtak tekevä tms. | T. varkaus. — T. rikollinen, synnyttäjä. **-kesäinen** *a.* **1.** toista kesäänsä elävä. | T. kalanpoikanen, taimi. **2.** toissakesäinen. | T. lomamatka. **-kieli|nen** *a.* toista kieltä puhuva tms. | Suomen t. vähemmistö. T. kirjallisuus, koulu. — *S:sesti.* Mennä naimisiin t:sen kanssa. **-kyläläinen** *s.* toisen kylän asukas, toisenkyläläinen. **-kätinen** *a.* käsipuoli, yksikätinen. | T. invalidi. **-luokkai|nen** *a.* toiseen luokkaan kuuluva, toista luokkaa oleva, toisen luokan. | T:sta tavaraa 'sekundaa'. T. laatu. **-luokkalai|nen** *s.* toisen luokan oppilas. | Lyseon t:set. **-mieli|nen** *a.* joka on jstak toista mieltä, toisenmielinen; vrt. erimielinen. | Kokouksen t. oppositio. T:siin kohdistuva vaino. **-murteinen** *a.* vrt. toiskielinen. **-paikkai|nen** *a.* ja *s.* toisella paikkakunnalla asuva tai sitä koskeva, toisen paikkakunnan, toispaikkakuntalainen. | Toimittaa t:set irtolaiset kotikuntiinsa. T:sia yövieraita. Suurin osa t:sia lähti pidoista ennen paikkakuntalaisia. — T. [)(paikallis]kirje, puhelu. **-paikkakuntalai|nen** *a.* ja *s.* tav. toisella paikkakunnalla asuva, toispaikkainen. | T:set vieraat. T:set voivat tehdä tilauksensa puhelimitse. Kilpailuihin saapuneita t:sia. **-pitäjäläinen** *s.* toisen pitäjän asukas. **-polvinen** *a. voim.* toisen polven varassa tapahtuva. | T. seisonta. **-puoleinen** *a.* par. toispuolinen. **-puolella** *adv., postp.* ja *prep. vanh. harv.* toisella puolella. | - - kaukana tuolla t. peltoja KIVI.

toispuoli|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** vain toisella puolella oleva, tapahtuva, vaikuttava, toista puolta koskeva tms.; yksipuolinen;)(molemminpuolinen. | T. keuhkotuberkuloosi, halvaus. Kukat t:sessa tertussa. T. [= yksilappeinen] katto. T. suojakatos eli laavu. Katu, jolla on vain t. liikenne. Sauman t. tilkitseminen. T. [= vain toiselta puolelta leikkaava] oja-aura. T:sesti kiillotettua paperia. T:sesti viistetty levyn reuna. — Harv. *abstr.* T. riippuvuussuhde. **2.** jonka toinen puoli on suurempi, voimakkaampi tms.;)(tasapuolinen. | T. kuorma. T:seksi kehittynyt puu. T:sessa vauhtipyörässä saa keskipakovoima aikaan kiepuntaa ja tärinää. Jos aisat ovat eripituiset, on veto t:sta. T:sesti paistunut leipä. **3.** *harv.* toisenpuoleinen. | Tämä ja t. [= kuolemanjälkeinen] elämä. **4.** *s:sesti kans. leik.* aviopuolisosta. | Rupea sinä ajoissa vain Antti t:sta katselemaan IVALO.

toispäiväinen *a. kans.* toissapäiväinen.

toissa- vars. -inen-loppuisten yhdysa:ien alkuosana (t:päiväinen, -vuotinen), s:ien ohella tav. ⌒ (t. aamuna, illaksi, keväästä; nom:t tav:mpia puhek. kuin kirjall.). **--aamuinen** *a.*

toissahai|nen *a. kasv.* toiskertaan sahalaitainen. | Rauduskoivun t:set lehdet.

toissa|iltainen *a.* Valtuuston t. kokous. **-kesäinen** *a.* T. ulkomaanmatkamme. **-keväinen** *a.* **-päiväinen** *a.* T. sanomalehti T. [= toissa päivänä tullut] kirje. **-syksyinen** *a.* **-talvinen** *a.* **-vuotinen** *a.* **-öinen** *a.* T. uni.

toissijai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* toisella sijalla oleva, toisena kysymykseen tuleva; sekundäärinen. | Maantapa on t. oikeusohje, so. se pätee niissä tapauksissa, joiden varalta kirjoitettua lakia ei ole. T. kate, kiinnitys, luotto. Asettaja vastaa vekselistä vain t:sesti. Tykistön ensi- ja t:set maalit. Sukupuolikypsyyden t:set tuntomerkit, kuten poikien äänenmurros ja parrankasvu sekä tyttöjen rintojen kehittyminen. — *Erik.* toisarvoinen. | Jllak on vain t. merkitys. Suomen t:sten vientituotteiden ostajamaat.

tois|silmä *a.* = seur. **-silmäinen** *a.* silmäpuoli, yksisilmäinen. | T. mies, hevonen.

toist|aa[2] *v.* -anta[15*] *teonn.* tehdä jtak toiseen tai useaan kertaan, (yhä) uudelleen, uudistaa,

uusia, kerrata. | T. sanansa, kysymyksensä, vaatimuksensa. T. sama menettely. Liikesarja t:ettiin moneen kertaan. Esitys, joka yleisön vaatimuksesta oli t:ettava. Jos maalaaminen suoritetaan kunnollisesti, sitä ei tarvitse t. pitkään aikaan. Rikkaruohot pidetään kurissa usein t:etuilla harauksilla. — *Erik.* **1.** kuullun, nähdyn, koetun tms. sanomisesta, lausumisesta, esittämisestä samanlaisena, samassa muodossa kuin sen on kuullut [jne.]. | T. kuulemansa. Vastaanottaja t:aa ääneen puhelinsanoman. Lähetti t:i saamansa käskyn. Hänen sanansa eivät sovi tässä t:ettavaksi. T:i kuin kaiku toisen sanat. Kirjoittaja t:aa tässä kohden vanhoja tunnettuja väitteitä. Veden alla kuvajaiset t:ivat syvyyttä kohden kaiken sen, mikä veden päällä nousi korkeutta kohden SILL. -- kukatkin ne ketosilla iloamme t:i AK. **2.** äänentallennuslaitteista, radio- ja televisiovastaanottimista yms.: välittää kuultavaksi tai nähtäväksi. | Magnetofoni t:aa nauhaan otetun äänen. Radio, joka t:aa musiikin puhtaana. Televisiovastaanottimen t:ama kuva. **3.** *toistaa itseään* esittää (yhä) uudelleen aikaisemmin esittämäänsä, esittää, luoda [tms.] (sisällykseltään, tyyliltään tms. aina) samanlaista. | Myöhemmissä teoksissaan kirjailija usein t:aa itseään. Kuvanveistäjä, joka muodonkäsittelyssä maneerimaisesti t:aa itseään.

toistain *adv. kans. harv.* toistamiseen, toiskertaan. | -- menee t. isännän luo K.KAJANDER.

toistai|nen^{63} *a.* tähän mennessä tunnettu, koettu tms., tähänastinen. | Maastamuuton t. maksimi. T:sten kokemusten mukaan näyttää siltä, että --. — *toistaiseksi* (adv.) epämääräiseksi ajaksi eteenpäin, siksi kunnes toisin päätetään, määrätään tai tehdään, kunnes asiantilaan tulee muutos, kunnes asia tulee (uudestaan) ajankohtaiseksi tms. | Valtakirja on voimassa t:seksi. Tehdä sopimus määräajaksi tai t:seksi. Jättää, lykätä, siirtää asia t:seksi. Julkaisu lakkautettiin t:seksi. Luovun t:seksi koko yrityksestä. — T:seksi [= (ainakaan) vielä] ei ole mitään hätää. Karkuri on t:seksi vapaalla jalalla. Kirjailijan t:seksi [= tähän mennessä] paras teos.

toistaitoi|nen *a. kans.* sekapäinen. | Hän tanssi niin kuin t., jalat ikään kuin joka askeleella pyysivät neuvoa, miten olisi mentävä SILL. -- menivät aivan t:siksi eivätkä kyenneet auttamaan V.LINNA.

toistaja^{16} *tek.*

toistakiloinen *a.* toista kiloa painava. | T. ahven.

toistakymmen- yhdysa:n alkuosana: t:kiloinen, -metrinen 'toista kymmentä kiloa painava, metriä pitkä'.

toista|kymmentä **1.** *perusl.* (myös ⌒, paitsi milloin jälkiosa ei ole partit:ssa) enemmän kuin 10, mutta vähemmän kuin 20. | T. vuotta, miestä. T. tuhatta. Pakkasta alun t. astetta. Luvultaan t. T:kymmenen metrin pituinen. Ei t:kymmeneen vuoteen. Kävin t:kymmenessä talossa. **2.** yhdysa:n alkuosana tav:mmin toistakymmen-. **-kymmentätuhatta** *perusl.* tav. ⌒. **-metrinen** *a.* toista metriä pitkä.

toistamiseen *adv.* toiseen kertaan, toiskertaan, uudelleen, uudestaan. | Piti käskeä t., ennen kuin hän totteli. Katsoi saman elokuvan t. Haavoittui jo t. -- kevät kansallen ei tule t., / elinvoima sen kerta kun haipuu A.JÄNNES. — T. sahalaitaiset lehdet.

toista|sataa *perusl.* vrt. toistakymmentä. | T. markkaa. T:sadan vuoden ajan. **-sataatuhatta** *perusl.* tav. ⌒. **-satainen** *a.* toista sataa käsittävä. | T. joukko. **-tuha|tta** *perusl.* vrt. toistakymmentä. | T. vuotta, litraa. T:nnen markan vahinko. **-tuntinen** *a.* toista tuntia kestävä. | T. odotusaika.

1. **toiste**^{78} *s. harv.* **1.** sitaatti. **2.** asiakirjan kopio.

2. **toiste** *adv.* toisen kerran, toisella kertaa, myöhemmin. | Puhutaan siitä joskus t. Muista olla t. varovaisempi! Yhtä hyvää tilaisuutta ei tule t. Lupaan, ettei tällaista tapahdu t. Käykää t:kin!

toistel|la^{28} *frekv.v.* -u^{2} *teonn.* < toistaa. | Puhuja t:i moneen kertaan samoja fraaseja ja iskusanoja. Tytöstä oli suloista t. armaansa nimeä. Saman asian tarpeetonta t:ua on esitelmässä vältettävä. -- ja ylhäällä ilmassa t:i yksitoikkoista säveltään taivaanvuohi WILKUNA.

toisten *adv.* → toiste.

toisti *adv. vanh.* toiste.

toistias^{60} *a.* **1.** *harv.*, myös *s:sesti* toisella ikäkymmenellä oleva, teini-ikäinen. — Tav. **2.** yhd:ojen jälkiosana: Yksi-, kaksi-, yhdeksänt.

toistin^{56} *väl.* < toistaa. | Äänent.

toisto^{1} *s.* **1.** toistaminen. | Saman sanan t. puheessa tai kirjoituksessa. Esitys, jossa on turhaa t:a eli tautologiaa. T. tyylikeinona. — Äänen, kuvan t. Radio, jossa on puhdas t. 'joka toistaa äänen puhtaana'. Vastaanotin, jonka t:ssa on säröä. — *Yhd.* sanant.; kuvan-, äänent. **2.** se mikä toistetaan tai toistuu. | Esitys, jossa on häiritsevän runsaasti t:ja. Yleisö [konsertissa] vaati useita t:ja ja ylimääräisiä. Laulunumero, joka esitettiin myös t:na. -- tämän puheen jälkiaalto käväisi hentona t:na Marjen aivoissa HEPOR.

toistohukka *s. maat.* työhäviö, joka johtuu siitä, että kone joutuu osaksi kulkemaan jo ajettua kohtaa.

-toistoinen^{63} *poss.a.* Huono-, hyvä-, puhdas-, selvä-, säröt.

toistolait|e *s.* Äänen vastaanotto- ja t:teet.

toistu|a^{1} *pass.v.* -vasti *adv.* -nta^{15*} *teonn.* (< toistaa) tapahtua, ilmetä, esiintyä [tms.] toiseen tai useaan kertaan, (yhä) uudelleen, uusiutua, kertautua. | Iltayöstä sattunut sydänkohtaus t:i aamupuolella. Ilmahyökkäykset t:ivat joka päivä. Tällainen ei enää saa t.! Tapaus, jollainen tuskin enää t:u. Ei uskonut t:neista varoituksista huolimatta. On syytä t:vasti tähdentää, että --. Samojen sanojen t:minen puheessa. Virhe, joka t:u teoksessa useita kertoja. Kirjailijan tuotannossa usein t:va ajatus. Seinäpinta, jossa sama koristeaihe t:u säännöllisin välein. — Hyvästä radiovastaanottimesta ääni t:u [= välittyy kuultavaksi] melkein alkuperäisen veroisena.

toistuma^{13} *s.* se mikä toistuu. | Vanhan ilmiön nykyaikainen t. -- tuhansia vuosia vanhan vertauksellisen sanonnan etäälle kantautunut t. Y.H.TOIVONEN.

toistumaton[57] *kielt.a.* Enää milloinkaan t. onnenpotku.
toistupalai|nen *s.* T:set 'herännäisyyden 1800-luvun puolivälissä tapahtuneessa kahtia jakautumisessa syntynyt vanhoillisempi keski- ja pohjoispohjalainen suunta'.
toistuvai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* toistuva.
toistuvais|avustus *s.*, vars. *lak.* Verotuksessa t:avustuksella tarkoitetaan määräajoin vapaaehtoisen sitoumuksen perusteella rahana tai tavarana annettua avustusta, jonka verovelvollinen tietyin edellytyksin saa vähentää verotettavasta tulostaan. **-suoritus** *s.*, vars. *lak.*
tois|uskoinen *a.* ja *s.* toista uskontoa tunnustava, toisenuskoinen. | Asua t:uskoisen kansan keskuudessa. Olla suvaitsevainen t:uskoisia kohtaan. **-valtainen** *a.* *kut.* toimikassidoksesta, jonka pinnassa joko loimi tai kude on vallitsevana;)(tasavaltainen. **-vuonna** *adv.* *kans.* toissa vuonna. **-vuotinen** *a.* **1.** toista vuottaan elävä. | T. varsa, taimi. **2.** → kaksivuotinen. | T. kansanopisto.
toitah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.
toitah|taa[2*] *onom.v.* -(d)us[64] *teonn.* lyhyestä torven äänestä: kajahtaa. | Torvi t:taa. Kuului paimentorven t:duksia. -- ja kultaisten torvien t:us soi MANN.
toita(h)uttaa[2*] *kaus.v.* < ed. | T. torveansa, torveensa.
toitaus[64] *s.* = toitahdus.
toitot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < toitottaa. | T. torvella, torvea. — T:telee asiansa koko maailmalle.
toitot|in[56*] *väl.* < seur. | -- putkia, joista Käkriäisen pojat saavat pian kumeasointuisia t:timia LEHT.
toitot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** puhaltaa, soittaa torvea. | Paimen t:taa tuohitorvella. Merkki t:ettiin torvella. T. torvea, torveen. Torvi t:ti aamuherätyksen. Torvet alkoivat t. rynnäkköön. Kuului torven t:usta. Kurkiauran t:tavat äänet. **2.** *kuv.* suuriäänisesti julistaa, levittää jtak tietoa, pitää melua jstak. | Kaikkia asioitaan ei pidä koko maailmalle t. Tarvitsiko sinun t. se julki? Asia, josta sanomalehdet ovat jo kauan t:taneet. Koskahan niitä suurisuisesti t:ettuja uudistuksia ryhdytään toteuttamaan? Koko maa t:ti N:n ylistystä. Todellisuus harvoin vastaa mainonnan t:tamia etuja.
toitottaja[10] *tek.* Torven t. — Uusien aatteiden t.
toive[78] *s.*, tav. *mon.* ajatus (jstak), jonka odotetaan, toivotaan toteutuvan, tapahtuvan (halutulla, suotuisalla, onnellisella tavalla), toiveikas ajatus, haave; *mon.* us. = toivo; vrt. toivomus. | Kaunis, suuri t. T. päästä ulkomaille. Äidin harras t. oli, että pojasta tulisi pappi. Valoisamman tulevaisuuden, menestymisen, voiton t:et. Odottaa jtak valoisin t:in. Elätellä mielessään turhia t:ita. Paljastaa jklle salaisimmatkin t:ensa. Päästä t:idensa perille. Jkn t:et täyttyvät, toteutuvat, murskautuvat, raukeavat tyhjiin. Kaikki t:et sovintoon pääsemisestä pettivät. Murskata, tehdä tyhjäksi jkn t:et. Pettyä t:issaan. Täyttää jkn t., t:et. Antaa jklle t:ita jstak. Kiinnittää, panna, perustaa t:ensa jhk. Hurskas t., ks. hurskas 1. — Onnistua yli t:iden 'yli odotusten, odotettua paremmin'. — *Erik.* todennäköisesti toteutuvasta toiveesta: mahdollisuus. | Jklla on t:ita jstak. N:llä on t:ita voittaa kilpailu. Saaliista ei enää ole mitään t:ita. Arvioida vuodentulon t:ita. Potilaan paranemisesta on vain vähän t:ita. On hyviä t:ita, että tilanne selviää pian. — *Yhd.* ennätys-, mestaruust:et; satot:et; paranemist:et; tulevaisuuden-, voitont:et.
toive- us.: toiveiden mukainen, unelma-; esim. t:-elokuva, -lahja.
toive|ajattelija *s.* vrt. seur. **-ajattelu** *s.* (tiedostamattomien) toiveiden mukaan suuntautuva ajattelu. | Väitteet yrityksen kannattavuudesta perustuivat pelkkään t:un eivätkä todellisuuspohjaisiin laskelmiin.
toiveet|on[57] *kar.a.* Tunsi itsensä masentuneeksi ja t:tomaksi.
toivehik|as[66*] *a.* tav:mmin seur.
toiveik|as[66*] *poss.a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* **1.** joka odottaa jtak (tulevaa) tai suhtautuu jhk (tulevaan) luottavaisesti, sen edullisuuteen, suotuisuuteen, onnellisuuteen uskoen; mielessään jnk asian suotuisaan, onnelliseen tapahtumiseen, ratkaisuun varautunut; jolla on jstak valoisat, suuret toiveet; optimistinen. | Odotti t:kaana onnellista ratkaisua. Vastoinkäymisistä huolimatta mieliala pysyi t:kaana. Matkaa jatkettiin t:kain mielin. Lähetteli t:kaita kirjeitä. Suhtautui tilanteeseen t:kaasti. Jk herättää t:kuutta. Synkistä aavistuksistaan huolimatta hän koetti saada ääneensä t:kuutta. Puhuja varoitti kuulijoita liiasta t:kuudesta. **2.** (hyviä) toiveita herättävä, lupaava. | T. tulevaisuus, ilmiö. Tilanne ei näyttänyt kovinkaan t:kaalta.
toive|konsertti *s.* konsertti, jossa esitetään yleisön (etukäteen) toivomaa ohjelmaa. | Radion t. **-levy** *s.* vrt. ed. **-ohjelma** *s.* vrt. toivekonsertti. **-rikas** *a.* → toiveikas. **-uni** *s.* *psyk.* uni, jonka aiheuttajana on jk toive, toivomus; *yleisk.* yl. unelma, toive, haave. | [Kirja] on alan harrastajien t:en täyttymys. Uudenaikainen keittiö, todellinen perheenemännän t.
toiviolainen[63] *s.* *harv.* toivioretkeläinen.
toivio|matka *s.* toivioretki. **-matkalainen** *s.* toivioretkeläinen. **-paikka** *s.* pyhiinvaelluspaikka. **-retkeilijä** *s.* tav:mmin seur. **-retkeläinen** *s.* pyhiinvaeltaja, toiviomatkalainen. **-retk|i** *s.* pyhiinvaellus(retki), toiviomatka. | Tehdä t. Pyhälle haudalle. Muhamettilaisten t:et Mekkaan. — *Kuv.* Historiantutkijain t:et helleenien kulttuurin syntymäsijoille. Kävi luoksesi, kallis, huimimpain / ajatusteni t. KAILAS. **-tie** *s.* toivioretken tie. — Tav. *kuv.* T:llä me kaikki Italian etsijät käymme *MANN. Maa on niin kaunis, / kirkas Luojan taivas, / ihana on sielujen t. HLV.
toivo[1] *s.* **1.** halun sävyttämä, harras odotus (jatkuvana, us. hallitsevana mielentilana), että jtak mieleistä, edullista tapahtuu, tulee jkn tai jnk osaksi, että jk tapahtuu suotuisasti, onnellisesti, halutulla tavalla; toiveikas mieliala;)(epätoivo, toivottomuus; vrt. toive, toivomus. | T. pelastumisesta, voitosta, paremmista päivistä. Palkinnon, saaliin t. Iankaikkisen elämän t. T. saavuttaa mainetta. Jkta elähdyttää, kannustaa valoisamman tulevaisuuden t. T. köyhän elättää, pelko rikkaan kuolettaa SL. Jkn

rinnassa, sydämessä syttyy, viriää t. T. vahvistuu. Jk vahvistaa, elvyttää t:a. T. sammuu, raukeaa, kuolee. Sekin t. petti. Kadottaa, menettää t:nsa. Heittää kaikki t. 'lakata toivomasta'. Saada jstak uutta t:a. Uusi t. syttyy sydämeen. Vihreä, t:n väri. Ankkuri on t:n vertauskuva. T:n pilkahdus, kipinä. Ainoa t:n säde tässä synkkyydessä. Tuikahda ei t:n tähti / immen valjun vaivaan LEINO. - - aatos t:n siivillä lentää LARINK. — Elää t:ssa 'toivoen, toiveikkaana, tulevaisuuteen luottaen'. Hyvä on t:ssa elää SL. Olkaa t:ssa iloiset UT. Olen elänyt siinä t:ssa, että - -. Tehdä jtak jnk t:ssa 'toivoen, luottaen saavansa jtak [tms.]'. Rahan, palkkion, ansion, voiton t:ssa. Jälleennäkemisen t:ssa. Meni avun t:ssa, mutta ei saanut mitään. — T:n mukaan (vars. heng. ja vanh.) 'niin kuin toivotaan, toivottavasti'. [Jumala on], t:n mukaan, alkanut heissä hyvän työn KIRKKOKÄSIKIRJA. T:mme mukaan se aika - - ei enää ole etäällä E.N.SETÄLÄ. — Tav:mmin toive, toivomus; yl. vain *yks.* | Harras, hiljainen, salainen t:ni on, että - -. Se on turha t. Nähdä t:nsa toteutuvan, täyttyvän. Tehdä, menetellä jkn t:n mukaan. - - kohta t:ni perille pääsen KIVI. T:t on turhia, vaikka ne kuinka / onnea uskotelkoot MANN. Jstak on t:a, on jnk t:a, jtak on t:ssa 'jstak on (hyviä) toiveita'. Niin kauan kuin on elämää, on t:a. Potilaan paranemisesta ei ole mitään t:a. Kaikki t. on mennyttä. Ei ollut suurta t:a saaliista. Tilanne oli synkkä eikä avusta t:akaan. Vähäisintäkään onnistumisen t:a ei ollut. Lääkäri ei antanut mitään t:a [että sairas jäisi henkiin]. Loposesta ei siis ole t:a apuun KATAJA. Minulla on t:ssa hiukan ylimääräisiä tuloja. — *Yhd.* epät.

2. vars. *raam.* (toiveikas) luottamus. | Panna, perustaa t:nsa [= luottaa, turvata, turvautua] jkhun, jhk. Autuas se - -, joka panee t:nsa Herraan, Jumalaansa VT. - - pidän sen t:n Jumalaan, että on oleva ylösnousemus UT. - - t:mme teistä on vahva UT.

3. se (tav. henkilö), johon jkn toivo perustuu. | Poika oli vanhan äidin ainoa t. ja turva. Suomen joukkueen t. moukarinheitossa. Maan, isänmaan t., us. 'ylioppilas, -oppilaat'. T. Suomen sotijain / joukko tää ol' enää *MANN. - - kons' saapuu valtaherra, valon tuoja, / se kauan kaivattu, se t. maan LEINO.

toivo|a[1] *v.* **1.** elättää, vaalia toivoa, haluta hartaasti tai odottaa luottavaisesti, että jk toive, toivomus toteutuu, että jk tapahtuu toiveiden mukaisesti; suhtautua jhk toiveikkaasti; elää toivossa; vrt. kaivata, ikävöidä. | En jaksa edes t. Ei ole muuta mahdollisuutta kuin odottaa ja t. Pienen menestyksen jälkeen aloimme taas t. T. avustaan palkkiota. T. kirjettä. T. kiitosta, ylennystä. T. hyvää säätä, vuodentuloa. Maanviljelijät t:vat sadetta. Parempaa ei voisi t:akaan. Sitä en rohkene edes t. T:kaamme parasta. T. jklle onnea ja menestystä. T. tyttärelleen rikasta sulhasta. T. jklta apua. Mitä sinä t:t joulupukilta? T. jtak omakseen. T. jkta puolisokseen, apulaisekseen. T. jtak tekemättömäksi. Rahtikirjoja t:ttiin yksinkertaisemmiksi. Mitä t:t saavasi joululahjaksi? T:n hänen suostuvan. Köyhä t:o rikastuvansa, poteva paranevansa SL. Kuin rukoillen t:i hän äidin tulevaksi heti PAKK. T:iko patruuna minua sieIlä käymään? KATAJA. Jo huomenna t:n [= arvelen, luulen] voivani sen sinulle ilmoittaa. — T. sisimmässään, sydämessään, että - -. Hartaasti, sydämestäni t:isin, että hän onnistuisi. Sopinee t., että viranomaiset kiinnittävät asiaan huomiota. Etsiskelyt eivät johtaneet t:ttuun tulokseen. Nuhteilla oli t:ttu vaikutus. T:ttu vieras. Saavu, t:ttuni, / kallis kaivattuni VK. Tämä olikin t:mani ratkaisu. — T. hyvää jksta. Mitä te t:tte hänestä [= hänen tekevän]? Komitean työstä ei voi suuria t. Näistä tutkimuksista t:taan paljon. Pojasta t:ttiin isän työn jatkajaa. — Jssak on paljon t:misen varaa. Kävi niin kuin t:inkin. | Suostuuko hän? — Niin ainakin t:n. | Onko hän onnistunut? — T:taan. — *toivo|ttava* (a.) -ttavuus[65] (omin.) us. = suotava. | Pitää jtak t:ttavana. Olisi t:ttavaa, mitä t:ttavinta, että - -. Tällaisen kehityksen t:ttavuudesta voidaan olla eri mieltä. — *toivottavasti, toivoakse(ni* (adv.) T:ttavasti [= toivon että] ehdit ajoissa perille. Asia on t:aksemme jo selvä. | Suostuuko hän tuumaan? — T:ttavasti. **2. a.** esittää jk toivomus. | Juhlapuhuja t:i lopuksi, että - -. **b.** tav. kirjeen tms. lopussa, par. toivottaa (jklle jtak). | Hyvää joulua ja onnellista uutta vuotta t:o Elma. **3.** *heng.* panna toivonsa, turvata jkhun. | Herra on minun osani, sanoo sieluni, sentähden t:n häneen VT[V]. - - mä sinuun, Jeesus, t:n vaan VK.

toivoilla[29] *frekv.v. harv.* < ed.

toivoisa[13] *a. harv.* toivoa herättävä, toiveikas. | T. ajatus.

toivoja[10] *tek.* < toivoa.

toivok|as[66]* *a. harv.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* toiveikas. | T. mieli. - - nuoren loisparin t. onni SILL.

toivollinen[63] *a. harv. vanh.* toiveikas.

toivomiel|i *s. vanh. runok.* Mut t:in vartoo / hän herrain saavuntaa A.V.KOSKIMIES. - - Herra heikon vahvistaa, / auttaa tiellä / t:lä / loppuun kulkemaan HLV.

toivomu|s[64] *s.* se, mitä jku toivoo, (vars. lausuttu, julki tuotu) toive. | Hartain t:kseni oli, että - -. Esittää jklle jk t., t. jstak. Eduskunnan hallitukselle esittämä t. Lausua t:ksenaan jtak. Noudattaa jkn t:ksia. Täyttää jkn t:kset. Tehdä jtak jkn t:ksesta. Työ on tehty tarkoin teettäjän t:ksien mukaan. Hänellä oli vaatimattomat t:kset asuntonsa suhteen. Ehdotus jäi hurskaaksi t:kseksi 'toteutumatta'. — *Yhd.* erikoist.; lahjat.

toivomus|aloite *s. hall.* eduskunta-aloite, joka sisältää ehdotuksen, että eduskunta esittäisi hallitukselle toivomuksen toimenpiteeseen ryhtymisestä sen toimivaltaan kuuluvassa asiassa; vrt. laki-, raha-asia-aloite. **-lause** *s. kiel.* toivomuksen sisältävä lause. **-lista** *s.* Joulupukille lähetetty pitkä t. **-ponsi** *s. puhek.* toivomusaloite.

toivon|kipinä *s. kuv.* T. syttyi rinnassa. **-liitto** *s.* lasten raittiusyhdistyksistä käytetty nimitys. **-liittotyö** *s.* **-pilkahdus** *s. kuv.* **-säde** *s. kuv.* Pientäkään t:ttä ei näkynyt. **-tähti** *s. kuv.* Tulevaisuuden taivaalle nousi t. **-täysi** *a. runok.*

harv. täynnä toivoa oleva. | - - kevätviita viheriäinen, / lemmentäysi, t. A.AAVA.
toivorikas *a.* → toiveikas.
toivoskel|la[28] *frekv.v.* < toivoa. | Jo kauan olen t:lut päästä lomalle.
toivot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < toivottaa. **1.** T. jklle onnea, hyvää matkaa. Sanoi hyvästit ja t:teli koko perheelle hyvää vointia. T. jku tervetulleeksi. Morsiuspari on jo osansa saanut, onniteltu ja t:eltu kaikin puolin LEINONEN. **2.** vars. *kans.* toivoskella, toivoa. | Sitä oli odoteltu ja t:eltu. - - on omaa lasta aina itselleen t:ellut AHO. Kuolevansa t:teli LEINO. **3.** *kansanr.* luvata. | Sie vannoit ikivalasi / - - / tullaksesi t:telit / mulle, miehelle hyvälle, / ikuiseksi ystäväksi KAL.
toivot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* epätoivoinen. **1.** Teki t:tomana itsemurhan. Odotteli t:tomana tuomiotaan. T. mieliala, tunnelma. Itkeä t:tomasti. Vajota tylsään t:tomuuteen. Älä antaudu t:tomuuden valtaan! T:toman synkkä mieliala. **2.** joka ei herätä toivoa, josta ei ole mitään, pienintäkään toivoa, auttamaton, mahdoton; lohduton, masentava. | T. tilanne, asema. Turhaa ja t:onta työtä. Käydä t:onta taistelua. On aivan t:onta yrittääkään. Potilaan tila on t. T. syöpätapaus. T. rakkaus 'joka ei saa vastarakkautta'. Rakastaa, rakastua t:tomasti. Tilanteen t:tomuus kävi yhä ilmeisemmäksi. Poika oli laskennossa aivan t. T:toman tyhmä. T:toman sotkuiset asiat. — Ympärillä levisi t. suomaisema. T:toman ahdas ja synkkä asunto. - - tuuli ulvoi nurkissa ja sade t:tomasti räiski vasten ikkunaruutuja KIANTO.
toivot|taa[2*] *v.* **1.** lausua toivomus, että jku tai jk saisi osakseen jtak (tav. hyvää), joutuisi jhk tms. | T. jkIle onnea ja menestystä, pitkää ikää, hyvää matkaa, pikaista paranemista. T. rauhallista joulua, onnellista uutta vuotta. T:an onnea nimipäiväsi johdosta. T. metsästäjälle hyvää saalista. T:an yrityksellesi menestystä. T. jku hiiden kattilaan. "Kun nyt saisit jauhosi onnessa mökillesi!" t:ti emäntä KATAJA. — T. [= lausua] jku tervetulleeksi taloon, tilaisuuteen, juhlaan. T. [= sanoa] hyvää huomenta, hyvää päivää. Tulija t:ti hyvän illan. **2.** *vanh.* toivoa. | [Kyntömies] hyvin mielin hedelmätä toimestansa t:ti A.OKSANEN.
toivottuu|s[65] *s. runok.* toivottomuus. | - - sielus t:den yöhön heittyy A.V.KOSKIMIES.
toivotu|s[64] *s.* **1.** toivottaminen; lausuma, jolla jtak toivotetaan. | Hyvän t. eli siunaaminen ja pahan t. eli kiroaminen. Siunauksen, onnen t. Omaisten hääparille lausumat t:kset. Olkoon Jumala kanssasi! se on hartain t:kseni. — *Yhd.* jäähyväis-, tervetuliais-, tervetulot.; hyvän-, onnen-, rauhant.; joulu-, uudenvuodent.; loppu-, vastat. **2.** *vanh.* toivomus, toive. | - - Jumala suokoon meille kerran päästä t:stemme perille KIANTO. Se sieluni on t. / ja sydämeni huokaus VK.
toiott|aa[2*] *deskr.v.* **1.** sojottaa, törröttää, harittaa, siirottaa. | Jokin heinänkorsi t:i vielä pystyssä. Pitkät, t:avat kulmakarvat. **2.** *kans.* muuttumattomana jatkuvasta tekemisestä. | - - laiva, joka mennä t:i ajateltuun suuntaan, vaikka sen kapteeni oli jo aikoja kääntänyt peräsimen toisaanne HEPOR.
tokaiji[6] *s.* eräs väkevä unkarilainen viini.
tokais|ta[24] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** (tylysti ja) yksikantaan, lyhyesti lausahtaa jtak, sanoa toksauttaa, töksäyttää. | Sanoa, kysyä, vastata t. Ukko t:i keskustelun lomaan omia mietteitään. Saimme vain äreän t:un vastaukseksi. Leenu oli t:emaisillaan oikein ilkeästi EINARI VUORELA. **2.** tökkäistä, töykkäistä, sohaista, söhäistä, survaista. | T. kepillä muurahaispesää. Sika t:i kärsällään poikaa sääreen. Kun syönti on oikein rajua, iskee se [kala syöttiin] koko kidallaan, eikä t:e vain huultensa huipulla AHO. — *Kuv.* Miks suotta toista t:et [= loukkaat, ärsytät sanoilla], / sopua oivaa sokaiset? MANN.
tokanpoika *s.* = 1. tokko.
tok|ata[35*] *v. kans.* = tökätä. | T. kirveensä kannon päähän. Lintu t:kasi nokallaan multakokkaretta.
tokel|taa[5] *deskr.v.* puhua epäselvästi, sokeltaa, sopertaa, tokertaa. | Puhua t:taen. - - itkun sekaisella äänellä hän t:si eukolleen TOPPILA.
tokero[2] *kans.* **1.** *s.* (kuumaan) veteen sekoitetuista jauhoista valmistettu ruoka. **2.** *a.* ja *s.* tohelo, höpsö, hupsu. | Jos on tuhma ja t., niin laki antaa ruoskansa huljahtaa ympäri korvain LEINONEN.
toker|taa[8] *deskr.v.* **1.** tokeltaa. | - - mies järkytettynä mökelsi ja t:si, että - - TIITUS. **2.** tehdä jtak tökerösti, kömpelösti, hankalasti, tökertää. | - - Ville istui lattialla, vuolla t:taen huonolla kääntöveitsellä päretikkua KAUPPISH. Välillä tuli perkkaustakin t:retuksi L.LESKINEN.
toki *adv.* **I. 1.** sentään, kuitenkin, kuitenkaan, kumminkin, kumminkaan, sittenkin, sittenkään, silti, kaikesta huolimatta. | Oli onni, ettei t. pahemmin käynyt. Rahat olivat t. tallella, vaikka reppu olikin kadonnut. Ne näyttivät kyllä vanhoilta ja homehtuneilta, mutta leipä oli t. leipää *AHO. Muistit t. ottaa turkin yllesi! Niin vähän ei t. puita ole, ettei saunaa voitaisi lämmittää. **2.** ilmausta vahvistamassa. **a.** huudahdus- ja kehotuslauseissa. | Kerro t., mitä siellä tapahtui! Juohan t. maitosi! Häpeäisit t.! Myöntäkää t. olevanne väärässä. Älä t. sellaista usko. Pitäisi t. olla edes vähän häpyä miehellä! Kun t. raatsit [= raatsitkin] pihajäniksen tappaa! AHO. — Päivittelyissä yms.: kuitenkin, sentään. | Voi t.! Voi hyvä isä t.! Voi t. tuota poikaa, mitä teki! **b.** lähinnä: tietysti, luonnollisesti, totta kai, tottahan, kyllä, kyllä vain. | T. minä Mansikin lypsän TALVIO. | Muistitko ottaa lääkettä? — T. muistin. | Tottahan t. sinä saunaan lähdet? — Jo t., t:kin. | Onko teillä puhelin? — Johan t. | En t:kaan. T. hän siihen pystyy, mihin muutkin. **3.** *harv. runok.* juuri, tuskin. | Sai t. sanoneheksi, / kerran kertoelleheksi: / heti repsahti re'estä KAL. **II.** Kivellä lausetta aloittavan konj:n tavoin: mutta. | T. tuskinpa oli hän mieheksi tullut ennenkuin Tuoni hänen temmasi pois. T.; miksi kuvailemme tuhoa ja murhetta, koska on meillä hyvän toivon päivä?
tokiinsa *adv. kans.* huudahduksissa, päivittelyissä yms.: toki, sentään, kuitenkin, hyvänen aika. | Voi t.! huudahti eukko. Voi hyvänen aika t.!

1. **tok|ka**[11*] *s.* **1.** allas-, sulku-, kuivatelakka. | Ottaa laiva t:kaan. Laiva on t:assa. — *Yhd.* laivat. **2.** sulkuporteilla varustettu satama-allas, jossa alus voidaan lastata ja tyhjentää vuoroveden vaikutuksesta riippumatta. — *Yhd.* satamat.

2. **tokk|a**[11*] *s.* poroeloa pienempi, enintään 500 eläintä käsittävä porolauma. | 60 poron t. Syksyllä porot kootaan t:iin ja viedään erotusaitauksiin. — Laajemmin. | - - joka nyppylällä on aina joku [lintu] nyköttämässä, toisilla kokonainen t. PAULAH. - - kämpässä akka ja t. lapsia ERKKI ILMARI. — *Yhd.* porot.

3. **tokk|a**[11*] *s. kans.* **1.** pieni lankavyyhti, -kerä tms. | T. merkkauslankaa. **2.** nukke. | Tytöt pesivät ja pukivat t:iaan. Katri tunsi itsensä pieneksi ja kuivaksi kuin t. tuon ison miehen polvella NUOLIV.

tokkailla[29] *frekv.v. kans.* (< tokata) = tökkäillä.

tokkapuu *s. kans.* lisku.

1. **tokko**[1*] *s.* Gobius, pieniä piikkieväisiin kuuluvia merikaloja; *syn.* tokanpoika. — *Yhd.* hieta-, mustat.

2. **tokko** **1.** *adv.* us. liitepart:ien -han, -pa lieventämänä ilmaisemassa arvelua, epäilyä. | Vaikka hän olisi tullutkin, niin t:pa [= tuskinpa] hänestä olisi ollut suurtakaan apua. | Tiedän sen aivan varmasti. — T:han [= jokohan, niinköhän]! | Kyllä hän meitä auttaa. — T:pa vain. | Mistä voin siis saada kunniaa ja arvonantoa? T:han [= tuskinpa] tyhjästä? ERKKI KAILA. — T. sitä kukaan enää muistanee 'muistaneekohan, mahtaneekohan muistaa'. T. häneen on [= mahtaneeko häneen olla] luottamista? T. sellaista lienee olemassakaan. T:han asia on aivan niin. T:pa sinullakaan lienee liikoja rahoja. T. tuo tyytynee minuun? LEINO. Outo on tulija tiellä, / t. tullevi talohon? LEINO. T. lie sinussa miestä, / juojoa tämän oluen KAL. Minne vienen vierahani, / kulettanen kultaiseni? / T. laittanen latohon, / pannen pahnahuonehesen? KAL. — *Kans.* vars. kehotuksissa ja huudahduksissa; arvelun, epäilyn merk. taka-alalla tai olematon. | T. alatte joutua [= ettekö joudu, alkakaahan joutua] töihin! | T. pääset [= etkös pääse, pääsetkös] siitä? Kun koko päivän lojuu, iso ihminen! LEINO. Kun tulen minä sotahan, / t. saan tuvat tuhaksi, / kartanot kekälehiksi? KAL. **2.** *konj.* aloittamassa epäsuoraa kysymyslausetta: -ko, -kö; yleisk. etup. vain kielt. yhteyksissä. | En osaa sanoa, t. hän vielä tietää koko asiasta. Epäiltiin, t. koko puuhasta tulee mitään. On epätietoista, kyseenalaista, epävarmaa, t. - -. Silloin nähdään, t. hänessä on miehen vastusta. En muista, t. edes kiitin häntä avusta. - - nyt on kysymys t. häntä rakastat KIVI. - - isä käski - - menemään ovensuuhun koettamaan, t. tuolla lukea näkisi AHO. Kuka takaa, t. tältä laverilta enää nousen? KARHUM. Kysyi mieltä miekaltansa, / t. tuon tekisi mieli / syöä syyllistä lihoa KAL.

tokkura|ssa[15] *s. vaill.* päästään sekaisin, pyörällä, pöpperössä. | Unen t. Oli taas juonut itsensä aivan t:an.

toko|feroli[6] *s.* E-vitamiini. **-gonia**[15] *s.* kaikki syntymistavat, jotka edellyttävät emoyksilön tai -yksilöiden olemassaoloa;)(alkusynty. | T:n päämuodot ovat suvuton ja suvullinen lisääntyminen. **-logia**[15] *s. harv.* synnytysoppi.

toksaht|aa[2*] *deskr.v.* kovalla (voimalla ja) vauhdilla syöksähtää, tarttua kiinni, iskeytyä, töksähtää jhk, tuoksahtaa, tupsahtaa. | Hauki t:aa uistimeen. Ongenkoukku t:i sormeen. Nuoli t:i seinään ja putosi maahan. Mies tulla t:i eteeni ja tiuskaisi - -.

toksautt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | Sanoa t. 'yksikantaan sanoa töksäyttää, tokaista'. Toinen t:i kohteliaaseen kysymykseen lyhyesti: "Mitäs se teihin kuuluu?"

toksemia[15] *s. lääk.* esim. vereen yhtyneen hiilimonoksidin aiheuttama myrkytystila, myrkkyverisyys.

toksiini[6] *s.* laajemmassa merk:ssä: elävien solujen muodostama myrkyllinen aine; tav. mikro-organismien elimistössä synnyttämistä, kemialliselta koostumukseltaan tuntemattomista myrkyllisistä aineenvaihduntatuotteista; *syn.* bakteerimyrkky. — *Yhd.* antit. **-myrkytys** *s.*

toksikologia[15] *s.* myrkkyoppi.

toksi|nen[63] *a. lääk.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* myrkyllinen, myrkky-. | T. kasvain, struuma. Aine, jolla on t. vaikutus. Lääkeaineen t:suus.

tol|a[11] *s.* **1.** *vanh.* ja *kans.* jälki, polku, ura, (suksen) latu. | Ei askelta, ei hiiren t:aakaan enään menneitten päiväin muotoista KIVI. [Koiran] kuono kiinni suksen t:assa KIANTO. Lumiauraa vetävät hevoset kulkivat peräkkäin etuhevosten avaamassa t:assa PÄLSI. Kuun kelmeä naama kulki t:aansa [= rataansa] HAANPÄÄ. — Tav. **2.** *kuv.* ulkopaikallissijoissa. | Asiat ovat hyvällä t:alla 'kannalla'. Asiat eivät nyt ole oikealla t:alla 'jtak on hullusti, kehittymässä väärään suuntaan [tms.]'. Sen talon asiat ovat huonolla t:alla. Silloin ollaan väärällä t:alla, jos tällainen hyväksytään. Nyt ovat asiani sillä t:alla, että on pakko myydä talo. Johtaa jku, jkn puhe, kehitys oikealle t:alle. Auttaa, saattaa jk asia oikealle t:alleen. Puhe kääntyi toisille t:ille. Suuttui niin, että joutui aivan t:altaan 'suunniltaan'. Ja miten kaikki pitäisi uudesta järjestää, jotta eläminen suuntautuisi tasaisille t:ille? KIANTO. - - ja varsin taitavasti pitäen t:alla isännän hiukan hitaasti etenevää puhetta SILL.

toleranssi[4] *s.* **1.** suvaitsev(ais)uus;)(intoleranssi. **2. a.** *tekn.* sallittu mitan, painon, mittauksen tm. poikkeama, sieto. **b.** *psyk. lääk.* sietämiskyky, sietävyys. **-mitta** *s. tekn.* **-raja** *s.* sieto-, sietämisraja; *psyk.* sen sielullisen rasituksen yläraja, jonka yksilö kestää ilman normaalista poikkeavaa vastavaikutusta, esim. voimakasta tunnepurkausta. **-tulkki** *s. tekn.* rajatulkki.

tolerantti[4*] *a.* suvaitsevainen.

1. **tolho**[1] *s. murt.* = 1. tohlo.

2. **tolho**[1] *a.* ja *s.* tohelo, tollo, tohlo.

tolit|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* toimessaan puhua, selittää, toimittaa, tolkuttaa. | Mielipuoli t:ti t:tamistaan. - - t:ti ukko tosissaan KIANTO. Mitä siinä t:at, pöpperöisenä turhanpäiväistä TOPPILA.

toljail|la[29] *deskr.v. ark.* joutilaana seisoskella, kuljeskella, toljotella, töllistellä. | Joutilaita miehiä t:i pihamaalla. T:tiin kaupungilla näy-

teikkunoita katsellen. Mitä sinä täällä kävelet ja t:et?

toljake^{78*} *s. ark.* tolvana, tohelo, tollo. | Aikuinen pojan t. Etkö sinä, t., ymmärrä! No voi t:tta minkä teki! On siinä t. mieheksi.

toljana^{15} *s. ark.* = ed. | Etkö sinä t. vähemmästä ymmärrä!

toljot|ella^{28*} *frekv.v. ark.* < seur. | Seisoa t. jtak ihmetellen. Mitäs siinä vielä t:telet, ala mennä!

toljot|taa^{2*} *deskr.v. ark.* hämmästyneenä, ihmetellen, uteliaana, neuvottomana, ajatuksissaan, tyhmän(näköisen)ä paikallaan ollen katsoa, katsella, tuijottaa, töllöttää, töllistellä, tollottaa. | Yhäkö sinä siinä t:at, alahan joutua asioille! Istua t:ti tylsänä paikallaan. Katsoa, katsella t. T. jkhun, jkta silmiin. T. jtak hämmästyneenä, neuvottomana, suu auki. Menetkö siitä t:tamasta! On ruma tapa t. kadulla ihmisiä. Mitä helvettiä sinä siinä t:at ja katsot kuin lehmä uuteen konttiin! AHO. Katsella t:tavin silmin 'silmät tapillaan'. -- juovuksissa, silmät t:taen ja kasvot kalpeina KATAJA. — *Harv.* liikkeestä. | Mutta naapurin puheisiin ei Jooseppi mitään vastannut, mennä t:ti vain synkkänä talliin päin KATAJA.

tolk|ata^{35*} *v.* **1.** puhua (huonosti) jtak vierasta kieltä, solkata, tolskata. | T. venäjää, saksaa. Opin sen verran t:kaamaan englantia, että tulin Amerikassa toimeen. Mies koetti t. suomeksi, että --. **2.** toimessaan, sekavasti tm. puhua, selittää, tolkuttaa; jutella, rupatella. | Kävi meillä taas niitä uusia oppejaan t:kaamassa. Humalapäissään t:kasi, että --. Usea mies joukosta puolusti Kustia t:aten, ettei missään maailmassa sellaista järveä ole TOPPILA. Naljaillen ja turhaa t:aten maisteltiin pullot pohjaan TOPPILA.

tolk|ku^{1*} *s.* **1.** ymmärrys, järki, ajatus-, harkintakyky. **a.** Jklta on t. kokonaan poissa. Menettää t:kunsa. -- millä keinoin / hän vimmasi pääni ja t:kuni vei noin *MANN. Ei saata sanoilla näillä / tulla t. toisen päähän AK. **b.** vars. yks. paikallissijoissa us. adv:sesti (tav. poss.-suff:llisena) ajatus- ja harkintakykyisenä olosta: järjissään, järjillään. | Kuoleva oli loppuun saakka t:ussaan. Puhutko sinä täydessä t:ussasi vai hourailetko? Humalainen oli vielä sen verran t:ussaan, että osasi hoiperrella kotiinsa. Tulla t:kuihinsa. Päästä, tulla t:ulleen. Selvitä täydelle t:ulleen. Hätääntyä t:ultaan. — *tolkussa(an* (adv. kans.) toimessaan, innoissaan, vakavissaan, tosissaan. | Tehdä jtak, kertoa, selittää (hyvin) t:ussaan. Ukko latasi t:ussaan piippuaan. Johan minäkin epäilin hänelle, että mahtaakohan, mutta hän ihan t:ussa vakuutti PAKK. **2.** järkevä ajattelu, järkevyys, tervejärkisyys, järki, mieli. | Jkn puuhissa, puheissa, sanoissa ei ole mitään t:kua. Koettaa saada t:kua asioiden hoitoon. Mitä t:kua siinä on, että jätät kaikki viime hetkeen. T. kerjätessäkin pitää olla SP. Kyllä se Heikki toimensa t:ulla tekee LINN. T:un mies 'järkevä, järkimies'. — *Kans.* T:un [= kunnon, tosi] ruokaa. **3.** eräissä sanontatavoissa. **a.** selvyys, selvä. | Koettaa saada t. jstak. Hänen mongerruksestaan ei kukaan saa t:kua. Ota siitä sitten t.! Päästä, tulla t:ulle jstak. Sen verran pääsin hänen suunnitelmistaan t:ulle, että --. -- siitä ei Katri päässyt minkäänlaiseen t:kuun NUOLIV. **b.** Talossa oli kaikki rempallaan, työkaluistakaan ei ollut t:kua. Jstak ei tule t:kua 'jk asia ei suju, ei toteudu, raukeaa'. Ei taida tulla t:kua koko lähdöstä. Pojan töistä ei sinä päivänä tullut mitään t:kua 'työt eivät luistaneet'. Talvestakaan ei tänä syksynä näytä tulevan t:kua. Mitäpä siitä sitten turhia viivyttelemään, jos kerta tuumasta aiottaneen t:kua tehdä IVALO. **c.** *tolkulla* (kans.) yhd:ojen jälkiosana: -kaupalla, -määrin. | Tunti-, viikkot:ulla.

tolkulli|nen^{63} *poss.a.* -sesti *adv.* järjellinen, järkevä. | Onko tuo nyt t:sta puhetta? Siihen ei ole t:sta syytä. Siitä [kirjoituksesta] ei kuitenkaan syntynyt mitään t:sta WILKUNA.

tolk|uta^{39*} *v.* toimessaan selittää, toimittaa, tolkata, tolkuttaa. | T:kusi, kuinka hän aikoo nostaa asiasta oikeusjutun. -- alati t:kuaa, että hänen talonpoikaissukunsa johtaa alkunsa puolalaisesta aatelismiehestä LEHT.

tolkut|on^{57} *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus^{65} *omin.* järjetön, sekava, tarkoitukseton, mieletön, päätön. | T. ehdotus, ajatus, teko. Mielipuolen t. höpötys. Vain t:tomia sanoja sisältävä hokema. Tuo oli aivan t:onta puhetta. Älä puhu t:tomuuksia! Juoda itsensä t:tomaksi. Olla t:tomassa humalassa, t:tomasti humalassa. Hätääntyi niin, että juoksenteli aivan t:tomana sinne tänne. T. hätiköinti vain pahensi tilannetta. Riehua, raivota t:tomasti. T. hävitysvimma. Vaatia oppilailta t:onta ulkolukua. On aivan t:onta vaatia, että --. T:toman kallis, ylellinen. Rakentaminen maksaa nykyisin t:tomasti. Väkeä oli vallan t:tomasti 'mahdottomasti, ylettömän paljon'. — *S:sesti.* Puhua, jutella t:tomia.

tolkut|taa^{2*} *v.* -us^{64} *teonn.* toimessaan, moneen kertaan, painokkaasti selittää, toimittaa, jankuttaa. | Poika koetti t., että --. Alkoi taas t. samasta asiasta. Sitähän minä juuri olen moneen kertaan t:tanut. Turha siitä minulle on t., se ei kuulu minuun. Älä t:a! Juopuneen älytön t:us alkoi tympäistä.

tollero^{2} *s. ark.* tollo.

tollikk|a^{15*}, **-o**^{2*} *s. ark.* tollo, tolvana, tollisko. | Typerä t. Etkö sinä t. tajua!

tollisko^{2} *s. ark.* tollo. | Senkin t.! Maalaispiian t. Eikö se t. osaa lukkoa avata?

tollistel|la^{28} *deskr.v.* töllistellä, toljotella. | Suu auki katsoa t:tiin tuota ihmettä.

tollo^{1} *s.* ja *a. ark. halv.* yksinkertaisesta, tyhmästä ihmisestä: tolvana, pölhö, moukka. | Tyhmä, yksinkertainen t. Etkö sinä t. hoksannut, että --? Ja tämä t. uskoo kaiken, mitä hänelle uskotellaan! Mitä lienevät sydänmaan t:ja. — T:n näköinen poika. Jo olet t., kun et tuota tiedä. Niin t., ettei osaa nimeään kirjoittaa. — *Yhd.* maalais-, talonpoikaist.

tollot|ella^{28*} *frekv.v.* < seur. | Katsoa t:teli hölmistyneenä.

tollot|taa^{2*} *deskr.v.* töllöttää. **1.** toljottaa, töllistää. | Katsoa t. suu auki. T. jkta suoraan kasvoihin. | Mitä sinä t:at, muija! Niin kuin minä hulluja puhuisin TALVIO. **2.** tyhmän näköisenä, neuvottomana tms. paikallaan olemisesta. |

Seisoa t:ti vain osaamatta vastata mitään. Istua t. tylsänä.

tollukka[15*] *s. ark.* tollo, tollikko. | Tyhmä t. Senkin t.! — *Yhd.* maalais-, talonpoikaist.

tolpit|taa[2*] *v. ark.* -us[64] *teonn.* pystyttää jhk tolpat, tolppia, pylvästää. | T. sähkö-, puhelinlinja.

1. **tolp|pa**[11*] *s. ark.* pylväs, patsas, pilari, paalu. | Portin, veräjän t:at. Piikkilanka-aidan, sähkölinjan t:at. Sängyn, heinähäkin, työntökelkan t:at. Puinen, betoninen t. T:pien kannattama katos. Rautaisen t:an päässä oleva katulyhty. Siinä virsta, missä t. SL. — *Mon. leik.* tav. ulkopaikallissijoissa eräissä sanonnoissa jaloista. | Seisoa t:illaan. Niin humalassa, ettei pysy t:illaan, t:piensa varassa 'seisoallaan, pystyssä'. Nousta, kömpiä t:illeen. — *Yhd.* kilometri-, lyhty-, nurkka-, puhelin-, raja-, sähköt.; kannatust.; sängyn-, veräjän-, virsta(n)t.; pystyt.

2. **tolppa**[11*] *s. kans. vanh.* 12 killingin, myöh. 25 äyrin raha.

tolppa|-aitta *s.* jalka-aitta. **-jyvä** *s.* ampumaaseen tähtäimen tasaharjainen jyvä. **-kelkka** *s. kans.* työntökelkka, jonka perässä on kaksi käsipuulla yhdistettyä pystytolppaa, vesikelkka. **-kenkä** *s. ark.*, tav. *mon.* pylväskenkä.

tolppari[5] *s. murt.* torppari.

tolppa|sänky *s. kans.* huoneen nurkkaan kiinni tehty yksijalkainen sänky; vrt. 2. pola. **-tie** *s. kans.* maantie.

tolppo[1*] *s. kans.* muste- tms. pullo. — *Yhd.* liima-, mustet.

tolska|ta[35] *deskr.v. ark.* -us[64] *teonn.* solkata, tolkata. | T:si hiukan venäjää.

tolstoilai|nen[63] *a.* ja *s.* vrt. seur. | Toimia t:sessa hengessä. Arvid Järnefelt on Suomen tunnetuin t. **-suus**[65] *s.* Leo Tolstoin esittämä vuorisaarnaan perustuva kristillis-yhteiskunnallinen aatesuunta.

tolteek|ki[1*] *s.* T:it 'Meksikossa ennen atsteekkeja asunut historiallismyytillinen intiaanikansa'.

toltti[1*] *s.* (*lyh.* tlt) lautojen kappalemittana: 12 kpl. — *Yhd.* lankku-, lautat.

tolueeni[1] *s.* metyylibentseeni, liuottimena käytetty väritön, palava neste, toluoli.

toluidiini[1] *s.* T:t 'tolueenin johdannaisia, tärkeitä väriteollisuuden raaka-aineita'.

toluoli[1] *s.* = tolueeni.

tolupalsami *s.* Myroxylon balsamum -puun punaruskea vaniljalle ja bentsoelle tuoksuva hartsipalsami.

tolvana[15] *s. ark.* vars. haukkumasanana: yksinkertainen, typerä ihminen, tyhmyri, tomppeli, tollo, moukka, hölmö, tollikka, tollukka. | Tyhmä, taitamaton, sivistymätön t. Pojan, rengin t. Olipa koko t., kun ei edes kiittänyt. Pois tieltä, t:t! Etkö sinä, t., edes kuule! Näyttää pysyvän koko ikänsä t:na. — Harv. *a:sesti.* T. mies. Poika näyttää kovin t:lta. — *Yhd.* renki-, talonpoikaist.

tolva|ta[35] *v. kans.* porosta: juosta kovasti, nelistää. | Lumi pöllysi, ja poro t:si sääret hajallaan JÄRVENT.

tolvautta|a[2*] *kaus.v.* < ed. | Miehet menivät pistämään poron ahkion eteen, t:en sitten hyvää kyytiä peninkulman matkan Ruuhijärven kylään PAULAH.

tomaat|ti[6*] *s.* Solanum lycopersicum, perunalle lähisukuinen 1-vuotinen viljelyskasvi; sen iso, kiiltävä, kypsänä tav. punainen, herkullinen mehevä marja; *syn. vanh.* lemmenomena. | T:in taimi. — Raaka t. on vihreä. Säilöä t:teja. — *Ruok.* Riisillä täytetyt t:it. — *Yhd.* (ruok.) riisi-, salaatti-, säilyket.

tomaatti|huone *s.* tomaattien hyötämö. **-höyste** *s. ruok.* Silliä t:essä. **-kastike** *s. ruok.* kastike, jossa on tomaattimehua tai -sosetta. **-kasvi** *s.* **-keitto, -liemi** *s. ruok.* vrt. tomaattikastike. **-mehu** *s.* **-salaatti** *s. ruok.* **-silakka** *s. ruok.*, tav. *mon.* **-sose** *s.* **-voileipä** *s. ruok.* voileipä, jonka päällä on tomaattia.

tomahaukki[4*] *s.* (*rinn.* tomahawk[7] [tomahōk]) Pohjois-Amerikan intiaanien sotakirves, jota voitiin käyttää sekä isku- että heittoaseena, heittokirves.

tomah|taa[2*] *v.* -dus[64], tomaus[64] *teonn.* **1.** *onom.* tömähtää, jysähtää. | Susi pudota t:ti kuopan pohjalle. Jo ensi laukauksella t:ti metso puusta. — Istu! t:ti [isän ääni] peräpenkiltä kylmästi LINN. **2.** *deskr.* **a.** pölähtää, tuprahtaa. | Nurkasta t:ti tomupilvi. - - etteipä tomu tomaha, / pöly kattohon pölähä! KAL. **b.** äkillisestä liikkeestä: pölähtää, pyrähtää, tupsahtaa. | Pihaan tulla t:ti kasakkaparvi hevoset korskuen. Kaikki kolme t:tivat ovesta sisään yhdessä. Juuri kun hän ehti kotirantaan, t:ti hevonen kuormineen rantatörmästä alas jäälle KATAJA. Mutta niin tultiin, että t:ti jokirantaan SILL.

tomahuttaa[2*] tav:mmin seur.

tomautt|aa[2*] *kaus.v.* < tomahtaa. | T:i säkin maahan. — Ajaa t:i hevosella pihaan.

tombakki[6*] *s.* punametalli.

tomer|a[12] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* tarmokas ja toimelias, reipasotteinen, jämerä, ponteva, topakka. | T. työntekijä. T. miehenalku. T. emäntä piti palvelusväen kurissa. Poika marssi t:asti miesten mukana. Pitää t:asti puoliaan. Tämä asia on hoidettu t:asti.

tomismi[4] *s.* Tuomas Akvinolaisen oppi.

tomisti[6] *s.* Tuomas Akvinolaisen oppilas, tomismin kannattaja. **-nen**[63] *a.* tomismin mukainen. | T. filosofia, teologia.

tommoinen[63] *a. murt. puhek.* tuommoinen.

tomografia[15] *s. lääk.* röntgenkuvausmenetelmä, jossa kuvaus voidaan paikallistaa määräsyvyydessä olevaan tasoon, kerroskuvaus.

tompakki[6*] *s.* par. tombakki.

tomppel|i[5] *s.* moukka, tollo, tolvana, "aasi", tyhmyri, tyhmeliini. | Taitamaton, tyhmä, sivistymätön t. Haukkua jkta t:iksi. T:inkin pitäisi sen verran älytä. Jopa me olimme t:eita, kun emme tuota ennen hoksanneet. Suu kiinni, t:it! Kaikenlaisia t:eita niitä on virkamiehinäkin! — Harv. *a:sesti.* - - ettei sotilasura sentään ole niinkään kurjaa kuin sinulle on t. maailma uskotellut KIANTO. - - keikistellä t:ien sotamiesten mieliksi LEINONEN. — *Yhd.* maalais-, talonpoikaist.

tomppelimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* T. käytös. Olisi t:sta kuvitellakaan, että - -. Käyttäytyä t:sesti. Moista t:suutta en olisi häneltä odottanut.

tomppi[10] *s.* = stomppi.

1. **tomu**[1] *s.* **1. a.** pöly. | Maantien, kaupungin t. Riihen, tehtaan, kehräämön, kutomon t. Teollisuuslaitosten t:ssa on kullekin teollisuudelle ominaisia hiukkasia. Kosminen t. Hieno, harmaa, likainen t. Ilmassa on t:a. Jstak lähtee, pölähtää, tupsahtaa t:a. T. pölisee. Huonekalut ovat harmaina t:sta. T:a oli pöydillä paksuna kerroksena. T:a sitova öljy. Puhdistautua matkan t:ista. Harjata, pudistella, piiskata jstak t. Pyyhkiä t:t huonekaluista. Sade huuhtelee t:t. — *Kuv.* Pudistaa, karistaa jnk (paikan, maan) t:t jaloistaan (alk. raam.) 'lähteä jstak pois, vars. oloihin tyytymättömänä tai ikävyyksiä välttääkseen'. - - katsoi parhaaksi pudistaa epäkiitollisen isänmaan t:t jaloistaan LEINO. — Barokki oli vapaa kamariteorioiden t:sta ja täynnä kuohuvaa elinvoimaa. — *Yhd.* katu-, maantie-, matka-, tiet. **b.** *erik.* pölymäisen hienoksi jauhautuneesta tms. aineesta. | Jauhon, metallin, kiven, tupakan t. Hajota t:ksi. T:ksi hajaantunut meteori. Kun myllyssä ollaan, niin t:un tullaan SL. — Laajemmin ja *kuv.*; vrt. 2. | Haihtua t:na ja tuhkana ilmaan. Loppumattomat pommitukset uhkasivat jauhaa koko kaupungin t:ksi. Minä survon heidät maan t:ksi, kadun loaksi minä heidät poljen ja tallaan VT. Atsteekkien ja inkain valtakunnat raukesivat t:ksi [= tuhoutuivat] eurooppalaisten ensi kosketuksesta V. VOIONMAA. — Jauhoja ei ollut enää t:akaan [= hiukkaakaan], ja leipäkin oli melkein lopussa KATAJA. - - ei suuruksen t:akaan nauttinut KIVI. — *Yhd.* hieta-, hiili-, kivi-, lasi-, maa-, metalli-, meteori-, muta-, posliini-, puu-, rauta-, ruuti-, sementti-, sysit.; hionta-, tahkoust.; jauhon-, myllyn-, tupakant.

2. vars. *raam.* ja *ylät.* vertauksen luonteisissa ja kuv. ilmauksissa: maa, multa. **a.** Vatsallasi sinun [käärmeen] pitää käymän ja t:a syömän koko elinaikasi VT. Silloin Herra Jumala teki maan t:sta ihmisen ja puhalsi hänen sieraimiinsa elämän hengen VT. Jk on vain t:a ja tuhkaa 'maallista, katoavaa, arvotonta'. Katso, olen rohjennut puhua Herralleni, vaikka olen t. ja tuhka VT. Sillä ihminen on tyhjä t., ja hänen ajatuksensa on niin kuin kuiva lehti KILPI. - - minä en ole tuhkaa ja t:a vain, / olen henki ma ilmojen avarain KOSKENN. — Langeta, vaipua t:un [= maahan] jkn edessä [syvän kunnioituksen, alamaisuuden, nöyryyden osoitukseksi]. Nöyryyttää jku maan t:un asti. Hänet on väliin kohotettu [= ylistetty] pilviin, väliin taas poljettu t:un. Painaa jkn kunnia t:un. - - vaikka minä olen korottanut sinut t:sta ja pannut sinut kansani Israelin ruhtinaaksi VT. T:sta köyhät korotat / ja maahan kaadat mahtajat S.KORPELA. Epäjumalien kuvat raastettiin t:un ja tuhottiin. Vihamiehensä on lyönyt t:un suuri Ammon WALTARI. — Jkn innostus raukenee t:un. — - - he heittivät t:a päänsä päälle [surun, katumuksen merkiksi] VT. — *tomu ja tuhka* ks. tuhka 2. | [Kun] sinut kuolleeksi kuulisin, istuisin minä t:ssa ja tuhkassa LEINO. **b.** (vars. kuolleen) ihmisen lihallisesta ruumiista, sen hajoamistuloksista; vrt. tomumaja. | Seisoa jkn t:n ääressä 'haudalla, paarien ääressä'. N:n t. siunattiin eilen. Kätkeä jkn kylmennyt t. maan poveen. A:n t. lepää kotipitäjän kirkkomaassa. Rauha hänen t:lleen! — Nämä miehet ovat jo vuosia sitten muuttuneet t:ksi. Ja tuhat kertaa tuhat vuotta kun / on mennyt yli t:n sun ja mun KOSKENN. — *Leik.* [Keinutuolissa jatkuvasti keinuessaan] päivän suuri lahjoittaja vaatimattomasti kiikutti maallista t:aan ALKIO. **c.** kaiken aineellisen, maallisen, katoavaisen vertauskuvana. | T:n lapsi 'ihminen'. T:n maailma 'maallinen elämä, maailma'. Ei t. sitä sido, ken ei t:a itse ole hengeltään! LINN. Katsos, minä olen jo vanha mies ja t:n lakien mukaan on minun aikani lyhyt SILL.

2. **tomu**[1] *s. kans.* töminä. | Jo kumu kylästä kuului, / t. toisista taloista KAL.

tomu- us. = pöly-. **-harja** *s.* **-hattu** *s. tekn.* **-hitunen** *s.* = seur. **-hiukka|nen** *s.* Kaupungin ilma on täynnä t:sia. Ilman t:set edistävät kosteuden tiivistymistä sateeksi. — Ihminen on vain t. maailmankaikkeudessa. Ruumis ei merkitse mitään, ei t:sen vertaa WALTARI. **-hiutale** *s.* Valovirrassa tanssivat t:et. **-huisku** *s.* **-huntu** *s.* Tiellä leijaileva tiheä t. vähensi näkyvyyttä.

tomui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* T. tie. T. juna, huone, varasto. T. matto. T:set vaatteet, kengät, huonekalut, verhot. Arkistojen t:set kirjat, paperit. T. ratsastaja, matkamies. T. matka. Riihenpuinti on t:sta työtä. Ilman t:suus. — *Kuv.* - - tahtoisin runnella heidän t:set lakinsa KILPI.

tomu|jyvä(nen) *s.* tomuhiukkanen. **-kammio** *s. tekn.* Ilmakanavan t. **-kansi** *s. tekn.* **-kasa** *s.* **-kerros** *s.* Pöydän pinnalle laskeutunut t. Ikkunoita peitti paksu t. **-kupu** *s. tekn.* **-kypärä** *s. tekn.* **-liina** *s.* **-maa** *s. geol.* = lössi.

tomumai|nen[63] *kalt.a.* pölymäinen. | T. ruuti, hieta. T:set jauhot.

tomu|maja *s.*, vars. *ylät.* ihmisen lihallinen ruumis. | Ajallinen, maallinen t. Sielun t. Seisoa jkn kylmenneen t:majan ääressä. Kätkeä, siunata, saattaa jkn t. viimeiseen lepoon. — *Leik.* Valtavasta t:majastaan huolimatta hyvä tanssija. Uinti teki hyvää hikisille ja pölyisille t:majoillemme. **-myrsky** *s.* suuria tomumääriä lennättävä myrsky. **-naamari** *s.* tomuisissa töissä käytetty teollisuusnaamari, pölynaamari.

tomun|arka *a.* tomulle arka. | T. kone. T. pinta. **-erotin** *s.* Myllyn t. **-harma|a** *a.* tomusta harmaa. | Vaatteet t:ina. **-hieno** *a.* T. jauhe. **-imulait|e** *s.* Myllyn t:teet. **-imuri** *s. vanh.* pölynimuri. **-kerääjä** *s.* = seur. **-kokooja** *s.* Ryynityskoneen t. **-pes|ä** *s.* pölynpesä. | Plyysihuonekalut ovat oikeita t:iä. **-pitävä** *a.* T. astia, kotelo, laakeripesä. **-poisto** *s.*

tomu|pesä *s.* = tomunpesä. **-pilv|i** *s.* Auto jätti jälkeensä harmaan t:en. Tie oli yhtenä t:enä. Mutta Juho meni jo kaukana maantiellä t:enä PAKK. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* Ilman t:suus. **-pyyhe, -riepu, -rätti** *s.* **-sade** *s.* **1.** tomua sisältävä vesisade. **2.** runsaasta tomun laskeutumisesta. **-sokeri** *s.* pölysokeri.

tomu|ta[39] *v.* = pölytä. (*1.*) Kuiva tuhka t:aa käsiteltäessä. Jauhot t:avat. (*2.*) Maantie t:aa. T:avat matot, verhot. T:avat heinät, pehkut.

(3.) Vuossadat nukkuessain tien yli on t:nneet KOSKENN.
tomutella[28*] *frekv.v.* < tomuttaa.
tomutiivis *a.* → tomunpitävä.
tomutin[56*] *väl.* < tomuttaa.
tomut|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* Merien yläpuolella on ilma hyvin t:onta. Raitis ja t. huone. T:onta ruutia.
tomut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* pölyttää. **1.** poistaa tomu jstak. | T. mattoja, vaatteita. Paperin valmistukseen käytettävien lumppujen repiminen ja t:taminen. Huoneiden siivoaminen ja t:us. **2.** *harv.* peittää tomulla. — *Kuv.* Ajan t:tama näytelmä.
tomuttaja[16] *tek.* Mattojen t.
tomuttu|a[1*] *pass.v.* (< tomuttaa 2) peittyä tomuun, tulla tomuiseksi, pölyttyä, tomuuntua. | Vaatteet, huonekalut, lattiat t:vat. T:nut ratsastaja. T:miselle herkkä kone. Selvitellä t:nutta kurkkuaan. — Kirjailija, jonka teokset saavat t. [käyttämättöminä, unohdettuina] kirjastojen hyllyillä. — *Kuv.* menettää tuoreutensa, kangistua, jäädä ajastaan jälkeen, vieraantua elävästä elämästä, painua unohduksiin. | Pahasti t:nut näytelmä. T:neiden kamariteorioiden edustajat. Näin tehden emme kangistuisi ja sanoisinko t:isi, vaan innostus ammattiimme enenisi AK.
tomutus|kone *s.* Lumppujen t. **-parvek|e** *s.* Hakata mattoja t:keella.
tomuuntua[1*] *v.* = tomuttua.
tomuuttaa[2*] *v.* par. tomuttaa.
tomuvapaa *a.* → tomuton.
tomuöljy *s.* tomua sitova öljy. | T:llä sivelty lattia.
-ton[57] (etuvok. sanoissa -tön[57]) denominaalinen johdin, jolla muodostetaan karitiivisia a:eja. **1.** kantasana s.: aiheeton, ajaton, aseeton, eloton, hengetön, kuriton, kädetön, lumeton, maaton, mahdoton, mauton, perätön, sanaton, silmätön, tavaton, tietön, uskoton, vallaton. — *Harv.* mon. vartaloon pohjautuvia: silmitön. **2.** *harv.* kantasana a.: kesytön, siveetön.
tonaali|nen[63] *a. mus.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** eri sävelten keskinäisiä (sävelkulussa ja soinnuissa esiintyviä) tasosuhteita koskeva, niistä johtuva, niiden määräämä. | Sävellyksen t:set, rytmilliset, soinnilliset ja dynaamiset ominaisuudet. Sävelten t:set suhteet. Sävelmän t. yleissävy, t:suus. T:sesti vaikea sävelmä. **2.** jossa eri sävelten keskinäisten (sävelkulussa ja soinnuissa esiintyvien) tasosuhteiden lähtökohtana (perussävelenä) on jk tietty sävel; jossa sävelet on järjestetty sävellajeiksi;)(atonaalinen, polytonaalinen. | T. sävellys, musiikki. T:suutta karttava sävellystyyli.
tonaliteetti[1*] *s.* **1.** *mus.* tonaalisuus. **2.** *fon.* sävelkorkeus, -taso. **-aksentti** *s. fon.* (sävel)korko.
tongiskella[28] *frekv.v.* < tonkia.
tongit[1*] *s. mon. ark.* pihdit.
tonkais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < tonkia. | Sika t:ee kärsällään maata. T. lapiolla maata.
tonka|papu *s.* tonkapuun siemen. | T:papuja käytetään kosmeettisten ja tuoksuaineiden valmistukseen. **-puu** *s.* Dipteryx, troopillisessa Amerikassa kasvavia hernekukkaisten heimoon kuuluvia puukasveja.
ton|kia[17*] *v.* -ginta[15*] *teonn.; rinn.* tönkiä. **1.** kaivella, penkoa, möyriä. | Sika t:kii (kärsällään) maata, pehkukasaa, kaukaloaan. Possujen nurin t:kima kasvimaa. Mursu t:kii ravintonsa pohjamudasta. Metsissä t:kivat villisiat. — T. keihäällä karhunpesää. Ampiaispesää ei ole hyvä mennä t:kimaan. T. maasta onkimatoja. [Lauri] mäyränä nummia t:kii KIVI. — *Kuv.* Joka kesällä onkii, sitä talvella nälkä t:kii SL. **2.** vars. *ark.* laajemmin. **a.** muokata, viljellä, raivata, kaivaa (maata). | T. maata. T. kasvitarhaansa, perunamaataan. T. suoviljelyksellään. T. maata kuokalla ennen metsän kylvöä. **b.** penkoa, tutkia, nuuskia. | Tullimiehet t:kivat kaikki kuormat. T:kii yökaudet kirjojaan. T. kirjastoissa, arkistoissa. — *Kuv.* T. jtak asiaa. T. jkn elämää, menneisyyttä. Mitä niitä menneitä t:kimaan! Siinä asiassa olisi paljonkin t:kimista 'tutkimista, selvittämistä'. T. jtak tietoonsa.
tonkija[14] *tek.* < ed. | Maan t. — Vanhojen asioiden, kirjojen t.
tonkka[11*] *s.*, vars. *puhek.* pystö. — *Yhd.* maitot.
tonko[1*], **-nen**[63] *s. kans.* purolohi.
tonne *adv. murt. puhek.* tuonne.
tonneittain *adv.* tonni kerrallaan, tonneina, tonnimäärin, -kaupalla. | Ostaa jtak tavaraa t.
tonni[5] *s.* **I.** *lyh.* tn. **1.** painomittojen yksikkönä. **a.** metrijärjestelmässä: 1000 kilogrammaa. | Metrinen t. T:n painoinen. T:n kuorma. 100 t:a selluloosaa. — *Yhd.* hiili-, kivi-, kivihiili-, malmi-, sokerit.; desit.; metrit.; painot. **b.** anglosaksisissa järjestelmissä. | Pitkä l. englannint. (myös: Englannin t.) '2240 Englannin naulaa = 1016,047 kg'. Lyhyt l. amerikant. (myös: Amerikan t.) '2000 Englannin naulaa = 907,185 kg'. **2.** *mer.* tilavuusyksikkönä: rekisteri- tai rahtitonni. | 8000 t:n alus. — *Yhd.* brutto-, bruttorekisterit.; rahtit.; tilavuust. **II.** *ark.* **1.** 1000 markkaa, 1000 markan raha. | N. saa palkkaa 40 t:a kuussa. Tuosta saat t:n. **2.** *harv.* muista 1000 yksikön määristä. | Lentokoneen korkeus oli kaksi t:a '2000 m'.
tonnihinta *s.* Kivihiilen t.
tonnikala *s.* Thynnus vulgaris, makrillin sukuinen piikkieväinen merikala.
tonni|kalori *s.* rehujen ravintoarvon yksikkönä: 1000 kaloria, therm. **-kaup|pa** *s.* **1.** tonneittain tapahtuva kauppa. — Vars. **2.** *tonnikaupalla* (adv.) tonneittain, tonnimäärin. | Ostaa jtak t:alla. Tavaraa pilaantui t:alla. **-kilometr|i** *s.* vars. tavaraliikenteen liikenneyksikkö: tonnin painoisen kuorman kulkema kilometri; vrt. henkilö-, junakilometri. | Rautateiden, kuorma-autojen, lentokoneiden tavaraliikenne t:einä. Rahti, polttoaineenkulutus t:iä kohti. — *Maat.* hevosen työtuotannon yksikkönä: tonnikilometriä vastaava työmäärä. **-luku** *s.* Aluksen t. 'tonnimäärä'. **-maksu** *s. mer.* lästimaksu. **-metri** *s. fys.* 1000 voimakilogrammametriä. **-määr|ä** *s.* Viennin, tuotannon t:ät. Apulantaa kylvettiin t:in 'tonnikaupalla'. — Aluksen t. 'tonneina ilmaistu kantavuus'. — *Yhd.* brutto-, nettot.
-tonninen[63] *a.* niin monen tonnin painoinen tai kantoinen kuin määräysosa ilmaisee. | Kymmen-, puoli-, tuhatt.
tonnisto[2] *koll.s.* **1.** aluksen vetoisuus rekisteri-

tonneina. | T:ltaan maailman suurin alus. 2. (jnk maan) kauppalaivastosta vars. sen tonnimäärää ajatellen. | Suomen sodanjälkeinen t. Ruotsin Amerikan-linjan t. Nykyinen t. on etupäässä höyryaluksia. **-maksu** *s. mer.* aluksen tonniston perusteella kannettu merenkulkumaksu. **-määrä** *s.* Eri maiden t:t.

tonometri[4] *s. lääk.* koje, jolla mitataan silmän sisäinen paine.

tonsilli[6] *s. anat.* risa.

tonsilliitti[4*] *s. lääk.* (kita)risojen tulehdus.

tonsillotomia[15] *s. lääk.* (kita)risaleikkaus.

tonsuuri[6] *s.* **1.** katolisissa kirkoissa hengelliseen säätyyn otettaessa noudatettu seremonia, jossa papiksi pyrkivän päälaelta leikataan hiukset. 2. ed:een liittyen: paljaaksi ajeltu papin tai munkin päälaki.

tontiini[6] *s.* suurehkolle samanikäisten henkilöiden ryhmälle maksettu elinkorko. **-järjestelmä** *s.* vrt. ed.

tontin|haltija *s.* **-hinta** *s.* **-mittaaja** *s.* määräpätevyyden omaava henkilö, joka suorittaa maanmittaustoimituksia (kaupungin) asemakaavoitetuilla alueilla. | Kaupungin t. **-mittaus** *s.* (kaupungin) asemakaavoitetulla alueella suoritettu maanmittaustoimitus. **-omistaja** *s.* **-raja** *s.* **-vuokra** *s.* **1.** tontista maksettu vuokra. 2. tontin vuokraaminen.

tontit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* jakaa jk alue tonteiksi. | T:ettu alue.

tont|ti[4*] *s.* **1.** tilan asuin- ja talousrakennusten alue lähiympäristöineen, talonpaikka. | T. ja viljelys- sekä metsämaat. **2.** asuntoa, huvilaa, varastoa tms. varten erotettu maa-alue, palsta; *erik.* asemakaavoitetun alueen kiinteistöyksikkö rakennuspaikkana. | Osti t:in ja rakensi oman talon. T:ille mahtui myös pieni puutarha. T:in omistaja, haltija. T:in vuokra. II kaupunginosan 3. korttelin t. numero 5. — *Yhd.* asunto-, huvila-, koulu-, liike-, tehdas-, teollisuus-, varastot.; kulma-, välit.; kaupunki-, rantat.

tontti|ala *s.* **-alue** *s.* **-arvo** *s.* Maa-alue, jolla on t:a. **-huutokauppa** *s.* **-ja|ko** *s. maanm.* T:on vahvistaminen. T:koon tehdyt muutokset. **-jakokartta** *s.* kartta, josta selviää jnk alueen jakautuminen tontteihin. **-johto** *s.* tontille tuleva vesijohdon haara. **-kaava** *s.* tonttikartan mittakaava (1:500 tai suurempi). **-kartta** *s.* tont(e)ista tonttikaavaan tehty kartta. **-kauppa** *s.* **-keinottelu** *s.* **-kirja** *s.* kaupungin asemakaavaan merkityistä tonteista maistraatissa pidetty kirja. **-luettelo** *s.* **-maa** *s.* Talon, torpan t. Kaupunkialueen t:t. **-paikka** *s.* tontin paikka, tontti. **-palsta** *s.* **-politiikka** *s.* lähinnä kaupunkien toiminta tonttien järjestämiseksi ja erilaisiin tarkoituksiin luovuttamiseksi. | Kunnallinen t. **-vero** *s.* kaupunkitonteista suoritettava veronluonteinen maksu. **-äyri** *s.* vrt. ed.

tont|tu[1*] *s.* **1.** Pohjoismaiden kansanuskomuksissa esiintyvä kääpiömäinen haltija, joka viihtyy asumusten tienoilla ja hyvin kohdeltuna edistää talon onnea ja hyvinvointia. | Kodin, riihen t. Musta kuin saunan t. - - ulos pihalle astuu Juhani, astelee kuin huoneeton t., tietämättä minne hän astuis KIVI. — *Erik.* joulutontusta. | Joulupukki ja t:ut. — *Kuv.* vars. talon vanhasta uskollisesta palvelijasta. | - - joku vanha täti, talon t., joka sukkasillaan tulee sanomaan hyvää yötä AHO. - - Adolfina pyysi monin niiauskumarruksin aamiaiselle, se kultainen, hermostunut talon t.! HEPOR. — *Yhd.* haltija-, joulut.; koti-, mylly-, riihi-, saunat.; nokit. **2.** *ark.* yksinkertainen, tyhmä ihminen, hölmö. | Ja minä t. en tuota älynnyt! Senkin t.! — *A:sesti.* T. mies. Luokan t:uin oppilas.

tonttuil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** puuhailla, hipsehtiä jssak yksinään. | Sinäkös täällä yksinäsi t:et? **2.** *ark.* menetellä tai käyttäytyä taitamattomasti tai tyhmästi, möhlätä, munia. | Olet taas t:lut raskaasti. Alokkaiden t:u.

tonttu|lakki *s.* hiippa-, suippolakki. | Punainen t. **-leikki** *s.* leikki, jota lapset leikkivät joulutontuiksi pukeutuneina. **-mekko** *s.* vrt. tonttupuku. **-muori** *s.* **-myssy** *s.* vrt. tonttulakki. **-nen**[63] *dem.s.* **-poika** *s.* **-puku** *s.* lasten tonttuleikeissä käyttämä puku.

tonttusilla[63] *s. vaill.* Olla t. 'leikkiä tonttuleikkiä'.

tonttu|tyttö *s.* **--ukko** *s.* Valkopartainen t.

tonus[64] *s. fysiol.* jänteys. — *Yhd.* lihast.

tooga[11] *s.* = toga.

tooni[4] *s. puhek.* (väri-, tummuus- tms.) sävy.

toonika[15] *s. mus.* perussävel.

tooni|nen[63] *a. lääk.* T. [= yhtämittainen] lihaskouristus. — T:set [= vahvistavat] lääkkeet.

toope[6] *a.* ja *s. alat.* hupsu, höhlä, kohelo, tyhmä, tyhmyri. | Oletpa aika t.! Älä sotke varpaitani, senkin t.!

toopillinen[63] *a. lääk.* = seur.

tooppinen[63] *a. lääk.* paikallinen;)(yleinen.

toora[11] *s.* Mooseksen laista käytetty nimitys.

toosa[11] *s. ark.* rasia. — *Yhd.* nuuskat.; peltit.

top *interj. ark.* seis, stop. | T., odotas hiukan! T. tykkänään! Entä jos minä sanon t. [= kiellän jyrkästi]?

topaasi[6] *s.* fluoripitoinen aluminiumsilikaatti jalokivenä. — *Yhd.* savut. **-lasi** *s.* meripihkan värinen lasi, jota käytetään valokuvauksessa suodattimena.

topak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* reipas ja varma, terhakka, tomera, tiukka. | T. työntekijä. T. vaimo, emäntä. Nummisuutarien t. Martta-muori. Olla t:kana, t:kaa poikaa. Esiintyä, vastata t:asti. Eukko piti t:asti puoliaan. Panna t:asti vastaan. Tarttua t:asti työhönsä. Ja merkillistä — vaikka olimme niin t:oina tulleet, suli meiltä nyt sisu JÄRVENT.

1. **top|ata**[35*] *v. ark.* täyttää, ahtaa täyteen, täyttämällä tiivistää tms. | Panna astia t:aten täyteen. T:paa tappuralla korvas, ettet mitään kuule, nää! M.KUUSI. — *Erik.* **1.** täytettä käyttäen pehmustaa (huonekaluja tms.); ommella jnk vaatetusesineen, peitteen tms. päällisen ja vuorin väliin täytteeksi vanua tms. | T:attu sohva, tuoli, istuin. T:attu peite, täkki. T:atut [takin] hartiat. Venäläisten t:atut takit, housut. **2.** täyttää (eläimiä). | T:attu metso, orava.

2. **top|ata**[35*] *v. ark.* **1.** *tr.* seisauttaa, pysäyttää. | T. kone. **2.** *intr.* seisahtua, pysähtyä, lakata toimimasta. | Nyt se [moottori] t:pasi kokonaan. Poika pääsi VI luokalle, mutta siihen [eteenpäinmeno] t:pasi.

3. **topata**[35*] *v. ark.* kastaa (vehnästä tms.) kahviin tms. | T. kahvia juodessaan.

topehtia[17*] *v. kans.* töpehtiä. | Sylkeä t.

topeliaani|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* S. Topeliukselle ja hänen tuotannolleen ominainen, sitä muistuttava. | T. henki. T:sen idyllinen kuvaus.
topera[12] *a. kans.* topakka, tomera. | T. poika.
topertu|a[1*] *v. harv.* pökertyä, tupertua. | Hän oli vielä aivan t:nut komisariuksen tiedonannosta LEINO.
topeska[15] *s. kans.* hutikka, humala. | Olla t:ssa.
topiikka[15*] *s.* taito löytää ja käyttää yleisiä aatteita ja lauselmia todisteluperusteina retorisessa esityksessä.
toplinki[6*], **topninki**[6*] *s. kans.* toppaus, täyte, pehmuste.
topo|grafi[4] *s.* topografian tutkija tai harjoittaja. **-grafia**[15] *s.* **1.** jnk paikan tai seudun yksityiskohtaisen tarkka maantieteellinen kuvaaminen ja kartalla esittäminen; myös maantieteellinen kenttämittaus. — *Yhd.* kasvi-, sotilast. **2.** pinnanmuodostus.
topografi|kartta *s.* etup. sotilaallisiin tarkoituksiin käytetty erikoiskartta, johon on merkitty korkeussuhteet, vesistöt kulkureitteineen, viljeltyjen alueiden ääriviivat, metsät, tiet ja polut, rakennukset jne. **-kunta** *s.* Venäjän armeijan t. -|**nen**[63] *a.* -sesti *adv.* topografiaa koskeva, siihen kuuluva, siinä käytetty. | T. kartta 'topografikartta'. T:set mittaukset, mittausvälineet, karttamerkit. Ilmakuvien käyttö t:siin tarkoituksiin. Maanmittaushallituksen t. toimisto. T:sesti kartoitettu alue. — *Sot.* T. valmistelu 'ammunnassa tarvittavien koordinaattien, suuntien ja etäisyyksien ennakolta määrittäminen'. — *Lääk.* T. anatomia 'topologia'. — *Yhd.* sotilast. **-upseeri** *s.*
topologia[15] *s.* **1.** paikkakuntaoppi. **2.** *mat.* matematiikan haara, jossa geometrian ja joukko-opin avulla tutkitaan pistejoukkojen ominaisuuksia. **3.** *anat.* anatomian haara, joka käsittelee eri ruumiinosien kaikkia elimiä yhteisesti kiinnittäen päähuomion niiden keskinäiseen asemaan, topografinen anatomia, alueanatomia.
topologinen[63] *a.* T. [mat. = yksikäsitteinen ja jatkuva] kuvaus.
toppa[11*] *s. ark.* **1.** keko. | T. sokeria. — *Yhd.* sokerit. **2.** sylinterin muotoinen sikuri- tms. paketti tai pakkaus. | Ostaa t. sikuria. — *Yhd.* sikuri-, tulitikku-, tupakkat.
toppakahvi *s. kans.*, us. *mon.* vehnäskahvi. | Juotiin oikein t:t.
toppanuttu *s. ark.* topattu nuttu.
topparoikka *s. ark.* vars. rautatienrakentajien työryhmä, -porukka.
toppasokeri *s. puhek.* kekosokeri.
toppa|takki *s. ark.* topattu takki. **-tuoli** *s. ark.* pehmustettu tuoli. **-täkki** *s. ark.* Höyhenpatja ja t.
toppau|s[64] *s.* **1.** toppaaminen. **2.** täyte, pehmuste. | Sohvan t:kset riekaleina. Panna takin olkapäihin kovasti t:sta. — *Yhd.* pumpulit.
top|pi[4*] *s. ark.* seisaus, pysähdys. | Auto teki lopulta tykkänään t:in 'seisahtui eikä lähtenyt käyntiin'. Olin niin väsynyt, että loppumatkasta jalat tekivät t:in. Työt ovat tällä hetkellä t:issa. Karkuri pääsi rajalle asti, mutta siellä tuli t. Panna t. jkn puuhille. Meijeri on saanut käydä näihin asti, mutta nyt pannaan sekin t:piin [= seisomaan] SILL.
topra[11] *a. kans.* hyvä, mainio. | T. mies, toveri.
topsit[4] *s. mon. kut.* kampahahtuvat.
tor|a[11] *s.* **1.** sanaharkka, kiista, riita, riitely, eripuraisuus, epäsopu. | Riita ja t. Naapurusten kesken syntyi t. kalavesistä. Jstak aiheutuu, tulee t:aa. Joutua jkn kanssa t:aan jstak. Lopettakaa jo tuo t. joutavista! - - kokonaista kaksi päivää kestävä t., joka välistä leimahti ilmitappeluksi SILL. Tyhmä poika on isänsä turmio, ja vaimon t. on kuin räystäästä tippuva vesi VT. **2.** *mon.* nuhteet, moitteet, torut. | Saada jklta t:ia jstak.
tora|hammas *s.* (vars. sikaeläinten iso ja suusta ulkoneva) kulmahammas. | Sian t:hampaat. Norsun, mursun t. 'syöksyhammas'. — Oriin t. — *Kuv.* [Avioliitto] on sellainen laitos, missä revitään mieheltä pahimmat t:hampaat pois SASU PUNANEN. **-hampainen** *a.* T. karju.
torah|taa[2*] *onom.v.* -dus[64] *teonn.* törähtää. | Torvet t:tavat. Kuului torven t:duksia.
torail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < torata. | T. jkn kanssa jstak. Riitaista ja t:evaa joukkoa. Mitä te suotta t:ette! — Kiukkuinen vaimo siellä kuulosti t:evan miehelleen.
torai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* riitainen, toraileva. | Tekevä t. vaimo SL.
toraisa[13] *a.* = ed. | Vanhemmiten yhä t:mmaksi tuleva eukko. Parempi asua katon kulmalla kuin t:n vaimon huonetoverina VT.
torajyvä *s.* kotelosieniin kuuluvan Claviceps purpurea -sienen vilja- ja heinäkasveissa loisiva mustapintainen, jyvää muistuttava pahka-aste, härkäjyvä, karjunhammas. **-alkaloidi** *s.* torajyvän sisältämä alkaloidi. | T:t ovat tärkeitä lääkeaineita.
torakanmyrkky *s.* Keisarinvihreä t:nä.
torak|ka[15*] *s.* T:at 'Blattariae, litteäruumiisia, pitkäjalkaisia suorasiipisiä hyönteisiä, joista eräät (esim. russakka) elävät syöpäläisten tavoin ihmisasunnoissa'. Seinänraoissa asuvat t:at. — Kansaa kuoli kuin t:oita 'paljon'. — *Yhd.* amerikan-, lapin-, ruotsint.; metsät.
torako|plastia[15] *s. lääk.* rinnanmuovausleikkaus. **-skooppi**[4*] *s. lääk.* koje, jolla voidaan tarkastella ilman täyttämää rintaonteloa sisältäpäin, rinnantähystin.
torasammal *s.* Cynodontium, mättäinä tai mattoina kasvavia lehtisammalia.
tora|ta[35] *v.* kiistellä, riidellä, pitää yllä toraa, torua. | T. ja kinastella. Minkä vuoksi täällä t:taan ja riidellään? "Saattaisit sinä, senkin noita-akka, välistä pysyä kotonasikin", t:si hän AHO.
toreadori[4] *s.* härkätaistelija.
toreero[2] *s.* = ed.
torel|la[28] *v.* Kivellä: toroilla. | Niin tässäpä t:emme taas, tässä viljelemme vihaa - -. Siinä Kaisa kiroili ja t:i tiuskealla äänellä poikiansa - -.
tori[4] *s.* **1.** kaupantekoa varten varattu aukio vars. kaupungeissa tai muissa asutuskeskuksissa. | Maalaiset myyvät tuotteitaan t:lla. — *Yhd.* heinä-, hevos-, kala-, kauppa-, markkinat. **2.** avoin paikka, aukio kaupungissa tms. — *Yhd.* kirkko-, satamat. **-aika** *s.* se aika, jona to-

rilla saa käydä kauppaa. | T. loppui klo 12. **-akka** *s. ark.* torikauppaa harjoittava akka. **-hinta** *s.* torilla maksettu hinta. | Silakan t.
toriitti[6*] *s.* musta toriumsilikaatti.
tori|kaivo *s.* torilla oleva kaivo. **-kammo** *s. lääk.* = torikauhu. **-kassi** *s.* T. täynnä vihanneksia. **-kauhu** *s. lääk.* agorafobia. **-kaup|pa** *s.* Harjoittaa t:paa. Ruokatavarain t. T:an valvoja. **-kauppias** *s.* **-koju** *s.* **-kokou|s** *s.* torilla tms. julkisella paikalla pidetty (poliittinen, mielenosoitus)kokous, kiihotustilaisuus. | Kommunistien järjestämät t:kset. **-koppa** *s.* **-kuorma** *s.* torilla myytäväksi aiottuja tavaroita sisältävä kuorma. **-laukku** *s.* **-maksu** *s.* toripaikasta suoritettava maksu. **-matami** *s. leik.* = seur. **-muija** *s. ark.* torikauppaa harjoittava muija. | Liukaskielinen t. **-myyjä** *s.* **-myynti** *s.* Vihannesten t. **-osto|s** *s.* Viedä t:ksensa kotiin. Rouva lähti t:ksille. **-paikk|a** *s.* myyntipaikka torilla. | T:ojen huutokauppa. **-peruna** *s.* torilla myytävä peruna. **-pussi** *s.* vrt. torikassi. **-päiv|ä** *s.* päivä, jolloin torikauppaa käydään. | Aluksi t:iä pidettiin säännöllisin väliajoin, mutta suurissa kaupungeissa jokainen arkipäivä on nykyään t. — *Erik. mon.* eräissä maaseutukeskuksissa valtioneuvoston määräminä aikoina ja määräpaikoilla pidetty kaupantekotilaisuus, pienoismarkkinat. | Rovaniemen markkinoilta matkustimme Orimattilan t:ille. **-pöytä** *s.* torikauppiaan myyntipöytä. **-saksa** *s. kans.* torikauppias. **-sääntö** *s.* paikalliset, torikauppaa järjestävät säännökset.
torium[7] *s.* (myös: thorium) verraten harvinainen radioaktiivinen alkuaine.
torju|a[1] *v.* -vasti *adv.* **1.** ehkäistä jk (epäedullinen) kohtaamasta tai tapahtumasta; vrt. karkottaa, kilpistää. | T. hyökkääjä. Tuhohyönteisten t:minen. Maalivahti sai t:tuksi pallon 'estetyksi maalin syntymisen'. T:va puolustus. T. vihollisen hyökkäys, miekan isku. Vaara, onnettomuus saatiin ajoissa t:tuksi. Kaikki läpimurtoyritykset t:ttiin tulella. Tulipalojen, kulon, tautien t:minen. Työttömyyden, maahanmuuton t:minen. Vastustaja tarttui t:vasti puukkoa heiluttelevaan käteen. Suuret, tuhansia tuiskuja t:neet supinnahkaturkit LEINONEN. — Erosijan yhteydessä: *torjua luotaan* yms. 'karkottaa'. | Jeesus t:i kavalan fariseuksen luotaan sanomalla - -. Ellin sydämessä on todellakin suuri taistelo tapahtunut: hän on t:nut luotaan sen ainoan, jota hän rakasti LEINO. - - t:en tiedottomasti tajustaan eräitä kauhistavia välähdyksiä. Etteivät ne olisi ehtineet selviksi toiveiksi SILL. Tajunnasta t:tut, alitajuisiksi jääneet elämykset. Luotaan t:va luonne. Pelkästään inhottava eläin ei vedä puoleensa, vaan t:u luotaan EINO KAILA. **2.** olla suostumatta jhk, hylätä, kieltää, evätä. | T. avuntarjous, pyyntö. T. jk ehdotus. T. välitysesitykset. Antaa pyyntöön t:va vastaus. Asettua jnk suhteen t:valle kannalle. Ottaa tylyn t:va asenne jkhun, jhk. Vastata kosintaan t:vasti. Huitaisi kädellään t:vasti mitään vastaamatta. Parannusehdotuksiin on suhtauduttu t:vasti. Hän ojensi nytkin kättään t:vasti: Ei, en minä tarvitse, täällä ei tarvita mitään IRIS UURTO. — T. jkn rakkaudentunnustus, kosinta. T. ansaitsematon kiitos, moite. T:i saamansa kiitokset sanomalla: "Tein vain velvollisuuteni." **3.** osoittaa paikkansa pitämättömäksi, kieltää, kiistää, evätä. | T. syytökset. T. korvausvaatimukset. T. jk väite, ajatus, käsitys.
torjuja[18] *tek.*
torjumaton[57] *kielt.a.* jota ei voi torjua, väistämätön, vääjäämätön, kiistämätön. | T. välttämättömyys. T. totuus.
torjumis- = torjunta-.
torjunta[15*] *teonn.* < torjua. | Hyökkäyksen t. Kasvituholaisten t. Puolustuksessa tykistön toiminta jakautuu vastavalmisteluun ja t:an. — *Yhd.* ennakko-, ilma-, kauko-, lähit.; hallan-, kulon-, palon-, panssarin-, syövän-, tapaturmant.; tuholaist. **--aine** *s.* **--ammunta** *s.* Tykistön t. **--ase** *s.* **-eli|n** *s. sot.* Lentohyökkäyksen sattuessa hälytetään t:met. **-hävittäjä** *s. sot.* vihollisen lentotoiminnan torjumiseen käytetty hävittäjäkone. **-keino** *s.* **-lento** *s. sot.* vihollisen tietyn lentotoiminnan estämiseksi suoritettu lento. **-maali** *s. sot.* torjuntasuunnitelmaan kuuluva maali. **-menestys** *s.* vrt. torjuntavoitto. **-menetelmä** *s.* **-suunnitelma** *s.* **-taistelu** *s.* **-toimenpide** *s.* **-tuli** *s. sot.* hyökkäyksen torjumiseksi ammuttu tuli. **-työ** *s.* Kasvitautien t. **-voitto** *s. sot.* Taistelu sillanpäästä päättyi puolustajan selvään t:on. **-väline** *s.*
torkah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Väsyneet kuulijat alkoivat t. istuallaan.
torkah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* nukahtaa, uinahtaa. **1.** vaipua unen horteeseen (istuallaan, seisoallaan). | Väsynyt poika t:ti istualleen lämpimään huoneeseen päästyään. Unilukkari herätteli t:taneita seurakuntalaisia. — Joskus t:taa (hyvä) Homeroskin [= etevimmällekin, huolellisimmallekin saattaa sattua erehdys, kömmähdys] SP. — *Kuv.* Vartiomiehen valppaus ei saa t. hetkeksikään. - - ja ajatus pyrki uudelleen t:tamaan SILL. **2.** nukkua hiukan. | T:din tuossa hiukan syötyäni. Hetkisen t:dettuaan miehet taas jatkoivat matkaa. — *Kuv.* Kirjoittajalle on sattunut pari pientä t:dusta.
tork|ka[11*] *s. harv.* torkku. — *Kans.* unilukkari. | Se olikin suntio eli t. KIVI.
torkko[1*] *s. kal.* vrt. seur. **-kalastus** *s.* vars. hauen pyynti siten, että vavan päähän lyhyehkölle kiinnitetystä siimasta riippuva täky tai koukkuviehe (torkko) lasketaan veteen (ja sitä kuljetetaan lyhyen matkaa) sekä kalan käytyä pyydykseen siimaa lasketaan pitemmälle ja pyydys nostetaan kalan nieltyä täyn; *syn.* torkkoaminen. **-koukku** *s.* **-vapa** *s.*
tork|ku[1*] **1.** *s. harv.* torkahdus, uni. | Ottaa pienet t:ut 'nukahtaa hiukan'. - - eikäpä sitten enää t. silmään tullutkaan PÄLSI. **2.** *a. tilap.* uninen. | Illan virkku, aamun t.: se tapa talon hävittää SL.
tork|kua[1*] *v.* olla (istuma-asennossa tai seisoallansa) puolinukuksissa, uneen vaipumaisillaan. | T. kirjoituspöytänsä ääressä pää käden varassa. T:uin osan matkaa junan penkillä. Unilukkari kiersi t:kuvia seurakuntalaisia herättelemässä. Lehmät märehtivät karjasavun ympärillä t:kuen. - - t:kuen ja haukoitellen istui orrellansa kukko KIVI. - - Suomessa, jossa

ihmiset olivat t:kuneet [= viettäneet uneliasta elämää] kuni yöpöllöt päivänkin valossa KIANTO. — *Kuv.* Puiston puutkin t:kuu seisaallansa / nukkua kuin aikois ainiaaksi KOSKENN. Kapean kujan varrella t:kuivat nuo pienet talot koivujensa keskellä R.RAUANHEIMO. - - sen t:kuvia toiveita herätteli, sen uskoa lujitti KIANTO.

torkota^{38*} *v. kal.* harjoittaa torkkokalastusta.

torkuksi|ssa, -sta, -in *adv.* puolinukuksissa. | Istua t. Lapsi on jo t. Havahtua t:staan. Vaipua t:in. — [Hevosen] pää riippui t. [= nuokuksissa] ja turvallaan hipoi se hänen otsaansa WILKUNA. - - istui kauan pää t. pirtin penkillä, ei mitään haastanut, myhäili vain LEHT.

torkun|ta^{15*} *teonn.* < torkkua. | Mutta suloisestakin t:nasta on vihdoin siirryttävä lopulliselle unisijalle SILL.

torkut|taa^{2*} *kaus.v., 3.pers.* -us^{64} *teonn.* < torkkua. | Lämpimässä istuessa alkoi t. Taistella t:usta vastaan.

tormail|la^{29} *frekv.v* -u^{2} *teonn.* < tormata. | Hätääntyneinä edestakaisin t:evia ihmisiä.

tormalta|a^{5} *v.* porhaltaa. | Ruoskat vinkuvat ilmassa, hevoset t:vat vaahdossa LINN.

torma|ta^{35} *v. ark.* hyökätä, syöksyä, törmätä. | T. ovesta ulos. T. jkn kimppuun, kurkkuun. T. vuoteesta. Lapsiparvi t:a sisään. Koiran ajama kissa t:a puuhun. Iso hauki t:si uistimeen. — Vedet t:avat silmiin. Päähän t:si katkeria ajatuksia. Kuumat veret t:sivat nuorten kasvoille LINN.

tormuutt|aa^{2*} *v. kans.* kovalla kiireellä kuljettaa, viedä, kiidättää, syöstä. | T. sairas lääkäriin. Emäntä t:i kahvia pöytään. Juoksi rantaan ja t:i veneen vesille.

tornado^{2} *s.* (Pohjois-Amerikan) tuhoisa pyörremyrsky. — *Kuv.* Tulen ja teräksen t:t olivat uurtaneet kammottavia jälkiä taistelukenttään AK.

torn|i^{4} *s.* **1.** varsin. merk.: pyöreä, neli- tai monikulmainen korkea (itsenäinen) rakennus tai rakennuksen osa, joita vars. ennen käytettiin varustuksena tai vankilana, kirkonkellojen sijana, majakkana tms. | Ritarilinnan muurit ja t:it. Raatihuoneen t. Pisan tuomiokirkon kalteva t. Stadionin, työväentalon t. Korkea kuin Baabelin t. Pyöreä, nelikulmainen, kuusikulmainen t. Terävään huippuun päättyvä t. Kivistä, tiilistä, puusta rakennettu t. — Vars. *vanh.* vankitorni, tyrmä. | Viattomasti heitettiin hän pimeään t:iin KIVI. Te t:issa velkojan tylyn / kenties mua kirootte vielä *MANN. - - ja pyöveli heittäisi sinun t:iin UTᵛ. — *Yhd.* harja-, keskus-, kulma-, muuri-, nurkka-, pää-, sydänt.; pyörö-, sipuli-, suippot.; kerros-, porrast.; kivi-, puu-, tiilit.; kello-, majakka-, tähti-, valo-, vankit.; kirkon-, linnant. **2.** yl. tornimainen rakennelma, muodostuma; myös vain kehikon käsittävä korkea rakennelma (hyppy-, vartio-, tähystystorni tms.). | Painorehun valmistukseen tehty t. Paloletkuja kuivataan korkeissa t:eissa. Pöydällä oli t:eiksi lajiteltuja kolikoita. — *Kans.* savutorvi, -piippu. | Tehtaan t. — *Yhd.* happo-, hauli-, hyppy-, kaivos-, letku-, mainos-, nosto-, näkö-, palo-, radio-, säiliö-, tislaus-, tähystys-, vartio-, vesi-, öljyt. — *Erik.* **a.** vars. rannikkolinnakkeissa, sota-aluksissa ja panssarivaunuissa eril. laitteiden suojana oleva tornimainen panssarirakennelma. | Sotalaivan t:it. Sukellusveneen, panssarivaunun t. — *Yhd.* komento-, taistelu-, tykkit.; keula-, perät.; panssarit. **b.** šakkipelissä: tornin muotoinen nappula, joka liikkuu ja lyö vaaka- ja pystysuoraan suuntaan. — *Yhd.* kuningas-, kuningatart.

torni|haukka *s.* tuulihaukka. **-huone** *s.* Ritarilinnan t:et. **-kammio** *s.* **-katto** *s.* **-kello** *s.* Raatihuoneen, kirkon t. **-kirkko** *s.* kirkko, jossa on torni. **-kurki** *s. tekn.* torninosturi. **-linna** *s.* tornillinen linna.

tornillinen^{63} *poss.a.* T. kirkko, linna.

tornimai|nen^{63} *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus^{65} *omin.* T. rakennus, talo, laite, huippu. T. hattu. T:sesti huippeneva kirkon katto. Rakennuksen t:suus.

-torninen^{63} *poss.a.* Korkea-, pyöreä-, suippot.; kaksi-, monit.

tornin|huippu *s.* **-kello** *s.* Suurkirkon t. näytti viittä.

torninosturi *s. tekn.* nostokurki, jonka varsi liikkuu korkean, tav. ristikkorakenteisen pylvään varassa, tornikurki.

torninvartija *s.* = tornivartija.

torni|pääskynen *s.* tervapääsky. **-pöllö** *s.* Tyto alba, vars. Keski-Euroopassa ja Välimeren maissa kirkontorneissa, vanhoissa linnoissa yms. asustava pöllö. **-rakenne** *s.* **-rakennelma** *s.* **-rakennus** *s.*

tornisteri^{5} *s.* kovaseinäinen sotilasreppu.

tornitalo *s.* monikerroksinen pistetalo.

tornit|on^{57} *kar.a.* -tomuus^{65} *omin.* T. puukirkko. T. katto.

tornit|taa^{2*} *v.* -us^{64} *teonn.* šakkipelissä: linnoittua.

torni|tykki *s.* Sotalaivan t:tykit. **-vankila** *s.* **-vartija** *s.* tornissa toimiva palovartija, torninvartija.

toro^{1} *s. kans.* **1.** torvi. | Kaataa pannusta kahvia t:n täydeltä. Pian nousi [laivan] t:sta musta tervassauhu E.ELENIUS. **2.** myllyn ratti.

toroidi^{4} *s. sähk.* sormuksen muotoiselle pinnalle umpeen käämitty johdinkierukka; pyöreäksi lenkiksi taivutettu solenoidi tai magneettirauta.

torpan|kirjat *s. mon.* torppaa koskeva isännän ja torpparin välinen sopimuskirja. **-kontrahti** *s. vanh.* = ed. **-maa** *s.* torppaa varten tarvittava(t) maa(t), torpanpaikka. | Antaa, luvata jklle t. Raivata t:t synkkään korpeen. — *Kuv.* Olis vain ollut puukko, niin olisin sille vietävälle antanut ikuisen t:n [= tappanut hänet] ALKIO. **-mies** *s.* torppari. | N:n isä oli köyhä t. **-paikka** *s.* torpanmaa. | Antaa, luvata jklle t. Katsoa itselleen sopiva t. **-poika** *s.* Varattomana t:na N. joutui jo nuorena ansiotyöhön. **-tyt|tö** *s.* Talontyttö ja t. Otti emännäkseen köyhän t:ön. **-tytär** *s.* Palvelijatar oli t. Hämeestä. **-vaimo** *s.* **-vä|ki** *s.* T. oli jo nukkumassa. Takalistoilla asui vain köyhää t:keä. T:en lapsi.

torpedo^{2} *s. sot.* vedessä omalla koneistollaan kulkeva meritaisteluase. | Ohjautuva, ohjattava t. Sukellusveneen ampuma, lentokoneesta pudotettu t. — *Yhd.* ilma-, lento-, merit.; kaasu-, potkuri-, raketti-, siipi-, sähköt.; maali-, reittit. **-alus** *s. sot.* alus, jonka pääaseistuksena on torpedo. **-ammus** *s. sot.* torpedon muotoinen am-

mus. **-ase** *s.* T. kehittyi suurten sotalaivojen tykistöaseistuksen vasta-aseeksi. **-aseistus** *s. sot.* **-hyökkäys** *s. sot.* torpedoja käyttäen suoritettu hyökkäys. **-hävittäjä** *s. sot. vanh.* hävittäjä(alus).

torpedoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* upottaa tai vaurioittaa alus torpedo(i)lla. — *Kuv.* T. ehdotus 'saada raukeamaan'.

torpedoimisväline *s. sot.*

torpedo|kone *s. sot.* torpedolentokone. **-laiva** *s. sot.* sotalaiva, jonka pääaseena on torpedo. **-laivue** *s. sot.* torpedoaluksista koottu laivue. **-lentokone** *s. sot.* torpedoja pudottava lentokone. **-luoti** *s. sot.* torpedon muotoinen luoti. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* **-mestari** *s. sot.* torpedoalalle erikoistunut sotilasmestari. **-n|hävittäjä** *s. sot. vanh.* hävittäjä(alus). **--osuma** *s. sot.* **-putki** *s. sot.* putki, josta torpedo sysätään kaasunpaineella mereen. **-upseeri** *s. sot.* aluksen torpedopuolen päällikkö tai yl. torpedoalalle erikoistunut upseeri. **-vene** *s. sot.* pieni, nopea torpedoalus, jolla on enintään vähäinen tykkiaseistus. — *Yhd.* moottorit. **-verkko** *s. sot.* torpedohyökkäysten torjumiseksi sota-aluksen ympärille tai sataman edustalle veteen laskettu teräslankaverkko.

torp|pa[11*] *s.* **1.** vars. maanviljelystä varten vuokralle annettu maatilan alue, jolla on tai jolle on aiottu rakentaa tarpeelliset rakennukset; vrt. talo, mäkitupa. | Yksityisen, valtion, kunnan, seurakunnan maalla oleva t. Talo ja sen t:at. Pienen talon kokoinen t. Sydänmaan t:pien asukkaat. T:pien lunastaminen itsenäisiksi tiloiksi. Naida talosta eikä t:asta. Tekemällä t:asta talo tulee SL. — *Yhd.* kalastus-, maat.; koti-, kruunun-, perintö-, sotilast.; metsä-, salot.; päivätyö-, verot. **2.** torpan rakennukset; nyk. muustakin asumuksesta: mökki, tölli. | Asua pienessä t:assa. Mökki oli hyvin yksinäinen; lähin ihmisasunto, toinen t:an röttelö, murjotti puolen peninkulman päässä KIANTO.

torppakulma *s.* torpparikulma.

torppar|i[5] *s.* torpan vuokramiesoikeuden haltija. | Ratsutilan, pappilan t:it. T:in tytär. T:ien nurjat olot. Tavallisesti t:it maksoivat veronsa päivätöillä. Kuu on t:in aurinko [= torpparilla on vain yöllä aikaa omiin töihinsä] SL. — *Kuv.* - - saamme tuntea olevamme tässä maassa ainoastaan t:eita ja toisten palvelijoita J.FINNE. — *Yhd.* maa-, muona-, päivätyöt.; kruununt.

torppari|asutus *s.* T:asutusta oli enimmän Länsi-Suomessa. **-järjestelmä** *s.* maanvuokrajärjestelmä, jossa vuokramiehinä olivat torpparit. **-kulma** *s.* kulmakunta, jossa asuu etupäässä torppareita. **-kunta** *s.* Kartanon t. **-kylä** *s.* Elimäen pitäjän entiset t:t. **-kysymys** *s.* torpparien ja heihin verrattavien yhteiskunnallista asemaa koskevat probleemit. | T. ratkaistiin erikoislainsäädännöllä. **-laitos** *s.* vrt. torpparijärjestelmä. **-laki** *s.* v. 1918 vuokra-alueiden lunastamisesta annettu laki. **-lak|ko** *s.* Vuosien 1906 ja 1917 suuret t:ot. **-luok|ka** *s.* torpparit yhteiskuntaluokkana. | T:an itsenäistyminen. **-olo|t** *s. mon.* T:jen yhteiskunnalliset epäkohdat. **-perhe** *s.* Monipäinen t. **-vapautus** *s.* par. torpparien vapautus. **-väestö** *s.*

torrakka[15*] *s.* = seur.

torrakko[2*] *deskr.s.* pitkästä esineestä, vars. kivääristä, haulikosta. | Pyssyn, haulikon t. Kävellä t. kädessä.

torri[1] *s. fys.* paineen yksikkö: 1 mm:n korkuisen elohopeakerroksen paine alustaansa vasten.

torroksi|ssa, -in *adv.*, vars. *kans.* (myös poss.-suff:llisena) torkuksissa, unen horroksessa. | "No mikä nyt on?" kysyi Joonas unen t. ALKIO. - - seisoo pää riipuksissa ajurin hevonen, unissaan ja t:ssaan TIITUS.

torrotta|a[2*] *deskr.v. kans.* törröttää, sojottaa. | Pystyssä t:va, takkuinen tukka.

torsio[3] *s.* kiertäminen, kiertyminen, kierto. — *Mat.* kierevyys. — *Fys.* kappaleen ruuvimainen kiertyminen, kierto. **-vaaka** *s.* kiertovaaka. **-voima** *s. fys. tekn.* kiertovoima.

torso[1] *s.* päätön ja raajaton ihmisen tai eläimen vartaloa esittävä veistos, tav. särkynyt, joskus varta vasten sellaiseksi tehty. — *Kuv.* Tynkämäisenä t:na säilynyt kansanruno. Suurella osalla Goethen tuotannosta on t:n luonne KOSKENN.

torstai[27] *s.* viikon viides päivä. | Huomenna on t. Kokous on ensi viikon t:na. — *Yhd.* hela-, kiirast. **-aamu** *s.* **--ilta** *s.*

torstainen[63] *a.* torstaina tapahtuva tai tapahtunut, pidettävä tms., torstai-. | T. kokous.

torstaipäivä *s.*

torstaisin *adv.* aina torstaina, joka torstai. | Harjoitukset ovat t.

torstaki[4*] *s. kans.* torstai.

torteerata[35] *v.* kiduttaa.

tortti[4*] *s.* **1.** rukkiin kiinnitettävä lieriömäinen tai kartiomainen, pyörivä kuontalon pidin; vrt. rukinlapa, pölä. **2.** *kans.* rukki.

torttu[1*] *s.* muodoltaan vaihtelevia, us. voi- tai murotaikinasta tehtyjä leivonnaisia, täytteenä hedelmä-, marja- tms. sosetta. — *Yhd.* joulu-, syntymäpäivät.; hillo-, mustikka-, omena-, sokerit.; kääre-, täytet. **-taikina** *s.* **-vuoka** *s.*

tortyyri[6] *s.* kidutus.

toru|a[1] *v.* -vasti *adv.* -nta[15*] *teonn.* **1.** nuhdella. | T. lapsia meluamisesta. Opettaja t:i poikaa myöhästymisistä. Minua t:ttiin ihan syyttömästi. Tästä tulee t:misia. "Kuinkas sinä noin vastaat?" sanoi äiti t:vasti. - - tuomarin eteen ei tulla t:ttavaksi tahi pahoin puhuteltavaksi, vaan oikeutta etsimään LK. - - metso akkoineen t:i karhua korkealta orrelta minkä jaksoi KS. **2.** torailla, rähistä, riidellä. | Te ette koskaan opi panemaan rekeä kuntoon, t:i hän rengille TALVIO. - - mutta en viitsinyt lähteä suukon ämmän kanssa t:maan KATAJA.

toruisa[13] *a.* toraisa. | Tekevä t. vaimo SL.

torus[64] *s.* **1.** *geom.* rengaspinta. **2.** *rak.* joonialaisen pylvään tyvessä oleva rengasmainen paksunnos. **3.** *kasv.* kukkapohjus. **4.** *anat.* vallimainen kohoama.

toruskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < torua. | Lapsia ei pidä alituiseen kiellellä ja t. Äkäinen ja t:eva opettaja.

toru|t[1] *s. mon.* torumiset, nuhteet, moitteet. | Antaa jklle t., t:ja. Poika sai isältään t:ja vilpillisyydestä. Siitä tulee ankarat t:t tai selkäsauna.

toruvainen[63] *a.* toruva, toruisa. | Paha vaimo t., hyvä koira haukkuvainen SL.

torveil|la[28] *deskr.v. ark.* -u[2] *teonn.* **1.** kuljeksia ilman päämäärää, vetelehtiä. | Mihinkähän ne nyt lähtivät t:emaan? Missä sinä olet t:lut koko illan? **2.** käyttää suurta suuta, leuhkia, mahtailla. | Älä t:e!

torvelli|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < torvi. | T. vuoka, astia.

torvelo[2] *deskr.s. ark. halv.* vars. pojasta tai miehestä. | Renkipojan t. Äijän t. pyssy selässä. Niinpä hän vieläkin, jo lähes rippikouluiässä oleva t., lorvaili edelleen kotimökin nurkissa KARHUM.

torven|puhallus *s.* Metsämiesten t:puhallukset. **-puhaltaja** *s.* Taitava t. Neuvottelijan mukana oleva t. **-soittaja** *s.* Soittokunnan t:t. T. puhaltaa leirillä aamu- ja iltasoiton. — *Kuv. leik.* Totinen t. 'yksitotinen, hieman huumorintajuton ihminen, tosikko'. **-soit|to** *s.* Harjoitella t:toa. T:olla annettu merkki. **-tekijä** *s.* Perästä kuuluu, sanoi t. SP. **-toita(hd)u|s** *s.* Rynnäkkömerkki annettiin t:ksella. **-toitottaja** *s.* **-toitotus** *s.* T. ilmoittaa taisteluharjoituksen päättyneen. Ulkoa kuului t:ta, ja joukko linnan vartioväkeä marssi ulos J.FINNE. **-törähdy|s** *s.* Kuului yksinäisiä t:ksiä. — *Kuv.* [Näytelmä] oli kuin sodanjulistus kaikelle aikansa eläneelle ja samalla t. uuden rintaman kokoamiseksi KOSKENN. **-ääni** *s.*

torve|ta[36] *deskr.v. ark.* **1.** syöksyä, rientää, "puskea". | Palavan talon ullakkoluukuista t:si [= tuli torvenaan] savua ja tulta. T. jkn jälkeen. Hän tulla t:si myrskynä siihen keskelle kuuminta rytinää, liittyi taistelevaan rykmenttiinsä IVALO. **2.** huutaa, suuriäänisesti selittää, paasata, pauhata. | Älä siinä t:a! - - vaikka siellä muorikin oli t:emassa SILL. Sen sopisi esitellä Neuvostoliiton oloja eikä vain t. yksitoikkoisen suoraa huutoa "tannerilaisia" vastaan AK.

torveton[57] *kar.a.* < seur. | T. kamiina.

torv|i[8] *s.* **1.** läpimitaltaan suhteellisen avara, tav. molemmista päistään avonainen putki. **a.** Puinen, peltinen, sementistä valettu t. Pyöreä ja tasapaksu t. Laudoista tehty nelikulmainen t. 15 cm:n läpimittainen t. Ilmanvaihtoa, vesihöyryn poistoa varten tehty t. Kastelukannun, viinapannun t. Separaattorin t:et. Kaataa pannusta kahvia t:en täydeltä. Huutaa huikautti kädet t:ena suun edessä. Irrottaa pajun kuori t:ena. Ontoksi t:eksi lahonnut puun runko. — Us. adv:n tapaan. | Taivuttaa levy t:elle. Kääriä kangas, nahka, tuohi t:elle. Haravoida heinät t:elle. T:elle karstatut villalepereet. Suu, huulet, kieli t:ella. — Juosta häntä t:ella 'sojossa'. [Karhun pelästyttämät lehmät] hyppivät sinne tänne, häntä t:essa PÄIVÄR. - - niin voi sun turkanen, kun minä tulin, häntä t:ella vilistin PAKK. [Eukko] on heti helma t:ella juoksemassa [nuorten miesten seuraan] LEINONEN. — *torvenaan* (adv.) kuin torvesta, virtanaan, kovasti. | Luoti osui kaulavaltimoon, ja haavasta tuli verta t:enaan. Vihollisia purkautui metsästä t:enaan. - - ja t:enaan vaelsi vesi Juhon kaivamia ojia myöten tiehensä PÄIVÄR. - - taivas losottaa [sadetta] t:enaan KIANTO. — *Yhd.* puu-, pelti-, sementtit.; heinä-, ilma-, jauho-, poistoilma-, tuloilma-, vesit.; ilmanvaihto-, imu-, johto-, lasku-, meno-, poisto-, syöksy-, tulo-, tuuletus-, vetot.; katto-, lakeis-, nurkka-, seinät.; pumpput. **b.** savutorvi. | Kamiinan t. — *Yhd.* lieska-, savu-, tulit. **c.** torvimaisista laitteista; us. liittyen kohtaan 3. | Puhelimen, sanelukoneen t. — Töräyttää auton t:ea. — *Yhd.* kuulo-, käsi-, puhe-, puhelin-, äänit. **2. a.** *anat.* torvimainen tiehyt. — *Yhd.* henki-, korva-, ruokat. **b.** *el.* Imeväksi t:eksi muuttunut hyönteisen kärsä. — *Yhd.* munanasetint.; imu-, sylkit. **c.** *kasv.* terälehtien kynsien muodostama osa yhdislehtisessä teriössä. **3.** suoran tai us. eri tavoin taivutetun, tav. toisesta päästään suppilomaisesti laajemman putken muotoinen puhallettava soitin; *mus.* tav. = käyrätorvi, joskus muistakin vaskipuhaltimista. | Sarvesta tehty t. Tuohesta tehtiin t:ia kiertämällä tuohihihnaa suppilon tai sarven muotoon. Luikku, onteloidulla puulla vahvistettu tuohinen t. Paimenen, metsästäjän t. Sotilassoittokunnan t:et ja rummut. Puhaltaa t:ea, t:een. Soittaa, toitottaa t:ea, t:ella. Herätysmerkki puhallettiin t:ella. T:et soittivat taisteluun. T:en toitotus, törähtely. Kun tuomion t. kajahtaa. — *Kuv.* Ei sellaisia asioita sovi t:ella toitottaa ympäri maailmaa. Pohjatuulen t. Päivän suuret tunnussanat ovat soineet kultaisina t:ina korkealla ilmassa KIANTO. Ei kuulu enää rastaan huilu, kumajaa vain kosken tumma t. AHO. — *Yhd.* luu-, messinki-, puu-, tuohit.; altto-, basso-, tenorit.; alppi-, englannint.; käyrät.; hälytys-, leikki-, merkinanto-, metsästys-, paimen-, posti-, signaali-, sotat.; tuomiot.

torvi|fanfaari *s.* **-kukka** *s.* Salpiglossis, karvaisia, suurikukkaisia koisokasveja, vars. meilläkin koristekasvina viljelty puna- tai valkokukkainen S. sinuata. **-lin|tu** *s.* T:nut 'Psophidae, kurkien sukuinen eteläamerikkalainen lintuheimo'.

torvimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* T. putki, laite. T. puhallussoitin. Hyönteisen t. munanasetin. T. teriö, kukka. Suuhun päin t:sesti laajeneva poistoaukko.

torvi|merkki *s.* Antaa ohitettavalle autolle t. **-musiik|ki** *s.* Tanssia t:in tahdissa. Baijerilainen t.

-torvinen[63] *poss.a.* Kaksi-, yksit; kapea-, lyhyt-, pitkä-, pullea-, suorat.

torvi|orkesteri *s.* torvisoittokunta. **-osa** *s.* Sinfonian torvi- ja trumpettiosat. **-ripsiäi|nen** *s.* T:set 'Tubulifera, ripsiäisiä, joiden takaruumiin viimeinen nivel on torvimainen'. **-seitsikko** *s.* seitsenhenkinen torvisoittokunta. **-signaali** *s.* Puhaltaa t. Antaa t:lla merkki. **-soit|in** *s.* Käyrätorvet, trumpetit ym. t:timet. **-soitto** *s.* torvisoittimilla esitettävä soitto, musiikki. **-soittokunta** *s.* soittokunta, joka käyttää pääasiassa vaskipuhaltimia.

torvisto[2] *koll.s.* Tuuletuslaitteiden t.

torviyhtye *s.* Iltaman musiikista huolehti yksinkertainen t.

tosa[11] *järjestysl.* ja *a. koul.* vars. etevämmyydestä, paremmuudesta: toinen. | Olla t. luokallaan. Tulla kilpailussa t:ksi.

tosi[11] *a., adv.* ja *s.* Attr:na nyk. tav. taipum. ja kirjoitetaan tällöin us. myös ⌣. Merk.-ryhmät eivät ole selvärajaisia. Todella, todesta, todesti, tosiaan, tosissaan, totta ks. erikseen.

I. *a.* **1.** lausumasta, kuvauksesta, kertomuksesta tms.: totuutta, todellisuutta, todellisia oloja, asian todellista laitaa vastaava, totuuden sisältävä, totuuden mukainen, todenmukainen, -peräinen, totuudellinen, paikkansa pitävä, luotettava, oikea;)(perätön, valheellinen, väärä, kuviteltu, huhu-. | Yksityiskohtia myöten t. kuvaus, kertomus, selostus. Tuo väite on kirjaimellisesti t. Hänen sanansa vaikuttivat t:lta. Se ei voi olla t. puhetta. Juttu on aivan t. Huhuina pidetyt uutiset olivatkin t:a. Tieto, jota on vaikea uskoa todeksi. Sillä tässä on se sana t., että toinen on kylväjä, ja leikkaaja toinen UT. Kirjoita, sillä nämä sanat ovat vakaat ja todet UT. Toi arpa toet sanomat KAL. - - Ida ei eläissään ole sanonut yhtä ainoaa totta sanaa J.FINNE. - - miten voimme erottaa todet ja erheelliset arvostelmat toisistaan? J.E.SALOMAA. — Uskomatonta, mutta totta. Onko se aivan totta? Kertomus oli sanasta sanaan totta. Totta on, ettei hän ole aivan viisas. N. ilmoitti, niin kuin totta olikin, ettei johtaja ollut tavattavissa. | "Martti on mennyt naimisiin." — "Oikeinko totta!" — Myöntävästi vars. toisen sanoihin yhdyttäessä. | "Se mies on suuri kettu." — "T." | Hinta on melko suuri, se on totta, mutta tavarakin on hyvää. Totta kyllä, mutta - -. Sinähän tunnet tapauksen, eikö totta [par. vai kuinka, eikö niin]? — *niin totta kuin* lujasti vakuutettaessa tai vannottaessa. | Niin totta kuin elän. Niin totta kuin olen kunniallinen mies. - - niin totta kuin Jumala minua auttakoon [valan kaavassa].

2. vain attr:na: todella olemassa oleva tai ollut, tapahtunut tms., todellinen, faktillinen, oikea;)(kuviteltu, näennäinen, sadun-, tarunomainen tms. | T. tapauksia. T. elämästä otettu esimerkki. — Laivan t. [= todellinen] kulkusuunta. Tähtitieteellinen eli t. meridiaani. Jstak on t. hyötyä, apua, iloa. Jos t. tarve vaatii. Rahat tulivat t. tarpeeseen. Nyt se [viinaryyppy] olisi ollut toteen tarpeeseen HEPOR.

3. todellinen, totinen, oikea, aito, rehellinen. | T. kristitty, uskovainen. T. nainen, mies. T. taiteilija. T. suomalainen. T. usko, jumalanpelko, katumus. T. rakkaus, ystävyys. T. viisaus. T. demokratian irvikuva. - - ja nykyolot näyttää t. karvassansa LEINO. Oksia me häness' oomme, / t. viinipuu on hän S.KORPELA. — Uusi, inhimillisesti todempi taidekäsitys. Vaikutelma tuntui täysin todelta. - - hän oli t. sormenpäihinsä asti KALLAS. Niin, ihminen ei useinkaan ole t., varsinkaan myöhemmällä iällään, vaan kaikin tavoin sovinnainen HOLLO.

4. vakavissaan oleva tai tehty, vakavalta kannalta otettava, vakava, totinen. | T. aikomus. Tehdä jtak t. tarkoituksessa. T. ostaja. Mies minäkin olen ja miehen meiningit on minullakin ja todet ovatkin J.FINNE. — T. tilanteessa [= todellisessa taistelussa] konekiväärit olisi sijoitettu toisin. Hän on arka raukka, jos t. paikka tulee. Mutta leikin sekaan tuli Hieronymuksen mieleen pian todempiakin tuumia IVALO. Ryhtyä t. toimiin jkn asian selvittämiseksi. Se mies ei ole tehnyt koskaan t. työtä. Ojankaivu käy jo t. työstä. T. teossa [= itse asiassa] tällä seikalla ei ole sanottavaa merkitystä. — Meidän mittamme on nyt täysi, se on toden kerran [= todella] täysi M.MERENMAA.

II. *adv.* a:iin tai adv:iin liittyen: todella, erittäin. | T. hyvä, huono, nuori, vanha, innostunut. T. herkullista ruokaa. Sain sen t. huokealla. T. ystävällisesti tehty.

III. *s.* käyttö tav. vain määräyhteyksiin rajoittuvaa ja us. lähellä a:n substantiivista käyttöä.

1. totuuden sisältävästä, totuuden mukaisesta, asian todellista laitaa vastaavasta lausumasta, puheesta tms.;)(valhe. | Puhu aina totta! Hänen puheissaan ei ole siteeksikään totta. Tuossa jutussa on paljonkin totta. Niin hän kertoi, lieneekö sitten totta vai valhetta. Ne sanat ovat puhdasta totta. Kertoi täytenä totena, että - -. Ottaa jkn sanat (täydestä) todesta, (täyden) toden kannalta. Onko tuo oikein vakainen t.? Varma t. on, että - -. Se on totinen t., totista totta. Sano tarkkoja t:a, / valehia viimeisiä KAL. Tunnen mie toen puhujan / sekä keksin kielastajan! KAL. — Toden sanoakseni, jos toden sanon, totta puhuen, puhuakseni 'ilmaistakseni asian todellisen laidan, totuuden, suoraan sanottuna'. Toden sanoakseni en luota häneen. Totta puhuen olen kyllästynyt koko puuhaan. No, totta sanoen, niin oikeinpa teitte, korjatessanne mitä Viertola ylpeästi hylkäsi KIVI. Toden tunnustaen Vihtori itse pelkää pappia KARHUM. — Kolmas kerta toden sanoo [= on ratkaiseva, ratkaisee] SP.

2. se mikä on todella olemassa, todellista, reaalinen todellisuus;)(mielikuvitus, satu, taru tms. | Lapsen mielikuvituksessa kutoutuvat taru ja t. yhteen. Onko tämä totta vai kuvittelua? Ennakkoaavistus, joka muuttui karvaaksi todeksi. Häilyä unen ja toden välimailla. Minulle se ei ollut satua, vaan totta KIANTO. - - sanoi itse tietävänsä parhaiten niin totensa kuin unensakin LEINO.

3. jstak, johon jku suhtautuu tai johon on suhtauduttava tai tarkoitettu suhtauduttavan vakavasti;)(leikki, pila tms. | Ne, joille kristillisyys on täyttä totta 'vakava elämänkysymys'. Uhkaus, jossa on t. [= vakaa tarkoitus] takana. Tehdä jtak t. [= vakaa tarkoitus, aikomus] mielessään. Tässä on aivan täysi t. minun puolellani J.FINNE. Tarkoitatko sanoillasi (täyttä) totta vai pilailetko? Hänen uhkauksiaan ei kannata ottaa todesta, toden kannalta. Ei niin pientä pilaa, ettei totta toinen puoli SL. Lapsille leikit ovat usein täyttä totta. Hän ei osaa erottaa totta leikistä. - - enkähän minä sitä leikkinä pidä, jos se kerran todeksi kääntyy AHO. — Nyt on t. kysymyksessä 'tilanne on vakava, leikki on kaukana'. Toden tullessa pötkivät arimmat pakoon. Vasta toden tullen nähdään, mihin armeija pystyy. Näyttää jklle t. 'panna jku lujille, olla jklle tiukkana jstak'. - - ensi kerran oli mies nyt toden edessä, paikassa, mistä ei pelastaisi ei viekkaus, ei puhe ERKKI ILMARI. — Yrittää jtak, innostua, ryhtyä jhk täydellä todella, täysissä t:ssaan 'vakavin aikein, vakavissaan'. Jos syvästi tunnet hätäsi, niin huudat täydellä todella apua [Herralta] AK.

4. eril. sanonnoissa. — *jstak tulee tosi* jk toteutuu. | Jos vain tuumasta tulee t. Englan-

nin ja Japanin liitosta tuli t. vuonna 1902. Pojan avioliitosta ei vain tahtonut tulla totta. — *tehdä jstak tosi, totta* toteuttaa, panna toimeen. | Ellei hän pian tee kaupasta totta, se saa raueta. Jos hän tekee uhkauksestaan täyden toden, niin - -. — - - nassielen häntä paljaalla kämmenelläni, ja totta on tekevä tämä kämmen [= on tehoava] KIVI. — *toden teolla,* (harv.) *teosta* todella, tosissaan. | Aloittaa opinnot toden teolla. Pelkäsin nyt aivan toden teolla. Ensi kertaa elämässään hän oli toden teosta ymmällä JÄRVENT. — *toden perästä, perään,* (harv.) *takaa* (vars. puhek.) = ed. | Yritimme oikein toden perästä. Aikovatko he toden perään myydä talon? Huomenna aloitetaan työt toden takaa. — *toden totta* ks. totta. — *käydä toteen* toteutua. | Uni, ennustus, toivo käy toteen. — *näyttää,* (harv.) *saada toteen* näyttää todeksi, todistaa. | Syyte hylättiin toteen näyttämättömänä. Saatko toteen, että se oli vaimosi työtä? AHO. — *ajaa toteen* (harv.) toteuttaa. | - - pieni itsevaltiatar oli tottunut ajamaan tahtonsa toteen SILL. — *mennä (siihen) toteen* (kans.) mennä hukkaan. | Toteenpa meni minun elämäni JOTUNI. - - mutta siihen toteen se [suunnitelma] meni KAUPPISH. - - siihen toteen meni sekin parannuksen teko AHO.

tosi-. Suuri joukko (us. tilap.) yhdyss:eja, joista useimmat (esim. t:elämä, -puhe, -suomalainen, -taiteilija, -tapaus, -tarve, -toimi) kirjoitetaan myös ⌒. Yhdysa:ien (esim. t:-ihana, -reipas, -runollinen, -taiteellinen) paitsi tosi-alkuisista yhdyss:eista johdettujen (esim. t:asiallinen) ja inen-loppuisten poss.a:ien (esim. t:pohjainen) sijasta par. ⌒.

tosiaan *adv.* todella, todellakin. | Asia on t. niin, kuin hän väittää. Nyt on t. jo myöhä. Hinta on t. halpa. Oletko t. sitä mieltä? Täytyykö teidän t. jo lähteä. — T:kin, häneltähän asiaa voi kysyä. Niin t., sinähän mainitsit asiasta jo eilen. Nyt on t. aika lähteä. Ei t:kaan ole ihmeteltemistä, vaikka - -. Tilanne ei t:kaan näytä valoisalta. — *totta tosiaan* ks. totta 3.

tosiasi|a *s.* täysin varma, subjektiivisesta tiedosta tai tulkinnasta riippumaton asia; *syn.* faktumi, tosiseikka. | Kieltämätön, kiistaton, kumoamaton t. Historialliset, tilastolliset t:at. Perustaa käsityksensä tunnettuihin t:oihin. Taloudelliset laskelmat on tehtävä kylmien t:oiden pohjalla. T:oista johtopäätöksiä tekevä tiede. Kaikki t:at puhuvat sitä otaksumaa vastaan, että - -. Luonnon yksinkertaiset t:at ovat meille kaikille tutut, mutta eivät aina yhtä selvästi tajutut SILL. [Rakkauden] piiriin kuuluu valtava joukko elämän t:oita, alhaisimmista kaikkein ylevimpiin saakka HOLLO. Kääntää t:at päälaelleen. Ummistaa silmänsä t:oilta. Syytetty koetti salata eräitä t:oita. Ei ole syytä peitellä sitä t:aa, että ollaan jälleen luisumassa inflaatioon. Sanottakoon mitä hyvänsä, t. on joka tapauksessa, että - -. T:ana pysyy, että - -. Tunnustatko sen t:an, että - -? — *tapahtunut tosiasia.* Panna, asettaa jku tapahtuneen t:an eteen. Vallankaappaus oli jo silloin tapahtunut t. — *tosiasiassa* (adv.) todellisuudessa, itse asiassa. | T:assa kävikin niin, että - -. T:assa saksalaiset olivat jo silloin menettäneet sodan. Siltä voi näyttää, mutta t:assa asia on aivan päinvastoin.

tosiasia-aineisto *s.* Tutkimukseen sisältyi valtava määrä uutta t:a.

tosiasialli|nen *a.* -sesti *adv.* todellinen, faktillinen, asiallinen;)(muodollinen, näennäinen, nimellinen; *lak.* us.)(oikeudellinen. | Puolueen t. johtaja. Mitään t:sta eroa ei ole. Tappion t. syy. T:sesti ottelu ratkesi jo toisessa erässä. Useat Euroopan maat luopuivat ensimmäisen maailmansodan aikana ainakin t:sesti kultakannasta.

tosiasia|peruste *s.* Kanteen t. **-pohja** *s.* Tällaiset hypoteesit ovat kokonaan t:a vailla.

tosi|elämä *s.* myös ⌒. | T:elämästä otetut esimerkit. **-juttu** *s.* myös ⌒.

tosike[78] *s. liik.* par. tosite.

tosikertomus *s.* (vars. ajanviete)kertomus, joka kuvaa (muka) tositapahtumia.

tosikko[2*] *s.* vakava, yksitotinen, huumorintajuton ihminen.

tosi|kristillisyys *s.* myös ⌒. **-kristitty** *s.* myös ⌒. **-kuva** *s.* optiikassa: linssin tai peilin avulla syntynyt kuva, jonka voi ottaa kuvatasolle (säteiden yhtymäkohdassa);)(valekuva. **-mielessä** *adv.* (myös ⌒) tosissaan, vakavasti. | T. tehty ehdotus. Enemmän kokeilu- kuin t. tehty yritys.

tosin *adv.* **1.** kyllä(kin). **a.** ilmaisemassa myönnytystä vars. yhteyksissä, joihin liittyy tav. mutta-konj:lla alkava adversatiivinen lause. | Hän on t. etevä kirjailija, mutta huono talousmies. En t. varmasti tiedä, mutta otaksun. Tilanne oli t. kriitillinen, mutta ei toivoton. T. meitä oli kielletty menemästä jäälle, mutta siitäkös me välitimme. | Pyyntöni on t. kohtuuton, sen myönnän. On kuitenkin otettava huomioon, että - -. | Anomukseen t. myönnyttiin, vaikka epäröiden. T. asiaa on tutkittu vähän, joten mitään varmaa ei voi väittää. Hiukan t. pyrki pelottamaan, että - -. **b.** myönnytystä tai rajoitusta ilmaisevissa (us. parenteettisissa ja ellipt.) huomautuksissa tai selityksissä. | Hyvä hevonen, vanha t. Olihan siitä kerran puhetta, sivumennen t., jo aikoja sitten. Vihollisen hyökkäykset jatkuivat, t. pienin voimin, monta päivää. Valtionvelka on edelleen kasvanut, t. vain 200 milj. mk. Valettaessa jätetään betonin sisään puutappeja, joita t. on vaikea saada myöhemmin irti. Alahan joutua, vaikkei tässä t. vielä pahaa kiirettä olekaan. **2.** *vanh.* vahvistavasti: kyllä, varmasti. | Jos minun valtakuntani olisi tästä maailmasta, niin t. minun palveliani olisivat sotineet, etten minä olisi tullut annetuksi ylön Juutalaisille UTV. - - sillä miehen on t. vastattava vaimonsa, sen vajavamman astian, hengellisestä tilasta KALLAS.

tosi|oleva, -olevainen *a.* todella oleva, katoamaton, kaiken olevaisen pohjana oleva. | Kokemusmaailma t:olevaisen maailman ilmentymänä. Pitää maallista harhaa t:olevana. Mutta jumalallinen rakkaus pysyy, koska se on t:olevaista. — *S:sesti fil.* metafyysillinen todellisuus. **-olio** *s. fil.* = substanssi. **-oloi|nen** *a.* -suus *omin.* tosioloihin perustuva tai nojautuva, todellinen, reaalinen, realistinen;)(kuviteltu,

kuvitteellinen. | T. käsitys, mielipide jstak. Realistin t. kuvaustapa. Lausunto oli vailla t:sta pohjaa. Arkinen t:suus ihanteellisuuden vastakohtana. [Romanttiset unelmat] eivät ajan pitkään jaksaneet tyydyttää runoilijan kiihkeätä verenkäyntiä ja t:semman onnen ikävöintiä TARK. **-olo|t** *s. mon.* todelliset olot, todellisuus. | Saduissa voi noin tapahtua, mutta ei t:issa. Silloinen oikeusjärjestys vastasi historiallisia t:ja. T:ista tehtyihin havaintoihin perustuva tutkielma. Väite, joka ei saa tukea t:ista. Pysytellä suunnitelmissaan t:jen pohjalla. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* jossa on perää, todellinen, tosi, todenperäinen. | T. tarina, kertomus, kuvaus jstak. Huhuina pidetyt tiedot osoittautuivat t:siksi. Epäillä ilmoituksen, uutisen, kaskun t:syyttä. - - nämä ovat Siintolan, t:sesti, laillisen kauppakirjan tuomion mukaan SILL. **-pohja** *s.* myös ⌢. | T:a vailla oleva väite. **-pohjai|nen** *a.* -suus *omin.* tosioloihin tai -asioihin pohjautuva. | T. elokuva. Epäillä tiedon, uutisen t:suutta. **-puhe** *s.* myös ⌢. | Sanani on t:tta eikä pilaa. **-seik|ka** *s.* tosiasia. | Monet historialliset t:at tukevat sitä käsitystä, että - -. Esitettyjen t:kojen valossa näyttää siltä, että - -. Meidän on pakko alistua siihen valitettavaan t:kaan, että olemme pieni ja köyhä kansa.

tosissa|(an *adv.* **1.** toden teolla, vakavissaan, todestaan;)(leikillään, näön vuoksi, kohteliaisuudesta tms. | Hän kertoi ihan t., että - -. Oletko sinä t:si vai lasketko leikkiä? Yrittää, opiskella, työskennellä t. Teidän on ruvettava harjoittelemaan t:nne. Valmistauduin tenttiin oikein t:ni. — *Harv.* ilman suff:a. | Viion leski ei saanut selvää, oliko Liisa vihassa vai muuten tosissa PAKK. **2.** *kans.* totisena, vakavana. | Istua, murjottaa t.

tosi|suomalainen *a.* ja *s.* myös ⌢. | Jokainen t. uskoo, että - -. **-suunta** *s. mer.* (myös ⌢) maantieteelliseen meridiaaniin perustuva suunta. **-taide** *s.* myös ⌢. **-taistelu** *s.* myös ⌢. **-taiteilija** *s.* myös ⌢. **-tapa** *s. kiel.* indikatiivi. **-tapahtuma** *s.* myös ⌢. **-tapau|s** *s.* (myös ⌢) todella sattunut tapaus. | T:ksena kerrottiin, että - -. T:ksiin perustuva kuvaus, kertomus. — Vasta t:ksessa [= toden ollessa kysymyksessä, tosi sodassa] nähdään, mihin hyvinkin koulutettu armeija pystyy. **-tarina** *s.* Synkkä t. elämästä. **-tarkoitu|s** *s.* myös ⌢. | Tehdä jtak t:ksessa 'tosissaan'. **-tar|ve** *s.* myös ⌢. | Milloin t. vaatii. Jk on t:peeseen. Avustusta annetaan vain t:peessa oleville.

tosite[78*] *s. liik.* tilinpitomerkinnän todisteena oleva asiakirja, verifikaatti. — *Yhd.* kassa-, meno-, tili-, tulot.

tosi|teko *s.* myös ⌢. | Suunnitelmat kypsyivät vihdoin t:teoiksi. N. osoitti t:teossakin olevansa peloton ja etevä upseeri. Koettaa oikein t:teossa, t:teolla [= tosissaan, vakavasti] syventyä, perehtyä jhk asiaan. Käydä käsiksi, valmistautua, varustautua, ryhtyä jhk ihan t:teolla. Mies näytti t:teossa [= todella] sairaalta. T:teossa ei kukaan usko tuota huhua. **-tieto** *s.* T:ihin perustuvana luotettava selostus, kuvaus, tilasto. **-toim|i** *s.* myös ⌢. | Puheiden sijasta on jo aika ryhtyä t:iin. Työhön on käytävä käsiksi oikein t:in. Nuorukainen antautui t:ella opintoihinsa. **-toiminta** *s.* myös ⌢.

tosit|taa[2*] *v. liik.* -us[64] *teonn.* osoittaa tositteilla oikeaksi, verifioida. | Tulojen ja menojen t:taminen kirjanpidossa.

tosityö *s.* myös ⌢. | Ryhtyä t:hön.

tos|sa, -ta *adv. murt. puhek.* tuossa, tuosta.

tossu[1] *s.* **1.** sisäjalkineesta. **a.** tohveli. — *Yhd.* aamu-, yöt.; kangas-, nahka-, vaatet. **b.** töppönen. | Vaatteesta ommellut, neulotut pienokaisen, nuken t:t. Koiran käpäliin oli sidottu sievät t:t. **2. a.** yksinkertainen tohvelimainen jalkine. — *Yhd.* lappalais-, porot.; lapint. **b.** matala pehmeäpohjainen voimistelu-, tennistms. kenkä. — *Yhd.* baletti-, tennis-, voimistelut.; kangas-, kumi-, nahkat. **c.** muistakin jalkineista, vars. huovikkaista. | T:t jalassa tallusteleva maatuska. Lumessa näkyi venäläisten t:jen jälkiä. — *Yhd.* huopat.; lapat. **-mainen**[63] *kalt.a.* Hylkeennahasta kursittu t. jalkine. **-raha** *s. puhek.* työmiehille pitkästä työmatkasta maksettava erikoiskorvaus.

totaali- yhd:ojen alkuosana: totaalinen, kokonais-.

totaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* täydellinen, yleinen, kokonais-, totaali-. | T. sota 'nykyaikainen sota, jonka paine eri muodoissa ulottuu taisteleviin kansakuntiin kokonaisuudessaan'. — *Kiel.* kokonais-;)(partiaalinen, osa-. | T. subjekti. — *Biol.* täydellinen. | T. jakautuminen. T:sesti jakautunut munasolu.

totaaliobjekti *s. kiel.* kokonaisobjekti.

totalisaattori[5] *s.* vars. ratsastus- ja ravikilpailuissa käytetty vedonlyöntimuoto, jossa vedonlyöjä maksaa suuruudeltaan määrätyn rahapanoksen totalisaattorikassaan samalla nimeten sen hevosen, jonka luulee voittavan. **-ajot** *s. mon.* kilpa-ajot, joissa lyödään vetoa totalisaattorin muodossa. **-kassa** *s.* kassa, johon totalisaattorin panokset maksetaan.

totalitaari|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (*rinn.* totalitäärinen) totalitarismin mukainen. | T. valtio. T:sesti hallittu valtio.

totalitarismi[4] *s.* sellainen diktatorinen valtiojärjestelmä, jossa jk puolue tai suunta anastettuaan valtiovallan ehkäisee kaiken vapaan poliittisen toiminnan sekä toteuttaa oppiaan yhteiskuntaelämän eri aloilla puuttumalla jyrkästi myös talous- ja sivistyselämään. | T:sta ovat esimerkkeinä kansallissosialistinen Saksa ja ns. kansandemokraattiset maat.

totaliteetti[4*] *s.* kokonaisuus.

totalitäärinen[63] *a.* = totalitaarinen.

toteaja[10] *tek.* < todeta.

toteama[13] *s.* = toteamus. | Osoittautui oikeaksi se vanhojen ihmisten t., että - -.

toteamaton[57] *kielt.a.* < todeta.

toteamiskanne *s. lak.* vahvistuskanne.

toteamu|s[64] *s.* toteamisen tulos, se mitä jku on todennut jstak, toteama. | Mielenkiintoinen, ilahduttava, yllättävä, ikävä t. Olen päätynyt, tullut sellaiseen t:kseen, että - -. Tilintarkastajien t:kset varojen hoidosta. Pikkutotuuksia eli t:ksia ihmiset kyllä kilvan valloittavat, mutta totuus ei ole niin otettavissa HOLLO. — *Yhd.* lopput.

toteavasti *adv.* ks. todeta.

toteemi[6] *s.* (*rinn.* totem) eläin- tai kasvi(laji), joskus myös eloton esine tai luonnonilmiö, johon eräiden luonnonkansojen uskon mukaan jk heimo tai suku on läheisessä suhteessa ja jota se pitää tabuna; myös sellaisen kuva. **-eläin** *s.* **-patsa|s** *s.* Intiaanien asuntojensa edustalle pystyttämät suvun tunnusmerkeillä varustetut t:at.

toteen *adv.* ks. tosi III. 4; yhdysv:ien alkuosana (esim. t:käydä, -näyttää) tav:mmin ⌢ (käydä, näyttää toteen; toteen käynyt, näytetty). **-näyttö** *s.* toteen näyttäminen, todistaminen. **-näyttövelvollisuus** *s. lak.* = todistamisvelvollisuus 2. | Kantajan t.

toteentua[1*] *v.* tav:mmin toteutua.

tot|ella[28*] *v.* **1.** noudattaa jkn ilmaistua tahtoa, mieltä, olla kuuliainen jklle; täyttää, toteuttaa (jkn) käsky, määräys tms. **a.** henkilöstä. | T. jkta. T. vanhempiaan, isäänsä, opettajaa. Sissit t:telivat päällikköään tinkimättä. Jumalaa on t:eltava enemmän kuin ihmisiä. Kaikki t:telivat yhtä ainoata tahtoa. — T. jkn käskyjä, määräyksiä, ohjeita. T. kieltoa, kutsua. Miksi et t:ellut [= noudattanut, kuunnellut] neuvoani? T. jkn pienintäkin viittausta. T. Jumalan sanaa. T. [= noudattaa] lakia, yhteiskunnan tapoja. — T. omaatuntoaan 'toimia omantuntonsa mukaan'. T. järkeään, vaistoaan, tunteitaan, halujaan. — *Absol.* Esimies käskee ja alainen t:telee. Äiti ei saanut lapsia t:telemaan. Osata käskeä ja t. T. nöyrästi, vastaan sanomatta. — *Ark.* T. nimeä Pekka 'olla nimeltään P.'. **b.** eläimistä. | Koira t:teli vain isäntäänsä. Koulutettu ratsu t:telee herkästi ratsastajan apuja. Vanhat vetohärät t:telivat komentosanoja. Ei saanut piiskallakaan hevostaan t:telemaan. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** ruumiinjäsenistä tms.: toimia tahdon mukaan, halutulla tavalla. | Loukkaantunut käsi ei t:tele vieläkään. Sairas yritti nousta pystyyn, mutta jalat eivät t:elleet. Ruumiinjäsenten on t:eltava aivojen käskyjä. **b.** esineistä. | Laiva ei t:tele peräsintä 'on ohjauskyvytön'. Auton ohjauslaite ei t:ellut mutkassa, ja niin mentiin ojaan. Kun on hyvät kiintositeet, niin sukset t:televat hyvin jalkojen liikkeitä. Pojan hiukset eivät ota t:ellakseen kampaa. **c.** Tietäjäukko, jota vuotava veri t:teli 'jonka tahdosta veri lakkasi vuotamasta'. Jos tauti ei tästäkään t:tele [= jos tämäkään ei tehoa, tepsi], niin - -. **3.** vars. *vanh.* huolia, välittää, piitata. | Vähän minä t:telen ihmisten tuomioista, kun Jumalan sana on puolellani AK. Mutta en minä siitä lukua pidä, enkä t:tele paljon hengestäni UT[v].

totem[7] *s.* = toteemi.

totemismi[4] *s.* usko toteemeihin ja niiden palvonta.

totemistinen[63] *a.* totemismiin pohjautuva, sen mukainen. | T. uskonto, uskomus, käsitys. Eläinten palvonnan t. alkuperä.

toten *adv. kans.* vuoksi, tähden. | Sen tytön t. se Paavo naapurissa juoksee. - - ja hän muutenkin Johanneksen t. [= välityksellä] oli siellä parempi tuttu SILL. — *Yhd.* erit.

toteuma[13] *s. harv.* toteutuma.

toteut|taa[2*] *kaus.v.* < toteutua. **1.** panna täytäntöön, toimeen; täyttää, saattaa päätökseen; saattaa voimaan. | T. suunnitelma, aikomus, päätös, hanke, yritys. T. mielijohteensa, uhkauksensa. Säännöstelyn tehokas t:taminen. Saada tahtonsa t:etuksi. T. jkn käsky. T. tuomio. Kieltolakia ryhdyttiin t:tamaan v. 1919. - - täällä on sinun t:ettava elämäsi tehtävä, mikä se sitten lieneekin AHO. Tahto minulla kyllä on, mutta voimaa hyvän t:tamiseen [= tekemiseen] ei UT. **2.** menetellä, toimia, elää jnk mukaan, niin että jk toteutuu, tulee täytetyksi, käy toteen. | T. Jumalan sanaa, tahtoa. T. raittiusaatetta. T. elämänihannettaan. Runoilija on pyrkinyt tuotannossaan t:tamaan itseään, olemaan uskollinen sisimmälleen. Tyttö ei eläissään ehtinyt olla paljoakaan muuta kuin ihminen, joka hymyillen t:ti kohtaloaan SILL. - - niin he tuomitessaan hänet myös t:tivat profeettain sanat UT. **3.** *mat.* täyttää yhtälön lausuma vaatimus. | Yhtälön juuri on jokainen tuntemattoman arvo, joka t:taa yhtälön 'jolla yhtälön puolet tulevat yhtä suuriksi'.

toteuttaja[10] *tek.* Suunnitelman, uudistuksen t. Hänestä ei ollut uhkaustensa t:ksi.

toteuttamaton[57] *kielt.a.* T. suunnitelma, aikomus.

toteuttamis|aika *s.* Uudistusten t. oli laskettu liian lyhyeksi. **-aste** *s.* T:elle kehittyneet suunnitelmat. **-keino** *s.* Miettiä suunnitelman t:ja. **-kelpoinen** *a.* T. suunnitelma. **-mahdollisuu|s** *s.* Hankkeen t:det näyttivät vähäisiltä. **-tapa** *s.* **-vaihe** *s.* Suunnitelman heikkoudet huomattiin vasta t:essa. **-yritys** *s.* Suunnitelmatalouden t.

toteu|tua[44] *v.* (*rinn.* toteentua) käydä toteen, muuttua todeksi, täyttyä, tapahtua (niin kuin on suunniteltu, toivottu, aavistettu, pelätty tms.). | Hanke, suunnitelma, aikomus t:tuu. T:tunut ennustus, uni, aavistus, pelko. Profeetan sanat t:tuivat kirjaimellisesti. Unelma, haave, toive, toivomus t:tui. Se toivo ei t:du koskaan. Uusi läänijako t:tumassa. — *Mat.* yhtälöstä: tulla osiltaan yhtä suureksi jllak tuntemattoman arvolla. | Yhtälö t:tuu x:n arvolla 2.

toteutum|a[13] *s.* toteutumisen tulos, toteuma. | Pienuusharhat pelkojen t:ina. Jk on jkn hartaimpien toiveiden t. [Jeesus] pitää itseään profetian t:ana A.J.PIETILÄ.

toteutumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Vielä t. haave. Se tuntuu koskaan t:tomalta haaverakennelmalta.

toteutumis|aste *s.* T:asteella oleva hanke. **-mahdollisuu|s** *s.* Tällaisilla suunnitelmilla ei ole t:ksia.

toteutu|s[64] *s.* **1.** toteuttaminen. | Rakennushankkeen suunnittelu ja t. **2.** toteuttamisen tulos. | Seinämaalaus, joka lopullisena t:ksena on luonnoksesta vielä parantunut.

toti[4] *s.* konjakista, rommista tms., sokerista ja kuumasta vedestä sekoitettu juoma, tuutinki; vrt. grogi. | Juoda t:a. Tehdä t. — *Yhd.* konjakki-, rommit. **-lasi** *s.* totia tarjottaessa käytetty teelasi tai erityinen matalajalkainen, suippopohjainen kuumia sekoituksia kestävä lasi; lasillinen totia.

toti|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1. a.** (ilmeiltään) vakava, vakaa, hymyilemätön, nauramaton tms. | Koetti olla t., vaikka väkisinkin pyrki hymyi-

lyttämään. Älä ole noin t:sen näköinen! Kasvot muuttuivat t:siksi, ja äskeinen hymy oli kuin pois pyyhkäisty. T. ilme, katse. Isä oli niin t., että lapsia melkein pelotti. Palasi kuulustelusta t:sena poikana. Naama t:sena [ark. = tosissaan tai teeskennellen tosissaan olemista] väitti, että - -. T. torvensoittaja (leik., us. halv.), ks. torvensoittaja. Musta puku tehosti kasvojen t:suutta. — Us. myös mielialana, luonteenlaatuna tms. ilmenevästä totisuudesta. | Iän mukana Paavo tuli yhä vaiteliaammaksi ja t:semmaksi. Ilmassa oli vaaran tuntua, ihmiset liikkuivat askareissaan hiljaisina ja t:sina. Äänessä värähti sellainen liikutuksensekainen t:suus, että nauru kuoli miesten kasvoilla LINN. — Olla t:sella tuulella. — *Kuv.* Jylhän t. kuusikko. Kirkon t:set piirteet. Sydäntalven kylmä kuu loistaa t:selta taivaalta KATAJA. — *Yhd.* yksit. **b.** elämän syvällisiä, vakavia tai synkkiä puolia käsittelevä tai koskeva. | Mietiskellä elämän t:simpia kysymyksiä. Istua t:sissa mietteissä. Näin t:sella hetkellä ei leikinlasku sovi. N:n läksiäisistä tuli vakava ja t. tilaisuus. Vakamielisyys ja t:suus on elon pylväs KIVI. — *S:sesti.* Puhuttiin t:sia, t:sista 'vakavista asioista'. Rupateltiin sekalaista, ei mitään t:sta. **2.** todellinen, tosi. **a.** vakavissaan, tosi mielessä tehty, vakavalta, toden kannalta otettava, kunnon. | Tämä on t:sta työtä eikä mitään leikintekoa. Teki oikein t:sen yrityksen pulman selvittämiseksi. Se on t. [= vakaa] aikomukseni. T. harrastus, pyrkimys. Ottaa opiskelu t:selta kannalta. T:sta asiaa on tänne markkina-aikana enää harvalla AHO. Ensin olivat syyt t:set — kovat etelämyrskyt ja mahdoton lähteä luovimalla kotiin E.ELENIUS. Ei löydy turhuuden turulta tuo, / minkä henki t:suudessa luo KOSKENN. — Vihollisen hyökätessä meille tulee t:set [= kovat, tiukat] paikat. Syrjämäessä on kanssa Hiljalla tainnut olla t:set paikat, koska lääkäriä kuljetettiin SILL. **b.** us. *heng.* oikea, aito, vilpitön. | Palvella t:sta Jumalaa. Hän on t. Jumala ja iankaikkinen elämä UT. - - ilman armotta Jumalan, / toimetta t:sen Luojan KAL. T. kristitty. Kiivas ja t. sananjulistaja. Eljas on t. vanhapoika, ei hän hameväestä välitä. Kaiken tämän tahdon täyttää ja täytän uskollisesti, rehellisenä ja t:sena tuomarina LK. - - Isäni antaa teille taivaasta t:sen leivän UT. Nämä sanat ovat t:set Jumalan sanat UT. T. kristillisyys, jumalanpelko. Tehdä t. parannus. Hänen lempensä lienee t. ja luja KIVI. — Nyt on jo t. kiire. Äidille tuli t. hätä, kun lasta ei alkanut kuulua kotiin. Syntyi t. tappelu. Siellä vasta huomaan, että onkin kysymyksessä t:sin tosi AHO. — Vahvistavana. | Ja se on t. tosi, t:sta totta.

totisesti *adv.* **1. a.** vrt. totinen 1. | Lapsi katseli vierasta t. silmiin. - - käyskeli tuijotellen t. maahan KIVI. — *Kuv.* Helgan ikkuna loisti tyynesti ja t. kuin majakkalyhty AHO. **b.** vakavasti, tosissaan, vilpittömästi; vrt. totinen 2. | Yrittää t. — T. etsivä henki, sielu. **2.** jtak ehdottoman varmana esitettäessä, jtak vakuutettaessa, ihmetellen tai iloisesti hämmästyen todettaessa yms. **a.** vars. *heng.* varmasti. | Joka sen [sapatin] rikkoo, hänen pitää t. kuoleman VT[V]. Hänen t. näin KIVI. Yhtä varmasti kuin näette alttaripöydällä Pyhän Sakramentin ulkonaiset välineet, yhtä t. on Kristus teitä lähellä AK. T. minä sanon teille: ellette käänny ja tule lasten kaltaisiksi, ette pääse taivasten valtakuntaan UT. **b.** toden totta, todellakin, totta tosiaan. | En t. usko koko juttuun. On, on t. Ei totta t.! Sitä en t. muista. Vaikea kysymys, t. Ajat ovat t. muuttuneet! Moisen asian takia ei t. kannata riidellä. Siitä miehestä ei t. tiedä, mihin hän pyrkii. Olen t. saanut kylläni koko asiasta. Sen me t. vielä teemme. T., oikeita rusinoita! Sinähän hävytön olet, t.! | Mutta t.! Irmahan sieltä tulee, terve tuloa! | Kiusaus lähestyy meitä, lähestyy t. KIVI. Onhan minua kuranssattu, revitty kuin kravunsyöttiä, t.! KIVI. Voi t.! Nyt pääsivät taas tohtoria kiusaamaan! JÄRVENT. — *Iron.* On siinäkin sankari, t.!

totistu|a[1] *v.* tulla totise(mma)ksi. | Kasvojen ilme t:i.

totive|si *s.* Keittää t:ttä.

totkut[1] *s. mon. kans.* kalan perkeet. — *Yhd.* kalant.

totta *adv.* **1.** melko *harv.* todella(kin), tosiaan(kin). | Liet ihan t. itkenyt, / sen silmäs ilmaisee °MANN. Sillä nuolella oli t:kin tarkoitettu surmaa HAARLA. Ei raakapurjeellinen vene t:kaan ollut laiva AK.

2. ilmaisemassa arvelua: kaipa, luultavasti, kaiketi, arvatenkin, varmastikin. | T. sinä olet kuullut, että - -? T. tässä jotakin pitäisi tehdä. T. sinä ilmoitat, jos jotakin sattuu. T. me jostakin yösijan saamme. T. sinne on mentävä, kun kerran on käsketty. T:pa hän tulee, kun joutuu. T:pahan joskus talossa käydessäsi palautat kirjan. T:han sekin selviää aikanaan. T:han sinä jotakin tiedät, kun olit mukana. Mutta niin se näkyi käyvän, ja t. se oli niin menevä KAUPPISH. - - ja t. sinä tuon ikäinen ihminen itsekin sen verran omia asioitasi ymmärrät SILL.

3. eri yhteyksissä vahvistavana. — *totta kai* tietenkin, tietysti, sehän on selvä. | Jos sinulla on oikeus tehdä niin, niin t. kai minullakin. | "Tuletko mukaan?" — "T. kai." | T. kai jokainen harakan tuntee. — *tottahan toki* vakuuttavasti myönnyttäessä, luvattaessa tms. | "Saakohan talossa yösijan?" — "T:han toki! Aina sitä yhdelle vieraalle tilaa riittää." — *totta maar (maarin, mar)* (puhek.) kaipa, tietenkin, totisesti. | T. ma(a)r sinäkin tulet retkelle? Penttula t. maarin siellä tulla kähmii CANTH. — *toden totta, totta tosiaan, totta totisesti,* (puhek.) *totta toisen kerran* todella, totisesti. | En toden t. haluaisi olla nyt hänen sijassaan. Toden t., helpompi on äidin pistää lapselle rinta suuhun kuin mieltä päähän! KALLAS. Ikävältä t. tosiaan mahtaa tuntua elää yksin noin synkässä talossa. Sen sinä t. totisesti olet ansainnut. Et t. totisesti tule saamaan minulta penniäkään! T. toisen kerran komea lohi. Vapaata, t. toisen kerran, oli meidän elämämme! KIANTO. — Toden t., kellohan onkin vasta yhdeksän. | "Vieras näkyy jo tulevan." "Toden t.! Pianpa hän joutuikin." | T. tosiaan, niinhän sen täytyy olla. No Kallehan se on, t. toisen

kerran! — *totta vie(köön), totta hiidessä* [tms.] hitto vie, hitto soikoon, tottahan toki. | Sanonpa t. vie heille päin naamaa, että - -. Nätti tyttö, t. vie! Se on, t. vieköön, hävyttömyyden huippu! Enpä t. vieköön olisi hänestä moista uskonut! Periksi en anna, en t. vie! | "Mutta komeaa vain on kaura!" — "On t. vie!" TOPPILA. "Tuletko mukaan?" — "No t. hiidessä!" | T. hitossa minä hänet tunnen! T. jumalauta!

totta|kai *adv.* tav:mmin ~. **-maar,** -maarin, -mar *adv. puhek.* tav:mmin ~. **-puhuen, -tosiaan, -totisesti, -vie(köön)** *adv.* par. ~.

tottelemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< totella) kovakorvainen, niskoitteleva, uppiniskainen. | Isäänsä t. lapsi. Uppiniskainen ja t. kansa. Vanhemmilleen t. T. koiranpentu. Rangaista oppilaita t:tomuudesta. — Halvaantunut jalka oli aivan t. T. hiuskihara valahti vähän väliä otsalle.

tottelemattomuus|rikos *s. lak.* esimiehen käskyn noudattamatta jättäminen, kuuliaisuusrikos. **-taistelu** *s.* Gandhin t. Englannin taloudellista ja poliittista vaikutusvaltaa vastaan.

tottelemisvelvollisuus *s.; syn.* kuuliaisuusvelvollisuus. | Virkamiehen t.

tottelevai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* totteleva, kuuliainen. | T. lapsi, oppilas. Olla t. jklle, jkta kohtaan. T. vanhemmilleen. Johtajansa käskyille t. Orjallisen t. kuin opetettu koira. Tehdä jtak t:sesti. Täyttää t:sesti jkn käskyt. Harjoittaa, totuttaa, opettaa t:suuteen.

tottelevaisuus|harjoitus *s.,* tav. *mon.* Opaskoiriksi koulutettavien t:harjoitukset. **-koe** *s.* Palveluskoirien t.

tottelu[2] *teonn.* < totella.

tot|to[1*] *s.* **1.** *hist.* kookas keilamainen nuotiorakennelma, joka sytytettiin merkkivalkeaksi esim. vihollisen tunkeutuessa maahan. | T:toja on aikoinaan rakennettu pitkin Suomenlahden rannikkoa ja saaristomerta. **2.** *kans.* avoin takka. | - - mäiskäytti peltin lujasti kiinni, huolimatta karvaasta tikurasta, joka t:osta suitsuili tupaan KIVI. **3.** *kans.* tuohitorvi. **4.** *kans.* lakeis- tm. savutorvi.

tot|tua[1*] *v.* **1.** joutumalla useita kertoja tai jatkuvasti tekemään jtak, menettelemään jllak tavalla, kokemaan jtak, elämään joissakin oloissa [tms.] (vähitellen ja tav. tahattomasti) omaksua sellainen suhtautuminen, että jk (us. aluksi outo, vaikea, luonnottomalta tuntuva tms.) tulee tutuksi, tavanomaiseksi, helpoksi, luonnolliseksi tms.; saada jk tottumus; oppia. | T. nousemaan varhain aamulla, valvomaan myöhään. Köyhän torpan tytön oli pakko t. jo nuorena tekemään työtä. T. olemaan päiväkaudet jouten, laiskottelemaan. T. olemaan huolellinen tehtävissään. N. on t:tunut nuoresta alkaen pitämään huolen itsestään. Lapsi, joka on t:tunut saamaan aina tahtonsa läpi. Poika oli t:tunut inttämään aina vastaan. Suomalaiset ovat t:tuneet käymään [= suomalaisilla on tapana käydä] kerran viikossa saunassa. Me olemme t:tuneet tekemään tämän työn toisin. Meillä Suomessa on t:uttu ajattelemaan, että - -. Suomalaista kirjallisuutta on t:uttu pitämään hyvin nuorena. Olen t:tunut juomaan aamukahvin 'minulla on tapana juoda aamukahvi'. Sen perheen lapset ovat t:tuneet syömään hyvin 'ovat saaneet aina hyvää ruokaa ja yllin kyllin'. Höyhenpatjalla nukkumaan t:tunut. — T. ylelliseen elämään. Nuorena sain t. köyhyyteen ja puutteeseen 'jouduin elämään köyhyydessä ja puutteessa'. Ystävälliseen puhutteluun t:tunut palvelusväki. T. tinkimättömään kuriin ja järjestykseen. T. hyviin ruokiin, hyville ruoille. T. kahteen ateriaan päivässä. Köyhän hevonen ei ole t:tunut kauroille SL. T. talon tavoille 'oppia talon tavat, perehtyä talon elämään'. T. huonoille tavoille 'oppia ja omaksua huonoja tapoja'. T. tupakkaan, viinaan 'käyttämään tupakkaa [jne.] (niin että on vaikea olla ilman niitä)'. T. pois tupakasta 'olemaan ilman tupakkaa'. Alkoi ryypiskellä ja t:tui vähitellen juomariksi. — *totuttu* (a.) tavaksi tullut, totunnainen; perinnäinen, tavallinen, yleinen. | Vanha t:uttu tapa, josta ei hevin haluta luopua. Tehdä jtak t:uttuun tapaan. Kukin istui pöydässä t:utulla paikallaan. Ajatukset pyrkivät kulkemaan t:uttuja latujaan. T:utusta poikkeava järjestys.

2. ed:een liittyen: mukautua, sopeutua jhk (aluksi outoon, vastenmieliseen, luonnonvastaiseen tms.) asiaintilaan, ympäristöön tms. **a.** T. uusiin oloihin, uuteen ympäristöön. Oli pakko t. siihen tosiasiaan, että - -. Entisten käskijöiden oli t:uttava olemaan käskettävinä. Kaikkeen näkyy ajan mittaan t:tuvan. T:u vain pois kaikkeen, sydämen tyhjyyteenkin, siihenkin, ettet edes suremaan kykene JOTUNI. **b.** Pohjolan ilmastoon t:tunut etelän eläin, kasvi. Ilmanalaan t:tuminen. Sitten kun silmät ehtivät t. pimeään, hän huomasi, että - -. — Orava t:tuu helposti ihmisiin 'viihtymään ihmisten seurassa, olemaan pelkäämättä ihmisiä'. — *Erik.* Jos lääkkeitä käyttää liian paljon, niin elimistö t:tuu niihin [joten ne eivät enää tehoa].

3. käytännöllisessä toiminnassa, jtak käytännössä tekemällä harjaantua tai oppia tekemään jtak. | T. käyttämään aseita, koneita. T. johtamaan, suunnittelemaan töitä. T. pitämään puheita. T. ammattiinsa, jhk työhön. T. ruoanlaittoon, hevosten hoitoon. — *tot|tunut* (a.) -tuneesti (adv.) -tuneisuus[65] (omin.) kokenut, taitava, rutinoitunut. | T:tunut lentäjä, autonkuljettaja, esiintyjä, puhuja. Aluksessa oli t:tunut miehistö. Täysin t:tunut ammattimies. Ammattimiehen t:tunut silmä keksii virheet heti. Hoitajatar sitoi haavan nopeasti ja t:tuneesti. Esiintyjien t:tuneisuuden ansiosta näytös sujui hyvin.

tottumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* Kahviin t. lapsi. Tupakointiin t. voi helposti saada nikotiinimyrkytyksen. Kuriin t. joukko. Suomen talveen t. muuttolintu. T. ajamaan autoa talvikelillä. Opastaa t:onta apulaistaan. Esiintyjän t:tomuudesta johtuvat kömmähdykset.

tottumu|s[64] *s.* **1.** jllak määrätavalla usein toimimisesta jklle kehittynyt pinttynyt menettely-, toimintakaava tai -tapa; vrt. taipumus. | Tupakointi voi helposti muuttua t:kseksi, josta on vaikea irtautua. Käsien pesemisen ennen ruokailua pitäisi tulla lapsille t:kseksi.

Jklla on hyviä, huonoja t:ksia. Yksilölliset t:kset. T:ksistaan on vaikea vapautua, luopua. T. on toinen luonto SL. Olla t:stensa orja. Juurtuneita tapoja ja t:ksia. Tehdä jtak (vanhasta) t:ksesta, t:ksen voimasta. — Hevosella oli paha t. potkia seiniä. — *Yhd.* ajatus-, käytöst. **2.** tottuneisuus, perehtyneisyys, harjaannus, rutiini. | T. syntyy siten, että kun elävä olento suorittaa usein samoja ruumiillisia tai sielullisia toimintoja, niin nämä tapahtuvat yhä helpommin ja sujuvammin. Työ, joka vaatii erityistä t:sta. Saada kokemusta ja t:sta aseiden käsittelyssä. T:ksen avulla saavutettu esiintymisvarmuus. Jklla on t:sta ihmisten käsittelyssä, sairaanhoidossa, ruoanlaitossa. — *Yhd.* ajo-, esiintymis-, kilpailu-, näyttämö-, peli-, rintama-, seurustelu-, taistelu-, työt.; ammattit.

totunnai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* johon on totuttu, vanhan tavan mukainen, tavanomainen. | Tehdä jtak t:sessa järjestyksessä, t:seen tapaan, t:sin liikkein, menetelmin. Viljellä t:sia sanakäänteitä ja vertauksia. Kansa pitää sitkeästi kiinni t:sista työtavoistaan. T:seen kaavaan valettu tutkielma. T:sen käsityksen mukaan. Elämä on kulkenut t:sta latuaan päivästä toiseen. Maku sekalaista; / mut makuhan jotain on t:sta *MANN. Pyrkiä vapautumaan t:suuden kahleista. Tehdä jtak t:suudesta poikkeavalla tavalla. — Näytelmä oli täynnä t:suuksia 'totunnaisia ajatuksia, sanakäänteitä, tehokeinoja tms.'.

totut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. **1.** T. varsaa valjaisiin. Älä t:tele itseäsi tupakkaan! **2.** opetella, totuttautua. | Saisit sinäkin jo t. työhön. Koeta olla t:telematta viinan käyttöön!

totut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < tottua. | T. lapset hyviin tapoihin, järjestykseen. T. oppilaat omatoimisuuteen. T. jku syömään kasvisruokia. T. varsa valjaisiin ja ohjastukseen. Ajokkaaksi t:ettu poro. Lavassa kasvatettuja taimia on t:ettava ulkoilmaan jo ennen avomaalle istuttamista.

totuttautua[44] *refl.v.* < ed. | T. elämään säännöllisesti, säästäväisesti. T. puhumaan selvästi. Uusi palvelija alkoi t. talon töihin. Tupakanpolttoon on turha t. Pakolaisten oli pakko t. uusiin oloihin. Isän oli vaikea t. ajatukseen, että hänen pojastaan tulisi sokea. Silmälle on annettava aikaa t. hämärään.

totutusajo *s. tekn.* uusien auton tm. polttomoottorien sylinterien lopulliseen kuntoon hioutumista edistävästä hiljaisesta ja moottoria liiaksi rasittamattomasta ajosta, "sisäänajo".

totuudelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** ihmisestä: totuudessa pysyvä, totuutta noudattava, totuuteen pyrkivä, vilpitön, rehellinen. | T. hengen mies. Teos, jossa ihmissydäntä on kuvattu ehdottoman t:sesti. Pyrkiä elämässään tinkimättömään t:suuteen. Kasvatus tunnollisuuteen ja t:suuteen. **2.** kuvauksesta, kertomuksesta tms.: totuuden kanssa yhtäpitävä, totuutta vastaava, totuudenmukainen. | T. kuvaus, kertomus. Näytelmä, jonka henkilöt ovat t:sia ja eläviä. Psykologisen t:suuden tavoittelu romaanitaiteessa. Aksiomi on väite, jonka t:suutta pidetään itsestään selvänä.

totuuden|etsijä *s.* Rehellinen, vilpitön t. **-etsintä** *s.* **-jano** *s. kuv.* Tiedemiehen t. Sammumaton t. **-kaipuu** *s.* **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* T. tieto, väite, selostus, kuvaus, kertomus. Vastata t:sesti tehtyihin kysymyksiin. Epäillä jkn sanojen t:suutta. **-puhuja** *s.* Peloton t. — *Kuv.* Kuvastin, t. **-rakkau|s** *s.* rehellisyys, totuudellisuus, vilpittömyys. | Ehdoton, tinkimätön, lahjomaton t. Oikeamielisyydestään ja horjumattomasta t:destaan kuuluisa henkilö. **-san|a** *s.* Lausua painavia t:oja jstak asiasta. **-tunto** *s. heng.* tietoisuus totuudesta ja sen vaatimuksista. | T. on Jumalan lahja. Sisäinen t. Jkn t. tylsistyy. **-vastai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* valheellinen, väärä. | T. väite, ilmoitus, tieto.

totuu|s[65] *s.* **1.** se, että jk on tosi, totta; todenperäisyys, paikkansapitävyys. | Koko jutun t:tta on syytä epäillä. Uskoi järkkymättä Pyhän kirjan t:teen. Tämän arvostelun t:den hänen veljensä Kaarle IX kyllä sai elävästi tuntea, kun - - AK.

2. se, mikä on totta tai varmaa, vastaa asioiden todellista laitaa, todellisuutta, tosiasioita; us.)(valhe. **a.** Haluan kuulla t:den. Sano t. suoraan! Sano suora t.! T. julki! Selvä, puhdas, kirkas, ehdoton, vilpitön, vääristelemätön, alaston, paljas t. Karvas, kylmä t. on se, että - -. T. on, etten ole edes kuullut koko asiasta. Tämä ei ole mikään tarina, vaan historiallinen t. Jkn sanoissa ei ole t:tta [= totta] siteeksikään. Rakastaa t:tta niin, ettei puhu perättömiä edes leikillään. Olen pitänyt häntä t:den miehenä. T. ei pala tulessakaan SL. Tiukata jklta t. ilmi. Paljastaa, tunnustaa t. Saada t. selville, ilmi. Julma t. paljastui aivan yllättäen. Pysyä t:dessa 'puhua totta'. En ole poikennut t:desta hiuskarvankaan vertaa. Tinkiä t:desta. Katsoa t:tta suoraan silmiin. T:den mukainen, t:desta poikkeava tieto, väite. Esittää muunnettua t:tta (myös eufemistisesti 'valehdella'). T:den nimessä tulkoon sanotuksi, että - -. T:tta haastelen, - - auringon kirkasta t:tta KIVI. — Karvaskin t. on parempi kuin kiduttava epätietoisuus. Valhe voi olla joskus laupiaampi kuin t. Sinne paloivat karreksi molemmat vanhukset ja vasta seuraavana päivänä kaamea t. huomattiin naapuritalossa KIANTO. Etsi ja avaa tiesi, lapsuuden utuisten, kauniiden unten jälkeen, elämän kalseaan t:teen LEHT. — Lausua jksta, jstak kirpeitä t:ksia 'arvostella kirpeän suorasukaisesti'. Puolet ilmoitetusta määrästä olisi lähempänä t:tta 'oikeaa, todellista määrää'. **b.** tosiasia, -seikka. | Tässäkin osoittautui oikeaksi se vanha t., että - -. On ikuinen t., että jokaisen on kuoltava. Mutta siitä t:desta, että kerran olen ollut naimisissa - - en koskaan pääse KATAJA. **c.** rehellisyys, vilpittömyys, oikeus. | T. tuopi ja vääryys viepi! PAKK. — *hengessä ja totuudessa* (vars. heng.) tosissaan, vilpittömästi, sydämestään, hartaasti. | Jumala on henki; ja jotka häntä rukoilevat, niiden tulee rukoilla hengessä ja t:dessa UT.

3. ed:een liittyen. **a.** ajatuksista, mielikuvista, käsityksistä, opeista, teorioista yms., jotka inhimillisen tietämyksen ja kokemuksen mukaan vastaavat tosioloja, tosiolevaista tai joita pide-

tään ehdottoman varmasti tosina tai selviöinä. | Aksiomi on itsestään selvänä pidetty t. tai peruslauselma, jota käytetään perustana muita asioita todistettaessa. Johtaa havainnollisista esimerkeistä lähtien yleisiä t:ksia eli sääntöjä. Pitää jtak teoriaa lopullisena t:tena. Absoluuttinen, suhteellinen, yleispätevä t. Yleisesti tunnustettu t. Pitää jtak varmana tieteellisenä t:tena. Mystisismi väittää, ettei korkeimpia t:ksia voi käsittää järjen, vaan salaperäisen aavistuksen avulla. Jklle kirkastuvat elämän suurimmat ja pyhimmät t:det. Siveelliset, uskonnolliset t:det. Raamatun t:det. Opettaa lapsille kristinuskon t:ksia. Eräs niistä persoonallisista t:ksista, joihin Järnefelt "Isänmaa" romaanissaan päätyy, on itsensä tarpeelliseksi tekemisen taito R.KOSKIMIES. — Ns. t:ksien elinikä on supistunut muutamiin vuosikymmeniin tai vuosiin. **b.** *heng.* T:den valon levittäminen syntisten keskuuteen. Tulla t:den tuntoon 'herätykseen, synnintuntoon'. Vaeltaa t:den tiellä, tietä 'elää hurskaasti'. Eksyä t:den tieltä 'langeta syntiin, syntiseen elämään'. Mua johda t:tees / ja hoida tiellä taivaan VK. Jeesus sanoi hänelle: Minä olen tie ja t. ja elämä; ei kukaan tule Isän tykö muutoin kuin minun kauttani UT.

4. *yhd.* Osa-, perus-, pää-, rinnakkaist.; elämän-, luonnont.

totuus|arvo *s.* Raamatun, jnk teorian t. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* T. kuvaus jstak. **-vaatimu|s** *s.* Tieteellisiä t:ksia tyydyttävä selitys. **-vakuutus** *s. lak.* riita-asian tai vain yksityisoikeudellista vaatimusta koskevan rikosasian oikeudenkäynnissä asianosaisen annettava vakuutus, jonka nojalla asianosaista voidaan näytön saamiseksi kuulustella omassa asiassaan.

touhaht|aa^{2*} *deskr.v.* äkkiä tapahtuvasta (touhukkaasta) tekemisestä. | Tulla t:i huoneeseen. Hänellä on tapana t., mutta innostus sammuu siihen. Suuttua t.

touhak|ka^{15*} *s.* = seur. | Päivän t. alkoi jo kello viideltä. Se unohtui kokonaan lähdön t:assa.

touhina^{14} *s.* touhu, tohina, touhakka. | Työn t. Olen kyllästynyt maailman t:an. Markkinapaikalla oli väkeä ja t:a aamusta iltaan.

touhot|taa^{2*} *deskr.v.* -us^{64} *teonn.* tarpeettoman innokkaasti ja touhukkaasti, tohkeissaan tehdä jtak; selittää, toimittaa touhuissaan. | Tulla, mennä t. Juosta t. Joutavaa t:usta koko hanke! — Ainahan se minulle t:taa, miten se asia olisi pitänyt järjestää.

touhu^{1} *s.* toimekas, innokas (us. myös turha tai asiaton) puuhailu, puuha, homma, hyörinä. | Kaikenlaista puuhaa ja t:a. T:a kuin huutokaupassa. Juhlavalmistelut olivat hauskaa t:a. Koko aika oltiin työssä ja t:ssa. Varsa oli imemisen t:ssa. Rupesimme t:un perustaaksemme nuorisoseuran. — Väsyttävä t. ja riehuminen. Maailman turha hälinä ja t. Emäntää alkoi jo harmittaa koko t. Turhaa t:a koko juttu! Älä nyt t:usi tukehdu! Tuli kovalla t:lla [= hyvin touhukkaasti] huoneeseen. Ennen pitkää se äijän t. siihen kuolee ALKIO. — *Ark.* Panna, pistää t:ksi 'toimeksi'. Tulla t:un 'toimeen'. — *touhuissa(an,* harvemmin *touhussa(an* (adv.) innoissaan, toimessaan, tohkeissaan. | Selitti t:issaan näkemäänsä. Olin niin t:issani, etten huomannut tulijaa. - - olemme molemmat kovasti t:ssamme, kun kaikki sentään käy niin hyvin SILL. — *Yhd.* järjestely-, lähtö-, muutto-, naima-, ruoanlaitto-, ryyppy-, syöntit.; arki-, kesä-, navettat.

touhuil|la^{29} *frekv.v.* -u^{2} *teonn.* < touhuta. | Pojat t:ivat pallokentällä. Hyödytön t:u.

touhuinen^{63} *a.* **1.** touhukas. **2.** yhd:ojen jälkiosana. | Monit.

touhuis|a^{13} *a.* -asti *adv.* -uus^{65} *omin.* = seur. | T. päivä, elämä, maailma. T. ja levoton mieliala.

touhuk|as^{66*} *a.* -kaasti *adv.* -kuus^{65} *omin.* toimelias, puuhakas, hommakas, touhuisa. | T. emäntä. Virkeä ja t. Puhua, kävellä t:kaasti. Mahtipontinen t:kuus. — T. arki.

touhu|ta^{39} *v.* -nta^{15*} *teonn.* **1.** puuhailla, hääriä, hyöriä; kulkea toimekkaana, touhottaa. | T. heinäniityllä. T. pitojen kokkina. Kärpäset t:sivat hevosten ympärillä. T. aikansa kuluksi, turhaan. — Kävellä, mennä, tulla t. Joonas-setä mennä t:si ruokasaliin, ja hänen komea punainen nenänsä tuhisi JÄRVENT. **2.** puuhata, toimittaa, hommata. | T. lähtöä. T. ruokaa pöytään, heiniä latoon. Isäpuoli t:si miehiä havumetsään KARHUM. - - jahka toinen oli saanut t:tuksi makeat viinat, niin silloin kyllä oltaisiin kieli pitkällä... HAANPÄÄ. **3.** puhua innokkaasti, innota. | Mies t:si ja intoili, mutta kun otti kovalle, niin peräytyi AHO. - - taipalelle pitää joutua... t:si Juho KIANTO.

touhutt|aa^{2*} *v. harv.* = touhottaa. | T. ympäri huonetta. Metsäpolkua tuo [eukko] mennä t:i omalle mökilleen CANTH.

toukan|jauhe *s.* Toukankäytävät ovat täynnä t:jauhetta. **-käytävä** *s.* toukan puuhun tms. kaivertama käytävä. **-puru** *s.* toukanjauhe. **-reikä** *s.* toukan puuhun tms. kaivertama reikä. **-syömä** *a.* (tav. ⌒) madonsyömä. | T. lehti, nahka.

toukat|on^{57} *kar.a.* < seur. | T:tomia jauhoja.

touk|ka^{11*} *s.* eläin (vars. hyönteinen) toukka-asteellaan; joskus (ei *el.*) madoistakin. | Perhosen, sääsken, turilaan t. Nahkiaisen, sammakon t. T:kien puuhun kaivamat käytävät. Lihakärpänen laskee munansa lihaan, jonka mätänevistä aineista t:at, "lihamadot", elävät. Sienet tulevat pian t:kiin 'toukkaisiksi'. - - t:kien ruokana [= vainajana] on kohta koko emäntä TOPPILA. — *Kuv.* Silloin alkaa salainen murheen t. nakertaa KOJO. - - eivät tähdetkään ole puhtaat hänen silmissänsä; saati sitten ihminen, tuo mato, ja ihmislapsi, tuo t. VT. — *Yhd.* hyönteis-, kovakuoriais-, kärpäs-, mehiläis-, pistiäist.; juusto-, laiva-, orast.; tuonent.; kirja-, luku-, virastot.

toukka|-aika *s.* **1.** *el.* toukka-asteen kestoaika. | T:-aikana hyönteinen syö ja kasvaa enimmin. **2.** runsaan toukkien esiintymisen aika. | Kalat voidaan kuivata ennen t:-ajan alkua. **--aste** *s. el.* eläinten (vars. hyönteisten) muodonvaihdoksessa esiintyvä matomainen, muna-astetta seuraava kehitysaste. | T:ella oleva hyönteinen. Ensimmäinen, kolmas t. Silkkimato on silkkiperhosen t. **-eli|n** *s. el.* Väliaikaiset t:met, joita täysimuotoisella ei ole.

toukkai|nen[63] *poss.a.* T:sten hedelmien erottaminen.

toukka|kammio *s. el.* Useiden hyönteislajien munat kehittyvät toukiksi hiekasta, savesta, pihkasta tms. valmistetuissa tai puuhun koverretuissa t:kammioissa. **-käytävä** *s.* = toukankäytävä. **-liima** *s.* tuhohyönteisten pyydystämiseen käytetyistä liimamaisista aineista. **-mainen**[63] *kalt.a.* Kiiltomatonaaras on siivetön, t., 15—17,5 mm pitkä. **-muo|to** *s. el.* Toukohärällä seuraa varsinainen kotelo vasta kolmannen t:don jälkeen. **-nahka** *s. el.* T. halkeaa ja täysimuotoinen korento tulee esiin.

tou|ko[1*] *s.* **1.** touonteko. | T:on aika. Tehdä t:koa, t:koja. Naapurissa on t:ot jo tehty. Myöhästynyt t. T:on jälkeen jää hevosille lepoaikaa. T:olle ryhtyessään votjakki rukoilee viljanhaltijaa. — Juoda t:koa (kansat.), ks. kylviäiset. **2.** (kasvamassa oleva) vilja, vars. kevätvilja. | Suolla on nyt hyvä t. Talo myydään t:koineen. Oraasta t. tunnetaan SL. — Jos pantaisiin vuotuiseksi vuokraksi kaksitoista tynnyriä viljaa, t:koja ja ruista yhteensä NUOLIV. **3.** *kuv.* Tulevaisuuden t:koa tehtiin innokkaasti. Jk on onnen t:koa (ark.) 'onnen kauppaa, onnen varassa'. | Kaksi ovea oli porstuaan. Onnen t:koa hän lähestyi toista, tarttui lukkoon ja aukaisi CANTH. — *Heng.* Herran, taivaan t. **4.** *yhd.* Kevätt.

touko|aika *s.* Pelloilla käy t:ajan hyörinä. **-härkä** *s.* Meloe, 1,5—4 cm:n pituisia sinisiä, pehmeäruumiisia, lenninsiivettömiä kovakuoriaisia; *mon.* heimosta Meloidae. **-juhla** *s.* kylvöjuhla. | T:lla oli suuri merkitys maakansan elämässä. **-kui|nen** *a.* T. kevätaamu, peltoaukea. T:set toiveet. **-kuu** *s.* vuoden viides kuukausi. | Toukokuun 16. p:nä. Kirkas t:n aurinko. — *Kuv.* Elämän, sydämen t. **-lahna** *s. kal.* kirsi-, särkilahna. **-leipä** *s. kansat.* = kylvöleipä. **-ma|a** *s.* **1.** vanhasta kaksivuoroviljelyksestä: hernettä, naurista tms. kasvava tai niille varattu, kesantomaasta erotettu osa. | Seuraavana suvena kesanto kylvettiin rukiiseen; ja t:ana ollut kappale, jonka ympäriltä purettiin aita, kylvettiin vasta keväällä ohraan K.VILKUNA. **2.** = toukopelto. | - - ja kiurun laulu kattaa t:ita H.ASUNTA. **-metti|nen** *s. vanh.* uuttu- tai sepelkyyhky. | Sillä katso, talvi on kulunut - - laulun aika on tullut, t:sen ääni kuuluu maassamme VT[v]. **-mies** *s.*, vars. *runok.* kylvömies. **-nauris** *s.* varhainen nauris, kevätnauris. **-pelto** *s.* kylvettävä tai äsken kylvetty pelto. | T. odottaa siementään. — *Kuv.* T:ja on paljon, sanankylväjiä vähän. **-työ** *s.*, tav. *mon.* touonteko. **-vilja** *s.* kevätvilja. | Kaskesta otettiin ensin ruis, sitten t.

touonte|ko *s.* keväiset (vars. viljan)kylvötyöt ja niihin liittyvät muut maataloustyöt. | T:koon päästiin tänä vuonna aikaisin. T:on ja juhannuksen väli oli liian kuivaa.

tou|ota[38*] *v. harv.* tehdä toukoa. | Suuret alat jäivät t:koamatta. — *Kuv.* T. kirjallisuuden sarkoja.

toutain[56] *s.* **1.** Aspius rapax, meillä Etelä-Suomen järvi-, joki- ja merenrantavesissä harvinaisena elävä iso särkikala, lampivimpa. **2.** *vanh.* turpa (kala).

touvat|a[35] *v. harv.* rynnätä, töydätä. | Mennä t. T. eteenpäin. - - t:kaamme viimeisen perään kuin kuteva särkijoukko rysän takimmaiseen nieluun KIVI.

touv|i[4] *s.*, vars. *mer.* hyvin paksu, kolmesta tai neljästä köydestä myötäpäivään kierretty kuitu- tai metalliköysi, kaapeli. | Vetäjät tarttuivat köyteen, oikeaan t:iin. Käsivarren paksuinen t. Myrsky vinkuu t:eissa. — *Yhd.* ankkuri-, kiinnitys-, mastot.; hamppu-, teräst.

toveittain *adv.* hetkittäin, ajoittain. | Keskustelu laimeni t. Hän on t. täysin raitis.

tover|i[5] *s.* henkilö suhteessaan toiseen (toisiin), jonka (joiden) kanssa hän (tav. ainakin jssak suhteessa olennaisesti samanlaisessa asemassa ja suhteellisen läheisesti) joutuu olemaan tai toimimaan yhdessä, kumppani, seuralainen, "kaveri"; vrt. ystävä. | Hyvä, läheinen, uskollinen, tilapäinen t. Pekka ei ole sopiva t. meidän lapsillemme. Olet kunnon t., jos vippaat minulle satasen. Neuvoa nuorempia t:eitaan. Kasvattajan pitäisi olla samalla kasvatettaviensa t. Saako upseeri olla alaisilleen myös t. eikä vain johtaja? Aviovaimo, joka on samalla kertaa rakastettu ja t. — Asua toisen t:ina. Kunnollinen nuorimies saa asunnon t:ina [ilm.]. Soutaa, valvoa jkn t:ina. Lähteä t:iksi työhön, matkalle. Tuli t:iksi nostamaan laatikkoa. — Koira, metsämiehen paras t. Hyvä kirja t:ina. — *Erik.* **1.** aviopuolisosta. | Löytää elämänsä t. Sai lesken t:ikseen. — *Yhd.* avio-, elämänt. **2.** vasemmistolaisten puoluelaisistaan käyttämänä nimityksenä. | T. Tanner. T. Molotov. — Muiden paikkakuntien marxilaiset seurasivat turkulaisten "t:ien" esimerkkiä. **3.** *kuv.* Pihlajan t:iksi [= viereen, lähelle] istutettiin pari pensasta. Käsine ja sen t. 'pari'. Kastike, joka sopii varsinkin kalaruokien t:iksi 'kanssa nautittavaksi'. **4.** *yhd.* Asuin-, ammatti-, harjoitus-, keskustelu-, kilpa-, kirjeenvaihto-, leikki-, matka-, opiskelu-, puhe-, rikos-, sota-, taistelu-, tanssi-, työt.; hallitus-, huone-, hytti-, koulu-, kurssi-, luokka-, osakunta-, puolue-, pöytä-, rintama-, ryhmä-, seura-, sääty-, virka-, vuode-, yhtiöt.; vierust.; aate-, ikä-, kohtalo-, lapsuus-, onnettomuus-, osat.; kirjailija-, ministeri-, opettaja-, taiteilijat.; poika-, tyttöt.

toveri|asunto *s.* vuokra-asunto, jossa kaksi tai useampia henkilöitä asuu samassa huoneessa toistensa toverina. **-avioliitto** *s.* avioliittoa vastaava, lailliseksi katsottu tai tarkoitettu miehen ja naisen yhdyselämä, jossa he keskinäisestä sopimuksesta, mutta vihkimättöminä elävät aviopuolisoiden tavoin. **-elämä** *s.* Aatteiden jalostama t. Kuluttaa aikaansa iloisessa t:ssä. **-hen|ki** *s.* toveripiirissä vallitseva yhteishenki. | Luokan, komppanian t. Hyvä, voimakas t. Joukkuepelit kehittävät t:keä. Liian ahkeria poikia pidettiin t:gen pettureina. **--illalli|nen** *s.*, tav. *mon.* Kuoron 20-vuotisjuhlaa vietettiin yhteisillä t:silla. **--illanvietto** *s.* **--ilta** *s.* Entiset ja uudet jäsenet viettivät yhteistä t:a. **-jouk|ko** *s.* T:on ilonpitäjä. **-juhla** *s.* Entisten sotureiden t. **-kokous** *s.* Seuran jäsenten yhteinen t. **-kun|ta** *s.* koulun oppilaskuntajärjestö, oppikoulussa nyk. teinikunta. | T:nan kokous. Toimia t:nan puheenjohtajana. **-kuntalainen** *s.*

toverikunnan jäsen. **-kuri** *s.* joukon keskinen kuri. | Ankara t. Luokan, joukkueen t. Vetoaminen t:in. **-liitto** *s.* vars. eril. oppilaitosten oppilasjärjestöistä. | Kansan-, maamiesopiston t.

toverilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* toverin tavoin suhtautuva; toverisuhteelle ominainen. | Reilu ja t. tyttö. T. kädenpuristus, seurustelu. Opettajan ja oppilaan t. suhde. Kohdella alaisiaan t:sesti.

toveri|piiri *s.* Läheinen t. Koulu- ja yliopistoaikaiset t:piirit. T:piirissä häntä sanottiin Masaksi. **-puu** *s. metsät.* lisävaltapuu, vasallipuu. **-päivälli|nen** *s., tav. mon.* Luokkatoverukset kokoontuivat t:sille Seurahuoneeseen. **-päivät** *s. mon.* Entisten kansanopistolaisten t. **-seura** *s.* Hyvä, huono t. T:ssa vietetty ilta. **-suhde** *s.* toveruussuhde. | T., joka muuttui rakkaudeksi.

toverit|ar[54*] *s.* vrt. toveri, erik. 2. | T. Johansson. Toverit ja t:taret.

toveriton[57] *kar.a.* Yksinäinen, t. lapsi.

toveru|kset[64] *s. mon.* toverit suhteessa toisiinsa, kumppanukset. | Vakituiset t. T:sten piiri. Huone vuokrataan siisteille t:ksille [ilm.]. — *Kuv.* Sääli ja rakkaus ovat läheisiä t:ksia. — *Harv. yks.* Kolmas t:s.

toverustu|a[1] *v.* tulla tovereiksi keskenään. | Matkalla t:taan helposti.

toveruus[65] *s.* toverisuhde, kumppanuus. | Lapsuudesta juontuva t. Juoda toveruuden malja. Todellinen t. ilman hakkailua. — *Yhd.* huone-, kohtalo-, koulu-, taistelut. **-henki** *s.* toverihenki. **-liitto** *s.* Monessa seurakunnassa rippikoululaiset siirtyvät konfirmaation jälkeen papin johtamiin t:ihin. **-side** *s.* Katkeamaton t. **-suh|de** *s.* Yhdessäolo lujittaa tuttavuus- ja t:teita. **-tunne** *s.*

tovi[4] *s.* **1.** epämääräisen pituinen, us. lyhyehkö aika, hetki, kotva, tuokio. | T. hiljaisuutta. T:n kuluttua. Muutaman t:n perästä. Istuttiin t. puhumatta mitään. Myrsky riehui vain lyhyen t:n. Tule t:ksi sisään! Nukkui hyvän t:n, pitkät t:t. Emme olleet t:in toisiamme tavanneetkaan. -- kun sitä [viinaa] t:n ihminen itseensä imee, niin kappaleina tulevat sisusvärkit ulos LEINONEN. **2.** vars. *kans.* kerta, "ote". | Lapsi itki yön aikaan monta t:a. Kevättalvella 1870 Kivi oleskeli viimeisen t:n Helsingissä. Asiasta huomautettiin useaan t:in. Erääseen t:in [= kerran] pula näytti jo helpottuvan. Tuuli t:in [= välistä] ankarastikin. Muuta en sitten taas tähän t:in hommannut KARHUM. Ahersi kolme tuntia yhteen t:in 'yhteen menoon'.

tovittain *adv.* = toveittain. | Sairas näytti t. virkistyvän.

T-palkki *s. tekn.* poikkileikkaukseltaan T-kirjainta muistuttava teräspalkki.

tphyi *interj.* kirjoitetussa kielessä us. halveksivasta sylkäisystä tai sylkäisyeleestä. | Inhottaa koko mies, t.! T. olkoon!

tprui *interj.* kirjoitetussa kielessä lehmienkutsuhuutoa kuvaamassa. | T. Mansikki(a), t. t.!

tpruu *interj.* kirjoitetussa kielessä hevosenpysäyttämisääntä kuvaamassa. | T.! huusi ajaja ja tamma seisahtui. T. siihen, takaisin!

T-putki *s. tekn.* T-kirjaimen muotoinen haaraputki.

tr *lyh.* **1.** (myös t:r) tytär. | Talollisen, kauppiaan tr. **2.** *mus.* trilli.

tr- alkuisten kansan- ja arkikielen sanojen rinnalla on us. myös r-alkuinen.

traagik|ko[2*] *s.* tragedia(i)n kirjoittaja. | Suuret kreikkalaiset t:ot Aiskhylos ja Sofokles.

traagilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vars. estetiikassa: sellainen, jolle on ominaista jnk ylevän tai suuren tuhoutumisesta tai syvästä kärsimyksestä aiheutuva järkyttävän surullisuuden tai säälin tuntu; yl. kielenkäytössä us.: järkyttävän surullinen, järkyttävä, surkea;)(koomillinen. | T. henkilö. Kullervon t. kohtalo. Ylevän henkilön t. sortuminen elämän ristiriidoissa. T. eepos, näytelmä. T. tunne. — T. onnettomuus, tapaus. Näki asian hyvin t:sena.

traagi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = ed.

traaki[4] *s. vanh.* = traakki. | -- tulta ja kuolemaa oksentava t. KIVI.

traakinpihka *s.* eri kasveista saatava tumman punainen hauras hartsi. | Itäintialaista t:a käytetään punaisiin lakkoihin ja vernissoihin.

traakki[4*] *s. vanh.* lohikäärme. | -- ja t. suur', / se julma juur', / tien pimittää ja peittää VK[v]. **-puu** *s.* Dracaena draco, Vanhan maailman lämpimissä seuduissa kasvava palmumainen, paksurunkoinen puu, josta saadaan traakinpihkaa.

traani[4] *s.* merieläimen (ahtaammassa merk:ssä merinisäkkään) rasva. | Varsinaiset t:t, kalaöljyt ja maksaöljyt. Merilintujen "t:n maku". — *Yhd.* hylkeen-, valaant.; sillin-, turskant. **-lamppu** *s.* T. valaisee ja lämmittää eskimon majaa. **-mainen**[63] *kalt.a.* Voihin on tullut t. sivumaku. **-n|keittämö** *s.* **-öljy** *s.*

traditio[3] *s.* **1.** perinne. **a.** perimätieto, muistitieto, kansanmuisto. | Tallentaa, tutkia vanhaa t:ta. Säilyttää t:ta muistissaan. Keskiaikainen t. Taiteellinen, kirkollinen t. Kirjallinen, suullinen t. — *Yhd.* perhe-, sukut. **b.** perinnäinen tapa, perinnäis-, perimä-, perintätapa. | Juhla, josta on tullut jo t. Joukko-osaston, koulun t:t. Kunnioittaa, seurata t:ita. Päivää vietetään vanhoja t:ita seuraten. — *Yhd.* juhla-, kauppa-, tyylit.; perhe-, kut. **2.** *lak.*, melko *harv.* hallinnansiirto.

traditionaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* perinte(ell)inen, perinnäinen. | T. juhlakulkue. T. elinkeino, uskonnollinen käsitys. Valtioiden t. ystävyyssuhde.

traditionalismi[4] *s. usk.* ehdoton tukeutuminen perimätietoon; *harv.* yl. perinnäistapojen noudattaminen, traditionaalisuus.

traditionalisti[4] *s.* traditionalismin kannattaja.

trafiikki[6*] *s. ark.* liikenne.

tragantti[6*] *s.* Etu-Aasiassa kasvavien Astragaluslajien erittämä moniin teknillisiin tarkoituksiin käytetty lima-aine.

tragedia[15] *s.* murhenäytelmä. | Antiikin t:t. Viisinäytöksinen t. — *Kuv.* murheellinen tapaussarja. | Aleksis Kiven elämän t. Avioliitosta tuli pian t. — *Yhd.* kohtalot.; avioliitto-, perhet.

tragedienne[9] *s.* traagillisia osia esittävä näyttelijätär.

tragiikka[15*] *s.* traagillisuus, traagillinen taide. |

Synkkää t:a sisältävä näytelmä, kertomus. — Hänen elämänsä t. oli se, että - -.
tragikomedia *s.* surullisia ja iloisia aineksia sisältävä, tav. onnellisesti päättyvä näytelmä.
tragikoomi(lli)nen[63] *a.* sekaisin surullista ja naurettavaa sisältävä, surkuhupainen. | T. näytelmä, välikohtaus.
trahtament|ti[4*] *s. vanh.*, joskus *puhek.* kestitys, ruoka ja juoma. | T:it ovat talossa mainiot. Tarvitsiko enään parempaa t:tia joutilas mies? KIVI.
trahteera|ta[35] *v. puhek.* -us[64] *teonn.* kestitä, tarjoilla. | Vieraita t:ttiin myöhään yöhön. Isäntä itse t:si. - - mitään yleistä lukuväen t:usta ei ollut SILL.
trahtööri[6] *s. vanh.* **1.** ravintola, kapakka. | [Hummeria] en ole täällä nähnyt parempienkaan t:en pöydällä SILL. **2.** *harv.* ravintolanpitäjä, kapakoitsija.
trajektoria[15] *s. mat.* viiva, joka leikkaa annetun käyräparven tietyn lain mukaan, yl. annetussa kulmassa.
trakasseria[15] *s. harv.* rettelö.
trakea[15] *s. anat. el.* henkitorvi; niveljalkaisten hengityselimenä toimiva ilmaputki.
trakeidi[4] *s. kasv.* putkisolu.
trakeiitti[4*] *s. lääk.* henkitorven limakalvon tulehdus.
trakeotomia[15] *s. lääk.* kurkunpään ahtauden vuoksi suoritettava henkitorven avaaminen kurkusta.
trakooma[13] *s. lääk.* tarttuva ja paha, jopa sokeutta aiheuttava silmän sidekalvon tulehdus, silmäpasko. **-potilas** *s.* **-tartunta** *s.*
traktaat|ti[6*] *s.* **1.** yleistajuinen uskonnollinen lentolehti. | Yhdistys on julkaissut hartauskirjoja ja t:teja. **2.** kansainvälinen sopimus. | Rajasopimus tehtiin kirjallisen t:in muodossa. **3.** *harv.* tieteellinen tutkielma.
traktaatti|kirjallisuus *s.* uskonnollinen lentolehtikirjallisuus. **-seur|a** *s.* Herätys vilkastutti raamattu- ja t:ojen toimintaa.
traktori[5] *s.* polttomoottorikäyttöinen, vars. maataloudessa muokkauskoneiden ja kuormien vetämiseen sekä paikallaan olevien koneiden voimanlähteenä käytetty, pyörien tai telaketjujen varassa liikkuva voimakone. | Ajaa t:a, t:lla. Kyntää, vetää tukkeja t:lla. Puida t:lla. T:en vetämä tykkipatteri. — *Yhd.* pyörä-, telaketjut.; kuljetus-, maanviljelys-, puutarhat. **-aura** *s.* Kolmisiipinen t. **-kuljetus** *s.* Puutavaran, tykistön t. **-kyntö** *s. maat.* **-n|ajaja** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-äes** *s. maat.*
traktööri[6] *s.* = trahtööri.
trakyytti[6*] *s.* harmaa, huokoinen, vars. Keski- ja Etelä-Euroopan sammuneissa tulivuorissa esiintyvä kivilaji.
tral(l)al(l)aa *interj.* sanatonta iloista hyräilyä kuvaamassa tai iloisen laulun merkityksettömänä kertosanana. | "Tralalaa!" hyräili tyttö ulos mennessään.
trallaaja[16] *s. mer.* trallausalus.
trallata[35] *v. mer.* **1.** mitata trallin avulla kulkuväyliä; ks. tralli 2.a. **2.** tutkia laahaamalla pohjaa; ks. tralli 2.b.
trallaus[64] *teonn.* < ed. **-alus** *s.* **-retkikunta** *s.*
tralli[4] *s.* **1.** *puhek.* ritilä, ristikko, säleikkö. | Veneen t. Pesutuvan lattialla oli puiset t:t. **2.** *mer.* **a.** aluksen hinaamaan lauttaan määräsyvyydelle kiinnitetty vaakasuora puomi, jolla todetaan kulkuväylän syvyys. **b.** molemmista päistään pitkin pohjaa vedettävä köysi tai vaijeri, jolla etsitään uponneita laivoja, miinoja ym.
trampa|ta[35*] *v. kans.* polkea, astua. | T. maantietä. Hevoset ovat t:nneet ruispeltoa.
trampoliini[4] *s. vanh.* voimistelu- ja uimahypyissä käytetty joustava ponnahduslauta; sirkusvoimistelijain ponnahdusalustana käyttämä joustava teräslankaverkko.
tramppi[4*], **-alus** *s. mer.* hakuliikenteessä oleva alus. **-liikenne** *s. mer.* hakuliikenne.
trankki[4*] *s. murt.* rankki.
tranquillo [-kui·llo] *adv. mus.* rauhallisesti.
trans|aktio[3] *s. liik.* kauppa-, liiketoimi, toimite. **-alppinen** *a.* Alppien pohjoispuolella oleva. | T. Gallia. **-atlanttinen** *a.* Atlantin takainen; Atlantin poikki kulkeva. | T. eläinlaji. T. liikenne.
transcen- par. transsen-.
trans|feroida[18] *v. liik.* -ferointi[4*] *teonn.* siirtää jhk maahan kertyneitä saatavia toiseen maahan ja samalla sen maan valuuttaan. **-finiittinen** *a. mat.* ääretön; äärettömiin joukkoihin kohdistuva. | T. luku. T. analyysi, operaatio. **-formaatio** *s.* **1.** *harv.* yl. muuntaminen, muodonmuutos. **2.** *mat.* muunnos. **-formaattori**[5] *s. sähk.* muuntaja. **-formoida**[18] *v.* muuntaa. **-gressio**[3] *s. maant.* rantaviivan siirtyminen mantereelle päin;)(regressio.
transistori[5] *s. rad.* puolijohteesta tehty kolmielektrodinen kidevahvistin, jonka käyttötavat ovat samanlaiset kuin elektroniputken.
transitiivi|nen[63] *a. kiel.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* verbistä, jolla on (tai voi olla) objekti: kohteellinen. | T:sen verbin ilmaisema toiminta kohdistuu suoranaisesti johonkin olioon. **-verbi** *s.* vrt. ed.
transito[1] *s. liik.* tavaran kuljetus maasta toiseen kolmannen maan kautta, kauttakulku, kauttakuljetus; transitotavara. | T:na käsitellyt tavaraerät eivät sisälly tuontitilastoon.
transito- *liik.* ks. myös kauttakulku-. **-kauppa** *s.* Saksan läpi Sveitsiin käyvä t. **-liikenne** *s.* **-maa** *s.* **-tavara** *s.* **-tulli** *s.* Egypti kantoi itäintialaisten kahvista t:a. **-varasto** *s.* Tavara voidaan siirtää määräajaksi tullikamarin yhteydessä olevaan t:on.
transkriboi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** siirtää kirjoitusta jhk toiseen kirjoitusjärjestelmään. | Venäläiset nimet on syytä t. kirjain kirjaimelta (translitteroida). Savitauluja, joihin on t:tu kreikkalaisia nimiä nuolenpääkirjoituksen rinnalle. **2.** merkitä kieltä tai murretta tarkasti ääntämisen mukaista kirjoitusjärjestelmää noudattaen. | Murteita t:daan pieniäkin vivahteita merkiten. **3.** *mus.* sovittaa sävellys vapaasti, vars. toisille soittimille.
transkriptio[3] *s.* **1.** kirjoituksen siirtäminen toiseen kirjoitusjärjestelmään; toiseen järjestelmään siirretty kirjoitus; siirtokirjoitus. | Kreikkalaisten nimien t. Arabialaiset sanat kirjoitettiin tietenkin t:ina. **2.** *kiel.* tarkekirjoitus. | Foneettinen t. Hieno, karkea t. **3.** *mus.* sävel-

lyksen vapaa sovittaminen; sovitus. | Lisztin t:t Paganinin viulusävellyksistä.

translaatio[3] *s.* **1.** pyhäinjäännösten siirtäminen. | Pyhän Henrikin luiden juhlallinen t. **2.** *fys.* etenevä liike. | Liikkeen päämuodot t. ja rotaatio. **3.** *harv.* kääntäminen tai käännös kielestä toiseen.

translaattori[5] *s.* kielenkääntäjä.

translatiivi[4] *s. kiel.* eräs sija, tulento, esim. poja*ksi*, miehe*kseen*. -|**nen**[63] *a. kiel.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vrt. seur. | T. verbi, johdin. **-verbi** *s. kiel.* verbijohdannainen, joka merkitsee tulemista kantasanan ilmaisemaan tilaan, esim. lahota (< laho), syventyä (< syvä).

translatori|nen[63] *a. fys.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* liikkeestä: etenevä. | T:sessa liikkeessä oleva kappale. Pyörivä kappale saattaa samalla liikkua t:sesti.

trans|litteraatio[3] *s.* kirjain kirjaimelta tapahtuva kirjoituksen siirto toiseen kirjoitusjärjestelmään. **-litteroi|da**[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* siirtää kirjoitusta kirjain kirjaimelta toiseen kirjoitusjärjestelmään; vrt. transkriboida. | T. venäjänkielinen nimi. **-missio**[3] *s. tekn.* liikkeen siirto voimakoneesta työkoneeseen, voimansiirto. **-mutaatio** *s.* muuksi muuttuminen. **-mutaatio-oppi** *s.* polveutumisoppi. **-oseaaninen** *a.* valtamerentakainen. **-parangi**[4] *s.* läpikuultavalle (öljytylle) pohjalle tehty takaa valaistava maalaus. **-parenssi**[4] *s.* läpinäkyvyys. **-parentti**[4*], **-parenttinen**[63] *a.* läpinäkyvä.

transpiraatio[3] *s.* hikoilu, haihdunta.

trans|plantaatio[3] *s. lääk. maat.* transplantointi. **-plantaatti**[4*] *s. lääk.* (tuhoutuneen tai vahingoittuneen) kudoksen tilalle toisesta ruumiin kohdasta tai toisesta yksilöstä siirretty kudoksen osa, siirrännäinen. — *Yhd.* iho-, luut. **-plantoi|da**[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** *lääk.* siirtää (tuhoutuneen tai vahingoittuneen) kudoksen tilalle kudosta toisesta ruumiin kohdasta tai toisesta yksilöstä. | T. ihoa. T:tu luukappale. **2.** *maat.* = varttaa. **-ponoi|da**[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* siirtää; vars. *mus.* siirtää sävellajista toiseen. | T. ajatuksensa kirjalliseen muotoon. Harjoitus on t:tava kaikkiin sävellajeihin. T. kuorosovitus helpompaan sävellajiin. T:vat soittimet ovat puhallussoittimia (klarinetteja, käyrätorvia, trumpetteja), joiden nuotteja ei merkitä oikeaan sävelalaan, vaan siten, että C-duuri -merkintä vastaa soittimen luonnonsävelten sarjaa. **-portoida**[18] *v.*, vars. *tekn.* kuljettaa, siirtää. **-portti**[4*] *s.* **1.** kuljetus, siirto. **2.** *tekn. ark.* kuljetuslaite, vars. ketjukuljetin. | T. tuo tukit rannasta. **-portööri**[6] *s.* kulmien siirtoon käytetty astelevy.

transsendenssi[4] *s.* maailman, aistittavuuden ulkopuolella olo, transsendenttius; vars. *fil. usk.* jumaluuden olo maailman yläpuolella, maailmasta erillään; vrt. immanenssi. — *Mat.* Neperin luvun t.

transsendentaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* ylimaallinen, tuonpuoleinen. | Runo, joka johtaa lukijan t:siin maailmoihin. — Kantin filosofiassa tarkoitetaan t:sella tutkimuksella selvitystä ihmisen tietokyvyn kokemuksesta johtumattomista l. apriorisista aineksista.

transsendent|ti[4*] *a.* -isti *adv.* -tius[65] *omin.* yliaistillinen, ylimaallinen; vrt. transsendenssi. | T. jumaluuskäsitys, oppi. Uskontomuoto, joka asettaa t:in auktoriteetin valtion auktoriteetin yläpuolelle. — Vars. **1.** *fil. usk.* Jumalasta: maailmasta erillään oleva. | Tunnustaa ainoastaan t. jumaluus. **2.** *mat.* irrationaalisesta luvusta, joka ei toteuta mitään algebrallista yhtälöä, jonka kertoimet ovat kokonaislukuja; funktiosta, jota ei voida analyyttisesti esittää algebrallisella yhtälöllä, joka sitoo toisiinsa funktion ja sen argumentin: ei-algebrallinen. | T. luku, funktio.

transsendentti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = ed.

transsi[4] *s.* spiritististen meedioiden unitila; uskonnollisen innoituksen tuottama haltioituminen, "loveen lankeaminen". | Vaipua t:in. **-tila** *s.* Noita alkoi tointua t:staan.

transsk- = transk-.

transsp- = transp-.

transsubstantiaatio[3] *s.* roomalaiskatolisessa teologiassa: ehtoollisleivän ja -viinin muuttuminen Kristuksen ruumiiksi ja vereksi. **--oppi** *s.*

trans|sudaatio[3] *s. lääk.* veriheran tai muiden veriainesten tunkeutuminen suonista ympäröivään kudokseen, mehiminen. **-uraani** *s. kem.* transuraaninen alkuaine. **-uraani|nen**[63] *a. kem.* T:set alkuaineet 'alkuaineiden luonnollisessa järjestelmässä uraanin jälkeen tulevat alkuaineet, joita ei luonnossa esiinny (ainakaan mitattavassa määrin)'. **-versaali** vars. *mat. fys.* **1.** *a.* poikittainen, poikittais-. **2.** *s.* leikkaaja. **-versaaliakseli** *s.*; *syn.* poikittaisakseli. | Hyperbelin t. **-versaalinen** *a.* = transversaali 1.

trapetsi[6] *s.* **1.** *voim.* kiikkurekki. | Esiintyä, voimistella t:lla. **2.** *mat.* puolisuunnikas. **-taiteilija** *s.* Sirkuksen t:t.

trappi[4*] *s.* Trapit 'Otididae, aro- ja aavikkoseutujen isoja tai isohkoja kahlaajalintuja'. — *Yhd.* iso-, pikkut.

trassaaja[10] *s. liik.* trassentti.

trassaatti[6*] *s. liik.* se, jonka maksettavaksi vekseli tai šekki kirjoitetaan, maksaja, lunastaja, hyväksyjä; vrt. trassentti.

trassa|ta[35] *v. liik.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* trasseerata[35]) kirjoittaa, asettaa vekseli toisen maksettavaksi. | T:ttu vekseli eli tratta.

trasseli[5] *s.* puuvillan kehruussa muodostuva haaskiolanka. | T:a käytetään mm. koneiden puhdistukseen. **-tukko** *s.*

trassentti[4*] *s. liik.* se, joka kirjoittaa vekselin tai šekin toisen maksettavaksi, asettaja, trassaaja; vrt. trassaatti.

trassi[4] *s.* sementin valmistuksessa käytetty vars. Reinin seuduilla esiintyvä kivilaji.

trastukamraati[6] *s. ark.* hyvä kumppani, ystävä. | Suurten herrain t:t I.TURJA.

tratta[10*] *s. liik.* asete.

tratti[4*] *s. ark. harv.* = 2. ratti.

trauma[10] *s. lääk.* ulkoinen väkivalta; sen aiheuttama vamma, esim. haava, ruhjevamma; ankaran järkytyksen aiheuttama sielullinen tai hermostollinen vahingoittuma.

traumaatti|nen[63] *a. lääk.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* traumasta johtuva. | T. sairaus, neuroosi.

travata[35] *v. murt.* ravata.

traversi[4] *s. tekn.* poikkipuu, -palkki, -varsi; siirtolava.

travertiini[4] *s.* vaalea huokoinen kalkkituffi, jota käytetään Italiassa rakennuskivenä.
travestia[15] *s.* leikillissatiirinen kirjallisuuden laji, jossa vakava-aiheinen runotuote tehdään naurunalaiseksi pukemalla se sisällyksen kanssa epäsointuiseen muotoon, ivamukaelma; vrt. parodia.
travi[4] *s. murt.* = 1. ravi. | Ruuna juoksi nopeaa t:a.
treema[10] *s.* vokaalimerkin yläpuolella olevat kaksi pistettä, jotka ilmaisevat, että vokaalimerkillä on oma äännearvonsa (esim. lat. poëta).
treenaamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < treenata.
treenari[5] *s. urh.*, vars. *puhek.* valmentaja.
treena|ta[35] *v.*, vars. *urh. puhek.* -us[64] *teonn.* **1.** kehittää tai pitää yllä omalla toiminnallaan suorituskykyään, harjoitella, valmentautua. | T. juoksua, korkeushyppyä. T. lihaksiaan, muistiaan. Pelaajat ovat t:nneet talvesta saakka. Ankara, tiivis t:us. **2.** valmentaa. | T. nuorempiaan. Maajoukkueen t:us. T:si N:stä juoksijan. Isä t:a poikaansa laskennossa. — Juoksijahevosen t:us.
treffata[35] *v. ark.* tavata, kohdata. | Kai sitä pian paremminkin t:an — missä sinä asut? SILL.
treffi[4] *s. ark.*, us. *mon.* vars. seurustelutarkoituksessa sovittu tapaaminen, kohtaus. | Matilla on illalla t:t Liisan kanssa. Lähteä t:lle.
trekooli[6] *s. kans.* = rekooli.
tremolando[1] [-a·-] *mus.* **1.** *adv.* (*lyh.* trem.) samaa säveltä (pianolla ja puhaltimilla myös samaa intervallia) jatkuvasti ja nopeasti kerraten, "vavisten". 2. *s.* = tremolo 1.a. | Oppilas ei onnistunut t:issa.
tremoliitti[4*] *s.* eräs amfibolimineraali.
tremolo[2] [trē-] *mus.* **1.** *s.* **a.** saman sävelen (pianolla ja puhaltimilla myös saman intervallin) jatkuva nopea kertaaminen; laulussa myös liian voimakas vibrato. | Mandoliinin, viulun t. Laulajattaren trilli jäi t:ksi. **b.** uruissa ja harmonissa laite, jonka avulla ääni saadaan väräjäväksi. **2.** *adv.* = tremolando 1.
tremulantti[4*] *s. fon.* konsonantti, joka muodostuu tärysupistuman avulla, täryäänne. | Suomen kielen t. *r* on voimakastäryinen.
trendi[4] *s.*, vars. *liik.* ja tilastotieteessä: kehityssuunta.
trenki[4*] *s. murt.* renki.
trepanaatio[3] *s. lääk.* trepanointi.
trepangi[6] *s.* syötävä merimakkara (ravintona ja mausteena).
trepanoi|da[18] *v. lääk.* -nti[4*] *teonn.* avata ruumiin ontelo luuta poistamalla. | Kallon t:nti.
tri *lyh.* (myös: t:ri) tohtori. | Fil. tri.
tri- kreikkalaisperäisten sanojen alkuosana: kolmi-. — *Kem.* yhdisteiden nimissä tav. osoittamassa, että ko. aineen molekyylissa on jälkiosan ilmaisemia atomeja tai atomiryhmiä kolme.
triadi[6] *s.* kolmen ryhmä, kolmiyhteisyys. | Vanhojen italialaisten t.: oranssi, vihreä ja violetti. — *Kem.* kolmen läheisen alkuaineen muodostama ryhmä.
triangeli[5] *s.* **1.** kolmio; teräspuikosta tehty kolmikulmainen helistin, kolmikulma, kolmiorauta. | T. orkesterin soittimena. **2.** kolmikko, vars. kolme rakkausristiriidassa olevaa henkilöä. | Klassillinen t.: vaimo, aviomies ja rakastaja. **-draama** *s.* kolmen henkilön rakkausristiriitaa käsittelevä näytelmä. — *Kuv.* Itsemurhaan päättynyt t. **-ottelu** *s. urh.* T. Ruotsin, Norjan ja Tanskan välillä.
trias[64] *s.* **1.** *geol.* triaskauden muodostumat; myös triaskaudesta. **2.** *harv.* = triadi. **-kausi** *s.* mesotsooisen maailmankauden varhaisin ajanjakso. **-kautinen** *a.* **-kerrostuma** *s.* **-muodostuma** *s.* **-systeemi** *s.* triaskautiset muodostumat.
tribunaali[4] *s.* tuomioistuimesta. | Joutua t:n eteen. — *Yhd.* vallankumoust.
tribunaatti[4*] *s. hist.* **1.** Ranskassa 1799—1807 toiminut satamiehinen neuvotteleva edustuslaitos. **2.** tribuunin virka.
tribus[64] *s. hist.* vanhassa Roomassa heimo- tai aluejakoon perustuva piiri. | Väestö sanottiin jaetun alkuaan kolmeen heimopiiriin, tribukseen. Rooman alue oli jaettu sotaväenottoa ja verotusta varten tribuksiin. **-kokou|s** *s. hist.* kaikkien tribuksiin kuuluneiden kansalaisten kokous, jossa valittiin alemmat virkamiehet ja johon myöhemmin keskittyi koko lainsäädäntötoimi. | T:ksissa äänestettiin pääluvun mukaan.
1. **tribuuni**[6] *s. hist.* vanhassa Roomassa eri virkamiehistä; vars. plebeijien luottamusmies, kansantribuuni. — *Yhd.* kansan-, sotat.
2. **tribuuni**[6] *s. harv.* muinaiskristillisen basilikan apsis; puhuja-, katsojalava.
tribuutti[6*] *s.* vero, pakkovero.
triedri[4] *s. mat.* kolmisärmäinen soppi.
trieeri[4] *s. hist.* kolmisoutualus, trireemi. | Solakka kreikkalainen t.
triforio[3] *s. rak.* romaanisissa ja goottilaisissa kirkoissa seinämuuriin sovitettu keskilaivaa kiertävä ikkunoiden alainen pienoispylväsgalleria. **-parvi** *s.* triforion takana oleva parvi.
triftongi[6] *s. kiel.* kolmoisääntiö (esim. lapin sanassa noaidde 'noita').
triglyfi[4] *s. rak.* doorilaisen tyylin friisissä matalan pilasterin tapainen koriste, jossa on kaksi uurretta ynnä uurteen puolikkaat reunoissa.
trigoni|nen[63] *a. min.* -sesti *adv.* romboedrinen.
trigono|metria[15] *s.* kolmion sivujen ja kulmien suhteita sekä näitä riippuvuussuhteita esittävien ns. trigonometristen funktioiden ominaisuuksia käsittelevä matematiikan haara, kolmiomitanto; sen oppikirja. — *Yhd.* pallo-, tasot. **-metri|nen** *a.* -sesti *adv.* T. funktio, ratkaisu, tehtävä. Ratkaista t:sesti.
trikiini[6] *s.* Trichina spiralis, 1,5—3 mm:n pituinen, täysimuotoisena useiden nisäkkäiden, myös ihmisen, ohutsuolessa loisiva sukkulamato. **-|nen**[63] *poss.a.* T. karhunliha. **-tarkastus** *s.* Sianlihan pakollinen t. **-tauti** *s.* lihaksiin kulkeutuneiden trikiinintoukkien aiheuttama hengenvaarallinen tauti, trikinoosi.
trikinoosi[4] *s.* = ed.
trikki[4*] *s.* taitotemppu, silmänkääntötemppu; teatterissa ja elokuvassa käytettävä hämäävä tehokeino. | Näppärä, ovela t. Salaisen poliisin trikit. Ohjaaja, joka hallitsee hyvin teknilliset trikit. — *Yhd.* elokuva-, sirkus-, teatteri-, valokuvaust. **-kuvau|s** *s.* elokuva- ja valokuvaustekniikassa. | T:ksella saadaan esim. elottomat esineet liikkumaan.
trikliini|nen[63] *a. min.* -sesti *adv.* T. kide, kide-

järjestelmä 'jossa on kolme eri pitkää, toisensa vinosti leikkaavaa akselia'.

trikloori|etyleeni *s.* mm. tahranpoistoaineena käytetty rasvoja ja hartseja liuottava neste. **-metaani** *s.* kloroformi.

trikoi|nen[63] *ain.a.* < trikoo 1.a. | T. paita, uimapuku. T:set alusvaatteet.

trikoliini[4] *s. kut.* ohuehko, tav. raidallinen, merseroitu englantilainen puuvillainen paitakangas. **-paita** *s.*

trikolori[4] *s.* Ranskan kolmivärinen (sini-valko-punainen) lippu tai (harv.) kokardi.

triko|o[28] *s.* **1. a.** toisiinsa punotuista silmukoista kudottu joustava, meillä yl. tehdasvalmisteinen neuletuote; *syn.* neulekangas. | Paita on t:ota. T:osta tehty pusero. T:iden pesu. — *Yhd.* puuvilla-, silkki-, villat. **b.** *mon.* trikoinen ruumiinmukainen vaatekerta. | Tanssijan t:ot. Luistella, voimistella t:issa. Vetää t:ot ylleen. — *Yhd.* kilpailu-, painit:ot. **2.** *kut.* villakangas, jossa on kapeita, n. 4 langan levyisiä vakoraitoja.

trikoo|alusvaate *s.*, tav. *mon.* **-housut** *s. mon.* Pikkulapsen t. **-kangas** *s.* **-kerrasto** *s.* Naisten t. **-kudos** *s.* Miellyttävän pehmeä t. **-kutomo** *s.* **-käsine** *s.* **-lanka** *s.* trikoon valmistukseen käytetty lanka. **-paita** *s.* **-puku** *s.* Ihonmyötäinen t. **-tavara** *s.* T:in valmistus ja myynti. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-teos** *s.* T:ten tukkukauppa. **-tilkku** *s.* **-tuot|e** *s.* T:teet ovat syrjäyttäneet kankaiset alusvaatteet. **-vaat|e** *s.* Parsia t:teita. **-valmiste** *s.* .

trikotaasi[4] *s. kut.* trikookudoksen valmistus.

triljoona[13] *s.* miljoona biljoonaa (10^{18}).

trilla|t[10] *s. mon.* kevyet nelipyöräiset katoksettomat hevosajopelit. | Kahden istuttavat t. Rovasti lähetti t:nsa vieraita vastaan.

trilleri[5] *s.* (myös: thriller) jännitysromaani, -näytelmä tai -elokuva.

trilli[4] *s. mus.* (*lyh.* tr) melodinen koristus(keino), jossa sävel nopeasti vaihtelee joko ylemmän tai alemman sivusävelensä kanssa, liverre. | Nopea t. Soittaa t.

trilobiit|ti[4*] *s.* T:it 'sukupuuttoon kuollut, paleotsooisella kaudella elänyt äyriäisryhmä'.

trilogia[15] *s.* kolmen toisiinsa liittyvän (kirjallisen) taideteoksen, vars. draaman, muodostama sarja. | Aiskhyloksen Oresteia-t. Eino Leinon t. "Lalli", "Tuomas piispa" ja "Maunu Tavast". — *Yhd.* näytelmä-, romaanit.

trimetri[4] *s. run.* kolme dipodiaa (runojalkaparia) käsittävä säe. | Jambinen t. 'kuusi jambia käsittävä kreikkalaisen draaman runomitta'.

trimma|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* saattaa parhaaseen mahdolliseen kuntoon (ennen käyttöä, kilpailua tms.). | Moottoripyörän t:us. Herkäksi t:ttu pistooli. — T. kilpahevosia. T. joukkue maaotteluun. — *Erik.* **1.** *mer.* sovittaa purjeita; saattaa laiva (paino)lastia järjestelemällä sopivaan tasapainoasemaan. **2.** leikata karkeakarvaisen koiran karvat määrätavalla sen ulkonäön tehostamiseksi.

tri|morfinen[63] *a.* kolmimuotoinen; vrt. seur. **-morfismi**[4] *s.* vrt. polymorfismi. **1.** kidetieteessä: se ilmiö, että sama aine voi esiintyä kolmena kiderakenteeltaan ja fysikaalisilta ominaisuuksiltaan erilaisena kiteisenä muotona. **2.** *biol.* se ilmiö, että saman lajin piirissä voi esiintyä kolmenlaisia yksilöitä.

triniitti[6*] *s.* eräs räjähdysaine.

trinitaari|nen[63] *a. usk.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kolminaisuusoppia koskeva, sen mukainen. | T. jumalusko. T. kaste, kaava, uskontunnustus.

trinitro|fenoli *s.* = pikriinihappo. **-tolueeni** *s.* eräs räjähdysaineena ja niiden valmistukseen käytetty aine. | Trotyyli on puhdasta puristettua t:a.

trinomi[6] *s. mat.* kolmijäseninen polynomi, esim. a + b + c.

trio[1] [myös: -īo] *s.* **1.** *mus.* **a.** kolmen solistin soitinyhtye; kolmelle solistille kirjoitettu tav. sonaattimuotoinen sävelteos. — *Yhd.* jousi-, pianot. **b.** urkusävellys, jossa kädet soittavat eri sormioilla (ja jalat pedaalilla). **c.** kehysmuotoisen jakson keskisikermä. **2.** laajemmin yl. kolmikosta. | T. Salsola—Salonen—Vuorisalo mailin ennätyksen kimpussa. — *Yhd.* ilveilijät.

triodi[6] *s. rad.* elekroniputki, jossa (anodin ja katodin lisäksi) on yksi hila.

trioksidi[6] *s. kem.* oksidi, jonka molekyylissa on kolme happiatomia.

trioli[6] *s. mus.* sävelkuvio, jossa kolmella sävellellä on sama kesto kuin muuten kahdella, kolmikas.

triomusiikki *s.* Säveltää, esittää t:a.

trionaali[4] *s.* eräs unilääkkeenä käytetty aine.

trioosi[6] *s. kem.* kolme hiiliatomia sisältävä monosakkaridi.

triosonaatti *s.* kahdelle sopraanosoittimelle ja cembalolle tai uruille ja jollekin bassoääntä vahvistavalle soittimelle (esim. sellolle tai fagotille) kirjoitettu 1600—1700-luvun kamarimusiikkiteos.

tripla|ta[35] *v. urh.* -us[64] *teonn.* jalka-, jää- yms. pallossa: pujotella.

tripleksilasi *s.* lasi, jossa on selluloidi- tms. kalvo kahden lasilevyn välissä.

tripletti[6*] *s. harv.* jk kolmesta muodostettu; kolmoiskappale. — *Valok.* kolmen linssin muodostama anastigmaatti.

tripliitti[4*] *s.* eräs ruskea pegmatiittimineraali.

trípodia[15] *s. run.* kolmen runojalan muodostama rytmillinen ryhmä. | Pentametrin muodostaa kaksi katalektista daktyylista t:a.

trippelallianssi[4] *s. hist.* kolmiliitto, vars. Englannin, Hollannin ja Ruotsin 1668 Ranskaa vastaan tekemä.

trippeli[5] *s.* hienoliuskeinen piilevämaa, jota käytetään (vars. metallien) kiillotukseen. **-kone** *s. tekn.* kolmipaisuntakone.

trip|pi[4*] *s. puhek.* pieni (huvi)matka, käväisy. | Tein pienen t:in Tukholmaan. — *Yhd.* viikonlopput.

triptyykki[4*] *s.* kolmiosainen maalaus; siipialttari. | Gallen-Kallelan Aino-t.

trireemi[4] *s. hist.* kolmisoutualus, trieeri.

trissa[10] *s. kans.* (*rinn.* rissa) kehrä, rulla, pylpyrä.

tritium[7] *s.* radiovety.

tritoni[6] *s.* kreikkalaisessa tarustossa: kalanpyrstöinen vedenhaltija. | Nereidit kisailivat t:en kanssa meren aalloissa.

tritonus[64] *s. mus.* ylinouseva kvartti (= 3 kokoaskelta, esim. f-h).

triumfaattori[5] *s.* triumfin viettäjä. | Caesar, v:n 46 loistava t. -- hän on kulkenut vaunuissa ajaen kautta maan herrastalosta toiseen kuin mikäkin t. AHO.

triumfi[4] *s.* vars. Rooman senaatin voittoisalle sotapäällikölle myöntämä voittojuhla, riemusaatto, riemukulku(e); riemuvoitto. | Viettää t:a. Pompeius vietti loistavan t:n. Ylipäällikön suurin palkinto oli riemusaatto eli t., johon koko armeija osallistui. — Juoksun loppuvaiheet olivat meikäläisten t:a. — Maajoukkueemme juhli t:aan. Keihäänheittäjät saavuttivat eilen todellisen t:n. **-kaar|i** *s.* **1.** riemukaari. | Tituksen t. T:en kirjoitukset kertoivat keisarin urotöistä. Juhlakulkue ajoi t:en alitse. **2.** *rak.* keskiaikaisissa kirkoissa kaari, joka erottaa kuorin keskilaivasta. **-kulku** *s.* riemukulku, voittokulku. | Konserttikiertue oli loistavaa t:a. Tupakan t. yli maapallon. **-kulkue** *s.* Caesarin t:essa kuljetettiin suunnattomat määrät sotasaalista. **-portti** *s.* = triumfikaari. **-saat|to** *s.* riemusaatto, -kulkue. | Voittaja tuotiin t:ossa kotiin.

triumviraat|ti[4*] *s. hist.* kolmen miehen muodostama virkakunta tai liitto; vars. v. 60 ja 43 eKr. Roomassa tehdyistä poliittisista liittymistä. | Caesar, Pompeius ja Crassus solmivat ns. ensimmäisen t:in. — *Kuv.* Pojat muodostivat erottamattoman t:in.

triumviri[4] *s. hist.* triumviraatin jäsen. | T:t ajoivat senaatissa läpi päätöksen maanjaosta.

triviaal|i[4] *a.* -isti *adv.* arkipäiväinen, lattea, typerä, sovinnainen, mitätön, arvoton, banaali. | T. huumori, kielenkäyttö. T:it sukkeluudet. T., arkisieluinen luonne. Laimea, melkein t. runo. Esittää t:eja huomautuksia. Käyttää t:eja keinoja.

triviaalikoulu *s. hist.* alempi oppikoulu. | V:n 1649 koulujärjestys jakoi koulut pedagogioihin, t:ihin ja kymnaaseihin.

triviaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = triviaali.

trivium[7] [trī-] *s.* kolmen oppiaineen (grammatiikan, retoriikan ja dialektiikan) kurssi, joka muodosti keskiaikaisen kouluopetuksen pohjan; vrt. quadrivium.

triööri[6] *s.* viljanpuhdistuksessa ja -lajittelussa käytetty lieriömäinen laite, joka lajittelee siemenet ja jyvät niiden muodon ja pituuden mukaan. | T:n sisäpinnassa on jyvän muotoisia syvennyksiä, joihin erotettavat siemenet joutuvat lieriön pyöriessä.

troakaari[4] *s. lääk. eläinlääk.* putkipistin.

trofee[20] *s.* voitonmerkki. | Hirvensarvet, metsästäjän t.

troglodyytti[4*] *s. harv.* luolaihminen.

troijalai|nen[63] *a.* ja *s.* muinaiseen Troijaan kuuluva; Troijan asukas. | Hektor, t. sankari. Kreikkalaisten ja t:sten sota.

troikka[11*] *s.* venäläinen kolmivaljakko.

troiliitti[4*] *s.* rautameteoriiteissa oleva tumman ruskea rautasulfidi.

trokari[5] *s. ark.* laittoman kaupan, vars. viinanmyynnin harjoittaja, salakauppias; myös välittäjistä yms. kauppamiehistä. | Ostaa viinaa t:lta. T:en kiskurihinnat. Kauppa joutui sodan kestäessä yhä enemmän t:en käsiin. — Myydä huoneistonsa, käytetty autonsa t:lle. — *Yhd.* auto-, pirtu-, viina-, voit.

troka|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* myydä laittomasti, harjoittaa salakauppaa, harjoittaa (häikäilemätöntä) välityskauppaa. | T. tupakkaa, viinaa, voita. T. kaupunkilaisille lihaa. Joutua viinan t:uksesta vankilaan. — T. huoneistoja.

trokee[20] *s.* pitkälyhyt. **1.** *run.* aleneva kaksitavuinen runojalka (— ◡); trokeemitta. **2.** *mus.* pitkän ja lyhyen sävelen muodostama kolmijakoinen iskuala. **-mitta** *s.* Kalevala on nelipolvista t:a. **-säe** *s.*

trokeinen[63] *a. run.* pitkälyhyt; vrt. trokee. | T. runojalka, poljento, säe.

trokoidi[4] *s. mat.* tasokäyrä, jonka ympyrän sisätai ulkopuolella sijaitseva piste muodostaa, kun ympyrä liukumatta kierii suoraa pitkin.

trolley- [tav.: trolli-] **--auto** *s.* johdinauto. **--bussi** *s.* = ed.

trombi[4] *s.* **1.** *metrl.* pyörrepatsas. **2.** *lääk.* veritukko.

tromboosi[6] *s. lääk.* veritukon muodostuminen verisuoneen.

trombosyytti[4*] *s. lääk.* verihiutale.

troolari[5] *s. mer.* laahusnuottaa käyttävä kalastusalus, troolausalus.

troolata[35] *v.* vetää laahusnuottaa, kalastaa laahusnuotalla.

troolaus[64] *teonn.* < ed. **-alus** *s.* troolari.

trooli[4] *s.* laahusnuotta. **-kalastus** *s.* Pohjanmeren t. **-nuotta** *s.* trooli.

troopilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.*; *rinn.* trooppinen. **1.** tropiikkiin kuuluva, tropiikille ominainen. | T. ilmasto, kuumuus. Kuuma eli t. vyöhyke. T. sademetsä. T. maanviljelys. Kasvihuoneessa oli t:sen kuumaa ja kosteaa. **2.** T. vuosi 'auringon kahden kevättasauspisteessä käynnin välinen aika'.

troop|pi[4*] *s.* **1.** *run.* kuvallinen ilmaus, kielikuva; vrt. figuuri. | Vertaukset, metaforat ym. t:it. **2.** *maant. harv.* kääntöpiiri.

trooppi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** = troopillinen. **2.** *biol.* tropismista johtuva, siihen perustuva. | Kasvien t:set liikkeet.

troostiitti[4*] [tro-os-] *s.* eräs sinkkimalmi.

tropeoliini[4] *s.* T:t 'happamia yksinkertaisia atsovärejä'.

tropiik|ki[4*] *s.* kääntöpiirien välinen alue, laajemmin käsitettynä koko kuuma l. troopillinen ilmastovyöhyke; *mon.* kuuman vyöhykkeen maat, alueet. | T:in eläimet, hedelmät. T:in tukahduttava helle. Matkustaa lomalle t:kiin. — Toimia t:eissa virkamiehenä. Kaakaota viljellään kaikkialla t:eissa.

tropiikki|kypärä *s.* kevyt kypärän muotoinen valkoinen kangaspäähine, aurinko-, hellekypärä. **-lintu** *s.* Phaëton, troopillisissa metsissä eläviä melajalkaisia. **-maa** *s.* **-seutu** *s.* T:jen veltostava ilmasto. **-tau|ti** *s.* T:dit '(vain, erityisesti) tropiikissa esiintyviä, tav. tarttuvia tauteja'. | Malaria, tuhoisa t. **-vyöhyke** *s.*

tropismi[4] *s. biol.* se kasvien (harv. eläinten) ominaisuus, että ne reagoivat määrätavalla (tav. taipumisliikkein) eräisiin ärsykkeihin (esim. painovoimaan, valoon, kosketukseen). — *Yhd.* geo-, haptot.

tropofyyt|ti[4*] *s. kasv.* kasvi, joka osan vuotta on

kuivakko-, toisen osan kosteikkokasvi tai mesofyytti. | T:teja ovat mm. meikäläiset lehtipuut ja sipulikasvit.

troposfääri[4] *s. metrl.* ilmakehän keskimäärin 11 km:n vahvuinen alempi kerros.

troppi[4*] *s. kans.* (*rinn.* roppi) lääke, rohto.

trossi[4] *s.* **1.** *kans.* (kiinnitys)köysi. | - - tukkilautta oli vankalla t:lla kiinnitetty maahan lyötyyn paaluun KATAJA. **2.** *vanh.* kuormasto.

trotskilai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* T:suus 'L. D. Trotskin mukaan nimensä saanut kommunismin suunta'. Neuvostoliitossa on t:suus muodostunut käsitteeksi, johon sisällytetään petturuus, periaatteettomuus ym. kielteiset ominaisuudet.

trotuaari[4] *s. vanh.* kadun jalkakäytävä.

trotyyli[6] *s.* eräs räjähdysaine (puristettua trinitrotolueenia).

trubaduuri[4] *s.* varhaisemman keskiajan vars. aatelinen eteläranskalainen laulurunoilija (vrt. truveeri, jonglööri (1), minnelaulaja); yl. rakkaudenrunoilija, -laulaja. | T:t kulkivat linnasta linnaan laulaen lemmestä ja sankariteoista. — Catullus, hillitön roomalainen t. **-laulaja** *s.* Iloisena t:na tunnettu Larin-Kyösti. **-laulu** *s.* Rakkaudesta kertovat t:t. T:n kukoistusaika. **-lyriikka** *s.* **-runous** *s.*

trubenoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* saattaa paidankaulus määrämenetelmällä pesunkestävästi puolikovaksi.

trudgen[7] [tradžen] *s. urh.* heittouinti.

· **truismi**[4] *s.* itsestään selvä, yleisesti tunnustettu tai kuluneen tuntuinen totuus.

trukki[4*] *s.* **1.** *raut.* (kääntö)teli, boggi. **2.** vars. asemilla ja tehtaissa tavaran siirtoon käytetty pieni moottorivaunu. — *Yhd.* haarukkat.

trukkijärjestelmä *s. tal.* palkkausjärjestelmä, jossa palkkaa ei makseta rahana, vaan kokonaan tai osaksi tavarana tai luontoisetuina. | T:ä on käytetty työväen vahingoittamiseksi, esim. pakottamalla ottamaan kalliista hinnasta tavaroita, joita saisi muualta huokeammalla.

trull|i[4] *s.* (pääsiäis)noita. | Karjaa oli pääsiäisen aikaan varjeltava t:eilta.

trumant|ti[6*] *a. kans.* -isti *adv.* tuittupäinen, tiuskea. | [Jumala] oli "antanut ja kiinteästi määrännyt" hänelle [Juhanille] niin turskin ja t:in aviopuolison KIVI.

trumpetinsoittaja *s.*

trumpetisti[4] *s.* = ed. | Soittokunnan t.

trumpetti[6*] *s. mus.* eräs teräväsointinen vaskipuhallin, jonka äänialue on fis — n. d[3]. **-soolo** *s.*

trum|pu[1*] *s. vanh.* ja *murt.* rumpu, vars. 1. | T:mun pärinä.

trusti[4] *s. tal.* useita liikeyrityksiä käsittävä taloudellinen yhtymä, jossa yksityiset yritykset ovat täydellisesti sulautuneet yhteen tai, jos ne nimellisesti pysyvätkin itsenäisinä, taloudellisesti muodostavat kokonaisuuden ja ovat yhteisen johdon alaiset; vrt. kartelli. | Amerikan valtavat t:t. T:t ovat vallaneet useilla aloilla monopoliaseman. — *Yhd.* sanomalehti-, teräs-, tulitikku-, öljyt. **-muodostuma** *s.* Kartelli- ja t:t.

trustit|on[57] *kar.a.* trustiin kuulumaton, trustiutumaton. | T. yhtiö, tehdas. — T:tomia [= trustittoman yhtiön valmistamia] tulitikkuja.

trustiutu|a[1*] *v.* yhtyä tai muuttua trustiksi. | T:neet teollisuuslaitokset. Voimakkaammat yhtiöt ovat sulattaneet itseensä heikompia, siis pyrkineet t:maan. — Puutavarakaupan, pankkitoiminnan t:minen 'trustien haltuun joutuminen'.

trustiutumaton[57] *kielt.a.* = trustiton.

trustivapaa *a.* → trustiton, trustiutumaton.

truutti[4*] *s. kans.* ruutti.

truveeri[6] *s. hist.* trubaduuria vastaava varhaisemman keskiajan pohjoisranskalainen ritarirunoilija.

tryffeli[5] *s.* **1.** T:t 'Etelä- ja Keski-Euroopassa esiintyviä Tuber-sukuisia herkullisia, maan alla kasvavia multasieniä'. **2.** eräs pinnaltaan ryppyinen suklaamakeinen.

trymoo[20] *s.* suuri, lattiaan ulottuva tai avoimen takan yläreunustasta kohoava seinäpeili.

trypanosomi[4] *s.* Trypanosoma, alkueläimiin kuuluvia, tauteja aiheuttavia loisia.

trypsiini[4] *s.* haiman erittämä, valkuaisaineita hajottava entsyymi.

OIKAISUJA

I osaan

Sivu

75 oik. 3. r. ylh. *on:* **anafora**[13] — *po.:* **anafora**[11]
oik. 9. r. ylh. *on:* **anakonda**[13] — *po.:* **anakonda**[11]
182 vas. 20. r. alh. *on:* mukaisesti — *po.:* mukaan
188 oik. 28. r. ylh. *on:* **4.** — *po.:* **3.**
229 oik. 29. r. ylh. *on:* *syn.* tasavireinen — *po.:* vrt. tasaväreinen
379 vas. 25. r. alh. *on:* nuotan reidessä l. siulassa oleva — poistettava
398 vas. 12. r. alh. *on:* suuntaan — *po.:* suuntaa
449 vas. 13. r. ylh. *on:* **-katu** *s.* — *po.:* **-katu** *s. vanh.*
453 vas. 4.—11. r. ylh. *on:* h. — *po.:* h:n
456 vas. 21. r. alh. *on:* tarkesäätö — *po.:* tarkkuussäätö
671 vas. 15. r. alh. *on:* šlaageri — *po.:* slaageri

II osaan

Sivu

15 vas. 27. r. alh. *on:* jaetaan — *po.:* j:etaan
24 vas. 18. r. ylh. *on:* joditinktuuri — *po.:* joditinktuura
vas. 27. r. ylh. *on:* **-tinktuuri** — *po.:* **-tinktuura**
199 vas. 26.—27. r. alh. *on:* , tiinehtiä — poistettava
303 vas. 14. r. ylh. *on:* persoonallisesti. — *po.:* *monipers.*
vas. 28. r. alh. *on:* persoonattomasti — *po.:* *yksipers.*
449 vas. 22. r. ylh. *on:* K:ksi — *po.:* K:kutsujaksi
458 vas. 5. r. alh. *on:* , kiertovirta — poistettava
606 oik. 13. r. alh. *on:* kupera — *po.:* kupeva

III osaan

Sivu

111 vas. 3. r. alh. *on:* volframl. — *po.:* volframil.
185 oik. 29. r. alh. *on:* **lisensiaat|ti**[4] — *po.:* **lisensiaat|ti**[4*]
190 oik. 5. r. ylh. *on:* [litotēs] — *po.:* [lītotēs]
262 oik. 29. r. alh. *on:* l:a — *po.:* l:sta
666 oik. 30. r. ylh. *on:* *s.* — *po.:* *s.* **1.**
713 oik. 8. r. alh. *on:* (myös ◡) — *po.:* (myös ⌒)

IV osaan

Sivu

24 vas. 17. r. alh. *on:* **-käti|nen** *s.* — *po.:* **-käti|nen** *a.*
28. oik. 20. r. alh. *on:* mestari-, porvario. — *po.:* mestarin-, porvarino.
oik. 19. r. alh. *on:* kauppala-, kaupunki- — *po.:* kauppalan-, kaupungin-
43 oik. 20. r. alh. *on:* septiimi — *po.:* septimi
60 vas. 33. r. ylh. *on:* Tampereella-, — *po.:* Tampereella-
71 vas. 23. r. alh. *on:* taajuus — *po.:* -taajuus
85 oik. 10. r. ylh. *on:* romanttisoivasti — *po.:* romantisoivasti
92 oik. 21. r. alh. *on:* **1.** — poistettava
93 oik. 23. r. alh. *on:* prefessorin- — *po.:* professorin-
100 oik. 5. r. alh. *on:* hyvän] — *po.:* hyvän
127 vas. 33. r. ylh. *on:* oli', — *po.:* oli'.
oik. 26. r. ylh. *on:* astettu — *po.:* asetettu
134 vas. 10. r. ylh. *on:* **f.** — *po.:* **h.**
158 vas. 33. r. alh. *on:* dynaa- — *po.:* (dynaa-
170 vas. 1. r. alh. *on:* Hygieni- — *po.:* Hygieeni-
179 vas. 1. r. alh. *on:* stand-öljy — *po.:* standöljy
184 oik. 15. r. alh. *on:* viina — *po.:* viinaa
213 vas. 19. r. alh. *on:* muokkaminen — *po.:* muokkaaminen
246 oik. 31. r. alh. *on:* **1.** — poistettava

296 vas. 28. r. ylh. *on:* *s.* vars. — *po.:* *s.* **1.** vars.
327 oik. 18. r. alh. *on:* *harv.* — *po.:* *kasv.*
362 vas. 6. r. alh. *on:* VIII.5 — *po:* VIII.6
365 vas. 5. r. alh. *on:* VI.C. — *po.:* VI.3.
411 vas. 25. r. alh. *on:* laattoja, tasoarina. — *po.:* laattoja; vrt. tasoarina.
421 vas. 16. r. ylh. *on:* sotkeamalla — *po.:* sotkemalla
427 oik. 21 r. ylh. *on:* Kolmipohjainen — *po.:* Kolmiopohjainen
461 oik. 8. r. alh. *on:* puhdas — *po.:* puhas
471 oik. 1. r. alh. *on:* nen. gen. — *po.:* nen gen.
472 vas. 9. r. alh. *on:* B.I.6. — *po.:* B.II.6.
oik. 31. r. ylh. *on:* näkökohtaa ilmaisten; jnk — *po.:* näkökohtaa ilmaisten: jnk
531 vas. 21. r. alh. *on:* t. — *po.:* ei:
vas. 17. r. alh. *on:* t. — *po.:* ei:
553 vas. 4. r. ylh. *on:* 3. — *po.:* 2.
615 vas. 28. r. ylh. *on:* **rahje|nuotta** — *po.:* **rahe|-nuotta**
654 oik. 4. r. alh. *on:* rationaalisiin — *po.:* rationaalisin
694 vas. 16. r. ylh. *on:* asiakirja — *po.:* asiakaskirja
709 vas. 9. r. ylh. *on:* **ratkaisu** — *po.:* **-ratkaisu**
748 oik. 16. r. alh. *on:* neliseinäinen — *po.:* kolmiseinäinen
833 vas. 16. r. alh. *on:* miellyttävästä ääntelystä: raakkua, vaakkua. | — *po.:* Mennä ulkomerelle r:in. — *Yhd.* syysr.

V osaan

Sivu
189 oik. 6. r. alh. *on:* (< ed. 1) — *po.:* (< ed. 2)
505 vas. 7. r. alh. *on:* vain — *po.:* näin
671 vas. 29. r. alh. *on:* kuolettavat — *po.:* kuolettettavat
677 oik. 13. r. ylh. *on:* käätyvä — *po.:* kääntyvä
oik. 27. r. ylh. *on:* kakku, — *po.:* kakku.